

inv. 271
BIBLIOTECA MIHAIL KOGĂLNICU
PI-4

BISERICĂ ORTODOXĂ ROMÂNĂ

BULETINUL OFICIAL AL PATRIARHIEI ROMÂNE

ANUL XCIV - Nr. 1 - 2, IANUARIE - FEBRUARIE 1976

BUCUREȘTI

COMITETUL DE REDACȚIE :

Președinte : *Prea Fericitul Părinte JUSTINIAN, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.*

Membri : *P. S. ROMAN IALOMIȚEANUL, episcopul-vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor ; P. S. ADRIAN BOTOȘĂNEANUL, episcopul-vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Iașilor ; P. S. EMILIAN RĂȘINĂREANUL, episcopul-vicar al Sfintei Arhiepiscopii de Alba Iulia și Sibiu ; P. S. NESTOR SEVERINEANUL, episcopul-vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Craiovei ; P. Cuv. Arhim. TIMOTEI SEVICIU, vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Timișoarei și Caransebeșului.*

Redactor responsabil : *P. C. Pr. IOAN GAGIU, directorul Administrației Patriarhale.*

COLABORATORI

Inalt Prea Sfinții Mitropoliți, Prea Sfinții Episcopi ; Profesorii Institutelor teologice, ai Seminariilor teologice și ai Școlilor de cântăreți bisericești ; Prea Cucernicii Consilieri administrativi patriarhali și eparhiali, protopopi, preoți, candidații la titlul de doctor în teologie ș. a.

C U P R I N S U L

Pag.

Sărbătorirea a 75 de ani de la nașterea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian	5
---	---

TELEGRAME OFICIALE

Schimb de telegrame între Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și Conducerea de stat a Republicii Socialiste România cu prilejul celei de a 28-a aniversări a Republicii și Anului nou — 1976	32
--	----

TELEGRAME DE FELICITARE

Telegrama Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian trimisă Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele R. S. România, cu prilejul aniversării zilei sale de naștere	35
Telegrama de felicitare trimisă Prea Fericitului Patriarh Justinian de către Domnul Ștefan Voitec, Vicepreședinte al Consiliului de Stat al R. S. România	36
Schimb de telegrame între Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și Domnul Gheorghe Nenciu, Conducătorul Departamentului Cultelor	37
Schimb de telegrame între Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și Întâistătorii de Biserici	38
Mesaje de felicitare cu prilejul Anului nou — 1976	40
Telegrame de felicitare la diferite aniversări	42

VIAȚA BISERICESCĂ

De Anul nou în jurul Întâistătorului Bisericii Ortodoxe Române	44
Instalarea P. S. Emilian Birdaș ca Episcop de Alba Iulia	49
P. Cuv. Arhim. Dr. Timotei Seviciu Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului	67
Activitatea Bisericii Ortodoxe Române în întruniri intercreștine:	
— Întâlniri interconfesionale peste hotare: Vizita unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române făcută Bisericii Ortodoxe Siriene a Răsăritului în India; Lucrările Secretariatului internațional al Conferinței Creștine pentru Pace; — Ședința Prezidiului Conferinței Bisericilor Europene;	
— Lucrările Comisiei antirasism ale Conferinței Creștine pentru Pace;	
— Seminarul pentru dialogul islamo-creștin	82
Cronica	101
Din activitatea Comunităților ortodoxe române de peste hotare	102
Din viața Bisericilor Ortodoxe surori	104
Pr. Ion Runcu	111
Pr. Vasile Ștefan	112

PASTORALE, SCRISORI IRENICE

Scrisoarea irenică a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian trimisă Întâistătorilor de Biserici creștine cu prilejul Nașterii Domnului — 1975 și Anului nou — 1976	115
Scrisori irenice, telegrame și scrisori de felicitare primite de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian cu prilejul Nașterii Domnului — 1975 și Anului nou — 1976	117

INDRUMĂRI PASTORALE

- Adevărul «Dumnezeu s-a arătat în trup...» (I Tim. III, 16). Spicuri din Pastoralele la Nașterea Domnului — 1975 ale Ierarhilor Bisericii Ortodoxe Române* 131

INSEMNĂRI DIN VIAȚA PATRIEI

- Mesajul Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România adresat întregului nostru popor cu prilejul Anului nou — 1976* 141
Lucrările plenarei Comitetului Național pentru apărarea păcii din România . . . 145
Evenimente și fapte deosebite (noiembrie—decembrie) 149
Noi mărturii din tainele pământului și din civilizația lumii 153
Emil Bodnaraș, vicepreședinte al Consiliului de Stat al R. S. România . . . 160

EVOCĂRI

- Primul Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, de † Nicolae, Mitropolitul Banatului* 164

ANIVERSĂRI—COMEMORĂRI

- Mitropolitul Antim Ivireanul — Patriot și ierarh al Țării Românești, de † Eftimie Bîrlădeanul* 167

DIN TRECUTUL BISERICII NOASTRE

- Din legăturile episcopiei de Cerven cu țările române (sec. XVII—XIX), de Tudor Mateescu* 176
Decorația bisericii din Bordești (Vrancea) și importanța ei pentru iconografia românească, de M. Iliescu 180

DOCUMENTARE

- Ecleziologie și ecumenism în opera Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian (Partea I — Ecleziologia), de Pr. Prof. N. C. Buzescu* 186
Din legăturile Bisericii Răsăritului cu ambasadorul Angliei la Constantinopol, lordul William Paget (între 1693—1702), de Paul Cernovodeanu 214

RECENZII

- Vasile Drăguț, Restaurarea monumentelor istorice în perspectiva a trei decenii de activitate, în «Studii și cercetări de istoria artei», tom. 21/1974, nr. 1, p. 11—29, de Pr. I. Ionescu* 227
C. Zamfir, Gheorghe Dima — muzician și om de cultură, București, 1974, de Asist. Ioan Popescu 229
«Monumente istorice și de artă», nr. 1/1975, de Radu Crețeanu 232
Revista revistelor mitropolitane, de T. Popa 235

ANEXE

- Ghid bibliografic, pe teme și probleme, din publicațiile revistelor bisericesti patriarhale, de Pr. Alex.-Armand Munteanu* CLXVII—CXCIX

SĂRBĂTORIREA A 75 DE ANI DE LA NAȘTEREA PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN

Duminică 22 februarie 1976, Prea Fericitul Patriarh Justinian a împlinit vârsta de 75 ani. Evenimentul aniversar a fost sărbătorit în mod deosebit, dîndu-i-se toată semnificația cuvenită în contextul vieții noi, pe care o trăiește Biserica Ortodoxă Română, pe plan intern și pe plan extern.

În dimineața acestei zile, erau prezenți la palatul patriarhal din București aproape toți ierarhii membri ai Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române : I. P. S. Iustin, mitropolitul Moldovei și Sucevei, I. P. S. Nicolae, mitropolitul Ardealului, I. P. S. Teoctist, mitropolitul Olteniei, I. P. S. Nicolae, mitropolitul Banatului ; P. S. Antim, episcopul Buzăului ; P. S. Partenie, episcopul Romanului și Hușilor ; P. S. Visarion, episcopul Aradului ; P. S. Vasile, episcopul Oradei ; P. S. Emilian, episcopul Alba Iuliei ; P. S. Antonie Ploieșteanul, episcop-vicar patriarhal ; P. S. Adrian Botoșăneanul, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor ; P. S. Nestor Severineanul, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Craiovei ; P. S. Gherasim, arhiereu-vicar al Episcopiei Rîmnicului și Argeșului ; P. S. Veniamin, arhiereu-vicar al Episcopiei Buzăului.

Din partea instituțiilor centrale ale Bisericii Ortodoxe Române erau prezenți : P. C. Preot Ioan Gagi, directorul Administrației Patriarhale ; P. C. Pr. Al. Ionescu, vicar administrativ al Arhiepiscopiei Bucureștilor ; P. C. Pr. Traian Ghica, directorul Casei de Pensii și Ajutoare a angajaților Bisericii Ortodoxe Române ; P. C. Pr. Constantin Pîrvu, consilier-vicar al Cancelariei Sfîntului Sinod, alți consilieri patriarhali și episcopali, precum și angajați superiori ai Administrației Patriarhale și ai Arhiepiscopiei Bucureștilor ; invitați din țară și de peste hotare.

Din partea Departamentului Cultelor era de față Dl. Director Ion Lungeanu.

La ora 8,30, cînd Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a descins în mijlocul oaspeților, a fost întîmpinat cu *Imnul patriarhal* și cu tradiționalul «*Mulți ani trăiască*».

În numele *D-lui Gheorghe Nenciu*, conducătorul Departamentului Cultelor, Dl. Director Ion Lungeanu a prezentat Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian omagiile Consiliului de Stat și felicitări din partea *Domnului Nicolae Ceaușescu*, președintele Republicii Socialiste România.

După ce a mulțumit cu afecțiune și a binecuvîntat pe cei de față, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, înconjurat de înalții oaspeți, a

ieșit din palat și s-a îndreptat spre catedrala patriarhală pentru slujba divină festivă.

La ora 10 a început Sfânta Liturghie, oficiată în sobor de Prea Fericirea Sa împreună cu I. P. S. Nicolae, Mitropolitul Ardealului, I. P. S. Nicolae, Mitropolitul Banatului și cu preoți și diaconi din serviciul Catedralei patriarhale.

Răspunsurile liturgice au fost date de corala patriarhală sub conducerea D-lui Prof. Nicolae Lungu.

Predica zilei a fost rostită de P. C. Pr. Gh. Calciu-Dumitreasa, Profesor la Seminarul teologic din București.

În biserică erau de față reprezentanți ai cultelor religioase din R. S. România, precum și oaspeți de peste hotare, numeroși credincioși.

Erau prezenți : *Dl. Gheorghe Nenciu*, Conducătorul Departamentului Cultelor, împreună cu D-nii directori *Ion Lungeanu* și *Iulian Sorin*.

După Sfânta Liturghie a urmat un Te-Deum, prin care s-au adus mulțumiri lui Dumnezeu pentru cei 75 ani de viață dăruți Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și s-a invocat ajutorul, ocrotirea și milostivirea lui Dumnezeu pentru încă mulți ani plini de sănătate și putere de muncă pentru Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române.

La sfârșitul serviciului divin, aducând omagiul Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române la împlinirea a 75 ani de viață ai Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, a luat cuvântul *I. P. S. Iustin, Mitropolitul Moldovei și Sucevei*, care a rostit următoarea alocuțiune festivă :

Prea Fericite Părinte Patriarh,

Ne-am adunat, astăzi, în catedrala patriarhală, membri ai Sfântului Sinod, ostenitori și colaboratori ai Prea Fericirii Voastre de la Arhiepiscopia Bucureștilor și din Administrația Patriarhală, profesori de teologie, preoți și credincioși, pentru a sărbători împreună împlinirea a 75 de ani din viața Prea Fericirii Voastre.

Ziua de astăzi nu este o aniversare a unei etape din slujirea Prea Fericirii Voastre ca Arhipăstor, ci un popas festiv în crugul vieții Prea Fericirii Voastre. Cu toate acestea, sărbătoarea de astăzi a Prea Fericirii Voastre este și sărbătoare a noastră, fiindcă zilele Prea Fericirii Voastre sînt și zile ale noastre. Un slujitor desăvîrșit al Bisericii nu-și mai aparține lui ; aparține lui Hristos, Domnul și Mîntuitorul nostru. Voind să-și aparțină lui, slujitorul lui Hristos încetează de a mai viețui pe culmea pe care l-a ridicat Dumnezeu, făcîndu-l locuitor împreună cu El în templul Său cel ceresc. Or, dăruindu-Vă cu jertfelnicie Bisericii și, prin ea, slujirii poporului nostru, Prea Fericirea Voastră aparțineți Domnului nostru Iisus Hristos și, prin El, nouă tuturor.

Ne bucurăm așadar și noi, făcîndu-ne părtași bucuriei Prea Fericirii Voastre, la împlinirea celor 75 de ani de binecuvîntată de Dumnezeu viață și, împreună cu Prea Fericirea Voastră, odată cu rugăciunile de mulțumire pentru darurile cu care v-a dăruit, înălțăm și rugăciune fierbinte de cerere către Părintele nostru din ceruri ca să vă țină «în pace, întreg, sănătos, cinstit, îndelungat în zile, drept învățînd cuvîntul adevărului Său».

Înalt Prea Sfințiți și
Prea Sfințiți membri ai Sfântului Sinod,
Prea Cucernici și Prea Cuvioși Părinți,
Iubiți credincioși,

Sub oblăduirea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian Biserica Ortodoxă Română trăiește acum una din cele mai rodnice epoci din îndelungata ei istorie. Datorită orientării ei bine chibzuite și îndeosebi climatului de viață nouă, înaintată, care s-a așezat în țară, în mod treptat, după războiul de eliberare a Patriei, Biserica noastră Ortodoxă s-a primenit și ea, întregindu-se și înnoindu-se, pentru a putea să-și desfășoare lucrarea ei de slujire în sînul poporului dreptcredincios.

Firește, ca ramură viguroasă a Ortodoxiei ecumenice, Biserica noastră păstrează cu sfințenie întreg tezaurul de învățătură dogmatică, de cult divin și de structură canonică moștenit de la Sfinții Apostoli. În lucrarea ei de slujire în țara noastră, însă, potrivit unui principiu valabil pretutindeni în lumea ortodoxă, Biserica ține seamă și de tradiția sa proprie, pentru a-și putea adapta activitatea la idealurile fiilor ei și, în general, ale poporului nostru.

Marele ideal bisericesc pentru împlinirea căruia au adus nenumărate jertfe frații noștri de peste munți, vreme de două veacuri și jumătate, rămăsese pe primul plan, după eliberarea Patriei, unitatea bisericească. În al doilea rînd devenise cu totul necesară atunci înnoirea Bisericii noastre sub toate aspectele.

Cu aceste două poveri pe umerii săi a pornit Prea Fericitul Justinian la drum, în momentul urcării treptelor tronului patriarhal.

Prea Fericirea Sa purta, ca și noi toți, de multă vreme în inimă, amărăciunea dezbinării bisericești de la anul 1700 din Transilvania. De aceea, chiar în ziua de instalare ca patriarh, a adresat o vibrantă chemare către clerul și credincioșii greco-catolici, poftindu-i părintește acasă. Glasul său a fost ascultat și, după cîteva luni, reîntregirea Bisericii strămoșești a devenit realitate. A fost aceasta cea dintîi mare înfăptuire a Prea Fericitului Patriarh Justinian, care îi va purta numele peste veacuri, cinstindu-i rîvna, nu numai pentru unitatea bisericească, dar și pentru unitatea națională. În această privință sînt adînc grăitoare cuvintele rostite de Prea Fericirea Sa către delegația celor 38 de proto-popi și preoți uniți cu Roma, care veniseră să înștiințeze Sfîntul Sinod despre hotărîrea lor de a reveni la sînul Bisericii-mame. «În aceste clipe de rară comuniune frățească întru Hristos — spune Prea Fericitul Părinte Patriarh — avem viziunea clară că Biserica Ortodoxă este și un simbol al unități naționale între fiii aceluiași neam. De aceea, socotesc vestea hotărîrii de revenire la Biserica-mamă ca pe o trîmbiță a bunei vestiri de întărire nu numai a Ortodoxiei noastre, dar și a consolidării și propășirii poporului nostru și Patriei noastre. Sînteți crainicii unui duh nou de viață, de pace și iubire în Biserica și Statul nostru».

Desigur, unitatea bisericească a putut fi proclamată într-o singură zi. Dar, pentru a corespunde țelului pentru care a fost realizată, ea se

cerea trăită intens și permanent. De aceea, în scopul întăririi ei, a fost revizuită și adaptată la noile condiții întreaga legislație bisericească, s-au tipărit cărți de cult și de rugăciuni, stăruindu-se în același timp, pe alte căi, pentru uniformizarea slujbelor religioase și introducerea cântărilor în comun în toate bisericile.

Paralel cu stăruințele Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian de întărire și trăire a unității bisericești, care se manifestă acum nu numai în sînul Bisericii noastre, ci și în bună înțelegerea și colaborarea dintre toate cultele din țară, au sporit și strădaniile sale de înnoire și transformare a Bisericii într-o «Instituție vie, activă, legată de viață», potrivit gândului și cuvîntului Mîntuitorului Iisus Hristos, care a venit pe pămînt pentru ca «lumea să aibă viață și din belșug să aibă» (Ioan X, 10).

Ca «Instituție vie, activă, legală de viață», Biserica este chemată să aducă, prin mijloacele ei proprii de activitate, odată cu mîntuirea, și o contribuție pozitivă la strădaniile poporului nostru de a-și clădi viața sa cea nouă, în pace și libertate în patria noastră socialistă, independentă și stăpîină pe destinele ei. În același timp, ea este chemată să contribuie la soluționarea marilor probleme internaționale care frămîntă lumea contemporană, astăzi. Astfel, Biserica se dovedește angajată în viața întregii lumi și îndeosebi în viața poporului nostru, la fericirea integrală a căruia ea își aduce fără încetare aportul ei, sub îndrumarea constantă a înaltei sale ierarhii bisericești.

Intr-un cuvînt înaripat de dragoste de țară și de Biserică, pe care-l adresa credincioșilor cu îndemnul de a fi buni cetățeni ai Patriei și, în același timp, buni fii ai Bisericii noastre, Prea Fericitul Părinte Patriarh spunea: «Ne bucurăm văzînd cum au răsărit pe tot întinsul țării fabrici, cum s-a creat, adică, o puternică industrie... Ne bucurăm cînd vedem că lumina electrică a pătruns în cele mai îndepărtate sate. Ne bucurăm cînd vedem că fața țării s-a schimbat... Ne bucurăm cînd vedem că neștiința de carte a dispărut... Ne bucurăm cînd vedem că toți cetățenii patriei trăiesc în pace și muncesc laolaltă pentru prosperitatea țării, făcînd să dispară dezbinările sufletești de altădată, ajungîndu-se astfel la unificarea sufletească a tuturoi...». Cu alt prilej, pentru a pune în lumină participarea Bisericii la înflorirea patriei, Prea Fericirea Sa spunea: «Biserica noastră strămoșească este fericită că și ea a fost alături de popor... în împlinirea dreptelor și sfintelor năzuințe ale sale, că și ea a îndemnat pe fiii săi să muncească cu drag pentru prosperitatea țării».

Neclintit în hotărîrea sa de a călăuzi Biserica pe calea cea nouă a slujirii poporului nostru, Prea Fericitul Părinte Patriarh nu s-a limitat la simple povățuiri pastorale, ci a purces la reorganizarea învățămîntului teologic luîndu-l sub aripa Bisericii și reorganizîndu-l pentru a putea pregăti preoți vrednici de înalta misiune de a sluji lui Dumnezeu și poporului nostru.

Sub îndrumarea permanentă a Sfîntului Sinod vredniciei noastre dascăli de teologie, necruțînd vremea, ostenesc cu sîrg la formarea sacerdotală, intelectuală, morală și socială a ucenicilor lor, nu numai pre-

dicînd de la catedra lor academică, dar și îndrumîndu-i în lecturile lor particulare.

Preoții zilelor noastre, intrînd în cler, nu se despart totuși de Institute. Ei întîlnesc pe profesorii lor la cursurile de îndrumare, sau le surprind participarea la pregătirea temelor pe care ei le discută în conferințele de orientare. În chip cu totul deosebit, legăturile dintre preoți și gîndirea teologică nouă, pusă în slujba Bisericii și a vieții, pe care o elaborează tot iscusiții noștri profesori ai Institutelor teologice universitare, se păstrează prin citirea studiilor teologilor publicate în revistele noastre teologice sau în scrieri aparte.

Odată cu mulțumirile pe care le adresăm și cu acest prilej Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian pentru rîvna sa stăruitoare în pregătirea clerului zilelor noastre, să-mi fie îngăduit să exprim și cuvînt de caldă prețuire pentru dascălii din Institutele noastre teologice pentru sfintele lor ostenele.

Trebuie amintit aici, în chip cu totul deosebit, că, odată cu trecerea învățămîntului teologic sub purtarea de grijă a Bisericii, a fost schimbată substanțial și orientarea cercetărilor și studiilor teologice.

Renunțîndu-se la examinarea temelor care situau altădată «pe omul de știință teologică în afara torentului de viață religioasă a vremii — cum spune Prea Fericitul Patriarh Justinian — studiul teologiei urmărește acum să descopere comori noi în tezaurul tradițional al Bisericii noastre, să afle dezlegări de adîncime în problemele care frămîntă contemporaneitatea...» (Apostolat social, VI, p. 175). Fără îndoială, în aceste cuvinte se întrezărește ideea unei gîndiri teologice noi, întemeiată pe tradițiile proprii ale Bisericii noastre.

În acest fel, sub îndrumarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, cercetarea teologică românească actuală explorează acum Sfînta Scriptură, tradiția patristică și propria tradiție progresistă a Bisericii noastre (Apostolat social, VIII, p. 243). Adăugarea tradiției proprii progresiste la izvoarele clasice ale revelației, asigură o propovăduire actuală a Evangheliei în Biserica românească, în vremurile noastre. Îndrumate pe acest făgaș, unele după altele, studiile exegetice, istorice, sistematice și practice au îmbrăcat forme noi și au dobîndit conținut specific ortodox românesc. Ele sînt deosebit de folositoare preoților în activitatea lor. Desprinzîndu-se de categoria generalităților, care plutesc pretutindeni în văzduh, studiile teologice românești găsesc aplicare concretă în viața noastră bisericescă, germinînd roade binefăcătoare în sufletele credincioșilor. Astfel, încetul cu încetul, se formează o gîndire teologică ortodoxă românească nouă, autentică și robustă în spiritul Apostolatului social, a cărui paternitate aparține Întîistătătorului Bisericii noastre Ortodoxe.

În cadrul acestui proces de înnoire a Bisericii, odată cu propria gîndire teologică, sînt așezate la loc de cinste acum și înfăptuirile bisericesti române din alte domenii. Spre pildă, din fondurile proprii ale eparhiilor și îndeosebi din fondurile Statului, prin grija Direcției Patrimoniului Cultural Național, vechi biserici parohiale și mînaștiri, monumente

istorice, lăsate altădată în paragină, sînt frumos restaurate, stîrnind acum admirația tuturor celor care le văd. Apoi, din împerecherea prețuirii pe care Statul o acordă trecutului valoros al poporului nostru cu dorința Bisericii de a reactiva vechi centre eparhiale, s-a ajuns la refacerea Episcopiei de Alba Iulia — cetatea-simbol a unității naționale — și la organizarea Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, — Tomisul fiind cel mai vechi centru eparhial din țară. În sfîrșit, datorită actului de canonizare a sfinților români, în calendarele noastre au fost adăugate și numele unor români care s-au nevoit mucenicește pentru înfrîngerea silniciilor obiditului altădată popor român în apărarea credinței ortodoxe. Toate acestea și încă altele sînt înfăptuiri în aria Bisericii Ortodoxe Române sub purtarea de grijă a Prea Fericitului Patriarh Justinian.

Dreptmăritoare Adunare,

Una din cele mai frumoase laturi ale lucrării Bisericii noastre, sub arhipăstoria Prea Fericitului Patriarh Justinian, este activitatea ei externă. Aceasta îmbrățișează toate aspectele posibile ale raporturilor dintre Biserici (contacte personale, schimburi de vizite la toate nivelele, participări la conferințe sau consfătuiri ori congrese locale sau mondiale, schimburi de profesori și studenți ș.a.) și își extinde preocupările asupra tuturor problemelor care frămîntă astăzi Bisericile și lumea contemporană. În acest context, Biserica noastră își aduce contribuția ei pozitivă la lucrările celor mai importante organizații bisericești actuale. Cuvîntul ei se aude nu numai în consfăturile Bisericilor Ortodoxe, în variatele întruniri ale Conferinței Bisericilor Europene și ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor, dar și în Conferința pentru Pace și Consiliul Mondial al Păcii.

Păstrarea unității de credință și de acțiune, în consfăturile panortodoxe, apropierea dintre Biserica noastră și Bisericile Vechi-Orientale, relații de cinstire reciprocă între Biserica noastră și Biserica Romano-Catolică, strîngerea relațiilor frățești cu Biserica Anglicană și cu Biserica Veche-Catolică, colaborare largă cu Protestantismul, în spiritul ecumenismului practic, în cadrele Mișcării Ecumenice sau în contactele bilaterale cu Bisericile Protestante locale, — acestea sînt coordonatele majore pe care se axează activitatea externă actuală a Bisericii noastre. Dar, dacă discuțiile teologice în relațiile noastre cu celelalte Biserici se dozează în funcție de poziția lor doctrinară față de dreapta credință, în schimb participarea noastră la statornicirea unui climat favorabil soluționării marilor probleme contemporane, în spiritul năzuințelor înalte ale poporului nostru, este totdeauna activă. Îndeosebi, pentru eliberarea popoarelor de sub orice jug, pentru edificarea unei noi ordine internaționale și pentru apărarea păcii în lume, neîncetat se face cunoscut cuvîntul Bisericii noastre.

În sfîrșit, rămînînd tot în cadrul activității noastre externe, este vrednic de amintit părinteasca grijă pe care Prea Fericitul Patriarh Justinian o poartă față de comunitățile românești de peste hotare atît din multe state europene (Anglia, Austria, R. P. Bulgaria, Franța, Repu-

blica Federală Germania, Italia și Suedia), cât și din Statele Unite ale Americii, din Canada și din America Latină, precum și din Australia și, mai departe, din Noua Zeelandă.

În soluționarea diferitelor probleme pe care le impune buna păstorie a acestor parohii, ca dealtfel în întreaga ei activitate, Biserica noastră s-a bucurat, fără încetare, de o largă înțelegere și mult sprijin din partea Conducerii statului nostru, prin Departamentul Cultelor.

Fie-mi îngăduit ca, și cu acest prilej aniversar, pentru bunăvoirea și prețuirea cu care înconjoară pe Întâistătătorul nostru, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, înalta Cîrmuire a țării noastre, să exprim, în numele Dvs al tuturor, iubiți credincioși, și în numele întregii ierarhii bisericești, calde și respectuoase mulțumiri Domnului Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii Socialiste România, asigurîndu-l de toată cinstirea, devotamentul și sprijinul întregii Biserici Ortodoxe Române, în marea operă de zidire a vieții celei noi, socialiste, a poporului nostru pe tot pămîntul strămoșesc.

Înfățișîndu-vă toate acestea, ca în frîntură de timp și dintr-o clipită de privire asupra cîtorva decenii de jertfelnică dăruire a Prea Fericitului Patriarh Justinian în slujirea Bisericii și a credincioșilor ei, am atins numai cîteva din laturile activității sale. Martori ai faptelor, noi le privim acum prin prisma folosului pe care ele l-au adus obștii noastre românești, în zilele pe care le trăim noi. Cercetate peste vremi însă, în perspectiva istoriei, ele vor pune la loc de mare cinste lucrarea de unificare și înnoire a Bisericii noastre, inițiată de Sfîntul Sinod, sub oblăduirea Prea Fericitului Patriarh, și dăltuită cu multă luare-aminte, de întreaga noastră obște dreptmăritoare, — credincioși, clerul de mir și monahal, ostenitorii în învățămîntul teologic și în administrație, condeierii tipăriturilor noastre și alții — ; iar chipul Prea Fericitului Patriarh Justinian, înconjurat de nimbul roadelor strălucite ale operei sale bisericești, va fi așezat în panteonul marilor ierarhi ai Bisericii și numele său va fi pomenit și cinstit din neam în neam.

Prea Fericite Părinte Patriarh,

Cîndva, aveți întîietate printre patriarhi, fiind socotit cel mai tînăr ; și așa era. Astăzi se spune că, printre patriarhi, Prea Fericirea Voastră aveți cei mai mulți ani de slujire în tronul patriarhal ; și este adevărat. În Biserica noastră însă, la împlinirea celor 75 de ani de viață, nu aveți o întîietate de vîrstă. Patriarhală vîrstă au alți ierarhi ai noștri. Nu aveți întîietate în timp, nici de slujire arhierescă. Sînteți însă cel dintîi printre noi în toate, fiind îndreptățit să spuneți ca odinioară Sfîntul Apostol Pavel, parafrazîndu-i ușor, pentru circumstanță, cuvintele, în felul următor : «Sînt alți slujitori ai lui Hristos ? Împotriva gîndului bun vorbind, zic : eu sînt mai mult ca ei... În osteneală și în trudă... Lăsînd la o parte cele din afară, eu sînt mai mult decît toți și supravegherea de fiecare zi a tuturor, în purtarea de grijă de toate bisericile. Cine este slab și eu să nu mă simt slab cu el ? Cine se zdruncină în lucrarea sa și eu să nu ard de focul lui ? Iar dacă trebuie să mă laud, eu nu mă voi lăuda decît cu cele ale neputințelor mele. Dumnezeu și Tatăl Domnului

Iisus, Cel ce este binecuvîntat în veci, știe că eu grăiesc adevărul» (II Cor. XI, 23 ș.u.).

Fie ca Bunul Dumnezeu să vă aibă și de acum înainte în sfînta Lui pază, dăruindu-vă viață lungă, zile senine, sănătate și puteri mereu sporite pentru rodnică păstorire în fruntea Bisericii Ortodoxe Române.

La mulți și fericiți ani !

Îmbrățișînd frățeste pe I. P. S. Mitropolit Iustin pentru cuvintele adresate în numele membrilor Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a răspuns :

*Înalt Prea Sfințiți Mitropoliți și Arhiepiscopi,
Domnule Conducător al Departamentului Cultelor,
Prea Sfințiți Episcopi și Arhierei,
Prea Cucernici și Prea Cuvioși Părinți,
Iubiți credincioși,*

Mi-a fost hărăzit să trăiesc acest moment emoționant pentru mine : împlinirea a 75 de ani de viață, dintre care peste 50 de ani în slujirea la altarul Bisericii și al patriei.

Cel dintîi gînd acum se cuvine să-l înalț Preabunului Dumnezeu, care parcă a binevoit să rostească prin Psalmist și despre smerenia mea : «Cu lungime de zile îl voi umple pe el și-l voi mări» (Ps. XC, 16). Iar eu mă închin cu adîncă recunoștință și cu mulțumire nesfîrșită, pentru «tot harul desăvîrșit și toată darea cea bună», pe care El le-a revărsat asupra mea, de-a lungul celor trei sferturi de veac, și mai ales asupra Bisericii Ortodoxe Române, căreia m-a rînduit să-i fiu de 28 de ani întîistătător. Îi mulțumesc lui Dumnezeu pentru că m-a chemat și mi-a încredințat harul acestei sfînte slujiri care este preoția și mi-a dat îndemnul și pîterea sacră să răspund acestei chemări, căci după spusa Apostolului : «El lucrează în noi și să voim și să săvîrșim după a lui bunăvoință» (Filip. II, 13).

Chemarea și harul sînt fapte dumnezeiești. Toți sfințiții slujitori au auzit în ceasul sfînt al hirotonisirii noastre : «Dumnezeiescul har de sus care totdeauna pe cele neputincioase le vindecă și pe cele de lipsă le plinește...». Lucrarea aceasta se face simțită în mod tainic cugetului curat, «căci cine știe cele ale omului decît duhul omului care este în el?» (I Cor. II, 11).

Nu pot să ascund faptul că m-am cutremurat adînc, suind pe treapta cea mai de sus a ierarhiei bisericesti. Dar m-am înarmat atunci cu smerenie și cu încrederea că aceasta este voia lui Dumnezeu, iar eu nu sînt decît slugă care spune cu Psalmistul : «Iată, vin... să fac voia Ta, Dumnezeul meu» (Ps. XXXIX, 10, 11). Și asemenea copacului, care, cu cît crește în înălțime, își trimite tot mai adînc rădăcinile în pămînt, tot așa mi-am dus și eu rădăcinile ființei mele și conștiința mea în solul adînc al Bisericii strămoșesti și al neamului românesc, de unde am sorbit mereu putere și încredere.

Am spus-o și cu alte ocazii și socotesc necesar să precizez și astăzi, în fața tuturor membrilor Sfântului Sinod și a colaboratorilor mei, că două idei majore m-au călăuzit în tot ceea ce s-a realizat în cei 28 de ani de patriarhat.

Prima idee a fost și este unitatea Bisericii, așa cum a dorit-o și a cerut-o Mîntuitorul însuși : «ca toți să fim una» (Ioan XVII, 21). Aceasta s-a concretizat în cunoscutele înfăptuiri : refacerea unității Ortodoxiei românești, în octombrie 1948, prin revenirea la Biserica-mamă a fraților români despărțiți cu forța la 1698—1701 ; noua organizare a Bisericii și legislația ei în acord cu sfintele canoane și în contextul vremii noastre ; preocuparea și realizarea uniformizării cultului Bisericii prin tipărirea și distribuirea în toate eparhiile Patriarhiei Române a tuturor cărților de slujbă, în frumos grai românesc : Sfînta Evanghelie, Cazania, Cartea de învățătură, Liturghierul, Molitfelnicul, Mineiele, Octoihul, Triodul, Penticostarul, Slujba Învierii, Ceaslovul, Acatistierul, Catavasierul, Psaltirea, Sfînta Scriptură, Noul Testament în trei ediții, Mica Biblie și altele multe la care se cuvine să adăugăm și osîrdia pentru cîntarea omofonă în biserică, a tuturor credincioșilor Bisericii noastre.

Promovînd aceasta, am fost totdeauna conștient că, prin slujirea unității Bisericii, noi slujim și unității naționale. «Biserica unificată formează un trup cu Patria și o comuniune cu Statul. Credincioșii Bisericii sînt în același timp cetățenii Statului. Ei urmează și susțin doctrina, atitudinea și acțiunea Bisericii, slujind deopotrivă unitatea și binele statului».

În spiritul aceleiași idei de unitate, am reluat și amplificat legăturile cu toate Bisericile Ortodoxe surori ; am promovat relații noi cu Bisericile Vechi-Orientale, cu Biserica Anglicană, cu Bisericile Vechi-Catolice, participăm activ la lucrările și conferințele Consiliului Ecumenic al Bisericilor, ale Conferinței Bisericilor Europene și ale Conferinței Creștine pentru Pace. În țară, precum se știe, avem și promovăm bune relații cu toate celelalte culte, în cadrul ecumenismului local.

A doua idee mare a fost preocuparea mea ca Biserica Ortodoxă Română, potrivit bunelor ei tradiții de împreună-lucrătoare cu poporul căruia îi aparține, să fie o Biserică vie, activă mereu deschisă realităților vieții, în pas cu ele și în slujba nobilelor aspirații ale credincioșilor ei și ale întregului popor. Urmărind această idee, am reorganizat învățămîntul nostru, punînd teologia în slujba credincioșilor ; am reorganizat monahismul, unind aici rugăciunea cu munca ; am înființat cursuri de îndrumare pastorală și misionară pentru toți preoții Bisericii Ortodoxe Române ; ținem în fiecare an cîte patru conferințe de orientare, pe teme fixate de Sfîntul Sinod, aceleași pe întreaga Patriarhie, cu toți preoții Bisericii noastre.

Institutul Biblic și de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române cu toate atelierele lui, dotat cu utilajele cele mai moderne, asigură întreaga activitate editorială : reviste, cărți de cult, manuale teologice, publicații etc., precum și cea de misiune și de împodobire a sfintelor locașuri : icoane, obiecte și veșminte de cult etc.

Mănăstirile și bisericile noastre, multe din ele mărturie ale geniului creator al poporului român și ale trecutului nostru glorios, au fost restaurate, împodobite, iar altele zidite din temelie. Toate acestea au fost rodul tradiționalei colaborări dintre ierarhii, preoții, credincioșii și organele puterii de Stat.

La acest popas de viață, în chip firesc nu ne ascundem bucuria pentru că este îndreptățită; este o bucurie a roadelor împlinirilor. În-făptuirile sînt măsura vieții și a timpului în general.

Și este bucuria noastră a tuturor, căci realizările sînt ale întregii Biserici și obștii românești. Oricît de mare ar fi cineva, nimic semnificativ nu se realizează de unul singur, ci în comuniune, ca și viața însăși.

De aceea, pentru tot ce s-a făcut în Biserica noastră strămoșească, pe parcursul celor trei decenii, îndrept mulțumirea mea către Înalt Prea Sfințitii Mitropoliți și Arhiepiscopi și către Prea Sfințitii Episcopi și Arhierei, membri ai Sfîntului Sinod, unii dintre dînșii trecuți în ceata dreptilor, cu care am colaborat, în desăvîrșită armonie și am dus la bun sfîrșit tot lucrul nostru, pentru împlinirea îndatoririlor ce reveneau Bisericii în actualele vremi de prefaceri și înnoiri în societatea noastră românească, pentru propășirea Sfintei noastre Biserici.

În întreaga noastră activitate și la realizările noastre am avut permanent sprijinul, înțelegerea și bunăvoința Conducătorilor poporului nostru și a Departamentului Cultelor, cărora le aduc deosebitele mele mulțumiri.

Rog totodată pe Domnul Conducător al Departamentului Cultelor, Gheorghe Nenciu, să transmită aceste sentimente de bucurie și de mulțumire ale noastre, Conducătorilor Patriei noastre, în frunte cu iubitul nostru Președinte, Nicolae Ceaușescu.

Mulțumire deosebită adresez și forurilor noastre bisericesti, din cadrul Administrației Patriarhale, de la centrele eparhiale și de la parohii, precum și tuturor preoților și credincioșilor Bisericii noastre pentru dragostea și interesul pe care le poartă Bisericii noastre strămoșești, pentru grija și ajutorul pe care le dau toți la întreținerea monumentelor noastre bisericesti, bisericilor, mănăstirilor și tuturor institutelor și așezămintelor care fac parte din patrimoniul Bisericii Ortodoxe Române.

Nu pot să nu aduc mulțumiri călduroase colaboratorilor mei de la centrul patriarhal și mitropolitan cu care împreună trudim zi de zi. Mulțumesc profesorilor Institutelor și Seminariilor teologice, precum și tuturor salariaților de la centrele bisericesti.

Dar mulțumirea noastră adîncă și smerită se înalță îndeosebi către preabunul și atotputernicul Dumnezeu. Căci El a zis: «fără de Mine nu puteți face nimic», iar Sfîntul Apostol Pavel, de asemenea, scrie: «Am muncit mai mult decît toți. Totuși nu eu, ci harul lui Dumnezeu care este în mine» (I Cor. XV, 10).

Îndreptăm rugăciunile noastre fierbinți de mulțumire pentru tot ce s-a săvîrșit și pentru toată strălucirea Bisericii noastre din acești ani, ca și din existența ei de două ori milenară.

Iar acum rog pe Mîntuitorul Hristos să mă ajute și mai departe în tot ce năzuiesc și voi mai putea face, iar pe preacinstiții membri ai Sfîntului nostru Sinod, pe colaboratorii mei și pe toți slujitorii Bisericii noastre Ortodoxe Române, îi rog să fie mereu împreună cu mine, spre a ne aduce contribuția noastră în slujba Bisericii și a obștii noastre românești. Amin!».

După cuvîntul Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, Dl. Gheorghe Nenciu, conducătorul Departamentului Cultelor, a felicitat călduros pe Prea Fericirea Sa cu prilejul importantului popas aniversar.

La ieșirea din Catedrala patriarhală, în drum spre palat, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian împreună cu membrii Sfîntului Sinod și cu ceilalți oaspeți au fost întîmpinați, de o parte și de alta a aleii dintre catedrală și palat, de numeroși credincioși, care, înclinîndu-se pios în fața Prea Fericirii Sale, au ținut să exprime, în felul acesta, prinosul lor de recunoștință și sincerele sentimente de prețuire pentru Păstorul lor sufletec, la împlinirea vîrstei de 75 de ani.

În holul palatului patriarhal, unde erau adunați înalții oaspeți, corala patriarhală a intonat din nou Imnul patriarhal, după care dl. Mihai Popescu, membru al Coralei, a rostit un scurt cuvînt, în numele colegilor săi, prin care a exprimat sentimente de sinceră prețuire și recunoștință Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, inițiatorul, fondatorul și purtătorul de grijă nemijlocit al acestui prestigios ansamblu coral al Bisericii Ortodoxe Române.

După cîteva bucăți muzicale executate sub îndrumarea D-lui Prof. Nicolae Lungu, directorul coralei, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, dînd — și de astă dată — o înaltă apreciere nivelului artistic de interpretare, a mulțumit întregului ansamblu coral, binecuvîntîndu-le strădaniile puse în slujba slavei lui Dumnezeu, a binelui și a frumosului.

După aceea, corala patriarhală a intonat din nou Imnul patriarhal precum și două cîntece patriotice: *Republică, măreață vatră*, de I. Chirescu și *Noi slăvim Republica*, de N. Lungu.

Apoi, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian s-a întreținut cordial cu înalții oaspeți și distinși invitați.

*

La orele 14, la Palatul patriarhal a avut loc o masă oficială în cinstea zilei de naștere a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, la care au luat parte membrii Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, oaspeți din țară și de peste hotare, reprezentanți ai cultelor religioase din patria noastră, conducători ai instituțiilor centrale bisericesti, colaboratori apropiați ai Prea Fericirii Sale, funcționari superiori din serviciile administrative ale Bisericii Ortodoxe Române.

Din partea Departamentului Cultelor a participat Dl. Gheorghe Nenciu, conducătorul Departamentului Cultelor, împreună cu D-nii directori Ion Lungeanu și Iulian Sorin.

Dejunul s-a desfășurat într-o ambianță cordială, deosebit de plăcută. În timpul dejunului, au luat cuvântul mai mulți vorbitori, care au rostit toasturi omagiale.

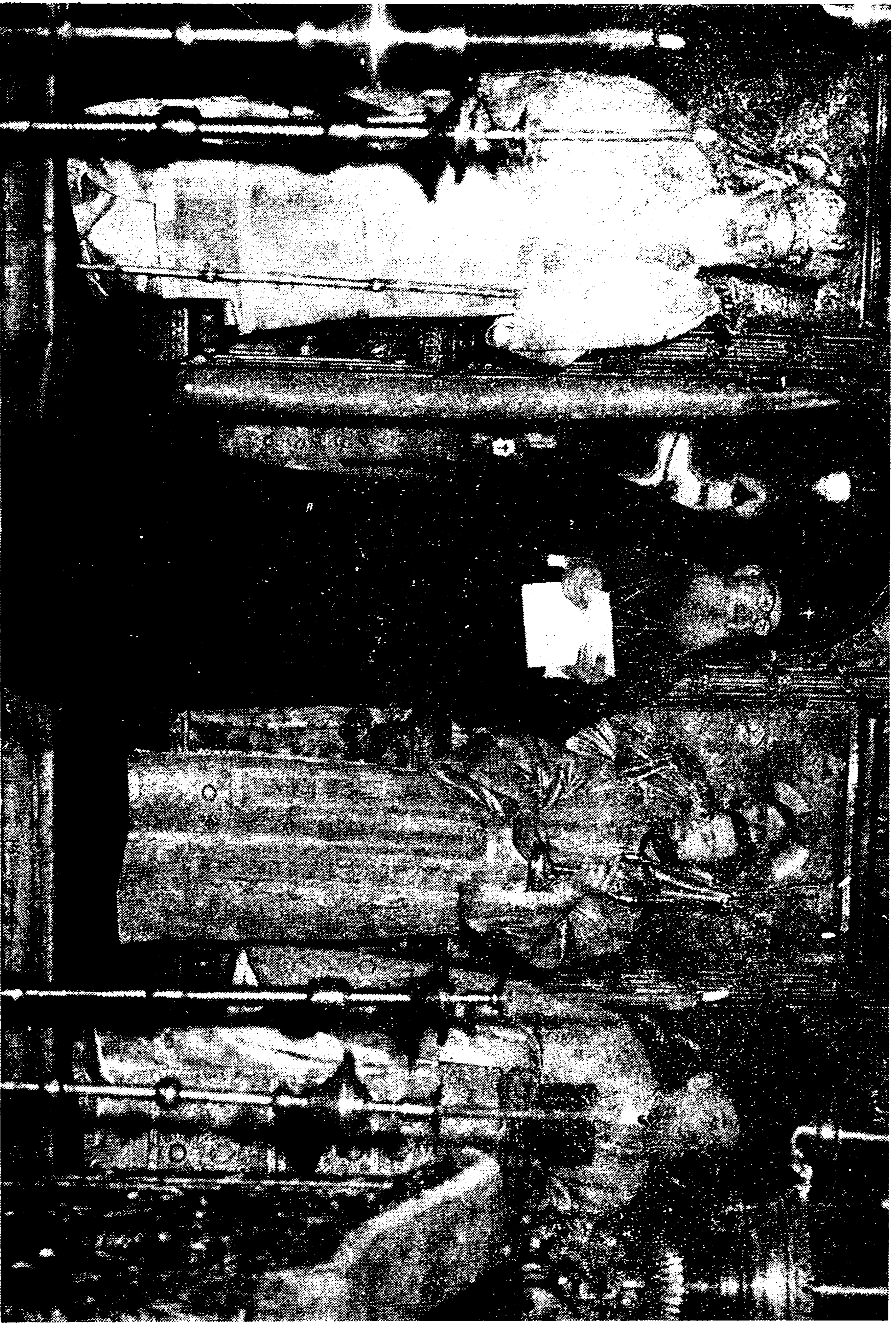
Cel dintâi a luat cuvântul *I. P. S. Nicolae*, Mitropolitul Ardealului care, în numele ierarhilor, clerului și credincioșilor ortodocși români din Transilvania, s-a referit la principalele preocupări și realizări ale Prea Fericitului Părinte Justinian, ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române: refacerea unității noastre bisericești prin reîntregirea Ortodoxiei românești din Transilvania, în 1948; întocmirea noii legislații a Bisericii Ortodoxe Române — în care un loc de seamă îl ocupă între altele, reorganizarea și reșezarea învățămîntului teologic de toate gradele pe baze și principii noi, potrivit nevoilor contemporane practice ale Bisericii noastre, sub a cărei directă oblăduire se desfășoară; înnoirea vieții spiritual-morale a credincioșilor — păstori și păstoriți —, prin promovarea unui autentic «apostolat social», cerut de vremurile noi prin care trece lumea noastră de astăzi, «apostolat» pe care l-a inițiat și pus în practică cu rezultate excepționale Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian; crearea și întreținerea unui climat de pace, înțelegere, colaborare și prețuire reciprocă între Biserica Ortodoxă Română și toate cultele religioase din țara noastră; strângerea legăturilor frățești cu Bisericile Ortodoxe surori prin vizite reciproce, cu celelalte Biserici și denominațiuni creștine, prin participarea Bisericii noastre ca membră în diferite conferințe comisii și comitete în spiritul larg al ecumenismului care caracterizează viața bisericească internațională actuală; grija pentru restaurarea și înfrumusețarea vechilor monumente de artă bisericească și a locașurilor de cult; pentru uniformizarea slujbelor și a cântării bisericești, pentru îmbogățirea cultului tradițional ortodox cu slujbe noi, închinare sfinților români canonizați și oficializați de Biserica Ortodoxă Română; grija pentru publicațiile bisericești, care apar în condiții grafice superioare; în fine, recenta reîmpărțire administrativ-bisericească, prin reînființarea și reorganizarea unor noi eparhii ale Patriarhiei Române.

În încheierea cuvântului său, *I. P. S. Mitropolit Nicolae* al Ardealului a spus: «La acest jubileu aniversar, aducem omagiul nostru de aleasă recunoștință și prețuire, mulțumind încă o dată Prea Fericirii Sale pentru purtarea de grijă și pentru toate strădaniile pe care le-a depus cu atîta dăruire spre mai binele obștii celei mari a preoților și credincioșilor noștri, spre trăirea unei credințe lucrătoare prin fapte ale păcii și dragostei lui Iisus Hristos, Domnul nostru, și rugăm pe milostivul Dumnezeu să-i dăruiască încă mulți ani cu sănătate, pace și noi realizări pentru binele Bisericii străbune Ortodoxe, pentru slujirea patriei noastre scumpe, Republica Socialistă România».

A luat cuvântul apoi *I. P. S. Nicolae*, Mitropolitul Banatului, care evocînd personalitatea și dinamismul activității Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, a ținut să sublinieze semnificația deosebită a sărbătoririi a trei sferturi de veac de viață a Prea Fericirii Sale, spunînd, printre altele: «Ori de cîte ori am avut fericitul prilej să vă sărbătorim,

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian săvârșind Sfânta liturghie cu prilejul împlinirii a 75 de ani de viață

I. P. S. Iustin, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, robind Cuvintul omagial in numele Sfintului Sinod
al Bisericii Ortodoxe Române

pentru un eveniment sau altul din viața și activitatea Prea Fericirii Voastre, ați căutat totdeauna să împărtășiți bucuria personală a acestor momente festive cu bucuria colaboratorilor celor mai apropiați, cu membrii Sfântului Sinod, în primul rînd, cu cei care ostenesc la instituțiile centrale ale Administrației Patriarhale și ale Arhiepiscopiei și n-ați scăpat niciodată din vedere să precizați că ceea ce s-a putut face s-a făcut împreună cu contribuția celorlalți. Astăzi însă, la acest moment festiv — 75 de ani de viață ai Prea Fericirii Voastre — mi se pare că ceea ce ar trebui mai mult subliniat decît contribuția noastră sînt măsura și modul în care Prea Fericirea Voastră înșivă ați devenit — prin calitățile alese cu care ați fost înzestrat și prin înțelepciunea și deosebita putere de muncă puse în slujba Bisericii noastre strămoșești, în slujba aproapelui, în slujba Patriei, însuși colaboratorul lui Dumnezeu, pentru că Dumnezeu este cel care face, cel care mișcă și dirijează, cel care are în purtarea Sa de grijă toate. De aceea, în această zi a împlinirii vârstei pe care o sărbătorim, a vârstei patriarhilor biblici, noi vedem în Prea Fericirea Voastră pe omul lui Dumnezeu, pe omul care a știut să se lase purtat de mîna lui Dumnezeu, care a știut să facă ceea ce putem noi să ne închipuim că ar fi voit Dumnezeu, pe omul care a interpretat, poate, mai bine decît toți ceilalți voia Domnului. De aceea, îngăduiți-mi, Prea Fericite Părinte Patriarh Justinian, să vă urez, în această zi de aniversare, ca să vă facă Dumnezeu parte încă de viață îndelungată, cu sănătate și putere de muncă pentru binele și propășirea Bisericii Ortodoxe Române și a patriei noastre scumpe. Dumnezeu să vă binecuvînteze viața și activitatea».

După ce *P.C. Pr. Al. Ionescu*, vicarul administrativ al Arhiepiscopiei Bucureștilor a evocat cîteva date și momente legate de începuturile activității Prea Fericitului Părinte Justinian ca patriarh, scoțînd, cu acest prilej, în evidență importanța excepțională a încredințării cîrmei Bisericii Ortodoxe Române Prea Fericirii Sale, în acele vremuri, — a luat cuvîntul *P. Cuv. Arhim. Bartolomeu Anania*, care — în numele Arhiepiscopiei Misionare Ortodoxe Române în America — a dat citire următoarei scrisori-mesaj din partea *I.P.S. Arhiepiscop Victorin*, conducătorul Arhiepiscopiei Ortodoxe Române în America :

«Am bucuria să vă transmit prin P.C. Arhim. Bartolomeu V. Anania personal cele mai călduroase felicitări cu ocazia sărbătorii zilei de naștere a Prea Fericirii Voastre — împlinirea a 75 ani de viață — dedicați în cea mai mare parte slujirii sfintei noastre Biserici Ortodoxe Române, ca preot, episcop, mitropolit și patriarh. Aceste sentimente de înaltă prețuire și admirație le trăim, poate, cu atît mai mult cei care ne aflăm în răspunderi mai mici și încercăm să urcăm pe aceeași cale a slujirii Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Vedem singuri cîtă renunțare de sine ni se cere pentru a «ne face tuturor toate, ca măcar pe unii să-i dobîndim» pe calea mîntuirii, pentru împărăția cerurilor.

De aceea, bucurîndu-se împreună cu cei mai apropiați colaboratori ai Prea Fericirii Voastre, toți ierarhii membri ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, și asociindu-mi gîndul și rugăciunile mele

fierbinți către bunul Dumnezeu, Vă doresc din tot sufletul să sărbătoriți această zi binecuvântată de aniversare a vieții Prea Fericirii Voastre cu bucuria aureolei harului sfințeniei și nădejzii primirii cereștilor răsplătitori. Întru mulți și fericiți ani în conducerea părintească a Sfintei noastre Biserici Ortodoxe Române!».

În numele preoților din capitală, a luat cuvântul *P. C. Pr. Iuliu Man*, protoiereu la Protoieria II Capitală, care a exprimat sentimentele de aleasă prețuire și sinceră recunoștință ale acestora, și a făcut urări de sănătate și îndelungată viață, pentru binele și prosperitatea Bisericii noastre, pentru slava lui Dumnezeu, Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian la împlinirea a 75 de ani de viață.

Din partea Adunării Naționale Bisericești a prezentat felicitări *Dl. Dr. Dumitru Timuș*, membru al acestui organ central deliberativ al Bisericii Ortodoxe Române.

Din partea Institutului teologic de grad universitar din București a luat cuvântul *P.C. Pr. Conf. Dumitru Popescu*, prorector, — care a subliniat grija pe care Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a purtat-o și o poartă permanent învățămîntului teologic, pe care l-a orientat pe un nou făgaș, propriu realităților noi și nevoilor reale ale Bisericii și vieții moral-spirituale a credincioșilor noștri ortodocși. Grație noii orientări, impulsului permanent și nemijlocit purtării de grijă a Prea Fericirii Sale și a celorlalți membri ai Sfîntului Sinod, învățămîntul teologic și în general cultura noastră teologică se bucură azi de un deosebit prestigiu în lumea creștină contemporană, iar teologii români — ierarhi și profesori de teologie — de o binemeritată apreciere intelectuală și prețuire personală. În încheiere, vorbitorul a spus: «Cu prilejul acestei jubiliare aniversări a 75 de ani de viață, Vă rugăm, Prea Fericirea Voastră, să primiți prinosul supremei noastre recunoștințe, odată cu cele mai respectuoase și calde urări de sănătate, fericire și îndelungată arhipăstorie. Întru mulți și fericiți ani!».

Dl. Prof. Paul Miron de la «Universitatea» din Freiburg (R. F. Germania) care a luat cuvântul în continuare, a transmis următorul mesaj de felicitare din partea *Episcopului Hermann Kunst* al Bisericii Evanghelice a R.F. Germania: «Prea Fericite Părinte Patriarh, la cea de a 75-a aniversare, Vă trimit salutul meu cu sincere urări de binecuvîntare. În fața Domnului Dumnezeu, mi-aduc aminte de harul și statornicia cu care El vă însoțește în slujire și Vă binecuvîntează, pentru că Prea Fericirea Voastră ați păstrat și pus în practică marile tradiții ale Bisericii Ortodoxe în România și ați dat străvechii Voastre Biserici noi imbolduri deschizătoare de drumuri mereu înainte. Creștinătatea ecumenică Vă rămîne mereu recunoscătoare pentru dragostea cordială și frățască cu care ați binevoit să o întâmpinați. Sînteți și rămîneți pentru mine pildă și mărturie vie a binefacerilor Dumnezeului nostru și am avut prilejul să cunosc, în chip luminos, cum împlinesc, în orice situații am fi, puterile învierii Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. V-am admirat mult lucrarea închinată istoriei spirituale atît de importantă a Patriei Prea Fericirii Voastre. Ne-am bucurat să vedem cum

toți credincioșii Bisericii Voastre vă aduc prinos de venerație și profund respect. Prea Fericirea Voastră nu sînteți numai un Părinte al Bisericii Ortodoxe Române, pentru că Prea Fericirea Voastră n-ați pregetat în nici o împrejurare ca să slujiți păcii între credincioși și popoare și unei dreptăți sociale mai depline în lume. Sînteți un adevărat ecumenist.

Noi creștinii evanghelici din Germania Vă pomenim numele cu mare recunoștință și sinceră venerație... Din toată inima mă rog și implor ca — pentru tot drumul vieții Voastre ce va urma și de acum înainte — să se împlinească spusa psalmistului: «Cei ce răsădiți fii în Casa Domnului, în curțile Dumnezeului nostru vor înflori; încă întru bătrînețe se vor înmulți și bineviețuind vor fi ca să vestească: drept este Dumnezeul nostru și nu este nedreptate în casa Sa».

Mă încredințez rugăciunilor Voastre, după cum Vă asigur că în toată ziua Vă pomenesc în fața lui Dumnezeu».

Mgr Albert Rauch a prezentat, de asemenea, un mesaj de felicitări pentru acest jubileu aniversar din partea *Cardinalului Iulius Döpfner*, arhiepiscop de München și Freising și președinte al Conferinței Episcopilor Bisericii Romano-Catolice din R. F. Germania. Mesajul — care a fost rostit în limba română — amintește mai întîi de plăcerea și interesul ce i le-a procurat vizita Eminenței Sale la Patriarhia Română ca invitat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, cînd a putut vedea, «cu cîtă vitalitate se străduiește Biserica Ortodoxă Română sub conducerea Prea Fericirii Voastre să-și îndeplinească mandatul ei de a propovădui Împărăția lui Dumnezeu în împrejurările schimbărilor sociale actuale». Apoi se exprimă «felicitări cordiale unite cu urarea de binecuvîntare ca să puteți sluji Domnului în Înalta Voastră funcție încă multă vreme, spre mîntuirea sufletelor credincioșilor pe care îi păstoriți». În finalul mesajului se face urarea ca «Domnul să răsplătească toată osteneala plină de zel a Prea Fericirii Voastre în slujirea Sa și să încununeze mai departe cu harul Său activitatea Voastră, pentru ca ea să contribuie la slujirea unității Bisericii Sale și la menținerea și întărirea păcii între popoare».

Seria cuvîntărilor omagiale a fost continuată — după aceea — de *P.S. Episcop Antonie Ploieșteanul*, vicar-patriarhal, care pornind de la una din însușirile fundamentale, proprii personalității și activității Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, anume înțelepciunea, subliniată de mai mulți antevorbitori — a stăruit mai îndelung asupra ei, ilustrînd-o cu o serie de hotărîri și fapte concrete, săvîrșite de Prea Fericirea Sa în anumite momente, socotite pe drept cuvînt cruciale, pentru Biserica Ortodoxă Română, la cîrma căreia — cu aproape 30 de ani în urmă — fusese chemat, ca un providențial salvator.

«De mai multe ori — a spus P. S. Episcop Antonie — s-a rostit aici în legătură cu Prea Fericirea Sa atributul de «înțelept». Eu aș vrea să punctez mai ales acea latură a înțelepciunii sale care s-a vădit chiar la începutul slujirii sale patriarhale. Mă refer la vremurile critice, cu adevărat de răscruce din istoria poporului și a Bisericii noastre Ortodoxe

care a marcat perioada imediat următoare celui de-al doilea război mondial..., când Biserica Ortodoxă Română era pusă — ipso facto — în situația de a lua decizii urgente și definitive, de a se orienta și a înțelege încotro curg rîurile și dacă ele curg bine. Tocmai atunci a venit un om care s-a arătat capabil de acest discernămint : *Patriarhul Justinian*.

Corabia Bisericii noastre sub cîrma Prea Fericitului Patriarh Justinian a navigat bine. Biserica și-a găsit locul exact în condițiile și contextul societății în prefacere de după război și trebuie s-o spunem : nu numai momentul deciziei urgente de care vorbeam a fost important ; au fost importante și toate momentele care au urmat, pentru că într-o societate în transformare fiecare zi solicită decizii urgente și bine chibzuite...».

În contextul acelor vremuri «important și înțelept era să găsești acea cale care, mergînd în ritm cu noul și cu transformările, să fie în același timp și pe o linie de continuitate și de fidelitate exhaustivă față de dogmele, canoanele și tradiția noastră bisericească ortodoxă. Aici trebuie referit atributul de «înțelept», care se pronunță în legătură cu sărbătoritul de azi, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian. Biserica noastră nu numai că și-a păstrat intact tot tezaurul de credință, nu numai că și-a găsit mereu locul în societatea nouă, nu numai că a învățat să trăiască în această societate, care se deosebea radical de cele dinainte sub raport social și sub multe alte raporturi, ci — ca întotdeauna în decursul istoriei ei de aproape două mii de ani, — și-a dat contribuția la slujirea poporului. Această contribuție este recunoscută de toți credincioșii noștri, ca și de conducerea țării. Așa se explică faptul că acum, după aproape treizeci de ani de la înscăunarea Prea Fericirii Sale ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române..., Biserica noastră s-a dezvoltat în același ritm cu țara, are toate locașurile reînnoite, restaurate, deschise cultului ; își are școli teologice cu un numeros efectiv de elevi și studenți, își are instituțiile solid organizate și își dă o contribuție esențială la dezvoltarea bunei înțelegeri dintre religii, confesiuni și popoare...». Aceeași dreaptă cumpănire și înțelepciune a vădit și vedește Prea Fericirea Sa și în probleme și chestiunile de mai mică importanță legate de activitatea curentă, zilnică a Prea Fericirii Sale. În încheierea alocuțiunii sale, P. S. Episcop Antonie a urat Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian la acest popas aniversar sănătate multă, putere de muncă și îndelungată arhipăstorie.

În cuvîntul omagial rostit în continuare de P. S. Episcop Nestor Severineanul, vicarul Arhiepiscopiei Craiovei, P.S. Sa a ținut să sublinieze grija Prea Fericirii Sale Părintelui Patriarh Justinian pentru «reîmprospătarea membrilor ierarhiei Bisericii Ortodoxe Române cu cadre noi, pline de tinerețe și de putere de muncă, vrednice de a continua rostul și misiunea Bisericii noastre strămoșești în vremurile noi, pline de măreție pe care le trăiesc toți fiii Bisericii și Patriei noastre. Ca fii duhovnicești și ca membri ai ierarhiei superioare a Bisericii Ortodoxe Române, noi cei din generația mai tînără sîntem plămădiți și crescuți după concepția Prea Fericirii Voastre despre ce trebuie să fie și să însemne ie-

rarul astăzi, cînd în fața Bisericii și a credincioșilor ei se pun problemele vremurilor noi pe care le trăiește societatea noastră. De aceea, după înaltul exemplu al Prea Fericirii Voastre, prin contribuția noastră, noi vrem să răspundem așteptărilor Prea Fericirii Voastre de a fi anorați, de pe poziția noastră bisericească, în problemele contemporane ale Bisericii și Patriei noastre, de a lucra, pe tărîm bisericesc, pentru mîntuirea sufletească a credincioșilor noștri, iar pe tărîm social, pentru prosperitatea tuturor cetățenilor patriei noastre. Să trăiți întru mulți și fericiți ani, cu sănătate și putere de muncă pentru slava sfintei noastre Biserici Ortodoxe Române și pentru fericirea poporului român!».

P. S. Arhiepiscopul Gherasim Piteșteanul, care a luat apoi cuvîntul, a evocat unele momente din vremea cînd — înainte de a ajunge arhiepiscop-vicar fusese stareț al Mînăstirii Căldărușani. Această ascultare monahală l-a adus de mai multe ori în contact direct cu Prea Fericitul Patriarh Justinian, care i-a dat prilejul și i-a fost exemplu viu privind modul cum trebuie rezolvate practic o serie de probleme duhovnicești și administrativ-gospodărești, — ceea ce i-au îmbogățit experiența în calitate pe care o are acum. Ca semn de recunoștință pentru toate acestea, a spus P.S. Sa, «noi, Prea Fericirea Voastră, care ne-am bucurat totdeauna de înțelepciunea, de dragostea și mai ales, de sfatul, îndemnul și exemplul Prea Fericirii Voastre, îngăduiți-ne să vă urăm din toată inima sănătate, ani mulți și păstorire îndelungată, iar din partea P.S. Iosif, episcopul Rîmnicului și Argeșului, pe care îl reprezint la această aniversare, vă rog să primiți cele mai calde urări frățești întru dragostea Domnului nostru Iisus Hristos. Întru mulți și fericiți ani, Prea Fericite Părinte Patriarh Justinian!».

Încheind seria cuvîntărilor ocazionale de împlinirea a 75 de ani de viață ai Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, *Dl. Gheorghe Nenciu*, Conducătorul Departamentului Cultelor, a rostit următoarea alocuțiune festivă :

*Prea Fericirea Voastră,
Prea Fericite Părinte Patriarh Justinian,*

La acest moment aniversar sînt fericit că la buchetele de flori, la omagiile și prețuirea ce v-au fost mărturisite, să adaug expresia sentimentelor de respect și de înaltă apreciere a unei slujiri rodnice care caracterizează viața Prea Fericirii Voastre.

Buchetul de trandafiri pe care Președintele Republicii noastre, Tovarășul Nicolae Ceaușescu, Vi l-a trimis în această dimineață, constituie o delicată atenție și o înaltă prețuire.

Vă rog să-mi îngăduiți să talmăcesc aci în cîteva cuvinte conținutul stimei și afecțiunii noastre pentru înaltul sărbătorit de astăzi. Ceea ce oferă consistență omagiului nostru, omagiului nostru al tuturor, este măsura sa, măsura pe care o dau roadele anilor de strădanie, faptele care profilează personalitatea sărbătoritului, împlinirile vieții Sale și mai ales concepția constructivă, realistă, generoasă și optimistă care au însuflețit realizările sale.

Sînt bucuros, Prea Fericirea Voastră, să rețin cele două idei majore pe care le-ați mărturisit în Biserică, ce au călăuzit activitatea Prea Fericiri Voastre: «Unitatea Bisericii și preocuparea ca aceasta să fie împreună-lucrătoare, cum spuneți Dumneavoastră, cu poporul căruia aparține». În adevăr, în persoana Dumneavoastră Prea Fericite, Biserica a avut întotdeauna exemplul ierarhului, animat de cele mai nobile sentimente patriotice, care s-a dăruit cu devotament sprijinirii cauzei poporului român de înfăptuire a vieții noi din patria noastră.

Dumneavoastră ați înțeles să legați viața Bisericii cu viața Țării și s-o feriți de calea unei singularizări lipsite de perspective. Pot spune că Dumneavoastră, în fruntea Sinodului Bisericii Ortodoxe Române, ați asigurat tradiționala preocupare a Bisericii Ortodoxe Române de a fi alături de popor, de a fi alături de lupta poporului pentru independență și pentru libertate.

Așa cum o dovedește istoria sa, Biserica Ortodoxă Română a înțeles să nu se alinieze la istoria altor Biserici și ea și-a afirmat propria ei viață și propria ei istorie în directă legătură, în identitate cu istoria poporului român. Apreciem în mod deosebit, Prea Fericirea Voastră, eforturile ce le-ați depus ca Biserica Ortodoxă Română să urmeze cu fidelitate orientarea de neabătut respect a principiilor pe care Statul nostru le promovează în relațiile internaționale.

În organizațiile internaționale bisericesti — așa cum arăta în Biserică Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Iustin — ați adus mesajul de pace al poporului român. Ați afirmat principiile egalității și echității în raporturile dintre popoare ați afirmat valoarea permanentei preocupări pentru ca fiecare popor să se poată dezvolta nestingherit, să poată să-și aducă la patrimoniul universal tot ceea ce îi oferă specificul său. Delegații Bisericii Ortodoxe Române, în spiritul concepției Dumneavoastră, în cadrul diferitelor foruri ecumeniste, la organizațiile internaționale, au putut afirma și sublinia cu demnitate caracterul de înaltă morală socială a principiilor promovate de Statul nostru.

Îmi amintesc unul din gândurile marelui savant Nicolae Iorgu, care evidențiază tocmai această cerință a politicii oricărui Stat. Nicolae Iorga spunea: «O națiune are dreptul să se conducă după interesele ei, însă în limitele cerințelor morale, fără îndeplinirea cărora se săvârșește o derogare de la umanitate».

Dumneavoastră cunoașteți, în ceea ce privește politica Statului nostru, principiile pe care le afirmă Statul nostru pe plan internațional; acestea sînt de un înalt umanism și Biserica Ortodoxă Română în mod permanent a subscris și a promovat acest umanism.

Cele 12 volume ale Apostolatului social — și avem bucuria să-l avem cu toții pe masă pe cel de al XII-lea — sînt o sinteză a acestei concepții, care plasează Biserica în cadrul vieții și pentru viață și care oricînd poate fi un exemplu pentru acele Biserici care se zbat în criză, neputînd împăca tendințele conservatoriste cu cerințele vieții contemporane.

Trebuie să remarc aci, Prea Fericirea Voastră, deosebita răspundere care V-a preocupat în statornicirea bunelor relații, bunelor raporturi

dintre cultele din țara noastră. La climatul de respect reciproc, de înțelegere, de unitate a tuturor fiilor țării, V-ați adus, Prea Fericite, o remarcabilă contribuție.

În sfârșit, aș vrea, Prea Fericirea Voastră, să pun în lumină una din virtuțile de conducător care au caracterizat activitatea Prea Fericirii Voastre. Dumneavoastră ați știut să lucrați cu oamenii, să-i chemați în jurul Dumneavoastră, să-i însuflețiți și să le transmiteți o concepție. Așa cum arătam, când am vorbit despre concepția Dumneavoastră, de concepția Bisericii în contextul social, Dumneavoastră nu v-ați lăsat izolat și nici în afara realităților ; iar în ceea ce-i privește pe oameni, n-ați lucrat singur, ci cu suportul și cu contribuția celorlalți. Sînt sigur, Prea Fericite, că veți fi de acord cu mine și că veți fi bucuros să-mi îngăduiți ca la acest moment aniversar să felicit Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române care, fiind credincios intereselor fundamentale ale Bisericii, a fost călăuzit permanent de un înalt patriotism și împreună cu Dumneavoastră și-a adus contribuția la sprijinirea eforturilor de mai bine în lupta poporului nostru.

De asemenea, Prea Fericirea Voastră, vreau să menționez că noi apreciem în mod deosebit pe toți colaboratorii Dumneavoastră apropiați vicari, consilieri, protopopi, preoți și alți ostenitori, cum spuneți Dumneavoastră, și îi apreciem pentru felul cum v-au înțeles, pentru felul în care v-au urmat și care, sînt sigur că prețuiesc, că pun la inimă și își iau ca exemplu înalta pildă a activității Dumneavoastră.

Prea Fericite Părinte Patriarh, îngăduiți-mi să vă felicit încă odată cu toată căldura la acest prilej sărbătoresc și să Vă doresc din toată inima multă sănătate, viață îndelungată și noi satisfacții.

Să trăiți întru mulți ani !».

La sfîrșitul agapei închinată aniversării a 75 de ani de viață, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, mulțumind tuturor vorbitorilor care i-au adresat felicitări, a rostit următoarea cuvîntare :

Înalt Prea Sfințiți Părinți Mitropoliți și Arhiepiscopi,
Prea Sfințiți Episcopi și Arhierei,
Prea Cucernici și Prea Cuvioși Părinți,
Domnule Conducător al Departamentului Cultelor,
Onorați invitați,

Vă mulțumesc din tot sufletul pentru iubirea ce mi-o dovedeți, adunîndu-vă în jurul meu, cu prilejul aniversării a 75 de ani de viață. Mulțumesc celor ce au dat expresie în cuvinte alese, sentimentelor tuturor celor prezenți și acelor dintre slujitorii și credincioșii Bisericii noastre, care își îndreaptă în această zi gîndul și rugăciunea lor către bunul Dumnezeu pentru arhipăstorul lor.

Prezența Dvs., cuvintele Dvs. mă emoționează profund, căci ele îmi sînt dovadă că străduințele smereniei mele în slujba sfintei noastre Biserici și a tuturor slujitorilor și credincioșilor n-au fost lipsite de rod.

Ele îmi dau mîngîierea ecoului favorabil pe care l-au avut în credincioșii noștri ostenelile și înfăptuirile amintite aici, pe care Hristos, Domnul nostru, mi-a ajutat să le închin Bisericii Sale, cu credință tare în prezența Lui la cîrma Bisericii și cu conștiința adîncă a mării răspunderi ce mi-a pus-o pe umeri, chemîndu-mă la cel mai înalt post de conducere văzută a Bisericii Ortodoxe Române într-o vreme de neasemănată răscruce istorică.

De fapt, prezența Dvs., cuvintele calde adresate de către Domnul Gheorghe Nenciu, conducătorul Departamentului Cultelor, de către II. PP. SS. Mitropoliți, PP. SS. Episcopi și Arhierei, de către invitați din țară și oaspeți de peste hotare, în numele Dvs., iar dincolo de ele, propria-mi conștiință îmi evocă, la această a 75-a aniversare a vieții mele, întregul fir al acestei vieți, care s-a tors din multe năzuințe și din multe silințe de a le trece în fapte folositoare Bisericii și poporului din care fac parte. Nimeni nu poate spune, privind spre firul vieții sale, că a împlinit în el toate acele frumuseți spre care a năzuit sufletul său. Dar în același timp, nu poate trece cu vederea acele realizări care s-au încrustat în firul vieții sale, cu prețul unor grele oboseli și lupte, nu pentru a-și face din ele un titlu de laudă proprie, ci pentru a da slavă lui Dumnezeu, ca unul Care este ultimul lor împlinitor, prin faptul că El a voit ca ele să se realizeze, că a dat inspirații și îndemnuri la împlinirea lor, că a creat împrejurări favorabile și a dat colaboratori care au ușurat aceste împliniri.

Oricine știe că, datorită voinței lui Dumnezeu, dacă nu se împlinesc toate cele ce le plănuiește omul, prin Dumnezeu se împlinesc altele la care nu s-a gîndit. În aceasta se vede din nou că Dumnezeu este Cel ce ocîrmuiește viața noastră și o umple de rod, atunci cînd punem și din partea noastră silința de a-I sluji.

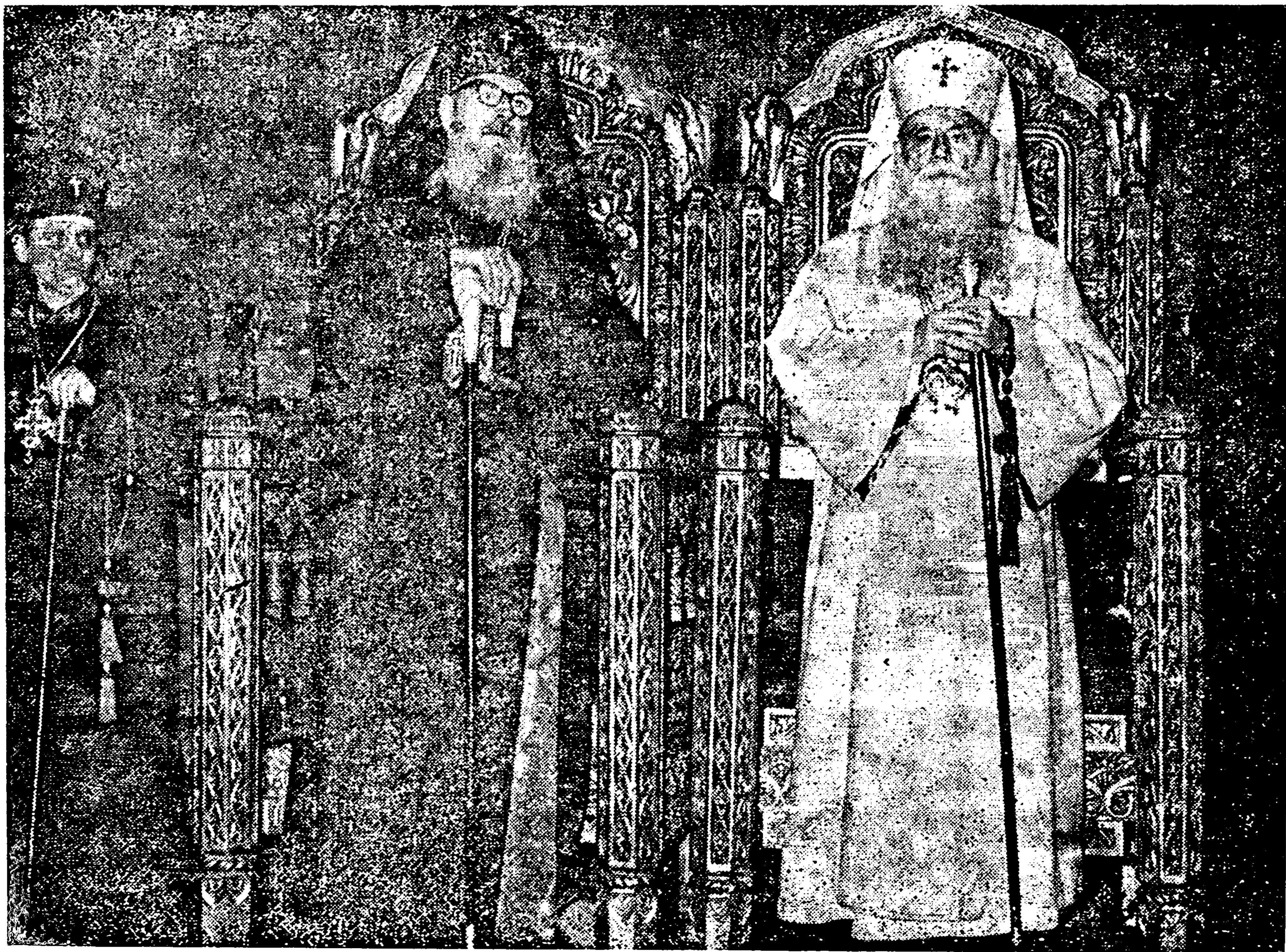
Aruncînd o scurtă privire asupra celor 75 de ani care au trecut, mă văd luat de voința Celui de sus din casa părintească a unei familii de țărani, care m-au crescut în credința strămoșească și în dragoste de popor ; mă văd apoi călăuzit pe același drum al dreptmăritoarei noastre credințe și al dragostei de glia străbună, în seminarul teologic de la Rîmnicu Vîlcea, în Facultatea de teologie din București, precum și în activitatea pastorală de preot tînăr, în care am învățat să mă adîncesc în alipirea de popor și să cunosc trebuințele lui duhovnicești, nevoile și suferințele lui legate de viața pămîntească și să-i slujesc în alinarea lor.

Aceeași mînă a lui Dumnezeu m-a chemat, în anii de grele lipsuri care s-au abătut de pe urma războiului și a secetei asupra bunului nostru popor la postul de cîrmaci duhovnicesc al lui — fapt în care am simțit porunca Lui, de a organiza lucrarea preoțimii noastre în slujba ușurării greutăților venite asupra poporului din acele părți.

Nu mult după aceea, porunca aceluiași Dumnezeu care pe toate le chivernisește, potrivit cu nevoile și cu timpurile, m-a chemat la cel mai înalt post de păstorire și de slujire a Bisericii Sale întemeiată în cuprinsul iubitei noastre țări românești.

I. P. S. Mitropolit Iustin, felicitând pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian

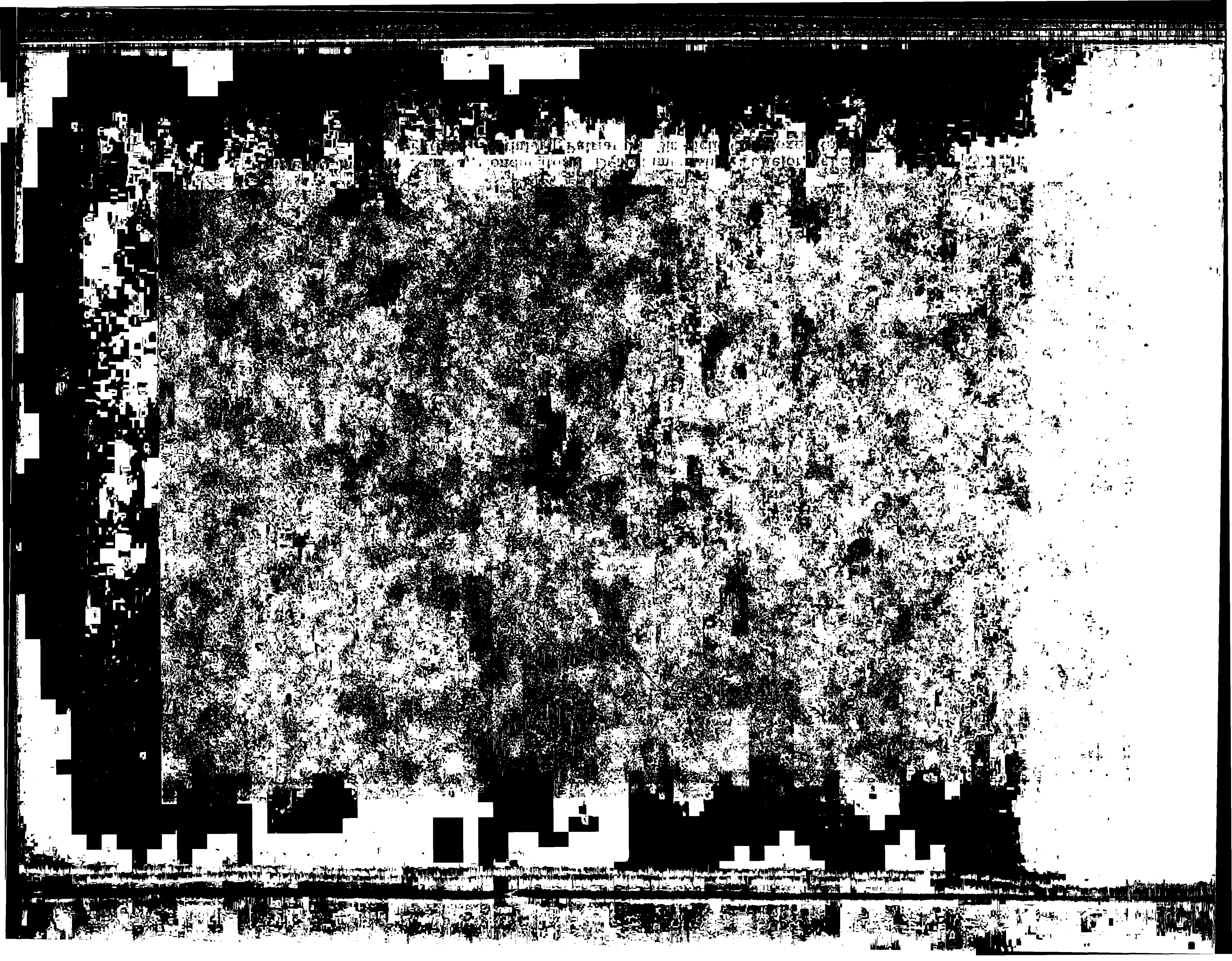
Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și membrii Sfintului Sinod în timpul Te-deumului

Domnul Gheorghe Nenciu, Conducătorul Departamentului Cultelor, și colaboratorii apropiați ai Domniei Sale, împreună cu Înaltul sărbătorit

Domnul Gheorghe Nenciu, Conducătorul Departamentului Cultelor, felicitînd pe Prea Fericitul
Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

URARE PEA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN

(la împlinirea vârstei de 75 ani)

Text: Preot ANATOLIE LEFTER

Muzica: NICOLAE LUNGU

Solemn

S. *mf*
A. *mf*
T. *mf*
B. *mf*

Mlă-di-ță din vi-ță stră-bu-nă, Și rod din pă-mînt ro-mă-nesc,

Mlă-di-ță din vi-ță stră-bu-nă, Și rod din pă-mînt ro-mă-nesc,

Mlă-di-ță din vi-ță stră-bu-nă, Și rod din pă-mînt ro-mă-nesc,

f

nesc, O-dras-lă de jos, din tul-pi-nă, Sfin-țit la al-tar stră-mo-șesc,

nesc, O-dras-lă de jos, din tul-pi-nă, Sfin-țit la al-tar stră-mo-șesc,

nesc, O-dras-lă de jos, din tul-pi-nă, Sfin-țit la al-tar stră-mo-șesc,

f

șesc, O-dras-lă de jos, din tul-pi-nă, Sfin-țit la al-tar stră-mo-șesc,

șesc, O-dras-lă de jos, din tul-pi-nă, Sfin-țit la al-tar stră-mo-șesc,

șesc, O-dras-lă de jos, din tul-pi-nă, Sfin-țit la al-tar stră-mo-șesc,

mf

șesc. Ur-cat prin che-ma-re di-vi-nă, Lu-cea-făr în sca-un stră-șesc.

șesc.

șesc.

bun, Pă-rin-te cu min-te se-ni — nă Și fap-te de ta - tă prea

bun. —
Ur- cat prin che-ma-re di- vi — nă, În sca-u-nul de Pa-tri-
Ur- cat prin che-ma-re di- vi - nă, În sca- u-nul de Pa-tri-

arh Slu- ji-t-ai cu ta-re cre- din — ță, Și fap-te de ma-re Ie-
arh Slu- ji- t-ai cu ta-re cre- din — ță, Și fap-te de ma-re Ie-

piu mosso

mf Sol al Bi- se-ri-cii pes-te ho- ta-re, Sol al cre-
mf rarh. — Sol al bi- se-ri-cii pes-te ho- ta-re, Sol al cre-
mf rarh. — Sol al Bi- se-ri-cii pes-te ho- ta-re, Sol al cre-

din - ței drept slă-vi- toa- re, Stîlp al Bi- se-ri-cii în-tre-gi-

din - ței drept slă-vi - toa- re, Stîlp al Bi- se-ri-cii în-tre-gi-

din - ței drept slă-vi- toa- re, Stîlp al Bi- se-ri-cii în-tre-gi-

toa - re, A- pos - tol al pă - cii în sfîn - ta lu -

toa - re, A - pos - tol al pă - cii în sfîn - ta lu -

toa - re, A - pos - tol al pă - cii în sfîn - ta lu -

1. cra - re! Sol al Bi - cra - re! U -

2. cra - re! U -

cra - re! Sol al Bi - cra - re! U -

răm! ca via - ța să-ți fi - e se - ni - nă, Cu fap - te-m-ple -

răm! ca via - ța să-ți fi - e se - ni - nă, Cu fap - te-m-ple -

răm! ca via - ța să-ți fi - e se - ni - nă, Cu fap - te-m-ple -

ti - te-n cu - nuni de lu - mi - nă și roa - de bo -

ti - te-n cu - nuni de lu - mi - nă Cu roa - de bo -

ti - te-n cu - nuni de lu - mi - nă bo -

ga - te și har pes - te har, Re - ver - se-ți Prea

ga - te și har pes - te har, Re - ver - se-ți Prea

ga - te și har pes - te har, Re - ver - se-ți Prea

Bu - nul, me - reu, an, de an, Prea Fe - ri -

Bu - nul, me - reu, an, de an, Prea Fe - ri -

Bu - nul, me - reu, an, de an, Prea Fe - ri -

ci - te Pă - rin - te, Jus - ti - ni - an.

ci - te Pă - rin - te, Jus - ti - ni - an.

ci - te Pă - rin - te, Jus - ti - ni - an.

Momentul în care am primit această chemare mi-a dat să înțeleg că îndatorirea cea mai de seamă ce-mi revine este să potrivesc lucrarea Bisericii noastre cu aspirațiile noi ale poporului nostru, așa cum conducătorii din trecut ai Bisericii Ortodoxe Române i-au potrivit lucrarea cu năzuințele poporului nostru din cursul diferitelor epoci istorice. Am înțeles că Biserica trebuie să sprijine poporul nostru în voința sa de a construi o orînduire nouă de dreptate, un nivel nou de viață și bunăstare, după care a tînjit atît de mult în trecutul lui. Am înțeles că timpul nou cere mai mult ca oricînd din partea Bisericii noastre un «apostolat social» în sensul postulatelor sociale ale epocii în care a intrat istoria poporului nostru.

Perioada aceasta cerea, dar făcea și posibilă, satisfacerea multor cerințe pe care le simțise Biserica noastră încă mai de mult, dar împrejurările nu-i îngăduiseră să le satisfacă.

Amintesc, cu acest prilej, cîteva dintre ele, care de altfel sînt cunoscute : aducerea instituțiilor de învățămînt teologic sub conducerea directă a Bisericii, refacerea unității religioase a poporului nostru în jurul Bisericii strămoșești, ținerea continuă la curent a preoțimii noastre cu cerințele sociale și cu problemele pastorale ale timpului nostru atît de nou și diferit față de perioadele istorice din trecut, organizarea unor publicații bisericești și teologice periodice pentru dezbateră și soluționarea problemelor teologice și interconfesionale puse neîncetat de timpul nostru, cîștigarea pe seama Bisericii noastre a locului de prestigiu ce i se cuvenea în ansamblul Ortodoxiei ecumenice, în forurile Mișcării ecumenice, care a luat în perioada patriarhatului nostru un atît de mare avînt etc.

Prin toate acestea Biserica noastră a continuat să-și manifeste, în aceste condiții noi de viață, legătura ei cu poporul român, dovedindu-se, ca și în trecut, o Biserică slujitoare a poporului și a intereselor lui naționale. Ea este legată de poporul nostru de la însăși formarea lui și, împreună cu el, de pămîntul acesta pe care el trăiește de cînd există ca popor, iar prin antecesorii săi geto-daci, din vremuri imemorabile. Dar trebuie să menționăm că voinței Bisericii noastre de a rămîne alături de poporul nostru și de noile lui idealuri, în aceste vremuri de adînci și importante prefaceri sociale și politice, i-a venit în întîmpinare însăși Conducerea de Stat, care a reprezentat poporul român în această perioadă.

Armonia care a domnit între Stat și Biserică s-a manifestat și în acest timp, făcînd posibilă înaintarea mai ușoară a poporului nostru în dezvoltarea și continuarea vieții celei noi.

Sînt fericit că, împreună cu membrii Sfîntului Sinod, cu colaboratorii mei și cu toți ceilalți slujitori, m-am putut face în această perioadă nouă din istoria patriei noastre, interpretul acestei tradiții, de strînsă alipire a Bisericii noastre strămoșești, la viața nouă și prosperă a poporului român.

Mulțumesc lui Dumnezeu că mi-a dat ajutorul Său de a continua această bună și rodnică tradiție, și-L rog să-mi ajute ca și în viitor,

cîte zile îmi va mai hărăzi, să continui să slujesc cu aceeași nețărmurită dragoste dreptmăritoarei noastre Biserici și evlaviosului și vrednicului nostru popor român, în același duh al tradiției noastre străbune, cu însuflețirea corespunzătoare elanului cu care toți cetățenii iubitei noastre patrii își zidesc o viață tot mai strălucită, cu rezultate tot mai bogate în slujirea lui Dumnezeu, în slujirea și propășirea poporului nostru, în slujirea păcii și a frăției între oameni și popoare.

Harul și binecuvîntarea Atotputernicului Dumnezeu să fie cu noi cu toți!

*

Festivitatea aniversării a 75 de ani de viață ai Prea Fericitului Patriarh Justinian a luat sfîrșit într-o atmosferă de efuziune sentimentală, de deosebită afecțiune, la orele 17, cînd, după intonarea *Imnului patriarhal* și a urării tradiționale *Mulți ani trăiască!* — gazdă și oaspeți au părăsit sala agapei jubiliare.

*

Cu prilejul aniversării a 75 ani de viață, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian* a primit numeroase telegrame și scrisori de felicitare din partea unor distinse personalități oficiale din țară și de peste hotare.

DIN PARTEA CONDUCERII DE STAT A R. S. ROMÂNIA

SCRISOAREA DE FELICITARE

TRIMISĂ DE CĂTRE DOMNUL NICOLAE CEAUȘESCU,
PREȘEDINTELE REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

Prea Fericitii Sale

JUSTINIAN MARINA,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române;

Vă adresez calde felicitări și cele mai bune urări de viață îndelungată, deplină sănătate, putere de muncă și fericire, cu prilejul împlinirii venerabilei vîrste de 75 de ani.

La mulți ani!

NICOLAE CEAUȘESCU

Președintele Republicii Socialiste România

*

La această deosebită atenție din partea *Domnului Nicolae CEAUȘESCU*, Președintele României, *Prea Fericitul Patriarh Justinian* a răspuns prin următoarea telegramă :

Domnului NICOLAE CEAUȘESCU,
Președintele Republicii Socialiste România,

Mesajul Domniei Voastre, cu delicata atenție și caldele urări pentru împlinirea celor 75 de ani ai vieții mele, m-au mișcat profund și mi-au umplut inima de bucurie.

Adînc recunoscător pentru această înaltă cinstită, cu care ați binevoit a încununa aniversarea mea, doresc să vă asigur de întreaga mea prețuire, izvorîată, cu decenii în urmă, din identitatea de sentimente, de atașament neclintit față de patria și poporul român și de dăruire jertfelnică pentru înflorirea și fericirea lor, sporită continuu de ascensiunile și realizările istorice pe care le trăim cu toții astăzi.

La rîndul meu, din toată inima, Vă urez ani mulți de viață, în sănătate deplină, putere de muncă și fericire, spre a conduce neabătut destinele patriei și poporului nostru pe calea propășirii, păcii și cooperării frățești cu toate țările și popoarele lumii.

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

*

**TELEGRAMA DE FELICITARE TRIMISĂ DE DOMNUL EMIL BOBU,
VICEPREȘEDINTE AL CONSILIULUI DE STAT AL R. S. ROMÂNIA**

Prea Fericirii Sale,

Prea Fericitului JUSTINIAN,

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,

La a 75-a aniversare a zilei Voastre de naștere Vă adresez călduroase felicitări și urări de sănătate, viață îndelungată și noi satisfacții în activitatea de îndrumare a clerului Bisericii Ortodoxe Române pentru sprijinirea eforturilor constructive ale poporului nostru.

Emil Bobu

Vicepreședinte al Consiliului de Stat

*

Prea Fericitul Părinte Patriarh JUSTINIAN a răspuns prin următoarea telegramă :

Domniei Sale,

Domnului EMIL BOBU,

Vicepreședinte al Consiliului de Stat,

Vă rog să primiți cele mai alese mulțumiri pentru felicitările și urările pe care ați binevoit a mi le adresa cu prilejul celei de a 75-a aniversări a zilei de naștere.

Doresc să Vă asigur că, încurajat de rezultatele muncii mele de pîndă acum — apreciată cu bunăvoință de personalitățile de frunte din țara noastră — mă voi strădui și în viitor ca, împreună cu ierarhii, preoții și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, să sprijinim cu însuflețire și patriotism eforturile poporului nostru pentru continua înflorire a patriei, cooperarea frățească și pașnică cu toate popoarele lumii.

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

*

**TELEGRAMA DE FELICITARE TRIMISĂ DE CONDUCEREA COMITETULUI NAȚIONAL
PENTRU APĂRAREA PĂCII DIN R. S. ROMÂNIA**

*Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului JUSTINIAN MARINA,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,*

Vă rugăm să primiți sincere și calde felicitări cu prilejul celei de a 75-a aniversări a zilei Voastre de naștere.

Vă urăm sănătate, ani îndelungați de rodnică activitate, pusă în slujba cauzei păcii și progresului.

Comitetul Național
pentru apărarea Păcii din R. S. România

*

Răspunzând, Prea Fericitul Părinte Patriarh JUSTINIAN a trimis următoarea telegramă :

*Doamnei SANDA RANGHEȚ,
Secretara Comitetului Național pentru apărarea Păcii
din R. S. România,*

Din toată inima mulțumesc Domniei Voastre și Comitetului Național pentru Apărarea Păcii din R. S. România, pentru amabilele felicitări și urări adresate cu prilejul celei de a 75-a aniversări a zilei mele de naștere și Vă asigur că și în viitor, ierarhii, preoții și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române și Noi personal, vom sprijini cu patriotic entuziasm acțiunea pentru promovarea păcii și cooperării frățești cu toate popoarele lumii.

† Justinian
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

*

Dintre Întâistătătorii de Biserici Ortodoxe și Conducători de organizații ecumenice au ținut să felicite pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian :

Sanctitatea Sa PIMEN, Patriarhul Moscovei și a toată Rusia :

*Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului JUSTINIAN,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,*

În ziua memorabilă a celei de a 75-a aniversări a nașterii Voastre, binevoiți a primi, Prea Fericirea Voastră, sincerele noastre felicitări.

Ne rugăm și credem că harul dumnezeiesc va înmulți zilele lucrării Voastre arhipăstorești, pentru binele Bisericii și poporului dreptcredincios.

Cu dragoste în Domnul,

† **Pimen**

Patriarhul Moscovei și a toată Rusia

*

Tot din partea Bisericii Ortodoxe Ruse au felicitat pe Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române : I. P. S. *Nicodim*, Mitropolitul Leningradului și Novgorodului ; I. P. S. *Juvenalie*, Mitropolit de Tula și Belevsk, și alții.

*

Telegrama trimisă de Pastorul Dr. PHILIP POTTER, Secretar general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor :

*Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului JUSTINIAN,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,*

Cu prilejul celei de a 75-a aniversări a Prea Fericirii Voastre, doresc să Vă exprim felicitările noastre cele mai calde și să Vă asigur de profunda noastră stimă.

Vizita noastră în România anul trecut rămîne o prea plăcută amintire, nu numai pentru convorbirile personale pe care le-am avut cu Prea Fericirea Voastră, dar și pentru prilejul de a ne fi îmbogățit cu cunoașterea rolului pe care l-ați jucat în istoria Bisericii Voastre.

Rog pe Dumnezeu pentru a Vă păstra în sănătate deplină pe Prea Fericirea Voastră și pentru prosperitatea Bisericii și poporului român.

Philip Potter

*

Telegrama Domnului GLEN GARFIELD WILLIAMS, Secretar general al Conferinței Bisericilor Europene :

*Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului JUSTINIAN,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,*

Conferința Bisericilor Europene Vă exprimă cele mai cordiale felicitări, cu prilejul celei de a 75-a aniversări a zilei Prea Fericirii Voastre de naștere.

Dumnezeu să continue să Vă dăruiască mulți ani cu sănătate.

Să trăiți întru mulți ani !

Glen Garfield Williams
Secretar general

*

Telegrama Eminenței Sale OLOF SUNDBY, Arhiepiscop de Uppsala, Primatul Bisericii Luterane a Suediei :

*Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului JUSTINIAN,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,*

Cu profundă venerație și dragoste Vă trimitem cele mai cordiale felicitări.

† Olof Sundby
Arhiepiscop

Scrisoarea de felicitare a Excelenței Sale ADOLF WISCHMANN, Ex-președintele Relațiilor externe ale Bisericii Evanghelice din R. F. Germania :

*Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului JUSTINIAN,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,*

Prea Fericirea Voastră,

De ziua nașterii Voastre — 22 februarie — doresc să Vă urez din toată inima binecuvîntarea lui Dumnezeu. Cu cîtă plăcere aș dori să fiu acum la București, pentru a ura din toată inima Prea Fericirii Voastre, personal, cu ocazia acestei zile de naștere, cu totul deosebită și importantă, binecuvîntarea bogată a lui Dumnezeu. Cu aceeași plăcere aș mulțumi totodată cu mare recunoștință pentru toată amabilitatea și prietenia pe care Prea Fericirea Voastră le-ați arătat față de mine de-a lungul anilor.

Sînt fericit de fiecare dată cînd mă gîndesc că în urma unei invitații trimisă cu mulți ani în urmă către fostul președinte al Oficiului Relațiilor externe bisericești, s-au început și s-au consolidat legături între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din Germania și s-a ajuns apoi și la vizite reciproce de diferite feluri.

În primul rînd, urez Prea Fericirii Voastre din tot sufletul o sănătate deplină și o inimă încrezătoare.

În gînd voi participa și eu la festivități și Vă voi pomeni în rugăciuni din inimă.

Al Prea Fericirii Voastre,

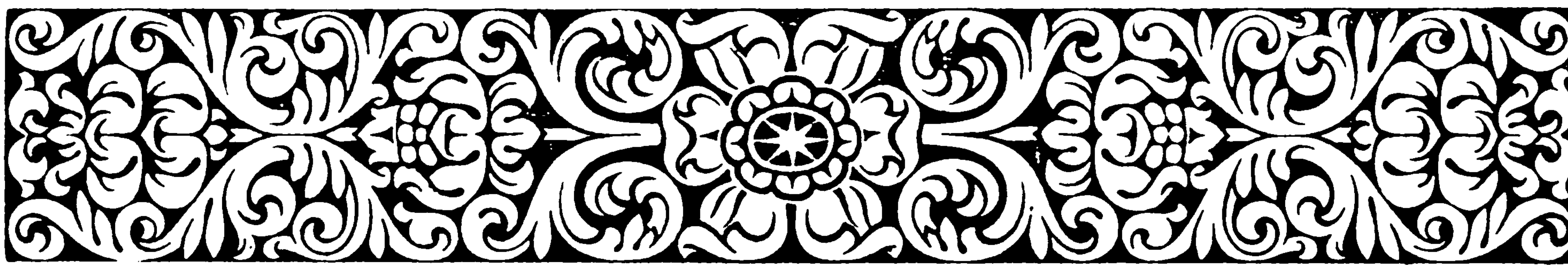
Adolf Wischmann

Pe lângă aceste telegrame, mesaje, scrisori de felicitare redade mai sus, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a mai primit felicitări de la conducători de Biserici din țara noastră, de la reprezentanți ai cultelor creștine și necreștine din țară și din afară, precum și de la comunitățile ortodoxe române de peste hotare.

În același timp, Întâistătătorul Bisericii Ortodoxe Române a fost felicitat de numeroase alte personalități politice și științifice din țară și de peste hotare, precum și de un mare număr de credincioși ortodocși români și străini. Aceasta este încă o dovadă a dragostei de care se bucură Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian.

Tuturor acestora li s-a răspuns cu mulțumiri și binecuvântări arhieresti.

TELEGRAME OFICIALE

SCHIMB DE TELEGRAME

ÎNTRE PREA FERICITUL PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN
ȘI CONDUCEREA DE STAT A REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
CU PRILEJUL CELEI DE A 28-A ANIVERSĂRI A REPUBLICII
ȘI A ANULUI NOU-1976

TELEGRAMA TRIMISĂ DOMNULUI NICOLAE CEAUȘESCU, PREȘEDINTELE
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA :

Domniei Sale,

Domnului NICOLAE CEAUȘESCU,

Președintele Republicii Socialiste România,

Cu prilejul celei de a 28-a aniversări a Republicii noastre, care se serbează în atmosfera de bucurie și satisfacții unanime, pentru rezultatele îmbucurătoare obținute de poporul român în toate sectoarele de activitate, în cursul etapei ce se încheie odată cu sfârșitul anului 1975 și în același timp de îndreptățite nădejdi pentru realizări tot mai importante în etapa ce începe odată cu anul 1976, dorim să Vă exprimăm Domniei Voastre sentimentele de înaltă stimă, de recunoștință, admirație și legitimă mândrie ale ierarhilor, preoților și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române, pentru dezvoltarea multilaterală și prestigiul deosebit cu care se prezintă Patria noastră la acest popas sărbătoresc.

Deplin încrezători în misiunea istorică, în nestăvilită împlinire a Patriei și poporului nostru, în concertul țărilor și popoarelor iubitoare de pace și cooperare frățească, dorim să Vă urăm din toată inima, mult stimate Domnule Președinte, ca în anul care începe și în cursul Noului cincinal, să Vă bucurați de o sănătate deplină, de puteri reînnoite de muncă, pentru ca să conduceți, cu aceeași dăruire de sine, înțelepciune și luminat patriotism, țara și poporul român spre continuă propășire și

înflorire spirituală și materială, asigurându-Vă că vom sprijini din toate puterile noastre inițiativele și măsurile Conducerii de Stat menite să garanteze independența și suveranitatea Patriei, libertatea și fericirea poporului și colaborarea strânsă cu celelalte țări și popoare, pentru biruința păcii în lumea întreagă.

La mulți ani !

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

La această telegramă, Domnul NICOLAE CEAUȘESCU, Președintele Republicii Socialiste România, a răspuns :

Prea Fericirii Sale,

Prea Fericitului JUSTINIAN MARINA,

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,

Mulțumesc pentru felicitările trimise cu prilejul aniversării Republicii și a Anului nou 1976.

Nicolae Ceaușescu

Președintele Republicii Socialiste România

•

**TELEGRAMA TRIMISĂ DOMNULUI MANEA MĂNESCU,
PRIM-MINISTRUL GUVERNULUI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA**

Domniei Sale,

Domnului MANEA MĂNESCU,

Prim-Ministru al Guvernului Republicii Socialiste România,

Cu prilejul aniversării Republicii noastre și în pragul Noului an 1976, cu sentimente de deosebită considerație Vă adresăm Domniei Voastre și membrilor Guvernului cele mai alese felicitări și urări din partea ierarhilor, preoților și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române și a noastră personal.

Împărtășind bucuria și satisfacția întregului popor, pentru rezultatele îmbucurătoare obținute în toate sectoarele de activitate în cursul cincinalului care se încheie odată cu anul 1975, grație muncii devotate sub îndrumarea înțeleaptă a Conducătorilor săi, dorim să Vă exprimăm urarea ca, în anul și în cincinalul ce vin, Domnia Voastră și colaboratorii, să puteți, în sănătate deplină și cu patriotic avânt, să îndrumați munca harnicului nostru popor, prin ministerele și instituțiile Statului nostru, spre noi înfăptuiri temeinice în slujba Patriei, asigurându-Vă că, la rîndul nostru, vom sprijini cu convingere și devotament inițiativele și măsurile Guvernului Republicii noastre, menite să sporească neîncetat dezvoltarea

Patriei și bunăstarea spirituală și materială a poporului și să contribuie la colaborarea frățească cu toate popoarele, pentru biruința păcii în lumea întreagă.

La mulți ani !

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

La această telegramă Prea Fericitul Părinte Patriarh JUSTINIAN, a primit următorul răspuns :

*Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului JUSTINIAN MARINA,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,*

Mulțumesc pentru toate felicitările și urările trimise.

La mulți ani !

Manea Mănescu

Prim-Ministrul Guvernului R. S. România

**TELEGRAMA TRIMISĂ DOMNULUI EMIL BODNARAȘ, VICEPREȘEDINTE
AL CONSILIULUI DE STAT AL R. S. ROMÂNIA**

*Domnului EMIL BODNARAȘ,
Vicepreședinte al Consiliului de Stat al Republicii Socialiste
România*

Cu prilejul aniversării Republicii noastre și al întâmpinării Noului an 1976, Vă felicităm cu sentimente de înaltă considerație și Vă urăm din toată inima sănătate deplină, bucurie și puteri reînnoite, spre a aduce și în anul și în cincinalul pe care le începem, numeroase și valoroase servicii Patriei și poporului român și să acordați aceeași largă înțelegere și același sprijin binevoitor Bisericii Ortodoxe Române și tuturor Cultelor religioase din țara noastră.

La mulți ani !

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit următorul răspuns :

*Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului Patriarh Justinian Marina
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*

Mulțumesc pentru urări. Anul nou — 1976 — să Vă aducă multă sănătate și multe satisfacții.

Emil Bodnaraș

Vicepreședinte al Consiliului de Stat

TELEGRAME DE FELICITARE

TELEGRAMA PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN TRIMISĂ DOMNULUI NICOLAE CEAUȘESCU, PREȘEDINTELE R. S. ROMÂNIA, CU PRILEJUL ANIVERSĂRII ZILEI SALE DE NAȘTERE

*Domniei Sale,
Domnului NICOLAE CEAUȘESCU,
Președintele Republicii Socialiste România,*

Cu prilejul aniversării zilei de naștere a Domniei Voastre, Vă rugăm să primiți cele mai alese urări de viață îndelungată, în sănătate, putere de muncă și fericire, din partea ierahilor, preoților, credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române și a noastră personal.

Aniversarea Domniei Voastre aduce în centrul atenției și înaltei aprecieri a tuturor fiilor Patriei noastre neobosita și rodnică activitate desfășurată de Domnia Voastră și încununată, pe plan intern, de rezultate îmbucurătoare privind dezvoltarea continuă a țării, propășirea materială și spirituală a poporului român, ceea ce V-a asigurat dragostea și respectul unanim al său; iar pe plan extern, încununată de succese remarcabile, privind lărgirea relațiilor de prietenie cu aproape toate țările globului și cooperarea frățască în scopul creării unei lumi mai drepte și mai bune, ceea ce V-a atras înalta prețuire a Conducătorilor popoarelor, care recunosc Republicii noastre și Conducătorului ei un bine meritat prestigiu și un rol de frunte în concertul statelor lumii.

Din toată inima Vă asigurăm, mult stimate Domnule Președinte că stăpîniți de asemenea sentimente de mare satisfacție pentru roadele activității Domniei Voastre și de legitimă mîndrie pentru prestigiul de care se bucură Republica noastră în lumea întreagă, vom căuta să ne unim eforturile cu ale întregului popor, spre a munci din răspuțeri, după exemplul Domniei Voastre, pentru înflorirea Patriei, pentru fericirea fiilor ei și pentru triumful păcii între toate popoarele pămîntului.

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

La această telegramă, Domnul NICOLAE CEAUȘESCU, Președintele Republicii Socialiste România, a răspuns :

*Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului JUSTINIAN MARINA,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,*

Mulțumesc pentru felicitările adresate cu prilejul zilei de naștere.

Nicolae Ceaușescu
Președintele Republicii Socialiste România

**TELEGRAMA DE FELICITARE
TRIMISĂ PEA FERICITULUI PATRIARH JUSTINIAN
DE CĂTRE DOMNUL ȘTEFAN VOITEC, VICEPREȘEDINTE AL CONSILIULUI
DE STAT AL R. S. ROMÂNIA**

*Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului JUSTINIAN MARINA,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,*

Cele mai călduroase urări de Anul nou.

Ștefan Voitec
Vicepreședinte al Consiliului de Stat

La această telegramă *Prea Fericitul Părinte Patriarh JUSTINIAN* a răspuns :

*Domniei Sale,
Domnului ȘTEFAN VOITEC,
Vicepreședinte ale Consiliului de Stat,*

Din toată inima Vă mulțumesc pentru bunele urări și Vă doresc sănătate, prosperitate, fecundă activitate și fericite realizări în Noul an 1976.

† Justinian
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

SCHIMB DE TELEGRAME

ÎN TRE PREA FERICITUL PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN ȘI CONDUCEREA DEPARTAMENTULUI CULTELOR

TELEGRAMA PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN
TRIMISĂ DOMNULUI GHEORGHE NENCIU,
CONDUCĂTORUL DEPARTAMENTULUI CULTELOR

*Domnului Gheorghe Nenciu,
Conducătorul Departamentului Cultelor,*

Cu prilejul aniversării Republicii noastre și la începutul Noului an 1976, Vă felicităm cu deosebită considerație pe Domnia Voastră și pe colaboratorii de la Conducerea Departamentului Cultelor, în numele ierarhilor, preoților, credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române și al Nostru personal.

Vă urăm din toată inima ca în Noul an să vă bucurați de sănătate deplină și putere de muncă, spre a continua, cu rezultate tot mai importante și fericite, activitatea de mare răspundere ce desfășurați în fruntea Departamentului Cultelor.

La mulți ani !

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

*

Domnul GHEORGHE NENCIU, Conducătorul Departamentului Cultelor, a răspuns :

*Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului JUSTINIAN MARINA,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,*

Cu prilejul Noului an — 1976, Vă rog să primiți cele mai călduroase felicitări pentru activitatea deosebit de rodnică desfășurată în cursul anului ce a trecut, în vederea bunei îndrumări sociale-obștești a clerului Bisericii Ortodoxe Române.

Doresc din inimă Prea Fericirii Voastre ca în Noul an să aveți noi satisfacții, care să răsplătească devotamentul Dumneavoastră patriotic și înțelepciunea de conducător bisericesc, identificat cu năzuințele poporului nostru.

Vă urăm multă sănătate, viață îndelungată și fericire.

La mulți ani !

Gheorghe Nenciu

**SCHIMB DE TELEGRAME
ÎN TRE PEA FERICITUL PATRIARH JUSTINIAN
ȘI ÎNTÎISTĂTORI DE BISERICI**

**TELEGRAMA PEA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN
TRIMISĂ SANCTITĂȚII SALE PAPA PAUL VI
CU OCAZIA ZILEI SALE DE NAȘTERE :**

*Sanctității Sale,
Papa PAULUS VI,
Cetatea Vaticanului,*

*Cu prilejul celei de a 78-a aniversări a zilei Voastre de naștere,
Vă felicităm din toată inima, rugînd pe Domnul vieții să dăruiască
Sanctității Voastre ani mulți, pentru a asigura continua înflorire a
Sfintei Voastre Biserici și pentru a sprijini înfăptuirea unității tuturor
Bisericilor creștine.*

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Sanctitatea Sa Papa PAUL VI a răspuns :

*Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului JUSTINIAN,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,*

*Profund mișcat de felicitările exprimate de Prea Fericirea Voastră
cu ocazia aniversării zilei noastre de naștere, Vă transmitem recunoștința
noastră și profitînd de apropierea Nașterii Domnului, Vă prezentăm ură-
rile noastre și Vă asigurăm dragostea noastră frățească în Hristos.*

† Papa Paulus VI

*

**TELEGRAMA PEA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN
TRIMISĂ SANCTITĂȚII SALE NICOLE VI
CU PRILEJUL ZILEI SALE ONOMASTICE**

*Sanctității Sale,
Părintelui NICOLAE VI,
Papă și Patriarh Apostolic al Alexandriei și a toată Africa,*

*Cu dragoste frățească Vă felicităm cu prilejul zilei Voastre ono-
mastice și Vă urăm fericire, viață îndelungată și arhipăstorire binecu-
vîntată întru Hristos.*

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Sanctitatea Sa Părintele Patriarh și Papă NICOLAE VI a răspuns :

*Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului JUSTINIAN,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,*

Vă transmitem mulțumiri pentru frățestile urări de ziua numelui nostru și la rîndul nostru Vă dorim sănătate și viață îndelungată.

† Nicolae VI
Patriarh al Alexandriei

*

**TELEGRAMA I. P. S. MITROPOLIT MAR THOMA MATHEW I
ADRESATĂ PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN**

*Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului JUSTINIAN,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,*

Sanctitatea Sa Baselius Augen I, catolicosul Bisericii Syriene Ortodoxe din Malabar a decedat. Funerariile (9 decembrie).

† Mar Thoma Mathew I
catolicos

Prea Fericitul Patriarh JUSTINIAN a răspuns :

*I. P. S. Sale Thomas Mathew I
Catolicosul de Răsărit,*

Rugăm pe Domnul Dumnezeu nostru să dea veșnică odihnă Sanctității Sale Baselius Augen și ne rugăm pentru ocrotirea Bisericii Syriene Ortodoxe din Malabar.

† Justinian
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

**MESAJE DE FELICITARE
CU PRILEJUL ANULUI NOU — 1976**

**MESAJUL TRIMIS DE PREA FERICITUL PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN,
MAJESTĂȚII SALE ELISABETA II, REGINA MARII BRITANII,
CU PRILEJUL ANULUI NOU — 1976**

*Majestății Sale,
Regina ELIZABETH II,*

Rugăm pe Domnul cel întrupat să binecuvânteze pe Majestatea Voastră și Augusta Voastră familie cu sănătate deplină, viață îndelungată și fericire, spre a asigura prin conducerea Voastră prosperitatea și pacea frumoasei Voastre țări și a poporului Vostru credincios, în Noul an — 1976.

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Majestatea Sa *ELIZABETH II*, Regina Angliei, a răspuns prin intermediul Ambasadei Marii Britanii la București :

*Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului JUSTINIAN,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,*

Prea Fericirea Voastră,

Sînt autorizat să Vă transmit, din partea Majestății Sale Regina următorul mesaj :

«Am primit mesajul Prea Fericirii Voastre pentru Noul an, cu multă plăcere și Vă transmit, bunele mele urări pentru anul ce vine».

Îmi îngădui, totodată, să folosesc prilejul pentru a Vă oferi, Prea Fericirii Voastre, și bunele mele urări pentru un an nou cu pace și fericire.

De asemenea, profit de această împrejurare, pentru a reînnoi Prea Fericirii Voastre asigurarea înaltei mele considerații.

Jeffrey Petersen

Ambasadorul Majestății Sale Regina Marii Britanii

MESAJUL TRIMIS DE PREA FERICITUL PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN,
MAJESTĂȚII SALE REGELUI BAUDOUIN AL BELGIEI,
CU PRILEJUL ANULUI NOU — 1976

*Majestății Sale BAUDOUIN,
Regele Belgiei,*

Rugăm pe Domnul cel întrupat să dăruiască din belșug Majestății Voastre și Augustei Voastre familii, sănătate deplină, viață îndelungată și fericire, ca să puteți asigura prin conducerea Voastră înflorirea și pacea frumoasei Voastre țări și a poporului Vostru devotat, în Noul an — 1976.

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Prea Fericitul Părinte Patriarh JUSTINIAN a primit următorul răspuns :

*Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului JUSTINIAN,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,*

Mulțumind Prea Fericirii Voastre pentru amabilele urări pe care ni le-ați adresat la acest început de an, îmi este plăcut să Vă exprim la rândul meu urări pentru fericirea Voastră personal și pentru împlinirea cu succes a misiunii Voastre.

Baudouin
Regele Belgiei

TELEGRAME DE FELICITARE LA DIFERITE ANIVERSĂRI

TELEGRAMA PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN,
TRIMISĂ I. P. S. MAKARIOS, ARHIEPISCOPUL BISERICII ORTODOXE DIN CIPRU,
CU PRILEJUL ZILEI SALE ONOMASTICE

*Înalt Preă Sfinției Sale,
Înalt Preă Sfințitului MAKARIOS,
Arhiepiscop al Ciprului,*

Cu prilejul sărbătoririi Voastre onomastice, Vă felicităm din toată inima, rugăm pe Domnul cel întrupat să Vă dăruiască din belșug sănătate și putere de muncă, spre a asigura în anul 1976, înflorirea Bisericii surori a Ciprului, unitatea, prosperitatea și pacea harnicului popor cipriot.

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Prea Fericitul Părinte Patriarh JUSTINIAN a primit următorul răspuns :

*Prea Fericității Sale,
Prea Fericitului JUSTINIAN,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,*

Foarte mișcat de salutările de felicitare și urările Prea Fericității Voastre, cu prilejul zilei noastre onomastice, exprimăm calde mulțumiri, din tot sufletul, urîndu-Vă la rîndul nostru ani mulți de viață în sănătate deplină, spre binele Bisericii și credincioșilor Voștri.

† Makarios

Arhiepiscopul Ciprului

*

TELEGRAMA TRIMISĂ DE PREA FERICITUL PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN,
GRAȚIEI SALE DONALD COGGAN, CU PRILEJUL ÎNTRONIZĂRII SALE
CA ARHIEPISCOP DE CANTERBURY

*Grației Sale,
DONALD COGGAN,
Arhiepiscop de Canterbury,
Primat a toată Anglia și Mitropolit,*

Cu prilejul primei aniversări a întronizării Voastre ca Arhiepiscop de Canterbury, Primat a toată Anglia și Mitropolit, Vă felicităm cu dragoste frățescă și Vă urăm îndelungată și rodnică arhipăstorire.

† **Justinian**

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

București, 23 ianuarie 1976

Grația Sa Dr. DONALD COGGAN a răspuns Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian prin următoarea telegramă :

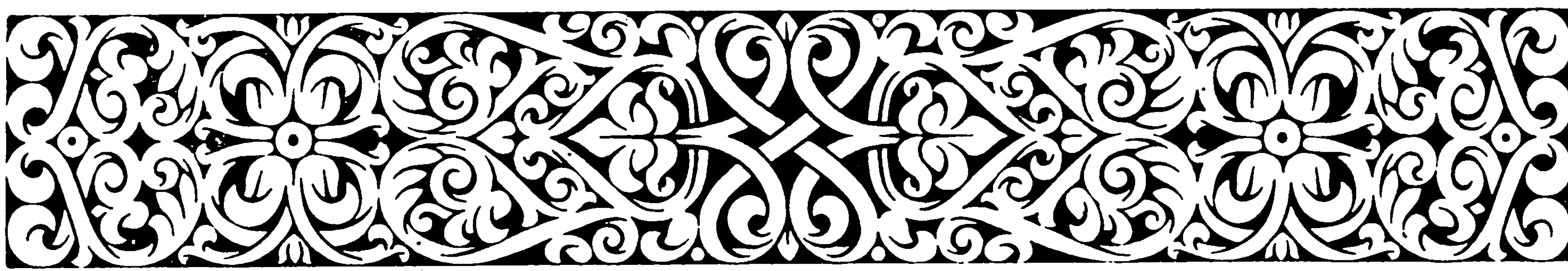
*Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului JUSTINIAN,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,*

Cu caldă recunoștință pentru felicitarea Voastră cu prilejul primei aniversări a întronizării noastre, îmbrățișăm pe Prea Fericirea Voastră cu dragoste în Hristos.

† **Donald**

Arhiepiscop de Canterbury

· VIȚĂ · BISERICĂSĂ ·

DE ANUL NOU ÎN JURUL ÎNTÎISTĂTORULUI BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

La orice sfârșit cu bine, în rînduiala străveche, este necesară și binecuvîntarea Celui de sus pentru un nou început.

Ca în fiecare an, miercuri 31 decembrie 1975, s-au prezentat la Cabinetul de lucru al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian reprezentanți ai personalului de conducere, salariați superiori și șefi de serviciu ai Administrației Patriarhale, Arhiepiscopiei Bucureștilor și Relațiilor externe ale Bisericii Ortodoxe Române, printre care : P. S. Roman Ialomițeanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor ; P. C. Pr. Ioan Gagiu, directorul Administrației Patriarhale ; P. C. Pr. Traian Ghica, directorul Casei de pensii și ajutoare a salariaților Bisericii Ortodoxe Române ; P. C. Pr. Alexandru Ionescu, vicar-administrativ al Arhiepiscopiei Bucureștilor ; P. C. Pr. N. Cazacu, secretarul Cabinetului patriarhal ; PP. CC. Preoți Consilieri, inspectori și slujitori ai Catedralei patriarhale.

Toți aceștia au felicitat pe Întîistătorul Bisericii Ortodoxe Române pentru realizările obținute în cursul anului 1975.

În numele celor de față, P. S. Episcop Roman Ialomițeanul a făcut un succint bilanț al realizărilor pe anul 1975 în sectoarele Administrației Patriarhale și ale Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor spunînd, printre altele : «Cu ajutorul lui Dumnezeu Celui în treime lăudat și preaslăvit, am ajuns la finele acestui an 1975, an bogat în realizări în toate sectoarele de activitate pe care le conduce Prea Fericirea Voastră».

După ce a indicat cîteva evenimente principale ale activității interne, P. S. Episcop a dat slavă lui Dumnezeu pentru sănătatea deplină a Prea Fericitului și pentru îndeplinirea dorinței Sale sincere de a vedea Locurile Sfinte. Tot în acest an, Prea Fericirea Sa a îndeplinit cu cinste proiectele făcute, iar activitatea Prea Fericirii Sale a fost apreciată cum se cuvine de întreaga creștinătate mai ales cu prilejul celor două jubilee din anul 1975 : 90 de ani de la recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române și 50 de ani de la înființarea Patriarhiei!

În încheiere, Prea Sfințitul Episcop Roman a adresat Întiistătătorului Bisericii Ortodoxe Române urări de sănătate, ani mulți și fericiți pentru propășirea Bisericii noastre, pentru înflorirea Patriei noastre.

«La mulți și fericiți ani, Prea Fericite Părinte Patriarh!».

Răspunzînd, Prea Fericitul Părinte Patriarh a mulțumit vorbitorului și a confirmat celor de față că, într-adevăr, anul care a trecut a adus bogate roade la cununa Bisericii Ortodoxe Române și a fost un an jubileu. «În mare măsură — a subliniat Prea Fericirea Sa — succesele și realizările aparțin tuturor colaboratorilor care m-au înțeles și și-au pus tot efortul lor pentru răspunderea la cerințele Bisericii noastre».

Nădăjduiesc, ca și Anul nou 1976 să fie dacă nu tot așa de bogat, mai îmbelșugat, să avem sănătate și deplină mulțumire.

La rîndul meu, vă urez tuturor celor de față, familiilor dvs. ca Noul an să vă aducă numai bucurii, sănătate și tot binele.

Harul Domnului nostru Iisus Hristos să fie cu voi cu toți! La mulți ani!».

Cei prezenți au intonat Imnul patriarhal... și Mulți ani trăiască!

*

Ca în fiecare an, seara zilei de Anul nou a intrat în tradiția întîlnirii Prea Fericitului Părinte Patriarh cu preoții din Capitală și cu angajații superiori ai Administrației Patriarhale și Arhiepiscopiei Bucureștilor.

În ziua întîia a Anului nou, la orele 18, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, însoțit de PP. SS. Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal și Roman Ialomiteanul, vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, a venit în sala sinodală a Palatului patriarhal, unde cei de față l-au întîmpinat cu Imnul Patriarhal. Pe lîngă Corul preoților din Capitală, erau de față: P. C. Pr. Ioan Gagi, directorul Administrației Patriarhale, și PP. CC. Preoți Consilieri ai sectoarelor respective: P. C. Pr. Alexandru Ionescu, vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, cu PP. CC. Părinți Consilieri ai Arhiepiscopiei Bucureștilor.

La început, P.C. Pr. Teodor Rădulescu a anunțat programul de colinde în cinstea Nașterii Domnului și Anului nou, după care, Corul sub conducerea P.C. Pr. Alexandru Delcea, a executat următorul buchet de colinde: O ce veste minunată..., La Vitleem..., A Ierui Doamne..., Ceti-niță..., Mare minune, Astăzi s-a născut Hristos..., Praznic luminos..., Ziurel de zi... și Bună dimineața la Moș Ajun.

Din partea preoților din Capitală a luat cuvîntul P.C. Pr. Gh. Dem. Ciocan de la Parohia «Sfîntul Nicolae Buzești...» din București care în cuvînte deosebite a trecut în revistă realizările Bisericii Ortodoxe Române, sub conducerea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, din cursul anului 1975. S-au subliniat evenimentele importante din activitatea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian: vizita la Locurile Sfinte; vizita la Moscova etc. și s-a insistat asupra serbărilor prilejuite de cele două jubilee: 90 de ani de la recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române și 50 de ani de la înființarea Patriarhiei Române. La suc-

cesul tuturor acțiunilor au contribuit toți ierarhii, preoții și credincioșii Bisericii strămoșești. De aceea un *act de dreptate* s-a săvârșit și prin ridicarea la rangul de Arhiepiscopie a Episcopiei Dunării de Jos, luînd titlul: Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos cu un Episcop-vicar la Constanța, precum și refacerea Episcopiei Alba Iuliei.

Încheind, P.C. Pr. Gh. Dem. Ciocan, în numele preoților din Capitală, a felicitat pe Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române și i-a urat ani mulți cu sănătate și prosperitate.

S-a intonat Imnul patriarhal și Mulți ani trăiască !

Mulțumind vorbitorului, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a rostit următoarea cuvîntare :

*Prea Sfințiți Părinți Episcopi,
Prea Cuvioșiile Voastre, iubiți oaspeți de peste hotare,
Prea Cucernici Părinți și dragi colaboratori,*

După obiceiul ce s-a îndătinat la noi, iată-ne iarăși împreună, să întîmpinăm Anul nou care a început astăzi. Am încheiat anul 1975 cu împliniri demne de prestigiul de care se bucură Biserica Ortodoxă Română, ierarhii, clerul și credincioșii ei, în rîndul Bisericilor Ortodoxe și al Bisericilor creștine de pretutindeni, împliniri care înscriu în istoria Bisericii noastre anul 1975 ca an jubiliar.

De aceea, pășim acum cu încredințarea că Bunul Dumnezeu va binecuvînta crugul anului care începe și ne va ajuta ca speranțele și gândurile noastre de viitor să devină rod al unor noi împliniri, pentru Biserica și Țara noastră.

Biserica Ortodoxă Română, ca mamă iubitoare, cuprinde la sînul ei nu numai pe credincioșii români din țară, ci și pe toți aceia care, din felurite împrejurări s-au stabilit în afara hotarelor ei.

Inima Bisericii noastre bate neîncetat pentru toți fiii ei de pretutindeni, iar la Sfîntul altar ne rugăm totdeauna pentru sănătatea și prosperitatea lor spirituală și materială.

Știm și ne bucurăm că fiii Bisericii noastre din țară păstrează comunitatea frățească cu toți cei de o credință și de un neam, oricît de departe s-ar afla de pămîntul natal, fiindcă toți sînt vlăstăriți de aceeași glie strămoșească și oblăduiți de aceeași dragoste maternă a Bisericii Ortodoxe Române dreptmăritoare.

Însuflețiți de aceste simțăminte ce ne unesc permanent în jurul aceluiași altar străbun, la acest început de an, gîndul nostru se îndreaptă către toți fiii noștri sufletești din țară și din depărtare, cu rugăciuni fierbinți către Atotputernicul Dumnezeu, ca să reverse asupra lor harul Său cel ceresc și să le binecuvînteze cu belșug strădaniile.

Iubiții mei fii duhovnicești.

Ne găsim în pragul unui nou an. Se obișnuiește într-o zi ca aceasta să se facă bilanțul celor înfăptuite în anul ce s-a scurs și proiecte pentru cel în care intrăm. Pentru a vă bucura împreună cu noi, vă vestim

că și în anul trecut Biserica noastră a trăit clipe de mari satisfacții, îndeosebi prin serbările ce au avut loc în luna noiembrie, când s-au împlinit 50 de ani de la înființarea Patriarhiei Române și 90 de ani de la declararea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române.

Cu acest prilej, au venit în țară, ca oaspeți ai Bisericii noastre reprezentanți ai tuturor Bisericilor Ortodoxe, ai Bisericii romano-catolice, ai altor Biserici creștine și organizații religioase internaționale, care au avut posibilitatea să cunoască la fața locului evlavia credincioșilor noștri, realizările poporului român și înfăptuirile din Biserica noastră.

De asemenea dorim să știți că Noi înșine, în luna mai a anului pe care l-am trecut, în fruntea unei numeroase delegații de ierarhi și preoți, împreună și cu un grup de credincioși români, am făcut un pelerinaj la Locurile Sfinte, unde am luat contact cu ierarhii Bisericii Apostolice a Ierusalimului și cu reprezentanții tuturor cultelor din Israel, cu care prilej am sfințit biserica și Așezământul ortodox român din Ierusalim, spre a fi lăcaș de rugăciune tuturor credincioșilor români care vizitează Țara Sfântă.

În anul ce s-a scurs, s-au continuat lucrările de restaurare a mănăstirilor, s-au pictat numeroase biserici parohiale din țară și au fost înzestrate multe din parohiile de peste hotare, cu cele necesare oficerii slujbelor religioase. Învățământul teologic, prin cele șapte Seminarii teologice și două Institute universitare de teologie, își desfășoară activitatea pregătind cadre noi de viitori preoți.

Tot în anul 1975, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât în ședința sa din 26 august — refacerea istoricii episcopii de Alba Iulia, centru care simbolizează năzuințele de veacuri ale poporului nostru pentru independență și unitate și s-a ridicat eparhia Dunării de Jos la rangul de Arhiepiscopie a Tomisului și Dunării de Jos, cu un episcop rezident la Constanța — străvechiul Tomis. Se cunoaște vechimea creștinismului în Dobrogea și importanța scaunului episcopal de la Tomis, al cărui episcop a participat la Sinodul I ecumenic de la Niceea (325). Sfântul Sinod și Adunarea Națională Bisericească au ales pentru scaunul episcopal de la Alba Iulia pe P.S. Episcop Emilian Birdaș, iar pentru scaunul de la Constanța, pe P.S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul.

Constatăm cu deosebită bucurie și mulțumire sufletească stăruințele românilor ortodocși aflați în alte țări de a se grupa tot mai statornic în jurul unui sfânt altar, cerându-ne preoți pentru nevoile lor spirituale. Noi ne vom strădui să trimitem în continuare, peste tot, unde va fi trebuință, preoți destoinici, iar prin așezămintele noastre de la Patriarhie să confecționăm obiecte de cult și odăjdii necesare slujbelor religioase, după datina strămoșească.

Iubiții mei fii sufletești,

Timpul valorează atît cît izbutim să realizăm în fiecare ceas și minut care se scurge. Valoarea lucrării noastre sporește și mai mult dacă o închinăm desăvîrșirii noastre spirituale și slujirii aproapelui. Din toate idealurile care frămîntă omenirea, cel mai mare și mai demn de urmat este idealul formării și creșterii omului moral și generos, slu-

jitor al dreptății și păcii. Credința noastră creștină ne oferă mijloacele cu ajutorul cărora putem deveni noi înșine și putem ajuta și pe alții să devină oameni noi după chipul lui Hristos. Sfântul Apostol Pavel spune efesenilor: Să vă lepădați de omul cel vechi, stricat de poftele înșelăciunii și să vă îmbrăcați în cel nou după chipul lui Dumnezeu în dreptate și sfințenie (Efes. IV, 24).

În duhul acestei învățături dumnezeiești vă sfătuim pe toți, preoți și credincioși, să rămâneți strâns uniți în jurul altarelor străbune, împlinind îndemnurile Sfintei Scripturi, în care este tălmăcită voia lui Dumnezeu.

Fie ca harul Domnului Iisus Hristos, care a lucrat cu putere în Biserica Lui, să se reverse peste voi și familiile voastre cu aceeași plinătate de daruri, iar Noul an să vă aducă rod de fapte bune, cu spor în viața duhovnicească, cu sănătate deplină și bucurii alese pentru toți.

La anul și la mulți ani !

Cei de față au intonat Imnul patriarhal..., după care Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian s-a întreținut cu ei.

Printre oaspeții străini se găseau și PP. Cuv. lor Arhim. Daniel Gelsi de la Mănăstirea Chevetogne (Belgia) și Wilma (Austria).

Personalul superior și preoțimea din Capitală au dat noi asigurări sporirii prestigiului Bisericii Ortodoxe Române, printr-o activitate pastorală mai intensă și pentru o colaborare cât mai strânsă cu autoritățile locale de stat în vederea contribuției lor sincere la ridicarea nivelului de trai al poporului nostru.

Anul nou a început cu încredere în realizarea celor prevăzute.

P. Dlac

INSTALAREA P. S. EMILIAN BIRDAȘ CA EPISCOP DE ALBA IULIA

Prin Decretul nr. 289 din 29 decembrie 1975, Consiliul de Stat al Republicii Socialiste România a recunoscut alegerea P.S. Emilian Birdaș în funcția de Episcop al Episcopiei de Alba Iulia.

În ziua de 20 ianuarie 1976 a avut loc la Departamentul Cultelor din București înmînarea *Decretului de recunoaștere* a noului ales.

La festivitate au luat parte pe lîngă Dl. Gheorghe Nenciu, Conducătorul Departamentului Cultelor, directori și funcționari superiori ai acestei instituții.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române au fost prezenți: Prea Fericitul Patriarh Justinian, I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei; I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului; I. P. S. Mitropolit Teoctist al Olteniei; I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului; I. P. S. Arhiepiscop Teofil al Vadului, Feleacului și Clujului, P. S. Episcop Vasile al Oradei, P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, Secretarul Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, vicarul Sfîntei Arhiepiscopii a Bucureștilor, P. S. Episcop Justinian Maramureșanul, Vicarul Sfîntei Arhiepiscopii a Vadului, Feleacului și Clujului, P. C. Pr. Traian Belășcu, vicar administrativ al Sfîntei Arhiepiscopii a Sibiului, P. Cuv. Arhim. Timotei Sevcicu, Vicarul administrativ al Sfîntei Arhiepiscopii a Timișoarei și Caransebeșului — care a primit, în aceeași zi, *Decretul de recunoaștere* ca Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului cu titulatura de «Lugojanul», P. C. Pr. Isidor Todoran, rectorul Institutului teologic de grad universitar din Sibiu și alții.

Au fost de față reprezentanți ai celorlalte Biserici și culte religioase din România.

Dl. Director Ioan Lungeanu a dat citire *Decretului de recunoaștere*. Decretul a fost înmînat noului ales de către Dl. Gheorghe Nenciu, Conducătorul Departamentului Cultelor.

P. S. Episcop Emilian de Alba Iulia a rostit următoarea cuvîntare:

Prea Fericite Părinte Patriarh,

Domnule Conducător al Departamentului Cultelor,

Înalt Prea Sfințiți Arhiepiscopi și Mitropoliți,

Prea Sfințiile Voastre,

Excelențele Voastre,

Onorați reprezentanți ai Cultelor,

Distinsă asistență,

În aceste clipe solemne în care mi-ați adus la cunoștință confirmarea alegerii meritei mele persoane în funcția de chiriarh al Episcopiei de Alba Iulia, mă simt copleșit de emoție și totodată inima mea este plină de adîncă recunoștință față de Oclrmuirea noastră de Stat, în frunte cu Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu, care în vremurile noi pe care le trăim a reușit să realizeze înfăptuiri fără precedent în Istoria Patriei noastre.

Înfăptuirile multilaterale din Patria noastră le întâlnim la fiecare pas, ele constituind o dovadă dintre cele mai grăitoare despre puterea creatoare și voința de neclintit a întregului nostru popor în munca de propășire a vieții celei noi din Patria noastră. Același progres material și spiritual îl întâlnim și în cele trei județe: Alba, Mureș, și Harghita, peste care se întinde Eparhia de Alba Iulia.

Pe lângă multiplele înfăptuiri, ziua de astăzi marchează pe răbojul istoriei noastre bisericești un nou eveniment deosebit pentru cetatea Alba Iulia, loc în care s-a refăcut după 275 ani Episcopia de Alba Iulia, loc care ne amintește de trecutul istoric al acestor meleaguri, de frământările de veacuri și mai ales de marile împliniri ale poporului nostru înfăptuite prin unirea politică a țărilor Române realizată pentru scurtă vreme de marele Voievod Mihai Viteazul, apoi de unirea din 1918 și cea spirituală din 1948, iar în prezent prin refacerea Episcopiei ortodoxe de Alba Iulia.

Refacerea Așezământului sufletesc al Ortodoxiei din Alba Iulia completează în mod fericit tabloul plin de semnificație al acestei vetre bimilenare, de care pașii fiecăruia se apropie cu sfială ca de un altar sfânt.

În contextul de viață nouă, toți fiii Patriei, fără deosebire de naționalitate sau confesiune, se bucură de aceeași prețuire și libertate, fiecare avînd posibilitatea să-și trăiască credința în care s-a născut și tradițiile primite de la înaintași. Festivitatea la care participăm constituie o dovadă grăitoare despre libertatea de care se bucură Cultele religioase din Patria noastră.

Mult stimate Domnule Conducător al Departamentului Cultelor,

Ingăduiți-mi să-mi exprim recunoștința față de Domnia Voastră, care, de cînd lucrați în Departamentul Cultelor, ați avut prilejul să cunoașteți căldura convingerilor și strădaniilor mele atît pe linie bisericească cît și pe linie patriotică, strădaniile depuse în interesul obștesc și al binelui țării.

În cel peste 40 de ani de ascultare în Biserică am căutat, ca mulți alți copii de la țară, spre slova și tinda bisericească, începînd cu anii de ucenicie la Mînăstirea Rohia, locul natal, apoi la Toplița, pe Valea Mureșului, ale cărui ape străbat ca o binecuvîntare frumoasele locuri ale județelor Harghita, Mureș și Alba.

De mult folos mi-a fost slujirea la Catedrala patriarhală din București, aproape de inima caldă a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și mai ales în Țara de Jos a lui Ștefan cel Mare, la Episcopia Romanului și Hușilor, sub îndrumarea părintească și înțeleaptă a I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei. În anii din urmă m-am oprit hotărît, ca la o chemare sfîntă spre împliniri, la Catedrala Reîntregirii din Alba Iulia, sub bolțile ei impunătoare, cu ecouri pururea vii în toate cunoștințele, și ultimii doi ani ca Episcop-vicar al Arhiepiscopiei ortodoxe române din Alba Iulia și Sibiu, de unde, împreună cu I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului și cu ceilalți colaboratori, am continuat fără preget să slujim cu rîvnă interesele obștii ortodoxe românești, strădaniile pe care Sf. Sinod al Bisericii noastre și Domnia Voastră le-ați apreciat prin promovarea mea în scaunul vlădicesc de la Alba Iulia.

În funcția la care am fost chemat și întărit prin înaltul Decret de Stat voi fi conștient de marea răspundere pe care ați așezat-o pe umerii mei, aceea de a înnoda firul istoric cu cei peste 20 de vlădici care au păstorit la Bălgrad, începînd poate cu Ierotei din secolul X, cu Ioan de Hunedoara cu ierarhii de la Feleac și Geoagiu și continuînd cu evlaviosul și mult rîvnitorul Eftimie de la Neamț, pe care îl întâlnim în scaunul mitropolitan de la Bălgrad începînd cu anul 1591, șir de ierarhi care s-a întrerupt la sfîrșitul secolului XVII.

Numele, chipurile și faptele de dăruire în slujirea obștii, ale vlădicilor amintiți, îmi vor fi și mie pildă de urmat în lucrarea bisericească și patriotică care îmi stă în față, pe care mă voi strădui să o armonizez și s-o ancoriez permanent în mărețele idealuri ale zilelor noastre noi pe care le trăim.

Voi avea mereu în fața ochilor mei sufletești pilda de dăruire a Mitropolitului Ioan de la Prislop, care a slujit cu credincioșie pe Mihai Viteazul, precum și numele de Dumnezeu luminatului Mitropolit Simion Ștefan, care a dăruit poporului român cu cel dintâi Nou Testament «pe limbă românească», conștient fiind de faptul că «...cuvintele sînt ca banii și banii aceia sînt buni care umblă în toate țările...». Noul Testament a ieșit de sub teascurile Tipografiei vechii Mitropolii de Alba Iulia, în limba «dulce ca un fagure de miere», după cum au glăsuț poeții noștri: «Limba noastră-i limbă sfîntă; Limba vechilor Cazanii; Care-o plîng și care-o cîntă; Pe la vatra lor țărani».

Este îndeobște cunoscut că ideea de unitate a limbii române din Prefața Noului Testament a ajutat la întărirea ideii de unitate națională a poporului nostru din toate provinciile românești, unitate care a devenit realitate deplină la 1 decembrie 1918.

Alături de numele celor pomeniți, Cetatea Alba Iuliei ne aduce aminte și de numele lui Gheorghe Doja, din al cărui trup o parte a fost ținută pe una din porțile cetății pentru că a apărat pe cei nedreptățiți; ne amintește apoi de tragicul sfîrșit al lui Mihai Viteazul, apărătorul creștinătății, de neînfricată luptă și, mai mult decît atît, de martiriul lui Horia, Cloșca și Crișan, care și-au dat viața pentru apărarea celor asupriți, pentru dobîndirea drepturilor celor mulți, în care scop cei năpăstuiți s-au unit în luptă cu obștea celorlalte naționalități din Transilvania. Meleagurile Alba Iuliei ne aduc aminte de Blajul istoric, unde a păstorit episcopul cărturar și patriot Ioan Inochentie Micu, de Cîmpia Libertății, unde a răsunit glasul poporului, al tribunilor lui Avram Iancu și al marelui Mitropolit Andrei Șaguna, care au cerut drepturi și libertăți pentru toți fiii Transilvaniei.

Între acești eroi și martiri apar aureolate numele și chipurile Sfinților Ierarhi Ilie Iorest și Sava Brancovici, care au păstorit la Alba Iulia în secolul XVII, pe care îi voi implora mereu în rugăciunile mele ca să mijlocească către Cel Atotputernic, pentru ocrotirea acestei noi Eparhii, în cadrul căreia să fie promovate relațiile frățesti cu celelalte culte pe linia ecumenismului local inițiat și susținut de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, pentru prosperarea vieții noi din Patria noastră, pentru fericirea și pacea lumii întregi.

Sînt încredințat că același sprijin și ajutor ca și în decursul vremurilor de altădată, ajutor de care ne-am bucurat permanent îl vom primi cu aceeași dragoste și în viitor, de la toți chiriarhii Bisericii noastre în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, care ca un bun părinte a purtat grijă deosebită orașului Alba Iulia și Așezămîntului ortodox de aici, devenit simbol al unității noastre naționale și spirituale.

Mult stimate Domnule Conducător al Departamentului Cultelor,

În aceste momente solemne, cînd se așează pe umerii mei îndatoririle pline de răspundere pentru retemeluirea organizatorică și pentru păstoria preoților și credincioșilor din Eparhia de Alba Iulia, sînt conștient de cerințele deosebite, inerente oricărui început de lucrare nouă, dar în același timp nădăjduiesc în ajutorul lui Dumnezeu, precum și în sprijinul și largă înțelegere pe care Domnia Voastră și colaboratorii D-voastre, sînt încredințat că ne-o veți arăta cu aceeași bunăvoință și de acum înainte, pentru rectitorirea acestei Eparhii și înzestrarea ei cu cele de trebuință.

În încheiere, socotesc că sînt în asentimentul tuturor celor prezenți a Vă felicită pe Domnia Voastră, Domnule Conducător al Departamentului Cultelor, pentru patriotismul profund dovedit cu ardoare prin slujirea acestei idei, care încununează și strădaniile Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, pentru binele Bisericii în vremurile noi pe care le trăim, cu dorința de slujire a poporului nostru.

Vă rog să-mi îngăduiți ca în acest moment sărbătoresc, prilejuit de înmînarea înaltului Decret de stat, să Vă încredințez încă o dată de cea mai aleasă prețuire și în același timp, prin Domnia Voastră să-mi reînnoiesc întreaga grațitudine și loialitate față de Conducerea Patriei noastre în frunte cu Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, care călăuzește cu înțelepciune și dăruire deplină poporul și Patria noastră scumpă spre noi culmi de înflorire, de fericire a poporului nostru și de colaborare cu toate popoarele lumii.

Să trăiți întru mulți și fericiți ani».

Dl. Gheorghe Nenciu, Conducătorul Departamentului Cultelor, a făcut noilor aleși urări de bune realizări în viitoarea lor activitate, rostind următorul cuvînt:

*Prea Fericite Părinte Patriarh,
II. PP. SS. Mitropoliți și Arhiepiscopi,
PP. SS. Episcopi, Eminențele Voastre,
Domnilor reprezentanți ai Cultelor,*

Doresc să felicit din toată inima pe P. S. Episcop Emilian Birdaș și pe P. Cuv. Arhim. vicar Timotei Sevciciu, ales Episcop, pentru funcțiile de înaltă răspundere în care pășesc de-acum în cadrul Bisericii Ortodoxe Române.

Îngăduiți-mi, totodată, să-mi exprim deosebita satisfacție pentru căldura cuvintelor Dvs., pentru căldura evocărilor pe care le-ați făcut cu acest prilej și, în același timp, pentru angajamentele patriotice pe care le-ați luat în fața noastră a tuturor.

Referindu-mă la aspectele istorice pe care ați ținut să le evocați în cuvîntările Dvs. fără îndoială că pe toți ne emoționează semnificația acestor evocări.

Mi-a făcut o deosebită plăcere să văd cum P. S. Episcop Emilian s-a integrat în această atmosferă și cum vrea să transpună în fața noastră, în sufletele noastre ale tuturor, ceea ce înseamnă Alba Iulia pentru poporul român. M-a bucurat foarte mult, Prea Sfințite, să constat cum Dvs. ați subliniat adunării noastre importanța acestui centru al românilor — de la vechiul Apulum și pînă astăzi și corespondența lui cu locurile unde păstoriți.

Fără îndoială că pentru fiecare din noi numele Alba Iuliei înseamnă o întreagă istorie, începînd de la vechiul Apulum; înseamnă o istorie dramatică, uneori tristă — și mai totdeauna tristă — dar în care s-a afirmat permanent dorința de viață, de independență și de libertate a poporului român. Înseamnă în același timp un simbol al continuității poporului nostru.

Și Dvs. știți cîtă importanță a acordat Conducerea noastră de stat sublinierii acestor semnificații ale istoriei Alba Iuliei.

Îmi face plăcere să-l văd prezent în mijlocul nostru pe tov. Director V. Drăguț, fiindcă, văzîndu-l, mi-a sugerat — în legătură cu această semnificație a Alba Iuliei — ceea ce dînsul scria zilele trecute, într-unul din ziarele noastre, referindu-se la semnificația patriotică pe care o au monumentele istorice și de artă pentru generația noastră. Adică, D-sa scotea în evidență că fiecare fapt istoric, fiecare monument

care constituie o mărturie pentru trecutul nostru reprezintă o posibilitate să ne îmbogățim viziunea proprie asupra acestui trecut și în același timp constituie un factor educativ pentru fiecare din noi, care vrem să înțelegem semnificația acestui trecut.

Este foarte important să ne gândim că acest lucru l-a avut în vedere Conducerea noastră de stat atunci când a aprobat înființarea Episcopiei de Alba Iulia, ca pe lângă anumite mărturii ale trecutului — anumite momente care vorbesc despre trecut și prin refacerea anumitor instituții să sublinieze valoarea acestui trecut. Această valorificare a trecutului nostru, care stă în grija Conducerii noastre de stat, o vedem concretizată în aceste zile prin refacerea Episcopiei de la Alba Iulia.

Evident, că toate aceste fapte au o anumită încărcătură emoțională, care este firească pentru fiecare dintre noi. Gîndindu-mă, aseară, la acest moment al înmînării decretului semnat de către Președintele Consiliului de Stat, m-am dus în bibliotecă și am luat *Istoria Românilor sub Mihai Viteazul* a lui N. Bălcescu, care este cunoscut că începe cu cuvintele: «Deschid sfînta carte unde se află înscrisă gloria neamului». Iar capitolul final se încheie cu aceste cuvinte: «Eroul va cădea sub o povară grea. Va adăuga doar numele său slăvit la șirul martirilor onoarei poporului, dar străduințele și sîngele vărsat și chiar greșelile sale vor lumina drumul generațiilor viitoare și va veni cîndva ziua în care se va împlini destinul strălucit pe care l-a visat pentru poporul său».

Dacă pornim de aci, de la aceste cuvinte și — cu un arc peste istorie — ne-am gîndi la acea zi din mai 1975, cînd Tovarășul Nicolae Ceaușescu, la Alba Iulia, a subliniat ceea ce înseamnă Alba Iulia pentru noi, dar în același timp ce îndatoriri trebuie să trezească această istorie a ei în noi, am avea imaginea emoției și angajamentelor pe care fiecare dintre noi trebuie să le ia.

Fără îndoială că, atunci cînd este vorba de istorie, se pune problema unui anumit simțămînt al responsabilității noastre față de această istorie și m-a bucurat foarte mult să văd că fiecare dintre Dvs. — și P. S. Episcop Emilian Birdaș și P. Cuv. Arhimandrit — vicar Timotei Sevicu — a căutat să valorifice elementele istorice care vorbesc despre antecesorii Domniilor lor, despre locurile unde vor munci — cu acest sentiment al responsabilității pentru ceea ce urmează să facă. Cu alte cuvinte, este vorba de o ancorare dublă în realitățile prezente și idealurile de astăzi ale poporului român.

Fără îndoială, că atunci cînd este vorba să evocăm istoria poporului nostru — cu frămîntările ei, cu dramatismul ei și deseori, cu tristețile ei, — nu trebuie să ducă la sentimentul că avem de plătit cuiva anumite polițe. Sentimentul care trebuie să stea la baza atitudinii noastre este acela că trebuie să ne considerăm înfrățiți cu toți aceia care se găsesc pe pămîntul României, indiferent de naționalitate și indiferent de religie, pentru că împreună să luptăm și să ne aducem contribuția la o Românie socialistă înfloritoare. Nu este vorba de a jigni pe vreunul dintre noi, ci este vorba de a înțelege spiritualitatea fiecăruia, specificul fiecăruia și în climatul de respect care există între oamenii muncii — indiferent de naționalitate sau religie — din țara noastră, să ne aducem contribuția fiecare.

Aș vrea să subliniez ca un factor pozitiv al acestui climat, relațiile existente astăzi între cultele din țara noastră. Este, fără îndoială, că acest climat e și rezultatul contribuției fiecăruia dintre Dvs.

Consider o datorie să aducem și aici întreaga prețuire a Conducerii noastre de Stat pentru înțelepciunea conducătorilor de culte, pentru patriotismul, Domniilor lor,

pentru înțelepciunea Domniilor lor, și pentru faptul că au înțeles acest climat de a sluji unitatea poporului român.

Ingăduiți-mi, P. S. Episcop Emilian să vă amintesc aici întreaga răspundere care vă stă în față. Sînt sigur că Dvs. sînteți cu totul conștient de această răspundere. Este vorba de a reînnoda un fir; dar, acest fir trebuie înnodat în condițiile societății noastre de astăzi. Vă cunoaștem bine vrednicia, spiritul organizatoric, patriotismul Dvs. Dar este necesar, în cadrul acestei episcopii, să puneți în valoare toată căldura, toată grija Dvs. de a trăi în bună înțelegere și respect cu reprezentanții tuturor cultelor, care sînt frați ai Dvs. din punct de vedere ecumenic și sînt frați ai Dvs. ca oameni și cetățeni care, împreună cu noi toți, își aduc contribuția la zidirea patriei noastre. Sînt sigur, Prea Sfințite Episcop, că veți folosi exemplele luminoase pe care le-ați invocat aici, în activitatea pe care o veți desfășura la Alba Iulia.

De asemenea, sînt convins P. Cuv. Arhim. vicar Timotei că și Dvs. veți folosi toate exemplele luminoase pe care le-ați evocat în legătură cu trecutul Bisericii ortodoxe din acea parte de țară. Sînt sigur că veți folosi aceleași cuvinte calde, aceeași apropiere de oameni și aceeași înțelepciune care a caracterizat munca I. P. S. Nicolae Corneanu la Mitropolia Banatului.

Am certitudinea că fiecare din Dvs. pe linia angajamentelor rostite de slujire concretă a vremurilor pe care le trăim, că veți acorda o mare atenție bunelor relații, lucrării împreună cu organele locale.

Țin să mulțumesc în mod deosebit conducerii județelor și Dvs. personal — reprezentanții județelor — care ați luat parte la această festivitate. Aceasta este o imagine a bunelor relații care există în țara noastră între stat și culte, respect reciproc care face ca relațiile noastre să fie atît de apropiate.

Sînt sigur că și Dvs. Prea Sfințite Episcop Emilian și Dvs. în curînd Prea Sfințite Episcop-vicar Timotei, veți face totul ca acest bun obicei, care a devenit o tradiție pentru Bisericele din țara noastră, veți face — deci — ca acest obicei să trăiască în județele din Eparhia de Alba Iulia și în județele pe care se află Mitropolia Banatului.

Sînt de asemenea sigur, că Dvs. aveți în atenție deosebită valoroasa contribuție patriotică pe care o aduce la binele poporului român, prin bunele lui îndrumări, Sinodul Bisericii Ortodoxe Române în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justinian Marina și că veți pune în acțiune însușirile Dvs. ca întreaga înțelepciune a Sinodului Bisericii Ortodoxe Române să trăiască în munca Dvs. concretă din parohii.

Îmi exprim deosebita bucurie pentru faptul că la această festivitate se află prezenți șefii majorității cultelor din țara noastră (în orice caz sînt prezenți toți șefii de culte din Transilvania și Banat). Acesta este un simbol al relațiilor existente între Dvs. și, în același timp, o promisiune a îmbunătățirii acestor relații.

Adresez Prea Sfințitului Episcop Emilian Birdaș, și viitorului episcop Vicar Timotei Seviciu cele mai bune urări de sănătate, de multă putere de muncă și dorința ca prin munca Dvs. să vă integrați în tradiția patriotică a Bisericii Ortodoxe Române și să aduceți o contribuție patriotică însemnată la îndrumarea preoților și credincioșilor unde veți lucra.

Să trăiți!

În aceeași zi, la orele 14, a avut loc o masă oficială în cinstea noului episcop de Alba Iulia în saloanele hotelului «Athénée Palace» din București. Au participat toți cei prezenți la festivitatea înmînării Decretului prezidențial de recunoaștere la Departamentul Cultelor.

Cu acest prilej au rostit toasturi : Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, I. P. S. Dr. Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului ; Mgr. Iacob Antal, Episcop auxiliar romano-catolic din Alba Iulia, Episcopul Laszlo Papp al Bisericii Reformate din Oradea, Rabinul Șef Dr. Moses Rosen al Cultului mozaic. Au răspuns P. S. Episcop Emilian de Alba Iulia și P. Cuv. Arhim. Dr. Timotei Traian Seviciu.

Solemnitatea instalării P. S. Episcop Emilian Birdaș, ca Episcop de Alba Iulia a avut loc în frumoasa Catedrală ortodoxă «Reîntregirea» din orașul Alba Iulia, duminică, 25 ianuarie 1976.

Sîmbătă 24 ianuarie, P. S. Episcop-vicar Justinian Maramureșanul împreună cu un sobor au săvîrșit slujba vecerniei în catedrala «Reîntregirea» din Alba Iulia.

Au luat cuvîntul P. S. Episcop-vicar Justinian Maramureșanul și P. Cuv. Arhim. Varahiil Jitaru din Ocna Mureș.

Duminică, 25 ianuarie 1976, a avut loc în impunătoarea catedrală ortodoxă Reîntregirea din Alba Iulia festivitatea instalării P. S. Emilian Birdaș ca episcop de Alba Iulia.

Sfînta Liturghie a fost săvîrșită de un sobor alcătuit din I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei ; I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului ; I. P. S. Arhiepiscop Teofil al Vadului, Feleacului și Clujului ; P. S. Episcop Emilian de Alba Iulia ; P. S. Episcop Vasile al Oradei ; P. S. Episcop-vicar Justinian Maramureșanul ; P. S. Arhiereu vicar Veniamin Rîmniceanu al Episcopiei Buzăului ; P. Cuv. Arhim. Timotei Seviciu, vicarul Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului ; P. C. Pr. Prof. Isidor Todoran, rectorul Institutului teologic de grad universitar din Sibiu ; P. C. Pr. Traian Belașcu, vicar administrativ al Sfintei Arhiepiscopii a Sibiului ; P. C. Pr. Onisie Moraru, vicar administrativ a Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului ; P. Cuv. Arhim. Veniamin Tohăneanu, starețul Mînăstirii Brîncoveanu-Sîmbăta de Sus ; P. Cuv. Protos. Serafim Nan, starețul Mînăstirii Rohia din Maramureș ; P. C. Arhidiacon Iosif Bolog (Sibiu) ; P. C. Protodiacon Gheorghe Papuc, consilier cultural al Arhiepiscopiei Sibiului ; P. C. Arhidiacon Simion Felecan (Cluj-Napoca) ; P. C. Diac. Mihai Sămărghișan (Sibiu) ; P. C. Diac. Iustin Tira (Cluj-Napoca) și P. C. Diac. Teodor Beldean (Alba Iulia).

Au fost de față din partea Bisericii Ortodoxe Române I. P. S. Mitropolit Teoctist al Olteniei ; I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului ; P. S. Episcop Visarion al Aradului ; P. C. Consilieri de la Arhiepiscopia Sibiului și ai Episcopiei de Alba Iulia ; reprezentanții Institutului teologic din Sibiu și ai Seminariilor teologice din Cluj-Napoca și Curtea de Argeș, membrii adunării eparhiale și ai Consistoriului eparhial ; reprezentanți ai Revistelor centrale bisericești și ai revistei «Mitropolia Ardealului» reprezentanți ai cultelor din țara noastră.

Au participat: Dl. Gh. Nenciu, Conducătorul Departamentului Cultelor, și Dl. Iulian Sorin, director adjunct.

Din partea Autorităților locale de stat, au fost de față : Dl. Cornel Stanciu, secretarul Consiliului popular județean Alba ; Dl. Ioan Bențea, director adjunct, delegatul Consiliului popular județean Mureș și Dl. Aurel Vasilescu, secretarul Consiliului popular județean Cluj-Napoca.

Răspunsurile la Sfînta Liturghie au fost date de corul Catedralei din Alba Iulia, dirijat de Dl. Valerian Roșu.

După terminarea Sfintei Liturghii, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului a rostit următoarea cuvîntare :

*«Domnule Conducător al Departamentului Cultelor,
Înalt Prea Sfințiile Voastre,
Prea Sfințiile Voastre,
Onorați reprezentanți ai Organelor locale de stat,
Prea Cucernici Părinți și iubiți credincioși,*

Anul 1975 a fost anul aniversării a 90 de ani de la declararea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române și a 50 ani de la proclamarea Patriarhiei noastre. Aceste două mari fapte au deschis calea unei mai bune organizări, necesare bunei desfășurări a vieții bisericești, în conformitate cu cerințele fiilor acestei Biserici în epoca măreață de înălțare accelerată a Patriei noastre pe noi trepte de cultură și progres. Astfel, în Mitropolia Ardealului s-a reorganizat Episcopia Ortodoxă Română a Alba Iuliei.

Aceasta ne aduce aminte de rolul însemnat al Alba Iuliei în făurirea unității poporului român de pe aceste plaiuri. Poporul român și-a afirmat conștiința unității și a continuității lui neîntrerupte, căci Carpații n-au fost despărțitori de țară, ci au fost, sînt și vor fi coloana vertebrală a României. Această unitate și-a găsit întruparea în biruința lui Mihai Viteazul, care s-a încoronat la Alba Iulia «Domn al Țării Românești, al Transilvaniei și a toată Țara Moldovei». De atunci înainte, unitatea realizată de marele voievod a devenit steaua călăuzitoare peste veacuri pentru întreg poporul român.

La 1 decembrie 1918, la Alba Iulia «Mărita Adunare Națională» a decretat, în entuziasmul celor 100.000 participanți, unirea Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România.

În catedrala din Alba Iulia au fost canonizați sfinții mitropoliți Ilie Iorest, Sava Brancovici și cuvioșii mărturisitori Visarion Sarai și Sofronie de la Cioara, ca și mucenicul Oprea, țaran din Săliștea Sibiului.

Iată momente din viața zbuciumată dar și glorioasă a Alba Iuliei pe plan național și bisericesc.

Astăzi se săvîrșește în măreața Catedrală de la Alba Iulia instalarea P. S. Episcop Emilian Birdaș. Este ziua cea mare în care Biserica lui Hristos își primește ierarhul dorit.

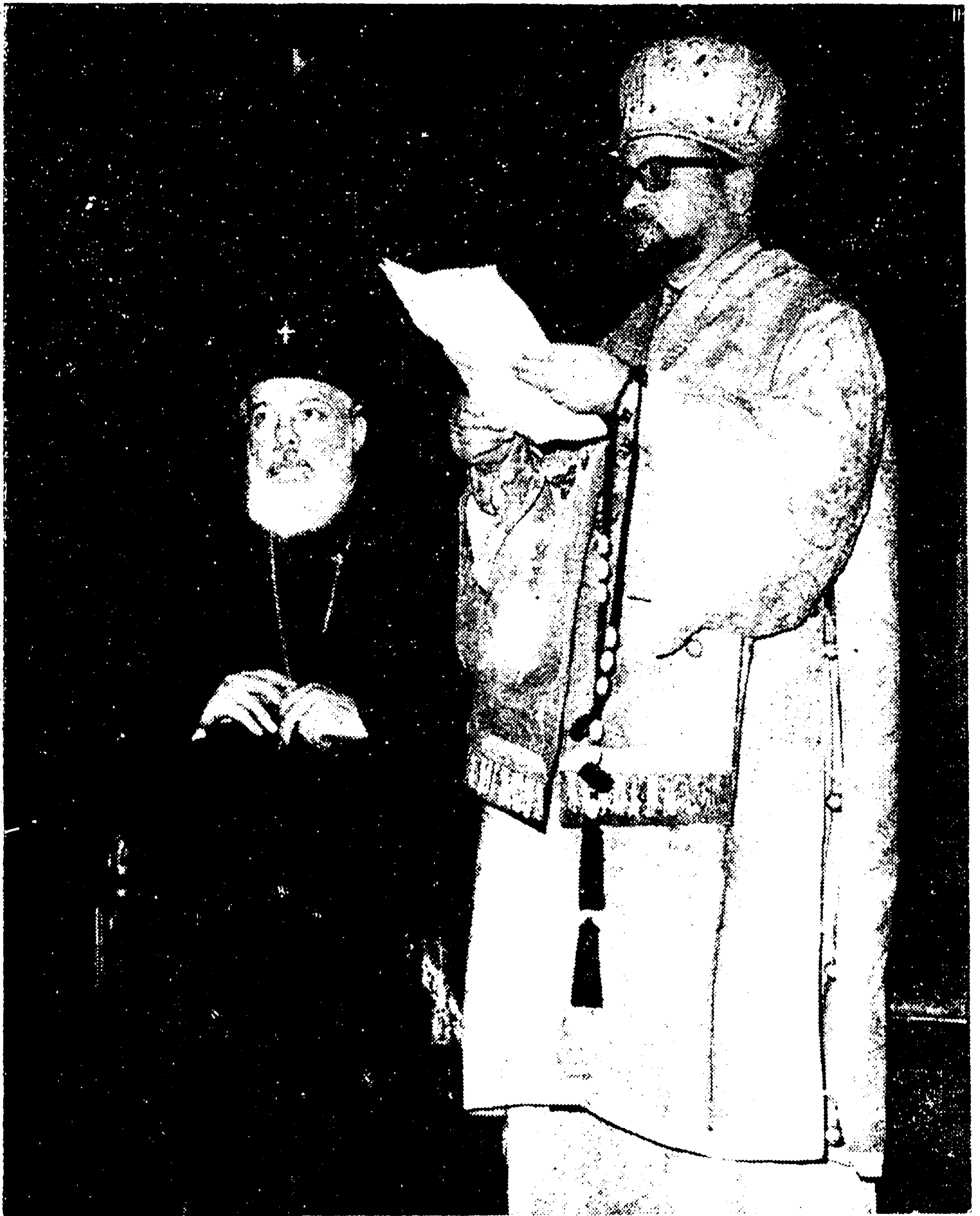
P. S. Emilian Birdaș pășește în scaunul vlădicesc al Episcopiei ortodoxe române de Alba Iulia cu un frumos mănunchi de realizări, precum și cu o bogată experiență în activitatea bisericească, dobîndită mai întîi sub oblăduirea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, în Arhiepiscopia Bucureștilor, apoi la Roman, sub înțeleapta îndrumare a I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei. După aceea, din 1963, timp de 10 ani a lucrat împreună cu noi, la Catedrala «Reîntregirii» din Alba Iulia, care îl primește astăzi cu dragoste de mamă, ca în 1973 să fie chemat de către Sf. Sinod al Bisericii noastre la înalta și plina de răspundere treaptă de arhieru ca Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei de Alba Iulia și Sibiu.

Ca ierarh la Sibiu, P. S. Emilian s-a străduit să ne fie în ajutor, încît ne este greu să facem acum, cînd ne despărțim, un bilanț al activității P. S. Sale. Activitatea

P. S. Emilian, Episcopul de Alba Iulia

MA
stii
Bi-
ste
su-
oca
res.
lba
stii
stii
au
ipa-
arii
nea
leg
, in
Ma-
sava
a si
afio-
Eps-
erai-
nane
rinda
rinte
r in-
timp
care
sinod
scop-
este
itatea

Cuvîntul P. S. Episcop Emilian cu prilejul instalării în noul scaun

Cuvîntul Domnului Gheorghe Nenciu, Conducătorul Departamentului Cultelor, cu prilejul instalării P. S. Episcop Emilian

desfășurată de către P. S. Emilian în cei peste doi ani și jumătate petrecuți la Sibiu, pe diferite țărmuri ale vieții bisericești este concretizată în apariția numeroaselor publicații și tipărituri, în rezolvarea multor probleme cu caracter economico-gospodăresc și, în rezultatele bogate ale misiunii ce i-am încredințat.

Prea Sfințite Episcop Emilian,

După ce s-au îndeplinit toate cele de trebuință, astăzi, prin înmînarea Cîrjei episcopale, ești instalat în scaunul vlădicesc al Eiscopiei ortodoxe române a Alba Iuliei, refăcută după 275 ani, ca să păstorești această de Dumnezeu-păzită Eparhie. După cum știm, puterea de a păstori turma dreptcredincioasă vine de la Mîntuitorul, fiind chemat să slujești lui Iisus Hristos, Domnul nostru, Bisericii Sale sfinte și Patriei noastre scumpe.

De aceea, în lucrarea Prea Sfinției Tale să îpletești mereu puterea Ierarhului cu dragostea, legea cu bunătatea, prin apropierea părintească, pentru ca cei buni să fie și mai buni iar cei ce greșesc să se îndrepte.

Se cuvine, de asemenea, a pune întotdeauna mai presus de interesele personale, interesele obștești, interesele Eparhiei, ale Mitropoliei, ale Bisericii, ale Patriei noastre dragi. Căci, după porunca Mîntuitorului, că n-a venit să I se slujească ci ca să slujească, sîntem chemați a ne pune toate energiile noastre în slujba zidirii sufletesti și trupesti a credincioșilor noștri, a înfloririi Patriei noastre, a zidirii unei vieți mai bune și mai drepte în lumea întreagă.

Aducîndu-ți aminte de toate acestea, gîndul nostru se îndreaptă în aceste clipe solemne către Conducerea Patriei noastre, în frunte cu Dl. Nicolae Ceaușescu, Președintele R. S. România, căruia îi mulțumim cu toată dragostea și recunoștința pentru sprijinul acordat. Îl încredințăm totodată de profundul nostru devotament și dăruire deplină în sprijinirea vieții celei noi din Patria noastră.

Mulțumim Departamentului Cultelor, îndeosebi Domnului Conducător al acestuia, Gheorghe Nenciu, pentru tot ajutorul și toate îndrumările ce ni le-a dat cu ocazia refacerii Eiscopiei ortodoxe române a Alba Iuliei. Îl asigurăm că ne vom îndeplini întotdeauna datoria sfîntă față de Patria noastră scumpă, România Socialistă.

Mulțumim Sfîntului Sinod și cu deosebire Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian pentru aportul adus la marele eveniment pe care-l sărbătorim astăzi.

Mulțumim călduros reprezentanților celorlalte Culte care ne onorează cu prezența lor frățească la praznicul nostru de astăzi.

Cu dragoste frățească mulțumim și înalților Ierarhi ai Bisericii noastre, care au cinstit cu prezența lor marele eveniment bisericesc de astăzi.

Dumnezeu să binecuvinteze Eiscopia ortodoxă română de Alba Iulia, lucrarea P. S. Episcop Emilian, a preoților și credincioșilor ei, pentru binele Bisericii străbune, pentru propășirea Patriei noastre dragi, România Socialistă, pentru ca numele lui Dumnezeu-Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt — să se preamărească în vecii vecilor. Amin.

P. C. Pr. Traian Belășcu, vicar administrativ al Sfintei Arhiepiscopii a Sibiului, a dat apoi citire, Gramatei mitropolitane de înscăunare.

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, în calitate de Mitropolit al locului, a înmînat noului ales, P. S. Episcop Emilian, cîrja de păstor al Eiscopiei de Alba Iulia, rostind întreitul «Vrednic este».

I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, ca delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Juntinian, a rostit următoarea cuvîntare :

*Domnule Conducător al Departamentului Cultelor,
Înalt Prea Sfințiile Voastre,
Prea Sfințiile Voastre,
Onorați reprezentanți ai Organelor locale de Stat,
Onorați reprezentanți ai Departamentului Cultelor,
Prea Cucernici Părinți și iubiți credincioși,*

În istoria sa de două ori milenară, Alba Iulia trăiește astăzi, pe tărîm bisericesc, una din cele mai frumoase zile din viața ei. Înveșmîntată în haină de sărbătoare, ea primește în chip solemn pe noul ei vlădică de care fusese văduvită de mult amar de ani.

Dorința fierbinte a clerului și credincioșilor bălgrădeni de a avea propriul lor cîrmuitor bisericesc s-a păstrat din generație în generație crescînd neîncetat în intensitate pînă în zilele noastre, cînd s-a schimbat în faptă. Înnoirea vechii Mitropolii a Bălgradului sub forma de Episcopia de Alba Iulia în cadrul Mitropoliei Ardealului, se înscrie acum printre marile înfăptuiri bisericești din zilele noastre.

Participarea membrilor Sinodului permanent și a tuturor Ierarhilor din Ardeal la sărbătoarea reînființării vechiului centru eparhial la Alba Iulia, constituie cea mai vădită dovadă de importanța pe care întreaga Patriarhie Română o acordă acestui eveniment bisericesc istoric. Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian însuși ținea mult să fie astăzi de față în mijlocul nostru. Din motive binecuvîntate a fost silit însă să-și înfrîngă această dorință. Dar, mi-a încredințat mie sarcina de a-l reprezenta și de a transmite, odată cu patriarhiceștile sale binecuvîntări, asigurarea că, în acest moment, unindu-și cugetul său cu ale noastre cugete, înalță împreună cu noi rugăciunea de mulțumire către Dumnezeu pentru darul cel mare pe care El l-a făcut Bisericii noastre prin refacerea Episcopiei de Alba Iulia. Totodată își unește gîndul său cu gîndurile noastre în exprimarea sentimentelor noastre de adîncă recunoștință față de Dl. Nicolae Ceaușescu — Președintele Republicii noastre socialiste, care, la recomandarea binevoitoare a D-lui Gheorghe Nenciu, Conducătorul Departamentului Cultelor a întărit prin decret prezidențial hotărîrea Sfîntului Sinod de refacere a Episcopiei Alba Iulia, odată cu reactivarea, sub altă formă, a celei mai vechi episcopii din țară la Tomisul de odinioară, Constanța actuală, pe malurile Mării Negre.

Prea Sfințite Emilian,

Ați făcut astăzi pasul dintîi în lucrarea de episcop de Alba Iulia. Purtînd în cuget pe slujitorii bisericești și dreptmăritorii creștini încredințați Prea Sfinției Voastre spre păstorire, ați îndreptat ochii spre Dumnezeu, aducîndu-I smerită rugăciune de închinare și preamărire. Apoi, purtînd pe Dumnezeu în duhul Prea Sfinției Voastre, v-ați întors privirile către obștea dreptcredincioasă, pe care ați binecuvîntat-o în numele Domnului nostru Iisus Hristos — Marele Arhiereu — făcînd-o părtașe la darurile Sfîntului Duh. Pe o asemenea comuniune spirituală se întemeiază evlavia noastră creștină care este «folositoare spre toate, avînd făgăduința vieții de acum și celei viitoare» zice Sfîntul Apostol Pavel (I Tim. IV, 8).

Săvîrșind acestea, odată cu făgăduința Prea Sfinției Voastre de a închina Bisericii și poporului nostru întreaga viață, v-ați plasat dintr-odată și în chip deplin în

centrul lucrării divino-omenești de slujitor al lui Dumnezeu și al oamenilor. Fără îndoială, slujirea aceasta depășește puterile oricărui om. Dar, nu sînteți singur.

Priviți în jurul Prea Sfinției Voastre, Autoritățile centrale de stat, în frunte cu Dl. Gheorghe Nenciu, Conducătorul Departamentului Cultelor, împreună cu autoritățile locale, sînt aici de față, asigurîndu-vă de sprijinul cuvenit în lucrarea Prea Sfinției Voastre de a vă aduce contribuția deplină la înlăptuirea idealurilor poporului nostru de a-și făuri viața sa proprie, fericită, în țara noastră liberă, independentă și stăpîină pe destinele sale. Apoi, la Prea Fericitul Patriarh Justinian și la membrii Sfințului Sinod veți găsi oricînd răspuns bun la cererile de îndrumare, povățuire, și întărire. Cu toți vă ținem la sînul nostru cald, făcîndu-vă părtaș dragostei noastre frățești. Iar prin colaborarea cu celelalte culte veți face experiențe noi de pastorație și veți putea aduce o contribuție rodnică nu numai la întărirea spiritului ecumenic, care domină viața noastră religioasă dar și la cimentarea legăturilor frățești dintre toți locuitorii țării. Negreșit, veți avea apoi sprijinul deplin al clerului și credincioșilor, care vă primesc astăzi în fruntea lor, făgăduind să vă asculte, să vă iubească și să vă urmeze pe calea cea bună.

Simțiți, desigur, Prea Sfinția Voastră, că în acest moment solemn viețuim cu toții în comuniune duhovnicească nu numai cu cei care învederat sînt aici, dar și cu toți cei care și-au aflat odihna în Domnul Dumnezeu, după pregătirea lor cu trupul pe acest pămînt. În sufletele noastre sălășluiesc acum toți cei care întru sfințenie și-au petrecut viața lor pe meleagurile acestea. De jertfele pentru credință și dreptate ne facem părtași prin retrăirea, în suferințele noastre, a vieții mucenicilor Bisericii și eroilor neamului românesc. Apoi, gustînd din rîvna celor care s-au osîndit pentru luminarea poporului, prin alcătuirea și tipărirea de cărți folositoare pentru viață, dobîndim noi puteri sporite pentru a le cinsti osteneala și a le urma pilda. Pe scurt, viețuind în comuniune duhovnicească cu înaintașii noștri, dobîndiți îndemn, rîvnă și tărie pentru împlinirea lucrării Prea Sfinției Voastre în zilele noastre.

Chip desăvîrșit de ierarh din trecut căruia să-i urmați întru totul pilda să nu căutați. Întreaga strădanie a Prea Sfinției Voastre să fie îndreptată spre deplina slujire a lui Dumnezeu și a oamenilor, în zilele noastre și aici, în țara noastră, în spiritul curat al Evangheliei.

Mergînd pe calea aceasta, de izbîndă să nu vă îndoiiți. În întîmpinarea vredniciei Prea Sfinției Voastre și a sprijinului larg de care vă bucurați din toate părțile vine ajutorul lui Dumnezeu. Pe cele ce lipsesc El le împlinește, iar pe cele ce sînt slabe El le întărește. Pe toate cu puterea Sa le desăvîrșește.

Prea cinstiți frați și iubiți credincioși,

Învățătura ortodoxă tradițională de integrare a Bisericii în viața poporului a găsit la noi o aplicare mai profundă și mai cuprinzătoare decît în oricare altă țară cu credincioși ortodocși. Încrêștinarea treptată a strămoșilor noștri, odată cu zămislirea și formarea neamului românesc, în vremuri de asupraire a poporului nostru de către alte popoare și a Bisericii noastre de către necreștini sau de neortodocși, stă la temelie simbiozei etnico-ortodoxe pe pămîntul românesc, de-a lungul veacurilor. Îndeosebi suferințele comune au determinat strîngerea tot mai tare a legăturilor dintre poporul nostru și Biserică.

Datorită integrării ei în viața poporului nostru, Biserica a făcut din năzuințele credincioșilor ei propriile sale năzuințe în toate domeniile. Ea nu s-a limitat la simple acte de caritate sau de apărare a drepturilor unor fii ai ei, ci a îmbrățișat cu toată

căldura marile idealuri ale poporului întreg. Biserica a păstrat vie prezența continuă a neamului nostru pe pământul românesc. Recentele descoperiri de urme ale bisericilor care au fost zidite din vreme în vreme, fără întrerupere, în satele sau orașele noastre atestă deplin continuitatea românească pe toată întinderea locuită de strămoșii noștri. Apoi, în manifestarea conștiinței de unitate națională Biserica noastră și-a adus fără încetare contribuția ei prețioasă.

Este adevărat că, în vremea de viețuire a românilor în state separate, Biserica era și ea împărțită. Dar granițele statale sau bisericesti n-au fărâmițat sau alterat conștiința unității neamului sau a Bisericii. Fiecare din ținuturile românești se simțea angajat în lucrarea de slujire a întregului neam, după cum fiecare formație administrativă bisericască își desfășura activitatea ei pe plan mare în slujba întregii Biserici. După nevoi, ajutoare materiale se trimiteau dintr-o provincie sau mitropolie în alta; ierarhi dintr-un ținut păstoreau în alt ținut; la Alba Iulia, Iași sau Tîrgoviște, pretutindeni în tiparnițele vechi se imprimau cărți pentru toată seminția românească.

În sfîrșit, la loc de mare cinste trebuie pusă contribuția pe care a adus-o Biserica la lupta poporului român pentru libertate, independență și suveranitate. Această contribuție nu a încetat însă odată cu scutararea unui jug sau altul. Libertatea, independența și suveranitatea sînt părți componente ale vieții unui popor. Ele se cer trăite din plin, constituind cununa demnității naționale sau umane.

Acest adevăr plutește în văzduhul întregii noastre țări. Îl trăiesc toți locuitorii patriei în tot ceea ce gîndesc, în tot ceea ce înfăptuiesc și în tot ceea ce năzuiesc. La Alba Iulia însă demnitatea națională își împletește firile cu demnitatea bisericască, nu numai în cuvînt ci și în faptă reală. Aici se simt pașii lui Mihai Viteazul și ai lui Avram Iancu, ai lui Sofronie de la Cioara și ai lui Horia.

După ce am sărbătorit ieri ziua de 24 ianuarie, Unirea Principatelor, trăim acum aici din plin ziua de 1 decembrie 1918. Așa cum au trăit-o locuitorii acestei localități. Ne închinăm în catedrala Reîntregirii bisericesti. Pe scurt, venind la Alba Iulia nu sîntem simpli călători; sîntem pelerini aici.

Prea Sfințite Părinte Episcop Emilian,

Pentru a păstori în ținutul în a cărui capitală este slăvita cetate a Alba Iuliei, ați fost așezat astăzi în jețul episcopal. Însoțindu-Vă în truda Prea Sfinției Voastre, Prea Fericitul Patriarh Justinian și membrii Sfîntului Sinod, prin glasul meu, Vă fac urări calde de păstorire binecuvîntată de Dumnezeu cu realizări frumoase pentru continua afirmare a Ortodoxiei străbune și pentru părtășia noastră rîvnitoare la dezvoltarea multilaterală a societății românești de astăzi, a națiunii române, a Republicii Socialiste România.

Fie-vă păstoria vlădicească largă, senină și bogată în roade. Bisericii să-i dăruiți tot ceea ce are mai bun ființa Prea Sfinției Voastre; cu credință și jertfelnicie să slujiți Patria; vestitor și făcător de pace să vă dovediți în toate zilele vieții Prea Sfinției Voastre.

Au urmat cuvîntările Mgr Marton Aron, episcop romano-catolic de Alba Iulia; Eminența Sa Dr. Episcop Albert Klein, al Bisericii Evanghelice—Luterane C.A.; Eminența Sa Episcopul Gyula Nagy, din Cluj-Napoca al Bisericii Reformate. În numele protoiereilor și preoților eparhiei a luat cuvîntul P. C. Pr. Nicolae Cantor, protoiereu de Alba Iulia.

Tuturor a raspuns P. S. Episcop *Emilian* de Alba Iulia :

I. P. S. Mitropolit *Iustin* al Moldovei și Sucevei, delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh *Justinian* :

D-le Conducător al Departamentului Cultelor,
I. P. S. Părinte Mitropolit Nicolae al Ardealului,

Înalt Prea Sfințiile și Prea Sfințiile Voastre,
Onorați reprezentanți ai Puterii și Administrației de Stat,

Eminențele Voastre, Distinși reprezentanți ai Cultelor,

Prea Cucernici Părinți și iubiți credincioși,

Clipele acestea mărețe pe care le trăiesc astăzi îmi adâncesc și mai mult conștiința despre Alba Iulia, cetate așezată pe pământul Transilvaniei în care ați binevoit a poposi astăzi, pentru a cinsti cu prezența D-lor Voastre refacerea noii Eparhii de Alba Iulia și instalarea mea ca episcop, că este unul dintre orașele din țară cu un trecut din cele mai însemnate, datorită evenimentelor istorice naționale și bisericesti petrecute aici.

Poporul nostru evocă cu sfințenie amintirea acestui trecut pentru că aici, la Alba Iulia, s-au împlinit strădaniile de veacuri și nădejtile de mai bine ale românilor din Transilvania prin unirea lor cu frații lor de dincolo de munți, azi într-o țară liberă și independentă.

*Aici s-a săvârșit și unitatea spirituală a neamului nostru, încununată prin canonizarea sfinților ierarhi *Ilie Iorest* și *Sava Brancovici*, care au păstorit cu vrednicie pe dreptcredincioșii creștini din Transilvania în secolul al XVII-lea.*

*Aniversarea a 2000 de ani de atestare documentară a municipiului Alba Iulia și sărbătorirea a 375 de ani de la intrarea triumfală a marelui voievod *Mihai Viteazul* în Alba Iulia, comemorate în cursul anului trecut, au prilejuit Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române să ia hotărîrea refacerii Episcopiei ortodoxe române de Alba Iulia, vechi centru bisericesc cu rol însemnat în istoria vieții poporului nostru.*

În aceste momente solemne tresaltă de bucurie inimile noastre pentru această istorică înfăptuire, care încopciază trecutul de pătimire și de nădejdi, cu prezentul nostru de libertate, independență și înfăptuiri epocale. Tresaltă de bucurie duhurile vrednicilor noștri strămoși care au luptat pentru dreptate, apărînd glia scumpă primită din strămoși. Tresaltă de bucurie sufletele voievozilor noștri care s-au frămîntat îndelung pentru soarta fraților lor de aici. Tresaltă de bucurie sufletele eroilor și sfinților noștri, care nu și-au precupețit viața, ci și-au dăruit-o marilor idealuri ale neamului, în nădejdea unor zile mai bune pentru toți fiii Transilvaniei.

Pe linia împlinirilor din ultima vreme, ridicarea Episcopiiilor Clujului și Dunării de Jos la rangul de Arhiepiscopii, ca și refacerea după 275 de ani a Episcopiei de Alba Iulia sînt dovezi grăitoare pentru libertate pe care statul nostru o acordă permanent cultelor religioase din Patria noastră. Se cuvine cinste și recunoștință celor ce au înlesnit Sfintei noastre Biserici o astfel de creștere în prestigiu!

Aceste înfăptuiri, pe linia bisericască, din timpul din urmă, îndatorează profund pe slujitorii Bisericii noastre Ortodoxe la un spor de strădanie în ceea ce privește mai binele tuturor celor ce se ostenesc pentru înflorirea Patriei noastre scumpe.

Ne aflăm aici, în această măreață Catedrală, continuatoare a tradițiilor vechiului centru mitropolitan de la Alba Iulia, mărturie scumpă a împlinii visului de veacuri al tuturor românilor și altar sfânt unde s-a pecetluit pentru totdeauna unitatea spirituală a poporului nostru.

Venirea Domniilor Voastre aici, la Alba Iulia, se înscrie pe răbojul istoriei cu aceeași înseninătate, cu care s-au înscris atâtea alte momente de seamă, în care conducători ai poporului nostru, ierarhi, preoți, credincioși și fii buni ai Patriei noastre s-au adunat în această cetate, ca să cinstească amintirea unor evenimente deosebite din trecutul nostru mai îndepărtat sau mai apropiat, legate de viața și de strădaniile românilor din Transilvania. Cinstirea pe care o faceți astăzi Alba Iuliei, participând la acest însemnat eveniment din viața acestui oraș — și îngăduiți-mi să spun, și din viața mea proprie — nu o voi uita niciodată. Ea va rămîne pentru mine, pururea o zi de neuitat, în activitatea mea de ierarh și în rugăciunile mele către Dumnezeu cel Atotputernic.

Sînt conștient că pentru îndeplinirea acestei chemări și încrederi cu care am fost cinstit, pentru conducerea acestei Eparhii, la început de lucrare nou, trebuie depuse eforturi susținute. Dar în același timp, așa cum ați mărturisit Dvs. cei ce ne-ați cinstit cu îndrumare, știu că adevăratul și cel dintîi sprijin și ajutor îl pot aștepta în primul rînd de la Dumnezeu, care orînduiește toate spre bine.

Înțeleg, așadar, de la început, că sarcina mea la conducerea acestei Eparhii nu va fi cîtuși de puțin ușoară. Dar am înaintea mea și voi avea întotdeauna, pildele celor ce s-au străduit, pilde pe care le voi ancora, le voi armoniza cu pilda contemporanilor noștri. Astfel, scaunul vlădicesc de la Alba Iulia, care s-a refăcut, va da dovadă de lucrare duhovnicească, de lucrare patriotică, de lucrare de a trăi în pace cu toți frații noștri.

Ca unul care m-am născut pe meleagurile transilvănene ale Maramureșului, port în inimă, ca o zestre scumpă, toate doririle de mai bine ale moșilor și strămoșilor noștri, oameni simpli, dar virtuoși în păstrarea credinței străbune.

Ca Episcop de Alba Iulia, după pilda grăitoare a celor ce au constințit cu viața și cu faptele lor scaunul acesta mă voi strădui cu ajutorul Înalt Prea Sfinților Voastre, a Eminențelor Voastre și ale tuturor celor din prezent, să slujesc cu toată ființa și cu toată rîvna interesele obștești.

Iubirea față de Biserica strămoșească în care să fie promovat spiritul de evlavie, de dăruire și de întrajutorare reciprocă între credincioși, precum și iubirea de Patrie și dorința ca să devină cît mai înfloritoare, prin munca noastră a tuturor fiilor ei, vor fi pentru mine principii călăuzitoare, în activitatea mea de viitor. Cu acest prilej, cînd ne-am întîlnit aici toți reprezentanții cultelor, îngăduiți-mi să vă încredințez că în raporturile mele cu slujitorii și credincioșii celorlalte culte, de orice naționalitate ar fi, voi urma, întru totul, porunca Sfintei noastre Biserici, de a ne iubi unii pe alții, cum de altfel am procedat și pînă acum, cu toți cei cu care am avut prilejul să fiu în relații, între care pot aminti convorbirea frățească cu Biserica soră din vecinătate. În același timp mă voi face împlinitor al tuturor poruncilor și voi merge pe calea bună înțelegeri și colaborări, inaugurată de P. F. Părinte Patriarh Justinian și de întreg Sfîntul Sinod, pe calea care corespunde dorinței comune de apropiere și de adîncire a legăturilor cu celelalte culte, în mersul ascendent spre unitatea creștină, spre pace și bunăînțelegere cu toate popoarele. Din acest punct de vedere, ne vom găsi și mai departe, pe linia trăită de înaintașii noștri, care au luptat împreună cu

cei de alte confesiuni și naționalități pentru dreptate socială, respectându-și reciproc credințele religioase, primite din străbuni, trăind în pace și armonie, pe pământul acesta scump al Transilvaniei.

Ca părinte sufletesc, voi arăta întotdeauna purtare de grijă păstoriților mei — clerici și credincioși — stîndu-le la îndemînă în toate împrejurările, bucurîndu-ne de toate succesele lor și întărindu-i în cele de lipsă. În acest scop vom urmări îndeaproape ca viața preoților din Eparhia noastră să fie întotdeauna în deplină armonie cu învățătura Mîntuitorului nostru, precum și cu cerințele vremurilor pe care le trăim, și care ne îndeamnă, la fiecare pas, să trăim în unitate, în înțelegere unindu-ne împreună eforturile, pentru promovarea păcii și înțelegerii între popoare. Pentru îndeplinirea acestui scop, cu smerenie, ne rugăm Bunului Dumnezeu, Cel în treime lăudat și prea mărit să reverse peste noi toți dăruirile Sale bogate, să ne lumineze mintea și să ne îndrumeze pașii, pentru ca întotdeauna să împlinim voia lui cea sfîntă, întărindu-ne puterile prin înțelepciunea Prea Sfîntului Său Duh.

Mă simt plăcut îndatorat, cu acest prilej, să aduc cele mai respectuoase mulțumiri și să mărturisesc toată ascultarea mea față de Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în frunte cu P. F. Patriarh Justinian și exprim omagiile mele cele mai alese Adunării Naționale Bisericești care au găsit de cuviință să aprecieze ostenele mele de pînă acum.

Socotesc o datorie sfîntă să-mi reînnoiesc, profunda și respectuoasa mea grațitudine față de Conducerea Statului nostru, în frunte cu Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu, care a binevoit să mă întărească cu înalta răspundere de conducător al acestei Eparhii, dîndu-mi astfel posibilitatea să lucrez cu aceeași rîvnă pentru slujirea Bisericii și Patriei.

Vă încredințez, totodată Domnule Conducător al Departamentului Cultelor, de toată recunoștința și devotamentul meu și Vă asigur că nu voi precupeți nici un efort, în ducerea la îndeplinire a îndatoririlor mele față de Biserică și față de Patrie.

În același timp, mă simt plăcut îndatorat să asigur conducerea județelor Alba, Mureș și Harghita, de cea mai sinceră colaborare în susținerea intereselor majore pentru înlăptuirea bunului obștesc și pentru înflorirea permanentă a Patriei noastre.

Gîndul meu din aceste clipe zboară la toți acei din Cetatea Sibiului, a culturii românești, cu care am lucrat în înțelegere, în colaborare deplină mai bine de doi ani și le mulțumesc din tot sufletul pentru aprecierea, pentru cinstirea pe care mi-au arătat-o întotdeauna. Cu aceste gînduri pornesc astăzi la lucru, cu nădejdea că voi răspunde prin fapte misiunii mele de ierarh al Bisericii și fiu al Patriei.

Totodată în aceste clipe de răscruce din viața mea, gîndul și inima mea se placă cu smerenie și cucernicie față de Atotputernicul Dumnezeu, care prin părinții mei trupești m-a adus la viață și prin îndrumarea și sprijinul părinților mei sufletești, între care mulți se află de față cu I. P. S. Mitropoliți Iustin și Nicolae, mi-au călăuzit pașii învrednicindu-mă să ajung la acest moment însemnat din viața mea.

Reînnoiesc recunoștința mea față de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Iustin, față de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae, față de Înalt Prea Sfinții Voastre și Prea Sfinții Voastre, față de Eminențele Voastre și față de toți preoții și credincioșii care în cei 12 ani de cînd ostenesc pe aceste meleaguri mi-au fost într-ajutor.

Vă mulțumesc de asemenea credincioșilor mei de astăzi înainte păstoriți din Eparhie și vă asigur de dragostea mea părintească, împărtășindu-vă tuturor dorințele de bine, de propășire, de fericire, dimpreună cu arhierestile noastre binecuvîntări.

Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu noi cu toți, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin!

La orele 14, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului a oferit o masă oficială.

În timpul mesei oficiale au rostit toasturi: I. P. S. Arhiepiscop Teofil de Cluj-Napoca; Eminența Sa Episcopul Lajos Kovacs al Bisericii Unitariene; P. S. Episcop Vasile al Oradiei; Dl. Prof. Ioan Berciu, membru în Adunarea eparhială; Pr. Prof. Isidor Todoran, rectorul Institutului teologic din Sibiu; P. C. Pr. David Lazăr, protoiereu de Tîrgu-Mureș; Episcopul Paul Szedressy, superintendentul Bisericii Evanghelice—Luterane S.P.; P. S. Episcop-vicar Justinian Maramureșanul; P. C. Pr. Traian Belășcu; P. Cuv. Arhim. Varahiil Jitaru, de la Ocna-Mureș; Rev. Prof. Dr. Iosif Nemeček, rectorul Institutului teologic romano-catolic din Alba Iulia.

Șirul cuvîntărilor a fost încheiat de către Dl. Gheorghe Nenciu, Conducătorul Departamentului Cultelor, care a spus următoarele:

*Înalt Prea Sfințite Iustin al Moldovei și Sucevei,
Înalt Prea Sfințiile Voastre, Eminențele Voastre, Onorați comeseni,*

În numele Departamentului Cultelor și al Organelor locale de Stat aduc cele mai călduroase felicitări Eparhiei ortodoxe de Alba Iulia cu ocazia festivităților de astăzi: a instalării Prea Sfințitului Episcop Emilian Birdaș la conducerea noii episcopii a Alba Iuliei, veche așezare bisericească în Transilvania.

Refacerea Episcopiei de Alba Iulia constituie o recunoaștere și o reevaluare fi-rească a mărețelor evenimente istorice legate de această străveche vatră: Apulum; un prilej de înaltă cinstire a luptelor desfășurate de-a lungul secolelor de cei mai buni dintre cei mai buni din rîndul națiunii noastre, cum spunea Președintele Statului nostru, la 28 mai, la Alba Iulia în 1975.

Istoria bogată și plină de frămîntări dramatice a Alba Iuliei constituie o imagine a istoriei națiunii noastre. Așa cum spunea foarte cuprinzător P. S. Episcop Vasile al Oradiei, istoria acestui oraș cuprinde în sine, ca într-un focar, istoria întregului popor în drumul său spre libertate, spre lumină, spre progres.

Istoria sa se identifică — prin tot ce are mai semnificativ — cu istoria pentru apărarea ființei noastre naționale, cu lupta pentru libertate, pentru independență și demnitate națională. Au fost pomeniți astăzi, de cei care au luat cuvîntul și în catedrală și aici, șirul martirilor acestei lupte, pildele de patriotism ale înaintașilor și am avut în fața ochilor coloanele cu care Alba Iulia și-a adus contribuția la edificiul istoriei Patriei noastre. Generație de generație, după cum știți, s-a încălzit aici de idealul unirii, a unirii țărilor românești, căruia Mihai Viteazul i-a dat ființă acum peste 375 de ani și tot aici s-a înfăptuit unirea cea mare în 1918, consfințită de Adunarea Națională de la Alba Iulia.

Ieri s-au aniversat 117 ani de la Unirea Principatelor, acest act energic al întregii națiuni române — cum spunea Mihail Kogălniceanu. Dar noi am sărbătorit acești 117 ani cu satisfacția împlinirii și depășirii care au însuflețit pe cei de la 1859.

Noi am rememorat, cu acest prilej, întregul lanț, întreaga succesiune a evenimentelor care duc la nașterea Statului unitar național român.

Este firesc ca într-un asemenea moment să rememorăm și să medităm, să ne manifestăm recunoștința pentru marii noștri înaintași și este firesc — așa cum spunea I. P. S. Mitropolit Iustin în Catedrală — să venim aici ca pelerini și este firesc să ne gîndim la propria noastră răspundere, la propriile noastre angajamente în fața acestei cerințe. Va trebui să reținem că nimic de seamă nu ne-a fost oferit de-a lungul întregii noastre istorii de către soartă și de generozitatea unora sau altora și că toate realizările poporului nostru au pretins eforturi și dăruire, sudoare și sînge.

Ideea unității poporului a trăit permanent în simțirea acestuia și nici o furtună n-a putut să stingă flacăra apartenenței noastre naționale. Și cronicarii și reprezen-

tanții Școalei ardelene au afirmat acest adevăr cu privire la obârșia noastră și totodată cu privire la continuitatea noastră pe aceste plaiuri.

Ideea de unitate a fost trăită de-a lungul întregii noastre existențe de către poporul nostru. Dar această idee de unitate își găsește teren de afirmare, climat de înțelegere a sensului său major, mai ales în condițiile României de astăzi.

Această idee, care a fost nutrită sub multe asupriri politice și sociale, își capătă toate valențele în condițiile societății noastre de astăzi, ale României libere și independente, când munca noastră constructivă, succesele noastre, întăresc unitatea poporului, coeziunea de gând și de faptă a tuturor.

Din istoria veacurilor de asuprire socială noi înțelegem mai mult ce înseamnă prețul libertății, ce înseamnă prețul înfrățirii noastre a tuturor, indiferent de naționalitate sau religie. Noi am învățat de la vitregiile istoriei, de la frământările dramatice ale propriei noastre istorii, că trebuie să convertim totul pentru progres, pace și înțelegere. Totodată, dorința noastră este de a nu jigni sau amenința spiritualitatea și dreptul altuia, și altora, de-a trăi, de-a gândi și de-a muncii.

În acest sens aș vrea să evidențiez și cu acest prilej climatul cultelor din țara noastră, climatul de frăție și de înțelegere, de respect reciproc, care există între cultele din țara noastră, care cultivă ceea ce se numește ecumenismul local, dar care, în același timp, fac să trăiască această idee de înfrățire, scumpă Patriei noastre.

Să-mi fie îngăduit să citez aici ceea ce afirma P. S. Episcop Marton Aron, în biserică, atunci când spune că este natural ca între noi să fie relații frățești, să fie relații creștine. Aș vrea ca să relev încă un fapt care explică actul de azi: recunoașterea importanței așezării religioase de la Alba Iulia. Este ceea ce spunea I. P. S. Mitropolit Iustin în catedrală și anume este ideea tradițională de integrare a bisericii în viața poporului nostru. Este bine știut că Biserica Ortodoxă a îmbrățișat de-a lungul istoriei, cu toată căldura, idealurile poporului nostru și și-au adus contribuția sa la manifestarea conștiinței de unitate națională. Astăzi am ajuns să constatăm și să prețuim faptul că toate cultele din țara noastră își manifestă patriotismul lor sprijinind eforturile constructive ale poporului nostru, lupta noastră pentru independență și suveranitate națională. M-a bucurat să rețin ceea ce spunea Prea Sfințitul Marton Aron când vorbea despre necesitatea ca Bisericile să se angajeze sincer în slujirea libertății și adevărului.

Aș vrea să mulțumesc tuturor celor care au luat cuvântul și au manifestat atașamentul lor și călduroase sentimente pentru Conducerea noastră de Stat, pentru Conducătorul iubit al poporului nostru, Președintele Nicolae Ceaușescu.

Aș vrea să le mulțumesc pentru modul în care au tălmăcit semnificația sărbătoririi de azi, pentru spiritul constructiv în care au luat parte la această festivitate. Le mulțumesc pentru cuvintele ce mi-au fost adresate personal și în mod deosebit Departamentului Cultelor.

Iată, Prea Sfințite Episcop Emilian, în ce cadru de căldură sufletească începeți munca dvs. la această Episcopie și în ce context minunat de gânduri și de sentimente.

Sînt sigur, Prea Sfințite Episcop, că trăiți importanța acestui act în toate dimensiunile lui; că vibrația istorică a acestui important centru religios Alba Iulia vă va însufleși întreaga Dvs. activitate.

Increderea Sinodului Bisericii Ortodoxe Române și a statului nostru v-au așezat la conducerea acestei Episcopii, și unii și alții au fost convinși că prin prezența Dvs. ulci veți cinsti întregul trecut al acestei episcopii. Dar au fost convinși mai ales că veți ști să înțelegeți mărețele idealuri ale zilelor de astăzi.

Sînt sigur, Prea Sfințite că în spirit frățesc cu celelalte culte veți face ca organele locale din cele trei județe: Alba, Harghita și Mureș, să aibă un sprijin înțelept din partea Dvs., în sprijinirea acțiunilor sociale.

Vă doresc, Prea Sfințite, multă sănătate, multă putere de muncă, caldă înțelegere, spirit de colaborare și noi satisfacții.

Să trăiți, Prea Sfințite Părinte!

În încheiere, P. S. Episcop Emilian de Alba Iulia a mulțumit tuturor pentru participare, asigurîndu-i de tot respectul și angajîndu-se cu trup și suflet la slujirea Bisericii strămoșești și a patriei.

Totodată, P. S. Emilian Episcop de Alba Iulia și-a exprimat mulțumirea față de Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele R. S. România, prin următoarea telegramă:

Domnului NICOLAE CEAUȘESCU,
Președintele Republicii Socialiste România,

Instalarea noastră ca Episcop al recent refăcutei Episcopii Ortodoxe Române de Alba Iulia, săvîrșită astăzi 25 ianuarie 1976, ne oferă alesul prilej de-a exprima înaltei Conduceri de Stat, Domniei Voastre personal, profunda noastră recunoștință pentru cinstirea acordată trecutului glorios de luptă pentru înfăptuirea mărețului ideal al unității noastre de Stat, la care și-au adus contribuția și fiii Bisericii Ortodoxe Române, vechea vatră episcopală românească de la Alba Iulia avînd în această privință un aport deosebit.

Animați de adînci sentimente patriotice, mărturisim totodată deosebita noastră cinstire, devotamentul și admirația pe care vi le nutrim, mult stimate Domnule Președinte, întruchiparea minunată a aspirațiilor și strădaniilor spre mai bine ale poporului român, pentru exemplul de patriotism minunat, ziditor de țară și de viață nouă, pe care ni-l oferiți cu energie și însuflețire deosebită. Urmînd această mult grăitoare pildă, Vă încredințăm că și de acum înainte vom sprijini cu toată dăruirea eforturile poporului român pentru propășirea multilaterală a patriei noastre dragi, Republica Socialistă România, pentru zidirea unei lumi mai drepte și mai bune.

În numele clerului și credincioșilor Episcopiei ortodoxe române a Alba Iuliei — care trăiesc în frățietate cu clerul și credincioșii celorlalte culte din Transilvania.

Vă asigurăm încă odată, mult stimate Domnule Președinte, de întregul devotament patriotic și de hotărîrea de a închina deplinătatea forțelor înălțării Patriei noastre dragi pe noi culmi de civilizație și progres.

† Emilian Birdaș

Episcop al Episcopiei Ortodoxe Române Alba Iulia

NA
ga-
lept
nțe-
oar-
irea
de
mă :
de
inal-
pen-
deal
doxe
pri-
astră
Pre-
popo-
rouă,
toare
ortu-
blica
Iuliei
vania.
vota-
atriei

P. CUV. ARHIM. DR. TIMOTEI SEVICIU EPISCOP-VICAR AL ARHIEPISCOPIEI TIMIȘOAREI ȘI CARANSEBEȘULUI

Sinodul permanent al Bisericii Ortodoxe Române, în ședința din 13 decembrie 1975, urmînd recomandării I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, a propus Sfîntului Sinod plenar alegerea P. Cuv. Arhim. Dr. Timotei Seviciu, vicar administrativ al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, ca Episcop-vicar al acestei Arhiepiscopii.

Comisia canonică, juridică și pentru disciplină a Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a analizat, în ședința de lucru din 15 decembrie 1975 această propunere și, ca urmare, Sfîntul Sinod plenar a aprobat alegerea P. Cuv. Arhim. Dr. Timotei Seviciu ca Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului. De acord cu I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, s-a hotărît ca noul Episcop-vicar să poarte titulatura de «Lugojanul».

După această hotărîre, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, în calitate de președinte al Sfîntului Sinod, a invitat în sala de ședințe a Sfîntului Sinod pe P. Cuv. Arhim. Dr. Timotei Seviciu, căruia i-a adus la cunoștință alegerea, prin vot unanim, ca Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, invitîndu-l să rostească un cuvînt de mulțumire pentru această alegere.

P. Cuv. Arhim. Dr. Timotei Seviciu, adînc mișcat, a adresat un cuvînt de aleasă mulțumire Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și tuturor membrilor Sfîntului Sinod pentru încrederea de a fi ales Episcop-vicar la Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului. A prezentat, apoi, cele mai de seamă momente din viața sa. De asemenea, a mulțumit D-lui Gheorghe Nenciu, Conducătorul Departamentului Cultelor pentru sprijinul și încrederea acordată.

S-a angajat ferm ca în noua activitate pastorală să nu precupețească nici un efort pentru ridicarea credincioșilor încredințați spre păstorire la noi culmi de trăire duhovnicească și de continuare a îndrumării lor pentru a fi cît mai loiali cetățeni ai scumpei noastre Patrii, spunînd printre altele: «Înțelepciunea străbună face o asociație semnificativă între glasul și voința lui Dumnezeu și cea a poporului. Un bun slujitor al altarului strămoșesc ascultă necontenit și chemarea pămîntului moștenit și pe care destinele Bisericii s-au împletit în totdeauna cu cele ale tuturor care l-au muncit și apărat. În felul acesta imperativul vremii pentru realizarea unei societăți prospere și fericite, la care Biserica Ortodoxă Română poate aduce partea ei binefăcătoare, are în sine răspunsul prompt legat de activitatea ce se cere îndeplinită...». Mărturia trecutului legat de prezent este pentru fiecare slujitor al altarului un îndemn în conștiință de a răspunde chemării unității neamului, care asigură libertatea, neatîrnarea, și propășirea țării. În cîteva rînduri neîncetata chemare a poporului, într-un singur glas, a fost rostită de înțeleapta Conducere a Statului nostru în frunte cu Domnul președinte Nicolae Ceaușescu. Și împreună ierarhii, preoții și credincioșii, în atașamentul față de țară au răspuns întotdeauna prin ade-

ziunea sinceră la toate marile inițiative privind dezvoltarea multilaterală a țării și fericirea poporului».

Prea Fericitul Patriarh Justinian a felicitat pe noul ales, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului pentru demnitatea arhieriei la care a fost chemat, urîndu-i deplin succes în munca pastorală ce urmează s-o înceapă.

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului a mulțumit călduros Prea Fericitului Patriarh Justinian și întregului Sfînt Sinod, ca și D-lui Gheorghe Nenciu, Conducătorul Departamentului Cultelor pentru aprobarea recomandării făcute de I. P. S. Sa privind alegerea noului Episcop-vicar.

P. Cuv. Arhimandrit Dr. Timotei Seviciu, s-a născut la 4 iunie 1936 la Timișoara din părinții Caius — profesor și Vioara. În același oraș a făcut școala primară, apoi liceul. Între 1953—1957 a urmat cursurile Institutului teologic universitar din București, luîndu-și licența în teologie, subiectul acesteia fiind: *Hristologia și Soteriologia Sfîntului Atanasie cel Mare*. Între 1957—1960 a urmat cursurile de doctorat la același Institut, secția istorică, specialitatea patrologie, în 1962 dînd examenul aprofundat de admisibilitate, iar în 1973 susținînd teza de doctorat în teologie cu titlul: *Doctrina hristologică a Sfîntului Chirii al Alexandriei, în lumina tendințelor actuale de apropiere între Biserica Ortodoxă și Vechile Biserici Orientale*. Între timp a făcut studii ecumenice în Elveția la Facultatea de teologie protestantă din Neuchâtel în 1967, la Institutul Ecumenic de la Bossey în 1967—1968 și la Facultatea de teologie din Fribourg în 1971—1972. În perioadele menționate a urmat și cursurile de limbă și literatură franceză ale Universității din Neuchâtel. Totodată a participat la întruniri ecumenice din diferite centre.

A fost numit la 1 februarie 1961 profesor la Seminarul teologic din Caransebeș. De la 1 octombrie 1962 același an a funcționat ca secretar eparhial la Arad, iar de la 1 iulie 1962 la Timișoara, devenind vicar administrativ al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului la 1 aprilie 1968. A fost hirotonit diacon celib la 22 octombrie 1961, iar ca preot la 10 martie 1968, deservind parohiile Arad-Centru și Timișoara I. La 24 iunie 1969 după împlinirea rînduielilor prescrise, a fost tuns în monahism la Mînăstirea Hodoș—Bodrog iar la 6 decembrie 1970, în urma aprobării Sfîntului Sinod, a primit hirotesia întru arhimandrit.

A participat din partea Bisericii Ortodoxe Române, ca delegat la primul Congres al Frontului Unității Socialiste.

P. Cuv. Arhim. Dr. Timotei Seviciu a depus o deosebită activitate publicistică, publicînd studii, articole cu caracter patristic, apoi predici, reportaje și recenzii în revistele centrale bisericești, și mai ales în revista «Mitropolia Banatului» — al cărui redactor responsabil a fost între anii 1968—1976 — și în reviste de peste hotare.

În ziua de 20 ianuarie 1976 a avut loc la Departamentul Cultelor ceremonia înmînării Decretului prezidențial de recunoaștere în funcție de Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului a P. Cuv. Arhim. Dr. Timotei Seviciu*.

P. Cuv. Arhim. Dr. Timotei Seviciu a rostit o cuvîntare în care a mulțumit călduros Conducerii de Stat a țării noastre, în frunte cu Dl. Președinte Nicolae Ceaușescu și conducerii Departamentului Cultelor, în frunte cu Dl. Gheorghe Nenciu, pentru încrederea și sprijinul acordat de Dl. lor în alegerea sa ca Episcop-vicar al Arhiepiscopiei

* A se vedea alegerea P. S. Episcop Emilian Birdaș, p. 49—66.

copiei Timișoarei și Caransebeșului. A precizat că înțelege să-și înceapă activitatea pastorală avînd în vedere că slujirea lui Dumnezeu nu se poate face decît împreună cu slujirea semenilor. A afirmat, între altele că «Banatul, de-a lungul secolelor, a dovedit prin atestări multiple legătura unității bisericești și naționale a poporului nostru. În secolele XVI și XVII, românii din partea răsăriteană a Banatului se aflau sub conducerea Mitropoliei Ardealului, aflată atunci la Alba Iulia. Ostași bănățeni au luptat atunci alături de Mihai Viteazul. Martiriul lui Horia, Cloșca și Crișan a avut ecouri puternice și în Banat, iar în 1918, între participanții la Adunarea Națională de la Alba Iulia, au fost și reprezentanții poporului din Banat. Toate acestea au îndreptățit solemnitatea comună a înmînării Decretelor de recunoaștere atît a noului Episcop de Alba Iulia, cît și a noului Episcop-vicar de Timișoara.

Dl. Gheorghe Nenciu, Conducătorul Departamentului Cultelor, a făcut urări călduroase noului ales, în munca pastorală pe care o începe acum, într-o nouă calitate, la Timișoara, ca și pentru activitatea obștească.

În ziua de *duminică 8 februarie 1976* a avut loc în frumoasa catedrală din Timișoara hirotonia întru arhierie a P. Cuv. Arhim. Dr. Timotei Seviciu și instalarea Sa ca Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului.

Sîmbătă, 7 februarie 1976, în cadrul slujbei vecerniei, săvîrșită în această catedrală de un sobor de preoți și diaconi, s-a făcut chemare la arhierie (Ipopsifierea) a P. Cuv. Arhim. Dr. Timotei Seviciu de către P. S. Episcop Dr. Visarion al Aradului și P. S. Episcop Dr. Vasile al Oradiei.

Duminică, 8 februarie 1976, credincioșii ortodocși din municipiul Timișoara au trăit clipe de neuitat, amintind evenimentul bisericesc de acum 14 ani, cînd la 8 martie 1962 era înscăunat I. P. S. Dr. Nicolae Corneanu ca Mitropolit al Banatului și Arhiepiscop al Timișoarei și Caransebeșului.

În cea mai frumoasă catedrală a Mitropoliei Banatului s-a săvîrșit Sfînta liturghie de către un sobor alcătuit din: I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului; P.S. Episcop Visarion al Aradului; P.S. Episcop Vasile al Oradiei; P. Cuv. Arhim. Timotei Eftimie, starețul Mînăstirii Hodoș-Bodrog; P. Cuv. Arhim. Pimen Zainea, starețul Mînăstirii Sf. Ioan cel Nou de la Suceava; P.C. Preot Octavian Popescu, consilier patriarhal; P. C. Preot Profesor Ioan G. Coman; P. C. Pr. Constantin Comșulea, consilier eparhial (Timișoara); P.C. Pr. Toma Bujor, protoiereu de Lugoj; P.C. Preot Dimitrie Botău (Timișoara); P.C. Pr. Traian Coșeriu, președintele Consistoriului eparhial; P.C. Preot Lucian Augustin, vicar administrativ al Episcopiei Oradei; P. C. Pr. Vasile Petrica protoiereu de Reșița; PP. CC. Gruia Ignea și Pavel Simion din Timișoara; P.C. Arhidiacon Nicanor Motorga de la Catedrala patriarhală din București; P.C. Arhidiacon Constantin Dumitrescu de la aceeași Catedrală; P.C. Protodiacon Profesor Constantin Voicu, P.C. Protodiacon Teodor Băbuța, P.C. Diaconi Victor Mițiga și Constantin Micu din Timișoara.

Au fost prezenți în biserică: I.P.S. Mitropolit Nicolae al Ardealului; P.S. Episcop Emilian de Alba Iulia, P. S. Episcop-vicar Roman Ialomîțeanul, P. C. Pr. Constantin Pârvu, vicar administrativ patriarhal, P.C. Pr. Ioan Negruțiu, inspector general patriarhal, P. C. Pr. Traian Ghica, directorul Casei de Pensii, P. C. Pr. Aurel Uroș de la Vicariatul ortodox român din Iugoslavia, însoțit de P.C. Pr. Iosif Iorga din Elica (Iugoslavia), P.C. Diacon Profesor Dorin Jacotă, directorul Seminarului teologic din Caransebeș, P.C. Pr. Prof. Nicolae Bordașiu de la Seminarul teologic din București, P. C. Pr. Traian Belașcu, vicar administrativ al Arhiepiscopiei Sibiului;

P.C. Pr. Emil Roman, consilier eparhial la Arad; P.C. Pr. Ioan Negroiu, consilier eparhial la Oradea; părinții consilieri ai Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, protoierei, membrii Adunării, Consiliului și Consistoriului eparhial, reprezentanți ai mînăstirilor, preoți din Timișoara și împrejurimi și numeroși credincioși, care au umplut pînă la refuz catedrala, între care și familia P. Cuv. Arhim. Dr. Traian Sevcicu.

Au fost de față P.C. Pr. Gheorghe Hranislavlievici, conducătorul Vicariatului ortodox sîrb din Timișoara, ca și reprezentanții cultelor religioase locale.

Din partea celorlalte Biserici și Culte religioase au fost de față: Eminența Sa Paul Szedreszy, superintendentul Bisericii Evanghelice-Luterane S.P. din Cluj-Napoca; Past. Gheorghe Vitids, vicarul Episcopiei Reformate din Oradea etc.

La festivitate au fost prezenți: Dl. Gheorghe Nenciu, Conducătorul Departamentului Cultelor, însoțit de funcționari superiori din Departament.

Autoritățile locale de Stat au fost reprezentate de: Dl. Vasile Daju, vicepreședintele Consiliului popular județean Timiș; Dl. Milorad Blagoev, secretarul aceluiași Consiliu; Dl. Nicolae Bușui, vicepreședintele Consiliului popular județean Caraș-Severin; D-na Monica Barte, secretara aceluiași Consiliu; Dl. Gheorghe Micota, președintele Consiliului popular municipal Timișoara; Dl. Corneliu Roșu, secretarul aceluiași Consiliu și Dl. Tiberiu Coracu, președintele Comitetului județean pentru Apărarea păcii din Timișoara.

În timpul Sfintei liturghii, înainte de «Sfinte Dumnezeule...» ierarhii liturghisitori — I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului, P.S. Episcop Visarion al Aradului și P. S. Episcop Vasile al Oradei — au săvîrșit hirotonia întru arhiereu.

În emoția generală a tuturor celor prezenți, I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului a înmînat noului Episcop-vicar veșmintele și insemnele arhieresti, după ce P.C. Pr. Constantin Pârvu, vicar-administrativ patriarhal, dăduse citire Decretului sinodal de alegere a noului Episcop-vicar, decret semnat de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian.

La sfîrșitul slujbei a avut loc înscăunarea P. S. Episcop-vicar Timotei Lugojanul.

I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului a înmînat noului ales tradiționala cîrjă de arhipăstorire, rostind cuvintele: «Primește toiagul acesta ca să păstorești turma lui Hristos cea încredințată ție, și celor ascultători să le fie prin tine toiag de reazim și întărire, iar pentru cei neascultători și nestatornici să-l întrebuițezi pe el ca toiag de trezire, ca toiag de certare». Apoi, I. P. S. Sa rostește: «Vrednic este!».

Episcopul-vicar Timotei Lugojanul dă binecuvîntarea, iar corul catedralei, dirijat de Dl. Aurel Ciobanu, cîntă tot pentru prima oară pentru P. S. Sa «Pre Stăpînul...».

Din fața ușilor împărătești a urmat seria cuvîntărilor.

Mai întîi I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului a spus:

Domnule Conducător al Departamentului Cultelor,

D-lor Delegați ai Autorităților de Stat,

Înalt Prea Sfințite Părinte, Prea Sfințiile și Eminențele Voastre,

D-lor reprezentanți ai Cultelor religioase,

Stimați oaspeți, Prea Cuvioși și Prea Cucernici Părinți,

Iubiți credincioși și credincioase,

Pentru Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului, ziua de 8 februarie este nu numai un moment sărbătoresc întîmpinat de toți preoții, monahii și credin-

cioșii cu legitimă bucurie duhovnicească, ci mai ales prilej de reflecție asupra semnificației pe care o are pentru sine și pentru întreaga Biserică. Asemenea evenimente ne îndreaptă gândul spre începuturile eparhiei și drumul parcurs de-a lungul anilor. Nu este vorba de trecutul îndepărtat, cu înaintașii și faptele lor înscrise cu litere de aur în cartea veșniciei, din care am putea pomeni: întemeierea la Morisena — Cenadul de astăzi — a uneia din cele mai vechi mănăstiri pe pământul românesc, șirul de străluciți ierarhi care au păstorit în laturile Banatului și dintre care mitropolitul Iosif, numit «de la Partoș» a dobândit, încă trăind, faima sfințeniei, nenumărații preoți, călugări și credincioși care au apărut cu prețul vieții lor legea și neamul, strădaniile vestiților cărturari care au luptat pentru luminarea poporului, contribuția celor care în momente de mare cumpănă au influențat pozitiv destinul națiunii române. Toți și toate se găsesc la loc de cinste în conștiința noastră.

Acum însă ne apar în minte cu osebire deceniile din urmă când, împlinind repetate cereri ale ortodocșilor români din Banat, Sfântul Sinod a decis să redea Timișoarei mult doritul conducător bisericesc pe «obișnuitul mitropolit» — cum glăsuia una din revendicările revoluționarilor din 1848 în frunte cu tribunul Eftimie Murgu. Etapele străbătute în toată această vreme și realizările dobândite, oricât de neînsemnate ar părea în perspectiva istoriei, sînt pentru noi capitale: reactivarea eparhiei, tîrnosirea măreței catedrale în care ne aflăm, ridicarea episcopiei la rang de arhiepiscopie și reînființarea mitropoliei, refacerea unității spirituale deodată cu reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania, ctitorirea de mănăstiri și biserici, restaurarea tuturor monumentelor istorice și de artă, edificarea a numeroase case parohiale și sedii protopopești, crearea Seminarului teologic, reorganizarea tipografiei, atelierului de luminări și colecții muzeale, extinderea centrului eparhial... și, mai presus de orice, ridicarea conștiinței ortodoxe a fiilor Bisericii la un nivel necunoscut în trecut.

Instituțiile arhiepiscopale și mitropolitane au cunoscut îmbunătățiri, și respectîndu-se totodată cele mai autentice rînduieli canonice și tradiții ale Ortodoxiei românești și ecumenice.

Îmbunătățirile la care mă refer nu le vom pune pe seama altcuiva decît în «așa a Bisericii, care, sub îndrumarea Prea Fericitului Patriarh Justinian și în condițiile de libertate religioasă din Patria noastră, care «a crescut, s-a întărit cu duhul și s-a umplut de înțelepciune» cum ar zice Evanghelia (Luca II, 40).

Iată, în ultima vreme, nevoi obiective legate de adîncirea și diversificarea activităților Bisericii Ortodoxe Române, au dus nu numai la reactivarea unor vechi centre episcopale — am în vedere Alba Iulia și Constanța — ci și la crearea în toate eparhiile, alături de fiecare ierarh titular, a funcției de episcop vicar la arhiepiscopii, de arhieru vicar la episcopii. Majoritatea eparhiilor din Patriarhia Română și-au dobîndit deja pe acești colaboratori apropiați ai ierarhilor. Acum a venit rîndul arhiepiscopiei noastre.

Dacă s-a ajuns aici e pentru că eparhia a atins gradul de maturizare care justifică înmulțirea numărului celor care o slujesc, pentru că a crescut sub raport spiritual pînă la a-și forma singură pe acela care să se impună astfel încît sollicitarea Prea Fericitului Patriarh Justinian să fie însușită de Sf. Sinod și să

fie confirmată prin decret prezidențial de șeful statului. Socotind că prin recomandarea confratelui Timotei la demnitatea de episcop vicar n-am făcut altceva decât să exprim voința întregului cin preoțesc și călugăresc, a tuturor credincioșilor din părțile Banatului, îngăduiți-mi cinstiți creștini și creștine ca în numele vostru și al meu să aduc prinos de recunoștință Prea Fericitului Patriarh Justinian, Sf. Sinod, pentru hotărîrea de a ne dăruia un episcop vicar care împreună cu noi să contribuie pe mai departe la propășirea eparhiei. Sinceră mulțumire cuvine-se Domnului Gheorghe Nenciu, Conducătorul Departamentului Cultelor, care s-a declarat de acord cu cele hotărîte de Sfîntul Sinod și a înaintat dosarul cauzei Înaltei Ocîrmuirii a țării. Respectuoasă grațitudine păstrăm mai ales Președintelui Republicii, Domnul Nicolae Ceaușescu, care a binevoit să semneze decretul de recunoaștere a noului nostru episcop vicar.

Astfel, Prea Sfințitul Timotei, căruia, — potrivit rînduiei — i s-a atribuit și un titlu, acela de «Lugojanul», ținînd seama de ceea ce acest oraș însemnează în viața bisericească, administrativ-politică, culturală și economică, dobîndește toate împuternicirile spre a-și începe misiunea. Nu mă îndoiesc o clipă că nădejdea ce personal mi-am pus în Prea Sfinția Sa, că încrederea ce i-a împărtășit Sfîntul Sinod, că — alături de aceasta — confirmarea ce i-a acordat Înalta Conducere a Statului, înseși calitățile și vredniciile dovedite pe parcursul activității sale de pînă acum, vor fi pentru clerul de mir și monahal, pentru marea obște a credincioșilor, suficiente garanții spre a-l întîmpina cu dragostea, cu respectul și cu ascultarea cuvenite.

Prea Sfințite Episcop-vicar Timotei,

Sîntem aici adunați în jurul Prea Sfinției Tale, pentru a marca importanța ce se dă momentului hirotonirii ca arhieru și instalării ca episcop-vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului: delegați ai autorităților centrale și locale a statului, membri ai Sfîntului Sinod, trimiși ai Patriarhiei, conducători și reprezentanți ai cultelor religioase, oaspeți veniți din eparhiile învecinate și din multe părți ale țării, cler și credincioși ortodocși români din Banat. După cum ușor poți constata, toți te înconjurăm cu afectuoasă prețuire și nu-ți va fi greu să ghicești cîte speranțe legăm de înțelepciunea și vigoarea cu care vei stăruia întru îndeplinirea misiunii ce ți s-a încredințat. Să fii slujitorul devotat al Bisericii și Patriei, să promovezi cauza progresului și păcii, să nu-ți îngădui odihnă și tihnă cînd e în joc fericirea poporului, demnitatea și drepturile sale la viață liberă și independentă, să nu tolerezi încălcarea principiilor eticii și echității, să propovăduiești bunăînțelegere între culte și naționalitățile conlocuitoare, să fii mereu, făclie pusă în sfeșnic (Marcu IV, 21), cum citim în Sfînta Scriptură.

Împrumutînd zicerea aceleași venerabile Cărți voi mai adăuga că «peste multe ai fost pus, peste încă mai multe ești pus», acum, așa încît, adunîndu-ți forțele și cerînd permanent sprijinul bunului Dumnezeu, să pornești la drum hotărît ca «datoria să ți-o faci deplin». Privind mereu înainte și tînzînd spre cele înalte să ai parte de succes deplin în tot ceea ce întreprinzi, spre folosul obștii și spre mărirea Aceluia Căruia se cuvine cinste și închinăciune în veci de veci. Amin.

A luat apoi cuvîntul: P.C. consilier *Constantin Comșulea* în numele Centru-lui Eparhial și al preoților din Arhiepiscopie; Dl. Dr. *Georghe Oprea*, în numele Adunării și Consiliului Eparhial și al credincioșilor din Arhiepiscopie.

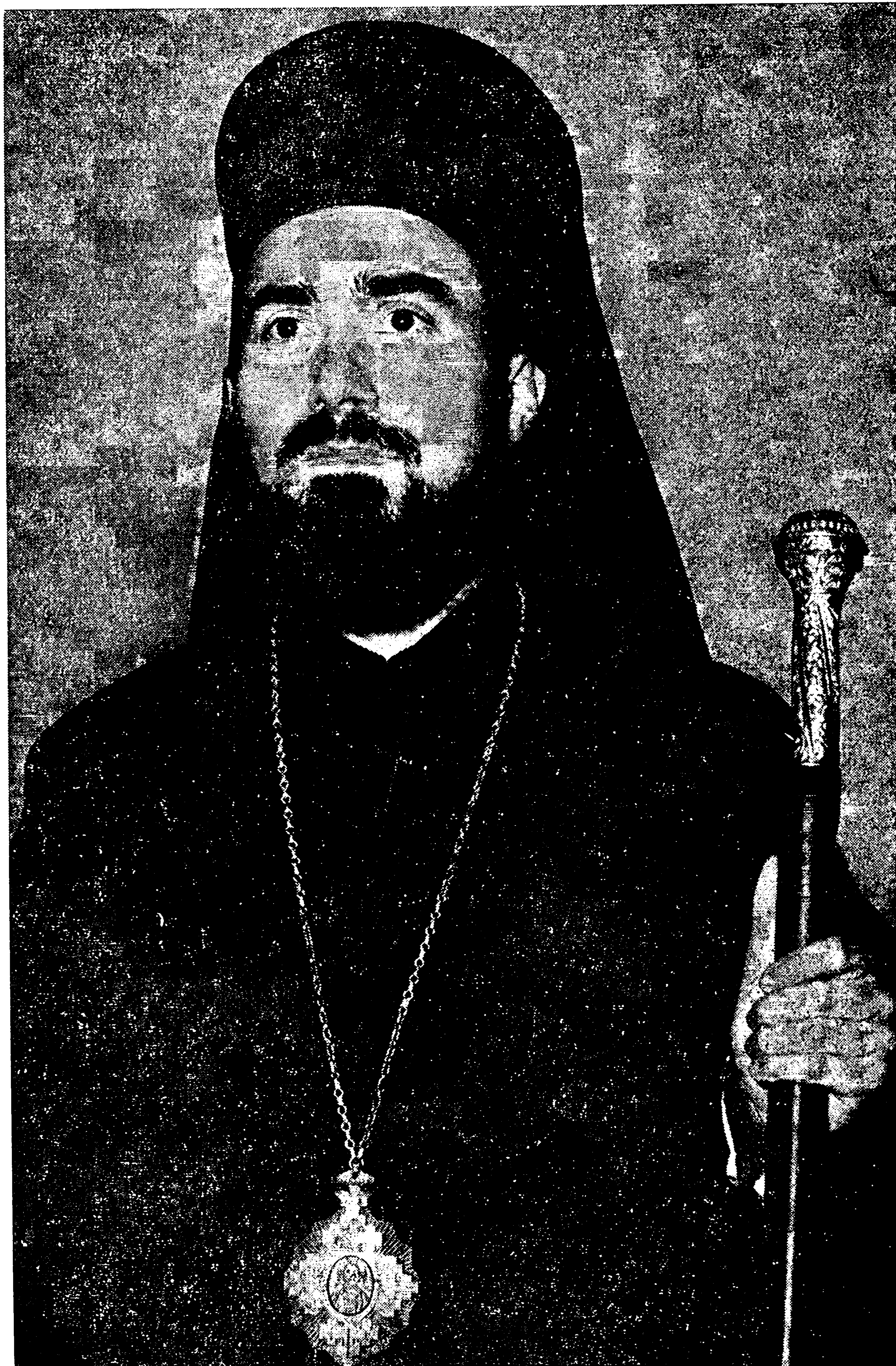
VA

an-
cît
din
și
od,
tri-
lui
de
fir-
cii,
ere

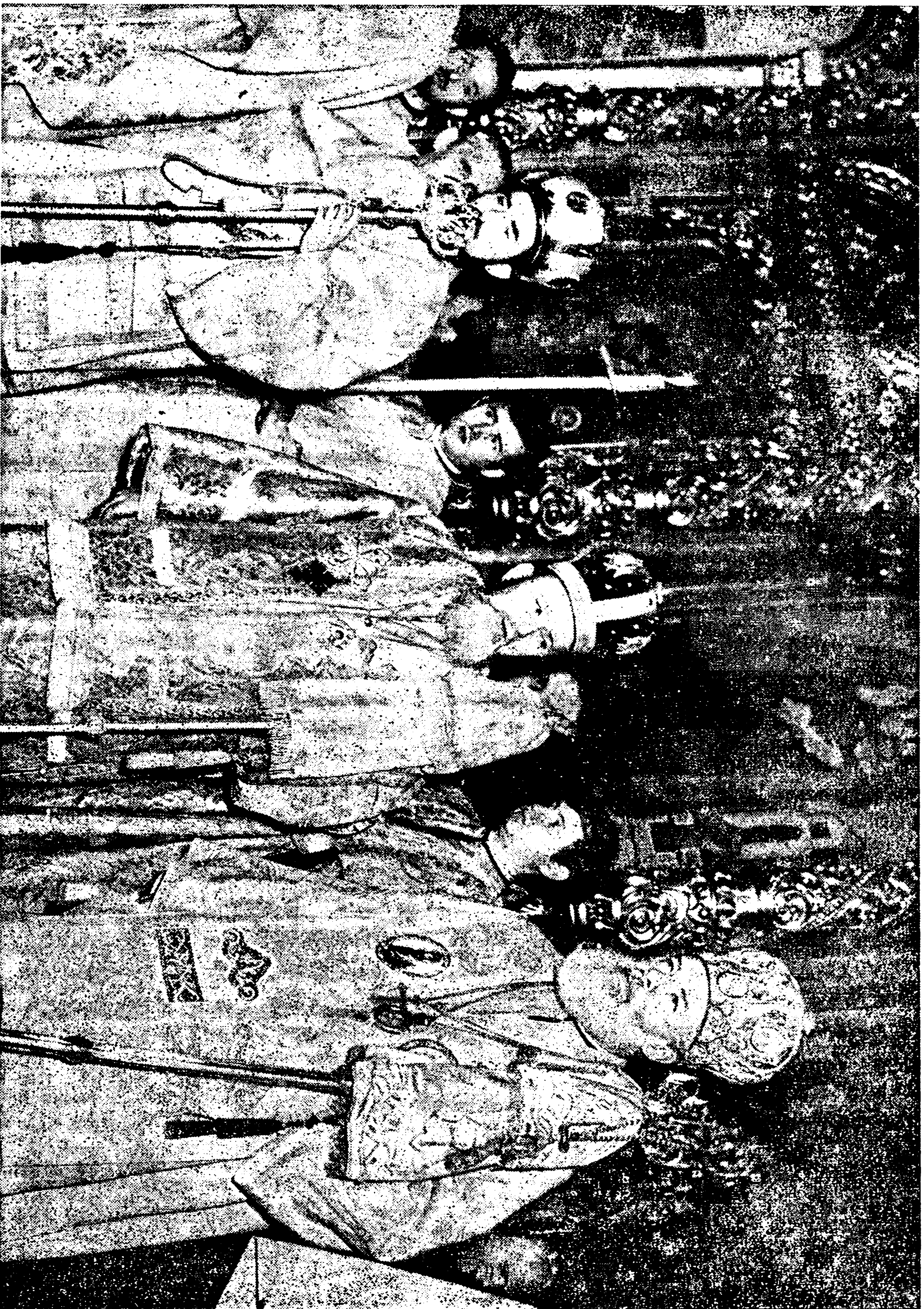
uit
ază
ate
ce
ntul
e a
de
lin-
cu

anța
Ar-
lo-
re-
din
cum
greu
ărui
Bise-
ihnă
viață
, să
ereu,

multe
rțele
t ca
e să
spre
min.
ntru-
mele

P. S. Episcop Timotei, noul-ales vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului

In timpul oficerii Sfintei liturghii la Catedrala mitropolitană din Timișoara

Luînd cuvîntul P.S. Timotei Lugojanul a spus :

Înalt Prea Sfințite Părinte Mitropolit,
Mult stimate d-le Conducător al Departamentului Cultelor,
Stimați reprezentanți ai autorității locale de stat,
Prea Sfințiți Părinți Episcopi, Eminențele Voastre,
Onorați reprezentanți ai cultelor religioase,
Prea Cucernici Părinți, Iubiți credincioși și credincioase,

Cu adîncă smerenie și cutremurare sufletească trăiesc acum cele mai sfinte clipe ale vieții mele, cînd venind întru întîmpinarea vocii divine prin dorința Ierarhului, preoților și credincioșilor de Dumnezeu-păzitei Arhiepiscopii a Timișoarei și Caransebeșului, chezășuită de hotărîrea Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române întărită de Înalta ocîrmuire a Republicii Socialiste România, m-am împărtășit de darul de mare preț al arhieriei.

Este cu totul firesc acest simțămînt care în fața unei răspunderi copleșitoare îi făcea pe marii Părinți ai Bisericii, ca și pe atîția dintre slujitorii celor dumnezeiești, să se apropie numai cu mare greutate și temere de Sfînta Taină a punerii mîinilor preoției. De pildă, Sfîntul Ioan Gură de Aur, a cărui Liturghie am săvîrșit, unul dintre ierarhii model al tuturor veacurilor, în cartea sa Despre preoție spune între altele : «...pentru mine cea mai mare decît toate pedepsele este aceea ca în ochii Celui ce mi-a încredințat lucruri atît de mari să par atît de nevrednic de cele încredințate» (Cartea IV, cap. I, vers. 345). Totuși am îndrăznit, ca trecînd peste slăbiciunile omenești să mă apropiu de dumnezeiscul har al Preasfîntului și de viață făcătorului Duh, care, așa cum glăsuiește rugăciunea «pe cele neputincioase le vindecă și pe cele cu lipsă le împlinește». Și am avut încurajare spre acest pas chiar în cuvintele Mîntuitorului rostite oarecînd către ucenicii Săi : «Nu voi m-ați ales pe Mine, ci Eu v-am ales pe voi și v-am pus, ca să mergeți și să aduceți roadă, ca roada voastră să rămînă...» (Ioan XV, 16).

Continuarea lucrării Mîntuitorului în Biserică prin ucenicii Săi iubiți și urmașii acestora — episcopii — s-a putut face prin același dar al punerii mîinilor, chip al succesiunii apostolice neînterupte dintru începuturile creștinismului și pînă în zilele noastre. O prea frumoasă rugăciune a Bisericii care se referă la lucrarea preoțească îi înfățișează pe cei ce o îndeplinesc ca pe moștenitorii aceluiași preasfînt dar și har dumnezeiesc de care au fost învredniciți Sfinții Apostoli. Este darul mare ce îngăduie Bisericii ca într-o legătură neîncetată cu Iisus Hristos Domnul ca și cap al ei să păstreze de-a lungul veacurilor identitatea cu ea însăși, în esența a ceea ce este învățătura, cultura, organizarea și trăirea ei. Acestuia m-am făcut părtaș azi, cu gîndul la sfatul Sf. Apostol Pavel către învățăcelul său Timotei, episcopul de altădată a vestitei cetăți a Efesului : «Te îndemn să ții aprins harul lui Dumnezeu, cel ce este în tine, prin punerea mîinilor mele» (II Tim. I, 6). Și într-adevăr cu cît este mai de preț darul, cu atît și grija pentru păstrarea lui, îndeosebi pentru punerea lui în lumină, și sporirea lui.

Cugetînd la chipul în care aș putea dovedi mai pe măsura cerinței grija plină de evlavie față de asemenea dar, îmi apar lămurite cuvintele Stăpînului însuși : «În dar ați luat, în dar să dați» (Matei X, 8). Aceste cuvinte desprinse de pe paginile Scripturii Sfinte statornicesc parcă adevăratele coordonate ale vieții unui ierarh al Bisericii lui Hristos și care cuprind drepturile și îndatoririle sale în locul încredințat. Ele arată celui peste care s-a revărsat harul și îndurările

Dumnezeirii că a fost deplin înzestrat cu cele de trebuință pentru totală dăruire slujirii Bisericii și obștii.

La Sfânta liturghie, când se face pomenirea arhiereului, se cere ca Dumnezeu să-l dăruiască pe acesta sfințelor biserici în deplinătatea puterii necesare ducerii la bun sfârșit a misiunii sacerdotale. Or, cel dăruit de Dumnezeu însuși Sfintei Biserici cuvine-se a se dăruie pe sine așa cum Iisus Hristos însuși s-a dat printr-o întreită slujire și anume: de propovăduire a Evangheliei, de sfințire a celor din lume, de îndreptare stăruitoare a credincioșilor pe calea binelui, așadar sîntem în prezența unei consacrarî ce îmbină slujirea lui Dumnezeu cu aceea a semenilor. Sfînta Carte atestă această dăruire deopotrivă vieții religioase și celei obștești, concretizată în recomandarea ca atunci cînd cineva își aduce darul la altar să fie în deplină legătură a dragostei cu semenii săi, orice zid despărțitor constituind o piedică în primirea jertfei la tronul ceresc (cf. Matei V, 24). Prezentarea înaintea lui Dumnezeu în casa Sa trebuie să aibă o corespondență cu ținuta etică cerută de societatea în mijlocul căreia fiecare trăiește. Ofranda adusă pentru altarul cel mai presus de ceruri vădește dăruirea sufletească în stare a depune o ofrandă tot atît de bineplăcută la altarul patriei pe care s-au consumat jertfele părinților, moșilor și strămoșilor spre temeluirea unei lumi noi, a dreptății și libertății, a înfrățirii și păcii, a propășirii și fericirii, ca o împlinire a idealului rugăciunii domnești «precum în cer, așa și pe pămînt».

La cele ce am încercat a le cuprinde în cuvintele de pînă acum o tâlcuire mai pe înțeles s-ar putea găsi în zicerea din înțelepciunea poporului român, că anume: «dar din dar se face rai». Reciprocitatea dăruirii sincere și multiplicată în membrii obștei contribuie la înstăpînirea unei adevărate atmosfere de înălțare ogîndire a bunăstării materiale și spirituale dobîndite. Așa cum știm, poporul nostru este mult înzestrat cu daruri și talente înmulțite printr-o muncă plină de abnegație. Pămîntul pe care-l stăpînește, ascunde bunuri scoase la lumină tocmai prin această muncă. Întreagă această bogăție a modelat sufletul românesc în tiparele virtuților veșnice ale dăruirii de sine, omeniei, jertfelniciei pentru mai-binele țării și asigurarea prestigiului și în toate părțile globului. Istoria noastră, consemnarea a biruințelor de totdeauna asupra încercărilor și vitregiilor, propășirea contemporană pe multiplele planuri ale vieții, vorbesc tocmai despre dăruirea poporului și pămîntului nostru deopotrivă spre a face o singură ființă, contopire supremă a destinelor mărețe într-o unitate indestructibilă.

În această unitate națională se împletește cu dăruirea-i caracteristică și viața Bisericii Ortodoxe Române. Șiruri de ierarhi, preoți și credincioși au dăruit în cursul vremii parte din sufletul lor în cea ce ne-a rămas ca făuriri de limbă, cultură și artă românească, cărți cu slovă neprețuită, icoane fără seamăn, biserici ce stîrnesc admirație unanimă. Iar azi, mai mult ca oricînd, ca o mărturie a permanenței, continuității și unității românești, cu sufletele pline de aceeași dăruire sfîntă ei cultivă spre rodire desăvîrșită lăsamintele bisericesti ca și tradițiile înaintate ale neamului. Ca parte din Biserica Ortodoxă Română una și aceeași Biserică din colțul bănățean al țării și-a adus totdeauna prin mădularele ei contribuția cuvenită la plinirea Evangheliei și a legii românești, la îngemănarea rugăciunii cu munca, a conștiinței creștine și celei patriotice. În acest cadru sînt chemat a desfășura o muncă de dăruire în care să strălucească harul ceresc și harurile pămîntului românesc. Și nădăjduiesc ca sub ocrotirea divină, cu bunăvoința tuturor celor mai de aproape sau mai de departe ce participă la această însemnată

clipă pentru mine, să pot răspunde întocmai așteptărilor. De aceea cu recunoștință și cu rugămintă totodată îmi îndrept gândul spre cei ce din însăși dăruirea lor pentru împlinirea unor înalte idealuri mi-au făcut împărtășire.

Smerită metanie depun înaintea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și a Înălților membri ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, cu mulțumire plină de evlavie pentru vrednicia întru care am fost socotit de a primi darul arhieriei. Aceasta o adăug recunoștinței pentru aprecierea și părinteasca purtare de grijă de care neîncetat m-am bucurat încă din vremea uceniciei în cele ale Sfintei teologii, apoi în diferitele încredințări avute în cei cincisprezece ani de slujire a Bisericii întâi ca profesor la Seminarul teologic din Caransebeș, apoi ca secretar eparhial la Episcopia Aradului și Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului, mai la urmă ca vicar administrativ al aceleiași instituții. Reînnoiesc și în acest moment solemn făgăduința de-a chivernisi cu cea mai bună socotință harul ce s-a pogorât asupra-mi și a dovedi în toată vremea fiasca și totala supunere.

Prinosul grațitudinii desăvârșite față de Înalta Conducere a Statului nostru, aduc Domniei Sale Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România pentru întărirea dată prin decret prezidențial alegerii mele de către Sfântul Sinod în răspunderea de Episcop-vicar. Mărturisesc în același timp hotărîrea de a lucra cu dăruire împreună cu slujitorii și închinătorii altarelor strămoșești alături de toți fiii țării, în unitatea întregului popor pentru fericirea acestuia și bunăstarea României.

Avînd privilegiul prezenței ce onorează într-un mod deosebit, a Domnului Gheorghe Nenciu, Conducătorul Departamentului Cultelor, îl rog respectuos să binevoiască a se face interpretul simțămintelor de loialitate față de Înalta Ocîrmuire a Statului ce cu înțelepciune și dăruire veghează la destinele poporului și ale patriei. Totodată cer îngăduința de a exprima Domniei Sale personal și colaboratorilor apropiați, nețărmurita recunoștință pentru încrederea arătată și sprijinul dat totdeauna muncii mele; pentru recomandarea făcută înalțelor foruri de Stat privind promovarea mea în răspunderea de Episcop-vicar; pentru cinstirea momentului de față. De asemenea reînnoiesc asigurarea de a mă dărui cu jertfelnicie lucrării ce îmi revine potrivit legiurilor bisericești întru totul respectînd legile țării.

Subliniind prezența Stimaților reprezentanți ai autorităților locale de stat din județele Timiș și Caraș-Severin precum și din municipiul Timișoara, ca reflectare a condițiilor optime asigurate lucrării în deplină libertate a cultelor religioase din țara noastră, și a faptului că aceiași credincioși ai Bisericii sînt în același timp devotați cetățeni, le cer permisiunea ca odată cu alesele mulțumiri să solicit binevoitorul sprijin în lucrarea ce îmi stă înaintea și pe care o doresc să fie și o contribuție la înflorirea și afirmarea tot mai prestigioasă a acestui mîndru colț de țară.

Cu adîncă pietate și împodobite cu virtutea recunoștinței, toate simțămintele ce covîrșesc acum ființa le prezint Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae ca acela care dintru început m-a luat sub dreapta binecuvîntare și permanent călăuzitoare pentru viața și activitatea mea. Este un lucru poate foarte rar, ca cineva, asemenea mie, să primească hirotonia în toate treptele bisericești, a diaconiei, adică, a preoției și a arhieriei, precum și hirotonia în rangurile cunoscute, mai mult încă și tunderea în cinul călugăresc prin unul și același Ierarh al Bisericii. Faptul mădicște de la sine, mai mult decît ar putea cuvîntul, despre ceea ce înseamnă pentru mine îndatorire firească de dăruire față de părintele duhovnicesc prin ur-

marea a tot ceea ce Înalt Prea Sfinția Sa împlinește din rîvnă pentru casa Domnului și vatra strămoșească.

Din mănunchiul simțămintelor de acum, desprind cu recunoștință și devotament pe cel al prezenței însuși Întîistătorului Bisericii Ortodoxe Române prin delegația Sfintei Patriarhii în frunte cu Prea Sfințitul Episcop-vicar Roman Ialomiteanul. Rog pe Prea Sfinția Sa ca înaintea tronului patriarhal să se facă talmăcitorul fidel al acestui sentiment. Aș ține, ca și în acest cadru să mulțumesc Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian pentru dăruirea însemnelor arhieresti, ce îmi vor aminti mereu de bogăția darurilor sfințitului omofor, trebuitoare slujirii bisericești.

Mulțumire din adîncul inimii aduc Prea Sfințiilor Episcopi hirotonisitori, Visarion al Aradului și Vasile al Oradiei, care mijlocind azi harul dumnezeiesc au arătat o dată mai mult dragostea cu care părintește m-au înconjurat totdeauna. Asigur pe Prea Sfințiile Lor de întregul meu atașament și deosebita considerație ce le-o păstrez.

Cele mai respectuoase mulțumiri exprim Eminentelor lor, Domnilor Episcopi ai Bisericii reformate din Oradea și evanghelice luterane din Cluj, precum și Onorațiilor reprezentanți ai cultelor religioase din Timișoara, pentru darul frățietății întru Domnul, pe care cu atîta dragoste l-au adus prin prezența la praznicul Mitropoliei Banatului. Din parte-mi promit a conlucra conform principiilor adevăratului ecumenism, astfel ca în bunele raporturi dintre ele, cultele religioase să ilustreze relațiile de înfrățire a naționalităților conlocuitoare din țara noastră, în cadrul unității de nezdruccinat a poporului român.

Cu dragoste creștinească îmi îndrept gîndul spre toți cei ce împreună s-au rugat azi pentru ca harul lui Dumnezeu să lucreze neîncetat întru mine — prea cucernicii preoți, cuvioșii părinți și cuvioasele maici precum și cinstiții credincioși. Tuturor mulțumesc pentru prețuirea arătată și pe toți îi încredințez de dragostea ce le voi păstra neîncetat. Dăruirea sinceră doresc să se răsfîngă asupra însăși iubirii pe care cu toții o au față de cel ce este Arhipăstorul Bisericii acestor meleaguri, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae.

Și așa după cum începutul ca și sfîrșitul unui lucru se face întru numele Domnului, ochii sufletului mi se îndreaptă spre Cel de la Care vine, așa cum spune și rugăciunea «toată darea cea bună și tot darul desăvîrșit» și Căruia mărirea și mulțumită și închinăciune înălțăm, Tatălui și Fiului și Sfîntului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin».

Cu prilejul hirotoniei și instalării noului Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului și P.S. Episcop-vicar Timotei Lugojanul au adresat telegrame Prea Fericitului Patriarh Justinian, D-lui Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România și D-lui Manea Mănescu, Prim-ministru al Guvernului Republicii Socialiste România.

În telegrama adresată D-lui Președinte Nicolae Ceaușescu, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului afirmă între altele: «Conștienți de îndatoririle ce ne revin ca membri ai Bisericii Ortodoxe Române și, totodată, ca cetățeni ai statului, ierarhii, preoții și credincioșii români din părțile Banatului, reînnoiesc făgăduința de a-și aduce și de acum înainte întreaga contribuție la îndeplinirea obiectivelor majore statornicite de înțeleapta conducere a țării în scopul continuării înfloririi României, precum și a ridicării ei pe noi trepte de progres și civilizație».

În telegrama adresată D-lui Președinte Nicolae Ceaușescu, P.S. Episcop Timotei Lugojanul afirmă între altele: «Cu prilejul instalării mele ca Episcop-vicar

al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, Vă rog respectuos să-mi îngăduiți a Vă exprima cele mai profunde sentimente de grațitudine pentru înalta apreciere și încredere acordate prin semnarea Decretului Prezidențial din 29 decembrie 1975 care a atestat recunoașterea mea în această funcție. Vă asigur D-le Președinte de întreaga mea adeziune la politica internă și externă pe care o promovați la conducerea Statului nostru, în scopul ridicării României Socialiste pe cele mai înalte trepte de cultură și civilizație, de afirmarea ei pe plan intern și internațional, ca țară iubitoare de progres și pace».

În aceeași zi la orele 14,00 I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului a oferit o masă oficială în cinstea noului Episcop-vicar Timotei Lugojanul în saloanele Hotelului «Continental» din Timișoara la care au luat parte ierarhii, reprezentanții celorlalte culte, protoierei, preoți, și alți invitați.

La masa oficială s-au rostit toasturi.

I.P.S. *Mitropolit Nicolae* al Banatului a dat citire mai întâi telegramei de felicitare adresată de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian în care se arată: «Cu dragoste frățească și deosebită bucurie iau parte duhovnicește la sfințirea în arhierie și instalarea în funcția de Episcop-vicar a P.S. Dr. Timotei Seviciu și din toată inima urez I.P.S. Voastre neconținute satisfacții în arhipăstoria clerului și credincioșilor Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, sporite de colaborarea devotată și neobosită a ucenicului iubit căruia îi împărtășesc părintească prețuire și patriarhicească binecuvântare îmbrățișându-Vă pe amândoi în Mîntuitorul Hristos». Semnează JUSTINIAN, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

I.P.S. Sa a mulțumit pentru prezența la festivități mai întâi D-lui Gheorghe Nenciu, Conducătorul Departamentului Cultelor, apoi I.P.S. Mitropolit Nicolae al Ardealului — delegatul Prea Fericitului Patriarh Justinian, delegaților Autorităților locale de Stat reprezentînd județele Timiș și Caraș-Severin și Municipiul Timișoara, reprezentanților școlilor teologice, membrilor adunării eparhiale, protoiereilor, preoților și rudelor noului Episcop-vicar ca și reprezentanților celorlalte culte religioase cărora le-a spus: «...aș dori apoi să mulțumesc tuturor conducătorilor și reprezentanților celorlate culte religioase, care găsindu-se alături de noi, demonstrează ceea ce formează conținutul trăirii noastre de astăzi pe plan religios și anume frățietatea deplină între culte, între Biserici, între deservenții lor și între credincioșii lor, și, dacă ținem seama și de faptul că o parte din reprezentanții acestor culte aparțin unor naționalități conlocuitoare, prin prezența Domniilor lor aici noi vedem asigurată și trînicia bunelor noastre legături, a tuturor celor care formăm poporul român, unul și același de-a lungul veacurilor...».

A luat apoi cuvîntul I.P.S. Mitropolit Nicolae al Ardealului; Excelența Sa Paul Szedresszy, superintendentul Bisericii Evanghelice Luterane S. P. din Cluj-Napoca; Rev. Conrad Kernweisz, protoiereu romano-catolic de Timișoara; Pr. Gheorghe Hranislavlievici, conducătorul Vicariatului ortodox sîrb din Timișoara; Dr. Ernest Neuman, prim-rabin al Cultului mozaic din Timișoara; Pr. Prof. onorar Ioan G. Coman; Dl. Grigore Deac, președintele Conferinței Adventiste din Sibiu; Pr. Victor Toldi, din Bocșa Montană, membru în Adunarea eparhială; Dr. Vasile Vărădean, membru al Adunării și Consiliului eparhial; Dl. Prof. Temistocle Bărbănescu, în numele profesorilor liceului «Constantin Diaconovici Loga» din Timișoara, unde a studiat P.S. Episcop Timotei Lugojanul; Diac. Prof. Dorin Jacotă, directorul Seminarului teologic din Caransebeș; P. C. Protodiacon Constantin Dumitru.

rescu de la Catedrala Patriarhală din București în numele colegilor de facultate ai noului Episcop-vicar, Timotei Lugojanul.

Șirul cuvîntărilor a fost încheiat de Domnul Gehorghe Nenciu, Conducătorul Departamentului Cultelor, care a spus :

*I.P.S. Mitropolit al Banatului,
I.P.S. Mitropolit al Ardealului,
Prea Sfințiile Voastre, Eminențele Voastre,
Onorați reprezentanți al Cultelor,
Onorați comeseni,*

Vă rog să-mi îngăduiți ca la început să aduc un salut călduros și cordiale felicitări Mitropoliei Banatului pentru festivitatea de astăzi, a hirotoniei și instalării P. S. Episcop-vicar Timotei Lugojanul. Este o mare satisfacție pentru noi să vedem prețuirea de care se bucură P.S. Timotei crescut aici, în această parte a țării, cunoscînd problemele de aici, avînd conștiința a ceea ce s-a făcut și a ceea ce urmează să se facă, înțelegînd întreaga responsabilitate ce i-o dă munca ce-o începe astăzi.

S-au pomenit aici cîteva evenimente petrecute în ultimele luni în viața Bisericii Ortodoxe Române. Este vorba de împlinirea a 50 de ani de la ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la rang de Patriarhie, de împlinire a 90 de ani de la recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, de crearea Arhiepiscopiei Tomisului și refacerea Episcopiei Alba Iuliei. Fiecare din aceste momente este legat de evenimente importante din istoria Patriei noastre.

Astfel, 90 de ani de autocefalie a Bisericii Ortodoxe Române recunoscută în 1885, este o urmare firească a declarării independenței țării în 1877. 50 de ani de patriarhat, proclamat în 1925, este urmarea formării Statului unitar român în 1918. Crearea Arhiepiscopiei Tomisului înseamnă reevaluarea realităților istorice în ceea ce privește mărturiile creștinismului pe pămîntul Patriei noastre. Regretăm că sînt istorici care în ceea ce privește creștinismul la români afirmă că ei s-ar fi încreștinat în secolul al IX-lea. Dacă faptul că încă în secolul al IV-lea exista o organizare bisericească cu un episcop în frunte care a participat la primul Sinod ecumenic, arată care sînt realitățile în ceea ce privește viața bisericească în acea parte a țării noastre. De asemenea, este cunoscut pentru d-voastră felul în care, Conducerea noastră de Stat a pus în mod evident în lumină importanța Alba Iuliei, cînd în mai, anul trecut s-au sărbătorit 375 de ani de la prima unire politică a țărilor românești sub Mihai Viteazul. Ei bine, acolo, a fost o mitropolie înainte de Mihai Viteazul și Mihai Viteazul a fost cel care a întemeiat o catedrală și un oraș românesc în jurul acestei catedrale.

Istoria dramatică a poporului nostru a făcut, ca începînd din 1713, Mitropolia Ardealului, să nu mai poată ființa la Alba Iulia. Aceasta a fost reînființată numai prin hotărîrea Sfîntului Sinod și cu aprobarea Înaltei noastre Conduceri de Stat la sfîrșitul anului trecut — 1975. Iată deci, momente care constituie o participare a Bisericii Ortodoxe Române la istoria noastră națională. Aceste momente pe care am ținut să le marchez, după ce a făcut-o I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, — constituie o reevaluare și o recunoaștere a unor mărețe evenimente istorice din istoria Patriei noastre. Ele au vorbit și au să vorbească despre pildele de patriotism ale înaintașilor, despre contribuția lor la edificiul istoriei noastre. Ele au să vorbească despre vechimea noastră și despre continuitatea noastră neîntreruptă pe

pământul patriei noastre. În cadrul evenimentelor petrecute, dacă stăm și adâncim tâlcul lor, este vorba de o anumită permanență a unei etici adânci, de o anumită structură morală și politică, care străbate întreaga noastră istorie. Fiecare din ele constituie, de fapt, o manifestare a ideii de apărare a ființei noastre naționale și spirituale (aplauze) a libertății noastre de a ne afirma specificul și geniul propriu al nostru în lume. Ele sînt momente ale luptei necurmăte a poporului nostru pentru independență, pentru suveranitate, respingînd cotropirea și anexiunea sau ingerința altora în treburile noastre.

Mi-aduc aminte de ceea ce spune Kogălniceanu, căutînd să definească acest element structural al eticii politicii noastre din totdeauna, că în întreaga existență a poporului nostru, nu ne-a povățuit duhul năvălirii ci un țel nobil și sfînt: apărarea patriei și apărarea legii.

P.S. Timotei, la înmînarea decretului prezidențial la Departamentul Cultelor, ați văzut în faptul că acest lucru s-a petrecut deodată cu înmînarea decretului prezidențial pentru noul Episcop al Alba Iuliei, ați văzut în această coincidență, un indiciu care venea să ofere o atestare în plus, a unității dintotdeauna, bisericesti și naționale, a poporului nostru, pentru care, totuși, Alba Iulia rămîne un simbol.

Am reținut, cu multă plăcere, faptul că dumneavoastră spuneți că Banatul are pricini întemeiate spre a dovedi această legătură a unității. În secolele al XVI-lea și al XVII-lea, românii din partea răsăriteană a Banatului se aflau sub conducerea Mitropoliei Ardealului, a mitropoliei — atunci — de Alba Iulia. Ostași bănățeni au luptat alături de Mihai Viteazul și dacă este vorba să continuăm această filiație între Alba Iulia și Banat, am putea arăta că martiriul lui Horia, Cloșca și Crișan de la Alba Iulia a avut ecouri puternice și în aceste laturi ale țării, după cum Irimos spuneți dumneavoastră. Ce să mai vorbim despre 1918, cînd printre participanții de la Alba Iulia, la Adunarea Națională, au fost și reprezentanții poporului din Banat.

Am reținut ceea ce spunea Monseniorul Kernweisz, căutînd să nu trădez psihologia bănățeană și anume, dînsul vorbea despre regretul pe care l-ar fi avut că momentul înmînării decretului de stat prezidențial al P.S. Timotei a concis cu cel al Albei Iulia, punîndu-l astfel oarecum în umbră. Noi socotim că această psihologie bănățeană, de a fi «fruncea» rămîne valabilă și în aceste condiții, rămînînd să vedem, care dintre cei doi episcopi va ajunge să fie pomenit că într-adevăr a fost «fruncea».

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, vorbind azi în catedrală despre bucuria acestei festivități spuneți că este un prilej de reflecție, un prilej de reflecție la trecutul acestei eparhii, la firul de străluciți ierarhi și cărturari, care prin contribuția lor au influențat pozitiv destinul națiunii noastre. Și dumneavoastră și Părintele consilier Comșulea, ați pomenit numele unui Tichindeal, al unui Nicolae Stoica din Hațeg, a tribunului de la 1848 Eftimie Murgu, care au intrat în istoria neamului și care au stat alături de popor în năzuința sa pentru libertate, pentru progres și dreptate. Am putea adăuga la toate acestea, și fără îndoială încă multe ar fi de pomenit, nenumăratele vestigii ale trecutului aflate pe pământul Banatului.

Faptul că pe aici a intrat și s-a scurs elementul roman, că Banatul a fost provincia cu cea mai lungă viață romană și că aici este evidentă continuitatea poporului nostru, toate acestea ne pot îndreptăți ca să afirmăm ca și la Tomis, ca și la Alba Iulia, că din paginile de istorie ale acestei provincii putem face un per-

manent memento pentru conștiința noastră patriotică, pentru responsabilitatea noastră față de tradițiile și trecutul nostru istoric. Este știut că în fiecare epocă, generațiile sale își simt trecutul pe lungimea de undă a prezentului, cu alte cuvinte experiența noastră politică, de azi, năzuințele poporului nostru din epoca socialismului stabilește într-adevăr, conexiuni deosebit de importante cu acest trecut și aceste conexiuni justifică și mai mult propriile idealuri ale prezentului. Este vorba de voința noastră de a trăi liber, independenți, stăpâni pe destinul nostru, în afara oricăror imixtiuni, este vorba de voința noastră de a ne spune cuvântul în toate problemele lumii și de a participa cu tot ce avem mai bun la progresul general al colectivității umane.

În acest sens, sînt sigur, P. S. Episcop Timotei, că și dumneavoastră înțelegeți să concepeți munca d-voastră de viitor ca ierarh luminat și ca cetățean al patriei noastre. Sînt sigur că veți acorda întreaga atenție problemelor de azi ale poporului nostru, că în ființa d-voastră vor vibra aspirațiile noastre de progres și de mai bine. Sînt sigur, Prea Sfințite, că vă veți face una cu tot ce mișcă în țara asta și că vă veți dăru și activității d-voastră această latură a înțelegerii nevoilor noastre colective, că vă veți dăru devotamentul d-voastră întreg și dorința de a răspunde de pe poziția d-voastră de ierarh poruncilor istoriei noastre actuale.

Au pomenit aici doi antevorbitori despre momentul alegerii, acum 14 ani, ca mitropolit al Banatului a I. P. S. Mitropolit Nicolae.

Vă rog să-mi permiteți I. P. Sfințite și d-voastră toți să Vă citesc cîteva fraze din ceea ce d-voastră afirmați acum 14 ani și să vedem ce spun mărturiile acestor 14 ani.

«... Mă simt legat — spunea noul mitropolit al Timișoarei — de contemporaneitate prin toate fibrele ființei mele și îndrăgesc ca ceva ce-mi aparține ceea ce înflorește în țara noastră. Nu pot concepe, în calitatea pe care o am, să lucrez în alt fel decît mîna în mîna cu aceia care reprezintă însăși lumea mea; idealurile lor sînt și ale mele, sentimentele ce le nutresc ei, le nutresc și eu. Iată de ce, legătura mea cu oamenii timpului în care viețuiesc nu este o problemă ce trebuie pusă spre a fi rezolvată, eu o trăiesc și o împlinesc ca pe cel mai firesc lucru...».

Înalt Prea Sfințite, într-adevăr spre bucuria noastră și ca un exemplu pentru noul ierarh, d-voastră V-ați ținut din plin angajamentul în acești 14 ani.

Poate amănunte în ceea ce privește activitatea de zi cu zi, activitatea locală, eparhială — cum spun eu uneori Înalt Prea Sfințitului Mitropolit — o cunoașteți d-voastră mai îndeaproape decît mine. În orice caz ea duce la concluzia că într-adevăr Înalt Prea Sfințitul a fost un slujitor devotat al idealului pe care l-a nutrit încă de la instalarea Sa. Aș vrea totuși ca în fața Dvs., să vorbesc despre o latură a activității Înalt Prea Sfințitului Nicolae pe care totuși eu o cunosc mai bine decît d-voastră.

Anume, este vorba de activitatea pe plan extern a I. P. S. Mitropolit Nicolae..

Aș vrea să vă afirm aci că I. P. S. Nicolae, care face parte din conducerea Conferinței Creștine pentru Pace, care a luat parte la diverse consfătuiri ale forurilor ecumenice, este privit de forurile internaționale, de factori de răspundere ai vieții ecumenice ca un distins ierarh al Bisericii Ortodoxe Române și socot că este de datoria mea ca să folosesc acest prilej și să-i arăt respectul nostru și toată aprecierea pentru contribuția patriotică pe care o aduce în cadrul acestor organizații.

Am spus aceasta, Prea Sfințite, am căutat să vorbesc cîteva lucruri despre activitatea I. P. S. Mitropolit — P. S. Timotei — tocmai pentru a sublinia faptul că

Dumneavoastră aveți un privilegiu, un mare privilegiu, acela că aveți în Înalt Prea Sfințitul un exemplu și în același timp aveți întreaga căldură în a Vă sprijini în activitatea dumneavoastră.

Eu Vă doresc ca Dumneavoastră să ajungeți să Vă identificați cu acest spirit de la Arhiepiscopia Timișoarei și să cinștiți într-adevăr și dragostea și încrederea care Vi se acordă. Sînt sigur, P. S. Episcop, că D-voastră veți fi la înălțimea ierarhilor Bisericii Ortodoxe Române, la înălțimea Sinodului Bisericii Ortodoxe Române care constituie un îndrumător plin de devotament patriotic atunci cînd este vorba de sprijinirea eforturilor constructive ale poporului nostru.

Îngăduiți-mi ca să salut și eu, din partea Departamentului Cultelor, prezența aici a reprezentanților celorlalte culte. Aș fi vrut fiecăruia să-i pot spune un cuvînt și fiecăruia să-i pot aprecia anumite nuanțe proprii care au existat în cuvîntul pe care l-au luat.

În orice caz, este pentru noi o mare satisfacție că în mijlocul cultelor, în cadrul activității cultelor, există reflectată însăși politica Statului nostru, care ține ca între naționalitățile conlocuitoare să fie respect reciproc, ele să se bucure de drepturi egale și ele să aibă posibilitatea să-și manifeste specificul lor.

Considerăm că ideea de ecumenism își găsește într-adevăr cel mai frumos climat în condițiile țării noastre și de altfel și reprezentanții organizațiilor religioase care ne vizitează, vorbesc despre acest lucru.

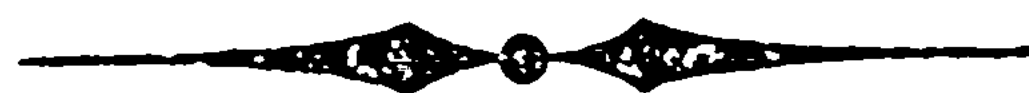
Am reținut, P. S. Szedressy, ceea ce spuneți în legătură cu aprecierile organizațiilor religioase la adresa ecumenismului din țara noastră. Și într-adevăr ceea ce spuneți Dvs. este un lucru foarte evident, ceea ce reiese și din faptul că Episcopul Kovacs, episcop al Bisericii Unitariene din țara noastră, a fost ales ca Președinte al Organizației internaționale a unitarienilor, Asociația creștinismului unitarian. Vreau să cred că dumneavoastră toți tălmăciți, în prezența reprezentanților organelor locale atît de la județul Timiș cît și de la județul Caraș-Severin, tălmăciți înseși bunele relații, imaginea bunelor relații existente între culte și Stat, tălmăciți în același timp politica față de culte pe care o promovează Conducerea Statului nostru. Aș vrea să mulțumesc tuturor care au manifestat aici atașamentul lor și au făcut călduroase urări la adresa Conducerii noastre de Stat, personal a tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU, Președintele Republicii noastre.

Noi vrem să vedem în această încredere și atașamentul cultelor din țara noastră la politica internă și externă a Statului nostru.

Mulțumesc de asemenea pentru cuvintele ce mi-au fost adresate mie și în mod special Departamentului Cultelor.

Îngăduiți-mi să fac cele mai bune urări Prea Sfințitului Episcop Timotei, să-i doresc multă sănătate și multă putere de muncă, de puternică dragoste pentru idealurile poporului român și să ridic paharul în sănătatea sa și în sănătatea dumneavoastră, a tuturor».

În încheiere, P. S. Episcop Timotei a mulțumit tuturor pentru alesele cuvinte adresate P. S.. Sale cu prilejul hirotonirii și instalării.

ACTIVITATEA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE ÎN ÎNTRUNIRI INTERCREȘTINE

ÎNȚÎLNIRI INTERCONFESIONALE PESTE HOTARE

VIZITA UNEI DELEGAȚII A BISERICII ORTODOXE ROMÂNE FĂCUTĂ BISERICII ORTODOXE SIRIENE A RĂSĂRITULUI ÎN INDIA

În cadrul relațiilor dintre Biserica Ortodoxă Română și Bisericile Vechi Orientale, din însărcinarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, o delegație a Bisericii noastre a făcut o vizită Bisericii Ortodoxe Siriene a Răsăritului, în India, ca urmare a invitației Sanctității Sale Baselius Mar Thoma Mathews I, Catolicosul Bisericii Siriene a Răsăritului și Mitropolit de Malankara, Kerala-India. Delegația a fost alcătuită din: I. P. S. Teoctist, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei, conducătorul delegației; P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, secretarul Sfântului Sinod; P. S. Episcop Adrian Botoșăneanul, vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Iașilor; Diac. Emil Cornițescu, asistent la Institutul teologic din București; Dl. Nicolae Mihăiță, secretarul Serviciului Relațiilor externe bisericești.

În drum spre India delegația a avut o escală de 34 ore la Roma, în care timp membrii delegației au fost oaspeții Secretariatului pentru promovarea unității creștine al Vaticanului.

Cu îngăduința și îndrumarea unor delegați ai acestui Secretariat, și a P. C. Pr. Traian Valdman, parohul bisericii ortodoxe române din Milano, delegația a vizitat catedralele «Sfântul Petru», «Sfântul Ioan Lateran», «Sfântul Paul», din afara zidurilor cetății, «Sfânta Maria Maggiore», Muzeul Vatican, Capela Sixtină și cripta catedralei «Sfântul Petru».

La prânzul oferit în ziua de 7 februarie 1976 de către Secretariatul Vaticanului pentru Unitatea Creștină, a participat Monseniorul Arhiepiscop Torella, vicepreședintele Secretariatului pentru unitate, Mgr Moeller, Reverendul Long și Prof. Arrighi de la același Secretariat. Cu acest prilej, între membrii delegației române și reprezentanții Vaticanului, au avut loc un schimb de opinii cu privire la Mișcarea ecumenică și relațiile dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Romano-Catolică. Întîlnirea s-a desfășurat într-o atmosferă cordială, ecumenică.

Plecarea spre India

Duminică, 7 februarie 1976, delegația Bisericii Ortodoxe Române a plecat pe calea aerului spre India, unde a ajuns în ziua de 8 februarie 1976 în orașul Cochin, statul Kerala, la aeroport fiind întâmpinată de I. P. S. Mitropolit Gregorios Paulose de Delhi, secretarul Comitetului Sinodal pentru relațiile externe al Bisericii Ortodoxe din Siria, I. P. S. Mitropolit Theophilos Philipos de Angamaly, de preoți și credincioși.

În aceeași zi, delegația a fost condusă în biserica «Sfânta Maria» din Cochin unde a avut loc o scurtă slujbă religioasă, după care I. P. S. Mitropolit Gregorios de Delhi a prezentat credincioșilor pe membrii delegației Bisericii Ortodoxe Române.

În cuvîntul său de răspuns, I. P. S. Mitropolit Teoctist a spus :

«Cu deosebită bucurie, noi, delegații Bisericii Ortodoxe Române am sosit în frumoasa dumneavoastră țară, India, pentru a răspunde invitației făcute de către Sanctitatea Sa Catolicosul Baselius Mar Toma Matei I al Bisericii Ortodoxe Siriene de Răsărit. Prezența noastră în mijlocul dumneavoastră talmăcește legăturile frățesti deosebit de cordiale care s-au încheiat între cele două Biserici în ultimele decenii. Datorăm aceasta Arhipăstorilor Bisericii noastre : Sanctității Sale Catolicosului, ierarhilor din jurul său și Prea Fericitului Părinte Justinian Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a cărui dragoste și binecuvîntare, am cinstea să o transmit tuturor celor de față.

Deși ne aflăm din punct de vedere geografic la distanțe mari unii de alții, noi românii în Europa, dumneavoastră în Asia, totuși, iată, ne leagă și ne apropie, pe unii de alții, aceeași sfîntă credință. Aceeași dragoste în duhul învățaturii Mîntuitorului Iisus Hristos și al Sfintei Evanghelii ne adună unii cu alții, ne înalță în rugăciune și ne ajută să ne simțim frați și slujitori ai Sfintei Biserici întemeiate de Iisus și Sfinții Apostoli, așa cum ne-a prezentat aici Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Gregorios și cum ne întîmpinați Prea Cucerniciile și Domniile Voastre, în această Sfîntă biserică, acum.

Prin învățătura noastră de credință și prin trăirea acesteia, al cărei izvor ne călăuzește pașii, prin atîtea veacuri, pînă la propovăduirea Apostolilor Domnului Hristos, Sfintele noastre Biserici se înfățișează astăzi în lumea creștină ca model de iubire, respect și colaborare frățească. Precum sămînța Cuvîntului Evangheliei a fost adusă aici, în Sudul Indiei, de către Sfîntul Apostol Toma, tot așa aceeași dumnezeiască sămînță a fost adusă la noi, în România, pe țărmul Pontului Euxin de către Sfîntul Apostol Andrei, cel întîi chemat la propovăduire și lăsată ca o moștenire sacră strămoșilor noștri, acum două mii de ani.

În această dragoste evanghelică, comună nouă tuturor și în numele Prea Fericitului nostru Patriarh Justinian și al Sfîntului Sinod, noi, membrii delegației Bisericii Ortodoxe Române, vă răspundem din toată inima : «Bine v-am găsit sănătoși!». Să ne îngăduiți a mulțumi călduros Înalt Prea Sfințiților Mitropoliți Teofilos și Gregorios, care au rînduit ca, încă la Bombay, să ne întîmpine înalte personalități ale parohiei din acea metropolă. Iar aici la această biserică, ghirlandele oferite și dragostea tuturor ne emoționează și ne arată că am sosit în mijlocul unor adevărați prieteni și frați. Fericiți de a vizita Biserica Ortodoxă Siriană a Răsăritului și a cunoaște sfînta ei lucrare, vă mulțumim tuturor pentru această frumoasă întîmpinare. Rog pe Bunul Dumnezeu să binecuvînteze întîlnirea noastră, care să aducă roade fericite Bisericii noastre, precum și legăturilor de prietenie dintre poporul român și poporul indian.

— Binecuvîntarea Domnului să fie peste voi toți, cu al său dar și cu a sa iubire de oameni, totdeauna acum și pururea și în vecii vecilor, amin».

P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul a vorbit credincioșilor despre organizarea Bisericii Ortodoxe Române, și în special despre monahismul românesc.

Luni, 9 februarie 1976, potrivit programului fixat de Biserica gazdă, delegația Bisericii noastre a vizitat spitalul din Kolenchery, administrat de Biserica Ortodoxă Siriană din India, Mînăstirea de maici «Sfînta Maria» — Betleem din Kjaralloor.

Luînd cuvîntul, Înalt Prea Sfințitul Teoctist a rostit următoarea cuvîntare la spitalul din Kolenchery :

«Noi ierarhii și ceilalți reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Române am sosit ieri în India, ca oaspeți ai Bisericii Ortodoxe Siriene de Răsărit, condusă de Sanctitatea Sa Catolicosul Baselius Mar Toma Matei I. Stăpînit de frățescă dragoste pentru Biserica întemeiată aici de Sfîntul Apostol Toma, Prea Fericitul nostru Patriarh Justinian al Bisericii Ortodoxe Române a răspuns invitației Sanctității Sale Catolicosului, delegîndu-ne să mărturisim aici prețuirea Bisericii noastre pentru Biserica Ortodoxă Siriană de Răsărit, pentru ierarhii și credincioșii ei, precum și nădejdea vie într-o colaborare cît mai rodnică, dintre cele două Biserici. Deși Biserica Ortodoxă Română numără milioane de credincioși — cum a arătat Domnul Director al spitalului în cuvîntul său de salut —, ea consideră celelalte Biserici, indiferent de mărimea lor, ca Biserici surori, acordîndu-le cinstirea cuvenită și promovînd cu acestea legături de dragoste frățescă de la egal la egal. Izvorîte din însăși învățătura Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, aceste principii sînt deosebit de scumpe Ortodoxiei, și de aceea Biserica noastră ține să le dea viață neîncetat în relațiile ei cu toate Bisericile creștine.

În scurtul timp, de cînd ne aflăm în mijlocul ierarhilor și credincioșilor din India, le-am simțit atenția și ospitalitatea, iar acum întîmpinarea pe care ne-ați făcut-o și elogiile aduse Bisericii Ortodoxe Române, ne umplu inimile de o adîncă emoție. Așezîndu-ne aceste tradiționale ghirlande de flori; dumneavoastră ne-ați alăturat nobilei munci pe care o desfășurați zilnic, precum și marii familii de slujitori ai acestui Așezămînt de redare a sănătății celor suferinzi. Exprimăm întreaga noastră prețuire și apreciere pentru această misiune, care este adînc creștină și umană, în același timp.

Prin înființarea și organizarea acestui spital care stă sub veghea Sanctității Sale Catolicosului Baselius Mar Toma Matei I, Biserica săvîrșește una din cele mai valoroase opere sociale, aceea de a căuta nu numai însănătoșirea sufletului oamenilor, ci și a trupului. Grija față de om și de viața lui, tămăduirea suferințelor acestuia, așa cum v-am văzut strădania aici, constituie fapte vrednice de toată lauda și admirația. Ne îngăduim să transmitem Sanctității Sale Catolicosului și ierarhilor cele mai calde felicitări și vă dorim tuturor ca munca de înlăturare a bolilor și suferințelor să vă fie încoronate cu cele mai fericite rezultate. Fiți încredințați că în această lucrare veți avea alături de priceperea și dăruirea Dvs. și ajutorul Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, care este doctorul sufletelor și al trupurilor.

În numele delegației Bisericii Ortodoxe Române mulțumesc frățeste pentru primire și flori, pe care le vom avea ca mărturii ale vizitei noastre la acest Așezămînt bisericesc, asupra căruia implor harul și ocrotirea Bunului Dumnezeu».

La Mînăstirea «Sfînta Maria — Betleem» din Kjaralloor, a luat cuvîntul Înalt Prea Sfințitul Teoctist, care a spus:

«Cuvioasa maică stareță și-a încheiat cuvîntul de întîmpinare prin dorința de a împărtăși tuturor celor de față unele cunoștințe din viața Bisericii Ortodoxe Române și îndeosebi din viața mînăstirilor din țara noastră. Am reținut că vizita și binecuvîntarea Prea Fericitului Patriarh Justinian v-a rămas de neuitat, după cum adeverește și fotografia păstrată în această mînăstire. Ca monahii cunoașteți că, atît noi cei din România, cît și dumneavoastră din sudul Indiei, am primit aceeași Lumină a Ortodoxiei, adusă la noi de Sfîntul Apostol Andrei, iar aici de Sfîntul Apostol Toma. De pe vremea acestor apostoli, Bisericile noastre au păstrat cu sfințenie tezaurul nemuritor de credință, iar de mai bine de douăzeci de ani ne-am regăsit pe același drum al cunoașterii la fața locului, al prețuirii și eforturilor pentru unitate. În zilele noastre

ne cunoaștem mai bine unii pe alții și urmînd îndrumările și pilda arhipăstorilor Bisericii noastre, ne străduim să facem cît mai rodnic acest drum, atît pentru Ortodoxie, cît și pentru țelurile ecumeniste. Ierarhii și profesorii celor două Biserici se întîlnesc în misiunea de cercetare teologică, în activitatea desfășurată la diferite adunări interortodoxe sau intercreștine. Ne este tuturor de mare preț să știm că avem aceeași moștenire dumnezeiască din veacul apostolic: doctrina, cultul liturgic, organizarea bisericească etc.

Din tradiția primelor veacuri ne-a rămas și viața monahală, una din căile care năzuiesc să ducă spre desăvîrșirea creștină. În cele treisprezece eparhii din cuprinsul Patriarhiei Ortodoxe Române se află numeroase mînăstiri și schituri. În toate acestea se roagă și lucrează mii de călugărițe și călugări, mai numeroase fiind monahiile. Pe lîngă pravila zilnică, maicile lucrează la covoare, execută broderii artistice, icoane, stofe de veșminte, cusături, alesături etc. Ele au și o pregătire teologică și o cultură generală, pentru a înfățișa în limbile respective — numeroșilor vizitatori de peste hotare — istoricul și importanța artistică a mînăstirilor și obiectelor bisericești din colecțiile adăpostite în mînăstiri. Recunoscute în întreaga lume prin valoarea istorică și măiestria cu care sînt lucrate din vechime, a arhitecturii, a așezării lor în cele mai frumoase locuri și prin strălucirea redată în urma restaurărilor de către Stat și Biserică, mînăstirile din țara noastră sînt foarte mult căutate și cercetate cu mare luare aminte. Maicile participă, apoi, la întreaga viață bisericească. Două dintre starețele unora dintre cele mai mari mînăstiri au făcut parte din delegația Bisericii noastre la cea de a V-a adunare a Consiliului Ecumenic al Bisericilor care a avut loc la Nairobi, în toamna trecută.

Ne-ați primit în fruntea acestor copilași cu lumînările aprinse ca niște adevărate mame. Misiunea cuvioșilor voastre este înaltă și frumoasă, atît din punct de vedere creștin, cît și din punct de vedere social. Prin chemarea pe care ați îmbrățișat-o, de a lăsa familia și a urma pe Mîntuitorul Iisus Hristos, cuvioșii voastre, prin această lucrare socială, vă îmbogățiți slujirea monahală și mijloacele de mîntuire. Prin grija și munca ce o desfășurați zi și noapte la creșterea și formarea acestor viitori oameni ai societății de mîine, îndepliniți în același timp și chemarea nobilă și sfîntă de a fi mamele lor duhovnicești. Din istoria Bisericii universale aflăm că mînăstirile au fost și vetre de asistență socială și de cultură. Slujirea cuvioșilor voastre este o formă care dă la iveală prezența și dinamismul Bisericii Ortodoxe Siriene de Răsărit, condusă de Sanctitatea Sa Baselius Mar Toma Matei I.

În țara noastră o asemenea operă importantă o îndeplinește acum statul. Am avut și noi, în trecut, situații cînd în mînăstiri s-a organizat de către Biserică adăpostirea orfanilor. Țara și Biserica noastră au suferit foarte mult de pe urma celui de al doilea război mondial care, după cum se știe, a transformat Europa în cenușă și suferințe. Printre multele răni deschise în anul 1945 a fost și mulțimea copiilor rămași orfani și fără adăpost. Prea Fericitul nostru Patriarh Justinian, pe atunci Episcop-vicar al Mitropoliei Moldovei — partea de țară care a suferit cel mai mult — a inițiat și organizat asistența orfanilor prin preoți, creîndu-se condiții mai ales în mînăstirile de maici. Mulți dintre aceștia s-au format și au ajuns pe trepte de muncă importante, în diferite ramuri. Este totdeauna o mare bucurie pentru Prea Fericitul Patriarh Justinian, cînd primește scrisori de recunoștință de la unii din ei, sau cînd personal aceștia se prezintă spre a aminti de acei ani și de grija părintească ce li s-a arătat atunci.

De aceea, vă felicităm din toată inima pentru munca și afecțiunea cu care înconjuțați acești copilași, care își vor aminti de cuvioșile voastre ca de mamele lor adevărate. Bunul Dumnezeu și Prea Sfânta Fecioară Maria, ocrotitoarea acestei mînăstiri, să vă ajute și să vă binecuvînteze strădania».

În seara aceleiași zile, delegația Bisericii noastre a fost primită la Seminarul din Kottayam și la Centrul ecumenic «Sophia Centre», unde a și fost găzduită. I. P. S. Mitropolit Teoctist, P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul și P. S. Episcop-vicar Adrian Botoșăneanul au vorbit studenților și Corpului didactic despre Biserica Ortodoxă Română, organizarea, învățămîntul teologic și despre monahismul ortodox românesc.

Înalt Prea Sfințitul Teoctist, a spus printre altele :

«Din încredințarea Prea Fericitului nostru Patriarh Justinian al Bisericii Ortodoxe Române și a Sfîntului Sinod, împreună cu frații mei întru Hristos: Prea Sfințitul Episcop Antonie, vicar patriarhal și secretarul Sfîntului Sinod, Prea Sfințitul Episcop Adrian Botoșăneanul, vicarul Mitropoliei Moldovei și Sucevei și ceilalți însoțitori, facem o vizită frățească și de cunoaștere a Bisericii dumneavoastră din India. Răspundem astfel binevoitoarei invitații a Sanctității Sale Catolicosului Baselius Mar Toma Matei I din dorința ca legăturile statornicite între Bisericile noastre să continue cu roade tot mai bogate. De cînd am pășit în această mare și frumoasă țară, ne-am bucurat să aflăm numeroși prieteni și admiratori ai Bisericii și ai țării noastre, România, și să auzim vorbindu-ni-se atît de elogios despre ele cum am ascultat și în această seară. Stăpîniți de bucuria aceasta, ne dăm seama de minunatele roade pe care le aduc contactele dintre oameni, legăturile dintre instituțiile noastre, cu același izvor de credință de la Mîntuitorul și Sfinții Apostoli, se cunosc, se prețuiesc și și-au statornicit temeinice legături în duhul adevăratei frății și a iubirii evanghelice. În această epocă de căutări, regăsiri și apropieri, folositoare popoarelor din lume, Sfințele noastre Biserici, în frunte cu arhipăstorii lor, pot fi pildă de felul cum slujesc Ortodoxia, cu principiile ei de egalitate, de respect desăvîrșit pentru tezaurul de credință proprii fiecărei Biserici cu principiul de autocefalie.

Iată, iubiți elevi, că sîntem pe drumul trainic și luminos de slujire a ecumenismului, a popoarelor noastre și a celor mai sfinte idealuri creștine și umane. Au venit în India pe drumul deschis de însuși conducătorul Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, care a poposit chiar la acest Seminar acum cîțiva ani. Și tot pe acest drum s-au întîlnit pașii ierarhilor Bisericii noastre, cu ai ierarhilor Bisericii Ortodoxe Siriene din India, care ne-au vizitat Biserica și Așezămintele ei din România.

Am bucuria să afirm, cu acest prilej, că ecoul vizitelor Înalt Prea Sfințiilor Mitropoliți Teofilos și Eustatios, precum și acela al prelegerilor de înaltă ținută teologică prezentate de Înalt Prea Sfințitul Gregorios Vergheze la Institutele noastre teologice de grad universitar, de la București și Sibiu, nu s-au stins, ele sînt încă vii.

În duhul Ortodoxiei, al adevăratului ecumenism și al deschiderii față de contemporaneitate, se formează și viitorii slujitori ai Bisericii Ortodoxe Române. Întîmpinîndu-ne într-un mod atît de frățesc în acest istoric locaș de pregătire a slujitorilor de mîine ai Bisericii Siriene din India, socotim potrivit să vă aducem salutul colegilor voștri de la cele două Institute teologice și de la cele șapte Seminarii ale Bisericii Ortodoxe Române. Materiile de învățămînt teologic și de cultură generală, din rîndul cărora nu lipsesc Studiul Sfintei Scripturi, al Sfinților Părinți, limbile clasice și cele moderne, sînt rînduite în așa fel, ca să se lase timpul necesar participării tuturor la Sfînta Liturghie, precum am înțeles că se procedează și în acest Seminar. În vederea

unei temeinice pregătiri, prin grija Sfântului Sinod și personal a Prea Fericitului Patriarh Justinian, tuturor studenților și elevilor li s-au creat condiții de studiu și de cazare în internate, înzestrate cu biblioteci, săli de lectură și cercetări științifice. În toate treptele de învățământ, candidații sînt primiți printr-un examen special, de fiecare eparhie, potrivit cerințelor de ocupare a parohiilor. În Institutul teologic din București, frecventează studenți pentru obținerea titlului de licențiat în teologie, candidați pentru titlul de doctor în teologie. În Institutul de la Sibiu la fel.

Îndată după terminarea studiilor ei sînt rînduiți la parohii, unde își desfășoară, cu frumoase rezultate, activitatea, iar unii sînt trimiși de Biserică pentru desăvîrșirea studiilor în străinătate.

Cu deosebită satisfacție vă arătăm, că înșiși membrii delegației noastre cinstesc prin pregătirea și activitatea lor strădania Bisericii Ortodoxe Române, depusă pentru creșterea și formarea viitorilor ei slujitori. Vă prezint pe Prea Sfințitul Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal și secretarul Sfântului Sinod, cu studii de specialitate și doctoratul obținut la Oxford; Prea Sfințitul Episcop Adrian Botoșăneanul, vicarul Mitropoliei Moldovei și Sucevei; Părintele diacon Emilian Cornițescu, asistent la Institutul teologic din București, cu studii de limbă ebraică la Ierusalim și Dl. Mihăiță Nicolae, secretar la Sectorul Relațiilor externe al Patriarhiei Române, cu studii în Anglia.

Reprezentăm o Biserică Ortodoxă cu tradiții sfinte și este păstrătoare credincioasă a tezaurului de credință de două ori milenar. O Biserică ai cărei ierarhi și preoți, în frunte cu Arhipăstorul ei, Prea Fericitul Patriarh Justinian, călăuzesc pe calea mîntuirii pe credincioșii ortodocși români — așa cum a înfățișat aici Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Gregorios. Înalt Prea Sfinția Sa conchidea că sîntem, ca număr de credincioși, a doua Biserică Ortodoxă din lume. Slujind cu statornicie Sfînta Ortodoxie ecumenică și poporul nostru românesc și străduindu-se pentru a-și aduce aportul ei în marea acțiune de cunoaștere și apropiere dintre Biserici, din zilele noastre, Biserica Ortodoxă Română prețuiește și acordă dragostea ei tuturor, socotindu-le pe toate Biserici surori în Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos. Aveți, așadar, în Biserica Ortodoxă Română, o soră care, prin prezența și glasul nostru, vă împărtășește afecțiunea și iubirea ei deplină.

Doresc să adresez sincere mulțumiri preaiubiților noștri frați de slujire și gazde ospitaliere, Înalt Prea Sfințitelor Mitropoliți și domnilor profesori, care ne-au întîmpinat atît de creștinește în această lumină lină a Indiei Sfîntului Apostol Toma.

Știm că cinstea de care ne-ați învrednicit se îndreaptă asupra Bisericii Ortodoxe Române și a conducătorului ei, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, în numele cărora vă binecuvintez, dragi elevi, și vă doresc spor la învățătură, spre a deveni vrednici slujitori ai Bisericii Ortodoxe Siriene din India, pe aceste locuri binecuvîntate de credința cea apostolică și de munca și viața poporului indian».

Marți, 10 februarie 1976, delegația Bisericii Ortodoxe Române a luat parte la sărbătorirea celei de a 59-a adunări generale anuale a Bisericii din Makkankunnu, la care au fost prezenți peste 5000 credincioși ai acestei biserici.

La invitația organizatorilor, I. P. S. Mitropolit Teoctist a rostit o cuvîntare cu următorul cuprins :

«Delegația Bisericii Ortodoxe Române este fericită să participe la această înălțătoare adunare creștină și să împărtășească, prin prezența noastră, distinsului cler și tuturor credincioșilor, dragostea și binecuvîntarea Prea Fericitului Patriarh Justi-

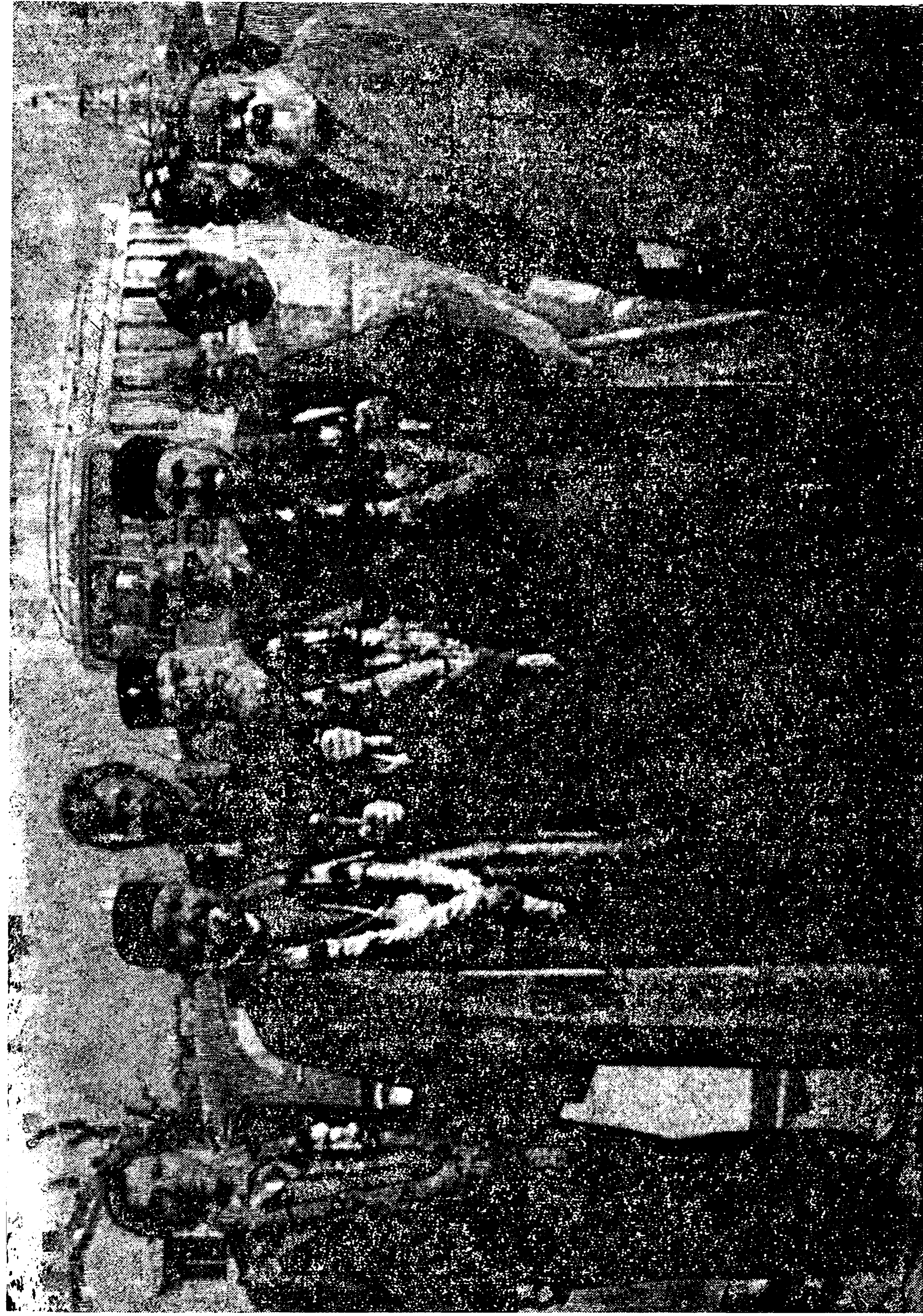
nian. Necunoscînd mai dinainte programul, ne exprimăm deplina noastră bucurie și surpriză, aflîndu-ne înconjurați de un număr atît de mare de ierarhi, preoți și credincioși ai Bisericii Ortodoxe Siriene de Răsărit din India, în fața acestui măreț locaș de închinare. Mărturisim recunoștința noastră frățească pentru frumoasele cuvinte de întîmpinare rostite de Înalt Prea Sfințitul Filoxenios, secretarul Sfîntului Sinod, Înalt Prea Sfințitul Gregorios și Prea Cucernicul Preot Paroh.

Așa cum ați luat cunoștință, delegația română alcătuită din ierarhi și slujitori ai Bisericii noastre a poposit în Kerala, spre a răspunde invitației adresată de Sanctitatea Sa Catolicosul Baselius Mar Toma Matei I, Prea Fericitului Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Din milostivirea lui Dumnezeu, Biserica noastră — așa cum a arătat I. P. S. Gregorios — este formată din milioane de credincioși, preoți, călugări și călugărițe, potrivit cu Așezămintele Sfinților Apostoli, Sfinților Părinți, ale Sfințelor Sinoade Ecumenice și datinilor păstrate din neam în neam. Întreg cinul preoțesc și cel monahal slujesc Sfintele altare din țara noastră, România, liberă, prosperă și suverană, și înalță rugăciuni statornicite de pravile străvechi în mii și mii de biserici și mînăstiri ortodoxe, recunoscute în întreaga lume ca opere de o neasemuită valoare artistică și spirituală. Biserica Ortodoxă Română, organizată în treisprezece eparhii, își pregătește viitorii ei slujitori în așezămintele sale proprii; șapte Seminarii și două Institute teologice de grad universitar, la București și Sibiu, acordîndu-li-se tinerilor după anii de studii titlurile academice de licențiat și doctor în teologie.

Promovîndu-se larg spiritul ecumenismului contemporan, în așezămintele noastre de cultură teologică, studiază și tineri aparținători altor culte din țară și din alte Biserici creștine din Europa, America, Asia și Africa. Întreaga întreținere se asigură de Biserică, prin grija Sfîntului Sinod, iar retribuțiile corpului didactic și ale personalului administrativ se suportă de către Stat. Pe lîngă munca de catedră, profesorii participă la conferințe interconfesionale, ori ecumenice și colaborează cu studii de specialitate la cele două reviste teologice ale Sfintei Patriarhii și ale Mitropoliilor. Acestea au menirea să orienteze preoțimea ortodoxă română din țară și de peste hotare în toate problemele religioase, care se pun Bisericilor în zilele noastre. Pentru a se face cunoscută în lume viața Bisericii Ortodoxe Române, Secretariatul Sfîntului Sinod editează un buletin trimestrial în limbile engleză și franceză.

V-am expus, iubiți frați și surori, o parte doar din preocupările și strădaniile Bisericii Ortodoxe din România, spre a vă da seama și mai bine ce reprezintă această Biserică și cu cîtă prietenie se prezintă ea astăzi în fața dumneavoastră. În duhul desăvîrșitei dragoste creștine, a frăției evanghelice și a respectului deplin pentru autocefalia celorlalte Biserici, Biserica noastră cultivă cu grijă legăturile cu ele, și deci, și cu Biserica Ortodoxă Siriană de Răsărit din India. Țările noastre se află așezate la distanțe uriașe, dar dragostea frățească înfiripată puternic între noi a biruit distanțele și deosebirile de climă, și iată, ne întîlnim unii cu alții și ne simțim cu toții ca cei mai apropiați și sinceri frați în Domnul.

Datorită acestei realități fericite, noi slujitorii celor două Biserici ale noastre, ne cunoaștem lucrarea, năzuințele și felul în care credincioșii sînt apropiați prin credință și prin Hristos. Este o bucurie să vă împărtășim mulțumirea noastră, că ierarhii de față, ai Bisericii Ortodoxe din India, ne-au cunoscut la noi acasă și v-au vorbit cu atîta căldură despre țara noastră, România, și despre clerul și mînăstirile noastre. Din această prețuire și dragoste frățească au odrăslit și au rodit vizitele reciproce în ultimii ani, care au culminat cu venirea în India a Prea Fericitului Patri-

Sosirea Delegației Bisericii Ortodoxe Române în India

In timpul convorbirilor oficiale

arh Justinian al Bisericii Ortodoxe Române, în fruntea unei delegații de înalți mitropoliți. Între Biserica noastră și Biserica Ortodoxă Siriană de Răsărit au prins viață, așadar, legături trainice, legături pe care de-altfel Biserica Ortodoxă Română le promovează cu toate Bisericile și confesiunile creștine din lume. În felul acesta, socotim noi că slujim sfântul și marele ideal evanghelic, acela al sălășluirii duhului în înțelegere, unitate și pace. Privindu-vă în aceste clipe, ascultînd cuvîntările Înalt Prea Sfințiților Mitropoliți și intonarea frumoaselor cîntări bisericești, vă vedeam asemenea mulțimilor dornice să asculte cuvîntul Mîntuitorului Iisus Hristos. Iată, aceeași sete după adevăr, dreptate, unitate și desăvîrșire creștină pune stăpînire pe sufletele noastre și sînt încredințat că acestea v-au purtat pașii în jurul Bisericii și ierarhilor dumneavoastră.

Împreună cu frații mei din delegație, P. S. Episcop Antonie, vicar patriarhal și secretarul Sfîntului Sinod, P. S. Episcop Adrian Botoșăneanul, la toate adunările, v-am admirat evlavia, credința și mulțumirea sufletească cu care participați la slujbele bisericești. Ne-am bucurat să simțim, oriunde am mers, atenția ierarhilor, afecțiunea și interesul tuturor preoților și fruntașilor Bisericii dumneavoastră pentru Biserica Ortodoxă Română și Arhipăstorul ei, Prea Fericitul Patriarh Justinian.

Păstrați, iubiți frați și surori, credința ortodoxă, ca pe o sfîntă moștenire încredințată de Mîntuitorul Hristos și de sîinții săi apostoli. Păstrați și trăiți sfintele și dumnezeieștile Taine ale Bisericii, care ne sînt cheazășia unității noastre în Iisus, Domnul nostru. Să ne silim ca, fiecare din noi, ierarhi, preoți și credincioși, să ne ducem viața în așa chip spre a fi niște pietre vii — cum învață Sfîntul Apostol Pavel (Efes. II, 20) — la mărșul edificiu obștesc, care este Biserica. Bunul Dumnezeu să binecuvînteze această strădanie. El să vă împuternicească în păstrarea credinței, a dragostei și a unității duhovnicești, atît de folositoare pretutindeni. Acestea să le închinați fără încetare Sfîntei Biserici, ai cărei fii sînteți, Biserica Ortodoxă Siriană a Răsăritului din India. Prisosiți în dragoste față de toți semenii, fără deosebire, căci în ei noi vedem pe Hristos. Și știm că vă iubiți țara în care locuiți, India, pe care și noi o iubim și cu care România are legături de colaborare și prietenie.

Mulțumind lui Dumnezeu pentru că ne-a învrednicit să ne unim astăzi rugăciunile și gîndurile către El, Părintele nostru al tuturor, îmi îndrept cugetul spre El, cerîndu-i să reverse peste această adunare harul și ajutorul său».

P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul a vorbit despre ideea de apostolicitate, comună celor două Biserici, și despre cultura spirituală indiană.

Programul a continuat prin vizitarea bisericii din Perinare, mînăstirii de călugări Arșram Betania și bisericii din Parimala.

Miercuri, 11 februarie 1976, delegația Bisericii Ortodoxe Române a fost invitată să viziteze redacția ziarului «Malayala Manorama» din Kottayam — unde I. P. S. Mitropolit Teoctist a fost invitat să vorbească despre activitatea publicistică a Bisericii Ortodoxe Române, tipografiile noastre bisericești. Apoi, s-a vizitat Colegiul Universității din Kottayam — unde I. P. S. Sa a vorbit despre legăturile dintre cele două Biserici, unite pe aceeași credință primită direct de la Apostoli — și Colegiul «Mar Thoma» din Thiruvalla, unde P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul a vorbit despre cultura și religia indiană, subliniind că acestea sînt privite cu mult interes în România.

În aceeași zi, delegația Bisericii noastre a vizitat Asociația de femei «Marha Marian Sannajan» din localitatea Baligamadam, unde I. P. S. Mitropolit Teoctist al Olteniei a vorbit iarăși despre Biserica Ortodoxă Română și legăturile frățesti cu Biserica Ortodoxă Siriană din India.

Joi, 12 februarie 1976, delegația română a asistat la Sfânta Liturghie săvârșită de I. P. S. Mitropolit Gregorios, rectorul Seminarului, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, în capela Seminarului teologic din Kottayam.

În aceeași zi, la orele 12, delegația Bisericii Ortodoxe Române a fost primită de Sanctitatea Sa, Baselius Mar Thoma Mathews I, Catolicosul Bisericii Ortodoxe Siriene a Răsăritului, la reședința Catolicosatului din Kottayam, Kerala.

I. P. S. Mitropolit Teoctist al Olteniei, conducătorul delegației a transmis îmbrățișările frățesti ale Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, care a vizitat deja Biserica Ortodoxă din India, în anul 1969, ca invitat al Catolicosului Augen I, decedat în noiembrie 1975. După prezentarea membrilor delegației, I. P. S. Mitropolit Teoctist a subliniat bunele relații existente între cele două Biserici și a înmînat daruri din partea Prea Fericitului Patriarh Justinian, care a împuternicit delegația de a invita pe Sanctitatea Sa, Catolicosul Mathews I, de a face o vizită oficială Bisericii Ortodoxe Române, în cursul anului 1977. La primire au asistat I. P. S. Mitropolit Gregorios, Secretarul Comitetului Sinodal pentru relații externe și alți preoți. Cu acest prilej, Catolicosul Baselius Mar Thoma Mathews I a evocat vizita Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian în India, cu cîțiva ani în urmă, a mulțumit pentru darurile primite și a acceptat cu bucurie invitația de a vizita Biserica Ortodoxă Română, ca oaspete al Prea Fericitului Patriarh Justinian.

În continuarea programului din acea zi, s-a asistat la o adunare studențească în sala Colegiului din localitatea Pathamamthitta în cadrul căreia a luat cuvîntul I. P. S. Filoxenos, Secretarul Sfîntului Sinod, I. P. S. Mitropolit Teoctist al Olteniei și P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal.

Seara, Catolicosul Baselius Mar Thoma Mathews I a oferit în cinstea delegației, un dineu la Centrul ecumenic pastoral «Sophia Centre». Au rostit toasturi: I. P. S. Mitropolit Theophilos Philipos, I. P. S. Teoctist al Olteniei și Catolicosul Baselius Mathews I.

Vineri, 13 februarie 1976, delegația Bisericii noastre a vizitat spitalul ridicat în memoria lui Mar Gregorios «M.G.D.M. Hospital» din Kangazha, lângă Kottayam, unde I. P. S. Mitropolit Teoctist a rostit o cuvîntare ocazională, apoi biserica din Peermade.

Sîmbătă, 14 februarie 1976, oaspeții români au vizitat localitatea Ernakulam, iar seara au asistat, pe stadionul din localitate, în prezența cîtorva zeci de mii de credincioși, la adunarea prilejuită de ceremonia aducerii torței cu lumina Sfîntului Toma de la una din cele șapte biserici întemeiate după tradiție de acest Apostol.

Duminică, 15 februarie 1976, delegația Bisericii Ortodoxe Române a asistat la Sfînta Liturghie, săvârșită de I. P. S. Mitropolit Theophilos în biserica «Sfînta Maria» din Ernakulam.

I. P. S. Mitropolit Teoctist a vorbit credincioșilor despre legăturile spirituale dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă Siriană a Răsăritului din India, despre aceeași origine apostolică a lor, despre prietenia și dragostea frățească

dintre ierarhii, clerul și credincioșii acestora. Apoi, I. P. S. a oferit câteva daruri acestei biserici.

În aceeași zi, la orele 14, delegația Bisericii noastre a luat parte la o procesiune, pe străzile orașului Ernakulam, la care au fost prezenți sute de mii de credincioși din toate colțurile Indiei de Sud. Catolicosul Baselius Mar Thoma Mathews I, I. P. S. Mitropolit Teoctist și Arhiepiscopul armean de Ierusalim, I. P. S. Shahe Ajamian au luat loc într-un car alegoric, care deschidea procesiunea.

Seara, pe stadionul Maharaja din Ernakulam a avut loc un mare miting la care au participat ierarhii indieni, reprezentanții Statului Kerala, delegația Bisericii Ortodoxe Române, o delegație a Bisericii Armene, precum și reprezentanți ai Bisericii Romano-Catolice, Anglicane Caldeene și ai Cultului musulman.

În cuvântarea sa, I. P. S. Mitropolit Teoctist a făcut o scurtă prezentare a Bisericii noastre și a subliniat că Ortodoxia înseamnă dragoste, frățietate, independență și autocefalie, că Bisericile Ortodoxe sînt Biserici surori și ele au datoria de a cultiva și adînci relațiile de prietenie și de colaborare.

Luni, 16 februarie 1976, delegația Bisericii a luat parte la festivitatea împlinirii a 75 de ani de la construirea bisericii «Sfîntul Gheorghe» din Trivandrum, capitala statului Kerala. Aici a fost primită de I. P. S. Mitropolit Korrilos, chiriarhul locului.

Cu această ocazie, I. P. S. Mitropolit Teoctist a rostit o cuvîntare în care a spus :

«Dintru început, delegația Bisericii Ortodoxe Române vă adresează mulțumiri pentru primirea călduroasă și pentru simpatia pe care i-ați arătat-o la sosirea noastră în fața unei asemenea asistențe distinse. Îndreptăm cuvînt de grațitudine către Sanctitatea Sa Catolicosul Baselius Mar Toma Matei, precum și către Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Korrilos, pentru frumoasa și cuprinzătoarea prezentare făcută Bisericii noastre și nouă, membrilor delegației Bisericii Ortodoxe Române.

Asemenea momente de frățească bucurie — delegația Bisericii Ortodoxe Române, a avut prilejul să le trăiască — ca oaspeți ai Bisericii Ortodoxe Siriene de Răsărit, în cele aproape zece zile de cînd ne aflăm în Kerala, țara cocotierului, această frumoasă și ospitalieră Indie de Sud. Participarea noastră la diferite adunări creștine, organizate în cinstea Sanctității Sale Catolicosului, vizitarea unui însemnat număr de biserici, colegii, mînăstiri și alte așezăminte religioase ne-au dat posibilitatea să apreciem activitatea deosebit de bogată, pe care o desfășoară Biserica Ortodoxă Siriană de Răsărit. Aducînd cuvînt de cinstire, ne alăturăm din toată inimă distinșilor oratori în frunte cu Sanctitatea Sa Catolicosul, pentru a saluta conducerea Bisericii din orașul Trivandrum, clerul și credincioșii ei, cu prilejul aniversării a 75 de ani de la înălțarea acestui lăcaș de închinare.

Biserica, în fața căreia ne aflăm, reprezintă nu numai edificiul văzut în care se înalță de către cler și credincioși, rugăciuni de obște din care nu lipsește Sfînta Liturghie, ci ea este în același timp chipul Tronului dumnezeiesc. Aici sălășluiește toată Înțelepciunea cea mai presus de fire, tot harul sfinților care se revarsă, fără încetare, peste întreaga adunare a credincioșilor, uniți prin credința și mărturisirea Mîntuitorului Iisus Hristos și a învățăturii aduse de El pe pămînt. Biserica, în acest înțeles, este ca Trup al Domnului Hristos, izvorul vieții duhovnicești și dreptarul credinței celei adevărate. În Biserică și prin ea se păstrează și se predică învățătura de credință, așa cum au predicat-o și au apărat-o Sfinții Apostoli, rînduiți pentru această misiune de însuși Iisus Hristos cel înviat și întăriți de Duhul Sfînt la Cincizecime.

Această scumpă moștenire, noi românii o păstrăm în mod neștirbit în Biserica Ortodoxă Română de aproape două mii de ani. Sîntem ca popor, printre primele din Europa, încreștinat de un ucenic al Domnului, Sfîntul Apostol Andrei, și sîntem singurul popor cu obîrșia latină și de credință ortodoxă. Ortodoxia ne-a călăuzit viața bisericească unitară și ne-a învățat să acordăm aceeași cinstire tuturor apostolilor lui Hristos. Este, socotim, o impietate față de rolul lor covîrșitor în zidirea unei singure și Apostolice Biserici, să facem pe unii mai mari sau să li se atribuie alte rosturi, omenești, decît cele cu care însuși Mîntuitorul și Duhul Sfînt i-a investit pe toți. Ortodoxia ne arată limpede acest adevăr, și din acest izvor noi ne adăpăm, creștem, ne înălțăm pe treptele sfințeniei și ne simțim uniți în Hristos, fără deosebire de naționalitate, stare socială sau culoare a pielii. Învrednicindu-se de vorbirea în limbi în ziua Cincizecimii, Sfinții Apostoli au putut astfel duce la îndeplinire porunca de a predica Evanghelia la toate neamurile, hărăzite de a se bucura fiecare în granițele sale de starea de Biserică națională, liberă și autocefală.

Păstrătoare credincioasă a întregului tezaur de credință din primele veacuri creștine pînă în zilele noastre, Biserica Ortodoxă Română ca Biserică autocefală și națională, aduce cu rîvnă și dragoste aportul ei la refacerea unității creștine și la promovarea ecumenismului. Sub călăuză înțeleaptă și părintească a Prea Fericitului Patriarh Justinian, ea a statornicit legături frățești cu multe Biserici și confesiuni religioase din țară și de peste hotare. Prețuindu-le comoara de tradiții și datini proprii fiecăreia, Biserica Ortodoxă Română le vede pe toate, indiferent de numărul lor de credincioși, Biserici egale. Dreptul la autocefalie, dreptul de a se organiza independent și fără amestec de jurisdicție din afară este un drept sfînt pentru toate Bisericile naționale, rînduială care a intrat de veacuri în tradiția creștină. Pe aceste temelii, Biserica Ortodoxă Română s-a identificat cu aspirațiile sfinte de libertate, independență și suveranitate, nutrite de poporul român și, bucurîndu-se de o deplină libertate își împletește strădaniile cu acelea ale țării noastre România — pașnică și înfloritoare.

Fericită de a împărtăși satisfacția față de rolul Bisericii în acțiunea de culturalizare, evidentă în statul Kerala, delegația Bisericii Ortodoxe Române urează mulți și fericiți ani Sanctității Sale Catolicosul Baselius Mar Toma Matei I, Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Korrilos și tuturor celor de față».

În seara aceleiași zile, delegația Bisericii noastre a fost primită de Excelența Sa Dl. Achuta Menon, primul ministru al statului Kerala. Cu această ocazie a avut loc un schimb de vederi asupra legăturilor bisericești dintre Biserica noastră și Biserica Ortodoxă Siriană a Răsăritului din India, precum și a bunelor relații dintre poporul român și cel indian.

A urmat un dineu, oferit de parohia «Sfîntul Gheorghe», în cadrul căruia au rostit toasturi: I. P. S. Mitropolit Teoctist, I. P. S. Arhiepiscop Ajamian și Dl. prim-ministru Achuta Menon. Cu acest prilej Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist a spus:

«Exprimînd mulțumiri conducerii Bisericii Ortodoxe Siriene din Trivandrum pentru prilejul din această seară de a fi împreună cu Domnul prim-ministru, însoțit de înalte personalități din guvernul Keralei, delegația Bisericii Ortodoxe Române găsește un binevenit prilej să dea expresie recunoștinței sale și pentru atenția de care s-a bucurat din partea statului în timpul călătoriei în India. Găzduiți în acest frumos palat guvernamental, am fost fericiți ca, în cadrul primirii pe care Exce-

lența Sa, Domnul prim-ministru Achuta Menon ne-a acordat-o, să arătăm cât de mult am fost impresionați văzînd pretutindeni tineri și copii cu cărțile sub braț mergînd sau întorcîndu-se de la școală. Am remarcat, de asemenea, că în acțiunea de culturalizare din acest stat, Biserica Ortodoxă Siriană de Răsărit, în frunte cu Sanctitatea Sa Catolicosul Baselius Mar Toma Matei I, este prezent prin organizarea și susținerea a numeroase colegii, școli și alte așezăminte sociale vizitate de noi în acest timp.

Sprijinirea năzuințelor nobile ale popoarelor în mijlocul cărora activează Bisericile este una din trăsăturile esențiale ale Ortodoxiei. În lumina ei, Bisericile Ortodoxe locale sînt Biserici naționale și își statornicesc legăturile lor pe cele mai vitale principii creștine și umane, de egalitate și dragoste, care exclud orice formă de supremație jurisdicțională, orice formă de amestec din afară sau tendințe de dominare. Pe acest luminos drum al adevăratei slujiri creștine se află în zilele noastre încheiate legăturile frățesti dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă Siriană de Răsărit. Contactele frățesti dintre cele două Biserici au adus roade nu numai în domeniul religios, ci și în promovarea prieteniei și colaborării dintre țările noastre, Republica Socialistă România și India. Slujind cu credincioșie doctrina și tradițiile noastre apostolice, noi slujim în aceeași măsură tradițiile popoarelor noastre, năzuințele lor de dreptate, de pace și de prosperitate. Pentru noi, India reprezintă nu numai leagănul unei culturi de mai multe ori milenare, ci și țara prietenă, în care se află astăzi lucrînd în domeniul industriei petrolului numeroși specialiști români — așa cum ați afirmat, Domnule prim-ministru. Este cunoscută în lume activitatea Bisericii Ortodoxe Române care, împreună cu celelalte culte din România, se bucură de o deplină libertate religioasă, în toată strădania ei. Însăși prezența noastră aici, răspunzînd invitației Sanctității Sale Catolicosului Baselius Mar Toma Matei I, adresată Prea Fericitului Patriarh Justinian al României, ca și vizitele în țara noastră a unor ierarhi ai Bisericii din India, sînt mărturii ale bogatei lucrări desfășurate de Biserica Ortodoxă Română.

Încrezători într-o cât mai largă cunoaștere și colaborare de viitor, în numele Prea Fericitului Patriarh Justinian al Bisericii Ortodoxe Române, delegația noastră salută cu căldură prezența Domniei Voastre Domnule prim-ministru și adresează, și cu acest prilej, cele mai calde urări de rodnică arhipăstorire Sanctității Voastre, Baselius Mar Toma Matei I, la conducerea Bisericii Ortodoxe Siriene a Răsăritului. Pentru a sublinia dragostea noastră frățescă pentru Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Korrilos, clerul și credincioșii, care ne-au întîmpinat cu multă căldură, înmînam Înalt Prea Sfinției Sale engolpionul și crucea din partea Prea Fericitului Patriarh Justinian, cu doriri de a le purta cu depline bucurii duhovnicești mulți și fericiți ani».

Marți, 17 februarie 1976, oaspeții români au vizitat templul lui Shiva din Trivandrum, localitatea Kovalam și Capul Comavin.

Miercuri, 18 februarie 1976, delegația Bisericii noastre a plecat la Bombay unde a vizitat parohia ortodoxă siriană din localitate.

Joi, 19 februarie 1976, s-a vizitat insula Elefanta, cu templul lui Shiva. Cu aceasta, delegația Bisericii Ortodoxe Române și-a încheiat vizita oficială în India.

Întoarcerea în țară s-a făcut prin Frankfurt pe Main (R. F. Germania).

Vizita delegației noastre în India a constituit un eveniment de seamă, pentru dezvoltarea relațiilor ecumenice dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă Siriană a Răsăritului din India.

LUCRĂRILE SECRETARIATULUI INTERNAȚIONAL AL CONFERINȚEI CREȘTINE PENTRU PACE

Între 14—16 ianuarie 1976 s-au desfășurat la Praga lucrările Secretariatului Internațional al Conferinței Creștine pentru Pace, la care, din partea Bisericii Ortodoxe Române, a participat P. C. Pr. Ilie Georgescu. La lucrări au fost prezenți majoritatea membrilor Secretariatului (U.R.S.S., Cehoslovacia, Bulgaria, Polonia, R.D. Germană, R.F. Germania, Olanda, Sierra-Leone).

Referatul principal prezentat de Prof. Josef Smolik s-a intitulat: *Contribuția Adunării Generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Nairobi pentru pace și dreptate*. În referatul său profesorul cehoslovac a făcut o prezentare a modului în care s-au desfășurat lucrările de la Nairobi (23 noiembrie—10 decembrie 1975) precum și o analiză a rezultatelor. S-a evidențiat faptul că la Nairobi s-a urmărit punctul de vedere teologic în problemele sociale, participanții acordând o deosebită atenție discutării premiselor unei noi ordini economice internaționale prin care se ține seama de problemele imediate ale țărilor neangajate și ale celor în curs de dezvoltare.

Adunarea de la Nairobi a acordat o atenție deosebită problemei păcii și destinderii internaționale, precum și cele ce privesc continentul african (lichidarea vestigiilor coloniale, rasismul și apartheidul). S-au evidențiat de asemenea modalitățile de cooperare dintre Conferința Creștină pentru Pace și Consiliul Ecumenic al Bisericilor, cooperare subliniată și cu alte prilejuri.

După referatul prezentat, episcopul Ian Mihalko a luat cuvântul în numele Consiliului ecumenic local. Vorbitorul a asigurat încă o dată conducerea Conferinței Creștine pentru Pace de tot sprijinul moral și material al Bisericilor din Cehoslovacia.

În încheierea lucrărilor s-a adoptat un comunicat al sesiunii. După aceasta Dl. I. Hruza, directorul oficiului federal pentru problemele religioase din Cehoslovacia a oferit participanților la sesiune un cocktail la hotelul «Moscova» din Praga.

ȘEDINȚA PREZIDIULUI CONFERINȚEI BISERICILOR EUROPENE

Între 29—31 ianuarie 1976, a avut loc la Bad-Gandersheim, în R. F. Germania, ședința Prezidiului Conferinței Bisericilor Europene, la care, din partea Bisericii Ortodoxe Române, a participat P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, care a avut delegație de a-l înlocui pe I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei.

Cu acest prilej, secretarul general al Conferinței Bisericilor Europene, Dr. Glen Garfield Williams a prezentat raportul privind rolul pe care îl joacă Bisericile din Europa pentru înțelegere, pentru stabilirea și menținerea unui climat bun între Est și Vest.

Cu prilejul raportului directorului de studii, s-a propus ca una din ședințele viitoare ale unui grup de studii europene să ia apărarea celor care refuză serviciul militar pe motive de impedimente de conștiință. P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul a luat cuvântul explicând că ar fi nepotrivit ca această Conferință să se amestece în probleme în care statele europene au legi precise. În continuare, P. S. Sa a vorbit despre motivele de conștiință, care fac pe majoritatea oamenilor să fie gata a-și jertfi viața pentru patrie. Noi trebuie să luptăm pentru pace, dezarmare și o

rînduială economică echitabilă, în așa fel încît să fie înlăturate bazele orînduirii care mai cheamă încă oamenii sub arme și care mai motivează necesitatea luptei cu agresiunea. Acest punct de vedere al P. S. Sale a fost însușit de participanții la ședință.

Au fost de asemenea discutate raporturile dintre Conferința Bisericilor Europene și Biserica Romano-Catolică, rezultatele celei de a V-a Adunări generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor la Nairobi-Kenya, relațiile cu Conferința Creștină pentru Pace, rezultatele Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa. Au fost fixați delegații la viitoarea întrunire a Comisiei mixte (C.I.C.A.R.W. S.—K.E.K), ce va avea loc între 19—27 aprilie la București.

A fost format un grup-nucleu din cinci persoane care să pregătească o adunare cu tema *Ecumenismul în Europa* la care Biserica Ortodoxă Română este solicitată să numească un reprezentant al acestui grup-nucleu. S-a creat de asemenea un grup comun de lucru între Conferința Creștină pentru Pace și Conferința Bisericilor Europene în care a fost propus a face parte și I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului.

Viitoarea întâlnire a Prezidiului Conferinței Bisericilor Europene va avea loc între 24—26 noiembrie a.c. în Portugalia sau Elveția.

La invitația Dr. Gerhard Heintze, Episcopul evanghelic de Brunschwig, P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, a ținut în orașul Bad-Gandersheim, o conferință despre *Biserica Ortodoxă Română astăzi*, în fața unui auditoriu numeros, conferința fiind bine primită.

LUCRĂRILE COMISIEI ANTIRASISM ALE CONFERINȚEI CREȘTINE PENTRU PACE

Între 2—6 februarie 1976 a avut loc la Academia Evanghelică Arnoldsheim din Schmitten Frankfurt — R. F. Germania — sesiunea de lucru a Comisiei antirasism a Conferinței Creștine pentru Pace, la care din partea Bisericii Ortodoxe Române a participat P. S. Episcop Nestor Severineanul, vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Craiovei.

La lucrări au luat parte peste 40 de delegați din toate continentele. În prima ședință de lucru participanții au fost salutați de pastorul Martin Stöhr, directorul Academiei Evanghelice Arnoldsheim, din R. F. Germania și de pastorul Karoly Toth, secretarul general al Conferinței Creștine pentru Pace.

A fost prezentat apoi referatul tratînd acțiunile întreprinse de către Conferința Creștină pentru Pace în problema antirasială pînă la zi.

Luînd cuvîntul, delegatul Bisericii Ortodoxe Române a expus învățătura Bisericii Ortodoxe, potrivit căreia orice asuprire sau exploatare a oamenilor, acțiunile de discriminare, rasismul, colonialismul și neocolonialismul, sub toate formele lor, vizibile sau ascunse, sînt păcate atît înaintea lui Dumnezeu cît și a oamenilor. Această învățătură a fost arătată de Mîntuitorul, și a fost accentuată atît de Sfinții Apostoli cît și de către Sfinții Părinți.

În continuarea expunerii sale, P. S. Episcop Nestor a arătat că Biserica Ortodoxă Română are o experiență seculară, chiar dacă altădată nu se bucura de recunoașterea autocefaliei sale depline. Astăzi, — a arătat vorbitorul — sîntem o Biserică autocefală și un popor liber și stăpîn pe prezentul și viitorul nostru. Biserica Ortodoxă Română sprijină pe linie bisericească menținerea libertății fiecărui popor în lume, dobîndirea libertăților unor popoare care sînt lipsite de drepturi. Prin aceasta Biserica noastră își aduce contribuția sa la instalarea unei noi

ordini economice, sociale și politice în lume, la înlăturarea urmărilor nefaste ale rasismului și la instaurarea dragostei și păcii între oameni și popoare.

Cuvîntarea și intervențiile delegatului român s-au bucurat de o deosebită atenție, constituind, apoi, concluziile lucrărilor acestei întruniri.

SEMINARUL PENTRU DIALOGUL ISLAMO-CREȘTIN

În ziua de 1 februarie a.c. în Sala Congreselor din Tripoli — Capitala Libiei — s-au deschis lucrările Seminarului pentru dialogul dintre lumea musulmană și Biserica Romano-Catolică. Invitația de participare a fost făcută de către conducerea statului musulman Libian, în colaborare cu Cetatea Vaticanului. Din partea Bisericii Romano-Catolice au participat: Cardinalul Sergio Pignedoli, președintele Secretariatului pentru relațiile cu necreștinii, Episcopul Piero Rossano, secretar al Secretariatului, Pr. François Abu Moukh, șeful secției pentru relațiile cu musulmanii în cadrul aceluiași Secretariat și alții.

Din partea islamică a luat parte Dr. Mohammad Ahmed Sharif, Ministrul Instrucțiunii și Educației Publice din Libia; Ahmed Shehati, secretarul pentru Relațiile Externe ale Uniunii Socialiste Arabe din Libia; Dr. Abdur-Rahman Utbah, profesor la Școala normală din Tripoli (Libia); Ibrahim-al-Ghuwayl, jurist, membru al Uniunii Socialiste Arabe (Libia); Dr. Sobhi Saleh, profesor la Universitatea libaneză (Liban); Dr. Izzid-Din Ibrahim, consilier al emirului în Emiratele Unite (Gulful Arabic) ș.a.

Între observatori, în afară de catolici și musulmani, s-a remarcat prezența unor protestanți și a unui număr de reprezentanți ai Bisericilor Ortodoxe și ai Bisericilor Vechi-Orientale. Astfel, din sînul Bisericilor Ortodoxe au fost de față observatori din Patriarhia Alexandriei (I. P. S. Mitropolit Parthenios al Cartaginei, cu doi însoțitori); Patriarhia Moscovei (P. S. Episcop Macarie, reprezentant permanent la Geneva, pe lângă Consiliul Ecumenic al Bisericilor); Arhiepiscopia Ciprului (profesorul Benedictos de la Seminarul din Nicosia); Arhiepiscopia Greciei (profesorii Nikos Nissiotis și George Roditis); Bisericile Vechi-Orientale au fost reprezentate de observatori veniți din: Biserica Coptă din Egipt, Biserica Etiopiei, Biserica Siriană (Liban și Siria), Biserica Chaldeenă din Irak.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române au participat: I. P. S. Arhiepiscop Dr. Antim Nica al Tomisului și Dunării de Jos și P. C. Pr. Asistent Alexandru I. Stan de la Institutul teologic universitar din București.

Din delegația română, alături de reprezentanții Patriarhiei Române, au făcut parte Șeful Cultului Musulman, Muftiul Mehmet Jakub, însoțit de Negeat Osman, imamul geamiei din Ciocîrlia (com. Constanța), care se aflau deja la Tripoli, împreună cu Dl. Menat Sadi, președintele C.A.P. Tătaru, com. Comana (jud. Constanța), toți invitați ai șeicului Mahmud Subhi, Președintele Asociației «Chemarea Islamică» din Libia.

Lucrările Seminarului pentru Dialogul islamo-creștin s-au deschis festiv în după-amiaza zilei de duminică 1 februarie, prin recitarea unor versete din Coran și citirea unei pericope din Sfînta Evanghelie de la Matei V, 1—12. A urmat alocuțiunea de salut adresată de Președintele delegației islamice, Mohammad Ahmed El-Sharif, Ministrul Instrucțiunii și Educației din Libia, și alocuțiunea președintelui delegației creștine romano-catolice, Cardinalul Sergio Pignedoli, conducătorul Secretariatului general pentru necreștini de pe lângă Vatican.

După aceste alocuțiuni, cele două delegații și-au ales raportorii seminarului și un Secretariat pentru redactarea documentelor privind desfășurarea ședințelor.

Luni, 2 februarie, dimineața, s-au susținut două referate, pe tema: *Religia ca ideologie de viață*, de către Dr. Abd-ur-Rahman Utbah și Antony Chullikal. Membrii comisiilor au făcut scurte intervenții asupra referatelor și, după aceea, s-a dat observatorilor prezenți în sală posibilitatea de a rosti saluturi sau comentarii cu privire la dialogul început.

Luând cuvântul mai întâi *I. P. S. Arhiepiscop Dr. Antim Nica* a spus :

«*Domnule Președinte,
Dragi prieteni creștini și musulmani,
Onorată Adunare,*

Sîntem deosebit de bucuroși să ne aflăm aici la această importantă întrunire islamo-creștină, ca delegați observatori din partea Patriarhiei Ortodoxe Române și a Cultului Musulman din România și să aducem vii mulțumiri înaltelor foruri organizatoare, care ne-au adresat amabila lor invitație de participare.

De asemenea, sîntem fericiți să venim într-o țară frumoasă și prietenă, plină de vestigii ale unei vechi civilizații romane și islamice, și unde, între altele, am regăsit cu deosebită emoție glorioasele urme ale romanilor, strămoșii poporului nostru român. Totodată, avem plăcutul prilej de a cunoaște o țară independentă, generos dăruită de Dumnezeu cu resurse naturale, o țară în care se depun eforturi însemnate de către marele conducător al Revoluției de la 1 septembrie, Colonelul Moammer El Gaddafi, pentru bunăstarea și progresul întregului popor al Libiei.

Ne-a fost dat, în același timp, să luăm cunoștință cu plăcere de succesele remarcabile obținute de poporul libian frate în toate domeniile de activitate.

Salutăm călduros inițiativa luată de Republica Arabă Libiană, împreună cu Statul Vatican, a căror cooperare a făcut posibilă ținerea acestui dialog inter-religios, dorit și binevenit pentru îmbunătățirea relațiilor dintre creștinii și musulmanii din lumea de astăzi.

Contactele și dialogul dintre oamenii de diferite ideologii constituie o necesitate izvorâtă din imperativele vremii în care trăim, și totodată, pentru noi reprezentanții religiilor, acestea sînt îndatoriri morale, ce decurg din înseși temeliile învățăturii noastre de credință și din conștiința noastră religioasă.

Este timpul ca vechile tensiuni religioase de veacuri să fie abandonate, iar rămășițele atitudinilor ostile reciproce să fie definitiv anihilate. Credința noastră într-un singur Dumnezeu Milostiv și Îndurat, trebuie să devină un factor unificator, care să ne apropie în respect, prețuire și dragoste unii față de alții. Ne sînt vii în cuget cuvintele Sfintelor Scripturi, care spun că «Dumnezeu, care a zidit lumea aceasta și toată cele ce sînt într-însa... a făcut dintr-un sînge întregul neam omenesc, ca să locuiască peste toată fața pămîntului» (Fapte XVII, 24—26).

Adîncind acest veșnic adevăr, noi avem ferma convingere că formăm cu toții o singură familie umană și că principala misiune a religiilor pe care le reprezentăm este de a sluji armonia socială, binele comun și fericirea tuturor oamenilor.

În acest sens, însuși Domnul nostru Iisus Hristos a rostit următoarele cuvinte sîlente : «Eu am venit ca lumea viață să aibă, și încă din belșug» (Ioan X, 10).

Acestea sînt temeiurile pentru care noi ne punem deosebite speranțe în lucrările dialogului început aici între credincioșii Evangheliei și cei ai Coranului, și care lucrări, desigur continuate și lărgite, vor contribui la deschiderea de noi pers-

pective și orientări în relațiile dintre creștini și musulmani, vor aduce un spor de încredere reciprocă și de colaborare și vor înlesni crearea unui climat de destindere internațională și de pace în lume.

Prea distinsă adunare,

Poporul nostru român privește cu simpatie orice străduință pentru ridicarea nivelului de viață al oamenilor și susține necesitatea rezolvării tuturor conflictelor dintre națiuni pe calea dialogului și a tratativelor pașnice.

Poporul nostru urmărește îndeaproape procesul de lichidare a rămășițelor colonialiste și a tendințelor neo-colonialiste de orice fel și sprijină cu hotărîre aspirațiile popoarelor de a se elibera de sub apăsarea și dominația imperialistă. De asemenea, el acordă o atenție deosebită rolului pe care-l pot avea țările mici și mijlocii în aplanarea conflictelor dintre popoare, pentru instaurarea unei păci drepte și trainice în lume, pentru garantarea dreptului sacru al fiecărui stat și popor la independență, libertate, suveranitate națională, dreptul la dezvoltare potrivit sistemului economic și social pe care și l-a ales.

Aceste principii de etică socială și internațională au fost subliniate de președintele României — Nicolae Ceaușescu —, cu ocazia vizitei sale în această țară, acum doi ani în urmă, când a fost primit cu entuziasm și prietenie de poporul libian.

Totodată și cultele din țara noastră, profund conștiente de răspunderea lor spirituală față de credincioșii proprii și față de viața publică, bucurîndu-se de libertate religioasă, trăiesc în bună înțelegere și armonie unele cu altele și colaborează cu succes în acțiunile de interes obștesc, pentru progresul noii societăți din țara noastră.

Între aceste culte sîntem fericiți să menționăm că, alături de Biserica Ortodoxă Română, Comunitățile islamice al căror distins conducător, marele Muftiu Mehmet Iacob, prezent împreună cu noi la această Adunare, oferă un exemplu de conviețuire pașnică și de loială cooperare cu ceilalți cetățeni din țara noastră.

Și ca să încheiem, permiteți-mi ca în numele delegației noastre la această Adunare și al clerului și credincioșilor noștri, să aducem acestei prestigioase și memorabile întruniri urările noastre sincere de succes deplin, pentru atingerea înalțelor scopuri pe care ea le urmărește, spre binele comun al părților reprezentate aici și al omenirii întregi, ca și spre lauda și preamărirea preasfîntului nume al cerșcului nostru Dumnezeu și Părinte, tuturor.

Cuvîntul de salut al I.P.S. Arhiepiscop Dr. Antim Nica a fost ascultat cu viu interes de cei prezenți.

Organizatorii au multiplicat textul în limba engleză și arabă și l-au distribuit participanților.

În după-amiaza aceleiași zile Președintele Libiei, colonelul Moammer El-Geddafi, a fost invitat să ia parte la discuții. După cîteva întrebări puse celor două comisii, președintele El Geddafi a expus punctul său de vedere asupra relațiilor care trebuie să existe între adepții religiilor monoteiste și asupra posibilităților de ameliorare a acestor relații. Între altele, a spus: «Dacă musulmanii ar fi înțeles pe deplin Coranul, dacă creștinii ar fi înțeles pe deplin Biblia și dacă evreii ar fi înțeles bine Vechiul Testament, ei ar fi descoperit că nu există deosebiri esențiale care să ducă în chip necesar la războaie».

Prezența și participarea sa activă la lucrări au conferit dialogului un stimulent și un prestigiu deosebit.

Marți, 3 februarie, s-au prezentat referate asupra subiectului: *Bazele doctrine comune celor două religii și punctele de convergență*, de către Prof. Maurice Borrmans și Dr. Ismail Farouqi. După-amiază au urmat discuții referitoare la problemele ridicate de referenți.

Miercuri, 4 februarie, a fost tratată tema: *Dreptatea socială — rod al credinței în Dumnezeu*, referatele fiind susținute de Prof. Arnulf Camps și Ibrahim al Ghuwayl.

Joi, 5 februarie, cele două comisii au prezentat referate asupra subiectului: *Cum putem să înlăturăm prejudecățile și lipsa de încredere care ne despart?* Autorii referatelor au fost: Mohammad Laishoubi și Arnulf Camps.

Între vorbitorii de seamă din partea observatorilor, menționăm pe Raphael Caldera — fost președinte al Venezuelei. Acesta a insistat — printre altele — să se continue asemenea întruniri, într-o atmosferă de sinceritate și prietenie, spre a se realiza un orizont mai larg cu privire la justiția socială pe plan internațional. De asemenea, între numeroșii observatori, a luat cuvântul reprezentantul UNESCO, Episcopul Athanasios din Biserica Siriană (Liban) și Prof. Dr. Nikos Nissiotis (Biserica Ortodoxă a Greciei).

La sfârșitul lucrărilor, membrii celor două comisii, catolică și islamică, au întocmit un amplu comunicat, căruia i s-a dat citire în ultima ședință, vineri, 6 februarie:

Comunicat comun:

„Cele două părți afirmă că credința în Dumnezeu implică în mod necesar susținerea dreptului în toată lumea, și contribuția la victoria demnității și a fericirii omului. Ele îndeamnă toate forțele binelui din lume să pună în practică acest principiu în conduita indivizilor, a comunităților și a popoarelor și a statelor, pentru a le mobiliza în fața nedreptății în toate formele ei și pentru a face să triumfe demnitatea omului, ca omul să-și realizeze bunăstarea și libertatea sa.

Cu privire la respectarea demnității omului, cele două părți resping și denunță discriminarea rasială sub toate formele ei, deoarece aceasta constituie o degradare a omului, cinstit de Dumnezeu.

În vederea realizării bunăstării omului, cele două părți afirmă necesitatea de a-și unifica eforturile spre a pune în serviciul umanității programele de dezvoltare, planificare, repartizarea bogățiilor și schimburilor internaționale, deoarece existența milioaneilor de înfomețați și dezmoșteniți, în diferite părți ale lumii, constituie o rușine pentru umanitate și are repercusiuni asupra tuturor valorilor religioase. Prin urmare, cele două părți lansează un apel insistent către toate statele, instituțiile și organismele internaționale care se ocupă de dezvoltare, să acorde importanță primordială acestor obiective.

Cele două părți afirmă că pacea face parte din însăși misiunea religiei. Cele două părți aspiră la realizarea păcii pe baza justiției și a dreptului. Ele fac apel la țările care dispun de arme distrugătoare să înceteze fabricarea lor și să-și concentreze eforturile în slujba obiectivelor pașnice, pentru a realiza fericirea și prosperitatea omenirii.

Patrimoniul civilizației și al culturii aparține întregii umanități. Omenirea este îndreptățită să moștenească acest patrimoniu într-un mod corect și just.

Ținând cont de circumstanțele de neîncredere care au existat între lumea musulmană și lumea creștină, cele două părți cer universităților, așezămintelor religioase și institutelor teologice, să înlesnească și să asigure schimburi de profesori din cele două religii.

Pentru a reduce distanța dintre statele avansate din punct de vedere științific și țările în curs de dezvoltare, convinse de dreptul tuturor popoarelor la progres, cele două părți solicită Organizației Internaționale pentru Educație, Știință și Cultură, să elaboreze o Cartă Universală pentru dreptul tuturor popoarelor de a beneficia de cuceririle științifice ale tehnologiei și procedeele tehnologice. Această carte trebuie să fie aprobată de Organizația Națiunilor Unite.

Țările lumii a treia nu trebuie să fie private tocmai de acest drept.

Scopul Seminarului, așa cum reiese din lucrările sale, a fost de a crea o nouă atmosferă, de încredere reciprocă, între lumea musulmană, și lumea creștină, pentru a face să dispară feluritele urmări și dificultăți moștenite din perioadele de divergență, de discordie și de colonialism, de a cerceta adevăratele lor cauze și a întreprinde eforturi comune pentru a le elimina.

De remarcat este faptul că partea catolică angajată în acest colocviu a manifestat rețineri față de unele articole din comunicatul final.

În general, lucrările Seminarului pentru dialogul islamo-creștin de la Tripoli s-au desfășurat într-o atmosferă de bunăvoință reciprocă.

Președintele El Geddafi a oferit o recepție la sfârșitul lucrărilor și a primit pe oaspeți la palatul prezidențial.

În cinstea Seminarului pentru dialogul islamo-creștin s-a emis o emblemă specială, reprezentând o turlă de biserică și un minaret, așezate oblic pe cărțile sfinte deschise ale celor două religii, Evanghelia și Coranul. În partea superioară a emblemei două ramuri de măslin marchează simbolul păcii.

Cu prilejul încheierii lucrărilor, s-a emis un timbru special și s-au organizat vizite la obiective turistice din epoca romană în localitățile Sabratha și Leptis Magna, situate pe litoralul sudic al Mediteranei.

Considerăm că prin dialogul de la Tripoli s-a făcut un început bun pentru cunoașterea și apropierea dintre cele două religii monoteiste și că asemenea inițiative trebuie continuate și lărgite, astfel, încât ele să slujească adecvat idealurile de pace și bună conviețuire ale credincioșilor tuturor religiilor de pe oricare meridian al globului pământesc pentru destindere, colaborare pașnică și progres în lumea întreagă.

C R O N I C Ă

Joi, 22 ianuarie 1976. — Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit în audiență specială pe Dl. Traian Iancu, Directorul Uniunii Scriitorilor, Dl. Eugen Jebeleanu și Dl. Dan Hăulică, în problema unei colaborări la cele 10 reviste și publicații ale Uniunii Scriitorilor.

Au fost de față și P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal și P. C. Pr. Ioan Găgiu, directorul Administrației Patriarhale.

Sîmbătă, 24 ianuarie 1976. — Prea Fericirea Sa Părintele Patriarh Justinian a primit pe P. Cuv. Arhim. Vasile Costin, Superiorul Căminului românesc de la Ierusalim.

Joi, 12 februarie 1976. — La ora 12, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit vizita de curtoazie a noului Ambasador al Indiei la București, Excelența sa S. L. Kaul.

Au fost de față: P. S. Episcop-vicar Roman Ialomiteanul și P. C. Pr. Ioan Găgiu, directorul Administrației Patriarhale.

Sîmbătă, 14 februarie 1976. — La ora 11 Prea Fericitul Părinte Patriarh a primit pe reprezentantul Societății de Radio și Televiziune Britanică (BBC) care împreună cu doi colaboratori și conduși de Dl. Rus Remus au vizitat localități din Maramureș și din alte regiuni, mînăstiri, și biserici-monumente istorice.

Acești reprezentanți ai BBC vor veni și de Sărbătorile Sfințelor Paști; pentru pregătirea unui film documentar.

La ora 12,30 Prea Fericirea Sa a primit pe Dl. consul general Ioan Popescu, de la Ambasada Română din Paris, reîntors în țară.

Luni, 16 februarie 1976. — Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit pe dl. sculptor Obreja, de la I. B. Ateliere, reîntors de la Homs-Siria, unde a întocmit proiectul pentru sculptarea în lemn a unei catapetesme noi, la cererea Mitropolitului de Homs, I. P. S. Sa Alexe.

Sîmbătă, 21 februarie 1976. — La ora 10,15 Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit pe Mons. Albert Rauch și pe Rev. Irineu Totzke de la Mînăstirea Niederaltaich (R. F. Germania) veniți în țara noastră ca invitați ai Prea Fericirii Sale.

Tot în această zi, după-amiaza, au sosit membrii delegației sinodale venind din Kerala-India, unde participaseră la unele festivități ale Bisericii Ortodoxe Siriene de Răsărit.

P. Cuv. Arhim. B. V. Anania din USA ca invitat la sărbătorirea celei de a 75-a aniversări a zilei de naștere a Prea Fericitului Patriarh Justinian.

Vineri, 27 februarie 1976. — La ora 13, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit pe P. S. Episcop Germain Hardy și pe însoțitorii P. S. Sale, le-a oferit albume și unele daruri.

DIN ACTIVITATEA COMUNITĂȚILOR ORTODOXE ROMÂNE DE PESTE HOTARE

ARHIEPISCOPIA MISIONARĂ ORTODOXĂ ROMÂNĂ ÎN AMERICA

Revista românească de spiritualitate ortodoxă, «Credința» nr. 1/1976. — Articolul *Bunătatea și dreptatea Domnului*, semnat de Pr. Dr. Dumitru Bodale, constituie nu numai o pildă grăitoare ci și un îndemn hotărât spre o viață creștină, o viață trăită în Dumnezeu și cu Dumnezeu. Bunătatea și dreptatea dumnezeiască nu numai că nu exclud această viață, ba mai mult o implică ca fiind constituantă permanentă a autenticității creștinismului.

Thoughts on the Bicentennial. I. P. S. Arhiepiscop Victorin se adresează prin intermediul revistei «Credința» tuturor românilor care trăiesc pe pământul american, cu îndemnul de a se alătura frățește la sărbătorirea a 200 de ani de independență a Statului american. I. P. S. Sa își exprime dorința ca anul 1976, anul acestei aniversări, să fie un an al bucuriei, păcii și unității nu numai în cadrul etnic, românesc ci între și cu toate naționalitățile din America.

Dl. Gheorghe Alexe, sub titlul *Centre de documentare etnică* înserează o serie de instituții americane specializate în colectarea, studierea și valorificarea moștenirilor etnice, dintre care unele se ocupă direct de etnicitatea românească. Între acestea menționează: South East Michigan Regional Ethnic Heritage Studies Center (care publică un foarte interesant «Ethnic Directory» și o revistă bilunară «Heritage Exchange») din Detroit, Wayne County Community College și Macomb County Community College în Warren, Michigan, American Institute for Writing Research din New York care publică cartea documentară «Who's Who in Romanian America» etc.

Revista mai cuprinde știri din Eparhie și rubricile «News from here and there», «Familia noastră», «Donații la Arhiepiscopie».

*

Așezămintele românești de la Ierusalim și Iordan

Revista de teologie și cultură românească «Învierea», nr. 8—9/1975. — Pe prima pagină este publicat reportajul documentar: *Sărbătorirea Zilei numelui Prea Fericitului Patriarh Justinian la Biserica română din Ierusalim*. Ziua de 2 august, 1975, sărbătoarea onomastică a Prea Fericitului Patriarh Justinian, a fost pentru Superiorul și personalul Bisericii ortodoxe române din Ierusalim prilej de bucurie și de deosebită festivitate.

La Sfânta Liturghie, Te-Deum, și recepția oferită cu această ocazie au luat parte numeroși ierarhi și clerici din Patriarhia Ierusalimului, reprezentanți ai Bisericilor creștine din Ierusalim, reprezentanți ai Ministerului Cultelor și ai autorității de Stat din Israel, precum și numeroși creștini.

În cuvântările rostite, P. Cuv. Arhim. Vasile Costin și I. P. S. Arhiepiscop Artemios de Neapolis, reprezentantul Patriarhiei Ierusalimului, au conturat personalitatea Prea Fericitului Patriarh Justinian și aportul Prea Fericirii Sale în cadrul Bisericii Ortodoxe Române și pentru cauza Ortodoxiei și a creștinismului.

Magdala, de Pr. Dr. Nicolae Neaga, constituie un studiu arheologic biblic cu privire la localitatea Magdala, astăzi «El Medjel», este situată la câțiva kilometri de orașul Tiberiada pe malul lacului Ghenizaret: De aici era originară Maria Magdalena (Marcu XV, 40 și Luca X, 40). Aici a poposit Iisus după înmulțirea peștilor și a pîinilor (Marcu XV, 40) și a poposit de multe ori cînd se întorcea în Galileea. Magdala însemna turn, adică înălțime de unde localnicii puteau urămări apropierea străinilor de sat și deplasarea turmelor lor.

În Sfînta Scriptură, localitatea apare pentru prima oară în cartea Facerii XXXV, 21 unde este numită Migdal Eder—Turneul turmei. Iosua (XIX, 38) identifică Migdal Eder cu Magdala, din Sfînta Evanghelie după Matei (XV, 39) cea dintîi mențiune în Noul Testament.

Diac. Drd. Emilian Cornițescu, semnează articolul *Preligurarea Sfintei Cruci în Vechiul Testament*. Autorul consideră toiagul lui Moise (Exod V, 22—25; VII—VIII; XVII, 6—7), pomul vieții din rai (Exod XIX, 30—37), șarpele de aramă ridicat în pustiu (Exod XXI, 6—9) ca prefigurări în Vechiul Testament ale Sfintei Cruci prin mijlocirea căreia Dumnezeu ne-a adus viața veșnică și ne vine în ajutor ca să trecem orice necaz și nevoie. Prin ea pașii noștri sînt îndreptați pe drumul dreptății și al vieții liniștite, lipsite de valurile păcatului.

Astăzi este începătura bucuriei a toată lumea, de Monahia Eufrasia Sirbu, reliefează importanța nașterii Sfintei Fecioare Maria pentru noi toți, eveniment marcat nu numai de Sfînta Scriptură dar și de întreaga imnologie în pictură bisericească.

Ierom. Dosoftei Mocănașu, în *Lumină lină*, remarcă vechimea acestui imn creștin care este plin de învățături de credință și de învățături morale.

Arhim. Dr. Vasile Costin semnează *Din tezaurul patristic al Bisericii Ortodoxe*. Autorul se oprește asupra Sfîntului Vasile cel Mare: «Despre folosul vieții de obște», prezentînd traducerea acestei lucrări.

Ana Popa, *Semnificația unor reliefuri de pe Columna traiană*, face unele considerații cu privire la scenele marcate pe Columna lui Traian, care reprezintă o cronică sculptată a războaielor daco-romane din anii 101—102; 105—106.

DIN VIAȚA BISERICILOR ORTODOXE SURORI

PATRIARHIA CONSTANTINOPOLULUI

FEMEILE NU POT AVEA ACCES LA HIROTONIE. — Într-o declarație publică, Sanctitatea Sa Dimitrios, Patriarhul Constantinopolului a arătat, că problema hirotoniei femeilor nu se pune în Biserica Ortodoxă. Mai mult, nici clerul, nici credincioșii Bisericii Ortodoxe nu doresc aceasta.

REPREZENTANȚI AI PATRIARHIEI ECUMENICE ÎN CONSILIUL ECUMENIC AL BISERICILOR. — La Adunarea generală de la Nairobi (Kenya) au fost aleși din partea Patriarhiei din Constantinopol, următorii: I. P. S. Hrisostom, Mitropolit de Mira și I. P. S. Paul, Mitropolitul ortodocșilor greci din Suedia.

BISERICA ORTODOXĂ DIN CRETA. — După cum se știe, Biserica Ortodoxă a Cretei numără aproximativ 1/2 milion de credincioși în opt dioceze cu circa 700 parohii. Biserica Ortodoxă a Cretei deși depinde de jurisdicția Patriarhiei Ecumenice are semiautonomie.

PATRIARHIA ALEXANDRIEI

NOII ALEȘI ÎN CONSILIUL ECUMENIC AL BISERICILOR. — La Adunarea generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Nairobi a fost ales în Comitetul Central I. P. S. Partenios, Mitropolitul Cartaginei.

PATRIARHIA ANTIOHIEI

La adunarea generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Nairobi, din partea Patriarhiei Antiohiei a fost ales în Comitetul Central I. P. S. Ignatios, Mitropolit de Latakia.

LEGIURI NOI ÎN PATRIARHIA ORTODOXĂ A ANTIOHIEI

După ce a fost ales Patriarh al Antiohiei, pe data de 25 septembrie 1970, Înalt Prea Sfinția Sa Elias al IV-lea a întreprins o nouă legiferare în sînul Patriarhatului, începînd cu Legea Fundamentală, promulgată pe data de 23 iunie 1973, urmată de Regulamentul Interior al Patriarhiei, din care a fost pînă acum promulgat Regulamentul Consiliilor, pe data de 28 iulie 1973. Aceste două legiuri au format obiectul unui studiu care a apărut sub titlul: «Biserica Ortodoxă a Antiohiei, Organizare și Funcționare în prezent», în revista Studii Teologice nr. 1—2, anul 1975.

Între timp, art. 41 din Legea Fundamentală care tratează despre succesiunea clericului celibatar sau călugărului, a fost astfel detaliat încît a devenit un capitol intitulat: «Bunurile clericilor». Îl vom reda în cele ce urmează.

BUNURILE CLERICILOR

1. Bunurile mobile și imobile care aparțin clericului celibatar sau călugărului înaintea hirotoniei, rămân o proprietate personală a lui și trec, după încetarea lui din viață, succesorilor lui legitimi atunci când aceștia există. Cît privește bunurile pe care clericul celibatar sau călugărul le dobîndește după hirotonia sa, pe cale de moștenire, testament sau donație de la rudele sale, sînt supuse aceluiași regim.

2. Bunurile mobile și imobile pe care le-ar primi clericul celibatar sau călugărul după hirotonia sa, altele decît cele amintite, ca fiind destinate Comunității ca persoană juridică, sînt considerate ca aparținînd Comunității sau instituției și nu pot fi înstrăinate decît în folosul Comunității și instituțiilor sale publice. După încetarea din viață a clericului respectiv, aceste bunuri rămîn în proprietatea Comunității și nu trec ca moștenire succesorilor săi legitimi.

3. Bunurile mobile și imobile pe care clericul celibatar sau călugărul nu le va declara în scris autorității de care depinde în termen de șase luni, că le-a primit prin moștenire, testament sau donație de la rudele sale, se socotesc ca făcînd parte din bunurile Comunității sau instituțiilor de care aparține clericul respectiv, numai dacă se va arăta că cadastrul înregistrat în numele lui la Departamentul imobiliar i-ar fi aparținut pe cale succesorală.

4. Bunurile amintite în aliniatul 1, 2 și 3 le va moșteni eparhia de care aparține clericul celibatar sau călugărul, sau mănăstirea în care viețuiește, dacă nu va avea un moștenitor legitim. Bunurile Patriarhului sînt supuse aceluiași dispoziții care se aplică asupra bunurilor clericilor și care sînt stipulate în acest articol.

5. Se acordă clericilor celibatari și călugărilor un interval de un an de la data promulgării acestei Legi spre a prezenta actele doveditoare amintite mai sus.

Extras din «Buletinul Patriarhiei Ortodoxe din Antiohia» pentru greco-ortodocși, februarie—martie 1975.

Activitatea Prea Fericitului Patriarh Elias al IV-lea, de legiferare — după ce a emis rînduielile mai sus arătate pentru toată Biserica Antiohiei, se manifestă mai de parte în calitatea sa de Mitropolit al Damascului promulgînd în 18 iunie 1974, pentru eparhia sa, două regulamente pe care le dăm mai jos în toată extinderea lor.

REGULAMENTUL INTERIOR AL CONSILIULUI EPARHIAL
DIN EPARHIA DAMASCULUI

DISPOZIȚII GENERALE

Art. 1. — Consiliul eparhial este un organ care colaborează, în mod efectiv, în viața spirituală bisericească, ajută pe Prea Fericirea Sa Patriarhul, în calitatea sa de Păstor al Eparhiei, în sporirea vieții spirituale și în supravegherea conducerii instituțiilor eparhiale.

Art. 2. — Consiliul este alcătuit din douăzeci și unu de membri, număr fixat de Decretul patriarhal nr. 10 din anul 1974. Membrii Consiliului sînt aleși de Congresul eparhial.

Art. 3. — Președintele Consiliului eparhial în Eparhia Damascului este Prea Fericirea Sa Patriarhul Antiohiei și întregului Orient. Prea Fericirea Sa poate delega în scris pe vicarul patriarhal sau pe un cleric la prezidarea uneia sau mai multor ședințe ale Consiliului.

CONSILIUL EPARHIAL

Art. 4. — Ședințele Consiliului se țin în Palatul patriarhal și sînt de două feluri :

a) Ședințe obișnuite care se țin în seara primei marți din fiecare lună, afară de cazul cînd președintele fixează o altă zi.

b) Ședințe extraordinare, care au loc din necesitate, la convocarea făcută de președintele Consiliului, sau în urma unei cereri scrise iscălite de cel puțin cinci dintre membri și prezentată Prea Fericirii Sale.

Art. 5. — Ședința va fi legată când vor fi prezenți mai mult de jumătatea membrilor.

Art. 6. — Hotărârile se iau cu majoritate absolută a membrilor prezenți, iar dacă numărul voturilor este egal de ambele părți, Prea Fericirii Sale, ca președinte, îi revine dreptul de a hotărî.

Art. 7. — Procesele verbale ale ședințelor Consiliului se scriu într-un registru special și se iscălesc de președinte și de secretar. Procesul verbal se citește la începutul ședinței următoare și se confirmă.

Art. 8. — Revizuirea unui decret, sau emiterea unui alt decret în contradicție cu acesta, nu este posibilă decât după trecerea a trei luni, într-o ședință la care vor fi prezenți mai mult de 2/3 din membrii Consiliului. Decretul trebuie să fie aprobat în asemenea caz cu majoritatea absolută a membrilor prezenți, conform dispozițiilor aliniatului (b) din art. 15 al acestui Regulament interior.

Art. 9. — Votul are loc în mod solemn și poate fi secret, după hotărîrea Consiliului.

Art. 10. — Consiliul poate fixa numărul potrivit al membrilor activi, sau să-i însărcineze să îndeplinească acte administrative și de contabilitate, după nevoie, în schimbul unor retribuții și în limitele sumelor investite cu acest scop.

Art. 11. — Ședințele obișnuite ale Consiliului nu se țin în timpul verii : în lunile iulie, august și septembrie.

Art. 12. — La deschiderea primei ședințe, președintele alege pe unul dintre membri ca secretar temporar, după care se procedează la alegerea secretarului pentru o durată de 2 ani.

Art. 13. — Când un post al Consiliului devine vacant dintr-un oarecare motiv, Prea Fericirea Sa Patriarhul hotărăște dacă se va putea lucra și cu numărul rămas al membrilor, cu condiția ca să nu fie mai puțin de 12 membri, sau se va proceda la ocuparea postului vacant prin alegere de către Congresul ortodox al Eparhiei Damascului.

ATRIBUȚIILE CONSILIULUI

Art. 14. — Consiliul se bucură de atribuțiile cuprinse în art. 30 din Regulamentul Consiliilor din Patriarhia Antiohiei.

PREȘEDINTELE CONSILIULUI

Art. 15. — Prea Fericirea Sa ca președinte al Consiliului :

a) Este reprezentantul Consiliului și purtătorul cuvîntului acestuia.

b) Iscălește hotărârile Consiliului și procedează la executarea lor. Are dreptul să trimită Consiliului ori ce hotărăște spre a fi revizuită după trecerea unei luni de la emiterea ei. Aceasta se face printr-o adresă care cuprinde motivele în cauză. Consiliului îi revine, atunci, datoria de a rezolvi problema care a stat la baza hotărîrii, după care va emite o hotărîre prin care va modifica sau va anula prima hotărîre. Totuși, dacă menține hotărîrea precedentă, hotărîrea trebuie să fie luată în acest caz de mai mult de 2/3 din membrii prezenți.

c) Supraveghează comisile Consiliului și dă îndrumările necesare.

d) Întocmește ordinea de zi și prezintă în fața Consiliului subiectele cuprinse într-însa.

e) Poate să prezinte Consiliului, din oficiu sau la cererea a cinci membri cel puțin, un subiect sau mai multe subiecte necuprinse în ordinea de zi. Nu poate, însă, să dea o hotărîre în această privință decât într-o ședință următoare, dacă Consiliul nu va hotărî contrariul.

f) Convoacă la adunare, sub președenția sa, ori care dintre comisii.

SECRETARIATUL

Art. 16. — Secretarul stă lângă președinte și lucrează sub îndrumarea sa :

a) La citirea cererilor și propunerilor primite.

b) Primește tot ceea ce se adresează Consiliului prin scrisori și cereri, pe care le va deschide și aduce la cunoștința Președintelui conținutul lor, apoi le trimite comisiilor competente, după ce le va citi în Consiliu.

c) Strigă numele la votarea solemnă, adună voturile citindu-le, și proclamă rezultatele alegerii.

d) Supraveghează întocmirea proceselor verbale și a hotărârilor luate.

e) Asigură legătura între comisiile Consiliului pe care le ajută la pregătirea ședințelor și adunărilor lor, primește hotărârile acestora și le prezintă Consiliului.

f) Păstrează comunicările și scrisorile primite și expediate.

g) În general, îndeplinește ori ce acțiune pe care i-o va cere președintele.

COMISIILE

Art. 17. — În primele ședințe ale sale, Consiliul alege dintre membrii săi și pentru o durată de 2 ani de la alegerea lor :

a) Comisia Administrativă și Financiară

b) Comisia pentru Planificare și Construcții

c) Comisia pentru sate

d) Comisia pentru Casa eparhială

e) Alte comisii pe care Consiliul le va socoti necesare, hotărând înființarea și alcătuirea lor.

Art. 18. — Numărul membrilor comisiei Administrative și Financiare este de șapte, iar numărul membrilor fiecăruia dintre celelalte comisii este de cinci.

Art. 19. — Fiecare Comisie alege, în prima ședință după alcătuirea ei, pe președinte, vice-președinte și secretarul ei. Ședințele acesteia se țin în urma convocării făcute de președinte sau, în lipsa sa, de vice-președinte. Convocarea membrilor Comisiei se face în modul indicat, sau în lipsa sa, de vice-președinte. Ședințele Comisiei sînt socotite legale cînd sînt prezenți mai mult de jumătatea membrilor ei.

Art. 20. — *Comisia Administrativă și Financiară* îndeplinește următoarele sarcini în orașul Damasc :

a) Întocmirea proiectului de buget al Eparhiei Damascului.

b) Supravegherea activității instituțiilor Comunității și a Consiliilor parohiale după alcătuirea lor precum și a organelor care conduc bisericile, școlile și legatele pioase revizuire contabilitatea, bugetul veniturile și cheltuielile lor după avizul președintelui Consiliului cerut cel puțin odată pe an.

c) Revizuirea regulamentelor acestor instituții și prezentarea propunerilor asupra modificării acestor regulamente și unificarea lor, încît să se potrivească cu prevederile Regulamentului Consiliilor din Patriarhia Antiohiei.

d) Supravegherea alegerilor organelor administrative ale instituțiilor Comunității.

e) Cercetarea în vederea găsirii mijloacelor din care vor fi întreținuți clericii și funcționarii centrului eparhial și vor fi scoase fondurile necesare instrucției religioase din Eparhie și alte activități religioase.

f) Întocmirea referatelor asupra rezultatelor cercetării și activității sale ; aceste referate vor fi citite în fața Consiliului cu avizul Comisiei, spre a fi studiate, urmînd ca să se ia hotărîrea potrivită în privința lor.

g) Examinarea oricărui neajuns, călcare sau neglijență care reiese din activitatea instituțiilor Comunității și întocmirea referatelor necesare, însoțite de avizul ei către Consiliu, puțin cuprinde și propunerea desființării uneia dintre acele instituții, cu arătarea motivelor care stau la baza acelei desființări, spre a fi studiate de Consiliu, care va lua hotărîrile corespunzătoare.

Art. 21. — *Comisia pentru Planificare și Construcție* îndeplinește următoarele sarcini în toate ținuturile Eparhiei Damascului :

a) Supravegherea imobilelor bisericilor, școlilor, instituțiilor Comunității, precum și a legatelor pioase și proprietăților legate de ele, cu întocmirea referatelor asupra mijloacelor

de păstrare a lor, de înflorire a lor și prezentarea acestora Consiliului care le va studia și va lua hotărârile corespunzătoare.

b) Intocmirea studiilor și planurilor necesare, pe baza îndrumărilor Consiliului, pentru a zidi biserici, școli și altele din planurile eparhiale, cu un referat asupra mijloacelor aducătoare de venituri, și prezentarea lor Consiliului care le va studia și va lua hotărârile corespunzătoare.

Art. 22. — Comisia pentru sate exercită, în satele Eparhiei, toate atribuțiile legate de Comisia Administrativă și Financiară, prevăzute în art. 20 din Regulamentul prezent.

Art. 23. — Comisia pentru Casa Eparhială conduce Casa conform dispozițiilor prevăzute într-un regulament propriu pe care această comisie îl va întocmi și va arăta în el, în mod special, izvoarele alimentării Casei și modalitatea cheltuirii veniturilor ei, rămânând să prezinte acest regulament Consiliului care îl va studia și-l va promulga.

Regulament promulgat de Consiliul Comunității din Eparhia Damascului care a fost ales pe data de 26 aprilie 1974 de Congresul Ortodox al Eparhiei Damascului, în ședința sa ținută sub prezidarea Prea Fericirii Sale Patriarhului Elias IV, al Antiohiei și întregului Orient, în Palatul patriarhal în Damasc, pe data de 18 iunie 1974, și pus în execuție îndată după promulgarea sa.

REGULAMENTUL CASEI CONSILIULUI COMUNITĂȚII ORTODOXE DIN EPARHIA DAMASCULUI

DISPOZIȚII GENERALE

Art. 1. — Se înființează, în Eparhia Ortodoxă din Damasc, o Casă sub numele de Casa Consiliului Comunității, cu reședință în orașul Damasc.

Art. 2. — Scopul înființării acestei Case este :

- a) Participarea la executarea planurilor comunitare din Eparhia Damascului.
- b) Ajutorarea instituțiilor Comunității ortodoxe aflate în lipsă.

Art. 3. — Veniturile acestei Case se formează :

a) Dintr-o contribuție făcută de fiii Comunității Ortodoxe din Eparhia Damascului, printr-o legitimație de abonament, sigilată și iscălită după un exemplar tip care va fi hotărît de Consiliul Comunității.

b) Dintr-un procent din veniturile anuale ale instituțiilor Comunității, determinat de Consiliul Comunității la propunerea Comisiei Casei și în colaborare cu administratorii acelor instituții.

c) Venitul serbărilor cu scop de binefacere, organizate de Comisia Casei în acord cu Consiliul Comunității.

Art. 4. — Se deschide un cont curent într-o bancă din orașul Damasc sub numele de «Patriarhia greco-ortodoxă, pentru contul Casei Consiliului Comunității din Damasc», și se depun sumele din casă care s-ar ridica la mai mult de o mie de lire siriene.

Art. 5. — Comisia Casei întocmește bugetul Consiliului Comunității și-l prezintă Consiliului spre a fi discutat și ratificat.

ADMINISTRAREA CASEI

Art. 6. — Consiliul Comunității supraveghează asupra bunei administrări a Casei Comunității.

Art. 7. — Administrarea Casei Comunității va fi în sarcina Comisiei Casei aleasă conform art. 17 din Regulamentul interior al Consiliului Comunității și după Regulamentul prezent.

Art. 8. — Consiliul Comunității alege dintre membrii săi, în afară de președinte, pe vicepreședinte și secretarul Comisiei Casei ; de asemenea și un contabil și un casier.

Art. 9. — Secretarul îndeplinește următoarele sarcini :

a) Redactează procesele verbale ale Comisiei Casei într-un registru oficial, numerotat și sigilat cu sigiliul Comisiei Casei.

- b) Păstrează hotărârile Consiliului Comunității privitoare la Casă.
- c) Păstrează comunicările Comisiei Casei după o ordine cronologică.

Art. 10. — Contabilul trece operațiile Casei în registre oficiale și stă în legătură cu casierul pentru a se convinge de corectitudinea operațiilor. El iscălește lângă președintele Consiliului Comunității pe ordinele de plată.

Art. 11. — Casierul păstrează prisosul sumelor din casă care nu sînt depuse în bancă și este socotit răspunzător de orice sumă care se întrebuițează pentru alt scop.

Art. 12. — Comisia Casei propune Consiliului Comunității desemnarea numărului co-răspunzător al funcționarilor sau al celor ce vor fi însărcinați cu acțiuni administrative și contabile, după nevoie și în limitele investițiilor prevăzute în acest scop în bugetul Consiliului Comunității, în schimbul unor retribuții-sau unui procent din veniturile pe care le va determina Consiliul.

Art. 13. — Comisia Casei va prezenta în ultima lună a fiecărui an, după calendarul creștin, proiectul bugetului la Consiliul Comunității.

VENITURILE

Art. 14. — La această Casă, fiecare creștin ortodox din Eparhia Damascului, de sex masculin sau feminin, contribuie cu un abonament anual de o sumă de 12 lire siriene.

Art. 15. — Casierul primește abonamentele de la cel care le-a strîns și le va contabiliza cu temeiuri.

Art. 16. — Contabilul și casierul vor încasa sumele eliberînd chitanțe din registrul respectiv.

CHELTUIELILE

Art. 17. — Președintele Consiliului Comunității este cel care hotărăște executarea cheltuielilor casei.

Art. 18. — Orice cheltuială se face printr-un ordin de plată iscălit de președintele Consiliului Comunității, sau de delegatul lui, pe baza propunerii Comisiei Casei și în limitele investițiilor din buget care nu pot fi depășite.

Art. 19. — Printr-o hotărîre a Consiliului Comunității poate fi făcută o substituție în limitele diferitelor investiții, după cum pot fi făcute alte investiții noi după o hotărîre a lui.

Art. 20. — Bunurile Casei nu pot fi întrebuițate în alte scopuri decît cele fixate.

Art. 21. — În organizarea Casei se vor aplica normele fundamentale ale contabilității.

Art. 22. — Revizuirea operațiilor bugetului și ale casei se va încredința unui contabil legal, desemnat de Consiliului Comunității printr-o hotărîre anuală care cuprinde și retribuția ce i se va da, la propunerea Comisiei Casei.

Art. 23. — Contabilul legal va întocmi un referat asupra bugetului, veniturilor și cheltuielilor casei, după procedura în vigoare în acest domeniu. El are sarcina să arate, în referatul său, în ce măsură bugetul și operația finală oglindesc în mod vădit activitatea anuală a casei și situația ei monetară reală.

Art. 24. — Cînd durata de funcționare a Comisiei Casei ia sfîrșit, se procedează la acțiunea de înmînare, după încheierea contabilizării și întocmirea unui referat detaliat asupra situației ei și prezentarea acelu referat Consiliului Comunității pentru a-l studia și confirma.

Art. 25. — În lipsa Consiliului Comunității dintr-un oarecare motiv, Prea Fericirea Sa Patriarhul delegă Comisiei Casei puterea de a continua acțiunile ei legale sub supravegherea Prea Fericirii Sale sau desemnează pe cel care o înlocuiește pînă ce va fi ales noul Consiliu al Comunității și Comisia.

Art. 26. — Regulamentul prezent se modifică printr-o hotărîre a Consiliului Comunității la propunerea Comisiei Casei.

Promulgat de Consiliul Comunității al Eparhiei Damascului în ședința sa ținută sub președinția Prea Fericirii Sale Elias IV. Patriarhul Antiohiei și întregului Orient, în Palatul Patriarhal din Damasc pe data de 10 octombrie 1974.

Drd. SAMIR GHOLAM

PATRIARHIA MOSCOVEI

IERARHI ȘI TEOLOGI RUȘI ÎN COMITETUL CENTRAL AL CONSILIULUI ECUMENIC AL BISERICILOR. — La adunarea generală de la Nairobi au fost aleși în Comitetul Central următorii : I. P. S. Juvenalie, Mitropolit de Tula și Belevsk, șeful relațiilor externe bisericești ale Patriarhiei Moscovei ; P. Cuv. Arhim. Kiril Gundiaev, rectorul Academiei teologice din Leningrad ; P. C. Prot. Prof. Vitalie Borovoi și teologii N. Tetemiskov și A. Buievski.

BISERICA ORTODOXĂ SÎRBĂ

În Comitetul Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, din partea Bisericii Ortodoxe Sârbe a fost ales P. C. Diac. Radomir Rakih, subsecretarul Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Sârbe.

BISERICA ORTODOXĂ A GRECIEI

În cadrul Adunării generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor din partea Bisericii Ortodoxe a Eladei, au fost aleși în Comitetul Central, I. P. S. Pantelimon, Mitropolit de Tiana, Prof. Nikos Nissiotis și teologul G. Crisosoides.

BISERICA ORTODOXĂ DIN POLONIA

La aceeași adunare de la Nairobi (Kenya) a fost ales în Comitetul central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor din partea Bisericii Ortodoxe a Poloniei P. C. Pr. Ian Anchimiuk (Diac. V. Axinia).

BISERICA ORTODOXĂ A CEHOSLOVACIEI

COLABORARE CU CONFERINȚA CREȘTINĂ PENTRU PACE. — I. P. S. Mitropolit Dorotei de Praga a încuviințat alegerea Dr. Jaroslav Šuvarsky în funcția de vicepreședinte al Conferinței Creștine pentru Pace.

UN VREDNIC TEOLOG CEH. — În revista «Hlas Pravoslavi» (nr. 3/1975) este publicat un medalion al teologului Jan Holešek, care, deși catolic, a scris despre ortodoxie, considerînd-o o Biserică «trainică și mîngîietoare a durerilor și este singura irenică și nu stăruie pentru dominare universală».

BISERICA ORTODOXĂ A CEHOSLOVACIEI ALĂTURI DE ÎNTREGUL POPOR. — Cu prilejul aniversării a 30 de ani de la eliberarea Cehoslovaciei de sub dominația fascistă, toți credincioșii, ierarhii și clerul ortodox au participat cu însuflețire la jubileu prin muncă și loialitate față de Patrie. A fost dat publicității de către Consiliul mitropolitan un Apel către credincioși, care spune, printre altele : «Participanți la sesiune, cu recunoștință — ne aducem aminte că ziua eliberării — 9 mai 1945 — a fost totodată și zi a restaurării Bisericii Ortodoxe din Cehoslovacia...». — (Pr. M. Šesan).

PREOTUL ION RUNCU 1901—1975

În dimineața zilei de marți 4 noiembrie 1975, preotul, compozitorul și dirijorul Ion Popescu-Runcu a plecat dintre noi în chip neașteptat.

Grea pierdere pentru Biserica noastră, pe care a slujit-o cu credință, devotament și modestie timp de aproape 50 de ani.

Grea pierdere, pentru că Părintele Ion Popescu-Runcu a fost un om deosebit, cum puțini se află printre noi: de o comportare exemplară, de o sensibilitate și bunătate sufletească rar-întâlnite.

Din viața de toate zilele, pentru sine, a luat foarte puțin, atât de puțin încât nu a putut supăra pe nimeni. În schimb, a dăruit mult, foarte mult din generosul său suflet, credincioșilor pe care i-a păstorit și muzicii românești în istoria căruia numele său va rămâne înscris la loc de cinste.

Părintele Ion Popescu-Runcu a fost preotul-artist care a valorificat cu deosebită măiestrie cîntecul românesc. Lucrările sale muzicale s-au bucurat și se bucură de multă popularitate în rîndul iubitorilor de muzică din țară și de peste hotare.

Pe Dumnezeu l-a slujit, în primul rînd, cîntîndu-l. Sînt cunoscute lucrările sale religioase: *Liturghia în stil psaltic* pentru cor bărbătesc și mixt și *Oratoriul Patimilor Domnului*, pentru cor bărbătesc și pian. În această lucrare, în special, și-a revărsat din plin bogăția darurilor sale de compozitor, dînd accente de un tragism cutremurător. Cine, ascultînd, de exemplu, aria lui Pilat care se termină cu cuvintele «nevinovat este Omul acesta» sau «Plîngerea Mironosițelor», în care melosul este sfîșietor, sau aria lui Iisus: «Poporul meu ce rău am făcut Eu vouă», cine, ascultîndu-le, nu rămîne adînc impresionat pînă la lacrimi...!

Părintele Ion Popescu-Runcu a fost un om de mare suflet și un mare talent. Mă întreb acum, după ce și-a dat obștescul sfîrșit: l-am cunoscut noi bine, oare, pe acest om, sau l-am prețuit noi, oare, întotdeauna așa cum se cuvenea?

...Părintele Ion Popescu-Runcu și-a dat obștescul sfîrșit în pace, liniștit, atât de liniștit încît parcă a vrut să nu supere pe nimeni...

Cei care l-am cunoscut îndeaproape sîntem datori să vărsăm o lacrimă la mormîntul lui, bine-știind că, alături de noi, vor plînge și codrii și văile Runcului din nordul Dîmboviței, unde și-a petrecut copilăria și ale căror frumuseți le-a cîntat toată viața.

Odihnește, în pace, suflet bun, și Dreptul Judecător, cîntărindu-ți viața și faptele, să te numere printre cei aleși ai Săi!

Pr. Iulian CÂRSTOIU

PREOTUL VASILE ȘTEFAN

1905 — 1976

În noaptea de 20 spre 21 ianuarie 1976 s-a stins din viață, în localitatea Baden-Baden, din R. F. Germania, unul dintre slujitorii de frunte ai Bisericii Ortodoxe Române, parohul Comunității ortodoxe române din Baden-Baden, fost consilier la Administrația Patriarhală.

A văzut lumina zilei puțin înainte de sfârșitul anului 1905, în localitatea Manoleasa, județul Botoșani, și, după ce a urmat cursurile primare în satul natal, s-a înscris la Seminarul «Veniamin Costache» din Iași, unde s-a remarcat în mod constant prin calitățile sale intelectuale deosebite și prin sîrguință, seriozitate și conștiinciozitate permanente calități care l-au făcut să se mențină ca șef de promoție în toate clasele, pînă la absolvire. A urmat în aceleași condiții cursurile Facultății de teologie din București, timp în care a îndeplinit și funcția de bibliotecar.

S-a căsătorit în anul 1931 cu Lucreția Arghirescu și a avut doi copii.

Misiunea preoțească și-a început-o în toamna anului 1931, cînd a fost hirotonit pe seama parohiei Stroiști din județul Botoșani, după trei ani de zile, transferîndu-se la parohia Cristești-Baia, iar din 1941 a fost slujitor la biserica Golia din Iași.

La numai un an de zile este transferat la București și, pe lîngă misiunea preoțească, primește diferite însărcinări pe linie administrativ-bisericască, fiind mai întîi protoiereu, apoi inspector și consilier la centrul eparhial al Arhiepiscopiei Bucureștilor, iar din 1952 a fost numit consilier la Administrația Patriarhală din București, unde a desfășurat o bogată, competentă și apreciabilă activitate. La 1 martie 1968 a fost trimis la capela ortodoxă română din Baden-Baden. A slujit ca preot la biserica Sfîntul Ilie — Hramul Colții, iar din 1954 la biserica Sfîntul Elefterie.

Preot cu vocație, avînd o temeinică și aleasă pregătire teologică și intelectuală, predicator cu mare putere de convingere, părintele Vasile Ștefan s-a manifestat toată viața sa ca un om de suflet și de acțiune. Jovial și binevoitor cu toți cei din jurul său, atent la nevoile lor sufletești.

Bun gospodar, și-a legat numele de frumoase realizări la parohiile unde a funcționat și în special la biserica Sfîntul Elefterie, unde s-a îngrijit de reluarea și continuarea lucrărilor de împodobire a marelui biserici, și la capela ortodoxă română din Baden-Baden, unde a întreprins cu sprijinul Patriarhiei Române și al statului nostru lucrări de restaurare și înfrumusețare atît la capelă cît și la casa parohială.

Timp de opt ani de zile cît a funcționat la această capelă, părintele Vasile Ștefan a fost pentru românii credincioși ortodocși trăitori în R. F. Germania sau trecători prin localitatea Baden-Baden, un exemplu de cinste, de bunătate, de căldură sufletească, dovedindu-se, departe de hotarele patriei, un bun și devotat fiu al Bisericii străbune și al poporului nostru.

Tot în această perioadă s-a ocupat și de coordonarea activității unor preoți mai tineri, trimiși de Biserica noastră Ortodoxă Română, în alte localități din Republica Federală Germania.

Sfârșitul vieții i-a venit pe neașteptate, găsindu-l în plină activitate.

Corpul său neînsuflețit a fost transportat în țară și depus în vechea biserică «Sfântul Elefterie» unde numeroși credincioși și cunoscuți au venit să-și ia rămas bun și să vegheze la căpățiul său.

Slujba prohodirii, după rînduiala îndătinată a avut loc în ziua de 27 I 1976, în biserica Sfântul Elefterie al cărei slujitor și paroh a fost.

Soborul de slujitori a fost format din PP. CC. Consilieri patriarhali și cei de la Arhiepiscopia Bucureștilor, preoții bisericii «Sfântul Elefterie», preoți din capitală, diaconi, avînd în frunte pe P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, răspunsurile fiind date de corul bisericii.

La sfârșitul slujbei a luat cuvîntul P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, care a făcut o succintă prezentare a celui dispărut și a rostit calde cuvinte de mîngîiere pentru familia îndoliată, după care a dat citire următoarei telegramme trimisă familiei răposatului de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian :

Încetarea din viață a părintelui Vasile Ștefan ne-a îndurerat mult atît pe noi cît și pe toți colaboratorii noștri de la centrul patriarhal. Patriarhia Română pierde prin moartea părintelui Vasile Ștefan un sfetnic vechi și încercat, capabil, serios și muncitor, care a lucrat cu cinste și competență în toate sectoarele Administrației centrale bisericești iar în ultimii 7 ani s-a achitat cu rîvnă și demnitate de sarcina de mare răspundere de slujitor al Bisericii Ortodoxe Române din Baden-Baden, unde l-a surprins obștescul sfârșit.

Împărtășind îndureratei soții și copiilor părintești mîngîieri pentru ireparabila pierdere, rugăm pe milostivul Dumnezeu să primească sufletul regretatului nostru colaborator întru Împărăția cerurilor.

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Telegrama de condoleanțe trimisă familiei preotului Vasile Ștefan de către Domnul GH. NENCIU, Conducătorul Departamentului Cultelor :

Mult stimată doamnă,

Profund impresionat de trista veste a încetării din viață a distinșului Dvs. soț, vă exprim pe această cale sincerele mele condoleanțe.

Regret mult dispariția dintre noi a Părintelui Vasile Ștefan, care prin activitatea sa neobosită a adus o contribuție valoroasă la prestigiul Bisericii Ortodoxe Române și al țării noastre în afara hotarelor.

Nobilele însușiri sufletești ale Părintelui Vasile Ștefan, precum și patriotismul cald de care a fost animat în întreaga sa activitate, ca preot ortodox și ca cetățean român, au făcut să fie apreciat și stimat de toți cei care l-au cunoscut și l-au iubit.

Asigurîndu-vă că voi păstra o luminoasă și neștearsă amintire soțului Dvs. vă rog să transmiteți întregii familii îndoliate sincerele mele sentimente de compasiune.

Gheorghe Nenciu

La înmormântare, a luat cuvîntul Dl. Niță Pascu care, în numele Departamentului Cultelor, a prezentat condoleanțe îndureratei familii.

Vorbînd din partea Administrației Patriarhale, P. C. Consilier Octavian Popescu a făcut o bogată prezentare a vieții și activității preotului Vasile Ștefan, arătînd că datorită aptitudinilor și zestrei sale sufletești, «a fost chemat spre cele mai înalte trepte în administrația bisericească, spre a călăuzi activitatea preoților și spre a fi sfetnic conducătorilor Bisericii noastre în vremuri de prefaceri sociale, în acțiunile de construire a vieții noi din patria noastră». Activitatea pastorală și gospodărească a părintelui Vasile Ștefan «s-a bucurat de o deosebită apreciere din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, care i-a încredințat conducerea unor sectoare importante din Administrația Patriarhală», în toate ocaziile părintele Vasile Ștefan, îndeplinindu-și cu competență și sîrguință sarcinile ce i-au revenit. Alegerea și trimiterea sa la capela ortodoxă română din Baden-Baden «a fost după voia lui Dumnezeu, fiindcă toți cei ce poposeau acolo, români sau de alte naționalități, găseau un preot cult, inteligent, plin de umor și, pe deasupra, și foarte ospitalier». De aceea «activitatea sa lasă o dîră de lumină și servește de exemplu pentru cei ce vor veni după el».

În numele slujitorilor bisericii «Sfîntul Elefterie» și al enoriașilor parohiei a vorbit preotul paroh Mihail Bulacu, care a relevat în cuvîntul său meritele părintelui Vasile Ștefan pentru continuarea lucrărilor la noua biserică «Sfîntul Elefterie» și pentru activitatea pastorală. Datorită experienței sale administrative precum și energiei care îl caracteriza s-au putut realiza importante lucrări la această biserică. Și «dacă inteligența, însoțită de energia și puterea sa de muncă, unite cu înțelepciunea și spiritul de disciplină, l-au ajutat să urce ca preot pînă la treapta de consilier patriarhal, evlavlia sa unită cu respectarea tradițiilor religioase ale Moldovei unde și-a început activitatea preoțească, logica clară și populară a predicilor sale, precum și devoțiunea activității sale pastorale în enorie, l-au făcut un preot stimat și iubit al bisericii «Sfîntul Elefterie».

După încheierea cuvîntărilor s-a cîntat «Veșnică Pomenire» apoi soborul slujitorilor, în frunte cu P. S. Episcop Roman, în semn de ultim omăgiu au trecut prin fața sicriului pentru «sărutarea cea mai de pe urmă» și-au prezentat condoleanțe familiei.

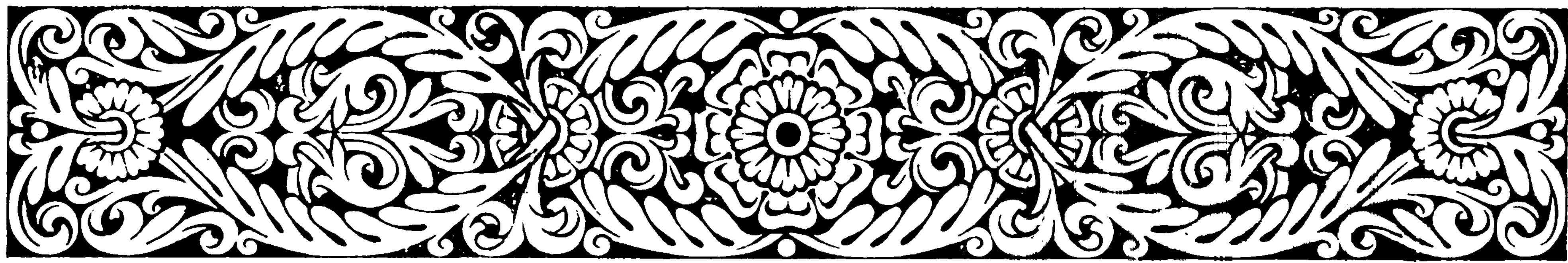
După aceea, în sunetele jalnice ale clopotului, sicriul a fost purtat, după datină, în jurul bisericii, apoi a fost transportat la Cimitirul Belu, unde s-a făcut înhumarea în cavoul familiei.

La mormînt a adus un ultim omăgiu, în numele foștilor colegi ieșeni, preotul Gh. Chiriac din București.

Trecerea la cele veșnice a Pr. Vasile Ștefan a lăsat un gol adînc în sufletele tuturor celor ce l-au cunoscut, l-au iubit și l-au prețuit și amintirea sa va dăinui permanent în memoria și în rugăciunile lor.

Veșnică să-i fie amintirea.

Pr. Lect. D. DIMA

• PĂSTORALE-SCRISORI IRENICE •

SCRISOAREA IRENICĂ

A PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN TRIMISĂ ÎNTÎISTĂTĂTORILOR DE BISERICI CREȘTINE CU PRILEJUL NAȘTERII DOMNULUI — 1975 ȘI ANULUI NOU — 1976

Sanctitatea Voastră,

Prea Iubite Frate în Hristos cel întrupat,

În această Sfântă zi, în care «taina cea din veac ascunsă și de îngeri neștiută, s-a arătat celor de pe pământ prin întruparea mai presus de fire a Fiului lui Dumnezeu din Fecioara Maria, spre a mîntui din moarte sufletele noastre», Noi, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu Ierarhii, preoții și credincioșii noștri, — luminați duhovnicește de «slava care a strălucit împrejurul păstorilor din Betleem» și tresăltînd de «marea bucurie vestită acestora de Îngerul Domnului» — Vă adesăm Vouă personal, precum și Ierarhilor, preoților și credincioșilor Bisericii Voastre, frățești salutări și cu dragoste Vă invităm să ne alăturăm «oastei cerești, văzută odinioară deasupra ieslei unde era înfășat și culcat pruncul, lăudînd pe Dumnezeu și zicînd: Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoire!» (cf. Luca II, 9—14).

Sărbătorirea Nașterii Domnului nădăjduim să fie, pentru clerul și credincioșii Bisericilor noastre, nu numai o evocare festivă a momentelor pline, desigur, de măreție și de simplitate în același timp, relatate în Sfintele Evanghelii, ci să constituie o cunoaștere tot mai completă a voinței dumnezeiești cu privire la viața și menirea omului pe pământ, precum și o prețuire tot mai conștientă și o trăire tot mai profundă și mai reală a privilegiilor și binefacerilor dobîndite prin actul Întrupării Mîntuitorului Hristos-Domnul.

Prin Nașterea Domnului «a răsărit lumii lumina cunoștinței». Această lumină a cunoștinței trebuie folosită de cei credincioși pentru a înțelege că Dumnezeu voiește ca viața oamenilor să se desfășoare în libertate și egalitate, în dragoste și bună-înțelegere. Prin Întruparea Mântuitorului Hristos-Domnul, omul a dobândit calitatea de fiu al lui Dumnezeu, din rob cum era : «Astfel, dar, nu mai ești rob, ci fiu ; iar de ești fiu, ești și moștenitor al lui Dumnezeu, prin Iisus Hristos» (Galateni IV, 7). A căpătat o conștiință a demnității sale, care trebuie să-i fie respectată și pe care el însuși are datoria să și-o mențină și să și-o apere.

Sărbătoarea Nașterii Domnului constituie prilej și îndemn pentru Noi, Conducătorii Bisericilor creștine, pentru clerul și credincioșii noștri de a sprijini cu convingere acțiunile întreprinse de Conducătorii popoarelor, de forurile și asociațiile internaționale, animate de înalte sentimente umanitare și altruiste, în scopul înlăturării tuturor cauzelor de neînțelegere și conflicte între State, în scopul ajutorării țărilor mai puțin înzestrate cu bogății naturale și mijloace de trai, spre a le salva de suferințele și lipsurile de tot felul, în scopul realizării unui climat de încredere, siguranță și pace în lumea întreagă.

Înainte de a încheia acest mesaj, ne îngăduim a Vă reînnoi gratitudinea noastră pentru dragostea frățească de a fi împărtășit bucuria trăită de clerul și poporul român, cu prilejul sărbătoririi unor aniversări deopotrivă de scumpe Bisericii și Patriei și însoțite de restaurări și dezvoltări izvorâte din valorificarea trecutului istoric al poporului român : 1650 de ani de la primul Sinod Ecumenic (Niceea 325), la care a luat parte și episcopul Scythiei Minor — Dobrogea noastră de astăzi ; 90 de ani de la obținerea autocefaliei bisericești și 50 de ani de la înființarea patriarhatului român — ca urmări firești ale cuceririi independenței de Stat, în 1877 și ale desăvârșirii Statului național unitar român, în 1918 ; 375 de ani de la prima unire, într-un singur Stat, a țărilor române : Valahia, Transilvania și Moldova, realizată de voievodul Mihai Viteazul, care a stat ca domn al tuturor românilor în Alba Iulia, orașul daco-roman Apulum, sărbătorit la rîndul său pentru existența de 2000 de ani, atestată istoricește.

Cu aceste evocări și nădejdi, Vă urăm să petreceți Sfintele Sărbători ale Nașterii Domnului în sănătate deplină, bucurie duhovnicească și bună sporire, iar Noul An al milei Domnului 1976 să aducă Sfintelor Noastre Bisericii și omenirii întregi, pacea și bunăvoirea atât de mult dorite de toate popoarele lumii.

Vă îmbrățișăm cu dragoste frățească în Mântuitorul Hristos cel Întrupat.

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

SCRISORI IRENICE

TELEGRAME ȘI SCRISORI DE FELICITARE PRIMITE DE PREA FERICITUL PATRIARH JUSTINIAN CU PRILEJUL NAȘTERII DOMNULUI — 1975 ȘI ANULUI NOU 1976

Și în acest an, ca de fapt în fiecare an, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit telegrame și scrisori de felicitare cu ocazia Sfințelor Sărbători ale Nașterii Domnului și Anului nou 1976. Printre acestea se numără:

Scrisoarea irenică a Sanctității Sale DIMITRIOS I, Arhiepiscop al Constantinopolului și Patriarh ecumenic:

Prea Fericite și Înalt Prea Sfințite Arhiescop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungrovlahiei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Autocefale a României, Frate mult iubit și prea dorit în Hristos-Dumnezeu și Împreună-slujitor al smereniei noastre, Domnule Justinian, îmbrățișându-Vă frățeste în Domnul, cu multă bucurie Vă întâmpinăm.

Ajungînd, cu ajutorul lui Dumnezeu, cu bine la sărbătorirea Sfințelor și aleșelor Sărbători ale Nașterii după trup și Arătării Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, am primit cu multă plăcere cuvintele amabile în legătură cu ele și cu Noul An mîntuitor care începe, precum și urările mult-iubitei și prea doritei Voastre Prea Fericiri, pe care ni le-ați transmis prin scrisoarea Voastră, pentru care Vă mulțumim cordial.

Binecuvîntat este numele Mîntuitorului nostru, Care, prin întruparea Lui ne-a răscumpărat din robia păcatului și Care, aducîndu-ne din întunericul necunoștinței la lumina cunoștinței, ne dă de fiecare dată, prin sfințirea de pe urma amintirii și sărbătoririi Sfințelor Sale Sărbători, harul întăririi credinței și nădejdiei noastre și prilej plăcut și sfînt de comuniune spirituală și de manifestare a unității noastre în credință și dragoste.

Într-o astfel de comuniune spirituală, dîndu-Vă, din inimă Venerabilei Voastre Prea Fericiri sărutarea frățescă de aceste zile sfinte, dorim ca Domnul și Mîntuitorul nostru, Care a orînduit toate aceste lucruri supranaturale, să Vă învrednicească a întâmpina și a sărbători ani îndelungați, împreună cu venerabila Ierarhie din jurul Vostru și cu toată turma credincioasă, aceste pline de bucurie sărbători cu sănătate neîmpuținată și bucurie spirituală.

Și Domnul să Vă dăruiască Noul an mîntuitor care sosește, plin de tot harul și toată bunătatea Sa.

Vă îmbrățișăm iarăși pe Prea Fericirea Voastră în Hristos cel născut și răminem cu dragoste frățescă și deosebită cinstire.

Al Venerabilei Voastre Prea Fericiri iubitor Frate în Hristos.

† Dimitrios

Patriarh al Constantinopolului

Scrisoarea irenică a Sanctității Sale NICOLAE VI, Papă și Patriarh al Alexandriei și a toată Africa:

Prea Fericite Arhiepiscop al Bucureștilor și Patriarh al României, preaiubit și mult dorit în Hristos frate și împreună-slujitor al smereniei noastre, Domnule Justinian, îmbrățișându-Vă cu sărutare sfîntă, cu multă bucurie Vă întâmpinăm.

Taină neînțeleasă de oameni și neexplicabilă s-a arătat astăzi în Betleem, căci Dumnezeu cel fără de început devine om, ca să îndumnezeiască pe om. Intenția lui Dumnezeu «cea dată nouă în Hristos Iisus, mai înainte de veci» (Tit I, 9) se descoperă astăzi ca supremă bunătate și înțelepciune. Dumnezeu a cercetat pe po-

porul Său. Căci Fiul Său cel Unul-Născut, Care este în sinurile Tatălui, se găsește ca Prunc înfășat într-o iesle sărăcăcioasă și tot noul Israel al harului, împreună cu îngerii și cu păstorii laudă pe Făcătorul cerului și al pământului, spunînd: «Slavă întru cei de sus Celui ce s-a născut astăzi în peșteră».

Părtași deci și noi ai bucuriei acesteia, în decursul veacurilor și al generațiilor, să mergem pînă la Betleem și să vedem Cuvîntul acesta care s-a întrupat. Să mergem către taina Peșterii și să privim nesfîrșita condescendență a lui Dumnezeu față de noi, Cuvîntul lui Dumnezeu, Care se găsea împreună cu Tatăl mai înainte de veci, se naște din Fecioară, făcîndu-se părtaș firii noastre, pentru ca s-o aducă pe aceasta la frumusețea cea dintîi.

Să mergem deci la El, Care nu s-a descoperit în flacăra focului, ca oricînd lui Moisi, ci ca Prunc înfășat în iesle și plecîndu-ne cu evlavie genunchii, să ne închinăm Lui, ca unui Împărat al veacurilor și Începător al mîntuirii noastre, aducîndu-I laudă de mulțumire.

Și acum, urmînd obiceiului celui sfînt, venim cu voie bună să dăm sărutare frățească Venerabilei Voastre Prea Fericiri și să ne bucurăm împreună că «a trimis Dumnezeu pe Fiul Său cel din femeie, făcut sub lege, ca pe cei de sub lege să-i răscumpere, ca să luăm înfierea». Găsindu-ne, din mila lui Dumnezeu, totodată, în apropierea imediată a Anului nou, ne rugăm din tot sufletul și din toată inima Părintelui veacurilor, să Vă dăruiască Prea Fericirii Voastre anul care vine, cu sănătate și plin de pace.

Urîndu-Vă acestea, cu multă dragoste în Hristos, Vă rugăm frățește să binevoii a transmite urările noastre și salutările noastre călduroase și venerabililor frați, care alcătuiesc Sfîntul și Sfințitul Sinod din jurul Prea Fericirii Voastre.

Și, îmbrățișîndu-Vă, din nou, cu sărutare sfîntă, rămînem al Venerabilei Voastre Prea Fericiri Frate mult-iubit în Hristos și pururea devotat.

† Nicolae

Patriarhul Alexandriei

Scrisoarea irenică a Sanctității Sale ELIAS IV, Patriarhul Bisericii Apostolice a Antiohiei și al întregului Orient :

Prea Fericirii Sale, Prea Fericitului Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,

Prea Fericirea Voastră,

Frate preaiubit și împreună-slujitor al Tainelor dumnezeiești,

Venim din nou să salutăm pe Prea Fericirea Voastră Prea iubită, cu prilejul Nașterii Domnului, pe care lumea creștină o așteaptă și o întîmpină cu bucurie și veselie.

Cerul tresaltă pentru unirea sa cu pământul prin Cuvîntul lui Dumnezeu, care s-a făcut trup. Această nouă legătură care unește raiul cel nou cu omul căzut în păcat, este reînnoirea creației și întoarcerea la veșnicie, care este scopul existenței omului, pentru că întruparea este drumul Cuvîntului lui Dumnezeu în inima omului, reînnoit prin botez.

Sărutarea dragostei pe care frații în Hristos și-o dau unii altora prin scrisori, nu e numai un prilej ocazional, ci este o prezență reală a Domnului prin rugăciune, prezență avînd ca scop întărirea legăturilor între ei prin Cuvîntul care se naște veșnic și sălășluiește în noi.

Noi credem că Biserica Ortodoxă, întemeiată pe prezența lui Dumnezeu făcut om, înarmată cu tradiția sa vie și călăuzită de bogăția duhovnicească a Sfinților săi Părinți, trebuie să joace un mare rol în dezvoltarea puterilor spirituale ale omului de astăzi, care jinduiește după pace, dreptate, libertate și egalitate. Cuvîntul lui Dumnezeu este unicul izvor al acestor bunuri și «Viața, Calea și Adevărul». Fără El, este neantul, dar prin El, este viața, veșnicia și frumusețea spirituală.

Salutăm din nou pe Prea Fericirea Voastră Prea Iubită și Vă îmbrățișăm frățește, cu prilejul Întrupării dumnezeiești, și Vă urăm ca Domnul și Mîntuitorul nostru să lumineze lumea Sa prin Duhul Sfînt, pentru a găsi adevărul și pacea și pentru a premări pe Dumnezeu cel mult milostiv.

† Elias IV

Patriarhul Antiohiei și a tot Orientul

Scrisoarea irenică a Sanctității Sale BENEDICT, Patriarhul Ierusalimului :

Prea Fericitului Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Locțiitor al Cezareei Capadociei, Mitropolit al Ungrovlahiei și Arhiepiscop al Bucureștilor, D. D. Justinian, Frate iubit în Hristos și Împreună-slujitor al smereniei noastre, îmbrățișare sfântă în Iisus Hristos.

Arătat-u-s-a, în timpurile din urmă, marea și mai presus de înțelegere taină, hotărâtă mai înainte de veci de Tatăl și vestită prin profeți. Cuvântul lui Dumnezeu, cel fără de început și nezidit, Cel ce locuiește în lumina cea neapropiată și care cuprinde în sine toate, se naște astăzi din Fecioara Maria și este înfășat ca prunc în peșteră săracă și în ieslea dobitoacelor este culcat, spre refacerea naturii și mîntuirea noastră, săltînd și bucurîndu-se, repetă cîntarea îngerească: «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bună învoire» (Luca II, 14).

Împărtășindu-ne și noi din această veselie și bucurie universală, cei ce am fost miluiți de Domnul să slujim pe locurile cele călcate de Dumnezeu-întrupat, vom merge împreună cu credinciosul nostru popor pînă la Bethleem, Sfînta cetate a lui Iuda și vom săvîrși acolo jertfa cea fără de sînge în noaptea sărbătorii celei mari și cu dragoste frățească vom pomeni, cu prilejul acesta și cinstitul nume al Venerabilei Voastre Prea Fericiri, înălțînd Cuvîntul cerului în chip de prunc și Răscumpărătorului nostru rugăciune fierbinte pentru Voi și pentru unirea creștinilor de pretutindeni, ca și pentru pacea întregii lumi.

Și venind acum cu dragoste frățească să vă vizităm pe calea gîndului, Vă dăm sărutarea sfîntă și sărbătorească și Vă felicităm din tot sufletul, urîndu-Vă din adîncul inimii noastre să Vă învredniciți să sărbătoriți ani îndelungați aceste prea sfinte și mîntuitoare sărbători ale Întrupării celei mai presus de fire a Domnului, în sănătate deplină, conducînd turma credincioșilor, cea încredințată Vouă spre pășunile mîntuitoare, iar Noul an care se apropie să Vă dăruiască Vouă și celorlalți membri ai Sfîntului și Sfînțitului Sinod ca și ceilalți ani care urmează, binecuvîntările cerești și toată sporirea duhovnicească.

Îmbrățișîndu-Vă din nou, în Iisus, cel ce s-a născut din Sfînta Fecioară mai presus de fire, rămînem al Venerabilei Voastre Prea Fericiri, Frate iubitor în Hristos și pururea devotat,

† **Benedict**

Patriarhul Ierusalimului

Telegrama de felicitare a Sanctității Sale PIMEN, Patriarhul Moscovei și a toată Rusia :

Prea Fericirii Sale, Prea Fericitului Părinte Justinian, mitropolit al Ungrovlahiei, Arhiepiscop al Bucureștilor, Locțiitor al Cezareei Capadociei și Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,

Prea Fericirea Voastră, Prea Fericite Părinte Patriarh,

În această zi solemnă și plină de bucurie a Marelui praznic creștin al Nașterii după trup a Domnului nostru Iisus Hristos, cu sentimente cordiale Vă felicit și Vă salut frățește.

Acum ochii duhovnicești ai tuturor creștinilor sînt îndreptați spre Peștera din Betleem, în care cu binecuvîntată modestie a binevoit să apară Pruncul dumnezeiesc, «ca să se mîntuiască prin El lumea» (Ioan III, 17), și noi auzim cîntarea îngerească plină de măreție: «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire» (Luca II, 14).

Cu multă dragoste trimițîndu-Vă această felicitare cu prilejul Nașterii Domnului, Vă doresc sincer ca să nu se împruțineze mila și ajutorul îmbelșugat de la Mîntuitorul lumii și Domnul nostru, în osternelile Prea Fericirii Voastre în ogorul lui Dumnezeu.

Să Vă binecuvînteze Hristos în anul bunătății Lui, care vine.

† **Pimen**

Patriarhul Moscovei și a toată Rusia

*Scrisoarea irenică a Sanctității Sale DAVID, Patriarhul-Catolicos al Georgiei :
Prea Fericirii Sale, Prea Fericitului Părinte Justinian,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,*

Cu frățească dragoste în Domnul Hristos Vă felicit, Prea Fericirea Voastră, cu prilejul praznicului Nașterii Domnului Hristos și de Noul an care vine.

Acela, pe care L-au văzut dinaintea în vedenii și pe care L-au propovăduit în preînchipuiri proorociei, Acela a cărui prezență au dorit-o atât de mult toate popoarele — iată-L, în sfârșit, este trimis de Dumnezeu în lume ca prin El să mîntuiască această lume. Prezența lui Hristos realizează unitatea adevărată în lumea noastră căci după Apostol «El este pacea noastră» (Efes. II, 14). Domnul Iisus Hristos ne-a adus pacea înțelegerilor duhovnicești, care ne dă atîtea posibilități pentru prosperitate, pace și bunăvoire între popoare.

Fie ca binecuvîntarea Pruncului dumnezeiesc să ni se dea nouă tuturor ca o putere bună și divină, ca să se săvîrșească transfigurarea dorită și să domnească pe pămînt pacea și bunăvoirea între oameni.

Încă o dată dîndu-Vă sărutarea frățească întru Hristos care se naște, cu osîrdie Îl rog pe Mîntuitorul care s-a născut din Fecioara, să Vă dăruiască sănătate, bucurie, bogată milă și să trimită omenirii întregi pacea Sa binecuvîntată în Noul an al bunătății Sale.

† David

Patriarhul Catolicos a toată Georgia

Scrisoarea irenică a Prea Fericitului Părinte Patriarh GHERMAN al Serbiei :

Prea Fericite Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungrovlahiei, Locțiitor al Cezareei Capadociei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Domnule Justinian, frățeste Vă îmbrățișăm și Vă felicităm în Domnul din toată inima.

Prea Fericirea Voastră,

Cu mare bucurie slăvim Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos, Care pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire s-a pogorît din cer și Vă felicităm pe Dvs. Prea Cinstite și Mult stimat nouă Prea Fericite Părinte cu cuvintele :

Hristos se naște !

Aducem rugăciuni pline de osîrdie Fiului lui Dumnezeu, Cel nou-născut ca El să reverse darurile Sale întru mulți ani asupra puterilor trupesti și sufletești ale Prea Fericirii Voastre ca să păstoriți pe scaunul luminat al Bisericii Ortodoxe Române — surori.

Fie ca milostivul Dumnezeu să Vă păzească în sănătate bună, în osîrdie de credință și în iubire pe Dvs., pe arhieriei Dvs., cinstitul cler și turma Dvs. ca toți să slăvească harul lui Dumnezeu dăruit prin nașterea lui Hristos-Mîntuitorul.

Ne rugăm de asemenea ca «plinătatea păcii» (Ieremia XXX, 6) care ne-a adus-o nouă nașterea Fiului lui Dumnezeu și pe care Domnul Păcii totdeauna ne-o împărtășește (Pilde III, 16) să se stabilească în toată lumea, în oamenii cei de bună credință.

Iar în vremea noastră nedumeririle să fie sub povăța sfatului păstorilor din Betleem — «să mergem și să vedem minunea ce s-a făcut acolo» (Luca II, 15). Și precum steaua i-a condus pe ei să ne conducă și pe noi pe calea cea luminoasă către Hristos, care este adevărul și viața (Ioan XIV, 6).

Cu aceste frumoase gînduri să petreceți Sfintele Sărbători, Prea Fericirea Voastră, cu pace, iar anul cel nou sosit 1976 să fie un an al păcii, roditor, binecuvîntat de Domnul.

Felicitîndu-Vă și îmbrățișîndu-Vă duhovnicește ne simțim încălziiți de rugăciunile Voastre și rămînem același frate devotat și conslujitor în Hristos Cel ce s-a născut.

† Gherman

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Sîrbe

Scrisoarea irenică a Prea Fericitului Părinte MAXIM, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Bulgare :

Prea Fericirii Sale, Prea Fericitului Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

Prea Fericirea Voastră, Prea Fericite Vlădică,
Preaiubit în Domnul nostru,

Marea și luminoasa sărbătoare a Nașterii lui Hristos aducătoare de pace, care unește cerul și pământul în Taina cea mare arătată în trup (I Tim. III, 16), se apropie. În aceste zile luminoase, Sfânta Biserică ne cheamă să întâmpinăm și să preamărim pe Mântuitorul care se naște pentru mântuirea noastră, Hristos Dumnezeu, cîntînd: «Hristos se naște, măriți-L!».

Felicitînd din toată inima pe Prea Fericirea Voastră, cu prilejul Nașterii lui Hristos și luînd parte împreună cu Voi la preamărirea Pruncului dumnezeiesc, născut la Betleem, rugăm fierbinte pe Mântuitorul cel din iesle, Mântuitorul nostru Iisus Hristos (Luca V, 11) să binecuvînteze cu pacea Sa (Psalm. XXVIII, 14) și să încununeze cu bunătatea Sa (Psalm. LXIV, 12) Noul an 1976, să Vă dăruiască Prea Fericirii Voastre sănătate, putere și viață îndelungată, spre îndelungată și binecuvîntată arhipăstorire.

Cu dragoste frățească desăvîrșită în Hristos,

† Maxim

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Bulgare

Scrisoarea irenică a Prea Fericitului Părinte MAKARIOS, Arhiepiscopul Ciprului:

Prea Fericite Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Mitropolit al Ungrovlahiei și Arhiepiscop al Bucureștilor, Frate mult iubit și prea dorit nouă și împreună-slujitor, Domnule Justinian, îmbrățișîndu-Vă frățește în Domnul, cu multă bucurie Vă întâmpinăm.

Fiul cel fără de început și Cuvîntul Tatălui se naște ca Dumnezeu și om dintr-o maică fără de bărbat, pentru ca să ne elibereze din robia celui străin, să restabilească comuniunea noastră cu Dumnezeu-Tatăl și să ne facă pe noi copii ai luminii și fii ai zilei.

Cu prilejul acestei dumnezeiești condescendențe, îngerii din ceruri, luminați de îmbrăcăminte strălucitoare, zboară deasupra Peșterii din Betleem, lăudînd pe Cel ce pentru noi, oamenii și pentru a noastră mîntuire, Dumnezeu fiind, s-a întrupat și s-a făcut om, cu glasuri pline de melodie, spunînd: «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoire».

Veselindu-ne și noi, împreună cu puterile îngeresti, slăvim și noi Prea Sfîntul nume al Părintelui ceresc, pentru nesfîrșita Sa condescendență față de mîntuirea noastră și cu multă bucurie venim în contact cu mult-dorita Voastră Prea Fericire, pentru a Vă da sărutarea frățească de sărbătoare și să Vă urăm din inimă, să petreceți cu bucurie nașterea cea de lume mîntuitoare a Dumnezeu-Cuvîntului, ani îndelungați și să petreceți Noul an al bunătății Lui, care bate la ușă cu sănătate neîmpuștinată și bucurie duhovnicească.

Rugîndu-Vă să transmiteți cuvintele noastre de salut sărbătorec și urările noastre și Venerabilei Ierarhii din jurul Prea Fericirii Voastre, Vă îmbrățișăm din nou, în Hristos Cel ce s-a născut și rămînem al Venerabilei Voastre Prea Fericiri iubitor frate în Hristos.

† Makarios

Arhiepiscop al Ciprului

Scrisoarea irenică a Prea Fericitului SERAFIM, Arhiepiscop al Atenei și a toată Elada:

Prea Fericirii Sale, Prea Fericitului Justinian Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

Prea Fericite Părinte Arhiepiscop al Bucureștilor, Locțiitor al Cezareei Capadociei și Mitropolit al Ungrovlahiei, Frate iubit în Hristos Dumnezeu și Conliturghisitor al Smereniei noastre, Domnule Justinian, Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, îmbrățișînd în Domnul pe Prea Fericirea Voastră, cu deosebită bucurie Vă întâmpinăm.

În aceste zile sfinte trebuie să ne ridicăm cu mintea la Betleem pentru a auzi pe îngerii lăudînd pe Dumnezeu care s-a arătat pe pământ, binevestind păstorilor bucurie mare, că s-a născut Mîntuitorul, și să vedem pe Soarele dreptății culcat în iesle și să-L rugăm a ne trimite pe Duhul care ne sprijină în mărturia cea bună.

Pe Acesta adorîndu-L împreună cu Tatăl, cu Duhul, cu păstorii și Maica Prea Sfîntă, Il rugăm stăruitor ca prin harul și puterea Sa să dea Prea Fericirii Voastre zile multe, spre slava Sfîntului Său nume, mîntuirea celor încredințați Vouă și binecuvîntarea lumii întregi.

Rugîndu-Vă să binevoiți a Vă ruga și pentru smerenia noastră, a Bisericii din Grecia, Vă îmbrățișăm frățeste în Cel care pentru noi s-a întrupat și rămînem frate iubitor în Hristos,

† **Serafim**

Arhiepiscop al Atenei

Telegrama Înalt Prea Sfinției Sale PAAVALI, Arhiepiscop al Careliei și a toată Finlanda :

Prea Fericirii Sale, Prea Fericitului Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,

Prea Fericirea Voastră,
Iubite Frate în Hristos,

«Hristos se naște : Măriți-L!
Hristos din ceruri : Întîmpinați-L!
Hristos pe pămînt : Înălțați-vă!»

În ziua în care lumea creștină sărbătorește Taina întrupării Fiului lui Dumnezeu, felicităm pe Prea Fericirea Voastră în numele Bisericii Ortodoxe a Finlandei.

Urăm Prea Fericirii Voastre să prăznuiți sfințele sărbători ale Crăciunului în deplină sănătate și cu duhovnicească bucurie. Binecuvîntarea lui Dumnezeu să fie asupra Voastră și asupra credincioșilor Sfintei Voastre Biserici, în tot timpul Noului an al milei Domnului.

Cu dragoste în Hristos,

† **Paavali**

Arhiepiscop al Careliei și a toată Finlanda

Scrisoarea irenică a Înalt Prea Sfințitului VASILE, Mitropolit al Varșoviei și a toată Polonia :

Prea Fericirii Sale, Prea Fericitului Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,

Prea Fericirea Voastră,
Iubite întru Domnul, Stăpîne Sfințite!
Hristos se naște!

Inimile noastre sînt pline de bucurie acum cînd trăim din nou «Marea taină a creștinătății» (I Tim. III, 16), iar cînd coborîm cu gîndul spre vremurile prezise ale ivirii stelei din Betleem, ne închinăm în chip duhovnicesc în fața ieslei și de acolo scoatem înnoirea duhului nostru, îmbogățindu-ne cu sărăcia Celui ce s-a făcut sărac pentru noi (II Cor. VIII, 9).

Se veselește astăzi Sfînta, Sobornicească și Apostolească Biserică, și ne deschide porțile Împărăției lui Dumnezeu și ne cheamă: «Cel însetat să vină. Cui îi este voia să ia în dar din apa vieții» (Apoc. XXII, 17).

Să vie asupra tuturor celor ce-L iubesc pe Domnul acea bucurie, pe care au avut-o păstorii din Betleem cînd L-au aflat pe Pruncul ce era culcat în iesle!

Veniți de vă închinați Lui, aducîndu-I darurile inimii.

Astfel de simțăminte Vă trimit pe adresa Prea Fericirii Voastre și Vă rog să primiți din partea nevredniciei mele cordiale doriri de bine Bisericii Voastre și slăvitei Voastre Patrii.

Vieții Prea Fericirii Voastre sănătate și lungime de zile.

Slăviți-L pe Domnul!

Al Prea Fericirii Voastre smerit rugător către Dumnezeu și iubitor frate întru Hristos,

† **Vasile**

Mitropolitul Varșoviei și a toată Polonia

Scrisoarea Înalt Prea Sfințitului DROTEI, Mitropolit de Praga și a toată Cehoslovacia :

Prea Fericirea, Voastră, Preamilostive Stăpîne!

Săvîrșind prăznuirea venirii Fiului Omului pe pămînt, am bucuria să facem un schimb de meditații, cu privire la negrăita iubire a lui Dumnezeu față de neamul omenesc. Acest mișcător eveniment ne amintește că nimeni nu este uitat înaintea Tatălui ceresc; El îi cheamă pe toți la ospățul duhovnicesc al credinței, ca să guste din hrana cerească și să primească darurile milostivirii Sale. Începînd cu această binecuvîntată zi, se revarsă peste toată omenirea, lumina binelui, a adevărului și a nedescrisei frumuseți — unirea credincioșilor cu Dumnezeu și intrarea lor în marea familie a Tatălui ceresc. Această neasemănată cinste, care copleșește toată mintea, amintește oamenilor să petreacă în ascultarea Sfintei Evanghelii, care ne descoperă toată voia lui Dumnezeu, pentru ca oamenii să rămînă în dragostea de Dumnezeu și de aproapele. Dragostea ne oferă temelii puternice pentru coexistența și colaborarea lor pe care, cu atîta solemnitate, cu semnături proprii, le-au întărit conducătorii țărilor europene, S.U.A. și Canada la Helsinki în anul 1975.

Prin colaborarea oamenilor se realizează succesele umane, care aduc bunăstare pentru întreaga omenire. Iar prin nimicirea acestora se clatină bazele păcii pe pămînt, trecîndu-se la conflicte dușmănoase, războaie sîngeroase, care generează suferințele de nedescris ale omenirii. Pacea și înțelegerea în bunele inițiative realizează demnitatea omului. Această calitate își reflectă superioritatea în solidaritatea față de oamenii dezmoșteniți, care petrec în sărăcie, în necazuri și suferințe, care de multe ori sînt lipsiți de casele lor și nevoiți să petreacă în pribegie.

În unitatea credinței, preaslăvind împreună cu Prea Fericirea Voastră pe Domnul care se naște, Vă felicit din tot sufletul pe Sanctitatea Voastră, pe Arhipăstoria și pe binecredincioasa turmă a Sfintei Biserici Ortodoxe Române, de Praznicul întrupării lui Dumnezeu-Cuvîntul și de Noul an 1976 al bunătății lui Dumnezeu.

Mutîndu-mă cu credință în Peștera din Betleem, în rugăciunile mele, cu supunere îl rog pe Pruncul dumnezeiesc Hristos, să Vă păzească în bună sănătate și să Vă reinnoiască puterile întru mulți ani în pace și bunăstare.

Cu frățească dragoste și stimă în Domnul, rămîn al Prea Fericirii Voastre,

† Dorotei

Mitropolit de Praga și a toată Cehoslovacia

Continuînd îmbogățirea bunelor relații și întărindu-se atmosfera nouă creată între Patriarhia Română și Bisericile catolice naționale, nădăjduind într-un nou pas spre unitatea de credință prin respect reciproc și egalitate tradițională și de Sfintele sărbători ale Nașterii Domnului — 1975 și Anului nou 1976, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit numeroase Scrisori irenice, pastorale, telegrame, scrisori de felicitare din partea multor întiiistătători, ierarhi, profesori și teologi romano-catolici.

Dintre acestea publicăm :

Scrisoarea Sanctității Sale Papa PAUL VI :

Prea Fericirii Sale,

Prea Fericitului Părinte JUSTINIAN

Arhiepiscopul Bucureștilor, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,

Vă mulțumim din toată inima pentru urările pe care ni le-ați trimis cu prilejul sărbătoririi Nașterii Mîntuitorului Iisus Hristos, Domnul nostru. Acest gest de frățească dragoste a sporit bucuria noastră în aceste zile binecuvîntate.

În acest moment în care începe Noul an, rugăm fierbinte pe Dumnezeu, Tatăl Domnului Iisus Hristos, să dăruiască din belșug puterea Sa și înțelepciunea Sa tuturor acelorora cărora le-a încredințat răspunderea păstoririi poporului Său, pentru ca să

putem vesti tuturor, cu credincioșie, împăcarea și unitatea care ne-au fost aduse prin Fiul Său și să lucrăm fără răgaz spre a răspîndi pacea printre oameni și popoare.

Asigurînd pe Prea Fericirea Voastră de rugăciunile noastre pentru Voi, pentru clerul și credincioșii Voștri, Vă reînnoim expresia urărilor noastre celor mai bune și a dragostei noastre frățești în Hristos Iisus.

Paulus VI, Papă

Telegrama Eminenței Sale Cardinalului JEAN WILLEBRANDS, Președintele Secretariatului pentru promovarea unității creștinilor :

Prea Fericirii Sale, Prea Fericitului Părinte Justinian, Mitropolitul Ungrovlahiei, Locțiitor al Cezareei Capadociei, Arhiepiscop al Bucureștilor, Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

«Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu,
și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire»

Îngerii cîntă preamărirea lui Dumnezeu, pentru că mîntuirea este descoperită și acordată, prin Iisus, tuturor popoarelor. Ei vestesc pacea, plinătatea vieții, a căror garanție și izvor curgător este nașterea lui Iisus.

Cîntarea cerească este repetată în Liturgia creștină și umple de bucurie inima oricărui creștin. Din preamărirea lui Dumnezeu coboară pacea pe pămînt.

Fie ca Iisus Hristos să Vă dăruiască această cunoștință a slavei Sale, să reverse pacea Sa din belșug asupra Voastră și să împărtășească aceste daruri dumnezeiești omenirii întregi.

† Cardinal Jan Willebrands

Telegrama de felicitare a Eminenței Sale Cardinalului FRANZ KÖNIG, Arhiepiscopul Vienei și Primat al Austriei :

Prea Fericirea Voastră,
Prea Fericite Părinte Justinian,
Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române,

Mulțumindu-Vă din toată inima pentru urările transmise cu prilejul Crăciunului, la rîndul meu Vă urez din toată inima un An nou binecuvîntat — 1976.

Aș dori, de asemenea, să Vă rog să binevoiți a transmite urările mele pentru Noul an binecuvîntat, tuturor ierarhilor Patriarhiei Române.

Sînt foarte mulțumit că noul preot român de la Viena are legături bune cu noi și se preocupă de viața duhovnicească a comunității sale.

Exprimîndu-Vă expresia legăturii mele frățești și asigurîndu-Vă de sincera mea cinstire, rămîn al Prea Fericirii Voastre devotat în Domnul.

† Cardinal König

Telegrama Cardinalului JULIUS DÖPFNER, Arhiepiscop de München și Freising :

Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului Părinte Justinian,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,

Vă mulțumesc pentru urările de Crăciun și de Anul nou, pe care Prea Fericirea Voastră ni le-a trimis și Vă rog să primiți și urările, mele pe care Vi le adresez pentru aceste Sărbători ale Crăciunului și Noului an.

Sărbătorirea Nașterii Domnului este pentru noi prilejul de a mulțumi lui Dumnezeu pentru toate nedăjdile pe care El le-a dat lumii.

În această zi a prăznuirii acestei Dumnezeiești Taine, creștinii se unesc în dorința ca dragostea lui Dumnezeu să fie mai bine înțeleasă de către oameni.

În numele clerului și credincioșilor Bisericii noastre, exprim Prea Fericirii Voastre profunda noastră recunoștință și Vă rog să primiți omagiul profundului meu respect în Domnul.

† Julius Döpfner
Cardinal

Telegrama Cardinalului SUENENS, Arhiepiscop de Malines-Bruxelles :

Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,
Prea Fericirea Voastră,

Mulțumindu-Vă pentru urările Voastre frățești, Vă exprim sentimentele mele de comuniune și dragoste, cu prilejul sărbătorii Nașterii Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

Fie ca Domnul să grăbească venirea ceasului în care să putem întrupa aceste sentimente în comuniunea deplină a Bisericii Sale, Una și Sfântă.

Binevoiți a primi, Prea Fericirea Voastră, asigurarea sentimentelor mele frățești și devotate.

† **L. J. Suenens**

Telegrama de felicitare a Dr. RUDOLF GRABER, Președintele Comisiei ecumenice a Conferinței episcopilor germani :

Prea Fericirii Sale
Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,

Aceste binecuvântări ale Sfântului Francisc, să Vă fie împărtășite cu prilejul sărbătorii Nașterii Domnului și a Anului nou 1976 :

«Domnul să te binecuvânteze și să te ocrotească !

Domnul să facă să lumineze fața Sa peste tine și să te miluiască

Domnul să caute cu privirea spre tine și să-ți dăruiască pace.

Domnul să te binecuvânteze».

† **Dr. Rudolf Graber**

*Telegrama Mgr PIERRE PASLEAU, Arhiepiscop de Tongres, Directorul Centru-
lui de studii și acțiuni ecumenice :*

Prea Fericirii Sale, Părintelui Patriarh Justinian, Locțiitor al Scaunului Cezareei Capadociei, Mitropolitul Ungrovlahiei, Arhiepiscopul Bucureștilor și Președinte al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

Mă unesc cu Prea Fericirea Voastră în bucuria și pacea Crăciunului și Vă urez un An nou îmbelșugat în binecuvântări dumnezeiești.

† **Pierre, Arhiepiscop**

Din partea Bisericii vechilor-Catolici, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit, printre altele și :

Scrisoarea de felicitare a Eminenței Sale JOSEF BRINKHUES, Episcop al Bisericii Vechilor-Catolici din R. F. Germania :

Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române :
Prea Fericirea Voastră,

În această prea sfântă sărbătoare a Epifaniei, ne-am rugat pentru Prea Fericirea Voastră, pentru colaboratorii Voștri la conducerea Bisericii Ortodoxe Române, pentru preoții și diaconii Bisericii Voastre.

Fie ca Dumnezeu să Vă dăruiască tuturor un an îmbelșugat în bine.

Totdeauna mă gândesc la vizita mea făcută Bisericii Ortodoxe Române, în anul 1970, care mi-a lăsat profunde impresii despre viața Bisericii Voastre. Ospitalitatea pe care am primit-o în Reședința Voastră rămîne de neuitat.

Dumnezeu să Vă ocrotească pe Prea Fericirea Voastră și Biserica Ortodoxă din România.

Cu frățești salutări în Hristos,

† **Episcop Josef Brinkhues**

Din partea Bisericilor Orientale, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit scrisori de felicitare, dintre care publicăm :

Scrisoarea irenică a Sanctității Sale VAZKEN I, Patriarhul Suprem și Catolicos al tuturor armenilor :

Prea Fericii Sale, Părintelului Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,
Prea Fericirea Voastră,
«Hristos s-a născut și s-a arătat în mijlocul nostru».

În pragul Noului an, sîntem fericiți să Vă felicităm din Sfîntul nostru Scaun cu bunele vestiri ale Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos, care s-a coborît pe pămînt și s-a făcut om din Sfînta Fecioară Maria, a adus lumii și întregii omeniri mesajul mîntuitor al păcii și buneivoini.

Taina cea mare a acestei nașteri, și astăzi ne aduce nouă mîngierea pentru sufletele noastre pline de nădejde, ne aduce gînduri noi și întrevederi de mîntuire, îndeosebi în timpul nostru, în care omenirea este încă departe de limanul ultim și permanent al unei vieți pașnice. Dar noi rămînem cu statornic optimism ca să ne rugăm împreună cu Prea Fericirea Voastră și să activăm pentru coexistența pașnică a tuturor popoarelor și statelor.

Ne rugăm fierbinte ca harul slăvitei Nașteri a Mîntuitorului să fie din belșug împărtășit clerului și credincioșilor Sfîntei și istoricei Voastre Biserici, pentru zidirea spirituală a vieții și a muncii lor.

În această fericită împrejurare, Vă rugăm să primiți urările noastre cele mai bune ca pentru mulți ani de acum înainte Sfînta Voastră misiune să fie încununată cu lucrări bineplăcute lui Dumnezeu.

Cu dragoste frățească în Hristos,

† Vazken I

Patriarh suprem, Catolicos al tuturor armenilor

Scrisoarea irenică a Prea Fericitului Părinte THEOPHILOS, Patriarhul Etiopiei :

Prea Fericii Sale, Prea Fericitului Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,

«... pentru voi s-a născut astăzi în cetatea lui David un Mîntuitor, care este Hristos Domnul» (Luca II, 11).

Iubite Frate în Hristos,

Cînd privim în jurul nostru și vedem tulburarea care este în lume, ne dăm seama bine cît de mare este nevoia noastră de sprijin, cît de gravă este situația noastră de a trăi în Hristos și pentru Hristos. Noi avem nevoie de pace în inimile noastre, de pace în cugetele noastre și de pace în sufletele noastre. Pe deasupra tuturor noi căutăm această pace nu pentru noi înșine, ca indivizi, nici numai pentru comunitatea creștină, ci pentru toată omenirea.

Și astăzi cînd prăznuim Crăciunul să ne unim în cîntare împreună cu oștile cerești, lăudînd pe Dumnezeu și zicînd : «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire» (Luca II, 14).

Fie ca Domnul, căruia slujim, să facă să fie Crăciunul și Noul an o sărbătoare veselă pentru Sanctitatea Voastră și prosperă pentru clerul, credincioșii și poporul Vostru. Și ei să facă să domnească pacea, liniștea și buna-înțelegere în lumea întreagă.

Vă urăm bucurie pentru Crăciun și în Noul an.

Al Vostru frate în Hristos,

† Abba Theophilos

Patriarhul Etiopiei

Telegrama Sanctității Sale SHENOUDA III, Patriarhul Bisericii Copte din Egipt :

Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului Părinte Justinian
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *

Cu prilejul Sfințelor Sărbători ale Crăciunului, Vă adresăm, cu dragoste frățască, cele mai bune urări pentru un Nou an fericit, cu pace și prosperitate.

† Shenouda III

Papă și Patriarh al Bisericii Copte din Egipt

Din partea Bisericii Anglicane, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit *scrisoarea irenică a Grației Sale Dr. DONALD COGGAN, Arhiepiscop de Canterbury, Primat al Angliei și Mitropolit :*

Prea Fericirii Sale, Prea Fericitului Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

Prea Fericirea Voastră, Iubite frate în Hristos,

«Mergeți și cercetați cu de-a-mănuntul despre Prunc și, dacă îl veți afla, vestiți-mi și mie, ca, venind și eu, să mă închin Lui» (Matei II, 8).

Astfel vorbi Irod înțelepților din Orient, însă el nu căuta sincer Adevărul. Purta un plan mîrșav în inimă, pe care intenționa să-l pună în practică cît mai curînd cu cele mai dezastruoase efecte.

În primele zile ale Bisericii creștine, mulți, asemenea lui Irod, nu au apreciat cum se cuvine bunele vești referitoare la Iisus Hristos: «Unii l-au luat în rîs, iar alții i-au zis: Te vom asculta despre aceasta și altă dată» (Fapte XVII, 32). Și astăzi, la fel ca în trecut, mult prea mulți oameni îl desconsideră și nu țin seama de jertfa Sa voită pentru mîntuirea noastră, își trăiesc această viață cu lucruri trecătoare și de mică importanță.

«Căutați și veți afla» (Matei VII, 7). Înțelepții au căutat cu de-amănuntul Pruncul, «umplîndu-se de o mare bucurie» pe tot timpul drumului; și venind la El, «au ingenunchiat și l-au adorat».

Fie ca strădaniile noastre pentru căutarea Adevărului să fie statornicite în țel și încununare de succes, și fie ca noi, Prea Fericirea Voastră să fim în această perioadă a Crăciunului, «o inimă și un suflet» (Fapte IV, 32) în dragostea noastră pentru El, care este Calea, Adevărul și Viața.

Cu cele mai calde salutări cu ocazia sărbătoririi Nașterii Mîntuitorului nostru. Al Prea Fericirii Voastre devotat frate în Hristos,

† Donald Cantuar

Arhiepiscop de Canterbury, Primat al întregii Anglie și Mitropolit

Din partea Bisericii Evanghelice-Luterane din Suedia, Eminentă Sa OLOF SUNDBY, Arhiepiscop de Uppsala și Primat al Suediei, a trimis Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian următoarea telegramă :

Cu toate bunele urări pentru Crăciun și Noul An.

Al vostru cu dragoste în Hristos,

† Olof Sundby

Din partea Bisericii Evanghelice-Luterane din R. F. Germania, Excelența Sa Episcopul dr. JOHANNES HAUSELMANN, a trimis Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, următoarea scrisoare de felicitare :

Prea Fericirea Voastră,

Prin salutul de Crăciun și prin urările pentru anul 1976 mi-ați arătat un atașament prietenesc pentru care vreau să Vă mulțumesc din toată inima. Știm, bineînțeles, că urările sînt relative. Nu putem ști dinainte dacă le vom putea împlini sau măcar în care vom realiza acest lucru. Nu întîmplător recunoaștem aici o paralelă cu

schimbarea anilor : momentul în care resimțim o deosebită nesiguranță legată de viitorul nostru concordă cu momentul dorințelor noastre cele mai intense pentru alții și pentru noi înșine. Se poate presupune de la început că anul 1976 va aduce cu sine infirmări. Proverbul englezesc «dacă dorințele ar fi cai, atunci ar putea călări și cerșetorii», pare banal numai la prima vedere. Privit mai de aproape este o reflexie profundă referitoare la discrepanța dintre dorință și realitate, care duce la modestie.

În ceea ce privește Noul an, în ultimele zile și săptămâni s-a spus în articole și cuvântări tot ceea ce ar putea să-i intereseze pe oameni în această privință. Dați-mi voie din cauza aceasta să mă refer la trei locuri biblice, în loc să prezint o viziune subiectivă a viitorului. Aceste locuri în contradicție cu unele gânduri unesc dorința și realitatea vieții noastre cu aprobarea lui Dumnezeu, fiind motto pentru ziua Anului nou, text pentru predica aceleiași zile și motto pentru anul 1976 : «Domnul este scăparea mea, ajutorul meu și apărătorul meu ; de cine mă voi înfricoșa» (Psalm. LXII, 7).

Această propoziție exprimă siguranța unui om care l-a trăit pe Dumnezeu ca fundament al credinței și vieții sale. El nu vrea să păstreze pentru sine această experiență, ci să o transmită tuturor oamenilor — pînă în zilele noastre (Iosua I, 9).

Cu această vorbire directă a lui Dumnezeu ni se acordă un «imperativ al încrederii» în mijlocul spaimei și al nesiguranței.

Arată-mi Doamne, drumul Tău (Psalm LXXXVI, 11). Acest motto pentru 1976 ne invită să avem încredere în Dumnezeu și să-i fim tovarăș de drum. Faptul că Domnul știe drumul este mai important decît orice prognoză. Nu putem să ne dorim mult. Dar nici mai puțin.

Din această perspectivă, Vă urez să aveți în Noul an un drum arătat și întărit de Dumnezeu și Vă salut din toată inima cu aceste puține gânduri.

Cu adînc respect rămîn al Prea Fericirii Voastre plecat frate în Hristos,

Episcop Dr. Johannes Hauselmann

Din partea Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit numeroase scrisori și telegrame de felicitare, dintre care :

Telegrama Domniei Sale Dr. PHILIP POTTER, Secretar general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor :

Prea Fericirea Voastră,

Fiind încă sub impresia celei de a V-a Adunări generale a noastră, scriu spre a Vă exprima, în numele colegilor mei și al meu personal, cele mai călduroase și mai respectuoase felicitări, cu prilejul Crăciunului.

În ajunul sărbătorii Nașterii Domnului nostru, tema principală a Adunării «Iisus Hristos eliberează și unește», devine și mai bine venită. Așa cum Mesajul Adunării subliniază, în timpul acestei Adunări «ascultîndu-ne unii pe alții, am experimentat bucuria unității trecînd peste barierele de cultură și rasă, de sex și de clasă. Noi am experimentat, de asemenea, durerea acestor adînci dezbinări».

Acum cînd ne îndreptăm luarea aminte spre o nouă perioadă în viața Consiliului Ecumenic al Bisericilor, în care sîntem chemați să aducem la îndeplinire mandatul încredințat nouă de Bisericile noastre membre, dorim să solicităm rugăciunile Voastre fierbinți, pentru ca, întăriți de harul Cuvîntului întrupat, să devenim instrumente ale lui Dumnezeu în planul Său de a transforma lumea Sa în Împărăția Sa de dragoste, bucurie și pace.

Fie ca pacea și dragostea Sa să fie cu Voi, cu Venerabila Voastră Biserică și cu lumea întreagă.

Al Vostru cu deplin respect,

Philip Potter
Secretar general

Din partea Conducerii Conferinței Creștine pentru Pace, I. P. S. Mitropolit Nicodim al Leningradului și Novgorodului, Președintele Conferinței, a felicitat pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian prin următoarea telegramă :

Prea Fericirea Voastră,
Prea Fericite Stăpîne,

Cu prilejul praznicului plin de bucurie al Nașterii Domnului nostru Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Cel întrupat, care a devenit Fiul omului, Mîntuitorul lumii și al tuturor oamenilor, Vă felicit din toată inima, Vă doresc pacea cîntată de puterile cerești, Vă doresc ca împreună cu îngerii să preaslăviți pe Pruncul dumnezeiesc, Vă doresc mîntuire, sănătate și fericire în Noul an și la mulți, mulți ani!

Cu dragoste întru Domnul,

† Nicodim

Exarh al Patriarhiei Moscovei pentru Europa Apuseană

Cu aceeași ocazie — a praznicului Nașterii Domnului din anul 1975 și a Anului nou 1976 — Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit scrisori de felicitare!

Din partea unor ierarhi ai Bisericilor Ortodoxe surori, dintre care :

- I. P. S. Mitropolit MELETIOS al Franței, Exarhul Patriarhiei Ecumenice;
- I. P. S. Mitropolit JUVENALIE de Tula și Belev, Președintele Departamentului Relațiilor externe bisericești ale Patriarhiei Moscovei;
- I. P. S. Mitropolit FILARET al Berlinului și Europei Centrale, Exarhul Patriarhiei Moscovei pentru Europa Centrală;
- I. P. S. Mitropolit FILARET al Kievului și Galiției, Exarhul Ucrainei;
- I. P. S. Mitropolit ILYA de Suhumi și Abhazi;
- I. P. S. Mitropolit NICOLAE de Lvov;
- I. P. S. Mitropolit ALEXEI al Talinului și Estoniei;
- I. P. S. Mitropolit KIRIL al Americii, Canadei și al Australiei;
- I. P. S. Mitropolit SERGHIE de Kerson și Odessa;
- I. P. S. Mitropolit NAUM de Zietorsk și Struoni;
- I. P. S. Mitropolit SOFRONIE al Durostorului și Cerveniei;
- I. P. S. Mitropolit IOAN de Helsinki;
- I. P. S. Mitropolit SPIRIDON al Rodosului;
- I. P. S. Mitropolit BARNABA al Peluziei;
- I. P. S. Mitropolit ANTONIE de Xantes;
- I. P. S. Mitropolit BARNABAS al Kitrusului;
- I. P. S. Mitropolit DAMASCHINOS al Navpakiei;
- I. P. S. Mitropolit DAMIANOS al Sfîntului Munte Sinai;
- I. P. S. Mitropolit DAMASCHINOS al Tranupolei;
- I. P. S. Mitropolit METODIOS de Axum;
- I. P. S. Mitropolit ALEXIS de Homs;
- I. P. S. IAKOBOS, Arhiepiscop al Celor două Americi și al Canadei;
- I. P. S. VLADIMIR, Arhiepiscop de Dimitriev, Rectorul Academiei duhovnicești din Moscova, Vicar al Patriarhiei Moscovei;
- I. P. S. PITIRIM, Arhiepiscop de Volokolamsk, șeful Editurii și publicațiilor Bisericii Ortodoxe Ruse, Vicar al Patriarhiei Moscovei;
- I. P. S. DOSITEI, Arhiepiscop de Ohrida și Macedonia;
- I. P. S. MIHAIL, Arhiepiscop de Tambov;
- I. P. S. NICODIM, Arhiepiscop de Harkov;
- I. P. S. KIPRIAN, Arhiepiscop de Moscova;
- I. P. S. GRIGORIE, Arhiepiscop de Mucacevo și Ujgorod;
- I. P. S. LEONID, Arhiepiscop de Riga și Lituania;
- P. S. HRISOSTOM, Episcop de Kursk și Belgorod;
- P. S. SAVA, Episcop de Cernăuți și Bucovina;
- P. S. DIONISIE, Episcop de Drama;
- P. S. SMEDT E. J., Episcop de Bruges;
- P. S. APOSTOLOS, Episcop al Ecumeniei (Grecia);
- P. S. PIMEN, Episcop de Saratovo și Volgograd;
- P. S. IRINEU, Episcop de Ufa și Sterlitamak;
- P. S. ALEXEI, Episcop de Vrațiv și Scetin;
- P. S. THEODOSIE, Episcop de Smolensc și Verzemsc;
- P. S. VISARION, Episcop de Vrsac.

Dintre personalitățile bisericești din cadrul altor Biserici și comunități creștine de peste hotare :

- P. S. GERMAIN, Episcop de Saint Denis;

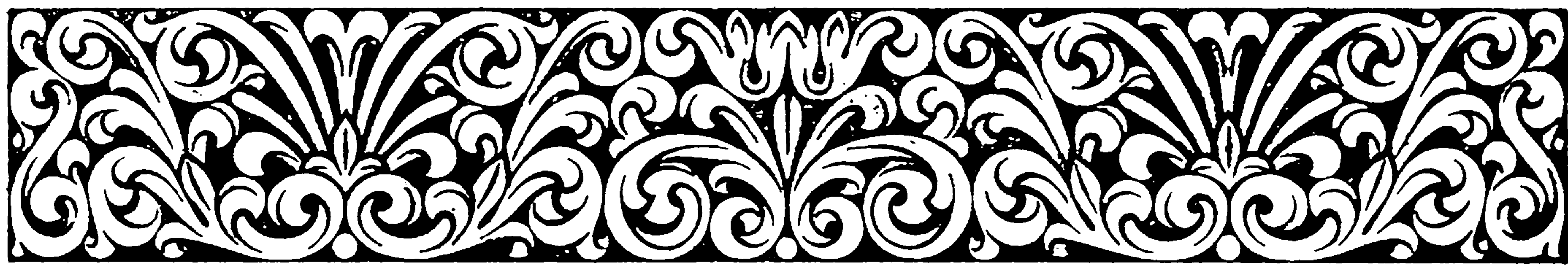
- Eminența Sa Cardinalul JOHN VILLOT, Secretar de stat al Vaticanului ;
- Eminența Sa Cardinalul ROMAN TORRELLA, vicepreședinte al Secretariatului pentru unitatea creștinilor din Vatican ;
- Eminența Sa JOHN, Episcop anglican de Fulham și Gibraltar ;
- Eminența Sa TIBOR BARTHA, Episcop reformat din Ungaria ;
- Domnul Prof. CONSTANTIN MURATIDIS, decanul Facultății de teologie din cadrul Universității Naționale Capodistriaca ;
- P. Cuv. Arhim. NEKTARIOS, Conducătorul Așezământului Sfintul Nectarie ;
- Domnul dr. KAROLY TOTH, secretar general al Conferinței Creștine pentru Pace ;

Din partea Conducătorilor comunităților ortodoxe române de peste hotare :

- I. P. S. Arhiepiscop VICTORIN, Conducătorul Arhiepiscopiei Ortodoxe Române din America și Canada ;
- P. S. Episcop LUCIAN FĂGĂRĂȘANUL, Vicarul Sfintei Arhiepiscopii Ortodoxe Române pentru Europa Centrală și Occidentală ;
- P. Cuv. Arhim. VASILE COSTIN, Conducătorul Așezămintelor românești de la Ierusalim ;
- P. C. Preot ALEXANDRU MUNTEANU, parohul bisericii ortodoxe române din Sofia ;
- P. C. Pr. MARIN BRANIȘTE, parohul bisericii ortodoxe române din Viena ;
- P. C. Pr. VASILE ȘTEFAN, parohul bisericii ortodoxe române din Baden-Baden ;
- P. C. Pr. LUCIAN GAFTON, parohul bisericii ortodoxe române din Londra ;
- P. C. Pr. DUMITRU GĂINĂ, parohul bisericii române din Melbourne (Australia) ;
- P. C. Pr. GABRIEL POPESCU, parohul bisericii române din Sydney (Australia) ;
- P. C. Pr. CONSTANTIN IANA, parohul bisericii române din Adelaide (Australia) ;
- P. Cuv. MIRCEA CLINET și P. C. Pr. TRAIAN VALDMAN, conducătorii parohiei ortodoxe române din Milano ;
- P. C. Pr. Prof. IOAN BRIA, reprezentantul Patriarhiei Române la sediul Consiliului Ecumenic al Bisericilor din Geneva ;

Dintre reprezentanții Bisericilor Ortodoxe și a Cultelor religioase din țara noastră au felicitat pe Întâistătorul Bisericii Ortodoxe Române — Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian :

- P. C. Pr. HRANISAVLIEVICI, șeful Vicariatului sîrb de Timișoara ;
- P. C. Pr. NICOLAE GORANOV, parohul bisericii ortodoxe bulgare din București ;
- Eminența Sa MARTON ARON, Episcop romano-catolic de Alba Iulia ;
- Eminența Sa Mgr FRANCISC AUGUSTIN, conducătorul Arhiepiscopiei romano-catolice din București ;
- Eminența Sa PETRU PLEȘCA, Episcop romano-catolic de Iași ;
- Eminența Sa IAKOB ANTAL, Episcop auxiliar romano-catolic de Alba Iulia ;
- I. P. S. IOASAF, Mitropolitul Bisericii creștine de rit vechi ;
- P. S. DIRAYR MARDICHIAN, Conducătorul Episcopiei Bisericii Armene din R. S. România ;
- Eminența Sa ALBERT KLEIN, Episcopul Bisericii Evanghelice C. A. din Sibiu ;
- Eminența Sa PAUL SZEDRESSY, Superintendentul Bisericii Evanghelice S. P. Cluj-Napoca ;
- Eminența Sa LASZLO PAPP, Episcopul Bisericii Reformate din Oradea ;
- Eminența Sa NAGY GYULA, Episcopul Bisericii Reformate din Cluj-Napoca ;
- Eminența Sa KOVACS LAJOS, Episcopul Bisericii Unitariene din Cluj-Napoca ;
- Domnul DUMITRU POPA, Președintele Cultului Adventist de ziua 7-a ;
- Domnul PAVEL BOGHIAN, Președintele Cultului Penticostal ;
- Domnul LAZAROVICI MELITON, Prim-delegat al Cultului creștin după Evanghelie ;
- Eminența Sa Dr. MOSES ROSEN, Șef-rabinul Cultului mozaic din R. S. România ;
- Eminența Sa IACUB MEHMET, Șef-muftiu al Cultului musulman din R. S. România.

• I N D R U M Ă R I • P Ă S T O R Ă L E •

ADEVĂRATUL „DUMNEZEU S-A ARĂTAT ÎN TRUP“ (I Tim. III, 16)

SPICUIRI DIN PASTORALELE LA NAȘTEREA DOMNULUI — 1975 ALE IERARHILOR
BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Una dintre misiunile Mântuitorului a fost și aceea de propovăduitor al Mesajului divin către cei ce așteptau pe Mesia. În această calitate de Arhieru a adus, prin vestea cea bună (Evanghelia), împlinirea celor prezise despre El de către prorocii Vechiului Testament. Așa se explică de fapt primirea credinței și prin cuvânt.

Ierarhii Bisericii Ortodoxe Române, moștenitori ai harului arhieriei de la Mântuitorul Hristos prin mâinile Sfinților Apostoli, și anul acesta, ca dealtfel în fiecare an, au fost prezenți în mijlocul credincioșilor lor din eparhia respectivă cu *Pastorală de Nașterea Domnului* (Crăciunul), cuvânt transmis cu prilejul Marelui praznic.

În noaptea sfântă se aud glasurile îngerilor și păstorilor, plînsul Maicii Domnului și tînguirea bătrînului Iosif, se văd magii de la Răsărit și strălucește Steaua lor, se trezește tot Ierusalimul la vestea venirii «Marelui împărat». Numai Irod se tulbură de frica pierderii tronului, fiind cuprins de îndemnul satanei la crime și masacre. Toate aceste aspecte sînt prinse, ca într-un covor fermecat, în folclor, colinde și cîntece de stea ale poporului nostru dreptcredincios, creații moștenite dintru începuturi și transmise nouă astăzi ca un patrimoniu spiritual unic în configurația ortodoxiei balcanice și ecumenice.

Este, așadar, nu numai o cinste, ci și o obligație de conștiință — ca Biserica să păstreze, să cultive și să transmită ceea ce ne-a lăsat creștinismul primelor veacuri și să facă cunoscut credincioșilor de astăzi cum au înțeles strămoșii noștri marele act al «Întrupării lui Dumnezeu» care copleșește toată mintea și în prezența lui se pleacă tot genunchiul celor cerești și ale celor pămîntești. Taina din veac ascunsă și de îngeri neștiută se vedește prin nașterea lui Mesia din Sfînta Fecioară Maria.

Fiecare ierarh, răspunzător de conștiința supușilor săi și purtător de grijă față de păstoriții săi, prin Pastorală, caută să fie cît mai aproape de inima ascultătorilor și să explice cît mai clar minunea nașterii lui Hristos.

Pastorală Prea Fericitului Părinte Patriarh JUSTINIAN, Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolitul Ungrovlahiei, Locțiitor al Scaunului Cezareei Capadociei, Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, adresată clerului și credincioșilor din eparhia Sa cu prilejul Nașterii Domnului — 1975, își propune să tîlmăcească rostul Marelui praznic al Crăciunului în viața credincioșilor noștri.

Prea Fericirea Sa pleacă de la faptul că Iisus Hristos a fost Dumnezeu adevărat și om desăvârșit. Ca Fiu al lui Dumnezeu are o naștere din veci, iar ca Fiu al omului are o naștere firească, dar întrupat, «fără sămînță bărbătească» și născut natural ca orice prunc din Sfînta Fecioară Maria.

Pentru a se înlătura orice idee preconcepută, pentru a scoate nașterea Domnului din sfera legendelor și nașterilor mitologice (teogeneze), pentru a înlătura confuziile și comparațiile nepotrivite, Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, care a vizitat Locurile Sfinte și s-a închinat în biserica Nașterii Domnului din Peștera Betleemului (22 mai 1975), este în măsură să explice ceea ce ochiul său a văzut și inima sa a simțit în fața Staulului sfînt. Și toată cinstea în cer și pe pămînt se cuvine mamei Mîntuitorului, care L-a purtat în pîntece, și L-a născut în peștera săracă, chiar îngerii mereu o slăveau zicînd: «Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine» (Luca I, 28).

Învățătura sfîntă despre supracinstirea Maicii Domnului se desprinde din «tabloul dumnezeiesc al Nașterii Domnului», iar cîntarea îngerilor se justifică din aceeași împrejurare și multe altele. Pe sfinți îi cinștim, dar pe Sfînta Fecioară o supravenerăm: «Cine dintre noi, scrie Prea Fericirea Sa, în rugăciunile noastre, nu se roagă Preacuratei Maici ca ea să-i fie de ajutor? Care mamă lângă leagănul copilului ei, sau cînd acesta s-a făcut mare, nu o roagă să aibă în sfînta sa pază odrasla ei? Cine dintre credincioșii Bisericii noastre nu stă în biserică, sau în casa lui, cu ochii ațintiți la «Maica îndurărilor», așa cum o numește Biserica, rugînd-o pentru nevoile sale, sau mulțumindu-i pentru ajutorul primit de la Dumnezeu prin ea?». În cinstea ei s-au ridicat locașuri, se țin sărbători, se fac slujbe, Biserica avînd-o ajutătoare.

Și pentru un temei rațional Prea Fericitul arată: «Știm că mamele oamenilor mari, care au dat lumii fii străluciți, sînt înconjurate cu cinste și respect...» o mamă ce a adus lumii un fiu, și el a adus omenirii mari servicii, este cinștită, dar «o Mamă care a născut un Fiu și a adus omenirii mîntuirea nu trebuie supracinștită?». Sfinții sînt prietenii lui Dumnezeu, și fiii Săi, îngerii sînt slujitori și pe toți îi cinștim, dar Precista trebuie cinștită în mod deosebit fiindcă pe ea o fericesc îngerii și o roagă sfinții. Exemplul închinării Sfîntului Arhanghel Gavriil (Luca I, 28) este edificator, închinarea Elisabetei este exemplu.

Însăși Maica Domnului, la inspirația Sfîntului Duh, mărturisește: «Iată de acum mă vor ferici toate neamurile...» (Luca I, 48—49). Cele mai frumoase cîntări din cultul Bisericii Ortodoxe sînt închinare ei, și mai ales Axionul: *Cuvine-se cu adevărat... Însuși Domnul Hristos ca fiu al ei a respectat-o cum se cuvine, iar pe cruce fiind răstignit, Mîntuitorul a încredințat-o Sfîntului Apostol Ioan (Ioan XIX, 26—27).*

În partea ultimă a Pastoralii, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian prezintă ascultătorilor evenimentele mai de seamă din viața bisericească a trecutului neamului nostru, oprindu-se la serbările prilejuite de împlinirea 90 de ani de la recunoașterea autocefaliei și a 50 de ani de la înființarea Patriarhiei Române. În același timp, justifică hotărîrea Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și consimțămîntul Conducerei de Stat, pentru ridicarea Episcopiei Dunării de Jos, la rangul de Arhiepiscopie, cu titulatura «Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos» și refacerea Episcopiei de Alba Iulia pe vechea vatră a Mitropoliei distruse a lui Mihai Viteazul. Prin aceasta, Sfîntul Sinod a înțeles să cinștească trecutul eroic al neamului nostru.

«Fiind convinși — a încheiat Prea Fericirea Sa — că toată viața Bisericii Ortodoxe Române din trecut, și de astăzi, se află sub ocrotirea Maicii Domnului și a Sfinților îngeri, să-i rugăm ca și de acum înainte să aibă în paza lor Biserica și Țara noastră și Bunul Dumnezeu să reverse peste lumea de astăzi pacea și buna înțelegere între oameni și popoare.

Iar eu, ca părinte sufletesc al vostru, făcîndu-vă tuturor urări de sănătate și fericire, cu prilejul sărbătoririi Nașterii Domnului și Noului an 1976 mă rog cu toată căldura sufletului meu ca harul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu voi cu toți» (II Cor. III, 13).

Pastorală I. P. S. IUSTIN, Arhiepiscop al Iașilor și Mitropolit al Moldovei și Sucevei, adresată clerului, cinului monahal și binecredincioșilor creștini din eparhia sa, se deschide cu acest cuprinzător verset: «Iată, vă vestesc bucurie mare care va fi la tot norodul. Că s-a născut astăzi Mîntuitor, care este Hristos-Domnul...» (Luca II, 10—11).

Obișnuți cu adîncă exegeză și cu cuvinte de mărgăritar, strălucitoare și limpezi ca un izvor de munte, credincioșii români din Arhiepiscopia Iașilor au ascultat cuvîntul

Ierarhului cu urechile inimii și ale credinței. Pastorală captează de la început cu anunțarea temei și totodată soluționarea ei: «Cu adevărat mare este taina dreptei credințe: Dumnezeu s-a arătat în trup, s-a îndreptat în Duhul, a fost văzut de îngeri, s-a propovăduit între neamuri, a fost crezut în lume, s-a înălțat întru slavă» (I Tim. III, 16). Taina aceasta, din veac ascunsă s-a descoperit prin nașterea Mântuitorului Hristos în peștera de lângă Cetatea Betleemului. Nașterea, la rîndul ei, a fost «la plinirea vremii, Dumnezeu a trimis pe Fiul Său, făcut din femeie, făcut sub lege, ca pe cei de sub lege să-i răscumpere, ca să dobîndim noi înfierea» (Gal. IV, 4—5).

Continuînd demonstrația, I. P. S. Sa coboară încă o treaptă în profundul inimii ascultătorilor, întărindu-le convingerea că: «Cerul și pămîntul, lumea celor văzute și a celor nevăzute, firea întreagă se bucură văzînd că Fiul lui Dumnezeu s-a pogorît din ceruri și s-a întrupat de la Duhul Sfînt și din Maria Fecioara și s-a făcut om».

S-a făcut om și a venit în lume nu în ascuns, sau ferindu-se de ochii semenilor, ci «Păstorii, aflînd pe Fiul lui Dumnezeu îmbrăcat în zidire trupească, înfășat și culcat în iesle, aduc laudă lui Dumnezeu pentru toate cîte au auzit și au văzut, precum li se spusese» (Luca II, 12, 20).

Magii din îndepărtările Răsăritului, urmînd steaua luminoasă care mergea înaintea lor, au găsit Pruncul pe care-L căutau. I s-au închinat și deschizînd vistierile lor i-au adus aur, ca unui domn ceresc; smirnă, ca unui arhieru mijlocitor; și tămîie, ca unui Dumnezeu. Toate cîntările Praznicului înfățișează în ritm de bucurie împrejurările Nașterii Domnului.

Trecînd la înțelesul teologic, de învățătură înaltă a Întrupării Mântuitorului, Înaltul Ierarh zugrăvește în albastru de Voroneț chemarea noastră la mîntuire, fiindcă «prin întruparea Sa de la Duhul Sfînt și din Fecioara Maria, Domnul nostru Iisus Hristos s-a făcut om adevărat; păcatul însă n-a locuit în El. El a rămas în același timp Dumnezeu adevărat. «S-a făcut trup», cum spune Sfîntul Ioan Evanghelistul «și a sălășluit întru noi și am văzut mărirea Lui, mărirea ca Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr» (I, 14), cu toate că «s-a deșertat pe Sine, chip de rob luînd, făcîndu-se asemenea oamenilor și la înfățișare aflîndu-se ca un om» (Filip. II, 7).

Venind în lume, Mîntuitorul Hristos a fost întîmpinat de puterile cerești cu slavoslovie păcii: «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire». Astfel, Taina cea de îngeri neștiută s-a descoperit odată cu nașterea Domnului nostru Iisus Hristos.

În continuare, Pastorală subliniază faptul că «trimițînd în lume, din nemărginită dragoste față de făptura Sa, pe Fiul Său, cel Unul-Născut ca prin El viață să avem (I Ioan IV, 9), Dumnezeu și-a arătat, cum spune Sfîntul Ioan Damaschin, *bunătatea, înțelepciunea, dreptatea și puterea...*». Pentru aceasta și noi să arătăm prin faptele noastre cele bune că sîntem oameni zidiți după chipul și asemănarea lui Dumnezeu întru «dreptatea și sfințenia adevărului» (Efes. IV, 24).

Mesia s-a întrupat pentru împăcarea noastră cu Dumnezeu-Tatăl, pentru aceasta, Nașterea Domnului în rînduierile noastre bisericesti, este numită sărbătoare a păcii și anume o pace desăvîrșită, cerîndu-ne să întîmpinăm pe Cel-născut cu gînduri alese, cu simțăminte înalte, cu prisos de fapte bune, cu hotărîrea neclintită de a ne împlini cu sîrguință pilduitoare îndatoririle creștinești și patriotice. Luînd pildă de la Mîntuitorul care a intrat în viața lumii slujînd-o, pentru ca lumea prin El să se mîntuiască, Sfînta noastră Biserică Ortodoxă Română se dovedește de veacuri strîns-integrată în viața poporului nostru pe care-l slujește, ajutîndu-l nu numai să-și croiască în lume calea lui dreaptă, să-și înfăptuiască idealurile lui mari și să-și făurească viața lui proprie pentru fericirea fiilor patriei, ci să contribuie la creșterea unei noi ordini în lume și la apărarea păcii pe toată fața pămîntului.

Ultima parte a Pastorală cuprinde pe scurt evenimentele din noiembrie 1975 cu prilejul sărbătoririi celor două jubilee ale Bisericii Ortodoxe Române.

Înceind, I.P.S. Iustin scrie: «Odată cu acest cuvînt de învățătură și îndemn, la slăvita prăznuire de astăzi a Nașterii Domnului, vă trimit tuturor arhierescă binecuvîntare și părintescă îmbrățișare».

Pastorală I.P.S. NICOLAE, Arhiepiscop al Sibiului, Alba Iuliei și Mitropolit al Ardealului, adresată clerului și dreptcredincioșilor creștini, anunță cuvîntul său pastoral prin versetul evanghelic: «Iată vă binevestesc bucurie mare» (Luca II, 10).

Continuînd elogiul bucuriei nașterii, I.P.S. Sa explică mai întîi cadrul natural al venirii Mîntuitorului în lume și apoi semnificația duhovnicească și teologică. Mîntu-

tuitorului în lume și apoi semnificația duhovnicească și teologică. Mîntuitorul a venit să elibereze lumea de robia păcatului, a nedreptății și asupririi și să aducă dragoste, pace, bunăvoință pe pămînt. Numele lui este *Emanuel*, care se tâlcuiește «Cu noi este Dumnezeu» (Matei I, 22). De aceea cîntăm toți credincioșii «Cu noi este Dumnezeu, înțelegeți neamuri și vă plecați, căci cu noi este Dumnezeu».

Ca să se adeverească trăirea noastră în Dumnezeu, trebuie să facem faptele acestei trăiri. «Căci nu-i destul să zicem: «Doamne, doamne» să rămînem numai la cuvinte, ci e nevoie să și viețuim în așa fel încît să se vadă, să se simtă, că în noi sălășluiește Hristos cu toate darurile Sale dumnezeiești. Aceste daruri trebuie fructificate deplin. Cum Iisus Hristos este desăvîrșire dumnezeiască, noi trebuie să privim la statura desăvîrșirii Lui și să ne străduim zi de zi, clipă de clipă, să ajungem la asemănarea cu Hristos. Aceasta cere o luptă continuă împotriva ispitelor care ne asaltează și o strădanie neîntreruptă ca «să creștem întru toate în Hristos». Mîntuitorul ne cheamă și ne poruncește: «Fiți desăvîrșiți precum și Tatăl vostru desăvîrșit este» (Matei V, 48). Din aceste cuvinte se degajă îndemnul și obligația de creștin: «toți credincioșii, ca fii ai Tatălui ceresc, trebuie să urmeze lui Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat și să aibă ca îndemn pilda Sfîntului Apostol Pavel și a atîtor sfinți, între care și sfinții români, care au dus lupta cea bună și au întrupat în viața lor chipul cel preaslăvit al Domnului. În felul acesta și numai în felul acesta putem spune că Dumnezeu este cu noi, este în noi și ne luminează, ne îndrumază și ne binecuvîntează pe cărările vieții».

În ultima parte a Pastoralii, I.P.S. Mitropolit Nicolae explică ascultătorilor importanța deosebită a serbărilor prilejuite de jubileul a 90 de ani de autocefalie și 50 de ani de la înființarea Patriarhiei Române.

În calitatea sa de Mitropolit al Ardealului, Înaltul ierarh arată că s-a împlinit încă un act de dreptate odată cu refacerea Episcopiei de Alba Iulia pe vechea vatră a mitropoliei românești de Bălgrad. Tot aici și-au dat viața pentru glia străbună și Legea strămoșească numeroși martiri și mărturisitori. În sfîrșit, încheie I.P.S. Sa, aici la Alba Iulia s-a proclamat în marea Adunare populară din 1 Decembrie 1918 Unirea Transilvaniei cu Patria-mamă și s-a ridicat o catedrală monumentală, catedrală a Reîntregirii.

Considerînd că și cele despre care s-a vorbit mai sus fac parte din viața duhovnicească a credincioșilor din țara noastră, Pastorală, în ultima parte, sfătuiește pe ascultători ca, așa cum ieslea I-a fost loc de naștere Mîntuitorului, așa și sufletul nostru este sălaș al Domnului Hristos care revarsă în noi dragostea, bună-tatea, bucuria, pacea și alungă orice răutate orice nemulțumire, orice fărădelege. Să ne curățim simțirile și așa să ne apropiem de ieslea Pruncului Iisus. Înseși colindele străbune răsună pretutindeni sub cerul de lumină al Crăciunului. Sîntem toți o simțire, un glas și un gînd. O simțire românească și ortodoxă.

În încheiere, I.P.S. Sa spune: Dorindu-vă să prăznuiți în pace și bucurie Sfintele sărbători ale Nașterii Domnului, Bobotezei și Anului nou, roș pe Domnul nostru Iisus Hristos să vă dăruiască mulți ani cu pace, sănătate, fericire și noi realizări pentru Patria noastră scumpă și în slujirea Bisericii Ortodoxe Române.

Pastorală la Nașterea Domnului — 1975 a I.P.S. TEOCTIST, Arhiepiscopul Craiovei și Mitropolitul Olteniei, adresată clerului, cinului monahal și tuturor binecredincioșilor creștini din eparhia Sa, are un început clar, arătînd tot ceea ce este necesar pentru mîntuirea noastră odată cu venirea lui Mesia: «Eu am venit ca lumea viață să aibă și din belșug să aibă» (Ioan X, 10).

Distins slujitor, și bun cunoscător al slujbelor noastre ortodoxe românești, I.P.S. Sa atrage atenția ascultătorilor că într-adevăr, «Frumusețea imnelor liturgice și gingășia inspiratelor colinde străbune ne cheamă astăzi să prăznuim, după datină, Nașterea Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Este sărbătoarea marilor împliniri mîntuitoare; e ziua în care ne-am învrednicit să primim «harul și adevărul prin Iisus Hristos» (Ioan I, 17), deoarece «Cuvîntul trup s-a făcut» (Ioan I, 14).

Trecînd la explicarea evenimentului în sine, I.P.S. Sa arată că «Sărbătoarea aceasta, pe care din veacuri străvechi — în dulcele grai al înaintașilor — o numim Crăciun, aduce cu sine, după cum vedem, dezlegarea unor taine ale dreptei noastre credințe... Taina Pruncului Iisus, Fiul lui Dumnezeu, pe care îl privim acum cu ochii minții culcat în ieslea de la Betleem, ni se dezvăluie în însăși această smerenie atotcuceritoare, temelie a vieții creștine și a Bisericii, statornică pe pă-

mînt de El». Datorită și acestei statornicii, trebuie să fim cu adevărat fii ai păcii. Neobositul propovăduitor al Întrupării și al Învierii Mîntuitorului, Sfîntul Apostol Pavel arată că «Hristos ia chip în noi» (Gal. IV, 19) și «Dumnezeu l-a trimis în lume cînd a venit plinirea vremii» (Gal. IV, 4). Prin aceasta se înțelege că El s-a întrupat într-o vreme de răscruce din istoria neamului omînesc, anume atunci cînd prezența Sa era adînc așteptată pretutindeni, atît ca urmare a conștiinței înstrăinării omului de Dumnezeu, cît și ca o împlinire, prin El, a năzuințelor de dreptate, libertate și demnitate, după care însetau mulțimile oropsite de pe pămînt. În lumina acestor adevăruri, putem înțelege limpede cuvintele cu care Iisus Hristos și-a început Sfînta Sa lucrare mîntuitoare, atunci cînd a vorbit: «Duhul Domnului este peste Mine pentru care M-a uns să binevestesc săracilor, M-a trimis să vindec pe cei zdrobiți cu inima, să propovăduiesc robilor eliberarea și celor orbi vederea, să slobozesc pe cei apăsați și să vestesc anul plăcut Domnului» (Luca IV, 18—19).

Demonstrînd că Nașterea Mîntuitorului în istoria mîntuirii nu este numai un act simplu și temporar, Înaltul ierarh subliniază: «Cu prețul vieții Sale, suportînd tot ceea ce a fost mai umilitor și mai dureros, El le-a săvîrșit din iubire pentru noi, dîndu-ne pildă de urmat întru toate, făcîndu-ne să înțelegem cîtă valoare are făptura omenească în cer și pe pămînt».

Trecînd la specificul sărbătorii Crăciunului la strămoșii noștri, I.P.S. Sa arată că noi avem un creștinism apostolic și deci o prăznuire a Nașterii lui Hristos din primele secole, fiindcă, «pe plaiurile noastre românești scîldate de Marea Neagră și Dunăre, lumina Betleemului a fost adusă, potrivit tradiției vrednice de crezare, de Sfîntul Apostol Andrei, «cel dintîi chemat». Datorită acestor dovezi apostolice vechi și românești, Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române cu înalta aprobare a Conducerii de Stat a ridicat la rangul de Arhiepiscopie Episcopia Dunării de Jos, luînd titulatura de «Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos» și a refăcut vechea vatră ierarhică românească de la Alba Iulia prin Episcopia de Alba Iulia. Aceste evenimente ca și serbarea celor două jubilee sînt urmări firești ale transformărilor sociale și politice ale poporului român. De aceea, se cere tuturor credincioșilor întărirea credinței lor prin muncă, prin unire în dragoste și devotament pentru tot ceea ce se înfăptuiește în țara noastră și încrederea neclintită în viitorul luminos al Patriei noastre.

În partea ultimă a Pastorelei se revine asupra rolului capital al Nașterii Mîntuitorului în viața credincioșilor, mai ales că I.P.S. Mitropolit Teoctist a însoțit pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian la Peștera Betleemului. «Îl avem în față pe Mîntuitorul Iisus Hristos, prunc născut la Betleem. Ca părinte iubitor, vă mărturisesc bucuria pe care am simțit-o, în luna mai din acest an, cînd am însoțit pe Prea Fericitul Patriarh Justinian la Locurile Sfinte. Am cunoscut cu acel prilej cetăți și ținuturi străbătute de Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, amintite în Sfintele Evanghelii: Betleemul, Nazaretul, Marea Galileei, Capernaumul, Iordanul, Muntele Taborului, Golgota, Sfîntul Mormînt și altele. Una din cele mai de seamă mîngîieri am avut-o cînd am săvîrșit Sfînta liturghie în Staulul din peștera de la Betleem, unde s-a născut Mîntuitorul Hristos. Îmi aud și acum bătăile inimii parcă și mai tari și mai repezi, aflîndu-mă în modestia cadrului în care a primit să vină în lume Fiul lui Dumnezeu, al cărui Mesaj de pace și iubire vorbește atît de puternic conștiinței noastre. În acele clipe, v-am avut pe toți în cugetul meu, cu încredințarea că erați împreună-rugători cu mine».

Avînd nădejde în sufletele credincioșilor ascultători, I.P.S. Sa le încredințează și harului Sfîntului Duh, fiindcă Mîntuitorul ne-a asigurat: «toate sînt cu puțință celui ce crede» (Marcu IX, 23). De aici izvorăște puterea noastră să urcăm pe scara virtuților către desăvîrșire.

Cu aceste gînduri vin astăzi în mijlocul vostru cu doriri de bine și de fericire pentru toți, prăznuind cu tradiționalele datini și bucurii marea zi a Nașterii omului, a Noului an 1976 și Boboteaza».

Pastorala I.P.S. NICOLAE, Arhiepiscop al Timișoarei și Caransebeșului și Mitropolit al Banatului, adresată iubitului cler, cinului monahal și dreptcredincioșilor creștini, pleacă de la un verset din Vechiul Testament: «(Am fost trimis) să vestesc anul de milostivire al Domnului» (Isaia LXI, 2) ca apoi, în Introducere, Înaltul ierarh să lege praznicul Nașterii Domnului de serbarea familială din jurul Pomului de Crăciun și de cîntările specifice acestei sărbători.

De la început, trebuie reținut că «pentru creștinul adevărat totul este pus în legătură cu Iisus, cu ceea ce a fost înainte de El și cu ceea ce a urmat după El. Sfântul Apostol Pavel tâlmăcește astfel: «...odinioară, voi... erați... în afară de Hristos..., străini de așezămintele făgăduinței, lipsiți de nădejde și fără de Dumnezeu... Acum însă, fiind în Hristos, voi care altădată erați departe, v-ați apropiat prin sîngele lui Hristos». Este clar — continuă I.P.S. Sa — că în viața credincioșilor nașterea lui Iisus, petrecerea, patima și învierea Sa, dar mai ales momentul cînd s-a întrupat, reprezintă o garanție care desparte trecutul de prezent și viitor. Cu El se sfirșește lumea veche și începe lumea nouă, se încheie domnia răului și a păcatului pentru a se deschide zorile nădejdilor de mai bine și făgăduința harului. Convingerea în puterea lui Iisus de a schimba mersul vieții spirituale constituie pentru creștini realitatea capabilă să-i influențeze pînă într-atît încît să părăsească deprinderile «vechi» și să devină «oameni noi». Există deci o naștere din nou odată cu venirea Mîntuitorului. Astfel venirea pe lume a lui Iisus nu mai este un eveniment petrecut odinioară, cu multe veacuri în urmă, ci unul trăit de fiecare credincios în parte, iar anul întrupării sale nu este un punct pierdut în negura istoriei sfinte, ci momentul întipărit adînc în conștiința proprie de la care pornesc toți în strădania de a săvîrși binele.

Trecînd la realitatea sau momentul istoric cînd a venit cu trup Dumnezeu în lume, Înaltul ierarh, specialist patrolog al Bisericii, Ortodoxe Române, arată că Anul unu care desparte «era veche» de «era nouă» corespunde momentului întrupării, coborîrii lui Iisus pe pămînt. Calcularea timpului în raport cu Nașterea Domnului aparține unui bărbat, care, deși mai puțin cunoscut multora dintre noi, nu este totuși lipsit de renume, Dionisie Exiguul sau «cel Mic» (470—545). Se cuvine a reține acest lucru mai ales noi românii, deoarece Dionisie s-a născut pe pămîntul țării noastre, în Sciția, cum se numea altădată Dobrogea. Deși o bună parte a vieții și-a petrecut-o la Roma, el n-a uitat nicicînd meleagurile natale și locuitorii lor, vestiți prin curătenia moravurilor și prin tăria cu care țineau la «dreapta credință». Așadar, lui Dionisie îi datorăm întemeierea științifică a erei creștine.

«Fixarea erei noi a fost adoptată încă din anul 527 în Italia, peste un veac în Franța, în secolele VIII—IX în Anglia iar ulterior în toată lumea. Astăzi este folosită pretutindeni, de creștini și necreștini».

Este un sentiment nobil și o faptă de evlavie ca o dată cu prăznuirea Nașterii Domnului și fixării erei creștine de către un strămoș al nostru să cinstim și pe acela căruia îi datorăm numărătoarea anilor. Astfel în conștiința noastră, Crăciunul se leagă de tot ce istoria mărturisește cu privire la vechimea creștinismului pe meleagurile românești. În acest context s-au înscris serbările de la sfîrșitul anului și modificările administrative ale unor eparhii.

«Iată cum prăznuirea Crăciunului din acest an se impune pentru noi, ortodocșii români, ca amintirea despre moșii și strămoșii noștri care au trăit neînterupt pe aceleași meleaguri care formează ce avem de a păstra neschimbată și neîmpuținată moștenirea lor, cu datoria de a sluji — precum au făcut și înaintașii — Biserica și țara deopotrivă».

Încheind, I.P.S. Sa scrie: «Mîngîiați de bucuria Crăciunului și încrezători în viitorul aflat sub binecuvîntarea lui Dumnezeu, să petrecem cu vrednicie Nașterea Domnului din acest an și toate praznicele care o însoțesc, neconținut mărind pe Acela căruia se cuvine cîntecul și închinăciunea în veci de veci».

Pastorală de Nașterea Domnului — 1975 a I.P.S. ANTIM, Arhiepiscopul Tomisului și Dunării de Jos, adresată întregului cler și tuturor credincioșilor din eparhia Sa, ia ca anunț cuvintele Evangheliei: «Vă aduc o veste bună, care va fi o mare bucurie pentru tot poporul» (Luca II, 10). În introducere, I.P.S. Sa invocă evenimentul Nașterii Domnului mărturisit de veacuri și de colinda strămoșească: «Astăzi s-a născut Hristos /, Mesia chip luminos /. Lăudați și cîntați /, Și vă bucurați». Mîntuitorul s-a născut într-o peșteră sărăcăcioasă, așa cum au spus și proorocii. Acesta este Dumnezeu nostru, care pe pămînt s-a arătat și împreună cu oamenii a petrecut (Baruh III, 36, 38). La naștere au fost martori din partea cerului: îngerii, din partea pămîntului: păstorii Betleemului, iar din partea științei astrale: magii răsăritului. Așadar, vestea venirii lui Mesia s-a răspîndit grabnic în toate laturile acelea și mulți au crezut că Acesta va fi «lumină spre luminarea neamurilor» precum a zis dreptul Simion (Luca II, 34). Apoi, mulțimile însetate de cu-

vântul lui Dumnezeu, auzind învățăturile Lui mîntuitoare și faptele Lui minunate, s-au strîns în jurul Lui, căci prin puterea Lui dumnezeiască surzii auzeau, leproșii se curățau, șchiopii mergeau, furtunile mării se potoleau... Și mai ales după Învierea Sa din morți și înălțarea la cer, vestea despre misiunea Lui între oameni a fost dusă mai departe în toate laturile lumii de Apostoli și de ucenicii acestora.

După ce se arată că însuși Sfîntul Apostol Andrei a răspîndit Evanghelia dintru început în Eparhia sa, I. P. S. Arhiepiscop subliniază faptul că ostașii și coloniștii lui Traian au fost iarăși răspînditori ai creștinismului. «Urmele multor bazine creștine, ce s-au descoperit pe aceste locuri mărturisesc despre pătrunderea timpurie a creștinismului la înaintașii noștri».

Martirii, mărturisitori, ierarhi de aici au fost și mari misionari la populațiile migratoare. Așa se justifică faptul ridicării la rangul de Arhiepiscopie a Tomisului și Dunării de Jos a fostei Episcopii a Dunării de Jos. Tot cu această ocazie, s-a săvîrșit și hirotonia în treapta arhierască a noului episcop-vicar al Arhiepiscopiei noastre, P. S. Epifanie Tomitanul, cu sediul la Constanța.

În continuare, sînt amintite și celelalte evenimente ale sfîrșitului anului.

Privirile noastre se îndreaptă acum înainte, spre noi realizări în ogorul Bisericii strămoșești și pe pămîntul scump al Patriei noastre.

Sfintele sărbători de astăzi să reverse asupra noastră și a fiecăruia dintre noi, bucuria și binecuvîntarea Betleemului, împreună cu pacea vestită de îngeri și atît de mult-dorită de omenire în curgerea veacurilor: «Mărire, cinste și pace oricui face binele» (Rom. II, 10).

Dorindu-vă la toți sănătate și fericire în casele voastre — a încheiat Înaltul ierarh —, vă binecuvîntez cu părintească dragoste și mă rog celui preamilos că harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu-Tatăl și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu voi cu toți. Amin!».

Pastorala I. P. S. TEOFIL, Arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului, adresată clerului și binecredincioșilor creștini din eparhia sa are ca mod de adresare cuvintele Sfîntului Apostol Pavel: «Bucurați-vă neconținut întru Domnul și o repet: bucurați-vă» (Filip. IV, 4). Apostolul neamurilor a spus aceasta, trăind ca și păstorii Betleemului bucuria nașterii Pruncului Sfînt, deoarece după arătarea îngerului și după ce mărirea lui Dumnezeu i-a învăluit în lumină pe păstori, ei s-au înfricoșat cu frică mare. Atunci trimisul cerului le-a grăit deslușit în graiul lor: «Nu vă temeți! Căci iată vă binevestesc vouă bucurie mare care va fi pentru tot poporul, că în orașul lui David, astăzi vouă vi s-a născut un Mîntuitor, care este Hristos Domnul» (Luca II, 10, 11).

Acest Mîntuitor are o misiune precisă, întrezărită de marele proroc Isaia: «Duhul Domnului este asupra Mea prin care M-a uns. El M-a trimis să aduc săracilor vestea cea bună, să întăresc pe cei zdrobiți cu inima. Să propovăduiesc robilor eliberarea și celor orbi să capete vederea, să dau drumul celor apăsați și să vestesc anul plăcut Domnului» (Luca IV, 18, 19). Și Cel ce era Dumnezeu-îtrupat a spus celor de față: «Astăzi s-a împlinit Scriptura aceasta în urechile voastre» (Luca IV, 21).

Arătînd, în continuare, rolul de mîntuitor al Domnului Hristos, Pastorală consemnează faptul că «Mîntuirea adusă nouă de Hristos trebuie înțeleasă drept o ofertă. Izbăvirea dobîndită pe seama noastră, El ne-o îmbie numai. Stă în puterea noastră s-o primim, ori s-o refuzăm. Hristos bate ușor în ușa inimii noastre, dar nu o forțează. Cere intrare, dar așteaptă să I se deschidă. Ne cheamă la Sine și dorește să mergem la El, dar nu ne silește. Însuși Domnul spune: «Din zilele lui Ioan Botezătorul pînă acum, Împărăția cerurilor se ia cu năvală (cu sila) și năvălitorii (silitorii) pun mîna pe ea» (Matei XI, 12).

Toți credincioșii ortodocși români de pretutindeni și cei din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului au fost însuflețiți de serbările anului 1975, serbări care au fost consecințele istorice ale transformărilor din trecutul poporului nostru.

În ceea ce ne privește — asigură I. P. S. Sa — «am înălțat și vom înălța smerite rugăciuni de mulțumire către atotmilostivul Dumnezeu pentru nețărmurita Lui bunătate arătată Bisericii și poporului nostru dreptcredincios. Drept mărturie a recunoștinței noastre față de înduratul Dumnezeu înnoim făgăduința noastră de a-I sluji Lui și poporului din care facem parte, cu dăruirea și devotamentul ce ni-l-au lăsat drept pildă de urmat înaintașii noștri».

În ceea ce privește îndemnul către credincioșii săi ascultători, Înaltul ierarh spune, referitor la viața bisericească actuală: «Feriți-vă că am fost învredniciți să

fim părtași ai acestui popas înnoitor din viața Bisericii noastre străbune și din istoria ascendentă a neamului nostru, mărturisim că ne simțim îndemnați la noi eforturi către promovarea unității spirituale și naționale a poporului nostru românesc pe căile bătătorite de marii ierarhi și de luptătorii neînfricați pentru aceste mărețe idealuri». Același gând îl au toți credincioșii ortodocși români.

Pastorala se încheie cu un cuvânt de arhierescă binecuvântare.

Nașterea lui Hristos să vă fie de folos!

Pastorala la Nașterea Domnului — 1975 a P. S. IOSIF, Episcop al Eparhiei Rîmnîcului și Argeșului, adresată clerului și binecredincioșilor din eparhia sa, începe cu rezumatul verset evanghelic: «Poporul care stătea întru întuneric a văzut lumină...» (Matei IV, 16), deoarece Hristos a venit ca Lumină în lume».

Plecînd de la descrierea nașterii propriu-zise și accentuînd împrejurările istorice și naturale P.S. Episcop Iosif arată că odată cu venirea lui Mesia s-au împlinit cuvintele proorocului «lumină mare va răsări celor dintru întuneric și din umbra morții» (Isaia IX, 1). Și astăzi credem ceea ce a spus la acea vreme proorocul: «Noi știm, zice Pastorală, sperăm, credem și avem certitudinea că «lumina mare» care a răsărit lumii atunci nu s-a stins, ci dimpotrivă viază și luminează cu o și mai puternică strălucire. Vederea ei însă, și posibilitatea de a-i aprecia și folosi darurile, depind în mare măsură de capacitatea noastră de a crede, a voi și a trăi după Dumnezeiasca lege a iubirii între oameni» (Rom. XIII, 8).

Iubirea de semen constituie baza comunității. «De aceea, ori de cîte ori întunericul se apleacă sau se pogoară asupra noastră și ne amenință cu învăluirea, să nu uităm că îl putem face să dispară prin credința, stăruința și nădejdea noastră neștrămutată în iubirea Aceluia care pe Unul-Născut Fiul Său L-a dat ca lumea viață să aibă și mai mult să aibă».

Venirea în lume a Fiului este minunat zugrăvită și de către colindele și obiceiurile noastre străbune, dovadă a evlaviei, înțelegerii și acceptării întrupării și nașterii lui Dumnezeu-Cuvîntul.

În ultima parte a Pastoralei, P. S. Sa face o referire la jubileele Bisericii Ortodoxe Române, subliniind importanța bisericească națională și patriotică.

Încheind, Cuvîntul-Pastorală îndeamnă pe ascultători: «Vă îndemn deci, ca împreună cu oștirile cerești și cu toată creștinătatea de pe pămînt, să dăm și noi «slavă întru cei de sus lui Dumnezeu, pe pămînt pace și între oameni bună-voire», prăznuind Sfînta naștere cu toată cuviința și evlavie creștinească.

La mulți ani cu sănătate! Noul an 1976, cu belșug și pace.

Pastorala P. S. PARTENIE, Episcop al Romanului și Hușilor, adresată clerului și binecredincioșilor creștini din eparhia sa, începe cu versetul «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bună-voire» (Luca II, 14).

În introducere, Pastorală subliniază: «Sfintele candelă din căminele noastre și luminile din biserici strălucesc astăzi mai vii și mai răscolitoare de gânduri și sentimente înalte, glasul colindelor și cîntările dumnezeieștilor slujbe cheamă conștiințele noastre la renașterea și înălțarea morală, imne de slavă se înalță Domnului în toate bisericile și căminele creștine».

Explicînd rostul venirii lui Mesia, P.S. Episcop scrie: «Slava lui Iisus Hristos izvorăște din ființa Sa dumnezeiască, din minunata Sa venire în lume, din pilda vieții Sale nepătată de nici o limbă din înălțimea adevărilor propovăduite, din nemărginita Sa iubire de oameni, încoronată cu moartea de bunăvoie pe cruce și, în sfîrșit, cu învierea Sa din morți». Aceste fapte arată că Iisus Hristos a fost Mesia cel mult-așteptat și credința noastră cea adevărată. «Credința ne ține sub lumina harului dumnezeiesc. Prin ea ne căpătăm iertarea păcatelor, mîntuirea, libertatea și pacea», devenind fii ai lui Dumnezeu, căci Dumnezeu așa a iubit lumea, încît pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică» (Ioan II, 16).

Pentru cel care este credincios cu adevărat, întruparea Mîntuitorului și nașterea Sa devin de acum împliniri ale credinței, aducătoare de încredere în respect și pace pe pămînt. Chiar în acest an, conducători de state și popoare au semnat Actul final al Conferinței de la Helsinki, mărindu-se astfel încrederea omenirii în salvagardarea păcii. «Lumea creștină salută cu bucurie și încredere această întoarcere spre pace a omenirii și Biserica îndeamnă cu toată puterea pe credincioșii săi să sprijine cu însuflețire, ca întotdeauna, prin muncă și disciplină, viața politică...».

În ultima parte, P. S. Episcop Partenie aduce la cunoștința credincioșilor desfășurarea serbărilor prilejuite de jubileele Bisericii Ortodoxe Române.

«Cu aceste gânduri curate, încheie Pastorală, să dăm slavă lui Dumnezeu pentru marea Sa iubire arătată nouă prin Fiul Său, cel născut din Fecioară, să ne bucurăm duhovnicește în prăznuirea Nașterii Domnului după străvechile noastre datini românești și creștinești și să trecem cu nădejde și încredere pragul Anului ce vine spre și mai mari înfăptuiri pentru neamul nostru românesc».

Pastorală la Nașterea Domnului a P. S. ANTIM, Episcopul Buzăului, adresată clerului și binecredincioșilor din eparhia sa, începe cu versetul «...și se cheamă numele Lui: Înger de mare sfat, sfetnic minunat, Domn păcii» (Isaia IX, 6).

Vestea întrupării Fiului lui Dumnezeu ne umple sufletele de bucurie, căci «Cuvîntul s-a întrupat și a locuit între noi» (Ioan I, 14). Pentru a-L înțelege ne-a trebuit perioada postului dinaintea Crăciunului.

În continuare, se explică pericopa evanghelică a Praznicului Nașterii Domnului, apoi faptele mai importante din perioada copilăriei Mîntuitorului.

În partea a doua, Pastorală se ocupă de comentariul întrupării Cuvîntului, subliniindu-se faptul: «Ca și păstorii din jurul Betleemului ca și magii de la Persida, ne-am adunat în sfintele și dumnezeieștile locașuri să ne închinăm Mîntuitorului nostru care vine la noi spre a noastră mîntuire».

În cadrul societății, credincioșii trebuie să fie exemplu în muncă și iubire de Patrie și constanți apărători ai păcii: «De aceea, propunerile de dezarmare generală și totală, Biserica Ortodoxă Română le îmbrățișează cu toată căldura și le sprijină cu avînt».

Amintind de aniversările Bisericii Ortodoxe Române, Pastorală sfătuiește pe ascultători: «Să ne iubim deci Patria și să aducem contribuția noastră pentru pacea lumii și frățietatea popoarelor» și încheie: «Bucuriile praznicului de astăzi să se reverse cu îmbelșugare asupra noastră a tuturor».

Pastorală P. S. VISARION, Episcop al Aradului, Ienopolei și Hălmagiului, adresată clerului și binecredincioșilor creștini din eparhia sa, începe cu irmosul al Căntărilor Crăciunului: «Hristos se naște, măriți-L, Hristos din ceruri întîmpinați-L».

Cu această cîntare, se arată în introducere, și cu altele multe, vă întîmpină pe voi astăzi Biserica, vestindu-vă și îndemnîndu-vă să prăznuiți după cuviință nașterea cea după trup a Fiului lui Dumnezeu, Domnul nostru Iisus Hristos... Fiii Bisericii noastre se cuvine să cunoască taina cea ascunsă din veacuri (Col. I, 26), descoperită nouă la venirea în lume, ca Prunc, a Fiului lui Dumnezeu. De aceea și noi ca părinte al vostru sufletesc dator sîntem să vă dăm cuvînt de învățătură despre întruparea Fiului lui Dumnezeu pentru mîntuirea noastră».

În a doua parte a Pastoralei, P. S. Episcop explică minunea nașterii după trup a Mîntuitorului lumii, care a venit la plinirea vremii, dar limba nu poate exprima această minune. «Dar pe aripile credinței și cu mintea curățită prin spovedanie, post și rugăciune, să ascultăm glasul prorocului Isaia care grăiește: «Însuși Dumnezeu va veni și ne va mîntui» (XXXV, 4). La Praznicul Nașterii Domnului «Cerul și pămîntul s-au unit născîndu-se Hristos; astăzi Dumnezeu pe pămînt a venit și omul la cer s-a suit; astăzi omul vede pe Cel din fire nevăzut (*Stihira la Litie*).

Nașterea n-a fost izolată, ci întreaga familie umană și natura participă la eveniment. Venirea lui Hristos înseamnă și statornicirea păcii și liniștea credincioșilor, fapt de care trebuie să se țină cont în orice moment.

Scrisoarea pastorală menționează la loc de cinste și sărbătorile din toamna anului 1975, ca un rezultat meritoriu al Bisericii Ortodoxe Române și al contribuției sale la ridicarea nivelului de viață al credincioșilor ortodocși români.

În ultima parte, P. S. Episcop, în calitate de părinte duhovnicesc al credincioșilor mari și mici, sfătuiește pe ascultători: «Nașterea Domnului este și sărbătoarea familiei, a părinților și copiilor adunați în jurul aceleiași vetre. Biserica și Țara, cer de la voi o familie bine-închegată, cu mulți copii și o educație sănătoasă a acestora».

Felicitînd pe credincioși, Pastorală încheie: «Cu prilejul acestor mari sărbători, ale Nașterii și Botezului Domnului, vă doresc prea iubiții mei fii duhovnicești, multă sănătate cu pace, belșug și fericire în casele voastre în Noul an 1976».

Pastorală P. S. VASILE, Episcopul Oradiei, adresată clerului și credincioșilor creștini din Eparhia sa, începe cu un text scripturistic. «Aceasta este lucrarea lui Dumnezeu, ca să credeți în Acela pe care L-a trimis» (Ioan VI, 29).

După ce arată că «...Dumnezeu a făcut milă cu poporul Său» și a trimis în lume pe Unul-Născut, Fiul Său, «să se nască și să crească să ne mîntuiască» se reliefează faptul că: «Sărbătoarea Crăciunului este ca un izvor al credinței noastre în Dumnezeu, ca o temelie a adevărului că cele ce Domnul a făgăduit pentru mîntuirea noastră se împlinesc dacă noi sîntem «tari în credință» (I Cor. XVI, 13) și urmăm calea învățaturii celei adevărate arătată nouă de Sfînta Biserică. Și acum este momentul împlinirii învățaturii celei adevărate. Sărbătoarea de astăzi ca atîtea altele din viața Bisericii ne descoperă adevărul că Dumnezeu nu a lăsat lumea la voia întîmplării după ce a creat-o, ci îi poartă de grijă și ne ajută să împlinim voia Lui, cea sfîntă. Mai mult, s-a făcut cunoscut prin faptele Sale: «Cele nevăzute ale lui Dumnezeu se văd de la facerea lumii, înțelegîndu-se din fapte, adică veșnica lui putere și dumnezeire» (Rom. I, 20)... iar mai la urmă a trimis pe Unul-Născut Fiul Său (Evr. I, 1').

Minunea întrupării a fost vestită de prooroci, iar cea care a cunoscut-o mai întîi a fost Sfînta Fecioară, apoi îngerii, păstorii, magii de la Răsărit. Toți și-au dat seama că «în El sălășluiește toată plinătatea dumnezeirii (Col. III, 9), prin El a venit mîntuirea (Fapte IV, 12), prin El am cunoscut Adevărul, Calea și Viața» (Ioan XIV, 6).

Deși evenimentul nașterii s-a întîmplat cu două mii de ani în urmă, credința noastră îl trăiește permanent: «Ceea ce este steaua polară pentru călătorii cu caravanele prin pustie; ceea ce este busola sau farul de la marginea porturilor pentru marinari; ceea ce este cîrma pentru mașină, aceea este credința pentru creștini».

Ca și ceilalți Ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române, P.S. Episcop Vasile, membru al Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, rezumă în fața ascultătorilor, evenimentele petrecute cu ocazia jubileelor Bisericii strămoșești.

Încheind, Pastorală amintește credincioșilor bihoreni că sărbătorile Nașterii Domnului, Anului Nou și Bobotezei, sînt, pe lîngă praznice creștinești, sărbători românești ale unității poporului român. «Doresc ca ele să vă găsească în deplină sănătate, în pace și bucurie sufletească... Ce este bun să țineți... De tot lucrul rău să vă feriți» (I Tes. V, 14, 19, 21).

«Dragostea mea cu voi cu toți, în Hristos Iisus, Amin» (I Cor. XVI, 24).

La sfîrșitul acestei prezentări se impune concluzia generală că Înalții conducători duhovnicești ai credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române au împărtășit din pregătirea lor teologică și din practica lor creștină sfaturi și îndemnuri bune pentru Marele praznic al Nașterii Domnului — 1975 și al Anului nou — 1976.

S-au scos în evidență realizările pe tărîm social și cultural ale poporului nostru și contribuția credincioșilor ortodocși români la ridicarea nivelului de viață.

La serbările naționale din anul 1975, toți ierarhii, clerul și credincioșii au participat cu însuflețire, aducîndu-și contribuția sinceră și loială față de Patrie.

Noile împărțiri administrative ale Eparhiilor, ridicarea Episcopiei Dunării de Jos la rangul de arhiepiscopie cu titlul: Arhiepiscopia Tomisului și Dunării de Jos, precum și refacerea Episcopiei Alba Iuliei au fost primite cu mare bucurie de întreaga Biserică Ortodoxă Română.

Se poate spune că și îndemnul Pastoralălor a fost o deplină mîngîiere și nouă siguranță în pasul făcut în Noul an 1976. Atașamentul Bisericii strămoșești față de popor, Biserica fiind a credincioșilor, face parte din ființa spirituală a lor și de aceea muncesc cu abnegație pentru înflorirea Patriei, convinși fiind că iubind moșii și strămoșii iubesc glia străbună și sămînța Evangheliei aruncată în această glie.

• ÎNSERMĂRI DIN VIAȚA PĂTRII •

M E S A J U L

DOMNULUI NICOLAE CEAUȘESCU,
PREȘEDINTELE REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
ADRESAT ÎNTREGULUI NOSTRU POPOR CU PRILEJUL
ANULUI NOU — 1976

*Dragi tovarăși și prieteni,
Cetățeni ai Republicii Socialiste România,*

Înceiem activitatea anului 1975 și, totodată, a cincinalului 1971—1975, cu remarcabile realizări în dezvoltarea economico-socială a patriei, în ridicarea bunăstării materiale și spirituale a întregului nostru popor. Și în acest an industria socialistă a continuat să se dezvolte în ritm înalt. A crescut, de asemenea, producția agricolă, s-au realizat mari progrese în toate sectoarele de activitate economică. Au înregistrat un nou și puternic avânt învățămîntul, știința, cultura — factori determinanți ai mersului înainte al societății socialiste.

Cincinalul 1971—1975 se caracterizează prin dezvoltarea impetuoaasă a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării, prin creșterea puternică a bogăției naționale, a avuției întregului nostru popor. S-au perfecționat relațiile de producție și sociale, s-a ridicat pe o treaptă nouă democrația socialistă, s-a creat cadrul tot mai adecvat pentru participarea maselor largi de oameni ai muncii la conducerea vieții economico-sociale, la făurirea conștientă a propriului viitor. Ca rezultat al strălucitelor realizări concretizate sintetic în creșterea venitului național cu peste 70 la sută, s-au îndeplinit în întregime prevederile cincinalului cu privire la ridicarea nivelului de trai material și spiritual al tuturor oamenilor muncii.

Trebuie să subliniez totodată că în acest cincinal, inclusiv în anul 1975, a fost necesar să facem față unor greutăți — cum au fost inundațiile, seceta — să învingem o serie de lipsuri și deficiențe manifestate în unele sectoare de activitate, să depășim unele influențe ale fenomenelor de criză ce domină lumea capitalistă și care s-au răsfrint

într-o anumită măsură și asupra economiei țării noastre, ca de altfel asupra întregii economii mondiale.

Cu toate acestea, înfăptuind neabătut politica internă și externă a Partidului nostru Comunist — forța conducătoare a întregii societăți — poporul român a mers ferm înainte pe calea edificării societății socialiste multilateral-dezvoltate. Se cuvine să subliniem și cu acest prilej că toate victoriile obținute în înflorirea patriei sînt rodul muncii eroice a clasei muncitoare, a țărănimii și intelectualității, a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, a întregului nostru popor care, în strînsă unitate, își făurește viitorul liber și independent, viitorul socialist și comunist.

Este pentru noi un motiv de adîncă satisfacție și mîndrie patriotică să relevăm, în această zi, cînd sărbătorim cea de-a 28-a aniversare a proclamării Republicii — moment memorabil în întreaga istorie a patriei, în seculara luptă a poporului pentru o viață mai bună — că întreaga noastră națiune socialistă urmează cu încredere neînrămurită Partidul Comunist, înfăptuiește cu elan și abnegație programul său de edificare pe pămîntul României a celei mai drepte și mai umane orînduiri sociale.

La sfîrșitul acestui an, pentru realizarea înainte de termen a cincinalului, pentru toate mărețele înfăptuiri în opera de construcție socialistă, în numele Comitetului Central al partidului, Consiliului de Stat și guvernului, precum și al meu personal, adresez cele mai calde felicitări eroicei noastre clase muncitoare, țărănimii, intelectualității, întregului popor, tuturor organelor de partid și de stat, comuniștilor și, totodată, cele mai vii urări de noi succese în activitatea lor viitoare.

Stimați tovarăși,

Vom inaugura peste puțin timp anul 1976, primul an al celui de-al șaselea cincinal care, prin prevederile sale, asigură înfăptuirea istoricelor hotărîri ale Congresului al XI-lea, ridicarea patriei noastre socialiste pe noi trepte de progres și civilizație. Așa cum am menționat și la Marea Adunare Națională, dispunem de tot ce este necesar din punct de vedere material și uman pentru realizarea cu succes a planului pe primul an al cincinalului.

Intrînd într-o nouă etapă a dezvoltării patriei, se impune să acționăm cu toată energia pentru înfăptuirea neabătută a hotărîrilor Congresului al XI-lea, pentru afirmarea plenară a revoluției tehnico-stiințifice în toate domeniile vieții economico-sociale, pentru ridicarea nivelului tehnic și calitativ al producției, creșterea productivității muncii și reducerea continuă a cheltuielilor materiale. Mai mult ca oricînd trebuie să acționăm pentru unirea eforturilor tuturor oamenilor muncii în îndeplinirea sarcinilor de plan, să întărim ordinea și disciplina, să perfecționăm neconținut conducerea și planificarea economiei, să dezvoltăm democrația socialistă, asigurînd participarea activă a întregului popor la conducerea conștientă a țării, la realizarea mărețului Program al partidului de edificare a societății socialiste multilateral-dezvoltate și înaintarea României spre comunism.

Avem deplina convingere că anul 1976, că întregul cincinal viitor, va aduce poporului nostru noi satisfacții în muncă și viață, va adăuga noi și însemnate valori tezaurului avuției noastre naționale, va ridica pe o treaptă superioară bunăstarea materială și spirituală, gradul de civilizație al întregii națiuni socialiste.

Dragi tovarăși și prieteni,
Cetățeni ai României socialiste,

Anul pe care îl vom încheia în curînd ne-a adus mari realizări și satisfacții și în ce privește activitatea internațională a partidului și statului nostru.

Evenimentele petrecute în 1975 au confirmat pe deplin justetea aprecierilor și orientărilor Congresului al XI-lea cu privire la desfășurarea vieții internaționale contemporane.

Promovînd o politică internațională activă, România socialistă și-a lărgit relațiile de colaborare politico-economică, tehnico-științifică și culturală cu statele socialiste, cu țările în curs de dezvoltare, precum și cu statele capitaliste dezvoltate, dobîndind noi prieteni pe toate meridianele planetei.

Încheierea cu succes a Conferinței general-europene, victoriile istorice obținute în acest an de către popoarele din Indochina, precum și de către popoarele din Africa în cucerirea independenței naționale, atestă cu putere creșterea forței popoarelor, manifestarea fermă a hotărîrii lor de a pune capăt vechii politici imperialiste, colonialiste de dominație și dictat, de a instaura în lume relații noi, bazate pe egalitate, respect al independenței și suveranității, neamestec în treburile interne și avantaj reciproc.

Cursul destinderii, care a continuat să se manifeste și în acest an, demonstrează existența unor reale posibilități de a se obține noi succese pe calea înțelegerii și colaborării între popoare. Așa cum am menționat însă și în expunerea la Marea Adunare Națională, nu trebuie să uităm nici un moment că mai există forțe reacționare care pot pune în pericol cursul destinderii și păcii și, de aceea, este necesar să acționăm cu toată fermitatea pentru întărirea solidarității și unității forțelor progresiste, antiimperialiste de pretutindeni.

Republica Socialistă România intră în noul an hotărîta să-și intensifice eforturile pentru realizarea în viață a documentelor adoptate la Helsinki cu privire la securitatea europeană, pentru înfăptuirea unei largi colaborări între țările din Balcani și soluționarea pe cale pașnică a situației din Cipru. În spiritul politicii promovate și pînă în prezent, România va acționa consecvent pentru soluționarea politică a conflictului din Orientul Mijlociu, pentru realizarea unei păci drepte și durabile în această parte a lumii. Vom acționa, de asemenea, pentru realizarea a noi pași în direcția lichidării subdezvoltării, a făuririi noii ordini economice internaționale, pentru realizarea dezarmării generale și, în primul rînd, a dezarmării nucleare. Mai mult ca oricînd, țara noastră se pronunță pentru creșterea rolului Organizației Națiu-

nilor Unite și al altor organisme internaționale, pentru crearea condițiilor de participare a tuturor statelor, indiferent de mărime, la soluționarea problemelor complexe ale vieții politice mondiale.

Vom milita neabătut pentru extinderea în continuare a colaborării cu țările socialiste, cu țările în curs de dezvoltare, cu țările capitaliste dezvoltate, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială. Totodată, vom desfășura o activitate susținută în vederea întăririi solidarității cu partidele comuniste și muncitorești, cu partidele socialiste, social-democrate, cu mișcările de eliberare națională, cu alte partide și organizații progresiste, democratice, pornind de la necesitatea unirii tuturor forțelor înaintate în lupta pentru o politică de pace și colaborare, pentru făurirea unei lumi mai drepte și mai bune.

Avem convingerea deplină că stă în puterea popoarelor de a obține în anul viitor noi succese în soluționarea problemelor internaționale complexe. Republica Socialistă România va face totul pentru a-și aduce contribuția la consolidarea și dezvoltarea destinderii și colaborării pe planeta noastră, slujind astfel atît interesele vitale ale poporului nostru cît și cauza generală a socialismului și păcii în lume.

Dragi tovarăși și prieteni,
Cetățeni ai României socialiste,

Minunatul Program de dezvoltare a patriei adoptat de Congresul al XI-lea al partidului, condițiile interne în care ne desfășurăm activitatea, precum și cursul evenimentelor internaționale, ne dau temeiul să privim cu optimism și deplină încredere viitorul României socialiste.

Cu prilejul Anului Nou, doresc să urez eroicului nostru popor, constructor al socialismului, împlinirea tuturor năzuințelor și idealurilor de progres și bunăstare, noi succese pe calea făuririi societății socialiste multilateral-dezvoltate și înaintării spre comunism.

Să toastăm pentru înflorirea și strălucirea Republicii Socialiste România!

Pentru Partidul Comunist Român — forța politică conducătoare a națiunii noastre socialiste!

Pentru întărirea solidarității și unității țărilor socialiste, a mișcării comuniste și muncitorești, a forțelor socialiste, progresiste și democratice, antiimperialiste de pretutindeni!

Pentru pace și colaborare între toate popoarele lumii!

La începutul Anului Nou, vă adresez dumneavoastră, muncitori, țărani, intelectuali, bărbați și femei, tineri și vîrstnici, români, maghiari, germani și de alte naționalități, cele mai fierbinți urări de îndeplinire a tuturor dorințelor de mai bine, satisfacții depline în muncă și viață, multă sănătate și fericire!

La mulți ani!

LUCRARILE PLENAREI COMITETULUI NAȚIONAL PENTRU APĂRAREA PĂCII DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

În ziua de 27 februarie a.c. s-au desfășurat în Capitală lucrările Plenarei Comitetului Național pentru Apărarea Păcii din Republica Socialistă România.

Deschizînd ședința, Profesorul universitar Tudor Ionescu, membru corespondent al Academiei R.S.R., Președintele Comitetului Național pentru Apărarea Păcii, în numele Prezidiului a adresat un călduros salut participanților la ședință anunțînd totodată ordinea de zi a lucrărilor :

1. — Darea de seamă pe anul 1975 privind activitatea pe plan național și internațional a Comitetului Național ;

2. — Programul activității pe anul 1976, — ordine de zi ce a fost aprobată în unanimitate de participanții la ședință.

Raportul privind activitatea Comitetului Național pe anul 1975 a fost susținut de Prof. Sanda Rangheț, Secretar al Comitetului Național.

Raportul a oglindit activitatea desfășurată în cursul anului 1975 atât pe plan intern cît și participarea Comitetului Național în străinătate, prin participarea unor membri ai Comitetului Național la diferite acțiuni internaționale și a Consiliului Mondial al Păcii.

«Pe adresa Comitetului Național pentru Apărarea Păcii au sosit scrisori și telegrame trimise de Adunarea Națională Bisericească, de Adunarile Eparhiale ale Bisericii Ortodoxe Române și ale altor culte din țara noastră, prin care șefii și reprezentanții acestora își exprimă atașamentul față de cauza păcii, prieteniei și colaborării internaționale, adeziunea deplină a slujitorilor cultelor la politica Republicii Socialiste România de construire a societății socialiste multilateral-dezvoltate, de pace și colaborare cu toate țările lumii.

Aducem și cu acest prilej cordiale mulțumiri tuturor cultelor pentru activitatea pusă în slujba păcii, pentru contribuția lor substanțială la Fondul Păcii».

Planul activității pe anul 1976 a fost supus cunoștinței participanților de Secretarul Comitetului Național, ziaristul Ion Cîrje.

A urmat o pauză, după care s-au reluat lucrările.

Au urmat discuțiile asupra raportului și diferite propuneri privind programul de activitate pe anul 1976.

Făcînd propuneri pentru o activitate cît mai spornică în slujirea păcii, au luat cuvîntul : *Prof. Univ. Dr. Docent Jean Livescu*, membru corespondent al Academiei R. S. R. și membru al Biroului C.N.A.P. ; *Prof. Drăgotescu Marcel*, Președintele Comitetului județean de Luptă pentru Pace, Neamț ; *Înalt Prea Sfințitul Dr. Iustin Moiescu*, Mitropolitul Moldovei și Sucevei ; *Ion Cîrje*, ziarist, Secretar al C.N.A.P. ; *Prof. Univ. Dr. Voinea Radu*, Academician, Rectorul Institutului Politehnic București, membru al Biroului C.N.A.P. ; *Prof. Gh. Al. Bădulescu*, Secretar al Comitetului Județean de Luptă pentru Pace, Prahova ; *Conf. Univ. Șerbu Vasile*, Secretar al Comitetului Județean

de Luptă pentru Pace — Iași; Prof. Univ. Gheorghe Moca, Prodecan al Facultății de Drept din București, membru al C.N.A.P.; Prof. Blajovici Traian, Președintele Comitetului Județean de Luptă pentru Pace — Bihor, membru al Biroului C.N.A.P.; Acad. Prof. Univ. Dr. Dumitru Dumitrescu, membru al Biroului C.N.A.P., Președintele Comitetului Municipal de Luptă pentru Pace — București; Prof. Univ. Dr. Endre Horvath, Președintele Comitetului Județean de Luptă pentru Pace — Mureș; Prof. Gheorghe Chivulescu, Secretar al Comitetului Județean de Luptă pentru Pace — Brașov; Prof. Olteanu Ion, Președintele Comitetului Județean de Luptă pentru Pace — Buzău; Ing. Prunaiche Gheorghe, Președintele Comitetului Municipal Gheorghe Gheorghiu Dej, județul Bacău; Dimișor Dumitru, Președintele C.A.P. Vocea Mare, județul Dolj.

Luînd cuvîntul Înalt Prea Sfîntul Dr. Iustin Moiescu a spus:

Onorată asistență,

Fie-mi îngăduit ca, în numele Bisericii Ortodoxe Române, să adresez Comitetului Național pentru Apărarea Păcii din țara noastră un cuvînt de caldă prețuire pentru activitatea sa dinamică pe care o desfășoară, în mod consecvent, în favoarea statornicirii și dăinuirii păcii în lume. Îmbrăcînd forme variate și urmărind un țel indispensabil vieții, activitatea acestora, susținută cu căldură de poporul român, își vedește acum roadele sale. Pe de o parte, climatul de pace, care este starea normală a vieții oamenilor pe pămînt, se întărește între toți fiii poporului nostru, creînd condiția de bază a dezvoltării lui, iar pe de altă parte el se poate înfățișa înaintea întregii lumi ca popor în adevăr iubitor de pace. În acest țel, toți cei care se ostenesc în cadrul Comitetului Național pentru Apărarea Păcii văd înfăptuindu-se strădaniile lor.

Nouă, oamenilor Bisericii, ne este scumpă activitatea de întărire a păcii în lume, întrucît pacea se află plasată în însuși centrul misiunii noastre religioase. Împăcarea omului cu Dumnezeu, pacea în sufletul omului și viețuirea oamenilor în pace desăvîrșită, unii cu alții, constituie țelul mare al religiei noastre. De aceea, în slujba păcii noi punem adevărurile credinței noastre, căldura dragostei și zelul nostru statornic de înfăptuire al ei. Este deci firească participarea noastră la orice acțiune care poate contribui la statornicirea păcii trainice în lume.

Fără îndoială, lupta pentru pace nu poate fi circumscrisă la înfăptuirea unor acțiuni încadrate într-un program strict de lucru. Un asemenea program poate exista. El are însă un caracter de îndrumător minimal pentru o activitate cît se poate de largă în urmărirea scopului nostru comun — realizarea păcii adevărate în lume. În acest context se pot înscrie și acțiunile noastre pe linie strict bisericească, pe care noi le desfășurăm în țară sau în străinătate. Este aproape inutil să mai spun că slujitorii Bisericii noastre sînt Apostoli ai păcii, iar Biserica noastră se înfățișează nu numai în țară, dar și în alte organizații religioase în lume ca Biserica a păcii.

Paralel cu propovăduirea păcii în fața altarelor noastre, o activitate susținută în favoarea păcii se desfășoară de către Biserica noastră în Conferința Bisericilor Europene, în Conferința Creștină pentru Pace și în Consiliul Ecumenic al Bisericilor. Neîncetat, la diferitele întruniri ale variatelor foruri ale acestor organizații internaționale sau la alte întruniri bisericești, odată cu temeurile religioase și umanitare, pe care reprezentanții Bisericii noastre le dezvoltă cu stăruință pentru apărarea păcii în lume, se face cunoscută și voința neclintită a poporului nostru de a viețui în prietenie, cooperare și bună înțelegere cu toate popoarele de pe pămînt.

În acest țel, prin slujirea năzuințelor înalte și legitime de făurire a unei vieți proprii, înaintate, pe pămîntul strămoșesc și de trăire în pace cu toate statele din lume, Biserica se dovedește deplin integrată în viața poporului nostru. Aceasta este

calea pe care ea și-a croit-o încă din vremea întemeierii ei pe pământul daco-roman al strămoșilor noștri și pe care a mers de-a lungul veacurilor, fără încetare, pînă în vremea noastră; aceasta este calea pe care ea este hotărîtă să meargă acum și în viitor, sprijinind în tot chipul strădaniile fiilor ei și în general ale poporului nostru de a trăi fericit în țara noastră liberă, independentă și stăpîna pe propriile ei destine și, în lume, în prietenie, în cooperare, și în pace cu toate popoarele.

Distinsă adunare,

Războiul cel mai pustiitor din întreaga istorie a omenirii s-a încheiat de mai mult de 30 de ani. El a lăsat pretutindeni urme atît de amare încît rațiunea sănătoasă socotește cu neputință o repetare a lui. Dacă ne gîndim la progresul tehnicii de fabricare a armelor de distrugere în masă a omenirii, declanșarea unui nou război mondial este considerată de-a dreptul o nebunie. Cu toate acestea, sămînța războiului n-a fost stîrpită din lume. Într-un ritm nemaiîntîlnit pînă acum în istoria omenirii, toate popoarele sînt prinse în cursa înarmării și cheltuiesc o mare parte din avutul lor național pentru sporirea potențialului lor militar.

Zăngănitul armelor nu poate fi dat uitării, fiindcă, în unele părți ale lumii, el se mai aude și astăzi. Drepturile firești ale popoarelor de a trăi libere și de a-și lăuri propria lor viață sînt călcate în picioare. Nenumărate vieți omenești se sting, fără nici o cruțare, iar bunuri agonisite cu trudă și sudoare multă sînt distruse. Este cu totul îngrijorător faptul că, împotriva tuturor străduințelor care se depun pentru rezolvarea conflictelor dintre state pe calea tratativelor, armele sînt chemate să-și spună cuvîntul lor sinistru.

Concluzia care poate fi trasă din această constatare nu poate fi alta decît că, în situația actuală mondială, principala metodă de a pune stavilă războiului nu este alta decît dezarmarea totală și generală. Ori, în această privință, nu s-au făcut decît cîțiva pași, destul de timizi și aceia. Astfel, devine cu totul urgentă întreținerea eforturilor oamenilor păcii pentru obținerea dezarmării generale și totale. O inițiativă a Comitetului nostru Național, în această privință, va găsi fără îndoială sprijin în opinia mondială. Nu trebuie să fim naivi. Armele sînt fabricate pentru a fi folosite. Dacă nu le distrugem noi pe ele, mai devreme sau mai tîrziu, vor ajunge să ne distrugă ele pe noi.

Onorată asistență,

Pacea poate fi proclamată într-o singură zi, după terminarea unui război. Dar, pentru a fi viabilă, ea trebuie să fie trăită în sufletele oamenilor. Pacea este o stare de spirit care se reflectă în viața popoarelor prin prietenie, cooperare internațională și ajutor reciproc. Pacea nu este un eveniment trecător în istoria lumii; ea este o stare de viațuire a oamenilor și popoarelor în comuniune deplină. Această stare se creează prin recîștigarea încrederii între state, prin cunoaștere și apreciere reciprocă, prin schimburi de gînduri și produse de tot felul, prin cooperare internațională și ajutorare reciprocă. Din climatul de prietenie între popoare, care se poate realiza prin contacte între oameni și schimburi de bunuri, se ajunge la viațuirea popoarelor în comuniune desăvîrșită. Aceasta este temelia statornică a stării de pace deplină:

Este de la sine înțeles că la o asemenea stare a omenirii nu se poate ajunge decît prin eforturi comune, pe care întreaga omenire este chemată să le facă. Sînt în adevăr, astăzi, multe popoare în lume care s-au angajat pe calea apărării și statornicirii păcii pe pămînt. Printre acestea, la loc de frunte se situează și țara noastră.

Zidirea unei vieți fericite pe pămîntul nostru strămoșesc pentru întregul nostru popor și statornicirea păcii trainice în lume — acestea sînt principalele coordonate

pe care se axează politica actuală a înaltei noastre cîrmuiri de stat, sub conducerea Domnului Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii noastre Socialiste România. Prețuindu-i și cinstindu-i strădaniile, noi îl urmăm cu statornicie pe calea aceasta a făuririi vieții celei noi în țară și a apărării păcii pe pămînt. Împreună cu domnia sa, am fost, sîntem și vom fi, la O.N.U. sau la Helsinki, acasă la noi sau pe orice meridian al lumii, sprijinind cu tărie realismul politic și umanismul nobil al tuturor inițiativelor și propunerilor țării noastre privind dezarmarea generală și totală, statornicirea unei noi ordini în lume și pace, pentru ca fiecare popor să se dezvolte liber și să-și afirme independența și suveranitatea.

Distins auditoriu,

Nutrind, pe de o parte, convingerea că în centrul misiunii ei în lume se află idealul păcii desăvîrșite, iar pe de altă parte, simțindu-se deplin integrată în viața poporului nostru pașnic, Biserica Ortodoxă Română ca, de altfel, și celelalte culte religioase din țară, face tot ceea ce stă în puterea ei pentru a contribui la înlăptuirea marelui ideal al popoarelor de a viețui între ele în pace desăvîrșită.

Ceea ce merită să fie subliniat, aici, este faptul că noi, slujitorii Bisericii, ne înfățișăm înaintea credincioșilor și în întrunirile noastre pe plan internațional nu numai ca vestitori ai păcii, dar îndeosebi ca făcători de pace. Spre pildă, — cum de altfel bine se știe —, ceea ce caracteriza relațiile dintre cultele religioase din țară, înainte de război, era neînțelegerea, vrăjmășia și polemica în scris sau pe cale orală. Astăzi, însă, datorită eforturilor noastre comune de a realiza un ecumenism practic în viața cultelor religioase, o atmosferă de bună înțelegere, prietenie și colaborare s-a înscăunat între noi. Se poate spune același lucru și despre transformarea atmosferei de învrăjbire a locuitorilor țării pentru rațiuni politice sau naționaliste într-un climat nou de unitate a poporului nostru. Realizarea înfrățirii tuturor cetățenilor, care sînt acum uniți și lucrează împreună pentru înlăptuirea unui ideal comun, — idealul zidirii societății celei noi în țara noastră —, constituie una din cele mai frumoase laturi ale vieții poporului, în epoca noastră. În acest context se poate vorbi nu numai despre importanța popularizării politicii statului nostru de bună înțelegere, prietenie și cooperare între oameni și popoare, ci mai ales despre necesitatea și urmărirea consecventă a trecerii ei în viață, a înlăptuirii ei, atît pe plan local cît și pe plan internațional. Datorită însuși scopului pe care-l urmărește, Comitetul nostru Național pentru Apărarea Păcii este chemat să-și aducă întreaga sa contribuție la realizarea politicii de pace integrală a conducerii noastre de stat.

Aflîndu-mă aici, în mijlocul Dvs., îmi îndeplinesc plăcuta misiune de a vă aduce din partea Întîistătorului Bisericii Ortodoxe Române, — Prea Fericitul Patriarh Justinian —, a înaltei ierarhii bisericești, a clerului și credincioșilor noștri, odată cu prețuirea ce vă purtăm, cuvînt de asigurare că toată obștea noastră bisericească ortodoxă contribuie pe toate căile la activitatea Comitetului Național pentru Apărarea Păcii, sprijinind cu fermitate toate inițiativele, directivele și acțiunile pentru înscăunarea, întărirea și dăinuirea păcii în lume».

Atît raportul de activitate pe anul 1975, cît și planul de lucru pe anul 1976, au fost aprobate în unanimitate de participanții la ședința plenară din 27 februarie 1976.

EVENIMENTE ȘI FAPTE DEOSEBITE

(noiembrie — decembrie)

A DOUA SESIUNE A CELEI DE-A ȘAPTEA LEGISLATURI A MARIU ADUNĂRI NAȚIONALE. — Supremul for legislativ al țării, Marea Adunare Națională, s-a întrunit în a doua sesiune a celei de-a șaptea legislaturi în dimineața zilei de 20 noiembrie a.c.

În prima zi de lucru, Marea Adunare Națională a dezbătut și votat *Legea privind sistematizarea, proiectarea și realizarea arterelor de circulație în localitățile urbane și rurale*, suspendându-și lucrările în plen pentru a da posibilitate deputaților să examineze în comisiile permanente textele proiectelor de legi aflate pe ordinea de zi.

Lucrările au fost reluate în plen în ziua de 18 decembrie, când președintele țării, Dl. Nicolae Ceaușescu, a făcut o amplă expunere cu privire la mărețele realizări ale poporului român în cincinalul 1971—1975 și la politica externă a României pusă în slujba păcii și colaborării internaționale. Exprimând gândul și voința tuturor cetățenilor patriei, a întregului popor, Marea Adunare Națională a dat o înaltă apreciere expunerii președintelui Nicolae Ceaușescu și a aprobat în unanimitate politica externă și activitatea consecventă a României consacrată păcii și relațiilor de colaborare între popoare. Deputații au adoptat în unanimitate *Hotărârea Marii Adunări Naționale cu privire la politica externă a Republicii Socialiste România*, precum și *Apelul Marii Adunări Naționale a Republicii Socialiste România adresat parlamentelor țărilor participante la Conferința pentru securitatea și cooperarea în Europa*.

Marele for legislativ al României a examinat și votat apoi o însemnată serie de legi deosebit de importante pentru întreaga viață politică și socială a țării, cum sînt îndeosebi *Legea pentru adoptarea Planului național unic de dezvoltare economico-socială a Republicii Socialiste România pe anul 1976* și *Legea pentru adoptarea Bugetului de Stat pe anul 1976*. Au fost examinate și votate: *Hotărârea cu privire la aplicarea experimentală a proiectului Legii retribuiri muncii în unitățile agricole cooperatiste*; *Legea privind creșterea și ameliorarea animalelor*; *Legea privind regimul tăierii animalelor*; *Legea cu privire la producția bunurilor alimentare*; *Legea pentru stabilirea normelor privind proiectarea, construirea și modernizarea drumurilor*, precum și *Legile pentru aprobarea decretelor cu putere de lege emise de Consiliul de Stat*.

Expunerea prezentată de președintele Nicolae Ceaușescu, hotărârile și legile adoptate au conferit celei de a doua sesiuni a Actualei legislaturi a Marii Adunări Naționale o importanță deosebită pentru dezvoltarea României pe calea prosperității economico-sociale, pentru sporirea contribuției patriei noastre la consolidarea destinderii, la promovarea înțelegerii și cooperării internaționale.

PAȘI ÎNAINTE PE CALEA RELAȚIILOR DE PRIETENIE DINTRE ROMÂNIA ȘI IRAN. — Popoarele român și iranian au urmărit cu viu interes și cu căldă prietenile cea de a patra vizită în Iran, între 27 noiembrie și 1 decembrie 1975, a Domnului Nicolae Ceaușescu și a Doamnei Elena Ceaușescu, la invitația Maiestății Sale Imperiale Mohammad Reza Pahlavi Aryamehr, Șahinșahul Iranului, și a Maiestății Sale Imperiale Farah Pahlavi, Șahbanu a Iranului.

Înalții oaspeți români au vizitat obiective economice și social-culturale din Teheran, precum și din Abadan, Bandar Shahpour și insula Kharg, făcându-li-se pretutindeni o primire deosebit de călduroasă și prietenească, prețuirea de care se bucură Președintele Nicolae Ceaușescu și Doamna Elena Ceaușescu, fiind concretizată și prin decernarea prestigiosului titlu de Doctor Honoris Causa de către Universitatea din Teheran.

«În scopul dezvoltării continue a relațiilor dintre România și Iran — se spune în Comunicatul comun româno-iranian semnat de cei doi șefi de stat —, în timpul

vizitei au fost semnate: Acordul privind cooperarea româno-iraniană în domeniul construcției de căi ferate, acordul de cooperare în domeniul turismului, Acordul de cooperare în domeniul radioteleviziunii, Protocolul celei de-a XI-a sesiuni a Comisiei mixte ministeriale româno-iraniene, precum și unele înțelegeri și contracte de cooperare economică». Cei doi șefi de stat s-au pronunțat pentru promovarea schimburilor comerciale pentru a se ajunge ca, în anul 1980, volumul total al comerțului bilateral să atingă cifra de 1 miliard de dolari, utilizându-se toate posibilitățile oferite de economiile celor două țări.

Prin semnificația și rezultatele ei, vizita în Iran a președintelui României, Domnul Nicolae Ceaușescu, împreună cu Doamna Elena Ceaușescu, se înscrie ca un pas înainte, o contribuție valoroasă la dezvoltarea și adâncirea relațiilor dintre cele două țări și popoare prietene, pentru pacea și progresul lumii.

MESAJUL ADRESAT DE PREȘEDINTELE ROMÂNIEI PARTICIPANȚILOR LA CONFERINȚA MONDIALĂ A REPREZENTANȚILOR MIȘCĂRILOR NAȚIONALE PENTRU PACE. — Între 21 și 24 noiembrie 1975 s-au desfășurat în Palatul Smolnii din Leningrad Conferința mondială a reprezentanților mișcărilor naționale pentru pace, la care, participanți din aproximativ 100 de țări ale lumii, printre care și România, au dezbătut aspecte ale luptei pentru destindere în Europa și întărirea păcii în întreaga lume, ale luptei pentru oprirea cursei înarmărilor și dezarmare, reafirmându-se, totodată, necesitatea instaurării unei noi ordini economice internaționale.

În ședința plenară din după-amiaza zilei de deschidere a Conferinței s-a dat citire mesajului adresat participanților de Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, fiind ascultat cu mult interes și îndelung aplaudat.

Salutând cordial pe participanții la lucrările Conferinței și felicitându-i cu prilejul celei de-a XXV-a aniversări a Consiliului Mondial al Păcii, președintele Nicolae Ceaușescu subliniază că «Republica Socialistă România acordă o mare importanță Conferinței», care «este menită să se înscrie ca o nouă contribuție în lupta popoarelor, a opiniei publice mondiale pentru instaurarea unui climat trainic de pace, securitate și colaborare pe planeta noastră».

Astăzi, când se afirmă tot mai mult dorința de a se pune capăt politicii întemeiate pe forță și agresiune «se impune unirea tot mai strânsă a eforturilor popoarelor, ale tuturor forțelor înaintate, ale partizanilor păcii, în vederea destinderii, a instaurării unor relații noi, bazate pe înțelegere și colaborare între națiuni».

Vorbind despre necesitatea imperioasă a dezarmării, președintele României cere «să se acționeze ferm pentru aplicarea în viață a principiilor adoptate la Helsinki», trecându-se la «măsurile care să dea garanții fiecărei țări că se va putea dezvolta liberă, la adăpost de orice agresiune din afară».

În încheiere, președintele Nicolae Ceaușescu spune că poporul român este hotărât ca și în viitor să militeze consecvent pentru afirmarea principiilor noi de relații dintre state, pentru democratizarea vieții internaționale, să-și aducă întreaga contribuție la făurirea unei lumi mai bune și mai drepte, a păcii și colaborării».

La încheierea lucrărilor, participanții au adoptat un document cu privire la cea de-a XXV-a aniversare a Consiliului Mondial al Păcii prin care, subliniind că în lume există încă numeroase focare de conflicte și că fabricarea armelor continuă, pericolul războaielor nefiind înlăturat, invită toate guvernele și parlamentele, organizațiile și mișcările sociale cele mai largi, partidele politice, sindicatele, organizațiile de femei și tineret, religioase, culturale, al căror obiectiv îl constituie asigurarea progresului omenirii, să-și intensifice eforturile în lupta pentru curmarea cursei înarmărilor, a fabricării de noi armamente, pentru îndeosebi a celei nucleare pentru scoaterea în afara legii a armelor nucleare, a tuturor armelor de exterminare în masă.

ȘEFII DE STAT ÎN VIZITE OFICIALE ÎN ȚARA NOASTRĂ. — Seria vizitelor unor înalți oaspeți în țara noastră a fost continuată în luna decembrie 1975.

În perioada 16—20 decembrie 1975 au efectuat o vizită oficială de prietenie în țara noastră președintele Republicii Democrate Sao Tomé, Principe Manuel Pinto da Costa, și soția sa, doamna Amelia da Costa, fiind invitați de Președintele Nicolae Ceaușescu și doamna Elena Ceaușescu.

În urma convorbirilor oficiale din timpul vizitei, luându-se în considerare perspectivele favorabile care s-au deschis pentru dezvoltarea relațiilor de prietenie și

colaborare între cele două țări, cei doi președinți au semnat o Declarație comună care proclamă voința și hotărîrea comună a celor două țări de a acționa în vederea fundamentării relațiilor dintre ele și a relațiilor cu toate celelalte state ale lumii pe baza principiilor dreptului internațional, de a dezvolta relații de colaborare în toate domeniile de interes reciproc și de a milita împreună cu toate statele pentru instaurarea unei epoci de pace, justiție și colaborare în lume.

Au mai fost semnate, de asemenea, un Acord de cooperare economică și tehnică, un Acord comercial, o Înțelegere comercială și un Aidemémoire privind cooperarea economică între cele două țări.

«Vizita a fost încununată de rezultate foarte pozitive», a declarat președintele Manuel Pinto da Costa într-un interviu acordat revistei «Lumea», mulțumind totodată poporului și guvernului român, Președintelui Nicolae Ceaușescu, pentru ajutorul multilateral și necondiționat acordat în sprijinul mișcării de eliberare, luptei pentru independență tinărului stat african insular.

COMEMORAREA MITROPOLITULUI ANTIM IVIREANUL LA ÎMPLINIREA A 325 DE ANI DE LA NAȘTEREA SA. — După ce anul trecut a fost comemorat pe plan național și în cadrul UNESCO mitropolitul Dosoftei al Moldovei, începătorul poeziei românești și distins umanist, cu prilejul împlinirii a 350 de ani de la nașterea sa, anul acesta a fost comemorat în cadrul UNESCO și național, un alt mare ierarh din trecutul istoric al Bisericii Ortodoxe Române, mitropolitul Antim Ivireanul, de la cărui naștere (prezumptivă), s-au împlinit 325 de ani.

Prin însușirile sale multiple, Antim Ivireanul a izbutit să joace un rol de seamă în viața Țării Românești, dovedindu-se a fi un mare patriot, devotat cu toată ființa țării sale adoptive, fapt care a dus la moartea sa martirică, după ce suferise numeroase umilințe, care au culminat cu caterisirea de către Sinodul de la Constantinopol în august 1716, osîndă bisericească neîntemeiată care a fost ridicată abia peste 250 de ani, la începutul anului 1966, în urma demersului Prea Fericitului Patriarh Justinian. Gabriel Ștrempel, unul din cei mai competenți cunoscători ai vieții și activității mitropolitului Antim Ivireanul, subliniază, într-un articol publicat cu prilejul comemorării sale, (în ziarul «Scînteia» din 7 noiembrie 1975), că una dintre expresiile «patriotismului lui Antim Ivireanul s-a dovedit atunci cînd patriarhul Ierusalimului, învățatul Hrisant Nottara — care-l sprijinise mult, a încercat, în vara anului 1710, să știrbească din prestigiul și independența Bisericii române. Antim, sacrificînd vechea amicitie, s-a ridicat cu vehemență împotriva unor asemenea tendințe, pe care le-a înfierat cu sarcasm în corespondența purtată cu Țarigradul». Celebrele cuvîntări cunoscute îndeobște sub numele de «Didahii» spune același cercetător Gabriel Ștrempel, «fac din Antim, poate, cel mai mare orator al nostru pînă la Kogălniceanu», iar academicianul Șerban Cioculescu îl consideră a fi «cel mai talentat prozator român de la începutul secolului al XVIII-lea. Multilateral înzestrat: desenator, topograf, teolog, tipograf, orator și scriitor a fost în toate fără pereche. Scrierile lui mărunte întîia oară integrate în numita ediție recentă de Opere (e vorba de volumul de Opere publicat de G. Ștrempel în anul 1972 la Editura Minerva n.n.) sînt și ele remarcabile prin calitatea gîndirii și a expresiei, prin bogăția lexicului, înălțarea morală și spiritul practic» (în revista «România literară» nr. 39/1975). «Antim Ivireanul, — spune scriitorul Eugen Barbu în încheierea unei serii de 12 articole apologetico-analitice pe care i le-a consacrat în revista «Săptămîna» în cadrul lucrării «O istorie polemică și antologică a literaturii române...», — alături de Miron Costin și de Dosoftei, rămîne în cultura noastră, o cariatidă, un răspînditor de limbă românească și un mare moralist».

Împlinirea a 325 de ani de la nașterea mitropolitului Antim Ivireanul a fost sărbătorită în cadrul unei ședințe comemorative care a avut loc în Aula Academiei Republicii Socialiste România în ziua de 27 noiembrie 1975, ședință la care au participat academicieni și numeroși oameni de cultură și artă.

Pentru ilustrarea nemuritoarei opere a luminatului mitropolit Biblioteca Centrală de stat a organizat spre sfîrșitul lunii septembrie 1975, o expoziție a cărților tipărite de el.

Personalitate desăvîrșită, mitropolitul Antim Ivireanul a binemeritat recunoștința și omagiul poporului român, în mijlocul căruia a trăit, cu care s-a identificat, pentru binele și propășirea căruia și-a dat chiar și viața. Luceafăr între luciferii Bisericii Ortodoxe Române, deși străin de neamul românesc prin naștere,

el a fost un mare român, un mare patriot, ocupînd un loc de frunte în istoria culturii românești și a Bisericii pe care a slujit-o.

La împlinirea a 325 de ani de la naștere, poporul român i-a adus omagiul și recunoștința pe care i le datora, prin numeroase manifestări între care și numeroase articole publicate în presa zilnică și periodică. Pentru importanța și semnificația lor, menționăm cîteva din aceste articole:

Gabriel Ștrempel, director adjunct al Bibliotecii Academiei, *Antim Ivireanul, cîntor de cultură românească — 325 de ani de la naștere*, în ziarul «Scînteia», an. XLV, nr. 10331, 7 noiembrie 1975, p. 4; — Șerban Cioculescu, *Antim Ivireanul, scriitorul*, în rev. «România literară», an. VIII, nr. 39, 25 septembrie 1975, p. 7; Eugen Barbu, *Antim Ivireanul*, în revista «Săptămîna», serie nouă, numerele 245—256, 15 august—31 octombrie 1975, paginile 2, în cadrul lucrării *O istorie polemică și antologică a literaturii române de la origini pînă în prezent*; — Zaharia Găraș, *Antim Ivireanul, 325 de ani de la naștere*, în rev. «Ramuri», Craiova, an. XII, nr. 11, 15 noiembrie, 1975, p. 5; — I. Țugui, *Antim Ivireanu*, în rev. «Pentru Patrie», an. XXVI, nr. 10, octombrie, 1975, p. 27; — (Evelin Fonea), *Antim Ivireanul (? 1650—1716) — 325 de ani de la nașterea cărturarului* —, în vol. Aniversări culturale 1975, prezentări bibliografice vol. II, iulie—decembrie, București, 1975 (XI), p. 153—160, (colecție editată de Biblioteca Centrală de Stat a Republicii Socialiste România).

UN NOU MONUMENT NAȚIONAL: STATUIA DE LÎNGĂ VASLUI A LUI ȘTEFAN CEL MARE. — În însemnările privitoare la sărbătorirea împlinirii a 500 de ani de la strălucita biruință a lui Ștefan cel Mare la Podul Înalt publicate în nr: 1—2/1975 al revistei noastre se menționa, în rîndurile finale din pag. 99, că pe locul istoricei bătălii pe coama unui deal dintre localitățile Băcăoani și Secuia din județul Vaslui, se va amplasa o statuie a marelui voievod moldovean.

Monumentul de care se amintea în însemnările privitoare la istorica bătălie din ianuarie 1475, o impunătoare statuie ecvestră a lui Ștefan cel Mare, operă a sculptorului Mircea Ștefănescu, a fost inaugurată în ziua de 26 decembrie 1975, în cadrul unei solemnități la care au participat peste 5000 de oameni din localitățile județului Vaslui, reprezentanți ai organelor locale de stat și numeroși invitați.

Amplasată pe una din colinele care domină împrejurimile Vasluiului, la intrarea în comuna Munteni de Jos, statuia înaltă de 7 metri, este lucrată în bronz și are un soclu înalt de 10 metri, pe care se află inscripția: «Ștefan cel Mare, domn al Moldovei 1457—1504».

Despre semnificația noului monument ridicat întru veșnica amintire, pomenire și cinstire a voievodului Ștefan cel Mare, a vorbit președintele Comitetului Executiv al Consiliului județean Vaslui al P.C.R., dl. Gheorghe Tănase, care a evocat însemnătatea victoriei de la Vaslui și lupta poporului român de-a lungul secolelor, pentru libertatea patriei, pentru demnitatea națională, referindu-se și la istoria nouă a meleagurilor vasluiene.

Participanții la festivitate au adresat o telegramă C.C. al P.C.R., domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele țării, în care se aduc mulțumiri pentru sprijinul acordat la ridicarea valorosului monument, «simbol al luptei de veacuri purtate de poporul român pentru neatîrnare, pentru dreptul de a trăi liber și stăpîn în țara sa». «Vibrant omagiu adus domnitorului patriot Ștefan cel Mare, — se spune în telegramă, — statuia pe care o inaugurăm astăzi va menține trează în conștiința generațiilor prezente și viitoare permanența de multe milenii a românilor pe aceste locuri, lupta lor neînfriată pentru apărarea pămîntului străbun».

Festivitatea a continuat și s-a încheiat cu un spectacol omagial, un program artistic susținut de corurile reunite ale sindicatelor din învățămînt din Vaslui și Bîrlad, al Casei de cultură, Huși, de actori ai Teatrului Național din Iași, ai Teatrului de stat «Victor Ion Popa» din Bîrlad și de formații artistice de amatori din județul Vaslui.

Prin înfăptuirea unei noi și mărețe statui a lui Ștefan cel Mare, patrimoniul artistic național s-a îmbogățit cu o valoroasă operă menită să illustreze de-a pururi istoria trecutului glorios al poporului român și să țină neîncetat trează conștiința națională.

NOI MĂRTURII DIN TAINELE PĂMÎNTULUI ȘI DIN CIVILIZAȚIA LUMII

În ultima parte a anului trecut, 1975, și în primele luni (ianuarie-februarie) ale anului 1976, ziarele, revistele de specialitate, emisiunile radio, TV. etc. au adus la cunoștința cititorilor, ascultătorilor și mai ales specialiștilor, noi vești despre tainele Terrei noastre. Unele din noile descoperiri se referă la întreaga civilizație a omenirii sau la presupusa «civilizație» extraterestră, altele interesează glia noastră străbună.

Considerăm necesar ca unele dintre acestea să fie cunoscute pentru întărirea dragostei de țară a slujitorilor și cititorilor revistelor noastre. De aceea, vom selecta din nenumăratele descoperiri câteva pentru completarea informațiilor la vasta problemă a civilizației materiale și spirituale a planetei noastre.

*

● **Și totuși există «fiare apocaliptice»** — S-ar părea că în secolul nostru, «poveștile» despre monștri și balauri aparțin numai fanteziei și basmelor pentru copii. Cu cât însă se explorează natura, lucrurile se complică. Așa este și cazul cu recenta descoperire: *Ciudățenie a naturii*.

Un animal extraordinar, o adevărată ciudățenie a naturii — un fel de tigr, de pasăre, de capră și elefant — a fost capturat în jungla din Borneo.

«Monstrul preistoric», cum l-a denumit agenția indoneziană de presă «Antara», care a anunțat știrea, are picioare de capră, dar ghiare de pasăre, un corp ca de tigr și aripi. Măsoară în jur de un metru înălțime și capul — a cărui frunte este lipsită de păr — este prevăzut cu o trompă ca de elefant și are coarne.

Ciudatul animal se află în prezent la Centrul cultural din Tengarong, din apropiere de Samarinda (pe coasta răsăriteană a insulei Borneo) și a fost pus spre studiu la dispoziția specialiștilor.

● **Preocupări umane pentru arta muzicală : «Sextet» preistoric.** — Localitatea Cernigov (Ucraina) este atestată și de o enigmatică și originală cultură. Astfel pe malul Desnei, arheologii ucrainieni au făcut o descoperire interesantă.

La dezgroparea unei localități preistorice s-a găsit o veritabilă colecție de instrumente muzicale de acum 20.000 de ani. Se presupune că «orchestra» preistorică era formată din șase persoane, ale căror instrumente erau construite din părțile unui schelet de mamut. Astfel, un os frontal reprezenta un soi de trompetă, toba era confecționată dintr-un maxilar etc. Instrumentele erau vopsite în roșu și ornamentate cu figuri geometrice. Se pare că instrumentele respective erau destinate unui cult religios impresionant.

● **Pe urmele indoeuropenilor.** — O echipă de arheologi sovietici a descoperit recent în Munții Urali, fragmente dintr-un car de luptă cu 2 roți, care datează de prin anul 3000 î. Hr.

Carul, asemănător celor folosite în antichitate în Orientul Apropiat și Mijlociu — se precizează că aparținuse unor triburi arice care locuiau în regiunile din nordul Indiei. Oamenii de știință sovietici consideră că această descoperire le va permite trasarea cu mai multă precizie a căilor de penetrare și de migrație a popoarelor indoeuropene.

● **Roma a fost fondată de etrusci!** — Când a fost fondată Roma? Doi arheologi italieni, Felippo Coarelli și Paola Zuccagri au adus la lumina zilei noi elemente care tind să confirme că Roma a fost fondată cu două secole înainte de Romulus.

Potrivit cunoscutei legende, Romulus ar fi fondat Roma în anul 753 î. d. Hr.

În cursul săpăturilor efectuate pe colina Capitoliului, în inima Romei antice, precum și la Castel di Decina, la 15 km sud, arheologii au descoperit urmele unor locuințe care indică o prezență etruscă. Televiziunea italiană a transmis la începutul lunii ianuarie o emisiune specială, în cursul căreia au fost prezentate ultimele cercetări arheologice efectuate la Roma, precum și rezultatele lor.

● **Palat chinezesc de acum 3500 ani.** — În cursul unor săpături arheologice efectuate în provincia Hopei din regiunea centrală a R. P. Chineze, au fost date la iveală vestigiile unui vechi palat de 3100 ani — din perioada dinastiei San care a domnit între anii 1766 și 1122 î. d. Hr.

Potrivit relatărilor agenției China nouă, palatul care dispune de patru săli, a fost lung de 38 m și lat de 11 m și era înconjurat de o galerie sprijinită pe 43 coloane masive.

În imediata vecinătate au fost dezgropate trei morminte în care au fost găsite 60 de obiecte de înaltă valoare arheologică — figurine din lemn și din jad, obiecte din ceramică și bronz.

● **Arhive antice în orașul sirian Alep (mileniul III î. d. Hr.).** — Arheologii de la Universitatea din Roma au descoperit în timpul unor săpături efectuate la sud de orașul sirian Alep arhiva unui oraș antic, care a existat cu trei milenii înainte de Hristos. Arhiva cuprinde corespondență diplomatică și militară, însemnări despre tranzacții comerciale, dicționare și chiar manuale școlare.

S-a stabilit că, deocamdată, aceste izvoare scrise sînt cele mai vechi documente scrise.

● **Termele romane din Tipaza.** — Cercetările arheologice începute luna trecută în localitatea Tipaza, situată la aproximativ 80 km vest de Alger, au permis descoperirea urmelor unei construcții datînd din epoca romană. Echipele de arheologi au degajat la o adîncime de peste cinci metri două bolți din cărămidă suprapusă ce acopereau probabil vechile instalații de canalizare.

La nivelul inferior, săpăturile au scos la iveală un sistem de canalizare centrală de peste șase metri adîncime. Acest ansamblu făcea, probabil parte din marile terme romane ale localității Tipaza. În aceste locuri au fost descoperite mai multe monede și o mare cantitate de plăcuțe de ceramică.

● **Zeul descoperit la Capri.** — În cunoscuta stațiune italiană, în ultimul timp, arheologii au scos la lumină vestigii ale trecutului. Printre acestea, s-a descoperit o comoară inestimabilă în apele celebrei Grote Albastre din insula Capri. Scafandrii au reușit să scoată din ape o marmură intactă de 1,60 m. Este vorba de o frumoasă statuie a unei divinități marine. Aceasta este a doua operă de artă importantă, alături de o masă de sacrificiu, bogat ornamentată, de asemenea adusă la suprafață în perfectă stare de conservare.

Arheologilor le rămîne acum sarcina să precizeze cu exactitate epoca din care provin.

● **Romanii în Britania, în sec. III** — În disputata problemă a romanizării și permanenței romane în Britania se adaugă noi precizări. Astfel, un fragment de zid, datînd din secolul al III-lea care măsoară 40 de metri lungime, a fost descoperit de-a lungul malului Tamisei, chiar la intrarea în Londra.

Specialiștii consideră că aceasta este una din cele mai importante descoperiri arheologice făcute în capitala Marii Britanii. Ea ar confirma teoria potrivit căreia orașul pe care se află în prezent Londra a fost, pe vremea romanilor, împrejmuit de un zid ce urma linia râului Tamisa.

● **Pentru apărarea limbii bretone.** — Este cunoscut faptul că apărînd limba de impurități, se apără ființa națională, se apără cultura și creația spirituală a unui popor. Datorită acestui fapt, recent, a fost creat un Comitet internațional de apărare a *bretoniei*, limbă de origine celtică, amenințată în prezent să se stingă.

După cum a informat presa franceză de specialitate, Comitetul își propune să sprijine eforturile întreprinse în Bretania pentru predarea acestei limbi în școli și pentru a informa opinia internațională asupra necesității de a lua de urgență măsuri

de conservare a culturii bretone, îndeosebi prin editarea de cărți în această limbă, atestată încă din secolul al VIII-lea.

● **Noi precizări asupra preocupărilor populațiilor precolumbiene din America. — Civilizația «Valdivia» (mileniul III î. d. Hr.).** — O echipă de arheologi ecuadorieni a descoperit recent, în apropierea orașului Quayaquil, ruinele unei așezări datînd din mileniul III î. d. Hr. ce aparține civilizației «Valdivia» din perioada precolumbiană.

Cu ocazia săpăturilor au fost date la iveală 60 de case în formă ovală, dispuse în jurul unei piețe centrale, care, potrivit părerii specialiștilor, ar fi una dintre cele mai vechi așezări de pe continentul american.

● **«Scrisoarea maya» a fost descifrată.** — Omul de știință Iuri Knorozov a realizat traducerea în limba rusă a străvechii scrieri indiene, «maya» care rămăsese pînă acum nedescifrată de lingviști. După ce a cercetat legăturile generale ale ieroglificii, I. Knorozov le-a aplicat la cazul particular al scrierii aborigienilor din Yucatan și a reușit să citească textele în această scriere, ale cărei urme au dispărut în secolul al XVI-lea.

În Europa lucrări realizate în această scriere au fost descoperite în secolul al XIX-lea, sub forma a trei manuscrite, aduse de spanioli de pe continentul american. Abia în urmă cu doi ani a devenit cunoscută existența unui al patrulea manuscris aflat într-o colecție particulară din New York.

Pe baza traducerii celor trei documente, cercetătorul rus Knorozov a elaborat cartea *Manuscritele ieroglifice maya* care a fost editată la Leningrad și s-a bucurat de o mare afluență de cititori, specialiști și cercetători în domeniul istoriei religiilor.

● **Urmele unui templu al tribului de indieni Tlahuicas, vasal aztecilor.** — Mărturii arheologice de mare valoare istorică au fost descoperite în capitala statului Morelos Cuenavaca, în sudul Mexicului. Este vorba de un templu, numeroase fragmente ceramice și un schelet uman, a cărui vechime depășește o mie de ani.

Arheologii Institutului mexican de antropologie și istorie au precizat că scheletul descoperit, probabil al unui bărbat, se află într-o poziție yoga. Craniul și dentiția sînt perfect conservate. Se știe că în această regiune a trăit, din secolul al XIV-lea și pînă la cucerirea spaniolă, tribul de indieni Tlahuicas, vasal astecilor.

● **Desene rupestre și obiecte de cult date la iveală.** — Peștera Casares, la 3 km de localitatea Riba de Sealices, în provincia spaniolă Guadalajara este un adevărat muzeu de artă paleolitică. Pe pereții ei au fost descoperite 168 desene rupestre cărora specialiștii le conferă o valoare artistică cel puțin egală cu aceea a renumitelor desene rupestre de la Altamira. Executate cu un simț artistic remarcabil, ele reprezintă în majoritatea lor, animale care au trăit în vremuri străvechi, prin partea locului, printre ele rinoceri, cerbi, cai, tauri și iepuri.

În peșteră au mai fost găsite numeroase unelte de piatră și fragmente ale unor vase de lut folosite fie la prăgătirea vopselelor, fie pentru cult.

● **Ancore misterioase.** — De-a lungul coastelor californiene, în direcția peninsulei Palas Verdes, au fost găsite de curînd misterioase ancore de piatră. Potrivit părerii prof. Williams Clewlow, directorul Institutului de arheologie al Universității California din Los Angeles, ar fi vorba de ancore de piatră utilizate de marinari asiatici în urmă cu 500—1.000 de ani, ajunși probabil în America cu cîteva secole înaintea lui Columb.

Blocurile de piatră, cîntărind între 70 și 220 kg au fost trimise experților chinezi și japonezi pentru cercetare.

● **Zidul lui Adrian.** — Se știe că urmașul lui Traian, cuceritorul Daciei, a încercat să supună pe locuitorii insulari ai Britaniei. O dovadă a dăinuirii romanilor pe teritoriul britanic o constituie și zidul lui Adrian. O echipă de experți din Marea Britanie a început reconstituirea zidului lui Adrian, ridicat de romani cu 2000 de ani în urmă. Inițial, zidul a avut o lungime de 73 mile și se întindea de la Wallsend pe râul Tyne în est, pînă la Bowness, pe coasa Solway, în vest. Ruinele lui sînt și azi vizibile, și în fiecare an, vin să le admire peste o jumătate de milion de turiști.

● **Se restaurează Babilonul.** — Proiectul pentru restaurarea vechiului oraș mesopotamian și biblic, Babilonul, a fost elaborat de către Institutul italo-irakian de arheo-

logie din Bagdad. Guvernul Irakului a acordat în acest scop un prim credit de 50 de miliarde lire. Conducerea lucrărilor a fost încredințată Centrului de săpături arheologice din Torino, care desfășoară din 1963 în Irak, o importantă activitate de investigații arheologice, de studii și de conservare a comorilor de civilizație antică descoperite pe malul Eufratului, la sud de actuala capitală a Irakului, unde a înflorit în vremuri străvechi legendarul oraș al Semiramidei, al lui Hamurabi și Nabucodonosor.

DE CÎND NE ȘTIM, AICI AM FOST ȘI AICI VOM RĂMÎNE

Strămoșii noștri de acum 20—25.000 de ani. — Săpături arheologice în locurile Valea Vremenii și Dealul Gîlmei din apropierea Sitei Buzăului (Covasna) au scos la iveală urme care atestă prezența omului pe aceste locuri în urmă cu 20—25.000 de ani.

● **Necropola, neolitică de la Cernica și implicațiile ei astronomice.** — Se știe că în localitatea Cernica (lîngă București), începînd cu anul 1960, s-au făcut interesante descoperiri care atestă cultul morților și adorarea astrelor, prin care, la loc de cinste era soarele.

Necropola de la Cernica este una dintre cele mai mari din Europa, care, așa cum pare să dovedească metoda tratării cu carbon 14, datează din perioada anilor 4400—4200 î. Hr. De asemenea, s-a descoperit un număr de 372 de morminte ce sînt orientate spre răsărit, fapt care atestă prezența cultului solar pe meleagurile de la nordul Dunării, cu circa 1000 de ani mai devreme decît se credea pînă acum.

Corelînd aceste date, Dr. Ion Corvin Singiorzan, directorul Observatorului astronomic popular, a emis o ipoteză destul de interesantă. Utilizînd procedeele moderne de calcul matematic a elaborat o teorie a oscilației soarelui pe orizont pentru mileniul IV î. Hr., pe care a confruntat-o cu poziția pe teren a mormintelor.

Rezultatele obținute l-au dus la concluzia că cei care practica acest ritual aveau cunoștințe extrem de avansate despre unghiul de variație al răsăritului soarelui, cuprins între solstițiul de vară și cel de iarnă, despre echinocții, anotimpuri ș.a.

Se poate spune că exista terenul științific pentru elaborarea unui calendar, care, în eventualitatea că se vor găsi mărturii istorice, ar fi fost cu circa patru milenii anterior marelui sanctuar — calendar de la Sarmizegetusa (Vom reveni asupra acestei probleme).

● **Necropolă cu morminte de luptători.** — În insula Ostrovul Mare (Mehedinți) a fost identificată o întinsă necropolă cu morminte de luptători, — constatare făcută pe baza numeroaselor arme aflate aici.

Pe lîngă piesele de metal, ce se remarcă prin tehnica în care sînt lucrare, au fost găsite și materiale ceramice de cult bogat ornamentate. Inventarul metalic și ceramic demonstrează că necropola datează din perioada 700—600 î. Hr. și aparține unei populații tracice.

● **Noi mărturii despre cetățile pontice :**

CALLATIS. — În localitatea Albești, la 10 km de orașul Mangalia, cercetătorii Muzeului de arheologie din Constanța au depistat urmele unei așezări antice. Au fost descoperite mai multe complexe de locuit, cu ziduri masive din calcar, de pînă la 12 metri lungime și 1,60 m înălțime.

Din locuințele dezvelite au fost scoase la iveală vase întregi decorate cu vopsea roșie și neagră (simbol al vieții și al morții), Fragmente de statuete de ceramică, afumători tradiționali, un vîrf de lance, opaițe, diverse amfore, purtînd pecetea cetăților de proveniență, precum și alte obiecte de uz casnic realizate atît în maniera localnicilor cît și în cea elină.

Arheologul Nicolae Cheluță Georgescu este de părere că «... ne aflăm în fața unei așezări elenistice de mari proporții din secolele III—II î. Hr. care a luat ființă în perioada de înflorire economică a Callatisului, din al cărui teritoriu rural făcea parte. Această așezare a avut o istorie destul de scurtă, deoarece nu s-au găsit dovezi de continuitate în epoca română. Se va face totul pentru găsirea numelui așezării, îmbogățindu-se astfel harta arheologică a Dobrogei».

HISTRIA. — La Histria a fost descoperit recent un document care cuprinde o lungă listă de nume ale unor personalități care au contribuit la refacerea orașului cu prilejul «celeia de-a doua întemeieri» a acestuia (este vorba de reconstrucția Histriei după atacurile getice).

Documentul aruncă o nouă lumină asupra evenimentelor legate de puterea exercitată de regele geto-dac Burebista asupra orașelor grecești de pe coasta apuseană a Mării Negre.

TOMIS. — Întemeierea și evoluția orașului. — Săpăturile arheologice efectuate în ultimii ani în extremitatea sud-vestică a zonei peninsulare a orașului Constanța au dus la obținerea unor noi și importante dovezi privind întemeierea și evoluția cetății. Cea mai veche dovadă despre Tomis provine de la istoricul Memnon, care vorbește despre această cetate la anul 260 î. Hr., or ultimele descoperiri — a precizat arheologul Constantin Scorpan — atestă cu claritate că adevărata vechime a orașului este de două milenii și jumătate.

În urma a patru companii de săpături arheologice în interiorul peninsulei tomitane, au fost scoase la iveală niveluri de urme de locuințe de la mijlocul secolului al VI-lea î. Hr. În același loc s-au găsit locuințe, pavaje, canale, ceramică, monede etc.

Într-o succesiune de 12 niveluri cu dese distrugerii și refaceri care durează pînă la sfîrșitul secolului al VI-lea d. Hr., resturile de locuință de la ultimul nivel sînt dispuse pe două străzi încrucișate, pavate cu dale mari de piatră și prevăzute cu canalizare, oferindu-ni-se pentru prima dată, detalii asupra sistemului de urbanizare a Tomisului.

Zidurile care se văd la suprafață au fost conservate și restaurate, îmbogățind peisajul actual al Constanței cu un nou punct de interes turistic.

CETĂȚI. TRIBURI NECROPOLE. VESTIGII

● **Locuire permanentă.** — Între Rupea și Făgăraș la Comana, arheologii I. Glodariu și C. Florea au descoperit o seamă de așezări suprapuse, începînd din neolitic și pînă în secolul al VIII-lea d. Hr. S-au mai descoperit cuptoare de ars lîngă marile cuptoare ale modernei fabrici de lianți din Haghiz, încă o dovadă a continuității indelnicilor.

● **Vase geto-dacice la Fîntînele.** — Cercetări arheologice întreprinse la vechea necropolă din localitatea Fîntînele (Bistrița-Năsăud), au scos la iveală peste 30 de vase geto-dacice, unelte, obiecte de podoabă și de cult ș.a.

Piese arheologice studiate au dovedit numeroase trăsături comune cu materialele identificate în necropole getice din Dobrogea, evidențiindu-se astfel încă o dată, unitatea lumii geto-dacice.

● **80 de morminte strămoșești din secolele II—III d. Hr.** — Recentele săpături efectuate pe șantierul arheologic Zvoriștea (jud. Suceava) au dus la descoperirea unei necropole de incinerare cu 80 de morminte datînd din secolele II—III. Bogatul material descoperit, constînd din ceramică dacică și romană (din care 10 vase au fost recuperate în întregime) va intra în fondul muzeistic.

● **Urme ale Carpilor și dacilor liberi în Moldova și Transilvania.** — La Dobrovăț (jud. Iași), unde se află și renumita ctitorie a lui Ștefan cel Mare, biserica satului, arheologii au scos la iveală vatra unei așezări carpice datînd din secolele II—III d. Hr., precum și o altă vatră, suprapusă acesteia, din secolele X—XII. Tot aici au mai fost descoperite și vase de origine dacică, amfore romane, monede de aur, nasturi de argint aurit, podoabe.

O deosebită importanță prezintă și descoperirea unei galerii și a unui sistem ingenios de canalizare. Săpăturile au fost continuate de cetățenii comunei și au mai descoperit și alte mărturii, drept care specialiștii au propus organizarea, în cadrul școlii de la Dobrovăț, a unui muzeu arheologic.

Săpăturile efectuate de cercetători ai Muzeului județean de istorie Satu Mare în comuna Orașu Nou, s-au soldat cu o importantă descoperire arheologică: o așezare aparținînd comunităților de daci liberi din afara provinciei romane, datînd din

secolele II—IV d. Hr. Este prima așezare de acest fel identificată pînă acum în Țara Oașului. După dezvelirea parțială a așezării au ieșit la iveală cîteva locuințe, două hambare pentru depozitul de cereale, obiecte de uz gospodăresc și vase de lut lucrate cu roata sau manual.

● **Locuințe-bordeie la Capidava.** — Cu prilejul săpăturilor arheologice efectuate la Capidava (jud. Constanța), au fost descoperite mai multe locuințe-bordeie din perioada de formare a poporului român pe teritoriul Dobrogei, — respectiv din sec. VIII—IX. Unul dintre aceste bordeie, păstrat în foarte bune condiții, avea în interior un cuptor de pîine, vase ceramice întregi, obiecte de cult vechi și creștine, monede bizantine, care demonstrează strînsa legătură a populației de aici cu Imperiul bizantin.

● **Monumentul comandantului legiunii a V-a Macedonica.** — Bustul de marmură perfect conservat al unui ofițer roman, descoperit, de curînd la Hîrșova, îi duce pe arheologi la concluzia că se află în fața monumentului comandantului legiunii a V-a Macedonica, legiune care își avea sediul la Troesmis.

Statuia apropiată de dimensiunile naturale, înfățișează un bărbat cu trăsături viguroase, cu toga băgată în pliuri, cu capul descoperit tuns după moda epocii.

● **Alte mărturii ale castrului roman de la Barboși.** — În cadrul cercetărilor arheologice efectuate la Barboși (Galați) a fost descoperit recent pe teritoriul castrului roman de aici un nou grup de locuințe. Spre deosebire de celelalte descoperite în perimetrul castrului, datate la granița secolelor II—III d. Hr. noile locuințe — situate în apropierea zidului vestic — aparțin primelor decenii ale secolului al II-lea.

● **O fortăreață romană la Pietroasa.** — Celebra localitate, de care se leagă numele «Cloșca cu pui», și întreg tezaurul de la Pietroasa (jud. Buzău) a scos din trecutul ei cu strădania arheologilor, o fortăreață antică de proporții neobișnuite. Existența acestei fortărețe fusese bănuită de Al. Odobescu, dar neconfirmată pînă acum.

Datată în a doua jumătate a secolului al IV-lea fortăreața de la Pietroasa — a arătat cercetătorul Gheorghe Diaconu — vine să aducă date noi, de o mare valoare științifică, privind perioada amintită din istoria poporului nostru.

În timpul săpăturilor arheologice au fost găsite numeroase piese, îndeosebi ceramică română provincială, care atestă intensele relații dintre dacii liberi de la Dunărea de Jos și Imperiul roman.

Semnificativ este și faptul că, la intrarea în castru, de o parte și de alta a drumului principal, de acces s-a descoperit și o necropolă cu elemente romane.

SPRE UN TOT MAI BOGAT PATRIMONIU NAȚIONAL

● **Un tezaur la Constanța.** — Cu prilejul săpăturilor efectuate pentru înălțarea noi blocuri de locuințe, constructorii constănțeni au descoperit un adevărat tezaur, compus din 300 monede romane de bronz. Toate cele trei sute de monede datează din secolul al II-lea. Este singurul tezaur din astfel de monede descoperite pînă acum la Constanța. El relevă amploarea relațiilor comerciale din acea perioadă.

● **Din preocupările vechilor locuitori ai Cetății Sucevei.** — Între descoperirile făcute în cadrul campaniei arheologice din acest an în nordul Moldovei se numără și cele de la Curtea domnească din Suceava. O primă grupă de urme materiale o constituie ceramica de întrebuințare curentă. Cu ajutorul a numeroase fragmente scoase la iveală se poate dovedi, nu numai continuitatea de viață și cultură pe aceste locuri, dar și evoluția tehnicii de producere a ceramicii. Informații prețioase pentru istorici oferă, de asemenea, monezile găsite aici. Este vorba de o colecție ce însumează piese datînd din vremea lui Petru Mușat (1375—1391) pînă în secolul al XVII-lea, fapt ce dovedește existența unui comerț dezvoltat pentru vechiul tîrg moldovenesc.

Alte descoperiri pun în lumină practicarea unor meșteșuguri. Au fost dezgropate astfel unelte care serveau la prelucrarea metalului, la finisarea sau decorarea obiectelor.

● **Ctitorii străbune.** — După ce s-a terminat restaurarea bisericii-necropole a lui Ștefan cel Mare și construirea unui muzeu care va adăposti o valoroasă colecție de artă medievală, la Putna se réfac clădirile de pe latura de nord, urmînd ca

anul viitor să fie întregită Casa domnească, ale cărei ziduri au fost descoperite pe latura sudică și pentru care există elemente documentare certe.

La o altă cititorie a lui Ștefan cel Mare, cea de la Dobrovăț lucrările de restaurare se află în stadiu avansat.

În cadrul ansamblului Cantemireștilor de la Mera se lucrează la restaurarea mînăstirii și a început acțiunea de consolidare a turnurilor de intrare și de colț, a zidurilor de incintă.

După refacerea zidurilor înconjurătoare și a turnurilor fortificației la ctitoria fraților Buzești de la Căluș (jud. Olt), este în curs de restaurare fresca realizată de Mina zugravul, în secolul al XVI-lea, unul dintre cele mai valoroase ansambluri de pictură feudală în Țara Românească.

Se află în stadiu avansat și ansamblul arhitectonic. Acest monument clădit în 1588, după toate probabilitățile pe locul unor biserici mai vechi pe vremea lui Neagoe-Basarab, constituie una din cele mai importante verigi în evoluția arhitecturii românești. De un interes deosebit este păstrarea aici a portretului lui Petru Cercel, precum și a singurului portret în frescă a lui Mihai Viteazul, realizat în anii 1593 și 1594.

● **Cărți, documente și acte de valoare.** — Patrimoniul Muzeului județean Arad s-a îmbogățit cu noi și valoroase piese de arheologie de origine dacică, descoperite în așezări din cîmpia Mureșului și Crișurilor: lucrări de artă plastică, semnate de maieștri ai picturii românești, porțelanuri provenite din manufacturile Europei din secolele XII—XIX, obiecte de artă populară din ținutul Aradului și al Țării Crișurilor, documente cu valoare artistică. Toate au fost reunite și într-o recentă expoziție.

● **Pravila de la Govora din Mînăstirea Dobrușa.** — Un exemplar al **Pravilei de la Govora**, prima carte din Țara Românească, tradusă în limba română din slavonă de Mihail Moxa și ieșită de sub teascurile tipografiei de la mînăstirea al cărei nume îl poartă, în 1640, se află în prezent la biserica Dobrușa din comuna Ștefănești (jud. Vâlcea), unde au fost amenajate condiții pentru conservarea acestei valoroase tipărituri.

● **O aleasă cinstire cărturarului român Dimitrie Cantemir.** Dezvelirea unei plăci memorabile închinată lui Dimitrie Cantemir. — În prezența unei numeroase asistențe, alcătuită din reprezentanți ai autorităților locale turce din Istanbul, oameni de cultură și membri ai Corpului consular, în ziua de 5 februarie 1976, a fost dezvelită la Istanbul, o placă memorială închinată marelui cărturar și om de stat român, Dimitrie Cantemir.

Avînd în partea superioară un medalion în bronz cu chipul celui omagiat, placa are gravată o inscripție în limbile română și turcă, ce amintește că «pe aceste locuri s-a aflat palatul rezidit și înfrumusețat de pricipele moldovean Dimitrie Cantemir, savant și enciclopedist de seamă european, autor al unei monumentale istorii a Imperiului otoman, care a trăit la Istanbul între anii 1688—1710».

În cadrul ceremoniei, personalitatea și opera lui Cantemir, au fost evocate de Miron Sava, consul general român la Istanbul, de dr. Can Kerametly, directorul Muzeului de artă turcă și islamică și de muzicologul Etem Ungor.

A fost deschisă, cu acest prilej, o expoziție cuprinzînd opere ale lui Dimitrie Cantemir. — *P. Diac.*

EMIL BODNARAȘ

Vicepreședinte al Consiliului de Stat al R. S. România

1904 — 1976

În ziua de 24 ianuarie 1976 a încetat din viață Emil Bodnaraș, vicepreședinte al Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România.

Emil Bodnaraș s-a născut în ziua de 10 februarie 1904, dintr-o familie de țărani din Iaslovăț (Suceava). Crescut în iubirea sacră de țară și tradițiile străbune, după ce a terminat școala primară și liceul, a urmat cursurile Facultății de drept a Universității din Iași, audiind în același timp cursuri de istorie, geografie și filosofie.

Avînd înclinații pentru ordine și disciplină, tînărul Emil Bodnaraș, s-a înscris la Școala de ofițeri din Timișoara pe care a absolvit-o, ca șef de promoție, în 1927.

Cunoscînd viața grea a oamenilor muncii și profund revoltat de nedreptățile sociale ale vechiului regim, Emil Bodnaraș a fost unul dintre ofițerii care au înțeles încă de atunci că rolul armatei este de a servi întotdeauna și în orice împrejurări interesele vitale ale întregului nostru popor, ale eliberării naționale și sociale.

Pentru ideile sale înaintate a fost arestat și condamnat, în anul 1934, la zece ani muncă silnică.

În anii grei ai dominației fasciste, Emil Bodnaraș, a fost în fruntea patrioților solicitați pentru elaborarea planului de acțiune în vederea înlăturării insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste, precum și la elaborarea dificilului plan de răsturnare a dictaturii militarofasciste și întoarcere a armelor împotriva hitleriștilor și alăturării României la coaliția antifascistă.

După eliberarea patriei de sub dominația fascistă, a îndeplinit misiuni de răspundere în țara noastră, militînd cu înflăcărare și înalt simț al datoriei pentru eliberarea și înlăturarea politicii de construire a socialismului, avîntului economiei naționale și al culturii.

Prin activitatea sa pe linie de stat, ca secretar general la Președinția Consiliului de Miniștri, în 1945, și apoi, din 1946, ca subsecretar de stat la Președinția Consiliului de Miniștri, a adus o contribuție de seamă la făurirea unui aparat de stat nou.

Ministru al forțelor armate între 1947—1955, general de armată, Emil Bodnaraș a desfășurat o bogată activitate pentru pregătirea unei armate populare devotată trup și suflet poporului muncitor, apărătoare fermă a cuceririlor revoluționare, a cauzei socialismului și a păcii.

Din 1954 pînă în 1965 a fost vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, iar în perioada 1965—1967 primvicepreședinte.

Între 1957—1959 a fost ministru al transporturilor și telecomunicațiilor.

În sesiunea Marii Adunări Naționale din decembrie 1967 a fost ales vicepreședinte al Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, fiind reales și în legislaturile următoare.

Deputat în primul parlament democratic al României, din noiembrie 1946, a fost ulterior ales în toate legislaturile Marii Adunări Naționale.

Emil Bodnaraș a militat permanent și cu devotament, cu energia și capacitatea, cu spiritul de disciplină și de ordine care l-au caracterizat, pentru triumful cauzei eliberării naționale și sociale a poporului, participând cu dăruire revoluționară la cele mai importante acțiuni ale istoriei României contemporane, la cucerirea și instaurarea puterii populare, la opera de construcție a societății noi în patria noastră. A adus, totodată, o contribuție activă la extinsa activitate internațională a Statului român de întărire a colaborării, solidarității și unității țărilor socialiste, a forțelor antiimperialiste, a mișcărilor de eliberare națională, de promovare a relațiilor de colaborare cu toate statele, fără deosebire de orînduire socială, pentru afirmarea în viața internațională a principiilor noi de egalitate, de respectare a independenței și suveranității naționale, pentru înfăptuirea unei lumi mai drepte și mai bune.

Odată cu aderarea Bisericii Ortodoxe Române la activitatea Frontului Unității Socialiste, Emil Bodnaraș, arăta că *...hotărîrea unanimă a Cultelor din România de a participa la activitatea Frontului Unității Socialiste este un act de înaltă conștiință cetățenească și o dovadă a prezenței active a cultelor în viața Patriei... Idealurile, pentru care este chemat Frontul Unității Socialiste să militeze, sînt, pe teren intern: propășirea multilaterală a Patriei; iar pe teren extern: lupta pentru pace și egalitate, pentru suveranitate, independență și neamestec în treburile interne ale altor țări, Cultele, care se bucură la noi în țară de libertate și egalitate și nu sînt supuse nici unui fel de discriminări, vor putea să recunoască, în aceste idealuri, și propriile lor idealuri de cetățeni loiali ai Patriei, care nu găsesc nici o contradicție între aceste idealuri și propriile lor convingeri religioase... De aceea toți credincioșii sînt chemați să ia parte activă la această muncă de propășire a Patriei noastre, așa cum au făcut-o și în trecut... («Biserica Ortodoxă Română», nr. 5—6/1974, p. 660).*

Cu ocazia sărbătoririi celor două jubilee, 90 de ani de la recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române și 50 de ani de la înființarea Patriarhiei Române, Emil Bodnaraș, felicitînd pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, întreg Sinodul, clerul și credincioșii Bisericii strămoșești — scria: *«Prea Fericite Părinte Patriarh Justinian, Cu înaltă răspundere V-ați preocupat de statornicirea bunelor raporturi dintre cultele din țara noastră, contribuind la asigurarea climatului de respect reciproc, de înțelegere sau religie.*

Avem o înaltă apreciere pentru eforturile pe care, în fruntea Sinodului, le-ați depus ca Biserica Ortodoxă Română în relațiile sale internaționale, să urmeze cu fidelitate orientarea de neabătut respect a

principiului egalității și echității în raporturile dintre popoare și să afirme necesitatea îndatoririi fiecărei Biserici de a-și aduce contribuția la cauza păcii, exprimând pe deplin voința poporului său.

Remarcăm aici în mod deosebit că întreg Sinodul Bisericii Ortodoxe Române, credincios intereselor fundamentale ale Bisericii, a fost călăuzit de înalt patriotism în sprijinirea eforturilor creatoare ale poporului, pentru ridicarea României noi și în activitatea sa pentru cauza păcii și înțelegerii între popoare, contribuind astfel la afirmarea cu succes a politicii noastre de stat» («Biserica Ortodoxă Română», nr. 11—12/1975. p. 1219—1221).

Pentru meritele sale în bogata și îndelungata activitate desfășurată, pentru devotamentul cu care a servit interesele poporului, cauza construcției socialismului în România, Emil Bodnaraș și-a câștigat înalta prețuire a Conducerii de stat, fiind distins cu titlurile de «Erou al Muncii Socialiste», «Erou al Republicii Socialiste România», cu cele mai înalte ordine și medalii ale țării noastre.

Prin încetarea sa din viață, întregul nostru popor a suferit o grea și dureroasă pierdere. La vestea încetării din viață a eminentului patriot și om de stat, Emil Bodnaraș, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, profund impresionat, a trimis Conducerii de stat sincere condoleanțe, iar la catafalcul celui plecat dintre noi a fost depusă o coroană de flori din partea Prea Fericirii Sale, ierarhilor, clerului și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române.

Pentru mângâierea familiei îndoliate, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a trimis următoarea telegramă :

*Familiei general EMIL BODNARAȘ,
Vicepreședinte al Consiliului de Stat,*

Vă rugăm să primiți vii condoleanțe pentru încetarea din viață a eminentului bărbat de stat, generalul Emil Bodnaraș, vicepreședinte al Consiliului de Stat, din partea ierarhilor, preoților, credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române și a noastră personal.

Personalitatea excepțională a generalului Emil Bodnaraș, însușirile sale native, spiritul său puternic, disciplina sa riguroasă, patriotismul său luminat, iubirea sa nemărginită și respectul său profund pentru valorile autentice și drepturile istorice inalienabile ale poporului român, l-au indicat să facă parte din rîndurile salvatorilor Patriei noastre de sub dominația fascistă și al făuritorilor vieții celei noi din țara noastră.

La plecarea sa din mijlocul nostru, dorim să-i aducem omagiul recunoștinței noastre profunde pentru înțelepciunea și largă înțelegere cu care a sprijinit întotdeauna rezolvarea problemelor Bisericii Ortodoxe Române în cadrul libertății de care s-au bucurat toate Cultele religioase din Republica noastră și să vă asigurăm că îi vom păstra o veșnică și pioasă amintire.

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Luni, 26 ianuarie, în holul sediului Marii Adunări Naționale, unde a fost depus corpul neînsuflețit, mii de cetățeni ai Capitalei și-au luat rămas bun de la acela care a fost om adevărat, patriot convins și luminat umanist al vremii noastre.

Marti, 27 ianuarie, a avut loc în capitală mitingul de doliu la care a luat parte întreaga Conducere de stat, în frunte cu *Domnul Nicolae Ceaușescu*, președintele Republicii Socialiste România.

Seria cuvântărilor a fost deschisă de *Domnul Manea Mănescu*, prim-ministrul Guvernului Republicii Socialiste România, care a evocat personalitatea exemplară și vrednică de urmat a distinsului om de stat, Emil Bodnaraș.

Au luat apoi cuvântul: *Constantin Pârvulescu*, din partea Marii Adunări Naționale; *Emil Bobu*, vicepreședinte al Consiliului de Stat și apoi a vorbit general de armată *Ion Ioniță*, ministrul Apărării Naționale.

*

După mitingul de doliu, cortegiul, însoțit de membrii Comisiei pentru organizarea funeraliilor, de membrii familiei, s-a îndreptat spre gara Băneasa. Pe străzile Capitalei, o mare mulțime de cetățeni au adus omagiul lor lui Emil Bodnaraș, a cărui amintire va rămâne veșnic vie în inimile tuturor oamenilor muncii din Patria noastră.

Odată cu ajungerea trenului special la Iaslovăț, corpul neînsuflețit a fost dus la locul de veci.

La ceremonia înhumării au participat, pe lângă membrii familiei și membrii Comisiei pentru organizarea funeraliilor, reprezentanți ai organelor locale de partid și de stat, ai organizațiilor de masă și obștești, generali și ofițeri, un mare număr de locuitori din Iaslovăț, și comunele învecinate, un impresionant grup de bătrâni cu părul ninis de zile și cu ochii înlăcrimați pentru cel care a fost exemplu de dăruire pentru patrie și pământul străbun.

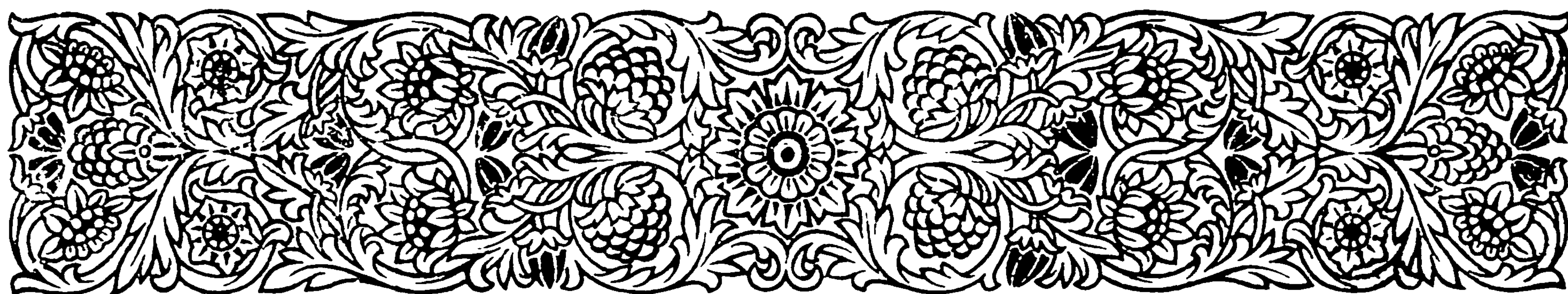
Au fost de față din partea Bisericii Ortodoxe Române: *Înalt Prea Sfințitul Iustin, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, P.S. Adrian Botoșaneanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor, P.C. Pr. Scarlat Porcescu, vicar administrativ al Arhiepiscopiei Iașilor etc.*

Sicriul, purtat de ofițeri ai forțelor armate, a fost depus pe un catafalc. O companie militară a prezentat onorul. În ecourile Internaționalei, sicriul cu corpul neînsuflețit a fost coborât în cripta funerară, criptă pregătită pentru odihnă veșnică...

Cei prezenți au păstrat un moment de reculegere...

Veșnică-i va fi amintirea, și pomenirea lui din neam în neam!

P. Diac

E V O C Ă R I

PRIMUL PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Sărbătorind jubileul de 50 de ani al Patriarhiei noastre, gândul ni se îndreaptă firesc spre cel care a avut marele privilegiu să împlinească năzuințele întregii obști ortodoxe române și să fie ridicat primul la marea dregătorie de întâistător al nou-înființatei Patriarhii. Faptul era consecința unor antecedente ce s-au înscris ca boabele pe șiragul vremii, iar el trebuia oricum să se producă. Nu e mai puțin adevărat însă că vrednicul de pomenire, Miron Cristea a deținut clarviziunea necesară, energia trebuitoare și priceperea de rigoare, toate ajutându-l să canalizeze circumstanțele existente în albia creată de nevoile unei Biserici ajunsă la «statul» desăvârșit.

Primul patriarh ortodox român a umplut o jumătate de secol de activitate, plină de griji și de răspunderi grele, răsplătit totodată cu cele mai înalte demnități și onoruri la care poate să aspire un cleric. El a intrat în analele Bisericii și va rămâne o figură din cele mai distinse prin rolul unic ce i-a fost dat să joace în ani și evenimente care nu se mai repetă. Destinul i-a fost țesut din mari calități personale și din mari împrejurări ce i-au favorizat deopotrivă să urce acolo unde n-a mai ajuns altul înaintea lui.

Drumul străbătut din casa modestă de sat a părinților pînă la scaunul vlădicesc al Caransebeșului, și de aici iarăși, în altă etapă, pînă la cel de mitropolit primat în țara întregită și apoi de patriarh, este o ascensiune continuă și unică.

Patriarhul Miron era înzestrat cu o inteligență aleasă, cu o intuiție deosebită a oamenilor și a lucrurilor, cu finețe rară, cu un tact nedesmințit, cu vederi alese și sigure, cu stăpînire de sine, cu măsură. Primate din comoara de însușiri și virtuți a poporului sau dobîndite în școală și în lume, aceste calități făceau din el un om superior, un animator de seamă, un conducător. Personalitatea lui s-a distins și s-a impus în toate situațiile și înaintea tuturor, în locuri și medii foarte deosebite, în Biserică și în societate, în Transilvania și Banatul aflate oarecînd sub stăpînire străină, ca și în țara cea nouă și liberă. Străduințele lui s-au întins pe un cîmp larg și variat: în învățămînt, administrativ, publicistică, pastorație. A fost activ ca vorbitor și scriitor, ca organizator și ca reformator, colaborator sau șef

— deopotrivă de pregătit și îndemânat — bucuros să lucreze și tânăr și bătrîn pentru Biserică și popor, pe tărîm religios, cultural și social. Perioada celor cinci decenii de activitate publică, constituie o mare carte trăită, plină de gînduri și de fapte, de osteneți și de roade, cum puțini reușesc să lase în urma lor.

Patriot de frunte la Sibiu și la Caransebeș, ca student încă, profet al unirii Transilvaniei cu țara, iar ca episcop înfăptuitor al ei, Miron Cristea era sortit să joace ca mitropolit primat și ca patriarh un rol deosebit. Adus la București în semn de dragoste și de prețuire pentru provincia atîtor pătimiri și jertfe, el a fost un simbol și o pecete cînd s-a realizat idealul secular la Alba Iulia în 1 decembrie 1918, favoare de care nu se putea bucura decît un singur om și o singură dată. Episcopul Miron de la Caransebeș a fost fericitul beneficiar al acestui moment, întruchiparea Transilvaniei îmbrățișată de țara-mamă, în ceasul cel mare al unirii, chemat cu prețuire și încredere să conducă sfînta instituție mîntuitoare care contribuise de-o parte și alta a Carpaților la menținerea conștiinței creștine și românești : Biserica Ortodoxă Română, întregită și ea odată cu țara.

Din capitala țării unite, ca prim ierarh, cu o arie de acțiune considerabil mărită, cu puteri și drepturi mai largi, Patriarhul Miron a fost inițiatorul sau patronul multor acte de înnoire și de reformă bisericească. Unificarea prin lege a Bisericii Ortodoxe Române, îndreptarea calendarului, înființarea de noi episcopii și instituții de învățămînt teologic, amenajarea reședinței patriarhale, reorganizarea Tipografiei cărților bisericești, crearea Institutului biblic și de misiune ortodoxă, tipărirea unei noi traduceri a Sfintei Scripturi, inițierea unui corpus de tîlmăcirii din Sfinții Părinți și totodată o sumă de măsuri și de acțiuni gospodărești, în care simțul lui realist și practic excela, îi ilustrează arhipăstorirea la București.

Ceea ce reprezintă mai ales gloria sa nepieritoare, este înălțarea Bisericii Ortodoxe Române la rangul de patriarhat. Așezarea în scaunul de patriarh apoi, a luat forma și proporțiile unui eveniment cu nesfîrșite ecouri. Obștea întregă a cîștigat prin cinstirea lui, iar omagiile ce i-au adus delegații Bisericilor surori îl ridicau pe el și Biserica noastră pe primul plan al interesului ortodox general. De la 1925 Biserica Ortodoxă Română se bucură în adevăr, între celelalte, de o apreciere mare și nouă. Pe lîngă creșterea prestigiului țării, a contribuit mult la aceasta personalitatea celui dintîi patriarh, figură proeminentă și deosebit de importantă în întreaga ierarhie ortodoxă a vremii. Mai mult, Patriarhul Miron și-a atras stima și altor Biserici neortodoxe, cum este cea anglicană. N-am avut pînă la el multe figuri eclesiastice al căror nume și prestigiu să fi fost cunoscute și prețuite atît de departe.

Prin delegațiile trimise la conferințele interortodoxe de la Constantinopol (1923) și de la Muntele Athos (1930), ca și la întrunirile Mișcării ecumenice, prin călătoriile sale în Orient pînă la Locurile Sfinte (1927), în Anglia (1936) și Polonia (1938), prin intervenția sa la Patriarhia Ecumenică pentru ridicarea așa numitei «schisme bulgare»

și pentru recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Albaneze, prin edificarea a două lăcașuri de rugăciune la Ierusalim și la Iordan, prin trimiterea de tineri să studieze Teologia în străinătate, ca și prin sprijinirea venirii la noi a unui număr de studenți teologi străini, prin multele vizite ce a primit de la ierarhi și reprezentanți ortodocși sau neortodocși, prin legăturile și corespondența sa cu străinii, Patriarhul Miron a extins fără îndoială influența sa și a Bisericii noastre peste hotare.

Avînd un puternic simț al realităților, o mare ușurință de a cunoaște oamenii și de a înțelege lucrurile, abil, prudent, fin, suficient de energic pentru a-și afirma părerile și de moderat pentru a nu forța situațiile, primul nostru patriarh era conștient de importanța locului ce ocupa și de valoarea sa, acomodat cu greutățile ca și cu succesele. Temperament echilibrat, avînd păreri proprii dar nerespingîndu-le pe ale altora, iscusit mînuitor al gîndului și tot așa al cuvîntului — de la el ne-au rămas frumoase volume de predici, pastorale și discursuri, — în largul său totdeauna, cu prezență de spirit, calm și sigur de sine, el nu se intimidă și nu se dezorienta. Privea oamenii în ochi și se ținea drept înaintea oricui. Ajutat de un fizic armonios care-l făcea impozant și plăcut, demn și maiestos la înfățișare, de multă distincție în ținută, fastuos, solemn, senin, afabil, cult și de bun gust, Patriarhul Miron impunea respect și admirație.

Așa a rămas el întipărit în conștiința celor care l-au cunoscut, tot astfel și-l închipuie urmașii ajutați de mărturiile contemporanilor. Chiar dacă anumite trăsături menționate unii le-ar dori mai mult subliniate sau mai puțin evidențiate, ca astfel adevărul să nu sufere în vreo latură, opera lăsată posterității este mare și bogată. Firesc este iarăși ca nu totul să aibă aceeași însemnătate și trăinicie. Dar dincolo de ceea ce timpul șterge, schimbă sau îmbunătățește, Patriarhul Miron, rămîne cu prisosință îndreptățit ca numele lui să fie înscris cu cinste în istoria Bisericii pe care a slujit-o, a țării pe care a iubit-o, a poporului căruia i-a dăruit tot ce a avut mai bun.

† Nicolae

Mitropolitul Banatului

• ANIVERSĂRI-COMEMORĂRI •

MITROPOLITUL ANTIM IVIREANUL — Patriot și ierarh al Țării Românești

Dacă se va fi născut «pe la 1650» cum înclină a afirma unii istorici ¹, în anul 1975 s-au împlinit 325 ani de la nașterea celui ce a fost Mitropolitul Țării Românești, Antim Ivireanul. Mai sigură decât data nașterii sale, ne apare cea a morții silnice, din toamna anului 1716, și de când, în anul 1976, se împlinesc 260 ani.

Străin de neam, — un gruzin, un caucazian sau georgian, *ὁ ἐξ Ἰβήριας* = *cel din Iviria*, cum singur își spune, a devenit, în țara adoptivă, pe pământul românesc, personalitatea care «a depășit cadrul obișnuit al epocii sale, iar activitatea sa apare tulburătoare și fascinantă tuturor acelor care și-au oprit atenția asupra ei» ².

Fiu al lui Ioan și al Mariei, din botez a primit numele de *Andrei*, iar prin tundere în monahism, a primit pe cel de *Antim*.

În tinerețea sa, Andrei-Antim a cunoscut asuprirea robiei și jugul exploatării. A ajuns captiv la Constantinopol, fiind eliberat din captivitate de Patriarhie, unde a găsit «milă», iar prin pricepe și muncă neobosită s-a impus atenției celor din jur. Foarte repede și-a împrumutat mai multe limbi străine, iar prin îndeletnicirile practice ca : sculptura, caligrafia, desenul, pictura, broderia și mai ales, meșteșugul tiparului, a devenit de un real folos binefăcătorilor lui.

De la Constantinopol a fost adus în Țara Românească în vremea de mare strălucire a Voievodului Constantin Brîncoveanu. Nu știm când a sosit pe pământul românesc. Știm că în 1691, el era la București, fiind, atunci, amintit ca tipograf al scrierii împăratului Vasile Macedoneanul, *Capitole îndrumătoare... către fiul său Leon*, apărută în octombrie 1691. Angajat la tipografia domnească din București lucrează pînă în 1694,

1. *Istoria Bisericii Române*, lucrare în colectiv, volumul II, București 1958, p. 162 ; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Sibiu, 1972, p. 193 ; Damian P.-Bogdan, *Viața lui Antim Ivireanul*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXIV (1956), nr. 8—9, p. 679—689.

2. Gabriel Ștrempel, *Neobositul cărturar Antim Ivireanul*, în «Magazin Istoric», nr. 11, noiembrie, 1975, p. 17.

cînd, este rînduit egumen al Mînăstirii Snagov, și, unde, pune în funcțiune o tipografie care lucra în grecește, slavonește și românește³.

În martie 1705 Antim este Episcop al Rîmnicului, unde ca «foarte bun meșteșugar, artist în acuratețea paginii, tipograf, turnător de slove, a adus și a așezat o nouă tipografie care își începe activitatea cu *Tomul bucuriei*, lucrare cu care se deschide șirul tipăriturilor rîmnicene».

După moartea mitropolitului Teodosie, Antim revine la București, ca mitropolit, continuînd opera sa pastorală și cărturărească. Ctitorște biserici din temelie, precum și așezarea mînăstirească cu hramul «tuturor Sfinților», o mînăstire cunoscută astăzi cu numele de *Mînăstirea Antim*⁴. La mînăstire Antim a întemeiat și tipografie cu posibilități de tipărire în limbile greacă și română.

În timpul cît a fost Antim Mitropolit, în Țara Românească au funcționat 5 tipografii, iar prin dărnicia lui Constantin Brîncoveanu, nenumărate cărți se dădeau în dar, în țară și peste hotare, la creștinii ortodocși, pînă departe în Răsărit, la arabi și la georgieni. Atrăși de sprijinul dat de Constantin Brîncoveanu, patriarhi și mitropoliți, preoți și călugări, dascăli și cărturari din tot Răsăritul au poposit în Țara Românească spre a dobîndi «eleimosina» — mila și ajutorul pentru bisericile lor sărăcite sub stăpînirea otomană.

Sfîntul Mormînt prin patriarhii Dositei și Hrisant, a căpătat în București, hanul «Sfîntul Gheorghe», cu multe prăvălii care aduceau venit anual pentru ajutorul Bisericii Sfîntului Mormînt cît și pentru întreținerea patriarhilor pe timpul șederii lor în țară. Antiohia, prin Patriarhul Atanasie IV Dabbas, a căpătat literă arabă și greacă săpată de Antim, pe cînd acesta se afla la Snagov. Cu litera săpată de Antim și cu ajutor dat de Constantin Brîncoveanu, Atanasie IV Dabbas a întemeiat tipografie arabă la Alep, cu care a tipărit cărți religioase în limba arabă, după ce și în Țara Românească tipărise cîteva. La cererea regelui Wakhtang IV, Constantin Brîncoveanu a dăruit literă de tipar, făcută special de Antim pentru neamul său, și, care, a fost dusă în Iviria Caucazului — la Tiflis, împreună și cu cîteva lucrători în frunte cu «Mihail Iștvanovici tipograful ex Ungrovlahia» (Mihail fiul lui Ștefan tipograful cel din Țara Românească)⁵. Aceste acțiuni se datoresc calității de «mecenat» al lui Constantin Brîncoveanu, sprijinitor al culturii bisericii po-

3. Mircea Tomescu, *Istoria cărții românești*, București, 1968, p. 74; Pr. Nicolae Șerbănescu, *Antim Ivireanul Tipograf*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXIV, (1956), nr. 8—9, p. 690—766. În acest articol se consideră venirea în țară a lui Antim între 9 noiembrie 1688, cînd Brîncoveanu este făcut domn și luna octombrie 1691 cînd Antim se întîlnește prima dată la București (p. 693); N. Cartoian, *Istoria literaturii române vechi*, vol. III, București, 1945, p. 224; Virgil Cîndea, *O figură luminoasă de cărturar*, «Scînteia», nr. 7100, 13 septembrie, 1966; Prof. Victor Brătulescu, *Antim Ivireanul, miniaturist și sculptor*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXIV (1956), nr. 8—9, p. 766—774; Constantin Siman, *Tipografii și tipografi la Rîmnicu Vilcea*, Rîmnicu Vilcea, 1972, p. 7; Costea Marinoiu, *Contribuția tipografiei vilcene la dezvoltarea limbii și literaturii române*, în «Tipografii și tipografi la Rîmnicu Vilcea», p. 51.

4. Prof. Victor Brătulescu, *Mitropolitul Antim ctitor de lăcașuri sfinte*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXIV (1956), nr. 8—9, p. 817—831; Dan Simonescu, Victor Petrescu, *Tîrgoviștea vechi centru tipografic românesc*, Tîrgoviște, 1972, p. 43.

5. Mircea Tomescu, *op. cit.*, p. 75—76.

poarelor ortodoxe din Imperiul otoman, cât și talentului și rîvnei lui Antim în aceeași problemă de întrajutorare ortodoxă și umană.

Talentat și iscusit gravor, tipograf, caligraf, Antim s-a dovedit tot pe atît de priceput în ale sculpturii în piatră precum și în ale erminiei bisericești, atribuindu-i-se o lucrare de schițe și îndrumări în domeniul picturii ⁶.

Ca luptător pentru păstrarea canonicității, în sensul autonomiei și autocefaliei bisericești, ca luptător pentru apărarea ortodoxiei împotriva prozelitismului altor confecțiuni, ca luptător pentru independența și suveranitatea țării, împotriva amestecului în treburile interne ale țării a cotropitorilor otomani, Antim rămîne figura ierarhiei Bisericii Ortodoxe Române de veșnică cinstire și amintire.

Sprijinit pe «canoanele strămoșilor», ca și pe «legile dumnezeiești», Antim discută și interpretează «patriarhiceștile porunci» care vreau să-l despoaie de dreptul pe care nu-l poate ceda. El nu admite nici o «stăpînire» străină, afară de singurul caz al stavropighiilor, atîrnînod direct de Scaunul patriarhiei care le-a creat. Cu hotărîrea mîndriei sale jig-nite și cu puterea conștiinței sale de dreptate, el afirmă: «N-au fost vreodată, nici nu vor fi în Ungrovlahia mănăstiri supuse vreunuia dintre Patriarhii de aici, ci toate acestea sînt supt a noastră cîrmuire, în care, și cînd săvîrșim Jertfa fără sînge, stăm numai noi pe Sfîntul scaun ...nu și al Ierusalimului ci deci dăm numai de voia noastră milă» ⁷.

Ecumenismul «interortodox», Antim îl avea clar interpretat, în viziunea permanent valabilă: legătura canonică cu păstrarea neștirbită a învățaturii celei adevărate, ajutorare și întrajutorare — materială și spirituală —, dar nu aservire juridicțională ⁸.

În contextul acestei viziuni ne explicăm și faptul că, în Testamentul său la «Așezămîntul tuturor lucrurilor și orînduielelor...» privind biserica «Tuturor Sfinților», Antim, ctitorul ei, se opune oricărei închinări: «fiind roada ostanelilor mele... drept aceea cu hotărîre desăvîrșit voim să fie slobodă, nesupusă și nestăpînită (subl. n.) de nici un fel de obraz... iar de va îndrăzni cineva... să o supuie pre dînsa și să o închine undeva, au de ale ei ceva, unul ca acela să fie afurisit și neertat, și în acest veac, și în cel viitor...» ⁸. Iar cu privire la alegerea egumenului statornicește: «...să nu se puie egumen vreun om străin cu gîlceavă adică stagorez, au sinain, au ierusalimnean, pentru multe pricini care s-ar putea întimpla» ⁹.

Pe bună dreptate s-a afirmat că Antim, deși «străin de neamul nostru românesc» s-a identificat cu neamul nostru și «se desprinde din ca-

6. G. Ștrempel, *Un cronograf ilustrat atribuit lui Antim Ivireanul*, în «Romano-slavica», XIII, București, 1966.

7. N. Iorga, *Istoria Românilor*, vol. VII, *Reformatorii*, București, 1938, p. 20.

8. *Vizita delegației Bisericii Ortodoxe Române la Patriarhia Ecumenică* (Pr. C. Buzdugan), în «Mitropolia Moldovei și Sucevei» (1974), nr. 9—10, p. 683—699. Se fac considerațiuni de mare importanță cu privire la raporturile dintre bisericile ortodoxe; Pr. Prof. Corneliu Sîrbu, *Prezența activă a Bisericii Ortodoxe Române în cadrul ecumenismului*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei» LI (1975), nr. 3—4, p. 200—220.

9. N. Dobrescu, *Istoria Bisericii Române*, Vălenii de Bunte, 1912, p. 218, 233.

drul patriarhal al trecutului, ca o muștrare și ca o pildă vie de virtuți creștinești, de energie, de muncă și de iubirea aproapelui»¹⁰.

Antim Ivireanul trăiește din plin drama smulgerii unor credincioși creștini ortodocși români din Transilvania de către acțiunea uniației cu Roma. A cunoscut toate eforturile făcute de înaintașul său în scaunul mitropolitan, Teodosie. A cunoscut toată durerea și părerea de rău a lui Constantin Brîncoveanu. A cunoscut lucrarea de stăvilire a prozelitismului romano-catolic, a patriarhilor ortodocși orientali, aflați în acest scop în vremea aceea în Țările Române. De aceea, cu aceeași grijă ca și toți cei ce lucrau pentru apărarea ortodoxiei în unitatea ei, și pentru apărarea unității naționale a poporului nostru, Antim, în primul an al păstoririi sale ca mitropolit, la 2 decembrie 1708, a trimis brașovenilor, o carte de binecuvîntare și învățătură «după datoria ce avem, de vreme ce și acea Biserică, se află sub purtarea noastră de grijă (mai virtuos de la anul 1701, de cînd s-au făcut unie în Țara Ardealului și v-ați legat cu zăpăc stăpînitorilor țării aceștia)».

Pe cînd era numai tipograf, în 1699, Antim a trimis pe ucenicul său Mihail Ștefan, la Alba Iulia, spre a tipări acolo cărți de folos printre care a tipărit o *Bucoavnă* și un *Chiriadromion*, adică Evanghelie învățătoare. Bisericele din Transilvania păstrează și astăzi multe din tipăriturile lui Antim Ivireanul. Datele statistice ale unor cercetători au înscris existența în Transilvania, din ciclul tipăriturilor țirgoviștene, din timpul lui Antim¹¹: liturghii (25), molitvenice (8), ceasloave (8), octoihuri (25), etc. Marele ierarh a oblădui pe românii ortodocși din Transilvania, le-a hirotonit preoți, le-a trimis Sfîntul Mir, sfaturi, cărți, oameni de încredere. Cărțile sale precum și antimisele cu semnătura sa au ajuns pînă în Bihor și Maramureș.

Cît privește aspectul al treilea de *luptător pentru independența, suveranitatea și neamestecul în treburile interne ale țării, eliberarea de sub jugul otoman, apropierea de țările creștine*, deși s-ar considera că lucrul acesta fiind de ordin politic depășea sfera atribuțiilor sale și, deci, nu trebuia să se amestece, cum de altfel l-au acuzat unii dintre istoricii vremii lui, în cele două apologii ale sale către Constantin Brîncoveanu din 7220 (1712) ghenarie 13 zile și din duminică la februarie 3 zile ale aceluiași an, Antim se justifică, magistral și convingător, lucru, ce a determinat pe Constantin Brîncoveanu să renunțe la vreo acțiune împotriva Ivireanului. «De am viclenit pe Măria Tale — scria Antim —, au casa Măriei Tale, au am vreun gînd rău (încît va îndelung răbdă Dumnezeu să trăiesc pre pămînt), au în viața Măriei Tale, au după petrecania a mulți ani ai Măriei Tale, să fiu eu sub legătura cea grea a afu-

10. N. Cartoian, *op. cit.*, p. 221.

11. Ioana Cristache Panait, *Tipărituri țirgoviștene, din al XVIII-lea veac, în satele transilvănene*, în *Țirgoviște, cetate a culturii românești*, Țirgoviște, 1974, p. 206; Prof. Petre Istrate, *Cărți vechi tipărite la Țirgoviște existente în bibliotecile brașovene*, p. 203; N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 209; *Istoria lumii în date*, lucrare în colectiv, București, 1969, datează astfel următoarelor domnii din Țara Românească: 1688—1714 Constantin Brîncoveanu; 1714—1715 Ștefan Cantacuzino; 1715—1716 Nicolae Mavrocordat; 1716—1719 Ioan Mavrocordat; 1719—1730 Nicolae Mavrocordat..., p. 567.

riseniei; iar de nu, să fie cei ce au grăit rău către Măria Ta (asupra nevinovatului) fără de lăgă în trufie și în defăimare...». Este știut că în conflictul ruso-turc, din 1711, Toma Cantacuzino, Spătarul lui Constantin Brîncoveanu, prietenul lui Dimitrie Cantemir, de la Constantinopol, apare și el în tabăra de la Iași, asigurându-l pe țarul Petru I (cel Mare) că și muntenii în frunte cu mitropolitul țării, Antim Ivireanul, sînt alături de ruși. Războiul terminîndu-se în defavoarea rușilor, Constantin Brîncoveanu care stătuse în expectativă, pentru acțiunea lui Toma Cantacuzino a fost suspectat de turci, dar cu multe pungi de aur, le-a îndepărtat atenția de la el și odată cu el și de la Antim. Dacă sub Constantin Brîncoveanu — ocrotitorul —, Antim a rămas ca omul folositor țării, dacă sub Ștefan Cantacuzino, Antim are o cîrmuire liniștită, sub Nicolae Mavrocordat furtuna s-a dezlănțuit și Antim își ia asupra sa răspunderea de a arăta că țara nu-l vrea pe omul turcilor — Mavrocordat —, că țara se desparte de el și că el însuși, arhipăstorul țării, e dator să se despartă de el și să meargă la București. Era o acțiune de împotrivire curajoasă împotriva stăpînirii fanariote care începea un nou capitol în istoria Țărilor Române. Această acțiune bărbătească i-a adus moartea și osînda din partea urmașului său, Mitrofan, care scria lui Hrisant că «acel de odinioară al Ungrovlahiei Antim n-a păzit rînduiala cuvenită arhierilor, ci s-a apucat ca și în lucrurile politice să se amestece»¹².

Dat pe mîna turcilor, care trebuiau să-l ducă la Muntele Sinai ca hain, caterisitul «Andrei» dispăru pe cale în condițiuni care încă nu au fost pe deplin elucidate. Dacă va fi fost sugrumat în «Galipoli, lângă rîul Dulcia, care trece prin Adrianopol»¹³, cum indică unele știri, atunci și-a încheiat viața ca și protectorul său, Constantin Brîncoveanu, între străini. Dacă ordinul de ducere la Mînăstirea din Muntele Sinai nu a fost realizat și «va fi fost aruncat în lacul Snagov îmbrăcat în odăjdiile arhieresti», rămîne mîngîierea că trupul său se află în pămîntul patriei adoptive, pe care a iubit-o și căreia i-a slujit cu toată abnegația.

*

Spre sfîrșitul secolului al XVII-lea se asigură însemnătatea tuturor creațiilor spirituale prin «ridicarea prestigiului limbii naționale ca limbă oficială în toată manifestările spirituale ale poporului și introducerea ei în întregul cult». Se anulează, de acum încolo, prejudecata care dăinuia de veacuri, «în baza căreia limba română avea un regim inferior celei slavone, care ne domina de cîteva sute de ani. Dacă ar fi făcut acest act revoluționar în gîndirea veacului un laic ar fi dat naștere la tulburări în societate ca și în țările înconjurătoare, unde foiau cultele religioase, care destrămau unitatea națională»¹⁴.

La noi, actul acesta — de-a dreptul revoluționar — îl fac doi clerici, care sînt teologi desăvîrșiți și artiști ai cuvîntului, punînd bazele poeziei culte și ale artei retorice românești: *Dosoftei al Moldovei* și *Antim Ivireanul*.

12. N. Iorga, *op. cit.*, p. 33; Prof. Teodor M. Popescu, *Antim Ivireanul apostol și mucenic al dreptei credințe*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXIV (1956), nr. 8—9, p. 853—863.

13. N. Cartoian, *op. cit.*, p. 223.

14. I. D. Lăudat, *Dosoftei Mitropolitul Moldovei*, Iași, 1975, p. 6.

reanul al Țării Românești. Lui Antim Ivireanul îi revine meritul de a fi introdus pentru totdeauna limba română în slujba bisericească desăvârșind ceea ce se începuse sub Matei Basarab și Șerban Cantacuzino. Dosoftei și Antim au știut să invoce texte biblice și exemplul altor popoare ortodoxe în favoarea dezlegării pe care o dau clericilor în actul revoluționar care le aparține. Dar ei nu fac numai atât, ci pun la dispoziția poporului cărțile de cult în limba națională, aducând odată cu pătrunderea lor în biserică, lumina înțelegerii cuvântului citit¹⁵.

Meritul lui Antim Ivireanul în istoria literaturii noastre este mare¹⁶. El a transpus în limba poporului cărțile de ritual patronând munca grea de traducere și de tipărire a lor¹⁷.

Fiii lui Constantin Brîncoveanu — cu deosebire Ștefan și Radu — își însușiseră bine limba greacă, încît se încumetau, cu prilejul marilor sărbători ale bisericii, să alcătuiască, în cinstea sfinților panegirice grecești, care au fost tipărite de către Antim Ivireanul. Aceste cuvîntări ale fiilor lui Constantin Brîncoveanu, Antim le-a avut în atenție, ca bibliografie la întocmirea *Didahiilor* sale.

Ceea ce îi asigură un loc de frunte în istoria literaturii române a Ivireanului sînt cîteva lucrări ca: *Apologiile*, *Capetele de poruncă* și, mai ales, *Didahiile*. Acestea din urmă — *Didahiile* — (ca și *Divanul* lui Dimitrie Cantemir, *Răspunsul* lui Varlaam și *Viața lumii* a lui Miron Costin) — este o carte de cugetare, înscriindu-se în rîndul cărților originale ale culturii noastre feudale¹⁸.

Ca întemeietor de școală a gravurii pentru îmbogățirea ilustrației de carte nu a uitat de întemeierea și a unei școli de copişti pentru învățarea artei caligrafierii și ornamentării. De la unul din ucenicii acestei școli, «*Didahiile*», la 1724 au fost copiate și frumos împodobite de Efrem grămăticul, sîn Radul scutelnic, ucenicul popii Stanciu de la biserica Tuturor Sfinților¹⁹.

Episcopul Romanului, cărturarul Melchisedec Ștefănescu, are marele merit de a fi pus în valoare și circulație numele lui Antim Ivireanul pentru istoria literaturii române. Melchisedec a găsit în biblioteca fostului episcop de Buzău — Dionisie Romano — în 1871, un manuscris al *Didahiilor* și a făcut o comunicare în una din ședințele Academiei Române, care a aprobat tipărirea. Ceva mai tîrziu, în anul 1881, Constantin Erbicenu a găsit manuscrisul original al *Didahiilor*, la Căldărușani; deoarece

15. *Ibidem*, p. 6.

16. Ca și cărțile lui Varlaam sau Dosoftei, cărțile lui Antim au cunoscut o arie foarte largă de răspîndire în Transilvania cum s-a arătat, în Moldova și în alte părți locuite de români. La Mînăstirea Neamț se păstrează un exemplar al Liturghiei tipărită de Antim cu o însemnare a Episcopului de Roman, Pahomie, care este vrednică de reîmprospătat: «Această presvintă și dumnezăiască Liturghie românească este a mea Pahomie — me a dăruit o sfinția sa Antim Mitropolit din Țara Românească și eu o dau la Săhăstria la Pocrov ca să fie acolo în veci». Însemnarea este din anul morții lui Antim 1716 (citată după: C. Voicescu, *Viața și activitatea Episcopului Pahomie al Romanului*, în «Biserica Ortodoxă Română», 5-6/1972, p. 609.

17. N. Cartoian, *Cărțile populare în literatura românească*, volum I, București, 1974, p. 291, și volumul II, p. 291.

18. Pr. Conf. Al. I. Ciurea, *Antim Ivireanul predicator și orator*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXIV (1956), nr. 8-9, p. 775-817; *Istoria poporului român*, colectiv de redacție, București, 1970, p. 304.

19. Mircea Tomescu, *op. cit.*, p. 91.

cel găsit de Melchisedec era o copie făcută la 27 iulie 1781 de arhimandritul Grigorie Deleanul ²⁰.

Timpul de activitate al lui Antim Ivireanul pe pământul românesc — 1688 noiembrie 9 — septembrie 1716 —, a făcut ca orice activitate editorială în Țara Românească să fie legată de numele lui ca traducător, editor, compilator, autor și mai ales tipograf ²¹. Cu atâtea și recunoscute calități, cu situație deosebită în ierarhia bisericească, Antim Ivireanul a strălucit prin modestie, prin adevărata smerenie creștină. Ridicarea în scaunul mitropolitan arată prin aceste mișcătoare cuvinte: «Pentru aceea dar nu este minune, iubii mei ascultători și cinstiți și de bun neam boieri, de m-au rînduit și pre mine Dumnezeu și m-au pus, *om mic fiind și smerit, păstor mare...*» ²² (subl. n.). În fața lui Constantin Brîncoveanu se prezintă cu cele două Apologii arătînd: «...Eu aici în Țară n-am venit de voia mea, nici de vreo sărăcie sau lipsă, nici mănăstirea Sneagovului nu o am luat cu deasila... la Episcopia Rîmnicului puiu martor pre Dumnezeu, care cunoaște ascunsurile inimei, că *nici în visul meu nu mi-am închipuit să mă fac arhieru* (subl. n.) cunoscîndu-mă pre mine mai păcătos și mai nevrednic decît toți oamenii pământului... Mitropolia n-am luat-o cu sila, nici cu mite, nici cu rugăciuni... între altele se cuvintează și aceasta, cum că sînt străin și nu s-au convenit să fiu eu mitropolit. În Hristos sîntem toți una; și apoi n-am fost numai eu episcop și mitropolit străin în Țeara Românească, ci au fost și alți mulți, precum se vād în condice, și precum se politicaște în toată biserica, precum au stătut și alți domni de țeară și străini, ca și în toată lumea» ²³.

Istoricii timpului au descris curtea lui Brîncoveanu și au lăsat mărturii în legătură cu profilul moral al Mitropolitului martir ²⁴. «Era înzestrat cu daruri așa de rari, știind să facă într-un chip minunat orice fel de lucru de mîna, mai cu seamă săpături, desenuri și broderii. Am văzut — afirma A. M. del Chiaro — săpăturile în lemn, cît și în aramă, pentru trebuințele tipografiei făcute de conducătorul ei, Antim» ²⁵.

Împodobit cu deosebite daruri, Antim s-a prezentat înveșmîntat în haina modestiei monahale și creștine. Așa a făcut și în predicile sale unde și-a scos la iveală nu ostentația, aroganța, ci slăbiciunile sale, ceea ce a contribuit ca predicile sale să fie ascultate cu interes și plăcere. «N-a fost un erudit mare» ²⁶ dar cunoscînd foarte bine Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție, cu scrierile marilor cuvîntători bisericești, teologii neîn-

20. *Analele Academiei Române*, s. III, T. VIII, 1885—1886, p. 80—81; 172—173, ședințele din 18 martie, 27 martie 1885 și 18 martie 1886; alte discuții cu privire la paternitatea Didahiilor la N. Cartoian, *Istoria literaturii române vechi*, volumul III, București, 1925, p. 228; G. Ștrempel, *Antim Ivireanul, Predici*, ediție critică, studiu introductiv și glosar, București, 1962; Idem, *Antim Ivireanul, Opere*, ediție critică și studiu introductiv, București, 1972 etc.

21. Pr. Nicolae Șerbănescu, *Antim Ivireanul tipograf*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXIV (1956), nr. 8—9, p. 690—766.

22. Citat după N. Cartoian, *Istoria literaturii române vechi*, volumul III, București, 1925, p. 219. 23. N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 209, 210, 213.

24. Anton Maria Del Chiaro, *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia*, Venezia, 1718, reeditat de N. Iorga, în 1914, la Vălenii de Munte, tradus în românește de S. C. Cristian, după textul italian sub titlul: *Revoluțiile Valachiei de Anton Maria del Chiaro Fiorentino*, Iași, 1928.

25. Citat după N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 215.

trecuți : Vasile cel Mare, Grigorie Teologul, Ioan Gură de Aur s-a înmiresmat de mireasma cea binemiroșitoare a cuvîntului ziditor de suflete.

Antim Ivireanul este model pentru viață și, prin predici pentru arta predicatorială, pentru predicatori ca talent oratoric și limbă românească. «Sfințenia este înălțimea cea mai grea de străbătut a virtuții creștine» spunea Ștefan Brîncoveanu în cuvîntul panegiric la ziua marelui împărat Constantin, tipărit în anul 1701 de Antim «ieromonahul». Sîntem îndreptățiți să credem că Antim gîndind la acest țel suprem al vieții creștine — *sfințenia* —, el a ajuns la gradul sfințeniei și prin viață și prin activitate și, mai ales, prin cununa muceniciei. Și, dacă va fi și greșit, în unele rosturi străine de îndatoririle sale bisericesti, interpretate în conjunctura evenimentelor de atunci, cu ochiul istoricului critic, greșeala lui Antim n-a fost greșeală deoarece a făcut totul numai «pentru folosul țării» — cum singur spunea —, în dorința de a o scăpa de sub jugul apăsător otoman și de a vedea asigurată independența și suveranitatea. Fiind un precursor al marilor idealuri a neamului, «un patriot și iluminist» a binemeritat cinstirea întregului neam românesc.

*

Rar se întîmplă ca un om să fie purtătorul atîtor virtuți cum a fost Antim Ivireanul. A fost în relație cu cele mai alese fețe bisericesti ale timpului. Cu unele a colaborat în armonie frățească, cu altele a fost în discuții polemice, pe altele le-a ajutat cu rodul muncii și ostenețelor sale sau cu podoaba cuvintelor întăritoare de suflet. A cunoscut, a slujit împreună, a participat la dialoguri și sfaturi de divan cu patriarhii Ierusalimului Dositei și Hrisant, cu patriarhii Antiohiei Atanasie IV Dabbas și Iacob, cu patriarhul Alexandriei Samuil Capasulis, cu mitropoliți și episcopi sud-dunăreni : Dionisie de Tîrnovo, Clement de Adrianopol, Auxentie de Sofia, Maxim de Ierapolis, Neofit de Sevastia, Mitrofan de Nissis, Macarie de Varna etc.

În toate împrejurările Antim a știut să-și păstreze neștirbită autoritatea vlădiciei, independența scaunului său și a locașurilor supuse canoniceste jurisdicției sale. A luptat și a luat atitudine neșovăitoare față de orice subjugare bisericască. În apărarea ortodoxiei Antim a urmat linia marilor ierarhi apărători ai ortodoxiei. El însuși după ce actul de subjugare bisericască se consumase în Transilvania prin uniație a lucrat pentru ajutorarea creștinilor ortodocși neuniți cu Roma. Pe terenul independenței politice a fost de partea celor ce luptau pentru eliberarea de sub jugul asupririi otomane.

Antim Ivireanul este cel care a ridicat prestigiul limbii naționale. A stimulat ideea unității naționale și a unității de credință ortodoxă, prin limbă. Retipărirea Didahiilor, reamintirea numelui său la marile aniversări ale neamului este o recunoaștere unanimă a ostenețelor marelui ierarh. «De cîte ori va voi cineva să deschidă cartea suvenirilor literare ale nației române — scria Alexandru Odobescu — numele lui Antim tipograful se va prezenta cu onoare printre cele dinții. Istoria propășirii noastre naționale îl va aminti în veci cu laude

26. Diaconul Dr. Gheorghe Comșa, *Istoria prediciei la români*, București, 1921, p. 81.

și-i va acorda în tot timpul glorioasele prerogative care se dau celor care știu a se pune în capul luminării unui popor²⁷. Prin cărțile tipărite în limba română, Antim a contribuit din plin la introducerea limbii poporului în biserică.

*

Popasul acesta pe care ni l-a prilejuit împlinirea a 325 ani de la naștere și 260 ani de la moartea Mitropolitului Antim Ivireanul, este de mare semnificație și cu deosebită rezonanță. Culegem din nou, pline de prospețime spicele cu boabele curate și galbene ca aurul cel de mare preț, din cugetul limpede, din inima arzătoare a marelui ierarh spre a ne hrăni sentimentul iubirii de patrie, de glia strămoșească, sentimentul și conștiința unității de neam și de limbă sentimentul apărării independenței și suveranității naționale, autonomiei și autocefaliei bisericești —, cu un cuvânt întreg patrimoniul marilor valori care au fost și sînt permanența tezaurului nostru românesc. Alături de Mihail Iștvanovici — ucenicul iubit al lui Antim — și noi socotim pe Antim «...ca pe un mărgăritariu scumpu, legatu cu aur întru vindere gacercînd fiind prețuit, și din țara ta scos, și în partea locurilor noastre adus și nemerit, ai strălucit ca o rază luminoasă...»²⁸.

A. M. del Chiaro Fiorentino l-a făcut cunoscut pe Constantin Brâncoveanu întregii Europe, cu bogățiile, frumusețile și suferințele Țării Românești și, odată cu el, l-a făcut cunoscut și pe Antim Ivireanul împreună cu «dorința poporului nostru de a-și afla un loc de demnitate și libertate între celelalte popoare ale lumii»²⁹. Un lucru mai merită a fi scos în evidență. Prin Antim Ivireanul — Țara Românească, poporul român, intră în orbita de atenție și cunoaștere a Occidentului. *Antologhionul* (grecesc — Snagov 1697) și *Proschinitarul Sfîntului Munte al Athosului* (greceste 1701) sînt cele două lucrări tipărite de Antim care au fost incluse în lucrările filologului și istoricului francez Bernard de Montfaucon. *Antologhionul* este semnalat în jurnalul de călătorie al lui Montfaucon (Paris, 1702), iar *Proschinitarul* a fost inclus în monumentală operă «*Palaeographia graeca, sive de ortu et progressu litterarum graecorum*» (Paleografia greacă sau despre originea și dezvoltarea scrierii grecești), editat de același Montfaucon în 1708. Prin inserarea în aceste lucrări occidentale ale operei lui Antim, opera lui Antim a primit o putere de circulație mondială în veșmîntul savant al latinei medievale. «Cultura românească iradia, astfel, în preaplinul veac al Luminilor, prin osîrdia cărturarului Antim din Iviria...»³⁰.

† Eftimie BÎRLĂDEANUL

27. Mircea Tomescu, *op. cit.*, p. 75.

28. Corneliu Dima Drăgan, *Ex libris — Bibliologie și bibliofilie*, București, 1973, p. 240.

29. Idem, *Antim Ivireanul menționat și editat de Montfaucon*, p. 360—361, în aceeași lucrare citată mai sus.

30. Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 197.

DIN · TRECUTUL · BISERICII · NOASTRE

DIN LEGĂTURILE EPISCOPIEI DE Cerven CU ȚARILE ROMÂNE (sec. XVII—XIX)

În partea de nord a Bulgariei, spre Dunăre, la sud-est de Rușciuc, nu departe de acest oraș, a existat o localitate numită *Cerven* (sau *Cervenvoda*), cunoscută îndeosebi prin faptul că acolo și-a avut sediul o episcopie ortodoxă. Această așezare este cunoscută în istorie încă de la sfârșitul secolului al XVI-lea, cu prilejul războaielor purtate cu Mihai Viteazul împotriva Imperiului otoman. În martie 1595, o armată a domnului Țării Românești trece Dunărea și atacă garnizoana turcă de la Rușciuc, apoi *Cervenavoda*, ajungând pînă la Razgrad¹. Deoarece într-unul dintre izvoarele care consemnează acest eveniment localitatea apare sub numele de *Cervenvoda*², s-a crezut că este vorba de Cernavoda din Dobrogea³. Confuzia care, așa cum vom vedea, se întâlnește și în alte cazuri, se datorește faptului că românii, pornind de la așezarea dobrogeană bine cunoscut le-au desemnat pe amîndouă cu numele de «*Cernavoda*», fenomen determinat, desigur, și de asemănarea fonetică.

Încă înainte de această expediție a lui Mihai Viteazul, 2000 de albanezi care locuiau în *Cervenavoda* au cerut voievodului îngăduința de a fi primiți în Țara Românească. Primind răspuns favorabil, ei și-au ridicat familiile și toate bunurile mobile și, părăsindu-și vechile locuințe, au trecut la stînga Dunării⁴. Ei au fost așezați în satul Călinești, din județul Prahova, unde, la 1 mai 1602, printr-un hrisov al lui Simion Movilă, emis la Tîrgoviște, li se acorda scutirea de o serie de obligații față de domnie⁵. În același an se afla la Brașov «popa Ilie iconomul de la *Cervenvoda*», care semna ca martor actul prin care Nicolae Pătrașcu, fiul lui Mihai Viteazul, împreună cu doamna Stanca și doamna Florica, văduva și fiica marelui voievod, dăruiau bisericii din Scheii Brașovului satul Micșenești din județul Ilfov⁶.

În timpul stăpînirii otomane, nu departe de reședința Episcopiei diin *Cerven*⁷, se găsea localitatea *Arvanitochori* (*Arnăutchioi*, tc. *Annavutkoy*), locul de naștere al lui Vasile Lupu, domnul Moldovei, așa cum se sublinia într-o gramată din aprilie 1642, a

1. Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. XII, București, 1903, p. 37. Vezi și Virginia Vasiliu, *Miscellanea di piccole notizie riguardanti la storia romana dei secoli XVI e XVII*, în «*Diplomatarium italicum*», I, Roma, 1925, p. 233.

2. Virgia Vasiliu, *op. cit.*, p. 233.

3. *Ibidem*. Vezi, de asemenea, Nicolae Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, (București), 1968, p. 137—138, precum și Constantin Velichi, *Pohodite na Mihai Viteazul na jug ot Dunav* (Campațiile lui Mihai Viteazul la sudul Dunării), în «*Istorigeski preglad*» XXIX, Sofia, 1973, nr. 1, p. 65, unde se consideră, la fel, că ar fi vorba de cunoscuta localitate dobrogeană.

4. Hurmuzaki, *Documente...*, vol. XII, p. 26, 37. 5. *Documente privind istoria României*, B. Țara Românească, veacul XVII, (vol. I), 1601—1610, (București), 1951, p. 43. 6. *Ibidem*, p. 61.

7. Ghenadie Craioveanu (Enăceanu), *Mitropolia Ungro-Valachiei. Condica sfîntă*, vol. I, București, 1886, p. 159—160, 162, 165.

patriarhului Partenie al Constantinopolului⁸. Titular al acestei dieceze era atunci episcopul Gavriil⁹. În a doua jumătate a sec. XVII localitatea Cerven figurează printre locurile vizitate de Dosoftei al Ierusalimului, venit pe la noi, în 1664, 1667 și 1687¹⁰.

Poziție geografică, în imediata apropiere a Dunării, a făcut ca Episcopiei Cervenului să i se arate deosebită atenție, iar conducătorii țărilor române au arătat totdeauna deplină bunăvoință, morală și material, așa cum s-a manifestat, de fapt, față de așezămintele ortodoxe din Imperiul otoman. Aceste legături s-au manifestat pe mai multe planuri și, desigur, gama lor nu poate fi epuizată în rândurile de față, datorită în primul rând, sărăciei izvoarele referitoare la această temă. Din informațiile istorice putem face totuși o privire de ansamblu asupra acestor legături, parte integrantă a relațiilor lumii ortodoxe de la sudul Dunării cu țările române.

Astfel, la 1669, episcopul Iosif al «Cervenilor» semna alături de alți prelați, actul alegerii lui Teodosie ca mitropolit al Ungrovlahiei¹¹, ca dovadă a dependenței lui Iosif de Patriarhia Ecumenică. Semnătura este în grecește ceea ce se explică prin faptul, bine cunoscut, că, pînă tîrziu, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, titularii eparhiilor ortodoxe din provinciile europene ale Imperiului otoman au fost greci¹². Prezența episcopilor de Cerven în capitala Țării Românești, mai ales cu prilejul alegerii ierarhilor, era, foarte probabil, un fapt obișnuit, datorită, în primul rând, apropierii geografice sau dependenței canonice de Mitropolia Ungravlahiei.

Constantin Brâncoveanu, marele sprijinitor al Ortodoxiei și-a arătat totdeauna bunăvoința față de episcopia Cervenodei. În anul 1696, episcopul de Cerven, se adresa domnului Țării Românești, plîngîndu-se că darea anuală (dajdia) pe care i-o pretindea patriarhul ecumenic Calinic, în sumă de 30.000 de aspri, era prea mare pentru posibilitățile materiale ale diecezei. Domnul a intervenit la patriarh, dar, la 26 noiembrie acel an, acesta i-a răspuns că suma respectivă, era, dimpotrivă, prea mică față de 60.000 sau 70.000 cît se știa că «au smuls» înaintașii săi¹³. În *Condica Visteriei țării*, se află, la anul 1703, următoarea însemnare: «S-au datu la vlădica Cernovodeanu, mergînd la Odriiu (Adrianopol), lui de cheltuială tal. 100 și la doi seimeni i la un călărașu, mergînd împreună cu el, tal 38»¹⁴. Știrea nu se referă la vreun vlădică de la Cernavoda din Dobrogea așa cum s-a crezut¹⁵, ci la episcopul de Cerven.

Relații deosebite ale Episcopiei de Cerven cu țările române sînt găsite în documentele sec. XVIII. La 1713, patriarhul Chiril al Constantinopolului scria atît mitropolitului de la București cît și episcopului de Cerven, căruia nu i se dă numele, în legătură cu un neguțător¹⁶. Eparhia avea credincioși români și bulgari dar sub stăpînire otomană.

Prezența la București a episcopilor de Cerven, mai cu seamă cu prilejul alegerii unor prelați, era un lucru frecvent în secolul al XVIII-lea și pentru faptul că Patriarhia Ecumenică cerea avizul domnului Țării Românești pentru numirea de episcop la Cerven. La 24 martie 1748, episcopul Climent «al Cervenilor», membru în Adunarea episcopilor români, semna, în capitala Țării Românești, actul prin care Filaret era ales ca episcop al Buzăului¹⁷, iar la 7 aprilie același an, tot la București, actul alegerii lui Grigorie ca mitropolit al Mirelor¹⁸. Anul următor, la 29 aprilie, revine pentru a semna și actul alegerii ca mitropolit al Ierapolei a lui Matei¹⁹, dovadă a influenței scaunului Ungravlahiei la popoarele ortodoxe, inclusiv bulgare.

În vara anului 1752 îl găsim din nou la București, de data aceasta, cerînd de la Domnul Țării Românești și de la Mitropolia Ungrovlahiei demisia, motivul fiind «debilitatea și boala vîrstei»²⁰. El declara, la 27 iulie acel an, că a demisionat din

8. Hurmuzaki, *Documente...* vol. XIV, partea 1-a, București, 1915, p. 728—729.

9. *Ibidem*, p. 730.

10. Hurmuzaki, *Documente...*, vol. XV, partea 1-a, p. 199—200.

11. Ghenadie Craioveanu Enăceanu, *op. cit...*, p. 26.

12. Tudor Mateescu, *Les diocèses orthodoxes de la Dobroudja sous la domination ottomane*, în «Balkan Studies», XIII, Thessaloniki, 1972, nr. 2, p. 279.

13. Hurmuzaki, *Documente...*, vol. XV, partea 1-a, p. 310.

14. *Condica de venituri și cheltuieli a Visteriei de la leatul 7202—7212 (1694—1704)*, ed. C. Aricescu, în «Revista istorică a Arhivelor României», București, 1873, p. 715.

15. Tudor Mateescu, *op. cit.*, p. 290. 16. N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. XII, București, 1906, p. 18; Hurmuzaki, *Documente...*, vol. XV, partea I-a, p. 488.

17. Ghenadie Craioveanu Enăceanu, *op. cit.*, p. 144.

18. *Ibidem*, p. 147.

19. *Ibidem*, p. 158.

20. *Ibidem*, p. 161.

demnitatea de episcop «al Cervenilor», dar «nu și din a arhieriei», demisia fiind «de bună voie și nesilită, în prezența prea sfinților arhieriei ce s-au aflat aici, și s-a expus în Condica Sfântă a prea Sfintei Mitropolii a UngroVlachiei»²¹. Urma ca Patriarhia Ecumenică să ia măsuri. Aceasta recomandă Mitropoliei Tîrnovei alegerea de episcop la Cerven. Episcopul Tîrnovei Teofil, respectînd tradițiile și știind că pe lângă credincioșii bulgari se găsesc foarte mulți români în Episcopia Cervenilor²², a rugat pe Neofit, mitropolitul Ungrovlachiei, să fie «epitrop»²³ adică organizator în continuare al Episcopiei de Cerven și mai ales să aleagă și să hirotonească, la 7 noiembrie 1752, pe noul episcop de Cerven²⁴. Sîntem în epoca domniilor fanariote în țările române; așa se explică mulțimea ierarhilor greci.

Pentru această demnitate și-au pus candidatura trei oameni ai Bisericii, toți trei din Țara Românească: Neofit, «prea cuviosul eclesiarch al Mitropoliei de București», Daniil, egumenul Mînăstirii «Sfîntului Ioan» și Atanasie, fost egumen al Mînăstirii Vieroș. A fost preferat însă Neofit, care a fost dovedit «mai vrednic» și care, la 13 noiembrie 1752, a fost ales ca nou episcop de Cerven²⁵. Actul alegerii sale a fost semnat, alături de alți prelați adunați cu acest prilej la București, și de fostul episcop Climent²⁶, retras în nordul Dunării. Peste două zile, la 15 noiembrie, noul episcop al Cervenului, Neofit, care purta, așadar, același nume cu mitropolitul Țării Românești, făcea «mărturisirea simbolului credinței și confesiunea tradițiunii bisericești»²⁷, în fața ierarhilor Mitropoliei Ungrovlachiei și nu la Mitropolia Tîrnovei sau altă mitropolie ortodoxă din Balcani.

Nu știm dacă noul titular al Episcopiei Cervenvodei era român sau grec, deoarece semnătura sa, totdeauna în grecește, nu poate constitui o dovadă sigură a apartenenței sale etnice. În orice caz, nu putea fi de origine bulgărească, iar legăturile sale cu Țara Românească au fost deosebit de strînse. În 1764, el era iarăși prezent la București, ca ierarh al Mitropoliei Ungrovlachiei, unde semna trei acte: cel al alegerii lui Cosma ca episcop al Buzăului²⁸, cel al demisionării lui Grigorie al Rîmnicului²⁹ și cel al alegerii, în locul acestuia, a episcopului Partenie³⁰. În 1766, într-un ilam (hotărîre judecătorească) emis la Rusciuc, se vorbește de «vechilul vlădichii din Cernavoda», implicat într-o pricină pentru o sumă de bani, în care fusese amestecat și unchiul acestuia, fost mitropolit al Țării Românești³¹.

Cu prilejul războiului ruso-turc din 1768—1774, mai mulți locuitori din «Cernavoda» și Arvanitohori, care erau stabiliți în Țara Românească «și după vreme au fost intrat în cinurile țării», cum se spune într-un document, în anii 1769 și 1770 s-au refugiat în Transilvania³², evident, de teama turcilor³³. Tot atunci, probabil cînd operațiunile militare s-au mutat la sudul Dunării, a plecat spre a-și găsi adăpost peste Carpați și titularul episcopiei de Cerven, fapt care ne determină să credem că era român. În însemnările dascălului român din Brașov, *Radu Duma*, aflăm că, la 1774, se găsea în acest oraș «sf. părintele episcopul de la Cernavoda, Neofit»³⁴, care se refugiase acolo «din întîmplarea vremilor, fiind oaste turcii cu muscalii la aceale țări, fiind acea oaste șapte ai, pîn'iar s-au făcut pace»³⁵. În timpul acestei șederi, Neofit traduce din grecește în românește, pentru uzul bisericii «Sfîntul Nicolae» din Șcheii Brașovului, cartea *Preoția sau îndreptarea preoților*, tipărită mai tîrziu, în 1786, traducerea din latinește fiind făcută de însuși dascălul Radu Duma³⁶.

S-a crezut că acest Neofit ar fi fost doar un simplu preot, căruia îi plăcea să se intituleze episcop³⁷ sau că ar fi aceeași persoană cu episcopul de Hotin (ales în 1765) care s-ar fi refugiat, din cauza aceluiași război, mai întîi la Cernavoda, în

21. *Ibidem*, p. 159—160. 22. *Ibidem*, p. 160—161. 23. *Ibidem*, p. 161. 24. *Ibidem*, p. 165. 25. *Ibidem*, p. 161. 26. *Ibidem*, p. 162. 27. *Ibidem*, p. 165—166. 28. *Ibidem*, p. 176. (Editorul a transcris aici semnătura greșit *Nicodim* în loc de *Neofit*). 29. *Ibidem*, p. 180.

30. *Ibidem*, p. 189. 31. Mihail Guboglu, *Catalogul documentelor turcești întocmit de...*, vol. I, București, 1960, p. 75 (rez. 246). 32. Arh. St. Buc., colecția Microfilme U.R.S.S., rola 2, c. 374.

33. La Brașov se aflau, stabiliți definitiv, și negustori originari de la Cernavoda, cum era, de pildă, Dimitrie N. Cernovodali (*Catalogul documentelor referitoare la viața economică a țărilor române în sec. XVII—XIX. Documente din Arhivele Statului Sibiu*, vol. I, București 1966, p. 209, rez. 948). 34. Alex. Lapedatu, *Doi cărturari brașoveni din sec. XVIII și câteva documente împotriva unirii*, București, 1915, p. 9. 35. *Ibidem*, p. 10. 36. *Ibidem*, p. 5, 9.

37. P. (P.) Panaitescu, *Cîteva cuvinte despre Dobrogea română*, în «Revista istorică» V, București, 1919, nr. 3, p. 60.

Dobrogea, și apoi la Brașov³⁸. Neofit funcționa, prin anii 1765—1766, ca efimeriu al bisericii «Sf. Gheorghe» din București și a fost propus atunci de mitropolitul Daniil al Proilaviei ca vicar sau sufragane al său la Episcopia Hotinului³⁹. El a refuzat și a fost numit la 18 mai 1766, paroh al Comunității grecești din Sibiu⁴⁰.

Cei doi mari istorici, N. Iorga și P. P. Panaitescu, au considerat că ar fi vorba de localitatea dobrogeană Cernavoda, confuzie care, se datorește desemnării de către români cu această denumire și a așezării de lângă Rușciuc, unde își avea, într-adevăr, sediul o episcopie. Această situație s-a perpetuat pînă în a doua jumătate a sec. al XIX-lea. În «Harta Principatelor Unite ale României cu circumvecinele țării», elaborată de George Filipescu-Dubău și Anton Parteni-Antoninu și tipărită la Iași prin 1864, amîndouă aceste localități sînt însemnate cu numele de *Cerna-Voda*⁴¹. Această confuzie a făcut ca semnatarul acestor rînduri să ajungă la concluzia eronată că, în sec. al XVIII-lea, ar fi existat în Dobrogea o episcopie ortodoxă cu sediul la Cernavoda⁴². Se impune rectificarea cuvenită, deoarece toate informațiile istorice se referă la Episcopia din Cerven (sau a Cervenvodei) din nordul Bulgariei de azi.

Legăturile Episcopiei de Cerven cu țările române se pot urmări și în sec. XIX. La 4 aprilie 1802, Chiril, episcopul de atunci, cumpăra, cu suma de 17.500 de groși, o casă în București, în fața bisericii «Sfîntul Dumitru», de la un oarecare Ioan Alexiu⁴³.

În toamna anului 1831, unii dintre băjenarii bulgari veniți în Țara Românească în timpul războiului ruso-turc din 1828—1829 au cerut îngăduința de a se întoarce la vechile lor locuințe⁴⁴. La 2 octombrie acel an, intervenea, printr-o scrisoare adresată Vistieriei de la București, pentru cîțiva bulgari aflați în jud. Ilfov, și episcopul «Neofit de Cerven»⁴⁵, omonimul celui din secolul precedent. Este foarte probabil că băjenarii respectivi erau originari din nordul Bulgariei, din Episcopia de Cerven.

În timpul luptei pentru crearea Exarhatului bulgar și separarea Bisericii Ortodoxe bulgare de Patriarhia ecumenică⁴⁶, are loc și reorganizarea Mitropoliei Dristrei (a Silistrei), înfloritoare în timpul lui Mircea cel Bătrîn (1386—1418), care cuprindea cea mai mare parte a Dobrogei, precum și unele regiuni din nord-estul Bulgariei. Acest fapt se petrece după 1860, cînd titular al acestei mitropolii devine Grigorie, de origine tot român din Transilvania⁴⁷. În cadrul acestui proces, se produce și trecerea Episcopiei de Cerven, sub jurisdicția Mitropoliei Dristrei. Pe la 1872—1873, Grigorie se intitula mitropolit «Dorostolo-Cervenschi», deci «al Dristrei și al Cervenului», așa cum îl numeau și românii din Dobrogea, chiar în actele redactate în limba română⁴⁸. Mitropolia s-a mutat însă la Rușciuc⁴⁹, acolo unde se afla, după reforma otomană din 1864, și reședința guvernatorului vilaietului (provinciei) Tuna (Dunărea), cuprinzînd Bulgaria de nord-est și Dobrogea⁵⁰.

Cu aceasta a luat sfîrșit și Episcopia de Cerven, a cărei existență se întinde pe o perioadă de peste două secole și care a întreținut legături dintre cele mai strînse cu țările române și îndeosebi cu Țara Românească, de la care a primit un însemnat sprijin moral și material. Viitoarele cercetări, mai ales în arhive, vor scoate, fără îndoială, la lumină și alte aspecte ale acestor relații, parte integrantă a istoriei ortodoxiei din această zonă a Europei.

Tudor MATEESCU

38. N. Iorga, *Iosif Moesiodax, geograful din Cernavoda*, în «Arhiva Dobrogei», II, București, 1919, nr. 1, p. 8. 39. Veniamin Pocitan Bîrlădeanu, *Vechea Episcopie a Hotinului*, în «Biserica Ortodoxă Română», L, București, 1938, nr. 6, p. 405. 40. *Ibidem*, p. 407.

41. Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Hărți, H. I. 353.

42. T. Mateescu, *op. cit.*, p. 290—292. 43. *Arh. St. Buc.*, colecția Manuscrise, nr. 156, f. 98.

44. *Ibidem*, fond Vistieria Țării Românești, dosar 3201 A/1831, f. 18—19. Vezi și Constantin N. Velichi, *Emigrări la nord și la sud de Dunăre în perioada 1828—1834*, în «Romanoslavica», XI, București, 1965, p. 89.

45. *Arh. St. Buc.*, fond Vistieria Țării Românești, dosar 3201 A/1831, f. 17. (Documentul este scris în limba greacă). Vezi și Constantin N. Velichi, *Emigrări la nord și la sud de Dunăre...*, p. 89, unde se afirmă greșit că acest prelat avea demnitatea de «mitropolit de Cerven».

46. Tudor Mateescu, *op. cit.*, p. 293—294. 47. *Ibidem*, p. 289.

48. *Arh. St. Buc.*, colecția Microfilme Bulgaria, rola 5, c. 4, 8, 17, 20, 21, 33, 34, 40.

49. *Ibidem*, c. 8, 17, 20. 50. Halil Inalcık, *Dobrudja*, în «Encyclopédie de l'Islam», nouvelle édition, vol. II, Leiden-Paris, 1963, p. 629.

DECORAȚIA BISERICII DIN BORDEȘTI (VRANCEA) ȘI IMPORTANȚA EI PENTRU ICONOGRAFIA ROMÂNEASCĂ

Biserica fostei mănăstiri Bordești — Vrancea¹ face parte din acea categorie de ctitorii boierești periferice, atât de bogat reprezentată în ultimele două decenii ale veacului al XVII-lea². Ea a fost ridicată în 1698—1699 (Virgil Drăghiceanu citea în 1915 pe ușă data 15 ianuarie 1699)³, de către Mănăilă căpitan de lefegii domnești⁴.

Arhitectura bisericii⁵, decorația sa sculptată și cea pictată fixează cu ușurință locul acestei biserici în cadrul îndeobște cunoscut, al monumentelor cantacuzine⁶ dintre care cele mai apropiate au fost deja indicate de studii anterioare: biserica Adormirea Maicii Domnului din Rm. Sărat, bisericile Fundenii Doamnei, Colțea și biserica mănăstirii Berca⁷.

Repartizarea decorului sculptat — aceeași ca la mai toate bisericile amintite — acoperă portalul, ancadramentele ferestrelor, fusul și capitelul coloanelor (la Bordești numai interioare) și, ca la Berca și Fundeni, consolele de piatră ale arcelor. Asemănătoare sînt și motivele decorative înscrise în aceste cadre. Este vorba de motive predominant vegetale între care folosirea frunzei de acant și stilizări ale frunzei de viță de vie sau de bostan, este caracteristică. Vrejul, cu volute largi, în val, motiv recunoscut cantacuzin⁸ este suportul alăturării compozite de frunze, flori și fructe; smochini, rodii, struguri și chiar o degradată imagine a fructului de ananas⁹.

1. N. Stoicescu, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România*, I, vol. 1, Craiova, 1970, p. 81—82. 2. *Istoria Artelor Plastice în România*, vol. II, 1970, p. 46.

3. V. Drăghiceanu, Gh. Pișculescu, *Biserica fostei Mănăstiri Bordești-Rîmnicu Sărat*, în «Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice», 1915, p. 46 ; V. Drăghiceanu, *Inscripții*, în «Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice», VIII, 1915, p. 48.

4. V. Drăghiceanu, Gh. Pișculescu, *op. cit.*, p. 63 : «în 1706 ajunsese velcămăraș, în 1712 vel sătrar, iar în 1718 vel clucer». Pr. Gabriel Cocora (*Episcopul Metodie al Buzăului*, în «Glasul Bisericii», nr. 7—8/1965, p. 676) menționează că la 20 iunie 1742 (hrisov de la Mihail Racoviță), schitul Bordești — ridicat de «răposatul biv vel clucer Mănăilă» — era închinat episcopiei, de către «Șerban Polcovnicul și Ștefan căpitanul».

5. N. Ghika Budești, *Biserica din Bordești Rîmnicu Sărat*, B. C. M. I., VI, 1913, p. 84 ; N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii în Muntenia și Oltenia*, p. IV, 1936, p. 109. A se vedea imaginea bisericii din tabloul votiv : plan triconc cu pridvor deschis pe arcade, turlă pe naos și turn clopotniță pe pronaos (scară de acces amplasată în grosimea zidului vestic al pronaosului). Se remarcă acoperirea independentă a absidei altarului și a celor două calote ale pridvorului.

6. Chiar dacă biserica din Bordești nu este o ctitorie a Cantacuzinilor, faptul că la construirea ei au participat — în mod cert — meșteri care au contribuit la ridicarea unor alte monumente comandate de puternica familie, precum și influența istorică și artistică a cantacuzinilor în zona Buzăului, ne permit să înscriem monumentul în seria de lăcașuri considerate «cantacuzine» cu toate că parte dintre ele au fost construite în timpul domniei lui Constantin Brîncoveanu.

7. Cu excepția bisericii fostei Mănăstiri Berca (N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 64), celelalte analogii au fost inițiate de N. Ghika-Budești, *Evoluția... op. cit.* p. 109.

8. Teodora Voinescu, *Observații asupra stilului Brîncovenesc*, Portalul, în «Studii și Cercetări de Istoria Artei», seria plastică, t. 15, 1, 1968, p. 17.

9. Pentru descrierea completă a motivelor folosite în sculptura brîncovenească în piatră sau lemn vezi Florentina Dumitrescu, *Observații asupra stilului brîncovenesc. Decorația iconostasului*, «SCIA», s. pl. t. 15, 1, 1968, p. 25—40.

Ceea ce surprinde între atâtea asemănări este absența motivelor zoomorfe și reprezentarea netipică a celor figurative¹⁰ rezumate la sculptarea unei figuri umane și a unei mâini pe fața estică a coloanei de nord, vizibile deci numai la ieșirea din biserică. Surprinde pentru că, îndrăgite de pietrarii cantacuzini, aceste motive sînt folosite chiar cu oarecare stingăcie, uneori. Sînt cunoscute reprezentările evangheliștilor la Colțea (spre exemplu, sau a îngerilor la Fundenii Doamnei și Rm. Sărat alături de animale sau păsări)¹¹ în special în decorația portalelor dar și în cea a ancadramentelor de ferestre — unde obișnuit apar, sub forma unui cap de înger cu aripile desfăcute în chip de consolă¹².

Descrierea elementelor sculptate la biserica din Bordești începe desigur cu portalul și încă de pe acum se impune să remarcăm diferența de concepție față de portalele celorlalte biserici. Ne referim în special la cel al bisericii Fundenii Doamnei, cel mai asemănător ca structură și foarte cunoscut¹³.

Sub motivele decorative ce îmbracă structura, remarcăm la Bordești o simplitate aproape clasică: un cadru dreptunghiular în care se deschide intrarea, printr-un arc în acoladă, cadru încoronat de o cornișă de rost de arhitravă ce susține panoul dreptunghiular destinat pisaniei. Încadrat de două console — cum le numește Ghika-Budești¹⁴ — acesta are la rîndul său o cornișă, de această dată ușor profilată.

Delimitarea netă între elementele portalului, preponderentă dezvoltare a întregului în limitele a două dimensiuni, într-un relief plat, diferențiază portalul de la Bordești de cele ale bisericilor din această grupă: cel de secție curbă de la Rm. Sărat, cel de la Colțea sau Berca¹⁵. Atrăgînd atenția că panoul pisaniei urma să fie ajurat de sculptarea textului, ceea ce ar fi modificat mult aparenta sa masivitate — este cazul să remarcăm suplețea proporțiilor¹⁶.

La interior coloanele ce susțin cele trei arcade, despărțind naosul de pronaos, au aceleași caractere structurale, claritate în compunerea ansamblului, armonică proporționare a elementelor și, aproape insesizabilă, o galbare zveltă a fusului coloanelor.

La ancadramentele ferestrelor însă, nu regăsim totdeauna această claritate clasică¹⁷, proporțiile par mai greoaie, iar motivele decorative nu se mai impun, armonic suportului, situație ce se repetă și la decorarea — mai simplă — a semicoloanelor interioare, sau a consolelor.

Explicăm aceste deosebiri presupunînd că, în echipa de pietrari de la Bordești au existat doi meșteri, două personalități apropiate ca posibilități artistice, ca

10. V. Drăguț, N. Săndulescu, *Arta brîncovenească*, București, 1971, fig. 47—48. «În raport cu epocile anterioare, epoca brîncovenească se individualizează prin folosirea cu tot mai multă libertate a sculpturii figurative antropomorfe, după modele occidentale».

11. La biserica fostei Mînăstiri Berca apar pe coloanele interioare (T. Chițulescu, *Biserica fostei Mînăstiri Berca-Buzău*, B. C. M. I., XXXVII, 1944, p. 69—76).

12. Corina Popa, Dumitru Năstase, *Biserica Fundenii Doamnei*, București, 1969, p. 17.

13. *Ibidem*, p. 12—13. 14. N. Ghika-Budești, *Evoluția... op. cit.*, p. 109.

15. Teodora Voinescu, *op. cit.*, p. 17, fixează — pentru perioada de maturitate a stilului: «tipul compozițional al cadrului... care ajunge... să se desfășoare, pe verticală, în două sau trei registre, încoronate de o cornișă puternic profilată și decorată cu un șir de fleuroni mari, reliefați, ce se succed ritmat».

16. *Ibidem*: «eclectismul și caracterul atît de artificial livresc al grupului de ancadramente realizate pentru ctitoriile spătarului Mihail Cantacuzino, ca și formele ce devin din ce în ce mai exuberante ale unor decoruri ca de pildă cele de la Cozia (1706), Mînăstirea Antim (1726) și Bordești, grăbesc din ce în ce mai mult evoluția spre stadiul barocizant al stilului ornamental brîncovenesc».

Dincolo de faptul că autoarea așază inexplicabil portalul de la Bordești după cel de la Antim, deci după 1726, se impune să diferențiem — pe baza celor indicate în text și sistematizate chiar de Teodora Voinescu (vezi nota 15) — portalul în discuție, de celelalte, ale ctitoriilor spătarului, referindu-ne, desigur, la compunerea cadrului și nu a decorației acestuia.

17. De remarcat că la alte monumente, spre exemplu, la Fundenii Doamnei, ușorii portalului sînt decorați la fel cu «cele două părți ale ancadramentului de la ferestre» (Corina Popa, Dumitru Năstase, *op. cit.*, p. 17).

și la Berca unde se pot sesiza opere executate de meșteri diferiți — amănunt care din cite știm, n-a fost încă semnalat¹⁸.

Pornind de la diferențele amintite — putem separa elementele sculptate astfel: unul dintre meșteri a executat portalul, coloanele și câteva dintre ancadramele, celălalt a decorat ancadramele, semicoloanele interioare și consolele arcurilor mari ale naosului.

Virgil Drăghiceanu¹⁹, citind o inscripție așezată în cartuș pe fața vestică a capitelului coloanei nordice, în care alături de numele căpitanului Mănilă apărea și acela de Mira, presupunea că acesta din urmă ar fi numele meșterului pietrar²⁰. Din păcate inscripția a dispărut acum ca și o parte dintre ancadramele ferestrelor, deci nu putem prelua numele și nici nu putem discuta întreaga operă a pietrarului principal²¹.

Ceea ce putem deduce însă, din analiza motivelor și a schemelor compoziționale folosite, este personalitatea sa deosebită, cu o formație complexă în care predomină influențele occidentale ajunse probabil prin intermediul tipăriturilor și al sculpturilor în lemn²².

Comparăm pagina de titlu a Evangheliei greco-române din 1693 și elementele sculptate de la Bordești. Portalul și coloanele interioare, perfect «îmbrăcate» de motivul decorativ au aceeași separare clară a componentelor, aceeași tendință de acoperire completă a spațiului suport, aceleași motive decorative ca cele ale ilustrației menționate²³. Dar, la Bordești, motivul obișnuit al vrejului este figurat altfel decât pînă atunci. Este vorba de o mișcare spirală presupusă a se desfășura într-un spațiu, vrejul fiind acoperit alternativ de restul decorației florale.

Element al barocului înalt, acest tip de spirale argumentează influențele cert occidentale preluate de la sculptura în lemn a iconostaselor de la Tîrgoviște și Hurez²⁴. În decorația coloanelor torsate, demarcația dintre registre devine ax al combinării unor trasee simetrice care transformă motivul simplu, în val, în ceea ce a fost numit «traseu cu ramuri în sens continuu, compus prin alăturare»²⁵.

Și folosirea, numai într-un anume loc²⁶, a motivelor antropomorfe trădează influența sculpturii în lemn (amintim reprezentarea lui Ieseu la iconostasul Mînaștirii Govora)²⁷, demonstrînd totodată că, la cererea ctitorului sau din proprie inițiativă, meșterul a respectat preceptul biblic al chipului cioplit.

Cel de-al doilea meșter pietrar de la Bordești folosește altfel motivele decorative, relieful este mai plat, caracterul mai decorativ, mișcarea își pierde amplitudinea. Și motivele se schimbă; apar frunzele și florile de dovleac, fructul de granată și floarea de mac.

18. T. Chițulescu, *op. cit.*, p. 69—76, nu remarcă diferențele între motivele ce apar pe coloanele interioare sau la portal și cele sculptate pe unele dintre ancadramele. Diferă de asemenea sistemul de compunere a motivelor și — în special — tehnica de execuție.

19. V. Drăghiceanu, *Inscripții... op. cit.*, p. 48.

20. Teodora Voinescu, *op. cit.*, p. 4—8, arată — pe bună dreptate — că: «este îndoielnic aportul real... al numitului Mira, presupus sculptor al portalurilor ctitoriilor lui Mihai Cantacuzino».

21. V. Drăghiceanu, Gh. Pișculescu, *op. cit.*, p. 63, mai puteau descrie încă, o lespede de mormînt, «decorată cu flori și cu o stemă (poate un leu sau poate o mîna cu o sabie)...», lespede astăzi dispărută.

22. Pentru cuprinderea treptată a acestor motive decorative, în repertoriul sculpturii în piatră, prezentarea documentată la Florentina Dumitrescu, *op. cit.*, p. 25—40, Florentina Dumitrescu, *Trăsături specifice sculpturii în lemn, brîncovenesti. Pagini de artă veche românească*, București, 1972, p. 259—304, dar și la Teodora Voinescu, *op. cit.*, p. 4—17. Interesant este că «stema cantacuzinească, vulturul cu două capete, împodobesc frumoasa catapiteazmă...» de la Bordești (V. Drăghiceanu, Gh. Pișculescu, *op. cit.*, p. 65).

23. Dinamica motivelor la Teodora Voinescu, *op. cit.*, p. 12.

24. Florentina Dumitrescu, *op. cit.*, p. 38.

25. *Idem*, p. 26, nota 3.

26. La baza coloanei nordice, pe fața de sud-est, naștere a vrejurilor decorative.

27. Florentina Dumitrescu, *op. cit.*, loc. cit.

În paginile următoare ne vom opri — foarte succint, desigur — și la o rapidă prezentare a picturilor de la Bordești. Aceasta pentru că ansamblul pictat, în anii de maturitate artistică, de renumitul Pîrvu Mutu Zugravul, este foarte puțin cunoscut²⁸.

Studiile²⁹ și monografiile publicate³⁰ au surprins, în linii mari, personalitatea acestui artist de prestigiu în epocă. Nu vom discuta deci decît abaterile de la cadrele indicate în sintezele sau monografiile anterioare.

Zugravii de la Bordești s-au reprezentat în glaful ușii de intrare în pronaos: *Pîrvu Mutu Zugravu și Radu Zugravu*³¹.

Față de pereții scării spre turnul-clopotniță pe care Pîrvu Mutu și-a pictat autoportretul la Filipeștii de Pădure sau la Măgureni³², locul acestei reprezentări are o cu totul altă importanță, lăsînd să se întrevadă alături de un justificat orgoliu, o altă nuanță pilduitoare³³, dedusă din truda zugrăvirii bisericii și mulțumirea în fața întregii opere. Schimbarea de atitudine suscită și cercetarea unor mutații iconografice sau stilistice.

Iconografic, pictura de la Bordești respectă cu totul indicațiile erminiilor de epocă³⁴: în altar se păstrează teoria ierarhilor: Grigore Bogoslovul, Ioan Zlataust, Vasile cel Mare, Iacov, Antonie cel Mare. În proscomidiar viziunea Sfîntului Petru și scena Iisus împăratul Slavei sau «Nu mă plînge mamă», considerată anterior o variantă a) occidentalei Pietă³⁵.

Scena este redată de Pîrvu Mutu la fiecare dintre biserici altfel: la Filipeștii de Pădure ea trădează o puternică influență europeană, la Măgureni³⁶ o compunere neașteptată: pe un perete alăturat, Maria și Ioan sînt separați de Iisus; la Bordești redactarea este mai apropiată de cea de la Filipești dar, diferențele stilistice sînt vădite: atitudinea personajelor, desenul anatomic, expresiile, drapajul sînt de această dată proprii iconografiei ortodoxe.

În naos registrul inferior debutează în absida de miazăzi cu o mare scenă Deisis; Iisus Domnul Domnilor, Marele Arhiereu este încadrat de Maria și Ioan (scena apare și la Fundenii Doamnei, deasupra portalului, compusă însă cu totul altfel)³⁷.

Urmează sfinții militari: Gheorghe, Dimitrie, Nestor, Procopie, Platonie, apoi pe absida de nord Sfîntul Cristofor, Iacov Persul, Mina, Evstratie, Mercurie, Teodor Stratilat, Teodor Tiron, selectați probabil la cererea ctitorului, om de arme, motiv pentru care credem, este introdus și Sfîntul Cristofor patronul drumeților și implicit

28. Lucrările consacrate lui Pîrvu Mutu Zugravul s-au oprit de obicei la analiza ansamblurilor de pictură de la Măgureni, Filipeștii de Pădure, Rîmnicu Sărat.

29. Cu toate că s-au făcut ample referiri la autoportretul de la Bordești al zugravului, ansamblul nu a fost analizat și nici măcar complet descris.

30. St. Meteș, *Zugravii bisericilor române*, în «Anuarul comisiunii monumentelor istorice pentru Transilvania», 1926—1928, p. 1—168. C. Bobulescu, *Vieți de zugravi (1657—1765) și autobiografia lui Ghenadie Pîrvulescu arhimandrit (22 octombrie 1808 — 6 septembrie 1873)*, București, 1940; Teodora Voinescu, *Pîrvu Mutu-Zugravu*, București, 1968; V. Drăguț, V. Florea, D. Grigorescu, M. Mihalache, *Pictura românească în imagini*, București, 1970, p. 90—92; Istoria Artelor Plastice, op. cit., vol. II, p. 66—67.

31. V. Drăguț, V. Florea, Dan Grigorescu, M. Mihalache, op. cit., p. 92; Teodora Voinescu, *Pîrvu Mutu*, op. cit., p. 6, inscrie — ca majoritatea cercetătorilor — pictura de la Bordești «în jurul anului 1700». Pare curios că biserica nu apare înscrisă în «catastiful» în care pictorul își nota lucrările (C. Bobulescu *Vieți de zugravi*, op. cit., p. 22).

32. Autoportrete publicate de T. Voinescu, op. cit.

33. La Măgureni, pe spațiul ocupat la Bordești de autoportretul pictorilor, apare ilustrarea Pildei Inorogului. Amplasarea autoportretului de la Bordești nu poate fi deci întâmplătoare, așa cum nu întâmplător meșterii de la Hurez — au fost pictați pe latura de nord a zidului vestic al pridvorului, destinat reprezentării Raiului și nu pe cel sudic unde se înfățișează Judecata de Apoi.

34. Ghenadie al Rîmnicului, *Iconografia. Arta de a zugrăvi templele și icoanele bisericesti*, București, 1891.

35. T. Voinescu, op. cit., p. 16: «...zugravul a ilustrat atît la Filipeștii de Pădure, cît și la Măgureni un Vir dolorum (Pietă)». Mulțumim încă o dată lui Alexandru Efremov care a avut bunăvoința să ne atragă atenția asupra corectei denumiri.

36. *Ibidem*, foto-text.

37. Corina Popa, Dumitru Năstase, op. cit., p. 21.

păzitorul de moarte năpraznică³⁸. Și acest registru se deosebește de cele pictate anterior la Măgureni sau la Rm. Sărat în compunerea și proporționarea siluetelor, în atributele sfinților și mai ales în redarea atitudinilor și drapajului³⁹. Mari diferențe în cadrul aceluiași registru se pot observa la Bordești între reprezentarea Sfinților militari și a celorlalți — între Sfântul Gheorghe spre exemplu și Sfântul Ioan.

După un bandou cu medalioane de sfinți urmau în abside scene din Minunile și Patimile lui Iisus, la sud Cina cea de Taină, Învierea lui Lazăr, Intrarea în Ierusalim și poate Ruga de pe Munte, compuse toate după descrierile Evangheliei lui Ioan, capitolele XI, XVIII⁴⁰. La nord nu se mai păstrează decât fragmentele unei scene, poate Iisus la Ana și Caiafa sau Iisus la Pilat.

Scenele, de mici dimensiuni⁴¹ respectă riguros textul Evangheliei, numărul mare de personaje bine individualizate în scenă, dar uneori reluate de la o scenă la alta, compunerea și mai ales proporțiile lor amintesc activitatea de traducător⁴² a lui Pîrvu Mutu și implicit trădează influența miniaturilor sau ilustrațiilor de carte.

În timpanul de vest al naosului, Adormirea Maicii Domnului reia, cu schimbări ne semnificative, grupuri de personaje din intrarea în Ierusalim. Scena este încadrată de doi melozi, spre nord se recunoaște Sf. Teofan, iar în partea superioară pe întreg spațiul, acum parțial acoperit, de un arc dublou ulterior, se desfășura Răstignirea.

Între cele trei arcade sînt pictați ca stilpnici Sfinții Vasile și Sava. Tot aici remarcăm bogăția și varietatea motivelor vegetale ce îmbracă arhivoltele arcadeilor, motive cu totul altele decât cele de pe abside sau din altar. Schimbarea lor este gîndită ca o continuare măiastră a decorației sculptate a coloanelor.

În pronaos, registrul inferior este ocupat pe laturile de nord și vest de tabloul votiv, parțial aflat acum în colecția Muzeului de Artă al R. S. România⁴³. Erau reprezentați la vest jupînița Iilina, Mănăilă căpitanul cu copiii: Radu, Șerban, Ștefan⁴⁴, Răducanu și Maria, apoi jupîn Ioniță și jupînița Tudora și copiii Constantin și Maria. La nord, deasupra ușii către scara clopotniței Sf. Sisoe, apoi Constantin Voievod și D-na Stana⁴⁵ în glaful ferestrei Mucenița Iulita și Sf. Chiric și în sfirșit Șerban Voievod, iar spre est Sf. Nicolae mare arhiereu.

Familia căpitanului Mănăilă nefiind prea numeroasă, pe latura de sud a pronaosului au fost reprezentați sfinții Eftimie, Gherasim, Macarie și Cuv. Paraschiva.

În timpanele arcurilor mari sînt înscrise pe fiecare parte sinoade ecumenice, cîte două completate cu Ridicarea Crucii. În părțile superioare scenele sînt deteriorate, se mai poate distinge într-un clișeu executat la Muzeul de Artă al Republicii Socialiste România, o foarte frumoasă Bunăvestire, scenă ce se repetă apoi între cele ale Imnului Acatist ce decorează intradosul arcurilor și din care se conservă parțial Bunăvestire, Vizitația și Închinarea Magilor, toate vădind influențe apusene.

Pictura pridvorului atît de bogată la celelalte biserici pictate de Pîrvu Mutu⁴⁶ a fost distrusă în mare parte, la Bordești, cu ocazia unei refaceri a zidurilor⁴⁷. Se conservă pe zidul de est, la nord, Ierusalimul Ceresc în compunerea obișnuită — un detaliu cu Fecioarele nebune — și la sud cu totul asemănătoare scenei de la Fundenii Doamnei, Judecata de Apoi.

38. Sf. Cristofor nu apare în pictura celorlalte biserici pictate de Pîrvu Mutu.

39. Pentru comparații vezi reproduceri și discutarea iconografiei generale la T. Voinescu, *op. cit.*, p. 17. 40. *Biblia*, București, 1968.

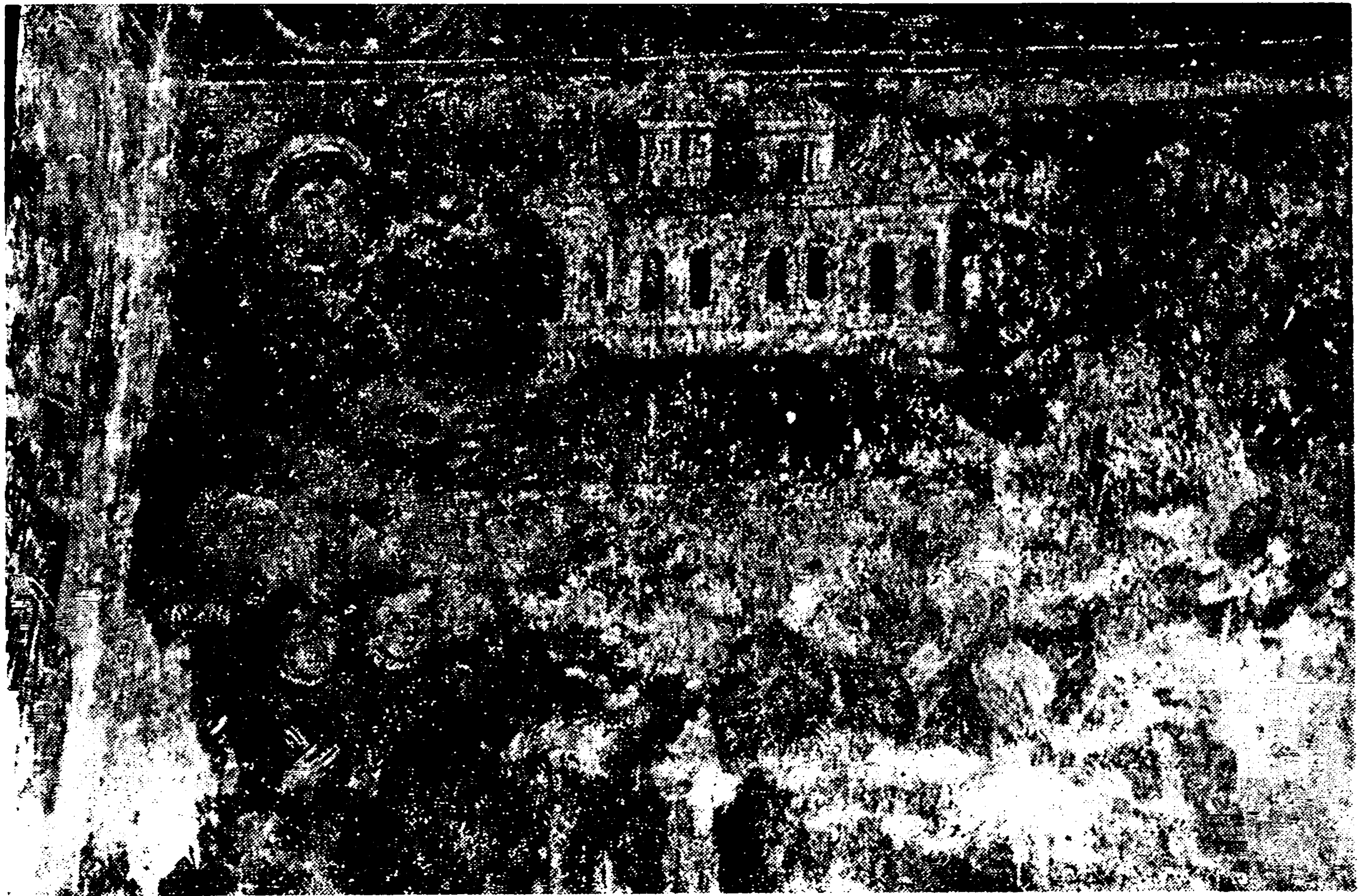
41. Corina Popa, Dumitru Năstase, *op. cit.*, p. 21. 42. C. Bobulescu, *op. cit.*, p. 27.

43. Au fost extrase numai personajele mature. Copiii au rămas pe peretele de sud-vest al pronaosului. 44. Vezi nota 4 (Șerban polcovnicul și Ștefan căpitanul).

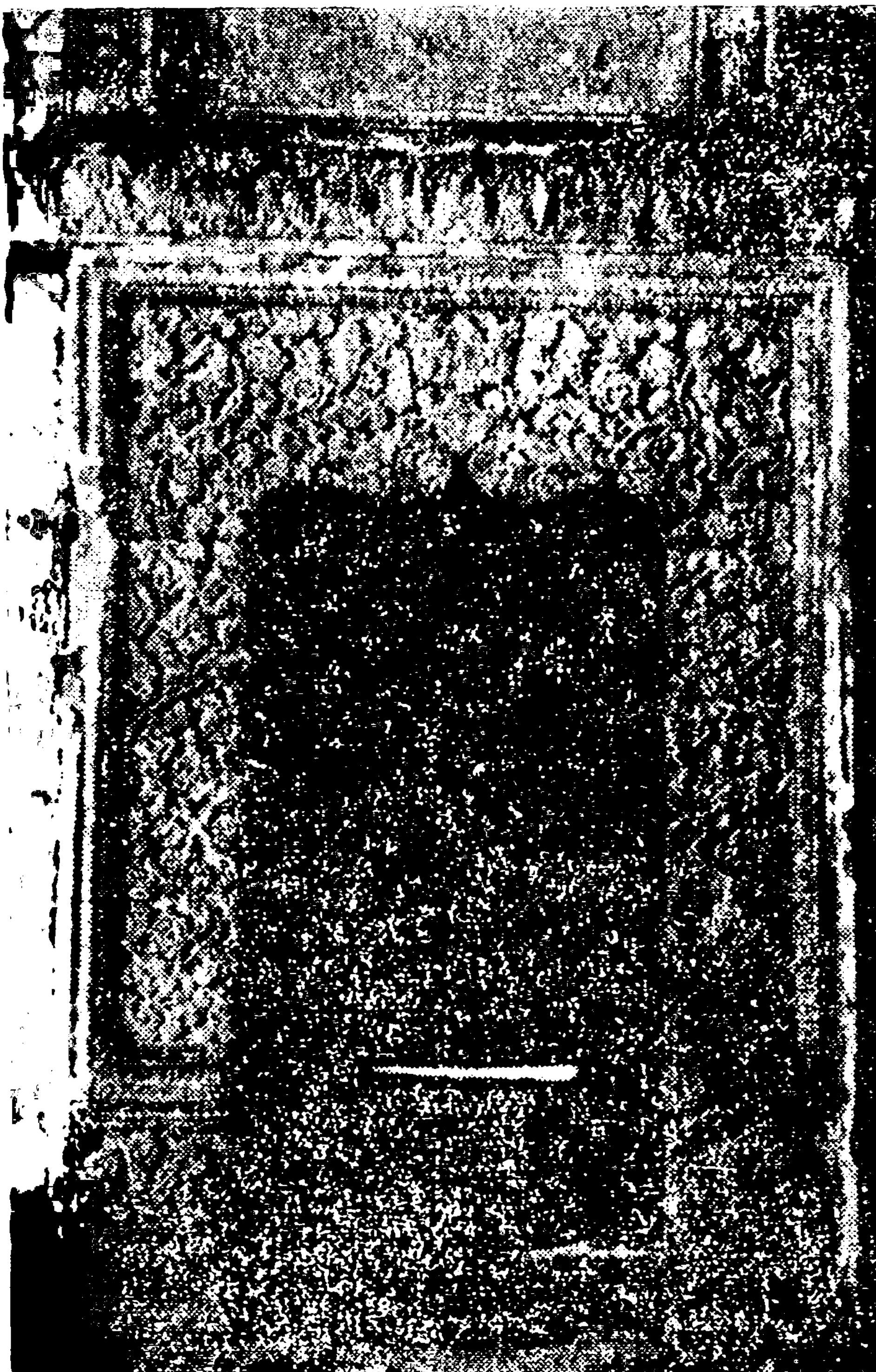
45. V. Drăghiceanu, *Inscripții*, *op. cit.*, p. 48, citea Maria respectînd adevărul istoric (Radu Popescu, *Istoriile domnilor Țării Românești*, București, 1963, p. 190 ș.u.) și nu scrissele pictorului.

46. C. Bobulescu, *Lăutari și hori în pictura bisericilor noastre*, București, 1940; Teodora Voinescu, *op. cit.*, p. 18; *Istoria Artelor Plastice*, *op. cit.*, p. 67.

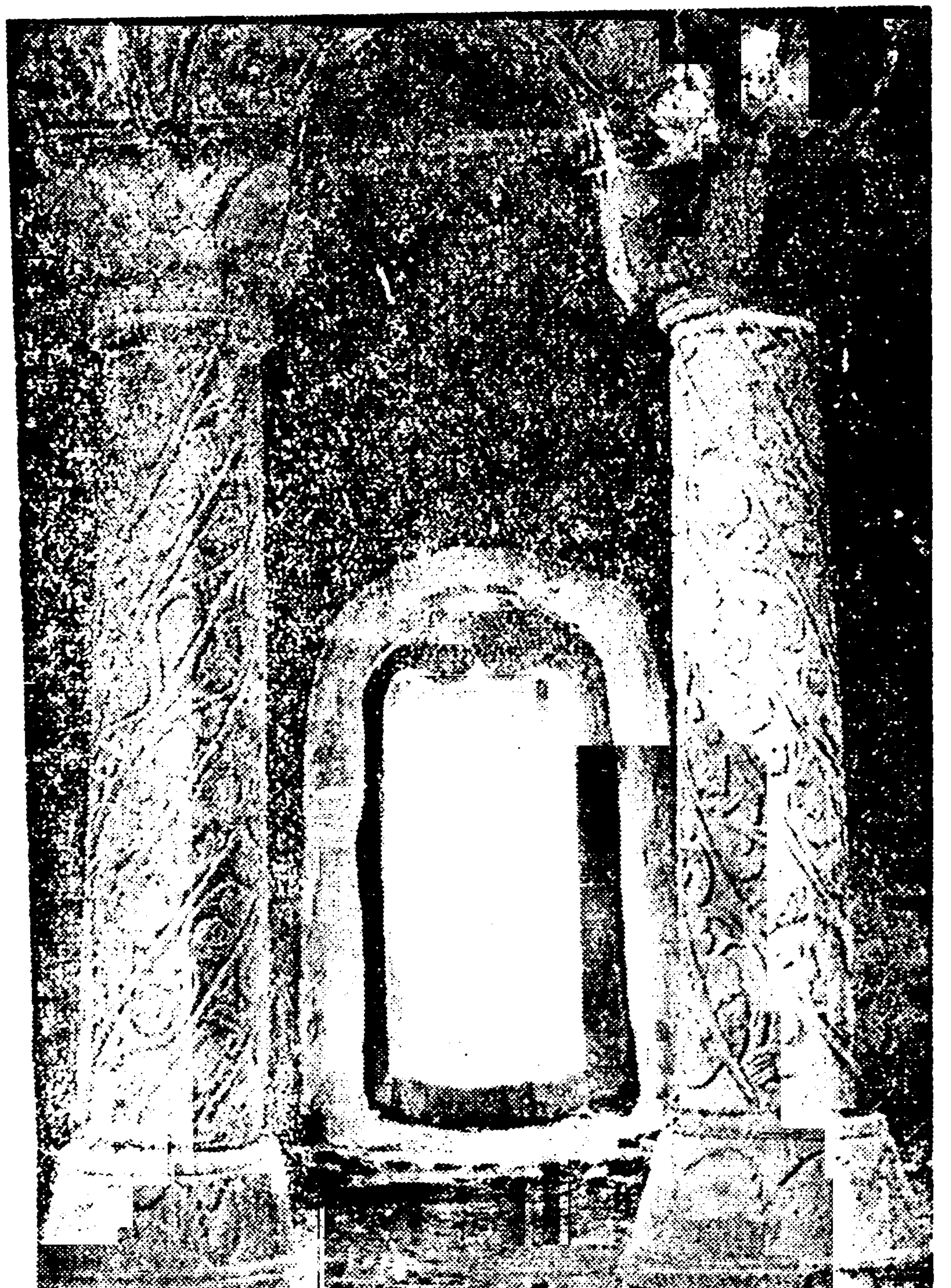
47. V. Drăghiceanu, Gh. Pișculescu, *op. cit.*, p. 63 «...anul 1846 cînd s-a refăcut în întregime și pridvorul...». În cursul cercetărilor noastre am surprins data 1803, pe o cărămidă încastreată — pe lat — în zidul de nord-vest al pridvorului.

Tabloul votiv : biserica și ctitorii ei

Coloane interioare

Portalul bisericii

Sfinia Cruce și împăratul slavei (la
proscomidie)

Zugravii Pirvu Mutu și Radu

Închinarea magilor, pictură din pronaos

Intrarea în Ierusalim, pictură în absida de sud

Sfinții : Dimitrie, Nestor, Procopie, Platon

Evangelhia greco-română, pagină de titlu

Pe parcursul prezentării iconografiei am încercat să atragem atenția asupra unora dintre diferențele de manieră ce interveneau între diferitele scene, în special, între reprezentările sfinților din primele registre în altar și naos și scenele de mai mici dimensiuni ale Minunilor, Imnului Acatist sau ale Sinoadelor. Dar și în cadrul aceluiași registru, există diferențe vizibile. De la construirea personajului — o seamă de stîngăcii pot fi întîlnite în diferite zone ale ansamblului pictat: desenul curios al mâinilor sfinților Nestor, Procopie și Gheorghe se regăsește în pronaos la sfîntul Eftimie sau, în glaful ferestrei, la sfîntul Chiric.

Inabilităților compoziționale sau de desen li se alătură deja menționatele diferențieri între tipurile de drapaj: de o parte amintind pe Sfînta Marina de la Măgureni se pot așeza Antonie cel Mare, Ioan, Maria, Cuv. Paraschiva, în cealaltă Sf. Dimitrie, Procopie, Gherasim, Eftimie...

Chiar între figurile sfinților putem descifra execuții deosebite, în special în medalioane asemănătoare arhanghelului Mihail (amplasat deasupra ușii de intrare) — care, deși nu pare posibil, nu credem că a fost pictat de Pîrvu Mutu.

Analizînd scenele pictate în mod cert de Pîrvu Mutu la monumentele cunoscute, descoperim formația și preferințele sale. Sub influența foarte pregnantă a gravurilor occidentale, a manuscriselor și tipăriturilor — al căror traducător a devenit în călugărie⁴⁸ — dar mai ales a picturii de icoane (nu trebuie să uităm autoportretele cu icoane de la Filipeștii de Pădure și Măgureni și faptul că la Bordești el pictase icoanele tîmplei)⁴⁹, Pîrvu Mutu ocolește registrele de mari dimensiuni. În fiecare dintre ctitoriile amintite, sfinții așezați în această zonă sînt reprezentanți altfel, cu alte atribute și indicați prin o ortografie diferită.

Și dacă, nu credem întru totul — în funcție de locul important ocupat de acest registru în decorarea bisericii — că el nu a fost executat de Pîrvu Mutu, putem considera că aportul său a fost foarte scăzut.

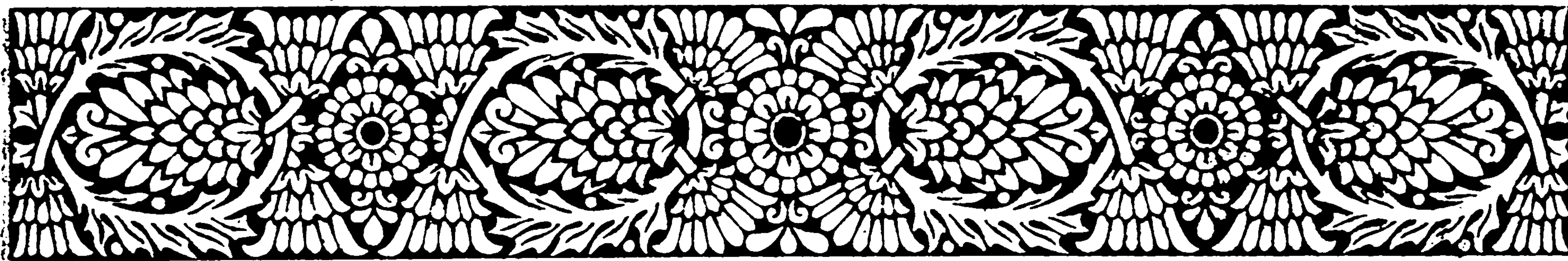
El a permis chiar lui Radu să picteze pînă și fețe de sfinți dovedindu-ne astfel că acest Radu Zugravu nu i-a fost un simplu ucenic ci colaborator asemeni zugravului pictat la Măgureni. Acestui Radu îi aparțin deci cu certitudine parte din sfinții militari, heruvimii și cîteva dintre medalioanele de sfinți iar din pronaos sfinții Eftimie, Iulita, și Chiric, Sf. Gherasim, arhanghelul Mihail, adică o bună parte din picturile extrase din biserica din Bordești, aflate acum în colecția Muzeului de Artă al R. S. România și atribuite lui Pîrvu Mutu Zugravu.

Mircea ILIESCU

48. Vezi nota 42 și V. Drăguț, V. Florescu, D. Grigorescu, M. Mihalache, *op. cit.*, p. 90.

49. V. Drăghiceanu, Gh. Pișculescu, *op. cit.*, p. 67, menționează trei dintre icoanele împărătești. Tot trei icoane împărătești pictate și semnate de Pîrvu Mutu (1707) se găsesc în depozitul bisericii din Berceni (N. I. Simache, *Trei picturi necunoscute de Pîrvu Mutu*, în «Revista muzeelor», V, 1968, nr. 6, p. 560).

• D O C U M E N T A R E •

ECLEZIOLOGIE ȘI ECUMENISM ÎN OPERA PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN (Partea I — Ecleziologia)

Originea gândirii ecleziologice și ecumeniste a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian. — Serghie Bulgakov, ca să arate imposibilitatea de a cunoaște exact ființa și esența Bisericii Ortodoxe doar pe cale conceptuală, a folosit evenimentul chemării Sfinților Apostoli, relatat de Sfântul Evanghelist Ioan (I, 44—50), când Apostolul Filip i-a zis lui Natanail, care se îndoia că a venit Mesia: *Vino și vezi!*, spre a ne arăta astfel că adevărata cunoaștere a Bisericii este cea experimentală, prin trăirea în ea și cu ea: «Vino și vezi!», nu putem înțelege Biserica decît prin experiență, prin har, participînd la viața ei¹. Numai trăind în Biserică poți ști ce este Biserica, iar cunoașterea nu mai este o operație de definiție logică, ci una de experiență. Actul gândirii este, deci, o rezultată a trăirii sau o concomitență.

În nici un alt caz nu se poate aplica cu mai deplin succes această metodă, ca în cazul cunoașterii gândirii ecleziologice și ecumeniste a Prea Fericitului Patriarh Justinian al Bisericii Ortodoxe Române, pentru că aceasta izvorăște din însăși viața și activitatea sa definită teoretic în torentul dinamicii sale spirituale.

Psihologia, sociologia, unele mărturii autobiografice și în special istoria Bisericii Ortodoxe Române din ultimii treizeci de ani legată indestructibil de personalitatea sa, sînt factorii obiectivi incontestabili și izvoarele cele mai prețioase care facilitează înțelegerea acestei gândiri, exprimate totdeauna în acțiuni concrete. Prea Fericitul Patriarh Justinian s-a impus cu personalitatea sa echilibrată, activă și creatoare. Dotat cu o intuiție penetrantă a realității, cu o percepție și distincție clară a scopurilor, cu simțul profund al istoriei și mai ales al viitorului, cu un solidarism colectiv perfect și cu o viziune de perspectivă universală, Prea Fericitul Patriarh Justinian s-a dăruit vieții noastre bisericești și a obținut înfăptuiri remarcabile.

Dacă eul propriu are energii sufletești specifice care constituie temperamentul, caracterul se formează prin cultivarea și educarea acestor energii prin muncă. Conștient de această energie, Prea Fericitul Patriarh Justinian se autocaracterizează lapidar, astfel: «Recunosc că sînt un caracter eminentemente practic, unde cuvîntul se transpune prin fapta palpabilă și nu prin stil sau artificiu literar. Aparțin, deci,

1. S. Bulgakov, *L'Orthodoxie*, col. «Les Religions», Felix Alcan, Paris, 1932, p. 4.

grupului de oameni la care gândul se exprimă prin acțiune...»². Practicismul, activismul le-a dobândit în familie și în viața satului în care și-a format personalitatea, timp de douăzeci și doi de ani. Natura, relieful, societatea cu structurile ei fundamentale: cultura, istoria locală, nevoile economice, lupta pentru existență, idealul colectiv, conștiința socială locală și conștiința istorică națională și-au impregnat adânc caracteristicile în sufletul de o mare plasticitate al copilăriei și adolescenței Prea Fericitului Patriarh Justinian. Această interferență dintre energiile eului individual cu divinitatea, natura și mediul social complex, cu conținutul lui de cultură spirituală și materială sînt admirabil exprimate de Prea Fericirea Sa, prin imagini plastice din viața satului de odinioară: «La războiul în care se țese viața omului lucrează trei muncitori: Dumnezeu, omul și mediul înconjurător. Dumnezeu dă baza, urzeala însăși, iar omul țese sub influența oamenilor din jurul său modelele care-i convin...»³.

Așadar viața este o artă în care frumosul poartă pecetea acestor interferențe fundamentale, unde omul, ca agent principal, imprimă modelul creat de propria personalitate. Energia omului nu este numai cumulativă, absorbantă, ci este reproductiv-creatoare. Procesul acesta este comun naturii și oamenilor. Viața insului în familie și în colectivitatea umană se integrează în acest proces.

Într-o astfel de intercomuniune de viață și de muncă s-a precizat și s-a cristalizat o dominantă a caracterului Prea Fericitului Patriarh Justinian: voința de a face, de a înfăptui, un fel de neastîmpăr creator, care va rămîne trăsătura fundamentală a personalității sale. Bucuria actului creator împlinit a fost cel mai puternic stimulent în activitatea de totdeauna a Prea Fericirii Sale și niciodată gândirea sa nu s-a disociat de acțiune. «Eu nu sînt omul vorbelor, iar dacă am vreo mulțumire în viață, atunci aceasta izvorăște din priveliștea roadelor muncii prestate cu sudoare»⁴.

Armonizarea intereselor personale cu cele obștești, subordonarea eului propriu unității organice, întrepătrunderea între scopurile personale și cele general-sociale, valorificarea supremă a scopurilor generale, ca unități valabile pentru promovarea și omogenizarea superioară a activităților sînt structuri cu un deosebit relief în întreaga activitate bisericească a Prea Fericitului Patriarh Justinian. Unitatea, unitatea, generalitatea și universalitatea vor forma structurile logice și spirituale în care se va desfășura acțiunea sa creatoare.

Profundul său umanism este de autentică sursă țărănească, românească. Poate că în nici un alt mediu spiritual nu a înflorit și nu s-a dezvoltat un umanism original ca în satul românesc, ca unitate perfectă familială, în care pluralitatea individuală nu a fost decît o formă a dinamicii și dialecticii unitive spirituale. Identificarea individuală cu totalitatea colectivului, primatul interesului general au dobîndit în conștiința Prea Fericitului Patriarh Justinian forma unui imperativ categoric: «... principiul care mă călăuzește este acela că în lupta pentru binele obștesc vorba «nu se poate» nu găsește loc în vocabular»⁵.

Energia sa și principiul ca unul să se dăruiască pentru toți și toți pentru unul au fost dezvoltate în tinerețea sa⁶.

Experiența aceasta a vieții colective, ca unitate de gândire, simțire și acțiune este tot o experiență sătească. Acest sentiment profund social și-a găsit o consacrare specifică în creștinism. «... Originea ideii cooperatiste n-a fost decît creștinismul (...). Creștinismul primelor timpuri a cultivat în sufletul popoarelor respectul

2. *Apostolat social*, II, p. 51.

3. *Ibidem*, I, p. 166.

4. *Ibidem*, III, p. 51.

5. *Ibidem*.

6. *Ibidem*, I, p. 98.

ordinei, morala și dreptatea socială»⁷. Prea Fericirea Sa a elaborat și o fundamentare teologică a cooperării, a colaborării: «În creștinism se solidarizează Dumnezeu cu omul pentru a stabili acea armonie sfântă ce se simte între tată și fiu și pe care noi o numim religie. Este aci o acțiune de colaborare. Creștinul vrea să fie aproape de Creatorul său, crede în ajutorul Lui și se roagă; Dumnezeu vrea să mintuiască credinciosul, îl iubește și se sacrifică pentru el, în persoana lui Iisus Hristos. «El, Unul, pentru toți», achitând prin aceasta datoria păcatului primilor oameni, ce se transmisese întregului neam omenesc...»⁸.

Teologia solidarizării este una din fațetele teologiei slujirii, pentru că Dumnezeu nu este numai stăpîn, ci este și slujitor al omului, prin Fiul Său, Iisus Hristos, care a realizat principiul suprem de viață *unul pentru toți*. În perspectiva creștină, cooperarea sau slujirea, lucrarea laolaltă, dobîndește o factură sau o structură cu totul nouă: din luptă pentru viață se transformă în unire pentru viață. Lupta pentru viață îi ridică pe oameni unii împotriva altora, dar unirea pentru viață își are obîrșia în dragoste, în dăruire și în conștiința coresponsabilității. De aceea, chiar din vremea preoției, Prea Fericirea Sa vorbea de acest principiu: «nu lupta pentru viață, ci unirea pentru viață, este principiul creștin»⁹.

Aceste principii vor constitui coordonatele generale ale activității sale ca patriarh și acum nu mai constituie nici o surpriză pentru nimeni că Prea Fericirea Sa a inclus în tematica sa ecleziologică tema credinciosului integral, care gîndește, crede, muncește, trăiește și se dezvoltă numai în perspectiva unitivă. Tema muncii și a muncii creatoare colective au constituit obiective fundamentale sociale și ecleziologice, care se oglindesc luminos în pastoralele și în cuvîntările sale.

Dar dincolo de aceste trăsături temperamental-caracterologice, se situează, în centrul vieții sale psihice, credința religioasă și desăvîrșirea ei în sacerdoțiu și în arhierie. Credința sa este tot un fenomen ereditar: «... credința pe care mi-o picurase în suflet, încă din leagăn, maica mea»¹⁰. Această credință nu se rezema pe un sistem de conformism, ci își avea rădăcini adînci într-un arbore genealogic preoțesc cu vitalitate de veacuri și cu înfăptuiri deosebite. Generațiile de preoți care l-au precedat, cu faptele lor, au constituit exemple de credință în Dumnezeu și de dragoste față de neam și țară. Acestea au avut un rol hotărîtor în orientarea sa de mai tîrziu, pentru că, germinînd în subconștient, s-au transformat într-o triadă unitară: credința în Dumnezeu, unită cu dragostea de neam și de patrie, care vor rămîne punctele cardinale ale concepției sale de viață. Cu imaginația înflăcărată de trecutul eroic al unor strămoși preoți, datorită cultului evlavioasei sale mame pentru acești strămoși, aspirațiile de viitor dobîndesc un caracter de vis bine conturat și precizat: visul nobil al preoției, dar al unei preoții vitejești, creatoare. La 30 de ani de la hirotonirea în preot, evocă aceste amintiri: «Preoția mea a fost visul sfînt al mamei mele, și primii pași pe drumul adevăratei înțelegeri a slujirii lui Dumnezeu printre oameni i-am făcut sub călăuzirea ei curată și evlavioasă. Am avut prilejul rar să respir în casa părinților mei duhul unui creștinism autentic întemeiat pe faptele iubirii lui Dumnezeu și a aproapelui. Mireasma acestui duh din căminul copilăriei mele, moștenit de la bunicii, moșii și strămoșii mei, vrednici slujitori ai Bisericii și Patriei — pomeniți totdeauna la mari praznice de credincioasa mea mamă — cu evocări despre trecutul lor religios și patriotic, — nu s-a dezlipit de mine niciodată!»¹¹.

7. *Ibidem*, p. 118.
p. 60. Vezi și vol. XI, p. 33.

8. *Ibidem*, p. 121—122.
11. *Ibidem*, V, p. 274.

9. *Ibidem*, p. 122.

10. *Ibidem*, IV,

Dacă visul preoției și dragostea de aproapele, omenia, își au originea în sufletul familiei sale, marile valori morale le-a însușit atât din Biserică, cât și din sufletul poporului român.

Într-adevăr, în gândirea și activitatea Prea Fericitului Patriarh Justinian, altarul Bisericii strămoșești s-a identificat cu altarul speranțelor poporului și slujirea lui Dumnezeu s-a transformat în slujirea omului, a poporului, slujire corespunzătoare ipostasei teandrice a lui Hristos.

Subliniind de nenumărate ori că Biserica nu poate să vieze în planul social fără preoție: «Preoția este condiția existenței Bisericii, stilul și puterea ei»¹², Prea Fericirea Sa arată că tipul preoției autentice l-a realizat Sfântul Vasile cel Mare, inspiratorul și modelul desăvârșit al inițiativelor sale preoțești și al aplicării teologiei mântuirii la viața socială: «Sfântul Vasile cel Mare a inspirat în mare măsură inițiativa mea preoțești și lui îi datorez orientarea mea către «apostolatul social»¹³. Această orientare și-a găsit expresia în teologia slujirii, adică a creștinismului pentru viață. Ideea este reluată astfel: «Sfinții Grigore și Vasile n-au scăpat din vedere că creștinismul este învățătură pentru viață și nu pentru speculații în școli. De la Sfântul Vasile, arhiepiscopul Cezareei Capadociei răsar primele azile și spitale, în care gustă ușurarea și sărăcimea și infirmii apăsați de greul și nenorocirile vieții. De aceea, când moare Sfântul Vasile, îl plâng și creștinii și necreștinii»¹⁴.

Pragmatismul creștin, față de speculațiile pur teologice, are avantajul că verifică adevărul și trăinicia unei idei în acțiune, prin faptă. Acest gen de pragmatism își are originea în opera scrierilor Sfântului Vasile cel Mare, care a definit cunoașterea creștină ca *gîndire-acțiune*, idee preluată și aplicată cu atîta amploare de însuși Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian.

Prioritatea acțiunii este conformă cu doctrina teandrică, deoarece Hristos-îtrupat a fost Hristos al acțiunii concrete: «Să nu uităm cumva că Iisus a fost meșteșugar... mai înainte de a fi fost făuritor de suflete...»¹⁵. Cuvîntul-îtrupat și-a manifestat dumnezeirea prin acțiune, a devenit «gîndire-acțiune», într-o lume care avea nevoie de slujirea dumnezeiască. Apostolatul social este apostolatul testamentar.

Cînd Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române l-a omagiat pe Prea Fericitul Patriarh Justinian, la un deceniu de activitate, Prea Fericirea Sa spunea: «Doctrina «apostolatului social» s-a născut din integrarea mea în realitățile vieții bisericești și naționale a poporului nostru (...); am conștița împăcată că am condus-o fără nici o știrbire în tezaurul ei doctrinar»¹⁶. Integrarea s-a efectuat din clipa preoțirii, dar a devenit exhaustiv operantă pe plan obștesc bisericesc de la hirotonia Prea Fericirii Sale ca arhieru, apoi mitropolit și patriarh. În viziunea sa, «arhieruul lui Hristos trebuie să fie mîngîietor și susținător a mii de suflete de suferinzi, nevoiași și năpăstuiți ai vieții acesteia de pe pămînt...»¹⁷. «Biserica este a lui Dumnezeu, dar și a poporului. Este a lui Dumnezeu fiindcă El a întemeiat-o prin Fiul Său cel sfînt. Dar Biserica este și a poporului, fiindcă slujitorii ei sînt chemați să-l lumineze, să-l mîngîie și să-l povățuiască. În slujba poporului sînt chemați să stea și spre fericirea lui sînt chemați să se ostenească»¹⁸. Sfînta Treime prezintă chipul desăvârșit al Bisericii vii, al sistemului relațional social și al mîntuirii integrale, pentru că Iisus Hristos este «Dumnezeu pămîntesc» și «om ceresc». Deci structura omeniformă este integrată în actul mîntuirii, fie că este vorba de individ sau de societate, ca mod specific al existenței umane. Biserica are o func-

12. *Ibidem*, p. 276—277.13. *Ibidem*, p. 278.14. *Ibidem*, I, p. 154.15. *Ibidem*, p. 159.16. *Ibidem*, VII, p. 8.17. *Ibidem*, III, p. 22.18. *Ibidem*, p. 72.

ție integrativă, iar valorile sale duhovnicești-morale nu pot fi separate de aspectul somatic și social al existenței omului. Ierarhii sînt «slujitori ai lui Dumnezeu puși în slujba oamenilor, fapțurile sale»¹⁹.

Așadar, Biserica este pentru credincioși și nu invers: «Biserica este tot mai mult chemată — de vremuri și de oameni — să purifice, să înnoiască și să înobileze viața omenească, să aducă în viața socială și în viața poporului duhul păcii și al înfrățirii, duhul servirii și al jertfelniciei, propovăduind dreptatea și omenia tuturor, muncă pașnică, cinste, ordine... Să ieșim din zidurile bisericii văzute și să mergem în largul vieții și să lucrăm în adîncul ei spre bogată rodire. Obiectul misiunii noastre este omul, temelia patriei și a societății... În fiecare om sălășluiește o lume, o patrie, o umanitate»²⁰.

Funcția integrativă a Bisericii constă tocmai în această cuprindere a tuturor valorilor creștine, pe care le încorporează și le pătrunde spre a le da o structură unitiv-organică. Prea Fericitul Patriarh Justinian expune astfel această idee: «...Misiunea Bisericii lui Hristos este să nu divizeze viața și pe oameni între ei înșiși, ci să confere un sens divin intereselor pămîntești, armonizînd pe om cu el însuși și cu semenii săi. Hristos a propovăduit unirea tuturor oamenilor, fără nici o deosebire de rasă sau neam în marea frățietate a familiei creștine universale»²¹. Hristos teandric a întrupat în sine întreaga umanitate, astfel încît slujirea lui și, implicit, a Bisericii este deschisă iar creștinul nu este frate numai al creștinului, ci al oricărui om, pentru că orice ins poartă în el chipul lui Dumnezeu. Iubirea nu mai caută nici la fața etnică, nici la apartenența religioasă, nici la conținutul culturii, ci la omul pur, în umanitatea lui integrală.

«Am așezat la temelia slujirii mele arhipăstorești două principii. Cel dintîi privește proba de foc a oricărei doctrine religioase, căci adevărul unei credințe și puterea ei binefăcătoare se verifică prin sporul de libertate și de prețuire a demnității umane, pe care le aduce în lume, ca o prelungire a înțelepciunii divine și ca un răspuns la sacrificiul lui Dumnezeu pentru creaturile Sale. Al doilea privește dinamismul Bisericii creștine, potrivit căruia așezămîntul dumnezeiesc întemeiat pentru mîntuirea pămîntenilor nu trebuie să cunoască încremenirea sau împietrirea în simple formule ritualistice, — sensul menirii sale fiind acela de a cultiva virtuțile morale și de a spori puterile creatoare din adîncul sufletesc al oamenilor»²².

Astfel, înțelegem perfect îndemnul Prea Fericitului Patriarh Justinian ca sacerdoțiu să iasă dintre zidurile bisericii văzute și să meargă în largul vieții și mai cu seamă să nu rezume unilateral lucrarea mîntuirii numai la formele statice, ritualistice, ci să asimileze energiile harului creator al Bisericii, promovînd în sufletele credincioșilor virtuțile morale și sporindu-le energiile creatoare. În acest chip, Prea Fericitul Sa elaborează o teologie nouă a sfințirii actului creator, a spiritului uman ale cărui potențe sînt infinite și pe care le actualizează Sfîntul Duh: «Prin Sfîntul Duh tot sufletul viază», cîntă Biserica. Conceptul de Biserică se lărgește. Crucea de pe Golgota are patru brațe, cu semnificația cosmică a celor patru puncte cardinale ale cosmosului fizic și ale celui uman, iar punctul ei de intersecție, Biserica lui Hristos, unește cerul cu pămîntul, în sensul de întrepătrundere a vieții divine cu cea umană. Această confluență, Biserica lui Hristos, este veșnic actuală, interpenetrarea Duhului Sfînt cu chipul lui Dumnezeu din credincios, într-o înnoire perpetuă. Biserica nu este un tezaur arheologic. Credinciosul și natura se înnoiesc continuu. Aceasta este și structura înnoitoare a Bisericii lui Hristos. Nici o formă

19. *Ibidem*, p. 77.20. *Ibidem*, p. 77—78.21. *Ibidem*, p. 129.22. *Ibidem*, VII, p. 7.

de viață nu este statică. Spiritul este libertate și pentru libertatea creatoare a venit Fiul lui Dumnezeu, iar Sfântul Apostol Pavel îndeamnă pe creștini: «Duhul să nu-l stingeți».

Lucrarea Duhului se vedește, în special, în înnoirea firii, a vieții și mai ales a formelor de viață socială; lucrările sînt complexe, dar unitatea nu este știrbită.

Biserica însăși are o structură social-sinodală și tema aceasta constituie un original aport al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian în eclezologia ortodoxă: «Biserica va rămîne a poporului și va sluji numai lui»²³.

Fenomenele vieții sociale nu pot fi net separate de fenomenele spirituale ale credinciosului, căci unitatea organică a ființei umane și unitatea ei în organismul social nu pot fi disociate, despărțite. De aceea, poziția Bisericii este precisă: nici nu se suprapune statului, nici nu se substituie lui, dar nici nu se izolează, ci doctrina ei, valorile ei constante sînt coordonate cu valorile pe care le promovează statul, în interesul oamenilor, pentru prosperarea lor. Prea Fericirea Sa are o concepție integrală despre mîntuire, în sensul că trebuie mîntuit și trupul, nu numai sufletul, ceea ce este în deplină concordanță cu teologia mîntuirii. Biserica nu sfințește numai sufletul, ci pe credinciosul întreg, și timpul său și natura și hrana și toate actele fundamentale legate de viața socială. Reactualizarea mesajului social al Evangheliei promovat de sfinții părinți capadocieni și antiohieni a fost un răspuns necesar la problemele vremii noastre: «Chemarea mea pentru adîncirea laturii sociale a mesajului evanghelic și întruparea lui în viața noastră de toate zilele trebuie considerată prin urmare nu ca o noutate teologică ci ca o dezgropare a unor comori vechi, părăsite și uitate între scoarțele Sfintei Scripturi și ale Sfintei Tradiții»²⁴.

Actualizarea acestor preocupări a fost și o necesitate a vremii. Niciodată ca în ultimele decenii, slujitorii Bisericii creștine n-au fost confrunțați de problema de vitale, care să pună în cumpănă însăși valoarea învățăturilor evanghelice pentru organizarea unui mod de existență umană, întemeiată pe principiul egalei îndreptățiri a tuturor oamenilor la bunăstare și fericire.

Transformările sociale petrecute în lumea întreagă în ultimele decenii, eliberarea popoarelor coloniale subjugate de secole, dorința de eliminare a războiului, ca mijloc de rezolvare a diferendelor internaționale, iată probleme pentru care Bisericile creștine au trebuit să dea răspunsuri limpezi și hotărîte, verificîndu-se prin aceasta atît doctrina cît și practica lor în viață.

«Bisericile Ortodoxe — prin căpeteniile și slujitorii lor au înțeles deopotrivă spiritul vremii și, orientîndu-se pe bune și drepte temeuri doctrinare — au fost alături de lupta popoarelor pentru pîine și dreptate, pentru libertate și pace»²⁵.

Biserica lui Hristos este împotriva oricărei robii sau stăpînii; este Biserica dreptății, deci a respectului și valorificării integrale a drepturilor la viață ale fiecărui om și popor; este Biserica vieții, deci a pîinii, a hranei pentru toți oamenii și a păcii. Biserica este una prin pace; pacea este liturghia ei perpetuă, este structura unitivă a dragostei.

Atașamentul Prea Fericitului Patriarh Justinian față de statul nostru izvorăște din conștiința că acesta este un stat slujitor al poporului, ca și Biserica, slujitoarea credincioșilor în aspirațiile lor duhovnicești, în idealurile lor morale creștine. În anul 1963, într-o cuvîntare în Comitetul executiv al Conferinței Creștine pentru Pace a cărei sesiune s-a ținut la București, Prea Fericirea Sa dezvăluie cum și-a format conștiința slujirii Bisericii, a poporului, a păcii, cum a pus bazele românești ale

23. *Ibidem*, III, p. 128.

24. *Ibidem*, p. 53.

25. *Ibidem*, VIII, p. 56—57.

unei teologii ortodoxe a păcii și cum a ajuns la ideea și la înfăptuirea unui ecumenism local. «Sînteți oaspeții unui slujitor al Mîntuitorului Hristos care a căutat să facă din slujirea sa nu numai împlinirea îndatoririlor legate de activitatea cultică, ci și un mijloc binecuvîntat de a sluji poporului și credincioșilor pe care-i păstorea (...). Sînteți oaspeții unui slujitor care este veteran între luptătorii pentru pace, ai unui slujitor care, încă din 1935 a făcut parte din Comitetul național și internațional antifascist și pentru pace și care s-a bucurat nespuse de mult cînd fascismul a fost învins (...). În anul 1948, am fost între întîistătorii Bisericilor Ortodoxe care au elaborat și semnat la Moscova cel dintîi *Apel de pace către creștinii din toată lumea*.

Timp de 15 ani, împreună cu profesorii celor două institute teologice, ai seminariilor teologice și cu alți colaboratori ne-am străduit să creăm, prin revistele Bisericii noastre, o conștiință autentic-creștină față de problemele impuse de contemporaneitate (...), să precizăm o teologie ortodoxă față de problema păcii.

După ce am prezentat o teologie a păcii, străduința noastră a fost să o traducem în viață (...). Pentru acest motiv, noi am căutat să facem mai întîi pace la noi acasă și sîntem bucuroși să vă informăm că am ajuns să statornicim pace și armonie deplină cu toate celelalte culte din țara noastră, creștine și necreștine, constituind în mic, ceea ce ar trebui să fie pe dimensiuni mari, un adevărat ecumenism creștin, deosebit de activ în apărarea păcii»²⁶.

Din experiența pastorală, din doctrina evanghelică, din cunoașterea problemelor sociale, din tradiția familiei și a bisericii locale în care a păstorit ca preot, în gîndirea Prea Fericitului Patriarh Justinian s-a statornicit convingerea nezdruștinată că Hristos este pentru omul credincios, și pentru om în genere; că Biserica este legată prin slujirea ei harică de o comunitate locală, dar dimensiunea ei adevărată este ecumenică, extinzîndu-se de la Biserica națională, la cea universală, iar această unitate este dictată de însăși esența Bisericii creștine, pentru că Dumnezeu este părintele tuturor.

Întreaga sa slujire s-a centrat în acest ideal suprem. Pr. Prof. Cicerone Iordăchescu, din Iași, a intuit cu o rară pătrundere calitățile fundamentale ale personalității Prea Fericirii Sale, vorbind cu entuziasm de valoarea acestui tînăr ierarh, cu devotament pentru Biserică și cu o largă experiență pastorală. «Vigilent, dinamic, cu rară putere de sesizare a problemelor, mai ales cu caracter practic și social... Nu este un devotat de circumstanță, nici un credincios de poză. Îi stau la inimă treburile Bisericii și dragostea poporului din mijlocul căruia a ieșit. Stă cu dragoste în mijlocul amîndurora, viața religioasă nu trebuie să fie absentă la opera de reconstrucție a societății noi. Vlădica Justinian s-a angajat pe acest drum...»²⁷.

După treizeci de ani, se poate vedea că a fost drumul cel drept, drumul sacru.

Din Biserică, pentru Biserică, din popor, pentru popor: ale tale dintru ale tale; din viața lui Hristos, pentru viața credincioșilor.

ECLEZIOLOGIA

1. — **Ce este Biserica Ortodoxă.** — În gîndirea ecleziologică a Prea Fericitului Patriarh Justinian distingem trei aspecte bine conturate, cu conținut și convergență unitare: a) un aspect teologico-doctrinar, de origine evanghelică și tradițională; b) un aspect instituțional sau organic, care se referă la Biserica vizibilă, pămîn-

26. *Ibidem*, p. 150—151.

27. *Ibidem*, II, p. 9—10.

tească și c) un aspect social-istoric, în care ni se dezvăluie esența ei activă — spirituală, în legătură cu caracterul ei, cu esența ei teandrică, ce se realizează în slujire. Aceste trei aspecte corespund oarecum structurii tainice a Bisericii, izvo- rului ei primordial și plenar, care este Sfânta Treime. Principiul unității, în Sfânta Treime, este principiul conducător: Dumnezeu, Dumnezeu-Tatăl, care este unimea și unitatea ipostaselor Sfintei Treimi. Acest principiu triadic ne dă cheia dezlegării și înțelegerii celei mai dificile probleme a esenței și ființei Bisericii, care este Dum- nezeirea una. Biserica ni se revelează, deci, în esența ei, ca o comuniune de viață între Dumnezeu și credincios, așa cum a fost prefigurată în Eden, apoi realizată în comuniunea teandrică a lui Hristos și continuată în Sfântul Duh.

Mîntuirea se efectuează în Biserică, deoarece creștinii participă în Biserică la viața Dumnezeirii, participă la însăși natura divină, așa cum ne arată și Sfîn- tul Apostol Petru. Ideea fundamentală care rezumă această comuniune divino-uma- nă, această Biserică, adică *chinonia*, este *enteosia*, îndumnezeirea firii omenești, de naștere a unei noi făpturi. Fără această naștere continuă în Duhul Sfânt, fără această coborîre a Dumnezeirii la credincioși și fără această urcare a credincioși- lor la firea, la natura dumnezeiască nu poate fi înțeleasă Biserica.

Referindu-se la aspectul teologico-doctrinar al Bisericii Ortodoxe, Prea Ferici- tul Patriarh Justinian arată că structura tainică a Bisericii, caracterul ei unitiv constă în factorul, în funcția spirituală a credinței, care este act unitiv și cognitiv între Dumnezeu și credincios, între Dumnezeu care cheamă pe fiii săi și între cre- dincioșii care răspund, cunoscînd glasul lui Dumnezeu, adică adevărind realismul divin, prin actul unitiv care se cheamă Biserică, prin *teandricism* și *androticism*.

«Biserica Ortodoxă, păstrătoarea comorilor de învățătură și har dumnezeiesc — este hristocentrică pentru că Hristos însuși este capul ei, devenind în același timp centrul, scopul și desăvîrșirea tuturor fiilor ei, cum a arătat lămurit Sfântul Apostol Pavel că Hristos este capul Bisericii, Biserica este trupul lui Hristos, iar noi toți sîntem mădularele acestui trup» (Efes. I, 22; IV, 15; V, 23; Colos. I, 18; II, 19)²⁸. Esența ei este comuniunea, unitatea de viață dintre credincioși și Dom- nul nostru Iisus Hristos: «...Credința i-a adunat pe toți credincioșii într-o singură Biserică care-i împărtășește dintr-un singur potir. Ei formează o singură familie; nu numai între zidurile bisericii, ci și în viață: Și cînd zic «Biserică»..., mă gîn- desc la obștea întregii lumi creștine, ce crede în cuvîntul Evangheliei și are ca stăpîn pe Iisus Hristos»²⁹. Bisericile, în aspectul lor material și în diversitatea lor istorică nu constituie o unitate numerică, unitatea lor ține de veracitatea credin- ței, de mărturisirea autentică a lui Hristos. Astfel: «Pentru noi toți cei ce mărtu- risim pe Hristos Dumnezeu, Biserica noastră ortodoxă este o instituție divină, zi- dită de însuși Mîntuitorul, pe temelia trainică a unei învățături și a unor princi- pii, care nu s-au schimbat de-a lungul a aproape două mii de ani și nu se vor schimba pînă la sfîrșitul veacurilor.

Atitudinea Bisericii noastre față de feluritele probleme ridicate de viața pă- mîntească — viață care se găsește în permanentă transformare — nu este dictată de calcul sau interese de moment, ci de dogmele și canoanele ei, păstrate cu sfin- țenie de cînd au fost statornicite de Sfintele Sinoade și pînă azi. De aceea în- treaga activitate a Bisericii și a instituțiilor ei trebuie să se desfășoare pretutin- deni în cea mai deplină concordantă cu învățătura Evangheliei, cu dogmele și ca-

28. *Ibidem*, VII, p. 59.

29. *Ibidem*, I, p. 168.

noanele, care rămân unicul îndreptar de viață al slujitorilor și credincioșilor Bisericii noastre celei dreptmăritoare»³⁰.

«Unitatea credinței și a Bisericii a fost una din marile preocupări și străduințe ale apostolilor și ale urmașilor lor»³¹. După învățătura ortodoxă, unitatea Bisericii este intrinsecă, este unitatea teandrică a ipostasei lui Hristos, iar teandrismul nu admite nici o separare în trupul tainic al lui Hristos, căci trupul este o unitate funcțională a capului și a membrilor. Nimeni nu poate vorbi de un trup fără cap. De aceea în trupul istoric al Bisericii nu este admisibilă o substituție a capului — Hristos. «Biserica creștină a fost întemeiată de Domnul Dumnezeu și Mântuitorul nostru Iisus Hristos. El este capul Bisericii și o conduce cu mîna Sa nevăzută prin slujitorii Bisericii»³². În aceste condiții nu există o altă cale și un alt adevăr al Bisericii lui Hristos, decît El însuși.

Nimeni nu poate zidi pe altă temelie decît pe cea pusă de Hristos, adică pe trupul său tainic neîmpărțit și nedespărțit. Drumul lui Hristos este drumul vieții, al adevărului³³. Natura, esența hristocentrică a Bisericii Ortodoxe ne arată că Biserica este una și este absolut unică. Unicitatea Bisericii este identică cu unicitatea naturii divine, una în trei ipostasuri, una în lucrarea ei în lume. Prin aceasta, Biserica Ortodoxă se înfățișează ca unitatea indivizibilă dintre lumea văzută și cea nevăzută.

Cu acestea trecem la al doilea aspect al Bisericii, reliefat de Prea Fericitul Patriarh Justinian: aspectul instituțional-organic în structura ei pămîntească. Biserica-instituție are o structură: Dumnezeu, Hristos-omul, clerul și credincioșii. Aceste categorii existențiale se contopesc într-o unitate de viață. De aceea, Prea Fericirea Sa afirmă cu tărie: «Biserica este a lui Dumnezeu cel veșnic, dar și a poporului pentru sufletul căruia este întemeiată de Domnul Iisus Hristos, prin jertfa Sa. Dumnezeu sfințește lucrarea Bisericii neîncetat, prin Duhul Său cel Sfînt, dar Biserica este și a poporului fiindcă poporul este creat după «chipul și asemănarea lui Dumnezeu». Dumnezeu este slăvit prin Biserică de creaturile Sale, iar credincioșii au posibilitatea să se simtă fii ai aceluiași Părinte, prin credința și comuniunea sfintelor taine, tot prin Biserică»³⁴. Biserica lui Dumnezeu nu depinde de credincioși, dar ea s-a întemeiat pentru ei, deoarece Biserica Treimii a devenit Biserică teandrică, pentru procesul uman androteic al nașterii credinciosului în Dumnezeu, al unei renașteri spirituale. Hristos omeniform a devenit om deiform în Biserica Sa. El îi întrupează pe credincioși și prin El aceștia se nasc în Dumnezeu. Deci structura Bisericii o formează credincioșii care s-au împărțășit de viața divină în comuniune cu Hristos.

Aspectul instituțional-organic este tot atît de important ca și cel teologic-doctrinar, pentru că el privește relația imediată Dumnezeu-credincioși, prin medierea sacerdotului. Nu poate fi concepută o Biserică fără ierarhie, dar nici o ierarhie fără credincioși pe care să-i slujească. Prea Fericitul Patriarh Justinian a scos în relief funcția de slujire a ierarhiei, așa cum a fost realizată ea în Ortodoxie: «Prin Biserică, noi înțelegem cele două părți nedespărțite, ierarhia bisericească, adică clerul în întregimea sa, și toți dreptcredincioșii ei...».

«Biserica Ortodoxă a socotit că cea mai dreaptă rînduială este aceea în care, atît ierarhii, clerul, cît și credincioșii să răspundă împreună și deopotrivă în fața lui Dumnezeu, statornicindu-se prin aceasta pentru toate vremurile că Biserica Orto-

30. *Ibidem*, VII, p. 54.

31. *Ibidem*, IX, p. 106.

32. *Ibidem*, VIII, p. 140.

33. *Ibidem*, p. 137.

34. *Ibidem*, III, p. 85.

doxă nu înseamnă altceva decât cler și credincioși laolaltă»³⁵. Misiunea sfințitoare a Bisericii nu poate fi îndeplinită decât de ierarhie și cler. Principiul novator, anunțat cu atîta vigoare de Prea Fericirea Sa, este acela că ierarhia și clerul sînt pentru credincioși și nu invers, cu aceasta stabilindu-se o distincție netă între Ortodoxie și Catolicism, care are o altă concepție despre sacerdoțiu. Concepția Prea Fericitului Patriarh Justinian este întemeiată pe dogme și canoane și este trecută prin proba de foc a slujirii Prea Fericirii Sale, preoțești și arhieresti: Colaborarea dintre cler și credincioși este firească și necesară, fiindcă Biserica se compune din cler și credincioși. Clericii nu pot sluji și păstori fără credincioși iar credincioșii nu pot fi și nu pot să-și îndeplinească rolul fără cler (...), ierarhii, preoții, diaconii și toți credincioșii formează împreună Biserica al cărei cap unic este Domnul nostru Iisus Hristos»³⁶.

Biserica integrală este Biserica comuniunii ierarhiei și clerului în trupul unic al lui Hristos, care o conduce. Biserica nu este formală, ci este trăită în comuniune cu Hristos și cu toți credincioșii, oriunde ar fi ei. «Biserica este un corp comun al tuturor slujitorilor și credincioșilor ei, zice Prea Fericitul Patriarh Justinian. Facem parte toți din Biserică, dar nu o formăm fiecare singur, ci fiecare cu toți ceilalți. Biserica a avut dintru începutul creștinismului acest sens de comunitate, de corp unic al cărui cap este Hristos Domnul (Efes. I, 22—23) (...). Constituția ierarhică a Bisericii și caracterul sinodal al conducerii Bisericii sînt însușirile ei originale, păstrate cu sfințenie în structura, în credința și în viața Bisericii Ortodoxe...»³⁷. Așadar, în Biserica Ortodoxă, raporturile dintre ierarhie, cler și credincioși sînt raporturi de comuniune de viață în același trup tainic al Fiului lui Dumnezeu, raporturi de colaborare și coresponsabilitate în actul mîntuirii, pe temeiul doctrinei sinergismului haric. Cler și credincioși sînt uniți prin elementul supranatural al voinței lui Hristos: «Biserica nu se rezumă numai la ierarhie și autoritatea ei nu se exercită în chip absolutist de ierarhie, ci cu participarea credincioșilor mireni: aceste două elemente — ierarhie și credincioși — fiind nedespărțite, legate atît prin rînduielile administrative, cît și printr-un element supranatural, care este voința Mîntuitorului»³⁸. Astfel este rezolvată în Biserica Ortodoxă marea problemă a mirenilor, adică a modului, a drepturilor de participare a credincioșilor la viața internă și externă administrativă a Bisericii. Deși Biserica o constituie «comunitățile de credincioși, care mărturisesc același crez religios»³⁹, lucrarea învățătoare și sfințitoare aparține în chip special ierarhiei. Autoritatea în Biserica Ortodoxă este capul ei, Hristos Domnul, dar în dezvoltarea ei istorică această autoritate a fost transmisă prin Sfinții Apostoli ierarhiei și modalității ei specifice de exercitare comunitară-colectivă, prin sfîntul sinod, adică exercitării colegiale, nu individuale sau monarhice, ca substituție colegialității. Modul de conducere colegial este de origine dumnezeiască și apostolică.

În această privință, gîndirea Prea Fericitului Patriarh Justinian s-a inspirat din viața Bisericii originare, apostolice: «Constituția, viața și funcționarea Bisericii s-au asigurat prin ierarhie, iar modul raporturilor ei și organul ei comun a fost sinodul, care s-a manifestat în diferitele lui proporții și aspecte: sinod local, sinod provincial, sinod național, sinod ecumenic (...). Prin sinodalitate s-a recunoscut importanța Bisericilor locale — care s-au organizat ca unități autocefale și autonome — s-a menținut unitatea episcopatului de pretutindeni, s-a creat po-

35. *Ibidem*, IV, p. 397.36. *Ibidem*, IX, p. 165.37. *Ibidem*, X, p. 51, p. 160, p. 327.38. *Ibidem*, p. 314.39. *Ibidem*, V, p. 282.

sibilitatea acelei «unități în diversitate», s-a evitat centralizarea monarhică jurisdicțională. Sinodalitatea este, prin urmare, noțiune proprie Bisericii și este nedes-părțită de ființa și de misiunea ei»⁴⁰. Principiul colegialității și al fraternității își are originea în iubire, iar unitatea și unicitatea Bisericii este această iubire a lui Hristos, prin care îl recunoaștem pe Dumnezeu în credincioși și pe credincioși în Dumnezeu. În acest chip, Biserica este un organism, dar un organism teandric, adică împletirea vieții lui Dumnezeu cu viața credincioșilor, așa cum s-a efectuat în Hristos comuniunea idiomelor celor două firi într-un singur ipostas, dându-ne această structură proprie Bisericii de comunitate sacramentală.

Structura sa de comunitate sacramentală face ca în orice Biserică locală să se întrupeze Biserica universală, pentru că în comuniunea euharistică este Hristos întreg. Biserica locală realizează cosmocentrismul, prin hristocentrism. De aceea Prea Fericitul Patriarh Justinian apără principiul sinodalității și implicit pe cel al sobornicității, pentru că ambele sînt strîns legate, sobornicitatea avînd sensul de universalitate, de Biserica lui Dumnezeu întreagă, în viața și în adevărul lui Hristos, garantat și perpetuat în Duhul Sfînt. Caracterul sau structura ei instituțională-organicistă ne arată că harul divin lucrează egal în întreg corpul Bisericii în ierarhi, cler și credincioși. Triada Hristos, ierarhie și credincioși este forma organică vizibilă a Sfintei Treimi. Nici unul din aceste componente nu-l poate înlocui pe celălalt. Sobornicitatea este echivalentă cu absoluta veracitate a vieții Sfintei Treimi. Biserica Ortodoxă apără principiul sobornicității, ca principiu apostolic.

Lucrarea mirenilor în Biserică este justificată prin calitatea lor de membri ai Bisericii, dar ea are un caracter administrativ, căci problemele de ordin dogmatic și sacerdotal aparțin ierarhiei⁴¹. Ca să atenueze o tendință greșită sau conservatoare harică în cadrul ierarhiei bisericești, Prea Fericitul Patriarh Justinian arată că principiul haric este principiul general preoțesc: «Biserica, după cum se știe, este acolo unde este episcopul; dar Biserica este și acolo unde este preotul. Iată de ce către preot și către preoți s-au îndreptat toate strădaniile noastre și toată grija noastră, pentru ca să fim cu toții una în slujirea noastră și să putem merge umăr la umăr pe drumul împlinirii poruncilor evanghelice...»⁴².

Prea Fericitul Sa, ca patriarh ortodox, a relevat stăruiitor caracterul sinodal al Bisericii Ortodoxe, întemeindu-se pe organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române. Pornind de la realitatea că Biserica este o comunitate, un organism social de credincioși, legați între ei prin credință, ierarhie și sfintele taine⁴³. Prea Fericitul Sa arată că «felul constituirii organelor noastre bisericești reprezentative — începînd de la parohie, eparhie și pînă la patriarhie — oglindește și realizează în activitatea lor caracterul democratic al Bisericii Ortodoxe și principiul vechi creștin al participării poporului credincios, alături de cler, la grijile, la viața și la misiunea Bisericii...

În Biserica Ortodoxă, drepturile mirenilor de a participa activ la actele de cîrmuire bisericească sînt real confirmate prin prezența lor activă în forurile parohiale (epitropie, consilii parohiale, comitete parohiale și adunări parohiale), în forurile eparhiale (consiliul eparhial și adunarea eparhială), ca și în forurile centrale bisericești (Consiliul Național Bisericesc, Adunarea Națională Bisericească și Colegiile electorale bisericești)»⁴⁴.

40. *Ibidem*, X, p. 51.41. *Ibidem*, VII, p. 59 ; VIII, p. 101.42. *Ibidem*, VIII, p. 188.43. *Ibidem*, IX, p. 168.44. *Ibidem*, p. 170.

Viața este proces, dezvoltare și mai ales înnoire. Biserica poartă și ea amprenta înnoirii, pentru că Dumnezeu voiește această devenire, prin Sfântul Duh, datoritorul de viață, de creștere continuă, de desăvârșire. Acesta este cel de al treilea aspect al ecleziologiei Prea Fericitului Patriarh Justinian.

Biserica lui Hristos, în lume, este legată de credincios, de modalitatea lui socială de existență. Cincizecimea care marchează momentul istoric al organizării Bisericii, este evenimentul suveran al solidarizării credincioșilor. Atunci s-a creat și un om nou, după chipul lui Hristos, care se înnoiește continuu, pînă la sfîrșitul veacurilor. De aceea, Prea Fericitul Patriarh Justinian și-a elaborat una din cele mai îndrăznețe teorii ecleziologice, anume a ecleziologiei sociale, cu teme adînc testamentar-evangelic și pastoral-experimental. «Obiectivul misiunii Bisericii este omul, temelia patriei și societății. Înălțarea omului condiționează îmbunătățirea tuturor celorlalte realități ale vieții omenești. Formarea unui om nou, a unui om conștient de rosturile lui pe pămînt, pătruns de nepieritoare adevăruri ale păcii și dreptății, iată o vastă lucrare pentru săvîrșirea căreia este chemată și Biserica»⁴⁵. Scopul esențial al Bisericii este formarea credincioșilor pentru desăvîrșirea și cultivarea patriotismului⁴⁶. Nevoile și idealurile spirituale nu trebuie separate de cele obștești, deoarece ele sînt primele motoare ale activității sociale. Biserica trebuie să se intereseze în mod egal și de nevoile sufletești, dar și de cele pămîntești⁴⁷. Biserica nu-și poate justifica existența decît prin acțiunea ei de sfințire a vieții credincioșilor, progresul și fericirea lor: «*totdeauna căutați să faceți binele și unul altuia și tuturor... Încercați toate și țineți ce este bun*» (I Tes. V, 15, 19—21)⁴⁸.

Ideea valorificării multilaterale a darurilor spirituale și a transfigurării permanente a vieții este, deci, esențială vieții bisericii. Din această convingere a rezultat integrarea Bisericii noastre ortodoxe române în viața actuală a statului nostru socialist. Acestui îndemn a răspuns Biserica noastră, cînd s-a alăturat poporului întreg, împreună cu credincioșii săi, socotindu-se parte componentă a colectivității naționale și cînd s-a încadrat în statul de formă republicană pe care și l-a dat întregul popor»⁴⁹.

În lume, în viața socială, există o tensiune permanentă între bine și rău. Biserica îi ferește pe credincioși de rău. Ea nu se rezumă numai la rugăciune, ci trece și la acțiunea de sfințire și de învățare, de educare a credincioșilor. Credința devine astfel un izvor al binelui. Creștinul trebuie să împletească credința sa cu puterile sale omenești. Acest lucru îl aplică Biserica. «Principiul creștin de aplicare este unul singur și anume: lupta neîmpăcată cu răul în toate înfățișările lui; drept aceea, credința în Biserică, este folositoare întru toate (I Tim. IV, 8)⁵⁰. Atît binele cît și răul se nasc numai în raporturile dintre oameni, consecințe ale voinței lor. Biserica noastră a strămutat voința spre bine, spre acțiunea creatoare.

De nenumărate ori, Prea Fericitul Patriarh Justinian citează pe Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan, care demonstrează că Dumnezeu cel nevăzut se vădește în iubirea oamenilor între ei: «Căci cine zice că pe Dumnezeu iubește și pe fratele său îl urăște mincinos este!». Biserica lui Dumnezeu rămîne Biserică prin iubire, sfințenia ei constă în legătura iubirii și a păcii. De aceea, de structura sfințeniei sînt strîns legate iubirea și pacea. Pacea a devenit o nouă structură, structura actualizată a iubirii. Biserica trăiește în toți credincioșii și se desăvîrșește în sfinți, pentru că aceștia au biruit răul. «Cinstirea sfinților este un simțămînt, cu rădăcini

45. *Ibidem*, II, p. 161.46. *Ibidem*, III, p. 91—92.47. *Ibidem*, p. 87.48. *Ibidem*, IX, p. 295.49. *Ibidem*.50. *Ibidem*, VIII, p. 167.

adânci înfipite în orice inimă ortodoxă... Sfinții sînt dovada vie a dumnezeirii creștinismului, coloanele de granit pe care se sprijină întreg edificiul Bisericii. Cînd sînt apostoli sau mucenici, ierarhi sau cuvioși, trăitori în viltoarele lumii sau în pustietatea deșerturilor, sfinții toți sînt pildele cele mai alese ale lumii creștine, mîndria noastră, cheazăia biruinței noastre în lupta cu răul din această lume, izvorul și temelia entuziasmului nostru pentru înfăptuirea binelui»⁵¹.

În cultul nostru ortodox, cinstirea sfinților deține un loc de frunte, nu numai prin faptul că timpul lor este integrat de Biserică drept timp al sfințeniei, dar pentru că sfințenia lor a fost un act de slujire și de sacrificiu pentru binele omenirii, credincioase sau neredincioase. Ei reprezintă esența harică și socială a creștinismului cu autentică sa nuanță universalistă, deoarece ei își au originea umană în diferite neamuri și popoare, dar sînt uniți prin aceeași credință, iubire și sacrificiu în Hristos. Rolul lor social este acela de înfrățire; «am ajuns să preaslăvim laolaltă mucenici și sfinți ridicați din rîndurile diferitelor popoare la înalta treaptă de aleși ai lui Dumnezeu și să le cerem ajutor și rugăciuni de mijlocire pe lîngă Părintele nostru cel ceresc. Căci, în Ortodoxia noastră, cultul sfinților constituie un mijloc prețios de înfrățire, de păstrarea unității credinței, de întărire a vieții duhovnicești»⁵². Adevăratul ecumenism poate fi realizat, în primul rînd prin sfinți a căror unitate de viață cu Dumnezeu și cu întreaga umanitate ne dă imaginea Bisericii adevărate. Prea Fericitul Patriarh Justinian subliniază astfel această idee: «...Cultul sfinților rînduit și trăit în Biserica Ortodoxă este în esență tot cultul lui Dumnezeu; cinstirea sfinților înseamnă cinstirea lui Dumnezeu»⁵³. Ei reprezintă Biserica una și unitatea Bisericilor locale, comuniunea între ele, acea unitate în multiplicitate, pe care Prea Fericirea Sa a subliniat-o cu atîta precizie. Biserica noastră ortodoxă cîntă: «Minunat este Dumnezeu întru sfinții Săi...». Potrivit acestui adevăr, Prea Fericitul Patriarh Justinian a luat inițiativa generalizării cultului unor sfinți locali în Biserica Ortodoxă Română și a efectuat marea operă de canonizare a unor sfinți români, martiri ai Ortodoxiei românești. S-a generalizat în întreaga Biserică Ortodoxă Română cultul Cuvioasei Paraschiva, al Sfintei Mucenițe Filofteia, al Sfîntului Grigore Decapolitul, al Sfîntului Cuvios Nicodim și al Sfîntului Mucenic Ioan Valahul. Au fost canonizați în catedrala din Albia Iulia, la 21 octombrie 1955, sfinții mucenici și mărturisitori: Ilie Iorest, Sava Brancovici, Visarion Sarai, Sofronie de la Cioara și Oprea Miclăuș, iar la 23 octombrie 1955, a fost canonizat cu mare cinste Sfîntul Sfințitul Ierarh Calinic de la Mînăstirea Cernica⁵⁴.

Sfinții au realizat în persoana lor lucrarea transfiguratoare a Duhului Sfînt, adică îndumnezeirea, imitînd în acest chip Sfînta Treime, unimea și unitatea ipostaselor, prin unitatea naturii omenești.

În gîndirea Prea Fericitului Patriarh Justinian, eclezologia apostolică este structura Bisericii originare. Apostolicitatea exprimă în mod fidel toate structurile Bisericii: una, sfîntă, sobornicească și apostolească, așa cum au fost definite în Simbolul credinței. Sfinții apostoli sînt temelia Bisericii. «Cu toate că apostolii lui Iisus sînt dintre pescarii și muncitorii săraci... pe învățatura lor simplă, pe marea lor iubire și jertfă pentru Iisus, se întemeiază Biserica lui Iisus Hristos»⁵⁵.

Biserica, istoricește vorbind, este întemeiată de apostoli, dar nu este întemeiată pe ei, sau numai pe vreunul din ei, ci este întemeiată pe Hristos și de Hristos prin ei, ca Biserica unică și universală. De aceea, Prea Fericirea Sa, în vizitele

51. *Ibidem*, VI, p. 180.52. *Ibidem*, p. 191.53. *Ibidem*, p. 192.54. *Ibidem*, p. 77.55. *Ibidem*, I, p. 164.

ecumenice din anul 1966, în Elveția, la Consiliul Ecumenic al Bisericilor și din 1972 în Belgia a făcut o strălucită apologie a apostolicității Bisericii și implicit a Tradiției, creată și continuată de sfinții apostoli: «Nu se poate vorbi de creștinism și de Biserică, fără apostoli (...). Apostolii nu sînt numai cei dintîi creștini și cei dintîi misionari ai cuvîntului lui Dumnezeu; ei sînt și cei dintîi interpreți și teologi ai creștinismului (...). Biserica este roada Evangheliei și posesoarea ei; Tradiția creștină este interpretarea și continuarea Evangheliei scrise și orale, în corpul și viața Bisericii»⁵⁶. Punînd în adevărata ei lumină unicitatea și unitatea Bisericii originare, ca și a tradiției apostolice, Prea Fericirea Sa a subliniat caracterul normativ al Bisericii apostolice: «Apostolii au primit și au transmis una și aceeași învățătură creștină, au înființat și au organizat una și aceeași Biserică, au stabilit una și aceeași tradiție apostolică originară, care a rămas izvorul și baza tradiției bisericesti generale ulterioare.. În procesul evoluției Tradiției s-au produs — este drept — și unele denaturări străine de spiritul și de sensul vechii Tradiții, s-a ajuns anume la contestarea și la respingerea Sfintei Tradiții ecumenice ca temei de învățătură, de organizare, de cult creștin»⁵⁷.

Biserica Ortodoxă admite unele variații și diferențieri ale tradiției apostolice, în spațiul lărgit continuu al creștinătății, ca obiceiuri și concepții care nu afectează ideea însăși de tradiție apostolică, acestea reprezentînd doar îmbogățiri locale ale ei, care aparțin spiritului și culturii popoarelor respective. Ea nu admite, însă, negarea valorii tradiției originare constitutive a Bisericii apostolice, căci aceasta înseamnă negarea Bisericii înseși. Ecleziologia apostolică este o ecleziologie slujitoare. Ea a ținut seama totdeauna de realitățile sub care se înfățișează viața noastră. Prea Fericitul Patriarh Justinian relevă și aspectul progresiv al vieții, realitățile de care trebuie să țină seamă Biserica lui Hristos, Biserica apostolică: «În rîndul acestora se numără mai întîi popoarele, națiunile, rasele, fiecare cu civilizațiile și culturile lor, apoi statele, stările și relațiile sociale, precum și aspirațiile legitime ale oamenilor aflați pe o treaptă sau alta a dezvoltării lor. Lucrarea Bisericii nu-și poate propune să înfăptuiască ceva cu nesocotirea acestor realități. De asemenea ea nu-și poate propune nici să lupte împotriva unor stări cu existență obiectivă, vrînd să le modeleze prin porunci emise dintr-un vîrf de piramidă instituțională monolită. Biserica trebuie să se coboare la lume, tocmai pentru a putea ridica lumea la ea, pentru a o încorpora în trupul tainic al Domnului și pentru a o putea sluji»⁵⁸. Din această concepție rezultă că Biserica este răspunzătoare față de creștini, deoarece ea nu se clustrează în forme fixe, ci se deschide fluxului vieții. Voința de mîntuire este a lui Hristos; cineva poate nu vrea, dar, prin structura ei, Biserica îl cheamă la sine să-l mîntuiască. Biserica apostolească este Biserica mîntuirii oricărui ins și a răspunderii totale în acest act propriu. De conceptul de responsabilitate Prea Fericitul Patriarh Justinian leagă conceptul de *coresponsabilitate*, extinzînd răspunderea la toate Bisericile din lume. *Coresponsabilitatea* este conceptul unei ecleziologii autentice apostolice, pentru că este o ecleziologie a comuniunii, ca structură constitutivă a ei. Într-o logică admirabilă, Prea Fericitul Patriarh Justinian expune astfel această teză: «...amintesc cuvîntul «coresponsabilitate» (Cardinalul Suenens, *La corresponsabilité dans l'Église d'aujourd'hui*, Bruges-Belge, 1968)... El dă expresie nu numai unui simplu element de bază, ci unei adevărate și largi platforme, pentru înțelegerea, apropierea și împreună-lucrarea Bisericilor noastre. Mai întîi de toate el este purtătorul

56. *Ibidem*, IX, p. 103—104.57. *Ibidem*, p. 105.58. *Ibidem*, XI, p. 174.

unei eclesiologii autentic apostolice, păstrate de întreaga creștinătate răsăriteană: eclesiologia trupului tainic al Domnului. Iar el angajează în răspunderea pentru mîntuire toată suflarea încorporată în trupul lui Hristos, întregul corp eclezial, fără ocolirea sau nesocotirea nici unei mlădițe din cuprinsul lui.

Tradusă în rînduieli practice, eclesiologia comuniunii impune, pe de o parte, participarea activă și «efectivă, nu numai afectivă» ...a tuturor credincioșilor la toate lucrările bisericești, iar pe de altă parte, conducerea colegială, adică sinodală sau sobornicească a vieții bisericești la toate nivelurile, pe întreaga scară a slujirilor sau a dregătoriilor din Biserică»⁵⁹.

Conceptul de coresponsabilitate este un alt mod de a defini Biserica drept un corp comun al ierarhiei, clerului și credincioșilor uniți în trupul lui Hristos, prin sfintele taine și prin deschiderea permanentă față de lume. Aici, este abordată cu o rară subtilitate și problema universalismului Bisericilor, iar Prea Fericea Sa accentuează teologia verticalității plenitudinii ecleziale, prin Biserica locală, deoarece Ortodoxia socotește că numai plenitudinea verticală duce la universalismul orizontal veritabil. Catolicismul accentuează universalismul spațial, considerînd Bisericile locale numai ramuri sau părți, cu centrul de integrare, de unitate în papism, în «vicarul lui Hristos» de la Roma. Protestantismul accentuează o unitate invizibilă pentru Bisericile vizibile fragmentate. Comuniunea apostolică, ortodoxă, nu este un act de adiționare sau integrare externă a Bisericilor la un centru al lor vizibil, sau imaginar invizibil, ci ea s-a manifestat ca un act de iubire între Biserici, de deschidere, de fraternizare, *însorare*, de încetățenire cerească.

În aceste condiții, episcopalitatea reprezintă Biserica locală ca plenitudine integrală eclezială; iar sinodalitatea comuniunea în trupul lui Hristos, ca trup indivizibil în registrul extensiv spațial. Imaginea ortodoxă a acestei unități este crucea, al cărei braț orizontal nu este despărțit de cel vertical, căci orizontalitatea pămîntească este o desfășurare a unicei și aceleiași verticalități cerești. Ideea de comuniune apostolică implică pe aceea de consubstanțialitate; Bisericile locale și episcopii fiind echivalenți sau consubstanțiali, după chipul unității Sfintei Treimi, uniune de ipostasuri, în circumincesiune, sau uniune perihoretică.

Conform acestei concepții, după care localismul eclezial este echivalent cu Biserica universală, în Ortodoxie apare o structură nouă organizatorică: *Bisericile Ortodoxe Autocefale*. Autocefalia este o consecință logică și teologică a principiului echivalenței sau al consubstanțialității. De aceea «Bisericile Ortodoxe autocefale sînt Biserici naționale ...Bisericile Ortodoxe surori sînt egale între ele...»⁶⁰. Toate Bisericile Ortodoxe Autocefale sînt unite prin originea lor apostolică «și afirmă neîncetat apartenența lor la Sfînta și Mărea Biserică Ortodoxă, la unitatea ei de slujire a lui Iisus Hristos, Domnul și Mîntuitorul nostru al tuturor»⁶¹.

Cu prilejul vizitei pe care Prea Fericitul Patriarh Justinian a făcut-o la Patriarhia Ecumenică din Constantinopol, în luna mai 1968, a abordat marea problemă a raporturilor dintre Patriarhia Ecumenică și Bisericile Ortodoxe Autocefale. Esența acestei probleme a fost dezvoltată astfel: «Între Biserica Ortodoxă Română și Patriarhia Ecumenică există legături ce nu se pot uita... Am fost și sîntem uniți dintru început în aceeași credință întregă și curată ortodoxă, în aceeași cunoaștere, înțelegere și mărturisire a învățaturii creștine vechi, în aceeași evlavie și închinare, în același cult ce aducem lui Dumnezeu, în aceeași ordine canonică, în

59. *Ibidem*, p. 173—174.

60. *Ibidem*, X, p. 191.

61. *Ibidem*, VIII, p. 194.

aceeași concepție și organizare bisericească ierarhică și sinodală, în același duh al catolicității ortodoxe, în același regim canonic al disciplinei bisericești, în aceeași strânsă legătură dintre ierarhi, cler și credincioși... După recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, raporturile noastre cu Patriarhia Ecumenică s-au păstrat în ordinea lor firească și canonică: *Biserica fiică a devenit Biserica-soră* și legăturile s-au menținut și s-au afirmat în spiritul și în sensul armoniei, al stimei reciproce, al dragostei și al colaborării frățești»⁶². Autocefalia este o separare administrativă, dar nu o dezunire, o dezbinare. Unitatea în credință, în dogme, în canoane și în viețuirea în Hristos, în dragoste este păzită cu sfințenie. Raporturile definite de Prea Fericitul Patriarh Justinian în numele Bisericii Ortodoxe Române sînt valabile pentru toate Bisericile Ortodoxe Autocefale. Adevăratul sens al unității acestor Biserici îl dezleagă într-o manieră magistrală *condacul* din duminica Cincizecimii: «Cînd Cel Prea Înalt, pogorîndu-se, a amestecat limbile, a despărțit neamurile; iar cînd a împărțit limbile cele de foc, la o unire pe toți a chemat; și cu un glas slăvim pe Duhul cel preasfînt»⁶³. Focul iubirii topește limitele diferențiatore iar lumina credinței unește și transfigurează, unificînd în aceeași slăvire a Duhului Sfînt, care face să locuiască în Biserica individuală sau locală Biserica universală, ecumenică.

2. — *Biserica Ortodoxă și Statul*. Bisericile Ortodoxe s-au constituit în granițele statale, aceasta este originalitatea, specificul lor. Biserica este a credincioșilor. Atunci cînd credincioșii români există dincolo de granițele statului, sînt cetățeni ai altor state, dar își păstrează credința și tradiția ortodoxă, aceștia rămîn sub oblăduirea Bisericii Ortodoxe mame. Statul garantează libertatea cultelor, cu condiția ca acestea să nu se amestece în treburile politice și nici să nu prejudicieze în vreun fel interesele poporului.

Prea Fericitul Patriarh Justinian precizează astfel aceste raporturi: «Statul democrat popular a adoptat o poziție total neutră față de ideea religioasă și față de Bisericile sau cultele religioase organizate înăuntrul său. El este călăuzit în această privință de ideea suverană a unui neamestec în treburile de ordin religios, garantînd fiecărui cetățean dreptul libertății de conștiință — și fiecărui cult dreptul de a se organiza potrivit doctrinei și tradițiilor sale sfinte»⁶⁴. Poziția statului față de omul credincios este o consecință a principiului sacru al libertății, a respectului acestei libertăți de conștiință și a garantării și apărării ei. Potrivit acestui principiu statul nostru nu admite nici un fel de violare a conștiinței religioase și cetățeanul român este liber să creadă sau să nu creadă, chestiunea religioasă fiind o chestiune de conștiință și de subiectivitate.

De aceea s-au schimbat aceste raporturi atît între stat și cultele religioase, cît și între cultele religioase între ele. Antagonismul, polemica religioasă, prozelitismul sînt acte de violare a conștiinței și condamnate ca atare. «Biserica Ortodoxă niciodată nu a avut revendicări politice, afirmă Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian. Toate chestiunile de ordin politic au fost lăsate poporului, pentru ca poporul, în deplină libertate, să-și rînduiască viața lui ca stat, așa cum crede că este mai bine»⁶⁵. După cum statul nu impune un anumit gen de credință religioasă, tot așa și Biserica nu impune o anumită formă de stat. Ca și statul care respectă libertatea de conștiință, Biserica respectă libertatea politică a poporului și îl sprijină în aspirațiile lui. Atît statul, cît și Biserica sînt două realități distincte, dar nu sepa-

62. *Ibidem*, XI, p. 277.

63. *Penticostar*, ed. a VI-a, București, 1973, p. 349.

64. *Ap. Soc.* VI, p. 156.

65. *Ibidem*, IV, p. 257—258.

rate. Prea Fericitul Patriarh Justinian a dat o bună justificare acestui fenomen: «Patria este un întreg social indivizibil, înăuntrul căruia Biserica și statul coexistă, fără să se contopească, și colaborează liber, fără a fi aservite inițiativelor și acțiunilor care intră în competența și dreptul fiecăruia»⁶⁶. Așadar, relația dintre Biserică și stat o dă realitatea sau ființa fundamentală a amândurora, care este Patria.

*Noi ne simțim una cu poporul din care facem parte; interesele poporului sînt și interesele Bisericii. Noi sprijinim munca pașnică și creatoare a poporului nostru*⁶⁷. Enunțarea principiului că interesele poporului sînt și interesele Bisericii este corespunzătoare cu concepția Prea Fericirii Sale, a unei ecleziologii noi, în care coexistă statul și Biserica. Aceste idei au fost exprimate și rezumate în interviul acordat televiziunii bavareze, la 11 noiembrie 1971, astfel: «Biserica și statul coexistă în cadrul aceluiași întreg social individual, care este Patria. În statul nostru socialist, această coexistență nu înseamnă contopire — căci nici un cult nu este separat de stat, după cum nici unul nu este cult de stat, — iar colaborarea constituie o lucrare liberă, care nu este aservită inițiativelor și acțiunilor care intră în competența și dreptul fiecăruia...»⁶⁸.

Identificarea intereselor Bisericii noastre ortodoxe cu cele ale poporului respectă nu numai principiul integralității ființei umane, ci mai ales pe cel al perfecționării spirituale a acestei ființe, a desăvîșirii morale a ei. În statul nostru, spre exemplu, patriotismul are alte dimensiuni: acela al egalității în drepturi și datorii a tuturor fiilor patriei. Șovinismul a fost total suprimat, pentru că în primul plan este situată demnitatea umană, egalitatea tuturor oamenilor. Biserica sprijină și cultivă acest nou patriotism, pentru că înaintea ei toți oamenii sînt fiii aceluiași Dumnezeu Biserica Ortodoxă și-a asumat dintru început această structură și viețuiește pentru ea.

3. — *Ecleziologia ortodoxă și Romano-catolicismul*. La 29 iunie 1966, Prea Fericitul Patriarh Justinian a arătat, în capela Consiliului Ecumenic al Bisericilor din Geneva, că unitatea apostolică a Bisericii lui Hristos a fost ruptă, iar Biserica Ortodoxă deplînge această ruptură, această dezbinare creștină, de care nu este vinovată, dar din pricina căreia a avut mult de suferit⁶⁹. Ecleziologia ortodoxă este deosebită de cea romano-catolică, nu numai din pricina diferențelor de ordin dogmatic sau canonic, ci mai cu seamă pentru modul în care este concepută unitatea Bisericii și deci universalismul sau catolicitatea verticală a Bisericii în catolicism. Momentul dramatic al schismei, al rupturii comuniunii apostolice a marcat și începutul unei evoluții deosebite a ecleziologiei romano-catolice. Direcția acestei evoluții, finalitatea ei a fost crearea și instituirea unui sistem eclezial monarhic, care a transformat Biserica Romano-Catolică în stat papal. Referindu-se la cauzele și consecințele acestei dezbinări dintre Apus și Răsărit, dintre Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian arată că «După schismă, papalitatea, ieșind din vechea formație a celor cinci patriarhate, pentru a întemeia o monarhie bisericească în Apus, străină de organizația patriarhală și sinodală a Bisericii unitare, a năzuit continuu la supremație, la dominarea tuturor puterilor și organelor bisericești și chiar politice, și a făcut din Biserică o instituție romană, cu caracter de stat imperial, care s-a depărtat tot mai mult de creștinătatea veche în doctrină, cult, viață și mai ales în constituția bisericească...»⁷⁰. Conciliul I Vatican din 1870 l-a proclamat pe papă «vicar al lui Hristos pe pămînt,

66. *Ibidem*, X, p. 56.

67. *Ibidem*, VIII, p. 188—189 (sublinierea în text).

68. *Ibidem*, XI, p. 106—107.

69. *Ibidem*, IX, p. 106.

70. *Ibidem*, V, p. 218—219.

cu toate consecințele paradoxale ale acestei substituiri, iar după un secol, în vremurile noastre, Conciliul II Vatican, spre dezamăgirea creștinătății, a întărit, în loc să suprimă, aceste concepții teologice și ecleziologice. Refacerea unității apostolice a Bisericilor lui Hristos a fost cel mai scump ideal al Ortodoxiei, dar aceasta a fost împiedicată de pretențiile papalității ca Ortodoxia să renunțe la autonomia ei bisericească și la învățătura tradițională, pentru a recunoaște puterea absolută a papalității și inovațiile ei dogmatice⁷¹. Prea Fericirea Sa respinge categoric monarhismul absolut papal ca necorespunzător, nici spiritului creștinismului, nici simțului și concepțiilor de viață ale credinciosului contemporan. Omenirea contemporană a făcut progrese considerabile în lepădarea vechilor sisteme politice de conducere, sisteme imperialiste și despotice și merge cu pași repezi spre o unitate universală de conviețuire, de înfrățire. Catolicismul nu este împotriva unității și a universalismului, dar îl înțelege ca o universalitate a papalității, o integrare a tuturor Bisericilor locale, naționale, autocefale, în Biserica statului monarhic papal de la Roma.

Noi nu putem adera la o astfel de formulă de mult perimată. În felul acesta se menține dezbinarea între Biserici, ceea ce constituie o priveriște lamentabilă pentru contemporani. De aceea Prea Fericirea Sa subliniază: «Spectacolul actual al unei creștinătăți dezbinată, sfîșiate, prinse într-un război confesional milenar, trebuie să înceteze... Dezbinarea bisericească este pentru întreaga lume prilej de nemulțumire și neîncredere... Ea trebuie să înceteze, prin înțelegerea și unirea creștinilor în pacea, frăția și libertatea aduse omenirii de Iisus Hristos. Creștinii nu vor putea vorbi de pace, dacă nu va fi pace între Biserici»⁷².

În schema *De Ecclesia* elaborată de Conciliul II Vatican s-a introdus una din cele mai ofensatoare afirmații pentru celelalte Biserici creștine și anume: nu există mîntuire decît în Biserica Romano-Catolică. Deci cine este în afară de staulul catolic este în afară de mîntuire. Vaticanul înțelege o unire, prin «întoarcerea» tuturor Bisericilor creștine în staulul Vaticanului. De aceea, a proclamat, în relațiile sale intercreștine și interbisericești, că-și deschide porțile ca să intre celelalte Biserici separate. În concepția ecleziologică a Vaticanului s-a mers pînă acolo încît nu se acordă calitatea de Biserică Bisericii Ortodoxe și altor Biserici. Papa Paul al VI-lea le-a calificat «așa-zisele Biserici». Într-un astfel de context — cu adînci rădăcini istorice — cînd papalitatea s-a pretat la prozelitism în sfera Bisericilor Ortodoxe, din cauza căruia multe Biserici Ortodoxe au fost sfîșiate, dezunite, dezmembrate, prin acțiuni silnice, înțelegem perfect poziția Prea Fericitului Patriarh Justinian față de această atitudine bisericească a Vaticanului⁷³.

Dezmembrarea Bisericii ortodoxe Române din Transilvania, dictată de Vatican, prin intermediul Imperiului habsburgic, pe care-l declarase imperiu sfînt catolic constituie una din cele mai dureroase pagini ale istoriei Bisericii noastre ortodoxe. Față de durerile din trecut, atitudinea care vibrează din cuvintele Prea Fericitului Patriarh Justinian exprimă o indignare sfîntă, îmbrăcată însă în hlamida iertării, căci păcatele altora sînt spălate de lacrimile durerii personale.

Apărarea liniei ortodoxe ecumenice a Bistricii Ortodoxe Române, prin Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, a dus la înțelegerea intențiilor papalității de a ajunge la practicarea unei «comuniuni euharistice». Prea Fericirea Sa a susținut cu tărie că pentru realizarea unei asemenea comuniuni este necesar ca Biserica Roma-

71. *Ibidem*, p. 221 și IX, p. 302.

72. *Ibidem*, V, p. 222—223.

73. *Ibidem*, IV, p. 61—62.

no-Catolică să renunțe la supremație, ca formulă de refacere a unității între cele două Biserici, cum și la intenția de a restabili uniunea acolo unde ea s-a destrămat. Căile uniunii și dialogului nu pot fi folosite concomitent»⁷⁴. În interviul acordat televiziunii italiene, Prea Fericitul Patriarh Justinian a menționat: «Cu catolicii din România, Biserica Ortodoxă Română întreține raporturi frățești... ca cetățeni înfrățiți ai aceleiași Patrii»⁷⁵. Aceste raporturi frățești se referă la toți catolicii din lume. Prea Fericirea Sa justifică astfel aceste raporturi: «Cu clerul și credincioșii din Italia, noi ne simțim legați atât prin originea noastră comună, făcând parte din familia popoarelor latine, cât și prin credința noastră comună, care este de origine apostolică. Pe plan religios, noi socotim pe toți creștinii, prin urmare și pe italieni, ca frați în Hristos. Biserica noastră n-a fost stăpînită niciodată de ură confesională față de vreo categorie de creștini...»⁷⁶.

După 1967, în urma vizitei cardinalului Dr. Fr. König din Austria, au început contactele bilaterale între Biserica Ortodoxă Română și unele Biserici naționale catolice, continuînd cu Biserica Romano-Catolică din R. F. Germania și cea din Belgia, pe baze practice. Imposibilitatea unui dialog cu papalitatea n-a dus la un împas, ci a deschis calea «dialogului iubirii», o cale mai largă, pe teme de interes practic pe deasupra definențelor confesionale.

Ortodoxia se găsește într-o nouă etapă de relații cu romano-catolicii pe care Prea Fericitul Patriarh Justinian a definit-o astfel: «Cardinalul König și cu mine sîntem începătorii unor noi relații și contacte bilaterale între romano-catolici și ortodocși, avînd ca prim obiectiv promovarea prieteniei între Bisericile și popoarele noastre, promovarea ecumenismului creștin și a păcii în toată lumea»⁷⁷. Prea Fericirea Sa a indicat o nouă cale de apropiere mai sigură și mai eficientă: Ortodoxia și Catolicismul să pornească de la iubire, să stăruie ca «Dumnezeul iubirii de oameni și al iubirii între oameni să ne ajute să mergem pe acest drum spre unitatea de mărturisire»⁷⁸. Calea iubirii, a cooperării în slujirea credincioșilor poate duce și la calea întîlnirii în credință. Era noastră nu se mai entuziasmează de teorii abstracte, de metafizică; este o eră practică. Temele fundamentale ale credinței au implicații practice. O unitate între toți creștinii este posibilă pe această nouă bază: «Punctele de credință încep să-și arate reliefurile lor practice: ele se descoperă ca puncte de plecare pentru înțelegerea lumii, a istoriei, a frămîntărilor omenirii, în cursul ei, a responsabilității creștine în ea. În acest fel, teologia devine, din teologie pentru speculație și individuală, teologie pentru slujire, teologie care se împlinește în faptă... Trebuie să vedem o legătură între apariția năzuinței ecumenice a Bisericilor spre unire între ele și accentul imperativ cu care Bisericile sînt solicitate de năzuințele omenirii de azi»⁷⁹. Colaborarea practică este menită să înlăture cel puțin antagonismul, indiferentismul sau claustrarea și izolarea Bisericilor creștine. Abordînd această temă a operei de apropiere pe care a întreprins-o Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, pornind de la doctrina ecleziologică ortodoxă a trupului tainic al lui Hristos, a arătat că multiplele Biserici «comunică separat, izolat, cu Capul lor, dar nu comunică și între ele. Ele trebuie să constituie solidar și armonios un trup unic în care să fie articulați toți creștinii: trupul Bisericii creștine celei una, a unui singur cap, Iisus Hristos.

Hristos este unul și nu poate fi multiplicat... Consiliul Ecumenic al Bisericilor are meritul de a înlătura atmosfera de pînă acum în raporturile dintre Biserici»⁸⁰.

74. *Ibidem*, VIII, p. 199.75. *Ibidem*, X, p. 103.76. *Ibidem*.77. *Ibidem*.78. *Ibidem*, p. 280.79. *Ibidem*, p. 282.80. *Ibidem*, IX, p. 337—338.

În urma vizitei frățești făcută Bisericii Ortodoxe Române de către patriarhul ecumenic Atenagora, s-a ajuns la un acord ca «dialogul iubirii» să nu înceapă fără «dialogul teologic», iar «dialogul teologic să fie condiționat de renunțarea Bisericii Romano-Catolice la unele condiții fixate de ea în diferite documente. Acordul Ortodoxiei și poziția ei comună a fost formulată astfel de Prea Fericitul Patriarh Justinian: «Biserica Ortodoxă Română consideră posibil doar un dialog în vederea colaborării pe terenul creștinismului practic, un «dialog al slujirii», un dialog ecumenic, fără chemarea unor Biserici la sînul altor Biserici, ci în Consiliul Ecumenic al Bisericilor»⁸¹. Cele două mari coordonate pe care s-a desfășurat întreaga gândire și activitate creatoare a Prea Fericirii Sale au fost: *unitatea și Biserica vie*⁸². Ambele au fost urmărite cu strictețe atît pe planul intern al Bisericii noastre, cît și în relațiile interortodoxe și interconfesionale. Comuniunea în Hristos este o comuniune de viață, o comuniune în împlinirea năzuințelor credincioșilor contemporani. Bisericile creștine au datoria să participe la crearea acestei ere noi, așa cum a spus Prea Fericirea Sa, nu numai binecuvîntînd, ci și lucrînd la desăvîrșire...»⁸³. Sfîntul Duh este dătător de viață, de acțiune creatoare.

a) *Biserica Ortodoxă Română. Ecleziologia comunitară nouă.* — Cele două dominante din gîndirea și patosul creator ale Prea Fericitului Patriarh Justinian sînt «unitatea» și «Biserica vie», întipărite în ecleziologia ortodoxă românească. Sub raportul unității, Biserica Ortodoxă Română este încadrată «dogmatic și canonic în cîmpul Bisericii Ortodoxe Ecumenice»⁸⁴. Autocefalia reprezintă o autonomie administrativă, dar nu o autonomie dogmatică sau canonică. Biserica Ortodoxă Română a păstrat și a apărut cu sfințenie unitatea de credință și de trăire creștină. În anul 1971, de Sfintele Paști, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a prezentat în fața preoțimii capitalei, un amplu tablou al tuturor realizărilor ca patriarh al Bisericii Ortodoxe Române și a încheiat astfel: «Toate acestea și altele... le-am făcut mai întîi pentru ca Biserica Ortodoxă Română să reprezinte o instituție unitară în activitatea și realizările ei, fiindcă avem «o singură credință, un Domn și un botez» (Efes. IV, 5), fiindcă grija pentru unitatea de conștiință și de trăire creștină a constituit și în trecutul mai apropiat sau mai îndepărtat al înaintașilor noștri preocuparea lor de căpetenie...»⁸⁵. Așadar, o unitate verticală evanghelică, apostolică, sinodală și ecumenică în credință și o unitate orizontală, în cadrul Ortodoxiei noastre românești, în care credința s-a împletit cu destinele proprii ale credincioșilor. Noi facem un corp unitar cu Hristos. Hristos ne viază, prin Sfîntul Duh, dumnezeiește, dar noi îl trăim și sub modul nostru pămîntesc, în efortul de a-l face sensibil în existența noastră așa cum îl înfățișează Biserica noastră ca «Dumnezeu pămîntesc», pînă să devină «om ceresc». Constituția Bisericii Ortodoxe Române este «una și uniformă»; «tăria și prestigiul ei stau... în unitatea dogmatică, canonică și cultică cu Biserica Ecumenică a Răsăritului, iar pe de altă parte în aplicarea și trăirea unitară în viața noastră a învățaturii de credință ortodoxă...»⁸⁶. Această trăire ne leagă strîns de moșii și strămoșii noștri, ca și de prezent și de viitor. Prezența dumnezeirii se sensibilizează în unitatea de viațuire a credincioșilor noștri. De aceea, Biserica Ortodoxă Română este pe deplin interesată «în asigurarea unității naționale» și «în acțiunea de cultivare a sentimentului cetățenesc și patriotic»⁸⁷. Iubirea creștină, ca factor sufletesc bipolar, cu structură unitară, i-a unit pe credincioșii Bisericii

81. *Ibidem*, p. 299—300.82. *Ibidem*, X, p. 44.83. *Ibidem*, IX, p. 296.84. *Ibidem*, IX, p. 206.85. *Ibidem*, XI, p. 38.86. *Ibidem*, p. 226—306.87. *Ibidem*, IX, p. 207.

Ortodoxe Române. Biserica noastră «a contribuit la formarea și menținerea conștiinței și unității de neam în rîndul poporului..., a contribuit efectiv la înfăptuirea unității de limbă și a păstrat în chip practic unitatea de credință a poporului român»⁸⁸.

Biserica Ortodoxă Română a slujit în permanență poporul credincios. Aproape că nu este pagină în *Apostolatul social* în care să nu apară această legătură indestructibilă între Biserică, credincioși și poporul nostru. Această unitate dinamică de viață este specifică gândirii și activității Prea Fericitului Patriarh Justinian, iar motivul care l-a determinat să-și lege, în acest mod, existența de destinele Bisericii noastre au fost dragostea adîncă față de ea și dorința de a-i închina întreaga ființă și puterile sale, de a fi «credincios slujitor al lui Hristos, de a contribui la înaintarea și prosperarea Bisericii noastre și prin aceasta la binele poporului român, din sînul căruia am ieșit»⁸⁹. Un element pe care Prea Fericirea Sa l-a scos în evidență cu toată tăria este acela că Biserica Ortodoxă Română ea însăși a contribuit la ținerea trează a conștiinței libertății, a dreptății, a păcii, a muncii și a înlăturării suferinței din lume. Biserica Ortodoxă Română «a suferit și a luptat cu el pentru mîntuirea sufletului și pentru un trai mai bun pămîntesc...»⁹⁰ și tot pentru aceasta își aduce în prezent «contribuția ei la noua așezare socială⁹¹ din țara noastră, clerul și poporul credincios dovedind o unitate mai profundă...»⁹². Conform acestor convingeri, Prea Fericirea Sa, acum treizeci de ani, cînd a fost hirotonit arhieru în catedrala mitropolitană din Iași, a enunțat un crez programatic în care a condensat atît marile frămîntări care cuprinseseră poporul nostru în pragul trecerii la o nouă orînduire socială, cît și sprijinul Bisericii pentru izbînda acestei orînduiri democratice. «Acolo unde este îndoială, întristare, delăsare, ceartă, ură, întuneric, eu să semăn credință, bucurie, nădejde, pace, iubire, lumină. Toate acestea în spiritul poruncii lui Hristos care spune: Slujiți-vă unul pe altul cu iubire»⁹³.

În acest admirabil paralelism antitetic apare conștiința luminoasă a răspunderii creștine, pentru îndreptarea sufletelor pe calea luminii evanghelice, care corespundea cu năzuințele de veacuri ale poporului. Iar cînd a pășit întîia oară în sala Sfîntului Sinod, l-a numit «templu sfînt» al «depozitului sacru al credinței strămoșești, al credinței Bisericii Ecumenice și apostolice, purtînd grijă ca să vegheze candelă credinței ortodoxe». Trecutul dramatic al poporului nostru impunea «adîncă înțelegere a vremurilor și a nevoilor Bisericii», o «covîrșitoare răspundere în aceste vremuri cînd o lume nouă se zidește», «vremuri de adînci prefaceri sociale» la care Biserica era chemată să colaboreze⁹⁴. Pornind de la Evanghelie, în care se vede grija Mîntuitorului și a sfinților apostoli pentru nevoile obștești, Prea Fericirea Sa arată că Biserica vede cu ochi buni «transformarea vieții sociale și îndeamnă clerul să slujească poporul, prin Biserică»⁹⁵. Orientarea Bisericii în contemporaneitate ne-o dă Sfînta Scriptură, tradiția patristică și propria tradiție a Bisericii noastre⁹⁶, «că aceasta este calea cea bună»⁹⁷. Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a asigurat Bisericii Ortodoxe Române cursul ei specific, cu originea în voința cea bună. Structura volițională a Bisericii este evanghelică, pentru că chiar actul soteriologic inaugurat de Hristos este voluntar: «Vrei să te faci sănătos?»

88. *Ibidem*, X, p. 102.91. *Ibidem*, II, p. 120, 124.94. *Ibidem*, p. 34—35.97. *Ibidem*, IV, p. 435.89. *Ibidem*, III, p. 26.92. *Ibidem*, III, p. 171.95. *Ibidem*, p. 180.90. *Ibidem*, III, p. 94 și II, p. 205.93. *Ibidem*, III, p. 32.96. *Ibidem*, VIII, p. 245.

«Cine vrea să vină după Mine...» etc. De aceea, nu trebuie să fim surprinși de specificul nou al ecleziologiei ortodoxe românești. Prea Fericirea Sa îl formulează astfel: «Biserica va fi așa cum o vrem noi... să ne vedem de rostul nostru de învățători ai evangheliei mîngîietoare și mîntuitoare de suflete și să fim îndrumătorii vieții sociale în ritmul vremii pentru credincioșii noștri»⁹⁸.

Cu prilejul înscăunării ca patriarh⁹⁹, Prea Fericirea Sa a arătat chiar care va fi finalitatea activității sale¹⁰⁰. Reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania confirmă într-un mod categoric ecleziologia nouă a Prea Fericirii Sale: «Biserica¹⁰¹ este adevărată atunci cînd este unită cu voința lui Hristos, care s-a rugat ca noi toți «să fim una»¹⁰². Datele de 3 și 21 octombrie 1948 vor rămîne ca expresia unității viețuirii noastre ortodoxe în Hristos în trupul tainic al Său»¹⁰³. «Noi socotim reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania un act definitiv, un act irevocabil... folositor unității noastre religioase...»¹⁰⁴.

Pentru promovarea unității de credință, s-au tipărit: *Evanghelia, Liturghierul, Ceaslovul, Evhologhiul, Triodul, Penticostarul, Mineiele, Cazania, Biblia, Noul Testament, Mica Biblie, Cartea de învățătură a Bisericii Ortodoxe* etc., stăruindu-se asupra uniformizării cultului ortodox¹⁰⁵, prin uniformitatea limbii și prin cîntarea în comun. La instalările de episcopi și mitropoliți, Prea Fericirea Sa a accentuat datoria tuturor: ierarhi, cler și credincioși de a apăra unitatea Ortodoxiei, de a spori iubirea între credincioșii ortodocși și credincioșii altor culte, ca unitatea în dragoste să desăvîrșească unitatea patriotică în statul nostru¹⁰⁶. Biserica Ortodoxă Română are de îndeplinit apostolatul său: «Atunci vom putea spune că slujim și lui Hristos și slujim în același timp și omenirea vremurilor noastre dornică de progres, de pace, de dragoste, de libertate, de bună conviețuire și fericire»¹⁰⁷.

b) *Ierarhia, clerul și așezămintele de învățămînt teologic.* — În Biserica Ortodoxă Română, ierarhia și clerul reprezintă un corp unitar; reprezintă trăsătura de unire dintre Biserica — trupul tainic al lui Hristos și Biserica, trupul existențial al credincioșilor. Această unitate organică, ierarhie-cler, funcțional «izvorăște din aceeași rîvnă a slujirii Bisericii, care încălzește sufletul preotului de sat, dar și sufletul ierarhului său»¹⁰⁸. Schema funcțională a Bisericii este coborîrea permanentă a dumnezeirii și permanenta urcare a credincioșilor în locul cel sfînt. Sacerdoțiul, deci, are o dublă lucrare: sacramentală și de întîmpinare și promovare a tuturor năzuințelor vieții pămîntești. Această misiune nu poate fi disociată, ea este legată de viața credincioșilor: «o preoție nelegată de viață este o preoție ritualistă. De aceea am atras totdeauna atenția preoților să nu se limiteze numai la îndeplinirea îndatoririlor sacramentale, ci să fie alături de năzuințele și de nevoile credincioșilor lor»¹⁰⁹. Hristos a fost trimis de Tatăl pentru noi, «preoția creștină este o preoție a slujirii lui Dumnezeu, prin slujirea oamenilor. De aceea pastorația ortodoxă nu constă în dominație și autoritate, ci în slujirea umană și plină de răspundere¹¹⁰. Autoritarismul de tip autentic haric este «puterea de slujire». De aceea, Prea Fericirea Sa a definit preoția ca apostolat. Îndemnul Prea Fericirii Sale este patetic «...să devină apostoli ai Domnului și ai tuturor poruncilor Sale: apostoli ai dragostei și ai păcii între oameni, apostoli ai libertății oamenilor, apostoli ai dreptății

98. *Ibidem*, II, p. 191.99. *Ibidem*, III, p. 140—149.100. *Ibidem*, V, p. 119.101. *Ibidem*, p. 153—157.102. *Ibidem*, VII, p. 44—47.103. *Ibidem*, X, p. 42—43, p. 110—111.104. *Ibidem*, p. 111.105. *Ibidem*, VII, p. 163—164.106. *Ibidem*, p. 159 ; VIII, p. 37—39 ; IX, p. 269, 272.107. *Ibidem*, IX, p. 43.108. *Ibidem*, IV, p. 137.109. *Ibidem*, VIII, p. 43.110. *Ibidem*, X, p. 337.

în lume¹¹¹. În fond, apostolatul social practicat în Biserica noastră este «un apostolat al iubirii și al slujirii evanghelice și patriotice, plin de răspundere față de Dumnezeu și față de oameni»¹¹².

Ipostasa teandrică a lui Hristos ne arată unitatea indivizibilă a slujirii preoțești: «preotul slujește pe Hristos, slujind pe semenii săi... Acesta este sensul preoției ortodoxe... : slujirea lui Dumnezeu și a poporului»¹¹³.

Unită prin har cu credincioșii, preoțimea nu poate ignora problemele ei sociale, rosturile noi din viața patriei noastre, orînduirea nouă socială pe care și-a dat-o poporul, binefacerile ei, astfel încît din tezaurul Evangheliei și al sfintei noastre tradiții ortodoxe și românești, preoțimea întărește și luminează conștiința credincioșilor în direcția ei creștină și cetățenească, «fiindcă de problemele obștești și economice, Biserica nu poate să se izoleze»¹¹⁴. Prea Fericirea Sa, printr-o luminoasă inspirație teologică și literară, a arătat că viața și misiunea sacramentală a Bisericii, deci a întregii ierarhii este concentrată în «*Molittelnic și Evanghelia...* cel dinîti pecetluind viața credincioșilor săi cu mirul sfînt al ortodoxiei tradiționale, iar cea de a doua luminîndu-le orizonturile vieții și îndulcindu-le cu mireasma dumnezeiască a Autorului ei»¹¹⁵. *Molittelnicul* conține lucrarea de sfințire a vieții individuale, iar *Evanghelia* lucrarea vie a Mîntuitorului pentru credincios ca fiu al Bisericii și al Patriei. La toate festivitățile de hirotonire, investitură și înscăunare a ierarhilor, Prea Fericirea Sa a relevat acest unic rol al ierarhiei de a sluji lui Dumnezeu și poporului credincios, ilustrînd cu exemple sublime din istoria Bisericii Ortodoxe Române această unitate de slujire și jertfelnicie.

Ierarhia ortodoxă română din Transilvania, în special, a exemplificat odinioară tragic tipul episcopului desăvîrșit, care, după spusele Sfîntului Ignatie Teoforul, «pecetluiește adevărul cu martiriul său»: La numele lor sfinte se adaugă și acela al mitropolitului Țării Românești, Antim Ivireanul. Aceeași pecetluire a Ortodoxiei pînă mai tîrziu au adus-o și unii călugări și credincioși transilvăneni canonizați de Biserica noastră. Ierarhia trebuie să fie «slujitoare spre cele de folos, spre binele poporului nostru, spre înălțarea patriei noastre iubite și spre zidirea păcii în lumea întreagă»¹¹⁶.

Idealul ierarhului ortodox român prefigurat în *Evanghelia* lui Hristos și în tradiția Ortodoxiei noastre este să fie *apostol desăvîrșit*. Acest ideal l-a întrupat mitropolitul Ardealului, Nicolae Bălan, portretizat astfel de Prea Fericirea Sa: «Curat în viața sa, cinstit în toată activitatea sa de apostol național și bisericesc, urmărind cu încredere și dîrzenie idealul său făurit din nevoile și năzuințele poporului ardelean... a avut fericirea să-și vadă realizate două visuri fierbinți, două idealuri mari: unirea teritorială și politică a Transilvaniei cu Patria-mamă și unirea religioasă a românilor la sînul Bisericii-mame Ortodoxe...»¹¹⁷. Chipul reprezentativ al preoției noastre a fost strălucit întrupat în preotul academician, Gala Galaction, pe care Prea Fericirea Sa îl elogiază astfel: «Ca om și scriitor, părintele Gala Galaction a înțeles slujirea lui Hristos ca pe o permanentă slujire a semenilor noștri a acestor frați mai mici ai Domnului. Preoția părintelui Gala nu s-a manifestat numai de la altar, din amvon sau din scaunul duhovniciei... ea s-a manifestat în largul vieții, între necazurile și suferințele oamenilor în marele vîrtej al luptei celor mulți pentru dreptate, pentru libertate, pentru demnitate umană»¹¹⁸. Numai simțirea creștină

111. *Ibidem*, IV, p. 138.114. *Ibidem*, IV, p. 245, 249.116. *Ibidem*, VIII, p. 40.112. *Ibidem*, X, p. 339.115. *Ibidem*, VI, p. 267.117. *Ibidem*, VI, p. 41, 43.113. *Ibidem*, V, p. 20.118. *Ibidem*, V, p. 188—190.

și geniul literar al părintelui Gala Galaction puteau să dea o definiție atât de frumoasă Bisericii Ortodoxe Române: «Biserica — marea societate ale cărei statute sînt în Evanghelie — este patroana firească și alma mater a dezmoșteniților pămîntului»¹¹⁹.

Alături de el, dar pe planul vieții obștești stau alte chipuri vrednice de preoți care și-au contopit misiunea izbăvitoare de suflete cu cea izbăvitoare de dreptate socială. Dintre acestea, se remarcă Popa Șapcă, care «înțelese pe deplin spiritul învățaturii Mîntuitorului: cerînd dreptate pentru poporul muncitor și sărac...»¹²⁰. Acesta a fost și este spiritul sacerdoțiului ortodox românesc: slujirea lui Hristos, prin slujirea poporului.

Acest spirit a fost reînnoit în conștiința preoțimii noastre actuale, prin cursurile de îndrumare pastorală și misionară inițiate și organizate după viziunea Prea Fericitului Patriarh Justinian.

Țelul primordial a fost cunoașterea și înfrățirea între toți preoții ortodocși români¹²¹, îmbogățirea și înfrățirea cunoștințelor pastorale și de misiune nouă în Biserica Ortodoxă Română, păstrarea unității cultului, împărtășirea experiențelor pastorale și mai ales unificarea sufletească a preoțimii¹²². Convingerea Prea Fericirii Sale precum și a Sfîntului Sinod este «că unitatea noastră de credință va sluji deopotrivă și unității noastre românești»¹²³. Biserica Ortodoxă Română a asigurat conducerea de Stat a țării noastre cu «legămîntul sacru de a apăra cu statornicie unitatea noastră religioasă și națională»¹²⁴.

În învățămîntul teologic de toate gradele s-a dat îndrumare spre o «teologie pentru viață, să meargă în pas cu nevoile de manifestare în actualitate»¹²⁵. Biserica fiind confruntată cu era în care trăim, a cerut dascălilor de teologie să răspundă acestor confruntări, cercetînd tezaurul evanghelic și patristic, prin optica adevărată a intereselor fundamentale ale vieții și astfel aceștia, «au imprimat tinerelor generații de preoți un alt mod de a vedea și înțelege preoția creștină, descoperindu-i caracterul ei de jertfelnicie și de slujire a aproapelui»¹²⁶.

Nivelul cultural al credincioșilor din Patria noastră a crescut considerabil și se dezvoltă pe o dimensiune mereu ascensivă. Clerul actual trebuie să corespundă nivelului cultural al cetățenilor statului nostru. De aceea, Prea Fericirea Sa, împreună cu Sfîntul Sinod, ținînd seama de nivelul cultural al credincioșilor au hotărît ca învățămîntul teologic să dea «preoți culți, plini de zel apostolic, capabili să-și ajute păstoriții, în drumul lor spre lumină și mîntuire»¹²⁷. Pe lîngă pregătirea teologică și pastorală solidă, tinerilor teologi li se dă o educație largă: «...educația ce li se face este aceea dictată de spiritul nou, prezent în toată creștinătatea, spiritul ecumenic, spiritul dragostei între frați, spiritul păcii între Bisericile creștine și al buneii înțelegeri între oameni»¹²⁸. Acestea sînt și trăsăturile fundamentale ale umanismului ortodox, în care sînt instruiți și educați de Biserică teologii ei și preoții, pentru că umanismul învățaturii noastre ortodoxe «se identifică, în prezent, cu cele mai nobile aspirații etice ale lumii contemporane»¹²⁹.

O altă latură a eclesiologiei noi a Prea Fericitului Patriarh Justinian este «panagapia ortodoxă», iubirea integrală și a tuturor ființelor umane. Modul existențial al ortodoxiei românești este panagapic: «Clerul și credincioșii Bisericii noastre s-au convins că așa cum trăiesc la un loc ortodocșii cu catolicii, cu bapțiștii, cu

119. *Ibidem*, p. 189.120. *Ibidem*, II, p. 231—232.121. *Ibidem*, IV, p. 249.122. *Ibidem*, VI, p. 324 ; VIII, p. 43—46.123. *Ibidem*, X, p. 113.124. *Ibidem*, p. 116.125. *Ibidem*, IX, p. 51.126. *Ibidem*, VI, p. 360.127. *Ibidem*, VII, p. 16.128. *Ibidem*, X, p. 85—86.129. *Ibidem*, IX, p. 29—30.

mahomedani, cu mozaici etc., în bună înțelegere și respect reciproc, tot așa pot trăi laolaltă în deplină pace credincioșii cu necredincioșii, respectându-și unii altora credința și convingerile»¹³⁰.

c) *Biserica Ortodoxă Română, patria și statul.* — Dacă Biserica este socotită mama credincioșilor, patria este mama poporului a cărui unitate antropogeografică, istorică, de limbă, de structură spirituală, de cultură, de obiceiuri și tradiții, de ideal de viață, de credințe și aspirații, de luptă pentru apărarea unității și dreptății este fundamentală și primordială față de Biserica. Această unitate de viață a poporului își găsește expresia juridică în stat. Într-o patrie și un stat pot exista mai multe feluri de Biserici, de culte ale aceluiași popor. Acesta este cazul cu statul și poporul nostru. Prea Fericitul Patriarh Justinian, arată că, «Biserica Ortodoxă a cultivat deopotrivă în sufletul credincioșilor ei iubirea de Hristos și iubirea de patrie»¹³¹.

În ziua de 9 mai 1948, ziua victoriei, Prea Fericirea Sa arăta că «Biserica neamului românesc ia parte la închinarea ce se aduce patriei sublime și vrednice. Biserica se identifică cu neamul însuși..., aducând la altarul patriei, ca prinos de jertfă iubirea noastră nețărmuită de neam și țară»¹³². Iubirea de Biserica și de patrie formează o unică datorie: «pe lângă datoria de creștini..., datori sîntem să ne iubim și patria..., dușmanii patriei sînt și dușmanii Bisericii noastre»¹³³. «Preoțimea nu face deosebire între altarul Bisericii și cel al patriei». «Preoțimea noastră, devotată slujirii lui Dumnezeu și patriei, este devotată conducerii Statului nostru»¹³⁴. Drumul slujitorilor Bisericii este același cu al poporului¹³⁵. Din unirea sentimentelor religioase cu puternicul și același sentiment patriotic a rezultat și unirea pe tărîm social a credincioșilor și slujitorilor diferitelor culte din Patria noastră¹³⁶. Biserica Ortodoxă Română a participat cu toată însuflețirea la toate eforturile și etapele prin care statul și-a dat și a reînnoit legea sa fundamentală, Constituția Republicii Populare Române, apoi Constituția Republicii Socialiste România prin care se asigură progresul, libertatea și fericirea continuă a poporului nostru¹³⁷.

Marea sărbătoare a eliberării patriei noastre, 23 August 1944, și a începutului noii orînduiri de libertate și dreptate socială este socotită și sărbătoarea Bisericii noastre¹³⁸. Între Biserica Ortodoxă Română, ca și celelalte culte din Republica Socialistă România și statul nostru există un raport de sprijinire: «În România, nici un cult nu e de stat, dar nici un cult nu e sepațat de stat. Trăim în deplină unire și conlucrare pentru înălțarea și fericirea poporului nostru, avînd convingerea că prosperitatea patriei se răsfrînge și asupra Bisericilor și cultelor noastre»¹³⁹. Prea Fericirea Sa a formulat o patriotică mărturisire de credință față de statul nostru și de președintele său, Domnul Nicolae Ceaușescu, astfel: «În numele nostru și al credincioșilor Bisericii noastre, Vă asigurăm de devotamentul și de tot sprijinul cu care sîntem datori pentru bunul mers al statului, pentru prosperitatea și bunăstarea materială și spirituală a poporului... respect, supunere și slujire a statului, poporului și conducătorilor lui»¹⁴⁰. Este confesiunea noastră spirituală a tuturor.

Biserica Ortodoxă Română și celelalte culte au fost cooptate în Frontul Unității Socialiste, reprezentanții lor au fost aleși deputați în actuala legislatură a Marii Adunări Naționale.

130. *Ibidem*, VIII, p. 45.

133. *Ibidem*, IV, p. 276—277.

136. *Ibidem*, IV, p. 281, 479.

138. *Ibidem*, V, p. 216 ; VII, p. 202 ; XI, p. 301—302.

140. *Ibidem*, IX, p. 312.

131. *Ibidem*, IV, p. 275.

134. *Ibidem*, p. 364.

137. *Ibidem*, II, p. 180 ; V, p. 18—19, 334 ; IX, p. 25.

132. *Ibidem*, II, p. 68, 70.

135. *Ibidem*, VIII, p. 291.

139. *Ibidem*, X, p. 49.

d) *Biserica Ortodoxă Română și problemele sociale.* — Biserica n-a separat niciodată problemele spirituale de cele materiale și sociale ale credincioșilor. Tradiția «apostolică și patristică a păstrat cu sfințenie această structură. Dumnezeu care a dat viața o și apără. De aceea, Biserica a fost lângă om, în drepturile lui la viață și la fericire. L-a apărat când acestea au fost călcate. Prea Fericitul Patriarh Justinian, pe temeiul elaborărilor teologice a formulat poziția Apostolatului social și deci al Bisericii noastre Ortodoxe Române. «Între doctrina socialistă și doctrina creștină, dacă sînt puncte de contradicție, ele sînt puține în fața punctelor comune, în munca de ridicare a omului, de îmbunătățire a soartei lui, de fericire a lui»¹⁴¹. Pentru îmbunătățirea soartei omului, statul nostru a întreprins marea operă umană de socializare a bunurilor, visul de veacuri al omenirii. Prea Fericitul Patriarh Justinian a fixat poziția Bisericii noastre astfel: «Noi prețuim reformele sociale care aduc mai multă libertate și dreptate în lume..., noi, Biserica, n-am îndemnat pe nimeni să-și adune bunuri pămîntești. Noi nu sîntem decît niște chivernisitori ai bunurilor și trebuie să ne folosim cu toții în mod egal de aceste bunuri»¹⁴². Biserica era datoare, deci, să-și dea aportul pentru buna orînduire a așezărilor sociale de azi, deoarece «Dumnezeu nu i-a făcut pe unii bogați, iar pe alții săraci, ci Dumnezeu, dimpotrivă, i-a făcut pe toți egali în a se bucura de bunătățile acestei lumi»¹⁴³. Hristos însuși ne-a chemat la o trăire comună¹⁴⁴.

Biserica noastră și-a adus aportul ei pozitiv la marea operă de cooperativizare a agriculturii: «Pentru noi, ca slujitori ai Bisericii, colectivizarea agriculturii nu era o problemă străină de învățăturile Scripturii și Sfintei Tradiții... Acesta a fost și idealul creștin... Acesta este un act măreț, iar pentru noi, un act dumnezeiesc»¹⁴⁵. Subliniind caracterul deosebit al cooperativizării, Prea Fericirea Sa a relevat caracterul divin al muncii creatoare, productive în toate sferile de activitate pentru binele și fericirea tuturor cetățenilor statului, familia unică a lui Dumnezeu¹⁴⁶.

Mai mult, a aplicat principiul muncii colective chiar în mînaștirile noastre, trecîndu-se, apoi la «organizarea mînaștirilor noastre în cooperative meșteșugărești»¹⁴⁷. Accentuînd faptul că munca ne ferește de patimi, că este o «nevoință binecuvîntată de Dumnezeu», Prea Fericirea Sa o încadra în legile duhovnicești fundamentale pentru mînaștiri: «Cooperativele mînaștiresți au asigurat, deopotrivă, nu numai viața economică a mînaștirilor, ci mai ales viața duhovnicească, deoarece călugării și călugărițele noastre, antrenați în muncă, sînt mai puțin expuși ispitelor și căderilor de ordin duhovnicesc...»¹⁴⁸.

Cine aspiră să devină «om ceresc», nu trebuie să uite că se mîntuiește prin muncă, datorie divină, prin care se cîștigă Împărăția cerului, dar și cea pămînească.

e) *Structura irenică și panagapică a Bisericii Ortodoxe Române. Umanismul ei.* — Biserica, trupul tainic al lui Hristos, Domnul păcii, este pacea însăși, chipul împăcării și unirii lui Dumnezeu cu noi, prin Hristos teandric, surparea zidului despărțitor, unirea credincioșilor cu Dumnezeu și unirea lor întreolaltă. Ca fundament incontestabil și indivizibil al Bisericii, ea devine astfel și fundamentul mîntuirii noastre. Prea Fericitul Patriarh Justinian pune în relief această funcție soteriologică a păcii.

Ca slujitor al lui Dumnezeu și al credincioșilor, și-a împletit viața cu rugăciunea Bisericii, convertindu-și ființa și gîndirea în centrul vieții creștine ecleziale,

141. *Ibidem*, IV, p. 113. 142. *Ibidem*, IV, p. 105 ; III, p. 210. 143. *Ibidem*, IV, p. 119.
144. *Ibidem*, p. 41—42. 145. *Ibidem*, VIII, p. 61—63. 146. *Ibidem*, IV, p. 333, 424 ; V,
p. 3, 4, 6, 170, 171, 173 ; VI, p. 239. 147. *Ibidem*, IV, p. 402. 148. *Ibidem*.

care este pacea. Pe drept cuvânt, când a vizitat pe președintele Confederației elvețice, la Geneva, acesta l-a întâmpinat ca pe un «apostol al păcii», nu numai al unei singure Biserici, ci al întregii creștinătăți.

Relativ la originea păcii, Prea Fericirea Sa arată că: «Pacea a fost adusă ca sămînță în lume prin nașterea lui Hristos și este sădită ca sămînță în fiecare credincios, când se botează... *Dumnezeu cheamă pe tot omul la această lucrare în slujba păcii*. Fiecare se mîntuiește numai în măsura în care ajută la întinderea și adîncirea păcii și frățietății în lume»¹⁴⁹. Cu un vibrant lirism de profunzime și emotivitate psalmică, Prea Fericirea Sa îndeamnă pe creștini să-și îmbrace ființa lor cu veșmîntul divin al păcii, cu suflul Duhului Sfînt, care este viață și pace¹⁵⁰. Condiționînd actul mîntuirii personale și universale de lucrarea păcii, Prea Fericirea Sa a pus în centrul misiunii actuale a Bisericii noastre ortodoxe propovăduirea păcii.

Convulsiunile și confruntările prin care a trecut lumea contemporană, după cataclismul mondial al celui de al doilea război, impuneau pacea ca singurul antidot spiritual împotriva violenței, împotriva dezumanizării și ca unica energie a echilibrului mondial și a dreptății sociale. Pacea și dreptatea s-au înfățișat omenirii ca entități inseparabile: «apărarea păcii este cauza întregii omeniri, cauza principală a vieții fiecărui om, fiecărei instituții, a fiecărui popor, a fiecărui stat, a fiecărei religii și a fiecărei Biserici»¹⁵¹.

Sfînta Scriptură, credința creștină și doctrina sfinților părinți au ca focar de convergență slujirea credinciosului pentru dobîndirea mîntuirii, dar și pentru apărarea vieții prin asigurarea păcii, libertății și fericirii¹⁵². Pacea este o cauză sfîntă, apărarea ei așijderea; «apărarea păcii este sfîntă, căci cu noi este și Hristos care ne îndeamnă și ne binecuvîntează, spunîndu-ne: «Feriți făcători de pace că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema»¹⁵³. În conștiința și preocupările ecleziale ale Prea Fericirii Sale și ale Sfîntului Sinod, «lupta pentru pace, lupta pentru înfrățirea popoarelor, lupta pentru progres și bunăstare generală» constituie unitar o «misiune istorică»¹⁵⁴.

În pastoralele de Crăciun și de Paști ale Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian nu există pagină în care cuvîntul pace și îndemnul credincioșilor la însușirea ei să nu apară ca niște energii și lumini stelare; luminile stelei din Betleem, care călăuzește viața noastră bisericească. Ideile arzătoare de pace din pastoralele Prea Fericirii Sale sînt reluate în mai toate epistolele irenice către întîistătătorii Bisericilor Ortodoxe, pentru unirea tuturor în duhul biruitor al păcii. În acest fel, în Biserica Ortodoxă Română s-a ajuns la «crearea unei puternice conștiințe a preoțimii noastre asupra datoriei sale de propovăduitoare a păcii... iar lumea creștină s-a convins că activitatea noastră pe tărîm ecumenic și împotriva războiului este în deplină concordanță cu mesajul evanghelic al păcii și înfrățirii între oameni»¹⁵⁵.

Pornind de la mesajul evanghelic că Hristos a venit în lume, «ca lumea viață să aibă și mai mult să aibă», Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian combate războaiele și uciderile în masă¹⁵⁶. În fața Bisericii și a umanității «uciderea este unul din cele mai groaznice și urîte păcate», deoarece toți oamenii au dreptul la viață.

Ridicînd problema actuală a ecologiei, Prea Fericirea Sa privește dominarea populațiilor subdezvoltate ca o crimă și arată că omenirea nu va trăi mai mult prin

149. *Ibidem*, IV, p. 41—42. 150. *Ibidem*, p. 42. 151. *Ibidem*, p. 283—284 (sublinierea în text). 152. *Ibidem*, V, p. 115—116. 153. *Ibidem*, p. 199, 330. 154. *Ibidem*, IV, p. 211. 155. *Ibidem*, VIII, p. 198 (sublinierea în text). 156. *Ibidem*, V, p. 65—66.

diminuarea numerică, ci prin dreptate și cultivarea iubirii. Căile iubirii și păcii urmate de conducătorii de popoare vor aduce pe întreg pământul «bucuria de a trăi viața în libertate și demnitate omenească»¹⁵⁷.

Biserica Ortodoxă Română, prin acțiunea Prea Fericirii Sale, a realizat una din misiunile religioase: pacea și colaborarea între confesiunile și cultele religioase din țara noastră, proclamând principiul: «...credințele religioase nu despart pe oameni, ci-i unesc»¹⁵⁸, evident, în interesul vieții: «în marile probleme ale vieții, religiile nu despart, ci unesc pe oameni»¹⁵⁹. De la pactul păcii și înțelegerii între cultele din statul nostru, Biserica Ortodoxă Română și-a extins activitatea în slujba păcii și pe plan extern, expusă astfel de Prea Fericirea Sa: «la întâlniri ale căpeteniilor de Biserici, în conferințe interortodoxe, cum a fost cea ținută la Rodos..., sau în mari foruri intercreștine — cum sînt Consiliul Ecumenic al Bisericilor și Conferința Creștină pentru Pace — aducînd contribuția sa la formarea unei conștiințe creștine mondiale asupra responsabilității morale care revine creștinilor în rezolvarea marilor probleme contemporane»¹⁶⁰. Conștiința creștină și mondială a valorii păcii pentru viață se înfățișează ca o nouă forță, care poate să învingă orice război, potrivit îndemnului Fericitului Augustin: «Mai bine să nimicim războiul prin cuvinte, decît pe oameni prin sabie, și să cîștigăm sau să obținem pacea prin pace, nu prin război»¹⁶¹. Prea Fericirea Sa a văzut posibilitatea unei «rezidiri a lumii după chipul lui Dumnezeu..., după icoana împărăției cerurilor», în care «vor trebui să-și facă loc de cinste: dreptatea, blîndețea, curăția inimii, pacea și bunăvoirea între oameni»¹⁶²... fiii lui Dumnezeu se unesc în Fiul lui Dumnezeu. «Fiind «din neamul lui Dumnezeu» (Fapte XVIII, 28—29), învățătura lui Hristos îți poruncește să vezi în fiecare locuitor al pământului pe cel mai bun dintre frații tăi»¹⁶³. Prietenii lui Hristos n-au fost împărații sau stăpînitorii, ci «s-au ridicat din rîndurile celor asupriți, dintre păstorii și pescarii săraci din Galileea neamurilor»¹⁶⁴. Cei mai fideli prieteni ai lui au rămas tot cei din rîndurile lor. Glasul Ortodoxiei noastre s-a înălțat, prin Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, întru apărarea lor, pentru că «a iubi pe oameni înseamnă a te face una cu ei, a trăi în ființa ta proprie toate darurile și toate nădejtile semenilor tăi»¹⁶⁵. Nădejtile vieții omeniirii stau în: înlăturarea războaielor dintre state; abolirea definitivă a colonialismului; și deplina îndreptățire a tuturor popoarelor la bunurile pământului și la roadele muncii lor. Acestea sînt și comandamentele de bază ale credinței noastre mîntuitoare¹⁶⁶. Biserica trebuie să apere viața și independența oamenilor și mesajul Evangheliei este: pacea, libertatea și frăția tuturor oamenilor de pe pământ¹⁶⁷. Acesta este profundul umanism al ortodoxiei noastre: «să întindem iubirea noastră frățească pînă la marginile lumii..., oriunde s-ar afla aceștia (oamenii) și oricare ar fi neamul și credința lor»¹⁶⁸.

Adevărul iubirii lui Dumnezeu este confirmat suveran numai iubindu-i pe oameni, nu declarativ și evhologico-festiv, ci prin fapte concludente, așa cum a dovedit-o Biserica Ortodoxă Română.

Pr. Prof. N. C. BUZESCU

157. *Ibidem*, VII, p. 193.

160. *Ibidem*, VIII, p. 78.

163. *Ibidem*, p. 105.

166. *Ibidem*, VIII, p. 77.

158. *Ibidem*, IV, p. 478.

161. *Ibidem*, p. 53.

164. *Ibidem*, p. 67.

167. *Ibidem*, VII, p. 138.

159. *Ibidem*, V, p. 339.

162. *Ibidem*, VII, p. 142.

165. *Ibidem*, V, p. 179.

168. *Ibidem*, IX, p. 204.

DIN LEGĂTURILE BISERICII RĂSĂRITULUI CU AMBASADORUL ANGLIEI LA CONSTANTINOPOL, LORDUL WILLIAM PAGET

(ÎNTRE 1693—1702)

În decursul secolului al XVII-lea sînt cunoscute unele inițiative luate de cercurile Bisericii Anglicane de stat, ca și a celor politice, de a se opune Contra-reformei dezlănțuită pe continentul european de papalitate și Biserica Romano-Catolică. În acest scop, menționatele cercuri au căutat să strîngă legăturile nu numai cu protestanții germani, olandezi, scandinavi și alți dizidenți dar au urmărit chiar o încercare de a se apropia de Ortodoxie. Un prim țel îl constituia contracararea prozelitismului desfășurat în Levant de misionarii iezuiți și capucini aflați sub protecția Franței și a Casei de Austria¹. Legăturile anglicano-ortodoxe — înfiripate încă din timpul păstoririi patriarhilor de Constantinopol și Alexandria Chiril Lukaris (cu întreruperi între 1623—1638)² și Mitrofan Critopulos (1636—1637)³ — s-au manifestat amical în condițiile dificile de existență ale Bisericii răsăritene în timpul Imperiului otoman; cercurile eclesiastice din Anglia au trimis prima tipografie cu

1. U. Milliez, *La Croisade du Levant. Récits missionnaires des XVII-e et XVIII-e siècles*, Paris, 1943, p. 18—20, 55.

2. Problemă pe larg tratată de Ioan Mihălcescu, *Les idées calvinistes du patriarche Cyrille Lukaris* în «Revue d'histoire et de philosophie religieuse», Strasbourg, 1931, p. 506—520; G. Hatzlantoniu, *Protestant Patriarch. The life of Cyril Lucaris (1572—1638), Patriarch of Constantinople*, London, 1962, 160 p.

În Arhivele engleze de Stat (Public Record Office, State Papers, Foreign, *Turkey*) se păstrează o interesantă corespondență inițiată în anii 1625—1628 între patriarhul Chiril și ambasadorul Angliei la Constantinopol, din 1621 pînă la 1628, apreciatul diplomat și cărturar Sir Thomas Roe (pentru a cărui viață și activitate vezi mai recent Michael J. Brown, *Itinerant Ambassador. The life of Sir Thomas Roe*. Lexington, 1970, 302 p.) Datele scrisorilor adresate de Chiril lui Roe sînt următoarele: 1625 iunie 22 (fondul citat, dos. 97/11, f. 21); iulie 13/23 (f. 37); august 12/22 (f. 64); octombrie 14 (f. 115); noiembrie 16/26 (f. 143); aceeași dată (f. 145); decembrie 12/22 (f. 164); decembrie 16 (f. 166); 1626 februarie 17 (f. 218); aprilie 8 (f. 261); iulie 20/30 (dos. 97/12, f. 110); 1627 martie 22 (dos. 97/13, f. 74); octombrie 4 (f. 210); 1628 ianuarie 6 (dos. 97/14, f. 1); ianuarie 8/18 (f. 3); ianuarie 16 (f. 13); aceeași zi (f. 15); ianuarie 17/27 (f. 19); ianuarie 21 (f. 21); aceeași zi (f. 23); ianuarie 26 (f. 33); ianuarie 27 (f. 35); ianuarie 28 (f. 37); ianuarie 29 (f. 43); februarie (fără zi) (f. 43); februarie 14 (f. 51); februarie 24 (f. 59); februarie 27 (f. 68); martie 6 (f. 70); martie 7/17 (f. 72); martie 8 (f. 86); mai 2 (f. 125); Roe către Chiril 1628 iulie 19/29 (dos. 97/14, f. 200). Această corespondență a fost sumar prezentată de M. I. Manussakas, «Ἡ ἀνέχδοτος μυστική ἀλληλογραφία Κυρίλλου Λουκάρεως πρὸς τὸν Ἄγγλον πρεσβευτὴν ἐν Κωνσταντινωπόλει, Sir Thomas Roe (1625—1628)» (Corespondența secretă inedită a lui Chiril Lukaris cu ambasadorul Angliei la Constantinopol Sir Thomas Roe (1625—1628) în Πραγμάγματα τοῦ Θ' Βυζαντινολογικοῦ Συνεδρίου Θεσσαλονίκης, 12—13 Ἀπριλίου 1953, vol. II, Atena, 1956, p. 533—543.

3. Ioan Carmiris, *Μητροφάνης ὁ Κριτόπουλος καὶ ἡ ἀνέχδοτος ἀλληλογραφία αὐτοῦ* (Mitrofan Critopulos și corespondența sa inedită), Atena, 1937, p. 73—78.

litere grecești, precum și tipărituri în această limbă la Constantinopol⁴ au primit tineri din Levant la învățătură la Oxford⁵ și au acordat ajutoare la solicitările ierarhilor din Răsărit, strîmtorați de sărăcia și nevoile bisericilor lor⁶.

Teologi și savanți englezi ca Thomas Smith⁷, John Covel⁸, Sir Dudley North⁹ sau Sir Paul Rycout¹⁰, care au locuit la Constantinopol datorită atribuțiilor ce le-au revenit la ambasada britanică și au călătorit în Imperiul otoman, în arhipelagul grecesc sau chiar în Orientul creștin, au luat contact, în mod direct, cu realitățile prezentate de Biserica Răsăritului și au lăsat chiar scrieri asupra ei, aplecîndu-se, cu mai multă sau mai puțină înțelegere, asupra problemelor de dogmă, cult, organizare ecleziastică ș.a. Fără îndoială că în legăturile inițiate cu Ortodoxia, cercu-

4. M. Renieris, *Μητροφάνης ὁ Κριτόπουλος καὶ οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ φίλοι αὐτοῦ (1617—1628)* (Mitrofan Critopulos și legăturile sale cu Anglia și Germania (1617—1628), Atena 1893, p. 29—31; Teodor M. Popescu, *Raporturile dintre ortodocși și anglicani din secolul XVI pînă la anul 1920*, în «Ortodoxia», X (1958), nr. 2, p. 178—183; Cléobule Tsourkas, *Les débuts de l'enseignement philosophique et de la libre pensée dans les Balkans. La vie et l'oeuvre de Théophile Corydalée (1570—1646)*, Thessalonique, 1967, p. 55—57 etc.

5. Vezi mai ales Nicolae Vătămanu, *Învățați greci formați la Oxford și la Halle și legăturile lor cu românii la începutul secolului al XVIII-lea* în «Contribuții la istoria învățămîntului românesc. Culegere de studii», București, 1970, p. 190—205.

6. Asupra raporturilor dintre anglicanism și ortodoxie sub aspect istoric vezi mai cu seamă Ioan Carmiris, *Ὁρθόδοξία καὶ προτεσταντισμός* (Ortodoxia și Protestantismul), vol. I, Atena, 1937, p. 317 ș.u.; T. Popescu, *op. cit.*, p. 177—184; St. F. Bayne, *Orthodoxy and Anglicanism*, în «Sobornost», 1964, nr. 11, p. 617—621; D. C. Amzăr, *Anglikanismus und Orthodoxie im Geschichte und Gegenwart...* în «Kyrios», 5 (1965), nr. 4, p. 215—238; Ion Bria, *Aspecte ale relațiilor dintre Ortodoxie și Anglicanism*, București, 1968, p. 145—154 etc. Într-o scrisoare adresată la 17 decembrie 1701 Congregației *De Propaganda Fide* de către cardinalul Leopold Kollonić, primatul Ungariei sub Habsburgi, se arăta că «a Patriarcha Constantinopolitano legatos in Angliam Londinum eo fine missos, ut Rex Angliae Residentis sui medio apud Portam Ottomanicam efficiat, ut futuris post hac temporibus Patriarcha Constantinopolitanus protectione Regis Angliae gaudere possit», cf. *XXX Zur Geschichte der Union der griech/ische Kirche mit der römischen* în «Korrespondenzblatt des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde», Hermannstadt, VI (1883), nr. 3, p. 21.

7. Despre Thomas Smith (1638—1710), teolog anglican și profesor la «Magdalen College» din Oxford, capelan al ambasadei engleze din Constantinopol (1668—1671) — unde a cunoscut pe spătarul Mălescu — și autor al lucrării *De Graecae Ecclesiae hodierno statu Epistola* (Oxford, 1676) în care s-a arătat favorabil apropierii între anglicanism și ortodoxie, la Paul Cernovodeanu și Olga Cicanci, *Știri noi despre Spătarul Nicolae Mălescu și relațiile lui cu teologul anglican Thomas Smith*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXIX (1971), nr. 3—4, p. 326—336.

8. A trăit între 1638—1722, fiind succesorul lui Smith în calitate de capelan al ambasadei engleze din Constantinopol (1671—1676); a vizitat Grecia și Asia Mică; întors în Anglia, a ocupat funcția de profesor la «Christ's College» din Cambridge la 1688; a lăsat un jurnal — editat doar în parte — al călătoriilor sale în Orient (vezi *Extracts from the Diaries of Dr. John Covel by J. Theodor Bent, Early Voyages and Travels in the Levant*, London, 1893), și o lucrare generală asupra Bisericii grecești, tipărită în 1722 (cf. *Dictionary of National Biography*, XII, p. 355).

9. Financiar și economist (1641—1691), funcționînd ca tezaurier la consulatul englez din Smirna la 1662 apoi la Constantinopol; s-a reîntors în Anglia la 1680, fiind înnobilit în 1682 și devenind șef al vămilor în 1683, apoi al Tezauriei (*Dictionary of National Biography*, XLI, p. 152). Pentru viața și activitatea sa în Orient vezi Roger North, *The Life of the Honorable Sir Dudley North...*, (London, 1744).

10. Cunoscut istoric al Imperiului otoman, secretar al ambasadei engleze din Constantinopol 1661—1667 apoi consul la Smirna (1667—1677), autor — printre altele — al lucrării *The Present State of the Greek and Armenian Churches, Anno Christi...* (London, 1679). Asupra lui vezi în special Sonia P. Anderson, *Sir Paul Rycout, F. R. S. (1629—1700): his Family and Writings* în «Proceedings of the Huguenot Society of London», vol. XXI (1969), nr. 5, p. 464—491.

rile anglicane n-au fost întru totul dezinteresate și urmăreau nu numai să combată misionarismul catolic în Imperiul otoman, dar să desfășoare și o activitate de oarecare prozelitism în rândul clericilor răsăriteni, spre a-i face mai receptivi față de noua învățătură protestantă. În asemenea condiții a luat ființă, în 1692, un *Colegiu grec* (Greek College) la «Gloucester Hall» (Oxford), din inițiativa profesorului Benjamin Woodroffe, canonic la «Christ Church» și rector la «St. Bartholomew», de lângă «Royal Exchange» din Londra¹¹.

Cu tot apelul lansat în 1694 de entuziastul cleric către patriarhul de Constantinopol, Calinic al II-lea (păstorind pentru a treia oară între 1694—1702), prin care îl ruga să încuviințeze trimiterea la studii a 20 de tineri¹² din Orientul elenic și-i expunea în detaliu programa analitică a Colegiului¹³, inițiativa sa a fost încununată de prea puțin succes. Într-adevăr, fie din cauza depărtării, a interdicției autorităților otomane, a rezervelor manifestate de Biserica Ortodoxă și probabil, în bună măsură, concurenței făcute de școlile catolice din Italia, ce se bucurau de o veche tradiție în opera de cultivare a tineretului greco-levantin, recrutarea studenților s-a dovedit a fi anevoioasă¹⁴. Woodroffe s-a simțit atunci nevoit să intervină în 1696 pe lângă ambasadorul Angliei la Constantinopol, lordul William Paget, cerându-i asistența¹⁵.

Acest iscusit și cultivat diplomat, vorbind cu ușurință mai multe limbi — printre care latina și greaca —, bun cunoscător al situației din răsăritul Europei¹⁶, era într-adevăr personajul cel mai nimerit la care se putea face apel în cazul amintit. În timpul șederii sale la Constantinopol, ambasadorul englez a întreținut personal sau prin corespondență, ori prin mijlocirea secretarilor și dragomanilor săi levantini Perone și Tarsia, numeroase relații nu numai cu personalități din lumea politică și militară-europeană, capete încoronate, miniștri, generali, diplomați austrieci, olandezi, poloni, ruși, dregători otomani, ca și cu domni din Țările Române, învățați cum ar fi Stolnicul Constantin Cantacuzino, dar și cu înalți clerici ai Bisericii Răsăritului¹⁷ (patriarhi, episcopi, preoți).

Cunoștințele, relațiile create și prestigiul de care se bucura la Poarta otomană, unde inițiasse cu ambasadorul Olandei, Jakob Colyer, negocieri de pace între turci și adversarii lor creștini coalizați în «Liga Sfântă» în timpul războiului dezlănțuit după asediul nereușit al Vienei la 1683¹⁸, îl făceau apt pe lordul Paget să răs-

11. E. D. Tappe, *The Greek College at Oxford 1699—1705*, în «Oxonensia», XIX (1954), p. 92—94, unde se dau toate amănuntele în legătură cu înființarea Colegiului. Într-un prospect tipărit, difuzat de B. Woodroffe, intitulat, *A Model of a College to be settled in the University for the Education of some Youths of the Greek Church* se expuneau propunerile de organizare a acestui institut de învățămînt, susținut prin contribuții voluntare, ce urma să primească vreo 20 de tineri (14—20 ani) destinați a deveni preoți și învățători în propria lor țară.

12. Cîte 5 de fiecare patriarhie (Constantinopol, Alexandria, Antiohia și Ierusalim).

13. Care trebuia să cuprindă predarea limbilor latină, greacă și ebraică, apoi filozofia de toate genurile, medicina și matematica, prin rotație, apoi teologia expusă după Evangheliile și prelucrată după vechile canoane și părinții greci ai Bisericii (cf. Tappe, *op. cit.*, p. 96).

14. De aceea în acest așezămînt de cultură au fost invitați și alți străini printre care un francez și studentul în teologie Pal Gyöngyösi (1668—1743), calvinist din Debrecen, promovat ulterior «presbyter ecclesiae anglicanae» și care reîntors în Ungaria a suferit persecuții din partea autorităților habsburgice (cf. Tappe, *op. cit.*, p. 95). 15. *Ibidem*, p. 96.

16. Biografia diplomatului și activitatea sa politică, în *Dictionary of National Biography*, XLIII, p. 64; A. C. Wood, *A History of the Levant Company*, Oxford, 1935, p. 131—132 și 232.

17. Amănunte la Paul Cernovodeanu, *Arhiva diplomatică a lordului William Paget (1637—1713)*, în «Revista Arhivelor», LII (1975), vol. XXXVII, nr. 1, p. 80—92.

18. Cf. Colin Joseph Heywood, *English diplomacy between Austria and the Ottoman Empire in the war of the Sacra Liga 1684—1699, with special reference to the period 1688—1699*

pundă solicitărilor profesorului Woodroffe. Diplomatul englez nu urmărea — prin recrutarea de tineri destoinici din Orientul ortodox spre a fi trimiși la învățătură la Oxford — să susțină doar vederile Bisericii Anglicane, ci dorea ca la întoarcerea lor acești studenți să poată fi folosiți ca tălmăci în serviciul ambasadei și al influenței Companiei a Levantului în Imperiul otoman¹⁹. Astfel lordul Paget a izbutit să convingă 13 tineri din Răsăritul Europei și Orientul Apropiat²⁰ să ia calea îndepărtatei Anglii pentru învățătură între anii 1699—1705. Ceea ce trebuie să ne rețină, însă, atenția este textul *Scrisorii* adresate de ambasadorul englez lui Woodroffe la 8 ianuarie 1697 prin care îi făcea cunoscut că va trimite la Colegiul din «Gloucester Hall» pe fiul kapukehaiei domnului Țării Românești la Constantinopol — cunoscutul agent brîncovenesc *Ianaki Porphyhrita*²¹ — și pe o rudă a sa²², dar dacă acești tineri au ajuns într-adevăr la Oxford și în caz afirmativ, dacă sînt aceiași cu cei al căror nume ne este cunoscut, este foarte greu de răspuns în stadiul actual al documentației de care dispunem.

Arhiva lordului William Paget — în prezent depusă la Biblioteca Școlii de studii orientale și africane de pe lîngă «Universitatea din Londra» și consultată de noi prin amabila încuviințare a posesorului ei, marchizul de Anglesey — oferă însă și alte documente inedite menite a ilustra relațiile amintitului ambasador cu înalte fețe bisericești din Răsăritul ortodox ca și rolul său de mentor al tinerilor trimiși din Orientul creștin la învățătură în Anglia.

Preotul Dionisie Grecul. — Printre primii cursanți recrutați de Woodroffe la Oxford s-a numărat, astfel, în anii 1693—1694 «Dionysius the Graecian» (Dionisie grecul), un preot în vîrstă, care preocupat de studii matematice, venise să se inițieze — în afara problemelor de ordin teologic — și în științele exacte la Colegiul de la «Gloucester Hall»²³; întors peste cîțiva ani în patrie, cu o frumoasă bibliotecă achiziționată în timpul șederii sale în Anglia, îl întîlnim menționat în cores-

(Londra, 1970, teză de doctorat, păstrată în Biblioteca Senatului Universității din Londra) și Ludovic Demény — Paul Cernovodeanu, *Relațiile politice ale Angliei cu Moldova, Țara Românească și Transilvania în secolele XVI—XVIII*, București, 1974, p. 189—209.

19. E. D. Tappe, *op. cit.*, p. 97—98. Compania Levantului care a sprijinit la început proiectul și a trimis pe cheltuiala ei un număr de tineri din Orientul elenic la Oxford spre a învăța engleza și a fi folosiți la întoarcerea lor ca dragomani, s-a arătat nemulțumită de rezultatele obținute, mai ales că majoritatea bursierilor au părăsit după puțin timp Colegiul de la «Gloucester Hall», mutîndu-se în Olanda sau la universitățile germane; de aceea în 1704 direcția Companiei s-a opus trimiterii unui alt lot de tineri în Anglia de către Sir Robert Sutton, succesorul lordului Paget ca ambasador la Constantinopol (cf. A. C. Wood, *op. cit.* p. 227).

20. Simeon și Gheorghe Omiros, dragomani ai consulatului englez din Smirna (între 1699—1704), Gheorghe și Ioan Aptalos (între 1699—1703), înrudiți cu patriarhul Gabriel al III-lea al Constantinopolului (1702—1707), Ștefan Constantinos, fiu de negustor bogat din Smirna (între 1700—1702), Serafim din Mytilene (între 1701—1703), Gheorghe Marules (în 1702), Mihail Damiralis (la 1702), Francisc Prossalentis (între 1703—1705), Matei din Paros (la 1702), Alexandru Heladius (între 1703—1707), Theodorus Basilius «de Ponto Euxino» (de la Marea Neagră) (între 1702—1704) și Eustatius Placicus (asupra căruia revenim mai jos), cf. E. D. Tappe, *Alumni of the Greek College at Oxford 1699—1705*, în «Notes and Queries», March 1955, p. 110—114.

21. Viața și activitatea, vezi, mai ales, Bas. Vl. Sfyroeras, *Οι δραγομάνοι τοῦ στόλου* (Dragomanii flotei), Atena, 1965, p. 86—93, iar pentru relațiile sale cu lordul Paget, P. Cernovodeanu, *Arhiva diplomatică...*, p. 83—84.

22. E. Tappe, *The Greek College...*, p. 109. În arhiva Paget mai figurează o scrisoare trimisă anterior de Paget lui Woodroffe, din Constantinopol, la 1 august 1696 în care discuta problema trimiterii unor tineri greci să studieze în Anglia iar la 8 ianuarie 1697 diplomatul englez se adresa chiar episcopului de Londra, arătînd că și Patriarhii de Constantinopol și Ierusalim își dăduseră consimțămîntul pentru această acțiune.

23. E. Tappe, *The Greek College...*, p. 95.

pondența lordului Peget. Astfel, la 17 ianuarie 1698 diplomatul englez scria din Adrianopol subalternului său din Smirna, consulul William Raye, aducându-i la cunoștință următoarele: «Am primit, nu de mult, o scrisoare din Moreea, cu data de 31 august 1697, de la un Dionisius Babo (adică bătrîn — n.n.) un preot grec din Larissa, care se plîngea că este persecutat pentru anumite cărți pe care le-a adus din Anglia. Treaba este că acest călugăr a fost în Anglia acum vreo 4—5 ani și a studiat la Universitățile noastre de la Oxford și Cambridge vreo 3 ani, fiind primit cu multă bunăvoință acolo și întreținut din milostenie; în această vreme făcînd cunoștință cu cîteva persoane de vază, din dărnicia lor a primit atît de mulți bani încît a fost în măsură să-și cumpere o foarte bună colecție din Părinții Greci (ai Bisericii) și alte cărți în valoare poate de aproape 100 lire sterline. Aceste cărți astfel cumpărate alcătuiau bunul său. Cu toate acestea, el a promis în fața domnului George Wheeler²⁴ și a altora, ca, după moartea sa, să lase această colecție vreunei biserici grecești (ortodoxe — n.n.), sau mînăstirii din provincia lui de obîrșie.

Acum, se pare, că bizuindu-se pe această promisiune, cîteva mitropoliți pretind cărțile ca și cum n-ar fi ale lui și vor să le ia de la dînsul, ceea ce nu este drept a se încuviința. Deși el a făcut o astfel de promisiune, cu toate acestea, prin lege, are o netăgăduită stăpînire asupra lor, pe care nimeni nu o poate pune la îndoială și prin care el poate să le folosească în timpul vieții așa cum gîndește. De aceea dacă Mitropolitul tău (adică din eparhia destinatarului — n.n.) sau oricare altul ar încerca să-l tulbure (pe Dionisius — n.n.) cu această pricină, ești rugat să-i dai acel sprijin pe care îl vei crede trebuincios în așa fel încît sârmanul om să fie îngăduit și să aibă înlesnire spre a-și continua învățătura sa»²⁵.

Indiferent de litigiul prezentat în această scrisoare și de rezolvarea lui — ce nu ne este cunoscută — important este faptul că documentul ne relevă un aspect interesant al activității unui cleric ortodox studiînd în Anglia și achiziționînd din această țară literatură patristică, a cărei lipsă se făcea resimțită în bibliotecile mînăstirești din Orient.

Lordul Paget și Stolnicul Constantin Cantacuzino. — Din schimbul de scrisori inițiat între lordul Paget și Stolnicul Constantin Cantacuzino mai aflăm și de legăturile stabilite de diplomatul englez și cu o altă înaltă figură a Bisericii Răsăritene și anume cu aceea a faimosului patriarh cărturar al Ierusalimului Dositei al II-lea

24. Călător englez în Grecia, autor al lucrării *A Journey in Greece* (London, 1682).

25. *I have rec(eiv)ed a letter, not long since, dated from Morea the 31 Aug(ust) 1697, tis from one Dionisius Babo, a Greek priest of Larissa, who complaind that he is persecuted for certain books he had brought out of England; the business is, this Monk went into England ab(ou)t 4 or 5 years since & studied in our Universities of Oxford & Cambridge about 3 years, being there kindly received & entertained for charity; in that time having made acquaintance with severall worthy persons, from their liberalities he rec(eiv)ed so much mon(e)y as enabled him to buy a very good collection of Greek fathers & other books to the vallue of perhaps about 100 pounds English. These books so bought were his own, yet he promised, S(igno)r George Wheeler & others, that when he died he would leave that collection to some Greek church or monastery of the province of which he was. Now it seems, upon the knowledge of this promise some Metropolites pretend the books were not his & would take them from him, which cannot in justice be don(e), for tho (!) he may have made such a promise, yet by law he has an indoubted propriety in them which nobody can question & by which he may use during life as he thinks it. If therefore your Metropolita or any other should disturb him upon the occasion, you are desired to give him that assistance shall be necessary, that the poor man may be permitted & have leasure to continue his study* (Biblioteca Școlii de studii orientale și africane de pe lângă Universitatea din Londra, Paget Papers, Bundle 18, doc. 28, f. 33—33 v).

Notara (1669—1707). Astfel în epistola adresată de stolnic lui Paget la 27 iunie 1695, învățatul dregător român îi recomanda acestuia ca pe viitor să facă apel, pentru treburile sale și la influentul înalt ierarh menționat mai sus²⁶; la asemenea invitație, diplomatul răspundea din Adrianopol la 23 iulie, același an, că patriarhul părăsise cu puțin timp înainte orașul înapoiindu-se la Constantinopol și că va menține mai departe legăturile cu el²⁷.

Într-adevăr în arhiva Paget s-a păstrat o frumoasă scrisoare în limba greacă, în original, adresată de Dositei al II-lea ambasadorului englez, la 9 februarie, fără mențiunea anului, prin care îl ruga să facă dreptate într-un litigiu de creanță ivit între negustorii constantinopolitani²⁸; potrivit uzanțelor și îndatoririlor ce le avea, trimisul englez la Poartă trebuia să asigure protecția conaționalilor săi din Compania Levantului și să judece — sau să arbitreze — ori și ce conflict ivit între acești negustori și localnici²⁹, mai ales în probleme de creanțe, așa cum se prezenta situația și în cazul de față.

Tot prin intermediul Stolnicului Cantacuzino, i-a fost recomandat lordului Paget și un vlădică de pe meleagurile românești, anume *Dionisie*, «episcop al Cernavodei»³⁰. Ierarhul s-a aflat la Rusciuk (Russe) în primăvara anului 1699, spre a ieși în întâmpinarea ambasadorului englez care, împreună cu colegul său olandez, Colyer și suitele lor, se înapoiau la Constantinopol de la Karlowitz, unde — datorită medierii lor încununată de succes — se semnase la 16/25 ianuarie «Tratatul de pace» între austrieci, poloni și venețieni pe de o parte și turci, pe de alta. Lordul Paget a fost salutată la Rusciuk numai de amintitul ierarh, deoarece emisarii lui Constantin Vodă Brîncoveanu și ai Stolnicului Cantacuzino, marele portar Matei Clironomos și secretarul domnesc Andreas Wolf, trimiși cu daruri, au sosit prea târziu, după plecarea delegaților străini din localitate³¹. Stolnicul a scris ambasadorului, din București, la 28 aprilie 1699, făcându-i cunoscut că episcopul de Cernavodă a sosit în orașul de scaun al Țării Românești istorisindu-i primirea ce i-a făcut-o oaspetelui englez la Rusciuk, regretând totodată întârzierea solilor trimiși din principatul Țării Românești; în încheiere îl ruga pe Paget să aibă în grija sa pe susamintitul cleric care va veni la Adrianopol³².

În toamna aceluiași an, episcopul Dionisie se adresa direct la 31 octombrie diplomatului englez, reamintindu-i bunăvoința de care dăduse dovadă față de sine

26. *Bundle 59*, doc. 4, p. 7, Cf. și E. D. Tappe, *Documents concerning Rumania in the Paget Papers* în «The Slavonic and East European Review», XXXIII (1954), nr. 80, p. 205.

27. *Paget Papers, Bundle 12*, doc. 26, f. 41.

28. P. Cernovodeanu, *Arhiva diplomatică a lordului William Paget...*, p. 88. A se vedea *Anexa I*.

29. A. C. Wood, *A History of the Levant Company*, p. 230—232. Predecesorii lordului Paget la Poarta otomană, ca Heneage Finch, lord Winchilsea (1660—1669) sau James lord Chandos (1680—1687), arbitraseră astfel de litigii între negustori scoțieni sau străini puși sub protecție engleză și cupeți greci ori levantini de la Constantinopol și țările române (cf. E. D. Tappe, *Patrick Simson: A Scottish Merchant in the Moldavian Potash Trade*, în «The Slavonic and East European Review», XXX (1952), nr. 75, p. 494—513; P. Cernovodeanu, *Un episod din 1685 al relațiilor dintre Anglia și Moldova*, în «Danubius», Galați, V (1971), p. 139—153).

30. Pomenitul ierarh este amintit și în *Condica de venituri și cheltuieli a Vistieriei din timpul lui Brîncoveanu*. Astfel acest catastif de socoteli menționează că la 15 martie 1703 (7211) s-au dat «138 tal<eri>... la Vlădica Cernovodeanu <adică de Cernavodă = n. n.> mergînd la Odriiu <Adrianopol = n. n.>, lui de cheltuială tal<eri> 100 și la doi seimeni și la un călăraș mergînd împreună cu el tal<eri> 38» (cf. *Condica de venituri și cheltuieli a Vistieriei 1694—1704*, ed. C. Aricescu, București, 1873, p. 715).

31. E. D. Tappe, *Documents concerning Rumania in the Paget Papers...*, p. 205—206; L. Demény și P. Cernovodeanu, *op. cit.*, p. 208.

32. *Paget Papers, Bundle 59*, doc. 47, f. 93—94.

și rugîndu-l să-i acorde și mai departe protecția lui la Adrianopol, lucru pentru care se simțea deosebit de îndatorat³³.

Lordul Paget și Hrisant Notara. — Aceeași curtenie a manifestat-o lordul Paget și față de nepotul patriarhului Dositei al II-lea, anume Hrisant Notara, pe atunci arhidiacon iar mai târziu succesori întru păstorie în scaunul Ierusalimului al unchiului său, un cărturar înzestrat ca și înaintașul lui și care și-a desăvîrșit învățătura în școlile Apusului³⁴. Hrisant îi scria amintitului ambasador din Ierusalim la 10 decembrie 1701 mulțumindu-i pentru posibilitatea ce o avusese de a călători de la Constantinopol pînă în Palestina la bordul unei corăbii engleze pe cheltuiala binefăcătorului său, în tovărășia mai multor călători englezi plecați în pelerinaj în Țara Sfîntă; își exprima totodată regretul față de Paget dacă nu-l va mai putea întîlni la reîntoarcerea sa la Constantinopol, după sărbătorile Paștelui, avînd în vedere iminenta întoarcere în patrie a diplomatului³⁵.

Lordul Paget și domnul Constantin Brîncoveanu. — Într-adevăr după o misiune de aproape zece ani îndeplinită cu mult succes la Poarta otomană, lordul Paget a fost rechemat în patrie, luînd drumul de înapoiere spre Anglia pe uscat. El și-a ales ca itinerar ruta Balcani — Țările Române—Ungaria—Austria — pînă în Occident, spre a străbate — desigur — Țara Românească și Transilvania și a-și cunoaște corespondenții cu care schimbase nenumărate scrisori, în primul rînd pe Domnitorul Brîncoveanu și Stolnicul Cantacuzino.

La București, în aprilie 1702, diplomatul englez a avut parte, după cum se știe, de o primire foarte călduroasă³⁶. Stolnicul a intrat în legătură și cu eruditul însoțitor al lui Paget, capelanul ambasadei, *Edmund Chishull* (1671—1733), căruia i-a dăruit cîteva tipărituri în limba greacă cu caracter religios ieșite de sub teascurile Mitropoliei din București și ale Mînăstirii Snagov³⁷, precum și — aproape cu siguranță — un exemplar al prețioasei sale hărți a Țării Românești, editată la Padova în limba greacă la 1700³⁸; învățatul român a primit, la rîndul lui mai multe cărți cu subiect teologic oferite de clericul anglican³⁹.

În numeroasa suită a lordului Paget se mai aflau și doi studenți recrutați spre a-și face studiile la Oxford, anume *Francisc Prossalentis*, diacon din Corfu de 23 de ani și *Alexandru Helladius*, originar din Larissa, în vîrstă de numai 16 ani⁴⁰.

33. P. Cernovodeanu, *Arhiva diplomatică a lordului... Paget*, p. 88—89. A se vedea *Anexa II*.

34. Cf. Börje Knös, *L'histoire de la littérature néo-grecque. La période jusqu'en 1821*, Uppsala, 1962, p. 458—459. Pentru rolul jucat de Hrisant în organizarea învățămîntului superior la Academiiile domnești din București și Iași, vezi Ariadna Camariano-Cioran, *Acemiiile domnești din București și Iași*, București, 1971, p. 34—37, 70—72 etc.

35. P. Cernovodeanu, *op. cit.*, p. 88. A se vedea și *Anexa III*.

36. L. Demény și P. Cernovodeanu, *op. cit.*, p. 213—214.

37. Edmund Chishull, *Travels in Turkey and back to England...*, London, 1747, p. 80 și 88; P. Cernovodeanu, *Țările române în viziunea călătorilor englezi (a doua jumătate a secolului al XVII-lea și primele decenii ale celui de al XVIII-lea)* în «Studii și materiale de istorie medie», VI (1973), p. 129.

38. Constantin C. Giurescu, *Harta Stolnicului Constantin Cantacuzino*, în «Revista istorică română», XIII (1943), nr. 1, p. 24; P. Cernovodeanu, *op. cit.*, p. 138.

39. Este vorba de cărțile *II Cardinalismo din Santa Chiesa* (Venezia, 1668) și *II Nipotismo di Roma* (f. l., 1667), purtînd semnătura autografă a lui Chishull, cf. Corneliu Dima-Drăgan, *Bibliotecii umaniste românești*, București, 1974, p. 50.

40. E. D. Tappe, *Alumni of the Greek College...*, p. 111—112. Pentru Heladius și Prossalentis mai vezi și B. Knös, *op. cit.*, p. 482—483 și N. Vătămănu, *Învățați greci formați la Oxford și la Halle...*, p. 198—200.

Spre Colegiile anglicane. — Celor de mai sus li s-a alăturat un tânăr medic specialist în boli de ochi de la Curtea domnească a lui Brîncoveanu, din București, al cărui nume, redat în forma sa latinizată, era *Eustatius Placicus*⁴¹. Asupra originii numelui și familiei sale s-au emis pînă în prezent diferite supoziții⁴², dintre care cea mai verosimilă ne apare aceea care îl face scoborîtor al unui Eustatio Placico⁴³, originar, se pare, din Arvanitohori, ales la 1639 jude al companiștilor greci din Sibiu, unde activa ca «pîrgar» și Nikos Papa, înaintașul renumitului zaraf și om de afaceri omonim al lui Brîncoveanu⁴³. Vîrsta și legăturile aproape certe cu Sibiul, ne îndreptătesc să presupunem că Placicus, venise la București din provincia de peste Carpați și că acolo își însușise primele noțiuni de oftalmologie.

Alături de colegii săi Prossalentis și Helladius, tînărul medic bucureștean a sosit la Oxford în primăvara anului 1703 înscriindu-se în Colegiul grec al lui Woodroffe de la «Gloucester Hall», unde a urmat cursuri de gramatică, medicină, logică și matematică, predate de profesorii Roger Bourchier și Edward Eden, sub supravegherea reverendului Edward Stephens, însărcinat cu catehizarea studenților⁴⁴.

Placicus și-a exprimat profunda recunoștință față de lordul Paget, binefăcătorul său, într-o frumoasă scrisoare în limba latină din care nu lipsesc și unele referințe la preceptele biblice⁴⁵. Despre succesele sale la învățătură sintem informați printr-o misivă foarte elogioasă adresată diplomatului englez la 19 aprilie 1704 de profesorul Thomas Hodgson de la «Queen's College»⁴⁶. Astfel Placicus este caracterizat ca «un medic reputat... în artele și științele ce le profesează», avînd «multiple cunoștințe și renumele unui foarte bun lingvist», apreciat pentru pasiunea sa în biblioteca publică, unde consulta tot felul de cărți; el și-a dobîndit totodată faimă prin tratamentele prescrise unor bolnavi cu afecțiuni oftalmologice, în rîndul cărora s-a numărat chiar magistrul Hodgson, foarte satisfăcut pentru îngrijirile acordate⁴⁷.

41. E. D. Tappe, *Eustathius Placicus, a physician at the Court of Brincoveanu, studies at Oxford*, în «Revue des études roumaines», Paris, III—IV (1955—1956), p. 221; N. Vătămanu, *Eustatius Placcicus, un medic oculist la București, în primii ani ai secolului al XVIII-lea*, în «Oftalmologia», IX (1965), nr. 3, p. 254 și *De la începuturile medicinei românești*, București, 1966, p. 198; P. Cernovodeanu, *Contacte de ordin științific și cultural între intelectualitatea engleză și cărturari din Țara Românească și Moldova în a doua jumătate a secolului al XVII-lea și primele decenii ale celui de al XVIII-lea*, în «Studii. Revistă de istorie», 23 (1970), nr. 4, p. 718—719.

42. Șt. Meteș, *Relațiile comerciale ale Țării Românești cu Ardealul*, Sighișoara, 1921, p. 207; N. Iorga, (Notiță) în «Revista istorică», XV (1929), nr. 1—3, p. 84 și *Byzance après Byzance*, Bucarest, 1935, p. 205; E. D. Tappe, *Alumni of the Greek College...*, p. 113.

43. N. Vătămanu, *Eustatius Placcicus...*, p. 256.

44. Tappe, *The Greek College at Oxford...*, p. 98—99.

45. P. Cernovodeanu, *Arhiva diplomatică a lordului... Paget*, p. 89. Vezi și Anexa IV.

46. Tappe, *Alumni of the Greek College*, p. 113—114.

47. ...Tis to informe your Lordship of the great successe a famous Graecian Doctor (Mr. Neustathius (!) Placcicus) has in his undertakings here in Oxon in these arts and sciences which he professes. As for careing of eyes he has had great successe and cur'd some here in towne who dispar'd of ever receiving benefit from any other hand. It has been my misfortune to labour under that severe affliction, and receiving very little comfort from any of our Physicians, ventur's to committ (!) my self to the care of your Graecian, of whome I had receiv'd a very Good Character... I must... acquaint your Lordship that the above nam'd Gentleman has had very good successe in other distempers, being a man of universal knowledge, well acquainted in Physick, and a great linguist... He's well known amongst the learn'd by reason of his indefatigable studies in our Publick Library, which he's much in love with for the variety of Books for his purpose...».

Dar tânărul Placicus nu și-a prelungit multă vreme șederea la Oxford⁴⁸ și a părăsit Anglia în iulie 1705 împreună cu Prossalentis⁴⁹. Hotărît însă să-și continue studiile, el s-a înscris ca auditor fără frecvență la 24 octombrie 1705, la «Collegium Orientale»⁵⁰, înființat de cunoscutul filozof Leibniz pe lângă «Universitatea saxonă din Halle», renumit centru de difuzare al teologiei pietiste, unde concomitent cu catehizarea se predau studenților științele naturii și dreptul⁵¹.

După această dată, nu mai sîntem informați asupra activității lui Placicus; îl regăsim de-abia în 1714 amintit ca medic la București într-o lucrare a fostului său coleg mai tânăr de la Oxford, Alexandru Helladius⁵², fără a ni se preciza însă cînd anume se întorsese în Țara Românească și în ce împrejurări își reluase vechea profesiune.

La fel, o listă de «bărbați răsăriteni procopsiți întru acest veac» (adică al XVIII-lea), alcătuită în limba greacă și tradusă în românește de-abia la 1843, menționează în rîndul lor pe «Eustație Plakida (!) din București, doctor, au voiajarisit prin Anglia pentru învățatură»⁵³.

Cu aceste mărturii încheiem scurta noastră evocare a legăturilor lordului Paget cu unii ierarhi ai Bisericii Răsăritului — legături ce s-au încadrat în mod firesc în contextul mai larg al contactelor dintre Anglicanism și Ortodoxie — insistînd mai ales asupra rolului pe care diplomatul englez l-a jucat ca sprijinitor al Colegiului grecesc de la Oxford înființat pentru învățatura tinerilor studioși din Orientul creștin, printre care s-au aflat și români.

Paul CERNOVODEANU

48. Cu tot succesul dobîndit în practica medicală, situația materială a tînărului student era destul de precară, încît protectorii săi Hodgson și Stephens au fost nevoiți să intervină pe lângă lordul Paget spre a-i acorda o subvenție bănească; deși Placicus a primit ca ajutor modesta sumă de 10 șilingi pe săptămîină timp de două luni și jumătate din partea amintitului diplomat, totuși și el s-a hotărît pînă la urmă să părăsească Anglia (cf. E. Tappe, *Eustathius Placicus...*, p. 222—223). 49. Eliberarea pașapoartelor li s-a făcut pentru Olanda (cf. *Ibidem*).

50. Fr. Juntke, *Matrikel der Martin Luther Universität Halle-Wittenberg*, vol. I (1690—1730), Halle, 1966, p. 334.

51. Eduard Winter, *Die Pflege der West-und Südslavischen Sprachen im Halle im 18 Jahrhundert*, Berlin, 1954, p. 5—9.

52. *Status praesens Ecclesiae Graecae...* (Altdorf), 1714, la *Index autorum quorum in hoc opusculo mentio facta est* se află trecut *Eustachius Placica, medicus*, București. Helladius, avînd pe Prossalentis drept «praeceptor», a ajuns la Oxford în primăvara anului 1703, unde s-a înscris la cursurile Colegiului grec al lui Woodroffe. Cuprins de entuziasm, inimosul adolescent a alcătuit curînd după sosirea lui la «Gloucester Hall» un poem epic în hexametri în limba greacă, însă destul de naiv, dedicat lordului Paget, în care elogia rolul însemnat al diplomatului britanic ca mediator al păcii de la Karlowitz și își descria peregrinările prin Europa pînă la sosirea în Anglia; a fost oprit, însă, să-l dea la tipar de către exigentul său mentor (Helladius, *Status praesens Ecclesiae Graecae...*, p. 205; E. Tappe, *Alumni of the Greek College...*, p. 112; N. Vătămănu, *De la începuturile medicinei românești...*, p. 199). Helladius a urmat cu asiduitate cursurile Colegiului grec, evocînd cu căldură figura profesorului Bouchier «summus Graecorum Fautor, et mens in rebus mathematicis et Anglicana lingua Praeceptor maxime reverendus» și nu a precupețit să-și manifeste admirația față de bogăția cărților și manuscriselor rare din biblioteca Bodleiană (*Status praesens Ecclesiae Graecae...*, p. 192).

53. Meletie, *Istoria bisericească*, vol. IV, partea 2-a, Iași, 1843, p. 67; N. Vătămănu, *Eustathius Placicus...*, p. 256. Găsim interesant să semnalăm că la mijlocul secolului al XVIII-lea un document bucureștean în limba greacă menționa ca vecin de casă al boieroaicei Marioara Hrisoscoleu din mahalaua bisericii Măgureanului casă cumpărată la 15 decembrie 1747, cf. George Potra, *Documente privitoare la istoria orașului București (1594—1821)*, București, 1961, p. 386—387, nr. 295) pe un negustor Ioan Placicus, cf. Emile Legrand, *Recueil de documents grecs concernant les relations du patriarcat de Jérusalem avec la Roumanie (1569—1728)*, Paris, 1895, p. 330, nr. 8, ce ar putea fi înrudit cu medicul nostru.

A N E X A I

Fără loc, fără an, februarie 9.

Dositei al II-lea Notara, patriarh al Ierusalimului, recomandă lordului William Paget, ambasadorul Angliei la Constantinopol, pe fiii răposatului Kontaratu (Condu-ratu?), cerîndu-i să le acorde sprijinul necesar pentru recuperarea unei sume de bani datorată de un negustor tatălui lor defunct.

†

Ἐκλαμπρώτατε, καὶ ἐξολώτατε κύριε ἀπο-
κρισιάριε, τὴν ὑμετέραν ὑπεροχὴν ἀσπαζόμεθα
ἐν κυρίῳ

Τὸ παρὸν ἡμέτερον γράμμα πρὸς τὴν ὑμετέραν εἶναι πρῶτον μὲν χάριν τοῦ ἐν Χριστῷ ἀσπασμοῦ, καὶ δεύτερον ἵνα νὰ ἀναφέρωμεν, ὅτι κάποιος ἐκ τῶν ὑμετέρων ἐντιμωτάτων πραγματευτῶν, χρεωστεῖ τῷ μακαρίτῃ Κονταράτῳ μερικὰ χρήματα, καθὼς διαλαμβάνει, ἢ ὁμολογία του, καὶ ἔρχοντε πρὸς αὐτὴν τὰ παιδιά τοῦ Κονταράτου, διὰ νὰ δικαιωθοῦν παρ'αὐτῆς, καὶ νὰ λάβουν τὸ πατρικὸν τους δίκαιον. Ἡ οὖν ὑμετέρα ἐξολότης ἂν καλὰ καὶ σοφδότη οὔσα καὶ θεοσεβεστάτη, ἐλπίζομεν νὰ φροντίσῃ διὰ τὸ δίκαιον, παρακαλοῦμεν ὅμως αὐτὴν καὶ ἡμεῖς μετὰ πνευματικοῦ θάρρους ὡς εὐχέται, καὶ ἐπαινέται, καὶ φίλοι αὐτῆς, ἵνα μᾶλλον φροντίσῃ καὶ ἐξετάσῃ, καὶ νὰ ὀρίσῃ, τὸ δίκαιον, μάλιστα δι'αὐτὸν τὸν θεὸν, τὸν δίκαιον καὶ δικαιοσύνης ἀγαπῶντα. Καὶ τοῖς ἐχδιχηταῖς τοῦ δικαίου, παρέχει τὸν στέφανον τῆς δικαιοσύνης ἐν τῇ ἡμέρᾳ αὐτοῦ. φευρουαρίου Θ'

† Ὁ Ἱεροσολύμων πατριάρχης Δοσίθεος

Τῷ ἐκλαμπρωτάτῳ, σοφωτάτῳ, καὶ ἐξολοτάτῳ πρέσβει καὶ ἀποκρισιάριῳ τῆς θεοφρουρήτου Ἀγκλίας πρὸς τὴν Ὀτμανικὴν πόρταν κυρίῳ ἐπιφανεστάτῳ, πανευτυχῶς.

TRADUCERE : *Prea luminate, prea înțelepte și prea mărite Domnule Ambasador,*

Pe Excelența Voastră o binecuvîntăm întru Domnul. Scrisoarea noastră de față către prea luminăția Voastră are drept menire în primul rînd de a vă binecuvînta întru Hristos și în al doilea de a vă înștiința că unul din prea cinstiții noștri negustori datorează răposatului Kontaratu niște bani, așa precum este arătat în înscrisul său și <acum> vin la Domnia Voastră fiii lui Kontaratu ca să le faceți dreptate și să-și primească dreptul părintesc. Nădărdum că Excelența Voastră, prea înțeleaptă și prea evlavioasă, se va strădui pentru dreptate și o rugăm și noi cu îndrăzneală duhovnicească ca rugător, prețuitor și prieten al Domniei Voastre, ca să vă îngrijiți și mai mult, să cercetați și să hotărîți cu dreptate în numele Domnului cel drept și iubitor de dreptate, care dă cununa dreptății răzbunătorilor dreptății în ziua judecării Sale.

Februarie 9

† Patriarhul Dositei al Ierusalimului

[Pe verso] : Excelenței Sale, prea strălucitului, prea înțeleptului ambasador și trimis al păzitei de Dumnezeu Anglie la Poarta Otomană, domnului prea slăvit, multă fericire.

Paget Papers — Bundle 80 (Greek papers) no. 6, doc. 2 ; original cu pecetea patriarhului aplicată în ceară roșie. Datorez lectura și traducerea acestui document colegului Mihai Caratașu, paleograf principal de limbă greacă la Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, căruia îi exprim toată gratitudinea mea și pe această cale.

*

A N E X A a II-a

Giurgiu, 1699 octombrie 31.

Dionisie, episcop de Cernavodă, către lordul William Paget, ambasadorul Angliei la Constantinopol, mulțumindu-i pentru bunăvoința arătată față de persoana sa și cerîndu-i în continuare protecția pentru care îi va purta mereu, profundă recunoștință.

Ill<ustrissi>mo et Eccelle<ntissi>mo Sig<nore>,
Sig<nore> Mio e P<ad>rone Col<endissi>mo

Mi trovo obligato, non immemore di quei tanti favori, e grazie, compartitemi dalla magnanimità, e gentilezza di V<ostra> E<cclenza> mentre ero costi (per le quali non manco cotidianamente porgere a sua D<ivina> M<aestà> le mie indegne suppliche per la conservazione di un si gran P<ad>rone, con il più caldo fervore del freddo mio spirito) portarmi con queste riverentissime righe a rendergliene anche sub foglio quelle grazie, che d'un obligato servitore si diccono, pregando l'E<cclenza> V<ostra> a riceverle col solito affetto della sua ben(i)gnità, colla quale sà aggraziare anche i più indegni, essendo questo un atto della mia più fin' os<s>ervanza. Imploro nello stesso tempo la frequenza d'una si alta protezione, che degmandosi V<ostra> E<cclenza> concedermi (come à tant'altri) mi renderà il più fortunato huomo di questo secolo giudicandola ogni mio maggior utile e vantaggio, come l'ho benissimo sperimentata nel occorso, offrendomi di piu tutto quanto sono à di lei pregiati per mi comandi se si dignarà esercitar il mio debil impiego, con che mi sotto scrivo perpetuo.

Di V<ostra> E<cclenza>
Humilissimo et obligatissimo servitore

Giorgiu 8bre 31 1699

† Ἐλάχιστος εὐχέτης τῆς σῆς ἐκλαμπρότητος
ὁ Τζεραβόδας Διονύσιος

TRADUCERE : *Prea vestite și foarte bunule Domn, Domnul meu și stăpîn prea cinstit*

Mă simt dator, neuitînd acele multe hatîruri și bunăvoinței arătate mie de către mărinimia și omenia Excelenței Voastre, în timp ce eram acolo (pentru care nu lipsesc în fiecare zi să înalț Măriei sale Dumnezeiești rugăciunile mele nevrednice pentru păstrarea (sănătății) unui așa de mare stăpîn, cu înfocarea cea mai înflăcărată a înfriguratului meu suflet) să aduc cu aceste plecate rînduri și pe hîrtie mulțumiri din partea unei îndatorate slugi, rugînd pe Excelența Voastră să le primească cu obișnuita dragoste a bunătății sale cu care știe să mulțumească și pe cei mai nevrednici, fiind aceasta un lucru al celei mai alese socotiri ale mele. Rog din tot sufletul, în același timp, repetarea unei atît de înalte protecții, pe care, Excelența Voastră binevoind a mi-o acorda (ca la mulți alții), mă va face cel mai norocos om al acestui veac, socotind-o de cea mai mare folosință și cîștig, așa cum foarte bine m-am bucurat de ea și în trecut, lăsîndu-mă cu toată ființa mea în voia judecării voastre, pentru a-mi porunci, dacă veți binevoi, să folosiți slujba mea de puțin preț. Drept care mă iscălesc prea umila și prea îndatorata voastră slugă de totdeauna,

*Smerit rugător al luminății tale
Dionisie al Cernavodei*

Giurgiu, octombrie 31 1699

Paget Papers — Bundle 75 (Miscellaneous correspondence. Turkey period), doc. 32 ; original.

*

ANEXA a III-a

Ierusalim, 1701 decembrie 10.

Hrisant Notara, arhimandrit al Patriarhiei de la Ierusalim, către lordul William Paget, ambasadorul Angliei la Constantinopol, despre fericita sa sosire la Ierusalim la 23 noiembrie după o călătorie foarte plăcută la bordul unei nave engleze, pe socoteala generosului diplomat și după un popas de patru zile în insula Cipru, între 15—19 noiembrie ; își exprimă toată recunoștința și-i urează drum bun, știind că în urma încheierii misiunii sale la Poartă, se va înapoia în patrie ; călătorii englezi, cu care a drumețit, după încheierea pelerinajului lor în Țara Sfîntă, se pregătesc să se înapoieze la Constantinopol la bordul aceleiași nave, însoțiți și de un misionar carmelit ; își oferă serviciile în cazul cînd ambasadorul ar avea nevoie de ele și în viitor.

Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου, πατριάρχου Ἱερουσαλὴμ, ἡμεῖς
ἀποστολῆς ἡμετέρας ἐκτελέσαντες
ἐπιδοθέντες ἀγαθὰς χάριτας ἐξ
ἐλεησεως σου ἡμεῖς ἐξουσιάζομεν
να δώσωμεν, ἡμεῖς ἐπιδοθέντες.

Parafa patriarhului Dositei al Ierusalimului

f. 1.

Ecc<ellentissi>mo Sig<no>re, Sig<no>re
P<ad>rone Mio Coll<endissi>mo

Riconosco p<ri>ma dalla Divina Bontà, e poi dalla Clementissima assistenza di V<ost>ra Ecc<ellen>za, il mio prospero Viaggio e felice arrivo in questa S<an>ta Città di Gerusalemme, da dove vengo con la p<rese>nte a tributarle i miei profondiss<i>mi inclini rendendole infinite gratie della pia Benevolenza costì dimostratami con degnarsi non solam<en>te di raccomandarmi al Sig<no>r Capitano del Consaputo Vascello Inglese, mà d'haver anche voluto con tanta generosità compiacersi di sodisfare si compitam<en>te le spese del mio imbarco e passaggio. Veram(en)te io resto assai confuso di tanti favori compartitimi eccedenti ogni mio merito senza haver alcun modo per poter corrispondere al mio gran dovere in questo genere ; io già hò fatto consapevole il N(os)tro S(ancti)s(si)mo Patriarco de beneficij ricevuti dall'Eroica Beneficenza di V(ostra) E(ccelenza), e spero che non mancherà di supp(er)lire le mie Veci con mostrarne qualche grata riconoscenza frà tanto se nel mio ritorno costì doppo le S(an)te Feste di Pasqua non havessi più la fortuna di porgerle personalm(en)te i miei dovuti rispetti stanze l'imminente sua partenza, non posso se non pregarle dal Cielo un feliciss(i)mo Viaggio, et ogni piu desiata contentezza. //<f. 1 v>// Il n(ost)ro arrivo qui in Gerusalemme sequi à i 23 del passato, essendo approdati à i 15 nell'Isola di Cipro, dove ci siamo trattenuti quattro giorni. Li Sig(no)ri Inglesi che partirono di costì con la medema Nave hanno già terminato qui il loro Pelegrinaggio e forse domani saranno di partenza con il R(everen)do P(ad)re Carmelit<a>no e mi spiace som(m)am(en)te di privarmi di si nobile, e grata Compagna che e stata di mio gran Solicvo e Consolatione nel decorso di tutto il Viaggio ; Si V(ostra) E(ccelenza) conoscerà in me qualche habilità di poter in alcun modo ò qui, ò in altre parti impiegarmi in qualche cosa di suo servitio mi saranno gratiss(i)mi i Suoi Com(m)andi fratanto con augurarle ogni più prospero avenim(en)to ne suoi gloriosi impiegni coll'offerta de miei più intimi ossequij mi rafermo.

Di V(ost)ra Ecc(ellen)za
Umiliss(i)mo Div(ictiss)i mo
Oblig(atiss)i mo Servo Aff(ectiss)i mo
Chrysanthus Notara Archimandrita Hierosolymitanus

Gerusalemme 10 X^{bre} 1701

TRADUCERE : *Prea bunule Domn, Domnul și stăpînul meu prea prețuit,
Prin bunătatea dumnezeiască și apoi cu sprijinul prea milostiv al Excelenței Voastre, vă fac cunoscută călătoria mea cu spor și sosirea fericită în această sfintă cetate a Ierusalimului, de unde vin cu cea de față spre a vă trimite salutul foarte adîncilor mele plecăciuni, aducîndu-vă nesfîrșite mulțumiri pentru bunăvoința prietenească ce mi-ați arătat nu numai recomandîndu-mă domnului căpitan al cunoscutului vas englez, dar și de a fi voit cu atîta mărinimie să vă faceți plăcerea de a plăti în întregime costul imbarcării mele și a traversării <pe mare>. Cu adevărat rămîn mult uimit de atîtea hatîruri pe care mi le-ați făcut, depășind tot meritul meu fără a avea nici un mijloc de a putea răspunde mării mele îndatoriri în acest fel ; eu am făcut mai dinainte cunoscute Prea Sfințitului Patriarh toate înlesnirile primite prin mareața binefacere a Excelenței Voastre și nădăjduiesc că nu voi lipsi de a răspunde îndatoririlor mele, prin a arăta oarecare plăcută recunoștință, dacă la imbarcarea mea după Sfintele Sărbători ale Paștelui nu voi mai avea norocul să-i fac eu însumi cuvenitele plecăciuni ; avînd în vedere plecarea sa neîntîrziată, nu pot decît să-i cer Celui de sus <a-i înlesni> o călătorie foarte fericită și cea mai dorită mulțumire. Sosirea noastră aici în Ierusalim s-a întîmplat la 23 a <lunii> trecute, ajungînd la 15 în insula Cipro, unde am fost reținuți patru zile. Domnii englezi care vor pleca de aici cu aceeași navă, odată încheiat pelerinajul lor, poate mîine vor fi gata de plecare cu prea sfintul nostru părinte carmelit și îmi pare tare rău că-mi va lipsi o așa nobilă și plăcută tovărășie care mi-a fost de mare înlesnire și mîngiere în timpul întregii călătorii. Dacă Excelența Voastră va crede că am oarecare dibăcie pentru a putea în vreun fel, aici sau în altă parte, să mă folosească în vreo treabă în folosul vostru, îmi vor fi nespuse de plăcute poruncile voastre. Pînă atunci dorindu-vă mult spor în slujbele voastre glorioase, trimițîndu-vă cele mai prietenești salutări, mă cred al Excelenței Voastre prea umilă, prea plecată, prea îndatorată slugă, prea iubitor*

Hristant Notara
Arhimandrit al Ierusalimului

< Ierusalim, 10 decembrie 1701.

Paget Papers — Bundle 79 (Miscellaneous letters), doc. 38, original.

*

ANEXA a IV-a

fără loc, fără dată.

Eustatius Placicus, trimis la învățătură în Anglia de lordul Paget, își arată profunda satisfacție pentru sprijinul căpătat de la binefăcătorul său și cerându-i iertare, îl asigură de nețărmurita sa recunoștință.

Excellentissime Domine Patrone
ac Benefactor mihi Colendissimae

Supplico ac Veniam peto, parae et dimittae de dita nostra, sicut et Pater Coelestis dimittit debita vestra ; peccavi erga Vestram Excelentiam ignoscere mihi velit, Prius <scris peste non șters = n.n.> ex meo Capite scripsi, sed ex aliorum informatione et tentatione. Charitatem quam incepit Sua Excellentia, facere erga me extrancum, dignetur et continuare. Et Deus erit Centuplum, Centuplum, recompensator in Regno Caelorum (Recordet igitur Verba Christi dicens'quorum ex minimis feristis mihi fecistis) quod haec Charitas Deo gratissimum, acceptatissimum hominibus, immortalitati ad scribetur. Ego pro tanta et tali Charitate promitto in precibus meis Deum rogaturum noctu die<ue> pro Conservatione bonae Salutis : modo vero exosculatus manus et Vestimenti similiter (?). Remaneo semper Addiectissimus Cliens et Servus V<est>rae Excellentiae

AE : Placicus

<Adresa, pe verso :> Excellentissimo Domino Domino Millord Pagetto, ac Domino meo plurimu observando.

TRADUCERE : Prea bunule domn, stăpîn și binefăcător al meu neprețuit,

Imi îndrept rugămintea către bunăvoința și milostenia Domniei Voastre ; după cum Tatăl ceresc iartă datoriile noastre tot așa și eu, care am păcătuit față de Excelența Voastră, vă rog să binevoiți a-mi ierta greșeala, dacă voiți. În primul rînd am scris din capul meu, dar cu știința și îndemnul altora.

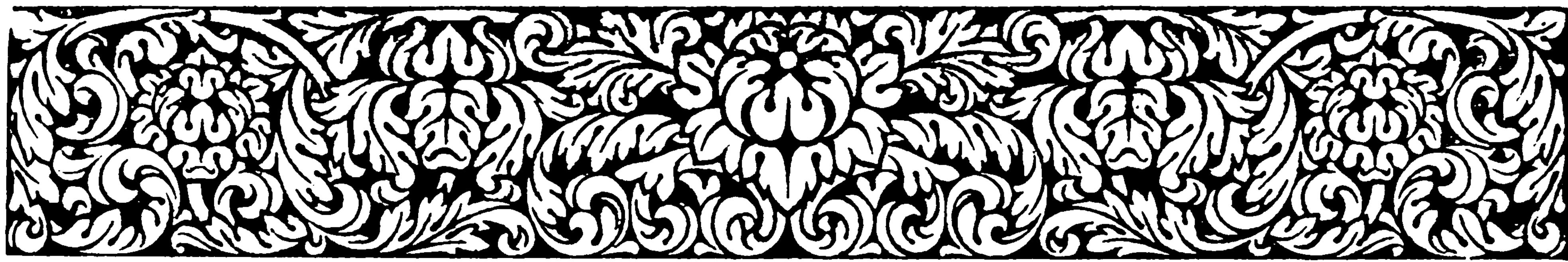
Marea milostenie pe care o are Excelența Sa față de mine, un străin, mă îndrituiește a mă face vrednic și a rămîne vrednic <de ea>. Și Dumnezeu, de o sută de ori și de o sută de ori, răsplătitor <să vă fie> în Împărăția Cerurilor (amintiți-vă, așadar cuvintele lui Hristos care zicea : «pe cei care îi veți face din nimic, pe mine mă veți bucura») dacă <faceți> aceste milostenii (căci) Dumnezeu foarte recunoscător, foarte îngăduitor cu oamenii, îi înscrie în nemurire. Eu, pentru o atita astfel de bunătațe, făgăduiesc în rugăciunile mele să mă rog fierbinte Domnului, zi și noapte, pentru păstrarea bunei sănătăți <a Domniei Voastre>. Cu adevărată sărutare de mînă și de veșmînt (?) la fel, rămîn, totdeauna cel mai bine ocrotit și slugă a Excelenței Voastre

Ae < statius > Placicus

<Adresa, pe verso :> Prea bunului domn, domnul Milord Pagett și stăpînul meu de cea mai mare însemnătate, supus.

Paget Papers — Bundle 79, doc. 31 ; original, cu un sigiliu inelar aplicat în ceară roșie.

• R E C E N Z I I •

Vasile Drăguț, *Restaurarea monumentelor istorice în perspectiva a trei decenii de activitate*, în «Studii și cercetări de istoria artei», tomul 21, 1974, nr. 1, p. 11—29.

În timpul celor trei decenii care au trecut de la eliberarea patriei, acțiunea restaurării monumentelor istorice a fost, constant, în centrul preocupărilor noii noastre orînduiri. Ele constituie, cum le definea, încă din 1904, N. Iorga, «averea țării, averea neamului».

Lipsa unui cadru larg al protejării monumentelor istorice a fost ca ele să aibă mult de suferit în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și în prima jumătate a secolului al XX-lea.

Se cunoaște nefasta «operă» a lui Lecomte du Noüy, exponent al purismului francez inaugurat de către Viollet le Duc, care a dus la dărîmarea integrală a bisericii mitropolitane din Tîrgoviște, a bisericii Sfîntul Nicolae din Iași și a bisericii Sfîntul Dumitru din Craiova, monumente naționale de mare valoare istorică și artistică.

Arhitecți formați în spiritul școlii lui Lecomte du Noüy, ca N. Gabrielescu și I. Băicoianu, au modificat brutal înfățișarea unor monumente, provocînd și distrugerea unor valoroase mărturii de pictură murală. Așa s-a petrecut cu ctitoriile lui Ștefan cel Mare de la Hîrlău și Botoșani și cu biserica Sfîntul Gheorghe din Hîrlău, căreia i s-a distrus decorul de pictură murală exterioară.

În Transilvania, arhitectul R. Wagner a modificat fantezist bisericile din Peșteana-Hațeg (secolul al XIV-lea), Rîmeș-Alba (secolul al XIV-lea), Mesentea-Alba (secolul al XVIII-lea), iar arhitectul Debreczeny L. a slujit compoziția arhitecturală a bisericii ortodoxe din Feleac, a bisericii reformate din Strugureni și a multor alte monumente.

În opoziție cu aceste manifestări ale liberului arbitru, sub îndrumarea Comisiunii monumentelor istorice și prin îndrumarea personală a marelui istoric Nicolae Iorga, s-a constituit un nucleu de specialiști care avea să dea activității de restaurare un conținut adecvat.

Astfel s-a ajuns să se consolideze și să se pună în valoare lor arhitectonică originală: biserica Sfîntul Nicolae Domnesc din Curtea de Argeș, prin activitatea arhitectului Grigore Cerchez, biserica lui Ștefan cel Mare din Borzești, biserica Precista din Bacău, biserica Curtea Veche din București și altele. În această operă s-a impus, pe lîngă activitatea lui Grigore Cerchez, activitatea inginerului Gheorghe Balș, strădaniile lui N. Ghika-Budești și Horia Teodoru, multă vreme arhitect șef al Comisiunii monumentelor istorice. Lucrarea prestigioasă a Comisiunii monumentelor istorice, s-a remarcat și prin valorosul său «Buletin», care a condus și la organizarea Muzeului de artă religioasă, ale cărui bogate colecții au contribuit la înzestrarea Secției de artă veche a Muzeului de artă al Republicii Socialiste România, ca și la ilustrarea unor importante monumente din expunerea Muzeului de istorie al Republicii Socialiste România.

Acestei perioade de afirmare, i-a urmat apoi, pînă la 23 August 1944, o perioadă de declin, prin moartea tragică a lui N. Iorga, prin distrugerile provocate de cutremurul din noiembrie 1940 și de războiul care a urmat.

După 23 August 1944, mai exact după 6 martie 1945, cu toată situația grea economică în care se găsea țara noastră și căreia trebuia să-i facă față tinărul regim democratic, problema conservării patrimoniului cultural nu a dispărut din atenția forurilor de răspundere.

La 15 martie 1951, printr-un decret al Prezidiului Marii Adunări Naționale, a fost înființată «Comisia științifică a muzeelor monumentelor istorice și artistice» ca organ de specialitate al Academiei Române. Principala lucrare efectuată de noua comisie a fost inventarierea monumentelor de cultură: arheologice, de arhitectură și memoriale. Au fost întocmite fișe pentru 11.543 de monumente, dintre care 4360 au fost declarate monumente de cultură.

Prin hotărîrea Consiliului de Miniștri nr. 661 din 22 aprilie 1955, se venea cu prima lege prin care se asigura protecția, cercetarea, conservarea, restaurarea și punerea în valoare a monumentelor de cultură de toate categoriile. În baza acestei legi avea să ia ființă, în 1959, Direcția Monumentelor Istorice.

Din lunga serie de restaurări efectuate prin grija statului nostru care a alocat importante fonduri în acest scop, se evidențiază următoarele: 1) cetatea de scaun a Sucevei (în continuare), cetatea Făgăraș, ansamblul Patriarhiei din București, centrul istoric al orașului istoric Sebeș-Alba, cetatea Cîlnic, cetatea Alba Iulia, ansamblul Bărăției din Cîmpulung-Muscel, mănăstirea Aninoasa-Argeș (în continuare), cetatea țărănească cu biserica evanghelică din Prejmer, hala veche din Brașov, biserica romano-catolică Sfîntul Mihail din Cluj, ansamblul roman cu mozaic de la Constanța, ansamblul rupestru de la Basarabi, curtea domnească din Tîrgoviște, castelul Corvineștilor de la Hunedoara, mănăstirea Galata din Iași, mănăstirea Cetățuia din Iași, casa Udriște Năsturel din Herești-Ilfov, mănăstirea Strehaia, strămutarea monumentelor de la Ada-Kaleh, cetatea orașului Tîrgu-Mureș (în continuare), mănăstirea Neamț, cetatea Neamț, mănăstirea Brebu-Prahova, cetatea cu biserica romană din Cisnădioara, mănăstirea Sucevița, mănăstirea Dragomirna, mănăstirea Moldovița, hanul din Suceava, mănăstirea Putna, mănăstirea Cozia, mănăstirea Hurez, la care se adaugă bisericile de lemn din Cuhea, Ieud, Plopiș, Surdești, toate din Maramureș, ca și bisericile din Cizer și Petrindu-Cluj și alte zeci de biserici de lemn din diferite județe ale Transilvaniei.

În prezent, Direcția monumentelor istorice și de artă are deschise 104 șantiere, cele mai importante fiind: cetatea Histria, cetatea și monumentul triumfal de la Adamclisi, mănăstirea Secu-Neamț, mănăstirea Bistrița-Neamț, biserica lui Ștefan cel Mare de la Războieni-Neamț, mănăstirea Rîșca, cetatea de scaun Suceava, mănăstirea Putna, mănăstirea Slatina, biserica Neagră din Brașov, biserica Sfîntul Nicolae din Scheii Brașovului, primăria veche din Sibiu, hanul din Pîncota-Arad, catedrala romano-catolică din Alba Iulia, mănăstirea Polovragi, schitul Cotmeana, palatul Potlogi, fosta mănăstire Stelea din Tîrgoviște, mănăstirea Brîncoveni-Olt, mănăstirea Căluș-Olt, cula Racoviță-Argeș, mănăstirea Tismana, cetatea orașului Tîrgu-Mureș, mănăstirea Văcărești, unde lucrările au început din toamna anului 1973, fiind estimate a se termina în 1976, urmînd ca, în cadrul vastului ansamblu de la Văcărești, să fie instalat un muzeu de artă bisericească și un centru național de restaurare.

În paralel cu lucrările de restaurare efectivă, se pregătesc în prezent proiectele pentru alte monumente reprezentative ale patrimoniului nostru cultural, la care șantierele vor fi deschise în viitorul apropiat: palatul Ghica-Tei din București, cazarma grănicerilor din Caransebeș, ansamblul Cetățuia din Brașov, ansamblul «Sugălete» din Bistrița-Năsăud, biserica Sfîntul Gheorghe din București, cetatea țărănească Drăușeni, județul Brașov, castelul Criș, județul Mureș, mănăstirea Mera, județul Vrancea, biserica fostei mănăstiri Rîmeți, județul Alba, vechea biserică ortodoxă din Hălmașiu, județul Arad.

După repertorierea realizată în 1951—1955, Direcția monumentelor istorice a inițiat o nouă acțiune de inventariere, noua listă însumînd în prezent 6456 monumente și centre istorice, ceea ce corespunde unui număr efectiv de peste 7000 de monumente, în raport cu cele 4.360 de monumente ale repertoriului publicat în 1955. În continuare, se arată în cadrul activității generale a Direcției monumentelor istorice și de artă, locul ocupat de cercetarea științifică, deosebit de importantă atît ca volum cît și ca factor orientativ.

Se dovedește că, bunele tradiții de restaurare, din școala creată de Comisia monumentelor istorice, au fost preluate de către arhitecții Direcției Monumentelor Istorice, experiența câștigată fiind în mod substanțial nuanțată și îmbogățită. În activitatea sa, Direcția monumentelor istorice a ținut seama de aplicarea corectă a principiilor înscrise în «carta internațională asupra conservării și restaurării monumentelor», adoptată la Veneția în 1964, în care este așezată în prim plan conservarea, restaurarea fiind considerată «o operație ce trebuie să aibă îndeobște un caracter excepțional».

Un capitol nou, propriu epocii noastre, privește acțiunea de restaurare și punere în valoare a centrelor istorice urbane și rurale. Se dă ca exemplu, cu rezultate remarcabile în opera de recuperare a centrului istoric, zona Curtea Veche din București. Mai multe străzi, odinioară condamnate demolării integrale, au fost redat folosinței comerciale. Restaurarea hanului lui Manuc, urmată de asanarea hanului cu Tei, sînt alte lucrări cu rezultate pozitive. Se arată și unele exemple negative, ca cele de la Tîrgu-Mureș, unde a fost spart frontul pieței centrale, ca cele de la Tulcea, unde a fost distrus vechiul bazar, sau ca cele de la Iași, «unde a fost demolată, cu totul nejustificat, clădirea Academiei Mihăilene». În ultimul timp însă, se poate vorbi despre o constantă creștere a interesului pentru punerea în valoare a centrelor istorice.

Ultimul punct al trecerii în revistă a activității de restaurare desfășurată în țara noastră privește picturile murale. După mai multe încercări ocazionale, s-a trecut la organizarea unui atelier pentru restaurarea picturilor murale, atelier ce funcționează în directă colaborare cu Centrul internațional de restaurare UNESCO, cu sediul la Roma.

Primele rezultate din activitatea acestui atelier, arată autorul, sînt deopotrivă încurajatoare, dar și îngrijorătoare. Încurajator este faptul că lucrările efectuate deja la Humor, la Geoagiu de Sus, la Bistrița, la Strei, la Densuș etc., au dus la bune rezultate. În același timp, îngrijorează starea de gravă urgență în care se află multe, foarte multe picturi murale din țara noastră. Se semnalează numeroase desprinderi a stratului de frescă de pe zid, ca la Humor, Moldovița, Bălinești etc., care reclamă urgente măsuri de consolidare.

Ținîndu-se seama de gravitatea acestor urgențe, a fost organizată o campanie pentru depistarea tuturor monumentelor bolnave și pentru întocmirea fișelor de sănătate care să permită o judicioasă programare a intervențiilor, iar în același timp, în colaborare cu Institutul de arte plastice «Nicolae Grigorescu», a fost inițiată pregătirea viitorilor restauratori.

Similar, se pregătesc acum mijloacele pentru restaurarea întregului patrimoniu de artă aferent unui monument: sculptură, feronerie, mobilier, totul în ideea că fiecare monument reprezintă o mărturie a istoriei poporului nostru, un document complex al geniului creator autohton, document pe care procesul de restaurare trebuie să-l păstreze nealterat în toată bogăția sa, spre a-l transmite generațiilor viitoare, căci, așa cum menționează cartea de la Veneția: «Purtătoare a unui mesaj spiritual al trecutului, operele monumentale ale poporului rămîn, în zilele noastre, mărturia vie a tradițiilor lor seculare. Umanitatea, care pe zi ce trece, devine tot mai conștientă de unitatea valorilor umane, le consideră patrimoniu comun și se socotește solidar responsabilă de salvarea lor față de generațiile viitoare. Ea are datoria de a le transmite urmașilor cu toată bogata lor autenticitate».

Pr. I. IONESCU

Constantin Zamfir, *George Dima — muzician și om de cultură*, Editura muzicală a Uniunii compozitorilor, București, 1974, 250 p.

În ultima vreme acțiunea de cercetare și valorificare a tezaurului muzical din trecut a luat o mare amploare, dîndu-se la iveală o serie de lucrări de mare importanță privitoare la viața muzicală pe teritoriul țării noastre. Acțiunea aceasta însă nu se rezumă numai la fenomenul muzical pur, ci cuprinde și pe muzicienii noștri înaintași împreună cu operele lor. Între aceștia, de o atentă considerare s-a bucurat muzicianul de frunte transilvănean George Dima, un clasic al muzicii românești culte.

Despre G. Dima, în afara unor studii și articole apărute în revistele de specialitate, în ultimii ani s-au scris două lucrări speciale, care au scos în lumină atât viața cât și opera lui G. Dima. Prima lucrare a scris-o Ana Voileanu-Nicoară în anul 1957 și se părea că a lichidat problema privind personalitatea complexă de profesor, dirijor, pianist, cântăreț, compozitor, organizator al vieții muzicale românești din Transilvania, a lui G. Dima. Iată, însă, că despre G. Dima au mai rămas încă multe de completat și de interpretat. Autorul lucrării de mai sus chiar și când se referă numai la biografia lui Dima, recunoaște că nu se poate epuiza în mod exhaustiv problema și luând ca bază lucrarea Anei Voileanu și alte surse de informație, mai ales presa vremii, scrie o nouă lucrare căutând să stăruie mai mult asupra factorilor care au contribuit la reliefa personalității lui Dima, lucru ce nu s-a făcut pînă acum. De aceea autorul nostru, alcătuiindu-și lucrarea pe alt plan, aduce contribuții foarte prețioase și inedite despre G. Dima muzicianul și omul de cultură al poporului nostru. Datorită planului, documentației și competenței profesionale cu care este scrisă cartea, într-adevăr este pînă în prezent cea mai completă și mai interesantă lucrare despre Dima.

După un «Motto» și o adresare «Către cititori», în care autorul își exprimă dorința de a scrie o lucrare, «folositoare celor care vor să cunoască și să adîncească în viitor personalitatea unui muzician român..., care a investit arta și pe slujitorii ei cu rosturi înalte și nu o biografie romanțată», trece la «Introducere» arătînd că deși «figura lui G. Dima s-a evidențiat ca un precursor de școală națională, afirmîndu-se printr-o activitate creatoare spontană și personală, susținută în contextul vieții sociale din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea în Transilvania», totuși, el n-a fost îndeajuns de apreciat de contemporanii săi, și nici de urmași, astfel că «muzicologia noastră nu a ajuns să posede o lucrare biografică suficient de documentată, de pe pozițiile căreia opera artistică a lui G. Dima să poată fi discutată cu temei».

În capitolul II, «Schiță biografică», după ce afirmă că «viața lui G. Dima nu este bogată în evenimente particulare care să necesite o descriere spectaculoasă, ci se confundă cu însăși activitatea sa», ne oferă, în continuare, date referitoare la «Copilăria și studiile sale», informîndu-ne că G. Dima s-a născut la 10 octombrie 1847, în Brașov — leagănul atîtor inițiative și opere de cultură — în familia unor chibzuiți negustori români unde a primit o educație aleasă. Continuă cu date privind «Tinerețea» lui G. Dima în care se arată cele dintîi activități artistice profesionale ale lui G. Dima: cântăreț de operă și lieduri, profesor la școlile românești din Brașov și dirijor al corului Reuniunii de gimnastică și cîntări și al corului bisericii Sfîntul Nicolae din Brașov precum și începuturile sale componistice; întreruperea activității profesionale și desăvîrșirea studiilor muzicale la Leipzig, unde, în 1880, obține Diploma de absolvire cu dubla calitate de cântăreț și compozitor; reluarea activității în țară în calitate de cântăreț, întreprinderea unor turnee prin toate provinciile românești, pînă în 1881, cînd este angajat la Sibiu, dirijor al corului Reuniunii române de cîntări și al corului Mitropoliei, iar din 1883 profesor la Seminarul arhidiecezan din Sibiu. În Sibiu, activează cu o neobosită vigoare și competență profesională, autorul nostru încadrînd toată această perioadă, din 1881—1899 și apoi pe cea de la Brașov, 1899—1915, în titlul «Maturitatea» lui G. Dima, urmînd ca perioada 1915—1925 s-o numească «Bătrînețea» lui G. Dima.

După ce însăilează cronologic datele biografice ale lui Dima, autorul, în capitolul III «Om de vocație și de cultură», trece la aprecierea vieții și activității lui G. Dima, la interpretarea faptelor scoțînd în evidență activitatea lui G. Dima în contextul social al vremii, pe care a dominat-o cu personalitatea sa, ca dirijor strălucit, înzestrat cu calități excepționale, ca pedagog eminent, ca om de cultură vastă, ca personalitate integră. Ca să ne dăm seama de seriozitatea lui G. Dima, ni se pare nimerit să redăm aprecierea autorului, care, îl compară pe G. Dima cu Titu Maiorescu. Așa cum Titu Maiorescu în domeniul literaturii se ridica împotriva culturii fără fond și a poeziei fără formă, tot așa G. Dima se ridica împotriva unei muzici artificiale, fără valoare, neartistice. «Dima — scria «Telegraful român» din 21 martie/2 aprilie 1885 — cultivă muzica nu spre a produce efecte momentane, ci spre a perfecționa gustul publicului prin reproducerea operelor de valoare».

În sub-capitolul «Arta și patriotismul lui G. Dima» ne prezintă orientarea estetică a lui G. Dima sintetizată în aceea că «muzica trebuie să fie expresivă căci

altfel nu-și îndeplinește scopul pentru care este menită. O simplă succesiune melodică a tonurilor fără de expresivitate, este ca un corp fără de viață; ne lasă rece, iar când expresia este contrară spiritului cîntării, atunci ne chiar respinge» (p. 170). În acest scop, G. Dima scrie chiar și un studiu intitulat: «Ce să facem în prima linie pentru îmbunătățirea stării muzicale a poporului nostru» (Anuarul Seminarului arhidiecezan, Sibiu, 1897—1898 și în «Telegraful Român» din 29 aprilie 1898).

Ne vorbește apoi despre personalitatea lui artistică recunoscută peste hotare, despre relațiile sale sociale, despre adevărata față a «conflictului Dima-Muzicescu» pe tema muzicii populare românești, despre moștenirea artistică lăsată de el posterității.

Ultimul capitol «Compozitorul» îl prezintă pe G. Dima, mai întâi, ca pe unul dintre compozitorii care și-au pus întreaga sa activitate în serviciul ideii de educație și progres artistic al poporului său. Vorbește apoi, despre creația vocală — originală și armonizări — creația vocală acompaniată, creația vocal-simfonică și în final, despre tehnica și arta componistică arătînd că varietatea mijloacelor tehnice muzicale pe care le-a folosit G. Dima au făcut ca două compoziții de ale sale să nu semene una cu alta, sugerînd, evident, și o bogăție de sentimente. Conștient de menirea sa, G. Dima alege subiecte pe măsura gândirii și simțirii sale artistice, le analizează cu multă perspicacitate și întrebunțează mijloacele tehnice componistice într-un mod personal pentru reliefa ideilor. Deoarece mijloacele tehnice servesc ideii, legătura textului cu muzica este strînsă, intimă, iar imaginile muzicale sînt vii pentru că izvorăsc din cunoaștere, din acea știință de a aplica just mijloacele tehnice ideilor izvorîte din concepția estetică a muzicii expresive, în care simțul proporției ocupă un loc de seamă în compoziția muzicală (p. 199).

Încheie lucrarea cu un capitol privind editarea pînă acum a operelor lui G. Dima, cu o listă a tuturor lucrărilor lui Dima aranjate pe categorii, mai întâi lucrările armonizate (populare), cîntece vechi românești și cîntece bisericesti (o listă de 65 lucrări religioase), apoi pe cele originale grupate la fel în laice și religioase — 32 lucrări — și creația vocală acompaniată.

Lucrarea mai cuprinde și «Anexă» — despre Muzica românească — un interviu luat în 1913 de redactorul revistei «Luceafărul» lui G. Dima. O bibliografie bogată grupată în lucrări cercetate (24 la număr), Articole (47 la număr) și Ziare și reviste (10 la număr) încheie excelenta lucrare a autorului nostru.

Pentru noi ca teologi lucrarea prezintă o deosebită importanță pentru faptul că în ea se tratează și despre activitatea în cadrul Bisericii a lui G. Dima precum și despre bogata sa colecție de cîntări bisericesti, peste o sută, asupra cărora se fac aprecierile cuvenite de ordin artistic-muzical. Se știe că G. Dima a fost pionierul muzicii corale bisericesti românești din Transilvania. Deși la începutul introducerii muzicii corale în Biserică, G. Dima a intuit precis ce orientare să dea compozițiilor sale bisericesti, pregătit profesional la școlile germane el a știut totuși să dea compozițiilor sale caracterul național, urmărind și reușind să creeze o bogată muzică românească, atît laică, cît și bisericască, aceasta din urmă caracterizîndu-se printr-un limbaj expresiv și măiestria formei. Ca tehnică de limbaj, Dima sesizează de la început paralelismul major-minor caracteristic muzicii românești și modalismul glasurilor bisericesti și tinde să le ridice la nivelul muzicii universale aplicîndu-le într-o manieră personală, știința contrapunctico-armonică a vremii. Dima, trecînd peste unele reguli statuate de muzica clasică, reușește să-și creeze un limbaj muzical propriu, compunînd — mai ales în domeniul religios — cu o măiestrie fără egal între contemporani și cu siguranța pe care i-o conferă cultura și stăpînirea mijloacelor tehnice. El reușește atît în compoziție cît și în interpretare să-și convingă ascultătorii și pe credincioși că drumul artei este unul singur, bazat pe logica ideilor, pe psihologia atmosferei lor și pe plastica imaginilor (p. 220). Deși la vremea sa nu exista o orientare oficială în armonizarea cîntării bisericesti, G. Dima a înțeles că aceasta trebuie să se bazeze pe melodiile tradiționale, lucru pe care l-a și făcut în cea mai mare parte a armonizărilor sale bisericesti, în special către sfîrșitul vieții. Lucrarea cuprinde foarte multe referiri la muzica bisericască și activitatea bisericască a lui G. Dima, astfel că lectura ei este un prilej de cunoaștere a acestui aspect al activității lui George Dima și, fiind scrisă într-un stil foarte plăcut, ea nu trebuie să lipsească din biblioteca niciunui preot.

Diac. Asist. I. POPESCU

«MONUMENTE ISTORICE ȘI DE ARTĂ», nr. 1/1975, 96 p. + numeroase planuri și ilustrații.

Vom prezenta dintii, ca de obicei, materialele — deosebit de bogate în acest număr al revistei — privind monumentele religioase.

Lia Bătrîna și Adrian Bătrîna aduc *Date noi cu privire la evoluția bisericii fostei mînăstiri Cotmeana* (p. 11—24). Pe baza cercetărilor arheologice întreprinse cu prilejul restaurării din anul 1972, autorii au ajuns la precizarea fazelor de construcție a bisericii fostei mînăstiri Cotmeana, precum și a datării acestora, înlăturînd unele nelămuriri și contradicții din lucrările cercetătorilor anteriori. Prima fază de construcție este reprezentată de o biserică de plan triconc cu cele trei încăperi dispuse în lungime, naosul și pronaosul fiind despărțite printr-un perete plin. Curînd după construcție, această primă biserică a ars, ceea ce a impus refacerea ei din temelie. Noul edificiu respectă în linii mari traseul celui dintii, cu două modificări: scurtarea absidei altarului și adăugirea — oarecum excepțională pentru epoca respectivă — a unui pridvor deschis. În cursul secolului al XVIII-lea, biserica împreună cu întregul complex suferă importante restructurări: prin desființarea zidului dintre naos și pronaos se obține o singură încăpere ce preia funcția de naos, iar prin închiderea pridvorului acesta este transformat în pronaos; peste acesta se înalță o clopotniță, iar pe latura nordică a încăperii este adăugat un pridvoraș. În continuare, pe baza analizei amănunțite a documentelor vremii, a monedelor descoperite prin săpături, precum și a informațiilor furnizate de inscripții și de tabloul votiv din secolul al XVIII-lea, autorii caută să dateze primele două faze de construcție (cea de a treia nu ridică probleme), ajungînd la concluzia că prima construcție se datorează lui Radu I (1374/1375—1377), tatăl lui Mircea cel Bătrîn, și că numai Cotmeana II este ctitoria lui Mircea cel Bătrîn, la o perioadă relativ tîrzie a domniei sale, foarte probabil în anii 1404—1406. Articolul, de mare interes pentru cunoașterea mai exactă a trecutului îndepărtat al acestui monument, se încheie cu încadrarea ctitoriei lui Mircea cel Bătrîn în evoluția arhitecturii noastre, biserica aparținînd după autori unui grup compus din paraclisul Curții Domnești de la Tîrgoviște, biserica nr. 1 de la Cetățeni-Argeș și biserica Sf. Vineri din Tîrgoviște, cu unele analogii în spațiul sud-dunărean.

În articolul *Paramentul medieval* (p. 25—40), arh. Eugenia Greceanu subliniază în partea introductivă importanța acordată de arhitectura medievală finisajului, parte integrantă a concepției ce stă la baza monumentelor. Prioritatea dată de școlile moderne de restaurare factorilor de structură și de tehnica construcției, în detrimentul elementelor de parament și de culoare, a avut ca efect nesocotirea caracterului indisolubil al mesajului pe care monumentul a fost chemat să-l exprime. Mai cu seamă în anii dintre cele două războaie mondiale, s-a procedat cu multă ușurință la înlăturarea tencuielilor originale în scopul evidențierii structurii, edificiile astfel tratate ajungînd să reflecteze mai curînd mentalitatea contemporană decît concepția originală a ctitorilor și a meșterilor medievali. Se subliniază în special rolul policromiei în arhitectura medievală, atît pentru unele semnificații simbolice ale culorilor, cît și pentru sugerarea unor materiale nobile și sublinierea unor elemente de plastică arhitecturală. Observațiile autoarei, bazate pe o susținută practică profesională, cît și pe rezultatele obținute în domeniul arhitecturii gotice de restauratorii din alte țări (îndeosebi din R. D. Germană), sînt exemplificate pentru țara noastră de un număr mare de monumente medievale ce păstrează ansambluri decorative sau urme de tencuieli zugrăvite în imitația cărămizii, a pietrei făcute sau în motive geometrice și florale. Aceste exemple sînt întregite de imaginea unor biserici de altădată așa cum sînt redată pe macheta de pe tabourile votive. Ansamblul acestor constatări conduce la «afirmarea inexistenței paramentului aparent în arhitectura medievală din România și, mai ales, la obligația conservării și a restituirii finisajului original în procesul de restaurare». Dintre restaurările care au urmărit acest obiectiv, autoarea citează: restaurarea paramentului ex-

1. Situația restaurărilor efectuate de către D.M.I., a se vedea în: *Principalele lucrări de restaurare a monumentelor istorice din R. S. România (1959—1969)*, B.M.I., 1970, nr. 1, p. 73—78; a se vedea și articolul nostru: *Grija pentru monumentele istorice și de artă religioasă, în «Mitropolia Olteniei»*, 1970, nr. 5—6, p. 439—450.

terior al bisericii evanghelice din Hărman, județul Brașov; incinta cetății sătești din Valea Viilor, județul Sibiu; corpul bisericii Sf. Nicolae din Scheii Brașovului; biserica mînăstirii Secu; turnul bisericii romano-catolice din Satul-Nou, jud. Harghita.

Arh. Cristian Moiescu prezintă *Un vechi monument dîmbovițean necunoscut — biserica fostei mînăstiri Gorgota* (p. 41—44). Această ctitorie a lui Pătrașcu cel Bun (1554—1557) de lângă Tîrgoviște a fost pustiită de două ori: o dată de turcii lui Sinan Pașa în 1595 și apoi de oștile lui Gabriel Bathory în 1611. Refăcută în 1623, mînăstirea a fost grav avariata de cutremurul din 1802; reparată parțial în 1836, ea a început să se ruineze din nou după secularizare. În sfîrșit, în anii 1968—1970 biserica a fost consolidată și totodată și-a recăpătat aspectul inițial, cu parament de cărămizi în casete în zona naosului și a altarului și decorație de simili-cărămida zugrăvită pe fațadele pronaosului. Ca structură, edificiul reproduce prototipul bisericii vecine a mînăstirii Dealul.

Urmează expunerea arh. Ștefan Balș despre *Restaurarea bisericii Radu Vodă din București* (p. 45—52). Acest prestigios monument, înălțat de Alexandru Mircea (1568—1577), distrus apoi de turci în 1595 și refăcut pe vechile temelii de Radu Miheana, nepotul ctitorului, în anul 1615, fusese grav avariata de cutremurul din 1830, iar reparațiile efectuate în 1860 îi schimbaseră cu totul înfățișarea. Apreciind vechimea și valoarea arhitectonică a monumentului, s-a hotărît readucerea lui la formele inițiale. Lucrarea, ce ridică probleme deosebit de delicate atît din punctul de vedere al concepției cît și al executării tehnice, s-a proiectat a fi realizată în trei etape: prima etapă — restaurarea fațadelor — este încheiată și a fost adusă la cunoștința publicului printr-o comunicare anterioară; cea de a doua etapă — restaurarea interiorului și a părților superioare ale clădirii — face obiectul prezentei expuneri, fiind împărțită în trei capitole: restaurarea pronaosului, restaurarea turlelor și problema pridvorului, care a dat naștere la cele mai multe discuții, soldate pînă la urmă printr-o soluție de compromis: păstrarea actualului pridvor, micșorat în exterior prin desființarea frontului central. A treia și ultima etapă de restaurare va cuprinde finisarea fațadelor și amenajarea terenului dimprejur.

Un conac brîncovenesc necunoscut și o biserică inedită de la jumătatea veacului al XVIII-lea la marginea Bucureștilor (p. 53—58) este titlul articolului semnat de arh. Ion Dumitrescu și Radu Crețeanu. Ansamblul despre care este vorba e cel de la Tunari, cunoscut documentar atît prin foaia de zestre din 1 noiembrie 1692 a domniței Stanca, cel mai mare din copiiii lui Constantin Brîncoveanu, cît și prin Cronica lui Radu Grecianu, care îl menționează ca loc de popas al domnului în cursul călătoriilor sale. El scăpase pînă acum atenției cercetătorilor prin faptul că, pe de o parte, biserica ansamblului nu este cea originală, ci un foarte tipic, frumos și bogat monument de la jumătatea veacului al XVIII-lea, atribuit de autori — în lipsa pisaniei și a portretelor votive — lui Constantin III Brîncoveanu, nepotul domnului, și că, pe de altă parte, casa rezidențială a suferit astfel de modificări încît numai la o cercetare minuțioasă ea își dezvăluie vechimea. Din datele documentare înfățișate de autori, reiese că acest conac nu a putut fi ridicat decît de Constantin Brîncoveanu însuși, ceea ce înseamnă că el este cu cel puțin opt ani anterior cunoscutelor palate de la Potlogi și Mogoșoaia, vechime ce se reflectă de altfel în structura subsolului. Cît privește biserica originală, autorii îi postulează existența pe faptul că nici o curte boierească mai importantă din vremea respectivă nu era lipsită de acest element; de altfel, o inscripție tardivă menționează existența unei biserici fondate «în anul 1680 de către casa brîncovenească». Între timp, ipoteza s-a transformat în certitudine prin aflarea unui splendid exemplar din Evanghelia bilingvă de la 1693, menționînd că a aparținut lui Radu beizadea Brîncoveanu și că provine de la biserica din Tunari (la Muzeul de artă brîncovenească din Mogoșoaia, inv. nr. Tp. 32, informație de la Ana Dobjanschi).

Vasile Drăguț semnează nota *O pictură murală exterioară regăsită la Baia* (p. 59—60). Este vorba de biserica romano-catolică Sf. Fecioara din Baia (jud. Suceava), atribuită epocii lui Alexandru cel Bun, iar pictura ale cărei urme se mai pot distinge pe latura vestică a turnului-clopotniță, la o scară foarte mare, îl reprezintă pe Sf. Cristofor ducînd pe umăr pe pruncul Iisus. Scena, arată autorul, ocupă un loc important în pictura murală exterioară din Transilvania, fiind identificată pînă acum pe șase biserici vechi de diferite rituri. Fragmentele conservate pe fațada bisericii din Baia, alături de prezența aceluiași sfînt pe exteriorul absidei bisericii din

Arbore, aduc — conchide domnia sa — «un element suplimentar în favoarea ipotezei că la apariția picturilor murale exterioare din Moldova unele sugestii puteau veni din Transilvania».

Prin studiul intitulat *Monumentele de lemn din județul Bistrița-Năsăud în lumina istoriei* (p. 63—73), rodul muncii exemplare dusă de Ioana Crsitache-Panait, de data aceasta în colaborare cu arh. Ion Scheletti, dispune încă o pată albă de pe harta bisericilor de lemn din România. Județul Bistrița-Năsăud ne apare astăzi ca una din zonele fruntașe din țară în privința arhitecturii religioase de lemn, atât sub raportul vechimii cât și al valorii artistice a monumentelor. Din cele 22 biserici de lemn clasate ca monumente istorice, 10 aparțin secolului al XVII-lea, 11 secolului al XVIII-lea și unul singur secolului trecut, deci vechimea medie a monumentelor este mai mare decât, de exemplu, în zona limitrofă — atât de vestită sub raportul arhitecturii de lemn — a Maramureșului. De altfel, arată autorii, «pentru nici o altă zonă a țării nu s-a păstrat consemnarea prin documente a atîtor ctitorii de lemn ca în Bistrița-Năsăud». Pentru acest motiv, poate, bisericile din zona cercetată sînt în general lipsite de monumentalitatea lăcașurilor maramureșene, îndeobște mai tîrzii. Cu bună dreptate, autorii au insistat asupra tipurilor și variantelelor de plan, arătînd că prin aceasta au urmărit sporirea informațiilor «pentru o viitoare sinteză privind tipologia bisericilor noastre de lemn». Elementele de decorație sculptată sînt de o remarcabilă bogăție și varietate; am reținut, ca element mai puțin obișnuit, prezent mai ales la bisericile din secolul al XVII-lea, sculptarea bolților, care fiind mai joase în vechea arhitectură se oferă mai ușor privirilor. Autorii se ocupă mai puțin de pictură, care de altfel nu pare a fi mai veche de a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, cînd s-au pictat sau repictat și lăcașurile anterioare. În orice caz, ansamblurile datate menționate de autori sînt toate cuprinse între anii 1754 și 1785.

În nota *Echilibrul dinamic în pictura de la Humor* (p. 79—81), Casian Labin demonstrează acuratețea cu care artistul a izbutit să redea conținutul psihologic esențial al scenelor, fie prin alegerea mișcării celei mai sugestive (demonstrație făcută prin descompunerea mișcărilor personajelor într-o kinogramă), fie prin modificarea raportului normal dintre personaje (demonstrație prin restabilirea proporțiilor normale prin colaj). Scenele, alese pentru exemplificare din ciclul faptelor arhanghelului Mihail ce decorează registrul superior al pereților gropniței, recent redat luminii prin restaurare (vezi V. Drăguț, *Humor*, Ed. Meridiane, București, 1973, p. 20), sînt reproduse — pe cîte știm — pentru prima oară și prezintă interes iconografic: *Falsa tăiere a capului regelui David* (II Regi, cap. 24; cf. V. Grecu, *Cărți de pictură bisericească bizantină*, Cernăuți, 1936, p. 122) și *Izgonirea falsului prooroc Valaam* (Numeri, cap. 22; cf. V. Grecu, *ibidem*, p. 117).

Materialele fără contingență directă cu Biserica sînt: Mihai Ispir, *Poduri vechi de piatră din Moldova* (p. 3—10); Liviu Rotman, *Un proiect de lege din 1871 privind protecția monumentelor* (p. 61—62); arh. Mihai Aldea, *Casa meșterului Antonie Mogoș la 100 de ani — Sondaj într-un ornament* (p. 74—78); Petre Oprea, *Case bucureștene cu picturi murale executate în pragul secolului al XX-lea (II)* (p. 82—84).

La rubrica *Conservare, restaurare*: Paolo Mora (Italia), *Cauzele alterării picturilor murale (I)* (p. 85—90); Tatiana Pogonat, *Cîteva considerații asupra mortarelor folosite în restaurarea monumentelor istorice și de artă* (p. 90—91).

La rubrica *Cronică, recenzii*: *Seminar pe tema integrării arhitecturii contemporane în vechile ansambluri — 16—19 octombrie 1974*, Kazimierz Dolny (p. 92); *Colocviul internațional «Salvgardarea orașelor istorice», Bruges — 12—15 mai 1975* (p. 92); Vasile Drăguț, *A IV-a adunare generală a ICOMOS — Rothenburg, mai 1975* (p. 93); V. D., *Adunarea generală a Centrului internațional de studii pentru conservarea și restaurarea bunurilor culturale — Roma, 1975* (p. 93); Tereza Sini-galia, *«Un viitor pentru trecutul nostru»* (p. 93—94); *Activitatea de restaurare a Direcției patrimoniului cultural național* (p. 94—95).

Radu CREȚEANU

REVISTA REVISTELOR MITROPOLITANE

«GLASUL BISERICII», revista oficială a Sfintei Mitropolii a Ungrovlahiei, an. XXXIV (1975) :

Numărul 1—2,

pe lunile ianuarie-februarie, cuprinde :

— Redacția. *De Anul nou la palatul patriarhal* (p. 5—8).

[O scurtă dare de seamă asupra felului cum a decurs primirea de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a preoțimii din Capitală cu prilejul zilei de Anul nou 1975. În afară de conducătorii și funcționarii superiori ai serviciilor patriarhale și arhiepiscopiești și de conducătorii și profesorii instituțiilor de învățămînt teologic din București, la primire au fost de față și Înălții Ierarhi : Teofil, Arhiepiscop pentru Europa Centrală și Occidentală împreună cu Episcopul său vicar P. S. Lucian Făgărășanul, precum și P. S. Episcopi-vicari Dr. Antonie Ploieșteanul și Roman Ialomiteanul.

În numele preoțimii din capitală, Pr. Toma Constantin de la parohia Sfintul Nicolae-Sirbi a adresat cuvînt de felicitare și bune urări pentru noul an Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian. De asemenea a cuvîntat I. P. S. Arhiepiscop Teofil.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a mulțumit vorbitorilor și a făcut o scurtă dare de seamă asupra evenimentelor principale care au avut loc în viața Patriei și a Bisericii strămoșești în cursul anului 1974 ; apoi s-a întreținut cu cei prezenți].

În rubrica «Aniversări» :

— Redacția, *A 74-a aniversare a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian : 22 februarie 1975* (p. 9—11) [— și în acest an sărbătorirea zilei de naștere a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian s-a desfășurat într-un cadru festiv, printr-un Te-Deum săvîrșit în paraclisul patriarhal și apoi de primirea celor prezenți în cabinetul de lucru al Prea Fericirii Sale, unde — în numele tuturor : membri ai Sfintului Sinod, conducători și colaboratori ai Prea Fericitului Părinte Patriarh de la Centrul patriarhal, mitropolitan și arhiepiscopesc, precum și de la

instituțiile de învățămînt teologic din București — a adesea înaltului sărbătorit cuvînt de omagiere I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului. După ce a răspuns, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian s-a întreținut cu cei prezenți].

În rubrica

«*Îndrumări pastorale și omiletice*» :

— Pr. Prof. Anatolie Zarea, *Predică la Duminica dinaintea Botezului Domnului* (p. 12—14) ;

— Pr. Ioan V. Covercă, *La Sfintul Ioan Botezătorul* (p. 14—17) ;

— Pr. Ioan Ceaușu, *La Duminica după Botezul Domnului* (p. 18—21) ;

— Pr. David Popescu, *La Duminica XXIX după Rusalii* (p. 21—24) ;

— Pr. Conf. Ștefan C. Alexe, *La Duminica XXXI după Rusalii* (p. 24—27) ;

— Arhim. Justinian Dalea, *La Întimplinarea Domnului* (p. 27—32) ;

— Pr. Prof. Const. N. Galeriu, *La Duminica XVII după Rusalii* (p. 32—35) ;

— Pr. Vasile Nartea, *Meditație de Anul nou* (p. 35—38) ;

— Pr. Prof. Dr. Simion Radu, *Ce ne dă nouă Biserica ?* (p. 38—41) ;

— Pr. Vasile Pop, *Sfintele Taine : temeuri scripturistice* (p. 41—47)].

În rubrica

«*Pentru pacea a toată lumea*» :

— Redacția, *Acțiuni în slujba păcii* : lunile ianuarie-februarie (p. 48—51).

— Drd. Gh. Bogdaproste, *Știri ecumenice* (p. 52—54) ; *Conferința teologică interconfesională de la București : 23 februarie 1975* (p. 54—60).

În rubrica : «*Articole și studii*» :

— Pr. Mircea Nișcoveanu, *Probleme de doctrină în operele Sfintului Maxim Mărturisorul* (p. 61—69) [— analizînd texte traduse din opera Sfintului Maxim Mărturisorul și folosind și unele lucrări de special-

tate, autorul constată că după învățătura Sfințului Maxim numai prin contemplare se poate ajunge la adevărul divin, la Revelația supra-naturală a lui Dumnezeu, care este cugetarea desăvârșită din care izvorăște înțelepciunea cea mai presus de fire, care s-a făcut accesibilă creaturilor prin întruparea Logosului, în care există toate energiile divine și lumea ca totalitate de idei.

În această perspectivă sînt cercetate îndeaproape : — «Idea de înțelepciune în lumea precreștină» ; — «Cunoașterea lui Dumnezeu» ; — «Atotînțelepciunea lui Dumnezeu vădită în lucrările Sale» ; — «Logosul ca Rațiune și Sofie» ; — «Înțelepciunea ca virtute creștină»].

— Drd. Radu Mihai, *Evhologhionul lui Serapion ca document pentru istoria cultului creștin (secolul IV)* (p. 69—85) [— după o succintă și documentată prezentare a «Dezvoltării cultului creștin pînă la jumătatea secolului IV», autorul trece la înfățișarea vieții și operei lui Serapion, episcop de Thmuis, prieten al Sfinților Antonie cel Mare și Atanasie cel Mare.

Oprindu-se îndeaproape asupra operelor lui Serapion de Thmuis, autorul prezintă pe scurt : scrierile exegetice, scrierile polemice, epistolele, scrierile liturgice, viețile de sfinți și corespondența rămasă de la episcopul Serapion de Thmuis.

În partea următoare autorul cercetează îndeaproape problemele legate de autenticitatea, edițiile și conținutul Evhologhionului lui Serapion, evidențind caracterul cu desăvîrșire ortodox al conținutului doctrinar al acestei importante opere patristice].

— Pr. Mihai N. Enache, *Problema infailibilității papale după Conciliul II Vatican și poziția Bisericii Ortodoxe în această privință* (p. 86—98) [— pe temelia învățăturii ortodoxe că infailibilitatea în Biserică aparține ierarhiei în totalitatea ei întrunită în sinod și lucrînd sub asistența Sfîntului Duh și nu unei persoane ierarhice indiferent cine ar fi aceasta, autorul cercetează critic diferite texte din documentele conciliare catolice, care evidențiază caracterul individualist în ecleziologia catolică, spre deosebire de caracterul sobornicesc al ecleziologiei ortodoxe].

— Doctorand Laurențiu Bărbulescu, *Situația clerului romano-catolic după Conciliul II Vatican* (p. 99—104) [— spre deosebire de alte articole publicate în această revistă, articolul acesta precizează că este o «lucrare de seminar, întocmită, în cadrul pregătirii doctoratului în teologie, sub îndrumarea Pr. Prof. Petru Rezuș».

Autorul analizează aspecte ale stării de tensiune manifestată în viața clerului catolic

din diferite țări europene și din America Latină, stare provocată de hotărîrea Curiei papale de a menține cu orice preț stările anacronice în viața clerului catolic, îndeosebi în privința celibatului].

— Pr. Ioan Păcurariu, *Personalitatea teologică a Părintelui Gala Galaction* (p. 104—120) [— folosind lucrările de catedră și îndeosebi pe cele literare ale Părintelui Gala Galaction, autorul încearcă să pună în lumină felul în care principiile gândirii teologice ale preotului și dascălului au penetrat și înobilat opera literatului Gala Galaction. Autorul se oprește îndeosebi asupra aspectelor pe care marile virtuți teologice — «credința, nădejdea și dragostea» — le îmbracă în scrisul părintelui Gala Galaction].

În rubrica «Documentare» :

— Ștefan Andreescu, *Un nou punct de vedere asupra versiunii slave a «Povestirii despre Dracula Voevod»* (p. 121—130) [— pe baza analizării critice a părerilor cercetărilor «Povestirii despre Dracula Voevod» (în redacție slavă) și a unor pasaje reprezentative din conținutul «Povestirii», autorul intervine în polemica deschisă cu privire la autorul Povestirii : român ori rus.

Pe baza rezultatelor analizei sale, Șt. Andreescu crede că autorul «Povestirii» a putut fi un român ortodox probabil cleric din Transilvania care a redactat «Povestirea despre Dracula Voevod», pe baza ecourilor și tradițiilor orale ajunse din țara vecină (și că în chip corect autorul nu-și intitulează opera «Cronică») în vremea cînd, în ultima parte a veacului XV și în primele decenii ale veacului XVI se redactau în Moldova «Cronica lui Ștefan cel Mare», iar în Țara Românească «Cronica despre Radu de la Afumați»].

— Stelian Marinescu, *Dispoziții cano-nico-juridice în «Capete de poruncă», din anul 1714* (p. 131—138) [—autorul, — care s-a mai ocupat de această operă a mitropolitului Antim Ivireanul, pe care acesta a tipărit-o în 1714 și a răspîndit-o între toți membrii clerului ortodox român cu scopul de a ridica prestigiul cultural al preoților ortodocși români, care întocmeau acte civile (ca testamente și foi dotale) — reia problema valorii practice pe care a avut-o în viața poporului român acest important izvor al dreptului scris vechi românesc.

— Lector univ. Mihai Rădulescu, *Benjamin Franklin tradus în «Vestitorul bisericesc» în 1839* (p. 138—143) [— o judicioasă prezentare a meritelor traducerii făcute de profesorii D(ionisie) Romano și G. Munteanu a «Planului de îmbunătățire morală al lui B. Franklin» (publicat în nr. 2, 3 și 4/1839 din

«Vestitorul bisericesc» apărut la Buzău. În continuare, autorul prezintă pe larg însemnătatea textului tradus].

— Octavian Mărculescu, *Icoane inedite* (p. 143—146) [— descrierea a patru icoane aflate la biserica Șubești din Cîmpulung-Muscel, și menționate pînă în prezent în lucrările de specialitate].

— Al. A. Botez, *Pe căi bizantine: Niceea—Efes—Antiohia* (p. 146—155) [— continuarea unui interesant «itinerar bizantin» cu incursiuni bogate în trecutul istoric al locurilor pe care le descrie].

— Prof. Pamfil Georgian, *Două schituri dispărute din fostul județ al Săcuenilor* (p. 155—156) [— completări aduse pe bază de documente noi — la monografia *Minăstirii Ciolanu*, tipărită în 1930 de autor. Completă-

rile se referă la fostele schituri Virful Pietrii și Apșoarele].

— Pr. Alexandru-Armand Munteanu, *Ghid bibliografic pe teme și probleme din publicațiile revistei mitropolitane «Glasul Bisericii»* (p. 157—169).

În rubrica «Comemorări»:

— Constantin Stănuț, *Albert Schweitzer, — cu prilejul centenarului nașterii sale: 1875—1975* (p. 170—174).

După rubrica *Viața bisericească în cuprinsul Mitropoliei*: — «Arhiepiscopia Bucureștilor» (p. 175—188); — «Episcopia Buzăului» (p. 189—197); — «Episcopia Dunării de Jos» (p. 198—204), revista se încheie cu rubrica «Recenzii» (p. 205—220).

Ca «Anexe» sînt publicate 20 de pagini «Cîntări liturgice», armonizate pe notație lineară de Prof. Nicolae Lungu.

«MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI SUCEVEI», revista oficială a Arhiepiscopiei Iașilor și a Episcopiei Romanului și Hușilor, an. LI (1975):

Numărul 1—2,

pe lunile ianuarie—februarie, cuprinde:

— Redacția, *Unirea Principatelor Române (1859). «O salutare României»* (p. 3—4) [— republicarea articolului cu acest titlu scris de arhimandritul Neofit Scriban și publicat în «Steaua Dunării», nr. 22 din 3 februarie 1859].

În rubrica «Aniversări»:

«Măria Sa Ștefan Voievod»

— N. Grigoraș, *Ștefan cel Mare: cinci sute de ani de la victoria de la Vaslui — 10 februarie 1475—10 februarie 1975* (p. 5—17).

— Redacția, *Slavă ctitorului* (p. 18—34) [— pornind de la adevărul că, pe lângă faptul că a rămas în conștiința tuturor românilor ca «un mare conducător de oști, nebirit în războaie, ca un voievod cu dreaptă cumpănire, ca un vrednic gospodar, care a chivernisit pilduitoare treburi țării și ale domniei», Ștefan cel Mare a rămas îndeosebi în conștiința moldovenilor ca «mare și iscusit ctitor de sfinte locașuri care pun în lumină ideile și simțămintele sale alese, ingeniozitatea celor ce au plăsmuit aceste edificii religioase ca și măiestria celor ce le-au înălțat, articolul acesta publică o parte din inscripțiile bisericilor înălțate de voievod, unele însemnări pe cărți și obiecte de cult și de pe pietre de mormînt spre a «readuce în memorie marea și cuprinzătoarea personalitate» a lui Ștefan cel Mare.

Materialul documentar este grupat în următoarele paragrafe: I. «Biserici, turnuri, cetăți (27 de inscripții); II — Diferite obiecte de cult: cădelnițe, ferecături, ripide, panaghiare, clopote, cărți» (32 de inscripții și însemnări); III — «Broderii, țesături, epitrahile, acoperăminte, vâluri, epitafe, dvere, steaguri» (23 de inscripții); IV — Pietre de mormînt» (15 inscripții)].

În rubrica «Studii»:

— Pr. N. Mașim, *Dialogul iubirii în planul credinței la Martin Buber* (p. 35—60) [— un studiu de reală valoare și importanță pentru teologia creștină din vremea noastră, teologie închinată slujirii apropierei și dialogului intercreștin și interreligios. Autorul demonstrează că pentru gîndirea teologică și filozofică actuală, Martin Buber — filozof existențialist — constituie «unul din marii vizionari ai mult visatelor vremuri de aur ale creștinătății și ale omenirii întregi de pace și de bună înțelegere între confesiuni și între popoare», a căror posibilitate de realizare, Martin Buber o vede numai pe calea dialogului iubirii. De aceea Biserica creștină trebuie «să privească cu admirație și să adere cu pasiune la mult preconizat dialog buberian al iubirii».

Demonstrația competentă și bine întemeiată a problematicii studiului este urmărită astfel: — A. *Preliminarii*: cadrul filozofiei lui Martin Buber; B. Martin Buber și filo-

zofia «dialogică»; I. «Existențialismul biblic al lui Martin Buber»; II. «Buber, mesager al unității umane și universale»; III. «Categoriile cosmice și dimensiunile teandrice ale dialogului»: — 1. Relația «Eu—Tu sau dialogul veritabil» (sfera vieții cu natura; — sfera vieții cu oamenii, — sfera vieții cu esențele spirituale); — 2. Tu cel veșnic sau relația absolută (relația cu Dumnezeu sau viața cu Dumnezeu; — conceptul de Revelație la Buber); — 3. Relația Eu — Acela; — 4. Aspectul soteriologic al relației (sentimentul culpabilității; — ideea de mântuire); — 5. Umanismul pios al lui Martin Buber și actualitatea sa ecumenică (Buber și filozofia occidentală; — Buber și creștinismul).

Din demonstrația studiului reiese cu evidență personalitatea clarvăzătoare, orientată în perspectiva ecumenică și militantă activă pentru ecumenismul religios și practic-social a lui Martin Buber, căutător statornic al apropierei între religii și popoare cu tradiții și moduri de viață diferite].

— Doctorand Marcel Ciucur, *Problema căsătoriilor mixte în lumina documentelor oficiale și a propunerilor comisiilor interconfesionale în ultimul deceniu* (p. 61—73) [— la început se precizează că în ultimile decenii și îndeosebi după Conciliul II Vatican, problema căsătoriilor mixte a dobândit în lumea creștină, în special între confesiunile romano-catolică și protestantă o acuitate deosebită. Manifestată în documente oficiale, în hotăriri și în păreri personale ale teologilor de diferite confesiuni, problema căsătoriilor mixte a stîrnit dezbateri aprofundate, susținute de pe poziții determinate de interesele majore ale fiecărei confesiuni creștine.

Analizînd cu atenție și discernămînt diferitele poziții confesionale, autorul înfățișează cu limpezime: 1. «Poziția Bisericilor Ortodoxe față de problema căsătoriilor mixte»; 2. «Poziția Bisericii Romano-Catolice față de problema căsătoriilor mixte»; — 3. «Poziția Bisericilor Protestante față de problema căsătoriilor mixte». În «Concluziile finale», autorul sintetizează divergențele între cele trei poziții confesionale față de problema căsătoriilor mixte].

— Dan G. Teodor, *Obiecte de culte din secolele XII—XIII pe teritoriul Moldovei* (p. 74—93) [— continuînd partea publicată în aceeași revistă (nr. 7—8/1974), asupra celor 17 descoperiri de obiecte de cult (întregi sau fragmentare), în majoritate în jumătatea de nord a Moldovei, autorul prezintă pe larg aceste obiecte, aproape toate inedite — în general: cruci-engolpioane vechi din secolele XII—XIII.

Intemeindu-se pe cercetarea tehnicii de lucru, pe forma crucilor, pe detalii ale inscripțiilor și personajelor gravate pe ele și pe analogiile cu alte asemenea obiecte descoperite pe alte teritorii, autorul grupează aceste obiecte de cult — ținînd seama și de originea și de cronologia lor — în două grupe:

Din prima grupă: *Cruci relicvare de origine bizantină*, sînt analizate multilateral crucile descoperite la Piatra Neamț și la Dănești, județul Vaslui.

În grupa a doua: *Cinci relicvare de origine veche rusească* sînt prezentate și analizate mai întîi «Crucile vechi rusești din secolele XII—XIII» (cele descoperite la Piatra Neamț, comunele Brăești, Ibănești, Botoșani și Vornicești, jud. Botoșani, Cucuteni-Iași și Codăești-Vaslui) și B. «Cruci relicvare kievene din secolul XIII» (cele descoperite la Cîndești-Neamț, Trifești-Iași, Piatra-Neamț, Bîtca Doamnei, Suceava-Șipot, Cîrjoaia (Cotnari)-Iași, Ghireni (Cotușca)-Botoșani, Miorcani (Rădăuți-Prut)-Botoșani.

Analizarea critică a obiectelor este însoțită de prezentarea fotografică (avers și revers) a crucilor și de încadrarea grafică a inscripțiilor pe care le cuprind.

În partea a doua a studiului, autorul face ample considerații cu caracter istoric comparativ cu datele din studii făcute de alți cercetători asupra unor obiecte similare și cu cercetările arheologice și concludă că studierea atentă a obiectelor de cult descoperite în Moldova aduce o contribuție reală la problema începuturilor epocii feudale în această parte a țării noastre].

În rubrica

«Dreapta învățătură a Bisericii»:

— Pr. Victor Moise, *Despre preacinstirea Maicii Domnului* (p. 94—105).

În rubrica «Predici»:

— Pr. Pavel Curcuță, *Predică la Anul nou* (p. 106—108);

— Pr. Dr. Șt. Slevoacă, *La Duminica XXXII după Rusalii* (p. 109—112);

— Pr. Gavril Niculiță, *Munca în lumina Sfintei Scripturi* (p. 112—114).

În rubrica

«Vechi locașuri de închinare»:

— Ion I. Solcariu, *Noi considerații privind biserica de lemn de la Putna* (p. 115—122) [— în 1974 autorul a publicat în «Studii și cercetări de istoria artei, seria arta plastică» (S.C.I.A.) tom. 21, studiul *Datarea și planul bisericii de lemn de la Putna*, în care, analizînd și interpretînd inscripția săpată pe o bîrnă a absidei: «Isaias 7037» (1575—1577), ajungea la concluzia că biserica exista la în-

ceputul ultimului pătrar al veacului XV, fără a exclude posibilitatea existenței bisericii înainte de această dată cu atât mai mult că «există o puternică tradiție», consemnată de cronicarul Nicolae Costin, despre mutarea bisericii de la Volovăț la Putna.

Studiul publicat acum constituie în general conținutul unei comunicări susținute în ședința publică a «Institutului de Istorie și arheologie A. D. Xenopol» (1972).

Autorul analizează îndeaproape următoarele aspecte noi care pot justifica tradiția despre existența bisericii de lemn de la Putna înainte de ultimul pătrar al veacului XV. Aceste aspecte se referă la următoarele întrebări:

1. Există date convingătoare pentru a susține existența unei biserici la Volovăț anterioară perioadei 1466—1470, perioadă în care Ștefan cel Mare a construit și a sfințit biserica Mînăstirii Putna și cînd — potrivit tradiției — a mutat biserica de la Volovăț la Putna?

2. Există dovezi pentru a data biserica de lemn de la Putna înainte de ultimul pătrar al veacului XV, adică mai aproape de momentul cînd — potrivit tradiției — a fost adusă de la Volovăț?

3. Care a putut fi rațiunea care să justifice mutarea bisericii de lemn de la Volovăț la Putna?

Prin studiul de acum, autorul urmărește să pună la dispoziția cercetătorilor material pentru noi ipoteze de lucru].

— Diac. Prof. Ioan G. Ivan, *Schitul Nechit* (p. 123—132) [— o succintă și temeinic documentată monografie a schitului Nechit de pe valea pîriului Nechit din ținutul Neam-

țului, menționat în statistica din 1872, schitul la care s-au întreprins în ultimii ani importante lucrări de restaurare].

În rubrica

«Strădanii cărturărești de altă dată»:

— Pr. Paul Mihail, *Manuscrise românești din Biblioteca Mitropoliei Moldovei*, continuare (p. 133—164) [— după ce în prima parte a publicat introducerea generală la prezentarea manuscriselor românești din Biblioteca mitropolitană din Iași și a descris primele 12 manuscrise, autorul descrie în partea publicată acum, după aceeași metodă, grafia, conținutul și însemnările de pe alte 18 manuscrise].

În rubrica «Însemnări»:

— T. M., *Aniversarea victoriei de la Vaslui: 1475—1975* (p. 165).

— T. G. Bulat, *Popa Duhu, — profesor la școala Mînăstirii Neamț din Tîrgul Neamț* (p. 165—166).

— Pr. D. Bălașa, *O școală la Biserica Domnească din Tîrgul Neamț (1765) și zugrăvirea catapetesmei bisericii Sfintul Ilie din Iași la 1832* (p. 166—168) [— după o scurtă introducere, autorul publică cele două documente inedite privitoare la aceste fapte].

— Pr. Chiril Pistrui, *Dr. Albert Schweitzer* (p. 168—169) [— însemnare comemorativă la împlinirea a 100 de ani de la nașterea renumitului savant și umanist].

După rubrica «Recenzii» (p. 170—182), revista se încheie cu rubrica «Cronica bisericească»: — A. «Arhiepiscopia Iașilor» (p. 182—186) și B. «Episcopia Romanului și Hușilor» (p. 186).

«MITROPOLIA OLTENIEI», revista oficială a Arhiepiscopiei Craiovei și a Episcopiei Rîmnicului și Argeșului, an. XXVII (1975).

Numărul 1—2,

pe lunile ianuarie—februarie, cuprinde:

† Teoctist, Arhiepiscop și Mitropolit, *Iconomi ai harului* (p. 3—5) [— analizînd aspectele multiple pe care le are vrednicia pe care o dă hirotonia, făcînd din preot «iconom» al «harului cel de multe feluri al lui Dumnezeu», Mitropolitul Teoctist precizează sarcina grea ce revine preoților nu numai de a învăța pe credincioși credința și de a le sfinți viața, ci și de a-i îndruma la tot pasul în trăirea lor în mijlocul societății omenești în care trăiesc și în care trebuie să fie modele de dăruire pentru mai binele obștesc].

În rubrica «Articole și studii»:

— Diac. Lect. Ioan Ică, *Slujirea preoțească după Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție, ierarhia bisericească și puterea disciplinară* (p. 6—16) [— pornind de la adevărul că preoția a fost totdeauna înțeleasă ca o funcție sacră absolut necesară, îndeplinind rolul de punte de legătură între Dumnezeu și credincioși, autorul prezintă la început succint înțelesul slujirii preoțești în celelalte religii, în Vechiul Testament — preoția precreștină și înțelesul preoției creștine, după Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție.

Apoi analizează rostul, sarcinile și puterile cu care este investită ierarhia bisericească, instituită de Mîntuitorul, oprindu-se îndeosebi asupra dreptului ierarhiei bisericești de a exercita pe lîngă o putere legislativă și puterea disciplinară și executivă pentru păstrarea ordinii și bunei conviețuiri între credincioși și sînul Bisericii și între credincioși și membrii societății omenești în care trăiesc.

În acest fel slujirea preoțească devine cel mai înalt semn al iubirii față de Hristos și față de turma încredințată de El preoților spre păstorire. De aceea preoția este cea mai înaltă formă de slujire a lui Dumnezeu, ca slujire sacerdotală oficiată în Biserică, pe sfîntul altar, și ca slujire umană care se oficiază în mijlocul obștii omenești].

— Arhid. Ioasaf Ganea, *Sfîntul Grigorie Teologul propovăduitor al iubirii de semenii* (p. 17—22) [— cu prilejul aniversării a 1585 de ani de la moartea Sfîntului Grigorie de Nazianz, autorul, analizînd viața și opera sfîntului, își propune să evedențieze umanismul, care constituie trăsătura fundamentală a caracterului și activității Sfîntului Grigorie Teologul.

Pentru aceasta urmărește iubirea de semenii, manifestată de Sfîntul Grigorie în operele sale — poezii, scrisori, predici, tratate de teologie, dar mai cu seamă în cuvîntarea sa *Despre iubirea de săraci*, care constituie un adevărat tratat de morală creștină bazată pe iubirea de aproapele, care este și creștinul și necreștinul, omul în genere].

— Doctorand Grigore Mazilescu, *Dreptate, îndreptare, îndreptățire după învățătura Bisericii noastre* (p. 23—34) [— lucrare de seminar susținută în cadrul pregătirii doctoratului în teologie, întocmită sub îndrumarea Pr. Prof. Mircea Chialda în care autorul încearcă să înfățișeze învățătura Apostolului Pavel despre dreptatea lui Dumnezeu și despre îndreptarea credinciosului. În tratarea temei, autorul se oprește pe larg asupra următoarelor aspecte: — 1. «Noțiunea de dreptate în Sfînta Scriptură». — 2. «Dreptatea lui Dumnezeu la Sfîntul Apostol Pavel»; — 3. «Noțiunea de îndreptare și îndreptarea omului»; — 4. «Elementele îndreptării și ale stării de dreptate»].

— Ierom. Prof. Veniamin Micle, *Propovăduirea cuvîntului lui Dumnezeu în lumina învățăturii Bisericii Ortodoxe* (p. 35—47) [— pornind de la adevărul că în «propovăduirea cuvîntului» — care este porunca fundamentală a Mîntuitorului — Biserica Ortodoxă în general și Biserica Ortodoxă Română în

special s-a condus după învățătura biblică, patristică și canonică a Bisericii celei una, autorul demonstrează cum trebuie înțeleasă și realizată propovăduirea cuvîntului urmărind temeiurile din: 1. «Sfînta Scriptură»; — 2. «Operele Sfîntilor Părinți»; — 3. «Din prescripțiile Sfîntelor Canoane»; precum și după îndrumările din Legiuirile Bisericii Ortodoxe Române și îndeosebi după îndrumările cuprinse în cele douăsprezece volume ale lucrării Prea Fericitului Patriarh Justinian intitulată *Apostolat social*, care a devenit ghidul activității pastorale a preoților ortodocși români în condițiile sociale noi în care trăiește poporul român].

— Doctorand Pr. Ioan Băjău, *Predica, mijloc de propovăduire și de păstrare a dreptei credințe în trecut și azi* (p. 48—58) [— lucrare de seminar susținută în cadrul pregătirii pentru doctoratul în teologie, întocmită sub îndrumarea Pr. Prof. Ene Braniște, în care autorul urmărește succint felul în care predica creștină a înfăptuit, de la începuturile Bisericii creștine pînă astăzi, rolul ei fundamental de propovăduire și de păstrare a dreptei credințe.

Autorul subliniază demonstrarea lucrării sale în următoarele paragrafe:

— «Predica apostolică»; — «Predica postapostolică, patristică și postpatristică»; — «Predica în Biserica Ortodoxă Română»; — «Predica în zilele noastre»].

În rubrica «Studii biblice»:

— Pr. Gh. Bălana, *Epistola I sobornicească a Sfîntului Apostol Ioan. Comentariu* (p. 59—69) [— continuînd studiul său — Introducere și comentariu la prima epistolă sobornicească a Sfîntului Apostol și Evanghelist Ioan — autorul comentează în partea publicată acum textul din Capitolul I, 1—10, al cărui conținut poate fi intitulat: «Pregătirea duhovnicească a creștinului».

În comentariul său autorul urmărește să demonstreze că Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan învață în acest pasaj că «Dumnezeu este Lumină. Și cine umblă în lumină dovedește că este cunoscut de Dumnezeu și a rămas în comunitate cu El»].

— Pr. Prof. Nic. Petrescu, *Tilcuirea Apostolului duminical X: Duminica IV după Rusalii — Romani IV, 18—23* (p. 70—73).

În rubrica

«Pagini de antologie patristică»:

— Sfîntul German I, Arhiepiscopul Constantinopolului, *Tilcuirea Sfintei Liturghii* (p. 74—80) [— continuarea prezentării și traducerii făcute de Pr. Prof. Nic. Petrescu. Par-

tea publicată acum cuprinde capitolele despre: II. «Proscomidie și III. Liturghia catehumenilor»].

«În rubrica «Sinaxar»:

— Pr. Dr. Leon Iftodi, *Sfântul Efrem Sirul* (p. 01—82).

În rubrica

«În sprijinul activității pastorale»:

— Pr. I. Ioanicescu, *Rugăciunea pentru cei morți* (p. 83—86).

— Pr. Vasile Prescure, *Aspecte ale vieții morale creștine* (p. 86—94).

În rubrica «Drumar omiletic»:

— Pr. M. Neamțu, *Virtutea recunoștinței în lumina Evangheliei din Duminica XXIX după Rusalii* (p. 95—98).

— Pr. Ilie D. Brătan, *Cuvînt la Înțîmpinarea Domnului* (p. 98—101).

— Pr. Prof. Nicolae Neaga, *Ierihon. Predică la Duminica XXXII după Rusalii, a lui Zaheu* (p. 102—104).

— Ieromonahul Veniamin, *Despre îndurarea lui Dumnezeu. Predică la Duminica XVII după Rusalii, a Canaanencii* (p. 104—107).

În rubrica «Documentar»:

— Pr. Prof. Dr. Gh. Cotoșman, *Parohia și biserica din Jupalnic. Inscriptii și mărturii istorice, toponimice și onomastice* (p. 168—175). [— în succinta sa *Monografie*, cunoscutul cercetător al bisericilor din regiunea Banatului prezintă datele importante privitoare la: — 1. «Comuna Jupalnic»; — 2. «Parohia Jupalnic»; — 3. «Batalionul român grăniceresc de la Jupalnic»; — 4. «Biserica parohială»; — 5. «Cărțile de ritual și Inscriptii» și încheie cu — 6. «Contribuții la istoria parohiei Jupalnic»].

— Dan Pleșia, *Cîteva știri noi din veacul XVII despre Schitul Robaia, metoc al Mînăstirii Argeș* (p. 115—121) [— publicarea ca «anexe» a cinci «regeste» (dintre 1609—1624) și a trei «documente» (de la 1644, 1648 și 1671) necunoscute pînă acum, precedate de o scurtă prezentare istorică a unor momente din viața Schitului Robaia în veacul XVII].

— Pr. D. Pătrașcu, *Date din istoricul bisericii craiovene «Sfântul Ioan Sebastian»* (p. 121—122).

În rubrica «Insemnări»:

— Pr. Ioan L. Băjău, *Spiritualitatea ortodoxă la reprezentanții de seamă ai Bisericii Ruse* (p. 123—125) [— prezentarea refe-

ratului cu același titlu, susținut de rectorul Seminarului duhovnicesc din Odesa, Arhimandritul Agatanghel Savin, în cadrul discuțiilor teologice dintre reprezentanții Bisericii Evanghelice-Luterane din Germania și ai Bisericii Ortodoxe Ruse, discuții ce au avut loc în septembrie 1969. Referatul a fost publicat în revista «Studii Teologice» (nr. 10/1973), editată de Editura Patriarhiei din Moscova].

— Pr. Ioan Băduț, *Despre un codice miscelaneu în limba română descoperit de curînd la Brașov* (p. 125—127) [— observații generale asupra activității de copiere manuscrisă la Scheii Brașovului în limba română a unor părți din Sfînta Scriptură și din diferite cărți de cult, necesare credincioșilor ortodocși români din Ardeal și considerații critice asupra studiilor publicate în «România literară», 1975) de Vasile Olteanu și de Ion-Radu Mircea asupra manuscrisului descoperit de curînd în Muzeul primei Școli românești din Scheii Brașovului].

— Florin Marinescu, *Insemnări de posesor pe cărți brîncovenești aflate în Biblioteca Academiei R. S. România* (p. 127—131) [— analizînd însemnările făcute de posesorii succesori ai multor cărți brîncovenești, autorul demonstrează circulația acestor cărți, în Moldova, Transilvania, la Lwow și la Sfîntul Mormînt, în mînăstiri ori la persoane particulare. Totodată subliniază faptul că aceste însemnări deschid perspectiva posibilității reconstituirii bibliotecilor unor personalități de seamă clerici și laici, ca și mînăstiri însemnate].

— Dinică Ciobotea, *Cîteva date privind bisericile comunei Secu-Dolj* (p. 131—136) [— după unele date istorice cu caracter general asupra comunei Secu autorul prezintă în chip succint datele monografie privitoare la Bisericile aflate în trei din cele patru sate ale comunei: Biserica Sfîntul Nicolae din satul Secu, «Biserica Sfîntul Nicolae din satul Comănicea» și «biserica Sfîntul Nicolae din satul Șumandrea»].

În rubrica

«Insemnări pe file de cronică»:

— Teodor N. Manolache, *Acțiuni și înfăptuiri din patria noastră și din alte țări ale lumii în ianuarie și februarie 1975* (p. 137—143).

După rubrica «Cronica bisericească»:
— «Biserica Ortodoxă Română» (p. 144—148); — «Mitropolia Olteniei» (p. 148—151); — «Arhiepiscopia Craiovei» (p. 151—156), revista se încheie cu rubrica «Recenzii» (p. 157—169).

«MITROPOLIA BANATULUI», revista oficială a Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului și a Episcopiei Aradului, an. XXV (1975) :

Numărul 1—3,

pe lunile ianuarie—martie, cuprinde :

— *** *Legătura unității* (p. 3—5) [— articol editorial închinat alegerilor (9 martie 1975) pentru Marea Adunare Națională și pentru Consiliile populare ale Republicii Socialiste România.

Alegerile au demonstrat încă odată legătura de solidaritate ce unește pe toți cetățenii țării, fapt care conferă o adâncă semnificație inaugurării unei etape în viața poporului român care pășește conștient pe calea ascendentă și măreață de continuare a împlinirii de noi realizări în viața poporului român.

Manifestarea acestei legături de unitate, legea fundamentală în viața poporului român s-a făcut simțită în realegerea în unanimitate a Domnului Nicolae Ceaușescu în calitate de Președinte al Republicii Socialiste România ca semn al garanției unității poporului român și a afirmării ei pe plan intern și extern.

Legătura aceasta de unitate a poporului român include pe toți cetățenii români între care se încadrează cu entuziasm clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române].

În rubrica

«Biserica și problemele vremii» :

— Pr. Prof. Dr. Milan Șesan, *In pregătirea Sfântului și Marelui Sinod panortodox* (p. 6—19) [— autorul urmărește și realizează o interesantă trecere în revistă a celor mai importante momente ce au avut loc în viața Bisericilor Ortodoxe, începând din anul 1968 când s-a pus început pregătirilor pentru ținerea sinodului panortodox în care să fie rezolvate toate problemele ivite după epoca Sinoadelor ecumenice.

Prezentarea tuturor acestor acțiuni bilaterale și colective ortodoxe constituie dovada grijii deosebite cu care întreaga Ortodoxie și fiecare dintre Bisericile Ortodoxe locale înțeleg să pregătească întrunirea și rezolvarea cu succes a problemelor pe care le include lista temelor Marelui și Sfântului Sinod panortodox].

În rubrica «Studii» :

— Pr. Emanoil Copăceanu, *Ioan, Proorocul deșerturilor* (p. 20—37) [— autorul încearcă să alcătuiască o «Viață a Sfântului Ioan Înaintemergătorul și Botezătorul, pe care-l numește «Proorocul deșerturilor».

Folosind mărturiile pe care le dau textele Evangheliilor despre viața și activitatea pro-povăduitorului pocăinței pentru că «se apropiase Împărăția cerurilor», făcând incursiuni în scrierile Vechiului Testament, stăruind să analizeze ecourile predicii lui Ioan în sufletele contemporanilor săi simpli ori sus-puși și încercând să pătrundă raporturile între predica Înaintemergătorului și a Celui căruia el nu-I era vrednic să-I dezlege cureaua încălțăminteii piciorului, — autorul reușește să schițeze o istorie «parabiblică» a vieții și activității Sfântului Ioan Proorocul deșerturilor pe care darurile pe care Pr. Emanoil Copăceanu le posedă îl vor putea ajuta s-o dăltuiască în continuare pentru a face ca lucrarea sa să capete caracter permanent folositor pentru evlavie cu care credincioșii creștini eintesc pe Înaintemergătorul și Botezătorul Ioan].

— Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, *Actualitatea mesajului Sfinților Trei Ierarhi* (p. 38—41) [— evidențierea aspectelor principale ale activității sacerdotale a celor Trei Ierarhi care au acordat o caldă și largă interpretare socială și comunitară problemelor ce frământau viața contemporanilor lor, ceea ce face din acești Sfinți modele vii de urmat pentru preoțimea vremii noastre].

— Diacon Petre I. David, *Uniația din Transilvania și Banat în preocupările lui Dimitrie Cantemir* (p. 42—53) [— abordând cu asiduitate diferite aspecte din viața, din opera și din epoca în care a trăit Dimitrie Cantemir — cunoscător profund al situației din țările aflate sub dominația marilor puteri de la începutul veacului XVIII, autorul își propune de astă dată să înfățișeze felul în care Dimitrie Cantemir a înțeles să apere Ortodoxia românilor din Banat și Transilvania împotriva influențelor Reformei și indeosebi împotriva prozelitismului catolic exercitat cu forța prin uniație»].

În rubrica

«Îndrumări omiletice și catehetice» :

— Pr. Ieremia B. Ghiță, *Darurile lui Dumnezeu — Predică la Duminica XVI după Rusalii* (p. 54—55) ;

— Pr. Prof. Sorin Cosma, «*Trece Iisus Nazarineanul*» — *Predică la Duminica XXXI după Rusalii* (p. 55—58) ;

— Arhid. Prof. Dr. Ioan Zăgrean, *Păcatul mândriei și virtutea smereniei. Predică la Duminica XXXIII după Rusalii* (p. 58—62) ;

— Pr. Dr. Teodor Voștinariu, *Predică la Bunavestire* (p. 62—65).

În rubrica «Comemorări» :

— Pr. Ioan Nicola, *Mihail Eminescu și limba veche* (p. 66—71) [— cu prilejul împlinirii a 125 de ani de la nașterea lui Mihail Eminescu, autorul — reluând și datele studiului *Influența religioasă în poezia lui Mihail Eminescu* (Caransebeș, 1944) — înfățișează aspectul general al contribuției poetului la înfrumusețarea limbii române și la îmbogățirea lexicului ei, folosind limba vechilor cărți românești de cult].

În rubrica : «Urme din trecut» :

— Florin Dudaș, *Tipărituri românești din secolul XVII identificate în părțile Zarandului* (p. 72—76) [— articolul prezintă rezultatele cercetărilor autorului asupra aflării în satul Benești — unde se intersectează Zarandul cu Bihorul și cu Aradul, — a cărților vechi românești : o Psaltire (necunoscută ca dată și loc de tipărire), o Evanghelie cu învățătură (1644), o Pravilă de la Govora (1640) și o Pravilă a lui Vasile Lupu, ceea ce demonstrează intensă circulație a cărții românești tipărite în Moldova și Țara Românească, în părțile de apus ale Transilvaniei și influența pe care aceste cărți a avut-o asupra dezvoltării culturii între românii din aceste părți].

În rubrica

«Trepte ale dezvoltării Patriei» :

— Redacția consemnează momentele importante din viața socială, economică și

politică internă și externă a R. S. România în primele luni ale anului, 1975.

În rubrica «Cronica bisericească» :

— Redacția publică scurte dări de seamă asupra unora dintre evenimentele principale ce au avut loc în viața Bisericii Ortodoxe Române și a reprezentanților ei în afară de țară, precum și din alte Biserici].

În rubrica «Note și comentarii» :

— Redacția, *Triumful cauzei păcii, libertății și independenței* (p. 96—98) [— un scurt comentariu asupra victoriei repurtate în primăvara anului 1975 de către popoarele din sud-estul Asiei, împotriva opresiunii și intervenției imperialiste. Cu acest prilej este subliniată justetea poziției Republicii Socialiste România pentru abolirea definitivă din relațiile internaționale a politicii imperialiste de forță și de amestec în treburile interne ale statelor și pentru respectarea drepturilor popoarelor de a-și preciza singure soarta].

— Prof. Dr. Joseph Naghi, *Doctorul Albert Schweitzer pe timbrele lumii la centenarul nașterii sale* (p. 98—101) [— articol comemorativ în care se evocă momente din viața și activitatea marelui umanist, teolog, medic și compozitor, Dr. Albert Schweitzer].

După rubrica «Viața bisericească în cuprinsul Mitropoliei Banatului» : — «Arhiepiscopia Timișoarei și Caransebeșului» (p. 102—112) ; — «Episcopia Aradului» (p. 113—119), revista se încheie cu rubrica «Prezentări bibliografice» (p. 114—137).

Pr. Tudor POPA

GHID BIBLIOGRAFIC, PE TEME ȘI PROBLEME, DIN PUBLICAȚIILE REVISTELOR BISERICEȘTI PATRIARHALE

(Completare — Anexe)

LOGICA

Petre Lucaciu, *Începuturi ale logicii românești*: (Notă bibliografică, de C. Bărbulescu) (S.T., XXIV (1972), nr. 3—4, p. 315—317).

LUME ȘI VIAȚĂ

(După învățătura creștină)

N. Afanassieff, *Le monde dans l'Écriture Sainte*: Conceptul despre «lume» cu diversele lui nuanțe de-a lungul teologiei patristice. Concepția optimistă a lumii oglindită în Sfânta Scriptură (Însemnări despre cărți și reviste, de C. Bărbulescu) (Ort., XXII (1970), nr. 1, p. 97—100).

Heinz Zahnt, *Gespräch über Gott* (Convorbire despre Dumnezeu): Pozițiile unora dintre teologii protestanți de seamă în legătură cu *Omul și lumea* (Recenzie, de Ioan Struc) (Ort., XXII (1970), nr. 2, p. 278).

Nikos A. Nissiotis, *L'Église, monde transfiguré*: Noțiunea de lume «Antropologia pnevματο-eceziologică și sociologică creștină» (Recenzie, de Anca Manolache) (Ort., XXII (1970), nr. 4, p. 569—570, 572—573).

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Preocupări patristice în literatura teologică românească*: Profiluri patristice de actualitate ecumenică: *ideca vieții de obște* etc. (S.T., XXIII (1971), nr. 5—6, p. 332).

Diac. Prof. Ioan Zăgăreanu, *Preocupări și probleme de Morală creștină în teologia ortodoxă română*: Afirmarea valorii vieții. Teologia în slujba vieții (S.T., XXIII (1971), nr. 3—4, p. 179—180).

Tadeus Kotarbinski, *Meditații despre viața demnă*: Care este scopul vieții? Ce trebuie să faci sau să nu faci? Poți fi credincios ție însuși? A fi sau a nu fi? (Notă bibliografică, de Diac. Prof. Ioan Zăgăreanu) (S.T., XXIV (1972), nr. 3—4, p. 300—302).

Mircea Berindei, *Nicomahos, Dialog pentru fericire și înțelepciune*: «Lucrarea constituie o invitare adresată tineretului la formarea unei concepții realiste despre viață și despre scopul acesteia, vrednică de marile cuceriri ale epocii noastre: eliberarea omului și recunoașterea demnității lui, biruințe care își vor putea pune în lumină adevărata lor valoare numai prin «folosirea disponibilităților fiecăruia pentru binele tuturor» (Recenzie, de Diac. Prof. I. Zăgăreanu) (Ort., XXIII (1971), nr. 2, p. 251—253).

Diac. Prof. Ioan Zăgăreanu, *Preocupări și probleme de morală creștină în teologia ortodoxă română*: Dreptul la viață (S.T., XXIII (1971), nr. 3—4, p. 181).

Drd. Haddis Yeshanew, *Obiective morale și umanitare în predica actuală a Bisericii Ortodoxe Române*: Dreptul la o viață omenească (S.T., XXIII (1971), nr. 5—6, p. 383—384).

Prof. Constantin Pavel, *Probleme de morală creștină în preocupările teologilor ortodocși români*: Morala creștină și popoarele în curs de dezvoltare (S.T., XXIII (1971), nr. 7—8, p. 460—461).

M

M A G I E

Keith Thomas, *Religion and the Declin of Magic...*: Despre magie și terenul său de influență (Notă bibliografică, de Rus Remus) (S.T., XXIV (1972), nr. 3—4, p. 299—300).

MAXIME ȘI PROVERBE

Pr. Prof. Gr. T. Marcu, *Cuvîntul lui Dumnezeu în viața Bisericii după Noul Testament*: Noul Testament în înțelepciunea populară (proverbe și maxime) (S.T., XXIII (1971), nr. 1—2, p. 64).

MĂRTURISIRI DE CREDINȚĂ ORTODOXĂ

(Texte simbolice)

† Vasile Krivosein, Arhiepiscop de Bruxelles și Belgia, *Textele simbolice în Biserica Ortodoxă*: Despre textele simbolice apărute anterior sinoadelor ecumenice, în vremea lor și după ele. Poziția autorului despre «alcătuirea și editarea unei unice Mărturisiri de credință ortodoxă» (Recenzie, de Ion V. Paraschiv) (Ort. XXIV (1972), nr. 1, p. 61—65).

Pr. Conf. Ion Bria, *300 de ani de la apariția «Mărturisirii» lui Dosoltei, patriarhul Ierusalimului (1672)*: Unele considerații asupra acestui important document doctrinar al tradiției ortodoxe din secolul al XVII-lea (Ort., XXIV (1972), nr. 4, p. 617—621).

MEDICINĂ

Nicolae Vătămanu, *Medicina veche românească*: (Notă bibliografică, de Pr. Ilie V. Iacobescu) (S.T., XXIII (1971), nr. 9—10, p. 767—768).

(Același autor), *Medicii lui Ștefan cel Mare*: (Notă bibliografică, de A.N.P.) (S.T., XXIV (1972), nr. 3—4, p. 317—319).

C. I. Bercuș și Teodor N. Manolache, *Clerici și teologi medici de-a lungul istoriei poporului român (secolele XIV—XVII)* (B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 401—432).

MISIONARISM

— Misionari ortodocși români din trecut

Paul Cernovodeanu, *Un transilvănean prieten cu Benjamin Franklin*: Preotul ortodox român Dămian Samuilă — printre primii misionari români ortodocși în America (prima jumătate a sec. XVIII-lea) (Notă bibliografică, de Diac. P. I. David) (S.T., XXIII (1971), nr. 9—10, p. 766—767).

MÎNĂSTIRI ȘI SCHITURI

(Monografii)

MÎNĂSTIRI ȘI SCHITURI ORTODOXE DIN ȚARA NOASTRĂ

1. Despre bolnițele mînăstirești

Semnificația medico istorică a bolnițelor mînăstirești: (Notă bibliografică) (S.T., XXII (1970), nr. 7—8, p. 602—603).

2. Mînăstiri și schituri ortodoxe în Mitropolia Ungrovlahiei

«Buletinul Monumentelor Istorice» (nr. 2/1971): (Recenzie, de Radu Crețeanu, la studiul lui Vasile Drăguț, *Mînăstirea Văcărești și locul ei în contextul artei din Țara Românească*) (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 890).

V. Al. Petrescu, *Mînăstirea Cernica, centru de cultură bisericească și artă monahală* (B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 358—361).

Ștefan Andreescu, *Portretele murale de la Snagov...* (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 175—190).

Pr. Drd. Ștefan-Vlăduț Vasiliu, *Pictura religioasă din Muntenia și Oltenia în secolul al XVI-lea: Biserica Mînăstirii Snagov* (B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1242—1244).

Ion N. Mailat, *Noi date asupra Mînăstirii și Schitului Ghighiu* (Prahova): (Notă bibliografică) (S.T., XXIII (1970), nr. 1—2, p. 137).

Monahia Eufrasia Poiana, *La zece ani de la înființarea Caselor sanatoriale Dealul și Viforîta: Scurte date istorico-geografice despre cele două mînăstiri* (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 5—6, p. 465—467).

Lucrările Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sesiunea ordinară din anul 1949: În legătură cu regimul de oficiere a sfintelor slujbe la mînăstirea Curtea de Argeș (B.O.R., LXVII (1949), nr. 7—10, p. 179).

Desbaterile Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sesiunea ordinară din anul 1951: În legătură cu deschiderea mînăstirii Curtea de Argeș și declararea ei de stavropighie patriarhală (B.O.R., LXIX (1951), nr. 10—12, p. 451).

Lucrările Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române: În legătură cu aprobarea transformării mînăstirii de călugări Robaia (din fostul raion Curtea de Argeș) în mînăstire de maici (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 5, p. 467).

Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a, anului 1967: În legătură cu comemorarea a 450 de ani de la întemeierea mînăstirii Curtea de Argeș (B.O.R., LXXXV (1967), nr. 5—6, p. 649—650).

Pr. Drd. Ștefan-Vlăduț Vasiliu, *Pictura religioasă din Muntenia și Oltenia în secolul al XVI-lea: Biserica lui Neagoe Basarab din Curtea de Argeș* (B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1239—1241).

Arhim. Grigorie Urișescu, *Mînăstirea Văleni-Argeș: (Notă bibliografică, de Pr. D. Soare)* (S.T., XXII (1970), nr. 3—4, p. 313).

Octavian Mărculescu, *Inscripții inedite de la mînăstirea Negru-Vodă din Cîmpulung-Muscel* (B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 127—129).

Pr. D. Bălașa, *Pomelnicul unui schit de maici necunoscut, metoc al Mînăstirii Brădetul (Argeș): Ar fi vorba de schitul din satul Costești* (Notă bibliografică, de Pr. D. Soare) (S.T., XXII (1970), nr. 3—4, p. 310).

Prof. T. G. Bulat, *Mărturii documentare despre mînăstiri din Eparhia Buzăului: Mînăstiri din veacul al XVI-lea: mînăstirea lui Radu Postelnic; «mînăstirea Cornilie» — «mînăstirea Verbila»; — mînăstirea «din Valea lui Purcal»; — «mînăstirea de la Podure»; — «mînăstirea Tisăul; — mînăstirea Vintilă Vodă»; — mînăstirea Aninoasa (Cislău)* (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 7—8, p. 812—830).

«Buletinul Monumentelor Istorice» (nr. 4/1972): (Recenzie, de Radu Crețeanu, la studiul lui Sergiu Iosipescu, *Note istorice despre Mînăstirea Mira, ctitorie fortificată a Cantemireștilor — din județul Vrancea*) (B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 484—485).

Lucrările Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară din anul 1955: În legătură cu aprobarea trecerii schitului Gologanu sub jurisdicția canonică și administrativă a Eparhiei Dunării de Jos (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 10, p. 979).

3. Mînăstiri și schituri ortodoxe în Mitropolia Moldovei și Sucevei

Lucrările Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sesiunea ordinară din anul 1949: În legătură cu aprobarea înființării mînăstirii Vanîșor (B.O.R., LXVII (1949), nr. 7—10, p. 179).

Sesiunea extraordinară din decembrie 1957 a Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române: În legătură cu aprobarea transformării mînăstirii de maici Cozancea în schit de călugări (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 236).

Pavel Florea, *Mînăstirea Frumoasa: Cunoscută sub numele de «Galata de Jos» este așezată la poalele dealului Cetățuia (județul Iași)* (Notă bibliografică, de Ioan F. Stănculescu) (S. T., XXIII (1971), nr. 3—4, p. 302—303).

«Buletinul Monumentelor Istorice» (nr. 1/1971): (Recenzie, de Radu Crețeanu, la studiul lui Mircea Iliescu, *Mînăstirea Hlincea: monument ieșean*) (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 675).

† Irineu Crăciunaș-Suceveanul, *Bisericile cu pictură exterioară din Moldova: Biserica mînăstirii Humorului; biserica mînăstirii Moldovița; biserica Voroneț; biserica mînăstirii Sucevița* (Notă bibliografică, de Pr. D. Soare) (S. T., XXII (1970), nr. 3—4, p. 315).

«Buletinul Monumentelor Istorice» (nr. 3/1971): (Recenzie, de Radu Crețeanu, la studiul lui Gheorghe I. Cantacuzino, *Vechea mînăstire a Moldoviței în lumina cercetărilor arheologice* și la nota Arh. Ștefan Balș, *Cîteva date noi despre mînăstirea Moldovița*) (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1110).

«Buletinul Monumentelor Istorice» (nr. 1/1971): (Recenzie, de Radu Crețeanu, la studiul lui Radu Florescu și Lucian Roșu, *Complexul monumental Putna. Discuții în legătură cu unele rezultate ale cercetărilor la acest monument*) (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 673).

Lucrările Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Romîne, în sesiunea ordinară din anul 1955: În legătură cu aprobarea înființării schitului de călugări Orata din comuna Fundul Moldovei afiliat mînăstirii Slatina (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 10, p. 974—975).

† Irineu Crăciunaș-Suceveanul, *Bisericile cu pictură exterioară din Moldova: Turnul clopotniței și biserica mînăstirii Neamț* (Notă bibliografică, de Pr. D. Soare) (S. T., XXII (1970), nr. 3—4, p. 315).

Mario Ruffini, *Il valore culturale del monastero di Neamtz: Despre valoarea culturală a mînăstirii Neamț* (Notă bibliografică, de Pr. Prof. Al. Moisiu) (S. T., XXV (1973), nr. 3—4, p. 279—281).

Dr. Constantin Voicescu, *Schitul Pocrov și importanța lui pentru viața și cultura bisericească din Moldova în secolul al XVIII-lea: Înnoirea vieții monahale din secolul al XVIII-lea. Stareți și călugări de la schitul Pocrov. Fețe bisericești și așezăminte monahale legate de schitul Pocrov. Cărți și copiiști de la Pocrov* (B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 819—832).

Desbaterile Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Romîne, în sesiunea ordinară din anul 1950: În legătură cu despărțirea mînăstirii Secu de mînăstirea Neamț (B.O.R., LXVIII (1950), nr. 10, p. 549).

«Buletinul Monumentelor Istorice» (nr. 1/1972): (Recenzie, de Radu Crețeanu, la studiul Arh. Ioana Grigorescu, *Cercetări la biserica Mînăstirii Secu și propuneri de reconstituire*) (B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 657—658).

Ioanichie Bălan, *Mînăstirea Sihăstria: Date despre mînăstirea Sihăstria și schitul Sihla, ambele din județul Neamț* (Notă bibliografică, de Ioan F. Stănculescu) (S. T., XXIII (1971), nr. 7—8, p. 593—594).

Diac. Prof. Ioan Ivan, *Schitul Tarcău: (Notă bibliografică, de Pr. D. Soare)* (S. T., XXII (1970), nr. 1—2, p. 142).

Marcel Drăgotescu, *Palatul cnezilor și Mînăstirea Durău: Despre schitul Durău* (Recenzie, de Radu Crețeanu) (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 9—10, p. 1100).

Marcel Drăgotescu și Dumitru Bărlădeanu, *Monumente istorice de pe Valea Bistriței: Mînăstirile de la Bisericiani, Pîngărați și Buhalnița (Hangu)* (Notă bibliografică, de Ioan F. Stănculescu) (S.T., XXIII (1971), nr. 3—4, p. 300—301).

Pentru mînăstirile și schiturile ortodoxe din Moldova — Vezi și:

Paul Mihail, *Alte acte românești de la Constantinopol: Acte legate de viața mînăstirilor moldovenești: mînăstirea Bistrița, mînăstirea Galata Mare din deal și mînăstirea Hlincea* (Notă bibliografică, de Pr. D. Soare) (S.T., XXII (1970), nr. 9—10, p. 744—745).

4. Mînăstiri și schituri ortodoxe în Mitropolia Ardealului

Lucrările Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Romîne în sesiunea ordinară pe anul 1953: În legătură cu repararea și întreținerea bisericii și mînăstirii de la catedrala Reîntregirii Bisericii Ortodoxe Romîne din Alba Iulia (B.O.R., LXXI (1953), nr. 7—8, p. 719; — LXXII (1954), nr. 6, p. 657).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară din anul 1955: În legătură cu transformarea mînăstirii de călugări Izvorul Tămăduirii din Rîmeți, în mînăstire de maici (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 10, p. 975).

Pr. Mihai Manolache, *Istoricul Mînăstirii Rîmeți din Transilvania: (Notă bibliografică, de Pr. D. Soare) (S.T., XXII (1970), nr. 3—4, p. 317).*

«*Buletinul Monumentelor Istorice*» (nr. 2/1970): (Recenzie, de Radu Crețeanu, la studiul lui Radu Popa, *Despre începuturile Mînăstirii Remeșilor-Maramureș*)... (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 11—12, p. 1293—1294).

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Romîne în sesiunea ordinară din anul 1955: Aprobarea transformării mînăstirii de călugări Strîmbu în schit de maici, afiliat mînăstirii Sfînta Elisabeta din Cluj (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 10, p. 975).

Pentru mînăstirile și schiturile din cuprinsul Mitropoliei Ardealului — Vezi și:

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară pe anul 1953: În legătură cu aprobarea recunoașterii mînăstirii Cuvioasa Parascheva din Pietriș (Mitropolia Ardealului) ca instituție cu așezare canonică legală (B.O.R., LXXI (1953), nr. 7—8, p. 715).

5. Mînăstiri și schituri ortodoxe în Mitropolia Olteniei

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Romîne în sesiunea ordinară din anul 1955: În legătură cu aprobarea transformării schitului de călugări Strîmba, în Schit de maici (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 10, p. 975).

T. G. Bulat, *O mînăstire doljeană închinată Patriarhiei de Alexandria-Segarcea: (Notă bibliografică, de Pr. D. Soare) (S. T., XXII (1970), nr. 3—4, p. 309).*

«*Buletinul Monumentelor Istorice*» (nr. 4/1971): (Recenzie, de Radu Crețeanu, la studiul lui Carmen Laura Dumitrescu, *Pictura de la Bucovăț (de lângă Craiova)* (B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 422—424).

Pr. Drd. Ștefan-Vlăduț Vasiliu, *Pictura religioasă din Muntenia și Oltenia în secolul al XVI-lea: Biserica mînăstirii Bucovăț (județul Dolj) (B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1244—1246).*

Emil Lăzărescu, *Despre biserica fostei mînăstiri Căluu și locul ei în evoluția arhitecturii religioase din Țara Românească: Date noi despre acest locaș mînăstiresc (Notă bibliografică, de I. F. Stănculescu) (S. T., XXIII (1971), nr. 7—8, p. 594—595).*

Sfîntul Sinod al Sfintei Biserici Ortodoxe Romîne. Sesiunea ordinară din anul 1948: În legătură cu transformarea mînăstirii de călugări Bistrița-Vîlcea în mînăstirea de maici și declarată stavropighie patriarhală, purtînd numele de mînăstirea stavropighială «Acoperămîntul Maicii Domnului» cu hramurile «Adormirea Maicii Domnului» și «Acoperămîntul Maicii Domnului» (B.O.R., LXVI (1948), nr. 7—8, p. 394).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară pe anul 1953: În legătură cu aprobarea transformării mînăstirii de călugări Bistrița-Vîlcea în mînăstire de maici (B.O.R., LXXI (1953), nr. 7—8, p. 718).

Conf. Dr. Ing. Nicolae Leonăchescu, *Exercitarea dreptului de proprietate al Mînăstirii Bistrița-Vîlcea asupra moșiei Stroești din județul Argeș: (Notă bibliografică, de Pr. D. Soare) (S. T., XXII (1970), nr. 3—4, p. 310—311).*

«*Buletinul Monumentelor Istorice*» (nr. 4/1971): (Recenzie, de Radu Crețeanu, la studiul lui Gheorghe Ionescu, *Mînăstirea Govora și egumenia lui Meletie Macedoneanul (II)* (B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 421).

«*Buletinul Monumentelor Istorice*» (nr. 3/1972): (Recenzie, de Radu Crețeanu, studiul lui Al. Efremov, *Pictura interioară din paraclisul mînăstirii Bistrița-Vîlcea*) (B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1291).

«*Buletinul Monumentelor Istorice*» (nr. 2/1971): (Recenzie, de Radu Crețeanu, la studiul lui Gheorghe Ionescu, *Mînăstirea Govora și egumenia lui Meletie Macedoneanul*) (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 889).

Pr. Drd. Ștefan-Vlăduț Vasiliu, *Pictura bisericască din Muntenia și Oltenia în secolele al XIV-lea și al XV-lea: Pictura bisericilor românești din secolul al XIV-lea, păstrate pînă astăzi: mînăstirea Cozia (B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1061—1063).*

Pagini de veche artă românească, II: (Recenzie, de Radu Crețeanu, la studiul lui Pavel Chihăia, *Etape de construcție la complexul monastic Cozia*) (B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1292—1293).

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea anului 1964: În legătură cu abrogarea rînduiei vechi, dată de Sfântul Calinic, de a se interzice accesul femeilor în mînăstirea Frăsinei (B.O.R., LXXXII (1964), nr. 11—12, p. 1171).

Pr. Drd. Ștefan-Vlăduț Vasilu, *Pictura religioasă din Muntenia și Oltenia în secolul al XVI-lea*: Biserica mînăstirii Stănești (județul Vîlcea) (B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1246—1248).

Desbaterile Sfântului Sinod... Sesiunea ordinară din anul 1951: În legătură cu transformarea în stavropighie patriarhală a mînăstirii de maici Hurezu (B.O.R., LXIX (1951), nr. 10—12, p. 451).

«*Buletinul Monumentelor Istorice*» (nr. 4/1972): (Recenzie, de Radu Crețeanu, la studiul său, *Mînăstirea Șurpatele* (județul Vîlcea) — una din cele mai tipice ctitorii brîncovenesti) (B.O.R., XCI (1973) nr. 3—5, p. 484).

Ștefan Andreescu, *Portretele murale de la... Tismana* (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 175—190).

«*Buletinul Monumentelor Istorice*» (nr. 1/1970): (Recenzie, de Radu Crețeanu, la studiul Prof. Aurelian Sacerdoțeanu, *Mînăstirea Polovragi*)... (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 9—10, p. 1096—1097).

Radu Crețeanu, *Cine era Lupu Buliga, ctitorul Schitului Topolnița și ceva despre sfîrșitul lui*: Schit din județul Mehedinți (Notă bibliografică, Ioan F. Stănculescu) (S. T., XXII (1970), nr. 5—6, p. 472).

Doina Roșu și Lucian Roșu, *Mînăstirea Gura Motrului* (jud. Mehedinți) (Notă bibliografică, de Ioan F. Stănculescu) (S. T., XXII (1970), nr. 7—8, p. 607—608).

Pentru mînăstirile și schiturile din cuprinsul Mitropoliei Olteniei — Vezi și:

«*Buletinul Monumentelor Istorice*» (nr. 4/1970): (Recenzie, de Radu Crețeanu, la studiul lui Ștefan Andreescu și Matei Cazacu, *Mînăstirea Vișina*) (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 3—4, p. 404—405).

«*Buletinul Monumentelor Istorice*» (nr. 3/1971): (Recenzie, de Radu Crețeanu, la studiul lui Cornelia Pilat, *Ansamblurile de pictură de la mînăstirea Plătărești...*) (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1111).

6. Mînăstiri și schituri ortodoxe în Mitropolia Banatului

Prot. Dr. Gh. Cotoșman, *Mînăstirea Cozia*: (Notă bibliografică) (S. T., XXII (1970), nr. 3—4, p. 318—319).

«*Buletinul Monumentelor Istorice*» (nr. 1/1972): (Recenzie, de Radu Crețeanu, la studiul lui Oliver Velescu și Arh. Adrian Corvătescu, *Un monument din vestul țării — Mînăstirea Bezdin*: mînăstirea ortodoxă din Banat (județul Arad) (B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 659—660).

Monumente bisericesti din Arad și împrejurimi (album pliant): Mînăstirea «Sfîntul Simion Stîlpnicul» din Arad-Gai; mînăstirea monument-istoric Hodoș-Bodrog (Recenzie, de Ion Gherman) (B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1302).

Monumente de artă și arhitectură bisericască din Episcopia Aradului (album pliant): Biserica mînăstirii Prislop (județul Hunedoara) (Recenzie, de Ion Gherman) (B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1303).

MÎNTUIREA (ÎNDREPTAREA) ÎN CREȘTINISM .

1. Dogma soteriologică la Sfinții Părinți și Scriitorii bisericesti

† Antonie Plămădeală, Episcop-vicar patriarhal, *Biserica slujitoare în Sfînta Scriptură, în Sfînta Tradiție și în teologia contemporană*: Fericitul Augustin despre har și fapte bune, condiții ale mîntuirii (S.T., XXIV (1972), nr. 5—8, p. 414—417).

Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Învățătura Sfîntului Atanasie cel Mare despre mîntuire* (S. T., XXV (1973), nr. 5—6, p. 328—340).

2. Dogma soteriologică privită interconfesional

Drd. Ștefan N. Sandu, *Lucrarea harului în realizarea mîntuirii subiective după învățătura celor trei mari confesiuni creștine: Considerații introductive. Lucrarea harului în mîntuirea subiectivă după învățătura ortodoxă, romano-catolică și protestantă. Concluzii* (S. T., XXIII (1971), nr. 3—4, p. 235—247).

Pr. Prof. D. Stăniloae, *Învățătura ortodoxă despre mîntuire și concluziile ce rezultă din ea pentru slujirea creștină în lume: Împăcare și mîntuire. Învățătura ortodoxă despre mîntuirea în Hristos* (Ort., XXIV (1972), nr. 2, p. 195—208).

Al. M. Stan, *Păreră teologului anglican John V. Taylor asupra formulei «Extra-ecelesiam... nulla salus»: O analiză documentară asupra vechiului subiect — «în afara Bisericii nu există mîntuire»* (Ort., XXIV (1972), nr. 1, p. 166—172).

Vezi și: *Haritologie*

MONAHISMUL

1. Problema monahismului în vremea Sfinților Părinți

Pr. Placide Deseille, *L'ésprit du monachisme pachomien: Despre spiritul monahismului pahomian și opera Sfîntului Pahomie († 346) și a ucenicilor săi* (Recenzie, de C. B.) (Ort., XXIII (1971), nr. 4, p. 612—613).

Diac. Asist. Ion Bria, *Teologie și Biserică la Sfinții Trei Ierarhi: Teologia spiritualității monastice* (S. T., XXIII (1971), nr. 1—2, p. 77).

Paul Christophe, *Cassien et Césaire, prédicateurs de la morale monastique: Teologul catolic înfățișează morala monahală pe care a predicat-o Ioan Cassian în anii 420—430 și — după modelul acestuia — episcopul Césaire în anii 503—543* (Notă bibliografică, de Prof. Const. Pavel) (S.T., XXIV (1972), nr. 3—4, p. 314—315).

2. Monahismul în trecutul istoric al Bisericii Ortodoxe Române

Arhim. Lucian Florea, *Românii pe Muntele Taborului: Despre doi viețuitori ortodocși români, trăitori ca monahi pe Muntele Taborului, în secolele al XIX-lea și al XX-lea: părintele călugăr Irinarh Roset (1771—1859) și Nectarie Banul, ucenicul celui dintîi* (sec. XIX) (Notă bibliografică, de A.N.P.) (S. T., XXIII (1971), nr. 5—6, p. 438—439).

3. Monahismul românesc ortodox în vremea arhipăstoririi

Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian

Antonie Plămădeală, *Monastic Spirituality in Romania Today: Despre continuitatea spiritualității ortodoxe monastice, în general, și cea ortodoxă în special* (Notă bibliografică, de C. B.) (S.T., XXIII (1971), nr. 5—6, p. 415—416).

Diac. Prof. Mircea Păcurariu și Pr. Prof. Al. I. Ciurea, *Istoriografia Bisericii Române și problemele ei actuale: Monahismul în Biserica Ortodoxă Română* (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 3—4, p. 373—374).

Arhim. Timotei Seviciu, *Reorganizarea vieții monahale* (B.O.R., XCI (1973), nr. 6, p. 630—640).

Desbaterile Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sesiunea ordinară din anul 1950: În legătură cu introducerea vieții de obște în mînăstiri. Noul cadru de orientare practică din mînăstiri (B.O.R., LXVIII (1950), nr. 10, p. 558—560).

Desbaterile Sfîntului Sinod... Sesiunea ordinară din anul 1951: În legătură cu unele aspecte ale organizării vieții monahale din mînăstirile Bisericii noastre (B.O.R., LXIX (1951), nr. 10—12, p. 459).

Lucrările Sfîntului Sinod... în sesiunea ordinară pe anul 1953: În legătură cu regulamentul pentru organizarea și funcționarea administrativă și disciplinară a mînăstirilor (B.O.R., LXXI (1953), nr. 7—8, p. 718).

Lucrările Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române: În legătură cu examinarea și votarea proiectului de Regulament pentru organizarea vieții monahale (B.O.R., LXXVII (1959), nr. 11—12, p. 1133).

— Aspecte din viața monahismului ortodox român contemporan

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1969: În legătură cu aprobarea tunderii în monahism a Pr. Iconom Stavrofor Sevițiu, vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Timișoarei și închinovierea lui la mănăstirea Hodoș-Bodrog (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 3—4, p. 465).

— Acordarea rangului de arhimandrit în Biserica Ortodoxă Română contemporană

Desbaterile Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sesiunea ordinară din anul 1950—1951 (B.O.R., LXVIII (1950), nr. 10, p. 556; — LXIX (1951), nr. 10—12, p. 451—453).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară pe anii 1953, 1955, 1956, 1962, 1963, 1965, 1968, 1970—1973 (B.O.R., LXXI (1953), nr. 7—8, p. 713—714, 717; — LXXIII (1955), nr. 10, p. 976; — LXXIV (1956), nr. 3—4, p. 305; — LXXXI (1963), nr. 1—2, p. 179; — nr. 5—6, p. 579; — LXXXIII (1965), nr. 11—12 p. 1180; — LXXXVI (1968), nr. 11—12, p. 1448—1449; — LXXXVIII (1970), nr. 11—12, p. 1308—1309; — LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1310; — XC (1972), nr. 11—12, p. 1329; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 248).

Sesiunea extraordinară din decembrie 1957 a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 234—235):

Sesiunea ordinară a Sfântului Sinod pe anul 1958 (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 12, p. 1165).

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1967 (B.O.R., LXXXV (1967), nr. 11—12, p. 1305, 1306).

MONUMENTE ISTORICE ȘI DE ARTĂ**1. Considerații generale despre conservarea și restaurarea monumentelor istorice și de artă, în țara noastră**

«*Buletinul Monumentelor Istorice*» (nr. 4/1970): (Recenzie, de Radu Crețeanu, la studiul lui Nicolae Ungureanu, *Locul monumentelor de arhitectură populară în programul de sistematizare și modernizare a satului contemporan*) (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 3—4, p. 405—406).

«*Buletinul Monumentelor Istorice*» (nr. 4/1972): (Recenzie, de Radu Crețeanu, la studiul lui Oliver Velescu, *Zonele de protecție a monumentelor istorice. Rolul și funcțiile lor; și la expunerea lui Paolo Mora și Paul Philippot, Problema tencuielilor în restaurarea monumentelor*) (B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 486—487).

«*Buletinul Monumentelor Istorice*» (nr. 1/1973): (Recenzie, de Radu Crețeanu, la studiul Ing. Victor Munteanu, *Noi orientări și recente realizări în restaurarea monumentelor istorice și de artă*) (Rev. cit., p. 489—490).

2. Monumente istorice și de artă din țara noastră

G. Bezviconi, *Necropola Capitalei*: (Notă bibliografică, de Pr. Dumitru Soare) (S. T., XXV (1973), nr. 5—6, p. 452—454).

Pr. Ilie Gh. Diaconescu, *Reliefuri și inscripții pe cruci de piatră feudale din nord-vestul Ungrovlahiei*: (Notă bibliografică, de Pr. D. Soare) S. T., XXII (1970), nr. 3—4, p. 311—312).

«*Buletinul Monumentelor Istorice*» (nr. 1/1970): (Recenzie, de Radu Crețeanu, la studiul arh. Cristian Moisescu, *Prima curte domnească de la Tîrgoviște*)... (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 9—10, p. 1095—1096).

«*Buletinul Monumentelor Istorice*» (nr. 3/1971): (Recenzie, de Radu Crețeanu, la studiul lui N. Constantinescu, *Curtea Domnească din Argeș, probleme de geneză și evoluție*) (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1109).

«*Buletinul Monumentelor Istorice*» (nr. 4/1971): (Recenzie, de Radu Crețeanu, la studiul arh. Olga Bîzu, *Restaurarea casei lui Udriște Năsturel din Herești*) (B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 421—422).

Flăminiu Mîrțu, *Monumentul lapidar de la Lacul Negru-Argeș*: Un document epigrafic. Valoarea și importanța lui cultural-artistică (B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 833—838).

Octavian Mărculescu, *Epitaful de la mînăstirea Negru-Vodă din Cîmpulung-Muscel*: O operă originală și unică în felul ei — reprezentînd totuși o nouă influență bizantină îmbinată cu infiltrații venite din Italia (B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 433—436).

M. Davidescu, *Monumente medievale din Turnu-Severin*: Cetatea medievală a Severinului; fortificația poligonală din colțul de sud-vest al Castrului Drobeta; biserica medievală cu contraforturi de lîngă Castrul Drobeta; Cetatea Grădetului; fortificațiile din Ostrovul-Banatului-Gura Văii (Recenzie, de Victoria Popovici) (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 7—8, p. 867—871).

(Același autor), *Monumente medievale din nord-vestul Olteniei*: (Recenzie, de Radu Crețeanu) (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 9—10, p. 1100—1102).

«Historica» (II/1971): (Recenzie, de Radu Crețeanu, la studiul lui Cornelia Stăncuț și Vladimir Osiac, *Din isoricul moșiei Rogova* (satul Rogova, jud. Mehedinți); și la studiul lui G. Iordache, *Igoiu, un renumit sat de pietrari* (jud. Vâlcea) B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 199—200, 200—202).

L. Simanschi, *Curtea și Biserica Domnească din Piatra Neamț*: Date despre Curtea Domnească din Piatra Neamț (Notă bibliografică, de Ioan F. Stănculescu) (S. T., XXII (1970), nr. 1—2, p. 156—157).

Marcel Drăgotescu și Dumitru Bîrlădeanu, *Monumente istorice de pe Valea Bistriței*: (Recenzie, de Radu Crețeanu) (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 9—10, p. 1098—1099).

Marcel Drăgotescu, *Palatul cnezilor și Mînăstirea Durău*: Ambele din zona Ceahlăului (Recenzie, de Radu Crețeanu) (Rev. cit., p. 1099—1100).

M. Drăgotescu, D. Bîrlădeanu și Gh. Bunghez, *Monumente istorice din județul Neamț*: (Recenzie, de Radu Crețeanu) (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 3—4, p. 406—409).

N. Grigoraș, *Curtea și Biserica Domnească din Iași*: «Curtea Domnească» — monument istoric important (Notă bibliografică, de Radu Crețeanu) (S. T., XXIII (1971), nr. 3—4, p. 299).

Ion Arhip, *Casa Dosoftei*: Unul din monumentele de prestigiu ale Iașilor (Notă bibliografică, de Prof. Victoria Popovici) (S. T., XXIV (1972), nr. 3—4, p. 309—310).

Corina Nicolescu, *Opere de artă românească aflate în colecțiile străine — Epitaful de la Ioan Movilă*: (Notă bibliografică, de Prof. V. Popovici) (Rev. cit., p. 312).

«Buletinul Monumentelor Istorice» (nr. 2/1970): (Recenzie, de Radu Crețeanu, la studiul lui Ioana Cristache-Panait, *Cu privire la unele monumente din Țara Făgărașului în lumina relațiilor cu Țara Românească*)... (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 11—12, p. 1291—1292).

Vezi și: *Arheologie* (Descoperiri arheologice din cuprinsul țării noastre); — *Locașuri de cult* (monografii); — *Mînăstiri* (monografii).

3. Monumente istorice și de artă, de pretutindeni

Marina Dimitropoulos-Cantacuzéne, *L'art grec sur fond d'or*: Prezentarea a opt icoane bizantine și postbizantine ale colecției Canellopoulos din Muzeul de Stat din Atena (Notă bibliografică, de Radu Crețeanu) (S. T., XXV (1973), nr. 5—6, p. 445—447).

Cristian Benedict, *Date noi cu privire la tabloul — «Aman implorînd iertare Esterei»*: Capodoperă de artă aparținînd lui Rembrandt, inspirat dintr-un episod din Cartea lui Estera (Notă bibliografică, de Ioan F. Stănculescu) (S.T., XXII (1970), nr. 5—6, p. 484—485).

Dr. Lucia Dracopol-Ispir, «*Madona de Nerucci*»: Icoană de altar identificată de autoare ca aparținînd pictorului renescentist Rafael (Notă bibliografică, de Ioan F. Stănculescu) (Rev. cit., p. 485—486).

I. Kresalnii, *Sfânta Sofia din Kiev*: Unul din cele mai vestite ansambluri arhitectonice bisericesti din U.R.S.S. (Recenzie, de Drd. Damian Ionescu) (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 11—12, p. 1298—1302).

«Buletinul Monumentelor Istorice» (nr. 3/1970): (Recenzie, de Radu Crețeanu, la studiul Prof. Vahtang Beridze, *Monumentele de cultură ale Gruziei și protejarea lor*) (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 218).

«Buletinul Monumentelor Istorice» (nr. 1/1973): (Recenzie, de Radu Crețeanu, la studiul arh. Adrian Corvătescu, *Activitatea de restaurare a monumentelor istorice din R. P. Polonă*) (B. O. R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 490).

Vezi și: *Arheologie* (Descoperiri arheologice de peste hotare)

MUNCA

(După învățătura creștină)

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Preocupări patristice în literatura teologică românească*: Sfinții Părinți au înălțat adevărate imne muncii (S. T., XXIII (1971), nr. 5—6, p. 332).

† Antonie Plămădeală, Episcop-vicar patriarhal, *Biserica slujitoare în Sfânta Scriptură, în Sfânta Tradiție și în teologia contemporană*: Munca și slujirea în gândirea și orientarea Sf. Ioan Gură de Aur... (S.T., XXIV (1972), nr. 5—8, p. 403—404).

Diac. Prof. Ioan Zăgreanu, *Preocupări și probeleme de morală creștină în teologia ortodoxă română*: Dreptul la muncă și colaborare în procesul muncii (S. T., XXIII (1971), 3—4, p. 182—183).

Dr. Haddis Yesharnew, *Obiective morale și umanitare în predica actuală a Bisericii Ortodoxe Române*: Dreptul la muncă și la răsplata muncii (S.T., XXIII (1971), nr. 5—6, p. 383—384).

Pr. Drd. Dan Miron, *Idei morale și sociale în colindele românilor*: ...Munca... (B. O. R., LXXXVIII (1970), nr. 7—8, p. 744—745).

N

NAȚIONALISM

Pr. Mihai Manolache, *Ideea conștiinței de neam în tipăriturile coresiene* (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 9—10, p. 1076—1081).

NECROLOGURI

I. — LA PROHODIREA UNOR IERARHI AI BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

1. Arhiepiscopi și mitropoliți

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1967: În legătură cu încetarea din viață a mitropolitului Nicolae Colan al Ardealului (B. O. R., LXXXV (1967), nr. 5—6, p. 648).

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1969: În legătură cu decesul și prohodirea mitropolitului Vasile Lăzărescu (B. O. R., LXXXVII (1969), nr. 3—4, p. 466).

(Autorul nesemnat), + *Mitropolitul Nifon Criveanu (1889—1970)* (B. O. R., LXXXVIII (1970), nr. 5—6, p. 607—608).

(Autorul nesemnat), + *Mitropolitul Tit Simedrea (1886—1971)* (B. O. R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1268—1273).

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1971: Decesul mitropolitului pensionar Tit Simedrea, la mînăstirea Cernica (9 decembrie 1971) (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1309).

(Autorul nesemnat), + *Mitropolitul Firmilian al Olteniei (18 februarie 1901—29 octombrie 1972)* (B. O. R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1149—1158).

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1972: În legătură cu decesul și funerariile mitropolitului Firmilian al Olteniei (Rev. cit., p. 1328—1329).

2. Episcopi

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1967: În legătură cu încetarea din viață a arhierilor în retragere — Teodor Scorobeț, de la Sibiu, și Eugen Laiu, de la mînăstirea Horaița (B. O. R., LXXXV (1967), nr. 5—6, p. 648).

(Autorul nesemnat) † *Arhiepiscopul Emilian Antal (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 878—882).*

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1971: În legătură cu decesul arhierului pensionar Emilian Antal (15 iunie 1971) (B. O. R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1309).

(Autorul nesemnat), *Încetarea din viață a episcopului-vicar Irineu Crăciunaș-Suceveanul (19 ianuarie 1973) (B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 31—40).*

† *Arhiepiscopul Eftimie Luca Birlădeanul, vicarul Episcopiei Romanului și Hușilor, în memoria episcopului-vicar Irineu Crăciunaș, la popasul său cel de pe urmă (Rev. cit., p. 41—44).*

(Autorul nesemnat), † *Arhiepiscopul Atanasie Dincă (B. O. R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 229—230).*

II. — LA PROHODIREA UNOR CLERICI ȘI LAICI CU FUNCȚII ADMINISTRATIVE
IN BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

1. Consilieri

Pr. Nichifor Todor, Protopop stavrofor Gheorghe Maior: În legătură cu decesul celui ce a fost protopop și consilier patriarhal (B. O. R., LXXXVIII (1970), nr. 9—10, p. 1092—1094).

(Autorul nesemnat), *Preotul iconom stavrofor dr. Gheorghe Soare, consilier patriarhal; Încetarea sa din viață (6 iunie 1971). Prohodirea și înmormîntarea sa (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 665—672).*

2. Salariați principali

(Autorul nesemnat), *Ioan Ștruc: Încetarea sa din viață (24 noiembrie 1971). Prohodirea și înmormîntarea sa (B. O. R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1274—1275).*

3. Alți salariați ai Administrației Patriarhale

(Autorul nesemnat), *A murit un vrednic ostenitor al Tipografiei Patriarhiei Române — † Mihai Ștefan (B.O.R., LXXI (1953), nr. 11—12, p. 1186—1189).*

(Autorul nesemnat), *Dr. Vasile C. Nazarie: A încetat din viață la 20 octombrie 1971. Prohodirea și înmormîntarea lui (B. O. R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1092—1093).*

III. — LA PROHODIREA UNOR PREOȚI ȘI LAICI, CADRE DIDACTICE
LA INSTITUȚIILE DE ÎNVĂȚĂMÎNT ALE BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

(Autorul nesemnat), *Încetarea din viață a profesorului onorar Ioan Negrescu, de la Institutul teologic de grad universitar din București (B. O. R., LXXXVIII (1970), nr. 11—12, p. 1287—1288).*

(Autorul nesemnat), *Preotul profesor Ioan Vesa: Încetarea lui din viață la 21 august 1971, prohodirea și înmormîntarea lui (B. O. R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 883—885).*

(Autorul nesemnat), *Preotul profesor Vințilă Popescu: A încetat din viață la 30 iulie 1971, prohodirea și înmormîntarea lui (Rev. cit., p. 886—888).*

(Autorul nesemnat), *Profesorul onorar Ioan Gh. Savin: Decesul, prohodirea și înmormîntarea lui (B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 475—477).*

(Autorul nesemnat), *Preotul profesor Liviu Stan: Decesul, prohodirea și înmormîntarea sa (Rev. cit., p. 478—480).*

(Autorul nesemnat), *Profesorul onorar Teodor M. Popescu: Încetarea din viață, prohodirea și înhumarea lui* (Rev. cit., p. 481—483).

IV. — LA PROHODIREA UNOR CADRE DIDACTICE DIN ALTE BISERICI ORTODOXE

Asist. Ștefan Alexe, *La moartea profesorului Pavel Nicolaevici Evdokimov: Una din figurile cele mai reprezentative ale Bisericii Ortodoxe în Occident* (Ort., XXII (1970), nr. 3, p. 475—476).

NEDREPTATE SOCIALĂ

Card. Giacomo Lercaro, *I cristiani e le ingiustizie del mondo: Se tratează problema raporturilor dintre bogați și săraci, sub aspectul religios-moral creștin, fără a se cerceta aspectele economice sau sociale ale problemei* (Notă bibliografică, de Pr. D. Soare) (S. T., XXII (1970), nr. 7—8, p. 623—624).

O

OBIECTE DE CULT

Drd. Gheorghe Bogdaproste, *Elemente din cultul mozaic în cultul creștin: Influențe ale cultului mozaic cu privire la obiectele din cultul creștin — veșminte, mitra, cădelnița, lingurița* (S. T., XXII (1970), nr. 9—10, p. 738).

ORIENTALISTICĂ

1. Din istoria și cultura Orientului

Irénée Hausherr, *Études de spiritualité orientale: (Notă bibliografică, de C. B.)* (S. T., XXIII (1971), nr. 1—2, p. 134—137).

Virgil Cândea, *Sources roumaines et grecques dans les bibliothèques du Proche — Orient: (Notă bibliografică, de C. B.)* (S. T., XXIII (1971), nr. 9—10, p. 755—757).

2. Preocupări de orientalistică laică și bisericească românească

Drd. Alexandru Stan, *Preotul Gheorghe, islamist transilvănean în secolul al XV-lea: Viața și opera sa. Locul operei lui în literatura religioasă creștină și în literatura română* (S. T., XXII (1970), nr. 3—4, p. 291—298).

Al. A. Botez, *Cu Marcu Beza, prin mînăstirile, muzeele și bibliotecile din Orientul Apropiat: Cercetător neobosit al comorilor artistice și de cultură din Orientul Apropiat* (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 3—4, p. 442—446).

ORÎNDUIREA CANONICĂ ȘI ADMINISTRATIVĂ A BISERICII ORTODOXE ROMÂNE, ÎN CONTEMPORANEITATE

I. — ARONDAREA TERITORIAL—ADMINISTRATIV—CANONICĂ A BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Dezbaterile Sfîntului Sinod al Sfintei Biserici Ortodoxe Române. Sesiunea ordinară din anul 1948: În legătură cu aprobarea ca Episcopia Aradului să treacă de la Mitropolia Ardealului, sufragană Mitropoliei Banatului (B.O.R., LXVI (1948), nr. 11—12, p. 658).

Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sesiunea ordinară din anul 1950: În legătură cu aprobarea contopirii Arhiepiscopiei Sucevei cu Arhiepiscopia Iașilor (cu reședința la Iași), și a Episcopiei Galaților cu Episcopia Constanței în Episcopia Dunării de Jos (cu reședința la Galați) (B.O.R., LXVIII (1950), nr. 3—6, p. 290).

Lucrările Sfîntului Sinod... în sesiunea ordinară din anul 1955: În legătură cu acordul intervenit între eparhiile Timișoara și Arad, cu privire la stabilirea jurisdicției canonice asupra fostului raion Lipova (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 10, p. 974).

Desbaterile Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară din anul 1950: Despre arondarea eparhiilor Bisericii Ortodoxe Române, orientală după împărțirea administrativ-teritorială a țării noastre (1 ianuarie 1951). Noua arondare teritorială, după același criteriu, al protopopiatelor (B.O.R., LXVIII (1950), nr. 10, p. 550—551, 560).

Lucrările Sfântului Sinod... Sesiunea 1952: În legătură cu aprobarea modificărilor în configurația eparhiilor — protopopiatele Cîmpulung-Muscel, Găești și Topoloveni trecînd sub jurisdicția canonică și administrativă a Arhiepiscopiei Bucureștilor; protopopiatele Drăgănești și Turnu Măgurele sub jurisdicția Episcopiei Rîmnicului și Argeșului; protopopiatul Lupuș sub jurisdicția Episcopiei Clujului; protopopiatul Jibou trecînd sub jurisdicția Episcopiei Oradea; protopopiatul Alba Iulia sub jurisdicția Arhiepiscopiei Sibiului; protopopiatul Lipova sub jurisdicția Arhiepiscopiei Timișoarei; protopopiatele Piatra Neamț, Ceahlău și Tg. Neamț sub jurisdicția Arhiepiscopiei Iașilor; protopopiatele Negrești și Codăești sub jurisdicția Episcopiei Romanului și Hușilor (B.O.R., LXX (1952), nr. 6—8, p. 426—427).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară din februarie 1956: În legătură cu delimitarea teritorială a eparhiilor Timișoarei și Aradului (B.O.R., LXXIV (1956), nr. 3—4, p. 306).

Lucrările Sfântului Sinod... (21 februarie 1968): În legătură cu noua delimitare teritorială a eparhiilor din Patriarhia Română (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 1—2, p. 229—231).

II. — ORGANIZAREA CENTRALĂ A BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

1. Organele centrale deliberative

a) Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române; activitatea lui

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1970: Spicuri din sumarul ședințelor de la 24 și 25 noiembrie și 14—15 decembrie 1970 (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 11—12, p. 1305—1331).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1971: Spicuri din sumarul ședințelor de la 13 și 14 decembrie 1971 (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1294—1316).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1972: Spicuri din sumarul ședinței din 18 decembrie 1972 (B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1319—1333).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1973: Spicuri din sumarul ședinței din 29 ianuarie 1973 (B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 245—250).

b) Adunarea Națională Bisericească; activitatea ei

Lucrările Adunării Naționale Bisericești: Spicuri din procesul-verbal al ședințelor de constituire și de lucru din 13 decembrie 1970 (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 11—12, p. 1332—1342).

Lucrările Adunării Naționale Bisericești: Spicuri din procesul-verbal al ședinței din 12 decembrie 1971 (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1317—1329).

Lucrările Adunării Naționale Bisericești: Spicuri din procesul-verbal al ședinței din 17 decembrie 1972 (B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1334—1344).

2. Organele centrale executive

a) Consiliul Național Bisericesc

Vezi: Adunarea Națională Bisericească; activitatea ei.

b) Patriarhul

PREA FERICITUL PĂRINTE JUSTINIAN PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

(Note, însemnări și date pe filele calendarului vieții și activității Prea Fericirii Sale)

Aniversări ale zilei de naștere

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române: Sărbătorirea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian la aniversarea a 60 de ani de la naștere — în plenul Sfântului Sinod (B.O.R., LXXIX (1961), nr. 9—10, p. 819—823).

(Autorul nesemnat), *Sărbătorirea zilei de naștere a Prea Fericitului Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române* (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 32—35; LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 46—51).

(Autorul nesemnat), *Aniversarea zilei de naștere a Prea Fericitului Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române* (B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 38—41).

(Autorul nesemnat), *Sărbătorirea zilei de naștere a Prea Fericitului Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române* (B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 55—58).

În urcușul vieții și al demnităților până la patriarh

(Autorul nesemnat), *Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian la 70 ani: Preotul, Arhiepiscopul, Mitropolitul, Patriarhul...* (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 5—6).

(Autorul nesemnat), *Aniversarea unui sfert de veac de arhierie a Prea Fericitului Patriarh Justinian* (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 7—8, p. 648—654).

Prea Fericitul Părinte Justinian Marina, Întâistătorul Bisericii Ortodoxe Române

Sfântul Sinod al Sfinței Biserici Ortodoxe Române. Sesiunea ordinară din anul 1948: Alegerea I. P. S. Justinian, Mitropolitul Moldovei în scaunul de Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungrovalahiei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române; cu programul înminării cîrjei și instalării canonice a Prea Fericirii Sale (B.O.R. LXVI (1948), nr. 7—8, p. 393, 399—402).

(Autorul nesemnat), *A XXII-a aniversare a întronizării Prea Fericitului Părinte Justinian, ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române* (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 5—6, p. 454—455).

(Autorul nesemnat), *A XXIII-a aniversare a întronizării Prea Fericitului Părinte Justinian, ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române* (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 454—455).

(Autorul nesemnat), *A XXIV-a aniversare a întronizării Prea Fericitului Părinte Justinian, ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române* (B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 494—497).

(Autorul nesemnat), *La a XXV-a aniversare de la întronizarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian* (Ort., XXV (1973), nr. 2, p. 157—165).

(Autorul nesemnat), *Festivitățile celei de a 25-a aniversări a întronizării Prea Fericitului Patriarh Justinian* (B.O.R., XCI (1973), nr. 6, p. 524—532).

Sărbători ale zilei onomastice

(Autorul nesemnat), *Sărbătorirea zilei numelui Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian* (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 7—8, p. 643—647; — LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 695—698; — XC (1972), nr. 7—8, p. 679—683).

Întîlniri festiv-tradiționale cu preoșimea Capitalei

(Autorul nesemnat), *Întîlnirea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian cu preoșimea din Capitală la început de an nou* (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 24—28).

(Autorul nesemnat), *Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit în ziua întîi de Paști pe preoșii din Capitală* (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 3—4, p. 251—255).

(Autorul nesemnat), *Anul Nou la Centrul patriarhal. Întîlnirea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian cu preoșimea din Capitală și prezentarea noului Episcop vicar patriarhal, P. S. Antonie Ploieșteanul* (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 38—45).

(Autorul nesemnat), *Primirea preoșilor din Capitală de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian în prima zi de Paști* (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 3—4, p. 243—251).

(Autorul nesemnat), *Anul Nou la reședința patriarhală* (B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 34—37).

(Autorul nesemnat), *Primirea preoților din Capitală de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian în ziua întâi de Paști* (B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 235—244).

(Autorul nesemnat), *Întâlnirea Prea Fericitului Patriarh Justinian cu preoțimea din Capitală, în ziua de Anul Nou* (B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 45—49).

(Autorul nesemnat), *Primirea preoților din Capitală de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian în prima zi de Paști* (B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 291—295).

Fapte, evenimente și realizări ce conturează și ilustrează personalitatea Prea Fericirii Sale

(Autorul nesemnat), *Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian la 70 ani: Organizatorul și înnoitorul* (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 7—9).

† Nicolae, Mitropolitul Ardealului, *O nouă epocă în viața Bisericii noastre: Realizările Bisericii Ortodoxe Române, sub îndrumarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, în cei 25 de ani de patriarhicească arhipăstorire* (B.O.R., XCI (1973), nr. 6, p. 507—513).

† Teoctist, Mitropolitul Olteniei, *Coordonate ale arhipăstoririi Prea Fericitului Patriarh Justinian* (Rev. cit., p. 514—519).

† Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, *Un sfert de veac de prefaceri înnoitoare în viața Bisericii Ortodoxe Române: Contribuțiile și meritele Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian la mărețile prefaceri înnoitoare în viața Bisericii noastre* (S.T., XXV (1973), nr. 5—6, p. 301—308).

† Episcop Nestor Vornicescu Severineanul, vicar al Arhiepiscopiei Craiovei, *Principiul sinodalității în viața Bisericii Ortodoxe Române: Aportul și meritele deosebite, în această direcție, ale Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian* (S.T., XXV (1973), nr. 5—6, p. 309—317).

Teodor N. Manolache, *Note pe filele calendarului unui sfert de veac de arhipăstorire a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian: Însemnări și date privitoare la viața, activitatea și personalitatea Prea Fericirii Sale, desprinse din ultimii 5 ani, respectiv 6 iunie 1968—14 iunie 1973* (Rev. cit., p. 547—598).

Reîntregitorul Bisericii Ortodoxe Române

Diac. Gheorghe Papuc, *Refacerea unității Bisericii strămoșești* (B.O.R., XCI (1973), nr. 6, p. 616—623).

Ctitorul noului învățământ teologic ortodox românesc

Pr. Asist. Dumitru Popescu, *Învățământul teologic: Coordonatele majore pe care Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian le-a dat învățământului teologic* (B.O.R., XCI (1973), nr. 6, p. 624—629).

Vezi și: *Învățământul în țara noastră (Învățământul teologic...)*.

Reorganizatorul și înnoitorul vieții monahale ortodoxe românești

Arhim. Timotei Sevciciu, *Reorganizarea vieții monahale* (B.O.R., XCI (1973), nr. 6, p. 630—640).

Vezi și: *Monahismul (Monahismul românesc ortodox în vremea arhipăstoririi Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian)*.

— Îndrumătorul, călăuzitorul și sprijinitorul culturii și literaturii teologice contemporane

(Autorul nesemnat), *Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian ctitor al unei culturi ortodoxe la înălțimea epocii* (S.T., XXIII (1971), nr. 1—2, p. 5—13).

Pr. Prof. Ion Bria, *Coordonate ale teologiei ortodoxe române* (S.T., XXV (1973), nr. 5—6, p. 318—327).

Vezi și: *Învățământul în țara noastră (Învățământul teologic ortodox în vremea arhipăstoririi Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian; — Limbă și literatură (Literatura teologică ortodoxă română, de la 1948 încoace)*

Inițiatorul și îndrumătorul canonizării sfinților ortodocși români

Vezi: *Sfințenie și sfinți*

Slujitorul idealurilor lumii contemporane

(Autorul nesemnat), *Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian la 70 ani: Luptătorul pentru pace* (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 11—14).

Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Slujind lui Dumnezeu și oamenilor. Pilde și îndemnuri pentru cler* («Apostolat social», vol. X): Probleme și preocupări legate de viața și activitatea Bisericii Ortodoxe Române, pe plan intern și extern (Recenzie, de D. Soare) (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 204—212).

Pr. Dumitru Soare, *Biserica Ortodoxă Română și aspirațiile omenirii contemporane* (B.O.R., XCI (1973), nr. 6, p. 683—694).

Pr. Asist. Dumitru Gh. Radu, *Biserica Ortodoxă Română și viața nouă a poporului român* (Rev. cit., p. 675—682).

Vezi și: *Apostolat social*; — *Pacea și războiul*; — *Pastorale*

Pionierul ecumenismului local și internațional

(Autorul nesemnat), *Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian la 70 ani: Ecumenistul și umanistul* (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 9—11).

Pr. Asist. Dumitru Gh. Radu, *Biserica Ortodoxă Română și viața nouă a poporului român* (B.O.R., XCI (1973), nr. 6, p. 675—682).

(Autorul nesemnat), *Din activitatea ecumenică sub arhipăstoria Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian* (Ort., XXIII (1971), nr. 1, p. 5—10).

Vezi și: *Dialog ecumenic*; — *Ecumenism*

Sprijinitorul și păstrătorul duhului comunitar al Ortodoxiei

Vezi: *Relațiile interortodoxe ale Bisericii Ortodoxe Române*

Ctitor și gospodar excelent

Monahia Eufrasia Poiana, *La zece ani de la înființarea Caselor sanatoriale Dealu și Viforîta: Roade ale activității, de bun gospodar, a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian* (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 5—6, p. 465, 467—468).

† Vasile, *Episcopul Oradiei, Grijă pentru locașurile de cult* (B.O.R., XCI (1973), nr. 6, p. 601—615).

Vezi și: *Locașuri de cult* (Monografii); — *Mînăstiri* (Monografii)

— *Vizite colegiale făcute de Prea Fericirea Sa unor eparhii din cuprinsul Patriarhiei Române*

(Autorul nesemnat), *Vizita colegială a I.P.S. și Prea Fericitului Patriarh Justinian la ierarhii din Transilvania* (B.O.R., LXVIII (1950), nr. 3—6, p. 322—323).

(Autorul nesemnat), *Din viața eparhiilor Bisericii Ortodoxe Române. — Mitropolia Moldovei și Sucevei: Vizita Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian la Iași* (B.O.R., LXXI (1953), nr. 11—12, p. 1100—1101).

(Autorul nesemnat), *Vizita Prea Fericitului Patriarh Justinian în Eparhia Vadului, Feleacului și Clujului și în eparhia Oradiei* (12—18 august 1971) (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 713—744).

— *Inițiatorul și coordonatorul uniformizării cultului*

Diac. Asist. Ion Popescu, *Cultul divin: Considerații introductive. Starea cultului în Biserica Ortodoxă Română la începutul activității Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian. Măsuri luate de Sfântul Sinod pentru uniformizarea cultului* (B.O.R., XCI (1973), nr. 6, p. 641—649).

— *Îndrumător și exemplificator al predicii vremurilor noastre*

Pr. Lect. Gabriel Popescu, *Propovăduirea Evangheliei: Prea Fericitul Patriarh Justinian, îndrumător și model al predicii vremurilor noi* (B.O.R., XCI (1973), nr. 6, p. 655—663).

— *Pastorale ale Prea Fericirii Sale*

La Nașterea Domnului (Crăciun), cu text integral (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 11—12, p. 1113—1115; — LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1134—1236; — XC (1972), nr. 11—12, p. 1143—1146).

Vezi și: *Spicuri din pastoralele de Crăciun* (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 86—88; — LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 159—160; — XC (1972), nr. 1—2, p. 103—105; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 153—155).

La Învierea Domnului (Sf. Paști), cu text integral (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 3—4, p. 245—248; — LXXXIX (1971), nr. 3—4, p. 237—240; — XC (1972), nr. 3—4, p. 229—232; — XCI (1973), nr. 3—5, p. 265—269).

Vezi și: *Spicuri din pastoralele de Sfintele Paști* (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 5—6, p. 553—555; — LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 539—540; — XC (1972), nr. 5—6, p. 569—571; — XCI (1973), nr. 3—5, p. 367—368).

Srijinitorul și promovatorul cîntării tradiționale bisericesti

Diac. Asist. Nicu Moldoveanu, *Muzica bisericească: Un bilanț al realizărilor în domeniul muzicii bisericești în cei 25 de ani de arhipăstorire a Prea Fericitului Părinte Justinian* (B.O.R., XCI (1973), nr. 6, p. 650—654).

Ctitor de viață duhovnicească nouă

Pr. Constantin N. Galeriu, *Viața duhovnicească a clerului și a credincioșilor: În vremea arhipăstoririi Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian* (B.O.R., XCI (1973), nr. 6, p. 664—674).

— Primiri de vizite străine la Palatul patriarhal (cu exclusivitate)

(Autorul nesemnat), *Oaspeți arabi și brazilieni la Patriarhia Română* (B.O.R., LXXVIII (1955), nr. 6, p. 527—530).

(Autorul nesemnat), *Cronică: Vizite făcute Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian la Palatul patriarhal de diferite personalități religioase și laice de peste hotare* (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 53; nr. 3—4, p. 328—329; nr. 5—6, p. 478; nr. 7—8, p. 693—695; nr. 9—10, p. 1012—1013; nr. 11—12, p. 1167; LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 70—71; nr. 3—4, p. 266—268; nr. 5—6, p. 524—525; nr. 7—8, p. 790; nr. 9—10, p. 995—998; nr. 11—12, p. 1199—1200; XC (1972), nr. 1—2, p. 64—65; nr. 3—4, p. 308—310; nr. 5—6, p. 532—533; nr. 7—8, p. 724—725; nr. 9—10, p. 997—999; nr. 11—12, p. 1178; XCI (1973), nr. 1—2, p. 104; nr. 3—5, p. 312—313).

— «Seară de colinde» tradițională la Palatul patriarhal

(Autorul nesemnat), *Serbarea datinilor de Crăciun și Anul Nou la școlile teologice din București și la centrul patriarhal: ... La Palatul patriarhal* (B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1167—1169).

— Aprecieri elogioase pentru Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, de la diferite personalități bisericești din țară și de peste hotare

Olivier Clément, *Dialogues avec le Patriarche Athenagoras: Aprecieri elogioase la adresa personalității și activității Prea Fericitului Patriarh Justinian, atât pe plan intern cât și pe plan extern bisericesc* (Recenzie, de Maria Spiropol) (Ort. XXII (1970), nr. 2, p. 250).

O. Kalpakian, *Douăzeci și cinci de ani de la întronizarea Prea Fericitului Patriarh Justinian ca Întîistătător al Bisericii Ortodoxe Române: (Notă bibliografică, de Pr. D. Dima)* (S.T., XXV (1973), nr. 5—6, p. 429).

c) Vicarii patriarhali — în funcțiune (date biografice)

— P. S. Episcop Teoctist Botoșăneanu

Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sesiunea ordinară din anul 1950: În legătură cu alegerea Arhim. Teoctist Arăpaș în postul vacant de Vicar-patriarhal și acordarea rangului ierarhic de «arhiereu», cu titlul de Botoșăneanu (B.O.R., LXVIII (1950), nr. 3—6, p. 296, 299).

— P. S. Episcop Visarion Ploieșteanul

Lucrările Sfîntului Sinod... în sesiunea ordinară din anul 1962: În legătură cu propunerea și aprobarea alegerii Pr. Dr. Vasile Aștileanu în postul de episcop-vicar patriarhal, cu titlul de «Ploieșteanul» (B.O.R., LXXX (1962), nr. 7—8, p. 763—764).

— P. S. Episcop Antonie Plămădeală (Ploieșteanul)

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1970: În legătură cu acordarea rangului de arhimandrit P. C. Protos. Antonie Plămădeală (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 11—12, p. 1308).

(Autorul nesemnat), *Noi ierarhi în Biserica Ortodoxă Română*: Alegerea P.C. Arhim. Antonie Plămădeală, ca Episcop-vicar patriarhal — date biografice, propunerea, cercetarea canonică și alegerea sa; hirotonirea întru episcop și recunoașterea alegerii sale întru episcop-vicar patriarhal (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 11—12, p. 1118, 1126, 1127—1128, 1129—1132, 1138, 1140, 1144—1145, 1148—1151).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1970: În legătură cu propunerea și aprobarea alegerii Arhim. Antonie Plămădeală în postul vacant de episcop-vicar patriarhal (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 11—12, p. 1318, 1328, 1330).

(Autorul nesemnat), *Anul Nou la Centrul patriarhal. Întâlnirea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian cu preoțimea din Capitală și prezentarea noului Episcop-vicar patriarhal, P.S. Antonie Ploieșteanul* (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 43, 44—45).

(Autorul nesemnat), *Numirea conducerii la Institutul teologic de grad universitar din București*: În persoana P.S. Episcop Antonie Ploieșteanul, Vicar patriarhal (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 910—916).

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1971: În legătură cu numirea P.S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar-patriarhal, în funcția de rector al Institutului teologic de grad universitar din București (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1312).

(Autorul nesemnat), *Din activitatea Institutelor teologice*: Decernarea titlului de Doctor în teologie P.S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, rectorul Institutului teologic din București (S.T., XXV (1973), nr. 1—2, p. 97—98).

d) Instituții centrale anexe ale Bisericii Ortodoxe Române

Institutul Biblic și de Misiune Ortodoxă

Lucrările Adunării Naționale Bisericești din sesiunea anului 1952: În legătură cu unele aspecte din viața și activitatea Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române (B.O.R., LXX (1952), nr. 6—8, p. 450).

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară din iunie 1954: Înființarea, în cadrul Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, a unui atelier de broderie artistică și pictură (B.O.R., LXXIII (1954), nr. 6, p. 657).

Vezi și: *Adunarea Națională Bisericească; activitatea ei*

Fondul de asigurare a bunurilor Bisericii Ortodoxe Române

Lucrările Adunării Naționale Bisericești din sesiunea anului 1952: În legătură cu unele aspecte de organizare și funcționare a Fondului de Asigurare a bunurilor bisericești din Biserica Ortodoxă Română (B.O.R., LXX (1952), nr. 6—8, p. 450—451).

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1970: În legătură cu cerința modificării unor articole din Regulamentul pentru organizarea și funcționarea Fondului de Asigurare a bunurilor bisericești (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 11—12, p. 1320).

Vezi și: *Adunarea Națională Bisericească; activitatea ei*

Casa de ajutor reciproc a clerului Bisericii Ortodoxe Române

Lucrările Adunării Naționale Bisericești din sesiunea anului 1952: În legătură cu unele aspecte de organizare și funcționare a Casei de Ajutor Reciproc (B.O.R., LXX (1952), nr. 6—8, p. 450—451).

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1961: Modificarea unor articole din Statutul Bisericii Ortodoxe Române referitoare la Casele de Ajutor Reciproc (B.O.R., LXXX (1962), nr. 1—2, p. 176—177).

Vezi și: *Adunarea Națională Bisericească; activitatea ei*

Casa de pensii a salariaților Bisericii Ortodoxe Române

Sesiunea extraordinară din decembrie 1957 a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române: În legătură cu înființarea Casei de Pensii a clerului ortodox român (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 235).

Sesiunea ordinară a Sfântului Sinod pe anul 1958: În legătură cu avizarea favorabilă asupra proiectului de Regulament de organizare și funcționare a Casei de Pensii și Ajutoare pentru salariații Bisericii Ortodoxe Române (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 12, p. 1166).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1963: «Adresa» Casei de Pensii... în legătură cu aplicarea unor dispoziții privind situația clericilor pensionari... «Adresa» aceleiași Case de Pensii... cu privire la acordarea unui spor de pensie de 1% preoților pensionari în cadrul Asigurărilor Sociale de Stat, care au funcționat în cadrul Bisericii și după 1 ianuarie 1959 (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 5—6, p. 578; nr. 11—12, p. 1236—1237).

Sfântul Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1967: În legătură cu avizarea favorabilă asupra modificării și completării art. 17, 18, 19, 24, și 26 din Regulamentul de organizare și funcționare a Casei de Pensii... în vederea punerii lor de acord cu dispozițiile Legii nr. 27/1966, privind pensiile de asigurări sociale de stat și pensia suplimentară (B.O.R., LXXXV (1967), nr. 5—6, p. 645—646, 649).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1968: Problema îmbunătățirii operațiunilor de stabilire și recalculare a pensiilor și ajutoarelor sociale, la centrele eparhiale (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 11—12, p. 1447—1448).

Vasile Cioculescu, *Casa de Pensii și Ajutoare a salariaților Bisericii Ortodoxe Române. — Zece ani de la înființare* (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 5—6, p. 493—495).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1970: În legătură cu obligația unităților bisericești, inclusiv a centrelor eparhiale, de a achita cota de 10% cuvenită Casei de Pensii... potrivit încadrării, pentru toate posturile prevăzute în schema de funcțiuni și salarizare, indiferent dacă sînt ocupate sau vacante (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 11—12, p. 1321).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1972: În legătură cu prevederile Decretului nr. 389/1972 privitor la majorarea contribuției de asigurări sociale de la 10% la 15%, care se vor aplica membrilor Casei de Pensii..., începînd cu data de 1 ianuarie 1973 (B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1329—1330).

Lucrările Adunării Naționale Bisericești: În legătură cu modificarea art. 17 din Regulamentul pentru organizarea și funcționarea Casei de Pensii... — majorarea cuantumului pentru Asigurări Sociale la 15% asupra venitului brut realizat de salariați, cu începere de la 1 ianuarie 1973, dar renunțîndu-se la contribuția de 10% pentru posturile vacante, de la aceeași dată (B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1340).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1973: În legătură cu aprobarea referatului informativ nr. 711/1973, cu privire la procedura stabilirii pensiilor în cadrul Casei de Pensii... (B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 249—250).

Fondul Central Misionar

(organizare ; funcționare)

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române (B.O.R., LXXV (1957), nr. 6—7, p. 549—550).

Sesiunea extraordinară din decembrie 1957 a Sfântului Sinod... (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 236).

Sesiunea ordinară a Sfântului Sinod pe anul 1958 (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 12, p. 1168).

Lucrările Sfântului Sinod... (B.O.R., LXXVII (1959), nr. 11—12, p. 1133—1134).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1962... 1963... 1964... 1965... 1966 (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 1—2, p. 178—179; — nr. 11—12, p. 1243; —

LXXXII (1964), nr. 11—12, p. 1172; — LXXXIII (1965), nr. 11—12, p. 1180—1181; — LXXXIV (1966), nr. 11—12, p. 1053—1054).

Sfântul Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1967 (B.O.R., LXXXV (1967), nr. 11—12, p. 1304, 1306).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1968... 1969... 1970... 1971... 1972 (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 11—12, p. 1446; — LXXXVII (1969), nr. 3—4, p. 465; — nr. 11—12, p. 1307; — LXXXVIII (1970), nr. 11—12, p. 1326; — LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1308; — XC (1972), nr. 11—12, p. 1327).

III. — ORGANIZAȚIA LOCALĂ A BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

1. Parohia

a) Despre organele deliberative și executive ale parohiei

Sesiunea extraordinară din decembrie 1957 a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române: În legătură cu noile alegeri ale forurilor deliberative și executive din parohiile Patriarhiei Române (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 235).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea anului 1961: În legătură cu fixarea noilor alegeri pentru organele deliberative și executive în parohiile din Patriarhia Română (B.O.R., LXXX (1962), nr. 1—2, p. 177).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1969: În legătură cu stabilirea datelor pentru alegerile organelor deliberative și executive parohiale pe anul 1970 (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 11—12, p. 1304—1305).

b) Din viața și activitatea parohiei și a personalului său bisericesc

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară din iunie 1954: În legătură cu noile ștampile bisericești — parohiale etc. (B.O.R., LXXII (1954), nr. 6, p. 658).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1968: În legătură cu problema angajării personalului bisericesc pensionat (preoți și cîntăreți)... (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 7—8, p. 991).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1969: În legătură cu situația preoților care nu locuiesc în parohiile unde slujesc (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 3—4, p. 466; — nr. 11—12, p. 1304).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1970: În legătură cu respectarea, în toate eparhiile, a hotărîrilor sinodale cu privire la preoții navetiști, și cu pensionarea personalului bisericesc, la vârsta de 70 de ani (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 11—12, p. 1310, 1320).

c) Despre cimitirele parohiale

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1968: În legătură cu respectarea dispozițiilor referitoare la măsurile igienico-sanitare oficiale pentru cimitirele parohiale (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 7—8, p. 990).

2. Mînăstirea

Vezi: *Monahismul* (Monahismul ortodox românesc în vremea arhipăstoririi Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian).

3. Eparhia

a) Despre organele deliberative și executive ale eparhiei

Sesiunea extraordinară din decembrie 1957 a Sfântului Sinod...: În legătură cu noile alegeri ale forurilor deliberative și executive din eparhiile Patriarhiei Române (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 235).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea anului 1961: În legătură cu fixarea noilor alegeri pentru organele deliberative și executive în eparhiile din Patriarhia Română, în anul 1962 (B.O.R., LXXX (1962), nr. 1—2, p. 177).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea anului 1965: În legătură cu stabilirea datei pentru alegerea organelor deliberative și executive eparhiale în anul 1966 (B.O.R., LXXXIII (1965), nr. 11—12, p. 1171—1172).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1966: În legătură cu alegerile organelor deliberative și executive eparhiale pentru perioada anilor 1967—1970 (B.O.R., LXXXIV (1966), nr. 5—6, p. 618).

b) *Din viața și activitatea eparhiei, în general*

Lucrările Sfântului Sinod...: În legătură cu proiectele stemelor și ștampilelor eparhiale (B.O.R., LXXIII (1965), nr. 5, p. 469).

Sfântul Sinod... Sesiunea ordinară din anul 1948: În legătură cu necesitatea, importanța și cuprinsul unei cărți canonice pentru trecerea dintr-o eparhie într-alta (B.O.R., LXVI (1948), nr. 7—8, p. 396).

Sfântul Sinod... Sesiunea ordinară din anul 1948: În legătură cu necesitatea, a 7 posturi de arhieriei-vicari la 7 episcopii din Patriarhia Română, cu începere de la 1 ianuarie 1968 (B.O.R., LXXXV (1967), nr. 11—12, p. 1306).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1969: În legătură cu aprobarea textului atribuțiilor arhieriei-vicari, eliberat de comisia canonică, juridică și pentru disciplină (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 3—4, p. 470).

c) *Din viața și activitatea contemporană a eparhiilor*

— Din cuprinsul Mitropoliei Ungrovlahiei

Episcopia Buzăului

Lucrările Sfântului Sinod...: În legătură cu proiectul de stemă a Episcopiei Buzăului (B.O.R., LXXV (1957), nr. 6—7, p. 549).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1969: În legătură cu organizarea comemorării a 1600 de ani de la martirizarea Sf. Sava Gotul, în anul 1972 (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 11—12, p. 1307—1308).

(Autorul nesemnat), *Comemorarea împlinirii a 1600 de ani de la moartea martirică a Sfântului Sava Gotul*: Ea a avut loc la Episcopia Buzăului (18 aprilie 1972) (B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 284—301).

Spicuri din cuprinsul pastoralelor P.S. Antim Angelescu, Episcopul Buzăului, la marile praznice creștine (Nașterea și Învierea Domnului) (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 95; — nr. 5—6, p. 561; — LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 168; — nr. 5—6, p. 545—546; — XC (1972), nr. 1—2, p. 113—114; — nr. 5—6, p. 577—578; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 161—162; — nr. 3—5, p. 374).

Vezi și: *Mitropolia*

Episcopia Dunării de Jos

Lucrările Sfântului Sinod...: În legătură cu proiectul de stemă al Episcopiei Dunării de Jos (B.O.R., LXXV (1957), nr. 6—7, p. 549).

Spicuri din cuprinsul pastoralelor P.S. Chesarie Păunescu, Episcopul Dunării de Jos, la marile praznice creștine (Nașterea și Învierea Domnului) (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 95—96; — nr. 5—6, p. 562; — LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 168—169; — nr. 5—6, p. 546—547; — XC (1972), nr. 1—2, p. 114—115; — nr. 5—6, p. 578—579; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 162—163; — nr. 3—5, p. 374—375).

(Autorul nesemnat), *Noi ierarhi în Biserica Ortodoxă Română*: Alegerea P.C. Arhim. Gherasim Cristea ca Arhieriu-vicar al Episcopiei Dunării de Jos: date biografice, propunerea, cercetarea canonică și alegerea sa; hirotonirea întru episcop și recunoașterea alegerii sale întru Arhieriu-vicar al Episcopiei Dunării de Jos (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 11—12, p. 1118, 1127, 1128, 1129, 1135, 1137, 1139—1140, 1147—1151, 1318, 1328, 1329—1330).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1971: În legătură cu fixarea atribuțiilor P.S. Arhieriu-vicar Gherasim Constanțeanul (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1309—1310).

Vezi și: *Mitropolia*

— Din cuprinsul Mitropoliei Moldovei și Sucevei

Episcopia Romanului și Hușilor

Lucrările Sfântului Sinod... Sesiunea ordinară din anul 1949: În legătură cu alegerea și hirotonirea Pr. Teofil Herineanu întru arhieriei, pentru postul vacant de Episcop al Romanului și Hușilor (B.O.R., LXVII (1949), nr. 7—10, p. 178—179).

Spicuri din pastoralele P.S. Partenie Ciopron, Episcopul Romanului și Hușilor, la marile praznice creștine (Nașterea și Învierea Domnului) (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 94—95; — nr. 5—6, p. 560—561; — LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 167—168; — nr. 5—6, p. 544—545; — XC (1972), nr. 1—2, p. 112—113; — nr. 5—6, p. 576—577; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 160—161; — nr. 3—5, p. 373).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1971: În legătură cu ridicarea la treapta de arhieru a P.C. Arhim. Eftimie Luca, ales în postul de Arhieru-vicar al Episcopiei Romanului și Hușilor, cu titlul de «Birlădeanul» (B.O.R. LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1312—1313).

(Autorul nesemnat), Alegerea, hirotonirea și instalarea Prea Sfințitului Eftimie Birlădeanul, ca Arhieru-vicar la Episcopia Romanului și Hușilor (B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 44—49).

Vezi și: *Mitropolia*

— Din cuprinsul Mitropoliei Ardealului

Episcopia Vadului, Feleacului și Clujului

(Autorul nesemnat), Vizita Prea Fericitului Patriarh Justinian în Eparhia Vadului, Feleacului și Clujului...: Aspecte din viața și activitatea acestei eparhii (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 713—730).

Sesiunea extraordinară din decembrie 1975 a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române: În legătură cu examinarea și aprobarea alegerii P.S. Episcop Teofil Herineanu în scaunul de Episcop al Vadului, Feleacului și Clujului (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 229).

Spicuri din pastoralele P.S. Teofil Herineanu, Episcopul Vadului, Feleacului și Clujului, la marile praznice creștine (Nașterea și Învierea Domnului) (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 96—97; — nr. 5—6, p. 563—564; — LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 169—170; — nr. 5—6, p. 547—548; — XC (1972), nr. 1—2, p. 115—116; — nr. 5—6, p. 580—581; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 163—164; — nr. 3—5 p. 375—376).

Vezi și: *Mitropolia*

Episcopia Oradiei

Pr. Gheorghe Lițiu, O controversă privind numele și sigiliul Consistoriului din Oradea. — Cu prilejul aniversării semicentenarului Episcopiei Oradiei (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 11—12, p. 1228—1232).

(Autorul nesemnat), Vizita Prea Fericitului Patriarh Justinian... și în Eparhia Oradiei: Aspecte din viața și activitatea Eparhiei Oradiei (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 730—744; — Vezi și: B.O.R., LXIX (1951), nr. 10—12, p. 450; — LXXXVII (1969), nr. 11—12, p. 1295—1297).

(Autorul nesemnat), Noi ierarhi în Biserica Ortodoxă Română: Alegerea Pr. Prot. Dr. Vasile Coman ca Episcop al Eparhiei Oradiei; hirotonirea întru arhieru și recunoașterea alegerii sale (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 11—12, p. 1118—1125, 1137—1138, 1140—1144, 1148—1151, 1320).

Spicuri din pastoralele Prea Sfințitului Vasile Coman, Episcopul Oradiei, la marile praznice creștine (Nașterea și Învierea Domnului) (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 171—172; — nr. 5—6, p. 548—549; — XC (1972), nr. 1—2, p. 118—119; — nr. 5—6, p. 581—582; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 165—167; — nr. 3—5, p. 376—377).

Vezi și: *Mitropolia*

— Din cuprinsul Mitropoliei Olteniei

Episcopia Râmnicului și Argeșului

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară pe anul 1953: În legătură cu proiectul de stemă al Episcopiei Râmnicului și Argeșului (B.O.R., LXXI (1953), nr. 7—8, p. 719).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1966: Proiectul de stemă al Episcopiei Râmnicului și Argeșului (B.O.R., LXXXIV (1966), nr. 5—6, p. 615).

Spicuri din pastoralele Prea Sfințitului Iosif Gafton, Episcopul Râmnicului și Argeșului, la marile praznice creștine (Nașterea și Învierea Domnului) (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 93—94; — nr. 5—6, p. 559—560; — LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 166; — nr. 5—6, p. 543—544; — XC (1972), nr. 1—2, p. 110—111; — nr. 5—6, p. 575—576; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 159—160; — nr. 3—5, p. 372—373).

Vezi și: *Mitropolia*

— Din cuprinsul Mitropoliei Banatului

Episcopia Aradului, Ienopolei și Hălmașului

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1969: În legătură cu proiectul de stemă a Eparhiei Aradului, Ienopolei și Hălmașului (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 11—12, p. 1308).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1970: Aprobarea proiectului de stemă a Eparhiei Aradului, Ienopolei și Hălmașului (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 11—12, p. 1308).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară din anul 1962: Aprobarea alegerii P. S. Episcop Teoctist Botoșăneanu, Vicar-patriarhal, în scaunul de Episcop al Aradului, Ienopolei și Hălmașului (B.O.R., LXXX (1962), nr. 7—8, p. 762—763).

(Autorul nesemnat), *A X-a aniversare a întronizării Prea Sfințitului Teoctist ca Episcop al Aradului* (B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 902—907).

Spicuri din pastoralele Prea Sfințitului Teoctist Arăpaș Botoșăneanu, Episcopul Aradului, Ienopolei și Hălmașului, la marile praznice creștine (Nașterea și Învierea Domnului) (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 97—98; — nr. 5—6, p. 562—563; — LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 170—171; — nr. 5—6, p. 547; — XC (1972), nr. 1—2, p. 116—118; — nr. 5—6, p. 579—580; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 164—165).

Vezi și: *Mitropolia*

— Episcopi și arhierii în retragere sau pensionari

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară pe anul 1953: În legătură cu Arhiepiscopul pensionar, P. S. Pavel Șerpe și cu fostul arhiepiscop Emilian Antal (B.O.R., LXXI (1953), nr. 7—8, p. 714, 715; — Vezi și: B.O.R., LXVIII (1950), nr. 3—6, p. 290—291; — nr. 10, p. 555; — LXIX (1951), nr. 10—12, p. 452; — LXXIII (1955), nr. 5, p. 468; — LXXV (1957), nr. 6—7, p. 548—549).

4. Mitropolia

Sfântul Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1967: În legătură cu înființarea celor 5 posturi de episcopi-vicari la cele 5 Arhiepiscopii, cu începere de la 1 ianuarie 1968 (B.O.R., LXXXV (1967), nr. 11—12, p. 1306).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1969: În legătură cu atribuțiile episcopilor-vicari de la arhiepiscopii, elaborate de comisia canonică, juridică și pentru disciplină (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 3—4, p. 469—470).

Mitropolia Ungrovlahiei

— Aspecte din viața și activitatea ei contemporană

P.V.I. și Pr. Tudor Popa, *Revista revistelor mitropolitane*: Spicuri din cuprinsul revistei «Glasul Bisericii», revistă oficială a Mitropoliei Ungrovlahiei, pe anii 1970—1972 (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 220—223; — nr. 3—4, p. 410—415; — nr. 7—8, p. 893—896; — nr. 9—10, p. 1112—1115; — nr. 11—12, p. 1286—1288; —

XC (1972), nr. 1—2, p. 214—216; — nr. 3—4, p. 433—434; — nr. 5—6, p. 663—665; — nr. 7—8, p. 880—892; — nr. 9—10, p. 1118—1120; — nr. 11—12, p. 1304—1307; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 235—237; — nr. 3—5, p. 496—498).

Vezi și: *Organizarea centrală a Bisericii Ortodoxe Române* (Patriarhul — Preafericitul Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române).

Mitropolia Moldovei și Sucevei

— *Aspecte din viața și activitatea ei contemporană*

Desbaterile Sfântului Sinod al Sfintei Biserici Ortodoxe Române. Sesiunea ordinară din anul 1948: În legătură cu ridicarea la rangul ierarhic de arhiepiscop a episcopului Sebastian Rusan (B.O.R., LXXVI (1948), nr. 11—12, p. 659).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1968: În legătură cu alegerea arhim. Irineu Crăciunaș, vicar administrativ al Mitropoliei Moldovei și Sucevei, în postul vacant de Episcop-vicar al aceleiași mitropolii, cu titulatura de «Suceveanul» (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 11—12, p. 1442—1443, 1449—1450).

Spicuri din pastoralele Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop și Mitropolit Iustin Moiescu, la marile praznice creștine (Nașterea și Învierea Domnului) (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 88—89; — nr. 5—6, p. 555—556; — LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 160—161; — nr. 5—6, p. 540—541; — XC (1972), nr. 1—2, p. 105—106; — nr. 5—6, p. 571—572; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 155—156; — nr. 3—5, p. 368—369).

P. V. I. și Pr. Tudor Popa, Revista revistelor mitropolitane: Spicuri din cuprinsul revistei «Mitropolia Moldovei și Sucevei», revistă oficială a acestei mitropolii, pe anii 1970—1972 (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 223—225; — nr. 3—4, p. 415—420; — nr. 7—8, p. 896—897; — nr. 9—10, p. 1115—1119; — nr. 11—12, p. 1288—1290; — XC (1972), nr. 1—2, p. 216—218; — nr. 3—4, p. 434—436; — nr. 5—6, p. 665—667; — nr. 9—10, p. 1120—1122; — nr. 11—12, p. 1307—1310; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 237—239; — nr. 3—5, p. 498—502).

Vezi și: *Necrologuri* (La prohodirea unor ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române — *Episcopi*).

Mitropolia Ardealului

— *Aspecte din viața și activitatea ei contemporană*

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară din februarie 1956: În legătură cu alegerea Pr. Prof. Dr. Iustin Moiescu ca Arhiepiscop de Alba Iulia și Sibiu și Mitropolit al Ardealului; ridicarea sa la treapta ierarhică de arhieru (B.O.R., LXXIV (1956), nr. 3—4, p. 306).

Lucrările Colegiului electoral pentru alegerea episcopilor și arhiepiscopilor-mitropoliți: Alegerea Canonică a Pr. Prof. Dr. Iustin Moiescu ca Arhiepiscop de Alba Iulia și Sibiu și Mitropolit al Ardealului (B.O.R., LXXIV (1956), nr. 3—4, p. 309—310).

Lucrările Colegiului electoral pentru alegerea episcopilor și arhiepiscopilor mitropoliți: Alegerea P. S. Episcop Nicolae Colan, ca Arhiepiscop de Alba Iulia și Sibiu și Mitropolit al Ardealului (B.O.R., LXXV (1957), nr. 6—7, p. 543—544).

Lucrările Sfântului Sinod...: În legătură cu alegerea noului Arhiepiscop de Alba Iulia și Sibiu și Mitropolit al Ardealului (Rev. cit., p. 545—546).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1963: În legătură cu absentarea motivată a mitropolitului Nicolae Colan al Ardealului de la lucrările Adunării Naționale Bisericești și ale Sfântului Sinod (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 11—12, p. 1236).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1966: În legătură cu starea sănătății mitropolitului Nicolae Colan și neparticiparea îndelungată la ședințele Sfântului Sinod (B.O.R., LXXXIV (1966), nr. 11—12, p. 1054—1055).

Sfântul Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1967: Alegerea P. C. Arhim. Prof. Dr. Nicolae Mladin ca Arhiepiscop de Alba Iulia și Sibiu și Mitropolit al Ardealului; decernarea rangului ierarhic de arhieru (B.O.R., LXXXV (1967), nr. 5—6, p. 651).

Colegiul electoral pentru alegerea episcopilor și arhiepiscopilor mitropoliți: Alegerea canonică a noului Arhiepiscop de Alba Iulia și Sibiu și Mitropolit al Ardealului, în persoana P. C. Arhim. Prof. Dr. Nicolae Mladin (B.O.R., LXXXV (1967), nr. 5—6, p. 653—654).

Spicuri din pastoralele Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae Mladin, la marile praznice creștine (Nașterea și Învierea Domnului) (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 89—91; — nr. 5—6, p. 556—557; — LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 161—163; — nr. 5—6, p. 541—542; — XC (1972), nr. 1—2, p. 106—108; — nr. 5—6, p. 572—573; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 156—157; — nr. 3—5, p. 369—370).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1968: În legătură cu alegerea P.S. Episcop Visarion Ploieșteanul, vicar-patriarhal, în postul vacant de Episcop-vicar al Mitropoliei Ardealului, cu titlul de «Rășinăreanul» (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 11—12, p. 1442, 1449).

P. V. I. și Pr. Tudor Popa, Revista revistelor mitropolitane: Spicuri din cuprinsul revistei «Mitropolia Ardealului», revistă oficială a Arhiepiscopiei Sibiului și a Episcopiei Clujului și Oradiei, pe anii 1970—1972 (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 225—226; — nr. 3—4, p. 420—422; — nr. 7—8, p. 897—899; — nr. 9—10, p. 1119—1121; — nr. 11—12, p. 1290—1291; — XC (1972), nr. 1—2, p. 218—220; — nr. 3—4, p. 436—437; — nr. 5—6, p. 667—668; — nr. 9—10, p. 1123—1124; — nr. 11—12, p. 1310—1312; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 239—241; — nr. 3—5, p. 502—504).

Mitropolia Olteniei

— *Aspecte din viața și activitatea ei contemporană*

Lucrările Sfântului Sinod... Sesiunea ordinară din anul 1949: În legătură cu ridicarea la rangul de mitropolit al Olteniei a arhiepiscopului Craiovei, Firmilian Marin (B.O.R., LXVII (1949), nr. 7—10, p. 181).

Spicuri din pastoralele mitropolitului Firmilian, la marile praznice creștine (Nașterea și Învierea Domnului) (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 91—92; — nr. 5—6, p. 557—558; — LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 163—164; — nr. 5—6, p. 542—543; — XC (1972), nr. 1—2, p. 108—109; — nr. 5—6, p. 573—574).

(Autorul nesemnat), Alegerea, recunoașterea și instalarea Înalt Prea Sfințitului Teoctist ca Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Olteniei (B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 59—86).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1973: În legătură cu alegerea P.S. Episcop Teoctist Arăpaș al Aradului în scaunul vacant de Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Olteniei, cu conferirea rangului respectiv (B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 247—248).

Spicuri din pastoralele Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop și Mitropolit Teoctist Arăpaș Botoșăneanu, la marele praznic creștin — Învierea Domnului, 1973 (B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 370—371).

P. V. I. și Pr. Tudor Popa, Revista revistelor mitropolitane: Spicuri din cuprinsul revistei «Mitropolia Olteniei», revistă oficială a Arhiepiscopiei Craiovei și a Episcopiei Râmnicului și Argeșului, pe anii 1970—1972 (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 227—228; — nr. 3—4, p. 422—425; — nr. 5—6, p. 679—684; — nr. 9—10, p. 1121—1123; — nr. 11—12, p. 1291—1292; — XC (1972), nr. 1—2, p. 220—221; — nr. 3—4, p. 437—439; — nr. 5—6, p. 669—671; — nr. 7—8, p. 892—894; — nr. 9—10, p. 1124—1126; — nr. 11—12, p. 1313—1315; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 241—244; — nr. 3—5, p. 505—506).

(Autorul nesemnat), Noi ierarhi în Biserica Ortodoxă Română: Alegerea P.C. Arhim. Nestor Vornicescu, ca Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Craiovei: date biografice, propunerea, cercetarea canonică și alegerea sa; hirotonirea întru arhieru; recunoașterea alegerii (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 11—12, p. 1118, 1126, 1127—1128, 1129, 1132—1135, 1138—1139, 1140, 1145—1147, 1148—1151).

Lucrările Sfântului Sinod... În sesiunea ordinară a anului 1970: În legătură cu alegerea P.C. Arhim. Nestor Vornicescu, starețul mînăstirii Neamț, în postul vacant de Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Craiovei (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 11—12, p. 1318, 1327, 1329, 1330).

Lucrările Sfântului Sinod... În sesiunea ordinară a anului 1971: Fixarea atribuțiilor P. S. Episcop-vicar Nestor Severineanu (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1309).

Spicuri la pastorală Prea Sfințitului Nestor Vornicescu, Episcop-vicar al Mitropoliei Olteniei și Locțiitor de Arhiepiscop al Craiovei, la marea sărbătoare creștină — Nașterea Domnului, 1972 (B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 157—158).

Vezi și: *Necrologuri* (La prohodirea unor ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române: Arhiepiscopi și Mitropoliți)

Mitropolia Banatului

— *Aspecte din viața și activitatea ei contemporană*

Spicuri din pastoralele Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop și Mitropolit Nicolae Coineanu, la marile praznice creștine (Nașterea și Învierea Domnului) (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 92—93; — nr. 5—6, p. 558—559; — LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 165—166; — nr. 5—6, p. 543; — XC (1972), nr. 1—2, p. 109—110; — nr. 5—6, p. 574—575; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 158—159; — nr. 3—5, p. 371—372).

P.V.I., *Revista revistelor mitropolitane*: Spicuri din cuprinsul revistei «Mitropolia Banatului», revista oficială a Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului și a Episcopiei Aradului, pe anii 1970—1972 (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 228—232; — nr. 3—4, p. 425—428; — nr. 7—8, p. 899—900; — nr. 9—10, p. 1123—1124; — nr. 11—12, p. 1292—1293; — XC (1972), nr. 3—4, p. 439—440; — nr. 5—6, p. 671—672; — nr. 7—8, p. 894—896; — nr. 9—10, p. 1126—1128; — nr. 11—12, p. 1316—1318; — XCI (1973), nr. 3—5, p. 507—508).

Arhiepiscopi și Mitropoliți (pensionari)

Sfântul Sinod... Sesiunea ordinară din anul 1950: În legătură cu pensionarea și stabilirea, la unele mînăstiri, a mitropoliților — Efrem Enăcescu, Tit Simedrea și Nifon Criveanu (B.O.R., LXVIII (1950), nr. 3—6, p. 290, 291, 292).

Lucrările Sfântului Sinod...: În legătură cu mitropolitul Nifon Criveanu (B.O.R., LXVIII (1955), nr. 5, p. 468).

OUĂLE ROȘII DE PAȘTI

Prof. V. Popovici, *Ouăle de Paști*: Considerații introductive despre oul roșu în ceremoniile cultelor religioase. Originea ouălor roșii în folclorul nostru. Vopsitul ouălor de Paști. Ouă încondeiate. Ornamentația ouălor de Paști (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 3—4, p. 395—398).

P

PACEA ȘI RĂZBOIUL

I. — TEMEIURI BIBLICE ȘI PATRISTICE PENTRU PACE ȘI ÎMPOTRIVA RĂZBOIULUI

Drd. Gheorghe Bogdaproste, *Valoarea moral-socială a «Cărții Psalmilor»*: Pacea, condiție pentru realizarea binelui între oameni (S. T., XXII (1970), nr. 1—2, p. 112—114, 116).

N. Riccio, «*Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu, și pe pămînt pace între oameni bunăvoire*» (Luca II, 14): Se răspunde la întrebările — «Pacea despre care se vorbește este o pace abstractă sau una concretă și este ea fapt ori numai o dorință pentru viitor? Care poate fi legătura cu contextul a propoziției «între oameni bunăvoire» (Recenzie, de Paraschiv V. Ion) (Ort., XXII (1970), nr. 2, p. 259—263).

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Preocupări patristice în literatura teologică românească*: Profiluri patristice de actualitate ecumenică — tema «păcii» etc. (S.T., XXIII (1971), nr. 5—6, p. 333).

Arhiepiscopul Filaret de Dmitrovsk, *Temeiurile teologice ale activității Bisericii în slujba păcii*: (Notă bibliografică, de I. V. P.) (S.T., XXV (1973), nr. 3—4, p. 292—294).

II. — PACEA OGLINDITĂ ÎN FOLCLORUL RELIGIOS CREȘTIN

Pr. Drd. Dan Miron, *Idei morale și sociale în colindele românilor*... Ideea de pace... (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 7—8, p. 742—744).

III. — ATITUDINEA ȘI ACȚIUNILE BISERICII ORTODOXE PENTRU PACE ȘI ÎMPOTRIVA RĂZBOIULUI

Pr. Prof. Petru Rezuș, *Problema cooperării Bisericilor creștine și a credincioșilor tuturor religiilor pentru sprijinirea și înlăptuirea marilor probleme ale vieții contemporane*: Problema necesității păcii și a acțiunilor comune pentru realizarea și păstrarea ei, în general. Principiile și roadele cooperării Bisericilor Ortodoxe pentru sprijinirea eforturilor de înlăptuire a păcii. Cum se prezintă problema cooperării Bisericilor Ortodoxe cu celelalte Biserici creștine și a acestora cu celelalte religii în aceeași direcție, de înlăptuire a păcii, și la ce rezultate s-a ajuns (Ort., XXV (1973), nr. 1, p. 102—114).

IV. — ATITUDINEA ȘI ACȚIUNILE BISERICII ORTODOXE ROMÂNE PENTRU PACE ȘI ÎMPOTRIVA RĂZBOIULUI

1. Privire de ansamblu

Drd. Haddis Yeshanew, *Obiective morale și umanitare în predica actuală a Bisericii Ortodoxe Române*: Pacea, combaterea războiului și dezarmarea, ca obiecte ale predicii de azi (S.T., XXIII (1971), nr. 5—6, p. 378—381).

Prof. Constantin Pavel, *Probleme de morală creștină în preocupările teologilor ortodocși români*: Apărarea păcii, condiție a progresului uman (S.T., XXIII (1971), nr. 7—8, p. 461—464).

2. În cadrul Conferinței Creștine pentru Pace

Sesiunea ordinară a Sfântului Sinod pe anul 1958: În legătură cu participarea delegatului Bisericii Ortodoxe Române la lucrările Conferinței Creștine pentru Pace, de la Debrețin-R. P. Ungară (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 12, p. 1168).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1962: În legătură cu participarea și contribuția delegaților Bisericii Ortodoxe Române la lucrările Comitetului Consultativ și cel Executiv al Conferinței Creștine pentru Pace (Karlovy-Vary, 15—18 mai 1962 și Moscova, 12—22 septembrie 1962) (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 1—2, p. 173—174, 175).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1963: În legătură cu participarea și contribuția delegaților Bisericii Ortodoxe Române la diferite lucrări ale Conferinței Creștine pentru Pace (Iași, 24—28 ian.; — Tabarz-R. D. Germană, 14—17 febr.; — Drezda-R.D.G., 28 mart.—3 apr.; — Moscova, 22—25 apr.; — Praga, 4—9 iunie; — Agape-Italia, 9—11 sept.; — București, 11—17 nov. 1963) (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 5—6, p. 576—757, 582; — nr. 11—12, p. 1244—1245).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea anului 1964: Participarea și contribuția delegaților Bisericii Ortodoxe Române la cea de-a doua Adunare Mondială Creștină pentru Pace (Praga, 28 iunie—3 iulie 1964), precum și la lucrările Comitetului Executiv și a Comisiilor de studii ale Conferinței Creștine pentru Pace din anul 1964 (B.O.R., LXXXII (1964), nr. 11—12, p. 1177—1178).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea anului 1965: Participarea și contribuția Bisericii Ortodoxe Române, prin delegații săi, la lucrările Conferinței Creștine pentru Pace (Praga, 17—19 febr.; — Sofia, 2—5 mart.; — Leningrad, 8—10 apr.; — Budapesta, 18 mai—18 oct.; — Salzenbad-Austria, 25—26 mai; — Halle Saale-R. D. Germană, 8—10 sept.; — Budapesta, 6—8 oct. 1965) (B.O.R., LXXXIII (1965), nr. 3—4, p. 368—370; — nr. 11—12, p. 1175—1176).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1966: Participarea și contribuția delegației Bisericii Ortodoxe Române la sesiunea Comitetului Executiv al Conferinței Creștine pentru Pace (Praga, 21—25 mart. 1966) și la sesiunea Secretariatului Internațional (Praga, 25—28 ian. și 21—25 mart. 1966; — Moscova, 19—23 apr. 1966; — București, 23—25 V 1966; — Neubrandenburg-R. D. Germană, 12—15 IX 1966; — Sofia, 10—23 X 1966) (B.O.R. LXXXIV (1966), nr. 5—6, p. 611—612; — nr. 11—12, p. 1049—1051).

Sfântul Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1967: Participarea și contribuția Bisericii Ortodoxe Române, prin delegații săi, la diferite lucrări ale Conferinței Creștine pentru Pace (Praga, 6—9 dec. 1966; — Varșovia, 9—11 mai 1967; — Taize-Franța, 16—19 mai 1967; — Zagorsk-U.R.S.S., 28 iun.—4 iul. 1967; — Eisenach-R. D. Germană, 20—22 nov. 1967; — București, 18—23 sept. 1967) (B.O.R., LXXXV (1967), nr. 5—6, p. 646—647; — nr. 11—12, p. 1301—1302).

Sfântul Sinod.. Sesiunea ordinară a anului 1968: Participarea și activitatea desfășurată de delegații Bisericii Ortodoxe Române la sesiunile de lucru ale Secretariatului Internațional și ale Comitetului Executiv din cadrul Conferinței Creștine pentru Pace (Praga, 21—25 ianuarie 1968) (B. O. R., LXXXVI (1968), nr. 3—5, p. 514).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1968: Participarea și contribuția delegațiilor Bisericii Ortodoxe Române la desfășurarea lucrărilor celei de a treia Adunări Generale a Conferinței Creștine pentru Pace (Praga, 31 martie—5 aprilie 1968); la alegerea unor reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Române în organele de conducere ale Conferinței Creștine pentru Pace; și la lucrările sesiunii Secretariatului Internațional și a Comisiei de structură din cadrul Conferinței Creștine pentru Pace (Praga, 12—16 mai 1968) (B. O. R., LXXXVI (1968), nr. 7—8, p. 984—985).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1969: Participarea Bisericii Ortodoxe Române, prin delegații, la lucrările Conferinței Creștine pentru Pace (București, 15—23 mai, 16—20 oct. 1969; — la Ferch-R. D. Germană, 26—27 oct. 1969; la Eisenach-R. D. Germană) (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 11—12, p. 1302—1303).

(Autorul nesemnat), *Lucrările Comitetului de lucru și ale Secretariatului Internațional ale Conferinței Creștine pentru Pace (26—28 februarie 1970)*: La aceste lucrări a participat și o delegație a Bisericii Ortodoxe Române (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 51—52).

Pr. Sabin Verzan, *Vizita unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române în Republica Democrată Germană (18—28 mai 1970)*: La invitația Comitetului regional al Conferinței Creștine pentru Pace, din R. D. Germană (B. O. R., LXXXVIII (1970), nr. 5—6, p. 455—464).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1970: Participarea și contribuția Bisericii Ortodoxe Române, prin delegații, la întâlnirea vicepreședinților și a membrilor Secretariatului Internațional (Moscova, 1—3 februarie 1970); — la lucrările sesiunii Comitetului de lucru și a Secretariatului Internațional (Praga, 26 februarie — 1 martie; 30 iunie — 1 iulie 1970). Vizita unei delegații ortodoxe române în R. D. Germană, la invitația Comitetului Regional al Conferinței Creștine pentru Pace (18—28 mai 1970). Participarea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române la sesiunea Comitetului de lucru și a Secretariatului Internațional ale Conferinței Creștine pentru Pace (Budapesta, 28 septembrie — 2 octombrie 1970) (B. O. R., LXXXVIII (1970), nr. 11—12, p. 1313—1314, 1324).

Pr. Ilie Georgescu, *Întâlnirea reprezentanților Conferinței Creștine pentru Pace cu militanți romano-catolici* (Praga, 1—2 februarie 1971); Participarea Bisericii Ortodoxe Române, printr-un delegat (B. O. R., LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 64—65).

Pr. Prof. Al. I. Ciurea, *Lucrările Comisiei Internaționale a Conferinței Creștine pentru Pace* (Moscova-Zagorsk, 3—6 februarie 1971) (Rev. cit., p. 65—68).

Pr. Ilie Georgescu, *Lucrările Conferinței Creștine pentru Pace de la Moscova și Leningrad* (10—17 februarie 1971) (*Rev. cit.*, p. 68—69).

Ioan Săbăduș, *Sesiunea de lucru a Comisiei de tineret a Conferinței Creștine pentru Pace* (Sofia, 7—11 mai 1971): A luat parte și un delegat al Bisericii noastre (*B. O. R.*, LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 520—523).

Pr. Prof. Vitalie Borovoi, *Problemele păcii și ale colaborării din punct de vedere teologic*: Referat susținut la Consultația Conferinței Creștine pentru Pace cu reprezentanții Bisericii Romano-Catolice (Praga, 1—2 februarie 1971) (Notă bibliografică, de P. V. I.) (*S. T.*, XXIII (1971), nr. 9—10, p. 743—745).

Pr. Ilie Georgescu, *A IV-a Adunare Generală a Conferinței Creștine pentru Pace* (Praga, 30 septembrie — 3 octombrie 1971): Participarea și contribuția delegației Bisericii Ortodoxe Române (*B.O.R.*, LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 992—994).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1971: Participarea activă, prin delegații, a Bisericii Ortodoxe Române la lucrările Secretariatului Internațional și ale Comisiei pregătitoare ale Adunării Generale și ale Comisiei de structură (Moscova-Leningrad, 10—17 februarie 1971); la cea de-a IV-a Adunare Generală Creștină pentru Pace (Praga, 30 septembrie—3 octombrie 1971) (*B.O.R.*, LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1304—1305).

(Autorul nesemnat), *Vizita făcută Bisericii Ortodoxe Române de Pastorul Károly Toth, secretar general al Conferinței Creștine pentru Pace* (14—18 aprilie 1972) (*B. O. R.*, XC (1972), nr. 3—4, p. 271—272).

Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, *Lucrările Comisiei teologice a Conferinței Creștine pentru Pace* (Moscova, 12—15 sept. 1972) (*B.O.R.*, XC (1972), nr. 9—10, p. 979—982).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1972: Participarea unor teologi ortodocși români la lucrările Conferinței Creștine pentru Pace (Piestani-Bra-tislava, 16—23 iunie 1972; Moscova-Zagorsk, 12—15 septembrie 1972) (*B. O. R.*, XC (1972), nr. 11—12, p. 1327).

Pr. Prof. D. Stăniloae, *Relațiile ecumenice ale Bisericii Ortodoxe Române în ultimul sfert de veac*: Participarea și contribuția sa în cadrul Conferinței Creștine pentru Pace (*Ort.*, XXV (1973), nr. 2, p. 166—167).

Pr. Ioan Săbăduș, *Sesiunea Comitetului de lucru al Conferinței Creștine pentru Pace*: Participarea și contribuția delegatului ortodox român (Moscova, 20—23 martie 1973) (*B. O. R.*, XCI (1973), nr. 3—5, p. 300—302).

3. În cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor

Vezi: *Ecumenism* (Ecumenism intercreștin și interreligios)

4. În cadrul Conferinței Bisericilor Europene

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1962: În legătură cu participarea și contribuția delegatului ortodox român la lucrările C.B.E. de la Nyborg-Danemarca (1—5 octombrie 1962) (*B.O.R.*, LXXXI (1963), nr. 1—2, p. 175).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea anului 1964: Participarea și contribuția Bisericii Ortodoxe Române la lucrările Conferinței Bisericilor Europene (Nyborg IV; 5—9 octombrie 1964), și la lucrările reuniunii neoficiale convocate la Geneva (11 decembrie 1964), de C.B.E. (*B.O.R.*, LXXXII (1964), nr. 11—12, p. 1178—1179).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea anului 1965: Participarea și contribuția delegațiilor Bisericii Ortodoxe Române la lucrările Conferinței Bisericilor Europene, pe anul 1965 (*B. O. R.*, LXXXIII (1965), nr. 3—4, p. 367—368; nr. 11—12, p. 1176—1177).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1966: Participarea și contribuția reprezentanților Bisericii Ortodoxe Române la sesiunile de lucru ale Conferinței Bisericilor Europene (Falsterbö-Suedia, 8—11 martie 1966; — Geneva, 28 ian.—1 febr.; 12—14 sept. 1966; — Bethel bei Bielefeld-R.F.G., 22—24 sept. 1966) (*B.O.R.*, LXXXIV (1966), nr. 5—6, p. 612; — nr. 11—12, p. 1049).

Sfântul Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1967: Participarea și contribuția reprezentanților Bisericii noastre la sesiunile de lucru ale Conferinței Bisericilor Euro-

pene din anul 1967 (Zwikov-Cehoslovacia, 7—15 decembrie; — București, 5—10 martie; — Basel-Elveția, 27—30 noiembrie; — Pörschach-Austria, 29 septembrie — 5 octombrie) (B. O. R., LXXXV (1967), nr. 5—6, p. 647; — nr. 11—12, p. 1312).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1968: Participarea și contribuția delegaților Bisericii noastre la Consultația pentru securitatea europeană (Berlin, 17—18 iunie 1968) și la sesiunea anuală de lucru a Prezidiului și Comitetului Consultativ al Conferinței Bisericilor Europene (Gwatt-Elveția, 4—8 martie 1968) (B. O. R., LXXXVI (1968), nr. 7—8, p. 985—986, 989—990).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1969: În legătură cu participarea și contribuția delegațiilor Bisericii Ortodoxe Române la lucrările Conferinței Bisericilor Europene (28 apr.—2 mai 1969, la El Escorial-Madrid; — 22—25 oct. 1969, la Windsor-Anglia; — 26—27 mai 1969, la Coventry-Anglia; 25—29 nov. 1969, la Gwatt bei Thun-Elveția) (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 3—4, p. 464; — nr. 11—12, p. 1301—1302).

Pr. Prof. Ioan G. C o m a n, *Participarea delegației Bisericii Ortodoxe Române la lucrările Comisiei pregătitoare a Documentului «Nyborg VI» ținute la Siofok-Ungaria* (B. O. R., LXXXVIII (1970), nr. 3—4, p. 315—320).

(Același autor), *Participarea delegației Bisericii Ortodoxe Române la sesiunea de lucru a Prezidiului și a Comitetului Consultativ al Conferinței Bisericilor Europene* (B. O. R., LXXXVIII (1970), nr. 5—6, p. 472—477).

Remus R u s, *Sesiunea Prezidiului Conferinței Bisericilor Europene*: La Poiana Brașov, 28 sept. și 1 oct. 1970 (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 9—10 p. 975—983).

Diac. Prof. N. N i c o l a e s c u, *Sesiunea anuală pe 1970 a grupului de lucru nr. 2 al Conferinței Bisericilor Europene*: La Torre Pellice-Italia, 16—19 noiembrie 1970 (B. O. R., LXXXVIII (1970), nr. 11—12, p. 1157—1158).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1970: Participarea și contribuția adusă de delegațiile Bisericii noastre la lucrările Comisiei speciale a Conferinței Bisericilor Europene pentru pregătirea Documentului «Nyborg VI» (13—17 apr. 1970, Siofok-Ungaria); la lucrările sesiunii comune de lucru a Prezidiului și Comitetului Consultativ al Conferinței Bisericilor Europene (Oegstgeest-Olanda, 24—29 mai 1970); la sesiunea de toamnă a Prezidiului Conferinței Bisericilor Europene (28 sept.—2 oct. 1970) și la sesiunea generală a Grupului 2 de lucru al Conferinței Bisericilor Europene (16—19 nov. 1970, Torre Pellice, lângă Torino) (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 11—12, p. 1313, 1323—1324).

I. S ă b ă d u ș, *Ședința de la Geneva a Prezidiului Conferinței Bisericilor Europene* (Geneva, 25—26 ianuarie 1971): A luat parte și un delegat al Bisericii Ortodoxe Române (B. O. R., LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 62—64).

G. P., *«Nyborg-Danemarca, 26 aprilie—3 mai 1971»*: Date succinte și ilustrații din activitatea conferinței (Ort., XXIII (1971), nr. 1, p. 155—156).

Ioan S ă b ă d u ș, *A VI-a Adunare Generală a Conferinței Bisericilor Europene* (Nyborg-Danemarca, 26 aprilie—3 mai 1971): A luat parte și o delegație a Bisericii noastre (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 498—504).

† A n t o n i e Ploieșteanul, vicar patriarhal, *«Nyborg VI»-Danemarca, aprilie—mai 1971. Aprecieri și concluzii* (Ort., XXIII (1971), nr. 3, p. 499—502).

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1971: Participarea și aportul adus de reprezentanții Bisericii noastre la sesiunea Prezidiului Conferinței Bisericilor Europene (Geneva, 25—26 ianuarie 1971); la a VI-a Adunare Generală a Conferinței Bisericilor Europene (Nyborg VI) (Nyborg-Danemarca, 26 aprilie—3 mai 1971); la sesiunea Prezidiului și Comitetului Consultativ ale Conferinței Bisericilor Europene (Marsilia-Franța, 21—26 noiembrie 1971) (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1305—1306).

Episcop A n t o n i e Ploieșteanul, vicar patriarhal, *Sesiunea Prezidiului Conferinței Bisericilor Europene (Moscova-Zagorsk, 18—21 aprilie 1972)*: Participarea și aportul delegației noastre (B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 302—303).

Pr. Prof. Ioan G. C o m a n, Sesiunea grupei de lucru «Problema menținerii Păcii în Europa», din cadrul Conferinței Bisericilor Europene, ținută la Oirzanow, lângă Varșovia (16—19 mai 1972) (B. O. R., XC (1972), nr. 5—6, p. 518—519).

Episcop A n t o n i e Ploieșteanul, vicar patriarhal, Ședința comună a Preziđiului, Comitetului Consultativ și Comitetului financiar al Conferinței Bisericilor Europene (Austria, 23—27 octombrie 1972) (B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1170—1177).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1972: Participarea și contribuția reprezentanților Bisericii noastre la sesiunile de lucru ale Conferinței Bisericilor Europene din anul 1972 (Oirzanov-Varșovia, 16—19 mai; Zagorsk-Moscova, 18—21 apr.; Castelul Puchberg-Austria, 23—27 oct. (B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1325, 1326).

(Autorul nesemnat), *Întîlnirea Prea Fericitului Patriarh Justinian cu preoțimea din Capitală în ziua de Anul Nou*: O privire de ansamblu asupra participării și contribuției Bisericii Ortodoxe Române în cadrul Conferinței Bisericilor Europene (din cuvîntul festiv al Prea Fericirii Sale)(B. O. R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 47).

Pr. Prof. D. Stăniloae, *Relațiile ecumenice ale Bisericii Ortodoxe Române în ultimul sfert de veac*: Participarea și aportul ei la lucrările Conferinței Bisericilor Europene (Ort., XXV (1973), nr. 2, p. 166—167).

Pr. Conf. Ștefan C. A l e x e, Ședința Comisiei pregătitoare și a Comitetului de program pentru Adunarea Generală a Conferinței Bisericilor Europene «Nyborg VII» (Engelberg-Elveția, 2—7 aprilie 1973): Participarea și contribuția delegatului Bisericii noastre la lucrările acestora (B. O. R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 305—308).

5. În cadrul unor colocvii intercreștine

I. I. G e o r g e s c u, *Creștinii și problema Păcii*. — Colocviu organizat de SODEPAX la Baden-Austria (3—9 aprilie 1970) (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 3—4, p. 313—314).

6. În cadrul organizațiilor mondiale laice pentru Pace

Dezbaterile Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sesiunea ordinară din anul 1951: În legătură cu participarea reprezentantului Bisericii Ortodoxe Române la cel de-al II-lea Congres Mondial al Păcii (B. O. R., LXIX (1951), nr. 10—12, p. 454).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară pe anul 1953: În legătură cu participarea reprezentantului Bisericii noastre la Congresul popoarelor pentru apărarea Păcii (Viena, 12—19 decembrie 1952) (B. O. R., LXXI (1953), nr. 7—8, p. 709—710).

Sesiunea ordinară a Sfântului Sinod pe anul 1958: Participarea delegatului Bisericii Ortodoxe Române la Congresul popoarelor pentru dezarmare și cooperare internațională (Stockholm, 16—23 iulie 1958) (B. O. R., LXXVI (1958), nr. 12, p. 1169).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1963: Participarea și contribuția delegațiilor Bisericii Ortodoxe Române la lucrările Comisiei «Pacea și statele noi» (Praga, 12—13 iunie 1963) (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 11—12, p. 1244).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1969: Participarea delegatului Bisericii noastre la lucrările Adunării Mondiale pentru Pace (Berlin — R. D. Germană, 21—24 iunie 1969) (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 11—12, p. 1303).

Episcop A n t i m Nica Tirgovișteanul, vicar patriarhal, *Adunarea reprezentanților opiniei publice pentru securitate și cooperare europeană* (Bruxelles, 2—5 iunie 1972): A luat parte și un reprezentant al B.O.R. (B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 505—511).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1972: Reprezentarea Bisericii Ortodoxe Române, de un delegat, la Adunarea reprezentanților opiniei publice pentru securitate și cooperare europeană (Bruxelles, 2—5 iunie 1972) (B. O. R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1326—1327).

7. În cadrul organizațiilor sau forurilor naționale (române) pentru Pace.

(Autorul nesemnat), *Însemnări din viața Patriei*: În slujba Păcii și a colaborării între popoare (B. O. R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1028—1029).

(Autorul nesemnăat), *Sesiunea anuală a Comitetului Național pentru apărarea păcii* (B. O. R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 353—354).

Vezi și : *Apostolat social*

V. — FIGURI REMARCABILE DE LUPTĂTORI PENTRU PACE DIN RÎNDUL BISERICILOR CREȘTINE

V. A., *Pastorul Martin Luther King, laureat al premiului Nobel pentru pace* (B. O. R., LXXXII (1964), nr. 9—10, p. 866—868).

Cezar Vasiliu, *Pastorul Martin Niemöller la 80 ani : Evocarea, de către Bisericele Evanghelice, a unor momente din viața și activitatea distinsului pacifist* (Ort., XXIV (1972), nr. 2, p. 316—317).

PASTORAȚIA ÎN BISERICĂ

1. În Biserica Ortodoxă Română contemporană

Diac. Drd. Iulian A. Șchiopu, *Norme pastorale pentru preoțimea ortodoxă română de azi în activitatea și opera scrisă a Prea Fericitului Patriarh Justinian* (B. O. R., LXXXVII (1969), nr. 11—12, p. 1168—1172).

Pr. Prof. Alexandru Moisiu, *Probleme de teologie pastorală în literatura teologică românească din ultimile decenii : Personalitatea și demnitatea preotului. În fața chemării preoțești : preotul ca liturghisitor ; preotul ca păstor și preotul ca propovăduitor al cuvântului lui Dumnezeu. În slujba păcii. Slujitor la altarul unității bisericești și naționale. În slujirea apostolatului social : calitățile preotului și legăturile lui cu credincioșii ; în slujba Patriei ; făclieri ai culturii. Concluzii* (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 86—95).

Pr. Prof. Dumitru Călugăr, *Învățămîntul religios în Biserica Ortodoxă Română : Promovarea învățaturii creștine în rîndul credincioșilor ortodocși români* (B. O. R., LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 135—145).

Pr. Prof. Ene Braniște, *Legăturile preotului cu credincioșii : Legăturile de ordin religios dintre preot și credincioși. Legăturile de ordin social dintre preot și credincioși. Importanța legăturilor dintre preot și credincioși. Tactul în pastorație și importanța lui* (B. O. B., XC (1972), nr. 3—4, p. 349—357).

† Antonie Plămădeală, Episcop-vicar patriarhal, *Biserica slujitoare în Sfînta Scriptură, în Sfînta Tradiție și în teologia contemporană : «Apostolatul social ca formă de pastorație în Biserica Ortodoxă* (S.T., XXIV (1972), nr. 5—8, p. 598—601).

Diac. Drd. Marin N. Pană, *Principii și coordonate ale propovăduirii cuvîntului în Biserica Ortodoxă Română : Predica, mijloc și metodă de pastorație* (S. T., XXV (1973), nr.3—4, p. 258—260).

Vezi și : *Apostolat social : — Ierarhia bisericească*

2. În Biserica Romano-Catolică

Drd. D. Ichim, *Problema celibatului preoțesc în Biserica Romano-Catolică : Importanța preotului căsătorit în lucrarea pastorală* (S.T., XXII (1970), nr. 9—10, p. 710—712).

Vezi și : *Biserica Romano-Catolică*

PATRIOTISM

(Iubirea de neam, de patrie)

Pr. Drd. Dan Miron, *Idei morale și sociale în colindele românești : ...Jertfirea pentru patrie...* (B. O. R., LXXXVIII (1970), nr. 7—8, p. 747—748).

Pr. Prof. D. Stăniloae, *Comemorarea a 150 de ani de la moartea lui Petru Maior : Iubirea de neam a lui Petru Maior, tradiție a Bisericii Ortodoxe Române* (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 183—186).

Prof. Constantin Pavel, *Probleme de morală creștină în preocupările teologilor ortodocși români :... Iubirea de patrie...* (S. T., XXIII (1971), nr. 7—8, p. 452—453).

N. I s a r, *Testamentul lui Scarlat (Sofronie) Vârnav*: Patriot român (B. O. R., LXXXVII (1969), nr. 9—10, p. 1062—1065).

Vezi și: *Popoare ale lumii vechi și noi* (Poporul român)

PĂCATUL

(În concepția moralei creștine)

Pr. Drd. Dan M i r o n, *Idei morale și sociale în colindele românilor*: Condamnarea patimilor și păcatelor — avariția, minciuna, înșelătoria, beția și desfrul (B. O. R., LXXXVIII (1970), nr. 7—8, p. 739—742).

POCĂINȚA

(În concepția moralei creștine)

Alexandr R e a b ț e v, «*Canonul cel Mare*» — Școala pocăinței (studiu): Opera Sf. Andrei Criteanul care urmărește ca drept țel să trezească în suflet sentimentul pocăinței (Notă bibliografică, de P. V. I.) (S. T., XXII (1970), nr. 1—2, p. 155—156).

Pr. Asist. Dumitru P o p e s c u, *Pocăința ca refacere a legăturii credincioșilor cu Dumnezeu și cu semenii* (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1022—1028).

Pr. Alexandru-Armand MUNTEANU

RE

R.

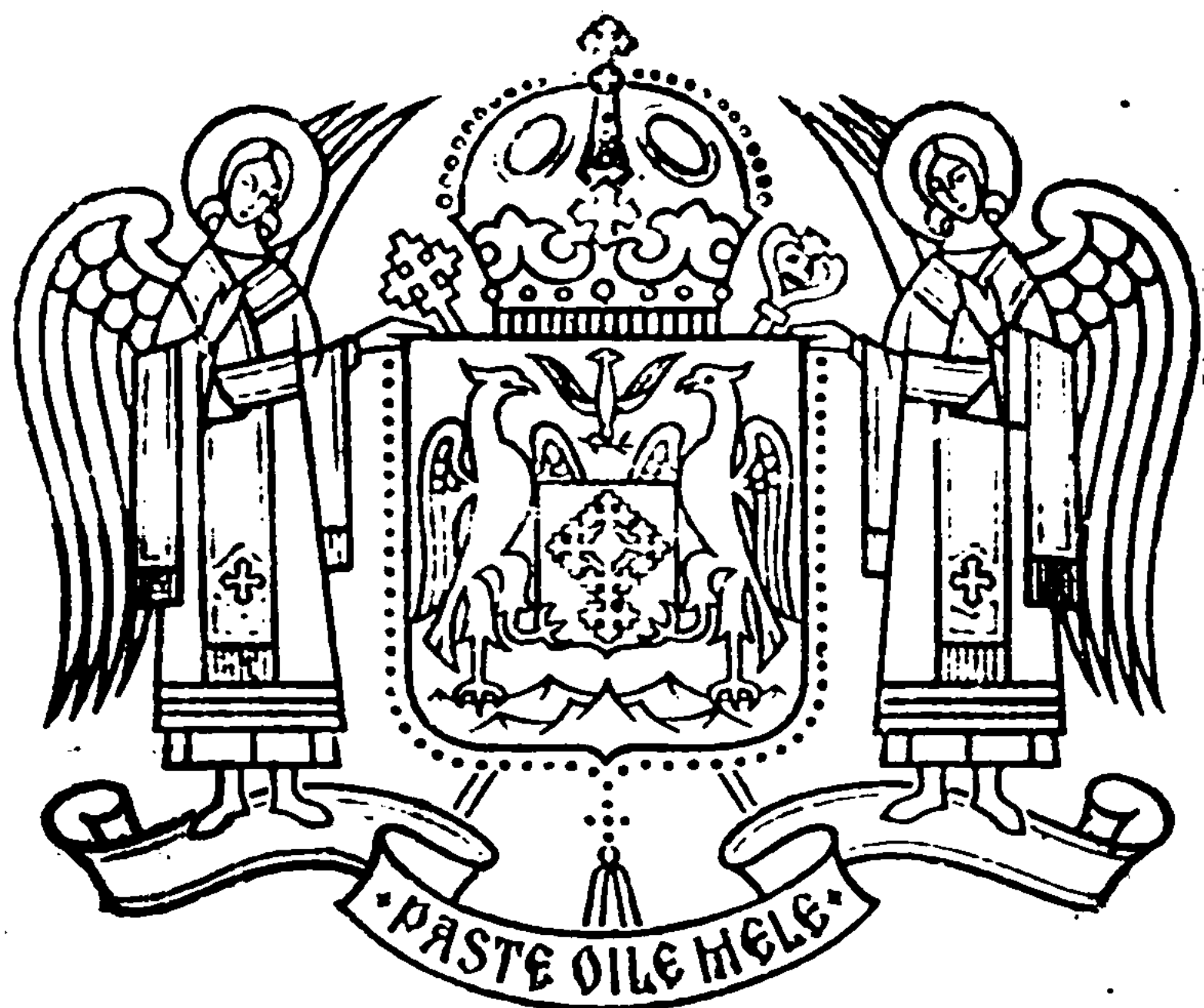
rea

R.

Sf.

că-

cu

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

BULETINUL OFICIAL AL PATRIARHIEI ROMÂNE
ANUL XCIV - Nr. 3 - 4, MĂRTIE - APRILIE 1976
BUCUREȘTI

COMITETUL DE REDACȚIE :

Președinte : *Prea Fericitul Părinte JUSTINIAN, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.*

Membri : *P. S. ROMAN IALOMIȚEANUL, episcopul-vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor ; P. S. ADRIAN BOTOȘĂNEANUL, episcopul-vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Iașilor ; P. S. NESTOR SEVERINEANUL, episcopul-vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Craiovei ; P. S. TIMOTEI LUGOJANUL, episcopul-vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Timișoarei și Caransebeșului.*

Redactor responsabil : *P. C. Pr. IOAN GAGIU, directorul Administrației Patriarhale.*

COLABORATORI

Inalt Prea Sfinții Mitropoliți, Prea Sfinții Episcopi ; Profesorii Institutelor teologice, ai Seminariilor teologice și ai Școlilor de cântăreți bisericești ; Prea Cucernicii Consilieri administrativi patriarhali și eparhiali, protopopi, preoți, candidații la titlul de doctor în teologie ș. a.

C U P R I N S U L

Pag.

TELEGRAME DE FELICITARE

- Schimb de telegrame între Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și Sanctitatea Sa Nicolae VI, cu prilejul aniversării întronizării sale ca patriarh al Alexandriei* 249

VIAȚA BISERICESCĂ

- Activitatea Bisericii Ortodoxe Române în întruniri intercreștine :*
Întâlniri interconfesionale peste hotare : Întâlnirea reprezentanților Conferinței Creștine pentru pace cu conducători ai Bisericilor din Statele Unite ale Americii ; Sesiunea Comitetului de lucru al Conferinței Creștine pentru Pace ; Consultația referitoare la cărțile Vechiului Testament la «Universitatea de Paul» ; Consultația ecumenică de la Ferch (RDG) ; Sesiunea Comisiei pentru tineret a Conferinței Creștine pentru Pace 250
Contacte ecumeniste locale : Întrunirea la București a grupului european CICARWS-KEK din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor 256
Cronică 257
Din activitatea Comunităților ortodoxe române de peste hotare 258
Din viața Bisericilor Ortodoxe surori 262

PASTORALE, SCRISORI IRENICE

- Telegrame, mesaje și scrisori de felicitare primite de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian cu prilejul Sfintei sărbători a Învierii Domnului 265*

INSEMNAȚII DIN VIAȚA PATRIEI

- Evenimente și fapte deosebite (ianuarie-aprilie) 280*
Din viața și civilizația pământului românesc 293

INDRUMĂRI PASTORALE

- Metodica Pastoralei în cadrul Teologiei ortodoxe, de Pr. Prof. Sebastian Chilea 298*
Învățarea lui Hristos, garanția învierii noastre (Rom. VI, 8). — Spicuri din Pastoralele de Paști-1976 309

ANIVERSĂRI—COMEMORARI

- Arta și cultura coordonate ale eternității unui popor — Centenarul nașterii lui Constantin Brâncuși (1876—1976)*, de Diac. P. I. David 322

DIN TRECUTUL BISERICII NOASTRE

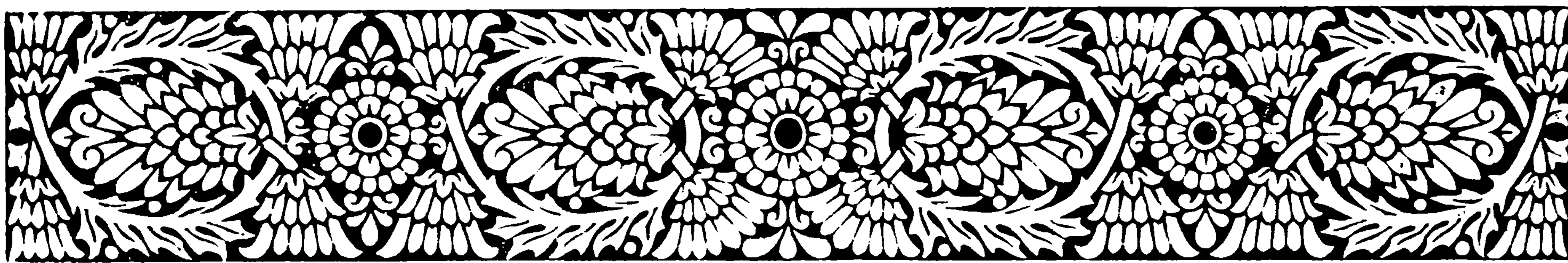
- Noi mărturii inedite despre călătoriile Patriarhului Macarie al Antiohiei în Țările Române*, de Prof. Fr. Pall 343
- Încă o carte tipărită de mitropolitul Antim Ivireanul*, de Pr. Prof. Niculae Șerbănescu 349
- Dragostea de glie și Lege strămoșească a românilor din Dobrogea în timpul stăpînirii otomane (1417—1877)*, de T. Mateescu 356
- Un manuscris psaltic grec-român existent în Biblioteca Institutului teologic de grad universitar din Sibiu*, de Diac. Asist. I. Popescu 362

DOCUMENTARE

- Eclezioologie și ecumenism în gîndirea P. F. P. Justinian (Partea a II-a: Ecumenism)*, de Pr. Prof. N. Buzescu 365
- Autocelalia Bisericii Ortodoxe Române. La a 90-a aniversare*, de Pr. Lector Dumitru Gh. Radu 390
- Contribuții documentare la bibliografia lui Gala Galaction*, de N. Scurtu 408
- Bibliografia operei lui Picu Pătruș din Săliștea Sibiului*, de Oct. Ghibu 414

RECENZII

- Două piese ale tezaurului literaturii universale pe pămîntul românesc: Codex aureus și Codex burgundus*, de Pr. Asist. Gabriel Popescu și Diac. P. I. David 429
- Răzvan Theodorescu, Bizanț, Balcani, Occident la începuturile culturii medievale românești (sec. X—XIV)*, București, 1974, de Pavel Chihăia 436
- Documente privind istoria Dobrogei (1830—1877)*, volum întocmit de T. Mateescu, București, 1975, de Pr. C. Voicescu 439
- Legăturile în piele ale cărților chirilice sîrbești*, Belgrad, 1974, de Pr. Paul Mihail 443
- V. Netea, Lupta românilor din Transilvania pentru libertatea națională (1848—1881)*, București, 1974, de Pr. Prof. M. Păcurariu 445
- Revista revistelor mitropolitane*, de T. Popa 449
- Ghid bibliografic (completare)*, de Pr. Alex. Armand-Munteanu CC—CCXLIII

322

TELEGRAME DE FELICITARE

343

349

SCHIMB DE TELEGRAME ÎNTRE PREA FERICITUL PĂRINTE
PATRIARH JUSTINIAN ȘI SANCTITATEA SA NICOLAE VI CU PRILEJUL
ANIVERSĂRII ÎNTRONIZĂRII SALE CA PATRIARH AL ALEXANDRIEI

356

Sanctității Sale

362

Papa NICOLAE VI,

Patriarh al Alexandriei și a toată Africa.

Cu prilejul celei de a 8-a aniversări a întronizării Voastre ca Papă și Patriarh Apostolic al Alexandriei și a toată Africa, Vă felicităm cu dragoste frățească și Vă urăm din toată inima îndelungată, fericită și rodnică arhipăstorire.

365

† **Justinian**

390

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

408

414

La această telegramă, Sanctitatea Sa NICOLAE VI a răspuns :

Prea Fericirii Sale

Prea Fericitului JUSTINIAN,

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

Multe mulțumiri frățești pentru urările Voastre.

Dumnezeu să vă binecuvânteze pe Prea Fericirea Voastră, spre slava Bisericii Ortodoxe Române.

429

436

† **Nicolae**

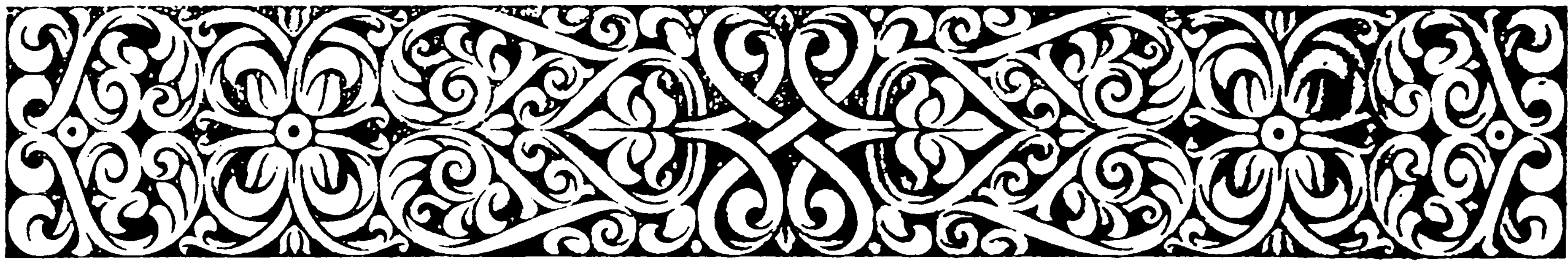
439

Patriarhul Alexandriei

443

445

449

• VIATA • BISERICESCA •

ACTIVITATEA, BISERICII ORTODOXE ROMANE IN INTRUNIRI INTERCRESTINE

INTILNIRI INTERCONFESIONALE PESTE HOTARE

INTILNIREA REPREZENTANȚILOR CONFERINȚEI CREȘTINE PENTRU PACE CU
CONDUCĂTORI AI BISERICILOR DIN STATELE UNITE ALE AMERICII
(Marriottsville, S.U.A., 31 martie—3 aprilie 1976)

Din inițiativa Conferinței Creștine pentru Pace și a Asociației ecumenice pentru pace internațională, dreptate și pentru legături cu C.C.P. (Christians Associated for Relationship with Eastern Europe-CAREE) s-a organizat între 31 martie—3 aprilie 1976, la Marriottsville — S.U.A., reuniunea «Karlovy-Vary III (Karlovy-Vary I — 1962), Karlovy-Vary II (1974), cu tema *Biserica slujitoare; cum își înțeleg Bisericile reprezentate la întrunire menirea în raport cu guvernele țărilor lor și cu Societatea*, la care din partea Bisericii Ortodoxe Române a luat parte I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului.

Din țările Europei răsăritene au mai luat parte la reuniune: I. P. S. Mitropolit Filaret al Vidinului și Prof. Antone Hubancev de la Academia teologică din Sofia (Biserica Ortodoxă Bulgară), Episcopul luteran Dr. Jan Michalko și Prof. Iosef Smolik de la Facultatea de teologie Comenius din Praga (R. S. Cehoslovacia), Pastorul Rolf-Dieter Günther, superintendent al Bisericii luterane din Brandenburg și pastorul Martin Kramer (R.D.G.), Prof. Dr. Witold Benedytowicz, conducătorul Bisericii metodiste poloneze și președintele Consiliului ecumenic național al Bisericilor din Polonia și pastorul baptist Zdzislaw Pawliok, secretarul general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor din Polonia, Episcopul Tibor Bartha-Debrecin, Episcopul romano-catolic Dr. Cserhati József din Pécs, Dr. Károly Toth, secretarul general al Conferinței Creștine pentru Pace, Dr. Karoly Pröhle, secretarul general al C.E.B. din Ungaria, I.P.S. Mitropolit Nicodim al Leningradului, și pastorul Bychkov, secretarul general al Cultului baptist (U.R.S.S.).

Din partea S.U.A. au participat 27 personalități bisericesti (mitropoliți, episcopi protestanți și romano-catolici, conducători ai unor direcțiuni și Biserici protestante, conducători ai Consiliului Național al Bisericilor din S.U.A. și ai C.A.R.E.E., profesori de teologie, membri din conducerea unor denominațiuni și organizații ecumeniste din S.U.A.).

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului a făcut parte din Comitetul restrins însărcinat cu dirijarea întregului program.

Președinția ședințelor a fost asigurată alternativ de I.P.S. Mitropolit Nicodim de Leningrad și Dr. Robert V. Moss, președintele Bisericii unite a lui Hristos din S.U.A.

În cadrul consfătuirii au fost prezentate două referate cu tema «Biserica slujitoare» (William P. Thompson, președintele Consiliului Național al Bisericilor din S.U.A. și Pastorul Rolf-Dieter Günther). Ele au constituit punctul de plecare al unor întrebări și răspunsuri, al unor formulări de opinii și discuții caracterizate prin sinceritate, bună-înțelegere și informare reciprocă. A fost abordat și aspectul teologic al ideii de «Biserică slujitoare», dar ceea ce a interesat mai mult pe participanți a fost aspectul social-politic al activității Bisericilor din Europa răsăriteană și S.U.A.

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului a luat în mai multe rânduri cuvântul, contribuind la crearea unei atmosfere de bună-înțelegere în discuții, a apreciat efortul Bisericilor și creștinilor din S.U.A. în lichidarea războiului dus împotriva Vietnamului și a subliniat rolul ce-l pot juca Bisericile, slujitorii și credincioșii ce-și desfășoară activitatea în țara noastră.

Dat fiind caracterul util al întâlnirilor Karlovy-Vary I, II și III, s-a hotărât să se continue întâlnirile de acest gen, viitoarea urmînd a se organiza în anul 1978 într-o țară europeană. În final s-a adoptat textul unui comunicat.

Lucrările reuniunii din Marriottsville au contribuit la apropierea dintre Biserici și la o cunoaștere reciprocă a realităților socio-politice din țările cărora au aparținut participanții.

SESIUNEA COMITETULUI DE LUCRU A CONFERINȚEI CREȘTINE PENTRU PACE (New Windsor — S.U.A., 5—8 aprilie 1976)

La invitația regionalei americane a C.C.P., s-a ținut între 5—8 aprilie 1976, în orașelul New-Windsor de lângă Baltimore, S.U.A., sesiunea de primăvară a Comitetului de lucru a C.C.P., la care, din partea Bisericii Ortodoxe Române, a participat I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului.

Tema principală a sesiunii s-a intitulat: *Sarcini morale ale creștinilor în problema dezarmării*. S-a făcut analiza activității prezente și viitoare a C.C.P.

I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului a fost ales în Comitetul de redactare al documentelor sesiunii. Din referatele prezentate a reieșit primejdia continuării cursei înarmărilor, rolul țărilor mici, ai celor neangajate, al opiniei publice și al Bisericilor ca și contribuția acestora la înlăturarea dezarmării.

Diferiți raportori au prezentat apoi dări de seamă ale unor acțiuni proprii în cadrul C.C.P., pe marginea cărora reținem următoarele :

— Crearea unei noi organizații în cadrul C.C.P., intitulată «Conferința Creștină pentru Pace Africană» (înființată cu prilejul consultației C.C.P. de la Freetown-Sierra Leone, 22—28 februarie 1976);

— Sesiunea subcomisiei pentru ONU ținută la Haga-Olanda (2—6 noiembrie 1975) a examinat și propunerea ca postul de radio Europa liberă să fie desființat și înlocuit cu un post de radio al ONU;

— Rezultatul concursului pe tema păcii organizat de C.C.P. și premiile acordate. S-a hotărât repetarea concursului;

— Cererea de schimbare a statutului C.C.P. în cadrul organizațiilor guvernamentale ONU.

— Noi adeziuni al C.C.P. (un grup de luterani din R. F. Germania și «Biserica universală a vieții» din Viena-Austria);

— Modificarea unor articole ale statutului C.C.P., în vederea definirii mai precise a relațiilor C.C.P. cu unele organizații regionale;

— Completarea *Comitetului de continuare* a lucrărilor C.C.P. În acest sens s-a solicitat Bisericilor membre să comunice Secretariatului la Praga propunerile de modificări sau completări.

Întrucât s-a hotărât crearea unei comisii pentru femei în cadrul C.C.P., urmează să se stabilească care va fi reprezentanta sau reprezentantele Bisericii Ortodoxe Române în această comisie.

— Viitoarele acțiuni ale C.C.P. au fost fixate după cum urmează :a) 1—5 octombrie 1976 — R.D.G. cu tema: Credința creștină și progresul actual; b) Organizarea duminicii africane (23 mai); c) Ziua dezarmării (17 iunie); d) Duminica ONU (24 octombrie); e) Vizite ale unor grupuri din Japonia sau Italia în țări est-europene.

În încheierea sesiunii s-a adoptat un comunicat privind dezarmarea.

În ziua de 7 aprilie a avut loc la Facultatea de teologie catolică din Baltimore un serviciu religios ecumenic urmat de o recepție la care au participat, pe lângă membrii Comitetului de lucru al C.C.P., și reprezentanții Asociației ecumenice pentru pace internațională, dreptate și pentru legături cu C.C.P., personalități bisericesti și culturale din oraș, iar primarul orașului l-a declarat pe I.P.S. Mitropolit Nicodim al Leningradului cetățean de onoare al orașului Baltimore și i-a înmînat însemnele corespunzătoare.

Sesiunea Comitetului de lucru C.C.P. ținută la New Windsor, a constituit un moment important în activitatea mișcării creștine pentru pace, pentru prima dată putîndu-se organiza o asemenea acțiune în Statele Unite ale Americii. Ea a urmat sesiunii asemănătoare ținute acum doi ani în Canada și a unei sesiuni a Secretariatului internațional în Cuba, demonstrînd astfel posibilitățile de cointeresare a creștinilor din S.U.A. la activitatea C.C.P. În acest sens o importantă contribuție își aduce «Asociația creștină pentru relațiile cu Europa răsăriteană și cu C.C.P.» din S.U.A., condusă de Prof. Bruce Rigdon.

În cadrul sesiunii, I.P.S. Mitropolit Nicolae Corneanu a luat cuvîntul făcînd cunoscute punctele de vedere ale Bisericii Ortodoxe Române în dorința acesteia de a contribui la înfăptuirea unei păci trainice în lume, asigurarea securității în Europa și în întreaga lume, la înfrățirea oamenilor, înfăptuirea unei noi ordini politice și economice, apropierea dintre Biserici, țări și popoare.

În continuarea prezenței sale în S.U.A., I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului a vizitat între 8—15 aprilie 1976, Arhiepiscopia Misionară Ortodoxă Română în America.

În perioada petrecută la centrul eparhial și la parohia Lansing-Illinois, păstorită de P.C. Pr. Ioan Bugariu, în întâlnirile cu preoții și credincioșii ortodocși români, I.P.S. Sa a elogiat funcționarea bună a tuturor organismelor eparhiale și parohiale ale Arhiepiscopiei, atașamentul românilor ortodocși din America față de Biserica-mamă precum și dragostea lor față de Patria-mamă.

CONSULTAȚIA REFERITOARE LA CĂRȚILE VECHIULUI TESTAMENT LA «UNIVERSITATEA DE PAUL»

La invitația Facultății de teologie a universității catolice din Chicago, SUA, de a continua convorbirile preliminare cu privire la canonul cărților Vechiului Testament, a avut loc a doua convorbire — (prima a fost anul trecut — 1975) — în ultimile zile ale lunii februarie și primele zile ale lunii martie 1976.

Chestiunea dezbătută a fost: *Care sînt cărțile Vechiului Testament?* Se știe că în privința catalogului cărților Vechiului Așezămînt există deosebire între cele trei mari confesiuni. Protestanții numără treizeci și nouă; ei admit numai pe cele care se află în Biblia ebraică. Catolicii admit patruzeci și șase, fiindcă au în plus așa-numitele cărți deuterocanonice, în număr de șapte. Noi ortodocșii avem cincizeci și trei, fiindcă includem în cuprinsul Bibliei cele patrusprezece cărți, așa-numitele «Bune de citit» și anume: Tobit, Iudit, Baruh, Epistola Proorocului Ieremia, Cîntarea celor trei tineri, Cartea a III-a a lui Esdra, Înțelepciunea lui Solomon, Înțelepciunea lui Isus fiul lui Sirah, Istoria Suzanei, Bel și Balaurul, Cartea I a Macabeilor, Cartea a II-a a Macabeilor, Cartea a III-a a Macabeilor și Rugăciunea regelui Manase.

De ce catolicii au numai șapte cărți deuterocanonice, iar noi ortodocșii patrusprezece, care sînt așa-numitele «bune de citit»? După cît se știe, catolicii adaogă la cartea canonică Daniel trei din «bunele de citit» și anume: Cîntarea celor trei tineri, Istoria Suzanei și Bel și Balaurul, iar la cartea Baruh ei adaogă Epistola Proorocului Ieremia. În deuterocanonicele lor, catolicii nu includ Cartea a treia Esdra, Cartea treia Macabei și Rugăciunea lui Manase. Pe acestea trei noi ortodocșii le avem în plus față de catolici.

Asupra acestor trei cărți s-au purtat discuții.

După terminarea convorbirilor de la universitatea De Paul, am fost primit cu multă bunăvoință și găzduit la Facultatea de teologie din Princeton, New Jersey (Princeton Theological Seminary), al cărui președinte J. McCord a fost în totu noastră și are o deosebită considerație pentru Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustinian și Biserica Ortodoxă Română.

Comunicîndu-mi-se că biblioteca Universității Catolice a Americii, cu sediul în Washington, este una din cele mai bine utilizate în ce privește Orientul Apropiat, am mers și acolo.

Am consultat și biblioteca din New York, la Columbia University și Union Theological Seminary, unde de asemenea se găsește material în problema Orientului Apropiat antic.

În duminicile celor trei săptămâni, delegatul Bisericii Ortodoxe Române, P.C. Pr. Prof. Atanasie Negoită, a oficiat Sfânta liturghie la New York cu Preotul Nicolae Bârsan, la Philadelphia cu Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Victorin Ursache și Pr. Dumitru Bodale, iar la Detroit cu Pr. Ștefan Slevoacă, parohul bisericii «Sfânta Treime». După fiecare Sfântă liturghie s-a rostit predica zilei.

Din convorbirile atât cu profesorii de teologie, cât și cu alte personalități culturale întâlnite, am constatat că atât Patria noastră cât și Biserica Ortodoxă Română se bucură de o deosebită considerație în ochii americanilor. Cei care ne vizitează Biserica aveau cuvinte de mare stimă pentru Prea Fericitul nostru Părinte Patriarh Justinian.

CONSULTAȚIA ECUMENICĂ DE LA FERCH (R.D.G.)

La invitația Oficiului Misionar Ecumenic al Conducerilor Bisericilor Evanghelice din R.D.G., între 17—20 martie 1976, a avut loc la Ferch-Potsdam, R. D. Germană, o consultație ecumenică cu tema *Solidaritatea noastră pe calea păcii*, la care din partea Bisericii Ortodoxe Române a luat parte P.C. Pr. Prof. Grigorie Marcu de la Institutul teologic Sibiu.

Lucrările consultației s-au desfășurat în localul casei de odihnă «Martin Luther».

Pe lângă tema generală au mai fost prezentate referate speciale ce au tratat subiecte ca :

— Participarea practică a comunităților creștine urbane la lupta pentru pace și la mișcările de solidaritate ;

— Pentru securitate și cooperare în Europa — comunitatea creștină după Helsinki 1975 ;

— Dialogul cu edilii orașului și slujirea păcii de către creștini în mediul urban.

La discuții au luat parte circa 33 delegați reprezentând 19 Biserici. Cu excepția gazdelor, celelalte Biserici au avut câte un singur reprezentant. Majoritatea participanților erau din punct de vedere confesional protestanți.

Delegații ortodocși au fost solicitați să prezinte câte un referat privind activitatea ecumenică și colaborarea interconfesională desfășurată de Bisericile respective. În acest sens P.C. Prof. Pr. Grigorie Marcu a prezentat în ziua de joi 20 martie 1976 o expunere intitulată: *Din experiențele noastre*, reliefând ecumenismul local din țara noastră conceput de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, colaborarea frățească a cultelor din țara noastră, conferințele teologice interconfesionale, lupta pentru apărarea și întărirea păcii, sprijinirea de către Bisericile creștine din țara noastră a programului Statului nostru de dezvoltare multilaterală a societății românești contemporane, unitatea națiunii noastre în jurul conducătorilor Statului etc.

La sfârșitul consultației a fost dat un comunicat.

SESIUNEA COMISIEI PENTRU TINERET A CONFERINȚEI CREȘTINE
PENTRU PACE

Între 12—16 aprilie 1975 a avut loc la Bremen (R. F. Germania) sesiunea Comisiei pentru tineret a C.C.P., la care din partea Bisericii Ortodoxe Române a participat Dl. Fer Nicolae, asistent la Institutul teologic din București. Tema sesiunii s-a intitulat: «Eliberarea și destinderea — tinerii creștini participă la eforturile pentru o lume mai bună».

La sesiune au participat circa 50 membri de diferite confesiuni creștine și reprezentanți ai diferitelor organizații ale tineretului din 23 țări ale Europei, Africii și Americii. Au participat ca observatori reprezentanți ai C.E.B.-ului, Federației Mondiale a tineretului democrat, Consiliului Ecumenic al tineretului din Europa, Uniunii Internaționale a Studenților Creștini și ai Bisericii Evanghelice Luterane din Bremen.

Sesiunea a fost deschisă de către Dr. Dietrich Gutsch, președintele Comisiei tineretului a C.C.P. Cele trei grupe de lucru ale Sesiunii au avut ca teme de discuție: raportul dintre eliberare și destindere, contribuția creștinilor la lupta împotriva războiului, studierea problemelor privind asigurarea socială și economică, lupta împotriva rasismului, colonialismului și neocolonialismului.

Pe marginea temei principale au fost prezentate trei referate în care s-a făcut o expunere teologică a temei în discuție, trecându-se apoi la exemplificări concrete, accentuându-se că destinderea internațională este un rezultat al coexistenței pașnice între statele cu sisteme sociale diferite, dându-se drept model de destindere recentul acord de la Helsinki.

La încheierea Sesiunii a fost dat un comunicat.

CONTACTE ECUMENISTE LOCALE

INTRUNIREA LA BUCUREȘTI A GRUPULUI EUROPEAN CICARWS-KEK DIN CADRUL CONSILIULUI ECUMENIC AL BISERICILOR

La invitația Bisericii Ortodoxe Române, între 26—27 aprilie 1976, s-au desfășurat la București, în palatul Cancelariei Sfântului Sinod, lucrările Grupului european CICARWS-KEK, la care au luat parte 15 delegați.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată la această întrunire de P.S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal.

Participanții la reuniune au sosit la București cu câteva zile înainte și au fost organizate pentru unii dintre ei excursii în Transilvania și în jurul Bucureștilor, prilej cu care oaspeții au avut convorbiri cu reprezentanți ai Bisericilor Luterană, Reformată și Unitariană din țara noastră. Toți delegații au participat la slujba Sfintei Învieri în Catedrala patriarhală și au vizitat mai multe biserici ortodoxe și minăstiri din București și împrejurimi. Au fost vizitate, de asemenea, instituțiile centrale ale Patriarhiei Române, Seminarul și Institutul teologic din București.

Lucrările grupului european CICARWS-KEK din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor au fost coprezidate de Dr. Iacob van Klinken (Olanda) și Pastorul Albert Nicolas (Franța).

P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul a făcut o prezentare cu tema: *Slujirea creștină din punct de vedere ortodox*.

Participanții la reuniunea grupului european CICARWS-KEK de la București au discutat unele proiecte și programe pentru anul 1977, repartizate pentru întreaga Europă privind programe de cercetare, asistență socială, cooperare ecumenică, educația tinerilor și adulților.

Pentru Biserica Ortodoxă Română s-a aprobat un proiect pentru sanatoriul de la Tekirghiol și altul pentru parohiile ortodoxe române din Europa Occidentală.

În seara zilei de 27 aprilie 1976, Prea Fericitul Părinte Patriarh a acordat oaspeților o audiență.

În aceeași zi, un grup de participanți, condus de Pastorul Pieter Bouman, Secretarul european al grupului CICARWS-KEK, a avut o întrevedere cu Dl. Gheorghe Nenciu, Conducătorul Departamentului Cultelor.

Conceput inițial ca un serviciu de ajutorare imediată a victimelor războiului, prin intermediul ICA (Inter-Church Aid) din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, CICARWS-ul a contribuit și contribuie la ajutorarea victimelor unor calamități naturale sau provocate de alți factori, oferă burse pentru studenții teologi, a înființat peste 20 de azile pentru vîrstnici și acordă îngrijire celor bolnavi.

CICARWS-ul militează pentru dezvoltarea economică și susține Bisericile să-și realizeze activitatea socială și manifestă un interes deosebit pentru întărirea relațiilor cu alte organizații internaționale ce se ocupă cu programe de dezvoltare inclusiv cu cele aflate în cadrul ONU.

C R O N I C A

Vineri, 5 martie 1976, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit pe P. C. Pr. Tudor Alexandru, de la Parohia ortodoxă română din Heidelberg.

Marti, 9 martie 1976, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit pe P.C. Pr. Marin Braniște, superiorul bisericii ortodoxe române din Viena.

Vineri, 12 martie 1976, la ora 11, Prea Fericirea Sa Părintele Patriarh a primit pe Dl. Ing. Petre Constantinescu, Președintele Comitetului parohial al Parohiei ortodoxe române din München (R. F. Germania).

Miercuri, 17 martie 1976, Prea Fericitul Părinte Patriarh a primit pe D-na Maria-Ilse Miron, soția Preotului Dan Miron, de la parohia ortodoxă română din Hamburg.

Joi, 18 martie, 1976, Prea Fericitul Părinte Patriarh a primit pe Rev. Gregorie, de la comunitatea din Taizé-Franța.

Vineri, 26 martie 1976, Prea Fericitul Părinte Patriarh a primit pe Rev. anglican Albert D. Manuel, de origine indiană, secretar general Adj. și Director al Sectorului de tipărituri din cadrul Asociației mondiale pentru Comunicația creștină, venit în vizită în țara noastră, de la 23 la 29 martie 1976, sosind din Londra.

Duminică 18 aprilie 1976, la Sfânta liturghie pentru «Duminica Floriilor», în Catedrala patriarhală au luat parte și membrii grupului de la BBC-Londra, aflați în țară, pentru a filma localități și momente caracteristice din viața poporului nostru în diferitele sale împrejurări și manifestări.

Au fost primiți, în numele Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, de către P.S. Sa Episcopul-vicar Antonie Ploieșteanul; au vizitat Reședința patriarhală și au semnat în Cartea de oaspeți de la Cabinetul patriarhal, făcând interesante aprecieri asupra slujbei din Duminica Floriilor

Luni, 19 aprilie 1976, în numele Prea Fericirii Sale, Părintelui Patriarh Justinian, P.S. Sa Episcopul-vicar Antonie Ploieșteanul, a primit, la reședința patriarhală, pe Dl. Secretar al Ambasadei Elene la București, Kamilos, care a prezentat pe P. Cuv. Arhim. Damaskinos Kazanakis, de la Volos-Grecia, venit să slujească de Sfintele Paști la biserica Ambasadei din București.

Marti, 27 aprilie, 1976, Prea Fericitul Patriarh a primit, la orele 19, în Cabinetul său de lucru, pe membrii Grupului Comisiei de Într-ajutorare bisericească din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor și al Conferinței Bisericilor Europene.

Oaspeții au fost prezentați de P. S. Episcop-vicar patriarhal Antonie Ploieșteanul.

Președintele grupului, Dl. Vas Klinken, a adus Prea Fericirii Sale omagiul recunoștinței pentru ospitalitatea oferită de Biserica Ortodoxă Română.

Prea Fericitul Părinte Patriarh a răspuns, mulțumind pentru toate, oferindu-le oaspeților albume, broșuri, icoane etc.

DIN ACTIVITATEA COMUNITĂȚILOR ORTODOXE ROMÂNE DE PESTE HOTARE

ARHIEPISCOPIA MISIONARĂ ORTODOXĂ ROMÂNA ÎN AMERICA ȘI CANADA

Calendarul «Credința» pe anul 1976. Filele calendarului sînt deschise de cuvîntul Prea Fericitului Patriarh Justinian, intitulat sugestiv *Bucurii duhovnicești*.

Cuvîntarea constituie o readucere aminte și un îndemn adresat românilor ortodocși, în general, și în special celor de pe continentul american, de a întîmpina cum se cuvine cele două bucurii deosebite ale anului 1976 care privesc pe fiii Bisericii noastre: aniversarea a zece ani de arhipăstorire a Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Victorin Ursache și aniversarea a 200 de ani de la «Declarația solemnă a Independenței Statelor Unite ale Americii».

Aceste aniversări, care deși determinate de evenimente diferite din decursul istoriei, în contextul actual se identifică în mod nemijlocit cu viața cultural-spirituală a românilor-americani.

Referindu-se la sărbătoarea celei de a 200-a aniversări a Declarației Independenței Statelor Unite, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Victorin, semnînd articolul *Sensul libertății noastre*, redă, în termeni convingători, imaginea reală a drepturilor egale de care românii americani, alături de celelate grupuri etnice din America, se bucură pe deplin. Totodată Înalt Prea Sfinția Sa îndeamnă pe românii din Statele Unite ale Americii la unitate și dragoste frățească.

Paginile următoare constituie calendarul propriu-zis pe anul 1976, fiecare filă cuprinzînd date mai importante din lunile anului.

La rubrica «Church Directory» sînt redate numele Patriarhilor ortodocși și a întîistătorilor Bisericilor Autocefale, apoi membrii Sfințitului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sînt înșirate în continuare Bisericile Ortodoxe din America, între care o importanță deosebită se acordă Arhiepiscopiei Misionare Ortodoxe Române, a cărei organizare este înfățișată în mod detaliat.

Filele următoare ale Calendarului sînt dedicate în întregime celor două aniversări: Zece ani de arhipăstorire a Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Victorin și 200 de ani de Independență a Statelor Unite ale Americii.

Cronica intitulată *Omagiu Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Victorin la zece ani de arhipăstorire* înmănușează un număr de douăsprezece titluri, purtînd diferite semnături, care în totalitate constituie o imagine vie a personalității Conducătorului Arhiepiscopiei Misionare Ortodoxe Române în America.

Cuvînt înainte de Arhim. B. V. Anania. Autorul evocă modestia sărbătoritului și tocmai de aceea articolele festive au fost rodul unei «conspirații» colective și dorința colaboratorilor de a evita laudele deșarte.

Alesul lui Dumnezeu. Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului evocă credința și sincera pietate, bunătatea, fidelitatea și dragostea Înalt Prea Sfințitului Victorin față de neamul din care a odrăslit.

Arhim. Dr. Vasile Vasilachi sub titulatura *Ctitorul în ctitoria* sa îl consideră pe I.P.S. Arhiepiscop Victorin ctitorul actualei Eparhii românești din America pentru care n-a precupețit nici un efort, nici un sacrificiu.

Vestind Evanghelia de Pr. Dr. Dumitru Bodale. Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Victorin din clipa hirotoniei și alegerii I.P. Sale în fruntea Arhiepiscopiei Ortodoxe Române în America a înțeles sensul adânc și sfânt al misiunii arhieresti, întruchipînd în persoana sa toate puterile arhieriei Domnului Iisus Hristos.

Îndreptător credinței. P.C. Pr. Vasile Ignătescu remarcă faptul că Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Victorin, crescînd la obîrșile credinței strămoșești, s-a arătat cu adevărat, în activitatea sa de păstor, «îndreptător credinței».

Arhim. Paulin Popescu remarcă trăirea cu care Înalt Prea Sfințitul Victorin participă la slujbele religioase, vibrația sacerdoțiului, evlavia și umilința cu care rostește fiecare rugăciune («Arhierarul altarului»).

Prietenul copiilor (Prot. Ioan Bugariu). Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop a reușit în anii păstoririi sale să apropie nu numai credincioșii dar și copiii către sfințele altare ale Ortodoxiei românești. Se interesează și conduce direct școlile duminicale și de limbă română, procurîndu-le manuale și reviste. Îndeamnă copiii să fie alături de Sfînta Biserică și de preotul paroh.

Sabia Duhului (Pr. Dr. Ștefan Slevoacă). Slujirea cuvîntului este instrumentul lăsat de Mîntuitorul pentru continuarea lucrării sale de proclamare a adevărului divin, de transformare a sufletelor, de stăvilire a păcatului, de inspirație și mîngîiere. Această îndatorire este îndeplinită de Înalt Prea Sfințitul Victorin cu mare strictețe. Înalt Prea Sfinția Sa folosește în predică învățătura evanghelică. Ilustrarea predicii și sinceritatea sînt alte caracteristici ale cuvintelor Înalt Prea Sfinției Sale.

Virtute românească (Prot. Nicolae Bârsan). Sentimentul demnității românești stă la temelia primului deceniu de apostolat al Arhiepiscopului Victorin. Înalt Prea Sfinția Sa este mereu în mijlocul credincioșilor, lîngă sufletul românesc, în altarul Ortodoxiei care de-a lungul veacurilor a contribuit la păstrarea ființei etnice.

Apostol al tradiției (Pr. Nicolae Ciurea). În contextul multiculturalismului american și canadian, Vlădica Victorin s-a dovedit a fi un vrednic urmaș al strălucirilor ierarhi din trecut. Prezența sa la cele mai multe manifestări culturale este consemnată pe o arie vastă. Cu binecuvîntarea Înalt Prea Sfinției Sale a luat ființă tipografia Departamentului de Publicații și tot sub îndrumarea Sa apar revistele existente în Eparhie.

Chipul cărturarului (Gheorghe Alexe). Decada arhipăstoririi Înalt Prea Sfințitului Victorin se înscrie pe linia valorificării harice a culturii românești, dar mai ales pe linia desăvîrșirii spirituale și morale a credincioșilor Arhiepiscopiei, continuînd tradiția marilor ierarhi cărturari ai neamului nostru.

Slujind ecumenismului (Pr. Gheorghe Chișcă). Făcînd parte din diferite comitete și comisii creștine ecumenice pe tărîm local, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Victorin este mereu prezent în viața creștină românească americană și canadiană. Pe lîngă locul pe care-l ocupă ca membru permanent în Comitetul Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Înalt Prea Sfinția Sa este membru în «Standing Conference» a Episcopilor canonici din cele două Americi, membru în Conferința Statelor Unite pentru Consiliul Mondial al Bisericilor, membru în Conferința liderilor bisericești din New-England etc.

Rubrica «Cuvînt bun», cuprinde :

Bucuria de a fi creștin. Arhim. Felix Dubneac, trecînd, în mod succint, în revistă unele din filele istoriei creștinismului, remarcă faptul că religia creștină este religia iubirii față de Dumnezeu și față de oameni. Întreaga istorie creștină este plină de fapte și mărturii care determină menirea sa în lume și care sînt o pildă plină de îndemn către sentimentul bucuriei de a fi creștin.

Preoția harului (Preot Remus Văleanu). Precum se știe Sfinții Apostoli au fost aleși de Mîntuitorul, au primit deci „putere de sus» (Luca XXIV, 49) adică harul Sfîntului Duh, dat lor în chipul limbilor de foc, în ziua Cincizecimii. Acest har l-au transmis apoi celor ce prin punerea mîinilor și rugăciunii au devenit vrednici urmași ai lor (Fapte VI, 6; XIV, 23). Harul hirotoniei se transmite prin punerea mîinilor ca dar al lui Dumnezeu. Aceasta ne îndreptățește afirmarea că avem o preoție a harului, o continuitate neîntreruptă de la Sfinții Apostoli. Depozitar al harului dumnezeiesc, preotul ortodox îl va folosi spre sfințirea credincioșilor săi prin dragoste, prin rugăciune, prin Sfintele Taine, prin dăruire.

The Initial Sacrament (Prot. D. Diaconescu). Botezul este Taina inițială prin care noi devenim membri ai Bisericii Ortodoxe. Botezul este o naștere spirituală, începutul unei vieți supranaturale, fiind indispensabil pentru a putea intra în Împărăția cerurilor (Ioan III, 3—5). Prin Botez noi sîntem curățiți de orice păcat, originar și personal. Fără Botez nici o altă Taină nu poate fi primită; nici unul nu poate deveni creștin. Această Taină a fost stabilită de însuși Mîntuitorul, prin cuvintele : «Mergeți și învățați toate popoarele, botezîndu-le în numele Tatălui, al Fiului și al Sfîntului Duh» (Matei XXVIII, 19).

Paginile închinare aniversării a 200 de ani de la Proclamarea Independenței Statelor Unite au ca titlu generic «200 years of freedom». Partea de început cuprinde : «Declarația din 4 Iulie 1776 a Reprezentanților Statelor Unite ale Americii în Adunarea Congresului General»; «Crezul American»; «Lista drepturilor».

În continuare este publicat, în traducerea englezească, articolul Înalt Prea Sfîntului Arhiepiscop Victorin, «Sensul libertății noastre — The meaning of our freedom», care apare și pe primele pagini ale Calendarului.

Arhim. Vasile Vasilachi publică articolul «One Nation Under God», în care se referă la festivitățile bicentenarului sărbătorit în întreaga Americă, de americani și români.

Articolul redacțional referitor la această sărbătoare este intitulat *We and the Bicentennial*. Prin proclamarea independenței la 4 Iulie 1776, Statele Unite ale Americii devin un loc de emigrare pentru diferiți oameni din întreaga lume.

Printre acești emigranți se numără și români, a căror majoritate sînt ortodocși.

De la început și pînă în zilele noastre mulți români au avut o importanță deosebită pe scena americană.

Prima prezență românească în S.U.A. datează de la 1748 cînd Pr. Samuilă Damian a vizitat pe Benjamin Franklin în Pennsylvania pentru a învăța mai multe despre electricitate și apoi s-a stabilit în Charleston, South Carolina.

Un secol mai tîrziu, doi români au devenit faimoși în Armata americană: Colonelul Gheorghe Pomutz și Căpitanul Nicolae Dunca. Gheorghe Pomutz a participat la războiul civil în 1862 comandînd un regiment în calitate de căpitan. Apoi a fost promovat Locotenent Colonel comandînd a «Treia Brigadă». În 1866 a fost făcut

General, fiind trimis ca Consul General la Petrograd unde moare în 1882. Nicolae Dunca moare eroic la vârsta de 25 ani în lupta de la Cross Keys în Virginia, la 31 mai 1862.

Rubrica «*File de cronică*» cuprinde:

1) Cronica Patriarhiei Române în cadrul căreia sînt menționate diferite evenimente interne din cadrul Bisericii Ortodoxe Române, relații cu Bisericele Ortodoxe, cu alte Biserici creștine, cu organizațiile mondiale creștine, cu Facultăți de Teologie de peste hotare, relații în cadrul ecumenismului local etc.

2) Cronica Arhiepiscopiei se referă la hotărîrea Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române din 12 decembrie 1974 privind autonomia Arhiepiscopiei Misionare Ortodoxe Române în America, la unele activități administrative, aniversări parohiale, manifestări culturale, educația religioasă, activitatea editorială și publicistică, relații interortodoxe și intercreștine, mișcări de personal etc.

Ultimele pagini ale almanahului cuprind rubrica «*Patronii și sprijinatorii noștri*» precum și unele fotografii privind activitatea unor parohii din cadrul Arhiepiscopiei.

Parohia Ortodoxă Română din Geneva — Elveția

Buletinul «Învierea», anul II (1976), no. 1. — Articolul de început intitulat: *24 Ianuarie — Ziua Unirii, o aniversare scumpă tuturor românilor* constituie un omagiu de recunoștință marilor noștri înaintași care n-au precupețit nici un efort pentru a ne făuri o patrie puternică și liberă, o națiune unită și respectată în lume.

Articolul redacțional *La cea de a 75-a aniversare a zilei de naștere a Prea Fericitului Patriarh Justinian* consemnează unele din realizările Prea Fericitului Patriarh Justinian de o deosebită importanță pentru viața Bisericii noastre. Activitatea Prea Fericirii Sale constituie o împletire organică dintre credință, spiritualitate și viață socială.

Paginile următoare redau organizarea Bisericii Ortodoxe Române, înființarea Arhiepiscopiei Tomisului și reînființarea Episcopiei de Alba Iulia.

«Cronica parohială» și rubrica «Alte știri» încheie paginile buletinului «Învierea», no. 1/1976. — (N. Mitru).

DIN VIAȚA BISERICILOR ORTODOXE SURORI

PATRIARHIA CONSTANTINOPOLULUI

PATRIARHUL ATENAGORA ȘI BISERICA ORTODOXĂ GREACĂ DIN AMERICA este titlul unei teze de doctorat alcătuită de Pr. G. Papaioanu la Universitatea din Maryland (SUA). Lucrarea cuprinde 450 pagini și prezintă deosebit interes pentru ortodoxia greacă din America.

O NOUĂ BISERICĂ CREȘTINĂ LA UPPSALA. Mitropolia Ortodoxă greacă din Suedia a amenajat un locaș pentru slujbele religioase în orașul Uppsala, vestit centru cultural și religios al Scandinaviei. Aceasta este prima biserică ortodoxă greacă din Scandinavia și poartă hramul apostolului neamurilor «Sfântul Pavel».

I.P.S. MITROPOLIT MELITON DE CALCEDON A VIZITAT BISERICILE ORTODOXE. În vederea găsirii unui punct comun în ceea ce privește unitatea Ortodoxiei, Sanctitatea Sa Dimitrios I, Patriarhul Constantinopolului, a delegat pe I.P.S. Mitropolit Meliton de Calcedon pentru a vizita Bisericele ortodoxe în vederea pregătirii Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe.

I.P.S. Mitropolit Meliton a avut convorbiri și cu un grup de ierarhi și teologi ortodocși români la București.

BISERICA ORTODOXĂ DIN R. F. GERMANIA. Potrivit unor statistici credincioșii ortodocși din R. F. Germania sînt organizați din ce în ce mai bine. Astăzi în R. F. Germania se înregistrează: 9 ierarhi (Mitropoliți, Arhiepiscopi, Episcopi), 91 preoți și 10 diaconi. Ierarhii, clerul și credincioșii sînt supuși bisericește Patriarhiei Ecumenice, Patriarhiei Moscovei, Bisericii Ortodoxe Sîrbe, Bisericii Ortodoxe Române etc.

ACȚIUNE LĂUDABILĂ. I.P.S. Iacobos, Arhiepiscopul grec al Americii de Nord și de Sud, împreună cu ierarhii și credincioșii de sub jurisdicția sa au făcut o colectă de 20.000 de dolari pentru susținerea programului de luptă împotriva foamei în lume.

PATRIARHIA ANTIOHIEI

SANCTITATEA SA ELIAS CERE ÎNCETAREA OSTILITĂȚILOR DIN LIBAN PE BAZĂ DE DIALOG. Față de situația creată în Liban, Sanctitatea Sa Elias, într-un interviu acordat săptămînalului libanez «Al Abna» și-a exprimat poziția Sa față de criză, arătînd că ortodocșii «Sînt oameni ai dialogului și se pronunță pentru laicizarea totală a conducerii Libanului, a egalității tuturor cetățenilor, fără deosebire de apartenență confesională».

PATRIARHIA MOSCOVEI

SANCTITATEA SA PIMEN, PATRIARHUL MOSCOVEI ȘI A TOATĂ RUSIA DESPRE SITUAȚIA BISERICESCĂ DIN U.R.S.S. Sanctitatea Sa Pimen, Patriarhul Moscovei și a toată Rusia, într-un interviu acordat Agenției de presă sovietică «Novosti», cu prilejul Sărbătorilor Nașterii Domnului 1975, a arătat că astăzi Biserica Ortodoxă Rusă din Uniunea Sovietică este organizată astfel: «76 dioceze în fruntea cărora se află 13 mitropoliți, 27 arhiepiscopi și 35 de episcopi».

P. CUV. ARHIM. KIRIL, RECTORUL ACADEMIEI TEOLOGICE DIN LENINGRAD ALES EPISCOPI DE VIBORG. Apreciind activitatea deosebită a P. Cuv. Arhim. Kiril Gundiaev, I.P.S. Nicodim, Mitropolitul Leningradului și Novgorodului, a recomandat Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse, alegerea ca episcop.

Noul-ales va fi în continuare rector al Academiei teologie din Leningrad și va purta titulatura de Episcop de Viborg și vicar-episcopal al diocezei Leningradului și Novgorodului.

SFÎNTUL SINOD AL BISERICII ORTODOXE RUSE APRECIAZĂ ADUNAREA GENERALĂ A CONSILIULUI ECUMENIC AL BISERICILOR DE LA NAIROBI. Printr-o scrisoare oficială adresată arhiepiscopului Eduard Scott, președinte al Consiliului Ecumenic al Bisericilor și Dr. Philip Potter, secretar general, Patriarhia Moscovei și-a arătat mulțumirea față de lucrările Adunării privind unitatea credinței, subliniind, în același timp, prin note și comentarii poziția Bisericii Ortodoxe Ruse.

BISERICA ORTODOXĂ SÎRBĂ

CĂLUGĂRII ATONIȚI DE LA HILANDAR. Prea Fericitul Părinte Patriarh Gherman a trimis o scrisoare de felicitare viețuitorilor monahi sârbi din Lavra Hilandar prin care apreciază și binecuvîntează hotărîrea lor de a transforma comunitatea în «obște chinovită» începînd cu sărbătoarea Sfântului Simeon Nemanja, prăznuit cu deosebită atenție la 26 octombrie.

«LUMINA ÎN LUME» este titlul unei-scrisori-eseu editată de Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Sîrbe și cu binecuvîntarea Prea Fericirii Sale Patriarhului Gherman. Cartea cuprinde importante lecturi din Sfintele Evanghelii, comentarii și date istorice naționale și bisericești cu frumoase ilustrații ale monumentelor vechi și medievale ale Bisericii Ortodoxe Sîrbe.

LIMBA SÎRBĂ VORBITĂ TREBUIE INTRODUSĂ ÎN SLUJBĂ. În sînul teologilor și clericilor sârbi se face mai simțită tendința de a se părăsi «limba sacră slavonă» din slujbă și cărțile de slujbă din cauza neînțelegerii ei de către credincioși.

În acest sens, «Ortodoxia», revista Patriarhiei din Belgrad, publică un articol semnat de Pr. Bojidar Mirjac, care cere «introducerea rapidă a limbii vorbite» mai ales în Sfînta liturghie. Din cauza limbii vechi și neînțelese credincioșii și-au exprimat în multe cazuri nu numai rezerva, ci chiar protestul.

BISERICA ORTODOXĂ A GRECIEI

SANCTITATEA SA ELIAS IV, PATRIARHUL ANTIOHIEI, «doctor honoris causa» al Facultății de teologie a Universității din Tesalonic. Cu prilejul vizitei oficiale în Grecia a Sanctității Sale Elias IV, Patriarhul Antiohiei, la 21 februarie 1976, Conducerea Facultății de teologie din Tesalonic a oferit înaltului ierarh titlul de «doctor honoris causa».

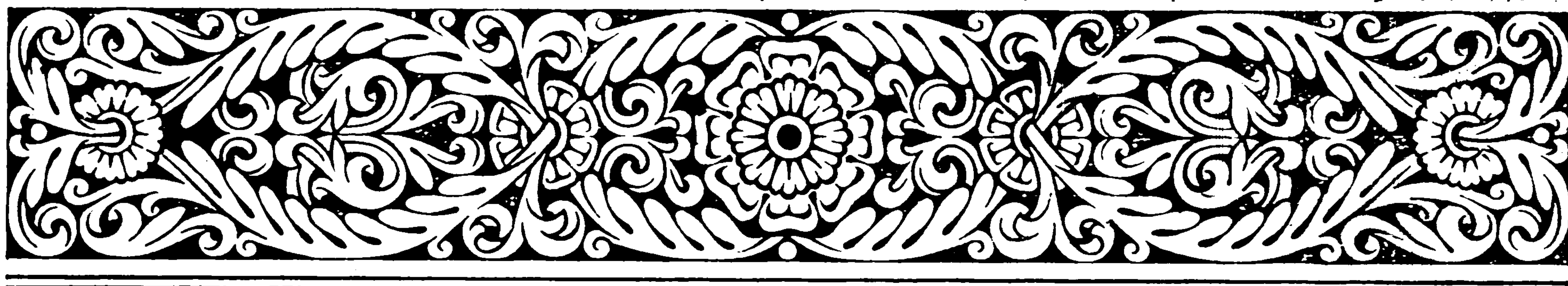
Tot cu ocazia vizitei în Grecia, Delegația Patriarhiei Antiohiei a vizitat monumente bisericesti și de artă și a avut convorbiri teologice cu ierarhi și teologi greci.

În ziua de 25 februarie a.c. Sanctitatea Sa Elias VI, Patriarhul Antiohiei, a fost primit în audiență de către Domnul Tsatsos, Președintele Republicii Elene.

P. CUV. ARHIM. HRISOSTOM NOUL EPISCOP AL CENTRULUI DE LA PENDE I. Prea Fericitul Părinte Serafim, Arhiepiscop al Atenei și a toată Grecia, și I.P.S. Mitropolit Hrisostom de Mira au hirotonit pe P. Cuv. Arhim. Hrisostom Zafiris.

COLOCVIU ASUPRA MUZICII BIZANTINE. Continuând a face cunoscută muzica bizantină și peste ocean, Institutul de Studii bizantine și neelenice din Atena a organizat un colocviu asupra muzicii bizantine la Universitatea Harvard (SUA). Colocviul s-a bucurat de un deosebit succes.

• PĂSTORĂLE-SCRISORI-IRENICE •

TELEGRAME, MESAJE ȘI SCRISORI DE FELICITARE PRIMATE DE PREA FERICITUL PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN CU PRILEJUL SFINTELOR SĂRBĂTORI ALE ÎNVIERII DOMNULUI ȘI PAȘTILE — 1976

Pentru credincioșii creștini, aparținând diferitelor Biserici, sărbătoarea Învierii Domnului constituie un prilej de aleasă bucurie. Conducătorii de Biserici, confesiuni și denominațiuni creștine au ținut să-și manifeste dorința de unitate prin scrisori irenice, telegrame și schimb de mesaje. Printre aceste schimburi se înscrie și numărul impresionant de felicitări primite de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian cu prilejul sfințelor sărbători ale Paștilor prăznuite anul acesta în ziua de duminică, 25 aprilie.

Scrisorile irenice, telegramele și mesajele de felicitare constituie pe lângă obiectul în sine al prăznuirii Învierii Domnului, o înaltă apreciere dată personalității Întistătătorului Bisericii Ortodoxe Române și un omagiu adus tuturor ierarhilor, clerului și credincioșilor Bisericii strămoșești.

Spre exemplificare, redăm în cele ce urmează, o parte din această corespondență primită de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian.

*

Scrisoarea irenică a Sanctității sale DIMITRIOS I, Patriarhul Constantinopolului

Prea Fericite și prea Sfințite Arhiepiscop al Bucureștiului,

Mitropolit al Ungrovlahiei și

Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române,

Frate prea iubit și mult dorit în Hristos Dumnezeu și împreună-slujitor al Smereniei noastre, Domnule Domn Justinian

Imbrățișînd frățeste în Domnul pe Venerabila Voastră Prea Fericire, cu deosebită plăcere o salutăm.

Sărbătorind slăvita Înviere a Domnului într-o atmosferă de bucurie duhovnicească, veselindu-ne cu sufletul și cu inima, împreună cu frații Prea Sfințiți care ne înconjoară, cu cinstitul cler și cu comunitatea binecredincioasă din acest oraș, bucuria noastră a crescut la primirea salutărilor și urărilor sărbătorești, venite din partea Venerabilei Voastre Prea Fericiri, cât și a altor prea cinstiți și mult iubiți Întistătători ai Bisericilor Ortodoxe locale. Vedem în ele nu numai semnul unității și al prea sfintei legături de dragoste și cinstire, care leagă Bisericile noastre, ci și un motiv de mîngiere și sprijin.

Prin intermediul acestei scrisori, salutînd cu drag pe Prea Fericirea Voastră și mesajul Vostru îngeresc: «Hristos a înviat», răspunzîndu-i cu: «Adevărat a înviat», dorim ca Hristos, adevăratul nostru Dumnezeu, cel ce a pătimit pentru mîntuirea noastră a oamenilor, a suferit moarte pe cruce și a treia zi a înviat din morți, să dăruiască Prea Fericirii Voastre ani mulți cu sănătate și bucurie duhovnicească, pentru a întîmpina și sărbători acest Paște nou și prea sfînt al dreptei noastre credințe, să Vă întărească în slujba sfîntă, spre slava și bunăstarea Prea Sfintei Biserici al cărei vrednic Întîistătător sînteți, pentru edificarea și desăvîrșirea celor care o alcătuiesc.

Rugîndu-vă să transmiteți salutul Nostru pascal Prea Sfințiților Mitropoliți de pe lîngă Prea Fericirea Voastră, Vă îmbrățișăm și Vă salutăm încă odată în Hristos cel înviat și rămînem cu iubire frățească și deosebită cinstire,

Al venerabilei Voastre Prea Fericiri
iubitor frate în Hristos,

† Dimitrios
Patriarhul Constantinopolului

*

Scrisoarea irenică a Sanctității Sale ELIAS VI, Patriarhul Antiohiei și al Întregului Orient,

Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului Părinte Justinian,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,
Prea Fericite, frate mult-iubit și împreună-slujitor al Sfintelor Taine.

«Încă puțin timp și lumea nu Mă va mai vedea; dar voi, ceilalți Mă veți vedea pentru că voi fi viu și voi de asemenea veți fi vii».

În realitate, lumea nu-L va vedea întotdeauna pe Mîntuitorul sub înfățișarea Sa omenească. El se află, desigur, în Sfînta Euharistie, trupește și duhovnicește — iluminați de Sfîntul Duh, adică cei ce duc o viață sfîntă, Îl văd în slava Sa dumnezeiască, fiind asigurați prin învierea Sa care este simbolul și realitatea învierii noastre.

«Nu vă voi lăsa orfani: voi reveni la voi».

Învierea Domnului nostru Iisus Hristos este amprenta acestei prezențe, simbolul nemuririi, pterea lui Dumnezeu, gloria dumnezeiască asupra morții și întărirea vieții prin izvorul eternei și adevăratei vieți: Mîntuitorul nu ne părăsește; El nu-și părăsește fii, lăsîndu-i orfani.

Lumea nu Îl vede; El, acționează prin harul Său pentru a deschide ochii sufletului, iar noi, închinîndu-ne, culegem din arborele luminii, sfînta lumină; din pomul iubirii, hrana nemuririi și din soarele învierii, prezența Sa în sufletele noastre. Și astfel noi Îl vedem îndreptîndu-se către noi, strălucind și sfințind pentru renașterea noastră în lumea adevărului.

Ne rugăm fără încetare ca lumea să-L slăvească pe Dumnezeu și prin această rugăciune, micimea dispăre, lumea devine paradisul spiritului și dialogul între lume și Cel de sus se reîntoarce la izvoare ca o rugăciune către inimă prin care Îl vedem pe Dumnezeu în trupul Său divin.

Mai mult, noi credem că participînd la rugăciunile fraților pentru mîntuirea tuturor, noi ne întărim întru credință și deschidem credincioșilor calea care duce spre Învierea Domnului.

Al Prea Fericirii Voastre, frate mult-iubit întru Hristos cel înviat,

† Elias IV
Patriarhul Antiohiei

*

Scrisoarea irenică a Sanctității sale NICOLAE, Patriarhul Alexandriei și a toată Africa.

Prea Fericite Arhiepiscop al Bucureștilor și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Frate mult dorit și prea iubit în Hristos Dumnezeu și Împreună-slujitor al smereniei noastre, Domnule Justinian, îmbrățișându-Vă frățeste în Domnul, cel înviat din morți, cu multă bucurie Vă întâmpinăm.

Prea strălucită este ziua Învierii Domnului și Mântuitorului nostru, de-a lungul timpurilor, în istoria mântuirii neamului omenesc prin răscumpărătorul Hristos. De unde bucuria nădejdi noastre este mare «căci ni s-a arătat pentru veacurile care vin bogăția extraordinară a harului Lui, în bunătate, față de noi» (Efes. II, 7).

Nenumăratele împrejurări externe, în trecerea veacurilor care au schimbat starea și înfățișarea lumii, nu au putut cîtuși de puțin să schimbe ceva în Sfînta noastră Biserică: «Iisus Hristos, ieri și astăzi, Același și în veci» (Evr. XIII, 8), iar Biserica întemeiată pe El a fost și va rămîne veșnic «coloana și întărirea adevărului» (I Tim. III, 15). Crucea și Patimile Sale dau naștere, în sufletele credincioșilor la adîncă reculegere, iar învierea Lui din morți, care constituie baza credinței noastre, se sărbătorește precum se cuvine, ca cel mai mare eveniment al iconomieii divine.

«Sărbătoarea sărbătorilor este și praznicul praznicelor» și umple, pe bună dreptate, inimile tuturor credincioșilor, chemîndu-i pe toți să se îmbrățișeze întreolaltă, strigînd: «Hristos a înviat!»

Cu prilejul acestei «renumite și sfinte zile», îndreptîndu-ne gîndul și inima către Voi, considerăm o datorie frățescă și sfîntă, să exprimăm iubitei Voastre Prea Fericiri, felicitările sărbătorești ale noastre și ale Bisericii în fruntea căreia ne găsim, rugîndu-ne divinului Răscumpărător al lumii și Îvingător al morții, Care și iadul l-a prădat, să Vă păzească mulți ani de acum înainte, cu sănătate și sărbătorind cu bucurie strălucita zi a Învierii celei de viață aducătoare a învierii Domnului, păstorind cuvios, și sigur, către pășunile spirituale și mîntuitoare, turma cea de Hristos iubitoare, încredințată Vouă, și să întărească pe slujitorii ei, spre împlinirea imaculată și iubitoare de Dumnezeu a slujbei lîr, spre slava prea Sfîntului Său nume.

Cu acestea îmbrățișându-Vă din nou cu multă dragoste în Hristos cel înviat, rămînem al Venerabilei Voastre Prea Fericiri iubitor frate în Hristos.

† Nicolae

Patriarhul Alexandriei

*

Scrisoarea irenică a Sanctității Sale BENEDICT, Patriarhul Ierusalimului

Prea Fericite Părinte Justinian, Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Locțiitor al Cezareei Capadociei, Mitropolit al Ungrovlahiei și Arhiepiscop al Bucureștilor, Sărutare sfîntă în Hristos Iisus cel înviat din morți,

Neputința de înțelegere a întrupării și neputința de explicare a răstignirii, luminate de făcliile învierii și puse în strălucire de Pogorîrea Duhului Sfînt, s-au arătat pe înțeles și apropiate, pe cît este cu putință credincioșilor în Biserică. Iar cu ocazia învierii toate se înnoiesc în Hristos și omul împreună cu zidirea, ridicat la o schimbare plină de cuviință, umblă nereținut pentru ca să se împărtășească de această înviere într-un chip și mai formal, în ziua cea neînserată a împărăției care nu va avea sfîrșit.

Găsindu-ne și noi, cei ce credem cu adevărat în Hristos pe calea aceasta, comunicăm unii cu alții în această zi renumită și sfîntă cu fețele strălucind din cauza învierii, cu bucurie nefățarnică și cu dragoste negrăită.

Bucurîndu-ne deci și veselindu-ne și noi, care, din mila lui Dumnezeu ne-am învrednicit să săvîrșim sfintele taine în aceste prea sfinte locuri din Sionul cel Sfînt, în care s-a săvîrșit în chip minunat mîntuirea omului, am adus cîntări de laudă la mlezul nopții și imne pascale Mîntuitorului Hristos celui înviat din morți a treia zi, laolaltă cu Frățietatea Venerabilă a Sfîntului Mormînt și cu eviavioșii închinători, veniți de pretutindeni și cu turma credincioșilor de aici, săvîrșind Slujba împărătească de înviere, chiar pe locul Prea Sfîntului și primitivului de viață Mormînt,

în care a fost pus Hristos, ca un muritor și ne-am rugat stăruitor pentru bunăstarea sfintelor lui Dumnezeu Biserici pentru unirea tuturor și am pomenit pe toți creștinii ortodocși evlavioși, pe cei de aproape și cei de departe și în mod cu totul deosebit, cu dragoste frățească am pomenit numele Venerabilei și mult doritei Voastre Prea Fericiri, împreună cu respectabila ierarhie din jurul Vostru și cu poporul binecredincios, rugându-ne lui Dumnezeu să dăruiască tuturor în veacul de acum cunoștința adevărului Său și Vouă sănătate neîmpuținată și putere de sus, încît să puteți sărbători ani îndelungați, cu bucurie spirituală aducătoarea de viață Înviere a Lui și să o cinstiți împreună cu turma Voastră cea cuvîntătoare, pe care să o conduceți către pășunile cele mîntuitoare, spre slava binecuvîntatului și mai presus de laudă numelui Său.

Cu veselie întîmpinîndu-Vă cu dulcele și de înger grăitul «Hristos a înviat» venim întocmai ca din Emaus să Vă vestim duhovnicește acestea și să Vă felicităm cu prilejul sărbătorii sărbătorilor și, auzind de la Voi cuvintele «Cu adevărat a înviat Domnul», să vă istorisim ce ne-a grăit El pe cale și cum ni s-a făcut nouă cunoscut întru frîngerea pîinii.

Cu aceste fierbinți urări sărbătorești și salutări pascale, rugîndu-vă frățește să transmiteți sărutarea frățească în Hristos și II. PP. SS. Arhierei și iubiți Frați, care alcătuiesc Sfințitul Sinod din jurul Vostru, Vă îmbrățișăm din nou cu dor frățesc, în Hristos, cel înviat și rămînem.

În cetatea sfîntă Ierusalim, Sfintele Paști 1976,

Al prea Veneratei Voastre Prea Fericiri iubitor și frate pururea devotat,

† **Benedict**

Patriarhul Ierusalimului

*

Scrisoarea irenică a Sanctității Sale PIMEN, Patriarhul Moscovei și a toată Rusia

Prea Fericirii Sale

Prea Fericitului Justinian,

Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române și locțiitor al Cezareei Capadociei,

Mitropolit al Ungrovlahiei, Arhiepiscop al Bucureștilor,

Prea Fericirea Voastră,

În ziua luminoasă și plină de bucurie a mărețului Praznic în care sărbătorim Învierea lui Hristos, aducîndu-I Dătătorului de viață Hristos mulțumirile noastre, pentru că ne-a învrednicit să întîmpinăm această luminoasă și mîntuitoare zi, Vă aduc sincera mea mărturisire de Sfintele Paști: «Hristos a înviat!»

Mîntuitorul cel ce a înviat din mormînt să Vă umple de bucurie duhovnicească și să Vă învrednicească să-I slăviți cu inima curată învierea Lui cea după trei zile, — care este și începutul învierii noastre.

Hristos care pentru noi, a suferit, s-a îngropat și a înviat, care este nădejdea mîntuirii noastre, să ne umbrească pe noi toți cu negrăita și netrecătoarea Sa bucurie și nădejde întru prăznuirea iubirii, dreptății și păcii în toată lumea.

Cu toată dragostea întru Iisus Hristos cel înviat, Domnul nostru

† **Pimen**

Patriarhul Moscovei și a toată Rusia

*

Scrisoarea irenică a Sanctității Sale DAVID Catolicosul-Patriarh a toată Georgia

Prea Fericirii Sale

Prea Fericitului Justinian,

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,

Prea Fericite, Iubite întru Domnul cel înviat, Părinte sfințite!

«Hristos a înviat!»

Cu salutul pascal plin de bucurie al primilor creștini ne adresăm Prea Fericirii Voastre cu prilejul Praznicului măreț și luminos al lui Hristos cel înviat.

Îmi împletesc rugăciunea cu dorința ca Domnul cel înviat să Vă dăruiască Prea Fericirii Voastre sănătate și bunăsporire. Să vă întărească Hristos cel înviat puterile cele spirituale și trupești, pentru slujirea plină de roade, ce Vă stă înainte ca Întîi-

stătător, întru slava Sfintei Biserici Ortodoxe și întru activitatea pe ogorul păcii, spre folosul păcii în toată lumea.

Cu frățescă dragoste întru Domnul nostru cel înviat,

† David V

Patriarhul Catolicos a toată Georgia

*

Scrisoarea irenică a Prea Fericitului Părinte GHERMAN, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Sîrbe

Prea Fericirii Sale

Prea Fericitului Părinte,

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Dorit și iubit frate întru Hristos și împreună-slujitor cu smerenia noastră, D. D. Justinian, cu frățescă dragoste în Domnul, vă felicităm cu cea mai mare bucurie.

Nici-o sărbătoare din cursul anului nu strecoară în sufletul nostru atîta lumină și bucurie ca sărbătoarea Învierii Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Sufletele noastre sînt împletite în intimitatea lor, în chip minunat, cu lumina legii duhovnicești și pe toate le adună la un loc. De aceea noi prăznuim toate sărbătorile dar nici pe una n-o sărbătorim cu atîta profunzime și bucurie ca pe Praznicul slăvitei lui Învieri. De aceea și noi, cu aceeași bucurie, în sufletul care se veselește de mîntuirea întru Domnul (Isaia LXI, 10), felicităm cu frățescă dragoste, cu prilejul luminosului Praznic al praznicelor, cu sărutarea pascală în duh, mai întii pe Prea Fericirea Voastră; pe luminații arhieriei, evlaviosul vostru cler și pe credincioasa noastră soră Biserica Ortodoxă Română, cu creștinească urare: «Hristos a înviat!»

Cuvintele mîntuitoare «Pacea Mea las vouă, pacea Mea dau vouă» (Ioan XIV, 27) ne vin neîncetat în minte, mai ales în vremea de acum. Să împărătească pacea lui Hristos în lumea întreagă, pentru care noi împreună cu clerul și cu credincioșii noștri ne rugăm în fiecare zi ca de azi înainte toți fiii Domnului să trăiască și să facă voia lui Dumnezeu, pînă cînd bunăvoirea dintre oameni va domni cu adevărat. Atunci Hristos cel înviat din înălțimea cerului va înnoi dumnezeieștile cuvinte «că oamenii pe pămînt sînt cu adevărat fiii lui Dumnezeu» (Ioan I, 12).

De asemenea ne rugăm ca milostivul Dumnezeu să ne fie nouă întotdeauna spre ajutor ca dragostea dintre noi, care sîntem fiii lui Dumnezeu să se întărească spre restabilirea păcii în sufletele și în omenirea lipsită de pace.

Cu aceste doriri de bine și rugăciuni Vă felicităm, încă o dată, pe Prea Fericirea Voastră și rămînem al Prea Fericirii Voastre întotdeauna frate întru Hristos și împreună-slujitor.

† Gherman

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Sîrbe

*

Scrisoarea irenică a Prea Fericitului Părinte MAXIM, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Bulgare

Prea Fericirii Sale,

Prea Fericitului Părinte Justinian,

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,

Prea Fericirea Voastră,

Hristos a înviat! În această zi prealuminată a Învierii triumfătoare a lui Hristos, pe care a făcut-o Domnul să ne bucurăm și să ne veselim (Ps. CXVIII, 24), cu gîndul Vă îmbrățișăm și vă adresăm salutarea pascală a primilor creștini: «Hristos a înviat».

Astăzi întreaga Ortodoxie sărbătorește Paștile Domnului ca pe o sărbătoare a sărbătorilor, biruință a biruințelor, căci învierea lui Hristos Domnul nostru este în adevăr biruința vieții asupra morții. «Prăznuim omorîrea morții, nimfîcirea iadului și începătura unei vieți noi — viața cea veșnică» (Canonul Paștelor; «Cîntarea 7»). De

asemenea, astăzi toată lumea cea văzută și cea nevăzută este plină de veselie, preamărind pe cel înviat din mormînt, pe Hristos dătătorul de viață.

Prin învierea Sa, Hristos-Domnul nostru ne descopere calea strălucitoare a vieții veșnice și a vieții frățești în unire cu jertfirea de sine, în dragoste și pace binefăcătoare.

Legăți unii cu alții, în această unire veșnică prin credința comună în cel înviat — Hristos Mîntuitorul nostru, adresăm Prea Fericirii Voastre salutările noastre pascale frățești, însoțite de călduroase urări ca bucuria învierii să vă lumineze în cursul misiunii Voastre în tot timpul vieții, să vă inspire în lucrările Voastre și în strădaniile Voastre pentru înflorirea Sfintei Biserici Ortodoxe Române, al cărei Întîistătător sînteți Prea Fericirea Voastră, pentru triumful Sfintei Ortodoxii, apărarea, consolidarea și întronarea păcii în lumea întreagă.

Cu dragoste frățească în Domnul nostru cel înviat, Hristos Mîntuitorul nostru.

† Maxim

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Bulgare

*

Scrisoarea irenică a Prea Fericitului Părinte SERAFIM, Arhiepiscopul Atenei și a toată Grecia

Prea Fericite Arhiepiscop al Bucureștilor și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române
Locțiitor al Cezareei Capadociei și Mitropolit al Ungrovlahiei,

Frate mult iubit în Hristos Dumnezeu și Împreună-slujitor, Domnule Justinian, îmbrățișându-vă în Domnul cu multă bucurie vă întîmpinăm: «Hristos a înviat»!

Să plesnim din mâini plini de bucurie și să sărbătorim, lăudînd pe Cel dintîi înviat din morți și începătorul învierii noastre.

Și trăind taina cea mai presus de fire a Învierii, ca niște părtași la chemarea cea veșnică, veniți să ne îmbrățișăm cu bucurie unii pe alții. Și, în felul acesta, uniți în chip strîns prin legătura păcii, ca un cor plăcut lui Dumnezeu, o singură Biserică, să venim purtători de lumină la Hristos cel ce a ieșit din mormînt ca un mire, cu toate că ne găsim departe unii de alții și să sărbătorim în unitatea Duhului învierea lui Hristos.

Hristos a înviat.

În El, în Hristos cel înviat, nădejdea noastră, îmbrățișăm pe Venerabila Voastră Prea Fericire, cu sărutarea dragostei și a păcii urîndu-Vă ca harul, bucuria și puterea învierii, să locuiască în Voi și întărind și imputernicind vasul cel slab, așa cum știe, să se arate prin Voi în chip bogat în lume.

Îmbrățișați din partea noastră și pe toți frații cei împreună cu voi și pe credincioșii cei luminați ai Prea Sfintei Biserici celei de la voi.

Uniți-Vă laolaltă cu noi în rugăciuni fierbinți pentru pacea a toată lumea și pentru bunăstarea Sfintelor lui Dumnezeu Biserici.

Rugați-Vă și pentru noi și pentru Sfînta Biserică a lui Hristos din Grecia.

Cu acestea, îmbrățișându-Vă iarăși cu sărutare sfîntă, în Hristos cel înviat, rămînem al Venerabilei Voastre Prea Fericiri,

Iubitor frate în Hristos.

† Serafim

Arhiepiscop al Atenei

*

Scrisoarea irenică a Înalt Prea Sfințitului MAKARIOS, Arhiepiscopul Ciprului

Prea Fericite Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Mitropolit al Ungrovlahiei și Arhiepiscop al Bucureștilor,

Prea iubite și mult dorite Frate și împreună-slujitor,

Domnule Justinian, îmbrățișându-Vă frățește în Domnul, cu multă bucurie vă întîmpinăm.

Dătătorul și începătorul vieții, Hristos Domnul, aducîndu-se pe Sine jertfă pe cruce pentru păcatele noastre, a înviat cu slavă din mormînt, omorînd moartea și

deschizându-ne porțile raiului. Saltă astăzi de bucurie toată lumea creștină. «Toate se umplu de bucurie, luînd cunoștința învierii».

Auzind și noi de la înger vestea cea luminată a învierii, înălțăm laudă și mulțumire, din adîncul ființei noastre Mîntuitorului Hristos celui înviat și cu fața luminată de lumina cea neînserată a Sfintei Învieri, venim să Vă întîmpinăm pe Venerabila Voastră Prea Fericire, cu strigătul de biruință: «Hristos a înviat» și să Vă urăm din tot sufletul să sărbătoriți această împărăteasă a sărbătorilor ani cît mai îndelungați cu sănătate desăvîrșită și toată bucuria duhovnicească, întărindu-Vă în exercitarea sfintei Voastre slujiri de Protoierarh și învrednicindu-Vă să vedeți înfăptuite toate cele cîte doriți în interesul turmei celei încredințate Vouă, spre slava Sfintei Biserici.

Adresîndu-Vă urările sărbătorești cele mai cordiale totodată și pentru iubiții Frați, care alcătuiesc Sfîntul Sinod din jurul Înălțimei Voastre și dîndu-Vă iarăși îmbrățișarea în Hristos cel înviat, rămînem

Al Venerabilei Voastre Prea Fericiri, iubitor frate în Hristos,

† Makarios
Arhiepiscopul Ciprului

*

Scrisoarea de felicitare a Înalt Prea Sfințitului PAAVALI, Arhiepiscop al Kareliei și a toată Finlanda

Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului Justinian,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,
Hristos a înviat — Adevărat a înviat.

«Îngerii din ceruri laudă Învierea Ta, o Hristoase, Mîntuitorul nostru; dă-ne Doamne, nouă celor de pe pămînt inimi neprihănite, pentru a fi vrednici să Te cinștim pe Tine».

Cu cele mai calde urări de Sfintele Paști.

Al Prea Fericirii Voastre smerit frate în Domnul nostru cel înviat.

† Paavali
Arhiepiscop al Kareliei și al întregii Finlande

*

Scrisoarea irenică a Înalt Prea Sfințitului VASILE, Mitropolitul Varșoviei și a toată Polonia

Prea Fericirii Sale, Prea Fericitului Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Locțiitor al Cezareei Capadociei, Mitropolit al Ungrovlahiei, Arhiepiscop al Bucureștilor,

Prea Fericirea Voastră, Iubite în Domnul, Părinte Sfințite

«În prima zi a săptămîinii seara, cînd ușile casei, unde erau adunați ucenicii Lui, erau încuiate de frica iudeilor, a venit Iisus a stat în mijloc și le-a zis: «Pace vouă» (Ioan XX, 19).

Sărbătorind sfintele Paști ale Domnului, ne umplem de bucurie duhovnicească, renăscîndu-ne prin roua harului spre o nouă viață în Hristos.

Cu toate că deseori inimile multor oameni sînt încuiate «de frica iudeilor», însă El, cel înviat, nescîrbindu-se de omul care și-a păstrat măcar o scînteie de dragoste și de credință în ascunzișurile tainice ale sufletului său, intră la el, prin ușile încuiate ale inimii sale și-i dă divina Sa pace.

Cu dragoste plină de recunoștință, întru smerenia sufletului, îi preaslăvim învierea Lui și ne întărim cu credință adîncă în acest adevăr.

Vă felicit Prea Fericirea Voastră cu prilejul praznicului plin de bucurii al Învierii Lui Hristos și Vă rog să primiți de la smerenia mea cele mai bune doriri de bine, pentru Prea Fericirea Voastră și pentru turma pe care o păstoriți.

Să dăruiască Domnul pacea Sa lumii întregi și înflorire Patriei Voastre.

Al Prea Fericirii Voastre smerit ascultător și frate întru Hristos,

† Vasile

Mitropolit al Varșoviei și a toată Polonia

*

Scrisoarea irenică a Înalt Prea Sfințitului DOROTEI, Mitropolit de Praga și a toată Cehoslovacia

Prea Fericirii Sale,

Prea Fericitului Domn Justinian, Locțiitor al Cezareei Capadociei,
Mitropolit al Ungrovlahiei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române,
Prea Fericirea Voastră, Prea Fericite și cinstite Părinte,

După negrăita milă dumnezeiască ne-am învrednicit și în acest an să ajungem la «Sărbătoarea sărbătorilor», care prin măreția sa îi adună pe toți creștinii în tinda sfântă a Bisericii, spre a-L preaslăvi pe Hristos, biruitorul morții și al iadului, Mă grăbesc și eu, din partea Bisericii noastre, din partea Sfântului Sinod, din partea turmei să Vă felicit, pe Prea Fericirea Voastră, pe Prea Cinstiții Arhierei și turma Voastră binecredincioasă cu salutul pascal plin de însuflețire: Hristos a înviat!

Cu auzul inimii noastre noi auzim cum «Învierea Ta, Hristoase Mîntuitorule, Îngerii o laudă în cer», cu aceștia și noi ne unim glasul, preaslăvind-L pe Domnul cel înviat. Cu făclia credinței ce arde luminos și cu dragostea înflăcărată a inimii îl întâmpinăm pe Hristos care vine, Mirele sufletelor noastre, care iese din mormînt, ca dintr-un palat sărbătoresc, El ne-a vestit primăvara plină de bucurie a răscum-părării, a iertării totale, a împăcării și a înfierii de către Tatăl ceresc.

Noi ne umplem de entuziasm duhovnicesc, primind aceste daruri cerești și îmbunătățind nădejdea de a gusta dinainte slava viitoare ce se deschide «în neîn-serata zi a Împărăției lui Dumnezeu».

Trimițînd Prea Fericirii Voastre sărutul nostru frățesc de Paști, Vă doresc din tot sufletul să petreceți în neobșita bucurie pascală cu sănătate deplină. Să nu se îpuțineze din sufletul Prea Fericirii Voastre pacea vestită nouă de Mîntuitorul către tot neamul omenesc.

Rămîn cu neschimbată dragoste în Domnul, al Prea Fericirii Voastre supus rugător către Dumnezeu, ascultător și împreună-slujitor.

† Dorotei

Mitropolit de Praga și a toată Cehoslovacia

*

Din partea Întîistătătorilor de Biserici Neortodoxe, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit nenumărate mesaje dintre care redăm :

Mesajul pascal adresat de Sanctitatea Sa, papa PAUL VI, Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian

Prea Fericirii Sale,

Prea Fericitului Părinte Justinian, Mitropolitul Ungrovlahiei, Locțiitor al Cezareei Capadociei,

Arhiepiscop al Bucureștilor, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,

Atunci cînd liturgia, din duminică în duminică, ne deschide inimile spre o în-telegere mai profundă a tainei fundamentale a credinței noastre, învierea Domnului, gîndurile noastre se îndreaptă spre Prea Fericirea Voastră. Acest schimb de gînduri, într-adevăr, face parte de acum înainte din pregătirea noastră pentru sărbă-

toarea Paștilor, convinși fiind că Domnul ne cheamă astăzi să mărturisim împreună despre învierea Sa.

«Noi credem cu adevărat în Acela care a înviat din morți pe Iisus, Domnul nostru, care s-a dat pentru păcatele noastre și a înviat pentru îndreptarea noastră. Deci fiind îndreptați prin credință, avem pace cu Dumnezeu, prin Domnul nostru Iisus Hristos» (Rom. IV, 24—25). Acesta este și sensul adânc al salutării lui Hristos cel înviat către ucenicii Săi încă fricoși și neîncrezători: «Pace vouă» (Luca XXIV, 36).

Ucenici ai Celui înviat, noi trebuie să fim martorii acestora (cf. Luca XXIV, 48) și ai acestui triumf al vieții și al dragostei, ai acestei biruințe asupra morții și a dezbinării.

Dar mărturia noastră nu este ea oare slăbită de faptul că Paștile sînt sărbătorite de creștini care nu sînt pe deplin uniți? Această lipsă de unitate nu este ea oare, într-o oarecare măsură, pricina neînțelegerii și războiului care fac încă atîtea victime și distrugeri în multe părți ale lumii?

Toate strădaniile noastre trebuie deci să se îndrepte spre ziua în care vom putea proclama împreună, în deplină unitate: «Cu adevărat Domnul a înviat și s-a arătat lui Simon» (Luca XXIV, 34). Această unitate este voită de Dumnezeu pentru ca toți oamenii să poată crede, să poată trece peste orice teamă și orice îndoială și să participe din plin la preamărirea universală a Domnului păcii.

Cu aceste sentimente de nădejde și de dragoste, cu atît mai vii cu cît noi le știm împărtășite și de Prea Fericirea Voastră, Vă reînnoim dragostea noastră frățească în Hristos cel înviat.

† Paulus VI, Papă

*

Scrisoarea irenică a Sanctității Sale VAZKEN I, Patriarhul suprem și Catolicosul tuturor armenilor

Prea Fericirii Sale,
Părintelui Justinian,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,
Prea Fericirea Voastră

«Hristos a înviat din morți»

Vestea cea bună a minunatei învieri a Domnului și Mîntuitorului nostru, umple din nou din belșug inimile noastre de sentimente luminoase și de sfinte nădejdi.

În această zi de bucurie, gîndul nostru se îndreaptă către Prea Fericirea Voastră, cu rugăciunile noastre cele mai calde, pentru ca prin darurile sfintei învieri și sub Arhipăstoria Voastră, sfînta misiune a Bisericii Voastre istorice să strălucească tot mai mult în lumea zilelor noastre, spre slăva lui Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu.

În același timp, urarea noastră neîncetată este ca spiritul păcii lăsat lumii de Mîntuitorul cel înviat, să lumineze puternic inimile oamenilor și ale popoarelor, călăuzindu-le spre limanul coexistenței în dreptate și unire, pentru fericirea și propășirea neamului omenesc fără deosebire.

Ne este foarte plăcut ca în toiul bucuriei pascale, să Vă adresăm salutarea noastră frățească și să vă dorim deplină sănătate și mulți ani de arhipăstorie, pentru încununarea tuturor lucrărilor Voastre bineplăcute lui Dumnezeu,

† Vazken I

Catolicosul tuturor armenilor

*

Telegrama de felicitare a Sanctității Sale ȘENUDA III, Papă și Patriarh al Bisericii Copte

Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului Părinte Justinian,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,
Cu dragoste frățească Vă adresăm cele mai bune urări de Sfintele Paști pentru Prea Fericirea Voastră și Biserica Voastră.

† Papa Șenouda III

Scrisoarea irenică a Grației Sale DONALD COGGAN, Arhiepiscop de Canterbury, Primat a toată Anglia

Prea Fericitului Părinte Justinian,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,
Prea Fericirea Voastră,
Iubite frate întru Hristos,

«Dar mai presus de toate noi trebuie să Te preaslăvim pentru preamărita înviere a Fiului Tău și Dumnezeuul nostru Iisus Hristos; pentru că El este Mielul Pascal, care s-a dat pe Sine pentru noi, și a ridicat păcatele lumii; care prin moartea Sa a omorât moartea și prin învierea Sa ne-a dăruit viață veșnică» (Prefață pentru Paști a «Cărții de rugăciune comună»! The book of Common Prayer).

Rugăciunea de mulțumire pentru învierea Domnului nostru Iisus Hristos este în miezul cultului creștin. Învierea Domnului nostru este nu numai siguranța Tatălui pentru viața de supunere pînă la moarte a Fiului celui întrupat, ci este și o schimbare decisivă care a săvîrșit-o Tatăl pentru credincioși.

În lumea de astăzi, noi continuu ne lovim de efectele negative ale păcatului; totuși în patimile și învierea lui Hristos, Dumnezeu este biruitor. Într-adevăr, aceia care au primit botezul creștin au și început să guste viața viitoare. Astfel, cîntările de Paști sînt mai mult decît imne de recunoștință pentru un eveniment din trecut; ele sînt mai degrabă strigătele prezente de biruință ale credincioșilor lui Dumnezeu.

De aceea, în această putere trăitoare a lui Hristos cel înviat, vă salutăm, Prea Fericirea Voastră, de Sfintele Paști:

«Hristos a înviat». «Adevărat a înviat»; «Aleluia».

Al prea fericirii Voastre frate iubitor în Hristos,

† Donald Cantuar

Arhiepiscop de Canterbury
Primat al întregii Anglii și Mitropolit

*

Telegrama de felicitare a Eminenței Sale Cardinalul Dr. JULIUS DÖPFNER, Arhiepiscop de München și Freising și Primat al Bisericii Romano-Catolice din R. F. Germania

Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului Justinian,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,
Sfînta Sărbătoare a învierii Domnului nostru să fie o zi de har și bucurie pentru Prea Fericirea Voastră și credincioșii Bisericii Voastre.

Acestea le cerem în rugăciunea noastră de la Mîntuitorul cel înviat.

† Julius Döpfner

Cardinal

*

Telegrama de felicitare a Excelenței Sale, Domnului GERALD GÖTTING, Președintele Uniunii Creștin-Democrate din R. F. Germania

Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului Părinte Justinian,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,
Prea Fericirea Voastră,
Transmit Prea Fericirii și Bisericii Voastre cele mai bune urări cu ocazia Praznicului Paștilor.

Vă doresc și pentru mai departe sănătate, putere și succese în activitatea plină de răspundere, pe care o depuneți pentru binele Bisericii și al Țării Voastre. Cu cele mai bune urări,

Gerald Götting

Scrisoarea pascală — răspuns a Eminenței Sale Cardinalul SUENENS, Arhiepiscop de Malines-Bruxelles și Primat al Belgiei

Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului Părinte Justinian,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,
Prea Fericirea Voastră,

Am primit mesajul Prea Fericirii Voastre cu urări de Sfintele sărbători ale Paștilor și țin să vă exprim profunda mea recunoștință pentru acest gest frățesc.

Doresc ca lumina și bucuria pascală să coboare din belșug asupra Voastră și asupra credincioșilor Voștri, iar Hristos cel înviat să fie izvorul profund de unitate între toți creștinii.

Binevoiți a primi, Prea Fericirea Voastră, asigurarea sentimentelor mele devotate și frățești.

† L. J. Suenens

Cardinal, Arhiepiscop de Malines-Bruxelles

*

Telegrama-răspuns a Eminenței Sale Cardinalul JAN WILLEBRANDS, Președintele Secretariatului pentru unitatea creștină de la Vatican

Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,

Mulțumind din toată inima, prezint Prea Fericirii Voastre călduroase urări, asigurându-Vă de rugăciunile mele și de dragostea în Hristos cel înviat.

† Jan Willebrands

Cardinal

*

Scrisoarea pascală trimisă Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian de către Eminența Sa MARINUS KOK, Arhiepiscop de Utrecht al Bisericii Vechi-Catolice

Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,
Prea Fericirea Voastră

«Iar dacă am murit împreună cu Hristos, credem că vom și viețui împreună cu El. Știind că Hristos, înviat din morți, nu mai moare. Moartea nu mai are stăpânire asupra Lui. Căci ce a murit, a murit păcatului odată pentru totdeauna, iar ce trăiește, trăiește lui Dumnezeu. Așa și voi, socotiți-vă că sinteți morți păcatului, dar vii pentru Dumnezeu, În Hristos Iisus, Domnul nostru». Citim aceste rînduri în Epistola către Romani a Sfîntului Apostol Pavel (VI, 8—11).

Cu aceste cuvinte de speranță vă salutăm cu ocazia zilei de Înviere a Domnului nostru Iisus Hristos, Paștile.

Știm că Iisus Hristos a murit și a înviat pentru noi toți, pentru păcatele noastre. Cînd murim cu Hristos, prin unirea cu El putem veni din nou la viață. Astfel, ca membri ai Bisericii, trebuie să ne considerăm morți pentru tot ceea ce ne învrăjbește, pentru tot ceea ce tulbură pacea și dreptatea din rîndurile noastre. Trebuie să viețuim întru Domnul în comuniune cu Hristos Iisus în tot ceea ce se petrece în lume și în Biserică.

În lumina învierii, vedem viitorul relațiilor dintre Bisericile noastre.

Mulțumind Domnului pentru toate atențiile Prea Fericirii Voastre de anul trecut și pentru dezvoltarea relațiilor dintre Bisericile noastre.

Sperăm că acestea se vor întări și în viitor! Aleluia.

Felicitări sincere cu ocazia Sfintelor Paști.

Al Vostru coliturghisitor în Hristos,

† Marinus Kok

Arhiepiscop de Utrecht

Scrisoarea irenică a Eminenței Sale, Episcopul J. M. ALLIN, Președintele Bisericii Evanghelice din SUA

Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului Părinte Justinian,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,
Prea iubite frate în Hristos,
Vă felicit cu prilejul sărbătorii Sfintei învieri.

Primăvara aduce redeșteptarea naturii și cea mai luminoasă zi a primăverii este Praznicul învierii din mormânt a Domnului nostru Iisus Hristos, reînnoind viața lui Adam celui căzut și trezind în el sensul slavei lui Dumnezeu.

Învierea Domnului nostru a fost un eveniment istoric, dar în fiecare an această mare sărbătoare reînnoiește în conștiința noastră însemnătatea sa veșnică: acesta este actul de preamărire sacramentală a puterii creației și a permanentei iubiri mîntuitoare a lui Dumnezeu.

De aceea să ne bucurăm de Învierea Sa.
Al vostru cu tot devotat

John M. Allin
Episcop-Președinte

*

Telegrama Pastorului VISSERT HOOFT, ex Secretarul general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor

Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului Părinte Justinian,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

Sfintele Paști și Învierea Domnului să fie lumina Voastră și lumina Bisericii Voastre.

Visser't Hooft

*

Mesajul pascal al Excelenței Sale Pastorului Dr. MIROSLAV NOVAK, Patriarhul Bisericii Husite Cehoslovace,

Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,
Prea Fericirea Voastră și Iubite frate în Domnul:
Hristos a înviat! Să ne bucurăm!

Ne gândim la Prea Fericirea Voastră în rugăciunile noastre pascale și vă trimitem urările noastre cele mai bune.

Preamărim pe Domnul cel înviat, care pe cruce a făcut pace cu noi și ne-a apropiat pe noi, care eram străini de El, pentru a face din noi prietenii și fiii Lui.

Dr. Miroslav Novak
Patriarhul Bisericii Husite Cehoslovace

*

Telegrama Excelenței Sale, Domnul Pastor Dr. KAROLY TOTH, Secretarul general al Conferinței creștine pentru pace

Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului Părinte Justinian,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

De marea sărbătoare a Învierii Domnului, Vă urez și vă transmit binecuvîntarea lui Dumnezeu odată cu salutările mele cele mai frățești.

Dr. Karoly Toth, Pastor
Secretarul general al Conferinței Creștine pentru Pace

*

* *

În afara acestor Scrisori irenice, telegrame de felicitare, scrisori pascale sau obișnuite felicitări din partea Întâistătorilor și conducătorilor de Biserici și organizării creștine, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a mai primit — cu ocazia Praznicului Sfintei Învieri a Domnului din anul 1976 — multe alte scrisori și telegrame de felicitare din partea unor ierarhi și slujitori ai Bisericilor Ortodoxe surori și ai unor Biserici neortodoxe; din partea unor personalități bisericești sau conducători de confesiuni creștine de peste hotare; din partea conducătorilor de culte creștine din țara noastră; din partea Comunităților ortodoxe române de peste hotare; din partea unor slujitori și credincioși ai Bisericii Ortodoxe Române.

Dintre ierarhii și slujitorii Bisericilor Ortodoxe surori au trimis telegrame și scrisori de felicitare :

- Înalt Prea Sfințitul IACOBOS, Primatul Bisericii Ortodoxe Grecești în America de Nord și de Sud;
- Înalt Prea Sfințitul NICODIM, Mitropolitul Ieningradului și Novgorodului;
- Înalt Prea Sfințitul JUVENALIE, Mitropolit de Tula și Belevsk;
- Înalt Prea Sfințitul MELETIOS, Mitropolitul Franței;
- Înalt Prea Sfințitul FILARET, Mitropolit al Berlinului și Europei Centrale;
- Înalt Prea Sfințitul DAMASCHIN, Mitropolit al Navpaktiei;
- Înalt Prea Sfințitul SERGHIE, Mitropolitul Kersonului și Odesei;
- Înalt Prea Sfințitul ALEXEI, Mitropolitul Talinului și Estoniei;
- Înalt Prea Sfințitul NAUM, Mitropolitul de Zletovs și Strumsk;
- Înalt Prea Sfințitul CHIRIL, Mitropolitul Americii, Canadei și Australiei.
- Înalt Prea Sfințitul SOFRONIE, Mitropolitul de Durostor și Cervene;
- Înalt Prea Sfințitul SPIRIDON, Mitropolitul Rodosului;
- Înalt Prea Sfințitul CONSTANTIN, Mitropolit de Bagdad;
- Înalt Prea Sfințitul IACOB, Mitropolit de Mitilene;
- Înalt Prea Sfințitul BARNABA, Mitropolit de Kitrus;
- Înalt Prea Sfințitul MELITON, Mitropolit al Calcedonului;
- Înalt Prea Sfințitul ANTONIE, Mitropolitul Xantei;
- Înalt Prea Sfințitul IEZECHIL, Mitropolitul Pisidei;
- Înalt Prea Sfințitul ELIAS, Mitropolitul de Suhumi și Abhazi;
- Înalt Prea Sfințitul ALEXIE, Mitropolit de Homs;
- Înalt Prea Sfințitul ELIE, Mitropolit de Beyrut;
- Înalt Prea Sfințitul IRINEU, Arhiepiscop rus al Americii;
- Înalt Prea Sfințitul PITIRIM, Arhiepiscop de Volocolamsk;
- Înalt Prea Sfințitul VLADIMIR, Arhiepiscop de Dimitrovsk;
- Înalt Prea Sfințitul IONATAN, Arhiepiscop de Chișinău;
- Înalt Prea Sfințitul DOSITEI, Arhiepiscop al Ohridei și Macedoniei;
- Înalt Prea Sfințitul BORIS, Arhiepiscop de München;
- Înalt Prea Sfințitul PAVE, Arhiepiscop de Kislovosk;
- Înalt Prea Sfințitul KIPRIAN, Arhiepiscop;
- Înalt Prea Sfințitul MIHAIL, Arhiepiscop;
- Înalt Prea Sfințitul GRIGORIE, Arhiepiscop al Mukacevului și Ujgorodului;
- Înalt Prea Sfințitul LEONID, Arhiepiscop de Riga și Lituania;
- Înalt Prea Sfințitul ATENAGORA, Arhiepiscop al Tyatirelor și al Marii Britanii;
- Prea Sfințitul SAVA, Episcopul Cernăuților;
- Prea Sfințitul HRISOSTOM, Episcop de Kursk și Belgorod;
- Prea Sfințitul MARK, Episcopul albanez din Statele Unite;
- Prea Sfințitul VISARION, Episcopul Banatului (R.S.F. Iugoslavia);
- Prea Sfințitul ANTONIE, Episcopul Provației;
- Prea Sfințitul TEODOSIE, Episcop de Smolensk și Veazem;
- Prea Sfințitul PIMEN, Episcop de Saratov și Volgograd.

*

Dintre personalitățile bisericești din cadrul altor Biserici și comunități creștine au trimis mesaje de felicitare Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian al Bisericii Ortodoxe Române :

- Eminența Sa Episcopul HERMAN KUNST;
- Eminența Sa Dr. TIBOR BARTHA, Episcopul Bisericii Reformate din Debrețin (R. P. Ungară);
- Eminența Sa JOSEF, Episcopul vechilor-catolici din Germania;
- Eminența Sa JOHN, Episcop de Fulham și Gibraltar;
- Eminența Sa Dr. HEINZ JOACHIM HELD, Biserica Evanghelică;
- Domnul W. K. DUVAL, Reprezentant al Bisericii Prezbiteriene Unite din Statele Unite ale Americii;
- Pr. PIERRE DUPREY, Subsecretar la Secretariatul pentru unitatea creștinilor de pe lângă Vatican.

*

În numele Comunităților ortodoxe române de peste hotare, au trimis telegrame și scrisori de felicitare :

- Înalt Prea Sfințitul VICTORIN, Arhiepiscopul Arhiepiscopiei Ortodoxe Române în America;
- Prea Sfințitul LUCIAN FĂGĂRĂȘANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române pentru Europa Centrală și Occidentală;
- Prea Sfințitul GHERMAIN, Episcop de St. Denis.
- Prea Cuviosul Arhimandrit VASILE COSTIN, Conducătorul Așezămintelor românești de la Locurile Sfinte;
- Prea Cucernicul Părinte Protoiereu ALEXANDRU MUNTEANU, Parohul Parohiei ortodoxe române din Sofia;
- Prea Cucernicul Părinte VASILE ȘTEFAN, Parohul Parohiei ortodoxe române din Baden-Baden;
- Prea Cucernicul Părinte MARIN BRANIȘTE, Parohul Parohiei ortodoxe române din Viena;
- Prea Cucernicul Părinte LUCIAN GAFTON, Parohul Bisericii ortodoxe române din Londra;
- Prea Cucernicul Părinte ALEXANDRU CIUREA, Parohul Parohiei ortodoxe române din Suedia;
- Prea Cucernicul Părinte DUMITRU GĂINA, Parohul Parohiei ortodoxe române din Melbourne (Australia);
- Prea Cucernicul Părinte CONSTANTIN IANA, Parohul Parohiei ortodoxe din Adelaide (Australia);
- Prea Cucernicul Părinte GHEORGHE SPERANȚA, Parohul Parohiei ortodoxe române din Wellington (Noua Zeelandă);
- Prea Cucernicul Preot IOAN BRIA, Parohul Parohiei ortodoxe române din Geneva;
- Prea Cucernicii Părinți Dr. MIRCEA CLINEȚ și TRAIAN VALDMAN, reprezentanții Comunității ortodoxe române din Milano;
- Prea Cucernicul Părinte PETRU MÎNDRUȚĂU, vicar episcopesc.
- Prea Cucernicul Părinte GHEORGHE HRANISAVLIEVICI, Conducătorul Vicariatului ortodox sîrb din Timișoara.

*

Din partea diferitelor Confesiuni creștine din Republica Socialistă România au trimis telegrame și scrisori de felicitare :

- Mgr MARTON ARON, Episcopul romano-catolic de Alba Iulia;

- Mgr PETRU PLEȘCA, Provicar general al Arhiepiscopiei romano-catolice din București;
- Mgr FRANCISC AUGUSTIN, Conducătorul Arhidiecezei romano-catolice din București;
- Prea Sfințitul Dr. JACUB ANTAL, Episcop auxiliar romano-catolic de Alba Iulia;
- Prea Sfinția Sa, Episcop DIRAYR MARDICHIAN, Șeful Cultului armean din R. S. România;
- Prea Cucernicul Părinte NICOLAE GORANOV, Parohul bisericii ortodoxe bulgare din București;
- Eminența Sa ALBERT KLEIN, Episcopul Bisericii Evanghelice C. A. Sibiu;
- Eminența Sa KOVACS LAJOS, Episcop unitarian;
- Eminența Sa d. LASZLO PAPP, Episcop reformat;
- Eminența Sa Dr. NAGY GYULA, Episcop reformat;
- Eminența Sa PAUL SZEDRESSY, Superintendent al Bisericii Evanghelice S.P. Cluj-Napoca;
- Domnul D. POPA, Președintele Cultului adventist de ziua a 7-a;
- Pastor PAVEL BOCHIAN, Președintele cultului penticostal.

Fiecare dintre cei care l-au felicitat pe Întâistătorul Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, a primit cuvenitul răspuns de mulțumire pentru felicitări și binecuvântări arhieresti.

♦ ÎNSEMNĂRI DIN VIAȚA PĂTRII ♦

EVENIMENTE ȘI FAPTE DEOSEBITE

(ianuarie — aprilie)

ÎNDEPLINIREA CU SUCCES A PLANULUI CINCINAL DE DEZVOLTARE ECONOMIC-SOCIALĂ A ROMÂNIEI PE PERIOADA 1971—1975. — Ziarele din ziua de 4 februarie a.c. au publicat Comunicatul cu privire la îndeplinirea planului de dezvoltare economico-socială a Republicii Socialiste România în perioada 1971—1975, document de deosebită însemnătate din care, cu sentimente de profundă satisfacție, întregul popor a luat cunoștință de remarcabilul bilanț al rezultatelor obținute. Obiectivele prevăzute în Plan au fost realizate la producția globală industrială cu 6 luni mai devreme, iar limita maximă a planului cincinal, cu 2 luni înainte de termen.

Bilanțul general al îndeplinirii din cincinalul 1971—1975 — primul cincinal al perioadei istorice de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate — «reflectă pregnant — așa cum se subliniază în Comunicat — dezvoltarea accentuată a bazei tehnico-materiale a socialismului, creșterea armonioasă a tuturor ramurilor economiei naționale, modernizarea forțelor de producție ale țării, sporirea venitului național și ridicarea, pe această bază, a nivelului de trai al întregului popor, perfecționarea relațiilor de producție, a conducerii și organizării întregii vieți economice și sociale».

Prin îndeplinirea cu succes a obiectivelor planificate pe perioada 1971—1975 au fost realizate transformări innoitoare și progrese însemnate în toate domeniile economiei și vieții sociale, creșterea nivelului de trai al întregului nostru popor.

Producția industrială a sporit în cincinalul 1971—1975 cu 13,1 la sută în medie pe an, depășind, în 1975, cu aproape 85 la sută nivelul anului 1970. S-au înregistrat progrese însemnate în dezvoltarea agriculturii, care, cu toate condițiile nefavorabile cauzate de inundații și secetă în decursul acestei perioade, a realizat o producție cu peste 25 la sută mai mare decât în perioada 1966—1970. Planul producției unităților silvice a fost realizat în proporție de 117,9 la sută. În transportul feroviar s-a înlocuit aproape în totalitate tracțiunea cu abur prin tracțiunea electrică și diesel, realizându-se mari progrese în toate celelalte transporturi — auto, maritim, fluvial, aerian, — precum și în telecomunicații, conectându-se la sistemul de telefonie automată interurbană un număr de 33 localități, numărul total al acestora ajungând la sfârșitul anului 1975 la 47. Volumul total al investițiilor realizate în economia națională în anii 1971—1975 a fost mai mare decât în celelalte două cincinale precedente luate împreună. Progresul tehnic, cercetarea științifică și dezvoltarea tehnologică au fost elementele de bază în aplicarea unor noi tehnologii de fabricație și perfecționarea celor existente, asimilarea de noi mașini, utilaje, aparate și instalații, diversificarea gamei bunurilor de consum și crearea de noi mijloace de apărare a sănătății și de protecție a mediului înconjurător. În cincinalul 1971—1975 s-au obținut rezultate bune în dezvoltarea comerțului exterior, al cărui volum s-a dublat față de cincinalul precedent. S-au construit noi obiective industriale de interes republican în circa 180 orașe și în alte peste 120 localități rurale. S-au obținut, în

această perioadă, mari progrese în domeniul creșterii bunăstării materiale a populației. S-a aplicat un nou sistem de retribuire, echitabilă; au fost luate măsuri succesive de majorare a veniturilor tuturor oamenilor muncii; s-a realizat un vast program de construcții de locuințe; s-au realizat noi dotări edilitare; s-a extins rețeaua comercială și a crescut volumul desfacerilor de mărfuri către populație. S-a dezvoltat continuu baza materială a învățămîntului și culturii, generalizîndu-se învățămîntul de 10 ani; s-au construit și au fost date în folosință: Teatrul Național din București și teatrele din Craiova și Tîrgu-Mureș. S-au luat importante măsuri pentru ocrotirea sănătății.

Datorită politicii demografice active promovată de statul nostru pentru simularea natalității și consolidarea familiei, populația țării a crescut în perioada 1971—1975 cu un milion persoane. La sfîrșitul anului 1975, populația Republicii Socialiste România a ajuns la 21.352.000 locuitori, din care peste 43 la sută locuiesc în mediul urban.

Așa cum se subliniază în Comunicatul Consiliului suprem al dezvoltării economice și sociale, Comitetul de stat al planificării și Direcției centrale de statistică, «Realizările din cincinalul 1971—1975 au marcat un nou pas înainte pe drumul făuririi unor condiții de trai demne de munca plină de abnegație a oamenilor muncii în edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate. Eforturile depuse de oamenii muncii pentru îndeplinirea cincinalului înainte de termen au creat condiții mai bune pentru înfăptuirea programului de ridicare a nivelului de trai, rezultatele creșterii economiei naționale resimțindu-se din plin în viața fiecărei familii, a fiecărui cetățean».

PRIMUL CONGRES AL CONSILIILOR POPULARE JUDEȚENE ȘI AL PREȘEDINȚILOR CONSILIILOR POPULARE MUNICIPALE, ORĂȘĂNEȘTI ȘI COMUNALE. — Într-o atmosferă caracterizată de preocupări de o deosebită importanță în procesul dezvoltării și întăririi patriei noastre socialiste s-au desfășurat în zilele de 4—6 februarie a.c., în marea sală a Pavilionului central al complexului expozițional din Capitală, lucrările primului Congres al consiliilor populare județene și al președinților consiliilor populare municipale, orășenești și comunale, la care au participat peste 6700 deputați în aceste organe politice din cele 39 de județe și din municipiul București, din 235 municipii și orașe, precum și din toate cele 2706 comune ale țării.

Dezbaterile Congresului s-au axat pe ideile, orientările și concluziile cuprinse în ampla expunere a președintelui Nicolae Ceaușescu, în care a făcut un cuprinzător bilanț al realizărilor de pînă acum, reliefînd totodată rolul statului și al organelor locale ale puterii în etapa actuală, necesitatea organizării științifice a muncii, prezentînd un luminos program de muncă și de creație în vederea făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate. «Putem aprecia acest congres — a subliniat dintru început dl. Nicolae Ceaușescu — drept cel mai reprezentativ și mai democratic forum al poporului, chemat să asigure, într-o formă nouă, superioară, participarea organizată a maselor largi populare, a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, la conducerea conștientă a tuturor domeniilor vieții economico-sociale, a întregii societăți... Primul Congres al consiliilor populare va rămîne în istorie prin aceea că trasează un vast program de măsuri menite să asigure patriei noastre un viitor luminos de progres și prosperitate».

Congresul a aprobat în unanimitate hotărîrile asupra problemelor care au făcut obiectul ordinei de zi, ale căror proiecte au fost dezbătute în cadrul secțiunilor, în lumina Expunerii președintelui Nicolae Ceaușescu: 1. Planul de dezvoltare economică și socială a României în cincinalul 1976—1980, în profil teritorial. — parte integrantă a planului național unic —, precum și sarcinile ce revin consiliilor populare din acest plan privind organizarea și conducerea întregii activități economico-sociale pe plan local; 2. Sarcinile ce revin consiliilor populare din Planul cincinal 1976—1980 în domeniul agriculturii și industriei alimentare; 3. Sarcinile ce revin consiliilor populare în domeniul investițiilor, construcțiilor și sistematizării localităților și în domeniul edilitar; 4. Programul pentru conservarea și dezvoltarea fondului forestier în perioada 1976—2010, precum și sarcinile ce revin consiliilor populare din acest program; 5. Programul național de amenajare a bazinelor hidrografice și sarcinile ce revin consiliilor populare din acest program; 6. Planul pregătirii forței de muncă pentru dezvoltarea economică-socială a patriei în cincinalul 1976—1980, principalele măsuri de îmbunătățire a activității în domeniul învățămîntului, culturii și sănătății publice, precum și sarcinile ce revin consiliilor populare în aceste do-

menii; 7. Cu privire la perfecționarea activității consiliilor populare, creșterea rolului lor în viața politică, economică și socială a țării.

Congresul a adoptat, de asemenea, în unanimitate, Chemarea adresată consiliilor populare, deputaților, întregului popor, de a nu precupeți nimic pentru îndeplinirea cu succes a planurilor de stat. «Să facem ca patria noastră scumpă să devină tot mai îmbelșugată și prosperă, să ocupe un loc demn în rîndul națiunilor lumii, afirmîndu-se ca un detașament activ al luptei mondiale pentru socialism, pentru colaborare și pace», se spune în încheierea Chemării adresată întregului nostru popor de către cel mai reprezentativ forum al poporului.

INAUGURAREA OFICIALĂ A CENTRULUI CULTURAL ROMÂNESC DE LA UNIVERSITATEA CATOLICĂ DIN LOUVAIN. — Din inițiativa și sub direcția apreciatului scriitor belgian de origine română Mihail Steriade, fost profesor la Universitatea din Liege, în vîrstă de peste 70 de ani, a luat ființă în primăvara anului trecut, 1975, în Belgia, în cadrul vechei și renumitei Universități catolice din Louvain — la Neuve, Centrul cultural românesc (Centre culturel roumain), menit să contribuie la afirmarea valorilor spiritualității românești și la extinderea legăturilor prietenești pe multiple planuri dintre oamenii de cultură din Belgia și România.

Inaugurarea acestui așezămînt cultural românesc a avut loc sub aspect oficial în ziua de 27 ianuarie 1976, în prezența unei numeroase asistențe alcătuite din personalități ale vieții politice, culturale și universitare din Belgia, în frunte cu ministrul culturii, Henri François van Aal, rectorul Universității catolice din Louvain, E. Massaux, ministrul de stat, Eli Troclet, președintele Asociației culturale Belgia-România, precum și Yves du Monceau, primarul orașului Louvain-la Neuve.

La începutul festivității de inaugurare, ambasadorul României la Bruxelles, dl. Alexandru Lăzăreanu, a dat citire mesajului adresat de președintele țării noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu, directorul Centrului cultural românesc, Mihail Steriade mesaj primit cu deosebită căldură și însuflețire de către asistență. «Apreciez în mod deosebit interesul față de cultura românească manifestat în cadrul prestigioasei Universități din Louvain — se spune în mesaj — și consider că programul Centrului condus de dumneavoastră cu un înalt spirit de dăruire se înscrie, în chip fericit, în sensul preocupărilor nobile pentru mai buna cunoaștere reciprocă a popoarelor român și belgian, între care se dezvoltă relații de prietenie și strînsă conlucrare».

Au ținut apoi cuvîntări Eli Troclet, profesorul M. Woitrin, prorector al Universității, precum și primarul orașului, subliniind însemnătatea creării Centrului cultural românesc pentru raporturile și colaborarea între cele două țări prietene și dînd o înaltă prețuire activității depuse de președintele Nicolae Ceaușescu în vederea dezvoltării continue a acestor raporturi.

În încheiere, scriitorul Mihail Steriade, directorul Centrului cultural românesc, a adus călduroase mulțumiri președintelui României pentru mesajul transmis și pentru prețiosul sprijin moral și material acordat acestei instituții, a căre activitate se înscrie în tradiția înaltelor idealuri umaniste ale culturii poporului român, care caracterizează raporturile lui prietenești și de colaborare reciproc avantajoasă cu toate țările lumii.

Reamintim că Mihail Steriade nutrește sentimente de intensă afecțiune față de țara de baștină a sa, tipărind pe speșele sale cunoscuta revistă «Journal roumain des poètes», prin care difuzează în lume valorile spiritualității românești.

La numai cîteva zile după inaugurarea Centrului cultural românesc în cadrul Universității catolice din Louvain, această prestigioasă instituție de cultură din Belgia a sărbătorit, între 30 ianuarie și 2 februarie a.c., împlinirea a 550 de ani de la înființarea ei. La festivitățile aniversare au participat cîteva sute de profesori și oameni de știință din întreaga lume.

Universitatea catolică din Louvain și-a început activitatea la 2 octombrie 1426, devenind, nu peste mult timp, una din cele mai renumite instituții cultural-științifice din lume. Ea avea o facultate de teologie, Facultate de arte, ilustrată de filologul flamand Juste Lipse, autor al unor lucrări de erudiție, Colegiul celor trei limbi, organizat după indicațiile lui Erasm, și Facultate de medicină, la care a fost profesor André Vésale, cel mai mare anatomist al secolului al XVI-lea, întemeietorul anatomiei moderne. În urma reorganizării din anul 1834, Universitatea catolică din Louvain a început să funcționeze cu 5 Facultăți — teologie, drept, medicină, filozofie și li-

tere, științe matematice și fizice —, cursurile fiind deschise în ziua de 5 noiembrie același an.

În prezent are 7 Facultăți și peste 20 de institute și școli anexe, cursurile universitare fiind urmate de peste 26.000 de studenți.

MANIFESTĂRI COMEMORATIVE LA ÎMPLINIREA A 125 DE ANI DE LA NAȘTEREA LUI SPIRU HARET. — S-au împlinit, la 15 februarie a.c., 125 de ani de la nașterea lui Spiru Haret, una din cele mai complexe și mai ilustre personalități ale poporului nostru, care, — așa cum se spune într-o merituoasă monografie ce i-a fost consacrată în anul 1972 de Emil Băldescu — «cu o adâncă dragoste de patrie», a adus «o valoroasă contribuție la făurirea și dezvoltarea României moderne».

Născut în Iași la 15 februarie 1851 într-o familie urmașe a unor vechi răzeși, după terminarea școlii primare a urmat cursurile liceului «Sfântul Sava» din București, luând bacalaureatul în anul 1869; în același an s-a înscris la Facultatea de științe a Universității din București, secția fizico-matematice, luându-și licența, cu bile albe, în anul 1874.

Student fiind, Spiru Haret, pentru a se putea întreține, a fost profesor la Seminarul Central din București, din toamna anului 1870 pînă la 14 noiembrie 1872, la catedra de matematici, pe care o obținuse prin concurs.

În anii 1874—1878 a făcut studii aprofundate în Franța, la Paris, de unde s-a întors în țară cu încă o licență în matematică și una în fizică, precum și cu un doctorat de la Sorbona, obținut în mod strălucit cu teza «Sur l'invariabilité des grands axes des orbites planétaires» Spiru Haret fiind astfel primul român doctor în matematici de la Paris. Teza aceasta, prin care tânărul matematician român se avînta spre studiul sistemului planetar, a produs un răsunător ecou în rîndurile oamenilor de știință al vremii, făcîndu-i-se chiar și propunerea de a rămîne să lucreze în Franța ca om de știință, pe care însă Haret, dintr-un înalt patriotism, a refuzat-o categoric. «Teza e citată în cărțile lui Henri Poincaré, e menționată în enciclopedii științifice și pretutindeni unde se vorbește de aplicarea legii lui Newton la mișcarea planetelor», — sublinia în discursul său de recepție la Academia Gh. Țițeica, ales în locul rămas vacant prin moartea lui Spiru Haret.

Rezultatul la care a ajuns în teza sa, caracterizat de H. Poincaré drept «o mare surpriză», precum și contribuțiile aduse de el la studiile despre mișcările medii ale lumii și despre planeta Jupiter au fost luate în considerare și apreciate în mod deosebit de Comisia internațională pentru denumiri selenare, care, la începutul anului curent, a acordat unui crater situat în zona sud-estică a părții invizibile a Lunii numele marelui om de știință Spiru Haret. «În concepția membrilor comisiei, — a spus între altele profesorul George Fields de la Universitatea Harvard (S.U.A.) într-o alocuțiune transmisă de la fața locului de postul de radio București — craterele de pe Lună nu pot primi decît numele celor mai iluștri oameni de știință ai omenirii. Spiru Haret este unul dintre aceștia. De numele său se leagă importante studii care stau la baza dezvoltării astronomiei moderne, lucrările sale constituind opere de referință. Atribuirea numelui lui Spiru Haret unui crater selenar onorează nu numai memoria marelui savant, ci și știința românească».

Întors de la Paris în primăvara anului 1878 cu rezultate din cele mai remarcabile, Haret a fost numit de îndată profesor suplinitor la gimnaziul «Mihai Bravul» din București, dar peste puțin timp, în anul 1882, avea să fie încadrat în învățămîntul superior, după ce, în anul 1881, fusese numit profesor de matematici la seminarul «Nifon Mitropolitul» din București, unde a activat însă scurt timp.

Ar fi ajuns departe pe drumul științei pe care o slujea, dar, stăpînit de un înalt sentiment de iubire față de patrie, față de poporul din care s-a ridicat, Haret și-a consacrat activitatea și altor domenii, legate de luminarea și progresul poporului, de îmbunătățirea condițiilor de viață a oamenilor. Calitățile lui Haret ca om de știință au fost valorificate de el însuși, ele contribuind în mare măsură la corectitudinea și eficacitatea activității sale politice, desfășurată îndeosebi ca ministru de Instrucție și Culte, în anii 1897—1899, 1901—1904 și 1907—1910.

Prin bogata și înnoitoarea activitate desfășurată ca ministru al instrucțiunii publice, Spiru Haret a intrat în istoria culturii noastre ca reformator al școlii românești, considerînd școala ca funcție de viață a organismului social, ca școală pentru viață, legată organic de interesele și nevoile poporului.

«Ne-am silit, — spunea Haret — să utilizăm activitatea corpului didactic și în afară de școală, punând-o în serviciul luminării poporului și a deșteptării lui la o viață intelectuală, morală și economică mai bună». Cu prețiosul sprijin și străduința cadrelor didactice, Spiru Haret a înființat obști de arendare și cumpărare a pământului, bănci populare, cooperative de consum, școli de adulți, biblioteci școlare, teatru sătesc, șezători sătești ș.a. Au fost înființate cunoscutele reviste «Albina» (1897) și «Revista generală a învățămîntului» (1905). Societatea «Steaua» care edita broșuri pentru ridicarea culturii poporului, în colecția cu același nume, a întreprins măsuri practice pentru orientarea Casei Școalelor în vederea construirii de localuri de școli în comunele rurale, dotarea lor cu material didactic și cu biblioteci, publicarea unor lucrări clasice de pedagogie, publicarea unor lucrări originale privitoare la diferite subiecte din domeniul științe, traduceri ș.a., tipărirea cărților necesare seminariilor, școlilor normale, școlilor de agricultură etc.

A sprijinit colecționarea de cîntece vechi populare, iar pentru cunoașterea trecutului poporului nostru și conservarea patrimoniului național a înființat «Comisia monumentelor istorice».

Mare patriot, iubitor și educator al tineretului patriei, Spiru Haret a fost unul din cei mai de seamă susținători al jocului național «oina», hotărînd chiar din primul an de ministeriat al său, în 1897, generalizarea și popularizarea acestui joc în toate școlile din țară și instituind «concursuri anuale de joc de oină pentru elevii școlilor primare, secundare și școlilor normale».

Remarcabilele trăsături ale personalității lui Haret, ca sociolog și om politic au fost puse în evidență de atitudinea sa față de situația în care se găsea țărâni-mea, expusă în broșura «Chestia țărănească», scrisă în anul 1905, «chestie» care pentru Haret însemna ridicarea nivelului de cultură al țărănimii, nu ca un scop în sine, ci ca un mijloc de apărare împotriva nemiloasei exploatare, un mijloc «pentru îmbunătățirea soartei materiale a țaranului». Acuzat că a contribuit în mare măsură la provocarea răscoalelor țărănești din primăvara anului 1907, Spiru Haret nu s-a apărat de această învinuire gratuită, ci a fost printre puținii intelectuali care au luat apărarea țărănimii în acea perioadă sîngeroasă, a numeroșilor învățători și preoți urmăriți, arestați și judecați pentru că îndemnasera pe țărani să se opună acțiunilor de spoliere din partea cămătarilor satelor.

În lucrarea sa «Mécanique sociale» tipărită în anul 1910 și retipărită în limba română în anul 1969 de Editura științifică, menționează printre forțele sociale și religia, dar nu insistă asupra ei. În calitatea sa de ministru al cultelor, Spiru Haret s-a preocupat, desigur, și de problemele bisericesti, așa cum se poate constata printre altele din broșura «Criza bisericască» tipărită în 1912, prin care, pentru «pacea și liniștea în Biserică», cerea să se pună capăt «amestecului celor ce nu au ce căuta într-însa».

În vederea desfășurării vieții bisericesti pe făgașul rosturilor ei, Haret i-a venit în sprijin cu unele reforme și înfăptuiri importante, ca înființarea Casei Bisericii pentru conservarea și administrarea bunurilor bisericesti, înființarea Consistoriului superior bisericesc, înființarea seminariilor de la Rîmnicul Vîlcii și Galați, înfrînarea prozelitismului romano-catolic ș.a. Din numeroasele scrisori adresate preotului folclorist Teodor Bălășel din județul Vîlcea, se poate constata — așa cum însuși preotul T. Bălășel spune în prefața broșurii în care le-a publicat — că Spiru Haret «dorea sincer să vadă Biserica și pe preoți ridicați la locul cel mai de cinste în Stat, prin munca pusă în folosul binelui obștesc. Era dușmanul inerției și dorea o Biserică activă. așa cum cer sfintele așezăminte sub antiquo ale ei. El nu se putea împăca cu forma lipsită de fond».

Pe «Drumul lui Haretu», cum se numea o parte din șoseaua națională București-Bacău prin ținutul Vrancei, era pe la anii 1760—1770 «Fîntîna lui Haretu», ambele denumiri fiind legate de strămoșii lui Spiru Haret. Tot cu o fîntînă a vrut marele sculptor Constantin Brâncuși să exprime prețuirea și recunoștința poporului față de marele om de știință și cultură Spiru Haret, dar realizarea ei a fost zădărnicită de ministrul de interne din anul 1914, Vasile G. Morțun, care, cerîndu-i și comandîndu-i să facă pentru Haret o statuie, n-a fost mulțumit de macheta fîntînii, al cărui simbolism și a cărei valoare artistică n-a putut să le înțeleagă și să le aprecieze. «Matematician care se ocupa de luminarea satelor, — spunea Brâncuși —, Haret fusese un izvor de apă vie pentru țărâni și luminătorii ei — învățătorii.

M-am gândit să fac o fântină arhaică și stilizată pentru una din Piețele Bucureștii. O fântină reală, cu apă pentru călătorii însetați. Și am scris pe ea «Fântina lui Haret». Memoria ministrului apărea pentru bucureșteni în legătură cu activitatea lui pentru țărani și reînvia pentru orășeni un vechi obicei țărănesc. La țară se spune «cișmeaza lui cutare, cișmeaza lui cutărică» după numele ctitorilor. Morțun mi-a refuzat fântina arhaică. Am rămas cu ea pe brațe și cu turmentele intime sporite; nu am vrut să mai fac altă machetă». Pe machetă, Brâncuși scrisese ca motto o chemare semnificativă pentru caracterizarea personalității celui căruia îi era închinată fântina: «Veniți și vă adăpați la izvoarele vieții, voi cei însetați de cultură!»

Dar prinosul de recunoștință și omagiul poporului român adus lui Spiru Haret a fost concretizat, întru veșnica lui amintire, prin statuia ce i s-a înălțat în anul 1935 în Piața Universității din București, operă sobră și impunătoare a sculptorului Ion Jalea.

Iar anul acesta, la împlinirea a 125 de ani de la nașterea sa, întregul popor i-a împletit cunună de omagii și elogi, în cadrul unor numeroase și variate manifestări comemorative, sărbătorirea acestei aniversări fiind inclusă și în programul manifestărilor recomandate de U.N.E.S.C.O.

Astfel, la 14 februarie s-a desfășurat la Muzeul Arhivelor o sesiune de comunicări științifice privind personalitatea ilustrului cărturar, organizată de Direcția generală a Arhivelor Statului.

La același Muzeu a avut loc în ziua de 19 februarie vernisajul unei expoziții documentare de manuscrise, cărți, fotografii oglindind viața și activitatea lui Spiru Haret, a cărei personalitate a fost evocată cu acest prilej de prof. dr. ing. Radu Haret, nepot al unui frate al său, și de muzeograful Virgiliu Teodorescu.

O altă expoziție documentară comemorativă s-a deschis în ziua de 11 martie la Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România. În cadrul expoziției, vizitatorii au avut prilejul să vadă manuscrise, cărți, fotografii și alte mărturii ilustrative pentru activitatea științifică și socială a lui Spiru Haret, aflând totodată că pe harta selenară este înscris numele marelui savant român, fapt pe care l-am menționat mai sus.

Academia Republicii Socialiste România, Ministerul Educației și Învățămîntului și Academia de științe sociale și politice au comemorat pe Spiru Haret în cadrul unei sesiuni științifice cu tema «Tradițiile progresiste ale învățămîntului românesc» desfășurată în ziua de 29 martie 1976. Au vorbit: Paul Niculescu, academicianii Caius Iacob, Ștefan Pascu și Șerban Țițeica, profesorii Mircea Malița, Ștefan Bărsănescu și Stanciu Stoian, membri corespondenți ai Academiei Republicii Socialiste România, profesorii Traian Lugu și Radu Haret, relevînd contribuția adusă de Spiru Haret la modernizarea învățămîntului românesc și în domeniile social-politic și științific.

Dintre numeroasele manifestări comemorative care au avut loc în centrele culturale din țară menționăm: simpozion cu tema «Spiru Haret, pedagog național» ținut la Constanța în ziua de 16 februarie, organizat de biblioteca județeană în colaborare cu Casa corpului didactic și Institutul pedagogic din localitate; expoziție la liceul «Vasile Alecsandri» din Galați, cu cărțile tipărite de Spiru Haret și despre el, precum și fotografii din viața marelui om de cultură și de știință, expoziție deschisă în ziua de 23 februarie; simpozion la Institutul pedagogic din Oradea, în ziua de 29 februarie, în cadrul căruia profesorii și studenții acestei instituții au evocat prin comunicări și referate personalitatea lui Spiru Haret.

Ziarele și revistele au omagiat, de asemenea, prin articole evocatoare și apreciative, pe «omul școalei», «părinte al țărânimii», «democrat sincer», «mare patriot», «marele Haret», calitative care sugerează activitatea multilaterală, dimensiunile operei celui căruia adversarii săi îi aduceau acuzația că e «revoluționar», «omul răscoalei», «instigator la răscoală», epitete care îi aduc astăzi un spor de prețuire. Așa cum spune un cunoscător de aproape al său, (Const. Kirîțescu), Spiru Haret era «un om perfect de stăpîn pe sine: nu se intimidă de vîrful otrăvit al săgeții, nici nu se îmbăta de fumul aromat al cădelniței».

Referindu-se la anii cînd Haret a fost îndrumătorul învățămîntului românesc, marele savant Nicolae Iorga îl înglobează în expresia: «era marelui ministru Sp. C. Haret».

Televiziunea română i-a dedicat «celebrului matematician, sociolog și om politic român, cel care a reorganizat pe baze moderne învățământul de toate gradele în țara noastră», Spiru Haret, un film evocator, comemorativ, temeinic documentat, în zilele de 27 martie și 3 aprilie, în cadrul emisiunii «O viață pentru o idee».

Prof. dr. docent Ștefan Bârsănescu, membru corespondent al Academiei Române, îl prezintă pe Spiru Haret, în articolul omagial din ziarul «Scînteia», (17 februarie 1976), ca pe «un ilustru înaintaș al școlii moderne românești», pe care-l «putem situa fără șovăire printre marile personalități ale culturii, ale pedagogiei universale», iar în încheiere îi face o cuprinzătoare caracterizare: «La Haret distingem acea trăsătură emoționantă, profund umană, specifică multora din marile personalități ale poporului nostru: conștiința misiunii patriotice, sociale, a înaltei îndatoriri pe care o au față de poporul care i-a născut».

Este ceea ce se desprinde și din rîndurile testamentare scrise de Spiru Haret spre sfîrșitul vieții sale: «Plec din lume cu mulțumirea că nu mi-am pierdut vremea și că mi-am îndeplinit datoriile atît pe cît puteam să le îndeplinesc în împrejurările în care am trăit și în marginea puterilor mele fizice și intelectuale».

Un om mare, care a plecat pentru totdeauna în lumea dreptilor în ziua de 17 decembrie 1912, dar a rămas în amintirea, cinstirea și recunoștința întregului popor român, pe care l-a iubit și l-a sprijinit din toată inima, în împrejurările istorice cunoscute.

VIZITELE PREȘEDINTELUI NICOLAE CEAUȘESCU ÎN GRECIA ȘI KUWEIT. — Seria istoricelor itinerare de pace, înțelegere și cooperare ale președintelui României, Domnul Nicolae Ceaușescu, a fost continuată cu vizitele oficiale făcute în Grecia, în zilele de 26—29 martie a.c., și în Kuwait, în zilele de 29—31 martie.

În Grecia, președintele Nicolae Ceaușescu și Doamna Elena Ceaușescu s-au bucurat de o primire deosebit de călduroasă, de manifestări de simpatie și înaltă stimă, expresie a relațiilor tradiționale de prietenie dintre poporul român și poporul grec.

Schimbul de vederi pe care președintele Nicolae Ceaușescu l-a avut, în cursul vizitei, cu șeful statului elen, Constantin Tsatsos, precum și convorbirile oficiale purtate cu primul ministru Constantin Karamanlis au deschis perspectivele unei largi dezvoltări ale relațiilor de prietenie și cooperare între cele două popoare, făcîndu-se pași mari pe această cale prin semnarea unui Acord pe termen lung de colaborare economică și cooperare industrială și tehnică, un Acord comercial pe termen lung, precum și un Acord de plăți.

În timpul petrecut pe pămîntul vechei Elade, înalții oaspeți români au vizitat Complexul arhitectonic de pe Acropole, care concentrează cele mai reprezentative monumente ale civilizației antice grecești, modernele șantiere navale de la Scaramanga, situate între Pireu și golful Eleusis, portul Pireu — poarta maritimă a Greciei, precum și orașul Delfi, unul din centrele cele mai renumite ale lumii elene antice.

În dimineața zilei de 28 martie, președintele Nicolae Ceaușescu a primit la Palatul prezidențial din Atena reprezentanți ai călugărilor români de la Muntele Athos, care au ținut să aducă omagiul lor șefului statului român și să-i mulțumească pentru eforturile pe care le depune, împreună cu conducerea Republicii Elene, pentru dezvoltarea pe mai departe a relațiilor tradiționale bune dintre cele două țări, pentru promovarea spiritului păcii în Balcani și în lumea întreagă. Președintele Nicolae Ceaușescu le-a mulțumit pentru sentimentele exprimate și a dat o apreciere deosebită faptului că, trăind în Grecia, ei aduc o contribuție la prietenia dintre cele două popoare și, împreună cu confrății lor greci și întreaga comunitate, continuă să păstreze tradițiile și valorile culturale și spirituale de la Muntele Athos. La convorbire au fost de față d-nii George Macovescă, ministrul afacerilor externe, Nicolae Doicaru, consilier al președintelui Republicii, și Ion Brad, ambasadorul României la Atena.

Desfășurată într-o atmosferă de profundă cordialitate, vizita președintelui Nicolae Ceaușescu împreună cu Doamna Elena Ceaușescu în Kuwait a fost încununată cu rezultate rodnice, pozitive, reprezentînd o importantă contribuție la adîncirea concilierii reciproc avantajoase în toate domeniile.

Subliniind importanța acestei vizite pentru dezvoltarea relațiilor româno-kuweitiene, președintele Nicolae Ceaușescu declara: «Aș dori să exprim deplina mea

satisfacție pentru rezultatele convorbirilor pe care le-am avut cu emirul, cu prințul moștenitor, cu membrii guvernului și alte personalități kuweitiene... Aceste rezultate mă îndreptățesc să afirm că vizita, convorbirile, documentele adoptate deschid o pagină nouă în raporturile româno-kuweitiene».

Așa cum se spune în Comunicatul comun, pornind de la dorința de lărgire a cadrului juridic pentru dezvoltarea continuă a raporturilor lor bilaterale, cele două părți au procedat la semnarea unor acorduri de cooperare în domeniile: cultural, științific, turismului, informațiilor, transporturilor aeriene civile, poștelor și telecomunicațiilor.

Prin rezultatele lui, primul dialog româno-kuweitian la nivel înalt a deschis largi perspective colaborării prietenești dintre România și Kuwait.

VIZITELE PREȘEDINTELUI CONSILIULUI DE STAT AL GUINEEI-BISSAU ȘI PREȘEDINTELUI SENEGALULUI ÎN ȚARA NOASTRĂ. — Activitatea pe care România o desfășoară cu consecvență în vederea extinderii și aprofundării continui a prieteniei și colaborării cu țările care au pășit pe calea dezvoltării lor independente a fost concretizată recent și prin vizitele oficiale făcute în țara noastră de președintele Consiliului de Stat al Republicii Guineea-Bissau, Luis Cabral, între 7 și 10 aprilie 1976, și de președintele Republicii Senegal, Leopold Sédar Senghor, împreună cu doamna Colette Senghor, între 20 și 25 aprilie.

Întâlnirea și convorbirile dintre președintele Nicolae Ceaușescu și președintele Luis Cabral, în cadrul vizitei efectuate, în România, de șeful statului Guineea-Bissau, s-au încheiat cu rezultate rodnice, concretizate prin semnarea Declarației solemne comune și a unui Acord de cooperare economică, tehnică și industrială pe termen lung, ca și prin încheierea unor acorduri și înțelegeri de colaborare în diferite domenii de activitate: Acord comercial pe termen lung, Acord de cooperare în domeniul învățămîntului, științei și culturii, precum și un Protocol cu privire la unele acțiuni de cooperare economică, menite să contribuie la lărgirea și intensificarea conlucrării reciproc avantajoase, aducîndu-se o remarcabilă contribuție la cauza generală a conlucrării româno-africane, a păcii și cooperării internaționale.

La numai șapte luni după vizita neoficială în România, președintele Republicii Senegal, Léopold Sédar Senghor, a fost din nou în țara noastră, de data aceasta în vizită oficială, împreună cu soția sa, doamna Colette Senghor.

Președintele Léopold Sédar Senghor, «unul din poezii renumiți ai Africii», cum a subliniat președintele Nicolae Ceaușescu în toastul rostit la dineul oficial oferit în onoarea sa, profund cunoscător al istoriei și culturii românești, cum s-a putut constata din cuvîntările rostite de dînsul, și îndeosebi din comunicarea despre «Umanismul românesc» făcută la Universitatea din București, care i-a conferit titlul de «doctor honoris causa», s-a bucurat de o primire și atenție deosebit de cordiale din partea poporului român.

Șeful statului senegalez și delegația care l-a însoțit au vizitat instituții sociale, culturale și turistice din Capitală și din județul Suceava. Întîmpinați și salutați de I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, înalții oaspeți senegalezi au vizitat mînaștirile Sucevița, Moldovița și Voroneț, apreciind măiestria artistică a meșterilor anonimi care au creat, în spiritul tradițiilor populare românești, valori inestimabile intrate definitiv în patrimoniul artei universale.

Expresie a voinței comune de a extinde relațiile între țările lor, cum se spune în Comunicatul comun, cei doi președinți au semnat Declarația solemnă comună a Republicii Socialiste România și Republicii Senegal, iar în spiritul principiilor înscrise în ea, au fost încheiate și semnate un Acord de cooperare economică, tehnică și științifică și un Protocol de cooperare în domeniul mineritului, industriei, dezvoltării rurale, asistenței tehnice și pregătirii de cadre.

Prin rezultatele cu care s-a încheiat, prin documentele semnate, care deschid largi perspective pentru dezvoltarea continuă și rodnică a relațiilor de prietenie și colaborare între popoarele român și senegalez, vizita președintelui Léopold Sédar Senghor se înscrie ca un însemnat eveniment din istoria străduințelor omenirii pentru pace, bunăstare și progres.

LUCRĂRILE SESIUNII MARI ADUNĂRI NAȚIONALE. — În zilele de 15 și 16 aprilie a.c. s-a desfășurat prima etapă a lucrărilor în plen a celei de a treia sesiuni din cadrul celei de a șaptea legislaturi a Marii Adunări Naționale a Republicii Socialiste România.

După deschiderea lucrărilor, s-a păstrat un moment de reculegere în memoria fostului vicepreședinte al Consiliului de Stat Emil Bodnaraș, care s-a stins din viață în perioada care a trecut de la ultima sesiune, apoi a fost adoptată ordinea de zi a sesiunii: 1. Validarea alegerii deputatului Iancu Drăgan; 2. Depunerea jurământului de credință și devotament față de Republica Socialistă România de către unii deputați; 3. Proiectul de lege pentru adoptarea Programului național de perspectivă pentru amenajarea bazinelor hidrografice din Republica Socialistă România; 4. Proiectul de lege pentru adoptarea Programului național pentru conservarea și dezvoltarea fondului forestier în perioada 1976—2010; 5. Proiectul de lege pentru modificarea și completarea Legii nr. 5/1975 privind Congresul deputaților consiliilor populare județene și al președinților consiliilor populare, Conferința pe țară a președinților consiliilor populare, precum și conferințele județene ale deputaților consiliilor populare; 6. Proiectul de lege pentru adoptarea planului cincinal de dezvoltare economico-socială a Republicii Socialiste România pe perioada 1976—1980.

După ce Marea Adunare Națională a validat alegerea de deputat prevăzută la punctul 1 al ordinei de zi și s-a depus jurământul prevăzut la punctul 2, s-a trecut la prezentarea succesivă și la dezbateră generală și discutarea pe articole a proiectelor de legi prevăzute la punctele 3—5 ale ordinei de zi, fiind votate apoi, în unanimitate, următoarele legi: 1. Lege pentru adoptarea «Programului național de perspectivă pentru amenajarea bazinelor hidrografice din Republica Socialistă România», cuprinzând, într-o concepție unitară de largă viziune, problemele complexe pe care le ridică gospodărirea rațională a tuturor resurselor de apă; 2. Lege pentru adoptarea «Programului național pentru conservarea și dezvoltarea fondului forestier în perioada 1976—2010», care cuprinde cele mai eficiente măsuri menite să asigure în viitor sporirea producției de masă lemnoasă, gospodărirea judicioasă a vînatului și pescuitului, crearea unor condiții cît mai bune pentru valorificarea superioară a tuturor produselor pădurilor, creșterea rolului pădurilor în protecția mediului înconjurător; și 3. Lege pentru modificarea și completarea Legii nr. 5 din 23 iulie 1975 privind Congresul deputaților consiliilor populare județene și al președinților consiliilor populare, Conferința pe țară a președinților consiliilor populare, precum și conferințele pe județe ale deputaților consiliilor populare, lege prin care se instituie Camera legislativă a consiliilor populare, ca organ permanent cu caracter deliberativ.

După votarea acestor legi, președintele Marii Adunări Naționale, Dl. Nicolae Giosan, a anunțat că proiectul de lege pentru adoptarea planului cincinal de dezvoltare economico-socială a Republicii Socialiste România pe perioada 1976—1980, aflat pe ordinea de zi, ca și alte proiecte de legi ce se vor primi la Biroul M.A.N. și vor fi examinate și avizate de către comisiile permanente competente, vor fi supuse Marii Adunări Naționale într-o altă ședință a actualei sesiuni, ale cărei lucrări în plen vor fi reluate la o dată care va fi anunțată ulterior.

SESIUNEA ANUALĂ A ADUNĂRII GENERALE A ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA. — În zilele de 23 și 24 aprilie s-au desfășurat lucrările sesiunii anuale a adunării generale a Academiei Republicii Socialiste România.

La primul punct al ordinii de zi a fost prevăzută alegerea noului președinte al celei mai înalte instituții culturale române, în scaunul rămas vacant în urma încetării din viață a regretatului academician Miron Nicolescu. A fost ales în unanimitate savantul academician prof. dr. Theodor Burghele, care, mulțumind pentru cinstea și încrederea acordată, a dat asigurarea că va activa cu toată convingerea și din toate puterile pentru ca Academia să-și îndeplinească menirea cu spor și cu strălucire, la înălțimea prestigiului de care se bucură.

Au fost prezentate, apoi, discutate și aprobate, darea de seamă asupra activității desfășurate de Academie în anul 1975, și planul de activitate pe anul în curs, reliefîndu-se, în cadrul discuțiilor, succesele obținute de membrii Academiei, de toți oamenii de știință, de cultură, în îndeplinirea sarcinilor puse de necesitatea întăririi legăturilor dintre cercetare, învățămînt și producție, în îndeplinirea datoriei de a spori valorile materiale și spirituale ale patriei.

În cadrul lucrărilor a avut loc și festivitatea decernării premiilor Academiei Republicii Socialiste România pe anul 1974. Dintre lucrările premiate pe care le implică profilul revistei noastre menționăm: *Bizanț*, *Balcani*, *Occident la începutu-*

rile culturii medievale românești (sec. X—XIV), de Răzvan Theodorescu, și *Reperatoriul bibliografic al localităților și monumentelor din Moldova*, de Nicolae Stoicescu — (T.N.M.).

CENTENARUL NAȘTERII SCULPTORULUI CONSTANTIN BRÂNCUȘI, (1876—1976). Hobița este numele unui sătuc românesc din ținutul Gorjului care avea să intre în istoria omenirii prin strălucita operă de artă a unuia din fiii săi, marele sculptor Constantin Brâncuși, de la a cărui naștere s-au împlinit anul acesta, în luna Făurar, 100 de ani.

Fiu de țărani, pe care mama sa ar fi dorit să-l vadă în slujba divinității, Constantin Brâncuși și-a închinat viața artei, pe care a divizat-o, ridicând-o pe culmi de strălucire, cu dalta și mâna lui. A plecat din satul românesc în lumea necunoscută și, prin sublimul artei sale, a ajuns cunoscut și prețuit la cel mai înalt nivel artistic în întreaga lume. Brâncuși a fost — așa cum sublinia scriitorul Adrian Maniu cu 40 de ani în urmă — «un țăran care și-a luat din satul lui de munte pirostiile și căldarea de mămăligă, să trăiască tot românește în cetatea din soare-apune», ajungând unul din «sculptorii de geniu ai lumii întregi».

Înzestrat cu talent pentru domeniul artei, Constantin Brâncuși avea să-l ilustreze în mod strălucit, după ce, în anii copilăriei, încercase să muncească «pentru procopseală» ca ucenic de prăvălie. Talentul se cerea însă realizat. De aceea, după ce și-a însușit cunoștințe temeinice la Școala de meserii din Craiova și apoi la Școala națională de arte frumoase din București, a plecat, «fără alte mijloace decît cunoștințele însușite», la Paris.

Luptînd, la început, cu multe greutăți, Brâncuși a fost nevoit să presteze la Paris și unele servicii, printre care și pe acela de paracliser la biserica ortodoxă română, cîntînd uneori și la strană, atunci «cînd dorul îl apuca de vremurile cînd fusese odată corist al Madonei din dud, al Izvorului Tămăduirii de la șoseaua lui Kiseleff și al lui D. G. Kiriac», cum spune unul din cei mai apropiați și cunosători ai lui V. G. Paleolog.

Cu toate greutățile întîmpinate, Brâncuși și-a desăvîrșit studiile la Școala națională de arte frumoase din Paris, a lucrat scurt timp în atelierul vestitului sculptor Auguste Rodin, cu al cărui realism nu s-a mai putut mulțumi, și a pornit apoi pe calea creației proprii, a simbolismului cu rădăcini din specificul vieții poporului român, ajungînd «inovatorul sculpturii moderne», «clasicul sculpturii moderne», «miracolul Brâncuși», «sculptorul formelor pure», «artist genial», «valoare universală».

«Brâncuși avea desigur privirile îndreptate spre cerul lumii — dar rădăcinile lui au rămas adînc înfipte în pămîntul românesc», — spune într-un interviu, (în revista «Tribuna», nr. 9/1976), cunoscutul interpret al artei românești și moderne Ionel Jianu, iar Mircea Eliade este de părere că «s-ar putea ca după ce a înțeles importanța unor creații moderne Brâncuși să fi descoperit bogăția artistică a propriei tradiții țărănești, să fi presimțit, în fond, posibilitățile creatoare ale acestei tradiții», ale cărei izvoare «se află în paleoliticul inferior și în neolitic». Referindu-se la Coloana fără sfîrșit, Mircea Eliade spune că este semnificativ faptul că Brâncuși a găsit în ea «un motiv folcloric românesc, columna cerului, care continuă o temă mitologică atestată deja în preistorie și care, de altfel, este destul de răspîndită în lume». «În orice caz, — spune mai departe Mircea Eliade —, în folclorul românesc, Coloana cerului reprezintă o credință arhaică, precreștină, care a fost repede creștinizată, deoarece o întîlnim în colinde. Cu siguranță, Brâncuși a auzit vorbindu-se despre Coloana Cerului în satul său natal sau în stînele din Carpați, unde a ucenicit ca păstor». Subliniind apoi că Brâncuși nu a ales «forma pură» a coloanei, ci pe cea romboidală, evidențiind astfel simbolismul ascensiunii, amintește totodată și sublinierea lui Ionel Jianu că formele romboidale «reprezintă un motiv decorativ împrumutat de la stîlpii arhitecturii țărănești» (Mircea Eliade, *Brâncuși și mitologiile*, trad. de Coriolan Babești, în rev. «Orizont», nr. 7/1976).

Arta lui Brâncuși, oricît ar fi ea de modernă și universală, este în primul rînd românească, oglindită în frumoasele porți ale curților țărănești, în stîlpii crestați și înflorați ai pridvoarelor și prispelor țărănești, în masa și scaunele rotunde și joase ale țăranilor noștri tradiționaliști, în pereții și capacele lăzilor de zestre, pe lingurile de lemn, pe furcile de tors, pe cavale și fluier, pe pistornice, pe crestele caselor unde străjuiesc cocoși tăiați în lemn sau în tablă, în «stîlpii» de la capetele

mormintelor, în minunatele troițe de la fântâni și de la răspântii în decorurile veșmîntăriei țărăniști române, în credințele și în basmele părinților și strămoșilor noștri.

Sursa de inspirație a celui care a îmbogățit patrimoniul artistic al omenirii cu opere nemuritoare pe care le-a numit Adam, Eva, Regele regilor, Fiul risipitor, Rugăciune este însăși viața spirituală a poporului din mijlocul căruia s-a ridicat, ajungînd în stima și elogiul lumii întregi, prin strălucita sa creație artistică. «În «Rugăciunea» lui Brâncuși — scrie profesorul Edgar Papu în revista «Tribuna României» (nr. 79/1976) — o vedem pe țărâna româncă ingenunchează în fața icoanei, gata să bată mătănii după ce a aprins o luminare». Scriind despre Complexul de la Tîrgu Jiu pe care-l caracterizează ca «încununarea unei creații», criticul de artă Barbu Brezianu subliniază că asupra denumirii lucrării «Masa tăcerii» «s-au emis o serie de presupuneri: în timp ce pe placa de marmură din grădina publică a Tîrgu-Jiului a fost scrisă inscripția trilingvă: «Masa dacică», «La Table dacique», «Stol dacic» — ea a mai fost numită: «Masa apostolilor» (Ion Alexandrescu), «Masa familiei», «Masa Cinei celei de taină», «Masa cinei nupțiale» (E. Ciucă, P. Pandrea), iar V. G. Paleolog a intitulat-o «Masa omeniei și a pomenei», «Masa flămînzilor de spirit sau de minte»; ultima titulatură coincide cu aceea a «Mesei flămînzilor» auzită de Ștefan Georgescu-Gorjan în 1938 direct de la Brâncuși» («Tribuna României» nr. 79/1976). Notăm, după Adrian Petringenaru («Contemporanul» nr. 8/1976), că în articolul despre Brâncuși din prestigiosul dicționar Benezit («Dictionnaire de peintres, sculpteurs et graveurs», Paris, 1963) se spune printre altele: «Nelăsîndu-se cu nimic reținut de la dorința sa de puritate împinsă pînă la absolut, va dobîndi încredere și va reuși să acordeze la cerințele mulțimii o operă complexă: a realizat aceasta la maturitate, cînd a ridicat, în orășelul românesc Tg. Jiu, Poarta care deschide grădina publică, cu Masa rotundă și scaunele, dominate de Coloana fără sfîrșit în metal poleit înaltă de 30 de metri. Ceea ce a putut face ca sculptorul să atingă acest rar acord este profunda expresie a spiritului național».

Referindu-se la filiația reală și firească dintre Brâncuși și arta populară românească, Ion Frunzetti scrie, cu autoritatea sa de emerit critic de artă, că «fără aerul tare al artei populare aspirat din copilărie, în satul său natal, fără exemplul acelei decorații folclorice, care în plastica rustică românească face din reducerea la schema esențială a obiectului temeiul expresiei estetice, Brâncuși nu s-ar fi putut scutura de o constrîngere la sincronismul cu o contemporaneitate stîmjenitoare, legată de trecut, și n-ar fi avut viziunea inovatoare a artei viitorului. Dar Brâncuși, ciobanul evoluat apoi pînă la culmea rafinamentului, a trăit în contact cu arta vie a poporului».

Într-un amplu și documentat articol publicat în revista «Art Journal» editată de Asociația americană a colegiilor de artă, numărul de iarnă 1975/1976, d-na Edith Balas demonstrează originile general românești ale artei lui Brâncuși, arta lui dovîndu-se a fi produsul unei spiritualități naționale ale cărei însușiri exprimate în forme originale au dat rezonanțe mondiale operei lui nemuritoare (T. Dumitru, în «România literară» nr. 21/1976).

Prin viața și creația sa, prin întreaga sa operă, Constantin Brâncuși a fost și este un mare român, și prin arta sa românească a ajuns marele sculptor al timpurilor moderne, realitate ce reliefează întru totul «omenirea lui românească și genialitatea lui universală», menționate prin această frumoasă formulă caracterizatoare de Petru Comarnescu în «Cuvînt înainte» la cartea lui V. G. Paleolog, *Tinerețea lui Brâncuși*.

Constantin Brâncuși a închis ochii pentru totdeauna în atelierul său din Paris, în ziua de 16 martie 1957, și a fost prohodit de biserica română de acolo, «plină de oameni, cu cîte o luminare aprinsă în mînă», cum relatează unul din prietenii săi apropiați, scriitorul Peter Neagoe («Tribuna» nr. 9/1976), fiind înmormîntat în cimitirul Montparnasse. «Prietenii — mai spune Peter Neagoe — au trecut pe lîngă mormînt și au aruncat fiecare o garoafă albă; apoi au primit colivă, după datina străbună. Era felul în care Constantin își lua, pentru totdeauna, rămas bun de la ei». Și astfel a intrat, datorită meritelor sale, în veșnicia istoriei.

Despre personalitatea lui Constantin Brâncuși și despre opera lui s-a scris relativ mult, îndeosebi după moartea sa, atît în țara noastră, cît și în întreaga lume. «Interesant este — spune criticul Ionel Jianu în interviul la care ne-am re-

ferit în rîndurile de mai sus — că pînă în 1963 numărul lucrărilor despre Brâncuși era foarte restrîns... Astăzi cred că bibliografia despre Brâncuși se ridică la peste cinci mii de titluri. După 1963 a venit un fel de interes din toate părțile — și mai ales din partea tineretului, atras de posibilitatea unei alte înțelegeri a lumii, pe care o ferea opera lui Brâncuși. E adevărat că s-a stîrnit și un fel de fabulație în jurul lui...». Lucrările sale au inspirat, de altfel, poeți, autori de piese de teatru și compozitori, căpătînd aureolă de mit și legendă.

Apoteozarea lui Constantin Brâncuși, socotit părintele sculpturii moderne, a atins vîrf de culmi în primele luni ale anului pe care-l parcurgem, cu prilejul sărbătoririi centenarului nașterii sale. Manifestările prilejuite de acest eveniment au fost nenumărate și variate, atît în țară cît și peste hotare, sărbătorirea centenarului brâncușian fiind inclusă și în calendarul U.N.E.S.C.O. pe anul 1976.

Asociația «România» a omagiat pe Brâncuși în cadrul unui simpozion care s-a ținut la Casa de cultură a Institutului român pentru relațiile culturale cu străinătate, în ziua de 13 februarie 1976. Despre personalitatea și opera marelui artist, despre locul pe care creația sa îl ocupă în arta românească și universală au vorbit Cella Delavrancea, prof. dr. Dan Grigorescu, prof. dr. Edgar Papu și Titus Mocanu, critic de artă.

Academia Republicii Socialiste România, Academia de Științe Sociale și Politice, Consiliul Culturii și Educației Socialiste, Comisia națională pentru U.N.E.S.C.O. și Uniunea Artiștilor Plastici au sărbătorit pe Brâncuși cu prilejul centenarului nașterii sale în cadrul unei ședințe festive ținută în aula Academiei R.S.R. în ziua de 2 martie, la care au luat cuvîntul acad. Ion Jalea, președinte de onoare al Uniunii Artiștilor Plastici, Ion Frunzetti, președintele Secției de teorie și istoria artei și literaturii a Academiei de Științe Sociale și Politice, membru al Comisiei Naționale pentru U.N.E.S.C.O., criticul de artă Dan Hăulică, membru corespondent al Academiei de Științe Sociale și Politice, vicepreședinte al Asociației internaționale a criticilor de artă, și sculptorul Gheza Vida, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România. În comunicările făcute s-a subliniat meritul deosebit al lui Brâncuși de a fi înțeles și de a fi dat, ca nimeni altul, expresie artistică sensului adînc uman al izvoarelor populare și naționale, transmițîndu-l astfel umanității și posterității în propriul său limbaj de forme pure.

Brâncuși a fost comemorat, de asemenea, de Uniunea Artiștilor Plastici, în cadrul unui simpozion care a avut loc la sediul Uniunii, în ziua de 4 martie. Au vorbit acad. Ion Jalea, președinte de onoare al U.A.P., criticii de artă Ion Frunzetti, Dan Hăulică și Barbu Brezianu și sculptorii Mac Constantinescu, George Apostu și Ion Condiescu, relevînd originalitatea creației brâncușiene, strîns legată de străvechile tradiții ale artei noastre populare și evidențiind perspectivele pe care opera și concepțiile ilustrului artist român le-au deschis sculpturii moderne.

Într-una din ședințele cenaclului literar «G. Călinescu» de pe lîngă Academia Republicii Socialiste România a conferențiat despre «Specificul românesc în opera brâncușiană» V. P. Paleolog, prietenul apropiat al sculptorului.

Dintre manifestările aniversare din țară menționăm în primul rînd pe cele desfășurate pe meleagurile natale, în întregul județ Gorj: concurs cultural «Omagiu lui Brâncuși» cu profil județean; adunări dedicate «Centenarului Brâncuși»; inaugurarea, în cadrul Muzeului județean, a unei secții de arte plastice cu numele lui Brâncuși; expoziție filatelică tematică în sala Casei de cultură a sindicatelor din Tg. Jiu, punîndu-se la dispoziția vizitatorilor, printre altele, și cele trei timbre ale emisiunii omagiale: Rugăciunea (0,55 lei), Masa tăcerii (1,75 lei) și Portretul artistului (3,60 lei); expoziție de artă populară la Pestișani; spectacole, cu proiecții de filme, diafilme și diapozitive, și multe altele.

Manifestări de o aleasă ținută și de amploare pentru cinstirea memoriei lui Constantin Brâncuși au avut loc și la Craiova, Drobeta-Turnu Severin, în întreaga Oltenie, precum și în numeroase localități din întreaga țară.

Cinematografia română i-a închinat lui Brâncuși un bun film evocator și documentar, iar presa l-a omagiat în unanimitate printr-un impresionant număr de informații, reportaje, articole, studii și reproduceri, consacîndu-i pagini sau chiar numere integrale, îndeosebi ziarele «Scînteia» și «România liberă», revistele «Tribuna României», «România literară», «Luceafărul», «Arta», «Tribuna», «Ramuri», «Orizont», «Îndrumătorul cultural» ș.a.

«Îndrumătorul cultural nr. 2, din februarie a.c., 1976, publică un interesant grupaj bibliografic al unora dintre articolele, studiile și lucrările mai recente apărute în limba română despre Brâncuși, iar «România literară» nr. 8/1976, sub titlul «Brâncuși — valoare universală», pune la îndemîna cititorilor o listă selectivă de cărți publicate asupra sculpturii lui în toate colțurile lumii, menționînd totodată și expozițiile mai de seamă în care a fost prezentată peste hotare sculptura lui Brâncuși.

Manifestările centenar-brâncușiene nu s-au încheiat însă. Muzeul de Artă al Republicii Socialiste România pregătește o expoziție Brâncuși cu toate operele lui aflate în țară, în luna septembrie se va ține la București o sesiune științifică la care vor fi invitați și personalități de peste hotare care s-au ocupat cu viața și creația lui Brâncuși, iar la Tg. Jiu i se va ridica un bust monumental. Vor fi tipărite noi cărți despre opera brâncușiană și vor fi reeditate cele două albume publicate de editura «Meridiane» și, respectiv, Muzeul de Artă al Republicii Socialiste România. Și vor mai fi, probabil, și alte manifestări de evocare, omagiere și satisfacții de ordin spiritual și patriotic.

Dintre manifestările de peste hotare consacrate comemorării sculptorului Constantin Brâncuși, notăm: seară culturală la Biblioteca română din New York, spre sfîrșitul lunii februarie; seară culturală, la începutul lunii martie, la Muzeul Național din Varșovia; seară Brâncuși la Clubul internațional al presei și cărții din Wlocławek-Polonia; seară culturală românească Brâncuși organizată de filiala din Kirseberg a Bibliotecii publice din Malmöe-Suedia; pelerinaj la mormîntul lui Brâncuși din cimitirul parizian Montparnasse; expoziție de documente fotografice despre viața și opera lui Brâncuși la Galeria pariziană «Centrul cultural 17»; seară culturală dedicată lui Brâncuși la Havana, sub auspiciile Consiliului Național al Culturii și Uniunii naționale a scriitorilor și artiștilor din Cuba; seară culturală Brâncuși la Muzeul de artă decrativă din orașul universitar Lund-Suedia; prezentarea filmului «Brâncuși al României» la Academia britanică pentru arta filmului din Londra, film realizat pe meleagurile românești de Consiliul artelor din Marea Britanie; seară omagială Brâncuși la Moscova, organizată de Asociația de prietenie sovieto-română și filiala regională Moscova a Uniunii artiștilor plastici din Republica Sovietică Federativă Socialistă Rusă.

Au mai fost, desigur, și vor mai fi în țările lumii și alte multe dovezi de cinstire și omagiere a marelui artist care, așa cum spune apreciatul secretar al Asociației «România», Virgil Cîndea, în «Cuvenitul prinos» publicat în fruntea revistei «Tribuna României» (nr. 79/1976), «ne-a dăruit privilegiul de a putea spune cu statornică mîndrie că părintele sculpturii moderne este un român».

DIN VIAȚA ȘI CIVILIZAȚIA PĂMÎNTULUI ROMÂNESC

● **Necropola neolitică de la Cernica și tainele ei.** — În 1960 în urma săpăturilor efectuate pe șantierul arheologic de la Cernica, studierea vestigiilor date la iveală a relevat specialiștilor o importantă descoperire: se aflau în fața unuia dintre cele mai mari necropole neolitice — numărul mormintelor fiind de ordinul sutelor — din Europa și chiar din lume, datînd din perioada anilor 4.400—4.200 î.Hr.

Recent s-a readus în actualitate acest eveniment științific: «...Corelînd aceste date, Ion Corvin Sîrgeorzan, directorul Observatorului astronomic popular a emis o ipoteză interesantă. Utilizînd procedee moderne de calcul matematic, el a elaborat o teorie a oscilației soarelui pe orizont, pentru mileniul IV î.Hr. pe care a confruntat-o cu poziția în teren a mormintelor...».

Cum s-a născut ideea acestei colaborări între două științe diametral opuse, la prima vedere, cu rezultate atît de interesante? Ion Corvin Sîngeorzan, totodată membru al Comitetului național de astronomie al Academiei Republicii Socialiste România a declarat:

«Cu 16 ani în urmă, prof. univ. dr. docent Gheorghe Cantacuzino, descoperitorul și cercetătorul vestigiilor de la Cernica, a venit la Observatorul astronomic popular, condus, pe atunci, de un alt reputat om de știință, prof. C. Drîmba, destăinuindu-i o idee care îl frămînta — așezarea celor cîteva sute de schelete într-un mod deosebit, neîntîlnit pînă atunci în alte necropole de asemenea vechime — și solicitînd totodată colaborarea. Prof. Drîmba m-a recomandat pe mine. Acesta a fost începutul. A trebuit, apoi, să învăț, realmente, multă preistorie, aplicînd cunoștințele profesiei mele la acest domeniu. Ne-am oprit la studiul a 372 de vestigii orientate spre răsărit. Treptat, de-a lungul anilor, după un mare volum de muncă, s-au ivit rezultatele. Cu ajutorul calculului matematic, am elaborat o teorie a oscilației soarelui pe orizont în mileniul IV î.Hr. confruntată cu poziția în teren a mormintelor. Am ajuns astfel la concluzia că încă din neolitic, — iar nu din epoca bronzului, de cînd datează marele sanctuar calendar de la Sarmizegetusa deci, cu circa patru milenii înainte — strămoșii noștri practicau acest ritual al soarelui, avînd cunoștințe extrem de avansate despre unghiul de variație al răsăritului soarelui, cuprins între solstițiul de vară și cel de iarnă, despre echinocșii, anotimpuri etc. Prin urmare, continuînd firul acestei ipoteze se poate spune că exista terenul științific pentru elaborarea unui calendar, ținînd seama, totodată că avem de-a face cu primele cunoștințe astronomice pe teritoriul patriei noastre. Această descoperire este deosebit de importantă.

De altfel ea a fost prezentată Academiei în luna mai anul trecut, iar interesul stîrnit în rîndul specialiștilor din întreaga lume este confirmat și de includerea ei în programul oficial al celui de al IX-lea congres al Uniunii internaționale a științelor preistorice și protoistorice ce va avea loc în luna septembrie la Nissa».

● **Intensa activitate comercială a strămoșilor noștri.** — Muzeul de istorie din Focșani se află în posesia unui tezaur de monede vechi grecești, datînd din secolele

III—I, î. Hr. care au fost descoperite în zona montană a Nărujei. Asemenea monede au mai fost scoase la iveală și în sud-estul Transilvaniei.

● **Identificarea numelui unui nou rege al getodacilor la Buridava, Thiamarcos.** — Din relatările cunoscutului istoric și scriitor Ion Horațiu Crișan, reiese că pe teritoriile localităților Ocnița și Cosota, aparținând orașului Ocnele Mari, jud. Vâlcea, s-a descoperit un mare complex arheologic a cărui cercetare sistematică se efectuează de către un colectiv de cercetători de la Institutul de arheologie din București și de la muzeul din Râmnicu Vâlcea, condus de prof. D. Berciu. Dezvelirea complexului este departe de a se fi încheiat și mai ales sîntem departe de a se fi lămurit multiplele probleme pe care le ridică această deosebit de interesantă descoperire ce aduce numeroase lămuriri. Ea aruncă lumină nu numai asupra istoriei daco-geților din această zonă, ci și asupra întregii istorii a strămoșilor noștri. Pînă acum au fost descoperite mai multe cetăți situate pe înălțimi ce depășesc altitudinea de 600 m. Pe pantele acestora, pe terase amenajate de mîna omului, s-au descoperit numeroase locuințe și ateliere. Cetatea cea mai importantă este situată pe o înălțime în formă de potcoavă (cetatea nr. 1) în sistemul de apărare al căreia, pe lîngă valuri de pămînt și palisade de lemn, intră și ziduri de piatră durate din blocuri. O importanță deosebită o prezintă descoperirea necropolei așezării, situată la poalele uneia din înălțimi. Este vorba despre morminte de incinerare, fără tumuli, în gropi simple sau în urne. Pînă acum s-au descoperit peste 100 de asemenea morminte și necropola de aici este cea mai mare și cea mai bine cercetată din toată lumea geto-dacică aducînd contribuții esențiale cu privire la practicile funerare ale strămoșilor noștri. Deosebit de interesante sînt atelierele în care se prelucrau fierul, bronzul și argintul.

În perimetrul cetății mari s-a descoperit un edificiu, un «palat» cu mai multe încăperi subterane, săpate în stîncă, singurele păstrate pentru că restul clădirii a fost de lemn și a căzut pradă unui violent incendiu ce a mistuit întreaga așezare. În cele trei încăperi subterane ca și în celelalte locuințe, ateliere sau morminte s-a descoperit un imens material arheologic de o rară bogăție și varietate constînd din ceramică de diverse forme și tipuri lucrată cu mîna sau la roată, apoi podoabe, unelte, arme etc. Pe lîngă produsele autohtone s-au găsit numeroase mărfuri de import venite din lumea elenistică și romană dovedind legăturile pe care le întreține centrul dacic de la Ocnele Mari cu lumea greco-romană. Se mai cuvin adăugate monedele romane din timpul Republicii sau de la începutul imperiului sau cele autohtone care le imită pe cele republicane romane. Pe baza tuturor celor amintite s-a putut stabili că aici a existat un puternic și prosper centru geto-dacic al cărui început se situează spre sfîrșitul secolului al II-lea î. Hr. și care a durat pînă în prima decadă a secolului I d. Hr. pe timpul împăratului Augustus. Două monede ale acestuia s-au găsit în încăperile subterane ale «palatului» de care vorbeam. Complexul reprezintă fără îndoială una dintre acele dava menționate de geograful Ptolomeu și tradus de el prin grecescul polis — oraș. El a fost identificat cu Buridava, ce nu figurează în textul geografului antic însă pe care îl întîlnim în epoca romană ca important castru și așezare situat pe drumul ce lega Romula, peste Carpați, de Capul Stenarum, azi Boița (jud. Sibiu). Buridava romană identificată la Stolniceni (Râmnicu Vâlcea) a preluat numele localității autohtone ce a putut fi la Ocnele Mari. Geograful Ptolomeu menționează în această zonă pe buridavensi.

În campania anului 1973, într-una dintre încăperile subterane ale marelui edificiu despre care am vorbit, s-au descoperit fragmente dintr-un vas mare de lut

pentru păstrat provizii (chiup). Sub buza acestuia înainte de ardere s-a scris — așa cum a demonstrat de curînd prof. I. I. Russu — BACIE(YC) ΘIAMAPKO(c) care se traduce prin «(vasul) regelui Thiamarcos» în cazul în care este vorba de genitiv (terminația celor două cuvinte lipsește) sau la nominativ «regele Thiamarcos» ca proprietar al atelierului de olari unde s-a lucrat vasul. Este lipsit de importanță, în contextul nostru, dacă cele două cuvinte sînt la un caz sau altul, deosebit de importantă și senzațională este însă menționarea într-o scriere autentică contemporană a unui rege geto-dac Thiamarcos în nord-estul Olteniei, unde va lua ființă mai tîrziu provincia romană Dacia Malvensis. Eminentul cunoscător al limbii geto-dacilor care a descifrat inscripția de pe vasul descoperit la Ocnița-Cosota ne asigură că numele noului rege daco-get este de cea mai autentică factură tracică și pentru aceasta găsește și citează numeroase și convingătoare analogii.

Firească se pune întrebarea: cînd anume a domnit regele Thiamarcos? Răspunsul la această întrebare îl vom găsi în analiza complexului în care s-a descoperit vasul. În subsolul aceleiași clădiri s-au descoperit numeroase vase și obiecte ce se datează în a doua jumătate a secolului I î.Hr. și în primul deceniu al veacului următor. Sfirșitul clădirii ca și al întregii așezări mistuită de foc, ne sînt indicate de cele două monede ale împăratului Augustus amintite deja.

Așadar, regele Thiamarcos a domnit în răstimpul cuprins între a doua jumătate a secolului I î.Hr. și la începutul celui următor, fără să putem face precizări mai exacte. El a fost deci unul dintre urmașii marelui rege Burebista, la moartea căruia, întîmplată în anul 44 î.Hr., împărăția lui s-a dezmembrat: «atunci în patru părți iar mai tîrziu în cinci» — după cum ne informează Strabon — și chiar în mai multe am adăuga noi, «căci asemenea împărțiri sînt vremelnice — ne spune în continuare autorul antic — schimbîndu-se după o împrejurare sau alta». Din vasta stăpînire a lui Burebista s-au desprins zone mai mari sau mai mici pe care au stăpînit diverși regi. Numele celor din Dobrogea ne erau cunoscute din izvoarele antice pentru că ei au venit în contact cu romanii ce căutau să-și extindă hotarele pînă la Dunăre. Iată acum un asemenea rege care a domnit peste geto-dacii din zona Vîlcii și a Argeșului fără să putem preciza limitele teritoriului său. Știm însă că centrul acestuia, reședința regelui se afla la Ocnele Mari de azi unde s-a descoperit vasul ce-i poartă înscris numele. Fraza respectivă a fost scrisă în limba greacă și cu alfabetul grecesc și de aceea ridică problema existenței unor texte scrise în limba strămoșilor noștri fie cu litere grecești fie cu litere latine (A se vedea și «Mitropolia Olteniei»).

● **Încă două așezări romane au văzut lumina zilei.** — Au fost identificate două așezări romane aflate în zona actualelor localități Boroșeneul Mare și Tîrgu Secuiesc. Săpăturile arheologice de la Boroșeneul Mare au scos la iveală urme ale zidului exterior, ale turnurilor porților castrului, obiecte din ceramică și metal, monede, cărămizi șampilate, pietre cu inscripții. Studiile epigrafice întreprinse au dus la concluzia că acest castru roman a fost ridicat la începutul secolului al II-lea. Resturile unor ziduri de piatră, fragmente de tuburi de apeduct, țigle de acoperiș, vase, amfore și opaițe din epoca romană constituie elementele depozitului arheologic de la Tîrgu Secuiesc.

● **Continuitatea de veacuri a populației românești de pe teritoriul Moldovei.** — Ultimele cercetări arheologice din regiunea subcarpatică a Moldovei au adus noi dovezi ale continuității populației autohtone. Directorul muzeului de istorie al județului Bacău, Prof. Ioan Mitrea, făcînd bilanțul anului arheologic 1975, a informat că

cercetările de la Izvoare — Bahna și Davideni (Neamț) au scos la lumină urme ale culturii materiale aparținând populației autohtone din epoca formării poporului român, respectiv secolele V—VII și VIII—IX.

Inventarul celor două sate descoperite în localitățile menționate dovedește prezența, în primul rând, a unei populații autohtone sedentare, care se ocupa cu agricultura, creșterea vitelor și care practica și numeroase meșteșuguri. Cultura materială descoperită în cele două sate își dezvăluie rădăcinile sale locale, se integrează în mod organic în cultura materială a populației autohtone romanizate din spațiul carpato-dunărean și constituie o nouă probă științifică a integrării organice a acestui teritoriu în aria etnogenezei românești.

Arheologii băcăoani au continuat și cercetările în cetățuia dacică de la Răcătău (sec. I î.Hr., sec. I d.Hr.). Mai mult, inventarul descoperit atestă o unitate a civilizației geto-dacilor din întreg spațiul carpato-dunărean. Aceste descoperiri arheologice fac, de altfel, obiectul unei expoziții itinerante, publicul larg putând lua astfel adevărate lecții de istorie.

Inventarul respectiv va fi expus și în orașele mari ale țării: București, Cluj-Napoca și Bacău (R.L. 23. IV. 1976).

● **Orașul Bistrița mai vechi cu încă 1000 de ani de cum s-a știut.** — Până de curând, istoricii considerau Bistrița printre așezările relativ tinere din țara noastră. Iată însă că în zona de nord-est a teritoriului actual al orașului Bistrița arheologii au descoperit vatra unei mai vechi așezări, întinsă pe câteva zeci de hectare. Aici au fost identificate până acum peste 40 de locuințe din epoca dacică și dacoromană.

Numeroase alte urme materiale datează din secolele V—XI. Deși, potrivit ultimelor descoperiri arheologice, Bistrița este mai «bătrână» cu un mileniu, cine poposește azi aici are revelația unui oraș care-și trăiește cu adevărat, o nouă tinerețe, chiar dacă vechea așezare din nord-estul său a fost denumită Bistrița antică.

*

DOCUMENTE GRĂITOARE ALE CIVILIZAȚIEI ROMÂNEȘTI

● **Biserica rupestră „Corbii de piatră”.** — Recent a fost reconsiderat un monument al artei medievale românești, mai puțin cunoscut, biserica rupestră «Corbii de piatră» — ce s-a dovedit, în urma unor minuțioase cercetări, a dispune de cel mai vechi ansamblu de pictură din Țara Românească, cunoscut până astăzi.

Materialelor arheologice ilustrând perioada stăpînirii romane în Dacia (sec. II—III) Cîmpulung, săpat inițial într-un perete de piatră (căreia i s-a adăugat, în secolul trecut o construcție din lemn) a luat naștere, după aprecierile specialiștilor, în pragul veacului al XIV-lea, în vremea de început a organizării ca stat a Țării Românești. A fost analizat stilul construcției, remarcîndu-se îmbinarea perfectă între piatră și lemn, prezența unor elemente stilistice de proveniență orientală, precum și analogia bisericii cu alte monumente rupestre destinate cultului creștin, existent în Italia și Macedonia aceleiași epoci.

Cel mai interesant este însă ansamblul pictural inițial, păstrat în parte și care are meritul de a valorifica tradiții picturale locale arhaice; unele detalii iconografice vădesc și influențe ale stilului pictural de factură bizantină. Corelarea acestor date, la care se adaugă prezența inscripțiilor exclusiv grecești, a permis situarea

monumentului cu circa două secole mai înainte față de data primei sale menționări documentare (sec. XVI) și considerarea acestuia ca fiind o ctitorie domnească.

Cui ar aparține construcția inițială? Studiarea unui volum impresionant de vechi documente, aparținând secolelor XVI—XVII, cu menționări exprese sau întâmplătoare la «Corbii de piatră», a dus la concluzia că *monumentul este ctitoria lui Basarab I*, fondatorul Valahiei (numele său figurînd și în pomelnicul bisericii), care l-a situat în imediata apropiere a primei capitale a Țării Românești-Cîmpulung (R.L. 15. III. 1976).

● **Noi documente intrate în patrimoniul Muzeului de Istorie al Republicii Socialiste România.** — Secvențe ale trecutului mai îndepărtat sau mai apropiat al poporului nostru pot fi cunoscute prin intermediul unor noi mărturii documentare intrate recent în patrimoniul Muzeului de istorie al Republicii Socialiste România.

Materialelor arheologice ilustrînd perioada stăpînirii romane în Dacia (sec. II—III) li s-au adăugat două valoroase piese dăltuite în marmură — o sculptură funerară reprezentînd chipul impunător al unui leu și un basorelief închinat zeului Mitra, însoțit de o inscripție a cunoscutei legiuni XIII-Gemina.

Interesante sînt, de asemenea, o serie de documente originale — acte de proprietate, hotărnicii, procese de moștenire, ilustrative pentru viața social-politică a Țărilor Române în secolele XVII—XVIII. Merită a fi menționat, în mod special, un act original, pe hîrtie, emis la 13 mai 1665 și semnat de mari dregători ai Moldovei — Toma Cantacuzino, Miron Costin ș.a. și un «anaforat» — act dat de sultanul Mahomed al II-lea domnitorului Alexandru Suțu.

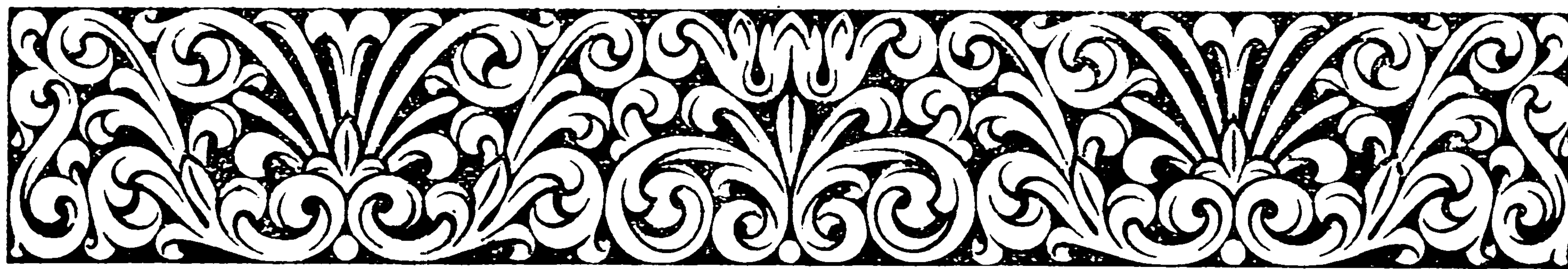
O serie de alte documente aduc elemente inedite cu privire la activitatea partidelor politice și a breslelor muncitorești, existente la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul veacului nostru.

Fondul de medalistică al muzeului s-a îmbogățit cu noi piese legate de Războiul de independență de la 1877 și de perioada primului război mondial.

În ceea ce privește iconografia putem aminti un mare număr de fotografii ilustrînd aspecte din viața și activitatea lui Traian Vuia (anii 1919—1947) precum și un original, cu autograf, reprezentînd pe George Enescu.

Printre tablourile cu caracter istoric, recent achiziționate se numără o gravură a lui Th. Aman înfățișînd pe Tudor Vladimirescu și trei picturi în ulei semnate de D. Stoica inspirate din războiul de la 1877. — (P. Diac).

• I N D R U M Ă R I • P Ă S T O R Ă L E •

METODICA PASTORALEI ÎN CADRUL TEOLOGIEI ORTODOXE

Scopul. — În prezent, Pastorală este constituită ca o disciplină autonomă, independentă de celelalte discipline teologice, alături de care coexistă, cu care este unită, dar de care se distinge.

Pastorală nu este o disciplină minoră, ca o dexteritate teologică oarecare. În teologia actuală, Pastorală a trecut pe primul plan al preocupărilor ecleziologice și misionare. Să amintim numai că Vatican II a fost numit «Pastorales Konzil».

Față de vechea Pastorală, actuala Pastorală nu și-a modificat structura, dar și-a extins și și-a adâncit considerabil domeniul. Faptul acesta se datorează transformărilor fundamentale și uneori mutațiilor profunde operate în lumea contemporană. Secolul vitezei și-a pus pecetea pe toate manifestările vremii noastre. Un cunoscut pedagog al timpului nostru — îl amintim fiindcă ne găsim la pedagogie și facem abstracție de alți gânditori și interpreți ai istoriei actuale — Gaston Berger, constată că oamenii de astăzi sînt «prinși» într-o lume a cărei devenire istorică se accelerează și totodată acești oameni sînt stăpîni pe o putere nouă — știința modernă — (*n.n.*) care se dezvoltă neîncetat și care îi exaltă, dar îi și neliniștește. Oamenii de azi își dau seama — unii mai clar, alții mai confuz — că nu putem înainta spre acest viitor, «plin de promisiuni, dar și de riscuri» — «fără să ne sprijinim pe o cunoaștere și o înțelepciune, pe o cultură și pe o tehnică» pe care, crede eminentul pedagog, o poate da numai Universitatea.

Punîndu-și ferm problema omului modern și a educației¹ sale desprinde trăsăturile caracteristice ale omului actual și schițează cu multă adîncime perspectivele vieții omului de mîine.

Principiile pedagogice, analizele și doctrinele pedagogice ne interesează de aproape, pentru că, în esența lui, creștinismul este pedagogie. Vechiul Testament este «pedagog» către «Hristos» (Gal. III, 24), Domnul Iisus este, cum s-a spus încă de la Clement Alexandrinul, «Pedagogul» prin excelență, iar Biserica este mamă și învățătoare, *Mater et Magistra*.

Încît, vederile unui pedagog de talia și cu autoritatea lui Berger ne sînt deosebit de utile, chiar dacă ele nu sînt atît de cuprinzătoare ca disciplina noastră, Pastorală. Ele au însușirea unor constatări științifice și obiective.

— «În lumea aceasta în plină accelerare, scrie Berger, trebuie să ne pregătim pentru răsturi pe care nu le putem prevedea exact. Aceasta însemnează că

1. Berger, *Omul modern și educația lui*, Ed. P.U.F., Paris, 1967.

educația trebuia s-o ia înaintea simplei instrucțiuni din ce în ce mai mult. Noi, astăzi, nu-i putem învăța pe copiii noștri tot ce vor trebui să știe peste 30—40 de ani în legătură cu activitățile lor profesionale, pentru că nu știm încă în ce vor consta, și pe deasupra cunoștințele necesare peste 30—40 de ani n-au fost însă descoperite. Nu știu dacă vă dați seama de tot ce e paradoxal într-o astfel de situație, care n-a fost întâlnită pînă astăzi în istoria lumii. Un lucru poate totuși să ne încurajeze: faptul că aceste nevoi noi ne întorc la tradițiile noastre cele mai vechi și mai sigur întemeiate. Dacă este evident că omul modern, mai mult decît străbunii săi, va trebui să învețe toată viața, dacă este categoric imposibil de a-i da deodată toată știința pe care va avea nevoie s-o știe că datoria noastră principală va consta din a forma omul, nu numai a-l instrui. Va trebui să-i dăm un cap bine organizat, așa cum cerea Rabelais de la pedagogii vremii sale». Trebuie deci să ne pregătim copiii să fie «inventatori și să dea dovadă de curaj ca să ia inițiative și de imaginație indispensabilă pentru descoperirea soluțiilor noi»². «Educația și învățămîntul într-o lume în plină accelerare» are trei aspecte: I. interdependența mondială a tuturor țărilor, care este un fapt; II. lumea e de o mobilitate extremă; mobilitatea indivizilor, maselor, a situațiilor; III. evidenta accelerare a istoriei³; lumea se schimbă adînc și repede⁴.

Ce virtuți trebuie să aibă omul pe care «vrem să-l formăm?». a) să fie *calm*: cu cît lucrările merg mai repede, cu cît lumea e mai înnebunită, cu atît trebuie să fie mai *calm*. Nu e doar o chestiune de eleganță, ci o chestiune de viață și de moarte. Cu cît conduce mașina mai repede, cu cît sînt mai în joc forțe mai mari, cu atît să fie mai *calm*. b) să aibă *imaginație*. Într-o lume stabilă facultatea călăuzitoare este rațiunea: aici trebuie să deduci, să prevezi, să precizezi; într-o lume mobilă trebuie să inventezi. c) *spiritul de echipă* care face să rodească calitățile superioare; d) *entuziasm și curaj*; e) *simțul omeniei* (le sens de l'humain), cultura, este acest simț⁵.

Iată, schematic înfățișate și lumea și omul vremii noastre, la care este trimis tînărul preot, o lume cu totul nouă și pe cale de continuă înnoire, am zice o lume în expansiune, o lume caleidoscopică și un om proteic. În această lume «mișcătoare și neașezată» însuși preotul nou-chemat trebuie să săvîrșească o lucrare practică necunoscută de el însuși. Nu are nici un fel de experiență personală a preoției, experiența Altarului și experiența parohială.

Ne gîndim în primul rînd la preotul tînăr, nou hirotonit, care întîmpină unele greutăți specifice, fără să lăsăm la o parte însă nici greutățile pe care le întîmpină din aceleași pricini și preoții cu experiență. Și pentru unii și pentru alții lumea s-a schimbat. «Savantul Oppenheimer susține că, datorită evoluției științei contemporane, omenirea a progresat în ultimii 40 de ani mai mult decît în cele 40 de secole anterioare»⁶.

Așa se face că în prezent Pastorală își caută drumuri noi în această lume nouă, în plină tensiune, cu o structură cu totul deosebită de lumea pe care o avea în vedere Pastorală de altădată și manualele clasice de odinioară.

În trecut Pastorală era un studiu care da sfaturi înțelepte de activitate în parohie. Parohia era o realitate bine rînduită și stabilă. Astăzi fiecare localitate este o realitate dinamică, cu transformări rapide și greu de prevăzut, chiar și în parohie se pun probleme ale lumii actuale.

2. *Ibidem*, p. 93—94.

3. *Ibidem*, p. 115.

4. *Ibidem*, p. 119.

5. *Ibidem*, p. 132.

6. Marin Rădoiu, *Orientări și tendințe actuale în învățămînt pe plan mondial* în «Gazeta învățămîntului» 15 XI, 1968.

Nu mai e deci vorba de sfaturi, ci de probleme care i se pun preotului și mai ales de răspunsurile pe care preotul este ținut să le dea.

Altădată parohia era o unitate încheată și se putea spune că parohia îl făcea pe preot; astăzi situația este exact dimpotrivă; preotul este centrul de coeziune care păstrează unitatea parohiei și o păzește ca să nu se destrame sau, cum se întâmplă adeseori, preotul face parohia.

Pastorala de odinioară privea parohia din punctul de vedere al teologiei; acum, Pastorala privește teologia din punctul de vedere al parohiei.

În felul acesta Pastorala se detașează de celelalte discipline teologice prin aceea că ea face calea inversă: în timp ce celelalte discipline teologice privesc viața din punctul de vedere al teologiei, Pastorala privește Teologia din punctul de vedere al vieții.

Pastorala devine deci punte de legătură între teologie și viață, între Teologia abstractă, Teologia gândită și Teologia trăită.

Teologia noastră are un limbaj și o sensibilitate aparte, încât în prezent se simte nevoia unei interpretări, nevoia unui translator care să traducă Teologia în limbajul viu al vieții cotidiene.

Acest oficiu de tălmăcire, îl îndeplinește Pastorala. Ea face legătura între cultura actuală și Teologie, între Dumnezeuul hieratic și speculativ al Teologiei și Dumnezeuul cel Viu, Domnul cel întrupat, Fiul Omului, Mântuitorul oamenilor, prezent și lucrător în lume.

Păstorul de suflete se cuvine deci să stăpânească deopotrivă și Teologia și cuceririle culturii și ale civilizației.

De aceea Pastorala este o disciplină dificilă. Ea trebuie să inițieze pe tânărul preot — la care se gândește cu precădere — cum să folosească în mod eficace cunoștințele teoretice în condițiile cu totul necunoscute și imprevizibile ale apostolatului său, să fie *«omul lui Dumnezeu... desăvârșit pregătit pentru orice lucru bun»* (II Tim. III, 17). Această desăvârșire e sublimă, dar e dificilă.

Dificultatea constă în aplicarea învățăturilor evanghelice, la realitatea concretă, neprevăzută și mobilă, care cere ca preotul să fie purtător de Dumnezeu (Teofor, Cristofor). În opera sa pastorală preotul trebuie nu doar să reprezinte, ci să prezinte pe Domnul Iisus.

Pastorala își propune să-i ofere preotului chiar de la începutul activității sale sacerdotale, o seamă de îndrumări practice care să-i deschidă drumul pe care el va trebui să meargă. În sensul acesta Pastorala are un îndoit scop: a) să pregătească pe viitorul preot, să-l inițieze cu privire la exigențele fundamentale ale sacerdoțiului său; b) să-l îndrumeze cu privire la slujirea sa în Biserică, înțeleasă ca centru dinamic al apostolatului său și al puterilor care iriază din Biserică, adică Sfintele Taine și Ierurgiile. Biserica este locul arhimedic al activității pastorale și întregul cult dobândește prin prestigiul ei, o mare importanță pastorală.

Pastorala oferă astfel o viziune de ansamblu. Această ultimă împrejurare îi dă putință preotului să se axeze simultan pe mai multe dimensiuni complementare vieții religioase; dimensiunea obștească, catehetică, filozofică etc., așa cum sînt înfățișate de analiza psihologică, antropologică, teologică, ecleziologică și practică.

Pe scurt Pastorala mijlocește și întreține dialogul dintre Biserică și credincioși. În înțelesul acesta este o disciplină teologică cu caracter practic. În același timp, însă, Pastorala nu se limitează la simpla comunicare de informații și instrucțiuni; ea este într-adevăr o disciplină informativă, instructivă paralel însă, este o

disciplină formativă și educativă. Pastorală instruiște ca să facă educație religioasă. Ea este și o artă. Dacă ar fi să dăm o definiție Pastoralăi în legătură cu scopul ei, am numi pastorală știința și arta prin care se face instruirea și educarea credinciosului în ascensiunea lui pe calea mântuirii.

Cei vechi numeau pastorală *Ars artium et regimen animarum*. Se pare că ei au intuit cu mult înaintea modernilor locul de frunte pe care ea este menită să-l ocupe atunci când e vorba de «cîrmuirea» sufletelor.

Multă vreme socotită ca o disciplină, care se îndeletnicește doar cu «lucruri vechi», astăzi Pastorală își aruncă îmbrăcămintea ponosită, se îmbracă în straie adevărate și își ocupă locul ei legitim.

Această eminentă întîietate a Pastoralăi se vedește tocmai prin felul în care se recrutează și formează pe slujitorii Bisericii și întreține la un bun nivel spiritual viața Bisericii.

Pastorală își atinge înaltul ei scop atunci când un tînăr ucenic ajunge să perceapă cu auzul său lăuntric cuvîntul Domnului care-i spune: «Eu te-am ales» (Luca XV, 16) «Vino și urmează Mie» (Matei XIX, 21), iar el se dovedește în stare de cea mai liberă opțiune existențială și răspunde: «Iată vin..., ca să fac voia Ta, Dumnezeule!» (Evr. X, 7).

Năzuința statornică a Pastoralăi este să descopere vocații sacerdotale, să-i integreze prin hirotonie pe noii preoți în solidaritatea eternă a slujirii Bisericii și să le insuflă un neslăbit elan misionar. Sau cum se spune pe scurt: vocație, hirotonie, misiune.

Principii. — La începutul secolului nostru în creștinismul apusean relațiile dintre Biserică și credincioși sau ceea ce s-a numit cu o formulă puțin emfatică «dialogul cu lumea», s-a întrerupt. Aceasta a fost una din urmările crizei religioase din cursul secolului al XIX-lea. Ortodoxia n-a cunoscut astfel de «crize», pentru că în Ortodoxie n-au avut loc mișcări reformatoare ca în Occident și Ortodoxia n-a rîvnit nicicînd la stăpînire lumească și la supremația intelectuală.

Întrebarea centrală de natură pastorală era următoarea: prin ce funcțiuni își atrage slujirea Bisericii scopurile sale? Pe temeiul căror principii?

Teologia pastorală tradițională răspundea: prin funcțiunile doctrinare și pastorale. Aceste funcțiuni au fost apoi ramificate la rîndul lor în funcțiuni independente ținînd de omiletică: catehetica, liturgica și odegetica (direcția). Pînă la urmă s-a constatat că aceste ramuri trebuiau, la rîndul lor, să fie încifrate în «trunchiul» teologiei pastorale, ca știința lor de bază.

În prezent se încearcă o schiță a funcțiunilor pastorale, care tinde să înglobeze atît activitatea pastorală a Ortodoxiei, cît și cea catolică și protestantă⁷. Aceste funcțiuni se desfășoară, firește, pe baza unor principii presupuse, dar nu exprimate:

1. *Predica*, la catolici și protestanți, întrucît la ortodocși predica are o existență de sine în cadrul slujbelor. 2. *Cateheza*; 3. *Liturghia*, la ortodocși, catolici și protestanți; 4. *Slujirea creștină*, relațiile cu semenii, studiate din punctul de vedere al sociologiei și antropologiei pastorale; 5. *Îndrumarea Bisericii*, privită ca funcție pastorală prin autoritatea ei, prin organizarea, rînduiala și legislația ei.

Și atunci, fiindcă tema noastră ne cere acest lucru, care sînt, măcar în parte, — dacă nu este posibil să le enumerăm pe toate, — acele principii pe care se întemeiază Pastorală și din care se inspiră activitatea preotului?

7. *Bilan de la Theologie du XX-e siècle*, vol. II, p. 581—626.

Zicem «măcar în parte», pentru că principiile de care e vorba, instructurate în toată învățătura Bisericii, se confundă cu însuși corpul de doctrină al Bisericii și o încercare de a da seamă despre ele este practic imposibil.

I. *Principiul hristocentric*. Pastorală este învățătura «Marelui Păstor» (Evr. XIII 20: I Petru II, 25; V, 4), Păstorul cel Bun (Ioan X, 11), care caută oaia cea rătăcită și o aduce bucuros pe umeri (Luca XV, 4—6)

Această învățătură nu este o idee, o doctrină abstractă, ruptă de viață, ci este viața însăși, viața veșnică (Ioan V, 24), este însuși Domnul Iisus, Cuvîntul; El este viața ca principiu metafizic, dar și cuvînt viu, căci Domnul Iisus este Dumnezeu care vorbește. El este viața Bisericii, viața oricărui apostolat, «Hristos trăiește în mine» (Gal. II, 20), mărturisește Sfîntul Apostol Pavel.

În perspectiva acestui principiu preotul este ucenicul Domnului și «destul este ca ucenicul să fie ca învățătorul» (Matei X, 24), să-l urmeze cu o credință.

II. *Principiul slujirii*, care ocupă în teologia contemporană un loc așa de important, cum a arătat concludent P. S. Antonie⁸. Ucenicul să slujească Tatălui, «ca Învățătorul» să-și asume totul, să îndure totul, să rămînă smerit și ascultător pînă la moarte, fie chiar moartea Crucii, să fie, de la început și pînă la sfîrșit un «slujitor», rîvnind tot timpul să îplinească, nu voia sa proprie, ci voia Tatălui: «voia Celui ce M-a trimis pe Mine să «săvîrșesc lucrul Lui» (Ioan IV, 34).

În rugăciunea sacerdotală, Domnul Iisus condensează mărgeț întregul Său mesaj orientat spre împlinirea voinței lui Dumnezeu. Prezența lui Dumnezeu este pentru credincioși ca un magnet care exercită o puternică acțiune de atracție asupra sufletelor.

III. *Principiul ecleziocentric* sau, dacă putem spune, adaptînd oarecum conceptul dogmatic la definiția pastorală, principiul soteriologic, în înțelesul de principiu al mîntuirii prin Biserică. Biserica este darul lui Dumnezeu, întemeiată de El pentru ca prin ea să dăruiască oamenilor tot ce le este necesar pentru mîntuire. Ceea ce este propriu Bisericii nu se face prin comunitate, ci îi este *dat*: «cine vă ascultă pe voi pe Mine Mă ascultă» (Luca X, 16). Ceea ce unește pe creștini în Biserică este un dar al Domnului Iisus, nu numai strădania noastră. Creștinii sînt chemați să arate lumii «că sînt buni, drepiți, înțelegători, iertători și binefăcători»⁹.

IV. *Principiul de propovăduire al creștinismului*, se întemeiază pe faptul că într-adevăr creștinul este copilul lui Dumnezeu. Educația omului ca și a celui credincios este fără sfîrșit. Noutatea pedagogică a creștinismului este faptul că socotește conștiința ca sfîntă și incomparabilă, ca viață interioară, specifică speței umane.

Marea achiziție a gîndirii creștine este personalismul creștin (Gilson) care consideră noul botezat ca o ființă umană *nouă*, care își are personalitatea lui proprie, care este o ființă unică, nu o copie a părinților sau a educatorilor.

Educația, în înțelesul creștin, este *slujirea* inspirată de iubire a celui botezat care se dezvoltă pentru înțelegerea marelui principiu eliberator al iubirii: iubire față de Dumnezeu, iubire față de oameni. Cel botezat este un dar al lui Dumnezeu și de aceea este înconjurat de o afecțiune deopotrivă umană și creștină.

În înțeles creștin, a educa înseamnă a iubi și a forma, prin iubire, caracterul și personalitatea independentă a creștinului, înseamnă să dezvolte cu răbdare virtuțile

8. A se vedea lucrarea de doctorat a P. S. Sale, *Biserica Slujitoare în Sfînta Scriptură, în Sfînta Tradiție și în teologia contemporană*, în extras și în «Studii Teologice».

9. René Hubert, *Traité de pédagogie générale*, Ed. P.U.F., Gaston Milaret (ed. VII, Paris, 1970, p. 447—449).

fundamentale ale vieții umane: bunătatea și fidelitatea, cordialitatea și recunoștința, simțul adevărului și al responsabilității, simțul datoriei și avântul în muncă.

Biserica face catehizarea credincioșilor prin predică și slujbe, căile pe care se formează conștiința creștină și orientarea vieții duhovnicești. «Conștiința religioasă, scrie un reputat pedagog contemporan, se situează la sfârșitul întregii dezvoltări mintale. Ea răspunde la exigențele desăvârșirii sale»¹⁰.

V. *Principiul sacramental al sfințirii sufletelor, al sfințirii vieții*, al tuturor darurilor lui Dumnezeu care se revarsă în parohie prin mijlocirea preotului slujitor al Bisericii. Preotul în slujirea sa sacramentală, se situează între pământ și cer. El devine mijlocul de comunicare a harului lui Dumnezeu. Fără mijlocirea preotului acest ajutor unic, n-ar putea veni, căci n-ar fi cale spre semeni pentru venirea lui, iar simțul pentru cele înalte nu s-ar putea trezi în suflet.

Preotul care săvârșește Sfânta Împărtășanie, care împărtășește pe credincioși cu Domnul Iisus, care sfințește firea și exorcizează puterile întunecate, ne descopere o nouă față: în slujirea lui se arată că cei credincioși sînt limbajul lui Dumnezeu, iar sufletul este chemat să-i descopere conținutul, să încerce s-o organizeze, să-i afle coerența, să-i gîndească sensul. Acest limbaj trebuie să-l ascultăm, să-l descifrăm să-i prindem legăturile și sintaxa și astfel să dobîndim adevărata lui înțelegere.

În felul acesta lucrarea pastorală descoperă și împărtășește valorile superioare, sfințenia cu tot cortegiul ei de iluminări și tot ce e veșnic în noi.

VI. *Principiul acțiunii iubirii aproapelui*. Creștinismul este structurat comunitar în toate formele sale de manifestare. La începuturile sale stă societatea embrionară, familia, constituită în virtutea faptului că cel credincios este și ființă socială. Viața sa, chiar cea mai solitară, chiar cea mai intimă, se reazemă pe societate, pe colectiv. Pe toate cărările pe care merge omul, el umblă în grupuri. Și chiar pe drumul cel veșnic, pe care îl poartă credința sa, el merge tot în grupuri și încă în coloane și mai strînse, în unitatea indisolubilă a Bisericii.

În lumea nouă, lumea noastră, educația formează «omul nou», *Omul social*, cu dimensiunile lui intelectuale, morale și estetice. Acest om este nu numai purtător de valori, ci și creator de valori. Specialiștii în pedagogie generală prevăd «în cadrul pedagogiei generale, teoria educației intelectuale, morale, estetice, tehnologiei generale și fizice se realizează în strînsă legătură cu stadiul de dezvoltare al sfinților și al concepțiilor etice și estetice dominante, care imprimă întregii activități de cunoaștere pedagogică o orientare unitară și actuală»¹¹.

Pastorala preia rezultatele analizelor și cercetărilor antropologice și împreună cu datele psihologiei creștine contribuie la progresul disciplinei teologice. Pastorala este tocmai acea disciplină de inspirație teologică, însă cu o tangență comunitară.

Și dacă «omul este purtător de valori și creator de valori» intelectuale, morale, estetice, credinciosul este, de asemenea, purtător și creator de valori duhovnicești.

Din acest punct de vedere, pe primul plan este educația nu instrucția; învață întii cum să te porți și pe urmă învață cum să te cultivi. Acest adevăr este valabil atît pentru noii botezați cît și pentru adulții de orice vîrstă, pentru că adulții de mîine sînt noii născuți în baia botezului de astăzi. Instrucția are un caracter cu precădere informativ, pe cînd educația este integral formativă. Prima condiție a formării credinciosului este personalitatea, caracterul și conștiința responsabilității și a libertății proprii: disciplina față de sine și de alții, dorința de a se purta bine, de a

10. *Ibidem*, p. 449.

11. Prof. D. Todoran, *Dimensiunile pedagogiei*, în «Fundamenta paedagogiae», Editura didactică, București, 1970, vol. I, p. 15—30.

acționa bine, dorința de a dobîndi un singur simț al datoriei și al obligațiilor morale, pe temeiul cărora să se integreze în mod normal în comunitatea semenilor săi.

Evident, că toate aceste procedee, se încadrează în pastorație.

Pedagogul Robert Dottrens, pe temeiul descoperirilor psihologiei contemporane, arată plastic și sugestiv, cum se învață disciplina și cum se dobîndește simțul ordinii prin educația morală și civică din școala și societatea contemporană ¹².

Două formule stau la baza activității pedagogice pe planul moral și social :

a) *a educa*, înseamnă a elibera ; ex ducere, a scoate afară, a scăpa pe copii de încurcăturile lor ;

b) *a educa*, înseamnă a pregăti pentru viața de mîine, a învăța să se comporte inteligent și moral.

Pentru ca școlarii să ajungă prin ei înșiși ca să-și asume obligații și responsabilități, ei trebuie să învețe : — să știe cum să se poarte ; — să știe să se adapteze ; — să știe să colaboreze ; — să știe să se cultive ;

a) *să știe să se poarte*, mai precis să știe să se poarte bine, ori care ar fi situația socială a omului, valoarea sa personală este prețuită după comportarea lui. Stăpînirea de sine este capacitatea de a da un sens destinului propriu pentru ca, pe măsura puterilor omenești și a împrejurărilor, fiecare individ să fie apt pentru o viață fericită și utilă... Nu ești stăpîn pe tine decît cînd ești liber să te determini. «Ucenicia libertății este tema fundamentală a educației».

b) *să știe să se adapteze*, — viața modernă este foarte complexă și în continuă transformare, încît ea cere o inteligență vie și exersată, o adevărată orientare.

c) *să știe să colaboreze*, să știe să fie sociabil, evoluția lumii moderne face necesară munca în colectiv și pe echipe. Cu cît producția se raționalizează și contactele se înmulțesc datoria noastră este de a dezvolta aptitudinile de colaborare care nu sînt altceva decît educația solidarității tuturor.

d) *să știe să se cultive*, nu mai înseamnă, ca altădată, a memora, a recita, școala nu mai are chemare doar să formeze, ci să înflorească, deci altceva trebuie făcut : să învețe felul în care să învețe (*apprendre à apprendre*), să dobîndească știința, să-l facă s-o dobîndească în așa fel încît să i se trezească dorința de a aprofunda el însuși.

«Cele mai bune mijloace care au rupt-o cu pedagogia individualismului și a concurenței consistă în practica metodelor învățămîntului individualizat și munca (didactică) pe grupe și echipe. Acestea dezvoltă la omul modern : caracterul, imaginația, adaptabilitatea, sociabilitatea» ¹³.

Notăm că iubirea creștină utilizează aceste principii, le transfigurează și le ridică la absolut. Dumnezeu este iubire (I Ioan IV, 6) nu însă o iubire singuratică, ci comunitară, creatoare, care ne-a format și pe noi, fii Bisericii. Credinciosul există pentru că Dumnezeu îl iubește și nu se poate uni cu Dumnezeu decît iubindu-L. Iubirea față de Dumnezeu și iubirea față de aproapele sînt unul și același lucru (I Ioan III, 17, 18, 19). Iubirea nu respinge pe nimeni, nu asuprește pe nimeni, nu disprețuiește pe nimeni, nu e nepăsătoare față de nimeni. Omul n-a încetat niciodată de a iubi și nu va înceta, căci «dragostea niciodată nu pierе» (I Cor. XIII, 8).

Iubirea creștină transformă pe credincioși într-o fraternitate universală, în care fiecare ins poartă povara altuia» (Gal. VI, 2). Iubirea creștină este pe măsura credinciosului, deși își află nemăsurata ei măsură în nelimitata iubire a lui Dumnezeu față de noi și în iubirea credinciosului față de Dumnezeu. Faptul că iubirea creștină este curată, plină de abnegație, eliberatoare, nu înseamnă că ea, înfrînge și tăgăduiește

12. *Edrizner et instruir*, în colaborare, Ed. UNESCO, Paris, 1966. 13. *Ibidem*, p. 19—24, 282.

pasiunile firești, ci numai le supraînalță, peste instinctul de conservare, peste interesul personal, pînă dincolo de resorturile cele mai profunde ale iubirii de sine, atunci cînd ne poruncește să-l iubim pe aproapele nostru «ca pe noi înșine». Această iubire pentru aproapele este tot atît de puternică și de profundă ca instinctul de conservare. Iubirea pentru aproapele este o treaptă binecuvîntată care deschide inima spre iubirea lui Dumnezeu și dimpotrivă, iubirea față de Dumnezeu dă celui credincios putere și lumină ca să-l iubească și pe aproapele său.

Porunca iubirii (Matei XXII, 37—40) depășește puterile obișnuite, însă Domnul a umanizat-o, a personalizat «poruncile». Domnul Iisus face din lege o datorie plină de căldură personală. El a avut în vedere slăbiciunea omenească și de aceea a lăsat împlinirea ei pe seama ajutorului lui Dumnezeu, «cel desăvîrșit» (Matei V, 44—48)¹⁴. El a lăsat credincioșilor larg deschisă calea jertfei pentru aproapele și totodată forța spirituală creștină regeneratoare prin iertare.

Problemele fundamentale care stau la baza studiului predării Pastoralei sînt :

1. conținutul procesului de predare ; 2. funcția educativă și duhovnicească a Pastoralei ; 3. principii și metode de predare ; 4. lecția, cateheza sau predica, ca formă de bază a predării ; 5. activitatea extrașcolară a profesorului-duhovnic.

Sintetizînd din capul locului se pune această împătrită întrebare : *cine* predă ? *cui* predă ? *cum* predă ?

La prima întrebare, *cine* predă, evident este vorba de profesorul de pastorală. Cine poate fi profesor de pastorală ? Credem că la noi, ortodocșii, profesorul de pastorală trebuie să fie un preot cu experiență pastorală, care, pe lîngă funcția de educator, să fie și preot. Ca educator el trebuie să întrunească cu prisosință toate condițiile cerute unui educator laic, pe care tratatele de pedagogie generală le expun copios : să aibă vocație pedagogică, să fie orientat profesional, să-și iubească elevii, să aibă simțul valorilor superioare — științifice, etice, estetice, filozofice, să aibă simțul misiunii educative, să aibă cultură generală pe lîngă cultură de specialitate. Cu riscul de a repeta lucruri prea bine cunoscute, să ne amintim că Quintilian cerea ca profesorul să fie moral, să aibă cunoștințe și pricepere educativă, să fie capabil de înțelegere psihologică. Fericitul Augustin cerea educatorului «voioșie», să respecte personalitatea școlarului, să aibă răbdare și iubire în munca lui educativă : «Din prea plină dragoste să izvorască nesilit și cu voioșie învățătura sa».

În timpul Renașterii, Matteo Palmieri cerea ca profesorul să fie de o înaltă ținută morală, cu temeinică pregătire, ponderat, nici prea sever, nici prea îngăduitor.

Montaigne cerea ca profesorul să fie de o înaltă moralitate, de o deosebită forță intelectuală : «să aibă mai degrabă capul bine făcut, decît prea plin».

Erasm din Rotterdam zicea că «profesorul să fie un om de mare distincție, atît ca moravuri cît și cultură».

Vives pretindea o cultură bogată și mult entuziasm : bonus sit magister et litteram amans. În tratatul de pedagogie deja citat, o distinsă profesoară înșiră pe o pagină întreagă însușirile profesorului, din care spicuim : maturitate, însușiri fizice, îmbrăcămîntea : nici după modă, nici împotriva modei — fizionomia, vocea, gîndire, spirit de observație, memorie, limbaj ales, clar, dens, umor, glumă, ironie, «dor de a ști», voință de desăvîrșire, cu elevii, distant : poate avea nici relații de familie, nici de prietenie, ci cele specifice ; generozitate, entuziasm, pasiune, calități intelectuale, voluntive, afective, tact, curaj, cutezanța încrederii și cutezanța autorității, sinceritate, punctualitate, înalt civism, talent, auto-educare profesională.

14. *Ibidem*, p. 29—30.

Dacă de la un profesor laic se cer atâtea, se înțelege ce se așteaptă de la educatorul viitorilor preoți. Căci, trebuie să precizăm: profesorul de pastorală face un învățămînt formativ, paralel cu informația. El face și instruire, dar mai ales face educație. Exemplul său este decisiv.

Ce predă? Predă Pastorală, care este deopotrivă știință și artă.

Cui predă? Viitorilor preoți. Profesorul de Pastorală va avea tot timpul înaintea ochilor chipul de preot ideal, așa cum îl așteaptă Biserica și se va vedea în fiecare din elevii săi de astăzi o anticipare a preotului de mîine.

Cum predă? La această întrebare vom răspunde cînd va fi vorba de metode.

Obiectivul principal al profesorului de Pastorală este să formeze priceperi pastorale și pe cît posibil și unele deprinderi pastorale, să consolideze aceste priceperi și deprinderi și să le dea un caracter practic.

Ca să-i dea acestui proiect adîncimea psihologică necesară, trebuie să cultive o seamă de sentimente intelectuale (certitudinea, încrederea, îndoiala, mirarea, curiozitatea) și sentimente morale și social-politice, (patriotismul socialist, dragostea de muncă, prietenia, tovarășia, colectivismul, datoria, respectul avutului public, hărnicia) care toate fac parte din viața parohiei.

Întreg materialul expus pînă aici, profesorul îl revizuieste și-l ordonează sistematic potrivit cu următoarele principii didactice:

1. Principiul însușirii conștiente a cunoștințelor; 2. Principiul participării active a elevilor; 3. Principiul intuiției; 4. Principiul teoriei cu practica¹⁵; 5. Principiul însușirii temeinice (a priceperilor și a deprinderilor); 6. Principiul sistematizării și continuității; 7. Principiul accesibilității; 8. Principiul diferențierii (cunoștințelor după obiecte)¹⁶.

Metoda de predare a Pastoralăi. — Mulți pedagogi consideră metoda ca un factor hotărîtor în transmiterea cunoștințelor, ca și în formarea priceperii și deprinderilor. Comenius și Pestalozzi susțineau că printr-o metodă bine stăpînită profesorii de talie mijlocie pot obține rezultate foarte bune, pe cînd o metodă folosită neîndemînic poate compromite activitatea unor profesori excelent pregătiți. Criticile care se aduc învățămîntului de toate gradele pe plan mondial constată un lanț de decalaje: între cerințele societății și programele școlare, între nivelul predării și nivelul deprinderilor și cunoștințelor însușite de elevi; între masa cunoștințelor predate și formarea operativității gîndirii; între cultura generală și specializare¹⁷.

Ceva asemănător constatăm și în învățămîntul teologic, deși doar la unele obiecte, ca la Pastorală, de pildă.

Profesorul de Pastorală își propune să transmită viitorilor preoți convingerile evanghelice, care însuflețeau pe Sfinții Apostoli, elanul acestui apostolat, entuziasmul creștin care de-a lungul celor două milenii s-a intensificat și s-a extins neînterupt. Implicit sau explicit, la fiecare lecție, ele arată sau sugerează valoarea duhovnicească a creștinismului, personalitatea unică a Domnului Iisus, — Revelației Creștine.

Cea dintîi grijă a sa este să creeze păstori convinși și entuziaști.

Știința de bază a activității sale didactice, este psihologia generală, psihologia profesională, psihologia socială, ca și variatele forme de psiho-patologie. Profesorul de Pastorală este un bun psiholog, atent, lucid și informat.

Dealtfel, întreaga noastră teologie, are ca obiect central realitatea sufletului și a chemării lui spre eternitate. Prin întreaga ei structură, Biserica este așezămîntul

15. D. Todoran, G. Văideanu, *Personalitatea profesorului*, în «Fundamenta paedagogiae», după Silvia Cernichevici, col. II, p. 246.

16. Conf. M. Giurgea, *Didactica generală*, Centrul de multiplicare, București, 1970, p. 60—76.

17. D. Todoran, G. Vlădeanu, *op. cit.*, p. 79.

specializat în cunoașterea și pregătirea sufletului. În mod firesc psihologia este — sau va fi — o disciplină importantă — anexată studiilor teologice.

Prelegerea de Pastorală se desfășoară în cadrul presupus al parohiei: profesorul și elevii se transportă imaginar, în viața parohiei, în climatul moral și în peisajul uman din parohie. Profesorul sugerează acest cadru, îl creează și îl însuflețește cu amănunte și persoane fictive, dar care se mișcă în preajma Bisericii. Evident, că această lecție este în bună parte o lecție de creație, însă în educație orice act pedagogic este, într-un fel, un act de creație.

Metodologic, această cale ține de metoda descriptivă, combinată cu elemente normative și expositive. Profesorul își creează cadrul parohial și expune conținutul lecției din perspectiva parohiei.

Această parohie imaginară, populată însă cu persoane vii și mobilată cu amănunte concrete, constituie o condiție principală a predării Pastoralei. Profesorul expune tema lecției nu de la catedră, ci de la Altar, de undeva, din parohie. Teologia pastorală este incorporată în viața parohiei și această viață trebuie s-o reconstituie profesorul și în trunchiul ei să altoiască învățămîntul teologic. O lecție de Pastorală este o lecție de viață parohială, teologie însușită din punctul de vedere al parohiei.

Procesul de învățămînt descrie o curbă de la concret la abstract și apoi de la abstract la concret sau de la cazul individual la general (generalul se reflectă în individual), de la practic la teoretic, de la real la ideal și apoi revenirea la real și practic, pe scurt de la informativ la formativ!

Aspectul acesta lasă impresia că Pastorală este o disciplină teologică eminentă practică. Aceasta nu înseamnă că Pastorală este destinată numai sectorului practic, și lasă în umbră sectorul intelectual. Ambele activități, teoretică și practică sînt lucrările aceleiași funcțiuni psihologice, inteligența.

Metodele de care se folosește profesorul de pastorală, sînt cele clasice și anume cele care, în predare expun conținutul lecției prin descriere, narațiune sau explicație, scopul lecției fiind comunicarea de cunoștințe, cultivarea sentimentelor, formarea convingerilor și întreținerea entuziasmului evanghelic.

Înainte însă de lecție, sau cuvîntul propriu-zis, are loc un moment pe care pedagogii îl numesc unul dintre factorii eficienți ai lecției, «este vorba de pregătirea pentru lecție». Această pregătire are în vedere întregul sistem de lecții din care lecția aceasta face parte. Principalele documente la care profesorul se referă sînt: programa analitică, manualul, metodică de specialitate, informații complementare. Pregătirea generală a profesorului, ca și pregătirea specială pentru lecția care urmează să o predea, este condiția de bază a calității lecțiilor. Această pregătire, repetăm, este profundă, perfectă, metodică, psihologică.

Începutul lecției trebuie organizat în așa fel ca elevii să intre rapid și fără ezitări în însușirea lecției. Organizarea clasei pentru lecție presupune experiență și tact pedagogic. Profesorul creează o stare de bună dispoziție, de optimism, de încredere în viitorul apostolatului.

După o scurtă verificare, se trece la predarea și însușirea cunoștințelor noi. Deși toate lecțiile urmăresc comunicarea, fixarea, sistematizarea, aprofundarea și imprimarea conținutului și motivarea cunoștințelor pentru dezvoltarea zelului apostolic și slujirea Bisericii, sînt totuși cinci tipuri de lecții care pot fi folosite de profesor:

a) tipul de lecție combinată (mixtă), în care se fixează și se sistematizează cunoștințele din lecția anterioară, se expun în continuare, cunoștințe noi, și pe baza lor se formează priceperi și deprinderi (ex. Sf. Taine).

b) tipul de lecție de comunicare, expune noi cunoștințe;

c) lecția pentru *formarea priceperilor și deprinderilor*, acestea nu reprezintă un scop în sine, ci se transformă în acțiuni eficiente (ex. rugăciuni);

d) *lecția de recapitulare și sistematizare*, de aprofundare;

e) *lecția de evaluare*, priceperilor și deprinderilor — conversație recapitulativă.

Profesorul poate să folosească, după împrejurările didactice, pe oricare din aceste tipuri de lecție, însă tipul cel mai corespunzător Pastoralei este lecția de comunicare. Acest tip de lecție favorizează și *spiritul euristic*, și *explicația*, cu toate procedeele ei de tensiune intelectuală și *povestirea*, cu toată expresivitatea ei, și prelegerea precisă, clară, fără divagații, riguros științifică și chiar și demonstrația sumară și pregnant expusă (ex. Taina Preoției).

Documentul de «deosebită importanță» este *planul de lecție*, — plan conspect sau plan schemă — în funcție de experiența profesorului. Arhitectura unui plan trebuie să fie ca o clădire, în care spațiile sînt cu rost distribuite, iar materialele sînt folosite după rezistența și însușirile lor.

În mod obișnuit un plan cuprinde: subiectul; scopul lecției, tipul de lecție, metoda; materialul didactic; desfășurarea planului pe etape.

*Să schițăm un plan despre Spovedanie ca Sfîntă Taină*¹⁸.

1. *Subiectul lecției*: Spovedania ca Sfîntă Taină.

2. *Conținutul și sarcinile lecției*: a) conținutul lecției (explicarea tainei); b) deprinderi (practica spovedaniei).

3. *Scopul lecției*: Se arată roadele duhovnicești ale spovedaniei.

4. *Tipul de lecție*: de comunicare și de fixarea deprinderilor.

5. *Metoda folosită*: expunerea și demonstrația.

6. *Materialul didactic*: Dogmatica, Simbolica, literatura despre psihoanaliză.

7. *Forme de muncă independentă*: cercetarea textelor biblice, exegeza ortodoxă: «Mărturisiți-vă unii altora» (Luca V, 16).

8. *Tema pentru cercetare*: Dacă există bucurie în lume, de ea se bucură cel curat cu inima. Și dacă undeva există necaz și întristare, apoi pe acestea le cunoaște mai bine acela care are o conștiință pătată».

Firește că o schemă, dar chiar și un plan amănunțit nu va reuși niciodată să epuizeze o temă pedagogică. S-a răspîndit în lume ca un mare principiu pedagogic, ideea despre «educația permanentă a omului», despre prelungirea indefinită a activității școlii. Potrivit acestui principiu (susținut de Gaston Mialavet) școala trebuie să pregătească și să fortifice «aptitudini pentru înnoire, putința reconversiunii, dorința de perfecționare și de noutate». Și învățămîntul pastoral «sădește» și «udă», însă Domnul face să crească și să rodească (I Cor. II, 5—6).

Perfecționarea învățămîntului, reclamată în prezent atît de stăruitor, depinde de pregătirea și perfecționarea cadrelor teologice.

Perfecționarea aceasta se referă nu atît la profesor, cît la elev, la elevul așa cum îl pregătește profesorul. Desăvîrșirea profesorului nu mai este în funcție de ce predă, cît predă, *cui* predă și *cum* predă profesorul, ci în raport cu ce și cu cît rămîne elevul sau ascultătorul.

Pr. Prof. Sebastian CHILEA

18. *Problemele de metodica predării disciplinelor umaniste*, Universitatea Cluj-Napoca, Catedra de metodică.

ÎNVIEREA LUI HRISTOS, GARANȚIA ÎNVIERII NOASTRE (Rom. VI, 8)

SPICUIRI DIN PASTORALELE LA SFINTELE PAȘTI ALE IERARHILOR
BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Printre învățăturile fundamentale ale Bisericii creștine la loc de frunte se găsește «învierea din morți ca act de mîntuire săvîrșit de Mîntuitorul Iisus Hristos, în prima zi a săptămîinii...» (Matei XXVIII, 1; Marcu XVI, 1; Luca XXIV, 1 etc.) duminica, devenind astfel «Ziua Domnului» (Apoc. I, 10) sau ziua bucuriei creștine.

Odată cu învierea Domnului nu s-a înlăturat Legea veche, legea mozaică, ci «s-a împlinit ceea ce s-a spus prin Lege și prooroci» (Matei V, 17), iar Mîntuitorul «fiind Domn și al sîmbetei» (Matei XII, 8) și înviind în prima zi a săptămîinii, duminica, această zi a devenit ziua învierii și sărbătoarea proslăvirii lui Iisus Hristos ca om desăvîrșit și Dumnezeu adevărat. Ziua sîmbetei, ca de fapt întreg Vechiul Testament, a fost desăvîrșită și depășită cu minunea minunilor de Domnul cel înviat, văzut, auzit și pipăit de ucenicii și credincioșii Mîntuitorului (I Ioan I, 1; II Petru I, 16).

La rîndul lor, Sfinții Apostoli, mironosițele femei și toți martorii învierii și-au făcut datoria de a vesti celor ce doresc mîntuirea acest act al dumnezeirii Mîntuitorului Hristos. De la acești martori, vestea învierii și forța ei de transformare a credincioșilor a fost transmisă din generație în generație prin viu grai, prin scris și mai ales prin harul cel de sus care îmbracă pe credincios în haina strălucitoare a Noului Adam: «Cîți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați și-mbrăcat...» (Gal. III, 27).

În calitate sa dublă, ca act al dumnezeirii lui Hristos și siguranță a învierii noastre, învierea Mîntuitorului constituie baza credinței noastre și este piatra fundamentală a Bisericii lui Hristos: «Dacă Hristos n-ar fi înviat, zadarnică ar fi credința voastră, fără rost propovăduirea noastră... și am fi niște mincinoși în fața tuturor...» (I Cor. XV, 14—20).

Încredințat fiind că Evanghelia Mîntuitorului «nu este de la oameni», ci de la Dumnezeu (Gal. I, 11—12) și pentru a feri pe credincioși «de basme și rătăcirii» (II Petru I, 16), Înalții ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române, conștienți de vocațiile lor și mai ales cuprinși de emoția responsabilității spirituale au alcătuit și anul acesta, ca de fapt în fiecare an de Sfintele Paști, cuvînt de mîngîiere duhovnicească, de întărire în credință, de nădejde în prezentul și viitorul Patriei noastre.

*

Pastorala Prea Fericitului Patriarh JUSTINIAN adresată clerului și dreptmăritorilor creștini din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor, cu ocazia Sfintelor sărbători ale Învierii Domnului, scoate în evidență permanența învierii Mîntuitorului Iisus Hristos prin Taina Euharistiei.

Plecînd de la textul: «Luați, mîncăți... și... beți dintru acesta toți...» (Matei XXVI, 26), Prea Fericirea Sa urmărește să convingă pe ascultători de statornicia în credința strămoșească al cărei izvor este inima Mîntuitorului Hristos. «Marele praznic al Învierii Domnului mîngîie și luminează sufletele credincioșilor noștri, după ce o săptămîină întregă ele au fost îndurerate și cernite din pricina patimilor, răstignirii și îngropării Mîntuitorului Hristos». Patimile și moartea Mîntuitorului au fost precedate de acte importante pentru credința noastră, printre care și Cina cea de Taină,

instituind astfel Sfânta Taină a Împărtășirii cu veșnică permanență. «Aceasta să faceți spre pomenirea Mea» (Luca XXII, 19).

Explicînd ascultătorilor că toate tainele Bisericii transmit harul Sfîntului Duh, Pastorală arată că Sfînta Euharistie ne pune în legătură cu însuși Domnul Hristos prin propriul Său trup și cinstitul Său sînge. «Taina Sfîntei Împărtășanii, ori Cuminecătura este cea mai însemnată și cea mai necesară pentru mîntuire... Ea ne curăță sufletul de toată întinăciunea, ne sfințește, ne întărește și ne dă puteri nebănuite pentru a trăi cu adevărat creștinește».

Taina Euharistiei a fost vestită încă prin minunea înmulțirii pîinilor, dar neînțelegînd ucenicii și nici ascultătorii Mîntuitorului, Domnul le-a explicat rostul ei nu numai în viața obișnuită, ci și ca merinde sigură pentru viața de apoi: «Eu sînt pîinea vieții... Iar pîinea pe care Eu o voi da pentru viața lumii este Trupul Meu... Adevărul vă spun: dacă nu veți mîncă trupul Fiului Omului și nu veți bea sîngele Lui, nu veți avea viață în voi. Cel ce mîncă trupul Meu și bea sîngele Meu are viață veșnică și Eu îl voi învia în ziua cea de apoi... Cel ce mîncă această pîine va trăi în veac...» (Ioan VI, 46—58). După această expunere a Sfîntei Evanghelii în care se află cuvintele Mîntuitorului, Prea Fericirea Sa întrebă: «Mai poate cineva dintre credincioșii Bisericii noastre, care sînt și ei ucenici ai Domnului Hristos, să se îndoiască de acest fapt, că în Sfînta Împărtășanie ei primesc însuși trupul și sîngele Domnului?». Întărind acestea cu spusele Sfîntului Apostol Pavel: «Să se cerceteze omul pe sine și (apoi) să mînce din pîine și să bea din pahar. Căci cel ce mîncă și bea cu nevrednicie, osîndă își mîncă și bea, nesocotind trupul Domnului» (I Cor. XI, 27—29). Scrisoarea-pastorală întărește: «Iubiții mei! Mare taină este Sfînta Împărtășanie sau Euharistie și mare întărire pentru credincioșii creștini este ea! Prin rugăciunile preoților pîinea și vinul se prefac prin harul Sfîntului Duh în însuși trupul și sîngele Domnului, iar prin nespusa dragoste a Fiului lui Dumnezeu pentru noi, ne împărtășim cu Însuși Domnul».

Pentru a ne împărtăși trebuie pregătire și însăși Sfînta Liturghie este prilejul de a afla și a ne pregăti sufletele și apoi «să ne apropiem cu frica lui Dumnezeu, cu credință și cu dragoste «de sfințitul potir». «De aceea, spune Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, ca părinte sufletesc al vostru, vă laud pe toți cei care ați primit Sfînta Împărtășanie și mă rog Mîntuitorului Hristos să vă ajute în strădaniile voastre de a trăi cu adevărat creștinește». Trăirea duhovnicească se dovedește mai ales prin spovedanie și iertare, luminile care ne luminează calea spre Sfînta Împărtășire.

În partea ultimă, Prea Fericitul dă sfaturi fiilor săi sufletești și-i întărește în unitatea sufletească atît de binefăcătoare poporului român de-a lungul veacurilor. «În această noapte sfîntă, cînd glasurile credincioșilor creștini de pretutindeni, unite cu cele ale sfinților îngeri nevăzuți cu ochii noștri trupești, cîntă imnul de slavă al Învierii Domnului, îndrept rugăciunea mea către Hristos-Domnul cel înviat, ca să dea lumii noastre de astăzi bunăvoire între toți oamenii și pacea pentru care El a venit, s-a jertfit și a înviat. Iar vouă tuturor și celor dragi ai voștri să vă dăruiască sănătate și spor în viața duhovnicească și în cea de fiecare zi.

Încredințindu-vă ca întotdeauna, de dragostea mea părintească, vă binecuvîntez pe toți, vă urez tuturor «La mulți ani!» și vă spun din toată inima:

«Hristos a înviat!»

*

Pastorală Înalt Prea Sfințitului IUSTIN al Moldovei, adresată cu prilejul Sfințelor sărbători ale Învierii Domnului clerului și credincioșilor din Arhiepiscopia Iașilor, pornește de la faptul că învierea Mîntuitorului este, peste toate, o taină a dumnezeirii. Această taină a fost cunoscută în parte de mama după trup a Mîntuitorului Hristos, care, cu dragoste și cu evlavie îl va fi întîmpinat pe Domnul, grăind: «Fiul meu — Domnul meu și Dumnezeul meu».

Înaltul ierarh, pentru a feri pe credincioși de influențe greșite asupra cultului Maicii Domnului, arată că Sfînta Fecioară, după moartea Mîntuitorului, a stat numai în comunitatea Sfinților Apostoli și toți... «stăruiau într-un cuget în rugăciune dimpreună cu femeile și cu Maria, mama lui Iisus și cu frații Lui» (Fapte I, 14). În scrierile bisericești de mai tîrziu însă și mai ales în cărțile de slujbă religioasă, Maica Domnului este pomenită fără încetare, în fruntea sfinților ca, mijlocitoare între noi și Fiul său, «ca solitoare pentru mîntuirea noastră», fiindcă însuși îngerul i-a spus: «Bucură-te ceea ce ești plină de har, Domnul este cu Tine» (Luca I, 28).

Bucuria învierii a pătruns mai întâi în inima Maicii Domnului, «inimă prin care trecuse sabia», iar vechile cîntări bisericești prezintă foarte frumos întîlnirea cu Fiul ei: «Dacă ai văzut, Fecioară, pe Hristos cu totul strălucit, fără asemănare în frumusețe, ca un mire ieșind cu trupul din camera gropii, te-ai umplut de bucurie» sau «Văzînd sculat din morți pe Dumnezeu pe care L-ai născut, te-ai arătat plină de bucurie, Fecioară Marie».

Nu numai Sfînta Fecioară a fost mîngîiată de învierea Domnului, ci și femeile mironosițe, ucenicii și toți credincioșii: «Ceea ce nu trebuie uitat însă niciodată — subliniază I. P. S. Mitropolit — este faptul că toți cei care au văzut pe Iisus, după înviere, și-au întărit convingerea nu numai că El s-a ridicat cu trupul din mormînt, dar îndeosebi că învierea este dovadă de netăgăduit a dumnezeirii Sale. Cum bine se știe, Sfîntul Toma a fost, pentru moment, apostolul «îndoielii» cu privire la înviere; după ce a pipăit însă mîinile și coasta Mîntuitorului, el s-a făcut nu numai *martor* al învierii, dar — ca și ceilalți apostoli —, vestitor al adevărului că Iisus este Domnul și Dumnezeul nostru».

Făcînd exegeza unor texte din scrierile Sfîntului Apostol Petru, Pastorală accentuează mai ales cuvintele: «Voi știți... despre Iisus din Nazaret, cum L-a uns Dumnezeu cu Duhul Sfînt și cu putere și cum a umblat El din loc în loc, făcînd binele și tămăduind pe toți cei asupriți de cel rău, pentru că Dumnezeu era cu El» (Fapte, X, 37—38). Iisus Hristos a fost cu adevărat Dumnezeu cel întrupat; cel *Sfînt*, cel *drept*, cel *bun*, *începătorul* vieții.

Importanța ontologică a ridicării dintre morți a Mîntuitorului constă și în aceea că «învierea Sa constituie garanția învierii noastre». «De cea dintîi noi ne bucurăm ca de un fapt împlinit, iar pe cea de a doua o așteptăm să se îplinească în trupul nostru, la venirea Domnului întru mărirea Sa dumnezeiască. Acum, sărbătorind învierea Domnului, noi gustăm numai din bucuria de a fi dobîndit, în duhul nostru, puterea învierii și măririi noastre de la Dumnezeu. Dar, între învierea Domnului și învierea noastră există o legătură atît de strînsă încît, cînd vorbim despre una, este neîncetat prezentă în cugetul nostru și cealaltă... «De aceea, în Hristos toți se vor face vii...» (I Cor. XV, 22). Martorilor Învierii și întregii activități a aleșilor lui Dumnezeu li se adaugă porunca Domnului, ca să vestească aceasta «..în Ierusalim și în toată Iudeea și în Samaria și pînă la marginea pămîntului» (Fapte I, 8; Luca XXIV, 47—48). Învierea Mîntuitorului este izvorul și chezașia învierii noastre, iar mărirea Lui este izvorul și chezașia măririi noastre. Vom trece, desigur, prin moarte; dar, cînd «Hristos, care este viața noastră, se va arăta, atunci și noi, împreună cu El, ne vom arăta întru mărirea» (Col. III, 4).

Dacă praznicul Învierii Domnului și Sfintele sărbători ale Paștilor constituie o mare bucurie a Bisericii, atunci toți credincioșii se îndulcesc de bucuria evenimentului. «Or, dacă am înviat împreună cu Hristos — zice Sfîntul Apostol Pavel — să căutăm cele de sus, unde Hristos se află șezînd în dreapta lui Dumnezeu... să ne îmbrăcăm și noi cu dragoste, care este legătura desăvîrșirii. Și pacea lui Hristos să stăpînească în inimile noastre» (Col. III, 1—5).

Trecînd la angajarea socială a credinciosului, Înaltul ierarh precizează că, «dacă noi sîntem fiii lui Dumnezeu, născuți duhovnicește din dragoste, în mod firesc, noi sîntem și fiii păcii».

În acest circuit al păcii ne aflăm și noi credincioșii români ortodocși, deoarece în mersul său neconținut înainte, poporul nostru năzuiește să adauge, una după alta, noi realizări pe toate tărîmurile activității sale. Îndeosebi de la frumoasele și mănoasele ogoare de pe întreg cuprinsul țării se așteaptă roade mai multe și mai bune... Însuși Sfîntul Vasile cel Mare spune: «...roadele sînt ale celor care au muncit; cinstea și cununile sînt ale învingătorilor».

În încheiere, Pastorală subliniază: «Odată cu acest cuvînt de adevărată învățătură și de îndemn părintesc, în ziua acestui praznic luminat al învierii Domnului, împărtășindu-vă arhieresti binecuvîntări, cu dorirea de a vă vedea sporind în toate cele bune și de folos fiecăruia în parte și tuturor laolaltă, vă întîmpin cu vestirea: «Hristos a înviat»!

*

Pastorală la Învierea Domnului a Înalt Prea Sfințitului NICOLAE, Arhiepiscop de Sibiu și Mitropolit al Ardealului, pornește de la textul sfînt: «Așa a iubit Dumnezeu lumea, încît pe Fiul Său cel Unul-Născut L-a dat, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică» (Ioan III, 16).

În Introducere, I. P. S. Sa arată că «Întîmpinăm iarăși cu bucurie și cu luminate graiuri Marele Praznic al Învierii Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Căci în inima Ortodoxiei, în inima Bisericii, este Iisus cel înviat, prin care și în care avem mîntuire... Să ne curățim dar simțirile, ca să fim vrednici a primi în sufletele noastre pe Iisus Hristos cel înviat».

După acest anunț, Pastorală trece la tema propriu-zisă, adică noi credincioșii «nu sîntem numai duh sau numai trup, ci sîntem în o unitate și suflet». Cu toate că strămoșii noștri căzuseră din har, «Dumnezeu-Tatăl a trimis pe singurul Său Fiu, pe Iisus Hristos-Domnul, ca prin întruparea Lui, prin propovăduirea și prin jertfa de pe cruce, prin învierea și înălțarea la cer, să mîntuiască pe cei ce vor să-L urmeze». Revenind la praznicul Învierii Domnului, Pastorală subliniază faptul că «Maica Domnului și dreptul Iosif au adus pe Iisus — cînd avea doisprezece ani — la templul din Ierusalim de Praznicul Paștilor, căci ei mergeau în fiecare an la acest praznic... Se cuvine dar ca «și noi să urmăm pilda Maicii Domnului și a Dreptului Iosif», fiindcă mîntuirea numai în Biserica lui Dumnezeu o căpătăm, Biserica este lăcaș de rugăciune și de întîlnire cu Hristos-Domnul, aceasta este Biserica lui Dumnezeu: Una, Sfîntă, Sobornicească și Apostolească. Unul este și Hristos. Biserica Ortodoxă nu este de ieri, ci este de la începutul creștinismului și se temeincește pe Evanghelia Domnului și pe propovăduirea Sfinților Apostoli și a Sfinților Părinți.

Aplicat la realitățile poporului nostru, principiul unității de credință și de neam a fost coloana vertebrală a națiunii noastre de-a lungul secolelor. «Biserica dreptmăritoare ține seama de poporul din care face parte. Ea folosește limba poporului, căci Iisus Hristos a trimis pe Sfinții Apostoli să propovăduiască în limba înțeleasă de fiecare popor. De aceea credința ortodoxă s-a împletit așa de adînc în viața credincioșilor români, încît ea a dăinuit peste veacuri, și a fost «stilp de întărire», în vremuri de apăsare, și sprijin al culturii române și al năzuințelor de libertate, dreptate, unitate națională și înfrățire. Și astăzi își împlinește misiunea sa bisericească și patriotică cu totală dăruire și cu largă înțelegere față de mărețele realizări ale epocii noastre. De aceea, întărește înaltul ierarh, în trecut ea a primit numele de *Lege strămoșească, Lege românească*.

În sfîrșit, noi, credincioșii români, am fost dintru început ortodocși, iar «credința ortodoxă se concretizează în învierea Domnului».

Istorisindu-se actul învierii Domnului, Pastorală culege cu grijă și atenție cele mai convingătoare texte scripturistice păstrate în Biserică și pentru cei credincioși, Biserica avînd precădere în calitatea ei de «Casa Tatălui», «Casa lui Dumnezeu». În această casă ne-am născut noi creștini, Biserica Ortodoxă fiind Biserica credincioșilor, care și în vremea noastră este alături de popor și de conducătorii lui și merge înainte cu poporul, sprijinind ridicarea patriei noastre scumpe, România Socialistă, pe noi culmi de cultură și progres». Această indicare se face cu iubire neîndoielnică și dragoste de muncă.

În partea ultimă a Pastoralăi, I. P. S. Mitropolit Nicolae face elogiul muncii, munca fiind ridicată la treapta de virtute și atribuindu-i-se, pe bună dreptate, calitatea de ajutor în mîntuire. «Biserica noastră binecuvîntează munca. Credincioșii o numesc «muncă sfîntă». Domnul nostru n-a pregetat să ostenească, fără răgaz, arătîndu-se astfel, nu numai ca Mîntuitor, ci și ca luptător neobosit, îmbinînd ziua cu noaptea, ca pe toți să-i aducă la mîntuire, la viață cinstită și folositoare tuturor. El a venit pentru toate popoarele. Și iată, — între aceste popoare — sîntem și noi, credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, dăruiți cu întreaga noastră ființă Patriei noastre scumpe în cea mai măreață epocă din istoria poporului nostru».

În ceea ce privește viața duhovnicească, în vremea postului Păresimilor ne-am străduit să ne facem un bilanț al felului cum am împlinit poruncile date de Mîntuitorul și de Biserica Lui... Ne-am deschis sufletul și am mărturisit în Taina Sfintei Spovedanii și faptele bune și faptele rele. Pentru cele bune am mulțumit Domnului... iar pentru cele rele am primit cuvenita dezlegare a duhovnicului și canonul de pocăință». Așa înțeleg credincioșii ortodocși de veacuri să întîmpine Învierea Domnului: «Să ne curățim simțirile», gîndurile și să întîmpinăm pe Domnul.

«Fie ca dragostea lui Hristos să ne lumineze mereu căile vieții noastre!

Dorindu-vă de Sfintele sărbători ale Învierii Domnului mulți ani cu sănătate, pace, bucurie și spor în tot ce este bun și mîntuitor pentru toți fiii Bisericii noastre, vă întîmpinăm cu părintească dragoste și vă rog să primiți din partea mea urarea bucuriei: Hristos a înviat!», încheie I. P. S. Mitropolit al Ardealului.

Pastorala la Învierea Domnului a Înalt Prea Sfințitului TEOCTIST, Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolitul Olteniei, adresată iubitului cler, cinului monahal și tuturor binecredincioșilor creștini, anunță subiectul prin rugăciunea împărtășirii: «Cinei Tale celei de taină, Fiul lui Dumnezeu, astăzi părtaș mă primește».

După ce asigură pe ascultători că «Cina cea de Taină, răstignirea și moartea pe cruce, îngroparea și învierea Mântuitorului Hristos sînt mănunchiul de fapte dumnezeiești din care se îngemănează de veacuri dureroasele retrări cu frumusețea și strălucirea Sfintei Sărbători de astăzi: Sărbătoarea Paștilor». În acest context, «răstignirea și moartea pe cruce a Mântuitorului Hristos ne umplu întotdeauna de tristețe și amărăciune, priveliștea morții pe cruce a Celui ce a spus despre Sine că El este «Calea, adevărul și viața» (Ioan XVI, 6), trezește în orice conștiință creștină simțămîntul unei chinuitoare răspunderi, deoarece Mântuitorul Hristos a trebuit să fie «jertfă de ispășire pentru păcatele noastre» (I Ioan II, 2). Credincioșii trebuie să aibă aceleași sentimente trăite de Sfnta Fecioară și de Sfinții Apostoli în timpul judecării și răstignirii, ca și în timpul învierii și înălțării Domnului. Aceste acte se petrec și în zilele noastre prin cea mai mare dintre tainele Bisericii, Sfînta Euharistie instituită de Mântuitorul la Cina cea de Taină și pecetluită cu însăși minunea învierii Sale. De aceea, cine mănîncă din Pîinea euharistică «viu va fi în veac» (Ioan VI, 51) și implicit Sfînta împărtășanie este legată de praznicul Sfințelor Paști.

Justificînd și arătînd că Praznicul Învierii Domnului este cea mai mare sărbătoare și mîntuitoare în același timp, Înaltul ierarh întărește nădejdea credincioșilor, asigurîndu-i: «Ca Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, Iisus Hristos a știut că trebuie să pătimească și să moară, spre a intra în slava Sa» (Luca XXIV, 26) precum însuși a talmăcit Scripturile celor doi ucenici, în drum spre Emaus. Drept aceea, mai înainte de patimi și de moarte «El a dorit să mănînce Paștele cu ucenicii Săi» (Luca XXII, 15), pentru ultima dată. Instituind Euharistia la Cina cea de Taină, Mîntuitorul a permanentizat-o prin înviere, devenind astfel un act permanent al mîntuirii, Iisus fiind prezent prin Euharistie: «Eu cu voi sînt în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacurilor» (Matei XXVIII, 20). Sfînta Împărtășanie este taina directă a Mîntuitorului, este trupul și sîngele Său: «Aceasta să faceți spre pomenirea Mea!». Și toate acestea Mîntuitorul le-a făcut din iubire, fiindcă tot din dragoste Dumnezeu a trimis în lume, «pe Fiul Său cel Unul-născut, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică» (Ioan III, 16).

Sfînta Euharistie are deosebită importanță pentru conștiința creștină, fiindcă datorită ei a luat ființă cultul creștin, iar Sfînta liturghie este centrul acestuia, așa cum invocarea Sfîntului Duh (Epicleza) este centrul Tainei Sfintei Împărtășanii.

În ceea ce privește pe credinciosul care se împărtășește, roadele Sfintei Euharistii sînt: unirea tainică cu însuși Răscumpărătorul cel întrupat, răstignit pe cruce și înviat, iertarea păcatelor, înnoirea sufletească, moștenirea vieții de veci, precum El însuși ne-a încredințat cînd a spus: «Cel ce mănîncă trupul Meu și bea sîngele Meu are viață veșnică și Eu îl voi învia în ziua de apoi» (Ioan VI, 54), cu condiția însă, așa cum o spune Sfîntul Apostol Pavel, «să se cerceteze omul pe sine... Cel ce mănîncă și bea cu nevrednicie, osîndă își mănîncă și bea, nesocotind Trupul Domnului» (I Cor. XI, 28). Pentru ferirea de greșală și osîndă, este necesară spovedania sinceră de la duhovnici. Lor li s-a dat harul legării și dezlegării prin Sfinții Apostoli de la Sfîntul Duh: «Luați Duh Sfînt, cărora veți ierta păcatele, le vor fi iertate și cărora le veți ține vor fi ținute» (Ioan XX, 22—23).

În ceea ce privește viața credincioșilor în societatea noastră de astăzi, Înaltul Ierarh, care este și deputat din partea Frontului Unității Socialiste, întărește cu puterea cuvîntului și autoritatea sa: «Acela prisosește în toată fapta cea bună, acela sporește în iubirea față de semeni, față de țară și față de Conducerea ei, care își închină munca și priceperea pentru binele obștesc, deci pentru unitatea tuturor. Așa cum au făcut și strămoșii noștri păstrînd credința curată și iubirea de patrie nepătată, tot așa și noi «să păstrăm valorile nemuritoare, să le sporim și să le dăm strălucirea cuvenită».

Apreciînd munca întregului popor, binecuvîntînd strădaniile credincioșilor ascultători, Pastorala accentuează dorința de pace și liniște a omenirii, «făurirea unei lumi mai bune și mai drepte, pe pămînt, acțiuni care ridică scumpa noastră țară și harnicul nostru popor, pe trepte de prețuire și cinstire din partea întregii lumi».

Asemenea simțăminte, încheie Înalt Prea Sfințitul Mitropolit, nutrînd în această Sfîntă și mare zi a praznicului Învierii Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hris-

tos, «deși cu trupul sînt departe, cu duhul sînt împreună cu voi, bucurîndu-mă și văzînd buna voastră rînduială și tăria credinței voastre în Hristos» (Col. II, 5), vă spun: Hristos a înviat!»

Pastorală la Învierea Domnului a Înalt Prea Sfințitului NICOLAE, Arhiepiscop al Timișoarei și Caransebeșului și Mitropolit al Banatului, adresată «preaiubitului cler, cinului monahal și dreptcredincioșilor, pornește de la salutul pascal: Hristos a înviat!». Prin acest salut și mărturisire, credincioșii ortodocși își arată convingerea credinței lor și totodată bucuria nespusă a învierii Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. «Ceea ce se cuvine de observat, pornind de la simțămîntul de care sînt cuprinși creștinii în zilele de acum, este seriozitatea și siguranța cu care își însoțește fiecare zicerea, întemeiați pe credința neștrămutată că ea reprezintă sub raport duhovnicesc faptul cel mai adevărat». Deși nimeni dintre noi n-a fost de față la acel eveniment, avem mărturia celor de atunci, care, precum înșiși spuneau, «n-au putut să nu grăiască despre cele ce au văzut și au auzit» (Fapte IV, 20) și au susținut cu propria lor viață, mărturisind fără înconjur învierea Domnului.

Mărturia învierii a constituit pentru Sfinții Apostoli fundamentul chemării lor, propovăduind pe Hristos cel răstignit și înviat (Fapte IV, 33). Nimeni nu le-a pus mărturia sub semnul îndoielii, întrucît ea putea fi oricînd dovedită, prin înseși persoanele care asistaseră la tot ce s-a petrecut după răstignire.

Se știe, bunăoară, că între alții, Domnul s-a arătat viu la peste 500 de inși dintr-o dată, cum scrie Sfîntul Apostol Pavel Corintenilor (I Cor. XV, 6). Dacă la mijloc era o simplă închipuire ori invenție, cineva tot s-ar fi ridicat să-l înfrunte și să restabilească adevărul, deoarece dintre ei mulți trăiau încă.

De la cei de atunci, credința în înviere s-a transmis neîmpuținată și neadăugită, din generație în generație, fiecare propovăduind mereu ceea ce a fost «văzut» și «auzit». Asemenea ucenicilor Domnului am trăit și noi, prin mijlocirea slujbelor orînduite de Biserică, întîmplările legate de «patima, răstignirea și învierea Sa».

Istorisind ultimele zile ale existenței pămîntești a Mîntuitorului, Pastorală ne încredințează despre adevărul celor săvîrșite și ne întărește în nădejde și ne înlătură îndoiala. «Cum am putea atunci să nu grăim și noi cele ce am văzut prin ochii înaintașilor noștri întru credință și cele ce am auzit din gura femeilor mirosoșite și apostolilor, care ne-au lăsat, ca sfîntă moștenire, mărturia pecetluită cu viața și faptele lor?», spune I. P. S. Sa.

În această mărturie sfîntă se vedește adevărul și adevărul trebuie împărtășit. «Biserica ne aduce mereu aminte de această obligație, pe ea întemeindu-se transmiterea Evangheliei peste veacuri. Și trebuie unitate desăvîrșită între cele duhovnicești și cele obștești... «Să ne gîndim doar la neamul nostru căruia aparținem și la gîlia strămoșească din care am odrăslit. Ele se cer în aceeași măsură a fi mărturisite și propovăduite ca unele ce țin de noi, întocmai credinței primită de la înaintași».

Și pentru a sublinia adevărul permanenței românești, Înaltul Ierarh scrie: «Cum nu vom mărturisi deci — întocmai Apostolului — care declara oarecînd: «sînt iudeu din Tarsul Ciliciei, cetățean al unei cetăți nu fără însemnătate (Fapte XXI, 39; XXII, 3); — că sîntem români? Facem parte adică din neamul care de mii de ani trăiește, muncește și luptă ca să-și mențină ființa, să se afirme printre alte popoare cu întreg geniul său, cu însușirile ce-l împodobesc, cu virtuțile ce-l caracterizează. Fără a disprețui și cu atît mai mult a apăsa pe alții, vom arăta cu ce contribuim la îmbogățirea culturii și civilizației umanității. Prin cuvînt, dar mai ales prin faptă, trebuie să dovedim lumii aportul pe care sîntem în stare să-l aducem la progresul general, într-o vreme cînd înșine trecem prin transformări uimitoare. Numele de român se cuvine rostit pretutindeni, susținîndu-l prin realizări în toate domeniile de activitate... Există unele țări sub soare, dar nici una nu este ca aceea în gîlia căreia zac osemintele părinților, moșilor și strămoșilor, pentru care și-au vărsat sîngele cei de dinaintea noastră, pentru care muncim cu însuflețire cei care o stăpînim și-i apărăm neatîrnarea!».

După ce subliniază că a fi român înseamnă a trăi românește, adică să-ți iubești patria cu obiceiurile, tradițiile ei și să te dăruiești fără șovăire, Pastorală încheie: «Despre toate acestea m-am simțit îndatorat să dau mărturie și să vi le aduc aminte în zilele de prăznuire pe care vă doresc să le petreceți cu multă bucurie duhovnicească, belșug și îndestulare. Iar cînd potrivit obiceiului din vechime veți ciocni oul roșu pascal, să nu uitați de sfînta îndatorire pe care fiecare o avem de a mărtu-

risi prin înseși faptele noastre pe Iisus înviat, dreptul sfânt la viață și încă viață din belșug, a neamului și țării din care facem parte.

Adevărat a înviat Hristos Mântuitorul!»

Pastorală de Sfintele Paști a Înalt Prea Sfințitului ANTIM al Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, adresată clerului și tuturor dreptcredincioșilor creștini din această eparhie, anunță faptul învierii prin cântarea «Paștile cele sfințite astăzi nouă s-au arătat... Paștile credincioșilor, Paștile care au deschis nouă ușile raiului...».

În introducere, I. P. S. Arhiepiscop încredințează pe ascultători că «Bucuria Învierii se răsfringe cu tresăltare și cu tărie în inimile celor care au cunoscut nevoițele duhovnicești ale celor ce au urmat drumul Sfântului și marelui post și au privit cu ardoare spre sușurile Golgotei, pentru a se desfăta acum de biruința lui Hristos asupra păcatului celui din veac și asupra morții — împreună cu apostolii, cu mironosițele femei și cu toți cei care au crezut în El.

Scotînd în evidență faptul că Paștile sînt sărbătoare a sărbătorilor, iar învierea suprema minune, Pastorală accentuează faptul că «prin Învierea Sa, Mântuitorul ne încredințează pe noi de viața cea veșnică, prin sfintele Sale cuvinte: «Eu sînt învierea și viața, cel ce crede în Mine, chiar de va muri, va trăi» (Ioan XI, 25). Mai mult, Sfîntul Apostol Pavel ne asigură că «Hristos s-a jertfit pentru păcatele noastre și a înviat pentru îndreptarea noastră» (Rom. IV, 25).

Prin înviere, Hristos-Domnul ne-a dăruit deplinătatea mîntuirii: «stare de bucurie și de unitate duhovnicească...». Cuvintele cîntării: «Unii pe alții să ne îmbrățișăm, să zicem fraților și celor ce ne urăsc pe noi și să iertăm toate pentru înviere», să rămîină vii și lucrătoare în inimile noastre, pentru a trăi în deplină dragoste și unire între noi, pentru sporul nostru și spre folosul întregii obști a poporului nostru».

Căutînd să adauge la sporul duhovnicesc al ascultătorilor Scrisoarea-Pastorală arată că în viața duhovnicească un rol deosebit îl joacă harul lui Dumnezeu, oferit de Biserica Sa. Acest har lucrează cu credința noastră spre unitate bisericească și națională. «Unitatea noastră bisericească s-a făcut vădită de-a lungul veacurilor prin credința puternică a strămoșilor noștri, prin statornicia și evlavia lor, care, spre slava lui Dumnezeu, au zidit pe tot întinsul țării nenumărate locașuri de închinare și le-au împodobit cu deosebită măiestrie». Tot ceea ce au zidit străbunii trebuie păstrat cu toată cuviința, «ele fiind comori neprețuite, care fac parte din zestrea spirituală a neamului nostru».

În partea a doua a Pastoralei, I. P. S. Antim subliniază faptul deosebit de important că «Trăirea noastră creștinească este în chip firesc, în strînsă legătură cu viața Patriei noastre, căci precum glăsuiește Proorocul Ieremia: «De propășirea acesteia atîrnă propășirea noastră» (XXX, 7). În anii din urmă, ca de fapt de-a lungul istoriei poporului român «Biserica Ortodoxă Română prin clerul și credincioșii ei, și-a adus contribuția sa constructivă la această măreață operă și înțelege a merge înainte cu hotărîre pe același drum, slujind cu vrednicie această nobilă cauză.

Așa cum Statul nostru întreține numeroase relații cu alte state, tot așa și Biserica Ortodoxă Română cultivă un ecumenism de înaltă ținută militînd cu mijloacele ei pentru o eliberare și independență națională totală. Toate aceste fapte se susțin cu o muncă susținută nu numai de ierarhi și clerici, ci și de către harnicii credincioși. Toți sînt conștienți de spusa Psalmistului: «Pîinea întărește inima omului, untdelemnul îi luminează fața și vinul veselește inima» (Ps. CIII, 15), iar Biserica împreună cu slujitorii ei, sprijină îndemnurile și chemările stăruitoare ale diriguitorilor țării, spre împlinirea nădejdlor pentru recolte cît mai rodnice.

În final, înaltul ierarh subliniază din nou importanța Sfintelor Paști pentru cugetele și sufletele noastre. Praznicul Învierii Domnului să ne întărească credința cea adevărată păstrată cu scumpătate de părinții și strămoșii noștri și să ne umple inimile noastre de duhul dragostei și al unirii frățești.

Mulțumind lui Dumnezeu pentru sărbătorirea Praznicului Învierii Domnului, încredințînd pe ascultători «de toată dragostea părintească», I. P. S. Sa încheie: «Vă binecuvîntez pe toți cu binecuvîntarea noastră arhipăstorească și vă adresez din nou, din tot sufletul, salutul pascal scump inimilor noastre: Hristos a înviat».

Pastorală la Învierea Domnului adresată de Înalt Prea Sfințitul TEOFIL cucernicului cler și tuturor dreptmăritorilor creștini din Eparhia Vadului, Feleacului și Clujului, cu prilejul Sfintelor sărbători ale Paștilor.

Cu expresivul verset: «Iisus, Domnul nostru s-a dat morții pentru păcatele noastre și a înviat pentru îndreptarea noastră» (Rom. IV, 25) începe Înaltul Ierarh cuvântul de mângâiere transmis credincioșilor ortodocși români din vechiul centru daco-roman și român din Cluj-Napoca și împrejurimi. «Noi o știm bine — spune Pastorală, că tot ceea ce Hristos a săvârșit și a pățit, nu se mărginește la viața Sa personală, ci face parte dintr-un plan dumnezeiesc în care sintem și noi cuprinși. El este Răscumpărătorul nostru ceea ce vrea să spună că întreaga Sa lucrare răscumpărătoare ne privește pe noi».

Dintre faptele de răscumpărare ale Mântuitorului cea mai importantă este învierea Sa, siguranța învierii noastre. «Fără înviere, credința noastră n-ar avea adevăratul ei temelie și reazim întăritor. Fără înviere botezul creștin nu-și are simbolismul său deplin. Botezul creștin alcătuiește aieva întâia și cea mai de seamă legătură de viață, peste fire, între Paștile Domnului și Paștile noastre, între scularea din morți și învierea noastră. Sfântul Apostol Pavel spune: «Noi toți care în Hristos-Iisus ne-am botezat, întru moartea Lui am fost botezați. Deci ne-am îngropat cu El, prin botezul care ne cufundă în moarte, pentru ca, precum Hristos a înviat din morți, prin mărirea Tatălui, tot la fel și noi să trăim o viață nouă» (Rom. VI, 3—4).

Continuând explicarea faptului că învierea lui Hristos se repetă prin învierea noastră, prin baia botezului, Pastorală subliniază faptul că puterea harică transformă pe cel botezat, îl face un om nou, deoarece: «Cîți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați îmbrăcat» (Gal. III, 27). Cel botezat este creștinul, omul născut din nou (Ioan III, 7), care a pășit pe calea mîntuirii «prin baia nașterii celei de a doua și prin înnoirea făcută de Duhul Sfînt (Tit III, 5) și așa devenim fiii lui Dumnezeu (Ioan I, 12).

Atrăgînd atenția asupra stării de păcătuire, I. P. S. Sa spune: «Omul cel vechi din noi, răstignit împreună cu Hristos, este mort pe cruce, dar nu este mort încă în traiul nostru de fiecare zi». Pastorală dă următoarea explicație intrării noastre într-o nouă viață: «Ar fi o greșeală de neiertat, spune Înaltul Ierarh, să ne închipuim că moartea și învierea lui Iisus, ni se explică în mod magic, ca printr-o minune, ci ca și cînd rînduiala botezului ne-ar transforma de la sine însăși, ne-ar schimba în bine dintr-o dată, pînă în adîncimea ființei noastre, odată pentru totdeauna. Intrarea noastră în viața cea nouă, înseamnă o desfășurare, o evoluție voită, conștientă, către un scop cîștigat de Hristos, la care poate ajunge și credința noastră...». Peste toate însă, Iisus cel înviat luminează realitatea noastră creștinească cu o strălucire biruitoare... iar noi devenim, puțin cîte puțin omul cel nou, care gîndește și acționează după îndemnul Duhului Sfînt... Creștinul este și trebuie să fie însuflețit de biruința lui Hristos».

În calitatea sa de «stilp și temelie a adevărului» (I Tim. III, 15), Biserica este aceea care întărește nădejdea celor credincioși. În Biserică se săvîrșește Taina Sfîntei Euharistii, de care depinde existența noastră duhovnicească și unirea noastră cu Hristos: «Rămîneți în dragostea Mea. Dacă păziți poruncile Mele, veți rămîne în dragostea Mea. V-am spus aceste lucruri, pentru ca bucuria Mea să rămînă în voi și bucuria voastră să fie deplină» (Ioan XV, 9—11).

Creștinul este convins ca și Sfîntul Apostol Pavel, care zice: «Toate le pot în Hristos, care mă întărește» (Filip. IV, 13). Biruința lui Hristos cel înviat ne cheamă și ne ajută și pe noi să fim învingători asupra păcatului, să fim biruitori în ascultarea noastră față de legile lui Dumnezeu și față de legile stăpînirii.

În incheiere, Pastorală îndeamnă ca acțiunile credincioșilor să crească spre propășirea Patriei, iar «Căldura credinței noastre să învioreze puterile noastre sufletești și trupești, după cum căldura primăverii trezește toată natura la o nouă viață și dezvoltare.

Rugînd din toată inima pe Hristos, biruitorul păcatului și al morții ca Sfîntă Învierea Lui să aducă belșug și har de pace și de tărie sufletească, spor și sănătate și zile îndelungate, vă îmbrățișez cu dragoste părintească și vă zic: Hristos a înviat!».

Pastorală de Paști a Prea Sfînțitului IOSIF, Episcop al Rîmnicului și Argeșului, adresată iubitului cler și binecredincioșilor ascultători din Eparhia sa, începe cu o catavasiă a praznicului: «Să ne curățim simțirile și să vedem pe Hristos strălucind...» (Canonul învierii).

În introducerea sugestivă, Pastorală vestește sosirea învierii odată cu trezirea naturii la viață după îndelungată așteptare a trecerii iernii. Învierea primăverii ne

duce cu gândul la Ziditor și la meditația spusei Psalmistului: «Cit de minunate sînt lucrurile Tale, Doamne, toate cu înțelepciune le-ai făcut» (Ps. CIII, 25).

Din moși-strămoși, praznicul Învierii Domnului a fost prilej de aleasă bucurie duhovnicească și de mare liniște în casă și familie. «Începînd de astăzi — timp de 40 de zile — credincioșii se vor saluta cu salutarea sfîntă «Hristos a înviat», la care se răspunde: «Adevărat a înviat!».

Argumentînd scripturistic rostul Învierii Domnului, care este baza credinței noastre, Pastorală arată pentru viața credincioșilor că «pentru a crede pe Hristos cel înviat din morți și să ne bucurăm de bucuria învierii, trebuie ca mai întîi să ne luminăm sufletul cu lumina adevărului și «să ne curățim simțirile». În acest scop, în tot timpul Sfîntului și Marelui Post, neîncetat ne-am rugat la slujbele religioase din sfintele noastre biserici, zicînd: Doamne și stăpînul vieții mele... duhul curăției, al gândului smerit, al răbdării și al dragostei, dăruiește-mi-l mie slugii Tale... (din rug. Sfîntului Efrem Sirul).

Am cerut de la bunul Dumnezeu să ne dea duhul curăteniei, pentru că numai cei cu duhul (sufletul) curat pot vedea pe Dumnezeu, după cum însuși Mîntuitorul nostru Iisus Hristos ne spune: «Feriți-vă cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu» (Matei V, 8). Practic, curăția inimii și luminarea minții noastre se face prin spovedanie și Sfînta Împărtășanie. «Cum roua dimineții înviorează florile cîmpului, tot așa spovedania curăță de întinăciunile păcatului și înviorează sufletul credinciosului. Sfîntul Trup și cinstitul Singe transformă viața credincioșilor. Scopul final al credinciosului creștin este unirea cu Hristos, învierea cu El, pentru că «Dumnezeu care a înviat pe Domnul, ne va învia și pe noi cu puterea Sa» (I Cor. IV, 14).

În ultima parte, P. S. Iosif tilcuiește pe înțelesul tuturor rostul ascultării în viața socială a credincioșilor pentru făurirea unui trai mai bun și înflorirea patriei.

Mare este minunea Învierii! «Acum toate s-au umplut de lumină și cerul și pămîntul și cele de dedesubt. Azi și noi ne-am luminat de ziua Învierii.

Să mulțumim și să dăm slavă bunului Dumnezeu că petrecem sărbătoarea Învierii Domnului în liniște și pace, într-o țară liberă și independentă, cu un popor harnic și stăpîn pe propriul său destin...

Ca ierarh al Bisericii străbune și părinte duhovnicesc al vostru, vă sfătuiesc și vă îndemn să fiți permanent la datorie, și să împliniți sarcinile cu toată conștiința și dragostea... Orice pas și orice gând al vieții voastre să fie spre înălțarea Bisericii străbune, spre binele și fericirea neamului românesc.

În încheiere, P. S. Episcop Iosif spune: «În ziua de Paști vă îmbrățișez cu dragoste părintească pe toți — părinți și copii, tineri și vîrstnici, mari și mici — și vă binecuvîntez ca munca ce săvîrșiți și viața cinstită pe care o duceți să fie tot mai spornică și mai liniștită. Hristos a înviat! Adevărat a înviat!»

Pastorală la Învierea Domnului a Prea Sfințitului ANTIM, Episcopul Buzăului, adresată iubitului nostru cler și binecredincioșilor creștini, notează, la început, versetul scripturistic: «Așa precum Hristos a înviat prin slava Tatălui, tot astfel și noi întru învierea vieții să umblăm» (Rom. VI, 4) cu sublinierea «Ca părinte al vostru duhovnicesc vă îndemn să trăim o viață nouă».

Viața noastră duhovnicească are o activitate intensă mai ales în această perioadă a Postului Mare, perioadă plină de meditație și adîncă cugetare. Săptămîna Patimilor este săptămîna tristeții și curăției sufletești, așa cum și Mîntuitorul, cum spune prorocul Isaia «A fost străpuns pentru păcatele noastre și zdrobit pentru fărădelegile noastre» (Isaia LII, 35, u.). Înșiși martorii străini legii mozaice, ostașii romani, care păzeau din porunca Cezarului Dealul Golgotei, văzînd cele întîmplate cu Mîntuitorul, unul dintre ei a spus: «Cu adevărat omul acesta a fost drept» (Luca XXIII, 47). Înșiși înțelepții timpului au ținut să consulte pe Învățătorul lumii asupra vieții de apoi (Iosif, Nicodim, sutașul etc.).

Redînd în întregime textul sfînt al Evangheliei asupra învierii Mîntuitorului, cunoscutul ierarh arată că Biserica nu numai că a moștenit aceste date sigure ale istoriei mîntuirii, ci și credincioșii ei au trăit mereu aceste fapte de adîncă pietate: «Acum toate s-au umplut de lumină: Cerul și pămîntul și cele de dedesubt. Deci să serbeze toată făptura Învierea lui Hristos» (Canonul Paștilor). «Cu alte cuvinte, pe Învierea Domnului s-a temeluit Biserica noastră și s-a zămislit credința noastră în înviere. Într-adevăr, fără Înviere, arată Pastorală, moartea ne apare ca ceva

cumplit și ca cea mai deznădăjduită întrebare. Învierea Domnului dezleagă această taină a morții, strecurând în sufletele noastre bucuria nemuririi și nădejdea veșnică. «Iisus a nimicit moartea și a arătat viața și nemurirea prin Evanghelie» (I Tim. I, 10).

Făcând aleasă explicare, «Praznicului praznicelor și Sărbătorii sărbătorilor», P. S. Episcop arată că însuși Sfântul Apostol Pavel, cel chemat la apostolat prin descoperirea lui Hristos după înviere, ne dă cheia înțelegerii și scopului învierii pentru viața noastră: «Așa precum Hristos a înviat din morți prin slava Tatălui, tot astfel și noi întru înnoirea vieții să umblăm» (Rom. VI, 4). Și primul pas în înnoirea vieții noastre este: *Să lepădăm pe omul cel vechi și întru cel nou să ne îmbrăcăm. Să ne întoarcem din calea păcatelor, să reparăm greșelile trecutului și să ne îndreptăm pașii vieții pe fericita cale a virtuților creștinești. Sintem răscumpărați din robia păcatelor prin «Sîngele Crucii» curs din coasta Domnului nostru.*

Noi sintem niște creaturi ale lui Dumnezeu, avînd același Tată și reiese de aici și frățietatea umană. «Dacă înțelegem bine frățietatea umană, ea devine o realitate binecuvîntată și atunci ne vom bucura de pace, de luminile și libertățile spirituale pe baza principiilor de iubire și frățietate.

Plăgile sociale, spune în continuare Pastorală, războiul și pauperismul, boala, ignoranța și viciul, trebuie să aibă un sfîrșit». Contribuim la binele omenirii iubindu-ne Patria și muncind neîncetat.

În seara învierii, cel dintîi cuvînt pe care îl adresează Domnul Sfinților Apostoli a fost cuvîntul «Pace Vouă». De aceea, «să vă purtați ca fii ai învierii, îmbrăcîndu-vă în omul cel nou făcut după chipul lui Dumnezeu...» (Efes. IV, 24).

În încheiere, P. S. Sa spune: «Dorim ca bucuriile învierii să fie depline în casele voastre. Hristos a înviat!».

*

Pastorală la Învierea Domnului a Prea Sfințitului PARTENIE, Episcop al Romanului și Hușilor, adresată iubitului cler și dreptcredincioșilor creștini din Eparhia sa, anunță cuvîntul de Sfintele Paști cu versetul evanghelic: «Și am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har și de adevăr» (Ioan, I, 14).

Reamintind credincioșilor-ascultători că învierea este supremul act de răscumpărare, Pastorală subliniază faptul că «După trista săptămîină a patimilor, am venit să prăznuim cu bucurie ziua cea mare a învierii, sărbătoarea dumnezeirii lui Hristos și a mîntuirii noastre. Cel fără de prihană, care și-a luat de bună voie asupra Sa păcatele oamenilor, astăzi se arată în toată strălucirea dumnezeirii și a puterii Lui atotbiruitoare». De aceea «Astăzi prăznuim omorirea morții, sfărîmarea iadului și începătura altei vieți veșnice» (Can. Paștilor), astăzi este sărbătoarea vieții, adusă nouă de Învierea Domnului.

Astăzi este ziua păcii și a libertății, pentru că prin jertfa Crucii, ni s-a făcut împăcarea cu Dumnezeu și am fost scoși la libertate și sfințenie, scăpînd de osînda morții, precum și de rădăcinile ei, care este păcatul.

Astăzi este ziua nădejzii și mîngîierii pentru orice suflet credincios, pentru că avem pururea cu noi pe Cel ce «a biruit lumea» (Ioan XVI, 33), pe Cel care are «toată puterea în cer și pe pămînt» (Matei XXVIII, 18).

Hristos cel înviat se găsește permanent în Biserică, Bisericii i-a lăsat moștenire puterea de a-L împărtăși celor ce cred, iar noi, «trăim bucuria inimii nu ca niște privitori din afară, ci ca participanți activi la această sfîntă bucurie, împreună cu întregul corp de credincioși, care alcătuiește Biserica lui Hristos». Datinile noastre, obiceiurile creștinești de sfintele Paști aduc Marii sărbători și o aleasă încununare.

Desigur, omenește vorbind, învierea este greu de explicat; unii dintre apostoli s-au îndoit de înviere; alții chiar nu puteau crede în înviere, toate însă au dispărut la arătările Mîntuitorului, ei «pipăind și văzînd pe Domnul, iar El a mîncat cu ei, și înaintea lor, pește fript și fagure de miere, ca să-i încredințeze că nu-i o vedenie, ci trup, însuși Domnul înviat». Arătările Mîntuitorului sînt istorisite de Sfintele Evanghelii și de către epistolele Sfinților Apostoli, iar acestea s-au scris — spune Sfîntul Apostol Ioan, martor al activității, judecării, răstignirii și învierii Domnului — ca să credeți că Iisus este Hristosul, Fiul lui Dumnezeu, și crezînd viață să aveți în numele Lui (Ioan XX, 30—31). Așadar, — scrie Sfîntul Apostol Petru — «v-am vestit puterea și venirea Domnului nostru Iisus Hristos, nu luîndu-ne după niște basme meșteșugite, ci noi înșine am văzut mărirea Aceluia» (II Petru, I, 16).

Această veste a învierii, precum toată învățătura Sfintei Evanghelii, a fost adusă încă din primele veacuri ale creștinismului și pe pământul țării noastre, lumina lui Hristos luminând și neamul nostru românesc încă de la începutul încheșării lui, prin contopirea daco-romană. Astfel Biserica creștină a dat roadele convenite și dorite de întemeietorul ei, Hristos Domnul: «...Să rămînem tari și neclintiți, propășind pururea în lucrul Domnului...» (I Cor. XV, 58). «Lucrul Domnului se face în Biserică, în casa lui Dumnezeu cea veșnică și mîntuitoare: «Păstrați mereu curată casa sufletelor voastre și faceți din inimile voastre tron împărătesc... Lumina Învierii să fie călăuză pe cărările vieții», iar «Dumnezeul nădejdi să vă umple de toată bucuria și pacea prin credință, ca prin puterea Duhului Sfînt să vă îmbogățiți în nădejde» (Rom. XV, 13), argumentează Pastorală, iar în încheiere P. S. Părinte zice: «Vă îmbrățișăm cu toată dragostea și căldura de părinte al vostru duhovnicesc și rugăm pe Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos să ne învrednicească cu al Său har și cu a Sa iubire de oameni și să ne bucurăm din plin de toate darurile ce decurg din Praznicul Învierii Domnului din anul acesta: Hristos a înviat!».

Pastorală de Sfintele Paști 1976 a Prea Sfințitului EMILIAN, Episcopul Alba Iuliei, adresată evlaviosului cler și binecredincioșilor creștini din Eparhia Sa.

După două secole și jumătate, credincioșii Bălgradului și din împrejurimi au ascultat anul acesta, 1976, Pastorală Învierii Domnului de la noul episcop Emilian, al Eparhiei refăcute. Desigur, evenimentul acesta a constituit deosebită bucurie duhovnicească, dar și o nouă satisfacție prin refacerea unității bisericești a românilor ortodocși din Transilvania și unirea lor în cuget și în simțiri.

Luînd cunoștință întreaga Eparhie de refacerea scaunului ei în cetatea dacică Apulum și aducerea în lumină a strălucitului tron de Bălgrad, — prin Pastorală de instalare a Prea Sfinției Sale —, de data aceasta, credincioșii ortodocși români au satisfacția duhovnicească de a auzi vestea cea întăritoare a credinței lor prin praznicul Învierii Domnului, chezășie a învierii noastre: «Ziua Învierii și să ne luminăm cu prăznuirea și unii pe alții să ne îmbrățișăm. Să zicem fraților și celor ce ne urăsc pe noi să iertăm toate pentru înviere...» (Din cîntările Sf. Paști).

După acest anunț cu pricepere ales, Pastorală prezintă în introducere importanța sărbătorii Sfințelor Paști și Învierii Domnului pentru viața noastră duhovnicească de creștini ortodocși, Învierea Domnului fiind cununa învățaturii Sale ca Mîntuitor și preaslăvirea Sa ca Dumnezeu-Om. El a venit în lume din dragoste pentru restaurarea lui Adam și s-a jertfit pentru răscumpărarea lui. «Jertfa aceasta este o dovadă grăitoare despre dragostea nesfîrșită a lui Dumnezeu față de oameni, așa cum spune de fapt și Sfîntul Evanghelist Ioan: «Atît de mult a iubit Dumnezeu lumea, încît pe Fiul Său cel Unul-Născut L-a dat, pentru ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică» (Ioan III, 16). Continuînd demonstrarea acestui fapt, P.S. Episcop Emilian arată că Apostolul neamurilor teologhisește în chip omenesc și îngeresc faptul răscumpărării și raportul între Adam și Mîntuitorul Hristos. «Dacă printr-un om a venit păcatul în lume și prin păcat moartea, tot printr-un om trebuie să vină și împăcarea și învierea morților» (I Cor. XV, 21). Acest om fără de păcat a fost Hristos-Domnul: «Cînd a venit plinirea vremii, trimis-a Dumnezeu pe Fiul Său, Cel născut din femeie, născut sub Lege, ca pe cei de sub Lege să-i răscumpere și să dobîndim înfierea» (Gal. IV, 45).

În a doua parte, Pastorală arată credincioșilor că învățătura și faptele lui Hristos sînt «calea, adevărul și viața», iar dacă dorim să ne facem fiii lui Dumnezeu «trebuie să începem strădaniile în vederea acestui lucru încă din această viață». Exemplul ni l-a dat însuși Domnul Hristos, jertfindu-se pentru noi. La rîndul nostru, aproapele trebuie să-l iubim ca pe noi înșine, fiindcă iubindu-l, iubim pe Dumnezeu și respectăm porunca Sa (Matei XXII, 33). Unul din mijloacele iubirii este iertarea și Pastorală citează exemple din Scripturi și din Pateric.

În partea ultimă, Scrisoarea-Pastorală pune accentul pe sărbătoarea Sfințelor Paști, arătînd că... «Învierea Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos constituie chezășia dumnezeirii Sale; dar ea constituie totodată și chezășia învierii noastre, a tuturor celor ce credem cu tărie în dumnezeirea Sa și ne străduim să punem în practică, în viața noastră, dumnezeieștile Sale învățături. Ceva mai mult, ea este chezășia învierii tuturor, la sfîrșitul veacurilor... dar numai aceia se vor

împărtăși de făgăduințele Domnului, care au urmat cu credință și cu sfințenie învățăturile Sale.

În încheiere, după ce asigură pe ascultători că ziua învierii este zi de bucurie, P. S. Episcop Emilian dă sfaturile necesare credincioșilor în comportarea lor față de societate ca cetățeni loiali ai Patriei și convinși constructori ai vieții celei noi în România. «Poporul român alcătuiește în prezent o singură mare familie. De aceea, toate naționalitățile, care se găsesc locuind astăzi pe pământul scumpei noastre patrii și care fac parte din această familie trebuie să se aibă între ei ca frații, contribuind cu toate puterile lor la buna înțelegere și la efortul comun, care constituie baza oricărui progres adevărat». Este știut că toți fiii Bisericii strămoșești au fost legați totdeauna de pământul acesta și de înflorirea țării. De aceea, încheie întiiul ierarh al Eparhiei refăcute a Alba-Iuliei, «vă îndemn din nou, cu toată dragostea noastră părintească, în această sfântă și mare zi a Învierii Domnului și, agrăindu-vă cu creștinescul și strămoșescul: Hristos a înviat, vă dorim tuturor tot binele și toată fericirea, ca să puteți petrece Sfânta Înviere a Domnului, ca niște buni și adevărați creștini.

Harul Domnului Iisus Hristos cel înviat, să fie cu voi, precum și dragostea mea este cu voi toți, în Iisus Hristos. Amin» (I Cor. XVII, 23, 24).

Pastorală de Sfintele Paști ale Anului Domnului — 1976 a Prea Sfințitului VISARION, episcopul Aradului, Ienopolei și Hălmașului, adresată iubitului cler și credincioșilor creștini din cuprinsul eparhiei sale, anunță evenimentul învierii Domnului prin cuvintele Psalmistului: «Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul, să ne bucurăm și să ne veselim într-însa...!» (Ps. CXVII, 24), ca apoi să se explice cuvintele: «Bucurați-vă și să zicem fraților tuturor... fiindcă a sosit praznicul bucuriei și mântuirii noastre: învierea lui Hristos... Paștile cele frumoase, Paștile Domnului, Paștile cele preacinstite nouă astăzi ne-au răsărit... Hristos a înviat din morți, cu moartea pe moarte călcând și celor din morminte viață dăruindu-le...».

Bucuria învierii este de fapt bucuria credinței noastre în nădejdea vieții cele veșnice. Înșiși apostolii s-au bucurat, fiindcă ei văzuseră și pipăiseră pe Iisus cel răstignit și înviat din morți. Bucuria învierii a rămas în permanență în Biserica Domnului după înălțare și a fost pecetluită această bucurie de Sfântul Duh la Cincizecime. În sfârșit, aceeași bucurie stăpânește, iubirii mei, astăzi și sufletele tuturor creștinilor noștri, care se salută cu apostoleasca vestire: «Hristos a înviat!» — «Adevărat a înviat!».

În continuare, P. S. Episcop clădește un edificiu solid din textele sfinte referitoare la acest act și minunea învierii lui Hristos. Ca niște ferestre mari și luminoase sînt argumentele și mărturiile celor care L-au văzut în scopul convingerii celor de astăzi. Mai mult, însuși Sfântul Arhidiacon Ștefan, întiiul mucenic, «fiind plin de Duhul Sfînt și căutînd la cer, a văzut mărirea lui Dumnezeu și pe Iisus stînd de-a dreapta lui Dumnezeu» (Fapte VII, 55). Iisus cel înviat se arată lui Paul din Tars, chemîndu-l la apostolat și ni se arată nouă ori de cîte ori ne împărtășim cu Sfîntul Trup și Cîntitul Său sînge.

Trecînd la roadele învierii, Pastorală subliniază faptul că «Înviind din morți, Domnul nostru Iisus Hristos a trecut de la viață în trup omenesc, pe pămînt, la o nouă viață, în slava Sa cerească. El se înfățișează acum în toată puterea și mărirea Sa dumnezeiască; este *Dumnezeu-Fiul*. El are sub stăpînirea Sa întreaga făptură văzută și nevăzută; este *Dumnezeu-Domnul*. El săvîrșește mîntuirea tuturor prin Duhul Sfînt; este *Hristos Dumnezeu*; toate se parmanentează prin Biserica Sa, Trupul Său tainic ca să ne facă pe toți părtași la viața Sa duhovnicească.

În ultima parte, Pastorală arată că învierea nu se poate înțelege dacă viața noastră nu este pe calea sfințeniei și împăcării cu semenii, iubirii de neam și patrie. Iubind pe semen iubim pe Dumnezeu și prosperă bunul obștesc.

La sfîrșit, P. S. Episcop urează ascultătorilor sărbători fericite în pace, cu sănătate și multe bucurii în casă și familii.

«Îmbrățișîndu-vă cu părintească iubire și arhieresti binecuvîntări, vă întîmpin pe toți cu dumnezeiasca rostire: «Hristos a înviat!»

Pastorală la Învierea Domnului a Prea Sfințitului VASILE, Episcopul Oradiei, adresată iubitului cler și dreptcredincioșilor creștini din Eparhia sa, cu prilejul Sfințelor sărbători ale Paștilor.

Cunoscutul exeget al textelor sfinte alege versetul plin de semnificații: «Și au zis unul către altul: Oare nu ardea în noi inima noastră, când ne vorbea pe cale și când ne tâlcuia Scripturile?» (Luca XXIV, 32). În aceeași stare «ne aflăm cu toții împreună la rugăciune în sfintele noastre biserici, în lumina și bucuria fără de asemănare a sărbătorii Învierii Domnului. Mărturisim împreună adevărul de temelie al credinței noastre și ne întîmpinăm unii pe alții cu cuvintele: *Hristos a înviat!*, la care răspundem: *Adevărat a înviat!*

Ne închinăm Domnului nostru Iisus Hristos care cu moartea pe moarte căl-cînd, ne-a dăruit viață veșnică și mare milă».

Arătînd importanța mîntuitoare a învierii, Pastorală trece la argumentele scrip-turistice, interpretînd textele în lumina înțelegerii credincioșilor de astăzi și insis-tînd asupra istorisirii învierii de către Sfîntul Apostol și Evanghelist Luca (XXIV, 13—35). P. S. Episcop crede că starea sufletească a ucenicilor Luca și Cleopa este starea sufletească a celor care-L caută pe Mîntuitorul Iisus Hristos. La început ei erau *trîști*, pentru că nu cunoșteau adevărul. Au devenit apoi, «arzînd inima lor», cercetători, mai ales că și femeile mironosițe «îi uimiseră» cu veștile lor. A venit valul «îndoielii» și cercetînd sufletele lor și sfintele scrieri a început să lu-creze nădejdea că «El avea să izbăvească pe Israil». Și l-au cunoscut pe Domnul «La frîngerea pîinii» și în acest moment ei au văzut că Iisus frînge pîinea, fără să mai aștepte să le-o dea spre mîncare, *au crezut că este viu, s-au convins că este însuși Iisus prezent* cu ei în tot timpul călătoriei.

«Descrierea întîlnirii și călătoriei celor doi ucenici cu Iisus Hristos la Ieru-salim, la Emaus, are un caracter istoric. Ea ne este transmisă chiar de un martor al ei. «Dar, ea are, fără îndoială, și un caracter simbolic». Anume: «Dacă am asemănă călătoria Mîntuitorului de la Ierusalim la Emaus cu călătoria vieții noas-tre în lume — și asemănarea are îndreptățire pentru că toate cele ce sînt cu-prinse în Scriptură nu se limitează la un timp sau la un anumit număr de oameni, ci ne privesc și pe noi, — am putea să învățăm că adevărul învierii Domnului nostru Iisus Hristos este strîns legat de acela al prezenței Lui în viața noastră».

În sfîrșit, «Cînd au văzut cei doi ucenici pe Iisus că binecuvîntează și frînge pîinea și-au adus aminte și au trăit clipele pline de fior sfînt din Joia Mare, cînd Iisus Hristos a așezat chipul cel nou și dumnezeiesc al prezenței Sale în lume prin instituirea Sfintei Taine a Cuminecăturii».

În continuare, sînt redată textele euharistice, precum și rugăciunea dinaintea împărtășirii: «Cred, Doamne și mărturisesc că Tu ești cu adevărat Fiul lui Dum-nezeu Celui viu, care ai venit în lume să mîntuiești pe cei păcătoși, dintre care cel dintîi sînt eu. Încă cred că acesta este preacurat Trupul Tău și acesta este scump Sîngele Tău, care mi se dă spre iertarea păcatelor și spre viața de veci...». Așadar, după învierea Sa din morți, Iisus nu a părăsit lumea, nu ne părăsește, ci este împreună cu noi, călătorim în viață împreună cu El, chiar dacă nu ne dăm totdeauna seama de aceasta... Este prezent cu noi prin învățătura Evangheliei Sale, hrănindu-ne mintea cu adevărul dumnezeiesc; este prezent cu Trupul și Sîngele Său, unindu-ne cu El și devenind prin aceasta «purtători de Hristos» și «mădulare ale trupului Său tainic».

În sfintele noastre Biserici, în timpul Sfintei Liturghii, facem vie legătura cu Hristos, trecem de la cunoașterea din auzite, de la vederea veche a lucrărilor dumnezeiești la cunoașterea nouă, la cunoașterea despre care ne vorbește Apos-tolul Pavel, după convertirea sa pe drumul Damascului: «De acum nu mai trăiesc ei, ci Hristos este Cel ce trăiește în mine» (Gal. II, 20).

Domnul Iisus Hristos nu a rămas pentru noi numai Mesia, ci și cel mai apropiat prieten, cel mai apropiat semen. De aceea, «orice faptă bună pe care o facem pentru ajutorarea semenilor noștri este un prilej de întîlnire cu Hristos. Căci El a zis: «Întrucît ați făcut aceasta unuia dintre acești frați mai mici ai Mei, Mie Mi-ați făcut» (Matei XXV, 40).

În încheiere, P. S. Episcop întărește cele de mai sus cu cuvintele: «Trăind în pace și bună înțelegere unii cu alții, ajutîndu-ne și muncind pentru binele tu-

turor, mărturisim credința noastră în înviere și în prezența lui Hristos în inima noastră.

Trimițându-vă aceste învățăminte creștinești de sfintele sărbători ale Învierii Domnului, vă îmbrățișez cu dragoste părintească și vă întîmpin din toată inima cu salutul: Hristos a înviat!»

*

* *

La sfîrșitul acestei sumare prezentări a Pastoraletor înalților eparhioți ai Bisericii Ortodoxe Române ne îngăduim a sublinia faptul că scopul final al sărbătorii Învierii Domnului, adică întărirea credinței celei adevărate, a fost atins.

Scrisorile pastorale, pe lângă cuvîntul de învățătură dat în asemenea ocazii, subliniază cu prisosință că viața în Hristos, trăirea după Duh, iubirea semenilor și participarea efectivă la înflorirea Patriei pămîntești constituie mărturia vie a credinței noastre în învierea lui Hristos și implicit învierii noastre.

În cuvinte dulci și pe înțelesul tuturor, Pastoraletor dovedesc o înaltă ținută literară și un spirit de responsabilitate față de conștiința ascultătorilor.

O deosebită presărare cu accente cronicărești și izul «vechilor cazanii», în viers de melodie psaltică, cu fine șlefuiți ale folclorului național-românesc, atrag atenția ascultătorilor. Este de fapt datoria de veacuri a cultivării și păstrării limbii și graiului străbun de către slujitorii altarelor și stranelor Bisericii Ortodoxe Române.

Tot pe această linie, a slujirii cu sinceritate a altarelor și a dăruirii totale a credincioșilor pentru prosperarea Patriei, Înalții Ierarhi sfătuiesc pe fiii duhovnicești să-și depună toată capacitatea și efortul pentru țară și viitorul ei. Exemplul de dăruire este însăși Conducerea de Stat, aleasă de popor și în slujba lui.

Și dacă primăvara înseamnă, printre altele, nenumărate flori, tot astfel și «Sărbătoarea sărbătorilor» a fost încununată prin cuvînt de învățătură al conducătorilor duhovnicești ai celor 12 eparhii ale Bisericii Ortodoxe Române răspîndite pe întinsul și în colțurile Patriei noastre scumpe, România.

Cuvîntul de îmbărbătare, exemplul de pregătire teologică, dovada autorității duhovnicești, sfatul și înțelegerea credincioșilor, precum și tîlcul adînc al minunii învierii lui Hristos au făcut din anul acesta — 1976 —, de Sfintele sărbători ale Paștilor un adevărat An al milei Domnului.

Înalții ierarhi, au trimis Pastoraletor de Învierea Domnului respectînd și împlinind totodată mandatul Arhierelui cel Mare, Mîntuitorul Hristos, care a zis, după învierea Sa: «...Mergînd, învățați, toate neamurile..., învățîndu-le să păzească toate cîte v-am poruncit vouă, și iată Eu cu voi sînt în toate zilele, pînă la sfîrșitul veacului» (Matei XXVIII, 19—20).

• ANIVERSĂRI-COMEMORĂRI •

ARTA ȘI CULTURA COORDONATE ALE ETERNITAȚII UNUI POPOR

— CENTENARUL NAȘTERII LUI CONSTANTIN BRÂNCUȘI —
(1876—1976)

Printre marile personalități care deschid filele calendarului cultural al Anului 1976, la loc de frunte se înscrie *Constantin Brâncuși*, și Centenarul nașterii sale, eveniment de importanță mondială.

Constantin Brâncuși este «înscris în acte», la 21 februarie 1876, când s-a înregistrat și ziua sa de naștere, ca fiu al lui Nicolae Radu — deci ca nepot al lui Constantin Dinu, cel dintâi și singurul identificat scriptic și genealogic după inscripția «Ion ctitor și ostenitorul durării bisericii de lemn din Hobița...» — și al Mariei, din «neam de clerici ortodocși», care dorea ca fiul ei să ajungă preot.

La vârsta de șapte ani, copilul «Costache» a mers la școală, dar a intrat și cioban la stână, unde a învățat meșteșugul strungăritului și a practicat tradițiile «băciei». A colindat munții cu «sînziene» și marile bîlciuri anuale și sărbătorești: Rîurenii, Alimpeștii, Polovragii, Hurezii, Tismana... unde l-a încântat atât târgul, dar mai ales obiectele de vânzare. Rămînea extaziat în fața «fluierelor, oalelor, străchinilor smălțuite și ulcioarelor frumos gătite cu brîie», asemenea picturilor vechilor minăstiri.

Locul lui de retragere și meditație a fost Mînăstirea Tismana dar a păstrat în permanență legătura cu satul de naștere și alte sate, unde asculta multe de la bătrînii sfătoși și unde admira multe lucruri de artă țărănească. S-a apucat de cioplit și chiar a intrat într-un grup de «lemnari», participînd la construirea de case «cu stîlpi împodobiți și cerdace sculptate». Avea o mare forță în mîini, fapt pentru care i se spunea: «sfarmă piatră» sau «îndoaie lemne». Dar era înzestrat și cu o voce gravă și mlădioasă pe care mama sa căuta să i-o cultive, modelînd-o și imprimîndu-i specificul locului.

O preocupare majoră a copilului «Costache» o forma pregătirea colindelor, inspirate de bogatele tradiții locale. În *Irozi* avea rolul cel mai greu. Tot el era organizatorul *Călușarilor*, cu ocazia Rusaliilor, sculptînd personal «stîlpul sau bradul șefului» și toiegele coechipierilor; la *Sînziene* pregătea florile pentru «coroana norocoasă», și nu lipsea din taraful lăutarilor, încît prezența sa în sat, la munte și la bîlci, la sărbători și la diferite evenimente, devenise necesară.

Într-o vreme, se apucase chiar să construiască «diple» (viori) și a ajuns să cînte atât de bine, la vioară, încît preotul l-a recomandat lui Grigorie Gabrielescu (parte-

nerul Haricleei Darclée), care, verificându-i aptitudinile muzicale, a rămas impresionat de puterea talentului său.

Mama lui, Maria, a ținut cu tot dinadinsul să vadă pe Constantin Brâncuși preot, dar greutățile familiale n-au îngăduit trimiterea lui la cursurile de zi în seminar. Pentru agonisirea celor necesare traiului familiei, «Costache» muncea din greu: cioplea cruci, stâlpi, troițe, lucra dulgherie; cânta la biserică; mai târziu s-a angajat și ca ajutor de ospătar la un «patron» (Zamfirescu), care, la recomandarea preotului, l-a înscris la 1 septembrie 1894, la «Școala de meserii» din Craiova. În acest timp, tatăl său moare.

Pentru cheltuielile personale, Constantin Brâncuși a obținut un ajutor de 200 de lei anual de la Epitropia bisericii «Maica Domnului» din Craiova — «Madona Dudu», — cu condiția ca solistul «Costache să tragă clopotele, să participe la slujbe și să facă pregătire de seminarie». «Am învățat cu tragere de inimă — spunea Brâncuși, — reușind să-mi apropiez cunoștințe tămăinice, scăpând de învățătura din auzite și având la îndemână cărți, scule și oameni destoinici ca să mă învețe», aceasta fiind «cea dintâi minune a vieții mele».

Aci, la Craiova, ia contact cu opere mari și își recunoaște «nimicnicia», dar se hotărăște să lupte pînă va ajunge la înălțimea confrăților săi — tot bursieri ai Epitropiei «Madona Dudu» — lucrători cu penelul: *Amann* și *Lecca*. Astfel personalitatea sa se încheaga într-o viziune care avea să crească fără trufie, pînă la desăvîrșirea unicitului uman care va fi pentru noi și pentru lume, într-un singur cuvînt: «Brâncuși».

În 1898, Constantin Brâncuși și-a luat «diploma de meseriaș», dar mama lui insistă ca el să se facă preot. Era pregătit pentru această slujbă, cunoscînd bine toate rînduiriile bisericești, iar «Domnul era cu Brâncuși», cum spunea preotul, care dorea cu toată dragostea ca el să îmbrățișeze preoția, ceea ce însă nu s-a împlinit atunci.

S-ar putea ca refuzul Ioanei de a se căsători cu el să fi derutat sufletul nobil al lui «Costache» și să-l fi îndepărtat de la calea preoției. Pentru că, în acea vreme, el vinde ce mai avea pentru a încerca să urmeze «Școala de Arte Frumoase» din București, unde — vărsîndu-și amărăciunea în mulajul «Capul bătrînului Laokoon», gemînd sub strînsoarea balaurului și al durerii de a se ști prins în ea, el și cei doi fii ai săi — Brâncuși obține un succes deosebit. Așa ajunge el în Capitală, unde avea să se bucure de aprecierile doctorului Dimitrie Gerota, fiul preotului Gerota («preotul haiduc», cum era numit în acele părți) de la biserica «Sfîntul Ilie» — Craiova, care-l ajutase și îl încurajase.

În afară de profesorul dr. Gerota, Constantin Brâncuși a avut îndrumători de renume și profesori renumiți: Tzigara-Samurcaș, Stîmbulescu, Grigorie Tocilescu și mulți alții.

Pasiunea lui pentru muzică și vocația lui de a-și sluji semenii nu-i dădeau liniște, și acestea îl determină să se angajeze cîntăreț la biserica «Izvorul Tămăduirii», și apoi corist la biserica «Mavrogheni», din București. Vocea și pregătirea sa muzicală au atras atenția dirijorului și compozitorului D. G. Kiriac, care l-a angajat permanent în corul societății «Carmen».

Într-adevăr, zestrea adunată din copilărie — «urechea lui fină de fluieraș, fluierător și cîntător din frunză», perceperea precisă a sunetelor «clopotelor și birjilor», de la oi și a clopotelor Mînăstirii Tismana — ajunge a fi solicitată pentru controlul «turnării clopotelor de biserici», pasiune pe care Brâncuși și-a desăvîrșit-o. Din nefericire, modestia lui l-a oprit să fie eternizat prin semnături pe zecile de clopote ale bisericilor din Capitală și din țară, clopote turnate sub supravegherea lui.

Biserica ortodoxă română din Paris
unde a slujit Constantin Brâncuși

Arhim. Chesarie Ștefano împreunăslujitor cu Constantin Brâncuși
la biserica ortodoxă română din Paris (1902–1914)

Biserica de lemn din Hobița (jud. Gorj) ctitoria strămoșilor Iui Constantin Brâncuși

Biserica „Sf. Apostoli Petru și Pavel” din Tg. Jiu,
unde a cîntat și Constantin Brâncuși

 J. Brâncuși

Domnule Epitropie,

Alăturat pe lângă această după Certificatul de studii al Liceului de arte frumoase din București cu numărul din 1 Noembrie a. c. prin care se constată în unele cursurile secțiunii de sculptură -

Astăzi găvindume în un timp mare de studii pentru care nu se necesită cheltuieli foarte mari și procurarea costurilor, materialelor și altele necesare, și cel mai profund respect și încredințare în managementul și economie a bugetului pe anul 1901/1902. să lăsați să-mi apăru și mi ajutama la de studiu și alți buni vorți a mi prezenta în buget ca și anul întâi. Văti găs de curiozitate.

Respect
 C. Brâncuși

Domnule Sală
 J. Brâncuși
 Anul curții
 București
 Michael an la depunere

Domnule Epitropia
 Brâncuși
 Madona Dudu

Cererea lui C. Brâncuși în care solicită ajutor bugetar de la Epitropia „Madona Dudu” din Craiova (Arh. St. Cariova, fond „Madona Dudu” Dosar 4/1899, f. 433 – azi Dosar 12)

Certificat.

Priu care se atesta ca Domnii Const.
Brancusi roman, nascut in comuna
Pestisani (Gorjii) la 18/6 Februarie 89,
este elev al scolii de Belle-Arte din
Pucuroasa, unde urmeaza regulat si cu
distinctiune cursurile Sectiunii de sculp-
tura; si la concursurile depuse pana
in prezent a obtinut recompensele
urmatoare:

Medalia bronz la Antic bust sculp.
" " " Cap de expresia
" " " Anatomie

Mentione Onor la Antic bust
" " " figura
" " " Natura sculptura
" " " cap de expresia
" " " compozitie si
" " " Anatomie

In vacanta acestuia au fost autori-
zat de consiliul scolii si terminu stu-
diul de Anatomie recompensat, a lucrat
si lucrarea si in prezent in atelier.

Pentru care i s-a liberal acest certificat.

Director C. D. Miron

Bucuresti 1901 Aug. 28.
Nr. 199.

1902

Venit la Roma 1902

430

Domnilor Epitropi

Am primit actele depuse
Constantin Brucan

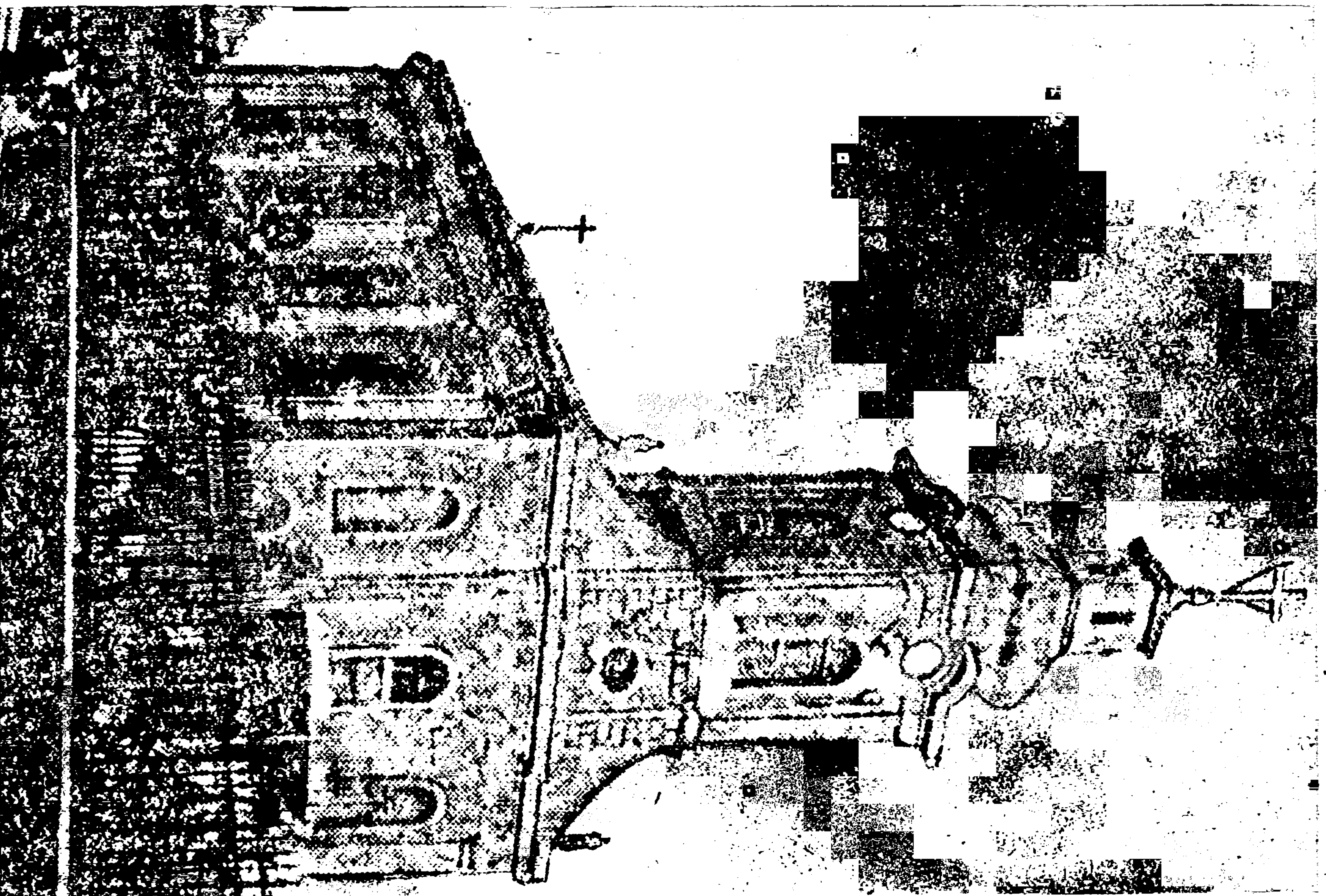
Prin lina veitral Truota concurs si gatia adjectoela
ce ati lina veit a anu acorda pira budgetara terminat Or
suora curamile Scolii de Belle arte din Bucurestii dupa
cum se constata din actele si Certificatilo ce am prezentat
la linaf. abtari terminandu si Stagiul militar si
desind a mai perfectiana si specialisa intru Scola din
Inovatate adeca in Italia. recuz din nou la
Amatatea Truota rugandina ca fe niste parinti care in
tot-de-cuma ati adjectat fe cei ce sau distins la studiu
si fara mijloce sa lina veiti ca cu venirea formarii
budgetului, fe anul 1903-1904 sa anu acordati un
adjector in acest scop.

Devotat
Constantin Brucan

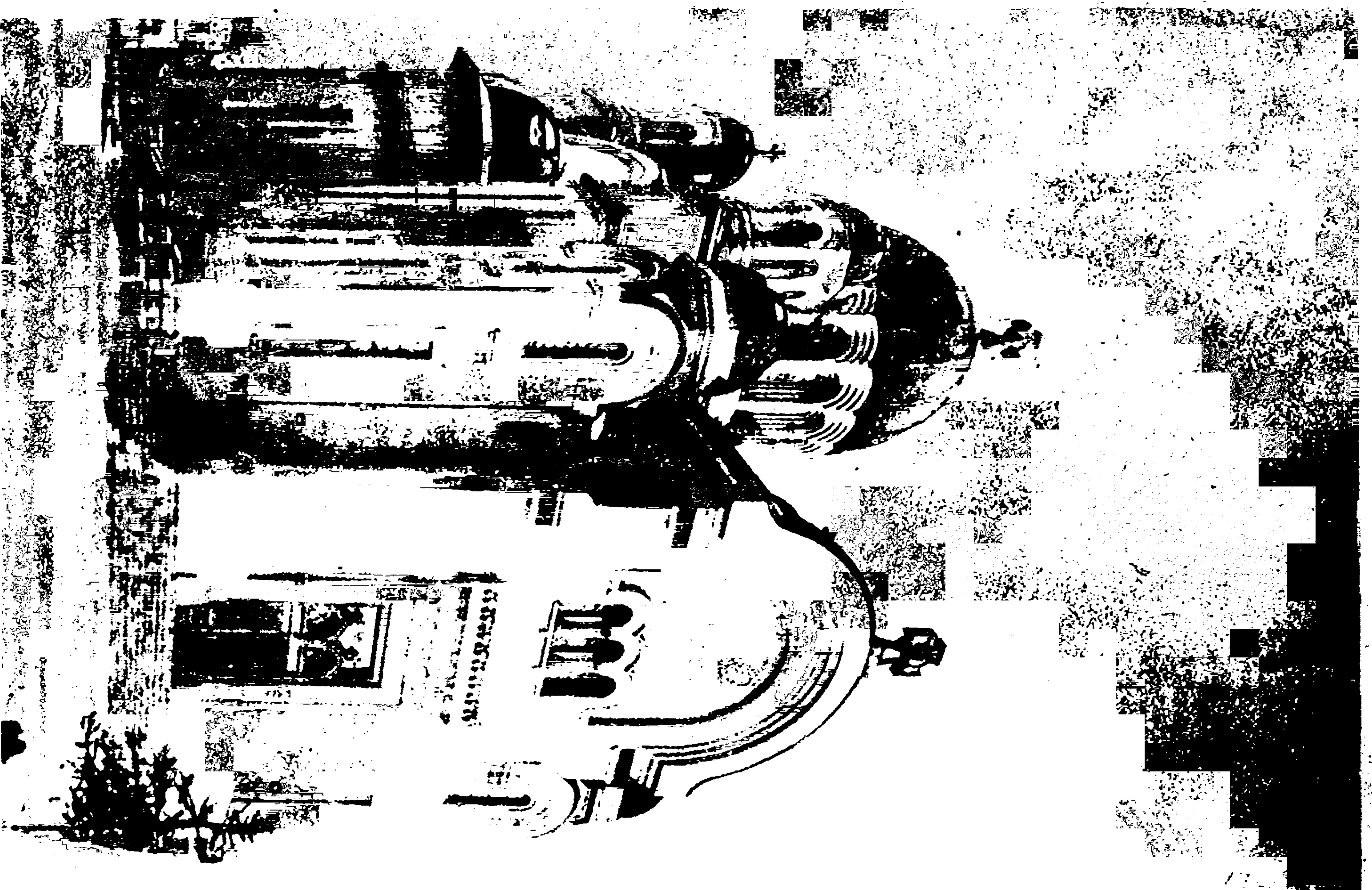
Invenindur actele de care dispun
1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

Epitropi ai Bisericii Ortodoxe Romane

Cerere pentru ajutor în vederea plecării în Italia
(Ibidem, Dosar 4/1902, f. 430)

Biserica „Madona Dudu” din Craiova (1841—1912)
în timpul lui Constantin Brâncuși

Biserica „Madona Dudu” din Craiova astăzi

Biserica „Cişmeaua Mavrogheni” din Bucureşti
unde a cîntat Constantin Brâncuşi

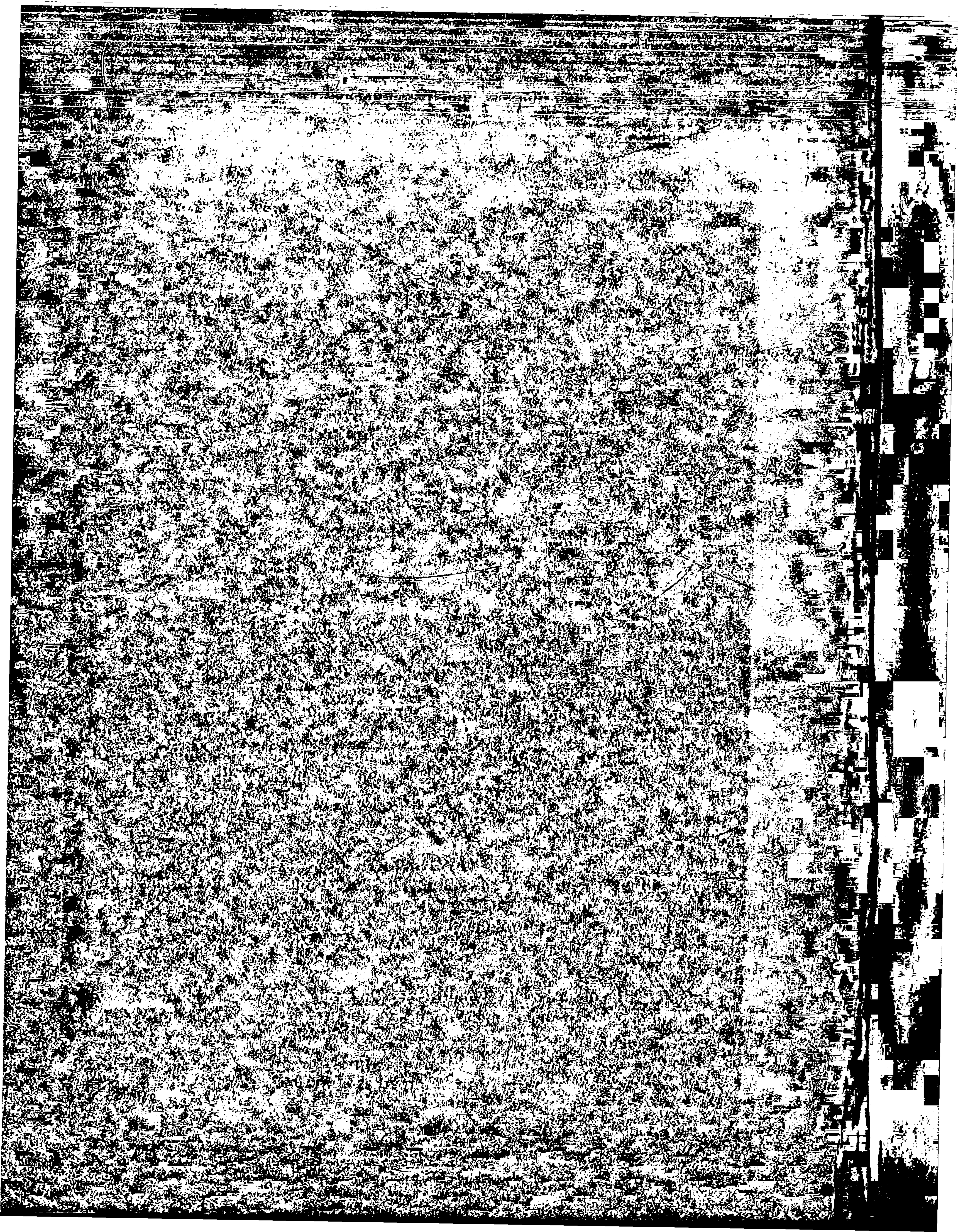
Biserica „Izvorul Tămăduirii” din București
în corul căreia a cîntat și Constantin Brâncuși

Constantin Brâncuși cîntăreț și slujitor la Capela română din Paris

Mormîntul Marelui sculptor român
din Cimitirul Montparnasse din Paris

După terminarea cursurilor și obținerea diplomei la Arte Plastice, C. Brâncuși se hotărăște să ia drumul Apusului. Pleacă în Italia, unde cunoaște marile opere ale Renașterii, fiind ajutat de epitropia «Madona-Dudu»-Craiova.

Îndemnat și ajutat de cunoștințe, Constantin Brâncuși pleacă din București la Craiova, după aceea, la Hobița, își ia rămas bun de la mama sa și pleacă apoi la Paris, trecând prin Austria, Germania. Nu după mult timp mama lui C. Brâncuși moare, iar pe crucea mormântului ei stă scris «Măria diaconului, mama lui Constantin Brâncuși».

La Paris, pînă în anul 1907 — adică trei ani încheiați — greutatea lui Brâncuși au fost mari, fiind nevoit să facă și unele servicii de paracliser la Capela ortodoxă română, pe lângă slujba de ierodiacon sau chiar diacon, de unde, în urma unui conflict cu preotul deservent al Capelei, arhim. Chesarie Ștefan, se retrage în atelier, mergînd numai la corul bisericii, fără vreo pretenție. El numește perioada aceasta «vremuri grele», cum se menționează pe o fotografie trimisă în țară din Paris. De fapt era și o influență în lumea artei acelor vremuri ca cei ce se consacră unei ramuri a ei să primească și o binecuvîntare a obiceiurilor străbune.

El a lăsat bisericii din sat și un chivot pentru sfințita masă, pe care și-a gravat numele: C. Brâncuși. Credem că obiectul respectiv a fost confecționat chiar de el.

Funcția sa la capela ortodoxă română din Paris este o problemă care trebuie încă studiată. De fapt, el nu ceda în fața unor presiuni. Printre aceste atitudini se înscrie și procesul avut cu guvernul SUA de atunci, fapt rămas în istorie ca o demnă apărare a muncii și demnității omului. C. Brâncuși se bucură astăzi pe continentul american de frumoase aprecieri și deosebită stimă, fiind considerat unul din reprezentanții de frunte ai artei folclorice, originale a poporului român.

C. Brâncuși a colindat marile muzee ale lumii îmbrăcat simplu, ca oarecînd Ba-dea Cârțan. Nu se mulțumea cu puțin, ci dorea să cunoască mult mai mult despre viața spirituală și civilizațiile lumii. Pentru aceasta vizitează cîteva țări din Orient, rămînînd extaziat în fața templelor, pagodelor religiilor necreștine și a locașurilor de cult aparținînd diferitelor denominațiuni sau confesiuni creștine.

Era resemnat, nu-i plăceau discuțiile religioase și nu accepta nici un fel de filozofie: «Filozofia este viața curată, religia este cuminența, înțelepciunea și răbdarea: biserica este sufletul fiecăruia, sculptat sau pictat cu îngeri și sfinți sau cu diavoli și răutatea lumii.. Mai vreți și altceva, spunea Brâncuși, poftiți Biblia; nu mă credeți? priviți mărturia convingerilor mele; nu mă înțelegeți? mergeți la izvorul bunătății și omeniei; aceasta am învățat, prin acestea trăiesc, cu acestea mă legitimez».

Asemănarea vieții lui Vincent van Gogh, pastorul și slujitorul penelului — cu a lui Constantin Brâncuși, preocupă pe mulți autori de tratate și studii de specialitate, pentru clasificarea năzuințelor celor doi. Deosebirea a fost aceea că pastorul-pictor Vincent van Gogh a murit (prin sinucidere) la 37 de ani, din disperare, pe cînd colosul Constantin Brâncuși a închis ochii la 81 de ani, plin de satisfacții morale și artistice.

Cutremurătoare au fost și dezvăluirile regretatului ierarh român I. P. S. Arhiepiscop Teofil Ionescu, conducătorul Arhiepiscopiei Ortodoxe Române pentru Europa Centrală și Occidentală*.

* Mărturisirile mi-au fost făcute în Paris cu prilejul unei excursii de studii și documentare (Iulie—august 1974).

Aducându-i la cunoștință că mai toți criticii de artă din România s-au ocupat de viața și opera Marelui sculptor, Înaltul Ierarh după ce a citit modesta noastră lucrare, *, a ținut să precizeze :

Îl cunosc pe fratele Costache încă din tinerețe, fiindcă am slujit cu el, atât în America, cât și la Paris. Îi plăcea să asculte sunetul clopotelor când începea mai ales liturghia... După ce lua anafora îmi săruta mâna și-mi spunea : «blagosloviți și iertați»... făcea aceasta ca o vie aducere aminte și o recunoștință față de viața pe care a dus-o pe lângă mînăstirile din țară.

Avea mulți prieteni peste ocean și întotdeauna îi plăceau discuțiile în afara operei lui. La multe biserici românești din America a făcut diferite donații și ținea mult la mama lui.

În pomelnicul de aici se află răposații din familia lui. «Ion și Maria» și mi-a lăsat cu limbă de moarte să-i pomenesc.

Mi-aduc aminte că în postul mare, 1957, la începutul lui martie, a venit și a cerut să se spovedească și eu i-am trimis acasă un preot, fiindcă îmi spusese că nu mai poate veni din cauza piciorului, și a venit preotul a doua zi și mi-a spus : vlădică «Constantin fratele a înnebunit și a dat cu bastonul după mine și mi-a spus că el dorește să fie mărturisit de episcop român și că de-aia și-a închinat viața României și a slujit Bisericii românești».

M-am dus la el... era slab și singur, pe o canapea simplă, înconjurat de instrumente de lemnărie, multe rupte și lovite, iar capra pe care modela piesele era răsturnată...

Ce faci, frate Constantine ? Slavă lui Dumnezeu bine pentru suflet, dar sînt chinuit de acest lut pe care îl mai port... Ochii săi vioi păreau obosiți, am căutat să depănăm amintirile și mi-a tăiat-o ca niciodată. Părinte episcop Teofil, am o rugă, respectă ceea ce a zis Mîntuitorul : «...cărora le veți ierta păcatele, vor fi iertate...» (Matei XXVIII, 19 ș. u.) și vino lângă mine.

După ce mi-a răspuns la cîteva întrebări ale spovedaniei, ca la pravilă, am zis să-i dau o epitimie (canon), iar el mi-a spus ...mor neîmpăcat sufletește că nu pot să-mi dau sufletul în țara mea, iar material că voi putezi în pămînt străin de parte de ființa cea mai dragă, mama mea...».

N-am crezut că sufletul său este așa de curat, îl credeam altfel. I-am dat Sfînta Împărtășanie, s-a închinat, a mai cerut cuvenita iertare și a îngînat rugăciunea : «Nu spre judecată sau spre osîndă să-mi fie împărtășirea cu Sfintele Tale Taine, Doamne, ci spre tămăduirea trupului și mîntuirea sufletului...».

Așa a fost ultima mea întîlnire pe patul suferinței, cu Marele sculptor.

Peste o săptămîină, am aflat că închisese ochii pentru totdeauna, ziarele parisiene și străine aduceau ultimul omagiu, «țăranului de la Dunăre».

L-am adus în biserica ortodoxă română din Paris în care cîntase și slujise peste 40 de ani.

Un adevărat pelerinaj era lângă catafalcul său.

Am rînduit să se citească psaltirea și i-am făcut slujba după rînduială.

În necrologul rostit de către mine, am arătat că defunctul nu numai că a ținut la neamul său, ci i-a dăruit încă o cunună a veșniciei prin arta sa. Tuturor românilor din Franța le-a fost un adevărat patriarh. A știut să respecte pe înaintașii făuritori ai României : Alecsandri, Ghica, Bălcescu, Cuza etc. precum și pe ctitorul acestui sfînt locaș Ioasaț Znagoveanu.

* Constantin Brâncuși în cultura românească și în arta universală, în «Mitropolia Olteniei», XXIV (1972), nr. 11—12, p. 972—997.

A fost bun prieten cu Marele Enescu.

L-am transportat apoi la Cimitirul Montparnasse, unde îmi spusese că vrea să fie dus, aci au vorbit o serie de oficialități, și oameni de artă străini și români...

Ce așa mai putea spune decât citînd oful său sufletesc și povața sa permanentă pe care le-a dat publicității și Petre Neagoe (Saint of Montparnasse —), «Ascultă slăviturile Sfinților: eliberarea de patimi, înrîngerea poftelor și ferirea de greșeli. Aceste trei lucruri sînt zalele și scutul sufletului... Avînd această armură ești puternic împotriva răului și devii invincibil...».

Așa l-am cunoscut și aceasta a fost legătura mea cu sculptorul Constantin Brâncuși care a lăsat în Testamentul său ca înmormîntarea să fie cît mai simplă. Așa se explică respectul său pentru obiceiurile poporului român.*

...În mai puțin de un an, după convorbirea avută, în ziua de 9 mai 1975, I.P.S. Teofil Ionescu, Arhiepiscop pentru românii ortodocși din Europa Centrală și Occidentală s-a dus spre veșnicie pe calea întîmpinării duhului strămoșilor noștri, inclusiv duhul Marelui sculptor...

În aceeași zi a pogribaniei Înaltului ierarh înhumat în același Cimitir Montparnasse nu departe de Constantin Brâncuși, unindu-și astfel trupurile în «Cumințenia pămîntului», s-a oficiat de către I. P. S. Nicolae, Mitropolitul Banatului, P. S. Antonie, Episcop-vicar patriarhal, P. S. Episcop-vicar Lucian și întreg soborul ortodox din înmormîntarea I. P. S. Arhiepiscop Teofil, un parastas pentru sufletul «robului lui Dumnezeu, Constantin», trezindu-l din țărîna veșniciei parcă, pentru marele eveniment al Centenarului său, fiind un început-bun al aniversării de la 21 februarie 1976.

*Slujirea lui C. Brâncuși pentru binele omului și poporului din care s-a născut** îl include în Sanctuarul culturii naționale***, așa cum au fost și alți înaintași ai săi: Diaconul Coresi, Diaconul Lavrentie, Diaconul Gheorghe Lazăr, Diaconul Ion Creangă, Pt. Prof. Gala Galaction, diaconul Tudor Arghezi și mulți alții.*

*

În ceea ce privește opera sa, care este de fapt o mărturie a vieții, muncii și plăcerii sale, ne vom referi mai ales la cea cu tangență religioasă și în speță folclorică românească și creștină.

Poporul român a cultivat tradițiile strămoșești îmbrăcate — în situațiile date — cu un creștinism înțeles de el, dînd naștere folclorului cu variantele lui. Acest folclor a fost cunoscut de C. Brâncuși care l-a depus în sculptură, eternizînd astfel ceea ce era viu și circula din generație în generație. «Operele mele nu pot fi înțelese de cei care nu cunosc trecutul nostru... Ele nu sînt făcute pentru cei de bani-gata, ci pentru aceia care trăiesc în suferință: Eu am creat nu pentru creduli, ci pentru cei care cred total în absolut...».

Vreau să unesc cerul cu pămîntul prin artă, pentru că omul pretențios are nevoie de o scară sigură.

I. Vittelius este sculptura (mulaj) care evidențiază pe omul pierdut, omul plin de lăcomie și de toate patimile care îi rod sufletul. Vittelius este tipul omului ieșit în afara granițelor cumpătării și omeniei, șters sufletește, care a trăit pentru a muri, deși era ofeb al împăratului Tiberiu (14—37).

Din Evanghelie l-a impresionat mult «uciderea nevinovăției» (a pruncilor) de către Irod (Matei II, 15—16) și pentru aceasta a sculptat foarte multe capete de copii din diferite poziții, reliefînd atît naivitatea dar mai ales sinceritatea.

«Patriarhul sculpturii», cum îl numesc mulți pe Constantin Brâncuși, era conștient că și în artă, toporul de la rădăcină are dublul rol: să taie, să arunce în foc ceea ce nu este pom bun (Matei III, 10) și să curățe ce este dăunător și uscat. Din această cauză a rigidității și vieții lui aspre, nu prea a avut ucenici, pentru că aceștia ve-

* Rue de Cerisolles 6, Paris, 17 august, 1974.

** A se vedea *Anexa I*.

*** A se vedea *Anexa a II-a* și *Anexa a III-a*.

deau în artă, în primul rînd, o sursă de cîștig, nu o dăruire pentru eternitate. Apoi, este știut că C. Brâncuși avea «o viață exemplară», așa cum spun puținii săi învățăcei.

2. *Păsările* de toate categoriile sînt un inventar serios în moștenirea brâncușiană și exemplu de comparație cu «păsările cerului» (Luca IX, 58). Ceea ce predomină în această serie de sculpturi este Cocoșul, ca reprezentant al timpului și Pasărea fenix, legenda cea mai impresionantă a permanentei renașteri și învieri. Sculptura aceasta este influențată de Orient, dar și de păsările de la noi care vin primăvara și pleacă toamna, anunțînd schimbarea anotimpului, mai ales că orientarea păsărilor a fost întotdeauna prilej de meditație și pregătire pentru țăranul român.

O prețuire deosebită a avut C. Brâncuși pentru afecțiunea dintre păsări; obiceiul și tradiția topirii «într-unul» explică vechiul *dragobete*. C. Brâncuși a sculptat căușe în forma «dragobetelui» și lingurițe pentru Sfînta Împărtășanie și pe mînerul lor a imprimat dragostea aceasta totală, a comuniunii reciproce (I Cor. XI, 27—29).

3. Cea mai reprezentativă operă de pietate creștină, care face legătura între două lumi — a vieții și a morții — și stă la răscrucea dintre Dumnezeu, credincioși și natură este *Rugăciunea*, considerată de criticii protestanți «pieta ortodossa» și de romano-catolici ca un monument viu, iar pentru C. Brâncuși «a fost capul hotărîtor al destinului său de sculptor» al zbciumului său sufletesc.

Într-adevăr, arzătorul an 1907 fusese pentru țărani români ca un fel de iad, din care ei încercaseră să scape. C. Brâncuși era alături de glia strămoșilor săi, care au auzit glasul rugăciunii din adîncuri. «Imaginea de reculegere funerară pe care a zămislit-o atunci C. Brâncuși, acel trunchi auster și anonim, sfielnic și tenace totuși, acea veghe în genunchi, neprihănită și fermă, nu le pot închipui doar ca mormîntul unui domn ovasinecunoscut, de la Buzău», scria Tudor Arghezi.

«Rugăciunea a fost tema care a aprins în sufletul artistului ideea ce-i va călăuzi întreaga activitate», observa Ion Vlasiu.

C. Brâncuși a vrut să dea o ripostă spirituală și ortodoxă «Fintînii îngenunchiaților» a sculptorului simbolist George Minne și prin aceasta să deschisă veacurilor viitoare înțelegerea și viziunea sa, asemenea patriarhilor Vechiului Testament, încît «C. Brâncuși și-a desăvîrșit opera de artist ca un patriarh admirat al sculpturii moderne».

Desigur, multe sînt părerile criticilor și comentatorilor, dar ceea ce este adevărat trebuie însușit: «C. Brâncuși era un bun cunoscător al evlaviei ortodoxe și grija pentru cei morți și rugăciunile pentru ei formează «comuniunea desăvîrșită». Rugăciune pentru Brâncuși era semnul împăcării confensionale, un semn evident atît pentru creștinul ortodox, catolic sau protestant, cît și pentru budist, mahomedan, taoist, șintoist sau confucianist; așa se explică de fapt existența unor variante mai mici ale Rugăciunii atît în cimitirul din Montparnasse cît și în cimitire mahomedane.

4. *Peștele sau Foca* sînt reprezentările meditațiilor sale de pe malul apei Bistrițioara, meditații care au format o concepție proprie artistului, văzînd săgețile străpungînd apa printre pietre. Semnificația este și alta: cu doi pești Mîntuitorul saturează mii de oameni (Ioan VI, 9) etc.

Peștele a fost primul simbol creștin și despre aceasta C. Brâncuși avea cunoștință.

5. *Masa Tăcerii* este una din cele mai semnificative opere lăsate de Brâncuși artei poporului român și artei universale. Este totodată și lucrarea cea mai dificilă de interpretat. Unii, chiar, s-au grăbit să-i dea o semnificație «mistică», reprezentînd *Cina cea de Taină*. «Lăsînd la o parte aceste încercări, considerăm că nimeni nu poate înțelege mai bine acest monument decît țăranul român din părțile Olteniei care dorește să aibă casa plină de copii cu care apoi să se ospăteze la o masă rotundă, dar plină de focul sacru al continuității neamului». Masa joasă și ușor-manevrabilă este prima explicație, și ea se află în orice «cunie» (bucătărie de vară) a oricărui gospodar din părțile Gorjului.

Pe plan spiritual, sau filozofic-moral — cum zic criticii — Masa Tăcerii este unul din simbolul vocației brâncușiene.

«Brâncuși în filozofia sa dintii — scria V. G. Paleolog — pretindea, asemenea unor gînditori presocratici, că elementul existențial al întregii creații pămîntești, cele două regnuri potrivite existenței omenești și anume atmosfera și reversul ei, apele, acele două forme ale existenței viața și moartea, la fel ca și ma-

teria, se confundă la sfârșit într-o formă unică: — *Tăcerea*. Totul se scurge (*πάντα ρεῖ*) repeta el, ca în gîndirea heraclidiană, în vasul tăcerii — mare oceanică — unde se varsă întregul nostru univers. Acțiunile noastre, la fel ca orice act al existenței pămîntești, tot ce e viu se prăvălește în acest vast și imens și mut — *Tăcerea*. *Tăcerea* a cărei efigie formează noțiuni duale: timpul și eternitatea.

Pentru ca să se înțeleagă mai bine aceste lucruri, C. Brâncuși îi va spune mesei sale rotunde de acum înainte «Masa tăcerii». Această apreciere făcută mesei rotunde este evident budistă, cu iz predestinaționist, departe de concepția robustă și reală a sculptorului față de timp și față de eternitate.

De fapt, Masa tăcerii o găsim menționată la loc de cinste în paginile studiilor sau dicționarelor de artă și atît. «Să fie oare o simplă masă într-o grădină publică?» — se întreba un cercetător.

6. *Poarta sărutului* este monumentul uman din trilogia Tîrgu-Jiului pe care C. Brâncuși l-a dedicat sentimentului celui mai nobil: *dragostea*. Această dragoste, C. Brâncuși n-a înțeles-o numai ca unire firească, ci a căutat să-i reliefeze chemările sale telurice și influența sa în gravitația universului uman. Poarta sărutului închide în ea lada cu zestre spirituală a unui popor bimilenar care și-a cultivat sentimentele sale în spuza strămoșilor fără a le păta memoria sau a le pîngări sinea lor. Așa se explică trăinicia ospitalității; ospitalitate care este o rezultată a dragostei și a dorinței de conviețuire. Iată de ce este mare C. Brâncuși pe de o parte, iar pe de altă parte, imnul dragostei deasemeni răsuna permanent în sufletul curat al artistului.

Prin Poarta sărutului sau «Fîntîna împăcării», C. Brâncuși și-a trădat sentimentele sale lumii și s-a mărturisit în fața adevărului, ca slujitor al omului și ridicării lui prin dragoste.

7. *Coloana infinită* este culmea creației brâncușiene, o culme verticală, care semnifică robustețea și maturitatea artistică a autorului. Coloana este măreață nu numai prin construcție și prin arhitectură; ea poate să aibă semnificații mitice mai profunde decît caracterul decorativ al coloanelor de pe «pîrdvoarele caselor oltenești». Coloana are rădăcini în stîlpii pomenirii, în «răbojul neamului» și deci importanța ei se mărește. Chiar în comuna sa natală Hobița-Peștișani, există, la vechea bisericuță de lemn a cimitirului, stîlpi ciopliți într-un mod asemănător cu acela al Coloanei fără sfîrșit. Uneori, asemenea stîlpi de proporții mai mici se găsesc și în curțile sătenilor, amintind ceva și redînd forme pure sau simple ornamente cum nici troițele — acele cruci triptice aflate prin curți sau la răs_pîntii de drumuri — nu sînt forme lipsite de anumite semnificații spirituale». Însăși Coloana a fost sfințită și binecuvîntată la 27 octombrie 1938.

Dar, să coborîm în cîteva straturi de civilizație ale omenirii: aztecii, babilonienii aveau «scara cerească»; mexicanii, peruvienii, egiptenii, chinezii au ridicat vestitele lor «piramide și ziduri în trepte». Nu mai departe, strămoșii noștri tracodaci și daco-romani aveau «cetăți și sanctuare în trepte» pe înălțimi. Brâncuși le văzuse, colindînd munții, le înțelesese atunci cînd a fost la Roma, în Egipt, în Franța, în Austria etc. și a reușit încetul cu încetul să-și creeze «o confesiune» proprie, un microcosmos spiritual străjuit de o încîntătoare și neaoșe poartă țărănească de lemn în continuă ascensiune, poartă care l-a obsadat toată viața.

Deci Coloana sa este o muncă și o experiență de o viață, iar cei aproape 30 de metri sînt nevoințele sale pentru a reda lumii grija sufletească pentru eternitate.

În altă ordine de idei, ea este «un semn al răscumpărării», al păstrării sănătății corporale și sufletești, naționale și mondiale și prinos adus celor jertfiți pentru apărarea vetrei lor sacre. Numai așa se înțelege și cadranul solar format din umbra Coloanei, care se ferește de soare, indicînd ora zilei sau liniștea nopții în clar de lună, devenind astfel «Zodiacul» celor din jur.

Lucrul nu a fost luat la împlinire, pentru că descoperirea în Sarmizegetusa dacică a «Sanctuarului soarelui», confirmă vechea preocupare de împărtășire a timpului la strămoșii noștri. Prima coloană descoperită este cea de la Căscioarele care constituie o curiozitate a arheologiei.

Coloana infinită fusese ridicată în urma primului război mondial în semn de omagiu pentru cei ce și-au vărsat sîngele pentru Patrie. C. Brâncuși, însă, medităse la umbra «Columnei lui Traian» și în fața lui s-a desfășurat o epocă unică

în lume, când poporului viteaz dac i s-a ridicat acest monument, iar împăratul Traian ordonase serbări și distracții pentru aceia care cu forța armelor au supus un popor care nu avea frică de moarte: *dacii*. Așa înțelegem rostul național al acestui monument, care este un ecou al vitejiei, sculptat după 1800 de ani.

Dacă așa stau lucrurile, C. Brâncuși, în esență, este sufletul poporului din care s-a născut. Meritul lui însă depășește niște granițe convenționale, el trăiește în toți aceia care iau umanismul etalon al relațiilor între oameni.

*

Cum a înțeles C. Brâncuși să redea lumii ceea ce are specific poporul român?

Constantin Brâncuși, ca și alți fii ai poporului nostru, a căutat nu «prin devenire», ci prin natura lui sensibilă să lase moștenire lumii ceva din acest «colț de rai», unde ne ducem existența de când ne știm. Nostalgia brâncușiană are permanent ecou în șopotul lin al izvoarelor din Retezat și Parîng și în zgomotul sumbru, dar ritmat al morilor de apă de pe Bistricioara, Galben, Olteț, Cerna, Luncavăț, Bistrița ș. a. Acestea toate împodobesc pitorescul, încît ochiul artistului a prins o parte, din ființa lui, și a poporului din care s-a născut, este «măduva» Coloanei infinite, este «lada de zestre» de pe Poarta sărutului, este «imaginea» Mesei tăcerii, este Pasărea măiastră.

Constantin Brâncuși a dorit cu toată ființa lui eternitatea în nădejdea minuitoare ca să scoată vâlul tradițional funebru — trecerea unei păsări peste groapa mortului — și să-i dea o importanță tandrică acestei existențe apocaliptice.

Reversul Păsării măiastre este Cocoșul, alt simbol al deșteptării, permanent ceasornic al țăranului român din trecut. Cocoșul anunță începutul zilei, jumătatea zilei, seara, dar mai ales miezul nopții. Cocoșul a fost colaboratorul existenței și punctualității brâncușiene.

Constantin Brâncuși a adunat cu migală pietrele scumpe ale talentului românesc, alcătuind o coroană de virtuți care la poporul nostru parte sînt moștenite de la daco-geți, parte sînt însușite ulterior de la strămoșii noștri daco-romani în procesul etnogenezei poporului român. Așa se explică de ce arta brâncușiană este înțeleasă astăzi de către toate popoarele, indiferent pe ce meridian locuiesc, și constituie un prilej deosebit de contact, stimă, respect și încredere între admiratorii și trăitorii artei sale de pretutindeni. Acești admiratori și trăitori, fie creștini fie de alte religii, recunosc în arta brâncușiană «o viziune ecumenică», cu toate diversitățile de critici, păreri sau aprecieri. Iată că și în domeniul confesional, Constantin Brâncuși își are rol și merit deosebit, așa cum de fapt preciza Theillard de Chardin. El a înlocuit cultul lemnului (dendrolatria) și cultul pietrei (litolatria) prin punerea acestora în slujba omului, nu prin acte magice sau gesturi disperate, ci prin meditație și curățire sufletească, în aceasta constă copleșirea artistică sau «metania daltei».

Nimeni nu poate face o exegeză a operei lui Brâncuși dacă nu a cunoscut mai întii greutatea țăpinului, teslei (chisăr), cuțitoaiei, fierăstrăului sau bardei: acestea de fapt, erau în trecut mijloacele prin care țăranul român își asigura hrana familiei și ducea mai departe tradiții strălucite de continuitate ale unui popor bimilenar.

Pe pietrele de moară și-au șlefuit amintirile, iar «Kălifar» — morarul — a rămas în vad, nu a putut cîștiga sufletul celor ademeniți de patimi.

Lespezile de munte sau de riș erau «descîntate», fie de fluierul doinitor al stăpînului lor, fie tocite de limbile aspre ale «sterpelor-mioare», sau mînzărilor obosite de umblet.

Sînt atîtea și atîtea de spus pe care inima largă a lui C. Brâncuși le-a trăit și poate a lăcrimat cu emoții sfinte cînd, în dese cazuri, străbunii săi erau jefuiți de toată agoniseala și erau nevoiți să apuce calea pribegiei în «spațiul mioritic» al Carpaților, sau să meargă acolo unde înaintașii și-au vărsat, la zile de restriște, lacrimile și chiar sîngele lor sub zidurile Mînăstirilor Tismana, Polovragi, Bistrița, Hurezi, Cozia etc. Aci trebuie făcută investigația pentru a-l înțelege pe C. Brâncuși și a dezlega enigma majorității creației lui prin așa-numita «omologie cosmică».

*

Opera lui Constantin Brâncuși a dat naștere la dezbateri internaționale, iar obiectele artei sale sînt la loc de cinste în marile muzee ale lumii: «Spre anul 2000, operele lui Brâncuși vor împodobi piețele lumii» zicea Paul Morand, pentru că opera sa este poezie străbătută de o profundă, candidă sau violentă dragoste de natură, îmbinînd în unele imagini speranța cu neliniștea, bucuria vieții cu misterul morții. O sculptură de Brâncuși poartă de aceea, în sine, sufletul eternității ca și natura însăși..., iar simplitatea sculptorului, scria Hendride Warquier, atinge măreția...».

La această simplitate, modestie, smerenie au contribuit trei factori principali: familia — simplitatea; modestia — poporul român; smerenia, educația — credința poporului căruia îi aparținea.

«După cum este îndeobște cunoscut, sublinia Acad. George Oprescu, ceea ce impresiona pe oricine în întreaga înfățișare a lui C. Brâncuși era seninătatea, calmul unui om satisfăcut de acțiunile sale, toate adînc-cugetate și ajunse la rezultate care contau pentru el în viață... Ca atare, însușirile operei sale erau însușirile propriei persoane. Aceste însușiri erau în el însuși, îi erau proprii, îi existau în sînge, ca o moștenire prețioasă a neamului din care se trăgea; moștenire care ne duce la moșii și strămoșii poporului nostru, cu sute și mii de ani în urmă, acolo unde contactele cu civilizația bastardă a marginilor de orașe nu le întinase noblețea și autenticitatea...».

Acest tezaur unic și specific al poporului nostru, noblețea și virtutea străbună, a fost turnat în forme artistice și dăruit lumii pentru a aduce și plămădi în aceleași sentimente de dragoste și umanism. Pentru toate acestea: «Arta lui Brâncuși nu pleacă de la așa-zisa «prelucrare» sau «stilizare» a formelor, a aspectelor exterioare ale folclorului, ci se ridică din profunzimea vieții spirituale românești, rînduindu-se prin aceasta lîngă Eminescu, Enescu, Luchian, Arghezi, Țuculescu...».

Desigur, viața sa zbuciumată a avut și clipe de fericire și înțelegere. Dintre acestea, puține la număr, au fost oferite și de slujitori de diferite trepte din Biserica Ortodoxă Română, care l-au îndrumat, slătuit și l-au ajutat să ajungă unde chemarea sa artistică îl îndemna.

Ca fiu credincios al poporului român, Constantin Brâncuși și-a îndeplinit cu prisosință îndemnurile sale de conștiință redînd poporului din care s-a născut parte din sufletul și aspirațiile sale nobile.

Arta, după cum se știe, este o manifestare specifică sufletului omului și cu cît ea este folositoare, mai sinceră și mai curată, cu atît se bucură de aprecierea oamenilor, căroro le creează sentimente nobile.

Ierarhii, clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române își unesc cugetele și inimile în a cinsti arta lui Brâncuși cu toată suflarea românească și toți iubitorii artei sale de preutindenii.

Constantin Brâncuși rămîne înscris în cartea neamului și în conștiința noastră ca un patriot adevărat, un vrednic fiu al Bisericii strămoșești și un pionier al artei sculpturale moderne pentru întreaga lume.

Diac. P. I. DAVID

A N E X A

CRONOLOGIE ȘI CONCORDANȚE

- 1876 Constantin Brâncuși s-a născut la 21 februarie în cătunul Hobița, comuna Peșțișani — Tîrgu-Jiu.
- 1885 Părăsește casa părintească. Lucrează la o boiangerie la Tîrgu-Jiu.
- 1887 Se stabilește la Slatina.
- 1889 Este băiat de prăvălie la bodega lui Ion Zamfirescu din Craiova.
- 1895 Se înscrie la Școala de arte și meserii din Craiova.
- 1897 Călătorește la Viena.
- 1898 Termină Școala de arte și meserii din Craiova. Se înscrie la Școala de Belle Arte din București, în clasa sculptorului Vladimir Hegel.
- 1902 Termină Școala de Belle Arte.
- 1903 Termină serviciul militar. Execută bustul generalului dr. Carol Davila. Pleacă prin Transilvania la Viena; apoi la München. Expune «Ecroșeul» la Ateneul român.
- 1904 Prin Elveția ajunge la Paris.
- 1905 Se angajează la Capela bisericii ortodoxe române din Paris. Se înscrie la Școala de arte frumoase din Paris, în atelierul sculptorului Antonin Mercié. Locuiește în Place de la Bourse.
- 1906 Părăsește atelierul lui Antonin Mercié. Expune la cel de al XVI-lea Salon al Societății naționale a artelor frumoase din Paris (un portret) și la Salonul de toamnă (trei lucrări). Cunoaște pe sculptorul Rodin, refuză să lucreze cu el. Prezintă «Ecroșeul» la Expoziția generală română. Locuiește în Place Dauphin nr. 16.
- 1907 Începe să lucreze pentru monumentul funerar din Buzău («Rugăciunea» și portretul P. Stănescu). Expune la Tinerimea artistică (2 lucrări).
— Expune la cel de al XVII-lea Salon al Societății naționale a artelor frumoase din Paris (4 sculpturi).
— Expune la Salonul de toamnă din Paris (1 lucrare).
- 1908 Expune la Tinerimea artistică (2 lucrări: «Supliciu» și «Ebos»)
— Expune la al XVIII-lea Salon al Societății naționale a artelor frumoase din Paris (1 lucrare). Locuiește în rue de Montparnasse nr. 54.
- 1909 Se împrietenește cu Modigliani, Guillaume Apollinaire, Max Jacob și W. Lehmbruck.
— Expune la Salonul oficial din București (2 lucrări).
— Primește, alături de D. Paciurea, premiul II pentru sculptură.
— Expune la Tinerimea artistică (2 lucrări printre care «Portretul pictorului N. Dărăscu»)
— Expune la Salonul de toamnă din Paris (1 lucrare).
— Expune la Expoziția oficială (2 lucrări) și la Expoziția de toamnă — pictură și sculptură — (1 lucrare).
- 1910 Își lărgeste cercul prietenilor, cu H. de Waroquier, H. P. Roché, Marcel Duchamp, André Salmon, Walter Pach, ș.a.
— Realizează «Sărutul» — ca monument funerar pe mormîntul Tanosei Gassevskaia în cimitirul Montparnasse.
— Expune la Tinerimea artistică din aprilie («Cumințenia pămîntului»)
— Expune la Tinerimea artistică din noiembrie (1 lucrare).
- 1911 Realizează «Prometeu».

- 1912 Obține premiul I la Salonul oficial din București.
 — Expune la Expoziția cubismului din Salonul artiștilor independenți din Paris (3 lucrări).
 — Expune la Expoziția internațională de artă modernă — la New York (8 lucrări).
- 1913 Expune la Tinerimea artistică din București («Pasărea măiastră»)
 — Expune la Salonul artiștilor independenți din Paris (3 lucrări).
 — Expune la Expoziția internațională de artă modernă — la New York (în cazarma regimentului 67 Armory Show), la Institutul de artă din Chicago, la Societatea Copley din Boston (6 lucrări).
- 1914 Expune la Tinerimea artistică (6 lucrări).
 — Expunere la Photo Secession Gallery din New York (8 lucrări).
 — Se împrietenește cu Erik Satie și Fernand Léger.
- 1915 Execută «Noul născut» și «Cariatida».
- 1916 Realizează «Vrăjitoarea» și «Prințesa X».
- 1917 Participă la înființarea revistei «Stilul» (De Stijl).
 — Expune la Societatea artiștilor independenți din New York.
- 1918 Se stabilește în atelierul din Impasse Ronsin nr. 8, apoi la nr. 11, din Paris.
 Realizează prima versiune a «Coloanei fără sfârșit», din stejar.
- 1919 Realizează «Pasărea în spațiu».
- 1920 Participă la Expoziția Arta română în București (2 portrete).
 — Expune la Salonul artiștilor independenți din Paris.
 — Expune la **Galeriile Societății Anonime din Muzeul de Artă din New York.**
- 1921 Călătorește în Corsica.
 — Realizează sculptura «Adam și Eva». Ezra Pound publică primul articol despre Brâncuși în «Little Review».
- 1922 Execută «Peștele».
 — Expune la Expoziția de artă contemporană franceză la New York.
- 1923 Execută «Socrate».
- 1924 Vine în România însoțit de Eyleen Lane.
 — Expune la «Prima Expoziție internațională a Contimporanului» în București. Kokoschka îi face portretul.
- 1925 Execută portretul lui James Joyce.
- 1926 Expune la Salonul artiștilor independenți din Paris.
 — Are expoziție personală la «Brummer Gallery» din New York. (37 sculpturi, 5 socluri, 1 pictură, 27 desene).
 — Expune la Expoziția memorială din Colecția John Quinn, la «The Art Center», New York (24 sculpturi).
 — Expune la Expoziția Tri-Națională: Franceză-Engleză-Americană, în Galeria Wildenstein din New York (4 lucrări).
 — Expune la Expoziția internațională de artă modernă la Muzeul Brooklyn din New York.
 Începe procesul cu vama americană pentru «Pasărea în spațiu».
- 1927 Expune la Clubul artelor din Chicago, la Grupul de sculptori din Galeria Georges Bernheim — Paris, la Salonul Tuileries — Paris și la Colecția Gallatin de la Universitatea din New York.
- 1928 Călătorește în S.U.A. Cîștigă procesul cu vama americană.
 — Expune la Expoziția Arta română din București (3 lucrări).
- 1929 Expune la Expoziția de pictură și sculptură abstractă și suprarealistă din Muzeul de artă din Zürich (3 lucrări, printre care o «Coloană fără sfârșit», din lemn).
- 1933 Călătorește în S.U.A. Are o mare expoziție (57 sculpturi și un studiu de frescă), la New York, la Brummer Gallery. Primește comanda pentru un Templu al Contemplației și Eliberării, în India, de la Maharajahul Olcar din Indor.
- 1934 Expune la **XXth, Century Painting and Sculpture, Chicago.**
- 1935 Execută «Timiditatea».
- 1936 Expune la Expoziția de artă cubistă și abstractă — organizată de Muzeul de artă modernă din New York (7 lucrări).
- 1937 Călătorește în India și Egipt.
 — Vine în România pentru execuția monumentului de la **Tirgu-Jiu.**
 — Expune la Pavilionul român de la Expoziția internațională din Paris (1 lucrare).

- 1938 Termină la Tirgu-Jiu «Coloana fără sfârșit».
— Expune la Expoziția internațională suprarealistă organizată la Londra (2 lucrări).
- 1939 Călătorește în S.U.A.
— Expune la New York la Expoziția «Art in Our Time», organizată de Muzeul de artă modernă din New York.
- 1941 Expune la Expoziția «De la Rodin la Brâncuși», organizată de Galeria Buchholz din New York.
- 1943 Expune la Expoziția «Săptămîna Olteniei», Craiova (6 lucrări).
- 1944 Execută «Borna de frontieră».
- 1946 Expune la Expoziția «4 sculptori moderni» la Muzeul de artă din Cincinnati (5 lucrări).
- 1947 Expune la expoziția «Alfred Stieglitz Memorial» la Muzeul de artă din New York.
- 1948 Expune la Expoziția «13 Beeldhouwers nit Parijs», organizată de Muzeul Stedelijk din Amsterdam și la Expoziția Institutului de artă contemporană în sala Academiei din Londra.
- 1949 Expune la expoziția «XX Century Art», organizată de Colecția Louise și Walter Arensberg la Institutul de artă din Chicago (19 sculpturi); la «Masterpieces of Sculpture», organizată de Institutul de Artă din Minneapolis; la «Sculpture since Rodin», organizată de Galeria de artă a Universității Yale din New Haven.
- 1951 Figurează la Expoziția «De Stijl» organizată de Muzeul Stedelijk din Amsterdam și la Expoziția «From Brancusi to Duchamp» la Galeria Janis Sidney din New York.
- 1952 Figurează la Expoziția «Arta secolului XX», organizată de Muzeul național de artă modernă din Paris, la: «XXth Century Masterpieces», organizată de Tate Gallery din Londra; la «Sculptura secolului XX»; la Muzeul de artă din Filadelfia; la expoziția organizată în memoria Katherinei S. Dreier — de Muzeul de artă din Connecticut.
- 1953 Figurează în Expoziția «Secolul XX» organizată de Institutul de artă din Chicago (4 lucrări) și, în aceeași expoziție, la Muzeul de artă din New York.
— Figurează la Expoziția «Gubismul» organizată de Muzeul național de artă modernă din Paris (1 lucrare).
- 1954 Figurează la Expoziția «Șapte pionieri ai sculpturii moderne» din Yverdon (5 lucrări); la «Begründer der modernen Plastik», organizată de Muzeul de artă din Zürich (7 lucrări).
- 1955 Are expoziție personală cu 59 sculpturi și 10 guașe și desene la Muzeul Guggenheim din New York.
1956. Împlinește 80 de ani.
— Expoziția Brâncuși la Muzeul de artă din Filadelfia.
— Se organizează o expoziție retrospectivă Brâncuși la Muzeul de artă al Republicii, din București.
- 1957 16 martie: moare Brâncuși.
Este înmormîntat la cimitirul din Montparnasse din Paris.
Operele sale figurează la a XI-a Trienală de artă decorativă din Milano; la Institutul de arte din Minneapolis, la Palm Beach (Florida) și la Institutul de artă din Detroit.
- 1958 Operele sale figurează la Expoziția «50 de ani de artă modernă», din cadrul Expoziției universale din Bruxelles.
- 1959 Figurează la Expoziția «De la Rodin la Lipschitz», la New York.
— Expoziție de artă plastică românească — la Budapesta (2 lucrări).
- 1960 Este prezentat la cea de a XXX-a Bială de la Veneția; figurează la expoziția: «Brâncuși», organizată de Galeria Staempfli din New York; la Galeria de artă Berkeley — în California; la Expoziția «O sută de sculptori de la Daumier pînă în zilele noastre», organizată de Muzeul de industrie din Saint Etienne.
- 1961 Figurează la Expoziția internațională de sculptură, la Muzeul Rodin — Paris; la Expoziția Arta românească (sec. XIX—XX), la Muzeul național de artă modernă din Paris.

- 1962 Figurează la: Minotaure Galerie de L'Oeil — Paris (2 lucrări); la Expoziția «Sculptura modernă», Muzeul Guggenheim din New York; la Expoziția «Dese-ne și sculpturi», organizată de Galeria Institutului din Paris.
- 1963 Figurează la expoziția de artă românească «Brâncuși, Boris Caragea, A. Ciucurencu», la Viena.
- 1964 Figurează la expoziția «Chefs d'oeuvre des collections suisses de Manet à Picasso», Lausanne.
- 1967 Colocviul «Constantin Brâncuși, București.
- 1970 Prima expoziție a operei lui Brâncuși în Sala Muzeului de artă al R. S. România.
- 1973 Expoziție permanentă în sălile Muzeului de artă al R. S. România.
- 1974 Expoziție cu mai multe opere reprezentative ale lui Brâncuși, Muzeul de artă R. S. România (Salon special).
- 1976 Expoziție cu prilejul Centenarului nașterii lui Constantin Brâncuși (1876—1976) în saloanele Muzeului de Artă al R. S. România.
- 1976 Sesiunea științifică internațională «Brâncuși în arta Secolului XX».

A N E X A A I I - A

SCULPTURILE LUI BRÂNCUȘI

- 1898 VITELIUS (bust), gips, 61 × 18 × 15,5 cm. Semnat și datat 1898 pe postament, latură din dreapta. *Muzeul de artă din Craiova* (Există o copie din bronz la același muzeu făcută în 1964).
- LAOCOON (bust), marmură — studiu pentru concursul de admitere la Școala de Arte Frumoase București. *Fotografia originală la Arhivele Statului din Craiova*. Originalul neidentificat. Este reprodus în monografia.
- 1900 BUST ANTIC (gips — neidentificat).
- CAP DE EXPRESIE (Femeie), gips. Semnat C. Brâncuși. *Fotografia originală la Arhivele Statului din Craiova*.
- FIGURĂ ANTICĂ (Mars Borghese), gips — *Fotografia originală la Arhivele Statului din Craiova*. Cap de expresie gips — neidentificat. Compoziție gips — neidentificat. Anatomie gips — neidentificat. Nud de bărbat gips — basorelief. *Fotografia originală la Arhivele Statului din Craiova*.
- 1901 ECROȘEU (1902 !), gips — Studiu după statuia antică Antinous din Belvedere; *Institutul de arte plastice «N. Grigorescu»* — București. Mai există două copii, la Iași și București.
- 1902 Nud basorelief — marmură — neidentificat. Reprodus de C. Zervos.
- CAP DE COPIL, bronz — neidentificat. Ion Georgescu Gorjan (bust) gips, 65 cm. *Colecția Ștefan Georgescu Gorjan — București*.
- 1903 G-RAL Dr. CAROL DAVILA (bust), bronz, 72 cm. *Spitalul militar central — București*.
- 1905 CAP DE ADOLESCENT, bronz, 34,50 cm. Semnat : Brâncuși, Paris. *Muzeul de artă al Republicii, București*.
- CAP DE FETIȚĂ (ORGOLIUL), bronz, 30,50 cm. Semnat : C. Brâncuși și datat 1905. *Muzeul de artă din Craiova*. Cap de copil, bronz, 34, 40 cm. Semnat : C. Brâncuși, *Muzeul de artă din Craiova*. Zaharia Zamfirescu (bust-eboșă) gips. Cunoscut după o fotografie. Originalul neidentificat (Citat de Barbu Brezianu).
- 1906 MUZA ADORMITĂ (SOMNUL), marmură, 27,60 × 40 cm. Semnat Brâncuși. *Muzeul de artă al Republicii, București*. A aparținut Muzeului Simu.
- PORTRETUL BIRTAȘULUI CHARTIER (1905 !), bronz. Există fotografii. Neidentificat. Portret G. Lupescu gips. Neidentificat. A fost expus la Salonul de Toamnă din București. Cap de copil dormind, marmură, 12,70 cm. — soclu lemn, 72 cm. *Colecția Iolanda Penteado Matarazzo — Sao Paulo*.
- Supliciul (bust) gips, 29 cm., semnat Brâncuși. *Colecția E. Popovici, București*. Supliciul (bust) bronz, 29 cm. *Colecția David Thompson, Pittsburgh*. Supliciul (bust) bronz, 29 cm. *Colecția R. S. Davies Wayzota Minnesotta, David Lewis îl datează 1907*.
- Portretul pictorului Dărăscu (bust), bronz, 64 × 48 × 27 cm. *Muzeul de artă al Republicii, București*.
- Portretul pictorului Dărăscu (bust), gips patinat, 64,5 × 48 × 27 cm. *Muzeul de artă, Cluj-Napoca*.
- Copil dormind, gips. *Muzeul de artă modernă — Paris*.
- Cap de copil, bronz, 34,92 cm. *World Galleries (În 1963 a fost vândut)*.

- Piele roșii, gips, crochiu. Neidentificat. Cunoscut după o fotografie făcută și semnată de Brâncuși.
- 1907 RUGĂCIUNEA, bronz, 115 cm. A fost turnat între 1910—1914. *Muzeul de artă al Republicii, București.*
- RUGĂCIUNEA (1959), piatră artificială, 115 cm. Monument funerar. Buzău (copie a exemplarului prim).
- Rugăciunea (1964), bronz, 115 cm. Monument funerar. Cimitirul Belu, București. Copia primului exemplar.
- Bust de copil, bronz, 38 cm. *Muzeul de artă al Academiei Republicii Socialiste România, București.*
- Cap de copil, gips patinat, 36 cm. *Muzeul de artă al Republicii, București.*
- Cap de tină ră fată, marmură, neidentificată. Reprodușă de C. Zervos.
- Orgoliul, marmură, neidentificată. Reprodușă de C. Zervos. Cap de copil, bronz, 36 cm. *Muzeul Zambaccian, București.*
- Cap de copil, bronz, 0,38 cm., neidentificată. Reprodușă de C. Zervos.
- Cap de femeie, gips, 30 cm. Soclu din piatră. *Muzeul național de artă modernă — Paris (Donația Brâncuși).*
- Cap de tină ră fată, piatră, 30 cm. *Muzeul de artă din Filadelfia.* Colecția Louise și Walter Arensberg.
- Petre Stănescu (bust) 1910 ! bronz, 65 cm. Monument funerar — Buzău. A fost expus la Tinerimea artistică în 1914.
- 1908 CAP DE FEMEIE, piatră, neidentificat. Reproduș de C. Giedion Welcker (Barbu Brezianu opinează că ar reprezenta pe Renée Franchot).
- CAP DE COPIL, gips, 12 × 15 × 12,50 cm. *Muzeul național de artă modernă, Paris (Donația Brâncuși).*
- Cap de tină ră fată, piatră — soclu din piatră cu motive florale românești. Neidentificată. Este reproduș de Carola Giedion Welcker și de V. E. Paleolog după o fotografie a lui Brâncuși.
- Portret de femeie cu părul înodat, marmură — neidentificată. Reprodușă de V. E. Paleolog și C. Zervos.
- Sărutul, piatră, 36 × 25,50 × 23,50 cm. *Muzeul național de artă modernă — Paris.*
- Sărutul, piatră de calcar șlefuită, 58,40 × 24,50 cm., semnat. *Muzeul de artă Filadelfia.* Colecția Arensberg.
- Sărutul (monument funerar), granit, 125 cm. Soclu din piatră la mormintul Tanosei Gassevskaia. Cimitirul Montparnasse — Paris.
- Sărutul, piatră, 0,27 × 0,25 × 0,16 cm. Semnat : Brâncuși. *Muzeul de artă din Craiova.* Un exemplar — 0,28 × 0,24 × 0,14 cm. — se află în *Colecția Cecilia Cuțescu-Storck.*
- Figură antică (atribuită), piatră, 56,51 cm. Institutul de artă din Chicago, Fundația Ada Turnbull Hertle. David Lewis o datează 1906.
- Cumințenia pământului, piatră, 50 × 17 cm. *Muzeul de artă al Republicii, București.*
- 1909 MUZA ADORMITĂ, marmură, 28 × 30 × 16,5 cm. *Muzeul național de artă modernă — Paris.*
- MUZA ADORMITĂ, marmură, 16,5 × 30,5 cm. *Muzeul S. R. Guggenheim, New York — Colecția Arthur B. Davies.*
- Tors de femeie (coapsa), marmură, 26 cm. Semnat Brâncuși. *Muzeul de artă din Craiova.*
- Narcis (1910 !), gips, 53,50 × 54 × 43 cm. *Muzeul național de artă modernă — Paris (Donația Brâncuși).* Narcis (1910 !), gips, 53,50 × 66 × 43 cm. *Muzeul național de artă modernă — Paris (Donația Brâncuși).*
- Fintina lui Narcis, gips, 53 × 67 × 45,50 cm. *Muzeul național de artă modernă — Paris (Donația Brâncuși).*
- Copil dormind, piatră neagră, 12 × 20 × 14 cm. *Muzeul național de artă modernă — Paris (Donația Brâncuși).* Copil dormind, marmură, 12 × 16,50 × 14,50 cm. *Muzeul național de artă modernă — Paris (Donația Brâncuși).* Copil dormind, gips, 12 × 15 × 12,50 cm. *Muzeul național de artă modernă — Paris (Donația Brâncuși).* Copil dormind, piatră, 12,50—19—14 cm. *Muzeul național de artă modernă — Paris (Donația Brâncuși).* Copil dormind, marmură, 18 × 21 cm. *Muzeul național de artă modernă — Paris (Donația Brâncuși).*
- 1910 SĂRUTUL, piatră, 71,50 × 32,50 × 26,50 cm. *Muzeul național de artă modernă — Paris.* Sărutul, piatră, 36 × 25,50 × 23,50 cm. *Muzeul național de artă modernă — Paris.* Sărutul, piatră,

- 45 × 38 × 30,50 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris. Cap de copil, bronz, 13,50 cm. Neidentificat. Reprodus în catalogul Brummer (nr. 1).
- Muza adormită, bronz, 16 × 29 × 19 cm. Semnat Brâncuși, 1910. *Muzeul național de artă modernă* — Paris. Muza adormită, gips, 16 × 29 × 19 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși). Muza adormită, gips, 17 × 29 × 17,50 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși). Muza adormită, gips, 18 × 27 × 20,50 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși). Muza adormită, gips, 16 × 19 × 17 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși). Muza adormită, bronz, 28 cm. *Institutul de artă, Chicago*. Muza adormită, bronz, 27 cm. *Colecția Dr. H. Keller* (Elveția).
- Cap de tânără fată cu părul strâns la ceafă, marmură. Neidentificat. Reprodus în C. Zervos, Brâncuși, 1957, p. 23.
- Cap de copil, lemn, 30,48 cm. *Colecția Yolanda Panteado Matarazzo* — Sao Paulo, Brazilia.
- Baroana R. F., piatră. Neidentificat. Citat în «This Quarter» New York nr. 1, 1925.
- 1911 Muza adormită, bronz lustruit, 25 × 35 cm. *Colecția Katia Granoff*, Paris (din colecția general Bădulescu).
- Portretul lui Georges, marmură, 23,50 cm. *Muzeul R. S. Guggenheim*, New York.
- Portret bărbat, gips, 23,50 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși).
- Prometeu, bronz lustruit 13 × 15 × 14 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși). Prometeu, marmură, 12,70 × 17,80 cm. *Muzeul de artă din Filadelfia*. Colecția Louise și Walter Arensberg. Prometeu, gips, 13 × 15 × 13,50 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși). Prometeu, bronz lustruit, 17,78 cm. *Colecția Joseph H. Hirschhorn* — New York.
- Cariatidă, piatră șlefuită, *Muzeul de artă modernă* — New York (Donată în 1953 de Katherine S. Dreier). Alfred H. Baar jr. o datează 1909. Cap de copil (noul născut), gips, 21 × 15 cm. *Colecția Zoe Cuclin* — București.
- 1912 Muză adormită, marmură, 29,20 cm. *Colecția Joseph H. Hirschhorn* — New York. Muză adormită, bronz lustruit, *Colecția Dina Vierny*. Muza adormită, gips, 17,78 cm. *Muzeul Guggenheim* — New York. Muză adormită, bronz, 17 × 29 × 17,50 cm. *Muzeul Metropolitan din New York* (Donația Alfred Stieglitz — 1957). Turnat de C. Valsuani. Muză, gips, 44,50 cm. *Muzeul de artă din New York*. Muză, gips, 44,50 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși).
- Măiastra, marmură albă, 55,90 cm. Soclul din piatră cu trei secțiuni, 177,80 cm. Partea de mijloc reprezintă o cariatidă datată 1911. *Muzeul de artă modernă din New York* (Donată în 1953 de Katherine S. Dreier Bequest). Alfred H. Baar jr. o datează 1910. Măiastra, marmură gri 93 × 16 × 15,50 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși). Măiastra, bronz lustruit, 62 cm. Soclul din piatră. *Colecția Peggy Guggenheim* — Veneția. Măiastra, marmură, 41,82 cm. Soclul de marmură, 15,34 cm. *Muzeul de artă din Filadelfia*. *Colecția Louise și Walter Arensberg*.
- 1913 DOMNIȘOARA POGANY, marmură, 44,50 × 30,50 × 22 cm. *Muzeul de artă din Filadelfia*. Donația Rodolphe M. de Scheuensee. Domnișoara Pogany, bronz, 27,50 × 18,20 × 20,30 cm. Soclul de piatră. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși). Domnișoara Pogany, trei studii : gips, 45,50 × 24,50 × 27 cm. Soclul din piatră în formă de cilindru. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși). Domnișoara Pogany, bronz, 27 cm. *Muzeul de artă din Winterthur*. Domnișoara Pogany, bronz lustruit, 44,50 cm. Soclul din piatră. *Colecția Cecilia Cuțescu-Storck* din București.
- Primul pas, lemn, 210 cm. Neidentificată. A figurat în *Gallery of the Photo-Secession* din New York, 1914. C. Zervos o datează 1913. Există un studiu în creion la *Muzeul de artă modernă* din New York donat de fundația Benjamin și David Schores. Domnișoara Pogany, bronz, (după versiunea din marmură) 43,80 cm. *Muzeul de artă modernă din New York*. Donația Lillie P. Bliss. Domnișoara Pogany, bronz, 44,50 cm. Semnat. *Muzeul de artă S. B. Speed*. Louisville, Kentucky. Donată de Mabel Hussey Degen în 1954. Domnișoara Pogany, bronz, 43,18 cm. Semnat. *Colecția William Benenson* din New York.
- Vrăjitoarea, gips, 100 × 58 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși).
- Piatră funerară, piatră, la mormîntul lui H. Rousseau (Le Douanier), realizată împreună cu Orthiz de Zarate și Armand Queval ; cu o inscripție de G. Apollinaire.
- 1914 MUZĂ, bronz lustruit, 28 × 16,50 cm. *Colecția H. Gates Llyod* — Washington. Muză, aramă lustruită — soclu din calcar. *Colecția Sally Lewis*, Portland. Oregon. Muză, aramă lustruită, 50,16 cm. *Muzeul de artă din Huston, Texas*.

- Măiastra (Pasărea Galbenă), aramă lustruită, 95,88 cm. *Institutul de artă din Minneapolis, Minnesota* (A fost în colecția Lillien, Z. Turnblad-Hertle) — Donată de Fundația John R. Van Derlip în 1956. Samuel Sachs II o datează din 1912. Probabil o versiune după «Măiastra» din 1912.
- Narcis (portret), marmură, 28,17 × 17 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși).
- Doi pinguini, marmură albă, 54 cm. *Institutul de artă din Chicago*, Fundația Ada Turnbull Hertle. A fost în colecția H. P. Roché.
- Sculptura pentru orbi, marmură, Muzeul de artă din Filadelfia.
- Trei pinguini, marmură albă, 60,90 × 53 × 34 cm. Semnat. *Muzeul de artă din Filadelfia*. Colecția Louise și Walter Arensberg.
- Prințesa X, bronz lustruit. *Muzeul de artă modernă*, New York.
- Fiul risipitor, lemn, 75,20 × 21,60 × 22,20. Soclu din piatră în formă de cuburi. *Muzeul de artă din Filadelfia*. Colecția Louise și Walter Arensberg.
- Danae, bronz. Citat de L. Bachelin în articolul său intitulat «L'exposition de la Tinerimea artistică» apărut în *La Politique*, București, 13 aprilie 1914.
- 1915 MĂIASTRA, bronz lustruit. *Colecția Philip Graham* — Washington. A aparținut colecției Eugène Meyer jr. — Washington.
- TIMIDITATE, piatră, 37 × 25 × 22 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși) în «The Little Review» este datată 1921 ; în «This Quarter» e datată 1925. Carola Giedon Welcker o datează 1935.
- Portret, fragment, lemn, 38 × 25,50 × 25 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși).
- Noul născut, bronz lustruit (aurit), 17 × 23 × 12 cm. Piedestalul în oțel lustruit și lemn. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși). Noul născut, marmură, 15,24 × 21,59 cm. Soclul din piatră. *Muzeul de artă din Filadelfia*. Colecția Louise și Walter Arensberg. A aparținut colecțiilor John Quinn și Marcel Duchamp — New York. Noul născut, gips, 15 × 21 × 15 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși). Noul născut, bronz. Colecția M. Bechtler — Zürich. Expusă în expoziția «Chefs d'oeuvre des collections suisses de Manet à Picasso», Lausanne, 1964.
- Sculptură, piatră — *Muzeul național de artă modernă* — Paris.
- Măiastra, bronz lustruit, 55,24 cm. Soclul din piatră cu două secțiuni, 34,92 cm. Colecția Rodina P. Steichen — New York.
- Inceputul lumii, marmură — soclul din piatră. *Muzeul național de artă modernă* — Paris.
- Cariatida, lemn, 166,63 cm. Galeria Staempfli — New York. Cariatida, (!) lemn, 124,46 cm. Semnată. Depozit Muzeul de artă modernă, New York.
- 1916 Vrăjitoare, lemn, 100 cm. Soclul din piatră și lemn. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși).
- Prințesa X, bronz. Soclul din piatră. *Muzeul național de artă modernă* — Paris. Prințesa X, bronz lustruit, 55,88 cm. Soclul din piatră în formă de cub, 18,40 cm. *Muzeul de artă din Filadelfia*. Colecția Louise și Walter Arensberg.
- Vrăjitoare, lemn, 99,71 cm., soclul 11,46 cm. Semnat : Paris 1916. *Muzeul Guggenheim* — New York.
- Prințesa X (1914 !), marmură albă, 75 cm. Soclul de piatră patrat. *Galeria de artă memorială Sheldon*, Universitatea din Lincoln (Nebraska) U.S.A. (Fost col. H. P. Roché, Sèvres).
- Cariatida, lemn, 38 × 25,50 × 25 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși).
- 1917 ARCADĂ — în stil popular românesc lemn vechi de stejar, 287,40 × 262,30 × 20,80 cm. *Muzeul de artă din Filadelfia*. Colecția Louise și Walter Arensberg.
- BANCĂ, lemn vechi de stejar, 69,85 × 315,33 × 25,40 cm. *Muzeul de artă din Filadelfia*. Colecția Louise și W. Arensberg.
- Adam, lemn, 88,9 cm. *Muzeul Guggenheim* din New York (din colecția H. P. Roché).
- 1918 HIMERĂ, lemn stejar, 82,71 cm. Soclul din lemn, 58,32 cm. Semnat. *Muzeul de artă din Filadelfia*, Colecția Louise și Walter Arensberg.
- Coloana fără sfârșit, lemn de stejar. *Colecția Henri Pierre Roché* — Paris. Coloana fără sfârșit, lemn stejar, 2,05 m. *Colecția William Sitsler* — New York. Coloana fără sfârșit (1920 !) stejar — *Colecția E. J. Steichen*, New York.
- Regele regilor (Spiritul lui Budha, 1937 !), lemn, 300 cm. *Muzeul Guggenheim* din New York.

- Proiect de arhitectură, lemn, 247 × 61 × 25 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși).
- Prințesa X, bronz lustruit, 56,50 × 42 × 24 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși). Prințesa X, gips, 64,50 × 34,50 × 24,50 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși). Prințesa X, gips, 61,50 × 25 × 28 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși).
- Tors de tânără femeie, onix, 54,6 cm. Soclul din piatră. *Colecția Sam Quinn* (provenită din colecția H. P. Roché Sèvres).
- Pasărea de aur, bronz lustruit, 96,52 cm. Soclul din piatră și lemn, 94,14 cm. *Clubul artistic din Chicago*.
- Domnișoara Pogany, marmură, 37,62 cm, cu pedestal din piatră și lemn. *Colecția Lee A. Ault, New Caanan, Connecticut*.
- Pasărea în spațiu, gips, 137 × 11 × 12,50 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși).
- 1020 PLANTĂ EXOTICĂ, lemn, 44,50 × 20 × 20 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși).
- D-RA POGANY (cap), bronz. *Muzeul național de artă modernă* — Paris. Portretul D-rei Pogany, bronz lustruit, 53 cm. *Allnight Art Gallery, Buffalo*.
- Noul născut, bronz lustruit, 14,60 × 21 cm. *Muzeul de artă modernă* — New York. Donat de Lillie P. Bliss Bequest în 1943. Alfred H. Barr jr. o datează 1915.
- Noul născut, oțel lustruit, 18 × 23,50 × 17 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși).
- Primul pas (Studiu), stejar, 124,50 cm. Semnat. *Muzeul R. Guggenheim* — New York (Donația Katherine S. Dreier).
- Domnișoara Pogany (cap) studiu, bronz lustruit, 28 cm, *Tate Gallery, Londra*. Cumpărat de la Charles Clare în 1959. A fost în colecția Jacques Doucet — Paris.
- Noul născut, bronz lustruit, 16 × 26 cm. *Colecția H. P. Roché — Sèvres*. Noul născut, gips, 18 × 23,50 × 17 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși).
- Coloana fără sfârșit, stejar 300 × 29 × 29 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși). Coloana fără sfârșit, stejar, 410 × 34 × 37 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși).
- Bancă, lemn stejar, 34,50 cm. *Colecția Marcel Duchamp* — New York.
- Nașterea, marmură, 27,50 cm. *Colecția Lacasse*. Acum la New York.
- Mina D-rei Pogany, marmură, 30 cm. Semnat și datat. *Fogg Art. Museum, Harvard University, Cambridge Massachusetts, Donația Max Wasserman* (a fost în Colecția John Quinn).
- 1021 PASĂREA GALBENĂ, marmură galbenă, 220,30 cm, cu soclul din piatră și lemn. *Colecția Galeriei de artă a Universității din New Haven și Connecticut*. Pasărea Galbenă, gips, 189 × 14 × 15 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși).
- Figură lemn. *Muzeul Solomon R. Guggenheim* din New York (Donația Katherine S. Dreier). Leda (1924 !), marmură, 66 × 48,26 cm. *Institutul de artă din Cicago* (Citată în 1921 în «The Little Review» (Donația Katherine S. Dreier).
- Pasărea Galbenă (măeastră), de metal galben. *Muzeul Tate Galery (Londra)*, camera 22.
- 1022 ADAM și EVA (1921 !), lemn. Soclul de piatră 236,25 cm. Semnat C. B. *Muzeul R. Guggenheim* — New York (Din colecția John Quinn, H. P. Roché).
- Tors de tânăr fată, gips, 33 × 23 × 20 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși). Tors de tânără fată, onix (marmură), 34,9 × 17,1 cm. Soclul din piatră. *Muzeul de artă din Filadelfia*. Colecția A. E. Gallatin.
- Tors de Adolescent, lemn de arțar, 48, 26 cm. Soclul din piatră 17, 78 cm. Semnat C. B. *Muzeul de artă din Filadelfia*. Colecția Louise și Walter Arensberg.
- Peștele, marmură, 13,34 × 42,86 cm, așezată pe oglindă cu diametrul de 41 cm. Soclul din lemn, 60,16 cm. *Muzeul de artă din Filadelfia*. Colecția Louise și Walter Arensberg.
- Coloana fără sfârșit, stejar, 558 × 34 × 37 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși).
- Peștele, gips, 13 × 43,60 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși).
- Tors de tânăr, lemn de arțar, 44 × 27 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși). Tors de tânăr, gips, 44 × 30 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși).
- 1023 SOCRATE, lemn, 130 cm. Soclul cilindric de piatră. *Muzeul de artă modernă din New York* (Donația S. Guggenheim, din 1956). Socrate (secțiuni) 4 lucrări din lemn avînd, I :

- 16 × 27,50 × 24,50 cm ; II : 19 × 36,50 × 29,50 cm ; III : 23 × 53 × 44 cm ; IV : 26 × 50 × 42 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși).
- Cocoșul salutînd soarele, bronz lustruit, 104 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris
 - Cocoșul, lemn. A aparținut artistului. Neidentificat.
 - Păsăruica, marmură. *Muzeul național de artă modernă* — Paris.
 - Pasărea în spațiu, marmură albă, 126,36 cm. *Colecția C. C. Ramsay* — New York.
- 1924 ÎNCEPUTUL LUMII, marmură, 15,2 × 30,5 cm. *Colecția H. P. Roché* din Sèvres.
- PEȘTELE, lemn, 28 × 70 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși).
 - Negresa albă, marmură, 48,26 cm. Soclul din marmură, 16,18 cm. *Muzeul de artă din Filadelfia*. *Colecția Louise și Walter Arensberg*.
 - Cocoșul salutînd soarele, nuc, 146 cm. cu soclu. Poartă inscripția : A. Audrey Chadwick — C. Brâncuși, Paris. Se află la *Muzeul de artă modernă din New York* (Din colecția Le Ray W. Berdean). Cocoșul salutînd soarele, gips, 93 × 10 × 38 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși).
 - Leda, bronz lustruit, 53,50 × 73,50 × 24 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși). Leda, gips, 55 × 70 × 25 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși).
 - Peștele, bronz. *Colecția H. D. Rodman* din New York.
- 1925 CAP DE FEMEIE, gips. Soclul cilindric din marmură și lemn. *Muzeul național de artă modernă* — Paris.
- TORS DE TINĂR, bronz lustruit, 48,3 cm., cu soclul din lemn și piatră, 150,49 cm. *Colecția Joseph H. Hirschhorn*, New York. Din colecția George W. Staempfli. Tors de tinăr, bronz lustruit, 34 cm. *Colecția Hinman S. Hurlbut* din New York. Tors de tinăr, bronz, 40 cm. Semnat : C. Brâncuși. Paris. *Muzeul de artă din Cleveland* (Ohio). (Sherman E. Lee îl datează 1917).
 - Cap de femeie, marmură albă. Soclul de lemn și piatră, 51,74 cm. *Colecția Isadora Levin* din Detroit (Michigan).
 - Șeful, lemn. *Muzeul național de artă modernă* — Paris. Șeful, lemn și fier, 51 cm. Soclul din piatră și lemn, 181,60 cm. *Colecția Miss P. Lambert* — New York.
 - Domnișoara Pogany, bronz lustruit, 168,81 cm. Piedestalul în piatră calcaroasă și lemn. *Colecția Galeriei Școlii de artă din Est Palm Beach* — Florida. Domnișoara Pogany, bronz. *Colecția H. de Rothschild* — Paris.
 - Tors de tinără fată, marmură. Soclul din piatră. *Muzeul național de artă modernă* — Paris.
 - Păsăruica, marmură, 43,1 cm. Soclul din piatră și lemn. *Colecția Mr. Sturgis Ingersoll*, Penllyn Pennsylvania.
 - Pasărea în spațiu, bronz lustruit, 126,36 cm. Soclul din marmură și stejar, 112,24 cm. Semnat. *Colecția Louise și Walter Arensberg. Muzeul de artă din Filadelfia*.
 - Pasărea galbenă, marmură galbenă, 114,50 cm. Soclul din stejar și piatră, 125,89 cm. Semnat. *Muzeul de artă din Filadelfia* ; *Colecția Louise și Walter Arensberg*. Pasărea în spațiu, gips, 128 × 14 × 15,50 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși). Pasărea în spațiu, bronz lustruit, 125,90 cm. Soclul din piatră și lemn 154 cm. *Colecția Edward, P. Steichen*, Ridgefield, Connecticut. Pasărea în spațiu, marmură, 182,88 cm, cu soclu. *Colecția Eugène Meyer* — Washington. Pasărea în spațiu, gips, 197 × 14 × 16 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși). Pasărea în spațiu, marmură, 134 cm. *Kunsthaus* — Zürich. Pasărea în spațiu, gips, 194 × 10,50 × 16 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris.
- 1926 PASĂREA DE AUR, bronz lustruit, 136,50 cm. *Colecția Philippe de Rothschild Panillac* — Franța.
- Negresă albă, gips. *Muzeul național de artă modernă* — Paris. Negresă blondă, gips, 40,50 × 14,50 × 21 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși). Negresă blondă, aramă lustruită, 45,70 cm. *Muzeul de artă modernă din Sao Paulo* — Brazilia.
 - Peștele, bronz lustruit, 13,75 × 30,50 cm. Soclul din marmură, 11 cm. *Colecția Rodmann H. Clausen* — New York. Peștele, gips, 63 × 183 × 13 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși). Peștele, bronz lustruit, 12,70 × 60,46 cm. Soclul din lemn, 64 cm. *Colecția Lee A Ault* — New York.
 - Negresă albă (1924 I), bronz lustruit, 48,3 cm. Cu soclu, 183,5 cm. *Colecția Philip Goodwin* — New York. Negresă albă bronz. *Muzeul de artă din San Francisco*. *Colecția Walter Haas*. Negresă blondă, bronz lustruit, 40 cm. Soclul din marmură, calcar, două secțiuni din lemn (4 secțiuni 140,97 cm.). *Muzeul de artă modernă*, New York (Din colecția Philip L. Goodwin.

- Alfred H. Barr jr. o datează 1933). Negresă blondă, bronz lustruit, 73 cm. cu soclu din marmură și calcar (*Colecția Baronne Gourmand — Paris*), actualmente colecția Arnold Margmont. Negresă blondă, bronz lustruit, 48,3 cm. *Colecția H. L. Winston Birmingham — Michigan*. Negresă blondă, gips, 41,50 × 14 × 20 cm. *Muzeul național de artă modernă — Paris* (Donația C. Brâncuși).
- 1927 PEȘTELE, bronz lustruit, 28 cm. *Colecția H. E. Ede, Cambridge*.
 — PEȘTELE bronz lustruit, 28,20 cm. lungime, pe un soclu de oglindă cu diametrul de 50 cm. *Muzeul de artă din Boston*. Eileen. Portret onix. *Colecția Eileen Lane, Londra*.
 — Pasărea în spațiu, bronz lustruit, 137,2 cm. Soclul din piatră și lemn. *Muzeul de artă modernă din New York*. A treia versiune a «Păsării în spațiu» din 1923.
- 1928 TÎNĂRĂ FATĂ RAFINATĂ («SOFISTICATĂ»), gips, 55 × 16 cm. Soclul cilindric din piatră și lemn. *Muzeul național de artă modernă din Paris* (Donația Brâncuși).
 — Peștele, marmură bleu-verde. Soclul din piatră. *Muzeul de artă modernă din New York*. Tînără fată rafinată («Sofisticată») (Portretul d-rei Nancy Cunard, 1925) nuc, 64,29 cm cu soclu. *Colecția Marcel Duchamp, New York*. Tînără femeie rafinată («Sofisticată»), bronz lustruit, 79,7 cm. Soclul de marmură. *Colecția Frederic Stafford, New York*.
 — Cap de femeie, alamă. Soclul de piatră. *Colecția Miss Sally Lewis, Portland-Oregon*. Scaun lemn. Semnat C. Brâncuși 1928. *Muzeul național de artă modernă din Paris* (Donația Brâncuși).
- 1929 PĂSĂRUICA, bronz lustruit, pedestal de lemn și piatră calcaroasă. *Colecția W. A. Burday, New York*. PĂSĂRUICA, marmură, 133,35 cm., soclu. *Colecția P. Sturgis Ingersoll Pennlyn, Pennsylvania*. Păsăruica, gips, 42 × 20,50 × 30,50 cm. *Muzeul național de artă modernă din Paris* (Donația Brâncuși).
- 1930 COLOANA FĂRĂ SFÎRȘIT, gips, 603,50 × 61 × 61 cm. *Muzeul național de artă modernă din Paris* (Donația Brâncuși).
 — PASĂREA ÎN SPAȚIU, marmură albastră. *Colecția Here, New York*. Pasărea în spațiu, marmură albă. *Colecția Yolanda Panteado Matarazzo, Sao Paulo — Brazilia*. Pasărea în spațiu, gips colorat gri, 194 × 14 × 20 cm. *Muzeul național de artă modernă din Paris* (Donația Brâncuși). Pasărea de aur, bronz lustruit, 93,98 cm. *Colecția Stephen Clark, New York*. Peștele, marmură gri, 53,30 × 180 × 30 cm. *Muzeul de artă modernă din New York* (Donată de Lillie P. Bliss în 1949). A treia versiune după «Peștele» din 1922. Portretul Doamnei Eugène Meyer Jr. (Regina), marmură neagră, 133,55 cm. Soclul de marmură, 96,52 cm. *Colecția Eugène Meyer, Washington*. Portretul Doamnei Eugène Meyer. Jr. lemn, 83 × 23 cm. *Muzeul național de artă modernă — Paris* (Donația Brâncuși).
- 1931 DOMNIȘOARA POGANY, bronz lustruit și colorat, 44,50 cm. Semnată. Soclul din piatră (lucrarea este o replică a bronzului din 1913). *Colecția Octav Moșescu, București*. DOMNIȘOARA POGANY, marmură, 46,20 cm. Soclul de piatră, 23,42 cm. Semnat: Brâncuși, Paris, 1931. *Colecția Louise și Walter Arensberg, Muzeul de artă din Filadelfia*. Domnișoara Pogany, bronz, 44,50 × 19 × 27 cm. *Muzeul național de artă modernă — Paris* (Donația Brâncuși).
- 1933 COLOANA SĂRUTULUI, piatră, 45 × 38 × 30,50 cm., cu soclu de 125 cm. *Muzeul național de artă modernă — Paris*. COLOANA SĂRUTULUI, gips, 33 × 17 × 17 cm. *Colecția Al. Istrati — Paris*. Pasărea în spațiu, marmură neagră. *Colecția maharajahului Olcar din Indor — India*. Pasărea în spațiu, marmură gri. *Colecția maharajahului Olcar din Indor — India*. Pasărea în spațiu, marmură albă. *Colecția maharajahului Olcar din Indor — India*. Pasărea în spațiu, bronz lustruit. *Colecția maharajahului Olcar din Indor — India*. Macheta pentru Templul Mîntuirii fragment de cornișă, gips, 300 × 121 × 121 cm. *Muzeul național de artă modernă — Paris* (Donația Brâncuși). Domnișoara Pogany, bronz, 44,50 cm. Semnat Brâncuși, Paris 1933. *Colecția D-na S. Wintersteen, Villanova — Paris*. Domnișoara Pogany, bronz, 28 cm. Semnat. *Colecția S. S. White III — Ardmore (A fost în colecția Earl Herter)*.
- 1936 MIRACOLUL (foca), gips 160 cm. Soclul din piatră. *Muzeul național de artă modernă — Paris*. MIRACOLUL (1935 !) (foca), marmură, 152 cm. Soclul din 2 pietre, 35, cm. *Muzeul S. R. Guggenheim — New York*. Miracolul, marmură. A fost în atelierul lui Brâncuși. Neidentificată.
- 1937 POARTA EROILOR (Poarta sărutului), (1935 ?), machetă, gips, 33 × 16 × 16 cm. *Muzeul național de artă modernă — Paris*.
 — COLOANA SĂRUTULUI (machetă stîlp) gips, 33 × 17 × 17 cm. *Muzeul de artă al Republicii Socialiste România, București*.

- 1938 COLOANA FĂRĂ SFÎRȘIT, tuci arămit, $29,33 \times 0,90$ m. Baza mică a rombului 0,45 m. *Parcul Brâncuși* — *Tîrgu-Jiu*.
- POARTA SĂRUTULUI (Poarta eroilor), piatră de travertin de Bampotoc $5,13 \times 6,45 \times 1,69$ m. Pilonii $3,25 \times 1,69$ m. *Grădina publică din Tîrgu-Jiu*. Masa tăcerii (masă de piatră I), piatră de Bampotoc. Partea superioară 214 cm, diametrul $\times 43$ cm. Partea inferioară 154 cm, diametrul $\times 43$ cm. *Grădina publică din Tîrgu-Jiu*. Masă de piatră II, piatră de Bampotoc. Partea superioară 174×41 cm. Partea inferioară 114×41 cm. *Parcul Brâncuși*, *Tîrgu-Jiu*. Scaunul cu tăblia rotundă, 12 exemplare asemnătoare. Piatră de Cîmpulung, 55 cm. înălțime $\times 45$ cm. diametrul. Sînt așezate în jurul Mesei tăcerii. *Grădina publică din Tîrgu-Jiu*. Scaunul cu tăblia pătrată 30 exemplare asemnătoare. Piatră de Cîmpulung, 55×45 cm. 24 scaune așezate în grupe câte 3, ca o alee, în grădina publică din *Tîrgu-Jiu*. 6 scaune sînt grupate în jurul mesei II. *Parcul Brâncuși*, din *Tîrgu-Jiu*.
- Banca, 2 exemplare asemnătoare. Piatră de granit. *Grădina publică din Tîrgu-Jiu*.
- 1940 PASĂREA, gips colorat, $96 \times 17 \times 17,50$ cm. Soclul din piatră și lemn. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși).
- PASĂREA, gips alb, $149 \times 14,50 \times 16$ cm. Soclul din piatră. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși).
- Pasărea, bronz lustruit, $193,50 \times 13 \times 20$ cm. Soclul din piatră și lemn. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși).
- Pasărea în spațiu, bronz lustruit, 130 cm. Soclul din piatră. *Colecția Peggy Guggenheim* — Veneția.
- 1941 COCOȘUL SALUTÎND SOARELE, gips, 105 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris.
- COCOȘUL, bronz lustruit, 103×21 cm. Soclul 251 cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris. Broasca țestoasă, lemn. A aparținut artistului. Neidentificată.
- 1943 BROASCĂ ȚESTOASĂ ZBURÎND, marmură. Soclul din piatră, cilindric 58,40 cm. *Muzeul S. R. Guggenheim* — New York.
- Miracolul (Foca), marmură $160 \times 110 \times 34$ cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris.
- 1945 BORNA DE FRONTIERĂ (PIATRĂ DE HOTAR), piatră, 1,85 m. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși).
- 1948 COCOȘUL, gips, $256 \times 30 \times 57$ cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși).
- 1949 COCOȘUL, gips, $370 \times 45 \times 80$ cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși). — COCOȘUL, gips, $480 \times 60 \times 100$ cm. *Muzeul național de artă modernă* — Paris (Donația Brâncuși).

ANEXA A III-A

LUCRARI ALE LUI CONSTANTIN BRÂNCUȘI ÎN MUZEE
ȘI COLECȚII ROMÂNEȘTI

1. *Muzeul de artă al Republicii* — București: Cap de adolescent bronz. Muza adormită (Somnul), marmură; Portretul pictorului Dărăscu, bust, gips patinat. Rugăciunea, bronz, Bust de copil, bronz. Cap de copil, gips patinat. Cumințenia pămîntului, piatră, Coloana sărutului (magnetă de stîlp) gips.

2. *Muzeul de artă din Craiova* — Vitelius, bust, gips. Cap de copil, bronz, cap de fetiță, Orgoliu, bronz. Tors de femeie (coapsă), marmură, Sărutul, piatră.

3. *Parcul Brâncuși și Grădina publică* — *Tîrgu Jiu*: Coloana fără sfîrșit, tuci arămit. Poarta sărutului, piatră de travertin de Bampotoc. Masa tăcerii, piatră de Bampotoc. Masa de piatră, piatră de Bampotoc. Scaunul cu tăblia rotundă, 12 exemplare din piatră de Cîmpulung. Scaunul cu tăbliță pătrată 30 de exemplare din piatră de Cîmpulung. Banca, 2 exemplare, din granit.

4. *Colecția Cecilia Cuțescu-Storck*: București, Sărutul, piatră, Domnișoara Pogany, bronz lustruit.

5. În curtea *Spitalului Militar Central* se află bustul generalului dr. Carol Davila.

МѢРОГЬ БОЛОУ РТѢ ХС ФРАЦИ
АШРЬ , ТЕА ТЕ ВЪВЕЦН РТЪМАЛА
ТЕТН ПРЕ АУАСТЪ КЪРТА . ДЪВЪ
АФЛА ВРЕ СЪТРЕШЛАТЪ , РДМПАЦ
КЪ БАХДЪЦЕ НЕПОНОСАДЪНАЧЕ , ПЕ
АТРОУ КА СВЪЗЪ АРЪТАЦН АПАМННТ
ПОРЪНЪНЪ АУН ХС , ТЕ ЗНТЕ . ИЗ
САЦН ШН СВЛА АЪА БОЛОУ . АЛ КЪ
УА МНАТЪ СЪ ФІЕ ПЪРЪРЪ КЪ БОН

УПЪРНТЪСАУ Р АНУА ДЕЛА СПЕ
НІА АУМІН АУН .

ДЕ СМЕРНТЪА РТЪРЪЕРМОН . АЛ
АНАІМЕ ІЕРУСАЛА

Simbolul Sfintei Împărtășanii (gravură, f. 99 v)

ΠΡΑΞΕΙΣ

Gravură înfățișînd icoana „Deisis” (f. 79 v)

NOI MĂRTURII INEDITE DESPRE CĂLĂTORIILE PATRIARHULUI MACARIE AL ANTIOHIEI ÎN ȚĂRILE ROMÂNE

Într-o dare de seamă despre activitatea ordinului iezuit în Polonia pe anul 1658¹, în partea care privește colegiul din Camenița, se vorbește și despre misiunea moldovenească a acestui ordin, care misiune ținea în acea vreme de colegiul pomenit.

Iată traducerea din limba latină a celor două pasaje, mai ales că sînt compuse într-un stil latinesc destul de întortochiat, corespunzător de altminteri spiritului baroc al epocii, în care se exprimau cu deosebire iezuiții.

«... În misiunea valahă și moldovenească, așezare (colonie) ce-și recrutează membrii din sînul acestui colegiu, a apărut următorul rod care trebuie socotit nu printre cele de rînd :

Venerabilul Macarie, patriarhul Antiohiei, de la Moscova (unde întărise secta schismatică și combătuse greșeala acesteia cu privire la botez, datorită căreia musulii îi botezau a doua oară pe catolici² reîntorcîndu-se la scaunul său, stătea ca oaspe și zăbovea la curtea lui Mihail Radu, arhiducele Valahiei Cisalpine³. La care după ce se dusesse, împreună cu arhiducele Radu, solul regelui Poloniei Ioan Cazi-

1. *Archivum Romanum Societatis Iesu*, Polonia, vol. 53 ; *Annuae Litterae/Provinciae Poloniae anni 1658*, ff. 65—74, v. no. 15. Atare rapoarte erau întocmite după un anumit tipic, stabilit de «regulile» ordinului, și adresate prepozitului general al acestuia la Roma (*Regulae Societatis Iesu*, Antwerpen, 1635, p. 164—169 ; *De litteris annuis*).

Precizări : În tabelul statistic de la f. 65 : *Missio Moldavica : Personae universim sumptae* : VI, din care : *Sacerdotes* V, *Coadiutores* : I. Pe margine de aceeași mină (f. 68) : *Sacerdos hic nostrae Societatis P. Iacobus Labeta appellatur*. În tabelul statistic de la f. 75 : *Missio Moldavica : Personae universim sumptae* : 7, din care *Sacerdotes* 6, *Coadiutores* 1.

2. E vorba de prizonierii catolici luați în războiul ruso-polon (izbucnit în 1654). Știrea despre intenția țarului (Alexei Mihailovici) de a reboteza pe acești captivi și împiedicarea ei de către patriarhul Antiohiei e confirmată de Giovanni Mascellini, medicul lui Constantin Șerban, Domnul Țării Românești, într-o scrisoare dată din Tîrgoviște la 25 octombrie (3 noiembrie) 1656 (G. Călinescu, *Altre notizie sui missionari Cattolici nei paesi romeni*, în «*Diplomatarium Italicum*» II Roma/1930, p. 450—451). În aceeași scrisoare se arată că patriarhul, în drumul său de întoarcere de la Moscova, a sosit la Tîrgoviște chiar la data pe care o poartă ea.

3. Denumire puțin obișnuită pentru Țara Românească. Acest domnitor se intitula în actele sale latinești : *princeps et archidux Valachiae Transalpinæ*. Vezi Al. Ciorănescu, *Documente privitoare la domnia lui Mihail Radu (Mihnea III)*, culese mai cu seamă din *archivula Veneției*, în «*Buletinul Comisiei istorice a României*», vol. XIII, București, 1934, p. 92—94 ;

mir al IV-lea⁴, care stăpânește acum, trimiș la Poarta otomană, ca să-l salute și să-l viziteze între ospețele și agapele cu care a fost tratat solul timp de câteva zile, iscându-se și dezbătându-se de mai multe ori, atît la masă cît și în particular, o controversă despre anumite puncte ale credinței, mai cu seamă despre primatul Bisericii, pînă la urmă ea a fost aplanată de un preot al Societății noastre⁵ — pe care îl ducea cu sine ca duhovnic însoțitor⁶ al soliei sale — în chip așa de fericit, încît scaunul roman a fost lăudat de slujitorii (ai Bisericii) schismatici și de boieri care erau de față în mare număr, iar acest fapt încuraja chiar și pe patriarhul Antiohiei și pe arhiduce să se preocupe de grija apropierei Bisericii răsăritene de cea romană.

În ceea ce privește treburile de caritate, ceilalți misionari iezuiți⁷, îndreptîndu-și mult eforturile spre obținerea altor roăde, doi dintre ei au pierit atacați de molima ciumei, de care erau molipsiți cei pe care îi slujiseră (în cele duhovnicești) și anume: Nicolae Klekoszewicz, coadiutor temporal⁸, la șapte octombrie și Părintele Stanislau Bienicki⁹, coadiutor spiritual¹⁰ format¹¹ la optsprezece ale aceleiași luni, amîndoi în Moldova. Ei au fost harnici și zeloși în toate, ostenindu-se în viața lor cucernică cu neîncetate munci și cu fapte de virtute în așa fel ca să fie vrednici în cel mai înalt grad de răsplățile veșniciei. De altfel, mai degrabă să fi pierit împreună cu aceștia în haină de cucernicie și Ioan Cazimir Jaroszweski, care demis de curînd, după ce ațîțase cu primejduirea vieții sale, prin ascunse uneltiri Poarta otomană împotriva principiilor creștini, și fugăr, după ce încercase prin asemenea uneltiri să pricinuiască noi răni patriei nepăstuite de războaiele cu suedezii, moscoviții și cazacii, fiind prins, a fost dat înapoi, în cătușe de fier și în lanțuri, regelui Poloniei, după care a fost osîndit, de judecătorii însărcinați cu anchetarea sa la o moarte misterioasă (căci zvonul o arată felurit și nesigur)...»¹².

cf. și p. 42 și 46 (nr. XIV), 95 ; *Idem*, Domnia lui Mihnea III (Mihail Radu), 1658—1659, *Ibidem* XIV (1935), p. 109 (unde se reamintește că, de fapt, «arhiduce» în titulatura lui Mihnea e o aluzie la vechile drepturi ale Domnilor Țării Românești asupra posesiunilor lor din Transilvania : Amlașul și Făgărașul).

4. Corect : Ioan II Cazimir (1648—1668), el însuși fost iezuit.

5. E vorba de ordinul iezuit («Societas Jesu»).

6. Pe margine de aceeași mină : «Acest preot al Societății noastre se cheamă Părintele Iacob Labeta».

7. În total, «misiunea valahă și moldovenească» (pleonasm, deoarece iezuiții n-aveau misiune decît în Moldova, nu și în Țara Românească ; de altfel polonii, de obicei, prin «Valahia» înțelegeau numai Moldova), această misiune număra, în anul 1658, 6 membri. Dintre ei făcea parte și Labeta încă din anul 1650 (Fr. Pall, *Le controverses trait Minoris Conventuali et Gesuiti nelle Missioni di Moldavia (Romania)*, în «Diplomatarium Italicum», IV, Roma, 1940, p. 158).

8. Frate (novice) uneori analfabet, membru mai simplu al ordinului iezuit, care îndeplinea serviciul mai umile, «domestic», în întreținerea mînăstirii.

9. Fr. Pall, *loc. cit.*

10. Membru (preot) al ordinului iezuit care a făcut cele trei «voturi» (legăminte) simple (de castitate, supunere și sărăcie).

11. Coadjutores spirituales formati, o categorie de membri ai ordinului iezuit cu anumite studii făcute și «definitivate» (am zice în gradul lor (*Constitutiones Societatis Iesu et examen cum declarationibus*, Antwerpen, 1635, pars II, cap. L. p. 90, 92 ; cap. III, p. 99, pars IV, cap. IV, p. 159 ; pars V, cap. IV, p. 225, 229 etc. ; *Reg. Soc. Jesu*, cit. : *Regulae Provincialis*, cap. V. p. 42, cap. VIII, p. 49—50 ; *Regulae Praepositi*, cap. I, p. 95 etc.).

12. Nu cunoaștem din altă parte aceste uneltiri și sfîrșitul solului despre care e vorba aici. De altminteri, nu găsim amintit în altă parte nici măcar numele solului ; P. P. Panaitescu, *Călători poloni în țările române*, București, 1930 ; Bertold Spüler, *Europäische Diplomaten in Konstantinopel* (bis zum Frieden von Belgrad (1739), în «Jahrbücher für Geschichte Osteuropas», Breslau (Wroclaw), I (1936).

Din darea de seamă pe 1659 :

«... Misiunile valahă și modovenească¹³, anexate acestui colegiu, și-au adus și ele roadele lor. În scaunul spovedaniei (misionarii iezuiți) au înduplecat trei persoane să renunțe de a săvârși sacrilegii, iar pe opt persoane, mistuite de necinstea (infamia) desfrînării trupești, le-au întors la o viață curată. Dintre acestea, statornicia în a trăi în chip drept a păzit-o nevătămată în luptă pe una, în așa fel încît se învîrtea totdeauna fără a se alege cu vreo rană între armele dușmane. Dar altele necuprinsă în pomenitul număr, care n-a ținut seamă de sfaturi,¹⁴ nu i-a ajutat nici fuga din luptă, căci fugind așa s-a înfundat în noroi, că nu se va mai reîntoarce în văzul fetelor, de dragostea cărora se prăpădea. În deosebite sate și târguri au fost determinați mulți să-și spovedească păcatele, ceea ce nu făcuseră niciodată, iar nu puțini să și le spovedească mai des (decît în trecut). Printre aceștia au fost unii care pe vremuri trecuseră la mahomedanism; misionarii iezuiți s-au lăsat înduplecați să-i asculte pe aceștia ca, prin pocăință (făgăduită în spovedania) la urechea (duhovnicului), să li se șteargă greșelile și ei să se întoarcă la credința pe care o părăsiseră¹⁵.

Și planurile privitoare la unirea Răsăritului cu Scaunul roman făurite anul trecut, care au început să fie promovate la curtea lui Mihail Radu, Arhiducele Valahiei Cisalpine, anul acesta s-au dizolvat și s-au destrămat cu totul, din pricina uneltirilor principelui (datorită cărora acesta, cu sprijinul turcilor și tătarilor, l-a despuiat de arhiducat pe Radu, care era foarte dispus la unirea Bisericilor răsăritene cu cea romană)...¹⁶.

Ni se par interesante mai cu seamă cele ce se spun în primul text, în stilul «edificator» propriu acestui gen de izvoare, despre episodul cu privire la patriarhul Antiohiei, Macarie Zaim. Ele se întregesc cu știri cunoscute mai de demult din altă parte. Și anume din confruntarea izvorului nostru inedit cu faimoasa descriere a călătoriilor pomenitului ierarh în țările române și în Rusia de către arhidiaconul Paul din Alep, însoțitorul său, reiese că episodul trebuia să se fi petrecut la sfîrșitul lunii mai și începutul lui iunie 1658 la curtea lui Mihnea al III-lea, instalată la Mînăstirea Radu Vodă din București. Arhidiaconul arată că solul polon aflat în trecere spre Poartă a asistat la liturghia din duminica următoare sărbătorii Înălțării (Domnului), adică din 23 mai — calendar neîndreptat (1 iunie st.n.) și că între sol, pe de o parte, și «noi» (deci Macarie și Paul) pe de alta, s-a născut o mare prietenie¹⁷. Iar dintr-un raport al lui Battista Nani, ambasadorul venețian la Viena și istoricul de mai tîrziu al patriei sale lagunare, din 3 august același an, rezultă,

13. În total, misiunea număra, în anul 1659, 7 membri. 14. Date cu ocazia spovedaniei.

15. Înțelesul originalului, în partea a doua a perioadei, pare confuz; traducere probabilă.

16. Lucrurile nu s-au petrecut întocmai așa. Precum se știe, nu domnul de atunci al Moldovei (Gheorghe Ghica, 3 martie 1658—2 noiembrie 1659) l-a despuiat pe Mihnea III, ci turcii au fost acela care l-au mazilit din Țara Românească, înlocuindu-l pe cel adevărat, chiar cu amintitul Domn al Moldovei împotriva voinței acestuia. Cauza înlocuirii n-au fost uneltirile celui din urmă, ci răscoala lui Mihnea pentru a-și elibera țara de suzeranitatea otomană și a pune în aplicare planul său de cruciadă (Ciorănescu), *Domnia lui Mihnea III...*, p. 178 ș.u., 188; P. P. Panaitescu în tratatul *Istoria României*, III, București, 1964, p. 191—192; cf. și Lia Lehr, *Mihnea al III*, în «Studii, revistă de istorie», București, 26 (1973), nr. 6, p. 1176.

17. Paul din Alep *Călătoriile patriarhului Macarie de Antiochia în țările Române 1653—1658*, trad. Emilia Cioran, București, 1900, p. 240. Această traducere, deși prezintă unele greșeli și omisiuni (ca de altfel și cea engleză a lui F. C. Belfour, 2 vol., Londra, 1836, după care e făcută), este singura versiune română completă a părților referitoare la Moldova și Țara Românească. Traducerea franceză, mai nouă a lui Vasile Radu însoțind textul original arab,

pe baza unor informații din Polonia, că regele acestei țări trimițând un sol la poartă, el trecu prin Țara Românească. Aici avu «lungi convorbiri» politice cu principele ei, în care servi talmaci «un iezuit» ce-l însoțea pe trimisul polon și despre atare convorbiri, privind printre altele, planurile secrete de expansiune ale turcilor în dauna regatului polon, dezvăluite de Mihnea, același călugăr întocmi o relatare, adresată unui important personaj din Polonia¹⁸.

Din izvoarele pe care le cunoaștem, numai din «scrisoarea anuală» pe 1658 din primul pasaj ce-l publicăm mai sus, aflăm numele solului: Ioan Cazimir Jaroszewski și pe acela al iezuitului din suita sa: Iacob Labeta¹⁹. Acesta e menționat în 1633 ca superior al misiunii din Moldova, avându-și reședința la Cotnari, unde îl găsim amintit și în anul următor, de astă dată și în calitate de vicar al conaționalului său, franciscanul observant Marian Kurski, din Bacău. E pomenit și într-o relatare din 9 februarie 1659 a acestuia din urmă, în care expunându-și vizitația pastorală din septembrie-octombrie 1658, îl arată pe Labeta ca paroh la Cotnari²⁰. Desigur, el se va fi adăugat suitei lui Jaroszewski, când acesta cobora din Polonia prin Moldova spre București, fiind în drum spre Poartă²¹.

Nu știm, din alte surse, dacă într-adevăr «toți» clericii ortodocși și boierii, firește tot ortodocși, de la curtea lui Mihnea ar fi fost convinși «pînă la urmă» prin argumentele lui Labeta (expuse poate în grecește, limbă pe care alături de latină, se punea un accent deosebit în învățămîntul iezuit)²², de temeinicia tezei despre înțietatea autorității papale asupra întregii biserici creștine cum reiese din textul pe care-l dăm la iveală. Exactitatea afirmației, pornită cu siguranță de la menționatul iezuit, care va fi vrut să-și accentueze meritele, pare îndoielnică dacă ne gândim la statornicia românilor în tradiționala credință, statornicie îndeobște atestată pentru acele vremi. Aceeași îndoială este valabilă negreșit și pentru afirmația că Macarie — patriarh de un deosebit prestigiu în creștinătatea ortodoxă²³ — ar fi fost convins și el, datorită aceleiași pledoarii catolice a lui Labeta, la ideea unirii bisericești cu Roma, cu alte cuvinte se gîndea la recunoașterea supremației papei.

În schimb, atitudinea favorabilă a lui Mihnea față de unirea bisericească este subliniată nu numai de dările de seamă iezuite pe 1658 și 1659 pe care le publicăm, ci și de izvoarele cunoscute pînă acum. Un alt călugăr catolic, franciscan din ramu-

publicat în mod critic (4 fascicule, Paris, 1927—1945) a rămas incompletă; ea aduce numai începutul călătoriei. Vezi Radu Crețeanu, *Monumente istorice din cuprinsul mitropoliei Olteniei în lumina relatării lui Paul de Alep*, în «Mitropolia Olteniei», Craiova, XIX (1967), nr. 11—12, p. 911.

18. Ciorănescu, *Documente*, p. 37.

19. Stanislaw Zaleski (*Jezuici Polsce*, III/2, Lwów, 1902, indice) îl numește Labeta.

20. Pr. Pall, *Controversie...*, p. 160, n. 2, 162, 243 (nr. VIII cf. și trad. rom. de M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, în «Călători străini despre țările române», vol. V, red. de Maria Holban, București, 1973, p. 463).

21. Credem că «iezuitul» pe care îl va trimite în 1659 regele Poloniei la Mihnea ca să-i îndemne în planurile sale antiturcești, Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, IX/1, București, 1897, p. 150; cf. și Ciorănescu, *Domnia lui Mihnea III*, p. 199 ar putea să fi fost tot Labeta, ținînd seamă de faptul că acesta ca interpret între Jaroszewski și voievod, cunoștea acele planuri din anul precedent.

22. *Ratio atque institutio studiorum Societatis Jesu*. Antwerpen, 1635, p. 118—128, 130—145. De altfel, Labeta știa desigur și românește (el stătea de mai mulți ani în Moldova), mai ales că «regulile» ordinului prescriau iezuiților învățarea limbii «regiunii» unde își desfășurau activitatea (Reg. Soc. Jesu, p. 25: *Regulae communes*, art. 10). Dar el va fi cunoscut mai bine terminologia teologică greacă pentru natura expunerii pe care a făcut-o.

23. Vezi în acest sens o mărturie la Ciorănescu, *Documente*, p. 52.

ra «observantă», Gabriel Thomasii, din preajma însuși a voievodului, fu inițiat în planurile sale tainice de răscoală și de cruciadă împotriva turcilor, planuri în privința cărora voievodul făcuse unele destăinuiri și în sus-pomenitele convorbiri cu solul polon. Acest cleric plecă în Apus cam în timpul episodului în discuție sau puține zile după aceea, cu o scrisoare latinească de acreditare din partea lui Mihnea către dogele Veneției, dată din București la 5 iunie 1658 (an exprimat deci și el după obiceiul apusean²⁴. Thomasii pornea ca sol al Domnului muntean la curtea din Viena spre a se duce apoi mai departe la Veneția și la Roma în căutare de alianță și ajutor pentru îndeplinirea amintitelor planuri. Franciscanul care în drum a trecut prin Transilvania, primi scrisori pentru Republica Venețiană și de la principele Gheorghe Rakoczi II, cu care Mihnea intrase de asemenea în tratative secrete de alianță. La Viena, Veneția și Roma, în vara și toamna aceluiași an, Thomasii asigura pe interlocutorii săi, fără îndoială pentru a câștiga bunăvoința lor, că voievodul Țării Românești, «instruit de franciscani», are în vedere și catolicismul²⁵.

Pe față însă, în mediul ortodox în care domnea, se pare că Domnul muntean nu dădea nici un semn de abatere de la străvechea «lege» a supușilor săi. Arhidiaconul sirian stăruie nu numai asupra orientării sale surprinzător de temeinice în literatura teologică, domeniu în care îi plăcea să se întrețină cu patriarhul ortodox Macarie, de care «era nedespărțit», dar îi scoate în evidență și evlavia plină de râvnă în urmarea obiceiurilor vechi și locale și tradițiilor Bisericii Ortodoxe Române²⁶. Același patriarh — care notează că era «un om curat, virtuos, milostiv și drept»²⁷ — trebuia să-l încoroneze ca Domn, la cererea sa după ceremonialul bizantin de odinioară. Aceasta a avut loc cu prilejul sărbătoririi Rusaliilor din 1658 la 30 mai (9 iunie)²⁸, deci cam în vremea când același Domn îl trimitea în Apus pe Thomasii²⁹. La fel, ca basileii bizantini, pe care năzuia să-i imite, Mihnea III a ținut, în ianuarie 1659, un sinod la Tîrgoviște, luînd hotărîri în privința aplicării unor canoane ale Bisericii Ortodoxe chiar dacă aceasta a avut un răsunset nefavorabil printre ierarhii greci din Constantinopol³⁰.

Nu numai cu patriarhul Macarie se află în relații foarte strînse, ci stabili înțelegeri în vederea extinderii planului său de răscoală antiotomană și asupra Peninsulei Balcanice, cu episcopii ortodocși din părțile Albaniei³¹. Un alt arhieru răsăritean grec Pantelimon (Paisie) Ligaridis, fost învățăcel al iezuiților la Roma, devenit, după lepădarea sa în 1651 de catolicism, mitropolit al Gazei, care stătuse înainte, mai mulți ani, la Tîrgoviște, deja pe vremea lui Matei Basarab în calitate de conducător al unei «școli grecești și latinești» organizată de el³² e atestat din nou în

24. *Ibidem*, p. 42.

25. *Ibidem*, p. 34, 37, 39, 44, 50, 60, 62, 65, 68 ; Idem, *Domnia lui Mihnea III*, p. 124.

26. Paul din Alep, p. 239—240, 244.

27. Virgil Cîndea, *Letopisețul Țării Românești (1292—1664)*, în versiunea arabă a lui Macarie Zaim, în «Studii, rev. de istorie», 23 (1970), p. 692.

28. Paul din Alep, p. 240—241.

29. G. Călinescu, p. 337 (Afirmația misionarului Paolo Bonici ; trad. rom. în *Călători străini despre țările române*, V, p. 26.

30. N. Iorga, *Două contribuții la istoria bisericească a românilor*, în «Analele Academiei Române, Memoriile secțiunii istorice», seria II, 38 (1915—1916), p. 465—483 ; Idem, *Studii și documente*, XXIII, București, 1913, p. 233—234 ; cf. și Ciorănescu, *Domnia lui Mihnea III*, p. 157.

31. Ciorănescu, *Documente*, p. 52 ; cf. și *Domnia lui Mihnea III*, p. 114.

32. V. Papacostea, *Originile învățămîntului superior în Țara Românească*, în «Studii rev. de ist.», 14 (1961), nr. 5, p. 1152—1162. Studiul a apărut și în trad. fr., în «Revue des études sud-est européennes», Buc., 1 (1963), nr. 1—2.

Țara Românească de prin 1657³³, când mai domnea Constantin Șerban, predecesorul lui Mihnea. El a reușit să cîștige în așa măsură încrederea acestuia din urmă, încît a devenit «teolog, predicator și confesor» al său, asistîndu-l și în lucrările amintitului sinod. De altfel, atitudinea lui Ligaridis era echivocă, el încercînd să inducă în eroare cercurile conducătoare ale Bisericii romane, voind să le convingă că în realitate nu s-ar fi convertit la Ortodoxie, ci ar fi rămas «bun catolic»³⁴.

Probabil că presupusa trecere la catolicism a Domnului muntean a fost doar un artificiu diplomatic al său pentru ca cererile sale de sprijin (reînnoite zadarnic în toamnă prin solia unui alt franciscan Grigore din Ciprovec) să găsească o mai bună ascultare din partea Apusului, precum am arătat mai sus.

În orice caz, mărturisirea publică în noua credință, pe care o promitea pentru timpul potrivit, și pe care papa Alexandru al VII-lea o aștepta n-a mai făcut-o nici în acest an, când respectiva dare de seamă iezuită, desigur, pe baza informațiilor lui Labeta, continuă să-l înfățișeze, cum am văzut, ca «foarte dispus» la unirea bisericească. N-a făcut această profesiune fățișă cu toate că în septembrie a început în sfîrșit să-și pună în aplicare planul de răscoală împotriva Porții otomane, care avea să-l coste domnia și să aducă noi suferințe țării greu încercate prin prădăciunile turcești și tătarăști. Nevoit să se refugieze în Transilvania, el va muri pribeag și otrăvit la Satu Mare în primăvara anului 1660³⁵.

Prof. Francisc PALL

33. Paul din Alep, p. 165—168 ; Nicon patriarhul Moscovei, îl aștepta pe Ligaridis încă de pe la sfîrșitul lui 1657 că va veni acolo avînd să treacă din Țara Românească prin Moldova; Emile Legrand, *Bibliographie hellénique ou description raisonnée des ouvrages publiés par des Grecs au XVII. siècle*, IV, Paris, 1896, p. 24 ; Silviu Dragomir, *Contribuții privitoare la relațiile bisericii românești cu Rusia în veacul XVII*, în «Analele Ac. Rom., Mem. sect. ist.», s. II, 34 (1912), p. 1098. Dar el va merge la Moscova abia în 1662, unde «corresse multi abusi, e particolarmente di ribattezzare quei tali che si univano alla chesa di Moscovia...», după cum spune un izvor catolic din 1673 (Legrand, IV, p. 61), confirmînd deci afirmația respectivă din textul nostru. Pentru o mărturie care îl atestă pe acest versatil ierarh la Tîrgoviște, la 9 februarie 1659 : Ciorănescu, *Domnia lui Mihnea III*, p. 114, n. 2.

34. Legrand IV, p. 17—23, 60 (pe bază de izvoare contemporane, dar cu unele confuzii de interpretare în ceea ce privește istoria țărilor române) ; Fr. Pall, *Les Relations de Basile Lupu avec l'Orient orthodoxe et particulièrement avec le patriarcat de Constantinople* (envisagées d'après les lettres de Ligaridis), în «Balcania», București, 8 (1945), p. 77.

35. Se pare că Ligaridis, care învățase și românește, s-a refugiat împreună cu Mihnea în Transilvania și se afla în suita sa pînă la sfîrșitul acestuia, căci un act din 16 iulie 1660 îl arată la Bratislava, unde îl găsim martor în chestiunea averii pe care voievodul o avea asupra sa cînd a murit (Andrei Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, X, București, 1938, p. 355—357 ; cf. și p. 351—352, 357—358).

ÎNCĂ O CARTE TIPĂRITĂ DE MITROPOLITUL ANTIM IVIREANUL

Mitropolitul Antim Ivireanul este unul din cei mai de seamă ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române, care, prin darurile deosebite cu care era înzestrat, prin munca stăruitoare și neobosită, desfășurată, în felurite chipuri, în ogorul vechii noastre culturi, prin «didahiile» lui «îndrăznețe, dar pline de suflu moral pentru societatea și timpul său», prin iscusința sa de păstor și gospodar și mai ales prin patriotismul său, s-a ridicat «deasupra multora din vlădicii care au păstorit înainte de el și după el în scaunul de mitropolit al Ungrovlahiei» și a contribuit din plin la făurirea strălucirii culturale, pe care istoria o înregistrează în timpul domniei lui Constantin Vodă Brâncoveanu (1688—1714).

Gruzin (Ivirean) de origine, precum însuși spune, Antim — ca mirean Andrei —, după ce în copilărie căzuse și chiar stătuse o vreme rob la turci, a viețuit un timp în preajma Patriarhiei ecumenice din Constantinopol, de unde, foarte probabil, între anii 1688 și 1691 a fost adus în țară de Vodă Brâncoveanu, așa cum informează ucenicul său, ipodiaconul Mihail Iștvanovici în prefața Molitfelnicului cu Liturghie, tipărit la Râmnic în anul 1706.

Ajuns la București, a lucrat pînă prin anul 1694 la tipografia Mitropoliei de aici, apoi pînă în anul 1705 a fost stareț la Mănăstirea Snagov și după aceasta, în anii 1705—1708, episcop de Râmnic, iar între anii 1708 și 1716 mitropolit al Ungrovlahiei. A pierit ca un martir în ultimele zile ale lunii septembrie din anul 1716, deoarece militase pentru înlăturarea opresiunii otomane.

Pretutindeni pe unde a trecut, mitropolitul Antim a pus toate cunoștințele, toată priceperea și toată puterea sa de muncă în slujba Bisericii și a poporului român, care-l primiseră cu atîta căldură. S-a ilustrat mai ales ca un neobosit făuritor și susținător al vechii noastre culturi, dînd la lumină — prin tipar — numeroase cărți. Aceasta a făcut ca el să se situeze «în fruntea valorilor culturale din epoca de glorie a domniei lui Vodă Brâncoveanu» și, totodată, să «ocupe și un loc central în literatura veche românească»; toate lucrările de la noi închinat acestuia, rezervînd activității lui multe pagini. Și nu numai acestea fac un asemenea lucru, ci și toate tratatele și manualele de istorie a patriei și, bineînțeles, și cele de Istoria Bisericii Ortodoxe Române.

Din cercetarea activității sale, sub toate aspectele, desfășurată în țara noastră, se poate constata că mitropolitul Antim Ivireanul este «cel care a încetățenit pe deplin la noi meșteșugul tiparului», că «prin cărțile ce a tipărit, a dat naștere în țara Românească curentului de cultură religioasă, care a stăpînit multă vreme viața sufletească a străbunilor noștri», că el este «printre cei dintii» care au început să tîlmăcească în românește, în întregime, cărțile de slujbă bisericească, înlesnind prin aceasta deplina pătrundere a limbii române în slujbele din biserici, că el «este unul din creatorii vechii limbi bisericești, atît de apropiată de graiul popular și atît de frumoasă chiar și astăzi», că și el poate fi socotit printre făuritorii limbii literare române, că «a fost înzestrat în largă măsură cu darul vorbirii», fiind, pe cît se știe acum, «cel mai de frunte orator bisericesc ce am avut» în trecut, că

«a fost singurul vlădică de mai multe ori artist», că a fost «un filantrop și un iscusit păstor bisericesc» și în fine că este «unul dintre martirii cauzei și neamului românesc», murind pentru că a vrut să-și vadă noua patrie pe deplin liberă și independentă.

Prin toată această activitate care «apare tulburătoare și fascinantă tuturor acelor care și-au oprit și încă își mai opresc atenția, fie și în trecut, asupra ei» și prin rolul jucat «în viața Țării Românești, în epoca de glorie a domniei lui Vodă Brâncoveanu», personalitatea mitropolitului Antim Ivireanul a depășit «cadrul obișnuit» al acestei epoci și, totodată, tot prin aceasta, lui, pe drept, i s-a asigurat un bine-meritat loc «în galeria marilor figuri istorice ale poporului nostru».

Socotindu-se că în anul trecut, 1975, se împlineau 325 de ani de la nașterea lui, cu acel prilej numeroase instituții de cultură din țară și chiar de peste hotare l-au comemorat prin ședințe solemne și în unele cazuri și prin organizarea de expoziții documentare, iar în paginile a multe periodice, prin temeinice studii, s-a înfățișat felurita și rodnică sa activitate.

Intrucât revista «Biserica Ortodoxă Română» a închinat acestui mare ierarh aproape în întregime numerele sale 8—9 din anul 1956, cu ocazia împlinirii a 240 de ani «de la moartea» sa «de mucenic» și numerele 9—10 din anul 1966, când, în chip deosebit de sărbătoresc, Biserica Ortodoxă Română a comemorat trecerea unui pătrar de mileniu de la același trist moment, acum, în amintirea aceluiași soroc — 325 de ani de la naștere —, în paginile ei vom înfățișa numai o carte care a văzut lumina tiparului tot prin neobosita lui trudă.

Este vorba de un *Acatist al Maicii Domnului*, apărut «în sf(în)ta mănăstire în Sneagov la anulu mântuirii 1698», pe care autorii monumentalei *Bibliografia românească veche* nu l-au cunoscut¹, pe care nu l-am găsit nici noi în anul 1956, când ne-am ocupat de activitatea tipografică a mitropolitului Antim², pe care iarăși nici Barbu Teodorescu nu-l trece în *Repertoriul* său cu vechea carte românească, întocmit în anul 1960³, și de care nu fac mențiune nici mai de curînd apărutele *Contribuții la bibliografia românească veche* ale Danielei Poenaru⁴.

Cartea de care ne ocupăm se află în fondul de cărți vechi românești al Bibliotecii Patriarhiei Române și, pe cît știu, a fost achiziționată de aceasta prin anii 1968—1969 de la unul din urmașii fostului preot-paroh Vasile Bărbieru de la biserica «Sfîntul Vasile»-Cotroceni din București.

Ea are următorul titlu: *Ѳкаѳистѳа ѱъ кѳторѳ прѳ сѳнта нѳскѳтоаре | де Дмнезѳа ши кѳ дате | рѳгѳчюни | арѳмѳ а треѳ варѳ тѳпѳрнтѳ | ши ман кѳ мѳлатѳ невоинѳа | анорѳвснтѳ | Ѳ зылеѳ прѳ админатѳлѳн дмнѳ | а тоатѳ Цара Рѳмѳнѳскѳ | Іѳ Кѳстандѳн Б. воєод | кѳ блгсвенѳ прѳ сѳнѳнтѳлѳн | митрополѳнт кѳр ѳеодѳсѳе | Ѳ сѳнта мѳнѳстѳре Ѳ снѳгѳѳѳ | ла анѳлѳ мѳнтѳрѳен, дѳчн (= Acatistului / cătră Prea Sf(în)ta Născătoare / de D(um)nezău și cu alte / rugăciuni / acumu a treia oară typăritu / și mai cu multă nevoință diorthositu / în zilele Prea luminatului d(o)mnu / a toată Țara Rumânească / Іѳ Costandin B(asarab) Voevod / cu bl(a)g(o)s(lo)venia Prea sf(în)țitului / mitropolit Кѳр Теодосѳе / în sf(în)ta mănăstire în Sneagov / La anul mântuirii, 1698).*

Format în 8° (14×10 cm), cu 154 foi numerotate și împărțite în 20 de caiete. Primele 19 caiete au câte 8 file, iar ultimul numai 2 file. La rîndul lor, caietele (colile) sînt numerotate cu literele majuscule (capitale) ale alfabetului chirilic, de la A

1. Ioan Bianu, Nerva Hodoș și Dan Simonescu, *Bibliografia românească veche 1508—1530*, vol. I, București 1903 și vol. IV, București 1944 (la anii respectivi).

2. Preotul Niculae Șerbănescu, *Antim Ivireanul tipograf*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXIV (1956), nr. 8—9, p. 690—766.

3. Barbu Teodorescu, *Repertoriul cărții românești vechi 1508—1830*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXVIII (1960), nr. 3—4, p. 360.

4. Daniela Poenaru, *Contribuții la bibliografia românească veche*, Tîrgoviște, 1973, pass.

la C. Pe prima filă a fiecărui caiet (coală) litera—cifră majusculă respectivă este singură, iar pe următoarele trei ea este însoțită, în ordine, de literele-cifre minuscule chirilice: К Г А așa А_в, А_г, А_д. Celelalte patru file (ultimele) ale caietelor nu au nici o semnătură. Ultima coală, a 20-a nu are o asemenea numerotare; filele ei, — două la număr —, continuând numai paginația curentă a cărții.

Deosebit de acestea, pe fiecare față a filei, jos în dreapta ei, se află silaba cu care începe textul feței următoare.

Textul, îngrijit tipărit, este imprimat în două culori: negru și roșu. Întotdeauna litera începătoare a unei cîntări, molifte etc. este mai mare și în culoare roșie.

Paginile sînt încadrate de chenare uniforme de compoziție tipografică. Pretutindeni latura superioară a acestora este întreruptă la mijloc și aci, pe locul rămas alb, s-au tipărit respectivele colontitluri.

Pe o pagină sînt cîte 17 rînduri. În general, litera este frumoasă și ușor de citit.

Exemplarul studiat este complet și destul de mulțumitor păstrat. Nu are pe filele sale nici o însemnare. Cîndva legătura i s-a preînnoit. Scoarțele sînt din plăcuțe de lemn, îmbrăcate în piele de culoare maron închis; încuietorile, însă, s-au pierdut.

Titlul, tipărit tot cu două culori, este încadrat de un chenar la fel ca toate celelalte de pe paginile cărții.

Observăm însă că în titlu se spune că acest «Acatist» se «tipărește acum», în anul 1698, pentru a «treia oară».

Pe cît se știe pînă în momentul de față, înainte de această dată, Antim n-a mai dat la lumină o asemenea carte; nici singură și nici în cuprinsul alteia din tipăriturile sale.

Pe cît iarăși se știe acum, în trecut, așa ceva, respectiv un «Acatist al Maicii Domnului», tipărise numai mitropolitul Dosoftei al Moldovei (†1693) în anul 1673, la Uniev⁵.

Nu se poate preciza, deci, la ce s-a referit viitorul ierarh ungrovlah atunci cînd a făcut o astfel de afirmație în titlul cărții de față. Dealtfel, semnalăm că, cinci ani mai tîrziu, în 1703, cînd tot el a tipărit la București un «Acatist» cu «multe rugăciuni de folos», n-a mai făcut nici o mențiune în titlul lui pentru a cîta oară se tipărea acesta, deși în anul 1698 imprimase pe cel de care ne este aci cuvîntul și mai apoi pe cel inserat în «Ceașlovul slavo-român» (p. 513—553) dat la lumină la București în același an 1703, înaintea Acatistului, însă⁶.

Pe verso-ul foii cu titlul, — ce nu intră în numărul filelor mai sus amintit —, se află, pe margine, același chenar din carte și înăuntrul acestuia stema lui Constantin Vodă Brâncoveanu, care este asemănătoare cu cea din alte cărți tipărite de Antim la Snagov, d.p. *Învățăturile creștinești foarte de folos*, imprimată în anul 1700.

De o parte și de alta a stemei, se găsesc inițialele voievodului, așa: | Iw-К К-К, А-А, А-Г. И-Р, adică: Io C(ostandin) B(asarab) V(oievo)d d(omnul) do(mn) Ț(ării) R(omânești), iar deasupra ei versurile:

*«Asupra peceții stihuri politice
A Țării Rumânești cu bună ferice».*

Dedesubtul stemei sînt imprimate următoarele patru stihuri:

*«Acestu semnu alu crucii ce corbul iveaște
«Domnului Constandin H(risto)s îl găteaște
«Să-i fie spre pază cu bună voire,
«Și să-l îndelunge întru stăpînire».*

Cartea este împodobită cu următoarele gravuri:

Fol. 4 v și 21 v. *Buna-Vestire* (6,5 × 10,5 cm), deasupra căreia, acolo unde s-a întrerupt chenarul, se află legenda КЛГВЕС = Bl(a)g(o)ves(tenia!).

Fol. 5 și 149. Frontispiciu cu *Iisus Hristos* într-un medalion, avînd de o parte și de alta podoabe din flori și frunze stilizate (5,6 × 2,5 cm).

Fol. 42 v. *Învierea lui Iisus Hristos* (3 × 4 cm), încadrată în chenar de compoziție tipografică.

5. Ioan Blanu și Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche*, vol. I, p. 215.

6. v. Preotul Niculae Șerbănescu, *op. cit.*, p. 725.

Fol. 79 v și 110 v. Icoană zisă «Deisis»: I(isu)s H(risto)s, stînd în jeț și în spațele lui, la stînga, cum privești gravura: **MP.ΘΣ.** (Maica lui Dumnezeu) și la dreapta: | **Ιω Ο ΠΡΟΔ.** = (Ioan Prodromul; Înaintemergătorul), (6,2×10,7 cm).

Fol. 99 v. Simbolul *Sfintei Împărtășanii*: I(isu)s H(risto)s într-un potir (6,3=9,8 cm). Această imagine este așezată înăuntrul unui oval, mărginit, la rîndu-i de două linii duble. Pe spațiul dintre acestea se află următorul text imprimat cu cerneală roșie:

«Eu sîntu pâinea cea vie, carea s-au pogorîtu dinu ceriu; de va mînca oare cine den pâinea ačasta, va trăi în veaci».

În cele patru colțuri ale gravurii, în unghiurile formate de arcurile ovalului amintit și liniile întretăiate ale acesteia, sînt gravați îngeri.

Menționăm că două din aceste gravuri, cea înfățișînd *Buna-Vestire* și cea reprezentînd icoana «Deisis» sînt reproduse întocmai în *Ceaslovul*, tipărit la *Tîrgoviște* în anul 1715 de Gheorghe Radovici, ucenicul mitropolitului Antim Ivireanul.

În afară de aceste gravuri, cartea de față mai este împodobită și cu unele *viniete de compoziție tipografică*, astfel:

Fil. 12 v, vinieta de 6×1 cm; Fil. 19 v, vinieta de 6,5×1 cm; Fil. 43 și 154 v, vinieta de 6,5×0,5 cm; Fil. 50 v, vinieta de 6,5×1 cm; Fil. 51 v, vinieta în două culori de 6,3×1,2 cm; Fil. 65 v, 90 v și 99, vinieta de 6,3×1,2 cm; Fil. 100, vinieta de 6,5×0,7 cm; Fil. 111, vinieta de 6,2×1 cm.

De asemenea, în cuprinsul său se întîlnesc și cîteva *litere ornate*:

G (1×1,5 cm), fil. 5 și fil. 111; **Θ** (1,2×1 cm), fil. 19 v și fil. 43; **Λ** (1,3×2,1 cm), fil. 22 și fil. 58; **H** (1×1,2 cm), fil. 35 v. **A** (1×1,3 cm), fil. 66; **Φ** (1,3×2,2 cm), fil. 90 v; **K** (1×1,2 cm), fil. 100.

Deosebit de acestea, noua tipăritură antimiană este ornată și cu cîteva *podoabe finale*, astfel:

Podoabă finală de compoziție tipografică, fil. 18 v.

Podoabă finală formată dintr-o linie dublă încolăcită, desenînd felurite figuri geometrice, fil. 19.

Podoabă finală formată din frunze și flori stilizate, fil. 20 v.

Podoabă finală formată dintr-o linie dublă încolăcită, alcătuiind iarăși figuri geometrice, mai ales cercuri și romburi, fil. 21.

Podoabă finală formată din flori și vrejuri stilizate care pleacă din gura unui chip de om (numai fața), fil. 65.

Podoabă finală, formată din flori, frunzulițe și linii care se întretaie desenînd o figură rombică, fil. 78 v, 110 și 148 v.

Podoabă finală, formată din frunze și linii care, în întretăierea lor, desenează în centrul figurii o cruce, fil. 99.

Podoabă finală formată din linii întretăiate în felurite chipuri și terminate cu frunzulițe cu vîrfurile ascuțite, desenînd un triunghi cu unghiul cel mic în jos, fil. 109.

*

Cuprinsul. Așa cum reiese din titlu, cartea de față a mitropolitului Antim nu cuprinde numai Acatistul Maicii Domnului, ci are un conținut mult mai bogat. În ordinea în care acesta e inserat între «porțile» sale, el este următorul:

Acatistul Prea Sf(î)nteii de D(u)mnezău Născătoare, carele să cîntă deosebi, ff. 1—12.

Începutul acestuia se face cu rugăciunile obicinuite pînă la «Crez» inclusiv (ff. 1—4), apoi urmează gravura cu Buna-Vestire (f. 4 v.), stihirile (ff. 5—6), Stihovna (ff. 7—8 v.), Psalmul 142 (ff. 9—10), Tropărul: «Taina cea poruncită luînd-o întru cunoștință...» (f. 10 r. v.) și Psalmul 50: «Miluiește-mă D(u)mnezeule...» (ff. 10 v—12).

Canonu de mulțămire cătră Prea Sf(î)nta Născătoare de D(u)mnezău, căruia întru facerea elinească semnarea de pre margine iaste întru acesta chipu:

Bucură-te ceaia ce ești lăcaș bucuriei, că numai ție uniia să cade să te bucuri (ff. 12 v.—19).

Moli(t)va cătră Prea Sf(î)nta Născătoare de D(u)mnezău după a șasea peasnă, înaintea condacelor și icoaselor, închinîndu-te să o zici cu lacrimi (ff. 19 v—20 v.).

Condacu: Apărătoarei Doamnei... (f. 21).

Gravura cu Buna-Vestire (f. 21 v.).

Acatistul (propriu-zis) al Bunei-Vestiri: Îngerulu celu mai mare... (ff. 22—35).
Rugăciune cătră Prea Sf(î)nta de D(u)mnezău Născătoare: Facerea Sf(î)ntului Filothei Arhiepiscopulu de Țarigrad: Nespurcată, neînșălată, întregă, Prea curată Născătoare de D(u)mnezău... (ff. 35 v—41).

Altă rugăciune către Maica Domnului care începe așa: Prea Curată Doamnă Stăpînă Născătoare de D(u)mnezău... (ff. 41 v—42 v.).

Gravura cu Învierea Mîntuitorului (f. 42 v.).

Molitva cătră D(o)mnul I(isu)s H(risto)s (f. 43 r.—v.).

Canonul Născătoarei de Dumnezeu; pesnele 7—9 (ff. 43 v.—48).

Sveatilna (f. 48 r—v).

La Hvalite (ff. 48 v—50).

Întru tot Cinstitul paraclis cătră Prea Sf(î)nta Stăpîna noastră Născătoarea de D(u)mnezău (ff. 50 v.—51 v.).

Canonu de rugăciune cătră Prea Sf(î)nta Născătoare de D(u)mnezău (ff. 51 v—65).

Molitvele celor ce mergu spre somnu... (ff. 65 v—78 v).

M(o)l(i)tva 1 a sf(î)ntului Macarie celui Mare către D(u)mnezău Tatăl (ff. 65 v—66 v.).

M(o)l(i)tva 2. Cătră D(o)mnulu nostru I(Isu)s H(risto)s a lui S(vea)tii Antioh (ff. 66 v—67 v.).

M(o)l(i)tva 3, Cătră Prea Sf(î)ntulu D(u)hu (ff. 67 v—69 v).

M(o)l(i)tva 4 (ff. 69 v—70).

M(o)l(i)tva 5 (f. 70).

M(o)l(i)tva 6 (f. 70 v).

M(o)l(i)tva 7 cătră Sf(î)ntulu îngerul cel păzitoriu (ff. 70 v—71).

Condacul de D(u)mnezău Născătoarei (f. 71 r.—v.).

M(o)l(i)tva Sf(î)ntului Ioannichie (f. 72).

M(o)l(i)tva lui s(vea)ti Ioannu Damaschin. Acasta să o zici, arătîndu spre patulu tău (ff. 72 v—73 v).

Inchinăciunea den toate zilele călugărului după pravilă, cîndu i' să cuvine a dormi (f. 73 v—78 v).

Rugăciunile dimineții, sculîndu-te denu somnu fără leane și trezvindu-te să te delungi din așternut și îndată te închină... (ff. 79—90).

Gravură cu icoana «Deisis» (f. 79 v).

M(o)l(i)tva 1, a lui s(vea)ti Macarie cel Mare (ff. 81 v—82).

M(o)l(i)tva 2, iară a aceluiașu sf(î)nt (f. 82).

M(o)l(i)tva 3, iară a aceluia sf(î)ntu (ff. 82 v—83).

M(o)l(i)tva 4, iară a aceluia sf(î)ntu Macarie (f. 83).

M(o)l(i)tva 5, (f. 83 v.).

M(o)l(i)tva 6, (ff. 83 v—85).

M(o)l(i)tva 7, (ff. 85—86).

M(o)l(i)tva 8, a sf(î)ntului Ioannu Zlatoustu. Rugăciune de mîngieare pe numărulu a 24 de ceasuri ale zilei și ale nopții (ff. 86—88).

M(o)l(i)tva 9, cătră Îngerulu păzitoriu tău (ff. 88—89 v).

M(o)l(i)tva dimineții cea de apoi. Cătră Prea Sf(î)nta Născătoare de D(u)mnezău, (ff. 89 v—90).

Pravila cătră d(u)nezăiasca cuminecătură (ff. 90 v—99).

Gravura cu Simbolul Sfintei Împărtășanii (f. 99 v).

Canonulu cătră Sf(î)nta Cuminecătură (ff. 100—110).

Gravura cu icoana «Deisis» (f. 110 v).

Molitva dentăiu a sf(î)ntului Vasilie celui Mare (ff. 111—114).

Molitva a doaoa a sf(î)ntului părintelui nostru Ioannu Zlatoustu (ff. 114—116).

M(o)l(i)tva a treia, a sf(î)ntului Ioannu Damaschinu (ff. 116 v—117).

Molitva a patra, a sf(î)ntului Simeonu Metafrastu, ca în chipul celoru ce să ispoveduescu cătră sf(î)nta Cuminecătură (ff. 117—122).

Molitva a cincea a sf(î)ntului Simeonu Metafrastu, cu umilință cătră Sf(î)nta Troiță (ff. 122—129).

M(o)l(i)tva a șasia a sf(î)ntului Simeonu Metafrastu (ff. 129 v—131).

M(o)l(i)tva a șaptea a sf(î)ntului Vasile cel Mare (ff. 131—132).

M(o)l(i)tva a opta a sf(î)ntului Simeonu B(o)goslovulu celu Nou den d(u)mnezăeștile întrebări (ff. 132—136 v).

M(o)l(i)tva a nooa a Sf(î)ntului Ioannu Zlatoustu (ff. 136 v—137).

M(o)l(i)tva a zecea a sf(i)ntului Ioanu Zlatoustu (ff. 137—138).

M(o)l(i)tva 11, tot a aceluia (ff. 138—139).

M(o)l(i)tva a 12, a sf.(i)ntului Ioannu Damaschinu (ff. 139—140).

M(o)l(i)tva a 13, a Sf.(i)ntului Ioannu Zlatoustu (f. 140, r.—v.).

Stihuri ale lui Metafrastu (ff. 140 v.—142 v.).

M(o)l(i)tva de mulțemire a Marelui Vasilie (ff. 142 v—144).

M(o)l(i)tva a doaoa iară aceluiașu (f. 144 r-v).

M(o)l(i)tva a 3-a a Sf(i)ntului Ioannu Zlatoustu (ff. 144 v—145).

M(o)l(i)tva 4, a lui Metafrastu cu stihuri (ff. 145—146 v).

M(o)l(i)tva 5, a Sf(i)ntului Chirilu de la Alexandria (ff. 146 v—147).

M(o)l(i)tva 6, cătră Prea Sf(i)nta Născătoare de D(u)mnezău (ff. 147—148).

M(o)l(i)tva cătră D(u)mnezău Sevaothu, scoasă de pe grece foarte de folosu (sic), (ff. 149—153 v).

M(o)l(i)tva cătră Prea Sf(i)nta Născătoare de D(u)mnezău, scoasă din slovenie (ff. 153 v—154).

Cartea se încheie cu următorul epilog, aflat pe fila 154 v :

«Mă rogu voaoă, întru H(risto)s frați / loru, ceia ce vă veți întâmpla a / ceti pre această cărticea. De veț(i) afla vre o greșală, îndreptați / cu blîndețe, nepo-nosluindu-ne, pen / tru ca să vă arătați împlinitori / poruncei lui H(risto)s, ce zice : «Lă / sați și să va lăsa voaa», alu că / ruia milă să fie pururea cu voi ; / Търд-ritu-s-au în anul de la sp(a)se / nia lumii 1698. De smeritulu întru ermonahi, An-thimu Ivireanulu».

Cartea este tipărită în limba română, cu excepția unor indicații tipiconale, ca : dialogul dintre preot și diacon de dinainte de citirea Sf. Evanghelii, unele formule liturgice, vosglasuri și ectenii, începutul a câțiva psalmi, rugăciuni și tropare, titlul a câteva podobii ce servesc ca model de cîntare, ș.a., care sînt în slavonește, astfel :

ГДЪ ПОМОЛИМСА = Domnului să ne rugăm.

ІАКО СТЬ ЕСИ БЖЕ НАШ... = Că sfînt ești Dumnezeu nostru...

О ЕЖЕ СПОДОБИТНСА НАМЪ ДОСТОИИШ СЛЫШАТИ СТГВ БУГЛАІА МИРОМ ГДА БГА МОЛИМЪ = Și ca să ne învrednicim noi cu demnitate a asculta Sfînta Evanghelie, în pace, pre Domnul Dumnezeu să rugăm...

Миръ въсѣм = Pace tuturor.

Премъдрость прости оуслышимъ, стое БУГЛАІЕ = Cu înțelepciune dreaptă să ascultăm Sfînta Evanghelie...

Отъ ЛѢВИ СТГВ БУГЛАІА ЧТЕНІЕ = Din Sfînta Evanghelie de la Luca citire...

Вонмѣмъ = Să luăm aminte... (ff. 57 v—58).

Благословенъ Бгъ наш, въсѣгда нинѣ и прсно и въ вѣки вѣрвамъ = Binecuvîntat este Dumnezeu nostru totdeauna acum și pururea și în vecii vecilor... (ff. 1, 50 v, 65 v).

За матвѣ прчстыа ти матере и въсѣхъ стыхъ, Ги Ис сие Бжен, помилви нас, яминъ ne învrednicim noi cu demnitate a asculta Sfînta Evanghelie, în pace, pre Domnul Iisuse Hristoase Fiul lui Dumnezeu, miluește-ne pe noi, Amin. (f. 1).

Спси Бже люди своа = Mntuiește, Dumnezeule, poporul Tău... (f. 60).

Млстію шедротами = Cu mila și cu îndurărilor... (f. 60).

За матвѣ стыхъ шць = Pentru rugăciunile sfinților părinților... (f. 65 v).

Гди Блсви = Doamne (Stăpîne), binecuvîntează, (f. 72).

Слава тебѣ Бже ншь, слава тебѣ = Slavă Ție, Dumnezeu, nostru, slavă Ție... (f. 80).

Поменн нас Гди... = Pomeneste-ne Doamne..., (f. 92 v).

І-ако ты еси Црь мІрѣ... = Că tu ești Împăratul păcii... (f. 57).

Помилви нас Бже = Miluiește-ne pre noi Dumnezeule... (f. 54, 64 v).

Пави и пави... = Iară și iară... (f. 57).

Гди оуслыши матѣ... = Doamne auzi rugăciunea (mea)... (f. 50 v).

Помилвимъ Бже = Miluiește-mă Dumnezeule..., (ff. 51 v, 81 v, 99).

Прїидѣте поклонимса = Veniți să ne închinăm... (ff. 50 v, 81 v, 92 v).

Услыши нас Бже спсителяю наш... = Auzi-ne pre noi Dumnezeule Mîntuitorul nostru...

(. 65).

СЛАВЪ ЦІЕ ДМНЕСУА ПОСТУ
СЛАВЪ ЦІЕ .

ПРѢ СФНГЕН ДѢ ДМНЕСУ
НЗКЗТОАРЕ .

СТКЖНТЕ ДѢ СІГЕН .

ІТЕ ПРІСВТЪ ЗНТЕ .

БГЪ КАШЪ ВЪЗІТА

ПНО Н ВЪВЪКН ВЪКІС

АТЕ ПРІСВТЪ ЗНТЕ

ПРЪТВА ПН МТРА

ІН ІС ХРО

МНЛОН НА АМНН

СЛАВЪ ЦІЕ ДМНЕСУА ПОСТУ

СЛАВЪ ЦІЕ .

Gravură înfățișînd Bunavestire (f. 21 v)

ЖИЖИТОСЛОВ

Книга прѣсвѣтаго

дѣла Дѣла свѣтаго

Свѣтаго

Свѣтаго свѣтаго

Свѣтаго свѣтаго

Свѣтаго свѣтаго

Свѣтаго свѣтаго

Свѣтаго свѣтаго

Свѣтаго свѣтаго

Свѣтаго свѣтаго

Свѣтаго свѣтаго

Свѣтаго свѣтаго

Свѣтаго свѣтаго

Stema lui Constantin Brâncoveanu din Aca t i st

- Достойно естъ... = Vrednică ești... (ff. 72, 109, 148).
 Цри несныи... = Împărate ceresc..., (ff. 80, 92 v).
 Стыи Бже... = Sfinte Dumnezeule..., (f. 92 v).
 Помниши нас Ги... = Miluiește-ne pre noi Doamne... (f. 65 v).
 Ги помниши нас... = Doamne, miluiește-ne pre noi... (f. 65 v).
 Млсрдѣ дврн... = Ușa milostivirii..., (f. 65 v).
 Все оупоканіе... = Toată nădejdea..., (ff. 5, 59 v).
 Несным чиномъ... = Ceata cerească... (f. 7).
 I-ако добл... = Ca pre un viteaz..., (f. 48 v).
 Егда шт древа... = Cînd de pre lemn..., (f. 63).
 Блаженне... = Fericiri... (f. 90 v).

De asemenea, aproape ori de cîte ori a fost cazul, în aceleași indicații tipiconale ale cărții, rugăciunile: *Sfinte Dumnezeule...* și *Tatăl nostru...*, precum și formulele liturgice: *Slavă... Și acum...* și *Doamne miluiește* sînt date în slavonește așa: трстоє (= Întreit Sfinte), шче нашъ..., слава... иннѣ..., și ги помниши.

Ceva aparte este și în textul românesc, unde rugăciunea *Sfinte Dumnezeule...*, la prima sa apariție de aci (f. 1 v), începe cu cuvintele: Sf(i)nte D(oa)mne.

În ceea ce privește limba, menționăm că, pe cît se știe acum, după *Psaltirea* și *Evangelia* din anii 1694 și respectiv, 1697, acest «Acatist» este cea de a treia carte tipărită de mitropolitul Antim Ivireanul, în care, cu excepțiile mai sus arătate, textul este redat numai în *grai românesc*. Fraza acestuia este curgătoare, iar «materialul lingvistic» folosit, ușor de înțeles de orice cititor.

Deși de la apariția «Acatistului» s-au scurs aproape trei sute de ani, totuși limba lui nu prezintă prea mari deosebiri față de cea aflată în uz azi la noi în o asemenea carte de slujbă bisericească.

Spre exemplificare, vom insera aci textul *Condacului Acatistului* în versiunea Antim (Snagov, 1698) și în versiunea din *Ceaslovul* tipărit la București în anul 1970:

«Apărătoarei Doamnei, laude pentru biruință, cu mulțemită, izbăvindu-ne den nevoi, aducem ție, Născătoare de D(u)mnezău, noi robii tăi. Ce ca ceaia ce ai stăpînire nebiruită, slobozește-ne dinu toate nevoile, ca să-ți strigămu ție: Bucură-te, Maică, pururea fecioară» (f. 21).

«Apărătoare Doamnă, pentru biruință mulțumiri, izbăvindu-ne din nevoi aducem ție, Născătoare de Dumnezeu, noi robii tăi. Ci, ca ceea ce ai stăpînire nebiruită, slobozește-ne din toate nevoile, ca să strigăm ție: Bucură-te, Mi-reasă, pururea fecioară» (pag. 258).

*

Deocamdată, numai atît despre această nouă carte tipărită de mitropolitul Antim Ivireanul, a cărei înfățișare în paginile acestei reviste o socotim un omagiu adus memoriei lui, cu prilejul mai sus pomenitei aniversări din anul de curînd încheiat, în cursul căruia, precum s-a arătat, s-a comemorat împlinirea, se pare, a 325 de ani de la nașterea sa.

Preotul Nicolae ȘERBĂNESCU

DRAGOSTEA DE GLIE ȘI LEGE STRĂMOȘEASCĂ A ROMÂNILOR DIN DOBROGEA ÎN TIMPUL STĂPÎNIRII OTOMANE (1417—1877)

Una dintre cele mai importante măsuri ale Porții, după intrarea Dobrogei, prin cucerire, în cadrul Imperiului otoman, în anul 1417, a fost colonizarea acestei provincii cu turci și tătari¹. Începută, încă din secolul al XV-lea, îndeosebi după cruciada neizbutită din 1444², această colonizare a căpătat amploare în veacul următor³, continuând apoi, cu diferențe de intensitate și chiar cu lungi întreruperi, pînă spre sfîrșitul stăpînirii otomane⁴.

În felul acesta, alături de români, populația autohtonă a Dobrogei, au apărut noi grupuri etnice, avînd o altă credință, respectiv cea mahomedană, religia cuceritorilor și stăpînitorilor otomani. Tocmai datorită apartenenței la islamism s-a produs aducerea și așezarea în Dobrogea a turcilor și tătarilor, colonizarea lor fiind determinată, în primul rînd, de rațiuni strategice⁵. Ei se bucurau de încrederea puterii de stat și totodată li s-a acordat o serie de avantaje economico-sociale și politice care-i situau pe o treaptă net superioară față de românii autohtoni. Poziția acestor coloniști față de populația băștinașă era, dealtfel, aceeași pentru toate provinciile europene ale Imperiului otoman.

Pe de altă parte, deși cuceritorii otomani au respectat oficial religia creștină și organizarea ei ecleziastică, proclamată de însuși sultanul Mehmed II Fatih («Cuceritorul») ⁶, autoritățile locale din diverse părți ale imperiului au întreprins acțiuni pentru trecerea forțată la islamism a autohtonilor. Unele dintre aceste acțiuni au reușit, chiar asupra unor grupuri mari de populație, așa cum s-a întîmplat cu slavii din Bosnia, Herțegovina, regiunea Munților Rodopi sau cu o bună parte a poporului albanez. Trecerea în masă a acestor grupuri etnice la islamism s-a făcut, în primul rînd, prin silnicie, avantajele materiale sau de alt ordin constituind o cale de atragere mai mult pentru vîrfurile feudale și doar cu excepția unor cazuri individuale pentru poporul de rînd.

În Dobrogea, colonizarea musulmană a făcut ca românii autohtoni să fie împinși treptat spre ținuturile păduroase din nordul și sud-vestul provinciei, spre

1. Al. P. Arbore, *Contribuțiuni la studiul așezărilor tătarilor și turcilor în Dobrogea*, în «Arhiva Dobrogei», II (1919), nr. 3—4, p. 215; Halil Inalcık, *Dobroudja*, în *Encyclopédie de l'Islam*, nouvelle édition, vol. II, Lieden-Paris, 1963, p. 628.

2. C. Brătescu, *Dobrogea la 1444. Lupta de la Varna*, în «Arhiva Dobrogei», II (1919), nr. 2, p. 115.

3. Al. P. Arbore, *op. cit.*, p. 215—216; C. Brătescu, *Populația Dobrogei*, în *Dobrogea. Cincizeci de ani de viață românească*, București, 1928, p. 222—224; M. Tayyib Gökbilgin, *Rumeli' de Yürükler, Tatarlar ve Evlâd-i Fâtihân* (Turcii nomazi, tătarii și «copiii cuceritorilor» în Rumelia), Istanbul, 1957, p. 116 și urm.

4. Al. P. Arbore, *op. cit.*, p. 230; Camille Allard, *Souvenirs d'Orient. La Dobroutcha*, Paris, 1859, p. 57—58; F. Kanitz, *La Bulgarie danubienne et le Balkan. Études de voyage (1860—1880)*, Paris, 1882, p. 48; Grigore Gr. Dănescu, *Dicționarul geografic, statistic și istoric al județului Tulcea*, București, 1896, p. 566.

5. Al. P. Arbore, *op. cit.*, p. 215—216; Halil Inalcık, *op. cit.*, p. 628.

6. Aurel Decei, *Versiunea turcească a confesiunii patriarhului Ghenadie II Scholarios scrisă la cererea sultanului Mehmet II*, în *Omagiu Înalt Prea Sfinției Sale Dr. Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului, la douăzeci de ani de arhipăstorie*, Sibiu, 1940, p. 372, 376—377.

țărmlul mării și mai ales spre malul Dunării⁷, fără a dispărea însă vreodată cu totul din zona centrală⁸. Ei și-au păstrat neștirbită credința străbună și chiar o organizare ecleziastică proprie, dependentă de Patriarhia de la Constantinopol și, totodată, aflată permanent în legături dintre cele mai strânse cu Biserica Ortodoxă Română de la stînga Dunării⁹. Aceștia au fost factorii esențiali în conservarea ființei naționale a populației românești din Dobrogea de-a lungul celor peste patru secole și jumătate de stăpînire străină.

Din informațiile istorice care ne-au parvenit rezultă că presiuni pentru trecerea la mahomedanism s-au exercitat și asupra românilor dobrogeni. Cei mai expuși au fost, desigur, românii din regiunea de stepă din centru, afectată cel mai puternic de colonizarea musulmană, unde, în cele din urmă, aceste presiuni, însoțite foarte probabil de silnicii, au dat roade. Știri edificatoare în acest sens ne-au rămas îndeosebi din secolul al XVII-lea.

Astfel, potrivit observațiilor mai multor călători străini din acel veac, în zona de stepă din centrul Dobrogei locuiau mai ales așa numiții *citaki*. Ei erau renumiți prin ospitalitatea lor puțin obișnuită, pe care o relevă în mod elogios, Bak-sici¹⁰, Evliya Çelebi¹¹ și mai cu seamă Dimitrie Cantemir¹². Privitor la originea lor, vestitul călător turc Evliya Çelebi ne dă mai multe amănunte, arătînd că această populație provenea din amestecul românilor cu coloniștii mahomedani, îndeosebi tătari, așezați în acele locuri¹³. Ei vorbeau un dialect aparte, folosind multe cuvinte pe care acest călător, om învățat, nu le putuse înțelege¹⁴. În afară de aceasta, ocupațiile lor principale erau cultivarea pămîntului și creșterea vitelor¹⁵, fapt care se leagă de asemenea de originea, în parte românească, a *citakilor*, deoarece îmbinarea acestor două îndeletniciri, în cadrul unei vieți sedentare, era un fenomen neobișnuit la tătari. Pentru realizarea amestecului etnic, era necesară însă trecerea, în prealabil, la islamism a românilor de acolo. Acest lucru era posibil numai prin silnicia cuceritorilor turci, atestată, așa cum am văzut, în domeniul credinței, și pentru alte provincii ale Imperiului otoman.

În cazul nostru avem de altfel o informație directă în sensul celor arătate mai sus. Astfel, într-un sat din stepa Dobrogei numit *Güvenli* (azi Chirnogeni, jud. Constanța), arătat de Evliya Çelebi ca fiind unul din centrele *citakilor*¹⁶, solia polone-

7. C. Brătescu, *Populația Dobrogei*, p. 224.

8. Const. C. Giurescu, *Știri despre populația românească a Dobrogei în hărți medievale și moderne*, [Constanța], [1966], p. 55 și urm.

9. Tudor Mateescu, *Les diocèses orthodoxes de la Dobroudja sous la domination ottomane*, în «Balkan Studies», XIII, Thessaloniki, 1972, nr. 2, p. 279–300; idem, *Date despre viața bisericească a Dobrogei înainte de 1877*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCII (1974), nr. 9–10, p. 1256–1260.

10. Gh. Vinulescu, *Pietro Diodato e la sua relazione sulla Moldavia (1641)*, în «Diplomatarium Italicum», IV, Roma, 1935, p. 101.

11. Goran I. Cialicoff, *Din descrierea călătoriei lui Evliya-Celebi (pe la jumătatea veacului XVII)*, în «Arhiva Dobrogei», II, (1919), nr. 2, p. 137.

12. Dimitrie Cantemir, *Istoria Imperiului otomanu. Crescerea și scăderea lui*, trad. de Ios. Hodosiu, București, 1876, p. 309–310, în notă.

13. Goran I. Cialicoff, *op. cit.*, p. 137; Mihail Guboglu, *Evliya Celebi. De la situation social-économique des pays roumains vers le milieu du XVII-e siècle*, în «Studia et acta orientalia», IV, 1962, p. 166; Mustafa A. Mehmet, *Aspecte din istoria Dobrogei sub dominația otomană în veacurile XIV–XVII. (Mărturiile călătorului Evliya Celebi)*, în «Studii. Revistă de istorie», XVIII (1965), nr. 5, p. 1116.

14. Goran I. Cialicoff, *op. cit.*, p. 137; Mihail Guboglu, *op. cit.*, p. 166.

15. Dimitrie Cantemir, *op. cit.*, p. 309–310, în notă; Goran I. Cialicoff, *op. cit.*, p. 137; Gh. Vinulescu, *op. cit.*, p. 101.

16. Goran I. Cialicoff, *op. cit.*, p. 137.

zului Rafael Leszczynski găsea încă, la 1700, «o mulțime de creștini greci»¹⁷. Mențiunea nu se referă însă la apartenența etnică a acestor locuitori, ci la apartenența lor confesională, fiind vorba așadar de creștini ortodocși (de rit «grecesc»). Confuzia aceasta se întâlnește și la alți călători care au străbătut Dobrogea și care-i desemnează adesea pe români cu termenul generic de «greci»¹⁸. Știrea citată se referă neîndoios la români, constituind totodată o mărturie de preț asupra menținerii elementului românesc în mijlocul stepei dobrogene, pînă la sfîrșitul secolului al XVII-lea și începutul celui următor.

În continuare, jurnalul soliei polone consemna faptul că unii dintre acești creștini, deși trăiau «sub mari greutăți și apăsări ale păgînilor», își păstrau credința strămoșească. În același timp însă, «o altă parte mai mare au adoptat, spre durerea sufletelor credincioase, greșelile bisurmanilor» (musulmanilor)¹⁹. **Aceștia erau** desigur, *citakii*, care se găseau nu numai la *Güvenli*, ci în toată regiunea centrală a Dobrogei.

Alt caz de părăsire, în grupuri mai mari, a religiei creștine nu mai cunoaștem la românii dobrogeni și, de altfel, acest lucru, avînd în vedere determinarea lui silnică, se putea întîmpla numai în situația unor comunități izolate, cum erau cele din zona de stepă, împînzită de așezările coloniștilor musulmani. În ținuturile în care românii erau grupați în masă compactă, ca, de pildă, în partea dinspre Dunăre, fenomenul ar fi fost aproape imposibil.

Cazuri de treceri individuale la islamism ale unor români din Dobrogea au existat însă, cu siguranță, de la începuturile stăpînirii otomane și pînă la sfîrșitul ei. Ele aveau la origine fie presiunea exercitată de potențații locului (mai mult bogătașii turci sau tătari și mai puțin reprezentanții oficialității), fie satisfacerea unor interese materiale ori de altă natură, fie căsătoria cu o persoană de religie mahomedană, în care caz autoritățile n-ar fi admis pierderea unui coreligionar, fapt, teoretic cel puțin, inadmisibil într-o țară islamică. Asemenea cazuri ne sînt cunoscute îndeosebi din ultimele decenii ale stăpînirii otomane, cînd, în ciuda măsurilor de modernizare a imperiului, inițiate de sultanii Mahmud II și Abdul-Medjid, abuzurile și samavolniciile dregătorilor otomani au continuat, pe toate planurile²⁰, mai ales în provinciile periferice²¹. Cu atît mai mult trebuie să admitem frecvența unor cazuri similare în secolele anterioare, cînd reprezentanții locali ai Porții nu aveau practic nici o îngrădire în exercitarea puterii lor, iar supușii creștini («raialele») nu se bucurau aproape de nici un sprijin din partea oficialității.

La 8 martie 1837, fugea în Țara Românească un tînăr din Dobrogea numit *Ahmet*, care arăta că, de fapt, el se numea «Gheorghe» și fusese «creștin pravoslavnic»

17. P. P. Panaitescu, *Călători poloni în țările române*, București, 1930, p. 108.

18. T. Mateescu, *Un oraș dobrogean dispărut — Ester*, în «Pontice», II, Constanța, 1969, p. 420.

19. P. P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 108.

20. Iată cum i se plingeau, la 1837, românii dobrogeni călugărului Partenie: «Încă și turcii pe aici sînt tare răi, și sălbateci, mereu ne asupresc și ne ruinează, bisericile ni le ard, la care găsesc argint, îl fură, icoanele le nimicesc, și la nimeni nu ne putem jălui: pașa nu te primește, Țarigradul e departe, iar noi ruinați» (Gheorghe G. Bezviconi, *Călători ruși în Moldova și Muntenia*, București, 1947, p. 349). De asemenea, în 1851, carantina Galați raporta următoarele despre Dobrogea: «Turcii de prin sate, deși ocîrmuirea, prin neconținute firmanuri, voește a-i aduce la cale dreaptă, ei, din bigoterie, nu urmează și tot înpilează pe creștini» (Tudor Mateescu, *Documente privind istoria Dobrogei (1830—1877)*, București, 1975, p. 162).

21. La 1850, Ion Ionescu de la Brad constata că nu se aștepta să găsească în Dobrogea abuzurile de altădată ale pașalelor devenite abuzurile unui mare număr de funcționari otomani (Victor Slăvescu, *Correspondența între Ion Ionescu de la Brad și Ion Ghica, 1846—1874, publicată de...*, București, 1943, p. 129).

dar, «rămîind sărac și strein de părinți», fusese turcit «cu sila». Acum voia să rămână în principat «ca iarăși să-și priimească legea sa și să se boteze, neputînd a mai suferi supt acel fel de jug»²². La 13 decembrie 1841 fugea, de asemenea, în Țara Românească, *Petre sin Trifu Bacalu* din Silistra, în vîrstă de 14 ani, care fusese slugă la un turc din acel oraș, la băcănie și care fusese amenințat cu moartea de stăpînul său ca să se «turcească»²³. La fel trecea la stînga Dunării, în ziua de 8 martie 1842, pe ascuns, un băiat numit *Nicola* din satul Aliman, din cauza unor «sluiri ce au suferit din partea turcilor ca să priimească moametismul»²⁴. Peste două zile venea la Călărași un alt tînăr din Dobrogea, *Iancu*, «trecut în taină din Turchia pentru niște siluiri ce se amerința să sufere cu priimirea credinți<i> turcești»²⁵. În același oraș cerea adăpost, în aprilie 1846 și *Nicolae Apostolescu*, «rumân din Silistra», în vîrstă de 19 ani, arătînd că fugise deoarece, «fiind croitor la ostași», aceștia voiseră să-l «turcească»²⁶.

În martie 1851, se refugia în Țara Românească tînărul *Nichifor Tănase*, de fel tot din Silistra, care lucrase pe corabia unui turc din acel oraș. Ajuns cu o încărcătură de grîu la Istanbul, stăpînul său a vrut să-l treacă forțat la islamism, ceea ce l-a făcut să ceară sprijinul consulului român, care l-a ajutat să ajungă la Brăila²⁷. În același an, la 28 aprilie, doi tineri din satul Groapa Ciobanului, *Marin Radu* și *Stan Coman*, slugi la un turc, fugeau în Țara Românească, declarînd că stăpînul lor era gata să-i «piarză», fiindcă acesta intenționase să-l turcească pe un alt servitor al său, *Manole*, iar ei îl povățuiseră să nu-și lase «legea pravoslavnică» și să se ascundă, iar stăpînul lor dovedise acest fapt²⁸.

Fuga românilor din Dobrogea la stînga Dunării, pentru salvarea vieții sau pentru păstrarea credinței străbune, s-a intensificat în timpul războiului Crimeii (1853—1856), cînd silniciile, persecuțiile și jafurile împotriva populației creștine au luat amploare²⁹. După acest război au urmat prădăciunile cerchezilor, colonizați de guvernul otoman în Dobrogea³⁰, care, prin cruzimea manifestată față de creștini³¹, au determinat, de asemenea, refugiarea multor români dobrogeni peste fluviu³².

Aceleași presiuni și samavolnicii le aveau de suferit, pentru a adopta religia mahomedană, și românii veniți din Țara Românească, Moldova și Transilvania spre a se angaja ca păzitori de vite la turcii și tătarii bogați de Dobrogea³³ sau în alte slujbe la aceștia. Astfel, în anul 1839, tînărul *Tudor sin Popa Dinu* din Măgureni

22. Tudor Mateescu, *Documente privind istoria Dobrogei...*, p. 83—84.

23. *Ibidem*, p. 109.

24. *Ibidem*, p. 111.

25. Arh. St. Buc., fond Ministerul de Război, Departamentul ostășesc, *Dosar 21/1842*, f. 420.

26. Tudor Mateescu, *Documente privind istoria Dobrogei...*, p. 130.

27. *Ibidem*, p. 160.

28. Arh. St. Buc., fond Comitetul Carantinelor, *Dosar 1079/1851*, f. 50.

29. Tudor Mateescu, *Documente privind istoria Dobrogei...*, p. 179—180, 182—186, 188, 191—192, 194, 196—197, 199, 202, 207—208, 214.

30. Marc Pinson, *Ottoman colonization of the Circassians in Rumili after the Crimean War*, in «Études balkaniques», VIII, Sofia, 1972, nr. 3, p. 71—85.

31. F. Bianconi, *La question d'Orient dévoilée ou la vérité sur la Turquie*, Paris, 1876, p. 26—27, 178; F. Kanitz, *op. cit.*, p. 56; Brutus Cotovu, *Cerchezii. Un neam dispărut din Dobrogea*, în «Analele Dobrogei», II (1921), nr. 3, p. 394—416.

32. Tudor Mateescu, *Documente privind istoria Dobrogei...*, p. 248, 251, 253—254, 295, 297—298.

33. Pentru acești păstori vezi Tudor Mateescu, *Știri noi despre prezența mocanilor în Dobrogea în timpul stăpînirii otomane*, [I], în «Revista Arhivelor», anul XLVIII (1971), vol. XXXIII, nr. 3, p. 408.

(județul Ialomița), intrat ca slugă la un turc din Silistra, este nevoit să se întoarcă pe ascuns la stînga Dunării, deoarece stăpînul său «umbla» a-l turci³⁴. Aceasta era de altfel soarta unor asemenea tineri, aflați fără nici o protecție și despre care Ion Ionescu de la Brad spunea că, odată ajunși «în mîna tătarilor și turcilor, cad în robie»³⁵. În ianuarie 1841, carantina Gura Ialomiței făcea demersuri pentru aducerea unui copil din acel sat, *Dinu Neagu Erghilan*, în vîrstă de 10 ani, care ajunsese în Dobrogea, «ca nu cumvași cu vremea și nevrîstnic fiind, să-și tăgăduiască credința în care acum este»³⁶.

La 17 decembrie 1843, *Dimitrie Ștefănescu*, de fel din Pitești, care slujise timp de doi ani la caii unui bogătaș din Dobrogea, se prezenta la Călărași, declarînd că, la un moment dat, se văzuse înconjurat de mai mulți turci, care-l îndemneau să-și lepede «creștineasca lege» iar el nevrînd, aceștia au umblat să-i «ridice viața». A fost sfătuit de «ciorbagii» (notabilii creștini ai locului) că alt mijloc de scăpare nu are decît de a alerga «la milostivirea prințipatului Țări<i> Rumânești»³⁷. De asemenea, la 16 septembrie 1844, venea la Brăila mocanul *Zaharia Nica Stroe*, originar din satul Beclean («Betleem»), fugit din Dobrogea, deoarece tătarul la care slujea ca cioban vroise «prin silnicie a-l turci»³⁸.

Alt păstor, *Ion sin Petre*, de fel din satul ialomițean Gura Balii, se refugia la Călărași, făcînd următoarea declarație: «acum de sînt 7 ani de zile de cînd mă aflu slujind la un turc din orașul Silistra și anume Meemet, ce-i zice și Topci Bașa, care avînd să iau de la dînsul lei 1052, în cîte rînduri îi ceream, mă pune la caznă³⁹, zicîndu-mi să mă turcesc, că mă voi face sfînt, pentru că legea noastră este spurcată. Această caznă o pătimeam... și la cîșla dumnealui, unde o avea la Satu Nou, pentru că acolo avea un nazîr... peste ciobani, asemenea și acela mă căznea, arătîndu-mi precum mai sus zic, și eu, nevrînd să calc întru acest foc cu lepădare de lege, mi-am luat o luntre, chiar a noastră, și.. am trecut drept la pichetul Ulmul»⁴⁰.

La 17 martie 1845, cerea grănicerilor români «scăparea vieții sale» *Ioniță Giurgescu*, originar din Tehomiru (județul Mehedinți), fugit de la satul Ceatalorman din Dobrogea, unde stăpînul său, geambașul Bechir, «de mai multe ori îl tot silea ca să se turcească, la care nevoind el cu nici un chip a se îndupleca, acest turc hotărîse să-l împușce»⁴¹. Tot în anul 1845, doi ostași din trupele de grăniceri ale Țării Românești au fugit în Dobrogea, angajîndu-se ca slugi la un turc numit Osman. În urma presiunilor acestuia, unul dintre ei, *Ion Iacov Olaru*, a fost nevoit să treacă la islamism; celălalt, *Ion Neagoie Ciocoiu*, refuzînd, a fost împușcat. După un timp, supraviețuitorul a izbutit să fugă, revenind la stînga Dunării, unde s-a întors la vechea credință⁴². În decembrie 1846, se înfățișa la carantina Călărași *Vasile sin*

34. Tudor Mateescu, *Documente privind istoria Dobrogei...*, p. 91.

35. Victor Slăvescu, *op. cit.*, p. 130.

36. Tudor Mateescu, *Documente privind istoria Dobrogei...*, p. 104.

37. Arh. St. Buc., fond Comitetul Carantinilor, *Dosar 1142/1843*, f. 364 bis, 365.

38. Tudor Mateescu, *Documente privind istoria Dobrogei...*, p. 123. Vezi și Tudor Mateescu, *Știri noi despre prezența mocanilor în Dobrogea în timpul stăpînirii otomane*, II, în «Apulum», XI, Alba Iulia, 1973, p. 431—432.

39. Despre obiceiul bogătașilor tătari și turci din Dobrogea de a-i amenința sau chiar de a-i omorî pe păstorii români, pentru a nu le mai plăti simbria, vezi Tudor Mateescu, *Știri noi despre prezența mocanilor în Dobrogea...*, I, p. 408—409, 413, 415—416.

40. Tudor Mateescu, *Documente privind istoria Dobrogei...*, p. 125—126.

41. *Ibidem*, p. 126.

42. Arh. St. Buc., fond Ministerul de Război, Departamentul ostășesc, *Dosar 137/1845*, f. 173.

Popa Vasile, de fel din oraşul Roman, care lucrase pe Dunăre, la şaica unui turc din Dobrogea, de unde a trebuit să fugă însă, deoarece se afla în pericol de a fi turcit cu sila⁴³.

Se adaugă şi cazul unor mocani, de regulă ciobani simbriaşi, care, prin căsătoria cu turcoalice, erau obligaţi să adopte islamismul. Într-o astfel de situaţie se afla un mocan pe care istoricul G. Popa Lisseanu l-a cunoscut personal prin sudul Dobrogei şi care, deşi ar fi vrut să revină la vechea credinţă, teama, ca şi intervenţia familiei, chiar a fiilor săi născuţi musulmani, îl împiedicau să facă acest pas⁴⁴. Asemenea cazuri constituiau totuşi veritabile excepţii, deoarece, aşa cum constata şi Ion Ionescu de la Brad la 1850, mocanii statorniciţi în Dobrogea se căsătoreau cu românce autohtone⁴⁵, iar tinerii dobrogeni îşi aduceau uneori soţii de la stînga Dunării⁴⁶. Căsătoriile aveau loc aşadar între fiii aceluiaşi neam.

Trecerea la islamism însemna, în mod obligatoriu, ieşirea persoanei respective din rîndurile poporului român; lepădarea de lege era urmată, totdeauna, de lepădarea de neam. Aceasta deoarece îmbrăţişarea, de bună voie sau în mod silnic, a religiei mahomedane, în condiţiile în care Dobrogea era o provincie a unui mare stat islamic, avea drept consecinţă turcizarea.

Şi singura forţă care putea stăvili acest fenomen era Biserica Ortodoxă. Instituţie recunoscută oficial de puterea centrală otomană, ea a deţinut un rol de prim ordin în toate domeniile vieţii sociale, exercitînd o influenţă covârşitoare asupra populaţiei româneşti.

Apărînd credinţa străbună, Biserica Ortodoxă Română a fost, în acelaşi timp, unul din principalii factori în lupta pentru apărarea fiinţei naţionale a românilor din Dobrogea.

Tudor MATEESCU

43. *Ibidem*, fond Comitetul Carantinelor, Dosar 774/1846, f. 388.

44. G. Popa-Lisseanu, *Incercare de monografie asupra cetăţii Dîrstorul — Silistra*, Bucureşti, 1913, p. 56, în notă.

45. I. Ionescu [de la Brad], *Excursion agricole dans la plaine de la Dobroudja*, Constantinople, 1850, p. 117.

46. Victor Slăvescu, *op. cit.*, p. 107.

UN MANUSCRIS PSALTIC GREC-ROMÂN EXISTENT ÎN BIBLIOTECA INSTITUTULUI TEOLOGIC DIN SIBIU

Deși prin tipărirea primelor cărți de muzică psaltică în limba română s-a realizat un salt important în evoluția muzicii bisericești cele trei tipăriri din 1823 ale lui Macarie Ieromonahul făcând o adevărată epocă, totuși manuscrisele muzicale psaltice au circulat multă vreme și după această dată. Aceasta, fie, din motivul că tipărirea erau insuficiente ca număr, fie din cauză că manuscrisele reflectau o dorință mai personală a posesorilor lor întrucât ele conțineau o varietate mai mare de cântări. Acest din urmă motiv, satisfăcea o pasiune adesea habotnică a unor cântăreți care nu se mulțumeau cu ceea ce le ofereau noile tipăriri. Evident, cei care aveau asemenea manuscrise erau specialiști în muzica psaltică. De obicei, cei mai buni copiiști erau monahii, care, pe lângă răbdarea și timpul necesar, aveau și o deosebită pricepere în arta scrisului muzical, fiind ei înșiși buni cântăreți de muzică bisericească. O parte din aceste manuscrise cuprindeau cântări variate grecești și românești, reflectând dorința de românizare a tuturor cântărilor bisericești.

Manuscrisul de care ne ocupăm este unul din acestea și se găsește înregistrat în Biblioteca Institutului teologic din Sibiu, la cota nr. 144 mss.

Descriere, autor, conținut, valoare muzicală. — Manuscrisul este copertat cu piele. Pe cotor se păstrează încă diverse imprimări aurite, în trei serii (straturi), între ele două rozete aurite. Formatul $12 \times 17 \times 5$ cm. Hîrtia este foarte bună, fără filigrane și conține în forma actuală, 1020 pagini. Dintre acestea, primele 10 pagini sînt nescrise. De la pag. 11—983 sînt scrise. De la pag. 984—1020 nescrise. Din filele nescrise de la sfîrșit sînt smulse aproximativ 150 pag., probabil pentru hîrtia bună spre a fi folosită. Dintr-o notiță scrisă cu cirilice pe coperta din spate deducem că manuscrisul ar fi avut 1170 pagini. Iată notița: «60 coale hîrtie scrisă și 13 iaste nescrisă. (1)851 aug. 2». Numerotarea paginilor s-a făcut ulterior. Cartea este scrisă cu cerneală roșie și neagră. Cu roșu sînt scrise inițialele, mărturiile cântărilor, semnele timporale, ftoralele. Este scrisă în notația reformei. Scrierea notelor muzicale este foarte frumoasă și corectă. Se pare de aceeași mîină. Textul grecesc însă are multe greșeli de ortografie, care uneori produc confuzii. Starea manuscrisului este bună, nefolosit.

Autorul. — Pe paginile 11—18 în partea de jos, este scrisă cu cerneală roșie, cu cirilice, următoarea notiță din care putem deduce copistul, posesorul și conținutul general al lucrării: «Această cârticică, rînduiala Utreniei este a mea înainte iscălitu; scrisă de mine împreună cu altă mică cârticică, rînduiala Leturghiei la anul 1823, aug. 23. Semnează: Isidor Ierodiaconul; și Irmologhios-kalofonikos l-am scris la anul 1829, dec. 30».

Prin urmare, copistul este un monah, Isidor, care avea preocupări deosebite pentru muzica bisericească, întrucît mărturisește că a mai scris încă două cărți: un Liturghier și un Irmologhion. Cine este acest monah și de unde a venit manuscrisul la Sibiu, nu se știe. Vom putea să ne formăm o părere după ce vom cunoaște conținutul manuscrisului.

Conținut. — Așa cum afirmă, în general, în notița amintită, cartea este o colecție de cântări variate din slujba Utreniei, dar și a Vecerniei ș.a. pe care el le grupează după genul și ordinea cronologică.

p. 11—48: *Anixandare* (grecești) în 28 stihiri, glas VIII.

p. 49—86: *Anixandarele moldovenești* scoase întru asemenea de pe cele grecești, glas VIII. Același număr de stihiri și aproape la fel de lungi. Traducerea muzicală s-a făcut aproape identic.

p. 87—108: *Anixandare moldovenești* facerea lui kir Kalinic ierodiaconul, glas VIII. Același număr de stihiri. Melodii, într-adevăr ceva mai originale față de cele anterioare, care, erau traducerea fidelă grecească. Autorul acestor *Anixandare* este desigur român.

p. 109—115 : *Fericit bărbatul* (grecește), glas VIII. Fără indicația autorului. Cântarea începe cu o formulă de intonație pentru stabilirea atmosferei glasului VIII pe cuvintele «Anir alliluia», după care intră în textul psalmului.

p. 116—123 : *Fericit bărbatul* (românește) în stihuri, glas VIII. Fără autor. Dar este identică cu cea anterioară grecească. Prin urmare poate fi vorba de o traducere a ei. Formula inițială este pe cuvintele «bărbatul aliluia».

p. 124—138 : *Fericit bărbatul* (grecește) de Hurmuziu Hartofilakos, glas VIII. Aceasta nu mai are formulă de intonație ca celelalte două, ci intră direct în textul psalmului. Autorul este unul din inițiatorii reformei muzicii psaltice. Vom mai întâlni cântări de el în cuprinsul cărții. Melodiile se deosebesc mult de cele anterioare.

p. 139—170 : *Doamne strigat-am* (grecește) compoziția lui Iacob, neuitatul dascăl și protopsalt al Bisericii celei mari, pe toate glasurile, începând cu glasul I până la al VIII-lea. Din fiecare glas se dau numai câte două stihuri. Melodii mult melismate.

p. 171—199 : *Polieleu* (grecește) aranjat de Ioan, protopsaltul mării Biserici, glas I. Melodii mult melismate. Paginile 190—199 exemple de treremuri.

p. 200—221 : (Polieleul) *Facerea lui Anastasie* (grecește), glas. IV.

p. 222—249 : *Polieleul* pus pe note de același Ioan protopsaltul (grecește), glas IV.

p. 250 : *Polieleul* compoziția lui Daniil protopsaltul (grecește), glas IV. Melodii foarte melismate, grele, cu multe modulații.

p. 284—318 : *Polieleu* (grecește) compoziția fericitului Petru Lampadarie Peloponisianul, glas V. Melodii clasice, cu multe modulații. Acest Polieleu este reprodus identic în cartea sa de muzică bisericească «Buchet musical», de Neagu Ionescu, p. 34 sq., anul 1881.

p. 319 : (Alt) *Polieleu* (grecește), glas I, fără autor, dar după stil asemănător cu cel anterior al lui Petru Lampadarie.

p. 347 : (Alt) *Polieleu* (grecește), glas VI, fără autor. Probabil tot al lui Petru Lampadarie, întrucât și cel următor este tot al lui.

p. 371 : *Polieleu* (grecește), glas VII (varis) al lui Petru Lampadarie. Melodii foarte bogate în melisme și treremuri.

p. 405 : *Polieleu* (grecește) care se cântă la sărbătorile Preasfintei Stăpînei noastre de Dumnezeu Născătoare, care a fost pus pe note de dascălul nostru Gheorghe Criteanul, glas VII (varis), din zo. I.a fel foarte bogat în melisme și treremuri.

p. 443 : *Polieleu* (grecește) compoziția prea talentatului muzicant și dascăl Hurmuziu, glasul VIII. Probabil tot Hurmuziu Hartofilaxul.

p. 483 : *Psalmul Aliluia al Polieleului*, glas VIII (românește). Fără autor.

p. 493 : *Psalmul Polieleului* (grecește) compus de mine Hurmuziu, dascălul noii școli de muzică după sistema cea nouă, din dispoziția (la cererea) preasfințitului mitropolit al Moldovei kir Veniamin, glas III. La râul Vavilonului.

p. 501 : *Psalmul lui David* (grecește) compus de mine Grigorie Lampadarie, de la marea Biserică a lui Hristos, din dispoziția preasfințitului mitropolit kir Veniamin al Moldovei, la anul 1817, glas III. La Rîul Vavilonului. Probabil că mitropolitul Veniamin Costache le-a cerut acestor doi corifei ai muzicii bizantine să scrie fiecare, independent, câte o melodie la Psalmul Polieleului. Melodiile, într-adevăr sînt originale și foarte frumoase.

p. 508 : *Facerea lui kir Kalinic ierodiaconul* (românește), glas III. La Rîul Vavilonului. Probabil că după cele două variante anterioare, cîntărețul român a compus această cîntare, cu care se aseamănă. În special cu cea a lui Grigorie Lampadarie.

p. 519 : *Evloghiarile* (Bindecuvîntările) facerea lui kir Petru Lampadarie (grecește), glas V.

p. 525 : *Evloghiarele moldovenești*, glas V, scrise după cele grecești.

p. 531 : *Alte Bindecuvîntări melodioase* (grecești), glas V, asemănătoare cu cele dinainte. Fără autor.

p. 541 : *Bindecuvîntările moldovenești*, glas V, altă melodie.

p. 551—556 : *Alte Bindecuvîntări* (grecești), glas V. Fără autor.

p. 557 : *Evloghiarii* (românești), glas V cu modulații în glas I. Mult deosebite de cele anterioare.

p. 565 : *Antifoane* (grecești) cîntate la sărbători, ale aceluiași Petru Lampadarie, glas IV, leghetos. Aceste Antifoane sînt transcrise și de Neagu Ionescu în cartea citată la pag. 51—52.

p. 567 : *Alte (Antifoane)* prescurtate la sf. Evanghelie aranjate de mine Grigorie Lampadarie, glas II. «Toată suflarea» și «Întru mulți ani» (grecește).

p. 568 : *Altele ale aceluiași* (grecește) glas II.

p. 570 : *Cînd se primește arhiereul* (grecește) glas II.

p. 575 : *Altele mai strălucitoare* (grecește) tot glas II, ale lui Petru Lampadarie.

p. 580 : *Ușile Pocăinței* (românește) ale lui kir Visarion Ieromonahul, glas VIII.

p. 587 : *Toată suflarea* (grecește) al lui Iacob protopsaltul, glas I, și în continuare pe toate glasurile, pînă la pag. 610.

- p. 611—672 : *Voscesnele Invierii* (grecește) alcătuite din cele vechi cu înfrumusețare de fericitul Iacob protopsaltul mării Biserici a lui Hristos, pe toate glasurile.
- p. 672 : *Doxologii* (grecești) armonizate de către Grigorie Lampadarie și Hurmuz dascălul. Prezentă a lui Hurmuz, glas V. Începe cu anunțul diaconului «Slavă ție celui ce ne-ai arătat lumina».
- p. 683—719 : *Alte Doxologii* ale lui Hurmuz (grecești), pe glas. II și IV.
- p. 720 : *A lui Grigorie Lampadarie*, glas V. (grecește).
- p. 729 : *Doxologie* (grec.) a lui Iacob protopsaltul, gl. V ; p. 738 : *Alta a aceluiași*, gl. II (grec.).
- p. 748 : *A lui Grigorie Lampadarie*, glas VII (varis) (grecește).
- p. 758 : *A lui Gheorghe Criteanul* (grecește), glas VIII.
- De la p. 769—873 o serie de *Doxologii* (grecești) pe diferite glasuri de Ioan protopsaltul, Petru Lampadarie, Vizantie, Daniil protopsaltul, Grigorie Lampadarie.
- p. 874 : *Cu noi este Dumnezeu*, pe mare, la Priveghere (autorul indescifrabil), glas VIII (românește).
- p. 885 : *Idem, facerea lui kir Visarion ieromonahul*, glas VIII (românește).
- p. 887 : *A lui kir Visarion* (grecește), glas VIII.
- p. 893 : *Următoarele s-au armonizat* de către prea talentatul dascăl în muzică Hurmuziu, la cererea preasfințitului mitropolit al Moldovei Veniamin, glas VIII. Cu noi este Dumnezeu (grecește).
- p. 902 : *Al lui kir Visarion Ierom.* glas VIII (rom.). Cu noi este Dumnezeu.
- p. 907 : *Facerea lui kir Kalinic ierodiaconul* (grec.), glas VIII. Cu noi este Dumnezeu.
- p. 911 : *Acatistul armonizat de cei vechi*, glas VIII (grec.).
- p. 917 : *Troparul Acatistului* (Porunca cea cu taină...) (rom.), glas VIII.
- p. 929 sq. : *Cîntări pentru Săptămîna Mare* (grec.) dif. glasuri, fără indicarea autorilor.
- p. 947 : *În sf. și marea Vineri* (rom.) la Vecernia cea Mare, «Pe tine cela ce te îmbraci cu lumina», glas V, facerea lui kir Kalinic ierod.
- p. 952 : *La prea luminata Inviere* (grec.) a lui Hrisant protopsaltul glas V.
- p. 958 : *Ziua invierii* (rom.) glas V (se termină cu 10 pag. de treremuri grec.).
- p. 971—972 : *Hristos a înviat* (grec.) glas V.
- p. 973—983 : *La Vecernia cea mare la Vohod*, glas II, Lumină lină, românește. Se pare a fi scrisă de altă mină.

Prin urmare, un conținut foarte bogat și variat cu cîntări din slujba Vecerniei, Utreniei și Pavecerniței, precum și din slujba Acatistului. Autorul a avut preferință pentru compozitorii renumiți în muzica psaltică : Petru Lampadarie, Grigorie Lampadarie, Hurmuziu hartofilaxul, Hrisant protopsaltul, Gheorghe Criteanul, Ioan și Iacob protopsalți, Daniil și Vizantie ș.a. de la marea Biserică din Constantinopol, dar și pentru o seamă de compozitori români, după cum și o seamă de cîntări luate din tradiția orală bisericească.

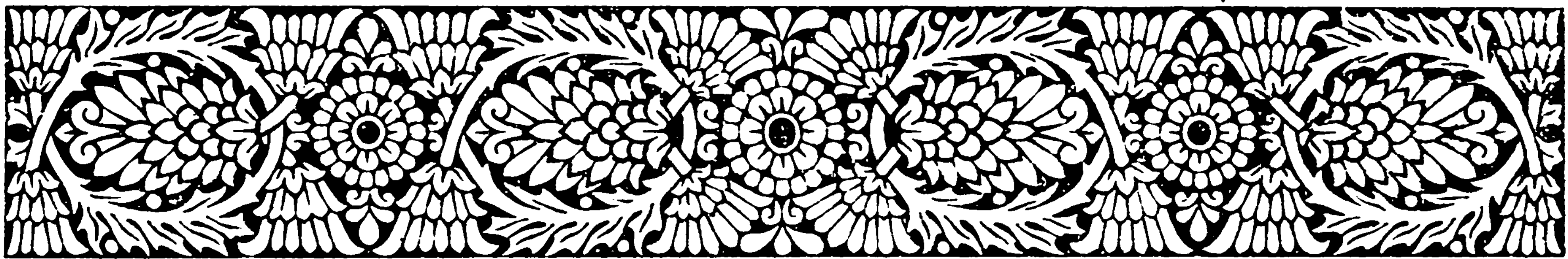
Intrucît numele mitropolitului Veniamin Costache este pomenit de cîteva ori, deducem că este vorba de un copist sau dascăl din școala acestuia de la Socola, sau de la Neamț, despre care însă nu știm nimic.

Cea mai mare parte din cîntări sînt grecești, ceea ce înseamnă că autorul cărții noastre era un bun cunoscător al limbii și muzicii grecești bisericești. Dar sînt foarte multe și românești, autorul le zice «moldovenești». O parte din ele sînt traduceri făcute aidoma după cele grecești. Este important că pentru prima dată într-un manuscris muzical bilingv apare această titulatură clară, independentă. Oricum s-ar înțelege însă acest termen, este clar că melodiile cîntărilor sînt mult tributare celor grecești, probabil că autorii versiunilor românești nu erau nici ei români de origine, ci numai stabiliți în țară cu diverse atribuții pe linie bisericească. Sau dacă erau români, atunci se vede că tălmăcirea cîntărilor bisericești în românește era încă sub influența stilului muzical grecesc. De abia acum ei încep să-și câștige încredere în forțele proprii, acțiune care va lua amploare și se va desăvîrși curînd prin Anton Pann și contemporanii săi.

La Sibiu, acest manuscris, se pare că a ajuns pe vremea lui A. Șaguna, care este știut că purta o susținută legătură cu Moldova și mai ales cu mănăstirea Neamț, cu renumitul stareț Neonil. Intrucît pe fila de copertă este scrisă o mențiune cu data de 2 aug. 1851, cu o grafie care seamănă cu cea a lui Șaguna, s-ar putea ca el să fi aparținut lui Șaguna, deși nu poartă semnătura lui.

Sperăm ca în viitor să transcriem cîteva cîntări bisericești din Moldova spre a vedea exact care este în timp contribuția muzicală autohtonă.

Diac. Asist. Ion POPESCU

• D O C U M E N T A R E •

ECLEZIOLOGIE ȘI ECUMENISM ÎN GÎNDIREA PREA FERICITULUI PATRIARH JUSTINIAN

(Partea a II-a: Ecumenismul)

I. TEMEIURILE ECUMENISMULUI

Ecumenismul este inseparabil de ecleziologie, deoarece el presupune existența vizibilă a Bisericii, *una și unică*. Una nu este o expresie numerică, ci este o structură calitativă, structura unității pe care o dă comuniunea în credință, în doctrină, taine, cult și disciplină canonică. Întreaga doctrină ecumenistă a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian poartă pecetea ortodoxă a acestei structuri a Bisericii apostolice și tradițional patristice. Ecumenismul ortodox își are fundamentul în comuniunea în Hristos și Duhul Sfânt, care sînt, așa cum spune Sfântul Irineu, «*cele două mîini*» ale Tatălui cu care sculptează chipul nostru cel nou pentru Împărăția cerească. Pînă la marea schismă, conceptul de Biserică ecumenică, sau Biserică universală, ca unitate de credință și de extensiune teritorială și geografică a avut aceeași sferă și același conținut pentru întreaga Biserică creștină. După 1054, conceptul de ecumenism, așa cum a fost înțeles și aplicat în Biserică și în Sfintele sinoade, nu a fost modificat în Ortodoxie. În ecleziologia catolică, medievală și modernă, însă, s-au produs modificări care au avut repercusiuni imediate și directe asupra concepției despre ecumenism. Nu intră în iconomia studiului nostru analiza acestei situații, dar o menționăm, pentru că doctrina primatului papal, a infailibilității și a jurisdicției directe a Scaunului lui Petru pun ecumenismul romano-catolic într-o altă perspectivă decît ecumenismul ortodox. Ne găsim, deci, în fața a două mentalități și a două atitudini practice deosebite. Biserica Ortodoxă se deschide ecumenic, pe teme de interes practic, imediat, tuturor creștinilor, indiferent de confesiune, fără să abandoneze, sau să altereze tezaurul său doctrinar și sacramental-cultic. Ea va situa problema credinței și adevărului creștin, pe primul plan, pentru că unitatea practică nu presupune și realizarea unirii aceasta este de resortul credinței și de perspectiva viitorului. În «ecumenismul» catolic, s-a produs o disjuncție între prezența sau lucrarea sacramentală, tainică a lui Hristos și doctrina Sa, revelația Sa ca adevăr. Lucrarea lui Hristos nu poate fi, însă, împărțită în lucrare harică, fără adevăr, sau în lucrarea adevărului, fără har. Trupul său unic, Monarhia Tatălui, colaborarea Fiului și Sfântului Duh în opera de mîntuire conține o unitate indivizibilă. Aceasta este poziția doctrinară și teologică a orto-

doxie. Evident, timpurile moderne au pus noi probleme ecumeniste, care au dus la o lărgire a conceptului actual despre ecumenism, fără să-i modifice, însă, conținutul, fondul determinat de ecleziologie.

Prea Fericitul Patriarh Justinian își întemeiază gândirea sa ecumenistă pe tradiția ortodoxă creștină și pe marile frământări și exigențe ale lumii contemporane. Contopirea acestor două izvoare, a acestor două realități a dus la elaborarea unui ecumenism original. Ecleziologia și cosmologia Sfântului Apostol Pavel formează prima sursă: «În Hristos, creația a devenit o comunitate ecumenică, un trup universal» (Efes. III, 6). Biserica are și ea această dimensiune ecumenică, prin deschiderea ei plină de răspundere față de lume, prin colaborarea ei vie și activă cu societatea umană...

«Agape» este forța care ne împinge la «koinonia» cu cel credincios și la «diaconia» acestuia¹. Antropologia creștină consideră ființa omenească dintr-un unghi integral: prin constituția sa organică, creștinul trăiește într-un sistem relațional vital cu natura, cu valorile spirituale și cu societatea. Credinciosul nu poate fi disociat nici de natură, nici de spirit și nici de societate; acestea formează un triregn unit în monada umană. În aceste condiții ființiale tridimensionale organice, Biserica însăși își exercită lucrarea ei soteriologică pe aceste trei dimensiuni și prin ele. Reconsiderat în adevărata lumină a Evangheliei lui Hristos, creștinul, prin structura sa tridimensională, este un centru de convergență a celor trei categorii de energii organice: natură, spirit și societate. Mîntuirea nu implică nici lepădarea spiritului de natură, nici a naturii de spirit și nici a amîndurora de societate, ea nu se efectuează prin opoziția și antagonismul lor, ci prin dinamizarea lor echilibrată, armonică, în ființa unică și unitară a noastră.

Pe fundamentul acestei antropologii hristologice, pe ipostasul teandric al lui Hristos a construit Prea Fericitul Patriarh Justinian ecumenismul. Creștinătatea este o comunitate ecumenică, iar Biserica își exercită structura sa ecumenică «*prin colaborarea vie și dinamică...*». Adevărata dimensiune ecumenică a Bisericii constă în deschiderea spre toți credincioșii.

Spiritul ecumenic adevărat se manifestă prin cunoaștere și comuniune. Cu prilejul vizitei ecumenice făcută Bisericilor creștine din R. F. Germania, în 1970, Prea Fericitul Patriarh a arătat că «cel mai mare rău al creștinismului este necunoașterea dintre noi. De aceea e bine să ne cunoaștem și să împrumutăm unii de la alții, ca să putem răspunde întrebărilor ce ni le pune lumea de azi»². Punînd cunoașterea la baza iubirii creștine Prea Fericitul Sa acordă acesteia puterea comuniunii, a deschiderii noastre față de Dumnezeu și față de semenii și, implicit, slujirii reciproce.

Mișcarea ecumenică actuală este o lăudabilă acțiune de depășire a crizei unei voite ignorări intercreștine, a rezervei și suspiciunilor în care se înveșmîntau Bisericile³.

Spiritul original al fraternității creștine a fost restaurat, ceea ce constituie un mare câștig pentru lumea creștină. Acest spirit consta în legături directe între comunitățile sau bisericile creștine, fie prin trimiși, fie prin scrisori pe care și le trimiteau episcopii, spre a ține la curent pe frații lor întru Domnul de cele ce se

1. *Apostolat social*, IX, București, 1968, p. 191—192.

2. *Ibidem*, X, București, 1971, p. 269.

3. *Ibidem*, p. 278.

petrec în comunitatea locală, acțiuni menite să păstreze unitatea de viață creștină, în credință, în iubire și în adevăr.

Comunitățile sau Bisericile originare erau ca niște vase comunicante ale Duhului Sfânt, care prin harul său menținea viața creștinilor la același nivel. Reluarea acestei comuniuni prin diferite mijloace moderne este un progres netăgăduit în viața Bisericilor creștine.

Consiliul Ecumenic al Bisericilor caută noi forme de apropiere între Biserici, stabilind principiile de convergență și ocolind focarele de divergență. În toamna anului 1962, la puțin timp după ce Biserica Ortodoxă Română a reintrat în Mișcarea ecumenică, cu ocazia vizitei unor reprezentanți ai Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Prea Fericitul Patriarh Justinian a arătat clar ce așteaptă Biserica Ortodoxă Română de la conducerea acestei mișcări: «Să lucreze așa cum au lucrat cultele din țara noastră, căutând să reliefeze punctele care le apropie și să rezolve problemele care le sînt comune, fără să atingă învățăturile de credință ale cuiva, ci păstrînd respect credinței și cultului fiecăruia. Ne socotim fii ai aceluiași Părinte și credem că fiecare dintre noi nu are altă misiune, mai înaltă decît aceea de a face din credincioșii noștri fii ai lui Dumnezeu...»⁴.

Într-un studiu special, închinat preocupărilor ecumenice actuale, Prea Fericitul Patriarh Justinian a pus, astfel, în evidență noile țeluri ale ecumenismului: «Țelurile pe care Consiliul Ecumenic al Bisericilor se străduiește să le atingă în lucrarea sa sînt: să întărească angajamentul creștin în problemele contemporane; să lărgască conștiința ecumenică pînă la interpretarea unității Bisericii; să adîncească umanismul evanghelic pentru a îmbrățișa și a înțelege în lumina lui perspectivele. Consiliul Ecumenic al Bisericilor se va strădui să promoveze principiile Evangheliei»⁵. Așadar, în primul rînd, Prea Fericirea Sa accentuează transformarea, lărgirea conștiinței ecumenice, a cărei expansiune trebuie să pornească de la nucleul ecumenismului confesional, să-și lărgască cercul de cuprindere la ecumenismul interconfesional, intercultural, interreligios, și să ajungă la forma sa desăvîrșită. Această caracteristică a ecumenismului contemporan este expusă astfel de Prea Fericirea Sa, într-o adevărată prelegere ținută în fața preoțimii Capitalei: «Năzuința ecumenistă contemporană, aspirația creștinismului de azi spre unitate, exprimă voința Bisericilor de a ieși din izolare, din atitudinea de depreciere reciprocă (...) Ea izvoarăște din conștiința că, dincolo de toate diferențele, toți sîntem frați în Hristos și că iubirea comună față de Hristos trebuie să ne apropie și să ne facă să colaborăm în problemele vitale ale timpului. *De aceea lupta pentru pace și străduința după unitatea creștină, urmărind scopuri ale aceluiași duh, trebuie să se completeze reciproc.* Nu se poate concepe unirea Bisericilor fără pace (...)»⁶.

Din seria punctelor de convergență ecumenistă, mai stau în cap de listă dreptatea socială, libertatea și independența popoarelor, întrajutorarea frățească între popoare. Toate aceste chestiuni nu pot fi separate de credința creștină, pentru că ele sînt impuse de contemporaneitatea lui Hristos. La Geneva, «*Cetatea păcii și a ecumenismului*»⁷ Prea Fericitul Patriarh Justinian a făcut o amplă expunere a concepției ecumenice contemporane a Bisericii Ortodoxe Române.

«Biserica noastră este fericită să constate că în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor (...) se confruntă și se dezbat probleme vitale pentru lumea contemporană,

4. *Ibidem*, VIII, București, 1966, p. 99.

5. *Ibidem*, IX, p. 193—194.

6. *Ibidem*, VIII, p. 182—183.

7. *Ibidem*, p. 113.

ca: pacea, libertatea, dreptatea socială, întrajutorarea frățească între oameni și popoare, dovedind astfel permanenta actualitate a mesajului creștin. Fără a putea anula deosebirile dogmatice, canonice și cultice dintre ele. Bisericele creștine — înmănușiate dar necontopite în acest important for interbisericesc — au găsit calea realizării unei solidarități creștine în acțiune, pentru a împlini în comun misiunea care-i este proprie creștinismului de a sluji la realizarea cât mai grabnică a aspirațiilor tuturor națiunilor spre pace, spre viață mai bună, spre fericire»⁸.

Ideile anunțate la Geneva își au, însă, izvorul și rădăcinile în trăirea ecumenică a Bisericii Ortodoxe Române; o trăire, o viață nouă insuflată Bisericii noastre chiar de Prea Fericitul Patriarh Justinian. Sensul acestui nou ecumenism a fost precizat de Prea Fericirea Sa cu prilejul prezenței la București a patriarhului ecumenic Atenagora: «Biserica Ortodoxă Română a sorbit și a răspândit ecumenismul prin însăși originea și istoria ei și a poporului ei. Așezămintele, activitatea, orientarea ei în toate sensurile Evangheliei și spiritul ei deschis spre toate valorile reale ale creștinismului și ale umanității îi dau putința să simtă, să gândească și să lucreze ecumenic»⁹. Tot cu acest prilej a descris și tipurile ecumenismului pe care le practică Biserica Ortodoxă Română. Astfel, cel dintâi tip este unul local: «Biserica Ortodoxă Română a realizat în propria sa țară o frumoasă lucrare ecumenică, prin apropierea, împrietenirea și colaborarea cultelor religioase de la noi: ortodocși, catolici, armeni, protestanți, mozaici, musulmani etc., care se simt înfrățiți. Al doilea tip este cel extern, «când toate cultele promovează un ecumenism creator în situația internațională actuală, intervenind când este nevoie, pînă în Organizația Națiunilor Unite» (...). Al treilea tip este ecumenismul dialogal: «Ecumenismul nostru este deschis tuturor posibilităților de apropiere cu toți oamenii religioși. Sîntem pentru un dialog intercreștin, în condițiile stabilite de Conferința panortodoxă de la Rodos» (...) în fine, al patrulea tip este ecumenismul pancreștin: «Biserica Ortodoxă Română înțelege și practică ecumenismul din dragoste și adevăr, toți sînt una în Hristos» (Gal. II, 28)¹⁰. Tipul specific de ecumenism intern în Biserica Ortodoxă Română este cea mai strălucită și originală creație a Prea Fericitului Patriarh Justinian: «Conduc de credința că strădaniile păstorilor fiecărei confesiuni vor trudi ca toți credincioșii lor să aparțină lui Dumnezeu (...) mi-am luat îndrăzneala să convoc, în vara anului 1949, pe șefii cultelor...».

Cunoașterea noastră a stabilit nu numai o prietenie personală între noi, ci și un respect și prețuire reciprocă între Cultele noastre, făcînd să dispară orice sentiment sectar și să se nască respectul fiecăruia pentru credința și «legea» celui-lalt. În felul acesta noi am adus pacea confesională înăuntrul patriei noastre, prin înlăturarea urei dintre confesiuni și naționalități, și stîrpirea șovinismului și urei de rasă»¹¹. Această experiență creștină și instituționalizare ecumenică locală a produs o impresie profundă în toată lumea creștină. Toate delegațiile confesionale care au vizitat Biserica noastră s-au convins și s-au bucurat de acest ecumenism, de această «pace confesională». De aceea Prea Fericirea Sa a calificat ecumenismul local al Bisericii Ortodoxe Române ca model pentru ecumenismul tuturor Bisericilor.

Nu numai Biserica Ortodoxă Română este animată de acest nou spirit ecumenic, ci toate cultele din patria noastră¹².

8. *Ibidem*, p. 102.

9. *Ibidem*, p. 261.

10. *Ibidem*, p. 262—263.

11. *Ibidem*, IV, București, 1952, p. 151.

12. *Ibidem*, IX, p. 190.

În declarația făcută Televiziunii II Germane din Viena, la 7 mai 1964, Prea Fericitul Patriarh Justinian a menționat că Biserica Ortodoxă Română nu a practicat niciodată prozelitismul, iar «Conducătorii cultelor din țara noastră se întrunesc din proprie inițiativă în spirit ecumenic, ori de câte ori se ivesc probleme care solicită o dezbateră și o soluționare unitară spre binele tuturor cultelor și al fiecăruia în parte (...)

Dar Biserica Ortodoxă Română, în special, «activează intens pentru apropierea și înțelegerea tuturor confesiunilor creștine din lume, deoarece pe această cale își împlinește una din îndatoririle sale primordiale: aceea de a dovedi vitalitatea învățaturii Evangheliei lui Hristos în contemporaneitate»¹³. Prea Fericitul Patriarh a arătat Grației sale, dr. Michael Ramsey, Primatul Angliei, cum a fost realizată în mic trăirea ecumenică, în patria noastră: «Sîntem bucuroși că putem să înfățișăm Grației Voastre, realizarea în mic a trăirii ecumenice — de vreme ce ne adunăm împreună, așa cum ne-am adunat și azi — cu încredere și sinceritate, conducătorii tuturor cultelor creștine din țara noastră: ortodox, romano-catolic, evanghelic-luteran, protestant-reformat, unitarian, neoprotestante, precum și ai cultelor necreștine: mozaic și mahomedan»¹⁴. Acest ecumenism local s-a dezvoltat la noi, în ultimele decenii, inspirat și determinat de noile condiții sociale și noua orînduire din patria noastră. Unitatea realizată în statul nostru a fost un exemplu pentru ecumenismul Bisericii Ortodoxe Române și al celorlalte culte. Fără nici o rezervă, Prea Fericirea Sa arată: «Conducătorii patriei noastre din ultimul pătrar de veac au dat exemplu și impuls Bisericii să lucreze în direcția întăririi unității poporului român, a tuturor cetățenilor patriei. Urmărind pilda statului nostru care a înfăptuit o frățească unitate a poporului nostru (...) credincioșii români din Transilvania au realizat, încă din 1948, reîntregirea lor în sinul ortodoxiei tradiționale; iar conducătorii și membrii tuturor cultelor din țara noastră au inaugurat între ei relații de respect reciproc și de colaborare frățească (...). Ecumenismul religios ajută fără îndoială, și întărește climatul de pace, de bună înțelegere, de prietenie între toți cetățenii țării. Ecumenismul religios din patria noastră adevărește întru totul această afirmație»¹⁵.

La sărbătorirea a 20 de ani de la reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române, în Catedrala din Alba Iulia, Prea Fericirea Sa a accentuat din nou marea idee a unității poporului nostru prin unitatea credinței ortodoxe și prin ecumenismul cultelor din țara noastră, relevînd totodată faptul că ecumenismul Bisericii noastre are o extensivitate pancreștină, Biserica Ortodoxă Română «participînd activ în toate fronturile intercreștine, atît pentru refacerea unității religioase, cît și pentru sprijinirea marilor năzuințe de pace, cooperare și înțelegere, între popoare»¹⁶.

Dacă ecumenismul interconfesional intern și extern se înscrie pe linia depășirii vechii dezbinării creștine, ecumenismul interreligios este o noutate a veacului nostru la a cărei apariție Prea Fericitul Patriarh Justinian și-a adus o contribuție deosebită. În două cuvîntări pe care le-a ținut în Sinagoga mozaică, în 1968 și în 1972, a reliefat faptul că Biserica Ortodoxă Română și Cultul mozaic, ca și toate celelalte culte din țară s-au unit într-un *ecumenism religios*, pentru că doctrina lor este o doctrină optimistă «care ne învață că viața oamenilor poate fi transformată, îmbunătățită și perfecționată» ceea ce a determinat toate cultele să sprijine acțiunile conducătorilor noștri de stat pentru o viață mai prosperă și mai fericită...». Înfrățiți deci în credințele noastre, înfrățiți în ecumenismul nostru religios, pentru

13. *Ibidem*, VIII, p. 185—186.

14. *Ibidem*, p. 262.

15. *Ibidem*, X, 252.

16. *Ibidem*, p. 110.

împlinirea celor mai sfinte și legitime năzuințe ale lumii contemporane»¹⁷. Mai mult, raporturile dintre Biserica Ortodoxă Română și Cultul mozaic sînt justificate prin aceeași obîrșie a credinței revelată în Vechiul Testament, care ne poruncește tuturor: «să împlinim mesajul său de dragoste și bunăvoință în lume, de apărare a celor asupriți, de strădanie continuă pentru binele și fericirea omului — cununa creației sale»¹⁸. Cercurile concentrice ale ecumenismului se lărgesc, concomitent cu conștiința ecumenistă.

În gîndirea Prea Fericitului Patriarh Justinian, solidaritatea religioasă nu exclude pe cea patriotică. De aceea, Prea Fericirea Sa unește în scrisorile irenice, în special ideea de Biserică cu ideea de comunitate. «Biserica noastră Ortodoxă Română ia parte, în întregime ei, la bucuria acestui mare praznic al Paștilor, și dorește sincer ca toate Bisericile și toate popoarele pămîntului (...) să fie încărcate de binefacerile Învierii și anume: mîntuirea, dragostea frățească și pacea»¹⁹. Una din ideile fundamentale în soteriologia ortodoxă este ceea ce mîntuirea nu este un act egoist, individual, ci se dobîndește prin sacrificiul pentru alții, deci este un act de solidaritate cu alții și prin alții. Crucea devine mîntuitoare pentru că este egală pentru toți. De aceea Prea Fericirea Sa accentuează această conștiință a unității și solidarității umane astfel: «Omenirea întreagă are nevoie să-și dezvolte conștiința solidarității sale, pentru combaterea tuturor încercărilor de dezbinare a sa în tabere vrăjmașe, precum și pentru eliminarea cauzelor de slăbire a forțelor sale morale și fizice, necesare depunerii unor eforturi eficace în scopul consolidării echilibrului său, întemeiat pe dreptate și libertate și al creării condițiilor celor mai bune de viață și propășire spirituală și materială»²⁰. În sensul acestei generoase idei, s-au asociat toate cultele din țara noastră, ca să fie pildă clerului și credincioșilor lor de înțelegere, frăție, dragoste, respect reciproc²¹. Ideea centrală a tuturor religiilor și credințelor este pacea, nedespărțită de dreptate și de libertate. Pacea a fost focarul unitiv al tuturor confesiunilor și cultelor din țara noastră. «Vom propovădui de acum înainte cu și mai mult zel pacea și ne declarăm hotărît împotriva imperialismului care ațîță la război, cu scopul ascuns de a prelungi în lume exploatarea omului de către om, a unor popoare de către alte popoare»²².

Pacea în învățătura creștină își are originea în Iisus Hristos, pentru că întruparea Sa are sensul de «împăcare» și de solidarizare cu toți fiii lui Dumnezeu. Această teologie a păcii este formulată astfel de Prea Fericitul Patriarh Justinian: «Față de opiniile divergente cu privire la sensul păcii, socotim că este necesar să accentuăm că pacea are pentru toți creștinii același înțeles. Este pacea lui Hristos (...) fiind indisolubil legată de iubirea necondiționată față de toți oamenii. Este pacea care izvorăște din convingerea că Fiul lui Dumnezeu însuși s-a făcut om, și uciderea unui om înseamnă un dispreț culminant pentru fața omenească, pe care o poartă și Fiul lui Dumnezeu...»²³. Creștinul, în mod reciproc, poartă chipul lui Hristos, este hristoprosoponic și are atît față de sine, cît și față de umanitate toată simțirea iubirii divine, iubirea vieții, apărarea ei. De aci și necesitatea unei colaborări pancreștine în problema vieții, deoarece pacea este esența și misiunea creștinismului. Umanismul nu poate fi separat de pace și cine vrea să promoveze umanismul, implicit va trebui să promoveze pacea. «Pacea constituie un fapt de umanism real și integral, înrădăcinat definitiv în conștiința umană. Creștinismul și Consiliul Ecu-

17. *Ibidem*, p. 98.18. *Ibidem*, XI, București, 1973, p. 190.19. *Ibidem*, IV, p. 181–182.20. *Ibidem*, XI, p. 269.21. *Ibidem*, IV, p. 271.22. *Ibidem*, p. 460.23. *Ibidem*, VIII, p. 181.

menic al Bisericilor, organul acestei acțiuni comune, sînt obligate să unească lupta pentru pace cu eforturile pentru promovarea umanismului, mărturisind astfel iubirea lui Dumnezeu pentru omenire, arătînd în faptul că Dumnezeu s-a făcut om și va rămîne om pentru totdeauna datorită acestei iubiri»²⁴.

Sub impresia celor constatate în timpul vizitării sediului Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Geneva, Prea Fericirea Sa a reliefat încă o dată acest caracter specific al ecumenismului contemporan: «Prilejul ce ni s-a oferit de a lua cunoștință de activitatea desfășurată de membrii diferitelor comitete și departamente, în cadrul Consiliului Ecumenic, ne-a întărit convingerea că Mișcarea ecumenică își continuă cu succes marea misiune de apropiere și cooperare frățască între toate Bisericile creștine, spre a le da putința să contribuie cu eficacitate la înfrățirea tuturor popoarelor lumii»²⁵. Pentru îndeplinirea acestui scop măreț, Biserica Ortodoxă Română s-a reintegrat în organizația ecumenistă de la Geneva și «colaborează activ la opera Consiliului Ecumenic al Bisericilor: Biserica și teologia ortodoxă română sînt preocupate de problemele ecumeniste și contribuie la rezolvarea lor cu toate mijloacele și cu toate posibilitățile lor»²⁶. Ecumenismul trebuie să promoveze, așadar, prietenia și pacea, între popoare.

În călătoria ecumenică pe care Prea Fericirea Sa a făcut-o în India și Etiopia, a reafirmat cu înfocare spiritul ecumenic care însuflețește lumea creștină și în special Biserica Ortodoxă Română²⁷, care «ne îndeamnă să învingem depărțările și despărțirile dintre cei ce cheamă împreună numele Domnului»²⁸.

Spiritul ecumenist domină astăzi, în mentalitatea creștină; căile ecumenismului se deschid larg și sînt bătătorite prin vizitele frățești intercreștine, prin probleme de interes general dezbătute cu participarea teologilor tuturor confesiunilor, prin probleme de doctrină abordate în spirit ecumenic, dar persistă și diferențieri specifice în înțelegerea acestui spirit și a căilor care trebuie să ducă la adevărul ecumenism, la unitatea în credință, dogmă, cult și orînduire canonică. Deși animat de un sacru entuziasm ecumenic, Prea Fericitul Patriarh Justinian nu subordonează discernămîntul lucid sentimentalismului hazardat, ceea ce îl face să nu dea prioritate ecumenismului cu orice preț, față de ecumenismul adevărat. Există nuanțe și cîteodată chiar concepții de fond în modul în care este conceput ecumenismul de factorii de răspundere confesională. Prea Fericirea Sa a observat că există tendința fiecărei confesiuni de a-și impune ecumenismul său propriu, adică extinderea și universalizarea unei confesiuni, ceea ce denotă prozelitism și exclusivism; poziții și acțiuni total antiecumenice. Bisericile nu trebuie să iasă în concurență, ele nu trebuie să practice competiția mondială, ci trebuie să conlucreze în duhul iubirii, în acela al egalității și al răspunderii față de întreaga omenire.

În ecumenism nu predomină acțiunea «eu» ci acțiunea «noi», unitatea în diversitate, în fraternitate, în egalitatea creștină... «...Spiritul vremii noastre impune tuturor Bisericilor (...) să treacă de la atitudinea prozelitistă și exclusivistă față de ceilalți creștini la o atitudine cu adevărat ecumenistă...»²⁹.

Vizitînd unele Biserici din Occident, Prea Fericitul Patriarh Justinian a exprimat răs-picat spiritul ecumenist specific Bisericii Ortodoxe Române și în general

24. *Ibidem*, IX, p. 193.

25. *Ibidem*, IX, p. 113—114.

26. *Ibidem*, p. 108.

27. *Ibidem*, X, p. 164.

28. *Ibidem*, p. 167.

29. *Ibidem*, VIII, p. 199.

Ortodoxei: «Biserica Ortodoxă Română a rămas consecventă tradiției sale multisekulare, respingând cu fermitate orice tendință de prozelitism abuziv. Ea a întreținut și întreține strânse relații frățesti cu toate Bisericile Ortodoxe Autocefale și dezvoltă legături prietenești, de respect reciproc, de încredere și colaborare în duhul Evangheliei cu toate confesiunile creștine. Spiritul ecumenist, care caracterizează raporturile dintre cultele religioase din Republica Socialistă România, se manifestă și în acțiunile întreprinse de Biserica Ortodoxă Română și de alte Biserici din țara noastră, în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Conferinței Bisericilor Europene, Conferinței creștine pentru pace sau al altor fronturi intercreștine»³⁰. În toate confesiunile și cultele din țara noastră bate aceeași inimă evanghelică ecumenistă: Hristos, nefragmentat și nedesfigurat; Hristosul iubirii egale, al smereniei și al crucii, fără nici un fel de triumfalism.

Ecumenismul actual cere ca toți creștinii să reînvie chipul divin al lui Hristos în fapta lor, să-l facă autentic, pentru că el ne-a chemat la libertate, dar adevărata libertate — cum a afirmat de atâtea ori Prea Fericirea Sa nu este împotriva vieții, ci pentru viață, nu divide, ci unește pe oameni în duhul frăției. De la iubirea proclamativă, ecumenismul ne cere imperios să trecem la cea efectivă. Creator al noului spirit ecumenist din Bisericile patriei noastre și animatorul lui infatigabil, Prea Fericitul Patriarh Justinian duce lupta cea bună pentru afirmarea lui pretutindeni, în special pentru combaterea tendinței periculoase de a transforma ecumenismul evanghelic în ecumenism confesional, arătând că «noi sîntem și ne străduim pentru un ecumenism creștin, pentru un ecumenism adevărat, în cadrul căruia toate Bisericile vin pe picior de egalitate, de frățietate. Biserica noastră este dominată de principiul dragostei creștine și al respectului semenilor și noi nu formăm în ea agitari împotriva altor credințe, altor confesiuni»³¹. Acest spirit autentic ecumenist a fost insuflat slujitorilor Bisericii Ortodoxe Române ca un testament al vremurilor actuale și viitoare: «Creștinismul încearcă să fie aluatul spiritual în stare să dopească frământătura cea nouă a lumii de mâine, mobilizându-se în acest scop sub semnul ecumenismului contemporan. Acțiunile tot mai numeroase, în acest sens, de apropiere, de cunoaștere reciprocă și de colaborare între toate Bisericile creștine, precum și năzuințele lor, din ce în ce mai exprimate, de a sluji marile idealuri umanitare ale lumii de azi, toate acestea dovedesc (...) necesitatea unirii tuturor Bisericilor pe terenul creștinismului practic, pentru a face cât mai eficientă prezența creștină în mijlocul lumii în care trăim»³².

Reînvierea ecumenismului primar corespunde nevoii de a arăta că Biserica este vie. În credințele hegemoniste de ecumenism confesional, se perpetuează păcatul originar al dezunirii, al dezbinării, de aceea Prea Fericirea Sa redescoperă izvoarele Ortodoxiei care pot satisface setea actuală de unitate. «Ortodoxia reprezintă cu strălucire spiritul creștinismului vechi, unitar și ecumenic prin excelență, profund credincios tradiției bisericești și nealterat în decursul vremurilor...»³³.

Spiritul Ortodoxiei nu este spiritul hegemoniei, ci spiritul comuniunii, al slujirii totale, căci Hristos este slujirea fraților de pretutindeni: «Peste tot noi urmărim pe linie religioasă, cunoașterea și apropierea între toate Bisericile creștine, în vederea unei unități — a unei unități în diversitate — cu scopul ca uniți laolaltă să sprijinim și noi, (...) instaurarea păcii în lume, libertatea, dragostea și independența tuturor popoarelor (...) pentru mai binele și fericirea omenirii întregi»³⁴.

30. *Ibidem*, p. 290.31. *Ibidem*, X, p. 189.32. *Ibidem*, p. 147.33. *Ibidem*, p. 148.34. *Ibidem*, XI, p. 38.

II. MODALITĂȚI ORTODOXE DE REALIZARE A UNITĂȚII, A ECUMENISMULUI

Unitatea Ortodoxiei. — Încercînd să concentrăm într-o sinteză sistematică gîndirea ecumenistă a Prea Fericitului Patriarh Justinian, am arătat că ea este strîns legată de concepția ecleziologică ortodoxă, potrivit căreia Biserica universală nu este un corp de Biserici, ci este trupul tainic și unic al lui Hristos, iar acest trup se află în plenitudinea sa sacramentală în Biserica locală, în comunitatea sacramentală a credincioșilor a cărei unitate este reprezentată concret de episcopul acestei Biserici. Identificarea localismului cu universalismul conferă episcopilor egalitatea apostolică care se manifestă plenar prin sinodalitate.

Comunitatea sacramentală locală, episcopat, sinodalitate, comuniune frățească interbisericească sînt moduri în care se manifestă universalismul sau ecumenismul ortodox; orice episcop este căpetenia Bisericii locale și implicit se încadrează în ecumenicitate, pentru că între episcopi există o identitate funcțională, fiecare este recunoscut de colegiul celorlalți episcopi sau patriarhi în cazul patriarhatelor autocefale ortodoxe.

Unitatea Ortodoxiei este o expresie a unirii ei în plenitudinea trupului tainic al lui Hristos. Toate aceste noțiuni de bază ale ecumenismului ortodox sînt nucleele gîndirii Prea Fericirii Sale și toate teoretizările iradiază conținutul lor.

Îndată după alegerea sa ca patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, în iunie 1948, conform tradiției patristice și canonice a Ortodoxiei, a trimis tuturor Bisericilor Ortodoxe surori o scrisoare irenică, în care, după ce-și exprima bucuria de a face cunoscut Bisericilor surori că va mărturisi și păzi neclintite învățăturile și tradițiile Sfintei Biserici Ortodoxe de Răsărit, dă chează că «grija cea mai sfîntă și arzătoare pentru Noi va fi de a păstra și întări legăturile de dragoste și conlucrare între Bisericile surori, după pilda sfinților ierarhi și a fericitilor noștri înaintași, urmîndu-le faptele și desăvîrșindu-le jertfele pentru răspîndirea dreptei credințe și propovăduirea Cuvîntului Adevărului. Căci după îndemnul Sfîntului Apostol și învățător al neamurilor, Pavel, datori sîntem «să păzim unitatea duhului întru legătura păcii», «păstrînd ceea ce ni s-a încredințat» (I Tim. VI, 20) și «propovăduind Cuvîntul»³⁵.

Gîndul, cel mai profund izvor din trăirea sa ortodoxă și din înalta conștiință a responsabilității patriarhale a fost acela al unității ecumenice a Ortodoxiei. Deși Bisericile ortodoxe sînt împărțite în Biserici autocefale, această împărțire nu înseamnă nicidecum separare dogmatică sau canonică. Limitele lor geografice și etnice nu constituie și limite spirituale, granițe de netrecut. Unitatea lor dogmatică și canonică este opera nevăzută a Duhului Sfînt și opera vizibilă a ierarhiei sfințitoare. Temeia Ortodoxiei este cea pusă de Hristos³⁶.

Unitatea de mărturisire ar rămîne, însă, în sfera teoreticului abstract, fără tangență cu viața, dacă nu ar fi transpusă în mod imperios în dimeniunea orizontală a existenței omenești, ca împlinire a unității teandrice. Primenirea, iluminarea și transfigurarea făpturii sînt acte care se petrec în ființa integrală a credinciosului. De aceea, Prea Fericirea Sa concepe unitatea ecumenică drept un act complex, în care intră în chip inseparabil factori duhovnicești și obștești. Preocuparea centrală a Prea Fericirii Sale a vizat permanent solidarizarea chestiunilor duhovnicești și comunitare, «pentru dezlegarea cărora se cere nu numai o adîncire a Scripturilor, ci și o conlucrare și împreună sfătuire a întîistătorilor Bisericilor

35. *Ibidem*, IV, p. 5.36. *Ibidem*, V, București, 1955, p. 307—308.

Ortodoxe (...) sfărîmîndu-se peretele care ar încerca să zăgăzuiască unirea noastră duhovnicească, împăcîndu-se cugetele printr-o legătură cît mai strînsă, întinzînd punți de prietenie și de pace trainică între neamurile și popoarele Bisericilor surori întru Ortodoxie (...) ca să fim o Biserică sobornicească și apostolească, o Biserică a bunătății, a dragostei și a păcii»³⁷. Unitatea Ortodoxiei nu este o unitate supra-statală, ca în catolicism, ci este o unitate de conștiință creștină universală, care unește polul evanghelic cu cel obștesc-local, în rezolvarea celor mai acute probleme ale vieții³⁸. Axa în jurul căreia se mișcă întreaga viață a Ortodoxiei este cea a credinței și adevărului evanghelic, inseparabile în gîndire și în existență. Așa cum a fost păstrată cu sfințenie în trecutul Bisericilor Ortodoxe autocefale, «ea trebuie păstrată și astăzi în mod solidar, printr-o frățietate și printr-o colaborare cît mai strînsă»³⁹.

Pledînd pentru evitarea divergențelor în gîndire și a acțiunilor separate, pentru comunicarea unui mesaj comun lumii de azi, Prea Fericirea Sa arată că «acest mesaj este cel mai complet mesaj ce poate veni din partea creștinismului, pentru pacea și conviețuirea frățească a oamenilor, pentru cooperarea și ajutorul reciproc al popoarelor»⁴⁰.

Același gînd, aceeași frămîntare și temă sacră a unității panortodoxe a făcut și obiectul unei scrisori trimisă printr-o delegație a Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu I. P. S. Iustin Moiescu, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, Sanctității Sale, patriarhului ecumenic Dimitrios I: «Unitatea panortodoxă, care trebuie menținută în spiritul respectului reciproc, al egalității tuturor Bisericilor și al dragostei ce ne-a fost lăsată de Hristos, ca semn de recunoaștere între noi, ca fii ai aceleiași înfieri, este lucrul primordial pe care trebuie să-l avem în vedere, mai ales astăzi, cînd Ortodoxia s-a angajat în atîtea relații cu celelalte Biserici creștine. Noi trebuie să dezvoltăm aceste relații, nu izolat și sporadic, ci solidar și organizat, toate hotărîrile finale trebuind să aibă acordul întregii Ortodoxii» iar «în relațiile dintre Biserici trebuie să se evite cu desăvîrșire practicarea prozelitismului sub orice formă...»⁴¹.

Deși Bisericile Ortodoxe Autocefale au contacte cu celelalte Biserici și confesiuni creștine, contactele nu sînt comuniuni nici în Adevăr și nici în cele sfinte, ci sînt relații de cunoaștere, de deschidere, de înfrățire practică pe temeiul dragostei creștine, ca preludii ale unității în acțiune, care pot duce mai tîrziu și la unitatea în credință și în adevărul evanghelic. Ideile din scrisoarea trimisă Sanctității Sale, Patriarhului ecumenic, Dimitrios I, sînt o reînnoire a unui expozeu mai amplu pe care Prea Fericitul Patriarh Justinian l-a făcut în Constantinopol, cu ocazia vizitei frățești făcută în mai 1968 patriarhului ecumenic Atenagoras⁴². Unitatea Ortodoxiei se înfățișează ca unitate absolută în gîndire și acțiune, adică unitatea în Adevărul de totdeauna al Bisericii, în modul ei de trăire în cult, de înțelegere în doctrină și dogmă, de absolută identitate practică în abordarea problemelor sociale ale vremurilor actuale. Unitatea Ortodoxiei se bazează pe «întreaga moștenire lăsată nouă în sfinții părinți de-a lungul celor aproape două milenii de viață creștină»⁴³, care este coroborată cu «experiența zilelor noastre», formînd un tezaur comun care ajută Ortodoxiei de pretutindeni să răspundă clar la întrebările pe care i le pune lumea contemporană. «Nici o unitate ortodoxă nu trebuie

37. *Ibidem*, IV, p. 8.38. *Ibidem*, IX, p. 50.39. *Ibidem*, XII, București, 1976, p. 97.40. *Ibidem*.

41. In «Biserica Ortodoxă Română», an. XCII (1974), nr. 9-10, p. 1156.

42. *Ap. soc.* XI, p. 285.43. *Ibidem*, p. 41.

neglijată, nici o contribuție nu trebuie disprețuită. Toți, laolaltă, sîntem chemați să fim împreună-lucrători ai lui Dumnezeu la intronizarea Adevărului lui Hristos în lume, la opera Duhului de restaurare a chipului lui Dumnezeu, la refacerea unității Bisericii lui Hristos (...).

Astăzi, principala chemare a Bisericii este slujirea (...) Biserica este o deschidere spre lume...»⁴⁴.

În cuvîntarea rostită cu prilejul inaugurării centrului interortodox de la mînăstirea Penteli din Grecia, Prea Fericitul Patriarh Justinian a calificat acest centru drept o «Măreață operă» menită să devină «loc de întîlnire a clericilor și teologilor de pretutindeni, ca o adevărată casă a întregii Ortodoxii»⁴⁵. Centrul va reînvia duhul ecumenic al comunităților primare apostolice, cînd sufletul și inima erau una în cei care credeau (Fapte IV), cînd convingerile teoretice nu erau dissociate de acțiunile practice, cînd ideile sublime creștine se transformau în sentimente umane sublime și în fapte similare. Acest «un suflet și o inimă» ale Ortodoxiei au persistat de-a lungul istoriei, fapt ce l-a făcut pe Prea Fericirea Sa să numească această unitate a Bisericilor Ortodoxe drept «o minune a istoriei», care «învins timpul, spațiul și toate vicisitudinile istoriei bisericești a creștinătății.

Minunea aceasta a fost posibilă prin «atașamentul sincer și total la religia părinților, grija continuă de a nu se abate cineva nici măcar cu o iotă de la Sfintele pravili. Unitatea aceasta (...) trebuie și cu mai multă scumpătate păstrată astăzi»⁴⁶.

Întreaga activitate a Prea Fericirii Sale pe plan ecumenic are un obiectiv precis: «Una din principalele coordonate ale activității noastre ca patriarh a fost axată pe ideea înfăptuirii unității Bisericii (...). Pe linia unor asemenea preocupări constante au apărut cele mai de seamă înfăptuiri ale slujirii noastre de pînă acum, din care putem aminti: reîntregirea unității Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania, revizuirea și adaptarea întregii legislații bisericești la noile condiții de viață, tipărirea în noi ediții a cărților de cult și distribuirea lor la toate parohiile, în vederea uniformizării cultului și a cîntării în comun (...). Pentru exprimarea unitară și pentru promovarea unității de credință, Sfîntul Sinod s-a îngrijit de tipărirea cărților de cult (...) apoi Biblia..., Noul Testament..., Mica Biblie (...) pentru «consolida unitatea noastră de cult»⁴⁷.

Pentru întărirea și aprofundarea unității dogmatice și de teologie ortodoxă universală și românească, precum și pentru unitatea de viață ortodoxă se tipăresc reviste bisericești mitropolitane, apoi revistele centrale patriarhale, manuale pentru Seminarii și Institutele teologice de învățămînt superior, la cel mai înalt nivel teologic. Niciodată, în trecutul Bisericii noastre, nu s-au tipărit atîtea cărți valoroase creștine. Această preocupare își are justificarea în realitatea tradițională proprie poporului nostru, unde unitatea națională a fost și este susținută și de unitatea Bisericii Ortodoxe Române: «Cînd se va scrie istoria trecutului nostru din Transilvania, se va vedea că unitatea noastră națională este susținută de unitatea Bisericii Ortodoxe Române»⁴⁸.

Un alt fenomen interesant pentru conștiința ortodoxă românească îl prezintă credincioșii români care trăiesc în alte țări, ca America, Australia, America latină, Anglia, Franța, Italia etc., care nu au fost asimilați religios, păstrîndu-și intactă

44. *Ibidem*.45. *Ibidem*, p. 40.46. *Ibidem*, p. 116.47. *Ibidem*, p. 194—195.48. *Ibidem*, p. 61.

credința ortodoxă românească și fiind atașați dogmatic și canonic de Biserica Ortodoxă Română. Cu toate că sînt în diaspora, ei practică cultul, tradiția și învățătura ortodoxă și-și cultivă viața sufletească creștină prin tipăriri de almanahuri sau calendare ortodoxe. În nenumăratele «Cuvinte», pe care Prea Fericirea Sa le-a scris în aceste almanahuri și calendare, a subliniat importanța păstrării acestor legături frățești și sufletești datorită unii lor, «în aceeași credință strămoșească pe care au moștenit-o de la părinți și străbuni și pe care au datoriat s-o lase moștenire sfîntă copiilor și nepoților lor»⁴⁹.

În spiritul gîndirii și activității marilor ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericirea Sa asociază cînd este vorba de credincioșii noștri conștiința creștină cu cea națională, căci unitatea lor din trecut a fost indisolubilă: «Am avut totdeauna convingerea neclintită că între unitatea noastră bisericească și cea națională există o corelație cu adînci semnificații»⁵⁰, pentru că «patria pentru noi este tot una cu Biserica»⁵¹. Această unitate se raportează, în primul rînd la «înălțarea și prosperitatea credincioșilor săi»⁵², în sensul că destinele Bisericii au fost împletite cu ale poporului.

Aceeași impresionantă dorință pentru unitatea religioasă internă a stat și la temelia inițierii de către Prea Fericitul Patriarh Justinian și a înfăptuirii aceluia ecumenism absolut original al cultelor și religiilor din țara noastră, «un ecumenism religios local ale cărui ecouri au pătruns pînă dincolo de hotarele țării»⁵³.

Disensiunile ivite între oameni din cauze religioase sînt dintre cele mai grave, deoarece ideile se transformă în pasiuni și sub efectul crescînd al emoțiilor devin idei fixe, care scapă controlului rațional și iau forma unei agresivități violente. Aceasta este și geneza paradoxală a războaielor religioase. Spre a suprima această posibilă stare ideomantică conflictuală, subiacentă nucleului credințelor pasionale, Prea Fericirea Sa a căutat, cu o mare înțelepciune, să le treacă în categoria intereselor comune, spre a fi dominate rațional și deci să devină convergente, unificatoare.

Cum cei ce elaborează ideile teologice sînt teologii, Prea Fericirea Sa a arătat cu franchețe că «de cele mai multe ori dezbinările și certurile dintre teologi au provocat spargerea unității Bisericii Mîntuitorului Hristos» și de aceea, în interesul Bisericii creștine, «noi credem că a sosit vremea ca teologii împreună cu conducătorii de Biserică și cu credincioșii să se unească în duhul păcii și al dragostei și să îndeplinim cu toții cît mai curînd acea dorință a marelui nostru Arhiereu, «ca toți să fie una» (Ioan XVII, 21)⁴⁵. Polemica, logomahia, agresiunea confesională, înveninarea spiritului religios, deprecierea și invectivele formează un trist arsenal al trecutului, regretabil și abandonat total. De aceea, Prea Fericirea Sa a imprimat spiritului teologic din țara noastră o altă direcție și o altă structură: direcția concilierii și structura armonizării contrariilor: «Teologii noștri au înțeles bine drumul pe care au mers conducătorii de culte și n-au precupețit nici un efort să ne ajute a creșa un climat de pace și armonie între credincioși...»⁵⁵. În felul acesta, în Biserica Ortodoxă Română s-a pus temelia unei teologii a iubirii care să se opună celei a disputelor. «Teologii noștri au înțeles că nu se pot numi creștini aceia care propovăduiesc ura și învrăjbirea între oameni, ci au militat fără ezitare pentru teologia dragostei și a păcii între oameni»⁵⁶.

49. *Ibidem*, IX, p. 183.50. *Ibidem*, XI, p. 197.51. *Ibidem*, XII, p. 32.52. *Ibidem*, VII, București, 1961, p. 94.53. *Ibidem*, XI, p. 230-231.54. *Ibidem*, VIII, p. 172.55. *Ibidem*, p. 173.56. *Ibidem*.

Pentru a crea un adevărat spirit de convergență între teologii creștini din România, Prea Fericirea Sa, împreună cu celelalte căpetenii confesionale, a organizat un fel de sesiuni interteologice în care sînt dezbătute teme similare⁵⁷.

Metoda aceasta va avea consecințe din cele mai fericite. Cu cît teologii se vor cunoaște mai bine, cu atît se vor iubi, se vor înțelege și vor descoperi că deosebiriile dintre unele poziții divergente erau superficiale, că fondul gîndirii creștine este și trebuie să fie același pentru toți, ceea ce va duce la reunirea mult visată a creștinătății. Pentru acest ideal, militează și Prea Fericirea Sa, făcîndu-se cel mai autorizat exponent al acestei mentalități a reprezentanților cultelor din patria noastră, declarînd cu toată ardoarea convingerii Sale absolute că Bisericele din România vor sprijini «nobilă acțiune pentru încetarea dezbinărilor dintre Biserici și pentru promovarea spiritului de unire și dragoste între toate Bisericele creștine...»⁵⁸. Deceniul care s-a scurs de la această declarație în fața reprezentanților Comisiei «Credință și Constituție» din Consiliul Ecumenic al Bisericilor a confirmat din plin seriozitatea și înfăptuirile ei.

Unitatea Bisericilor creștine. — Frămîntările și evenimentele care au loc în omenire, se repercutează și asupra conștiinței creștine, care așteaptă, cum remarca Prea Fericitul Patriarh Justinian, zorii noi «care să lase în urmă noaptea dezbinărilor și a neîncrederii reciproce. La aceasta o îndeamnă dorința de apropiere și de înfrățire care însuflește azi toată omenirea, din care creștinătatea face și ea parte»⁵⁹.

Dar gîndirea și activitatea Bisericii creștine nu sînt doar o copie a spiritului și mentalității actuale, pentru că însăși esența și gîndirea creștinismului este unitatea, pe care Biserica o reactualizează, în măsura în care revine la Hristos, la fundamentul ei. Aspectul acesta este pus în relief astfel de Prea Fericirea Sa: «...Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos a gîndit lumea ca o unitate, ca un întreg și a fost stăpînit de convingerea că el a coborît pe pămînt pentru toți oamenii, întrupîndu-se pentru toți»⁶⁰.

Unitatea primară din nefericire a fost sfîșiată în cursul istoriei Bisericii prinerezii și schisme, care au dus la alienarea Bisericilor între ele și, implicit, a creștinilor între ei.

În timpul nostru, ideea unității creștinilor este mult facilitată de faptul că «în rugetele oamenilor de astăzi și-a făcut loc încredințarea despre unitatea lumii. Oamenii timpului nostru trăiesc cu convingerea că lumea își are o obîrșie unică (...) că alcătuiesc o singură și mare familie, a cărei dăinuire în istorie și a cărei propășire materială și spirituală nu pot fi împlinite fără pace și bună-înțelegere»⁶¹. Această atmosferă psihologică și științifică stimulează conștiința creștină, care la rîndul ei, dă entuziasmul și căldura necesare voinței de unitate. Între ele nu există paralelism, ci contopire într-un ideal comun: umanitatea. Aceași umanitate care exprimă, bilingvistic, aceleași idei de unitate, în limbaj uman și în limbaj divin. De aceea nu constituie pentru nimeni o surpriză că oamenii se apropie și pe aceste două căi, care păreau separate în trecut. În terminologia utilizată de Prea Fericitul Patriarh Justinian, termenii de pace, apropiere, bună-înțelegere, înfrățire au același conținut în limbajul laic ca și în cel religios: «Bisericele creștine de pe întreg pămîntul trebuie să se unească în rugăciune, «pentru pacea a toată lumea», pentru împăcarea și unirea tuturor popoarelor și conviețuirea lor în bună înțelegere și înfrățire»⁶². Biserica își caută unitatea ei, pentru că numai unită poate să slujească

57. *Ibidem*, X, p. 268.

58. *Ibidem*, VIII, p. 173.

59. *Ibidem*, IX, p. 93.

60. *Ibidem*, VIII, p. 209.

61. *Ibidem*, IX, p. 283.

62. *Ibidem*, VII, p. 78.

acest ideal uman, care coincide cu cel creștin. Ortodoxia a fost totdeauna pentru această unitate.

Desigur nu este vorba de o unire de dragul unirii, ci de o unire dictată de viață, de fericirea noastră. În fața acestor înalte imperative de etică umană, Biserica nu putea rămâne tocmai ea indiferentă. «Biserica Ortodoxă a deplins totdeauna împărțirea creștinismului în mai multe Biserici; aflate uneori pe poziții de vrăjmășie unele față de altele, s-a rugat fără încetare «pentru bunăstarea sfintelor lui Dumnezeu biserici și pentru unirea lor», a făcut tot ce i-a stat în putință pentru cunoașterea și apropierea lor, devenind astfel pildă de bună-voință și de iubire pentru toate celelalte Biserici...»⁶³.

În gândirea Prea Fericirii Sale, unitatea Bisericilor trebuie să preceadă unirea iar această unitate este determinată de înțelegere și colaborare între creștini în problemele fundamentale ale omenirii care au contingență strictă, pînă la contopire cu doctrina creștină.

Unitatea este un imperativ al vremurilor, iar unirea al viitorului. Într-o expunere prezentată în fața Adunării Naționale Bisericești, Prea Fericirea Sa a prezentat astfel activitatea ecumenică a Bisericii Ortodoxe Române în scopul apropierii, înțelegerii și colaborării cu celelalte Biserici creștine din întreaga lume: «Această activitate s-a concretizat prin: schimburi de scrisori, vizite reciproce, schimburi de studenți și de reviste, precum și alte manifestări»⁶⁴.

Omenirea vrea să fie solidară și coresponsabilă față de soarta ei proprie. Prea Fericirea Sa apreciază acest sentiment nou «ca semnul binecuvîntat al unui umanism nou, care trebuie slujit cu fermitate și cu entuziasm. De aceea socotim că este necesară formarea unei puternice conștiințe a creștinătății de pretutindeni în legătură cu împlinirea îndatoririlor pe care Biserica lui Hristos le are față de omenire»⁶⁵.

Unitatea Bisericilor creștine preconizată de Prea Fericirea Sa își are ca obiectiv principal formarea, stimularea și angajarea conștiinței Bisericilor creștine în slujirea umanității. Nici o deosebire dogmatică sau cultică nu poate constitui o piedică în calea ei.

Unitatea în diversitate. — Problema unității este pusă de Prea Fericitul Patriarh Justinian într-un spirit absolut realist. Situația actuală a creștinismului ne dovedește că duhul Evangheliei lui Hristos a dat roade deosebite în conștiința creștinilor și i-a grupat în unități confesionale de diferite proporții numerice. În ultimă analiză, deosebirile nu sînt fundamentale, pentru că experiența conferințelor interconfesionale, organizate în țara noastră, arată că soluțiile date de diferitele confesiuni acestorași teme doctrinare «scot în evidență existența unui uimitor spirit de convergență».

Această experiență, de o inestimabilă valoare pentru ecumenism, trebuie extinsă și aplicată în marile confesiuni ca un preambul la unirea Bisericilor, ca o pregătire a spiritului de unitate «în duh și în adevăr».

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a examinat cu un subtil discernămint situația din trecut și cea actuală a Bisericilor creștine, a cîntărit și comparat posibilitățile prezente de apropiere între marile confesiuni și, între alternativele unirii sau unității, s-a oprit asupra unității Bisericilor în diversitatea lor actuală, demonstrînd astfel această teză: «...nu neglijăm faptul că de-a lungul vremii Bisericile s-au constituit în forme confesionale diferite, din tiparul cărora e greu să iasă azi spre a se încadra într-o organizație unitară și uniformă. Dar tocmai pentru aceasta

63. *Ibidem*, IX, p. 285—286.

64. *Ibidem*, p. 171.

65. *Ibidem*, X, p. 245.

subliniem că unirea Bisericilor este un țel căruia trebuie să-i premeargă acțiunea unității creștine, înțelegând prin aceasta o unitate în diversitate. Unirea e o problemă de viitor mai îndepărtat, întrucât în calea ei stau încă multe și mari greutăți, dar unitatea în diversitate a întregii creștinătăți este posibilă chiar în vremea noastră. De aceea Biserica Ortodoxă Română, în momentul ecumenic actual, pune în primul rând promovarea unității creștine, considerând că, pînă nu se va realiza această unitate în diversitate a Bisericilor, nu se va putea merge mai departe pe drumul înfăptuirii unirii lor»⁶⁶.

Fără să intrăm în nici un fel de amănunt, observăm că în gândirea Prea Fericirii Sale se reflectă cel mai înalt principiu al unității în multiplicitate sau în diversitate, după tipul lucrării Sfintei Treimi. Acest principiu, care este mult agreat, în prezent, de teologia protestantă progresistă, constituie o punte trainică de legătură și înțelegere între confesiuni și între alte Biserici fragmentate din unitatea inițială a creștinismului. Principiul unității contrariilor poate duce și la suprimarea contradicțiilor, la subordonarea lor unor unități de gândire și acțiuni superioare, care va însemna, sub aspect ecumenic, unire în Adevărul absolut.

Dar Prea Fericirea Sa vede clar că există adevăruri cu caracter absolut și în momentul de față, cum sînt frățietatea, cunoașterea, iubirea, pacea etc., a căror forță se impune tuturor și, așa cum omenirea bate monezi noi din aceleași aliaje, la scara unor valori noi, tot așa și creștinismul valorifică aliajele credinței în formele vieții contemporane, ca să poată să fie legat de actualitate. Viața are o mobilitate mai mare decît ideile, de aceea Prea Fericirea Sa pune, în mod logic, viața creștină înaintea ideilor teologice care au diversificat-o, au statizat-o. De altfel, chiar în gândirea sa personală, ca filozofie a acțiunii, am observat că ideile nu indică tipare prestabilite, ci se formează în fluviul acțiunii creatoare.

În acest context se încadrează și principiul bazat pe realitatea imediată, al unității Bisericilor creștine în diversitatea lor actuală. Încercările de unire din trecut s-au soldat cu un trist eșec. Ele au fost dictate de interese temporale și lipsa lor de conținut eficient a fost dovedită chiar de eșecul lor. De aceea singura formulă în care poate fi elaborat ecumenismul actual este aceea a unității în diversitate, care poate duce la temperarea și suprimarea intereselor subiacente confesionale. Această poziție a fost expusă ferm, în special, în fața reprezentanților catolicismului, fie cînd Prea Fericirea Sa a vizitat Bisericile catolice din diferite țări ca Austria, Republica Federală Germania etc., fie cînd episcopii sau cardinali catolici au vizitat Biserica Ortodoxă Română. Expunerea își are logica ei particulară, pentru că, dintre toate confesiunile creștine, catolicismul concepe ecumenismul ca pe o «re-întoarcere» a Bisericilor la catolicism. «Ecumenismul de astăzi nu poate fi desăvîrșit decît prin vizite reciproce și prin contacte bilaterale între Biserici: Unitatea în diversitate a Bisericii creștine nu poate fi promovată decît dacă ne cunoaștem bine unii pe alții (...) unirea Bisericilor nu poate fi pusă înaintea unității Bisericii, adică unitate în diversitate a Bisericii trebuie realizată înaintea unirii Bisericilor. De aceea trebuie să lucrăm întîi pentru unitatea în diversitate a creștinătății, pentru o colaborare pe picior de egalitate și respect reciproc. Unirea întîlnește multe piedici, pe cînd unitatea în diversitate oferă nenumărate posibilități pentru conlucrarea Bisericilor»⁶⁷. Tema unității în diversitate sau în pluralitate nu este dezagreabilă catolicismului, numai că există o diferență fundamentală între principiul catolic al acestei

66. *Ibidem*, X, p. 304.

67. *Ibidem*, p. 246. Vezi și vol. CI, p. 102.

unități în diversitate, care se traduce exact prin uniaticism și principiul adoptat de ortodoxie, care înseamnă «colaborare pe picior de egalitate și respect reciproc», numai și numai conlucrare, fără subordonare.

Prea Fericitul Patriarh Justinian acceptă deosebiri ca pe un moment trecător, în evoluția sa spre revenire la unificarea absolută de mai târziu. În sinul catolicismului, episcopatul german manifestă, în genere, mai multă independență, iar în unele institute catolice, cum este cel de la Tübingen, s-au ivit teologi care au atacat deschis dogma primatului și infailibilității, cum este renumitul teolog Hans Küng, ucenicul lui Karl Rahner. Un semn al unor mari modificări în mentalitatea catolică l-a constituit și eșecul, aproape total, al sinodului al IV-lea al episcopilor catolici, din toamna anului 1974, de la Roma, când episcopii au respins, în majoritate, trei din cele patru texte finale propuse pentru votare, iar papa Paul al VI-lea a fost constrins să admită existența unui spirit centrifug: «Identitatea indiscutabilă a credinței comportă o flexibilitate de forme încarnate. Am notat o voință crescândă de împrăștiere, la nivelul etnic și geografic, pe care o vom numi centrifugă»⁶⁸. Centrifugalismul, ca forma constituirii unor biserici locale, iar unii prevăd că «dacă viitorul papă nu va fi un african, urmașul acestuia va fi cu siguranță»⁶⁹.

Episcopii catolici au dat, la acest sinod, prioritate problemelor practice, ceea ce a produs oarecare derută. Mulți dintre ei cunosc modul de gândire al Bisericii Ortodoxe Române, care elaborează un ecumenism practic. Unora dintre aceștia, Prea Fericirea Sa le-a expus concepția sa despre unitate, astfel: «Noi am propus să promovăm unitatea în diversitate, lăsând la o parte punctele care ne deosebesc prea mult și apropiindu-ne în cele posibile de reconciliat, și mai ales colaborarea în problemele practice. Prin respectul reciproc și prin această colaborare între ele, Bisericile se vor putea apropia mai repede, pentru că astfel vom putea ajunge la crearea unui for interbisericesc, prin analogie cu Organizația Națiunilor Unite. În felul acesta, se pot realiza multe lucruri, îndeosebi în latura creștinismului practic, ceea ce ne va ajuta să învățăm mult mai mult unii de la alții»⁷⁰. Ar fi o gravă eroare din partea bisericilor, care aproape în unanimitate sînt convinse că trebuie să se deschidă spre lume, dacă s-ar închide una față de alta, sau, dacă s-ar deschide una față de alta, ar încerca să se absoarbă. Prea Fericirea Sa recunoaște că fiecare confesiune își are geniul său specific, tezaurul său de gândire, cultul său, teologia sa care ar putea îmbogăți tezaurul comun al creștinismului, în duhul smereniei, dar nu al supremației. Recunoașterea valorilor specifice ar spori cadrul experienței creștine și ar duce la reconciliere. Unitatea în diversitate este o acțiune care privește toate Bisericile creștine, fără excepție. Unitatea în diversitate poate să ducă la instaurarea unui climat de «pace religioasă deplină». «Bisericile nu trebuie să mai rămână în dezbinare, în deosebiri și conflicte confesionale, moștenite din vremea nefericitelor neînțelegeri, resentimente și ostilități teologice.

Gîndim și lucrăm azi, în spirit irenic, care este spiritul creștinismului evanghelic, plin de porunci și îndemnuri la pace, la bunăvoință creștină, la dragoste creștină⁷¹. Dacă Bisericile trebuie să lucreze în lume, să o slujească, ele nu pot sluji decît în nevoile sale reale. Biserica trebuie să se unească cu lumea, așa cum Hristos a unit-o în trupul Său.

68. Alain de Penanster, *Un Synode «centrifuge»* (Papa admite că viitorul catolicismului se joacă în bisericile locale. Dar sub controlul său) — în «L'Express», nr. 1217, 4-10, novembre, 1974, Paris, p. 68.

69. *Ibidem*.

70. *Apostolat social*, X, p. 291.

71. *Ibidem*, p. 279.

Unitate și uniformitate. — Dacă fiecare Biserică constituită istoricește își are geniul și personalitatea ei, atunci, atât teoretic, cât și practic, uniformitatea nu poate fi o soluție ecumenică. Această poziție realistă a fost fixată, încă de acum douăzeci și unu de ani, de Prea Fericitul Patriarh Justinian: «Biserica Ortodoxă are toată bunăvoința în înțelegerea și este gata pentru orice apropiere în spiritul evanghelic, sinodal și patristic al Bisericii vechi (...). Ea își dă bine seama că unele deosebiri în înțelegerea creștinismului sînt firești și nu face din uniformitatea generală și absolută în toate, condiția împăcării tuturor creștinilor»⁷². Reluînd teza Sfîntului Clemen Alexandrinul că Biserica ecumenică este o unitate simfonică, Prea Fericirea Sa socotește pe drept cuvînt că, pentru stadiul actual al relațiilor ecumenice, singura soluție este unitatea în diversitate, unitatea simfonică, o unitate a frumosului creștin. Este adevărat că «unitatea în duh și adevăr creștin este un imperativ al Evangheliei și al veacului nostru», dar duhul creștin este, în fond, duhul dragostei, de aceea «restabilirea unității creștine în dragoste și credință»⁷³, este o formulă care trebuie să treacă înaintea unității dogmatice și cultice. Aceasta deschide perspectiva imediată a unui ecumenism creștin integral.

Cu prilejul vizitei cardinalului Julius Döphner din R. F. Germania, Prea Fericirea Sa a avansat astfel ideea ecumenismului integral: «...Biserica Ortodoxă Română susține crearea unui ecumenism creștin integral, care să aibă menirea să adune și să determine pe toți creștinii ca, peste deosebirile dogmatice confesionale, să colaboreze la rezolvarea problemelor majore care astăzi preocupă toate popoarele de la un capăt la altul al lumii. În dorința de a ajunge la o colaborare cît mai strînsă pe linia acestui creștinism practic, înțelegem să avem, pe picior de egalitate, relații cu toate Bisericile creștine, inclusiv cu Biserica Romano-Catolică. Iată scopul vizitelor noastre reciproce»⁷⁴.

În ecumenismul pancreștin, sau integral încolțesc germenii speranței unirii; restaurarea chipului lui Hristos. O dumnezeiască perspectivă căreia Biserica Ortodoxă Română i-a consacrat întreaga ei activitate, prin Prea Fericitul Patriarh Justinian, de treizeci de ani de zile încoace.

De la ecumenismul pancreștin spre unire. — Ecumenicitatea se înfățișează ca o spațializare a chipului lui Hristos, simbolizată de brațele Sfintei Cruci, a acestei cruci «care lucrează» în lumea creștină. În numele ei și al sfintei Învieri, într-o scrisoare irenică adresată tuturor patriarhilor ortodocși din lume, de Sfînta Înviere, din 1974, este din nou afirmată viziunea constantă a ecumenismului integral: «Învierea Domnului ne oferă (...) fericit prilej de a intensifica eforturile noastre pentru a face ca darurile și binefacerile învierii lui Hristos să fie din belșug folosite de clericii și credincioșii noștri, atât în viața lor, cât și în relațiile cu clericii și credincioșii celorlalte Biserici, ba chiar cu toți oamenii fără deosebire de rasă și de credință religioasă, cu scopul de a contribui la buna înțelegere și cooperare frățască a tuturor popoarelor lumii»⁷⁵. Încă din 1954, Prea Fericitul Patriarh Justinian s-a pronunțat pentru unirea Bisericilor «în spirit larg și tolerant pentru acele deosebiri confesionale care nu ating conștiința divină a Bisericii și fondul biblic și patristic al învățăturii și al cultului creștin»⁷⁶. Dar după Conciliul II Vatican, a văzut că, în problema ecumenismului, romano-catolicismul urmărește pancatolicismul, adică

72. *Ibidem*, V, p. 221-222.

73. *Ibidem*, p. 222.

74. *Ibidem*, XI, p. 101.

75. «Biserica Ortodoxă Română», nr. 3-4, martie-aprilie, 1974, p. 336 și *Apostolat social*, XII.

76. *Apostolat social*, V, p. 221-222.

revenirea în «staulul Romei», ceea ce l-a determinat să militeze «pentru promovarea unității creștine, mai mult decât unirea Bisericilor (...). Și în ecumenism (...) noi căutăm să împiedicăm tendințele de panelenism, pananglicanism, panprotestantism ca și de pancatolicism; sprijinim din toată inima un ecumenisc pancreștin, în care Bisericile creștine în deplină libertate își vor da contribuția lor la rezolvarea problemelor actuale cu care e confruntat creștinismul (...). Până nu se va rezolva acest pancreștinism, această unitate în diversitate a Bisericilor, nu poate fi vorba de unire a Bisericilor»⁷⁷. Pentru realizarea acestor deziderate Biserica creștină dispune de metodele sale clasice: «rugăciunea și dragostea frățească»⁷⁸. Ea posedă o armă puternică și folositoare «conștiința creștină», o energie spirituală a «fuziunii...». Bisericile creștine posedă secretul fuziunii conștiințelor religioase și pentru această ele trebuie angajate pe calea ecumenismului pancreștin, adică al unității de direcții a conștiinței. Prea Fericirea Sa nu a abandonat ideea unirii, care prezintă, azi «dificultăți enorme, dar nu insurmontabile»⁷⁹. Enumerînd piedicile unirii dogmatice, Prea Fericirea Sa arată că unirea pe teren practic a Bisericilor «nu numai că este posibilă, dar este și necesară, deoarece înfățișează însăși voința lui Dumnezeu»⁸⁰. Pentru înfăptuirea ei, însă, sînt necesare două virtuți fundamentale creștine, care trebuie reactualizate «smerenia» și «speranța».

Față de mai multe tipuri de ecumenism pentru viitor, Prea Fericitul Patriarh Justinian adoptă și propune tipul original al ecumenismului creștin: ecumenismul apostolic: «...Considerăm că singura condiție pentru înfăptuirea adevărată și durabilă a unirii Bisericilor este aceea de a străbate toată calea întoarsă care a dus la scindarea și separarea lor de trunchiul genuin al Bisericii»⁸¹, «o întoarcere la staulul sfînt de la Betleem (...) și o întoarcere a fiecărei Biserici creștine la sînul Bisericii mame...»⁸². Pe temeiul eticii și esteticii creștine, această întoarcere este posibilă. Teologia întoarcerii la starea paradisiacă îndreptățește speranța întoarcerii la adevărata unitate a trupului lui Hristos, cel nedivizat.

III. ECUMENISM INTERORTODOX

Expresia «ecumenism interortodox» ar părea improprie, pentru că Ortodoxia este, prin structura ei, o «Biserică ecumenică» după denumirea dată prima dată de Sfîntul Clement Alexandrinul.

În Ortodoxie, sentimentul religios este dublat de cel patriotic, cu care se identifică. Dar limitele autocefale ortodoxe, care sînt fețele creștine ale profundului sentiment patriotic, nu sînt și granițe ortodoxe ireductibile.

Prea Fericirea Sa a găsit o formulare mulțumitoare și conciliantă: «fiecare din noi avem cîte două patrii: una este patria pămîntească, în care odihnesc moșii și strămoșii noștri, leagănul istoric al fiecărui popor care-și cere un loc sub soare; cealaltă este patria noastră comună, Biserica ecumenică a Răsăritului. Cea dintîi ne cere iubire, devotament și jertfire de noi înșine; cea de a doua nu poate trăi fără unitate dogmatică, canonică și liturgică..»

Bisericile ortodoxe au făcut cauză comună cu popoarele lor, în tot cursul istoriei».⁸³

Un aspect cu totul nou și de o mare importanță pentru ecumenismul ortodox și pentru soarta ecumenismului în genere îl relevă Prea Fericitul Patriarh Justinian în

77. *Ibidem*, X, p. 247.

78. *Ibidem*, VII, p. 98.

79. *Ibidem*, p. 99.

80. *Ibidem*, p. 100.

81. *Ibidem*.

82. *Ibidem*, IX, p. 256.

83. *Ibidem*, V, p. 254.

«aghiologie», ca mod unic al unității, prin unicitatea chipului lui Hristos realizată în condițiile existenței omenești. Cinstirea sfinților este actul creștin suprem prin care se confirmă, în mod vizibil, unitatea de viață în Hristos și unitatea cu oamenii care au aparținut diferitelor rase, popoare, națiuni și timpuri. Ortodoxia trăiește din cultul sfinților, prin ei se simte unică și unitară.

Prea Fericirea Sa dezvoltă astfel acest aspect al ecumenismului ortodox: «...poporul dreptcredincios cultivă două laturi importante ale dreptei noastre credințe: cinstirea sfinților și unitatea ortodoxiei. Îi cinstim pe sfinți, pentru că cinstim evlavie din trecut a creștinismului nostru și vrem să rămânem în mod nestrămutat credincioși ai acestei evlavii și înaltelor valori reprezentate de ea (...) rezultă pentru noi îndemnul de a rămâne în unitatea Ortodoxiei și de a cultiva raporturi de colaborare cu toate Bisericile creștine... Sfinții realizează unitatea de viață a creștinismului; în chipul lor uman s-a întipărit chipul unic al lui Hristos nu prin stereotipizare, ci prin îndumnezeire prin har.

Sfinții au fost oamenii epocii lor; modul lor de viață a răspuns nevoilor contemporanilor lor⁸⁴. Ar fi, deci, o greșală să ne imaginăm că sfinții ar fi atemporali, sau extratemporali. Ei sînt trăsătura de unire între credincioși și Hristos, care ia chipul uman al timpului specific, ca să-l facă una în chipul său unic. Diversitatea creștină este unită în Hristos. Hristos este un model unic pentru unitatea credincioșilor și a Bisericilor, dar, azi, și lumea a devenit un model de unitate pentru Bisericile de-zunite, care sînt chemate să o slujească cum au slujit-o sfinții⁸⁵.

În gîndirea Prea Fericirii Sale, cum se vede unitatea creștină este de tip ondulatoriu, cu un centru de mișcare, care este Hristos și cu unde, care denotă viața ortodoxă, viața creștină în genere și care leagă pe creștini de ceilalți oameni, într-o unitate de slujire, de acțiune universală.

Esența creștinismului nu este centrismul în sine, cu valoare geometrică, ci duhul comuniunii, legăturile de dragoste între comunitățile creștine, indiferent de mărimea lor, locul lor, sau poziția lor canonică, ori administrativă. Prea Fericirea Sa enunță astfel principiul comuniunii interortodoxe: «Biserica noastră cultivă și strînge, cu deplină sinceritate, legăturile de dragoste frățească cu toate Bisericile Ortodoxe din lume, cu patriarhiile apostolice și cu cele mai noi, și caută să-și dea contribuția sa generoasă pentru păstrarea și apărarea credinței adevărate și pentru înfăptuirea unei solidarități a întregii omeniri; în scopul salvării ei de la pieirea sufletească și trupească»⁸⁶.

Există, așadar, patru puncte cardinale și în ecumenicitatea interortodoxă: 1) dragostea frățească; 2) credința adevărată; 3) solidaritatea panumană și 4) salvarea biospirituală.

Absența sau ignorarea unuia din ele ar duce la dezorientarea parțială sau totală. Ele vor rămîne structuri constante pentru afirmarea ortodoxiei totale sau bilaterale.

ECUMENISM ORTODOX BILATERAL

1. Legăturile cu Biserica Ortodoxă Rusă.— Ecumenismul interortodox n-a fost absolut linear, ci efemer-lacunar, în funcție și de evenimentele istorice din viața politică a statelor. După al doilea război mondial, a fost restabilit, la Moscova: «Legătura dragostei în Hristos s-a restabilit astfel între Bisericile Ortodoxe surori, datorită

84. *Ibidem*, XI, p. 94 și p. 146.

85. *Ibidem*, p. 147.

86. *Ibidem*, IV, p. 233.

inițiativei Bisericii Ruse (...) Consfătuirea panortodoxă, ținută în vara anului 1948, la Moscova, a făcut să răsună în toată lumea cuvântul Ortodoxiei, chemînd conștiința întregii creștinătăți la acțiune împotriva celor ce uneltesc războiul de distrugere.

Au urmat Consfătuirile din 1950—1951, tot la Moscova»⁸⁷.

Între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă Rusă există relații de frățietate: «Biserica Rusă este Biserica Ortodoxă soră și noi, credincioșii ortodocși români, și ruși, sîntem frați ortodocși ai aceleiași Biserici Ortodoxe. Temelia acestei prietenii stă în inimile celor două popoare și în credința lor religioasă comună»⁸⁸. Ținînd seamă de realitățile din trecut, cînd relațiile ortodoxe româno-ruse s-au întemeiat pe apărarea și întărirea doctrinară a Ortodoxiei, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian consideră că și realitățile prezente, prin «glasul conștiinței noastre ne cheamă să făurim o unitate de nezdruccinat și de nebiruit între Bisericile și popoarele noastre...»⁸⁹. Unitatea frățească a iubirii apără și de dezintegrare și de integrare, pentru că ambele Biserici urmăresc și apără cugetul și inima aceleiași Ortodoxii.

2. Legăturile cu Biserica Ortodoxă Sîrbă. — Sud-estul european a format, în trecut, o unitate culturală de tip bizantin, sub egida Bizanțului ortodox, ceea ce a facilitat și legăturile politice, înrudirile între casele domnitoare, legăturile ortodoxe dogmatice și canonic-administrative, într-o comuniune care n-a cunoscut bariere. Sentimentul acesta al frățietății și unității dintre popoarele sud-estului Europei este mai puternic decît oriunde. Pe plan ortodox, a fost absolut constant. Istoricii Bisericii Ortodoxe au dovedit-o. Legăturile între Biserica noastră și cea sîrbă sînt foarte strînse, ele urcînd pînă «într-un trecut foarte depărtat»⁹⁰. Atît Biserica Ortodoxă Română, cît și Biserica Ortodoxă Sîrbă, «s-au identificat totdeauna cu idealurile cele mai sfinte ale popoarelor lor»⁹¹.

Vizitînd R. S. F. Iugoslavia, Prea Fericitul Patriarh Justinian a fost impresionat că atît conducătorii țării cît și ierarhii Bisericii Ortodoxe Sîrbe ne-au primit cu afecțiune și ne-au înconjurat cu prețuire, ca pe solii unui popor prieten și frate și ai unei Biserici Ortodoxe în care sălășluiește duhul ecumenicității tradiționale»⁹².

Sub impulsul aceleiași iubiri și al spiritului ecumenic, Prea Fericitul Patriarh Gherman al Serbiei a vizitat, în octombrie 1962, Biserica Ortodoxă Română, confirmînd faptul că «Păstrarea acestei unități a Bisericii Ortodoxe Ecumenice este și va fi pururea țelul suprem al tuturor strădaniilor Bisericilor Ortodoxe Autocefale»⁹³. Comunitatea de viață ortodoxă este o garanție⁹⁴.

Astăzi, aceeași învățătură de credință și aceleași idealuri ale ortodocșilor români și sîrbi cimentează și mai mult ecumenismul tradițional al ortodoxiei lor.

3. Legături între Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă Bulgară. — Acestea sînt foarte vechi și cu adînci semnificații, între ambele Biserici⁹⁵. «Marele cărturar Teodosie și patriarhul Eftimie sînt tot așa de sfinți pentru Biserica Ortodoxă Română ca și pentru Biserica Ortodoxă Bulgară»⁹⁶. Mitropolitul Moldovei, din vremea lui Alexandru cel Bun, Grigore Țamblac, era «valah curat»⁹⁷ iar Mitropolitul Dionisie al Tîrnovei visa la restabilirea imperiului bizantin sub scutul crucii și a rugat pe Domnul român Mihai Viteazul «să dezrobească creștinătatea balcanică de asupra-rea semilunii»⁹⁸. Ambele Biserici sînt unite și prin sfinți comuni⁹⁹ și prin sfinți ale

87. *Ibidem*, V, p. 59.

89. *Ibidem*, IV, p. 162.

92. *Ibidem*, p. 303.

95. *Ibidem*, V, p. 72.

99. *Ibidem*, p. 246.

88. *Ibidem*, VIII, p. 33. Vezi și vol. VIII, p. 67—68.

90. *Ibidem*, VI, București, 1958, p. 284.

93. *Ibidem*, VIII, p. 88—89.

96. *Ibidem*, p. 102.

97. *Ibidem*, p. 246.

91. *Ibidem*, p. 292.

94. *Ibidem*, p. 90.

98. *Ibidem*, p. 248.

98. *Ibidem*, p. 248.

căror moaște sînt cinstite deopotrivă de credincioșii români și bulgari¹⁰⁰. Biserica Sfîntul Ilie — Hanul Colții... dă mărturie de vechile legături între creștinii din Balcani: valahi, macedo-români, bulgari, greci etc., și românii din București»¹⁰¹. Prea Fericitul Patriarh Justinian a elogiât prezentul «cînd amîndouă popoarele, conduse de un crez democratic comun, își zidesc o viață nouă»¹⁰², iar «trecutul lor cheamă la tot pasul pe conducătorii politici și religioși să fie mai înfrățiți și mai solidari în dragostea și munca de construire a vieții celei noi, în republicile lor»¹⁰³.

4. Ecumenism polivalent cu Patriarhiile ortodoxe răsăritene și cu Bisericile necalcedoniene. — Biserica Ortodoxă Română a avut și are legături puternice ecumenice, cum e și firesc, cu patriarhiile ortodoxe răsăritene ale Constantinopolului, Macedoniei, Antiohiei și Ierusalimului, iar în timpul patriarhatului Prea Fericitului Patriarh Justinian aceste legături au cunoscut o intensificare unică. Ele sînt calificate «o pildă vie de apostolat activ în slujba Domnului nostru Iisus Hristos... de înfrățire a popoarelor în duhul păcii și dragostei creștine»¹⁰⁴.

Cu prilejul unor vizite frățești, s-a recunoscut de Bisericile apostolice răsăritene că acțiunile Bisericii Ortodoxe Române în slujba păcii sînt izvorite «din neschimbată învățătură a lui Hristos și din duhul nepieritor al Ortodoxiei ecumenice»¹⁰⁵.

Cu prilejul vizitelor pe care Prea Fericitul Patriarh Justinian le-a făcut patriarhilor ortodocși orientali și mai ales la Sfîntul Munte Atos, s-a constatat din documentele prezentate, din pomelnicele Bisericilor și mînăstirilor cît de mult au contribuit domnitorii noștri la susținerea acestor locuri de spiritualitate ortodoxă și a mînăstirilor, în special. Mînăstirile din Muntele Atos s-au bucurat de danii și privilegiile excepționale din partea țărilor românești, prin închinări de mînăstiri și de biserici și mai ales prin înzestrarea cu moșii întinse¹⁰⁶. După căderea Constantinopolului, Țările Românești au lărgit reazemul material pentru întreaga ortodoxie răsăriteană.

Există multe vlăstare ale Ortodoxiei, care s-au despărțit de trunchiul ei doctrinar și sinodal, după sinodul ecumenic de la Calcedon (sec. V), deci de un mileniu și jumătate: «Creștinătatea răsăriteană (...) se află fărâmițată, din nefericire în atîtea Biserici izolate între ele, încă de la Sinodul din Calcedon, cînd odată cu despărțirea acestor Biserici, a început și decadența și nefericirea lor»¹⁰⁷.

Cele mai apropiate de Biserica Ortodoxă sînt Bisericile Armeană, Siriană-Iacobită, Egipteană și Etiopiană sau Alexandrină «care s-au apropiat între ele și doresc împreună a se uni cu Biserica Ortodoxă»¹⁰⁸. Primii pași spre unitatea interortodoxă s-au făcut: a) la a treia Conferință panortodoxă de la Rodos, din 1964, cînd s-a hotărît ca Bisericile Ortodoxe Autocefale să înceapă dialogul și tratativele bilaterale cu oricare dintre Bisericile Vechi Orientale (necalcedoniene) b) la Consfătuirea neoficială, a teologilor ortodocși cu cei necalcedonieni din august 1964, de la Aarhus, Olanda, ca și la Conferința de la Addis-Abeba, din ianuarie 1965, prilejuri în care s-a remarcat hotărîrea «pentru cauza sfîntă a unității creștine»¹⁰⁹.

Un aport deosebit în această direcție l-au avut vizitele frățești pe care Prea Fericitul Patriarh Justinian le-a făcut acestor Biserici, precum și vizitele pe care patriarhii și catolicoșii acestora le-au întors Bisericii Ortodoxe Române. Cu aceste

100. *Ibidem*, p. 94.101. *Ibidem*, p. 260.102. *Ibidem*, p. 251.103. *Ibidem*, p. 85.104. *Ibidem*, p. 237.105. *Ibidem*, IV, p. 154.106. *Ibidem*, VIII, p. 143-144.107. *Ibidem*, IX, p. 131; vezi și vol. VIII, p. 219.108. *Ibidem*, VIII, p. 273.109. *Ibidem*, IX, p. 133.

ocazii, s-a subliniat adevărul că aceste Biserici sînt «surori bune (...) se axează pe aceeași idee dogmatică fundamentală (...) a comuniunii noastre cu Domnul, prin împărtășirea cu Sfîntul Său Trup și Sînge, în jurul mesei euharistice, ca la Cina cea de Taină»¹¹⁰. În special, între Biserica Ortodoxă Română și cea Armeană există o mare apropiere în doctrină și cult, care constituie «temeliile trainice pe care putem reconstitui unitatea de odinioară a Bisericii noastre, care nu sînt și nu trebuie să rămîna unități separate, ci fețe cu străluciri și reflexe deosebite ale uneia și aceleiași oglinzi menite să reflecte cerul și pe Dumnezeu în inimile noastre»¹¹¹. Ecumenismul dintre Biserica Ortodoxă Română și cea Armeană este veche. Credincioșii armeni din România au fost protejați de Biserica și statul nostru, au biserică proprie, cu un cult recunoscut de Stat, iar actualul catolicos al Armeniei este născut în România și este doctor al Institutului teologic din București, iar Catolicosul armean ne-a vizitat în 1965, 1975 etc; Biserica Coptă din Egipt în 1969; Biserica Ortodoxă Siriană din India, cu centrul în statul Kerala, Biserica Etiopiei în 1971.

Pe lîngă Biserica Armeană, pe care a vizitat-o de două ori, Prea Fericitul Patriarh Justinian a vizitat și celelalte Biserici Vechi-Orientale, iar conducătorii sau reprezentanți ai acestor Biserici au vizitat și ei Biserica Ortodoxă Română. Se creează, deci, din ce în ce mai multe premise ale unității dintre cele două familii de Biserici»¹¹². Sîmburele acestei unități îl formează trunchiul și rădăcinile evlaviei comune a doctrinei antecalcedoniene, a cultului comun și mai ales a Sfinților comuni, creatori ai modului ascetic creștin ortodox și ai teologiei niceoconstantinopolitane. Deci, ne leagă «creștinismul primelor veacuri», teologii, asceții și ierarhii, ca și dorința de unire a lumii contemporane, pe care o păstrăm încă din veacurile primare¹¹³. Situația specială a acestor Biserici creștine, ca insule separate într-un arhipelag de alte religii, nu prejudiciază unitatea cu ele.

Sub raport dogmatic și teologic, punctul nevralgic al hristologiei calcedoniene este pe cale de ameliorare. Astfel «Conferințele de la Aarhus (1964), Bristol (1967), Geneva (1970), și Addis Abeba (1971) la care au participat teologi ai Bisericilor Ortodoxe și teologi ai Bisericilor Vechi Orientale — au ajuns la concluzia că în esență avem aceeași învățătură despre persoana lui Hristos, iar ceea ce ne-a despărțit atîta timp au fost mai mult unele deosebiri de terminologie»¹¹⁴. Este cel mai spectaculos progres ce s-a făcut, de 1500 de ani înapoi, pentru «plinirea Adevărului».

Biserica Ortodoxă Română a activat intens pentru reînvierea acestei ecumenicități ortodoxe. Ea a activat, în acest scop, mai ales prin Prea Fericitul Părinte Justinian¹¹⁵.

IV. ECUMENISM PANCREȘTIN

Pentru optica și gîndirea contemporană, unîversalismul și unitatea sînt inevitabile, în abordarea oricărei probleme. Cu atît mai mult, sînt inerente gîndirii creștine. Reintrarea oficială a Bisericii Ortodoxe Române în Mișcarea ecumenică, în 1961, a fost un act public de adeziune oficială la această modalitate existențială universalistă. Fidelă acestui principiu, «Biserica Ortodoxă Română dezaprobă orice ecumenism confesional și (...) militează pentru un ecumenism creștin, la care să participe toate Bisericile creștine...»¹¹⁶.

Mai mult, Biserica nu poate și nu trebuie să facă distincție între problemele ei practice și cele care confruntă lumea contemporană. Ele sînt identice. Ca să tră-

110. *Ibidem*, p. 131.

111. *Ibidem*, p. 132.

112. *Ibidem*, XI, p. 202.

113. Vezi de p. vol. XI, p. 112, 113, și vol. VIII, p. 3-4.

114. *Ibidem*, XI, p. 201.

115. *Ibidem*, p. 246.

116. *Ibidem*, X, p. 307.

iască, lumea trebuie să se împace. Bisericele trebuie să se împace între ele dar pentru aceasta este nevoie de o «nouă naștere în Hristos»¹¹⁷.

Ca și Sfântul Ioan Gură de Aur, în elanul și caldele vibrații ale inimii, Prea Fericitul Patriarh Justinian a afirmat: «Noi sîntem ambasadorii împăcării și unității în Hristos și vrem ca acestea să se înfăptuiască în toată lumea. Prin El, noi formăm o singură casă a Tatălui...»¹¹⁸. Consiliul Ecumenic al Bisericilor, preoții diferitelor Biserici trebuie să coopereze la refacerea unității creștine. Adresîndu-se unor tineri preoți romano-catolici, hirotoniți în catedrala Sfântul Ștefan din Viena, i-a îndemnat: «Să deschideți larg porțile cooperării ecumenice!»¹¹⁹. Bisericele Ortodoxe participă la Consiliul Ecumenic al Bisericilor și lucrează «în spiritul Enciclicii Patriarhiei Ecumenice din 1920, pentru apropierea între toți creștinii, în duhul iubirii lui Hristos pentru apropierea în credință și pentru sprijinirea năzuințelor lumii contemporane»¹²⁰.

Biserica Ortodoxă Română și-a fixat o poziție clară prin Sfântul Sinod, în sensul că ea colaborează cu toate celelalte Biserici ale lui Hristos «pe terenul creștinismului practic»¹²¹ și angajează un dialog ecumenic dar «un dialog al slujirii»¹²². Așadar Ortodoxia este nu numai teoreticiană ci, în același timp, și practicantă unui ecumenism pancreștin. Numai în această sferă se poate colabora «pe terenul creștinismului practic, avînd ca scop principal slujirea marilor străduințe și idealuri ale omenirii contemporane»¹²³.

Ecumenismul pancreștin este întemeiat pe principiul egalității tuturor Bisericilor și evită ecumenismul confesional. «Nu sîntem pentru unitate în uniformitate, oricare ar fi ea, ci voim ca fiecare Biserică să-și păstreze independența și specificul pe care îl are (...) în diversitate. Bisericele își pot păstra comorile și personalitatea lor»¹²⁴.

Unitatea pancreștină trebuie să preceadă speranța unirii. Ca să înlătore orice confuzie între unitate și unire, Prea Fericirea Sa aduce următoarele precizuni: «Unitatea este drumul, colaborarea, egalitatea, recunoașterea meritelor celorlalți. În unitate, Biserica vine cu tezaurul ei, cu specificul și contribuția tradiției și credincioșilor»¹²⁵. Prea Fericirea Sa pledează cu toată convingerea și căldura pentru ecumenismul pancreștin care are avantajul că înlătură animozitățile interconfesionale, «petiturile triumfaliste, domolește și anulează orice tendință de dominare, deci este împotriva ecumenismului «panortodox, pancatolic, panprotestant, pananglican» și activează pentru «un ecumenism pancreștin, unde toate Bisericele să vină pe picior de egalitate cu trecutul lor, cu specificul lor și unde să domnească dragostea și frățietatea evanghelică»¹²⁶. În adevăr, în toate prilejurile Prea Fericirea Sa a dovedit că-i consideră pe toți creștinii frați: «Noi am privit totdeauna problemele interconfesionale de pe poziții evanghelice. Am văzut în toți creștinii frați ai noștri (...) și am dorit să ajungem «să fim una»¹²⁷.

În acest sens, s-a făcut o distincție între Conducerea Bisericii Romano-Catolice, papalitatea, «care a urmărit să realizeze o dominație pămîntească universală, sub «scutul Bisericii Romano-Catolice» și clerul și credincioșii catolici pe care «i-am socotit totdeauna apropiați de credința noastră»¹²⁸, iar această apropiere este justificată de faptul «că Biserica Romano-Catolică e o Biserică sacramentală și prin aceasta se păstrează în unitate, căci Hristos... prin taine, este sursa inepuizabilă a comuniunii iubitoare între cei ce cred în El»¹²⁹.

117. *Ibidem*, p. 92.118. *Ibidem*, p. 93.119. *Ibidem*, p. 91.120. *Ibidem*, IX, p. 248.121. *Ibidem*, p. 260.122. *Ibidem*.123. *Ibidem*, X, p. 301.124. *Ibidem*, p. 298.125. *Ibidem*, XI, p. 79.126. *Ibidem*, p. 153.127. *Ibidem*, VIII, p. 82.128. *Ibidem*, p. 81-82.129. *Ibidem*, X, p. 264.

Aceeași solidaritate intercreștină ar trebui să domnească și la nivelul conducătorilor bisericești, și Prea Fericirea Sa a propus să «înceteze disensiunile, reproșurile, luptele confesionale, polemicile, criticile, prozelitismul și să se încheie o pace bisericească»¹³⁰.

Între acțiunile menite realizării unei intercomuniuni pancreștine se înscriu contactele, vizitele reciproce și discuțiile interteologice, în special cu Biserica Anglicană. O eclesiologie aproape similară unește Biserica Ortodoxă Română cu cea Anglicană. Prea Fericitul Patriarh Justinian a definit astfel aceste noi relații: «Ortodoxia și Anglicanismul se găsesc față în față, nu ca adversari care se combat și care caută să se învingă, ci frați creștini despărțiți și depărtați, fără voia lor, care doresc și caută să se recunoască și să se înțeleagă de bunăvoie»¹³¹.

În timpul vizitei făcută în Anglia în 1966, Prea Fericitul Patriarh Justinian a remarcat faptul că la conferințele de la Lambeth s-a născut «marea idee ecumenistă și realizarea ei parțială, prin organizarea Mișcării ecumenice»¹³². Prea Fericirea Sa și-a exprimat, la posturile de radio BBC bucuria că «ierarhii, clerul și credincioșii Bisericii Anglicane sînt însuflețiți de dorința cea mai curată de apropiere și unire între Biserica Anglicană și Biserica Ortodoxă...»¹³³.

Aceeași idee a unității imperioase a Bisericilor creștine a fost exprimată cu toată vigoarea și în fața reprezentanților protestantismului francez: «Biserica lui Hristos nu mai poate rămîne dezbinată, ci trebuie să facă tot ce-i stă în putință pentru a ajunge iară «una, sfîntă, sobornicească și apostolică»¹³⁴.

Dintre toate Bisericile apusene, cea care caută în mod sincer o apropiere de Ortodoxie este Biserica Vechilor Catolici. Încă din 1870, ea militează pentru restabilirea creștinismului Bisericii nedivizate. Ortodoxia a ajutat această Biserică să regăsească «doctrina, practica tainelor și organizarea canonică a Bisericii din Răsărit»¹³⁵. Biserica Ortodoxă Română», prin diferiții ei delegați și teologi, a intrat în legătură cu ierarhi și profesori ai Bisericii Vechilor catolici, la Utrecht, Berna, Bonn și în alte părți» (...) iar «întîlnirea ecumenismului ortodox cu cel vechi catolic, înseamnă întărirea ecumenismului pancreștin»¹³⁶.

Ecumenismul pancreștin își are fundamentul în «spiritul mai larg al umanismului creștin», care înglobează și absoarbe interesele mai limitate confesionale, este, în realitate, «un ecumenism creștin integral, care are menirea să adune și să determine pe toți credincioșii ca, peste deosebirile dogmatice confesionale, să colaboreze la rezolvarea problemelor majore care, astăzi, preocupă toate popoarele de la un capăt la celălalt al pămîntului»¹³⁷.

Experiența Consiliului Ecumenic al Bisericilor arată că dialogul teologic între Biserici este complex și dificil și poate duce la un impas insurmontabil. Dar problema relațiilor interbisericești are și un aspect practic, mai ușor de realizat, întrucît se raportează la confruntarea tuturor Bisericilor cu slujirea față de lume, o altă față urgentă a misiunii ei fundamentale. Binele omenirii obligă Bisericile la o slujire comună. Aceasta formează baza «ecumenismului integral» care urmărește unitatea creștină prin și pentru slujire»¹³⁸, așa cum Fiul lui Dumnezeu s-a întrupat pentru noi»¹³⁹. Hristos nu s-a întrupat ca să-l definim și să-l reconstituim numai dogmatic, de-a lungul vremilor, ci să-l urmărim practic, în jertfa lui pentru noi. Această acțiune a fost prioritară în existența sa și rămîne tot prioritară în prezența sa actuală, în

130. *Ibidem*, IX, p. 279–280.131. *Ibidem*, VI, p. 403.132. *Ibidem*, IX, p. 86–87.133. *Ibidem*, p. 90, vezi și p. 69–71.134. *Ibidem*, p. 44.135. *Ibidem*, X, p. 288–289.136. *Ibidem*, XI, p. 170–171.137. *Ibidem*, X, p. 114.138. *Ibidem*, IX, p. 191.139. *Ibidem*, p. 338.

acțiunea lui prin Biserică. În acest centru prioritar, ecumenismul este posibil, necesar și mai ales eficace, convenabil tuturor creștinilor. Pledoaria Prea Fericirii Sale pentru această unitate în acțiunea creștinilor pentru viață este emoționantă și convingătoare: «Chiar dacă pentru multă vreme ecumenismul nostru s-ar dezvolta numai ca un ecumenism al prieteniei, al slujirii și al cooperării, el ar contribui enorm la împlinirea unei opere mai eficace a creștinismului pentru împăcarea tuturor, pentru relații mai frățești între ei, pentru pregătirea lor spre împărăția lui Dumnezeu — operă care face parte din misiunea lui»¹⁴⁰. În concepția hristologică a Prea Fericirii Sale, viața în Hristos precede teologia despre Hristos, de aceea acțiunea creștină trebuie să preceadă gândirii, pentru că în învățătura creștină criteriul adevărului evanghelic sînt faptele, iar perspectiva eshatologică este perspectivă priorității faptelor.

V. ECUMENISM INTEGRAL SAU PANRELIGIOS

După ce a fost experimentat între cultele din țara noastră, ca ecumenism specific¹⁴¹, local, ecumenismul a fost extins apoi în relațiile bilaterale ale Bisericii Ortodoxe Române cu celelalte unități ecleziale creștine, sub formula principială a «unități în dievrșitate». Rezultatele au fost încurajatoare, stabilindu-se contacte; unele noi, altele reînnoite. «Aceste legături (...) sînt expresia concepției noastre despre ecumenicitatea după care tînjesc astăzi aproape toate Bisericile creștine. O mărturisim încă o dată (...) că am fost și sîntem pentru un ecumenism larg, sănătos și rodnic, pentru că numai așa vom împlini cuvîntul Mîntuitorului Hristos, ca toți cei ce vor crede în El să fie una (Ioan XVII, 21—22)»¹⁴². Tot Prea Fericirea Sa ne-a deschis perspectiva unei înțelegeri mai adînci a creștinismului, sub aspectul său integrativ și integral, care a stimulat orientarea tuturor Bisericilor confesionale spre o ecumenicitate pancreștină. Această nouă perspectivă se fundamentează și pe o spiritualitate nouă în cultura teologică, care preconizează un umanism creștin al coresponsabilității individuale și universale în slujirea celor mai nobile năzuințe.

Dincolo de actualul Consiliu Ecumenic al Bisericilor creștine, Prea Fericirea Sa întrevide «închegarea, pe baze mult mai largi a unui Consiliu mondial al tuturor religiilor»¹⁴³. Acest Consiliu al tuturor religiilor ar aduce o împăcare și o potolire a patimilor religioase. Patimilor distructive trebuie să li se opună patosul spiritual creator, care trebuie relevat în orice religie. Un atare Consiliu își are și o bază testamentară: «Propunerea pe care o facem izvorăște din preocuparea Bisericilor noastre de a îndeplini Testamentul lui Hristos, prin slujirea omului — a omului care, după învățătura creștină, este fratele tuturor oamenilor, indiferent de culoarea pielii sale, sau de credințele sale»¹⁴⁴. Frate, partener și coresponsabil în destinul universal al omenirii formează triada conceptelor fundamentale ale celei mai înalte etici creștine. Religiile pot să ajute pe credincios prin mijloacele lor comune, să iasă din stările maladive. Atunci se va realiza viziunea Prea Fericitului Patriarh Justinian, cînd din adversitățile religioase, din duhul paradoxal al «religiilor antireligioase» va răsări iubirea una, în Dumnezeu și în credincioși. Este un ecumenism căruia Prea Fericirea Sa i-a consacrat întreaga gândire și activitate, la înaltul nivel al misiunii pe care o deține, cît și al modului cum a fost inspirat de Dumnezeu să o folosească și să o facă utilă tuturor credincioșilor.

Pr. Prof. N. C. BUZESCU

140. *Ibidem*, XI, p. 160—161, 167—169.

141. *Ibidem*, VIII, p. 160—161.

142. *Ibidem*, XI, p. 157—158.

143. *Ibidem*, IX, p. 339.

144. *Ibidem*.

AUTOCEFALIA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

— La a 90-a aniversare —

I. PRELIMINARII

1. Autocefalia reprezintă o realitate a vieții bisericești, datînd chiar din timpul Sfinților Apostoli. Ea s-a dezvoltat și s-a conturat în forme mereu noi, în epoca în care s-a desăvîrșit organizarea teritorială și ierarhică a Bisericii.

Toate Bisericile apostolice și toate comunitățile conduse de episcopi au fost autocefale în sens propriu pînă în veacurile al II-lea și al III-lea, cînd încep a se constitui unități teritoriale bisericești mai mari, a căror conducere superioară trece pe încetul asupra sinoadelor locale, de timp provincial, care, la începutul secolului al IV-lea, dobîndiseră numele de sinoade mitropolitane. Chiar din veacul al II-lea sau al III-lea, ca întîistătător al acestor sinoade apare un episcop „πρῶτος”, care exprimă simbolic independența sau autocefalia unității teritoriale bisericești în fruntea căreia se afla un astfel de episcop avînd calitatea de «căpetenie» (ὡς κεφαλήν).

Unitatea bisericească astfel constituită, condusă de către un sinod al episcopilor dintr-un anume teritoriu — care putea fi cît o provincie romană, sau și mai mare sau chiar mai mic — prezidat de un episcop «protos», pe care ceilalți trebuia să-l socotească drept cap (ἡγεῖσθαι αὐτὸν ὡς κεφαλήν), devine *unitatea autocefală tip*. Aceasta își găsește consacrarea în rînduielele apostolice înscrise în can. 34 apostolic (dezvoltat de can. 35 și 37 apostolic), iar mai tîrziu confirmarea din partea primelor sinoade ecumenice, care enumeră o serie de scaune episcopale autocefale (Roma, Constantinopole, Alexandria, Antiohia) și în mod special prin interpretarea autentică a can. 34 apostolic de către sinodul III ecumenic de la Efes din 431, prin can. 8, care subliniază că principiul unităților teritoriale bisericești mai mari decît o episcopie a fost exprimat de can. 34 apostolic. Sinodul IV ecumenic întărește printr-o interpretare și mai expresă principiul autocefaliei, enumerînd cele cinci scaune autocefale: Roma, Constantinopole, Alexandria, Antiohia și Ierusalim (can. 28).

Pe temeiul acestor rînduiele de obîrșie apostolică, începînd din secolul al IV-lea, toate mitropoliile s-au constituit ca unități autocefale. După ele au apărut ca forme superioare de organizare bisericească teritorială, tot în sec. al IV-lea, exarhiile, și apoi din secolele IV—V, patriarhiile. Și acestor unități li s-a recunoscut dreptul de unității autocefale, patriarhiile tinzînd și izbutind adesea să supună conducerii lor autocefale unele exarhii atît în Răsărit, cît și în Apus. De aici, consecințele:

Episcopiile și-au pierdut autocefalia, dar potrivit rînduielelor apostolice (canonul 34, 37 apostolic; 9, 12—15 Antiohia ș.a.) și ale Dreptului Roman (după care toate cetățile beneficiau de autonomie în conducerea treburilor lor interne), și-au păstrat dreptul de «autonomie», în cadrul mitropoliilor autocefale (can. 9, 13, 22 Antiohia).

Mitropoliile, cele mai multe, și-au pierdut și ele autocefalia, intrînd, la rîndul lor, ca unități autonome, din sec. V, VI, în cadrul exarhiilor și al patriarhiilor (can. 9, 12, 17, 28 IV ec.; can. 8, 35, VI ec.; 3, 6, VII ec. ș.a.). Cu timpul, unele exarhii autocefale au devenit și ele autonome în cadrul patriarhiilor (can. 9, 17 și mai ales can. 28 IV ec., prin care se știrbește autocefalia exarhiilor sau diecezelor autocefale: Asia, Pont și Tracia).

Cu toate acestea, unele vechi mitropolii, fie sub acest nume, fie sub numele de arhiepiscopii, și-au păstrat autocefalia. De pildă, vechea mitropolie devenită apoi Arhiepiscopia Ciprului, supraviețuiește pînă astăzi, ca Biserică autocefală întemeiată ca Biserică de Sf. Ap. Pavel și Barnaba (can. 8 III ec., can. 39 VI ec.). Scaunul din Tomis (Dobrogea) este amintit în secolele IV, V ca mitropolie autocefală de către istoricul Sozomen care spunea că acest scaun se găsea în capitala Scythiei, adică în cetatea Tomis, și că, în a doua jumătate a sec. al IV-lea, el și-a afirmat independența față de alte scaune, conducînd singur (după un vechi obicei) întreaga Biserică din provincia respectivă și în veacul V. Deși scaunul din Tomis nu este numit de Sozomen mitropolie, totuși episcopului lui i se atribuie situația și drepturile unui mitropolit autocefal și se mai arată că el nu are sufragani¹. De asemenea, și unele exarhii și-au păstrat timp îndelungat autocefalia.

Între timp, chiar din secolele IV, V apare o categorie aparte de unități bisericesti cvasiautocefale numite arhiepiscopii autocefale al căror număr crește în secolele următoare, devenind preponderent față de acela al celorlalte unități bisericesti care se bucurau de regimul canonic-juridic al autocefaliei.

2. În terminologia juridică a Ortodoxiei, autocefalia exprimă noțiunea de autogovernare sau autoconducere. Unitatea teritorială bisericască investită cu această calitate este independentă, neatîrnată sau suverană față de celelalte unități bisericesti. Prin urmare, autocefalia reprezintă numai independență administrativ-jurisdicțională a unei Biserici Ortodoxe față de altă Biserică egală în drepturi, cu care formează Ortodoxia Ecumenică. Subiectul autocefaliei este conducerea sinodală a unei Biserici locale, constituite după rînduiriile tradiționale specifice, de natură dogmatică și canonică.

Canonul cel mai vechi și mai important care constituie baza canonică a autocefaliei este canonul 34 apostolic, al cărui cuprins este următorul: «Se cade ca episcopul fiecărui neam (etnos, popor) să cunoască (să cinstească) pe cel dintîi dintre ei și să-l socotească pe acesta drept căpetenie și nimic mai important să nu facă fără părerea aceluia, și numai pe acelea să le facă fiecare (episcop), cîte se referă la eparhia lui și la ținuturile de sub stăpînirea ei. Dar nici acela (căpetenia) să nu facă ceva fără socotința tuturor. Că astfel va fi înțelegere și se va preamări Dumnezeu prin Domnul în Duhul Sfînt: Tatăl, Fiul și Duhul Sfînt. Canonul 34 apostolic consideră drept principii definitorii ale autocefaliei: a) principiul etnic; b) principiul ierarhic sacerdotal și administrativ; c) principiul sinodalității prin care se dispune ca autocefalia sau conducerea independentă a respectivei unități bisericesti naționale să fie încredințată sinodului tuturor episcopilor sub președinția episcopului protos al celei mai mari unități teritoriale administrative bisericesti; d) principiul organizării cvasimitropolitane și e) principiul conducerii autonome a episcopilor². Canonul 35 apostolic reglementează în primul rînd dreptul fiecărei căpetenii autocefale de a săvîrși hirotoniile episcopilor din cuprinsul unității în fruntea căreia se găsește, interzicîndu-i exercițiul acestui drept esențial în afara grăntelor unității sale. Dreptul de a hirotoni pe episcopii din cuprinsul unei unități autocefale a fost socotit «dintru început» (can. 8 sinodul III ecumenic) ca un drept specific al căpeteniei unei astfel de unități. El a rămas de atunci pînă astăzi dreptul care exprimă în modul cel mai caracteristic, independența sau autocefalia unităților bisericesti, deoarece prin el se asigură transmiterea, în cadrul acestora, în mod independent de altă autoritate, a puterii bisericesti cuprinsă în succesiunea apostolică. Canonul 37 apostolic dă o expresie cuprinzătoare a drepturilor autocefale ale unității bisericesti arătate de canonul 34 apostolic, făcînd aplicarea principiului sinodal în conducerea acesteia și arătînd sinodul ca purtător sau subiect al autocefaliei respectivei unități³.

3. În ce privește constituirea autocefaliilor, istoria ne arată că au existat autocefalii înainte de sinoadele ecumenice, că unele s-au constituit în timpul sinoadelor

1. Sozomen, *Istoria Bisericii* G, 21 ; P. G. 67, col. 1344. Vezi pe larg și documentat la Pr. Prof. Liviu Stan, *Obîrșia autocefalității și autonomiei*, în «Mitropolia Olteniei», XIII (1961) nr. 1-4, p. 88-89, nota 33.

2. Pr. Prof. Liviu Stan, *Autocefalia și autonomia în Ortodoxie*, în «Mitropolia Olteniei», XIII (1961), nr. 5-6, p. 285.

3. *Ibidem*, p. 287.

ecumenice, dar fără vreo hotărîre din partea acestora și că altele s-au constituit după epoca sinoadelor ecumenice. Deci instituția canonică a autocefaliei a existat și poate exista în mod independent de sinodul ecumenic.

Autocefaliile nu au avut și nu au un caracter veșnic. Unele au dispărut de mult. Cît privește autocefaliile apărute, observăm că unele s-au constituit spontan, prin aplicarea principiului ierarhic și sinodal în organizarea lor ca unități independente (scaunele din Roma, Alexandria, Antiohia și Cipru), altele s-au constituit prin intervenția directă a împăraților (cum este cazul cu Justiniana Prima, Ravenna ș.a.), iar altele prin acte de proclamare din partea Bisericilor autocefale existente deja: de pildă, prin acte ale Patriarhiei Ecumenice și ale Patriarhiei Moscovei. Modul de constituire a variat în pas cu dezvoltarea organizației bisericești și în acord cu împrejurările obiective social-politice ale vremii respective, aplicîndu-se însă în mod statornic principiul ierarhic și cel sinodal în cadrul condițiilor date în fiecare epocă. Constituirea autocefaliilor a reclamat împlinirea unor rînduiri de către cele trei părți interesate în obținerea acestei autocefalii, și anume din partea unității bisericești care cere, a aceleia care poate conferi și a Bisericii în totalitatea ei: 1) autocefalia trebuie să fie cerută în mod canonic de unitatea bisericească care o dorește; 2) să fie conferită în mod canonic de Biserica autocefală competentă și 3) să fie recunoscută în mod canonic de toate Bisericile autocefale existente, recunoașterea noii autocefalii din partea Bisericilor autocefale avînd numai un caracter declarativ, nu constitutiv. La acestea se adaugă și *consimțămîntul tacit sau expres al puterii de stat*, în cazul că aceasta manifestă interes pentru constituirea unei Biserici autocefale.

Statele reprezintă principala realitate obiectivă de care Biserica trebuie să țină seama în activitatea ei de slujire a credincioșilor ei și a poporului căruia ea aparține, fiindcă statul în virtutea puterii lui suverane este îndreptățit să cunoască și să controleze orice formă de activitate ce se desfășoară pe teritoriul său.

Împărații bizantini au urmărit de aproape activitatea Bisericii. Tradiția și practica constantă a Bisericii dau mărturie că totdeauna s-a ținut seama de drepturile suverane ale statelor la constituirea oricărei noi Biserici autocefale. Ba mai mult, în epoca feudalismului, statele au fost acelea care au aprobat și impus chiar constituirea autocefalilor, adică a Bisericilor Ortodoxe autocefale sau naționale. Și nu numai statele mari care au și obținut mai devreme autocefalia (Statul Rus, care a obținut autocefalia Bisericii la 1448, iar instituția patriarhatului la 1589), ci și statele mici. Acestea din urmă, chiar dacă n-au putut să obțină în mod formal și oficial autocefalia pentru Bisericile lor decît odată cu statul național burghez, care, în perioada de început, prezenta elemente feudale, au creat Bisericilor condiții care să le îndreptățească la acte de autocefalie, de neatîrnare față de Patriarhia Ecumenică⁴.

II. MOMENTE ȘI ACTE PE DRUMUL AUTOCEFALIEI BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

1. Se știe că, oficial, mitropoliile Țării Românești și Moldovei au luat ființă în anii 1359 și respectiv, 1401, în împrejurările care ne sînt binecunoscute. Aceste acte de seamă din istoria Bisericii Române s-au săvîrșit cu aprobarea Patriarhiei Ecumenice, și de aceea, vreme îndelungată Bisericile din cele două țări române s-au socotit în dependență de Biserica mamă, Patriarhia Ecumenică, stînd aproape în tot timpul în strînse relații cu ea. În această situație, cele două Biserici românești trebuia să țină legătura dogmatică, liturgică și canonică cu scaunul patriarhal din Constantinopol și să recunoască jurisdicția canonică a patriarhului ecumenic, trebuind uneori să primească chiar și vlădici trimiși din Constantinopol, nu numai pentru scaune de mitropolit, ci și pentru cele de episcop.

4. Fundamentarea doctrinar-canonică a autocefaliei după Pr. Prof. Liviu Stan, *Despre autocefalie*, în «Ortodoxia», VIII (1956), nr. 3, p. 369—396; Idem, *Obîrșia autocefaliei și autonomiei*, în «Mitropolia Olteniei», XIII (1961), nr. 1—4, p. 80—113; Idem, *Autocefalia și autonomia în Ortodoxie*, Ibidem, nr. 5—6, p. 278—316; Idem, *Sprîjîntrea luptei de independență a poporului român prin lupta Bisericii pentru autocefalie*, în «Ortodoxia», XX (1968), nr. 4, p. 611—618.

Dar întemeierea celor două mitropolii, cea a Ungrovlahiei și cea a Moldovei și Sucevei, concretizau o organizare bisericească a vieții creștine de pe aceste meleaguri. Ele nu au apărut într-un gol. Căci nu se poate concepe Țara Românească așa cum se înfățișează ea în timpul lui Basarab I, întemeietorul (1320—1352), fără o ierarhie bisericească. «A putut domni acest mare stăpînitor *decenii întregi* fără să aibă împreajmă-i un ierarh care să cîrmuiască Biserica și să îndeplinească îndatoririle episcopale? Ni se pare o imposibilitate. În primul rînd, pentru un motiv principal. În concepția și practica evului mediu cînd cele bisericești sînt amestecate cu cele laice, cînd domnul însuși stăpînește «din Mila lui Dumnezeu» și nu este domn deplin decît după ce s-a săvîrșit în Biserică slujba ungerii cu mir, orice organizație de stat *implică și o organizație religioasă*, orice ierarhie politică superioară e dublată de o ierarhie similară bisericească. Este cu neputință de admis ca voievodul Țării Românești, cîrmuitorul întregului teritoriu dintre Carpați și Dunăre, să nu fi avut lîngă sine un ierarh *chiar din primii ani după întemeiere*. Așa s-au petrecut lucrurile mai înainte în Serbia unde, după ce marele jupan Ștefan a devenit rege (1217), a urmat numai la doi ani interval recunoașterea fratelui său Sava ca arhiepiscop, iar cînd Ștefan Dușan a luat titlul de «țar» atunci și arhiepiscopul său a devenit patriarh al sîrbilor și grecilor. Așa s-au petrecut lucrurile și în Bulgaria, unde, de asemenea, paralel cu recunoașterea, în 1204, a lui Ioniță ca «rege» a avut loc și aceea a capului Bisericii ca «primat». «Așa s-au petrecut lucrurile și la noi»⁵. Nu se poate închipui «curtea» de la Argeș sau de la Cîmpulung, atît înainte dar mai ales după biruința de la Posada (1330), fără un înalt ierarh⁶. Papa Grigore IX se plîngea lui Bela IV, principele de coroană al Ungariei, la 1234, despre «oarecari pseudoepiscopi ce țin ritul grecilor» printre valahii din episcopatul Cumanilor, administrîndu-le tainele și disprețuind Biserica Romană. Prohodirea «marelui Basarab voievod» la Cîmpulung în 1352, în Biserica domnească din oraș, transformată mai tîrziu în «Mînăstirea Negru Vodă», nu putea fi făcută decît de vlădica țării.

Aducerea mitropolitului Iacint de la Vicina la Argeș de către Nicolae Alexandru Basarab și aprobarea lui ca mitropolit al Ungrovlahiei în 1359 de către Patriarhia Ecumenică, care foarte probabil era de mai mult timp aici la curtea domnului de la Argeș, nu este de loc întîmplătoare. Domnitorul cere patriarhului pe acesta și nu pe altul: «Mitropolia Vicinei se afla la hotarele sau chiar în interiorul statului Țării Românești, deținînd și un loc de frunte între scaunele dependente de Constantinopol. Domnitorul Nicolae Alexandru Basarab și Iacint trebuie să se fi cunoscut și prețuit reciproc mai dinainte; Iacint trebuie să fi fost prețuit nu numai de domn, ci și de boieri; «în sensul acesta interpretăm un pasaj al actului sinodal din octombrie (1370), în care, referindu-se la alegerea din 1359, se spune: «fiindcă ceruseră aceasta boierii țării.. și creștinii de acolo»⁷.

Domnitorul nu era prea bine văzut de patriarh. Iacint, prin poziția lui a putut să îmbuneze, prin daruri, pe șeful său, Patriarhul, care să-i aprobe domnitorului cererea de înființare a mitropoliei Ungrovlahiei, iar lui, transferarea la Argeș. Pe de altă parte și Nicolae Alexandru Basarab găsise omul, căci Iacint nu era prea supus Constantinopolului, care era gata să-l suspende din scaunul de mitropolit al Ungrovlahiei.

Dacă examinarea situației și practicii politice a vremii precum și analiza documentului amintit, din 1234, impun cu necesitate concluzia existenței unei ierarhii bisericești sub Basarab, întemeietorul Țării Românești, atunci și actul din 1359, prin care Patriarhia Ecumenică aprobă strămutarea mitropolitului Iacint de la Vicina la Argeș, considerat pînă mai acum ca începutul acestei ierarhii, apare într-o altă lumină. «El este un act de recunoaștere a unei stări existente, iar nu de creare a ei»: Mitropolia Țării Românești⁸.

Obținînd aprobarea lui Iacint ca mitropolit al Ungrovlahiei, domnitorul avea în acest fapt și un element de bază pentru constituirea autocefaliei Bisericii Române a Țării Românești, căreia, cum am văzut analizînd canoanele 34, 35 și 37 aposto-

5. Constantin C. Giurescu, *Intemeierea Mitropoliei Ungrovlahiei*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXVII (1959), nr. 7—10, p. 676; vezi întreaga argumentare.

6. *Ibidem.*

7. Hurmuzaki, *Documente*, XIV, 1, p. 8; *Documente*, p. 22, apud C. Giurescu, *op. cit.*, p. 680.

8. Constantin C. Giurescu, *Intemeierea Mitropoliei Ungrovlahiei*, p. 676.

lice, mitropolia îi este constitutivă. Unitatea bisericească teritorială care dorește autocefalia trebuie să dispună de cel puțin patru ierarhi pentru a se putea constitui în sinod autocefal, în conformitate cu prevederile canonice observate în mod sta-tornic și în general în Biserică, din veacul IV încoace. În cazuri excepționale se poate admite constituirea unei unități autocefale cu un număr mai mic de episcopi, de minimum doi sau chiar unu. Amintim cazul arhiepiscopiei Autocefale a Cipru-lui, la începuturile ei; cazul scaunului Tomisului, în sec. IV și în prima jumătate a sec. al V-lea, cu atribuții autocefale⁹.

Pentru a da și mai multă consistență acestui element cîștigat, domnitorul Vlaicu Vodă Basarab (1364—1377) a cerut, în oct. 1370 Patriarhiei Ecumenice apro-barea ca mitropolit al «unei părți din Ungrovlahia, adică a unei jumătăți» la Se-verin, pentru dikeofilaxul Daniil Critopol, cu numele schimbat în Antim. Acesta, credem noi, este motivul adevărat al întemeierii semimitropoliei de Severin, ne-mărturisit încă de domnitor. Firește, nu negăm nici necesitatea unui scaun vlădi-cesc aici în părțile Severinului, pentru partea din dreapta Oltului și ținuturile Se-verinului, împotriva propagandei catolice și nici frica domnitorului de a rămîne fără nici un ierarh canonic după moartea lui Iacint, care a și venit destul de re-pede (1372). Și în cazul întemeierii mitropoliei Moldovei, domnitorii Petru Mușat, Ștefan și Roman Mușat și apoi Alexandru cel Bun au urmărit să-și impună punc-tul lor de vedere respingînd pe ierarhii greci trimiși în mai multe rînduri de că-tre Patriarhia Ecumenică, să ocupe scaunul de mitropolit al țării. Alexandru cel Bun (1400—1432) reușește să-l aprobe pe Iosif I, ruda Mușatinilor, ca mitropolit în 1401, legalizînd o stare de fapt, înființarea Mitropoliei Moldovei și Sucevei, îna-nte de această dată.

Cele două mitropolii, Ungrovlahia și Mitropolia Moldovei și Sucevei, s-au întemeiat «într-o vreme în care Bizanțul încerca să compenseze decăderea sa po-litică și îngustările teritoriale suferite, prin extinderea jurisdicției Marii Biserici asupra teritoriului unor tinere formațiuni politice, care și ele, de altminteri, cău-tau contacte de ordin bisericesc și politic cu acest izvor al legitimității, care a fost în veacul de mijloc, pentru Ortodoxia orientală, Imperiul de Răsărit»¹⁰. «Cea mai frumoasă cucerire pe care a făcut-o Biserica bizantină în sec. XIV este, desigur, aceea a Țării Românești și Moldovei», notează bizantinologul V. Laurent¹¹. «În ce privește mitropolia Ungrovlahiei bazileii bizantini au înțeles să-și impună, pen-tru considerente de ordin politic, îndeosebi, punctul lor de vedere, strămutînd din inițiativa lor, în Țara Românească, pe ierarhii socotiți mai potriviți pentru atin-gerea țelurilor urmărite de Bizanț, în pragul prăbușirii sale»¹².

Iată pentru ce domnitorii români, din Țara Românească și Moldova, au ur-mărit chiar de la început, sub formă învăluită, constituirea autocefaliilor lor. Mol-dovenii însă au fost mai avantajați, reușind să impună pe scaunul de mitropolit pe unul dintre ei, rudă domnească.

2. Împletindu-și destinele cu cele ale poporului cu care a apărut aici, la Mare, Dunăre și de o parte și de alta a Carpaților, Biserica Ortodoxă Română a avut chiar de la începutul organizării ei conștiința dreptului său de a fi autocefală, și a săvîrșit acte de autocefalie, în interesul ei propriu și pentru interesul suprem al poporului român de a-și asigura identitatea națională și neatîrnarea politică. Primul scaun autocefal pe pămîntul românesc a fost, cum am văzut, Arhiepiscopia Tomisului (sec. IV—VI), amintită de către Sozomen¹³, figurînd în lista «arhiepiscopiiilor autocefale» întocmită probabil de Epifanie al Ciprului (†403)¹⁴ și în altele

9. Pr. Prof. Liviu Stan, *Autocefalia și autonomia în Ortodoxie*, în «Mitropolia Olteniei», XIII (1961), nr. 5—6, p. 303, și nota 74 ; p. 291, nota 42 ; Idem. *Obișșia autocefaliei și autono-miei*, în «Mitropolia Olteniei», XIII, (1961), nr. 1—4, p. 88—89.

10. Prof. Alexandru Elian, *Legăturile Mitropoliei Ungrovlahiei cu Patriarhia de Constan-tinopol și cu celelalte Biserici Ortodoxe*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXVII (1959), nr. 7—10, p. 904.

11. V. Laurent, *Contributions à l'histoire des relations de l'Eglise bizantine avec l'Eglise Roumaine au debut du XV-e siècle*, în «Buletin historique de l'Academie roumaine», t. XXVI (1945), p. 165 ; apud Prof. Al. Elian, *op. cit.*, p. 904.

12. Prof. Al. Elian, *op. cit.*, p. 909. 13. Sozomen, *Istoria Bisericii*, 6, 21 ; P. G. 67, 1344.

14. H. Gelzer, *Ungedruckte ungenügend veröffentlichte Texte der Notitiae Episcopatum*. Munchen, 1900, p. 535 ; apud Pr. Prof. Liviu Stan, *Obișșia autocefaliei și autonomiei*, p. 88—89, nota 33.

ulterioare, și bucurându-se de această cinstire și în vremea împăraților Zenon (474—491) și Justinian (527—565)¹⁵.

Întemeierea și organizarea statelor feudale românești independente (Țara Românească — 1330, iar Moldova — 1359), au dat suport real conștiinței și activității autocefalice a Bisericii Ortodoxe Române pe de o parte, iar pe de altă parte au determinat Biserica să facă acte de autocefalie. Străvechea autocefalie a Mitropoliei Moldovei (sec. V) se explică prin situația politică, economică, culturală și chiar militară înfloritoare a Moldovei lui Alexandru cel Bun (1400—1432)¹⁶. Acesta «a frânat amestecul prisositor al Patriarhiei bizantine, asigurând apoi Mitropoliei Moldovei o neatîrnare sau independență căreia, în limba bisericească i se zice autocefalie sau și numai autonomie, câteodată»¹⁷ dar și de-a lungul timpului Mitropolia Moldovei s-a bucurat de autocefalie sau neatîrnare. În sprijinul acesteia sînt invocate: a) actul sinodic trimis în sec. al XV-lea de împăratul bizantin Ioan VIII Paleologul († 1448) voievodului Alexandru cel Bun (1400—1432) al Moldovei și Mitropolitului Iosif Mușat († 1415),¹⁸ prin care Mitropolia Moldovei ar fi fost scoasă de sub ascultarea oricărui scaun ierarhic ortodox, fiind așezată a fi «ca un patriarh»; b) afirmația cuprinsă în glava 391 din *Pravila cea Mare* de la Țirgoviște (1652) a lui Matei Basarab, cum că «acum» Mitropolia Moldovei «nici orhideanilor se pleacă, nici țarigrădeanului»¹⁹; c) mărturia lui *Dimitrie Cantemir*, că *Mitropolitul Moldovei ocupă în Biserica răsăriteană o vrednicie cu totul deosebită pe care alții (mitropoliți) nu o au. Căci el, deși nu se numește patriarh, totuși nu este supus nici unui patriarh»²⁰; d) firmanul sultanului *Abd-ul Hamid I* (1774—1789) din anul 1200 al hegirei, care, «pe temeiul vechilor privilegii a Moldaviei» hotăra ca «patriarhul de Constantinopol să nu aibă nici o putere asupra mitropolitului (Moldovei)»²¹ și e) o hotărîre a Sinodului Mitropoliei Moldovei, întrunit sub mitropolitul Iacob I Putneanul la Iași în 1752, prin care se oprește ocuparea scaunelor vlădicești din Moldova prin arhierii străini, făcîndu-se caz de autocefalia Mitropoliei, acordată prin actul sinodic văzut și de mitropolitul Gheorghe (1723)²². Autocefalia Mitropoliei Moldovei a fost un fapt real, o stare care a durat timp îndelungat. Aceasta, cu atît mai mult cu cît nu se atestă decît sporadic amestecul Patriarhiei Ecumenice în treburile interne ale ei. Nu trebuie să înțelegem însă autocefalia acestei *Mitropolii în sensul de astăzi*. «Pentru vremea de atunci, ea consta în mod esențial în ceea ce spune *Pravila* lui Matei Vlastare, nomocanonul principal al Ortodoxiei din veacul al XIV-lea încoace, și anume, în dreptul de a-și hirotoni fiecare Biserică autocefală pe toți arhierii săi, fără amestec sau aprobări din afară. De acest drept s-a bucurat Biserica Moldovei și l-a apărat mereu, avînd conștiința lui pînă și în epoca fanariotă»²³.*

Dar și în alte momente și acte Biserica Ortodoxă Română și-a manifestat conștiința autocefalică.

Nifon II, fostul patriarh al Constantinopolului, vine în Țara Românească la începutul sec. al XVI-lea, nu trimis de patriarh, ci chemat de domnitorul Radu cel

15. Cod. 1, 3, 35 (36) și colecția «Paratitla», I, 3, 35, la G. Voëllus — H. Justellus, *Biblioteca jurist canonici veteris*, Paris, 1700, vol. II, ed. II, p. 928, 1226, 1258; apud, Pr. Prof. Liviu Stan, *Ibidem*, p. 89, nota 33.

16. Pr. Prof. Liviu Stan, *Pravila lui Alexandru cel Bun și vechea autocefalie a Mitropoliei Moldovei*, în «*Mitropolia Moldovei și Sucevei*», XXXVI (1960), nr. 2—4, p. 170—172 sq.

17. *Ibidem* p. 171.

18. Actul este amintit într-o însemnare a Mitropolitului Gheorghe al Moldovei din 1723. Vezi Pr. Prof. Liviu Stan, *Pravila lui Alexandru cel Bun și vechea autocefalie a Mitropoliei Moldovei*, p. 178—180.

19. *Pravila lui Matei Basarab, cu Canoanele Sfinților Apostoli, intitulată «Indreptarea Legii*, ed. Ioan M. Bujoreanu, București, 1885, p. 221.

20. D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Ed. Gh. Adamescu, București, f. a., p. 149. Paris, 1857, p. 26.

21. Arhim. Neofit Scriban, *Scurtă istorisire și Hronologie despre Mitropolia Moldovei*, Paris, 1857, p. 26.

22. Pr. Prof. Liviu Stan, *Pravila lui Alexandru cel Bun și vechea autocefalie a Mitropoliei Moldovei*, p. 181—182. Întregul studiu, de altfel, este o expunere și o apărare a autocefaliei Mitropoliei Moldovei (p. 177—212).

23. Pr. Prof. Liviu Stan, *op. cit.* p. 210—211.

Mare (1496—1508) ca să-i organizeze Biserica, cum s-a și întâmplat, înființându-i încă două episcopii: Rîmnic și Buzău, și hirotonindu-i pe episcopii acestora, precum și pe succesorul scaunului mitropolitan rămas vacant, pe Maxim²⁴. La mijloc era deci politica domnitorului de a-și întări și dezvolta Biserica pe linia autocefaliei. Patriarhul Pahomie vizitează în 1513 Țara Românească, nu pentru a vedea pe mitropolitul ei și starea Bisericii, ci pentru a întâlni pe Neagoe Basarab și pe boieri, care să-l încarce cu daruri multe²⁵. Toți patriarhii itineranți pînă la Ieremia II nu s-au mulțumit numai să strîngă daruri și mile din Țara Românească și Moldova, ci au săvîrșit și multe ingerințe în politica acestor țări, căci mai toți veneau să se întâlnească în primul rînd cu domnitorul și boierii și apoi cu mitropolitul²⁶.

În a doua jumătate a sec. al XVI-lea și în primele decenii ale sec. al XVII-lea asistăm la o încurajare și la un asalt chiar al elementelor grecești din țară și din afara țărilor române, avînd în frunte pe marii patriarhi ai Bisericii Răsăritene, asupra politicii și culturii românești. Nu fără o semnificație mai adîncă Mihai Viteazul își face din ierarhii români, din mitropolitul Eftimie și episcopii celor două episcopii, diplomații și sfetnicii săi, în lupta sa dîrză pentru scuturarea jugului turcesc, și apoi pentru unirea țărilor române sub un singur sceptru. Iar Leon Vodă, în «Așezămîntul» său din 1631, afirma dreptul țării de a-și alege ea pe cel pe care-l consideră cel mai vrednic să cîrmuiască mînăstirile sau Biserica (eparhiile), rămînînd însă, ca în urmă «să trimită la Patriarhul, să dea blagoslovenie, cum au fost de veac»²⁷.

Matei Basarab va folosi pe mitropoliții Teofil (1636—1648) și Ștefan (1648—1653, 1655—1668), fii de țărani, ridicați de jos prin știință de carte pînă la treapta de Mitropolit al țării, ca diplomați, oameni de cultură și de acțiune în luptă pentru promovarea culturii românești, în luptă cu slavonismul susținut de boierii culți ca Udriște Năsturel și Elna Doamna și cu grecismul în plin asalt și el în primele decenii ale sec. al XVII-lea. Lupta pentru afirmarea conștiinței de sine a poporului român se dă prin intermediul cărții de instrucție, tipărită în limba română, și prin texte de legi. Vasile Lupu (1634—1653) își găsește diplomatul și omul afirmării românești în mitropolitul Varlaam (1632—1653), fiu de țăran și el, mare cărturar și ierarh luminat, figurînd pentru meritele lui incontestabile între candidații la ocuparea scaunului de patriarh ecumenic, rămas vacant după căderea lui Chiril Lucaris. Domnitorul Vasile Lupu și mitropolitul Varlaam asigură buna desfășurare a lucrărilor sinodului de la Iași (1642) care a aprobat, cu unele corecturi, *Mărturisirea Ortodoxă* dată de un fiu de domn, Petru Movilă, mitropolitul Kievului.

Desele închinări de mînăstiri românești de către domnitori și de către boieri Locurilor Sfinte și Patriarhiilor răsăritene, ca și stavropighiile Patriarhiei Ecumenice, care vor crește în număr în sec. al XVII-lea, și valul de patriarhi răsăriteni călători în țările române, îndeosebi în Țara Românească, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, cu amestecul lor în treburile Bisericii Române și în politica țării sărăcesc țara și întăresc considerabil elementul străin în țară.

Dacă în anumite perioade de timp din trecut, Biserica din Moldova și poate și cea din Țara Românească se vor fi aflat în stare de «neatîrnare» față de vreun scaun ierarhic din lumea ortodoxă, ele nu și-au putut-o păstra mai ales în sec. al XVIII-lea, cînd în Țările Române s-au instaurat domeniile turco-fanariote²⁸, care au adus și ele în cele două Biserici mulți greci din Fanar pe scaunele de episcopi și de mitropoliți.

Revoluția de la 1848 nu a militat numai pentru unitatea națională și independența națională, ci a trezit și interesul Bisericii pentru autocefalia Bisericii. Ierarhii care au simpatizat cu revoluționarii, ca Neofit II, mitropolitul Țării Românești, au

24. Cf. Prof. Alexandru Elian, *op. cit.*, p. 911.

25. Prof. Alexandru Elian, *op. cit.*, p. 911—912.

26. Cf. *Ibidem*, p. 913, 914, 916.

27. N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, vol. I, p. 281 : «Pre cine va alege țeara și Sfântul Vlădică sau egumen, acela să fie, (ci) numai să tremiță la Patriarhul, să dea blagoslovenie, cum au fost de veac». Vezi și trimiterile de la nota 1 ; Prof. Alexandru Elian, *op. cit.* p. 921.

28. Vezi și Pr. Prof. Nicolae Șerbănescu, *Optzeci de ani de la dobîndirea autocefalității Bisericii Ortodoxe Române*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXIII (1965), nr. 3—4, p. 249.

fost chemați la ordine de către patriarhul ecumenic, prin care acționa, de altfel, contra revoluției — însuși sultanul care a trimis oști să o reprime.

Încercînd o concluzie asupra relațiilor Bisericii române și ale ierarhiei noastre înalte cu Patriarhia ecumenică în special și cu celelalte patriarhii și Biserici Ortodoxe autocefale în general, observăm că «Bisericele naționale din ambele principate române se bucurau «ab antiquo», de independența administrativă internă, autonomie bisericească, nerecunoscînd altă autoritate din afară decît supremația și jurisdicția canonică a Patriarhiei din Constantinopole, și aceasta numai în materie de dogmă și disciplină precum era și în Bisericele Serbiei, Muntenegrului, Insulelor Ionice și Ciprului. E, cu alte cuvinte, o autonomie internă completă și o dependență externă mai mult nominală decît reală. Această dependență se făcea vizibilă prin următoarele: a) ambii mitropoliți purtau titlul de exarhi ai Patriarhiei din Constantinopole, pe lîngă aceasta li se mai dau și titluri de locțiitori ai unor episcopii ale Patriarhiei... b) trebuiau să pomenească pe patriarh la Liturghie, să-l înscrie în diptici, apoi să ia mirul de la Constantinopole... c) pe lîngă acestea dreptul de recunoaștere canonică este rezervat scaunului patriarhal cu privire la mitropoliți numai. Aceștia, după ce se alegeau în țară, după ce se întăreau și se investeau de domn, făceau cunoscută și patriarhului ecumenic alegerea lor și atunci acesta le da cuvenita binecuvîntare a sa; d) iar de cînd se introduse practica de a se hirotoni și arhieriei titulari dintre români, mitropolitul trebuia să se adreseze la Patriarhia ecumenică pentru a hirotonisi pe numele vreunei episcopii vacante din Turcia, pe acești episcopi fără eparhie. Acestea erau toate semnele vizibile prin care se manifesta dependența de Patriarhie. Încolo, patriarhul nu avea nici un amestec în afacerile lăuntrice ale Bisericii moldovene sau muntene²⁹. Dar au fost, cum am văzut, destule cazuri cînd patriarhii s-au amestecat în treburile interne ale Bisericii și ale țărilor române, aruncînd anatemele asupra unor mitropoliți și domnitori.

III. AUTOCEFALIA BISELICII ORTODOXE ROMÂNE — UN IMPERATIV AL CREDINCIOȘILOR ORTODOCȘI ROMÂNI MOMENTUL CUZA

1. Lupta pentru obținerea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române ia un caracter organizat și de masă odată cu mișcarea pentru unire a Principatelor Române. Unirea românilor din cele două țări române, Țara Românească și Moldova, într-un singur stat independent a impus și constituirea autocefaliei Bisericii Române unite sub o autoritate sinodală centrală. Acest lucru a fost simțit ca o necesitate națională, nu atît sau numai de Biserică, cît și mai ales de forțele sociale progresiste prounioniste. «Mișcarea pentru obținerea formală a autocefaliei a fost mai activă în Moldova și la accentuarea ei a contribuit, fără să vrea, încercarea Patriarhului ecumenic de a se «amesteca în afacerile lăuntrice ale Bisericii din Principate». Spre exemplu, amintim că în anul 1848, Patriarhul ecumenic Antim «supunea judecării sale bisericești», cum am amintit mai sus, pe mitropolitul Ungro-Vlahiei, *Neofit II*, pentru cunoscutul său amestec în revoluția aceluia an³⁰. În 1857, alt patriarh ecumenic, Chiril VII (1855—1860), într-o scrisoare, atrăgea atenția mitropolitului Sofronie Miclescu al Moldovei (1851—1860), asupra atitudinii sale prounioniste, îndemnîndu-l «să se pună bine cu guvernul local» și amenințîndu-l în final cu luarea de «măsuri mai grave»³¹. Intervenția Patriarhului, prin care se ținea la o influențare asupra «conduitei mitropolitului Sofronie Miclescu» a provocat «o protestare generală în Moldova» și ea a grăbit începutul luptei pentru recunoașterea oficială de către Patriarhia Ecumenică a autocefaliei românești — luptă care, precum s-a spus, s-a dus cu mult avînt, în mod organizat și luînd un caracter de masă, în Moldova. În același an 1857, arhimandritul Neofit Scriban a tipărit la Paris o broșură intitulată: *Scurtă istorisire și Hronologie despre Mitro-*

29. N. Dobrescu, *Studii de Istoria Bisericii Române contemporane, 1850—1895*, București, 1905, p. 16—17.

30. Arhiva Sf. Sinod, *Dosar nr. 75, f. 401, v., 416 v*, N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 9.

31. N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 17.

polia Moldovei, căutînd să răspundă, prin cuprinsul ei, «la tendința patriarhului de a încălca autonomia Bisericii moldovene» și, în același timp, încercînd «să aducă probe despre autocefalia Bisericii moldovene, ceea ce, fără îndoială, remarcă N. Dobrescu, era un lucru prematur mai ales pentru acele vremi cînd măcar n-aveam nici independența politică»³². În toamna aceluiași an, frații *Neofit* și *Filaret Scriban*, arhimandriții *Melchisedec Ștefănescu* și *Calinic Miclescu* și iconomul *D. Matcaș*, deputații clerului în divanul Ad-hoc, precum și o serie de deputați laici au pus deschis problema autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române. În acest scop, în sînul divanului, s-a format o «Comisie bisericească» care avea să se ocupe cu «viitoarea organizare a Bisericii Ortodoxe Române» independente, sprijinindu-se pe unele străvechi mărturii privitoare la autocefalia Bisericii Ortodoxe din Moldova și totodată «luînd în privire» faptul că «patriarhul Constantinopolului... încearcă a jigni neatîrnarea chiriarhilor Bisericii Principatelor», exercitînd «de multe ori chiar și în cauze politice înrîuriri necuvenite asupra mitropoliților», și socotind că «unirea Principatelor cerută de ambele adunări Ad-hoc trebuie să centralizeze și autoritatea bisericească a acestei țări, în care religia Ortodoxă a Răsăritului este dominantă»³³. Comisia bisericească a divanului Ad-hoc a întocmit «un proiect de încheiere» cu 14 deziderate, asupra chestiunilor atingătoare de «înființarea unei autorități sinodale centrale pentru trebile duhovnicești ale Bisericii Române», pe care în ziua de 14 noiembrie 1857, prin deputatul D. Rallet, l-a supus în dezbatere Adunării divanului Ad-hoc.

După ce i-a făcut cîteva amendamente, unele propuse chiar de arhimandritul *Melchisedec*, Adunarea «a rostit» și votat în unanimitate, în ședința ei din 20 decembrie 1857, o seamă de «dorinți», printre care se prevedea: «*Recunoașterea neatîrnării Bisericii Ortodoxe a Răsăritului din Principatele Unite, de orice chiriarchie, păstrîndu-și însă unitatea credinței cu Biserica ecumenică a Răsăritului în privința dogmelor*»³⁴.

Aceste «dorinți» privind «autocefalia bisericească» și cele pe care le implică aceasta, au fost înfățișate Comisiei europene de la București, care la rîndu-i, le-a prezentat în vara anului 1858, Conferinței de la Paris. Convenția de la Paris nu s-a atins însă deloc de «chestiunea bisericească», organizarea Bisericii, ba din contră statuă expres că tot ce nu se abrogă prin această convenție din legile anterioare ale Principatelor este și rămîne în vigoare. Așa că se lasă în vigoare vechile așezăminte ale Bisericii Române pînă la 1859, cînd intră în vigoare Convenția³⁵.

Privind autocefalia Bisericii «dorințele» votate în Adunarea Ad-hoc din 20 dec. 1857, în primul punct, cereau în mod expres: «*Autocefalia bisericească a Moldo-României, fiică și membru a unei sfinte, sobornicești și apostolice biserici de Răsărit al cărei cap și începător este Domnul și Dumnezeu nostru, Iisus Hristos, mărturisește și păzește fără schimbare toate dogmele și sfintele canoane apostolice și sinoadele, precum și toate sfintele tradiții, conformîndu-se în totul cu credința Bisericii Răsăritului, pentru care și pe viitor, și la caz de nevoie, pentru păstrarea unității credinței, cînd Sfîntul Sinod va găsi de cuviință să se poată consulta în dogme cu Biserica ecumenică*»³⁶.

Este pentru prima dată cînd autocefalia Bisericii Române se cerea în mod oficial, și nu de Biserică, ci de întreaga națiune română, reprezentată în Adunarea divanului Ad-hoc într-o petiție către Conferința de la Paris, alături de unirea Principatelor române.

Rămase o simplă dorință pînă la 1859 aceste «dorinți» privind autocefalia bisericească, vor fi concretizate de domnitorul Alexandru Ioan Cuza, după înfăptuirea unirii Principatelor Române. Realizarea deplină a autocefaliei, sub raport formal și canonic, va fi la cîteva ani după încetarea domniei lui Cuza.

32. N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 18.

33. A. Sturdza și C. Colescu-Vartic, *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, VI, 1, București, 1896, p. 154; Pr. N. Șerbănescu, *op. cit.*, p. 250.

34. A. Sturdza și C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 152—160 și N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 93—96; Pr. N. Șerbănescu, *op. cit.*, p. 250.

35. N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 96.

36. D. A. Sturdza, și C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 428—429; N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 93.

2. Anul 1859 marchează, cum se știe, începutul formării statului național român, al cărui conducător, domnitorul Alexandru Ioan Cuza (1859—1866), între alte mărețe înfăptuiri, pline de folos pentru națiune, a îmbrățișat cu multă căldură și problema religioasă din România a acelei vremi, pe linia «dorințelor» Adunării divanului Ad-hoc, căutînd să-i dea «independența sau neatîrnarea» și splendoarea pe care o reclamă națiunea română. În acest scop, el a încercat să dea Bisericii o nouă organizare, rupîndu-o însă, oarecîm, cu tradiția —, și s-o scoată de sub tutela oricărei autorități ecclesiastice străine. Căci — cum afirmă istoricul A. D. Xenopol —, Vodă Cuza «nu se mulțamea numai cu înlăturarea călugărilor greci din mînăstirilor României; el dorea să mîntuie Biserica țării îndeobște de supremația grecească, pentru a smulge astfel și ultimele vițe pe care rădăcinile domnilor fanarioți le mai lăsase încă în pămîntul României»³⁷. El dorea în țara sa o Biserică independentă, autocefală, care să fie cu adevărat a națiunii române libere.

Prins de treburile de stat urgente, legate de realizarea deplină a unirii politice a Principatelor, care a avut loc la 24 ianuarie 1862, cînd Principatelor Unite li s-a dat și numele de România, și de consolidarea acestui stat național român al României, Vodă Cuza nu s-a putut ocupa, în primii ani ai domniei sale, mai cu osebire de Biserică. De aceea și unificarea celor două Biserici naționale s-a făcut ceva mai tîrziu după unirea Principatelor. Văzînd că aceasta întîrzie, unii clerici, luptători dîrzi pentru autocefalie, au cerut în scris, în 1863, deputaților din «Legala reprezentațiune a națiunii» să se facă și pentru Biserica Română o administrație centrală în frunte cu un sinod, care, desigur, avea să aducă și neatîrnarea ei³⁸.

În mesajul de deschidere a sesiunii 1863—1864 a Adunării electivă a României, rostit la 3 nov. 1863, domnitorul Cuza arată între altele, că acesteia i se va prezenta și «*Legea pentru unirea Bisericii Române, care pînă astăzi, prin organizațiunea ierarhiei sale este încă în stare de separațiune*»³⁹.

În primele zile ale anului 1864 a apărut și Proiectul de lege privind «unirea și reorganizarea Bisericii Ortodoxe din România», elaborat de Guvern, în care, în legătură cu independența ei, se prevedeau în primele două articole, următoarele:

1. «*Biserica Ortodoxă Română, întemeiată pe canoanele sinoadelor ecumenice, se numește una, sfîntă, catolică și apostolică, fiică și membru a Marii Biserici a Răsăritului, a căreia cap și începător e Domnul și Dumnezeu nostru Iisus Hristos..., mărturisește și păzește fără schimbare toate dogmele și sinodale, precum și toate sfintele tradiții, conformîndu-se întru totul cu credința Bisericii răsăritene. Biserica României poate dar și în viitor să se consulte în privința dogmelor cu Biserica Ecumenică din Constantinopol, însă cînd sinodul țării va găsi de cuviință*».

2. «*Biserica Română e independentă de oricare Biserică (autokefalos); ea se va administra de chiriarhul României Unite care va purta titlul de Primat al României, de doi mitropoliți și mai mulți episcopi*»⁴⁰. Și celelate proiecte care au mai circulat, cereau, toate neatîrnarea Bisericii României⁴¹.

Aflînd ce se pregătea cu privire la noua organizare independentă a Bisericii Române, dar mai ales amărit din pricina secularizării averilor mînăstirilor închinăte, de către stat, dar și cu binecuvîntarea mitropolitului Nifon, dată, este adevărat, după săvîrșirea faptului, Patriarhul Sofronie (1863—1866), la 6 febr. 1864, scria plin de mîhnire mitropolitului Nifon, imputînd guvernului lui Cuza introducerea unor reforme religioase potrivnice Ortodoxiei și cerînd mitropolitului să sfătuiască pe domn «la cunoștința datorii sale creștinești și domnești» și să ia măsuri contra reformelor sale. Scrisoarea Patriarhului vădea clar tendința lui de a

37. A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, ed. III, vol. XIV, 2, București, 1930, p. 41.

38. Vezi «Biserica», *Foarte religioasă morală* (București), II (1863), nr. 21, din 20 oct. 1863, p. 161—162; Pr. N. Șerbănescu, *op. cit.*, p. 251.

39. *Ibidem*, nr. 24, din 10 nov. 1863, p. 181; Supliment la Monitorul Oficial, nr. 219 din 3 nov. 1863, p. 915; Pr. N. Șerbănescu, *op. cit.*, p. 252.

40. «Biserica», III (1864), nr. 2 din 12 ian. 1864, p. 13; după Pr. N. Șerbănescu, *op. cit.*, p. 252.

41. Vezi pe larg la Pr. N. Șerbănescu, *op. cit.*, p. 252—253.

se amesteca nu numai în treburile interne ale Bisericii Române⁴², ci și în cele ale statului, căci secularizarea averilor mînăstirești făcute de Cuza, era un act național, anume de emancipare națională pe drumul spre independența de stat.

Mitropolitul Nifon, în răspunsul dat la 30 aprilie 1864, «pune în vedere patriarhului» că «Biserica fiică — recte Biserica Română — a fost întotdeauna independentă în ceea ce privește activitatea ei internă». Cînd «progresul națiunii și treapta dezvoltării sale intelectuale vor reclama oarecare îmbunătățiri referitoare la starea internă, asigur pe Sanctitatea Voastră că Biserica Română, lucrînd în deplina sa libertate, nu va nesocoti vecinicile ei legături ce există între dînsa și Biserica mamă»⁴³.

Vodă Cuza nu a dat înapoi și drept răspuns amestecului patriarhului Sofronie în treburile țării și ale Bisericii, sancționează la 3 decembrie 1864 «Decretul organic pentru înființarea unei autorități sinodale centrale pentru afacerile religiei române», care, chiar în primul articol, prevedea: «Biserica Ortodoxă Română este și rămîne independentă de orice autoritate bisericească străină, întru tot ce privește organizarea și disciplina». «Sinodul general al Bisericii Române păstrează unitatea dogmatică a Sfintei Credințe ortodoxe Române cu marea Biserică de Răsărit, prin coînțelegerea cu Biserica Ecumenică din Constantinopol» (art. 3)⁴⁴. Era pentru prima dată cînd statul român, în mod oficial, legifera neatîrnarea Bisericii noastre strămoșești. Acest duh de înnoire se va resimți în aproape toate legăturile Bisericii făcute la noi pînă la recunoașterea oficială de către Patriarhia Ecumenică, a autocefaliei Bisericii Române în 1885. Patriarhul Sofronie, care la începutul anului 1865 îi scria în termeni aspri imputîndu-i «proclamarea de sine a autocefaliei Bisericii Române»⁴⁵, Vodă Cuza însuși îi răspunde demn și energic, în februarie 1865, arătîndu-i că «Biserica Română e neatîrnată de orice Biserică străină, în ce privește organizarea și disciplina, avînd acest drept, «ab antiquo», cum o dovedesc o seamă de străvechi mărturii». Totodată, domnitorul îi declară că este hotărît să rămînă pe poziția sa și că va respinge «orice ingerință anticanonică a oricărei Biserici sau cap de Biserică străină în afacerile de administrație și disciplină a Bisericii autocefale Române, voind ca Biserica Română să aibă o expresie legală în stat și în Biserica răsăriteană rangul și independența de care întotdeauna s-a bucurat în fața celorlalte Biserici Ortodoxe»⁴⁶. Patriarhul Sofronie a convocat apoi, în 17 aprilie 1865 sinodul patriarhal ca să se pronunțe și el asupra legilor din Biserica Română, înfierînd în primul rînd proclamarea de sine a autocefaliei. A făcut cunoscut situația din România prin scrisori și celorlalte Biserici Ortodoxe autocefale, ca să obțină și din partea lor condamnarea României și a Bisericii sale. Domnitorul Cuza Vodă și mitropoliții Ungrovlahiei și Moldovei au răspuns scrisorilor patriarhale. În răspunsul său din 12 mai 1865, mitropolitul Nifon, cu toate «observațiunile duhovnicești ce-i făcuse» patriarhul ecumenic, apără energic independența Bisericii sale, spunîndu-i: «Biserica Română, Prea Sfințite, după cum cunoașteți, a fost din vechime și cu totul independentă în ceea ce privește administrarea ei. Iar proiectele de legi în contra cărora Prea Sfinția Voastră a ridicat puternic vocea sa, nimic alta nu săvîrșesc decît să constințească din nou un lucru ce în realitate există; să canonizeze mai sigur această stare de lucruri...»⁴⁷. «Așadar, luptele, opoziția, sacrificiile și martiriul la care sîntem chemați în numele vostru, nu vor avea loc într-o țară unde poporul și guvernul și laic și cleric sînt pe deplin de acord în cele ale Bisericii»⁴⁸.

Domnitorul Cuza, în răspunsul său, din 8 iulie 1865, dat patriarhului, după ce critică purtarea necuviincioasă a arhimandritului Eustație Cleobul, trimis în România să cerceteze lucrurile, arată că în calitatea lui de domnitor care poartă pe umeri «povara neamului românesc atît a celui trecut cît și a celui viitor», este dator să apere «de orice ispite vechea autocefalie a Bisericii dacice». După aceasta,

42. Arhim. Fotie Balamaci, *Documente, corespondența între Patriarhia de Constantinople și Mitropolitul Ungrovlahiei D. D. Nifon, Domnul Al. I. Cuza și între toate Bisericile Ortodoxe, la legile aprobate de către Guvernul român pentru sinodul din anul 1864*, București, 1913, p. 5—8; N. Dobrescu, *op. cit.* p. 128—129. 43. Arhim. Fotie Balamaci, *op. cit.*, p. 9.

44. *Ibidem*, p. 10. 45. N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 130.

46. *Ibidem*, p. 130—131, citînd *Uricar*, vol. X, p. 366—395.

47. Arhim. Fotie Balamaci, *op. cit.*, p. 66—67; N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 121.

48. *Ibidem*.

«avînd în mîini sfintele canoane» care «mai mult aprobă decît se luptă cu independența noastră bisericească», domnitorul arată patriarhului că «*prin dreptate, prin obicei, prin datinele* consfințite de veacuri ale Bisericii dacice, prin drept, zic, și de obicei, și prin datini recunoscute de întreaga Biserică și mai ales de Biserica din Constantinopol..., românii în chestiunile bisericești și acum ca și întotdeauna au stat în limitele rînduielilor canonice și în ciclul deciziunilor și drepturilor, pe care le-a dobîndit statul față de Biserica sa națională, în toate timpurile și în orice loc al lumii ortodoxe». Referindu-se la hotărîrea sinodului patriarhal din 17 aprilie 1865, Vodă Cuza scria textual: «Și ca un principe creștin al României, o resping în numele clerului și poporului și voi lupta în contra ei cu armele puternice și neînvînse ale legilor și ale canoanelor». În continuare, domnitorul apără neatîrnarea de veacuri a Bisericii Române, arătînd că aceasta nu numai că nu este condamnată de nici un canon, ci dimpötivă, este în conformitate cu canoanele. Cuza îi arată patriarhului că Patriarhia Ecumenică, «niciodată nu a făcut legi pentru Biserica Românească, ci numai a dat binecuvîntare la alegeri de ierarhi, făcute în țară» ceea ce nu se împacă de fel cu «dreptul de autoritate și de amestec pe care ea și-l pretinde acum»⁴⁹.

Atitudine dîrză manifestă și mitropolitul Calinic Miclescu al Moldovei, deși situația sa pe scaun de mitropolit nu era clară, adică era anticanonică, în răspunsul dat scrisorii Patriarhului Ecumenic Sofronie din 17 aprilie: «Biserica Română de mult era cu desăvîrșire independentă în ceea ce privește partea administrativă. Proiectele de legi în contra cărora se ridică cu putere vodea Înalt Prea Sfinției Voastre, pe de o parte desăvîrșesc încă mult... independența despre care este vorba, iar pe de alta orînduiesc această situațiune a lucrurilor, în mod mai clar»⁵⁰.

Ceea ce a nemulțumit și mai mult pe Patriarhul ecumenic împotriva lui Cuza și care în sînul Bisericii Ortodoxe Române a dat naștere la lupta pentru canonicitate împărțind pe ierarhi în două mari partide, a fost a doua lege revoluționară a lui Cuza: *Legea pentru numirea de mitropoliți și episcopi eparhioți în România*, votată în Cameră, la 20 ianuarie 1865, iar în Senat la 5 februarie și promulgată de domnul la 11 mai 1865, cînd au fost numiți direct de domn episcopi la episcopiiile vacante și Calinic Miclescu în scaunul de Mitropolit al Moldovei. Legea, este adevărat, nu era în duhul canoanelor, dar era cerută de momentul istoric prin care trecea țara pe drumul consolidării politice și al neatîrnării, iar Biserica Română pe drumul obținerii oficiale a autocefaliei. Era o nevoie a momentului ca guvernul să aibă atunci o ierarhie lui credinciosă, pentru ca să poată paraliza intrigile politice pe care le făceau călugării greci și Patriarhia, în urma secularizării averilor mînăstirești. Pe lîngă această nevoie a momentului se adaugă și ingerințele interne de castă care cereau să se numească în ierarhie anumite persoane, luate nu numai după merit, ci și după influența de care se bucurau»⁵¹. Domnitorul însuși cunoștea aceasta, dar interesele țării erau mai presus și el însuși a promis că va îndrepta și inovarea⁵². «Dacă guvernul ar fi cedat și dacă ar fi revenit asupra legii, s-ar fi atins destul de adînc suveranitatea țării și ar fi dat el însuși vot de blam propriilor sale acte. Din partea trimisului patriarhal se mai făcu imprudența de a se ridica cu această ocazie și chestiunea secularizării, pretinzînd despăgubiri și veniturile mînăstirilor închinat. Atunci guvernul, expulzînd peste hotar pe Cleobul, care se apucase să facă intrigă în țară decise a tranșa el singur chestiunea și fără patriarh. Guvernului, prin aceasta, îi păru că salvează demnitatea suveranității naționale, dar se puse în conflict cu Patriarhia care întrepruse relațiile»⁵³.

IV. REALIZAREA DEPLINĂ A AUTOCEFALIEI

La autocefalia Bisericii nu s-a ajuns, căci domnitorul Cuza fu detronat de monstruoasa coaliție în noaptea de 11 februarie 1866. Lupta pentru autocefalie, ajungînd la așa stadiu, nu mai putea da înapoi, de aceea nici țara, nici Biserica nu mai puteau renunța la ea. Așa se explică de ce Constituția din 30 iunie 1866,

49. După Pr. N. Șerbănescu, *op. cit.*, p. 255.

50. Arhim. Fotie Balamaci, *op. cit.*, p. 87.

51. N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 118.

52. *Ibidem*, p. 118, nota 1.

53. *Ibidem*, p. 119.

dată de prințul Carol I, înscrisă în art. 21 autocefalia Bisericii: «Biserica Ortodoxă Română este și rămâne neatârnată de orice chiriarchie străină, păstrându-și însă unitatea cu Biserica Ecumenică a Răsăritului în privința dogmelor»⁵⁴. Pe temeiul celor prevăzute în celelalte aliniate ale art. 21, s-a purces la întocmirea unei noi «*Legi organice pentru Biserica dreptcredincioasă română*», din care nu aveau să lipsească prevederile cu privire la independența (autocefalia) Bisericii. Au fost mai multe variante ale acestui proiect cunoscut și criticat de Patriarhul ecumenic pentru stipularea independenței Bisericii. Nu mai stăruim asupra acestora⁵⁵.

Proiectul devine cunoscuta *Lege organică pentru Biserica Română* — dec. 1872, care n-a inserat nimic din pretențiile ridicate de patriarhul Grigore VI. Deși în Lege — spre a nu se provoca noi nemulțumiri Patriarhiei Ecumenice, — s-a renunțat la articolul privind «independența» Bisericii Române întâlnit în proiectele anterioare, totuși, din toată întinderea ei reiese limpede spiritul de «neatârnată». De pildă art. 8, tratând despre Sf. sinod, spune: «Sf. Sinod al Bisericii autocefale Române, fiind membru al Sfintei Biserici Ecumenice și Apostolice a Răsăritului, al cărei cap este Domnul nostru Iisus Hristos păstrează și va păstra unitatea în privința dogmelor și canoanelor ecumenice cu Biserica din Constantinopole, și cu toate Bisericile Ortodoxe. El va păstra unitatea administrativă, disciplinară și națională a Bisericii Ortodoxe, în cuprinsul Statului Român». În Legea de față, ori de câte ori s-a ivit prilejul, Biserica Română este numită de-a dreptul «*autocefală*» (vezi art. 8, 9, 12). Legea acordă mitropolitului Ungrovlahiei, Președintele Sfântului Sinod, titlul de *Primat al României* (art. 2), primul Primat fiind Mitropolitul Nifon († 1875). Și această lege a fost criticată și atacată de patriarhii ecumenici: Antim VI (1871—1873) și Ioachim III (1878—1884), pe chestia proclamării de sine a autocefaliei Bisericii Române⁵⁶.

După 1875, sau mai exact după dobândirea Independenței de stat a României în 1877—1878, discuțiile dintre Guvernul român și mitropolitul primat pe de o parte și Patriarhia Ecumenică pe de altă parte, au intrat în faza încununării luptei Bisericii și Statului Român pentru recunoașterea canonică a autocefaliei. Mitropolitul Calinic Miclescu, de data aceasta mitropolit Primat al României (1875—1886), răspunzând mai întâi unei scrisori a patriarhului Ioachim III din 13 dec. 1879, îi scria, între altele, următoarele: «*În fine, te rog pe Sfinția Voastră să-mi îngăduiți a exprima adîncă mea întristare pentru cele ce scrieți în privința autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române. Fără să mai încerc a arăta drepturile de care se bucură Biserica Română ab antiquo, cred că e de ajuns a invoca faptul că România e un stat independent în toate privințele, pentru a demonstra că autocefalia Bisericii noastre este un fapt incontestabil și indiscutabil. Sfinția Voastră întrebați, cînd și în care sfînt și mare sinod s-a recunoscut această autocefalie. La aceasta voi răspunde cu respectuoasă întrebare: dacă există vreun canon care să arate modul cum și autoritatea de care se recunoaște autocefalia unei Biserici. Principiul cum că cele relative la organizarea Bisericii se schimbă odată cu schimbările politice, este recunoscut în modul cel mai evident de sinoadele ecumenice și istoria bisericească ne dă numeroase dovezi despre respectarea sa. Mărturisesc cu toată sinceritatea că nu am putut crede că Sfinția Voastră, în recunoscuta-i înțelepciune, va voi cîndva să pună în dubiu autocefalia (Bisericii) noastre pe care sîntem deprinși a privi și cu drept cuvînt, ca un fapt incontestabil*»⁵⁷.

Într-o altă scrisoare din 16 ianuarie 1880, Primatul român s-a ridicat împotriva afirmației patriarhului ecumenic din 8 dec. 1879, cum că Mitropolia Ungrovlahiei «se află sub suprema suzeranitate spirituală a scaunului ecumenic», răspunzându-i cu aceeași demnitate bisericească și națională: «Expresiune nouă și neobișnuită pentru noi» care înfățișează voința patriarhului «de a nu recunoaște deplina independență a Bisericii noastre, precum și tendința de a introduce în Biserica Ortodoxă un principiu total străin spiritului ei — principiul absolutismului,

54. Chiru C. Costescu, *Colecțiune de legi, Regulamente, Acte. Deciziuni, Formulare și Programe, începînd de la 1866 și aflate în vigoare*, vol. I, București, p. 13.

55. Vezi pe larg, la Pr. N. Șerbănescu, *op. cit.*, p. 257—258. 56. *Ibidem*, p. 258—259.

57. «Ortodoxul», *Foale eclesiastică*, redactată de Dr. G. Zottu (București), I (1880), p. 141—142, după Pr. N. Șerbănescu, *op. cit.*, p. 259.

pe care predecesorii Sfinției Voastre l-au combătut altădată cu argumente puternice și cu deplin succes... ne vedem dar siliți a repeta Sfinției Voastre că Biserica Română, cu toată bunăvoința ce are ca, pe lângă unitatea în dogme ce o leagă cu întreaga Biserică Ortodoxă să aibă legăturile cele mai intime de dragoste cu acel Prea Sfânt Tron Ecumenic, totuși are sacra datorie de a apăra independența ei necontestată și mai cu seamă acum din toate privirile incontestabilă, recunoscând împreună cu toate Bisericile autocefale Ortodoxe ca unic cap suprem al ei pe Marele Păstor, Domnul nostru Iisus Hristos»⁵⁸.

Patriarhul Ioachim III a trebuit să-și îmblânzească expresiile răspunzând mitropolitului român pe un ton liniștit, în 28 aprilie 1880, că «marea Biserică nu s-a gândit vreodată să contesteze absolut și în principiu autocefalia Prea Sfinției Biserici Ortodoxe din România...».

Împlinirea dezideratului autocefaliei trebuia să vină, mai ales că se dobândise independența de Stat a României. La aceasta se adaugă faptul că în 9 martie 1882, în Cameră, discutându-se modificarea Legii organice din 1872, s-a cerut și «ridicarea la treapta de Patriarh a Primatului Bisericii Române», arătându-se că «acest deziderat este cu totul legitim și conform cu marea dezvoltare și însemnătate politică ce a luat statul nostru»⁵⁹.

La 25 martie 1882, ierarhii Bisericii Ortodoxe Române au sfințit pentru prima dată Sfântul Mir în țară, la Mitropolia din București, lucru ce putea fi interpretat ca o totală desprindere de sub jurisdicția canonică a Patriarhiei Ecumenice. Aflînd de aceasta, Patriarhul Ioachim III, supărîndu-se la culme, trimite la 10 iulie 1882 o «epistolă patriarhală sinodicească, lipsită cu desăvîrșire de spiritul dragostei cu care trebuia să se adreseze una alteia», cum a calificat-o mitropolitul Calinic Miclescu în fața sinodului⁶⁰.

«Patriarhiceasca epistolă» a fost adusă la cunoștința Sfîntului Sinod din ședința lui de la 23 oct. 1882. O comisie sinodală în frunte cu mitropolitul Iosif Nănescu al Moldovei (1875—1902), a fost însărcinată să întocmească răspunsul. Sarcina alcătuirii acestui răspuns i-a revenit episcopului Melchisedec al Romanului, mare cărturar, mare teolog și mare patriot.

Raportul întocmit de acesta este o magistrală expunere a temeiurilor autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, pe care Sf. Sinod și-a însușit-o ca «Act sinodal care cuprinde autocefalia Bisericii Ortodoxe Române și relațiunile ei cu Patriarhia de Constantinopol», în ședința sa din 23 nov. 1882⁶¹. În sprijinul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, episcopul Melchisedec aduce puternice argumente istorice și teologice: dogmatice (păstrarea intactă a credinței ortodoxe) și canonice (can. 34 apostolic, can. 28 sin. IV ec.). El face, în același timp, și o scurtă istorie a legăturilor din cele mai vechi timpuri, dintre Biserica Română și Patriarhia Ecumenică, relevînd cu această ocazie ideea că românii și statele române «precum și-au păstrat autonomia politică, tot așa au știut să-și apere și autocefalia bisericească, prin puterile proprii, de orice încercări arbitrare ale Patriarhiei, precum: numirea mitropoliților și episcopilor, administrația și legislația internă a Bisericii. Nu o dată s-au ținut sinoade și adunări naționale, și s-au făcut protesturi energice contra oricărei încercări de încălcare și nesocotință a drepturilor autocefale bisericești. Aceste încălcări ale Patriarhiei în drepturile noastre autocefale datează mai ales din timpul domniei fanarioților»⁶². În «epoca renașterii noastre naționale, politice și bisericești», Biserica Ortodoxă Română a devenit Biserica unui «stat liber și independent»⁶³. «Avută și practică de români neîntrerupt ca o demnitate inerentă unei națiuni autonome și apărată cu zel și pietate de toate generațiile trecute, în curgere de mai multe secole», în fața celor care i-o contestau sau i-o stînjeneau⁶⁴, autocefalia Bisericii Ortodoxe Române este o realitate. De aceea, «Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, pe temeiul istoriei noastre române, pe temeiul legislației noastre moderne, pe temeiul demnității statului român și pe temeiul demnității națiunii române, declară sus și tare că Biserica Ortodoxă Română

58. «Ortodoxul», I, (1880) nr. 9, p. 253—254 ; Pr. N. Șerbănescu, *op. cit.*, p. 260.

59. «Monitorul Oficial al României. Dezbaterile corpurilor legiuitoare», nr. 73, din 10/22 martie 1882, p. 1162—1164.

60. Arhiva Sf. Sinod, *Dosar nr. 75, f. 93 v.*

61. Textul acestuia în «Biserica Ortodoxă Română», an. VI (1882), nr. 12, p. 738—757.

62. *Ibidem*, p. 752.

63. *Ibidem*, p. 748—751.

64. *Ibidem*, p. 749—750.

a fost și este autocefală în cuprinsul teritoriului României și nici o autoritate bisericească străină nu are dreptul a ne impune ceva. Nu avem nevoie a fi din nou recunoscută de cineva autocefalia noastră bisericească. Ea este un fapt istoric îndestulător pentru noi și pentru cei ce ne iubesc și voiesc a fi cu Biserica și cu statul nostru în relațiuni amicale. Astfel stăm și astfel vom sta cât va fi în noi o suflare și nimic nu ne va urni din această pozițiune».

«Declarăm totodată că noi, apărînd autocefalia Bisericii noastre de orice presiune din afară, nu voim a ne despărți de întregimea Bisericii Ortodoxe. Noi păstrăm aceleași doctrine bisericești, aceeași disciplină, același cult divin care l-am moștenit de la părinții noștri și care sînt comune Bisericii Ortodoxe din toate țările. Noi recunoaștem în Patriarhia de Constantinopole un centru moral de unde trebuie să porceadă direcțiunea în toate chestiunile de interes general ale întregii Biserici Ortodoxe în privința dogmelor, a disciplinei, a cultului. Patriarhia poate, la trebuință, a ne consulta și pe noi, în asemenea materii; putem și noi în asemenea cazuri să o consultăm. Patriarhul e socotit de noi ca primul ierarh al Bisericii Ortodoxe și mitropolii noștri îl pomenesc la sfintele servicii... Vom primi de la acest centru bisericesc cu dragoste chiar povățuiri spirituale de folos națiunii și Bisericii noastre...»⁶⁵.

Acest act sinodal a fost trimis în februarie 1883, prin Ministerul de Externe, Patriarhiei Ecumenice.

Din 1884 a început un schimb de corespondență între Mitropolitul Primat Calinic Miclescu și Patriarhul ecumenic Ioachim IV (18 oct. 1884—14 nov. 1886), și în același timp o corespondență între Patriarhia Ecumenică și Guvernul Român, pe un ton moderat și amical.

În februarie 1885, a avut loc «o adunare secretă la mitropolia din București la care au luat parte mitropolii și episcopii țării», în care s-au formulat cererile Bisericii Ortodoxe Române pentru obținerea imediată și necondiționată a autocefaliei.

La 20 aprilie 1885, Mitropolitul Primat Calinic Miclescu a trimis Patriarhului Ecumenic Ioachim IV o scrisoare însoțită de o altă scrisoare din partea Ministrului Cultelor și Instrucțiunii D. A. Sturdza, prin care se cerea recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, potrivit prevederilor canonice ale Bisericii Răsăritului.

În scrisoarea sa, Mitropolitul Primat Calinic Miclescu aducea la cunoștință în mod oficial Patriarhiei Ecumenice că «în unire cu datinile cele vechi, Biserica Ortodoxă a României a fost declarată autocefală, bucurîndu-se de o independență egală cu aceea a celorlalte Biserici autocefale... primind pentru trebuințele bisericești ale Statului direcțiunea administrativă și disciplinară unicamente de la Sf. Sinod... preșezut în mod permanent de Mitropolitul Ungrovlahiei, Primat al României...». Apoi, în numele Sf. Sinod al Bisericii Române, el îi cere Patriarhului Ecumenic să binevoiască «a da binecuvîntarea Voastră acestui fapt săvîrșit în interesul religiunii și a recunoaște Biserica autocefală a României ca soră în același rit și credință întru toate» și-l ruga să comunice «acest fapt celorlalte trei Scaune patriarhicești ale Răsăritului și tuturor Bisericilor autocefale, pentru ca acestea să îmbrățișeze și ele și să salute Biserica autocefală a României ca soră de aceeași credință creștinească ortodoxă, urmînd comunicarea lor frățească cu dînsa în Duhul Sfînt și în unitatea credinței»⁶⁶.

Mitropolitul Primat asigura, în același timp, pe Patriarhul ecumenic că «Sfîntul Sinod al Bisericii autocefale a României ține a conserva intacte dogmele sacre ale sfintei noastre credințe Ortodoxe și Tradițiunea Bisericii și va avea totdeauna grija de a da Prea Sfîntului Tron Ecumenic și Patriarhicesc din Constantinopol, conform cu normele și cu învățătura Bisericii, întîietatea de onoare care-l face întîiul Tron al întîiului prelat întregii Biserici Ortodoxe a Răsăritului și de a se pomeni de către Președintele Sfîntului Sinod în întîiul loc, după obiceiul stabilit, numele patriarhului care își are reședința pe Tronul ecumenic și apostolic al Ră-

65. *Ibidem*, p. 751.

66. Arhiva Sf. Sinod, *Dosar nr. 78*, f. 18 v pînă la 20 v. Acte, p. 7—8; după Pr. N. Șerbănescu, *op. cit.*, p. 264—265.

săritului...»⁶⁷. De asemenea, el asigura Patriarhia Ecumenică că pentru «a se menține prin mijloacele canonice și legale unitatea credinței», «Sfântul Sinod al Bisericii Autocefale a României, va sta totdeauna în legătură dogmatică și canonică cu Prea Sfântul Tron Ecumenic — ca și cu celelalte Biserici Ortodoxe Autocefale»⁶⁸.

Ministrul Cultelor și Instrucțiunii publice D. A. Sturdza încunoștiința în scrisoarea trimisă, pe Patriarhul Ioachim IV că «Guvernul României este prea fericit și astfel se vor stabili relații cordiale între Biserica Autocefală a României și Prea Sfântul și Prea Venerabilul și Întiul Tron Patriarhicesc al Bisericii Răsăritului».

Patriarhul Ioachim IV a dat răspunsul său și al Sfântului său Sinod Patriarhal la 28 aprilie 1885, trimițând cele două scrisori, una către Mitropolitul Primat al României, Calinic Miclescu, iar a doua către Ministrul Cultelor și Instrucțiunii. Mitropolitului, Patriarhul Ioachim IV îi comunica că «luînd în considerare», împreună cu Sinodul său Patriarhal, cererea trimisă și «chibzuind asupra ei» a găsit-o «întemeiată și dreaptă și corespunzătoare cu așezămintele bisericești». De aceea, primindu-o cu iubire frățească, a pășit la «alcătuirea și subsemnarea Sfântului și Legalului tom patriarhal și sinodal, prin care cu bucurie sufletească, *binecuvîntăm pe Sfînta Biserică a României, recunoscîndu-o autocefală și întru toate de sine administrată și proclamînd pe sfîntul ei sinod de frate prea iubit întru Hristos...*» În continuare îl încunoștiințează că-i trimite tomosul și că «potrivit prescripțiunilor vechi» a comunicat «acest fapt îmbucurător și tuturor celorlalte Biserici Ortodoxe Autocefale»⁶⁹.

Tomosul de autocefalie, sosit la București împreună cu scrisorile de mai sus, este din aprilie 1885⁷⁰. În acesta se recunoaște textual autocefalia Bisericii Ortodoxe Române, definindu-i cuprinsul, în următorii termeni: «...*declaram că Biserica Ortodoxă din România să fie și să se zică și să se recunoască de către toți neatîrnată și autocefală, administrîndu-se de propriul și sfîntul său sinod, avînd ca președinte pe Înalt Prea Sfîntul și prea Stimatul Mitropolit al Ungrovlahiei și Primat al României, cel după vreme, nerecunoscînd în propria sa administrație internă nici o altă autoritate bisericească, fără numai pe capul Bisericii Ortodoxe celei una, sfîntă, sobornicească și apostolească, pe Mîntuitorul Dumnezeu-Omul, ...Și așa Biserica Ortodoxă a României fiind tare întemeiată pe piatra cea din capul unghiului a credinței noastre..., o recunoaștem prin acest sfînt, patriarhicesc și sinodal tom, autocefală și de sine administrată întru toate și proclamăm pe sfîntul ei sinod frate în Hristos preaiubit, bucurîndu-se de toate prerogativele și de toate drepturile chiriarchicești inerente unei Biserici autocefale; încît în toată podoaba bisericească, ordinea și în toate celelalte iconomii bisericești să se administreze și să se conducă de sine, neîmpiedicată și în toată libertatea, conform cu Tradițiunea continuă și neîntreruptă a Bisericii sobornicești Ortodoxe și tot astfel să se cunoască de către celelalte Biserici Ortodoxe ale Pămîntului și să se numească cu numele Sfîntului Sinod al Bisericii României»⁷¹. În continuare, Tomosul arată datorită Sfîntului Sinod al Bisericii României de a pomeni în sfintele sale diptice, după tradiția veche, «pe Prea Sfîntul Patriarh ecumenic, pe ceilalți patriarhi, precum și pe toate Bisericile lui Dumnezeu Ortodoxe și să se înțeleagă direct cu Prea Sfîntul Patriarh ecumenic, cu ceilalți patriarhi și cu toate sfintele lui Dumnezeu Biserici Ortodoxe, în toate chestiunile importante canonice și dogmatice care au trebuință de o chibzuire mai generală și mai comună, duple sfîntul obicei al părinților păstrat de la început»⁷².*

Corespondența amintită s-a citit în ședința Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române din 6 mai 1885. Cu acest prilej, Iosif Naniescu, Mitropolitul Moldovei,

67. *Ibidem.* 68. *Ibidem.*

69. Arhiva Sf. Sinod, *Dosar nr. 78, f. 21—22, Acte, p. 13—16*; Pr. N. Șerbănescu, *op. cit.* p. 265—266.

70. Arhiva Sf. Sinod. *Dosar nr. 78, f. 22 v-24*; Acte, p. 17—23; Descrierea acestui Tomos, în Pr. N. Șerbănescu, *op. cit.* p. 267, nota 68. Traducerea lui și o fotocople, în «Biserica Ortodoxă Română» an. XXXIV (1910—1911), p. 721—724.

71. Tomosul de autocefalie în trad. rom., în «Biserica Ortodoxă Română» an. XXXIV, (1910—1911) nr. 7, octombrie, p. 722—733. 72. *Ibidem*, p. 723.

a exprimat bucuria și recunoștința celor prezenți pentru «acest mare act bisericesc» și le-a mulțumit tuturor celor care s-au ostenit pentru înfăptuirea lui. Statul, prin Ministrul Cultelor, D. A. Sturdza, relevând importanța acestui fapt în viața Bisericii și a Statului român, a lăudat «simțul înalt al Sanctității Sale, Patriarhul de Constantinopole, Ioachim IV, care s-a ridicat mai presus de toate piedicile și a recunoscut drepturile «ab antiquo» ale Sfintei noastre Biserici» și a promis publicarea Tomosului și a corespondenței respective.

Sf. Sinod, la propunerea Episcopului Melchisedec al Romanului, în ședința din 7 mai 1885, a hotărât să trimită o scrisoare de mulțumire și recunoștință Patriarhiei Ecumenice și tuturor celorlalte Biserici autocefale, încununându-le pe acestea din urmă de obținerea autocefaliei.

Mitropolitul Primat Calinic Miclescu, la 30 mai 1885, scria Patriarhului Ecumenic Ioachim IV cele petrecute în ședința Sf. Sinod după primirea Tomosului de autocefalie, asigurându-l că Biserica Ortodoxă Română va trage din această binecuvântare o nouă putere pentru a îndeplini a sa sfântă misiune; îl asigura că va întări și mai mult relațiile cu Patriarhia Ecumenică. În final, după ce reliefează importanța acestui act măreț, aduce mulțumiri pentru dragostea creștinească și frățească arătată de Patriarhul ecumenic⁷³.

Rînd pe rînd, Bisericile Serbiei, Ierusalimului, Eladei, Ciprului și Rusiei, au trimis scrisori la București, prin care recunosc noua situație a Bisericii Ortodoxe Române⁷⁴, felicitîndu-o și rugînd pe «Mirele cel ceresc... să o întărească și să o acopere cu Sfîntul și puternicul Său braț, spre a rămîne neclintită în unirea credinței și a păstra cu tărie divinele dogme și sfintele canoane și tradițiuni ale credinței noastre neprihănite»⁷⁵, spre «mărirea, glorificarea și întărirea sfintei noastre credințe și spre sfințirea și liniștea întregii comunități ortodoxe»⁷⁶.

Lungul drum al recunoașterii autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române de către Patriarhia Ecumenică, precum și de celelalte Biserici Ortodoxe Autocefale s-a încheiat la 25 aprilie 1885, cînd Biserica Ortodoxă Română a devenit cu adevărat «independentă de orice autoritate bisericească străină», cum o decretase foarte hotărît domnitorul Alexandru Ioan Cuza în 1864.

*

În spiritul învățaturii Mîntuitorului și al canoanelor 34 apostolic și 17 Calcedon care vorbesc despre organizarea Bisericii în hotarele unui neam, năzuința Bisericilor locale de a avea o cîrmuire centrală sinodală proprie, ca o consecință firească a libertății popoarelor cărora ele aparțin, s-a manifestat din cele mai vechi timpuri ale creștinismului.

Ideea de cîrmuire bisericească autocefală, prin căpeteniile fiecărei Biserici, s-a manifestat la noi cu deosebită vigoare, chiar din perioada de formare a statelor românești independente (Țara Românească și Moldova).

Organizarea Bisericii din Țara Românească și Moldova în mitropolii (Mitropolia Ungrovlahiei și Mitropolia Moldovei și Sucevei), prin gruparea formațiunilor bisericești existente, cu concursul domnitorilor, și lărgirea autonomiei bisericești în Transilvania, prin încredințarea supravegherii cîrmuirii formațiunilor bisericești locale unor exarhi patriarhali, ascultători numai de voievozii locali, sau mitropolitului Moldovei și Sucevei ca «exarh al laturilor» și îndeosebi mitropolitului Țării Românești, ca exarh al Transilvaniei, au deschis calea afirmării conștiinței de sine independente a Bisericii Ortodoxe Române. Chiar de la începutul organizării poli-

73. Scrisoarea Mitropolitului primat Calinic Miclescu către Patriarhul ecumenic Ioachim IV, în «Biserica Ortodoxă Română», an IX (1885) nr. 8, p. 553—554.

74. Vezi pe larg la Pr. N. Șerbănescu, *op. cit.* p. 269.

75. Din Scrisoarea Patriarhului Nicodim al Ierusalimului, în «Biserica Ortodoxă Română», an IX (1885) nr. 12, p. 926—927.

76. Din scrisoarea lui Sofronie al Ciprului, *Ibidem*, p. 931.

tice a statelor românești independente, de dincolo de Carpați, mitropoliile lor s-au bucurat de o independență egală cu autocefalia, Mitropolia Moldovei și Sucevei însă, mai mult decât cea a Ungrovlahiei.

De-a lungul istoriei sale, Biserica Ortodoxă Română a avut totdeauna conștiința cîrmuirii ei independente, datorită integrării ei naționale și sociale în viața poporului român, păstrînd legătura dogmatică, canonică și liturgică cu Patriarhia Ecumenică, precum și cu celelalte Biserici Ortodoxe Autocefale.

Mișcarea pentru recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române s-a intensificat și a luat forme concrete după divanurile Ad-hoc, odată cu Unirea Principatelor Moldova și Țara Românească (1859), fiind proclamată oficial de către popor și Biserică, cu sprijinul hotărît al domnitorului Alexandru Ioan Cuza (1864).

În Transilvania, în condițiile stăpînirii habsburgice, mișcarea Bisericii Ortodoxe Române pentru autocefalie a fost dusă înapoi după Revoluția de la 1848, sub episcopul Andrei Șaguna, care a obținut reînființarea Mitropoliei Ortodoxe a Transilvaniei ca mitropolie autocefală față de Karloviț (24 dec. 1864). Cu sprijinul acesteia, românii transilvăneni au revendicat drepturi naționale și sociale pentru întreaga națiune română de aici și au intensificat lupta pentru înfăptuirea statului național unitar român după primul război mondial (1 Decembrie 1918).

Dobîndirea independenței de Stat a României în 1877—1878, dezvoltarea internă și externă a Statului român, prin revenirea Dobrogei, pămînt străbun românesc, la Țara mamă, și prestigiul lui mereu sporit pe arena europeană, precum și dezvoltarea Bisericii din România, au avut ca urmare recunoașterea oficială de către Patriarhia Ecumenică a autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române la 25 aprilie 1885.

Expresie a integrării Bisericii în viața și aspirațiile poporului și Statului român, de libertate și independență națională, autocefalia Bisericii Ortodoxe Române, recunoscută oficial la 25 aprilie 1885, ca o confirmare a unei stări de fapt, a deschis calea ridicării Bisericii noastre la treapta de Patriarhat.

Pr. Lector Dumitru GH. RADU

CONTRIBUȚII DOCUMENTARE LA BIOGRAFIA LUI GALA GALACTION

Recitind opera și memorialistica lui Gala Galaction, ai mereu senzația că în fiecare pagină transpare ceva din umanismul, cultura, delicatețea și bonomia lui. Fire extrem de interesantă, cu acute predispoziții pentru receptarea «eternului uman», autorul inegalabilelor *Scrisori către Simfiroza*, reprezintă, fără putință de tăgadă, un mement esențial în evoluția epicii românești. Mixtiunea fericită dintre uman și inuman, real și ireal, frumos și urât, laic și profan, abscons și mesianic, moral și imoral, constituie farmecul prozei și publicisticii lui Gala Galaction.

Încercările monografice, de pînă acum, au dovedit că, omul și scriitorul Gala Galaction nu au fost nici un moment detașați în timpul elaborării durabilelor și memorabilelor pagini, în care viața pulsează în firescul ei.

Răscolind arhivele publice și particulare, vei avea, aproape întotdeauna satisfacția descoperirii ineditului. O semnătură, un bruion, o scrisoare, un manuscris, o fotografie, vin să rectifice și să completeze imaginea artistului în diversele lui ipostaze. Aceste constatări ne-au fost sugerate de un lot de șaptesprezece scrisori, adresate de Gala Galaction, domnișoarei Aglae Vasiliu, devenită, ulterior maica Ana Vasiliu. Astăzi octogenară, trăind în atmosfera de basm și poezie a Mînăstirii Văratec.

S-au cunoscut la București, în perioada cînd domnișoara Aglae Vasiliu era funcționară la Asociația Femeilor Creștine, unde părintele Gala Galaction era invitat să țină conferințe și să facă educația religioasă a femeilor din această asociație. Corespondența aceasta demonstrează, încă odată, și mai convingător, noblețea caracterului lui Gala Galaction. Indiferent de unde se afla, fie la București, fie la Roma sau Chișinău, Galaction îi scria, dîndu-i vești despre ceea ce face, despre ai săi, despre starea sănătății sale și despre ceea ce gîndește în prezent și pentru viitor.

Impresionează punctualitatea și corectitudinea ireproșabilă de care dădea dovadă în orice împrejurare. Ocupat peste măsură cu lucrările sale, avînd îndatoriri funcționărești, își face totuși timp să elucideze problema pensiei mamei Ana Vasiliu și a părintelui Daniil; se îngrijește de șiac, de hîrtie pentru scris, de mărci, expediază bani aleargă la Casa Pensilor, îl îngrijorează starea prietenilor de la Băița, nu-și explică atitudinea părintelui Petru de lîngă Iași, meditează cu profunzime asupra casei familiei Sturza de la Văratec, pe care ar fi dorit să o cumpere, dacă s-ar fi înțeles cu proprietara răposata Alice P. Sturza, soția artistului; se interesează cu discreție ai caracteristică despre soarta maicilor Olga și Zugrăvescu de la Văratec, trimițîndu-le, de fiecare dată cînd avea prilejul, urările lui de sănătate; temperează gîndurile maicilor referitoare la schimbarea banilor, precum și la inventarierea odoarelor și cărților bisericești, se îndatorează în diverse împrejurări, este atent și grijuliu cu toți cei cu care vine în contact.

Fără îndoială, că o viitoare monografie Gala Galaction, trebuie să fie comprehensivă, proiectînd cu mai multă siguranță, în ierarhia valorilor spirituale, pe autorul viabilelor și inimitabilelor pagini de proză.

Misivele de față au menirea, credem noi, de a întregi și contura și mai bine personalitatea complexă a acestui fin și subtil explorator al stărilor sufletești, pe care le-a explicat atît de măestrit în volumele sale.

De asemeni, trebuie să menționăm că Galaction a fost un îndrăgostit, în sensul bun al cuvîntului, de meleagurile Neamțului, scriind memorabile pagini în care evocă istoria și oamenii acestor locuri.

La Agapia, Văratec, Secu, Sihla și Neamț, în tinerețea sa, poposea adesea, reflectînd la destinul înaintașilor, însușindu-și marea lecție a istoriei, cufundîndu-se în lecturi și, călătorind mult spre a cunoaște oameni și locuri cît mai variate și mai autentice.

Maica Ana Vasiliu posedă fotografii, cărți cu dedicații, printre care și Biblia (1939), tălmăcită, în chip admirabil, împreună cu Vasile Radu, precum și multe im-

presii despre exemplaritatea acestui om. La Văratec amintirea lui Gala Galaction stăruie cu gravitate, nu numai în mediul mînăstirii, ci și în rîndul oamenilor din sat, care l-au ascultat vorbind la Căminul Cultural.

Mulțumesc și pe această cale Maicii Ana Vasiliu, care a avut amabilitatea de a ne pune la dispoziție textele scrisorilor, pe care le transcriem mai jos.

Nicolae SCURTU

A N E X E

I

29 Iulie 1936 (Miercuri) Roma.

Dragă D(omnișoa)ră Vasiliu,

Iată o dovadă că bunii noștri prieteni nu sînt uitați și nu pot fi uitați, nici atunci cînd ne împinge vîntul pînă la Roma!

Frumoase și impunătoare lucruri, dar e cald grozav, cald ca la... București! Și pe vremea aceasta, bine trebuie să fie la Văratec, sub brazi și printre finul cosit!

Primește, scumpă (D(omnișoa)ră Vasiliu, bunele mele gînduri și repetarea credinței mele celei vechi că, într-o zi, vom avea de lucru la Văratec!

Binecuvîntările mele Maicii Vasiliu!

Devotat

P(reot) Grigorie

(D(omnișoa)rei Aglaie Vasiliu la Maica Vasiliu
M(inăsti)rea Văratec, prin T(ir)g(u)-Neamț. România).

II

Chișinău, 4 Martie 1939

Dragă D(omnișoa)ră Vasiliu,

Îți expediez, azi 4 Martie, prin mandat poștal, suma de lei patru mii (4.000) pe care am luat-o, cu împrumut, în numele amicei noastre Olga.

Te rog varsă în caserie numai două mii (2.000) de lei și *celelalte două mii de lei ține-le la dispoziția Olgăi, cînd va cere alți bani.*

Pentru mia de lei care rămîne datorie, te rog să mă aștepți și să încunoștiințezi pe d(omnișoa)ra Slavici. Nu mai știu nimic ce mai este cu amica noastră. Sau nu mi-a scris, sau s-a pierdut scrisoarea pe drumul lung dintre Cluj și Chișinău. Cred că d(umi)tale ți-a scris ceva, cel puțin ca să-ți răspundă de primirea banilor. Fii bună scrie-mi un cuvînt cînd îți vor sosi acești patru mii de lei.

Eu voi fi în București pe la 10 Martie. Arată afectuoasele mele salutări d(omnișoa)rei Slavici. Fetele noastre din Iași mă așteaptă să le țin o conferință, înainte de Paște. Poate că și la noi la București voi ține o conferință între 10 și 12 Martie.

Cu cele mai bune gînduri

Gala Galaction

III

4.V.1940, București

Scumpă D(omnișoa)ră Aglae!

Iată plec spre Chișinău, peste cîteva ceasuri, și n-am fost în stare să vin să te văd! Îmi pare cu atît mult rău cu cît, în chip indirect, îmi făcusei o rugăminte, în privința căreia am fi mai putut să stăm de vorbă.

Ce a ieșit din toată strădania D(umi)tale?

Ați obținut readucerea la birou? Te rog scrie-mi cîteva vorbe la Chișinău. Cred că amica noastră Olga va veni, pe la 10—15 Mai, aici în București să-și mai încerce norocul cu doftorii, care nu mai lăbutesc s-o facă sănătoasă.

Fii sănătoasă! Dumnezeu să ne țină pacea și pâinea!

Pr(eot) Grigorie

P.S. Adevărat a înviat!

(D(omnișoa)ra Aglae Vasiliu
Direcțoarea Căminului A.C.F.
Șt(uda) Popa Rusu, 13
Loco)

IV

Vineri 23 Sept(embrie) 1949 / Mihai Cornea, 51.

Scumpă maică Ana,

Am primit cu bucurie scrisoarea sfinției tale. De multă vreme, nu mai știam încotro să te caut, deși bănuiam că trebu(ie) s-o fi luat spre Văratec.

Să vorbim întâi de propunerea d(oamn)ei Sturdza. Frumoasă și ispititoare! O casă la Văratec a fost și este și azi visul meu de primăvară și de vară. Dar cine poate să mai cumpere azi o casă!... Admițind că, în privința prețului pot încăpea discuțiuni și tocmeală, cine mai poate găsi azi — fie în punga lui, fie cu împrumut, aiurea — o atare sumă?... Doresc D(oamn)ei Sturdza să găsească — prin miracol — pe amatorul bun platnic, care să-și cumpere această casă, plăcută și poftită de toată lumea. Dacă izbutesc să ajung în toamna aceasta pînă pe la Piatra sau T(ir)gu-Neamț, voi fi foarte bucuros să trec și pe la sfintele și dragile mele minăstiri, Agapia și Văratec, și atunci am putea vorbi de această pricină. Dar pînă atunci, am o idee, care s-ar putea să fie norocoasă. Am să informez pe d(oam)na Valeria Sadoveanu, soția amicului meu Mihai Sadoveanu, despre existența casei D(oamn)ei Sturdza și despre hotărîrea proprietarei de a o vinde...

A venit la mine și o prietenă a Sfinției tale (cum o cheamă?) și mi-a adus niște notițe scrise, care privesc pensiunea pe care o aștepți. Dar, iată necaz!... De trei zile tot caut aceste notițe și nu le găsesc. Vreau să mă duc la Direcțiunea cea nouă a pensiilor și să mă informez asupra dosarului sfinției tale.

Dar, dacă nu găsesc notițele (deocamdată rătăcite), te rog scrie-mi-le, încă o dată, și trimite-mi-le prin scrisoare. Ar fi și mai bine dacă mi le-ai trimite tot printr-o mînă de prieten, însă așa ceva e mai greu. S-ar putea să dau peste notițele în chestiune și atunci mai scurtăm vremea. Dar oricum, oficiul pensiunilor este zăbavnic în lucrări. Trebu(ie) multă răbdare.

De pe aici puține noutăți. Îmbătrînim și tot gîndim să venim și noi la minăstire. Drumul spre minăstire însă, s-a făcut anevoios și lung.

Dornic să primesc, cît mai curînd, deslușirile așteptate, îți trimit frățești închinăciuni.

(Pr)eot) Grigorie

<Iată aci și mărci pentru o scrisoare.>

V

18.II.1950

Scumpă maică Ana,

Acum sînt lămurit: îmi trebuiesc 8 (opt metri de șiac, avînd în vedere că lățimea lui este de 60 șaizeci de cm). Azi vă expediez 12000 (douăsprezece) mii de lei pe numele P(rea) C(uvioșiei) Voastre. Vă rog plătiți cu acești bani șiacul maicii Agrepina (așa este numele p(rea) c(uvioșiei) sale?) și păstrați la Sf(inția) Voastră acest șiac, pînă cînd voi găsi un mijloc de expediere. Nu vreau să mi-l expediați prin poștă. Așadar, primiți șiacul și puneți-l la păstrare. Mandatul este de 12.500. Cinci sute de lei sînt pentru hîrtia de scris, pe care n-am izbutit încă s-o cumpăr și — eventual — pentru costul pachetului dacă o fi să mi-l expediați prin poștă (ceea ce deocamdată nu doresc). Aștept să-mi confirmați primirea banilor.

Cu drag și cu dor la revedere

Pr(eot) Grigorie

Ați primit scrisoarea cu informațiile așteptate de Părintele Daniel?

VI

23 Martie 1950

Dragă maică Ana,

După atîtea și atîtea așteptări, răbdări și nesiguranțe, iată că Dumnezeu mi-a dat un popas de bucurie. Am izbutit să limpezesc situația de pensionare a cuvioșiei tale și să stabilesc, la Casa Pensiilor, următoarele:

1. Ți se acordă o pensie de 3.800 lei lunar.
2. Ești încadrată în clasa 6/IV, socotindu-ți buni de pensie: 37 de ani.
3. Ți se recunoaște vechimea de 80%.
4. Pensia ți se va calcula de la 1 August 1949.

Vei primi în curînd deciziunea acestei instituții și, o dată cu ea, pe la sfîrșitul acestei luni, sau imediat după Paște, și drepturile așteptate.

Am comunicat și d(omnișoa)rei Nichita acest rezultat și a fost fericită. Probabil că ți-a și scris. De la August 1949, pînă azi, sînt 9 luni. După cum rezultă, din stabilirea de drepturi de mai sus: vei primi, pe trecut: $3800 \times 9 = 34.200$ lei. Pare că nu ne vine să credem! zicea D(omnișoa)ra Nichita.

Să așteptăm și să mulțumim lui Dumnezeu, pentru toate! Dacă va mai fi nevoie de vreo lămurire, te rog scrie-mi. Binecuvîntarea Domnului.

Pr(eot) Grigorie.

VII

București, 23.VII.1950

Stimată și scumpă Maică Ana,

Am primit — la timp — scrisoarea prin care îmi comunicai bucuria Cuvioșiei tale, cu privire la pensia, în sfârșit acordată și primită.

Sper că, de atunci încolo, nu ai avut prea multe neazuri și că ești sănătoasă.

Eu sper că pe la sfârșitul acestei luni — peste câteva zile — voi veni cu copiii mei și cu soția mea la M(înăsti)rea Văratec. Poate că soția mea va rămâne în mînăstire vreo lună. Îi voi scrie și maicii Starițe — și (neapărat) și I(nalt) P(re) S(fințitului) Mitropolit al Moldovei.

Pace ! Sănătate !

Al P(re) C(uvioșiei) Tale

Pr(eot) Grigorie

*(P(re) C(uvioșiei) Maice Ana Aglaia Vasiliu
Mînăsti(rea) Văratec prin T(ir)g(u)-Neamț).*

VIII

5. XII. 1950

Scumpă maică Ana,

Am primit și scrisoarea mai veche și mai extinsă de zilele trecute, și pe cea de azi. Am rugat pe cine am putut să cerceteze situația Păr(intelui) Daniil. Aștept, zilele acestea, un comunicat. Nu-l uit pe bunul părinte și îl rog să pună la mijloc sfinta lui răbdare călugărească. Te țin în curent cu toate câte voi afla. Despre grija cea mare, pe care mi-ai mărturisit-o, află că lucrurile nu sînt prea urgente. *Patriarhia s-a grăbit să declare ale sale toate averile bisericesti și călugărești, ca să se asigure de ele...* A fost o măsură de mare nevoie și înțeleaptă. Acum, monahii și monahiile sînt niște administratori ai unor bunuri care aparțin Bisericii. De aci : inventarii și oprirea oricărei înstrăinări. Vom vorbi mai târziu despre toate acestea. Deocamdată, fiți liniștite.

Cu șiacul rămîne stabilit că îl cumpăr. Dar creditorul Patriarhiei m-a întrebat : *Ce lățime are șiacul ?* Cînd voi ști ce lățime are, voi ști și cîți metri îmi trebuiesc. Din acest șiac eu vreau să fac o giubea, așadar o haină exterioară. Se mai zice și dulamă. Cîți metri mi-ar trebui ? Măsura mea ar fi cam măsura părintelui Nicodim sau Daniil. (Nu a părintelui Măndiță, că este mai corpolent decît mine). Despre trimiterea banilor este ușor. Mă întreb cum va fi cu trimiterea șiacului. Poate că ar fi bine să pîndesc cu vreo ocazie (cînd va veni pe acolo vreun arhieru sau mașina Patriarhiei).

Dar deocamdată aștept să știu ce lățime are șiacul. Iată, aci, o carte poștală pentru răspuns. Peste vreo 10 zile îți voi trimite ceva hîrtie (nici pe aici nu este prea multă).

Cu pace și cu sănătate, să așteptăm cele ce ne va trimite Domnul !

Pr(eot) Grigorie

P.S. — Dragă maică Ana : m-am lăudat degeaba ! Nu mai am cărți poștale. Îți anexez o foaie albă.

IX

29.XII.1950

Scumpă maică Ana,

Am primit cartea poștală a Sf(inției) Tale, (pornită din T(ir)g(u)-Neamț, la 21 XII), de abia (i)eri 28 XII ! — așadar, după o săptămînă... Ai zice că M(înăsti)rea Văratec s-a mutat din Moldova, în cine știe ce țară depărtată ! Despre încurcătura cu șiacul, să spunem cu înțeleptul de totdeauna : «Orice piedică este spre bine». Maica Agripina se teme de nu știu ce schimb al banilor. Noi, pe aici, atîta știm că hîrțiile de o mie de lei care au vechea stemă regală nu vor mai circula de la 1 Ian(uarie) înainte. Între cele 12 hîrtii trimise de mine, cred că nici una nu avea vechea stemă regală, ci toate aveau stema Republicii (Afară numai dacă, pe drum, nu s-o fi făcut vreo schimbare). Deci, din acest punct de vedere, teama bieteii măicuțe este nejustificată. Și dacă între hîrțiile mele va fi vreuna cu stema cea veche, ea poate fi schimbată, la casieria statului.

Nu știu dacă stofa, atîta cît a mai rămas, poate să-mi ajungă pentru o dulamă. Sf(inția) ta mai trimite banii și mai informează-te. Poate s-o mai găsi pe undeva șiac de vînzare. Dar să așteptăm să treacă ziua de 1 Ian(uarie), ca să se liniștească duhurile. Cred că i-ai comunicat părintelui Daniil ce trebu(ie) să mai facă pentru a ajunge și sf(inția) sa la o clarificare cu pensia așteptată.

Dragă maică Ana, nici pînă azi n-am putut să vizitez pe scumpa noastră d(oam)nă Mimi Filipan... Pe lângă multe treburi pe care le am, mai am și porunca să cam stau acasă. Picioarele mele pretind că sînt 72 de ani, decînd mă servesc, și or pofti să le mai las să se odihnească. Dragă maică Ana, am ajuns la pragul noului an 1951 ! Dumnezeu să ni-l trimită : pacinic, sănătos și plin de neclintită încredere în pronia cerească !

Al Sf(inției) Tale :

Pr(eot) Grigorie

(Post) S(criptum). — Cînd scrieți, pe scrisoare sau pe carte poștală, strada mea, mai adăogați și «Raionul Cîrluța Roșie».

X

12 Februarie 1951 (luni)

Scumpă maică Ana,

Am primit scrisorile frăției tale. Mulțumesc cu drag pentru urările de ziua mea. Te rog arată maicilor Zugrăvescu mulțumirile mele. Nu le uit și nu le voi uita. În privința șiacului meu îl mai las să se odihnească, în păstrarea frăției tale. Tot aștept un răspuns de la Episcopia Romanului — de care depinde azi sfânta Minăstire Văratec și pe urmă îți voi scrie ce este de făcut. S-ar putea că tot eu — cu toate bătrînțele mele — să vin, într-o zi cu mașina de la Roman, pînă la Văratec! Ce-a mai făcut părintele Daniel? Peste o săptămînă vă voi trimite un mandat poștal cu bani pentru plata acelei jumătăți de metru de șiac (peste cei 8 metri plătiți). Pe aici avem un pușor de zăpadă. Dar ne apropiem de primăvară. Să fie cu mila și cu pacea Domnului. Domnul cu noi, cu toți.

Pr(eot) Grigorie

Multă sănătate și pace de la Doamna!

XI

27.II.1951 (marți)

Dragă maică Ana,

Astăzi îți expediez un mandat poștal de o mie de lei. Cred că datoria rămasă pentru șiac, nu este mai mare (păre-mi-se că mai era de plătit o jumătate de metru). Dacă mai rămîne vreun ban, te rog cumpără, cu el, hîrtie de scris, în așteptarea hîrtiei pe care ți-am promis-o eu. Ce facem acum, cu șiacul nostru? Iată ce facem: îl pui bine, la păstrare, pînă cînd va veni cineva, din partea mea, să-l ceară, sau pînă voi veni eu însumi, de Paște, sau după Paști. Ideea mea mai veche era aceasta. Să rog pe P(re) S(fințitul) Episcop al Romanului — de care depinde azi M(inăsti)rea Văratec — să trimită pe cineva, la Văratec, și să ia șiacul nostru. Dar nu știu pentru ce P(re) S(fințitul) Episcop nu mi-a mai dat nici un semn de viață, deși sîntem foarte buni prieteni. Mă tem că este bolnav, sau are alte necazuri. Oricum, iarna s-a sfîrșit. Am dus-o și eu cum am putut, cu hainele cele vechi și de aci înainte giubeaua proiectată va fi pentru iarna viitoare (nădăjduim că Dumnezeu ne va ajuta să trăim pînă atunci). Astfel stînd lucrurile, șiacul poate să mai doarmă în sipetul p(re) c(uvioșiei) tale.

Pe aici, pe la noi, primăvara începe să ne surîdă. Drept vorbind, iarna a fost destul de milostivă. Și cei ce au avut ceva lemne și cei fără lemne nu pot să fie nemulțumiți. Eu unul am scăpat de micile deprinderi care sînt legate de frig și de umezeală, dar port continuu povara bătrîneții, adică greutatea picioarelor, cînd umblu mai mult. După multe cercetări și discuții cu medicii, am ajuns la ideea — pe care dealtfel am avut-o totdeauna — că singurul medicament, bun pentru bătrîni, este să mănînce puțin și, dacă se poate, numai de post. Și acum, iată-mă, că am renunțat definitiv la mîncările de carne. Încolo, ce vești să-ți mai dau, scumpă maică Ana? Cu tot dorul meu, n-am vizitat pînă acum pe d(oam)na Mimi. Tot cred că voi face-o, acum la începutul lui Martie. Ce s-a mai întîmplat cu părintele Daniil? Te rog arată maicilor Zugrăvescu viile mele mulțumiri, pentru urările de 25 Ianuarie și, tot așa, primește și frăția ta sufletești asigurări de recunoscătoare prietenie.

Cînd vei primi mandatul, vei fi bună, să-mi scrii un cuvînt.

Domnul cu noi cu toți

Pr(eot) Grigorie

XII

28 Apr(ilie) 1951

Scumpă Maică Ana!

În ajunul Sfintei Invieri, îți trimit binecuvîntările mele, rugîndu-mă Domnului să-ți dea putere sufletească și bună nădejde duhovnicească. Am aflat — de la D(oam)na Mimi — nedumeririle și necazurile care te vizitează. Fii pe bună pace. După Sf(intele) Paști îți voi scrie mai mult. Sper că, peste vreo două luni, voi ajunge să revăd frumoasele și neuitatele noastre plaiuri moldovenești. Cu sănătatea o ducem potrivit. Biata nevastă-mea o duce mai greu decît mine. Amicii de la Băița au din nou supărări și nesiguranțe. Le-am scris și lor. Inchinăciuni maicilor Zugrăvescu și pace nouă tuturor!

Pr(eot) Grigorie

*<P(re) C(uvioasei) Maice Ana Aglaia Vasiliu
M(inăsti)rea Văratec — T(ir)g(u) Neamț>.*

XIII

29.XII.1951

Scumpă maică Ana,

Iată că — din mila marelui Dumnezeu — ne apropiem de anul cel nou, 1952. Să mulțumim Tatălui Ceresc pentru toate cîte ne-a dăruit pînă acum și să-l rugăm să întindă milele și binecuvîntările lui și asupra anilor ce vin. Eu m-am întîlnit cu prietenele noastre și am tot vorbit cu ele despre P(re) C(u-

vioșia) Ta și am făcut multe planuri de viitor. Nu mai știu nimic despre cei de la Băița. Dacă mai primești ceva de la ei, comunică-mi și mie.

Arătați vă rog P(re) C(uvioasei) Maice Starițe, multe gânduri bune și urările mele pentru anul nou!

Domnul cu noi cu toți

Pr(eot) Grigorie

(Maica Ana Aglaia Vasiliu

M(înăst)rirea Văratec, comuna Filioara, raionul T(ir)g(u) Neamț).

XIV

Azi 16 Aprilie 1952 (ziua Miercuri)

Scumpa noastră maică Ana,

Deși nu v-am scris de multă vreme, totuși gândul nostru v-a cercetat adeseori și icoana Sfintei M(înăst)ri Văratec ni-a chemat cu deosebită duioșie. În preajma Sfintei Invieri, vă trimitem închinăciunile noastre și nădejdea că poate, în vara aceasta — fie și pentru câteva zile — vom ajunge încă o dată să ne vedem. Probabil că prietenele noastre vor dori, și anul acesta, o autorizație de la Sf(înta) Episcopie a Romanului, pentru petrecere în Sf(înta) Mînăstire Văratec. Să ne ajute Domnul să ajungem, cu pace, zilele de vară! Nu mai știu nimic despre amicii de la Băița; le voi scrie și lor.

Scumpa noastră maică Ana, rugați-vă și pentru noi!

Pr(eot) Grigorie

(Maica Aglaia-Ana Vasiliu

M(înăst)rirea Văratec, comuna Filioara, raionul T(ir)g(u) Neamț, regiunea Bacău).

XV

12.XII.1952, București R(aionul) Grivița Roșie

Scumpă maică Ana,

Îți mulțumesc cu drag pentru scrisoarea ce mi-ai trimis, acum două săptămîni. Nu ți-am răspuns mai repede, fiindcă, de vreo 70 de zile sînt bolnav și n-am mai ieșit din casă. Medicii spun că am sclerozarea incipientă a arterelor, uree în sînge și alte podoabe ale bătrîneții... Aștept, resignat, zile mai bune, dacă Domnul va binevoi să ni le trimită. Despre amicii noștri, Olga și toți ai ei, situația este mai rea decît socotești... Le-am scris să poftească pe părintele Petru să facă o cerere pentru călătoria familiei lui și să mi-o trimită mie. Aștept această cerere — scrisă de mîna lui. Așa sînt lucrurile. Este ceva enigmatic la mijloc. Sînt foarte trist că nu-i mai pot ajuta ca altădată. Boala mea și neputința de-a mai alerga prin oraș sînt primele impedimente. În așteptare, Dumnezeu e atotputernic și atotmilostiv. Voi scrie îndată ce voi avea alte vești. Pace! Sănătate.

Al P(re) C(uvioșiei) Tale

G(ala) Gal(action)

XVI

23 August 1953 (Duminică)

Dragă maică Ana,

Iată atîta timp de cînd nu ți-am scris!... Cu gîndul, călătoresc aproape zilnic, spre scumpele noastre mînăstiri nemțene, dar cu trupul sînt din ce în ce mai zăbavnic și mai fără putere. Totuși, cred că — ajutînd Dumnezeu — prin luna Septembrie, voi trece, o zi sau două — prin sfînta M(înăst)ire Văratec (și poate și Agapia și la Neamț). Este vorba să vin cu mai multe persoane, prezidate de I. P. S. Mitropolit Sebastian. Doresc să te aflu sănătoasă. Te rog prezintă P(re) C(uvioasei) Maice Starițe omagiile mele. De la amicii noștri de pe Ialomița: aceleași știri proaste. Totuși, așteptăm și nădăjduim. Vreo 2—3 zile, voi fi la Roman, la Sfînta Episcopie.

Pace! Sănătate

Pr(eot) Grigorie

XVII

29 Iulie 1954

Scumpă maică Ana,

Doamna Filipon mi-a luat(o) înainte! Trebuie să-ți scriu o scrisoare în regulă, dar parte treburile mele, parte sănătatea mea prea subțirică m-au oprit de la executarea gîndului meu.

În așteptare și ca despăgubire relativă, iată, aci anexată, o fotografie. Așa eram acum vreo 10—15 ani. De atunci, am tot aburit... Dacă va fi voia Domnului, ne vom vedea în vara aceasta!

Binecuvîntarea Domnului!

Pr(eot) Grigorie

La revedere, în apropiata mea scrisoare.

BIBLIOGRAFIA OPEREI LUI PICU PĂTRUȚ DIN SĂLIȘTEA SIBIULUI

În ultimii ani, se amintește tot mai des, în diferite publicații, despre opera plastică și poetică a lui *Picu (Procopie) Pătruț* (1818—1872), fost crâșnic (paraclisier) timp de 43 de ani la biserica mare din Săliște (jud. Sibiu). Țăran autodidact, călugărit în anul 1849 la schitul Cheia (Vilcea), de unde s-a înapoiat apoi în satul său, el a desfășurat acolo o viață plină de modestie, de îndrumare a obștii pe căile credinței și moralei, creînd în același timp o operă unică în tezaurul culturii și artei noastre populare. Poet, miniaturist, imnograf și imnolog, sculptor în lemn, copist al unor lucrări cu caracter social-moral al unor înaintași și contemporani ai săi, popularizator în Transilvania al operelor lui Anton Pann, Ioan Tincovici, Ioan Barac, ca și a versurilor lui V. Alecsandri, D. Bolintineanu, B. P. Mumuleanu, C. Bolliac ș.a., *Picu Pătruț* (după numele de monah *Procopie*) este un remarcabil reprezentant al geniului popular românesc din secolul al XIX-lea. Vasta sa operă, practic necunoscută pînă în prezent în cercurile mai largi, cuprinde: versuri originale, în stil popular — cîntări, imnuri și epopei, unele de dimensiuni foarte mari (800—3100 versuri) — descriind viețile sfinților mai de seamă ai Bisericii Ortodoxe și toate principalele întîmplări descrise de Vechiul și de Noul Testament, dar și versuri cu caracter social-moral; misterii religioase (cinci versiuni ale «Irozilor» și drama religioasă «Mironosițele», care s-a jucat timp de un secol în regiunea Săliștei și Albei); versuri cu caracter social-moral preluate din creația poezilor menționați mai sus, pe care le-a răspîndit, prin scrierile sale, în Transilvania; lucrări în proză, cu caracter moral, copiate după autori români sau după traduceri din unii autori străini; un mare număr de miniaturi în culori — în jur de 3000 —, cu care și-a ilustrat versurile și unele cărți din biblioteca sa, miniaturi care stîrnesc admirația oamenilor de artă de astăzi; o parte din melodiile pe care se cîntau versurile sale. Chiar numai din această succintă enumerare, se vede că este vorba de o activitate artistică și literară foarte bogată, dar și deosebit de complexă la unul și același creator. Mai mult decît volumul și decît complexitatea, creația sa surprinde prin calitatea greu de egalat, negăsită încă la un om simplu, din popor, fără școală, fără pregătire specială.

Strădaniile primului și pînă astăzi principalului exeget al operei sale, profesorul Onisifor Ghibu, desfășurate timp de decenii, cu o impresionantă perseverență, au întîlnit piedici care au întîrziat momentul scoaterii în plină lumină a figurii acestui remarcabil reprezentant rustic al spiritualității românești de la mijlocul secolului trecut. După încetarea din viață, în 1972, a lui Onisifor Ghibu, s-a întîmplat ceea ce se întîmple adeseori după moartea unei personalități deosebite: opera sa începe să constituie, într-o măsură din ce în ce mai mare, subiect de cercetare, iar preocupările sale atrag pe tot mai mulți oameni de cultură. Dintre lucrările pe care le-a elaborat, au început să fie privite cu interes crescînd și cele, aflate încă în manuscris, despre *Picu Pătruț*, care, studiate de unii cercetători de seamă, au determinat un curent în direcția începerii editării operei acestuia. Ca un prim pas, editura «Dacia» din Cluj-Napoca a programat apariția, în anul 1977, a unui volum-album,

ce va fi tipărit în condiții grafice deosebite și care va conține o selecție din creația poetică și plastică a lui Picu Pătruț, din manuscrisele acestuia aflate în arhiva O. Ghibu și în special din opera principală a lui Picu Pătruț — *Opus princeps* —, volumul «*Stihos adecă Viers*», de 1400 pagini. Această primă lucrare care va apare, de dimensiuni mai mari, va avea darul să sensibilizeze atât pe iubitorii de literatură și artă din țară cât și pe specialiștii din străinătate, pentru cercetarea și editarea vastei opere a acestui modest dar mare artist popular. Nu avem nici o îndoială că acest prim volum va stârni interes în rândurile iubitorilor de cultură și cercetătorilor trecutului poporului nostru.

La afirmația lui N. Cartoian¹ că Picu Pătruț este «un Anton Pann al Ardealului» credem că prezintă interes să reproducem aici replica lui Onisifor Ghibu, din care cititorul își va putea face o imagine mai clară despre personalitatea lui Picu Pătruț și despre specificul creației sale²:

«Privită parțial, opera bogată pe care ne-a lăsat-o, desigur că Picu merită atributul cu care l-a onorat dl. Cartoian. Dar, cercetată mai cu de-amănuntul viața și opera lui întreagă, el ni se prezintă în proporții care întrec cu mult pe acelea ale sfântului autor al *Poveștii vorbei*. Căci, în timp ce Anton Pann a fost mai mult un colecționar întâmplător al unor comori poetice «de la lume adunate și iarăși la lume date», un poet glumeț și distractiv, de predilecție al publicului de la mahalale, un iscusit cântăreț bisericesc, un dascăl de muzică mai mult de profesie și un moralist de principii fără o rigoare prea severă, Picu s-a ridicat din straturile adânci ale țărănimii, trăind într-un mediu religios și social deosebit de temeinic, în contact cu poporul de jos, cu conducătorii lui firești și cu cele două instituțiuni educative mai tipice ale lui: biserica, respectiv mînăstirea, și școala națională. Înzestrat de Dumnezeu cu un dar poetic bogat și autentic românesc și cu un rar talent de pictor religios, Picu mai era și un cultivator devotat al acelei teologii românești populare tradiționale, ale cărei caractere definitive încă n-au fost fixate pînă acum și care unuia în sine pe lîngă o desăvîrșită cunoaștere a Scripturii Sfinte și a întregii literaturi bisericești tipărite în românește, și o viață plină de cucernicie adîncă și senină de devotament către Dumnezeu și către creaturile Acestuia... Ca bogăție de activitate literară și poetică, Picu Pătruț nu stă deloc mai prejos de atât de productivul rapsod de pe malul Dîmboviței, în schimb activitatea lui are un caracter mult mai unitar, mai armonicos și mai atrăgător». Apoi, Onisifor Ghibu adaugă:

«Întreaga lui viață, care s-a depănat, liniștită, într-un cadru de extremă modestie, a fost o minunată viață de mare creștin, de cetățean devotat al satului său și de prieten și frate al poporului...».

A ajutat «cu sfatul și cu fapta pe contemporanii săi» (...), «îmbogățindu-le sufletul cu idei și cu sentimente înalte, înfățișate prin versuri de preamărire a lui Dumnezeu și a sfinților Lui» (...), «precum și cu minunate chipuri făcute cu mîna lui, măiastră cum poate n-a mai fost alta».

*

Pentru a veni în întîmpinarea acțiunii de cercetare a operei sale, publicăm în cele ce urmează *Bibliografia lucrărilor lui Picu Pătruț*, alcătuită după îndelungate cercetări de către Onisifor Ghibu, în colaborare cu cel ce semnează prezentele rîn-

1. Cf. «Colindele cu steaua», *Arta și tehnica grafică*, nr. 6/1938.

2. Cf. *Un reprezentant rustic al spiritualității românești de la mijlocul secolului al XIX-lea: Picu Pătruț din Săliște*, «Artă și tehnică grafică», nr. 11/1940.

duri și completată de acesta cu datele privitoare la manuscrisele apărute în ultimii ani și la lucrările publicate despre el.

Această lucrare bibliografică cuprinde — prezentată în ordine cronologică — întreaga operă poetică, plastică și de copist a lui Picu Pătruț, cunoscută pînă azi. Publicarea ei va stimula desigur pe mulți să caute și alte lucrări — originale, transcrise sau ilustrate — ale lui Picu Pătruț, atît în arhivele bisericilor și mînaștirilor, cît și prin casele preoților și ale altor deținători de manuscrise vechi sau de cărți vechi, eventual ilustrate de Picu Pătruț. Vom fi bucuroși să putem completa cît mai curînd, pe baza informațiilor primite de la astfel de deținători, această primă bibliografie a operei lui Picu Pătruț, adăugîndu-i lucrările ce ne vor fi semnalate după apariția acestora.

ACTIVITATEA LITERARĂ ȘI ARTISTICĂ A LUI PICU PROCOPIE PĂTRUȚ

BIBLIOGRAFIE ÎNFĂȚIȘATĂ ÎN ORDINE CRONOLOGICĂ

Anul 1837

1. *Miscelaneul I* (90 p.), cuprinzînd :

a) *Versul Nașteri lui Hs și Desputăluiré lui Irod și a crailor*. Sau scris de Picu Pătruț. Săliște. 25 Februarie 1837 (p. 2—14). Reprezintă prima redactare a dramei religioase «Irozii».

b) *Al doilé vers. Iară la Crăciun, adecă la nașterea lui Is. Hs.* (p. 15—26). Este a doua redactare a «Irozilor» sau «Crailor».

c) Un frontispiciu, în peniță, în tuș negru, reprezentînd adormirea Maicii Domnului. Primul desen cunoscut pînă azi al lui P. P. Semnat : Picu Pătruț, 1837 (p. 27).

d) *Versul adormirii Prăcestii* (p. 27—40). La sfîrșit : Scrisam eu Picu Pătruț din Săliște, Aprilie 28, Ano 1837.

e) *Versuri muzicești ce să cîntă la Nașterea Mîntuitorului*. Compuse de Anton Pan profesorul de muzică al școalei naționale din București (p. 41—59). Cuprinde următoarele cîntări ale lui Anton Pann, precum și una «facerea lui Picu Pătruț», cea dintîi poezie originală a sa găsită pînă azi :

— Cîntarea 1, pe glas 6 — *Steaua răsărită, Naștere mărită*.

— a doaoa, pe glas 8 — *Steaua sus răsare, Ca o taină mare*.

— a treia, pe glas 4 — *Trei crai dela răsărit*.

— a patra, pe glas întăiu — *In orașul Vithleem* (Săliște, 5 Sep. P. P.).

— a cincé, pe glas al 3-lea — *Astăzi noao né răsărit* (tot 4 Sep.).

— a șasa, pe glas 7 — *In Vithleemul jidovesc*.

— a șaptea — *Veselește-te Vithleeme* (1837, Sept. 5).

— a opta, pe glas al 2-lea. — *Hristos cel de véci dorit* (7 Sept.).

— a noua, pe glas 1 — *Acum prorociile* (Săliște, 7 Septemvrie).

— Cîntaré zécé de mulțămire, pe glas al 3-lea — *Frașilor să lăudăm*.

— Cîntaré unsprezécé, pe glas Antifonului al 8-lea. *Facerea lui P. Pătruț*.

O, împăratul ceriurilor / Spre izbăvirea oamenilor / Din Maria sau născut / Domnul cel' făr-denceput.

— Cîntaré a doasprezécé, pe glas al 5-lé. *O ce veste minunată*.

— Cîntaré a triisprezécé, glas al 2-lea — *Cel din véci făgăduit*.

— Cîntaré a patrusprezécé, pe glas întăiu. — *Acum am văzut minune*.

Sfârșit Picu Pătruț. Octomvrie 16, 1837.

— Gratulația. Octomvrie 18, 1837. Picu Pătruț.

f) Un frontispiciu, în peniță (p. 49), reprezentînd pe cei 3 magi aducînd daruri Mîntuitorului nou-născut. Alături un cioban, cîntînd din fluier. În negru, cu un chenar roșu.

g) A treia redactare a «Irozilor», respectiv «Crailor», precedată de următoare însemnare, cu cerneală roșie : «Din anu 1836 am luoat obiceiul a umbla la Crăciun adecă la nașterea lui Hs. să cîntăm și să ne desputăluim 3 Crai și Irod Maria Iosif, Ciobani, inașu lui Irod și Îngerul» (p. 49—50). La sfîrșit, cu litere latine : Sza szkrisz Prin mine Picu Petruz, Szellisztey, Genuarie 13, Ano 1838» (p. 60—89, nenumerate). Din acest miscelaneu au mai făcut parte, dar s-au pierdut :

h) Un caiet cu poezii religioase (28 p.), cu scris străin, purtînd data 1802. Pare a fi provenit de la o mînaștire din Moldova. Cu 3 ilustrații foarte primitive, în negru și roșu.

i) Acatist cătră sfintele patimi ale Domnului nostru Is. Hs. Un caiet de 36 p. Scris străin, pe hîrtie mai nouă.

j) Pocăința omului dezmiertat sau Vorbire între suflet și trup. Apoi: Osebite sfaturi folositoare sufletești și trupești (fragmente dintr-o carte neidentificată).

Manuscrisul în arhiva O. Ghibu.

Anul 1839

2. *Miscelaneul II* (90 p.), cuprinzând :

a) O vigneta în negru și roșu. Sub ea, chipul lui Iisus, înconjurat de doi heruvimi, în negru.

b) *Diferite povestiri cu tlc moral* : 1. Caii cei domnești cu caii cei proști ai plugarului, să tâlnesc în drum și comănăcesc. 2. Omul și șarpele. 3. De bogăți. 4. De Antigon Craiul. 5. De un alhemist și de un craiu. 6. De un filozof și de o muiare. 7. De un om și de vecinul său. 8. De un om bătrân și de logodnica lui. 9. Un vers către Mars, stăpânitorul anului. Apoi: Sfirșit, Săliște, 24 Ianuarie 1839. Picu Pătruș, crâznic. Apoi, în continuare : 10. Perirea a trei iubitori de avuție. 11. Jidovul și călugărul. 12. De doi călători. 13. Învățătură despre fire. 14. Spicul și polomida. 15. Adevăruri prin care omul poate săși mărească norocul întru această lume. 16. Economie de casă. Cum să să ispitească oaoăle de găină, care sânt bune de a să prăsi din' iale pui și de a să ținea mai în multă vreme fără a să strica. 17. Ceva despre căsătorie. 18. O poezie (proprie ?) intitulată «Călătoria». 19. Un text didactic care începe astfel : «Puțini oameni sânt așa de înțelepți, ca să prețuiască mai mult defăimarea folositoare decât laude înșelătoare» și se termină cu : «Din toate virtuțile, Dreptatea iaste Domnitoarea și Împărăteasa». 20. Viața unui om prost și fără vicleșug.

Sfirșitul lipsește, caietul fiind incomplet.

Titlurile și inițialele sînt în cerneală roșie, celelalte negre.

Manuscrisul în arhiva O. Ghibu 3.

3. *Plîngerea Sfintei Măndăstiri a Silvașului, din Eparhia Hațigului, din Prislop, alcătuit în Stihuri*. Copie de Picu Pătruș, făcută în 2 exemplare (unul a fost proprietatea Onisifor Ghibu — dispărut între timp —, iar al doilea a lui Teodor Pătruș, nepot de frate al lui Picu Pătruș). Biblioteca Academiei R.S.R. a achiziționat în 1967 un exemplar (mss. nr. 6101), avînd 38 file scrise. La sfîrșit : Szau szkrisz Prin mine Piku Petruz, Szelistye, Aprilie 27, 1839.

Titlurile și literele de la începutul versurilor în roșu. Cu un frontispiciu în peniță, în trei culori, reprezentînd pe Iisus, Moise și Ilie. Îngrijit scris. Progres evident față de scrierile anterioare.

Anul 1841

4. *Miscelaneul III* (56 p.), cuprinzînd :

a) *Redacția a patra a «Irozilor»* (p. 1—18). Cu 2 vignete simple, colorate. Titlurile și întrebările, cu cerneală roșie.

b) O a doua «*Desputăuire cu Irod și cu Crai, Filosoful, Ingerul*» (p. 19—26). Dată ca «Izvodirea unuia din dascălii cei iubitori de ve(?)». Reprezintă al cincilea text al «Irozilor». Cu un frontispiciu, reprezentînd pe Iisus, între Maria și Ioan.

c) *Cântări la Nașterea Domnului Is. Hs., dela mai mulți dascăli adunate, și anume* :

- Cîntările 1—5 ale lui «Anton Pan, profesorul dela București», cuprinse și în primul miscelaneu, din 1837.
- Gratulație (8 versuri, fără indicarea autorului).
- Cîntarea a 6. Facerea unuia din dascăli. — În Vithleem.
- Cîntarea a 7. A unuia din dascăli. Veseléstete Vithleeme.
- Cîntarea a 8. A unuia din dascăli. Hs. cel din véci dorit.
- Cîntarea a 9. A unuia din dascăli. Acum prorociile.
- Cîntarea a 10 de mulțămire, a unuia din dascăli. Iară încă să cîntăm / Și bine să lăudăm,
- Cîntarea a 11. Glas 8 Antifon. O putérnice Iisuse / Care faci minuni nespuse.
- Cîntarea a 12. A unuia din dascăli. Acum am văzut minune.
- Cîntarea a 13. A unuia din dascăli. Cel din véci făgăduit.
- Cîntarea a 14. A unuia din dascăli. O împăratul ceriurilor.
- Cîntarea a 15. A lui Nicolae Nemiș din Ludoș. O, adânc de bogăție / Al acelu din vecie.

3. La data la care *Elisabeta Nanu* a redactat studiul «Un manuscris cu Irozi al lui Picu Pătruș», în care prezintă primele trei redactări ale «Irozilor» lui Picu Pătruș (publicat în *Anuarul Arhivei de folklor*, VI, București, 1942), miscelaneul numerotat de noi cu nr. II făcea parte din același volum cu miscelaneul I. Din acesta din urmă mai lipsește, de altfel, în afara textelor de sub punctele h—j de mai sus, un număr de cel puțin 12 poezii, indicate de E. Nanu, în nota de la p. 2—3 din lucrarea menționată, sub poz. 9—21.

- Gratulație : O, ce bucurie sufletească / În ceata cea îngerească.
- Cântarea a 16. A lui Ioan Tincovici. Mărire celui de Dumnezeu / Marelui Arhiereu (numai 2 versuri, restul lipsește. Lipsesc câteva file).
- Cântarea a 17-a lipsește, ca și începutul celei de a 18-a, pînă la versurile : Mergînd Iosif cu Maria / În Vithleem să scrie.
- Cântarea a 20. A lui Ioan Tincovici. Toate limbile / Plezniți cu mânilor.
- Cântarea a 21. A lui Ioan Tincovici. Iisus cel nevinovat.
- Cântarea a 22. A lui Ioan Tincovici. Rahilo nu plînge / Văzînd fii în sânge.
- Cântarea a 23. A lui Ioan Tincovici. Astăzi toată lumea / Cu noi dănujește.
- Cântarea a 24. A lui P. P. (Picu Pătru). Veniți tot omul / Să săltăm în Dl.
- Cântarea a 25. A lui P. P. (Picu Pătru). Astăzi sau născut Iisus / Dumnezeu cel de sus.

Cu 23 de vignete, dintre care 20 în culori (cu cîte o culoare spălăcită), două din ele incluzînd și numele lui Picu Pătru. Titlurile și începutul versurilor cu cerneală roșie. Scrisul lui Picu Pătru mai evoluat decît în manuscrisele precedente.

Manuscrisul în arhiva O. Ghibu.

5. *Miscelaneul IV* (93 p.), cuprinzînd :

a) *Cântări Dumnezești la Praznicele Mântuitorului nostru Iisus Hristos și ale Născătoarei de Dumnezeu și ale altor sfinți ce să prăznuesc*. Întocmite de Ioann Tincovici și Acum întîia oară la tipar întru acest chip date. Buda, 1815. Copie de Picu Pătru, cu scris chirilic cursiv. Se redă întreaga prefață a lui Ioan Tincovici, apoi un frontispiciu de 3,5 × 9 cm, reprezentînd pe pruncul Iisus, înconjurat de mama sa, de Iosif și de cei trei magi (în peniță, cu negru). Apoi, cîntările : 1. La Nașterea lui Hs. 2. Iarăși la Naștere. 3. La Naștere. 4. Iarăși la Naștere. 5. La Naștere. 6. Iarăși la Naștere. 7. La Naștere. 8. Iarăși la Naștere. 9. La Botezul Domnului. 10. Iarăși la Botez. 11. La Dumineca Florilor (sic !). 12. La Învierea lui Hristos. 13. Iarăși la Înviere. 14. La Înălțarea lui Hristos. 15. La pogorârea Duhului Sfânt. 16. La schimbarea la față. 17. Alta la Preobrajanie. 18. La Adormirea Prăceștii. 19. Alta la Adormire. 20. La Nașterea Prăceștii. 21. La sfântul părinte Nicolae. 22. Cântare de obște. Total 28 p.

La sfîrșit : «Oraș Săliște, 2 Octom. 1841. Picu Pătru». Inițialele în roșu.

b) *Viersuri despre cele șapte păcate de moarte*. Despre mândrie. Despre iubirea de argint. Despre curvie. Despre pizmă. Despre nesațiu. Despre ținerea de minte de rău. Despre lene. Altele. 6 p. Cu o vignetă în negru.

c) *Alte Viersuri Veselitoare și Jalnice*. 18 poezii didactice și moralizatoare. Apoi «Cântarea învățăceilor». La sfîrșit : «Oraș Săliște, 6 Octom. lét 1841 (cifra în cirilice). Ano : 1841. Sau scris prin mine păcătosul Picu Pătru, Crâznic Szeleşte» (ultimul cuvînt cu litere latine). 22 p. Inițialele în roșu.

d) *Șase poezii ale lui Picu Pătru*, copiate de nepotul său de frate, Teodor Pătru, cu litere chirilice de tipar. Cu 4 vignete în negru, din care două cu elemente decorative din desenele cojocărești obișnuite în Săliște. 27 p.

e) Urmează apoi, pe 9 p., cîteva rugăciuni, scrise de același Teodor Pătru, ornate cu 3 vignete în negru imitate după Picu Pătru. Apoi, 182 p. scrise, cu litere latine, după 1895, tot de Teodor Pătru, cuprinzînd însemnări în legătură cu meseria lui de cojocar. Manuscrisul în arhiva O. Ghibu.

6. *Manual creștinesc* (ce cuprinde o învățătură prea de trebuință pentru tot creștinul) de I. Gherasim-Gorjan, 1836. Copie de Picu Pătru, cu scris cursiv. Cu 5 frontispicii și sfîrșituri de carte, în peniță, în negru, superioare celor din manuscrisele anterioare, 66 p. Titlurile și întrebările în roșu. Prima pagină cu un chenar în desene geometrice, colorat în verde. Lucrarea tratează : «De sfînta Biserică. Despre sfînta Liturghie. Despre sfintele secreturi» (taine). Datele la care au fost copiate cele trei capitole : 23. I. 1841, 30. IV. 1841 și 2. V. 1841. Pe coperta interioară, cu litere latine : «Dintre kertzile lui Picu Petruz kreznic Szelistenszisz September 29. Anno. 1845». Apoi, cu chirilice : «Scris-am eu Picu Pătru crâznic Săliște, 29 Septemvrie 1845. La No. casii 447.

Manuscrisul în arhiva O. Ghibu.

Anii 1842—1851

7. *Stihos adecă Viers, la toate praznicele Domnului nostru Is. Hs. și ale pururea Fecioarei Mariei și ale sfinților celor mai însămnăți de Maica Beserică*. Acum de curînd scoase, de mine jos numitul și de mai mulți dascăli ai Besericii răsăritului. 1842. Săliște. 28 Dechemvrie.

Picu Pătru, Crâznic. 1000 p.

8. *Stihos adecă Viers la toate Duminecile Treodului și în zilele cele cu prăznuire ce cuprinde Treodul*. Acum de curînd scoase de mine mai jos numitul — și de mai mulți Dascăli ai Besericii răsăritului, izvodit. 1844. Săliște. 11 Avgust. Picu Pătru, mult păcătosul Eclisiarh la Beserică cea mare din orașul Săliște. 198 p.

9. *Stihos adecă Viers la toate Duminecile Penticostarului și în zilele cele cu praznice care cuprinde Penticostarul*. Acum de curând scoase de mine mai jos numitul și de mai mulți Dascăli ai Bisericii răsăritului, izvodită. Săliște, 29 Noemvrie. Picu Pătruț, decât toți mai păcătosul. Cel mai mic fiu al Besericii, și Eclesiarh, adecă aprinzător de candelă. 1844, 202 p.

Paginile celor trei lucrări de mai sus, de fapt independente una de alta, au fost numerotate în continuare (1-1400) și legate într-un singur volum (20 × 24 cm), care constituie opera principală a lui Picu Pătruț, «opus princeps», atât din punct de vedere literar cât și artistic. El cuprinde 474 cîntări, imnuri și poeme (fiecare din ele cîntîndu-se pe melodia indicată în dreptul ei), dintre care 367 (1140 p.) sînt originale ale lui Picu Pătruț, iar 107 (260 p.) preluate, cu indicarea autorului, de la Anton Pann (31), Ioan Tincovici (31), Vasile Aaron (7), Nicolae Neamișiu (1), Achim Băcilă (2), Emilian Moga (1), Ioan Barac (1), «A unuia din Dascăli» (24) și «Oglinda inimii» (9). Ilustrat cu 577 miniaturi în culori, dintre care 102 pe întreaga pagină, și 128 vignete și sfîrșituri de carte, toate în culori. O parte din versurile originale ale lui Picu Pătruț cuprinse în acest volum au fost mai tîrziu, în decursul vieții lui Picu Pătruț, «prescrise» sau «pre-prescrise» de el, sau de copîști ai operei sale, în alte manuscrise (a se vedea și manuscrisele de la punctele 16, 23, 33, și 34 de mai jos).

Manuscrisul în arhiva O. Ghibu.

O copie după această lucrare a fost făcută de Teodor Milea, clopotarul bisericii și apoi — ca și Picu Pătruț — locșitor al dascălilor din sat plecați la oaste; scrisă între 1847-1850 (a se vedea pct. 16).

Se pare că Picu Pătruț a făcut el însuși și un al doilea exemplar din această lucrare, care nu a putut fi însă identificat pînă în prezent.

Anul 1843

10. *Moartea lui Avel*. De cel cu învăpăiată dragoste către procopsirea neamului românesc, Prea învățatul și Marele Postelnic Alexandru Beldiman, acum întâi tălmăcită din limba franțuzească în cea românească. Buda, 1818. (Autorul lucrării — nemărturisit — este Solomon Gessner). Copie de Picu Pătruț, 182 p., cu scris cursiv chirilic. Cu un frontispiciu și 3 vignete în culori și cu 4 ilustrații făcute după ediția din Buda a cărții, dar colorate.

La sfîrșit: «Însemnarea oarecărora văpșele», cuprinzînd denumirile a 25 de culori.

Manuscrisul în arhiva O. Ghibu.

Anii 1845-1850

11. *Noul Testament al Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos*, tipărit cu voia și blagoslovenia Pré Sfințișilor Episcopi ai prințipatului României. După cel mai ales model, dat de Pré Sfințișile lor. În zilele Pré Innălțatului Domn Stăpânitor a toatei țării Românești Alexandru Dimitrie Ghica V. V. Smirna. În tipografia lui A. Demian și tov. 1838. 464 p. (alfabet de tranziție).

Exemplarul a fost ilustrat de Picu Pătruț cu o serie de miniaturi în culori și cu o icoană în peniță a «sfântului sfințitului» mucenic Vlasie. În afara ilustrațiilor, Picu Pătruț a mai intercalat în carte și diferite texte biblice, în versuri și proză, precum și diferite însemnări, respectiv comentarii biblice. La început, un «Viers al Précestii», apoi diferite versuri din Vechiul Testament. La sfîrșit, trei pagini cu stihuri de preamărire către Maica Domnului, scrise de Picu Pătruț la diferite date (4. IX. 1846, 3. III. 1847, 7. VII. 1848 și 18. IV. 1850). Pe scoarța dinlăuntru, cu litere latine: «Dintre kertzile luj Piku Petruz, kraeznic, Szeliste, 3 Martie 1846, la Nro. kasii 447». Mai jos: «Cu 7 zloți 20 cr.». La sfîrșit: «Acest S. Testament iaste al mieu Picu Pătruț crâznicul din Săliște, cumpărat dela Ioanăș Roman depe vale, cu 3 zloți și 20 cr. și legat a doua oară cu 4, zloți. Martie 3. Mai sus scrisul 1846». La p. 96, scris de o altă mîină — probabil de Nicolae Pătruț, fratele mai mic al lui Picu Pătruț: «Bădișu au fost numai de 27 de ani cînd a zugrăvit acēste icoane». Cartea este proprietatea lui Ilie Pătruț, fiul lui Nicolae Pătruț.

12. Ilustrează un al doilea exemplar din *Noul Testament* de la Smirna, aflător la biblioteca parohială Săliște, cu 12 ilustrații intercalate în text, dintre care unele sînt aceleași ca în exemplarul indicat sub nr. 11.

Anul 1846

13. *Biblia adecă Dumnezeasca Scriptură a légii vechi și noao*. Cu cheltuiala Rosșieneștii Soșietăți «Bibliei». În Sanctpetersburgu, în tipografia lui Nic. Grecea, în anul 1819, Avgust 15 zile.

Exemplar frumos legat în piele, în care P. P. a adăugat 250 de pagini conținînd texte ale prefețelor altor cărți bisericesti precum și alte texte religioase, și pe care l-a ilustrat cu 139 de miniaturi în culori. Descrierea amănunțită a acestei Biblii ilustrate de Picu Pătruț se găsește în studiul lui Onisifor Ghibu: *Un reprezentant rustic al spiritualității românești de la mijlocul secolului al XIX-lea: Picu Pătruț din Săliște*, București, Imprimeriile Statului, 1940.

Cartea este proprietatea ing. Ovidiu Petrușiu, Brașov.

Anul 1847

14. *Troicinicul, adecă Polunoșnița Duminecii*, cu canoanele lor la opt glasuri. Săliște. Scris prin mine păcătosul Picu Pătruș, crâznic. Ianuarie 27, anul 1847 (VI+115 p. în form. 4 mic). La sfârșit: «Această alcătuire iaste a pré osfințitului Tihon Episcopul Voronejului». Și sau tipărit (pre limba slave-nească) în tipografia Chiev-Pecerschiei, la anul 1838. Și tălmăcindusă pre a noastră limbă rumânească, sau tipărit în tipografia sfintei mănăstiri Némțul, 1844. Scrisam această alcătuire de pre altă tipărită, neschimbată (a lui Bucur Popa) în Martie, anul 1847. Eu păcătosul Picu Pătruș, crâznic, Săliște». (De fapt, din Tihon nu s-a copiat decît *Hristos pre sufletul cel păcătos îl cheamă cătră Sineși* — p. 110—115 — un fel de meditație filozofico-religioasă). În primele 6 pagini ale volumului, adăugate de el la textul preluat, Picu Pătruș a pus versurile sale: 1) Viers în sf. și luminata Duminecă a Paștilor. Glas 1. Podob. Limbile să salte (scris la 3.V.1848) și 2) Viers în Joia înălțării Domnului nostru Is. Hs., al Hramului Beséricii cei mari din jos în Săliște. Glas 1. Podobie: Când sau văzut Iosif legat. Manuscrisul este ilustrat cu 8 miniaturi, 2 frontispicii și 6 vignete în culori.

Legat în același volum cu acesta, este manuscrisul:

15. *Incéperea cu Dumnezeu cel sfânt a Octoiului, adecă Vcerniia cea mică*, cu toată rânduiala ei ce să cuvine. Scoasă din Ohtoiul cel Mare prin mine mai jos numitul; Picu Pătruș, crâznic, Săliște. Martie la: anul Domnului 1847 (88 p.). La sfârșitul lucrării (p. 87—88): «Viers în Dumineca Rusaliilor cătră Duhul sfânt. Din rugăciunea Împăratului ceresc» (versificarea, de către Picu Pătruș, a cîntării «Împărate ceresc»).

Ilustrat cu 2 chenare, 3 miniaturi, 9 frontispicii și 48 vignete simple.

Volumul (poz. 14—15) în Biblioteca Institutului teologic universitar, Sibiu.

Anii 1847—1850

16. *Stihos adecă Viers la toate praznicele Domnului nostru Is. Hs.* Copie scrisă de Theodor Milea, «enwetzetor la Prunsi Mitsi» din Săliște, după toate cele trei volumele cu același nume ale lui Picu Pătruș menționate sub pct. 7, 8 și 9 mai sus. 1534 p. form. 4. Cuprinde toate versurile din *opus princeps* al lui Picu Pătruș, cu excepția acelor pe care acesta le-a introdus în volumele sale ulterior (în anii 1849—1851). În locul paginilor care la vremea cînd s-a făcut copia erau goale în manuscrisul original, T. Milea a rezervat și el pagini, rămase însă nescrise. Copia lui Teodor Milea a fost *ilustrată de Picu Pătruș* însuși, cu 38 miniaturi și 7 sfârșituri de carte, reluate, aproape toate, din manuscrisul său original. Restul versurilor neilustrate. Cu câteva inițiale deosebit de frumoase și cu câteva versuri scrise chiar de Picu Pătruș. Titlurile în roșu și majoritatea inițialelor sînt făcute de o mîină mai îndeminatecă (probabil tot de Picu Pătruș), un mare număr de titluri și de inițiale, pentru care s-a păstrat spațiu, au rămas nescrise. Cu frecvente erori de transcriere. În locul ilustrațiilor nereproduse după original, Th. Milea a scris, în locurile respective, textele de pe ilustrațiile originale, fără a face însă nici o mențiune despre autorul lor. În general, T. Milea semnează fiecare vers, ca și cînd ar fi făcut de el. Cu excepția cîtorva locuri, în care face mențiunea «prescris după cartea lui Picu Pătruș», el nu indică de unde a preluat versurile.

Manuscrisul este proprietatea Bibliotecii Academiei R.S.R. (ms. nr. 4826).

Anii 1847—1852

17. *Canoanele Préceștii*. Din Octoih. De Duminecă, de Miercuri, de Vineri și din zilele sfinților ce au Canonul Născătoarei de Dumnezeu. Aici adunate... Săliște în 19 Iunie, Anno 1847. Sau scris de mine păcătosul Picu Pătruș, crâznic. 406 p. form. 8.

Volumul mai cuprinde alte 166 pagini scrise + 124 pagini nescrise, apoi alte 10 pagini scrise + 7 nescrise + 7 scrise, între anii 1852 și 1866 (a se vedea cuprinsul lor la anii respectivi). Ilustrat cu 37 miniaturi, toate reprezentînd pe Maica Domnului cu Iisus în brațe, fiecare fiind însă diferită de celelalte. Scris între 19.VI.1847 și 8.VIII.1852. Manuscrisul cuprinde:

- Canon al Prea curatei Născătoare de Dumnezeu. Facerea prea cuviosului părintelui nostru Ioan Damaschin. Scrise la 19.VI.1847 (p. 3—11).
- Canonul Préceștii din Miercurea glasului 1. Facerea lui Iosif. 20.VI.1847 (p. 11—20).
- Canonul Préceștii din Vinerea glasului 1. Facerea lui Iosif. 26.VII.1847 (p. 21—32).
- Canonul Préceștii din Dumineca glasului al doilea. Facerea lui Ioan Damaschin. 30. VII. 1847 (p. 33—40).
- Canonul Préceștii din Miercurea glasului al doilea. Facerea lui Iosif. 7.VIII.1847 (p. 40—51).
- Canonul Préceștii din Vinerea glasului 2. Facerea lui Iosif. 12.VIII.1847 (p. 51—62).
- Canonul Préceștii din Dumineca glasului al 3. Facerea sf. Ioan Damaschin. 17.VIII.1847 (p. 63—70).
- Canonul Préceștii din Miercurea glasului al 3. 20.VIII.1847 (p. 71—81).
- Canonul Préceștii din Vinerea glasului al 3. A lui Kyr Iosif facere. 23.VIII.1847 (p. 82—92).
- Canonul Préceștii din Dumineca glasului al 4-lé. Facerea lui Ioan Damaschin. 3.IX.1848 (p. 93—102).
- Canonul Préceștii din Miercurea glasului al 4-lé. 7.IX.1848 (p. 103—114).

- Canonul Précestii din Vinerea glasului al 4. Facerea lui kyr Iosif. 31.VII.1851 (p. 115—127).
 - Canonul Précestii din Dumineca glasului al 5. Facerea sf. Ioan Damaschin ; fără dată (p. 127—136).
 - Canonul Précestii din Miercurea glasului 5. Facerea lui kyr Iosif. 3.VIII.1851 (p. 137—148).
 - Canonul Précestii în Vinerea glasului 5. Facerea lui Iosif. 8.VIII.1851 (p. 149—159).
 - Canonul Précestii, Duminecă glas 6. Facerea sf. Ioan Damaschin. 9.VIII.1851 (p. 160—170).
 - Canonul Précestii, Miercuri, glas 6. Facerea lui kyr Iosif. 10.VIII.1851 (p. 170—180).
 - Canonul Précestii, Vineri glas 6. Facerea lui kyr Iosif. 16.VIII.1851 (p. 180—191).
 - Canonul Précestii, Duminecă, glas 7. Facerea sf. Ioan Damaschin. 17.VIII.1851 (p. 192—202).
 - Canonul Précestii, Miercuri, glas 7. Facerea lui Iosif. 21.VIII.1851 (p. 202—214).
 - Canonul Précestii, Vineri, glas 7, a lui Iosif facere. 26.VIII.1851 (p. 214—223).
 - Canonul Précestii, Duminecă, glas 8. Facerea sf. Ioan Damaschin. 6.IX.1851 (p. 224—230).
 - Canonul Précestii, Miercuri, glas 8. Facerea lui kyr Iosif. 6.IX.1851 (p. 231—241).
 - Canonul Précestii, Vineri, glas 8. Facerea lui Iosif (p. 241—253). La sfârșit : «Sfârșitul Canoanelor din Ohtoic ale Précestii și lui Dumnezeu slavă, care ne-au ajutat de am gătat. Săliște, 7 Septembrie 1851. Scrisam eu Procopie Pătruș, Eclisiarh».
 - Canonul Născătoarei de Dumnezeu din Dumineca Mironosițelor, al căruia stihul cel de pre margine la Troparele ceale dintâiu iaste acesta : Theofan. Peasna 1. Scris 17.V.1852 (p. 254—260).
 - Cinstitul Paraclis cătră Prea sfânta Născătoare de Dumnezeu, ce să cântă la toată scârba sufletului și la vrême de nevoe, foarte folositor la tot pravoslavnicul creștin. 17.V.1852 (p. 261—290).
- Urmează apoi Canoanele Precestii din zilele sfinților ce au canonul Născătoarei de Dumnezeu, și

anume :

- Canonul Précestii. Peasna 1. Irmos Glas 8, în 23 Septemvrie. 16.VII.1852 (p. 291—301).
- Canonul Précestii al căruia slovele dela începutul Troparelor la margine, la Greci, iaste pe alfavita înapoi cetind. Peasna 1. Glas 1. Irmos. 17.VII.1852 (p. 302—312).
- Canonul Précestii în 14 Octomvrie. Facerea lui Theostirict Monahul. Glas 8. Irmos. Peasna 1. 18.VII.1852 (p. 313—323).
- Canonul Précestii în 6 Decemvrie la s. Nicolae, al căruia stihul cel de pre margine la Greci iaste acesta : Cu Nicolae, Născătoare de Dumnezeu, cânt și cu dragoste glăsuesc. Peasna 1. Glas 1. Irmos. 23.VII.1852 (p. 324—334).
- Canonul Précestii în 18 Ianuarie, la sf. Athanasie și Chirii. Peasna 1. Glas 3. Irmos. 23.VII.1852 (p. 334—346).
- Canonul Précestii în 27 ianuarie, la sf. Ioan Gurădeaur, a căruia acrostih iaste acesta, la Greci : Bucurate lăcașul bucuriei, deslegarea întristării. Alui Ioan. Glas 8. Peasna 1. Irmos. 25.VII.1852 (p. 347—360).
- Canonul Précestii în 30 ianuarie, al sf. trei Arhieriei : Vasilie, Grigorie și Ioan. Facerea lui Ioan Evhaitul. Peasna 1. Glas 2. Irmos. 26.VII.1852 (p. 361—370).
- Canonul Précestii în 24 Fevruarie, la aflarea capului sf. Ioan Botezătorul. Peasna 1. Glas 7. Irmos. 30.VII.1852 (p. 371—382).
- Canonul Précestii, al căruia slovele dela începutul Troparelor să face acest stih : Laude aduc Maicii lui Dumnezeu. Afară de Irmoase. Peasna 1. Glas 2. Irmos. 31.VII.1852 (p. 383—393).
- Canonul Précestii a căruia slovele pre marginea Troparelor la Greci sânt pre alfavita. Glas al 4. Irmos. 5.VIII.1852 (p. 394—406).

După câteva indicații cu privire la alte canoane, urmează : «Sfârșit și lui Dumnezeu celui în Troiță proslăvit. Mulțămită celui ce meu ajutat după început de am ajuns și sfârșitul al Canoanelor Précestii din Ohtoih și dela sfinții cei cu prăznuire. 1852. Avg. 8». În continuare, apoi :

- Canonul de plângere al Născătoarei de Dumnezeu, pentru răstignirea Domnului Hristos, carele să cântă în sfânta și marea zi, Vinerea Patimilor, la Pavecerniță seara (p. 407—422). Cu o miniatură reprezentind pe Iisus mort, în brațele Maicii sale. Textul și miniatura datate 8.VIII.1852.
- Paraclisul sfântului marelui mucenic Hristofor. Copie după ediția tipărită «prin osârdia prea cuviosului Arhimandrit și Stareș sfint. Monas. Neamțul și Secul, kyr Neonil, în zilele lui Grigorie Alexandru Ghica Voevod» (p. 424—443). Cu o miniatură reprezentind pe sf. Hristofor. 11.VIII.852.

În același volum sînt cuprinse apoi alte lucrări, dintre care unele nedatate, altele scrise în 1866 (a se vedea la acel an).

Manuscrisul în arhiva O. Ghibu.

Anii 1847—1872

18. *Rugăciuni cătră cele trei fețe din Dumnezeire, alcătuite de diferiți sfinți părinți, scoase la ivéală de păcătosul Picu Pătruș de prin cărțile bisericesti* (144 p.).

Manuscris semnalat de Onisifor Ghibu în 1905 și expus la expoziția «Astrei» la Sibiu, din acel an, dispărut apoi. Se pare că este manuscrisul fără foaie de titlu intrat la Biblioteca Academiei R.S.R., în 1967

(*ms. nr. 6109*), care cuprinde un număr de 33 de rugăciuni, strinse de Picu Pătruș, timp de 25 de ani, pînă în preajma morții sale. Prima parte, cuprinzînd rugăciunile scrise pînă în 1852, este îngrijit scrisă, frumos ilustrată și cu inițiale migălos lucrate și colorate. Celelalte rugăciuni mai puțin îngrijit scrise și în general neilustrate (cu locuri lăsate libere pentru ilustrare). Cu 9 miniaturi, 25 vignete și sfîrșituri de carte și 6 inițiale, toate în culori. Conține :

- Rugăciune către prea sfînta și cea de ființă Troiță. Datată 28.X.1848 (p. 1—7).
- Rugăciune către cel fără de început Dumnezeu și tatăl, a lui Nichifor Vlemmid. Datată 31.X.1848 (p. 8—14).
- Rugăciune către Domnul nostru Is. Hs. foarte umilicioasă a sf. Anastasie Sinaitul. Datată 18.XI.1848 (p. 15—33).
- Rugăciune Sfîntului Duhu — a celui mai sus zis Ioan Diaconul (fratele lui Marco Efeseanul). Datată 19.XI.1848 (p. 34—42).
- Rugăciune către prea sfînta Născătoare de Dumnezeu, cu carea, precum spun unii, să ruga sfîntul Grigorie Palama, Arhiepiscopul Tesalonicului : precum în viața lui să véde. 25.XI.1848 (p. 43—51).
- Rugăciune de obște că(tre) Domnul și către toți sfinții. 31.XII.1848 (p. 52—64).
- Rugăciuni de toate zilele întru care dăm har lui Dumnezeu pentru toate bunătățile, trupesti și sufletești, ce am luat și voi să luăm. 22.VIII.1850 (p. 65—70).
- Rugăciune de seamă. 24.VIII.1850 (p. 71—74).
- Altă rugăciune : iarăș către Domnul nostru Is. Hs., a sfîntului Simion cel din muntele cel minunat. Pentru gânduri urâte. 10.III.1851 (p. 75—77).
- Altă rugăciune Cătră : prea sfînta Născătoare de Dumnezeu. A sfîntului Efrem Sirului. 12.III.1851 (p. 78—79).

Urmează apoi (p. 80—144) alte 23 de rugăciuni, scrise între 4 mai 1852 și 2 mai 1872. Numai două din ele sînt ilustrate.

Prima miniatură (p. 2) e datată 4 august 1847. Următoarele cinci, de cîte $\frac{1}{2}$ de pagină, sînt datate, toate, 26 iunie 1851. Celelalte nedatate.

Ultimele 2 pagini conțin 22 rugăciuni scrise de altă mînă, mai puțin experimentată (probabil, ulterior, de Teodor Pătruș).

Anul 1848

19. *Soboareie sfînté din toată lumea*. Când și unde și la ce împărat și la ce papiji și patriarh. Și asupra cărora eretici. Și aceste le voi afla întraceste pravițe. Și să știi că în pravețul lui papa, ceeace's pe deasupra, sânt papijii, iar cei supt dâșșii sânt neamesnicii lor. O tabelă, la sfîrșitul volumului *Moartea lui Avel* (de la pct. 10 de mai sus). La sfîrșit : «Această tablă am scriso aicea din Viața sfinților Beséricii, care este tipărită la Iași, dela leatul foii 249. Scrisam eu păcătiosul Picu Pătruș, crâznic, Săliște, 11 Fevruarie, anul 1848. De reținut ordinea în care urmează rubricile : 1. Împărații, 2. Papijii (adecă Papii), 3. Patriarhii, 4. Cetăți, 5. Asupra unui eretic, 6. Părinții căți ?, 7. Canoanele câte ?, 8. Văleato. Pe ultima pagină un fel de arbore genealogic merit a stabili gradele de rudenie.

20. *Sfatul jidovilor asupra lui Iisus*. *Tablou*, pe hîrtie groasă, 38 × 47 cm, reprezentînd judecarea lui Iisus de către Caiafa și sfetnicii lui, fiecare ținînd în mînă cîte un papirus pe care sînt scrise concluziile sale în ce privește vinovăția și judecarea lui Iisus. Caiafa spune : «Voi nu știți ce sfătuiți ! Cât mai bine este să piară unul, decât să piară tot norodul». În dreapta lui și alături de Apostolul Ioan, în mijlocul judecătorilor, stă Iisus, așteptîndu-și osînda. În lucrare intervine în mare măsură imaginația lui Picu Pătruș, care a pus în rîndurile judecătorilor atît contemporani ai lui Iisus cît și personalități de seamă din istorie și Biblie mult anterioare epocii respective, ca : Ptolemeu, Putifar, Rovoam. El a personificat, de asemenea, norodul, rabinii și preoțimea (Ieris), fiecare în parte cu un papirus cu motivarea verdictului de condamnare. Semnat : Picu Pătruș, crâznic, Săliște, 12 Mai 1848.

Proprietatea Oct. Ghibu.

21. În *Octoihul de la Buda*, din 1826, care este în altarul bisericii mari din Săliște, Picu Pătruș a făcut o însemnare cu caracter istoric, legată de evenimentele revoluționare din Transilvania, din anul 1848. «În anul 1848, Nov. 1 au plecat la bătaie asupra Ungurilor 140 de oameni din Săliște, cu lăncile. Și iarăși, la 2 Noemvrie au plecat la bătaie asupra Ungurilor 60 de călăreți cu sulii și cu săbii și cu pistoale împărătești și în drumul cel mare sau făcut o sfeștanie și sau sfințit steagul cel împărătesc, prin popa Sava dela Rășinari și de aici au plecat apoi cu Rășinărenii, Săliștenii, mergând Rășinărenii cu popa Sava, și cu Săliștenii popa Dan Neamțu și căpitanii de ferdelă, 2. Ioan Herța, 3. Ioan Brînză, 4. Iacob Craiu și Nicolae Popa și cu 24 pedestri în ferdelă».

Anii 1849—1862

22. *Miscelaneul V* (158 + 80 p.), cuprinzînd :

- a) *Mîngăierea celui scârbit* (62 p., primele 3 pagini albe) ;

b) Scrisoarea sfântului mărturisitorului de Hristos *Hrisogon* din închisoare, către sfânta Anastasia, izbăvitoare, de otrăvă, fiind ea în necaz și în lungă supărare despre casnicii ei. Și sau tălmăcit de prețibimba elinească și sau diortosit la tipărire de ierodiaconul Ștefan din sfânta Monastire Neamțul. Sau scris prin mine păcătosul Picu Pătruț, crâznic. Maiu 10, 1849 (p. 63—64).

c) *Rețete tămăduitoare de toată patima sufletească* (p. 65).

d) *Alte rețete asemenea*. Serise la 2 Ian. 1850, de Procopie Eclis(iarh) (p. 65—66).

e) *Pilde filosoficești*. Scrise la 13. Ian. 1850 (aceeași semnătură).

f) *Pascallon prințipal cu titlu Mâna lui Damaschin*. Săliște, 24 Ian. 1850. Cu un cuvânt «Cătră cetitori» de Vasile Gavrilovici Lupea Transilvano Chiciudean (p. 80—110). La sfârșit: «Sfârșit și lui Dumnezeu laudă. Săliște, 6 Fevruarie 1850. Scrisam eu Procopie Petruț (sic!) (Eclis(iarh)». Urmează, în continuare, deșene cu Mîna lui Damaschin, diferite «regule» și figuri, pînă la p. 113. La p. 114 o ilustrație, pe întreaga pagină, în culori, reprezentînd pe Ioan Gură de Aur.

g) A celui întru sfinți părintelui nostru *Ioan Gurădeaur*, *Cuvînt la tăierea cinstului cap al cinstului slăvitului proroc Înaintemergătorului și Botezătorului Ioan*, pentru Mușerile cele réle și cele bune. București, 1827. Am început a scrie Mai 1/1850. Procopie Ecl. (p. 114—133). La p. 117 o miniatură reprezentînd 3 femei biblice. La p. 133 un heruvim. Scris la 19 Mai 1850.

h) *Povestire din Pateric, arătătoare pentru sufletele celor ce mor*, cum sânt după despărțire (p. 134—138). Scrisă la 20 Mai 1850. La sfârșit un heruvim.

i) *Pentru ispovedanie* (învățături pentru preoți și creștini, cu întrebări și răspunsuri, p. 140—152).

j) *Predicație la Adormirea Maicii Domnului* (p. 153—157). Scrisă la 18.III.1853.

k) *Viața sfântului Avram Patriarhul din légea viache și petreacerea lui întraceastă lume*, pre pământ (p. 1—26, numerotație nouă!). 25 Iulie 1853 Scrisam eu Procopie Ecl.

l) *Descoperire a ingerului Domnului* către sfântul pré cuviosul Părintele nostru Macarie Eghipteanul, pentru multe lucruri tainice creștinești (p. 27—39). Aprilie 26, 1857, în Vinerea a 3. după Paști am scris.

m) *A prea fericitului Simion Logothetul și Metafrastul*, *Cuvânt la plângerea pre sfintei Născătoarei de Dumnezeu*, în sfânta și marea Vineri seara (p. 40—49). Scris la 6, III.1862.

n) Al celui dintru Sfinți Părintelui nostru *Ioan Hrisostom Gurădeaur*, Arhiepiscopul Constantinopolului, *Cuvânt la Bunavestire a pre sfintei stăpînei noastre Născătoarei de Dumnezeu și deapurarea Fecioarei Maria* (p. 50—57). Scris la 8 Martie 1862.

o) Al celui dintru sfinți părintelui nostru Epifanie Episcopul Kiprului, *Cuvânt de îngroparea dumnezeescului trup al Domnului și Dumnezeului și Mântuitorului nostru Isus Hristos; și la Iosif cel din Arimathea; și la pogorîrea în iad a Domnului, caré după mântuitoarea patimă cu preaslăvirea sau făcut. În sfânta și marea Sâmbătă* (p. 58—80). Filele următoare lipsă.

Manuscrisul în arhiva O. Ghibu.

Anii 1849—1868

23. *Viersuri ce să cântă în seara nașterii Domnului nostru Iisus Hristos, întru acest chip așezate și prescise, și alte viersuri la mai multe praznice de peste an, așezate și prescise acum din nou*. 19x p. 20x26 cm. Scris între 29 dec. 1849 și 25 ianuarie 1868. Lipsă foaia de titlu și pp. 1—2 și 391—398 (la expoziția «Astrei», din 1905, volumul era complet; titlul de mai sus este cel notat de Onisifor Ghibu (cu acea ocazie). Ilustrat cu 110 miniaturi în culori și mai multe vignete, toate frumos executate. Cuprinde viersuri preluate din «Stihos adecă Viers...», dar și viersuri originale scrise ulterior, printre care versiunea cea mai largă dintre numeroasele variante ale povestirii despre Iosif compuse de el, (3128 versuri bogat ilustrate cu scene din viața lui Iosif), precum și versuri preluate de la înaintași și contemporani (notate ca atare). Manuscrisul cuprinde: cîntările 1—7 ale lui Anton Pann (p. 3—19), cuprinse și în miscelanele I și II; Întîia diată la ceasul morții, a lui A. Pann (p. 20—22); Cîntarea dimineții, de pah. I. Eliad (p. 22—24); Norocirea, a lui A. Pann (p. 24); Zavistia, a lui A. Pann (p. 25—28); Dragostea, a lui A. Pann (p. 28—30); Odă, a lui P. Mumuleanul (p. 37—38); Odă ce sau cântat la examenul seminariului sf. Mitropolii (1850?), a lui A. Pann (p. 38—40); Căsătoria fericită, a lui A. Pann (p. 30—31 — numerotația greșită); Sf. Patriarh Iosif (ilustrație) (p. 32); Viers al dreptului și curatului Iosif celui prea frumos fiiul patriarhului Iacov, luat și alcătuit din cuvântul s. Efrem Sirul (p. 33—180); Viers în s. și lum. D-a Paștilor — Pripeală: Paștele cele frumoase (p. 181—182); Viers în 8 zile Maiu la sob. s. Ioan Bogoslavul — pripeală: Bogoslavule Ioane (p. 182—183); Viers despre căsătoria lui Isaac feciorul lui Avraam patriarhul (p. 184—190); Viers în vrême de neploaie (p. 191—192); Viers la seacetă (p. 192—197); Viers în vrême de vărsare plou multe (p. 197—199); Viers pentru bolnavi (p. 200—203); Viers pentru vrăji (p. 204—209); Viers celor bolnavi (p. 210); Viers la vrême de războiu (p. 211—214); Viers în vrême de ciumă și de moarte năpraznică (p. 214); Viers de mulțămită pentru câștigarea cearerii (p. 215—216); Al doilé viers de mulțămită pentru câștigarea cearerii (p. 217—218); Viers la vrémé sécetii (p. 218—219); Viers pentru deșertăciunea lumii (p. 219—223); Viers în dum. vameșului și a fariseului (p. 223—224); Viers în dum. curva-

riului (p. 225—226); Viers în dum. brânzei (p. 226—237); Viers în Vinerea mare (p. 237—258); Viers al Préceştii (p. 258—259); Viers în Sâmbăta mare (p. 259); Viers la seceriş (p. 260—261); Viers în Sâmbăta cea mare (p. 261—264); Viers al Maicii Domnului (p. 264—265); Viers de mulţămire către Dumnezeu (p. 265—266); Viers în 24 Iunie (p. 266—271); Viers la 1-a zi a lui Septemvrie (p. 272—289); Viers pentru izbăvirea de vrăjmaşi (p. 289); Odă către Dumnezeu (p. 290—294); Sfinţi cei cuvioşi mucenici/ilustraţie/ (p. 295); Viers la omul când îi iasă sufletul din trup şi moare (p. 296—298); Viers de învăţătură, al lui A. Pann (p. 298—304); Viers evanghelic (p. 304); Viers în sf. luminata Duminecă a Paştilor (p. 305—309); Viers înaintea prăznuirii naşterii lui Is. Hs. (p. 310—312); Viers la anul nou (p. 313); Viers pentru nestatornicia lumii acestia (p. 314—316); Viers despre moarte (p. 317—319); Viers la 25 Decemvrie (p. 319—329); Stăpînul cel ceresc (p. 330); Viers la înălţarea sfintei cruci (p. 331—333); Viers la naşterea lui Hristos (p. 333—334); Viers la s. Parascheva (p. 335); Viers la s. Ioan Botezătorul (p. 336); Viers în 20 Iulie (p. 336—343); Viers la 1 August (p. 343—344); Viers înaintea prăznuirii naşterii lui Hristos (p. 345—347); Alt viers (p. 347—348); Alt viers (p. 348—352); Condacul în zioa naşterii lui Is. Hs. (p. 352—353); Viers la 25 Decemvrie (p. 353—390).

Manuscrisul proprietatea Ioan Vlasu, Bucureşti.

24. Ilustrează, de asemenea, *Penticostarul* din Sibiu (Closius), din 1841, de la biserica cea mare din Sălişte, cu o ilustraţie mare, reprezentînd Învierea Domnului şi colorează în culori de apă toate gravurile din carte.

Anul 1851

25. *Patriarşii legii vechi*. Istorie tradusă din Sfânta Scriptură, tradusă din limba franţeză de G. St. (Grigorie Stirbeiu, fiul lui Barbu Stirbeiu; cf. N. Iorga, Istoria literaturii sec. 19, p. 273 — *n.n.*). Bucureşti, 1839, 430 p. Cartea este împodobită de Picu Pătruţ cu 22 de miniaturi în culori, de cite o pagină, reprezentînd scene caracteristice din viaţa patriarhilor legii vechi. Ilustraţiile sînt datate între 27 iunie şi 5 iulie 1851.

Cartea în arhiva O. Ghibu.

26. *Ceaslovul de la Măndstirea Neamţul, din 1835*, care i-a servit lui Picu Pătruţ, drept principală carte de rugăciuni (332 file, 21×30 cm), a fost completat de Picu Pătruţ cu diferite texte şi ilustraţii, iar numeroasele gravuri în alb-negru din carte au fost frumos colorate (13 icoane, 43 de frontispicii, 22 sfîrşituri de carte şi 62 de iniţiale). Înainte de foaia de titlu a intercalat o filă, avînd deasupra un frontispiciu în culori (Fecioara Maria cu pruncul în braţe, între ghirlande de flori), urmat de o «Rugăciune către Preasfânta Născătoare de Dumnezeu — facere a sfîntului Dimitrie, mitropolitul Rostovului, pre care o zicea în fieştecare zi». Titlul în roşu, ca şi iniţiala mare. Pe contrapagină, la sfîrşitul rugăciunii, indicaţia: «April 28, 1851, în Vinera a 3 după Paşti am scris». După o vigneta în negru, urmează o altă «Rugăciune care să zice după scularea din somn către prea sfînta Treime. A Dumnezeescului Gură de Aur». Foaia de titlu, cu chenarul colorat de Picu Pătruţ şi îmbogăţită cu câteva texte caracteristice lui Picu Pătruţ. La sfîrşitul cărţii, altă filă adăugată, cu un frontispiciu şi alte două rugăciuni către Maica Domnului. O caracteristică a acestui ceaslov o formează cele 26 de perechi de versuri filozofice-morale, compuse probabil de Picu Pătruţ, care deschid paginile 152—178, precum şi însemnările împărtăşite de Picu Pătruţ de-a lungul şi de-a latul cărţii, de cuprins foarte variat. Remarcabile sînt în special cele din Sinaxar, unde, alături de sfinţii înregistraţi în mod canonic de autoritatea bisericească oficială a Moldovei, Picu Pătruţ introduce şi cultul unei întregi serii de sfinţi ruşi ca: Iosif al Voloţcului (p. 88), Savestie al Soloveţcului (p. 91), Grigorie de la râul Peleşa al Voloţcului şi Mihail, întiiul mitropolit al Rusiei (p. 92); Sava al Viirşecului (p. 92), Gurie al Cazanului şi Varsanufie al Verscului (p. 93), Nicoli, Sfeatoşu al Cernigovului (p. 95), Ilarion al Megliscului (p. 96), Iacov al Borovnitului (p. 94), Vasile de la Rostov (p. 95), Varlaam al Novgorodului (p. 99), Maxim cel nebun pentru Hristos al Moscovei (p. 90), Mercurie al Smolenscului (p. 93), Iacov, episcopul Rostovului (p. 103), Petru, mitropolitul Rusiei (p. 108), Isaia al Rostovului şi Dimitrie, cneazul Moscovei (p. 126), Constantin Cneazul şi fiii lui, Teodor şi Mihail al Rosiei (p. 124), Ioan cel nebun pentru Hristos ustinjanul Rosiei (p. 135), Macarie al Pjecului dela Apele Galbene (p. 138), Antonie al Novgorodului (p. 140), Vasile cel nebun pentru Hristos al Moscovei (p. 140), Alexandru Nevschi (p. 143) şi Antonie al Novgorodului (p. 147).

Primele însemnări din *Ceaslov* sînt de la 1851, întîlnindu-se şi însemnări de mai tîrziu (1859 şi 1866). Printre ele unele de interes istoric familial şi local (de ex.: data morţii tatălui lui Picu Pătruţ şi cea relativă la «pusnicul» Visarion Sarai, care a condus, din Sălişte, acţiunea sa de readucere la ortodoxie a românilor ardeleni, în anul 1744). Pe una din paginile libere de la sfîrşitul *Ceaslovului*, însemnarea: «Eu Ana Popa amu cumpăratu acestu Ceaslovu bogatu dela Nicolae Sirbu cu, 6 fl adecă cu sasă florini v.a., în Fevruarie în 10, anu 1899 lamu cumpăratu mai multu cu acea Dragoste fincă au fost a lui Părintelui Procopie în viaţa dănsului iară după Morte lau vândutu sorsa Paraschiva Părintelui Daminu din gruiu Părintele Daminu lau vândut lu Nicolae Sirbu dela dănsul lam cumpărat eu Ana Popa din Sălişte».

Restul foilor libere cuprind însemnări gospodăreşti din anii 1890—1899.

Anul 1852

27. *Un caiet de versuri*, fără titlu, cuprinzând poezii religioase și profane, rugăciuni și însemnări gospodărești, din care se vede sărăcia poporului și strîmtoarea în care își ducea acesta zilele. Prima poezie, pentru marele mucenic Gheorghie, cu indicația că se cîntă pe podobia «Ingerul a strigat», e scrisă de Picu Pătruț. A doua, în cinstea Sfintului Nicolae, e scrisă de Maria Herța, din Galeș. Celelalte — de o a treia mînă, din Săliște. Urmează mai multe rugăciuni, precum și cîteva poezii patriotice și sociale («Versul lui Mihai cel Mare», de două ori, «Drum bun, drum bun, doba bate» și «Cântec vechiu al turturicii», de A. Pann) și versuri preluate din «Stihos adecă Viers», al lui Picu Pătruț, precum și alte însemnări, 96 p. (cîteva nescrise).

Manuscrisul în arhiva O. Ghibu.

28. *Mironosițele adecă stihuri la Invierea Domnului nostru Is. Hs., în sfînta și luminata Duminecă a Paștilor*, alcătuită din cîntările bisericești din Sămbăta cea mare și din stihurile Invierii lui Ioan Damaschin și ale lui Anatolie și din sf. Scripturi, 46 p.

Misteriu religios original, creat de Picu Pătruț (cf. D. St. Petruțiu: «*Mironosițele*» O dramă religioasă din ținutul Săliștii. În Anuarul Revistei de folklor a Academiei Române, IV, 1937, p. 13—24). O copie, din 1902, are următorul titlu: «Mironosițele adecă întrebări și răspunsuri ale Domnului Iisus Hristos și ale Fecioarei Maria și Ingerul și ale Mironosițelor: Maria Magdalena, Salomia, Ioana, Susana, apoi Loghin sutașul și arhiereul și apostolul Petru» (textul reprodus de D. St. Petruțiu, *op. cit.*). O parte din text se află, copiat de Nicolae Pătruț, Săliște, în 1852, în miscelaneul, cu versuri copiate de acesta după fratele său Picu Pătruț, de la Bibl. Academiei R.S.R. (ms. nr. 6015, ff. 76—81). Manuscrisul original al misterului a aparținut prof. Ioan Lupaș; actualul proprietar, necunoscut.

29. *Rugăciuni după alfabita la greci în chip de icoase cătră D(omn)ul nostru Is. Hs., umilicioase și frumoase*, începînduse adecă dela Bogoslovie, și sfîrșind pînă la adoaia venire a lui Hs., dar cuprinzînd după rînduială, slavoslovii, mulțămiri, mărturisiri, și cêreri. Fiind că, după marele Vasilie, acêste patru întru rugăciune să cade a să păzi: 1. slavoslovie; 2. mulțămire; 3. mărturisire; și 4. cerere. Pentru aceasta și noi aicea în fieștecare Icos acêste patru pre rînd leam potrivit. Avgust: 9/1852, am început a scrie. 26 p., 23,5 × 18 cm. Conține 13 condace și 12 icoase, în proză, scrise îngrijit, în chirilice, cu cerneală neagră-brună. Titlurile în roșu. Cu un frontispiciu în culori și 26 inițiale imprimate, în roșu. La sfîrșit: «Săliște, 16 Avgust 1852. Scrisam eu Procopie Pătruț. Ecl. Acest Acatist al lui Hs. lam scris din cartea numită Alcătuire aurită, tipărită la Buzău: în domnia lui Alexandru Dimitrie Ghica Vvd. Cu blagosl. Episcop Chesarie supt direcția D. Vasilie Manole: 1836. Noe. 16».

Pe coperta interioară: «Procopie Pătruț (în chirilice), apoi: kreznic. Dintre kertzile lui Prokopie Petruz eklisiarhul din Szelistye 9 December 1852» (în lit. latine).

Cu o iscălitură a lui Nicolae Pătruț, din 1905. Pe coperta exterioară biletul, scris de Onisifor Ghibu, la 1905, cu indicarea titlului manuscrisului, expus la Expoziția «Astrei».

Manuscrisul la Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei R.S.S. (cota nr. 255).

Anii 1852—1859

30. *Canonul cel Mare, Facerea Sfântului Andreiu Criteanul Ierusalimneanul*, Săliște, 25 Iunie 1852. Scrisam eu Procopie Petruț, Eclisiarh. 124 p. form. 4. Lucrarea foarte îngrijit caligrafiată, ilustrată cu o miniatură pe întreaga pagină 2, un frontispiciu și 12 inițiale deosebit de frumos lucrate, toate în culori.

În afara exemplarului din 1852 (din arhiva O. Ghibu), Picu Pătruț a mai făcut el însuși cel puțin 1 copii după această lucrare (cf. O. Ghibu, «Telegraful Român», Sibiu, 1905, nr. 80—86), la care textul este același, ilustrațiile de asemenea, dar altfel colorate și variind ca dimensiuni. Dintre acestea sînt cunoscute azi exemplarele aflate la:

- Iuliana Dancu, București, scris între 12. I. și 20. II. 1856 și
- Biblioteca Academiei R.S.R. (mss. nr. 1638), scris între 15. II. 1859 (data de pe prima ilustrație) și 6. II. 1860 (data de la sfîrșitul lucrării). Pe foaia de titlu data 1869, indicată greșit, în loc de 1859.

A treia copie după ms. din 1852, respectiv al patrulea exemplar care exista la 1905, pentru moment necunoscut.

Anul 1858

31. *Un caiet de versuri religioase și morale*, scris în comuna vecină, Sibiel, între 1841 și pînă după 1858, de Oprea Costandel și Iohan(!) Apolzan (84 p.). Conține o contribuție interesantă a lui Picu Pătruț, care a scris și ilustrat paginile 59—68, la 2 aprilie 1858. Ilustrațiile, reprezentînd Răstignirea lui Iisus și pe Ioan Botezătorul, sînt în peniță, în negru, cu puțin roșu la cea dintîi. Picu Pătruț a scris versurile: al sfintei cruci și al Sfintului Ioan Botezătorul. Restul caietului e scris de cel puțin alte două mîini, cuprinzînd diferite versuri, dintre care unele: «Versul Florilor, Versul Adormirii Prêcestii, Versul Paștelor» sînt copiate din «Stihos adecă Viers...» al lui Picu Pătruț, altele din alte surse (între acestea, 7 versiuni ale «Versului stêlei», Versul bătrînilor, Versul sihastrilor, Versul străinătății, Versul

diacului). Caietul însoțea pe proprietarii lui, oieri transhumanți, în peregrinările lor departe de casă, prin alte țări (după cum rezultă din mențiunea de pe ultima pagină: «Belässt laut f. Pas: B. Nro. 134 v. 18/2 1845 nach beigestellten Contribution Zeugnis Tab. Nr. 45/846, in der Wallachei zun ferner Weide 12 Monathe. Durch mich I. Ap. Orts Contrascht».

Pe interiorul copertii din spate, însemnarea caracteristică pentru mentalitatea oierilor transhumanți: «Sufletul viteaz pleacă întru întîmpinarea lumii acesteia și se întoarce cu Domnul. Iar sufletul spărios pre omul cel fricos îl face de rușine. Cum să clătește trăsia de vînt așa și umbra nenorocirii îl face a tramura».

Manuscrisul în arhiva O. Ghibu.

32. *Biblia adecă Dumnezeasca Scriptură*, tipărită de A. Șaguna (Sibiu 1856–1858). Îi adaugă o ilustrație a Sf. Paraschiva (datată 31 oct. 1858) și colorează parțial unele din gravurile Bibliiei. Exemplarul la Biblioteca parohială din Săliște.

Anii 1860–1863

33. *Viersuri la toate praznicele Domnului nostru Isus Hristos și ale prea sfintei Născătoarei de Dumnezeu și pururea Fecioarei Mariei și ale altor sfinți ce au prăznuire la S(finta) B(iserică)*. Acum a tria oară prescrise în zilele înălțatului Împărat al Austriei Franț Iosif întâiul, în anul intrupării lui Is. Hs. Domnului nostru. 1860. În luna lui Avgust în 20 zile. Scrisam eu Procopie Pătruț, eclisiarh în satul Săliște. La sfîrșitul volumului: «Sa isprăvit de scris la 25 Fevruarie 1863». 354 p., 20 × 25 cm.

Volumul conține 63 de «viersuri», aproape toate preluate din «Stihos adecă Viers...», dar și câteva create după terminarea acestei lucrări, sau preluate de la înaintași sau contemporani. Ilustrat cu 65 de miniaturi (din care 33 pe întreaga pagină), 51 de vignete și sfîrșituri de carte și 63 de inițiale, toate în culori. Miniaturile sînt preluate din «Stihos adecă Viers...», dar cu diferite modificări, inclusiv de colorit. Mențiunea «a treia oară prescrise» indică fie că aceeași alcătuire de versuri și ilustrații a mai fost făcută de Picu Pătruț încă în două exemplare, în manuscrise rămase pînă în prezent încă necunoscute, fie că volumul cuprinde versuri care au mai fost «prescrise» și în alte manuscrise (de cuprins însă diferit), cum ar fi de exemplu manuscrisul, scris și ilustrat în aceeași perioadă de timp, descris mai jos (pct. 34), sau în cel descris sub pct. 23. Timpul și descoperirea altor lucrări ale lui Picu Pătruț va clarifica acest lucru. Lucrarea îngrijit scrisă și ilustrată. Versurile preluate de la alți creatori sînt menționate ca atare, cu indicarea numelui autorului.

Manuscrisul în arhiva O. Ghibu.

Anii 1860–1862 (1867)

34. *Viersuri la toate praznicele Domnului nostru Is. Hs. și ale Prăcestii și ale sfinților celor mai mari, carii să prăznuesc*. Sau scris în Săliște, în 29 Dechemvrie 1860. Prin mine Procopie Pătruț Eclisiarh. 605 p. + 5 p. nenumerate, 16,5 × 20,5 cm. A fost scris pînă la 26 mai 1862 (pînă la p. 605). Ultimele 5 pagini au fost scrise la 22 decembrie 1867. Volumul cuprinde 140 + 5 versuri, cea mai mare parte (115) preluate din lucrarea lui Picu Pătruț «Stihos adecă Viers...» (520 p.), fără însă ca undeva să se facă vreo mențiune despre acest lucru. Nu sînt indicate nici datele la care au fost «izvodite» versurile originale (așa cum a procedat autorul lor în *opus princeps*) și nu se face nici o mențiune cu privire la paternitatea versurilor preluate de la alții (cum a procedat în celelalte manuscrise ale sale). Volumul conține însă și versuri inedite, necuprinse în «Stihos adecă Viers...» și nici în alte manuscrise anterioare cunoscute pînă acum. Unele din aceste versuri sînt mai scurte, altele mai lungi decît versurile corespunzătoare din «Stihos adecă Viers...».

Manuscrisul este ilustrat cu 126 miniaturi (din care 29 pe întreaga pagină), 69 vignete și sfîrșituri de carte și 105 inițiale, toate în culori. Ilustrațiile sînt în cea mai mare parte preluate, în aceeași compoziție, din «Stihos adecă Viers...», dar cu modificări, inclusiv de colorit (diferențe și față de cele similare din manuscrisul de la pct. 33). Cuprinde însă și 12 miniaturi inedite pînă la acest volum.

Atît scrisul cît și ilustrarea sînt făcute cu mai puțină meticulozitate decît acelea din «Stihos adecă Viers...» sau cele de sub pct. 33.

Manuscrisul proprietatea monahului Calinic Argatu, Cernica.

Anul 1864

35. *Crucea de argint* (de Eugène Sué), tradusă de Ioann Eliade. București, Librăria editori Georgie Ioanid, 1858. Copie manuscrisă de Picu Pătruț. La sfîrșit: «Săliște. Scrisam eu Procopie Eclisiarh. Am început acest lucru la Feb. 21. și am gătat: Iulie 30. 1864». 199 p. 16,5 × 20 cm. Ilustrată de Picu Pătruț cu 9 miniaturi în culori (din care 3 pe pagina întreagă).

Manuscrisul în arhiva O. Ghibu.

Anul 1865

36. *Tripeasnițiu al S. Andreiu Criteanul Ierusalimneanul*, în sfînta și marea Joi seara, la pavecemița cea mică. 10 p., scrise la 11. febr. 1865.

Cuprins în volumul «Canoanele Prăcestii», din anul 1847 (poz. 17).

Anul 1866

37. *Miscelaneu* (în volumul «Canoanele Précestii» din 1847), cuprinzând :

- *Vorbirea Arhanghelului Gabriel cu Précesta*. Când iau adus Bunavestire. Din Cuv. sf. Ghermano Arhiepiscopul Constantinopolei Mărturisitorului. După alfavita (p. 444—458), f.d.
- *Vorbirea lui Iosif cu Născătoarea de Dumnezeu* (sub formă de dialog, p. 459—479), f.d.
- *Cuvânt al sf. Epifanie, în Dum. Stălpărilor* (p. 480—484), f.d.
- *Rugăciune în zioa Bunei Vestiri a Précestii*. A lui Ghermano, Patriarhul Țarigradului (p. 484—494), f.d.
- *Slujba Paraclisului de obște* al cinstitei și de viață făcătoarei Cruci, alui Is. Hs. Dumnezeuul nostru (p. 494—511), datată 14. VII. 1866.
- *Cinstitul Paraclis al sfântului Mormânt* al Domnului și Dumnezeului și Mântuitorului nostru Is. Hs. (Care să cetêște Marți seara și Joi seara) (p. 512—529). La sfârșit: «Acest paraclis iaste facerea lui Ioan Episcopul Mirelor și sau tălmăcit din cea Grecească de smeritul Sofronie, Mitropolitul Moldoviei. 1866 avg. 6».
- *Canon de rugăciune cătră cei doisprezece Apostoli* (p. 530—554), datat 30. V. 1866. Cu o miniatură în culori (soborul celor 12 apostoli).
- *Paraclisul sfinților și întocma cu apostolii împărați Constantin și Elena* (p. 555—572); 10. VII. 1868. Chenar rezervat pentru o miniatură.

După un mare număr de file rămase albe, rezervate probabil pentru paraclise ale altor sfinți, urmează Tripeasnițul menționat sub pct. 36, apoi câteva tilcuiuri despre: Proorocul Iona în pântecul chitului; Din nenuntită fecioară eșind Hristos sau născut; Cuv. în zioa de Paști al lui Hrisostom. Pentru beție. Cuv. al sf. Gură de Aur.

La sfârșitul volumului, patru versuri (probabil din Psaltirea lui Dosoftei), apoi alte 12 versuri, probabil ale lui Picu Pătruț, cu însemnarea: «Av. 23, 1867 (acest viers sau scris în cartea lui Iosif, foaia 193)». Apoi, iarăși 10 versuri, cu însemnarea: «s. în cartea lui Iosif, foaia 250. Av. 23».

Anii 1866—1867

38. *Divanul sau Gâlceava Înțeleptului cu lumea, sau județul sufletului cu trupul*. Prin de truda și ostenință iubirea. A pré înțeleptului Ioan Dimitrie Constantin Vvd întâiu izvodit... Copie de Picu Pătruț, după ediția originală de la Iași, din 1698, 4 august. Pe foaia de titlu, jos: «Scrisam eu aici al doilé Procopie Pătruț Eclisiarh. 1866, Săliște: 12 Ianuarie». Sfârșitul cărții I (singura găsită pînă în prezent, *n.n.*): 3 noembrie 1867. Ilustrat cu 2 miniaturi în culori (după gravurile alb-negru ale lui Cantemir, dar cu diferite modificări interesante), 4 vignete și o inițială mare, toate în culori. În interiorul inițialei de la p. 21 este indicat anul scrierii copiei: 1866. Textul din Cantemir ocupă 106 pagini, 16,5 × 20 cm. Textul este transcris cu unele îmbunătățiri de limbă și chiar de stil, acolo unde lui Picu Pătruț i s-a părut că redactarea originală era învechită ca limbă.

În același manuscris, după textul din Cantemir, Picu Pătruț a adăugat următoarele piese în proză:

- Doao parabole (pilde) asupra iubirii frățești (în stil biblic) — 13 maxime.
- Altă. — 11 maxime.
- Ceale patru surori (povestire, datată 13. III. 1870).
- Dragostea fiască (povestire despre Frederic al II-lea al Prusiei, datată 13. III. 1870).

Pe interiorul copertei: «Dintre cărțile lui Procopie Eclisiarh, Săliște, Jan. 31. 1870. La Nr. casii 447». Manuscrisul proprietatea Maria pr. Cornel Schiau, Hetiur (Mureș).

Anii 1868—1870

39. *Isaac Lachedem* (romanul lui Alexandre Dumas, în traducerea românească a lui Gheorghe Baronzi, apărută la București, în 1855). Copie de Picu Pătruț, cu unele omisiuni, respectiv prelucrări. 443 p., form. 4. La p. 443 însemnarea: «Sfârșit și lui Dumnezeu slavă, celui ce după început neau ajutat deam ajuns și sfârșitul. Sau scris prin mine Procopie eclisiarhul din Săliște. 1868. Mai 31 început a scris și am gătat de a scrie această carte în 21 Ianuarie 1870». Și această lucrare avea să fie ilustrată de Picu Pătruț: chenarele sînt făcute și colorate, dar au rămas goale.

Urmează, pe 42 de pagini: «Vocabulariul de vorbele radicale câte au fost de neapărată trebuință a se pune în acest volume (întroaceastă carte) după alfavita». Apoi alte 14 file cu versuri, parte cu Evangheliile, tropare ș.a., după care 10 file rămase nescrise.

Manuscrisul în arhiva O. Ghibu.

Anii 1867—1872

40. *Un caiet de versuri profane*, de 98 pagini, din care partea cea mai mare lipsește pînă în prezent (p. 1—87). Paginile care s-au păstrat cuprind: Mănăstirea Argeșului de V. Alecsandri (neindicat), Turturica, Cânele soldatului de Gr. Alexandrescu (neindicat). Apoi, un Viers la mort, om tânăr, pe glas 1, podobie: Tristă-i soarta omenească. Primele două, scrise în anul 1867, ultimele două, la 7 și 9 februarie 1872 (cu 6 luni înainte de moarte).

Manuscrisul în arhiva O. Ghibu.

LUCRĂRI EXPUSE LA EXPOZIȚIA „ASTREI” DIN 1905
ȘI CARE DE ATUNCI NU AU MAI FOST SEMNALATE DE NIMENI (DISPĂRUTE)

(În baza listei de manuscrise, alcătuită de Onisifor Ghibu în studiul: *Scriitorul-ascet Picu Procopie Pătruș din Săliște*, «Telegraful Român», 1905, nr. 80, 82, 83 și 86).

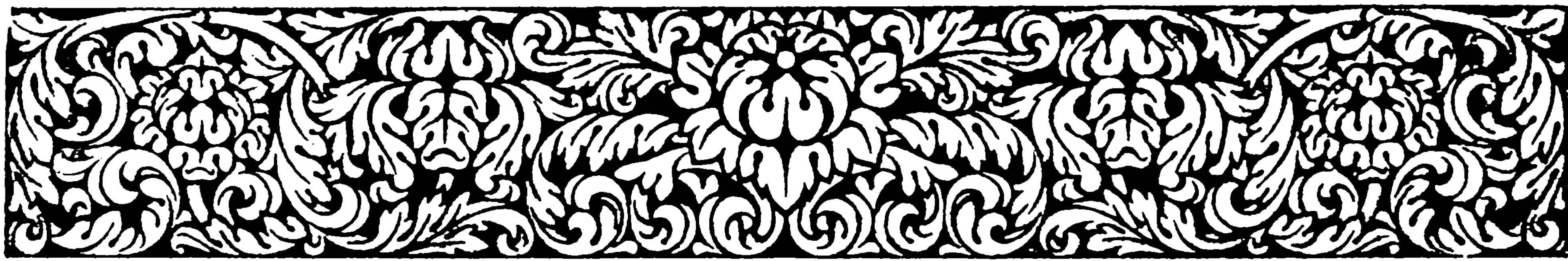
1. *Versuri în luminata zi a Paștelor și în alte zile luminate, izvodite de Picu Pătruș*, 226 p.
2. *Versul lui Iosif, de Picu Pătruș și Pustincul de C. Bolliac*, 62 p.
3. *Cincizeci și unu de viersuri, la mai multe praznice, izvodite de Picu Pătruș și de alții*, 342 p.
4. *Trei cărticele de poezii, la diferite sărbători, de Picu Pătruș* (fiecare cărtică are 15—20 p.).
5. *Culegere de poezii funebrele și de alte poezii ale lui Anton Pann, Ienăchiță Văcărescu și V. Alecsandri*, 188 p.
6. *Sfântul Alexe, omul lui Dumnezeu, Alcătuire de Picu Pătruș după Viețile Sfinților*, 34 p. (ar putea fi o copie după imnul său despre Sfântul Alexe, din «Stihos adecă Viers...», p. 567—590).
7. *Călindariu așezat pe 7 planete, în care se cuprind 140 de ani, începând de la 1816—1956*. Copie după calendarul cu același nume, tipărit la Buda, în 1823, 272 p.

Proprietari ai acestor manuscrise, care, după închiderea expoziției din 1905, au reintrat în posesia lor, au fost: Pătruș Hanciu, Filimon Nicolae Mosora, Nicolae Pătruș, Teodor Pătruș, Ioan Răcuciu, toți din Săliște, și Magdalena Popa, din Galeș.

LUCRĂRI APĂRUTE DESPRE PICU PĂTRUȘ
(în ordine cronologică, pe autori)

1. Ghibu, Onisifor, *Scriitorul-ascet Picu Procopie Pătruș din Săliște*. «Telegraful Român» Sibiu, 1905, nr. 80, 82, 83 și 86.
2. Idem. *Un reprezentant rustic al spiritualității românești de la mijlocul secolului al XIX-lea: Picu Pătruș din Săliște*. În «Artă și tehnică grafică». Caiet 11, 1940, 24 p.
3. Petrușiu, D. Șt., «Mironosițele». *O dramă religioasă din ținutul Săliștii*. «Anuarul Arhivei de Folclor», IV, București, 1937, p. 13—24.
4. Cartoian, N., *Colindele cu steaua*. «Artă și tehnică grafică», nr. 6, 1938.
5. Nanu, Elisabeta, *Un manuscris cu Irozi al lui Picu Pătruș*. «Anuarul Arhivei de Folclor», VI, București, 1942, p. 301—328.
6. *Toată suflarea să laude pre Domnul*. Colecția «Popasuri duhovnicești», nr. 15, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1944, 112 p. Conține 8 versuri ale lui Picu Pătruș, cu melodiile lor dintre care 4 sînt neîndoios ale lui Picu Pătruș, culese de N. Bembea-Sibieli, P. Gherman și Timotei Popovici.
7. Anghel, Paul, *O epopee în imagini — 3000 de miniaturi de Picu Pătruș*. «Ramuri», nr. 5, mai 1965, p. 20—21.
8. Idem, ibidem, în *Arhivă sentimentală*, București, Editura pentru literatură, 1968, p. 140—165.
9. Idem. *Luxul lacunelor*, «Contemporanul», nr. 17 (1224), 24. IV. 1970, p. 1.
10. Idem. *Aprinzătorul de candelă din Săliște*, în *Convorbiri culturale*, București, Editura M. Eminescu, 1972, p. 87—118.
11. Idem, *Picu Pătruș din Săliște*, «Contemporanul», nr. 38 (1349), 15.IX.1972, p.
12. Drăguș, Vasile. *Picu Pătruș din Săliște*, «Secolul XX», nr. 9, 1965, p. 100—106.
13. Idem, *Un mare artist popular — Picu Pătruș din Săliște*, «România literară» VI, nr. 49, 6, XII, 1973, p. 16—17.
14. Ghibu, Octavian, *Acum 130 de ani Picu Pătruș, un țaran din Săliște, interpretează mitul Nașterii, ca mai târziu Chagall și Rouault*, «Tribuna României», nr. 3, 15. XII. 1972, p. 8—9.
15. Idem, *Pentru valorificarea operei lui Picu Pătruș*, «Tribuna», Cluj-Napoca, XVIII, nr. 2 (890), 10. I. 1974, p. 15.
16. Idem și Crișan Mircioiu, *Picu Pătruș, Miniaturi și poezie*, «Almanahul Tribuna», Cluj, 1976, p. 194—196.
17. Tomuș, Mircea, *Valori literare*. «România literară», VI, nr. 49, 6. XII. 1973, p. 16—17.
18. Deac, Mircea, *Un meșter printre meșteri*, «Vatra», III, nr. 33, 20. XII. 1973, p. 8.
19. Albu, Florența, *Picu Pătruș din Săliște*, «Viața Românească», nr. 2, 1974, p. 176—179.
20. Alexandru, Ioan, *Un geniu al Transilvaniei*, «Luceafărul», XVIII, nr. 5 (666), 1 feb. 1975, p. 1.
21. Idem, *Imnul lui Picu Procopie Pătruș*, «Tribuna», Cluj-Napoca, XIX, nr. 45 (985), din 6. XI, 1975, p. 4.
22. Idem, *Imnul lui Picu Procopie Pătruș*, în *Imnele Transilvaniei*, București, 1976, p. 179—182.
23. Purcaru, Ilie. *Săliște — un popas al spiritului*. «Flacăra», XXIV, nr. 23 (1044), 14. VI. 1975, p. 12—13.

Octavian O. GHIBU

• R E C E N Z I I •

DOUĂ PIESE ALE TEZAUURULUI LITERAR UNIVERSAL PE PĂMÎNTUL ROMÂNESC: CODEX AUREUS ȘI CODEX BURGUNDUS

Dan Simonescu, *Codex Aureus*, București, 1972, 102 p. (cu 40 ilustrații color).

În studiul său introductiv, Prof. Dan Simonescu arată că în diferite așezăminte din țara noastră se păstrează cu grijă numeroase manuscrise vechi cum ar fi acelea de la începutul veacului al XV-lea datorate iscușiilor caligrafi și miniaturişti: Cuviosul Nicodim de la Mănăstirea Tismana și Gavriil de la Mănăstirea Neamțu. Pe lângă aceste valori autohtone, în biblioteci și muzee de la noi se mai află și manuscrise vechi realizate de artiști caligrafi din alte țări.

La Filiala «Battháneum» din Alba Iulia a Bibliotecii Centrale de Stat se află un manuscris latin datat în vremea împăratului Carol cel Mare (768—814). Intitulat *Codex Aureus* scris cu litere de aur pe foi de pergament (din piele de capră), cuprinde evangheliile de la Matei și Marcu. Este prima parte a unui Tetraevanghel, cea de a doua, cu evangheliile de la Luca și Ioan, păstrându-se în «Biblioteca Apostolica» din Vatican. Copertele din fildeș sculptat ale vechii legături a Tetraevanghelului se găsesc una la Roma, alta la Londra.

Cînd în 1965 s-a organizat la Aachen (Aix-la-Chapelle), o expoziție a epocii carolingiene, cele două părți ale manuscrisului și copertele originale s-au reunit pentru o vreme (238 foi), îngăduind apariția unei ediții bibliofile facsimilate: *Das Lorscher Evangeliar*, Prestel Verlag, München, 1967.

Dacă manuscrisul este cunoscut și sub numele de *Evangheliarul din Lorsch*, aceasta se datorește faptului că, după cît se pare, a fost realizat, în Mănăstirea Lorsch din Germania și, sigur, s-a păstrat acolo multă vreme, pînă la 1555, cînd principele Frederic de Hassen îl transferă în biblioteca sa din Heidelberg.

Se presupune că, în timpul «Războiului de 30 de ani», cînd Heidelbergul a fost asediat și jefuit, un soldat ar fi rupt în două *Codicele de Aur*, prima parte luînd drumul Vienei, iar cea de a doua drumul Occidentului. La Viena, fragmentul Codicelului a intrat în biblioteca personală a cardinalului Christofor Migazzi. În anul 1785, biblioteca aceasta a fost cumpărată de episcopul Ignatie Batthyáni de Alba Iulia, ctitorul Bibliotecii «Batthyáneum».

Din anul 1972, *Codex Aureus* poate fi văzut la Muzeul de Istorie al Republicii Socialiste România.

Scrierea *Codex-ului* probează «cultul cărții frumoase», ilustrat pentru epoca lui Carol cel Mare și de alte manuscrise cu litere de aur, de la Canterbury, Reims, Soissons, Viena, Berna, Utrecht etc. Textul este în unciala minusculă. Numai indicațiile tipiconale de la sfîrșitul codicelui (Fragmentul de la Roma) sînt într-o scriere mai cursivă. Începuturile de text sînt cu majuscule pătrate (Quadrata). In-

desenul inițialelor predominant este elementul zoomorfic (animale și păsări). Culorile de bază sînt roșul închis, violetul, galbenul, verdele și albastrul închis.

Din pietate, nici pictorul, nici copistul, nu semnează.

455 din cele 476 de pagini sînt decorate. Portretele evangheliștilor sînt pictate la începutul evangheliei respective. Textul este încadrat în chenare, formînd două coloane.

Mai apar în imagini Domnul Iisus Hristos pe tronul slavei și tabloul genealogiei semințiilor precedente nașterii lui Iisus, în grupe deschise de busturile lui Avraam, David și Iehonia.

Este de reținut în imaginea Domnului Iisus Hristos tronînd, că Acesta binecuvîntează după rînduiala ortodoxă răsăriteană, iar veșmintele apostolilor exprimă o influență orientală.

Din cele peste 3600 de chenare ale manuscrisului se pot defini aproape 100 de tipuri. Aurul este și aici prezent.

Execuția artistică a textului portretelor și ornamentației este deosebit de frumoasă. Se crede că două sau trei mîini au lucrat la acest codice.

În expunerea sa despre *Școala palatină din vremea lui Carol cel Mare* (p. 12—15), Prof. Dan Simonescu sesizează că Paulus Diaconus din Pisa, sfetnicul împăratului în privința culturii teologice, aduce la curte elemente ale artei și culturii italiene impregnante în acel timp de influența culturii bizantine. Școala de cultură și artă carolingiană a fost fără îndoială influențată de lumea Bizanțului, ale cărei amprente se disting încă și mai departe, în spațiu și în timp. — (Pr. Asist. Gabriel Popescu).

*

Dan Simonescu, *Codex Burgundus*, Editura Meridiane, București, 1975, 94 p., XXXVI, planșe color.

Ca și la prima lucrare, Prof. Dan Simonescu lămurește originea acestei importante lucrări de artă și de o deosebită importanță cultural-teologică. Aceste codice sînt «lucrate de artiști rămași în multe cazuri necunoscuți, dar a căror artă nu e deloc anonimă: manuscrisele miniate prezintă o deosebită importanță pentru conturarea culturii europene, adică pentru descifrarea condițiilor de viață și a potențialului artistic al unei anumite epoci. Multe din manuscrisele de acest fel, aflate la muzeele și bibliotecile din țara noastră, au o valoare inestimabilă, relevînd măiestria celor care prin geniul lor au dat strălucire centrelor de artă miniaturală din întreaga Europă».

Așa cum precizează cunoscutul cercetător al literaturii vechi românești, Prof. Dan Simonescu, *Codex Burgundus* este mult mai frumos și mai îngrijit lucrat decît *Codex Aureus*. *Codex Burgundus* poartă numele vechii provincii istorice din sud-estul Franței, unde a fost scris. În urma destrămării Imperiului franc, tratatul de la Verdun (843) a repartizat ducelui Burgundiei teritoriul Germaniei, avînd ca vecine spre est ducatele Lotaringia și Lombardia, spre vest regatul Franței, iar spre sud Marea Mediterană. Ducii Burgundiei în majoritatea lor bibliofili, mari amatori de lucrări bogat ilustrate, au încurajat arta miniaturală, creatorii acesteia fiind ținuți în mare cinste la curtea lor. Cărțile lucrate de artiștii acelor vremi sînt deosebit de prețioase atît din punct de vedere artistic cît și documentar, miniaturile lor reflectînd viața și aspirațiile epocii.

«*Codex Burgundus* nu constituie o excepție în acele preocupări ale școlii de aici. Printre miniaturistii burghezi care s-au impus — scrie Prof. Dan Simonescu —, amintim pe Simion Marmion, care a ilustrat între altele, *Marile cronici ale Franței*, pe Jean de Tavernier d'Audenarde, ilustratorul *Cronicilor și cuceririlor lui Carol cel Mare*, pe Loyset Liédet, realizatorul miniaturilor *Istoriei lui Carol Martel*, pe Guillaume Vrelant, autorul *Breviarului lui Filip cel Bun* și al ilustrației volumului al doilea din *Cronicile lui Hainaut* și, în fine, pe Filip de Mazerolles, căruia îi datorăm *Minunile Fecioarei*. Acesta este, pe scurt, mediul istoric, geografic și cultural în care a fost creat *Codex Burgundus*» (p. 5).

Manuscrisul mai este cunoscut și sub numele de *Horae diurnae latinae et gallicae*. Explicînd această titulatură, Prof. Dan Simonescu este de părere că «acest nume i-l dau, pe de o parte, limbile latină și franceză (veche) în care este scris, iar pe de altă parte, conținutul lui: *Horae diurnae sive canonicae*». Ce sînt, însă

aceste ore, livre d'heure (cartea ceasurilor — autorul traduce cu cartea orălor, ceea ce nu este obișnuit în limbajul liturgic), titlul pe care-l găsim curent în cataloagele franceze și germanice de manuscrise vechi? Este o carte obișnuită în literatura liturgică apuseană (catolică) cu rugăciuni scurte, grupate în trei mari cicluri: rugăciuni adresate Fecioarei Maria, care cuprind și fragmente (pericope) din cele 4 Evanghelii (ale lui Ioan, Matei, Luca și Marcu), dar numai din acelea care se oficiază în zilele de sărbătoare închinare Fecioarei Maria. Urmează ciclul de rugăciuni pentru Sfânta Cruce, cu care se asociază, ilustrativ și textual, rugăciunile adresate Sfântului Duh (în text «Spirit»).

În sfârșit, ultimul ciclu cuprinde rugăciuni pentru diferiți sfinți. Fiecare dintre aceste trei cicluri are subdiviziuni, cele mai frecvente fiind rugăciuni din psalmi și cele rostite cu ocazia pomenirii morților.

Codicele era însoțit și de un calendar cu sărbătorile închinare ciclurilor anotimpurilor. Calendarul Codexului de față a dispărut, dar, prin comparație cu miniaturile altor calendare din epocă, atașate la Cartea ceasurilor, putem spune, scrie Prof. Dan Simonescu «că cele ale Codexului Burgundus reprezentau fie scena semănatului și grăpatului în câmp deschis, fie scena cositului ierbii și așezării fiului în căpițe».

La începutul creației ei, prin secolul al XVI-lea, *Horae diurnae canonicae* a fost o carte liturgică necesară slujitorilor. Mai târziu (cu un secol) ea devine carte solicitată și de către credincioși. S-au creat atunci, în jurul minăstirilor burgunde, germanice și elvețiene, școli caligrafice (*scriptoria*) care executau copii comandate de duci, principii și regi. Spațiile albe lăsate de caligrafi erau completate de desenatori și pictori (*rubricatores*) cu cele mai atractive ilustrații (*enluminures*) adecvate textelor.

Scrierea ca și maniera de ilustrare a cărții *Horae...* aparține școlii gotice, dar ele își au sursele de inspirație în arta carolingiană și, mai ales, în prelungirea acesteia, școală romanică. Centrele care s-au remarcat prin valoarea manuscriselor adevărate capodopere de artă caligrafică și miniaturistică, au fost minăstirile Reichenau, St. Gall, St. Conrad, Egelberg, Fulda, Regensburg. Dar, remarcă autorul «prin intermediul artei italiene (Ravenna) cultura și arta mediteraneană au influențat adesea școala romanică, insuflându-i reflexe bizantine.

În continuare, sînt redate date despre evoluția artei miniaturale în părțile de sub influența romanică și aportul Burgundiei la această dezvoltare și răspîndire. Astfel, din Burgundia, arta grafică gotică s-a răspîndit în nordul Germaniei, în Țările de Jos, în Anglia și în Țările din sud (Italia, Spania, Portugalia). Numărul mare de manuscrise *Cartea ceasurilor* datînd din secolele XIII—XV se explică prin transformarea acestora într-o antologie de rugăciuni la îndemîna credincioșilor laici. Copiile lucrate în această perioadă la comanda nobililor se remarcă prin ținuta lor artistică, prin acuratețea scrierii și a desenului. Se reliefează și faptul că de o deosebită valoare artistică sînt manuscrisele școlii flamande, puternic influențată de arta gotică burgundă. Multe din ele au rezistat vicisitudinilor vremii îmbogățind azi fondul bibliotecilor Belgiei, Olandei și Luxemburgului. Referindu-ne numai la cele din Biblioteca națională din Luxemburg, remarcăm manuscrisele nr. 6 și 52 donate, împreună cu alte valori, de Prof. Joseph Paquet (1857).

După acest cadru istoric în care s-au format atîtea opere de artă universală. Prof. Dan Simonescu insistă asupra faptului că manuscrisul Codex Burgundus, din Biblioteca Batthyáneum oferă multe și caracteristice similitudini cu manuscrisele din Luxemburg. Deși unul din cele mai artistice manuscrise *Cartea ceasurilor*, *Codex burgundus*, nu a fost studiat ci numai amintit în câteva cataloage ale Bibliotecii Batthyáneum din Alba Iulia.

Este un codice scris pe pergament, foarte fin lucrat, de mărimea în 4° (220×150 mm) cu 350 de foi. Legătura în piele, simplă, datează din secolul al XVIII-lea. Fiecare din cele 55 miniaturi ale manuscrisului este adecvată textului pe care îl însoțește.

Ca multe alte manuscrise de acest gen, și Codex burgundus a avut textul Calendarului bogat ilustrat cu imagini specifice muncii fiecărui anotimp. Din păcate, datorită frumuseții lor deosebite, ele au fost sustrate împreună cu foile de text limitate, cu textul Calendarului și cu foile interioare 14, 130 și 171.

Textul este cel obișnuit *Cărții ceasurilor*: pericope din cele patru Evanghelii, cu ilustrarea evangheliștilor (f. 1—8); *Officium Beatae Mariae Virginis* (Rugăciuni închinare Fecioarei Maria) cu ilustrații inspirate din viața Fecioarei Maria (f. 11—69); *Septem psalmi poenitentiales* (Cei șapte psalmi de pocăință) și cei ai treptelor — *graduales* (f. 71—92 v); *Litaniae omnium sanctorum* (Rugăciune pentru sfinți), unele în limba franceză (f. 101—110) — cu ilustrațiile respective (f. 93—110 v); *Preces ad Christum patientem* (Rugăciuni la patimile lui Hristos), inclusiv Răstignirea cu ilustrația crucificării (f. 111—129 v); *Officium ad Spiritu Sancto* (Slujba pentru Sfântul Duh) cu ilustrații (f. 130—140 v); *Passio Domini Jesus Christi* (Patimile lui Iisus) după evanghelia de la Ioan (f. 141—143 v). Urmează versuri, ode sacre în limba latină adresate Fecioarei Maria (f. 144—154 v); *Laudae* adresate sfinților, cu 30 ilustrații (f. 146—176); *Psalterium Beatae Virginis Mariae. Rubricae lingua gallica redactae* — fragmente redactate în limba franceză (f. 177—290 v); *Officium defunctorum* (Slujba morților) conținut obișnuit în acest gen de lucrări (f. 291—339 v). Volumul se încheie cu diverse alte rugăciuni (*Preces*).

Proveniența manuscrisului în bibliotecă Batthyáneum se datorează episcopului catolic al Transilvaniei Ignat (Ignatius) Batthyány (1741—1798) care-și avea reședința la Alba Iulia. Umanist și teolog vestit, Batthyány a îndrăgit ocupația de bibliotecar, în timpul studiilor sale la Roma, fiind bibliotecarul Colegiului Sant'Appollinaire (?).

Dotat cu pasiunea cercetării, episcopul a avut relații științifice cu mulți oameni de seamă ai secolului al XVIII-lea. Se remarcă prietenia cu Adam Franz Kollar, bibliotecarul și directorul Bibliotecii Vindobonesis (1772—1777), care i-a insuflat prețuirea și iubirea vechilor manuscrise și cărți rare. De-a lungul anilor, episcopul și-a îmbogățit biblioteca personală, care a devenit, din 1781, vestita bibliotecă publică din Alba Iulia, ce-i poartă numele.

Printre alte cărți și manuscrise, una dintre cele mai însemnate achiziții ale sale a fost colecția de cărți rare a contelui Cristofor Migazzi, cardinal de Viena și episcop de Vác. Întimplându-se demiterea din funcția episcopală, Migazzi își salvează poziția financiară, vânzându-și biblioteca din Vác, centru ecleziastic romano-catolic de pe Dunăre, între Budapesta și Esztergon. Interesant că în interiorul bibliotecii Batthyáneum s-au păstrat pînă astăzi frescele care înfățișează transportul cărților bibliotecii lui Migazzi pe calea apei (Mureș, Dunăre). Printre cărțile din fondul cumpărat de la Migazzi, în 1786, se află și Codex Burgundus.

Scierea manuscrisului este unciala gotică. Literele mari, în poziție verticală, sînt caligrafiate cu cerneală neagră și roșie. Inițialele mari și încadrate se remarcă nu numai prin desenul grațios al literelor ori prin ornamentele florale și geometrice care le îmbracă ci și prin coloristica vie, plăcută ochiului. Cel care le-a lucrat a dovedit un deosebit simț decorativ realizînd o desăvîrșită armonie a culorilor utilizate (albastrul, roșul, verdele, mai rar galbenul). Rîndurile sînt caligrafiate la distanțe perfect egale. Caracteristic uncialei medievale gotice este ductul paleografic latin ca și cel francez; ligamente de litere, abrevieri de cuvinte, litere din cuvînt foarte apropiate între ele.

O particularitate a Codicelui Burgundus este completarea oricărei suprafețe rămasă goală în text cu ornamente mici ce nu depășesc rîndul scris; ele contribuie la bogăția graficii pictate.

Ilustrațiile (enluminuses, miniaturile) Codicelui în majoritatea cazurilor ocupă mai mult de jumătate din suprafața paginii. Sub ea, în dreapta literei inițiale a textului urmează numai 3—4 rînduri de text latin sau latin și francez. Miniaturile aghiografice ilustrează antifoanele sfinților și apostolilor respectivi: Filip, Iacob, Ana, Mihail, Cristofor, Ioan Botezătorul, Paul, Eustațiu, Dionisie, Francisc, Toma, Nicolae și Ștefan. Cele din ciclul Sfintei Fecioare reprezintă: Nașterea Fecioarei, Maria cu copilul, Fecioara Mamă, Fuga în Egipt și Epifania. Altele sînt inspirate din *Patimile Domnului*: Răstignirea pe cruce, Hristos însîngerat (Christ de Pitié). *Crucifixul cu Sfântul Duh. Portretele evangheliștilor*: Luca, Marcu, Ioan cu simbolurile respective, formează a patra categorie.

În perioada carolingiană, subliniază autorul, pictura cu aur a foilor de pergament sau hîrtie se făcea cu pulbere de aur lichefiat. În pictura grafică gotică suprafețele fără text sînt acoperite cu pătrățele (Codex Burgundus) sau romburi re-

zultate din tăierea foarte fină a unor foițe de aur. Această operație duce la o imitare a rarelor mozaicuri antice și a mozaicurilor frecvente în arta bizantină. «Mozaicul» aurit aplicat pe pergament devine o particularitate tehnică frecventă a graficii gotice. În plus, miniaturile au și valoare de document. În cadrul obiceiului burgund se poate vorbi de această valoare în legătură cu scenele *Epifania și Dumnezeu vestește păstorilor nașterea lui Iisus*, în care pieptănătura și îmbrăcămintea unora din personaje mărturisesc originea burgundă a picturii.

Alt specific al Codicelui, de valoare artistică superioară îl prezintă și *chenarele* care înrămează paginile miniate sau chiar pe cele care au numai text.

Datarea Codicelui Burgund. — Se observă că manuscrisul nu are nici o însemnare care să ajute la identificarea caligrafului sau pictorului autor al acestui monument de artă grafică. Nu există nici posibilitatea să datăm cu precizie anul când s-a început și terminat scrierea codicelui. Însă toate însușirile grafice și miniaturistice îl situează în secolul al XV-lea și anume în prima lui jumătate, ca expresie a artei gotice elevate. Prof. Dan Simonescu atrage însă și atenția cercetătorilor asupra faptului că, prezentând Codex burgundus după descrierile altora (Gustav Becker, Berce Antal), Varjú Elemér autorul lucrării *Biblioteca Batthyány din Alba Iulia*, a reprodus, uneori, și greșelile lor. Astfel, el consideră că «acest codice a fost scris în a doua jumătate a secolului al XIV-lea».

Analizând comparativ manuscrisul se observă «literale de un puternic duct gotic, împodobirea lui luxuriantă și, în bună parte, realistă, «mozaicul» în pătrățele de aur, inițialele desenate în figuri largi, textul francez într-o limbă mai evoluată, toate caracterizează arta gotică mai elevată. Dacă vom compara ilustrațiile din Cartea ceasurilor aparținând secolului al XIV-lea (jumătatea lui) cu cele din Codex burgundus vom observa diferențe de măiestrie artistică, superioară în cazul codicelui de la Alba Iulia. Aceasta se poate explica printr-o evoluție experimentală și verificată de câteva decenii. De aceea, precizează autorul, sîntem de părerea acelor cercetători care-l datează în secolul al XV-lea. În schimb, opiniile lui Varjú Elemér ca și ale altor cercetători că miniaturile ar fi creația unui miniaturist francez sau burgund pot fi acceptate. Astfel, putem conchide că această capodoperă de artă gotică a fost lucrată în a doua jumătate a secolului al XV-lea în Burgundia, de un elev al uneia din școlile amintite» (p. 12).

Prezentarea manuscrisului se încheie cu o documentată bibliografie.

Pentru importanța unică a Codicelui burgund redăm cu explicații scenele cuprinse în manuscris. Astfel:

SCENA I: *Nașterea Mariei* de inspirație bizantină; Sfinții Ioachim și Ana și o femeie care scaldă copila nou-născută. Elementele decorative sînt luate din realitate (cuierea și copia țărănească) ceea ce dă o notă laică scenei respective.

SCENA II: *Fuga în Egipt*: se remarcă faptul că Iosif, logodnicul Mariei, este în vîrstă în ciuda reprezentării lui: mai tînăr în iconografia catolică.

SCENA III: *Maria cu Pruncul Iisus*. Scena constituie frontispiciul «Ceasurilor» închinat Maicii Domnului. «Cy commence une devote (...) de Notre Dame». Aureolele personajelor trădează influența orientală. Se poate afirma că fundalul aurit ce imită mozaicul este un leitmotiv al miniaturilor codicelui, conferind o unitate cromatică deplină și o prețiozitate rară întregii lucrări.

SCENA IV: *Intrarea în biserică (Prezentarea Fecioarei la templu)*. Familia sfîntă (Ioachim, Ana și Fecioara Maria) a ajuns în fața templului, reprezentat prin largi trepte de marmură: Icoana sprijinită pe altar, înfățișează estomat (un fel de vază previziunea), răstignirea Fiului. Deasupra se vede mîna Atotputernicului.

SCENA V: *Epifania*. Miniatura, ilustrînd venirea regiilor pentru a-i prezice lui Hristos înfăptuirea botezului, este una din cele mai frecvente din *Livre d'heure*. Pieptănătura ca și îmbrăcămintea personajului din dreapta pledează pentru originea burgundă a picturii. Scena este de o reală frumusețe.

SCENA VI: *Fecioara-mamă încoronată (Virgo mater)*. Fecioara singură în poziție orantă. Ea primește binecuvîntarea lui Dumnezeu, care vestește pe Născătoarea Imaculată. Figura ca și întreaga atitudine a Fecioarei exprimă liniște, seninătate.

În această privință ne exprimăm convingerea că însăși Gioconda (Mona Lisa), celebra pictură de Leonardo da Vinci adăpostită astăzi în sălile Louvrului, reprezintă pe Fecioara-mamă, fericită că prin ea Emanuel va aduce celor credincioși Împărăția Tatălui: așa se explică enigmaticul ei suris.

Miniatura din scena respectivă este reprezentativă pentru acele rare cazuri în care pictorul a intercalat în chenarul floral al codicelui burgund animale fantastice, îmbogățind, astfel, repertoriul elementelor decorative.

SCENA VII: *Încoronarea Fecioarei*. Miniatura reprezintă o scenă obișnuită în iconografia catolică inspirată de «dogma» imaculatei concepții și «ridicării» cu trupul la cer. Mântuitorul a pus pe capul Mariei coroana de împărăteasă a cerurilor și a lumii întregi. Trupul firav al Sfintei Fecioare este îmbrăcat într-o rochie purpurie și cu o mantie albastră, veșmînt cu care va apare în toate scenele codicelui.

SCENA VIII: *Dumnezeu vestește păstorilor Nașterea lui Iisus*. Uneori fondul «mozaicat» al miniaturilor este redus, pictorul introducînd elemente de peisaj cerute de tema reprezentată. Costumele păstorilor sînt caracteristic burgunde. Interesant că tema scenei apare și în colindele românești.

SCENA IX: *Îngerul vestește păstorilor Nașterea lui Iisus*. Filacteriu ținut de heruvimi anunță, în limba latină, nașterea lui Iisus: «Puer est nobis salvus». Atitudinile păstorilor impresionează prin firescul lor, relevînd, totodată, deosebitul simț de observație al miniaturistului.

Scena este simplă, de o rară și profundă naturalețe; probabil acesta a fost și motivul pentru care a fost reprodusă și pe coperta cărții.

SCENA X: *Nașterea lui Iisus*. Pentru prezentarea acestei teme biblice pictorul a ales o variantă mai rar întîlnită, anume Nașterea Mântuitorului într-o încăpere vecină cu staulul vitelor. În prim plan Fecioara Maria cu Dumnezeu-Tatăl (?). Prin plasarea personajelor artistul a reușit să creeze o anumită perspectivă.

SCENA XI: *Circumcizia*. Tema biblică narată este foarte rară în iconografia creștină. Chipurile personajelor sînt individualizate, pictorul reușind să redea cu deosebită măiestrie spaima firească a Pruncului Iisus.

SCENA XII: *Crucifixul*. Frontispiciu al textului vechi francez cu: «Cy commencent les heures de la croix» miniatura reprezintă pe Iisus răstignit pe cruce, în vârful dealului Golgota. În dreapta sa, Maica Domnului îndureată; în stînga Maria Magdalena. Tipicul explicativ este scris în limba franceză, în timp ce textul rugăciunii este alcătuit din versete latinești. Icoana și ancadramentul formează un ansamblu artistic incomparabil și inedit, fiindcă de obicei lîngă cruce apar în iconografie Maica Domnului și Sfîntul Ioan Evanghelistul.

SCENA XIII: *Hristos însîngerat*. Compoziția sobră ca și tonurile mai reținute sînt în concordanță cu gravitatea temei biblice. «Le Christ de Pitié». De altfel în redarea acesteia miniaturistul a ales o variantă mai puțin folosită în lucrări de acest gen.

Observăm că în imagine apare Mântuitorul Hristos arătîndu-și mîinile, coasta și picioarele însîngerate. Este vorba de arătarea Domnului Iisus după înviere Sfinților Apostoli, printre care de această dată la 8 zile, se afla și Toma-îndoielnicul.

SCENA XIV: *Sfînta Taină*. Miniatura constituie frontispiciul «orelor» închinat sfinților, apostolilor și martirilor. Trimiterea este prezentată pe trei planuri, potrivit manifestărilor (nu «ordinii ierarhice», fiindcă Dumnezeu este Unul în ființă) domină imaginea lui Dumnezeu-Tatăl. Din pieptul lui iese Sfîntul Duh, în chip de porumbel, care privește la Iisus răstignit.

SCENA XV: *Evanghelistul Luca*. În scenele în care sînt înfățișați evangheliștii, miniaturistul Codex-ului Burgundus a respectat întocmai tradiția, imaginea fiecărui evanghelist fiind întotdeauna însoțită de simbolul iconografic obișnuit. În cazul Sfîntului Luca acest simbol este boul.

SCENA XVI: *Evanghelistul Marcu* înfățișat cu o figură concentrată asupra textului volumului: Pe filacterul ce iese din gura leului simbolul iconografic al evanghelistului — este scris numele lui Marcu.

SCENA XVII: *Evanghelistul Ioan*. Evanghelistul este prezentat ascuțind pana de scris. În ciocul vulturului — simbolul reprezentativ — flutură un filacter pe care este o inscripție din care se mai poate descifra... «Gloria Tibi» (Domine).

SCENA XVIII: *Psalmistul David*. Miniatura — scrie în tipicul explicativ — servește ca frontispiciu «orelor» întocmite cu fragmente din psalmii împăratului David.

În centrul geometric al cadranelor psalmistul șade pe un scaun aurit, privind spre un altar pe care se află un potir de aur.

SCENA XIX: *Ioan Botezătorul, în pustiu*. Prin expresia feței lui Ioan Botezătorul și prin câteva elemente de peisaj, miniaturistul reușește să sugereze singurătatea sfântului, izolarea sa de lume; pare că duce conversații cu «Mielul» de pe malul Iordanului.

SCENA XX: *Apostolul Pavel*. Prezentarea Apostolului Pavel cu Biblia și spada are ca sursă «Epistola sa către evrei» în care face o relație între Vechiul Testament și sabie (Cuvântul lui Dumnezeu). De remarcat forma sabiei identică cu cea a armei burgunde.

SCENA XXI: *Apostolul Toma*. Simbolica miniaturii: «necredinciosul» Toma devine pînă la sfîrșit susținătorul Bisericii. Gama cromatică este redusă: albastrul, galben-auriu și o pată roșie (crucea și acoperișul bisericii).

SCENA XXII: *Apostolii Filip și Iacob*. Scenă de o uimitoare plasticitate, creată de expresivitatea figurilor și gesturilor celor două personaje. Filip ține la subsoară un toiag cu 3 noduri (în partea superioară) și un ciucure la mijloc.

SCENA XXIII: *Arhanghelul Mihail și Satana*. Ca și în iconografia ortodoxă (N. Cartoian, «Cărțile populare în literatura românească») Arhanghelul Mihail este prezentat în luptă cu satana, înfățișat în chip de monstru păros, cu un cap mare, disproporționat față de corp.

SCENA XXIV: *Sfîntul Cristofor*. Miniatura reprezintă, de fapt, traducerea în imagine a numelui acestui sfînt: Hristofor = purtătorul lui Hristos, Sfîntul ducînd pe umeri pe Iisus, străbate un rîu mărginit de munți abrupti.

SCENA XXV: *Martiriul Sfîntului Ștefan*. Tipicul de sub ilustrație numește pe Sfîntul Ștefan «protomartir». Sfîntul, lovit în mod violent cu pietre de către doi călăi, primește binecuvîntarea lui Dumnezeu. Ucigașii sînt înveșmîntați grotesc.

SCENA XVI: *Sfîntul Nicolae*. Spre deosebire de iconografia ortodoxă, în această miniatură, patronul Lorenei este prezentat tînăr. Veșmintele indică pe Sfînt în slujbă: sfînta sau felonul albastru de tip catolic, epitrahilul alb cu bordură galbenă și tunică cu bordură roșie. Tinerii care primesc botezul au tonsura franciscanilor*.

SCENA XXVII: *Vedenia Sfîntului Francisc*. Sfîntului Francisc îi apare Iisus răstignit fără cruce. Din mîini, din coasta dreaptă și din picioare se îndreaptă înspre sfînt 5 raze roșii. Tonsura capului este cea a franciscanilor, ordin monahal întemeiat de Sfîntul Francisc din Assisi (1209). Îmbrăcămintea sfîntului este caracteristică aceluiași ordin.

Miniatura servește ca frontispiciu la rugăciunile (antifoane = fragmente de psalmi) adresate sfîntului.

SCENA XXVIII: *Sfîntul Eustațiu*. Cunoscuta viață în imagini a Sfîntului.

SCENA XXIX: *Sfîntul Dionisie (Saint Denis)*. Această miniatură — ca multe altele — ilustrează marea influență exercitată de legendele populare asupra iconografiei. Legendele hagiografice culese de scriitorul francez Hilduin († 842) istoricesc faptul că Sfîntul Dionisie a fost martirizat pe un munte, lîngă Paris «Mont de martyrs» (azi Montmartre), tăindu-i-se capul (272). După decapitare, s-a ridicat în picioare, a luat în mîna stîngă cîrja epriscopală (fusesse episcopul Parisului) și

* Asupra acestei scene s-ar putea preciza: a) Sfîntul Nicolae apare într-adevăr tînăr, fiindcă era la începutul misiunii sale arhieresti; b) «Tinerii franciscani» nu sînt decît fetele miluite de sfînt care apoi probabil s-au botezat; c) Influența este ortodoxă sau înainte de 1054 fiindcă în calendarul catolic, Sfîntul Nicolae nu este prăznuit ca la ortodocși.

în mîna dreaptă propriul lui cap; în locul capului a răsărit un soare cu raze. În poziția prinsă în miniatură «Sfîntul merge cu pași siguri pînă la locul unde s-a ridicat abația «St. Denis».

SCENA XXX: *Sfinții Ioachim și Ana*. Scenă comună celor două mari Biserică creștine. Viața de familie a celor doi sfinți, părinții Sfintei Fecioare Maria, simbolizează armonia. Este unica miniatură a Codex-ului Burgundus în care personajele sînt încadrate de un decor arhitectonic — zidurile cetății Nazaret.

SCENA XXXI: *Îngerul vestind Sfintei Ana, Nașterea Fecioarei*. Într-o inscripție scrisă pe un filacter îngerul îi arată sfintei Ana misiunea ce i-a fost dată de Dumnezeu.

SCENA XXXII: *Sfînta Familie*. În descendență maternă, familia sfîntă este înfățișată în trei planuri: Sfînta Ana, fiica ei, Fecioara Maria și Iisus, fiul Mariei. Mișcarea întregii scene este dată de liniile sinuase ce desenează siluetele personajelor.

SCENA XXXIII: *Maica Domnului, Sfînta Ana și Maria Magdalena*. Frontispiciul miniat al paginilor cu care «încep amintiri (scurte date biografice, imnuri sau ode sacre) ale multor fecioare și martire». «Tipicul», scris cu cerneală roșie în limba franceză veche, amintește numai numele Mariei Magdalena (în dreapta imaginii). Realizarea faldurilor veșmintelor relevă grija pentru detaliu a pictorului.

Pentru redarea măiestriei scrisului, gustului culorii și caracterelor de literă, autorul găsește bine-venit a împodobi cartea cu cîteva exemple.

SCENA XXXIV: *Pagini de manuscris*. Chenarele marginale sînt de două feluri în toate codicele: unele înconjură pagina întreagă, pe toate cele patru laturi ale ei (pagina din stînga); altele împodobesc pagina numai pe o latură, de obicei pe cea din stînga. Desenul, de o finețe impresionantă este caracteristic miniaturilor burgundă și flamandă ale artei gotice. Asemenea împodobiri marginale sînt produsul meșterilor ziși din școala din Bedford și a lui «Boucicant».

SCENA XXXV: *Inițialele*. Literele care încep un capitol sînt majuscule bogat ornate floral. Literele care încep versetele sînt majuscule puțin mai mici, fără împodobiri sau cu împodobiri reduse. Semnalăm din această pagină și benzile care împlinesc rîndul acolo unde lipsește textul. Este o pagină cu decorație de mare gust artistic; de o măiestrie tehnică remarcabilă prin eleganță, claritate, proporție. Lujerul marginal sau chenarul măresc efectul decorativ.

SCENA XXXVI: *Scriere gotică*. Este un exemplu de înaltă măiestrie cu litere proporționale, cu majuscule unciale și ornament specific locurilor.

Un rezumat în limbile franceză și germană precum și lista ilustrațiilor (în limbile franceză și germană) încheie volumul.

Condițiile grafice în care a apărut măresc interesul de a avea lucrarea ca document de artă creștină existent în țara noastră.

Cele două Codex-uri intră astfel nu numai în Patrimoniul cultural național, ci, prin publicare, devin un bun al tuturor credincioșilor. — (Diac. P. I. David).

Răzvan Theodorescu, *Bizanț, Balcani, Occident la începuturile culturii medievale românești (secolele X—XIV)*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1974.

Dacă este adevărat că monumentele evului mediu românesc sînt prezentate în excelente opere de sinteză (cum ar fi *Istoria artei feudale în țările române*, de prof. Virgil Vătășianu și, mai recent, *Istoria artelor plastice în România*, apărută sub egida Institutului de istoria artei), realizările artistice și, mai cu seamă cultura epocii primului ev mediu timpuriu, nu a făcut pînă în prezent obiectul unor studii mai ample, care să însumeze cercetările remarcabile, însă cu un caracter parțial, din ultimele decenii. Scrierile istoricilor de artă de pînă la ultimul război mondial, lasă impresia că arta și cultura românească încep cu întemeierea statelor Țării Românești și

Moldovei, care a avut loc la mijlocul secolului al XIV-lea, deoarece monumentele de «artă majoră», care s-au păstrat în bună stare și prezintă o importanță artistică incontestabilă, datează din această epocă. După ultimul război mondial, rezultatele săpăturilor arheologice, descoperirea unor izvoare inedite, studiul aprofundat al tezaurului folcloric și al instituțiilor tradiționale, au permis unor savanți de renume, ca P. P. Panaitescu, să aducă o serie de contribuții la reconstituirea peisajului cultural al secolelor X—XIV, epocă în care apar fenomenele de cultură care au însoțit conturarea primelor voievodate și care, vădindu-le prezența, le ilustrează totodată și viziunea lor spirituală.

Așa cum se poate deduce din titlu (*Bizanț, Balcani, Occident la începuturile culturii medievale românești*), Răzvan Theodorescu, ale cărui studii apărute în publicațiile de specialitate au urmărit să pună în lumină o suită de fenomene culturale din acest lung și impenetrabil *ev întunecat*, și-a propus, de data aceasta, să considere atât contribuțiile predecesorilor săi cât și propriile sale studii parțiale într-o amplă prezentare a culturii românești a evului mediu timpuriu, cu durabilele sale elemente de tradiție locală și influențele ariilor de civilizație străine. Este vorba de acțiunea eficientă, asupra trunchiului culturii autohtone, cu rădăcinile în preistorie și coroana în vectorul presimțit al viitorului, a celor trei zone de cultură: Bizanț, Balcani, Occident, care se succed din punct de vedere geografic într-o desfășurare în evantai, având, în mod semnificativ, ca centru și punct de plecare, Bizanțul și influența fundamentală a artei bizantine. Această disociere teoretică a influențelor care au acționat asupra artei românești de început, nu exclude interacțiunea lor reciprocă, după cum, îmbogățirea țărilor române cu valori legate de stiluri sau școli ale etniilor vecine sau mai îndepărtate, nu pune în discuție vitalitatea propriei structuri sau forța sa de răspândire. Una din calitățile acestei cărți este de a nu generaliza fenomene care nu pot fi încrămențate în formule și de a nu mutila aspectele plurale, proteice, chiar aparent contradictorii pe care istoria culturii — având în vedere obiectul cercetării sale și obiectivele propuse — trebuie să le considere și să le prezinte ca atare.

Structurarea etajată, geometrică, a titlului poate fi regăsită în sumar, unde cele șapte capitole (cu excepția celui care prezintă istoria problemei), sînt concepute astfel: primele două conțin premisele lucrării (etapa premedievală și aceea a evului mediu timpuriu), ultimele două concluzii: cele trei entități culturale (Balcani, Bizanț, Occident) în arta regiunilor carpațo-danubiene și teoria «coridoarelor culturale»; în sfîrșit trei capitole care formează miezul lucrării, prezentînd cele trei coordonate ale vieții în secolele XIII și XIV: cadrul social-politic (cap. IV), organizarea ecleziastică (cap. V) și ideologia (cap. VI). Constatăm că atât miezul cât și concluziile cărții lui Răzvan Theodorescu se opresc asupra epocii secolelor XIII și XIV, ceea ce ne îngăduie să reținem și o concepție originală și în ceea ce privește împărțirea pe perioade, impuse de realitățile cercetării însăși.

Această structurare ne apare foarte importantă, dacă ne gîndim la dificultățile prezentării trăsăturilor esențiale ale unor epoci atât de diverse și cu implicații în adîncime atât de dificil de descifrat cum sînt cele din evul mediu îndepărtat.

Planul lucrării (asupra căruia am insistat deoarece vădește vocația autorului pentru logică, vocație care apare și în aparatul științific) oglindește în realitate înlănțuirea riguroasă a ideilor, o apreciere corectă a valorilor și fenomenelor de cultură, totul exprimat într-un stil pasionat, în care simțim atracția pentru orizonturi largi, un mod de a asocia și de a disocia, de a stabili analogii și de a deschide perspective proprii genului — istoriei culturii — dar și autorului personal.

Apărută către sfîrșitul epocii premedievale, dintr-o sinteză în care elementul clasic era preponderent, cultura românească s-a găsit în zona de confluență a două arii care s-au întrepătruns în cursul secolelor X—XIV, de la Novgorod la Dunărea de Jos și de la marea Adriatică în Sicilia și pînă în Orientul latin: pe de-o parte civilizația bizantină, care s-a răspîndit de asemenea în Serbia și Bulgaria (civilizație bizantino-slavă), pe de altă parte aria culturii occidentale, cu sferele, mai apropiate de țările române, ungurești și italo-pontice. Totodată, aceste contacte și aceste influențe întîlnesc trunchiul viguros al tradițiilor locale, apărut din influența civilizației romane asupra rădăcinii etniei indigene, o cultură populară asupra căreia au acționat atât impactul bizantin cât și cel venit din Occident. Cu toate că punctul de plecare al autorului, enunțat în titlu, este secolul X (moment al apariției protoromânilor și în consecință a unei culturi românești), el urcă pînă la izvoarele acestei culturi,

traversînd etapa de formație a poporului român, într-o zonă unde putem descifra trăsăturile care au însoțit etnogeneza ca și premisele viitoarelor realizări.

Dincolo de procesul de interpenetrare pe orizontală (în direcția paralelelor geografice), considerînd raporturile între entitățile românești și lumea bizantino-slavă sau aceea central-europeană, găsim — structurate după aceeași schemă arhitecturală «in more geometrico», proprie autorului — două coordonate majore pe verticală (în direcția meridionalo-geografice), postulîndu-se cele două «coridoare culturale», care au nutrit cele două zone creatoare de cultură română superioară depășind orizontul culturii populare a evului mediu timpuriu. Aceste două zone, numite de autor *Dunărea de Jos occidentală* și *Dunărea de Jos orientală*, corespund Banatului, Olteniei și Țării Românești occidentale și, respectiv, Dobrogei, Moldovei, cu valea Siretului și regiunilor răsăritene ale Țării Românești. Prin aceste zone «internaționale», aceste ferestre deschise către lume, s-au efectuat pînă în secolul al XV-lea schimburile cu țările vecine, cele care prezentau o organizare superioară, ceea ce a dus la un avînt al acestor zone, nu numai din punct de vedere cultural, dar și din cel al structurilor politice, realităților economice. Aici, la cele două extremități ale Dunării de Jos, demonstrează Răzvan Theodorescu, au apărut și s-au consolidat primele forme evaluate ale vieții medievale politice, religioase, artistice, s-au manifestat primele semne ale unei integrări culturale efective a românilor în arii de civilizație superioare.

Legăturile și schimburile cu popoarele vecine, cu tradiții mai vechi au determinat nașterea unui curent cultural «internațional», legitimînd prezența statelor românești în concertul statelor europene, legitimitate care poate fi dedusă din faptul că voievozii noilor state sînt recunoscuți de Patriarhia din Constantinopol.

Printr-o schimbare de unghi, ne este de asemenea prezentat rolul jucat de cultura românească la începuturile sale în acest larg context din care fac parte țările sud-dunărene și Europa Centrală. Pe cele două versante ale Carpaților consonanțe culturale net definite justifică apariția anumitor trăsături comune pe care autorul le explică subliniind că, dincolo de cele două zone ale Dunării de Jos și a circulației plurale a valorilor, și deasupra lor, se naștea unitatea tuturor românilor. Punînd în evidență ritmul circumstanțelor istorice și realizărilor culturale în cele trei mari provincii istorice românești, autorul distinge, în cadrul acestei unități, trăsăturile specifice care, începînd din etapa premedievală, vădesc fertila diversitate a culturii românești. Răzvan Theodorescu urmărește totodată succesiunea revelantă a cîtorva categorii sociale de prim plan, care au conferit o notă specifică societății românești, în etapa care însumează secolul al XIII și începutul celui următor.

Între 1250 și 1330 se constată cristalizarea definitivă a unei feudalități laice nord-dunărene, între 1340 și 1370, aceea a unei feudalități eccleziastice și, în sfîrșit, între 1370 și 1400, aceea a monahismului.

Autorul a distins într-un mod foarte nuanțat fenomenele culturale specifice pentru aceste etape ale perioadei premedievale, punîndu-le în lumină trăsăturile, pînă la rezultanta constituind punctul de maturitate al acestei culturi, care coincide cu începutul lungii și strălucitei domnii a lui Mircea cel Bătrîn.

Una din contribuțiile cele mai importante ale lui Răzvan Theodorescu constă în *modul de a încadra cultura românească a secolelor X—XIV în contextul european mai larg*, ceea ce îi permite să surprindă fenomene complexe și care imprimă un surplus de semnificație detaliilor. Această proiectare în cadrul civilizației europene implică o cunoaștere amplă nu numai a zonelor luminate de acest focar de civilizație care a fost Bizanțul și care prezintă acest colorit pe care cultura bizantină l-a imprimat civilizației lumii slave, dar și temeilor culturale ale Europei Centrale, legate de fenomenul evului mediu occidental.

Autorul aplică o metodă nouă în cercetarea și prezentarea etapei de început a culturii țărilor române, etapă deosebit de semnificativă pentru desfășurarea ulterioară a acestei culturi. Prin acordul între zone geografice judicios delimitate, de un foarte mare potențial cultural și momentele unor modificări cruciale, printr-o observație atentă, care cuprinde conversiunea și fuziunea unor anumite valori și influențe, printr-o detașare teoretică a virtualităților fenomenelor artistice sporadice sau determinante pentru configurația culturală ulterioară a țărilor române, Răzvan Theodorescu ne lasă impresia de a se ocupa de un fenomen viu, ale cărui date ne sînt prezentate cu siguranță dar și cu o circumspecție riguroasă.

Originile culturii medievale românești sînt studiate în ansamblul lor, ținîndu-se seama de diversele discipline, dar urmînd firele conductoare și structurile omogene

cea ce conferă cărții o remarcabilă unitate și pune în evidență atât oportunitatea unor anumite obiective de perspectivă, ca și mijloacele științifice de a le ajunge. Pentru claritatea expunerii, fenomenele artistice autohtone și cele ale civilizațiilor limitrofe apar teoretic dissociate de contextul în care ele au apărut, dar perspectiva istorică și consistența geografică sînt în permanență prezente. Autorul nu confundă disocierea sistematică cu unitatea reală a fenomenelor adesea înlănțuite sau inextricabil contopite, nici reprezentările esențiale cu multiplicitatea și complexitatea fenomenului cultural în sine.

Se înțelege că, pentru perioada studiată (secolele X—XIV), materialul analizat este specific: dacă pentru perioada medievală propriu-zisă există monumente de artă «majoră» și diferite scrieri, în ceea ce privește perioadele anterioare, autorul a trebuit să considere mai cu seamă rezultatele săpăturilor și elementelor tradiționale perpetuate de folclor și artele populare, izvoarele documentare fiind mult mai sărace. Răzvan Theodorescu a vădit criterii foarte sigure stabilind o ierarhie a fenomenelor culturale sau selectînd exemplele, revelînd cu aceeași competență fenomenele generale și punctele terminale ale unor ramificații foarte fine care nutresc structura în întregul ei. El găsește trăsături de unire semnificative între arta populară (care, în studiile relative la perioadele mai tîrzii apare prezentată separat), într-un joc de interferențe care reflectă latura raporturilor sociale în epoca premedievală.

Baza documentară a cărții este foarte bogată și pune în evidență nivelul său științific.

Autorul a consultat o bibliografie vastă: lucrări de specialitate, izvoare tipărite, material de arhivă, studii și articole de revistă (acestea din urmă grupate într-o grăitoare *Listă de abreviații bibliografice*) dovezi ale amploarei informației sale.

Bizanț, Balcani, Occident la începuturile culturii medievale românești este o operă pluridisciplinară, care reclamă cunoștințe despre activitățile și manifestările cele mai diverse, în primul rînd cele care exprimă cultura unei etnii; este o carte care inserează fenomenul românesc în liniile de forță ale istoriei universale, prezentînd procesul de constituire a realităților culturale de mai tîrziu. Această imensă luziune în creuzetul secolelor X—XIV nu ar fi putut găsi un autor mai indicat decît acest eminent istoric de artă cu o excelentă formație de istoriograf și arheolog.

Pavel CHIHAIA

Direcția generală a Arhivelor Statului din R. S. România,
Documente privind istoria Dobrogei (1830—1877), volum întocmit
de Tudor Mateescu, 344 p. + 8 facsimile, București, 1975.

Apărut sub egida Direcției generale a Arhivelor Statului din Republica Socialistă România, volumul întocmit de Tudor Mateescu cuprinde documente din perioada ultimelor decenii ale stăpînirii otomane asupra pămîntului românesc al Dobrogei.

În introducerea care precede înșiruirea documentelor, Tudor Mateescu îl familiarizează pe cititor cu istoria celor 400 de ani, cît această provincie dintre Dunăre și Marea Neagră s-a aflat sub administrarea Imperiului turcesc. Cucerită de Mehmet I, în 1417, Dobrogea a cunoscut noile instituții impuse de cuceritori, care au căutat să înlocuiască vechile instituții românești; cetățile dobrogene au primit garnizoane turcești, viața economică a fost orientată spre Constantinopol, și s-a trecut, încă din secolul al XV-lea, la colonizarea provinciei cu turci și tătari, precum și la înlocuirea vechii toponimii românești cu una turcească, în ce privește mai ales localitățile. Totuși, populația românească a continuat să rămînă elementul etnic majoritar și autohton al provinciei și să-și păstreze din instituțiile proprii. Această populație a continuat să crească atât prin sporul natural, cît și prin venirea din provinciile românești de la stînga Dunării a unui mare număr de români, fugiți din cauza asupririi sociale, sau veniți ca oieri, prin transhumanță, și rămași pe aceste meleaguri. Se remarcă și faptul că, în mare măsură, toponimia românească n-a putut fi exclusă de la noile denumiri oficiale turcești, care în unele cazuri doar au dublat-o, iar în altele chiar au adoptat-o.

De-a lungul întregii perioade de peste patru veacuri și jumătate cît a durat dominația otomană, Dobrogea a păstrat strînse legături în toate domeniile, cu

provinciile românești de la stînga Dunării, și îndeosebi cu Țara Românească de la care fusese desprinsă în 1417. Documentele românești — «aproape complet neglijate pînă acum pentru reconstituirea trecutului Dobrogei» — deosebit de numeroase în ultimele decenii ale stăpînirii otomane, scot în evidență faptul că pe la mijlocul secolului al XIX-lea s-a produs o orientare aproape directă a Dobrogei spre Principate și apoi spre România, adevărindu-se încă o dată dorința permanentă a românilor spre unitate națională și politică.

Documentele românești privitoare la Dobrogea, emise fie în interiorul provinciei, fie la stînga Dunării, își sporesc valoarea și numărul după Pacea de la Adrianopol din 1829, în urma căreia autonomia Principatelor se întărește și se instituie coridorul carantinal de-a lungul Dunării. În aceste condiții, trecerile peste fluviu erau posibile numai cu respectarea unor formalități, cu ținerea unor evidențe scrise, de unde a rezultat bogăția documentelor și deci posibilitatea reconstituirii aspectelor multiple ale vieții dobrogene din ultimele decenii de dominație otomană. Cele 278 documente adunate în acest volum prezintă informații cu privire la un mare și variat număr de aspecte ale istoriei Dobrogei din această perioadă: viața economică, socială, evenimente politice mai deosebite, situația militară, demografică și etnică, starea sanitară, viața și activitatea «mocanilor» veniți din Transilvania etc. Rezultă din documentele prezentate că relațiile Dobrogei cu teritoriile românești de la stînga Dunării au fost mult mai strînse decît s-a crezut pînă acum și că, în comparație cu celelalte grupuri etnice, românii de aci au predominat ca număr și au fost răspîndiți pe cuprinsul întregii provincii.

Cît privește viața religioasă, documentele ne dau știre despre Mitropolia Românească a Dristrei, construirea unor biserici românești, despre unii preoți români, despre silniciile exercitate asupra românilor ca să treacă la mahomedanism etc. Prezentăm și în rîndurile ce urmează unele dintre aceste documente.

Documentul Inr. 39 din 12 iulie 1836 (Călărași) cuprinde un raport al Ocîrmuirii județului Ialomița către Vornicia Trebilor din Lăuntru, despre «Popa Ivancea, ce au trecut din Turchia» cu dorința de a se stabili la stînga Dunării, de unde era de origine. Documentul arată că «aducîndu-se din cei mai bătrîni lăcuiitori ai satului Dichiseni, de unde au arătat că este de fel, li s-au făcut cercetare și au răspuns că moșul numitului popă au fost din ai lor și după vremi s-au strămutat în Turchia, împreună cu tata al popi(i), anume Stroie, tînăr fiind, și acela însurîndu-se au făcut pă acesta... S-au întreat popa unde voiește a șădea și zise că la satul Ceacul dintr-acest județ, unde locuitor(i) au pus în lucrare a clădi biserică».

Despre trecerea cu sila a creștinilor la islamism, — și în acest al XIX-lea secol — ne informează Documentul nr. 51, care este un raport din 8 martie 1837, al carantinei Brăila către Obșteasca Inspectorie a carantinelor liniei Dunării. În acest raport se arată că «un Ahmet turcu(l), în vîrstă de ani douăzeci, s-au arătat la carantină, că el fiind de fel creștin pravoslavnic, numit Gheorghe, și de mic copil trămî(i)nd sărac și strein de părinți la Silistra, cu sila s-au turcit și acum, fugînd de acolo, au venit a trece în prințipat, cu cerere ca iarăși să-și primească legea sa și să se boteze, neputînd a mai suferi supt acel fel jug». Raportul precizează că «el nu voiește nici într-un chip a să mai întoarce iarăși înapoi în Turchia».

La fel, Documentul nr. 98, raport al punctului Brăila către Dejurstva Oștirilor din 18 sept. 1844, arată că «un rumân, anume Zaharia Nica Stroe, trecînd de la Turchia cu o luntre la pichetul Rața no. 185 a spus soldaților că el este din Transilvania, de la satul Betleem (Beclean), trecut în Turchia, în anul 1841, cu oile unui mocan și că stăpînul său la întoarcerea sa în prințipat, l-a lăsat acolo. De atunci a fost slugă la un tatar, însă acum, vrînd prin silnicie a-l turci, a trecut aici ca să scape».

Fuga la stînga Dunării a românilor din Dobrogea din cauza asupririi sociale, politice sau religioase, a ajuns, în această perioadă să depășească procesul invers, mai ales că samavolniciile săvîrșite de stăpînirea otomană ajungeau pînă la uciderea în masă a creștinilor, cum rezultă din documentul nr. 88. Este vorba de un raport al carantinei Călărași către Comitetul Carantinelor, din 17 mai 1843, în care se arată că «pe la satele Calipetra, Popina și altele, din serhatul Silistriei, s-ar fi urmînd o tăere de creștini», începută la 11 aprilie, «trăindu-se pînă astăzi douăzeci și două de suflete, dintre care... au văzut trupuri tăete, trecînd pă apa Dunări(i)».

Într-un raport al carantinei Galați către Inspectoria generală a carantinelor liniei Dunării din 6 aug. 1851 (documentul nr. 148) se arată că «Turcii de prin sate, ...din bigoterie... tot împilează pe creștini».

În interogatoriul luat, la 10 ian. 1854, de carantina Călărași lui Dumitru sin Enică, despre șederea sa în Dobrogea și cauzele fugii sale la stînga Dunării, acesta afirmă: «Am auzit oameni(i) vorbind că să ne tae pă creștini, asta este vorba turcilor dincolo» (Documentul nr. 177).

Ajutorul dat de Principate bisericii românești din Dobrogea este pus în evidență de Documentul nr. 248. Delegatul României la Tulcea și Sulina trimite ministrului «Afacerilor Streine al României» un raport în care arată că a primit «trimisul grop de 100 galbeni pentru ajutorința sfintei biserici române d-aici... și nu numai preoții locali s-a(u) foarte bucurată, dar însumi de bucurie nu știu în ce chip mai frumos a vă mulțumi pentru mijlocirea ce urmăriți în felul acesta pentru o viță română din părțile acestea... și carii să mîndresc cu voi ca niște frați și patrioți herbiniți a patrii noastre și carii au speranțe a se mai uni cu noi pe viitor». Documentul vorbește și de un sfînt potir care urma să fie trimis din România acestei biserici.

Rolul pe care preoțimea română l-a jucat în menținerea conștiinței naționale a românilor din Dobrogea rezultă din preocuparea pe care preotul român Todor Todor «de peste Dunăre» o are de a «rădica cel puțin fiii noștri națiunea română». Într-o cerere din 1871, înainte de 4 septembrie, (documentul nr. 258), acesta înaintează o cerere Ministerului Cultelor și Instrucțiunii publice din București pentru primirea fiului său, Popescu Theodor, ca elev la Institutul macedo-român, «astfel ca, după terminarea studiilor, să poată deveni și el un apostol al luminei naționale române».

Despre o anume «deșteptare ce animează spiritele tuturor (sic!) românilor» din nordul Dobrogei, ne informează Documentul nr. 261 o scrisoare din 3 aprilie 1873 a Comunității române din Tulcea către Mitropolitul Dristrei, Grigorie. În scrisoarea iscălită de conducerea comunității în frunte cu Pr. Alexandru Negru, Sachelar, se arată «cu vie plăcere și nedescrisă bucurie» că «românii din satul Somova, din cazaua Tulcea, nemaivoidnd a fi în starea de letargie și amorfie religioasă în care a(u) zăcut pînă acum și voidnd a intra într-o stare de lumină și recunoaștere a dreptului lor religios, își exprimă această dorință către comunitatea noastră, se angajează în condițiunile obicinuite și vă recunoaște pe eminența voastră de mitropolit în locul lui Dionisie». Din anexa nr. 1, o adeverință iscălită de preotul Ioan și alți locuitori ai Somovei, rezultă că «mitropolitul Dionisie» (în realitate arhiepiscop al Tulcei) de care ținuseră pînă acum, era grec. În scrisoare, mitropolitul Grigorie «al Durostolo-Cervenschi (al Dristrei și al Cervenvodei) este rugat să intervină «pe lîngă Înaltul Gubern» și să obțină aprobarea construirii unei noi biserici în satul Somova, întrucît cea veche, cu hramul sfinților Arhangheli «este în ruină și fiind imposibil d-a mai servi în ea» așa cum se arată și în anexa nr. 2 a documentului. În această anexă se precizează și faptul că «de religie otomană n-avem nici un locuitor în sat».

Către același mitropolit Grigorie al Dristrei, este adresată și invitația din 5 iulie 1873 de către «Eforia Scoalei române din Tulcea» (Documentul nr. 262), cu rugămintea de a prezida, «pentru încurajarea elevilor la învățătură», examenul de sfîrșit de an, care urma să se țină, la 8 iulie «în localul școalei din curtea bisericii Sf. Nicolae». Invitația este iscălită de membrii comitetului școlar condus de Preotul Alexandru Negru.

Pentru ușurința cercetării materialului cuprins în volum, autorul prezintă la începutul cărții un *Rezumat* al documentelor. La sfîrșitul lucrării se află un *Glosar*, cuprinzînd termeni arhaici, regionalisme, cuvinte de origine turcească etc., un foarte util *Indice de persoane și locuri*, precum și opt facsimile ale unor documente.

Dat fiind că documentele românești cu privire la Dobrogea în timpul stăpînirii turcești, publicate pînă acum, sînt foarte puține, față de numărul lor real, publicarea de către Tudor Mateescu a celor 278 de documente — toate inedite — adunate după minuțioase cercetări și reflectări, din mai multe fonduri și colecții dispersate — constituie un important și lăudabil aport la îmbogățirea istoriografiei românești cu încă un substanțial instrument de lucru, contribuind la o mai bună cunoaștere a istoriei ținutului românesc al Dobrogei și a legăturilor ei firești cu vatra strămoșească de la stînga Dunării.

Pr. C. VOICESCU

ЗАГОРКА ЈАНЦ: КОЖНИ ПОВЕЗИ СРПСКЕ ЋИРИЧКЕ КЊИГЕ (Legăturile în piele a cărților chirilice sîrbești), Belgrad, 1974, 172 p. + 115 ilustrații.

Cărțile de slujbă ale Bisericii Ortodoxe Române de-a lungul celor 500 de ani de folosire, precum și existența manuscriselor scrise și păstrate pe pământul Patriei au fost obiect de cercetare pentru cultura românească veche. Partea componentă a cărții și manuscriselor o formează legătura și ferecătura. Studiul legăturii de carte din România a fost făcută de Livia Bacîru în studiul «*Vechi legături de cărți românești*», publicat în revista «*Studii și cercetări de bibliologie*», XII, 1974, p. 39—90. Fiind numai o «introducere în istoria legăturii în România», după cum a menționat autoarea, găsim de cuviință a prezenta aici un alt studiu, al cercetătoarei iugoslave Zagorka Janc, care tratează legătura de carte în țara vecină sîrbă, dar face referiri la întreaga problematică a legăturii cărții în sud-estul Europei. Studiul evidențiază rolul activ al mînaștirilor și centrelor tipografice în evoluția artei de legătură sîrbă. Cu această țară Biserica din Țările Române a avut întinse și folositoare relații.

Studiul legăturii manuscriselor sud-slave a fost rămasă mult în urma cercetării legăturilor cărții latine și islamice. De cercetarea acestor manuscrise s-au ocupat mai ales istoricii și teologii. În descrierile lor ei au studiat mai ales textul și particularitățile lexicale și paleografice. Abia în secolul al XX-lea cataloagele manuscriselor slave adaugă și unele scurte referințe asupra legăturii. Începutul cercetării asupra legăturii manuscriselor slave l-a făcut Pavel Simoni cu studiul *Informații despre istoria și tehnica legăturii artistice a cărții în Rusia, din sec. al XI-lea pînă în sec. al XVII-lea*, St. Petersburg, 1903. Au urmat apoi lucrările lui V. Anisimov și S. Klepikov.

Prima cercetare a legăturii artistice a cărților chirilice sîrbești a fost făcută de V. Mosin în cele două volume privind *Chirilski rukopisi Jugoslavenske akademije* (Manuscrisele chirilice ale Academiei Iugoslave), Zagreb, 1955. Au urmat apoi studiile semnate de R. Grujici, D. Medaković, Sekulic, Markovic. În anul 1973, Muzeul de artă aplicată din Belgrad a organizat o expoziție a legăturii și ferecăturii cărții din colecțiile iugoslave. În acea expoziție, care a avut circa 180 de exponate grecești, islamice, ebraice și glagolitice, legătura în piele a cărții chirilice a ocupat un loc modest.

În capitolul *Dezvoltarea legăturii cărții la sîrbi* (p. 12—17) se arată că primele cărți printre sîrbi sînt aduse în secolul al X-lea de ucenicii lui Methodie. Ele erau traduceri în limba slavă și scrise în alfabetul glagolitic. Nu este nici o îndoială că ele erau legate. Cea mai veche legătură slavonă a Evangheliei din Macedonia de la sfîrșitul secolului al XII-lea are urme de ornamentație pe piele. În secolul al XIII-lea cartea vine din Bizanț și Orientul Apropiat. Mai tîrziu cartea sîrbă vine din Europa. Legăturile cărții chirilice sîrbești sînt foarte modeste comparativ cu legăturile din Apus și din Orient. Cărțile sîrbești legate, păstrate pînă acum, au ca particularitate faptul că sînt lucrate în atelierele mînaștiresți și ornamentate cu ajutorul tiparului și calupului (ștampei) în imprimare (presare) oarbă. Din secolul al XVI-lea se va folosi și «rola» (un mic val pe care sînt gravate ornamente) și se va introduce imprimare cu aur. Din același secol, al XVI-lea, legătura sîrbă va căpăta caractere specifice față de cea din Europa medievală. În Europa se ivesc ateliere de legătură artistică cu caracter laic, pe cînd legătura sîrbă va rămîne produsul atelierelor mînaștiresți pînă în mijlocul secolului al XVIII-lea. De atunci și pînă în primele patru decenii ale secolului al XIX-lea, cărțile pentru Serbia se tipăresc la Viena, Pesta, Veneția și Leipzig. Deși o parte din poporul Serbiei medievale era analfabet, totuși necesitatea de a avea carte era mare. Stăpînirea turcească care aducea arderea și risipirea localităților, determina ca numai în cadrul mînaștirilor să se poată multiplica cărțile rituale și de doctrină. Călugării «completau» cărțile arse și luate, copiiștii scriau manuscrisele distruse și astfel cărțile dobîndeau o nouă legătură. Mînaștirea în atelierul său copia și lega cartea cu mijloacele de care dispunea: acul, ața, scîndura și pielea. Fugăriți de turci, călugării părăseau mînaștirile arse și distruse, treceau peste Sava și Dunăre și populau versantele muntoase de la Fruska Gora, sau treceau mai departe în Slovenia, Croația și Dalmația

de atunci. Astfel și în minăstirile de la Fruska Gora s-au creat ateliere de copiat, legat și restaurat cartea. Și în Croația fugiții din Serbia și Herțegovina au creat centre de legătorie de carte, printre cele mai cunoscute sînt Orahovica (sec. XVII), Lepavina (1636), Gomirje, Pakra ș.a. Expunerea cuprinde numele legăturilor și restauratorilor.

În capitolul *Condițiunile economice și costul legăturii* (p. 18—19) se arată că condițiile în care trăiau și munceau legătorii din Serbia medievală pot fi numai în parte reconstituite. Legătura cărții era numai o ramură a meseriașilor din sec. XVI—XVII-lea. Grija pentru copierea și legătura cărții era o preocupare a tuturor straturilor sociale, mirenii, monahii, clerul, meseriașii și ctitorii contribuie bănește la legarea și înnoirea cărții sîrbești.

Întinsul capitol, *Tehnica cusutului și a legăturii cărții* (p. 20—32), relatează că tehnica cusutului manuscriselor sîrbești este preluată de la Bizanț. Formatul cel mai răspîndit este în cvarto și octavo. În folio mare sînt cunoscute manuscrise: *Evangelhiile Ostromirov și Mstislav* din sec. al XI-lea și *Evangelhia cneazului Miroslav* din secolul al XII-lea.

Infrumusețarea legăturilor de piele se făcea cu ajutorul calupului turnat din metal și a tiparului care aveau diferite ornamente geometrice, vegetale, reprezentări de animale fantastice, grifoni, semne heraldice, monograme și compoziții iconografice. Calupul era după modelul de altă dată, din piatră sau lemn. Unele calupuri și tipare erau tăiate sau turnate de pe alte modele mai vechi. Presarea fără aur se numea oarbă și din secolul al XVI-lea se făcea cu aur. Închietorile cărții se făceau din copce cu modele care au variat de la secol la secol. Se dau șase reproduceri de închietori din secolul al XIII—XV-lea, 17 forme din secolul al XVI-lea, 12 variante din secolul al XVII-lea și 3 modele din secolul al XVIII-lea, din metal sau piele.

Atelierele de legătură analizate la p. 33—44 erau pe lîngă toate marile minăstiri, în care se făcea copierea, traducerea sau scrierea cărții. Erau ateliere și pe lîngă vechile tipografii sîrbești, ca Graceanica, Milisėjo, Gorajdu etc. Alteori miniaturişti sau copiştii de cărți erau ei înșiși legători, care mergeau din minăstire în minăstire sau la Sfîntul Munte.

Din materialul cercetat reiese că Minăstirea Hilandar de la Athos avea încă în secolul al XIII-lea atelier de copiat cărți. De acolo și de la minăstirea Sf. Pavel de la Athos sînt cunoscute ateliere de legătorie din secolul al XV—-lea pînă în secolul al XVIII-lea. Influența școlii legătorilor de la Hilandar împreună cu tradițiile bizantine s-au perpetuat în pămîntul sîrbesc în decursul secolelor. Cea mai veche legătură de la Hilandar este manuscrisul operei *Metaphrast* din 1456. E legat în piele fină prin presare oarbă, la colțuri are palmete stilizate, la mijloc un romb avînd un medalion cu arabescuri. Manuscrisul conține copii mai vechi, dar a fost legat în 1456 de monahul Atanasie.

Atelierele minăstirești de la Peč și Dečani reprezintă cea mai dezvoltată școală de legătură în hotarele statului medieval sîrbesc. Aceste ateliere au durat de la sfîrșitul secolului al XIV-lea pînă în sec. al XVIII-lea. Minăstirea Studenica de asemenea a avut un mare atelier de legătură, dar biblioteca minăstirii a ars complet în focul pus de turci în 1697. În continuare studiul enumără atelierele de legătorie ale minăstirilor Resavi—Manasija, Vračevstica, Dobrilovina, Lepavina, Orahovica, Gomirje, Pakra, Kostainica etc., fiecare cu specificul lor.

În secolul al XVIII-lea, atelierele de pe lîngă minăstiri sînt pe cale de dispariție. Tipărirea cărții sîrbești în afară de hotarele Serbiei și conținutul ei laic duce la o nouă etapă în dezvoltarea mișcării culturale. Acum, în loc de piele, apare cartonul sau pînza și infrumusețarea legăturii se face în Viena, Pesta, Veneția.

În capitolul *Compoziția legăturii* (p. 45—47) se arată că prima clasificare a legăturii în piele a cărților sîrbești chirilice a făcut-o V. Mosin. Legătura de carte timpurie este sub influența legăturii bizantine. Din secolul al XIV-lea compoziția legăturii poate fi împărțită în două etape. În prima etapă ea era sub influență a Bizanțului, apoi urmează influența Renașterii în secolul al XVI-lea și se alătură cu influența barocului, în secolul al XVIII-lea. În a doua etapă apare tendința imitării vechilor ornamente, a căror faimă depindea de localitatea atelierului și renumele maestrului. Un însemnat loc în *decorația legăturii sîrbești* (p. 48—64) îl ocupă reprezentarea, în sec. XIII și XIV-lea, a animalelor fantastice, sau săl-

batice și a păsărilor. În imprimările de aur din secolul XIV—XV-lea de la Dečani se găsește inorogul, considerat în Apus ca simbolul curăției. Reprezentarea animalelor și păsărilor dispare treptat de la sfârșitul secolului al XVI-lea și în cursul secolului al XVII-lea. Porumbelul încă continua să fie reprodus în aur pe unele manuscrise, care în acest caz simbolizează pe Sfântul Duh.

În locul ornamentelor dispărute apar diferite tipuri de Cruci. Ca simbol al Bisericii, crucea este cu deosebire legată de textul evangheliei și al liturghierului. Studiul cercetătoarei Zagorka Janc scoate în evidență faptul că pe legătura celor mai vechi cărți din sec. XIV—XV-lea apar cruci, precizând că încă în secolul X și al XI-lea, crucea apare pe pecetile împăraților bizantini. Un grup aparte în ornamentarea legăturii îl constituie inițialele, monogramele și textele. Unul din cele mai vechi însemne cu monogramă este folosit la legătura evangheliei cneazului Miroslav. Monograma compusă din patru cuvinte: $\text{TP} \text{A} (\text{P}18) \text{H}1818$ este din secolul al XV-lea și stilistic este asemănătoare cu monograma acoperământului de mormânt al Mariei, soția lui Ștefan voievod în 1476 care se află la minăstirea Putna din România (p. 56). Din secolul al XVI-lea se păstrează legătura cu textul «Doamne miluiește» pe un Triod de la cneazul Lazăr.

Tot din secolul al XVI-lea medalionul central de pe scoarța legăturii cu decorație florală sau arabesc începe să fie înlocuit de o compoziție iconografică. În secolul XVI și al XVII-lea, în cadrul cultural-artistic în care trăiește și se dezvoltă legătorul sîrb, grec, român și bulgar, s-a format un tip de compoziție cu medalion central. Medalionul central are forma prelungită și în secolul al XVIII-lea el devine oval, aproape cerc. De regulă, tema iconografică pe legătura sîrbă este una, în mijlocul scoarței. Dar sînt și excepții, cînd apar două. Nu se face deosebire între legătura de manuscris și legătura de carte tipărită.

Repertoriul tematic al compoziției iconografice este deosebit de variat. Începe cu Răstignirea în număr impresionant. Urmează Maica Domnului cu pruncul, Ospățul lui Avraam ca simbol al Sf. Treimi, Cina cea de taină, Arhanghelul cu sabia, Deisis, Coborîrea în iad, Pogorîrea Sf. Duh, regele David. Studiul enumeră exemplarele cu iconografia respectivă din secolul al XIV-lea pînă în secolul al XVIII-lea. Se precizează că în unele legături sîrbești sub influența artei apusene au intrat și unele elemente iconografice apusene. Influență mare asupra legăturii cărții sîrbești a avut arta rusească, anume legătura rusească a cărții tipărite în Moscova și Lavra Pecerska din Kiev. Uneori oameni anume trimiși aduceau calupuri din Rusia sau matrițele de pe care se turnau și pe care le foloseau.

Secolul al XVIII-lea a adus noi compoziții iconografice în legătura cărții sîrbești. Astfel apare înălțarea Sf. Cruci sau rădăcina lui Iesei. Alături Răstignirea este însoțită de textul «Eu sînt viața» sau vrejul cu figurile proorocilor Vechiului Testament. În secolul al XIX-lea în atelierele minăstirilor ca cel de la Studenica sau Vraccvstica legătura continuă cu iconografia copacului lui Iesei și Răstignirea cu simbolurile evangheliștilor și viața de vie, dar acestea sînt ultimele încercări cu care se încheie istoria legăturii în piele a cărții sîrbești.

În concluzie se arată că legătura cărții chirilice a împărțit soarta cărții și culturii poporului sîrb, care formează cadrul periodizării. În primele veacuri a existenței sale, legătura sîrbă a fost sub influența Bizantină. La rîndul ei legătura sîrbă de carte, după cum se știe, a influențat și alte popoare sud-slave.

Studiul citează Bibliografia la pag. 68—73. Urmează rezumat în limba germană la pag. 74—86. Enumerarea ilustrației textului cuprinde 33 de figuri la p. 87. Tabelul cu compoziția legăturii începînd din anul 1262 pînă în secolul al XVI-lea, la p. 88. Ornamentația legăturii din secolul XIII—XIV-lea cuprinde 52 de modele. Ornamentația din secolul al XV-lea are 35 de modele, cea din secolul al XVI-lea are 54 de modele, cea din secolul al XVII-lea arată 21 de modele și cea din secolul al XVIII-lea cu 12 modele. Reprezentarea regnului zoologic din tabelele 45 și 46 în 31 reproduceri. Cuvinte și monograme sînt reproduse în 3 variante. Legătura cărții care reprezintă crucea se dă în 12 reproduceri. Compoziția iconografică din secolul XVI—XVII-lea este prezentată în 9 reproduceri. Reproduceri de legături de cărți în piele din secolele XII pînă în cel al XIX-lea cu toate variantele cuprind tabelele numerotate de la 70 pînă la 115 inclusiv. Indicele de nume (p. 167—172) în care sînt incluși 41 de maiștri legători și 49 de minăstiri, încheie acest studiu folositor pentru cercetătorii culturii și influenței reciproce a popoarelor din sud-estul Europei. Apreciem munca și priceperea autoarei.

Pr. Paul MIHAIL

Vasile N e t e a, *Lupta românilor din Transilvania pentru libertatea națională (1848—1881)*, Editura Științifică, București, 1974, 478 p.

Noua lucrare a lui Vasile Netea pune în lumină aspecte prea puțin cercetate — deși de o importanță majoră — din lupta românilor transilvăneni pentru libertatea națională în perioada 1848—1881. După o scurtă «introducere în problematică și bibliografie» (p. 5—24), autorul expune într-un prim capitol «Moțiunile adunărilor naționale de la Blaj și Lugoj, program politic al românilor ardeleni și bănățeni în timpul și după înfrângerea revoluției din 1848» (p. 25—60). Sînt redată aci cunoștințele revendicări formulate și adoptate de marea adunare națională de la Blaj (3/15—4/16 mai 1848) și de adunarea românilor bănățeni de la Lugoj din 15/27 iunie 1848. Reamintim că în punctul 2 al hotărîrii de la Blaj se cerea: «independența Bisericii românești fără deosebire de confesiune; egalitatea lor cu celelalte confesiuni transilvănene; restaurarea mitropoliei românești și a sinodului anual; reprezentarea în sinod, prin deputați, atît a clerului cît și a mirenilor». Iar adunarea de la Lugoj hotărîse «înlăturarea episcopilor sîrbi din Timișoara și Vîrșeț și înlocuirea lor cu vicari români» (protopopul Dimitrie Stoichescu-Petrovici de la Lipova pentru Timișoara și protopopul Ignatie Vuia pentru Vîrșeț).

În ciuda hotărîrilor luate la Blaj privind «independența politică națională a națiunii române...», Dieta Transilvaniei a votat, la 30 mai 1848, unirea Transilvaniei cu Ungaria, unire sancționată și de împăratul Ferdinand I al Austriei. Pentru a împiedica pe români să intre în Dietă proporțional cu numărul lor, s-a votat o lege electorală specială care favoriza exclusiv elementul maghiar. În același timp, guvernatorul Transilvaniei Iosif Teleki a dizolvat comitetul național român ales la Blaj, în frunte cu Andrei Șaguna (președinte) și Simion Bărnuțiu (vicepreședinte), încît românii nu mai aveau nici o reprezentare politică legală. Autoritățile au început apoi un șir de persecuții împotriva adversarilor unirii și îndeosebi asupra membrilor comitetului național român.

Două adunări populare românești, ținute la Orlat (10—11 sept.) și Năsăud (14 sept.), au cerut guvernului să pună capăt «sistemei teroristice» introduse în Transilvania după votarea unirii ei cu Ungaria și admiterea revendicărilor formulate la Blaj. Iar o nouă adunare ținută la Blaj (10—25 septembrie 1849) declara că nu recunoaște unirea Transilvaniei cu Ungaria și nici guvernul din Budapesta, cerînd aprobarea unei adunări generale românești, iar dieta să fie formată din reprezentanții tuturor națiunilor în raport cu numărul locuitorilor ș.a. S-a format un nou comitet național, în frunte cu Bărnuțiu, considerat ca un adevărat guvern românesc. Întreg Ardealul a fost împărțit în 15 prefecturi, în cadrul cărora s-au constituit 15 legiuni militare.

După abdicarea împăratului Ferdinand I și urcarea pe tron a nepotului său Francisc Iosif I, fruntașii românilor au ținut o nouă adunare la Sibiu, la 16/28 decembrie 1848, prezidată de Șaguna, care și-a concretizat dezideratele în 13 puncte, spre a fi prezentate noului împărat.

La 25 februarie 1849 reprezentanții românilor din Ardeal, Banat și Bucovina — între care și Șaguna și alți clerici — au prezentat împăratului, la Olmutz, un memoriu comun cu caracter național-politic, cuprinzînd dezideratele fundamentale pentru organizarea unitară a românilor din imperiul habsburgic. Între altele, se cerea «unirea tuturor românilor din statul austriac într-o singură națiune independentă» sub scutul Austriei, administrație națională independentă, politică și bisericească, cu un «cap național» și un «cap bisericesc de sine stătător» etc. Memoriul era semnat de 13 fruntași ai românilor, între care, Andrei Șaguna, protopopul Ioan Popasu și alții. Deși împăratul a promis că va lua în «apreciere amănunțită» doleanțele românilor și le va rezolva în mod favorabil, totuși în constituția de la 4 martie 1849 nu s-a rezolvat nici una din revendicările românești. Dimpotrivă, pe «pămîntul săsesc», adică în sudul Transilvaniei, națiunea română avea să fie subordonată națiunii săsești, iar în Banat «Voievodinei» sîrbești.

În astfel de situații lupta trebuia continuată, așa că românii au prezentat petiții de protest împăratului și primului ministru Schwarzenberg, la 12 și 23 martie 1849. La 26 aprilie a fost înaintat un nou memoriu din partea reprezentanților românilor, sîrbilor, croaților și slovacilor, cunoscut sub numele de «petiția națiunilor unite».

Către sfârșitul anului 1849 și începutul celui următor au înaintat noi memorii români din eparhiile Aradului și Oradiei, fruntașii ardeleni și bănățeni, s-au cerut audiențe la împărat și la înalții demnitari de stat. Lupta românilor a fost brusc curmată prin dispoziția luată la 31 decembrie 1851, prin care constituția din 4 martie 1849 era suprimată, reintroducându-se absolutismul reacționar în întreg imperiul.

«Lupta pentru revendicările pașoptiste sub regimul noului absolutism» este prezentată în capitolul II al lucrării (p. 61—144). În cei zece ani ai «absolutismului», aproape toate revendicările formulate la Blaj au rămas nesatisfăcute. În privința presei s-a introdus o cenzură și mai odioasă decât înainte. Cu excepția *Telegrafului Român* de la Sibiu, nu s-a mai înființat nici un alt ziar politic românesc. Libertatea cuvântului și a adunărilor a fost suprimată. Cu excepția sinodului eparhial convocat de Șaguna la Sibiu, în martie 1850, nu s-a mai ținut nici o altă întrunire politică românească. Este prezentată detaliat problema desființării iobăgiei și a împrumutării foștilor iobagi, câteva din realizările industriale. Într-un alt subcapitol se ocupă de înființarea tipografiilor românești de la Sibiu și Brașov (p. 83—92). Este vorba de tipografia înființată de Andrei Șaguna la Sibiu, în 1850, care a îndeplinit un însemnat rol cultural, bisericesc și chiar economic în Transilvania și de tipografia lui G. Barițiu, de la Brașov, care și-a început activitatea în 1851, urmate mai târziu de alte tipografii, pe lângă centrele eparhiale.

Ierarhii, îndeosebi Șaguna, ca și foile românești, au avut un rol însemnat în îndrumarea românilor spre meșteșuguri și comerț. În 1857 s-a înființat, la stăruințele lui Barițiu, o fabrică de hirtie la Zărnești, lângă Brașov.

Realizări impresionante s-au obținut și sub raport cultural-școlar. S-au purtat discuții în jurul înființării unei universități românești. În timpul revoluției din 1848 majoritatea școlilor și seminariilor românești și-au întrerupt activitatea. Rînd pe rînd s-au redeschis liceul și seminarul din Blaj (1850, 1851), seminarul din Arad (1852), iar gimnaziul din Beiuș a fost ridicat la 8 ani de studii. Numeroasele demersuri făcute de Andrei Șaguna pentru înființarea a 6 gimnazii superioare, 6 gimnazii inferioare și 6 școli reale, n-a dus la rezultatul dorit, căci s-a putut înființa un singur gimnaziu, la Brașov, în 1850, numărul claselor ridicându-se, în anii următori, la 8. Deși a fost inițiat și înființat de brașoveni, liceul din Brașov a fost susținut de români de pretutindeni (din Viena, Banat, Bucovina, București, guvernele Moldovei și Țării Românești, apoi ale României etc.). Paralel cu aceste gimnazii s-au deschis școli de fete la Brașov, Blaj, Sibiu, Arad, Abrud, Lugoj etc. Andrei Șaguna a ridicat vechiul curs teologic de 6 luni de la Sibiu, la rangul de institut teologic-pedagogic, cu 3, respectiv 2 ani de studii. S-au înființat două școli normale («preparandii») la Hațeg, cu o existență și la Gherla (1858). La numeroase licee maghiare s-au înființat catedre de limba și literatura română și societăți de lectură ale elevilor români. Paralel cu acestea, s-au înființat zeci de școli elementare românești confesionale în diferite părți ale Transilvaniei.

Împrejurările politice nefavorabile pentru imperiul habsburgic (războiul cu Piemontul și Franța, înfrîngerile de la Magenta și Solferino din 1859, pierderea Lombardiei) au dus la schimbarea sistemului de guvernare. Astfel, începînd cu anul 1859, în locul perioadei absolutiste, de pînă atunci, s-a inaugurat așa-zisa perioadă «liberală» (sau «regimul liberal»). Noul guvern a desființat cenzura precum și alte dispoziții cu caracter reacționar și a adoptat o atitudine mai binevoitoare față de limbile popoarelor din monarhie. La ședințele senatului imperial din Viena, în mai 1860, au fost invitați și 3 români din Transilvania (Andrei Șaguna), Banat (Andrei Mocioni) și Bucovina (Nicolae Petrino). Șaguna, ca și ceilalți doi deputați români, au cerut între altele, autonomia Bisericii Ortodoxe din Transilvania, prin despărțirea ierarhică de Patriarhia de Carloviț și înființarea Mitropoliei ortodoxe române a Transilvaniei.

La 20 octombrie 1860 împăratul Francisc Iosif a dat o diplomă socotită ca o constituție a monarhiei pînă în 1867, la proclamarea dualismului austro-ungar. În urma publicării acestei diplome, s-au ținut mai multe adunări și consfătuiri românești: la Brașov (28 oct. și 6/18 noiembrie), Sibiu (sinodul eparhial, 24—26 oct.), Timișoara (19 noiembrie) ș.a. Cu toate că fiecare adunare a formulat noi memorii care cuprindeau revendicările românilor, ei au primit diferite lovituri din partea autorităților habsburgice. De pildă, la 27 decembrie 1860 Banatul și comitatele din vestul Transilvaniei au fost încorporate la Ungaria, nimicind și mai mult unitatea

românilor din Imperiul habsburgic. Totodată, capitala principatului Transilvaniei a fost mutată de la Sibiu la Cluj, unde erau concentrate principalele elemente ale aristocrației maghiare. În funcția de cancelar al Transilvaniei a fost investit baronul Francisc Kemény, fostul președinte al Dietei din 1848, care votase unirea Transilvaniei cu Ungaria.

Între timp s-a convocat o conferință națională a românilor la Sibiu (1/13 ianuarie 1861), la care au participat 158 persoane, sub conducerea lui Al. Sterea Suluțiu, mitropolitul Blajului și a episcopului Andrei Șaguna. Între altele, adunarea a adoptat o rezoluție care afirma că «toți românii, fără deosebire de confesiune, sînt frați de același sînge și că deosebirea de confesiune nu-i mai poate despărți pe unii de alții în cauza națională politică română».

Dieta de la Sibiu din 1863—1864 în care pentru prima dată românii au trimis mai mulți deputați decît unghurii și sașii, a votat o lege privind «egala îndreptățire a națiunii române», cu celelalte naționalități și confesiuni din Transilvania, precum și legea privitoare la întrebuintarea celor trei limbi în viața publică a țării (germană, maghiară, română).

Un spațiu larg este rezervat acțiunilor și realizărilor culturale din această perioadă. Acum s-a înființat «Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român» (Astra). Un rol însemnat în această acțiune a revenit lui Andrei Șaguna, primul președinte al Asociației. Prin adunările sale generale, prin activitatea «despărțămintelor» ei în diferite orașe și sate ale Transilvaniei, prin colaborarea cu reprezentanții culturii române de pretutindeni, Astra a avut un rol de seamă în acțiunea de culturalizare a maselor populare românești și în pregătirea marelui act al unității naționale. Paralel s-au înființat două alte asociații culturale românești cu nume și programe asemănătoare, la Sighet și Arad, apoi numeroase societăți de lectură organizate în cadrul diferitelor instituții școlare (Oradea, Satu Mare, Arad, Cluj, Sibiu, Caransebeș, Beiuș, Năsăud, Brașov etc.) unele din ele editînd almanahuri și reviste ajutate și de români din «țara mamă». Cîteva societăți culturale s-au înființat și în unele centre universitare din monarhie: Viena «România», iar din 1871 «România jună»; Budapesta (Societatea «Petru Maior»), care au contribuit la promovarea limbii și a literaturii române printre membrii lor.

Numărul periodicelor s-a mărit după 1860. În afară de «Gazeta Transilvaniei» și «Telegraful român» (1853), au pornit la luptă «Concordia» (Pesta 1861), «Albina» (Viena, 1868), «Amicul Poporului» (Pesta, 1867), «Federațiunea» (Pesta, 1868), «Orientul Latin» (Brașov, 1874), «Luminătorul» (Timișoara, 1880), «Biserica și Școala» (Arad, 1877), «Deșteptarea» (Lugoj, 1880), «Amicul Școalei» (Sibiu, 1860), «Economul» (Blaj, 1873) etc. Toate acestea s-au bucurat de sprijinul multor colaboratori români din toate provinciile românești și din străinătate. Autorul prezintă deosebit de elogios aportul «Telegrafului român» în acțiunile de afirmare politică, economică și culturală românească (p. 331—332).

Între altele este dezbătută în lucrare problema *dualismului*, autorul citînd din «Telegraful român» pasaje întregi.

La 23—24 februarie/7—8 martie 1869 fruntașii români din Transilvania propriu-zisă au ținut o conferință la Miercurea (jud. Sibiu), cînd s-a creat Partidul Național Român din Transilvania, în frunte cu Ilie Măcelariu. Ca tactică politică s-a proclamat «pasivismul» adică neparticiparea românilor la viața politică a Ungariei (în alegeri și la lucrările Dietei). Peste cîteva zile însă, comitetul ales de conferință a fost dizolvat. Șaguna, în schimb, era unul din promotorii activismului. Eșecul principiilor sale l-a făcut ca de acum înainte să nu mai ia parte la viața politică. Între activiști și pasiviști s-au înregistrat apoi neînțelegeri dăunătoare cauzei românești. Indrumați de George Barițiu și Ioan Rațiu, principalii promotori ai pasivismului, românii au refuzat să participe la alegerile din 1869 în foarte multe cercuri electorale.

Deputații români din Banat și Ungaria propriu-zisă au intrat însă în Dietă (1869—1872), luînd cuvîntul ori de cîte ori era nevoie să fie apărate interesele naționale românești. În alegerile din 1872, 1875 și 1878 numărul deputaților români s-a redus simțitor. Înfrîngerile românilor au fost urmate în curînd de o mare satisfacție și anume de proclamarea independenței de stat a României, la 9 mai 1877 și în succesele obținute de ostașii români — alături de ostașii ruși — în Balcani. Numeroși tineri transilvăneni (între care și teologul Vicențiu Grama) s-au înrolat ca voluntari în armata română. În întreaga Transilvanie s-au creat comitete pentru

stringerea de bani, articole de îmbrăcăminte sau medicamente pe seama răniților, orfanilor și a văduvelor de război. Aceste comitete au luat ființă din inițiativa și sub conducerea intelectualilor români de atunci (profesori, avocați, preoți, învățători) sau a soțiilor lor. În acest fel, prin contribuția românilor din Transilvania și Bucovina, războiul pentru cucerirea independenței s-a transformat într-o expresie a solidarității întregului popor român de pe ambele versante ale Carpaților și a constituit astfel un puternic impuls în lupta pentru «desăvârșirea unității politice ce avea să se realizeze în 1918» (a se vedea și studiul nostru, *Ecoul războiului de independență*, în «Telegraful Român», în «Mitropolia Ardealului», 1967, nr. 4—5, p. 315—344).

Ultimul capitol al lucrării lui V. Netea prezintă lupta românilor transilvăneni în perioada 1877—1881 și constituirea Partidului Național Român din Ardeal, Banat și Ungaria (p. 412—422). În 1879 Parlamentul din Budapesta a votat o nouă lege școlară (legea «Trefort»), prin care se prevedea obligativitatea predării limbii maghiare în toate școlile elementare din Ungaria, deci și în cele confesionale românești. Au luat cuvântul în Cameră deputați români precum și ai celorlalte naționalități, iar în Casa magnaților cei doi mitropoliți și episcopi de la Arad și Lușoj. De altfel, mitropoliții Miron Romanul și Ioan Vancea au cerut și o audiență în acest scop la împăratul Francisc Iosif, din păcate separat. Toate strădanile acestora au rămas însă fără rezultat, încît de acum înainte guvernul avea posibilitatea unei permanente imixțiuni în viața școlilor românești.

Aceste permanente eșecuri ale fruntașilor politici români i-au determinat să-și unească acțiunile într-un singur partid, sub aceeași conducere și cu același program. Și astfel, conferința de la Sibiu a cercurilor electorale românești din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș, din 30 aprilie/12 mai—2/14' mai 1881, la care au participat 141 delegați, a hotărît unificarea celor două partide (Transilvania și Banat) într-unul singur, sub numele de Partidul Național Român din Ardeal, Banat și Ungaria. Partidul avea să fie condus de un comitet de 11 membri, președinte fiind ales Partenie Cosma. Noul program al Partidului preconiza recîștigarea autonomiei Transilvaniei, introducerea prin lege a limbii române în administrație și justiție, numirea de funcționari români, revizuirea legii naționalităților, autonomia Bisericilor și a școlilor confesionale românești etc. Ca tactică politică s-a admis, ca și în 1869, pasivismul pentru ardeleni. Programul Partidului a produs o vie indignare în sinul guvernului din Budapesta, mai ales punctul privitor la autonomia Transilvaniei. Guvernul a constrîns pe mitropolitul Miron Romanul de la Sibiu să dea o circulară prin care să dezavueze cele hotărîte. Circulara a rămas însă fără urmări. În schimb, autoritățile au lucrat așa fel, încît în alegerile din 1881 a reușit un singur deputat român cu programul Partidului Național: generalul Traian Doda din Caransebeș.

Tactica pasivistă a fost menținută în continuare, întărindu-se după 1887, cînd a fost adoptată și de românii din Banat, Crișana și Maramureș. Abia în 1905, Conferința Partidului, ținută la Sibiu, a adoptat ca tactică politică *activismul*.

În încheiere (p. 423—429), autorul face cîteva considerații asupra pasivismului, judecat prea aspru pînă acum, socotînd că el a fost «pasiv numai pe teren electoral și în raporturile sale cu Dieta din Budapesta» pe cînd sub raport național-românesc, cultural, economic și bisericesc s-au înregistrat succese incontestabile, care au contribuit intens la dezvoltarea conștiinței naționale românești și la pregătirea pentru marele eveniment din 1918.

Recomandăm cu toată căldura noua lucrare a distinsului cărturar Vasile Netea, tuturor preoților pentru a cunoaște pe larg toate luptele purtate de vrednicii noștri înaintași — între care mulți slujitori ai Bisericii — care au pregătit calea istoricului act din 1918, dar și a marilor înfăptuiri din zilele noastre.

Pr. Prof. M. PĂCURARIU

GHID BIBLIOGRAFIC, PE TEME ȘI PROBLEME, DIN PUBLICAȚIILE REVISTELOR BISERICEȘTI PATRIAHALE

(Completare — Anexe)

POPOARE ALE LUMII VECHI ȘI NOI

I. — VIKINGII

Aurul vikingilor: Despre procedeele tehnice de prelucrare a metodelor din perioada preistorică scoase în evidență de specialiștii suedezi, după unele obiecte de valoare aflate în morminte bogate de șefi și războinici (Notă bibliografică, de Pr. Prof. C. Sîrbu) (*S. T.*, XXV (1973), nr. 1—2, p. 139—140).

II. — ISRAELIȚII

Jean Leveque, *Le schisme, une catastrophe (I Rois VIII—XVI)*: Din istoria celor două regate — Iuda și Israel — după schisma de la 931, provocată la moartea lui Solomon, între urmașul acestuia Roboam și cele zece triburi de Nord sub conducerea lui Ieroboam: schisma — o catastrofă; o schismă religioasă; caracteristicile tradiției iahviste și ale tradiției elohiste (Notă bibliografică, de Ion V. Georgescu) (*S.T.*, XXIV (1972), nr. 3—4, p. 282—284).

III. — PERȘII SAU IRANIENII

A. Mazahéri, *Les trésors de l'Iran*: Din istoria și cultura statului și popoului iranian (Notă bibliografică, de Pr. P. M.) (*S.T.*, XXIV (1972), nr. 3—4, p. 297—298).

IV. — INDIENII

Magistr. Const. Vizitiu, *Sistemul castelor din India*: Structura regimului de caste. Componenta rasială a castelor. Spiritul separatist al castelor. Apologetii regimului de caste. Sistemul castelor după Manava-Dharma-Sastra. Teorii idealiste indiene despre caste. Profesia, originea castei. Rasa, sufletul castei. Clase și caste. Atitudini ostile față de caste în India (*S.T.*, XII (1960), nr. 3—4, p. 177—200).

V. — ILLIRII

I. I. Russu, *Illirii — istoria, limba și onomastica — romanizarea*: Date noi și interesante considerații asupra illirilor, vecinii traco-dacilor cu două milenii în urmă (Recenzie, de Diac. P. I. D.) (*B.O.R.*, LXXXVIII (1970), nr. 5—6, p. 629—630).

VI. — GETO—DACII

Prof. univ. Radu Vulpe, *Deceneu, sietnicul apropiat al lui Burebista*: Despre viața și personalitatea marelui preot Deceneu, care a avut o puternică influență și un rol însemnat în pregătirea succeselor regelui Burebista, care a unit sub conducerea sa neamul geto-dac (Notă bibliografică, de Pr. D. Soare) (*S. T.*, XXII (1970), nr. 5—6, p. 467—468).

D. Protase, *A existat la geto-daci concepția greco-romană despre «obolul lui Charon?»*: (Notă bibliografică, de Pr. I. I.) (*S.T.*, XXIV (1972), nr. 9—10, p. 768).

Hadrian Daicoviciu, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*: (Recenzie, de Pr. Prof. Corneliu Sîrbu) (*B. O. R.*, XC (1972), nr. 9—10, p. 1107—1111).

(Autorul nesemnat), *Însemnări din viața Patriei*: Relațiile dintre iliri și daci în lumina colaborării arheologice româno-iugoslave (*B.O.R.*, XC (1972), nr. 3—4, p. 332—333).

VII. — GRECII

Pr. Prof. I. Rămureanu, *Contribuția Țărilor Române la dobândirea independenței naționale a poporului grec* (B. O. R., XC (1972), nr. 1—2, p. 130—145).

Enciclopedia civilizației grecești: Una din civilizațiile cele mai importante din istoria omenirii (Notă bibliografică, de Diac. P. I. David) (S. T., XXIV (1972), nr. 3—4, p. 293—295).

VIII. — MALGAȘII

Val Tebeica, *Malgașii*: Înfățișarea coordonatelor materiale și spirituale în cadrul cărora s-a format și s-a dezvoltat poporul malgaș, locuitor al Madagascarului — devenit de curând independent (Notă bibliografică, de Pr. D. Soare) (S. T., XXII (1970), nr. 7—8, p. 621—622).

IX. — PECENEGII

Constantin Porfirogenetul, *Carte de învățătură pentru fiul său Romanos*: Date despre pecenegi, unul dintre popoarele migratoare în țara noastră (Notă bibliografică, de Gh. I. D., după trad. rom. a lui Vasile Grecu) (S. T., XXIII (1971), nr. 9—10, p. 763—764).

X. — UNGURII

«Buletinul Monumentelor Istorice» (nr. 4/1972): (Recenzie, de Radu Crețeanu, la studiul lui Vlasta Dvoráková, *Legenda Sfântului Ladislau descoperită în biserica din Velká Lomnica*: scena luptei regelui maghiar Ladislau I Sfântul (1077—1095) cu un călăreț cuman) (B. O. R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 485—486).

XI. — POPORUL ROMÂN

1. Despre începuturile, formarea și continuitatea poporului român

Henri Jacquier, *Originea numelui împăratului Traian*: Etimologia numelui împăratului Traian, «care împarte cu Decebal în mod egal și contrastat cinstea de a deschide istoria românilor» (Notă bibliografică, de C. B.) (S. T., XXIII (1971), nr. 9—10, p. 749—750).

D. Protase, *Populații dispărute. — Explicații pentru Zosimos. O seminție războinică. De ce lipsesc așezările fortificate? Îvingători și înfrinți. Scăpați din captivitatea «barbarilor». Mai devreme decât goții; Carpii își dezvăluie tainele: Carpii au fost unul din triburile dacice libere, de pe teritoriul țării noastre, și care după plecarea romanilor s-au raliat cu populațiile autohtone formate — formînd astfel strămoșii noștri* (Notă bibliografică, de Diac. P. I. David) (S. T., XXIV (1972), nr. 3—4, p. 306—308).

Ion Miclea, *Romania antiqua*: Un album-carte care argumentează continuitatea vieții naționale și spirituale a poporului daco-roman pe teritoriul patriei noastre (Recenzie, de Diac. P. I. David) (B. O. R., LXXXVIII (1970), nr. 5—6, p. 612—615).

Aurelian Sacerdoțeanu, *Cu privire la problema continuității poporului român*: (Notă bibliografică, de P. I. D.) (S. T., XXII (1970), nr. 7—8, p. 624).

Nicolae Corneanu, *1600 Jahre Wulfila-Bibel*: Date în legătură cu istoria poporului român — în epoca episcopului got Ulfila (Notă bibliografică, de Diac. Prof. O. Bucevschi) (S. T., XXIII (1971), nr. 1—2, p. 120—121).

Istoria României în date: Un repertoriu cronologic al principalelor date din istoria României («întregul flux al faptelor petrecute pe teritoriul țării noastre de la paleoliticul inferior — 1 000 000—100 000 î. e. n. — pînă la legile votate de Marea Adunare Națională la 29 decembrie 1969») (Notă bibliografică, de Radu Crețeanu) (S. T., XXIII (1971), nr. 9—10, p. 752—753).

Constantin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri pînă astăzi*: (Recenzie, de Pr. Gheorghe Cunescu) (B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 654—657).

2. Profilul spiritual al poporului român, ideea și lupta lui seculară pentru unitate și independență națională

M. Duțu, *Les racines de la conscience nationale chez les Roumaines*: Umanității români, prin scrierile lor, au contribuit la reliefarea profilului nostru național, de origine romană (Notă bibliografică, de C. B.) (S.T., XXII (1970), nr. 7—8, p. 603—604).

Dimitrie Oniciu, *Scrieri istorice*: Despre originea și preocupările strămoșilor noștri (Recenzie, de Diac. P. I. David) (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 7—8, p. 863—867).

3. Pagini însemnate din viața și istoria poporului român, de la întemeierea Principatelor pînă la actul istoric de la 23 August 1944

a) În legătură cu întemeierea și funcționarea Principatelor Române

Flaminu Mîrțu, *În legătură cu problematica localizării primei capitale a statului feudal al Țării Românești*: Cîmpulung ar fi fost după 1330 prima capitală a statului feudal al Țării Românești (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 7—8, p. 787—795).

Ștefan S. Goroveni, *Un ctitor de țară, Bogdan I*: Se demonstrează originea maramureșană a lui Bogdan I și rolul acestuia în întemeierea statului moldovenesc de sine stătător (Notă bibliografică, de Pr. Dumitru Soare) (S.T., XXV (1973), nr. 3—4, p. 275—276).

b) Din vremea lui Alexandru cel Bun, domnitorul Moldovei (1400—1432)

Emil Diaconescu, *Alexandru cel Bun*: (Notă bibliografică, de Pr. D. Soare) (S.T., XXII (1970), nr. 9—10, p. 746—748).

c) Din vremea lui Ștefan cel Mare, domnitorul Moldovei (1457—1504)

N. Vatamanu, *Medicii lui Ștefan cel Mare*: Fragmente din viața marelui domnitor moldovenesc (Notă bibliografică, de A. N. P.) (S.T., XXIV (1972), nr. 3—4, p. 317—319).

d) Din vremea lui Neagoe Basarab, domnitorul Țării Românești (1512—1521)

Alexandru Constantinescu, *Un ctitor de cultură — Neagoe Basarab* (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1076—1083).

Nicolae Stoicescu, *La politique de Neagoe Basarab et ses Préceptes pour son fils Teodosie*: (Notă bibliografică, de C. B.) (S.T., XXIII (1971), nr. 1—2, p. 123—124).

(Același autor), *Învățăturile lui Neagoe Basarab și activitatea sa de domnitor al Țării Românești* (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1084—1091).

e) Din vremea lui Petru Rareș, domnitorul Moldovei (1527—1538, 1541—1546)

Paul Simionescu, *Petru Rareș, domnul și vremea sa*: (Notă bibliografică, de Pr. D. Soare) (S.T., XXIII (1971), nr. 3—4, p. 289—290).

f) Din vremea lui Iliș și Ștefan Rareș și Alexandru Lăpușneanu, domnitorii Moldovei

Șerban Papacostea, *O veche tipăritură despre Moldova la mijlocul secolului al XVI-lea*: Date privind domnia lui Iliș și Ștefan Rareș, cît și începuturile domniei lui Alexandru Lăpușneanu (Notă bibliografică) (S.T., XXII (1970) nr. 3—4, p. 303; — nr. 7—8, p. 606—607).

g) Din vremea lui Petru Șchiopul, domnitorul Moldovei (1574—1579, 1582—1591)

«Buletinul Monumentelor Istorice» (nr. 4/1971): (Recenzie, de Radu Crețeanu, la studiul lui Mihail G. Ștefănescu, *O piatră de mormînt uitată și o pecete necunoscută. Mărturii vechi și noi despre marele spătar Zotu Tzigara*: ginerele și unul din principalii dregători ai domnului Moldovei, Petru Șchiopul (B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 422).

h) Din vremea lui Mihai Viteazul, domnitor al Țării Românești (1593—1601), al Transilvaniei (1599—1600) și al Moldovei (1600)

C. Rezachevici, *Cine a adus la Țîrgoviște capul lui Mihai Viteazul?*: (Notă bibliografică, de P. I. D.) (S.T., XXIII (1971), nr. 3—4, p. 294—295).

i) Din vremea lui Miron Barnovschi, domnitor al Moldovei (1626—1629)

«Buletinul Monumentelor Istorice» (nr. 1/1973): (Recenzie, de Radu Crețeanu, la studiul lui Vasile Drăguț, *O epocă artistică uitată — epoca lui Miron Barnovschi*)... (B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 487—488).

j) Din vremea lui Constantin Brîncoveanu, domnitorul Țării Românești (1688—1714)

Radu Greceanu, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brîncoveanu voievod (1688—1714)*: (Recenzie, de V. Mihordea) (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 7—8, p. 857—859).

k) *Din vremea lui Dimitrie Cantemir, domnitorul Moldovei (1693—1711)*

Paul Simionescu, *Dimitrie Cantemir domnitor și savant umanist: O sinteză reușită a vieții și operei domnitorului moldovean* (Recenzie, de Pr. Dumitru Soare) (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 5—6, p. 622—625).

1) *Despre Răscoala iobagilor români din Transilvania condusă de Horea, Cloșca și Crișan (1784)*

Diac. Prof. Mircea Păcurariu și Pr. Prof. Al. I. Ciurea, *Istoriografia Bisericii Române și problemele ei actuale: Preoțimea ortodoxă română slujitoare a idealurilor naționale — în vremea răscoalei de la 1784* (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 3—4, p. 376).

m) *Despre Mișcarea revoluționară condusă de Tudor Vladimirescu (1821)*

Diac. Prof. Mircea Păcurariu și Pr. Prof. Al. I. Ciurea, *Istoriografia Bisericii Române și problemele ei actuale: Preoțimea ortodoxă română slujitoare a idealurilor naționale — în vremea Revoluției de la 1821* (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 3—4, p. 376).

n) *Despre Revoluția burghezo-democratică de la 1848*

Pr. Gh. Cunescu, *Avram Iancu. — O sută de ani de la moartea sa* (B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1033—1037).

Octavian Mărculescu, *Participarea unor clerici ai Mănăstirii Negru-Vodă din Cîmpulung-Muscel la Revoluția din 1848* (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 216—224).

Prof. George Potra, *Popa Radu Șapcă din Celei (1795—1876): Unul din fruntașii Revoluției de la 1848 din Țara Românească* (Recenzie, de Pr. D. Găină) (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 3—4, p. 402—403).

Diac. Prof. Mircea Păcurariu și Pr. Prof. Al. I. Ciurea, *Istoriografia Bisericii Române și problemele ei actuale: Preoțimea ortodoxă română slujitoare a idealurilor naționale — în vremea Revoluției din 1848* (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 3—4, p. 376).

Pr. Dr. Gh. Cotoșman, *Eftimie Murgu. La centenarul morții sale: Cunoscut luptător pentru înfăptuirea idealului de dreptate socială, libertate și unitate politică a românilor din Moldova, Țara Românească — în epoca involburată a anilor Revoluției de la 1848* (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 7—8, p. 721—728).

(Autorul nesemnat), *Însemnări din viața Patriei: 1848, eveniment memorabil în istoria Patriei* (B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 360—364).

o) *Din vremea lui Alexandru Ioan Cuza, primul domnitor român al Principatelor Unite (1859—1862) și al statului național România (1862—1866)*

Pr. Nicolae Șerbănescu, *150 de ani de la nașterea lui Alexandru Ioan Cuza, 1820—20 martie—1970* (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 3—4, p. 351—407).

Diac. Prof. Mircea Păcurariu și Pr. Prof. Al. I. Ciurea, *Istoriografia Bisericii Române și problemele ei actuale: În vremea Unirii Principatelor (1859)* (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 3—4, p. 376).

(Autorul nesemnat), *Însemnări din viața Patriei: Tradiționala aniversare patriotică — «Unirea Principatelor»* (B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 140—141).

p) *Despre proclamarea independenței de Stat a României (9 mai 1877)*

Prinosul României și al Bisericii Ortodoxe Române în războiul de eliberare ruso-turc (1877—1878): (Notă bibliografică, de Ion Bănățeanu) (S.T., XXII (1970), nr. 1—2, p. 134).

Diac. Prof. Mircea Păcurariu și Pr. Prof. Al. I. Ciurea, *Istoriografia Bisericii Române și problemele ei actuale: În vremea războiului de independență (1877)* (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 3—4, p. 376).

r) *Despre Răscoala țărănească de la 1907*

Diac. Prof. Mircea Păcurariu și Pr. Prof. Al. I. Ciurea, *Istoriografia Bisericii Române și problemele ei actuale: În vremea Răscoalei țărănești din 1907* (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 3—4, p. 376).

s) *Despre unirea Transilvaniei cu România (1 decembrie 1918)*

✓ Diac. Prof. Mircea Păcurariu și Pr. Prof. Al. I. Ciurea, *Istoriografia Bisericii Române și problemele ei actuale: În vremea realizării unirii Transilvaniei cu România (1 decembrie 1918)* (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 3—4, p. 376).

(Autorul nesemnat), *Însemnări din viața Patriei: Aniversarea unui eveniment epocal — 1 decembrie 1918* (B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1199—1200).

ș) *Despre evenimentul istoric de la 16 Februarie 1933*

(Autorul nesemnat), *Însemnări din viața Patriei: 16 Februarie 1933, eveniment de mare amploare în istoria Mișcării muncitorești din România* (B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 144—145).

t) *Alte aspecte și evenimente din viața internă a poporului român, în trecut*

Flaminio Mirțu, «*Mișeii*» *Cîmpulungului medieval și biserica «Sfîntul Gheorghe»-Olari: O categorie socială locală analizată arheologic, istoric și demografic* (B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 362—366).

Henri H. Stahl, Paul H. Stahl, *Civilizația vechilor sate românești: (Notă bibliografică, de Pr. D. Soare)* (S.T., XXII (1970), nr. 7—8, p. 620—621).

4. *Despre relațiile externe ale poporului român, în trecut*

Constantin Porfirogenetul, *Carte de învățătură pentru fiul său Romanós: Date din viața și istoria relațiilor poporului român din vremurile mai vechi pînă în secolul al X-lea* (Notă bibliografică, de Gh. I. D., după trad. rom. a lui Vasile Grecu) (S.T., XXIII (1971), nr. 9—10, p. 764).

Virgil Căndea, *Vechi contacte românești cu Levantul: Despre vechile legături și contacte ale românilor cu popoare din Orientul ortodox* (Notă bibliografică, de P. I. D.) (S.T., XXIII (1971), nr. 7—8, p. 580—582).

Paul Mihail, *Alte acte românești de la Constantinopol (1578—1820): (Notă bibliografică, de Pr. Dumitru Soare)* (S.T., XXV (1973), nr. 3—4, p. 278—279).

T. Bodoș, *Le privilège commercial accordé en 1636 par G. Rácóczi aux marchands grecs de Sibiu: (Notă bibliografică, de Pr. D. S.)* (S.T., XXV (1973), nr. 3—4, p. 283—284).

Relațiile istorice dintre popoarele U.R.S.S. și România între secolele al XV-lea - începutul secolului al XVIII-lea: (Notă bibliografică, de Marcel Ciucur) (S.T., XXIII (1971), nr. 7—8, p. 598—599).

Z. I. Hijneac, *Киево — Мовиланьская Академія (Academia movileană din Kiev): Mijloc și loc însemnat în istoria legăturilor dintre popoarele ucrainean și român* (Notă bibliografică, de Pr. Paul Mihail) (S.T., XXV (1973), nr. 3—4, p. 273—274).

Pr. Prof. I. Rămureanu, *Contribuția Țărilor Române la dobîndirea independenței naționale a poporului grec: Un proces istoric de lungă durată — de la căderea Constantinopolului sub turci (1453), pînă la revoluția greacă (1821)* (B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 130—145).

C. Bărbulescu, *Vechi legături de artă și cultură între români și sîrbi* (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 7—8, p. 803—811).

5. *Pagini însemnate din viața poporului român, de la 23 August 1944 încoace*

a) *23 August 1944 — Ziua istorică a eliberării poporului român de sub jugul fascist*

(Autorul nesemnat), *23 August, sărbătoarea unității și solidarității poporului român* (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 7—8, p. 637—642).

(Autorul nesemnat), *23 August, marea sărbătoare națională a poporului român* (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 689—694).

(Autorul nesemnat), *Însemnări din viața Patriei: A 28-a aniversare a eliberării României de sub jugul fascist* (B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 764—767).

Bibliografia istorică a României, I (1944—1969): Studii care înfățișează producția historiografică românească pe o perioadă de 25 de ani (23 August 1944—23 August 1969) (Notă bibliografică, de M. Păcurariu) (S.T., XXIV (1972), nr. 1—2, p. 160).

b) *30 Decembrie 1947 — Ziua proclamării Republicii*

(Autorul nesemnat), *Ziua Republicii* (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 11—12, p. 1109—1112).

(Autorul nesemnat), *A XXIV-a aniversare a Republicii* (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1129—1133).

(Autorul nesemnat), *Însemnări din viața Patriei: În întâmpinarea unui jubileu glorios — sărbătorirea a 25 de ani de la proclamarea Republicii* (B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 549).

(Autorul nesemnat), *Însemnări din viața Patriei: În întâmpinarea aniversării Republicii* (B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1019—1020).

(Autorul nesemnat), *Douăzeci și cinci de ani de la instaurarea Republicii: (S.T., XXIV (1972), nr. 9—10, p. 661—665).*

(Autorul nesemnat), *Un sfert de veac de la proclamarea Republicii* (B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1133—1142).

(Autorul nesemnat), *Un sfert de veac de la proclamarea României ca Republică* (Ort., XXIV (1972), nr. 4, p. 509—511).

(Autorul nesemnat), *Însemnări din viața Patriei: Solemnitate la Consiliul de Stat, în legătură cu aniversarea Republicii* (B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1203—1204).

Lucrările Adunării Naționale Bisericești: Participarea Bisericii Ortodoxe Române la marea sărbătoare a aniversării unui sfert de veac de la întemeierea Republicii (din cuvîntul de deschidere al Prea Fericitului Patriarh Justinian) (B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1334—1338).

c) 21 August 1965 — Ziua Constituției

(Autorul nesemnat), *Însemnări din viața Patriei: Ziua Constituției* (B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 769—770).

d) Alte fapte și evenimente interne contemporane din viața poporului român

(Autorul nesemnat), *Însemnări din viața Patriei: Cuvîntarea Președintelui Consiliului de Stat, cu prilejul Anului Nou, 1972. O sinteză a rezultatelor muncii poporului român, în anul 1971. Un amplu dialog între conducătorii de Stat și reprezentanții oamenilor muncii. Marile aniversări culturale ale anului 1972. Marele forum al țărănimii cooperatiste. Eforturi unite pentru apărarea păcii și securității. Un nou impuls pentru dezvoltarea prieteniei româno-ungare* (B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 96—102).

(Autorul nesemnat), *Însemnări din viața Patriei: Spicuri din activitatea Comitetului Național pentru apărarea Păcii. Un strălucit mesaj de pace, prietenie și colaborare internațională. Tineretul — mîndria și viitorul Patriei. Grija față de om și față de interesele obștești în preocupările marelui Sfat al țării. Un nou așezămînt de cultură — Muzeul de Istorie al Republicii Socialiste România. O amplă întrunire a intelectualității tehnice românești. Conferința națională a scriitorilor. Un eveniment de importanță istorică în viața nouă a poporului român — Conferința Națională a P. C. R. (19—21 iulie 1972). A 70-a aniversare a D-lui Ion Gheorghe Maurer, Președintele Consiliului de Miniștri al R. S. România. Noi mărturii ale grijii față de om. Noi măsuri legislative, pe calea progresului economic și social. File din Cronica unei prietenii frățești (7 noiembrie). Solemnitate la Consiliul de Stat, în legătură cu Anul Nou (1973). Din mesajul de Anul Nou al Președintelui Consiliului de Stat. Bilanțul unei rodnice activități (îndeplinirea planului de dezvoltare economico-socială al țării noastre în anul 1972). Sărbătorirea D-lui Nicolae Ceaușescu, Președintele Consiliului de Stat, cu prilejul împlinirii a 55 de ani de viață și a 40 de ani de activitate în Mișcarea muncitorească. Noile măsuri legislative adoptate de Marea Adunare Națională (B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 327—332; — nr. 5—6, p. 546—551; nr. 7—8, p. 760—764; nr. 9—10, p. 1023—1025; nr. 11—12, p. 1198—1199, 1200—1202, 1204; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 137—139; 142—144; nr. 3—5, p. 355—356).*

e) Fapte și evenimente externe contemporane din viața poporului român

(Autorul nesemnat), *Însemnări din viața Patriei: Relațiile dintre România și R. D. Germană într-o nouă etapă de dezvoltare. Un simbol epocal al prieteniei și colaborării româno-iugoslave. O contribuție de seamă la dezvoltarea relațiilor româno-cubaneze. Sub semnul solidarității cu lupta pentru libertate și independență a popoarelor. Manifestări culturale științifice internaționale în țara noastră. România Socialistă, gazdă a unor reuniuni internaționale de prestigiu: A III-a Conferință mondială de cercetare a viitorului (3—10 septembrie 1972); Al VII-lea Congres internațional minier (4—9 septembrie 1972); A doua ediție a Tîrgului internațional*

București (15—24 octombrie 1972). Vizite ale conducătorilor de stat peste hotare: vizita Președintelui Consiliului de Stat, Nicolae Ceaușescu, în R. P. Bulgaria (27—28 septembrie 1972), în Belgia și Luxemburg (24—28 octombrie 1972); vizita Președintelui Consiliului de Miniștri, Ion Gheorghe Maurer, în R. S. F. Iugoslavia (12—19 septembrie 1972). Activitatea României la cea de-a XXVII-a sesiune a O.N.U. Vizitele D-lui Nicolae Ceaușescu, Președintele Consiliului de Stat, în Pakistan, în Iran și în R. S. Cehoslovacia, în Olanda, în Italia, San Marino și întrevăderea avută cu Papa Paul al VI-lea la Vatican. O nouă contribuție la adâncirea prieteniei și colaborării româno-sudaneze (B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 551—555; — nr. 7—8, p. 770—772; — nr. 9—10, p. 1025—1028, 1029—1031, 1032; — nr. 11—12, p. 1202—1203; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 139—140; — nr. 3—5, p. 355, 356—360, 364—366).

6. Impresii și aprecieri elogioase despre țara noastră

Prof. univ. dr. doc. Alexandru Elian, *Românii despre bizantini — bizantinii despre români*: (Notă bibliografică, de A. N. P.) (S.T., XXIV (1972), nr. 1—2, p. 166—168)

Kurt H o r e d t, *Blökumanaland și Blakumen*: Două izvoare nordice, din secolele al XII-lea și al XIII-lea, ce conțin două nume proprii care se referă la teritoriul țării noastre în epoca prefeudală și feudală timpurie (Notă bibliografică, de Pr. I. Ionescu) (S.T., XXIII (1971), nr. 1—2, p. 125—127).

Keith H i t c h i u s, *Studii privind istoria modernă a Transilvaniei*: Respectiv la trecutul românilor transilvăneni din secolul al XIX-lea (Notă bibliografică, de M. Păcurariu) (S.T., XXIII (1971), nr. 1—2, p. 139).

Călători străini despre țările române (vol. II): (Recenzie, de Diac. P. I. David) (B.O.R., XC (1972) nr. 1—2, p. 208—210).

Arhim. Zareh B o r o n i a n, *Lucrări și studii ale savantului armean H. Dj. Siruni, cu privire la poporul român și patria noastră*: Considerații introductive. Mărturii armenes despre români. Izvoare turcești despre români. Izvoare privitoare la armenii din România. Lucrări în limba armeană tipărite în București. Lucrări publicate în străinătate în limba armeană, privind pe românii și armenii din România. Studii în limba armeană publicate între anii 1960—1969. Lucrări inedite. Conferințe și comunicări ținute la București între anii 1955—1967. Conferințe și comunicări ținute la Erevan, în legătură cu țările române (B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1278—1289).

POSTUL ÎN CREȘTINISM

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară din februarie 1956: Referatul Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian privind obligativitatea posturilor pentru copii și bolnavi (B.O.R., LXXIV (1956), nr. 3—4, p. 307).

(Autorul nesemnat), *Readaptarea dispozițiilor bisericesti cu privire la Post în conformitate cu cerințele epocii contemporane*: Referat al Comisiei interortodoxe pregătitoare a Sfântului și Marelui Sinod (Chambésy, 16—28 iulie 1971) (B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 390—394).

PREDICA ȘI PREDICATORUL ÎN BISERICĂ

1. Temeiuri Biblice pentru necesitatea și importanța predicii

Drd. Ioan D. P o p a, *Opera Sfinților Părinți din «epoca de aur» ca izvor al predicii*: Considerații introductive. Sfânta Scriptură — izvorul principal al predicii din «epoca de aur» (S.T., XXII (1970), nr. 5—6, p. 431—432).

Pr. Prof. G. T. M a r c u, *Cuvîntul lui Dumnezeu în viața Bisericii după Noul Testament*: Noul Testament în predică (S.T., XXIII (1971), nr. 1—2, p. 61—62).

2. Predica la Sfinții Părinți

Jean B e r n a r d i, *La predication des Pères Cappadociens. Le prèdicatur et son auditoire*: Analizarea operii predicatoriale a celor trei mari ierarhi capadocieni (Notă bibliografică, de Ierom. V. M.) (S.T., XXII (1970), nr. 1—2, p. 152—153).

Drd. Ioan D. P o p a, *Opera Sfinților Părinți din «epoca de aur» ca izvor al predicii*: Importanța operelor patristice pentru tematica predicii de astăzi: importanța Sf. Părinți pentru conținutul dogmatic al predicii; valoarea operelor Sf. Părinți pentru conținutul moral al predicii; aspectul social al predicii Sf. Părinți. Valoarea operelor

Sf. Părinți pentru stilul și forma predicii de azi: figuri de stil în predica Sf. Părinți din «epoca de aur»; elocința Sf. Părinți. Valoarea operelor Sf. Părinți pentru întocmirea și rostirea predicii (S.T., XXII (1970), nr. 5—6, p. 432—443).

Diac. Asist. Ion Bria, *Teologie și Biserică la Sfinții Trei Ierarhi: Teologia cuvîntului la Sfântul Ioan Hrisostom* (S.T., XXIII (1971), nr. 1—2, p. 79—80).

Drd. Ion D. Popa, *Sfântul Vasile cel Mare — predicatorul milosteniei* (S.T., XXIII (1971), nr. 3—4, p. 224—234).

(Același autor), *Asterie al Amasiei ca predicator: Date biografice despre Asterie al Amasiei. Genurile omiletice cultivate de Asterie și izvoarele predicilor sale. Fondul predicilor lui Asterie: fondul dogmatic, fondul moral și fondul social. Forma predicilor lui Asterie: planul și stilul predicilor lui Asterie. Principii omiletice observate în predicile lui Asterie* (S.T., XXIII (1971), nr. 5—6, p. 363—375).

Prot. Vasile Stoicov, *O cuvîntare puțin cunoscută a Sfântului Asterie al Amasiei: (Notă bibliografică, de P. V. I.)* (S.T., XXIII (1971), nr. 5—6, p. 424).

3. Predica în Biserica Ortodoxă

Ierom. Drd. Veniamin Micle, *Cuvîntul lui Dumnezeu și Sfintele Taine în Biserica Ortodoxă: Cuvîntul lui Dumnezeu în teologia ortodoxă. Caracterul sacramental al cuvîntului lui Dumnezeu. Raportul dintre propovăduirea cuvîntului și lucrarea sacramentală în Biserica Ortodoxă: propovăduirea cuvîntului — chemarea la credință; propovăduirea cuvîntului — chemarea la Sfintele Taine. Predicarea cuvîntului și Sfînta Euharistie în Liturghia ortodoxă* (Ort., XXIV (1972), nr. 4, p. 543—556).

4. Predica în Biserica Ortodoxă Română

Pr. Dr. Gabriel Popescu, *Predică și predicator în Biserica Ortodoxă Română: Temeiurile activității predicatoriale în ortodoxia românească. Importanța și locul predicii în Biserica Ortodoxă Română: cultul și predica; izvoarele predicii românești; genuri de predici cultivate în Biserica Ortodoxă Română. Literatura omiletică în Biserica Ortodoxă Română: cazaniile, colecții de predici, traduceri, predici, originale, reviste cu cuprins omiletic, pastoralele ierarhilor, preocupări de teorie a predicii — manuale, studii etc.* (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 96—113).

(Același autor), *Propovăduirea Evangheliei: În Biserica Ortodoxă Română în ultimii 25 de ani (1948—1973)* (B.O.R., XCI (1973), nr. 6, p. 655—663).

Pr. Gabriel Cocora, *Contribuția episcopului Dionisie Romano la dezvoltarea omileticii românești: (Notă bibliografică)* (S.T., XXII (1970), nr. 1—2, p. 136).

Diac. Drd. Marin N. Pană, *Contribuția episcopului Grigore Comșa la dezvoltarea omileticii ortodoxe românești: Momente principale din viața episcopului Grigore Comșa. Scurtă privire asupra predicii ortodoxe române în vremea episcopului Grigore Comșa. Opera omiletică. Principalele trăsături ale concepției sale despre predică și predicator: conținutul și caracterul biblic al predicii; predica — mijloc de pastorație; catehizarea în slujba credinței ortodoxe și a unității Bisericii. Elaborarea personală a predicii* (B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 390—400).

Drd. Gheorghe V. Burcă, *«Viețile sfinților» ca izvor al predicii actuale: Importanța «Vieților Sfinților» pentru conținutul predicii. Viețile Sfinților ca izvor al predicii cu teme dogmatice, cu teme morale, cu teme sociale și umanitare. Importanța «Vieților Sfinților» pentru forma predicii* (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 564—576).

Pr. Asist. G. Popescu, *Predica în Biserica Ortodoxă Română în vremea noastră: Conținutul, forma și rezultatul ei* (B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1209—1216).

Drd. Haddis Yeshanew, *Obiective morale și umanitare în predica actuală a Bisericii Ortodoxe Române: Predica nouă a Bisericii Ortodoxe Române, predică legată de viața actuală a credincioșilor cu nevoile și năzuințele lor. Pacea, combaterea războiului și dezarmarea, ca obiective ale predicii de azi. Dreptatea, egalitatea ființială a oamenilor, dreptul de muncă și la răsplata muncii, dreptul la o viață omenească. Iubirea față de aproapele și într-ajutorarea. Îndrumări date de ierarhii și preoții Bisericii Ortodoxe Române în pastorale, predici și cuvîntări cu privire la alte probleme actuale de ordin social. Concluzii* (S.T., XXIII (1971), nr. 5—6, p. 376—388).

Diac. Drd. Marin N. Pană, *Principii și coordonate ale propovăduirii cuvîntului în Biserica Ortodoxă Română: Principiul continuității. Principiul adaptării pro-*

povăduirii cuvîntului. Principiul actualității propovăduirii cuvîntului. Legătura predicii cu liturghia și cu celelalte slujbe. Predica și apostolatul social. Predica, mijloc și metodă de pastorație (S.T., XXV (1973), nr. 3—4, p. 249—260).

5. Predici (exemple și modele)

a) *Predici din trecut.* — Pr. Dr. Gheorghe Lițiu, *Un manuscris inedit cu predică în versuri, din 1854: Considerații generale despre necrologul în versuri, rămas în tradiție în părțile Transilvaniei și Bucovina. Prezentarea manuscrisului. Cuprinsul lui. Importanța manuscrisului* (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 106—112).

b) *Predici din zilele noastre.* — *Pastorale, cu text integral, ale Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, la marile praznice creștine (Nașterea și Învierea Domnului)* (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 3—4, p. 245—248; — nr. 11—12, p. 1113—1115; — LXXXIX (1971), nr. 3—4, p. 237—240; — nr. 11—12, p. 1134—1136; — XC (1972), nr. 3—4, p. 229—232; nr. 11—12, p. 1143—1146; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 153—155).

6. Predicatorul în Biserica Ortodoxă Română

Pr. Dr. Gabriel Popescu, *Predică și predicator în Biserica Ortodoxă Română: ...Predicatorul în Biserica Ortodoxă Română: figuri de mari predicatori români în trecutul Bisericii noastre; preocupări pentru pregătirea preoților ca predicatori și asigurarea predicării; chipul predicatorului ortodox român. Trăsăturile esențiale ale activității predicatoriale în Biserica Ortodoxă Română de ieri și astăzi* (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 113—120).

Drd. Gheorghe Burcă, *Importanța cunoașterii manifestărilor sufletești ale credincioșilor pentru predicator: Generalități asupra manifestărilor sufletești ale credincioșilor. Care sînt învățămintele pe care poate să le scoată predicatorul din cunoașterea mai aprofundată a vieții religioase normale și patologice, din familiarizarea cu rezultatele cercetărilor făcute asupra credincioșilor de diferite vârste și, în general, din cunoașterea particularităților sufletești ale parohienilor* (S.T., XXIII (1971), nr. 5—6, p. 353—362).

7. Predica și predicatorul în Biserica Romano-Catolică

Pr. Constantin I. Gheorghe, *Opera de predicator a lui Massillon: Viața lui Jean-Baptiste Massillon (Franța) (24 iunie 1663—19 septembrie 1729). Opera sa omiletică. Massillon ca predicator* (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 5—6, p. 565—574).

Gabriel Popescu, *Predica tradițională, un monolog? Despre unele «forme noi» de predicare în Bisericile Occidentale: Analizarea lor, pe scurt, și considerații ortodoxe pe marginea lor* (Ort., XXII (1970), nr. 2, p. 314—315).

Ierom. Veniamin Micle, *Criza actuală a predicii romano-catolice: Considerații introductive. Criza predicii romano-catolice. Atitudinea credincioșilor față de predică. Încercări de reînnoire a predicii* (Ort., XXV (1973), nr. 1, p. 129—135).

8. Predica și predicatorul în Biserica Protestantă

Jean-Marc Chappuis, *Information du monde et prédication de l'Évangile: Dezvoltarea unor teze legate de ideea — drumul pe care trebuie să-l urmeze predica creștină în societatea tehnicizată în continuă transformare, de astăzi.* (Notă bibliografică, de Gabriel Popescu) (S.T., XXII (1970), nr. 5—6, p. 465—466).

Claus Westermann, *Grundformen prophetischer Rede (Formele de bază ale cuvîntărilor profetice): O contribuție prețioasă la cunoașterea structurii retoricii profetice* (Notă bibliografică, de N. Neaga) (S.T., XXII (1970), nr. 7—8, p. 631—632).

Leonhard Fendt, *Homiletik* (ed. II-a): Manual de omiletică, de uz protestant, în patru părți esențiale: împărăția lui Dumnezeu și Biserica; sistematica predicii; introducere în practica omiletică; liniile fundamentale ale formei și ale ideilor predicii de-a lungul istoriei (Recenzie, dr. Pr. Sebastian Chilea (Ort., XXIV (1972), nr. 2, p. 254—258).

PRIETENIA

1. Prietenia în concepția antichității

Platon, *Lysis*: Subiectul dialogului *Lysis* — prietenia — o problemă care se afla în centrul preocupărilor filozofilor antichității (Notă bibliografică, de Diac. Prof. Ioan Zăgreanu) (*S.T.*, XXII (1970), nr. 5—6, p. 478—479).

2. Prietenia la Sfinții Părinți

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Preocupări patristice în literatura teologică românească: Profiluri patristice de actualitate ecumenică: prietenia etc.* (*S.T.*, XXIII (1971), nr. 5—6, p. 333).

PROFEȚIE ȘI PROFETI

Pr. Constantin Gheorghe, *Harismele după epistolele Sfântului Apostol Pavel: Cine și ce sînt profeții* (*S.T.*, XXV (1973), nr. 1—2, p. 25—26).

PROGRESUL

Joseph Thomas, *L'Église et la société industrielle*: (Notă bibliografică, de O.P.) (*S.T.*, XXII (1970), nr. 5—6, p. 477).

PROZELITISM CONFESIONAL

Diac. Asist. Ion Bria, *Un obstacol în calea ecumenismului — prozelitismul confesional: Considerații introductive. Originea și semnificația termenului «prozelitism». Prozelitismul în dezbateră teologică ecumenică de azi. Forme și metode de prozelitism actuale: uniatismul practicat de Biserica Romano-Catolică și sectarismul unor grupări religioase* (*B.O.R.*, LXXXVIII (1970), nr. 9—10, p. 1053—1063).

Pr. Dumitru Soare, *Comentarii ortodoxe asupra temei «Mărturisire comună și prozelitism grosolan»*: Despre un cod de mărturisire creștină, care urmărește o condamnare categorică a prozelitismului (*Ort.*, XXIII (1971), nr. 3, p. 508—510).

PURIFICARE

Drd. Mihai Popescu, *Ideea de purificare în religiile de mistere greco-romane și în creștinism* (*S.T.*, XXIII (1971), nr. 3—4, p. 248—260).

R

RASISMUL

(Combaterea și condamnarea lui)

Pr. Drd. Nicolae Bordașiu, *Inumanitatea rasismului*: Unitatea de origine și menire a oamenilor. Creștinismul, mesaj de egalitate, frățietate și dreptate. Rasismul ca problemă morală: contraste sociale și rasiale. Rasismul și demnitatea umană. Aspecte actuale ale problemei rasiale. Iisus Hristos, răscumpărătorul celor credincioși. Rasismul și creștinismul: egalitatea și înfrățirea credincioșilor după Evanghelia lui Hristos; după celelalte cărți ale Noului Testament; concepția patristică despre om și omenire. Unitatea neamului omenesc și egalitatea dintre oameni. Concluzii (*S.T.*, XXIV (1972), nr. 1—2, p. 114—122).

Pr. D. Soare, *Consiliul Ecumenic al Bisericilor a alocat noi fonduri în sprijinul luptei împotriva rasismului* (*Ort.*, XXIII (1971), nr. 4, p. 659).

Pr. Prof. Petru Rezuș, *Problema cooperării Bisericilor creștine și a credincioșilor tuturor religiilor pentru sprijinirea și înfăptuirea marilor probleme ale vieții contemporane*: Principiile și roadele cooperării Bisericilor Ortodoxe pentru sprijinirea eforturilor de înfăptuire a egalității rasiale. Cum se prezintă problema cooperării Bisericilor Ortodoxe cu celelalte Biserici creștine și a acestora cu celelalte religii în aceeași direcție, a egalității rasiale, și la ce rezultate s-a ajuns (*Ort.*, XXV (1973), nr. 1, p. 102—114).

REÎNTREGIREA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE DIN TRANSILVANIA

1. Despre actul «uniației» religioase din Transilvania (1697—1701)

Diac. Prof. Mircea Păcurariu și Pr. Prof. I. Ciurea, *Istoriografia Bisericii Române și problemele ei actuale*: «Uniația» de la 1700 (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 3—4, p. 376—377).

Ladislau Gyémant, *Acțiuni petiționare ale românilor din Transilvania în perioada 1834—1838*: Din viața și activitatea lui Vasile Moga (1810—1848), primul episcop ortodox de neam român al Transilvaniei, după dureroasa dezbinare bisericească din 1698—1701 (Notă bibliografică, de Pr. Prof. Mircea Păcurariu) (S.T., XXV (1973), nr. 5—6, p. 450—451).

2. Reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania (21 octombrie 1948)

Desbaterile Sfântului Sinod al Sfintei Biserici Ortodoxe Române. Sesiunea ordinară din anul 1948: În legătură cu aprobarea revenirii preoților greco-catolici în sânul Bisericii Ortodoxe Române și cu unele dispoziții legate de acest eveniment (B.O.R., LXVI (1948), nr. 11—12, p. 656).

Arhim. Emilian Birdaș, *Aniversarea a 22 de ani de la Reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania* (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 9—10, p. 1038—1041).

(Autorul nesemnat), *Aniversarea a 23 de ani de la Reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române în Transilvania* (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1018—1021).

Diac. Gheorghe Papuc, *Refacerea unității Bisericii strămoșești* (B.O.R., XCI (1973), nr. 6, p. 616—623).

RELAȚIILE INTERORTODOXE ALE BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

A. — RELAȚIILE INTERORTODOXE ALE BISERICII ORTODOXE ROMÂNE ÎN TRECUT

Diac. Prof. Mircea Păcurariu și Pr. Prof. Al. I. Ciurea, *Istoriografia Bisericii Române și problemele ei actuale*: Biserica Ortodoxă Română sprijinitorul altor Biserici și centre ortodoxe, în trecutul său istoric (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 3—4, p. 377).

Drd. Ioan V. Dură, *Biserica din Țara Românească în epoca lui Matei Basarab*: Legăturile Bisericii din Țara Românească cu Patriarhia Ecumenică, cu Patriarhia Alexandriei, cu Patriarhia Antiohiei, cu Sfântul Munte Atos, cu Biserica Rusiei, Biserica Serbiei și Biserica Bulgariei (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 590—592).

Al. Alexianu, *Doi români, ctitori în Bulgaria și în Pind (1643—1644)* (B.O.R., LXXXIII (1965), nr. 7—8, p. 771—776).

Drd. Constantin Mosor, *Biserica Moldovei în timpul domniei lui Mihail Sturza (1834—1849)*: ...Raporturile dintre Biserica Moldovei și Patriarhia din Constantinopol... (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 604—605).

Vezi și: *Biserica Ortodoxă Română* (Din trecutul istoric al Bisericii Ortodoxe Române)

B. — RELAȚIILE INTERORTODOXE ALE BISERICII ORTODOXE ROMÂNE ASTĂZI

I. — Privire de ansamblu

Diac. Prof. Mircea Păcurariu, și Pr. Prof. Al. I. Ciurea, *Istoriografia Bisericii Române și problemele ei actuale*: Personalități ortodoxe române cu remarcabilă activitate interortodoxă (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 3—4, p. 378—379).

Sfântul Sinod al Sfintei Biserici Ortodoxe Române. Sesiunea ordinară din anul 1948: Participarea unor delegații ale Bisericilor Ortodoxe surori la înscăunarea Preafericitului Părinte Patriarh Justinian (B.O.R., LXVI (1948), nr. 7—8, p. 400—404).

Desbaterile Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară din anul 1950: În legătură cu acordarea a 40 de burse pentru studenții recomandați de Bisericile Ortodoxe surori (B.O.R., LXVIII (1950), nr. 10, p. 551).

Desbaterile Sfântului Sinod... Sesiunea ordinară din anul 1951: În legătură cu raporturile frățești ale Bisericii Ortodoxe Române cu celelalte Biserici Ortodoxe din lume, în cursul anului 1951 (B.O.R., LXIX (1951), nr. 10—12, p. 455—456).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară pe anul 1953: În legătură cu relațiile externe ale Bisericii Ortodoxe Române cu celelalte Biserici Ortodoxe (B.O.R., LXXI (1953), nr. 7—8, p. 710—711).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară din iunie 1954: În legătură cu legăturile interortodoxe ale Bisericii Ortodoxe Române din ultima vreme (B.O.R., LXXII (1954), nr. 6, p. 649).

Sesiunea ordinară a Sfântului Sinod pe anul 1958: În legătură cu schimbul de profesori de la cele două institute teologice din Biserica noastră și alte institute similare din alte Biserici Ortodoxe (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 12, p. 1165).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1963: În legătură cu data, locul și programul Conferinței pregătitoare a Congresului profesorilor de teologie ortodoxă de la București (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 11—12, p. 1243).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea anului 1964: În legătură cu darea de seamă a Institutului teologic din București, asupra desfășurării Comisiei pregătitoare a celui de-al II-lea Congres de teologie ortodoxă întrunită în țara noastră între 2—9 iunie 1964 (B.O.R., LXXXII (1964), nr. 11—12, p. 1173—1174).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea anului 1965: Schimb de burse între Patriarhia Română și alte Biserici Ortodoxe (B.O.R., LXXXIII (1965), nr. 11—12, p. 1170).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1966: În legătură cu schimbul de bursieri cu alte Biserici Ortodoxe, pe anul școlar 1965—1966 (B.O.R., LXXXIV (1966), nr. 5—6, p. 618—619).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1966: Lucrările Comisiei pregătitoare a celui de al II-lea Congres al profesorilor de teologie ortodoxă (București, 2—9 iunie 1964) (B.O.R., LXXXIV (1966), nr. 11—12, p. 1055—1056).

Sfântul Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1967: În legătură cu proiectarea unei noi Consultări interortodoxe propuse de patriarhul ecumenic Atenagora (iunie 1967) (B.O.R., LXXXV (1967), nr. 5—6, p. 647—648).

Sfântul Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1968: În legătură cu acceptarea participării unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române la Comisia interortodoxă de la Geneva (8—15 iunie 1968) (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 3—5, p. 514—515).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1968: În legătură cu participarea delegației Bisericii Ortodoxe Române, la Conferința interortodoxă de la Chambésy (8—16 iunie 1968) (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 7—8, p. 988—989).

Remus Rus, *Conferința interortodoxă a teologilor ortodocși* (Massachusetts—SUA, 7—11 septembrie 1970) (Ort., XXIII (1971), nr. 1, p. 156—157).

Ștefan Alexe, *Centrul interortodox Penteli din Atena*: Inaugurarea lui la 3 mai 1971 (Ort., XXIII (1971), nr. 3, p. 503—504).

Alf Johansen, *Rumanian contributions to Ecumenical Theology*: Gîndirea și atitudinea ecumenică a teologiei ortodoxe române, în comparație cu concepția catolică și protestantă — *Relațiile reciproce între Bisericile Ortodoxe* (Recenzie, de Ierom. Veniamin Micle) (Ort., XXIII (1971), nr. 4, p. 607—608).

Pr. D. Soare, *Primul Congres general al tineretului ortodox din Franța* (Anancy, 30 octombrie—1 noiembrie 1971): Situația generală a diasporei ortodoxe și contribuția ei la colaborarea panortodoxă (Ort., XXIV (1972), nr. 1, p. 153—154).

(Autorul nesemnat), *Primirea preoților din Capitală de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian în ziua întâi de Paști*: Reînnoirea firului vechilor legături de dragoste și colaborare frățească cu Bisericile Ortodoxe (din cuvîntul reprezentantului preoțimii Capitalei) (B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 237—238).

(Autorul nesemnat), *Conferința exegetică interortodoxă de la Penteli — Atena* (17—21 mai 1972): A luat parte și un delegat al Bisericii Ortodoxe Române (B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 520—521).

Pr. Asist. Dumitru Popescu, *Consultația teologică de la Atena* (Mănăstirea Penteli, 23—27 mai 1972): Precizarea poziției ortodoxe din punct de vedere teologic față de semnificația pe care o are astăzi mîntuirea creștină — contribuția delegatului ortodox român (Rev. cit., p. 523—524).

Pr. Dumitru Soare, *Un viitor simpozion teologic interortodox la Facultatea de teologie a Universității din Salonic* (12—16 septembrie 1972) (Ort., XXIV (1972), nr. 2, p. 312—313).

(Autorul nesemnat), *Simpozionul teologic de la Salonic și conferințele ținute de Pr. Prof. D. Stăniloae la Atena* (12—16, 22—27 septembrie 1972) (B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 982—983).

Prof. N. Chițescu, *Activitate teologică ortodoxă română în America: Participarea la lucrările celui de-al II-lea Congres al Societății de teologie ortodoxă în America* (B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 992—993).

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1972: În legătură cu participarea unor teologi ortodocși români la congrese interortodoxe (B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1322).

(Autorul nesemnat), *Schimb de studenți teologi dintre Biserica Ortodoxă Română și celelalte Biserici în anul universitar 1972—1973* (S.T., XXV (1973), nr. 1—2, p. 115—116).

Pr. Prof. D. Stăniloae, *Relațiile ecumenice ale Bisericii Ortodoxe Române în ultimul sfert de veac: Relațiile interortodoxe ale Bisericii Ortodoxe Române* (Ort., XXV (1973), nr. 2, p. 171—172).

II. — Relațiile Bisericii Ortodoxe Române cu celelalte Biserici Ortodoxe, în parte

1. Cu Patriarhia Ecumenică

a) Schimb de scrisori irenice și telegrame, cu prilejul marilor praznice creștine

La Nașterea și Învierea Domnului (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 6—7, 21; nr. 3—4, p. 249—250; — nr. 5—6, p. 432—433, 444; — nr. 11—12; p. 1116—1117; — LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 21—22, 34; — nr. 3—4, p. 241—242; — nr. 5—6, p. 434—435, 450; — nr. 11—12, p. 1137—1138; — XC (1972), nr. 1—2, p. 14—15, 30; — nr. 3—4, p. 233—234; — nr. 5—6, p. 446—447, 459; — nr. 11—12, p. 1147—1148; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 10—11, 27; — nr. 3—5, p. 270—271, 272, 285).

b) Schimb de corespondență protocolară, cu prilejul unor evenimente din viața și activitatea celor două Biserici și a întîistătorilor lor

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară din iunie 1954: În legătură cu răspunsul Bisericii Ortodoxe Române la intervenția patriarhului ecumenic Atenagora asupra temelor ce urmează a fi dezbătute la un eventual prosinod ecumenic (B.O.R., LXXII (1954), nr. 6, p. 649).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea anului 1963: În legătură cu comunicarea patriarhului ecumenic Atenagora privitoare la întîlnirea ce avea să aibă loc între Sanctitatea Sa și Papa Paul al VI-lea, la Locurile Sfinte (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 11—12, p. 1236).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1964: În legătură cu comunicarea patriarhului Atenagora referitoare la caterisirea mitropolitului Fotios, fost la Pafos (B.O.R., LXXXII (1964), nr. 11—12, p. 1172—1173).

Vezi și: B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 7—8, p. 645; — LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 52; — nr. 3—4, p. 252; — nr. 7—8, p. 697; — nr. 11—12, p. 1139—1140; — XC (1972), nr. 1—2, p. 42; — nr. 3—4, p. 245; — XCI (1973), nr. 6, p. 533).

c) Vizite frățești ale întîistătorilor celor două Biserici Ortodoxe sau ale altor reprezentanți ai acestora

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1963: În legătură cu invitarea și participarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, în fruntea unei delegații, la festivitățile prilejuite de comemorarea Mileniului Sfântului Munte Atos (20 iunie—7 iulie 1963) (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 5—6, p. 575; nr. 11—12, p. 1239).

Sfântul Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1968: În legătură cu invitarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian de a face, în fruntea unei delegații, o vizită de răspuns la Patriarhia Ecumenică în zilele de 2—6 mai 1968 (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 3—5, p. 513).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1968: În legătură cu vizita Prea Fericitului Patriarh Justinian, în fruntea unei delegații, făcută Patriarhiei Ecumenice (2—6 mai 1968) (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 7—8, p. 986—987).

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Participarea Pr. Prof. Ioan G. Coman la inaugurarea Institutului patriarhal de studii patristice de la Tesalonic și la Simpozionul internațional «Spiritualitatea Sfântului Ioan Gură de Aur»* (Mănăstirea Vlatadon, 15 octombrie 1972) (B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 989—990).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1972: În legătură cu participarea delegației Bisericii Ortodoxe Române la funerariile patriarhului ecumenic

Atenagora și cu informarea privind alegerea noului patriarh ecumenic în persoana Mitropolitului Dimitrios de Imbros și Tenedos (B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1320).

2. Cu Patriarhia de Alexandria

a) Schimb de scrisori irenice și telegrame, cu prilejul marilor praznici creștine

La Nașterea și Învierea Domnului (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 7—9, 21; nr. 3—4, p. 249—250; nr. 5—6, p. 433—434; nr. 11—12, p. 1116—1117; — LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 22—23; nr. 3—4, p. 241—242; nr. 5—6, p. 436; nr. 11—12, p. 1137—1138; — XC (1972), nr. 1—2, p. 16—17; nr. 3—4, p. 233—234; nr. 5—6, p. 447—448; nr. 11—12, p. 1147—1148; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 11; nr. 3—5, p. 270—271, 273).

b) Schimb de corespondență protocolară, la diferite evenimente din viața și activitatea celor două Biserici și a întîistătorilor lor

Lucrările Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1968: În legătură cu comunicarea alegerii și întronizării I. P. S. Mitropolit Nicolae de Irinopole ca Papă și Patriarh în Scaunul apostolic al Alexandriei și a toată Africa, cu numele de Nicolae al VI-lea (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 7—8, p. 989).

Vezi și: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1140; XCI (1973), nr. 3—5, p. 288

c) Vizite frățești ale întîistătorilor celor două Biserici Ortodoxe

(Autorul nesemnat), *Vizita făcută Bisericii Ortodoxe Române de către Sanctitatea Sa Nicolae al VI-lea, Papă și Patriarh al Alexandriei și al întregii Africi* (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 922—945).

(Autorul nesemnat), *Participarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian la întronizarea noului Patriarh al Bisericii Copte și la inaugurarea palatului patriarhal al Patriarhiei Alexandriei* (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1177—1184).

Lucrările Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1971: Participarea delegației Bisericii noastre, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justinian, la festivitățile inaugurării noului palat patriarhal din Alexandria. Vizita, în România, a Sanctității Sale Nicolae al VI-lea, Papă și Patriarh al Alexandriei și al întregii Africi (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1297, 1298).

3. Cu Patriarhia de Antiohia

a) Schimb de scrisori irenice și telegrame, cu prilejul marilor praznice creștine

La Nașterea și Învierea Domnului (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 7, 21; nr. 3—4, p. 249—250; nr. 5—6, p. 433; — nr. 11—12, p. 1116—1117; — LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 22; — nr. 3—4, p. 241—242; — nr. 5—6, p. 435; — nr. 11—12, p. 1137—1138; — XC (1972), nr. 1—2, p. 15, 31; — nr. 3—4, p. 233—234; — nr. 5—6, p. 459—460; — nr. 11—12, p. 1147—1148; XCI (1973), nr. 1—2, p. 12; — nr. 3—5, p. 270—271, 273—274, 285).

b) Schimb de corespondență protocolară la diferite evenimente din viața și activitatea celor două Biserici și a întîistătorilor lor

Desbaterile Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară din anul 1950: Decorarea Prea Fericitului Patriarh Justinian cu ordinul «Sfinților Apostoli Petru și Pavel» din partea Patriarhiei de Antiohia (B.O.R., LXVIII (1950), nr. 10, p. 558).

Lucrările Sfîntului Sinod... în sesiunea ordinară din iunie 1954: Invitația Patriarhiei de Antiohia la participarea festivităților de la Damasc—Siria (3—5 iulie 1954) în cinstea jubileului de aur al arhipăstoririi patriarhului Alexandru al III-lea al Antiohiei (B.O.R., LXXII (1954), nr. 6, p. 651—652).

Lucrările Sfîntului Sinod... în sesiunea ordinară din februarie 1956: În legătură cu acordarea unei dotații Patriarhiei de Antiohia, pentru menținerea liceului confesional mixt ortodox din Damasc (B.O.R., LXXIV (1956), nr. 3—4, p. 308).

Vezi și: B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 7—8, p. 646; — nr. 9—10, p. 885—887; — LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 698; — nr. 9—10, p. 906; — XC (1972), nr. 9—10, p. 902

4. Cu Patriarhia de Ierusalim

a) Schimb de scrisori irenice și telegrame, cu prilejul marilor praznice creștine

La Nașterea și Învierea Domnului (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 9, 21; nr. 3—4, p. 249—250; — 5—6, p. 434—435; — nr. 11—12, p. 1116—1117; —

LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 23—24; — nr. 3—4, p. 241—242; — nr. 5—6, p. 436—437; — nr. 11—12, p. 1137—1128; — XC (1972), nr. 1—2, p. 17—18; — nr. 3—4, p. 233—234; — nr. 5—6, p. 448—449; — nr. 11—12, p. 1147—1148; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 12—13; — nr. 3—5, p. 270—271, 274—275).

b) *Vizite frățești între cele două Biserici Ortodoxe*

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Participarea Pr. Prof. Ioan G. Coman la inaugurarea activității Institutului ecumenic de cercetări teologice de la Ierusalim pe anul 1972—1973...*: Cu acest prilej reprezentantul Bisericii noastre a făcut și o scurtă vizită Sanctității Sale Patriarhul Benedict al Ierusalimului (B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 987).

5. *Cu Biserica Ortodoxă Rusă*

a) *Schimb de scrisori irenice și telegrame, cu prilejul marilor praznice creștine*

La Nașterea și Învierea Domnului (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 9—10, 21; nr. 3—4, p. 249—250; nr. 5—6, p. 435—436, 444—445; nr. 11—12, p. 1116—1117; — LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 24—25, 34—35, 241—242; nr. 5—6, p. 437—439, 450; nr. 11—12, p. 1137—1138; — XC (1972), nr. 1—2, p. 18—19, 31; nr. 3—4, p. 233—234; nr. 5—6, p. 449—450, 460; nr. 11—12, p. 1147—1148; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 13—14, 27—28; nr. 3—5, p. 270—271, 275, 285):

b) *Schimb de corespondență protocolară la diferite evenimente*

din viața și activitatea celor două Biserici Ortodoxe și a întîistătorilor lor

Lucrările Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române: Comunicarea Patriarhiei Moscovei referitoare la apelul Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Ruse către fiii ei aflați în afara Bisericii mame (B.O.R., LXXV (1957), nr. 6—7, p. 548).

Lucrările Sfîntului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1970: În legătură cu comunicarea Bisericii Ortodoxe Ruse referitoare la canonizarea arhiepiscopului Nicolae Kasatkin (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 11—12, p. 1309).

Vezi și: B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 30—31; — nr. 3—4, p. 293—294; — LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 48, 50; — XC (1972), nr. 5—6, p. 463; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 57—58; — nr. 6, p. 533).

c) *Vizite frățești ale întîistătorilor celor două Biserici Ortodoxe sau ale unor reprezentanți ai acestora*

Sfîntul Sinod... Sesiunea ordinară din anul 1948: Vizita unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române făcută Bisericii Ortodoxe Ruse (B.O.R., LXVI (1948), nr. 7—8, p. 395—396).

Dezbaterile Sfîntului Sinod... Sesiunea ordinară din anul 1948: În legătură cu participarea delegației ortodoxe române, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, la sărbătorirea a 500 de ani de la autocefalia Bisericii Ortodoxe Ruse și la dezbaterile și hotărârile Consfătuirii întîistătorilor Bisericilor Ortodoxe de la Moscova (B.O.R., LXVI (1948), nr. 11—12, p. 643—644).

Dezbaterile Sfîntului Sinod... în sesiunea ordinară din anul 1950: În legătură cu vizita Prea Fericitului Patriarh Justinian, în fruntea unei delegații, făcută Bisericii Ortodoxe Ruse (B.O.R., LXVIII (1950), nr. 10, p. 551—552).

Lucrările Sfîntului Sinod... în sesiunea ordinară din iunie 1954: Vizita făcută Bisericii Ortodoxe Române de către mitropolitul Nicolae Krutițki; conferirea și decernarea lui a titlului de «Doctor în teologie» (B.O.R., LXXII (1954), nr. 6, p. 659).

Lucrările Sfîntului Sinod... în sesiunea ordinară din anul 1955: Vizita delegației Bisericii Ortodoxe Române la Moscova (16 iulie—4 august 1955), cu prilejul sărbătorilor religioase în cinstea Sf. Serghie de Radonej (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 10, p. 972—973).

Sesiunea extraordinară din decembrie 1957 a Sfîntului Sinod...: În legătură cu invitația făcută Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian de a participa, în fruntea unei delegații, la festivitățile prilejuite de împlinirea a 40 de ani de la reînființarea patriarhatului Bisericii Ortodoxe Ruse (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 232).

Lucrările Sfîntului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1962: Vizita patriarhului Alexei în țara noastră (31 mai—4 iunie 1962) (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 1—2, p. 173).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1963: În legătură cu invitarea și participarea unei delegații, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, la serbările jubiliare prilejuite de împlinirea a 50 de ani de arhierie a patriarhului Alexei al Moscovei și a toată Rusia (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 5—6, p. 574—575; — nr. 11—12, p. 1239—1240).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1966: În legătură cu vizita Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, în fruntea unei delegații, făcută patriarhului Alexei (7—11 octombrie 1966); invitația făcută patriarhului Alexei de a vizita Biserica Ortodoxă Română în vara anului 1967; problema schimburilor de vizite între ierarhii și profesorii de teologie de la cele două Biserici surori (B.O.R., LXXXIV (1966), nr. 11—12, p. 1046—1047, 1056, 1057.)

Sfântul Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1968: În legătură cu invitația făcută de Biserica Ortodoxă Rusă pentru participarea la serbările jubiliare, prilejuite de împlinirea a 50 de ani de la reînființarea Patriarhiei Moscovei (24—29 mai 1968) (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 3—5, p. 513—514).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1968: În legătură cu vizita Prea Fericitului Patriarh Justinian, în fruntea unei delegații, făcută Bisericii Ortodoxe Ruse (24—29 mai 1968) (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 7—8, p. 987).

† Episcop Antonie Plămădeală, Vicar patriarhal, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a participat la alegerea și întronizarea noului Patriarh al Moscovei și a toată Rusia* (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 485—497).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1971: În legătură cu participarea unei delegații, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justinian, la alegerea și întronizarea Sanctității Sale Patriarhul Pimen al Moscovei și a toată Rusia (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1296).

(Autorul nesemnat), *Vizita făcută Bisericii Ortodoxe Române de către Sanctitatea Sa Pimen, Patriarhul Moscovei și a toată Rusia* (B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 935—955).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1972: Vizita făcută Bisericii Ortodoxe Române de către Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen al Moscovei și a toată Rusia (25—31 octombrie 1972) (B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1320—1321).

(Autorul nesemnat), *Vizita unor profesori de teologie francezi: P. S. Pierre l'Huillier, episcop de Cherson (Patriarhia Moscovei) și profesor la Institutul ortodox «Sfântul Serghie» din Paris* (S.T., XXV (1973), nr. 3—4, p. 261—262).

6. Cu Biserica Ortodoxă Gruzină (Georgiană)

a) Schimb de scrisori irenice și telegrame, cu prilejul marilor praznice creștine

La Nașterea și Învierea Domnului (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 3—4, p. 249—250; — nr. 11—12, p. 1116—1117; — LXXXIX (1971), nr. 3—4, p. 241—242; — nr. 11—12, p. 1137—1138; — XC (1972), nr. 3—4, p. 233—234; — nr. 11—12, p. 1147—1148; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 14; nr. 3—5, p. 270—271, 276).

b) Schimb de corespondență protocolară la diferite evenimente din viața și activitatea celor două Biserici Ortodoxe și a întiiștătorilor lor

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sesiunea 1952: Comunicarea despre încetarea din viață a patriarhului-katolicos Kalistrat, al Gruziei, și alegerea urmașului său în scaun, în persoana I. P. S. Melchisedec (B.O.R., LXX (1952), nr. 6—8, p. 440).

Vezi și: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 246

7. Cu Biserica Ortodoxă Sîr'bă

a) Schimb de scrisori irenice și telegrame, cu prilejul marilor praznice creștine

La Nașterea și Învierea Domnului (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 10—11, 21, nr. 3—4, p. 249—250; nr. 5—6, p. 436—445; nr. 11—12, p. 1116—1117; — LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 35; — nr. 3—4, p. 241—242; — nr. 5—6, p. 439, 450; — nr. 11—12, p. 1137—1138; — XC (1972), nr. 1—2, p. 19—20, 31; — nr. 3—4, p. 233—234; — nr. 5—6, p. 450—451, 460; — nr. 11—12, p. 1147—1148; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 14—15, 28; — nr. 3—5, p. 270—271; 276—277, 285).

b) *Schimb de corespondență protocolară la diferite evenimente din viața și activitatea celor două Biserici Ortodoxe și a întîistătorilor lor*
 Vezi : B.O.R., LXXXVIII (1970); nr. 7—8, p. 646; — XC (1972), nr. 7—8, p. 683; Nr. 9—10, p. 903; — XCI (1973), nr. 6, p. 534.

c) *Vizite frățești ale întîistătorilor celor două Biserici Ortodoxe*
Lucrările Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române : În legătură cu invitația Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian de a face o vizită Bisericii Ortodoxe Sîrbe (B.O.R., LXXV (1957), nr. 6—7, p. 548).

Sesiunea extraordinară din decembrie 1957 a Sfîntului Sinod... : În legătură cu vizita Prea Fericitului Patriarh Justinian, în fruntea unei delegații, făcută Bisericii Ortodoxe Sîrbe (2—12 iunie 1957) (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 231—232).

Lucrările Sfîntului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1962 : În legătură cu vizita delegației Bisericii Ortodoxe Sîrbe, în frunte cu Patriarhul Gherman, făcută Bisericii noastre (23 octombrie—5 noiembrie 1962) (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 1—2, p. 173).

8. Cu Biserica Ortodoxă Bulgară

a) *Schimb de scrisori irenice și telegrame, cu prilejul marilor praznice creștine*
La Nașterea și Învierea Domnului (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 11, 21; nr. 3—4, p. 249—250; nr. 5—6, p. 437, 445; nr. 11—12, p. 1116—1117; — LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 25—26, 35; — nr. 3—4, p. 241—242; — nr. 5—6, p. 439—440, 450—451; — nr. 11—12, p. 1137—1138; — XC (1972), nr. 1—2, p. 20, 31; — nr. 3—4, p. 233—234; — nr. 5—6, p. 451—452, 460; — nr. 11—12, p. 1147—1148; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 15—16, 28; — nr. 3—5, p. 270—271, 277, 285—286).

b) *Schimb de corespondență protocolară la diferite evenimente din viața și activitatea celor două Biserici Ortodoxe și a întîistătorilor lor*
Lucrările Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1963 : Comunicarea despre aniversarea a zece ani de la înființarea Patriarhiei Bulgare și de la înscăunarea patriarhului Chiril (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 5—6, p. 575).

Vezi și : B.O.R., LXXXVIII (1970) nr. 1—2, p. 29, 35; nr. 5—6, p. 448, 449, 454; nr. 7—8, p. 646, 655; — LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 48, 50, 53; — nr. 3—4, p. 253—254, 260; — XC (1972), nr. 7—8, p. 683, 684; — XCI (1973), nr. 6, p. 534, 542—543

c) *Vizite frățești ale întîistătorilor celor două Biserici Ortodoxe sau ale unor reprezentanți ai acestora*
Lucrările Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară din iunie 1954 : Comunicarea despre invitația făcută patriarhului Chiril de a vizita, în fruntea unei delegații, Biserica Ortodoxă Română (B.O.R., LXXII (1954), nr. 6, p. 651).

Sesiunea extraordinară din decembrie 1957 a Sfîntului Sinod... : În legătură cu primul schimb de profesori de teologie de la institutele superioare din cele două Biserici surori (23 mai—19 iunie 1957; 4—26 noiembrie 1957) (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 232).

Lucrările Sfîntului Sinod... în sesiunea anului 1965 : În legătură cu invitarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian de a face o vizită, în fruntea unei delegații, Bisericii Ortodoxe Bulgare, cu prilejul aniversării a 13 ani de la restabilirea Patriarhiei Bulgare și a înscăunării patriarhului Chiril (B.O.R., LXXXIII (1965), nr. 11—12, p. 1165).

Lucrările Sfîntului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1966 : În legătură cu vizita făcută de o delegație a Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justinian, Bisericii Ortodoxe Bulgare, cu prilejul aniversării a 13 ani de la înființarea Patriarhiei Bulgare. Invitația făcută patriarhului Chiril de a vizita Biserica Ortodoxă Română, cu ocazia aniversării a 20 de ani de la întronizarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian; problema schimburilor de vizite între ierarhi și profesori de teologie de la cele două Biserici surori (B.O.R., LXXXIV (1966), nr. 5—6, p. 610—611; nr. 11—12, p. 1056—1057).

(Autorul nesemnat), *Încetarea din viață a Prea Fericitului Patriarh Chiril al Bulgariei* : Participarea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române, cu acest prilej (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 3—4, p. 257—260).

(Autorul nesemnat), *Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a participat la alegerea și întronizarea noului Patriarh al Bisericii Ortodoxe Bulgare* (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 699—712).

(Autorul nesemnat), *Participarea Prea Fericitului Patriarh Justinian la întronizarea noului patriarh al Bisericii Copte...*: Escala pe aeroportul de la Sofia și întâlnirea scurtă, cu acest prilej, cu conducătorii Bisericii Ortodoxe Bulgare (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1168—1169).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1971: În legătură cu participarea Prea Fericitului Patriarh Justinian, în fruntea unei delegații, la alegerea și întronizarea Prea Fericitului Patriarh Maxim al Bisericii Ortodoxe Bulgare; participarea unei delegații ortodoxe române la funeraliile fostului patriarh Chiril (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1296—1297, 1298).

(Autorul nesemnat), *Vizita făcută Bisericii Ortodoxe Române de către Prea Fericitul Maxim, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Bulgare (10—17 octombrie 1972)* (B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 908—925).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1972: În legătură cu vizita Prea Fericitului Patriarh Maxim, în fruntea unei delegații, făcută Bisericii Ortodoxe Române (B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1321—1322).

(Autorul nesemnat), *Primirea preoților din Capitală de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian în prima zi de Paști*: Cîteva aspecte din relațiile contemporane ale Bisericii Ortodoxe Române cu Biserica Ortodoxă Bulgară (B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 292—293).

9. Cu Biserica Ortodoxă Greacă (Elenă)

a) Schimb de scrisori irenice și telegrame, cu prilejul marilor praznice creștine

La Nașterea și Învierea Domnului (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 11—13, 21; nr. 3—4, p. 249—250; nr. 5—6, p. 437—438, 447; nr. 11—12, p. 1116—1117; — LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 26—27; — nr. 3—4, p. 241—242; — nr. 5—6, p. 440—441; — nr. 11—12, p. 1137—1138; — nr. 3—4, p. 233—234; — nr. 5—6, p. 452—453; — nr. 11—12, p. 1147—1148; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 16—17; — nr. 3—5, p. 270—271, 278, 284).

b) Schimb de corespondență protocolară la diferite evenimente din viața și activitatea celor două Biserici Ortodoxe și a întîistătorilor lor

Sesiunea extraordinară din decembrie 1957 a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române: Comunicarea despre decesul arhiepiscopului Dorotheos al Atenei și a toată Grecia și alegerea noului întîistător al Bisericii Eladei, Theoclitos (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 1—2, p. 237).

Vezi și: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 483—484

c) Vizite frățești ale întîistătorilor celor două Biserici Ortodoxe sau ale unor reprezentanți ai acestora

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea anului 1965: Invitația Prea Fericitului Patriarh Justinian de a vizita Mitropolia Patrelor (Grecia), unde se află și moaștele Sfântului Apostol Andrei (B.O.R., LXXXIII (1965), nr. 11—12, p. 1167).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1969: În legătură cu vizita I.P.S. Mitropolit Iacov al Mitilenei, președintele Comisiei sinodale pentru relații externe a Bisericii Ortodoxe Grecești, făcută Bisericii Ortodoxe Române (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 11—12, p. 1298).

A. M., *Schimb de vizite monahale: Două călugărițe din Grecia au vizitat Biserica Ortodoxă Română (26 mai — 23 iunie 1970)* (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 5—6, p. 472).

Pr. Olimp Căciulă, *Vizita unei delegații a Bisericii Ortodoxe a Greciei la Patriarhia Română* (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 7—8, p. 656—658).

Pr. Prof. Al. I. Ciurea, *Simpozionul greco-român de la Salonic (21—25 octombrie 1970)*: Tema fundamentală a fost «Epoca fanariotă» privită din toate punctele de vedere, inclusiv cel religios (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 11—12, p. 1153—1155).

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1970: În legătură cu participarea și contribuția reprezentantului Bisericii Ortodoxe Române la Simpozionul greco-român, de la Salonic (Rev. cit., p. 1322).

(Autorul nesemnat), *Vizita Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian în Grecia...* (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 456—469, 483—484).

(Autorul nesemnat), *Participarea Prea Fericitului Patriarh Justinian la întronizarea noului patriarh al Bisericii Copte...*: Escală pe aeroportul de la Atena și scurta

întâlnire cu conducătorii Bisericii Ortodoxe din Grecia, cu acest prilej (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1169).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1971: În legătură cu participarea Prea Fericitului Patriarh Justinian, în fruntea unei delegații, la festivitățile din Grecia (Rev. cit., p. 1297—1298).

Participarea Pr. Prof. Ioan G. Coman la inaugurarea Institutului patriarhal de studii patristice de la Tesalonic și la Simpozionul internațional «Spiritualitatea Sfântului Ioan Gură de Aur»: Conferințe ținute la Tesalonic și Atena (B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 990—991).

10. Cu Biserica Ortodoxă a Ciprului

a) *Schimb de scrisori irenice și telegrame, cu prilejul marilor praznice creștine*

La Nașterea și Învierea Domnului (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 13—14; nr. 3—4, p. 249—250; nr. 5—6, p. 438—439; nr. 11—12, p. 1116—1117; — LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 27; nr. 3—4, p. 241—242; nr. 5—6, p. 441; nr. 11—12, p. 1137—1138; — XC (1972), nr. 1—2, p. 20—21; nr. 3—4, p. 233—234; nr. 5—6, p. 453; nr. 11—12, p. 1147—1148; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 17; nr. 3—5, p. 270—271, 279—280).

b) *Schimb de corespondență protocolară la diferite evenimente din viața și activitatea celor două Biserici Ortodoxe și a întâistătorilor lor*

Vezi: B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 3—4, p. 257; nr. 7—8, p. 646—647; nr. 7—8, p. 698; — XC (1972), nr. 1—2, p. 43; nr. 7—8, p. 683

11. Cu Biserica Ortodoxă din Polonia

a) *Schimb de scrisori irenice și telegrame, cu prilejul marilor praznice creștine*

La Nașterea și Învierea Domnului (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 14; nr. 3—4, p. 249—250; nr. 5—6, p. 439; nr. 11—12, p. 1116—1117; — LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 28; — nr. 3—4, p. 241—242; — nr. 5—6, p. 442; — nr. 11—12, p. 1137—1138; — XC (1972), nr. 1—2, p. 21—22; — nr. 3—4, p. 233—234; — nr. 5—6, p. 453—454; — nr. 11—12, p. 1147—1148; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 18; — nr. 3—5, p. 270—271, 278—279).

b) *Schimb de corespondență protocolară, la diferite evenimente din viața și activitatea celor două Biserici Ortodoxe și a întâistătorilor lor*

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea anului 1965: În legătură cu instalarea noului întâistător al Bisericii Ortodoxe din Polonia — I. P. S. Mitropolit Ștefan (18 iulie 1965) (B.O.R., LXXXIII (1965), nr. 11—12, p. 1170).

c) *Vizite frățești ale întâistătorilor celor două Biserici Ortodoxe sau ale unor reprezentanți ai acestora*

(Autorul nesemnat), *Participarea delegației Bisericii Ortodoxe Române la întronizarea Înalt Prea Sfințitului Vasile în demnitatea de Mitropolit al Varșoviei și al întregii Polonii* (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 3—4, p. 258—268).

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1970: În legătură cu participarea delegației Bisericii Ortodoxe Române la întronizarea I.P.S. Mitropolit Vasile al Varșoviei și a toată Polonia (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 11—12, p. 1310).

12. Cu Biserica Ortodoxă din Finlanda

a) *Schimb de scrisori irenice și telegrame, cu prilejul marilor praznice creștine*

La Nașterea și Învierea Domnului (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 14—15; nr. 3—4, p. 249—250; — nr. 5—6, p. 439—440; — nr. 11—12, p. 1116—1117; — LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 28; — nr. 3—4, p. 241—242; — nr. 5—6, p. 442—443; — nr. 11—12, p. 1137—1138; — XC (1972), nr. 1—2, p. 22; — nr. 3—4, p. 233—234; — nr. 5—6, p. 455; — nr. 11—12, p. 1147—1148; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 19—20; — nr. 3—5, p. 270—271, 280).

b) *Vizite frățești ale întâistătorilor celor două Biserici Ortodoxe sau ale unor reprezentanți ai acestora*

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1969: În legătură cu vizita I. P. S. Paavali, Arhiepiscop al Carelei și a toată

Finlanda, făcută Bisericii Ortodoxe Române (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 11—12, p. 1297—1298).

Pr. Ilie I. Georgescu, *Vizita în Finlanda a unei delegații bisericești din România: Vizita făcută Bisericii Ortodoxe din Finlanda de către o delegație a Bisericii Ortodoxe Române (13—20 septembrie 1971)* (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1192—1198).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1971: În legătură cu vizita făcută Bisericii Ortodoxe din Finlanda de către o delegație a Bisericii Ortodoxe Române (13—19 septembrie 1971) (Rev. cit., p. 1306—1307).

13. Cu Biserica Ortodoxă din Cehoslovacia

a) Schimb de scrisori irenice și telegrame, cu prilejul marilor praznice creștine

La Nașterea și Învierea Domnului (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 15—16; nr. 3—4, p. 249—250; nr. 5—6, p. 440; nr. 11—12, p. 1116—1117; — LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 29; — nr. 3—4, p. 241—242; — nr. 5—6, p. 443—444; — nr. 11—12, p. 1137—1138; — XC (1972), nr. 1—2, p. 22—23; — nr. 3—4, p. 233—234; — nr. 5—6, p. 454—455; — nr. 11—12, p. 1147—1148; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 18—19; — nr. 3—5, p. 270—271, 279).

b) Schimb de corespondență protocolară la diferite evenimente din viața și activitatea celor două Biserici Ortodoxe și a întîistătorilor lor

Vezi: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 49.

c) Vizite frățești ale unor reprezentanți ai celor două Biserici Ortodoxe

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sesiunea 1952: În legătură cu participarea delegației Bisericii Ortodoxe Române la solemnitățile proclamării autocefaliei Bisericii Ortodoxe din Cehoslovacia și a întronizării primului ei mitropolit, în persoana I. P. S. Elefterie (B.O.R., LXX (1952), nr. 6—8, p. 440).

14. Cu Arhiepiscopia Ortodoxă Autonomă a Sinaiului și Raitului

— *Schimb de scrisori irenice și telegrame la marile praznice ale creștinătății (Nașterea și Învierea Domnului)* (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 16; — nr. 3—4, p. 249—250; — nr. 11—12, p. 1116—1117; — LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 29—30; — nr. 3—4, p. 241—242; — nr. 5—6, p. 444; — nr. 11—12, p. 1137—1138; — XC (1972), nr. 1—2, p. 23—24; — nr. 3—4, p. 233—234; — nr. 5—6, p. 455—456; — nr. 11—12, p. 1147—1148; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 20; — nr. 3—5, p. 270—271, 280—281).

15. Cu Biserica Ortodoxă Autonomă din cele două Americi

— *Schimb de telegrame la marile praznice creștine (Nașterea și Învierea Domnului)* (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 20; — nr. 3—4, p. 249—250; — nr. 5—6, p. 444; — LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 34; — nr. 5—6, p. 450; — XC (1972), nr. 1—2, p. 30; — nr. 5—6, p. 459; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 27; — nr. 3—5, p. 270—271, 284).

RELIGIE

(Conceptii filozofice despre religie)

Diac. Prof. Nicolae Balca, *Biblia în sistemul filozofic hegelian: Atitudinea lui Hegel față de religie* (S.T., XXII (1970), nr. 1—2, p. 44—46).

Heinz Zahnt, *Gespräch über Gott (Convorbire despre Dumnezeu): Pozițiile unor teologi protestanți în legătură cu «religia» (conceptul de religie) și cu problema despre «sfârșitul religiei»* (Recenzie, de I.S.) (Ort., XXII (1970), nr. 2, p. 277, 280).

RENAȘTEREA

Acad. Andrei Oțetea, *Renașterea și Reforma: Importanța Renașterii pentru civilizație* (Recenzie, de Diac. P. I. David) (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 9—10, p. 1102—1104).

RESPONSABILITATEA MORALĂ

1. Responsabilitatea umană naturală

Pr. Prof. D. Stăniloae, *Responsabilitatea creștină: Responsabilitatea interumană naturală...* (Ort., XXII (1970), nr. 2, p. 181—184).

2. Responsabilitatea creștină

Pr. Prof. D. Stăniloae, *Responsabilitatea creștină: Responsabilitatea pentru semeni în fața lui Dumnezeu* (Ort., XXII (1970), nr. 2, p. 184—196).

Pr. Asist. D. Popescu, *Responsabilitatea noastră comună pentru o lume mai bună* (Ort., XXIV (1972), nr. 1, p. 156—159).

REVELAȚIA DIVINĂ (privire interconfesională)

Pr. Prof. Corneliu Sîrbu, *Întruparea ca revelație: Considerații introductive. Întruparea ca revelație în general. Întruparea ca revelație în sine. Întruparea ca revelație prin cuvînt, act și imagine. Prezența divină prin întrupare. Realismul întrupării. Cum îl cunoaștem pe Dumnezeu prin întrupare. Valoarea întrupării ca revelație. Concluzii* (Ort., XXII (1970), nr. 4, p. 517—538).

Prof. N. Chițescu, *Deosebirea dintre «oros» și «canon» și însemnătatea ei pentru recepția Sinodului de la Calcedon: Revelația — Dumnezeu necunoscut; prioritatea apofatismului* (Ort., XXII (1970), nr. 3, p. 347—351).

Pr. Prof. Petru Rezuș și Pr. Prof. Corneliu Sîrbu, *Preocupări de Teologie fundamentală în teologia românească: Ființa și structura revelației divine. Etapele Revelației divine supranaturale. Cuprinsul Revelației divine. Raportul dintre Revelație și inspirație* (Ort., XXIII (1971), nr. 4, p. 528—534).

Heinz Zahnt, *Gespräch über Gott (Convorbire despre Dumnezeu): Pozițiile unor teologi protestanți, de seamă, în legătură cu Revelația* (Recenzie, de Ioan Struc) (Ort., XXII (1970), nr. 2, p. 276).

Alf Johansen, *Rumanian contributions to Ecumenical Theology: Gîndirea și atitudinea ecumenică a teologiei ortodoxe române, în comparație cu concepția catolică și protestantă — izvoarele Revelației divine* (Recenzie, de Ierom. Veniamin Micle) (Ort., XXIII (1971), nr. 4, p. 607).

Descoperirea dumnezeiască și modalitățile ei de exprimare spre mîntuire (Referat) (S.T., XXIV (1972), nr. 3—4, p. 173—189).

RUGĂCIUNEA ÎN CREȘTINISM

1. Despre rugăciune, în general

Mitropolitul Antonie, *Rugăciunea și viața: Esența rugăciunii. Contemplația și rugăciunea. Greutatea rugăciunii. Tăcerea rugăciunii* (Ort., XXII (1970), nr. 1, p. 93—94, 94—95, 96).

2. Felurile rugăciunii în creștinism

Mitropolitul Antonie, *Rugăciunea și viața: Rugăciunea de cerere și lăsarea fără răspuns* (Ort., XXII (1970), nr. 1, p. 95—96).

Pr. Prof. D. Stăniloae, *Rugăciunile pentru alții și sobornicitatea Bisericii: Rugăciunile pentru vii. Pomenirea celor morți* (S.T., XXII (1970), nr. 1—2, p. 29—38).

Prayer and the Departed, A Report of the Archbishop's Commission on Christian Doctrine: Punctul de vedere al Bisericii Anglicane față de rugăciunea pentru cei morți (Notă bibliografică, de Rus Remus) (S.T., XXIV (1972), nr. 3—4, p. 299).

3. Modele de rugăciune

Mitropolitul Antonie, *Rugăciunea și viața: Rugăciunea Domnească. Rugăciunea lui Iisus. Rugăciuni pentru începători* (Ort., XXII (1970), nr. 1, p. 94, 96, 97).

4. «Rugăciunea pentru unitatea creștină»

Lucrările Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1963: În legătură cu materialul trimis de Consiliul Ecumenic al Bisericilor, cu privire la pregătirea săptămîinii de rugăciune pentru unitate, din anul 1964 (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 11—12, p. 1238).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1969: Dispoziție în legătură cu textul «Îndrumări cu privire la săptămîna de rugăciune pentru unitatea creștină» (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 11—12, p. 1308—1309).

Prof. Nicolae Zabolotski, *Rugăciunea pentru unitatea creștină: (Notă bibliografică, de P.V.I.) (S.T., XXII (1970), nr. 1—2, p. 155).*

S

SĂRBĂTORILE CREȘTINE

1. Sfintele Paști

Drd. Gheorghe Bogdaproste, *Elemente din cultul mozaic în cultul creștin: Sărbătorile — Sfintele Paști (S.T., XXII (1970), nr. 9—10, p. 733).*

Diac. Drd. Aruppala Gheevarghis, *Sărbătoarea Sfintelor Paști în cultul creștin: Originea sărbătorii Paștilor: obiectul sărbătorii; denumirea sărbătorii; legătura sărbătorii creștine cu Pascha evreilor și diferența dintre cele două sărbători. Vechimea sărbătorii Paștilor în creștinism. Data sărbătorii Paștilor: diferite practici în legătură cu serbarea Sfintelor Paști în Biserica veche; uniformizarea datei Paștilor la Sinodul I Ecumenic din Niceea (325). Regula adoptată de sinod; diferențe în serbarea Paștilor după 325. Îndreptarea gregoriană a calendarului. Îndreptarea în Răsărit. Situația actuală în creștinism în ceea ce privește data serbării Paștilor; propuneri pentru uniformizarea și stabilizarea Paștilor. Modul serbării Sfintelor Paști în Biserica veche. Sărbătoarea Sfintelor Paști în diferite Biserici de azi: slujba Sfintelor Paști în Bisericile Ortodoxe de rit bizantin; slujba Sfintelor Paști în Bisericile Ortodoxe Orientale; slujba Sfintelor Paști în Biserica Romano-Catolică; slujba Paștilor în Biserica Anglicană și la protestanți. Concluzii (Ort., XXIV (1972), nr. 2, p. 228—244).*

Prof. D. P. Oghițkî, *Normele canonice ale Pascaliei ortodoxe și problema datării Paștilor în condițiile vremii noastre: (Notă bibliografică, de Ion V. Paraschiv) (S.T., XXV (1973), nr. 3—4, p. 289—290).*

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1963: În legătură cu referatul Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, cu privire la stabilirea unei date fixe pentru serbarea Sfintelor Paști (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 5—6, p. 577—578).

Pr. Prof. Liviu Stan, *Pentru serbarea Sfintelor Paști la aceeași dată de întreaga creștinătate: Actualitatea problemei. Calendarul și îndreptările lui. Data serbării Sfintelor Paști. Implicații teologico-canonice. Să vîslim mai adînc: orizont ecleziologic; vechea tradiție și rînduială. Spre țărături noi (S.T., XXII (1970), nr. 5—6, p. 368—383).*

Pr. Prof. Atanasie Negoită, *Consultația de la Geneva, asupra datei Paștilor: Spicuri din Colocviu (16—20 martie 1970), în cursul căruia s-a studiat chestiunea unei date comune pentru sărbătorirea Paștilor (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 3—4, p. 300—311).*

(Autorul nesemnat), *Din viața Bisericilor Ortodoxe de peste hotare. — Patriarhia Ecumenică: Declarațiile Mitropolitului Meletie în legătură cu fixarea datei Paștilor (Rev. cit., p. 336).*

(Autorul nesemnat), *Calendarul — Pascalia: Problema sărbătoririi Sfintelor Paști, concomitentă pentru toată Biserica Ortodoxă — în discuția Comisiei interortodoxe pregătitoare a Sfântului și Marelui Sinod (Chambésy, 16—28 iulie 1971) (B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 389).*

— *Fixarea și anunțarea datei sărbătorii Sfintelor Paști, pentru fiecare an, în plenum Sfântului Sinod*

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sesiunea ordinară din anul 1949 (B.O.R., LXVII (1949), nr. 7—10, p. 178).

Sfântul Sinod... Sesiunea ordinară din anul 1950 (B.O.R., LXVIII (1950), nr. 3—6, p. 291).

Dezbaterile Sfântului Sinod... Sesiunea ordinară din anul 1951 (B.O.R., LXIX (1951), nr. 10—12, p. 459).

Lucrările Sfântului Sinod... Sesiunea 1952 (B.O.R., LXX (1952), nr. 6—8, p. 430).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară pe anul 1953, din iunie 1954..., 1955, din februarie 1956... 1957... 1959... 1963... 1965..., 1966 (B.O.R., LXXI (1953), nr. 7—8, p. 719; — LXXII (1954), nr. 6, p. 657; — LXXIII (1955), nr. 5, p. 465; — LXXIV (1956), nr. 3—4, p. 307; — LXXV (1957), nr. 6—7, p. 548; — LXXVII (1959), nr. 11—12, p. 1133; — LXXXI (1963), nr. 5—6, p. 577; — LXXXIII (1965), nr. 3—4, p. 371; — LXXXIV (1966), nr. 5—6, p. 615).

Sfântul Sinod..., în sesiunea ordinară a anului 1967... 1968 (B.O.R., LXXXV (1967), nr. 5—6, p. 649; — LXXXVI (1968), nr. 3—5, p. 516—517).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1968... 1969... 1971... 1972 (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 11—12, p. 1446—1447; — LXXXVII (1969), nr. 3—4, p. 465; — LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1307—1308; — XC (1972), nr. 11—12, p. 1327—1328).

2. Rusaliile

(Cincizecimea; Pogorîrea Sfântului Duh)

Drd. Gheorghe Bogdaproste, *Elemente din cultul mozaic în cultul creștin: ...Sărbătorile — Cincizecimea...* (S.T., XXII (1970), nr. 9—10, p. 733).

3. Sărbători în cinstea Maicii Domnului

Vezi: *Sfințenie și sfinți în creștinism*

4. Sărbători în cinstea sfinților Bisericii Ortodoxe

Vezi: *Sfințenie și sfinți în creștinism*

SCHISMA ÎN BISERICĂ

Drd. Costache Buzdugan, *Unitatea dogmatică a Bisericii după învățătura Feri-
citurii Augustin: Schisma, sensul și dimensiunea ei* (S.T., XXIV (1972), nr. 1—2,
p. 100—102).

SCLAVAGISMUL (Robia)

(Situția socială antinaturală și antiumană)

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Preocupări patristice în literatura teologică româ-
nească: Profiluri patristice de actualitate ecumenică: robia sau sclavagismul (stare
antinaturală) etc.* (S.T., XXIII (1971), nr. 5—6, p. 332).

SECULARIZAREA

Pr. Prof. D. Stăniloae, «*Problematica ecumenică actuală*»: Problema secula-
rizării (înțelegerii lumii) — una din cele trei probleme majore cu care este confruntat
astăzi întregul creștinism — după opinia oficială a Bisericii Romano-Catolice și cea
ortodoxă de totdeauna (Ort., XXII (1970), nr. 2, p. 297—299).

A. Gesché, *Essai d'interprétation dialectique du phénomène de sécularisation*:
(Notă bibliografică, de Prof. C. Pavel) (S.T., XXV (1973), nr. 1—2, p. 140—142).

SFINȚENIE ȘI SFINȚI ÎN CREȘTINISM

1. Despre sfințenie și cinstirea sfinților (cultul sfinților) în Biserica Ortodoxă

Dimitrie Dimitrievici, *Teologia sfințeniei în ritualul ortodox al Euharistiei*:
Învățătura despre sfințenie în Vechiul și Noul Testament și în textele liturgice eua-
ristice (Recenzie) (Ort., XXIV (1972), nr. 4, p. 581—582).

2. Despre canonizarea sfinților ortodocși români

Pr. Drd. Silviu-Petre Pufulete, *Contribuția profesorului Nicolae Gr. Popescu
Prahova la dezvoltarea Dreptului bisericesc... Canonizarea în Biserica Ortodoxă...*
(S.T., XXV (1973), nr. 5—6, p. 407—411).

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sesiunea ordinară din anul 1950: În legătură cu canonizarea unor mucenici mărturisitori ai drepte credințe și cuvioși români cu cinstire (consacrare) locală (B.O.R., LXVIII (1950), nr. 3—6, p. 298—299).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară din iunie 1954: În legătură cu canonizarea și cultul sfinților români (B.O.R., LXXII (1954), nr. 6, p. 656).

Lucrările Sinodului Permanent: În legătură cu ceremonialul pentru canonizarea Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica și a Sfântului Iosif cel Nou de la Partoș (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 5, p. 474—475).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară din anul 1955: În legătură cu ceremonialul pentru proclamarea solemnă a canonizării sfinților români — Calinic de la Cernica, Iosif cel Nou de la Partoș, Sava Brancovici, Ilie Iorest, Visarion Sarai, Sofronie de la Cioara și Oprea Miclăuș. Aprobarea textului slujbelor și rugăciunilor sfinților români; a Tomosurilor și Enciclicei de canonizare a sfinților români; viețile, sinaxarele și pomelnicile sfinților români canonizați (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 10, p. 972, 973, 974, 977).

Diac. Prof. Mircea Păcurariu și Pr. Prof. Al. I. Ciurea, *Istoriografia Bisericii Române și problemele ei actuale: ...Sfinții români...* (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 3—4, p. 377).

Diac. Asist. Ion Popescu, *Cultul divin: Canonizarea sfinților români* (B.O.R., XCI (1973), nr. 6, p. 648—649).

3. Despre generalizarea cultului sfinților cu moaștele în țara noastră

Sfântul Sinod... Sesiunea ordinară din anul 1948: În legătură cu locul unde se află moaștele Sfântului Grigore Decapolitul (B.O.R., LXVI (1948), nr. 7—8, p. 394—395).

Sfântul Sinod... Sesiunea ordinară din anul 1950: În legătură cu generalizarea cultului sfinților cu moaște aflate pe pământul românesc: Cuvioasa Parascheva, Ioan cel Nou de la Suceava, Mucenița Filofteia, Dimitrie cel Nou (Basarabov), Grigorie Decapolitul, Nicodim cel Sfințit și Ioan al Olteniei (Valahul) (B.O.R., LXVIII (1950), nr. 3—6, p. 298, 299).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară din anul 1955: În legătură cu programul solemnităților religioase din octombrie 1955, prilejuite de canonizarea unor sfinți ortodocși români și de generalizarea cultului sfinților cu moaștele în țara noastră (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 10, p. 972).

Sesiunea ordinară a Sfântului Sinod pe anul 1958: În legătură cu generalizarea cultului Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava (B.O.R., LXXVI (1958), nr. 12, p. 1168—1169).

4. Martiri și martyrioane din epoca primară a creștinismului pe pământul țării noastre

I. Barnea, *Martyrion-ul de la Niculițel:* Considerații suplimentare pe seama martyrion-ului bazilicii descoperite la Niculițel (jud. Tulcea) în septembrie 1971 (B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 220—228).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1973: Hotărîrea de strămutare în biserica mînăstirii Cocoș (jud. Tulcea), a sfințelor moaște descoperite în martyrion-ul de la Niculițel (jud. Tulcea) (B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 247).

Pr. Prof. Ioan I. Rămureanu, *Martirii creștini, de la Niculițel, descoperiți în anul 1971* (B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 464—471).

5. Date biografice ale unor sfinți ortodocși (Prezentare cronologic-calendaristică)

Sfântul Vasile cel Mare (1 ianuarie)

Drd. Ion D. Popa, *Sfântul Vasile cel Mare — predicatorul milosteniei* (S.T., XXIII (1971), nr. 3—4, p. 224—234).

Vezi și: *Sfinții Trei Ierarhi* (30 ianuarie)

Sfântul Grigorie, de Nissa (10 ianuarie)

Sfântul Grigorie de Nissa, *Ce înseamnă să te numești și să te făgăduiești creștin* (Trad. rom., de Pr. T. Bodogae) (B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 178—182).

Sfântul Atanasie cel Mare (18 ianuarie; 2 mai)

Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Învățătura Sfântului Atanasie cel Mare despre minuire*. — *Cu prilejul împlinirii a 1600 de ani de la săvârșirea lui din viața pămîntească (mai 373)* (S.T., XXV (1973), nr. 5—6, p. 328—340).

Sfântul Maxim Mărturisitorul (21 ianuarie)

Drd. Virgil D. Ionescu, *Opera Sfântului Maxim Mărturisitorul în literatura românească veche pînă la 1850: Împrejurările istorice în care a trăit și a activat Sfântul Maxim Mărturisitorul. Lucrări ale sfântului în limba română și în manuscrise românești* (S.T., XXIII (1971), nr. 5—6, p. 389—399).

Sfinții Trei Ierarhi (30 ianuarie)

— Vasile cel Mare, Grigorie Cuvîntătorul de Dumnezeu și Ioan Gură de Aur —

(Autorul nesemnat), *Sărbătorirea «zilei hramului» la Institutul și Seminarul teologic din București: ...Prezentare succintă, dar substanțială, a personalității și activității Sfinților Trei Ierarhi (din cuvîntul festiv al rectorului Institutului teologic)...* (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 37—38).

Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *Preotul — slujitor al lui Dumnezeu și al oamenilor după Sfinții Trei Ierarhi* (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 99—105).

Diac. Asist. Ion Bria, *Teologie și Biserică la Sfinții Trei Ierarhi* (S.T., XXIII (1971), nr. 1—2, p. 74—84).

(Autorul nesemnat), *Sărbătorirea «zilei hramului» la școlile teologice ortodoxe din București: Considerații despre preoție și biserică la Sfinții Trei Ierarhi (prelegere festivă)* (B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 53—60).

† Vasile, *Episcopul Oradiei, Învățămintele ale Sfinților Trei Ierarhi pentru problemele actuale ale Bisericii* (Rev. cit., p. 121—126).

Pr. Asist. Gabriel Popescu, *La izvoarele «Apostolatului social»: Date călăuzitoare și temeuri ale slujirii, ale «Apostolatului social» în viața și opera Sfinților Trei Ierarhi* (B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 168—177).

Vezi și: *Sfântul Vasile cel Mare* (1 ianuarie)

Bunavestire (25 martie)

Ierom. Drd. Chesarie Gheorghescu, *Învățătura despre Maica Domnului în Ortodoxie și Catholicism: Considerații introductive. Învățătura ortodoxă despre Maica Domnului: Născătoare de Dumnezeu; pururea fecioria Maicii Domnului; preacinstirea Maicii Domnului; Maica Domnului ca mijlocitoare către Fiul său* (Ort., XXII (1970), nr. 3, p. 382—390, 397—399).

Vezi și: *Adormirea Maicii Domnului* (15 august); — *Nașterea Maicii Domnului* (8 septembrie)

Sfântul Ierarh Calinic de la Cernica (11 aprilie)

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sesiunea ordinară a anului 1968: În legătură cu comemorarea a 100 de ani de la trecerea la cele veșnice a Sfântului Ierarh Calinic de la Cernica (B.O.R., LXXXVI (1968), nr. 3—5, p. 515—516).

Vezi și: *Despre canonizarea sfinților ortodocși români*

Sfântul Sava Gotul (18 aprilie)

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1969: În legătură cu comemorarea a 1600 de ani de la martirajul Sfântului Sava Gotul (B.O.R., LXXXVII (1969), nr. 11—12, p. 1307—1308).

(Autorul nesemnat), *Comemorarea împlinirii a 1600 de ani de la moartea martirică a Sfântului Sava Gotul: Predica despre viața, activitatea și mucenicia sfântului. Cuvîntările festive care au scos în evidență vremea trăirii, lucrării și muceniei sfântului* (B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 285—296, 298—300).

Pr. Prof. Ștefan C. Alexe, *1600 de ani de la moartea Sfântului Sava Gotul: Prezentarea și analizarea scrisorii trimisă de «Biserica din Gothia» către «Biserica din Capadocia», în care se relatează evenimentele legate de sfârșitul martiric al sfântului (B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 556—568).*

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară din anul 1973: În legătură cu desfășurarea festivităților în cinstea comemorării a 1600 de ani de la martirajul Sfântului Sava Gotul, în cadrul Episcopiei Buzăului (B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 248—249).

Sfinții Ierarhi Iorest și Sava (24 aprilie)

Vezi — *Despre canonizarea sfinților ortodocși români*

Sfântul Ioan Valahul (12 mai)

Vezi — *Despre generalizarea cultului sfinților ortodocși cu moaștele în țara noastră*

Sfântul Pahomie cel Mare (15 mai)

Pr. Placide Desesille, *L'ésprit du monachisme pachomien: Despre Sfântul Pahomie și opera sa spirituală (Recenzie, de C.B.) (Ort., XXIII (1971), nr. 4, p. 612—613).*

Sfântul Ioan cel Nou, de la Suceava (2 iunie)

† Arhiepiscopul Eftimie Birlădeanul, Vicarul Episcopiei Romanului și Hușilor, *Semnificația unor momente și acțiuni privind cinstirea moaștelor Sfântului Mucenic Ioan cel Nou de la Suceava (B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 183—189).*

Vezi și — *Despre generalizarea cultului sfinților ortodocși cu moaștele în țara noastră*

Fericitul Augustin (15 iunie)

Pr. Prof. Alexandru Moisiu, *Fericitul Augustin — păstor și îndrumător al vieții creștine (S.T., XXII (1970), nr. 9—10, p. 637—648).*

Drd. Gheorghe Bogdaproste, *Valoarea Vechiului Testament pentru creștini după Fericitul Augustin (S.T., XXIII (1971), nr. 1—2, p. 96—109).*

Sfinții Apostoli Petru și Pavel (29 iunie)

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1967: În legătură cu comemorarea a 1900 de ani de la moartea martirică a Sfinților Apostoli Petru și Pavel (67—1967) (B.O.R., LXXXV (1967), nr. 5—6, p. 650).

Vezi și — *Apostolat (Biografii de Sfinți Apostoli)*

Sfântul Andrei Criteanul (4 iulie; 17 octombrie)

Alexandru Reabțev, *«Canonul cel mare» — Școala pocăinței (studiu): Operă remarcantă a Sfântului Andrei, arhiepiscopul Cretei (Notă bibliografică, de P.V.I.) (S.T., XXII (1970), nr. 1—2, p. 155—156):*

Adormirea Maicii Domnului (15 august)

Ierom. Drd. Chesarie Gheorghescu, *Învățătura despre Maica Domnului în Ortodoxie și Catholicism: Învățăturile deosebitoare catolice, față de cea ortodoxă, cu privire la mariologie — ridicarea cu trupul la cer. Punctul de vedere ortodox față de învățăturile deosebitoare catolice — adormirea Maicii Domnului... (Ort., XXII (1970), nr. 3, p. 393, 396—398).*

Vezi și — *Bunavestire (25 martie); — Nașterea Maicii Domnului (8 septembrie)*

Sfântul Simeon Stîlpcul (Noul Teolog)

(1 septembrie; vezi și: 24 mai și 21 iulie)

Nicetas Stethatos, *Vie de Siméon Le Nouveau Théologien (949—1022) (Recenzie, de Pr. Prof. N.C. Buzescu) (Ort., XXV (1973), nr. 2, p. 277—281).*

Nașterea Maicii Domnului (8 septembrie)

Ierom. Drd. Chesarie Gheorghescu, *Învățătura despre Maica Domnului în Ortodoxie și Catholicism: Învățături deosebitoare catolice, față de cea ortodoxă, privitoare la mariologie — imaculata concepție; Maica Domnului comintuitoare. Punctul de vedere ortodox față de aceste învățături — Maica Domnului și păcatul strămoșesc; Maica Domnului ca mijlocitoare către Fiul său* (Ort., XXII (1970), nr. 3, p. 390—393, 393—396, 397—399).

Vezi și — *Bunavestire* (25 martie); *Adormirea Maicii Domnului* (15 august)

Sfântul Iosif cel Nou, de la Partoș (15 septembrie)

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară din februarie 1956: În legătură cu proclamarea canonizării Sfântului Iosif cel Nou, de la Partoș (B.O.R., LXXIV (1956), nr. 3—4, p. 306—307).

Vezi și — *Despre canonizarea sfinților ortodocși români; — Despre generalizarea cultului sfinților ortodocși cu moaște în țara noastră*

Sfântul Roman Melodul (1 octombrie)

Prof. N. D. Uspenski, *Condacele Sfântului Roman dulce-cîntătorul: (Notă bibliografică, de P.V.I.)* (S.T., XXIII (1971), nr. 7—8, p. 589—590).

Sfântul Ciprian (2 octombrie)

Drd. Constantin Stănuleț, *Concepția despre Biserică în opera Sfântului Ciprian: Considerații în legătură cu activitatea sfântului* (S.T., XXII (1970), nr. 7—8, p. 565—566).

Sfânta Parascheva (14 octombrie)

Vezi: *Despre generalizarea cultului sfinților ortodocși cu moaștele în țara noastră*

Sfântul Ilarion cel Mare (21 octombrie)

Prot. I. V. Popov, *Sfântul Ilarie, episcop de Pictavia: O dezvoltată monografie a vieții, operii și gândirii teologice a Sfântului Ilarie, episcop de Pictavia din Acvitanian (actualul Poitiers din Franța de Sud)* (Notă bibliografică, de P.V.I.) (S.T., XXIII (1971), nr. 5—6, p. 427—428; — XCI (1973), nr. 3—4, p. 269—271).

Sfinții cuvioși mărturisitori — Visarion Sarai, Sofronie de la Cioara și mucenicul Oprea Miclăuș din Săliște (21 octombrie)

Pr. Prof. I. Ionescu, *Cuviosul Visarion Sarai în lumina cronicii protopopului Nicolae Stoica din Mehadia* (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1029—1036).

Vezi și — *Despre canonizarea sfinților ortodocși români*

Sfântul Dumitru Basarabov (Cel Nou, 27 octombrie)

Vezi — *Despre generalizarea cultului sfinților ortodocși cu moaștele în țara noastră*

Sfântul Teodor Studitul (11 noiembrie)

Drd. Matei Corugă, *Sfântul Teodor Studiul și opera sa în vechea literatură românească: O biografie a sfântului* (S.T., XXIV (1972), nr. 9—10, p. 723—731).

Sfântul Grigorie Decapolitul (20 noiembrie)

Vezi — *Despre generalizarea cultului sfinților ortodocși cu moaștele în țara noastră*

Intrarea în biserică a Maicii Domnului (21 noiembrie)

Vezi — *Bunavestire* (25 martie); — *Nașterea Maicii Domnului* (8 septembrie)

Sfânta Filoftela (7 decembrie)

Vezi — *Despre generalizarea cultului sfinților ortodocși cu moaștele în țara noastră*

Zămislirea Sfintei Fecioare Maria (9 decembrie)

Vezi — *Bunavestire* (25 martie); — *Nașterea Maicii Domnului* (8 septembrie)

Sfântul Ignatie Teoforul (20 decembrie)

Pan C. Hristu, *Ignatie al Antiohiei: Despre viața și opera sfântului* (Notă bibliografică, de Ștefan C. Alexe) (S.T., XXII (1970), nr. 7—8, p. 626—628).

Sfântul Nicodim cel Sfințit de la Tismana (26 decembrie)

Vezi — *Despre generalizarea cultului sfinților ortodocși cu moaștele în țara noastră*

SINCRETISM RELIGIOS

Drd. Constantin Voicescu, *Cultul sincretist al lui Jupiter Optimus Maximus în Dacia Romană* (B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 411—420).

SINODALITATE**1. Principiul sinodalității în conducerea Bisericii**

Vezi — *Autoritatea în Biserică*

2. Despre Sinodul apostolic

Drd. Hadis Yes h a n e w, *Sinodalitatea în lucrarea Sfinților Apostoli: Sinodul apostolic: cauza sinodului; convocarea sinodului; alcătuirea lui; prezidarea sau conducerea dezbaterilor sinodului; hotărârile lui* (S.T., XXIII (1971), nr. 7—8, p. 509—514).

3. Despre sinoadele locale în Biserica veche

Asist. Ioan N. F l o c a, *Canoanele Sinodului de la Sardica: Condițiile în care s-a ținut sinodul. Hotărârile cu caracter canonic, ale Sinodului de la Sardica. Precizări* (S.T., XXIII (1971), nr. 9—10, p. 720—726).

4. Despre sinoadele locale ale Bisericilor Ortodoxe autocefale naționale, din trecut și prezent

Vezi — *Biserica Ortodoxă Română (Din trecutul istoric al Bisericii Ortodoxe Române); — Orînduirea canonică și administrativă a Bisericii Ortodoxe Române în prezent* (Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române)

5. Despre sinoadele ecumenice**a) Privire de ansamblu**

Diac. Drd. Petre C o m a n, *Problema sinodului ecumenic în discuțiile interortodoxe din veacul al XIX-lea* (Ort., XXII (1970), nr. 1, p. 77—86).

Pr. Prof. Liviu S t a n, *Importanța vechilor sinoade ecumenice și problema unui viitor sinod ecumenic: Actualitatea problemei. Chestiuni principale: Biserica își manifestă oare infailibilitatea ei numai prin sinoade ecumenice, și, fără de ele, se găsește oare în imposibilitatea de a și-o manifesta?; dacă sinoadele ecumenice sînt cea mai înaltă autoritate cîrmuitoare a Bisericii, a rămas oare Biserica fără această autoritate în lipsa sinoadelor ecumenice? Cauzele care au determinat întrunirea sinoadelor ecumenice: Sinodul I Ecumenic, sinoadele II, III, IV, V, VI și VII ecumenice. Caracterizare generală a sinoadelor ecumenice și concluzii* (S.T., XXIV (1972), nr. 3—4, p. 190—211).

b) Despre sinoadele ecumenice, în parte

Pr. Drd. Traian D. V a l d m a n, *Vechea organizare a Bisericii și Sinodul I Ecumenic: Măsurile de reorganizare luate de Sinodul I Ecumenic* (S.T., XXII (1970), nr. 3—4, p. 271—277).

Wilhelm de V r e i s, *Die Struktur der Kirche Gemäss dem ersten Konzil von Nikaiā und seiner zeit: Despre structura Bisericii potrivit primului sinod ecumenic*

de la Niceea — după opinia autorului (romano-catolic). Date despre acest sinod (Notă bibliografică, de Prof. O. Bucevschi) (*S.T.*, XXV (1973), nr. 1—2, p. 131—132).

Adolf-Martin Ritter, *Das Konzil von Konstantinopel und sein Symbol. Studien zur Geschichte und Theologie des II Oekumenischen Konzils*: Despre Sinodul al II-lea Ecumenic de la Constantinopol (381) și controversesele referitoare la autenticitatea și paternitatea Simbolului constantinopolitan (Recenzie, de Pr. Prof. Ioan Rămureanu) (*Ort.*, XXII (1970), nr. 3, p. 439—442).

Diac. Asist. Ion Bria, *Discuții teologice între teologi ortodocși români și teologi necalcedonieni*: «Procesul de receptare a Sinodului de la Calcedon» — tema celui de-al doilea colocviu organizat de grupul de studii al Patriarhiei Române pentru promovarea dialogului cu Bisericele Vechi Orientale (*Ort.*, XXII (1970), nr. 2, p. 216—233).

Prof. N. Chițescu, *Deosebirea dintre «oros» și «canon» și însemnătatea ei pentru recepția Sinodului de la Calcedon*: Însemnătatea sinoadelor ecumenice pentru Ortodoxie. Cum ar putea fi primit Sinodul de la Calcedon (*Ort.*, XXII (1970), nr. 3, p. 360—364).

Le Concile de Chalcédoine. Son histoire, sa réception par les Églises et son actualité: Analizarea Sinodului IV Ecumenic, de la Calcedon, sub toate raporturile lui, în cadrul unui colocviu ecumenic și importanța lui pentru Mișcarea ecumenică (Recenzie, de P.V.I.) (*Ort.*, XXIV (1972), nr. 1, p. 55—59).

Pr. Drd. Traian D. Valdman, *Însemnătatea Sinodului al VI-lea Ecumenic pentru codificarea canoanelor* (*S.T.*, XXII (1970), nr. 9—10, p. 713—715).

6. Prosinodul panortodox

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară pe anul 1953: În legătură cu comunicarea patriarhului ecumenic Atenagora despre convocarea Prosinodului panortodox (*B.O.R.*, LXXI, (1953), nr. 7—8, p. 711—712).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1962: În legătură cu formularea punctelor de vedere ale Bisericii Ortodoxe Române asupra lucrărilor pregătitoare pentru viitorul Prosinod (*B.O.R.*, LXXXI (1963), nr. 1—2, p. 177).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1963: În legătură cu Conferința panortodoxă de la Rodos (26—29 septembrie 1963), la care a participat și o delegație a Bisericii noastre (*B.O.R.*, LXXXI (1963), nr. 11—12, p. 1237).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea anului 1964: În legătură cu activitatea delegației Bisericii Ortodoxe Române la lucrările Conferinței panortodoxe de la Rodos (1—20 noiembrie 1964) (*B.O.R.*, LXXXII (1964), nr. 11—12, p. 1174).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea anului 1965: Stadiul lucrărilor pregătitoare pentru Prosinodul panortodox, repartizate profesorilor de la institutele teologice din București și Sibiu (*B.O.R.*, LXXXIII (1965), nr. 11—12, p. 1169—1170).

7. Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1968: În legătură cu contribuția Bisericii Ortodoxe Române la pregătirea Sfântului și Marelui Sinod — elaborarea temei a VI-a fixată de Comisia interortodoxă de la Chambésy (8—16 iunie 1968): «Iconomie și acrivie în Biserica Ortodoxă»; stadiul lucrărilor respectivei teme (*B.O.R.*, LXXXVI (1968), nr. 7—8, p. 989; — nr. 11—12, p. 1443—1444).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1969: În legătură cu lucrarea «Iconomia și acrivia în Biserica Ortodoxă» — pregătită de Biserica noastră pentru Sfântul și Marele Sinod (*B.O.R.*, LXXXVII (1969), nr. 3—4, p. 464—465, 470—471).

«*Episkepsis*»: Informații despre pregătirea Sinodului Bisericii Ortodoxe (Recenzie, de Pr. Prof. Ene Braniște) (*Ort.*, XXII (1970), nr. 1, p. 125).

Ioan I. Ică, *Teologul ortodox Karmiris și preocupările sale ecumeniste*: Opinia sa în legătură cu pregătirea Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe (*Ort.*, XXII (1970), nr. 2, p. 235—236).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară a anului 1970: În legătură cu poziția Bisericii noastre asupra celor 6 teme din catalogul pentru Sfântul și Marele Sinod ortodox (*B.O.R.*, LXXXVIII (1970), nr. 11—12, p. 1325—1326).

Episcopul Antonie Ploieșteanul, Vicar patriarhal, *Lucrările Comisiei pregătitoare a Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe* (Chambésy-Geneva, 16—28

iulie 1971): S-au analizat, cu acest prilej, temele următoare — «Izvoarele Revelației», «Participarea laicilor în viața Bisericii», «Rînduielele cu privire la post», «Impedimentele la căsătorie», «Unificarea calendarului» și «Problema iconomiei» (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 783—787).

(Autorul nesemnat), *Din viața Bisericilor Ortodoxe de peste hotare. — Patriarhia Ecumenică*: Propuneri pentru revizuirea și grăbirea lucrărilor Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe (Rev. cit., p. 806—807).

Paul Evdochimov și Olivier Clement, *Vers le Concile ,appel à l'Église*: Un apel către întreaga Ortodoxie de a pregăti viitorul Sinod panortodox în perspectiva necesității de rezolvare a tuturor problemelor care preocupă Bisericile creștine în vremea noastră (Notă bibliografică, de P.V.I.) (S.T., XXIII (1971), nr. 9—10, p. 748—749).

(Autorul nesemnat), *Din viața Bisericilor Ortodoxe de peste hotare. — Patriarhia Ecumenică*: Lucrările Comisiei interortodoxe pregătitoare a Sfântului și Marelui Sinod ortodox (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 998—1001).

Pr. Dumitru Soare, *Propuneri pentru revizuirea temelor și grăbirea lucrărilor Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe* (Ort., XXIII (1971), nr. 3, p. 504).

(Autorul nesemnat), *Din viața Bisericilor Ortodoxe... — Biserica Ortodoxă a Greciei*: Preocupări în legătură cu Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1208—1209).

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1971: În legătură cu participarea unei delegații ortodoxe române la lucrările pregătitoare ale Sfântului și Marelui Sinod (Chambésy-Geneva) (Rev. cit., p. 1298—1299).

Pr. Dumitru Soare, *Precizările Comisiei interortodoxe cu privire la temele Sfântului și Marelui Sinod* (Chambésy, 16—28 iulie 1971) (Ort., XXIV (1972), nr. 1, p. 144—149).

(Autorul nesemnat), *Din viața Bisericilor Ortodoxe surori. — Biserica Ortodoxă a Greciei*: Atitudini în legătură cu lista temelor Sfântului și Marelui Sinod ortodox (B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1015—1016).

(Autorul nesemnat), *Din viața Bisericilor Ortodoxe surori. — Biserica Ortodoxă Sîrbă*: Opinii teologice cu privire la Sfântul și Marele Sinod ortodox (B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 129—130).

(Autorul nesemnat), *Din viața Bisericilor Ortodoxe surori. — Biserica Ortodoxă a Greciei*: Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe din Grecia a cerut episcopatului său să se pronunțe asupra ordinei de zi a Sfântului și Marelui Sinod ortodox (B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 350—351).

SLUJIREA BISERICII

Pr. Dumitru Soare, *Biserica Ortodoxă Română și aspirațiile omenirii contemporane*: Relația dintre Biserică și lume. «Apostolatul social» ca principiu de slujire a societății umane. Atitudinea Bisericii Ortodoxe Române față de promovarea năzuințelor de libertate, egalitate, demnitate umană și dreptate socială. Biserica Ortodoxă Română, sprijinitoare a năzuințelor de pace și înfrățire între oameni și popoare (B.O.R., XCI (1973), nr. 6, p. 683—694).

Pr. Asist. Dumitru Gh. Radu, *Biserica Ortodoxă Română și viața nouă a poporului român* (Rev. cit., p. 675—682).

Prof. Constantin Pavel, *Probleme de morală creștină în preocupările teologilor ortodocși români*: Dimensiunea comunitară a moralei creștine — slujirea semenilor prin iubire și dreptate (S.T., XXIII (1971), nr. 7—8, p. 454—457).

Vezi și — *Apostolat social*

SOLIDARITATEA UMANĂ

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Solidaritatea în gândirea și viața patristică*: Ideea de coeziune și solidaritate în vremea Sfinților Părinți (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 7—8, p. 729—732).

Prof. Constantin Pavel, *Probleme de morală creștină în preocupările teologilor ortodocși români*: Sensul creștin al solidarității și frățietății umane. Datoriile față de comunitate (S.T., XXIII (1971), nr. 7—8, p. 450—452).

(Autorul nesemnat), *Solidaritatea umană* (B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 12—13).

STATUL

1. Învățătura și atitudinea Bisericii față de Stat

Pr. Ilie Moldovan, *Îndeplinirea îndatoririlor cetățenești ca poruncă divină*: (Notă bibliografică, de Ierom. Veniamin Micle) (S.T., XXII (1970), nr. 7—8, p. 614).

Prof. Constantin Pavel, *Probleme de morală creștină în preocupările teologilor ortodocși români*: Datoriile față de comunitatea organizată politic — statul (S.T., XXII (1970), nr. 7—8, p. 451—452).

Ernst-Wolfgang Böckenforde, *Politisches Mandat der Kirche?*: În ce măsură îi revine Bisericii un mandat politic — privit din punct de vedere al legitimării teologice, adică dacă un mandat politic corespunde misiunii Bisericii (Notă bibliografică, de prof. O. Bucevschi) (S.T., XXII (1970), nr. 3—4, p. 328).

Michel de Certeau, *Structures sociales et autorité chrétienne*: Despre raportul dintre Biserică (ca loc teologic) și un nou tip de organizare socială — puțința de a articula adevărul revelat în sistemul societăților moderne (Notă bibliografică, de O.P.) (S.T., XXII (1970), nr. 5—6, p. 477).

Pr. Conf. Ion Bria, *Consultația asupra «Bisericii din Europa răsăriteană» organizată de Mișcarea studenților creștini din Norvegia* (Brummundel, 19—21 mai 1972): Spicuri din referatul reprezentantului Bisericii Ortodoxe Române — «Revelația dintre Biserică și societate în România» (B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 522—523).

Vezi și — *Apostolat social; Biserica Ortodoxă Română* (Din trecutul istoric al Bisericii Ortodoxe Române)

2. Raporturile dintre Biserica Ortodoxă Română și Stat în trecutul istoric

Pr. Drd. Silviu-Petre Pufulete, *Contribuția profesorului Nicolae Gr. Popescu-Prahova la dezvoltarea Dreptului bisericesc*: ...Raporturile dintre Stat și Biserică (S.T., XXV (1973), nr. 5—6, p. 404—407).

Dr. Aurel Cosma, *Sfântul Ilie — patronul suburbiului Fabric* (străveche vatră a Timișoarei): Imperecherea vieții religioase cu tradițiile și obiceiurile vieții sociale — manifestată la «ruga» de la hramul Sfântului Ilie în veacul al XIX-lea și începutul celui de-al XX-lea (Notă bibliografică) (S.T., XXII (1970), nr. 7—8, p. 610).

Vezi și: *Biserica Ortodoxă Română* (Din trecutul istoric al Bisericii Ortodoxe Române); — *Popoare ale lumii vechi și noi* (Poporul român...)

3. Raporturile dintre Biserica Ortodoxă Română și Stat

Conf. N. Dan, *Rezoluții ale P.M.R., care au legătură cu activitatea preoților* (S.T., I (1949), nr. 5—6, p. 391—442).

Diac. Conf. Gh. I. Moisescu, *Problema națională și rezolvarea ei democratică în Republica Populară Română. — Rolul Bisericii în lupta contra șovinismului, antisemitismului...* (S.T., I (1949), nr. 7—8, p. 669—690).

Schimb de corespondență protocolară la diferite evenimente din viața și activitatea Bisericii și a Statului, în contemporaneitate (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 1—2, p. 5; — nr. 5—6, p. 421; — nr. 7—8, p. 641—642; — nr. 9—10, p. 877—878; — nr. 11—12, p. 1305—1306, 1335—1336; — LXXXIX (1971), nr. 1—2, p. 15—18, 47—48; — nr. 5—6, p. 433; nr. 7—8, p. 692—694; — nr. 9—10, p. 905; — nr. 11—12, p. 1294—1295; 1323—1324; — XC (1972), nr. 1—2, p. 5—9, 40; — nr. 5—6, p. 445; — nr. 7—8, p. 677—678; — nr. 9—10, p. 901; — nr. 11—12, p. 1332—1333, 1339—1340; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 5—8, 9, 57; — nr. 6, p. 520—523).

(Autorul nesemnat), *Contribuția Bisericii Ortodoxe Române la înlăturarea urmărilor cauzate de inundații*: Cuvînt introductiv despre urmările nefaste ale calamităților naturale din 1970. Telegramele trimise de Înălții Ierarhi ai Bisericii noastre conducătorilor țării, cu acest prilej. Alte mijloace practice de jertfelnicie ale slujitorilor și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române pentru înlăturarea rănilor pricinuite țării de către calamitățile naturale (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 5—6, p. 422—431).

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1970: În legătură cu contribuția bănească a eparhiilor, parohiilor, personalului bisericesc și comunităților ortodoxe române de peste hotare, pentru sinistrați (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 11—12, p. 1309—1310).

(Autorul nesemnat), *Vizita Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România, la sediul cultural al Coloniei române din Viena* (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 9—10, p. 879—884).

(Autorul nesemnat), *Participarea Prea Fericitului Patriarh Justinian împreună cu delegați ai Bisericii Ortodoxe Române, la constituirea Asociației «România»* (4 aprilie 1972, Ateneul Român — București): Așezămînt obștesc pentru relațiile cu emigrația (B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 251—255).

(Autorul nesemnat), *Decernarea medaliei jubiliare «A XXV-a aniversare a proclamării Republicii» unor reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Române* (B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 52—54).

Vezi și — *Apostolat social*; — *Ecumenism*; — *Pacea și Războiul*; — *Popoare ale lumii vechi și noi* (Poporul român..).

4. Biserica și societatea la alte popoare

John C. Bennett, *L'éthique sociale chrétienne dans un monde en transformation* (Recenzii, de Pr. Vasile Coman, la studiul Prof. A. Nissiotis, *Biserica și Societatea în teologia ortodoxă greacă*; — și la studiul lui H. Aronson, *Acolo unde Biserica nu îndrumează viața publică: considerații asupra raporturilor din trecut dintre Biserică și Stat, în Suedia*) (Ort., XXIII (1971), nr. 1, p. 101—102, 103—104).

SUFLETUL

(După învățătura creștină)

Claude Tresmontant, *Le problème de l'âme: Concepția despre suflet în câteva momente importante «caracteristice în lunga istorie a problemei, dar cuosebire după antropologia iudaică sau vechetestamentară, de care este indisolubil legată cea nouetestamentară»*. Substanțialitatea sufletului. Problema nemuririi sufletului (Recenzie, de Constantin Iana) (Ort., XXIII (1971), nr. 2, p. 233—236).

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Origen despre Logos, Biserică și suflet în Comentariul său la Cîntarea Cîntărilor: Sufletul — mireasă* (S.T., XXV (1973), nr. 3—4, p. 169—172).

Ș

ȘTIINȚA UNIVERSALĂ

Istoria generală a științei (vol. I: Știința antică și medievală, de la origini la 1450): Științele din Orientul antic — în Egipt; Mesopotamia; Fenicia și Israel; știința indiană antică; știința chineză antică. Științele în lumea greco-romană — știința elenistică și romană. Științele în Evul Mediu — știința la popoarele Americii precolumbiene; știința arabă; știința la popoarele Indiei și Chinei; știința bizantină; știința la slavi în Evul Mediu; știința ebraică medievală; știința în Occidentul medieval creștin (Recenzie, de Diac. P. I. David) (B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 425—432).

T

TAINELE SFINTE (Sfințele Taine)

I. — DESPRE SFINTELE TAINÉ, ÎN GENERAL

Drd. Gheorghe Bogdaproste, *Elemente din cultul mozaic în cultul creștin: Despre Sfințele Taine* (S.T., XXII (1970), nr. 9—10, p. 733—734, 734—735, 736).

Ierom. Drd. Veniamin Miclie, *Cuvîntul lui Dumnezeu și Sfințele Taine în Biserica Ortodoxă: Considerații introductive. Sfințele Taine în iconomia mîntuirii. Raportul dintre propovăduirea cuvîntului și lucrarea sacramentală în Biserica Ortodoxă. Concluzii* (Ort., XXIV (1972), nr. 4, p. 543—544, 547—548, 550—556).

Drd. Gîrma Wolde Kirkos, *Slujba (rîndujala) Botezului în Biserica Ortodoxă Etiopiană și în Bisericile Ortodoxe de rit bizantin — Studiu comparativ: Considerații introductive despre Sfințele Taine, în general* (S.T., XXIV (1972), nr. 9—10, p. 711—712).

Pr. Asist. Dumitru Popescu, *Ecleziologia romano-catolică după documentele celui de-al doilea Conciliu de la Vatican și ecourile ei în teologia contemporană: Categoria sacramentală a Bisericii — sacramentale* (Ort., XXIV (1972), nr. 3, p. 360—370).

II. — DESPRE SFINTELE TAINE, ÎN SPECIAL

1. Taina Sfântului Botez

a) Temeiuri biblice și patristice pentru Taina Sfântului Botez

Pr. Drd. Alexandru I. Tudor, *Unitate și diversitate în Faptele Apostolilor: Taina Sfântului Botez* (S.T., XXV (1973), nr. 1—2, p. 47—48).

Drd. Gheorghe Bogdaproste, *Elemente din cultul mozaic în cultul creștin: Taina Sfântului Botez* (S.T., XXII (1970), nr. 9—10, p. 734).

Prot. Prof. Liveriu A. Voronov, *Botezul și apartenența la Biserică după învățătura Sfinților Părinți din veacurile al IV-lea — al V-lea: (Notă bibliografică, de P.V.I.)* (S.T., XXII (1970), nr. 9—10, p. 743—744).

Pr. Prof. Ene Braniște, *Explicarea Botezului în «Catehezele baptismale» ale Sfântului Ioan Gură de Aur: Sfântul Ioan Gură de Aur ca interpret al Botezului: catehezele sale baptismale; rînduiala Botezului la Antiohia, după «Catehezele baptismale» ale Sfântului Ioan Gură de Aur; explicarea riturilor baptismale; considerații critice; comparație între Sfântul Ioan Gură de Aur și Sfântul Chiril al Ierusalimului, ca interpreți ai Botezului* (S.T., XXII (1970), nr. 7—8, p. 509—527).

Drd. Ioan Popa, *Omiliile baptismale ale Sfântului Maxim de Turin: Despre Taina Sfântului Botez* (S.T., XXIV (1972), nr. 1—2, p. 104—113).

Drd. Sorin Petcu, *Rînduiala și explicarea Botezului și a Mirungerii după arhiepiscopul Simeon al Tesalonicului: Viața și activitatea lui Simeon, arhiepiscopul Tesalonicului. Opera sa scrisă. Slujba Botezului: riturile catehumenatului; rînduiala botezului. Explicarea slujbei Botezului: rînduiala catehumenatului; Batezul (scăldătoarea). Combaterea inovațiilor catolice în săvîrșirea Botezului, din vremea arhiepiscopului Simeon al Tesalonicului. Explicarea tainei Botezului după Simeon al Tesalonicului, în raport cu explicările similare din primele veacuri creștine* (S.T., XXIV (1972), nr. 9—10, p. 695—707, 708—710).

b) Deosebiri interconfesionale cu privire la Taina Sf. Botez

Taufe und Firmung. Zweites regensburger ökumenisches Symposium (Botezul și Confirmarea. Al doilea Simpozion ecumenic de la Regensburg, 18—24 iulie 1970): Un volum de teologie baptismală interconfesională (Recenzie) (Ort., XXV (1973), nr. 2, p. 282—285).

G. Galitis și H. Hubert, *Încorporarea în Biserică prin Botez; Botezul și confirmarea* (Notă bibliografică, de A.B.) (S.T., XXV (1973), nr. 3—4, p. 290—291).

Diac. Drd. Aruppala Gheevarghis, *Slujba «Botezului și a Mirungerii» în Biserica Ortodoxă Siriană din India, în comparație cu cea din ritul bizantin: Slujba Sfântului Botez: generalități; primitorul Botezului; săvîrșitorul Tainei Sfântului Botez; nașul; forma Botezului; materia Botezului. Rînduiala tipiconală a Botezului în Biserica Ortodoxă Siriană din India. Comparație între slujba Botezului din Biserica Ortodoxă Siriană și cea din Biserica Ortodoxă Bizantină* (Ort., XXIII (1971), nr. 1, p. 61—67).

Drd. Girma Wolde Kirkos, *Slujba (rînduiala) Botezului în Biserica Ortodoxă Etiopiană și în Bisericile Ortodoxe de rit bizantin — Studiu comparativ: Slujba Botezului în Biserica Ortodoxă Etiopiană. Comparație cu slujba Botezului din Bisericile de rit bizantin. Importanța Botezului din punct de vedere al ecumenismului* (S.T., XXIV (1972), nr. 9—10, p. 712—722).

2. Taina ungerii cu Sfântul Mir (a Mirungerii)

a) Sfințirea Sfântului și Marelui Mir

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară din iunie 1954: În legătură cu procurarea ingredientelor necesare pentru pregătirea și sfințirea Sfântului și Marelui Mir (B.O.R., LXXII (1954), nr. 6, p. 651).

Sesiunea Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române: În legătură cu sfințirea Sfântului și Marelui Mir (pentru a 9-a oară) în catedrala patriarhală de membrii Sfin-

tului Sinod, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian (14 aprilie 1955) (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 3—4, p. 213—214).

Lucrările Sfântului Sinod...: În legătură cu trecutul sfințirii Sfântului și Marelui Mir (B.O.R., LXXIII (1955), nr. 5, p. 421—422).

(Autorul nesemnat), *Sfințirea Marelui Mir la Patriarhia Română* (B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 289—290).

b) Temeiuri doctrinare pentru Taina ungerii cu Sfântul Mir

Drd. Gheorghe Bogdaproste, *Elemente din cultul mozaic în cultul creștin: În Taina Mirungerii* (S.T., XXII (1970), nr. 9—10, p. 734).

c) Deosebiri interconfesionale cu privire la Taina ungerii cu Sfântul Mir

Drd. Sorin Petcu, *Rînduiala și explicarea Botezului și a Mirungerii, după arhiepiscopul Simeon al Tesalonicului: Rînduiala Mirungerii: Mirungerea; explicarea riturilor postbaptismale. Combaterea inovațiilor catolice în săvîrșirea Mirungerii, din vremea arhiepiscopului Simeon al Tesalonicului* (S.T., XXIV (1972), nr. 9—10, p. 707—709).

Drd. Girma Wolde Kirkos, *Slujba Mirungerii în ritul liturgic etiopian și cel bizantin: Taina Mirungerii în Biserica Ortodoxă Etiopiană: scopul și ființa tainei; săvîrșitorul și primitorul tainei; locul și timpul săvîrșirii tainei; materia tainei (Sfântul Mir). Slujba Mirungerii în ritul liturgic etiopian: ritualul mirungerii în ritul etiopian; împărtășirea neofitului; obiceiuri specifice Bisericii Etiopiene în legătură cu Taina Mirungerii; semnificația Sfântului Mir și efectele Mirungerii. Comparație cu slujba Mirungerii din Bisericile de rit bizantin* (Ort., XXIV (1972), nr. 4, p. 568—576).

3. Taina Sfintei Euharistii

(a Sfintei Împărtășanii)

a) Sfînta Euharistie, ca jertfă și taină, documentată biblic și patristic

Pr. Drd. Alexandru I. Tudor, *Unitate și diversitate în Faptele Apostolilor: Sfînta Euharistie* (S.T., XXV (1973), nr. 1—2, p. 48).

Paul Andriessen, *L'Eucharistie dans l'Épître aux Hébreux: Analizarea pasajelor din Epistola către Evrei a Sfântului Apostol Pavel — considerate mărturii euharistice — și evidențierea punctelor de vedere ale diferiților comentatori* (Notă bibliografică, de I. V. G.) (Rev. cit., p. 122—123).

Episcopul Mihail de Astrahan și Enotaevsk, *Euharistia și unirea creștinilor: Tălmăcirea temeiurilor scripturistice de instituire a Euharistiei la Cina cea de Taină. Continuitatea istorică a săvîrșirii Euharistiei în comunitățile și Bisericile creștine* (Recenzie, de Ion V. Paraschiv) (Ort., XXV (1973), nr. 2, p. 286).

Drd. Constantin Stănuț, *Doctrina euharistică în operele Sfântului Chiril al Ierusalimului: Considerații introductive. Prezența reală a Domnului în dumnezeiasca Euharistie. Cum se înlăptuiește prezența reală a Domnului în dumnezeiasca Euharistie. Sfînta Euharistie ca jertfă. Roadele jertfei Euharistice. Aspectul comunitar al dumnezeieștii Euharistii. Concluzii* (Ort., XXIII (1971), nr. 2, p. 210—218).

Ierom. Grigorios, *Liturghia — euharistie adresată lui Dumnezeu. Dumnezeiasca Euharistie, după Sfîntul Ioan Gură de Aur: Instituirea, esența și roadele tainei* (Notă bibliografică, de Pr. Vasile Costin) (S.T., XXV (1973), nr. 5—6, p. 443—444)

Drd. Sorin I. Petcu, *Ritualul împărtășirii în riturile liturgice orientale: Ritualul împărtășirii în primele patru secole creștine: ritualul împărtășirii Sfinților Apostoli la Cina cea de Taină; ritualul împărtășirii în vremea Sfinților Apostoli; ritualul împărtășirii după rînduielele apostolice și scrierile Sfinților Părinți (sec. II—IV); formarea riturilor liturgice. Ritualul împărtășirii în riturile liturgice răsăritene: ritul bizantin, propriu Bisericii Ortodoxe* (S.T., XXV (1973), nr. 1—2, p. 82—90, 96).

Ierom. Drd. Veniamin Miclă, *Cuvîntul lui Dumnezeu și Sfintele Taine în Biserica Ortodoxă: Predicarea cuvîntului și Sfînta Euharistie în Liturghia ortodoxă* (Ort., XXIV (1972), nr. 4, p. 554—555).

b) Deosebiri interconfesionale cu privire la Taina Sfintei Euharistii

Wolfgang Beinert, *Transsignification. Skizze über die Möglichkeit und Notwendigkeit dogmatischer Neuinterpretation (Schiză despre posibilitatea și necesitatea de noi interpretări dogmatice): Noua terminologie euharistică — «transsignificare»*

în loc de transsubstanțiere, termen tridentin, care ar fi învechit, depășit și neinteligibil (Recenzie, de Diac. Prof. O. Bucevschi) (*Ort.*, XXII (1970), nr. 4, p. 586—588).

Louis Braeckmans, *Confession et Communion*: Despre obligația de a mărturisi păcatele de moarte înainte de cuminecare după Conciliul Tridentin (11 octombrie 1551) (Recenzie, de Pr. Prof. Al. Moisiu) (*Ort.*, XXIV (1972), nr. 1, p. 70—72).

Ierom. Veniamin Micle, *Noi măsuri adoptate de Biserica Romano-Catolică pentru admiterea laicilor la Sfânta Împărtășanie sub ambele forme* (*Ort.*, XXIV (1972), nr. 1, p. 164—166).

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Sfânta Euharistie ca jertfă ispășitoare în Biserica Veche-Catolică și în Biserica Ortodoxă* (*Ort.*, XXIII (1971), nr. 3, p. 483—487).

Drd. Sorin I. Petcu, *Ritualul împărtășirii în riturile liturgice orientale*: Rituri proprii Bisericilor Vechi-Orientale: ritul armean; ritul sirienilor (iacobiți); ritul maroniților din Liban; ritul sirienilor răsăriteni sau nestorienii; ritul copt; ritul liturgic etiopian. Concluzii (*S.T.*, XXV (1973), nr. 1—2, p. 90—96).

4. Taina Sfintei Mărturisiri

(a Pocăinței; a Spovedaniei)

— *Privire interconfesională*

Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Taina Pocăinței ca fapt duhovnicesc* (*Ort.*, XXIV (1972), nr. 1, p. 5—13).

Drd. Nicolae Stoleru, *Rolul pocăinței pentru promovarea moralității credinciosului*: Relația păcat-pocăință. Elementele spovedaniei: căința; examenul de conștiință; mărturisirea, dezlegarea și iertarea. Epitimia. Duhovnicul și faptul spovedaniei. Spovedania și promovarea curăției morale. Spovedania și comuniunea cu Dumnezeu (*S.T.*, XXV (1973), nr. 1—2, p. 58—68).

Prof. A. Gheorghievski, *Despre spovedania înaintea împărtășirii cu Sfintele Taine, după mărturia literaturii vechi creștine*: (Notă bibliografică, de P. V. I.) (*S.T.*, XXII (1970), nr. 9—10, p. 761—762).

P. Levert, *De la Confession des péchés ou la dé nonciation du Pharisien selon J. Nabert*: O justificare a actului mărturisirii și descoperirea sensului profund al semnificației mărturisirii și iertării (Notă bibliografică, de O. P.) (*S.T.*, XXII (1970), nr. 5—6, p. 480).

5. Taina Sfintei Cununii

(a Nunții; a Căsătoriei)

a) *Temeiuri doctrinare pentru Taina Sfintei Cununii*

Drd. Gheorghe Bogdaproste, *Elemente din cultul mozaic în cultul creștin: În Taina Cununii* (*S.T.*, XXII (1970), nr. 9—10, p. 734).

b) *Deosebiri interconfesionale cu privire la Taina Sfintei Cununii*

René Metz et Jean Schlick, *Le lien matrimonial (Legătura matrimonială)*: O culegere de studii interreligioase prezentate la colocviul organizat de Cerdic la Strasbourg (21—23 mai 1970), în legătură cu problema căsătoriei: prezentare generală a stăruinței căsătoriei și modalitatea de a se contracta sau desface în funcție de diferite motive; «evoluție istorică» în stabilizarea legislației matrimoniale eclesiale; «perspective actuale ale Bisericilor» (probleme generale și speciale ale Dreptului canonic, privitoare la căsătorie în marile confesiuni creștine). Studiile sînt doar sondaje în vederea găsirii unor soluții canonice, care vizează mai ales posibilitatea recăsătoririi precum și a căsătoriilor mixte (Notă bibliografică, de Arhim. T. Seviciu) (*S.T.*, XXIII (1971), nr. 7—8, p. 574—576).

(Autorul ne desemnat), *Impedimente la căsătorie*: Căsătoria între ortodocși. Căsătoriile mixte: între ortodocși și eterodocși; între ortodocși și necredincioși (*Ort.*, XXIV (1972), nr. 2, p. 295—297).

c) *Dispoziții cu privire la Taina Sfintei Cununii în Biserica Ortodoxă Română*

Lucrările Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sesiunea ordinară din 10-19: În legătură cu oficierea Tainei Cununii, care urmează căsătoriei civile (*B.O.R.*, LXVII (1949), nr. 7—10, p. 180).

Desbaterile Sfântului Sinod... Sesiunea ordinară din anul 1948: În legătură cu acordarea condiționată a unei dispense de cununie religioasă pentru gradul cinci de rudenie (dacă nu este cazul unui amestec de nume) (B.O.R., LXVI (1948), nr. 11—12, p. 658—659).

Dezbaterile Sfântului Sinod... în sesiunea ordinară din anul 1950: În legătură cu dreptul Chiriarhului locului de a acorda dispense pentru cununia religioasă, de la caz la caz (B.O.R., LXVIII (1950), nr. 10, p. 549—550).

6. Taina Hirotoniei (a Preoției)

— *Privire interconfesională*

Cyrille Vogel, *Chirotonie et chirothesie. Importance et relativité du geste de l'imposition des mains dans la collation des ordres*: Despre înțelegerea, rostul și folosirea practică a termenilor «hirotonie» și «hirotésie» în Biserica Orientală și Biserica din Apus. Explicare-răspuns, ortodox și romano-catolic, la cele două chestiuni: «este necesară punerea mâinilor în conferirea treptelor ierarhice?» și «este suficientă punerea mâinilor pentru conferirea treptelor ierarhice?» (Recenzie, de Paraschiv V. Ion) (Ort., XXV (1973), nr. 1, p. 88—94).

TEODICEE

(Învățătura creștină despre existența răului)

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Preocupări patristice în literatura teologică românească*: Contribuții la afirmarea și lămurirea unor teme patristice actuale: Teodicee etc. (S.T., XXIII (1971), nr. 5—6, p. 325).

TEOFANIE

— *Adevărata teofanie și falsele teofanii*

André Pelletier, *Les apparitions du Ressuscité en termes de la Septante*: Comentariu la texte din Vechiul și Noul Testament, care arată teofaniile sau arătările lui Dumnezeu către oameni (Notă bibliografică, de I. V. G.) (S.T., XXIV (1972), nr. 9—10, p. 758—759).

Constantin Daniel, *Vederea lui Dumnezeu în Noul Testament și teofaniile esenienilor* (S.T., XXV (1973), nr. 3—4, p. 188—206).

TEOLOGIA CREȘTINĂ

(Prezentarea și argumentarea învățăturii creștine)

1. Teologia patristică

Jacques Libaert, *Les enseignements moraux des Pères apostoliques*: Elementele unei morale creștine la Părinții Apostolici — Clement Romanul, Ignațiu din Antiohia, Epistola lui Policarp, Omiliile pseudo-clementine, Didahie, Epistola lui Pseudo-Barnaba, Păstorul lui Herma, Odele lui Solomon, Evanghelia după Toma (Recenzie, de Victor Iliescu) (Ort., XXIII (1971), nr. 2, p. 229—233).

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Origen despre Logos, Biserică și suflet în Comentariul său la Cântarea Cântărilor*: Scurte date despre opera lui Origen, în general, și «comentar la Cântarea Cântărilor», în special (S.T., XXV (1973), nr. 3—4, p. 165).

Diac. Asist. Ion Bria, *Teologie și Biserică la Sfinții Trei Ierarhi*: Considerații introductive. La Sfântul Vasile cel Mare: teologia Duhului Sfânt, teologia tradiției dinamice, teologia spiritualității monastice, teologia umanismului creștin. La Sfântul Grigorie de Nazianz: teologia Sfintei Treimi, preotul-teolog. La Sfântul Ioan Hrisostom: teologia sacerdoțiului creștin, teologia cuvântului, teologia moralei creștine, teologia slujirii (S.T., XXIII (1971), nr. 1—2, p. 74—84).

Giovanni Karmiris, *L'insegnamento dogmatico-ortodosso intorno alla Chiesa*: Despre învățămîntul tradițional patristic oriental (Notă bibliografică, de Gh. I. D.) (S.T., XXIII (1971), nr. 9—10, p. 736—737).

Pr. Conf. Ștefan Alexe, *Al VI-lea Congres internațional de studii patristice de la Oxford (6—11 septembrie 1971)*: Contribuție interconfesională la studiul tezaurului Sfintei Tradiții, cuprins în opera Sfinților Părinți și scriitorilor bisericești din Răsărit și Apus (Ort., XXIV (1972), nr. 1, p. 163).

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1963: În legătură cu participarea și contribuția delegației Bisericii Ortodoxe Române la Congresul al IV-lea internațional de studii patristice (Oxford-Anglia, 16—21 septembrie 1963) (B.O.R., LXXXI (1963), nr. 11—12, p. 1243).

«*Episkepsis*»: Date prețioase despre munca deosebit de valoroasă a Institutului patriarhal de studii patristice de la Salonic (Recenzie, de Pr. Prof. Ene Braniște) (Ort., XXII (1970), nr. 1, p. 125).

„*Κληρονομία*“ (Publicație biennială a Institutului patriarhal de studii patristice din Tesalonic): Date despre înființarea, viața și activitatea teologică a acestui institut (Recenzie, de Asist. Ștefan Alexe) (Ort., XXII (1970), nr. 2, p. 282—284; — XXIII (1971), nr. 1, p. 128—129; — nr. 3, p. 463—464; — XXIV (1972), nr. 1, p. 88—90; — nr. 4, p. 592—594).

Vezi și — *Epoca patristică*

2. Teologia ortodoxă

Pr. I. Bria, *Spiritul teologiei ortodoxe* (Ort., XXIV (1972), nr. 2, p. 177—194).

Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea anului 1964: În legătură cu referatul Institutului teologic din București asupra desfășurării Comisiei pregătitoare a celui de-al II-lea Congres de teologie ortodoxă (București, 2—9 iunie 1964) (B.O.R., LXXXII (1964), nr. 11—12, p. 1173—1174).

Lucrările Sfântului Sinod... în sesiunea anului 1965: În legătură cu pregătirea temelor pentru Congresul al II-lea de teologie ortodoxă de către Institutele din București și Sibiu — tema centrală fiind «Ecleziologia ortodoxă» (B.O.R., LXXXIII (1965), nr. 11—12, p. 1172—1173).

«*Simposio Cristiano*»: Cuprinsul conferințelor ținute la Institutul de studii teologice ortodoxe «Sfântul Grigorie Palama», din Milano, în scopul de a prezenta în cadrul Bisericii occidentale, și îndeosebi din Italia, gândirea teologică creștin-ortodoxă (Recenzie, de Pr. Vasile Ignătescu) (Ort., XXIV (1972), nr. 1, p. 59—61).

3. Teologia ortodoxă română

Pr. Prof. Ion Bria, *Coordonate ale teologiei ortodoxe române*: Teologia în slujba pastorației. Teologia în slujba «Apostolatului social». Teologia în slujba ecumenismului (S.T., XXV (1973), nr. 5—6, p. 318—327).

Olivier Clément, *Dialogues avec le Patriarche Athenagoras*: Aprecieri elogioase la adresa teologiei ortodoxe române contemporane (Recenzie, de Maria Spiropol) (Ort., XXII (1970), nr. 2, p. 250).

Vezi și: *Învățămîntul* (Învățămîntul teologic din țara noastră)

4. Teologia romano-catolică

Pierre Grelot, *De la mort à la vie éternelle*: Studii de teologie biblică reunite de profesorul catolic într-un volum unitar (Notă bibliografică, de A. M. Iana) (S.T., XXIV (1972), nr. 1—2, p. 137—138).

Vocabulaire de théologie biblique: (Notă bibliografică, de Pr. Prof. Grigore Marcu) (S.T., XXIV (1972), nr. 5—8, p. 652—653).

Vezi și — *Biserica Romano-Catolică* (Teologia romano-catolică de astăzi)

5. Teologia protestantă

Martin Schmidt, *Schleiermacher Theologien*: Personalitatea lui Schleiermacher și cum a ajuns el să facă epocă în istoria teologiei astfel încât să fie calificat de părinte al Bisericii Protestante în secolul al XIX-lea? (Recenzie, de Ștefan Cârstoiu) (Ort., XXII (1970), nr. 3, p. 434—437).

Heinz Zahnt, *Gespräch über Gott (Convorbire despre Dumnezeu)*: Pozițiile unor teologi protestanți, de seamă, în legătură cu problema limbii în care teologia trebuie să vorbească omului modern despre Dumnezeu (Recenzie, de Ioan Struc) (Ort., XXII (1970), nr. 2, p. 279—280).

Werner Jentsch, *Zwischenbemerkung. Neuraligische Punkte zwischen Universitäts- und Gemeindefrömmigkeit* (Scurtă observație. Puncte nevralgice dintre teologia universitară și evlavie din comunități): Temă analizată din punct de

vedere protestant (Recenzie, de Ioan Struc) (*Ort.*, XXII (1970), nr. 3, p. 442—446).

Friedrich Schmid, *Verkündigung und Dogmatik in der Theologie Karl Barths. Hermeneutik und Ontologie in einer Theologie des Wortes* (Propovăduire și dogmatică în teologia lui Karl Barth. Ermeneutică și Ontologie într-o teologie a Cuvîntului): (Recenzie, de Diac. Prof. Nicolae Balca) (*Ort.*, XXIV (1972), nr. 1, p. 86—88).

Vezi și — *Biserica Protestantă* (Teologia contemporană a Bisericii Protestante)

6. Viitorul unei teologii ecumenice

Dr. Nicolae Mladin, Mitropolitul Ardealului, *Înnoirea teologiei: Aspectul de înnoire în cadrul larg al dezvoltării teologiei creștine în general, generat de înnoirea societății* (Notă bibliografică, de Ierom. Veniamin Micle) (*S.T.*, XXII (1970), nr. 7—8, p. 610—612).

Alf Johansen, *Rumanian contributions to Ecumenical Theology: Atitudinea ecumenică adoptată de teologia ortodoxă română, aproape în tot timpul, în comparație cu concepțiile catolică și protestantă* (Recenzie, de Ierom. Veniamin Micle) (*Ort.*, XXIII (1971), nr. 4, p. 607—609).

Pr. Prof. Petru Rezuș, *Problema actualizării teologice din punct de vedere interconfesional și, interreligios* (*Ort.*, XXV (1973), nr. 2, p. 210—217).

TINERETUL

Lucrările Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1963: În legătură cu activitatea delegatului Bisericii Ortodoxe Române la lucrările Comisiei «Tineretul în slujba Păcii» (Praga, 10—11 iunie 1963) (*B.O.R.*, LXXXI (1963), nr. 11—12, p. 1244).

Lucrările Sfîntului Sinod... în sesiunea anului 1965: Participarea delegatului Bisericii Ortodoxe Române la Seminarul internațional pentru tineret (Devle-Praga, 21 august—4 septembrie 1965) (*B.O.R.*, LXXXIII (1965), nr. 11—12, p. 1176).

«*Syndesmos News*» (Nou buletin al Asociației Mondiale a Organizațiilor de tineret ortodox, nr. 1/1970): Din istoria, scopul și activitatea acestei Asociații de tineret (Recenzie, de Șt. Alexe) (*Ort.*, XXIII (1971), nr. 1, p. 132).

A. M., *Viitoarea întrunire «Syndesmos»* (*Rev. cit.*, p. 160).

Pr. Dumitru Soare, *A 8-a Adunare generală «Syndesmos»* (Boston-S.U.A., 18—24 iulie 1971): Organizație mondială a mișcărilor tineretului ortodox — care a analizat în cadrul acestei Adunări: raportul Comisiei pentru ecumenism; raportul Comisiei pentru unitate ortodoxă (*Ort.*, XXIV (1972), nr. 1, p. 161—163).

Pr. Conf. Ion Bria, *Consultația asupra «Bisericii din Europa răsăriteană» organizată de Mișcarea studenților creștini din Norvegia* (Brummundal, 19—21 mai 1972): A luat parte și un reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române (*B.O.R.*, XC (1972), nr. 5—6, p. 521—523).

Pr. Dumitru Soare, *Hotărîri privind viitoarea activitate a «Syndesmos»-ului* (*Ort.*, XXV (1973), nr. 2, p. 326).

TIPIC BISERICESC

— *Manuscrise vechi de tipic bisericesc*

Le Typicon du Monastère du Saint-Sauveur à Messine — Codex Messinensis gr. 115 A. D. 1131: Descrierea manuscrisului de Tipic ortodox din 1131 (de proveniență apuseană, dar aparținînd totuși comunității de călugări greci ortodocși) din fosta mînăstire din Messina (Sicilia) (Însemnări despre cărți și reviste, de Pr. Prof. Ene Braniște) (*Ort.*, XXII (1970), nr. 1, p. 87—93).

TOPONIMIE

C. M. Ștefănescu, *Considerații asupra toponimului «Ardeal»*: (Notă bibliografică, de Pr. I. Ionescu) (*S.T.*, XXIII (1971), nr. 1—2, p. 138—139).

TRADIȚIA SFÎNTĂ ȘI TRADIȚII

1. Sfînta Tradiție și tradiții întemeiate biblic și patristic

Diac. Asist. Ion Bria, *Scriptură și Tradiție: Considerații generale despre Sfînta Tradiție în directa legătură cu Sfînta Scriptură* (*S.T.*, XXII (1970), nr. 5—6, p. 384—405).

Pr. Drd. Alexandru I. Tudor, *Tradiția în epistolele pauline: Considerații introductive*. Termenul „παράδοσις” în epistolele pauline. Conținutul Tradiției după Sfântul Apostol Pavel. Fixarea în scris a Tradiției apostolice. Raportul dintre Sfânta Tradiție și Sfânta Scriptură. Rolul Bisericii în păstrarea și transmiterea tradiției apostolice (*Ort.*, XXIV (1972), nr. 4, p. 557—567).

Diac. Asist. Ion Bria, *Teologie și Biserică la Sfinții Trei Ierarhi: Teologia tradiției dinamice la Sfântul Vasile cel Mare* (*S.T.*, XXIII (1971), nr. 1—2, p. 76—77).

Drd. Viorel Ioniță, *Sfânta Tradiție văzută de Sfântul Irineu al Lyonului: Considerații introductive*. Sfânta Tradiție pînă la Sfântul Irineu. Sfânta Tradiție distinctă de Sfânta Scriptură. Criteriile Sfintei Tradiții. Conținutul Sfintei Tradiții. Raportul dintre Sfânta Tradiție, Sfânta Scriptură și Biserică după Sfântul Irineu (*S.T.*, XXIII (1971), nr. 7—8, p. 534—545).

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Preocupări patristice în literatura teologică românească: Contribuții la afirmarea și lămurirea unor teme patristice actuale — despre Sfânta Tradiție etc.* (*S.T.*, XXIII (1971), nr. 5—6, p. 325).

2. Sfânta Tradiție și tradiții (privire interconfesională)

Vladimir Loski, *Tradiție și tradiții: (Trad. rom., de Paraschiv V. Ion)* (*S.T.*, XXII (1970), nr. 7—8, p. 585—598).

Robert Clement, S. J., *Reflexiones sobre la tradicion Oriental: (Notă bibliografică, de Anca Manolache)* (*S.T.*, XXIII (1971), nr. 3—4, p. 278—279).

Prot. Prof. Liveriu A. Voronov, *Unitate și diversitate în tradiția ortodoxă: (Notă bibliografică, de P. V. I.)* (*S.T.*, XXIII (1971), nr. 5—6, p. 422—424).

Descoperirea dumnezeiască și modalitățile ei de exprimare spre mîntuire: Sfânta Tradiție: stabilirea noțiunii Sfintei Tradiții (Tradiția apostolică și bisericească, «transmiterea» (predania) în Sfânta Tradiție; extensiunea Sfintei Tradiții (factorul divin în Sfânta Tradiție; factorul bisericesc în Sfânta Tradiție, succesiunea apostolică, conștiința comună a Bisericii și Sfânta Tradiție; factorul uman sau extern în Sfânta Tradiție; formele concrete de exteriorizare ale Sfintei Tradiții în Biserică) (*S.T.*, XXIV (1972), nr. 3—4, p. 173—189).

Pr. Prof. Ion Bria, «Tradiție» și «dezvoltare» în teologia ortodoxă: Raportul dintre «tradiție» și «dezvoltare»: considerații generale; temeiurile teologice ale dezvoltării sau adaptării în Tradiție; factorii care determină procesul de adaptare și innoire în Tradiție (pastoral, teologic, ecumenic, misionar) (*Ort.*, XXV (1973), nr. 1, p. 18—38).

Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Caracterul permanent și mobil al Tradiției* (*S.T.*, XXV (1973), nr. 3—4, p. 149—164).

Wilhelm Schneemelcher, *Die patristische Tradition in Orthodoxer und in evangelischer Sicht: Cum se înfățișează astăzi, unui teolog protestant evanghelic, concepția ortodoxă despre însemnătatea Tradiției patristice? Cum se prezintă problema Tradiției patristice în teologia evanghelică?* (Notă bibliografică, de Asist. Ștefan Alexe) (*S.T.*, XXII (1970), nr. 3—4, p. 300—301).

†

ȚĂRI DIN DIFERITE CONTINENTE (Monografii)

1. Țări din Europa — U.R.S.S.

† Episcop Antonie Plămădeală, Vicar patriarhal, *Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a participat la alegerea și întronizarea noului Patriarh al Moscovei și a toată Rusia: Însemnări și impresii din Uniunea Sovietică* (*B.O.R.*, LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 485—497).

(Autorul nesemnat), *Vizita făcută Bisericii Armene din U.R.S.S. de către o delegație a Bisericii Ortodoxe Române: Cîteva însemnări și impresii despre Armenia Sovietică* (*B.O.R.*, XC (1972), nr. 5—6, p. 498—504).

— Grecia

(Autorul nesemnat), *Vizita Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian în Grecia...*: Însemnări și impresii din Grecia (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 456—469).

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Participarea Pr. Prof. Ioan G. Coman la inaugurarea Institutului patriarhal de studii patristice de la Tesalonic...*: Însemnări și impresii din Tesalonic și Atena (B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 991).

— Belgia

(Autorul nesemnat), *Vizita Prea Fericitului Patriarh Justinian în Belgia*: Însemnări și impresii din Belgia (B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 466—493).

— Olanda

Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Conferințele ținute de Pr. Prof. Ioan G. Coman la Universitatea din Utrecht — Olanda*: Însemnări și impresii din orașul olandez Utrecht (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 517—520).

— Danemarca

Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, *Vizita unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române făcută Bisericii Naționale Luterane din Danemarca*: Însemnări și impresii din Danemarca (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 504—517).

— Finlanda

Pr. Ilie I. Georgescu, *Vizita în Finlanda a unei delegații bisericești din România*: Însemnări și impresii din Finlanda (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1192—1198).

2. Țări din Africa

— R. A. Egipt

(Autorul nesemnat), *Participarea Prea Fericitului Patriarh Justinian la întronizarea noului patriarh al Bisericii Copte...*: Însemnări și impresii de la Cairo și din Alexandria (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1170—1183).

— Etiopia

(Autorul nesemnat), *Vizita Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian în Grecia și Etiopia*: Însemnări și impresii din Etiopia (B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 469—483).

3. Țări din Asia

— Japonia

Episcop Antim Tîrgovișteanul, Vicar patriarhal, *Prima Conferință mondială a religiilor pentru promovarea Păcii*: ...Cîteva vizite și impresii din Japonia (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 9—10, p. 971—973).

U

UCENICII DOMNULUI
(Cei 70 de ucenici)

N. Vătămanu, *Luca, doctorul preaiubit*: Date din viața și activitatea Sfîntului Evanghelist Luca (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 5—6, p. 597—601).

Vezi și — *Apostolat* (Cei «șaptezeci de Apostoli»)

UMANISM

1. Umanismul în antichitate

Gáll Ernő, *Idealul prometeic*: «Ce semnificație are pentru omul secolului al XX-lea cultura lumii greco-romane? Cum se poate formula mesajul pe care ni-l transmit din depărtarea vremurilor apuse marile spirite ale antichității? Au vreun

sens pentru noi idealurile umanismului greco-latin?» (Notă bibliografică, de Diac. P. I. David) (S.T., XXIII (1971), nr. 9—10, p. 765—766).

2. Umanismul în învățătura creștină

Pr. Prof. Ioan G. C o m a n, *Spirit umanist și elemente de antropologie în gândirea patristică*: Despre umanism sau prețuirea omului. Elementele proprii umanismului Sf. Părinți (S.T., XXII (1970), nr. 5—6, p. 356—357, 362—367).

Diac. Asist. Ion B r i a, *Teologie și Biserică la Sfinții Trei Ierarhi*: Teologia umanismului creștin la Sfântul Vasile cel Mare (S.T., XXIII (1971), nr. 1—2, p. 77).

Constantin I. C o r n i ț e s c u, 'Ο ἀνθρωπισμὸς κατὰ τοῦ ἱεροῦ Χρυσόστομου (*Umanismul după Sfântul Ioan Gură de Aur*): (Notă bibliografică, de Diac. Lect. Ioan I. Ică) (S.T., XXV (1973), nr. 3—4, p. 271—273).

Diac. Prof. Ioan Z ă g r e a n u, *Preocupări și probleme de morală creștină în teologia ortodoxă română*: Umanismul creștin și caracterele lui (S.T., XXIII (1971), nr. 3—4, p. 183—185).

Pr. Prof. Ioan G. C o m a n, *Preocupări patristice în literatura teologică românească*: Profiluri patristice de actualitate ecumenică — *umanism creștin* etc. (S.T., XXIII (1971), nr. 5—6, p. 333—335).

(Același autor), *Observații asupra Prosopopeei sufletului și trupului atribuită lui Mihail Choniatul*: Elemente umaniste în această lucrare (S.T., XXIV (1972), nr. 3—4, p. 224—226).

3. Umanismul laic contemporan

(Autorul nesemnat), *Însemnări din viața Patriei*: Lucrările primului Congres al Asociației Internaționale «Ovidianum» (Constanța, 25—31 august 1972), care are ca prim scop — promovarea tradițiilor umanismului, prin strângerea legăturilor de prietenie și colaborare între specialiștii români și străini, în consonanță cu aspirațiile și idealurile lumii contemporane (B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 771—772).

UNIATISMUL ROMANO—CATOLIC

Prof. D. B u c e v s c h i, *Experiențe ecumenice ale melhiților uniți cu Roma* (Ort., XXV (1973), nr. 2, p. 328—329).

Vezi și — *Dialog ecumenic* (Dialog interconfesional: cu Biserica Romano-Catolică).

UNITATEA ȘI UNIREA BISERICII

1. Problema unității și unirii Bisericilor creștine în lumina Sf. Scripturi și a Sf. Părinți

Pr. Drd. Alexandru I. T u d o r, *Unitate și diversitate în Faptele Apostolilor*: Considerații introductive la problema creștinătății contemporane — tendința spre unitate, înțelegere și înfrățire. Unitatea Bisericii primare: Duhul Sfânt ca principiu al unității Bisericii; unitatea în propovăduire; unitatea de credință; Taina Sfântului Botez; Sfânta Euharistie; rugăciunea comună; utilizarea frățească a bunurilor materiale; sobornicitatea Bisericii primare; ierarhia bisercească; alte elemente ale unității creștine. Diversitatea în Biserica primară: diversitatea auditorului; diversitatea dintre membrii Bisericii ierusalimitene. Diversitatea de opinii din sînul Bisericii anti-ohiene, privind rolul «tăierii împrejur»; deosebiri în felul de propovăduire a învățaturii creștine; diversitatea harismelor (S.T., XXV (1973), nr. 1—2, p. 45—57).

† V a s i l e, Episcopul Oradiei, *Învățăminte ale Sfinților Trei Ierarhi pentru problemele actuale ale Bisericii*: Aspecte din viața și opera Sfinților Trei Ierarhi în sprijinul refacerii unității Bisericii lui Hristos (B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 123—124).

Drd. Costache B u z d u g a n, *Unitatea dogmatică a Bisericii după Învățătura Fericitului Augustin*: Temeiuri dogmatice ale unității Bisericii după Fericitul Augustin: creația și evenimentele vechi-testamentare; principiul hristocentric al Bisericii; Sfântul Duh și unitatea Bisericii. Sfintele Taine și unitatea Bisericii. Mărturisirea credinței și unitatea Bisericii; schisma, sensul și dimensiunea ei (S.T., XXIV (1972), nr. 1—2, p. 90—102).

Ioan Rinne, *Unitate și uniformitate în Biserică potrivit spiritului sinoadelor ecumenice*: (Notă bibliografică, de Ioan Buga) (S.T., XXIV (1972), nr. 5—8, p. 654—655).

2. Problema unității și unirii Bisericilor creștine privită interconfesional

Pr. Prof. D. Stăniloae, *Unitate și diversitate în tradiția ortodoxă* (Ort., XXII (1970), nr. 3, p. 333—346).

(Același autor), *Sobornicitate deschisă* (Ort., XXIII (1971), nr. 2, p. 165—180).

Prof. István Juhász, *Unitate în pluralitate* (Ort., XXIII (1971), nr. 1, p. 139—148).

A. Manolache, *Pluralismul ecleziologic în preocupările unor teologi contemporani* (Rev. cit., p. 157—160).

Colin Davey, *Metrophanes Kritopoulos pionier for unity (Mitrofan Critopulos pionier al unității Bisericilor)*: (Notă bibliografică, de Lect. Ioan I. Ică) (S.T., XXIII (1971), nr. 3—4, p. 276—278).

Pr. Prof. Nicolae Bordașiu, *Biserica — comuniune. Aspecte ecleziologice actuale* (Ort., XXV (1973), nr. 1, p. 121—129).

Episcopul Mihail de Astrahan și Enotaevsk, *Euharistia și unirea creștinilor*: Evidențierea faptului că deosebirile fundamentale confesionale se înscriu pe linia înțelegerii bisericesti — dogmatice a Euharistiei, întrucât înțelegerea Euharistiei ca unire cu Hristos și în El unirea unuia cu altul constituie trăsătura comună creștinilor de orice confesiune — premisă plină de speranțe pentru reușita străduinței creștinilor pentru înfăptuirea unității creștine (Recenzie, de Ion V. Paraschiv) (Ort., XXV (1973), nr. 2, p. 286, 287—289).

Puncte de vedere asupra «Structurilor Bisericii în concepția teologului catolic Hans Küng: Unitate și unanimitate — în concepția romano-catolică contemporană (Însemnări despre cărți și reviste, de Pr. Prof. N. C. Buzescu) (Ort., XXII (1970), nr. 1, p. 104—105).

J. J. von Allmen, *L'Église locale parmi les autres Églises locales*: Deosebirile de vederi între Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică, în problema autorității bisericesti. În vederea necesității unității creștine se propune organizarea de consultații, în duhul dragostei și înțelegerii creștine, recomandându-se șase puncte spre dezbatere (Recenzie, de P. V. I.) (Ort., XXIII (1971), nr. 3, p. 446).

Karl Barth, Hans Urs von Balthasar, *Einheit und Erneuerung der Kirche*: Biserica în înnoire: noțiunea de Biserică; sensul noțiunii «înnoirea Bisericii» și structurile «înnoirii Bisericii». Unire în Hristos: despre diversitatea teologiei biblice și despre unitate prin Biserică» (Recenzie, de Ioan Struc) (Ort., XXII (1970), nr. 1, p. 121—124).

W. H. Van De Pol, *La fin du Cristianisme conventionnel (Sfârșitul creștinismului convențional)*: O încercare de înțelegere, apropiere și preconizare a refacerii unității dintre Biserica Romano-Catolică și cea Protestantă, prin calificarea Conciliului al II-lea de la Vatican ca un pas înainte de la convenționalismul romano-catolic anterior acestui conciliu. Creștinismul viitorului preconizează o unitate de credință și de comunitate de viață între creștini — după opinia teologului protestant (Recenzie, de Pr. Prof. Petru Rezuș) (Ort., XXIV (1972), nr. 4, p. 590—592).

Diac. Conf. Ion Bria, *Probleme și preocupări în Mișcarea ecumenică de azi*: Problema unității Bisericilor în Consiliul Ecumenic (Ort., XXIII (1971), nr. 3, p. 490—491).

Vezi și — *Biserica* (Însușirile Bisericii); — *Dialog ecumenic* (Dialog interconfesional)

V

VIRTUTEA CREȘTINĂ

1. Despre virtuțile teologice (cardinale)

a) Virtutea credinței privită interconfesional

Pr. Prof. P. Rezuș și Pr. Prof. C. Sîrbu, *Preocupări de Teologie Fundamentală în teologia românească*: Temeiurile credinței creștine (Ort., XXIII (1971), nr. 4, p. 521—524).

Puncte de vedere asupra «Structurilor Bisericii» în concepția teologului catolic Hans Küng: Credința și formularea credinței (Însemnări despre cărți și reviste, de Pr. Prof. N. C. Buzescu) (Ort., XXII (1970), nr. 1, p. 109—110).

b) *Virtutea dragostei (iubirii) privită interconfesional*

Diac. Asist. Ion Bria, *Sensul activ al iubirii creștine. Conferința teologică interconfesională de la Sibiu (Ort., XXII (1970), nr. 1, p. 62—67, 70—73).*

Prof. Dr. Iwan G. P a n t s c h o w s k i, *Das Prinzip der cristlichen Liebe: Remarcarea deosebirii ce există între iubirea din păgânism, ca virtute secundară, și iubirea Evangheliei (harismatică), pe care Mântuitorul Iisus-Hristos a revelat-o prin noua Sa poruncă (Ioan XIII, 34) și prin autojertfirea vieții Sale (Notă bibliografică, de Prof. O. B.) (S.T., XXII 1970), nr. 1—2, p. 148—149).*

Karl R a h n e r, *Gnade als Freiheit Kleine theologische Beitrage (Harul ca libertate. Mici contribuții teologice): Tema iubirii — analizată teologic (Însemnări despre cărți și reviste, de Victor Iliescu) (Ort., XXII (1970), nr. 1, p. 101—102).*

Drd. Haddis Y e s h a n e w, *Obiective morale și umanitare în predica actuală a Bisericii Ortodoxe Române: Iubirea față de aproapele și într-ajutorarea (S.T., XXIII (1971), nr. 5—6, p. 384—386).*

M. M e s s i e r, *Les rapports avec autrui dans le Contre Celse d'Origène: Concepția lui Origen despre raporturile cu aproapele, în lucrarea sa «Contra lui Cels», în special, și în opera sa, în general; precum și despre raportul cu aproapele într-o tradiție mai largă (Notă bibliografică, de P. V. I.) (S.T., XXV (1973), nr. 1—2, p. 128—130).*

Vezi și — Pr. Drd. Dan M i r o n, *Idei morale și sociale în colindele românilor: Preamărirea virtuților — dragostea etc. (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 7—8, p. 733—734).*

2. Alte virtuți creștine

Drd. Ion D. P o p a, *Sfântul Vasile cel Mare — predicatorul milosteniei: Situația socială și morală din timpul Sfântului Vasile cel Mare. Sfântul Vasile cel Mare combatte relele sociale. Milostenia — mijloc de restabilire a egalității sociale în predica sfântului; respingerea pretextelor celor bogați; foloasele spirituale ale milosteniei. Milostenia prin faptă în predica sfântului (S.T., XXIII (1971), nr. 3—4, p. 224—234).*

† A n t o n i e P l ă m ă d e a l ă, Episcop-vicar patriarhal, *Biserica slujitoare în Sfânta Scriptură, în Sfânta Tradiție și în teologia contemporană: Milostenia Sf. Ioan Gură de Aur, «predicator al milosteniei» (S.T., XXIV (1972), nr. 5—8, p. 387—388, 400—403).*

Pr. Drd. Dan M i r o n, *Idei morale și sociale în colindele românilor: Preamărirea virtuților — bunătatea, cinstea, cumpătarea, dărnicia, bărbăția și răbdarea (B.O.R., LXXXVIII (1970), nr. 7—8, p. 734—739).*

Buna-cuviință oglindită în proverbe și maxime din toată lumea (Notă bibliografică, de Pr. D. Soare) (S.T., XXII (1970), nr. 5—6, p. 487—488).

Z

ZELOȚII

Constantin D a n i e l, *Enigma smochinului și zeloții în Sfintele Evanghelii (S.T., XXIV (1972), nr. 1—2, p. 45—58).*

Pr. Alexandru-Armand MUNTEANU

ÎNDREPTĂRI

1. În «Biserica Ortodoxă Română», an. LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1063, rând. 27 (de sus în jos) — se va citi corect: *Relații interortodoxe ale Patriarhiei de Ierusalim*

2. În «Bis. Ort. Rom.», an. XC (1972), nr. 1—2, p. 159 — s-a strecurat greșala că s-a trecut *Biserica Ortodoxă Finlandeză* în rândul Bisericilor Ortodoxe Autocefale,

în loc de — și cum era corect — în rîndul *Bisericilor Ortodoxe Naționale Autonome* (de la aceeași pagină).

3. Idem, în «Bis. Ort. Rom.», an. XCIII (1975), nr. 3—4, p. LXII—LXIII

4. În «Bis. Ort. Rom.», an. XC (1972), nr. 3—4, p. 375, rînd. 5 (de sus în jos) — se va citi corect: Pr. Prof. M. Chialda, *A murit Karl Barth: Date din viața și activitatea acestui teolog de renume...*

— iar la p. 375, rînd. 19 (de jos în sus) — se va citi corect: *...din iulie—august 1920...*

5. În «Bis. Ort. Rom.», an. XC (1972), nr. 5—6, p. 621, rînd. 11 (de sus în jos) — se va citi corect: *(Una din religiile vechilor chinezi și japonezi).*

6. În «Bis. Ort. Rom.», an. XC (1972), 7—8, p. 845, rînd. 1 (de sus) — se va citi corect: *(Autorul nesemnat), Prea Fericitul Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe...*

7. Idem, p. 850, rînd. 13—14 (de jos în sus) — se va citi corect: II. — *Dialogul slujirii între creștini și necreștini — o cerință nobilă a contemporaneității.*

8. În «Bis. Ort. Rom.», an. XC (1972), nr. 9—10, p. 1082, rînd. 14 (de sus în jos) — se va citi corect: *(Autorul nesemnat), Intrarea Bisericii Ortodoxe în Consiliul Ecumenic al Bisericilor...*

9. În «Bis. Ort. Rom.», an. XCI (1973), nr. 1—2, p. 208, rînd. 19 (de sus în jos) — se va citi corect: *Ortodoxe Române: Competența regulamentului...*

10. În «Bis. Ort. Rom.», an. XCII (1974), nr. 1—2, p. 281, rînd. 10 (de sus în jos) — se va citi corect: **POPOARE ALE LUMII VECHI ȘI NOI**

11. În «Bis. Ort. Rom.», an. XCII (1974), nr. 5—6, p. 795, rînd. 13 (de sus în jos) — se va citi corect: *S.T., II (1950), nr. 9—10, p. 594*

— la rînd. 23 (de sus în jos) — se va citi corect: *S.T., VI (1954), nr. 3—4, p. 150—151*

— la p. 797, rînd. 40—53 (de sus în jos) și la p. 798, rînd. 1—5 (de sus în jos) — vor fi plasate (considerate) corect la p. 798, la subcapitolul: *Sf. Taine — confirmate scripturistic și patristic*

— la p. 801, rînd. 29 (de sus în jos) — se va citi corect: *B.O.R.,...*

12. În «Bis. Ort. Rom.», an. XCIII (1975), nr. 1—2, p. II, rînd. 36 și 37 (de sus în jos) — se va citi corect: Pr. Ioan Mircea, *Apostolatul după Noul Testament: Cei «șaptezeci de Apostoli» (S.T., XXII (1970), nr. 7—8, p. 560—562);*

— la p. VIII, rînd. 33 (de sus în jos) — se va citi corect: *Andrei Rubliov*

— la p. IX, rînd. 14 (de sus în jos) — se va citi corect: *Gravură și sculptură bisericească creștină bulgară;*

— la p. XIII, rînd. 27 (de sus în jos) — se va citi corect: *(B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 336—337).*

13. În «Bis. Ort. Rom.», an. XCIII (1975), nr. 3—4, p. LVI, rînd. 14 (de jos în sus) — se va citi corect: d) *Acțiuni pentru apărarea păcii ale Bisericii Ortodoxe Bulgare, pe plan internațional*

BISERICĂ ORTODOXĂ ROMÂNĂ

BULETINUL OFICIAL AL PATRIARHIEI ROMÂNE
ANUL XCIV - Nr. 5 - 6, MAI - IUNIE 1976
BUCUREȘTI

COMITETUL DE REDACȚIE :

Președinte : *Prea Fericitul Părinte JUSTINIAN, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.*

Membri : *P. S. ROMAN IALOMIȚEANUL, episcopul-vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor ; P. S. ADRIAN BOTOȘĂNEANUL, episcopul-vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Iașilor ; P. S. NESTOR SEVERINEANUL, episcopul-vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Craiovei ; P. S. TIMOTEI LUGOJANUL, episcopul-vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Timișoarei și Caransebeșului.*

Redactor responsabil : *P. C. Pr. IOAN GAGIU, directorul Administrației Patriarhale.*

COLABORATORI

Inalt Prea Sfinții Mitropoliți, Prea Sfinții Episcopi ; Profesorii Institutelor teologice, ai Seminariilor teologice și ai Școlilor de cântăreți bisericești ; Prea Cucernicii Consilieri administrativi patriarhali și eparhiali, protopopi, preoți, candidații la titlul de doctor în teologie ș. a.

CUPRINSUL

Pag.

TELEGRAME OFICIALE

- Telegrama Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian trimisă D-lui Ștefan Voitec cu prilejul zilei sale de naștere* 453

TELEGRAME DE FELICITARE

- Telegrama Prea Fericitului Patriarh Justinian trimisă Sanctității Sale Pimen cu prilejul celei de a 5-a aniversări de la întronizarea Sa ca Patriarh al Moscovei și a toată Rusia* 454
- Telegrama Prea Fericitului Patriarh Justinian trimisă Prea Fericitului Maxim cu prilejul celei de a 5-a aniversări a întronizării Sale ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Bulgare* 454
- Telegrama Prea Fericitului Patriarh Justinian, adresată Eminenței Sale, Dr. Moses Rosen, cu prilejul celei de a 28-a aniversări a alegerii Sale ca șef-rabin al Cultului mozaic din România* 455

VIAȚA BISERICESCĂ

- A XXVIII-a aniversare a întronizării Prea Fericitului Părinte Justinian ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române* 456
- Activitatea Bisericii Ortodoxe Române în întruniri intercreștine :*
- Contacte ecumeniste locale : Conferința interteologică de la Institutul teologic din București; Prof. Luigi Prosdocimi de la Universitatea Milano a vizitat Biserica Ortodoxă Română; Vizita D-rei Elisabeth Werner, directoarea «Casei Locarno» a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, în România* 460
 - Întruniri interconfesionale peste hotare : Vizita I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului în Austria; Lucrările Prezidiului și ale Comitetului Consultativ al Conferinței Bisericilor Europene; Vizita ecumenică la Biserica Prezbiteriană din Scoția, Marea Britanie; Vizita P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul în S.U.A.; Un delegat al Bisericii Ortodoxe Române la întrunirea Subcomisiei pentru dezarmare a Conferinței creștine pentru pace; Lucrările Seminarului C.C.P. de la Sofia* 473
- Din activitatea Comunităților ortodoxe române de peste hotare* 494
- Din viața Bisericilor Ortodoxe surori* 499

INSEMNĂRI DIN VIAȚA PATRIEI

- Premiul «Mărul de aur» decernat de F.I.J.E.T. zonei turistice Bucovina* 502
- Grija pentru valorile noastre religioase și de artă bisericească, de Dr. Zevin R u s u* 503
- Noi mărturii ale civilizației pământului strămoșesc, de P. Diac.* 513
- Ivcnimente și fapte deosebite (mai—iunie)* 520

ÎNDRUMĂRI PASTORALE

- Expresivitatea religioasă a psaltichiei românești contemporane*, de Pr. Conf. Gh. Ș o i m a 525
Omiletica și retorica în pastorație, de Pr. Lect. Mihail-Gabriel Popescu . . . 532

ANIVERSĂRI-COMEMORĂRI

- O cronică necunoscută a Războiului pentru independență*, de † Nestor Vor-nicescu Severineanul 535

DIN TRECUTUL BISERICII NOASTRE

- Noi dovezi arheologice referitoare la vechimea martirilor de la Niculițel*, de V. Bauman 580
«Besii» în mănăstirile din Orient, de Pr. Prof. D. Stăniloae 587
Cîteva scrisori ale arhim. Eufrosin Poteca de la sfîrșitul vieții, de N. Isar . . 590

DOCUMENTARE

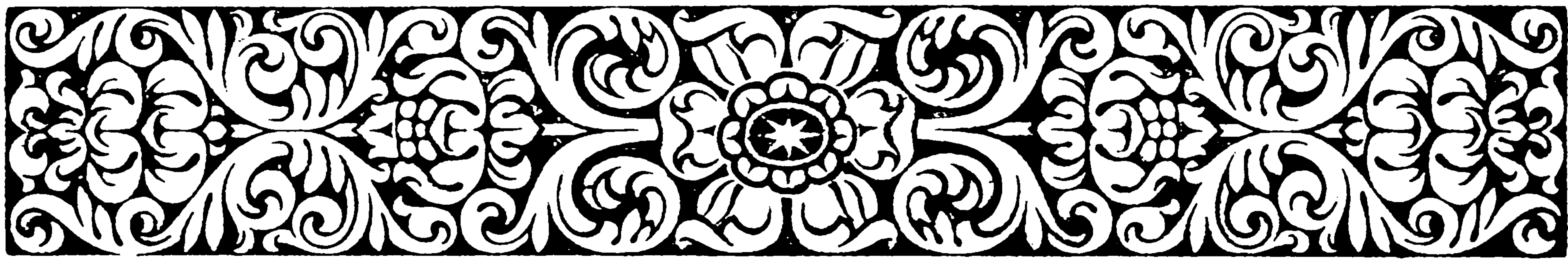
- Elemente de drept în opera lui Dimitrie Cantemir*, de Diac. Prof. I. Floca . . . 595

EVOCĂRI

- Diaconul Coresi în plastica contemporană*, de Octavian Nițu 599

RECENZII

- Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Renașterea, Umanismul și destinul artelor*, București, 1975, de Pr. Prof. Corneliu Sîrbu 607
Studii de muzicologie, București, 1974, de Pr. Ilie Iacobescu 610
«Revista muzeelor și monumentelor», nr. 1 și 2/1975, de Radu Crețeanu . . . 611
Revista revistelor mitropolitane, de Prof. I. V. Georgescu 614
Anexa: Ghid bibliografic pe teme și probleme din publicațiile revistelor bise-ricesti patriarhale (indice-alfabetic), de Pr. Al. Armand Munteanu CCXLIV

TELEGRAME OFICIALE

TELEGRAMA PREA FERICITULUI PATRIARH JUSTINIAN TRIMISĂ D-LUI ȘTEFAN VOITEC CU PRILEJUL ZILEI SALE DE NAȘTERE

Domniei Sale
Domnului ȘTEFAN VOITEC
Vicepreședinte al Consiliului de Stat

Cu sentimente de aleasă prețuire și statornică prietenie, Vă urez din toată inima viață îndelungată în sănătate deplină, putere de muncă și fericite realizări în slujirea Patriei, cu prilejul celei de a 76-a aniversări.

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

*

La această telegramă Prea Fericitul Părinte Patriarh JUSTINIAN a primit următorul răspuns :

Prea Fericirii Sale
Prea Fericitului Părinte JUSTINIAN MARINA,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,
Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Ungrovlahiei.

Vă mulțumesc călduros pentru felicitările și urările transmise cu prilejul zilei mele de naștere.

Ștefan Voitec
Vicepreședintele Consiliului de Stat

TELEGRAME DE FELICITARE

TELEGRAMA PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN TRIMISĂ SANCTITĂȚII SALE PIMEN, CU PRILEJUL CELEI DE A 5-A ANIVERSĂRI DE LA ÎNTRONIZAREA SA CA PATRIARH AL MOSCOVEI ȘI A TOATĂ RUSIA.

Sanctității Sale

Părintelui PIMEN

Patriarh al Moscovei și a toată Rusia,

Cu prilejul celei de a 5-a aniversări a întronizării Voastre ca patriarh al Moscovei și a toată Rusia, vă felicităm cu dragoste frățească și vă urăm din toată inima îndelungat, fericit și rodnic apostolat, pentru continua înflorire a Sfintei Voastre Biserici și slava întregii Ortodoxii.

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Sanctitatea Sa PIMEN, Patriarhul Moscovei și a toată Rusia a răspuns :

Prea Fericirii Sale

Prea Fericitului Patriarh JUSTINIAN,

Mulțumesc din toată inima iubitei Voastre Prea Fericiri pentru frățestile felicitări adresate cu prilejul celei de a 5-a aniversări a întronizării voastre și Vă rugăm să primiți sincerele noastre urări de îmbelșugate haruri divine în lucrarea Voastră arhipăstorească, pentru binele Bisericii și turmei Voastre dreptcredincioase în Hristos.

Cu dragoste în Domnul,

† Pimen

Patriarhul Moscovei și a toată Rusia

*

TELEGRAMA PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN TRIMISĂ PREA FERICITULUI MAXIM CU PRILEJUL CELEI DE A 5-A ANIVERSĂRI A ÎNTRONIZĂRII SALE CA PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE BULGARE

Prea Fericirii Sale

Prea Fericitului MAXIM

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Bulgare,

Cu prilejul celei de a cincea aniversări a întronizării Voastre, Vă felicităm din toată inima și cu dragoste frățească Vă urăm îndelungat și rodnic apostolat.

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Prea Fericirea Sa MAXIM, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Bulgare,
a răspuns :

*Prea Fericirii Sale
Prea Fericitului Părinte JUSTINIAN,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*

*Mulțumim din toată inima Prea Fericirii Voastre pentru salutările
frățești și bunele urări adresate cu prilejul celei de a cincea aniversări
a întronizării mele ca Întâistătător al Bisericii Ortodoxe Bulgare.*

*Urăm Prea Fericirii Voastre sănătate deplină și viață îndelungată
pentru îndeplinirea rodnicei voastre activități de Întâistătător.*

† Maxim

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Bulgare

*

TELEGRAMA PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH
JUSTINIAN, ADRESATĂ EMINENȚEI SALE, DR. MOSES ROSEN CU
PRILEJUL CELEI DE A 28-A ANIVERSĂRI A ALEGERII SALE CA
ȘEF-RABIN AL CULTULUI MOZAIC DIN ROMÂNIA

*Eminenței Sale
Dr. MOSES ROSEN
Șef-rabin al Cultului mozaic din R. S. România*

*Vă felicităm cu aleasă considerațiune și Vă urăm din toată inima
sănătate, îndelungare de zile și fericite împliniri în misiunea sacră în-
credințată Vouă acum 28 de ani, când ați fost chemat Conducător și Șef-
rabin al Cultului mozaic din R. S. România.*

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

La această telegramă Prea Fericitul Părinte Patriarh JUSTINIAN a
primit următorul răspuns :

*Prea Fericirii Sale
Prea Fericitului JUSTINIAN,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*

*Vă mulțumesc călduros pentru felicitările ce ați binevoit a mi le
exprima cu prilejul celei de a 28-a aniversări a înscăunării mele ca
șef-rabin al Comunităților Evreiești din R. S. România.*

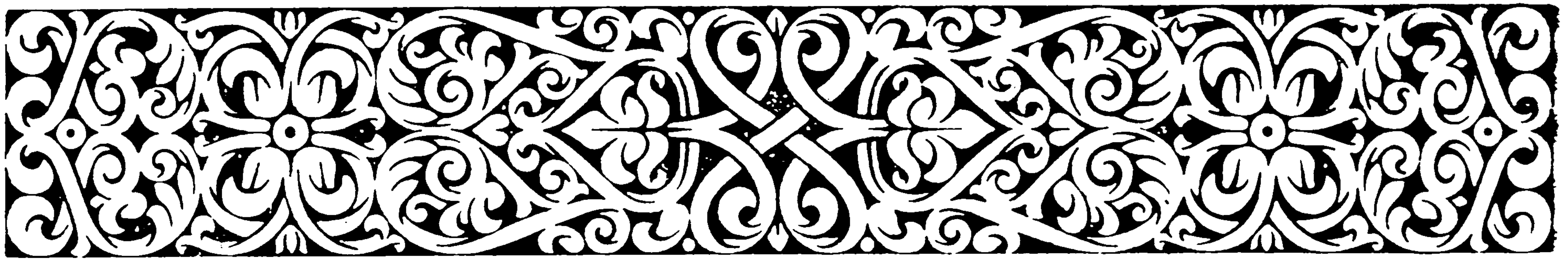
*La rîndul meu, Vă transmit cele mai călduroase urări de deplină
sănătate și sporite puteri de muncă în binecuvîntata misiune a Prea
Fericirii Voastre.*

*Vă încredințăm și cu acest prilej de deosebitul nostru respect și
frățeasca noastră dragoste.*

Dr. Moses Rosen

Șef-rabin al Cultului mozaic din
R. S. România

· VIATA · BISERICESCA ·

A XXVIII-A ANIVERSARE A ÎNTRONIZĂRII PEA FERICITULUI PĂRINTE JUSTINIAN CA PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Ziua de 6 iunie este ziua întronizării Întâistătorului Bisericii Ortodoxe Române, ziua bucuriei și aleșilor realizări ale Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian. Anul acesta s-au săvârșit 28 de ani de când Prea Fericirea Sa a fost întronizat. Prea Fericitul Părinte Justinian deține locul întâi în Ortodoxie în ceea ce privește anii de patriarhat.

Ziua de 6 iunie a devenit o zi aleasă și scumpă în ierarhia sărbătorilor Bisericii Ortodoxe Române.

Aniversând acest fericit eveniment, slujitorii și credincioșii ortodocși români au înălțat și în acest an către atotputernicul Dumnezeu rugăciuni de mulțumire pentru binefacerile revărsate asupra Bisericii noastre strămoșești, aducând totodată Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian prinos de recunoștință, dragoste și cinstire pentru activitatea stăruitoare, plină de neobosită râvnă, pe care a dăruit-o slujirii lui Dumnezeu și semenilor.

Fiind zi de duminică, anul acesta, ziua de 6 iunie a fost cinstită cu deosebită atenție.

Mai întâi, la Catedrala patriarhală s-a oficiat Sfânta Liturghie de către un sobor de preoți și diaconi, sub protia P.S. Episcop Antonie, vicarpatriarhal. Predica zilei a fost rostită de P. Cuv. Arhim. Justinian Dalea, Mare ecleziarh al Catedralei Sfintei Patriarhii.

După predică, în numele celor prezenți, P. Cuv. Arhim. Justinian a omagiat ziua întronizării Prea Fericirii Sale și importanța activității Întâistătorului Bisericii Ortodoxe Române pentru clerul și credincioșii ei.

Evenimentul întronizării a constituit și constituie o mare bucurie duhovnicească și o satisfacție sufletească pentru toți slujitorii și credincioșii Altarului străbun, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian fiind exemplu de dăruire și slujire.

În încheiere, predicatorul a spus : «Să rugăm pe bunul Dumnezeu și pe Mîntuitorul Iisus Hristos, doctorul sufletelor și trupurilor noastre să dea sănătate deplină Prea Fericirii Sale».

La sfârșitul Sfintei Liturghii, P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi a săvârșit un Tedeum de recunoștință și mulțumire lui Dumnezeu pentru a 28-a aniversare a întronizării Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian.

Luînd cuvîntul, Prea Sfințitul Episcop Antonie, vicar patriarhal, a arătat în scurte, dar cuprinzătoare cuvinte, rostul aniversării întronizării Prea Fericitului Părinte Patriarh, precum și roadele providențialei Sale alegeri ca Întîistătător al Bisericii Ortodoxe Române cu 28 de ani în urmă.

În ceea ce privește viața și activitatea sa, totdeauna a fost exemplară, Prea Fericitul a fost model al credinciosului, preotului și ierarhului ortodox român, cu suflet ales, încununat cu un fierbinte patriotism.

Prea Fericitul Părinte Patriarh este cunoscut pretutindeni ca un ierarh destoinic, un ecumenist realist și un reprezentant de frunte al teologiei ortodoxe. Cele 12 volume ale lucrării Sale «Apostolat social» stau mărturie.

În ceea ce privește activitatea ca Întîistătător și președinte al Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericirea Sa a reorganizat, a ctitorit și a refăcut lăcașuri și instituții bisericești. «De la Niceta de Remesiana și pînă la Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, Biserica strămoșească și-a păstrat adevărul de credință curat și în haină bizantină...».

În ceea ce privește relația cu Statul, Prea Fericitul Părinte a păstrat tradiția de veacuri a respectului reciproc și colaborării la toate acțiunile pentru o viață mai bună a poporului român și pentru prosperarea Patriei noastre.

Încheind, P. S. Episcop Antonie a urat Prea Fericitului Părinte Patriarh sănătate deplină și La mulți ani !

Toți cei de față au cîntat Imnul patriarhal.

La ora 12,30, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit în Cabinetul său de lucru pe cei doi episcopi vicari și salariații superiori ai Administrației Patriarhale, Arhiepiscopiei Bucureștilor și Casei de pensii și ajutor reciproc a Bisericii Ortodoxe Române.

Deși suferind, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian s-a întreținut cu colaboratorii săi apropiați.

În numele celor de față a spus cîteva cuvinte festive Prea Sfințitul Episcop Antonie, vicar-patriarhal. P. S. Sa a asigurat pe Prea Fericitul Părinte Patriarh că «noi toți, ierarhi, clerici și credincioși ne-am rugat pentru sănătatea Prea Fericirii Voastre... și vă asigurăm de respect și îndeplinirea tuturor sarcinilor ce ne revin».

În încheiere, Prea Sfințitul Episcop Antonie a urat Prea Fericirii Sale deplină sănătate și Mulți și fericiți ani !

Întreaga asistență a intonat Imnul patriarhal... și Mulți ani trăiască !

Răspunzînd vorbitorului, Înaltul sărbătorit a spus :

Prea Sfințiți Părinți Episcopi vicari,

Prea Cucernici Părinți și iubiți colaboratori,

Vă mulțumesc din suflet că și la această aniversare a întronizării mele, a 28-a, ați fost alături de mine, rugându-vă lui Dumnezeu pentru sănătatea mea și felicitându-mă cu acest prilej.

Mulțumesc Prea Sfințitului Episcop Antonie pentru alesele cuvinte și asigurarea că lucrurile merg bine și aceasta îmi dă curaj.

Este adevărat că după aproape peste două luni de absentare am găsit totul în deplină ordine, aici în Patriarhie, dar mai întâi mulțumesc bunului Dumnezeu că m-a ajutat și în această grea încercare a sănătății. Nădăjduiesc că după 2—3 luni totul să revină la normal și să meargă bine.

Vă mulțumesc încă o dată că ați venit să mă vedeți și să mă felicități și cu nădejdea în Dumnezeu, și cu ajutorul rugăciunilor dvs. să-L rugăm pe Stăpînul tuturor să-mi dea mie sănătate și întărire iar dvs. tuturor fericire și La mulți ani !

Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu-Tatăl să fie cu voi cu toți.

Cei de față au intonat Imnul patriarhal... și Mulți ani trăiască.

După binecuvîntarea arhierescă, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian s-a retras.

Au fost de față, în afară de cei doi Prea Sfințiți Episcopi-vicari și familia Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, P.C. Pr. Ioan Găgiu, directorul Administrației Patriarhale ; P.C. Pr. Tr. Ghica, directorul Casei de Pensii și ajutoare a salariaților Bisericii Ortodoxe Române ; P.C. Pr. Alexandru Ionescu, vicar administrativ al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, PP. CC. Părinți consilieri patriarhali și ai arhiepiscopiei ; conducători ai Institutului teologic și Seminarului teologic din București; stareți ai Mănăstirilor din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor, protoierei și preoți din Capitală.

În afară de festivitatea de la Centrul patriarhal, Prea Fericitul Părinte Patriarh a primit numeroase telegrame, mesaje și scrisori de felicitare de la ierarhii și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, de la personalități ecumenice și ecleziastice, conducători de instituții din țară și de peste hotare etc.

Telegrama Domnului GHEORGHE NENCIU, Conducătorul Departamentului Cultelor :

Prea Fericirii Sale

Prea Fericitului JUSTINIAN MARINA,

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Aniversarea a 28 de ani de la întronizarea Prea Fericirii Voastre este un nou și plăcut prilej pentru mine de a vă adresa calde felicitări și sincere urări de sănătate, sporite puteri de muncă și depline satisfacții în misiunea nobile ce îndepliniți.

Conducător înțelept al Bisericii Ortodoxe Române, și fiu credincios al poporului nostru, V-am simțit întotdeauna vibrînd pentru apărarea independenței și suveranității României Socialiste, pentru propășirea ei neîncetată spre culmi ale civilizației și progresului.

Asigurându-vă de prețuirea mea și a Departamentului Cultelor, vă doresc îndelungată și fericită arhipăstorire.

Gheorghe Nenciu
Conducătorul Departamentului Cultelor

*

Telegrama Sanctității Sale PIMEN, Patriarhul Moscovei și a toată Rusia

*Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului Părinte JUSTINIAN,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*
Felicit din inimă pe Prea Fericirea Voastră cu ocazia aniversării întronizării Prea Fericirii Voastre.
Vă dorim deplină sănătate și putere de muncă în slujba Sfintei Biserici Ortodoxe Române și a poporului român.
Cu multă dragoste frățească.

† Pimen
Patriarhul Moscovei și a toată Rusia

*

Telegrama Eminenței sale Dr. MOSES ROSEN, șef-rabinul Cultului mozaic din România

*Prea Fericirii Sale
Prea Fericitului JUSTINIAN,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*
Cu prilejul celei de a 28-a aniversări de la întronizarea Prea Fericirii Voastre vă transmit atât în numele meu cât și în numele Federației Comunităților Evreiești din R. S. România, al clerului și credincioșilor cultului mozaic, cele mai sincere felicitări.

Vă urăm deplină sănătate, înmulțite puteri de muncă în nobila misiune ce o îndepliniți în slujba Bisericii, a Patriei și a Păcii.

Dr. Moses Rosen
Șef-rabinul Cultului mozaic

*

Prea Fericirea Sa, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a răspuns în scris tuturor celor care l-au felicitat, mulțumindu-le și împărțându-le cuvenitele binecuvântări arhieresti.

ACTIVITATEA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE ÎN ÎNTRUNIRI INTERCREȘTINE

CONTACTE ECUMENISTE LOCALE

CONFERINȚA TEOLOGICĂ INTERCONFESIONALĂ DE LA INSTITUTUL TEOLOGIC UNIVERSITAR DIN BUCUREȘTI

Marți, 11 mai 1976, la Institutul teologic Universitar din București, s-au desfășurat lucrările primei Conferințe teologice interconfesionale din anul 1976. La acestea au luat parte reprezentanți ai celor trei mari confesiuni creștine din țară, rectorii, prorectorii și profesori ai Institutelor teologice, directorii Seminariilor teologice ortodoxe, profesorii, doctoranzii și studenți ai Institutului teologic din București și invitați.

În cuvântul de deschidere a lucrărilor Conferinței, *P.C. Pr. Mircea Chialda*, rectorul Institutului teologic universitar din București, a subliniat mai întâi însemnătatea conferințelor teologice interconfesionale pe plan teologic și social-patriotic: «Am ajuns la o conlucrare interconfesională și la o colaborare în cadrul ecumenismului local..., am reușit să ne cunoaștem mai bine, să ne apropiem tot mai mult unii de alții și să descoperim noi puncte de convergență, care au favorizat luarea de atitudini și soluții comune de pe poziții creștine, în marile probleme ale contemporaneității cu care sînt confruntate și Bisericele... Activitatea de colaborare interconfesională are și un aspect social-patriotic în măsura în care activitatea slujitorilor cultelor și a credincioșilor acestora se înmănunchează cu strădaniile întregului nostru popor în edificarea vieții sociale noi din țara noastră». Lucrările acestei Conferințe vor constitui un pas în plus pe drumul promovării și adîncirii ecumenismului local și al colaborării interconfesionale în sprijinirea marilor aspirații ale poporului nostru și ale omenirii contemporane după libertate și independență, demnitate umană și dezvoltare. Pe linia acestora se înscrie și tematica prezentei Conferințe teologice interconfesionale, care trebuie să realizeze în același timp, și o evaluare a lucrărilor și rezultatelor celei de a V-a Adunări generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, de la Nairobi-Kenia (27 nov. — 10 dec. 1975), la care au luat parte mulți dintre teologii prezenți aici. În final, *P.C. Pr. Rector* a salutat pe toți cei prezenți la lucrările acestei Conferințe interteologice.

În prezidiul Conferinței au luat loc: *I.P.S. Nicolae*, Mitropolitul Banatului, delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian; *P.C. Pr. Prof. Isidor Todoran*, rectorul Institutului teologic universitar din Sibiu, *P.C. Pr. Prof. Mircea Chialda*, rectorul Institutului teologic universitar din București; *P.C. Pr. Prof. Jozsef Nemecek*, rectorul Institutului teologic catolic din Alba Iulia; *Dl. Prof. Rapp Karoly*, rectorul Institutului teologic protestant unic universitar din Cluj-Napoca; *Dl. Prof. Herman Binder*, Prorectorul Institutului teologic protestant, secția luterană din Sibiu; *P.C. Pr. Conf. Dumitru Popescu*, prorectorul Institutului teologic din București și *P.C. Diac. Prof. Constantin Voicu*, prorectorul Institutului teologic din Sibiu.

Lucrările Conferinței au fost conduse de rectorii Institutelor teologice din București, Cluj-Napoca și Sibiu.

Pr. Conf. Dumitru Popescu din București a susținut referatul principal, intitulat : *A V-a Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Nairobi-Kenia. Realizări, aprecieri, perspective.*

Tema generală a acestei Adunări «*Hristos eliberează și unește*» a fost aprofundată prin mai multe subteme în cele șase secții și mai multe subsecții ale lor care au concretizat realizările și perspectivele în șase Rapoarte. Spre a ne da o imagine de ansamblu în care să fie prinse elementele definitorii și realizările Adunării Generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, ținută la Nairobi, referatul a urmărit lucrările pe secții.

SECȚIA I a dezbătut și aprofundat tema : «*Mărturisirea lui Hristos astăzi*». Raportul secției subliniază necesitatea de a mărturisi pe Hristos cât mai specific posibil, în funcție de specificul nostru spiritual și cultural. «Acest mod de mărturisire a lui Hristos nu constituie numai un schimb de îmbogățire reciprocă, ci și o ocazie pentru o îndreptare reciprocă. Cu toate că interpretarea pe care o dăm lui Hristos este condiționată de cultura indigenă..., Hristos ne unește chiar și atunci când îl mărturisim în chipuri diferite». Așa cum se desprinde din Raportul secției I, mărturisirea lui Hristos implică trei lucruri : 1. *act de convertire la Hristos*, atât personală cât și comunitară, iar convertirea înseamnă eliberarea de egoism individual și eliberare de orice legături de dependență față de structuri nedrepte ; 2. *act de integrare personală comunitară* : «Cei care participă la viața lui Hristos și-L mărturisesc ca Domn și Mântuitor, eliberator și unificator, sînt reuniți într-o comunitate, susținută de Duhul Sfînt», iar această comunitate devine deplină numai prin Euharistie. Raportul secției pledează pentru intercomuniune ; «Euharistia îndepărtează zidurile diviziunilor și stimulează formele concrete și creatoare de solidaritate... Pentru noi, era o rușine și o suferință perpetuă că nu am depășit diviziunile de la Masa Domnului...». Intercomuniunea este prezentată de documentul secției ca instrument al refacerii unității și comunității creștine. 3. *Acțiune globală*. Expresia de «Evanghelia întreagă», pentru «întreaga persoană» și «lumea întreagă», înseamnă că «mărturisirea creștină» nu poate neglija nici un domeniu al vieții și suferinței umane. Analiza atentă a Raportului Secției I «învădează că actul de convertire la Hristos și cel de acțiune în general sînt instrumente ale realizării, cu orice preț, a comunității conciliare.

SECȚIA II : Ideea de conciliaritate și comunitate conciliară. Pusă în circulație și într-o măsură definită de către Adunările generale C.E.B. de la New-Delhi (1961) și Upsala (1968), comunitatea conciliară a fost definită la Adunarea generală Nairobi astfel : «Biserica una trebuie să fie înfățișată ca o comunitate conciliară de Biserici locale autentic unite între ele. În această comunitate conciliară, fiecare Biserică locală posedă, în comuniune cu celelalte, plenitudinea catolicității, și mărturisește aceeași credință apostolică. Ea recunoaște, deci, că celelalte Biserici, fac parte din aceeași Biserică a lui Hristos și că inspirația lor emană din același Duh... Bisericile sînt legate între ele prin același Botez și aceeași Euharistie ; ele își recunosc reciproc membrii și ministerele. Ele sînt unite prin angajamentul comun pe care și l-au luat de a mărturisi Evanghelia lui Hristos, asigurînd proclamarea ei și slujirea lumii. În acest scop, diferitele Biserici caută să mențină relații solide și dinamice cu celelalte Biserici, în cadrul reuniunilor conciliare, convocate după exigențele împlinirii vocației lor comune» (Raportul Secției II). Comunitatea conciliară, astfel definită, implică trei lucruri : 1. *Recunoașterea reciprocă* de către Biserici a membrilor și ministeriilor lor, bazată pe mărturisirea aceleiași credințe apostolice, realizată prin convergența și reconcilierea punctelor de vedere opuse în acorduri doctrinare, așa cum au procedat autorii documentului : *Botez, Euharistie și Ministeriu*, editat de Comisia «Credință și Constituție» a Consiliului Ecumenic al Bisericilor și trimis Bisericilor membre ale C.E.B. spre avizare și chiar aprobare. 2. *Unitatea organică* a Bisericilor intrate în comunitatea conciliară, bazată pe o nouă identitate eclezială, globală. Unirea dogmatică într-un singur trup a denominațiilor separate pînă aci implică un fel de moarte, Bisericile unite renunțînd la identitatea lor confesională spre a salva pe cea globală. 3. *Comunitatea conciliară devine vizibilă prin intermediul* reuniunilor conciliare. Adunarea generală Nairobi a dat toată atenția conciliilor locale, regionale și internaționale, ca instrumente ale unirii și unității vizibile a Bisericilor în comunitatea conciliară. După cum

se poate constata, comunitatea conciliară comportă niște implicații doctrinare în general și eclesiologice în special foarte serioase.

SECȚIA III a aprofundat tema unei comunități globale foarte largi care să integreze alături de creștini și pe adepții tuturor celorlalte religii și ideologii seculare. Creștinii trăiesc în lume alături de persoane care aparțin altor religii «Noi trăim împreună în aceeași lume și avem o vocație comună de a lucra pentru supraviețuirea și dezvoltarea ei». De aceea, «noi trebuie să mergem spre o comunitate de căutare comună». S-au adus diverse teme teologice ale acestei comunități, pe care referentul le trece în revistă. Baza integrării tuturor religiilor și a ideologiilor în marea comunitate a umanității o constituie, după Adunarea Generală C.E.B. de la Nairobi, cultura umană cu întreaga ei diversitate. Firește, și această comunitate umană mult lărgită are o serie de implicații peste care nu se poate trece și care nu pot fi acceptate.

SECȚIA IV: «Educația în vederea libertății și comunității». Înainte de a indica orientările în materie de educație, Raportul Secției înfățișează câteva din formele de alienare ale culturii vremii; programele de educație care răspîndesc imagini false, prejudecăți, teama, ura și speranțe false; cultura în unele țări din lume ca apanaj al unei infime elite intelectuale, în detrimentul maselor fără acces la educație și cultură; existența unor sisteme de educație care împiedică și se opun dezvoltării și progresului societății în unele țări. Educația creștină trebuie să fie legată de viață și să aibă în vedere nu numai particularul, ci și universalul. «Creștinismul comportă o dimensiune universală și devine din ce în ce mai conștient de natura globală a problemelor. Această globalitate cere o educație care să lumineze aspectul local dar să-l și depășească. Trebuie să ne ferim de pericolul de a impune altora propriile noastre valori» (Raportul secției IV). Teologia trebuie să fie legată de practică și de viață. «Dacă voim să reflectăm în propria noastră viață împărăția lui Dumnezeu, pentru ca și alții să dobîndească mîntuirea, trebuie să dezvoltăm și să exprimăm, în fiecare comunitate creștină, acea calitate a vieții, care ține seama de întreaga comunitate și de întregul univers creat. Fiecare parohie locală, fiecare denominațiune, fiecare dioceză și fiecare grupare de comunități ecleziale trebuie să devină un semn de speranță pentru societatea căreia aparțin și un reflex al comunității globale la care aparținem cu toții» (Raportul secției).

SECȚIA V a aprofundat tema: «Structurile injustiției și lupta pentru eliberare», în cele trei subsecții ale sale: 1. Drepturile omului; 2. Sexismul și 3. Rasismul. Baza teologică a luptei de eliberare de nedreptate și de structurile ei o constituie faptul că «toți oamenii au fost creați după chipul lui Dumnezeu, ca să fie egali și infinit de prețioși înaintea lui Dumnezeu și înaintea noastră înșine. Hristos ne-a legat pe unul de altul în propria Sa viață, moarte și înviere... Evanghelia ne aduce mesajul identificării lui Dumnezeu cu întreaga umanitate» (Raportul secției V). «Preocupările noastre pentru drepturile omului se întemeiază pe convingerea că Dumnezeu vrea o societate în care toți să poată exercita drepturile omului. Secția are în vedere recenta Declarație de la Helsinki privind aceste drepturi, cu care Adunarea Generală de la Nairobi se declară de acord. «Bisericele și celelalte comunități creștine au prin Evanghelia responsabilitatea particulară să exprime prin cuvinte și fapte solidaritatea cu cei lipsiți de drepturile umane și de libertățile fundamentale» (Raportul Secției).

Liberarea femeilor de sub povara structurilor injustiției trebuie să aibă loc prin schimbări în trei domenii: a. în domeniul Teologiei, plecîndu-se de la un examen aprofundat al postulatelor biblice și teologice, privind comunitatea de femei și de bărbați în Biserică și în societate; b. în domeniul participării efective a femeilor la activitatea umană din toate domeniile: politic, economic, social și chiar eclezial; și c. în domeniul relațiilor dintre femei și bărbați care se exploatează, adesea, reciproc.

Cît privește rasismul, este un păcat împotriva lui Dumnezeu și a fraților noștri. El distruge demnitatea umană a rasistului și a victimei lui.

SECȚIA VI a dezbătut și a aprofundat, în cele trei subsecții ale sale, tema: «Dezvoltarea omului și ambiguitățile puterii, ale tehnologiei și calității vieții».

Subsecția I a aprofundat problema dezvoltării omului și societății care implică următoarele elemente și obiective: 1) lupta împotriva injustiției sociale și a structurilor care o susțin; 2) dezvoltarea și limitele ei; 3) o nouă ordine economică internațională care să contribuie la eliminarea structurilor nejuste; 4) dezarmarea. Bise-

ricile din lumea întreagă trebuie să se ridice împotriva militarismului crescând și împreună cu opinia publică să oprească cursa înarmărilor, în vederea dezarmării generale; 5) creșterea demografică. E necesar să se ia în considerație modul în care se pot integra măsurile ce tind la reducerea creșterii demografice, într-o concepție mai largă a dezvoltării umane. În concluzie, subsecția I a subliniat că Biserica trebuie să susțină o dezvoltare, care să țină seama de om».

Subsecția II s-a ocupat cu *responsabilitatea socială în era tehnologică*, aprofundând următoarele probleme: 1) examenul critic al tehnologiei și criteriile unei tehnologii adecvate; 2) repartitia resurselor comune nerevendicate încă de națiuni; 3) tranziția către o societate justă și ecologie responsabilă, pornindu-se de la principiul că nimeni nu va trebui să-și sporească prosperitatea atâta vreme cât nu vor dispune cu toții de esențial; 4) dileme etnice, ce decurg din aplicarea biologiei moderne la problemele umane (experiența asupra embrionului uman, prelungirea artificială a vieții, manevrarea genetică etc.).

Subsecția III a aprofundat problema *recunoașterii și importanței puterii*, sub implicațiile ei economice, militare, populare, sau bisericesti. Adevărata putere a Bisericilor trebuie să se manifeste în lupta pentru eliberare, unitate și progres.

Subsecția IV s-a ocupat de *calitatea vieții*. Dreptul la viață al omului este amenințat de sărăcie și foamete, iar calitatea vieții este pusă în pericol de nebunia consumației sau de despersonalizarea adusă de supremația unei tehnici care nu vrea să știe de om. Pentru salvarea vieții și sporirea calității ei se impune instaurarea structurilor sociale, economice drepte, peste tot în lume, care să elimine decalajul dintre țările bogate și sărace, ca și gravele inegalități dintre oameni. Hristos ne-a arătat că adevărata calitate a vieții nu provine din bucuria bunurilor pe care le posedăm, ci din adevărata noastră relație cu Dumnezeu și cu semenii.

Referatul principal prezintă apoi diferite aprecieri, în marea lor parte pozitive; provenite din partea unor Biserici și teologi cu privire la rezultatele Adunării Generale de la Nairobi și indică probleme care au nevoie de o aprofundare mai mare în viitor, cum ar fi spre exemplu problema «comunității conciliare». În concluzie, se arată că lucrările și rapoartele Adunării Generale de la Nairobi se caracterizează prin *globalitate*, fiindcă temele celor 6 secții au fost interpretate într-un context mult mai larg decât în trecut, prin *maturitate*, fiindcă s-a căutat să se depășească unele din curentele anterioare ale mișcării ecumenice, și prin *practicitate*, fiindcă problemele au fost abordate în mod realist și s-au propus măsuri concrete pentru contribuția Bisericilor la rezolvarea lor, în spiritul temei centrale a Adunării: «Hristos eliberează și unește».

Au fost prezentate apoi două coreferate. Primul dintre ele, susținut de *Dl. Prof. Lengyel Lorand*, de la Institutul teologic Protestant Unic din Cluj, s-a ocupat de «*Evaluarea lucrărilor secției a V-a a Adunării Generale C.E.B. de la Nairobi și de reflectarea acestora în raportul Secției și în Adunarea Generală*». În cele trei părți principale ale lui, coreferatul tratează în mod sistematic și documentat, despre: 1) Recenzarea raportului Secției a V-a; 2) Considerații referitoare la anumite aspecte ivite pe marginea problemelor tratate și 3) Evaluarea propriu-zisă și poziția noastră față de raportul secției. Cum era și firesc, coreferatul este axat pe analiza celor trei probleme principale cuprinse în raportul Secției V: drepturile umane, sexismul și rasismul. Referindu-se la problema drepturilor omului, *Dl. Prof. Lengyel Lorand* ia atitudine hotărâtă împotriva calomniilor proferate de episcopul Beky Zoltan din S.U.A., după care anumite naționalități conlocuitoare din România ar fi supuse unui proces de deznaționalizare și de deprotestantizare. Pe baza unor date concrete, vorbitorul dovedește că în țara noastră drepturile naționalităților conlocuitoare sînt respectate în modul cel mai deplin, ele dispun de toate drepturile care le permit să-și păstreze ființa lor etnică și apartenența lor confesională, trăind în pace și înțelegere cu întregul popor român. «Am fi foarte fericiți să vedem aplicată pretutindeni în lume, a spus *D-Sa*, felul în care este practică în România politica față de naționalități».

De aceea, *Dl. Prof. Lengyel* constată, în concluzia expunerii sale, cu satisfacție, că «problemele abordate și poziția luată de către Secția a V-a nu a reprezentat o noutate pentru noi. Mai mult chiar ne simțim «acasă» în această orientare teologică pozitivă, referitoare la drepturile omului în problemele omenirii contemporane.

Cel de al doilea coreferat, susținut de *Pr. Lector Dumitru Abrudan*, de la Institutul teologic din Sibiu, s-a ocupat de «*Dimensiunea teologică reflectată în lucrările*

Adunării Generale C.E.B. de la Nairobi. Pornind de la faptul că noțiunea de comunitate conciliară care a constituit obiectul Secției a II-a n-a fost abordată într-o perspectivă teologică izolată, ci în contextul mai larg al aspirațiilor umane, Pr. Abrudan a ajuns în mod firesc la concluzia că Adunarea Generală de la Nairobi a știut să țină un echilibru între dimensiunea verticală și cea orizontală a preocupărilor ecumeniste. Același echilibru la care s-a referit și Dl. Prof. Lengyel Lorand, se poate descoperi și în celelalte rapoarte de secție ale Adunării de la Nairobi.

Pe baza referatelor prezentate și pe baza discuțiilor purtate, discuții la care au participat majoritatea celor prezenți la Conferință, Pr. Prof. D. Popescu, Prorectorul Institutului teologic din București, a formulat următoarele concluzii :

Adunarea Generală de la Nairobi a abordat un număr foarte mare de probleme, după cum foarte numeroase au fost delegațiile pe care această Adunare le-a întrunit în sînul ei — peste 270 de delegați. Delegația Bisericii noastre, alcătuită din 12 reprezentanți ai Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu I.P.S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei și P.S. Episcop Antonie, și din trei reprezentanți ai Bisericilor Protestante din țară, Reformate și Luterană, Dl. Episcop Albert Klein, Dl. Episcop Papp și Dl. Pr. Lengyel au desfășurat o activitate susținută în diferitele organisme ale Adunării.

Datorită numeroaselor și substanțialelor intervenții, delegații noștri au contribuit la formularea bazelor teologice pentru fiecare secție în parte și au adus o prețioasă contribuție la adoptarea unor hotărîri cu caracter realist. Poziția bine definită și plină de principialitate a delegației noastre i-a permis să joace în toată perioada Adunării Generale o activitate constructivă. Părintele Dumitru Soare sublinia că delegații și-au îndeplinit cu succes mandatul care le-a fost încredințat.

Trei dintre membrii delegației au fost aleși în cadrul Comitetului Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, iar P.S. Antonie Ploieșteanul a fost ales ca membru în Comitetul Executiv, și vicepreședinte al Comitetului financiar.

Subliniem că în timp ce numărul de membri ai Comitetului Central a fost restrîns în bună măsură, numărul membrilor noștri reprezentanți în organismele Centrale ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor a sporit. Acest fapt remarcabil scoate în evidență cu deosebită pregnanță prestigiul și aprecierea de care s-a bucurat delegația noastră la Adunarea generală de la Nairobi, prestigiul de care se bucură Bisericile din România din cadrul mișcării ecumenice.

Scopul acestei Conferințe teologice a fost acela de a proceda, pe baza referatelor prezentate și a discuțiilor purtate, la o evaluare a rezultatelor Adunării generale care a avut loc la Nairobi.

După cum s-a văzut, Secția I-a s-a ocupat pe larg de problema mărturisirii lui Hristos astăzi. Remarcăm în primul rînd, deosebit de pozitiv, caracterul integral care se dă actului de mărturisire a lui Hristos sub cele trei aspecte esențiale ale lui : aspectul de conversiune, aspectul de integrare personal-comunitară și aspectul de acțiune socială. Dacă vreți, avem aici încă o dovadă a strînsei legături pe care Adunarea de la Nairobi a știut să o păstreze între dimensiunea verticală și orizontală a mîntuirii. Apoi tot atît de pozitiv ni se pare și recomandarea care este făcută Bisericilor membre de a căuta să integreze această mărturisire cît mai profund în contextul local. Desigur, făcînd această recomandare, Bisericile la Adunarea de la Nairobi au avut în vedere în primul rînd dorința popoarelor din lumea a treia care vor să-și păstreze cu orice preț identitatea lor etnică, valorile lor culturale și spirituale.

Biserica Ortodoxă Română aprobă întru totul această aspirație și o consideră pe deplin legitimă. Dar trebuie să se aibă în vedere că această integrare să nu ducă la

fărîmițarea unității doctrinare a creștinismului. Hristos nu este «alb» pentru o Biserică și «negru» pentru altă Biserică, Hristos rămîne unul și același, permanent, pretutindeni.

Secția a doua a abordat cu precădere problema comunității conciliare. Rod al multor ani de studii și consultații, această noțiune se pare pozitivă atît pentru faptul că ea vădește preocuparea mișcării ecumenice pentru a găsi și a păși către forme tot mai concrete și mai vizibile ale unității exprimată prin intermediul unor concilii locale, regionale sau universale, cît și pentru faptul că această preocupare este în deplină concordanță cu aspirațiile lumii contemporane, de cooperare, de unitate și instaurare a unei ordini noi internaționale în lume.

Noțiunea de comunitate conciliară prezintă desigur un bun început, dar ea trebuie să fie desigur aprofundată, așa cum a subliniat I.P.S. Mitropolit Nicolae, în sensul comunității sobornicești. Nu trebuie să se sacrifice unitatea în favoarea diversității și nici diversitatea în favoarea unității. Desigur, după cum sublinia P.C. Pr. Prof. Radu, Biserica Ortodoxă este datoare să-și păstreze unitatea de credință, dar această unitate de credință nu se poate realiza prin acorduri bazate pe reconciliere și compromis, ci pe acorduri care să dea posibilitate Bisericilor să se regăsească în credința și în tradiția apostolică a Bisericii neîmpărțite. Noțiunea de comunitate sobornicească ține seama și de diversitate, fiindcă ea respectă specificul fiecărui popor în parte, fiecărei comunități și se declară împotriva oricărei forme de suprabiserică. Comunitatea sobornicească știe să împletească în mod armonios unitatea cu diversitatea.

Așa cum a subliniat Părintele Rector Todoran, trebuie să respingem hotărît practica intercomuniunii. Despre aceasta s-a vorbit și într-o altă Conferință interconfesională, unde s-a realizat un acord deplin din partea teologilor prezenți în problema intercomuniunii.

Căutarea comunității cu adepții religiilor necreștine și cu adepții ideologiilor seculare a constituit obiectul Secției a III-a. Și această preocupare se înscrie în contextul aspirațiilor lumii contemporane de cooperare și progres, pentru eliminarea decalajului economic între statele cele dezvoltate și statele cele slab dezvoltate și pentru instaurarea unei justiții sociale în lume. Căutarea acestei comunități trebuie să elimine din principiu atît sincretismul care vrea să ducă la apariția unei noi religii, alcătuită din anumite elemente eterogene împrumutate de la diferite religii, cît și sincretismul bazat pe Hristos. Credem că cel mai bun domeniu de colaborare a creștinilor cu adepții celorlalte religii necreștine sau cu adepții ideologiilor seculare rămîne în domeniul practic. În acest domeniu se pot uni eforturile, fără confuzie, pentru bunăstarea și progresul comun.

Dl. Episcop Kovacz a scos în evidență faptul că Biserica Unitariană deja colaborează cu adepții unor religii necreștine și cu oamenii de bună credință din diferite părți ale lumii.

Secția a IV-a s-a ocupat de problema educației. Orientarea educației creștine în vederea comunității și a eliberării se pare extrem de pozitivă. Pe această cale se ține seama atît de preocupările comunității mondiale, cît și de idealul eliberării care însoțește popoarele din lumea a treia. Educația creștină trebuie să se realizeze atît prin intermediul culturii cît și prin intermediul spiritualității. Educația nu se poate rezuma numai printr-o simplă însușire de cunoștințe teoretice. Educația creștină prin cultură și spiritualitate trebuie să urmărească înnoirea spirituală a omului.

După cum s-a văzut din raportul D-lui Prof. Lengyel, Secția V-a s-a ocupat de problemele drepturilor omului, de sexism și de rasism. Subliniem ca un fapt deosebit de pozitiv insistența Adunării asupra respectării drepturilor fundamentale ale omului, ale drepturilor minorităților naționale de a-și păstra identitatea și specificul lor etnic și dreptul fiecărei națiuni la independență și suveranitate.

După cum sublinia secretarul general al Adunării ecumenice, Philip Potter, «Popoarele astăzi caută să dispună în folosul lor propriu de resursele naturale proprii, să ia hotărâri proprii în problemele dezvoltării, fiindcă popoarele și națiunile caută să-și descopere adevăratul lor destin».

Adunarea a condamnat colonialismul și neocolonialismul ca forme de dominare și exploatare, care atentează la independența și suveranitatea popoarelor, împiedicând națiunile să pășească pe calea prosperității și a progresului.

În spirit realist, Adunarea a adoptat rezoluții care vor permite Bisericilor să-și aducă contribuția lor la atingerea unor focare de tensiune internaționale în lume, cum ar fi Orientul Mijlociu, Africa de Sud, Irlanda, Cipru, Timor și atâtea altele.

Departate de a se fi transformat într-un organism care să se substituie Organizației Națiunilor Unite, Adunarea de la Nairobi n-a căutat decît să-și aducă contribuții după poziție creștină la instaurarea păcii și securității în lume. Adunarea Generală nu s-a mulțumit să enunțe niște baze teologice, ci să tragă și concluziile practice care să orienteze activitatea Bisericilor în vederea slujirii omului și lumii contemporane.

Dimensiunea de slujire a Bisericii rămîne tot atît de necesară ca și cea verticală. Numeroși vorbitori au subliniat acest lucru. Și tot atît de adevărat este și faptul că Secretarul general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Philip Potter, departe de a se fi transformat în instrument al cercurilor imperialiste, n-a făcut decît să ia apărarea și să sprijine pe cei oprimați și suferinzi, dovedindu-se a fi un adevărat exponent al lumii a treia.

În toate problemele cuprinse în raportul secției a V-a, Adunarea generală a dat dovadă de responsabilitate și de maturitate. Merită să fie aprofundată cu mai mult temei problema raportului dintre catolicitate și etnicitate. Adunarea generală cere adesea Bisericilor membre să se integreze cît mai profund în contextul local și să țină seama de acest context local; iar pe de altă parte există și texte unde și Adunarea generală de la Nairobi tinde parcă să pledeze pentru o Biserică supra-națională. Pentru a se evita astfel de confuzii și neclarități, credem că ar trebui să se sublinieze cu mai multă pregnanță dreptul Bisericilor la autonomie și independență.

După cum sublinia *Prea Sfințitul Episcop Nestor Severineanul*, Biserica Ortodoxă Română a susținut independența și autonomia poporului nostru și a țării noastre, prin lupta pentru propria ei autonomie și independență.

Hirotonia femeilor rămîne și ea o problemă destul de delicată. Se știe foarte bine că există numeroase Biserici Protestante care au adoptat practica de a hirotoni femeile. Desigur, pentru ele este mai ușor să adopte o astfel de practică, dat fiind că actul de consacrare nu are niște complicații sacramentale, așa cum le are ea în Biserica Ortodoxă. Dar nu șade aici dificultatea. Profesorul Von Almon, într-o conferință ținută la București, a spus că actul de consacrare din Biserica Reformată dispune de toate elementele pentru a fi considerat ca sacrament. Dificultatea stă în faptul că după cum ne arată Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție, Mîntuitorul și-a ales apostoli numai dintre bărbați și tot pe apostolii bărbați i-a trimis la propovăduire în lume.

Pînă la soluționarea acestei probleme, datoria Bisericilor este de a se respecta reciproc, după cum Biserica Ortodoxă n-a dat nici o declarație în care să condamne această practică în cadrul Bisericilor Protestante, tot așa și celelalte Biserici Creștine sînt datorate să respecte practica care este în vigoare în tradiția ortodoxă, de a hirotoni preoți numai dintre bărbați. În general, această problemă trebuie abordată cu multă luciditate și cu realism, nu după poziții sentimentale sau emoționale.

Alteori, se lasă impresia că, documentul exprimă un punct de vedere occidental pesimist cu privire la dezvoltarea industrială și tehnologică, dar există și numeroase texte care afirmă dreptul popoarelor la bunăstare, la progres și la dezvoltare. Reprezentantii lumii a treia au avut un cuvînt hotărîtor de spus din acest punct de vedere. Raportul Secției a VI-a a fost considerat ca unul dintre cele mai reușite rapoarte de la Adunarea Ecumenică de la Nairobi.

Impresia generală care se desprinde din analiza rapoartelor din această secție este aceea că Adunarea de la Nairobi a reușit să realizeze o strînsă legătură între problemele de interes teologic și între preocupările de ordin social. Poate că unele rapoarte sînt mai puțin fundamentate din punct de vedere teologic, însă alte rapoarte caută să exprime și să enunțe cît se poate de clar bazele teologice care orientează activitatea Bisericilor în domeniile respective. Consideră, că aceasta reprezintă încă un merit care revine Secretarului general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Philip Potter, care a știut să dea dovadă la Nairobi de onestitate, echilibru și realism.

O contribuție prețioasă, din acest punct de vedere, credem noi, că a avut și consultația organizată la București de către Comisia «Credință și Constituție», în care s-a discutat problema centralității lui Hristos. Interpretate în perspectiva lui Hristos, Biserica și lumea nici nu se pot confunda, dar nici nu se pot separa. Consultația de la Cernica a ajutat Mișcarea Ecumenică să depășească prăpastia mai veche dintre Biserică și lume. Prin aceasta s-a reușit să se ajungă la un echilibru mai evident între dimensiunea verticală și orizontală. Datorită problematicii integrată în realitatea teologică și în realitatea lui Dumnezeu, cît și în realitatea lumii contemporane, Adunarea generală de la Nairobi poate fi considerată pe bună dreptate un succes al mișcării ecumenice.

Inalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae scotea în evidență că Adunarea generală de la Nairobi reprezintă o mare realizare. Același lucru l-a realizat și P. C. Pr. Prof. I. Coman prin aceea că Nairobi reprezintă o speranță. Ambele afirmații sînt îndreptățite.

Înainte de a termina aceste concluzii am dori să mai vedem măsura în care Adunarea de la Nairobi a rămas mai puțin sau mai mult tributară unui mod de gîndire occidental. Un reprezentant al Consiliului Mondial al Bisericilor spunea într-o discuție că la Nairobi gîndirea europeană a rămas într-o poziție mai favorabilă. Din acest punct de vedere s-ar putea să aibă dreptate. Există cîteva elemente care par să acrediteze teza. Și anume faptul că se pune mai mult accentul pe acțiune decît pe unitate, faptul că uneori teologia are un caracter speculativ, care tind să facă abstracție de spiritualitate sau faptul că există niște accente pesimiste, specific occidentale, cu privire la dezvoltarea industrială și tehnologică. Pe de altă parte, există numeroase dovezi care par să infirme o astfel de teză, și anume accentul pe care Adunarea îl pune pe datoria Bisericilor de a se integra cît mai profund în contextul local; prezența impunătoare a lumii a treia în cadrul Mișcării Ecumenice, cu aspirațiile ei de eliberare și cu dorința afirmării identității proprii; faptul că la Nairobi problema mărturisirii lui Hristos, cea a comunității conciliare sau a dez-

voltării au fost abordate într-o perspectivă largă, globală și universală. Credem că acestea reprezintă tot atâtea căi prin care idei și curente teologice noi se vor impune în cadrul Mișcării Ecumenice, alături de gândirea europeană, pentru îmbogățirea reciprocă a tuturor.

Adunarea generală de la Nairobi și-a încheiat lucrările ei, dar succesul deplin al acestei adunări va depinde de modul în care Bisericile membre vor traduce în viață hotărârile ei, așa cum sublinia, cu deosebită pregnanță Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae. De aceea, noi am putea spune că Nairobi nu prezintă un proces încheiat, ci un proces în continuă devenire. Sîntem convinși că Adunarea de la Nairobi va da și ecumenismului nostru local un imbold în strădaniile lui de sprijinire a poporului nostru în lupta pentru consolidarea unității ei, independenței, pentru progres și bunăstare și va da și un sprijin aspirațiilor lumii contemporane, de cooperare și de instaurare a unei noi ordine internaționale în lume.

Considerăm că această Conferință teologică interconfesională, care ne-a dat posibilitatea să interpretăm și să evaluăm rezultatele Adunării de la Nairobi cu perspectiva și în lumina ecumenismului nostru local, și-a atins pe deplin scopul propus. Socotesc totuși necesar să reiau o idee care a fost subliniată de Părintele Rector Todoran și anume că numeroasele probleme care au fost abordate la Nairobi vor trebui studiate și analizate într-un mod mai detaliat în cadrul diferitelor conferințe teologice care vor avea loc în viitor.

În orice caz, concluzia este că Adunarea de la Nairobi constituie un adevărat succes al Mișcării Ecumeniste.

Pr. Prof. D. POPESCU
Pr. Lect. DUMITRU RADU

*

**PROF. LUIGI PROSDOCIMI DE LA «UNIVERSITATEA CATOLICĂ» DIN MILANO
A VIZITAT BISERICA ȚRȚODOXĂ ROMÂNĂ**

În zilele de 4—14 iunie 1976, Dl. Prof. LUIGI PROSDOCIMI de la «Universitatea Catholică a Sfintei Inimi» din Milano, a întreprins o vizită în țara noastră, ca invitat al Patriarhiei Române pentru a prezenta conferințe la Institutele teologice din București și Sibiu, în cadrul schimburilor de profesori de la Institutele teologice ale Bisericii Ortodoxe Române cu profesori de la alte institute și facultăți similare — ortodoxe, catolice sau protestante.

Profesorul Luigi Prosdocimi a sosit la București, la aeroportul Internațional «Otopeni», în ziua de *vineri*, 4 iunie 1976, orele 15,30, fiind întâmpinat de P. C. Pr. Prof. Mircea Chialda, rectorul Institutului teologic din București, P. C. Pr. Prof. Dumitru Popescu, prorectorul Institutului și de P.C. Pr. Asist. Nicolae Necula, de la același Institut, ca însoțitor al oaspetelui pe tot timpul șederii în țara noastră și ca interpret. De la aeroport oaspetele a fost condus la hotelul «Minerva» unde a fost cazat în timpul vizitei la București.

Sîmbătă, 5 iunie 1976, între orele 10,30—12,30, oaspetele, însoțit de P.C. Pr. Prof. Dumitru Popescu, prorectorul Institutului teologic și de P.C. Pr. Asist. N. Necula, a vizitat Tipografia Institutului biblic și de Misiune ortodoxă, cu toate secțiile ei și depozitul de cărți, fiind întâmpinat și condus de P. C. Pr. Sabin Verzan, Consilier patriarhal, care a dat informațiile și explicațiile necesare. Apoi oaspetele a vizitat Mînăstirea Antim, biserica mînăstirii, biblioteca Sfîntului Sinod și sălile sinodale, fiind primit de P. C. Pr. Dumitru Soare, Consilier patriarhal.

La ora 12,30, oaspetele, cu aceiași însoțitori, a plecat la Mînăstirea Cernica, unde a fost întâmpinat de P. Cuv. Părinte Nifon Bărbieru, starețul mînăstirii. Aici

oaspetele a vizitat întreg complexul cu biserica «Sfântul Nicolae», cimitirul, biserica «Sfântul Gheorghe» și muzeul minăstirii.

Duminică, 6 iunie 1976, Profesorul Luigi Prosdocimi *, însoțit de P. C. Pr. Prof. Dumitru Popescu, prorectorul Institutului teologic, P.C. Pr. Prof. Ioan Rămureanu și P.C. Pr. Asist. N. Necula a asistat la Sfânta Liturghie oficiată în catedrala patriarhală de P.S. Episcop Antonie Ploieșteanul, Vicar-patriarhal, fiind de față și P.S. Episcop Roman Ialomițeanul, Vicar al Sf. Arhiepiscopii a Bucureștilor. După Sfânta liturghie, oaspetele a fost prezentat Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian în cadrul momentului festiv prilejuit de ocazia serbării zilei întronizării Prea Fericirii Sale. Cu această ocazie, oaspetele a întâlnit și pe P.S. Episcop Antonie Ploieșteanul, Vicar-patriarhal, pe care a avut plăcerea și cinstea să-l cunoască mai înainte la Milano. În după amiaza aceleiași zile, Prof. Luigi Prosdocimi a vizitat Muzeul satului.

Luni, 7 iunie 1976, la orele 10,30 Prof. Luigi Prosdocimi a sosit la Institutul teologic din București, unde a fost întâmpinat de P. C. Părinte Rector Mircea Chialda, de P.C. Părinte Prorector Dumitru Popescu și de ceilalți membri ai corpului didactic. După sosirea P.S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, D-l Prof. Luigi Prosdocimi a fost condus în sala de festivități a Institutului unde, în prezența P.S. Episcop Antonie, a fost salutat de P.C. Părinte Rector Mircea Chialda care, în cuvântul adresat, a mar-

* — Profesorul Luigi Prosdocimi s-a născut la 25 noiembrie 1911 la Tortona, în provincia Alessandria. Studiile și le-a făcut la Milano, unde a obținut, în 1932, titlul de doctor în litere la Universitatea catolică a Sf. Inimi din acest oraș, iar după doi ani, la aceeași universitate, titlul de doctor în drept. Este și licențiat în paleografie și în diplomatică. În 1942 a obținut titlul de docent universitar în Istoria dreptului italian, iar în februarie 1958 a fost admis în rândul profesorilor universitari. Din 1950 a funcționat ca profesor titular de Istoria dreptului italian la Facultățile de drept ale Universităților din Siena, Genova și Milano. În prezent este profesor titular de Istoria Bisericii la Universitatea Catolică din Milano, unde predă de mai mulți ani, și Istoria expansiunii coloniale și a decolonizării, îndeplinind în același timp și funcția de director al Institutului de Istoria creștinismului de la aceeași universitate.

Este membru a numeroase societăți, instituții și institute științifice din țară și de peste hotare, ca de exemplu, Institutul de drept bisericesc (Institute of canon Law) din Berkeley (SUA), Societatea de istoria dreptului (Société d'histoire du droit) din Paris, Institutul lombard de științe și litere, din Milano, Consiliul superior al Arhivelor Statului, Consiliul de conducere al Societății ligure de istoria patriei, membru al Academiei și Societății de istorie, artă și arheologie din Alessandria ș.a.

A făcut studii în Franța, Germania și Spania și a întreprins călătorii de studii și cercetări în U.R.S.S. (Moscova și Leningrad) și în Polonia, în 1971 și 1976, ca oaspete al Academiei de științe din Polonia, pentru cercetarea manuscriselor medievale din unele orașe ale acestei țări.

Dintre numeroasele studii, articole și conferințe elaborate de Prof. Luigi Prosdocimi, amintim aici doar câteva: *Proiectul «Reformei principiilor» la Sinodul de la Trident (1563)*; *Cîteva texte conciliare și alte documente inedite sau puțin cunoscute privind raporturile dintre Stat și Biserică*, Milano, 1939; *Dreptul bisericesc al statului Milano de la începutul domniei VicoŃi la perioada tridentină (sec. XIII—XVI)*, Milano, 1941 și reeditată în 1973; *Aspecte ale reformismului conciliarist la începutul epocii moderne (sec. XIV—XV)*, Milano, 1942—1943; *Formarea unității juridice medievale*, Marzorati, Como, 1946; *Rex cristianissimus. În legătură cu concepția sacră a regalității medievale*, Milano, 1950; *Observanța. Cercetări asupra aspectului consular al Dreptului de la Comentatori la Școala istorică*, Milano, 1960; *Expansiunea colonială și decolonizarea în fața conștiinței creștine*, Torino, 1961; *Cu privire la Terminologia și natura juridică a normelor monastice și canonice în secolele XI și XII*, în «Culegere de scrieri în cinstea lui Arturo Carolo Jemolo», Milano, 1963; *Starea laicală în dreptul canonic al secolelor XI și XII în Laicii în «societas christiano» în sec. XI și XII — Actele celei de a treia săptămîni internaționale de studii medievale*, Mendola, 1905, Milano, 1965; *Episcopi și diocenze în Italia în secolele IX—XIII*, Milano, 1967; *Persoană și organizare juridică în Biserică. Actele celui de al II-lea Congres internațional de drept canonic*, Milano, 11—16 sept. 1973, Milano, 1975; *Organizări teritoriale bisericești și tensiuni confesionale în aria alpină și subalpină de-a lungul secolelor*, Laterza, 1975 ș.a.

cat momentele importante din viața și activitatea D-lui Prof. L. Prosdocimi, amintind și o parte din lucrările sale publicate pînă acum. Mulțumind Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și P.S. Episcop Antonie pentru invitație și ospitalitate, iar P.C. Părinte Rector pentru cuvîntul adresat, D-l Prof. Luigi Prosdocimi, a susținut în fața P.S. Episcop Antonie Ploieșteanul, a întregului corp didactic, a studenților și doctoranzilor, prima sa conferință, intitulată: *Formarea și sistemul «Codex Juris Canonici»*, în care vorbitorul a prezentat procesul de formare a legiurii de bază a Bisericii Romano-Catolice — Codex juris canonici, care a avut valabilitate pînă în 1917 cînd a fost înlocuit cu «Corpus juris canonici» — scoțînd în relief împrejurările și factorii istorici, politici și culturali care au contribuit la formarea acestei legiuri. Conferința a fost urmată de discuții, aprecieri și completări făcute de P.C. Pr. Prof. Ioan Rămureanu, D-l. Prof. Iorgu Ivan, P.C. Pr. Prof. Dumitru Popescu, Prorectorul Institutului și de P.S. Episcop Antonie Ploieșteanul, Vicar-patriarhal. La sfîrșitul discuțiilor P.C. Părinte Rector Mircea Chialda a mulțumit D-lui profesor Luigi Prosdocimi pentru conferință și P.S. Episcop Antonie Ploieșteanul și celorlalți vorbitori pentru completările aduse. După conferință, oaspetele a fost condus în Cancelaria profesorală, unde, în prezența P.S. Episcop Antonie Ploieșteanul, P.C. Părinte Prorector Dumitru Popescu i-a prezentat pe membrii corpului didactic cu care D-l Prof. Luigi Prosdocimi s-a întreținut.

În după-amiaza aceleiași zile, oaspetele însoțit de P.C. Pr. Lect. Constantin Galeriu și de P.C. Pr. Asist. N. Necula, a vizitat Mînăstirea Țigănești cu biserica mînăstirii, atelierele de țesut, muzeul și stăreția, fiind reținut la cină.

Marți, 8 iunie 1976, între orele 9,00—10,30 oaspetele a vizitat Schitul Maicilor cu biserica, atelierele și expoziția de obiecte religioase, fiind primit de P.C. Pr. Teodor Cazan.

La orele 10,30 oaspetele a sosit la Institutul teologic București, pentru a prezenta a doua Conferință intitulată: *Structuri bisericesti teritoriale și organizări ale bisericilor locale*. Conferențiarul a tratat această problemă cu referire specială la Decretul lui Grațian despre care vorbise în conferința anterioară, arătînd cum se reflectă acestea în decretul respectiv. Conferința prezentată în fața conducătorului Serviciului relațiilor externe bisericesti, P.C. Pr. Dumitru Soare, Consilier patriarhal, a întregului corp profesoral, a studenților și doctoranzilor a fost urmată de discuții.

Vizita la Institut s-a terminat cu agapa frățească oferită de conducerea Institutului în cinstea D-lui Profesor L. Prosdocimi.

În după-amiaza aceleiași zile, oaspetele, însoțit de P.C. Pr. Prof. Ioan Rămureanu, și de P.C. Pr. Asist. N. Necula, a vizitat Mînăstirea Căldărușani, cu biserica mînăstirii, cele trei muzee și stăreția, fiind reținut la cina oferită de P. Cuv. Părinte Arhim. Maxim Mereanu, starețul mînăstirii.

Miercuri, 9 iunie 1976, la orele 11,40 D-l. Prof. Luigi Prosdocimi a plecat cu avionul la Sibiu, împreună cu P.C. Pr. Asist. N. Necula, fiind condus la aeroportul Băneasa de P.C. Pr. Rector Mircea Chialda, de P.C. Pr. Prorector Dumitru Popescu și P.C. Pr. Lect. Dumitru Radu. Pe aeroportul din Sibiu, oaspetele a fost întîmpinat de P.C. Pr. Prof. Isidor Todoran, Rectorul Institutului teologic din localitate, P.C. Diac. Prof. Constantin Voicu, prorectorul Institutului, și de P.C. Diac. Gheorghe Papuc, Consilier mitropolitan, și condus la reședința mitropolitană, unde a fost întîmpinat de I.P.S. Mitropolit Nicolae al Ardealului. Oaspetele a fost cazat la reședința mitropolitană unde I.P.S. Mitropolit Nicolae i-a prezentat personal reședința, explicînd șirul mitropoliților ardeleni și dăruind D-lui Prof. L. Prosdocimi ultimile din lucrările teologice ale I.P.S. Sale: *Studii de Teologie morală și Iisus Hristos — viața noastră* și o carte de rugăciuni.

După-amiază oaspetele, împreună cu P.C. Diac. Prof. Constantin Voicu, prorectorul Institutului și însoțitorul permanent din partea gazdelor și P.C. Pr. Asist. N. Necula, a vizitat orașul, cu monumentele lui caracteristice, și o parte din împrejurimile lui: Parcul Dumbrava, Cîsnădie și Cîsnădioara. Seara oaspetele a luat parte la rugăciunea studenților, în capela Institutului.

Joi, 10 iunie 1976, între orele 8,30—10,30 D-l. Prof. L. Prosdocimi a vizitat Tipografia și Catedrala mitropolitană, iar între orele 10,30—13,00 a prezentat, în aula institutului, în fața profesorilor și studenților, prima conferință, urmată de discuții. După conferință, D-l Prof. L. Prosdocimi a luat parte la agapa oferită de conducerea Institutului în cinstea oaspetelui, împreună cu toți membrii corpului didactic.

După-amiază, oaspetele a vizitat Sibiul cu biserica, colecția de icoane vechi pe lemn și muzeul de etnografie și de icoane pe sticlă, fiind întâmpinat și condus de către P.C. Pr. Zosim Oancea și D-ra L. Moraru.

Vineri, 11 iunie 1976 între orele 10—11 oaspetele a făcut o scurtă vizită la muzeul Brukenthal, după care a prezentat, la Institutul teologic, a doua conferință cu același subiect ca la București și în fața aceluiași auditoriu, având în frunte de data aceasta pe I.P.S. Mitropolit Nicolae al Ardealului. Conferința a fost urmată de discuții la care au participat: P.C. Diac. Prof. Ioan Floca, P.C. Pr. Prof. Teodor Bodogae și P.C. Prof. Alex. Moisiu. Șirul discuțiilor a fost încheiat de I.P.S. Mitropolit Nicolae, care a vorbit despre structura actuală a Bisericii noastre Ortodoxe din punct de vedere canonic, subliniind participarea credincioșilor la treburile Bisericii și aspectul social al Bisericii prin opera de apostolat social pe care o desfășoară, Biserica fiind un factor de unitate națională a poporului român, de sprijinire a năzuințelor sale.

Oaspetele a vizitat apoi biblioteca institutului, fiind reținut la masă de către I.P.S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, fiind de față și doi călugări de la Mănăstirea Chevetogne, aflați în vizită în Arhiepiscopia de Alba Iulia și Sibiu.

După-amiază s-a vizitat stațiunea Păltiniș, biserica de lemn și casa de odihnă a mitropoliei. În drum spre Păltiniș, s-a vizitat Rășinari cu cele două biserici, cu Mauzoleul mitropolitului Andrei Șaguna și mormântul mitropolitului Nicolae Colan.

Sîmbătă, 12 iunie 1976, dimineața, oaspetele, împreună cu însoțitorii permanenți, a făcut o plimbare pe drumul național «Transfăgărășan», pînă la cabana și lacul Bilea, admirînd frumusețile Carpaților. După amiază, oaspetele a ajuns la Mănăstirea Sîmbăta de Sus, ctitorie a lui Brîncoveanu unde a fost întâmpinat de I.P.S. Mitropolit Nicolae al Ardealului și de P. Cuv. Veniamin Tohăneanu, starețul mînăstirii, fiind de față și cei doi călugări de la Chevetogne. După masa de prînz, oferită tuturor oaspeților de conducerea mînăstirii, D-l Prof. L. Prosdocimi a vizitat mînăstirea cu stăreția, colecția de icoane pe sticlă a P. Cuv. Timotei Tohăneanu, biserica mînăstirii, cu mormîntul mitropolitului Nicolae Bălan și împrejurimile.

Duminică, 13 iunie 1976, Prof. Luigi Prosdocimi a asistat la Sfînta Liturghie săvîrșită în catedrala mitropolitană din Sibiu de I.P.S. Mitropolit Nicolae al Ardealului cu un sobor de preoți și diaconi ales dintre PP. CC. Părinți Consilieri, profesori și slujitori ai catedralei. Răspunsurile au fost date de corul catedralei dirijat de P.C. Diac. Lect. I. Popescu. La sfîrșitul predicii rostite de P.C. Pr. Gh. Boțocan, oaspetele a fost prezentat credincioșilor și studenților teologi prezenți în catedrală.

După Sfînta Liturghie, Prof. Luigi Prosdocimi a luat parte la ceremonia de la reședința mitropolitană cu prilejul împlinirii a nouă ani de la întronizarea I.P.S. Dr. Nicolae Mladin ca Mitropolit al Ardealului și Arhiepiscop de Alba Iulia și Sibiu. În numele colaboratorilor de la centrul mitropolitan a vorbit P.C. Diac. Gheorghe Papuc, iar din partea Institutului teologic P.C. Arhid. Constantin Voicu care a elogiât activitatea rodnică a I.P.S. Mitropolit Nicolae în domeniul administrației, al pastorației, dar mai ales activitatea teologică și cărturărească concretizată în scrierile I.P.S. Sale. Tuturor a mulțumit I.P.S. Mitropolit Nicolae.

Cu această ocazie, D-l Prof. Luigi Prosdocimi a ținut să-și exprime bucuria participării la această ceremonie și, mulțumind I.P.S. Sale și colaboratorilor de la centrul mitropolitan și de la Institut, pentru primirea așa de călduroasă care i s-a făcut la Sibiu, a asigurat pe cei de față că pleacă în țară cu cele mai bune impresii pe care le va păstra întotdeauna cu D-Sa în Italia pentru că «într-adevăr țările noastre sînt surori». La masa oferită de I.P.S. Nicolae, oaspetele s-a întreținut cu cei de față.

Luîndu-și apoi rămas bun de la I.P.S. Mitropolit Nicolae și de la colaboratorii I.P.S. Sale și mulțumind tuturor, Prof. Luigi Prosdocimi a fost condus la gară. După sosirea la București, unde l-au întâmpinat P.C. Părinte Rector Mircea Chialda și P.C. Pr. Prorector Dumitru Popescu, D-l Prof. Luigi Prosdocimi a făcut o vizită de rămas bun P.S. Episcop Antonie Ploieșteanul, Vicar-patriarhal.

Luni, 14 iunie 1976, D-l prof. L. Prosdocimi, după ce a vizitat Institutul de istorie «N. Iorga», Muzeul de istorie al R.S. România și cîteva biserici din Capitală, a plecat spre aeroportul internațional Otopeni, fiind condus de P.C. Pr. Rector Mircea Chialda, P.C. Pr. Prorector Dumitru Popescu, P.C. Pr. Lector Dumitru Radu și P.C. Pr. Asist. N. NecuIa. Luîndu-și rămas bun și mulțumind tuturor, a plecat spre Sofia, urmînd ca a doua zi să plece de aici spre Milano.

Nutrim speranța că această vizită, conferințele prezentate, discuțiile purtate cu membrii corpului didactic de la cele două institute și cunoașterea realităților vieții religioase din țara noastră să fie o contribuție frumoasă la eforturile făcute de toți creștinii, de regăsire, cunoaștere, apropiere și unire. — (Pr. Asist. N. NECULA).

*

VIZITA D-REI ELISABETH WERNER, DIRECTOAREA «CASEI LOCARNO» A CONSILIULUI ECUMENIC AL BISERICILOR, ÎN ROMÂNIA

La invitația Prea Fericitului Patriarh Justinian, între 18 mai — 1 iunie 1976, D-ra Elisabeth Werner, directoarea «Casei Locarno» a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, a făcut o vizită în țara noastră, împreună cu sora D. Sale, D-ra Doreothea Werner. Scopul principal al vizitei a fost acela de a lua contact cu viața religioasă din România, de a revedea o serie de preoți ortodocși și pastori protestanți care au fost oaspeții «Casei Locarno» și de a cunoaște frumusețile Patriei noastre. S-au vizitat Instituțiile Centrale ale Patriarhiei, catedrala patriarhală, Tipografia Institutului Biblic, Atelierele de la Schitul Maicilor și complexul Antim, Mănăstirea Cernica, Mănăstirea Țigănești, Mănăstirea Căldărușani, stareții respectivi dând lămuriri despre viața monahală de la noi.

Vineri, 21 mai, au asistat la Sfânta liturghie în catedrala Patriarhală din București, împreună cu delegația Episcopului Class din R. F. Germania.

La ora 12 au fost primite în audiență de Dl. Gheorghe Nenciu, Conducătorul Departamentului Cultelor, cu care ocazie D-ra Werner a făcut o expunere a Casei Locarno iar Dl. Gh. Nenciu a apreciat activitatea acestei Instituții a Consiliului Ecumenic al Bisericilor prin stabilirea de contacte ecumenice și umane între creștini.

După vizitarea bisericii reformate Calvineum, oaspetele elvețiene au luat parte la dineul oficial oferit de Departamentul Cultelor în cinstea Episcopului Class. Răspunzând la un toast al D-lui Gh. Nenciu, D-ra Werner a spus, între altele: «Am venit într-o țară care nu-mi este necunoscută. Deși este prima oară că sîntem aici, am auzit și citit multe despre România. Este o plăcere pentru mine să pot vizita frumoasa Dvs. țară și să pot saluta prietenii de la Casa Locarno. Încercăm la Locarno să ne apropiem unii de alții, să depășim toate granițele, să ne înțelegem în tradițiile diferitelor Biserici și sper că vom putea progresa în numele Mîntuitorului Hristos».

La invitația I.P.S. Arhiepiscop Dr. Antim al Tomisului și Dunării de Jos, D-ra Werner a făcut apoi o vizită pe litoral.

La invitația P.S. Episcop Dr. Visarion al Aradului, au făcut o vizită în această eparhie, primite și însoțite de P.C. Pr. Emil Roman, consilier bisericesc.

Au vizitat biserica reformată din Arad, Lipova etc.

La invitația I.P.S. Arhiepiscop Teofil al Clujului au făcut și acolo o vizită.

La rîndul său, P.S. Episcop Iosif a invitat pe oaspete pentru o vizită în această eparhie. La fel a procedat și I.P.S. Mitropolit Nicolae al Ardealului.

Luni, 31 mai, după amiaza, D-ra Werner a fost primită de P.S. Episcop Antonie Ploieșteanul, Vicar Patriarhal, căruia i-a mulțumit pentru organizarea acestei vizite, pentru posibilitatea de a cunoaște direct viața religioasă de la noi.

P.S. Antonie a arătat că vizitele reciproce sînt cel mai bun exemplu de cunoaștere directă a realităților sociale, economice, religioase etc.

Vineri, 1 iunie, D-ra Werner și sora D. Sale au părăsit capitala.

Vizita în țara noastră a D-rei Elisabeth Werner, directoarea Casei Locarno a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, a constituit un prilej de cunoaștere directă a realităților religioase din Patria noastră.

ÎNTRUNIRI INTERCONFESIONALE PESTE HOTARE

VIZITA I.P.S. MITROPOLIT NICOLAE AL BANATULUI ÎN AUSTRIA

La invitația fundației «Pro Oriente», între 12—23 iunie 1976, I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului a făcut o vizită în Austria, cu scopul, pe de o parte de a lua contact cu parohia ortodoxă română din Viena, iar pe de altă parte să țină o conferință, la amintita fundație, privind Biserica Ortodoxă Română.

Programul legat de parohia ortodoxă română din Viena a constat din următoarele :

1. Participarea I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului la slujba de pomenire oficiată în amintirea eroilor români înmormîntați în cimitirele din Tulin și Zwentendorf, urmate de excursia la mînăstirea benedictină Göteborg. În cadrul serviciilor religioase de pomenire la cele două cimitire, I.P.S. Nicolae al Banatului a adresat cuvîntări ocazionale. Au fost de față Dl. Dumitru Aninoiu, ambasadorul României la Viena și alți membri ai Ambasadei, Dr. Mihael Wiesinger, prefectul districtului, reprezentant al primăriei și alte persoane oficiale.

Duminică 20 iunie, s-a oficiat Sfînta liturghie în capela ortodoxă română din Viena, la care au fost prezenți pe lîngă numeroși credincioși și Dl. Theodor Piffel-Percević, directorul Fundației «Pro Oriente» și Dl. Alfred Stirnemann, secretarul acesteia. La sfîrșitul Sfîntei liturghii, P.C. Pr. Marin Branște, parohul bisericii ortodoxe române din Viena a vorbit despre activitatea parohiei, iar I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului a transmis tuturor credincioșilor, în numele Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian binecuvîntări, îndemnînd pe membrii coloniei române să țină cu tărie la legea strămoșească și la Patria-mamă.

Sîmbătă 19 iunie 1976, la orele 18,30, a avut loc în sala de festivități a parohiei un frumos program artistic, format dintr-un recital de vioară, recitări și coruri, la care I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului și Dl. Prof. Alexandru Zub de la Institutul de istorie și arheologie din Iași, prezent în acele zile la Viena, au conferențiat despre trecutul poporului nostru, I.P.S. Sa insistînd în mod deosebit asupra contribuției pe care a adus-o Biserica Ortodoxă Română de-a lungul istoriei țării, la unitatea spirituală a națiunii.

Luni 21 iunie, la orele 13, a avut loc la sediul parohiei o masă oficială, oferită în cinstea Eminenței Sale Cardinalului Franz König al Vienei. Au fost de asemenea prezenți ambasadorul țării noastre la Viena și alți membri ai ambasadei, Dl. Mihael Wiesinger, prefectul districtului Tulin și alți invitați. În cadrul recepției, I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului a rostit un toast, la care a răspuns Eminența Sa Cardinalul Franz König.

La fundația «Pro Oriente». — După ce I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului a ținut îndelungate discuții cu Dr. Theodor Percević și Dl. Alfred Stirnemann, președintele și respectiv secretarul fundației «Pro Oriente», marți 22 iunie 1976, la orele 19, a conferențiat cu tema: «Din istoria și viața poporului și a Bisericii Ortodoxe Române». Expunerea a fost urmărită cu mult interes de o numeroasă asistență, for-

mată din Eminența Sa Cardinalul Franz König, conducători și reprezentanți ai tuturor cultelor religioase din Austria, profesori și teologi, clerici și credincioși, membri ai parohiei și coloniei române din Viena, invitați. A fost de față Dl. Dumitru Aninoiu, ambasadorul țării noastre la Viena și alți membri ai ambasadei. Atît înainte cît și după expunere, Dl. Theodor Piffel-Percević, președintele Fundației «Pro Oriente» a rostit cuvinte ocazionale, în care a avut cuvinte de laudă la adresa Bisericii Ortodoxe Române, cît și în ceea ce privește relațiile Bisericii Ortodoxe Române cu Biserica Romano-Catolică din Austria, amintind în acest sens vizita pe care Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a făcut-o în Austria ca și cea pe care a făcut-o Eminența Sa Cardinalul Franz König Bisericii Ortodoxe Române, ca și contribuția pe care o aduce Biserica Ortodoxă Română la activitatea fundației «Pro Oriente».

Contacte și alte activități. — La 14 iunie, I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului a făcut o vizită de curtoazie, împreună cu P.C. Pr. Marin Braniște, parohul bisericii ortodoxe române din Viena, Eminenței Sale Cardinalului Franz König, transmițându-i acestuia salutările Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian. La rîndul său, Cardinalul König a transmis Prea Fericirii Sale aceleași frumoase salutări și l-a invitat la dejun pe I.P.S. Mitropolit Nicolae, pentru ziua de 19 iunie. Tot la 14 iunie, I.P.S. Sa a făcut o vizită I.P.S. Mitropolit Hirisostom Tsider, dependent de Patriarhia Ecumenică de Constantinopol. La 16 iunie, I.P.S. Nicolae s-a întîlnit cu Excelența Sa Nikolaus Hummel, episcop vechi-catolic. De asemenea, I.P.S. Sa s-a deplasat împreună cu P.C. Pr. Marin Braniște la Graz, unde a participat la praznicul «Corpul Domnului» (sărbătoare în mare cinstitoare la catolici), prilej cu care a avut o întîlnire cu Excelența Sa Episcopul Johann Weber, cu rectorul, profesorii și studenții Seminarului teologic din Graz, unde I.P.S. a ținut un cuvînt ocazional.

Vineri 18 iunie, I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului însoțit de P.C. Pr. Marin Braniște, au fost primiți de Dr. Fred Sinowatz, ministrul învățămîntului și artelor. Au fost de față Dr. Märt, șeful secției cultelor. În aceeași zi, Dl. Ambasador D. Aninoiu a oferit un dineu în onoarea I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului, la ambasada R. S. România din Viena, la care au luat parte conducători ai Coloniei române.

În ziua de 15 iunie 1976, I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului a acordat un interviu Dr. Erich Schenk, privitor la modul de organizare și funcționare al Bisericii Ortodoxe Române. Interviul a fost transmis la postul de radio Viena I, luni 21 iunie, ora 19,30.

La 22 iunie, la Ambasada R. S. România din Viena, a avut loc o conferință de presă cu participarea redactorilor șefi și ai unor redactori de la cele mai importante cotidiene și reviste din Viena și provincie atît laice, cît și bisericesti, ca și de la agenția austriacă de presă și de la radio-televiziune. Majoritatea întrebărilor s-au referit la organizarea și activitatea Bisericii Ortodoxe Române, relațiile acesteia cu Biserica Romano-Catolică din Austria, situația cultelor din țara noastră etc.

*

Tot cu această ocazie a avut loc un schimb de telegrame între Întîistătătorii Bisericii Ortodoxă Română și Romano-Catolică din Austria.

Telegrama Eminenței Sale Cardinalul Fr. KÖNIG adresată Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian :

Prea Fericirii Sale

Prea Fericitului Părinte JUSTINIAN

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

In cadrul unei întâlniri cu președinții Fundației «Pro Oriente», organizată în cinstea I.P.S. Sale Dr. Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, ne-am amintit cu multă plăcere de vizita Prea Fericirii Voastre la Viena.

Vă transmitem cele mai călduroase doriri de bine, pentru Prea Fericirea Voastră personal și rămânem laolaltă în rugăciune pentru unitatea și credința creștină. Cu salutări și frățești doriri de bine,

Franz König
Cardinal

La această telegramă, Prea Fericitul Părinte Patriarh JUSTINIAN a răspuns:

Eminenței Sale
Dr. Franz König
Cardinal

Cu multă bucurie mulțumim Eminenței Voastre pentru frumoasele urări pe care ați binevoit a ni le adresa, ca și pentru călduroasa primire pe care ați făcut-o I.P.S. Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului.

La rîndul nostru vă rugăm să primiți cele mai alese doriri de bine cu frățească dragoste în Hristos,

† **Justinian**
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

*

LUCRĂRILE PREZIDIULUI ȘI ALE COMITETULUI CONSULTATIV AL CONFERINȚEI BISERICILOR EUROPENE

Între 18—23 mai 1976 au avut loc la Moscova, la invitația Bisericii Ortodoxe Ruse lucrările Prezidiului și ale Comitetului Consultativ al Conferinței Bisericilor Europene, organisme care, potrivit Constituției Conferinței, se întrunesc o dată pe an în ședințe comune de lucru, avînd competența de a lua decizii între Adunările generale.

Participanții. — Au luat parte la lucrări președintele Prezidiului, Rev. Dr. André Appel (Franța) și membrii prezidiului, I.P.S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei (România), I.P.S. Mitropolit Alexei de Tallin și Estonia (URSS), Landesbischof, Dr. Gerhard Heinze (RFG), Episcopul dr. Werner Krusche (RDG), Dr. Pieter G. Kunst (Olanda) și Episcopul Patrick Rodger (Anglia). Dintre membrii Comitetului Consultativ au luat parte: Dr. C.P. v. Andel (Olanda), Episcopul Antonie Ploieșteanul (România), D-ra Inga-Brita Castren (Finlanda), Rev. Pastor Veniamin Fedicikin (URSS), pastor Willibert Gorzewski (Polonia), Episcopul Armin Harkel (RDG), Președintele Heinz I. Held (RFG), Episcopul Dr. Stig Hellsten (Suedia), dl. Jörg Isert (Norvegia), Prof. Constantin Komarov (URSS), Pastor Adam Cuczma (Polonia), D-na prof. dr. Fairy von Lilienfeld (RFG), Pastorul Jacques Maury (Franța), Prof. Dr. Alexandros Papaderos (Grecia), Episcopul Karel Pudich (Cehoslovacia), Rev. Rui Antonino Rodriguez (Portugalia), Rev. Dr. Duncan Shaw (Anglia), Președintele Dr. Walter Sigrist (Elveția), Rev. Dr. W. Peter Stephens (Anglia), și prof. N. Zabolotsky (URSS).

A fost prezent de asemenea prof. Dr. Gyula Nagy, director de studii, Dl. Andreas Schmeider Trezorierul Conferinței Bisericilor Europene și un număr de consultanți: Mgr Jean-François Arrighi, din partea secretariatului pentru Unitate al Va-

ticanului, Rev. Prof. Prelat Alois Sustar secretar al CCEE (Consilium Conferentiarum Episcopaliū Europae), Rev. P.N.G. Gilbert din partea Asociației Mondiale pentru Comunicare creștină WACC (Anglia) și Rev. Pastor Joachim Ludwig, secretar al EYCE (Consiliul Ecumenic al Tineretului din Europa).

Printre oaspeți au fost prezenți: Probst Edgar Hark, din partea Bisericii Evanghelice-Luterane din Estonia (URSS), Episcopul Melchisedec de Penza și Saransk (URSS), pastorul Arthur Mițchievici, secretar general adj. al Uniunii Baptiștilor din URSS, diaconul Vladimir Mustafin (URSS), Probst V. Ozolins, din partea Bisericii Evanghelice Luterane din Letonia (URSS), Pr. Ilarion Șamahazadze din partea bisericii ortodoxe din Gruzia (URSS).

Alături de Dr. André Appel a condus lucrările secretarul general al Conferinței, Dr. Glen Garfield Williams.

Problemele de pe ordinea de zi. — 1. După ce s-a aprobat *Procesul-verbal* al întâlnirii precedente, Secretarul general Dr. Williams a anunțat că pastorul Dietrich Schiewe din RDG, membru în Comitetul Consultativ, a demisionat din această calitate deoarece a trecut să lucreze în cadrul Bisericilor din RFG. În locul său, după consultări cu Bisericile libere din RDG din care făcea parte D. Schiewe a fost recomandat ca succesor al său Episcopul Armin Härtel. Prezidiul și comitetul consultativ au aprobat această numire.

2. Președintele Prezidiului Dr. André Appel a prezentat *ordinea* de zi și a arătat care sînt sarcinile ce stau în fața Conferinței Bisericilor Europene în contextul problemelor cu care se confruntă astăzi Europa, societatea europeană și Bisericile. *Ordinea* de zi a fost aprobată.

3. Secretarul general dr. Williams a prezentat *un amplu raport* analizînd activitatea Conferinței de la ultima întâlnire a Prezidiului și a Comitetului Consultativ care a avut loc la Liebrauenberg, lângă Strasbourg, Franța, între 17—20 aprilie 1975 și de la ultima întrunire a Prezidiului care a avut loc la Bad Gandersheim, lângă Hanovra, RFG, în ianuarie 1976.

Reținem din raportul său următoarele :

a. Importanța pe care o acordă Conferința Bisericilor Europene faptului că a fost invitată să-și țină lucrările în Uniunea Sovietică, la invitația Bisericii Ortodoxe Ruse. Secretarul general a făcut o scurtă istorie a contribuției reprezentanților Bisericii Ortodoxe Ruse la bunul mers al Conferinței Bisericilor Europene. A fost amintit profesorul Leon Parijsky din Leningrad, arhiepiscopul Ioan Kiivit, luteran din Estonia Sovietică, episcopul Ion Wendland, arhiepiscopul Sergiu Larin, Mitropolitul Alexei de Tallin și Estonia, preotul Pavel Sokolovsky, profesorul Nicolae Zabolovsky, profesorul Constantin Komarov.

b. Importanța pe care Conferința Bisericilor Europene o acordă faptului că și alte Biserici din URSS sînt membre ale Conferinței: Uniunea Baptiștilor creștini evanghelici, Biserica Luterană evanghelică din Estonia și Biserica evanghelică luterană din Letonia. Secretarul general a arătat că există și alte Biserici în Uniunea Sovietică de la care Conferința Bisericilor Europene ar avea mult de profitat, ele putîndu-și oferi serviciile «pentru realizarea spiritului de la Helsinki».

c. Dr. Williams a arătat în continuare că multe din convorbirile internaționale de astăzi sînt «fără prea multe rezultate practice în numeroase probleme delicate». De aceea, a propus ca Bisericile să nu-și slăbească preocupările și influența lor, perseverența și entuziasmul în apărarea dreptății și în zidirea unei societăți mai bune. Referindu-se la interesul pe care Conferința Bisericilor Europene l-a avut în orga-

nizarea Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, de la Helsinki, Dr. Williams a invitat la grijă în legătură cu «absența evidentă în ultimele luni, a unei înțelepte puneri în practică a acestui mare instrument de înțelegere internațională». Se vorbește peste tot de pace, dar nu se încetează cursa înarmărilor. Ar trebui să ne întrebăm, a spus D-nia Sa — ce vrea Dumnezeu ca Bisericele să facă în asemenea împrejurări? Secretarul general a vorbit despre situația din Cipru, din Irlanda de Nord etc.

d. În continuare Dr. Williams a vorbit despre organizarea la București, în aprilie 1976, a lucrărilor grupului de lucru european CICARWS-CBE (Organizație de Întraajutorare de pe lângă Consiliul Ecumenic al Bisericilor, în cooperare cu Conferința Bisericilor Europene). Deoarece e o referire la țara și Biserica noastră, voi cita în întregime acest pasaj: «Anul acesta am avut prilejul neobișnuit de a sărbători marea sărbătoare a Paștilor de două ori, la o săptămână distanță una de alta. Paștile occidental — pe care ca occidental îl cunosc bine — l-am sărbătorit într-o mică biserică metodistă dintr-un cartier din Neapole. Eram o mică grupă de credincioși, poate cincizeci, șaiszeci cu totul. O săptămână mai târziu, am fost la București, unde pentru prima oară, am participat la această experiență cu totul remarcabilă care este sărbătoarea Paștilor după rânduiala ortodoxă. Împreună cu mulți alți occidentali, printre care Dl. Van Klinken, din Comitetul consultativ, am fost invitații Bisericii Ortodoxe Române. Fiecare Biserică își are tradițiile ei, și n-aș vrea să mă erijez în judecător. Dar vreau să spun totuși că trebuie să faci experiența sărbătoririi Paștilor ortodoxe, dacă vrei să câștigi o viziune mai profundă asupra naturii Ortodoxiei. Evenimentul este greu de descris, trebuie trăit și trebuie trăit în mijlocul acestei mari mulțimi de credincioși care vin cu miile în jurul palatului patriarhal și umplu toate bisericile, mari și mici. Am avut bucuria, în dimineața duminicii Paștilor să se celebreze un cult în mijlocul unei mari parohii baptiste din București. Organizatorul acestei neuitate experiențe și atât de semnificative pentru mine a fost prietenul nostru bun episcopul Antonie; aș vrea să-i exprim aici P.S. Sale și conducerii Bisericii Sale cele mai calde mulțumiri. Această experiență de Paști, după rânduiala ortodoxă a fost preludiul a două zile de lucru a grupului European CICARWS-CBE în timpul căreia am examinat în chip aprofundat într-ajutorarea Bisericilor din Europa și participarea Conferinței Bisericilor Europene la această acțiune».

e. Participarea Dr. Gyula Nagy, directorul de studii al Conferinței Bisericilor Europene la cea de a doua întrunire a Consiliului presbiteral romano-catolic din Europa (Viena) a fost următoarea prezentare din raportul secretarului general.

f. Tot directorul de studii, a organizat la Geneva un colocviu cu tema «Teologia europeană pusă în discuție de comunitatea mondială». Ei i s-a consacrat un raport special care a figurat pe ordinea de zi, așa încât secretarul general n-a intrat în amănunte.

g. Secretarul general a prezentat apoi părerile sale în ceea ce privește angajarea Bisericilor în instrumentarea aplicării hotărârilor de la Helsinki cu privire la Securitate și cooperare în Europa. Un raport special va dezvolta și această temă care va fi urmată de largi dezbateri, cu atât mai mult cu cât se preconizează pentru 1977 o nouă Conferință pe această temă, la Belgrad.

Raportul Secretarului general Dr. Williams a fost urmat de discuții. Cel dintâi a luat cuvântul I.P.S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, care a apreciat munca desfășurată de Secretarul general și felul cum a știut să acorde prioritate problemelor celor mai importante care preocupă astăzi Europa. I.P.S. Sa a propus ca Pre-

zidiul și Comitetul Consultativ să voteze o rezoluție de primire a raportului cu mulțumiri și felicitări. Propunerea a fost acceptată.

4. Două noi Biserici au cerut să fie admise membre în Conferința Bisericilor Europene: Unitas Fratrum (Unitatea Fraților) din Cehoslovacia și Biserica Congregațională a Fraților, tot din Cehoslovacia. Cea dintii este o provincie cehă a Bisericii Morave care datează din 1957. Are circa 6000 de credincioși, 17 parohii și 16 pastori. Cea de a doua a fost fondată acum o sută de ani și este o Biserică congregaționalistopresbiteriană, de tradiție evanghelică. Are tot circa 6000 de credincioși, 31 de districte și circa 150 locuri de predicare. Predicatorii sînt pastori (31) și laici (mai multe sute). Ambele Biserici au fost primite ca membre în Conferința Bisericilor Europene.

5. La Adunarea generală de la Engelberg (1974) s-a stabilit ca în cadrul Conferinței Bisericilor Europene să se înființeze un post nou de Director de Studii care să pregătească, în cadrul grupelor de lucru, temele teoretice ce urmează a sta la baza activităților practice a conferinței. În acest post a fost ales Prof. Dr. Gyula Nagy, care a lucrat pînă în 1975 în Alianța Mondială Reformată la Geneva. Programul de studii a fost aprobat în 1976 la Liebfrauenberg. În cadrul acestui program și-a început activitatea Dr. Nagy și a prezentat la Moscova un amplu raport asupra celor înfăptuite pînă în prezent. Contactele avute cu Bisericile au încurajat activitatea sectorului de studii, în cadrul căruia a fost apreciată mai ales constituirea unui Serviciu de documentare, cu misiunea de a strînge și a selecționa ceea ce se face în Bisericile locale, și ceea ce ar putea fi de ajutor și altor Biserici. Serviciul de Studii și Documentare a și publicat un prim număr cu selecțiuni din studiile întreprinse de Bisericile locale pe linie ecumenică și de angajamente practice în dialogul cu lumea. Se are în vedere publicarea unui astfel de Buletin din șase în șase luni.

Directorul de studii a organizat și două importante colocvii: Cel dintii în 1975 la Berlin și Bucow în RDG, cu tema: «Conferința asupra securității și cooperării în Europa și Bisericile», cel de al doilea în 1976, la Geneva, cu tema: «Teologia europeană interesată de comunitatea ecumenică mondială», aceasta de a doua încercînd să stabilească identitatea unei teologii europene, în comparație cu teologiile altor continente ca, teologia eliberării (America latină) teologia neagră (USA) și teologia africană.

Primul colocviu a avut 170 de participanți, reprezentanți ai presei, radioului, televiziunii, iar printre oratori au fost ambasadorul Finlandei la ONU, Esko Rajakoski și profesorul de teologie Hans Ruh.

Pentru viitor s-au stabilit temele pentru încă două colocvii: primul ar urma să se organizeze la Linz (Austria) în octombrie 1976 cu tema: «Conferința asupra securității și cooperării în Europa și țările în curs de dezvoltare», cu subtemele 1. înarmare și dezarmare, 2. repartizarea echitabilă a energiei și problemele pe care le pune energia nucleară, 3. promovarea dezvoltării științifice, tehnice și culturale în țările în curs de dezvoltare. Al doilea ar urma să se organizeze în anul 1977 tratînd tema: Redescoperirea comunității Bisericilor: conciliaritatea, cale spre progres?. În cadrul acestui colocviu ar urma să-și spună punctele de vedere asupra conciliarității anglicanii, ortodocșii, protestanții și romano-catolicii. Acest al doilea colocviu are în intenție să definească mai ales semnificația ecumenică a Ortodoxiei în Europa, de aceea se preconizează ținerea lui într-o țară ortodoxă.

În continuare Directorul de studii Prof. Gyula Nagy a vorbit despre legăturile și relațiile pe care, în cadrul activității sale, le-a stabilit cu alte organizații ecumenice (CCEE, CCP, etc.).

Raportul a fost urmat de discuții. Printre alții la discuții a luat cuvîntul și episcopul Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, care a făcut următoarele constatări și recomandări :

«Raportul Directorului de studii a fost foarte bine pregătit și cuprinde întreaga activitate desfășurată sau în perspectivă. Documentarea de care a vorbit dr. Nagy e desigur necesară, dar ea nu trebuie să fie doar un inventar al studiilor trimise de Biserici; să fie o documentare selectivă, pe probleme și priorități, scoțînd în evidență acele studii elaborate în sînul diferitelor Biserici, care pot promova ecumenismul, oferind căi și experiențe folositoare și altora. Grupa de lucru care va organiza colocviul în legătură cu pacea, trebuie să insiste asupra bazelor teologice ale unificării Bisericilor în acest domeniu spre a se evita impresia că ne unificăm în politică, într-un domeniu care nu este al nostru. Grupa de lucru care abordează probleme ecumenice și teologice, trebuie să angajeze în colocvii teologi cu adevărat reprezentativi din Europa, teologi mari, creatori de curente. Experiența din 1976 de la Geneva e doar un început, de aceea îl acceptăm așa cum a fost, dar pe viitor trebuie să se știe că nu putem discuta despre teologia Europei cu funcționari administrativi delegați de Biserici. La Geneva, la colocviul amintit, n-a fost nici un nume mare și, slavă Domnului, Europa a elaborat o teologie a speranței, o teologie a raporturilor Bisericii cu lumea, o teologie a slujirii etc. În ceea ce privește temele pe care Directorul de studii trebuie să le aibă în vedere pentru colocviile viitoare, ele vor trebui să fie mai mult sau mai puțin teme specific europene».

Au mai luat cuvîntul Dr. Stephens (Anglia), care a recomandat ca rapoartele ce ni se fac să fie evaluative și nu descriptive; D-ra Castren (Finlanda) a observat că la colocvii vin mai mulți din răsărit, ceea ce probează o anumită lipsă de interes din partea occidentalilor; Dr. Maury (Franța) a susținut punctele de vedere ale episcopului Antonie și drept urmare Adunarea a instituit un Comitet din 3, format din: Episcopul Antonie (România); Dr. Papaderos (Grecia) și Dr. Maury (Franța) care să facă propuneri concrete cu privire mai ales la rămînerea pe teren teologic atunci cînd abordăm în colocvii teme cu implicații politice. Acest Comitet de trei a prezentat mai tîrziu propuneri care au fost acceptate.

S-a discutat apoi asupra oportunității de a aborda într-un colocviu tema Conciliarității, deoarece ea va fi tratată și în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor (Faith and Order). Episcopul Antonie a spus: «Dacă vom trata această temă, trebuie s-o tratăm serios. Altfel riscăm ca să facem o muncă inutilă, care să fie luată de la capăt de Faith and Order. Trebuie să tratăm tema în așa fel încît lucrările noastre să poată constitui un punct de plecare pentru Faith and Order. Pentru a putea ajunge la aceasta, încă o dată se impune să lucrăm cu teologi buni. Aceasta e sarcina pe care trebuie s-o dăm Directorului de Studii». În legătură cu acest punct de vedere au mai vorbit Dr. Shaw (Anglia), Dr. Zabolotsky (URSS) și prof. Dr. Nagy. Prezidiul și Comitetul Consultativ au aprobat acest punct de vedere. S-au dat directive Directorului de Studii să se consulte cu Bisericile și să ceară reacțiile Bisericilor față de diferitele teme, colocvii, teze etc. Raportul său a fost însușit.

6. Următorul punct de pe ordinea de zi a fost *Raportul Comitetului de Finanțe*, prezentat de Pr. Andreas Schneider, după ce în cadrul unor ședințe separate, Comitetul Financiar l-a examinat și i-a dat forma finală. Comitetul de Finanțe este alcătuit din Episcopul H. Heinze (RFG) episcopul Antonie Ploieșteanul (România) și Dr. Duncan Shaw (Anglia).

A fost prezentat spre aprobare bugetul general pe anul 1975, bugetul general pe anul 1976, bugetul Directorului de studii pe 1975 și 1976, și proiectele de buget pentru 1977, deoarece există serioase dificultăți în realizarea veniturilor, s-a hotărât să se ceară din nou Bisericii să-și mărească contribuțiile.

Intrucât în 1976 mandatul actualului secretar general expiră, Comitetul financiar a făcut recomandări în vederea reangajării Dr. Williams pe o perioadă de încă trei ani (1977—1980) cu arătarea posibilităților de plată în continuare. De asemenea a avizat pentru reangajarea în continuare a D-rei Ada Silenzi care lucrează în cadrul Secretariatului.

7. În legătură cu organizarea celei de a 8-a Adunări generale, după discuții și vot, la propunerea ortodocșilor, s-a hotărât ca, în principiu ea să se țină într-o țară ortodoxă, neținându-se invitația primită de la Biserica din Creta. Ar fi pentru prima oară când o Adunare Generală s-ar ține în mediu ortodox. Alternativa era o invitație primită din partea Bisericii Scoției. Anul în care urmează să fie ținută: 1979.

Secretariatul Conferinței a trimis tuturor Bisericii un chestionar cu privire la tema centrală a Adunării.

8. Relațiile cu Biserica Romano-Catolică au constituit pentru participanți un prilej de analiză a competențelor diferitelor organisme romano-catolice care participă la lucrări ale Conferinței Bisericii Europene ca invitați sau consultanți. Episcopul Antonie Ploieșteanul a pus întrebarea în ce măsură se poate conta pe angajamentele pe care le ia Secretariatul pentru Unitate și Conferința Episcopilor din Europa în cadrul relațiilor cu Conferința Bisericii Europene. Se pot aceste angajamente considera angajamente ale Vaticanului? Răspunsul la această întrebare a fost dat de Mgr Arrighi și Mgr Sustar, primul — delegat al Secretariatului pentru Unitate, al doilea — delegat al Conferinței Episcopilor romano-catolici din Europa. Ei au arătat că nu întotdeauna Vaticanul ratifică sau își însușește ceea ce fac Secretariatul pentru Unitate și Conferința Episcopilor Europeni, dar că acest lucru nu trebuie să împiedice eforturile care se fac pentru cooperare. Mgr Arrighi a spus că Papa le-a recomandat «să câștige teren» și după aceea să se decidă asupra dialogului. «A câștiga teren» s-a dovedit însă o expresie nepotrivită, pentru că ea poate ascunde și vechi intenții de adunare a tuturor creștinilor sub autoritatea Romei. Mgr Arrighi a explicat că trebuie să înțelegem prin «a câștiga teren» a realiza un nou climat de frățietate, a se deschide sufletele reciproc, a spori încrederea între Biserici. În acest sens colaborarea a fost salutăată de către cei prezenți. Mgr Arrighi a prezentat apoi un document intitulat *Ecumenical collaboration at the regional, national and local levels* (Colaborarea ecumenică la nivel regional, național și local), elaborat de Secretariatul pentru Unitate în 1975. Secretarul general Dr. Williams a propus ca documentul să fie trimis Bisericii, spre a se avea puncte de vedere în legătură cu el.

I.P.S. Mitropolit Iustin a propus ca un comitet al Conferinței Bisericii Europene să studieze documentul și să prezinte un referat la viitoarea întâlnire. Sugestia a fost acceptată, lăsându-se totuși posibilitatea unor Biserici ca să-și trimită părerile care să ajute Comitetul Conferinței să se orienteze. Documentul arată modalitățile de colaborare, la toate nivelurile, punând accentul mai ales pe: rugăciune comună, studiu biblic în comun, activități pastorale comune, colaborare în educația creștină, folosirea în comun al mijloacelor de comunicare (mass-media), cooperare în probleme ale sănătății, nevoilor sociale, urgențelor legate de calamități, lupta pentru pace. În

ceea ce privește posibilitățile unor dialoguri bilaterale se arată ca posibile organizarea de contacte între conducători și alcătuirea de grupe de lucru comune.

Conciliaritatea.— Un larg capitol din document este consacrat *Conciliarității*, nou model de unitate a Bisericilor, propus la Nairobi.

Potrivit concepției romano-catolice, conciliaritatea «se bazează pe întreaga și substanțiala comuniune a Bisericilor locale între ele și cu Biserica Romei care prezidează asupra întregii adunări a Dragostei» (p. 19 din Document cu referire la *Lumen Gentium*, 13; *Ad Gentes*, 22 și S. Ignatius M., *Ad Rom. Praef.*). Și mai departe: «Această comuniune își găsește expresia în mărturisirea de credință, în celebrarea tainelor, în exercitarea preoției și în primirea sinoadelor anterioare». După cum se vede, romano-catolicii dau termenului conciliaritate un înțeles destul de apropiat de cel de sobornicitate sau, mai exact, de termenul teologiei slave *sobornost*, care merge mai mult în adâncime decât pe orizontala catolicității. Că este așa o arată și definiția pe care documentul o dă în continuare *conciliului, sinodului*. «În acest sens, un conciliu este mijlocul care dă posibilitate unei Biserici locale, sau unui anumit grup de biserici locale, sau tuturor Bisericilor locale în comuniune cu episcopul Romei, să exprime comuniunea Bisericii Catolice». Evident, într-o definiție ortodoxă în loc de «comuniune cu episcopul Romei» se va zice «în comuniune cu episcopul» pur și simplu, cu orice episcop cu succesiune apostolică și slujire canonică, dar în afara acestui aspect și cu corectivul arătat, definiția este bună. Punctul de vedere romano-catolic despre conciliaritate atrage atenția că nu e cazul să se entuziasmeze nimeni ca și cum s-ar fi găsit formula unității Bisericilor. Bisericile Protestante vor putea saluta conciliaritatea ca pe o posibilă formulă, deoarece ele pot ușor realiza uniuni, federalizări, pe care le pot numi chiar Biserici, dar Biserica Ortodoxă, ca și Biserica Romano-Catolică, după cum am văzut, nu se vor grăbi să lase impresia că renunță la înțelesul și rolul clasic, istoric și tradițional, al Sinodului ca expresie al acelorași credințe și al comuniunii depline, pe fundament dogmatic, al membrilor lui. Conciliaritatea ca adunare în conciliu a unor Biserici diferite sub raportul elementelor credinței, nu creează o Biserică și nici nu se substituie Sinodului. Se va putea substitui și va putea deveni chiar un al VIII-lea Sinod ecumenic, cum sugera la Nairobi (1975) Pr. Ciril Argenti, dar numai în anumite condiții *sine qua non*: cum spuneam mai sus, numai când va aduna reprezentanți care vor avea aceeași credință. De fapt termenul ar trebui păstrat pentru acea vreme. Deocamdată el nu poate crea decât confuzii. Ortodocșii și romano-catolicii și probabil și alte Biserici, îl vor accepta numai după ce îl vor explica și îl vor elibera de orice însemnătate teologică, spre a salva Sinoadele trecute și pe cele viitoare care au elaborat adevăruri de credință în deplină comuniune; deci, în unanimitatea mărturisirii, iar protestanții vor crede că au făcut cu el o mare achiziție, când, de fapt, nimeni nu va fi făcut nimic cu el.

Documentul romano-catolic care ne prilejuiește aceste reflecții, acceptă termenul numai condiționat, explicându-l: noi îl înțelegem ca «fellowship of churches», «asociație de Biserici», care doresc să dialogheze spre a înlătura deosebirile dintre ele și a încerca să lucreze în comun mărturisind pe Hristos. «Această asociație însă nu exprimă la nici un nivel aceeași comuniune pe care o exprimă un sinod ecumenic sau local» (p. 20). Te întrebi atunci, de ce mai trebuie acceptat termenul? O astfel de Asociație, despre care s-a spus mereu că nu e nici *Sinod* nici *Biserică*, a fost și este Consiliul Ecumenic al Bisericilor. Cred că avansarea termenului conciliaritate, în stadiul actual al diviziunilor încă nerezolvate, este prematură. Vom fi interesați să aflăm ce implicații i se vor mai descoperi în continuare, pozitive sau negative,

dar deocamdată el ne pune în gardă împotriva unei posibile contrafaceri a unui instrument pînă acum sigur în viața Bisericii.

9. În cadrul relațiilor cu alte organizații ecumenice, s-au discutat relațiile cu Consiliul Ecumenic al Bisericilor cu Conferința Ortodoxă pentru pace, cu Consiliul Ecumenic al Tineretului, cu Asociația Ecumenică a Academiilor, cu Asociația Mondială pentru comunicarea creștină și s-au prezentat rapoarte asupra situației din Irlanda și asupra unor reprezentări ale Conferinței la diferite întruniri ecumenice.

Vom menționa că pentru definirea modului de colaborare cu Conferința Creștină pentru Pace s-a alcătuit un grup de opt delegați ai Conferinței Bisericilor Europene care împreună cu opt delegați ai Conferinței Creștine pentru Pace, urmează să studieze acest lucru. Din partea Conferinței Bisericilor Europene a fost ales și un reprezentant aparținînd Bisericii noastre și anume Pr. Ilie Georgescu.

10. Unul din punctele importante de pe ordinea de zi a fost discuția despre modul cum înțeleg Bisericele din Europa să ajute la punerea în practică a angajamentelor asumate de către state la Conferința asupra Securității și Cooperării în Europa, care s-a ținut la 1 august 1975 la Helsinki. De asemenea, s-a discutat modul în care Bisericele vor sprijini prima conferință de analiză a rezultatelor obținute pînă în prezent, conferință proiectată pentru 1977, la Belgrad.

A fost votată următoarea rezoluție: «Conferința Bisericilor Europene în Adunarea sa anuală a Prezidiului și a Comitetului Consultativ, salută în unanimitate semnarea Actului final al Conferinței asupra Securității și Cooperării în Europa, la Helsinki, la 1 august 1975. Recomandăm Bisericilor membre să studieze textul complet al Actului final. Unele din Bisericele noastre vor pune accentul pe principiul 7 «Respectul pentru drepturile umane și pentru libertățile fundamentale, inclusiv libertatea de gândire, de conștiință religioasă și de credință», alții pe principiul 5: «Rezolvarea pe cale pașnică a tuturor disputelor». Înțelegem acest lucru, dar în același timp recomandăm toate cele 10 principii ca pe un tot. Fiecare din ele este de o importanță fundamentală și trebuie să se bucure de atenție egală. Am fi dorit ca Bisericele și statele să fi făcut mai mult în această privință de cînd a fost semnat actul final. Chemăm țările noastre să pună în aplicare tot ceea ce este prevăzut în cele 10 principii. Recunoaștem că acest lucru cere timp și anumite schimbări în atitudinile diferitelor noastre țări. De aceea am dori ca Bisericele noastre membre să facă totul pentru punerea în practică a celor zece principii în și între toate țările noastre. De asemenea le recomandăm, acolo unde este posibil în contact cu guvernele lor, să se pregătească pentru prima evaluare a Conferinței, la Belgrad în 1977. La a cincea noastră Adunare generală, în 1967, noi am propus o discuție la cel mai înalt nivel asupra problemelor internaționale ce confruntă Europa. Ceea ce am spus atunci se află în Documentele de la Bucov (1975): «The Conference on security and cooperation in Europe and the Churches» (CEC Occasional Paper, no. 7, Geneva, 1976), Recomandăm acest document pentru studiu și acțiune. Ne-am rugat și am lucrat pentru stabilirea dreptății, păcii, libertății, securității și cooperării în lume, și pentru recunoașterea de către Europa a responsabilității ei față de țările în curs de dezvoltare. Ne reînnoim acest scop dat nouă de Dumnezeu prin Domnul Iisus Hristos».

11. Biserica Ortodoxă Rusă intenționează să organizeze în 1977 o Conferință Mondială a oamenilor religioși pentru o pace veșnică, dezarmare și relații drepte între națiuni. Un Apel a fost trimis Bisericilor și reprezentanților Bisericilor din întreaga lume. El a fost prezentat și Conferinței Bisericilor Europene. În anul acesta, între 29—31 martie a avut loc la Moscova o primă ședință pregătitoare, la care Con

ferința a fost reprezentată, cu titlul de observatoare, de către D-ra Iuga Brita Castren (Finlanda). D-ra Castren a prezentat un Raport în legătură cu misiunea sa. După discuții, Prezidiul și Comitetul Consultativ au decis să amâne hotărîrea dacă Conferința Bisericilor Europene va participa sau nu la acest Congres. Această decizie a fost provocată de D-na Lilienfeld (RFG) care a avut unele obiecții. Cum obiecțiile D-sale n-au fost prea elaborate, a fost rugată să le prezinte în scris pentru întrunirea viitoare. În principiu s-a spus însă că, dacă Conferința Bisericilor Europene va fi invitată, ea va participa.

12. Următoarea întrunire a Prezidiului și a Comitetului Consultativ a fost fixată pentru perioada 18—23 aprilie 1977, de preferință, la cererea tuturor, în România.

13. Cu prilejul împlinirii a 15 ani de muncă în serviciul Conferinței Bisericilor Europene, și pentru meritele sale în calitatea de secretar general al Conferinței, Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen I-a decorat pe dr. Glend Garfield Williams, cu ordinul «Marelui Prinț Vladimir întocmai cu Apostolii», clasa II-a, cu prilejul recepției pe care Sanctitatea Sa a oferit-o tuturor participanților la lucrări, în saloanele Hotelului Sovietscaia.

14. La sfârșit a fost dat publicității un Comunicat care a rezumat ordinea de zi a discuțiilor și conținutul general al discuțiilor și hotărîrilor.

Prin această întâlnire, Conferința Bisericilor Europene a dovedit încă o dată că merge, ferm, pe linia pe care i-a fixat-o ultima Adunare generală, a VII-a, de la Engelberg, îndeplinind sarcinile principale de instrument al relațiilor dintre toate Bisericile din Europa, de importantă punte de legătură între Est și Vest, în spirit de colaborare și respect reciproc, de militantă pentru ecumenism și pentru împreună-lucrare a tuturor creștinilor din Europa, în mărturisirea lui Hristos în lume, prin credință și fapte ale dragostei și păcii. — († ANTONIE PLOIEȘTEANUL, Vicar patriarhal).

*

VIZITA ECUMENICĂ LA BISERICA PREZBITERIANĂ DIN SCOȚIA, MAREA BRITANIE

1. Între 27 februarie — 13 martie 1976 am fost invitat de către Presbiteriul (Sinodul) Bisericii Scoției din Edinburgh, Marea Britanie și de către Universitatea din Edinburgh, ca «vizitator ecumenic» pe anul 1976. Există obiceiul în Biserica Scoției de a avea o dată la câțiva ani astfel de invitați care vin să prezinte viața Bisericii lor și să stabilească punți ecumenice între Biserici. Pentru prima dată un astfel de invitat a fost ortodox și din România. Mi s-a explicat că au ales România pentru interesul ce se poartă Țării și Bisericii Ortodoxe din cuprinsul ei. M-au ales pe mine, deoarece mă cunoșteau din activitatea mea din cadrul Conferinței Bisericilor Europene, unde am fost coleg în Comitetul Consultativ cu Dr. Duncan Shaw, din Edinburgh, membru în Presbiteriu și Secretar al Universității. Dr. Shaw predă și la cursurile de doctorat de la Facultatea de teologie a Universității din Edinburgh.

2. Programul pe care mi l-au organizat în Scoția a fost foarte bogat și m-a solicitat tot timpul cu întâlniri, conferințe și predici în biserici. Toate întâlnirile și conferințele au fost urmate, potrivit obiceiului britanic, de întrebări și răspunsuri.

Chiar de la sosire, de la aeroportul Turnhouse, Edinburgh, am fost condus de către cei care m-au întâmpinat direct la societatea de radio a Scoției, BBC 5, Queen

Street, unde Dl. Douglas Aitkon mi-a luat un interviu care a fost difuzat a doua zi dimineața la ora religioasă (Duminică, 29 februarie 1976).

Am răspuns la următoarele întrebări: Motivul vizitei în Scoția, Bisericele din România și relațiile dintre ele; Bisericele din România și relațiile cu statul; Situația creștinismului local: dacă avem o bună participare la slujbe, dacă avem libertatea deplină, dacă avem suficienți candidați pentru preoție. Ultima întrebare s-a referit la ecumenismul local.

În următoarele două săptămâni, cât a durat vizita, mi s-a spus peste tot că interviul a fost ascultat și că a adus lucruri noi despre o Biserică îndepărtată și geografic și istoric de Marea Britanie și de Biserica Prezbiteriană.

Duminică, 29 februarie, am participat la slujba de la Craigentay Parish Church, biserică din Edinburgh. Prezența mea fusese anunțată dinainte, așa că a fost biserica plină de lume. La vremea potrivită am predicat cu tema: *Rugăciunea în viața creștină*. La sfârșitul slujbei am fost prezentat congregației și am vorbit despre viața creștină în *România de astăzi*. În aceeași zi, după-amiaza, am vorbit în Palmarston Place Church, Edinburgh, la o adunare a tineretului «Youth Fellowship» la cererea lor, cu aceeași temă ca și dimineața, *Viața creștină în România de astăzi*, cu referire specială la educația tineretului (nu numai religioasă) și *la școlile teologice din România*, la toate confesiunile.

Luni, 1 martie, am vizitat bisericile din orașul Borwick upon Tweed, din Delkeith și Abotsford. De asemenea fostele mănăstiri Melrose Abbey, Dryburgh Abbey și Kelse Abbey, monumente istorice, ruine mărețe, bine întreținute, dar ruine. Protestantismul a fost aspru în Marea Britanie.

Marti, 2 martie, în cursul dimineții am vizitat Universitatea din Edinburgh, fiind primit de Rectorul Sir Hugh Robson. Am avut convorbiri la Rectorat cu profesorii despre *situația învățămîntului universitar din România, cu privire specială la învățămîntul teologic*. La amiază am luat masa cu Prof. William Beattie, directorul lui «Institute for Advanced Studies in Humanities» și cu Dr. Duncan Shaw, profesor de teologie și Secretar al Universității. Am luat masa la «University Staff Club», unde am avut convorbiri cu privire la posibilitatea trimiterii unui român pentru studii și cercetări la «Institute for Advanced Studies in Humanities». Prof. Beattie a fost în România cu 10 ani în urmă și avea amintiri foarte frumoase despre noi.

În după-amiaza aceleiași zile, am vizitat Facultatea de teologie, *New College*, a Universității din Edinburgh, unde am fost primit de Decanul Rev. D. W. Shaw. Am ținut o conferință în fața studenților teologi cu tema: *Orientări în teologia ortodoxă contemporană*. Au urmat discuții și întrebări despre situația bisericească din România.

Seara, în sala mare a Sinodului (Prezbiteriului) din Edinburgh, am fost primit oficial de către Rev. Roderick Smith, Moderatorul (Președintele) Presbiteriului și de către circa 400 pastori și membri în Sinod. Au vorbit: Moderatorul, Dr. Roderick Smith și Rev. Robert Manson, președintele Comisiei Ecumenice. A răspuns subsemnatul ținând o conferință despre: *Biserica Ortodoxă Română și climatul ecumenic din România*. Deoarece a fost ședință solemnă, nu s-au pus întrebări. Moderatorul, în cuvîntarea sa, s-a referit la faptul că este cunoscută politica externă de independență și suveranitate, pe care o promovează România, și este bucuros să știe că Biserica Ortodoxă Română duce aceeași politică pe linie bisericească. Moderatorul a mai spus că ar fi bucuros dacă și alte vizite ar putea fi organizate reciproc între cele două Biserici.

Miercuri, 3 martie, am fost primit la Primăria orașului Edinburgh de către Lordul Provost, (Primarul General) Right Honorable John Millar, cu care am avut o lungă convorbire despre viața actuală din România sub toate aspectele ei: culturală, socială, politică, religioasă.

În seara aceleași zile, am ținut o conferință în orașul Leith, de lângă Edinburgh, în fața Consiliului Bisericilor din Leith, în biserica «Pilrig and Dalmeny street Church», la care au participat reprezentanți ai tuturor confesiunilor.

Joi, 4 martie, dimineața, am participat la serviciul religios din Biserica «St. Andrew and St. George», din centrul orașului Edinburgh, unde am predicat cu tema *Dreptatea lui Dumnezeu* și la sfârșit am vorbit despre *Viața religioasă din România*.

După amiază am fost invitat să iau parte la o ședință de lucru a Consiliului Britanic al Bisericilor care se aduna tocmai atunci la Edinburgh. Am întâlnit cu acel prilej pe Președintele Consiliului Britanic al Bisericilor, episcopul anglican de Chelmsford, pe Dr. H. Morton, secretar general, pe Dr. David Russel, baptist etc.

Vineri, 5 martie, împreună cu Rev. John Summers, responsabil pentru relațiile cu alte Biserici presbiteriene și cu Rev. Robert Manson, responsabil cu ecumenismul din cadrul Presbiteriului din Edinburgh, am vizitat orașul Dunblanc, unde am fost primit la «Scottish Churches House», Asociația Bisericilor din Scoția, organism ecumenic pe întreaga Scoție. Am fost primit de Lady Marand Kellie. În Scoția în afară de «Scottish Churches House» — Asociația Bisericilor din Scoția — mai există și un «Consiliu al Bisericilor din Scoția» — Scottish Churches Council — care reunește toate denomițiile creștine.

Am vizitat noua Universitate din orașul Sterling, clădită în afara orașului, cu colegii și săli de clasă clădite într-un parc imens, oferind studenților foarte bune condiții de studiu. Acolo am avut convorbiri despre sistemul de învățămînt din România, libertatea religioasă, concepția socialistă despre muncă și retribuții etc.

Seara ne-am întors la Edinburgh și am fost la un concert la Usher Hall unde a cîntat Scottish National Orchestra.

În Scoția există o Asociație «Sfîntul Andrei», care încearcă să promoveze o cunoaștere mai aprofundată a ortodoxiei, așa cum în Anglia face același lucru cunoscuta Asociație «Sf. Alban și Sf. Sergiu». Am fost invitat — potrivit programului alcătuit dinainte de sosirea mea — să vorbesc la această Asociație, «Fellowship of St. Andrew», care a mobilizat un auditoriu select din toate părțile Scoției, în ziua de 6 martie. Am vorbit cu tema *Orientări și preocupări în teologia ortodoxă românească de astăzi*. Mai mult, de o oră după conferință, au urmat discuții cu întrebări și răspunsuri. Am fost condus la conferință de către Arhiepiscopul anglican al Scoției, John Wimbush de Argyll. La masa prezidiului au mai luat loc Rev. John Logan, Rev. T. Davidsohn Kelly ș.a.

Seara, la orele 19, la Clubul conducătorilor Universității, s-a dat o recepție unde am vorbit despre Biserica Ortodoxă Română în istorie și astăzi.

Duminică, 7 martie, am participat la slujbă la Craigmiller Park Church, unde am predicat cu tema *Doamne, vreau să văd*, temă biblică, iar la sfârșitul slujbei, la cererea pastorului și a credincioșilor, în sala de conferințe a parohiei, am vorbit despre *Viața religioasă din România*, urmată de asemenea de întrebări și răspunsuri.

Seara am fost invitat la biserica «Breid Church» a Moderatorului Roderick Smith (Președintele Sinodului din Edinburgh). Am predicat și am vorbit ca și dimineața, deoarece era alt auditoriu.

Luni, 8 martie, împreună cu Rev. Robert Manson, am vizitat orașul Ayn, unde s-a născut Robert Burns, poetul național al Scoției, iar la întoarcere Universitatea din Glasgow. Seara la Edinburgh am fost oaspete de onoare la o recepție dată de Presbiteriul (Sinodul) din Edinburgh, în localul fostului Parlament al Scoției, la care au participat circa 400 de persoane. M-a prezentat președintele Presbiteriului Dr. Roderick Smith, iar eu am vorbit despre Ecumenismul local din România și perspectivele unui dialog cu Biserica Scoției.

Marți, 9 martie în cursul dimineții am vizitat localul Administrației Bisericii Scoției, din 121 George Street, având convorbiri cu șefii de departamente. Cu dl. Marshall, directorul secției pentru relații cu Europa, am discutat despre un posibil schimb de burse cu Biserica Scoției. La Departamentul Publicații am stat de vorbă cu Dl. Honlyman.

Fiind în biroul acestuia, mi s-a luat un interviu pentru radio Edinburgh, înregistrat pe loc, cu următoarele întrebări: Ce am așteptat să găesc în Scoția și ce impresii am acum după mai mult de o săptămână de vizite?; Care sînt relațiile dintre Stat și Biserică în România și ce diferențe pot stabili față de situația din Scoția; Ce sfaturi aș da Bisericii Scoției, avînd în vedere experiența vieții Bisericilor din România și cele constatate aici?

Interviul a fost prietenesc și pozitiv.

După amiază am fost invitat să vizitez Societatea Biblică din Scoția, unde am avut convorbiri despre tipărirea Bibliei și a altor cărți din Biblie, în România.

Seara, Rev. Robert Manson, însărcinatul cu relații ecumenice, a organizat o întrunire a organizațiilor de femei din cinci parohii din Edinburgh, în Slateford Longstone Church. Au fost de față mai mult de 300 de persoane, printre care reprezentanți ai tuturor confesiunilor din acea parte a orașului. Am vorbit despre *Viața religioasă din România în zilele noastre*. La sfîrșit, întrebări și răspunsuri.

În Edinburgh există două universități: Edinburgh University și Heriot-Watt University.

În ziua de 10 martie am fost oaspetele Universității Heriot-Watt, care are facultăți științifice, unele în oraș, altele în afara orașului la Ricarton, în clădiri noi. La universitatea veche am fost primit de Dl. D. C. Mac Donald Beg, directorul Relațiilor Publice. De acolo am plecat la Ricarton, sediul facultăților noi și al laboratoarelor, unde am fost primit de Rectorul universității, Dr. George H. Burnett, însoțit de capelanul Universității, Rev. T. Scott. Am vizitat Universitatea, laboratoarele, avînd convorbiri cu profesori și studenți, în special despre sistemul educațional din România și despre libertatea religioasă. Am întîlnit destul de multe prejudecăți și lipsă de informație cu privire la România și în general la situația din țările socialiste.

După amiaza, am plecat spre localitatea Gilmerton, unde un pastor foarte activ a organizat școli, ateliere, spitale. Am vizitat școala «Dr. Guthrie» unde sînt educate fete delincvente. Convorbiri cu profesoarele. La orele 16 am vizitat spitalul «Liberton» pentru incurabili și bătrîni. Convorbiri despre școala românească de geriatrie și medicamentele Dr. Aslan.

Seara, am participat la o recepție cu foarte mulți invitați la Rev. Dr. Ing. Donald Skinner, organizatorul acestor acțiuni obștești. Avea în parohie 20 de studenți teologi la practică. După masa de seară am vizitat Atelierele de ceramică, croitoria și tîmplăria, în care lucrează copiii, în cadrul Clubului organizat de Biserica locală. De asemenea am vizitat tipografia parohiei. Printre invitații la masă a fost și Dl. Pieter

Wilson, prefectul regiunii Edinburgh-Leith. Interesat de convorbirile avute, m-a invitat la masă pentru ziua de 12 martie.

Joi, 11 martie, dimineața am vizitat «Institute for Scottish Studies». Convorbiri despre specificul scoțian, identitatea lor aparte față de englezi, despre istoria românilor, folclor, tradiții etc.

La orele 11 am plecat spre orașul St. Andrew, împreună cu Dr. Avocat John Gray și Rev. Prof. Edwin Towill. Am vizitat Facultatea de teologie, unde am avut o întâlnire cu decanul, cu profesorii și cu studenții.

Seara, am fost invitat la masă, într-o localitate de lângă Edinburgh, de către Dl. John Gray, liberal, membru în Consiliul regional al Prefecturii Edinburgh. Am vorbit despre schimbările înnoitoare care s-au produs în societatea românească, în cultură, relații sociale, proprietate, învățămînt, muncă etc. J. Gray a făcut cîndva parte din Conferința Creștină pentru Pace de la Praga.

Vineri, 12 martie, am luat parte la masa oficială dată pentru mine în Palatul Prefecturii, de către Dl. Pieter Wilson, Președintele Consiliului Regional.

Cuvîntări, Dl. Wilson a toastat pentru Președintele României. Am răspuns, vorbind despre evoluția României față de trecut, despre dezvoltarea tehnico-industrială, despre principiile politicii externe și despre viața bisericească din România în contextul socialist. Dl. Wilson s-a interesat îndeaproape de modul cum e rezolvată problema religioasă.

Seara, Rev. Dr. ANDREW Wylie, viitorul responsabil cu problemele ecumenice din Biserica Scoției, a dat o recepție la care am fost oaspete de onoare. Au fost de față fruntași ai Bisericii Scoției, Moderatorul Dr. Roderick Smith, Consilierii pentru probleme misionare, industriale și Procurorul general al Bisericii Scoției. Convorbiri despre situația din România și despre modul de organizare a Patriarhiei.

Sîmbătă, 13 martie, am plecat cu avionul spre Londra.

3. Organizatorul programului meu a fost Dr. Duncan Shaw, secretar al Universității din Edinburgh și profesor de teologie. A fost tot timpul foarte atent și peste tot m-a susținut și a mărturisit că iubește România și Biserica Ortodoxă. Este membru în Consiliul Consultativ al Conferinței Bisericilor Europene.

Interesul pentru România în general și pentru Bisericile din România în special, a fost foarte mare și sincer, pretutindeni în Scoția.

După întoarcerea la București am primit de la Rev. Andrew Wylie, Președintele Comitetului pentru relațiile interbisericești din Scoția, câteva rînduri care subliniază importanța vizitei și dorința lor de continuare a relațiilor dintre Bisericile noastre:

«În numele Comitetului, vreau să vă mulțumesc pentru prietenia și comuniunea de care s-au bucurat mulți oameni din ținutul Edinburgh în timpul șederii Dvs. în mijlocul nostru. Am învățat multe lucruri de la Dvs. și sper că ceva din propriile noastre tradiții și etosuri religioase vă sînt mai clare și Dvs. ca rezultat al șederii printre noi.

Ne-a părut rău cînd ați plecat, dar sperăm că într-o zi veți reveni în Scoția. Între timp fiți sigur că nu Vă vom uita în rugăciunile noastre. Binecuvîntarea Domnului peste Dvs. și peste toată activitatea ce o depuneți».

În trecere prin Londra am vizitat parohia ortodoxă condusă de Pr. Lucian Gafton. De asemenea am făcut o vizită la Consiliul pentru Relații Externe al Bisericii Anglicane iar timp de două zile am fost oaspetele Lordului Episcop de Southwark Mervyn Stockwood. — († ANTONIE PLĂMĂDEALĂ, Vicar patriarhal).

VIZITA P. S. EPISCOP ANTONIE PLOIEȘTEANUL ÎN U.S.A.

Între 7 și 20 mai 1976, P. S. Episcop Antonie a făcut o vizită în U.S.A. pentru contacte cu Arhiepiscopia Misionară Ortodoxă Română în America și cu Biserica Presbiteriană. P. S. Sa a vizitat sediul Arhiepiscopiei la Detroit și bisericile românești din Cleveland, New York și Philadelphia. A făcut de asemenea o vizită la sediul Consiliului Bisericilor din U.S.A. unde s-a întreținut cu conducătorii acestui Consiliu, discutând probleme de interes reciproc.

Viața credincioșilor ortodocși români din America se desfășoară normal, sub păstoria I. P. S. Arhiepiscop Victorin Ursache. Comunitățile românești sînt bine organizate, au biserici frumoase și săli în care se întîlnesc pentru festivaluri, mese românești tradiționale, școli de limba română etc.

Arhiepiscopia s-a îmbogățit prin cumpărarea a încă unui imobil în care a fost instalată tipografia ce a fost cumpărată recent, o adevărată mîndrie și o mare realizare locală. — (A. P.).

UN DELEGAT AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE LA ÎNTRUNIREA SUBCOMISIEI PENTRU DEZARMARE A CONFERINȚEI CREȘTINE PENTRU PACE

La invitația unui grup japonez din cadrul Conferinței creștine pentru Pace, denumit «Comitetul de schimb creștin pentru pace» (C.P.E.C.) Subcomisia pentru dezarmare C.C.P. și-a ținut întrunirea anuală de lucru la Academia teologică din Oiso-Japonia, între 23—26 iunie 1976.

Tema întrunirii s-a intitulat: *Situația de astăzi a dezarmării și rolul creștinilor.*

La lucrări au luat parte 30 de membri ai Subcomisiei, observatori și oaspeți din 13 țări.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române a participat P. C. Pr. Dumitru Soare, consilier patriarhal la sectorul Relațiilor Externe Bisericești.

Academia teologică din Oiso este situată la circa 100 km sud de Tokio, pe malul Oceanului Pacific. Aparține Bisericii Unite a lui Hristos din Japonia și are rolul de a găzdui diferite întruniri creștine, pe plan local sau internațional. Localul este construit special în acest scop, avînd o sală de ședințe amenajată în mod corespunzător, camere pentru delegați și dependențele necesare.

Lucrările au început în ziua de 23 iunie a.c. Prezidiul a fost alcătuit din: Rallia Ram, președintele Subcomisiei; Dr. Károly Toth, secretarul general al C.C.P.; prof. Alan Geyer și Dr. Carl-Jürgen Kaltenborn, secretari.

Rev. N. Aschina, președintele districtului sinodal al Bisericii Unite a lui Hristos din Japonia a rostit rugăciunea de deschidere.

Participanții au fost salutați, prin alocuțiuni de bun-venit, de către Rev. Shigeji Seya, președintele Comitetului de schimb creștin pentru pace și Rev. Yoshiki Toeda, secretarul general al aceuiași Comitet. În cuvîntările lor, cei doi vorbitori au insistat asupra necesității unirii tuturor eforturilor creștine în lupta pentru apărarea păcii.

Secretarul general al C.C.P., Dr. Károly Toth, a prezentat apoi un raport cu privire la activitatea pentru dezarmare a Conferinței Creștine pentru Pace. În raport s-a subliniat rolul C.C.P. în mobilizarea Bisericilor creștine pentru lupta împotriva unui nou război, împotriva temerii și a neîncrederii. Au fost trecute în revistă și

analizate inițiativele C.C.P. în domeniul dezarmării, cu ocazia diferitelor întruniri ale Adunărilor Generale sau ale Comisiilor de lucru. S-au menționat colaborările în acest sens ale C.C.P. cu alte organizații intercreștine, între care: C.E.B., C.B.E. și, mai de curând, cu «Pax Christi internationalis». În încheiere, vorbitorul a trasat ca sarcini ale Subcomisiei pentru dezarmare: informarea opiniei publice asupra efectelor înarmării; lupta împotriva războiului psihologic; convocarea unei conferințe ecumenice mondiale a tuturor Bisericilor creștine, avînd ca temă dezarmarea și lupta împotriva foametei, care să premerge și să sprijine viitoarea Conferință pentru dezarmare mondială O.N.U.; informarea Bisericilor creștine cu privire la cel de al doilea Apel pentru pace de la Stockholm și invitarea semnării acestui apel.

Pe marginea raportului Dr. K. Toth au avut loc discuții, care au subliniat că toți creștinii, indiferent de mediul social-politic în care trăiesc, trebuie să se unească pentru a înfiera primejdia înarmării și a unui război nuclear.

În ședințele care au urmat, au fost prezentate următoarele referate asupra temei generale:

1. *Primejdiile armamentului nuclear și proiectele pentru dezarmare*, de Prof. Hiroharu Seki (Japonia).

Referatul a arătat că în prezent se cheltuiesc încă, de către statele care dețin armament nuclear, sume uriașe, cu care s-ar putea procura hrană suficientă pentru toate țările subdezvoltate. Perspectivele distrugătoare ale unor noi arme nucleare sînt îngrozitoare atît din punct de vedere al existenței vieții umane pe pămînt, cît și al consecințelor economice. Oamenii doritori de bine de pretutindeni sînt datori să se unească, pentru ca ororile de la Hiroșima și Nagasaki să nu se mai repete niciodată. Rolul educativ creștin trebuie sporit în această privință.

Popoarele trebuie să fie convinse de pericolul grav al armelor atomice și să facă totul pentru ca să se ajungă la un control al armamentului nuclear, în vederea abolirii acestuia.

2. *Eforturile pentru dezarmare*, de la încetarea celui de al doilea război mondial, de Dr. Carl-Jürgen Kaltenborn (R. D. Germania).

Autorul a făcut o trecere în revistă, cronologică, a declarațiilor, rezoluțiilor și acordurilor intervenite între diferitele state ale lumii în legătură cu dezarmarea, de la sfîrșitul celui de al doilea război mondial și pînă în prezent. S-a arătat importanța rezultatelor fiecărei etape, insistîndu-se asupra prohibirii producerii și menținerii armamentului bacteriologic, al folosirii pașnice a energiei atomice și al reducerii tuturor forțelor nucleare și a forțelor armate. De asemenea, s-a subliniat rolul Organizației Națiunilor Unite și al Comitetului pentru dezarmare de la Geneva, în această privință.

În cadrul discuțiilor asupra acestui referat, delegatul Bisericii Ortodoxe Române a arătat că primejdia deosebit de gravă pe care o prezintă cursa înarmărilor privește nu numai un grup restrîns de state, ci absolut toate țările lumii. Alături de numeroase state, îndeosebi din rîndul celor nenucleare, România, a participat activ, de-a lungul anilor, la negocierile pentru dezarmare, atît în cadrul O.N.U., cît și în diferite organisme ale sale și de fiecare dată s-a străduit să determine, prin propuneri concrete, trecerea de la declarații generale în favoarea dezarmării la măsuri concrete. Astfel, este bine cunoscută contribuția țării noastre la acțiunea care a dus la proclamarea deceniului 1971—1980 drept «Deceniu al dezarmării» și la stabilirea unui program concret de dezarmare pentru perioada respectivă. România este de asemenea

una din țările promotoare ale ideii creării unor zone libere de arme nucleare, în diferite părți ale lumii. Ea a făcut propuneri în legătură cu transformarea Balcanilor într-o regiune de pace și cooperare lipsită de arme nucleare și baze militare străine și a participat activ la studiul special inițiat de O.N.U. pentru stabilirea condițiilor necesare pentru proclamarea zonelor denuclearizate, ca și la prefigurarea unor măsuri de dezarmare, cum ar fi studiile privind consecințele economice și sociale ale dezarmării, dezarmarea și dezvoltarea, modalitatea de reducere a bugetelor militare, interzicerea armelor chimice și bacteriologice etc. La ultima sesiune a Organizației Națiunilor Unite, țara noastră a prezentat documentul programatic intitulat «Poziția României în problemele dezarmării, în primul rând ale dezarmării nucleare, și în instaurarea unei păci trainice în lume». După ce a analizat caracteristicile acestui document, delegatul Bisericii Ortodoxe Române a insistat pentru recunoașterea rolului constructiv și a contribuției active a României la eliminarea din viața omenirii a războiului și a mijloacelor de putere a acestuia.

3. *Opinia publică despre dezarmare*, de Prof. Alan Geyer (S.U.A.).

Referatul a tratat următoarele probleme: Rolul opiniei publice în favoarea dezarmării; Efectul cursei înarmărilor asupra marilor puteri; Izvoarele cursei înarmărilor; Responsabilitatea creștină față de problema dezarmării; Rolul Bisericilor creștine în această privință; Necesitatea de a se ieși din paradoxul că atât în Est cât și Vest se dau rezoluții împotriva dezarmării, dar cursa înarmărilor continuă.

Delegatul Bisericii Ortodoxe Române a apreciat faptul că referatul a fost ilustrat cu exemple la adresa Bisericilor creștine, la rolul acestora pentru mobilizarea opiniei publice cu privire la necesitatea dezarmării. A propus, pentru o reală eficiență, ca Bisericile să aibă în vedere în primul rând o «opinie publică creștină», pe care să o cîștige în favoarea păcii. Întrucît exploziile atomice otrăvesc nu numai atmosfera, ci și conștiința oamenilor, trebuie să continuăm lucrarea de educare a conștiinței credincioșilor, arătînd că din punct de vedere creștin cursa înarmărilor constituie un păcat pe care nu îl poate ierta sau justifica nici o religie.

Sesizînd unele nuanțe pesimiste ale referatului (afirmația că religia poate deveni o sursă a disperării și a alienării, iar Bisericii nu i-ar reveni în viitor decît sarcina de a pregăti omenirea pentru moarte, administrîndu-i «extrema onctio») delegatul român a adus corectivul că Biserica creștină care a păstrat nealterată învățătura autentică a lui Hristos este în măsură să aducă și astăzi o contribuție activă și efectivă la înlăturarea psihozei războiului, la educarea corespunzătoare a credincioșilor și la mobilizarea lor pentru triumful vieții.

4. *Ce a mai rămas din Hiroșima și Nagasaki după aruncarea bombei atomice*, de Prof. Naomi Shohnu (Japonia).

Autorul a făcut o prezentare statistică, menționînd date cu privire la: energia bombei A, puterea ei de distrugere, efectele provocate de radiațiile atomice la Hiroșima și Nagasaki în raport cu diferitele distanțe, efectele ulterioare ale radiațiilor nucleare: cancerul (leucemia), malformațiile congenitale etc.

5. *Concepția biblică asupra dezarmării*, de Rev. Iliia Orlov (U.R.S.S.).

În prima parte a referatului, autorul a expus principalele argumente scripturistice privind dezarmarea. A analizat apoi sarcinile care revin Bisericilor creștine în lupta pentru dezarmare, a înfățișat caracterul imperativ al dezarmării, primejdia cursei înarmărilor și obiectivele ultime pe care trebuie să le aibă în vedere dezarmarea.

Delegatul Bisericii Ortodoxe Române a luat cuvîntul și pe marginea acestui referat, aducînd mai întîi completări biblice și patristice ale argumentelor creștine

în favoarea dezarmării. A subliniat necesitatea de a aborda și a rezolva problemele dezarmării de pe poziții și cu mijloace specific creștine, aducând astfel o contribuție proprie la eforturile generale umane în această direcție. În legătură cu afirmația Rev. I. Orlov cu privire la indiferența unor Biserici creștine cu privire la problema dezarmării, s-a arătat că în România toate cultele religioase conlucrează armonios și activ pe planul creștinismului practic la soluționarea problemelor de interes comun, și în primul rând a apărării păcii în lume. Ecumenismul local, care a fost și este remarcat de toți cei ce ne vizitează țara, este o realitate născută din condițiile istorice în care își desfășoară activitatea cultele religioase. În continuare, s-a făcut o expunere a raporturilor dintre Biserică și Stat în România și s-a reliefat climatul favorabil în care cultele își aduc aportul la sprijinirea vieții noi a poporului român și a aspirațiilor omenirii contemporane, în frunte cu cauza păcii.

Atât după prezentarea fiecărui referat în parte, cât și la sfârșitul tuturor acestora, au avut loc discuții, la care au participat majoritatea delegaților. Aceste discuții s-au referit la următoarele probleme :

— Dezarmarea trebuie abordată, discutată și elucidată în contextul istoric respectiv ;

— Opinia publică, are un rol important, ea putând să exercite o influență considerabilă ;

— Se impun eforturi sporite din partea creștinilor pentru traducerea în viață a măsurilor pentru dezarmare ;

— Responsabilitatea Bisericilor în această privință trebuie să aibă în vedere o informare corespunzătoare a credincioșilor, o cooperare mai strânsă pe plan internațional și o cercetare tot mai aprofundată a diferitelor aspecte ale dezarmării ;

— Negocierile în domeniul dezarmării pot avea succes numai prin sporirea destinderii internaționale și îndepărtarea neîncrederii și a urii dintre popoare ;

— Psihoza inevitabilității unui al treilea război mondial, marile rezerve de armament deținute de unele state, precum și bazele militare străine pe teritoriile altor țări sînt piedici uriașe pentru pacea lumii ;

— Învățătura creștină cu privire la pace și dreptate socială trebuie considerată ca valabilă și pentru domeniul dezarmării ;

— Bisericile creștine au datoria de a-și preciza poziția lor oficială cu privire la dezarmare ;

— Se consideră necesară convocarea unei conferințe ecumenice mondiale a tuturor Bisericilor creștine, avînd ca temă dezarmarea și lupta împotriva foametei.

În cadrul lucrărilor, a fost prezentat participanților proiectul noului apel Stockholm pentru pace și s-a discutat asupra sprijinirii acestuia.

La sfârșitul lucrărilor, s-a întocmit un Comunicat, care — după discuții și amendamente — a fost aprobat de cei prezenți, urmînd a fi adus la cunoștință Bisericilor membre.

După cuvîntul de încheiere rostit de președintele Subcomisiei, Rallia Ram, și după mulțumirile aduse de Dr. Károly Toth organizatorilor întrunirii în Japonia, reuniunea de la Oiso — s-a încheiat cu o rugăciune, în ziua de 26 iunie a.c.

În aceeași seară, membrii Subcomisiei pentru dezarmare C.C.P. au avut o întîlnire la Tokio, cu un grup al adversarilor japonezi ai bombelor atomice și cu hidrogen — C.P.E.C. Cu această ocazie, a avut loc un schimb de păreri și informări reciproce.

LUCRĂRILE SEMINARULUI CONFERINȚEI CREȘTINE PENTRU PACE
DE LA SOFIA

La invitația Bisericii Ortodoxe Bulgare, între 17—20 iunie 1976 au avut loc, la Academia teologică «Sfântul Clement de Ohrida» din Sofia, lucrările Seminarului Conferinței Creștine pentru Pace cu tema generală: *Rezultatele Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa și importanța lor pentru Lumea a treia*, la care au participat 70 delegați din 24 țări.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de Dl. Cezar Vasiliu, redactorul Buletinului «Romanian Orthodox Church News» editat de Serviciul Relațiilor Externe Bisericești al Patriarhiei Române.

Lucrările Seminarului s-au deschis joi, 17 iunie, printr-un serviciu religios condus de P. S. Episcop Dometian, secretarul Sfântului Sinod, în prezența Dl. Stoino Barimov, președintele Comitetului pentru Probleme de Culte și a D-lui Dimitri Bratanov, președintele Comitetului Național Bulgar pentru securitate și cooperare în Europa, ca și a reprezentanților cultelor din Bulgaria. La lucrări au participat delegați ai Conferinței Bisericilor Europene, ai Comitetului Internațional pentru Securitate și Cooperare în Europa de la Bruxelles, ai Conferinței de la Berlin a credincioșilor catolici din țările Europei.

Past. Karoly Toth, secretar general al Conferinței Creștine pentru Pace a făcut o *introducere*, arătând că scopul Seminarului este «de a aprofunda hotărârile *Actului final de la Helsinki* și de a încerca rezolvarea unor probleme legate de securitate și cooperare în Europa față de țările din așa-zisa Lume a treia». Au rostit cuvântări de salut: I. P. S. Mitropolit Pancratie de Stara Zagora, în numele Bisericii Ortodoxe Bulgare; Dl. Dimitri Bratanov, în numele Comitetului național bulgar pentru securitate și cooperare; Canonicele Raymond Goer, în numele Forum-ului de la Bruxelles, Prof. G. Nagy, în numele Conferinței Bisericilor Europene și Rev. Jan Mara în numele Conferinței de la Berlin a credincioșilor catolici din țările Europei.

Lucrările Seminarului au avut loc în *reuniuni plenare* și pe *grupe de lucru*.

Referatul principal cu tema: «Rezultatele Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa și importanța lor pentru Lumea a treia». Influența unui sistem de securitate în Europa asupra țărilor în curs de dezvoltare, a fost alcătuit de Prof. Josef Bognar (Ungaria) și citit de Past. K. Toth. Referatul a prezentat contextul politicii mondiale, consecințele economice față de țările în curs de dezvoltare, importanța situației internaționale și sociale față de Lumea a treia și necesitatea unei noi ordini economice internaționale. Referatul a fost urmat de *discuții*.

Delegatul român a precizat, în intervenția sa, că este necesar ca tema generală să fie analizată și din punct de vedere teologic. După ce a amintit că *Actul final de la Helsinki* înscrie la loc de cinste respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, inclusiv cea religioasă, a precizat că «marea responsabilitate în aplicarea prevederilor *Actului final* revine conducătorilor și guvernelor țărilor semnatare, deci popoarelor respective» și a răspuns astfel la întrebarea: ce pot face creștinii pentru a contribui, în mod eficient, la aplicarea principiilor Conferinței pentru securitate și cooperare: «creștinii trebuie să se roage neîncetat pentru ca principiile de la Helsinki să fie transpuse în viață; creștinii trebuie să vegheze la punerea în valoare a tot ceea ce a preconizat *Actul final*, prin intermediul tuturor parohiilor și la toate nivelele vieții bisericești; creștinii trebuie să-și aducă contribuția, de pe pozițiile lor, la realizarea unei noi ordini economice internaționale; creștinii au o mare responsabilitate în educația privind pacea, prin învățămîntul bisericesc, prin propovăduirea credinței creștine, prin slujirea de către Biserici a popoarelor din care ele fac parte și a lumii întregi».

În încheiere a arătat că progresul țărilor în curs de dezvoltare se poate realiza prin eforturile susținute ale acestora, la care trebuie să se adauge lărgirea colaborării internaționale bazată pe echitate și avantaj reciproc, pe un sprijin multilateral și pe contribuția țărilor industrializate.

Tot în reuniuni plenare au fost prezentate referate la cele 6 subteme.

Canonicele Raymond Goer (Belgia) a prezentat referatul la subtema I: Ideea unui sistem de securitate europeană; *Prof. Sestrimski (Bulgaria)* la subtema II: Securitatea și cooperarea europeană ca premise ale rezolvării problematicei Lumii a treia;

Dr. Günther Wirt (R.D.G.) la subtema III: Două concepții asupra securității după Helsinki; Prof. Anatoli Kuznețov (U.R.S.S.) la subtema IV: Forțe potrivnice unei politici care vizează cooperarea; Dr. A. Thampy (India) la subtema V: Teza «superputerilor» și Prof. Luis Rivera (Porto Rico) la subtema VI: Există o contradicție nord-sud? Referatele la subteme au fost discutate în grupele de lucru.

Delegatul român a făcut parte din grupa I și a luat cuvântul de mai multe ori, subliniind următoarele: a) alături de C.B.E. (Buckow 1975) și C.C.P. (Sofia 1976) și C.E.B. se preocupă de rezultatele Conferinței pentru securitate și cooperare și în acest sens va organiza în iulie 1976 o consfătuire la Geneva; b) România se pronunță pentru desființarea simultană a NATO și a Pactului de la Varșovia, pentru promovarea unui nou curs în relațiile internaționale, pentru destindere, colaborare și încredere între toate statele lumii, pentru măsuri concrete de dezangajare militară în Europa. România, ca țară socialistă și ca țară în curs de dezvoltare, acționează pentru lărgirea continuă a relațiilor sale cu țările în curs de dezvoltare, punând la baza acestor relații *principiile* deplinei egalități în drepturi, respectării independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc; c) expresia «Lumea a treia» este improprie, fiind necesară înlocuirea ei cu «țări în curs de dezvoltare» etc.

Seminarul de la Sofia organizat de C.C.P. a alcătuit următoarele documente: a) scrisoare către C.B.E.; b) scrisoare către C.E.B.; c) scrisoare către Comitetul internațional de la Bruxelles; d) scrisoare către Bisericile din Europa; e) scrisoare către organizațiile regionale creștine; f) *comunicatul final*.

Delegatul român a cerut Adunării plene și a obținut introducerea în Comunicatul final a următorului text: «Pentru accelerarea progresului țărilor în curs de dezvoltare, eforturile făcute de aceste țări pot fi susținute în mod eficace prin extinderea colaborării internaționale bazată pe echitate și avantaj reciproc, pe un sprijin multilateral și pe colaborarea țărilor industrializate».

Închiderea reuniunii s-a făcut printr-un cuvânt al Dr. A. Thampy (India), vicepreședinte al C.C.P., și printr-un cult prezentat de Reverend Christie Rosa (Sri Lanka).

În seara zilei de 19 iunie, Prea Fericitul Patriarh Maxim al Bulgariei a oferit o recepție urmată de o masă oficială la care au luat parte membrii Sfântului Sinod, Dl. S. Barimov, președintele Comitetului pentru probleme de culte, Dl. Goșkin, președintele Institutului pentru relații cu străinătatea. S-au rostit toasturi de către Prea Fericitul Patriarh Maxim și Episcopul Jan Michalko (Cehoslovacia), în numele Conferinței Creștine pentru Pace.

Duminică, 20 iunie, participanții au vizitat Mănăstirea Rila.

Delegatul român a vizitat o serie de monumente religioase și istorice din Sofia, ca și biserica ortodoxă română «Sfânta Treime» din capitala bulgară, întreținându-se cu P. C. Pr. Prot. Alexandru Munteanu, superiorul acestei biserici.

Luni, 21 iunie, delegatul român s-a întors la București.

DIN ACTIVITATEA COMUNITĂȚILOR ORTODOXE ROMÂNE DE PESTE HOTARE

Parohia ortodoxă română din Baden-Baden

Eforturile deosebite ale Conducerii Parohiei ortodoxe române din Baden-Baden sînt încununuate și de apariția cărții «Almanah-1976».

Cuvîntul de deschidere aparține Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian prin care Prea Fericirea Sa, rememorînd jertfelnicia fondatorilor capelei ortodoxe române din Baden-Baden, adresează binecuvîntări ostenitorilor care s-au îngrijit de apariția Almanahului care cinstește jubileul de 110 ani de existență a capelei.

Totodată Prea Fericitul Patriarh Justinian adresează îndemnuri părintești cititorilor Almanahului de a păstra credința străbună și de a iubi Biserica în care au auzit, pentru prima oară cuvîntul «Părintelui ceresc». Acestea vor dovedi rodnicia credinței pe care o mărturisesc și vor face să fie cinstit și respectat numele de român.

În paginile următoare este publicat calendarul propriu-zis pe anul 1976, împreună cu unele date demne de memorat, legate de istoria națională și de cea a Bisericii noastre.

I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei în evocarea *Punte de înțelegere și prietenie* remarcă importanța istorică, națională și culturală a capelei din Baden-Baden, așezată pe culmea Michaelsberg din Baden-Baden, pe malurile riului Oos.

Capela în totalitatea și frumusețea ei, dar mai ales cupola reprezintă înveșnicirea pe aceste meleaguri a demnității și evlaviei poporului român, priveliștea de basm a pămîntului românesc, permanenta aspirație a românului spre desăvîrșire, pace și dragoste.

Capela constituie, de asemenea, o punte de nestrămătată prietenie și înțelegere între poporul român și cel german și un locaș pentru statornicirea unui real ecumenism creștin în lumea contemporană.

P. C. Pr. Prof. Dr. Petru Rezuș, face unele considerații pe marginea noilor idealuri care trebuie să stăpînească omenirea zilelor noastre (*La început de an*). Liniștea, pacea, revendicările sociale trebuie să călăuzească omenirea spre depășirea vremii, spre progres și împliniri.

Regretatul preot Vasile Ștefan, fostul slujitor al capelei românești din Baden-Baden semnează articolul *Capela ortodoxă română «Mihail Sturdza» de la Baden-Baden. 110 ani de la sfințirea ei*.

Capela a fost construită prin grija domnitorului Mihail Sturdza în memoria fiului său, Mihail, care a murit la vîrsta de 17 ani, în ziua de 30 iunie 1863.

Lucrările de construcție au fost încredințate arhitectului Leó von Klenze, iar la moartea acestuia (1864) arhitectului G. Dollmann. Capela a fost sfințită la 1 noiembrie 1866, fiind înzestrată cu veșminte, cărți, odoare și toate cele de trebuință.

Autorul face în continuare descrierea arhitecturală și picturală a capelei precum și modul de administrare a acesteia.

De asemenea, semnalează vizita din anul 1970 a Prea Fericitului Patriarh Justinian care a constituit unul dintre evenimentele cele mai importante din viața comunității legate de capela din Baden-Baden.

O frumoasă monografie a minăstirii «Dealul» este prezentată de Al. A. Botez, (*Altarele de la Mînăstirea Dealul*). Mînăstirea «Dealul», ctitoria evlaviosului domn Radu cel Mare, constituie bătaia simbolică a inimii neamului românesc. Sub lespedea din naosul bisericii se află capul lui Mihai Viteazul, voievodul întregitor de țară și un înflăcărat susținător al idealului unității românilor.

Studiul P. C. Pr. Prof. Niculae Șerbănescu, *Creștinarea românilor*, reliefează următoarele idei: latinitatea poporului român; pătrunderea creștinismului pe teritoriul patriei noastre în secolele II și III, fără a exista o dată fixă de încreștinare a

poporului român; atestarea documentară (dovezi istorice, arheologice, filologice etc.) a faptului că procesul de creștinare a fost paralel cu procesul de formare a poporului român (poporul român apare deci în istorie ca un popor creștin); creștinismul poporului român este mai vechi decât al oricăruia dintre popoarele vecine; creștinismul a constituit un factor de civilizație și de unificare națională pentru poporul nostru; creștinismul este strâns legat de sufletul poporului nostru.

P. C. Pr. Prof. Teodor Bodogae evocă, în articolul *Trei scriitori români din Ardeal: Ioan Slavici, George Coșbuc și Liviu Rebreanu*, personalitatea celor trei scriitori reprezentativi pentru tot atâtea etape din istoria culturii românești din ultimii 150 de ani. Slavici este între cei dintâi reprezentanți ai curentului de încadrare a fenomenului românesc în peisajul unitar al României întregite. George Coșbuc e «poetul țărânimii» și al naturii iar Rebreanu unul dintre cei mai mari romancierii români. Toți trei formează o trinitate de valori spirituale fără de înțelegerea cărora poporul adevărat al românului și al României în ultimul veac nu le-am putea înțelege pe deplin.

Limba română, factor principal al păstrării unității de credință și al conștiinței naționale la români. Pr. Prof. Dumitru Radu, autorul acestui studiu, demonstrează pe baza a nenumărate vestigii ale trecutului că religia creștină și limba latină și stră-română — au constituit pentru poporul nostru un factor de civilizație, care l-a diferențiat de popoarele migratoare care își fac apariția în Dacia după anul 275 și le-a unit în cadrul comunităților lui de obști sau confederațiuni de obști. La sfârșitul secolului VI și începutul secolului VII nucleul etnicității romanice a poporului nostru precum și cel al entității lingvistice și al spiritualității sale se constituise.

Grigore Tănăsescu în însemnarea *O ctitorie umanistă românească — Asociația internațională «Ovidianum»* ... ne informează că în august 1970 a fost constituită din inițiativa românească, Asociația internațională «Ovidianum», cu sediul permanent în București. Asociația are menirea de a eterniza memoria poetului Publius Ovidius Naso, primul cîntăreț inspirat al străvechilor meleaguri românești. Primul Congres internațional al acestei asociații a avut loc în august 1972, pe pămîntul exilului lui Ovidiu la Tomis, înfloritoarea Constanța de astăzi. Congresul ovidian s-a desfășurat sub semnul confraternității umaniste, propice să adîncească prietenia între toți cercetătorii operei lui Ovidiu și pe această cale să contribuie la crearea unui climat adecvat favorizării contactelor umane.

Cei 70 de membri ai Consiliului Asociației «Ovidianum» reprezintă 16 țări de pe toate meridianele.

Următorul Congres va avea loc în vara anului 1976, la Sulmona — (Italia), locul de baștină al lui Ovidiu.

Pr. Prof. Dumitru Popescu semnează articolul *Biserica și lupta popoarelor pentru independență*.

Particularitatea majoră care caracterizează procesul constituirii noilor popoare pe arena istoriei, față de procesul mai vechi, constă în convingerea că independența externă și internă a unei națiuni este indisolubil egată de progresul ei economic și social.

În contextul actual în care lupta popoarelor pentru independență nu constă doar în eliberarea lor de o dominație externă ci și în eliberarea națiunii de dominație și exploatarea unor centre de putere pe plan intern, Biserica, slujitoarea adevăratului Dumnezeu nu rămîne pasivă ci se angrenează cu toate forțele ei spirituale și umane. Un exemplu concret al acestei participări este și noua teologie a eliberării care izvorăște din ideea că adevărata eliberare constă în transformarea structurilor sociale, baza esențială a progresului economic, social și cultural, menit să consolideze independența și suveranitatea fiecărei națiuni.

Unitatea creștină în Hristos este din punct de vedere ortodox o unitate sobornicească, dînd posibilitatea fiecărei Biserici să rămînă deschisă relațiilor ecumenice cu alte Biserici și popoare, să respecte naționalitățile conlocuitoare și să păstreze relații frățești cu Bisericile lor, dar să se insereze profund în viața fiecărui popor și națiuni, identificîndu-se cu aspirațiile națiunii de progres, libertate și independență așa cum o dovedește întreg trecutul Bisericii noastre.

Biserica Ortodoxă Română în decursul veacurilor a luptat pentru unitatea și independența neamului sub multiple planuri. Datorită legăturii strînse pe care a avut-o

cu poporul, Biserica noastră a contribuit, prin păstrarea legii strămoșești în popor, la dezvoltarea și adâncirea conștiinței de unitate națională, premisă fundamentală a independenței.

Deși teologia eliberării, a speranței și cea a revoluției reprezintă niște dezvoltări noi, de ultimă oră ale teologiei contemporane, Biserica Ortodoxă Română, datorită strânsei legături pe care a avut-o cu poporul, a susținut și a luptat, în numele lui Hristos și al Evangheliei Sale, pentru libertate, independență și suveranitatea națiunii române.

Prof. Ecaterina Braniște semnează evocarea *Un mare prozator ardelean: Ion Agîrbiceanu*. Născut la 19 septembrie 1882 în satul Cenad din județul Alba, dintr-o familie de țărani, Ion Agîrbiceanu studiază teologia la Blaj și Budapesta, fiind hirotonit preot. Copilăria petrecută la țară, cultura bogată acumulată în anii de școală, cunoașterea profundă a literaturii române și străine, dar mai ales experiența sa de viață și cunoașterea directă a realităților vieții din părțile Transilvaniei vor constitui izvorul bogat al operei sale literare, scrisă de-a lungul a mai mult de șase decenii. Prin specificul activității sale de preot în diverse parohii de țară, Ion Agîrbiceanu a avut prilejul să vină în contact cu toate categoriile sociale și cu toate frământările și suferințele umane din Transilvania de altă dată. De aceea, în opera sa el va realiza o amplă frescă a vieții satului și a orașului transilvănean de la sfârșitul secolului al XIX-lea și din prima jumătate a secolului nostru.

Alături de viața oamenilor, natura ocupă un loc important în opera sa, constituind adesea un fundal pe care se proiectează desfășurarea vieții omului, iar uneori ea este chiar personajul principal.

Opera scrisă a lui Agîrbiceanu pledează pentru armonia spirituală, pentru desăvirșirea etică a omului. El a îmbogățit literatura noastră cu peste 80 volume de schițe, povestiri, romane și însemnări autobiografice, care l-au impus în conștiința cititorilor săi ca pe unul dintre cei mai mari prozatori români.

Ion Agîrbiceanu a murit la 28 mai 1963.

Rolul Bisericii Ortodoxe Române în păstrarea conștiinței naționale românești. Autorul, Pr. Prof. Mircea Păcurariu, consemnează că Biserica ortodoxă Română a fost alături de popor în toate luptele lui pentru independența națională și emancipare socială, ceea ce a însemnat că Biserica și-a adus o contribuție însemnată la formarea și dezvoltarea conștiinței de unitate națională, la transmiterea ei din generație în generație pentru ca să devină realitate la 1 decembrie 1918.

Biserica Ortodoxă din cele trei țări românești a fost în permanență conștientă de rolul care îi revenea în susținerea unității sufletești a poporului român de pretutindeni.

Ideea de unitate națională s-a afirmat prin însăși legăturile existente între Bisericile celor trei țări române, în special prin legăturile Bisericii din Transilvania cu ierarhii și domnii din Țara Românească și Moldova.

La întărirea conștiinței unității de neam, limbă și credință a tuturor românilor un rol însemnat l-au avut cărțile bisericești, fie în manuscris, fie tipărite, precum și tipografiile și zugravii de biserici care treceau dintr-o parte în alta a Carpaților.

Dar Biserica prin slujitorii ei, a sprijinit ideea de unitate națională și prin participarea acestora la toate acțiunile poporului pentru independență, libertate și unitate.

Libertatea religioasă în Republica Socialistă România, de Pr. Prof. Mircea Chialda. Prin legislația și măsurile luate, Statul nostru asigură și garantează, în primul rând, dreptul fiecărui cetățean al său de a crede, de a aparține unei Biserici, confesiuni religioase sau cult și deci de a împărtăși sau nu o credință religioasă. Asigurând și garantând libertatea de conștiință și libertatea religioasă pe întreg cuprinsul țării și pentru toți cetățenii săi, Statul român vine și întărește libertatea religioasă a acestora, împiedicând prozelitismul și orice discriminare între cetățeni pe motive de ordin religios și sancționând ura confesională manifestată prin acte care stînjenesc libera exercitare a unui cult religios. Aplicarea consecventă a principiului libertății religioase și al egalei îndreptățiri a cetățenilor la această libertate, se concretizează apoi prin egalitatea tuturor cultelor în fața legilor statului și a egalității lor de drepturi și de obligații, precum și a tratamentului lor egal din partea statului. Dezvoltarea armonioasă a bunelor relații dintre toate cultele din România este expresia axării lor pe înfrățirea statornicită și realizată astăzi între poporul român și naționalitățile conlocuitoare.

Biserica Ortodoxă Română ca și celelalte Culte sprijină de pe poziția lor și cu mijloacele de care dispun, inițiativele și acțiunile obștești pentru bunăstarea întregului nostru popor precum și pentru întărirea unității moral-sociale și naționale.

Slujind această unitate, Cultele răspund afirmativ nu numai la năzuințele și aspirațiile poporului nostru ci și la marile și nobilele aspirații ale lumii contemporane: pacea, libertatea, egalitatea, dreptatea socială, cooperarea și înfrățirea între toate popoarele pentru bunăstarea și fericirea tuturor.

Stancu Ilin semnează articolul *Tudor Vianu — tinerețea unui umanist. Dosarul doctoratului la Tübingen* în care autorul face unele considerații pe marginea formației filozofice a lui Tudor Vianu. Stancu Ilin afirmă că formația lui Tudor Vianu e datorată unei atmosfere de efervescentă intelectuală de început de veac care în România a dus la acea sublimare artistică atât de originală care se numește literatura dintre cele două războaie mondiale.

Trăsăturile și credințele artistice ale clasicismului francez și neumanismului german vor constitui pentru Tudor Vianu baza de referință filozofică și estetică permanentă.

De altfel Tudor Vianu și-a luat doctoratul la Tübingen unde este înregistrat sub cota 103/105 dosarul său de doctorat.

Pagini de istorie comună. Din lupta românilor și sașilor din Transilvania pentru dreptate socială, de Sebastian Șebu. Autorul după ce ne prezintă succint istoria sașilor din Transilvania, menționează unele evenimente istorice în cadrul cărora populația săsească și cea românească s-au sprijinit reciproc.

Pr. Prof. Dumitru Fecioru (*Ecumenismul local din România*) reliefează aportul deosebit al Prea Fericitului Patriarh Justinian la crearea ecumenismului local din România fapt ce duce la înlăturarea urei și luptei confesionale, a șovinismului și urei de rasă, a prozelitismului. Cultele respectă credința celorlalte, trăiesc în pace și bună înțelegere, colaborează unele cu altele etc.

Viață și muncă în spirit de frățietate creștină. Români ortodocși și sași luterani de-a lungul veacurilor, de Pr. Prof. Mircea Păcurariu. Autorul consemnează că în istoria Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania și a Bisericii luterane săsești de aici, atât clerul cât și credincioșii au manifestat întotdeauna o atitudine de respect reciproc. Trăirea unei vieți în spirit de frățietate creștină s-a concretizat prin: folosirea limbii naționale în cult; organizarea de școli elementare și licee confesionale în care predau și studiau împreună sași și români; traducerea de cărți teologice luterane în românește și invers; participarea laicilor la conducerea bisericească; reședința cirmuitorilor bisericești în același oraș; acțiuni comune de interes social și politic.

Sub Tegmine fagi, de Laurențiu Groza, constituie o descriere a Bucovinei, Țara Fagilor, pitorească vatră a Moldovei și leagăn istoric, nucleu al spiritualității românești. Autorul poposește imaginar, prin intermediul gândurilor, la fiecare mărturie istorică mai importantă de pe pământul bucovinean.

În continuare Almanahul mai cuprinde rubricile: «Comunități ortodoxe române peste hotare», «Cronica Patriarhiei Române pe anul 1975» și rezumatul în limba germană a întregului cuprins.

Partea finală a Almanahului constituie o ultimă și pioasă amintire («*In memoriam*») a preotului Vasile Ștefan care a murit la 20 ianuarie 1976, după ce a fost slujitor al capelei ortodoxe române din Baden-Baden de la 1 martie 1968.

Parohia ortodoxă română din Geneva (Elveția)

Buletinul «Învierea», anul II, nr. 2/1976. — Pr. Prof. Ion Bria, în articolul *Învierie-Euharistie-Biserică* afirmă importanța praznicului Învierii prin comuniune euharistică la fiecare Liturghie pentru Biserica Ortodoxă. Vulnerabilitatea unei Biserici provine nu atât din faptul că ea nu se preocupă de problemele sociale ale zilei, sau că nu se adaptează contextului istoric ci mai ales din aceea că ea își pierde treptat identitatea ei originală, autentică, aceea de a fi Trupul real al lui Hristos, cel înviat, omnul anticipat al Împărăției viitoare a lui Dumnezeu, pentru toți credincioșii care flămânzesc și însetoșează de pâinea și băutura vieții veșnice.

Flashes sur la vie de l'Eglise orthodoxe en Roumanie este reproducerea articolului apărut în «Episkepsis», no. 148/din 1 iunie 1976, în care este subliniată ideea unei ortodoxii românești înfloritoare, plină de speranță în perspectivele viitorului.

Momente istorice ale continuității neîntrerupte și luptei pentru unitate a poporului român în spațiul dacic. Constituirea statului național este rezultatul luptei de secole a tuturor românilor, descendenți ai vechii populații dace, romanizate, care a trăit fără întrerupere pe teritoriul pe care s-a născut.

Încă de la formarea statului dacic de către Burebista în secolul I și care își avea centrul în Transilvania, de la epoca sa înfloritoare sub Decebal și apoi de-a lungul a două milenii de existență, pînă în ziua de azi, românii au trebuit să ducă lupte grele pentru a-și constitui și apăra ființa proprie, entitatea lor națională.

Numeroase sînt faptele și argumentele care demonstrează fără echivoc că, în ciuda tuturor vicisitudinilor timpurilor, nu ne-am părăsit niciodată pămîntul strămoșesc iar continuitatea noastră nu poate fi pusă la îndoială. Mărturii veridice în acest sens stau formațiunile statale din Transilvania, Țara Românească și Dobrogea, încheiate pînă în secolul al IX-lea, complexele arhitecturale ale timpului. Deosebit de semnificative sînt și monumentele și obiectele creștine datînd din secolele IV și V, tocmai în perioada cînd creștinismul începe să se consolideze în Dacia. Apoi, mărturiile scrise și cele istorice demonstrează inconsistența teoriei abandonării Daciei de către locuitorii ei odată cu retragerea romanilor și dovedesc că în fosta provincie a rămas o populație numeroasă care va da naștere mai tîrziu poporului român și limbii române.

50 de ani de la semnarea tratatului de la Trianon. Trianon-ul, pentru români are o deosebită semnificație istorică: recunoașterea unirii tuturor pămînturilor strămoșești, cauza sfîntă a întregului popor român. Tratatul de la Trianon încheiat la 4 iunie 1920 reprezintă recunoașterea internațională solemnă a actului istoric înfăptuit la 1 decembrie 1918, desăvîrșirea Statului național român prin unirea și a Transilvaniei cu Patria mamă. Acest act nu face decît să consfințească dreptul legitim al poporului român asupra teritoriilor pe care s-a născut și s-a format ca ființă națională.

În acest număr al buletinului, A.R. semnează monografia Mînăstirile ortodoxe din Moldova, și începe cu Mînăstirea Neamț, anunțînd continuarea incursiunii sale la celelalte mînăstiri, în numerele ulterioare ale publicației.

Autorul după ce se ocupă de determinarea etimologică a cuvîntului «Neamț» face o descriere a împrejurimilor Mînăstirii și apoi se oprește asupra arhitecturii, picturii și obiectelor de valoare existente în Mînăstirea Neamț.

Acest număr al buletinului mai cuprinde poezia «Înviere» (George Dumitrescu), rubrica: «Aphorisme de Brîncuși» și o explicare etimologică a rugăciunii «Tatăl nostru» în românește, semnată de Prof. J. Degiorgis (Le Pater dans la liturgie roumaine)

DIN VIAȚA BISERICILOR ORTODOXE SURORI

PATRIARHIA CONSTANTINOPOLULUI

MĂSURI ALE PATRIARHIEI ECUMENICE. — Sanctitatea Sa Demetrios I, Patriarhul Constantinopolului a dat o enciclică ce se adresează arhiepiscopiiilor greco-ortodoxe din Europa, America și Australia, prin care le-a comunicat, că la cererea acestora, Sfântul Sinod al Patriarhiei Ecumenice îngăduie oficierea Sfintei liturghii în ajunul sărbătorilor sfinților, când acestea cad într-o zi de lucru.

În duminicile și sărbătorile ce cad duminica, Sfânta liturghie se va săvârși mai departe dimineața. Acolo unde există totuși motive temeinice, se îngăduie obiceiul creștin al Bisericii primare, potrivit căruia Sfânta liturghie se oficia în ajunul acestora.

ÎNTILNIRE ECUMENICĂ. — Cu prilejul Sfințelor Paști, 1976, pentru prima dată ierarhia ortodoxă din Franța, compusă din Mitropolitul Meletios (ca președinte), din partea Patriarhiei Ecumenice, Mitropolitul George de Siracuza, Episcopul Pierre L'Huilier de Chersonese (exarhul Patriarhiei Moscovei), P. S. Episcop Lucian Făgărășanul, din partea Arhiepiscopiei Ortodoxe Române pentru Europa Centrală și Occidentală și Episcopul Ieremia de Sasima au făcut o vizită arhiepiscopului romano-catolic de Paris, cardinalul François Marty.

PERSPECTIVE ȘI REZULTATE. — Mitropolitul Meliton de Calcedon, trimisul extraordinar al patriarhului ecumenic de Constantinopol Demetrios I, însoțit de Mitropolitul Damaskinos de Tranupolis (secretarul pentru pregătirea lucrărilor Marelui Sinod ortodox) și secretarul misiunii, Pr. George Tzetzis au terminat de curând un lung turneu prin toate țările în care există Biserici Ortodoxe răsăritene, în care au avut convorbiri cu conducătorii de Biserici, ierarhi și teologi, constatându-se dorința unanimă de a se convoca un Mare sinod panortodox, care să dezbată problemele ce preocupă Biserica Ortodoxă. Vizitele au avut un caracter neoficial, iar hotărârile luate nu comportă nici o obligativitate din partea Bisericilor Ortodoxe. Cu prilejul unei astfel de vizite, mitropolitul Meliton de Calcedon a declarat că «Patriarhia Ecumenică prevede ca în toamna viitoare să aibă loc o adunare presinodală care va studia două puncte: temele Marelui Sinod și metoda de lucru a acestuia».

S-a decis, deja, ca o nouă listă a temelor să fie redactată și că cea redactată în 1961 la prima conferință panortodoxă de la Rodos, să fie schimbată. Patriarhia Ecumenică a redactat o nouă listă a temelor, care cuprinde problemele actuale ale Bisericilor Ortodoxe. Această listă, după ce va fi aprobată de toate Bisericile Ortodoxe, va face obiectul muncii sinodului, «sinod ce va fi de scurtă durată».

PATRIARHIA ANTIOHIEI

CREȘTINII ORTODOCȘI DIN LIBAN DORESC PACE. — Cu prilejul Sfințelor Paști, 1976, Sanctitatea Sa Eliás, Patriarhul Antiohiei a făcut un călduros apel la toți libanezii «să pună capăt vărsării de sânge și tragediei prin care trece țara».

ACADEMIE TEOLOGICĂ ORTODOXĂ RECUNOSCUTĂ DE AUTORITĂȚILE LIBANEZE. — Academiei greco-ortodoxe «Sfântul Ioan Damaschin» din mănăstirea Balamand (Patriarhia Antiohiei), i s-a recunoscut de curând, dreptul de instituție publică.

Prin aceasta, acest așezământ teologic ortodox este pus de către forurile de stat, pe picior de egalitate cu Universitatea catolică «Sfântul Iosif» și «Universitatea americană Evanghelică» din Beirut.

PATRIARHIA MOSCOVEI

O DELEGAȚIE A BISERICII ORTODOXE RUSE LA SFÎNTUL MUNTE ATOS. — Cu prilejul unui pelerinaj recent al unor ortodocși ruși la Muntele Atos, Arhiepiscopul Bartolomeu de Tașkent și al Asiei Centrale (conducătorul delegației) a acordat un interviu unui corespondent al agenției de presă «Novosti», în care a reamintit relațiile frățești existente între cele două Biserici, Biserica Ortodoxă Rusă și Biserica Ortodoxă Greacă, — evocând vizitele în Grecia ale patriarhilor ruși Alexei (1960 și 1964) și Pimen (1972), ca și participarea rusă «la ceremoniile celui de al VI-lea centenar al morții Sfântului Grigorie Palamas» (1954) ca și delegațiile ce au vizitat Biserica Ortodoxă Rusă.

NOI REPRESENTANȚI AI PATRIARHIEI MOSCOVEI PESTE HOTARE. — Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen al Moscovei și al întregii Rusii, a făcut noi numiri în reprezentanțele permanente ale Bisericii Ortodoxe Ruse pe lângă Biserica Ortodoxă Bulgară și Patriarhia Alexandriei. Delegat al Sanctității Sale pe lângă Patriarhul Maxim al Bulgariei și conducător al «podvoriei» ruse din Sofia, a fost numit starețul Nikita Iurașevici, iar ca exarh în Alexandria, pe lângă Patriarhul Nicolae al VI-lea, protoiereul Ivan Orlov.

SFÎNTA EUHARISTIE ÎN DIALOGUL DINTRE BISERICA ORTODOXĂ RUSĂ ȘI BISERICA EVANGHELICĂ DIN R. F. GERMANIA. — Recent a avut loc la Arnoldsheim, în R.F. Germania, cel de al VII-lea dialog teologic dintre teologii Bisericii Ortodoxe Ruse și cei ai Bisericii Evanghelice din R. F. Germana. Dialogul a avut ca temă problema *Sfintei Euharistii*. Atît conducătorul delegației Bisericii Evanghelice din R. F. Germania, I. Held, cît și cel al Bisericii Ortodoxe Ruse, Mitropolitul Filaret de Kiev, au declarat că într-adevăr contactele de pînă acum dintre cele două Biserici au contribuit nu numai la relațiile bisericești ci și la îmbunătățirea relațiilor dintre R.F. Germania și Uniunea Sovietică.

BISERICA ORTODOXĂ A GRECIEI

ÎNȚIISTĂTĂTORUL BISERICII ORTODOXE A GRECIEI A VIZITAT BISERICA ORTODOXĂ BULGARĂ ȘI BISERICA ORTODOXĂ RUSĂ. — Prea Fericitul Serafim, Arhiepiscopul Atenei și primatul Bisericii Ortodoxe a Greciei a făcut o vizită Bisericii Ortodoxe Bulgare și Bisericii Ortodoxe Ruse, în prima jumătate a lunii iunie a.c., fiind însoțit de episcopi și teologi greci.

În Bulgaria, Prea Fericitul Serafim a fost primit de către Dl. Todor Jivkov, care i-a acordat o înaltă distincție bulgară. Prea Fericirea Sa a declarat că vizita sa a fost făcută cu scopul de a întoarce vizita Patriarhului Maxim al Bulgariei făcută acum cîțiva ani Bisericii Ortodoxe a Greciei, pentru consolidarea legăturilor frățești dintre cele două Biserici surori ca și dintre popoarele țărilor din Balcani.

CERCETAREA MANUSCRISELOR ATONITE. — Institutul patriarhal de studii patristice, întemeiat la 6 aprilie 1965 la «Mari Vlatadon» în Grecia printr-un tomos patriarhal, și-a luat sarcina să examineze cu prioritate manuscrise cu valoare excepțională ce se află în minăstirile din Muntele Atos. Institutul a publicat deja trei volume, cuprinzînd manuscrisele mai valoroase din Minăstirile Protaton, Dionisiu, Kullumuș, Xeropotamu, Iviron, Hagi, Hilandarion și altele.

Printre manuscrisele prezentate se disting evangheliare, tetraevangheliare și opere liturgice.

BISERICA ORTODOXĂ A CEHOSLOVACIEI

Buletinul «Episkepsis», publică în nr. 149 din 15 iunie 1976 (p. 6—9) o precizare a protopresbiterului ceh George Novak despre Biserica Ortodoxă din Cehoslovacia, autorul aducînd precizări și elemente noi din istoria Ortodoxiei în Cehoslovacia.

Biserica Ortodoxă din Cehoslovacia este socotită continuatoarea operei sfinților frați Chiril și Metodie, apostolii slavilor, care au venit în anul 863 în ținutul

ceh și slovac trimiși de patriarhul Fotie și de împăratul Mihail al III-lea, la cererea prințului Rastislav, pentru a răspîndi aici creștinismul. După moartea lui Metodiu în 885, papa Ștefan al III-lea a scris prințului Sviatopik pe care (ca primat) îl numea Wiching, să condamne pe Metodiu, să interzică liturghia în slavonă și să ceară excomunicarea și exilarea tuturor membrilor Bisericii slavone. De asemenea, preoții slavoni au fost exilați iar bisericile de rit oriental au fost dărîmate și Biserica latinizată.

După cum dovedesc originea și strălucirea mînăstirii slavone Sazava din Boemia (sec. XI), Biserica de Răsărit a persistat totuși multă vreme în inima poporului. În epoca apartenenței sale la ritul oriental, națiunea cehă se putea mîndri de a socoti printre sfinții ei pe Venceslav, Ludmila, Ivan Cehul și Procopie de Sazava. După schisma din 1054 s-au păstrat trăsături ale Bisericii ortodoxe în acele teritorii.

Mișcarea husistă a căutat să continue credința ortodoxă. Ieronim de Praga, prietenul lui Ioan Hus și doctor al universităților din Paris, Köln, Oxford și Praga, a fost convertit la Ortodoxie în cursul călătoriilor sale în Rusia. Ca și Hus, el a fost condamnat să fie ars pe rug (1415, 1416) îndeosebi pentru că îmbrățișase ortodoxia. Ucenicii lor au cerut să fie primiți în Biserica Orientală, dar negocierile au eșuat din cauza căderii Constantinopolului (1453). Credința ortodoxă a supraviețuit în schimb în Răsărit, în Slovacia, pînă la proclamarea unirii cu Roma în anul 1649. Dar la începutul secolului XX, comunități întregi au trecut din nou de partea Ortodoxiei. Toate comunitățile ortodoxe de dincolo de granițele imperiului austro-ungar, țineau din punct de vedere canonic la jurisdicția Mitropolitului sîrb de Karloviț.

După primul război mondial, un preot romano-catolic, Mathias Pavlik, s-a pus în fruntea unei mișcări de revenire la Ortodoxie. Ajuns episcop de Gorazd, el a înzestrat Biserica cu tot ce avea nevoie pentru a supraviețui. Astfel, el a redactat și publicat numeroase cărți istorice, juridice și liturgice, și a creat o terminologie teologică cehă, atît în domeniul dogmatic cît și în cel istoric. Catehismul său ortodox este deosebit. Eparhia sa autonomă număra în jurul a 25.000 de credincioși. În 1942 el a fost executat de către nemți din cauza activității sale patriotice și Biserica Ortodoxă Cehoslovacă a fost desființată.

În Slovacia, după eliberarea în 1918 de sub tutela ungară, s-a început o revenire lentă a Ortodoxiei. Prin 1930 se puteau număra 26 parohii ortodoxe și 25.000 de credincioși sub jurisdicția Episcopului de Mukaciov-Presov. În timpul celui de-al doilea război mondial, teritoriul ortodocșilor a fost împărțit între Ungaria și Slovacia, iar Episcopul a fost arestat.

În 1945 după eliberare, Bisericile Ortodoxe atît cehă cît și slovacă, au rugat Biserica Ortodoxă rusă să le primească în jurisdicția ei și să le numească un Episcop, cerînd în același timp Bisericii sîrbe să renunțe la autoritatea ei canonică asupra lor. Ca urmare a înțelegerii dintre cele două Biserici, Biserica Ortodoxă Cehoslovacă și-a realizat speranțele. Patriarhul Alexei și Sfîntul Sinod Rus i-au recunoscut autonomia, precum și rînduiala administrativă și liturgică introdusă de Gorazd și i-au trimis pe Arhiep. Elefterie ca Exarh al noii Biserici, supusă ascultării canonice rusești.

În anul 1947, 30.000 de cehoslovaci ortodocși au fost repatriați din Volchinia, iar în 1950 uniunii, adunați la Presov în Slovacia au hotărît să revină la Ortodoxie ceea ce a adus o creștere de circa 330.000 de credincioși.

După cîțiva ani, Biserica a fost împărțită în 4 eparhii: Praga, Olomuc, Presov și Mihalovce. Ele au actualmente 134 preoți pentru 189.000 de credincioși. Din 1951 funcționează la Presov o Facultate de teologie ortodoxă, care scoate o revistă teologică. Două reviste lunare în limbile cehă, rusă și ucraineană, dau informații despre viața Bisericii. Oclericii sînt salarizați de către stat ca și funcționarii publici. Parohiile ortodoxe organizează cursuri de instruire religioasă. Relațiile cu Biserica romano-catolică rămîn complexe în special din cauza problemei uniunilor.

În 1951 a avut loc proclamarea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Cehoslovace.

Episcopul Ioan a devenit Mitropolit de Praga și al întregii Cehoslovacii, urmînd, în 1965, Mitropolitul Dorotei.

Forul suprem în Biserică este Consiliul Mitropolitan, alcătuit pe jumătate din membri laici. Ca limbi liturgice sînt în uz limba cehă și paleoslavă. Din 1963 Biserica Cehoslovacă este membră a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, și a participat la Conferințele Bisericilor Europene din Nyborg precum și la Conferințele Panortodoxe de la Rodos (1961, 1963). Ea colaborează, de asemenea, și cu C.C.P.

♦ ÎNSEMĂRI DIN VIAȚA PĂTRII ♦

PREMIUL «MĂRUL DE AUR» DECERNAT DE F. I. J. E. T. ZONEI TURISTICE BUCOVINA

În ziua de 26 aprilie, la *Mînăstirea Moldovița*, înălțată de Petru Rareș la 1532, a fost decernat, într-un cadru festiv, de către Federația Internațională a ziarștilor și scriitorilor de turism, premiul «Mărul de Aur» zonei turistice Bucovina.

Numeroase biserici și mînăstiri, monumente istorice și de artă din nordul Moldovei, se impun, alături de alte asemenea monumente din țara noastră, ca valori inestimabile ale culturii și civilizației medievale.

Preluînd din moștenirea bizantină elemente de arhitectură și pictură, artiștii anonimi au dat o notă specifică, de originalitate, acestor ctitorii prin stil și compoziție, prin pictură etc., reușind, astfel, să integreze monumentul cadrului natural și armoniei acestuia.

Prin aceasta, monumentele noastre bisericesti și de artă se încadrează civilizației post-bizantine și, în același timp, se individualizează ca opere de artă ale creștinismului oriental. «Tocmai de aceea — spunea Georges Oor, președintele Juriului de decernare a premiului — acest pămînt binecuvîntat merită a fi depozitarul «Mărului de Aur». Simbol care trebuie să facă din aceste locuri, în care monumentalul s-a împletit atît de armonios cu natura, o zonă a turismului permanent intensiv; Un popas în care omul trebuie să rămînă, să se pătrundă de frumusețea acestor locuri, a valorilor lui, între acești oameni ai Bucovinei, făuritori mai vechi și mai noi ai acestor frumuseți».

Decernarea «Mărului de Aur», fruct al «împlinirii și al perfecțiunii» pentru felul cum sînt restaurate, păstrate și valorificate aceste monumente de cultură românească reprezintă de fapt o consacrare a acestora pe plan european și, în același timp, o apreciere a grijii permanente pe care Conducerea Patriei noastre o acordă trecutului istoric și năzuințelor, dintotdeauna, ale poporului român «de a trăi liber și prosper».

«Mărul de Aur» — spunea Jean Paul Delfeld (Belgia), președintele F.I.J.E.T. —, așîderea ramurii de măsline, aduce de fapt, pacea și prietenia Europei pe un pămînt dăruit cu minuni».

La serbarea acestui eveniment au luat parte: I.P.S. Iustin, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, Dl. Miu Dobrescu, președintele Consiliului Popular Județean Suceava, D-l Ioan Cosma, ministrul Turismului, reprezentanți ai F.I.J.E.T., reprezentanți ai corpului diplomatic, ziarști ș.a.

«Mărul de Aur» se află expus în muzeul Mînăstirii Moldovița.

GRIJA PENTRU VALORILE NOASTRE RELIGIOASE SI DE ARTĂ BISERICIASCĂ

Fiecare popor, în spațiul său geografic firesc, își produce valorile materiale și spirituale cu specificul său național care-l diferențiază de alte popoare. Dar acest specific național, această diferențiere este totodată și elementul principal cu care se realizează, prin armonie, unitatea internațională a popoarelor, precum și tezaurul lor comun de valori ce definesc natura umană. De aceea, și formula care sintetizează procesul istoric al evoluției lumii noastre este, «prin național la internațional». Rezultă de aici, că fiecare popor are datoria de a se îngriji de valorile sale, ele fiind, în cel mai înalt grad, acelea care-l reprezintă în cultura și în civilizația lumii. Nu poți cunoaște istoria unui popor fără a-i cunoaște și valorile, iar un popor care nu-și respectă valorile, nu-și respectă însăși existența. Valorile materiale și spirituale formează patrimoniul național care, oricât de deosebit ar fi de la popor la popor, impune respect și pretinde a fi valorificat, adică a fi păstrat în cele mai bune condițiuni și a fi îmbogățit în mod permanent; iar respectul și valorificarea propriului patrimoniu național este o formă superioară de patriotism.

În patrimoniul patriei noastre, valorile religioase și de artă bisericiască își au însemnătatea lor în domeniul culturii naționale, îndeosebi în istorie și în artă. Pentru Biserica noastră, aceste valori, datorită naturii lor, au o însemnătate în plus, întrucât ele n-au încetat să-i aparțină ca purtătoare ale mesajului ei, cele mai multe servind încă desfășurării actelor de cult. De aceea, în ce-i privește pe credincioșii Bisericii noastre, cler și popor, grija pentru aceste valori e o îndatorire permanentă ce se exprimă prin sentimentul religios și prin cel patriotic. Iar îndatorirea aceasta permanentă se cuvine cu atât mai evidențiată astăzi, cu cât ea se încadrează și în semnificația Anului european al patrimoniului arhitectural lansat sub deviza «Un viitor pentru trecutul nostru», precum și în preocupările actuale din țara noastră privind educația cetățenească.

I

Oricine știe ce sînt valorile religioase și de artă bisericiască; mînaștiri, schituri și biserici de mir cu anexele lor; troițe, icoane, epitafe, antimise, veșminte liturgice și diferite obiecte de cult; manuscrise, codici, cărți de cult și de învățătură, pisanii și chiar pomelnice; țesături din diferite fire; lucrări în lemn, în metale, în piatră și în marmură; acte de arhivă etc. — bunuri din care arhitectura, pictura, sculptura, literatura și în genere arta au format valori ale unui neprețuit tezaur religios cultural, valori ce ne vorbesc de vremurile și de împrejurările în care au apărut, de autorii lor cunoscuți sau necunoscuți, de concepția și de sensibilitatea cu care au fost investite, de stilul și de modalitatea în care au fost realizate. Toate acestea, din punct de vedere istoric, constituie o dovadă evidentă a dăinuirii și afirmării neamului nostru pe meleagurile sale străbune ca spațiu geografic propriu al apariției și dezvoltării lor, ele exprimîndu-se și prin acest spațiu și acest spațiu exprimîndu-se

și prin ele, în intercomuniunea firească dintre valorile spirituale și dintre suportul lor material de manifestare. Iar din punct de vedere educativ, ele formează o adevărată școală, în care cei prezenți se întâlnesc cu cei din trecut, spre a-i încadra și pe cei viitori în unitatea și specificul neamului nostru.

Pentru ca grija față de aceste valori să apară mai clar evidențiată prin unitatea sentimentului religios cu cel patriotic și prin adevărul istoric și conținutul educativ cu care sînt investite, e necesară o scurtă privire asupra genezei lor și a etapelor istorice în care s-au dezvoltat.

1. Poporul nostru e un popor vechi, avînd aproape două milenii de existență pe meleagurile sale străbune. Cu rădăcinile adînc înfipite în simbioza și vredniciile daco-romane, odată cu plămădirea sa ca neam, și-a primit botezul în sfînta și dreptmăritoarea credință a Bisericii Răsăritului, fiind unicul popor de gîntă și de limbă latină în aria care a gravitat spre Bizanțul ortodox. Creștin din leagăn, el și-a înțeles și trăit pînă la identificare conținutul termenilor român și creștin ortodox, realizîndu-și astfel unitatea specificului său ca neam. Prin această unitate și-a apărut eroic și și-a păstrat ființa în vitregia vremurilor, îndeplinindu-și cu demnitate menirea încredințată de istorie, aceea de a sta de strajă în fața năvălirilor și expansiunii noroadelor migratoare, cu tot cortegiul de suferințe pe care l-au adus. Dacă în suferințele sale, poporul nostru dreptcredincios a înțeles mai profund Patimile și Crucea Domnului, numind «răscruce» și marcînd adesea cu troițe și cu semnul Crucii orice întretăieri de drumuri de țară și de viață, precum și începuturile și sfîrșiturile lor, apoi, în speranța și în neostoita aspirație spre unitate și libertate, el a crezut tot atît de profund în Învierea Mîntuitorului. Crucea ca realitate imediată și Învierea ca aspirație și credință nezdruncinată i-au fost cele două miraculoase puteri care i-au altoit vredniciile firești ce l-au făcut să răzbată prin vremuri. În Dobrogea antică și în atîtea alte locuri de pe întinsul țării noastre, de-abia au început să apară bunuri culturale cu pecetea creștină a poporului nostru în formare din prima sa etapă de existență, că noroadele migratoare s-au și năpustit făcîndu-i-le una cu pămîntul. Strădaniile arheologice au adus și mereu aduc la lumină, alături de vestigii de-ale strămoșilor noștri daco-romani și de-ale celor ce-au viețuit pe meleagurile lor din cele mai îndepărtate vremuri ale istoriei, și vestigii de-ale neamului nostru din vremurile sale de început: cruciulițe, geme, opaițe și diferite obiecte de cult, morminte, urme de biserici și chiar mult-grăitorul locaș al martirilor de la Niculițel.

2. În cea de a doua etapă istorică, în condițiile create pe meleagurile noastre de vîrtejul popoarelor migratoare, se înțelege că posibilitățile strămoșilor noștri de a produce bunuri culturale erau limitate. Puterea Romei îi părăsise și ea însăși căzuse pradă, iar după ea, Bizanțul cu greu putea face față și avea să cadă și el pînă la urmă. Au fost vremuri cînd strămoșii noștri erau nevoiți să-și salveze viața, cînd codrul devenise frate cu românul, cînd munții le ofereau și ei adăpost și apărare. Cei rămași pe ogoarele lor din cîmpie plăteau cum puteau greul tribut de bunuri și de sînge neamurilor trecătoare, pe care nu o dată le familiarizau cu credința lor. Iar credința lor era și un mijloc puternic de asimilare a celor pe care glia mănoasă reușea să-i desprindă din neastîmpărul migrației și-i îndemna la domolire și la conviețuire cu omenia autohtonilor rămași și cu a celor ce reveneau din bejeniiile dintre năvăliri, păstrîndu-se mereu preponderența decisivă a elementului românesc pe locurile sale străbune. O seamă de cuvinte și de denumiri din graiurile lor ne-au rămas ca să ne amintească și de acele neamuri.

Astfel, posibilitățile strămoșilor noștri s-au dovedit hotărâtoare în rezistența și în tenacitatea cu care și-au păstrat ființa, stînd de strajă pe pămîntul lor și ușurînd totodată altora posibilitățile ridicării domurilor și a monumentelor Europei din acea vreme. Printre bunurile religioase culturale din această etapă frămîntată a istoriei noastre, ne-a rămas, ca un adevărat simbol din sec. IX—X, pe potriva vremii, biserica din dealul de cretă de la Basarabi.

3. În cea de a treia etapă, cînd vremurile s-au mai limpezit, pe măsură ce poporul nostru a început să se închege în cnezate și voievodate și să se afirme în organizații statale și bisericești: Țara Românească, Țara Moldovei și cea a Transilvaniei, cu mitropoliile și episcopiile lor, pe meleagurile noastre au început să se înmulțească și bunurile religioase și de artă bisericească. Vremurile nu ne-au scutit de necazuri nici atunci, dar poporul nostru se dezvoltă tot mai viguros și și făurea aceste bunuri sub protecția cetăților de apărare: a cetăților din Transilvania, din Țara Românească, mai ales a celor din fața primejdiei otomane, din sud, precum și a cetăților din Moldova, îndeosebi a celor de strajă de pe hotarul de răsărit, din fața podgheazurilor tătărești, a celor de pe Nistru, de la cetățile Hotinului și Sorocei pînă la cele ale Cetății Albe și Chilieii unde, în apărarea pămîntului străbun, Ștefan Vodă își va afla rana din care i se va trage și moartea.

În această etapă istorică, în care poporul nostru și-a dovedit eroic vrednicia, dar și sensibilitatea și măiestria cu care și-a făurit tezaurul cultural în opere, unele de valoare universală unică, de felul bisericii Curții de Argeș, a bisericii Trei Ierarhi din Iași sau celei a Voronețului, dintre diferitele influențe bizantine și de altă factură, în arhitectură, sculptură și în pictură, se degajă și stilul nostru românesc, aportul nostru propriu, reprezentativ. El poate fi urmărit după ținuturi, de la stilul bisericuțelor transilvane din lemn, pînă la stilul din Moldova al bisericilor lui Ștefan cel Mare și Petru Rareș, sau al bisericii Trei Ierarhi din Iași și pînă la stilul legendarei minăstiri Curtea de Argeș, sau cel brîncovenesc din Țara Românească, toate cu arhitectura, sculptura și cu pictura lor.

4. Stilurile acestea specifice își vor găsi unitatea în cea de a patra etapă istorică, inaugurată prin Unirea din 1859, trecută prin războiul pentru independență din 1877—1878 și desăvîrșită în România Mare de după primul război mondial, cînd în granițele străbune se vor aduna, se vor armoniza și vor genera noi bunuri religioase și de artă bisericească. Tot în această etapă se profilează și grija pentru conservarea acestor valori. Grija aceasta apare documentar încă din sec. XVII și se accentuează în sec. XVII și, mai cu seamă, în sec. XIX, cînd beneficiază de epoca luminoasă a trezirii popoarelor Europei de după Revoluția franceză. Ea este pusă în evidență tot mai clară și mai necesară de ideile generoase preluate din umanismul Renașterii și dezvoltate apoi în ideile generatoare de demnitate și de eroism ale libertății și independenței naționale.

Așa cum arată și prof. Vasile Drăguț, în interviul acordat ziarului România liberă, din 24 martie 1976, p. 2, grija pentru tezaurul cultural are o veche tradiție în țara noastră. Astfel, Alexandru Lăpușneanu a reparat unele monumente vechi. Vasile Lupu îi muștra pe vasluieni pentru degradarea unor curți domnești. Matei Basarab, Constantin Brîncoveanu, Grigore Ghica și alții au luat măsuri pentru ocrotirea vechilor monumente, iar cărturarii revoluționari din 1848 le-au înțeles valoarea ca mărturii istorice, văzînd, spre exemplu, în «ruinurile» curții domnești din Tîrgoviște o înaltă școală de patriotism.

Sînt cunoscute restaurările din vremea domnitorilor Gheorghe Bibescu (1842—1848) și Barbu Știrbei (1849—1856), dar prin aceste restaurări, mînăstiri ca Tismana, Dealul și Bistrița olteană și-au pierdut stilul lor din început. Or, aceasta arată, că în grija pentru conservarea acestor valori, conștiința vremii nu se ridicase pînă la înțelegerea însemnătății stilului atît de grăitor cu privire la conturarea specificului cultural al poporului nostru. De aceea, întotdeauna trebuie să se țină seama de nivelul conștiinței vremii, atunci cînd, în lumina actuală, privim cu regret acest fel de restaurări.

Dacă secularizarea averilor mînăstirești închinete, sub Cuza, a fost un act de dreptate, ea a avut și partea ei negativă, nelăsînd posibilități de conservare și întreținere clădirilor ca atare, acestea rămînînd pradă degradării. Totuși, minți luminate s-au ridicat în apărarea acestor valori, organizînd, în această privință, luări în evidență a bunurilor culturale și documentare, prin inventariere, în vederea conservării lor.

Acțiunii sporadice din 1832 îi urmează lucrările de inventariere din 1859, inițiate de Ministrul Cultuelor, A. G. Golescu și încredințate unei comisii din care au făcut parte Alexandru Odobescu, Cezar Bolliac, Dimitrie Papazoglu, Al. Pelimon. Îndeosebi, Al. Odobescu, prin pregătirea pe care o avea, s-a remarcat în această acțiune. Anii 1859—1868 marchează date importante în desfășurarea lucrărilor tot mai sistematice de inventariere a bunurilor culturale și documentare din țara noastră.

După războiul de independență din 1877—1878, grija față de aceste valori se exprimă și prin texte de lege. Proiectului de lege din 1871 îi urmează, în 1892, legea pentru «Descoperirea monumentelor și obiectelor antice», cu regulamentul pentru «Conservarea și restaurarea monumentelor publice». Tot acum ia ființă Comisiunea monumentelor publice, care avea în grija sa inventarierea acestor bunuri și găsirea mijloacelor potrivite pentru conservarea lor. În 1913, o altă lege o înlocuiește pe cea din 1892 și se institue Comisiunea Monumentelor istorice, cu atribuții mai largi. În 1919 urmează o altă lege care precizează că «toate bisericile și mînăstirile zidite înainte de 1834 se clasează provizoriu monumente istorice împreună cu odoarele lor».

Practic, după războiul de independență, au loc restaurările a cinci importante monumente ajunse în stare gravă de degradare: biserica lui Neagoe Basarab din Curtea de Argeș, bisericile Trei Ierarhi și Sfîntul Nicolae-Domnesc din Iași, Sfîntul Dumitru din Craiova și biserica Mitropoliei din Tîrgoviște. André Lecomte de Nouy, chemat în România în 1875 și însărcinat cu restaurările, n-a căutat să redea monumentelor vechea înfățișare și, astfel, restaurarea a avut ca rezultat alte monumente. Dar s-au făcut restaurări și cu respectarea stilului inițial și de această situație au beneficiat biserici ca: cea domnească din Curtea de Argeș, Cozia, Neamțu, Snagov, Mihai Vodă, Curtea Veche din București și altele; se înțelege, că astfel de restaurări vădesc, în concepția lor un real progres față de trecut.

În această etapă istorică, pe măsura preocupărilor mai atente față de valorile religioase ale patrimoniului național, aprofundîndu-li-se semnificația, se lărgește și conținutul lor. Atît prin inventarierele amintite, cît și mai tîrziu, în conținutul lor nu intră numai mînăstirile și bisericile de mir, ci și «toate odoarele lor», adică orice valori religioase produse de geniul poporului nostru dreptcredincios.

În preocuparea pentru aceste valori s-au remarcat, în afara personalității amintite, și Dr. N. Cretzulescu, Grigore Tocilescu, Vasile Pîrvan, George Balș, Grigore Cerchez, Nicolae Ghica-Budești, precum și marele nostru istoric Nicolae Iorga, pentru care, bunurile acestea constituiau «averea neamului». Nu o dată N. Iorga, care a

condus mulți ani Comisiunea Monumentelor Istorice, a criticat ceea ce era «...pompos, risipitor și neînțelegător reparat» și a sugerat opinii constructive cu privire la valorile noastre religioase, încadrându-le semnificația în aria balcanică și în cea europeană, precum și în perspectiva mai largă a vremii, așa cum aceasta era studiată și îmbogățită de activitatea științifică a unor mari personalități cu preocupări istorice, arheologice și artistice din Occident.

Tot în acest timp apar noi valori religioase și de artă bisericească și se impune, mai cu seamă în pictură, stilul neo-clasic, prin N. Grigorescu, Tattarescu, Luchian și Tonitza.

II

În actuala etapă istorică, de după cel le al doilea război mondial, caracterizată prin schimbările structurale profunde ale societății noastre ce-și zidește cu eroism o viață nouă de dreptate și de bună stare, în afara apariției unor bunuri religioase și de artă bisericească, se evidențiază o creștere deosebită a nivelului conștiinței cetățenești privind grija pentru patrimoniul nostru cultural național.

Grija aceasta se prezintă pe două planuri: cel al Statului și cel al Bisericii.

1. Statul nostru a întreprins o vastă acțiune în acest sens. Țara întreagă a devenit un imens șantier în care, alături de făurirea de noi bunuri industriale, agricole, culturale și de utilitate socială, specialiști cu înaltă calificare se străduiesc, unii, la restaurarea monumentelor și obiectelor vechi existente, iar alții, la descoperirea de alte valori ale trecutului: le studiază, le identifică, le reconstituie, le clasează și le expun în muzee bine organizate, de la cele centrale și regionale, pînă la cele sătești.

Concomitent, activitatea aceasta este însoțită și de cea a educației cetățenești privind însemnătatea acestor valori, întreținerea și respectarea lor, prin expoziții, conferințe, prin presă, radio și televiziune, prin publicații de specialitate, de popularizare și de interes turistic.

Se studiază arhitectura cu decorația interioară și paramentul exterior al clădirilor; pictura cu iconografia, tablourile votive și scenele cu momente din viața poporului nostru, sculptura, mai cu seamă a mobilierului; broderiile, țesăturile, lucrările în metale etc., precum și literatura veche bisericească și chiar genurile muzicii din cîntarea veche folosită în cadrul cultului nostru religios din străbuni. Se studiază materialele, cauzele degradării lor și mijloacele de conservare, de la materialele clădirilor și pînă la cele ale fondului arhivistic, cu felul hîrtiei și al cernelei.

Toată această activitate privind valorile noastre este patronată de înalte instituții de stat: Academia Română, Ministerul Culturii, cel al Turismului, Arhivele Statului, Comitetul pentru Arhitectură și Construcții, iar ca instituție specializată, de Direcția Patrimoniului Cultural Național, avînd ca temei juridic «Legea privind ocrotirea Patrimoniului Cultural Național al R.S.R.», din noiembrie 1974.

Și Departamentul Cultelor, în colaborare cu cultele din țară, se preocupă de valorile religioase și de artă bisericească, asigurînd condiții și mijloace, de la subvențiile în bani și pînă la activitatea de îndrumare și organizare a conservării, clasificării și inventarierii lor.

2. Cum era și firesc, în grija pentru valorile religioase și de artă bisericească, Biserica noastră se înscrie cu o activitate dintre cele mai bogate, cu rezultate care

fixează, putem spune, prin amplexarea lor, un nou și important capitol în istoria ei. Iar în acest capitol, se remarcă personalitatea proeminentă de ctitor a Prea Fericirii Sale Părintelui Patriarh Justinian. Dimpreună cu membrii Sfântului Sinod, ajutat de sfetnicii Prea Fericirii Sale, de preoțime și de credincioși, în colaborare cu Departamentul Cultelor și cu organele de Stat, Prea Fericirea Sa conduce și îndrumază neobosit această activitate. Nicicând într-un timp istoricește atât de scurt, nu s-au înfăptuit atâtea opere în condiții de înalt nivel de responsabilitate față de înfățișarea și stilul de început al monumentelor.

Din lista acestor înfăptuiri le vom desprinde doar pe cele mai importante: biserica, clopotnița, palatul patriarhal și dependințele Sfintei Arhiepiscopii; Mănăstirile: Plumbuita, Antim, Căldărușani, Dealul, Zamfira, Hurezi, Brâncoveni, Ghighiu, Sinaia, Cernica, Viforita, Neamț, Secu, Dragomirna, Sucevița, Putna, Vărativ, Bistrița din Moldova, Gura Motrului, Slatina (Fălticeni), Govora, Arnota, Cozia, Nicula (Cluj), Tismana, Vatra Moldoviței, Prislop, Pobrota, Voroneț; bisericile de mir: Precista din Galați, cea a lui Ștefan cel Mare din Borzești, cea din Ruginoasa, Adormirea Maicii Domnului — R. Sărat, Sfântul Gheorghe-Tecuci, Golia-Iași, Sfântul Nicolae-Vîrciorova, Sfântul Nicolae-Tg. Jiu.; catedralele din: Oradea, Rădăuți, Constanța, Galați, Iași, Timișoara, Craiova etc.; apoi, bisericile din București: Stavropoleos, Pitar-Moș, Colței, Sfântul Gheorghe-Grivița, Domnița Bălașa, Radu Vodă, Sfântul Elefterie, Sfântul Nicolae-Vlădica, Sfântul Spiridon-Nou și altele, cu restaurări ale arhitecturii, picturii sau ale sculpturii. Nu pot fi trecute cu vederea continuarea și definitivarea așezămintelor noastre bisericesti din Ierusalim și din alte locuri de peste hotare.

Patriarhia, mitropoliile, arhiepescopiile și episcopiile din țară au cheltuit și cheltuiesc sume importante în această acțiune. «Fondul Central Misionar» reprezintă și el un prețios aport adus de credincioși Bisericii noastre în fiecare an la Dumineca Ortodoxiei.

Prea Fericirea Sa Părintele Patriarh Justinian s-a îngrijit apoi de înzestrarea Bisericii cu ateliere difertie, de tipografie, de litografie, de legătură artistică, de confecționat diferite obiecte de cult reprezentative și ele de artă bisericască. Astfel, la Schitul Maicilor se află secții de strungărie, de ajustură, cizelare, filigran și email, de pictură, de croitorie de odăjdii și de uniforme clericale; la Plumbuita, ateliere de sculptură, tâmplărie și de turnat clopote; la Țigănești, ateliere de țesătorie, de broderie artistică și de covoare; la Ghighiu și la Ciorogirla, cele de înrămat icoane, iar la Nămăiești se țes covoare pentru export.

În 1950, Comisia de pictură bisericască a trecut de la Ministerul Cultelor la Patriarhie. Decizia Patriarhală nr. 633/1958 îi stabilește componența și atribuțiunile și se dau instrucțiuni pentru angajarea și executarea lucrărilor de pictură. Corpul pictorilor bisericesti este organizat pe categorii.

Ca punere în circuitul interesului public și turistic al valorilor noastre avem muzee, biblioteci și arhive, ca cele ale Sfintei Patriarhii, ale centrelor mitropolitane și eparhiale, ale mănăstirilor și bisericilor de mir, cu obligativitatea afișării istoricului lor, iar în locurile mai importante, cu activitatea ghizilor instruiți în acest scop.

Ca măsuri administrative referitoare la grija și responsabilitatea pentru valorile noastre, menționăm Decizia Ministerului Cultelor nr. 17302 din 17 mai 1948, prin care toți preoții parohi se numesc gestionari publici însărcinați cu conservarea bu-

nurilor mobile și imobile, apoi, circularele și ordinele prelucrate și difuzate prin protoierii la parohii, avînd ca obiect clasarea acestor valori în inventarele bisericilor, precum și măsurile ce trebuiesc luate pentru ferirea lor de degradare și de înstrăinare, îndeosebi înstrăinarea fiind pedepsită și de lege.

Aceeași grijă se manifestă și pentru fondul arhivistic. Adesea, aici s-au găsit singurele izvoare din care s-au putut stabili date din biografia unora dintre marile noastre personalități, precum și date pentru evenimente importante din viața poporului nostru. Clasarea acestui fond se face nu numai după conținut și cronologie, ci și după hîrtia și cerneala întrebuițate, pentru că și acestea vorbesc despre vremea lor cu tehnica scrisului de atunci și despre felul în care poate fi conservat în cele mai bune condiții.

3. În valorificarea unui bun cultural, semnificația, importanța sa proprie, intrinsecă, pretinde și capacitatea respectivă cu care este cunoscut și apreciat. Or, această capacitate de apreciere nu vine de la sine, ea se formează și, în sprijinul acestei formări avem o bogată literatură de specialitate și de popularizare cuprinsă în reviste centrale și regionale, în special de istorie și de arheologie, precum și în volume și albume ca, spre exemplu: *Scurtă istorie a Artelor plastice*, editată de Academie; *Arta brîncovenească*; *Pictura murală în Transilvania*, ambele de Vasile Drăguț; *Argintăria laică și religioasă în Țările Române (sec. XIV—XIX)*; *Icoane vechi românești*, *Muzeul de Artă veche românească*, de Corina Nicolescu; *Broderia medievală românească*, de Ana Maria Musicescu etc.

S-au publicat și se publică valoroase studii, monografiile și articole în revistele centrale și mitropolitane ale Bisericii noastre, prin munca și competența Ierarhilor, a corpului didactic de la Institutele teologice și de la Seminarii, a preoțimii și a personalităților de cultură, muncă apreciată și citată în lucrări de circulație națională și internațională.

III

Intrate în patrimoniul cultural al patriei noastre, însemnătatea valorilor religioase și de artă bisericească este imensă. Se știe ce a însemnat Biserica în viața poporului nostru ca, de altfel, și în viața altor popoare. Gîndind și simțind prin Biserică, era normal ca neamul nostru dreptcredincios să-și trăiască viața spirituală tot prin Biserică și, de aici, valorile ei sînt valori ale culturii naționale.

Pentru istoria națională, Biserica Ortodoxă Română și valorile ei reprezintă, în primul rînd, dovezi ale unității ființei poporului nostru în unitatea spațiului său geografic străbun, în acea intercomuniune firească de care am mai amintit, dintre valorile spirituale și suportul lor material de manifestare.

De aceea, valorile acestea sînt istorie vie și sursă majoră de educație patriotică. Spre exemplu, la Putna, oricine poate cunoaște celebra ctitorie și mormîntul voievodal al ctitorului, dar poate și să intuiască, prin intensă simțire patriotică, Moldova de altădată. Așa cum, la Sucevița, se cutremură de drama din ziua ce a urmat înfrîngerii din 23 august 1616, cînd Elisabeta Movilă, Doamna Moldovei, nereușind să ajungă la cetatea Hotinului, loc de salvare, este prinsă de turci și de tătari între Hîrlău și Botoșani. În drumul ei spre robie, trecînd într-un car printre boierii ingenunchiați și în lanțuri, le strigă în disperarea ei: «Boiari, boiari, rușinat-u-m-au păgînul!»... și le încredințează o șuviță din cosița ei spre a fi dusă și

păstrată la Sucevița — ctitoria Movileștilor, presimțind că doar atât va mai rămîne în țară din întreaga ei ființă batjocorită. Iar strigătul Doamnei, era strigătul Moldovei din vremuri de urgie... La fel, în Catedrala Reîntregirii din Alba Iulia, conștiința națională se cutremură la strigătul lui Horia sfișiat pe roată; sau la Dealul, unde-i vie drama lui Mihai Viteazul; sau în ctitoriile brîncovenesti, unde trăiește cea a lui Constantin Brîncoveanu «domn creștin», și în atîtea locuri din țară unde, în monumentele noastre este vie istoria ei. Aceeași istorie trăiește și în scenele pictate în aceste monumente, de la scenele oficiale redînd figuri de domni și de domnițe, de ierarhi, de dregători etc. și pînă la scenele din viața obișnuită a poporului nostru. Astfel, în biserici vechi din Transilvania, în scena Răstignirii, răstignitorii sînt reprezentați în costumele grofilor și nemeșilor, iar în Muntenia din vremea asupririi otomane, ei sînt reprezentați cu turbane și cu șalvari — manieră de reprezentare plină de semnificații.

În alte picturi din biserici sînt redată chiar fragmente din viața obișnuită a vremii, ceea ce l-a îndreptățit pe Pr. C. Bobulescu să-și intituleze o interesantă lucrare: «Lăutari și hore în picturile bisericilor noastre». Nu este nevoie să stăruim și asupra a ceea ce înseamnă pentru istorie pisaniile, hrisoavele, notele marginale de pe cărțile de cult și chiar vechile pomelnice etc.

Aceeași însemnătate a tezaurului de valori bisericesti și pentru arta noastră în genere, pentru arhitectură, pictură, sculptură etc., în care, pornind de la făuritorii anonimi sau cunoscuți ca: Nichifor și Dobre din vremea lui Alexandru cel Bun; Dragoș din Iași, Gheorghe din Trikala, din vremea lui Petru Rareș; Mina zugravul, din vremea lui Mihai Viteazul; Cozma maistrul, din vremea lui Ieremia Movilă; apoi, dintre ierarhi, Anastasie Crimca, «artist al culorii» în miniaturistică și Antim Ivireanul, artist în miniaturistică, în sculptură și în arta tipografică în care excelase și Coresi diaconul; apoi, Dobromir, Matei, Stoian, Stroie, Pârvu Mutu, Stan zugravul din Rășinari și alții, și pînă la urmașii lor de pînă mai ieri: Grigorescu, Tattarescu, Luchian, Tonitza, Olga Greceanu, Costin Petrescu și elevii lor de azi, în pictură; sau Grigore Dumitrescu, în sculptură, precum și mulți alții în alte arte, constituie o impunătoare școală națională care, dintre diferitele influențe, desprinde soluția noastră românească de pătrundere în universalul artei.

Iar pentru evoluția limbii și a literaturii noastre, în afară de ceea ce au însemnat manuscrisele, codicii, pravilele, cărțile de cult și de învățatură și, în genere, literatura veche bisericască, monumentele tezaurului Bisericii strămoșesti constituie și prețioase surse de inspirație populară și cultă, de felul legendei Mînăstirii Curtea de Argeș, sau Altarul Mînăstirii Putna, Umbra lui Mircea la Cozia etc.

2. Pentru cetățenii Patriei noastre, în vizitarea valorilor religioase și de artă bisericască, interesul, delectarea și admirația turistică iau forme de pelerinaje. În atmosfera acestui tezaur din vremuri străbune, sufletul românesc se adăpostește și se reculege cu pietate, acumulînd puteri de afirmare pentru vremuri prezente și viitoare. Valorile acestea nu sînt simple piese de muzeu; ele au preluat din trecut și mereu transmit prin generații tocmai ceea ce nu moare, ceea ce constituie un testament, o permanență vie a neamului care le-a creat cu strădania și pricepere, cu aleasă simțire și cu deosebită măiestrie. Rolul lor educativ întărește sentimentul patriotic și vredniciile poporului nostru, specificul și capacitatea lui de integrare în civilizația și în cultura lumii. Astfel, și deviza lansată de Anul european al patrimoniului arhitectural: «Un viitor pentru trecutul nostru», își află împlinirea, iar educația cetățenească își găsește unul din aspectele sale cele mai sănătoase.

3. Iar pentru credincioșii Bisericii noastre, cum am mai afirmat la început, -valorile acestea au o însemnătate în plus, întrucât datorită naturii lor ele n-au încetat să aparțină și Bisericii ca purtătoare ale mesajului ei, aproape toate încă servind desfășurării actelor de cult. În atmosfera lor sfântă, Ortodoxia românească își îndeamnă neîncetat credincioșii la păstrarea cu scumpătate a integrității credinței străbune, a sfințeniei și a puterii ei mîntuitoare. Mai ales că unele din monumentele noastre adăpostesc și valori pur religioase, moaște de-ale sfinților ce s-au trudit pentru acea viață îmbunătățită și plină de har, care le-a adus mîntuirea și meritul de a fi cinstiți și invocați în rugăciunile credincioșilor, ca mijlocitori către Tatăl ceresc. Cuviosul Nicodim de la Tismana, Cuvioasa Parascheva de la Iași, Sfînta Muceniță Filoteea de la Curtea de Argeș, Sfîntul Mucenic Ioan cel Nou de la Suceava și care a pătimit la Cetatea Albă, Sfîntul Cuviosul Dimitrie cel Nou de la București, Sfîntul Ierarh Calinic de la Cernica etc., în afară că ne vorbesc de împrejurările vieții lor și de evenimente ale istoriei țării noastre din diferite vremuri, sînt, în raclele lor făurite cu măiestrie artistică de pietatea românească, în primul rînd, exemple sfinte care ne arată în ce fel dragostea slujitoare a slavei lui Dumnezeu se dovedește prin dragostea slujitoare a demnității și a mai binelui oamenilor. De aceea, și grija pentru valorile religioase și de artă bisericească se exprimă de către credincioșii Bisericii noastre prin adîncimile sentimentului religios în unitate cu cel patriotic.

4. Delegații diferite și turiști de peste hotare au plăcuta ocazie să ne cunoască tezaurul de valori religioase și de artă bisericească și, prin ele, prin atîtea alte valori culturale laice, sau cele religioase ale naționalităților conlocuitoare, precum și prin mărețele înfăptuiri actuale, să ne cunoască țara și poporul. Aprecierile lor pline de admirație ne fac cinste.

Cu ocazia vizitei în Grecia, Președintele țării noastre i-a îndemnat pe monahii români trăitori la Muntele Athos, prin delegația lor primită în audiență, să aibă grijă de valorile noastre aflate acolo din vremuri străbune. Bineînțeles, acest înalt îndemn este cu atît mai grăitor pentru valorile aflate în țară.

*

După cum s-a văzut, geneza și dezvoltarea valorilor religioase și de artă bisericească se confundă cu geneza și dezvoltarea neamului nostru, ca produse ale vieții sale spirituale. Ele fac parte din patrimoniul cultural național purtător al specificului propriu cu care neamul nostru contribuie la patrimoniul de valori al culturii și civilizației lumii. Ele înseamnă pace, prietenie și armonie între popoare, în construirea colaborării lor pe calea progresului, cale pe care aceste valori o luminează, vădind posibilitățile omului de a fi mai bun, într-o lume tot mai dreaptă, tot mai frumoasă și tot mai bună.

Grija pentru aceste valori se întemeiază pe motive de importanță deosebită. Ea se exprimă, pentru fiii Patriei noastre, prin patriotism, iar pentru fiii Bisericii noastre, prin patriotism în unitate cu sentimentul religios, și constituie o preocupare permanentă pentru Stat și pentru Biserică.

Actuala etapă istorică se remarcă printr-un înalt nivel de conștiință, de responsabilitate față de aceste valori, de unde și eforturile deosebite pentru conservarea lor, înolaltă cu eforturile eroice ale poporului nostru de a produce noi valori materiale și spirituale — condiție a unei vieți mai demne și mai bune. De aici decurg datoriile privind grija pentru valorile noastre religioase și de artă bisericească, pentru cunoașterea, conservarea și fructificarea lor.

1. Cunoașterea acestora înseamnă capacitate de apreciere, de înțelegere a ceea ce constituie însemnătatea lor. Ea se realizează prin stăruința de a fi la zi cu cercetările și studiile care le au ca obiect și prin datoria ca această cunoaștere să fie popularizată, pentru ca poporul nostru să fie conștient de posibilitățile sale prezente de creație ce-i vin din trecut cu specificul, cu stilul său propriu și se îndreaptă spre viitor în optimismul cel mai sănătos al manifestărilor sale.

Clerul Bisericii noastre, asigurându-și această cunoaștere, are diferite ocazii în activitatea sa pastorală ca să corespundă acestei datorii. Inventarierea bunurilor, afișarea la loc vizibil a istoricului bisericilor, rolul ghizilor, acolo unde e cazul, își au importanța lor și fac parte din această datorie.

2. Cunoașterea valorilor noastre contribuie la stima față de ele și la conservarea lor. Preoții noștri îi revine datoria, mai cu seamă când le are în primire în inventarele unităților parohiale, să le întrețină în bune condițiuni și să vegheze ca «odoarele» lor să nu fie deteriorate sau înstrăinate. Totodată, prin aceleași mijloace pastorale, să contribuie la educarea poporului privind respectarea acestor valori cu pietate, decență și corectitudine, atunci când sînt vizitate și cercetate la locurile lor care nu sînt locuri de distracții, ci de meditație și de aleasă simțire religioasă și patriotică.

3. Datoria de a ne cunoaște și a ne conserva valorile patrimoniului național are drept scop fructificarea lor. Pentru aceasta ele trebuie expuse și popularizate în cît mai bune condițiuni, ca izvoare din care cultura și civilizația noastră să desprindă stilul nostru propriu, specificul românesc, spre a fi îmbogățit cu noi realizări de valori reprezentative pentru prezent și normative pentru viitor.

Pe de altă parte, ele trebuie prezentate în țară și peste hotare în corelație cu istoria și cu drepturile noastre de afirmare, de independență și de integritate teritorială. Pentru că valorile acestea demonstrează și unitatea ființei noastre naționale care le-a creat în unitatea spațiului geografic străbun ca suport material firesc al genezei și al dezvoltării lor în istorie. Valorile noastre religioase și de artă bisericească, făcînd parte din patrimoniul național de valori, se încadrează în aceste obiective ale scopului lor, iar pentru Biserica noastră ele sînt și componente definitorii ale Ortodoxiei românești. De aceea, clerului nostru îi revine datoria ca, în pastorația sa, să urmărească aceste obiective în educarea credincioșilor privind cunoașterea și conservarea valorilor religioase și de artă bisericească, precum și a celorlalte valori ale patrimoniului nostru național.

După cum s-a văzut la locul potrivit, în grija pentru valorile religioase și de artă bisericească, Biserica noastră depune o activitate dintre cele mai bogate, cu rezultate care, prin amploarea lor, fixează un nou capitol în istoria ei. Iar îndatoririle ce ne revin de aici, nouă fiilor ei, cler și credincioși, se dovedesc mai mobilizatoare, în măsura în care ne dăm seama de acest capitol deosebit de important prin semnificațiile lui atât pentru prezent, cît și pentru viitor. Într-un fel, și aceasta ne afirmă prezența activă în viața actuală a patriei noastre și, astfel, ne încadrăm în Biserica neîncetat luptătoare pentru slujirea slavei lui Dumnezeu prin slujirea demnității omului și a valorilor create de el, în condițiile istorice date.

Pr. Zevin RUSU

NOI MĂRTURII ALE CIVILIZAȚIEI PĂMÎNTULUI STRĂMOȘESC

● **O nouă vatră dacică la Ipotești.** — Cu ocazia săpăturilor întreprinse la Ipotești a fost identificată o veche vatră dacică. Noua mărturie arheologică se leagă organic, după aprecierile specialiștilor, cu cetățile daco-getice de la Stințești, ca și cu așezarea carpică de la Cucorani.

● **Peste o sută de vetre de foc dacice la Răcătău.** — În cetățuia dacică de la Răcătău (jud. Bacău) menționată în descrierile lui Ptolomeu, sub numele de *Tamaslava*, au fost descoperite peste o sută vetre de foc pe care se oficiau ritualuri legate de cultul lui Zalmoxis.

● **Tezaurul de la Plopana (jud. Bacău).** — Aflați la întreținerea culturilor, țărani cooperatori din satul Plopana (județul Bacău) au găsit mai multe monede vechi. Sosiți la fața locului, specialiștii de la muzeul județean de istorie au descoperit în zona respectivă și alte monede. Primele investigații au dus la concluzia că este vorba de un tezaur (care numără 800 de monede) datînd din secolele XV și XVI. Prof. I. Mitrea, directorul muzeului băcăuan, informează că acesta este cel mai mare tezaur monetar din perioada respectivă descoperit pînă acum pe raza județului.

● **2700 monede romane.** — Un grup de elevi de la școala generală din comuna Măgura (jud. Bacău) membri ai cercului «Căutătorii de comori» făceau prin împrejurimile satului o expediție de cercetări, sub conducerea prof. Dumitru Tătaru. În momentul cînd au ajuns la punctul Șipote, unul din copii a găsit pe o brazdă, proaspăt răsturnată de tractor, cîteva monede.

Profesorul și-a dat seama că monedele sînt de proveniență foarte veche. Continuând, sub îndrumarea specialiștilor de la muzeul județean de istorie, cercetările au condus la descoperirea în zona respectivă a unui important număr de monede de argint (circa 2700 piese) cîntărind peste 9 kg. Monedele, dinari romani imperiali, datînd din secolele I—II d.Hr. — poartă pe ele efițiile lui Traian, Domițian, Hadrian și ale altor împărați din epoca respectivă. Spre bucuria și mîndria Căutătorilor de comori, specialiștii apreciază că tezaurul este unul din cele mai bogate de acest fel din țară.

● **Tezaur monetar din secolele I—II d. Hr.** — În timpul prașilei pe cîmpurile comune Mogoșești-Siret, din județul Iași, la punctul numit de localnici «După sat» a fost descoperit un bogat tezaur de monede imperiale romane de argint datînd din secolele I—II d.Hr.

A fost anunțat profesorul de istorie Gheorghe Jescu, de la școala din localitate, un pasionat cercetător al trecutului istoric al comunei. Venind la locul cu pricina, profesorul a «recoltat» nu mai puțin de 801 monede, care fuseseră depozitate într-un colț de bronz tot de proveniență romană.

Pentru faptul că la o foarte mică distanță de locul acestei descoperiri au mai fost găsite în anii 1960 și 1963 alte două tezaure datînd din aceeași perioadă, arheo-

logii ieșeni presupun că ele au aparținut unei puternice obști sătești a populației autohtone. Cercetările continuă.

● **Unitate de cultură la geto-dacii din Moldova.** — Cercetările întreprinse de arheologii din Iași, Piatra Neamț, Bacău și Focșani au scos la iveală noi dovezi materiale ce atestă prezența activă și neîntreruptă a populației traco-daco-getice în Moldova.

După identificarea cetăților Zargedava, Tenasedava și Argedava consemnate pe o hartă întocmită de Ptolomeu, au fost fixate locurile altor fortificații la *Bitca-Doamnei*, de lângă orașul Piatra Neamț, la Margineni (Bacău), Cîndești (Vrancea), Brad și Bărgăoani-Neamț sau Răcătău pe albia Siretului.

Geto-dacii din așezările situate în Moldova aveau o cultură unitară, întrețineau legături economice și culturale cu popoarele vecine, cu care efectuau un permanent schimb de valori. Aceste vestigii ilustrează, totodată, ocupațiile variate ale locuitorilor acestor străvechi ținuturi: păstoritul, agricultura, meșteșugurile, vânătoarea.

● **O necropolă princiară traco-getică la Peretu (jud. Teleorman).**— În localitatea Peretu a fost descoperită o necropolă princiară traco-getică în care s-au găsit numeroase piese de argint, argint aurit, bronz, ceramică. Deosebit de interesante și valoroase sub raport istoric și artistic sînt coiful aurit, frumos ornamentat cu păsări și animale, vasul figurină din argint, masca umană cu colier. Tot aici au fost scoase la iveală rămășițele roților unui *car de fier*, o serie de butoni de argint de formă emisferică, un platou, o lance, un cazan de bronz cu mînere prefigurînd capete de lebede, cercei, diferite alte obiecte, precum și cîteva piese cu inscripții privind regii traci.

● **Documente convingătoare :**

Expoziția cu obiecte ale civilizației daco-getilor. — În sălile Muzeului de istorie a municipiului București din B-dul 1848 s-a inaugurat o expoziție itinerantă «Civilizația daco-getilor în perioada clasică», eveniment cultural cu deosebită semnificație. Rod al unor îndelungate și aprofundate cercetări, expoziția ilustrează prin mărturiile arheologice civilizația materială și spirituală a daco-getilor în sec. I î.Hr.—I d.Hr. în esență perioadă marcată de domniile lui Burebista și Decebal, cînd societatea geto-dacică a atins apogeul dezvoltării sale.

Mărturiile descoperite în așezările daco-getice argumentează temeinic unitatea profundă a civilizației strămoșilor noștri. Astfel, extrem de semnificativ este faptul că atît în cetățile din Munții Orăștiei cît și în celelalte așezări daco-getice apar o serie de forme ceramice comune — ceașca dacică, vasul fructieră, vasul borcan — elemente ce reprezintă jaloane de atribuire precisă a oricăror asemenea complexe arheologice. Nu e întîmplător faptul că o serie de unelte sau arce de fier asemănătoare s-au găsit începînd din Munții Orăștiei pînă la Popești Novaci pe Argeș și în cetățile de pe Siret, ca de exemplu la Răcătău și Bradul. Pretutindeni în locurile daco-getice abundă uneltele din fier, ceramică, piese de podoabă ce prezintă în esența lor aceleași forme și caracteristici, dovedind unitatea materială și pregnanța culturală a înaltului grad de civilizație daco-getică.

Într-o vitrină se văd trei brăzdare de plug, alături de un scut descoperit la Boșorod (jud. Hunedoara), în cetatea de pe dealul Piatra Roșie. Pe un pedestal este expusă o conductă din ceramică folosită la aprovizionarea cu apă potabilă a eroiceii citadele de la Sarmizegetusa Regia și alături de ea un uriaș clește de miner.

Obiectele de podoabă, majoritatea din argint, ne impresionează prin aspectul apropiat celui din zilele noastre. Iată o brățară spiralică terminată cu capete de șarpe și un lanț împletit de care atâră un pandantiv extrem de fin lucrat.

Nu lipsesc din expoziție tezaurele monetare, în vitrine fiind prezentate tetradrahmele thasiene găsite la Militari, pe teritoriul actual al Bucureștilor, sau monedele identificate la Răcățoiu și Pincești (jud. Bacău), unde s-au găsit dinari romani de argint.

Pe lângă macheta incintei sacre de la Grădiștea Muncelului și un medalion ce o reprezintă pe zeița Bendis găsit în apropierea acestei incinte precum și numeroase fragmente ceramice pictate, se găsesc aproximativ 400 de piese descoperite în așezările daco-geților.

● **Documente arheologice din Dobrogea.**— Dobrogea, străvechi pământ românesc îmbrățișat de apele bătrînului Istru și ale Pontului Euxin este depozitarul unui tezaur arheologic inestimabil. Obiectele și monumentele antice descoperite aici prin graul lor tainic ne vorbesc despre înalta civilizație și ocupațiile străbunilor, despre ritualurile și viața lor. Iată câteva piese identificate recent :

Lângă o colonetă în caneluri spiralice se află statueta unui personaj feminin. Îmbrăcămintea — un chiton și himationul lung ce cade în pliuri bogate, modelate pe corp — reflectă o manieră cunoscută în sec. III d. Hr. Este un fragment dintr-un mare complex ornamental cu analogii în lumea romană, executat în atelierele Tomisului.

Fragment de relief, în marmură, întruchipînd plastic «Cavalerul trac».

Opaiț din secolul II d.Hr. descoperit la Tomis.

O importantă descoperire la Capidava. Pe un ulcior amforoidal a fost scris numele meșterului care l-a confecționat : PETRE. Este primul atestat de limbă românească scrisă din secolul al IX-lea.

● **Vestigii arheologice prahovene.** — Zona Tîrgșorului vechi (jud. Prahova) a dovedit deosebit de bogată în vestigii arheologice. Perimetrul așezărilor antice și feudale de aici cuprinde peste 10 ha. Cercetările au scos pînă acum la iveală urme ale neoliticului, epocii bronzului, primei epoci a fierului.

În partea stîngă a pîriului care străbate zona a fost descoperită o așezare geto-dacică din perioada marilor regi Burebista și Decebal, iar în apropiere, un castru roman cu terme. Bogatul material arheologic de origine geto-dacică aduce mărturie despre participarea populației autohtone la ridicarea castrului și a termelor.

Așezarea, după cum atestă săpăturile efectuate de specialiști din București și Ploiești, a fost locuită și în secolele III—IV d.Hr.

Pe partea dreaptă a pîriului au fost dezvelite trei așezări prefeudale din secolele III—X d. Hr.

La începutul sec. XV, Tîrgșorul Vechi apare, în documente recent descoperite, ca oraș care se bucură deja de anumite privilegii. În secolul al XVI-lea aici se ridică o curte domnească a voievozilor munteni, locuită pînă în secolul al XVIII-lea. Încă o dovadă, printre multe altele, a continuității neîntrerupte a populației autohtone.

● **Mărturii creștine din sec. III—IV la Sarmizegetusa.** — Sarmizegetusa, nume deosebit de semnificativ pentru eroicele lupte ale dacilor a fost adăugat Ulpiei Traiane de împăratul Hadrianus în anul 118. El sugera continuitatea dintre regatul lui Decebal și stăpînirea romană. Era un veritabil simbol al contopirii dintre daci și

romani, al genezei unui nou popor. De altfel numeroase denumiri de orașe romane au păstrat vechile nume dacice: Apulum, Napoca, Tibiscum, Drobeta, Potaissa etc.

Din metropola construită de romani puțin timp după cucerirea Daciei ne parvin vești ce relevă momente inedite petrecute în viața orașului antic. Dr. Hadiran Daicoviciu, directorul Muzeului de istorie al Transilvaniei din Cluj-Napoca arată (în revista «Magazin» nr. 970/1976 8 mai):

«Datorită săpăturilor am reușit să dezvelim trei complexe arheologice: sanctuarul închinat zeilor *Esculap și Hygiea*, templul lui *Liber Pater* și un edificiu privat situat în imediata apropiere a Amfiteatrului. Am pornit la aceste lucrări de la ideea că atenția noastră trebuie să se concentreze asupra întregii vieți a orașului roman de odinioară și, de aceea, ne propunem să dezvelim, dacă nu total, cel puțin în mare parte orașul antic.

Anumiți pași în această direcție i-am făcut deoarece pe lângă complexele amintite s-au efectuat săpături și la zidul orașului, punându-se mai bine în lumină sistemul defensiv. De asemenea, cercetările întreprinse în zona necropolei de vest a Ulpiei Traiane ne-au dezvăluit faptul că aceasta se întinde mai mult decât se bănuia până acum. Sondajele au pus în evidență urme de locuire pe un spațiu vast, în afara zidurilor de incintă. Investigațiile au contribuit nu numai la o mai bună cunoaștere a vieții orașului roman, ci și la elucidarea unor momente importante din istoria sa. Așa de exemplu, la templul lui *Liber Pater* a fost descoperită o inscripție care dovedește că în anul 170 în timpul războaielor marcomanice, inamicii au ajuns până la Sarmizegetusa, incendiind edificiile aflate în afara zidurilor. Descoperirea este confirmată atât prin săpăturile mai vechi efectuate de Constantin Daicoviciu, cât și prin cele actuale, care au pus în evidență urme puternice de incendiu. Dramaticul eveniment este datat și cu monede de la Marcus Aurelius, din epoca respectivă, monede găsite în sanctuarul lui *Esculap și al Hygiei*. Un alt moment inedit ne-a fost semnalat de prezența sau lipsa vestigilor. În edificiile publice, palatul Augustaliilor sau Amfiteatru, s-au găsit urme aparținând secolului IV, deci ale populației rămasă pe loc cu prilejul retragerii aureliene. Asemenea indicii am întâlnit și în sanctuarul lui *Esculap și al Hygiei*. Aici a fost găsit un **opalț în formă de pește, simbol creștin bine cunoscut**, iar una din fântinile templului era plină cu statui și reliefuri de cult, evident păgâne, aruncate acolo, probabil de cei dinții creștini.

O deosebire semnificativă am remarcat-o cu prilejul dezvelirii unui edificiu privat impunător. Era o casă cu multe încăperi, bazine de apă, mozaic și hypocaust, clădire ce a aparținut, evident, unui bogătaș. Aici recolta de materiale arheologice a fost extrem de săracă, lipsa de inventar demonstrând faptul că persoanele avute și-au luat toate bunurile odată cu plecarea armatei romane. Se dovedea că retragerea aureliană nu s-a făcut în grabă, într-o atmosferă de panică, sub loviturile populațiilor migratorii, ci în chip ordonat, m-aș încumeta să spun chiar planificat.. Iată cum arheologia începe să vină, cu dovezile ei specifice, în sprijinul tezei istorice că retragerea aureliană n-a afectat, pe lângă armată și administrație, decât păturile înstărite ale populației provinciei, pături ale căror interese erau legate de imperiu și de stăpânirea romană.

Evident, între descoperirile noastre se numără și piese remarcabile, cum ar fi inscripția menționată, găsită la templul lui *Liber Pater*, o mască de bronz aurit a Gorgonei, precum și un ornament din bronz ce a aparținut probabil unui car roman și care înfățișează capul unei antilope, ambele obiecte fiind identificate în sanctuarul lui *Esculap și al Hygiei*. Menționez, de asemenea, un perete de ediculă funerară

găsit în necropola de vest a orașului și o descoperire întâmplătoare, o foarte frumoasă statueta de bronz a zeiței Venus.

Muzeul din Sarmisegetuza, care și-a sărbătorit anul trecut 50 de ani de existență, este acum în reorganizare. O reorganizare impusă de numărul și importanța noilor descoperiri. Cu ajutorul specialiștilor clujeni s-a alcătuit tematica viitoarei expoziții de bază. Ținând seama de importanța educativă pe care o are contemplarea descoperirilor chiar în locul în care au fost făcute, piesele ieșite la iveală din recente săpături vor fi expuse în muzeul local.

De la frumoasele mozaicuri descoperite în secolul trecut, la palatul Augustalilor dezvelit de Constantin Daicoviciu, pînă la edificiile identificate în ultimi ani am ajuns la momentul cînd la Sarmisegetuza se conturează un oraș roman cu un nivel de civilizație comparabil cu acela din orașele situate în vestul imperiului.

Alături de alte cîteva centre importante din Dacia, ca Apulum, Romula sau Drobeta, cred că viața de la Sarmisegetuza nu trebuie privită izolat, ci în contextul întregii vieți romane din Dacia, care se caracteriză nu numai prin orașe, ci și prin sute de așezări rurale, dovadă a densității și intensității populației romane, fapt ce explică romanizarea rapidă și profundă a provinciei.

● **Epoca bronzului la Galați.** — În zona noului cartier «Dunărea», din Galați au fost descoperite recent o serie de mărturii arheologice datînd din epoca bronzului. Pe teritoriul castrului roman de la Barboși, în acest județ, a fost scoasă la iveală o nouă locuință datată între sec. II—III d.Hr. Inventarul locuinței cuprinde printre altele, amfore de diverse mărimi, vase stampilate, plumbi de la plasa de pescuit, numeroase țigle și olane.

● **Monede romane la Gherla.** — Un important tezaur monetar, din 83 de piese romane din bronz a fost descoperit la Gherla, în apropierea castrului de aici.

Arheologii Eugen Chirilă, N. Gulea și Ioan Chifor, care au făcut cercetările de numismatică, au stabilit că tezaurul a fost acumulat spre sfîrșitul secolului IV d.Hr. atestînd, intensa activitate economică a populației locale daco-romane.

● **Fortăreață romană de la Curbura Carpaților buzoleni.** — Arătăm cu alt prilej că «Tezaurul de la Pietroasele» nu este străin de preocupările autohtonilor (Pe larg în revista «Studii teologice», nr. 1/1975, p. 166—167) dovadă și faptul că s-au descoperit noi elemente în sprijinul părerii de mai sus.

Dr. Gh. Diaconu, cunoscut arheolog, a declarat D-lui Simion Săveanu (prin intermediul revistei «Magazin» nr. 971/1976, 15 mai) următoarele :

«Comuna Pietroasele, așa cum i se spune astăzi, este situată pe un pînten de deal ce aparține masivului Istrița. De la Odobescu încoace creșterea populației a făcut ca zona castrului să fie astăzi acoperită cu numeroase gospodării. Din această cauză am conceput un plan de săpături de-a lungul străzilor comunei, pe locurile virane, adică pe laturile de vest și de sud ale incintei așezării antice. S-au putut defini fazele de construire ale fortăreței, reușind să identificăm trei nivele de locuire, în interiorul acesteia. O conductă de olane care se îndreaptă spre centrul castrului, ocupat astăzi de gospodăriile sătenilor, indică faptul că acolo putea să existe o construcție mai impunătoare, din piatră a comandantului garnizoanei.

Zidurile castrului prezintă la bază o grosime de trei metri, ele formau un dreptunghi cu latura lungă de 158 de metri și cea lată de 130 metri, fiind atît în interior cît și în exterior placate cu blocuri mari de piatră cioplită. Menționez dintre materialele scoase la iveală; ceramica lucrată cu mîna, de tradiție geto-dacică și vase

lucrate la roată de populația locală, la care se adaugă ceramica romană, o notă aparte făcând ceramica smălțuită, adusă probabil din Dobrogea.

Pe lângă foarte multe rîșnițe manuale s-au găsit creuzete pentru turnat bijuterii, dălți și cuțite din fier, fibule și catarama din bronz.

Foarte bine reprezentată este arta prelucrării osului pentru piepteni, aplice și tuburi pentru păstrat ace.

Intr-una din locuințele străvechi, cercetătorii au găsit o monedă de argint emisă în timpul împăratului Valens, în a doua jumătate a secolului IV.

După cum se știe, și Odobescu a găsit o monedă din aceeași perioadă, fapt ce ne îndrituiește să datăm castrul pe la mijlocul acestui secol. De altfel și materialele arheologice recoltate demonstrează aceeași epocă, fortăreața încetîndu-și existența în jurul anilor 375—381.

Castrul a fost conceput de strategii români care au ales acest bot de deal cu scopul de a supraveghea cîmpia. Prin tehnica sa de construcție, sîntem convinși că la ridicarea fortăreței au lucrat meșteri romani care cunoșteau procedeul pregătirii mortarului și arderii cărămizilor. În același timp, prezența materialelor arheologice geto-dacice dovedește că la ridicarea castrului a fost folosită mînă de lucru din împrejurimi pentru scoaterea pietrei de construcție din cariere și pentru transportul materialului lemnos necesar schelăriei.

Presupunem că, în momentele cînd pericolul hunic bătea la porțile Europei și se apropia de frontierele daco-romane —, aceștia au încheiat tratate și cu vizigoții. Nu este exclus, deci, ca în anumite perioade, la Pietroasa să fi staționat alături de romani și geto-daci și grupuri de vizigoți aflați, poate, sub conducerea lui Athanarich.

Scopul final al cercetărilor pe acest șantier este acela al conservării valorosului monument istoric spre a fi vizitat și cercetat, marcîndu-se astfel odată în plus prezența populației daco-romane la curbura Carpaților buzoieni, în acele vremuri.

Subliniem o altă descoperire importantă și anume că pe latura de sud a fortăreței a fost reperată necropola acesteia, ce cuprinde morminte datînd din secolul IV. Remarcabil este faptul că poziția necropolei față de castru respectă tradiții de origine romană. Dar surpriza cea mai mare am întîlnit-o în necropola din curtea IAS Pietroasele, situată la aproximativ un kilometru sud-vest de centru. Aici au fost găsite morminte de înhumatie, unde decedații țineau în mînă, potrivit obiceiului, monede de la Constantin al II-lea și alături de oseminte erau numeroase arme romane.

Prin inventarul său, *acest cimitir este primul de acest fel din țara noastră*. Alături de vase, obiecte și podoabe, în morminte au fost descoperite săbii cu două tăișuri, pumnale și vîrfuri de lănci, toate de origină romană. O seamă de materiale comune castrului și celor două necropole (aceea de la sud de cetate și cea cu armament în morminte) ne determină să presupunem că acolo puteau fi înhumați apărătorii fortăreței.

● **Mărturii bizantine la Păcuiul lui Soare.** — Cercul arheologic al Liceului nr. 2 din Călărași, efectuînd de curînd săpături la Păcuiul lui Soare — unde se află o vestită cetate bizantină din sec. X—XII, a descoperit, în locul unde se afla portul fluvial, monezi romane de argint și aramă și capiteluri de clădiri.

Cetatea construită de romani, era punct strategic ridicat în cale năvălirii avarilor.

PATRIMONIUL CULTURAL NAȚIONAL :

— Muzeul «Bruckental» a achiziționat pentru sectorul de artă românească lucrări realizate de Brăduț Covaliu, Ion Pacea, Ion Gheorghiu și alții, ultima sală din circuitul pinacotecii devenind Salonul noutăților picturii contemporane românești.

Paralel, în cadrul secției de istorie s-a organizat expoziția «Continuitatea populației autohtone în mileniul I», în cadrul căreia este prezentat materialul arheologic descoperit în județ, ceramică din așezarea daco-romană din sec. I—IV î.Hr. din Slimnic și complexul de așezări umane și cimitire din sec. IV—IX d.Hr. găsite la Bratei.

— *Mînăstirea Hurezi redată evlaviei și admirației publice.* — Ansamblul brâncovenesc de la Hurez, unul din cele mai mari complexe de arhitectură medievală din țara noastră, restaurate pînă în prezent, a intrat din nou în circuitul cultural. Principala ctitorie a lui Constantin Brâncoveanu, grupînd mai multe clădiri — casa domnească, biserica, turnul de poartă, corpurile de chilii — a redobîndit înfățișarea sa originală în urma unor atente lucrări începute în 1960, conduse de arh. Ștefan Balș, sub egida Direcția Patrimoniului Cultural Național. Prin îndepărtarea unor adăugiri ulterioare, a fost redată, în primul rînd, expresia monumentală a interioarelor casei domnești. În aceste încăperi spațioase s-a amenajat un muzeu de artă feudală, cuprinzînd țesături, sculpturi, icoane și alte obiecte reprezentative pentru epoca brâncovenească, epocă de mare înflorire a culturii românești. În același timp, a fost refăcută, în întregime, bogata decorație sculpturală a monumentului, piesele originale degradate fiind păstrate în lapidariul complexului. Într-o viitoare etapă urmează să fie efectuate și lucrări de restaurare a picturilor murale, o altă componentă de preț a ansamblului.

— *Dezvelirea unui bust al lui Nicolae Iorga.* — În fața Institutului de istorie «Nicolae Iorga», din Capitală, clădire în care marele nostru istoric a trăit ultimii ani ai vieții, a fost dezvelit, sîmbătă la amiază, într-un cadru festiv, bustul ilustrului om de știință și cărturar, Nicolae Iorga, realizat în bronz de artistul poporului Ion Irimescu. Inaugurarea monumentului coincide cu împlinirea a 40 de ani de la crearea Institutului de istorie și a 105 ani de la nașterea fondatorului său, Nicolae Iorga.

La festivitate au participat Mihnea Gheorghiu, președintele Academiei de științe sociale și politice, Petre Constantin, vicepreședinte al Comitetului executiv al Consiliului popular al municipiului București, reprezentanți ai Consiliului Culturii și Educației Socialiste, oameni de știință, artă și cultură, cercetători, precum și membri ai familiei marelui istoric.

A luat cuvîntul Ștefan Ștefănescu, directorul Institutului de istorie, care a evocat activitatea științifică a lui Nicolae Iorga, neobosita muncă culturală pe care renumitul istoric animat de patriotism, a desfășurat-o în rîndul maselor populare.

— *Constantin Brâncuși, omagiat în Mexic și la Paris.* — La Muzeul național al culturilor din capitala Mexicului a fost organizată o seară comemorativă «Constantin Brâncuși». Despre personalitatea marelui sculptor român și universalitatea creației sale au vorbit directorul muzeului Julio Cesar Olive, și prof. Barbara Meyer. A fost vizionate apoi filmele documentare «Maramureș», «6000 de ani» și «Ceramica de Oboga». Au participat artiști plastici mexicani cadre didactice, studenți, ziariști.

La Palatul Galliera din Paris a avut loc vineri vernisajul expoziției «Omagiu lui Brâncuși din partea sculpturii românești contemporane» cuprinzînd 56 de lucrări în lemn, piatră, marmură și bronz. Au participat Jean Laloy, director general al afacerilor culturale din Ministerul de Externe, vicepreședinte al Asociației franceze pentru activități artistice, membru al Institutului Franței și alți membri ai institutului, funcționari superiori din M.A.E. (P. Diac).

EVENIMENTE ȘI FAPTE DEOSEBITE

(mai — iunie)

SĂRBĂTORIREA ZILEI DE 1 MAI. — Ziua de 1 Mai a intrat în tradiție și în istoria lumii atât ca sărbătoare a muncii, cât și ca zi a înfrățirii celor ce muncesc, de pe toate meridianele globului pământesc.

Strîns unit în jurul conducătorilor săi, în frunte cu președintele Nicolae Ceaușescu, poporul nostru s-a bucurat din plin de atmosfera sărbătorească a zilei de 1 Mai 1976, care aureolează remarcabilele succese înscrise în cronică atât de bogată a construcției socialiste în țara noastră, bilanțul fructuos din toate ramurile de activitate: industrie, agricultură, comerț și cultură. Realizînd un ritm de dezvoltare a industriei de 13 la sută anual, țara noastră a înregistrat într-un singur an, 1975, o producție industrială egală cu aceea a întregului deceniu 1951—1960. Un curs ascendent a urmat și agricultura: în ultimii cinci ani, producția a crescut cu 25 la sută. Venitul național a crescut cu aproape 70 la sută, iar veniturile reale ale oamenilor muncii cu 46 la sută față de 1970.

Rod al muncii pline de abnegație desfășurate de muncitori, țărani, intelectuali, fără deosebire de naționalitate, tabloul succeselor înfățișate la 1 Mai 1976 constituie o cheazășie pentru înfăptuirea mărețelor proiecte de continuă dezvoltare și înălțare a patriei noastre, pentru îndeplinirea năzuințelor de pace, progres și bunăstarea tuturor.

În țara noastră, ziua de 1 Mai a fost sărbătorită anul acesta în cadrul unei vibrante adunări populare ținută în Palatul sporturilor și culturii din Capitală, precum și prin entuziaste adunări populare, spectacole artistice, serbări cîmpenești, carnavaluri și alte manifestări cultural-artistice de masă, desfășurate în toate județele țării. În întreprinderi cu activitate continuă, pe șantiere și ogoare, ziua muncii a fost sărbătorită prin muncă.

Adunarea populară din Capitală s-a desfășurat în prezența președintelui țării, Dl. Nicolae Ceaușescu, a celorlalți conducători ai statului, a membrilor Consiliului de Stat și ai guvernului, a conducătorilor de instituții centrale, a reprezentanților unor organizații de masă și obștești, ai oamenilor muncii din mari întreprinderi bucureștene, ai vieții științifice și culturale, precum și a reprezentanților unor organizații sindicale și democratice de peste hotare, a unor șefi de misiuni diplomatice acreditați la București, membri ai corpului diplomatic și corespondenți ai presei străine. Cuvîntarea festivă despre semnificația zilei de 1 Mai a fost rostită de dl. Emil Bobu, membru al Comitetului Politic Executiv, secretar al C.C. al P.C.R., vicepreședinte al Consiliului de Stat. «Sîntem încredințați că poporul român, prin munca sa creatoare, va face ca România să devină tot mai puternică, mai prosperă, mai înfloritoare, să înainteze tot mai dinamic pe drumul progresului și civilizației socialiste», — a spus, în încheierea cuvîntării sale dl. Emil Bobu.

Participanții la adunare au urmărit apoi cu satisfacție și admirație desfășurarea unui amplu spectacol festiv dedicat zilei de 1 Mai, la realizarea căruia și-au dat concursul prestigioase instituții artistice, artiști de seamă și scriitori.

UN NOU MOMENT ISTORIC ÎN DEZVOLTAREA RELAȚIILOR ROMÂNOTURCE. — În cadrul relațiilor tradiționale de prietenie stabilite între România și Turcia, Președintele României, Domnul Nicolae Ceaușescu, împreună cu Doamna Elena Ceaușescu, a făcut o vizită oficială în Turcia, în perioada 22—25 iunie 1976.

Pentru a doua oară în răstimp de cîțiva ani, șeful statului român a fost oaspete al Turciei, mărturie a evoluției ascendente a relațiilor de prietenie dintre cele două țări, hotărîte să acționeze pentru promovarea unui climat de conlucrare și bună vecinătate în spațiul geografic în care locuiesc.

Caracterul fructuos al vizitei, bogatul bilanț al rezultatelor ei și-au găsit expresie elocventă în încheierea unor acorduri și înțelegeri de natură să impulsioneze dez-

voltarea relațiilor de colaborare. Așa cum se spune în Comunicatul comun, în vederea consolidării și lărgirii relațiilor de cooperare între cele două țări, în timpul vizitei au fost semnate: Acordul de aplicare în domeniile petrolier, minier și energetic a Acordului de cooperare economică, industrială și tehnică pe termen lung, Acordul de colaborare în domeniul poștei și telecomunicațiilor, Angajamentul de cooperare științifică și tehnologică și Protocolul privind proiecte concrete de cooperare economică și schimburi comerciale.

Prin reafirmarea însemnătății principiilor înscrise în Actul final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa și a necesității de a se acționa mai energic pentru traducerea lor în viață, convorbirile româno-turce s-au înscris în spiritul hotărârilor de la Helsinki.

Vizita președintelui Nicolae Ceaușescu în Turcia, desfășurată în spirit de cordialitate desăvârșită și încheiată cu un bogat bilanț, marchează o nouă și însemnată contribuție în evoluția raporturilor reciproce de colaborare prietenească, înscriindu-se totodată ca un aport prețios la statornicirea unui climat de înțelegere și conlucrare, în Balcani, pe continentul european, în întreaga lume.

PENTRU ASIGURAREA PROGRESULUI ȘI CIVILIZAȚIEI OMENIRII. — Între 31 mai și 11 iunie a.c., în orașul Vancouver din Canada și-a desfășurat lucrările Conferința Națiunilor Unite asupra așezărilor umane, amplă manifestare internațională, care se înscrie ca o continuare necesară a altor două conferințe mondiale organizate sub egida O.N.U.: Conferința Mondială privind Mediul înconjurător (Stockholm, 1972), și Conferința Mondială a Populației (București, 1974).

Conferința, la lucrările căreia au participat aproape 5000 de delegați din 134 țări ale lumii, a primit cu deosebit interes mesajul ce i-a fost adresat de președintele României, Domnul Nicolae Ceaușescu, și a apreciat în mod deosebit contribuția adusă de delegația țării noastre condusă de dl. Romeo Dragomirescu, vicepreședinte al Comitetului pentru Problemele Consiliilor Populare.

Apreciind că această Conferință «poate aduce o contribuție deosebit de pozitivă la dezvoltarea și la găsirea căilor de soluționare a unor probleme cu profunde implicații asupra existenței popoarelor, asupra progresului și civilizației întregii umanități», președintele Nicolae Ceaușescu reliefează în mesajul său că «România consideră că evoluția așezărilor umane, ridicarea gradului lor de civilizație depind, în primul rând, de eforturile proprii ale fiecărei țări, de felul în care se realizează dezvoltarea economică și socială a fiecărui popor, de modul cum se asigură utilizarea resurselor materiale și umane proprii, răspîndirea și valorificarea cuceririlor științei și culturii în întreaga viață socială... În soluționarea acestei probleme și în ridicarea generală a gradului de civilizație și bunăstare a popoarelor un rol însemnat revine dezvoltării și diversificării colaborării pe plan internațional, statornicirii unor relații echitabile, de deplină egalitate între state».

După dezbaterea proiectelor de document privitoare la principiile generale, cooperarea internațională și acțiunile pe scară națională în problema așezărilor umane, în ședința finală a Conferinței a fost adoptată *Declarația în problema așezărilor umane*, în care se cere tuturor popoarelor și guvernelor lumii să lupte împotriva oricăror forme de colonialism, agresiune, ocupație teritorială, dominație străină, apartheid și a oricăror forme de rasism și discriminare rasială, în conformitate cu rezoluțiile adoptate de Adunarea Generală a O.N.U. Se subliniază totodată necesitatea înfăptuirii unei noi ordini economice internaționale în vederea stabilirii unor relații economice mai echitabile între țările lumii.

VIZITA PREȘEDINTELUI SIRIEI ÎN ȚARA NOASTRĂ. — În zilele de 26—28 iunie a.c., țara noastră a avut ca înalți oaspeți pe președintele Siriei, Hafez Al-Assad, și soția sa, Doamnei Anissé Al-Assad, la invitația Președintelui Nicolae Ceaușescu și a Doamnei Elena Ceaușescu.

Această vizită oficială a președintelui Siriei a prilejuit cea de-a patra întâlnire la nivel înalt româno-siriană din ultimii ani, încheiată cu rezultate fructuoase pentru ambele popoare. Au fost semnate: Acord privind cooperarea tehnico-științifică; Acord privind colaborarea și cooperarea în domeniul poștelor și telecomunicațiilor; Convenție sanitar-veterinară și Protocolul privind aplicarea acesteia; Plan de colaborare în domeniul sănătății publice; Program de schimburi culturale pe anii 1976—1977.

Încununată de succes, convorbirile dintre președinții Nicolae Ceaușescu și Hafez Al-Assad constituie o expresie a prieteniei și colaborării rodnice, care s-au statornicit și se dezvoltă între România și Siria, a aspirațiilor lor comune de progres și prosperitate, de dezvoltare liberă și independență.

CONGRESUL COOPERATORILOR MEȘTEȘUGARI. — În zilele de 28 și 29 mai a.c. s-a ținut în sala Ateneului Român din Capitală Congresul al V-lea al cooperației meșteșugărești din Republica Socialistă România, la care au participat 500 de delegați ai celor peste 310.000 membri ai cooperativelor meșteșugărești din întreaga țară, dezbătând și analizând, în spirit de înaltă exigență și responsabilitate, activitatea desfășurată de organizațiile cooperației meșteșugărești în perioada care a trecut de la ultimul congres și stabilind programul dezvoltării lor în cincinalul 1976—1980.

Participanții la Congres au primit cu viu interes Mesajul adresat Congresului de Președintele țării Dl. Nicolae Ceaușescu. «Cooperația meșteșugărească este chemată să aducă o contribuție tot mai însemnată la realizarea mărețului program de dezvoltare economică și socială a țării», subliniază Președintele Nicolae Ceaușescu în mesajul său. Ea este chemată «să participe într-o măsură sporită la satisfacerea în condiții tot mai bune a cerințelor populației privind aprovizionarea cu bunuri de consum și servicii tot mai variate, de calitate superioară, la asigurarea unor disponibilități pentru export, la valorificarea tot mai largă a unor resurse și posibilități locale... Organizațiile cooperației meșteșugărești trebuie să contribuie, alături de producția realizată în industria de stat, la îmbogățirea continuă a sortimentului de bunuri de consum, de articole casnice și de uz gospodăresc din rețeaua comercială». Dată fiind marea bogăție spirituală pe care o constituie arta nativă a poporului nostru, Președintele Nicolae Ceaușescu subliniază că în domeniul producției obiectelor de artizanat «este necesar să se valorifice mai bine minunatele tradiții și bogatul tezaur al artei noastre populare, talentul și iscusința meșterilor, să se țină în mai mare măsură seama de specificul fiecărei zone, pentru a realiza o producție de artă populară și artizanat care să satisfacă, în cele mai bune condiții, atât cererile pieții interne, cât și pe cele de export».

După încheierea dezbaterilor, în cadrul cărora au fost evidențiate realizările, arătate lipsurile și formulate propuneri pentru activitatea viitoare, Congresul a aprobat activitatea desfășurată de Consiliul UCECOM și Comisia de revizie, adoptând apoi propunerile privind îmbunătățirea prevederilor statutelor organizațiilor și uniunilor cooperației meșteșugărești. A fost adoptată, de asemenea, Rezoluția celui de-al V-lea Congres al cooperației meșteșugărești, în care sînt precizate principalele măsuri și obiective ce trebuie să fie puse în aplicare de toate organizațiile cooperatiste pentru îndeplinirea sarcinii centrale stabilite de Congres: volumul producției cooperației meșteșugărești să fie în 1980 cu peste 53 la sută mai mare decît în 1975, corespunzător unui ritm mediu anual de aproape 9 la sută.

Congresul a ales Consiliul Uniunii Centrale a Cooperativelor Meșteșugărești și Comisia de revizie, iar în prima ședință a Consiliului UCECOM a fost ales Comitetul Executiv. În funcția de președinte a fost reales dl. Florian Dănălache.

EDUCAȚIE ȘI CULTURĂ ÎN SPIRITUL CERINȚELOR VREMII. — Un eveniment de o deosebită însemnătate pentru formarea unui om nou, om de omenie, pentru înflorirea științei, literaturii și artelor în țara noastră l-a constituit Congresul educației politice și al culturii socialiste, ținut în zilele de 2—4 iunie a.c. în Palatul Sporturilor și Culturii din Capitală, sub auspiciile Frontului Untății Socialiste, în care este încadrată și Biserica Ortodoxă Română.

Făurirea unei civilizații spirituale superioare, ca și asigurarea bunăstării materiale a oamenilor este condiționată de formarea omului nou, în spiritul dragostei de dreptate și adevăr, al curajului și cinstei, al hotărîrii de a lucra împreună cu semenii săi pentru fericirea proprie, pentru fericirea întregului popor, avînd o pregătire multilaterală.

Problema formării omului nou a fost prezentată sub multiplele ei aspecte în impresionanta și documentata expunere făcută de Președintele țării, Domnul Nicolae Ceaușescu, expunere care, datorită faptului că sintetizează gîndirea și creația românească, întemeindu-se pe coordonatele spirituale, culturale, în lumina tradițiilor naționale ale poporului român, a fost adoptată de Congres drept program al întregii

activități viitoare a statului, a tuturor organizațiilor de masă și obștești, a organismelor educative și cultural-artistice, a întregului nostru popor.

Președintele Nicolae Ceaușescu face o desăvârșită sinteză a istoriei vechi, medii și moderne a patriei noastre, omagiind totodată pătura țărănimii pentru rolul pe care l-a jucat în toată epoca medievală, atât în luptele pentru dreptate națională și socială, pentru independență, în producerea bunurilor materiale ale societății, cât și în conservarea limbii și îmbogățirea permanentă a culturii românești, subliniind totodată că edificarea societății socialiste, înlăptuirea revoluției culturale au dus la înflorirea artei și literaturii, la succese remarcabile în formarea omului nou.

Vorbind despre educarea tineretului în spiritul dragostei de țară, Președintele Nicolae Ceaușescu a definit în mod magistral conținutul și caracteristicile patriotismului, subliniind, printre altele că «a fi patriot înseamnă a fi oricând gata să faci totul, mergînd pînă la supremul sacrificiu, pentru a apăra libertatea, independența și integritatea țării, pentru a salvagarda mărețele cuceriri revoluționare ale poporului».

Se impune a fi subliniată, de asemenea, prin prizma specificului revistei noastre, precizarea președintelui României cu privire la libertatea religioasă din țara noastră, făcută în cadrul paragrafului referitor la obiectivul central al propagandei ideologice». «În acest context, — a spus Președintele Nicolae Ceaușescu —, doresc să subliniez din nou faptul că noi, comuniștii, călăuzindu-ne după concepția științifică ce atestă materialitatea lumii, combatem cu energie superstițiile, misticismul, curentele de gîndire idealiste. În același timp, politica partidului și statului nostru, întreaga viață socială se întemeiază pe respectul credinței oamenilor, pe libertatea conștiinței, pe manifestarea liberă a cultelor în cadrul legilor statului, pornind de la faptul că, indiferent de credința sa religioasă, fiecare cetățean, fiecare slujitor al unui cult sau altul, trebuie să respecte legile și să servească cauza edificării noii orînduiri socialiste în România».

Însemnat eveniment în viața contemporană a României, primul Congres al educației politice și al culturii socialiste a realizat o analiză deosebită a spiritualității societății românești, dezbătînd constructiv problema făuririi și dezvoltării omului nou, menit să ridice pe culmi nivelul de viață a întregului nostru popor.

CONFERINȚA SOCIETĂȚILOR NAȚIONALE DE CRUCE ROȘIE ȘI SEMILUNĂ ROȘIE DIN ȚĂRILE BALCANICE. — În zilele de 11—13 mai a.c. s-au desfășurat în Capitala țării noastre lucrările Conferinței Societăților de Cruce Roșie și Semilună Roșie din țările balcanice, eveniment menit să contribuie la întărirea rolului pe care aceste organizații îl au în lupta pentru înlăptuirea programului de acțiuni stabilit de Conferința mondială a Crucii Roșii dedicată păcii, înscriindu-se totodată în cadrul numeroaselor inițiative ale Crucii Roșii din România în scopul dezvoltării colaborării cu societățile similare din Balcani, și deci în cadrul preocupărilor constante ale României pentru prietenie între popoarele lumii, pentru instaurarea unui climat de bună vecinătate, pentru transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii și colaborării.

La lucrările Conferinței, desfășurate într-o atmosferă de înțelegere și stimă reciprocă, au participat delegații ale organizațiilor naționale de Cruce Roșie și Semilună Roșie din Bulgaria, Grecia, Iugoslavia, România și Turcia, reprezentanți ai Ligii Societăților de Cruce Roșie, precum și invitați din partea Comitetului Internațional al Crucii Roșii și ai societăților naționale respective din Ungaria și U.R.S.S.

Rostind cuvîntul de salut din partea Ligii Societăților de Cruce Roșie, dl. Henrik Beer, secretarul general al acestei organizații, a subliniat că această Conferință reprezintă un pas înainte spre extinderea și aprofundarea contactelor între societățile naționale din zonă, constituind un model de colaborare rodnică pentru societățile surori din alte regiuni ale lumii. La rîndul său, dl. Eric Martin, președintele Comitetului Internațional al Crucii Roșii, a relevat că reuniunea de la București ilustrează elocvent dorința de colaborare între națiuni pe tărîmul nobilelor idealuri ale Crucii Roșii.

Pe parcursul a trei zile, în deplină concordanță cu obiectivele Crucii Roșii — sintetizate în deviza ei «Per humanitatem ad pacem» —, participanții la Conferința societăților de Cruce Roșie și Semilună Roșie din țările balcanice au dezbătut probleme privind rolul Crucii Roșii în educația sanitar-socială a tineretului, colaborarea bilaterală și regională între societățile de Cruce Roșie în cazuri de calamități, contribuția acestora la intensificarea cooperării și promovarea idealurilor păcii.

În urma propunerii făcute de președintele Conferinței, dl. general-colonel Mihai Burcă, președintele Crucii Roșii române, s-a hotărît crearea unui comitet interbalca-

nic de Cruce Roșie și Semilună Roșie, alcătuit din președinții societăților naționale, care să asigure un contact permanent între aceste societăți. Ca președinte al acestui comitet a fost ales, pînă la viitoarea Conferință, dl. general-colonel Mihai Burcă.

Documentul final adoptat exprimă hotărîrea comună de a întări și dezvolta cooperarea dintre Societățile de Cruce Roșie și Semilună Roșie, reliefîndu-se necesitatea sporirii activității în eforturile comune de înlăturare a războaielor, de a sădi în conștiința popoarelor ideea păcii, înțelegerii și cooperării internaționale. Se subliniază totodată că prin cooperarea în domeniul activităților desfășurate de Crucea Roșie se aduce o contribuție esențială la aprofundarea și intensificarea colaborării bilaterale și multilaterale a statelor din regiunea balcanică, la transformarea acestei regiuni într-o zonă a păcii.

S-a hotărît ca următoarea Conferință a Societăților de Cruce Roșie și Semilună Roșie din țările balcanice să aibă loc în Grecia, în anul 1979.

Prin rezultatele ei, Conferința de la București a Crucii Roșii balcanice constituie un pas sigur înainte pe calea activității creatoare și rodnice a societăților de Cruce Roșie, într-o lume fără războaie și vărsări de sînge, o lume a păcii și înfrățirii între popoare.

În ziua de 12 mai, șefii delegațiilor participante la lucrările Conferinței au avut deosebita satisfacție de a fi primiți în audiență de președintele României, Domnul Nicolae Ceaușescu.

Vorbînd în numele participanților la Conferință, dl. Henrik Beer, secretar general al Ligii Societăților de Cruce Roșie, a mulțumit șefului statului român pentru sprijinul acordat pentru activitatea Crucii Roșii, mulțumînd totodată pentru felul în care România a găzduit și a asigurat organizarea Conferinței de Cruce Roșie a țărilor balcanice, precum și pentru «modul în care pregătește participarea organizațiilor de Cruce Roșie la reuniunea mondială ce va avea loc anul viitor tot la București. România devine astfel un centru ideal pentru promovarea țelurilor Crucii Roșii internaționale, a principiilor colaborării dintre state și guverne».

Au mai luat cuvîntul dl. Eric Martin, președintele Comitetului Internațional al Crucii Roșii, și conducătorii delegațiilor țărilor balcanice.

Răspunzînd, președintele Nicolae Ceaușescu și-a exprimat plăcerea de a se întîlni cu participanți și conducători ai organizațiilor de Cruce Roșie din țările balcanice, cu conducători ai organismelor internaționale de Cruce Roșie, apreciînd totodată inițiativa de a se organiza periodic reuniuni ale organismelor de Cruce Roșie din țările balcanice și subliniînd importanța activității organizațiilor de Cruce Roșie. «Desigur, — a spus șeful statului român, — organizațiile de Cruce Roșie sînt organizații obștești, neguvernamentale. Dar activitatea lor are o mare importanță în viața fiecărei țări, în dezvoltarea colaborării pe plan internațional și, în condițiile acestei reuniuni, în cadrul țărilor balcanice».

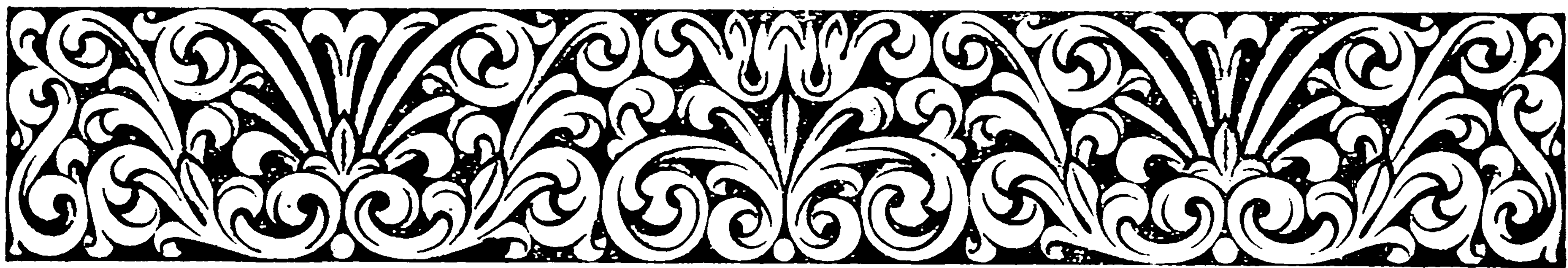
«Desigur — a accentuat președintele Nicolae Ceaușescu în cuvîntul său — înseși obiectivele Crucii Roșii, care pune accent deosebit pe problemele umanitare, presupun și preocuparea pentru evitarea războiului și asigurarea păcii. Cred că cea mai mare apreciere pe care țările ar da-o activității Crucii Roșii ar fi aceea ca să nu fie nevoie de intervenția Crucii Roșii în caz de război, adică să evităm războiul. Acesta ar fi cel mai mare succes al Crucii Roșii».

«Desigur — a spus în continuare președintele țării noastre — și fără aceasta sînt multe probleme de soluționat privind sănătatea, combaterea diferitelor boli, în care Crucea Roșie are de jucat un rol important chiar în cadrul țărilor noastre, nu mai vorbesc pe plan internațional».

Exprimîndu-și «speranța că vor fi intensificate eforturile pentru soluționarea unor probleme destul de grave pe plan mondial», președintele Nicolae Ceaușescu a încheiat spunînd: «Am în vedere combaterea unor maladii în diferite țări și, mai cu seamă, insist încă o dată asupra necesității de a sădi în conștiința popoarelor ideea păcii și colaborării».

Tradiționalele legături de colaborare și bună vecinătate dintre țările balcanice au fost ilustrate încă o dată, prin prizma lucrărilor Conferinței de la București a Crucii Roșii, desfășurate în spiritul nobilelor idealuri umanitare exprimate prin deviza «Per humanitatem ad pacem» sub care activează Crucea Roșie internațională.

• I N D R U M Ă R I • P Ă S T O R Ă L E •

EXPRESIVITATEA RELIGIOASĂ A PSALTICHIEI ROMÂNEȘTI CONTEMPORANE

Caracterul liniștit și senin al cultului oficiat în Biserica Ortodoxă Română. Două dintre principalele trăsături ale desfășurării cultului ortodox sînt: liniștea și seninătatea. Nu liniștea unei vieți psihice pasive, ci aceea a unei complexe dinamici lăuntrice, stăpînită conștient. Preotul și credincioșii săvîrșesc sfintele slujbe ortodoxe «cu pace», însuflețiți de iubire, credință și speranță, în grade — individual — diferite.

Acest mod liniștit al desfășurării slujbei ortodoxe îl asigură nu numai educația religioasă a celor ce oficiază, ci și caracterul unitar al fiecărei slujbe. Prin această afirmație am sugerat, totodată, ca liniștea desfășurării cultului ortodox nu trebuie înțeleasă numai ca o fluentă lentă, ci, îndeosebi, ca o trăsătură armonioasă, echilibrată, expresie a însăși structurii unitare a cultului ortodox.

Morfologic, unitatea slujbei ortodoxe o asigură repetarea ecfoniselor, toate referindu-se la Sfînta Treime; ca și revenirea multiplă a binecuvîntării prin gestul liturgic cuvenit și prin expresia: «Pace tuturor». Atît ecfonisele — aproape identice — cît și momentele binecuvîntării prin aceeași expresie și același gest, repetîndu-se, articulează părțile diferite ale slujbei într-un întreg bine încheiat. Același rol articulănt, generator de unitate, îl are și repetarea ecteniei mici sau cea a cererilor, în unele slujbe.

La generarea și asigurarea unității fiecărei slujbe ortodoxe mai contribuie, poate în cea mai mare măsură, caracterul progresiv-pregătitor al momentelor liturgice care conduc spre culminația slujbei. De asemenea, și treptele trăirii spirituale care «coboară» spre acel «cu pace să ieșim», pe care, chiar neformulat expres, îl conțin toate sfintele slujbe ortodoxe. Desigur, această «coboare» nu trebuie înțeleasă ca o diminuare propriu-zisă a intensității trăirii religioase liturgice; mai curînd avem să vedem în ea o creștere a puterii de stăpînire a emoției religioase, această creștere datorîndu-se plusului de unitate sufletească pe care harul sfinților îl aduce în suflete.

Psihologic considerînd, iată ce este o slujbă ortodoxă: un mare val din valuri de trăire religioasă, care, pornind — fără desprindere — din ambianța mării agitate a vieții zilnice, urcă spre un zenit spiritual fierbinte și luminos, și se întoarce în aceeași ambianță, dar mai cald și mai luminat, iradiînd căldură și lumină. Deschidere spre Dumnezeu, prin iubire de lume; și deschidere spre lume, prin iubire de Dumne-

zeu. Sau, dacă prin deschidere înțelegem efort personal și ajutor haric întru sporirea dragostei, atunci o slujbă ortodoxă este augmentare a dragostei de Dumnezeu, prin dragostea de oameni, și augmentare a dragostei de oameni, prin dragostea de Dumnezeu. O sfântă unitate agapică străbate întreaga slujbă.

Contribuția cîntării bisericești la determinarea caracterului liniștit — unitar — al slujbei ortodoxe. — Muzica psaltică românească tipărită în unele dintre actualele cărți de cult (*Cîntările Sfintei Liturghii și Podobiile celor opt glasuri; Vecernierul și Utrenierul*) ca și cea pentru Slujba Sfintei Cununii și diferite ierurgii, publicată în revistele centrale din Patriarhia Română, conține apreciable elemente generatoare de liniște sufletească, elemente prin care contribuie la determinarea stăpînirii emoției religioase liturgice. Un astfel de element este însăși structura liniei melodice psaltice. Această linie melodică o constituie, îndeosebi, succesiunea intervalelor de secundă (mică sau mare). Ce-i drept, intervin și intervale de terță, uneori de cvartă, cvintă, sau sextă, dar cu economie, în mod îndreptățit. Cît privește intervalele de septimă, octavă sau cele și mai mari, numai foarte rareori le întîlnim, și nu în mișcare irmologică, repejoară, ci în cea stihirică. Această desfășurare fonică lină, mai ales din treaptă în treaptă, contribuie efectiv la crearea unei stări de liniște sufletească.

Apropo toate cîntările noastre psaltice au o asemenea structură melodică. Astfel, la Sfînta liturghie; răspunsurile ecteniilor, antifoanele de la începutul Sfintei liturghii, Fericirile, Sfinte Dumnezeule... Apoi modelele celor opt glasuri, scrise pe textul de început al Psalmului 140 («Doamne strigat-am»); troparele și antifoanele acestor glasuri; podobiile, «axioanele», cîntările pentru cateheze etc...

Un alt element psaltic contemporan care contribuie la generarea liniștei sufletești liturgice îl constituie ritmul. Semiografic, el transpare în succesiunea unor semne «timporale» (valori) care, fonic, corespund mai ales duratelor de unul, doi sau trei timpi. Deci semne (neumatice) sau portativale, care, mai cu seamă într-o mișcare stihirică (andante), obligă o desfășurare lină, necontorsionată. Nici neumele care indică succesiuni de sunete muzicale executate cîte două, sau patru la o «bătaie» a mîinii (optimi sau șaisprezecimi) nu aduc prejudicii acestui caracter liniștit (și liniștitor) al ritmului cîntărilor psaltice.

Numai prezența unor frecvente sincope ar putea dăuna atmosferei liniștite a muzicii psaltice ortodoxe românești contemporane. Dar sincopele intervin rareori, către sfîrșitul unei cîntări, avînd funcțiunea de a pregăti acest sfîrșit printr-un fel de frînă, deci ca un fenomen încetinit. Așa este cazul în podobia *Cu ce cununi*, la cuvîntul penultim: «mare» (milă). La fel, în finalul cîntărilor pe glasul al cincilea, stihiric; și în altele, cîteva. Nici celula ritmică corespunzătoare — în semiografie liniară — unei optimi punctate, urmată de șaisprezecime, nu se înscrie între componentele unui ritm liniștitor. Dar nici ea nu apare frecvent.

Desigur, și fenomenul ritmic rezultat prin intonarea sunetelor corespunzătoare unei pătrimi cu punct, precedată de optime, generează mai puțină liniște; are un caracter mai puțin autentic liturgic. Însă într-o mișcare Andante, cum are a se cînta, de exemplu, «Mărire... și acum», la începutul Dogmaticii glasului întîi și însăși această Dogmatică, un asemenea fenomen ritmic nu împiedică ritmul general al acestei cîntări de a contribui la producerea liniștii caracteristice desfășurării Vecerniei respective. Felul în care au a se cînta, de exemplu, celulele ritmico-melodice de la silabele *Ta(tălui)* și *l-a* (stricat) (Vecernierul, pag. 29, 30) se încadrează, fără dificultate psihică, în trăirea conținutului acestei Dogmatici.

De asemenea, într-o mișcare repejoară, succesiunea unor triolette de optimi cu al treilea sunet prelungit pe o pătrime ar produce un efect tulburător. Însă în mișcarea «Andante», sau și mai rară, cum are a se cânta «Pe Tine Te lăudăm» (glasul V), triolettele respective sună liturgic.

În general, actualele cântări psaltice ortodoxe românești prezintă o simțitoare limezire și de alte formule ritmice care, mai înainte, împreună cu acea excesivă încărcătură de efecte melodice ornamentale constituiau mari dificultăți la intonarea acestor cântări și le imprima o notă mai puțin religioasă. După cum vom reafirma și mai târziu, această decantare a înnoit muzica psaltică românească în mod cert. (O remarcă pe care, cu alte cuvinte, o face însăși «Prefața» *Utrenierului* din 1954 și 1974).

Orice creație muzicală bună datorează unitatea sa și simetriei generale a frazelor din care se compune, ca și echilibrului proporționării a secțiunilor, când extensiunea ei mare implică asemenea secțiuni. Or, iată că frazele (propozițiile) melodice ale cântărilor psaltice nu sînt construite simetric. După propoziții muzicale cu o extensiune egală cu un anumit număr de «bătăi» (o bătaie fiind egală cu «timpul cît coborîm și ridicăm mîna»), urmează propoziții de o extensiune mai mare, sau mică. Iată, de exemplu, Antifonul II, gls. 5, din Cîntările Sfintei Liturghii, analizat din acest punct de vedere. Formula doxologică «Mărire... și acum...» este construită — melodic — din două propoziții egale, fiecare de cîte șaisprezece «bătăi», abstrăgînd anacruza inițială. Urmează (pe textul: «Unule născut, Fiule») o propoziție melodică de zece «bătăi», apoi o altă propoziție tot de zece «bătăi», (pe textul: și Cuvîntul lui Dumnezeu). Pe textul «Cela ce ești fără de moarte» avem o propoziție de douăsprezece astfel de unități temporale; pe textul «și ai primit pentru mîntuirea noastră», o propoziție de șaisprezece unități; pe textul «a Te întrupa din Sfînta Născătoare de Dumnezeu», una de optsprezece unități; pe cuvintele «și pururea Fecioara Maria», o propoziție melodică de douăsprezece unități; apoi una tot de douăsprezece, pe textul «Carele neschimbat Te-ai întrupat»; ca următoarea propoziție, pe cuvintele «și răstignindu-Te, Hristoase, Dumnezeule», să aibă patrusprezece «bătăi»; «cea cu textul «cu moartea pe moarte ai călcat» fiind numai de zece; urmînd o propoziție de patrusprezece respective unități temporale, pe cuvintele «Unul fiind din Sfînta Treime; pentru ca pe textul «Împreună mărit cu Tatăl și cu Duhul Sfînt», să urmeze iarăși o propoziție cu extensiunea maximă, de optsprezece «bătăi»; Antifonul încheindu-se cu o propoziție melodică reductibilă la numai zece asemenea unități de timp. Cifric, din punct de vedere extensional, iată desemnarea succesiunii propozițiilor melodice ale Antifonului, precedat de formula doxologică «Mărire»... : 16, 16, 10, 10, 12, 16, 18, 12, 12, 14, 10, 14, 18, 10. Cîtă varietate extensională! Și, totuși, cîtă «logică» arhitecturală! Căci, considerînd melodia formulei doxologice ca formînd un singur întreg împreună cu Antifonul analizat, constatăm că acest întreg melodic are trei propoziții de cîte șaisprezece timpi («bătăi»), trei de cîte zece timpi, trei de cîte doisprezece timpi, două de cîte patrusprezece timpi și ce-i drept, tot numai două de cîte optsprezece timpi, dar acestea, evident, avînd cea mai mare extensiune. Generic, iată, deci, o realitate triadică guvernînd — ascuns — întreaga construcție a cântării psaltice pe care am analizat-o.

Nu toate cântările psaltice au o construcție similară Antifonului II al Sfintei Liturghii. În unele, propozițiile melodice reapar extensional numai o dată; în altele, totuși, de două ori, sau altfel. Oricum însă, este cert că nu poate fi vorba despre un aspect structural simetric al cântărilor psaltice. Cu toate acestea, construcția asimetrică a cântărilor psaltice românești nu atenuiază puterea lor generatoare de unitate

sufletească, de liniște liturgică. Cum? Prin faptul că această asimetrie structurală este totuși, străbătută de forța polarizantă a ritmului binar. Numai excepțional, din când în când, acest ritm cedează locul, cîțiva timpi, unui ritm ternar. De exemplu, în Troparul glasului IV al Vecerniei de sîmbătă (seară), la silabele «cea lu-mi»(nată); sau în modelul stihiraric al aceluiași glas, pe silabele «Doam-ne stri» (gat-am), etc.

Asimetria frazeologică a cîntărilor psaltice se accentuează — inevitabil — în aplicarea celor opt glasuri la mulțimea textelor innografice cuprinse în cărțile de cult fără semne muzicale. Această asimetrie se datorează faptului că respectivele stihuri originale grecești au fost traduse în limba română liber, în proză. În aceste condiții, cîntărețul bisericesc român cîntă «practic», adică aplică melodiile psaltice la texte care, permanent, nu coincid prozodic cu textele originale și ale căror propoziții literare au — consecvent — un număr mai mic sau mai mare de silabe decît propozițiile textelor cu melodii model.

Însă chiar și aceste cîntări psaltice «practice» își păstrează integral etosul lor liturgic liniștit și liniștitor, datorită caracterului unitar al fiecăreia, realizat modal. Acesta este, de asemenea, un alt mare merit al celor care au înnoit muzica psaltică românească: de a fi realizat modele purificate de prea multele «cromatisme și treceri prea dese dintr-o gamă în alta în cursul aceleiași cîntări» (Prefața Utrenierului) obligînd astfel ca și «practic», fiecare cîntare să se desfășoare cît mai diatonic, adică în cadrul aceluiași mod (glas) indicat înaintea textului. Este unitară, modal, chiar și stihira cu «Slavă»... și «acum» care încheie stihirile de la «Doamne strigat-am», la Vecernia sărbătorii Adormirii Maicii Domnului, deși trebuie cîntată pe toate cele opt glasuri. Pentru că asociază tot cîte două glasuri înrudite (1—5, 2—6, 3—7 ; 4—8), și pentru că începe cu glasul I și încheie cu același glas.

Afirmam la început, că a doua trăsătură a cultului ortodox o constituie seninătatea. Dincolo de liniștea la care ne-am referit pînă aci, și disciplinat de aceasta, pulsează un clocot de viață afectivă în care predomină bucuria mulțumirii și a omagiului adus Sfintei Treimi, precum și (în grade diferite) Maicii Domnului, sfinților îngeri și — în general — sfinților. Desigur, dacă bucuria mulțumirii și a omagierii constituie trăsătura dominantă a trăirii slujbelor ortodoxe, înseamnă că această trăire implică și alte trăsături. Participanții la sfintele slujbe ortodoxe simt și durere (pentru cei ce pătimesc ; de aceea se și roagă pentru aceștia). Pățimesc sufletește (cît le este posibil omenește) împreună cu «Mielul lui Dumnezeu» jertfit euharistic în Sfînta Liturghie ; jertfit, dar și biruitor, prin înviere ; deci durere, dar și bucurie covîrșitoare, mai cu seamă în momentele Comuniunii (Împărtășirii). Mai fac experiența «fricii de Dumnezeu», adică a fricii modelate de «credință și dragoste», potrivit îndemnului : «Cu frică de Dumnezeu, cu credință și cu dragoste să vă apropiați». Nu le este străină nici o anumită «Îndrăznire», totuși «fără de osîndă», în cutezanța de a-L numi Tată, pe Cel ce este Dumnezeu. Dar, repetăm, dominantă rămîne trăirea bucuriei de a mulțumi și omagia. Sau, potrivit unei afirmații mai de la început, slujba ortodoxă poate fi asemănată unui val limpede, alcătuit, însă, din valuri, între care unele au și o cromatică mai închisă, de nuanțe diverse. În ea domină o bucurie senină, luminoasă, care ajută ca și conștiințele să devină receptive unei lumini line ce vine — haric — de la însăși «Lumina lină».

Pînă și în slujba înmormîntării găsim trăsătura acestei seninătăți liturgice. Căci dintre toate pericopele existente în «Apostol», citim aceea în care Sfîntul Pavel scrie : «Fraților, despre cei ce au adormit, nu voim să fiți în neștiință, ca să nu vă întristați...».

(I Tes. IV, 13). Iar la sfârșitul slujbei, preotul se roagă: «Întru fericita adormire...». Dar chiar și pînă la sfârșit, numai rugăciuni, rostite sau cîntate, generatoare de mîngîiere și seninătate.

Care este partea muzicii psaltice în generarea acestei seninătăți caracteristice cultului ortodox? Mai întîi, ea contribuie prin etosul unor moduri (game) care sînt luminoase prin însăși construcția lor; modurile glasurilor IV și VIII, în primul rînd. Cît de ortodox inspirat a fost Dimitrie Cunțan, cînd răspunsurile Ecteniei pentru cei adormiți și însăși sedelna «Cu adevărat deșertăciune sînt toate» le-a compus în La major, am zice: în atmosfera luminoasă a modului (glasului) al optulea! Urmează apoi modurile glasurilor III, VII și chiar I. Însă nici modul glasului V nu influențează totdeauna depresiv; mai curînd sună duios, decît elegiac (În una din genialele sale intuiții exprimate oral, compozitorul Timotei Popovici a spus că, prin glasul al cincilea, la Paști, Biserica Ortodoxă plînge de bucurie că Domnul Iisus Hristos a înviat). Cît privește etosul glasurilor II și VI în actuala lor structură cromatică, am putea afirma că este dureros, sau mai curînd ambiguu, sensul său rămînînd să fie determinat direct de conținutul textului liturgic. Apoi la generarea seninătății cultului, muzica psaltică mai contribuie prin însăși frumusețea liniei melodice a fiecărei cîntări compuse din substanța unuia dintre cele opt glasuri, sau numai în caracterul (atmosfera) unuia dintre glasuri. «Discursul» muzical al majorității cîntărilor psaltice cuprinde propoziții asociate conform unei «logici» muzicale autentice. Mai totdeauna, după o propoziție în linie ascendentă, sugerînd o întrebare, urmează o alta, în linie melodică descendentă, asemenea rostirii unui răspuns. Am putea spune: fiecărui antecedent, îi corespunde un consecvent. Și chiar dacă, în chip motivat de text, întîlnim uneori două propoziții melodice care, una după alta, fac semicadente (mărturii) ce le dau sens de întrebare, de ceva care se deschide, totuși răspunsul nu întîrzie mult; linia melodică coboară, face un popas pe o treaptă mai odihnitoare și, astfel, sentimentul unei tensiuni continui este înlăturat, pentru ca apoi, încordarea psihică să cunoască etape noi, pînă la cadența (mărturia) finală. O desfășurare ondulantă, care mai ales în unele variante, ne aduce aminte, întru cîtva, de «spațiul mioritic».

Raportul text — muzică. — Expresivitatea religioasă a muzicii psaltice ortodoxe românești contemporane se oglindește mai inteligibil în raportul text-muzică, sau, poate mai deplin spus, în raportul dintre textul imnografic și melodia care-i însoțește rostirea concomitent. De sine înțeles, ca și în creațiile muzicale de caracter nereligios, nici în cîntările psaltice (text și melodie), melodia — singură — nu ar putea sugera conținutul ideatic al textului și nici nu ar putea exterioriza și vehicula mișcările afective exprimate de textul respectiv. Dacă numai am melisma (vocaliza) sau am executa cu un instrument muzical sunetele simbolizate (semiografic) în dreptul cuvintelor «Doamne strigat-am către Tine, auzi-mă», fragmentul melodic rezultat astfel nu ne-ar putea sugera strigătul unei rugăciuni îndurerate adresate lui Dumnezeu. Să ne gîndim mai ales, că acest strigăt dureros poate fi realizat în opt «moduri» (glasuri), pe același — neschimbat — text. În schimb, chiar fără text, acest prim fragment melodic, pe oricare din cele opt glasuri, poate antrena și direcționa gîndirea credinciosului înspre domeniul realităților spirituale și poate pregăti începutul unei trăiri afective de profunzime. Cu o notă de neostentată smerenie în intonațiile glasului I; poate c-un accent de mai expresă durere, în cele ale glasului II; cu blînde și mai luminoase raze de speranță în formulele melodice ale glasului III, și așa mai departe, fiecare glas împărtășește textului psalmic amintit o specifică notă de trăire în profunzime. Determinările părții

inteligibile a conținutului ni le descoperă cuvintele; esența, la care, în parte am ajunge numai prin meditație îndelungată, ne-o aduce în adâncurile sufletului muzica, în mod spontan. Desigur, atât eficiența meditației cât și cea a virtuților muzicii depind de gradul receptivității complexe la care am ajuns prin colaborare cu harul Duhului Sfânt.

Apreciind în general, putem afirma că, în cântările psaltice ortodoxe românești contemporane, raportul dintre textul literar religios și muzica ce-l înveșmîntează este pozitiv; ambele componente se sprijină reciproc, conlucrind eficient la vehicularea mesajului fiecărei cântări. Adeseori ideea unei înălțimi ontice sau morale este sugerată spontan, de către melodie, printr-un mers (sau chiar salt) spre sunetele registrului vocal acut, iar înțelegerea imaginii unui plan ontic sau etic (sau mixt), situat mai jos, ne este înlesnită printr-o coborîre spre sunetele registrului grav. Desigur, aplicat cu stîngăcie, un procedeu ca acesta poate părea simplist. Dar folosit cu bun simț ca, de exemplu la începutul Doxologiei Mari, glas V (de Ghelasie) el primește o autentică valoare creativă muzicală.

Există și excepții; cînd muzica nu servește izbutit sensul imnografic. De exemplu, în aceeași Doxologie, acel depresiv Ke ifes (La bemol), la cuvîntul «Tatăl» (*Utrenierul*, p. 357). Dar asemenea excepții nu infirmă constatarea generală pozitivă afirmată anterior.

În majoritatea cazurilor, mersul cromatic ascendent (chiar dacă nu din semiton în semiton) cu efect psihic expansiv, spre lumină, este bine utilizat, în concordanță cu sensul textului care, într-adevăr, în aceste cazuri ne vorbește — și el — despre ceva luminos, îmbucurător. Contrar, cînd cuvintele exprimă un simțămînt de durere, de pocăință, de vină, muzica psaltică românească contemporană recurge la serviciile mersului cromatic descendent, cu efect dureros, depresiv. Modulațiile (tre-cătoare), de asemenea, intervin cu îndreptățirea dată de înțelesul textului. Aproape fiecare pagină din *Vecernier* și *Utrenier* conține asemenea fenomene cromatice, modulante sau nemodulante.

«Practic», adică aplicînd liber melodiile (stihirarice, irmologice, inclusiv podobile) celor opt glasuri psaltice, inteligența și simțul artistic creator sînt foarte intens solicitate. Cîntînd din Octoih, Triod, Penticostar și Minei, cîntărețul de la strană este obligat să improvizeze (în înțelesul pozitiv al cuvîntului) cea mai expresivă combinație a formulelor melodice ale glasului respectiv, hotărînd singur unde este cazul unei colorări muzicale expansive, sau depresive. Generic vorbind, maniera aceasta «practică» a cîntării psaltice pe un text lipsit de semne muzicale echivalează — în parte — cu o compunere de variații; pentru că ceea ce rezultă din aplicarea unui glas la mai multe stihiri consecutive, seamănă cu ceea ce în muzică numim temă cu variațiuni. Textul original grec tradus (românește) în proză i-a obligat — și-i obligă — pe miile de cîntăreți bisericești să practice un fel de creație muzicală, unii devenind, apoi, chiar compozitori (anonimi) de «viersuri», cîntece de stea și de alte asemenea creații cu caracter folcloric. În orice caz, ar mai trebui reflectat asupra rolului de exercitare în cvasicompoziție muzicală, pe care, pretutindeni în bisericile parohiale și mînăstirești române, l-a avut aplicarea liberă a glasurilor.

Tot aici, la aspectul creativ al cîntării bisericești «practice» găsim că e momentul cel mai indicat de a menționa virtuțile pe care, în general, le conferă muzicii «nuanțarea». Cîntînd în nuanță redusă (piano sau pianissimo) atunci cînd textul imnografic reclamă o asemenea nuanță, de exemplu la cuvintele «și negură noaptea păcatului» (din Cîntarea a V-a a Canonului mare al Sf. Adrei Crl-

teanul), cîntărețul poate simți și transmite mai izbutit durerea pe care o implică acest text. Dimpotrivă, cuvintele «Sfînt, Sfînt ești Părinte...» (din troparul cu Mărire..., aceeași Cîntare) reclamă cel puțin nuanța mezzoforte. Este obligația și meritul cîntărețului bisericesc de a intui (de obicei) — spontan — nuanțele în care va trebui să cînte, inclusiv crescendo sau decrescendo. (Dar «timbrul»?). Nici cîntarea în comun, conform semiografiei respective, nu ar trebui să renunțe la serviciile pe care le aduce nuanțarea, în interpretarea înțelesului textului liturgic.

*

Prin modelarea pînă la actuala sa formă structurală, muzica psaltică ortodoxă românească a cîștigat o nouă treaptă de accesibilitate și, totodată, a devenit mai apropiată simțirii artistice a credincioșilor. Poate fi învățată mai lesne, mai cu seamă că însoțește textul literar religios în dublă notație: neumatică și liniară. În același timp, datorită purificării ei parțiale de mulțimea elementelor ornamentale și cromatice, cîntarea psaltică din Biserica Ortodoxă Română a devenit mai expresiv religioasă. De aceea, meritul celor care au săltat muzica psaltică ortodoxă românească la nivelul ei actual este mare.

Firește, ca orice realitate plăsmuită și uman, această muzică rămîne încă perfectabilă, atît în ceea ce privește accesibilitatea, cît și în privința «românirii» ei, proces asupra căruia, la început a stăruit atît de mult Anton Pann.

Apoi, biserica simte lipsa unor și mai multe cîntări duhovnicești «simple», adică cu un ambitus care nicidecum să nu depășească octava, cu o construcție cît mai diatonică și cu linie melodică artistic realizată, în același timp avînd o mare forță emoțională.

Să ținem seama că și dintre cîntările psaltice ale Sfintei Liturghii, cele mai îndrăgite și executate mai corect sînt tocmai cîntările care au însușirile amintite mai sus. (Între aceste cîntări menționăm: Răspunsurile ecteniilor, Antifonul I, Sfinte Dumnezeule, Pe Tine Te lăudăm, Tatăl nostru, și cîntările după chinonic).

Încercînd să încheiem, poate este momentul să constatăm și aici că, datorită împrejurărilor istorice cunoscute, în eparhiile române ortodoxe din vestul Carpaților Orientali, simplificarea, purificarea și «românirea» muzicii psaltice au făcut-o mii de cîntăreți bisericești anonimi și însuși poporul credincios. Așa s-a ajuns la crearea unor «variante» valoroase, care împreună cu psaltichia din eparhiile de dincolo de munți, contribuie ca muzica cultică din întreaga Biserică Ortodoxă Română să prezinte o splendidă unitate în varietate. «Mai important decît orice» — afirmă eminentul muzicolog Gheorghe Ciobanu — «este faptul că muzica bisericească a tuturor românilor este indiscutabil de origine bizantină, ceea ce dovedește o dată în plus că, peste vitregia istoriei, poporul român a fost unitar din punct de vedere «spiritual și cultural» (*Studii de Etnomuzicologie și Bizantinologie*, București, 1974, p. 355).

Astăzi, cu atît mai mult, poporul român este unitar din toate punctele de vedere.

Pr. Prof. Gheorghe ȘOIMA

OMILETICA ȘI RETORICA ÎN PASTORAȚIE

Luminile ivite în istoria omenirii după cel de al doilea război mondial au adus un interes nou pentru retorică, preocupări asidue pentru reconsiderarea și reșezarea ei din punct de vedere filozofic. Într-un climat în continuă înnoire, de democratizare a vieții sociale și încă a vieții internaționale, retorica își câștigă valențele ei primordiale, menirea ei de artă a persuasiunii, a convingerii, printr-o argumentație și o demonstrație care, în respectul deplin al libertății, cucerește pentru că răspunde adecvat unei necesități a vieții contemporane: cunoașterea cât mai aprofundată, cât mai sigură, cât mai bogată. Tezaurul cultural al omenirii ceea ce mijloacele de informare — ajunse la o dezvoltare uimitoare — ne oferă cu fiecare zi, se cere comunicat tuturor prin cuvânt, într-un mod sistematic, convingător și totodată estetic. Rolul acesta revine retoricii.

Neoretorica, adică tocmai curentul care tinde la redescoperirea valorii fundamentale și totale a retoricii, se impune tot mai mult. Cercetătorii domeniului caută să identifice cauzele care, de-a lungul multor secole, au redus funcția retoricii, limitând-o la aspecte neesențiale, la o artă pentru artă rezervată unui grup restrâns de «inițiați» în vorbirea *ornată, de pildă*; așa cum poezia unora consta numai în înșirarea de «cuvinte goale ce din coadă au să sune», fapt condamnat cu ironie de Luceafărul adevăratei noastre poezii.

Întâlnirea predicii creștine cu retorica s-a făcut în condiții istorice cunoscute. În veacul apostolic și în cele imediat-următoare, retorica era vehicol de idei filozofico-religioase păgâne, idolatre și imorale în mare parte. De aici aversiunea unor reprezentanți de seamă ai creștinismului față de o astfel de artă a cuvântului, față de conținutul ei nociv.

Prin aceasta însă, iluștrii propovăduitori ai Evangheliei nu excludeau retorica în sine: ei își dădeau bine seama că experiența acumulată în domeniul oratoriei, principiile și metodele elocvenței, nu pot fi neglijate de slujitorii prin cuvânt ai religiei creștine, chiar în acea vreme de confruntare cu alte religii.

Este știut că reprezentanții cei mai de seamă ai *epocii de aur a predicii* și literaturii patristice au studiat arta vorbirii, în perioada lor de formare, cu retori vestiți ai timpului, necreștini, de la care au reținut ce putea fi de folos, după procedeul selectiv recomandat de Sfântul Vasile cel Mare în *Cuvânt către tineri*: asemenea lucrării albinelor care culeg din flori numai nectarul de trebuință.

Beneficiari ai unui tezaur de învățături religioase superior religiilor păgâne, predicatorii creștini au avut posibilitatea să ridice oratoria pe trepte noi. Ei au cunoscut valoarea cuvântului ca mijloc de comunicare a învățaturii de credință, după spusa Sfântului Apostol Pavel: «Credința vine prin auzire» (Rom. X, 17). Sfântul Ioan Gură de Aur, acea «culme a oratoriei creștine», atribuie un rol de căpătii puterii cuvântului în lucrarea Bisericii, când spune în tratatul său *Despre preoție*: «Cuvântul este instrument, cuvântul este hrană, cuvântul este cea mai bună temperare a atmosferei, el ține loc de medicament, de foc, de sabie; dacă e nevoie de ars sau de tăiat, de el trebuie să ne servim; dacă el nu reușește, toate celelalte cad. Prin cuvânt deșteptăm un suflet adormit și potolim pe unul aprins; prin el retezăm ce e de prisos și împlinim ce lipsește; prin el facem toate celelalte câte desăvârșesc sănătatea sufletului».

Cei mai de seamă predicatorii ai primelor veacuri creștine st dovedesc buni cunosători și mînuitori ai retoricii. Preocuparea unora dintre ei pentru poezie (imnografia creștină), probează sporit această afirmație. Menționăm aici pe Sfântul Grigore de Nazianz și Sfântul Efrem Sirul, pentru Răsărit, iar dintre apuseni pe Paulin de Nola, toți din secolul al IV-lea.

Învățătura creștină expusă în catedrale din ce în ce mai mărețe și mai strălucitoare, în cadrul unor oficii liturgice care cunoșteau o înflorire vertiginoasă, cerea o artă a predicării la fel de elevată. Grijă ierarhiei bisericești pentru pregătire în

direcția elocvenței creștine se evidențiază mai ales în lucrarea Fericitului Augustin: *De catehisandis rudibus*.

Așa cum nu se poate fixa o dată de naștere a retoricii, referirile la opera unor filozofi sau retori ai antichității fiind relative, nu putem fixa nici o dată pentru apariția omileticii, adică a ramurii teologiei care se ocupă de buna alcătuire și rostire a cuvântărilor bisericesti. Ceea ce se cuprinde azi în studiul omileticii s-a primit, s-a experimentat și s-a formulat vreme de veacuri, mai întâi în viața comună a Bisericii și în opera făclierilor propovăduirii creștine, pînă la alcătuirea unor tratate speciale de omiletică. Dacă cea dintîi Omiletică românească este socotită *Retorica* lui Ioan Piuariu Molnar, de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, literatura omiletică și îndrumarea omiletică în Biserica noastră sînt cu mult mai vechi.

Așa cum se conturează din întreaga istorie a creștinismului ortodox și cum se află sintetizat în manualele noastre de specialitate, omiletica are numeroase elemente comune cu retorica. În același timp, ea se distinge de retorică prin anumite caracteristici proprii. Cert, omiletica folosește tot ceea ce retorica a dobîndit mai prețios în dezvoltarea ei atît de îndelungată, anterioară creștinismului și apoi paralelă sau îngemănată cu creștinismul. Este recunoașterea valorii specifice a retoricii, rolului ei în viața oamenilor, utilizarea unor procedee tehnice retorice și chiar a ceea ce este prețios din arsenalul de frumuseți oratorice creație a filozofilor, retorilor și poezilor situați în panteonul culturii universale.

Omiletica pune toate acestea în slujba propovăduirii creștine. Ea nu se confundă însă cu retorica. Își are identitatea ei, specificul ei, care constă mai ales în următoarele:

1. Materia predicii creștine se află în esența ei în Revelația dumnezeiască pozitivă. Știm că, așa cum spune Sfîntul Apostol Pavel, «toată Scriptura e insuflată de Dumnezeu» (II Tim. III, 16). Sînt limpezi cuvintele Apostolului către galateni: «Vă fac cunoscut, fraților, că Evanghelia propovăduită de mine, nu este de obîrșie omenească, pentru că n-am primit-o, nici n-am învățat-o, de la vreun om, ci prin descoperirea lui Iisus Hristos» (Gal. I, 11—12).

2. Izvoarele fundamentale ale predicii creștine, Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție, sînt mereu aceleași, neschimbate, învățătura lor valorificîndu-se numai de fiecare dată, în circumstanțe de timp și loc.

3. Faptul că învățătura noastră de credință vine de la Domnul Hristos prin istorică și cheamă la viața în Hristos, în Biserica Lui, postulează două principii omiletice specifice și iminente predicii: hristocentrismul și ecleziocentrismul. Tema centrală a propovăduirii apostolice, ca și a celei patristice și post-patristice, pînă astăzi, a fost și a rămas «Hristos cel înviat», cel dintîi rod, pîrga învierii de obște» (I Cor. XI, 23, 20).

4. Scopul suprem al propovăduirii creștine este mîntuirea în Iisus Hristos-Domnul, dobîndirea vieții veșnice. Pentru aceasta a venit Fiul lui Dumnezeu în lume și pentru continuarea operei Sale mîntuitoare a întemeiat Biserica Sa.

5. Predicatorul nu este un simplu orator. El este preot. Darul preoției l-a primit prin sfînta taină a hirotoniei; odată cu acest dar el a primit o putere și o îndatorire sacră de a propovădui Evanghelia. Sfîntul Apostol Pavel arată romanilor că îi învață în puterea harului pe care i l-a dat Dumnezeu (Rom. XV, 15) și că cei care propovăduiesc se bucură de o *trimitere specială* (X, 15), fără de care n-ar putea îndeplini astfel de lucrare.

Adăugăm aici că, în viața de sfințenie pe care este chemat să o trăiască, favorizat de atmosfera liturgică în care își desfășoară slujirea, aflînd în rugăciune un necontenit sprijin, preotul predicator se situează pe o poziție privilegiată din punctul de vedere al misiunii sale învățătoarești.

6. Predicatorul află model desăvîrșit pentru lucrarea sa în persoana și în activitatea pămîntească a Mîntuitorului Hristos. Cuvîntările rostite de Mîntuitorul în diferite ocazii, parabolele Sale neîntrecute, apoi exemplul pe care El însuși l-a dat de trăire a învățăturilor propovăduite, constituie cel dintîi și cel mai sigur îndreptar pentru predicatorul creștin din toate timpurile.

Azi dispunem încă de o literatură omiletică imensă, inspirată din predica Mîntuitorului. De asemenea, cunoaștem personalități predicatoriale eminente, la care —

după exemplul Domnului Hristos — cuvîntul a fost una cu fapta. Acești distinși predicatori au trăit învățătura pe care o expuneau apoi în cuvîntări remarcabile. Cei mai mari dintre ei se numără în numărul sfinților.

7. Preotul predicator are o dublă responsabilitate: mai întii are a da seama înaintea lui Dumnezeu, pentru sufletele încredințate lui, apoi în fața autorității bisericești și a oamenilor. Conștiința acestei responsabilități constituie un factor dinamic, un stimulent, în activitatea învățătoarească a preotului. Propovăduirea Evangheliei este pentru preoții Bisericii o poruncă a lui Dumnezeu (Matei XXVIII, 19; Marcu XVI, 15), de la care nu se pot eschiva. Porunca aceasta se cere împletită cu stăruință, «cu timp și fără timp» (II Tim. IV, 2).

8. Un alt aspect care trebuie să fie prezent permanent în conștiința preotului predicator este că el nu slujește izolat; slujirea lui nu este *de sine*, ci împreună-lucrare cu Dumnezeu, în sînul Bisericii. Sfîntul Pavel se adresează corintenilor cu aceste cuvinte: «Ca unii care lucrăm împreună cu Dumnezeu, vă îndemnăm să faceți așa ca să nu fi primit în zadar harul lui Dumnezeu. Căci El zice: «La vreme potrivită te-am ascultat, în ziua mîntuirii te-am ajutat» (II Cor. VI, 1—2).

Marii predicatori nu uită să invoce ajutorul lui Dumnezeu prin rugăciuni situate la începutul predicii. Mitropolitul Antim Ivireanul spunea în una din didahiile sale: «Mă rog (Domnului) cu multă umilință, să-mi dezlege gîngăvia limbii și să-mi lumineze mintea, ca să pot zice puține cuvinte întru slava Lui cea negrăită». Iar în alta: «Pofta și dragostea ce văz la această cinstită și sfîntă adunare mă îndeamnă și neștiind a vorbi, măcar că vorba mea nu este vrednică niciodată ca să îndulcească cu vreun mijloc auzirile ascultătorilor, iar însuși Domnul Hristos, care a săturat cu 5 pîini 5000 de suflete și a îndreptat sărăcia și neputința ucenicilor Lui cu bogăția darului său, același și înaintea dragostei voastre, prin mijlocirea vorbelor mele cele neritoricite, va întinde masă duhovnicească».

Subliniem că activitatea predicatorială a preotului se încadrează în întreaga lucrare a Bisericii, animată de Duhul lui Dumnezeu.

Toate acestea nu dispensează pe preot de purtare de grijă și de stăruință personală în desfășurarea activității sale; dimpotrivă, îl mobilizează cu întreaga sa energie pentru a se arăta vrednic de o astfel de slujire dumnezeiască.

La sfîrșitul acestor considerațiuni succinte, putem nota unele învățăminte pentru preoțimea noastră.

Interesul contemporan de a se redescoperi funcția majoră a retoricii ne invită la o gîndire mai aprofundată asupra valorii reale a omileticii. Rolul acestei discipline a teologiei practice este considerabil pentru Biserică, de vreme ce ea ne arată cum să mijlocim învățăturile dogmatice și religioase-morale, rînduielile bisericești și tot ce este de trebuință pentru viața religioasă creștină ortodoxă. Mai mult, ea ne arată cum putem să formăm caracterul religios-moral creștin, prin cuvînt, însoțit de fapte exemplare corespunzătoare.

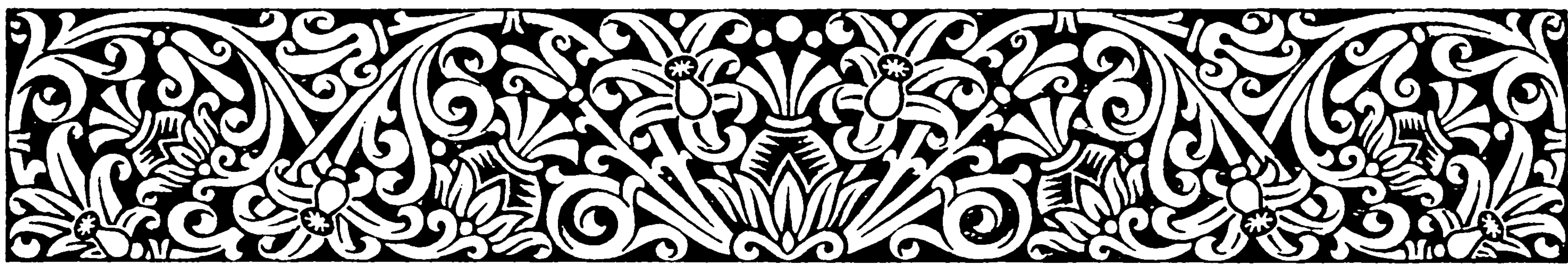
De aici importanța pregătirii omiletice pentru preot și cerința ca acesta să observe permanent coordonatele, principiile și normele omiletice.

Trăim într-o epocă în care oratoria este privită prin prisma funcției sociale pe care o îndeplinește, iar nu ca un scop în sine, nici ca un mijloc prin care oratorul să atragă admirația efemeră a ascultătorilor asupra persoanei sale.

Cu atît mai mult se cuvine ca preotul, prin predică, să nu caute lauda sa, ci lauda lui Dumnezeu și folosul credincioșilor pe care îi păstorește, pe calea mîntuirii; să fie un adevărat slujitor al lui Dumnezeu și al oamenilor. Darul preoției presupune o astfel de slujire și nimeni din cei care au acest dar nu trebuie să fie nepăsător de el (cf. I Tim. IV, 14), ci să stăruiască în credința dreptslăvitoare și în viața de sfințenie: «Așa te vei mîntui și pe tine însuși și pe cei care te ascultă», spune mai departe Pavel Apostolul către Timotei (IV, 16).

Epistolele pastorale se axează pe această idee majoră. Ele ne descoperă, cu fiecare lectură atentă, noi dimensiuni ale slujirii preoțești prin cuvînt și ne confruntă cu exigențele unei astfel de slujiri sfinte.

Pr. Lector Gabriel POPESCU

• ANIVERSĂRI-COMEMORĂRI •

O CRONICĂ A RĂZBOIULUI PENTRU INDEPENDENȚĂ

ALCĂTUITĂ DE ȘTEFAN COTIGESCU
ȘI SCRISĂ PE PAGINILE UNEI EVANGHELII ÎN ANUL 1878

PRELIMINARII

În memorabila iarnă a anilor 1877—1878, preotul paroh Enache (Ioan Stoica) de la biserica «Sfinții Împărați Constantin și Elena» din Siliștea Crucii — județul Dolj, a îndemnat stăruitor pe învățătorul Ștefan T. I. Cotigescu (Stan Tuțescu), să alcătuiască o Cronică a Războiului pentru Independență, spre a fi «de suvenire la toți cei ce vor voi a ști eroismul neamului său și întâmplările care au fost».

«Întâmplările» erau evenimentele istorice foarte recente, de proporții neobișnuite și de o însemnătate politică fără precedent, de natură să aducă schimbări radicale pentru prezentul și — mai ales — pentru viitorul națiunii române; nu mai puțin importante aveau să fie și consecințele acestor evenimente pe plan diplomatic — ele aveau să capete o semnificație deosebită, asigurând României un sporit prestigiu european.

Inimosul învățător Ștefan Cotigescu, către care își exprimase preotul Enache dorința sa generoasă întru folosul posterității, funcționase pînă în primăvara anului 1877 la școala din comuna natală, Catane-Dolj. Printr-o dispoziție de care nu primise știre era transferat la Siliștea Crucii, cu data de 1 martie 1877 — cînd «s-au desființat mai multe școli care aveau localuri rele»; între acestea se număra și cea din Catane. Se prezentase la școala din Siliștea Crucii la 1 septembrie 1877, cîștigîndu-și curînd o binemeritată prețuire din partea localnicilor. El își însușește ideea sugerată de înțeleptul sfătuitor, preotul Enache. O bună parte dintre «întâmplările» și evenimentele care de curînd luaseră sfîrșit îi erau bine cunoscute, asupra altora avea informații suficiente spre a le putea descrie. Astfel, întocmește o «narațiune» în care va

expune pe larg și «foarte practic evenimentele petrecute în anul 1877—1878» — date, fapte, impresii și aprecieri «în chestiunea resbelului întâmplat în acel leat...».

Redactarea Cronicii îi aparține învățătorului Ștefan Cotigescu ; pentru scrierea ei s-a străduit un fost elev al acestuia, de la Catanele, Ioan Mitrănescu ; își urmase dascălul la Siliștea Crucii, și făcea aici ucenicie spre a deveni notar. Cercetînd amănunțit Dumnezeiasca Evanghelie¹ de pe sfîntul prestol al bisericii din Siliștea Crucii, pusă la dispoziție de cucernicul paroh Enache Stoica², aflase un număr de 11 pagini «libere».

Fără îndoială că a fost necesar un adevărat calcul pentru a realiza încadrarea cît mai exactă a textului ce urma să fie scris, la dimensiunile spațiului disponibil pe filele de format mare ale Sfintei Evanghelii ; iar Ioan Mitrănescu și-a dat toată osteneala de a scrie «Narațiunea» despre desfășurarea războiului care de curînd, prin nenumărate jertfe, se terminase victorios și pentru noi românii. A patra zi după hramul bisericii din Siliștea Crucii, la 24 mai, tînărul copist isprăvea de consemnat în Sfînta Evanghelie³ textul Cronicii redactate de învățătorul Ștefan Cotigescu.

1. «Dumnezeiasca Evanghelie, tipărită întocmai după originalul Sfintei Mitropolii în zilele Măriei Sale Domnitorului Principatelor Române Unite, Alexandru Ioan I, și a Sfinției Sale D. D. Nifon, cu cheltuiala d. George N. Grigoriu Romanov unde se află și de vînzare (București) 1864, Tipografia St. Rassidescu» (fig. 1).

Exemplarul de la Siliștea Crucii, după însemnarea făcută cu litere cirilice pe filele de la început, jos, a fost cumpărat, la 16 noiembrie 1865, de un grup de enoriași : Ioan Fl. Popa, Iordache Trancă, Mitrache Trancă și Grigore Nicola Chipu, pentru biserica din satul lor. Această Sfîntă Evanghelie s-a păstrat în biserica din Siliștea Crucii (fig. 22) pînă după anul 1900. Pe urmă a ajuns la biserica din satul vecin, Urzicuța (fig. 24), unde se păstrează și astăzi, cu numărul vechi de inventar 181.

În anii din urmă, cînd s-a scris *Lista de inventariere cuprinzînd obiecte care au valoare istorică sau documentară*, a primit nr. 8. Cu acest prilej s-a notat inexact, la o anumită rubrică, fără a se indica sursa de informație, că ar fi fost achiziționată *Evanghelia* la Urzicuța, în anul 1878. După însemnările puține ce se mai găsesc pe filele ei, se confirmă că a fost păstrată cu siguranță la Siliștea Crucii pînă după anul 1900.

2. În 20 mai 1878, Ioan Mitrănescu a transcris cu litere latine, la sfîrșitul *Evangheliei*, însemnarea donatorilor din 16 noiembrie 1865, menționînd înainte de a semna : «Am scris eu subsemnatul [...] și oricine va citi mă va pomeni».

3. *Cronica* este scrisă pe unsprezece pagini mari : 1) Începutul este pe foaia forțat din față, verso ; 2 și 3) continuă pe fila următoare de la începutul *Evangheliei*, nenumerotată inițial, scrisă acum pe ambele fețe ; 4) pe pagina de titlu interior, verso ; 5) pe fila, recto, care are pe verso icoana Sfîntului Apostol și Evanghelist Ioan ; 6) se continuă după pagina 30, pe fila verso, care are în față icoana Sfîntului Apostol și Evanghelist Matei ; 7) pe pagina 80, care nu este numerotată inițial ; 8) pe fila, reoto, care are pe verso icoana Sfîntului Apostol și Evanghelist Luca ; 9) pe fila următoare paginii 144, care are pe verso icoana Sfîntului Apostol și Evanghelist Marcu ; 10) pe fila de la sfîrșit, verso și 11) pe forțașul de la sfîrșit, recto.

„Narațiunea despre urmarea resbelului ruso-româno-turc din anul 1877“, este o relatare cu caracter descriptiv, expunând cursiv și cu un evident efort de limpezime și concizie evenimentele istorice, cursul operațiunilor militare, atât de pregătire a acțiunilor defensive în toată zona direct interesată — de-a lungul Dunării —, cât și de asigurare a condițiilor pentru inevitabila ofensivă pe teritoriul bulgar, aflat sub stăpânirea otomană.

Expunerea cuprinde evenimentele care au avut loc timp de aproape un an, începând cu luna aprilie 1877 — perioada în care se realizase mobilizarea generală⁴ în vederea intrării în războiul pe care rușii îl declaraseră turcilor. Sînt consemnate — și uneori comentate — întâmplările de însemnătate hotărîtoare pentru mersul războiului, precum și unele de interes local — dar nu mai puțin semnificative; acțiunile eroice ale ostașilor noștri la Grivița⁵, contribuția decisivă pe care au avut-o în luptele de la Rahova și la cea mai importantă victorie a trupelor

4. Pentru mobilizarea armatei române, s-a folosit prilejul concentrărilor anuale din toamna anului 1876. Atunci s-a ordonat și chemarea rezervelor pentru completarea efectivelor de război, luîndu-se măsuri pentru organizarea serviciilor auxiliare necesare unei armate mobilizate. Rusia începuse mobilizarea tot în toamna anului 1876. La începutul lunii aprilie 1877 a pornit războiul contra turcilor pentru eliberarea creștinilor din imperiul otoman. Oficial războiul a fost declarat în 12/24 aprilie 1877 (fig. 3). S-a luat această hotărîre după ce Turcia respinsese și ultimele propuneri de reforme în favoarea popoarelor balcanice asuprite și dominate.

Armata turcească era concentrată în cea mai mare parte în zona Vidinului, sub comanda lui Osman-Pașa (cf. General-maior Constantin Olteanu, *Măsurile luate de comandamentul român pentru acoperirea Dunării în perioada aprilie—august 1877*, în «Revista de istorie», tom. 29, nr. 4, București, 1976, p. 558—559).

În 4/16 aprilie 1877 se încheiase o convenție între Rusia și România, prin care se asigura armatei ruse trecerea liberă pe teritoriul nostru și tratamentul convenit unei armate amice. Ziarul «Unirea democratică», nr. 133 din 16 aprilie 1877, a publicat *Manifestul marelui duce Nicolae către poporul român*, dat cu prilejul intrării trupelor ruse în România.

5. Biruința de la Grivița I a fost plătită de armata română la sfîrșitul lui august 1877 cu peste 2000 de morți și răniți. Rușii au pierdut 197 de ofițeri și 12.471 de soldați (vezi, Colonel I. Manolescu, *Războiul româno-ruso-turc din 1877*, București, 1921, p. 326).

Referitor la eroismul dovedit de ostașii români în fața Plevnei, la 30 august 1877, va scrie mai tîrziu ziarul belgian «Le Siècle», printr-un corespondent al său: *În acest moment mi-am putut da seama de curajul de care este capabil soldatul român. S-au aruncat înainte cu o furie irezistibilă (...), cu o îndîrjire de necrezut s-au avîntat în această vale a morții; respinși, striviți, decimați de focul ucigător al unui dușman adăpostit, dar fără să dea înapoi nici un pas, fără să șovăie o clipă, înaintînd mereu, revenind fără încetare la atac, pentru a lăsa, vai, în urmă un șir de morți și muribunzi. Au fost acolo acte de eroism pe care nu sînt în stare să le povestesc. Tot atunci, periodicul francez «Mémorial diplomatique» arăta că în numeroase lupte care au inundat cu sînge vecinătățile Plevnei, românii s-au condus cu un eroism căruia Europa întreagă îi aduce omagiu.*

aliat româno-ruse : asediul și cucerirea Plevnei ⁶ ; ultima dată precisă consemnată este 12 februarie 1878 — «Duminică pe la ora 3¹/₂ după amiază...» — când trupele române au intrat biruitoare în Vidin, «ultima cetate de pe malul drept al Dunării ce mai rămăsese în stăpînirea turcilor». Sînt menționate apoi împrejurările încheierii păcii între ruși și turci ⁷, încetarea ostilităților și întoarcerea trupelor române în țară ⁸.

Sfîrșind «Narațiunea...» autorul adaugă cîteva reflecții poetice, constituite în epilog ; șase stihuri intitulate, O poezie Turciei. Este o versificare modestă sub raport artistic, dar exprimînd convingeri patriotice sincere și o pilduitoare referire la justiția imanentă pe care o înfăptuiește istoria.

Se fac apoi cîteva precizări referitoare la «istoria» scrierii acestei Cronici, pînă acum neștiută, dată la lumină în preajma sărbătoririi Centenarului independenței de stat a României.

6. Odată cucerită Plevna, cea mai grea etapă a războiului din 1877 era încheiată, victoria finală a armatelor aliate devenise sigură și iminentă (N. Adăniloae, *Cucerirea independenței de stat a României, 1877—1878*, București, 1973, p. 87).

7. Turcia a fost silită de evoluția războiului să accepte condițiile armistițiului, care s-a încheiat în seara zilei de 19/31 ianuarie 1878, în Belogradic. Ostașii români au mai stat în aceste părți pînă la 25 martie/6 aprilie 1878.

8. Spre sfîrșitul lui aprilie 1878, la Episcopia Rîmnicului-Noul Severin, se primea raportul Stareșului de la Mănăstirea Bistrița-Vîlcea, prin care se aducea la cunoștința Chiriarhului că, după plecarea prizonierilor turci, au venit în ctitoria Craioveștilor de acolo ostași români cu care încărcate cu tot felul de materiale necesare armatei. Încă din 26 martie 1878, Comandantul diviziei I solicitase Episcopului Atanasie să dea ordin stareșului de la Bistrița ca să pună la dispoziția armatei noastre 14 camere separate.

I

TEXTUL CRONICII*

* În transcrierea textului s-a adoptat ortografia actuală.

Parantezele rotunde aparțin textului original; cînd a fost necesar — pentru a înlesni înțelegerea unor formulări și expresii mai puțin clare — s-au introdus cuvinte suplimentare, între paranteze drepte.

NARAȚIUNE DESPRE URĂMAREA RESBELULUI RUSO-ROMÂNNO-TURC DIN ANUL 1877*

Cam pe la 10 aprilie 1877, toate ostilitățile noastre se retrăseseră de la frontarii înăuntrul țării, și la 11 aprilie, rușii au intrat în România prin trei puncte : Iași-Ungheni, Battimacu, jud. Cahul și Tabacu jud. Bolgrad, și din ce în ce au mers pînă la Galați. Atunci armata noastră română se concentra mereu cu toate rezervele ei. Și pe la 24 aprilie a pornit spre frontarii în toate părțile. Dar în special se grămădiseră trei diviziuni către punctul Calafat. Mai întîi se așezară pe la Băilești și Galicea Mare, apoi din ce în ce se strînseră de cuprinsă toată marginea Dunării prin comunele mărginașe. Ocupînd Calafatul, l-au înzestrat cu un număr îndestulător de baterii cu tunuri de tot felul. După aceea, cum ajunseră rușii la Galați, formară baterii în toate părțile și totdeodată se deteră ordine ca navigațiunea pe Dunăre să fie oprită. Rușii înaintară pînă la Brăila și făcură și acolo întărire ca să apere viața locuitorilor, fiindcă toți locuitorii de prin orașele limitrofe cu Turcia fugiseră înăuntrul țării.

De la Craiova neconținut trecea oștire română spre Calafat, tunuri, ghiulele, prăfării și alt material de resbel, încît era lucru de spaimă, ca nevăzut de secolii ; la cîte un tun puneau cîte 8 perechi de boi. Se înființaseră depouri de furaje și de proviziuni la Băilești, Galicea Mare, iar pe urmă la Poiana, Cetate și Calafat unde era și grosul armatelor, unde se căra neconținut pîine de la orașe și orz, fîn, paie, ce se găsea tot ; se luau locuitori, produsele, și chiar vite, de recheziție (adică fără plată). În fine era vai [de] capu lumii. Gemea pămîntu, nu se ajungea nimica pe unde ședea armata, soldații se da în cuartier la locuitori, cîți aveau loc, grămadă unul pe altul. Omul cu carul și boi nu mai sta acasă de fel ; unde-l întîlnea, îl lua și-l încărcă cu proviziuni. Turcia, după ce văzuse că rușii o să intre în România ca să vie spre ea au cerut domnitorului nostru Carol I, a se înțelege cu Abd-ul Cherim-Pașa, comandantul cap al armatelor otomane de la Dunărea, a opri invaziunea rușilor în România, după tratatul ce aveam ; dar ce era de făcut căci această știre se primise cînd rușii intrase în țară.

Atunci turcii, văzînd aceasta, au început de-a lungul Dunării să iasă pe teritoriul român prin bălți și să jefuiască tot ce

* Întreaga pagină s-a scris pe fila forțat din față, verso ; paginile 2 și 3 continuă pe fila următoare de la începutul *Evangheliei*, nenumerotată inițial, scrisă acum pe ambele părți.

... în anul 1878, în urma războiului ruso-turc, au fost anexate teritoriile de la est de Dunăre, inclusiv Bessarabia și Bucovina. În urma acestor schimbări teritoriale, au fost organizate două provincii noi: România și Bulgaria. În anul 1881, a avut loc unirea Principatelor Române, formându-se România modernă. În anul 1913, România a dobândit și teritoriile de la nord-vest de Dunăre, inclusiv Basarabia și Bucovina. În anul 1918, România a devenit o mare putere europeană. În anul 1940, România a fost ocupată de Germania nazistă și a devenit un satelit al Germaniei naziste. În anul 1947, România a devenit o republică socialistă și membru al Blocului Sovietic. În anul 1989, România a devenit o republică democratică și membru al Uniunii Europene. În anul 2004, România a devenit membru al Uniunii Europene și al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa. În anul 2007, România a devenit membru al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa. În anul 2009, România a devenit membru al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa. În anul 2010, România a devenit membru al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa. În anul 2011, România a devenit membru al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa. În anul 2012, România a devenit membru al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa. În anul 2013, România a devenit membru al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa. În anul 2014, România a devenit membru al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa. În anul 2015, România a devenit membru al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa. În anul 2016, România a devenit membru al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa. În anul 2017, România a devenit membru al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa. În anul 2018, România a devenit membru al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa. În anul 2019, România a devenit membru al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa. În anul 2020, România a devenit membru al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa. În anul 2021, România a devenit membru al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa. În anul 2022, România a devenit membru al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa. În anul 2023, România a devenit membru al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa. În anul 2024, România a devenit membru al Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa.

găsea. Pînă alături cu satele venea. Oștirile noastre ce era prin satele mărginașe păzea mereu, dar obstacolul ce-i făcea și-i puneă în imposibilitate de a-i urmări era vărsarea apelor, ce venise în acel an foarte mari. Bașbuzucii * ardea fînețe, lua vite, tăia oameni, și robea, sfărîma tot ce le sta înainte. Chiar de la Plosca s-au luat vreo 300 vaci și o sumă de porci și din Bălțile Negoiului s-au luat 400 de oi ale unor oameni din Coveiu, cu trei ciobani, între care era și un copil tot din Coveiu, care acest copil nu l-au prăpădit ci după ce au fost luați cu oile i-au dus la Lom-Palanka, și l-au luat un turc de l-au pus ca băiat în prăvălie și astfel au stat pînă au fugit turcii din Lom. Atunci acel turc l-au lăsat la prăvălie singur ; copilul cînd au intrat milițieni în Lom pe la Rast care sta concentrați de prin satele mărginașe de păzea acel punct de năvălirea barbarilor, fiind chiar de la ei din sat milițieni, au trecut dincoace și au venit acasă îmbrăcat turcește. După toate acestea au început bombardarea orașelor și satelor noastre ce era în dreptul unde turcii avea baterii. România văzînd această urmare contrarie garanției colective, s-au adresat Puterilor, dar n-au primit nici un rezultat în satisfacerea plîngerilor sale ; în urmă, convocîndu-se corpurile legiuitoare : Senatul și Adunarea Deputaților, în fața relelor urmări cu care ne amenința Turcia, în ședința de la 30 și 31 aprilie ** au votat moțiunea că Turcia singură ea au creat rebel. România au început drept declarație și din partea noastră a le răspunde cu tunurile, proclamîndu-se de stat independent, fără a mai plăti tribut Turciei după vechile datini și tratatele încheiate.

Atunci s-au făcut și mai aspre și serioase lucrurile. Rușii (după ce) ocupară pozițiunile Galați, Brăila, Călărași, Oltenița, Giurgiu, Zimnicea și Turnu-Măgurelele, și românii dincoace de Olt la Izlazu, Bechet, Calafat și Cetatea ; la Oltenița încă pe cînd păzea românii, turcii cercară o recunoaștere apărați de bateriile din jurul Turtucaei. Românii însă prinseră de veste și cu artileria sa cu just tir și cu infanteria desfășurată în tiraliori îi respinseră cu mari pierderi. Pe la 25 mai veni chiar împăratul Alexandru al tuturor rușilor în România și și-au așezat cuartierul său la Ploiești, neintrînd în capitala României, căci astfel era convențiunea încheiată la intrarea oștilor sale în România, a nu se atinge nici o oștire în capitală. Se distruseră vreo două monitoare turcești pe Dunăre de către ruși la Galați. După un timp oarecare, rușii veniră pînă la Slatina, la Olt și sta acolo.

* Soldați din trupele neregulate ale armatei turcești.

** Corect : 27 aprilie/9 mai și 28 aprilie/10 mai.

Dar toate aşteptările se schimbă deodată, însă ca prin minune; cartierul de la Ploieşti se sparse şi pleacă toţi în toate părţile, chiar Măria Sa Domnitorul nostru pleacă împreună cu statul său major şi se stabileşte la Poiana mai întâi şi mai pe urmă la Şimnicu. Şi începură a se muta corpurile de armată. Un general rus * cum ajunsese la Brăila începu a pregăti un pod. Deci în noaptea de 7—8 iunie, 2000 oameni se îmbarcă fără zgomot, unii la Reni şi alţii la Galaţi, trecură Dunărea şi înaintară în Dobrogea. După aceea, la 13 iunie începu bombardarea Nicopolului cu bateriile de la Flămînda şi Izlaz încît căzu în ruină. În acel timp începu a se coborî şi corpul de armată rusă ce era la Slatina spre Turnu-Măgurele. Toate instrumentele de trecătoare peste Dunărea şi corpurile mari de armată rusă se pregăteau la gura Oltului şi la Giurgiu. Dar un general rus **) avea ordin a forţa trecerea Dunării pe la Zimnicea spre Şiştov, căci deşi era mare rău de trecut pe acolo, însă se dovedise că acea parte de loc era puţin păzită de turci.

Drept Zimnicea, în faţa râului numit Teker-Der, în Dunărea se afla o insulă (ostrov), şi între malul românesc şi insulă nu era nici o piedică. Ruşii au făcut un pod şi trecînd în ostrov au aşezat cinci baterii. Şi la 13 iunie o divizie trecu în insulă, se împărţi în şase detaşamente, fiecare de cîte 12 companii infanterie, 60 cazaci şi 6 tunuri şi trecură Dunărea navală. Cînd trecu cel dintîiu transport îl aştepta 10 cazaci trimişi de cu seara, [care] trecuse cu caii înot prin Dunăre. Cînd să treacă şi celelalte se deşteptară turcii, începură cu focurile şi-i prăpădiră rău pe ruşi, dar ei trecură mereu prin focuri. După ce făcuse destule forţe, năvăliră asupra Şiştovului pe care-l şi luară cu asalt şi în seara zilei de 15 iunie trecu şi Marele Duce Nicolae în Şiştov. Pe urmă ruşii se împărţiră în trei corpuri: spre Rusciuc, spre Nicopole şi spre Lovcea. Merseară în toate părţile, luară Nicopole la care luă parte şi bateriile noastre de la Giurgiu, care bombardare a ţinut trei zile. Au luat ruşii aci 72 tunuri, arme şi au făcut 6000 prizonieri. Unul din cele trei corpuri era în comanda chiar a Împăratului Alexandru care avea cuartier în Şiştov. După aceea, corpul ce mergea spre Lovcea, o luă şi înaintă spre Balcani, bătînd pe turci mereu, trecînd şi pe lîngă Plevna [la] care nici nu ţinea aşa mult, ea nefiind o cetate. Atunci Osman-Paşa care plecase de la Vidin ca să dea ajutor garnizoanei de la Nicopole, au ajuns cam tîrziu şi au ocupat poziţiunea de la Plevna

(«Urmare la a 2-a pagină din dosu acestei scrisori»)

* Gurko

** Krüder

și au făcut întăriri în jurul său peste cele naturale *. Rușii, după ce nu ocupară la timp această poziție, apoi în urmă au trimis un număr insuficient ca s-o ocupe. Tocmai asta vrea și Osman-Pașa. După înaintarea rușilor spre acea localitate, s-au încins o cruntă bătaie. Turcii se tot trăgea prin biruința rușilor, încît i-au băgat pînă în orașul Plevna. Atunci rușii crezîndu-se că sînt învingători, au intrat și în oraș. Cînd deodată au început turcii a trage focuri de toate părțile pre ferestrele caselor și astfel că au prăpădit foarte rău pre ruși ; cei ce mai rămăsesse au fost siliți a se retrage în dosul redutelor turcești ce le luaseră ziua, costîndu-i acea sîngeroasă bătaie: 72 ofițeri și 2771 soldați din șase mii cîți fusese. Nevenindu-le ajutorul necesar pentru a rămîne stăpîni pe pozițiunile ce ocupase, fură siliți de forțele turcești a se retrage înapoi și turcii ocupară din nou pozițiunile cum le aveau de mai nainte... După aceasta, comunicîndu-se cazul Împăratului, și luînd cunoștință chiar inamicii lor, credea că turcii vor fi biruitori, și că această înfrîngere a rușilor la Plevna produse în toată Europa o mare comoțiune (mișcare violentă). Împăratul rușilor, văzînd această tristă stare de lucruri care intrase pînă în statul său major, pe de o parte a concentrat forțe considerabile din Rusia pe cîmpul de luptă asupra pozițiunii Plevna, iar pe de alta, avînd pe aliatul său dincoala de Dunăre, pe Carol I Domnul Românilor, ce se afla în mijlocul a 60.000 oșteni viteji români, care îi detese ajutor și îi făcuse un mare cadou la luarea Nicopolului, cu baterile de la Izlaz care înfrînsese pre turcii ce voia a lua pre ruși de la spate și dupre care nici nu-l băgase în seamă. Pentru aceasta orgolioșii conducători ai mării armate ruse, rugă pe Carol I, Domnul Românilor, prin o epistolă foarte grațioasă ca să trimită peste Dunăre un regiment care să ocupe Nicopole, ca unii ce aveau drepturi necontestabile asupra-i. Măria sa uitînd toate pentru că fusese întîia oară nebăgător în seamă **, dete ordin în consecință regimentului al 5-lea din Divizia a 4-a comandată de general Manu ***, și în noaptea de 13 și 14 iulie 1877, armata română trecu dincolo pre pămîntul Turciei cu vaporul «Aneta» și ocupă Nicopole. Steagul rus se coborî și în locu-i se puse tricolorul României, și brigada rusă au plecat spre Plevna. După aceasta, primind o altă epistolă M. Sa de la Țarul a lua parte cu oștile sale la luptă, porunci a trece Dunărea toată Divizia a IV-a română și au plecat tot spre Plevna. M. Sa Domnul au plecat de la

* Pe foaia de titlu interior, verso.

** Pentru «nebăgat în seamă».

*** Generalul Manu Gheorghe.

Șimnic, unde locuia de cîtva timp, spre Gorni-Studen în Turcia, însoțit* de D-nu Brătianu președintele Consiliului de Miniștri. Acolo românii, după înțelegerea luată cu țarul, dobîndiră dreptul a se bate separat într-o zonă anume definită în jurul Plevnei, între Riban și Grivița, [și] să aibă un cartier și un stat major cu totul deosebit. Și Măriei Sale i se confia cea mai distinsă onoare, postul de comandant suprem preste oștile ruso-române care operau în fața Plevnei.

Pe urmă, după ce se stabiliră în comun acord toate puncturile, M. Sa Carol I Domnul României se întoarse în țară și deodată tabăra ce era stabilită la Poiana pînă la Calafat se desființă, cartierul său general domnesc de la Poiana se mută la Grădini aproape de Corabia și oștile române din Divizia II și III porniră pe marginea Dunării prin sate mărginașe. Trecea de către Calafat și ziua și noaptea, neconținut, tunuri, prăfărie, ghiulele, ambulanțe, înfine fel de fel de material de resbel. Era un timp uscăcios, nu se vedea din pulbere nicidecum. Toți locuitorii de prin satele pe unde trecea ei era luați de rechiziție. Om nu rămăsese în sate cît putea ca să ajungă [pentru nevoile armatei], ba lua chiar dimprejur. Era cîte 3 sau 4 sute de cară, mergea trîmbă cu tot felul de instrumente și proviziuni.

Îndată ce ajunseră toate corpurile la locul indicat, s-au construit un pod solid peste Dunăre între Corabia și celălalt mal, lucrat de soldații noștri. Și după ce se sfinți podul, se botezară steagurile, se cuminecară toți soldații și se săvîrși serviciul divin de către Prea Sfinția Sa Părintele Atanasie Episcopul Rîmnicului**, în capul podului, și după ce s-au dat un ordin de zi pre armată, prin care-i invita a merge să se lupte pentru Țară și Dumnezeu, pe la 15 august*** 1877, au trecut dincolo, în Turcia, toată armata română, înaintînd spre Plevna la punctele ce avea determinate. În România rămăsese numai Divizia I, care păzea cu mare strictețe frontiera de la Cetate, Calafat, Ciuperceni și pe cei presărați pînă la Bechet. Apoi se concentrară toți milițienii și păzea pe marginea Dunării băgați în gropi ce era făcute într-adins înaintea vighetelor****. Căci cum ridică milițienii capul, turcii da cu puștile și astfel da unii în alții peste Dunăre, trecea gloanțele în toate părțile peste rîu. Se făcuse baterii la Rast și trăgea în Lom.

(«Va urma la Evang. Matei, pag. 31»)

* Pe fila recto care are pe verso icoana Sfîntului Apostol și Evanghelist Ioan.

** Episcopul Atanasie Stoenescu, arhipăstorul Eparhiei Rîmnicului-Noul Sevein între 1873 și 1880.

*** Corect: 20 august.

**** Corect, vedete = soldați călărași puși ca sentinele.

Întotdeauna era pe margine o mare temere pentru eșirea turcilor, fiind * că, cu plecarea oștirilor se slăbiseră forțele și turcii se încerca mereu să iasă. La Calafat se trăgea neconținut tunuri în Vidin și din Vidin în Calafat.

Eroismul Românilor la Plevna

După ajungerea tuturor ostilităților la Plevna la locurile lor, s-au pus cu bombardarea pozițiilor turcești de toate părțile, începând de la 26 august, în care timp făcând planul de atac, românii au ocupat cele mai periculoase și mai apropiate locuri, de la Bucova unde se afla un lagăr turcesc și pînă la Grivița. Toate crîngurile și toate bălăriile erau pline de tiraliori ** români așteptînd sub adăpostul bombelor dușmane, ora de atac. Cînd se începu atacul la 30 [august], românii au dat asalt asupra pozițiunii Grivița. S-au repezit ca vîntul, au ieșit din crînguri și au atacat pe turci cu baioneta. Reg. al 13-lea de Dorobanți au intrat întîi în foc, au luat un tun și au pus pe goană pe turci, care se băgase într-o pădurice în dosul redutei și ocupară pozițiunile turcești. Au încercat mai de multe ori turcii noaptea a lua înapoi acele pozițiuni, dar n-au putut. Însă ordinea de bătaie nu se ridicase, ci românii trebuia să meargă la locul designat și în ziua de 30 august, coloana a doua, în lipsa armatelor ruse care întîrziase, au apucat reduta pe la spate și au năvălit spre ea despre sud-vest, dar fură primiți de focurile dușmane din două părți. Planul topografic al locului fusese greșit. În loc de o redută era două și cea atacată era cea mică. Cu toate acestea, bravii descendenți a două neamuri viteze năvăliră spre ziduri și începură o cumplită luptă cu baioneta. În trei rînduri i-au respins, dar însă al treilea atac la care au luat parte două regimente rusești și optsprezece batalioane române fură încoronate cu succes. Și mica Griviță rămase în mîna învingătorilor ; cinci tunuri și două steaguri și mai multe arme căzură în mîna armatelor creștine. Unul din steaguri s-a luat de un soldat din al doilea batalion de vînători, anume Grigorie Ion, în chipul următor : un găligan turc, după părăsirea redutei, fugea cu un steag mare, verde, cusut cu litere de fir spre reduta cea mare; el îl vedea, îl ochește și îl culcă la pămînt. Se apropie să-i ia steagul ; dușmanul se ridică, nefiind mort și se cearcă a scoate de la brîu un revolver ; ca vîntul românul

(«Va urma la Evanghelistu Luca, nainte»)

* După pagina 30, pe fila verso, care are în față icoana Sfîntului Apostol și Evanghelist Matei.

** Trăgători.

si repede intruiea la condusa in praprie, praprie si in urma
 si abia linculata de gura sau habuie la incedata de muntelui
 dar jura alina la apul, dar de camara in un sergentu de
 unu Caporalu vede, amara pe unu jupurea Ton, ucede pe
 celu. Caltu si aline romane al lui. Multaia veduie acua
 ruse de la de plasa alingela si breuce praprie celu, si se in
 lase legara si sanalatu intre ar aci.

Magistate ca timpuratu ar Marier la Vista impresio de
 jeltelara de carbata cu care se purtase, fusera jupurea
 lui crucea Sf. George si Meica Romanier si lu muntelui
 so jure in totu munteli de acia palatu care de acua unu
 tesaur profosu. Jura la 5 Septembrie sau incedata de
 nou ca se rapiesc Gervola sau mana Romanu; dar
 jura repand inced, nu le mar de de inura acie matura cu
 romane. La 6 Septembrie Romanu au jure incedata sa jure
 a de redite de langa Gervola, sau repand la suprar au abia
 acia si in munteli de linculata de linculata jura. Solofi
 sau rebaga, in celu dau jure 29. si 30 August perderele
 nostre au jure 11 oficeri si 1200 soldati inced de la
 6 Septembrie si oficeri si 200 soldati.

Deja acia de incedata de incedata incedata Pleura,
 au incedata acie rebaga, sau incedata de doli pacifile
 nu mar linculata drum de care sau incedata acie incedata
 au 120,000 omuie Rusi si Romanu, si ca Roman Pleura in
 Pleura acia o armata de 70,000 omuie. Tot jure ca de ce
 in ce armata acia tot si incedata de incedata
 de strange, inced si aprofosia de para futuru de care,
 de acia soldati inced inced de redite acie incedata
 nu acia inced inced inced de incedata de incedata
 a Pleura o parte de armata inced au jure jure inced
 si abia Pleura acia de incedata de incedata de Romanu
 nu acia coloni au incedata de incedata de incedata
 incedata si acia de incedata de incedata de incedata
 bombardare jure celu de linculata de incedata de incedata
 acia incedata de incedata de incedata de incedata
 continua de incedata de incedata de incedata de incedata
 1874 au incedata de incedata de incedata de incedata
 nostre, jure sa nu Pleura si incedata de incedata

se înapoie, îi înfige baioneta în piept ; pe cînd se încerca să scoată * lemnul steagului din mîinile încleștate ale mortului, doi turci alergă în ajutor. Dar doi camarazi, un sergent și un caporal ** îi vede, omoară pe unul, Grigorie Ion ucide pe celălalt și steagul rămîne al lui. Pălăria acestuia se ciuruise toată de ploaia gloanțelor ce trecuse peste el ; și se întoarse teafăr și sănătos între ai săi.

Majestatea sa Împăratul și Măria Sa Vodă în persoană îl felicitară de bărbăția cu care se purtase, puseră pe pieptul lui Crucea «Sfîntul Gheorghe» și «Steaua României» și-l invitară să poarte în toată viața sa acea pălărie care devenise un tezaur prețios.

Turcii, la 5 septembrie, s-au încercat din nou ca să răpească Grivița din mîna românilor ; dar fură respinși, încît nu le mai dote inima a se măsura cu românii. — La 6 septembrie, românii au făcut încercare asupra [unei] a doua redute de lîngă Grivița, s-au repezit asupra-i, au atacat-o, dar nefiind îndestul de bine susținuți, fură siliți a se retrage. În cele două zile, 29 și 30 august, pierderile noastre au fost : 11 ofițeri și 1200 soldați morți ; în cea de la 6 septembrie, 3 ofițeri și 200 soldați.

După acestea, cercul de împresurare în jurul Plevnei au început a se restrînge, s-au împresurat de toate părțile, ne mai lăsîndu-le drum de ieșire sau intrare. Era împresurată cu 120.000 oameni, ruși și români, și ca *** Osman Pașa în Plevna avea o armată de 70.000 oameni. Astfel că din ce în ce armatele creștine tot se întărea în cercul de împresurare, îl strîngea, încît se apropiaseră de parapeturile turcești, de vorbea soldații unul cu altul din redută ; era împușcături neconținut între ei. Însă după această împresurare a Plevnei, o parte din armata rusă au pornit spre Sofia și a trece Balcanii, ocupînd strîmtoarea Șipka ; și românii cu rușii, altă coloană, au luat direcțiunea spre Rahova. Înaintînd și ajungînd la orașul Rahova, s-au pus cu bombardarea pe el de toate părțile și chiar cu bateriile ce aveam făcute la Bechet. Apoi, după o bombardare continuă de trei zile, numai românii, la 12 noiembrie 1877, au luat Rahova, căzînd în mîinile armatelor noastre, pînă să vie rușii. Și turcii ce scăpaseră

* Pe pagina 80 care nu este numerotată inițial.

** Sergentul Stan Gheorghe și caporalul Nica Vasile.

*** În loc de «pe cînd».

protestându de ocaziune prin căderea unor dese Otto ce era în acea
 J. au luat fuga spre Cibru-Salankă; și cavalerii noștri
 urmându-i au săvârșit de la unu multe prisoșiri 83 cărei
 cu arme, și apoi de aer au luat spre Vidim treându
 prin Lom-Salankă fără au spus pe deoale noastre în lura
 așteia fortificații, ce de des secol, iarăși căduse sub
 Mărcuț Vlădăreț, au fosti de 5 oficieri și 174 soldați
 răuși și, oficieri și 128 soldați morți. Aer sau Distina
 multe în aer: lupta un Batalion de Jacob. din Reg. 1^{im}
 grad. Solim. Atunci au început atree armata prece
 Gumbria pue la Becheta și armata spre Vidim
 până se ajungă armata de la Nașova la Lom-Salankă
 și apoi de la Miltov ca era un Batalion sau la Becheta
 sau trecu în Lom-Salankă și Turci au fugitu tot spre
 Vidim și stăleolids treându de prisoșiri la Lom,
 după ce sosira armata abt Miltov au trecut
 îndepă și au pornit spre Cămpeneș spre a forma cipe
 de pâră de la Miltov și de la Cămpeneș și era abt
 de la Cămpeneș. Căci din Arceer-Salankă până la
 Vidim era multe Turci, până aer ajungă lura
 apar aer scire la 29 Noembrie 1877. Co. Pleona
 au căzut și Osman-Pasa prisoșiri cu tot
 armata sa. Totu sentul Cămpeneș și jurnalele ce sunt
 scire: Osman-Pasa sa prisoșiri, Pleona scire impu-
 terea armatei ruse și omâne, Osman-Pasa au început
 o scire spre Vidim și au fugit spre de armata abt
 de la Jacia. Pe când au început lupta abt armata ruse
 omâne și a lura cala pe la spate fiindu aer jca armata
 Turci nu se dău fugi. Atunci au început lupta de pâră
 Osman-Pasa lura sau pue înfrânta Batalionu de la
 unde prisoșiri multe omere și căduse chiar el rănit și prisoșiri
 jca nu se dău fugi. Si data omere nu meru ajungă
 spre tot și se lura mărșu ca un lura spre armata
 abt și oșpa cel puțin redi. Pleona jca scire
 de pâră de omâne aer scire și armata omâne de la
 Cămpeneș și prisoșiri de lura și omâne lura
 lura Vidim și mărșu de la Cămpeneș spre
 (La urma la lura de la Cămpeneș)

profitînd de ocaziune prin căderea unei dese cețe, ce era în acea zi *, au luat fuga spre Cibru-Palanka și cavaleria noastră urmărindu-i au ajuns și luat multe proviziuni: 83 lăzi cu arme. Apoi, de aici, au luat-o spre Vidin, trecînd prin Lom-Palanka fără a se opri. Pierderile noastre în luarea acestei fortificațiuni — ce de doi secolii ** iarăși căzuse sub Mihai Viteazul — au fost de 5 ofițeri și 171 soldați răniți și 4 ofițeri și 128 soldați morți. Aci s-au distins mulți în această luptă: un batalion de Dorobanți din Regimentul 1, jud. Dolj. Atunci au început a trece armata preste Dunăre, pre la Bechet și a înainta spre Vidin. Pînă să ajungă armata de la Rahova la Lom-Palanka, maiorul de milițieni ce era cu batalionul său la Rast au trecut în Lom-Palanka și turcii au fugit tot spre Vidin. Se stabilise trecătoare de proviziuni la Lom. După ce sosiră armatele aci, milițienii au trecut înapoi și au pornit spre Ciuperceni spre a forma aripa de pază din stînga Dunării cu divizia ce era acolo la Calafat. Căci de la Arcer-Palanka pînă la Vidin era mulți turci. Pînă aci ajunseră lucrurile, apoi veni știre la 29 noiembrie 1877 că Plevna au căzut și Osman-Pașa prizonier cu toată armata sa. Iată scutul depeșelor și jurnalelor ce spunea știrile: «Osman-Pașa s-a predat, Plevna se află în puterea armatelor ruse și române, Osman-Pașa au încercat o ieșire spre Vidin dar au fost oprit de armatele aliate din față-i. Pe cînd s-au început lupta, alte armate ruso-române i-a tăiat calea pe la spate, puind astfel armata turcă între două focuri. Atunci s-a încins o luptă disperată. Osman-Pașa singur s-au pus în fruntea batalioanelor sale, însă pierzînd mulți oameni și căzînd chiar el rănit, s-a predat fără nici o condițiune. Și dacă Osman nu încerca această ieșire, totuși se luase măsuri ca în cîteva zile armata aliată să ocupe cel puțin reduta Plevnița fără asalt. Pe de o parte se minase acea redută de armata română de la Grivița, iar pe de alta se lucra de armata română la abaterea rîului Vidin din matca sa. Însă ieșirea lui

(«Va urma la Evang. Marcu înainte, pag. 144»)

* Pe fila recto care are pe verso icoana Sfîntului Apostol și Evanghelist Luca.

** Pentru «care cu două secole mai înainte».

Comandantul Paza infanterie inaltului a avut la dispozitie
 In lupta candei Pleoniei Turci au pierdut la 40,000 prizonieri
 si au luat peste 400 tunuri, 100000 cartusieri, 100000
 peste 8000 prizonieri Turci si 32 tunuri, precum si lupta
 de Români sa au adus la Bucuresti si prizonieri cu Coman-
 dis mai pe urma pe Dunau sau dus in Rusia.

Dupa sfarsirea acestor lupte in urma caror
 Devenise spaima. Cauzand intru ei prin posibilitate sale
 naturale pe la predantura, si pe care ducau in timpul lupte
 potenta lui de a fi inechiv precum si pe tot timpul
 plou de bombe asuprui; armata aliata au inceput sa
 spargatur. - Divizia II si III Romanii sub Comand. Generalului
 Colcheza, si a IV a generalului Anglescu sau juse in mare
 pe la Rakova si Cibru-Balanka spre Som-Balanka care erau
 mar de curate in mainile trupelor noastre. Canda Divizia
 I sub Comand. generalului Karalambic se afla in ziua citate
 si este si lupta sub Comand. generalului Karalambic. Au jure
 o colona pe drumul soselei spre Belgradjien, si una pe mla-
 ginea Dunării la Acer-Balanka. Turci se totu tragea spre
 scurte lupte din calca lor. - Era de tain colona ajunsa
 la Belgradjien si dupa o lupta ore care luara in lupta inamice
 si o imprejurare. Deci remasa acolo o Brigada a Colonelului
 Calitili, si restul se indrepta spre Vidin spre a opera
 cu ea l- alta tara a ei. Si incepura a inceputa. Vederea de
 toate partile din ea in ea si in urma cerea de imprejurare.

Trupele din Divizia I sunt in ziua de 19 Ianuarie 1878 dupa
 o scurta lupta iscus pe Turci din satete Totarpici si alte trei
 trei la lor in lupta intarile cele mari de la Torardan unde
 dupa o bombardare de trei ore la care au curat si Calafata
 cu un facu foarte vite, caer peste Dunării era in abfina
 78 tunuri de turna (obuz) sau de obuz asupra Vidinului si into
 cirilor din prejur. Sau dahu atacu cu 6 Bat. din Regim.
 si al 6te de lupta si din al 9 de Jorobant; Turci redusi la
 apara posibilitate satete Torardan si Torardan au fost
 lupta cu asaltu de trupela nostre, lupta au durat trei ore,
 pantirola redutelor era plina de cadavre inamice, 6 tunuri si
 250 prizonieri nizam Turci saci si disera in Craiova, fura lupta
 de armata nostra; Dupa ce s-au sces din lupta Turci au dat
 fuga in data au intotu in casele din juru ei; si au inceput sa
 fugi.

(Va urma la Constantinopol la Albanaj)

Osman-Paşa a făcut inutile acele lucrări»*.

În lupta căderii Plevnei, ruşii au făcut la 40.000 prizonieri şi au luat peste 400 tunuri; şi românii singuri au făcut peste 8000 prizonieri turci şi 32 tunuri. Prizonierii luaţi de români s-au adus la Bucureşti împreună cu Osman. Dar mai pe urmă pe Osman l-au dus în Rusia.

După spargerea acestui îngrozitor cuib care devenise spaima Europei întregi prin poziţiunile sale naturale ce-l predomina şi care durase un timp [de] peste patru luni de zile închis**, presărindu-se pe tot minutul ploaie de bombe asupra-i, armatele aliate au început a se spărgălui. Divizia II şi IV română sub comanda generalului Cerchez*** şi a IV-a a generalului Angelescu****, s-au pus în marş prin Rahova şi Cibru-Palanka spre Lom-Palanka, care căzuse mai dinainte în mâinile trupelor noastre. Când Divizia I sub comanda generalului Haralambie***** veni ca şi toate în două coloane şi cîteşitrele sub comanda generalului Haralambie au pornit o coloană pe drumul şoselei spre Belogragic şi una pe marginea Dunării la Arcer-Palanka. Turcii se tot trăgea după scurte lupte din calea lor. Cea dintîi coloană ajunsese la Belogragic şi după o luptă oarecare luară întăririle inamice şi o împresurare. Deci rămase acolo o brigadă a colonelului Cantili***** şi restul se îndreptă spre Vidin spre a opera cu cealaltă soră a ei. Şi începură a înconjura Vidinul de toate părţile din ce în ce şi micşora cercul de împresurare.

Trupele din Divizia I şi IV, în ziua de 12 ianuarie 1878, după o scurtă luptă izgoni pe turci din satele Tatarjik şi alte treizeci, le ieşi înainte întăririle cele mari de la Smîrdan, unde după o bombardare de trei ore la care concură şi Calafatul cu un foc foarte viu, căci peste Dunăre era în acţiune 78 tunuri de turna foc de oţel asupra Vidinului şi întăririlor dimprejur. S-au dat atac cu 6 Batalioane din Regimentul al 4-lea şi al 6-lea de linie şi din al 9-lea de Dorobanţi. Trei redute care apăra poziţiunile satelor Smîrdan şi Inova au fost luate cu asalt de trupele noastre. Lupta au durat trei ore. Şanţurile redutelor erau pline de cadavre inamice; 6 tunuri şi 250 prizonieri nizamii turci***** care-i duseră în Craiova, fură luaţi de armata noastră. După ce i-au scos din redute, turcii au dat fuga în sat. Au intrat în casele oamenilor. Şi cînd îi urmărea

(«Va urma la finitu, la blană»)

* Pe fila următoare paginii 144, care are pe verso icoana Sfîntului Apostol şi Evanghelist Marcu.

** Pentru «încheiat».

*** Generalul Mihail Cerchez.

**** Generalul Gheorghe Angelescu.

***** Generalul Nicolae Haralambie.

***** Colonelul Grigore Cantili.

***** Soldaţi din armata regulată.

soldații noștri, văzînd că nu se văd turci, au intrat în sat. Atunci * s-au pomenit în foc după [prin] ferestrele caselor și alte găuri, dar, cu toate acestea, tot i-au scos și ce rămaseră luată fuga spre Vidin. După luarea acestor întăriri, turcii au încercat de două ori a lua înapoi importantele pozițiuni care predomina Vidinul. Dar au fost respinși cu totul. Pierderile noastre în aceste două noi lupte au fost de 3 ofițeri și 150 soldați răniți și 40 soldați morți.

Deci Vidinul s-au pus într-un cerc de strîngere încît nici cu tunuri nu mai putea da, căci îi plesnea ai noștri cît îi vedea pe zid. În timpul acesta, pe cînd se aștepta luarea acestor orașe Belogragic și cetatea Vidin, s-au încheiat pacea între ruși și turci, fiindcă rușii luase toate cetățile de peste Balcani : Sofia, Adrianopoli, Filipopoli și Nișu, încît era să ajungă în Constantinopole. Atunci turcii din Belogragic și Vidin, ce erau împresurate numai de români și Rusciucu și Silistra de ruși și români, s-au predat cu condițiune : a preda armele și a-i lăsa liberi să se ducă la Constantinopole. Românii, după ce se înțeleseră asupra condițiunilor de predare, dezarmară întîi pe turcii din Belogragic și-i ținură acolo pînă aduseră pe cei din Vidin, [pe] care-i dezarmară mai pe urmă ; le primiră armele și tot ce avea material de resbel și pe turci îi porniră înăuntrul țării. În ziua de 12 februarie 1878, Duminică pe la ora 3^{1/2} după amiază, armata română au făcut intrarea ei în Vidin, ultima cetate de pe malul drept al Dunării ce mai rămăsese în stăpînirea turcilor. Trupele noastre se compuneau din 16 batalioane din toate regimentele aflate în Bulgaria. Două baterii din fiecare regiment de artilerie și din 3 escadroane de călărași. Ele au fost primite la intrare cu onorurile militare din partea turcilor și a tuturor populațiunii din Vidin. După intrarea trupelor, 6 batalioane au fost lăsate ca garnizoană în Vidin, iar celelalte s-au întors în cantonamentele lor dimprejurul cetății.

În urmă, toate ostilitățile noastre s-au retras în țară pe la Calafat, împărțindu-se în diferite puncte ale țării despre miazănoapte la munți. Rămînînd în Vidin numai un regiment, dar și acesta după venirea rușilor au trecut toți dincoace Dunărea, la Calafat.

După aceasta s-au dat drumul și turcilor

* Pe fila albă de la sfîrșit, verso ; cea din urmă pe forțaț, recto.

prisonieri in timpul rebelului, a se duce intera lor, nu s'arunca
 totu prin Bulgaria, caer ince nu se linpedite bina lucrurile
 fiind ca quella l'alta. Pateri nu era multumite pe tratatas in
 de Rusia cu Turcia, si inspeciale Anglitora tiner es mai
 est-jelu au fosti lucrurile, dar astazu suntom in Maie
 1878 Maie 24.

O Poesie Turcici

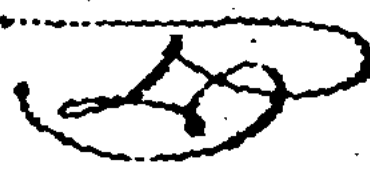
1878 Maie 24.
 Seliste-cruci.

- Similuna intuncato, Tucredeai a lua.
- Romania invocata, Dulce tara mea.
- Tu crederi ca ata lumina, Tera apara.
- Tu caer tu caduser intina, tot devinata.
- Tu crederi ca ta mandrie neva spaimenta.
- Nu stiai ca in Romania este moarta.

S. F.

Indomnata de procedinta si dupa cum ma protegiata tabente, indomnata
 Pirintei Enache, Prulu Bisericii regueter Comune, amu descriu forte
 practicu evenimentele pebrute in anul 1877-1878, urbiy mai sus, in castu
 rebelulu intampal in vecl liti. Pentru qua se fia de aumiere la
 toti cei es vor voi a sei, eridmnet nemuliu, sau, si intamparole
 es au fost. In scris astazu la 24 Maie 1878. St. J. J. Ionescu, Maie 24 1878

Stefan J. J. Ionescu, den Com. Calanels, si Inaratare Secler in Seliste

A ginta sunti si dumezeuca Evangelii sau Cumpara
 in leade 1865 una e tocmbat, fia 16, in pua de la
 vechi si tozece si doi de clau. una e topa, Sordache France
 Mordache France si Giorre Nicola Oproa. Parstea ca
 de ani 32 toti palka,

Anu scriu in sub si ma sus astazu la 1878
 luna Maie 24, Maie 24, si er-geunt ba e do, ma
 ra home si.

J. J. Ionescu

den Com. Calanels

luați prizonieri în timpul rezbelului, a se duce în țara lor. Rușii rămăsesse tot prin Bulgaria, căci încă nu se limpezise bine lucrurile. Fiindcă celelalte puteri nu erau mulțumite de tratatul încheiat de Rusia și Turcia, în special Englitera ținea și mai mult.

Astfel au fost lucrurile, și astăzi suntem în mai.

1878 mai 24

Siliștea Crucii.

O Poesie Turciei

«Semiluna întunecată, tu credeai a lua,
«România învecinată, dulce țara mea.
«Tu credeai că a ta lumină, te va apăra.
«Nu, căci tu căzuși în tină, tot din vina ta.
«Tu credeai c-a ta mândrie ne va spăimînta.
«Nu știai că în România este moartea ta.

S. T.

Îndemnat de providență și după cum m-a protejat talentul, îndemnat și de Părintele Enache, preotu bisericii acestei comune, am descris foarte practic evenimentele petrecute în anul 1877—1878, [am] vorbit mai sus, în chestiunea rezbelului întâmplat în acel leat; pentru ca să fie de suvenire la toți cei ce vor voi a ști, eroismul neamului său, și întâmplările ce au fost. S-a scris astăzi, la 24 mai 1878*.

Ștefan T. I. Cotigescu din com. Catanele, și Învățător școalei în Siliștea Crucii.

** Această sfântă și dumnezeiască *Evanghelie* s-au cumpărat în leatu 1865, luna noiembrie ziua 16, în preț de lei vechi șaptezeci și doi, de d-lor Ion Fl. Popa, Iordache Trancă, Mitrache Trancă și Grigorie Nicola Chifu, vârsta ca de ani 92 toți patru.

Am scris eu subsemnatul, astăzi la 1878, luna Mai ziua douăzeci, și oricine va citi, mă va pomeni.

I. Mitrănescu din com. Catanele.

* Ulterior s-a semnat în continuare: «Șt. I. Iovănescu, martie 30, 1897».

** Însemnarea de la sfârșit, aflată pe o pagină anterioară, aparține direct caligrafului.

**DESCRIEREA TEXTULUI „NARAȚIUNII“
— COMENTARIU —
CONSIDERAȚII CRITICE**

La alcătuirea acestei *Narațiuni* despre Războiul pentru independență, autorul Ștefan Cotigescu — învățător pe atunci la Siliștea Crucii, unde fusese transferat — a folosit, într-o anumită măsură, presa vremii, știrile aflate de la martorii oculari ai evenimentelor sau transmise de cei care le cunoșteau din relatările acestora și, în cea mai mare parte, proaspetele sale amintiri din anul 1877 și din primele luni ale anului 1878.

Expunerea este foarte directă, din prima frază enunțând evenimentele, indicând datele acestora, localizând diferitele întâmplări: deplasările trupelor române după mobilizarea generală în zona interesată mai întâi pentru acțiuni defensive dar și propice declanșării unei ofensive energice — în câmpia olteană; pătrunderea armatelor Rusiei în România și înaintarea lor pe marginea Dunării către vest; presiunile politice încercate de puterea otomană în acele momente de amenințare directă. Urmînd unor principii de tactică militară se produsese în mod accelerat concentrarea întregii armate, cu rezervele ei, spre Calafat, Băilești... «din ce în ce se srînseseră de cuprinseseră toată marginea Dunării». Autorul relatează despre înzestrarea orașului Calafat cu un număr suficient de baterii⁹ și despre retragerea populației din satele și orașele apropiate de Dunăre. Erau lucruri bine cunoscute autorului *Cronicii*, el însuși fiind venit la Siliștea Crucii din comuna Catanele, aflată în chiar câmpul de mișcare a trupelor și de acțiuni pregătitoare. Autorul consemnează astfel, ritmul rapid de desfășurare a acestor pregătiri, pentru aprovizionarea trupelor prin toate mijloacele posibile de achiziție și transport, situație care obliga locuitorii din această parte a țării la sacrificii și eforturi deosebite¹⁰; aspectele care îl impresionează în mod deosebit, și le notează în termeni sugestivi, erau măsurile foarte energice prin care se realizau rechiziționările și încartiruirea ostașilor. Agra-

9. Situația politică și militară din primăvara anului 1877 dicta ca armata română din stînga Dunării să aibă drept obiectiv major apărarea țării. Se urmărea prevenirea unui atac otoman și zădărnicierea încercărilor turcești de a trece în nordul Dunării, ca să nu se mute operațiunile militare dintre armatele beligerante pe teritoriul României (General-maior C. Olteanu, *op. cit.*, p. 558).

Armata română era îndeosebi masată în sudul Olteniei (General R. Rosetti, *Proiecte de operațiuni în anii 1876—1878*, în «România militară», an. LXXXII (1945), nr. 1—2, București, p. 41).

10. Studii recente au stabilit că, în 1877—1878, Doljul a adus o contribuție foarte însemnată la asigurarea mijloacelor de transport necesare armatei române, ocupînd locul întâi pe țară (Alexandru F. Dinu, *Din contribuția maselor populare din județul Dolj la susținerea Războiului de independență din 1877—1878*, în culegerea de studii și comunicări «Oltenia-Istorie», Craiova, 1974, p. 172).

varea situației este remarcată prin evoluția raporturilor între forțele adverse.

Autorul *Cronicii* apelează și la știrile oficiale și comunicatele din presă, dar subliniază în modul cuvenit întâmplările cunoscute direct: turcii încep incursiunile de jefuire a teritoriului românesc, mai ales în zona bălților Dunării, comit acte de mare cruzime și trec la acțiuni de amploare militară, bombardând orașele și satele noastre, obligînd armata română la o replică imediată.

Cronica menționează semnificația politică fundamentală pe care a avut-o Proclamarea Independenței de stat a României în mai 1877; autorul arată împrejurările care au determinat acest act național hotărîtor și pe deplin just, precum și importanța consecințelor lui. Cu interes deosebit sînt tratate episoadele operațiunilor militare ale armatelor aliate româno-ruse, descriind luptele care au avut loc în cursul lunii iunie 1877 de o parte și de alta a Dunării și relatînd despre rezultatele diferitelor bătălii: capturile de război realizate, mai ales în momentele de derută și panică ale turcilor, dar și despre pierderile reale în rîndurile trupelor aliate, despre biruințele raportate, precum și despre momentele de cumpănă ale acestora.

Informațiile pe care le posedă autorul *Cronicii*, Ștefan Cotigescu, se extindeau și asupra unor detalii semnificative: relatînd despre poziția în care se stabilise cartierul general al armatei române la Poiana-Dolj și despre deplasarea acestui sediu la Grădini-Romanați în iulie 1877, apoi despre rapida concentrare a Diviziilor a II-a și a III-a spre Corabia, consemnează emoționantul moment al sfințirii podului de curînd construit (fig. 10), sfeștania făcută de către Episcopul locului, Atanasie Stoenescu. Descriind luptele care s-au desfășurat în a doua jumătate a lunii august, după ce armatele aliate ocupaseră poziții importante în jurul Plevnei (fig. 12), dă și unele amănunte despre faptele de eroism ale ostașilor români, mai ales cu prilejul cuceririi unor importante fortificații turcești, între care reduta Grivița 1, asediul de lungă durată și apoi căderea Plevnei, încercuirea și cucerirea Vidinului.

În contextul descrierii acestor evenimente majore ale campaniei eroice din 1877—1878, autorul *Cronicii* introduce expunerea unor întâmplări cu caracter local în jurul cărora se crează atmosferă, despre care avea să se povestească multă vreme încă; astfel, între actele de cruzime și jafurile comise de turci în stînga Dunării se număra și răpirea a sute de vaci, porci și oi împreună cu păstorii lor, iar legată de acest episod, întâmplarea plină de peripeții al cărei erou a fost micul cioban răpit de turci și dus de ei pe celălalt mal al Dunării, de unde, prin împrejurări neprevăzute, a izbutit să revină acasă nevătămat¹¹. Capitolul

11. Credem că de la Ștefan Cotigescu cunoștea povestea aceasta adevărată și îl știe și tatăl său Ștefan St. Tuțescu, datele întâmplării fiind aproape identice: în vremea Războiului pentru independență, ciobanul Licurici a fost luat cu oile negoilor din Plosca și dus în stînga Dunării, la un turc bogat care în momentul cînd a aflat că se apropie armatele creștine l-a dat altuia. De la acesta, ciobanul nostru, într-o clipă de neatenție a noului său stăpîn, pe cînd se aflau acolo ostașii noștri, a fugit noaptea și, în cele din urmă, a găsit prilejul potrivit și s-a întors acasă (vezi *Povestea neînvingătorului după spusele veteranilor*, în «Ghilușul», an. I (1913), nr. 11—12, p. 14—15).

de înălțător eroism al ostașilor noștri la Grivița este ilustrat prin evenimentul pilduitor de la 30 august 1877 : cucerirea de către bravul ostaș român Grigore Ioan (fig. 13) și aducerea, ca cel mai prețios trofeu, a steagului verde turcesc cusut cu fir de aur ¹².

*

În relatarea evenimentelor se poate remarca străduința autorului pentru o cât mai mare exactitate a expunerii ; dovedește și un deosebit simț al răspunderii morale pentru afirmațiile sale. El consideră drept o datorie patriotică să lase posterității aceste însemnări despre un moment de mare însemnătate pentru poporul nostru, dar nu exaltă un patriotism de cuvinte prin care să impresioneze ; menține mereu un echilibru al termenilor în care comentează faptele, introduce în mod sobru raportarea la trecut.

Ținînd seama de caracterul diferit al surselor de informație pe care le-a avut, nu forțează coeficientul de precizie al acestora ; așa se explică și faptul că pe parcursul relatării datele certe ale evenimentelor alternează cu cele aproximative, după cum, cu ușurință se poate sesiza alternanța evenimentelor și întâmplărilor «văzute» cu cele «auzite» ; consemnînd căderea Plevnei și predarea lui Osman-Pașa și a armatei otomane, autorul *Cronicii* face apel la citatul din presa timpului, conștient că aceasta era cea mai convingătoare modalitate de confirmare a expunerii faptelor. Cînd se referă la evenimente asupra cărora posedă o cunoaștere temeinică prezintă și detalii precise, altfel face simple mențiuni sau aprecieri generale.

Autorul *Cronicii* dovedește o atentă preocupare chiar pentru probleme care ar fi fost de competența unui istoric ; astfel, urmărind desfășurarea «Narațiunii» sale se constată că pretutindeni unde trebuie denumit teritoriul din dreapta Dunării el ține seama de realitatea politică, denumește acest teritoriu «Turcia» ; în fragmentul final al *Cronicii* însă, relatînd evenimente imediat următoare înfrîngerii puterii otomane, denumește acest teritoriu conform adevărului istoric, Bulgaria.

Pe de altă parte, este evidentă și o participare afectivă a autorului, el consemnează și impresii personale, expresiile sale sînt — păstrînd mereu un echilibru — deosebit de sugestive, concretizează și plasticizează uneori în imagini directe, alteori metaforice. Sînt de remarcat astfel, fragmentele în care descrie foarte plastic dinamica deplasării trupelor. Impresia puternică pe care a produs-o asupra populației — și asupra autorului — pregătirea febrilă de război, atmosfera tensionată a acelor zile, este comunicată în expresii simple, foarte sugestive : «gemea pămîntul», «era vai [de] capu lumii» ; despre cruzimile turcilor jefuitori se relatează în termeni exacti, lapidari : «ardea fînețele, lua

12. «Resboiul», din 8 septembrie 1877, la *Cronica zilei* relatează că soldatul Grigore Ioan a sosit pe urmă cu stîndardul verde la București și a fost condus în aclamațiile poporului la cazarma din Dealul Spirei. În timpul acestui drum triumfal, «un fior religios a trecut prin inimile tuturor cînd tînărul soldat Grigore Ioan, în fața Universității, a închinat de trei ori steagul turc în fața statuiei lui Mihai Viteazu».

vitele, tăia oamenii, îi robea, sfărâma tot ce le sta înaintea»; iar întregul tablou al vieții în aceste condiții excepționale culminează într-o expresie superlativă: «era lucru de spaimă, ca nevăzut de secol». Concretizările situațiilor sînt adesea redată prin imagini vizuale: vara anului 1877 «era un timp uscăcios, nu se vedea din pulberi nicidecum», iar convoaiele de transport «de cîte trei sau patru sute de cară... mergea trîmbă, cu tot felul de instrumente și proviziuni».

Limbajul *Cronicii* denotă astfel preocuparea autorului pentru expresia cea mai adecvată și pentru o comunicare limpede a ideilor; învățătorul originar din Catanele era în mare măsură un autodidact, dar și un om inteligent; dacă a dictat direct, sau în baza unor însemnări anterioare pregătite, nu se poate confirma; oricum, se remarcă o terminologie intelectuală — pe care autorul *Cronicii* și-o însușise; pe alocurea, tendințe intelectualizante, explicabile dacă avem în vedere tocmai atitudinea plină de solitudine de care dă el dovadă, supraveghindu-și expunerea și evitînd suprasolicitarea evenimentelor.

Lectura pe textul original pune în evidență o caracteristică în ceea ce privește ortografierea italianizantă a acestuia; dar caracteristica aceasta nu putea să aparțină decît caligrafului, Ioan Mitrănescu — altfel dovedind și el toată grija pentru aspectul formal sub care trebuia să se prezinte «Narațiunea». Urmărind însă, paragraf cu paragraf, și pagină de pagină, acest aspect al scrierii se constată o inconsecvență a ortografiei: astfel, în paginile 1, 2, 3, 4, apar frecvent, «que» pentru: «ce», «aquesta» pentru: «acesta», «aquele» pentru: «acel», «quelle» pentru: «cele» etc.; mai departe, pînă la pagina 10, se abandonează acest efort de ortografiere, păstrîndu-se numai dubla consoană «l» în «celle», «salle», «acollo» — ca o caracteristică banală pentru scrierea vremii; numai pe ultima pagină (11) se va reîntîlni numitul efort în ortografiere. Se poate formula ipoteza că inconsecvența în scriere s-a datorat faptului că tînărul caligraf trebuia să înregistreze foarte atent și exact conținutul expunerii ce îi era dictată, preocuparea pentru ortografiere rămînînd în chip firesc pe un plan secund; un alt motiv putea fi însăși întreruperea scrierii de la o zi la alta și reluarea; iar textul odată redactat, pe paginile atît de prețioase ale Sfintei Evanghelii, nu mai putea fi îngăduite reveniri sau corecturi.

După cum, apare evident că spre finalul redactării *Cronicii*, autorul s-a văzut constrîns de lipsa de spațiu și a procedat la formularea unei foarte concise concluzii asupra celor relatate, recurgînd la cea mai sugestivă și mai convingătoare: versurile-epilog dedicate Turciei — dezastrului suportat de puterea otomană asupra noastră, ca deznodămînt al dramaticelor evenimente de ea însăși declanșate, devenind astfel ea singură răspunzătoare.

*

Această *Cronică de la Siliștea Crucii* reprezintă una dintre primele lucrări închinată total sau parțial «Războiului pentru Independență din 1877». Nu reiese din cuprinsul textului, nu s-au identificat nici alte indicii că învățătorul Ștefan Cotigescu ar fi avut cum să folosească sau

cel puțin că ar fi fost posibil să cunoască, la Siliștea Crucii, în 1878, pînă în luna mai, vreuna dintre lucrările de acest fel ¹³.

Cronica alcătuită de Ștefan Cotigescu și scrisă pe paginile Sfintei Evanghelii a rămas total necunoscută pînă astăzi ca text original.

În anul răscoalelor țărănești — 1907 — s-a tipărit la Piatra Neamț — după încetarea din viață a vrednicului învățător — o *Autobiografie* a sa, într-o formă foarte prescurtată, din 10 mai 1888 și într-o variantă mai dezvoltată din 18 ianuarie 1904. Imprimarea s-a făcut într-un număr redus de mici broșuri, pentru a fi la îndemîna copiilor lui Ștefan Cotigescu și a rudelor sale, spre «a fi pomenit» ¹⁴. Autorul menționase în cuprins că «spre amintirea lor am făcut această descriere [...] las copiilor mei aceasta însărcinînd pe Stănică, dacă nu voi mai fi pe această lume pînă a o putea tipări, această numită «biografie» să o tipărească în mai multe exemplare dînd-o la toți frații și rudele care știu carte, ca să fiu pomenit și spre amintirea lor» ¹⁵.

La sfîrșitul broșurii, precedînd *Pilda Semănătorului* din Sfînta Evanghelie, este reprodusă o variantă prescurtată ¹⁶ a *Cronicii* din *Evanghelia de la Siliștea Crucii*, sub titlul: *Narațiune practică despre urmarea resbelului ruso-româno-turcesc din 1877—1878 în Bulgaria*.

Nu sînt consemnate împrejurările exacte ale elaborării textului inițial; nu se menționează existența variantei scrise de I. Mitrănescu pe paginile libere ale Sfintei Evanghelii de la Parohia Siliștea Crucii. Textul variantei publicate a fost revăzut — și datat — de Ștefan Cotigescu în anul 1881. Se poate presupune că atunci a făcut și o serie de modificări în text — în unele fragmente intervenind prin reducere a textului, în altele prin amplificarea lui; se remarcă și unele precizări față de textul original scris în 1878, precum și o atitudine de prudență în afirmațiile referitoare la situația politică. La sfîrșitul *Narațiunii* nu este reprodusă poezia-epilog; se menționează însă, cu date mai ample, unele dintre consecințele războiului: trimiterea delegației României în misiune diplomatică la Berlin în vara anului 1878, alipirea Dobrogei la patria mamă și condițiile acestui act, declararea Regatului României ¹⁷ în 1881.

13. Michail Anagnoste, *Resbelul...*, București, 1877; Prof. dr. A. P. Alessi și prof. Massimul Popu, *Resbelul...*, Graz, 1878; N. Blaremburg, *România și Resbelul actual...*, traducere din limba franceză, București, 1878; Al. I. Odobescu, *Moți și curcani...*, București, 1878; Capitaine Delaps, *La guerre d'Orient*, Bruxelles, 1878; Amédée Le Fauvre, *Histoire de la guerre d'Orient (1877—1878)*, Paris, 1878; Adolf Harsetzki von Harnthal, *Der Russische Feldzug in Bulgarien und Rumelien 1877—1878*, Wien, 1878; Wilhelm Müller, *Der russisch-türkische Krieg 1877—1878*, Stuttgart, 1878.

Cronica de la Bechet, care cuprinde mai multe paragrafe referitoare la evenimentele din anii 1877—1878, a fost alcătuită de Gh. Nicola Stoian-Ogrineanu mai tîrziu, și publicată abia în zilele noastre, în 1974, la Editura Dacia, Cluj-Napoca.

14. Opusculul a fost tipărit de fiul său, Șt. St. Tușescu, cu titlul: *Autobiografia lui Stan Tușescu fost primar al comunei Catanele-Dolj*.

15. *Ibidem*, p. 42.

16. *Ibidem*, p. 54—76.

17. *Ibidem*, p. 76—77.

Felul în care sînt realizate intervențiile autorului în textul acestei variante publicate denotă preocuparea de a-i da un caracter pe cît cu putință mai accesibil și a-i spori claritatea.

Prin condițiile speciale în care a apărut și datorită redusei circulații de care a beneficiat, varianta publicată este ea însăși puțin cunoscută; nu este menționată în lucrările bibliografice¹⁸ consacrate Războiului pentru Independență.

*

Despre autor. — La sfîrșitul textului *Narațiunii...* de la Siliștea Crucii este menționat numele celui care a redactat-o, învățătorul Ștefan T. I. Cotigescu (fig. 21). Învățătorul-cronicar este întîlnit sub acest nume numai aici. Din botez se numea Ștefan. Tatăl său era plugarul *Tuță Ion Cotigă*. Familia «Cotigă» era mult răspîndită pe atunci în Catane¹⁹. Dar în actele oficiale din vremea cînd Ștefan Cotigescu a fost învățător, notar, cîntăreț bisericesc și primar, cum și în două lucrări tipărite²⁰, îl găsim mereu sub numele de *Stan Tuțescu* — provenind din numele său de botez și din cel al tatălui său *Tuță*. Întrucît la sfîrșitul *Cronicii* autorul își menționează numele în mod explicit: «Ștefan T. I. Cotigescu» îl folosim fără rezerve în paginile de față.

Ștefan Cotigescu s-a născut în 1850, la Catane-Dolj. Părinții săi: Tuță Ioan Cotigă și Iovana — născută Cercel — erau originari din partea locului. Din copilărie i s-a cultivat lui Ștefan în suflet dragostea pentru muncă, față de Biserică și de Patrie. A crescut sub o îndeaproape purtare de grijă a părinților săi și a bunicei din spre tată, bătrîna Floarea²¹. Povestiri din istoria neamului erau multe în Catane, precum și bogate tradiții folclorice. Această așezare străveche era vestită prin mulțimea și vitejia oștenilor pe care îi dădea țării — de unde provine și denumirea²². Interesul pentru istoria neamului și pentru soarta pa-

18. Vezi Ioan C. Băcilă, *Bibliografia războiului pentru independență (1877—1878)*, «Cartea Românească», București, 1927; Anton Oprescu, *Războiul pentru independență (1877—1878). Contribuții la bibliografia lui*, Asociația «Cultul Patriei», București, 1928; Petre Constantinescu-Iași și Traian Lungu, *Războiul de independență în istoriografia românească*, în «Analele Institutului de studii istorice și social-politice», voi. XIII (1967), București, nr. 2, p. 12—14; Ilie Ceaușescu și Vasile Mocanu, *România în Războiul pentru independența națională (1877—1878). Contribuții bibliografice*, «Editura Militară», București, 1972.

19. În Catane, aproape de pîraie, locuiau atunci *Cotigeștii* (Cf. *Autobiografia citată*, p. 12). Pe la 1890, în Catane se găseau mai mulți locuitori care aveau numele de familie — sau cognomenul — *Cotigă*: Dinu Cotigă, Ioan Nistor Cotigă, Ioan Fl. Cotigă, Ioan N. Cotigă, Petru Fl. Cotigă. Era și familia *Tuță*, dar nu *Tuțescu* (vezi Dosar 167/1891 — nenumerotat, Fond Prefectura Dolj, Comuna Catane, *Arhivele Statului-Craiova*).

20. Vezi Dosarul nr. 167/1891, citat mai sus. În statul de plată al parohiei «Sf. Nicolae» din Comuna Catane, pe luna octombrie 1894, este menționat: «Cîntărețul Stan Tuțescu», vezi Dosarul 8/1894, nenumerotat, Fond Protoieria Dolj, *Arhivele Statului-Craiova*).

În *Autobiografia* publicată după moarte de fiul său Șt. St. Tuțescu, Ștefan Cotigescu este numit frecvent *Stan Tuțescu*. La fel a fost numit și în 1904 cînd a publicat la București lucrarea sa: *Monografia Comunei rurale Catanele*.

21. *Autobiografia...*, p. 10.

22. Ana Cumbary, Maria Manoil, Mihai Canianu și Aurelia Candrea, *Dicționar geografic al județului Dolj*, București, 1896.

triei s-a continuat cu ardoare și în vremea Războiului pentru Independență²³ și după această dată. În 1907, fiul lui Ștefan Cotigescu, învățătorul folclorist Șt. St. Tuțescu, publica de la Catane o bogată și condensată variantă oltenescă²⁴ a *Cîntecului Plevnei*²⁵. S-ar putea ca acest cîntec să fi fost cules chiar de Ștefan Cotigescu și să fi rămas în numeroasele pagini-manuscrite cu privire la folclorul nostru, pe care le-a moștenit un vrednic fiu de la neobositul său tată.

Învățătura de carte, cîtă se putea face pe atunci, a început-o acest fiu al Doljului, pe la 1860, în satul natal. Școala era într-o «casă» clădită din «brazde» și acoperită cu trestie. În anul 1866, încetînd cursurile acestei școli, Ștefan a început să facă ucenicie pe lîngă notarul de la primăria din Băilești. S-a înscris apoi la școala cîntărețului bisericesc Marin Georgescu din aceeași localitate. Erau căile posibile de a-și însuși învățătura, pentru care se dovedea deosebit de înzestrat. A mai fost învățăcel la scris în subprefectura din Segarcea, iar în 1867 a ajuns «scriitor» la primăria din Catane — fiind abia un adolescent²⁶. Era sîrguincios și dornic să-și formeze o cultură cît mai bogată, chiar în mediul prea puțin favorabil unei asemenea «zăbave» în care se născuse și în condițiile care puteau fi atunci la îndemîna unui fiu de țaran modest. Tînărul Ștefan Cotigescu s-a străduit fără încetare și a biruit greutățile vieții așa cum se prezenta ea în mediul nostru rural din a doua jumătate a secolului trecut.

Pe cînd începuse a fi slujbaș la primărie în Catane, se punea problema numirii unui învățător la școala din localitate. Ștefan Cotigescu a mers atunci la Craiova, a urmat un curs la școala de la Obedeanu, pînă în primăvara anului 1868 cînd a dat examen, fiind numit imediat învățător suplinitor la Catane²⁷. Avea vîrsta de 18 ani. Fiind apoi recunoscut învățător definitiv, după alte examene, a fost scutit de serviciul militar²⁸. Nobila misiune de dascăl de sat a îndeplinit-o timp de 15 ani la Catane, cu întrerupere de doi ani, cînd a funcționat la Siliștea Crucii²⁹, unde a scris *Cronica Războiului pentru Independență*.

23. În 1908, fiul lui Ștefan Cotigescu împreună cu P. Danilescu scria: «La 1877, cînd izbucni Războiul pentru neatîrnare, satul Catane cade în raza cîmpului în care se concentrau oștile pentru paza Dunării [...] noi avurăm destule «catane» din sat de la noi și pe timpul acestui război. Mulți din cei care mai trăiesc își aduc aminte de peripețiile vremii de atunci [...] păstrează o vie amintire despre Războiul de Independență din 1877—1878» (Ștefan St. Tuțescu și P. Danilescu, *Monografia istorică, economică, culturală și socială a satului Catanele din districtul Dolju, Craiova, 1908*, p. 13, 17 și 127).

24. Adrian Fochi, *Cîntecul Plevnei în Folclorul Sud-Est European (cu privire specială asupra versiunii românești)*, în Culegerea de studii «Relații româno-bulgare de-a lungul veacurilor», vol. I, București, 1971, p. 421.

25. Ștefan St. Tuțescu, *Plevna. Cîntec din popor*, în «Albina», anul XI (1907), București, p. 337.

26. *Autobiografia...*, p. 12—19 și 79.

27. *Ibidem*, p. 19—20.

28. *Ibidem*, p. 21.

29. La școala din Siliștea Crucii, Ștefan Cotigescu a funcționat pînă la 1 octombrie 1879, cînd s-a înapoiat la Catane. Încă în 1872, fiind tînăr învățător la Catane, se căsătorise cu Luța Pătru Cocora; au avut mai mulți copii, băieți și fete: Ștefan (Stănică), devenit învățător și folclorist; Petre, ajuns și el învățător, apoi ofițer erou; Constantin, care va fi perceptor (după spusele bătrînului Ioan C. Badea, astăzi în vîrstă de 92 de ani, locuitor din Catane); trei fete: Maria, Cristina și Aneta (vezi *Autobiografia...*, p. 33—42).

Fiind învățător, depunea multă stăruință pe lângă țărani din sat convingându-i să-și dea copiii la școală. Stăruia și pe lângă autorități pentru a sprijini școala. A avut elevi vrednici care mai târziu i-au devenit devotați colaboratori și s-au arătat destoinici în toate acțiunile obștești; acești elevi i-au purtat caldă recunoștință pe durata întregii lor vieți³⁰. În anul 1872, învățătorul Șt. Cotigescu a înființat la Catane un curs pentru adulți; urmau, obligatoriu joia și duminica în fiecare seară, dorobanții și călărașii. Mulți săteni din Catane au învățat atunci să scrie și să citească³¹.

Din cauza stării sănătății sale, învățătorul și-a încetat merituoasa activitate în 1883, când a devenit notar în Catane. În 1884 a fost ales primar. Aceste funcții publice le-a ocupat, pe rând, pînă în 1906, când, fiind primar la Catane, decedează.

Timp de 10 ani (1885—1895) a funcționat și în postul II de cîntăreț bisericesc — onorific — la biserica cu hramul «Sfîntul Nicolae», din comuna Catane³².

În anul 1884, pe cînd școala din Catane nu avea un local bun pentru o desfășurare corespunzătoare a procesului de învățămînt, Ștefan Cotigescu a strămutat școala satului în cîteva încăperi din propria sa locuință. În anul 1891, fiind primar, a depus eforturi deosebite și s-a construit un local propriu pentru școala din sat. În anul 1904, a făcut același lucru pentru primăria din Catane, construind un nou local. Biserica din sat, zidită în 1842, avea nevoie urgentă de restaurare la începutul secolului nostru. Ștefan Cotigescu a transcris mai întîi valoroasa inscripție de la biserica veche³³ și a început, în 1904—1905, cuvenita restaurare. Lucrările au fost isprăvite în a doua parte a anului 1906; atunci s-a făcut și sfințirea, dar vrednicul de cinstire nou ctitor nu se mai afla în viață³⁴.

În sprijinul și pentru folosul sătenilor din Catane, Ștefan Cotigescu, împreună cu Ioan Mitrănescu, a înființat Banca populară «Cuvioasa Paraschiva»³⁵, la 14 octombrie 1904.

Pe lângă *Cronica* aici prezentată, a scris și a publicat în 1904, prima *Monografie a Comunei rurale Catanele, Plasa Balta, Județul Dolj*³⁶. A treia lucrare scrisă de Ștefan Cotigescu este *Autobiografia*, publicată

30. Ștefan St. Tuțescu și P. Danilescu, *op. cit.*, p. 85.

31. *Ibidem*, p. 112.

32. Cîntăreț bisericesc la Catane, Ștefan Cotigescu a fost numit cu ordinul Episcopiei Rîmnicului-Noul Severin, nr. 993 din 19 iulie 1885. Întrucît în această vreme el era salariat la Primărie, pentru slujba de cîntăreț nu a primit nici un fel de salariu. În statele de plată unde era trecut împreună cu preotul Gh. Florescu și cîntărețul Ștefan Ghinea — fostul său învățător la școala primară din Catane — în dreptul lui Ștefan Cotigescu se scria: «A renunțat la acest salariu» (Vezi *Dosarul* 8/1894, Fond Protoieria Dolj, *Arhivele Statului-Craiova*).

33. Inscripția s-a publicat în anul 1908 de Șt. St. Tuțescu și P. Danilescu, în *op. cit.*, p. 66—67.

34. *Ibidem*, p. 66—68 și 73.

35. *Ibidem*, p. 49—50.

36. Lucrarea s-a tipărit la București, sub auspiciile Ministerului de Interne, în toascurile «Imprimeriei Statului». Monografia a fost pe urmă revăzută, prelucrată și îmbogățită de fiul său, învățătorul folclorist, în colaborare cu P. Danilescu și retipărită la Craiova în 1908.

de fiul său Șt. St. Tuțescu în 1907³⁷. În vremea când a fost învățător, notar, cîntăreț bisericesc, primar, s-a ocupat și de strîngerea materialelor folclorice din cîmpia Doljului. O parte din acest material, rămas pe urma lui, a fost valorificat de fiul învățător și folclorist la rîndul său³⁸, recunoscut pentru activitatea sa în primele decenii ale secolului nostru³⁹; a publicat aceste materiale sub titlul: *Taina aluia*; o parte din culegeri au apărut în lucrarea lui Rădulescu-Codin, *Dății*. Pe cînd era în viață, Ștefan Cotigescu a colaborat la monumentală culegere de proverbe a lui Iuliu A. Zanne⁴⁰, *Proverbele românilor*, apărută în zece volume între anii 1895 și 1903. Dar cea mai mare parte a materialului folcloric adunat de acest pasionat culegător a rămas în manuscris⁴¹, despre a cărui soartă astăzi nu se mai știe nimic.

În chip firesc, preocupările de carte, de adunarea materialelor folclorice care se mai păstrau circulînd în popor, interesul pentru istoria neamului, au însuflețit și activitatea fiului său Șt. St. Tuțescu⁴², care între anii 1912 și 1914 a editat singur prima revistă olteană de folclor «Ghilușul», la Balota-Dolj, tipărind-o la «Ramuri», în Craiova.

Este foarte semnificativ faptul că Șt. St. Tuțescu, la începutul anului 1913, proiecta să adune materiale de la veteranii din 1877—1878, iar din 1916, să publice o vastă lucrare intitulată: *Povestea neatîrnării după spusele veteranilor*. În acest scop, a publicat un amănunțit *Chestionar pentru strîngerea poveștii războiului din 1877—1878*, în revista sa «Ghilușul» și în «Vocea poporului», din Ploiești⁴³. Prin acest Chestionar voia să cunoască opinii ale celor care-și aminteau: ce semne cerești sau alt fel de semne au prevestit războiul din 1877—1878; ce se zvonea prin satele noastre înainte de începerea războiului; cum a fost despărțirea de familie și de obștea satului a celor care plecau la oaste; ce se știe despre pornirea ostașilor spre Dunăre; cum a fost întîlnirea cu ostașii ruși; ce s-a făgăduit ostașilor înainte de a trece Dunărea; ce nădejdi de izbîndă aveau ostașii români; care au fost cele dintîi lupte date cu turcii; cum se purtau comandantii cu trupa; ce greutăți mari au îndurat ostașii în vremea războiului; ce lipsuri și ce nevoi au avut; ce impresie le-au făcut prizonierii; cum a fost întoarcerea în țară; despărțirea la regiment de camarazi, sosirea acasă; ce cîntece cunosc despre acest război, despre Plevna, despre Vidin. La sfîrșitul Chestiona-

37. Publicarea acestei *Autobiografii* a prilejuit și exprimarea unei omagieri bine-meritate. Broșura cuprinde o prefață semnată de Șt. Tuțescu; alta aparținînd lui Ioan Mitrănescu; un cuvînt al primarului de la Catane, I. I. Cioroianu — alt remarcabil elev al regretatului dascăl; o scrisoare de condoleanțe din partea învățătorului Ștefan Petrescu de la Boureni și necrologul preotului Gh. Florescu din Catane, rostit în ziua de 6 mai 1906 cînd Ștefan Cotigescu a fost înmormîntat cu mare ceremonie pe mîgura cimitirului din Catanele Vechi.

38. *Autobiografia...*, p. 4.

39. Despre Șt. St. Tuțescu, vezi documentata lucrare publicată de prof. Rodica Firescu, *Un animator uitat*, în «Cîntec popular românesc. Studii de folclor», II, Craiova, 1974, p. 85—92.

40. Ovidiu Bîrlea, *Istoria folcloristicii românești*, București, 1974, p. 338.

41. *Autobiografia cit.*, p. 4.

42. Ovidiu Bîrlea, *op. cit.*, p. 388.

43. «Vocea poporului», an. V (1913), nr. 146.

rului se cerea să se comunice de către cei cunoscători «tot ce se crede nimerit a figura cu demnitate în asemenea lucrare»⁴⁴. Astăzi nu putem cunoaște numărul și conținutul tuturor răspunsurilor primite atunci. Știm doar că a publicat câteva lucruri răzlețe⁴⁵ la rubrica: *Basme, legende, povești*, din revista «Ghilușul» din 1913 și 1914. Evenimentele primului război mondial au făcut să înceteze și revista entuziastului în-

44. «Ghilușul», an. I (1913), nr. 2 (ianuarie), pe coperta a doua (interior). Pentru cele mai bune răspunsuri se promiteau și premii: Revista «Ghilușul» voind a țilcui «Povestea războiului neatîrnării», după spusele veteranilor, — ca folclor dă următoarele premii celor mai bune manuscripte» și prevede pentru unii 50 de lei, pentru alții 10 exemplare din *Monografia satului Catane-Dolj*, sau abonamente gratuite la «Ghilușul» și la alte reviste de folclor. Se făgăduiau și alte premii, după calitatea conținutului manuscriselor.

Răspunsuri solicitate trebuia să sosească pînă la termenul fixat, 1 aprilie 1913.

45. În nr. 9—10 (august—septembrie) al revistei «Ghilușul», din 1913, la p. 2—3, sub titlul: *Povestea neatîrnării după spusele veteranilor*; despre evenimentele anului 1877, s-a republicat povestirea învățătorului și ceferistului Nic. I. Dumitrașcu din Boureni — bunul prieten și colaboratorul apropiat în cercetarea folclorului; povestirea era culeasă de la sergentul major Ion Titirgă, tot din Boureni. Acesta istorisea despre luptele care au avut loc în 1877, între Rast și Lom. Povestirea se publicase pentru prima dată în «Gazeta Nouă», an. XII (1911), Craiova, nr. 222, p. 2.

Tot în 1913, în revista «Ghilușul», nr. 10—12 (octombrie—decembrie), p. 14—16, Șt. St. Tuțescu publica trei răspunsuri primite în legătură cu *Povestea neatîrnării după spusele veteranilor*, indicînd numele celor care relatau, atunci cînd povestirea era retransmisă:

1) Maria Apostolescu, după spusele bătrînei Paraschiva, din Cetatea-Teleorman; în istorisire se menționează că înainte de începerea Războiului pentru independență, cineva de la conducerea armatelor române ar fi mers — ca la un adevărat oracol — la o stareță bătrînă din munți, unde li s-a profetit victoria în acest război;

2) Șt. St. Tuțescu publică — fără a indica izvorul — știri despre unele «semne» care ar fi prevestit războiul: urletul lupilor în iarna precedentă, ploi torențiale de lungă durată, mari inundații. Tot aici istorisește despre ciobanul Licurici, luat în 1877 de turci; despre informația aceasta precizează că o avea de la tatăl său, Ștefan Cotigescu;

3) Se începe publicarea unei povestiri mai ample, aparținînd veteranului Simion Gheorghe din Urziceni-Ialomîța — care se oferea să răspundă întregului Chestionar; manuscrisul povestirii era trimis de învățătorul Dobre Ștefan. În paginile 15 și 16 din acest număr al revistei «Ghilușul» este publicat primul capitol al relatării veteranului din Urziceni: plecarea ostașilor români din București spre Calafat, apoi din părțile Calafatului — în august 1877 — spre Plevna, pe la Corabia.

Publicarea povestirii este continuată în «Ghilușul», nr. 11—12 (noiembrie—decembrie) 1914, p. 3—6. Se relatează despre pregătirea militară a trupelor în preajma Corabiei și despre îmbărbătarea lor sufletească făcută după datina creștinească străbună: «Aicea ne-a spovedit și ne-a împărtășit preotul Anania al regimentului și ne zicea să avem credința în Dumnezeu că vom birui pe păgîni, că strămoșii noștri cu credință și bărbăție de multe ori i-au biruit și să nu ne codim, că sîntem fiii lui Mihai, Mircea, Vlad și Ștefan cel Mare și strănepoți de-ai lui Decebal și Traian, și multe cuvinte de îmbărbătare ne spunea bietul preot». În continuare se istorisește despre momentul trecerii trupelor pe podul construit de ele, despre aclamațiile poporului în timpul trecerii pe malul celălalt al Dunării; despre promisiunea improprietărilor la înapoiere din război, promisiune care nu a mai fost îndeplinită; sînt evocate luptele de la Plevna apoi plecarea spre Vidin la 6 decembrie 1877; luptele din jurul Vidinului, de la 4 ianuarie la 4 februarie 1878, cînd soldații români au dat încă odată dovada vitejiei lor și au alcătuit atunci *Cîntecul Vidinului*. Este reprodus textul acestui cîntec în care, în chip firesc, sînt reluate motivele din *Cîntecul Plevnei* (vezi Adrian Fochi, *op. cit.*, p. 422). Povestirea se încheie cu câteva impresii generale despre campania din 1877.

vățător folclorist Șt. St. Tuțescu. Alte răspunsuri pe care le-ar mai fi primit cu privire la *Povestea neatîrnării după spusele veteranilor* nu sînt publicate, nici proiectata lucrare pentru anul 1916 nu a mai fost realizată.

Dar Șt. St. Tuțescu nu a renunțat nici mai tîrziu la generoasele sale proiecte. Năzuința de a continua aceste preocupări și a le vedea finalizate este mărturisită către prietenul și colaboratorul său, N. I. Dumitrașcu — folclorist și el. În volumul al II-lea din : *Folcloriștii noștri — Biografii și portrete* — redactat de Șt. St. Tuțescu și tipărit la Craiova de N. I. Dumitrașcu în 1926, este reprodus facsimilul unei scrisori adresată acestuia în 1923 de către autorul volumului ; într-un post-scriptum acesta mărturisea intenția unei noi colecții : «Sper să vezi *Biblioteca Eroii Neamului*».

În ceea ce privește prețuirea de care se bucurase tatăl său, Stan Tuțescu, trebuie precizat că drept recunoaștere a strădaniilor îndelungate depuse în slujba școlii, a administrației de stat locale, a promovării culturii noastre populare și a preocupărilor sale cărturărești, el a primit în anul 1901 Medalia de argint «serviciul credincios», clasa a II-a ⁴⁶.

*

«**Preotul Enache**». — La sfîrșitul *Cronicii* se află o indicație clară despre inițiatorul moral al alcătuirii acestei lucrări. Se deduce din mențiunea făcută acolo, că el fiind parohul bisericii din Siliștea Crucii, a pus la îndemîna realizatorilor proiectului său *Sfînta Evanghelie*, pentru a se scrie în ea *istoria Războiului pentru Independență* și a se păstra astfel mereu pe prestol, în deosebita atenție a generațiilor următoare. Faptul acesta arată în chip foarte deschis patriotismul acestor modești preoți de țară, din a doua jumătate a secolului trecut. În diferite feluri, slujitorii Bisericii Ortodoxe Române au sprijinit din toate puterile lor eforturile întregului nostru popor în anii grei 1877—1878.

Parohul de atunci al bisericii de la Siliștea Crucii este foarte rar menționat cu această denumire : «Preotul Enache» ⁴⁷. «Enache» a fost numit mai întîi de părinții săi, de rude, apoi tot mai frecvent de consătenii săi ⁴⁸. Dar în actele oficiale îl vom găsi mereu numit «Preotul Ioan Stoica» ⁴⁹. Identitatea dintre «preotul Enache» și «preotul Ioan Stoica»

46. *Autobiografia...*, p. 31.

47. Vezi *Dosarul 3/1875*, f. 9 r., Fond Protoieria Dolj, *Arhivele Statului-Craiova*. În același Dosar, într-un tabel general al preoților din Protopopiatul Dolj abonați la revista «Biserica Ortodoxă Română», parohul bisericii din Siliștea Crucii este numit : «Pr. Ioan Stoica».

48. *Enache* este derivat de la *Ioan* (vezi Christian Ionescu, *Mică enciclopedie onomastică*, București, 1975, p. 175).

49. La Episcopia Rîmnicului-Noul Severin, alcătuiindu-se după 1878 un tablou cu numele și prenumele, data cînd au fost hirotoniți preoții din județul Dolj, pentru Siliștea Crucii este menționat «Preotul Ioan Stoica» (vezi *Dosarul 70 (71)/1888*, Pachet V, «Arhiva generală a Episcopiei Rîmnicului și Argeșului»).

În revista «Biserica Ortodoxă Română», într-o *Statistică eclesiastică* este menționat din nou «preotul Ioan Stoica», la biserica din Siliștea Crucii-Dolj (vezi Lista de la sfîrșitul acestei reviste, nr. 9 (iunie), 1877).

Ioan Stoica este numit în mai multe acte de la Protoieria din Craiova (vezi

o confirmă el însuși la sfârșitul unei însemnări pe care a făcut-o într-un *Ceaslov*, semnînd : «Preot Mirodot Ioan sau Enache Stoica»⁵⁰.

Părintele Enache (fig. 20) era originar din partea locului. Tatăl său a fost tot preot la Siliștea Crucii, cunoscut în acte cu numele de «Preotul Stoica duhovnicul». El zidise biserica nouă din Siliștea Crucii, în anul 1852.

Enache, fiul preotului Stoica a fost căsătorit cu Constantina din satul Mărăcini, «fată de mirean». În tinerețe el a învățat mult despre misiunea preoției prin povața directă a preotului Stoica duhovnicul. S-a pregătit pentru preoție la Vîlcea⁵¹; era făcut preot dintre grămăticii⁵², hirotonit la Craiova de Arhiereul Vicar Timotei, la 24 iunie 1864. A fost făcut duhovnic de Episcopul Atanasie Stoenescu (fig. 8), la 4 aprilie 1879.

Ca și la Catane, la Siliștea Crucii mediul rural — în care a crescut preotul Enache — era dominat de sentimentul dragostei față de pămîntul lăsat de străbuni și față de drepturile legitime ale poporului nostru pentru acest pămînt. În Siliștea Crucii se povestea pînă spre sfârșitul secolului al XIX-lea că așezarea s-a întocmit aici în jurul unei vechi cruci de piatră, înfiptă pe o măgură, care a fost cu timpul tăiată cruciș «arătînd prin aceasta că vor învinge pe turci»⁵³. Biruința prin puterea Crucii era invocată în campaniile militare în mod frecvent și în timpul războiului din 1877—1878.

În tradiția satului se știe și astăzi că mult timp preotul Enache ca și tatăl său, preotul Stoica, precum mulți alții dintre consătenii lor, au locuit în bordei. Născut și crescut în condițiile modeste ale cîmpiei oltene de atunci, a fost părtaș la momentele mari ale istoriei noastre din 1877—1878, a contribuit cu căldura sufletului și cu lumina conștiinței sale, pe măsura puterilor, la înveșnicirea faptelor de vitejie ale timpului său, spre știința urmașilor. El vedea cu ochii sufletului cum prin jertfa lor eroii strigau să nu fie uitate idealurile pentru care au luptat, să nu fie uitați (fig. 18).

Vrednicul preot Enache a primit la timpul convenit însărcinări administrative din partea Episcopului Atanasie Stoenescu și a Protopopului de la Craiova, Ștefan Amzulescu. El a îndeplinit vreme îndelungată

Dosarul 32/1869, f. 10 r., Pachetul III și Pachetul XVII/1880, f. 2, din «Arhiva generală a Episcopiei Rîmnîcului și Argeșului»; Dosarul 9/1875, nenumerotat, Fond Protoieria Dolj, Arhivele Statului-Craiova; Dosarul 13/1877 și Dosarul 2/1890, ambele nenumerate, din Fondul Protoieria Dolj, Arhivele Statului-Craiova).

50. Însemnarea s-a făcut în anul 1884, luna noiembrie ziua 9, pe un *Ceaslov* tipărit la Vîlcea în vremea Sfîntului Ierarh Calinic Cernicanul, pe pagina 395. Exemplarul se află astăzi la strănepotul părintelui Enache din Siliștea Crucii numit Enache Diță.

51. Vezi *Ceaslovul* citat, p. 224.

52. Vezi *Statistica ecleziastică*, de la sfârșitul revistei «B.O.R.», nr. 9/1877.

53. Ana Cumbary, Maria Manoil, Mihail Canianu și Aurelia Candrea, *op. cit.*, p. 606.

funcția de *preot exarh*⁵⁴ în partea de sud a județului Dolj. În vara anului 1879, preotului Enache de la Siliștea Crucii i s-a înmînat «Diploma de exarh»⁵⁵. El a fost propus pentru această demnitate bisericească, episcopului locului, de către protopopul Doljului, cu raportul nr. 689/1879.

În același an, în calitate sa de exarh, preotul Enache aducea la cunoștință protoieriei din Craiova că la biserica din satul Coveiu nu există Sfînt Epitaf, nu sînt cărți bisericești pentru slujbă și nici sfinte veșminte. În 28 septembrie 1879, el raporta protoieriei că la o altă biserică din «arondismentul» său, mai multe cărți bisericești sînt degradate; tot atunci, înaintea protoieriei mai multe date în legătură cu răspîndirea rînduielilor *Te-Deumului*⁵⁶ la biserica din Rast. La 4 decembrie 1879, primea de la protoierie dispoziții pentru a cerceta unele aspecte de la biserica din Catane, reclamate de primarul comunei.

Ca o recunoaștere a neobositelor sale strădanii obștești, în septembrie 1881, protoiereul județului Dolj scrie episcopului de la Rîmnicu Vîlcea, într-un raport special, că preotul exarh Ioan Stoica de la Siliștea Crucii «și-a îndeplinit și-și îndeplinește cu zel și exactitate datoriile ce-l privesc ca preot, atît către biserică, cît și către poporeni, precum și datoriile ca preot exarh. Pentru care, subsemnatul rog pe Prea Sfinția Voastră, Prea Sfințite Stăpîne, să binevoiți a-l onora cu unul din rangurile bisericești»⁵⁷. În aceeași toamnă, la 27 septembrie, Episcopul Iosif Bobulescu scria protopopului din Craiova în legătură cu cele propuse: «Noi, binevoind, l-am înălțat pe preotul exarh de la Siliștea Crucii cu rangul officios de *Mirodot*, pentru care-ți trimitem pe lîngă aceasta, Diploma cu nr. 1741 [...] să i-o dai în primire sub luare de dovadă». La

54. Se cunosc, pînă astăzi, prea puține date despre existența preoților exarhi de altădată. Acești preoți aveau atribuții de subprotopopi într-un anumit arondisment. Ei erau împuterniciți cu diplomă din partea Episcopului locului.

Preotul exarh făcea instalarea preoților nou-numiți la parohii (vezi *Dosarul 1/1879*, f. 66 r., Fond Protoieria Dolj, *Arhivele Statului-Craiova*); ei aveau însărcinarea trimiterii la Protoierie a diplomelor de hirotonie ale preoților decedați; aduceau la cunoștința preoților din arondismentul ce le era repartizat ordinele venite de la Episcopie sau de la Protoierie; raportau despre comportarea preoților; înmînau Sfinte Antimise unde era nevoie (*Ibidem*, f. 12 v., 19 v., 20 r., 21 v. și 32 r.). Tot preoții exarhi primeau de la Protoierie — în original — petițiile unor enoriași, pentru a cerceta la fața locului cele semnalate.

În vremea Războiului pentru independență, existau preoți exarhi în județul Dolj la Calafat, Maglavit, Segarcea, la Ișalnița și în alte părți.

În biserica creștină veche erau Exarhi-Episcopi din anumite orașe ale Imperiului roman. *Exarh* însemnînd, *cel dintîi, cel mai mare*. Exarhii exercitau jurisdicția bisericească peste un anumit teritoriu. Canonistul Matei Vlastare amintea despre exarhi-preoți, sau chiar laici, care erau trimiși de Patriarh pentru a inspecta ținuturi mai îndepărtate și a îndeplini în acele locuri ordinele superioare (vezi Mitropolitul Nicolae-Nectarie Cotlarciuc, *Liturgica Bisericii Ortodoxe*, Cernăuți, 1929, p. 90—91 și Badea Cîreșanu, *Tezaurul liturgic*, tom. II, București, 1911, p. 366).

55. *Dosarul 1/1879*, f. 64 r., Fondul și Arhivele citate.

56. Este vorba de *Cartea de Tedeumuri la diferite ocaziuni din viața publică și particulară a creștinilor ortodocși*, aprobată de Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Române tipărită la București în 1879.

57. *Dosarul 13/1881*, f. 4, Fond Protoieria Județului Dolj, *Arhivele Statului-Craiova*.

3 octombrie 1881, preotul Enache de la Siliștea Crucii a fost chemat la protoieria județului Dolj în Craiova și a primit *Diploma de Mirodot*⁵⁸.

Preotul Enache și-a continuat pilduitoarea sa activitate pînă în luna ianuarie 1890, cînd a trecut la cele veșnice⁵⁹, fiind înmormîntat în curtea bisericii din Siliștea Crucii.

*

Ioan Mitrănescu. — Comparînd grafia *Cronicii* din *Evanghelia* de la Siliștea Crucii, mai multe autografe ale lui Ștefan Cotigescu, însemnarea lui Ioan Mitrănescu de la sfîrșitul acestei Evanghelii și mai ales multe pagini scrise de el pe cînd era notar la Catane — iar fostul său dascăl, primar⁶⁰ —, am constatat că textul *Cronicii* din dumnezeiasca *livanghelie* este scris de Ioan Mitrănescu (fig. 23) și datat la sfîrșit: «24 mai 1878».

Ioan Mitrănescu se născuse la Catane, în anul 1862, din părinții: Mitran Cojocarul și Stanca lui Marin Ghinea, țărani clăcași⁶¹. El a urmat școala primară din acel sat între anii 1871 și 1875, ca elev distins al învățătorului Ștefan Cotigescu. În anul 1877, a devenit practicant la notariatul primăriei din Siliștea Crucii. Aici a stat pînă la sfîrșitul anului 1879. La Siliștea Crucii, Ioan Mitrănescu era în foarte bune raporturi cu învățătorul său de la Catane, Ștefan Cotigescu, precum și cu preotul satului, Ioan Stoica. Așa se face că în luna mai 1878, a devenit și el părtaș la înveșnicirea evenimentelor din 1877—1878. Era un foarte bun caligraf. După ce a fost notar la Afumați, la Băilești și la Bistreț⁶², a ocupat acest post în comuna natală, lucrînd sub conducerea dascălului său de altădată, între anii 1887 și 1895. În acest din urmă an, Ștefan Cotigescu a dat demisie din postul II de cîntăreț de la biserica din Catane, în favoarea lui Ioan Mitrănescu⁶³. Acesta pe cînd era cîntăreț a sprijinit și înființarea Băncii populare din comună; timp de mai mulți

58. *Dosarul citat*, f. 5. Probabil din această vreme avea Preotul Enache o fotografie scoasă la Craiova (iig. 20). Aducem mulțumiri și pe această cale domnului Enache Oprea din București, care păstrînd și astăzi această imagine a binevoit a ne-o pune la dispoziție.

Rangul bisericesc de Mirodot, cu care a fost cinstit preotul Enache, se acorda foarte rar în Sfînta noastră Biserică. Denumirea acestui rang provine de la însărcinarea unor preoți, încă din primele veacuri creștine, de a distribui — cu delegație de la Episcopi — Sfîntul și Marele Mir într-un anumit arondisment.

Tot în septembrie 1881, Protoiereul Doljului — din Craiova — a mai propus și alți doi preoți pentru a fi onorați cu ranguri bisericești: preotul Barbu Popescu de la biserica «Sfinții Voievozi» din Craiova și preotul Dumitru Andronescu de la biserica «Sfinții Împărați» din același oraș. Unul a primit rangul de «hartofilax» iar celălalt rangul de «Sachelar» (*Dosarul citat*, f. 2, 3, 6 și 7).

59. *Dosarul 2/1890*, nenumerotat, Fond Protoieria Județului Dolj, *Arhivele Statului-Craiova*.

60. Vezi mai multe autografe ale lui Ștefan Cotigescu (Stan Tuțescu) și pagini întregi scrise de Ioan Mitrănescu păstrate astăzi în *Dosarele 96/1890 și 167/1891*, Comuna Catanele, Fond Prefectura Județului Dolj, *Arhivele Statului-Craiova*.

61. Cf. Șt. St. Tuțescu și P. Danilescu, *op. cit.*, p. 160.

62. *Ibidem*.

63. *Autobiografia...*, p. 25. În 1900 este consemnată prezența lui Ioan Mitrănescu tot în postul de cîntăreț bisericesc la Catane (vezi *Dosarul 3/1900*, nepaginat, Fond Protoieria Dolj, *Arhivele Statului-Craiova*).

ani a fost și casierul acestei Bănci ⁶⁴. A sprijinit lucrările de restaurare la biserica din Catane ⁶⁵. S-a și înrudit cu Ștefan Cotigescu, fiul acestuia Stan căsătorindu-se cu o fiică a lui Ioan Mitrănescu ⁶⁶. Între acești ostentori vrednici pentru tot mai binele obștesc a existat o continuă și devotată colaborare, o pilduitoare prietenie. Ca o rodire a acestei realități este și *Cronica din Evanghelia de la Siliștea Crucii*.

*

* *

«Narațiunea despre urmarea resbelului ruso-româno-turc din anul 1877» reprezintă expresia vie a unei atitudini de conștiință patriotică.

Modeștii intelectuali localnici din Catane și Siliștea Crucii au făcut tot ce le-a stat în putință penru a lăsa urmașilor povесirea despre Războiul pentru Independență, despre faptele de vitejie ale ostașilor la Grivița, Plevna, Rahova, Smîrdan, Vidin, pentru cîștigarea biruinței depline. Este subliniată cum se cuvine și contribuția foarte însemnată pentru dobîndirea victoriei adusă de marea populație a țării din orașe dar mai ales din sate.

Cronica Războiului pentru Independență scrisă pe Evanghelia de la Siliștea Crucii — păstrată acum la biserica din Urzicuța-Dolj — este una dintre primele descrieri ale acelei etape cruciale din istoria neamului românesc — anii grei și victorioși 1877—1878; ea are o semnificație patriotică deosebită ⁶⁷ pentru clerici, pentru dreptmăritorii creștini, pentru toți cei care în aceste vremuri cu orizonturi luminoase sînt uniți și solidari, într-un efort neprecupețit, spre a se dovedi mereu demni de sfintele tradiții de luptă și de temeinică înfăptuire ale poporului nostru.

† NESTOR VORNICESCU-SEVERINEANUL

64. Șt. St. Tușescu și P. Danilescu, *op. cit.*, p. 52.

65. *Ibidem*, p. 66—68 și 73.

66. *Autobiografia...*, p. 6.

67. Notarea unor pagini de «cronică» pe spațiul liber din vechi manuscrise sau din unele cărți bisericești este un fapt întîlnit adesea. Procedul era folosit drept cel mai potrivit pentru a avea o garanție în plus cu privire la asigurarea păstrării acelor însemnări — care nu odată s-au dovedit a reprezenta importante contribuții documentare (vezi Ilie Corfus, *Însemnări de demult*, Iași, 1975, p. 295—325). De obicei aceste notări se făceau pe *Ceaslov*, pe *Psaltire*, *Octoih*, *Triod*, *Penticostar*, pe *Mineie* și pe alte cărți de cult, mai ales pe cele de la strană — care în chip firesc erau cele mai accesibile unor oameni care avînd știință de carte aveau și buna intenție de a lăsa urmașilor știre despre evenimentele vremii lor.

Asemenea însemnări se mai găsesc făcute și în Biblii, ori în alte cărți ce se păstrau în casele unor clerici sau credincioși, în chiliile călugărilor din mînăstiri.

Dar o «cronică» scrisă în *Sfînta Evanghelie* este un fapt cu totul rar; în Sfînta carte semnează numai Arhiereul, cu prilejul vizitelor canonice pe care le face la biserici; alt fel de «înscrișuri» nu se fac în Sfînta Evanghelie fără o motivare foarte temeinică.

Fig. 2. „Armata noastră se concentra mereu cu toate rezervele ei”

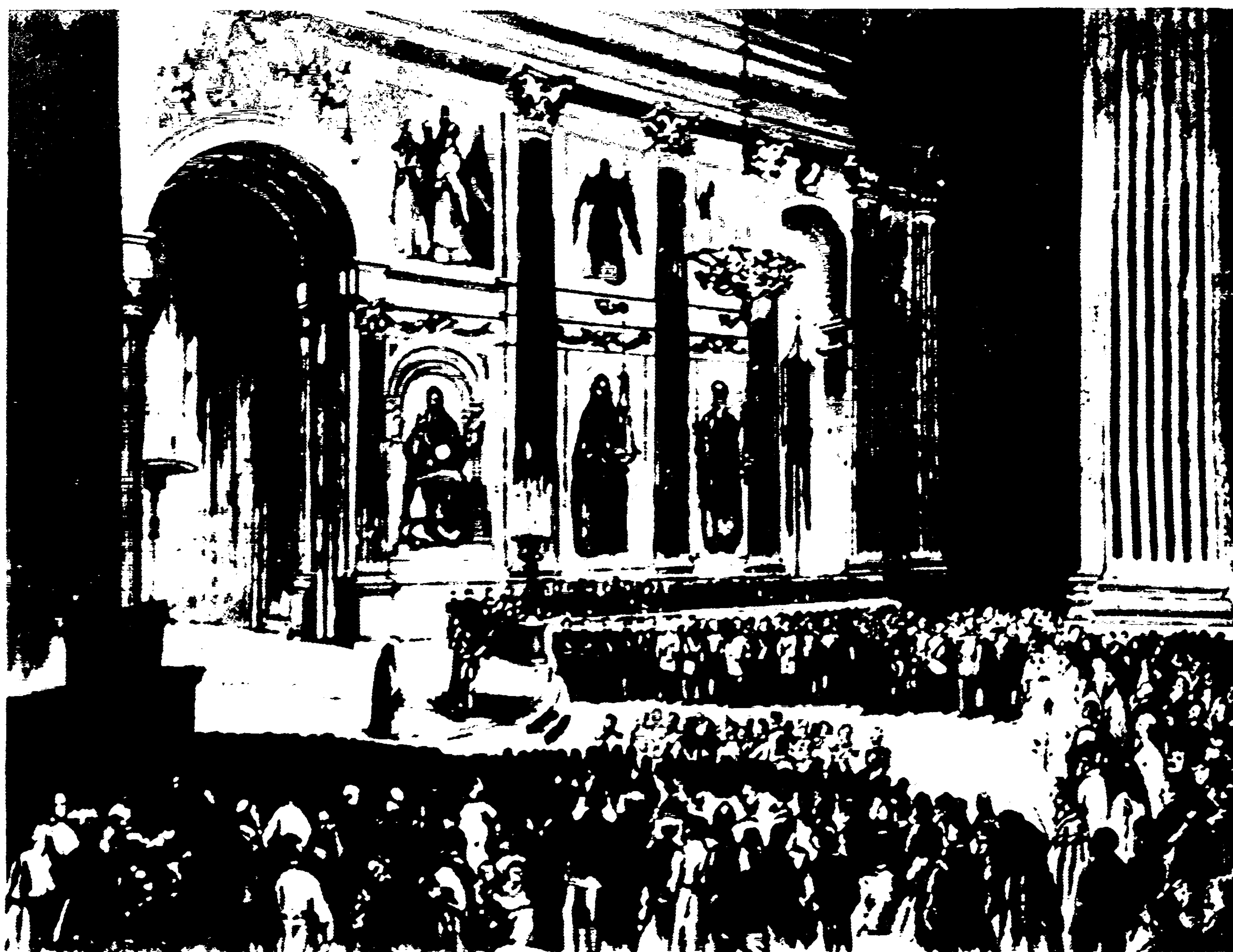

Fig. 3. — Citirea Manifestului pentru începerea războiului
„cam pe la 10 aprilie 1877...”

Fig. 4a. — „Başbuzucii, chiar de la Plosca au luat vreo trei sute de vaci...”

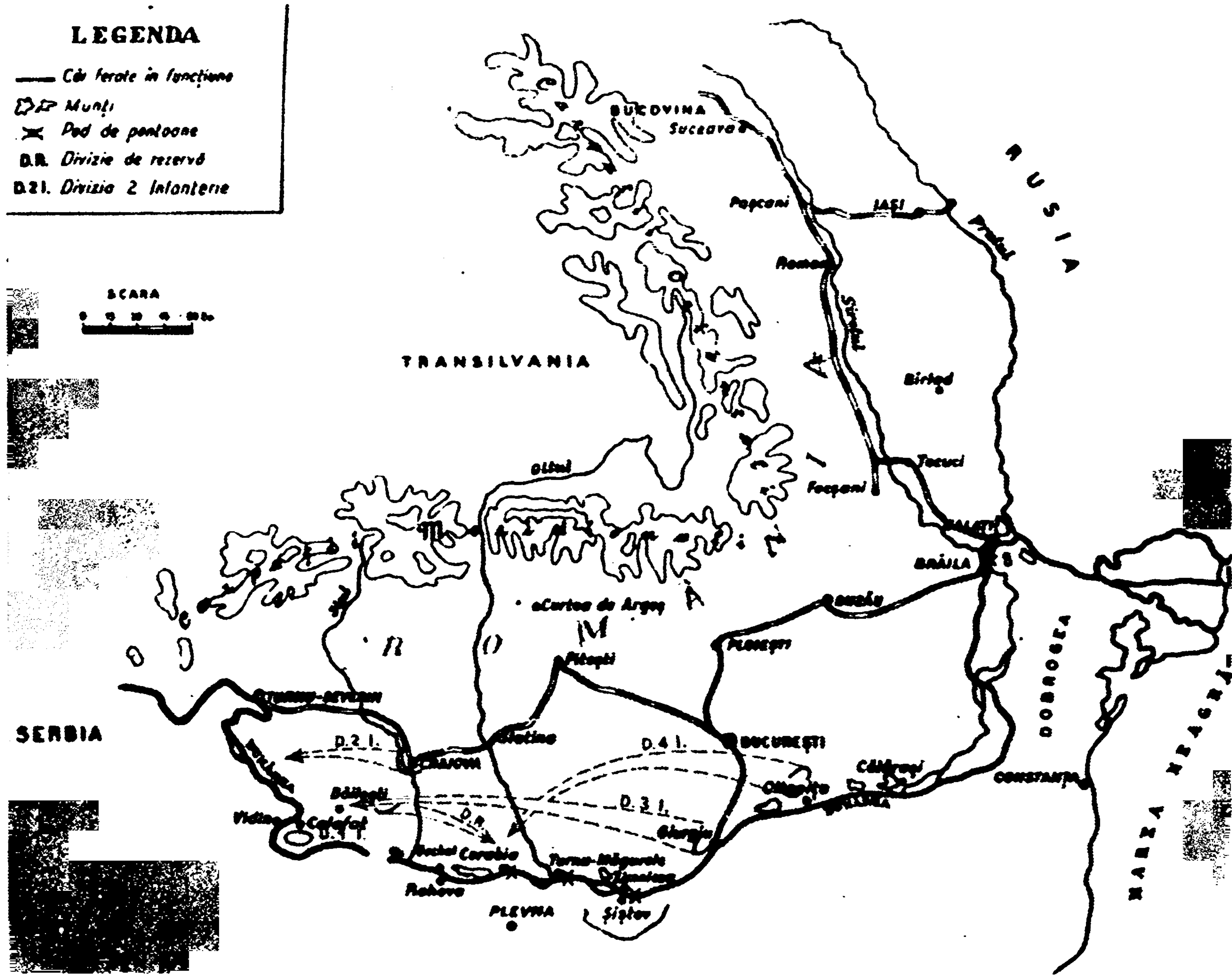

Fig. 4b. — „În special se grămadiseră trei diviziuni către punctul Calafat...”

Fig. 5. — Sfințirea unor steaguri la Ploiești în 1877

Fig. 6. — Lîngă Craiova în anul 1877...

Fig. 7. — „Pe la Craiova necontentit trecea oștire...”

Fig. 8: – Atanasie Stoenescu episcopul Rîmnicului-Noul Severin
(1873–1880)

Fig. 9. — „A început bombardarea oraşelor și satelor noastre ce erau în dreptul unde turcii aveau baterii...”

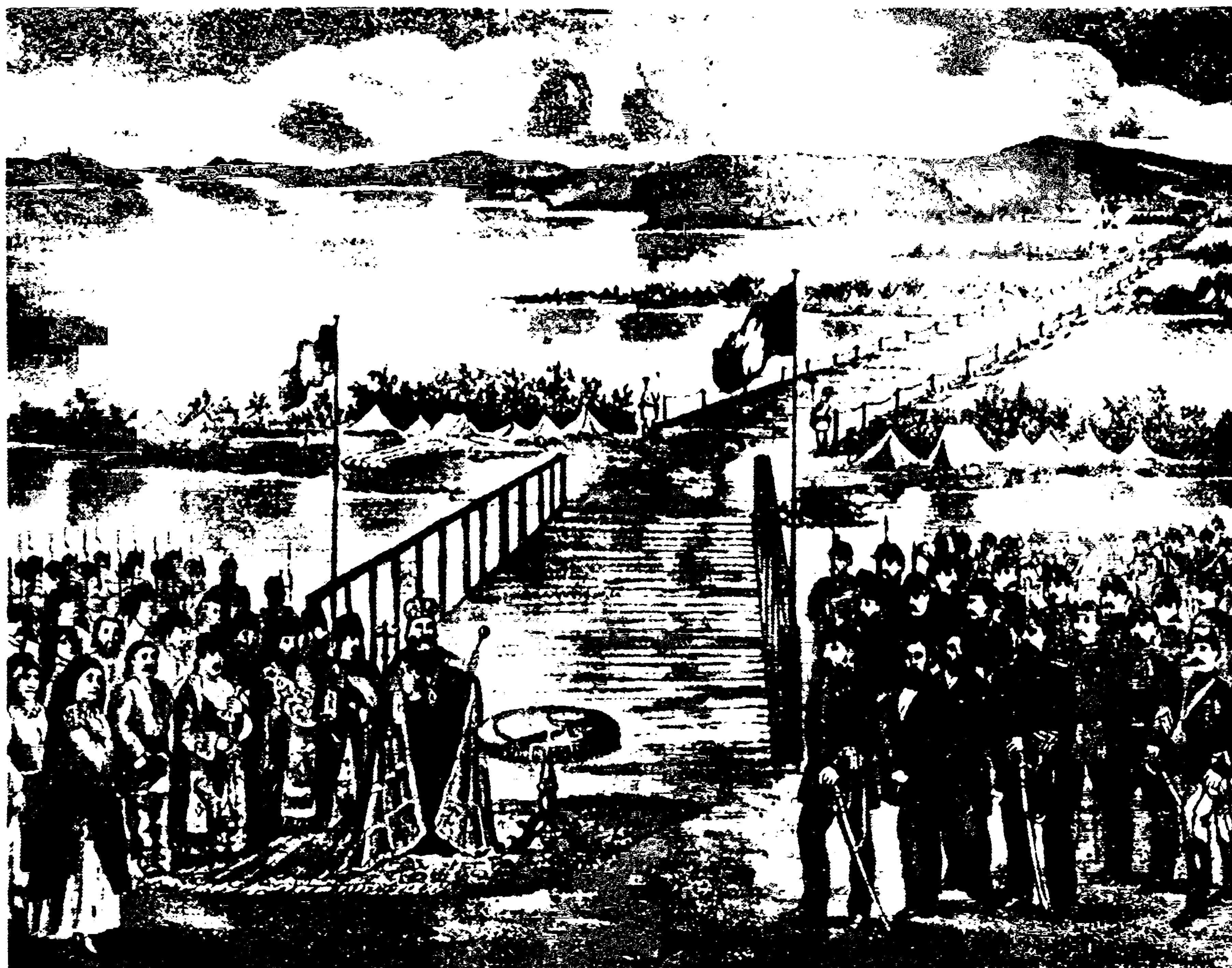

Fig. 10. — „S-au construit un pod solid peste Dunăre... Se săvârși serviciul divin de către Prea Sfinția Sa Părintele Atanasie Episcopul Râmnicului, în capul podului”

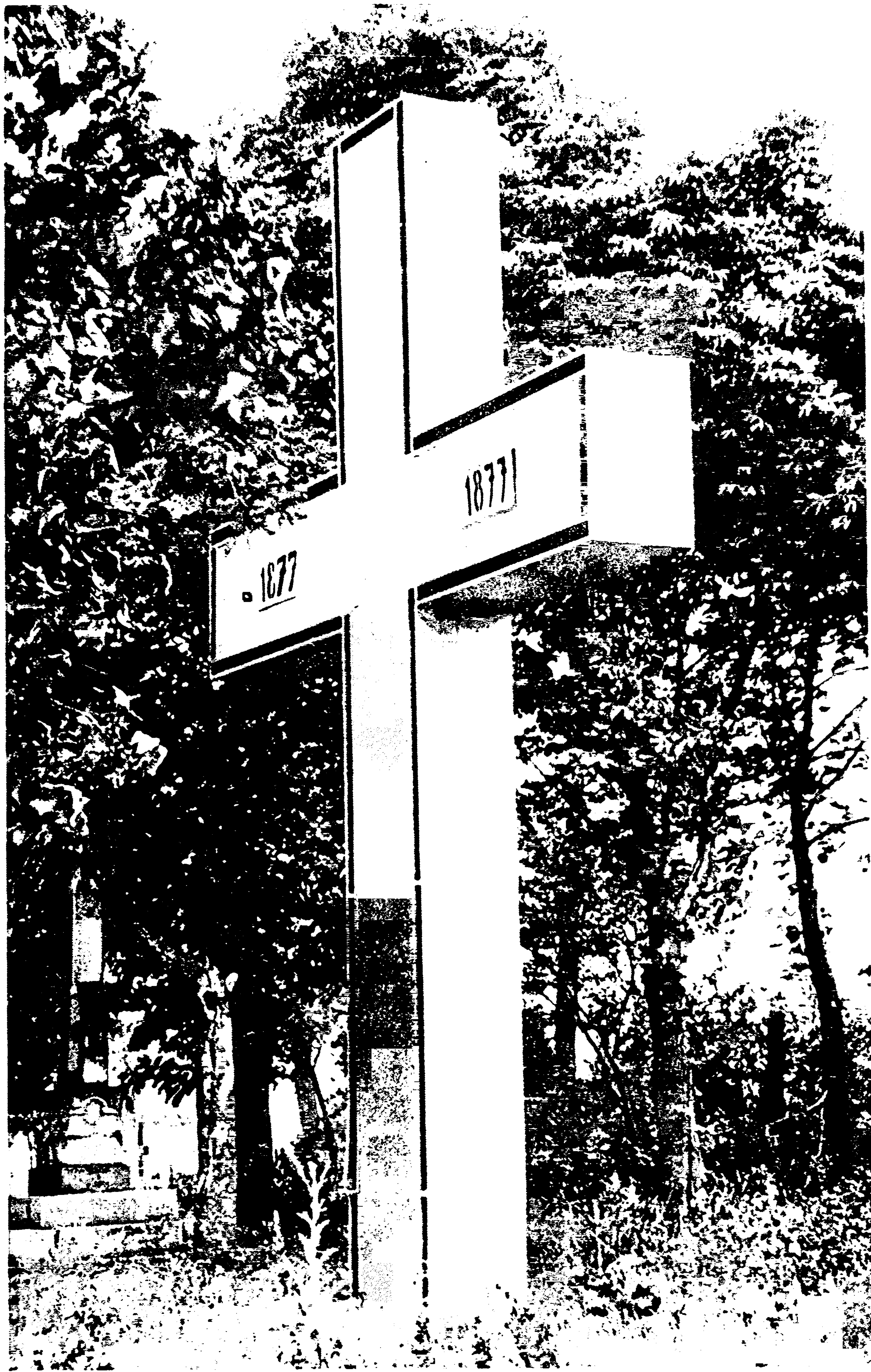

Fig. 11. — Crucea de la Corabia ridicată în amintirea zilei de 20 august 1877, când a început trecerea armatelor române peste Dunăre pe podul atunci construit la Siliștioara-Măgura.

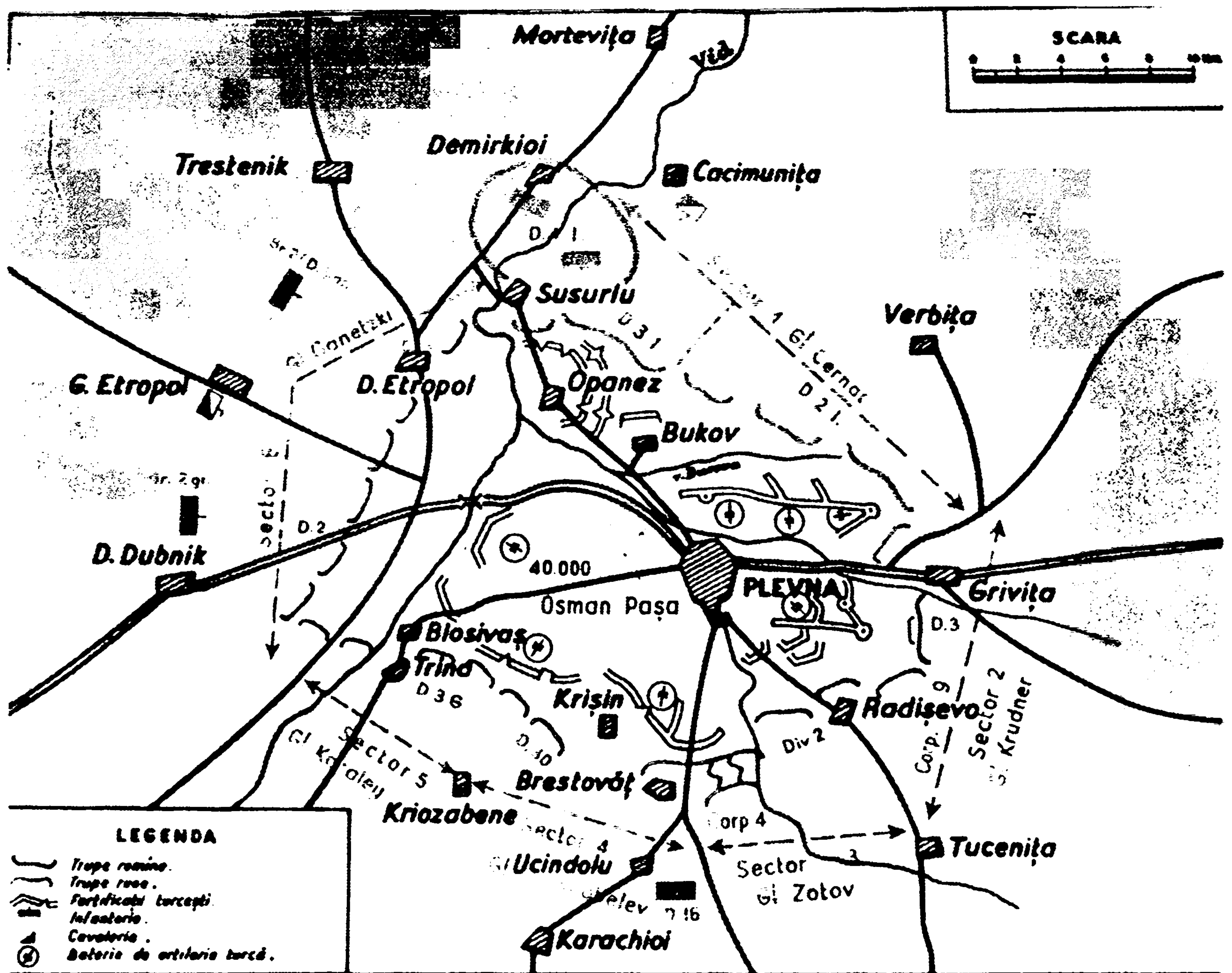

Fig. 12. — „După ajungerea tuturor ostilităților la Plevna, la locurile lor, s-au pus cu bombardarea pozițiilor turcești din toate părțile”

Fig. 13. — „Unul din steaguri s-au luat de un soldat... anume Grigore Ioan”, în luptele din 30 august 1877

Fig. 14. — „Ajungînd la oraşul Rahova, s-au pus cu bombardarea pe el din toate părţile...
Românii, la 12 noiembrie 1877 au luat Rahova”

Fig. 15. — „Osman Paşa s-a predat fără nici o condiţiune”

Fig. 16. — „Plevna a căzut... armata turcă se predă generalului Român Cerchez la 28 noiembrie 1877”

Fig. 17. — Prea Fericitul Patriarh Justinian la Plevna primind flori de la unii dreptmăritori creștini în anul 1954

Fig. 18. — Eternă memorie bravilor ostași români căzuți pe cîmpurile de onoare în 1877—1878

Fig. 19. — Apoteoza martirilor Independenței României

Fig. 20. — „Părintele Enache...” — preotul paroh
Ioan (Enache) Stoica de la Siliștea Crucii

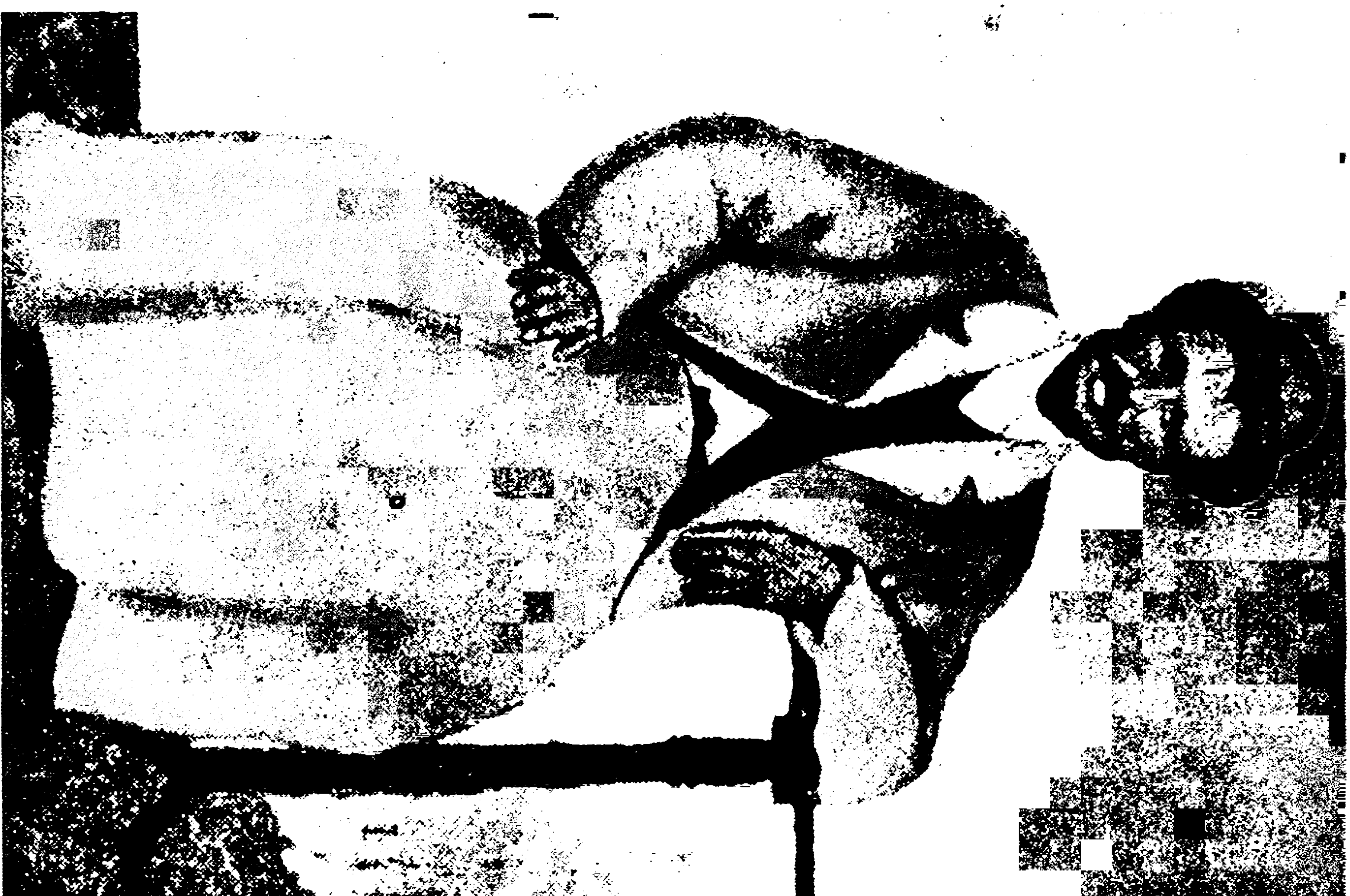

Fig. 21. — Dascălul Ștefan T. I. Cotigescu

Fig. 22. — Biserica parohială „Sfinții Împărați Constantin și Elena” din Siliștea Crucii

Fig. 23. — Ioan Mitrănescu

Fig. 24 — Biserica parohială „Sfintul Nicolae” din Urzicuța-Dolj

R É S U M É

A la veille de l'anniversaire du centenaire de l'indépendance de notre pays nous avons trouvé bon que nous mettions en lumière quelques pages inconnues jusqu'à présent par les historiens et pourtant d'un grand intérêt historique concernant la guerre de 1877/1878.

Il s'agit d'une «chronique» de la guerre pour l'indépendance dont le texte original inconnu jusqu'à ce jour fut rédigé par Ștefan Cotigescu et intitulé : «Récit des développements de la guerre russo-roumano-turque de l'année 1877».

Après avoir été rédigé, ce récit a été transcrit en 1878 sur les pages blanches d'un Livre des quatre évangiles (livre de culte contenant les péripécies évangéliques lues quotidiennement aux services divins) appartenant à l'église de Siliștea Crucii du département de Dolj. La découverte et la publication de cette «chronique» représente une importante restitution d'un des premiers récits écrits de la guerre pour l'indépendance. L'initiative d'écrire la «chronique» de cette guerre appartient au curé Enache (Ioan Stoica) de la paroisse de Siliștea Crucii, lequel dominé par de fervents sentiments patriotiques, a proposé à l'instituteur Ștefan Cotigescu de faire un récit écrit de la guerre de 1877 «au profit des générations futures».

C'est ainsi que, après avoir trouvé les onze pages disponibles dans le dit livre gardé constamment sur la sainte table de l'église, le prêtre Enache a mis ce livre à la disposition de notre instituteur afin qu'on puisse coucher sur le papier cette «chronique» qui allait être conservée dans un livre si précieux sur la sainte table de l'Autel d'un sanctuaire : un geste aussi simple et modeste qu'éloquent en ce qui concerne le patriotisme de ce serviteur de l'Eglise, vivant dans un humble coin du pays.

L'instituteur-chroniqueur Ștefan T. I. Cotigescu qui était originaire de Catane (village dans le département de Dolj) et qui avait été élevé dans l'esprit de l'amour de la patrie, de l'Eglise, du travail, a répondu avec enthousiasme à l'initiative du prêtre Enache. Une fois rédigé le texte de la «chronique» a été transcrit sur les onze pages disponibles dans ledit livre de culte. Et celui qui s'en est occupé ce fut un ancien élève de Ștefan Cotigescu qui était en apprentissage dans la localité de Siliștea-Crucii en vue de devenir notaire, notamment Ioan Mitrănescu. Il s'est acquitté honorablement de la difficile entreprise d'incorporer le texte de la «chronique» exactement sur les onze pages disponibles. Cette opération a pris fin le 24 mai 1878 ainsi qu'il est dit à la fin du récit.

En vue de mener son oeuvre à bonne fin, l'auteur de cette narration a puisé ses informations dans ses propres souvenirs encore frais, dans la presse de l'époque et dans les récits des témoins oculaires directs des développements de la guerre de 1877/1878. Conscient du fait que l'espace où on devait transcrire sa narration était strictement limité, l'auteur commence son écrit par s'attaquer directement à son sujet. Ainsi il situe les emplacements des armées roumaines à l'intérieur du pays, l'entrée de l'armée russe en Roumanie et ses déplacements le long de la rive du Danube, l'introduction d'un nombre suffisant de batteries de canons dans les fortifications de la ville de Calafat, le bombardement de la rive gauche du Danube par l'artillerie ottomane et la réaction de l'artillerie roumaine, les incursions de bandes de pillards turques et les rapt de personnes civiles que commettaient ces bandes de pillards dans les villages situés sur la rive gauche du Danube. Ensuite on précise que la Roumanie a proclamé son indépendance nationale en cessant de payer le tribut que lui avait imposé la Turquie. Sur le Danube deux monitors turques ont été coulés et, quelques jours après, les russes passent de l'autre côté du Danube par le point Brăila sur un pont flottant construit sur des pontons et avancent à l'intérieur de la Dobrogea. Mais le gros de l'armée russe est passé sur la rive droite du Danube à l'aide de bateaux par les points Zimnicea et Șiștov. Le grand duc Nikolaj, se trouve lui même à la tête de l'armée russe qui entre dans Șiștov.

On relate ensuite de manière détaillée les combats pour la prise des fortifications à Nikopole, la concentration rapide des divisions roumaines II et III vers Corabia, le passage des armées roumaines sur l'autre rive du Danube par un pont construit entièrement par les roumains sur des bateaux, les faits d'armes héroïques des soldats roumains dans les combats pour la prise de la redoute de Grivița I (considérée la clé de Plevna), dans les combats pour l'encerclement de Plevna, pour l'encerclement et la prise de Vidine. On offre ensuite d'autres données, on mentionne des localités et des faits dans un rythme vivace de sorte que les événements sont suivis d'une manière très convaincante : en vue du ravitaillement de l'armée roumaine en vivres, en équipement et en munitions, on a procédé à des réquisitions d'hommes, de moyens de transport et d'habitations car, jusqu'à 1877 il n'existait presque pas de service d'approvisionnement de l'armée : la population des villes et des villages, parmi laquelle des travailleurs, des paysans, des intellectuels ont de leur propre initiative constitué des comités qui se sont chargés de la collecte des dons en argent, en vivres et en habits pour l'armée. On voit que l'instituteur Ștefan Cotigescu détenait des informations très intéressantes au sujet des emplacements des quartiers généraux des deux armées, roumaine et russe et au sujet de l'héroïsme exemplaire des soldats roumains pendant les combats acharnés pour la prise de la redoute de Grivița I, pendant le siège prolongé des fortifications de Plevna, pendant les combats particulièrement sanglants à Rahova, à Smîrdan et à Inova, jusqu'à la prise de Vidine.

Les informations et les données qu'on a regroupées dans ces pages donnent au lecteur la certitude de l'authenticité des faits et des événements consignés qui présentent tant l'atmosphère générale de la guerre que l'état d'esprit créé par des faits à caractère local. Mais lorsque l'auteur détient des informations puisées à des sources moins sûres, les données en sont présentées d'une manière approximative et avec une certaine retenue. En présentant les cruautés et les enlèvements de nombreux troupeaux de moutons et de leurs bergers perpétrés par les bandes de pillards turques dans les villages situés au nord du Danube, l'auteur exprime avec force l'horreur que les mots ne sont pas capables de rendre dans toute sa dimension. De même, il ne cache pas son émotion en racontant la vaillance du soldat Grigore Ion qui au fort du combat pour la prise de la redoute de Grivița I a réussi s'emparer du drapeau ottoman brodé d'or.

Tous les épisodes de la guerre pour notre indépendance que l'écrit présente parfois d'une manière lapidaire, parfois en détail mettent en lumière, aux yeux de l'auteur, les plus importants aspects de certaines réalités et de l'atmosphère générale des développements des événements de cette époque-là.

En ce qui concerne le style de l'écrit, il nous montre que dans chaque phrase l'auteur était préoccupé de communiquer d'une façon authentique et limpide ses idées. Son langage est pourtant riche en images propres à souligner certains faits et certains personnages. En lisant le texte, le lecteur peut distinguer facilement entre les informations provenant des sources directes et sûres et celles provenant des sources moins sûres.

Ce qui paraît plus remarquable ce sont les informations nombreuses et exactes que l'auteur nous communique et son goût pour la clarté et la simplicité, ce qui fait que, lorsqu'on lit cet écrit on est captivé page après page au rythme imprimé au récit des événements de sorte qu'on ne peut plus interrompre la lecture jusqu'à la fin et on peut dire que nous nous trouvons devant une contribution originale importante à une glorieuse page de notre épopée nationale.

SURSA ILUSTRAȚIILOR

1. Facsimil din 1975.
2. Litografie contemporană după desenul lui M. Veiller. Depozitul Muzeului de istorie a Municipiului București.
3. După Dragan Tenev, *Eho ot Sipka*, Sofia, 1975.
- 4a. Din *Rezbelul oriental ilustrat*, de A. P. Alessi și M. Pop, Graz, 1878.
- 4b. Hartă din *Istoria României*, vol. IV, București, 1964.
5. Litografie contemporană după desenul lui M. Lis. Depozitul Muzeului de istorie a Municipiului București.
6. Din «L'Illustration», Paris, an. 35, vol. LXIX, nr. 1788, 2 iunie 1877.
7. Din «L'Illustration», an. 35, vol. LXIX, nr. 1786, 19 mai 1877.
8. Colecția Palatului Episcopal din Rîmnicu Vilcea. Pictură pe pînză de Gh. Tattarescu.
9. După «Albina», București, nr. 47/1934.
10. Litografie de Carol Isler, în «Calendarul de perete pe anul 1878», editat de lt. col. D. Pappasoglu.
11. Fotografie din anul 1975.
12. Hartă din *Istoria României*, vol. IV, București, 1964.
13. Litografie publicată în «Resboiul», nr. 91 din 22 octombrie 1877.
14. Episod din lupta de la podul peste riul Schit-Rahova, 9 noiembrie 1877. Cromolitografie contemporană, editată de Frații Ionițiu. Cabinetul de stampe al Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România — București.
15. Cromolitografie contemporană editată de Frații Ioanițiu. Muzeul de istorie al Municipiului București.
16. Cromolitografie contemporană editată de Frații Ioanițiu. Cabinetul de stampe al Academiei Republicii Socialiste România — București.
17. După Ovidiu Marina, *Insemnări din Bulgaria*, București, 1954.
18. Litografie de G. Venrich, editată de lt. col. D. Pappasoglu, Cabinetul de stampe al Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România — București.
19. Litografie de G. Venrich, editată de lt. col. D. Pappasoglu, Cabinetul de stampe al Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România — București.
20. Din colecția d-lui Enache Oprea — București.
21. După *Autobiografia lui Ștan Tuțescu*, Piatra Neamț, 1907.
22. Fotografie din 1976.
23. După Șt. St. Tuțescu și P. Danilescu, *Monografia comunei Catanele*, Craiova, 1908.
24. Fotografie din 1976.

DIH • TRĂCUTUL • BISERICII • NOĂSTRE

NOI DOVEZI ARHEOLOGICE REFERITOARE LA VECHIMEA MARTIRILOR DE LA NICULIȚEL

Descoperită în 1971 în comuna Niculițel din județul Tulcea, bazi-lica paleocreștină cu criptă-martirium a trezit un interes deosebit, datorită inestimabilei sale valori documentare pentru cunoașterea începuturilor organizării creștinismului pe teritoriul țării noastre.

În cadrul descoperirilor de la Niculițel, un loc aparte, ca importanță istorică și religioasă, îl are cripta. Situată sub pavimentul de cărămidă al presbyterium-ului, are o formă cubică și un plan trapezoidal, fiind acoperită de o cupolă hemisferică, sprijinită pe pandantivi, rezultând din intersecția a patru cilindri oblici (voûte d'arête)¹. Ea reprezintă cea mai veche construcție de acest gen cunoscută pînă în prezent². Cupola, construită din cărămizi legate cu mortar, se termina printr-un vîrf tronconic, situat chiar pe centrul ei, distrus în prezent, care avea, foarte probabil, rolul de a indica locul altarului (prestolul)³.

Zidurile criptei construite directe în loess, din piatră cu mortar, sînt încununate de timpane. Deasupra intrării, timpanul a fost avariat din antichitate, pietrele sale fiind găsite în pămîntul de umplură al unei gropi circulare, în formă de puț, care pornea de sub pavimentul de

1. A. Grabar, *Martyrium, recherches sur le culte des reliques et l'art chrétien antique*, «L'Architecture», Paris, College de France, 1946, p. 81—87.

2. Cripta reprezintă o transpunere a arhitecturii laice în scopuri religioase. În general martiriile, la început simple morminte au împrumutat arhitectura lor de la modelele furnizate de monumentele funerare antice, mai ales de la mormintele eroice. Rotonda, sala cruciformă, patrulateră, sau rectangulară cu absidă, monumentul rectangular etajat — toate aceste tipuri au predecesoare printre mausoleele greco-romane (Cf. André Grabar, *op. cit.*), Cupola realizată prin întîlnirea a două bîlți (deux voûtes en berceau) specifică acoperirii sălilor cu plan pătrat, este folosită frecvent în tehnica constructivă romană (vezi R. Cagnat-V. Chapot, *Manuel d'archéologie romaine*, t. I-er, Paris, 1917, p. 27), sistemul de construcție fiind cunoscut și folosit pînă în zilele noastre (vezi A. Tănăsescu, *Perspectiva-probleme*, Ed. Didactică și pedagogică, București, 1971, cap. VIII, p. 251, fig. 32).

3. Cu ocazia descoperirii ei, în primăvara anului 1971, în urma unor ploi abundente, sătenii au spart acest vîrf, crezînd că le poate permite să observe interiorul construcției. Este binecunoscut faptul că, în antichitate, masa altarului era situată întotdeauna deasupra unui loc sfînt (*memoria supra corpus martyris*). De aceea, locul respectiv era indicat printr-un semn: de formă sferică sau tronconică (ca în cazul nostru), sau pur și simplu era perforat pavimentul altarului — cf. Dr. Ciro Truhelka, *Starokrašcanska Arheologija*, Zagreb, 1931, k. 2, p. 104.

cărămidă al bazilicii și cobora pînă la baza intrării, constituind dovada neutilizării curente a criptei în antichitate. De altfel, în timpul cercetărilor arheologice, intrarea a fost găsită blocată și tencuită. După îndepărtarea cărămizilor și a lespezii care acopereau intrarea, s-a putut pătrunde într-o încăpere mortuară, al cărui dalaj compus din trei lespezi de calcar cretacic, cu evidente urme de reîntrebuințare, se afla destul de sus în raport cu pragul intrării. Osemintele celor patru martiri erau depuse într-un sicriu comun, numele lor fiind încastrate în tencuiala peretelui din dreapta intrării⁴. Pe peretele din stînga, o altă inscripție, precizează cauza martirizării lor, *mărturisirea în Hristos*. Crucea monogramatică, caracterele epigrafice ale inscripțiilor și o monedă găsită sub pragul intrării în criptă, ne-au îndemnat să credem că monumentul a fost construit la sfîrșitul secolului al IV-lea.

Primele cercetări arheologice întreprinse în 1971 ridicaseră trei probleme : *epoca construirii bazilicii, momentul cînd au survenit martirajele și raportul dintre cele două momente*. Încercînd să răspund acestor întrebări, am ajuns la rezultate care aveau să fie verificate ulterior. Rezumînd aceste rezultate, în materialele date publicității⁵, stabilisem că martyrium-ul fusese construit odată cu bazilica, sau la o dată foarte apropiată în timp. Totodată, îmbrățișasem ideea, susținută de observațiile arheologice și antropologice, a unei martirizări tîrzii a celor patru martiri înhumați în cripta bazilicii, orientînd atenția la nordul Dunării, unde între anii 369—372 căpeteniile vizigote uciseseră o serie de misionari creștini, printre care, *Sava Gotul și Niceta Romanul*.

Totuși, rezultatele cercetărilor efectuate în 1971, în zona presbyterium-ului, cu tot caracterul lor senzațional, rămîneau neconcludente, cîtă vreme cea mai mare parte a edificiului continua să fie acoperită cu pămînt. Continuarea acestor cercetări în vara anului 1975, a urmărit, prin delimitarea întregului edificiu, crearea posibilităților reale de protejare și conservare a vestigiilor acestui monument unic pe teritoriul patriei noastre. Pe de altă parte, cercetările recente au făcut lumină în problema cea mai susceptibilă controverselor, aceea a primilor martiri atestați arheologic la gurile Dunării⁶.

În primul rînd, au adus noi precizări în privința tehnicii constructive a criptei, stabilind că este vorba de o construcție etajată. Existența unei zone subterane explică diferența de nivel dintre dalajul camerei mortuare și pragul intrării, evidențiind una din principalele cauze ale descompunerii osemintelor în condițiile închiderii perfecte a criptei.

Nivelul inferior este compus din două încăperi de dimensiuni asemănătoare, despărțite prin două lespezi așezate pe cant avînd și rolul de susținere a dalajului camerei mortuare de deasupra. Pereții încăperilor subterane fac corp comun cu cei ai camerei mortuare. Nivelul sub-

4. Martirii : «Zotikos, Attalos, Kamasis, Phylippos».

5. V. H. Baumann, *Bazilica cu «martyricon» din epoca romanității tîrzii descoperită la Niculițel (jud. Tulcea)*, în «Buletinul Monument. Istoric», XLI (1972), nr. 2 și «Dacia N.S.», XVI (1972); Vezi și *Considerații preliminare asupra bazilicii creștine din satul Niculițel (jud. Tulcea)*, în «Pontica» V.

6. Diac. P. I. David, *Primii martiri creștini cunoscuți pe teritoriul Patriei noastre — «Martyriconul» de la Niculițel (jud. Tulcea)*, în «Mitropolia Olteniei», XXIV (1972), nr. 34, p. 277—281.

teran este pavat cu plăci de cărămidă pătrată, asemănătoare celor folosite la pavimentul bazilicii, cu deosebirea că sînt prinse în mortar.

Un pilon tencuit, situat în colțul din spate al încăperii din dreapta (a) face corp comun cu pereții, rolul său fiind acela de a susține lespedea de calcar de deasupra, a cărei lungime nu permisesse constructorilor să o încastreze în zidul criptei.

Am prezentat aceste detalii pentru a evidenția faptul că, de la început, cripta a fost concepută cu două nivele.

Elementul cel mai interesant îl constituie conținutul încăperilor subterane, pămîntul negru-clisos care acoperea 2/3 din interior, cu aglomerări mari spre spate unde capătă nuanțe de galben.

Singurele obiecte descoperite în criptă au fost găsite în încăperea (a) de la subsol. Este vorba de două vase de ofrandă: un castron negru-cenușiu, caracteristic secolului IV—V⁷, cu urme de mortar, dovadă a depunerii sale în momentul construirii criptei și un vas globular, cărămiziu, cu fundul rotund, specific ceramicii romane tîrzii, din secolele V—VI⁸.

Intrarea subsolului era acoperită de două lespezi de calcar, din care prima, mai subțire, era acoperită cu mortar, iar cea de a doua conținea o inscripție, dispusă pe trei rînduri, cu litere grecești, săpate în piatră, cu aceleași caractere, și vopsite cu aceeași vopsea roșie ca și inscripțiile de pe pereții criptei.

ΘΑΣΚ, ΘΑΣ
ΙΧΘΡ
ΜΑΡΤΥΡΘΝ

În rîndul 1, Κè pentru Καί, apare în ligatura, Κ+Σ reprezentînd o formă tîrzie atestată în Dobrogea încă de pe vremea lui Marcus Aurelius⁹. ὧδε καὶ ὧδε este un adverb cu sens de loc, însemnînd «aici și acolo»¹⁰.

În rîndul doi, cuvîntul ἰχώρ — ὄρος, apare pentru prima oară în Iliada lui Homer (V, 340), cu sensul de «sîngele zeilor», pentru ca, mai tîrziu, prin extensiune, să însemne doar «sînge»¹¹.

7. Pentru tipul de castron aflat în subsolul criptei nu găsim forme identice la nordul Dunării, unde în secolul al IV-lea, totuși, ceramica cenușie se găsește din abundență (vezi forme apropiate la Poienești, strachină fără mânuși din sec. III—IV, în «Materiale», vol. I, 1953, p. 338, fig. 150—152 și p. 452 și în descoperirile cerneahovene din Muntenia — strachina cu trei minere dispuse simetric — cf. *Necropolele din secolul al IV-lea în Muntenia*, București, 1966, p. 268, fig. 93). În schimb, astfel de recipiente apar frecvent în sec. IV—V în lumea romană a cetăților dunărene — în acest sens a se vedea în «Materiale», vol. I, Sucidava, IV, p. 712 — și fig. 7 j, p. 702.

8. Forma cea mai apropiată la H. S. Robinson, *The Athenian Agora*, vol. V, Pottery of the roman period, Princeton New Jersey, 1959, în grupa M. 374 (pl. 34) corespunzînd nivelului XIII de pe Agora, datat la sfîrșitul sec. VI. Spre deosebire de vasul prezentat de Robinson, cel de la Niculișel, prezintă particularități care-l apropie de ceramica mai timpurie, eventual sec. V (?).

9. Cf. Iorgu Stoian, *Tomitana*, 1962, p. 159.

10. Cf. *Anthologia palatina* V, 128 — «Automedon Epigrammaticus», sec. I.

11. Prima mențiune în acest sens la *Eschil Ag. 1480*.

În rîndul trei, μαρτύρων este genitivul plural al substantivului μάρτυς, υρος, însemnînd „martor, mărturisitor, martir”¹².

Așadar „ὄδε καὶ ὄδε |ἰχώρ| μαρτύρων” în traducere, liberă: «Aici și acolo (se află) sîngele martirilor».

Inscripția menționează deci, că și în subsolul criptei fuseseră depuse osemintele unor martiri. Într-adevăr, cantitatea mare de pămînt din cele două încăperi subterane conținea resturi umane¹³, aparținînd unor bărbați (doi la număr) de vîrstă apropiată (45—55 ani). Prezența a două falange ale aceluiași deget, în grămăzi de pămînt diferite, situate, una în încăperea din dreapta (α), cealaltă în încăperea din stînga (β) ridică problema unei reînhumări prin transportarea pămîntului din altă parte¹⁴.

Interpretată, inscripția evidențiază același fenomen.

În mod cert, ea a fost scrisă în momentul construirii criptei, odată cu cele două inscripții de pe pereții camerei mortuare. Numărul mic de oseminte amestecate în acest pămînt, dovedește, chiar în lipsa altor argumente, vechimea acestora¹⁵ în comparație cu osemintele martirilor de la nivelul superior, găsite în conexiune anatomică.

Descoperirea resturilor unei construcții cu ziduri din piatră legată cu pămînt și demolată din antichitate pînă la nivelul pavimentului de cărămidă, aduce una din cele mai importante contribuții la cunoașterea ritualului paleocreștin din spațiul carpato-balcanic (secolele III—IV).

Prin dimensiunile sale ca și prin sistemul său constructiv¹⁶, pare să fi fost o încăpere mortuară, asemănătoare ca funcționalitate criptei, un gen de hypogeu folosit la începuturile creștinismului, în jurul căruia se amenaja un mausoleu sau o construcție specială destinată cultului. Ne atrage atenția poziția acestei construcții, în interiorul presbyterium-ului, aproape exact pe axul intrării în criptă. De asemenea, atît pămîntul galben de deasupra pavimentului ca și cel negru clisos care umple groapa hipogeuului, este asemănător pămîntului cu osemintele din subsolul criptei.

Monedele descoperite în groapa hypogeuului, ultima de la Valentinian I (anii 367—375), stabilesc că distrugerea lui a survenit în a doua jumătate a secolului IV, mai precis între anii 370—380.

12. Trebuie să subliniem aici că, pentru primii creștini, martirii erau mărturisitorii lui Hristos. De aici, și importanța cultului palestinian al Sfîntului Mormînt, în adoptarea de către împăratul Constantin cel Mare a unor tipuri arhitectonice adecvate celebrării acestor martiri — tipuri de care aminteam la nota 2.

13. Cele aproximativ 110 fragmente de oase umane, culese din acest pămînt, erau atît de mărunte și de prost conservate, unele cu urme de cărbune, încît am fost inclinat inițial să le consider resturi cinerare, fapt infirmat de expertiza antropologică a Dr. D. Nicolăescu-Plopșor.

14. Diac. P. I. David, *art. cit.*, p. 280.

15. Vechimea rămîne încă o enigmă.

16. Întreg spațiul interior al construcției este de 2,50 m × 1,70 m. Se remarcă, asemănarea deosebită a pavimentului de aici cu cel din subsolul criptei ca și spațiile de 0,10—0,20 m existente între zidul de piatră și paviment, destinate, după părerea mea, unor lespezi prinse în mortar — aceeași tehnică constructivă fiind folosită apoi la realizarea criptei-martyrium.

Analizînd raportul criptă-hypogeu, pare natural să-l considerăm, pe cel din urmă, construit la o dată anterioară criptei, zidirea acesteia marcînd sfîrșitul hypogeuului prin preluarea funcției sale. Pămîntul din umplutura hypogeuului ca și identitatea tipului de cameră mortuară pledează pentru o construcție anterioară destinată cultului celor doi martiri necunoscuți din subsolul criptei, în mod sigur martirizați cu mult timp înaintea celorlalți, ale căror nume le cunoaștem grație inscripției din tencuiala crudă a peretelui criptei.

Cercetările arheologice din 1975 au dus la descoperirea unui nivel anterior construirii bazilicii și a criptei-martyrium, a căror contemporaneitate nu mai poate fi contestată. Nivelul este marcat spre fațadă de urmele unei construcții anterioare, suprapuse direct de zidurile bazilicii. Aceste fundații au fost datate pe baza a două monede găsite în structura lor, la începutul secolului IV¹⁷.

Dacă am admite contemporaneitatea acestora cu hypogeul, ceea ce nu este exclus, dat fiind faptul că, pe lîngă mormîntul martiric, va fi existat o construcție adecvată celebrării cultului mortuar¹⁸, trebuie să admitem și marea vechime a osemintelor din subsolul criptei-martyrium care, la începutul secolului al IV-lea după acordarea libertății cultului creștin, au fost transportate la Niculișel împreună cu pămîntul sacru. Reînhumate, inițial în hypogeu și apoi în cripta-martyrium, este foarte probabil, ca, de la început să fi avut caracterul unor relicve, ceea ce ar explica cantitatea mică de oase descoperite.

Nu știm căror acțiuni li s-a datorat distrugerea hypogeuului, cu toate că este posibilă construirea unei cripte monumentale în interiorul unei bazilici de proporții rar-întîlnite în afara marilor orașe antice. Să fi fost făcută în primul rînd, într-un loc cunoscut credincioșilor dacoromani — sau chiar mai înainte încă, pentru faptul că adăpostea relicve de martiri.

În al doilea rînd, orientarea pe același ax a celor două hypogee, făcea imposibilă plasarea altarului deasupra uneia dintre ele, fără a umbri memoria celorlalți martiri din celălalt mormînt. Chiar și așa, primul hypogeu a fost încadrat în interiorul presbyterium-ului¹⁹, cu toate că a fost redus pînă la nivelul pavimentului.

Spațiul destinat martirilor în cripta-martyrium, inscripțiile puse fiecărui grup de martiri ni se par concludente pentru a evidenția două momente distincte în martirizarea celor 6 martiri.

După opinia noastră, relicvele din zona subterană a criptei reprezintă rămășițele pămîntești ale celor mai vechi martiri dobrogeni, martiri-

17. Moneda de la Constantin cel Mare (313—316) — cf. RIC VII, p. 423, nr. 5 sau p. 424, nr. 15 și Crispus (324—326) — cf. LRBC, I, p. 814.

18. Asemănătoare poate mausoleului descoperit în Bosnia (Iugoslavia), la Travnik, din sec. IV—V compus dintr-un hipogeu și o cameră superioară — Cf. D. Sergejevski, *Kasno-antički mauzolej u Turbetu (Le mausolée antique à Turbe)*, «Glasnik Zemaljskog Muzeja u Sarajevu», n. s. VI, 1951, p. 135—145.

19. Nava centrală a bazilicii este împărțită în două părți aproape egale de un zid perpendicular pe laturile interioare ale celor două nave laterale. Zona presbyterium-ului are 13 m lungime (9 m pînă în dreptul altarului și 4 m adîncimea absidei) și 6 m lățime.

rizați poate încă din timpul perioadei lui Decius (250—251) în cetatea Noviodunum și înmormântați într-un loc necunoscut nouă din necropola acestei cetăți²⁰ de unde, au fost apoi transportați la Niculițel și reînhumăți în hypogeu în timpul lui Constantin cel Mare sau al urmașului său. Pentru martirizarea lor timpurie, în vremurile tulburi și grele, pentru populația din teritoriul cetății Noviodunum, ale anarhiei militare, pledează de altfel și faptul că numele celor doi martiri erau necunoscute comunității creștine de la Niculițel²¹.

Construirea criptei monumentale s-a datorat în special celor patru martiri cunoscuți întrucât fuseseră atunci martirizați. Camera mortuară de la nivelul superior al criptei, sicriul comun, inscripțiile de pe pereți sînt dovezi în acest sens.

Și, dacă, conform argumentului numismatic, demolarea hypogeuului cu cei mai timpurii creștini-martiri a survenit între anii 370—380, construirea criptei-martyrium a avut loc în același moment. Așadar, ipoteza formulată de către noi, încă din 1971, cu privire la momentul martirizării celor patru în lumea dacoromană în curs de creștinare de la nord de Dunăre, se dovedește a fi reală²².

Descoperirea celor patru martiri reprezintă argumentul științific al valabilității documentului hagiografic, desigur, în anumite limite. Cei patru martiri, prin analogie și asemănare, sînt înscriși pe listele Martyrologiului Hieronymian (*Codex Bernensis* 289, *Epternacensis* — Paris. lat. 10837²³, respectiv Mss. *Wisseburgensis* și *Senonensis*²⁴) ca fiind «martirizați la Noviodunum». Dar cel care a strîns și a copiat listele martirilor creștini tocmai la jumătatea secolului al V-lea, a confundat desigur locul martirajului ca și data acestuia²⁵. Martirii de la Noviodunum sînt de fapt cei din teritoriul cetății (Niculițel, aflîndu-se la circa 12 km de Isaccea) iar ziua martirizării lor pare a fi mai mult 6, decît 4 iunie cînd este semnalat doar Philippos²⁶.

Înhumarea lor în cripta de la Niculițel a avut loc în timpul domniei împăraților Valens — Valentinian I.

Absența veșmintelor nu reprezintă proba unei reînhumări, cercetările arheologice stabilind că intrarea în criptă a fost deschisă ulterior.

Cu prilejul campaniei din 1971, făcusem observația că, în fața intrării în criptă, fusese executat un «puț» vertical, de la nivelul pavimen-

20. Din zona «extra muros» a cetății Noviodunum se cunoaște pînă în prezent sumar necropola tumulară timpurie (sec. I—II). Vezi Exps. Bujor, în «Dacia», IV, N.S. 1960, p. 525.

21. Cîteva considerații în legătură cu vechimea cultelor orientale și a creștinismului în părțile Niculițelului, a se vedea art. nostru în «Peuce», IV, 1975 (Observații arheologice asupra poziției și cronologiei așezărilor romane din zona de nord a Niculițelului), p. 115.

22. Anul 372 pare să fie mai aproape de momentul martirajului întrucît pacea impusă lui Atanaric, a permis creștinilor să transporte corpurile martirilor la sud de Dunăre.

23. Cf. I. Barnea, *Un martyrium descoperit la Niculițel (jud. Tulcea)*, în SCIV, t. 24, nr. 1, 1973, p. 123.

24. Cf. Petre S. Năsturel, *Quatre martyrs de Noviodunum (Scythie Mineure)*, în «Analecta Bollandiana», t. 91, fasc. 1—2, 1973, p. 5—8.

25. Aceste confuzii sînt frecvente în listele martirilor. În cazul nostru chiar, cei patru martiri sînt plasați cînd la Ninive, cînd la Noviodunum, cînd la Cartagina, la 4 sau la 6 iunie.

26. Vezi comentariul la I. Barnea, *op. cit.*, p. 124, dar și precizarea la Diac. P. I. David, *art. cit.*, p. 280—281.

tului bazei, la o dată ulterioară construirii criptei. Cu ocazia ultimelor cercetări, «puțul» fiind complet golit, s-a stabilit, pe baza materialului arheologic recoltat din umplutura sa, momentul deschiderii criptei. O monedă de la Theodosie II, de tip «GLORIA ROMANORUM» (408—423) puternic arsă, găsită aproape de fundul «puțului» dovedește că deschiderea criptei a avut loc, cel puțin după anul 420 când bazilica, așa cum sperăm că vom avea prilejul să o mai arătăm, a suferit o mare distrugere, legată poate de pustiirile hunilor.

Așadar, în prima jumătate a secolului al V-lea, cu ocazia unei re-faceri a bazilicii, cripta a fost deschisă, momentul fiind marcat de așezarea vasului roșu, globular, în dreptul intrării în subsolul criptei și a monedei de sub pragul intrării.

Blocarea și tencuirea criptei-martyrium, credem că s-a făcut chiar din momentul construirii sale direct în loess, argumentul numărul unu fiind «puțul» din fața intrării. Această practică, destul de rară, este întâlnită totuși în lumea creștină a romanității târzii, când din motive de securitate erau astupate și ascunse sfintele relicve, împotriva profanatorilor²⁷.

Apropierea de vadul de la Isaccea al Dunării și vremurile care se tulburaseră după moartea ultimului reprezentant al dinastiei constantiniene i-a determinat pe creștinii de la Niculițel să recurgă la astuparea intrării în cripta care adăpostea osemintele atîtor martiri.

Originalitatea construcției și dovezile științifice aduse problemei cunoașterii martirilor dobrogeni, fac din bazilica de la Niculițel primul monument creștin și principalul bastion al creștinismului dacoroman de la Dunărea de Jos, cunoscut pînă în prezent.

V. H. BAUMANN

27. În acest sens, a se vedea, Louis Charel Leschi *Săpături și descoperiri la Tebessa* (cf. *Fasti arch.* VII, 1952, VI, 3, nr. 5557), unde, sub marele altar al bazilicii creștine, a fost descoperită la 12 m. adîncime o criptă cu intrarea astupată în momentul construcției edificiului, pentru rațiuni de securitate.

«BESII» ÎN MÎNĂSTIRILE DIN ORIENT

La cele menționate de Mitrea Bucur, în revista «Magazinul Istoric», anul X, nr. 3 (108), martie 1976, p. 26 ș.u., despre besi, se pot adăuga noi date:

I. În primul rînd sînt de menționat știri despre prezența besilor și a limbii lor în unele mînăstiri celebre din Orient.

În viața *Sfîntului Teodosie* († 529), care a întemeiat la 465 mînăstirea ce-i poartă numele, la răsărit de Betleem, se spune (de către autorul ei, episcopul Teodor de Petra, la 530), că el a clădit în această mînăstire patru biserici, dintre care, exceptîndu-se cea pentru bolnavi mintali, în prima se făcea serviciul divin în limba greacă, «în a doua neamul besilor înălța în limba lor rugăciunile Stăpînului comun», iar în a treia se slujea în limba armeană (*Patrologia graeca CXIV*, col. 505 C).

În descrierea unei călătorii la Muntele Sinai (ce datează poate dinainte de viața Sfîntului Teodosie) se spune despre trei egumeni că vorbeau în acea mînăstire: latină, greacă, siriacă, egipteană și *besă* (*Antonini Placentini itinerarium*, cap. 37 1; P. L. LXXVII, 911—912). A se observa distincția ce se face între latină și *besă*.

În «Pratum spirituale» (Limonariu), scris de Ioan Moscul, trăitor în a doua jumătate a sec. VI și prima jumătate a sec. VII, autorul spune că în Palestina existau două mînăstiri apropiate cu numele *Soubiba*, una de *limba besă* și alta de limba siriacă (P. G. 87,3; col. 3025 B). În viața Sfîntului Sava cel Sfințit se vorbește despre mai multe mînăstiri bese în Palestina.

Temeinicul istoric german Karl Holl, izbit de această frecventă prezență a besilor în mînăstirile din orient, se simte îndemnat să atragă atenția asupra acestui fapt, zicînd: «A se observa în general cît de frecvent *apar besii*» (*Das Fortleben der Volkssprachen in Kleinasien in nachchristlicher Zeit*, în «Gesammelte Aufsätze zur Kirchengeschichte», II, Der Osten. 2. Halbband, Verlag Mohr, Tübingen, 1928, p. 242—243).

O mînăstire de besi exista la 553 în Constantinopol, deosebită de trei mînăstiri de romani, una de egipteni, și alta de sirieni (Mansi, *Concil. Coll. Ampl. V*, p. 987). În documentul către împăratul Justinian semnat de egumenii acestor mînăstiri și ai altora din Constantinopol mai semna și *diaconul Zoticos*, egumenul unei mînăstiri din Sciția. Se vede că numele martirului Zoticos devenise un nume purtat în Dobrogea (*op. cit.*, p. 1114).

Altă mînăstire în acest document se numește a lui *Basian* (p. 991), alta a *Sfintei Basa* (p. 1015), alta se numea «a celor ai lui *Manuilu*» (la genitivul grecesc, probabil la nominativ: *Manuilă*).

Cum se explică această puternică prezență a besilor, cu o limbă proprie, deosebită de latina universală literară, în mînăstirile de la Locurile Sfinte?

1. Această prezență ne confirmă mărimea și întinderea acestui popor traco-romanizat, care purta ca un alt nume și pe acela de *besi*, și rolul însemnat jucat de el în imperiul roman și apoi bizantin al sec. I—VII, ca și deosebita lui rîvnă religioasă. Toate aceste lucruri sînt testate de izvoare istorice.

Editorul Itinerariului lui Antonin Placentin spune că în loc de besi, trebuie citit perși, căci perșii erau atunci «un popor mic în Tracia» (nota în *P. L. cit.*). Dar nici un editor al celorlalte texte amintite n-a mai contestat că în ele e vorba de besi, ci dimpotrivă au confirmat aceasta. Iar poporul beso-trac nu era deloc mic. El se întindea din nordul Carpaților, pînă la sud de Pind, aproape de Teba și de Atena, ba chiar și dincolo de Bosfor, în Bitinia Asiei Mici.

W. Tomaschek dă numeroase inscripții traco-besice în care sînt prezente numele de Bitius, Bitii, care nu poate fi decît o altă formă pentru besi, bisi. El menționează și localitatea Daki-buzi din Bitinia de dincolo de Bosfor (*Über Brumaria und Rosalia, nebst Bemerkungen über den Bessischen Volksstamm*, în «Sitzungsberichte der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften», vol. LV, Heft I bis III, Dien 1867, passim; și Holl, *op. cit.*, p. 243).

Aceasta face extrem de verosimilă originea beso-tracică a numelui de Bizant (există la besi chiar numele de *Visanta*) și de Bosfor (por era o terminație frecventă la besi, iar capitala lor, nu departe de Bosfor, se numea *Bessapara*, sau *Bessapora*).

Numele de besi îl purtau nu numai tracii de la sudul Dunării, ci și cei de la nordul ei, cel puțin o parte a lor, locuitoare în Carpați. Numele *Rabo-Centus* (*centus* era o terminație frecventă a căpeteniilor beso-tracice și beso-dacice), purtat de un principe bes, a dat, foarte probabil asociat cu numele de bes, *Basarabia* sau *Besarabia*, ca și al atîtor familii *Basaraba*, sau *Basarab*, purtat pînă azi și în Transilvania.

Dar populația baso-tracilor a fost nu numai un popor mare, ci un neam energetic, jucînd un rol important în viața imperiului romano-bizantin, mai ales după mutarea reședinței imperiale în Bizanțul tracic, înconjurat de ei.

Același Tomaschek zice: «După ce tracii au devenit, în sfîrșit, o provincie romană, besii au dat contingentul principal al legiunilor și al flotelor romane» (*op. cit.*, p. 329).

La un moment dat numărul ostașilor traci în armata romană era de 200.000. În calitate de aceasta ei umblau prin tot imperiul, deci și prin Locurile Sfinte din Orient și aveau autoritatea să se impună cu limba lor, cînd se așezau în ele.

Împăratul Justinian laudă în mod special vitejia militară a tracilor într-o novelă din 535.

La 457 pe tronul imperial din Bizanț urcă Leo tracul, numit și *besul*. La 492 și 522, împăratul Anastasie salvează imperiul de rebelii isaurieni și de perși, prin armatele de sciți (nume derivat din limba tracă, după Tomaschek) și de besi (după istoricul Malala la Tomaschek, *op. cit.*, p. 399). Cum nu s-ar fi putut afla deci ei în minăstirile din Orient? În ce privește rîvna lor religioasă, ea e recunoscută și de către Tomaschek (*op. cit.*, p. 391).

2. Al doilea fapt care confirmă și explică prezența frecventă a besilor în minăstirile din Orient, cu o limbă proprie, este existența unui creștinism vechi la ei, păstrat într-o latină deosebită de cea care s-a extins de la Roma, începînd de pe la anul 200, în tot Occidentul, prin abatere de la tradiția Bisericii de la început, care n-a oprimat limbile naționale populare în Biserică.

Tomaschek afirmă că besii ca locuitori ai satelor și mai ales ai munților nu s-au încreștinat decît odată cu romanizarea lor, începînd de pe la sfîrșitul sec. V. Dar dacă besii ar fi primit creștinismul printr-o romanizare într-un timp cînd, sub influența Romei se formase o terminologie creștină literară universală, ei n-ar fi putut să-și formeze și să-și păstreze o terminologie latină creștină proprie și să apară cu ea în minăstirile din Orient în sec. V—VI—VII.

Creștinismul lor e din vremea propovăduirii lui în Asia Mică (Bitinia) și în Filippi, primul oraș din Europa în care a propovăduit Apostolul Pavel și care era un oraș de origine besă, într-o regiune compact besă (Tomaschek op. cit.). Chiar așa de străini de viața orașelor n-au fost acești besi care umblau ca soldații în tot imperiul și care ajungeau la treapta de generali din care s-au ridicat și unii împărați ai Bizanțului.

Besii și-au menținut această terminologie creștină latină proprie și după ce scriitorii lor de mare prestigiu în Biserică s-au manifestat în limba latină literară universală. Între aceștia sînt cunoscuți «călugării sciți», care n-au putut apărea fără antecedente într-un contact strîns cu monahismul întregului Orient. Se știe că acești călugări înfruntau pe papa Hormisdas și pe împăratul din Bizanț la începutul secolului VI și impun Bisericii o formulă de echilibru între extremele nestoriană și monofizită ce se disputau mai ales în mînăstirile din Palestina, salvînd credința cea dreaptă a Bisericii, iar Dionisie Exiguul din același timp e cunoscut prin calculele lui calendaristice pe baza cărora Biserica a introdus era (noastră) creștină în calendar, sau numărătoarea anilor. Dar față de această limbă latină universală, care era o limbă de circulație literară între popoarele creștine din Occident, poporul beso-tracic romanizat și-a păstrat limba lui creștină populară. El a continuat să zică mai departe *Făcător, Înviere, înălțare, Fecioară*, și nu Creator, resurrectio, assumptio, Virgo etc.

Ei și-au păstrat această limbă a lor și cînd în locul latinei literare a apărut, pentru uzul exprimării teologice, slavona. Au păstrat-o și față de greaca literară, deși cărturarii lor cunoșteau și greaca și slavona, pentru că au păstrat creștinismul aproape de inima și de înțelegerea lor populară. Au păstrat-o pînă cînd, sub numele de limbă română, a putut să-și dea iarăși o formă scrisă, de astă dată definitivă începînd din secolul XV, sau foarte probabil și mai înainte, în texte, care nu ni s-au mai păstrat.

Numai persistența acestei limbi traco-romanice populare în viața poporului nostru explică faptul că limba bisericească a textelor scrise ce se înmulțesc din sec. XVI e aproape tot așa de fluentă ca cea de azi și aproape sută la sută romanică. Se confirmă în aceasta faptul că limba bisericească e mai conservatoare decît oricare alta. Numai titluri de cărți și de slujbe, titluri tehnice pentru slujitorii specialiști au alte nume.

II. Tomaschek pretinde că besii, sau bisii carpatici au dispărut prin secolul VII, în vîrtejul migrațiilor popoarelor.

Dar făcînd abstracție de neputința rămîinerii unui loc gol într-un teritoriu atît de vast sau de neputința emigrării vlahilor în acest spațiu în sec. XII—XIII, vîrtejul migrațiilor continua și nu oferea mai multă liniște vlahilor. Strămoșii noștri au dat numele dacice și daco-latine Oltului, Mureșului, Maramureșului, Someșului, Tisei, Argeșului, Basarabiei, localităților Beșa, Beșinău, Beșimbac, Si-bis, Si-bișel, Si-b(gh)îșoara, Buzău, Bazna, Buziaș etc., lucru testat de însuși faptul existenței populației care a păstrat aceste nume și anume a trebuit să fie însuși poporul care le-a dat.

În afară de aceia, o populație care are familii ce păstrează pînă azi numele de *basarabi* sau *basarabă* (în Benești lîngă Agnita și pe lîngă Orăștie) dar cu siguranță că și multe altele, ca Beșa, Beșan, Bējan, Beju, Buznea, Buzneag, Buzdugan, Bozdog, nu poate fi decît același popor, care a purtat aceste nume de cînd și le-a dat pentru prima dată.

Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE

CÎTEVA SCRISORI ALE ARHIM. EUFROSIN POTECA, DE LA SFÎRȘITUL VIEȚII (1852 — 1856)

Cuprinsul primei scrisori a lui Eufrosin Poteca, din seria celor trei adresată la 29 noiembrie 1852 avocatului Ștefan Ferechide, este legat, în parte, de problema daniilor săvârșite de învățatul egumen de la Motru în ultima parte a vieții sale.

În iunie 1848, înainte de a se întoarce de la București la Gura-Motrului, Poteca depusese la mitropolie în păstrare, într-un sipet, suma de 5.000 de galbeni, care, ulterior, i s-au furat. Deși făptașii erau cunoscuți, procesele au durat ani în șir, transferate de la un tribunal la altul, așa cum aflăm și din însemnările autobiografice ale lui Poteca¹. Pe punctul de a câștiga procesul, E. Poteca dispune ca suma de 5.000 de galbeni, odată recuperată, să fie donată institutului de fete întemeiat de Elisabeta Știrbei, «adecă să se cumpere cu ei o moșie, venitul căreia să slujească în ajutoriul zisului așezământ»². Ulterior însă, în noiembrie 1852, așa cum aflăm din scrisoarea la care ne referim³, îl vedem pe E. Poteca intrigat că avocatul angajat, Șt. Ferechide, deși fusese, se pare, bine plătit, nu reușea sau neglija să-i rezolve pricina cu arhimandritul Isaia, iconomul mitropoliei, căruia îi predase la 1848 sipetul cu bani. Tonul vehement folosit de E. Poteca și învinuirile aduse de el, l-au răscolit pe Ștefan Ferechide, — altfel, unul dintre primii profesori de drept de la «Sf. Sava» — care, jignit, așa cum se vede din adnotarea sa, înapoiază scrisoarea arhimandritului, apostrofându-l cu epitetul de «nebun».

Doi ani mai târziu constatăm că Poteca cedează suma ce i se furase Eforiei școlilor din Țara Românească, cu condiția ca aceasta din urmă să preia procesul. La 28 august 1854, referindu-se la această donație, P. Poenaru îi scria că Eforia nu poate, din punct de vedere legal, să preia procesul, cu atât mai mult cu cât avocatul era plecat la Paris; nu rămânea altceva de făcut decât să fie așteptat avocatul care era «îndatorat a susținea interesul acestei prigoniri pînă va lua sfîrșit la toate instanțele judecătorești»⁴.

Oricum, chiar dacă pînă la urmă suma ce i se furase nu a fost recuperată, cu doi ani înainte de a muri, simțindu-și sfîrșitul aproape, gîndurile egumenului de la Motru s-au îndreptat spre aceeași școală de la «Sf. Sava»⁵. La 12 martie 1856, îi scrie lui P. Poenaru despre diata pe care urma s-o lase «în folosul instrucției publice», pe care mărturisește că a iubit-o din toată inima sa, din tinerețe, văzînd în ea «adeverita cale care duce pre oameni la cunoștința adevărului și la fericire»⁶. Între altele, E. Poteca donează colegiului «Sf. Sava» biblioteca sa, cuprinzînd numeroase și valoroase lucrări⁷.

1. Vîrtosu, *Pagini din autobiografia lui Eufrosin Poteca*, București, 1937, p. 13—16 (extras din «Biserica Ortodoxă Română», LV, (1937), nr. 7—10). 2. *Ibidem*, p. 16.

3. Original la *Bibl. Acad. R. S. R., Arhiva Chr. Tell*, pach. I, varia 44.

4. Gh. I. Moiescu, *Din corespondența Arhimandritului Eufrosin Poteca*, în «Mitropolia Olteniei», X, (1958), nr. 11—12, p. 822—823.

5. Prima danie făcută pentru această școală datează din marteie 1846, cînd, îndemnat și de P. Poenaru, întemeiază un fond de 1200 galbeni, cu dobîndă anuală de 120 lei, în vederea întreținerii în școală a cîte doi elevi. Cf. I. Vîrtosu, *Pagini din autobiografia lui E. Poteca*, p. 5; de asemenea, *Arh. St. Buc., Minist. Cult. și Instr. Publice, Țara Românească*, Dosar 1845/1846. Pentru elevii care au beneficiat de acest fond sau de altele, inițiate de Poteca, vezi și alte documente de arhivă (*Ibidem*, Dosar 457/1850; 524/1858; 566/1859; 615 și 626/1860; *Fondul obștescul Control*, dos., 555/1859; «Condică de veniturile și cheltuielile fondului Potecca»); de asemenea, Gh. I. Moiescu, *Cei dintîi bursieri ai lui Eufrosin Poteca la Colegiul Național din București*, în «Raze de lumină», V, (1933), nr. 1—2.

6. Gh. I. Moiescu, *Din corespondența Arhimandritului Eufrosin Poteca*, loc. cit., p. 824.

7. Vezi *Arh. St. Buc., Minist. Cult. și Instruc. Publice, Țara Românească*, dos. 3812/1857, f. 541 — 543; «Catalog de cărțile părintelui Eufrosin Poteca, Arhimandrit și Egumen la Sf. Monastire Motru din jud. Dolj: românești, grecești, latinești, franceze și italiene, pe cari le hărăzește la Biblioteca națională din Sf. Sava»

Deschiderea de către Dionisie Romano în anul 1855 a seminarului de la Mănăstirea Neamțului a prilejuit o deosebită satisfacție bătrânului egumen de la Gura-Motrului. Remarcabilă este în această privință scrisoarea pe care el o trimite la 18 februarie 1856 lui Dionisie Romano⁸, pe care o publicăm mai jos. Despre numirea acestuia ca egumen la Mănăstirea Neamțul și Secul auzise încă din august 1855; se bucurase din toată inima de această numire, convins că ea va marca începutul unei opere de reorganizare a vechiului centru de activitate culturală de la Mănăstirea Neamțul. În vederea bunei funcționări a seminarului deschis aici Poteca face recomandări prețioase, atestând odată în plus spiritul său înaintat. Referindu-se la programul de învățămînt al seminarului, Poteca arată că «în zioa d-astăzi n-ajunge numai Teologia dogmatică a Testamentului vechiu și nou, ci face trebuință, pe lângă moralul Evangheliei și pe lângă dreptul canonic, ...și de dreptul natural și politic și alte științe naturale, precum geografia, istoria bisericească și lumească, că așa învață preoții Europei în zioa d-astăzi»⁹. Numai în acest fel seminarul avea să îndeplinească rosturile sale, absolvenții lui urmînd să fie «bărbați luminați», inzestrați adică «cu învățăturile, și filosoficești și teologhicești»¹⁰.

În vederea unei mai bune organizări a seminarului, Poteca îl sfătuiește pe D. Romano, între altele, să aducă pentru diferite materii cu caracter laic dascăli din Transilvania, «profesori învățați cari vor ști încă și limba latinească, pentru că această limbă trebuie să fie temelie învățătorei și la români, precum a fost și este pînă în zioa d-astăzi la toate popoarele Europei»¹¹.

Lupta împotriva ignoranței, a superstițiilor, a absurdităților de tot felul se simțea necesară, la 1856, ca și cu trei decenii în urmă, chiar în cadrul cercurilor clericale ale vremii. Acestei necesități de reorganizare a bisericii, în spiritul unor vechi tradiții de cultură, îi răspundea încercarea lui Dionisie Romano, de a organiza în anii 1855—1856 un seminar la Mănăstirea Neamțul, încercare eșuată tocmai datorită spiritului înnoitor pe care această instituție și-l propunea¹², în lumina unor idei ca cele enunțate de E. Poteca în scrisoarea la care ne referim.

A treia scrisoare aparținînd Arhimandritului E. Poteca, datează tot din anul 1856 — înainte de august — și este adresată caimacamului Țării Românești, Alex. Dim. Ghica¹³.

În anii care au urmat evenimentelor dela 1848, ca și în anii dinainte, E. Poteca a intervenit în nenumărate ocazii, în favoarea țăranilor de pe domeniul Mănăstirii Gura-Motrului, încercînd, în limitele impuse de condițiile vremii, să le ușureze traiul. În anul 1856, reclamînd caimacamului Alex. Dim. Ghica intervenția organelor locale de stat în treburile mănăstirii el cere să i se acorde numai lui, în exclusivitate, îngrijirea pădurilor mănăstirii, «din care să am volnicie — notează el — a da lăcuiitorilor din moșiile mănăstirii lemne de foc și de căscioare și alte adăposturi, precum să dă și arendaților, chiar după contactul arendări»¹⁴. Gestul suptocîrmuitorului din plasa Motrului de Jos care pedepsește cu bătaia pe pădurarii mănăstirii care au executat dispoziția sa de a permite la doi țărani să ridice lemne din pădure îl indignează pe egumen. «Pădurile, Prea Înălțate Doamne, — scrie Poteca, — sînt pentru oamenii care fac venitul moșii, iar nu oamenii pentru păduri. Omul să naște gol, are trebuință de foc și de casă»¹⁵. Viața grea a țăranilor îl preocupă pe Poteca, așa cum îl preocupase întotdeauna. «Mi-e milă de dînșii. Ei au drept să ceară, și eu am, că egumen, datoria să le dau, fără a le vinde, decît cîte ceva de-ale mîncării, cînd aduc»¹⁶. De aceea, intervenția autorităților locale în această privință e socotită de egumen ca

a Colegiului din București». Pentru această donație vezi și C. Dima Drăgan, *Contribuții la istoria Bibliotecii naționale dela Colegiul «Sf. Sava»*, în «Revista arhivelor», VIII, 1965, nr. 2, p. 281; autorul plasează însă defectuos data daniei; «cîteva zile mai tîrziu» de 1 aprilie 1859, data unei danii similare a lui N. Crețulescu; ori, la această dată, cum se știe, E. Poteca nu mai era în viață.

8. Originalul la *Bibl. Acad. R. S. R., Msse*, Coresp. inv. nr. 24. 690.

9. *Anexa nr. 2.* 10. *Ibidem.* 11. *Ibidem.*

12. Cu privire la acest moment, vezi, între altele, G. Cocora, *Episcopul Dionisie Romano. La 150 de ani de la moartea sa*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXV (1957), nr. 3-4, p. 327-350.

13. Original la *Bibl. Acad. R. S. R., Arhiva Chr. Tell*, pach. I, varia 43.

14. *Anexa nr. 3.* 15. *Ibidem.* 16. *Ibidem.*

abuz, căci «și după documenturile ctitoricești egumenul are drept și datorie să dea din pădurile mănăstirești lemne lăcuiților la trebuință neapărată»¹⁷.

Este evident că procesul de transformare a domeniilor mănăstirești în sfera administrației de stat îl nemulțumește pe egumenul de la Motru, el neînțelegînd, se pare, cauzele obiective ale acestui proces. Critică, ca atare, măsurile luate în această pricină de autorități, dar o face cu bune intenții, cu gîndul la mijloacele pe care el, ca egumen, le folosisese de-a lungul anilor pentru a ușura situația țăranilor, cu convingerea că «mănăstirile trebuie să facă ceva bine și lăcuiților din partea locului». «Acum cu luarea vetrelor mănăstirilor — notează egumenul — nu mai poate să facă ceva bine săracilor săteni, dar nici guvernul ce a fost nu mai aude binecuvîntare...»¹⁸.

Cînd scria lui Dionisie Romano sau caimacamului — în prima jumătate a anului 1856 — E. Poteca avea «peste 70 de ani» și suferea, de cîțiva ani, de o «astmă sau năduf», care îi prevestea sfîrșitul, venit peste puțină vreme, la 10 decembrie 1858¹⁹. Viața lui fusese pînă la sfîrșit — așa cum indică și cele trei scrisori pe care le publicăm — adînc legată de mișcarea progresistă a vremii.

ANEXA NR. 1

Domnule Ferechid,

Prin aceasta doresc să aflu de starea sănătății Du. și de starea sănătății pricinii noastre de judecată cu arhim. Isaia.

Dacă ai fost bolnav, D-zeu să te erte, să te faci sănătos! Iar de ai fost sănătos, cum această pricină nu s-a mai sfîrșit? Adu-ți aminte, cum, îmi făgăduiai atunci cînd ai priimit această pricină? Adu-ți aminte, cît ai priimit dela mine?

Vai de mine, cum m-ai amăgit!

Doamne, Doamne caută din ceriu și vezi, și cercetează tu această pricină acum între mine și între Ferechid! și de este vinovăție întru dînsul să nu tați Doamne.

Așa Domnule Ferechid, ce faci, aștepti să-ți vărs tot veninul ce am înghițit acești trei ani de cînd am crezut cuvintelor D-tale ca la adevărul lui D-zeu de care pare că D-ta și-ai bătut joc pînă acum? Voești D-ta să pornesc plîngere la cine să cuvine împotriva D-tale? să le desvelim toate? Domnule, dacă dormitezi, deșteaptă-te și să-mi trimiți prin acest Ieromonah Antonie, iconomul mănăstirii noastre.

*Eu cu cinste sint al D-v. de bine voitor,
Pentru copie întocmai,
Ef. P. art. Motrean*

In M. Motru
29 Noemvr. 1852
N. 258

/Pe marginea textului/ :

*Această scrisoare neputînd fi scrisă decît de un nebun să trimită înapoi fără răspuns, și să se rînduiască în locul nebunului om sănătos ca să mă înțeleg cu dînsul.**

(iscălit Ștefan Ferechid)

ANEXA NR. 2

Sf(înta) Monastire Motru, 18 februarie 1856

Prea Cuvioase Părinte Dionisie,

Pentru stăreția Preacuvioșii tale la cele două sfinte monastiri Neamțului și Secului, aflasem d-astă-vară de la august de la părintele Ierodei, prietenul nostru, cînd a venit p-aicia în plimbare, și cînd zicea că va veni să erneze aicea la monastirea noastră, fiindcă era eșit de la monastirea ori din Igumenia monastirei Glavaciocului. Acum aflai pentru aceasta de la D. Dimitrache Balta

¹⁷ Ibidem. ¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Pentru precizarea morții sale, vezi Gh. I. Moiescu, *O sută de ani de la moartea Arhimandritului Eufrosin Poteca, egumenul mănăstirii Gura-Motrului*, în «Mitropolia Olteniei» X (1958), nr. 11-12, p. 773, nota 4.

* Bibl. Acad. R. S. România, *Arhiva Chr. Tell*, pach. I, varia 44.

reanu, trecînd la mănăstirea Strehăia și abătîndu-se p-aici pe la mănăstirea noastră, și care, spre mai bună încredințare-mi dăte și o broșură coprinzătoare de actele domnești în privința stăreției Prea-cuvioșiei tale.

Acum eu pentru această stăreție a prea cuvioșiei tale m-am bucurat din toată inima, pentru că ceea ce doreai să ajungi să împlinești, acum te-au învrednicit Dumnezeu, dîndu-ți și toate mijloacele trebuincioase la aceasta; adică și putere materială, din venitul acestor mănăstiri și putere morală, ca învățăturile și rîvna ce te însușește spre această slăvită slujbă apostolească; las să zic și dumnezească protecție, printr-un mitropolit luminat ca acela prea Sfințitul Sofronie al Moldovei și acel domn fiu al luminei, ca acel Grigorie Alexandru Ghica, Domnul stăpînitor al Moldaviei.

Imbărbătează-te dar și bine sporește! Fă-te ca apostolul Pavel pentru adevăr, pentru dreptate și pentru bună credință! Lumea nădăjduiește mult de la prea-cuvioșia ta, ca din seminarul ce ai așezat acolo în mănăstire să iese bărbați luminați, mai virtuos din părinții mănăstirii, luminați cu învățăturile, și filosoficești și teologicești, pentru că în ziua d-astăzi n-ajunge numai Teologia dogmatică a Testamentului vechi și nou, ci face trebuință pe lângă moralul Evangheliei și pe lângă dreptul canonic, face trebuință zic și de dreptul natural și politic și alte științe naturale, precum geografia, Istoria bisericească și lumească, că așa învață preoții Europei în ziua d-astăzi. Acestea sînt de trebuință neapărată pentru toți preoții(i) și mai virtuos pentru cuvioși(i) monahi, pentru ca să se facă lumina lumii. Pînă cînd noi românii să necinstim prin talentele noastre naturale numele de români?

Dacă vă lipsește profesori pentru toate științele acestea, puteți să chemați din Transilvania profesori învățați cari vor ști încă și limba latinească, pentru că această limbă trebuie să fie temelie învățături și la români, precum a fost și este pînă în ziua d-astăzi la toate popoarele Europei. Dar însă, pare-mi-se că aveți și acolo în mănăstire pre un cuvios părinte, anume Varlaam, al căruia cuvînt, către sfințitul sobor și către părintele starețul cel nou, este vrednic de toată lauda și pentru stih și pentru dumnezească învățatură, încît mi s-a părut că cetesc pe Sf. Ioan Hristostom sau chiar pe apostolul Pavel. Așdar, d-ald-aceștia sînt buni să fie profesori în seminarul sfintei mănăstiri Neamțului. Prea-cuvioșia ta ai putea să chemi încă și pe părintele Ierodei: auz că acum este la mănăstirea Căldărușanilor, el este încă în putere, apoi pentru ce să-și pearză vremea acolo?

Aceasta. Și binecuvîntarea domnului să fie cu voi cu toți! Dar eu sînt slab și neputincios, că pe lângă alte ispîte și pagube mi s-a întîmplat și o boală foarte grea ce se numește astma sau năduf de vreo patru ani, acum pare că aș fi mai bine dar nu sînt curățat de tot, apoi o mai apasă și vîrsta bătrîneților fiind trecută peste 70 de ani de zile și cele mai multe cu osteneală și durere! Dar tot am gustat și zile bune.

Laudă lut Dumnezeu! Și cu deosebită considerație sînt,

al Prea cuvioșiei tale în Hs. frate
Ef. Poteca Arhim. Motreanu*

ANEXA NR. 3

Inălțimei Sale

Prințului Alex. Dimitrie Ghica,
Caimacanul Țării Românești

1. Prin aceasta, Prea înălțate Doamne, nu judec altceva decît o plecată și umilită rugăciune. Aceasta este să binevoiască Inălțimea Voastră a face încît să se hărăzească numai mie îngrijirea pădurilor mîndstirei, atît cele poprite cît și cele nepoprite, din care să am volnicie a da lăcuitorilor din moșiile mîndstirii lemne de foc și de căscioare și alte adăpostiri, precum să dă și arendașilor, chiar după contractul arendării.

Aceste contracturi Prea înălțate Doamne Caimacam să dău arendașilor cu iscălitura egumenilor, întărită de guvernul țării ca validă, pentru că Egumenul figurează ca proprietar, pentru că pînă acum proprietățile mîndstirești nu sînt desființate;

2. Acum dar, pentru ce să se amestece la îngrijirea pădurilor mîndstirești și ocîrmuirile și suptocîrmuirile, și silviculteriorii și avocații mîndstirii, pînă și deputații satelor; toți aceștia să fac stăpîni pădurilor, toți cer de la dînșii raporturi;

3. Pădurarii, după contractul arendării, sînt orînduiți de egumenul, de la dînsul au instrucțiunile lor și la mîndstire trebuie să aducă raporturi de starea pădurii. Căci deaca nimenea nu poate să slujească la doi stăpîni, cum acești pădurarii pot să mulțamească pe atîția carii li să fac stăpîni. Și acel silviculterior cum poate să asisteze la orice tăere, precum i să poruncește?

4. În zilele acestea D. suptocîrmuitor din plasa Motrului de Jos a bătut la spete foarte rău pe pădurarii de la Țințarul și pe deputații acelui sat din județul Mehedinți, zicîndu-le că de ce să nu-i fi dus și lui raport pentru doi fagi ce să aflaseră tăeți în pădure.

* Ibidem, Coresp. inv. 24. 690, original.

5. Dar acei fagi era sloboziți de mine pentru ce să-și facă obezi de cară doi lăcutori ai moșii; acum bine e așa? pădurarii ce strică?

6. Pădurile, Prea Înălțate Doamne, sînt pentru oamenii care fac venitul moșii, iar nu oamenii pentru păduri. Omul să naște gol, are trebuință de foc și de casă.

7. Mie mi-e milă de dinșii. Ei au drept să ceară, și eu am, ca egumen, datorie să le dau, fără a le vinde, decît cite ceva de-ale mincării, cînd aduc. Apoi și după documenturile ctitoricești egumenul are și drept și datorie să dea din pădurile minăstirii lemne lăcutorilor la trebuință neapărată.

8. Nici eu dar n-am greșit la aceasta. Eu știu bine că minăstirile trebuie să facă ceva bine și lăcutorilor din partea locului. Acum cu luarea vetrelor minăstirilor egumenul nu mai poate să facă ceva bine săracilor săteni, dar nici guvernul ce a fost nu mai aude binecuvîntare, ca evreii care au răstignit pe Domnul Hr.

Aceasta Prea Înălțate Doamne. Incît pentru starea pădurilor, cum să află anume, eu am dat raport la C/institutul Departament al Credinței cu Nr...din...ale...Poate Înălțimea voastră să-l ceară d-acolo să-l vadă. Iar acum într-această împrejurare de secetă, mai vîrtos de o mare lipsă de fin, eu am trebuit să fac vreo cinci frunzare din tufărișă, pentru vitele m-rii, pentru că d-abia am găsit să cumpăr o charca de opt carii de fin cu 53 #, dar pentru porumb d-abia am găsit să cumpăr vreo 10.000 oca cu 14 sfați. Asta și grîu vreo cîteva mii de oca. / Ciornă, f. iscălitură și dată!

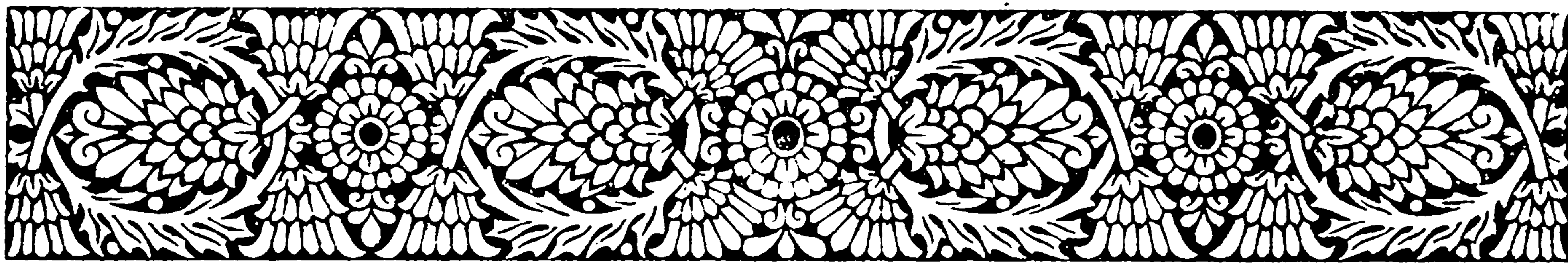
Tot pe verso la fila 1, alt scris :

Supt administrația plășii
Jiului de Sus, Anul 1856,
Luna august 28
N. 3702

Prea cuviosului egumen al Sf. Monastirii Motru
Adresa preacuviosii voastre No. 64, însoțită
de comverta No. 63, s-au primit, pentru care
cu știință cu onoare vi se face cunoscut,
Suptadministrator,
(Indescifrabil) *

N. ISAR

* Ibidem, Arh. Chr. Tell, pach. I, varia 43.

• D O C U M E N T A R E •

ELEMENTE DE DREPT ÎN OPERA LUI DIMITRIE CANTEMIR

Marele cărturar și om politic, Dimitrie Cantemir, prilejuiește azi — după trei secole — momente de cinstire a marilor evenimente prin care a trecut poporul nostru. Cinstind memoria marelui domnitor al Moldovei încercăm momente de mândrie națională, de respect față de trecutul de glorie al poporului nostru.

Valoarea operei sale cărturărești îl impune ca o personalitate aparte, complexă, ca pe un deschizător de drumuri în domeniul științelor istorice și politice, inovator aproape în toate direcțiile reprezentate de scrierile sale, ca un începător al șirului enciclopediștilor români, prețuit în mod deosebit în întreaga lume pentru tot ce a lăsat drept moștenire poporului român și, în general, întregului neam omenesc.

Dimitrie Cantemir a elaborat studii privind aproape toate domeniile de activitate cărturărească a vremii lui. Dintre acestea de mare valoare sînt următoarele: *Divanul sau gîlceava înțeleptului cu lumea cu giudețul sufletului cu trupul*, Iași, 1698; *Metafizica sau imaginea științei sacre care ni se mai poate zugrăvi*, în limba latină, inedit; *Logica sau prescurtare a sistemului logicei generale*, 1700, în limba latină; *Explicarea muzicii teoretice pe scurt*, în limba turcă; *Istoria ieroglifică*, în limba română, Constantinopol, 1705; *Cercetarea monarhiilor pe baza filozofiei fizice*, 1714; *Viața lui Constantin Cantemir, domnul Moldovei*, 1716; *Descrierea Statului vechi și de azi al Moldovei*, 1716, în limba latină; *Hronicul vechimei a româno-moldovlahilor*, 1719; *Istoria pentru creșterea și descreșterea curții aliotmănești*, 1714—1716, în limba latină; *Cartea sistemii sau a stării religiei mahomedane*, 1722; *Prima învățătură a copiilor*, 1720, ș.a.

Din simpla înșirare a operelor celor mai de seamă ale lui Dimitrie Cantemir se văd cu ușurință și multiplele sale preocupări cărturărești. Dimitrie Cantemir ne apare astfel ca istoric, geograf, filozof, teolog, muzician, artist, cercetător în fizică, matematică, orientalist etc. În toate domeniile s-a afirmat cu autoritate cărturărească, trasînd linii directoare privind dezvoltarea științelor respective; în anumite domenii, lucrările cărturarului român folosesc pînă azi drept izvoare de cea mai mare valoare.

Deși n-a elaborat vreo lucrare cu caracter strict juridic, totuși din întreaga sa activitate și elaborare cărturărească se poate desprinde cu ușurință și o gamă de idei privind originea și natura dreptului, forma de organizare a statului Moldovei din vremea sa, formele și metodele de guvernare în statul domnesc centralizat al Moldovei așa cum l-a preconizat el, puterea dreptului în realizarea planurilor sale politice, ș.a.

Ideile cu conținut juridic și în general cele cu conținut social-politic, ca om de știință și conducător de stat, își au obîrșia în lupta înaintașilor săi la domnie și la diriguirea treburilor obștești ale Moldovei, care au urmat pacea, neatîrnarea și unitatea, pentru afirmarea originii comune, latine, a moldovenilor cu ardelenii și muntenii, și a continuității poporului român pe meleagurile strămoșești ale Daciei.

Călăuzit de aceste idealuri, ca și marii lui înaintași, ale căror lucrări și operă le cunoaște, le respectă și dorește să le continue, Dimitrie Cantemir ne apare pătruns

de o fierbinte dragoste de țară și popor, dorind din toată ființa lui ca prin lucrările și acțiunile sale să realizeze dezvoltarea și independența țării sale și organizarea unui stat centralizat după modelul celor mai avansate state ale lumii.

Adept al teoriei dreptului natural în ceea ce privește natura și originea dreptului — teorie susținută în acea vreme de cei mai progresiști cărturari —, Dimitrie Cantemir a căutat să demonstreze că locuitorii Moldovei au un drept al lor propriu scris sub forma de pravile și unul nescris sub forma de obicei — moștenit de la strămoșii lor romani și în baza acestuia li se cuvine ca în libertate, independență și neatârnire din afară, să-și organizeze liberi viața lor social-politică așa după cum dă dreptul la aceasta înseși legile naturii din care își trag seva și legile de drept pozitive, după concepția cărturarului.

Gîndirea juridică și politică a lui Dimitrie Cantemir se caracterizează prin aceea că este expresia unei cuprinderi multilaterale a întregii vieți sociale, culturale și religioase a Moldovei din vremea sa. Pentru aceasta el a folosit drept izvor lucrările cronicarilor pe care s-a străduit să-i continue în opera sa.

Avînd în plan de urmărit două țeluri fundamentale și anume pe plan extern recucerirea independenței față de Poarta Otomană, iar pe plan intern înlăturarea de la putere a regimului nobiliar, acordarea drepturilor unor categorii mijlocii și chiar țărănilor și instaurarea domniei autoritare și ereditare în care întreaga putere să fie concentrată în mîna Domnitorului, în stare să pună capăt anarhiei boierești, Dimitrie Cantemir a încercat din toate puterile sale să pună și în practică acest program politic de îndată ce a primit tronul Moldovei.

Remarcabil gînditor politic, fin observator al înnoirilor în structura statelor pe plan european, Dimitrie Cantemir a promovat în lucrările sale ideea că «Moldova nu poate fi salvată decît prin înlăturarea jugului turcesc și întărirea autorității domnului în țară». Îndeosebi în lucrările sale *Divanul sau gîlceava înțeleptului cu lumea* (1698), *Istoria Ieroglifică* (1705) și *Descrierea Moldovei* se redă clar concepția juridică și politică a domnitorului, care manifesta simpatie pentru păturile mijlocii și mici, inclusiv țărănime, preconizînd «prieteșugul și frăția» sau împăcarea dintre diferitele forțe sociale prin înlăturarea cauzelor ce învrăjbeau pe boieri și țărani.

Adept al teoriei dreptului natural și al teoriei contractului social, Dimitrie Cantemir își întemeiază pe aceste teorii doctrina sa despre regimul monarhic pe care intenționa să-l instaureze în Moldova. Călăuzit de principiile acestor teorii, odată ajuns domn, Dimitrie Cantemir se ocupă de domnie stabilind atribuțiile domnului și metodele lui de guvernare în calitate de monarh, se ocupă de organizarea statului domnesc, de organizarea și funcționarea marilor adunări ale țării, de conținutul și rolul legii scrise în stat, precum și de rezolvarea multor probleme ale vieții sociale, politice și bisericești din țara sa. Astfel dispune aducerea sub ascultarea Mitropoliei Moldovei a unor mînăstiri închinat și obligarea lor de a plăti dajdii domniei și nu mînăstirilor din patriarhatele orientale cărora au fost închinat.

Neădmițînd și condamnînd abuzurile regimului nobiliar Dimitrie Cantemir se pronunță pentru o monarhie luminată bazată pe principiile dreptului natural sub autoritatea căreia să se concentreze întreaga putere de stat. Ideea aceasta o documentează atît pe existența ei la înaintașii lui la domnia Moldovei, cît și pe existența unor astfel de state la Apusul Europei. După opinia și concepția sa domnul trebuie să fie înțelept și drept pentru că numai prin dreptate se poate governa. Conducerea unică, autoritară prin domnitor, nu trebuie însă să ducă la manifestarea voinței tiranice și nedreptate a acestuia, pentru că «unde tirania stăpînește, acolo dreptatea se izgonește».

Dimitrie Cantemir se pronunță împotriva arbitrarului și abuzurilor din partea domnitorilor, condamnînd despotismul, sprijinind pacea și dragostea, pentru că — spune el — «unde dragostea adevărată nu ieste, acolo cîntea ieste de frică și unde cîntea se face de frică, acolo îndemîna vremii să ceară... în ocară să i-o întoarcă» (*Descrierea Moldovei*).

Din toate scrierile sale reiese clară ideea organizării unui stat în care să se asigure dreptatea și libertatea — statul feudal de regim monarhic autoritar — fiindcă, în concepția lui Dimitrie Cantemir, împotriva dreptului și libertății și a voinței de libertate a omului, nu există forțe care să se poată opune. «Spre închisoare și legarea trupului — spune cărturarul — un lăntuh și o vartă (închisoare) destule sînt, iară spre strînsoarea sufletului și spre opreala voii slobode nici mii de mii de lăntuțe, nici dzăci de mii de închisori pot ceva face» (*Idem*).

Pe de altă parte Dimitrie Cantemir se pronunță categoric împotriva libertății depline, motivînd că omul ar avea tendința să folosească aceasta pentru a face răul, «căci voia slobodă obicinuită ieste mai mult spre rău și împotriva adevărului decît spre bine, spre plăcere, adevărînții puterea sa a-și arăta» (*Idem*).

De la monarh Dimitrie Cantemir cere să trateze cu milă pe supușii săi, să ierte pe cei ce greșesc, să pedepsească pe cei răi, și în hotărîrile sale să stăpînească conform rînduieilor stabilite pe baza obiceiului și a legii scrise. Arătînd necesitatea respectării legilor și a obiceiurilor de drept în stat, Dimitrie Cantemir precizează că legea «ne chivernisește, ne poruncește, ne stăpînește și ne odîrmuiește» (*Idem*) și că respectarea întocmai a legilor duce la întărirea statului și la înflorirea lui. În concepția cărturarului umanist domnul trebuie totdeauna să conducă cu înțelepciune și dreptate fiindcă numai atunci «publica înfloreste și odrăsește, cînd stăpînii miluesc și ciartă în dreptate». Domnul — arată Dimitrie Cantemir — are însă și răspunderi pentru actele sale și faptele sale și el răspunde față de țară pentru ceea ce face, precizînd că deși de regulă «vechea pravilă ieste... ca poftele și voile împăraților poruncă nemutată ascultătorilor sunt», el totuși susține ideea că și domnul trebuie să respecte legile pe care le numește «matca și mama noastră» (*Idem*) și să se solidarizeze cu nevoile și interesele poporului, pentru că «sămnul monarhului adevărat acesta ieste, ca nici cu acul să împungă, nici cu dinții să mușce, nici unghiile să rumpă, ce în greșiți iertare, în răi pedepsire, în supuși milă, în străini dreptate și în hotărîrile monarhii sale contenire să arate». Peste tot se cere ca domnul să țină seama de nevoile și cerințele poporului, să asculte de «gurile noroadelor» și de «șoaptele gloatelor» (*Idem*).

Dimitrie Cantemir cere însă din partea poporului să dea ascultare și slujiri cu dragoste, fiindcă statul se întărește numai cînd «supuși ascultă și slujesc din dragoste». Poporul, în concepția cărturarului, are însă și dreptul de a se împotrivi domnitorului și legilor cînd acestea sînt nedrepte «că unde pravila în silă și în tărie, iară nu în bună socoteală și dreptate se sprijinește, acolo nici o ascultare a supușilor trebuitoare nu ieste» (*Idem*).

În politica externă domnitorul trebuie să fie chibzuit și prudent, să ducă o politică înțeleaptă, ținînd seama de împrejurări, pentru că — spune Cantemir — «nebun corăbier s-ar socoti a fi acela carile pîndzele împotriva vîntului a deschide ar îndrăzni».

În ce privește originea sau sursa dreptului, Dimitrie Cantemir, adept al teoriei dreptului natural, socotește că dreptul pozitiv este precedat de un drept ideal universal valabil, care ar decurge din natura sau rațiunea umană și pe care nici o putere nu le poate încălca și de aceea, în concepția lui Dimitrie Cantemir, ori ce măsuri pe care le-ar lua un suveran, ele trebuie să fie în deplină concordanță cu dreptul natural, în sens contrar ar produce revolta justificată a maselor stăpînite. Domnitorului i se cere să cunoască astfel care sînt drepturile poporului și să le respecte întocmai. În această lucrare de cunoaștere și aplicare a legilor, Domnitorul trebuie să se lase sfătuit și de alții, fiindcă — socotește cărturarul — «oricît de înțelept și oricît de bine lucrurilor socotitoriu ar fi, singur numai cu socoteala sa îmblînd și în sfaturile sale și pre altul neîntrebînd, în cea de pe urmă a nu greși peste putință ieste».

Domnitorul trebuie să fie una cu «sfatul domnesc» cu condiția să se respecte distanța ierarhică convenită între domn și boieri «precum lumina soarelui să are către alalte stele, așa și chipul împăratului către senatori și ailalți ieste» (*Idem*). Unitatea aceasta este necesară în concepția domnitorului cărturar doar pentru a păstra unitatea statului.

Poporul în concepția lui Dimitrie Cantemir se găsea față de domnitor în raportul de la stăpîn la supus, deși teoretic acorda unele drepturi acestuia în conducerea statului.

Prin toate aceste idei Dimitrie Cantemir este socotit un precursor al secolului luminii întrucît el, în lumina dreptului natural, proclama egalitatea nominală în fața legii, emanciparea personală.

Drept consecință a idealului său politic — centralizarea puterii de stat în mîna Domnitorului, sub forma monarhiei ereditare prin înlăturarea regimului nobiliar — în diverse ocazii critică și condamnă moravurile și concepțiile boierimii care deținea dregătorii de seamă în stat și care ca «animalele de pradă» au «colți» și «unghii» pe care le înfig vîrsînd sînge sau ucigînd (*Istoria Ieroglifică*). Dimitrie Cantemir critică

marea boierime și o face răspunzătoare pentru ruina țării și pierderea independenței. Pentru Dimitrie Cantemir marii boieri sînt «oameni plini de trufie, semeți, îndărătnici și care nu numai că nu se pricep cum să se chivernisească în treburile țării, dar le lipsesc și năravurile bune și nu au deprinderea unei vieți cinstitute, la care nu se găsește nimic vrednic de laudă» (*Descrierea Moldovei*). De aceea el precizează că înaltele dregătorii să se dea oamenilor înțelepți fiindcă înțelepciunea nu stă în «scaunele trufașe și înalte ci în capetele plecate și învățate» (*Istoria Ieroglifică*). Toate aceste considerații, pledează — în concepția lui Dimitrie Cantemir — pentru înlăturarea regimului feudal-boieresc și instaurarea unui regim monarhic.

Concepția juridică și social-politică a domnitorului moldovean reiese și mai clar în evidență din conținutul tratatului de alianță încheiat cu Petru cel Mare, la Luțk, în 13 aprilie 1711, prin care domnitorul român urmărea scuturarea jugului turcesc cu ajutorul Rusiei, asigurarea independenței țării Moldovei, înlăturarea regimului nobiliar din Moldova și instaurarea regimului monarhic-ereditar pe seama familiei sale.

Învățatul domnitor obținea prin tratatul încheiat în aceste condiții recunoașterea planului său politic de către o mare putere, care era Rusia.

În tratat se prevede apoi că «după vechiul obicei moldovenesc, toată puterea cîrmuirii va fi în mîna domnului Moldovei». «Domnul să aibă putere asupra tuturor și asupra fiecăruia dintre boierii moldoveni, după obiceiul dinainte, fără a reînoi legăturile lor». «Domnul, după vechiul obicei, să aibă dreptul să stăpînească întodeauna toate orașele ca avere proprie, și să nu aibă nici o scădere și piedecă în încasarea tuturor veniturilor țării». «Boierii și toți supușii domniei Moldovei să fie datori a se supune poruncii domnului, fără nici o împotrivire și justificări, așa precum mai înainte a fost totdeauna obiceiul». «Toată legea și judecata să fie a domnului...».

Din relatarea textului tratatului se vede clar că Dimitrie Cantemir caută prin invocarea repetată a datinei țării, «a vechiului obicei» să stabilească stări de lucruri care să fundamenteze propriul său program politic.

Redus în esența sa, tratatul de alianță, încheiat de Dimitrie Cantemir cu Petru cel Mare, garanta independența țării și suveranitatea în granițele ei vechi, consfințea punctul de vedere al domnitorului Moldovei în ce privește forma de guvernare viitoare a Moldovei — instituirea unei monarhii absolute ereditare.

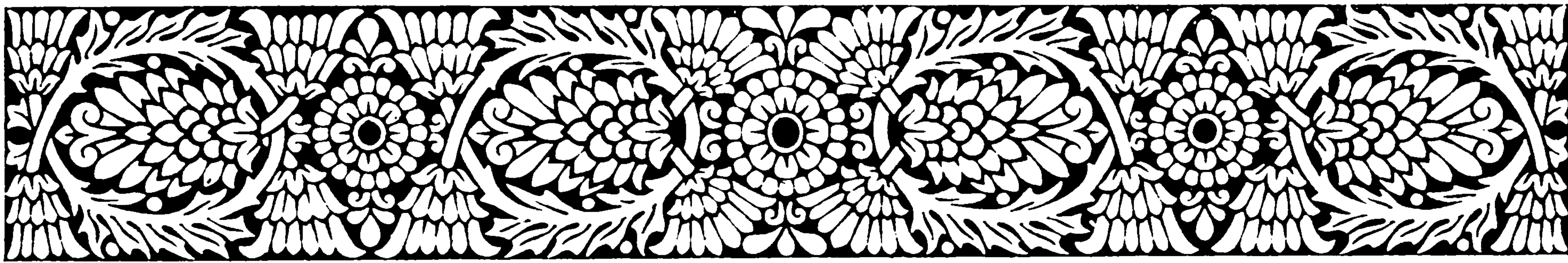
Credința în reușita programului său se baza tot pe teoria dreptului natural socotind că «în chip natural tot ce are un început trebuie să aibă pînă la urmă și un sfîrșit».

Evocînd teoria evoluției ciclice, care consideră istoria mondială ca o succesiune a celor patru monarhii — de răsărit, de apus, de sud și de nord — socotește, în momentul de față al epocii sale, că Petru cel Mare, după legile naturii și mersul natural al istoriei, este chemat să realizeze opera de distrugere a imperiului otoman și să elibereze pe creștinii oprimați de otomani.

Din prezentarea succintă a cîtorva idei cu conținut juridic și social politic din opera gînditorului politic român Dimitrie Cantemir se poate trage concluzia firească că acesta s-a afirmat în lumea cărturărească ca o mare și impunătoare personalitate, un erudit care se impune respectului cercetătorilor pînă în vremea noastră.

Diac. Prof. Ioan N. FLOCA

E V O C Ă R I

DIACONUL CORESI ÎN PLASTICA CONTEMPORANĂ

Nu avem nici o indicație asupra fizicului coresian. Știm numai că a fost diacon și că această primă treaptă a ierarhiei preoțești își are reglementată *ținuta*, atît în viața de toate zilele, cît mai ales în cadrul slujbelor arhieresti sau obișnuite.

Dacă cercetăm un regulament bisericesc, referitor la costumul clerului, ne documentăm imediat asupra ținutei treptei diaconești: peste haina de dedesubt, *anteriul* preoțesc, strîns pe corp cu *cingătoare*, monahii îmbrăcau *rasa*, care la preoți se numea în vechime *cabană* sau *cabiniță*, pe cap se purta în părțile Transilvaniei *pălăria apostolicească* cu boruri late și cordea de mătase neagră, care la pălăria diaconilor era înlocuită cu un șnur împletit gros de 1 cm.; monahii, și dieci și ierarhii, purtau pe cap *camilafcă*, iar novicii din mînăstiri, *scufa*, făcută din mițe de oaie neagră. În sfîrșit, ca semn al autorității pastorale, se purta *baston*: preoții aveau bastoane negre cu mînușa de os alb și cu o panglică de 1 cm. lată și ciucuri lungi de 2 cm. în dreptul coapsei. Diaconii nu purtau baston¹, iar dacă li se aproba, aveau bastoane lungi negre, fără ciucuri.

Potcapul preoțesc, ca și *culionul* la monahi, apare tîrziu în ținută, fiind luat de la monahii greci odată cu introducerea în țările române în anul 1787, a portului fanariot pentru civili și cler, de către domnitorul Nicolae Mavrogheni².

Această ținută reflectă sobrietatea locului și funcției diaconești, cu atît mai mult cu cît, în regulă generală, diaconul, termen care se referă la funcția de *slujitor* bisericesc în prima treaptă ierarhică sacramentală, se încadrează și în mecanismul administrativ al înalților prelați, putînd avea diferite atribuții complementare, printre care se plasează și serviciul de reprezentanță a acestora.

În Cartea a II-a: *Despre Episcopi, presbiteri și diaconi*, din *Constituțiile Sfinților Apostoli*, cap. 44: Diaconul trebuie să ușureze sarcina episcopului și să se îngrijească de lucrurile mai puțin importante³.

De asemenea, în Cartea a VII-a, cap. 31: *Despre însușirile Episcopilor, preoților și diaconilor*, se dispune: «Alegeți-vă episcopi vrednici de Domnul și presbiteri și diaconi, oameni evlavioși, drepți, blînzi, darnici, iubitori de adevăr, cinstiți, neiubitori de arginți, probați (la bine), nepărtinitori, în stare de a învăța cuvîntul lui Dumnezeu și drept interpretatori... vegheați și vă rugați ca să nu adormiți spre moarte; căci nimic nu vă vor folosi faptele cele bune mai dinainte, dacă în cele din urmă vă abateți de la credință»⁴.

1. Datele sînt extrase din *Regulamentul pentru costumul clerului*, alcătuit de mitropolitul Calinic al Țării Românești, în anul 1876. S-au cerut atunci, informații de la Atena și din Serbia; ceea ce trebuie de semnalat este și faptul că «s-a cerut și s-a primit în natură un costum transilvănean, pe care veneratul protopresviter Ion Petric din Brașov a avut bunăvoința a-l trimite» (Cf. Pr. Grigore Musceleanu Sachelar, *Documente istorice. Costumul clerului ortodox după usu, istorie și tradițiuni. Cu nouă gravuri în șase tablouri xilografice*, București, 1878, p. 25 și 34 — 36. 2. *Ibidem*, p. 29—30.

3. Pr. Gh. N. Nișu, *Constituțiile Sfinților Apostoli*, traducere din limba greacă, teză de licență, București, 1907, p. 92. 4. *Ibidem*, p. 248 — 249.

Iar «Condițiile în care cineva poate fi promovată în treapta diaconatului sînt stabilite de Sfîntul Apostol Pavel: diaconii trebuie să fie «cucernici, nu vorbind în două feluri, nu dedați la vin mult, neagonisitori de cîștig urît. Păstrînd taina credinței în cuget curat (I Tim. III, 8—9)»⁵.

Un adevărat *profil psihologic* care, transpus Diaconului Coresi, corespunde în întregime și nu mai poate permite unora dintre cercetătorii vieții și activității acestuia minimalizări *ad libitum*; «în solda» diferiților interpreți⁶; nelipsit de un ascuțit simț practic, ...cointerestat în afaceri plănuite de Johannes Benckner... întovărășit cu Forro Micklos care s-a găsit dispus a da chelciug și bani... avînd în 1580 un nou tovarăș în Lukas Hirscher⁷, ...«fără a fi conștient de marea operă îndeplinită... în viața sa nu s-a învrednicit a fi decît un simplu și modest diacon»⁸; pentru ca în ultimă exagerată analiză a faptelor, să nu mai fie considerat de unii⁹ nici măcar diacon¹⁰, minimalizîndu-i-se activitatea de slujire și opera de tipărire¹¹. Toate aceste elemente furnizate istoriografiei noastre vor fi analizate de către noi pe baza documentelor brașovene. Au fost amintite, deoarece au tangențe cu unele atitudini, și aspecte plastice.

Nu trebuie omise nici una din laturile psihologice care ni-l înfățișează pe diaconul Coresi ca om, în ținută majestuoasă a funcției lui, date care trebuie să servească drept sursă de inspirație acelor virtuozitate artistice care se consideră stăpînite de dorința de a-l immortaliza într-o manieră clasică, monumentală, menținîndu-l totuși, în cadrul realizărilor concrete ale vieții.

Diaconul Coresi nu ne pune la dispoziție date biografice, ci fapte care datate fiind, îl încadrează în timpul și spațiul existenței sale, ca o devenire permanent ascendentă, o personalitate puternică de precursor stăruitor și talentat întru afirmarea noastră ca limbă și conștiință națională.

Încă înainte de 1556, fiind diacon la Tîrgoviște, învăța meșteșugul tipografic în tiparnița logofătului Oprea, iar în anii 1556—1557 îi devine meșter ajutor la Brașov, tipărind *Micul Octoih slavon*.

Începînd cu anul 1562, *Diaconul Coresi este proprietar de tipografie românească la Brașov*, avînd meșteri calificați și ucenici pentru învățarea meșteșugului și primește comenzi de la diferiți comanditari luterani, calvini și ortodocși.

În anul 1570, diaconul Coresi se dovedește stăpîn pe gîndul și fapta sa, de a *acționa independent*, fără nici o condiționare din afară ori sprijin material interesat — și *autoritar în forma de expunere*, demonstrînd tuturor biruința prin el a scrisului în limba română. Cîștigarea procesului intentat de Laurentius Fronius ni-l confirmă ca proprietar de tipografie în continuare, avînd dreptul de a continua activitatea tipografică în condiții de independență și libertate culturală de acțiune.

În anul 1580, diaconul Coresi este recunoscut în mod oficial de către judele orașului și districtului Brașov, Lucas Hirscher IV, supranumit «cel mare», ca fiind «meșter învățat într-acest lucru». Lucas Hirscher îi adresează o *comandă specială*, condiționată de patronajul ortodox al mitropoliților Serafim al Țării Românești și Ghenadie al Transilvaniei, deci o *comandă care nu mai poate fi «poruncă» din momentul în care a fost controlată și aprobată sub raportul rezultatelor ei spirituale*.

5. Pr. V. Mihoc, *Preoția după Noul Testament*, în «Mitropolia Ardealului», XIX (1974), nr. 4—6, p. 257.

6. N. Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol. I, Vălenii de Munte, 1908, p. 145; Al. Rosetti, *Istoria limbii române de la origini pînă în secolul al XVIII-lea*, Buc. 1968, p. 476.

7. Pe larg a se vedea Dr. Oct. Nițu, *Relațiile dintre «Tipografia Diaconului Coresi» din Scheii Brașovului și «Tipografia Honteriană» din Cetate*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCII (1975), nr. 3—4, p. 426-466; V. Molin, *Coresi editor și tipograf*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXVII (1959), nr. 3—4, p. 317.

8. B. Teodorescu, *Personalitatea diaconului Coresi și rolul lui în cultura românească*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXVII (1959), nr. 3—4, p. 306.

9. Dan Simonescu și V. Petrescu, *Tîrgoviștea — vechi centru tipografic românesc, Studiu monografic cu repertoriul cărților vechi tipărite la Tîrgoviște și catalogul colecției muzeului «Cartea românească veche» Tîrgoviște*, 1972, p. 25.

10. Gebhard Blücher, *Din istoria hîrtiei și tiparului chirilic din Brașov, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea*, în, «Cumidava», III (1969), Brașov, p. 168.

11. A. Huttman și P. Binder, *Geneza Cazaniei a II-a (1581) și legăturile Diaconului Coresi cu tipografia latină din Brașov*, în «Studii de limbă literară și filologie», vol. I, București, 1969, p. 246; A. Huttman, *Date vechi și noi privind viața și activitatea tipografică a diaconului Coresi*, în «Studii și cercetări bibliografice», XII (1973).

Deci, diaconul Coresi își consolidase un renume, realizase o circulație a tipărilor sale în aria ortodoxiei, creînd și din acest punct de vedere, odată cu începutul tipăririi cărții liturgice în limba română, premisele separării din aria ortodoxiei greco-slavone a unei ortodoxii pe plan restrîns național, cu explicațiile tipiconale în limba română, din izvorul de limbă, de cultură al școlii confesionale ortodoxe din incinta bisericii «Sfîntul Nicolae» din Scheii Brașovului.

În sfîrșit, epilogul *Liturghierului slavon*, din anul 1588, ne dovedește că diaconul Coresi nu mai trăia, dar lăsase tipografia sa lui Șerban, fiul său, recunoscut prin scurta lui activitate de sine stătătoare dintre 1582—1588, deoarece prezumția că a murit în timpul epidemiei de ciumă din 1588 pare verosimilă¹², ca fiind *meșter mare* al tiparului românesc, angajînd, ca și tatăl său, comenzi atît în Brașov cît și în alte centre culturale românești.

Pentru noi sînt suficiente aceste date biografice, pentru că *omul Coresi* să urce pe soclul nemuririi, rămînînd de-a pururi în conștiința națiunii noastre și sub privirea tuturor generațiilor, așa cum a fost între colaboratori vrednici, înaintaș prominent, trudind cu migală și pricepere, cu dragoste pentru adevăr și neam, la dăltuirea limbii noastre literare.

De ce atunci, dacă aceste trăsături ale personalității diaconului Coresi sînt atît de evidente și ușor de desprins, nici o mîină de artist nu l-a conturat și dăltuit pînă acum așa cum a fost ca fond, trecînd peste cunoscuta formă a chipului său adevărat?

Pînă în momentul de față avem *cinci încercări de prezentare* a Diaconului Coresi. Cinci chipuri ale lui Coresi care nu au nimic comun între ele, fapt care denotă lipsa de documentare a artiștilor creatori, deoarece un om, cunoscut în întregime ca formă și fond datorită marilor lui realizări pe tărîmul cultural-duhovnicesc, nu poate fi redat decît unul și același în cadrul ambianței lui de lucru, indiferent de materialul plastic întrebuintat astăzi.

Au apărut în ordine cronologică :

— *Un diacon Coresi pictat*, în cadrul mării fresce a ctitorilor din holul bisericii «Sfîntul Nicolae» din Schei, de către pictorul *Costin Petrescu*, în anul 1942;

— *Un Coresi sculptat*, în mărime-machetă, propusă în anul 1970 spre acceptare forului conducător al Municipiului Brașov, pentru o statuie în mărime naturală, într-una din «piețele» orașului, autorul fiind sculptorul *Mihai Meiu* din București;

— *Un Coresi în gravură*, tip minigrafică, creația graficianului brașovean *Helfried Weiss* și prezentat sub formă de *Ex-libris de bibliotecă*;

— *Un Coresi în metaloplastie*, tip tablou, ștanțare realizată în anul 1971, de specialistul în metaloplastie *Neculai Renel* din Scheii Brașovului, în foiță de cupru, care permite o bună reliefare a chipului Diaconului Coresi, plasat în tipografie, lucrînd cu un ajutor la presă, în fundal aflîndu-se un tînăr cu straița și brațele pline de cărți, gata de plecare;

— *Un Coresi pictat în manieră pur idealistă*, spiritualizat, meditativ, ca într-o rugăciune de inițiere, cu mărturisiri tainice, și implorare de har, operă a pictorului brașovean *Florin Butnaru*, tablou expus în cadrul unei expoziții personale în anul 1972.

Nici una din reprezentările plastice enumerate nu corespunde adevărului.

Cel mai apropiat de climatul fenomenului coresian, de chipul și ținuta misionarului în plină acțiune și într-un cadru mai semnificativ pentru munca lui tipografică, pare a fi stanța în metaloplastie a lui *N. Renel*. Artistul a individualizat pe diaconul Coresi, scoțîndu-l din fresca pictorului *C. Petrescu*, unde tipograful și răspînditorul de carte românească apare parcă prea calm, siguranța de sine fiind explicată poate de patronajul preoților din Schei și al voievozilor care au ctitorit pe parcursul unei sute de ani, biserica «Sfîntul Nicolae», întrecîndu-se cu dani pentru mîntuirea sufletului și spre a o monumentaliza, în raport cu prezența ei față de acțiunile prozelite.

Cel mai minimalizat valoric, prin necunoașterea omului și operei înfăptuite, este Coresi în *minigrafica* lui *Helfried Weiss*: un simplu lucrător breslaș, cu șorț și mîneci suflecate, care învîrte la presă, ca un angajat la o muncă dirijată, trebuind să mărească teancul de volume de lingă teasc.

Concepția este veche și menținută antidocumentar, deci cu nimic coresiană din punct de vedere al stadiului actual al cercetării științifice. Dar și ca inspirație artistică

12. A. Huttman, *Primele măsuri anti-epidemice în contra ciumii în Brașovul secolului al XVI-lea*, mss. Comunicare la USSM-Filiala Brașov, secția Istoria medicinei, ședința din 14 oct. 1965.

i se poate contesta originalitatea, presupunându-i-se o obligație de a se încadra într-un fel anumit de interpretare a realității. Și vom vedea de ce :

Se păstrează în patrimoniul artistic al Brașovului, în colecția de picturi și desene ce onorează viața culturală din trecut, un tablou realizat de brașoveanul Miess, în anul 1897. Cu acest tablou, cărturarul cercetător al epocii coresiene Dr. Pavel Binder și-a ilustrat într-un mod cum nu se poate mai corespunzător articolul închinat comemorării a «475 de ani de la nașterea marelui umanist transilvănean Honterus»¹³.

Considerându-l un document prețios în sprijinul afirmațiilor noastre, îl reproducem însoțit de câteva precizări elocvente : în partea stîngă a tabloului, o ușă de largă comunicare a camerei în care își desfășura activitatea de cărturar Johannes Honterus, fără îndoială în locuința sa familială din Ulița Neagră (actuala str. N. Bălcescu), cu atelierul tipografic propriu-zis, ne permite să admirăm pe un activ lucrător tipograf care preșează în teasc o coală de tipar pe care, în camera din față, o corectează însuși Honterus, și colaboratorii săi principali.

Ca și într-o comparare de texte, alăturarea *Ex-libris*-ului xilografiat de H. Weiss, de activitatea atelierului honterian din tabloul lui Miess, nu putem face decît o simplă remarcă : graficianul Helfried Weiss contribuie numai cu adaosul bărbii la chipul lucrătorului și cu nominalizarea acestui lucrător tipograf, ca fiind diaconul Coresi, creîndu-se astfel un document depășit la ora actuală.

Acum patru sute de ani, mai marii Brașovului *au dus tratative cu el, nu l-au plătit ca salariat al teascului honterian din Cetate*, ci i-au solicitat și și-au onorat comenzile la tipografia lui din Șcheii Brașovului, unde avea angajați și făcea școală tipografică, așa cum o afirmă în mod categoric Judele Lucas Hirscher, în anul 1581 : «...Noi o deademu lu Coresi diaconului, ce era meșter învățatu într-acestu lucru, de o scoase din cartea sîrbească pre limba rumânească, împreună și cu preuții de la besearica Șcheailor, de lîngă cetatea Brașovului, anume popu Iane și popa Mihai» (...) «iară eu nu mai curați den avere, ce-mi era dăruită de Dumnezeu, a da la acestu lucru, ce dedu lui și ucenicilor lui de să tipărească aceasta carte Evanghelie cu învățatură»¹⁴. Această *mărturisire oficială* nu mai înseamnă nici patronaj direct luteran nici activitate salariată în tipografia honteriană, nici interpretări paralogice în legătură cu poziția judeului Lucas Hirscher, care a fost aceea de simplu editor al *Evangheliei cu învățatură* și nicidecum de «patron» pe linie confesională sau meșteșugărească.

S-a pus în discuție, în ultimele lucrări ale istoriografilor faptele de cultură românească, *tema autenticității calităților profesionale ale diaconului tipograf*, manifestîndu-se o îndoială și asupra funcției lui de diacon, ca și asupra recunoașterii acestor calități din partea contemporanilor săi, totul reducîndu-se la o simplă traducere a formulei de recomandare din citatul de mai sus, după textul predosloviei «Evangheliei slavone» care a servit de model tipăriturii coresiene.

Fără îndoială că pentru acel secol, al XVI-lea, însușirea unei formule de exprimare exactă a unei idei putea fi considerată ca ceva normal, departe de a fi un condamnat plagiat, așa cum am declara astăzi în mod obișnuit numeroase parafraze cu deosebită măiestrie intelectuală, sau idei împrumutate de la alții.

În cazul diaconului Coresi atestările scriptice pot fi convingătoare prin această aparentă formulă¹⁵, dar nu ne putem opri la acest stadiu al cercetărilor. *Nu contează modul de a formula caracterizarea, ci numai dacă persoana discutată merită sau nu această caracterizare*. Ori, din momentul ce a apărut în predoslovie — și poartă semnătura de confirmare a aceluia care au comandat cărți și care erau de înaltă autoritate politico-administrativă —, ea nu mai poate fi considerată *formulă, de tip imitativ*, ci fapta tipografică de la 1581 și cele ce au urmat demonstrează că diaconul Coresi a avut asemenea calități de *mare meșter învățat*, adică priceput, bine specializat. Acei care l-au recomandat ca tehnicitate și competență de fond și formă, au considerat că predoslovie «zabludoviană» i se potrivește de minune și diaconului român.

Dar se ivesc și noi aspecte ale problemei. Cunoștea judele Lucas Hirscher textul original al predosloviei *Evangheliei* tipărită la Zabludov, în anul 1569? Cine i l-a

13. Articol publicat în rev. «Astra» — Brașov, nr. 9 (88), VIII (1973), p. 5.

14. A. Sacerdoțeanu, *Predosloviile cărților românești*, I, 1508 — 1647, București, 1938, p. 53.

15. Petre Ștefan, *Tipograful Coresi, logofăt pămîntean*, în «Limba și literatură», XVIII, 1968, București, p. 19 ; A. Mareș, *Cînd a murit Coresi?* în «Limba română», XXI(1972), nr. 2, p. 155 — 158.

'tradus și i l-a pus la dispoziție'? Cei din Brașov, sau i-a parvenit de la Mitropolitul Serafim din Tîrgoviște?

Dacă nu mai trăia diaconul Coresi la acea dată a întrebunțării predosloviei (1581), ce motive existau, ca să fie lăudat el și nu meșterii care tipăreau în momentul acela pentru Lucas Hirscher? Și cine erau aceștia? Dacă erau tot popa Iane și protopopul Mihai, ca isprăvitori ai ediției, de ce nu au fost trecuți măcar în al doilea epilog ca tipografi executori? Noi credem că diaconul era prea matur și își integra activitatea din perioada 1580—1581, în contextul acelei modestii pe care și-o conferă conștiința priceperii și mai ales recunoașterea oficială a ei, de către o autoritate ostilă în fond, dar dominată de evidenta recunoaștere generală că numai Diaconul Coresi și tiparnița lui erau executanți de fapt ai ediției, ceea ce nu a mai obligat pe Coresi să repete că el, sau oficina lui tipărește cartea. Tipograful din Șchei era fericit că după două decenii de activitate meritorie susținută, i se recunoscuse valoarea și mesajul ce i se încredinșase de obștea românească a Șcheilor. Putea bătrînul să moară fericit, cu atît mai mult cu cît prin această tipăritură se «reabilita» dogmatic, iar cartea liturgică în limba română putea circula fără restricții, demnă de biserica ortodoxă a românilor.

Documentarul coresian contemporan se află în circulație cînturărească de mult mai multă vreme decît ar fi avut nevoie fiecare artist plastic în parte, pentru informarea necesară asupra omului și operei lui din punct de vedere al istoriei limbii, literaturii și conștiinței naționale și pentru găsirea celei mai corespunzătoare maniere de reprezentare plastică a diaconului Coresi. Stîmulul care trebuie să înaripeze mîna artistului în conturarea și dăltuirea chipului coresian, își află originea în inima secolului al XVI-lea, în acel prim climat umanist și prin aceasta, cel mai crucial început de afirmare a culturii românești în limba proprie, fixată de el pentru totdeauna în literele tiparului și nu prea departe ca timp față de anul apariției și răspîndirii revoluționarei arte tipografice în marile centre culturale ale continentului nostru.

Artistul care va reuși să dăltuiască profilul psihologic al omului integrat imperativelor vremii lui, imprimînd marmorei sau bronzului o expresie de conștientizare supremă și certitudine de reușită în întreaga ținută, va transpune nemuririi imaginea de-a pururi vie a diaconului creator de istorie cultural-națională.

Fără a ne putea explica altfel atitudinea decît prin entuziasmul subiectiv de moment față de noutate și inedit, reprezentarea minigrafică a diaconului Coresi concepută de Helfried Weiss s-a bucurat de o acceptare imediată din partea entuziastului colecționar Brașovean de ex-librisuri, Emil I. Bologa, care a reușit să organizeze în cinstea «Anului internațional al cărții 1972», «prima expoziție de ex-libris», sub auspiciile Bibliotecii Municipale Brașov și a recomandat-o în cuvîntul de deschidere ce i s-a oferit cu ocazia vernisajului expoziției, ca cel mai valoros și reprezentativ însemn de carte pentru cartea și tradiția cînturărească a Brașovului românesc». Vernisajul primei expoziții de ex-libris care onorează orașul nostru, prin începutul și ineditul pe care îl reprezintă în acest domeniu, nu pare întîmplător, dacă legăm acest eveniment de prima carte tipărită în limba noastră tot în acest oraș de un Coresi, care apare azi pe primul însemn de carte al bibliotecii noastre, într-o valoroasă gravură de lemn, realizată de graficianul brașovean Helfried Weiss»¹⁶.

De asemenea, cu definirea acordată ex-librisului, de a fi «un mesaj și în același timp un document definitoriu, care se exprimă prin arta, stilul, concepția compozițională, imaginația și expresivitatea ce știe să i-o confere artistul (s.n.)»¹⁷ minigrafia lui Helfried Weiss a fost aprobată și de conducerea bibliotecii municipale Brașov, ca «simbol al proprietății bibliografice»¹⁸, și ca o realizare meritorie la început de drum: «Cu acest prilej prin talentul graficianului Helfried Weiss, începînd de astăzi biblioteca posedă un ex-libris al ei»¹⁹.

16. Emil I. Bologa, *Ex libris*, în broșura «Prima expoziție de ex libris, 23 februarie — 8 martie, 1972», Biblioteca Municipală, Brașov, p. 3.

17. *Ibidem*, p. 4.

18. *Ibidem*.

19. P. Istrate, *La început de drum*, în broșura «Prima expoziție...», p. I. Presa brașoveană s-a arătat tot atît de entuziastă față de «Imaginile emblematice ale Brașovului, executate de Helfried Weiss (...) adevărate pledoarii în sprijinul educației patriotice și estetice a publicului... cu argumentate valențe educativ formative», cf. Constantin Hirlav, *Prima expoziție ex-libris*, în «Drum nou», nr. 8442, Brașov, 1 martie, 1972, p. 2. Amintim aici și faptul că minigrafia lui H. Weiss a fost prezentată de Dr. E. I. Bologa în cadrul unui panou oficial expus la Helsingör (Danemarca), cu ocazia celui de-al XIV-lea Congres al Federației Internaționale a Societăților Autorilor de Ex-librisuri care a avut loc în august 1972 și unde țara noastră a fost reprezentată de către Domnia sa în calitate de observator (cf. Viorel Dumbravă, *Un premiu pentru România*, interviu inserat în «Drum nou», nr. 8601, Brașov, 5 septembrie 1972, p. 3.

Considerăm că dacă s-a pus, cândva, în discuție posibilitatea însușirii de către bibliotecile noastre publice a unor asemenea însemne proprietare, atunci Bibliotecii Centrale a Brașovului i se cuvenea numai un ex-libris tematic care să actualizeze lumina de zori a Astei, pe un fundal cu chipurile cărțurilor de atunci, cuvenindu-i-se central locul de inițiator și ctitor al bibliotecii brașovene, profesorului șagunist Alexandru Bogdan, fratele cărțurilor Ioan Bogdan și Gr. Bogdan Duică.

Un ex-libris cu tematică coresiană nu poate aparține decât Șcheilor Brașovului, bibliotecii muzeului de istoria culturii, pe care l-a organizat și condus în acest centru românesc Ion Colan și bineînțeles un Coresi mai aproape de realitate, așa cum a reușit, în acceptabilă măsură, gravorul șcheian N. Renel.

Diaconul Coresi aparține Brașovului românesc, chipul lui se cuvine prezent în incinta Șcheilor, în slujba culturii și credinței cărora și-a închinat întreaga activitate, pentru ca prin ei și prin curajul și dârzenia luptei lor de afirmare să ctitorească neamului întreg *cartea românească tipărită*.

Perseverența și tenacitatea cu care s-a înarmat diaconul Coresi, făcând față noilor confesiuni creștine ale Transilvaniei, s-au dovedit pînă la urmă ca fiind de fapt afirmarea ortodoxiei românești și triumful limbii române în biserică.

Nu a fost singur în această luptă și de aceea nu poate fi reprezentat niciodată singur, decât ca figură centrală, între cei cîțiva dascăli și preoți cărțurari, convinși de mîsiunea ce le revenea în acea vreme de criza spirituală și îndoială confesională.

Diaconul Coresi trebuie să arate între ei ca cel mai activ, avînd o privire ageră, un chip cu trăsături voluntare, stăpîn pe sine și pe meșteșugul său misionar, conștient de ceea ce face și ce poate realiza.

Macheta sculpturii artistului *Mihai Meiu* din București prezintă din imaginație un diacon fără culion, ceea ce este o imposibilitate în canoanele de comportare ale vremii de atunci; diaconul Coresi este înfățișat cu părul în plete libere, ceea ce este inacceptabil, și de influență slavă, fiindcă preoții purtau în vechime părul lung adunat în codiță la ceafă, iar codița era introdusă sub gulerul cămășii; atitudinea în mers e ca o angajare în bătaia unui vînt ce prefăce o îmbrăcăminte subțire numai falduri, drapate pe corp ca într-o formulă sculpturală feminină (?). Hainele preoțești, rasa și giubeaua erau confecționate din postav sau dimie tare, de obicei abaua românească țesută în casă, din cînepă și in, mai ales în secolul al XVI-lea, cînd postavul breslașilor sași sau cel de import erau atît de scump, iar industria casnică șcheiană putea acoperi nevoile populației românești locale.

Nici chipul meșterului tipograf chiar fără culion și potcap, nu spune nimic, n-are nimic din spiritul personalității diaconului Coresi, care trebuie să apară *statuar ca un simbol al realizărilor și triumfului omului urcat prin calitățile lui pe soclul nemuririi*. Pentru că, repetăm, diaconul Coresi a fost un militant în aria ortodoxiei, un luminat în concepția despre om și viață, omul trebuind să trăiască în mod conștient sentimentul religios, eliberîndu-se de bigotism, de superstiții și de magie, fiind convins ca român, că prin cultura bisericească se afla pe drumul larg al culturii poporului român.

Putem aminti pentru documentarea artiștilor plastici un paragraf semnificativ din *Cronica protopopului brașovean Radu Tempea II*²⁰, care scrie că în anul 1731, episcopul Inochentie al Rîmnicului trimite preoților bisericii «Sfîntul Nicolae porunci cu orînduiala serviciului după pravilă și a comportamentului preoților: «Și iară poruncim fieștecare preot și diacon pentru cinstea darului și a preoției lui să-și facă *haine de postave și să poarte cizme* iar să nu fie slobod să poarte haine albe și opinci, ca să se osebească cinstea portului preoțesc... pentru să nu se micșoreze cinstea darului preoțesc...».

Întărim această afirmație cu cîteva imagini de epocă, pe care ni le-a transmis un album din secolul al XVII-lea, conținînd 92 de acuarele privind costumul specific tuturor profesiunilor și categoriilor sociale. Autorul acestei opere artistice originale este necunoscut, ca și autorii unor copii ce s-au realizat pe plan transilvănean. Importanța documentării pentru tema noastră este copleșitoare, deoarece avem la îndemînă

20. O. Scheau și Livia Bot, *Radu Tempea, Istoria Sfintei biserici a Scheilor Brașovului*, București, 1969, p. 138 (pagina-Cronică mss. 65 r.) apud Sterie Stinghe, *Istoria besearcei Scheilor Brașovului (manuscript de la Radu Tempea)*, Brașov, 1899, p. 107.

cele mai autentice informații în legătură cu îmbrăcămintea obligatorie pentru anumite trepte din ierarhia clerului ortodox, cu atât mai mult cu cât autorul le precizează rangul prin text corespunzător și colorit adecvat.

Le redăm întocmai și ne asociem păreri că tradiția costumației s-a dovedit aproape în întregime conservatoare pînă astăzi²¹.

Nu putem să încheiem aceste opinii, pe care le-am considerat necesare în justificarea recenziei critice asupra operelor unor artiști plastici brașoveni și din alte regiuni ale patriei, decît cu vizunea de perspectivă pe care, încă din anul 1901, a recomandat-o posterității, deci și nouă celor de acum, neobositul cencetător al activității coresiene, brașoveanul prof. N. Sulică²². «E o figură *impozantă* în istoria culturală a neamului, figura diaconului Coresi, căci înălțătoare este lupta vieții sale. E o luptă pentru principii, pentru ideala viață a diaconului Coresi. E o dramă însuflețitoare și plină de cele mai interesante și instructive peripecii activitatea culturală de peste două decenii a lui Coresi, căci lupta vieții sale înseamnă *primul triumf* al culturii noastre naționale: triumful limbii românești.

Astfel, ca părinte al literaturii culte la români, diaconul Coresi devine prototipul luptătorului cultural la Români și pentru toate timpurile izvor viu de inspirație pentru orice întreprindere culturală românească...

A aprecia după merit o figură culturală de *mărimea* diaconului Coresi înseamnă a te dezbrăca mai întîi de vederile avansate ale prezentului, a te transpune în haina contemporaneității și din nemijlocită apropiere, a măsura conturile-i de mărime după *raporturile strînselor împrejurări* culturale de atunci. Din *micimea* împrejurărilor, între care a lucrat și din *mărimea* efectului ce l-a avut activitatea lui asupra vremurilor următoare, trebuie extrasă valoarea și importanța istorico-culturală a unui Coresi». Și deci și reprezentarea psaltică a unui asemenea mare om.

Pe asemenea linii de descriere a personalității coresiene s-a pornit și *versul*. Tot document plastic se poate numi și prezentarea omului în ritmul faptelor sale totale sau parțiale.

Cea dintîi întîlnire cu documentul poetic aniversar ne-a oferit-o Telegraful român de la Sibiu, prin pana măiestrită a poetului *Pr. Nicolae MODOIU* din Brașov²³.

CORESII

Am spus istoriei: dă-mi chipul lui, / Am spus legendei: dă-mi chipul lui / Am spus acestor cărți / de sub vitrina de sticlă: / O, dați-mi chipul lui / Și istoria, legenda / Și cărțile poleite de vreme / S-au prefăcut într-un nor auriu / Și l-am văzut din nou viu.

În tradiția cultural-provincială a revistei *Familia* din Oradea s-a înscris poezia poetului *Ștefan Tascianu* din Șcheii Brașovului: ²⁴ Coresi cobora din evlavii în urbea bătrînă / Cu ochi luminoși și adînci de fîntînă / Lumini de lebede înfloreau manuscrise / Crestate cu slova șoptită de vise...

În lirica *Astrei brașovene*, deși nu nu poate fi corespondență de sens între fapta lui Coresi și denumirea de *coresiană* a oricărei debutări în arta poeziei²⁵ — s-a inserat un Coresi în viziunea tînarului poet Dumitru Bălăeț:

21. Eugen Barbul, *Costume românești din veacul al XVII-lea*, Cluj, 1935, p. 6. E vorba de un codice vechi, pictat, descoperit de scriitorul Thim în Biblioteca Universității din Graz (Austria) intitulat *Kostumbilder-Buch. De asemenea Kostumbilder am Siebenbürgen, Tabulae pictae et coloratae*, în care 60 acuarele sînt aproape identice cu cele din albumul din Graz. Biblioteca Universitară din Cluj posedă o copie după albumul Graz, copiere executată în condiții bune de pictorul clujean Gavril Simon. Din cele 99 de acuarele, 24 sînt figuri românești din Transilvania și Țara Românească. Inscricțiunile ce însoțesc acuarelele sînt într-o germană apropiată de dialectul săsesc din Ardeal ceea ce «ne face să credem că autorul a fost un pictor sas din Transilvania» (p. 5). Clișeele pe care le prezentăm poartă numerele din albumul-Graz: fig. 4, Popă român, de la sat; fig. 85; un călugăr român; fig. 9, un preot român; fig. 57, un episcop român.

22. N. Sulică, *Un capitol din activitatea diaconului Coresi, Dizertațiune 1-2 august 1901. Șimlăul Silvaniei*, în «Anuarul societății pentru crearea unui fond de teatru român», Brașov, 1902, p. 5 și 20.

23. Nicolae MODOIU, *Coresi*, în «Telegraful român» an. 118, nr. 35 — 36, din 15 sept. 1970, Sibiu, p. 24.

24. Ștefan Tosceanu, *Coresi*, — în «Familia», 7 (107), nr. 3 (67), din martie 1971, Oradea.

Coresiana

Prea bunule Coresi / Când tu duceai desaga cu litere străbune / pe munții cei înalți și eu visam cu tine / la ritmurile mele în ivire...²⁶

Iar în volumul intitulat simbolic «Scripturile române» poetul Vasile Diaconescu²⁷ ne prezintă o machetă, în viziunea fragmentară (intitulată) *Diaconului Coresi*: Hans Beagnăr, dumnealui cinstitul jude / Chematu-m-a la vrednică ispravă; / Ci eu aflat-am, la Brașov, zăbavă: / Cu sfinte cărți m-am izbăvit de trude...

*

S-ar cuveni să amintim aici și aspectele sub care este prezent diaconul Coresi în muzeistica brașoveană, ca și în cadrul turismului românesc tematic-educativ. Sînt aspecte ce pot documenta pe artistul plastic, dar încă insuficiente pentru o viziune monumentală asupra fenomenului cultural Coresi.

Coresi-omul trebuie să fie la înălțimea faptelor sale, care au dat neamului nostru o epocă rară, scurtă dar uriașă: prima ridicare din creștet a neamului românesc dintr-o dată pe culmea adevăratei istorii, istoria cugetului său.

Stă scris pe prima pagină a acestei eroice epoci, așa: «Cu mila lui Dumnezeu eu diaconu Coresi, deaca văzui că mai toate limbile au cuvîntul lui Dumnezeu în limba lor, numai noi Rumânii n-avămu...»²⁸ tipărind limba rumânească, pentru preamărirea unei limbi românești unitare, de-a pururi unitară pe un pămînt românesc unitar.

Iar dincolo, la celălalt capăt al acestei prime epoci de creștet românesc, cu stei de vulturi, s-a prins la porțile viitorului de milenii *pecetea pohtei românești* de trezire la viața Unirii de-a pururi: «Cu mila lui Dumnezeu, Io Mihail Voevod, domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată Țara Moldovei».

Pecete românească, ca un revers de faptă și mai uriașă, la cugetul de uriaș al cărturarului deschizător de porți. Căci diaconul Coresi, știind să treacă de porțile *Cetății* și de toate vămile văzduhurilor *Reformei*, a fixat în Scheii Brașovului tiparnița neamului, deschizînd poarta cea mare a neamului său către istoria lumii.

Pe acest diacon Coresi îl vrea Brașovul contemporan, amplasat acolo, între școala și biserica «Sfîntul Nicolae» din Schei, monumente fără de care nu ar fi putut exista adevăratul Coresi. Deoarece, în această străveche școală românească, printre cele dintîi atestată pe cuprinsul patriei și-n incinta unei biserici ctitorită de voievozi români și întărită în continuare cu daniile voievozilor din toate țările românești, tocmai pentru a deveni din ce în ce mai monumentală, spre a corespunde epocii pe care a creat-o și trebuia preamărită peste veacuri — numai în acest centru al rezistenței și afirmării românești plenare, putea să fie Diaconul Coresi ctitor al istoriei limbii românești tipărită.

Un asemenea Coresi așteaptă în Scheii Brașovului pe artistul care să dăltuiască granitul faptelor epocale.

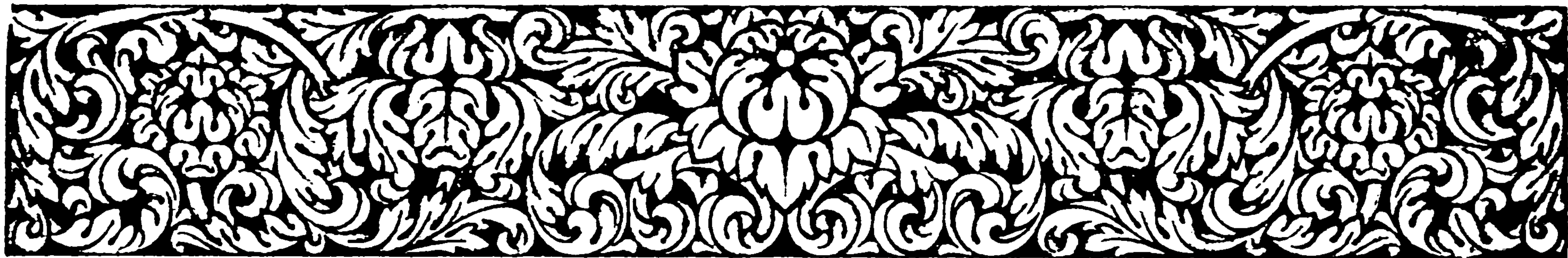
Dr. Octavian NIȚU

25. Revista «Astra» ... acordă pentru poezie un spațiu intitulat «Coresiana».

26. Dumitru Bălăeș, *Coresiană*, în *Astra literară*, supliment la *Astra*, nr. 2, februarie, 1972, p. VI — VII.

27. Vasile Diaconu, *Scripturile române*, ed. Albatros, București, 1975, p. 14.

28. Aurelian Sacerdoțeanu, *Predosloviile cărților românești I*, 1508 — 1647, București, 1938, p. 37 — 38; epilogul la *Psaltirea românească* (1570), vezi și epilogul la *Psaltire slavo-română* (1577), op. cit., p. 40.

• R E C E N Z I I •

Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Renaşterea. Umanismul şi destinul artelor*, Ediţie integral revizuită şi adăugită, Editura «Univers», Bucureşti, 1975, 291 p.

Într-un stil vioi, cursiv şi atrăgător, autoarea ne arată — după preliminarii în care prezintă «explozia rinascimentală» în cadrul unor consideraţii de istorie a culturii — căile ce duc la noul umanism, pentru ca apoi să ne înfăţişeze tabela de valori a noului curent. Astfel de la sublinierea: «curentul umanistic al Renaşterii s-a constituit pe nişte solide temelii, într-o continuitate evidentă şi printr-un proces lent de adaosuri şi transformări extrem de complicate», autoarea trece la precizarea: Curentul umanistic a încercat «stabilirea unei noi ordini de repere». «S-a creat o tablă de valori nu noi, ci preexistente, dar *altfel dispuse*, s-au alăturat concepte vechi de câmpul unor noi experienţe şi descoperiri, s-au revăzut şi resistematisat relaţiile om-om, om-natură, om-divinitate, s-a lărgit enorm orizontul cunoaşterii în afară şi înăuntru, s-au exaltat puterile omeneşti creatoare». Apoi adaugă: «...tabla de valori a umanismului, tinzând parcă spre împlinirea unei filozofii a măsurii, a cumpătării, a moderaţiei şi respingînd mereu orice încercare de a face să se creadă în vreo putere a *Fortunei*. De asemenea: «Oamenii aceştia ai secolului al XVI-lea, oricît ar fi fost de savanţi, de erudiţi, nu mai puteau adăuga nimic la tabla de valori etice şi estetice, definitiv stabilită de secolul anterior» (p. 96).

În continuare sînt prezentate trăsăturile majore — fundamentale şi caracteristice — ale umanismului Renaşterii pe laturile lui principale; *artele* (p. 110—139), *literatura platonizantă* (p. 138 — 182), *literatura burlescă* (p. 183 — 247), încheind corpul propriu-zis al cărţii cu amurgul titanilor (p. 248—265).

Toate aceste laturi ale umanismului Renaşterii sînt înfăţişate cu o deosebită pregnanţă şi concludentă pe baza unui material — ilustrativ şi documentar — foarte bogat şi divers, scoţîndu-se în relief *filonul viguros şi intrinsec al spiritului uman renascian*.

În concluzii (p. 266 — 275), autoarea prezintă — într-o pregnantă sinteză şi subliniere — caracteristicile fundamentale şi esenţiale ale umanismului Renaşterii, plus liniile lui mari de dezvoltare. În nesfîrşitul drum al devenirii omului şi ideilor, ciclul «european» are trăsături caracteristice şi o evoluţie specifică. În acest context, este arătată influenţa prodigioasă a modelului grecesc de cultură şi constituirea umanismului Renaşterii în ceea ce are el mai substanţial şi mai caracteristic, cu exemplificări adecvate şi edificatoare!

Din pregnantă caracterizare a evului umanismului renascimental pe care ne-o oferă atît de copios autoarea, desprindem şi reţinem: «Dintr-un pios şi admirativ impuls de imitaţie faţă de o etapă de cultură de mult revolută, a ieşit de fapt o nouă vîrstă, un nou ev cu particularităţi de destin de cultură cu totul originale, un ev de sinteze şi concilieri tinzînd, încă o dată în istoria europeană, spre solidaritate şi unitate intelectuală» (p. 33). Astfel, «umanistul cere oamenilor vrednici să intre în larma lumii în plină vîltoare civică pentru a da, lui Dumnezeu şi oamenilor, adevărata lor măsură» (p. 42). «Aşadar, bunătatea şi virtutea, valori eterne, alcătuiesc

o importantă parte a umanismului, tinzând la perfecționarea și împodobirea omului» (p. 47); «pentru primii umaniști imitația antichității nu era literă moartă, ci imbold spre înălțare intelectuală și trăire plenitudinară» (p. 52). Umaniștii sînt «doritori de a reface cît mai complet fenomenul antic» (p. 56). «Toți simțeau aceeași fierbinte dorință, același imbold irezistibil de a consacra, de a cosmiciza locuri noi, nemai-văzute dîndu-le dimensiuni, ordonîndu-le, rotunjindu-le, integrîndu-le în sfera celor create (p. 74). De asemenea, «mersul mereu ascendent al rațiunii dă omului încrederea într-un program nelimitat de cunoaștere și stăpînire a lumii. De fapt, ființa omenească îmbrățișează sau cuprinde în sine toate puterile lumii» (p. 81). Începînd cu Pico, «umanismul încetează de a fi numai imitație a Antichității, și solară, rațională interpretare a surselor ei filozofice, chiar a miturilor și tainelor ei. Cu el se arată, deși încă în unificări luminoase, partea noptatică, saturniană a Renașterii» (p. 89). Cele două fețe ale Renașterii sînt: «cea de plăcere epicureică fără frîu, fără lume îi face pe umaniști să fie «prea încrezători în capacitatea lor de a cuceri abso- scrupule și cea de gîndire și artă». Antropocentrismul concepției umaniste despre lume îi face pe umaniști să fie «prea încrezători în capacitatea lor de a cuceri abso- lutul». «Omul Renașterii aspiră ... spre armoniile supreme ale unui univers desăvîr- șit». «Renașterea arată, în toată morfologia ei, o aprigă sete de structură, de cen- trare, izvorîtă dintr-o concepție filozofică raționalistă și urmînd modelele antichității clasice», dorind cu orice preț să întrecă pe înaintași.

«Cel mai mare și mai sintetic gînd al Renașterii europene, acela al lui Shakes- peare se concretizează în cel mai mare dramaturg al lumii, la care timpul este «cauza dialecticei scurgeri a vieții, a întrepătrunderii fenomenelor, a amestecului de viață și moarte». Ca «uriaș al creației, deasupra timpului distrugător», «Shakespeare se înalță în spirit pe dimensiunile sale autentice». «Ca un geniu autentic, Shakespeare leagă mereu în el trecutul cu viitorul, el se află mereu în perspectiva antichității și Evului Mediu pe care le vede ca un om al Renașterii și anunță astfel, prin sinteza acestor trei etape de cultură europeană cîștiguri pentru sensibilitatea modernă, pentru toate secolele care vor veni. Iar la el, filozofia platonizantă iese din convenția în care se cufundase la sfîrșitul Renașterii, se amestecă în imagini artistice și fecundează astfel o mare expresie lirică a dramei omenești».

Don Quijote și Hamlet «au strîns în ele elanul enorm, idealul superb al umaniș- tilor avîntați într-o lume necoaptă pentru frumusețe și desăvîrșire, ca și căderea lor tragică, oboseala și stingerea lor». De fapt, toate speciile rinascimentale «urmează tra- iectoria generală a fenomenului acestuia de cultură, *ascendentă* la început, stînd doar o clipă în desăvîrșire, apoi *declinantă*, deși însoțită de un strălucit apus». «Începută cu atîta încredere și pasiune..., marea mișcare a Renașterii umanistice și literare obo- sește după mai bine de două sute de ani în Italia și după aproape o sută în Europa».

Dar «valoarea mare a curentului umanist stă în realizarea unității de conștiință a intelectualilor europeni, care au dovedit comunitatea apartenenței lor la sursele culturii antice greco-latine».

Forța considerabilă de expansiune a umanismului Renașterii este prezentată de autoare în modul următor: «Din umanism rămîne, de fapt, doar umbra, dar spiritul lui abia acum începe să permeeze încă o dată Europa, reamintindu-i nobila origine și întă- rindu-i, poate pentru întîia oară, conștiința unității posibile, măcar pe plan intelectual. Fiindcă umanismul se întinde vertiginos peste Europa în special în anii de amurg ai strălucirii italiene. Curentul devine european propriu-zis în secolul al XVI-lea sub înrîurire italiană într-adevăr, cu cîteva modificări esențiale, deși poate nu izbitoare, dovedind că vremea plenitudinii doctrinare, ca și a modelelor clasice, unanime în secolul al XV-lea, se încheiase» (p. 104).

Dar nu lipsesc nici observațiile critice la adresa umanismului. Exemplu: «umanis- mul nu s-a prăbușit numai sub presiunea forțelor din afară, a forțelor dușmane Italiei sau din indiferența la grandioasa ei lucrare, de peste un secol și jumătate. Căderea ...s-a datorat și contradicțiilor interioare ale mișcării, ca și necoacerii încă a oame- nilor în sensul stăpînirii depline a virtuților, ca să poată fi conduși de savanți ori înțelepți» (p. 101).

Nu lipsesc nici o seamă de observații: «virtutea și studiul sînt singurele forțe ce se pot opune vicisitudinilor soartei dezlănțuite împotriva omului»; «Soarta ține în joc numai pe cel ce i se supune» (p. 68); «Nu e lipsit de virtute decît cel care nu o dorește»; popoarele... prosperă atîta vreme cît sînt stăpînite de virtute, de dorința de

a face binele, de a respecta pe concetățeni» (p. 69). Deosebit de vrednică de reținut este sublinierea: «binele patriei stă mai presus de gloria personală, ...de orice aspirație posibilă a individului care trebuie să facă să conveargă interesele sale cu acelea superioare ale lucrurilor publice» (p. 70).

Omul Renașterii aspiră desigur spre armoniile supreme ale unui univers desăvârșit.

Nu putem trece cu vederea meritul cărții de a reliefa cu totul deosebit influența lui Platon asupra spiritului european.

Cartea cuprinde și referiri la religie în general, precum și la creștinism în special. Pentru primul caz vezi mai ales p. 7, 13, 18, 19, 59, 65, 74, 82, 84, 87, 88, 114, 125, 134, 139, 140, 160, 211; pentru cel de-al doilea caz vezi mai ales p. 7, 9, 14, 15 /, : «grandioasa viziune centrală a monoteismului creștin» /, 23, 24 sq., 28 sq., 31, 39, 42, 51, 64, 65, 66, 67, 83, 86, 94, 103, 139, 143 și 149.

Considerăm că un merit deosebit al cărții îl constituie referirile la poporul nostru: În scrisoarea lui Bionda da Forli, trimisă lui Alfons al Napolului, se găsește o referire la poporul român (p. 61). În contextul sublinierii privind «valoarea influenței Bizanțului în determinarea direcțiilor de dezvoltare ale Renașterii Europene (p. 138), Bizanț «care pierdea datorită incapacității occidentului de a apăra Europa de pericolul turc, autoarea observă foarte just: «Destul proiecte de cruciade... au eșuat în acea vreme și mai târziu, când numai niște principii valahi, moldavi și transilvani stăvileau la Dunăre puhoaietele turcești» (p. 139). În contextul referirilor la poporul nostru, cea mai de preț este sublinierea umanismului românesc: «conștiința comunității resurselor a însemnat, în special pentru Țările Române, o suprapunere de mare importanță pentru conștiința romanității noastre» (p. 106). În acest context, menționează rolul lui Ștefan cel Mare, valoarea unei nații de origine romanică în calea extensiei unor pericole antieuropene», «ascendența dacică a Vlahilor». Apoi trece direct la sublinierea umanismului românesc: «În aceste împrejurări este aproape sigur că un *umanism românesc sui generis* se născuse și dăinuia cu mult înaintea apariției de mari figuri din secolul al XVI-lea, pe fondul acela de veche *umanitas* latină, retrezită sau augmentată sau fecundată prin impulsul general care domina Europa vremii..

Tabla de valori a umanismului românesc coincide în cea mai mare parte cu umanismul în general», dar prezintă și câteva accente speciale: «patriotismul, toleranța / virtute specific românească / și o anumită pietate înțeleaptă, rațională» (p. 108).

Referindu-se, apoi, la pătrunderea valorilor umaniste din Apus pe pământul românesc, autoarea observă: «Singura oază romanică din răsăritul Europei a reprimat, în acest răstimp, botezul confirmării în valorile continuității și și-a profilat, tot în acest răstimp, idealurile și adevărurile existenței sale de popor, unitate de limbă, de simțire, de viziune asupra vieții, precedând unirea politică, realizarea viitoarei României. Din lămurirea / în sensul originar / adusă de umanism și Renaștere asupra surselor originilor și modelelor culturii europene, și-au tras țările noastre învățămintele duratei lor ca neam, ca permanență spirituală, ca misiune istorică» (p. 109).

Privită în ansamblu, cartea de față constituie o remarcabilă contribuție în materie. Ea scoate în mod pregnant în relief continuul neastîmpăr al spiritului omenesc, pornirea lui nestăpînită spre creație, spre ideal, spre împlinire. În acest sens, cartea este un omagiu adus spiritului creator al omului. Totodată, un îndemn la încredere în om, în puterea lui de creație și în destinul lui.

În mod deosebit cartea ne arată cum umanismul Renașterii revendică caracterul central al omului și cum Renașterea redescoperă și exaltă valorile culturilor precreștine, dar relevă — totodată — și relativizarea lor.

Contribuție de valoare la istoria culturii umane din timpul respectiv, cartea mai are și meritul în plus de a încadra și sublinia specificul românesc în contextul cultural de care se preocupă.

Ca atare, cartea se citește cu real și mult folos, ea fiind un instrument prețios de îmbogățire, lărgire și adîncire a orizontului culturii generale, precum și de cultivare a gustului de a fi om în adevăratul înțeles al cuvîntului.

Pr. Prof. Corneliu SÎRBU

Studii de muzicologie, vol. X, Editura muzicală a Uniunii compozitorilor, București, 1974, 315 p.

Cuprinsul volumului X de Studii de muzicologie înmănunchează în prima parte aspecte și probleme ale muzicii românești contemporane și în partea a doua studii și analize.

Din aspectele și problemele muzicii românești contemporane vom spicui câteva studii și articole care — prin actualitatea lor interesează un cerc mai larg de iubitori ai muzicii, iar din partea a doua vom stăruii mai mult asupra a două studii — de altfel singurele — care sînt dedicate personalității și operei unor «dascăli» de psaltichie care au ilustrat școala de muzică psaltică de la Brașov.

În articolul «Istoria patriei, izvor de inspirație în muzica noastră contemporană», Vasile Ionescu pornind de la constatarea că folclorul cu baladele, doinele, colindele, bocetele, jocurile și strigăturile sînt «izvorul viu al istoriei noastre, care perpetuează, împreună cu întreaga civilizație materială transmisă de înaintași, gloria trecutului național, dînd putere de lege atributelor fundamentale ale ființării poporului român pe aceste meleaguri: vechimea, continuitatea și originalitatea» (p. 6—7), arată că muzicienii Anton Pann, Flechtenmacher, Mureșianu, Porumbescu, Muzicescu, Kiriac, Vidu, Dima, Cucu au preluat «tradiția cîntecelor care proslăveau faptele lui Ștefan cel Mare și Mihai Viteazu», iar Enescu, Jora, Drăgoi, Andricu, Chirescu, Cuclin, Negrea, Constantinescu au pus în valoare cu mijloace superioare tradiția înaintașilor. Ei au fost totodată, creatori de o viguroasă și prestigioasă originalitate.

În epoca noastră, istoria patriei a primit în creațiile *Decebal* de Gh. Dumitrescu, *Elegia pontică* de Th. Grigoriu, *Simfonia a III-a «Ovidiu»* de S. Toduță, *Ioan Vodă cel Viteaz* de Gh. Dumitrescu, *Până Lesnea Rusalim*, de P. Constantinescu, *Stejarul din Borzești* de Th. Bratu, *Balada* de M. Jora, *Horia* de A. Mendelsohn și oratoriul cu același nume de S. Drăgoi, *Doamna Chiajna* de N. Buichiu, *Neamul Șoimăreștilor* de T. Jarda, *Apus de soare* de Mansi Barberis și *Ecaterina Teodorescu* de Emil Lerescu — pentru ca să enumerăm doar o parte din bogata creație muzicală contemporană — o nouă, viguroasă și originală transpunere și interpretare. În ea este redată lupta eroică a poporului român pentru dreptate socială, și făurirea noii vieți libere și independente, inspirația muzicală avînd filonul atît în trecutul istoric al patriei, cît și în realitățile construirii socialismului în patria noastră.

Autorul concludă că: «această îngemănare între istorie și actul de creație muzicală are și va avea în viața de azi și de mîine a poporului nostru nemărginite perspective de afirmare» (p. 15).

Petre Brîncuși în articolul «Sentimentul patriotic și muzica românească contemporană» analizînd succint creație lui G. Breazu, C. Brăiloiu — încadrați în școala estetică a primei jumătăți a veacului nostru — trecînd apoi la creația enesciană și a contemporanilor ei și oprindu-se la opera *Decebal* de Gh. Dumitrescu și la *Elegia pontică* a lui Th. Grigoriu, ca și la recenta creație de cîntece patriotice, constată că: «creatorii noștri nu au respins impulsurile venite din afară, dar au știut să filtreze, să le selecteze în măsura în care ele au corespuns propriilor lor idealuri și credințe. Pe această cale s-au afirmat nestînjnit toate talentele din rîndurile compozitorilor români și ale naționalităților conlocuitoare» (p. 18).

În partea a doua a volumului, de la pagina 147 la pagina 158, Constantin Catrina și Mihai Manolache abordează tema «Școală și dascăli de psaltichie în Scheii Brașovului». Orașul Brașov, a avut școală românească la Scheii Brașovului din 1495 după cum atestă documentul din 22 februarie 1761. Autorii fac istoricul școlii arătînd că vechea clădire de lemn a fost înlocuită cu o nouă clădire din piatră în 1597, cu ajutorul domnitorului moldovean Aron Vodă. Cu timpul, devenind neîncăpătoare, aceasta e mărită cu un etaj tot din piatră, cu trei încăperi. Deși la început mărirea școlii a întîmpinat opoziția patriciatului săsesc și a magistratului Brașovului, pînă la urmă a fost aprobată prin rescriptul imperial din 13 aprilie 1761.

În anul 1826 obștea românească din Scheii Brașovului a mai cumpărat tot pentru școală «Casa din deal» sau — după numele fostului proprietar — «Casa Circuleț», dar, și după această dată, vechea școală a fost folosită pentru lecții de muzică și pentru cor. Autorii redau fotografia școlii — azi muzeu — (p. 148) și inscripția privind ridicarea celei dintii școlii românești la Scheii Brașovului (p. 149).

Seria profesorilor școlii — care erau și cîntăreți bisericești și predau psaltichia la cursul superior care pregătea cîntăreți de strană și preoți — este fixată de autori astfel: Radu, plecat probabil la Tîrgoviște în 1484; Gheorghe Grămăticul 1484—1492; Dobre și ginerele său Oprea care au transcris în 1570 Octoihul românesc; cunoaște numele dascălului Alexandru Polpane traducătorul unei cărți «a cîntărilor la strană de la Paști pînă la prima duminică după Rusalii». În secolul al XVIII-lea ilustrează această școală cunoscuții Filotei sin Agăi Jipei, Naum Rîmniceanu și Ioan sin Radu Duma Brașoveanu acoperind perioada 1759—1788.

Greutățile materiale prin care a trecut școala între 1788—1804 au fost înlăturate prin osîrdia directorului Radu Tempea V. În secolul al XIX-lea «dascălii» de cîntări bisericești sînt Zaharia Duma, Simion Jinariu, Anton Pann (1828) și elevul său George Ucenescu.

Sebastian Barbu Bucur semnează un succint studiu privind activitatea componistică a lui Ioan sin Radului Duma Brașoveanu fost elev — la București — al lui Șarban «Protopsaltul Țării Românești». Ioan sin Radului Duma Brașoveanu a avut o cultură temeinică muzicală, teologică și filologică, ceea ce a convins pe episcopii școlii de la Biserica Sfîntul Nicolae Schei să-l angajeze ca «dascăl» de cîntări, calitate în care a funcționat din 1759 pînă în 1775.

În timpul șederii la București, Ioan Duma a scris «Psaltichia românească» rămasă în manuscris. Tot aici s-a ocupat și de traduceri din domeniul teologic: în 1761 termină de scris «Teologia Sfîntilor Părinți» miscelaneu de cazanii. La 8 aprilie 1774, a terminat traducerea cărții *De imitatione Christi*. El e primul traducător în limba română a operei lui Toma de Kempis.

Autorul analizează Psaltichia românească manuscris aflat în Biblioteca Academiei Române, Secția «carte rară» sub cota nr. 4305 și compară lucrarea lui Duma cu a lui Filotei, a primului fiind mai bogată în cuprins, dar urmînd îndeaproape pe Filotei. «Manuscrisul lui Duma — afirmă autorul — a îndeplinit ca și cel al lui Filotei, atît funcția didactică pentru cei ce învățau psaltichia, cît și cea de carte de strană în care psaltul găsea aproape tot ce îi trebuia. Transcriind în întregime cîntările din manuscrisul lui Ioan Duma care nu se găsesc în cel al lui Filotei, sîntem convinși că aducem un aport substanțial muzicii românești, întregind astfel — pînă la descoperirea unui alt manuscris al lui Filotei — prima psaltichie românească cunoscută pînă acum» (p. 173).

Studiul este urmat, de note și de patru anexe. Anexa I cuprinde «predoslovia» în care Ioan Duma argumentează necesitatea și foloasele cîntării psaltice în limba română; Anexa II cuprinde un tablou sinoptic al manuscriselor lui Filotei și Duma; Anexa III cuprinde reproduceri și transcrieri de Heruvice «ale lui Hrisafi scrutate de Popa Filotei». Aici e cazul să menționăm meritul autorului studiului care a transcris semiografia psaltică a bucăților muzicale din anexa III în semiografia lineară. Anexa IV cuprinde glosarul termenilor bisericești liturgici și muzicali. Studiul este de un real folos pentru cunoscătorii și iubitorii muzicii psaltice, ca și pentru toți iubitorii istoriografiei muzicii psaltice românești.

Pr. Ilie V. IACOBESCU

«Revista muzeelor și monumentelor» nr. 1 și nr. 2/1975, 96 p. + numeroase ilustrații.

Ultimele două numere din această revistă (continuarea «Revistei Muzeelor») cuprind, alături de materialele obișnuite de specialitate muzeistică, mai multe studii, privind în special artele minore, care interesează îndeaproape pe cititorii «Bisericii Ortodoxe Române».

Remarcăm dintîi, în nr. 1/1975 (p. 52—55), un articol semnat de Ana Dobjanschi despre *Icoanele lui Radu diaconu zugrav*. Acest bun zugrav din Cîmpulung-Muscel de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea este departe de a fi un necunoscut, pentru prima oară însă se întreprinde un studiu amănunțit al operei sale. Articolul se referă la două icoane aflate în Muzeul de artă al R. S. România, reprezentînd una pe Proorocul Ilie, cealaltă pe Sf. Nicolae, amîndouă provenite din Cîmpulung, unde au servit drept icoane de hram bisericii Sf. Ilie și, respectiv, bisericii Domnești (care are hra-

mul Sf. Nicolae). Prima este semnată și datată din 1795, cea de a doua este numai semnată («De Răducanu zugrav sin diacon Șerban Câmpulung») și datată de autoare, prin asemănare stilistică, în jurul aceleiași an. Cele două piese se impun atenției nu numai prin valoarea lor artistică intrinsecă, ci mai ales prin faptul că ele aduc, în evoluția picturii de icoane din Țara Românească, o notă aparte, dată—după cum spune autoarea — de «împletirea armonioasă a elementelor de tradiție (brîncovească, n. n.) ... cu elemente noi ce pot fi sesizate îndeosebi la scenele marginale în care sînt ilustrate episoade din viața sfinților, puternic marcate de accente realiste». Icoane cu cîmp central și scene marginale s-au mai pictat în țara noastră cu mult înainte de această perioadă, precizează autoarea, noutatea constă însă în trecerea de la «simpla imagine evocatoare» a apostolilor și a proorocilor înfățișați în majoritatea cazurilor la «succesiuni de imagini ce conferă ansamblului un caracter narativ». În ceea ce privește tratarea scenelor marginale, autoarea subliniază viziunea realistă a zugravului, care în multe din acestea — exemplificate prin text și excelențele ilustrații — a folosit și observația directă după natură. Ar fi fost interesant de cunoscut măcar subiectul celor 20 și respectiv 24 de scene marginale, pentru aprecierea ponderii inovațiilor de inspirație populară față de iconografia tradițională, cu cele două mari izvoare ale ei: erminiile și textele biblice. Astfel, în ceea ce privește icoana Sf. Ilie, din cele cîteva exemplificări pare să reiasă că Radu diaconul avea o bună cunoștință nu numai a erminiilor, ci și a Scripturii, deoarece scena — citată ca exemplu de tratare realistă — «Cînd dormia supt răchită», lipsește atît la Dionisie de Furna (V. Grecu, *Cărți de pictură bisericească bizantină*, Cernăuți, 1936, p. 122—125); cît și în reprezentările obișnuite, dar se găsește în Biblie (III Regi, XIX, 5); de asemeni, la picioarele celor două personaje înfățișate în postură de intercesori de o parte și de alta a proorocului, aflăm hîrdăul și ulciorul (elemente relevate de autoare), ce simbolizează, pe lîngă cunoscuta minune a Învierii fiului văduvei din Sarepta, incidentul mai puțin spectaculos al hrănirii miraculoase a acestora (III Regi, XVII, 10—16). În schimb, nu am aflat pînă acum nici în erminii, nici în alte reprezentări picturale scene ca cele intitulate «Cînd au plătit arvună pe grîu» și «Cînd s-au întors la moșia sa», din ciclul Sfîntului Nicolae. Pentru o cît mai bună documentare a «școlii» de pictură din Cîmpulung-Muscel, despre care vorbește autoarea la începutul articolului, menționăm că Șerban diaconul, tatăl zugravului nostru, este cunoscut nu numai prin documentul menționat privind pictarea bisericii din Racovița, ci și ca autorul picturii murale a bisericii Sf. Gheorghe-Olari din Cîmpulung (1772). El este atestat și ca pictor de icoane, în legătură cu biserica Domnească din Cîmpulung (vezi V. Tatomir, B. M. I., nr. 2/1970, p. 73, nota 3). Cît privește pe Radu diaconul, el a mai pictat o icoană a sfîntului Nicolae, semnată și datată din 1800, pentru biserica fostei mînăstiri Brădet (jud. Argeș); de asemeni, împreună cu fratele său Constandin, el a executat în 1797 frumoasa pictură murală a pridvorului bisericii fostei mînăstiri Valea din același județ (inscripția, azi ștearsă, la V. Brătulescu, B. C. M. 1, 1931, p. 11—19).

Tot Ana Dobjanschi semnează, alături de Victor Simion, un articol de foarte mare interes avînd ca subiect *Un maestru al argintăriei transilvănene: Martinus Weiss Senior* (p. 56—61). Primul merit al lucrării este identificarea autorului a două strălucite ferecături de Evanghelii, provenite de la fosta mînăstire Mărgineni și aflate azi în colecțiile Muzeului de artă al R. S. România, în persoana argintarului brașovean Martinus Weiss Sr., activ în perioada 1628—1659. Pînă în prezent, meșterul era cunoscut numai sub inițialele M. W., iar lucrările lui fuseseră datate — pe baza inscripției de donatoare a jupînesei Maria Filipescu — în anul 1665. Calitățile artistice «cu totul excepționale» ale celor două ferecături — care încă din anul 1902 îl izbiseră pe finul cunoscător Jules Brun (*L'art religieux au Musée de Bucarest*, București, 1902, p. 18) — sînt puse în evidență de autori, care aduc și lămuririle necesare privind unele nepotriviri aparente de date, în urma refolosirii uneia din ferecături la o tipăritură ulterioară. Pe baza unor asemănări stilistice convingătoare, autorii atribuie aceluiași Martinus Weiss Sr. o a treia ferecătură de Evanghelie din Muzeul de artă, de și mai mare preț, dar — spre deosebire de cele două piese precedente — lipsită de orice marcă de meșter. Atribuirea este confirmată de proveniența ferecăturii (tot fosta mînăstire Mărgineni, danie a lui Constantin Vodă Șerban și a postelnicului Constantin Cantacuzino) și de data 1654. La sfîrșitul articolului (nota 10), autorii aduc o știre de ultimul moment de-a dreptul senzațională: aflarea monogramei lui Martinus Weiss Sr. pe faimoasa raclă cu moaștele sfîntului Grigorie Decapolitul din mînăstirea

Bistrița vilceană, care, după cum se știe din inscripție, a fost dăruită acesteia de Constantin Șerban și de Bălașa doamna în anul 1656. Se confirmă astfel spusele lui Paul de Alep care, vizitând mănăstirea Bistrița cu numai un an mai târziu, a fost informat că «Domina Bălașa» comandase racla în Transilvania, «unde sînt meșteri dibaci», plătind pentru ea suma imensă de «1500 de riali» (F. G. Belfour, *The Travels of Macarius...*, London, 1836, vol. II, p. 346). În urma acestei identificări, Martin Weiss Sr. ne apare astăzi ca meșterul cvasi oficial al lui Constantin Șerban și al rudelor sale, Cantacuzinii și alții, întocmai cum va fi mai târziu Georg May II la curtea lui Constantin Brîncoveanu. Un studiu detaliat al descoperirii de la Bistrița, de către Ana Dobjanschi, se află în curs de pregătire.

În numărul 2/1975 al revistei, sub titlul *Monument-sculptură, o veche sinteză* (p. 11—14), Dr. Răzvan Theodorescu aduce în sprijinul demonstrației sale numeroase exemple din arhitectura noastră religioasă, de la timpanul portalului dispărutei catedrale ce a precedat la Alba Iulia actualul edificiu din secolul al XIII-lea, trecînd prin marile ctitorii muntene și moldovene din secolele XVI—XVIII, pînă «la pragul unei sculpturi rusticizate, populare, pe care o întîlnim în părțile Vâlcei sau ale Prahovei în epoca de încheiere a artei noastre medievale». Un articol plin de idei și de formule scilicet.

Anatolie Teodosiu prezintă *Două valoroase opere de școală novgorodiană în colecția Muzeului de artă al R. S. România* (p. 15—16). Este vorba de două strălucite piese de iconostas, înfățișînd pe arhanghelii Mihail și Gavriil, recent achiziționate de Muzeul de artă. În urma unui studiu amănunțit, pe baza analogiilor cu opere similare din Uniunea Sovietică, autorul atribuie cele două icoane vestitei școli de artă iconografică rusă din Novgorod, datîndu-le cu probabilitate în perioada de început a secolului al XVI-lea.

Niculae Conovici aduce amănunțite și documentate știri privind *Delimitarea teritoriului Orașului de Floci în vederea ocrotirii vestigiilor arheologice* (p. 63—68), printre care le desprindem pe acelea în legătură cu așezările religioase ale orașului dispărut de la gura Ialomiței: ruina unei biserici din secolul al XVII-lea, cu pietrele ei de mormînt; mănăstirea Flămînda, menționată documentar în secolul al XVII-lea, reprezentată pe o hartă din 1908 sub denumirea «zidul mînăstirii Flămînda», dar astăzi dispărută de pe suprafața terenului; și biserica sau mănăstirea Ghidiliți, localizată de autor la punctul zis «La mînăstire» din siliștea orașului. De asemenea, autorul prezintă pe larg — inclusiv textul inedit al inscripției — «Crucea Înaltă» (de 3 m) ridicată de Matei Basarab în anul 1636, poate cu ocazia trecerii domnului prin aceste locuri după primele sale ciocniri cu Vasile Lupu.

Marin Matei Popescu analizează *Iconografia podoabelor medievale* (p. 69—72) pe baza portretelor ctitoricești și a broderiilor din biserici, îmbogățînd astfel indirect și cunoștințele noastre despre acestea, în special pentru perioada veche.

Prezentînd (p. 73—76) *Vechi icoane din Scheii Brașovului* (sec. XVI—XVII), Marius Porumb face un lucru util, deoarece, după cum arată la începutul articolului, deși există o bogată biografie a bisericii, icoanele cu care acest lăcaș a fost înzestrat în decursul vremii au stat mai puțin în atenția cercetătorilor. Cea mai veche icoană este cea a Maicii Domnului cu Pruncul, avînd pe cele două margini laterale cîte șase prooroci, datată din 1564 (pictura) și 1761 (ferecătura), pe care autorul o descrie amănunțit, redîndu-i fotografia, desenul inscripției și textul acesteia (cu mici deosebiri de citire între desen și text). Urmează prezentarea unei icoane a Maicii Domnului cu Pruncul și simbolurile patimilor, un produs de import atribuit școlii cretane de la Veneția, care după arhiva bisericii ar fi un dar al lui Petru Cercel din 1584. Cele patru icoane mari ale iconostasului, ferecate la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, sînt atribuite prin analogie cu cele ale bisericii Sf. Nicole din Făgăraș, școlii brîncovenești de la Hurez și datate în jurul anului 1697.

În sfîrșit, la rubrica «Cronică, recenzii, informații», sub titlul *Vitralii maramureșene* (p. 91), Victor Simion face o competentă dare de seamă a expoziției «Icoane maramureșene din sec. XVIII—XIX», organizată în vara anului 1975 de Muzeul de artă al R. S. România.

Radu CREȚEANU

REVISTA REVISTELOR MITROPOLITANE

«GLASUL BISERICII», revista oficială a Sfintei Mitropolii a Ungrovlahiei, an. XXXIV (1975):

Numărul 3—4,

pe lunile martie—aprilie, cuprinde:

— Redacția, *Realegerea Domnului Nicolae Ceaușescu în funcția de Președinte al Republicii Socialiste România* (p. 225—227) [— articol festiv închinat, în numele ierarhilor și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române, realegerii la 17 martie 1975, prin votul unanim al Marii Adunări Naționale, a Domnului Nicolae Ceaușescu, în funcția de Președinte al Republicii Socialiste România].

În rubrica

«Îndrumări pastorale și omiletice»:

— Pr. Constantin Galeriu, *Predică la Duminica Fiului risipitor* (p. 228—232);

— Pr. Ștefan Al. Săvulescu, *La Duminica a doua din Postul mare* (p. 232—236);

— Pr. Ioan V. Covercă, *La Duminica a treia din Postul mare: Despre Sfânta Cruce* (p. 236—240);

— Pr. Conf. Ștefan C. Alexe, *La Duminica a patra din Postul mare: Pomenirea Sfântului Ioan Scărarul* (p. 241—243);

— Pr. David Popescu, *La Duminica a cincea din Postul mare* (p. 243—247);

— Petre D. Ștefănescu, *La Duminica Floriilor* (p. 247—250);

— Diac. Ștefan Gh. Milea, *Cuvînt despre pocăință* (p. 251—254).

— Arhim. Ieronim Motoc, *În sfînta și marea Miercuri, despre femeia cea păcătoasă și cîntarea Casiei* (p. 254—257);

— Pr. Al. N. Constantinescu, *Despre cinstirea sfîntelor moaște și a relicvelor sfînte. Obiecțiunile și combaterea lor* (p. 257—259).

În rubrica

«Pentru pacea a toată lumea»:

— Redacția, *Acțiuni în slujba păcii: martie-aprilie 1975* (p. 260—267);

— Diac. Prof. O. Bucevschi și Cezar Vasiliu, *Știri ecumenice* (p. 268—277).

În rubrica «Articole și studii»:

— Prof. Dr. Iorgu D. Ivan, *Aspecte canonice în discuția a doi ierarhi ortodocși români* (p. 278—

290) [— închinînd articolul său pioasei aduceri aminte despre viața și activitatea marilor Ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române, Sfîntul Calinic al Rîmnicului și mitropolitul Andrei Șaguna, autorul analizează pe larg discuția teologică ce a avut loc între acești ierarhi cu prilejul apariției lucrării mitropolitului Andrei Șaguna intitulată *Elementele dreptului canonic al Bisericii Ortodoxe Române (1854), în legătură cu problema privitoare la recăsătorirea diaconilor și preoților văduvi*.

Prezentînd punctele de vedere susținute de cei doi ierarhi, autorul înfățișează temeinic documentat acest monument de interpretare teologică românească a sfîntelor canoane].

— Pr. Prof. Ene Branîște, *De ce atît de mare distanță de timp între Paștile catolicilor și cele ale ortodocșilor în anul 1975* (p. 290—294) [— autorul analizează cu competență situația la care a dat naștere folosirea în Biserica creștină a calendarului întocmit de astronomul egiptean Sosigene. În calendarul său numit iulian pentru că fusese întocmit la 40 î.d.Hr. la porunca lui Iuliu Cezar (care nu era împărat, ci a fost asasinat tocmai pentru că voia să se declare împărat) Sosigene nu a putut rezolva diferența de 11 minute și 15 (14) secunde, cu care calendarul iulian era mai mare decît calendarul ceresc, diferență care constituie «nodul gordian» al problemei.

După ce explică situația creată în Biserica creștină de folosirea calendarului întocmit de Sosigene, autorul înfățișează încercările ce se fac astăzi nu numai în lumea creștină de a da lumii un calendar unic].

— Doctorand Grigore Mazilescu, *Mărturii noutestamentare despre întîietatea apostolică și despre sinodalitatea-sobornicitatea Bisericii* (p. 294—304) [— după o scurtă introducere în care autorul precizează înțelesul etimologic al termenului «katholiki» (sobornicitate), se trece la analizarea aspectelor principale ale problemei.

Astfel este analizată mai întîi înțelegerea ce trebuie dată «Întîietății apostolice», pentru ca apoi să se treacă la prezentarea «formei de conducere bisericească pe vremea Sfinților Apostoli», în care sînt îndeaproape analizate următoarele momente: 1. «Alegerea lui Matia» (Fapte I, 15—28); 2. «Alegerea și hirotonirea celor șapte diaconi» (Fapte VI, 1—6); 3. «Sinodul apostolic de la Ierusalim» (Fapte

XV, 1—29; Gal. II, 1—10); 4. «Alte hotărâri luate în mod sinodal»].

— Gheorghe B u r c ă, *Preocupări de retorică și elocvență bisericească în opera lui Dimitrie Cantemir* (p. 304—321) [— după o scurtă prezentare a însușirilor pe care le dobândise Dimitrie Cantemir pentru a se putea preocupa de retorica și elocința bisericească, autorul prezintă îndeaproape: — «izvoarele de inspirație» ce au stat la baza lucrărilor lui Dimitrie Cantemir despre retorică și elocința bisericească, între care sînt: «lucrări ale unor retori și oratori din antichitate»; — «Sfinta Scriptură» (cuvintele profeților din Vechiul Testament, și unele pasaje din Noul Testament) și diferite opere patristice sau de circulație populară (*Alexandria, Varlaam și Ioasaș, Pilde filozofești* etc.)].

După aceasta autorul trece la cercetarea «Influențelor retorice și de elocvență» în operele lui Dimitrie Cantemir.

În continuare, autorul prezintă diferitele «forme de retorică și elocvență la Dimitrie Cantemir», între care sînt analizate: «Genul deliberativ și genul demonstrativ» (discursul, dialogul, panegiric); «treptele sau momentele formale logico-psihologice» (formule de adresare, exordiul, captatio benevolentiae, expunerea, explicația sau argumentarea, combaterea argumentelor contrarii, repetiția și epilogul); formulele retorice (imprescația, lamentația, interogația, exclamația, antiteza, anafora, hiperbatul); — «figuri de stil» (metafora, alegorie, fabula, elegia).

În încheiere, autorul sintetizează importanța retoricii sau elocinței bisericești la Dimitrie Cantemir].

— Doctorand Diacon Vasile A x i n i a, *Îndatoririle didactice, liturgice și morale ale celor trei trepte ierarhice (episcop, preot, diacon) după Constituțiile Sfinților Apostoli* (p. 321—330) [— avînd în vedere importanța pe care o prezintă Constituțiile apostolice pentru cunoașterea vieții bisericești în primele veacuri creștine, autorul, după înfățișarea datelor privitoare la «originea, conținutul, autorul și timpul scrierii», autorul înfățișează pe larg «Drepturile și îndatoririle clericilor după Constituțiile apostolice», grupîndu-le pentru fiecare treaptă ierarhică — episcopi, preoți și diaconi.

Autorul încheie lucrarea sa prezentînd și «unele drepturi și îndatoriri generale ale celor trei trepte ierarhice» după Constituțiile apostolice].

— Doctorand Laurențiu B ă r b u l e s c u, *Auto-ritatea bisericească privită interconfesional* (p. 331—

338) «lucrare de seminar întocmită sub îndrumarea Pr. Prof. Petre Rezuș».

Intemeindu-se pe diferite documente de autoritate conciliară romano-catolice, ori pe punctele de vedere ale diferiților teologi protestanți, autorul demonstrează că atît concepția romano-catolică cu reducerea autorității la absolutismul unei singure persoane — papa, cît și individualismul ca principiu în concepția protestantă despre autoritatea bisericească, s-au îndepărtat de principiul sănătos al conducerii sobornicești — ierarhie și credincioși — respectat în Biserica Ortodoxă.

Autorul subliniază tendințele manifestate în ultima vreme atît în romano-catolicism cît și în protestantism de apropiere de principiul sănătos al autorității sobornicești în Biserică].

În rubrica «Documentare» :

— Pr. Alexandru-Armand M u n t e a n u, *Ghid bibliografic, pe teme și probleme, din publicațiile revistei mitropolitane «Glasul Bisericii»* (p. 339—349).

— Prof. Cornel R ă d u l e s c u, *Primele traduceri românești ale cărților de ritual — sec. XVI—XVIII. Studiu istoric-liturgic și lingvistic* (p. 349—355) [— după o succintă prezentare istorică a începuturilor creștinismului la români, autorul prezintă pe larg: 1. «Limbile folosite în cultul strămoșilor noștri înainte de consacrarea limbii române ca limbă liturgică»].

— Lector Mihai R ă d u l e s c u, *Îndrumări cu privire la muncă, la Avva Ioan Colov* (p. 355—357).

— Prof. Toma G. B u l a t, *Titularii Episcopiei Buzău din secolul XVIII—XIX* (p. 358—384) [— continuînd studiul său asupra titularilor Episcopiei Buzăului, autorul prezintă în acest articol după aceleași izvoare și metodă următorii titulari: Episcopul *Dositei Filitti* (11 oct. 1787—11 oct. 1793); Episcopul *Constandie Filitti* (20 oct. 1793—27 iulie 1819); Episcopul *Gherasim Rătescu* (23 iulie 1819—1824 (†1844)].

În rubrica «Comemorări» :

— Pr. Prof. I. C o n s t a n t i n e s c u, *Preotul profesor Valeriu Iordăchescu (1885—1975)* (p. 385—388).

După rubrica «Viața bisericească în cuprinsul Mitropoliei»: — «Arhiepiscopia Bucureștilor» (p. 389—399); — «Episcopia Buzăului» (p. 400—410); — «Episcopia Dunării de Jos» (p. 411—418) — revista se încheie cu rubrica «Recenzii» (p. 419—428).

«MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI SUCEVEI», revista oficială a Arhiepiscopiei Iașilor și a Episcopiei Romanului și Hușilor, an. LI (1975) :

Numărul 3—4,

pe lunile martie—aprilie, cuprinde :

— R e d a c ț i a, *Realegerea Domnului Nicolae Ceaușescu, în suprema demnitate de Președinte al*

Republicii Socialiste România (p. 189—190) [— articol festiv închinat realegerii la 17 martie 1975 de către Marea Adunare Națională a Domnului Nicolae Ceaușescu, ca Președinte al Republicii Socialiste România].

În rubrica «Actualități ecumenice» :

— Diac. V. Axinia, *Actualități ecumenice* (p. 192—199).

În rubrica «Studii» :

— Pr. Prof. Corneliu Sîrbu, *Prezența activă a Bisericii Ortodoxe Române în cadrul ecumenismului* (p. 200—220) [— o prezentare de ansamblu a tuturor acțiunilor întreprinse de Ierarhii și teologii Bisericii Ortodoxe Române la toate acțiunile cu caracter ecumenist (vizite între înțistătători, vizite de delegații sinodale între Biserici; participări la conferințele organismelor intercreștine și internaționale, schimb de teologi și studenți între Biserici) întreprinse în ultimii 15 ani (după intrarea împreună cu alte Biserici Ortodoxe a Bisericii Ortodoxe Române în Consiliul Ecumenic al Bisericilor).

Autorul privește, în prezentarea sa sintetică, aceste acțiuni din punctul de vedere al adâncii semnificații pe care o au aceste acțiuni, socotite ca o contribuție reală adusă de Biserica Ortodoxă Română la progresul Mișcării Ecumenice.

— Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Contribuții la istoria Mitropoliei Moldovei în secolul al XV-lea* (p. 221—257) [— întemeiat îndeaproape pe datele puținelor documente din epocă, autorul analizează cu pricepere și pătrundere atitudinea și contribuția Bisericii moldovene la viața religioasă, socială și culturală în frământatul veac XVI din istoria Moldovei.

Autorul urmărește această contribuție a Bisericii analizând activitatea celor 22 de mitropolii care au condus (unii în două sau trei rînduri) Biserica Moldovei, începînd de la primii ani ai veacului XVI pînă în primele trei decenii ale veacului XVII. Frământările din viața Moldovei, caracterizată prin instabilitatea domnilor în scaune, s-a resimțit puternic și în viața Bisericii Moldovene.

Cu toate acestea mulți dintre mitropoliți au reușit să desfășoare o rodnică activitate îndrumînd nu numai viața bisericească ci contribuind și la viața culturală și arta vremii, ca Teofan I, Grigorie Roșca, Gheorghe Moghilă, Teodosie Barbovșchi și Anastasie Crimca].

— Gh. C r o n t, *Justiția bisericească din Moldova și Țara Românească în secolele XIV—XVIII* (p. 258—274) [— urmărind să prezinte raporturile între stat și Biserică în domeniul juridic, în viața poporului ortodox român din cele două țări românești — Moldova și Țara Românească — de la începuturile organizării statului și Bisericii pînă în pragul epocii moderne — autorul înfățișează temeinic documentat următoarele aspecte ale problemei :

1. «Tradiția romano-bizantină»; 2. «Dispozițiile pravilelor românești»; 3. «Confirmări domnești privind drepturile Bisericii»; 4. «Ierarhia bisericească sub autoritatea domnească»; 5. «Semnificația imunităților judiciare ale Bisericii».

Autorul încheie studiul cu o prezentare sintetică a întregii dezvoltări].

— Doctorand Pr. V. Palade, *Principii de drept bisericesc în opera lui Mihail Kogălniceanu* (p. 275—302) [— lucrare de seminar susținută în cadrul pregătirii doctoratului în teologie, întocmită sub îndrumarea Prof. Iorgu Ivan, în care demonstrația este împărțită în următoarele paragrafe: «Considerații generale». «Atitudinea principială a lui Mihail Kogălniceanu față de problemele religioase și bisericești»; «Colaborarea dintre Kogălniceanu și Melhisedec în susținerea problemelor bisericești»; a) «Sinodul și principiul sinodalității în organizarea bisericească»; b) «Principiul autocefaliei bisericești»; c) «Principiul libertății religioase».

— Temeinic documentat autorul demonstrează aportul pe care l-a adus Mihail Kogălniceanu la organizarea bisericească în perioada formării statului unitar și independent românesc. Se evidențiază astfel contribuția eficace pe care a avut-o Kogălniceanu la aplicarea principiilor, reformelor și înfăptuirilor bisericești din vremea domniei lui Cuza Vodă].

În rubrica «Predici» :

— † Adrian Botoșăneanul, episcop vicar, *Predică la Duminica lăsatului sec de brînză* (p. 303—306);

— Pr. T. Bodnar, *Mărturisirea păcatelor* (p. 307—310);

— Pr. Gh. Iordan, *La Sfințul Mare Mucenic Teodor Tiron* (p. 311—313);

— Pr. Gh. Solcan, *La Duminica lăsatului sec de carne* (p. 313—315);

— Gh. Burcă, *La Duminica a treia din Postul mare* (p. 316—318).

În rubrica

«Figuri din viața bisericească a Moldovei» :

† Eftimie Bîrlădeanul, Episcop-vicar, *Ieromonahul, prezbiterul și dascălul Moldovei Grigorie Țamblac* (p. 319—327) [— o caldă evocare a meritelor prisositoare pe care le-a avut Grigorie Țamblac la recunoașterea de către Patriarhia de Constantinopol (al cărei trimis a fost în Țara Moldovei) a organizării și ridicării la rangul de Mitropolie a Bisericii Ortodoxe Române din Moldova].

În rubrica «Insemnări» :

— Mitropolia Moldovei și Sucevei, 6 Martie 1945. *O zi interesantă din istoria nouă a României* (p. 328—330).

— T. G. Bulat, *O însemnare pe Evanghelie de la Mîndstirea Slatina* (p. 330).

— Prof. Iustin Gașpar, *O nouă dovadă în sprijinul datării tipăriturii «Alfavita sufletească»* (p. 330—332) [— semnalarea însemnării făcută pe o copie manuscrisă a cărții «Alfavita sufletească»; în care copistul confirmă că «Alfavita» a fost tipă-

rită la Iași la 1755 în zilele domnului Ioan Mihail Ghika. Trei reproduceri fotografice însoțesc textul].

— S. P., Pr. Prof. Valeriu Iordăchescu (decedat la 11 martie 1975) (p. 332—336).

După rubrica «*Recenzii*» (p. 333—350), revista se încheie cu rubrica «*Cronica bisericească*»: A. «Arhiepiscopia Iașilor» (p. 351—357); B. «Episcopia Romanului și Hușilor» (p. 357—358).

«MITROPOLIA ARDEALULUI», revista oficială a Arhiepiscopiei Ortodoxe de Alba Iulia și Sibiu, a Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului și a Episcopiei Oradiei, an. XX (1975):

Numărul 1—2,

pe lunile ianuarie—februarie, cuprinde:

În rubrica

«*În întâmpinarea alegerilor de deputați*»:

— Redacția, *Mereu cu fața spre Țară — iar Țara cu fața spre ei* (p. 3—6).

În rubrica «*Studii*»:

— Pr. Prof. Dr. Milan Șeșan, *Despre limba liturgică la români. Expunere istorică* (p. 7—28) [— după menționarea faptului că se împlinesc 430 de ani de la tipărirea în 1544 a *Catehismului românesc* cu caractere latine, la Sibiu, de către Filip Moldoveanu, și a perspectivelor pe care acest fapt le-a deschis în evoluția limbii liturgice, autorul urmărește problemele fundamentale ale creștinismului la români, în următoarele paragrafe: 1. «Creștinismul carpato-dunărean de factură romanică»; 2. «Contribuția elementului slavon»; 3. «Raportul dintre creștinismul românesc și cel slavon»; 4. «Imbolul pentru oficializarea limbii române în Biserică»; 5. «Primele texte biblice în românește»; 6. «Tipărirea de texte românești».

În demonstrarea sa autorul arată că introducerea limbii române în Biserică nu este influența husitismului sau reformei, ci apariția în limba română a celor dintii scrieri în românește — și introducerea limbii române în cult — a fost consecința directă a transformărilor ce au avut loc în cadrul societății românești, ce au dat naștere conștiinței autohtoniei istorice și de limbă a poporului român și a declanșat în chip firesc autohtonismul Ortodoxiei românești, care s-a debarasat de influențele străine].

— Valeriu Literat (†), *Bisericile, Minăstirea de la Sîmbăta de Sus și slujitorii lor* (p. 29—53) [— subtitlul studiului decedatului Valeriu Literat: «Cercetări și documente», indică precis conținutul și ținuta studiului care-și propune să înfățișeze greutățile prin care au trecut bisericile și minăstirea Sîmbăta de Sus de pe domeniul domnitorului Constantin Brîncoveanu, ctitorul lor.

Pentru aceasta studiul constituie o reală contribuție la cunoașterea istoriei ctitoriilor brîncovești din Transilvania].

— Pr. Mihai Manolache, *Noi date privind activitatea artistică a pictorului Constantin Lecca la*

biserica voievodală Sfântul Nicolae din Scheii Brașovului (p. 54—65) [— pornind de la faptul că biografii pictorului Constantin Lecca s-au ocupat de picturile laice ale acestuia, datorită și identificării din ultima vreme a picturilor lui religioase, aflate în muzeul din Scheii Brașovului, autorul își propune să prezinte, pe baza proceselor-verbale ale reprezentanței bisericii Sfântul Nicolae din Scheii Brașovului și pe baza contractelor încheiate cu pictorul (act păstrate în Arhiva Muzeului din Scheii) activitatea picturală religioasă a lui Constantin Lecca la biserică din Scheii Brașovului.

După o scurtă introducere asupra vieții pictorului, autorul prezintă lucrările de pictură religioasă realizate de pictorul Constantin Lecca la biserică din Scheii Brașovului. Materialul lucrării este organizat astfel: I. «Icoane pe tablă de fier» (1. Cina cea de taină; 2. Spălarea picioarelor; 3. Intrarea în Ierusalim); II. «Icoane pe mușama» (1. Nașterea Domnului; 2. Tăierea împrejuri; 3. Botcuzul Domnului; 4. Schimbarea la față; 5. Înălțarea; 6. Sfânta Treime; 7. Învierea); III. «Icoane pictate pe lemn».

Trei reproduceri fotografice însoțesc textul].

În rubrica «*Urme din trecut*»:

— Pr. Romul Grecu, *Fenomenul picturii pe sticlă în țara Sebeșului* (p. 66—67) [— autorul își propune să analizeze fenomenul apariției și manifestării picturii pe sticlă în Țara Sebeșului.

În dezvoltarea temei autorul urmărește îndeaproape: I. «Terra Sebus»; II. «Hinterglasmlerei»; III. «Fabricile de sticlă la români»; și IV. «Centre de pictură pe sticlă în Țara Sebeșului»; V. «Iconari și familii de iconari» (familia Poenaru, familia Morar, familia Costea); VI. «Zugravi de icoane și pictori academici» (pictorul Ioan Morar, pictorul Ioan Costandă din Răbău, pictorul Constantin Georgescu din Poiana, pictorul Sava Henția din Sebeșel, pictorul Ioan Moga din Căpîlna Sebeșului, pictorul Alexandru Henția). VII. «Vechime și prioritate» (în care autorul analizează faptele care impun compararea centrelor din țara Sebeșului cu centrul de la Hășdate). VIII. «Aprecieri finale și un unicat» (unicatul îl constituie icoana Sfântului Ignatie al Antiohiei, aflată în colecția autorului). În acest paragraf autorul face interesante aprecieri asupra tehnicii icoanelor pe sticlă și subliniază importanța

realizării în comuna Sibiel, jud. Sibiu (de către Pr. Zosim Oancea) a celui dintii Muzeu de icoane pe sticlă.

O hartă a țării Sebeșului și două reproduceri fotografice de icoane pe sticlă însoțesc textul.

— Prot. Mihail G o i a, *Biserica «Doamnei» din Moglănești — Toplița* (p. 88—97) [— o scurtă prezentare monografică a acestui monument istoric de artă bisericească].

În rubrica «*Indrumări omiletice*» :

† N i c o l a e, Mitropolitul Ardealului, *Botezul Domnului — Botezul smereniei* (p. 92—96) ;

— Pr. Prof. Nicolae N e a g a, *Botezul* (p. 97—99) ;

— Pr. Prof. Corneliu S î r b u, *Predică la Sfinții Trei Ierarhi* (p. 97—102) ;

— Pr. Filaret C o n t e a, *Predică la Duminica XIX după Rusalii* (p. 102—105) ;

— Prot. Dr. Simion R a d u, *Pregătirea pentru sfânta preoție* (p. 105—109) ;

— Arhim. Varahiil J i t a r u, *Despre rugăciune* (p. 109—113) ;

— Pr. Ion B o ț o c a n, *Ce sînt tata și mama pentru fiii lor* (p. 113—116).

— † N i c o l a e, Mitropolitul Ardealului, *Cuvîntări ocazionale* : — *Cuvînt rostit în ziua de Anul nou la sfîrșitul Sfintei Liturghii*, în catedrala mitropolitană (p. 125—130) ; — *Cuvînt rostit la reședința mitropolitană în ziua de Anul nou* (p. 131—135) ; — *Cuvînt rostit în timpul vizitei canonice la Blaj, Duminică, 12 ianuarie 1975* (p. 141—145).

După rubrica «*Recenzii*» (p. 117—124) și după rubrica «*Viața bisericească*» (p. 125—144), revista se încheie cu rubrica «*Insemnări*» (p. 148—155) [intocmită de: Pr. N. Todor, Prof. M. Șesan, V. Oltean și, Al. Șerban, Pr. Mircea Crețu și Pr. V. Lăzărescu, Pr. P. Acelenescu].

Numărul 3—5,

pe lunile martie—mai, cuprinde :

În rubrica

«*După alegerile de deputați*» :

— R e d a c ț i a, *Alesul întregii noastre națiuni — Domnul Nicolae Ceaușescu* (p. 159—161) [— articol festiv închinat alegerii de către Marea Adunare Națională, în ziua de 17 martie 1975, a Domnului Nicolae Ceaușescu în funcția de Președinte al Republicii Socialiste România.

Articolul este urmat de publicarea textului telegramei adresate în numele Mitropoliei Ardealului, Arhiepiscopiei de Alba Iulia și Sibiu, Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu].

În rubrica «*Pastorale*» :

— † N i c o l a e, Mitropolitul Ardealului, *Pastorală la Învierea Domnului, 1975* (p. 162—167) ;

— † T e o f i l, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului, *Pastorală la Învierea Domnului, 1975* (p. 168—176) ;

— † V a s i l e, Episcopul Oradiei, *Pastorală la Învierea Domnului, 1975* (p. 177—181).

În rubrica «*Aniversări*» :

— R e d a c ț i a, 2000 — *Alba Iulia* — 375. *O evocare emoționantă* (p. 182—185) [— într-adevăr emoționantă evocarea care pornește de la dacicul Apoulon, peste romanul Apulum și Bălgradul atîtor încercări costisitoare pentru poporul român, peste Alba Iulia celei dintii uniri a poporului român și pînă la Alba Iulia erei socialiste].

Rubrica «*Biserica și problemele vremii*» :

† N i c o l a e, Mitropolitul Ardealului, *Considerațiuni creștine pe marginea problemei populației* (p. 184—192) — [conferință susținută la 15 martie 1975, ca invitat de onoare al Institutului teologic unic protestant de grad universitar din Cluj-Napoca.

Mitropolitul Nicolae al Ardealului, doctor «honoris causa» al Institutului protestant din Cluj-Napoca din 1974, în conferința care tratează problema atît de mult discutată în lume, despre «explozia populației», demonstrează că, privită în perspectivă creștină această problemă își pierde ascuțișul dătător de panică gînditorilor laici.

Autorul analizează multilateral problema aceasta și concludă că omenirea poate privi cu încredere viitorul, dacă fiecare individ își face datoria de a contribui cu ceea ce are mai bun în el la propășirea multilaterală a lumii. În acest context porunca «Fiți rodnici și vă înmulțiți, umpleți pămîntul și stăpîniți-l» (Fac. I, 28) rămîne permanent valabilă].

În rubrica «*Studii*» :

— Diacon Constantin V o i c u, *Teologia muncii la Sfîntul Ioan Gură de Aur și actualitatea ei*. Teză de doctorat (p. 193—326) [— după prefața semnată de referentul principal al lucrării, Pr. Prof. D. Fecioru, teza de doctorat a Părintelui Const. Voicu, lector la Institutul teologic de grad universitar din Sibiu, dezvoltă interesanta problemă despre teologia muncii la Sfîntul Ioan Gură de Aur după următorul plan :

Partea I : *Considerații introductive asupra muncii* (p. 198—233) — Importanța și actualitatea problemei ; — Munca în concepția etică a antichității ; — Munca în Noul Testament și la părinții și scriitorii bisericești pînă la Sfîntul Ioan Gură de Aur.

Partea a II-a : *Teologia muncii la Sfîntul Ioan Gură de Aur* (p. 233—327).

Capitolul I : «Premizele unei teologii creștine a muncii» (p. 233—248) : — Chipul lui Dumnezeu — fundamentul concepției creștine despre muncă ; — Poziția și rostul omului în lumea creată (omul ca stăpîn și preot al lumii).

— *Capitolul II* : «Munca în istoria mîntuirii» (p. 249—264) ; — Munca după cădere ; — Munca în viața creștină ; — Noblețea muncii.

— *Capitolul III*: «Munca în raport cu natura umană (p. 265—280): — Datoria muncii; — Munca, lege a naturii; — Munca și odihna.

Capitolul IV: «Munca în relațiile umane» (p. 285—289): — Munca, factor de unire între oameni; — Necesitatea muncii în viața socială; — Munca și iubirea creștină.

Capitolul V: «Munca în raport cu lumea materială» (p. 290—298): — Originea artelor și a tehnicii; — Ierarhia artelor. Munca manuală și spirituală; — Natura și scopul artei și tehnicii; — Rolul muncii în transformarea omului și a lumii.

Capitolul VI: «Munca în raport cu Dumnezeu» (p. 299—307); — Munca, ca ocupație temporală și viață duhovnicească; — Lucrarea pronietoare a lui Dumnezeu și munca omului; — Sfințirea muncii.

Concluzii (p. 308—311).

Lucrarea cuprinde apoi: *Bibliografie* (p. 312—318); — *Registru de citate* (p. 319—321); — *Curriculum vitae* (p. 322) și un *rezumat în limba germană* (p. 323—324).

Lucrarea Părintelui Lector Constantin Voicu prezintă o importanță deosebită nu numai prin actualitatea ei, ci și prin viziunea unitară în care autorul a privit textele hrisostomice privitoare la muncă răspândite în întreaga operă a Sfântului Ioan Gură de Aur; texte pe care autorul le-a identificat, le-a selecționat și le-a valorificat cu simț critic, reușind să realizeze o reală contribuție a teologiei ortodoxe române la înțelegerea corectă a concepției creștine despre muncă.

Intrucât problema muncii a interesat totdeauna nu numai pe economiști, sociologi, filozofi și moralisti, ci și pe teologi, deoarece problema despre muncă implică și angajează viața omenească în cele mai variate aspecte ale ei, lucrarea Părintelui Lector Constantin Voicu conturând teologia muncii în opera unuia din cei mai de seamă părinți bisericești, aduce, prin evidențierea permanentei valabilități a concepției despre muncă ale teologiei patristice, o reală contribuție la precizarea corectă a concepției despre muncă în secolul nostru, când munca a fost ridicată la criteriu de judecare a întregii activități umane].

— Ion St. Moldoveanu, profesor pensionar, *Școala națională din Buzău și primul ei învățător: Dionisie Romano* (p. 327—347) [— cu pri-

lejul împlinirii, a 140 de ani de la înființarea Școlii naționale din Buzău, autorul închină acest studiu în care tratează bine documentat următoarele aspecte ale problemei: — Înființarea învățământului național public; — Prima casă închiriată pentru școală; — În căutarea altei case pentru școală; — «Școala cea veche»; — Al doilea local: «Școala cea nouă» (1840); — Dionisie Romano, profesor și pedagog; — Dionisie Romano, întemeietor al Bibliotecii Școlii Naționale din Buzău; — Dionisie Romano, organizator al «Școlilor sătești» din Jud. Buzău (1838); — Activitatea culturală a lui Dionisie Romano la Buzău (1832—1848); — Dionisie Romano, predicator; — Despărțirea de Buzău: — Concluzii].

În rubrica «*Îndrumări omiletice*»:

— Pr. Vasile Prodea, *Predică la Duminica a doua din Sfântul și Marele Post. Despre pocăință* (p. 348—353);

— Pr. Prof. D. Belu, *Invierea Domnului* (p. 353—358);

— Prof. Ion Bunea — Cluj-Napoca, *Cuvînt la Înălțarea Domnului* (p. 358—360);

— Sfântul Ioan Gură de Aur. *Omilie la învierea lui Lazăr și la Sfintele Mucenite Domnina, Veronica și Prosdoca* (p. 360—363) [— traducere de Ilie Fracea];

— Pr. Ion Bunea — Cluj-Napoca, *Cuvînt la înmormîntarea unui preot* (p. 363—365).

În rubrica «*Comemorări*»:

— Pr. Prof. Gr. Marcu și Diac. Gh. Papuc, *In memoriam Episcopul Argay Gyorgy* (p. 366—368).

După rubrica: «*Viața bisericească*» în cuprinsul Arhiepiscopiei de Alba Iulia și Sibiu și a Episcopiei Oradiei (p. 369—388) și după dările de seamă asupra *Vizitelor ecumeniste* [Aimo T. Nickolainen, episcopul evanghelic-luteran din Helsinki (p. 389—391); Dr. Jan de Graaz, profesor la facultatea de teologie reformată a Universității din Utrecht (p. 391—392); și Arhiepiscopul-primat al Bisericii Luterane din Suedia, Dr. Olof Sundby (p. 392—397) — revista se încheie cu rubrica *Insemnări* (p. 398—402) [redactată de I. Ică, Pr. Prof. M. Șesan, Pr. M. Munteanu și Redacția].

«MITROPOLIA OLTENIEI», revista oficială a Arhiepiscopiei Craiovei și a Episcopiei Râmnicului și Argeșului, an. XXVII (1975):

Numărul 3—4,

pe lunile martie—aprilie, cuprinde:

— Redacția, *Voința unanimă pentru pro-pășirea Patriei* (p. 175—177) [— articol festiv închinat alegerii de către Marea Adunare Națională, la 17 martie 1975, a Domnului Nicolae Ceaușescu ca Președinte al Republicii Socialiste România].

— † Teoctist, Arhiepiscop și Mitropolit, *În sprijinul marilor năzuințe ale poporului* (p. 178—182) [— o profundă analiză a situației în care, la alegerile de deputați în forul suprem — Marea Adunare Națională — din 9 martie 1975, s-a asigurat părtășia tuturor energiilor societății noastre în efortul comun pentru mai binele obștesc].

În rubrica «Aniversări» :

— Pr. Ilie Brătan, I.P.S. Teoctist, arhiepiscop al Craiovei și mitropolit al Olteniei, la cea de a LX-a aniversare a nașterii și 25 de ani de slujire arhierescă (p. 183—185).

În rubrica «Articole și studii» :

— Arhim. Ilias Mastroghianopoulos, Bizanț. *O lume a spiritului și a dragostei* (V) (p. 186—195) [— continuând publicarea, în traducerea făcută de Pr. Olimp Căciulă, a lucrării cu acest titlu, apărută la Atena, în 1967, revista publică acum capitolul III din partea I intitulat: «Opere de binefacere în epoca lui Constantin cel Mare și a urmașilor săi»].

— Ștefan Reșceanu, *Dreptul omului la viață, după morala creștină* (p. 196—201) [— articol bine documentat în care autorul demonstrează că dreptul la viață se exprimă prin personalitatea omului, prin spiritualitatea și prin progresul continuu de care el este capabil. Capacitatea de dezvoltare spirituală a omului este un proces viu, care durează toată viața omului. Aceasta evidențiază unitatea persoanei umane, manifestată în dezvoltarea ei originală pînă la moarte].

În rubrica «Studii biblice» :

— Pr. Gh. Bălana, *Epistola întâi sobornicească a Sfântului Apostol Ioan. Comentariu* (p. 202—212) [— continuare din nr. 1—2/1975 al aceleiași reviste, partea publicată acum comentează textul din Cap. II, 1—11, a cărui temă principală este: «Creștinii îl au pe Iisus apărător și ispășitor, dacă păzesc poruncile Lui»].

În rubrica

«Pagini de antologie patristică» :

— Sf. Gherman, arhiepiscopul Constantinopolului, *Tilcuirea Sfintei Liturghii* (p. 213—219) [— continuând partea publicată în nr. 1—2/1975. Pr. Prof. Nic. Petrescu publică acum capitolul III al lucrării despre «Liturghia catehumenilor»].

În rubrica

«În sprijinul activității pastorale» :

— Arhim. Varahiil Jitaru, *Gînduri pentru o pastorație a cuvîntului* (p. 220—222) ;

— Pr. Dr. Simion Radu, *Despre rolul conștiinței morale creștine* (p. 223—226) ;

— Pr. I. Ioanicescu, *Veșmintele liturgice și semnificația lor simbolică, în atenția permanentă a slujitorilor Sfântului Altar* (I) (p. 226—230).

În rubrica «Sinaxar» :

— Diac. P. I. David, *Sf. Grigorie Palama*, (p. 231—234).

În rubrica «Drumar omiletic» :

— Pr. Dr. Iftodi Leon, *Cinstirea Sfintelor icoane. Predica la Duminica Ortodoxiei* (p. 235—238) ;

— Arhid. Prof. Ioasaf Ganea, *Cuvînt la Buna-vestire* (p. 238—241) ;

— Pr. S. Dumitru, *Slujirea semenilor Predică la Duminica a doua din Postul Mare* (p. 241—243) ;

— Pr. Ioan Iordache, *Porunca slujirii. Predică la Duminica cincea din Postul Mare* (p. 244—246).

În rubrica «Evocări» :

— C. Albu, *In memoria muzicianului Grigorie Gabrielescu — 1859—1915* (p. 247—249).

În rubrica «Documentar» :

— Ion Popescu, *Un manuscris de poetică religioasă* (p. 250—263) [— autorul prezintă, reproducind fotografic 12 pagini din el, un manuscris păstrat în Biblioteca Universității din Craiova.

Manuscrisul este un fel de tratat de versificație care prezintă în prima parte calitățile și defectele poeziilor latine și grecești precum și câteva exemple din Psalmii lui David, în rusă, poloneză și latină.

Acest manuscris a fost adnotat de scriitorul realist de origine ucraineană V. Korolenka (1851—1925) care în vremea exilului său în vremea Țarilor a locuit o vreme la Tulcea, unde a studiat îndeaproape acest manuscris. Așa se explică impresiile de călătorie în România și diferite impresii culese de Korolenco de la locuitorii Dobrogei].

În rubrica «Documente» :

— Prof. T. G. Bulat, *Mărturii de la Iosif, întiiul Episcop de Argeș (1793—1820)* (p. 264—268)

În rubrica «Însemnări» :

— Pr. Prof. Ath. Negoită, *Un nou proiect de reformă a calendarului iulian* (p. 269—272) ;

— Dr. Ene E. Săvoiu, *Date noi cu privire la opera Sfântului Calinic de la Cernica, Episcopul Rimnicului* (p. 272—275) [— recunoscînd utilitatea pe care o prezintă conținutul juridic al «Capetelor de poruncă» (a lui Antim Ivireanul) pentru preoți și diaconi, episcopul Calinic — în loc să tipărească a III-a ediție a «Capetelor de poruncă», a inserat textele juridice referitoare la testament și diată într-o carte bisericească folosită mai mult decît altele la domiciliul creștinilor — *Aghiasmatarul*, tipărit de Episcopul Calinic la 1881].

— Florin Marinescu, *Dragostea de carte a Episcopului Ghenadie Enăceanu* (p. 275—279) [— analiza critică a preocupărilor episcopului Ghenadie Enăceanu, făcută pe date culese din cercetarea cărților ce au format biblioteca înaltului ierarh].

În rubrica

«Însemnări pe file de cronică» :

— Teodor N. Manolache, *Acțiuni și înfăptuiri din Patria noastră și din alte țări ale lumii, martie—aprilie 1975* (p. 280—285).

După rubrica «Cronică bisericească» (p. 286—307), revista se încheie cu rubrica «Recenzii» (p. 308—324) și «Revista revistelor» (p. 325—326).

Prof. I. V. GEORGESCU

INDICE ALFABETIC

LA

«GHID BIBLIOGRAFIC, PE TEME ȘI PROBLEME, DIN PUBLICAȚIILE REVISTELOR BISERICEȘTI PATRIARHALE»

P r e c i z a r e :

În Cuvîntul înainte la lucrarea documentară «Ghid bibliografic, pe teme și probleme, din publicațiile revistelor bisericești patriarhale» arătăm că, în finalul lucrării, vom proceda la întocmirea și prezentarea unui indice alfabetic la această lucrare avînd în vedere îndoitul scop: de a face un lucru deplin și cît mai bun și totodată de a facilita mai mult și mai sigur folosirea materialului vast și enciclopedic cuprins în revistele bisericești patriarhale din cei 25 de ani ai arhipăstoririi Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian.

Un motiv în plus pentru necesitatea stringentă a acestui indice alfabetic îl constituie și faptul real și firesc al centralizării celor două părți ale documentului, în care a fost încadrat și prezentat acest vast și variat material de publicație bisericească — amintind că în partea întâia au fost cuprinși anii de publicație 1948—1969, iar în partea a doua (anexă) anii de publicație 1970—1973 (luna iunie) — care împreună ilustrează și concretizează, doar în parte, un sfert de veac de rodnică activitate culturală a Bisericii Ortodoxe Române, sub grija și conducerea directă a Prea Fericirii Sale.

A

- ABECEDAR modern românesc (= primul): B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXL.
ACADEMIILE domnești din țară: B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXL.
«ACRIVIA» (exactitate, strictețe) în Biserică: B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1269.
ADMINISTRAȚIA Patriarhală (organizare, viață și activitate): B.O.R., XCI (1973), nr. 6, p. 707.
ADRIAN (Hrițcu), Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor (date biografice): B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 39—47.
ADUNAREA Mondială a Păcii: B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12, p. 1322—1323; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CXCVII.
ADUNAREA Națională Bisericească a Bisericii Ortodoxe Române contemporane (organizare, viață și activitate): B.O.R., XCI (1973), nr. 6, p. 697—698; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXIX.
AFRICA (monografii istorico-geografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 614; — XCII (1974), nr. 7—8, p. 1063.
AGAPA (masă frățească): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 607—608.
AGNEȚ — Vezi: Liturgia Dumnezeiască.
ALEXANDRU (cel Bun), domnitorul Moldovei (1400—1432) (date biografice): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCII.
ALEXANDRU (Lăpușneanu), domnitorul Moldovei (1552—1561, 1564—1568) (date biografice): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCII.
ALFABETUL și scrisul chirilic: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 616.

- ALFABETUL și scrisul românesc : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 616; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XI.
- ALIANȚA Mondială Baptistă (istoric, viață și activitate) : B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1085.
- ALIVIZATOS (Amilcar), teolog grec de prestigiu (date biografice) : B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 153.
- AMBIȚIA dăunătoare : B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12, p. 1329.
- ANAFORA (Antidoron), în raport cu Sfânta Euharistie — Vezi : Liturghia dumnezeiască.
- ANAFURA (ritualul Sfintei Jertfe Euharistice) — Vezi : Liturghia Dumnezeiască.
- ANDREI (Mageru), episcop al Aradului (date biografice) : B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 886; — nr. 9—10, p. 1117.
- ANDREI (Moldovanu), episcop al românilor ortodocși din America (date biografice) : B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 886; — nr. 9—10, p. 1117—1118.
- ANGHELOLOGIE (învățătura creștină despre îngeri) : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 608.
- ANGLIA (monografie istorico-geografică) : B.O.R., XCII (1974), nr. 7—8, p. 1061.
- ANTIM (Angelescu), Episcopul Buzăului (date biografice) : B.O.R., XCI (1973), nr. 9—10, p. 1114; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXXVII.
- ANTIM (Critopol), mitropolit de Severin (date biografice) : B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. LII.
- ANTIM (Ivireanul), mitropolit al Ungrovlahiei (date biografice) : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1256—1257; — XCI (1973), nr. 3—5, p. 442; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLVI.
- ANTIM (Nica), Episcopul Dunării de Jos (date biografice) : B.O.R., XCI (1973), nr. 6, p. 707; — nr. 7—8, p. 738—761.
- ANTONIE (Ploieșteanul), Episcop-vicar patriarhal (date biografice) : B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. III; — nr. 9—10, p. CXLVIII; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXXIV.
- ANTONIUS (Felix), procurator roman al Palestinei (date biografice) : B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1263.
- ANTROPOLOGIE (învățătura creștină despre om) : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 608—610; — XC (1972), nr. 5—6, p. 618, 619; — nr. 9—10, p. 1074; — nr. 11—12, p. 1259; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. I.
- ANTROPOSOPIA (curent ocultist) : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 610.
- ANUL liturgic (bisericesc) :
1. În Biserica Ortodoxă : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 610; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. II.
 2. În Biserica Veche-Catolică : B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 379.
 3. În Biserica Nestoriană : B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 380.
 4. În Biserica Siriană-Iacobită : B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 381.
- ANUL Sabatic : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 610.
- APOCRISIARI (soli bisericesti) : B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1275.
- APOSTOLAT : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 610; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. I.
- APOSTOLAT ortodox : B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. III.
- APOSTOLAT social : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 610—611; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. III—IV.
- APOSTOLATUL laicilor în Biserică — Vezi : Laicii (poziția lor) în Biserică.
- APOSTOLI falși (opozanții Apostolilor Domnului) : B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. II.
- APOSTOLII Bisericilor : B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. II.
- APOSTOLII «Cei șaptezeci» (Ucenicii Domnului) : B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. II.
- APOSTOLII Domnului (date biografice) : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 611—613; — XC (1972), nr. 11—12, p. 1269—1271; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. II.
- ARABII (date istorico-geografice) : B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 281.
- ARGHEZI (Tudor), scriitor român contemporan (date biografice) : B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 445.
- ARHEOLOGIE :
- I. — Descoperiri arheologice din țară : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 614—615; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. IV—V.
 - II. — Descoperiri arheologice de pretutindeni : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 612, 613—614; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. V.

- ARHIEPISCOPII în Biserică (nume și demnitate sacerdotală): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1274—1275.
- ARHITECTURĂ bisericească creștină :
- I. — *Privire generală* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 618—622 ; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. VI—VII.
 - II. — *Arhitectură bisericească creștină bizantină* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 619, 620 ; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. VI.
 - III. — *Arhitectură bisericească creștină românească* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 619—621 ; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. VI—VII.
 - IV. — *Arhitectură bisericească creștină rusească* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 621.
 - V. — *Arhitectură bisericească creștină bulgară* : B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. VII.
 - VI. — *Arhitectură bisericească creștină apuseană* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 621—622.
 - VII. — *Arhitectură bisericească creștină americană* : B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. VII.
- ARHIVISTICĂ românească : B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. V.
- ARIANISMUL : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 615 ; — nr. 7—8, p. 872, 873.
- ARMENII (istoric, viață, civilizație, artă și cultură) : B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 849.
- ARONDAREA teritorială a Bisericii Ortodoxe Române contemporane : B.O.R., XCI (1973), nr. 6, p. 695 ; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXVIII—CLXXIX.
- ARTA creștină :
- I. — *Privire generală* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 615.
 - II. — *Artă creștină bizantină* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 619, 620, 622, 625, 627, 628, 629 ; — XC (1972), nr. 3—4, p. 383—384 ; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. V—VI ; — nr. 5—6, p. LXXVI.
 - III. — *Artă creștină românească* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 620, 621—633 ; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. V—VI.
 - IV. — *Artă creștină sârbească* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 620, 621, 628.
 - V. — *Artă creștină coptă* : B.O.R., XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXIII.
 - VI. — *Artă creștină nubiană* : B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. VI.
- ARTA faraonilor : B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. VI.
- ARTE frumoase (privire generală) : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 618—633 ; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. VI—XI.
- ARTE grafice : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 616—618 ; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XI—XII.
- ARTE plastice — Vezi : *Arte frumoase*.
- ASCULTAREA (virtute creștină) : B.O.R., XCII (1974), nr. 9—10, p. VI.
- ASEMĂNAREA omului cu Dumnezeu : — Vezi : *Antropologie*.
- ASISTENȚĂ socială : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 850.
- AȘEZĂRILE ortodoxe române de la Locurile Sfinte : B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 855 ; — Vezi și : *Diaspora...* ; — *Parohia...*
- ATANASIE (Dincă), arhiereu pensionar (date biografice) : B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXVII, CLXXXIX.
- ATOS (Sfântul Munte) : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 850—851 ; — nr. 9—10, p. 1054—1055 ; — nr. 11—12, p. 1259 ; — XC (1972), nr. 1—2, p. 147, 151 ; — nr. 7—8, p. 855 ; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XII—XIII ; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCX, CCXII.
- ATRIBUTELE lui Dumnezeu — Vezi : *Însușirile lui Dumnezeu*.
- AUGUST (23) 1944 — Vezi : *Eliberarea poporului român de sub dominația fascistă*.
- AUSTRIA (monografie istorico-geografică) : B.O.R., XCII (1974), nr. 7—8, p. 1061.
- AUTOCEFALIE :
- I. — *Privire generală* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 852 ; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XIII.
 - II. — *Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1260—1261 ; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. LIII ; — Vezi și : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1258.

- III. — *Autocefalia Bisericii Ortodoxe Grecești*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4 p. LVII.
- AUTONOMIE: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 852.
- AUTORITATEA în Biserică (organele puterii bisericești):
- I. — *Principii la baza conducerii în Biserică*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. XIII.
 - II. — *Autoritatea în Biserică în vremea Sfinților Apostoli*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. XIII.
 - III. — *Autoritatea supremă în Biserica primară*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. XIV.
 - IV. — *Autoritatea supremă în Biserica universală*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 852—853; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XIV.
 - V. — *Autoritatea supremă în Biserica Ortodoxă*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 853; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XIV.
 - VI. — *Autoritatea supremă în Biserica Romano-Catolică*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 854—855; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XIV.
 - VII. — *Autoritatea supremă în Biserica Protestantă*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 855—856.
- AVARIȚIA: B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12, p. 1325—1326.
- AVEREA bisericească: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 856.
- AVRAM (Iancu) — *Vezi*: Iancu (Avram).

B

- BACCHILYDE, poet liric din antichitate: B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1264.
- BALADA Meșterul Manole: B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLV.
- BARTH (Karl), teolog protestant de prestigiu (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 609; — nr. 7—8, p. 868, 870; — XC (1974), nr. 3—4, p. 375; — nr. 9—10, p. 1068, 1074; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXVII.
- BAZILICA:
- I. — *Istoria și tipurile ei*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 618—620.
 - II. — *Monografiile de bazilici din țara noastră*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 615, 619—620; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. V, VI.
 - III. — *Monografiile de bazilici de peste hotare*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLXV.
- BALĂȘEL (Pr. Teodor), folclorist român (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 445.
- BELGIA (monografie istorico-geografică): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXIX.
- BETANIA (date istorico-geografice): B.O.R., XCII (1974), nr. 7—8, p. 1062.
- BETLEEM (date istorico-geografice): B.O.R., XCII (1974), nr. 7—8, p. 1062.
- BEȚIA: B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12, p. 1327.
- BIBLIA (privire generală și interconfesională): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 614; — nr. 7—8, p. 856—857, 860—862; — XC (1972), nr. 5—6, p. 619; — nr. 7—8, p. 844; — XCII (1974), nr. 1—2, p. 290; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XV;
— *Vezi și*: *Inspirația divină*.
- BIBLIOGRAFIE românească veche (manuscrite, tipărituri): B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 438—441.
- BIBLIOTECI:
- I. — *Din țară*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 863—864; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XX; — nr. 9—10, p. CLIII.
 - II. — *De peste hotare*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 864; — nr. 9—10, p. 1059; — XCI (1973), nr. 3—5, p. 440.
- BIGOTISMUL: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 864.
- BINEFACEREA (virtute creștină): B.O.R., XCII (1974), nr. 9—10, p. V.
- BINELE (după învățătura creștină): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 864—865.
- BISERICA:
- I. — *Concept, calitate, rol și doctrină despre Biserică*
— *Vezi*: *Ecleziologie creștină*.

II. — *Biserica universală* (pagini de seamă din trecutul său istoric): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 611—613; — nr. 7—8, p. 852—854, 870—876; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XXIII—XXV.

III. — *Biserica Ortodoxă*:

1. *Istoric, doctrină, viață și activitate* (privire generală): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 852, 853, 876—877; — XC (1972), nr. 5—6, p. 618; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XXV;
— *Vezi și*: — B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 851; — nr. 9—10, p. 1053; — nr. 11—12, p. 1257; — XC (1972), nr. 3—4, p. 375;
— *Relațiile intercreștine ale Bisericii Ortodoxe*.
2. *Biserica Ortodoxă Ecumenică* — *Vezi*: Patriarhia Ecumenică.
3. *Biserica Ortodoxă de Alexandria* — *Vezi*: Patriarhia de Alexandria.
4. *Biserica Ortodoxă de Antiohia* — *Vezi*: Patriarhia de Antiohia.
5. *Biserica Ortodoxă de Ierusalim* — *Vezi*: Patriarhia de Ierusalim.
6. *Biserica Ortodoxă Rusă* (istoric, viață și activitate): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1064—1075; — nr. 11—12, p. 1244—1253; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. XXXVI—XLVIII;
— *Vezi și*: — B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1052, 1055, 1059, 1060, 1061, 1062, 1063; — nr. 11—12, p. 1258;
— *Relațiile interortodoxe ale Bisericii Ortodoxe Ruse*;
— *Relațiile intercreștine ale Bisericii Ortodoxe Ruse*.
7. *Biserica Ortodoxă Georgiană* (Gruzină) (istoric, viață și activitate): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1253—1254; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. XLVIII;
— *Vezi și*: — B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1246, 1247, 1251;
— *Relațiile interortodoxe ale Bisericii Ortodoxe Georgiene*;
— *Relațiile intercreștine ale Bisericii Ortodoxe Georgiene*.
8. *Biserica Ortodoxă Sîrbă* (istoric, viață și activitate): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1254—1255; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. XLVIII—L;
— *Vezi și*: — B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1056; — nr. 11—12, p. 1247, 1248, 1258; — XC (1972), nr. 1—2, p. 150;
— *Relațiile interortodoxe ale Bisericii Ortodoxe Sîrbe*;
— *Relațiile intercreștine ale Bisericii Ortodoxe Sîrbe*.
9. *Biserica Ortodoxă Română*:
a) *Origine, începuturi, istoric*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 614—615; — nr. 11—12, p. 1255—1261; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. L—LIV;
— *Vezi și*: — B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 850—851, 852; — nr. 9—10, p. 1052, 1058, 1060, 1061, 1062, 1064—1065; — nr. 11—12, p. 1253, 1254.
b) *Biserica Ortodoxă Română văzută și elogiată de străini*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1261; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. LIII—LIV;
— *Vezi și*: — *Relațiile interortodoxe ale Bisericii Ortodoxe Române*;
— *Relațiile intercreștine ale Bisericii Ortodoxe Române*.
10. *Biserica Ortodoxă Bulgară* (istoric, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 146—150; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. LIV—LVI;
— *Vezi și*: — B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1056; — nr. 11—12, p. 1246, 1247, 1248, 1257;
— *Relațiile interortodoxe ale Bisericii Ortodoxe Bulgare*;
— *Relațiile intercreștine ale Bisericii Ortodoxe Bulgare*.
11. *Biserica Ortodoxă Greacă* (istoric, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 150—155; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. LVII—LXI;
— *Vezi și*: — B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1055—1056, 1060; — nr. 11—12, p. 1247;
— *Relațiile interortodoxe ale Bisericii Ortodoxe Grecești*;
— *Relațiile intercreștine ale Bisericii Ortodoxe Grecești*.
12. *Biserica Ortodoxă Cipriotă* (istoric, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 155; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. LXI;
— *Vezi și*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1248; — XC (1972), nr. 1—2, p. 153;
— *Relațiile interortodoxe ale Bisericii Ortodoxe Cipriote*;
— *Relațiile intercreștine ale Bisericii Ortodoxe Cipriote*.

13. *Biserica Ortodoxă Albaneză* (istoric, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 155—156;
— Vezi și: — *Relațiile intercreștine ale Bisericii Ortodoxe Albaneze.*
14. *Biserica Ortodoxă din Polonia* (istoric, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 156—157; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. LXI;
— Vezi și: — B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1247, 1248;
— *Relațiile interortodoxe ale Bisericii Ortodoxe din Polonia;*
— *Relațiile intercreștine ale Bisericii Ortodoxe din Polonia.*
15. *Biserica Ortodoxă din Cehoslovacia* (istoric, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 157—159; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. LXII;
— Vezi și: — B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1245, 1248, 1249;
— *Relațiile interortodoxe ale Bisericii Ortodoxe din Cehoslovacia;*
— *Relațiile intercreștine ale Bisericii Ortodoxe din Cehoslovacia.*
16. *Biserica Ortodoxă din Finlanda* (istoric, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 159; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. LXII—LXIII;
— Vezi și: — B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1055; — nr. 11—12, p. 1245, 1247, 1248;
— *Relațiile interortodoxe ale Bisericii Ortodoxe din Finlanda;*
— *Relațiile intercreștine ale Bisericii Ortodoxe din Finlanda.*
17. *Biserica Ortodoxă din Creta* (istoric, viață și activitate): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1054; — XC (1972), nr. 1—2, p. 159.
18. *Biserica (Arhiepiscopia) Ortodoxă Greacă a celor două Americi* (istoric, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 160; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 513.
19. *Biserica Ortodoxă Maghiară* (istoric, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 160.
20. *Biserica Ortodoxă din Muntele Sinai*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1063; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. LXIII.
21. *Biserica Ortodoxă din Japonia* (istoric, viață și activitate): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1244, 1245, 1246; — XC (1972), nr. 1—2, p. 160—161.
22. *Biserica Ortodoxă din China* (istoric, viață și activitate): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1244, 1245; — XC (1972), nr. 1—2, p. 161; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 514.
23. *Biserica Ortodoxă din Coreea* (istoric, viață și activitate): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1244; — XC (1972), nr. 1—2, p. 161.
24. *Biserica Ortodoxă din Orientul Mijlociu* (istoric, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 161.

IV. — Biserica Romano-Catolică:

1. *Istoric, doctrină, viață și activitate* (privire generală): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 854—855, 873, 874—875, 876; — XC (1972), nr. 3—4, p. 367—373; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXIV—LXVIII;
— Vezi și: — B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1056—1057, 1062, 1063—1064; — nr. 11—12, p. 1249; — XC (1972), nr. 1—2, p. 150;
— *Relațiile intercreștine ale Bisericii Romano-Catolice.*
2. *Biserica Romano-Catolică din Franța* (istoric, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 368;
— Vezi și: — *Biserica Romano-Catolică* (privire generală).
3. *Biserica Romano-Catolică din Italia* (istoric, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 841;
— Vezi și: — *Biserica Romano-Catolică* (privire generală).
4. *Biserica Romano-Catolică din Austria* (istoric, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 841—842;
— Vezi și: — *Biserica Romano-Catolică* (privire generală).
5. *Biserica Romano-Catolică din R. F. Germania* (istoric, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 842;
— Vezi și: — *Biserica Romano-Catolică* (privire generală).
6. *Biserica Romano-Catolică din Olanda* (viață și activitate): B.O.R., XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXV, LXVI, LXXIX.

7. *Biserica Romano-Catolică din Japonia* (istoric, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 369.
8. *Biserica Romano-Catolică din R.S.R.* (istoric, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 620; — nr. 9—10, p. 1085—1087.
9. *Biserica Romano-Catolică din S.U.A.* (istoric, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 368; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXVI; — Vezi și: — *Biserica Romano-Catolică* (privire generală).
10. *Biserica Romano-Catolică din Egipt* (viață și activitate): B.O.R., XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXVI.

V. — Biserica Protestantă:

1. *Istoric, doctrină, viață și activitate* (privire generală): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 875, 876; — XC (1972), nr. 3—4, p. 373—375; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXVIII; — Vezi și: — B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1057, 1071; — nr. 11—12, p. 1249—1250; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XXVI; — *Relațiile intercreștine ale Bisericii Protestante.*
2. *Biserica Evanghelică-Luterană din R. F. Germania* (istoric, viață și activitate): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1071; — nr. 11—12, p. 1249, 1250; — XC (1972), nr. 3—4, p. 374; — nr. 7—8, p. 843; — nr. 9—10, p. 1082.
3. *Biserica Evanghelică-Luterană din R. D. Germană* (istoric, viață și activitate): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1249, 1250; — XC (1972), nr. 3—4, p. 374; — nr. 7—8, p. 843; — nr. 9—10, p. 1082.
4. *Biserica Evanghelică-Luterană din Finlanda* (istoric, viață și activitate): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1250; — XC (1972), nr. 3—4, p. 374.
5. *Biserica Evanghelică-Luterană din Letonia* (istoric, viață și activitate): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1250.
6. *Biserica Luterană din Danemarca* (istoric, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1082, 1083.
7. *Biserica Protestantă din Columbia* (istoric, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 373.
8. *Biserica Protestantă din Italia* (istoric, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 374; — nr. 9—10, p. 1082.
9. *Biserica Reformată din Franța* (istoric, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 373—374; — nr. 9—10, p. 1082; — Vezi și: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1249.
10. «*Biserica Fraților*» din S.U.A. (istoric, viață și activitate): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1249, 1250.
11. *Biserica Evanghelică C.A. din R.S.R.* (istoric, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 620; — nr. 9—10, p. 1085, 1086, 1087.
12. *Biserica Reformată din R.S.R.* (istoric, viață și activitate): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1260; — XC (1972), nr. 5—6, p. 620; — nr. 9—10, p. 1085, 1086—1087; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXXIV.
13. *Biserica Luterană Sinodo-Presbiteriană din R.S.R.* (istoric, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 620; — nr. 9—10, p. 1085, 1086—1087.
14. *Biserica Unitariană din R.S.R.* (istoric, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 620; — nr. 9—10, p. 1085, 1086—1087; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXXIV.
15. *Biserica Reformată din Ungaria* (istoric, viață și activitate): B.O.R., XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXIX.

VI. — Biserica Anglicană:

1. *Istoric, doctrină, viață și activitate*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 875; — XC (1972), nr. 3—4, p. 375—378; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXX—LXXI; — Vezi și: — B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1057, 1060, 1062, 1064; — nr. 11—12, p. 1250, 1255; — XC (1972), nr. 1—2, p. 150; — *Relațiile intercreștine ale Bisericii Anglicane.*

2. *Biserica Metodistă din Anglia* (istoric, doctrină, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 376;
 — Vezi și: — *Biserica Anglicană* (istoric, doctrină...);
 — *Relațiile intercreștine ale Bisericii Anglicane.*
- VII. — *Biserica Veche-Catolică*:
 — *Istoric, doctrină, viață și activitate*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 875;
 — XC (1972), nr. 3—4, p. 378—379; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXI—LXXII;
 — Vezi și: — *Relațiile intercreștine ale Bisericii Vechi-Catolice.*
- VIII. — *Bisericile Vechi-Orientale* (Necalcedoniene):
1. *Privire generală*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 874; — XC (1972), nr. 3—4, p. 379; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXII;
 — Vezi și: — B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1058; — nr. 11—12, p. 1251—1252;
 — *Relațiile intercreștine ale Bisericilor Vechi-Orientale.*
 2. *Biserica Nestoriană* (istoric, doctrină, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 379—380; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXII;
 — Vezi și: — *Bisericile Vechi-Orientale*;
 — *Relațiile intercreștine ale Bisericilor Vechi-Orientale.*
 3. *Biserica Armeană* (istoric, doctrină, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 382; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXII;
 — Vezi și: — B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1247, 1251;
 — *Bisericile Vechi-Orientale*;
 — *Relațiile intercreștine ale Bisericilor Vechi-Orientale.*
 4. *Biserica Armeano-Gregoriană din R.S.R.* (istoric, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 620; — nr. 9—10, p. 1085—1087.
 5. *Biserica Coptă* (istoric, doctrină, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 380; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXIII—LXXIV;
 — Vezi și: — B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1251, 1252;
 — *Bisericile Vechi-Orientale*;
 — *Relațiile intercreștine ale Bisericilor Vechi-Orientale.*
 6. *Biserica Etiopiană* (istoric, doctrină, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 380—381; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXIV—LXXV;
 — Vezi și: — B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1251, 1252;
 — *Bisericile Vechi-Orientale*;
 — *Relațiile intercreștine ale Bisericilor Vechi-Orientale.*
 7. *Biserica Siriană-Iacobită* (istoric, doctrină, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 381;
 — Vezi și: — B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1251;
 — *Bisericile Vechi-Orientale*;
 — *Relațiile intercreștine ale Bisericilor Vechi-Orientale.*
 8. *Biserica Siriană din Malabar (India)* (istoric, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 381—382; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXV—LXXVI;
 — Vezi și: — B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1251, 1252;
 — *Bisericile Vechi-Orientale*;
 — *Relațiile intercreștine ale Bisericilor Vechi-Orientale.*
 9. *Biserica Maronită* (istoric, doctrină, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 382; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXVI.
- IX. — *Biserica de rit vechi (maritimă de nord) din Uniunea Sovietică* (istoric, viață și activitate): B.O.R., XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXXIV.
- X. — *Biserica Lipovenească din R.S.R.* (istoric, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 620; — nr. 9—10, p. 1085—1087; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXXIV.
- BISERICA (*locuș de cult*) *Sfânta Sofia din Constantinopol* (monografie): B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 882.

- BISERICA (*locaş de cult*) *Sfântul Petru din Roma* (monografie): B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 882.
- BISERICA *Vlahernelor (locaş de cult) din Constantinopol* (monografie): B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 882.
- BIZANTINOLOGIE (istoric, literatură, civilizație și artă bizantină și post-bizantină): B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 382—384; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXVI—LXXVII;
— Vezi și: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 619, 620, 622, 625, 627, 628; — nr. 7—8, p. 875; — nr. 9—10, p. 1065; — nr. 11—12, p. 1256.
- BIZANȚUL (*Constantinopol, Istanbul*) (monografie istorico-geografică): B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 383—384.
- BLESTEMUL: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 384.
- BLINDEȚE (virtute creștină): B.O.R., XCII (1974), nr. 9—10, p. VII.
- BOGDAN I, *primul domnitor de sine stătător al Moldovei (1359—1365)* (date biografice): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCII.
- BOGOMILISMUL: B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1256.
- BOIU (Pr. Prof. Zaharia), *alcătuitorul primului abecedar românesc modern* (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXL.
- BOLNIȚELE românești (semnificația medico-istorică): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXVIII.
- BONHOEFFER (Dietrich), *teolog protestant de prestigiu* (date biografice): B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 375.
- BOTEZUL (*ca Sfântă Taină*): B.O.R., XCII (1974), nr. 5—6, p. 800—802; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXII.
— Vezi și: — B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 371.
- BOTEZUL DOMNULUI: B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1074, 1075.
- BRAHMANISMUL, *una din religiile Indiei* (istoric, doctrină și viață): B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 623.
- BRĂTESCU (Nicolae), *psaltul Mitropoliei din București* (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. X.
- BRÎNCOVEANU (Constantin), *domnitorul Țării Românești (1688—1714)* (date biografice): B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 284; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCII;
— Vezi și: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 618; — nr. 11—12, p. 1258; — XCI (1973), nr. 3—5, p. 441; — nr. 7—8, p. 881, 888.
- BRÎNCUȘI (Constantin), *sculptor român* (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 627.
- BRODERIE religioasă creștină:
I. — *Privire generală*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 627—628;
II. — *Broderia religioasă creștină bizantină și post-bizantină*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 627;
III. — *Broderie religioasă creștină românească*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 627—628; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. IX;
IV. — *Broderia religioasă creștină sârbească*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 628.
- BRUNNER (Emil), *teolog protestant de prestigiu* (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 609.
- BUCUREȘTI (monografie istorico-geografică): B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 450.
- BUCURIA (*în concepția creștină*): B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 384.
- BUDDHA (*Siddhartha Gautama*) (date biografice): B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 624.
- BUDISMUL, *religie răspândită în China și în Japonia* (istoric, doctrină și viață): B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 622, 624; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXXV;
— Vezi și: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1252.
- BULGARIA (R.P.) (monografii istorico-geografice): B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 147;
— XCII (1974), nr. 7—8, p. 1060—1061.
- BULGARI (date istorico-geografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 875; — XC (1972), nr. 1—2, p. 146;
— Vezi și: — *Bulgaria*.
- BULTMANN (Rudolf), *teolog protestant de prestigiu* (date biografice): B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 375; — XCI (1973), nr. 7—8, p. 878.

- BUNĂTATE (*virtute creștină*): B.O.R., XCII (1974), nr. 9—10, p. VII.
 BUNURILE *materiale* (în concepția creștină): B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 384—385;
 — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXVII.
 BUREBISTA, *unul dintre cei mai de seamă conducători ai geto-dacilor* (c. 70—44 î.d.Hr.)
 (date biografice): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CC.

C

- CALEA *vieții și a morții* (în concepția creștină): B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 385.
 CALENDAR (alfabetic) *cu sfinții ortodocși de peste an*: B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4,
 p. 532.
 CALENDARUL *bisericesc ortodox*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 385—386; — XCIII
 (1975), nr. 5—6, p. LXXVII;
 — *Vezi și*: — B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 149, 152.
 CALIGRAFI (copiști) *de manuscrise românești vechi*: B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p.
 439; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLV.
 CALVIN (Jean), *reformator protestant* (date biografice): B.O.R., XC (1972), nr. 3—4,
 p. 373.
 CANAAN (monografie istorico-geografică): B.O.R., XCII (1974), nr. 7—8, p. 1062.
 CANONICITATE: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1260, 1261; — XC (1972), nr.
 9—10, p. 1066; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 210.
 CANONIZAREA *sfinților*:
 I. — *În Biserica Ortodoxă*: B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 520;
 II. — *În Biserica Ortodoxă Română*: B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 520—521;
 — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXII—CCXXIII;
 III. — *În alte Biserici Ortodoxe surori*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p.
 p. 1069; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 521; — XCIII (1975), nr. 1—2, p.
 XXVII; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXIV.
 CANONUL *Sintei Scripturi*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. XV;
 — *Vezi și*: *Biblia*.
 CANTACUZINO (Constantin), *cărturar român de prestigiu* (date biografice): B.O.R.,
 XCI (1973), nr. 3—5, p. 444; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLVI—CLVII.
 CANTACUZINO (Șerban), *domnitorul Țării Românești (1678—1688)* (date biografice):
 B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 284.
 CANTEMIR (Dimitrie), *domnitorul Moldovei (1693—1711) și cărturar român de pres-
 tigiu* (date biografice): B.O.R., XCIII (1975) nr. 5—6, p. LXXVI; — nr. 9—10,
 p. CLVII; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCIII;
 — *Vezi și*: — B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1257.
 CARPII, *unul din triburile dacice libere* (date istorico-geografice): B.O.R., XCIV (1976),
 nr. 3—4, p. CCI.
 «CARTEA DE ÎNVĂȚĂTURĂ»: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 858.
 CASA DE AJUTOR RECIPROC *a clerului Bisericii Ortodoxe Române* (organizare, viață
 și activitate): B.O.R., XCI (1973), nr. 6, p. 708; — XCIV (1976), nr. 1—2, p.
 CLXXXIV.
 CASA DE PENSII *a salariaților Bisericii Ortodoxe Române* (organizare și funcționare):
 B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXXV.
 CASA *lui Udriște Năsturel din Herești* (monografie): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2,
 p. CLXXXIV.
 CASA *mitropolitului Dosoftei din Iași* (monografie): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2,
 p. CLXXXIV.
 CASTELE *din India* (sistemul lor): B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 624—625.
 CATARII (*istoric, doctrină și viață*): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1257.
 CATEHEZĂ *și catehizare liturgică în Biserică*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 386—387;
 — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXVIII—LXXIX.
 CATOLICISM — *Vezi*: *Biserica Romano-Catolică*.
 CAZANII *românești* (ediții și conținut): B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 387; — XCIII
 (1975), nr. 5—6, p. LXXIX.

- CĂRȚI de cult tipărite în zilele noastre : B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 630 ; XCI (1973), nr. 3—5, p. 446—447 ; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLVIII—CLIX.
- CĂRȚI de predică sau cu conținut omiletic (tipărite în zilele noastre) : B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 447.
- CĂSĂTORIA (ca Sfântă Taină) — Vezi : *Cununia...*
- CĂSĂTORIA (în concepția creștină și a celorlalte religii) — Vezi : *Familia.*
- CEARTA (în morală creștină) : B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12, p. 1330.
- CELIBATUL sacerdotal în Biserică : B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 370 ; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXV—LXVI, LXXIX ;
— Vezi și : *Biserica Romano-Catolică.*
- CENTRUL interortodox Penteli din Atena (organizare și funcționare) : B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXI.
- «CER NOU ȘI PĂMÎNT NOU» — Vezi : *Eshatologie...*
- CHENOZĂ — Vezi : *Hristologie.*
- CHESARIE, episcopul Rîmnicului (date biografice) : B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 437.
- CHESARIE (Păunescu), episcop al Dunării de Jos (date biografice) : B.O.R., XCI (1973), nr. 9—10, p. 1114—1115 ; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXXVII.
- CHINA (R.P.) (monografii istorico-geografice) : B.O.R., XCII (1974), nr. 7—8, p. 1062—1063.
- CHINEZII (date istorico-geografice) : B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 621, 626 ;
— Vezi și : *China...*
- CHIPUL lui Dumnezeu în om — Vezi : *Antropologie.*
- CIMITIRELE parohiale (organizare și funcționare) : B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXXVII.
- «CINA CEA DE TAINĂ» : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 607 ; — XC (1972), nr. 9—10, p. 1070.
- CINSTEA (virtute creștină) : B.O.R., XCII (1974), nr. 9—10, p. VII.
- CINSTIREA icoanelor — Vezi : *Iconografie.*
- CINSTIREA relicvelor (moaștelor) sfinților ortodocși : B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 520, 521, 522.
- CINSTIREA sfinților — Vezi : *Sfințenie și sfinți.*
- CÎMPULUNG-MUSCEL (monografii istorico-geografice) : B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 450 ; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCII.
- CÎNTAREA în comun în biserică : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 628, 629, 630 ;
— XCIII (1975), nr. 1—2, p. X.
- CÎNTĂREȚII bisericești în Biserica Ortodoxă Română contemporană : B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 617 ; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXLIV.
- CLAIN (Samuil Micu), istoric și lingvist român de prestigiu (date biografice) : B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 444.
- CLEMENT (Alexandrinul), scriitor bisericesc patristic (date biografice) : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 608 ; — nr. 7—8, p. 850 ; — XC (1972), nr. 3—4, p. 387 ; — nr. 5—6, p. 619 ; — nr. 7—8, p. 839 ; — nr. 9—10, p. 1066, 1068 ; — nr. 11—12, p. 1264, 1265 ; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXXIII.
- CLERUL Bisericii Ortodoxe Române (în trecut și în prezent) : B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 612—617 ; — XCII (1974), nr. 1—2, p. 300 ; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXXIX—LXXXIII ;
— Vezi și : *Biserica Ortodoxă Română.*
- CLOPOTNIȚE (ca element de artă creștină) în Orient și Occident : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 620, 621.
- COANDĂ (Henri), inginer român, specialist în aeronautică (date biografice) : B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXII.
- CODUL familiei : B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1262.
- COLEGIALITATEA episcopală în Biserica Romano-Catolică de astăzi : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 855.
- COLEGIALITATEA sacerdotală în Biserica primară : B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. XIV.
- COLINDELE religioase românești : B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 617 ; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXXIII.

COMAN (Pr. Ioan), profesor de Patologie la Institutul teologic din București (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXLVIII.

COMENIUS (Jan Amos), gânditor umanist și pedagog ceh (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLX.

COMENTARIU biblic — Vezi: Exegeză biblică.

COMISIA interortodoxă de la Chambésy—Geneva (8—16 iunie 1968): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXI.

COMISIA pregătitoare a celui de al II-lea Congres de teologie ortodoxă (București, 2—9 iunie 1964): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXI.

COMISIILE teologice interortodoxe de la Belgrad (1—15 septembrie 1966): B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 845, 846.

COMPOZIȚII de muzică bisericească românească :

I. — *La Sfânta Liturghie* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 631 ; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. X—XI ;

II. — *La laudele bisericești (Vecernie, Utrenie)* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 632 ; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XI.

III. — *La Sfintele Taine și ierurgii* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 632 ;

IV. — *La cateheze și podobii* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 632 ;

V. — *Colinde (de Crăciun, de Florii și de Sf. Paști)* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 632 ;

VI. — *Compoziții religioase diferite* : B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. XI ;

VII. — *Compoziții religioase ocazionale sau omagiale* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 632 ; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XI.

COMUNITĂȚI ortodoxe române de peste hotare — Vezi: Diaspora... ; — Parohia.

COMUNIUNEA în Biserica Ortodoxă : B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 618.

CONCILIUL al II-lea Vatican — Vezi: Sinoadele în Biserică.

CONCORDANȚĂ biblică : B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. XVI.

CONFERINȚA Bisericilor Europene : B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12, p. 1316—1317 ; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CXC—CXCVII.

CONFERINȚA Creștină pentru Pace : B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12, p. 1314—1316 ; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CXCIII—CXCV.

CONFERINȚA exegetică interortodoxă de la Pentell—Atena (17—21 mai 1972) : B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXI.

CONFERINȚA interortodoxă de la Massachussets—SUA (7—11 septembrie 1970) : B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXI.

CONFERINȚELE Lambeth : B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 375, 376, 377 ; — nr. 7—8, p. 843, 845.

CONFERINȚELE Panortodoxe (Rodos și Geneva) : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 877 ; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 535 ; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXVIII—CCXXIX ;

— Vezi și : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1055 ; — nr. 11—12, p. 1248 ; — XC (1972), nr. 7—8, p. 840, 842, 843, 846, 847 ; — nr. 9—10, p. 1080.

CONFIRMAȚIUNEA — Vezi: Mirungerea (ca Sfântă Taină).

CONFUCIANISMUL (una din religiile vechilor chinezi) : B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 621.

CONGRESE teologice internaționale :

I. — *Congresul al II-lea de teologie ortodoxă (București, 2—9 iunie 1964)* : B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXVI ;

II. — *Congresul al II-lea al Societății de teologie ortodoxă din America* : B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXII ;

III. — *Congresul al IV-lea internațional de studii patristice (Oxford—Anglia, 16—21 septembrie 1963)* : B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXVI ;

IV. — *Congresul al VI-lea internațional de studii patristice de la Oxford (6—11 septembrie 1971)* : B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXV ;

V. — *Congresul general al tineretului ortodox din Franța (Annecy, 30 octombrie—1 noiembrie 1971)* : B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXI.

CONSFĂTUIRI interortodoxe :

I. — *De la Constantinopol (1923)* : B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 385 ; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 535 ;

- II. — *De la Vatoped (1930)*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 877; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 535;
- III. — *De la Moscova (1948)*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 876, 877; — nr. 9—10, p. 1061; — nr. 11—12, p. 1246; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 535.
- CONSILIUL *Ecumenic al Bisericilor* (istoric, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1079—1084; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXXII—CXXVI;
- *Vezi și*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1057—1058, 1062, 1073; — nr. 11—12, p. 1250—1251, 1255; — XC (1972), nr. 1—2, p. 150; — nr. 7—8, p. 846, 847, 851; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XXXI.
- CONSILIUL *Mondial al Păcii*: B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12, p. 1322—1323; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CXCVII.
- CONSILIUL *Național al Bisericilor lui Hristos din SUA* (istoric, viață și activitate): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1246, 1249.
- CONSILIUL *Național Bisericesc al Bisericii Ortodoxe Române contemporane* (organizare, viață și activitate): B.O.R., XCI (1973), nr. 6, p. 699;
- *Vezi și*: *Adunarea Națională Bisericească*
- CONSTANTINESCU (Paul), *compozitor român de muzică clasică* (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 633.
- CONSTANTINOPOL — *Vezi*: *Bizanțul*.
- CONSTANȚA (monografie istorico-geografică) — *Vezi*: *Tomis...*
- CONSTITUȚIA *țării noastre* (legea fundamentală): B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 300.
- CONSULTAȚIA *teologică de la Penteli—Atena* (23—27 mai 1972): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXI.
- CONȘTIINȚA (sentiment al responsabilității morale): B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 618.
- CONTINENTE (monografii istorico-geografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 614; — XCII (1974), nr. 7—8, p. 1060—1063.
- CONVERSAȚIILE *neoficiale ortodoxe-necalcedoniene*: B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 847; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXII;
- *Vezi și*: *Relațiile intercreștine*
- COPIII (creștere, educație, formație) — *Vezi*: *Familia*.
- CORESI (diaconul), *editor și tipograf român de renume* (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 618; — XCI (1973), nr. 3—5, p. 437, 439—440; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XII.
- CORINTUL (monografie istorico-geografică): B.O.R., XCII (1974), nr. 7—8, p. 1061.
- COSMA (Petrovici), *episcop al Dunării de Jos* (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 885.
- COSMOLOGIE: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 618.
- COȘBUC (George), *poet clasic român* (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLVIII.
- CREAȚIA *lumii* (după învățătura creștină): B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 618; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXXIII;
- *Vezi și*: *Anghelologie*; — *Antropologie*.
- CREDINȚA (virtute teologică): B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 877—878; — XCII (1974), nr. 9—10, p. I—II; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXLI—CCXLII.
- CREȘTINISMUL:
- I. — *Religia creștină*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 611; — nr. 7—8, p. 865—870, 871; — XC (1972), nr. 5—6, p. 618—619; — nr. 9—10, p. 1070; — XCI (1973), nr. 3—5, p. 456; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 514—515; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXXIII.
- II. — *Viața creștină*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 611—612, 614—615, 870—876; — XC (1972), nr. 5—6, p. 619; — nr. 9—10, p. 1068; — nr. 11—12, p. 1256, 1261, 1265, 1270; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 514; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXXIII.
- CREZUL (Simbolul de credință): B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 619; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXXIV.
- CRIFTOGRAFIE (descrierea scrierii secrete): B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 620.
- CRITICA *personală*: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 620.
- CRONICI (românești și grecești): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1257, 1259; — XCI (1973), nr. 3—5, p. 437, 438, 439; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLIV—CLV.

- CRONOLOGIE *biblică*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 861; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XVI.
- CRUCEA (forme și simbol): B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 620.
- «CRUCEA ROȘIE» (organizație sanitară internațională): B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 620.
- CRUCIADELE (istoric): B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. XXIV, XXV.
- CUCERNICIE (virtute creștină) — Vezi: *Evlavie*; — *Pietate*.
- CUCU (Gheorghe), *compozitor român de muzică bisericească* (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 631.
- CULLMANN (Oscar), *teolog protestant de prestigiu* (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 878.
- CULTELE Neo-Protestante din Asia, Africa și America Latină (viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 374.
- CULTELE Neo-Protestante din Franța: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 374.
- CULTE religioase creștine (neortodoxe) din țară: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 620; — nr. 9—10, p. 1085—1087; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXXIV.
- CULTE religioase necreștine (din trecut și prezent):
- I. — *Din țara noastră*: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 620; — nr. 9—10, p. 1085, 1086—1087; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXXV, LXXXVI;
 - II. — *De pretutindeni*: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 621—628; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXXV—LXXXVII.
- CULTUL cavalerilor danubieni (origine, viață și activitate): B.O.R., XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXXVI.
- CULTUL creștin de rit vechi din R.S.R. — Vezi: *Biserica Lipoveană*.
- CULTUL inimii lui Iisus la romano-catolici: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 371.
- CULTUL iudaic: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 627;
— Vezi și: *Cultul Vechiului Testament*.
- CULTUL liturgic creștin:
- I. — *Privire generală*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 610; — nr. 7—8, p. 868, 874; — XC (1972), nr. 5—6, p. 619, 628—630; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXXVII—LXXXIX;
 - II. — *Cultul liturgic ortodox (în general)*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 851; — XC (1972), nr. 1—2, p. 153; — nr. 5—6, p. 628—629;
 - III. — *Cultul liturgic al Bisericii Ortodoxe Române*: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 628;
— Vezi și: *Cultul liturgic ortodox...*
 - IV. — *Cultul liturgic al Bisericii Romano-Catolice*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 371; — nr. 5—6, p. 628;
— Vezi și: *Cultul inimii lui Iisus...*
 - V. — *Cultul liturgic al Bisericii Protestante (în general)*: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 628;
 - VI. — *Cultul liturgic al Bisericii Anglicane (în general)*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 376; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXI;
 - VII. — *Cultul liturgic al Bisericii Vechi-Catolice (în general)*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 610; — XC (1972), nr. 3—4, p. 379;
 - VIII. — *Cultul liturgic al Bisericilor Vechi-Orientale*:
 1. *Al Bisericii Nestoriene*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 380; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXII;
 2. *Al Bisericii Armene*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 382; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXIII;
 3. *Al Bisericii Copte*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 380; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXIII—LXXIV;
 4. *Al Bisericii Etiopiene*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 380—381; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXIV—LXXV;
 5. *Al Bisericii Siriană-Iacobită*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 381; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXV;
 6. *Al Bisericii Maronite*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 382.

- CULTUL morților în Biserica Ortodoxă : B.O.R., XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXXIX.
- CULTUL Mozaic din R.S.R., (istoric, viață și activitate) : B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 620 ; — nr. 9—10, p. 1085, 1086—1087 ; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXXV.
- CULTUL sfinților :
- I. — În Biserica Ortodoxă : B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 629 ; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 520 ;
 - II. — În Biserica Romano-Catolică : B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 371 ; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 522 ;
 - III. — În Biserica Anglicană : B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 376 ;
 - IV. — În Biserica Veche-Catolică : B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 379 ;
 - V. — În Mahomedanism : B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 626.
- CULTUL Vechiului Testament (privire generală) : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 610 ; — XC (1972), nr. 5—6, p. 628 ;
— Vezi și : Cultul iudaic.
- CULTURA :
- I. — Cultură bizantină : B.O.R., XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXVI—LXXVII ;
 - II. — Cultură laică (veche și contemporană) : B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 372—373 ; — nr. 5—6, p. 630 ; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLIV—CLVIII, CLIX—CLX ;
 - III. — Cultură teologică contemporană : B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 630 ; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLVIII—CLIX ;
- CUMPĂTARE (virtute creștină) : B.O.R., XCII (1974), nr. 9—10, p. VII.
- CUNOAȘTEREA lui Dumnezeu : B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1067—1068 ; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXVII—CXVIII.
- CUNUNIA (ca Sfântă Taină) : B.O.R., XCII (1974), nr. 5—6, p. 810—812 ; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXIV—CCXXXV.
- CURĂȚIE sufletească (virtute creștină) : B.O.R., XCII (1974), nr. 9—10, p. VII.
- CURSURILE de îndrumare misionară-pastorală a preoșimii ortodoxe române de astăzi : B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 614—616 ; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXX—LXXXII ;
— Vezi și : Biserica (Biserica Ortodoxă Română).
- CURȚILE vechi domnești din țară (monografii istorico-geografice) :
- I. — Curtea Domnească din Tîrgoviște : B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 882 ; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXIV ;
 - II. — Curtea Domnească din Argeș : B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXIV ;
 - III. — Curtea Domnească din Cîmpulung-Muşcel : B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 882 ;
 - IV. — Curtea Domnească din Iași : B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXV ;
 - V. — Curtea Domnească din Piatra Neamț : B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXV.
- CUVINTUL, mijloc de expresie și comunicare (după învățătura creștină) : B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 630.
- CUZA (Alexandru-Ioan), primul domnitor român al Principatelor Unite (1859—1862) și al statului național România (1862—1866) (date biografice) : B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 285—286 ; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCIII ;
— Vezi și : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1258.

D

- DACIA (monografii istorico-geografice) : B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 282 ; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CC.
- DANEMARCA (monografie istorico-geografică) : B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXIX.
- DANIIL al II-lea, mitropolit al Ungrovlahiei (date biografice) : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1256, 1257.
- DARURILE Duhului Sfânt : B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1266—1268.

DATINI religioase : B.O.R., XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXXIX ; — nr. 9—10, p. CXLVII ;
— XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXXIII.

DECALOGUL (Cele 10 Porunci) : B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 839 ; — nr. 11—12, p. 1261.

DECEMBRIE (30) 1947 — Vezi : *Proclamarea Republicii*.

DECENEU, mare preot al geto-dacilor, sfetnicul lui Burebista (date biografice) : B.O.R.,
XCIV (1976), nr. 3—4, p. CC.

DESCOPERIRILE de la Qumran (Marea Moartă) : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 613—614.

«DESCRIEREA MOLDOVEI» (opera lui Dimitrie Cantemir) : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1257, 1259.

DESFRÎNAREA : B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12, p. 1327.

DESTINUL (în concepția creștină) : B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 839 ; — nr. 11—12, p. 1267.

DEZBINAREA : B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12, p. 1331.

DIACONIA (slujirea) Bisericii — Vezi : *Apostolat social* ; — *Slujirea...*

DIACONIA (slujirea) la celelalte religii (necreștine) — Vezi : *Slujirea...*

DIACONOVICI (Constantin Loga), figură proeminentă în cultura românească a secolului al XIX-lea (date biografice) : B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLVII.

DIALOG (mijloc de rezolvare a controverselor dintre Bisericile creștine și religiile lumii necreștine) : B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 839.

DIALOG intercreștin :

I. — *Privire generală* : B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 839—850 ; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXXIX—XC ;
— Vezi și : *Ecumenism intercreștin* ;

II. — *Dialog ortodox—Romano-Catolic* :

1. *Poziția și atitudinea Bisericii Ortodoxe în această direcție* : B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 839—840 ; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. XC—XCI ;
— Vezi și : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1056—1057, 1062, 1063—1064 ; — nr. 11—12, p. 1249 ; — XC (1972), nr. 1—2, p. 150, 154 ; — nr. 3—4, p. 371 ;
— *Ecumenism intercreștin* ;

2. *Poziția și atitudinea Bisericii Ortodoxe Române în această direcție* : B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 840—842 ; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. XCI—XCV ;
— Vezi și : *Ecumenism intercreștin* ;

III. — *Dialog ortodox—protestant* :

1. *Poziția și atitudinea Bisericii Ortodoxe în această direcție* : B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 842—843 ; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. XCV ;
— Vezi și : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1057, 1071 ; — nr. 11—12, p. 1249—1250 ; — XC (1972), nr. 3—4, p. 375 ;
— *Ecumenism intercreștin* ;

2. *Poziția și atitudinea Bisericii Ortodoxe Române în această direcție* : B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 843 ; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. XCV—XCVIII ;
— Vezi și : *Ecumenism intercreștin* ;

IV. — *Dialog ortodox—anglican* :

1. *Poziția și atitudinea Bisericii Ortodoxe în această direcție* : B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 843 ; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. XCIX ;
— Vezi și : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1057, 1060, 1062, 1064 ; — nr. 11—12, p. 1250, 1255 ; — XC (1972), nr. 1—2, p. 150, 154 ; — nr. 3—4, p. 375, 377 ;
— *Ecumenism intercreștin* ;

2. *Poziția și atitudinea Bisericii Ortodoxe Române în această direcție* : B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 844—845 ; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. XCIX ; — CI ;
— Vezi și : *Ecumenism intercreștin* ;

- V. — Dialog ortodox—vechi-catolic:
1. *Poziția și atitudinea Bisericii Ortodoxe în această direcție*: B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 846; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CI—CII; — Vezi și: *Ecumenism intercreștin*;
 2. *Poziția și atitudinea Bisericii Ortodoxe Române în această direcție*: B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 847; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CII—CIII; — Vezi și: *Ecumenism intercreștin*;
- VI. — Dialog ortodox—necalcedonian:
1. *Poziția și atitudinea Bisericii Ortodoxe în această direcție*: B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 847—848; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CIII—CIV; — Vezi și: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1058; — nr. 11—12, p. 1251—1252; — *Ecumenism intercreștin*;
 2. *Poziția și atitudinea Bisericii Ortodoxe Române în această direcție*: B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 848—850; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CIV—CVII; — Vezi și: *Ecumenism intercreștin*;
- VII. — Dialog romano-catolic—protestant: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 371—372.
- VIII. — Dialog romano-catolic—anglican: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 375, 377.
- IX. — Dialog anglican—protestant: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 377—378.
- X. Dialog anglican—vechi-catolic: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 378.
- XI. Dialog anglican—vechi-oriental (necalcedonian): B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 378.

DIALOG interreligios:

- *Privire generală*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1252; — XC (1972), nr. 5—6, p. 627; — nr. 7—8, p. 850—851; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CVII—CVIII.
- Vezi și: *Ecumenism interreligios*.

DIALOG teologic: B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 840—841, 842.

DIALOGUL dragostei (iubirii): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1056, 1059; — XC (1972), nr. 7—8, p. 840.

DIALOGUL slujirii: B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 840, 850.

DIASPORA:

- I. — *Diaspora ortodoxă*: B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 851—852.
- II. — *Diaspora Patriarhiei Ecumenice*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1053—1055; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XXVII—XXVIII;
- III. — *Diaspora Patriarhiei de Alexandria*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1059; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. XXXIII;
- IV. — *Diaspora Patriarhiei de Antiohia*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1061; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. XXXIV—XXXV;
- V. — *Diaspora Patriarhiei de Ierusalim*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. XXXVI;
- VI. — *Diaspora Bisericii Ortodoxe Ruse*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1244—1246; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. XXXIX—XLI;
- VII. — *Diaspora Bisericii Ortodoxe Sârbe*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1255; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. XLIX—L;
- VIII. — *Diaspora Bisericii Ortodoxe Române*: B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 852—855; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CVIII—CXVI;
- IX. — *Diaspora Bisericii Ortodoxe Bulgare*: B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 149; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. LV;
- X. — *Diaspora Bisericii Ortodoxe Grecești (Elene)*: B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 153; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. LIX—LX;
- XI. — *Diaspora Bisericii Ortodoxe Albaneze*: B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 156;

- XII. — *Diaspora Bisericii Anglicane*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 377; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXI.
- DIABOLUL (după învățătura creștină): B.O.R., XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXVI.
- DICȚIONARE: B.O.R., XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXVI; — nr. 9—10, p. CLIII.
- DIONISIE (Eclesiarhul), *cronicar român* (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 438.
- DIONISIE (Lupu), *mitropolit al Ungrovlahiei* (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 443.
- DIONISIE (Pseudo-Ariopagitul), *scriitor bisericesc patristic*, (date biografice): B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 618; — nr. 9—10, p. 1067, 1068; — nr. 11—12, p. 1264.
- DIONISIE (Romano), *episcop al Buzăului* (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 443; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. LI; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCVII.
- DIPLOMAȚIE (figuri distinse de diplomat): B.O.R., XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXVI.
- DIPTICELE (rugăciune de mijlocire) — Vezi: *Liturghia dumnezeiască*.
- DISCIPLINE de învățămînt teologic românesc: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 614; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 202—203; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXLV—CXLVI.
- DISCORDIE: B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12, p. 1330; — Vezi și: *Dezbinare*.
- DISPENSA în Dreptul bisericesc: B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1067.
- DISTINCȚII (ranguri) bisericești acordate clerului de mir și monahal: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 617; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXIV.
- DIVORȚUL — Vezi: *Familia*
- DMITRIEVSKI (Alexei Afanasievici), *teolog rus de renume* (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. XXXVI.
- DOCTORI în teologie declarați în Biserica Ortodoxă Română contemporană: B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXLVIII.
- DOGMA (în învățătura creștină): B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 855; — nr. 9—10, p. 1072; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXVI.
- DOSITEI (Filitti), *mitropolit al Țării Românești* (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. LI.
- DOSOFTEI, *mitropolit al Moldovei* (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1259; — XCI (1973), nr. 3—5, p. 443; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXV.
- DOSOFTEI, *patriarh al Ierusalimului* (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. XXXV; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXVIII.
- DOSTOIEVSKI (Fiodor Mihailovici), *scriitor rus, unul dintre marii prozatori ai literaturii universale* (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 876; — XC (1972), nr. 3—4, p. 373.
- DRAGOSTEA (virtute teologică) — Vezi: *Iubirea*.
- DREPTATEA socială:
- I. — În învățătura creștină: B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1065—1066; — XCII (1974), nr. 1—2, p. 282—283; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXVII; — Vezi și: *Teodiceea*
 - II. — În învățătura religiilor necreștine: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 621, 622, 623, 624, 625, 626, 628; — nr. 9—10, p. 1065, 1066.
- DREPTUL BISERICESC (studii de specialitate): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 852, 856, 868; — nr. 11—12, p. 1257, 1258, 1259; — XC (1972), nr. 9—10, p. 1066—1067; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 521; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXVII; — nr. 9—10, p. CXLVI.
- DREPTUL de devoluțiune: B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1066.
- DREPTUL la odihnă: B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1067.
- DUHUL SFÎNT — Vezi: *Sfântul Duh*
- DUMINICA, *sărbătoare creștină săptămînală* (originea și temeiurile ei doctrinare): B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 518.
- DUMNEZEU:
- I. — Dumnezeu unul în ființă: B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1067—1068; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXVII—CXVIII.
 - II. — Dumnezeu întreit în persoane: B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1068—1078; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXVIII—CXXI.

E

ECLEZIOLOGIE creștină (doctrina creștină despre Biserică): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 865—870; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XXI—XXIII.

ECUMENISM intercreștin :

- I. — *Temeiuri biblice și patristice ale ecumenismului creștin*: B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1076, 1078; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXXI.
- II. — *Mișcarea Ecumenică (istoric, viață și activitate)*: B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1079—1082; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXXII—CXXIII, CXXVIII.
- III. — *Poziția și atitudinea Bisericii Ortodoxe față de Mișcarea Ecumenică și Consiliul Ecumenic al Bisericilor*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXXIII—CXXIV.
- IV. — *Poziția și atitudinea Bisericii Ortodoxe Române față de Mișcarea Ecumenică și Consiliul Ecumenic al Bisericilor*: B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1082—1083; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXXIV—CXXVIII.
- V. — *Poziția și atitudinea Bisericii Romano-Catolice față de Mișcarea Ecumenică și Consiliul Ecumenic al Bisericilor*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 372; — nr. 9—10, p. 1083—1084; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXXVIII; — *Vezi și*: *Ecumenism local* (VI, 10).
- VI. — *Vezi și*: *Dialog intercreștin*; — *Ecumenism local (intern) al Bisericii Ortodoxe Române*.
- VII. — *Ecumenism local (intern)*:
 1. *Al Patriarhiei Ecumenice*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. XXVII.
 2. *Al Patriarhiei de Alexandria*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. XXXIII.
 3. *Al Patriarhiei de Antiohia*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. XXXIV.
 4. *Al Patriarhiei de Ierusalim*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. XXXVI.
 5. *Al Bisericii Ortodoxe Ruse*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. XXXIX.
 6. *Al Bisericii Ortodoxe Sârbe*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. XLIX.
 7. *Al Bisericii Ortodoxe Române*: B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1084—1087; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXXVI—CXXVII.
 8. *Al Bisericii Ortodoxe Bulgare*: B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 148; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. LV.
 9. *Al Bisericii Ortodoxe Albaneze*: B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 156.
 10. *În Biserica Romano-Catolică*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXVII.
 11. *În Biserica Romano-Catolică din Spania*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXXVIII.

ECUMENISM interreligios :

- I. — *Pe plan mondial*: B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1084; — XCI (1973), nr. 11—12, p. 1317—1318, 1320—1321.
- II. — *Pe plan local (românesc)*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXXVIII—CXXIX.
- III. — *Vezi și*: — *Dialog interreligios*;
— *Relațiile interreligioase*

EDIȚII ale *Cazaniei* (românești): B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 387.

EDIȚII ale cărților de slujbă (ortodoxe) mai noi :

- I. — *Românești*: B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 149; — nr. 5—6, p. 630.
- II. — *Străine*: B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 149; — nr. 5—6, p. 630.

EDIȚII ale Bibliei (text integral sau parțial):

- I. — *Românești*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 860; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XIX.
- II. — *Străine*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 861; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XX.

EFESUL (monografie istorico-geografică): B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 451.

EFREM (Enăcescu), *mitropolit* (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 885; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CXCII.

- EFTIMIE (Luca), *arhiereu-vicar al Episcopiei Romanului și Hușilor* (date biografice): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXXVIII.
- EGALITATE socială: B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1256; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXXIX.
- EGIPT (monografii istorico-geografice): B.O.R., XCII (1974), nr. 7—8, p. 1062, 1063; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXIX.
- EGOISMUL: B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12, p. 1331.
- ELIBERAREA poporului român de sub jugul fascist (23 August 1944): B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 287; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCIV.
- ELVEȚIA (monografia istorico-geografică): B.O.R., XCII (1974), nr. 7—8, p. 1061.
- EMILIAN (Antal), *episcop pensionar* (date biografice): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXVII, CLXXXIX.
- EMINESCU (Mihai), *cel mai mare poet român și unul dintre cei mai de seamă lirici al literaturii universale* (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 445; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLVII.
- ENIPOSTASIA — *Vezi: Hristologie; — Sfânta Treime.*
- EPARHIA (Episcopia) în *Biserica Ortodoxă Română contemporană* (organizare, viață și activitate): B.O.R., XCI (1973), nr. 9—10, p. 1113—1118; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXXVI—CLXXXVII.
- EPICLEZĂ (rînduială) — *Vezi: Liturgia dumnezeiască.*
- EPISCOPATUL în *Biserica Romano-Catolică*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 368, 370.
- EPISCOPIA Aradului, Ienopolei și Hălmașului, în *contemporaneitate* (viață și activitate): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXXIX.
- EPISCOPIA Buzăului, în *contemporaneitate* (viață și activitate): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXXVII.
- EPISCOPIA Dunării de Jos, în *contemporaneitate* (viață și activitate): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXXVII.
- EPISCOPIA Misionară Ortodoxă Română din America (organizare, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 852—853; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CVIII—CX.
- EPISCOPIA Oradiei, în *contemporaneitate* (viață și activitate): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXXVIII.
- EPISCOPIA Rîmnicului și Argeșului, în *contemporaneitate* (viață și activitate): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXXIX.
- EPISCOPIA Romanului și Hușilor, în *contemporaneitate* (viață și activitate): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXXVIII.
- EPISCOPIA Tomisului (istoric): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1255—1256.
- EPISCOPIA Vadului, Feleacului și Clujului, în *contemporaneitate* (viață și activitate): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXXVIII.
- EPISCOPII perioadeuți (periodevți) în *Biserica veche*: B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1274.
- EPISCOPII vicari în *Biserica veche*: B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1274.
- EPITAFUL de la Ioan Movilă (monografie): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXV.
- EPITAFUL de la Mînăstirea Negru-Vodă din Cîmpulung-Muscel (monografie): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXV.
- EPITIMIILE în *judcata bisericească*:
 I. — *În concepția și practica Bisericii Ortodoxe*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 371; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 208.
 II. — *În concepția și practica Bisericii Romano-Catolice*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 371.
- EPOCA fanariotă: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1257.
- EPOCA patristică: B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1256.
- ERBICEANU (Constantin), *teolog și cărturar român* (date biografice): B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1066.
- EREZII: B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1077; — nr. 11—12, p. 1256—1257; — XCIII (1975), nr. 7—8, CXXIX.
- ERMINEUTICĂ biblică: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 861—862; — XC (1972), nr. 3—4, p. 374, 387; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XVII.
- ESENIENII (organizația și doctrina lor): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 613; — XC (1972), nr. 11—12, p. 1257; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXXIX.

- ESHATOLOGIE creștină: B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1257; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXXIX—CXXX.
- ESTETICĂ (concepția despre frumos): B.O.R., XCIII (1975), nr. 7—8, CXXX.
- ETICĂ: B.O.R., XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXXX—CXXXI.
- ETIOPIA (monografii istorico-geografice): B.O.R., XCII (1974), nr. 7—8, p. 1063; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXIX.
- ETNOGRAFIE (etnologie) religioasă: B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1260.
- EUGEN (Laiu), episcop pensionar (date biografice): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXVII, CLXXXIX.
- EUHARISTIA (ca Sfântă Taină): B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1070; — XCII (1974), nr. 5—6, p. 804—808; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXIII—CCXXXIV; — Vezi și: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 607; — XC (1972), nr. 3—4, p. 379; — nr. 7—8, p. 844; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 216.
- EUNUCHI: B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1257; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXXXI.
- EUSTAȚIE protopsaltul de la Putna (1511) (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. X.
- EVANGHELIȘTII (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXXXI.
- EVLAVIA (virtute creștină): B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 629; — XCII (1974), nr. 9—10, p. VI.
- EVREII (date istorico-geografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 613, 614; — XC (1972), nr. 5—6, p. 627; — nr. 11—12, p. 1263—1264; — XCII (1974), nr. 1—2, p. 281; — nr. 7—8, p. 1062.
- EVUL MEDIU: B.O.R., XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXXXI.
- EXARHII în Biserica veche: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 872; — XC (1972), nr. 11—12, p. 1275.
- EXEGEZĂ biblică (a unor texte biblice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 862—863; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XVII—XIX.

F

FAMILIA:

- I. — În concepția creștină: B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1260—1262; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXII; — Vezi și: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 372; — nr. 11—12, p. 1256.
- II. — În concepția religiilor necreștine: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 626; — nr. 11—12, p. 1260—1261.
- III. — În legislația laică românească și străină: B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1262; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXII.
- FANATISMUL religios: B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1262.
- FAPTELE bune: B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 877—878; — Vezi și: Mîntuire...; — Milostenie
- FATALISMUL religios: B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1262.
- FEBRUARIE (16) 1933, eveniment de mare amploare din istoria Mișcării muncitorești din România (date istorice): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCIV.
- FECIORIA (în concepția creștină): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1261, 1263.
- FEDERAȚIA Bisericilor Protestante din Franța (istoric, viață și activitate): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1249; — XC (1972), nr. 3—4, p. 374; — nr. 9—10, p. 1082; — Vezi și: Ecumenism intercreștin
- FEDERAȚIA Mondială a studenților creștini (istoric, viață și activitate): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1071; — Vezi și: Ecumenism intercreștin.
- FEDERAȚIA Mondială Catolică pentru apostolatul biblic: B.O.R. XC (1972), nr. 3—4, p. 370.
- FEMEIA (în învățătura creștină și a celorlalte religii necreștine) — Vezi: Familia
- FERICIREA (în concepția creștină): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1263.
- FERICITUL Augustin, scriitor bisericesc patristic (date biografice): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1262; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 517, 528; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXV, CCXL;

- Vezi și : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 609 ; — nr. 7—8, p. 858, 862, 867 ; — XC (1972), nr. 5—6, p. 620 ; — nr. 9—10, p. 1068, 1069, 1072, 1077 ; — nr. 11—12, p. 1264, 1266, 1267 ; — XCI (1973), nr. 3—5, p. 456 ; — nr. 7—8, p. 877, 879 ; — nr. 9—10, p. 1122 ; — XCII (1974), nr. 1—2, p. 289, 291, 292 ; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XXII.
- FIGURI de mari personaje umane : B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXII.
- FIGURI, de prestigiu, ale științei, învățămîntului și culturii românești contemporane : B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXII.
- FIGURI remarcabile de personaje noutestamentare : B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1263.
- «FII LUI DUMNEZEU» : B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1265.
- FIINȚA Bisericii — Vezi : *Ecleziologie creștină*.
- FILIAȚIUNEA — Vezi : *Familia*.
- FILIOQUE : B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 370, 379 ; — nr. 7—8, p. 843 ; — nr. 9—10, p. 1078 ; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXXI.
- FILIP tetrarhul (personaj noutestamentar) : B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1263.
- FILON de Alexandria, scriitor din antichitate (date biografice) : B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1264.
- FILOTEI, episcop al Buzăului (date biografice) : B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 443.
- FILOZOFIE :
1. *Filozofie antică* : B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXIII.
 2. *Filozofie religioasă creștină* : B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1265 ; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXIII.
 3. *Filozofie religioasă indiană* : B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXIII.
 4. *Filozofie laică contemporană* : B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXIII.
- FINLANDA (monografie istorico-geografică) : B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXIX.
- FIRMILIAN (Marin), mitropolitul Olteniei (date biografice) : B.O.R., XCI (1973), nr. 9—10, p. 1120 ; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXVI, CXCI.
- «FIUL OMULUI» — Vezi : *Hristologie*.
- FOLCLOR :
1. *Folclor literar religios (românesc)* : B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 440—441, 445 ; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLVIII.
 2. *Folclor muzical religios* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 630.
 3. *Folclor muzical românesc* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 633.
- FONDUL CENTRAL MISSIONAR în Biserica Ortodoxă Română, contemporană (organizare și funcționare) : B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXXV—CLXXXVI.
- FONDUL DE ASIGURARE A BUNURILOR Bisericii Ortodoxe Române, contemporane (organizare și funcționare) : B.O.R., XCI (1973), nr. 6, p. 708 ; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXXIV.
- FOTIE, patriarh al Constantinopolului (sec. IX) (date biografice) : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 874 ; — nr. 9—10, p. 1051.
- FRATERNITATE (după învățătura creștină) : B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1265 ; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXIII—CXXXIV.
- FRUMUSEȚEA (concepția creștină despre frumos) : B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1265 ; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXXX ; — Vezi și : *Estetica*.
- FURTUL (hoția) : B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12, p. 1329.

G

- GALACTION (Pr. Gala), scriitor român, membru al Academiei R.S.R. (date biografice) : B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 206 ; — nr. 3—5, p. 445, 446 ; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLVIII.
- GALLION, proconsulul Ahaei (personaj noutestamentar) : B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1263.
- GAMALIEL, dascălul Sfântului Apostol Pavel (date biografice) : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 611 ; — XC (1972), nr. 11—12, p. 1263.
- GAVRIIL (Calimachi), mitropolit al Moldovei (date biografice) : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1065 ; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. LI ; — nr. 9—10, p. CLVI.

- GAVRIIL (Uric), *caligraf român de renume* (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 439.
- GENEALOGIA *Mîntuitorului Iisus Hristos* — *Vezi: Mîntuitorul Iisus Hristos.*
- GENERALIZAREA *cultului sfinților cu moaștele în țara noastră*: B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXIII.
- GETO-DACII (date istorico-geografice): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CC.
- GHENADIE (Petrescu), *mitropolit al Ungrovlahiei* (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1256—1257.
- GHEORGHE *al II-lea de la Neamț*, *mitropolit al Moldovei* (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. LI.
- GHEORGHE (Movilă), *mitropolit al Moldovei* (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. LI.
- GHEORGHIU-DEJ (Gheorghe), *președinte al Consiliului de Stat al R.P.R.* (date biografice): B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 301.
- GHERASIM (Cristea), *arhiereu-vicar al Episcopiei Dunării de Jos* (date biografice): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXXVII.
- GHERONTIE (Nicolau), *episcop de Constanța* (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 885.
- GHETSIMANI (date istorico-geografice): B.O.R., XCII (1974), nr. 7—8, p. 1062.
- GLOSOLALIA (vorbirea în limbi): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1266; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXIV.
- GNOSTICISMUL: B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1266.
- GOETHE (Johann Wolfgang), *mare poet, gînditor și om de știință german* (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 450.
- GRATRY (A.), *poet, filozof, scriitor și membru al Academiei Franceze* (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLX.
- GRAVURA *creștină*:
1. *Gravura religioasă creștină* (privire generală): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 626—627; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. VIII—IX.
 2. *Gravura religioasă creștină românească* (în trecut și prezent): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 626—627; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. VIII—IX.
 3. *Gravura bisericească greacă*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 627.
 4. *Gravura bisericească rusă*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 627.
 5. *Gravura bisericească sîrbă*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 627.
 6. *Gravura bisericească bulgară*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. VIII, IX.
 7. *Gravura bisericească italiană*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. IX.
- GRECIA (monografii istorico-geografice): B.O.R., XCII (1974), nr. 7—8, p. 1061; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXIX; — *Vezi și: Grecii.*
- GRECII (date istorico-geografice): B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 281; — nr. 7—8, p. 1061—1063; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCI, CCIV, CCXXXIX.
- GRIGORE (Comșa), *episcop al Aradului* (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. LII; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCVII.
- GRIGORE (Leu), *episcop de Huși* (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 885—886.
- GRIGORE (Țamblac), *prelat grec și scriitor bisericesc* (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLV—CLVI.
- GRIGORESCU (Nicolae), *pictor român de mare prestigiu* (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 623, 624.
- GRIGORIE *al II-lea*, *mitropolit al Ungrovlahiei* (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1256, 1257; — XCI (1973), nr. 3—5, p. 443.
- GRIGORIE (Dascălul), *mitropolit al Ungrovlahiei* (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1256, 1257; — XCIII (1957), nr. 3—4, p. LI.
- GRIGORIE (*de la Neamț*) *mitropolit al Moldovei* (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. LI.
- GRIGORIE (Roșca), *mitropolit al Moldovei* (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. LI.
- GROZA (Dr. Petru), *președinte al Prezidiului Marii Adunări Naționale* (date biografice): B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 300.
- GUTENBERG (Johannes), *descoperitorul tiparului* (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 618.

H

- HABODNICISMUL — Vezi: *Bigostismul*.
- HAGIOGRAFIA creștină — Vezi: *Științenie și sfinți*.
- HÄNDEL (Georg Friedrich), mare compozitor german de muzică clasică (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 633.
- HARET (Spiru), matematician, pedagog și om politic român (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLVIII.
- HARISME și harismatici: B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1266; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 216; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXIV.
- HARITOLOGIE (învățătura creștină despre Har): B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1076; — nr. 11—12, p. 1266—1268; — XCI (1973), nr. 7—8, p. 877—878; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXIV;
— Vezi și: *Antropologie*.
- HEGEL (Georg Wilhelm Friedrich), filozof clasic german (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXIII.
- HILIASMUL — Vezi: *Milenarismul*.
- HINDUISMUL, una din religiile Indiei (istoric, doctrină și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 624—625; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXXVI.
- HIROTESIA (rugăciune de binecuvîntare): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1276;
— Vezi și: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 376.
- HIROTONIREA (ca Sfîntă Taină): B.O.R., XCII (1974), nr. 5—6, p. 812—813; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXV;
— Vezi și: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 371, 376.
- HITIȚII (date istorico-geografice): B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 622.
- HOMIACOV (A. S.), teolog rus de prestigiu (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 867; — nr. 9—10, p. 1071.
- HOREPISCOPII în Biserica veche: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 872; — XC (1972), nr. 11—12, p. 1274.
- HOȚIA — Vezi: *Furtul*.
- HRISTOLOGIE: B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1071—1074; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXIX—CXX;
— Vezi și: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 873; — XC (1972), nr. 7—8, p. 847; — nr. 11—12, p. 1259;
— *Sfîntul Duh*; — *Sfînta Treime*.
- HULUBEI (Horia), fizician român, membru al Academiei R.S.R. (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXII.

I

- IADUL (în concepția creștină): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1257—1258.
- IANCU (Avram), (1824—1872), unul din conducătorii Revoluției de la 1848—1849 din Transilvania (date biografice): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCIII.
- ICONOGRAFIE creștină ortodoxă: B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1268—1269; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXIV—CXXXV;
— Vezi și: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 612, 622—625.
- ICONOMIA divină și bisericască: B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1269; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXV.
- IDOLATRIE: B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXVI.
- IERARHIA bisericască creștină:
1. *Ierarhia bisericască sacramentală* (privire generală): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 871; — XC (1972), nr. 11—12, p. 1269—1274; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXVI—CXXXVII.
 2. *Ierarhia bisericască administrativ-jurisdicțională în Biserica Ortodoxă*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 872, 873, 874; — nr. 11—12, p. 1260; — XC (1972), nr. 3—4, p. 370, 376; — nr. 11—12, p. 1274—1275; XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXVIII.
 3. *Ierarhia bisericască sacramentală în Biserica Romano-Catolică*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 368; — nr. 11—12, p. 1273—1274; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXVII—CXXXVIII.

4. *Ierarhia bisericească administrativ-jurisdicțională în Biserica Romano-Catolică* : B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1273—1274; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXVIII;
— Vezi și : *Biserica Romano-Catolică* ;
— *Conciliul al II-lea Vatican* ;
— *Episcopatul în Biserica Romano-Catolică* ;
— *Infailibilitatea în Biserică* ;
— *Primatul papal* ;
— «*Sinodul episcopilor*» în *Biserica Romano-Catolică*.
5. *Ierarhia bisericească sacramentală și administrativ-jurisdicțională în Biserica Veche-Catolică* : B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 846; — nr. 11—12, p. 1274.
6. *Ierarhia bisericească sacramentală și administrativ-jurisdicțională în Biserica Anglicană* : B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 843, 844.
7. *Ierarhia bisericească în Biserica Protestantă* : B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1274; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXVIII.
- IERARHIA cerească : B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1269.
- IEREMIA al II-lea, patriarh al Constantinopolului (date biografice) : B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. XXXVI.
- IERURGIILE în Biserică :
1. *Privire generală* : B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1275—1276; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXVIII.
 2. *Ierurgiile în Biserica Veche-Catolică* : B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 379; — nr. 11—12, p. 1276.
 3. *Ierurgiile în Biserica Anglicană* : B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 844; — nr. 11—12, p. 1276.
 4. *Ierurgiile în Biserica Nestoriană* : B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 380; — nr. 11—12, p. 1276.
- IERUSALIM (date istorico-geografice) : B.O.R., XCII (1974), nr. 7—8, p. 1062.
- IGNATIE I, episcop de Rîmnic și mitropolit al Ungrovlahiei (date biografice) : B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. LI.
- IGNATIE (Lesbianul), mitropolit al Ungrovlahiei (date biografice) : B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. LI.
- IGNATIE (Sîrbul), mitropolit al Ungrovlahiei (date biografice) : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1256; — XCI (1973), nr. 3—5, p. 441—442.
- IGNORANȚA : B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12, p. 1331.
- ILIAȘ (Rareș), domnitor al Moldovei (sec. XVI) (date biografice) : B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCII.
- ILIRII (date istorico-geografice) : B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CC.
- IMNOGRAFIE bisericească ortodoxă : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 612, 628—633; — XC (1972), nr. 9—10, p. 1074.
- IMPERIUL bizantin — Vezi : *Bizantinologie*.
- IMPERIUL de Trapezunt (1204—1461) (istoric) : B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. XXV.
- IMPERIUL roman (monografie istorico-geografică) : B.O.R., XCII (1974), nr. 7—8, p. 1061.
- INCINERARE : B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1276.
- INDEPENDENȚA de Stat a României (9 Mai 1877) (istoric și aniversare) : B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 286; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCIII.
- INDEPENDENȚA națională : B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 282; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXIX.
- INDIA (monografie istorico-geografică) : B.O.R., XCII (1974), nr. 7—8, p. 1062—1063.
- INDIENII (date istorico-geografice) : B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CC.
- INDULGENȚELE în Biserica Romano-Catolică : B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 371.
- INFAILIBILITATEA în Biserică : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 855; — XC (1972), nr. 3—4, p. 370; — nr. 11—12, p. 1271; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XIV; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXIX.
- INSPIRAȚIA divină : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 856; — XC (1972), nr. 11—12, p. 1276—1277; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XV;
— Vezi și : *Biblia*.
- INSTITUTUL BIBLIC ȘI DE MIȘIUNE ORTODOXĂ în Biserica Ortodoxă Română, contemporană (organizare și funcționare) : B.O.R., XCI (1973), nr. 6, p. 708; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXXIV.

- INSTITUTUL ecumenic de cercetări teologice de la Ierusalim (organizare și funcționare): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXIV.
- INSTITUTUL ecumenic de la Bossey (Geneva) (istoric, viață și activitate);
— Vezi: *Ecumenism intercreștin*.
- INSTITUTUL ecumenic de studii patristice de la Salonic (Tesalonic): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1054; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXII, CCXXXVI.
- INSTITUTUL de studii teologice ortodoxe din Milano (Italia) (organizare și funcționare): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXVI.
- INSTITUȚII centrale (anexe) ale Bisericii Ortodoxe Române contemporane: B.O.R., XCI (1973), nr. 6, p. 708; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXXIV—CLXXXVI.
- INSURECȚIA națională armată antifascistă și antiimperialistă (23 August 1944) —
Vezi: *Eliberarea poporului român de sub dominația fascistă*.
- INTERCOMUNIUNE creștină: B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 840, 843; — XCII (1974), nr. 7—8, p. 1066—1068; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXIX.
- INVIDIA: B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12, p. 1326—1327.
- IORDANIA (monografie istorico-geografică): B.O.R., XCII (1974), nr. 7—8, p. 1062;
— Vezi și: *Arheologie*; — *Localități istorice*.
- IORDĂNESCU (Prof. Cicerone) (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 886.
- IORGA (Nicolae), istoric român, publicist, orator, om politic și scriitor (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 445—446; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLVIII.
- IOSIF (Gafton), Episcopul Râmnicului și Argeșului (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 9—10, p. 1116—1117; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXXIX.
- IOSIF (Naniescu), mitropolit al Moldovei (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1260.
- IPSILANTI (Alexandru), domnitor al Țării Românești (date biografice): B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 284.
- IRANIENII (date istorico-geografice): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CC.
- IRINEU (Crăciunaș), episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 9—10, p. 1115; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXVII, CXC.
- IRINEU (Mihălcescu), mitropolit al Moldovei (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 885.
- IROD (Agrippa I), personaj noutestamentar (date biografice): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1263.
- IROD (Agrippa II), personaj noutestamentar (date biografice): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1263.
- IROD (Antipa) personaj noutestamentar (date biografice): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1263.
- IROD (cel Mare), regele iudeilor, personaj noutestamentar (date biografice): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1263.
- ISIHASHMUL: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 875; — XC (1972), nr. 11—12, p. 1277.
- ISLAMISMUL, religia musulmanilor (istoric, doctrină, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 626—627; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXXVI—LXXXVII.
- ISRAEL (monografie istorico-geografică): B.O.R., XCII (1974), nr. 7—8, p. 1062;
— Vezi și: *Arheologie*; — *Localități istorice*.
- ISRAELIȚII (date istorico-geografice): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CC.
- ISTANBUL — Vezi: *Bizanțul*.
- ISTANBUL 1955: B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1087.
- ISTORIA Bisericii universale (pagini de seamă) — Vezi: *Biserica universală*.
- ISTORIA Religiiilor (ca disciplină teologică): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 614.
- ISTORICITATEA Mîntuitorului Iisus Hristos — Vezi: *Mîntuitorul Iisus Hristos*.
- ISTORIOGRAFIE (cugetări, opinii): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1277; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXIX.
- IUBIREA (virtute teologică):
1. *Privire generală*: B.O.R., XCII (1974), nr. 9—10, p. II—III; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXLII.
 2. *Iubirea dumnezeiască* (față de om): B.O.R., XCII (1974), nr. 9—10, p. III.
 3. *Iubirea de Dumnezeu*: B.O.R., XCII (1974), nr. 9—10, p. III—IV.

4. *Iubirea aproapelui (semenului)*: B.O.R., XCII (1974), nr. 9—10, p. IV—V; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXLII;
— *Vezi și*: B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 839.
5. *Iubirea de sine*: B.O.R., XCII (1974), nr. 9—10, p. V.
- IUBIREA în religiile necreștine ale lumii**: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 621, 622, 623, 624, 627; — XCII (1974), nr. 9—10, p. V;
— *Vezi și*: B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 839.
- IUDA (Iscarioteanul), unul din cei 12 Apostoli ai Domnului (date biografice)**: B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1070.
- IUDAISMUL, religia poporului evreu (istoric, doctrină, viață și activitate)**: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 627—628; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XXIII; — nr. 5—6, p. LXXXVII.
- IUGOSLAVIA (R.S.F.) (monografie istorico-geografică)**: B.O.R., XCII (1974), nr. 7—8, p. 1060.
- IUGOSLAVII (date istorico-geografice)**: B.O.R., XCII (1974), nr. 7—8, p. 1061.
- IUSTIN (Moisescu), Mitropolitul Moldovei și Sucevei (date biografice)**: B.O.R., XCI (1973), nr. 9—10, p. 1119; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CXC.

Î

- IMPĂRĂȚIA lui Dumnezeu**: B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 199;
— *Vezi și*: — *Ecleziologia creștină...*
- ÎNCREDEREA între oameni și popoare**: B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 199—200;
— *Vezi și*: — *Pacea...*
- «**ÎNDREPTAREA LEGII**» (1652) — *Vezi*: *Pravila Mare*.
- ÎNFIEREA** — *Vezi*: *Familia*.
- ÎNMORMÎNTAREA (ierurgie)**: B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1276; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXVIII.
- ÎNSUȘIRILE Bisericii** — *Vezi*: *Ecleziologie creștină...*
- ÎNSUȘIRILE lui Dumnezeu**: B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1068; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXVIII.
- ÎNTRAJUTORAREA între oameni și popoare**: B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 199—200;
— *Vezi și*: *Pacea...*
- INTRUPAREA Mîntuitorului Iisus Hristos** — *Vezi*: *Hristologie*.
- ÎNȚELEGERE între oameni și popoare**: B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 199—200;
— *Vezi și*: *Pacea...*
- ÎNȚELEPCIUNEA**: B.O.R., XCII (1974), nr. 9—10, p. VII.
- ÎNVĂȚĂMÎNTUL**:
- I. — *Învățămîntul laic românesc (în trecut și prezent)*: B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 200; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXIX—CXL.
 - II. — *Învățămîntul teologic creștin*:
 1. *Învățămîntul teologic în Patriarhia Ecumenică*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1053; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XXVII.
 2. *Învățămîntul teologic în Patriarhia de Alexandria*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1058—1059; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. XXXII—XXXIII.
 3. *Învățămîntul teologic în Patriarhia de Antiohia*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1060—1061; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. XXXIV.
 4. *Învățămîntul teologic în Patriarhia de Ierusalim*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. XXXVI.
 5. *Învățămîntul teologic în Biserica Ortodoxă Rusă*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1070—1071; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. XXXVIII.
 6. *Învățămîntul teologic în Biserica Ortodoxă Sîrbă*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. XLIX.
 7. *Învățămîntul teologic în Biserica Ortodoxă Română*:
 - a) *De grad seminarial (în trecut și în prezent)*: B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 200—206; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXLI—CXLIV.
 - b) *De grad universitar (în trecut și prezent)*: B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 201—207; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXLI—CXLII, CXLIV—CXLVIII;

— Vezi și : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1055 ; — XC (1972), nr. 7—8, p. 842, 843, 845.

8. *Învățămîntul teologic în Biserica Ortodoxă Bulgară* : B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. LV.
9. *Învățămîntul teologic în Biserica Ortodoxă Greacă (Elenă)* : B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 151, 153, 159 ; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. LVIII.
10. *Învățămîntul teologic în Biserica Ortodoxă din Cipru* : B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 155.
11. *Învățămîntul teologic în Biserica Ortodoxă din Finlanda* : B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. LXII.
12. *Învățămîntul teologic în Biserica Romano-Catolică* :
 - a) *Privire generală* : B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 207 ;
 - b) *În Biserica Romano-Catolică din Austria* : B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 842 ;
 - c) *În Biserica Romano-Catolică din R. F. Germania* : B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 842.
13. *Învățămîntul teologic în Biserica Evanghelică din R. F. Germania* : B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 843.
14. *Învățămîntul teologic în Biserica Anglicană* : B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 845.

ÎNVIEREA Domnului : B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1258 ;
— Vezi și : — *Sfintele Paști* ; — *Soteriologie*.

ÎNVIEREA morților (în învățătura creștină) : B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1258—1259 ; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXXIX.

J

JAINISMUL, *una din religiile Indiei (istoric, doctrină și viață)* : B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 623—624.

JAPONIA (monografie istorico-geografică) : B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXIX.

JERTFA Mîntuitorului — Vezi : *Patimile Mîntuitorului Iisus Hristos* ; — *Soteriologie*.

JOJA (Athanasie), *filozof și logician român, membru al Academiei R.S.R. (date biografice)* : B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXII.

JUDECATA bisericească :

1. *În Biserica veche* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 872 ; — XC (1972), nr. 3—4, p. 371 ; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 207—208 ;
2. *În trecutul Bisericii Ortodoxe Române* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1257, 1258, 1259 ; — XC (1972), nr. 3—4, p. 384 ; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 208 ; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXLVIII ;
3. *În Biserica Ortodoxă Română contemporană* : B.O.R., XCI (1972), nr. 1—2, p. 208—209 ; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXLVIII—CXLIX ;
4. *În celelalte Biserici Ortodoxe surori* : B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 209.

JUDECATA din urmă (universală, obștească, viitoare) în învățătura creștină : B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1259.

JUDECATA particulară (imediat după moarte) în învățătura creștină : B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1257—1258.

JURĂMÎNTUL : B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 209.

JURISDICȚIE bisericească : B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 209 ; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CL.

JUSTINIAN, *Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române (date biografice)* : B.O.R., XCI (1973), nr. 6, p. 699—707 ;

- Vezi și : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 624, 630 ; — XC (1972), nr. 9—10, p. 1066, 1082 ; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 201—202, 206, 211—212, 213 ; — nr. 3—5, p. 446, 447, 448—449 ; nr. 7—8, p. 880—881, 884—885 ; — nr. 11—12, p. 1313—1321 ; — XCII (1974), nr. 1—2, p. 300 ; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXIX—CLXXXIII.

K

- KANT (Immanuel), *filozof idealist clasic german* (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXIII, CLX.
- «KARMA» (în cugetarea religioasă indiană): B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 623, 624.
- KIERKEGAARD (Sören), *filozof idealist danez* (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXIII.
- KIRIAC (D.G.), *compozitor român de muzică bisericească* (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 631.
- KOGĂLNICEANU (Mihail), *istoric, scriitor... prim ministru* (date biografice): B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 286.
- KOMENSKY (J.A.) — Vezi : Comenius.

L

- LAICII (poziția lor) în Biserică (privire interconfesională): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1273—1274; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXXIX; — nr. 9—10, p. CXXXVII, CXXXVIII.
- LAMAISMUL, *religia tibetanilor* (istoric, doctrină, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 622.
- LAO-TZI, *filozof antic chinez* (date biografice): B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 621.
- LAUDELE bisericești :
1. În Biserica Ortodoxă : B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 209—210; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CL.
 2. În Biserica Veche-Catolică : B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 379.
 3. În Biserica Siriană-Iacobită : B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 381.
- LAVRENTIE *tipograful* (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. XII.
- LAZĂR (Prof. Iacob) (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 886.
- LĂCOMIA : B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12, p. 1325—1326.
- LĂPUȘNEANU (Alexandru), *domnitorul Moldovei* — Vezi : Alexandru Lăpușneanu.
- LEGĂTURA dintre cei vii și cei morți (după învățătura creștină): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1258.
- LEGEA în societate (privire generală): B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 210.
- LEGEA morală naturală : B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CL.
- LEGISLAȚIE bisericească :
1. În Biserica veche : B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 210; — nr. 3—5, p. 457; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CL—CLI.
 2. În trecutul Bisericii Ortodoxe Române : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1257, 1258, 1259; — XC (1972), nr. 9—10, p. 1066; — nr. 11—12, p. 1262; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 210; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLI.
 3. În Biserica Ortodoxă Română contemporană : B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 211—212; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLI—CLII.
 4. În alte Biserici Ortodoxe surori : B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 212.
- LEGISLAȚIE bizantină : B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 383; — nr. 11—12, p. 1262.
- LEGISLAȚIE românească de stat, contemporană : B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1262.
- LEIBNIZ (Gottfried Wilhelm), *filozof german, unul dintre întemeietorii iluminismului german* (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLX.
- LENEA : B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12, p. 1327—1328.
- LIBERTATE națională : B.O.R., XCI (1974), nr. 1—2, p. 282, 283.
- LIBERTATE religioasă :
1. În țara noastră : B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 213.
 2. În alte țări : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1066.
- LIBERTATE socială : B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 212; — XCII (1974), nr. 1—2, p. 282; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLII.

LIBERTATE *spirituală* (după învățătura creștină): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1267, 1268;

— Vezi și: *Antropologie*

LIMBĂ ȘI LITERATURĂ :

I. — Despre limbă :

1. *Limba siro-haldaică* (gramatica ei): B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 281.
2. *Limba ebraică* (gramatica ei): B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 281.
3. *Limba traco-geto-dacă*: B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 282.
4. *Limba latină*: B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2 p. 282.
5. *Limba slavonă la români*: B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 437.
6. *Limba română (istoric)*: B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 437—438; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLII—CLIII.
7. *Limba arabă* (gramatica ei): B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 281.
8. *Limbile liturgice*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 370, 379, 380; — nr. 5—6, p. 629; — XCII (1974), nr. 1—2, p. 296; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXXVIII.

II. — Despre literatură :

1. *Literatură patristică*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLIII—CLIV.
2. *Literatură bizantină*:
 - a) *Laică*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 383—384; — XCI (1973), nr. 3—5, p. 438; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXVII; — Vezi și: *Bizantinologie*.
 - b) *Teologică*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 863, 873; — XC (1972), nr. 3—4, p. 383—384; — XCI (1973), nr. 3—5, p. 438; — nr. 7—8, p. 887; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXVII; — Vezi și: *Bizantinologie*.
3. *Literatură românească*:
 - a) *veche (manuscrite, tipărituri)*: B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 438—444; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLIV—CLVII.
 - b) *laică din sec. XIX—XX*: B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 445; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLVII—CLVIII.
 - c) *teologică din sec. XIX—XX*: B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 440, 445—446; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLVII—CLVIII.
 - d) *teologică contemporană*: B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 446—449; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLVIII—CLIX.
4. *Literatură slavonă la români*: B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 437; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLIV—CLV.
5. *Literatură universală veche*: B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 449—450; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLIX—CLX.
6. *Literatură teologică contemporană la alte Biserici Ortodoxe surori*: B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 449.
7. *Literatura Bisericii (Vechi-Orientale) — Maronite*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 382.
8. *Literatură religioasă orientală*: B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 441.
9. *Literatură rabinică*: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 627.
10. *Literatură sacră a marilor religii necreștine*: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 621—627.

LIMBUȚIA: B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12, p. 1331.

LISANIAS *tetrarhul Abilenei* (personaj nou testamentar): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1263.

LITIA (*Laudă bisericească*): B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 209; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CL.

LITURGHIA *dumnezeiască* :

1. *Privire generală*: B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 213—217; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLX.
— Vezi și: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 386.
2. *Liturgia în Biserica primară*: B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 213, 214.

3. *Liturghia Clementină* : B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 213.
4. *Liturghia Sfântului Iacob* : B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 149 ; — nr. 3—4, p. 381 ; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 213.
5. *Liturghiile ortodoxe* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 858 ; — XC (1972), nr. 5—6, p. 629 ; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 214 ; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLX—CLXI.
6. *Liturghia ortodoxă de rit galican* : B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 217.
7. *Liturghiile romano-catolice* : B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 629 ; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 217 ; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLXI.
8. *Liturghia Bisericii Vechi-Catolice* : B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 379.
9. *Liturghiile Bisericilor Vechi-Orientale* : B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 149 ; — nr. 3—4, p. 380, 381 ; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 213, 217 ; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXV ; — nr. 9—10, p. CLXI.

LOCALITAȚI istorice (monografii) :

1. *Din țară* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 615 ; — nr. 11—12, p. 1255 ; — XCI (1973), nr. 3—5, p. 450—451 ; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLXI ; — *Vezi și* : *Țări în trecut și în prezent*.
2. *De pretutindeni* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 614 ; — XC (1972), nr. 3—4, p. 383—384 ; — XCI (1973), nr. 3—5, p. 451 ; — *Vezi și* : *Țări în trecut și în prezent*.

LOCAȘURI creștine de cult (biserici) :

- I. — *Descrierea și evoluția arhitectonică a locașului de cult* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 618—619 ; — XCI (1973), nr. 3—5, p. 451, 452 ; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLXII.
- II. — *Monografii de biserici ortodoxe de lemn din țară* : B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 451 ; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLXII.
- III. — *Monografii de biserici ortodoxe de zid din țară* : B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 452—456 ; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. V ; — nr. 9—10, p. CLXII—CLXV.
- IV. — *Monografii de biserici de zid ale altor confesiuni din țară* : B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLXV.
- V. — *Locașuri de cult creștine (bazilici etc.) din alte țări* : B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLXV.
- VI. — *Locașuri de cult în Biserica Veche-Catolică* : B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 379.
- VII. — *Locașuri de cult în Bisericile Vechi-Orientale* :
 1. *În Biserica Nestoriană* : B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 380.
 2. *În Biserica Armeană, din țara noastră* : B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 620.
 3. *În Biserica Siriană-Iacobită* : B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 381.

«**LOCTIITOR** al Cezareei Capadochiei» (titulatură, istoric și importanță pentru Biserica Ortodoxă Română) : B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1275.

LOGICA românească (ca disciplină de învățămînt) : B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXVII.

LÖRINȚ tipograful (date biografice) : B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. XII.

LUKARIS (Chiril), patriarh ecumenic (date biografice) : B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. XXVI.

«**LUME ȘI VIAȚĂ**» (privire interconfesională și interreligioasă) : B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 456 ; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXVII.

LUNGU (Nicolae), profesor, compozitor și dirijor român de muzică bisericească și populară (date biografice) : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 631.

LUPU (acad. prof. dr. N. G.) (date biografice) : B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1264.

LUTHER (Martin), reformator protestant (date biografice) : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 862 ; — XC (1972), nr. 3—4, p. 373, 374.

M

MACARIE (Ieromonahul), dascălul și creatorul muzicii bisericești românești (date biografice) : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 629 ; — XCI (1973), nr. 3—5, p. 439.

MACARIE tipograful (sec. XVI) (date biografice) : B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. XI.

- MAGIA (combaterea și condamnarea ei): B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 456—457; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXVIII.
- MAGII de la Răsărit (date istorico-geografice): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1263; — XCI (1973), nr. 3—5, p. 457.
- MAHOMEDANISMUL — Vezi: *Islamismul*.
- MAIOR (Petru), reprezentant al Școlii Ardelene (date biografice): B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 295; — nr. 7—8, p. 1063; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLVII; XCIV (1976), nr. 1—2, p. CXCVIII.
- MALGAȘII (date istorico-geografice): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCI.
- MALTHUSIANISMUL (combaterea și condamnarea lui): B.O.R., XCI (1973), nr. 9—10, p. 1123.
- MANDEISMUL (sectă gnostică): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1257.
- MANUALE didactice de teologie românească (din trecut și prezent): B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 200; — nr. 3—5, p. 447.
- MANUEL II Palaeologus (1391—1425), împărat bizantin (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXVI.
- MANUSCRISELE copte (de la Nag Hamadi): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 614.
- MANUSCRISELE qumranite (de la Marea Moartă): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 612, 613—614.
- MAREA MOARTĂ (date istorico-geografice): B.O.R., XCII (1974), nr. 7—8, p. 1062; — Vezi și: *Arheologie*.
- MARTIN (Luter King), laureat al premiului Nobel pentru pace (date biografice): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CXCVIII.
- MARTIN (Niemöller), reprezentant pacifist al Bisericii Evanghelice (date biografice): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CXCVIII.
- MARTIRI creștini, pe pământul țării noastre (date istorico-geografico-arheologice): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXIII.
- MARTYRION-UL de la Niculițel: B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. V; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXIII.
- MASLUL (ca Sfântă Taină): B.O.R., XCII (1974), nr. 5—6, p. 813.
- MATEI (Basarab), domnitor al Țării Românești (1632—1654), (date biografice): B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 284; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. LI; — nr. 9—10, p. CLV.
- MATERII de învățămînt teologic românesc — Vezi: *Discipline de învățămînt teologic românesc*.
- MAURER (Ion Gheorghe), Președinte al Consiliului de Miniștri al R.S.R. (date biografice): B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 301.
- MAVROCORDAT (Constantin), domnitor al Țării Românești (în 6 rînduri — sec. XVIII) (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 442.
- MAVROGHENI (Nicolae), domnitor al Țării Românești (1786—1790), (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1257; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 200.
- MAXIME în înțelepciunea populară: B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXVIII.
- MĂRTURISIREA (ca Sfântă Taină): B.O.R., XCII (1974), nr. 5—6, p. 808—810; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXIV; — Vezi și: — B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1272; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 207.
- MĂRTURISIRI de credință (privire interconfesională): B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 457; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXVIII.
- MECCA în viața religioasă musulmană: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 626.
- MEDICINĂ românească (din trecut): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXVIII.
- MELCHISEDEC (Ștefănescu), episcop al Romanului (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1065; — nr. 11—12, p. 1259; — XCI (1973), nr. 3—5, p. 443—444; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. X; nr. 3—4, p. LI.
- MESIANITATEA Mîntuitorului Iisus Hristos — Vezi: *Mîntuitorul Iisus Hristos*.
- MESOPOTAMIA (date istorico-geografice): B.O.R., XCII (1974), nr. 7—8, p. 1062.
- MICHELANGELO (Bounarroiti), pictor, sculptor și arhitect italian (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. IX.
- MIHAI (Viteazul), domnitor al Țării Românești (1593—1601), al Moldovei (1600) și al Transilvaniei (1599—1600) (date biografice): B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 283—284; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCII;

- Vezi și : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1258 ; — XCI (1973), nr. 7—8, p. 888.
- MIHAIL (Moxa), *cărturar vestit* (date biografice) : B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 443.
- MILENARISMUL (combaterea și condamnarea lui) : B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1259—1260 ; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXXX.
- MILESCU (Nicolae), *cărturar român de prestigiu* (date biografice) : B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 444 ; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XIX ; — nr. 9—10, p. CLVI.
- MILOSTENIA (virtute creștină) : B.O.R., XCII (1974), nr. 9—10, p. VI.
- MILTON (John), *poet englez de renume* (date biografice) : B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 450.
- MINCIUNA : B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12, p. 1329.
- MINIAT (Ilie), *predicator român de renume* (date biografice) : B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 291.
- MINIAȚURĂ creștină :
1. *Miniatură religioasă creștină* (privire generală) : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 625—626 ;
 2. *Miniatură religioasă creștină bizantină* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 625.
 3. *Miniatură religioasă creștină românească* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 625—626 ; — nr. 11—12, p. 1257 ; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. VIII ;
 4. *Miniatură religioasă creștină sârbească* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 626.
- MIRCEA (cel Bătrîn), *domnitor al Țării Românești* (date biografice) : B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 283 ;
— Vezi și : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1257.
- MIRIDELE (părțicelele) — Vezi : *Liturghia dumnezeiască*.
- MIRON (Barnovschi), *domnitor al Moldovei (1626—1629)*, (date biografice) : B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCII.
- MIRUITUL bisericesc (liturgic) — Vezi : *Liturghia dumnezeiască*.
- MIRUNGHEREA (ca Sfântă Taină) : B.O.R., XCII (1974), nr. 5—6, p. 802—804 ; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXII—CCXXXIII ;
— Vezi și : B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 371.
- MISIONARISM ortodox român în trecutul istoric : B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXVIII.
- MISTICISMUL religios : B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 457.
- MIȘCAREA Ecumenică — Vezi : *Ecumenism intercreștin*.
- MIȘCAREA MONDIALĂ PENTRU PACE : B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12, p. 1322—1323.
- MITROPOLIE :
1. *Mitropolia în Biserica Ortodoxă Română contemporană* (organizare, viață și activitate) : B.O.R., XCI (1973), nr. 9—10, p. 1118—1121 ; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXXIX ;
 2. *Mitropolia Ungrovlahiei* (istoric, viață și activitate) : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1256—1258, 1260 ; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. L—LI ; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXXIX—CXC ;
— Vezi și : *Biserica Ortodoxă Română* (origine, începuturi și istoric) ;
 3. *Mitropolia din Tîrgoviște* (date istorico-geografice) : B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. L ;
 4. *Mitropolia Moldovei și Sucevei* (istoric, viață și activitate) : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1258—1260 ; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. LI ; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CXC ;
— Vezi și : *Biserica Ortodoxă Română* (origine, începuturi și istoric) ;
 5. *Mitropolia Ardealului* (istoric, viață și activitate) : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1260 ; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. LII ; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CXC—CXCI ;
— Vezi și : *Biserica Ortodoxă Română* (origine, începuturi și istoric) ;
 6. *Mitropolia Olteniei* (viață și activitate) : B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. LII ; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CXCI—CXCI ;

7. *Mitropolia Severinului (istoric)*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. LII;
8. *Mitropolia Banatului (istoric, viață și activitate)*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. LII; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CXCVII;
9. *Mitropolia de Karloviț (istoric)*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. LII.
- MITROFAN, *episcop al Buzăului (date biografice)*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 618; — XCI (1973), nr. 3—5, p. 443.
- MITUL religios: B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 457.
- MÎNĂSTIREA în *Biserica Ortodoxă Română contemporană (organizare, viață și activitate)*: B.O.R., XCI (1973), nr. 9—10, p. 1113;
— Vezi și: *Monahismul*.
- MÎNĂSTIRI (monografii):
1. *Mînăstiri ortodoxe din țară*: B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 457—463; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXVIII—CLXXII;
 2. *Mînăstiri armenе din țară*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 382; — XCI (1973), nr. 3—5, p. 463;
 3. *Mînăstirea Muntelui Sinai — Vezi: Biserica Ortodoxă a Muntelui Sinai*.
- MÎNDRIA — Vezi: *Trufia*.
- MÎNIA: B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12, p. 1330.
- MÎNTUIREA (îndreptarea, eliberarea):
1. *După învățătura creștină*: B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1072, 1074, 1075, 1076, 1077; — nr. 11—12, p. 1260, 1266, 1267, 1268; — XCI (1973), nr. 7—8, p. 877—879; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXIV; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXII;
— Vezi și: — B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 624.
 2. *După învățătura religiilor necreștine*: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 623, 624, 625.
- MÎNTUITORUL *Iisus Hristos (istoricitate, personalitate și activitate pămîntească)*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 611, 613; — XC (1972), nr. 9—10, p. 1070—1071; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXVIII—CXIX.
- MOARTEA (în concepția creștină): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1257.
- MOGA (Vasile), *primul episcop ortodox român, după «uniația» de la 1700, în Transilvania (date biografice)*: B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCX.
- MONAHISMUL creștin:
1. *Privire istorică și interconfesională*: B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 879; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXIII;
— Vezi și: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 872;
 2. *Monahismul ortodox românesc, în trecut*: B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 880; XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXIII;
 3. *Monahismul în Biserica Ortodoxă Română, contemporană*: B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 880—881; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXIII—CLXXIV;
 4. *Monahismul în alte religii*:
 - a) *monahismul iudaic*: B.O.R., XCII (1974), nr. 7—8, p. 1062;
 - b) *Monahismul maronit*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 382.
- MONICA, *mama Fer. Augustin (date biografice)*: B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1262.
- MONTESQUIEU (Charles-Louis), *scriitor și filozof iluminist francez (1689—1755) (date biografice)*: B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 450.
- MONUMENTE istorice și de artă:
1. *Din țară*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 614—615, 619—621; — XCI (1973), nr. 3—5, p. 457—458; — nr. 7—8, p. 881—882, 886—887; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. V; — nr. 9—10, p. CXXXV; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXIV—CLXXV;
 2. *De pretutindeni*: B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1070; — XCI (1973), nr. 7—8, p. 882; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXV—CLXXVI.
- MORALĂ și *moralitate creștină*: B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 882—883.

MORMINTUL Domnului (monografie): B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 518.

MORMONII, cult neoprotestant (istoric, doctrină, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 374.

MOROIU (Constantin), profesor de Drept la Liceul «Sf. Sava» (1800—1847) (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXL.

MOZAISMUL — Vezi: Iudaismul.

MUNCA:

1. În învățătura și practica creștină: B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 883—885; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXVI;
2. În concepția și atitudinea altor religii (necreștine): B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 883.

MUSICESCU (Gavriil), profesor și compozitor român de muzică bisericească (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 631; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. X.

MUZICA:

- I. — Muzică laică (cultă) românească: B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. XI;
- II. — Muzică bisericească:
 1. Muzică bisericească creștină (prăvire generală): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 628—633; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. IX—XI;
 2. Muzică bisericească universală: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 628—629; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. IX—X;
 3. Muzică bisericească bizantină: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 629; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. IX—X;
 4. Muzică bisericească în Patriarhia Ecumenică: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 632;
 5. Muzică bisericească grecească: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 633; XC (1972), nr. 1—2, p. 151; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. LIX;
 6. Muzică bisericească românească:
 - a) Muzică psaltică românească (în trecut și în prezent): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 629—632; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. X;
 - b) Muzică bisericească-corală românească (în trecut și în prezent): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 630, 631—632; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. X—XI;
 7. Muzică bisericească rusă (în trecut și în prezent): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 633;
 8. Muzică bisericească bulgară (în trecut și în prezent): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 633; — XC (1972), nr. 1—2, p. 149; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. LV;
 9. Muzică bisericească sîrbă: B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. XLIX;
 10. Muzica bisericească romano-catolică: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 371.

N

NAȚIONALISM: B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXVI.

NAZARET (date istorico-geografice): B.O.R., XCII (1974), nr. 7—8, p. 1062.

NADEJDEA (virtute teologică): B.O.R., XCII (1974), nr. 9—10, p. II.

NEAGOE (Basarab), domnitor al Țării Românești (1512—1521) (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 887; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLV; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCII.

NEASCULTAREA: B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12, p. 1331.

NECROLOGURI: B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 885—886; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXVI—CLXXVIII.

NEDREPTATE socială: B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12, p. 1328—1329; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXVIII.

NEGRESCU (Ioan), profesor universitar de teologie (date biografice): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXVII.

NEOFIT I, mitropolit al Ungrovlahiei (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1256, 1257; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 200; — nr. 3—5, p. 442.

- NERO (Claudius), *împărat roman* (date biografice): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1263.
- NESTOR (Vornicescu), *Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Craiovei* (date biografice): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CXCI—CXCI.
- NICODIM (Munteanu), *patriarhul României* (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 885.
- NICOLAE (Bălan), *mitropolit al Ardealului* (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 885; — nr. 9—10, p. 1119.
- NICOLAE (Colan), *mitropolit al Ardealului* (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 885; — nr. 9—10, p. 1119—1120; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXVI, CXIC.
- NICOLAE (Corneanu), *Mitropolitul Banatului* (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 9—10, p. 1120—1121; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CXCI.
- NICOLAE (Mladin), *Mitropolitul Ardealului* (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 9—10, p. 1120; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CXCI—CXCI.
- NIFON (Criveanu), *mitropolit al Olteniei* (date biografice): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXVI, CXCI.
- NOUL TESTAMENT (în special): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 613; — nr. 7—8, p. 859—863; — XC (1972), nr. 5—6, p. 619; — nr. 7—8, p. 839; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XVI.
- NUNTA (ca Sfântă Taină) — Vezi: — *Cununia*; — B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 371.

O

- OBICEIUL de drept (juridic): B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1066.
- OBIECTE de cult în creștinism: B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 886; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXVIII.
- OBIECTE vechi de artă din țară — Vezi: *Monumente istorice și de artă*.
- OBSCURANTISMUL (combaterea și condamnarea lui): B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 887.
- OCTAVIANUS (Augustus), *împărat roman* (date biografice): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1263.
- OCULTISMUL (combaterea și condamnarea lui): B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 887.
- OFICIEREA Sfintei Liturghii — Vezi: *Liturghia dumnezeiască*.
- OLANDA (monografie istorico-geografică): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXIX.
- OMORUL — Vezi: *Uciderea*.
- OMUL credincios:
1. *În cugetarea creștină ortodoxă* — Vezi: *Antropologie*
 2. *În cugetarea religioasă indiană*: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 623, 624, 625.
- OMUL ființă socială (în concepția creștină): B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 887; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXVII.
- O.N.U. (organizare, viață și activitate): B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 888.
- OPTIMISMUL (în învățătura creștină): B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 888.
- ORFEVRĂRIE (Orfeurărie):
1. *Orfevrărie liturgică creștină* (privire generală): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 628;
 2. *Orfevrărie liturgică bizantină*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 628;
 3. *Orfevrărie liturgică românească*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 628; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. IX;
 4. *Orfevrărie liturgică sîrbă*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 628.
- ORGANIZAREA centrală a Bisericii Ortodoxe Române contemporane: B.O.R., XCI (1973), nr. 6, p. 695—708; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXIX—CLXXXVI.
- ORGANIZAREA locală a Bisericii Ortodoxe Române contemporane: B.O.R., XCI (1973), nr. 9—10, p. 1112—1121; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXXVI—CXCI.
- ORIENTALISTICĂ (istoric, cultură, artă, civilizație): B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 888; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXVIII.

- ORIGEN, scriitor bisericesc patristic (date biografice): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1258, 1264; — XCI (1973), nr. 9—10, p. 1122; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XXII; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXV.
- ORÎNDUIREA canonică-administrativă a Bisericii Ortodoxe Române contemporane: B.O.R., XCI (1973), nr. 6, p. 694—708; — nr. 9—10, p. 1112—1121; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXVIII—CXCI.
- ORTODOXISM — Vezi: Biserica Ortodoxă.
- OSPITALITATE: B.O.R., XCI (1973), nr. 9—10, p. 1121.
— Vezi și: Asistență socială; — Milostenie.
- OUĂLE roșii de Sintele Paști (istoric și semnificație): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CXCI.

P

PACEA, imperativ al vieții și umanității:

1. În învățătura creștină (privire generală): B.O.R., XCI (1973), nr. 9—10, p. 1121; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CXCI—CXCI; — Vezi și: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 629; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 200;
 2. Atitudinea și acțiunile Bisericii Ortodoxe pentru pace: B.O.R., XCI (1973), nr. 9—10, p. 1122—1124; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. XLVI—XLVIII; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CXCI; — Vezi și: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1061, 1066, 1071—1075; — nr. 11—12, p. 1251, 1253—1254; — XC (1972), nr. 1—2, p. 147, 148, 149, 156, 157—158; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. XXXVI, XXXIX; — Dialog intercreștin; — Dialog interreligios; — Ecumenism intercreștin și interreligios; — Slujirea...
 3. Atitudinea și acțiunile Bisericii Ortodoxe Române pentru pace (pe plan intern și internațional): B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12, p. 1313—1321; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CXCI—CXCVIII; — Vezi și: Apostolat social; — Dialog intercreștin și interreligios; — Ecumenism intercreștin și interreligios; — Slujirea...
 4. Atitudinea și acțiunile Bisericii Romano-Catolice pentru pace: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 372—373; — XCI (1973), nr. 11—12, p. 1321;
 5. Atitudinea și acțiunile Bisericii Protestante pentru pace: B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CXCVIII; — Vezi și: Dialog intercreștin și interreligios; — Ecumenism intercreștin și interreligios;
 6. Atitudinea și acțiunile Bisericii Anglicane pentru pace: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 376; — Vezi și: Dialog intercreștin; — Ecumenism interreligios;
 7. Învățătura și atitudinea altor culte religioase din lume pentru pace: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 621, 624, 626, 628; — XCI (1973), nr. 9—10, p. 1121; nr. 11—12, p. 1317—1318, 1320—1321, 1321—1322;
 8. Atitudinea și acțiunile popoarelor pentru pace: B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12; p. 1322—1323;
 9. Atitudinea și acțiunile poporului român (pe plan local) pentru pace: B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12, p. 1323.
- PAHOMIE, episcop al Romanului (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. LI.
- PALATUL cnezilor din zona Ceahlăului (monografie): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXV.
- PALATUL de la Mogoșoaia (monografie): B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 882.
- PALATUL domnesc din Tîrgșorul Vechi (monografie): B.O.R., XCI (1971), nr. 7—8, p. 882.
- PALATUL patriarhal (monografie): B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 881.
- PALEOGRAFIE (descifrarea scrierii vechi): B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12, p. 1323.
- PALLADY (Theodor), pictor bisericesc (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. VII.

PANN (Anton), *mare psalt și rapsod popular român* (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 631; — XCI (1973), nr. 3—5, p. 445.

PARADIGMELE *divine*: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 618.

PARHON (acad. prof. dr. C. I.) (date biografice): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1264.

PAROHIE:

1. *Parohia în Biserica Ortodoxă Română contemporană* (organizare, viață și activitate): B.O.R., XCI (1973), nr. 9—10, p. 1112; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXXVI;
2. *Parohia ortodoxă română din Londra* (Anglia): B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 854; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXII;
3. *Parohia ortodoxă română din Viena* (Austria): B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 853—854; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXI—CXII;
4. *Parohia ortodoxă română din Baden-Baden* (R. F. Germania): B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 854; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXIII;
5. *Parohia ortodoxă română din Sofia* (R. P. Bulgară): B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 853; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CX;
6. *Comunitatea ortodoxă română de la Locurile sfinte*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXII—CXIII;
7. *Biserica ortodoxă română din Paris*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXIII—CXIV;
8. *Biserica Catolică-Ortodoxă a Franței*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXIV;
9. *Comunități ortodoxe române din Australia*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXIV;
10. *Comunitatea ortodoxă română din Noua-Zeelandă*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXIV;
11. *Parohia ortodoxă română din Suedia*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXIV—CXV;
12. *Vicariatul ortodox român din R. P. Ungară*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXV;
13. *Vicariatul ortodox român din R. S. Iugoslavia*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXV.
14. *Așezările monastice românești de la Sf. Munte Atos*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXVI.

PARTENIE (Ciopron), *Episcopul Romanului și Hușilor* (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 9—10, p. 1115; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXXVIII.

PARTICIPAREA *credincioșilor la Sfânta Liturghie* — Vezi: *Liturghia dumnezeiască*.

PASCAL (Blaise), *matematician și fizician francez de renume* (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 450.

PASTORAȚIA în Biserică:

1. *În Biserica Ortodoxă Română*: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 616—617; — nr. 11—12, p. 1269, 1270, 1271—1273; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CXCVIII; — nr. 3—4, p. CCVII, CCXXXVI; — Vezi și: *Apostolat social*.
2. *În Biserica Romano-Catolică*: B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CXCVIII; — Vezi și: *Biserica Romano-Catolică*.

PAȘTILE (sărbătorirea lui): B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 385—386; — Vezi și: B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 154.

PATIMILE *Mîntuitorului Iisus Hristos*: B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1070, 1074.

PATMOS, *insulă din Asia Mică* (monografie istorico-geografică): B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 451.

PATRIARH:

1. *Patriarh, demnitate supremă în Biserica Ortodoxă*: B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1275;
2. *Patriarhul, organ central executiv al Bisericii Ortodoxe Române contemporane*: B.O.R., XCI (1973), nr. 6, p. 699.

PATRIARHIE :

1. *Patriarhia Ecumenică (istoric, viață și activitate)*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1051—1058; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XXVI—XXXI;
— Vezi și: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1247, 1248, 1258;
— *Relațiile interortodoxe ale Patriarhiei Ecumenice*;
— *Relațiile intercreștine ale Patriarhiei Ecumenice*.
2. *Patriarhia de Alexandria (istoric, viață și activitate)*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1058—1060; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. XXXII—XXXIV;
— Vezi și: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1056; — nr. 11—12, p. 1247, 1248, 1255, 1258;
— *Relațiile interortodoxe ale Patriarhiei de Alexandria*;
— *Relațiile intercreștine ale Patriarhiei de Alexandria*.
3. *Patriarhia de Antiohia (istoric, viață și activitate)*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1060—1062; — XC (1972), nr. 1—2, p. 160; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. XXXIV—XXXV;
— Vezi și: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1246, 1247, 1258;
— *Relațiile interortodoxe ale Patriarhiei de Antiohia*;
— *Relațiile intercreștine ale Patriarhiei de Antiohia*.
4. *Patriarhia de Ierusalim (istoric, viață și activitate)*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1062—1064; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. XXXV—XXXVI;
— Vezi și: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1258;
— *Relațiile interortodoxe ale Patriarhiei de Ierusalim*;
— *Relațiile intercreștine ale Patriarhiei de Ierusalim*.
5. *Patriarhia Ortodoxă Română (înființare și istoric)*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1261;
— Vezi și: *Biserica Ortodoxă Română (istoric)*.

PATRIOTISM : B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12, p. 1323—1324; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CXCVIII—CXCIX.

PAVEL (Șerpe), *arhiereu pensionar (date biografice)*: B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXXIX.

PĂRVAN (Vasile), *istoric și arheolog român de prestigiu (date biografice)*: B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 445; — XCII (1974), nr. 1—2, p. 282.

PĂCATUL :

I. — *În morala creștină* :

1. *Păcatul strămoșesc (originar)*: B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12, p. 1324;
— Vezi și: *Antropologie*.
2. *Păcatul moral-personal, în special*: B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12, p. 1324—1325;
3. *Păcatele moral-personale (felurile lor), în special*: B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12, p. 1325—1331; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CXCIX.

II. — *La alte religii (necreștine) ale lumii*: B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12, p. 1324, 1325, 1326, 1327, 1329, 1330, 1331.

PĂRINȚII Apostolici (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 865, 866, 869; — XC (1972), nr. 5—6, p. 619; — nr. 9—10, p. 1072; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLIII; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXV.

PĂRINȚII (rolul lor în familie) — Vezi: *Familia*.

PECINEGII (date istorico-geografice): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCI.

PEDEAPSA în judecata bisericească :

1. *În concepția Bisericii Ortodoxe*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 371; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 208—209;
2. *În concepția Bisericii Romano-Catolice*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 371.

PERIHOREZĂ — Vezi: *Hristologie*; — *Sfânta Treime*.

PERȘII — Vezi: *Iranienii*.

PEȘTERA de la Betleem (monografii istorico-geografice): B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1070; — XCII (1974), nr. 7—8, p. 1062.

PETRU (Moviță), *mitropolitul Kievului (date biografice)*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1064, 1066.

PETRU (Rareș) domnitor al Moldovei (1527—1538, 1541—1546) (date biografice): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCII.

PETRU (Șchiopul), domnitor al Moldovei (1574—1579, 1582—1591) (date biografice): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCII.

PICTURĂ :

1. *Pictură bisericească creștină (istoric)*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. VII;

2. *Pictură religioasă creștină bizantină*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 622; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXV;

3. *Pictură religioasă creștină românească (în trecut și în prezent)*: B.O.R. LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 622—625; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. VII—VIII; — nr. 9—10, p. CXXXV;

4. *Pictură religioasă creștină rusească (în trecut și în prezent)*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 625; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. VIII;

5. *Pictură religioasă creștină sîrbă (în trecut și în prezent)*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 625;

6. *Pictură religioasă creștină bulgară (în trecut și în prezent)*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. VIII;

7. *Pictură religioasă creștină mexicană*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. VIII.

PIETATE (virtute creștină): B.O.R., XCII (1974), nr. 9—10, p. VI—VII;
— Vezi și: *Evlavie*

PILAT din Pont (Pontiu Pilat), procurator roman al Palestinei (date biografice): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1263.

PILDE creștinești: B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 281.

PÎNDAR, poet liric din antichitate (date biografice): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1264.

PISMA — Vezi: *Invidia*.

PÎRVU (Mutu), pictor român de renume (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 623.

PLATON și filozofia lui: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 619; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXIII.

POCAINȚA: B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CXCIX;
— Vezi și: *Mărturisirea (ca Sfântă Taină)*.

POPA (Radu Șapcă) — Vezi: *Șapcă (Radu)*.

POPESCU (Ion Pasărea), profesor și compozitor de muzică bisericească românească (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. X.

POPESCU (Nicolae M. pr.), profesor universitar de teologie (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 886.

POPESCU (Teodor M.), profesor universitar de teologie (date biografice): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXVIII.

POPESCU (Vintilă pr.), profesor universitar de teologie (date biografice): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXVII.

POPOARE (națiuni):

1. *Popoare semite*: B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 281.

2. *Poporul trac (sud-dunărean)* — Vezi: *Tracii*

3. *Poporul sirian* — Vezi: *Sirienii*

4. *Poporul arab* — Vezi: *Arabii*

5. *Poporul chinez* — Vezi: *Chinezii*

6. *Poporul grec* — Vezi: *Grecii*

7. *Poporul geto-dac* — Vezi: *Geto-dacii*

8. *Poporul slav* — Vezi: *Slavii*

9. *Poporul român* — Vezi: *Românii*

10. *Poporul bulgar* — Vezi: *Bulgarii*

11. *Poporul maghiar* — Vezi: *Ungurii*

12. *Poporul malgaș* — Vezi: *Malgașii*

POPOVICI ((Nedelcu), zugrav bănățean (sec. XVIII) (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. VIII.

POPOVICI (Timotei), profesor, dirijor și compozitor de muzică bisericească românească (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. X.

PORCIUS (Festus), *procurator roman al Palestinei* (date biografice): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1263.

POSTUL :

1. *Temeiurile doctrinei, importanța și felurile postului în creștinism*: B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 288—289; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCVI;
— Vezi și: *Cultul liturgic ortodox*; — *Biserica Romano-Catolică*; — *Biserica Protestantă*; — *Biserica Anglicană*; — *Biserica Veche-Catolică*; — *Bisericile Vechi-Orientale*.
2. *Postul în celelalte religii ale lumii*: B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 288.
— Vezi și: *Cultul Vechiului Testament*; — *Cultul iudaic*; — *Culte religioase necreștine*.

POTECA (arhim. Eufrosin), *profesor de filozofie la Liceul «Sf. Sava»* (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXL, CLVI.

PRAVILA cea Mare (de la Tîrgoviște, 1652): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1262; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 210.

PRAVILA de la Govora (1640): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1262; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 210.

PRAVILA (Nomocanonul) de la Putna: B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLI.

PREDESTINAȚIE (în teologia protestantă): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 609; — XC (1972), nr. 3—4, p. 375; — nr. 11—12, p. 1267, 1268; — XCI (1973), nr. 7—8, p. 877.

PREDICA liturgică creștină: B.O.R., XCIII (1974), nr. 1—2, p. 289—291; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCVI—CCVIII.
— Vezi și: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 858.

PREDICATORUL creștin :

1. *Predicatorul liturgic creștin* (cerințe, modele): B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 291; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCVIII.
2. *Sfinții Părinți, predicatori modeli*: B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 289, 291; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCVI—CCVII.
3. *Predicatori liturgici români de prestigiu*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1256, 1257; — XCII (1974), nr. 1—2, p. 291; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCVII—CCVIII.
4. *Predicatori liturgici străini de prestigiu*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1067; — XC (1972), nr. 1—2, p. 146; — XCII (1974), nr. 1—2, p. 291; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCVIII.

PREDICI model (din trecut și prezent): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCVIII.

PREGĂTIREA clerului pentru oficiul Sfintei Liturghii — Vezi: *Liturghia dumnezeiască*.

PREOȚIE :

1. *Preoția, ca Sfântă Taină* — Vezi: *Hirotonia*.
2. *Preoția creștină* — Vezi: *Ierarhia bisericească sacramentală*.
3. *Preoția în religiile necreștine*: B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1271.
— Vezi și: *Culte religioase necreștine*.

PRIETENIA :

1. *În concepția antichității*: B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCIX.
2. *În învățătura creștină*: B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 292—293; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCIX.

«PRIMAT» al României (titlatură în ierarhia veche a Bisericii Ortodoxe Române): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1275.

PRIMATUL în Biserică :

1. *Primatul adevărului*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 368.
2. *Primatul de onoare*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 368.
3. *Primatul apostolic ?*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 612;
— Vezi și: *Primatul papal*.
4. *Primatul papal*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 854—855, 874; — XC (1972), nr. 1—2, p. 367, 368; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XIV; — nr. 5—6, p. LXIV, LXV.

- PROCLAMAREA Republicii (30 Decembrie): B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 288; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCIV—CCV.
- PROFANARE: B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 293.
- PROFESORI români de teologie (contemporani): B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 886; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXLVIII; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXVII—CLXXVIII.
- PROFEȚIE și profeți: B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 293; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCIX.
- PROGRESUL (economic, social, cultural):
1. În învățătura creștină: B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 293.
 2. Atitudinea Bisericii Ortodoxe, în special: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 630; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 200; — XCII (1974), nr. 1—2, p. 293.
 3. Atitudinea Bisericii Romano-Catolice, în special: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 373; — nr. 5—6, p. 630; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCIX.
 4. Atitudinea celorlalte religii necreștine din lume: B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 294.
- PROSINODUL panortodox contemporan: B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 534; — Vezi și: Sinoade.
- PROTESTANTISM — Vezi: Biserica Protestantă.
- PROTOIERIA în Biserica Ortodoxă Română, contemporană (organizare, viață și activitate): B.O.R., XCI (1973), nr. 9—10, p. 1112—1113.
- PROTOPOPII în trecutul Bisericii Ortodoxe Române: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1260.
- PROVERBE în înțelepciunea populară: B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXVIII.
- PROVIDENȚA divină: B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 839; — XCII (1974), nr. 1—2, p. 294.
- PROZELITISM confesional (combaterea și condamnarea lui): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1064; — nr. 11—12, p. 1260; — XC (1972), nr. 3—4, p. 371; — XCII (1974), nr. 1—2, p. 294, 295—299; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. LIII; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCIX.
- PUBLICAȚII cu conținut bisericesc (în prezent): B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 447—448.
- PURGATORIUL (în teologia romano-catolică): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1258; — XCIV (1975), nr. 3—4, p. CCIX.
- PURIFICARE:
1. Ideea de purificare în creștinism: B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCIX; — Vezi și: Purgatoriul..
 2. Ideea de purificare în religiile de mistere greco-romane: B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCIX.

Q

- QUMRAN (monografii istorico-geografice) — Vezi: Descoperirile de la Qumran; — Manuscrisele qumranite (de la Marea Moartă).

R

- RADU cel Mare, domnitor al Țării Românești (1495—1508) (date biografice): B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 283.
- RAFAEL (Sanzio), pictor italian, reprezentant de frunte al apogeului Renașterii (date biografice): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXV.
- RAIUL (în învățătura creștină): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1257—1258.
- RANGURI bisericești în Biserica Ortodoxă Română — Vezi: Distincții bisericești în Biserica Ortodoxă Română.
- RASCOLUL de la Karloviț: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1248.

- RASISMUL (combaterea și condamnarea lui): B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 294; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCIX;
— Vezi și: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1075.
- RASCOALA de la Bobîlna (1437—1438): B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 283.
- RASCOALA lui Horea, Cloșca și Crișan (1784): B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 284—285; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCIII.
- RASCOALA țărănească de la 1907: B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 206; — XCII (1974), nr. 1—2, p. 286; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCIII.
- RASCUMPARARE — Vezi: *Soteriologie*.
- RAUL (în raport cu binele), în concepția creștină: B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 295.
- RĂZBOIUL, dușman al vieții și al umanității — Vezi: *Pacea, imperativ al vieții și umanității*.
- RĂZBOIUL I mondial: B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 286.
- RECITATIVUL liturgic: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 629, 630.
- REFORMA religioasă (sec. XVI): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 875.
- REGATUL latin de Ierusalim (istoric): B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. XXIV.
- REGULAMENTUL Organic: B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1066; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 210.
- REÎNCARNARE (combaterea și condamnarea ei): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1258; — XCII (1974), nr. 1—2, p. 295.
- REÎNTREGIREA Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania: B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 295—299; — nr. 7—8, p. 1063—1064; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCX.
- REÎNTREGIREA Bisericii Ortodoxe Ruse (din Ucraina Subcarpatică): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1070; — XCII (1974), nr. 7—8, p. 1063—1064; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. XXXVIII.
- RELAȚIILE dintre Biserică și Stat:
1. Temeiurile doctrinare creștine ale acestor relații: B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 299.
 2. Relațiile între Biserică și Stat în trecutul istoric: B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 299; — nr. 5—6, p. 795.
 3. Relațiile Bisericii Ortodoxe Române cu Statul în contemporaneitate: B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 300—301; — nr. 5—6, p. 796.
 4. Relațiile celorlalte culte religioase din țară cu Statul român în contemporaneitate: B.O.R., XCII (1974), nr. 5—6, p. 795—796.
- RELAȚIILE INTERCREȘTINE:
- I. — Relațiile intercreștine ale Bisericii Ortodoxe:
1. Privire generală: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 371, 375, 377, 378; — nr. 7—8, p. 839—840, 842, 843, 846, 847—848; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXVII, LXXI, LXXII, LXXV;
— Vezi și: *Biserica Ortodoxă*; — *Dialog intercreștin*; — *Ecumenism intercreștin*.
 2. Relațiile intercreștine ale Patriarhiei Ecumenice: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1056—1058; — XC (1972), nr. 3—4, p. 375, 377; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XXIX;
— Vezi și: *Patriarhia Ecumenică*; — *Dialog intercreștin*; — *Ecumenism intercreștin*.
 3. Relațiile intercreștine ale Patriarhiei de Alexandria: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1060; — XC (1972), nr. 3—4, p. 375, 377; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. XXXIII;
— Vezi și: *Patriarhia de Alexandria*; — *Dialog intercreștin*; — *Ecumenism intercreștin*.
 4. Relațiile intercreștine ale Patriarhiei de Antiohia: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1062; — XC (1972), nr. 3—4, p. 375, 377; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. XXXV;
— Vezi și: *Patriarhia de Antiohia*; — *Dialog intercreștin*; — *Ecumenism intercreștin*.

5. *Relațiile intercreștine ale Patriarhiei de Ierusalim*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1063—1064; — XC (1972), nr. 3—4, p. 375, 377; XCIII, (1975), nr. 3—4, p. XXXVI;
— Vezi și: *Patriarhia de Ierusalim*; — *Dialog intercreștin*; — *Ecumenism intercreștin*.
 6. *Relațiile intercreștine ale Bisericii Ortodoxe Ruse*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1071; — nr. 11—12, p. 1249—1252; — XC (1972), nr. 3—4, p. 375, 377; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. XLII—XLVI;
— Vezi și: *Biserica Ortodoxă Rusă*; — *Dialog intercreștin*; — *Ecumenism intercreștin*.
 7. *Relațiile intercreștine ale Bisericii Ortodoxe Georgiene (Gruzine)*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1253—1254; — XC (1972), nr. 3—4, p. 377;
— Vezi și: *Biserica Ortodoxă Georgiană*; — *Dialog intercreștin*; — *Ecumenism intercreștin*.
 8. *Relațiile intercreștine ale Bisericii Ortodoxe Sîrbe*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1255; — XC (1972), nr. 3—4, p. 375—377; — XCIII (1975), nr. L;
— Vezi și: *Biserica Ortodoxă Sîrbă*; — *Dialog intercreștin*; — *Ecumenism intercreștin*.
 9. *Relațiile intercreștine ale Bisericii Ortodoxe Române*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 377; — nr. 7—8, p. 840—842, 843, 844—845, 847, 848—850; — nr. 9—10, p. 1082;
— Vezi și: *Biserica Ortodoxă Română*; — *Dialog intercreștin*; — *Ecumenism intercreștin*.
 10. *Relațiile intercreștine ale Bisericii Ortodoxe Bulgare*: B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 150; — nr. 3—4, p. 375, 377; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. LVI;
— Vezi și: *Biserica Ortodoxă Bulgară*; — *Dialog intercreștin*; — *Ecumenism intercreștin*.
 11. *Relațiile intercreștine ale Bisericii Ortodoxe Grecești*: B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 154—155; — nr. 3—4, p. 375, 377; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. LX—LXI;
— Vezi și: *Biserica Ortodoxă Greacă*; — *Dialog intercreștin*; — *Ecumenism intercreștin*.
 12. *Relațiile intercreștine ale Bisericii Ortodoxe Cipriote*: B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 155; — XC (1972), nr. 3—4, p. 377;
— Vezi și: *Dialog intercreștin*; — *Ecumenism intercreștin*.
 13. *Relațiile intercreștine ale Bisericii Ortodoxe Albaneze*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 377;
— Vezi și: *Dialog intercreștin*; — *Ecumenism intercreștin*.
 14. *Relațiile intercreștine ale Bisericii Ortodoxe din Polonia*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 377;
— Vezi și: *Dialog intercreștin*; — *Ecumenism intercreștin*.
 15. *Relațiile intercreștine ale Bisericii Ortodoxe din Cehoslovacia*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 377;
— Vezi și: *Dialog intercreștin*; — *Ecumenism intercreștin*.
 16. *Relațiile intercreștine ale Bisericii Ortodoxe din Finlanda*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 377; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. LXIII;
— Vezi și: *Dialog intercreștin*; — *Ecumenism intercreștin*.
- II. — *Relațiile intercreștine ale Bisericii Romano-Catolice*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 371—372, 377; — nr. 7—8, p. 840—842; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XXIX—XXX; — nr. 3—4, p. XXXIII, XLII—XLIII, LX, LXIII; — nr. 5—6, p. LXVII—LXVIII, LXX, LXXI;
— Vezi și: *Biserica Romano-Catolică*; — *Dialog intercreștin*; — *Ecumenism intercreștin*.
- III. — *Relațiile intercreștine ale Bisericii Protestante*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 375, 377—378; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XXX; — nr. 3—4, p. XLIII—XLIV, LVI, LX; — nr. 5—6, p. LXVII—LXVIII, LXX;
— Vezi și: *Biserica Protestantă*; — *Dialog intercreștin*; — *Ecumenism intercreștin*.

- IV. — *Relațiile intercreștine ale Bisericii Anglicane*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 375, 377—378; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XXX; — nr. 3—4, p. XXXIII, LVI; — nr. 5—6, p. LXVIII, LXXI;
— Vezi și: *Biserica Anglicană*; — *Dialog intercreștin*; — *Ecumenism intercreștin*.
- V. — *Relațiile intercreștine ale Bisericii Vechi-Catolică*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 378; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XXX; nr. 3—4, p. XLIV, LXI;
— Vezi și: *Biserica Veche-Catolică*; — *Dialog intercreștin*; — *Ecumenism intercreștin*.
- VI. — *Relațiile intercreștine ale Bisericilor Vechi-Orientale*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 378, 380, 381—382; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XXX—XXXI; — nr. 3—4, p. XXXV, XLIV—XLV, LVI; — nr. 5—6, p. LXVIII, LXXII, LXXIII, LXXV—LXXVI;
— Vezi și: *Bisericile Vechi-Orientale*; — *Dialog intercreștin*; — *Ecumenism intercreștin*.
- VII. — *Relațiile intercreștine ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. XXXI; — nr. 3—4, p. XXXIII, XXXV, XXXVI, XLV—XLVI, LVI, LXI; — nr. 5—6, p. LXVIII, LXXXVI;
— Vezi și: *Biserica Ortodoxă*; — *Biserica Romano-Catolică*; — *Biserica Protestantă*; — *Biserica Anglicană*; — *Biserica Veche-Catolică*; — *Bisericile Vechi-Orientale*; — *Dialog intercreștin*; — *Ecumenism intercreștin*.

RELAȚIILE INTERORTODOXE:

1. *Relațiile interortodoxe ale Patriarhiei Ecumenice (în trecut și în prezent)*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1055—1056; — XC (1972), nr. 1—2, p. 153; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 489—491; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XXVIII—XXIX; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCX, CCXII—CCXIII;
— Vezi și: *Patriarhia Ecumenică*; — *Dialog intercreștin*; — *Ecumenism intercreștin*.
2. *Relațiile interortodoxe ale Patriarhiei de Alexandria (în trecut și în prezent)*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1059—1060; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 491—493; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. XXXIII; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCX, CCXIII;
— Vezi și: *Patriarhia de Alexandria*; — *Dialog intercreștin*; — *Ecumenism intercreștin*.
3. *Relațiile interortodoxe ale Patriarhiei de Antiohia (în trecut și în prezent)*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1061—1062; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 493—495, 514; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. XXXV; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCX, CCXIII;
— Vezi și: *Patriarhia de Antiohia*; — *Dialog intercreștin*; — *Ecumenism intercreștin*.
4. *Relațiile interortodoxe ale Patriarhiei de Ierusalim*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10 p. 1063; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 495—496; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. XXXVI; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXIII—CCXIV;
— Vezi și: *Patriarhia de Ierusalim*; — *Dialog intercreștin*; — *Ecumenism intercreștin*.
5. *Relațiile interortodoxe ale Bisericii Ortodoxe Ruse (în trecut și în prezent)*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1246—1249; — XC (1972), nr. 1—2, p. 158; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 496—500; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. XLI—XLII; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCX, CCXIV—CCXV;
— Vezi și: *Biserica Ortodoxă Rusă*; — *Dialog intercreștin*; — *Ecumenism intercreștin*.
6. *Relațiile interortodoxe ale Bisericii Ortodoxe Georgiene (Gruzine)*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1253—1254; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 500—501; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXV;
— Vezi și: *Biserica Ortodoxă Georgiană*; — *Dialog intercreștin*; — *Ecumenism intercreștin*.

7. *Relațiile interortodoxe ale Bisericii Ortodoxe Sîrbe (în trecut și în prezent):* B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1255; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 501—503; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. L; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCX, CCXV, CCXVI;
— *Vezi și: Biserica Ortodoxă Sîrbă; — Dialog intercreștin; — Ecumenism intercreștin.*
8. *Relațiile interortodoxe ale Bisericii Ortodoxe Române (în trecut și în prezent):* B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 877; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 489—514; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCX—CCXIX;
— *Vezi și: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1060, 1061, 1062, 1064—1065; — nr. 11—12, p. 1246, 1247, 1248;*
— *Dialog intercreștin; — Ecumenism intercreștin.*
9. *Relațiile intercreștine ale Bisericii Ortodoxe Bulgare (în trecut și în prezent):* B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 149—150; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 503—506; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. LVI; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCX, CCXVI—CCXVII;
Vezi și: Biserica Ortodoxă Bulgară; — Dialog intercreștin; — Ecumenism intercreștin.
10. *Relațiile intercreștine ale Bisericii Ortodoxe Grecești:* B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 153; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 506—508; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. LX; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXVII—CCXVIII;
— *Vezi și: Biserica Ortodoxă Greacă; — Dialog intercreștin; — Ecumenism intercreștin.*
11. *Relațiile interortodoxe ale Bisericii Ortodoxe din Cipru:* B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 155; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 508—509; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXVIII;
— *Vezi și: Biserica Ortodoxă din Cipru; — Dialog intercreștin; — Ecumenism intercreștin.*
12. *Relațiile interortodoxe ale Bisericii Ortodoxe Albaneze:* B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 156; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 509;
— *Vezi și: Biserica Ortodoxă Albaneză; — Dialog intercreștin; — Ecumenism intercreștin.*
13. *Relațiile interortodoxe ale Bisericii Ortodoxe din Polonia:* B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 157; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 511—512; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXVII;
— *Vezi și: Biserica Ortodoxă din Polonia; — Dialog intercreștin; — Ecumenism intercreștin.*
14. *Relațiile interortodoxe ale Bisericii Ortodoxe din Cehoslovacia:* B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 158; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 512—513; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. LXII; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXIX;
— *Vezi și: Biserica Ortodoxă din Cehoslovacia; — Dialog intercreștin; — Ecumenism intercreștin.*
15. *Relațiile interortodoxe ale Bisericii Ortodoxe din Finlanda:* B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 159; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 509—511; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. LXIII; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXVIII—CCXIX;
— *Vezi și: Biserica Ortodoxă din Finlanda; — Dialog intercreștin; — Ecumenism intercreștin.*
16. *Relațiile interortodoxe ale Arhiepiscopiei Ortodoxe Autonome a Sinaiului și Raitului:* B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXIX.
17. *Relațiile interortodoxe ale Bisericii Ortodoxe Autonome din cele două Americi:* B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXIX.

RELAȚIILE INTERRELIGIOASE:

1. *Relațiile interreligioase (privire generală):* B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 850—851; — nr. 9—10, p. 1076;
— *Vezi și: Dialog interreligios; — Ecumenism interreligios.*
2. *Relații interreligioase ale Bisericii Ortodoxe Ruse:* B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. XLVI.
3. *Relații interreligioase ale Bisericii Romano-Catolice:* B.O.R., XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXVIII.

- RELAȚII INTERSTATALE: B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCIV, CCV—CCVI;
— Vezi și: *Români...*
- RELIGIA (concepții filozofice despre religie): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXIX.
- RELIGII NECREȘTINE:
1. *Religii primitive* (privire generală): B.O.R., XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXXV.
 2. *Religia canaanită* (istoric, doctrină, viață): B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 622.
 3. *Religia Egiptului antic* (istoric, doctrină, viață): B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 622.
 4. *Religia asiro-babilonienilor* (istoric, doctrină, viață): B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 622.
 5. *Religia hitiților* (istoric, doctrină, viață): B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 622.
 6. *Religia perșilor antici* (Zoroastrismul): B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 625.
 7. *Religiile Indiei*: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 623—625; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXXV—LXXXVI.
 8. *Religiile popoarelor europene în antichitate*: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 625—626; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXXVI.
 9. *Religia vechilor greci*: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 625.
 10. *Religia romanilor*: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 625.
 11. *Religia tracilor*: B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 282.
 12. *Religia geto-dacilor*: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 625—626; — XCII (1974), nr. 1—2, p. 282.
 13. *Religia slavilor*: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 625.
- RELIGIOZITATE (privire interconfesională): B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 514—515.
- REMBRANDT (Harmensz van Rijn), *celebru pictor și gravor olandez* (date biografice): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXV.
- RENAȘTEREA (în cadrul civilizației): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXIX.
- RESPONSABILITATE *morală*: B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 515; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXIX—CCXX.
- REVELAȚIE DIVINĂ: B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 515; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXX.
- REVISTELE *Bisericii Ortodoxe Române contemporane*: B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 448—449.
- REVOLUȚIA *burghezo-democratică de la 1848*: B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 285; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. LII; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCIII.
- REVOLUȚIA *lui Tudor Vladimirescu* (1821): B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 285; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCIII.
- RIT *liturgic*: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 629.
- RITUAL *liturgic*: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 629.
- RITUALISM *liturgic*: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 629.
- ROBINSON (Johan A.T.), *teolog protestant de prestigiu* (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 868; — XC (1972), nr. 9—10, p. 1074.
- RODOS (monografie istorico-geografică): B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 451.
- ROMA *antică* (monografie istorico-geografică): B.O.R., XCII (1974), nr. 7—8, p. 1061.
- ROMAN (Melodul), *imnograf bizantin* (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 629.
- ROMAN (Stanciu), *Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor* (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 785—791.
- ROMAN (Visarion), *pedagog social din Transilvania (sec. XIX)* (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLX.
- ROMÂNII (date istorico-geografice): B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 282; — XCII (1974), nr. 7—8, p. 1061.
- ROMÂNIA (monografii istorico-geografice): B.O.R., XCII (1974), nr. 7—8, p. 1060.
— Vezi și: *Arheologie*; — *Localități istorice*.
- ROMÂNII:
1. *Începuturi, formare și istoric*: B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 281—287; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCI—CCIV;
— Vezi și: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1058, 1060, 1062, 1064—1065;
— nr. 11—12, p. 1253; — XC (1972), nr. 3—4, p. 383—384;
— nr. 7—8, p. 849; — XCI (1973), nr. 3—5, p. 4441, 442, 443, 444;
— *România*

2. *În contemporaneitate* (pagini însemnate): B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 287—288; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCIV—CCVI.
- ROMÂNIA și poporul român — impresii și aprecieri de peste hotare (în trecut și în prezent): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCVI.
- RUBLIOV (Andrei), pictor bisericesc rus de prestigiu (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 625; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. VIII.
- RUGĂCIUNI (colecții) în Biserica veche: B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 518.
- RUNCU (Pr. Ioan — Popescu), compozitor român de muzică bisericească corală (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 631.
- RUȘII (date istorico-geografice): B.O.R., XCII (1974), nr. 7—8, p. 1060.

S

SABATUL (în religia iudaică): B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 627; — nr. 9—10, p. 1067; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 518.

SACRIFICIU:

1. *În concepția creștină*: B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 518.
2. *În concepția religiilor necreștine*: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 626, 627; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 518.

SADOVEANU (Mihail), mare scriitor român (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 445.

SAMUIL (Măcu), reprezentant al Școlii Ardelene (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLVII.

SAVIN (Ioan Gh.), profesor universitar de teologie (date biografice): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXVII.

SĂRBĂTORI:

- I. — *Sărbătorile creștine* (privire generală): B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 518; — *Vezi și*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 380, 381.
- II. — *Sărbători creștine, în special*:
 1. *Sărbători cu date fixe*:
 - a) *Închinare Mântuitorului Iisus Hristos*:
 - Duminica: B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 518.
 - b) *Închinare Maicii Domnului*:
 - Bunavestire (25 martie): B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 526; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXIV
 - Adormirea Maicii Domnului (15 august): B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 528—529; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXV;
 - *Vezi și*: B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1072, 1074; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 522, 526.
 - Nașterea Maicii Domnului (8 septembrie): B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 529; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXVI
 - Intrarea în Biserică a Maicii Domnului (21 noiembrie): B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 531.
 - Zămislirea Sfintei Fecioare (9 decembrie): B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 531.
 - Soborul Maicii Domnului (26 decembrie): B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 531—532.
 - c) *Închinare sfinților*: — *Vezi*: *Sfințenie și sfinți*.
 2. *Sărbători cu date variabile*:
 - *Sfintele Paști* (Învierea Domnului): B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 518; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXI—CCXXII.
 - *Sfintele Femei Mironosițe* (Duminica a III-a după Sf. Paști): B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 528, 532.
 - *Rusaliile* (Cincizecimea; Pogorîrea Sfântului Duh): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXII.
- III. — *Sărbători la alte religii* (necreștine): B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 627, 628; — nr. 9—10, p. 1067.

SCHILLER (Friedrich), poet german de renume (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 450.

SCHISMELE în Biserică :

1. *Privire generală* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 873 ; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 519 ; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXII.

2. *Schisma mare (1054)* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 873—875 ; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XXIV.

3. *Schisma bulgară* : B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. LIV.

SCHITURI ortodoxe din țară (monografii) : B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 457—463 ; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXVIII—CLXXII.

SCHLEIERMACHER (Friedrich Daniel Ernst), teolog protestant și filozof german (date biografice) : B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXIII ; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXVI.

SCHOPENHAUER (Arthur), filozof idealist german (date biografice) : B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXIII.

SCHWEITZER (Albert), figură distinsă de umanist (date biografice) : B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXII.

SCLAVIA (robia), o realitate tristă a trecutului istoric : B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 519 ; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXII.

SCRIEREA gnostică : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 614.

SCULPTURĂ bisericească creștină :

1. *Privire generală* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 626—627 ; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. VIII—IX.

2. *Sculptură bisericească creștină românească (în trecut și în prezent)* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 626—627 ; — nr. 11—12, p. 1257 ; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. VIII—IX.

3. *Sculptură bisericească creștină bulgară* : B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. IX.

4. *Sculptură bisericească creștină italiană* : B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. IX.

SEBASTIAN (Rusan), mitropolit al Moldovei și Sucevei (date biografice) : B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 885 ; — nr. 9—10, p. 1118 ; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CXC.

SECTE religioase : B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1256—1257 ; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 520.

SECULARIZARE : B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXII.

SENECA (date biografice) : B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1263.

SERAFIM (Vasile), pictor român (sec. XIX) (date biografice) : B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. VIII.

SFINTELE Canoane — Vezi : *Legislație bisericească*.

SFINTELE Taine :

I. — *În Biserică Ortodoxă (privire generală)* : B.O.R., XCII (1974), nr. 5—6, p. 797—800 ; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXI—CCXXXII ;
— Vezi și : B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 379 ; — XCI (1973), nr. 7—8, p. 878.

II. — *În Biserică Romano-Catolică* : B.O.R., XCII (1974), nr. 5—6, p. 798—799, 801, 803, 805—807, 808—809, 810—811, 812, 813—814.

III. — *În Biserică Protestantă* : B.O.R., XCII (1974), nr. 5—6, p. 798—799, 801, 803, 805—807, 808—809, 810—811, 812, 813—814.

IV. — *În Biserică Anglicană* : B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 844 ; — XCII (1974), nr. 5—6, p. 799, 807, 813.

V. — *În Biserică Veche-Catolică* : B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 379 ; — XCII (1974), nr. 5—6, p. 799, 801, 803, 807, 810, 811, 813, 814.

VI. — *În Bisericile Vechi-Orientale (Necalcedoniene)* :

1. *În Biserică Nestoriană* : B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 380 ; — XCII (1974), nr. 5—6, p. 799, 801, 803, 807, 810, 812, 813, 814.

2. *În Biserică Armeană* : B.O.R., XCII (1974), nr. 5—6, p. 802, 803, 807, 810, 812, 813, 814.

3. *În Biserica Coptă*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 380; — XCII (1974), nr. 5—6, p. 799, 802, 803, 807, 810, 812, 813, 814.
4. *În Biserica Etiopiană*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 380—381; — XCII (1974), nr. 5—6, p. 799, 802, 803, 807, 810, 812, 813, 814.
5. *În Biserica Siriană Iacobită*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 381; — XCII (1974), nr. 5—6, p. 800.
6. *În Biserica Siriană din Malabar (India)*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 381—382; — XCII (1974), nr. 5—6, p. 800, 802, 803, 807, 810, 812, 813, 814; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXV.
7. *În Biserica Maronită*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXVI.

SFINȚENIE și sfinți:

- I. — *În creștinism*: B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 520—532; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXII—CCXXIII;
 - *Vezi și*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 609; — XC (1972), nr. 3—4, p. 370, 371, 376, 379; — nr. 5—6, p. 629.
- II. — *În mahomedanism*: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 626.
- III. — *Sfinți în calendarul creștin ortodox (date biografice)*:
 - SF. VASILE CEL MARE (1 ianuarie): B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 522; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXIII;
 - *Vezi și*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 609; — nr. 7—8, p. 850, 864, 867, 869; — XC (1972), nr. 3—4, p. 385; — nr. 5—6, p. 618, 630; — nr. 9—10, p. 1065, 1068, 1069, 1076, 1077; — nr. 11—12, p. 1267; — XCI (1973), nr. 7—8, p. 879; — nr. 9—10, p. 1122; — XCIII (1974), nr. 1—2, p. 292; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCVII;
 - *Sf. Trei Ierarhi* (30 ianuarie).
 - SF. IOAN BOTEZĂTORUL (7 ianuarie): B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 523;
 - *Vezi și*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 613.
 - SF. GRIGORIE DE NISA (10 ianuarie): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 609; — XC (1972), nr. 7—8, p. 839; — nr. 9—10, p. 1067, 1068, 1072, 1073; — XCI (1973), nr. 9—10, p. 1122; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XXII; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXXIII; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXV;
 - SF. ANTONIE CEL MARE (17 ianuarie): B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 523.
 - SF. ATANASIE CEL MARE (18 ianuarie; 2 mai): B.O.R., XC (1972) nr. 9—10, p. 1072, 1073, 1075; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXII; — nr. 3—4, p. CCXXIV.
 - SF. CHIRIL AL ALEXANDRIEI (18 ianuarie; 9 iunie): B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1071; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 520.
 - SF. MAXIM MĂRTURISITORUL (21 ianuarie): B.O.R., XCII (1974), p. 523; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLIV; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXIV.
 - *Vezi și*: B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1067, 1072; — nr. 11—12, p. 1258.
 - SF. GRIGORIE DE NAZIANZ (Teologul) (25 ianuarie): B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 523;
 - *Vezi și*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 867, 869; — XC (1972), nr. 9—10, p. 1072; — XCII (1974), nr. 1—2, p. 292;
 - *Sfinții Trei Ierarhi* (30 ianuarie).
 - SF. IOAN GURĂ DE AUR (27 ianuarie; 13 noiembrie): B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 523—524;
 - *Vezi și*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 608; — nr. 7—8, p. 865, 866, 869; — XC (1972), nr. 5—6, p. 629; — nr. 7—8, p. 839; — nr. 9—10, p. 1067, 1069, 1073, 1075; — nr. 11—12, p. 1261, 1265, 1266, 1267, 1270, 1276; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 200; — nr. 7—8, p. 878, 883—884; — nr. 9—10, p. 1122; — XCII (1974), nr. 1—2, p. 289, 291, 292; — nr. 3—4, p. 517; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXXIII;
 - *Sfinții Trei Ierarhi* (30 ianuarie).
 - Sf. EFREM SIRUL (28 ianuarie): B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 289; — nr. 3—4, p. 524.
 - SFINȚII TREI IERARHI (30 ianuarie): B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 524—525; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXIII; — nr. 3—4, p. CCVI—CCVII, CCXXIV, CCXXXV, CCXL;

- Vezi și : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 865, 866, 872; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 205; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XXII;
 - Sf. Vasile cel Mare (1 ianuarie);
 - Sf. Grigorie de Nazianz (25 ianuarie);
 - Sf. Ioan Gură de Aur (27 ianuarie).
- SF. ISIDOR PELUSIOTUL (4 februarie): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 608; — XC (1972), nr. 1—2, p. 152; — nr. 9—10, p. 1067, 1072, 1075; — XCII (1974), nr. 1—2, p. 294.
- SF. IOAN CASIAN (29 februarie): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXIII.
- SF. GRIGORIE DIALOGUL (12 martie): B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 291.
- SF. CHIRIL AL IERUSALIMULUI (18 martie): B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 386; — nr. 9—10, p. 1069; — nr. 11—12, p. 1267; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 525; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXXIII.
- SF. IOAN SCĂRARUL (Sinaitul) (30 martie): B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 879; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 526.
- SF. CALINIC DE LA CERNICA (11 aprilie): B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 521, 526—527; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXIII—CCXXIV.
- Sf. SAVA GOTUL (18 aprilie): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXXVII; — nr. 3—4, p. CCXXIV—CCXXV.
- SFINȚII IERARHI IOREST ȘI SAVA BRANCOVICI (24 aprilie): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1065; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 210; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 521, 527; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXIII.
- SF. APOSTOL ȘI EVANGHELIST IOAN (8 mai; 26 septembrie): B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 527.
- SFINȚII CHIRIL ȘI METODIE (11 mai): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 874; — nr. 9—10, p. 1056, 1069; — nr. 11—12, p. 1248; — XC (1972), nr. 1—2, p. 148, 150, 152, 153, 157, 158; — XCI (1973), nr. 3—5, p. 449; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 527.
- SF. IOAN ROMÂNUL (Valahul) (12 mai): B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 527—528; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXIII.
- SF. PAHOMIE CEL MARE (15 mai): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXIII; — nr. 3—4, p. CCXXV.
- SFINȚII ÎMPĂRAȚI CONSTANTIN ȘI ELENA (21 mai): B.O.R., XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXVI.
- SF. IUSTIN MARTIRUL ȘI FILOZOFUL (1 iunie): B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 528.
 - Vezi și : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 608; — XC (1972), nr. 5—6, p. 618; — nr. 9—10, p. 1070; — nr. 11—12, p. 1259, 1277.
- SF. IOAN CEL NOU, de la Suceava (2 iunie): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXIII, CCXXV.
- SFINȚII APOSTOLI PETRU ȘI PAVEL (29 iunie): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 608, 611—612; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. II; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXIV.
 - Vezi și : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 859, 861, 862, 863, 864, 866, 869, 871, 872; — XC (1972), nr. 1—2, p. 152; — nr. 3—4, p. 385; — nr. 5—6, p. 619; — nr. 7—8, p. 850; — nr. 11—12, p. 1256, 1258, 1261, 1270; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 199; — nr. 7—8, p. 877, 883; — nr. 11—12, p. 1324; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XXII; — *Apostolii Domnului*
- SF. ANDREI CRITEANUL (4 iulie; 17 octombrie): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CXCIX; — nr. 3—4, p. CCXXV.
- SF. ATANASIE ATONITUL (5 iulie): — B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 528.
- SF. MARIA MAGDALENA (22 iulie): B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 528.
 - Vezi și : *Sărbători cu date variabile* (Sf. Femei Mironisițe).
- SF. JUSTINIAN (2 august): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 873.
- SF. APOSTOL MATIA (9 august): B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. II.
- SF. HIPOLIT ROMANUL (10 august): B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 215; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 528.
- SF. NIFON, patriarhul C-polului (11 august): B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 528.

- SF. SIMEON NOUL TEOLOG (Stilponicul) (1 septembrie): B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1069, 1077; — nr. 11—12, p. 1266, 1267; — XCI (1973), nr. 7—8, p. 877; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 529; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXIV; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXV.
- SF. IOSIF CEL NOU, de la Partoș (15 septembrie): B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 521, 529; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXIII, CCXXVI.
- SF. NICETA DE REMESIANA (Nichita Romanul) (15 septembrie): B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 529; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLIII;
— Vezi și: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 630; — nr. 7—8, p. 871; — nr. 11—12, p. 1256; — XC (1972), nr. 5—6, p. 619; — nr. 9—10, p. 1076, 1078; — XCI (1973), nr. 9—10, p. 1122; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XXI, XXII.
- SF. EVANGHELIST MARCU (27 septembrie): B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 849.
- SF. ROMAN MELODUL (1 octombrie): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 629; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXVI.
- SF. CIPRIAN (2 octombrie): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 866; — XC (1972), nr. 5—6, p. 627; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 530; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XXI, XXII—XXIII; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXVI.
- SF. APOSTOL TOMA (6 octombrie; Duminică Tomii): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 613; — XC (1972), nr. 3—4, p. 382; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. II.
- SF. PARASCHEVA (14 octombrie): B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 530; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXIII.
- SF. EVANGHELIST LUCA (18 octombrie): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1263.
- SFINȚII CUV. MĂRTURISITORI VISARION SARAI, SOFRONIE DE LA CIOARA ȘI MUC. OPREA DIN SĂLIȘTE (21 octombrie): B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 521, 530; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXIII, CCXXVI.
- SF. ILARION CEL MARE (21 octombrie): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXVI.
- SF. APOSTOL IACOB (23 octombrie): B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 385; — XCI (1973), nr. 11—12, p. 1326.
- SF. DIMITRIE IZVORÎTORUL DE MIR (26 octombrie): B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 630.
- SF. DUMITRU BASARABOV, cel Nou (27 octombrie): B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 530—531; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXIII.
- SF. GRIGORIE PALAMA (14 noiembrie; Duminică II-a din Postul Mare): B.O.R., XC (1972), nr. 1—2, p. 151; — nr. 9—10, p. 1069; — nr. 11—12, p. 1272; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 532.
- SF. GRIGORIE DECAPOLITUL (20 noiembrie): B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 531; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXIII.
- SF. TEODOR STUDITUL (11 noiembrie): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXVI.
- SF. APOSTOL ANDREI (30 noiembrie): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 613; — XC (1972), nr. 1—2, p. 152.
- SF. IOAN DAMASCHIN (4 decembrie): B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1069, 1072, 1073, 1075.
- SF. SAVA CEL SFINȚIT (5 decembrie): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1063.
- SF. FILOFTEIA (7 decembrie): B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 531; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXIII.
- SF. AMBROZIE (7 decembrie): B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1077; — nr. 11—12, p. 1267, 1271; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 214; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 517; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLIII.
- SF. IGNATIE TEOFORUL (20 decembrie; 27 ianuarie): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 869; — XC (1972), nr. 11—12, p. 1270; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXVII.
- SF. NICODIM DE LA TISMANA (26 decembrie): B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 531; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXIII.
- IV. — Alți sfinți canonizați în zilele noastre:
- SF. NICODIM AGHIORITUL: B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 521.
- SFÎNTUL (DREPTUL) IOSIF: B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1075; XCII (1974), nr. 3—4, p. 532.
- SF. NICOLAE KASTKIN: B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXIV.

- SFÎNTA ÎMPĂRTĂȘANIE — Vezi: *Euharistia* (ca Sfântă Taină).
- SFÎNTA LITURGHIE — Vezi: *Liturghia dumnezeiască*.
- SFÎNTA lumină de la mormântul Domnului: B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 518.
- SFÎNTA SCRIPTURĂ — Vezi: *Biblia*.
- SFÎNTA Sofia din Kiev (monografie): B.O.R., XCFV (1976), nr. 1—2, p. CLXXVI.
- SFÎNTA TRADIȚIE și tradiții (privire interconfesională): B.O.R., XCII (1974), nr. 5—6, p. 816—817; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXVII—CCXXXVIII; — Vezi și: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 619; — nr. 7—8, p. 844; — nr. 9—10, p. 1076.
- SFÎNTA TREIME: B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1068—1069; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXVIII; — Vezi și: *Hristologie*; — *Sfântul Duh*.
- SFÎNTUL DUH: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 873; — XC (1972), nr. 9—10, p. 1070, 1075, 1076—1077; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXVIII. — Vezi și: *Filioque*; — *Haritologie*; — *Sfânta Treime*.
- SFÎNTUL ȘI MARELE MIR (sfîntirea lui): B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 382; — XCII (1974), nr. 5—6, p. 802.
- SFÎRȘITUL LUMII (în concepția creștină): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1259; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXXX.
- SIBILELE la greco-romani și în creștinism: B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXXXV.
- SIMBOLUL CREDINȚEI — Vezi: *Crezul*.
- SIMPOZIONUL greco-român de la Salonic (21—25 octombrie 1970): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXVII.
- SIMPOZIONUL teologic ortodox de la Mănăstirea Vlatadon (15 octombrie 1972): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXII.
- SIMPOZIONUL teologic ortodox de la Salonic (12—16 septembrie 1972): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXI.
- SINCRETISM religios: B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 519; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXVII.
- SINERGIA în teologia ortodoxă: B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1267—1268; — Vezi și: *Mîntuirea*.
- SINOADELE în Biserică:
- I. — Sinodalitatea în Biserică: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 852—855; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 533—535; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XIII; — Vezi și: *Autoritatea în Biserică*.
 - II. — Sinodul Apostolic: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 853, 871; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XIII; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXVII.
 - III. — Sinoadele ecumenice:
 1. Privire generală: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 853—854; — XC (1972), nr. 9—10, p. 1076, 1078; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XIV; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXVII;
 2. Sinodul I Ecumenic: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 872; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XXIV; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXVII;
 3. Sinodul al II-lea Ecumenic: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 873; — XC (1972), nr. 9—10, p. 1069; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 533; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXVII—CCXXVIII;
 4. Sinodul al III-lea Ecumenic: B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1073; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXVIII;
 5. Sinodul al IV-lea Ecumenic: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 871—872, 873; — XC (1972), nr. 9—10, p. 1071, 1073; — XCI (1973), nr. 7—8, p. 879; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 533—534; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XXIV; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXVII—CCXXVIII;
 6. Sinodul al V-lea Ecumenic: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 873; — XC (1972), nr. 9—10, p. 1071; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 534; — — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXVII;
 7. Sinodul al VI-lea Ecumenic: B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1073; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXVII, CCXXVIII;

8. *Sinodul al VII-lea Ecumenic*: B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXVII;
 9. *Sinodul așa-zis al VIII-lea Ecumenic*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 874; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 534;
 10. *Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe*: B.O.R. LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1070; — XC (1972), nr. 1—2, p. 151; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 534, 535; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXVIII—CCXXIX;
— Vezi și: *Conferințele panortodoxe*
 11. *Sinodul al VIII-lea ecumenic, autentic... ?*: B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 534.
- IV. — *Sinoadele locale în Biserica primară*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 853—854, 872; — nr. 11—12, p. 1255, 1258, 1259; — XC (1972), nr. 9—10, p. 1071, 1076; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 533; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXVII.
 - V. — *Sinoadele locale în Bisericile Ortodoxe Naționale Autocefale*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 853; — nr. 9—10, p. 1068; — nr. 11—12, p. 1254, 1260; — XC (1972), nr. 1—2, p. 147, 151; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 533; — *Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, contemporane (organizare, viață și activitate)*: B.O.R., XCI (1973), nr. 6, p. 695—697; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXIX;
— Vezi și: *Biserica Ortodoxă Română*; — *Orînduirea canonică și administrativă a Bisericii Ortodoxe Române contemporane*;
— *Sinodul permanent în Biserica Ortodoxă Română contemporană (organizare, viață și activitate)*: B.O.R., XCI (1973), nr. 6, p. 697.
 - VI. — *Sinoadele în Biserica Romano-Catolică, contemporană*:
 1. *Conciliul al II-lea Vatican*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 855; — XC (1972), nr. 3—4, p. 368—369, 370;
— Vezi și: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1056; nr. 11—12, p. 1249; — XC (1972), nr. 7—8, p. 840, 851; — nr. 9—10, p. 1083—1084.
 2. «*Sinodul episcopilor*»: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 369, 370; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXVI.
- SIRIENII (date istorico-geografice): B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 281.
- SIRBII (date istorico-geografice): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCIV.
- SLAVII (date istorico-geografice): B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 281.
- SLUJIREA (diaconia) bisericească în lume:
- I. — *Temeiuri biblice și patristice ale slujirii (diaconiei) creștine*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. III.
 - II. — *Atitudinea și acțiunile Bisericii Ortodoxe în scopul realizării acestui deziderat*: B.O.R., XCII (1974), nr. 5—6, p. 793—794; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. III—IV.
 - III. — *Atitudinea și acțiunile Bisericii Ortodoxe Române, în special, la realizarea acestui deziderat (în trecut și în prezent)*: B.O.R., XCII (1974), nr. 5—6, p. 794; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. III—IV; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXIX.
 - IV. — *Atitudinea și acțiunile Bisericii Romano-Catolice, în special, la realizarea acestui deziderat (în trecut și în prezent)*: B.O.R., XCII (1974), nr. 5—6, p. 794; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. III—IV.
 - V. — *Atitudinea și acțiunile Bisericii Protestante, în special, la realizarea acestui deziderat*: B.O.R., XCII (1974), nr. 5—6, p. 794; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. III, IV.
 - VI. — *Atitudinea și acțiunile celorlalte confesiuni creștine, la realizarea acestui deziderat*: B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 299.
 - VII. — *Atitudinea și acțiunile celorlalte religii necreștine, la realizarea acestui deziderat*: B.O.R., XCII (1974), nr. 5—6, p. 795;
— Vezi și: *Culte religioase necreștine*; — *Dialog interreligios*; — *Ecumenism interreligios*; — *Pacea*.

- VIII. — Vezi și : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 610 ; — nr. 7—8, p. 871 ; — XC (1972), nr. 3—4, p. 384, 385 ; — nr. 5—6, p. 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628 ; — nr. 9—10, p. 1067, 1076, 1082, 1086, 1087 ; — nr. 11—12, p. 1265 ; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 199—200, 212 ; — nr. 3—5, p. 456 ; — nr. 6, p. 704 ; — nr. 9—10, p. 1121—1124 ; nr. 11—12, p. 1313—1323 ; — XCII (1974), nr. 1—2, p. 282—283, 296—297, 299—300.
- SMERENIA (virtute creștină) : B.O.R., XCII (1974), nr. 9—10, p. VI.
- SMINTEALA (activă și pasivă) : B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12, p. 1329.
- SOBORNICITATEA Bisericii — Vezi : *Ecleziologia creștină* ; — *Sinoadele în Biserică* (Sinodalitatea...).
- SOCIETATEA (după învățătura creștină) : B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 456.
- SOCIETĂȚILE religioase de caritate în Biserica veche : B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1275 ;
— Vezi și : *Asistența socială*.
- SOLI bisericești : B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1275.
- SOLIDARITATE umană : B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 199—200 ; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXIX.
- SOLI diplomatici români (din trecut) : B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 441, 442, 443, 444.
- SOLOMON, rege al iudeilor (date biografice) : B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 281.
- SOTERIOLOGIE : B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1074—1076 ; — XCI (1973), nr. 7—8, p. 877—879 ; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXX—CXXI ; — CXIV (1975) nr. 1—2, p. CLXXII.
- SPAȚIUL : B.O.R., XCII (1974), nr. 5—6, p. 816.
- SPERANȚA — Vezi : *Nădejdea*.
- SPIRITISMUL (combaterea și condamnarea lui) : B.O.R., XCII (1974), nr. 5—6, p. 795.
- SPOVEDANIA — Vezi : *Mărturisirea* (ca Sfântă Taină).
- STAN (Liviu), profesor universitar de teologie (date biografice) : B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXVII.
- STAREA civilă : B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1067.
- STATUL (după învățătura creștină) : B.O.R., XCII (1974), nr. 5—6, p. 795—796 ; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXX—CCXXXI ;
— Vezi și : *Relațiile dintre Biserică și Stat*.
- STILIȘTII în Biserica Ortodoxă Română : B.O.R., XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXVII—LXXVIII.
- STUDII teologice românești contemporane :
1. *Studii biblice* : B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXLV ;
 2. *Studii de istoriografie a Bisericii Ortodoxe Române* : B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXLV ;
 3. *Studii de Patrologie* : B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXLV ;
 4. *Studii de Bizantinologie* : B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXLV ;
 5. *Studii dogmatice* : B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXLV—CXLVI ;
 6. *Studii de Morală creștină* : B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXLVI ;
 7. *Studii de Teologie fundamentală* : B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXLVI ;
 8. *Studii de Drept bisericesc* : B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXLVI ;
 9. *Studii de Liturgică* : B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXLVI.
- STURZA (Alexandru-Scarlat), cărturar român distins al vremii sale (date biografice) : B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1066 ; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLVII.
- STURZA (Mihail), domnitor al Moldovei (1834—1849) (date biografice) : B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. LI ; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCX.
- S.U.A. (date istorico-geografice) : B.O.R., XCII (1974), nr. 7—8, p. 1063.
- SUFERINȚA (în concepția creștină) : B.O.R., XCII (1974), nr. 5—6, p. 796—797 ;
— Vezi și : B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 371.
- SUFLETUL (după învățătura creștină) : B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXI ;
— Vezi și : *Antropologie*.
- SUPERSTIȚIILE (combaterea și condamnarea lor) : B.O.R., XCII (1974), nr. 5—6, p. 797—798.

§

- ŞAPCĂ (Radu), *preot din Celei, participant la Revoluția de la 1848 din Țara Românească* (date biografice): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCIII.
- ŞCOALA Ardeleană (istoric, viață și activitate): B.O.R., XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLVIII.
- ŞINCAI (Gheorghe), *istoric și filolog român de prestigiu* (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 3—4, p. 444; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLVII.
- ŞINTOISMUL, *religie tradițională a japonezilor* (istoric, doctrină, viață și activitate): B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 662.
- ŞTEFAN (cel Mare), *domnitor al Moldovei (1457—1504)* (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1258—1259; — XCII (1974), nr. 1—2, p. 283; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCII;
— Vezi și: B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 881, 886.
- ŞTEFAN, *episcop și mitropolit al Ungrovlahiei* (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. LI.
- ŞTEFAN (Rareș), *domnitor al Moldovei (mijloc. sec. XVI)* (date biografice): B.O.R., XCFV (1976), nr. 3—4, p. CCII.
- ŞTIINȚA universală: B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXI.

T

- TAINA *Sfintei Împărtășanii* — Vezi: *Euharistia* (ca Sfântă Taină).
- TAINA *Sfintei Mărturisiri* — Vezi: *Mărturisirea* (ca Sfântă Taină).
- TAINA *Sfintului Botez* — Vezi: *Botezul* (ca Sfântă Taină).
- TAOISMUL, *una din religiile Chinei vechi* — Vezi: *Culte religioase necreștine*.
- TATTARESCU (Gheorghe), *pictor român de renume* (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 624.
- TEMPLUL *de la Ierusalim* (monografie): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 858; — XC (1972), nr. 5—6, p. 627; — XCII (1974), nr. 1—2, p. 281.
- TEMPLUL *lui Apolo* (monografie): B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 882.
- TEOCTIST (Botoșăneanu), *Mitropolitul Olteniei* (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 9—10, p. 1117; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXXIII, CLXXXIX, CXCI.
- TEODICEE (*învățătura creștină despre cauzele răului și a nedreptății sociale în lume*): B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1065, 1066; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXV.
- TEODOR (Scorobeț), *episcop pensionar* (date biografice): B.O.R., XCIV (1976) nr. 1—2, p. CLXXVII, CLXXXIX.
- TEODOSIE (cel Mare), *împărat bizantin (379—395)* (date biografice): B.O.R., XCIII (1975) nr. 5—6, p. LXXVI.
- TEODOSIE, *mitropolit al Ungrovlahiei* (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1256; — XCI (1973), nr. 3—5, p. 442; — XCII (1974), nr. 1—2, p. 296.
- TEOFANIA *adevărată și teofanii false (închipuite)*: B.O.R., XCII (1974), nr. 3—4, p. 516; — nr. 5—6, p. 814—815; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXV.
- TEOFIL, *episcop și mitropolit al Ungrovlahiei* (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1256; — XCI (1973), nr. 3—5, p. 441; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. LI.
- TEOFIL (Herineanu), *Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului* (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 726—732; — nr. 9—10, p. 1115—1116; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXXVIII.
- TEOLOGUL (*chipul și rolul său în Biserică*): B.O.R., XCII (1974), nr. 5—6, p. 815.
- TEOLOGIE:
- I. — *Teologie creștină*:
1. *Teologie patristică*: B.O.R., XCIV (1976) nr. 3—4, p. CCXXXV—CCXXXVI;
— Vezi și: *Epoca patristică*; — *Limbă și literatură (... Literatura patristică...)*;
 2. *Teologia ortodoxă*:
— *Privire generală*: B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 855; — nr. 9—10, p. 1067, 1068, 1069, 1071, 1072—1075, 1076—1077, 1078; — nr. 11—

- 12, p. 1257—1258, 1259, 1260—1262, 1264—1269; — XCI (1973), nr. 3—5, p. 457; — nr. 7—8, p. 877—879, 882—883; — nr. 11—12, p. 1324, 1325; — XCII (1974), nr. 1—2, p. 288—289, 290—291, 292—293, 294, 295, 299; — nr. 3—4, p. 514, 515—516; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXVI;
- *Teologia ortodoxă a Patriarhiei Ecumenice contemporane*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. XXVII;
- *Teologie ortodoxă rusă (contemporană)*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. XXXVIII;
- *Teologia ortodoxă românească (în trecut și în prezent)*: B.O.R., XCII (1974), nr. 5—6, p. 815; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXVII; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXVI;
- *Vezi și: Invățămint teologic...; — Limbă și literatură...;*
- *Teologie ortodoxă greacă (contemporană)*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. LVIII—LIX.
3. *Teologie romano-catolică*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 368, 370—371; — nr. 9—10, p. 1067, 1068, 1071, 1074, 1076, 1077, 1078; — nr. 11—12, p. 1257—1258, 1259, 1260, 1262, 1266—1267, 1268, 1269; — XCI (1973), nr. 1—2, p. 200; — nr. 3—5, p. 457; — nr. 7—8, p. 877—879, 882—883; — nr. 11—12, p. 1324, 1325; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 514, 515—516; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXV, LXVI—LXVII; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXVI;
- *Vezi și: Biserica Romano-Catolică.*
4. *Teologie protestantă*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 373, 374—375; — nr. 9—10, p. 1067, 1068, 1069, 1071, 1074, 1075, 1077; — nr. 11—12, p. 1259, 1267—1268, 1269, 1277; — XCI (1973), nr. 3—5, p. 457; — nr. 7—8, p. 877—879; nr. 11—12, p. 1324, 1325; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 515—516; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXIX—LXX; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXVI—CCXXXVII;
- *Vezi și: Biserica Protestantă*
5. *Teologie anglicană*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 376; — nr. 9—10, p. 1067, 1068, 1071, 1078; — XCI (1973), nr. 7—8, p. 878; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 516; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXI;
- *Vezi și: Biserica Veche-Catolică.*
6. *Teologie veche-catolică*: B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 379; — nr. 9—10, p. 1078; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 516; — XCIII (1975), — nr. 5—6, p. LXXII;
7. *Teologie veche-orientală (necalcedoniană)*: B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1073; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXIII, LXXIV;
- *Vezi și: Bisericile Vechi-Orientale.*
8. *Teologie ecumenică*: B.O.R., XC (1972), nr. 9—10, p. 1081—1082; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXVII.
- II. — *Teologie iudaică*: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 627.
- TEOLOGUMENA (în raport cu dogma creștină): B.O.R., XC (1972), nr. 7—8, p. 885.
- TEOZOFIE: B.O.R., XCII (1974), nr. 5—6, p. 815—816.
- TERTULIAN (Fer.), scriitor bisericesc patristic (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 9—10, p. 1122.
- TESTAMENTUL Nou — *Vezi: Noul Testament (în special).*
- TESTAMENTUL Vechi — *Vezi: Vechiul Testament (în special).*
- TIBERIUS, împărat roman (date biografice): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1263.
- TIBETUL (date istorico-geografice): B.O.R., XCII (1974), nr. 7—8, p. 1062.
- TILLICH (Paul), teolog protestant de prestigiu (date biografice): B.O.R., XC (1972), nr. 3—4, p. 375; — nr. 9—10, p. 1068, 1074.
- TIMPUL: B.O.R., XCII (1974), nr. 5—6, p. 816.
- TINERETUL (în contemporaneitate): B.O.R., XCII (1974), nr. 5—6, p. 816; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXVII.
- TIPARUL:
1. *Descoperirea și istoricul său*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 616.

2. *Tiparul românesc* (originea, începuturile și istoricul său): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 616—618; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XI—XII.
3. *Tiparul glagolitic*: B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 439.
4. *Tiparul slavon bisericesc*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. XII.
5. *Tiparul chirilic*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 616; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XI, XII.

TIPĂRITURI teologice :

- I. — *Tipărituri teologice vechi* — Vezi: *Limbă și literatură...*
- II. — *Tipărituri teologice contemporane*:
 1. *În Biserica Ortodoxă Română*: B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 446—449; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLVIII—CLIX.
 2. *În Biserica Ortodoxă Rusă*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. XXXIX.
 3. *În Biserica Ortodoxă Sîrbă*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. XLIX.
 4. *În Biserica Ortodoxă Greacă (Elenă)*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 3—4, p. LIX.

TIPICUL bisericesc ortodox: B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 629; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXVII.

TIPOGRAFI și tipografii :

- I. — *Tipografi de renume din trecut* (români și străini): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 618; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XI, XII.
- II. — *Tipografii românești*:
 1. *Din trecut*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 616—617; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XI—XII
 2. *Tipografia Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 617—618; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XII.

TIT (Simedrea), *mitropolit pensionar* (date biografice): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXVI, CXCII.

TÎRGOVIȘTE (monografie istorico-geografică): B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 450.

TÎRȘORUL Vechi (monografie istorico-geografică): B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 450.

TOACA în cultul liturgic ortodox: B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 886.

TOMIS (Constanța) (monografii istorico-geografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1255; — XCI (1973), nr. 3—5, p. 450—451.

TOPONIMIE românească: B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXVII.

TRACII (date istorico-geografice): B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 282.

TRADIȚIA Sfîntă — Vezi: *Sfînta Tradiție*.

TRADUCERI ale Bibliei (text integral sau parțial):

1. *Principii și tehnică în traducerea Bibliei*: B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. XIX.
2. *Traduceri românești*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 860; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XIX.
3. *Traduceri străine*: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 860, 861; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XX; — nr. 3—4, p. LXIII.

TRAIAN (Marcus Ulpius Traianus), *împărat roman* (98—117) (date biografice): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCI.

TREIME Sfîntă — Vezi: *Sfînta Treime*.

TRIODUL (perioadă bisericească din anul liturgic): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 610.

TRÎNDĂVIA — Vezi: *Lenea*.

TRUFIA: B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12, p. 1325.

TRUPUL omului (în concepția creștină) — Vezi: *Antropologie*.

TURCIA (monografii istorico-geografice): B.O.R., XCII (1974), nr. 7—8, p. 1061—1062. — Vezi și: *Localități istorice*.

TURCII (date istorico-geografice): B.O.R., XCII (1974), nr. 7—8, p. 1062.

T

ȚANCOV (Ștefan), *teolog ortodox bulgar de prestigiu* (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 867, 870; — XC (1972), nr. 1—2, p. 149.

ȚARA SFÎNTĂ (monografie istorico-geografică): B.O.R., XCII (1974), nr. 7—8, p. 1062.

ȚĂRI din trecut și prezent (date istorico-geografice): B.O.R., XCII (1974), nr. 7—8, p. 1060—1063; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXVIII—CCXXXIX.

ȚESĂTURĂ liturgică creștină :

1. *Privire generală* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 627.
2. *Țesătura liturgică bizantină și post-bizantină* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 627.
3. *Țesătura liturgică românească* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 627—628 ; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. IX.
4. *Țesătura liturgică sârbească* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 628.

U

UCENICII Domnului (cei 70 de ucenici) : B.O.R., XCII (1974), nr. 7—8, p. 1063 ; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. II ; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXIX.

UCIDEREA : B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12, p. 1330.

UDRIȘTE (Năsturel), *cărturar din Țara Românească* (sec. XVIII) (date biografice) : B.O.R., XCI (1973), nr. 3—5, p. 437, 440, 444 ; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXIV.

ULFILA (Wulfila) (c. 311—c. 383), *episcop arian al goșilor* (date biografice) : B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCI

UMANISM :

1. *Umanism în antichitate* : B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXIX—CCXL.
2. *Umanism creștin* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 876 ; — XC (1972), nr. 11—12, p. 1265 ; — XCI (1973), nr. 3—5, p. 437 ; — XCII (1974), nr. 3—4, p. 519 ; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCVL.
3. *Umanism laic contemporan* : B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXL.

UNGHEREA cu Sfântul Mir (ca Sfântă Taină) — Vezi : *Mirungerea...*

UNGURII (date istorico-geografice) : B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCI.

UNIATISMUL romano-catolic : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1064 ; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXL.

«UNIATIA» Bisericii Romano-Catolice : B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 295—299 ; — nr. 7—8, p. 1063—1064 ; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCX.

— Vezi și : *Dialog intercreștin...* ; — *Reîntregirea Bisericii Ortodoxe Române.*

«UNIREA PRINCIPATELOR» (1859) : B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 285—286 ; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. LIĪ ; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCIII.

UNIREA Transilvaniei cu România (1 decembrie 1918) : B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 286—287 ; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCIII—CCIV.

UNITATEA și unirea Bisericii :

1. *În orientare biblică și patristică* : B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXL—CCXLI.
2. *În trecutul istoric* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 870—876 ; — nr. 11—12, p. 1250 ; — XCI (1974), nr. 7—8, p. 1064—1068.
3. *În contemporaneitate* : B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 9—10, p. 1053, 1055, 1058, 1069 ; — nr. 11—12, p. 1251 ; — XC (1972), nr. 9—10, p. 1068, 1080, 1081, 1082 ; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXLI.
— Vezi și : *Dialog intercreștin* ; — *Ecleziologie* ; — *Ecumenism intercreștin.*
4. *Unitatea Ortodoxiei ecumenice contemporane* : B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. XXV.

UNITATE națională : B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 282, 283.

UNITATE politică : B.O.R., XCII (1974), nr. 1—2, p. 282, 283.

URĂ față de semeni (de aproapele) : B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12, p. 1330.

U.R.S.S. (monografii istorico-geografice) : B.O.R., XCII (1974), nr. 7—8, p. 1060 ; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXXXVIII.

— Vezi și : *Arheologie.*

UTRENIA (Laudă bisericească) : B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 209—210 ; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CL.

V

VALERIAN (Zaharia), *episcop al Oradiei* (date biografice) : B.O.R., XCI (1973), nr. 9—10, p. 1116 ; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXXVIII.

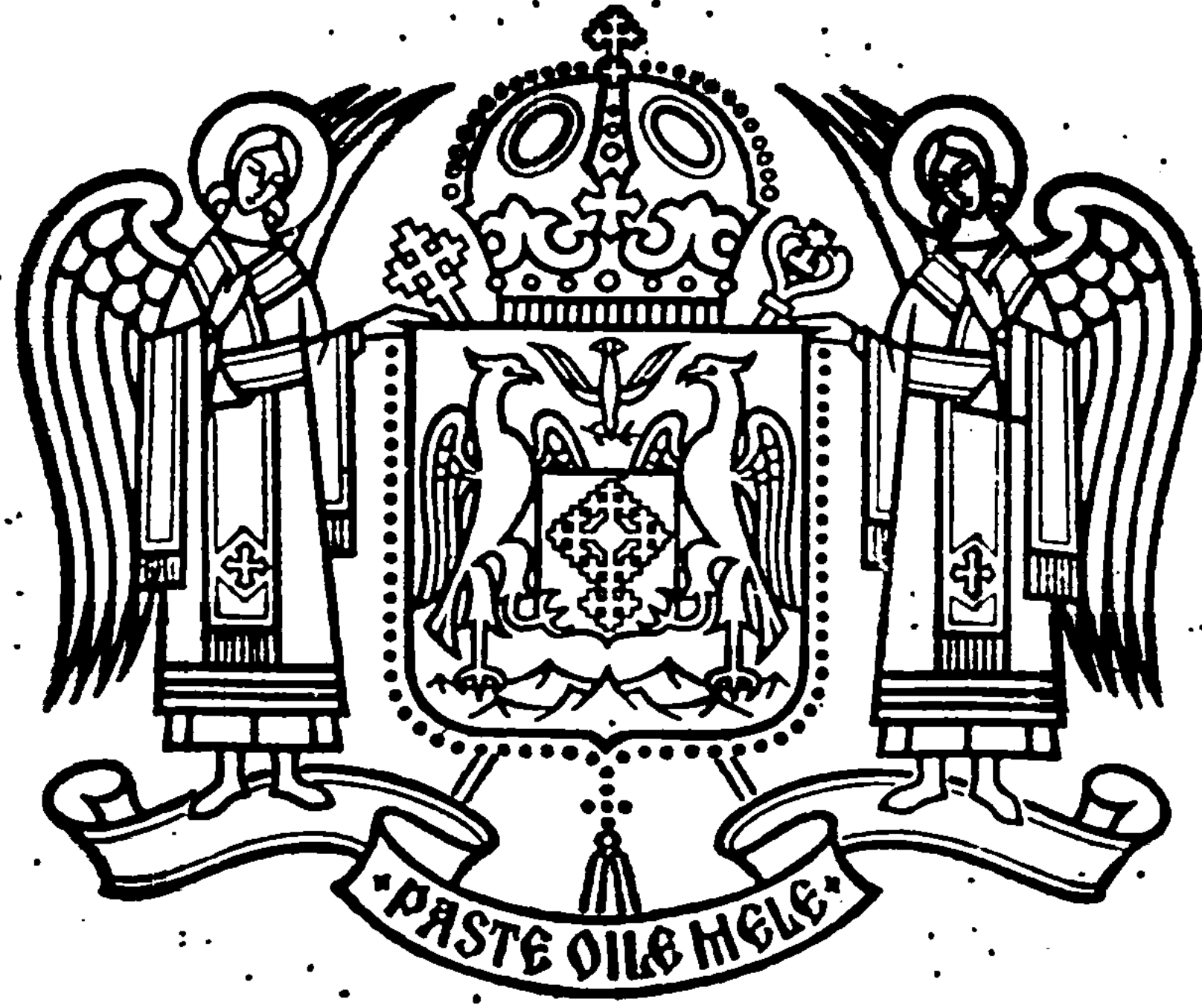
VANITATEA (slavă deșartă) : B.O.R., XCI (1973), nr. 11—12, p. 1329.

- VARLAAM, *mitropolit al Moldovei* (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1259; — XCI (1973), nr. 3—5, p. 443; — nr. 7—8, p. 886; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CLVI.
- VARLAAM, *mitropolit al Țării Românești* (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 618; — nr. 11—12, p. 1256; — XCI (1973), nr. 3—5, p. 442.
- VASILE (Coman), *Episcopul Oradiei* (date biografice): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXXVIII.
- VASILE (Lăzărescu), *mitropolit al Banatului* (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 885; — nr. 9—10, p. 1120; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXVI.
- VECERNIA (Laudă bisericească): B.O.R., XCI (1973), nr. 1—2, p. 209; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CL.
- VECHIUL TESTAMENT (în special): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 5—6, p. 613; — nr. 7—8, p. 858—859, 860—862; — XCIII (1975), nr. 1—2, p. XV—XVI.
- VEDISMUL, *una din religiile Indiei* (istoric, doctrină și viață): B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 623; — XCIII (1975), nr. 5—6, p. LXXXV—LXXXVI.
- VENIAMIN (Costachi), *mitropolit al Moldovei* (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 11—12, p. 1259; — XCI (1973), nr. 3—5, p. 443; — XCIII (1975), nr. 3—4, p. LI—LII.
- VENIAMIN (Pocitan), *episcop pensionar* (date biografice): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXXIX.
- VENIREA a doua a Domnului: B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1259; — XCIII (1975), nr. 7—8, p. CXXX.
- VESA (Ioan), *spiritual și profesor universitar de teologie* (date biografice): B.O.R., XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXVII.
- VIAȚA veșnică (după învățătura creștină): B.O.R., XC (1972), nr. 11—12, p. 1260.
- VICARII episcopi, de Arhiepiscopii, în Biserica Ortodoxă Română, contemporană: B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 785—791; — nr. 9—10, p. 1115; — XCII (1974), nr. 1—2, p. 38—47.
- VICARII patriarhali în Biserica Ortodoxă Română, contemporană: B.O.R., XCI (1973), nr. 6, p. 707; — nr. 9—10, p. 1116, 1117; — XCIII (1975), nr. 9—10, p. CXLVIII.
- VICTORIN (Ursache), *Arhiepiscopul Arhiepiscopiei Misionare Ortodoxe Române din America* (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 733—737; — nr. 9—10, p. 1118.
- VIKINGII (date istorico-geografice): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CC.
- VINEREA Patimilor: B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 873.
- VIRTUTEA creștină:
1. *Privire generală*: B.O.R., XCII (1974), nr. 9—10, p. I.
 2. *Virtuțile teologice*: B.O.R., XCII (1974), nr. 9—10, p. I—V; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXLI—CCXLII.
 3. *Alte virtuți creștine*: B.O.R., XCII (1974), nr. 9—10, p. V—VII; — XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXLII.
- VISARION (Aștileanu), *Episcopul Aradului, Ienopolei și Hălmagiului* (date biografice): B.O.R., XCI (1973), nr. 7—8, p. 762—784; — nr. 9—10, p. 1116; — XCIV (1976), nr. 1—2, p. CLXXXIII, CXCI.
- VLAHII — Vezi: *Românii...*
- VOCAȚIA pentru preoție — Vezi: *Ierarhia bisericească.*

Z

- ZAHARIA (Zograful), *pictor din timpul Renașterii bulgare* (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. VIII.
- ZELOȚII în Sfintele Evanghelii: B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCXLII.
- ZIUA Constituției R.S.R. (21 august 1965): B.O.R., XCIV (1976), nr. 3—4, p. CCV.
- ZMEU (Ioan), *cântăreț, profesor și compozitor bisericesc* (date biografice): B.O.R., XCIII (1975), nr. 1—2, p. X.
- ZOROASTRISMUL, *religie a perșilor din antichitate* (istoric, doctrină, viață): B.O.R., XC (1972), nr. 5—6, p. 625.
- ZWINGLI (Ulrich), *umanist și reformator religios elvețian* (date biografice): B.O.R., LXXXIX (1971), nr. 7—8, p. 868; — XC (1972), nr. 3—4, p. 373.

Pr. Alexandru-Armand MUNTEANU

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

BULETINUL OFICIAL AL PATRIARHIEI ROMÂNE

ANUL XCIV - Nr. 7—8, IULIE — AUGUST, 1976

BUCUREȘTI

Dr. Const. [Signature]

Vicar

COMITETUL DE REDACȚIE :

Președinte: *Prea Fericitul Părinte JUSTINIAN, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.*

Membri: *P. S. ROMAN IALOMIȚEANUL, episcopul-vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor ; P. S. ADRIAN BOTOȘĂNEANUL, episcopul-vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Iașilor ; P. S. NESTOR SEVERINEANUL, episcopul-vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Craiovei ; P. S. TIMOTEI LUGOJANUL, episcopul-vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Timișoarei și Caransebeșului.*

Redactor responsabil: *P. C. Pr. IOAN GAGIU, directorul Administrației Patriarhale.*

COLABORATORI

Inalt Prea Sfinții Mitropoliți, Prea Sfinții Episcopi ; Profesorii Institutelor teologice, ai Seminariilor teologice și ai Școlilor de cântăreți bisericești ; Prea Cucernicii Consilieri administrativi patriarhali și eparhiali, protopopi, preoți candidați la titlul de doctor în teologie ș. a.

C U P R I N S U L

Pag.

23² August — Marea sărbătoare națională a poporului român 625

TELEGRAME OFICIALE

Telegrama trimisă de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian Domnului Manea Mănescu, Prim-ministrul Guvernului R. S. România, cu prilejul împlinirii a 60 de ani de viață 631

TELEGRAME DE FELICITARE

Schimb de telegrame între Prea Fericitul Patriarh Justinian și Întâistătători de Biserici creștine 632

Telegrama de felicitare trimisă de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian Eminenței Sale Dr. Moses Rosen cu prilejul zilei sale de naștere 634

VIAȚA BISERICESCA

Sărbătorirea zilei numelui Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian 636

Vizită Delegației sinodale a Bisericii Ortodoxe Române la Arhiepiscopia Misionară Ortodoxă Română în America și Canada 640

Închiderea anului școlar 1975—1976 la școlile de cîntăreți bisericești și seminariile teologice din Patriarhia Română 651

Activitatea Bisericii Ortodoxe Române în întruniri intercreștine :

— *Contacte ecumeniste locale : Vizita unei delegații a Patriarhiei Ecumenice făcută Patriarhiei Române ; Vizita în țara noastră a unui grup de turiști italieni 661*

— *Întîlniri interconfesionale peste hotare : Sesiunea plenară de la Moscova a Dialogului ortodoxo-anglican ; Participarea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române la Congresul «Koinonia și Diakonia» ; Consultația de la Montreux (Elveția) 664*

Din activitatea Comunităților ortodoxe române de peste hotare 676

Din viața Bisericilor Ortodoxe surori 679

ÎNSEMNĂRI DIN VIAȚA PATRIEI

Centenarul Crucii Roșii din România (1876—1976) 681

Evenimente și fapte deosebite (iulie—august) 684

Permanentă locuire și legătură cu glia străbună 687

INDRUMĂRI PASTORALE

- «Și nu ne duce pe noi în ispită...», de Arhim. Paulin Lecca 693
 Obligația postului și spovedaniei înainte de împărtășire, de Pr. Prof. Al. Moisiu 704

ANIVERSĂRI-COMEMORĂRI

- Valea Albă sau Războieni, de Pr. Ieremia B. Ghiță 711
 375 de ani de la moartea Voievodului Mihai Viteazul, de Diac. P. I. David 714
 Din însemnările heraldice ale lui Mihai Viteazul, de Dan Cernovodeanu 730
 575 de ani de la înființarea Episcopiei Armene din Moldova, de Arhim. Zareh
 Baronian 754
 Mânăstirea «Sfânta Ana» din Rohia (Maramureș), de Pr. Prof. N. Buzescu 760

DIN TRECUTUL BISERICII NOASTRE

- Antichitățile creștine de la Izvoarele (jud. Constanța), de V. Culică 774
 Scrieri inedite ale mitropoliților din Moldova (sec. XV), de Radu Constantinescu 785
 Tipar de carte bisericească pentru arabi în vremea Domnului Constantin Brîncoveanu, de Florența Ivaniuc 792

DOCUMENTARE

- Însemnări de pe manuscrise și cărți de cult privind Istoria Bisericii Ortodoxe Române, de Ilie Corfus 798
 Cronografe românești cu miniaturi, de Paul Cernovodeanu 819

EVOCĂRI

- Mânăstiri moldovenești în opera scriitorului francez Alexandre Dumas, de Lector Mihai Rădulescu 824
 «Popa Miron» din Sîngeorz — ctitor de biserici, de Pr. T. Ciurus 828

RECENZII

- Ioan Alexandru, *Imnele Transilvaniei*, București, 1976, de Pr. Gh. Cunescu 832
 Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577)*, București, 1976, de Pr. Gh. Cunescu 835
 George Enescu, *Scrisori*, București, 1974, de Pr. Șt. Săvulescu 839

23 AUGUST — MAREA SĂRBĂTOARE NAȚIONALĂ A POPORULUI ROMÂN

Moment hotărîtor în istoria României, actul Eliberării, de la 23 August 1944, a inaugurat o nouă eră în evoluția societății românești, înscriindu-se în istoria patriei noastre ca o strălucită încununare a luptei pe care poporul român a dus-o de-a lungul vremii pentru apărarea și afirmarea ființei sale naționale, pentru libertate și dreptate socială, pentru dezvoltarea economico-socială independentă, pentru prosperitatea și fericirea maselor largi populare. «Înfăptuirea actului istoric de la 23 August a deschis o eră nouă în istoria poporului român — era unor profunde transformări democratice, revoluționare, a realizării deplinei independențe și suveranități naționale, a făuririi unei vieți noi», — sublinia președintele țării, Dl. Nicolae Ceaușescu, în cuvîntarea rostită la sesiunea jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată celei de a XXX-a aniversări a eliberării României de sub dominația imperialistă.

S-au împlinit 32 de ani de la istoricul eveniment al Eliberării. În acest răstimp, — așa cum sublinia președintele Nicolae Ceaușescu în ampla și documentata expunere făcută la Congresul educației politice și al culturii socialiste din iunie a.c. —, poporul român a străbătut mai multe etape istorice în procesul de înfăptuire a orînduirii socialiste. A fost construită o industrie modernă, în pas cu cele mai noi cerințe ale tehnicii, asigurîndu-se totodată punerea în valoare a bogățiilor naționale, ridicarea nivelului de trai al poporului și consolidarea independenței și suveranității patriei. Agricultură, important sector al economiei naționale, a fost modernizată și s-a dezvoltat intensiv.

După 23 August 1944, intelectualitatea a adus o prețioasă contribuție, împreună cu întregul popor, la făurirea unui învățămînt nou, a științei și culturii, contribuind astfel la edificarea noii orînduiri sociale. Într-o perioadă scurtă a fost lichidat analfabetismul. Prin dezvoltarea și perfecționarea rețelei de instrucție publică, țara noastră se situează între țările din lume cu un învățămînt dezvoltat. În școlile generale și liceale de toate specialitățile învață acum peste 4.000.000 de elevi, iar în învățămîntul superior, peste 160.000 de studenți. În cadrul cercetării științifice românești lucrează peste 140.000 persoane, aducînd o contribuție importantă la modernizarea industriei și agriculturii, la soluționarea unor probleme complexe ale dezvoltării economico-sociale.

Nivelul de cultură al întregului popor s-a ridicat considerabil în anii socialismului, viața spirituală a patriei noastre ajungînd la o stare de înflorire fără precedent.

În ceea ce privește domeniul creației literar-artistice, este de subliniat un avînt remarcabil: anul trecut, producția de carte a însumat aproape 3900 de titluri, într-un tiraj de peste 65.000.000 exemplare.

Funcționează 145 teatre și instituții muzicale, artele plastice au luat o largă amploare, a crescut și s-a diversificat producția cinematografică românească.

Un vast sistem de așezăminte culturale la orașe și sate asigură condiții pentru participarea tot mai largă a maselor la viața artistică și la activitatea educativă. Numărul bibliotecilor care funcționează în prezent este de peste 21.000, cu circa 140 milioane volume, numărul muzeelor se ridică la peste 360, al caselor de cultură și cluburilor la aproape 700, al căminelor culturale comunale la peste 2.700, al universităților populare la peste 1.000.

În țara noastră se tipăresc în prezent 31 cotidiene, cu un tiraj total de 3.560.000 exemplare și 444 reviste și publicații periodice cu un tiraj de aproape 7.700.000 exemplare.

Numărul actual al studiourilor de radio este de 6, al stațiilor de radio-emisie de 62, al abonaților la radio și radioficare de aproape 3.100.000, iar al celor pentru televiziune de aproape 2.700.000.

«Toate aceste cifre — sublinia președintele țării — relevă cadrul organizatoric larg și mijloacele materiale puternice de care dispune societatea noastră pentru promovarea artei și culturii socialiste și răspîndirea ei în mase, pentru îmbogățirea vieții spirituale a oamenilor muncii de la orașe și sate, pentru formarea conștiinței socialiste, a trăsăturilor moral-politice înaintate ale omului nou».

Cea de-a 32-a aniversare a zilei de 23 August a fost sărbătorită la hotar de planuri cincinale: la încheierea cu succese strălucite a celui pentru anii 1971—1975 și după începerea celui pentru anii 1976—1980, care deschide o nouă etapă în istoria marilor transformări pe pământul patriei noastre, prefigurată printr-un program măreț de progres și prosperitate, a cărui îndeplinire este garantată de chiar cincinalul trecut, în cadrul căruia industria s-a dezvoltat într-un ritm anual de peste 13 la sută, producția agricolă a crescut pe total cu peste 25 la sută, venitul național a sporit cu circa 70 la sută, veniturile întregii populații cu circa 47 la sută, iar retribuițiile reale cu peste 20 la sută.

Pentru ca minunatele cuceriri ale științei și cunoașterii umane să servească progresului, bunăstării și civilizației popoarelor, cauzei păcii și fericirii oamenilor pe pământ, politica externă a României este fundamentată pe principiile deplinei egalități în drepturi ale respectării independenței și suveranității naționale ale neamestecului în treburile interne, ale schimburilor economice reciproc avantajoase, ale nerecurgerii la forță și la amenințarea cu forță în raporturile interstatale. România este prezentă activ în viața internațională și acțiunile ei în spiritul înfăptuirii ideilor de pace și securitate, de realizare a unei noi ordini economice și politice, de creare a unui climat de colaborare în care fiecare țară să se dezvolte potrivit aspirațiilor sale întîmpină aprobarea unanimă.

Stăpîn pe propriul destin pe care și l-a făurit cu sînge și sudoare, poporul român sărbătorește ziua de 23 August din acest an cu un bilanț dintre cele mai edificatoare din istoria sa, contribuind la ridicarea țării

pe noi trepte ale civilizației materiale și spirituale, la creșterea continuă a prestigiului ei pe plan internațional, înscriindu-se printre țările cu o economie din cele mai dinamice și cu o cultură în plin avânt.

Sărbătorirea zilei de 23 August, cea mai mare sărbătoare națională a poporului român, se face sub semnul luminii pe care o revarsă înțeleapta politică a Conducerii de Stat, care asigură progresul și prosperitatea în interior, respectul și considerația peste hotare. -

*

Desfășurându-și activitatea în ambianța și condițiile de deplină libertate generate de actul istoric de la 23 August 1944, Biserica Ortodoxă Română și-a îndeplinit și-și îndeplinește misiunea potrivit doctrinei și predaniei adevăratei Ortodoxii, fiind călăuzită de înalt patriotism în sprijinirea eforturilor creatoare ale poporului pentru progresul și înflorirea țării, pentru cauza păcii și înțelegerii între popoare.

Datorită activității multiple și înfăptuirilor de însemnătate istorică de după 23 August 1944, Biserica Ortodoxă Română a dobândit un prestigiu deosebit printre Bisericile Ortodoxe surori, printre toate Bisericile creștine, ca și printre toate religiile din întreaga lume, cu care întreține relații de prietenie, colaborare și cooperare, aducând o prețioasă contribuția la înțelegerea dintre oameni, dintre popoare, la străduințele pentru pacea a toată lumea.

Conducerea noastră de Stat a apreciat aportul pe care Biserica Ortodoxă Română l-a adus și-l aduce la opera constructivă de astăzi a poporului român și, — așa cum a subliniat conducătorul Departamentului Cultelor, dl. Gheorghe Nenciu, în cuvântarea rostită la Adunarea Națională Bisericească în ședința din 14 decembrie 1975 —, Conducerea de Stat «preocupată să valorifice cele mai bune tradiții istorice și culturale ale poporului român și să pună în lumină tot ceea ce ilustrează continuitatea noastră pe pământul strămoșilor noștri, a fost de acord să se aducă unele transformări în așezarea administrativă a Bisericii Ortodoxe Române, care să sublinieze rosturile istorice ale unor vechi centre religioase și semnificația istoriei lor în viața poporului român». Această hotărâre a Conducerii noastre de Stat este expresia unei «înțelegeri de adâncă rezonanță a rolului pe care Biserica Ortodoxă Română l-a avut în păstrarea conștiinței de unitate a neamului nostru».

Și astfel, odată cu manifestările jubiliare desfășurate cu prilejul împlinirii a 90 de ani de la proclamarea oficială a autocefaliei ei și a 50 de ani de la înființarea Patriarhiei Române, Biserica Ortodoxă Română a înfăptuit și două mari acte de înlăturare a două lacune din desfășurarea vieții ei, restatornicind vechiul scaun vlădicesc al Tomisului, prin ridicarea Episcopiei Dunării de Jos la treapta de Arhiepiscopie a Tomisului și Dunării de Jos, și a refăcut străvechiul scaun episcopal de la Alba Iulia, în anul jubiliar al sărbătoririi bimileniului Albei Iulii și a împlinirii a 375 de ani de la prima unire politică a țărilor române sub Mihai Viteazul. «Cele două centre vechi episcopale — sublinia Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian în ședința festivă a Sfântului Sinod

al Bisericii Ortodoxe Române din ziua de 1 noiembrie 1975 — au avut un rol important atât în dezvoltarea vieții noastre bisericești, cât și în păstrarea conștiinței originii și unității noastre naționale. Episcopia de Tomis, adesea amintită în istorie și ca arhiepiscopie și mitropolie, este cea mai veche organizație canonică-bisericească de pe teritoriul țării noastre, iar cea de la Alba Iulia a fost un factor esențial în păstrarea credinței ortodoxe și a ființei etnice și a unității poporului român». «Și Alba Iulia, și Tomis — a spus conducătorul Departamentului Cultelor, dl. Gheorghe Nenciu, în cuvântarea amintită mai sus — au fost și rămân un permanent simbol al unității și continuității românești, vechi vetre ale patriei noastre al căror trecut merită să fie reamintit cu mândrie și fior patriotic de noi toți».

Ziua de 23 August 1944 a fost și pentru Biserica Ortodoxă Română, ca pentru întregul nostru popor, o piatră de hotar, un început de epocă nouă în care avea să desfășoare o activitate plină de roade duhovnicești, sprijinind totodată, cu toată convingerea și din toate puterile, strădaniile Conducerii noastre de stat, pentru continua dezvoltare și înflorire a Patriei, pentru asigurarea unei vieți fericite a poporului român, pentru înțelegerea și cooperarea cu toate popoarele și pentru statornicirea păcii în întreaga lume.

*

Angajat întru totul în opera de edificare a societății multilaterale dezvoltate, poporul român și-a consolidat și își consolidează ascensiunea independentă pe noi culmi de civilizație, având conștiința îndeplinirii misiunii istorice de a fi știut să îmbogățească fapta trecutului cu prezentul nou și luminos, cu dimensiunile viitorului care va fi și mai luminos.

La 32 de ani de la 23 August 1944, poporul român a făcut pași însemnați pe drumul făuririi unei vieți noi în societatea românească. Prin eforturile eroice ale întregului popor s-au împlinit cele mai adânci schimbări structurale de ordin economic, social și politic cunoscute în istoria sa multiseculară.

Și fiecare an care trece aduce noi victorii pe drumul pe care merge țara noastră liberă, demnă și mereu înfloritoare.

*

Tot cu acest prilej *Prea Fericitul Părinte Justinian*, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, în numele Său, al ierarhilor, al clerului și al credincioșilor ortodocși români, a trimis următoarele telegrame :

Telegrama adresată Domnului NICOLAE CEAUȘESCU, Președintele Republicii Socialiste România :

Domniei Sale

Domnului NICOLAE CEAUȘESCU,

Președintele Republicii Socialiste România

Cu prilejul Sărbătorii naționale — 23 August — din anul acesta, când întregul popor român serbează cea de a 32-a aniversare a elibe-

rării României de sub dominația fascistă, Vă rugăm să primiți cele mai alese felicitări din partea ierarhilor, preoților și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române și a noastră personal.

Această aniversare înprospătează în inimile tuturor fiilor Patriei acțiunea hotărâtă a înaintașilor lor, dictată de conștiința demnității naționale și de dorința vitală pentru libertate, de a elibera pământul sfânt al țării de dominația umilitoare și nefastă jertfindu-se cu elan generos și pentru eliberarea altor popoare înfrățite.

Domnule Președinte, asigurându-Vă că nu vom înceta a ne uni eforturile cu ale tuturor compatrioților noștri, spre a sprijini cu însuflețire inițiativele și acțiunile Domniei Voastre închinată slujirii țării și poporului, din toată inima Vă urăm ani mulți de viață cu sănătate și putere de muncă, spre a ridica pe culmi tot mai înfloritoare Patria noastră iubită, Republica Socialistă România și a realiza înfrățirea și pacea între popoarele lumii.

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

*

Telegrama adresată Domnului MANEA MĂNESCU, Prim-ministrul Guvernului R. S. România :

Domniei Sale

Domnului MANEA MĂNESCU,

Prim-ministrul Guvernului Republicii Socialiste România

Cu prilejul sărbătorii naționale — 23 August — din anul acesta, când întregul popor serbează cea de a 32-a aniversare a eliberării României de sub dominația fascistă, adresăm Domniei Voastre alese felicitări din partea ierarhilor, preoților și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române și a noastră personal.

Exprimându-ne satisfacția și recunoștința pentru dezvoltarea multilaterală dobândită de țara noastră în cei 32 de ani de la eliberarea sa, datorită înțelepciunii și muncii devotate depusă de Conducătorii săi, urăm Domniei Voastre personal și membrilor Guvernului țării, sănătate, putere de muncă și fericire, asigurându-Vă că și în viitor ne vom uni eforturile cu ale întregului popor, spre a munci cu devotament pentru continua înflorire a Patriei noastre, Republica Socialistă România, pentru propășirea poporului român și pentru triumful definitiv al păcii între popoarele lumii.

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

*

Telegrama trimisă Domnului EMIL BOBU, Vicepreședinte al Consiliului de Stat al R. S. România :

*Domniei Sale,
Domnului EMIL BOBU,
Vicepreședinte al Consiliului de Stat*

Cu prilejul sărbătorii naționale — 23 August — împărtășind bucuria întregului popor român pentru aniversarea eliberării României de sub dominația fascistă, adresăm Domniei Voastre călduroase felicitări din partea ierarhilor, preoților și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române, și a noastră personal.

Constatând cu mulțumire condițiile de viață și muncă, în care Patria noastră a reușit, în acești 32 de ani de la eliberarea sa, să ajungă la starea de dezvoltare multilaterală și înflorire din prezent și să-și câștige un recunoscut prestigiu în mijlocul țărilor lumii, noi dorim să exprimăm hotărârea clerului și credincioșilor Bisericii noastre, de a continua și în viitor, să sprijinim acțiunile Conducătorilor țării, menite să sporească și mai mult prosperitatea și strălucirea Patriei noastre, Republica Socialistă România.

Vă urăm din toată inima sănătate și putere de muncă spre noi și fericite realizări în activitatea ce desfășurați.

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Telegrama adresată Domnului GHEORGHE NENCIU, Conducătorul Departamentului Cultelor :

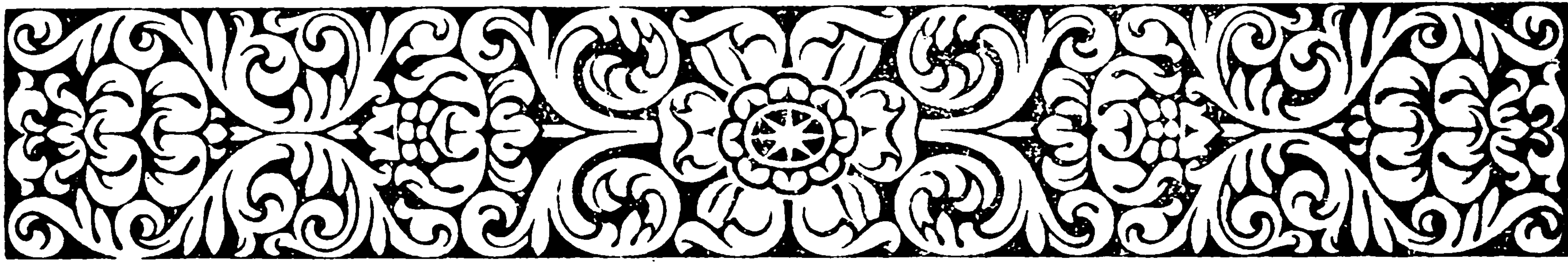
*Domniei Sale,
Domnului GHEORGHE NENCIU,
Conducătorul Departamentului Cultelor,*

Sărbătorirea a 32 de ani de la eliberarea României de sub dominația fascistă, înprospătează în inimile tuturor fiilor Patriei acțiunea hotărâtă a înaintașilor lor, pornită din conștiința demnității naționale și de dorința vitală pentru libertate și apărare a pământului sfânt al țării.

Cu acest prilej adresăm Domniei Voastre personal și colaboratorilor din Departamentul Cultelor, călduroase felicitări din partea ierarhilor, preoților și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române și a noastră personal, asigurându-Vă că vom contribui și în viitor — în strânsă colaborare cu toate cultele religioase — la sprijinirea acțiunilor Conducătorilor țării noastre și la înflorirea Patriei scumpe, Republica Socialistă România și din toată inima Vă urăm sănătate, putere de muncă și viață îndelungată, spre noi și fericite realizări în activitatea ce desfășurați.

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

TELEGRAME OFICIALE

Telegrama trimisă de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian Domnului MANEA MĂNESCU, Prim-ministrul Guvernului R. S. România, cu prilejul împlinirii a 60 de ani de viață.

*Domniei Sale,
Domnului MANEA MĂNESCU,
Prim-ministru al Guvernului R. S. România*

Cu prilejul celei de a 60-a aniversări a zilei Dumneavoastră de naștere, Vă felicităm cu deosebită considerație și Vă urăm din toată inima ani mulți de viață, în sănătate deplină și putere de muncă, spre a aduce continui servicii prețioase Patriei noastre și poporului român.

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

La această telegramă, Domnul Prim-ministru Manea Mănescu a răspuns :

*Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului Părinte JUSTINIAN
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,*

Vă mulțumesc pentru felicitările adresate cu prilejul zilei mele de naștere.

Manea Mănescu
Prim-ministru al
Guvernului Republicii Socialiste România

TELEGRAME DE FELICITARE

SCHIMB DE TELEGRAME ÎNTRE PREA FERICITUL PATRIARH JUSTINIAN ȘI ÎNTÎISTĂTORI DE BISERICI CREȘTINE.

Telegrama trimisă de Prea Fericitul Patriarh JUSTINIAN, Sanctității Sale PIMEN, cu prilejul zilei de naștere :

*Sanctității Sale,
Părintelui PIMEN,
Patriarhul Moscovei și a toată Rusia*

Cu prilejul celei de a 66-a aniversare a zilei Voastre de naștere, Vă felicităm cu dragoste frățească și Vă urăm din toată inima viață îndelungată în deplină sănătate și putere de muncă, pentru înflorirea continuă a Bisericii Ortodoxe Ruse surori și pentru slava întregii Ortodoxii.

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

La această telegramă, Prea Fericitul Patriarh Justinian a primit următorul răspuns :

*Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului Părinte JUSTINIAN,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,*

Mulțumesc din toată inima Prea Fericirii Voastre pentru felicitările frățesti și bunele urări adresate cu prilejul aniversării noastre și la rîndul nostru Vă rugăm să primiți sincerele noastre felicitări de deplină sănătate și îmbelșugat ajutor de la Domnul în lucrarea Voastră arhipăstărească, pentru binele Sfintei Biserici.

Cu dragoste frățească în Domnul,

† Pimen

Patriarhul Moscovei și a toată Rusia

Telegrama trimisă de Prea Fericitul Părinte Justinian Sanctității Sale PAPA PAUL VI cu prilejul întreitei Sale aniversări :

*Sanctității Sale,
Papa PAULUS VI,*

Cu sentimente de înaltă stimă și cu dragoste frățească Vă felicităm cu prilejul celor trei aniversări ale Sanctității Voastre : înălțarea la demnitatea papală, în ziua de 21, sărbătorirea zilei numelui, în ziua de

29 și încoronarea în ziua de 30 iunie 1963, și Vă urăm un lung și prosper apostolat pontifical, pentru slava lui Dumnezeu, unitatea Bisericilor creștine, pacea și strânsa cooperare între toate națiunile de pe pământ.

† **Justinian**

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Sanctitatea Sa PAPA PAUL VI a răspuns :

*Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului Părinte JUSTINIAN,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*

Am fost foarte mișcat de urările frățești ale Prea Fericirii Voastre. Vă asigurăm de recunoștința noastră și de rugăciunile noastre fierbinți și vă reînnoim dragostea noastră în Domnul.

† **Paulus VI**

Papă

*

Telegrama Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian trimisă Sanctității Sale Cardinalului SUENENS

*Eminenței Sale,
L. J. Cardinal SUENENS
Arhiepiscop de Bruxelles și Malines*

Aniversarea zilei Voastre de naștere dă plăcutul prilej de a Vă reînnoi sentimentele noastre de înaltă considerație și frățească dragoste, urîndu-Vă din toată inima viață îndelungată, în deplină sănătate și putere de muncă, pentru continua prosperitate a Sfintei Voastre Biserici și fericirea spirituală a preoților și credincioșilor voștri.

† **Justinian**

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Prea Fericitul Patriarh JUSTINIAN a primit următorul răspuns :

*Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului Părinte JUSTINIAN,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*

Foarte mișcat de călduroasele Voastre urări, adresate cu prilejul aniversării zilei mele de naștere, vă mulțumesc din toată inima cerînd îmbelșugate binecuvîntări de la Mîntuitorul nostru asupra Apostolatului Vostru și asupra Bisericii Ortodoxe Române.

Mă unesc cu voi în împărtășirea Sfîntului Duh.

† **Cardinal Suenens**

*

Telegrama de felicitare trimisă de Prea Fericitul Părinte Patriarh JUSTINIAN Eminenței Sale Cardinalului Fr. KÖNIG cu prilejul zilei de naștere

*Eminenței Sale,
Părintele Cardinal FRANZ KÖNIG*

Vă felicităm cu dragoste frățească cu ocazia celei de a 71-a aniversări a zilei Voastre de naștere, și Vă urăm din toată inima viață îndelungată, în deplină sănătate, putere de muncă și pace, pentru continua înflorire a Sfintei Voastre Biserici.

† Justinian
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

București 4 august 1976

La această telegramă, Prea Fericitul Părinte Patriarh JUSTINIAN a primit următorul răspuns

*Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului Părinte JUSTINIAN
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*

Prea Fericite Părinte Patriarh,

Pentru urările trimise cu mare atenție și amabilitate, cu prilejul zilei mele de naștere, vă mulțumesc sincer pe această cale.

La rîndul meu, Vă urez Prea Fericite Părinte Patriarh, sănătate deplină, pentru a putea sta încă multă vreme în fruntea Bisericii Ortodoxe Române.

Cu continuă aducere aminte de întâlnirile noastre în România și Viena.

Rămîn al Vostru,
† Fr. König
Cardinal

Telegrama de felicitare trimisă de Prea Fericitul Părinte Patriarh JUSTINIAN, Eminenței Sale Dr. MOSES ROSEN, cu prilejul zilei sale de naștere.

*Eminenței Sale,
Dr. MOSES ROSEN
Șef-rabinul Cultului mozaic din R. S. România*

Cu prilejul zilei Voastre de naștere, Vă felicităm cu dragoste și Vă urăm din toată inima ani mulți de viață, în sănătate deplină și putere de muncă, spre continua dezvoltare a Comunităților ce conduceți spre buna cooperare a tuturor Cultelor religioase în scopul înfloririi Patriei noastre și triumfului păcii în lumea întreagă.

† Justinian
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Prea Fericitul Părinte Patriarh JUSTINIAN a primit următorul răspuns :

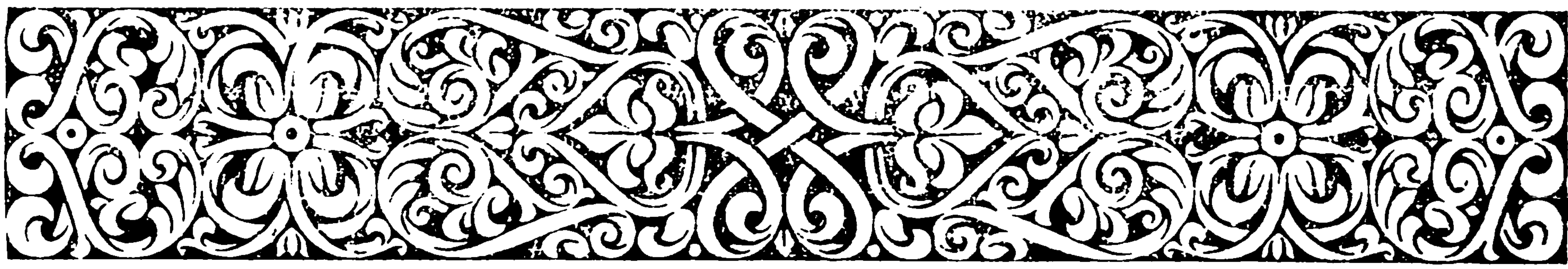
*Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului JUSTINIAN,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*

Adânc mișcat de felicitările pe care Prea Fericirea Voastră a binevoit a mi le transmite cu prilejul aniversării zilei mele de naștere, Vă exprim odată cu caldele mele mulțumiri și sincere urări de sănătate și puteri sporite de muncă în binecuvântata misiune a Prea Fericirii Voastre.

Folosesc acest prilej spre a vă încredința odată mai mult de sentimentele mele de profund respect și adâncă prețuire.

Dr. Moses Rosen
Șef-rabin al Cultului mozaic

• VIATA • BISERICESCA •

SĂRBĂTORIREA ZILEI NUMELUI PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN

O frumoasă tradiție inaugurată acum 28 de ani adună în fiecare an la 2 august, când Biserica Ortodoxă prăznuiește pe dreptmăritorul Justinian, împăratul Bizanțului, pe colaboratorii apropiați de la instituțiile, serviciile și școlile teologice din București, la palatul patriarhal, ca să prezinte omagiile lor de dragoste, recunoștință și devotament împreună cu urările de sănătate și îndelungată înziliră Prea Fericitului Părinte Justinian, patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu prilejul zilei numelui său ca monah.

Anul acesta — pentru prima dată în cei 28 ani de când i s-a încredințat cîrma Bisericii Ortodoxe Române — sărbătorirea numelui Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian — la palatul patriarhal — s-a făcut fără ca Prea Fericirea Sa să fie de față, aflîndu-se în convalescență la vila patriarhală de la Dragoslavele.

La orele 12, în paraclisul din palatul patriarhal a fost oficiat un Tedeum de către P. S. Episcop Roman Ialomîțeanul, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor împreună cu P. Cuv. Arhim. Grigore Băbuș și cu P. C. Diaconi Const. Dumitrescu și Miron Mihuț de la Catedrala patriarhală. După slujba Tedeumului s-a cîntat, îndătinatul polihroniu.

La Tedeum și polihroniu au fost de față : P. C. Preot Ioan Gagiu, directorul Administrației Patriarhale ; P. C. Pr. Traian Ghica, directorul Casei de Pensii și ajutoare a salariaților Bisericii Ortodoxe Române ; P. C. Pr. Const. Pîrvu, consilier-vicar patriarhal, PP. CC. Consilieri patriarhali Oct. Popescu, Dumitru Soare, Nic. Diaconu și Th. Cazan, P. C. Pr. Ioan Negruțiu, inspector general bisericesc ; PP. CC. Pr. Consilieri : Mihai Marinescu, Ioan Popa, Ioan Neamu și Vasile Diaconescu, inspector eparhial, din partea Arhiepiscopiei Bucureștilor ; funcționari superiori din serviciile Administrației Patriarhale și ale Arhiepiscopiei Bucureștilor ; protoierei și preoți din Capitală, stareți și starețe de la mînaștirile bucureștene și din împrejurimi.

După slujba Tedeu-ului, cei prezenți au trecut în holul de la intrarea principală a palatului patriarhal, unde, luînd cuvîntul, P. S. Episcop Roman Ialomițeanul a spus, printre altele : «De 28 de ani ne-am obișnuit să venim în fiecare an, aici, la palatul patriarhal, să prezentăm felicitările și urările noastre Părintelui nostru sufletesc, Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, și să primim în această zi de aniversare părinteștile sale binecuvîntări și îndemnuri spre tot lucrul bun. An de an eram obișnuiți să ne întîmpine în cabinetul său de lucru cu zîmbete de bucurie, cu bunătate. Dar dacă astăzi nu se află în mijlocul nostru cu trupul, îl simțim totuși prezent cu spiritul, cu ființa sa. Chiar dacă se află la odihnă, la Dragoslavele, în momentul acesta festiv îl avem fiecare între noi, trăind clipele de bucurie și mulțumire prilejuite de această aniversare.

Încredințîndu-i inimile noastre de fii duhovnici, plini de respect și devoțiune, să rugăm pe bunul Dumnezeu să-i dăruiască multă și deplină sănătate, putere de muncă pentru binele Bisericii și al patriei și să trăiască întru mulți și fericiți ani».

Cei prezenți au cîntat cu toții «Mulți ani trăiască» și Imnul patriarhal.

A avut apoi loc un mic toast. S-a ridicat și s-a închinat un pahar cu vin în cinstea și în sănătatea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, marele sărbătorit.

Din partea Administrației Patriarhale, s-a trimis apoi, la Dragoslavele, următoarea telegramă de felicitare :

«Prea Fericite Părinte Patriarh,

Înălțînd rugăciuni fierbinți către Atotputernicul Dumnezeu, cu prilejul sărbătoririi dreptcredinciosului Împărat Justinian, al cărui nume V-a fost rînduit să-l purtați și Prea Fericirea Voastră, colaboratorii apropiați și toți salariații din Administrația Patriarhală și Institutul Biblic vă reînnoiesc sentimentele lor de fiiască dragoste și nețărmurit devotament și Vă roagă să primiți cele mai respectuoase urări de sănătate deplină, viață îndelungată și puteri neîmpuținate pentru a conduce mai departe sfînta noastră Biserică strămoșească pe calea propășirii și înfloririi și pentru a sluji cu același zel patria și poporul nostru dreptcredincios. Intru mulți și fericiți ani, Prea Fericite și mult iubitul nostru Părinte Patriarh !»

Cu prilejul acestei aniversări, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit numeroase telegrame de felicitare.

Printre telegramele de felicitare primite de Prea Fericitul Părintele nostru Patriarh Justinian menționăm :

Telegrama Sanctității Sale DIMITRIOS, Patriarhul Constantinopolului :

*Prea Fericirii Sale
Prea Fericitului Părinte JUSTINIAN
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*

Frățeste îmbrățișăm pe Prea iubita și respectata Voastră Prea Fericire cu ocazia zilei sale onomastice, pentru care ne rugăm ca Dumnezeu să-i înmulțească zilele, pentru binele păstoriților credincioși ai Bisericii Ortodoxe Române.

† **Dimitrios**
Patriarhul Constantinopolului

Telegrama Sanctității Sale PIMEN, Patriarhul Moscovei și a toată Rusia :

Cu dragoste frățească felicităm din inimă pe Prea Fericirea Voastră, cu prilejul patronului Vostru ceresc.

Rugăm fierbinte pe Păstorul nostru, Domnul Hristos Mîntuitorul, să Vă dăruiască sănătate deplină și har îmbelșugat în Arhipăstörirea Bisericii lui Dumnezeu.

Cu dragoste frățească,

† **Pimen**
Patriarhul Moscovei și a toată Rusia

Telegrama Prea Fericitului Părinte GHERMAN, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Sîrbe :

*Prea Fericirii Sale
Prea Fericitului Părinte JUSTINIAN,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*

Cu prilejul zilei numelui Vostru Vă trimitem felicitările noastre călduroase și cele mai bune urări salutîndu-Vă cu dragoste frățească și îmbrățișare în Hristos Domnul.

† **Gherman**
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Sîrbe

Telegrama I. P. S. MAKARIOS, Arhiepiscopul Ciprului.

*Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului Părinte Justinian
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române,*

Îmbrățișăm cu smerenie și frățeste pe Prea Fericirea Voastră cu ocazia zilei onomastice, pentru care îi facem călduroase urări ca să I se dăruiască multă sănătate și toată bunătatea de la Dumnezeu.

† Makarios
Arhiepiscop al Ciprului

Telegrama Sanctității Sale PAPA PAUL VI, :

*Prea Fericirii Sale
Prea Fericitului Părinte JUSTINIAN
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*

Cu prilejul sărbătorii zilei numelui Prea Fericirii Voastre Vă adresăm urările noastre cele mai bune și Vă asigurăm de rugăciunea noastră pentru ca Domnul să vă dea sănătate, putere și lumină.

† Paulus VI
Papă

VIZITA
DELEGAȚIEI SINODALE A BISERICII ORTODOXE ROMÂNE
LA ARHIEPISCOPIA MIȘIONARĂ ORTODOXĂ ROMÂNĂ
ÎN AMERICA ȘI CANADA

3 iunie la 2 iulie, 1976.

Această vizită a fost realizată din dorința Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române de a reînnoi Înalt Prea Sfințitului Părinte Victorin, Arhiepiscopul românilor ortodocși din cele două Americi și Canada, dragostea și prețuirea pentru activitatea plină de rîvnă pe care Înalt Prea Sfinția Sa o desfășoară în cuprinsul Arhiepiscopiei, căutînd să întrețină continuu vie credința strămoșească în sufletele credincioșilor ortodocși români, să stimuleze și să îndrumeze lucrarea pastorală a preoților, mergînd fără preget în toate parohiile, situate la distanțe de mii de kilometri, participînd la hramurile și sărbătoririle lor, împărtășind părintești binecuvîntări, accentuînd în același timp cu hotărîre datorită românilor așezați pe pămîntul ospitalier al Statelor Unite ale Americii și Canadei de a fi buni și loiali cetățeni ai acestor State, fără însă a uita vreodată originea lor de români și nici patria lor mamă, cu tradițiile și comorile ei, cu trecutul ei eroic și demn, cu mormintele strămoșilor și părinților lor.

Se știe cîtă bucurie au produs vizitele numeroaselor familii de români din America și Canada — reluate în anul 1956, după 19 ani de întrerupere din cauza celui de al doilea război mondial — vizite repetate în fiecare an, în patria mamă, multe din ele organizate cu sprijinul Arhiepiscopiei Ortodoxe Române din America, spre a se permite fraților de peste ocean să-și satisfacă dorul de a revedea plaiurile natale, să-și cerceteze rudele și prietenii și să-și mărturisească legătura neîntreruptă cu țara și poporul din care se trag.

Pe de altă parte, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Victorin participase la serbările prilejuite de cele două aniversări ale Bisericii Ortodoxe Române din toamna anului 1975 — 90 de ani de la recunoașterea autocefaliei și 50 de ani de la înființarea Patriarhiei Române — aducînd omagiul dragostei filiale a clerului și credincioșilor din cele două Americi și Canada față de Biserica Ortodoxă mamă și față de Întîistătătorul său. Iar, la 22 februarie 1976, cînd Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a fost sărbătorit pentru împlinirea a 75 ani de viață, alese felicitări și calde urări au fost exprimate din partea Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Victorin și a tuturor preoților și credincioșilor din Statele Unite ale Americii și Canada, de către Părintele Arhimandrit Bartolomeu Anania, venit special să participe la sărbătorire.

La cele de mai sus, s-a adăugat și împrejurarea împlinirii, în anul acesta, a 10 ani de la alegerea, sfințirea în arhieru și intronizarea Părintelui Victorin ca Episcop al românilor ortodocși din America, înălțat la rangul de Arhiepiscop în iunie 1973.

Toate aceste considerente, au determinat pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și pe membrii Sinodului Permanent să trimită o delegație care să facă o

vizită frățească Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Victorin, spre a-i transmite un mesaj scris, a avea consfătuiri și împărtășiri de informații cu Înalt Prea Sfinția Sa și cu colaboratorii I. P. S. Sale, precum și spre a se face unele propuneri de folos pentru activitatea viitoare.

Delegația a fost alcătuită din :

- I. P. S. Sa TEOCTIST, Mitropolitul Olteniei, Conducătorul Delegației ;
- P. S. Sa VASILE COMAN, Episcopul Oradiei, și
- P. C. Pr. N. CAZACU, Secretarul Consiliului Național Bisericesc și al Cabinetului Patriarhal.

În ziua de joi, 3 iunie — Înălțarea Domnului — membrii delegației au fost conduși la aeroportul Otopeni de către : P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, Vicar Patriarhal, Prea Cucernici Părinți Consilieri Patriarhali și Profesori ai Institutului teologic din București. Cu avionul TAROM au pornit spre New York, unde au ajuns în aceeași zi la ora 20, ora locală.

La New York, pe aeroportul John Kennedy, delegația a fost întâmpinată de P. Cuv. Arhimandrit B. V. Anania, în numele I. P. S. Sale Arhiepiscopului Victorin, aflat în Canada pentru participare la sărbătorirea aniversării unei parohii, înființată acum 60 de ani.

A doua zi, după întâlnirea cu Părintele Protopop Nicolae Bîrsan, delegația însoțită de Părintele Arhimandrit B. V. Anania a pornit cu avionul la Detroit, unde a fost întâmpinată pe aeroportul Metropolitan de către Părinții : Arhimandriți Paulin Popescu, Inspector Eparhial, Felix Dubneac, Secretar Eparhial ; Protopopi George Nan și Dr. Ștefan Slevoacă, Consilieri Eparhiali ; Domnii Ștefan Feraru, Casier Eparhial și George Alexe, Redactor adjunct al revistei «Credința».

Delegația sinodală, a Bisericii Ortodoxe Române, avînd scopul de a sluji în cît mai multe biserici, spre a lua contact cu preoții și credincioșii ortodocși români, a primit cu bucurie invitația Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Victorin și a oficiat Sfînta Liturghie în ziua de 6 iunie a.c. într-un sobor alcătuit din : I. P. S. Mitropolit Teoctist, P. S. Episcop Vasile, P. C. Pr. Secretar N. Cazacu, P. Cuv. Arhim. B. V. Anania, P. C. Pr. Ștefan Slevoacă, parohul Catedralei, P. C. Pr. Ioan Tocari și P. C. Diacon Aurel Plantus, în prezența unui mare număr de credincioși. Răspunsurile au fost date de corul Arhiepiscopiei.

La sfîrșitul slujbei, P. Cuv. Arhim. B. V. Anania a salutat și a prezentat pe oaspeții români, în numele Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Victorin. Apoi P. C. Pr. Ștefan Slevoacă le-a urat «bun venit» din partea slujitorilor și a credincioșilor parohiei Sfînta Treime. A luat cuvîntul I. P. S. Mitropolit Teoctist, care a împărtășit celor de față binecuvîntările Prea Fericitului Patriarh Justinian.

La reîntoarcerea Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Victorin din Canada, a fost un moment de aleasă bucurie. I. P. S. Mitropolit Teoctist i-a înmînat mesajul sinodal, precum și unele daruri frățești.

Potrivit acestui program, membrii delegației au oficiat Sfînta Liturghie au vizitat bisericile ortodoxe române și pe preoții lor în următoarele localități :

1. *Detroit*, orașul de reședință al Arhiepiscopiei, cu Catedrala Sfînta Treime, avînd ca preot-paroh pe P. C. Pr. Dr. Ștefan Slevoacă, a găzduit timp mai îndelungat pe membrii delegației, care au avut prilejul să officieze Sfînta Liturghie în două dumi-

nici consecutive, spre marea mîngîiere a credincioşilor. Tot în Detroit, membrii delegaţiei, împreună cu I. P. S. Arhiepiscop Victorin şi mai mulţi credincioşi, au mers la mormîntul răposatului episcop Andrei Moldovanu în frumosul cimitir românesc, unde au săvîrşit un trisaghion de pomenire, amintind şi pe alţi vlădici şi slujitori români care odihnesc în acest cimitir, străjuit de măreaţa troiţă din mijloc. A fost o reculegere pioasă cu evocări de persoane şi de frămîntări legate de viaţa românilor şi de organizarea parohiilor din aceste părţi ale lumii.

O împrejurare deosebită s-a prezentat delegaţilor români, aflaţi la Detroit, de a participa la un frumos program artistic, desfăşurat în cadrul serbărilor organizate cu prilejul Bicentenarului Independenţei Statelor Unite, program la care şi-a dat concursul şi corala «România», sub conducerea d-lui Gheorghe Alexe. P. Cuv. Arhim. B. V. Anania a rostit un cuvînt, prin care a arătat specificul naţional al românilor şi sentimentelor de ataşament şi loialitate ale românilor pentru patria lor adoptivă. Membrii coralei, îmbrăcaţi în costume naţionale româneşti, au făcut o plăcută impresie, iar publicul a apreciat favorabil această contribuţie românească benevolă la succesul manifestărilor naţionale, în cadrul participării mai multor grupuri naţionale diferite.

2. *Chicago*, oraş mare industrial, unde s-a făcut membrilor delegaţiei o caldă şi entuziastă primire de către P. C. Pr. Vicar Ioan Bugariu, înconjurat de preşedintele şi membrii consiliului parohial, cu familiile, precum şi de alţi credincioşi, adunaţi în faţa frumoasei biserici şi conduşi apoi în biserică, în cîntările tradiţionale folosite la întîmpinarea de oaspeţi aleşi. După vizitarea bisericii şi a capelei, amenajată în clădirea în care este cuprinsă biserică, după semnarea în Evanghelie, spre amintire, oaspeţii au fost însoţiţi în sala de primiri de sub biserică, unde s-a servit o cină pentru întreaga asistenţă. În timpul cinei, delegaţia a fost salutăată de către Părintele Paroh — Vicar Ioan Bugariu, în cuvinte alese, cu exprimarea sentimentelor de profund respect pentru Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române şi cu amintirea sprijinului statornic al Bisericii mame faţă de parohiile ortodoxe române de pretutindeni. A salutat, de asemenea, pe membrii delegaţiei domnul preşedinte al Consiliului parohial, care a luat ultimul cuvîntul.

Răspunzînd invitaţiei, membrii delegaţiei au luat pe rînd cuvîntul şi au împărtăşit ascultătorilor bunele realizări ale Bisericii mame şi ale patriei de origine.

În Chicago, membrii delegaţiei însoţiţi de P. C. Pr. Ioan Bugariu, au vizitat oraşul.

3. *Windsor — Canada*, unde sînt două biserici ortodoxe române: «Sfîntul Gheorghe», al cărei paroh este Părintele Arhimandrit Paulin Popescu şi «Sfînta Treime», al cărei paroh este Părintele Protopop George Nan. Aceasta din urmă serbîndu-şi hramul în Duminica Pogorîrii Duhului Sfînt, avea organizată şi sărbătorirea Părintelui Paroh George Nan, pentru împlinirea a 30 de ani de la hirotonirea sa în preot. La aceste solemnităţi, a slujit Prea Sfinţitul Episcop Vasile Coman al Oradiei, care la sfîrşit a felicitat pe Părintele paroh şi a rostit şi o cuvîntare despre, *Însemnătatea Transilvaniei în istoria şi cultura poporului român şi legăturile românilor din Canada cu Biserica şi Patria mamă*.

4. *Hamilton, Canada*, cu biserică sa românească, păstorită de Părintele Nicolae Ciurea, a fost vizitat tot de Prea Sfinţitul Episcop Vasile Coman al Oradiei, care s-a bucurat de activitatea desfăşurată cu rîvnă şi abnegaţie de neobositul preot paroh,

luptînd la început cu multe greutăți de tot felul, dar reușind să organizeze manifestări remarcabile de afirmare ortodoxă — românească.

5. *Philadelphia*, prima Capitală a Statelor Unite, în care s-a proclamat independența în anul 1776, a constituit un punct de program pentru delegația sinodală a Bisericii Ortodoxe Române, spre a vizita parohia ortodoxă română păstorită de Părintele Dr. Dumitru Bodale.

Fiind zi de lucru, nu s-a putut oficia o slujbă religioasă în această biserică de către membrii delegației Bisericii Ortodoxe Române, dar la rugămintea părintelui paroh D. Bodale și a celor prezenți întîmplător, s-a săvîrșit o scurtă rugăciune pentru sănătatea și propășirea slujitorilor și credincioșilor români din această localitate.

Cum era și firesc, membrii delegației Bisericii Ortodoxe Române au folosit prilejul pentru a vizita orașul Philadelphia, atît cît a îngăduit timpul, cu bisericile sale monumentale, cu clădirea în care s-a semnat proclamarea independenței Statelor Unite în 1776: «INDEPENDENCE HALL AND CONGRESS HALL», cu clopotul — spart — care a sunat declararea independenței «THE LIBERTY BELL», cu muzeul de artă, toate acestea cercetate de grupuri nesfîrșite de vizitatori, în acest an al Bicentenarului Independenței.

6. *Montreal — Canada*. În acest mare și frumos oraș, membrii delegației sinodale a Bisericii Ortodoxe Române s-au regăsit toți trei și avînd în mijlocul lor pe Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Victorin, au trăit momente de neuitată bucurie duhovnicească. Astfel, în după-amiaza zilei de sîmbătă, 19 iunie 1976, s-a oficiat slujba vecerniei în sobor de către cei trei ierarhi, ajutați de cei doi preoți, în biserica Sfîntul Ioan Botezătorul, al cărei hram — Nașterea Sfîntului Ioan Botezătorul — avea să fie prăznuit a doua zi duminică, deoarece sărbătoarea Nașterii Sfîntului Ioan Botezătorul, 24 iunie, cădea într-o zi de lucru, cînd credincioșii erau reținuți la ocupațiile lor. La sfîrșitul vecerniei, s-au rostit cuvîntări de către toți slujitorii: Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist și Arhiepiscop Victorin, Prea Sfințitul Episcop Vasile, părintele paroh George Chișcă și Părintele Secretar N. Cazacu.

A participat un mare număr de credincioși.

A doua zi — duminică, 20 iunie — s-a săvîrșit Sfînta Liturghie arhierescă solemnă în sobor de către cei trei ierarhi, ajutați de cei doi preoți, răspunsurile fiind date de corul bisericii condus de domnul Aurel Cătărău, în prezența unui mare număr de credincioși. Luînd cuvîntul la sfîrșitul Sfîntei Liturghii, I. P. S. Arhiepiscop Victorin a salut pe membrii delegației Bisericii Ortodoxe Române.

A luat apoi cuvîntul părintele paroh George Chișcă, exprimînd bucuria și recunoștința consiliului parohial și ale credincioșilor parohiei, pentru marea cinste ce s-a făcut bisericii lor, prin prezența și slujirea arhierescă a celor trei înalți ierarhi. Va rămîne o dată istorică în viața acestei parohii, a asigurat vorbitorul.

La sfîrșit, I. P. S. Mitropolit Teoctist, a transmis binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și a Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

I. P. S. Sa a ținut să sublinieze binecuvîntatul prilej al slujirii împreună, la altarul acestei biserici, a celor trei ierarhi, exprimîndu-și bucuria că în această zi a fost prima oară, de la venirea delegației Bisericii Ortodoxe Române, cînd cei trei ierarhi au putut să se unească în slujirea Sfîntei Liturghii, în cele două duminici precedente I. P. S. Arhiepiscop Victorin găsindu-se în vizite oficiale în alte locuri; în vestul Canadei și la New York.

În încheiere I. P. S. Mitropolit Teoctist a oferit Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Victorin o cîrje arhiepiscopală, ca dar personal, iar părintelui paroh George Chișcă i-a oferit un stihar și un liturghier.

După Sfînta Liturghie, s-a oficiat slujba parastasului pentru pomenirea ctitorilor, ajutătorilor și binefăcătorilor acestei biserici.

La sfîrșit, au luat cuvîntul pe rînd membrii delegației Bisericii Ortodoxe Române, aducînd mulțumiri tuturor celor de față pentru primirea caldă și ospitalitatea oferită.

7. *Timmins — Canada.* În continuarea vizitării parohiilor românești, membrii delegației au ajuns și în localitatea Timmins, unde este o biserică frumoasă, bine întreținută, la care slujește părintele paroh Ioan Jifcu. Această biserică cu pictură artistică, luminoasă și încăpătoare, a fost sfințită cu 13 ani în urmă, de către I. P. S. Mitropolit Teoctist, aflat atunci pentru cîtva timp în Canada.

Membrii delegației au oficiat Sfînta Liturghie arhierescă duminică, 27 iunie, în biserica din Timmins, împreună cu părintele paroh Ioan Jifcu, răspunsurile fiind date de corul bisericii, condus de doamna președintă a reuniunii femeilor din parohie. La slujbă au luat parte toate familiile de români, precum și multe familii de alte naționalități, sîrbi, ucrainieni etc., iar în timpul Sfintei Liturghii au venit în biserică și au fost prezenți pînă la sfîrșit: Episcopul romano-catolic Jacques Landriault și decanul anglican John Fowler.

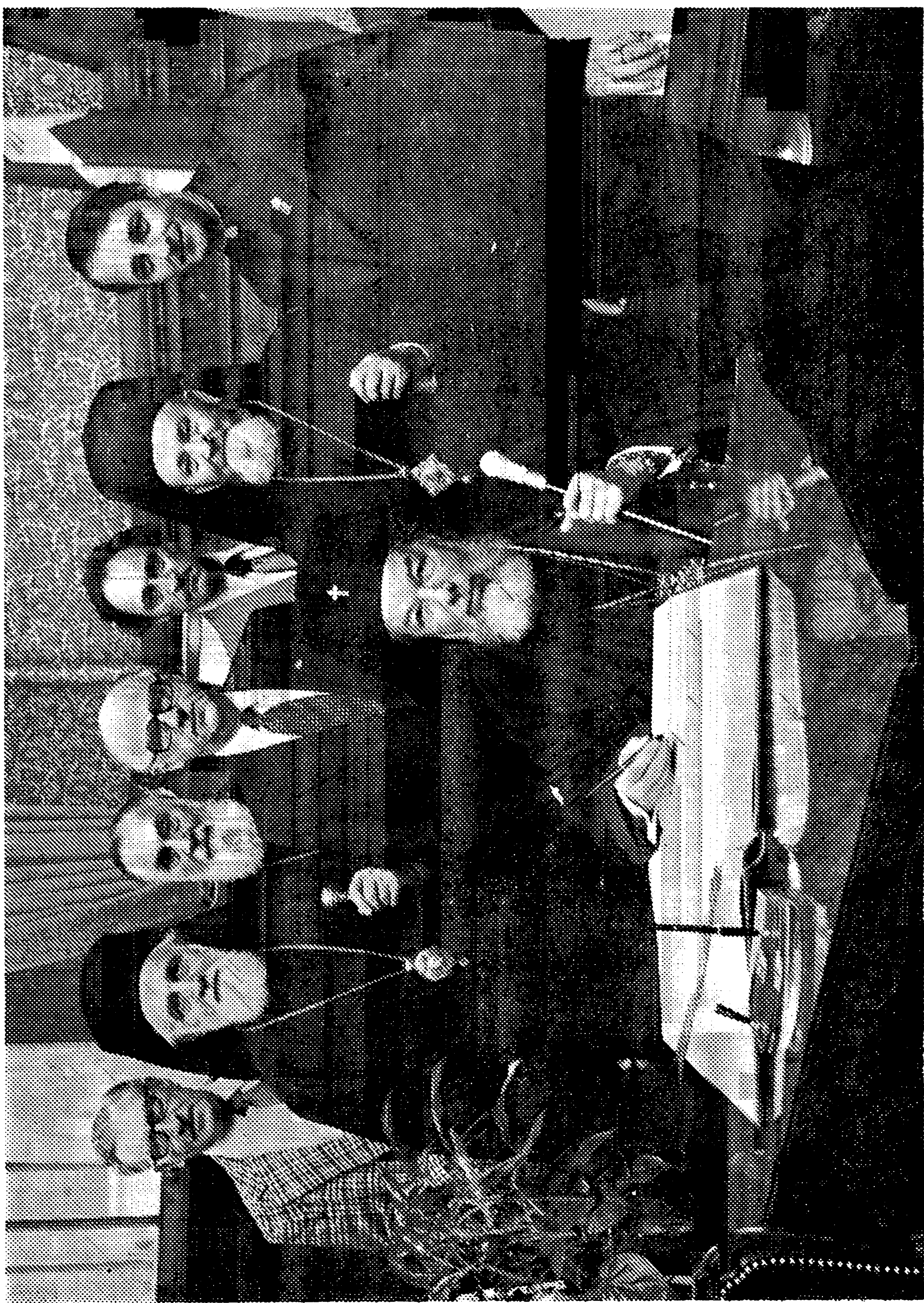
După Sfînta Liturghie, a vorbit I. P. S. Mitropolit Teoctist, transmitînd părintelui paroh, membrilor consiliului parohial și tuturor credincioșilor acestei parohii, binecuvîntările Prea Fericitului Patriarh Justinian și ale Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Vorbitorul a amintit cu emoție slujba săvîrșită cu 13 ani în urmă de către I. P. S. Sa personal, pentru sfințirea acestei biserici și a reînnoit aprecierile și laudele părintești pentru părintele paroh Ioan Jifcu, colaboratorii săi statornici și devotați, președintele și consilierii parohiali și pentru toți credincioșii, care au sprijinit cu rîvnă și au făcut jertfe mari pentru înălțarea acestui sfînt lăcaș de închinare. A urmat o agapă în sala mare de sub biserică.

La această agapă frățească s-au rostit cuvîntări.

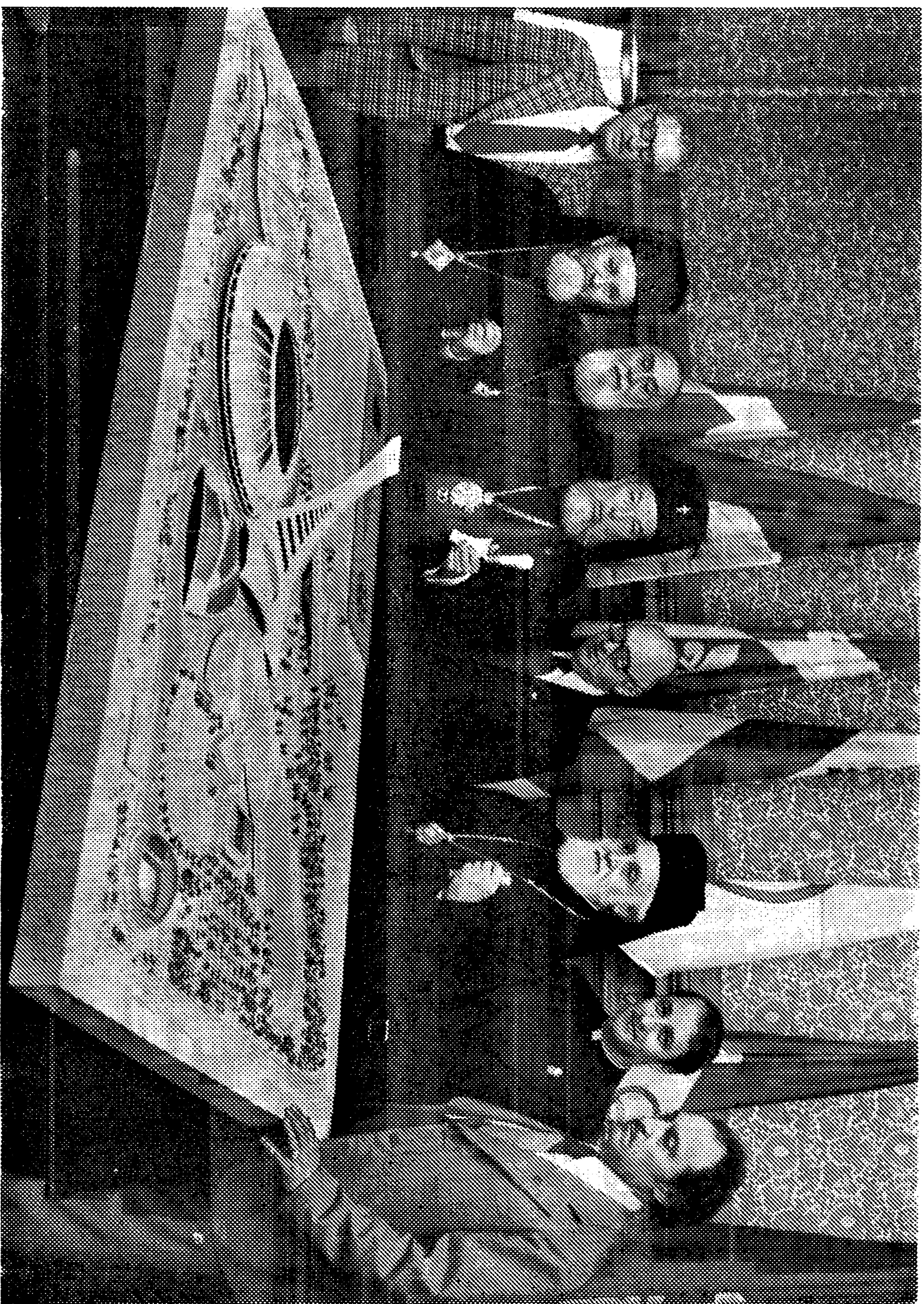
II. — *Vizitarea unor Biserici Ortodoxe și Eterodoxe din Statele Unite și Canada.*

1. Însoțiți de I. P. S. Arhiepiscop Victorin, Părintele G. Chișcă și domnul președinte Ing. Eug. Caraghiaur, membrii delegației au vizitat marea Catedrală «Notre Dame» din Montreal admirînd interiorul cu artistice ornamente, cu altarul luminos, cu orga imensă, cu mobilierul bine proporționat și cu atmosfera sa caldă și primitoare, spre deosebire de alte Catedrale occidentale, care sînt monumentale dar apar reci.

2. Tot în Montreal, membrii delegației Bisericii Ortodoxe Române au vizitat Catedrala «Christ Church Cathedral», cea mai mare biserică anglicană din acest oraș al Canadei, construită în 1857, în locul celei vechi care fusese distrusă de un incendiu. Decanul Catedralei a dat oaspeților interesante explicații, cu privire la arhitec-

Primirea Delegației Bisericii Ortodoxe Române de către Dl. Jean Drapeau, primarul orașului Montreal

DI. Primar Jean Drapeau dind explicații oaspeților români

tura și interiorul ei, cu altarul, statuile și coloanele artistic realizate. După vizitarea Catedralei, au fost primiți de Episcopul anglican Reginald Halle, cu care I. P. S. Mitropolit Teoctist a avut un schimb de informații asupra relațiilor frățesti dintre Biserica Ortodoxă Română și Anglicană. A amintit, în cursul convorbirii de schimbul de vizite între Întâistătătorii celor două Biserici, între ierarhii lor, cu diferite prilejuri — cum a fost participarea I. P. S. Sale la intronizarea Grației Sale Arhiepiscopului de Canterbury Donald Coggan, 23 ianuarie 1975 și cum a fost participarea Episcopului de Fulham și Gibraltar la aniversările Bisericii Ortodoxe Române, 1 noiembrie 1975 — și între profesori de teologie, cu prilejul unor dialoguri, menite să ducă la o cooperare tot mai strânsă între aceste Biserici. Episcopul Reginald Halls și-a exprimat satisfacția de a fi avut prilejul să întâlnească delegația Bisericii Ortodoxe Române și să aibă acest schimb de informații, cu atât mai mult cu cât și în America și Canada, relațiile între clericii Bisericii Anglicane și clericii Bisericii Ortodoxe Române sînt frățesti.

3. În continuare membrii delegației Bisericii Ortodoxe Române au mers la biserica greacă, din Montreal, unde au fost primiți cu deosebită atenție de superiorul Arhimandrit Antonios Ghergheianachis, care a salutat pe oaspeți în numele I. P. S. Sale Arhiepiscopul Jakobos al Americii.

4. Interesantă a fost și vizitarea monumentalului Oratoriu din Montreal. Părinții slujitori ai Oratoriului au primit cu bunăvoință pe oaspeți, le-au dat explicații amănunțite asupra pelerinajului care se face la acest Oratoriu, arătîndu-le cele 12 stații ale drumului Crucii, marcat de statui executate de sculptori de talent, treptele pe care creștinii evlavioși le urcă în genunchi și cîrjile lăsate de infirmii care își regăsiseră puterile trupesti, ca să meargă pe picioarele lor.

5. Membrii delegației Bisericii Ortodoxe Române, conduși de domnul profesor sculptor Constantin Antonovici și de prietenul său ziaristul Dean Milhovan, au vizitat marea Catedrală anglicană «Sfîntul Ioan Evanghelistul» din New York. Domnul C. Antonovici a dat oaspeților prețioase explicații asupra acestei Catedrale monumentale, rămasă încă neterminată din cauza proporțiilor uriașe de arhitectură în care a fost concepută; asupra numeroaselor sale altare; le-a arătat monumentul funerar al celui de al X-lea episcop al orașului New York — William Thomas Manning, 1866—1949 — capodoperă de sculptură în marmură albă de Carrara, executată de dl. C. Antonovici în 1954; în sfîrșit a condus pe oaspeți în atelierul său de sculptură instalat în subsolul acestei mărețe Catedrale. Oaspeții au putut admira în acest atelier — care constituie un obiectiv mult cercetat de iubitorii de artă care vizitează orașul New York — lucrări de mare valoare, executate în stilul marelui Brîncuși, al cărui eminent elev este domnul C. Antonovici. Printre operele văzute în atelier, s-a remarcat statuia lui Brîncuși, în mărime naturală, șezînd pe scaun, rezemat de Coloana Infinitului, de o fascinantă expresivitate.

6. Membrii delegației sinodale a Bisericii Ortodoxe Române, împreună cu I. P. S. Arhiepiscop Victorin, au mers și au făcut o vizită frățescă Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Jakobos, Primatul Bisericii Grec-Ortodoxe în America de Nord și de Sud, în ziua de joi, 1 iulie 1976. I. P. S. Mitropolit Teoctist a arătat înaltului ierarh cît de

mult au dorit membrii delegației Bisericii Ortodoxe Române — veniți în Statele Unite ale Americii și în Canada pentru o serie de vizite și contacte cu I. P. S. Arhiepiscop Victorin și colaboratorii I. P. S. Sale, precum și cu preoții și cu credincioși din diferitele centre unde aceștia se află grupați în parohii.

Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Jakobos, vădit mișcat, a mulțumit pentru mărturiile de dragoste și prețuire.

Înainte de despărțire, I. P. S. Arhiepiscop Jakobos a scris dedicații pe volumele nou apărute prin grija I. P. S. Sale, despre Liturghiile ortodoxe.

III. — Vizite făcute la înalte personalități oficiale în Statele Unite ale Americii și în Canada.

1. Membrii delegației sinodale a Bisericii Ortodoxe Române au ținut să se prezinte la sediul Ambasadei Republicii Socialiste România din Washington, unde au fost primiți cu atenție de reprezentanții Misiunii române din Capitala Statelor Unite. În ziua în care au mers, luni 14 iunie 1976, au avut prilejul să salute pe noul ambasador al R. S. România la Washington — Excelența Sa Domnul Inginer Nicolae Nicolae — făcându-i urări pentru succesul deplin al înaltei sale misiuni. În timpul șederii în Washington, membrii delegației sinodale a Bisericii Ortodoxe Române au făcut vizite următorilor membri ai Congresului american:

— Domnului Edward I. Koch, interesat de probleme în legătură cu libertatea religioasă și respectarea dreptului omului în părțile sud-estului european.

— Domnului Derwinsky, făcând dese vizite în țările din Răsărit, cu aprecieri pozitive pentru R. S. România, pe care a vizitat-o în anul 1973, în calitate de președinte al grupului parlamentarilor americani.

Cu prilejul vizitelor făcute celor trei membri ai Congresului american, I. P. S. Mitropolit Teoctist a dat răspunsuri la toate întrebările acestora, arătând activitatea Bisericii Ortodoxe Române, în cooperare strânsă cu toate celelalte culte din România, în cadrul libertății religioase, garantate de Constituția țării; arătând mai departe relațiile frățești pe care le întreține cu toate Bisericile creștine din lume, prin schimburi de vizite între Conducătorii lor, prin participări la conferințe și adunări, menite să promoveze nu numai problemele religioase, dar și realizarea unei înfrățiri între toate popoarele lumii. Înalt Prea Sfinția Sa a explicat și scopul vizitei delegației bisericești în Statele Unite și anume continuarea contactelor firești cu comunitățile românești ortodoxe, organizate în America și în Canada, în decursul anilor, grupate în cadrul Arhiepiscopiei Misionare Ortodoxe Române, cu sediul la Detroit, având conducerea proprie, asigurată de Arhiepiscopul titular și forurile respective, păstrând legătura canonică, spirituală și doctrinară cu Patriarhia Română din București.

Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Teoctist a ținut să sublinieze, în timpul convorbirilor avute cu cei doi congressmeni relațiile prietenești dintre România și America, menționând schimbul de vizite dintre președinții Statelor Unite ale Americii și România, precum și dintre multe personalități din domeniul culturii, științei, artei și tehnicii.

În concluzie, vizitele făcute celor doi membri ai Congresului american, au avut un rezultat satisfăcător, aceștia exprimându-și mulțumirea pentru răspunsurile primite la întrebările lor și pentru informațiile asupra vieții religioase și sociale din R. S. România.

Domnul Derwinsky, îndeosebi, a ținut să repete aprecierile pe care le-a avut și le are pentru politica dusă de R. S. România, preocupată în mod constant de realizarea păcii și cooperării internaționale, pe bază de respect reciproc a libertății, independenței și suveranității tuturor statelor.

2. Menționăm aici participarea membrilor delegației sinodale la solemnitatea inaugurării Expoziției cărții românești, desfășurată în clădirea Bibliotecii «Dr. Martin Luther King Jr.», în prezența domnului însărcinat cu afaceri al Ambasadei române din Washington, a primarului adjunct al Districtului Columbia și a directorului Bibliotecii.

Șederea în orașul Washington a permis membrilor delegației să viziteze renumita clădire a Capitoliului cu sălile lui imense, cu statuile președinților Statelor Unite, precum și Biblioteca vastă a Capitoliului bogat ornamentată cu statui ale scriitorilor celebri ai omenirii și cu sălile de lectură și de studiu, ocupate de nenumărați cercetători. Au vizitat de asemenea impunătoarele monumente, mausolee ale foștilor președinți ai Statelor Unite : George Washington, monument de circa 100 metri înălțime, care înălțime, conform hotărârii autorităților de stat, nu trebuie depășită de nici o altă clădire, astfel că toate clădirile din Capitala Americii sînt de înălțime potrivită; mausoleul de marmură albă al lui Thomas Jefferson, al treilea președinte al Statelor Unite, în formă de templu, cu multe coloane, avînd în mijloc statuia gigantică a marelui bărbat de stat, considerat unul din întemeietorii Partidului Democrat; mausoleul, tot de marmură albă și tot cu coloane albe, al lui Abraham Lincoln, asasinat de un fanatic în anul 1865; apoi mormîntul simplu, la suprafața pămîntului al președintelui John F. Kennedy, cu o piatră rotundă deasupra, din mijlocul căreia iese o flacăra arzînd continuu. Mormîntul lui J. Kennedy se află în cimitirul militar Arlington, cu o suprafață imensă, pe colinele și văile căreia se află sute de mii de pietre funerare, așezate pe mormintele soldaților americani căzuți în cele două războaie mondiale și în războaiele din Coreea și Vietnam.

3. O altă vizită a fost aceea făcută Domnului Ambasador Barbu Popescu la Ottawa — Canada, de către membrii delegației sinodale a Bisericii Ortodoxe Române împreună cu I. P. S. Arhiepiscop Victorin. A avut loc o convorbire cordială, în cursul căreia I. P. S. Mitropolit Teoctist a expus scopul vizitei în Statele Unite ale Americii și în Canada, acela de a aduce un mesaj frățesc din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și a Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Victorin, preoților și credincioșilor de sub arhipăstoria sa. A arătat în continuare cum I. P. S. Arhiepiscop Victorin și colaboratorii săi au primit cu dragoste și atenție pe membrii delegației și cum le-a oferit un program de vizite în orașele : Detroit, Timmins Chicago, Philadelphia, Windsor, Hamilton, Montreal și Ottawa, care au permis înălțătoare întîlniri cu preoții și credincioșii români stabiliți în aceste centre, prin slujbe religioase și convorbiri.

Domnul Ambasador Barbu Popescu a luat cunoștință cu satisfacție de cele împărtășite de I. P. S. Mitropolit Teoctist, s-a bucurat de vizita I. P. S. Sale Arhiepiscopului Victorin și a felicitat pe membrii delegației și le-a urat bune realizări în continuarea contactelor cu diferitele parohii românești. S-au mai purtat unele discuții, cu privire la strîngerea rîndurilor tuturor românilor, în scopul păstrării unei legături firești cu patria mamă, al cărei prestigiu și a cărei înflorire să fie la inima lor.

4. Vizita la Parlamentul canadian, și la Domnul Prim-Ministru Pierre Trudeau. Membrii delegației Bisericii Ortodoxe Române au mers la Palatul Parlamentului canadian, unde au fost primiți de Doamna Deputat Monique Béjin — care și-a mărturisit buna amintire pe care o păstrează despre vizita făcută în România în 1973, cu un grup de parlamentari — și de Domnul Deputat Joyale, care i-a condus la Dl. Prim-Ministru al Canadei Pierre Trudeau, I. P. S. Mitropolit Teoctist a mulțumit Domnului Prim-Ministru pentru înalta favoare de a fi primit o delegație a Bisericii Ortodoxe Române, venită în vizită frățească la Arhiepiscopul românilor ortodocși din S.U.A. și Canada și care a socotit ca o datorie de onoare de a prezenta Primului Ministru al Canadei sentimentele de aleasă prețuire ale Patriarhului Justinian al Bisericii Ortodoxe Române, precum și expresia gratitudinii clerului și credincioșilor români, pentru condițiile în care își duc viața pe pământul ospitalier al Canadei.

Domnul Prim-Ministru P. Trudeau și-a exprimat bucuria pentru vizita delegației Bisericii Ortodoxe Române, precum și stima pe care o poartă poporului român și Conducătorilor săi.

Cu acest prilej, membrii delegației, prin amabilitatea deputaților amintiți mai sus, au putut asista o jumătate de oră la dezbaterile Parlamentului, apoi au fost conduși să viziteze clădirea acestui măreț monument de arhitectură.

5. Amintim la acest punct interviul la Televiziunea din Montreal dat de Îl. PP. SS. Mitropolit Teoctist și Arhiepiscop Victorin, în cadrul «Comunității religioase».

Prezentatoarea de la Televiziune a anunțat interviul, spunând că cei doi ierarhi, care-l vor da, au făcut în cursul dimineții o vizită la Domnul Prim-Ministru Pierre Trudeau. De altfel, vizita la Primul Ministru a fost anunțată și de postul de Radio din Montreal.

În cadrul interviului, s-au pus întrebări și s-au dat răspunsuri asupra următoarelor teme :

- Biserica și problemele actuale ale omenirii.
- Rolul spiritual și social al Bisericii.
- Românii veniți în Canada și viața lor religioasă și culturală.

I. P. S. Mitropolit Teoctist a răspuns că Bisericele au datoria să rezolve problemele pe care le ridică viața contemporană. Ele au un rol spiritual și obștesc și trebuie să-și unească eforturile pentru îndeplinirea cu succes a rolului lor.

I. P. S. Arhiepiscop Victorin a dat prețioase informații asupra vieții religioase și culturale a românilor, aflați în Canada, organizați în parohii, cu biserici pentru practicarea cultului ortodox și grupați sub conducerea Arhiepiscopiei Misionare Ortodoxe Române a celor două Americi și Canada.

6. Membrii delegației sinodale a Bisericii Ortodoxe Române, împreună cu I. P. S. Arhiepiscop Victorin, Părintele George Chișcă și Domnul Președinte Inginer Eugen Caraghiaur au fost primiți, cu deosebită atenție și căldură, de către Domnul Primar al orașului Montreal Jean Drapeau. Oaspeții au observat cu bucurie, în biroul Domnului Primar, drapelul românesc așezat la loc de cinste, alături de drapelul Canadei și al orașului Montreal.

I. P. S. Mitropolit Teoctist a exprimat Domnului Primar, în numele delegației și al însoțitorilor, sentimentele de înaltă stimă față de Domnia Sa, de colaboratorii Domniei Sale și față de cetățenii marelui și frumosului oraș Montreal. A explicat scopul prezenței delegației Bisericii Ortodoxe Române în Canada, a asigurat pe Domnul

Primar de sentimentele de cetățeni devotați ai orașului Montreal și ai ospitalierei țări care este Canada, ale românilor aflați sub arhipăstoria I. P. S. Sale Arhiepiscopului Victorin, aflat de față.

Domnul Primar Jean Drapeau și-a exprimat bucuria deosebită pentru această vizită, a oferit oaspeților Cartea de Aur a orașului, în care au semnat toți.

7. Reîntorși la New York, în vederea înapoierii în țară, membrii delegației sinodale a Bisericii Ortodoxe Române au ținut de datoria lor să se prezinte la Domnul Ambasador al R. S. România, pe lângă Organizația Națiunilor Unite, — Ion Datcu, spre a-i mulțumi pentru bunăvoința cu care au fost primiți și găzduiți la sediul Misiunii române, în timpul șederii în orașul New York.

Domnul Ambasador Ion Datcu le-a făcut o primire cordială la sediul Organizației Națiunilor Unite, a ascultat cu deosebit interes relatarea făcută de I. P. S. Mitropolit Teoctist, cu privire la vizitele efectuate la parohiile din Statele Unite și Canada, grație programului oferit de Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Victorin, Arhipăstorul românilor ortodocși din cele două Americi și Canada, și la sfârșit a dat posibilitate oaspeților să viziteze impunătoarea clădire a sediului Organizației Națiunilor Unite, conduși de Domnii Liviu Botta și Ioan Goriță, colaboratori ai Domnului Ambasador.

Oaspeții au putut vedea lucruri impresionante, ca valoare și semnificație. În hall-ul mare, la intrare, pe lângă darurile făcute de diferite națiuni, se află, la loc de cinste covorul de mari dimensiuni, așezat pe un întreg perete, oferit de România, cu motive și simboale din specificul și avuțiile țării noastre, purtând în mijloc versurile lui Tudor Arghezi închinare patriei.

Au fost remarcate cu interes darurile oferite de U.R.S.S. constând din reproducerea în metal a primului satelit, care a făcut înconjurul pământului și statuia unui bărbat uriaș, care înfige o spadă enormă în pământ, luând forma unui fier de plug prin îndoire, referire la cuvintele profetului Isaia despre transformarea săbiilor în fiare de plug. De asemenea, darul oferit de S.U.A., o rocă recoltată de pe lună, așezată într-un clopot de sticlă.

În sfârșit au fost vizitate sălile vaste, în care se țin ședințele Adunării generale a O.N.U., ale Consiliului de Securitate și ale Consiliului Economic, cu care prilej Domnul Liviu Botta a dat ample explicații cu privire la numărul națiunilor care participă, al membrilor Consiliului de Securitate, în care are și România un membru nepermanent.

*

* *

Joi, 1 iulie 1976, la ora 17,30, membrii delegației Bisericii Ortodoxe Române au părăsit Statele Unite.

La aeroport, membrii delegației s-au reînfilnit cu Domnul Ambasador al R. S. România la Washington — Inginer Nicolae M. Nicolae, — venit însoțit de unii colaboratori din serviciul Ambasadei, împrejurare folosită cu plăcere pentru reînnoirea sentimentelor de aleasă prețuire și de recunoștință pentru multele înlesniri făcute cu prilejul vizitei în S.U.A. și Canada, luându-și un călduros rămas bun.

I. P. S. Mitropolit Teoctist și ceilalți membri ai delegației s-au îmbrățișat cu I. P. S. Arhiepiscop Victorin și cu P. C. Prot. N. Bîsan, luându-și rămas bun cu mulțumiri frățești pentru Înalt Prea Sfinția Sa și pentru toți colaboratorii I. P. S. Sale, pentru caldă primire și ospitalitatea arătate, pentru tot ajutorul și sprijinul acordat.

La Aeroportul Internațional Otopeni, membrii Delegației au fost întâmpinați cu deosebită atenție și bucurie de Prea Sfinții Episcopi-Vicari Antonie Ploieșteanul, Roman Ialomiteanul și Nestor Severineanul; de Părinții: Director Ioan Găgiu, Consilieri patriarhali Constantin Pîrvu, Octavian Popescu, Dumitru Soare și P. C. Pr. Dumitru Păunescu, consilier la Mitropolia Olteniei etc.

Conduși la Palatul patriarhal, membrii delegației au avut fericitul prilej să fie primiți imediat de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, care la ora 17 se găsea într-o consfătuire cu Înalt Prea Sfințitul Iustin, Mitropolitul Moldovei și Sucevei.

Au fost momente de mare bucurie, împărtășindu-se impresii și realizări din călătoria de o lună de zile, făcută în Statele Unite și în Canada.

În zilele următoare, membrii delegației au fost primiți la Departamentul Cultelor, de către Domnul vicepreședinte Gh. Nenciu, căruia i-au făcut o expunere verbală asupra vizitelor și contactelor avute în timpul celor 30 de zile petrecute în Statele Unite ale Americii și în Canada.

*

* *

Membrii delegației sinodale a Bisericii Ortodoxe Române au reținut o amintire plăcută peste tot confirmată, precum și o rugămintă repetat exprimată: amintirea marelui bucurii a tuturor preoților și românilor din Statele Unite ale Americii și Canada, pentru vizita care li s-a făcut și care a avut darul să-i mîngîie, să-i încurajeze și să-i înalțe sufletește; rugămintea către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și a Sfințului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române de a se organiza și în viitor asemenea vizite de ierarhi și preoți ai Bisericii Ortodoxe Române din Patria mamă, aceste vizite fiind de mare folos pentru reînvierea religioasă și națională a preoților și românilor, care trăiesc pe meleagurile depărtate ale Americii și Canadei, purtînd pururea aprinsă în suflete candela credinței creștine străbune și pururea vie icoana frumoasei și binecuvîntatei Patrii de origine — România.

Pr. N CAZACU

ÎNCHIDEREA ANULUI ȘCOLAR 1975 — 1976 LA ȘCOLILE DE CÎNTĂREȚI BISERICEȘTI ȘI SEMINARIILE TEOLOGICE DIN PATRIARHIA ROMÂNĂ

După sesiunea de examene de sfârșit de an școlar pentru toate clasele și de diplomă pentru ciclul I — școala de cîntăreți bisericești — și pentru ciclul II — seminarul teologic — din luna iunie, la toate Școlile de cîntăreți bisericești și Seminariile teologice din Patriarhia Română au avut loc tradiționalele serbări de sfârșit de an școlar, desfășurate în prezența chiriarhilor locului sau a delegaților acestora și a reprezentanților Departamentului Cultelor. Cu acest prilej au fost prezentate obișnuitele dări de seamă oglindind activitatea desfășurată pe multiple laturi, la fiecare școală teologică în parte, în cursul anului școlar încheiat și s-au susținut programe artistice pregătite de elevi sub îndrumarea profesorilor; s-au rostit alocuțiuni festive, — totul desfășurându-se într-o plăcută ambianță. Însemnăm în rîndurile de mai jos câteva din aceste momente și gânduri festive.

La Școala de cîntăreți bisericești și Seminarul teologic din București. — Festivitatea de închidere a anului școlar 1975—1976 a avut loc în ziua de sîmbătă 26 iunie 1976. Dimineața, la orele 8,30, elevii și profesorii au luat parte la slujba Sfintei Liturghii oficiată de P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor împreună cu un sobor de slujitori, preoți și diaconi, în biserica Mînăstirii Radu Vodă, paraclisul Școlii de cîntăreți bisericești și Seminarul teologic, spre a mulțumi lui Dumnezeu pentru că i-a învrednicit să ajungă cu bine la capătul drumului marcat de sfârșitul unui nou an școlar.

Răspunsurile stranei au fost date omofon de către elevi sub îndrumarea profesorului de muzică, P. C. Diac. Marin Velea.

La sfârșitul slujbei, P. S. Episcop vicar Roman Ialomițeanul a rostit un frumos cuvînt de învățătură, ascultat cu viu interes de toți cei prezenți: elevi, profesori, părinți și rude ale elevilor, credincioși veniți la slujbă.

După aceea, la orele 13,30, în sala de festivități a școlii s-a desfășurat serbarea de sfârșit de an școlar, în prezența: P. S. Episcop-vicar Roman Ialomițeanul, delegatul Prea Fericitului Patriarh Justinian, a PP. CC. Părinți Consilieri arhiepiscopali: Petre I. Alexandru, Mihai Marineșcu, Ion Cristache, Ion Neamu, a P. C. Pr. Vasile Diaconescu, inspector eparhial; a unora din membrii corpului profesoral al Institutului teologic universitar din București în frunte cu P. C. Pr. prof. Mircea Chialda, rector și P. C. Pr. conf. Dumitru Popescu, prorector; a părinților și rudelor elevilor și a altor invitați.

În calitate de gazdă, P. C. Pr. prof. Ioan Ionescu, directorul școlii, în numele corpului profesoral a salutat pe distinșii oaspeți, exprimînd bucuria de a fi ajuns cu bine la sfârșitul unui alt an de muncă didactică și pedagogică, muncă pentru care au fost depuse mari eforturi din partea elevilor și profesorilor. «Ne-am străduit — a subliniat P. C. Sa — să fim la înălțimea chemării și încrederii ce ni s-a acordat de către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și după cum se va vedea din situația

statistică generală ce oglindește rezultatele la studii — și pe școală și pe fiecare clasă și elev în parte, — cred că am reușit...».

După cuvîntul festiv al Părintelui Director, a urmat un program de cîntece cu conținut religios, popular și patriotic, interpretate de corul elevilor seminariști sub îndrumarea P. C. diac prof. Marin Velea. Au fost recitate poezii. Amintim următoarele bucăți muzicale: *Deschideți mari* de Glück, *Pînă cînd*, *Doamne* de D. Bortneanski, *Taina creștinătății*, armoniz. de N. Lungu, *Dragă-mi este țara mea*, de Gh. Șoima, *Plaiuri părintești* de L. Profeta, *Floarea dragă*, de N. Lungu. Dintre recitări menționăm: *Pace*, de Ion Alexandru, *Cuvîntul*, de Al. Vlahuță, *În grădina Edenului*, de I. Ionescu, *Tu, Patria mea mamă*, de L. Avramescu.

După programul artistic, a luat din nou cuvîntul P. C. Pr. prof. Ioan Ionescu, directorul școlii care a prezentat situația la studii și purtare a elevilor școlii și împreună cu diriginții de clase au procedat la împărțirea premiilor și mențiunilor elevilor care s-au distins la învățătură și purtare.

În numele foștilor elevi, a luat apoi cuvîntul absolventul de seminar Stîngă Gheorghe, care, exprimînd sentimente de recunoștință și mulțumire conducerii școlii, profesorilor, pentru purtarea de grijă și pasiunea cu care în acest timp de cinci ani au sădit în mintea lor cunoștințele la fiecare obiect de studiu în parte, a făgăduit că toți noii absolvenți vor căuta să aplice învățăturile primite în seminar, spre slava lui Dumnezeu ai cărui slujitori la altar vor deveni în viitor și spre binele și fericirea semenilor lor.

La sfîrșitul festivității, a luat cuvîntul P. S. Episcop vicar Roman Ialomițeanul care, împărțînd tuturor binecuvîntări din partea Prea Fericitului Patriarh Justinian, a apreciat ca merituose rezultatele obținute de elevi la studii și la purtare în cursul anului școlar care s-a încheiat. Adresîndu-se noilor absolvenți ai seminarului teologic — cum și celorlalți elevi — P. S. Sa i-a îndemnat să aibă o comportare deosebită în societate, să cinstească numele și calitatea de seminarist și de teolog... «Știți bine că totdeauna preoții și credincioșii noștri au contribuit din plin, prin munca și strădaniile lor, la mărețele realizări ale poporului nostru. Urmînd exemplul lor, și frățiile voastre ca seminariști, adică elevi ai unei școli de profil aparte, și ca viitori suijitori ai altarelor, sînteți îndatorați să fiți la înălțime, să fiți pildă de dăruire, de muncă. În felul acesta veți justifica încrederea ce și-au pus-o în voi conducerea noastră bisericească în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, profesorii voștri, părinții voștri».

La ieșire din sala de serbare oaspeții au fost petrecuți de acordurile *Imnului arhieresc*.

A urmat tradiționala agapă festivă.

La Școala de cîntăreți bisericești și Seminarul teologic din Buzău. — Închiderea festivă a anului școlar 1975—1976 a avut loc în ziua de 24 iunie 1976, zi în care se serbează nașterea Sfîntului Ioan Botezătorul. În dimineața acestei zile, elevii și profesorii au luat parte la slujba Sfintei Liturghii, oficiată de un sobor de preoți și diaconi, în frunte cu P. S. Arhiereu Veniamin Rîmniceanul, în catedrala episcopală. Răspunsurile stranei au fost date de către elevii seminariști. La momentul potrivit, P. C. diac. prof. Aurel Grigoraș a primit hirotonia în treapta de preot.

După oficierea Sfintei Liturghii, elevii și profesorii au trecut în sala de serbare, unde s-a desfășurat programul festiv, în prezența P. S. Antim Angelescu, episcopul Buzăului, a P. S. Arhiereu Veniamin Rîmniceanul, a P. C. Pr. Consilier Nicolae Grosu,

delegatul I. P. S. Antim Nica, arhiepiscopul Tomisului și Dunării de Jos, a Părinților consilieri eparhiali și a altor invitați.

A fost de față reprezentantul Departamentului Cultelor.

În cadrul programului festiv, au fost interpretate mai multe bucăți muzicale și au fost recitate poezii. Amintim dintre ele : *Republică, măreață vatră*, cor de I. Chirescu, *Iu sînt învierea*, cor de Sielcher, *Frumoasă țară*, versuri, de Ion Brad, *Imnul eroilor*, cor de I. Brătianu, *Odă României*, versuri de Al. Odobescu, *Și-ai Buzău*, melodie populară, *Lîngă tine, țară*, versuri de A. Chirescu, *Pe a binelui cărare*, cor de Al. Podoleanu și *Țară de dor*, versuri de Radu Cîrneci.

După încheierea programului artistic, a luat cuvîntul P. C. Pr. prof. Teofil Dumitrescu, directorul școlii, care a prezentat o amănunțită dare de seamă asupra activității școlare sub toate aspectele, pe anul 1975—1976, arătînd realizările și greutățile întîmpinate — unele surmontate, altele continuînd încă să persiste în munca de zi cu zi.

La sfîrșitul dării de seamă, Părintele Director a prezentat situația generală pe școală și pe clase a elevilor la studii și la purtare. Apreciînd că așa cum se prezintă, situația este în general bună și justifică strădaniile depuse și de elevi și de profesori, vorbitorul a dat sfaturi pentru folosirea utilă a vacanței de către elevi, subliniînd că aceștia trebuie să nu scape o clipă din vedere faptul că sînt elevii unei școli cu profil aparte și că ochii tuturor sînt îndreptați în primul rînd asupra lor, iar aprecierile ce se fac la adresa lor, se răsfrîng implicit și asupra școlii și mai departe asupra Bisericii.

Îndemnuri în acest sens și sfaturi de viitor au fost date și noilor absolvenți ai Seminarului teologic.

Mulțumind pentru bunele îndemnuri și sfaturi, reprezentantul absolvenților, fostul elev Panaite Costică, asigură pe cei de față că el și colegii lui își vor «aduce aminte cu drag de școala în care au deslușit tainele teologiei» și se vor strădui ca în activitatea lor viitoare, ca studenți teologi sau ca preoți la parohii, să fie la înălțimea așteptărilor și pe linia intelectuală, ca studenți, și pe linie sacerdotal-pastorală, în mijlocul credincioșilor.

A luat apoi cuvîntul P. C. Pr. Consilier Nicolae Grosu, delegatul P. S. Antim Nica, arhiepiscopul Tomisului și Dunării de Jos, care a transmis arhieresti binecuvîntări profesorilor și elevilor Școlii de cîntăreți bisericești și Seminarului teologic din Buzău, școală ai cărei elevi sînt proveniți și din eparhia Buzăului și din eparhia Tomisului și Dunării de Jos, și a apreciat elogios activitatea școlară desfășurată în cursul anului 1975—1976. A îndemnat pe elevi ca pe timpul vacanței să-și îndeplinească îndatoririle ce le revin față de școală, participînd cu regularitate la slujbele religioase și la toate acțiunile de folos obștesc și dînd dovadă de o comportare morală ireproșabilă.

Încheind seria cuvîntărilor, P. S. Antim Angelescu, episcopul Buzăului, a spus printre altele : «Am urmărit cu bucurie desfășurarea programului artistic și cu atenție cuvîntul părintelui Director. S-a vorbit suficient despre activitatea desfășurată în școală și subliniez și de data aceasta că școlile teologice, odată revenite sub directa oblăduire a Bisericii Ortodoxe Române, noi ierarhii eparhioți membri ai Sfîntului Sinod ne-am străduit ca din școlile teologice eparhiale să facem adevărate cămine spirituale, unde să se învețe teologie și să se facă în același timp educația spirituală și cetățenească, potrivit cerințelor vremurilor noastre de structurale prefaceri sociale. În acest sens, teologic vorbind, ne-am străduit și ne străduim neîncetat să facem tot mai simțită prezența Domnului nostru Iisus Hristos în toată instrucția didactică-teologică și activitatea moral-duhovnicească, desfășurată în școala noastră, pentru că

școala aceasta este o școală de pregătire a preoților, iar preoția se inspiră din învățătura și exemplul viu al Domnului Hristos... Cinstind memoria vrednicului de pomenire episcopul — cărturar Chesarie, ctitorul acestei școli teologice buzoiene, noi ne străduim să pregătim din elevii noștri preoți de elită, buni cărturari, buni liturghisitori și păstori de suflete și în aceeași măsură buni și devotați cetățeni ai patriei noastre dragi»...

Serbarea s-a încheiat cu distribuirea premiilor și a mențiunilor elevilor meritoși la învățătură și purtare.

După serbare a avut loc tradiționala agapă de despărțire a absolvenților de profesorii și de colegii lor mai mici.

La Școala de cîntăreți bisericești și Seminarul teologic din Craiova. — Serbarea de sfîrșit de an școlar 1975—1976 a avut loc în ziua de 27 iunie 1976. În dimineața acestei zile, elevii și profesorii au participat la slujba sfintei liturghii, oficiată în catedrala mitropolitană de către P. S. Nestor Severineanul, episcop vicar al Arhiepiscopiei Craiovei, împreună cu un sobor de slujitori — preoți și diaconi — dintre profesorii școlii și deservenții catedralei. Răspunsurile stranei au fost date de elevii seminariști și de corul catedralei. La momentul potrivit, după rînduiala tipiconală, a avut loc hirotonia în diacon a proaspătului absolvent al seminarului teologic, Dinescu Cristian Alberto pe seama bisericii Mînăstirii Lainici. Predica zilei a fost rostită de absolventul Simon Vasile.

La sfîrșitul slujbei, P. S. Episcop vicar Nestor Severineanul luînd cuvîntul face legătura între pericopa evanghelică (Matei IV, 18—22) la care s-a referit predica zilei și momentul festiv prilejuit de închiderea unui nou an școlar, arătînd că «și textul Evangheliei de astăzi coincide cu sfîrșitul anului școlar, cînd secerișul roadelor bogate se face și în școala noastră. Absolvenții celor două cicluri de școala de cîntăreți bisericești și seminarul teologic — ascultă acum, ca pentru ei, chemarea Mîntuitorului: «Veniți după Mine și vă voi face pescari de oameni...». Într-adevăr, parafrazînd cuvintele «pescari de oameni», voi, dragi tineri absolvenți, fie că veți intra imediat în cler, fie că veți mai poposi pe băncile Institutului teologic, pînă la urmă veți fi preoți, adică păstori de suflete în Biserica lui Hristos, pregătînd sufletele păstoriților voștri pe calea mîntuirii». În încheiere, P. S. Sa salută prezența în catedrală și participarea la slujbă a D-lui pastor Henrik Svenungsson împreună cu soția sa însoțiți de P. C. Pr. Al. I. Ciurea, superiorul bisericii ortodoxe române din Stockholm — Suedia. La cuvintele de salut ale P. S. Episcop Nestor, oaspetele a mulțumit călduros, exprimîndu-și «bucuria de a vizita frumoasa Dvs. țară, România» și de a fi de față — acum — la înălțătorul serviciu divin oficiat în catedrala mitropolitană din Craiova... Deși, confesional vorbind, aparțin unei alte Biserici, cu alte tradiții, pe planul general al scopului final — mîntuirea sufletului, aparțin aceluiasi «popor al lui Dumnezeu» cu aceleași năzuinți de dragoste, de înfrățire între oameni»...

Programul artistic prezentat de elevii Seminarului teologic, ce a urmat după slujba religioasă, s-a desfășurat în sala festivă a Căminului eparhial «Renașterea», în prezența P. S. Iosif, episcopul Rîmnicului și Argeșului, a P. S. Episcop-vicar Nestor, P. S. Arhiereu vicar Gherasim Piteșteanul, Dl. pastor Pr. Henrik Svenungsson, P. C. Pr. Al. I. Ciurea, P. C. Pr. Prof. Ioan G. Coman, președintele comisiilor de diplomă, a consilierilor eparhiali și a altor invitați.

În calitate de gazdă și în numele corpului profesoral și al elevilor, P. C. diac. prof. Constantin Negoescu, directorul școlii, a adresat un cuvînt de salut oaspeților

și a făcut o dare de seamă asupra mersului școlii pe anul școlar 1975—1976, din care desprindem câteva idei. Activitatea didactică a fost intensă; s-a îndeplinit și respectat întru totul programa analitică la fiecare obiect de studiu în parte și la fiecare clasă, predarea lecțiilor făcându-se după planificările calendaristice trimestriale și zilnice de fiecare profesor. Pentru obiectele de cultură generală, la predarea lecțiilor s-au folosit manualele din învățământul de stat. La obiectele de profil teologic s-au folosit manualele tipărite de către Sfântul Sinod prin secția de învățământ.

În cadrul procesului instructiv-educativ, o atenție deosebită a fost acordată educației moral-spirituale și patriotic-cetățenești a elevilor. Aceștia au participat activ la programul bisericesc, de practică religioasă, la strană și altar, în duminici, sărbători și anumite perioade cu program bisericesc special din cursul anului școlar. Cît privește educația patriotic-cetățenească, aceasta s-a concretizat în: prezentarea unor teme ad-hoc de către diriginții de an și de către ceilalți profesori, sărbătorirea unor evenimente de importanță istorică (de exemplu: 375 ani de la prima unire a țărilor române îndeplinită de Mihai Viteazul), vizitarea unor obiective istorice, culturale și artistice din Craiova și împrejurimi (Muzeul Olteniei, case memoriale etc.) vizionare de filme și spectacole de teatru, efectuarea de muncă patriotică.

După darea de seamă asupra activității desfășurate în cursul anului, încheiat festiv acum, au fost interpretate mai multe bucăți muzicale de către corul elevilor seminariști și au fost recitate poezii de către elevii talentați.

De la partea noilor absolvenți — promoția 1976 — a vorbit fostul elev Popescu Matei, care a exprimat sentimente de recunoștință și aleasă prețuire corpului profesoral pentru purtarea de grijă arătată în cursul celor cinci ani de studii, pentru cunoștințele intelectuale și sfaturile duhovnicești date elevilor la orele de curs, la orele de educație religioasă și patriotică, luîndu-și totodată angajamentul că el și colegii lui vor fi la înălțimea așteptărilor chiriarhilor locului, profesorilor școlii.

Consemnînd bucuria momentului festiv și exprimînd omagii de prețuire și recunoștință, P. C. Pr. Nic. Nicolaescu, vicar administrativ eparhial, a dat citire textului a două telegrame: una Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și alta Domnului Gheorghe Nenciu, președintele Departamentului Cultelor.

După distribuirea premiilor și mențiunilor la studii și purtare elevilor meritoși, în încheierea programului festiv, a luat cuvîntul P. S. Iosif, episcopul Rîmnicului și Argeșului, care a spus printre altele: «Dau slavă și mulțumire lui Dumnezeu că m-a învrednicit să fiu de față la încheierea festivă a anului școlar și mulțumesc I. P. S. Mitropolit Teoctist, care m-a îndatorat să particip — în lipsa I. P. S. Sale — la acest moment sărbătoresc. Mă bucur atîta de mult că, luînd parte la serbarea, așa de frumoasă, cu cîntece și poezii măiestrit interpretate de acești copii, elevii seminarului din Craiova, îmi evocă mișcătoare amintiri din seminar, cînd și eu eram elev seminarist și trăiam bucuria acestor clipe»...

Adresîndu-se absolvenților, I. P. S. Episcop Iosif i-a îndrumat a veni, «cît mai curînd la hirotonie, căci avem parohii ce așteaptă preoți tineri, dornici de muncă în ogorul Domnului, o muncă nobilă pusă în slujba lui Hristos, mîntuitorul sufletelor noastre, o muncă și o misiune sfîntă în același timp, căci misiunea de preot este într-adevăr sfîntă, după cum «sfînt este întemeietorul ei». Iar «această misiune sfîntă înseamnă în același timp și îndeplinirea îndatoririlor creștinești dar și îndeplinirea îndatoririlor cetățenești față de patria și poporul nostru, după cuvintele Mîntuitorului «Dați Cezarului cele ce sînt ale Cezarului și lui Dumnezeu cele ce sînt ale lui Dumnezeu» (Marcu XII, 17).

Tuturor celor de față le-a împărtășit arhieresti binecuvântări.

La Școala de cîntăreți bisericești și Seminarul teologic de la Mînăstirea Neamț. — Festivitatea de închidere a anului școlar 1975—1976 a avut loc în ziua de 27 iunie 1976.

La această tradițională festivitate au fost prezenți delegații centrelor eparhiale Iași și Roman : P. C. Diac. T. Meleşcan și P. C. Pr. I. Andrioaie, consilieri, P. C. Arhim. Efrem Chișcariu, starețul Mînăstirii Neamț, profesorii, elevii, personalul administrativ și de îngrijire, părinți, rude și cunoscuți ai elevilor.

Serbarea a început cu intonarea imnului de stat al R. S. România, după care a vorbit P. C. Pr. director Constantin Sîrbu, care a prezentat darea de seamă asupra activității școlare din cursul anului școlar încheiat. P. C. Sa constată că activitatea depusă în cursul acestui an, pe tărîm școlar, s-a desfășurat în cele mai bune condiții, sub cupola unei școli modernizate și întinerite prin darea în folosință a unei noi clădiri de o deosebită eleganță și capacitate confortabilă de cazare a elevilor. S-a subliniat, de asemenea, stăruința depusă de toți factorii educativi în procesul de formare a profilului moral și a celui patriotic-cetățenesc al elevilor acestei școli, pentru obținerea unui desăvîrșit model de slujitor al altarului și al patriei.

În încheiere, vorbitorul a arătat că serbarea de închidere a cursurilor anului școlar 1975—1976 la Școala de cîntăreți bisericești și Seminarul teologic din Mînăstirea Neamț este un bun prilej de manifestare a caldelor sentimente de recunoștință față de I. P. S. Iustin, mitropolitul Moldovei și Sucevei și față de P. S. Partenie, episcopul Romanului și Hușilor, pentru grija deosebită pe care cei doi ierarhi o au față de această școală teologică și mai ales pentru grija deosebită de a se efectua lucrări de înnoire și modernizare a localului, în vederea bunei desfășurări a procesului instructiv-educativ.

A urmat un program artistic alcătuit din coruri și poezii patriotice.

După programul artistic, s-au rostit cuvîntări.

Absolventul Amarinei Alecu a arătat că elevii absolvenți ai Seminarului, teologic care și-au cultivat vocația timp de cinci ani la umbra zidurilor lavrei nemțene vor păstra mereu vie imaginea celor ce i-au pregătit și educat cu stăruință; ei se despart cu multă părere de rău de frumoasele priveliști ale Neamțului și de oamenii acestor meleaguri, dar și cu încredere că vor fi de mare folos prin activitatea lor viitoare atît Bisericii cît și patriei și poporului nostru.

Delegatul Episcopiei de Roman și Huși, P. C. Pr. I. Andrioaie și delegatul Mitropoliei Moldovei și Sucevei, P. C. Diac. T. Meleşcan, în cuvîntările rostite la acest moment sărbătoresc și de mare bucurie, au făcut aprecieri elogioase la adresa activității instructiv-educative desfășurate la școala de la Neamț în anul care s-a încheiat și au transmis felicitări pentru bunele rezultate la învățătură și purtare ale elevilor.

P. C. Consilier T. Meleşcan, a spus între altele : «Aceste rezultate sînt pe măsura condițiilor minunate de care se bucură școala teologică de la Neamț, care, sentimental vorbind, este privilegiată de două ori : mai întîi privilegiul că are ca ierarh conducător pe I. P. S. Mitropolit Iustin, mare cărturar și al doilea privilegiul că școala își desfășoară activitatea în atmosfera Mînăstirii Neamț, oază de viață spirituală și de bogate tradiții culturale. Evidențiind rolul formativ al școlilor teologice de a crește slujitori credincioși Bisericii și cetățeni devotați patriei, Părintele Consilier T. Meleşcan a făcut unele recomandări elevilor pentru vacanță.

P. C. diac. prof. N. Balca, aflat la Mînăstirea Neamț în calitate de președinte al celor două comisii de diplomă pentru școala de cîntăreți bisericești și pentru absol-

virea seminarului teologic, a remarcat că a găsit la Neamț un ales buchet de profesori și un seminar teologic bine organizat. A împărtășit tuturor ascultătorilor și îndeosebi, elevilor informații din bogata-i experiență de profesor și cunoscător al realităților lumii creștine vechi și contemporane. Pornind de la marea îndatorire a preotului de a învăța și îndruma credincioșii care au, în zilele noastre, un nivel ridicat de cultură în comparație cu ceea ce era în trecut, vorbitorul a spus că slujitorul altarului vremii noastre trebuie să cunoască toate problemele mari ale lumii contemporane, trebuie să se cultive cât mai temeinic spre a-și îndeplini cu succes misiunea pastorală.

P. C. Sa a arătat că Biserica Ortodoxă Română are toate condițiile de a fi o Biserică viabilă și prosperă. Această bună stare se datorește, fără îndoială, condițiilor de libertate în care-și desfășoară activitatea toți fiii ei începând cu membrii Sfântului Sinod, în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justinian și terminând cu ultimul preot de cătun împreună cu credincioșii săi.

Serbarea a luat sfârșit prin împărțirea premiilor acordate de către Arhiepiscopia Iașilor și Episcopia Romanului și Hușilor elevilor merituoși.

La Școala de cântăreți bisericești și Seminarul teologic din Cluj-Napoca. — Festivitățile de închidere a anului școlar 1975—1976 au avut loc vineri 18 iunie a.c. în sala de festivități a școlii. De dimineață elevii și profesorii au participat la slujba Sfintei Liturghii, săvârșită în catedrala arhiepiscopală.

Serbarea de sfârșit de an școlar a fost onorată de prezența I. P. S. Arhiepiscop Teofil al Vadului, Feleacului și Clujului, a P. S. Emilian, episcopul Alba Iuliei și a P. C. Diac. consilier Gh. Papuc, reprezentantul I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, a D-lui Rapp Karoly, rectorul Institutului teologic protestant din Cluj-Napoca, a membrilor permanenței Consiliului eparhial, și a numeroși preoți și invitați.

A fost de față reprezentantul Departamentului Cultelor.

Programul a început cu intonarea rugăciunii *Tatăl nostru* și cu imnul de stat al R. S. România, după care a luat cuvântul P. C. Diac. prof. Ion Brie, directorul Seminarului teologic. P. C. Sa a subliniat că menirea principală a acestei școli este de a forma din elevii ei preoți de nădejde ai Bisericii străbune și membri utili societății noastre noi. Spre acest țel au fost dirijate toate eforturile profesorilor și celorlalți ostenitori ai școlii, care au căutat să învingă toate greutățile și să pună la îndemna elevilor cunoștințe teologice și laice cât mai variate precum și să le insufle convingeri moral-religioase pentru a-i pregăti cât mai bine pentru pastorație. După o scurtă dare de seamă privind situația la învățătură și purtare a elevilor pe anul școlar 1975—1976 P. C. Sa a mulțumit Prea Fericitului Patriarh Justinian, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, P. S. Episcopi Emilian de Alba Iulia și Vasile al Oradiei și în special P. S. Arhiepiscop Teofil al Clujului care s-au îngrijit de rosturile școlii, acordându-i atât ajutoare materiale cât și morale.

Părintele director a adresat de asemenea cuvinte de mulțumire și conducerii Departamentului Cultelor, precum și tuturor celor care au contribuit, într-un fel sau altul, la bunul mers al procesului de învățămînt din seminarul teologic.

După recitarea câtorva poezii a luat cuvântul fostul elev Moisică Bășa care, în numele noii promoții de absolvenți a adresat sincere mulțumiri tuturor celor care n-au precupețit nici un efort și n-au socotit nimic prea greu de făcut pentru ca ei să poată deveni în viitorul apropiat preoți luminați ai Bisericii noastre Ortodoxe. Vorbitorul a subliniat apoi că anii petrecuți în mijlocul colegilor de clasă și seminar vor

rămîne pentru absolvenții de acum amintire luminoasă, plăcută și dătătoare de puteri, care îi va însoți toată viața.

În cuvîntul său P. C. Consilier Gh. Papuc a transmis elevilor și profesorilor Seminarului teologic din Cluj Napoca, binecuvîntările arhieresti și felicitările I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului pentru deosebitele rezultate obținute la studii și conduită. P. C. Sa a îndemnat pe elevi să nu-și întrerupă deprinderea cărțurărească și intelectuală nici în timpul vacanței, ci să îmbine armonios studiul cu munca fizică, pentru a începe mai plini de forțe anul școlar care urmează.

Seria cuvîntărilor a fost încheiată de înalții ierarhi prezenți la serbare. P. S. Emilian luînd cel dintîi cuvîntul a subliniat că cel mai plăcut și mai curat mediu social este cel al tineretului studios, cel mai înălțător dialog fiind cel dintre ucenic și învățătorul său. Lucrarea unui profesor se aseamănă cu cea a unui apostol, căci el dă o parte din căldura sufletului său atunci cînd pune la dispoziția elevilor săi cunoștințele de care dispune el.

În încheiere P. S. Emilian a înfățișat ascultătorilor cîteva aspecte, legate de organizarea noii Episcopii a Alba Iuliei și i-a îndemnat pe elevii seminaristi să considere vacanța mare ca un prilej de întărire duhovnicească și de aprofundare a studiilor teologice.

I. P. S. Arhiepiscop Teofil, care a luat după aceea cuvîntul, a început prin a da slavă lui Dumnezeu prin frumoasele rezultate obținute de elevi, lucru îmbucurător fiind mai ales purtarea lor, notată aproape în unanimitate cu nota zece. A mulțumit apoi înaltelor autorități bisericești în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justinian precum și conducerii Departamentului Cultelor pentru grija arătată acestei școli teologice, evidențiind că trăsătura caracteristică a activității bisericești din zilele noastre este ecumenismul. Toți creștinii trebuie să tindă spre unitate, spre înțelegere și frăție.

Toți viitorii preoți trebuie să se străduiască pentru apărarea unității de credință a credincioșilor ortodocși.

Activitatea neobosită a Domnului Nicolae Ceaușescu, președintele R. S. România, trebuie să ne slujească tuturor drept exemplu de hărnicie și interes pentru propășirea patriei noastre în toate sectoarele.

În încheiere I. P. S. Sa a îndemnat pe elevi să citească cu osîrdie Sfînta Scriptură care e cartea de căpătîi a preotului și în timpul vacanței, căci educarea religioasă nu are vacanță.

Serbarea s-a încheiat cu intonarea rugăciunii *Cu noi este Dumnezeu*.

La Școala de cîntăreți bisericești și Seminarul teologic din Caransebeș. — Închiderea festivă a anului școlar 1975—1976 a avut loc în prezența P. S. Părinte Episcop Visarion al Aradului și a P. S. Părinte Episcop Timotei Lugojanul, vicarul Arhiepiscopiei Timișoarei, a profesorilor și elevilor școlii, precum și a altor invitați. Festivitatea propriu-zisă a fost precedată de slujba sfintei liturghii, oficiată în sobor de către P. S. Episcop Visarion, împreună cu părinții profesori de la Seminarul teologic și cu părinții deservenți ai catedralei orașului. Răspunsurile stranei au fost date de corul școlii dirijat de tînărul absolvent de seminar, Ioan Sauca.

La momentul potrivit din slujba sfintei liturghii a fost hirotonit în treaptă de preot, diaconul Petru Măran, pentru Vicariatul român ortodox din R. S. F. Iugoslavia, iar în treapta de diacon tînărul profesor Mihai Munteanu.

La sfîrșitul slujbei Sfintei Liturghii, a vorbit P. S. Părinte Episcop Visarion al Aradului, care a evidențiat sensul chemării apostolice a viitorilor preoți care se formează la seminar, spre a sluji deopotrivă și Biserica noastră Ortodoxă și patria noas-

tră dragă. P. S. Sa a adresat credincioșilor un părintesc îndemn de a fi mereu în sprijinul școlii, care este un dar și o cinste pentru biserica din Caransebeș. În același timp, credincioșii trebuie să fie la nivelul chemării Bisericii, dovedindu-se buni creștini, păstrători fideli ai tradițiilor ortodoxe și românești, și odată cu aceasta și cetățeni antrenați activ în iureșul vieții și al progresului multilateral al poporului nostru, la activitățile imediate și de sezon, cum ar fi strângerea recoltei, în care întregul nostru popor este angajat cu dăruire și abnegație.

După slujba Sfintei Liturghii, în sala de festivități a Seminarului teologic a avut loc programul artistic dedicat încheierii festive a anului școlar. Programul a început cu bucata muzicală *Acum slobozește*, de N. Moldoveanu interpretată de corul școlii, după care, elevul Davidescu Marinel din clasa IV-a, a recitat poezia *Iisus pe ape*, de V. Voiculescu.

A urmat cuvântul P. C. diac. prof. Dorin Jacotă, directorul Seminarului teologic care a făcut o dare de seamă privind personalul didactic, administrativ și de serviciu al școlii, efectivul elevilor repartizați pe eparhii; ajutoarele acordate de eparhii, sub formă de burse și semiburse, de întreținere a școlii, precum și dotații pentru construcția capelei și subvențiile pentru excursia de sfârșit de an. Făcând analiza situației la învățatură și purtare a elevilor P. C. Sa s-a referit la procesul instructiv-educativ, la cercurile de specialitate, la activitatea moral-religioasă și patriotic-cetățenească. La sfârșit, a adresat un «cuvânt de caldă mulțumire Prea Sfințitului Nicolae, mitropolitul Banatului care, cu timp și fără timp a fost lângă noi cu sfatul și cu îndrumarea competentă, P. S. Visarion, episcopul Aradului «care, prin sfânta liturghie oficiată astăzi a făcut să sporească parcă bucuria încheierii acestui an școlar», P. S. Timotei Lugojanul, episcop vicar, «plini de râvnă și de elan pentru propășirea acestei școli teologice».

După cuvântul Părintelui Director, corul elevilor seminariști a interpretat mai multe bucărți muzicale cu caracter religios, patriotic și popular care au alternat cu recitarea de poezii.

Orchestra seminarului a încheiat programul festiv cu cantata *Republică, măreață vatră*, de I. Chirescu.

La sfârșit a luat cuvântul P. S. Episcop vicar Timotei Lugojanul P. S. Sa a remarcat aspectele pozitive ale activității din școală, exprimându-și încrederea că elevii care se pregătesc pentru a deveni preoți sînt în măsură să răspundă vocației de urmași ai Sfinților Apostoli. Arătînd grija pe care centrele eparhiale o acordă școlii, P. S. Sa și-a exprimat nădejdea că viitorii preoți care se formează la Seminarul teologic din Caransebeș vor corespunde cerințelor actuale ale Bisericii Ortodoxe Române și ale patriei și poporului nostru.

La *Seminarul teologic special din Curtea de Argeș*. — Serbarea de sfârșit de an școlar 1975—1976 a avut loc în ziua de 29 iunie 1976. În dimineața acestei zile s-a oficiat în paraclis slujba Sfintei Liturghii de către P. S. episcop-vicar Justinian Maramureșanul, înconjurat de un sobor de preoți. Răspunsurile stranei au fost date de corul elevilor seminariști. După oficierea Sfintei liturghii, P. S. Episcop Justinian împreună cu reprezentanții Departamentului Cultelor și ai autorităților locale s-au îndreptat spre sala de festivități pentru a lua parte la serbarea de fine de an a Seminarului teologic.

Cuvîntul de deschidere a fost rostit de către P. C. Arhim. prof. Chesarie Gheorghescu, directorul Seminarului teologic special, care a făcut o trecere în revistă a anului școlar încheiat. P. C. Sa a arătat că școala se bucură de atenția deosebită a Prea

Fericitului Părinte Patriarh Justinian, atenție arătată și de ceilalți ierarhi din Mitropoliile și Episcopiile din Transilvania și Banat. Ca semn al deosebitei atenții de care se bucură Seminarul teologic din Curtea de Argeș Cuv. Sa a citat participarea P. S. Episcop Justinian Maramureșanul la deschiderea și închiderea anului școlar, precum și vizita P. S. episcop Vasile Coman al Oradiei la serbarea hramului școlii, ca reprezentanți ai Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, precum și vizita I. P. S. Mitropolit Nicolae Corneanu al Banatului. De asemenea s-a remarcat sprijinul acordat Seminarului teologic de către Departamentul Cultelor.

În continuare, vorbitorul a arătat că la 1 februarie a.c. P. C. Pr. Ion Negruțiu, pentru merite deosebite, a fost promovată din funcția de director al Seminarului teologic, în funcția de inspector general patriarhal, iar în locul P. C. Sale a fost numit director al Seminarului teologic P. C. Arhim. prof. Chesarie Gheorghescu, iar la catedra rămasă vacantă a fost numit profesor P. C. Pr. Dănuț Manu.

Vorbitorul a remarcat bunele rezultate obținute la învățătură și disciplină de către elevii Seminarului teologic.

După cuvântul de deschidere, a urmat programul artistic susținut de corul elevilor seminariști sub conducerea Pr. prof. V. Frangulea. Dintre corurile interpretate menționăm: *Taina creștinătății*, armonizare de prof. N. Lungu, *Cîntec din Oaș*, prelucrare de Pr. Prof. V. Frangulea, *Pămînt strămoșesc*, cor de Gh. Carp., *Tricolorul*, imn de Ciprian Porumbescu, *La Argeș*, imn de elevul seminarist Iacșa Corneliu. S-au recitat poeziile: *Horea la Albac*, *Rohia* de Ion Alexandru și *Sîntem puternici, cît sîntem morali* de Nic. Stoian.

Reprezentantul autorităților de stat locale, care a luat cuvîntul, a evidențiat sprijinul deosebit dat în diferite ocazii de elevii Seminarului teologic, ori de cîte ori au fost solicitați.

A mai exprimat frumoase aprecieri asupra activității desfășurate de profesorii și elevii Seminarului teologic special și reprezentantul Departamentului Cultelor.

În încheiere, a vorbit P. S. Episcop Justinian Maramureșeanul, președintele comisiei de la examenele de sfîrșit de an, care a dat multe sfaturi elevilor, acum la finele anului școlar, felicitîndu-i pentru bunele rezultate obținute la studii și purtare și recomandîndu-le păstrarea contactului neînterupt cu cartea și biserica, pentru a deveni cetățeni buni ai Statului și slujitori vrednici și de nădejde ai Bisericii strămoșești.

O mențiune specială a făcut P. C. Episcop-vicar Justinian Maramureșeanul la adresa corpului profesoral al școlii, în frunte cu noul director, P. C. Arhim. prof. Chesarie Gheorghescu, pentru rîvna și competența instructiv-didactică și educativ-morală și patriotică cu care și-au îndeplinit obligațiile profesionale față de elevi, ca aceștia să devină buni slujitori ai altarelor bisericesti din Transilvania și vrednici cetățeni ai patriei.

Festivitatea de închidere a anului școlar 1975—1976 a luat sfîrșit cu distribuirea premiilor și mențiunilor la studii și purtare elevilor sîrguincioși, după care a avut loc tradiționala agapă de despărțire.

ACTIVITATEA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE ÎN ÎNTRUNIRI INTERCREȘTINE

CONTACTE ECUMENISTE LOCALE

VIZITA UNEI DELEGAȚII A PATRIARHIEI ECUMENICE FĂCUTĂ PATRIARHIEI ROMÂNE

Între 15—18 mai 1976, o delegație a Patriarhiei Ecumenice a făcut o vizită oficială Bisericii Ortodoxe Române. Delegația a fost condusă de I. P. S. Mitropolit Meliton al Calcedonului, Exarh patriarhal extraordinar, Președintele Comisiei Interortodoxe pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe, și alcătuită din I. P. S. Mitropolit Damaschinos de Tranoupolis, directorul Centrului Patriarhiei Ecumenice de la Chambésy — Geneva, și secretarul Comisiei pregătitoare pentru Sfântul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe și P. C. Protopresbiter Georgios Tzetzis de la Geneva.

Scopul vizitei delegației Patriarhiei Ecumenice a fost acela de a discuta cu reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române probleme referitoare la organizarea Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe după ce înalții oaspeți avuseseră convorbiri la Belgrad.

Sîmbătă, 15 mai, delegația Patriarhiei Ecumenice a fost întâmpinată pe Aeroportul Otopeni de I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, P. S. Episcop Nestor Severineanul, Vicarul Arhiepiscopiei Craiovei, PP. CC. Părinți Consilieri patriarhali Constantin Pârvu și Dumitru Soare.

Din partea Departamentului Cultelor erau prezenți Dl. Prof. Eugen Munteanu, director.

Duminică, 16 mai, membrii delegației Patriarhiei Ecumenice au săvîrșit Sfînta Liturghie în catedrala patriarhală din București împreună cu I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, Președintele Comisiei Afacerilor Externe a Patriarhiei Române, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, P. S. Episcop-vicar Nestor Severineanul, preoți și diaconi ai catedralei.

La sfîrșitul Sfîntei Liturghii, I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, a rostit o cuvîntare în care a arătat că Biserica Ortodoxă Română este totdeauna bucură de oaspeți, dar că bucuria pe care o trăim astăzi este cu totul specială pentru că vizita pe care o primim este excepțională, fiind vorba de reprezentanții aleși ai Patriarhiei Ecumenice, cu care Biserica noastră are legături vechi, de mai multe sute de ani, dar și foarte adînci, ele extinzîndu-se în toate laturile vieții bisericești.

În continuare, I. P. S. Sa a prezentat personal pe cei trei oaspeți spunînd: «Iubiți credincioși, iată aveți în fața Dvs., pe I. P. S. Mitropolit Meliton al Calcedonului, Exarh Patriarhal Extraordinar și Președintele Comisiei interortodoxe pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe. Este personalitatea cea mai cinstită, cea mai activă, cea mai iubită din întreaga Patriarhie Ecumenică, după Sanctitatea Sa Patriarhul Ecumenic Dimitrios.

I. P. S. Mitropolit Damaschinos de Tranoupolis este foarte tînăr, dar are la activul său foarte multe și mari realizări. Și-a legat în deosebi numele de cea mai nouă realizare a Patriarhiei Ecumenice, noul sediu de la Chambésy-Elveția.

În sfîrșit, Pr. George Tzetzis de ani de zile joacă un rol din ce în ce mai mare în Consiliul Ecumenic al Bisericilor. Este prieten al Bisericii Ortodoxe Române și sprijinitor al nevoilor noastre».

În final, I. P. S. Sa și-a exprimat mulțumirea că are din nou ocazia să întîlnească pe I. P. S. Mitropolit Meliton al Calcedonului și pe însoțitorii I. P. S. Sale, întîmpi-

nîndu-i, din încredințarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustinian, în numele Sfințului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, a întregii noastre Biserici cu tradiționala urare: Bine ați venit în mijlocul nostru!

Din partea delegației Patriarhiei Ecumenice a răspuns I. P. S. *Mitropolit Meliton al Calcedonului* care, mai întii, a mulțumit I. P. S. Mitropolit Iustin pentru călduroasele cuvinte adresat, apoi a arătat că aduce din partea Tronului Ecumenic al Constantinopolului și a Sanctității Sale Patriarhului Ecumenic Dimitrios I salutări călduroase către Prea Fericitul Patriarh Iustinian, către I. P. S. Mitropolit Iustin, către toți ierarhii, clerul și credincioșii Bisericii noastre.

În continuare, I. P. S. Sa a precizat că vizita delegației Patriarhiei Ecumenice are loc «sub auspiciile luminoase ale bucuriei nemărginite a Învierii Domnului: «Hristos a înviat», adăugînd că Noi, Biserica Ortodoxă, sîntem prin excelență Biserica Învierii. Noi știm să acceptăm crucea dar nu ne oprim la ea, ci trecem dincolo de cruce în înviere. În această atmosferă de lumină a învierii se întîlnesc astăzi cele două Biserici, a Constantinopolului și a României. Așa cum a spus I. P. S. Mitropolit Iustin, legăturile dintre Bisericile noastre sînt foarte vechi și desigur sînt sfinte, foarte sfinte. Avem aceiași martiri, aceiași sfinți, aceiași mărturisitori ai credinței ortodoxe de veacuri. Mîna în mîna am purces de-a lungul istoriei și în acest moment ne aflăm aici exact pentru a continua acest drum al istoriei, de asemenea, mîna în mîna».

În ceea ce privește vizita delegației Patriarhiei Ecumenice, I. P. S. Mitropolit Meliton al Calcedonului a precizat: «sîntem aici pentru a discuta cu reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române probleme care privesc Sfîntul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe care urmează să se țină, pentru început numai o Comisie pregătitoare. Astăzi, după-amiază, după această rugăciune comună, vom începe cu ajutorul lui Dumnezeu convorbirile noastre». I. P. S. Sa a făcut aprecieri la adresa Bisericii Ortodoxe Române și a ierarhilor săi, spunînd între altele: «Noi apreciem Biserica Dvs. pentru că în toate problemele discutate aduce contribuții importante pentru viața întregii Ortodoxii și creștinătăți».

I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei este personalitatea binecunoscută a Bisericii Ortodoxe Române, care, de peste 15 ani, reprezintă această Sfîntă Biserică în întrunirile noastre interortodoxe și ecumenice ajutînd și colaborînd cu noi în aceste probleme la care-și aduce contribuții deosebit de importante. Întotdeauna I. P. S. Sa aduce în aceste reuniuni un cuget frumos și mai ales o inimă bună, fiind bine intenționat în aceste probleme. De fapt, I. P. S. Sa nu face decît să exprime nobilele sentimente ale tuturor ortodocșilor români ale întregului popor, ale ierarhilor și clerului, pentru că noi știm că astăzi poporul român joacă, în istoria contemporană, un rol foarte important în problemele fundamentale ale lumii, ale păcii și bunei înțelegeri între toate popoarele lumii».

În după-amiaza aceleiași zile au început la Palatul patriarhal din București discuțiile dintre delegația Patriarhiei Ecumenice condusă de I. P. S. Mitropolit Meliton al Calcedonului și o delegație a Bisericii Ortodoxe Române condusă de I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei.

Întîlnirea a avut ca scop principal să stabilească metodologia alcătuirii catalogului de teme al Comisiei pregătitoare pentru convocarea Sfîntului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe. În discuții s-a pornit de la catalogul propus de Conferința panortodoxă de la Rodos din 1961 și s-au exprimat, de ambele părți, opinii cu privire la tema care interesează Ortodoxia, în general, dar și cu privire la teme care privesc numai unele Biserici Ortodoxe naționale.

I. P. S. Mitropolit Meliton al Calcedonului a făcut o informare generală asupra stadiului pregătirii Sfîntului și Marelui Sinod, arătînd că dorința Patriarhiei Ecumenice, ca și a Bisericilor Ortodoxe locale vizitate: Ierusalimul, Alexandria, Moscova, Serbia, Georgia, Polonia este aceea a grăbirii ținerii Comisiei pregătitoare a Sfîntului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe, care ar urma să fie scurt ca durată și să se ocupe de problemele urgente ale Bisericii Ortodoxe. A informat că în toamna acestui an (octombrie) urmează să se țină Comisia pregătitoare a Sfîntului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe pentru a stabili catalogul temelor și metodologia de urmat.

I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei a mulțumit I. P. S. Mitropolit Meliton pentru informare, arătînd și poziția Bisericii Ortodoxe Române față de Sfîntul și Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe și anume aceea a reducerii temelor, dar a păstrării celor mai importante ca: *proclamarea autocefaliei, diaspora, raporturile cu Bise-*

rica Romano-Catolică cu Bisericile Vechi Orientale și Protestante, universalitatea și etnicitatea, căsătoria, Paștele, monahismul, primirea în Ortodoxie a altor creștini, probleme contemporane etc.

Luni, 17 mai, delegații Patriarhiei Ecumenice au vizitat Instituțiile centrale bisericești. Membrii delegației Patriarhiei Ecumenice au făcut o vizită protocolară la Departamentul Cultelor, fiind primiți de Dl. Gheorghe Nenciu, Conducătorul acestui departament, iar la orele 12 au fost reluate convorbirile dintre delegațiile celor două Biserici.

Discuțiile au dus la o unanimitate a opiniilor celor două delegații privind necesitatea unui nou catalog al temelor viitorului Mare Sinod al Bisericii Ortodoxe care va fi stabilit la Comisia pregătitoare, teme care vor fi fundamentate teologic și vor trata cele mai arzătoare probleme ale Ortodoxiei, fără a face abstracție de la problemele contemporane.

În încheierea discuțiilor, conducătorii celor două delegații au subliniat că nu există deosebiri fundamentale de opinii între Patriarhia Ecumenică și Biserica Ortodoxă Română, aceasta datorându-se gândirii sănătoase ortodoxe de la Constantinopol și de la noi, având în vedere interesele mari ale Ortodoxiei, ca și interesele Bisericii Ortodoxe Române, în activitatea ei în mijlocul poporului român.

A urmat un schimb de daruri.

Marti, 18 mai, delegația Patriarhiei Ecumenice a părăsit capitala pe calea aerului, îndreptându-se spre Sofia.

VIZITA ÎN ȚARA NOASTRĂ A UNUI GRUP DE TURISȚI ITALIENI

În zilele de 10—12 iulie 1976, un grup de italieni, format din pastori, teologi și reprezentanți ai Bisericii Valdeze, însoțiți de preotul ortodox Iaroslav Juvarsqy, vice-cancelar al sinodului mitropolitan și șeful Departamentului bisericesc al Bisericii Ortodoxe din Cehoslovacia adjunct al secretarului general al Conferinței Creștine pentru Pace, au făcut o vizită în țara noastră ca invitați ai Bisericii Ortodoxe Române.

Vizita în țara noastră a constituit doar o parte din obiectivul vizitei mai mari pe care grupul a întreprins-o în țările socialiste. Înainte de sosirea în țara noastră, grupul vizitase Ungaria, Cehoslovacia, Polonia, R. D. Germană și U.R.S.S. În timpul vizitei oaspeții au fost însoțiți de P. C. Pr. N. Necula, asistent la Institutul teologic București.

Sîmbătă 10 iulie oaspeții au vizitat Muzeul satului, biserica Sfîntul Elefterie din Capitală și Mînăstirea Cernica.

Duminică 11 iulie, oaspeții au asistat la Sfînta Liturghie săvîrșită în catedrala patriarhală, iar după masă, s-au vizitat Mînăstirile Căldărușani și Țigănești.

Luni 12 iulie grupul de vizitatori a fost primit de P. S. Episcop *Antonie Ploieșteanul*, vicar patriarhal. Cu acest prilej P. S. Sa a făcut o succintă prezentare a vieții și activității Bisericii Ortodoxe Române, insistînd asupra necesității ca Biserica în activitatea ei să rămîna fundamentată pe bazele învățaturii tradiționale (Sfînta Scriptură și Sfînta Tradiție), care oferă suficiente argumente pentru angajarea și sprijinirea problemelor majore ale lumii contemporane.

A răspuns pastorul *Paolo Ricca*, care a mulțumit Bisericii Ortodoxe Române, pentru ospitalitatea arătată.

În aceeași zi, oaspeții au vizitat Institutul teologic, fiind primiți de P. C. Pr. Mircea Chialda, rectorul Institutului P. C. Sa a făcut oaspeților o prezentare a situației învățămîntului teologic în Biserica Ortodoxă Română, a urmat apoi o agapă frățească oferită de conducerea Institutului.

Vizita grupului de turiști italieni în țara noastră a avut drept scop cunoașterea realităților la fața locului și modul cum își desfășoară activitatea Biserica Ortodoxă Română, membră în Conferința Creștină pentru Pace.

În urma vizitării Bisericilor din țările socialiste, grupul respectiv și-a exprimat dorința de a adera la activitatea Conferinței Creștine pentru Pace.

ÎNTÎLNIRI INTERCONFESIONALE PESTE HOTARE

SESIUNEA PLENARĂ DE LA MOSCOVA A DIALOGULUI ORTODOX-ANGLICAN

(26 iulie—3 august 1976)

După cele două sesiuni ale subcomisiilor delegaților ortodocși și anglicani ținute în cei doi ani precedenți, comisia mixtă pentru dialogul ortodox-anglican s-a reunit la Moscova, la invitația Sanctității Sale Pimen Patriarhul Moscovei și a toată Rusia. Dezbaterile aveau să înceapă marți 27 iulie din pricina întârzierii majorității delegaților anglicani, care veneau din Australia, Africa și Statele Unite.

Hotelul «Ucraina», unul dintre cele mai mari și mai moderne ale Moscovei a fost ales de Patriarhia Rusă ca să găzduiască pe cei 40 de oaspeți (dintre care 17 delegați ortodocși). Din partea Bisericii Ortodoxe Române au participat, Prof. N. Chițescu, I. Bria și Pr. Lucian Gafton, parohul bisericii ortodoxe române din Londra.

Marți 27 iulie dimineața, s-a deschis, cum am amintit, cea mai importantă sesiune a dialogului ortodox-anglican din 1935 încoace. Importanța ei a constat nu numai în faptul că au fost reprezentate principalele Biserici și Patriarhate răsăritene ortodoxe ca și toate Bisericile Anglicane, ci și în rezultatele dătoare de nădejde, care s-au concretizat în rapoartele finale și în *Comunicatul final* optimist.

Programul a început cu rugăciunile rostite de cei doi co-președinți ai Comisiei — Arhiepiscopul Stilianos al Australiei, în absența Arhiepiscopului Athenagoras al Marii Britanii și al Tiatirelor, și Episcopul Robert Runcie de «St. Alban».

Deschiderea ședinței s-a făcut în prezența reprezentanților Patriarhului Pimen al Moscovei și a toată Rusia, Mitropolitul Nicodim al Leningradului și Novgorodului și Mitropolitul Juvenalie al Tulei.

Mitropolitul Nicodim a citit un cald Mesaj de bun venit al Patriarhului Moscovei, în care Întâistătorul Bisericii Ortodoxe Ruse își manifestă bucuria pentru această adunare, exprimându-și speranța că ea va însemna un pas înainte pe calea binecuvântatei, dorită de atîta vreme, unire finală. El a amintit legăturile de strînsă prietenie din trecut între cele două familii de Biserici, insistînd și asupra faptului că ortodocșii nu ignorează unele greutăți cu care Anglicanismul are de luptat astăzi în eforturile lui pentru unirea cu Biserica Ortodoxă. Printre aceste greutăți, I. P. S. Mitropolit Nicodim a enumerat punerea în discuție a întregului tezaur al dogmelor; unele curente centrifugale care se manifestă tot mai puternic în Anglicanism; discuțiile privitoare la numărul și validitatea Tainelor; menținerea autorității celor 39 de Articole; în special sensul dogmatic al Euharistiei și al Epiclezei; menținerea lui Filioque și relațiile la nivel de intercomuniune cu denomiinații Protestante, care ridică noi probleme pentru lupta dusă în comun pentru unire de ambele Biserici.

Co-președintele Robert al «St. Alban» a exprimat mulțumirile călduroase ale Bisericilor reprezentate, pentru ospitalitatea și dragostea manifestată în această împrejurare de Biserica Ortodoxă Rusă. Această adunare, cea mai reprezentativă de după al doilea război mondial, are loc astăzi organizată de Biserica Ortodoxă Rusă, cu care Biserica Anglicană a avut în trecut relații foarte strînse, al căror simbol este astăzi Asociația «Sf. Serghie și Alban» din Londra.

În același sens a vorbit și *Mitropolitul Stilianos al Australiei, co-președintele din partea ortodoxă*, în lipsa Arhiepiscopului Athenagoras. El a trimis acestuia o telegramă din partea Adunării, urîndu-i grabnică însănătoșire.

S-a numit un *comitet de redactare a rapoartelor Comisiei*, format din Episcopul Graham de Truro, canonicul Allchin, preotul Mark Santer și preotul profesor Roger Beckwith din partea anglicană, iar din partea ortodoxă I. P. S. Arhiepiscop Vasile Crivoșein de Bruxelles, Prof. Romanides de la Atena și Goșevici de la Belgrad.

Sanctitatea Sa Patriarhul Pimen a oferit apoi o recepție în onoarea membrilor Comisiei, la hotelul Ucraina. Co-președintele Robert de «St. Alban» a toastat pentru Patriarhul Pimen, pentru colaboratorii săi și pentru Biserica Ortodoxă Rusă, mulțumind călduros pentru ospitalitate.

Patriarhul Pimen a răspuns foarte cordial, începând prin a arăta impresia excepțională pe care o face asupra ortodocșilor evlavia anglicană cu fondul ei calm, moderat și de sobrietate. A amintit apoi pe marii prieteni și admiratori anglicani ai Bisericii Ortodoxe Ruse din trecutul apropiat: Preotul Fines Clinton, fondatorul asociației «Sf. Serghie și Alban», episcopul Waltere Frère de Truro, întemeietorul mănăstirii și colegiului Mirfield, William Temple, Arhiepiscopul de Canterbury, Episcopul William Bell de Chichester — toți de o spiritualitate foarte apropiată de aceea a Bisericii Ortodoxe Ruse. Patriarhul Pimen a sfârșit caldă lui cuvântare cu un citat dintr-un cuvânt al vestitului gânditor anglican Palmer din secolul trecut, care a luptat mult pentru apropierea Bisericii Anglicane de cea Rusă.

După masă s-au discutat rapoartele subcomisiei, care a lucrat în două sesiuni problemele în legătură cu Revelația (În cadrul acestei subcomisii Prof. N. Chițescu a prezentat la Hania-Creta un referat mare intitulat «Inspirație și Revelație în Sfintele Scripturi», arătând deosebiri sub toate aspectele dintre cele două puncte de vedere, ortodox și anglican. Iar la Truro-Cornwall a schițat modul în care se pot apropia cele două concepții, care s-au dezvoltat separate timp de veacuri, în referatul intitulat «Revelația în Sfânta Scriptură»).

Subcomisia de la Hania-Creta formulase 5 principii asupra Revelației și Scripturii, care apoi au fost înmulțite la nouă la Truro, după ce au fost refăcute cu grijă. Ele reprezentau principiile fundamentale ale problemei, asupra cărora s-a căzut de acord. La această problemă centrală s-a adăugat — așa cum am amintit în referatul asupra Adunării de la Truro — aceea a cunoașterii «palamite» a lui Dumnezeu după energiile cele necreate și nu după esență, și apoi compararea ei cu cea descrisă de Sfântul Ioan al Crucii, de la Apuseni, expusă în alte referate.

În discuțiile care au urmat în toată după-amiaza respectivă, s-a făcut o critică generală atât celor 9 principii cât și celor trei teze, ca fond și ca formă. Episcopul Hanson, profesor la Manchester, a opinat că «palamismul» a fost o experiență mistică medievală, care nu ne face să cunoaștem nimic în plus față de Revelație și că e puțin probabil ca ea să fie acceptată de anglicanism. A fost singurul lucru mai deosebit în aceste discuții, care au fost combătute de ortodocși și de Graham de Truro.

Miercuri 28 iulie, membrii Comisiei au asistat la slujba Sfintei Liturghii între 7—9 în biserica «Sfântul Pimen», fiind ziua «Sfântului Vladimir». În altar se aflau și trei slujitoare în ajutorul preoților — așa cum am mai văzut și în alte biserici rusești la slujbe; ele erau îmbrăcate călugărește și sfințite printr-o rugăciune arhierască. (Cu acest prilej amintesc că în afară de duminici și sărbători, când membrii Comisiei au asistat la slujba de la catedrală, în fiecare dimineață s-a săvârșit o slujbă religioasă — citeodată chiar cu Liturghie și împărtășire la Anglicani, între orele 7—8^{1/2}).

După slujbă s-au reluat discuțiile asupra rapoartelor de la Creta-Truro, începând cu problema palamismului, în privința căruia cei mai mulți anglicani s-au pronunțat împotriva, cu multe menajamente, pe de o parte fiindcă este necunoscută în Bisericile Apusene, iar pe de alta fiindcă este considerată de ele ca nebiblică (cu toate eforturile delegaților ortodocși de a o prezenta ca având temeiuri sigure nu numai în Noul și în Vechiul Testament). În discuții s-a făcut o paralelă între învățătura unor sfinți apuseni, ca Fer. Augustin și alții și răsăriteni ca Sfinții trei capadocieni, — aceștia din urmă fiind citați în favoarea palamismului de mai târziu.

După amiază s-a continuat discuția asupra cunoașterii palamite, fără să se ajungă la un acord definitiv. Apoi episcopul Jonathan Sherman de Long Island (Statele Unite), co-președintele sub comisiei care a lucrat la Garder City în 1974 asupra «Bisericii, comunitate euharistică» și la Darmouth House în 1975 asupra «Epiclezei» a făcut o expunere substanțială asupra rapoartelor despre aceste probleme. El a arătat că privitor la prima dintre ele ambele familii de Biserici sînt de acord, pe cînd în ce privește pe a doua unii teologi anglicani au ezități. S-a amintit, în sprijinul Epiclezei, faptul că toate Tainele se săvîrșesc prin rugăciunea de invocare a preotului. Prof. Roger Beckwith a menționat faptul că Conveția de la București-1935 a însemnat un moment important și din acest punct de vedere pentru viitorul dialogului ortodoxo-anglican. S-a discutat printre altele și despre valoarea formulei biblice și patristice,

«Biserica, Trupul Tainic al Domnului» ca și a formulei că Biserica poate fi înnoită — unii dintre ortodocși susținând că această formulă se referă numai la membrii Bisericii și nu la ea, de «Trup Tainic al Domnului».

Joi 29 iulie, dimineața, s-au continuat discuțiile asupra aceluiași document, făcându-se observații de fond și de formă.

Apoi co-președintele Robert Runcie de Alban a anunțat o schiță a viitoarei activități a Comisiei pentru dialogul ortodoxo-anglican, expunând-o în forma următoare în numele comitetului mixt de conducere (compus din co-președinții):

1. Comitetul de conducere va publica documentele de pînă astăzi ale Comisiei într-un volum. El va fi prefăcut de co-președinți, după care va urma un scurt istoric al dezbaterilor împreună cu documentele aprobate și un apendice cu unele texte folosite în discuții. Acest volum se va bucura numai de autoritatea Comitetului de redacție, care a și pregătit volumul (Acest fapt a provocat unele proteste, unii membri dorind ca el să fie pus sub autoritatea celor două Biserici).

2. Lucrarea *Comisiei mixte a dialogului ortodoxo-anglican* va continua sub forma de *Comisii regionale* care vor înlocui actualele sub-comisii. Ele vor fi formate din membrii acestor subcomisii actuale, dar vor putea coopta și alți membri.

Co-președintele Robert Runcie a propus următoarele *Comisii regionale*: I. A Europei apusene; II. a Americii de Nord; III. a Balcanilor, și IV. a Australiei.

El a mai fixat și unele *subiecte viitoare* de tratat în cele 4 comisii regionale: a) Eclesiologia; b) Ministeriu și preoție; c) Comuniunea sfinților, — inclusiv rugăciunile pentru morți și invocarea Fecioarei Maria; d) Unitate și diversitate.

(Poate, a adăugat co-președintele Runcie, că Comisia pentru Europa de Vest va fi ajutată de Lambeth și de celelalte Biserici ale regiunii).

Comisiile regionale vor pregăti rapoarte, așa cum au procedat și subcomisiile, pentru a le prezenta la Adunarea plenară în vederea discuțiilor doctrinale mixte. Adunarea plenară va avea loc în 1979.

Arhiepiscopul Crivoșein a arătat că continuarea lucrărilor Comisiei este de o necesitate absolută, Arhiepiscopul Stilianos a opinat că poate că «Frăția Sf. Serghie și Alban» va putea publica acest volum.

După masă s-au discutat trei probleme cuprinse în *documentul despre autoritatea sinoadelor*, adică despre lucrarea Sfântului Duh în Sinoade, excluderea din partea anglicanilor a formulei «Filioque» și primirea celui de-al VII-lea Sinod ecumenic. Arhiepiscopul Vasile Crivoșein, făcând introducerea la aceste documente, a calificat «agrementul» la documentul final ca «dezagrement» pentru că anglicanii au susținut pînă la capăt o «ierarhie a adevărilor» — micșorînd astfel autoritatea unor Sinoade ecumenice ca acela al VII-lea, ca fiind mai puțin «esențiale», și au vorbit despre «indefectibilitatea» Bisericii în loc de «infalibilitatea» ei (Acesta a fost de altfel documentul cel mai discutat). Episcopul Runcie, în introducerea făcută la același document după Arhiepiscopul Vasile, a menținut poziția anglicană în întregime în introducerea făcută din partea anglicană, afirmînd, printre altele, că anglicanii nu pot pune pe picior de egalitate un Sinod care stabilește doctrina hristologică, sau trinitară, cu altul care se ocupă de condamnarea lui Origen. De asemenea, după Episcopul Runcie, Sinoadele ecumenice au fost perfecte din punctul de vedere doctrinal, dar mai puțin perfecte din alte puncte de vedere, dînd exemplu Sinodul al III-lea ecumenic. De aceea, anglicanii preferă termenul «indefectibilă» celui de «infalibilă» pentru Biserică. În ceea ce privește formula «Filioque», poziția Comisiei — favorabilă excluderii lui din Crez, așa cum a fost la origină — a fost întărită de Raportul Comisiei instituită de Arhiepiscopul de Canterbury, care va fi trimis spre cercetare Adunării episcopilor Angliei, apoi Conciliului Anglican consultativ și, în sfîrșit, Conferinței de la Lambeth din 1978, care-l va trimite în provincii și Sinoadelor lor. Hotărîrea ultimă nu va mai avea nevoie de aprobarea specială a Parlamentului.

În discuțiile care au urmat, Episcopul Terwillger (Statele Unite) a amintit că Biserica Episcopaliană din Statele Unite se servește încă din 1967 de «Liturgia provizorie», care are *Crezul fără «Filioque»*. *Canonul Every* (funcționînd la Ierusalim) a amintit că conferința de la Lambeth, din 1968, a recomandat ca la revizuirea liturgică să se studieze chestiunea scoaterii formulei «Filioque» din Crez. *Canonul Allchin* spune, în același sens, că Biserica din Walles a pregătit un document asupra aceleiași probleme și că Arhiepiscopul Ramsey a numit o Comisie din care face parte și el și Episcopul Hanson pentru un raport asupra ei. Acest raport este gata și va fi pre-

zentat Sinodului anul viitor. *Episcopul Hanson* a mai adăugat însă că după cum se consideră o greșală faptul că romano-catolicismul s-a grăbit să intercaleze necanonic «Filioque», tot astfel trebuie să socotim o greșală omiterea lui fără nici o regulă din Crez. *Profesorul Fairweather* (Canada) a arătat că nu trebuie să ne servim de argumente teologice când discutăm o problemă care depinde numai de argumente canonice. *Arhiepiscopul Stilianos* al Australiei a spus că este o contradicție între faptul că anglicanii au părăsit pe papă, dar nu și greșelile lui dogmatice.

Vineri 30 iulie de dimineață s-au reluat discuțiile asupra celor două documente de la Creta-Truro, cele «9 principii» și cele «3 teze» fiind modificate radical, pentru a se afirma mai explicit continuarea lucrării Sfântului Duh în Biserică.

Prof. Roger Beckwith a cerut să se reafirme în ele credința de totdeauna că Biblia este «Cuvântul lui Dumnezeu» și a fost imediat combătut de *Episcopul Hanson* (liberal). Teologii ortodocși au căutaa îmbunătățirea din nou a celor două documente, în sensul că Biblia nu poate fi supusă criticii ca orice carte omenească. Unii anglicani, printre care și *Episcopul Hanson* în frunte, au insistat asupra faptului că nu trebuie să se neglijeze studiarea critică a Bibliei, care se face de 2000 de ani; Ortodocșii au replicat că această lucrare nu s-a oprit la granițele Ortodoxiei, care însă a folosit-o în limitele impuse de caracterul unei cărți inspirată de Duhul Sfânt. S-a inclus ideea — periferică problemei — a Revelației naturale spre completarea contextului supranatural al rapoartelor. De asemenea, s-a precizat că așa-numitele «Cărți bune de citit», a căror importanță va fi discutată din nou de viitorul sfânt și mare Sinod, au o egalitate practică cu cele canonice, dar nu teoretică.

După masă s-a discutat din nou documentul despre «Autoritatea Sinoadelor ecumenice». *Prof. R. Beckwith* crede că Anglicanii au, în ce privește cinstirea icoanelor, hotărâtă de Sinodul al VII-lea ecumenic, greutățile pe care le-ar fi avut dacă ar fi fost vorba despre statuile (romano-catolice), pe care le combate articolul al XXII-lea din cele 39 de articole. S-a socotit că venerarea chipurilor tridimensionale este idolatrie pentru că poate provoca ispite. S-a mai spus că chipurile Bisericii Apusene cu trei dimensiuni ar exprima suficiența de sine a acestei lumi, pe când icoanele reflectează cealaltă lume. *Episcopul Hanson, Allcin* și alții, au replicat că nu trebuie să categorisim drept idolatri pe creștinii, care au venerat statuile în anumite epoci (pe baza rolului trupului omenesc în cunoașterea lui Dumnezeu, de pildă).

Trecînd la problema Sinoadelor ecumenice în sine, s-a observat folosirea în text a unor expresii neobișnuite în tradiția teologică, ca de pildă «eveniment harismatic», pe care au apărut-o cu îndârjire *Arhiepiscopul Vasile Crivoșein* și profesorul *Stoian Goșevici*, printr-un text al Sfântului Ioan Gură de Aur, care spune: «Este oare Biserica stîlpul și temelie adevărului? — Adevărul revelat și credința cea dreaptă sînt stîlpul și temelie Bisericii, fiindcă este Trupul lui Hristos și sălașul Sfântului Duh». Organul adevărului (Matei XXVIII, 20) este Sinodul ecumenic. Dar infalibilitatea Bisericii nu provine de la Sinodul ecumenic, ci Sinodul ecumenic deține infalibilitatea sa de la aceea a Bisericii — stîlpul și temelie adevărului.

Sîmbătă 31 iulie dimineața s-au reluat discuțiile asupra celor 9 principii și 3 teze, sub forma cea nouă ca și asupra ultimului raport despre Biserică — comunitate euharistică. S-a discutat mai mult asupra expresiilor «preotul, icoană a lui Hristos» și «Episcopul, icoană a lui Hristos», care nu-i identifică cu Hristos, ci exprimă ideea înlocuirii voite a Domnului, sau faptul că El se jertfește prin aceștia pe altar, în calitatea lor de căpete ii văzute de comunități.

După masă s-a reluat în discuție raportul refăcut despre Epicleză. Expresia că «Hristos va judeca Biserica», neadmisă de ortodocși, este susținută de unii anglicani ca *Episcopul Hanson*, care spune că tot ce este omenesc este supus judecății dumnezeiești.

S-au continuat discuțiile și asupra autorității Sinoadelor ecumenice. *Prof. Beckwith* a susținut să se mențină ca appendice ceea ce s-a spus despre infalibilitatea și indefectibilitatea Bisericii; de asemenea, să se mențină cele spuse în favoarea infalibilității Bisericii, stîlpul și temelie adevărului.

Duminică 1 august, de dimineață, delegații au luat parte la Sfînta Liturghie săvîrșită în catedrala patriarhală cu hramul «Arătarea Domnului».

După masă s-au continuat discuțiile asupra autorității Sinoadelor ecumenice, insistîndu-se la început din nou asupra atributului «indefectibilă» — anglicanii —

sau «infallibilă» — ortodocșii —, sau, de astă dată, «stîlpul și temelia adevărului» — *Beckwith și Graham de Truro* —, ca fiind biblică, nou-testamentară.

S-a revenit apoi la «Filioque» în privința căruia anglicanii au arătat pînă la urmă oarecare ezitare. *Canonul Every* a amintit clar că se vorbește despre îndoita purcedere atît în Litania anglicană cît și în articolul V, dar nu în «Veni Creator» — ediția engleză —, unde stă scris «al amîndorora», dar nu «din amîndoi». Propune scoaterea lui din Crez și permiterea retipăririi în ambele forme cu sau fără Filioque — ca epocă de tranziție. S-a reamintit că «Filioque» nu mai este necesar pentru menținerea credinței în dumnezeirea Sfîntului Duh ca în epoca primară. Pornindu-se de la faptul că teologii anglicani din secolele trecute au confundat purcederea Sfîntului Duh cu trimiterea pentru a menține «Filioque», ele au fost confundate în discuții în mod intenționat și de astă dată, chiar și de unii ortodocși, — ceea ce a impus intervenția Prof. N. Chițescu pentru a restabili adevărul că «Filioque» se referă la *origina* Duhului Sfînt și nu la *trimiterea* Lui. S-a insistat asupra faptului că doctrina unor Sfinți părinți ca Fericitul Augustin este favorabilă acestei erezii, dar aceasta nu schimbă poziția Bisericii primare. Chestiunea a rămas totuși «deschisă».

În partea finală a ședinței s-au aprobat textele finale revizuite asupra celor 9 principii și 3 teze și asupra Bisericii — comunitate euharistică.

Luni 2 august s-a lucrat toată ziua la definitivarea ultimelor rapoarte și a comunicatului final.

Cu aceasta lucrările Comisiei mixte au luat sfîrșit luni seara.

Marți 3 august a fost vizitată *Mînăstirea și muzeul Zagorsk*, leagănul străvechilor așezări monastice din veacurile XIII—XIV îcoace. Apoi membrii Comisiei au participat la masa oferită în cinstea lor de *Academia duhovnicească de aici*. Au toastat *Arhiepiscopul Vladimir, rectorul Academiei* și au răspuns co-președinții Comisiei, *Episcopul Robert Runcie și Arhiepiscopul Stilianos*.

Membrii comisiei fuseseră împărțiți la alegere în 5 grupe, care plecau în diferite direcții. Pr. N. Chițescu a ales *Kievul și Harcovul*.

Miercuri 4 august seara am plecat cu trenul la Kiev, unde am vizitat străvechile mînăstiri *Lavra Pecerska*, reședința lui *Petru Movilă*, fiu de domnitor moldovean, am făcut plimbări pe Nipru și am vizitat galeria catacombelor cu cele 300 de moaște ale sfinților din sec. XI, cînd a fost întemeiată Lavra. Am fost primiți de *I. P. S. Mitropolit al Kievului, Filaret*, care a oferit oaspeților o recepție.

Am rămas la Kiev pînă joi seara cînd am luat trenul spre *Harcov*, al treilea mare oraș al Ucrainei, după Kiev și Lvov (Lemberg), unde am sosit *Vineri 6 august*, și am fost întîmpinați cu jerbe mari de flori. Programul primelor două zile a constat în vizitarea a șase biserici din localitățile din împrejurimile Harcovului și a catedralei, unde am asistat de asemenea la o vecernie. Tot grupul de ecumeniști a rămas foarte impresionat de primirea entuziastă pe care le-a făcut-o poporul credincios. Sîmbătă după-masă *Arhiepiscopul Nicodim* ne-a oferit cîteva ore de recreere la crîngul Harcovului, în jurul imensului lac, iar duminică dimineață am asistat la Liturgia solemnă săvîrșită de Înalt Prea Sfinția Sa cu alesul și numerosul cler al catedralei și de mulțime de credincioși. De neuitat sînt cuvintele prin care Înalt Prea Sfinția Sa (care ne-a vizitat țara în trecere la dus și întors la Ierusalim anul acesta) a făcut calde urări pentru *Prea Fericitul Patriarh Justinian* și pentru Biserica și țara noastră. Aceste sentimente alese față de *Prea Fericitul Patriarh Justinian*, de Biserica și Țara noastră, le-a manifestat de altfel de mai multe ori — la masa oficială la marele hotel «Inturist», la reședința Înalt Prea Sfinției Sale, în dese convorbiri particulare — și în marele și plinul de sevă duhovnicească cuvînt din catedrala Harcovului. De neuitat este, repet, primirea făcută pretutindeni cu imense jerbe de flori pentru fiecare ecumenist, dragostea cu care Înalt Prea Sfinția Sa *Arhiepiscopul Nicodim* ne-a înconjurat tot timpul, însoțindu-ne și la aeroport la plecare.

Rezultatele îmbucurătoare ale acestei sesiuni a dialogului ortodoxo-anglican au fost consemnate în următorul *Comunicat*, aprobat de întreaga Comisiune mixtă a lui:

Șaptesprezece țări și multe naționalități au fost reprezentate la întîlnirea delegaților a șapte Biserici Ortodoxe și șapte Anglicane, cuprinzînd treizeci și șase persoane în total, care au locuit la hotel *Ucraina-Moscova*, de la 26 iulie pînă la 3 august 1976. Aceasta a fost cea din urmă și, din multe puncte de vedere, cea mai importantă dintre întîlnirile Comisiei mixte pentru discuțiile doctrinale între Ortodoxie și Anglicanism, care au avut loc în ultimii cinci ani. Niciodată mai înainte n-au dezbătut

ortodocșii și anglicanii împreună probleme atât de serioase și pe o perioadă atât de lungă, și n-au fost atât de deplin reprezentate din ambele părți la discuții.

Am ajuns la o înțelegere, dar pe o întindere limitată: Asupra unor subiecte această înțelegere depășește puțin acordul de formulă sau de cuvinte, deoarece nu am avut posibilitatea de a discuta aceste subiecte îndeajuns de temeinic; asupra altor subiecte am realizat o înțelegere mai adâncă și mai fermă. Discuțiile au cuprins: «Biserica, comunitate euharistică»; «Inspirație și Revelație în Sfintele Scripturi»; și (în mod provizoriu) «Autoritatea Sinoadelor ecumenice».

În cursul conversațiilor a fost făcută de anglicani o importantă precizare, aceștia declarându-se de acord cu faptul că controversata «clauză Filioque», oricare ar fi meritele sau lipsa de merite a cuprinsului său doctrinal, nu are loc în Crezul niceean. Faptul acesta a fost primit cu căldură de ortodocși ca bază pentru discuții constructive pe mai departe. Asupra subiectului despre «Inspirație și Revelație în Sfintele Scripturi», atât ortodocșii cât și anglicanii au fost de acord că înțelegerea la care au ajuns «oferă Bisericilor noastre o bază solidă pentru o apropiere mai strânsă».

Discuțiile au arătat însă limpede și faptul că mai există încă multe deosebiri care trebuiesc reduse, și multe puncte de vedere divergente care trebuiesc depășite pentru ca să poată fi făcut un progres substanțial. Printre aceste dificultăți va figura limpede în mod proeminent subiectul hirotoniei femeilor*.

De altfel, delegații din ambele părți sînt de acord că de-a lungul acestor discuții a fost o binecuvîntare prilejul de a se dezvolta o mai bună cunoaștere și înțelegere între ei, pentru care aduc mulțumiri lui Dumnezeu.

Comisia intenționează să ceară aprobarea Patriarhului ecumenic și a Arhiepiscopului de Canterbury pentru publicarea textelor din declarația de acord, și a unor documente de susținere a lor. De asemenea a programat continuarea pe doi ani a lucrării ei teologice asupra textelor, pregătind rapoarte pe sub-comisii asupra «Ministeriului», asupra «Bisericii și Bisericilor» și asupra «Sfinților» și «Icoanelor», în vederea prezentării lor la viitoarea ei adunare generală din 1979.

Toți delegații au fost oaspeți primiți generos de Biserica Ortodoxă Rusă, sub înțeleapta conducere a Patriarhului Moscovei și a toată Rusia, Pimen, și s-au bucurat de faptul că au participat la cultul Bisericii sale și că li s-a dat prilejul de a vedea ceva din viața ei».

*

Socotim necesar ca, sfîrșind această expunere să adăugăm și constatarea că cei trei delegați ai Bisericii Ortodoxe Române s-au străduit să mențină integral doctrina ortodoxă, să arate frumusețile și înălțimile ei și să apere prestigiul căpătat și în raporturile cu anglicanii de către Biserica Ortodoxă Română.

Iată acum «Declarația finală de acord a Comisiei mixte doctrinale anglicano-ortodoxe» acceptată la 2 august 1976:

I. CUNOAȘTEREA LUI DUMNEZEU

1. Dumnezeu este și imanent și transcendent. În virtutea descoperirii Dumnezeiești de sine, omul experimentează comuniunea personală cu Dumnezeu. Prin credință și prin supunere el participă cu adevărat la viața dumnezeiească și este unit cu Dumnezeu în Sfînta Treime. Prin har el se bucură de făgăduința și de premisele slavei celei veșnice. Dar oricît de strînsă ar putea fi această unire, rămîne pe totdeauna o deosebire întru totul importantă între Dumnezeu și om, Creator și creatură.

2. Pentru a înțelege atât transcendența lui Dumnezeu cât și posibilitatea unei uniri adevărate a omului cu El, Biserica Ortodoxă face o distincție între esența dumnezeiască, care rămîne pentru totdeauna dincolo de înțelegerea și cunoașterea omului și energiile dumnezeiești prin participarea la care omul este în comuniune cu

* (Aici este intercalată nota aceasta: «Următoarea rezoluție a fost acceptată de Adunare: Membrii ortodocși ai Comisiei doresc să declare că, dacă Bisericile Anglicane purced la hirotonia femeilor la preoție și episcopat, faptul acesta va crea un obstacol foarte serios la dezvoltarea legăturilor noastre în viitor. Deși membrii anglicani sînt împărțiți între ei asupra principiului teologic implicat aici, ei recunosc seriozitatea convingerilor ortodoxe asupra acestei probleme și își iau sarcina de a face cunoscut acest lucru Bisericilor lor»).

Dumnezeu. Energiile dumnezeiești sînt Dumnezeu însuși în manifestarea de Sine. Această distincție nu este folosită în mod normal de anglicani, dar și ei caută pe diferite căi să exprime credința că Dumnezeu este în același timp de neînțeles și cu adevărat inteligibil pentru om.

3. Pentru a descrie plinătatea sfințirii omului și calea pe care el participă la viața lui Dumnezeu, Biserica Ortodoxă folosește termenul patristic *theosis kata charin* (îndumnezeire după har). Încă o dată, un asemenea limbaj nu este folosit în mod normal de anglicani, unii dintre ei privindu-l ca înșelător și primejdios. În același timp anglicanii recunosc că, atunci cînd ortodocșii vorbesc în felul acesta, ei fac acest lucru cu prudență. Anglicanii nu resping doctrina pe care caută s-o exprime acest limbaj: Cu adevărat o asemenea învățătură trebuie găsită în Liturgiile și imnele lor.

II. INSPIRAȚIA ȘI AUTORITATEA SFINTEI SCRIPTURI

4. Scripturile constituie un tot coerent. Ele sînt în același timp inspirate dumnezeiește și exprimate omenește. Ele aduc mărturia autoritativă a Revelației lui Dumnezeu de Sine în creație, în întruparea Cuvîntului și în toată Istoria mîntuirii și ca atare exprimă Cuvîntul lui Dumnezeu în vorbire omenească.

5. Noi cunoaștem, primim și interpretăm Scriptura prin Biserică și în Biserică. Apropierea noastră de Biblie se face în supunere, așa încît putem asculta Revelația de Sine pe care Dumnezeu o dă prin ea.

6. Cărțile Scripturii cuprinse în Canon sînt autoritative pentru că ele exprimă cu adevărat descoperirea lui Dumnezeu, pe care Biserica o recunoaște în ele. Autoritatea lor nu este determinată de vreunele teorii deosebite privind autoritatea acestor cărți ori împrejurările istorice în care au fost scrise. Biserica este atentă la rezultatele cercetărilor științifice privind Biblia, din orice parte ar veni; dar ea le atestază în lumina experienței ei și a înțelegerii credinței ca un tot.

7. Biserica crede în originea apostolică a Noului Testament, întrucît cuprinde mărturia celor ce au văzut pe Domnul.

8. Atît Biserica Ortodoxă cît și cea Anglicană fac o deosebire între cărțile canonice ale Vechiului Testament și cărțile Deuterocanonice (altfel numite «Anaginoskomena»), deși Bisericile Ortodoxe nu s-au pronunțat în mod oficial asupra naturii acestei deosebiri așa cum s-a făcut în Articolele anglicane. Ambele Biserici sînt de acord în ce privește cărțile Deuterocanonice că sînt bune pentru zidirea sufletească și ambele, și mai ales Biserica Ortodoxă, le folosesc la slujbe.

III. SCRIPTURĂ ȘI TRADIȚIE

9. Orice separare între Scriptură și Tradiție, ca și cum ar fi tratate ca două «izvoare ale Revelației» separate, trebuie înlăturată. Ambele sînt corelative. Noi afirmăm (I) că Scriptura este principalul criteriu prin care Biserica atestază tradițiile ca să determine dacă ele fac parte cu adevărat sau nu din Sfînta Tradiție; (II) că Sfînta Tradiție completează Scriptura în sensul că ea asigură integritatea mesajului biblic.

10. (I) Prin termenul «Sfîntă Tradiție» noi înțelegem toată viața Bisericii în Duhul Sfînt. Această Tradiție se exprimă în învățătura dogmatică, în cultul liturgic, în disciplina canonică și în viața duhovnicească. Aceste elemente împreună manifestă unica și indivizibilă viață a Bisericii.

(II) De o supremă importanță este tradiția dogmatică, care este în substanța ei neschimbătoare. Căutînd să vestească omenirii adevărul mîntuitor, Biserica, pentru fiecare generație, se folosește de limbajul contemporan și în acest scop de mijloacele contemporane de gîndire; dar această folosire trebuie să fie atestată totdeauna de standardul Scripturii și al definițiilor dogmatice ale Sinoadelor ecumenice. Gîndirea (*φρόνημα*) Părinților, metoda lor teologică, terminologia și modurile lor de expresie, au cea mai mare importanță atît în Biserica Ortodoxă cît și în cea Anglicană.

(III) Expresiile liturgice și canonice ale Tradiției pot diferi, întrucît sînt interesate de situații deosebite ale poporului lui Dumnezeu, în diferite perioade istorice și în felurite locuri. Tradițiile liturgice și canonice rămîn neschimbate întrucît întrupează adevărul neschimbător al Revelației dumnezeiești și răspund la nevoile neschimbătoare ale omenirii.

11. Biserica nu poate defini dogme care n-au temei atît în Sfînta Scriptură cît și în Sfînta Tradiție, dar are puterea, în special prin Sinoadele ecumenice, să formuleze adevărurile de credință mai exact și mai precis atunci cînd nevoile Bisericii cer acest lucru.

12. Înțelegerea Scripturii și a Tradiției cuprinsă în acest document oferă Bisericii noastre o bază solidă pentru o apropiere mai strînsă.

IV. AUTORITATEA SINOADELOR

13. Sîntem de acord că noțiunile de Biserică și Scriptură sînt inseparabile. Scripturile cuprind mărturia Profetilor și a Apostolilor despre Revelația de Sine pe care Dumnezeu-Tatăl a făcut-o prin Fiul Său în Sfîntul Duh. Sinoadele mențin această mărturie și-i dau o interpretare autoritativă. Noi recunoaștem lucrarea Sfîntului Duh în Biserică nu numai în Scripturi ci și în Sinoade, și în întreg procesul prin care Scripturile și Sinoadele au fost primite ca autoritative. În același timp mărturisim că Tradiția Bisericii este una vie, în care Duhul își continuă lucrarea Sa de menținere a adevăratei mărturii la Revelația lui Dumnezeu, — credință încredințată cîndva Sfinților.

14. Noi amintim că membrii anglicani, acceptînd decretul Sinoadelor al V-lea, al VI-lea și al VII-lea, au fost obișnuiți de mult să pună un accent mai mare pe primele patru și cred că concepția despre o «ordine» sau «ierarhie» a «adevărurilor» poate fi cu folos aplicată la hotărîrile Sinoadelor. Membrii ortodocși cred că această concepție este în opoziție cu unitatea de credință în general, deși recunosc o grație ca importanță în practică.

15. Ortodocșii privesc Sinodul al VII-lea ca de o importanță egală cu celelalte Sinoade ecumenice. Ei înțeleg formele pozitive ale venerării icoanelor ca o expresie a credinței în Întrupare.

Tradiția anglicană acordă o valoare pozitivă asemănătoare ordinei create, și locului trupului și lucrurilor materiale în cult. Ca și ortodocșii, anglicanii văd aceasta ca un corolar al doctrinei Întrupării. Membrii anglicani ai acestei subcomisii primesc deciziile celui de al VII-lea Sinod ecumenic întrucît ele constituie o apărare a doctrinei Întrupării. Ei sînt de acord că venerarea icoanelor așa cum e practică în Răsărit nu trebuie înlăturată, dar nu cred că aceasta poate fi cerută de la toți creștinii.

Este limpede că discutarea mai departe a celui de-al șaptelea Sinod și a icoanelor este necesară în dialogul între ortodocși și anglicani, ca și chipurile cu trei dimensiuni din Apus și picturile religioase, pe care nu le-am discutat în mod adecvat.

16. Noi sîntem de acord că, conform Scripturilor și Sfinților Părinți, plinătatea adevărului a fost dată Bisericii. Ea este Templul lui Dumnezeu, în care sălășluiește Duhul lui Dumnezeu, Stîlpul și temelie adevărului. Hristos a făgăduit că va fi cu ea pînă la sfîrșitul veacurilor și că Duhul Sfînt o va conduce la tot adevărul (I Cor. III, 16; I Tim. III, 15; Matei XXVIII, 20; Ioan XVI, 13).

17. Atît anglicanii cît și ortodocșii sînt de acord că *infaibilitatea* nu este proprietatea vreunei instituții sau persoane particulare în Biserică, ci că făgăduințele lui Hristos au fost făcute întregii Biserici. Ecumenicitatea Sinoadelor este manifestată prin acceptarea lor de Biserică. Pentru ortodocși, *Sinodul ecumenic* nu este o instituție, ci un eveniment haric în viața Bisericii și este expresia cea mai înaltă a infaibilității Bisericii.

18. Este limpede că adîncirea și discutarea acestor chestiuni și a altora pe mai departe va fi necesară. Printre punctele pe care trebuie să le luăm în considerare, sînt următoarele :

a) Folosirea cuvintelor «infaibil» și «indefectibil» în discutarea Eclezologiei este de origine medievală și, respectiv, apuseană modernă.

b) Pentru anglicani, concepția despre infaibilitate a primit asocieri nefericite din pricina definiției Conciliului Vatican I și a felului în care a fost exercitată autoritatea papală. Pentru ortodocși, conceptul de indefectibilitate are asociații ambigue din pricina căii în care a fost folosit în teologia modernă.

c) O evaluare teologică este cerută de procesele prin care a fost recunoscută și primită învățătura Sinoadelor.

V. CLAUZA «FILIOQUE»

19. Chestiunea lui Filioque este în primă instanță o chestiune a cuprinsului Crezului, adică sumarul articolelor de credință, care trebuiesc mărturisite de toți. În crezul niceoconstantinopolitan (de obicei numit Crezul niceean) din 325 și 381, cuvintele «care purcede de la Tatăl» sînt o afirmație a originii și firii dumnezeiești a Sfîntului Duh, paralelă cu afirmația originii și naturii dumnezeiești a Fiului, cuprinsă în cuvintele «născut, nu făcut, de o ființă cu Tatăl». Cuvîntul ἐκπορευόμενον (care purcede) cum este folosit în Crez, arată modul de neînțeles al originii Duhului din Tatăl, care folosește felul de vorbire al Scripturii (Ioan XV, 26). El arată că Duhul provine din Tatăl într-un chip care nu este acela al nașterii.

20. Chestiunea *originii* Sfîntului Duh trebuie deosebită de aceea a *misiunii* în lume. Noi trebuie să înțelegem ca referire la *misiunea Duhului* textele biblice, care vorbesc și despre Tatăl (Ioan XIV, 26) și despre Fiul (Ioan XV, 26) ca trimițînd (πέμψειν) pe Sfîntul Duh.

21. De aceea membrii anglicani sînt de acord că :

- a) din cauză că forma originală a Crezului se referă la origina Sf. Duh din Tatăl.
- b) din cauză că clauza «Filioque» a fost introdusă în acest Crez fără autoritatea vreunui Sinod ecumenic și fără să aibă consimțămîntul catolic dorit și
- c) din cauză că acest Crez constituie mărturisirea publică de credință a poporului lui Dumnezeu la Euharistie, *Clauza Filioque să nu fie inclusă în acest Crez.*

VI. BISERICA, COMUNITATE EUHARISTICĂ

22. Învățătura și practica euharistică a Bisericilor, mărturisită la fel, constituie un factor esențial pentru înțelegerea care poate duce la reunire între Bisericile Ortodoxă și Anglicană. Această înțelegere angajează ambele Biserici ale noastre la o legătură strînsă, care poate da baza pentru pașii pe mai departe pe calea reconcilierii și unirii. În trecut a existat deja un acord considerabil între reprezentanții celor două Biserici ale noastre privind învățătura despre Euharistie. Notăm îndeosebi cele șase puncte ale *Conferinței de la București din 1935*. Expunem acum următoarele puncte ale acordului :

23. Sensul euharistic al Bisericii afirmă prezența lui Iisus Hristos în Biserică, care este Trupul Său și în Euharistie. Prin lucrarea Duhului Sfînt, toți credincioșii care se împărtășesc participă la Trupul unic al lui Hristos și devin un trup cu El.

24. Euharistia actualizează Biserica. Comunitatea creștină are un caracter sacramental la bază. Biserica poate fi descrisă ca «Synaxis» ori o «ecclesia», care este în esența ei o adunare cultică și euharistică. Biserica nu este numai zidită prin Euharistie, ci este de asemenea o condiție pentru ea. De aceea trebuie să fii un membru credincios al Bisericii pentru ca să primești Sfînta Împărtășanie.

Biserica, care săvîrșește Euharistia, devine pe deplin ea însăși *Koinonia*, comuniune. Biserica săvîrșește Euharistia ca actul central al existenței ei, în care comunitatea eclezială, ca o realitate vie care mărturisește credința ei, primește realizarea ei.

25. Prin rugăciunea de consacrare adresată Tatălui, pîinea și vinul devin Trupul și Sîngele lui Hristos cel preaslăvit prin lucrarea Sfîntului Duh în așa fel încît poporul lui Dumnezeu cel credincios primind pe Hristos se hrănește cu El în Taină (I Cor. X, 16).

Astfel Biserica este înnoită continuu și împlinită în membrele sale. Biserica este în dependență de Duhul Sfînt și este comunitatea vizibilă în care este cunoscut Duhul.

26. Lucrarea euharistică a Bisericii este trecerea pascală (Passover) de la vechi la nou. Ea anticipă și participă cu adevărat la Împărăția veșnică și la slava lui Dumnezeu. Urmînd învățătura apostolică și patristică, noi afirmăm că elementele euharistice devin, prin harul Sfîntului Duh, Trupul și Sîngele lui Hristos, pîinea nemuririi, ca să ne dea iertarea păcatelor, crearea nouă și viața veșnică. Sărbătoarea Bisericii la liturghie aduce cu ea sensul realității veșnice care o precede, se cuprinde în ea și încă va veni.

27. În Euharistie preoția, veșnică a lui Hristos este neconținut manifestată în timp. Cel ce o săvîrșește are un îndoit ministeriu în lucrarea lui liturgică : Ca icoană a lui Hristos, care acționează în numele lui Hristos, față de comunitate, și de asemenea ca un reprezentant al comunității, care exprimă preoția credincioșilor. În fiecare

sărbătorire euharistică locală, unitatea vizibilă și catolicitatea lui Hristos este pe deplin manifestată. Chestiunea relației dintre săvârșitor și episcopul lui și a aceleia dintre episcopii ei înșiși, cere un studiu pe mai departe.

28. Euharistia îndeamnă pe credincioși la o acțiune specifică în misiune și la slujirea lumii. În săvârșirea euharistică Biserica este o comunitate mărturisitoare care dă mărturie despre transfigurarea cosmică. Astfel Dumnezeu intră într-o situație istorică personală ca Stăpînul creației și al istoriei.

În Euharistie sfîrșitul întrerupe trecutul, aducînd judecata și nădejdea noului Eon. Despărțirea sau binecuvîntarea finală la liturghie nu este un sfîrșit al cultului, ci o chemare la rugăciune și mărturie, așa încît credincioșii pot, cu puterea Duhului Sfînt, să anunțe și să transmită lumii ceea ce au văzut și au primit în Euharistie.

VII. INVOCAREA SFÎNTULUI DUH LA EUHARISTIE

29. Euharistia este acțiunea Sfintei Treimi. Tatăl dă Trupul și Sîngele lui Hristos Bisericii, prin coborîrea Duhului Sfînt, ca răspuns la rugăciunea Bisericii. Liturghia este rugăciunea pentru ca darurile euharistice să fie date. În acest context trebuie înțeleasă invocarea Sfîntului Duh. Este esențial pentru Euharistie dacă lucrarea Duhului Sfînt este sau nu explicit exprimată. Dacă ea este rostită, epicleza exprimă lucrarea Duhului cu Tatăl în sfințirea elementelor ca Trup și Sînge al lui Hristos.

30. Sfințirea pîinii și a vinului rezultă din întreaga Liturghie sacramentală. Actul sfințirii cuprinde anumite momente precise — mulțumirea, anamneza, *epicleza*. Pătrunderea cea mai adîncă a sfințirii elementelor nu înlătură orice teorie a sfințirii prin formulă fie prin cuvintele de instituire, fie prin *epicleză*. Pentru Ortodocși, momentul culminant și decisiv al sfințirii este epicleza.

31. Unitatea membrilor Bisericii este înnoită de Duh în actul euharistic. Duhul vine nu numai asupra elementelor, ci și asupra comunității. *Epicleza* este o evocare îndoită: Prin invocarea Duhului Sfînt, membrele lui Hristos sînt hrănite de Trupul și Sîngele Său, așa încît pot să crească în sfințenie și pot fi puternici ca să arate pe Hristos lumii și ca să săvîrșescă lucrarea Lui cu puterea Duhului. «Noi purtăm această comoară în vase de lut». Primirea Sfintelor daruri cheamă la pocăință și ascultare. Hristos judecă pe membrele păcătoase ale Bisericii. Vremea este totdeauna potrivită ca să înceapă judecata casnicilor lui Dumnezeu (II Cor. IV, 7; I Petru IV, 17).

32. Deși *Epicleza* are un înțeles special în Euharistie, nu trebuie să restrîngem acest concept numai la Euharistie. În orice Taină, rugăciunea și binecuvîntarea Bisericii invocă pe Duhul Sfînt și pe toate aceste căi ea îl cheamă ca să sfințească întreaga creație. Biserica este acea comunitate care trăiește din continua invocare a Duhului Sfînt» — (Prof. N. Chițescu).

*

PARTICIPAREA UNEI DELEGAȚII A BISERICII ORTODOXE ROMÂNE LA CONGRESUL «KOINONIA ȘI DIAKONIA»

Între 28 iunie—5 iulie 1976, Consiliul Ecumenic al Bisericilor a organizat în Franța, la L'Abresle, lîngă Lyon, o întîlnire a reprezentanților protestanți și catolici ai asociațiilor de diaconese și diaconi, cu tema: «Koinonia și Diakonia» (Comuniune și slujire), la care Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată printr-o delegație compusă din Maicile Nazaria Niță, Stareța mînăstirii Văratec, Pică Heruvima de la Mînăstirea Țigănești și Doamna Prof. Ecaterina Braniște. Scopul întîlnirii a fost reorientarea activității acestor organisme religioase în slujirea societății contemporane, folosirea experienței fiecărei asociații, conturarea într-o manieră mai precisă și reînnoită a dimensiunilor ecumenice ale diakoniei.

Din partea Bisericilor Ortodoxe au mai fost prezenți delegați din Grecia și Serbia. La conferință au participat 60 de invitați din circa 15 țări ale Europei, Americii de Nord și de Sud, în majoritatea femei.

Deschiderea conferinței a avut loc luni 28 iunie, comitetul de conducere al conferinței fiind compus din Prof. Claude Bridel, de la Institutul teologic din Lausanne-Elveția, pastorul Bengt-Thure Moladner, din Paris, ca reprezentant al Alianței ecumenice a comunităților și asociațiilor de diaconese, Dl. René Schaller, din Lyon, din Comitetul local de organizare, Dl. Alexandre Gondau, de la Secretariatul «Koinonia-Diakonia», d-ra Lois Meyhoffer, din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor și D-na Emmy Scherrer, din Elveția.

Printre participanți au fost și două diaconese reprezentând Biserica Coptă din Egipt, care au făcut la începutul conferinței, un istoric al diakoniei din cadrul comunității lor.

Lucrările conferinței s-au desfășurat în grupe, conduse de câte un reprezentant. Delegația Bisericii Ortodoxe a României a activat în grupele 1 și 4 de lucru. În cadrul discuțiilor a fost precizată noțiunea de «diakonia», în sensul că în cadrul Bisericii Ortodoxe și Romano-Catolice, există diaconi hirotoniți care slujesc și la altar și pe tărîm social, iar în cadrul Bisericilor Protestante neexistînd diaconi hirotoniți, prin «diakonie» înțelegîndu-se numai slujirea în cadrul asociațiilor de diaconi și diaconite din cadrul Bisericilor respective.

Delegația Bisericii Ortodoxe Române a răspuns la întrebările privind desfășurarea activității de slujire socială în Biserica Ortodoxă Română, arătînd că în activitatea socială, preotul este ajutat de comitetul parohial, membrii consiliului parohial cu care rezolvă problemele de organizare a parohiei ca și cele economice și financiare. Diaconii sînt membri ai clerului, ajutînd pe preoți și episcopi la oficierea serviciilor divine și la rezolvarea problemelor obștești. La această activitate sînt antrenate și femeile, care fac parte din comitetele parohiale și ale căror sarcini sînt arătate în statutul de organizare și funcționare a Bisericii Ortodoxe Române.

Lucrările reuniunii de la L'Abresle s-au încheiat duminică 4 iulie. A doua zi, maicile Nazaria Niță și Pică Heruvima au plecat în Belgia, în localitatea Ramagnies-Chin, la Mînăstirea «Sfîntul Andrei».

Deschiderea reuniunii a avut loc în ziua de 7 iulie, la care a luat cuvîntul Maica Claire Legrand, superioara ordinului «Sfîntul Andrei», care a arătat în cîteva cuvinte scopul întîlnirii, care își propune să stabilească o colaborare între toate femeile care au aceeași chemare în Biserică, fie în viața religioasă cultică, fie în cea de slujire socială în cadrul societății.

A luat apoi cuvîntul Prof. Molander din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, care a arătat eforturile pe care le depune acest organism pentru unitatea creștinilor ca și contribuția pe care o pot aduce femeile creștine la viața și activitatea Bisericilor și a societății. S-a precizat de asemenea, că rostul acestei întîlniri este, ca și cea de la Abresle, împărtășirea reciprocă a experienței participanților la «Koinonia și Diakonia».

La această reuniune au participat 65 de persoane, călugărițe diaconite și civile din toate confesiunile creștine.

În cursul celor 6 zile cît a durat reuniunea, s-au ținut meditații privind unitatea în credință, cunoașterea în Hristos și plenitudinea în El. Restul programului a constat în discuții, meditații, rugăciuni, cîntări, expuneri în grupe sau plenară, excursii. În general această reuniune s-a caracterizat prin interesul ce se manifestă între cele două forme de viață din Biserica creștină, viața de mînăstire și viața femeilor în activitatea socială. La baza acestor întîlniri rămîne cunoașterea reciprocă a experiențelor unei vieți ecumenice ca și preludiul vieții de unitate ce se preconizează a fi într-un viitor mai apropiat sau mai îndepărtat.

*

CONSULTAȚIA DE LA MONTREUX (ELVEȚIA)

Cea de-a V-a adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Nairobi a împuternicit pe secretarul general, Dr. Philip Potter, să procedeze la o consultație asupra libertății religioase, cù participarea reprezentanților Bisericilor statelor semnatare ale Declarației de la Helsinki, urmînd a întocmi un raport ce va fi prezentat Comitetului Central la viitoarea sa întîlnire.

În acest scop, s-a solicitat Bisericilor creștine din Europa, membre ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor, rapoarte privind situația libertății religioase din țările respective, cu organizarea unei consultații sub egida Comisiei pentru afacerile internaționale ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor, consultație ce a avut loc la Montreux, în Elveția, între 24—28 iulie 1976, la care, din partea Bisericii Ortodoxe Române, a participat P. C. Pr. Prof. Dumitru Popescu, prorectorul Institutului teologic din București.

Lucrările consultației au fost deschise de Dr. Philip Potter, secretarul general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, care a arătat scopul consultației, insistînd asupra apărării și respectării drepturilor omului, ca și a libertății sale religioase. Au urmat

apoi trei expuneri scurte, prima reprezentată de Albert van den Heuwel din Olanda, care a subliniat necesitatea punerii în practică a prevederilor acordului de la Helsinki, rolul pe care trebuie să-l joace Bisericele împreună, pentru apărarea drepturilor omului, ca și rolul Consiliului Ecumenic al Bisericilor în problema drepturilor omului.

A doua expunere a fost cea a pastorului Vidal din Spania (s-a citit în lipsa acestuia) arătând că în Spania declarației de la Helsinki nu i se face nici o popularitate, fiind prezentată ca un «document eretic», iar ultima expunere a fost cea a Pr. Vitaly Borovoi, reprezentantul Bisericii Ortodoxe Ruse, care a insistat asupra faptului că acordul de la Helsinki alcătuiește un tot și trebuie considerat ca atare. Au luat apoi parte la discuții pe marginea expunerilor pastorul Jacques Rossel (Elveția), Karoly Toth (Ungaria), Alexei Buevski (U.R.S.S.), Vitali Borovoi (U.R.S.S.), episcopul Tibor Bartha (Ungaria), pastorul Albert Gaillard (Franța), Witold Benedy Ktowicz (Polonia), Armando Rocha Marquez (Portugalia) și Dr. Philip Potter.

Luând cuvîntul, delegatul Bisericii Ortodoxe Române a arătat că «sînt îndeobște cunoscute ca fiind foarte bune raporturile dintre Biserică și Stat în țara noastră. Aceasta se datorește faptului că în trecutul ei de două ori milenar, Biserica Ortodoxă Română a fost legată profund de popor, astfel încît transformările sociale care s-au produs în țara noastră, după cel de-al doilea război mondial, n-a găsit Biserica separată de popor, ci alături de popor, fapt ce i-a permis să se integreze cu ușurință în noul context social din țara noastră. Statul român a manifestat față de Biserică o largă înțelegere cu privire la libertatea de conștiință și libertatea religioasă, considerînd toate cultele egale în fața legii, și acordîndu-le aceleași drepturi. Datorită acestui fapt, nici Statul român și nici Biserica Ortodoxă Română n-au întîmpinat vreo dificultate în aplicarea prevederilor Declarației de la Helsinki cu privire la libertatea religioasă, fiind vorba de niște realități pe care le-au trăit ca atare cu mult mai înainte de conferința de la Helsinki pentru pace, securitate și cooperare».

După expunerile și discuțiile în ședințe plenare, participanții s-au împărțit în trei grupe de lucru, cu teme: *Rolul Bisericii în urma conferinței pentru pace, securitate și cooperare în Europa*; *Evaluarea aplicării prevederilor Declarației de la Helsinki în materie de libertate religioasă și Cooperare dintre Biserici, din țări cu structuri sociale diferite în problema drepturilor omului.*

Delegatul Bisericii Ortodoxe Române a făcut parte din grupa I-a de lucru. Luînd cuvîntul în cadrul acestei grupe, P. C. Pr. Dumitru Popescu a arătat că: «libertatea religioasă nu poate fi desprinsă din contextul celorlalte drepturi cuprinse în Declarația de la Helsinki» P. C. Sa a propus ca în raportul de grupă să se vorbească despre drepturile popoarelor de a fi singure stăpîne pe soarta lor, așa cum rezultă din cuprinsul Declarației de la Helsinki. Această propunere a fost acceptată și redată în raportul de grupă, în următorii termeni: «Actul final de la Helsinki acordă o importanță deosebită principiului suveranității internaționale și drepturilor popoarelor la autodeterminare. Bisericele sînt chemate să lupte pentru afirmarea acestor drepturi care au o semnificație deosebită pentru dezvoltarea relațiilor de prietenie și colaborare dintre State».

Pe baza celor trei rapoarte de grupă s-a întocmit documentul final al consultației ce urmează a fi folosit de secretarul general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor ca material documentar pentru viitoarea sesiune a Comitetului central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

Menționăm de asemenea că la Consultația de la Montreux a fost prezentat și răspunsul B.O.R. către secretarul general al C.E.B. cu privire la libertatea religioasă din țara noastră, răspuns ce a fost apreciat în modul cel mai pozitiv, fiind multiplicat și difuzat participanților la consultație.

Așa după cum remarca și secretarul general al CEB Dr. Philip Potter, răspunsul scoate în evidență climatul de libertate religioasă din țara noastră, prin intermediul unor date concrete.

La rîndul său, pastorul Jacques Rossel a afirmat că, după citirea răspunsului, «constată că raporturile dintre Stat și Biserică în România sînt unice».

DIN ACTIVITATEA COMUNITĂȚILOR ORTODOXE ROMÂNE DE PESTE HOTARE

ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ PENTRU EUROPA CENTRALĂ ȘI OCCIDENTALĂ

Vizita P. S. Lucian, Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei ortodoxe române cu sediu la Paris, la Milano. — Cu ocazia vizitei pastorale la Parohia ortodoxă română din Milano, P. S. Episcop Lucian a fost primit de către Cardinalul Giovanni Colombo din Milano. P. S. Sa Lucian a fost prezentat Cardinalului Colombo de Mgr Franco Pissagalli, președintele Comisiei ecumenice diecezane și de arhimandritul Mircea Clineț, lector de limba română la Universitatea catolică; îl însoțeau Pr. Traian Valdman și prof. George Trencu, respectiv parohul și președintele decan al comunității ortodoxe române din Milano.

În cuvinte de o aleasă afabilitate, cardinalul a exprimat oaspeților sentimentele sale de stimă și de dragoste frățească, adresînd cuvinte de încurajare și de bun augur pentru activitatea Parohiei române și asigurînd și pentru viitor propria-i asistență părintească în acest sens.

Oaspeții ortodocși au exprimat la rîndul lor cea mai vie grațitudine pentru fraternitatea creștină cu care Biserica Ambroziană a înconjurat întotdeauna viața comunității lor religioase. Această comunitate a fost întemeiată la 9 februarie 1975 de către credincioșii ortodocși români din oraș, care în acea ocazie, au adresat Patriarhiei Române cererea să fie recunoscuți ca parohie și să primească asistență religioasă de la propria Biserică mamă din România.

Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, ca urmare a cererii credincioșilor înșiși, a hotărît numirea, la 1 octombrie 1975, a tînărului preot ortodox Traian Valdman, ajuns la Milano ca bursier al Departamentului de Științe religioase al Universității Catolice, ca paroh al comunității.

Element de deosebită valoare ecumenică este faptul că Parohia ortodoxă română folosește încă de la înființarea sa, pentru propriile funcții liturgice, o capelă de cult catolică, bisericuța San Benedetto alle Monacho, proprietatea unui Institut imobiliar, care, cu dragoste, a permis folosirea ei.

P. S. Lucian a venit pentru vizita pastorală cu ocazia sărbătorii ortodoxe a Rusaliiilor, care au căzut duminică 13 iulie, hramul Parohiei ortodoxe române din Milano. Cu această ocazie, la orele 10, P. S. Episcop Lucian a săvîrșit Sfînta liturghie, adresînd o cuvîntare credincioșilor; erau de față Mgr. Franco Pizzagalli, reprezentînd pe Episcopul de Milano, Rev. Raniero Virello Cantalamesse, directorul Departamentului de Științe Religioase al Universității Catolice, Arhim. Mircea Clineț, Mgr. Enrico Galbrati.

Liturghia a fost urmată de o agapă frățească care a adunat pe membrii parohiei la «Domus Nostra» al Universității Catolice, iar discursurile ocazionale ținute chiar și de simplii credincioși, au fost vibrante expresii de profundă grațitudine față de Patria mamă, față de Biserica strămoșească, precum și față de Biserica ambroziană și Universitatea catolică, de rectorul ei, pentru cât s-a făcut în acești ani în favoarea ortodocșilor români într-un spirit autentic ecumenic.

În zilele șederii sale la Milano, P. S. Lucian a vizitat monumentele creștine ale orașului, închinându-se la moaștele Sfântului Ambrozie și la cele ale Fericitului Augustin, al doilea mare Părinte occidental, la Pavia. Apoi, împreună cu Pr. Traian Valdman și cu Pr. Mircea Clineț a mers la Mănăstirea San Giulio d'Orte, săvârșind, cu comunitatea benedictină feminină care trăiește aici, vecernia și lăsând ca omagiu pentru stareță, propriile mătâni călugărești.

Parohia ortodoxă română din Melbourne — Australia

Altarul străbun, nr. 2/1976. — Pe prima pagină a publicației sînt menționate unele realizări de prestigiu ale parohiei.

— participarea în ziua de 8 martie, la festivalul folcloric Moomba, cu care prilej s-au auzit numai cuvinte de admirație și prețuire pentru tradițiile, arta, portul și folclorul românesc.

— realizarea iconostasului, executat sub îndrumarea preotului paroh, după rînduiala ortodoxă, cu contribuția financiară a credincioșilor și prin rîvna și munca benevolă a artistului plastic Tiberiu Rusu și a tehnicianului Mihai Ceaicovschi.

P. C. Pr. Dr. Dumitru Bodale semnează articolul *Sfînta Scriptură*. Autorul, după ce dă unele explicații în legătură cu învățăturile cuprinse în Sfînta Sriptură și cu originea cuvîntului «Biblie», arată că Sfînta Scriptură este comoara cea mai de preț a sufletului nostru. Ea trebuie să fie pentru fiecare dintre noi cartea cea mai însemnată care să stea la loc de cinste în gîndul și sufletul nostru. Dar Biblia trebuie înțeleasă așa cum Dumnezeu a voit să vorbească prin ea, și nu răstălmăcită după interese și gînduri rele.

Sub semnătura Apostol, este publicată meditația *Suflete al meu* o sentimentală aducere aminte de anii copilăriei petrecuți pe pămîntul românesc al cărui glas străbun stîrnește vii emoții de remușcări și de dorinți.

P. C. Pr. Constantin Iana dă unele explicații în legătură cu ceea ce trebuie înțeles prin expresia «frica de Dumnezeu». Autorul arată că «frica de Dumnezeu» constituie în Vechiul Testament garanția faptelor morale și sociale.

Cu totul altfel trebuia înțeleasă această expresie sau acest raport cu Dumnezeu în Noul Testament și mai ales în Ortodoxie. Înțelegerea și folosirea expresiei «frica de Dumnezeu» cu sensul de smerenie este potrivită duhului Ortodoxiei în care nicio dată nu s-a pus accentul pe frică în relațiile omului cu Dumnezeu și cu semenii săi. Eliminarea fricii din sentimentul religios este cu atît mai imperativă astăzi, într-o vreme de răcire a sentimentului religios și mai ales cînd relațiile dintre popoare nu mai sînt și nu mai trebuie să fie bazate pe frică.

H. Wandaras, în articolul-reportaj *O nouă întîlnire cu România*, ne face cunoscute bunele aprecieri de care s-a bucurat Ansamblul de cîntece și dansuri românești «Doina» din București cu prilejul turneului efectuat în Noua Zeelandă.

Din rubrica «Știri din viața parohiilor» consemnăm :

— Participarea Parohiei ortodoxe române «Sfântul Petru și Pavel» din Melbourne la festivalul Moomba, fiind prima manifestare folclorică publică a românilor din Statul Victoria ;

— Sfințirea iconostasului bisericii, în noaptea «Sfintei Învieri».

— Participarea Pr. Dumitru Găină și a episcopului parohiei, Florea Mihai, ca invitați la ședința organizației «The Good Neighbour Council of Victoria» ce funcționează de 25 de ani în folosul grupurilor etnice. Ședința a avut loc în ziua de 23 aprilie a.c.

— În ziua de 22 martie a.c., P. C. Pr. Gabriel Popescu a fost primit în audiență de I. P. S. Arhiepiscop Stylianos al Bisericii Ortodoxe Grecești din Australia.

La 4 aprilie a.c. a avut loc Adunarea generală anuală a Parohiei ortodoxe române din Sydney.

— P. C. Pr. Constantin Iana a participat la două ședințe ale Comitetului Comunităților Etnice din cadrul organizației «Good Neighbour Council», în zilele de 18 martie și 15 aprilie și la ședința Comitetului de Artă Populară din cadrul aceleiași organizații, în ziua de 7 aprilie.

Altarul străbun, nr. 3/1976. — Pr. Dr. Dumitru Bodale semnează articolul intitulat *Minunile*. P. C. Sa arată că Dumnezeu, pentru a ne ajuta să-L cunoaștem mai bine, să înțelegem mai ușor învățăturile Sale, le însoțește uneori cu minuni. Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție sînt pline de minuni. Sînt unele minuni pe care mintea noastră nu le poate înțelege și pătrunde la adînc și nici nu va putea s-o facă, aceasta niciodată, cît sîntem în trup pămîntesc ; le vom înțelege dacă va binevoi Dumnezeu cînd vom fi în trup ceresc. Dacă lucrurile minunate ale lui Dumnezeu s-ar putea înțelege întru totul de mintea noastră, ele n-ar mai fi minuni.

Articolul-evocare *Gheorghe Lazăr. Ctitor al școlii românești*, semnat de Iancu Buzilă, consemnează importanța lui Gheorghe Lazăr (1779—1823) pentru afirmarea valorilor spiritualității românești și pentru ridicarea și afirmarea poporului român.

Numărul 3/1976 al publicației *Altarul străbun* mai cuprinde rubrica obișnuită «Știri din viața parohiilor» în care sînt consemnate evenimentele mai importante din parohiile ortodoxe române din Melbourne, Sydney, Adelaide și Wellington. — (N. Mitru).

DIN VIAȚA BISERICILOR ORTODOXE SURORI

PATRIARHIA MOSCOVEI

SINODUL BISERICII ORTODOXE RUSE A EXAMINAT REZULTATELE DE LA NAIROBI. — A V-a adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor a fost disputată și apreciată, după încheierea lucrărilor, de către toate Bisericile membre.

Sanctitatea Sa Pimen, în urma ședințelor plenare ale Sinodului Bisericii Ortodoxe Ruse a dat publicității o scrisoare în care se expune punctul de vedere al Patriarhiei Moscovei. Scrisoarea este împărțită în trei capitole: a) Observații asupra unității credinței și a mărturiei creștine; b) Comentarii asupra intervenției creștine asupra vieții social-politice a epocii noastre; c) Note privind lucrările Adunării.

VIAȚA RELIGIOASĂ ÎN URSS. — I. P. S. Mitropolit Filaret al Kievului a recunoscut faptul că viața religioasă în URSS se desfășoară normal. Fiecare cetățean sovietic are deplina libertate să împărtășească sau nu o credință religioasă. Un corespondent al Agenției de presă «Novosti» a arătat totuși că există unele informații din afară și s-a scris în presa apuseană «despre persecuțiile religioase». Înaltul ierarh și-a arătat indignarea față de vehicularea de asemenea idei, știut fiind faptul că Biserica Ortodoxă Rusă, mai ales după războiul fascist de cotropire și-a adus aportul neprecupețit față de Patrie și strămoși.

Referitor la organizare, I. P. S. Mitropolit Filaret a înșirat instituțiile de învățămînt mediu și superior ale Bisericii Ortodoxe Ruse, în general, și pe cele ucrainiene în special. A trecut, de asemenea, în revistă aspecte ale monahismului rus actual și preocupări editoriale ale Bisericii Ortodoxe Ruse.

În concluzie, cunoscutul teolog și ierarh rus a subliniat rolul Bisericii Ortodoxe Ruse în spiritualitatea poporului și convingerea ierarhilor, clerului și credincioșilor ruși că pacea este bunul cel mai de preț al oricărui popor și avem porunca evanghelică a o apăra și susține. Așa se explică atașamentul total al Bisericii Ortodoxe Ruse față de Actul final al Conferinței de la Helsinki.

BISERICA ORTODOXĂ SÎRBĂ

ANUL 1975 A FOST BOGAT ÎN COMEMORARI. — Pentru celebrarea celor 800 de ani de la nașterea Sfântului Sava (4 octombrie 1175) s-a format un Comitet compus din rectorul Seminarului «Sfântul Sava», Dr. Dușan Kașici, prodecanul Facultății de teologie, Dr. Bl. Gardașevici, consilierul științific al Bibliotecii Universității din Belgrad, Dr. Dj. Durkovici-Iașici, precum și directorul Arhivelor Statului Dr. R. Vase-linovici. Serbările s-au desfășurat în Belgrad (4 octombrie) și în Jicia (5 oct.) unde a fost primul sediu al Arhiepiscopiei sîrbești.

În afară de reprezentanții clerici și mireni din țară, au fost de față și reprezentanți ai Mănăstirilor de la Atos, Hilandar și Vatoped, aceasta din urmă, fiind locul în care s-a călugărit Sfântul Sava, precum și ai Mănăstirii Simopetra, ctitorie a despotului sîrb Ion Uglieș. În același timp au fost binecuvîntați de P. F. Gherman după oficierea Sfintei liturghii în catedrala patriarhală iar la serbări au luat parte reprezentanții autorităților de stat — președintele Comisiei pentru relații Bisericești din R. S. F. Iugoslavia, V. Petkovici și consilierul Secretariatului pentru cultură, Gv. Iovanovici.

Proigumenul Nicanor din Hilandar a spus că «numai atunci îl putem urma cum se cuvine pe Sfântul Sava, dacă trăim duhul lui și ideal lui».

Proigumenul Matei din Vatoped a spus: «Sfântul Sava s-a refugiat dintr-un schit în Vatoped dar apoi am văzut că prin viața pe care o ducea îi depășea pe toți ai noștri. Acest duh de evlavie îl cinstim azi».

A luat cuvântul și Prot. V. Tarasiev, delegatul Patriarhiei Moscovei care a spus între altele: «Sfântul Sava a fost în felul lui un ecumenist, unul dintre primii care a înțeles să treacă peste deosebiri de limbă și organizare, făcându-se tuturor toate».

A doua zi, 5 octombrie, la Jicia, Prof. D. Kașici și episcopul Vasile de Jicia, au evocat într-un cadru festiv atît momentele de acum 750 de ani, cînd Sfântul Sava a devenit aici primul arhiepiscop al Serbiei, cît și vremurile de grele suferințe prin care a trecut Biserica și poporul sîrb din aceste locuri în timpul ocupației fasciste.

În încheiere a vorbit Prea Fericitul Părinte Patriarh Gherman. Printre altele a accentuat faptul că: «Lupta de atunci și de acum pentru credință și pentru pace între oameni și între popoare trebuie să fie învățătura supremă, pe care trebuie s-o cinstim cu toții».

SĂRBĂTORIREA A 375 DE ANI DE LA ÎNTEMEIEREA MÎNĂSTIRII GORNIRIA. — În Croația, în sediul mînăstirii Gorni-Karlovaț și apoi în Mînăstirea Gorniria au avut loc la 27—28 august 1975, în fața a numeroși reprezentanți ai conducerii de stat și ai vieții bisericești, prăznuirea a 375 de ani de la întemeierea Mînăstirii Gorniria care ca și sora ei de pe coasta dalmatăă, Krk, a fost cel mai puternic așezămînt de viață ortodoxă, într-o vreme cînd stăpînirea turcească la sud și propaganda unită, de mai tîrziu la nord, au pus poporul sîrb în fața unora dintre cele mai grele situații din istoria lui.

La Krk a fost cea dintîi școală teologică sîrbă, școală care de la 1615 pînă azi ființează neînterupt.

La Gorniria, pe înălțimile și plaiurile unde se încrucișează două imperii, viața spirituală a Serbiei și-a organizat o puternică vatră de rezistență. Aici va fi sediul Patriarhiei înainte de a se muta la Karlovitz (1713). Aici va fi patria marilor mitropoliți Pavel Nenadovici, din secolul XVIII și Iosif Raiacici, din secolul XIX. Dar tot aici și unul dintre marile centre de rezistență antifascistă.

În 1943, Mînăstirea Gorniria a fost prefăcută în ruine iar egumenul ei Teofan Koșanovici ucis. «Urmașii lui de azi au refăcut totul prin jertfă și credință», așa cum au subliniat în cuvîntul lor episcopul locului Simion și Prea Fericitul Patriarh Gherman.

BISERICA ORTODOXĂ A FINLANDEI

PREOCUPĂRI TEOLOGICE ALE ORTODOCȘILOR FINLANDEZI. — Numărul 24/1975, al revistei «Ortodoxia» organul oficial al Bisericii Ortodoxe Finlandeze subliniază faptul că viața creștină ortodoxă a credincioșilor finlandezi este de o profundă trăire în Hristos. Preoții își fac datoria, ierarhii se preocupă de activitatea pastorală și obștească, iar credincioșii ortodocși sînt loiali statului și fii devotați ai Bisericii.

Afară de acestea, revista cuprinde și o serie de articole de un înalt nivel teologic, ca de exemplu:

Autoritatea sinoadelor ecumenice, convorbiri între ortodocși și anglicani, de Ioan, Mitropolit de Helsinki. *Metode și probleme deosebite asupra studiului icoanelor* de Anne Jääskinen.

Orientările principale ale teologiei ortodoxe, de Veikko Purmonen.

Locul femeilor în Biserică potrivit dreptului canonic și al teologiei ortodoxe, de Ritva Saarikivi-Kekkonen

Viața bisericească la Leningrad, de Petri Šarho

Taina pocăinței, de Johannes Seppälä

Imperiul bizantin și noțiunea Romei, de Henrik Zilliacus.

♦ ÎNSEMHĂRI DIN VIAȚA PĂTRIEI ♦

CENTENARUL CRUCII ROȘII DIN ROMÂNIA (1876 — 1976)

În după-amiaza zilei de 6 iulie a.c., a avut loc în Capitală adunarea jubiliară consacrată sărbătoririi împlinirii a 100 de ani de la înființarea Societății de Cruce Roșie din România (1876—1976).

După deschiderea adunării, Dl. Ștefan Voitec, vicepreședinte al Consiliului de Stat, a dat citire *Mesajului* adresat de președintele țării, Dl. Nicolae Ceaușescu, Societății de Cruce Roșie din România cu prilejul sărbătoririi centenarului. «Constituită într-o perioadă de avânt al luptei poporului nostru pentru dobândirea independenței de Stat a României, — spune președintele Nicolae Ceaușescu în mesajul său — Societatea de Cruce Roșie a servit, încă de la începutul activității sale, aspirațiile legitime ale poporului român pentru emancipare națională și socială, înscriind pagini de înalt umanism prin serviciile aduse în perioada războiului de neatîrnare din 1877, în primul război mondial, și în războiul de eliberare de sub dominația hitleristă și pentru înfrîngerea definitivă a fascismului, precum și în campaniile de combatere a diferitelor epidemii, a secetei și inundațiilor, de ameliorare a stării de sănătate a marelui popor». Mesajul a fost primit cu deosebit entuziasm și satisfacție.

A luat apoi cuvîntul Dl. general-colonel Mihai Burcă, președintele Consiliului Național al Societății de Cruce Roșie, înfățișînd momentele cele mai semnificative din activitatea Societății de Cruce Roșie din țara noastră și exprimînd, în încheiere, profundă recunoștință pentru mesajul adresat organizației și pentru înalta distincție acordată — Ordinul «Steaua Republicii Socialiste România» clasa I.

Într-o atmosferă însuflețită, participanții la adunarea jubiliară au adoptat textul unei telegrame adresată Președintelui Nicolae Ceaușescu.

Meritul lansării ideii înființării unei instituții internaționale de întrajutorare umană îi revine unui elvețian, Henri Dunant, care, în 1859, a asistat ca spectator la crîncena bătălie de la Solferino (Italia) dintre francezi și austrieci; adînc impresionat de îngrozitoarele scene văzute pe cîmpul de luptă — la care au luat parte și români din provinciile transcarpatice, fapt consemnat și în folclorul românesc — Henri Dunant a depus personal eforturi susținute pentru ajutorarea răniților, scriind apoi cartea vieții sale, *Un souvenir de Solferino*, tipărită la Geneva în 1862, în care sînt descrise grozăviile unui cîmp de război și se stăruie asupra datoriei față de răniți.

După o serie de discuții asupra propunerilor făcute de Henri Dunant în cartea sa, un congres internațional ținut la Geneva a stabilit și aprobat, la 31 octombrie 1863, principiile de bază ale organizației Crucea Roșie, care avea să ia ființă în mod oficial la 22 august 1864, cînd o comisie diplomatică întrunită la Geneva a adoptat «Convenția pentru îmbunătățirea soartei militarilor răniți din armatele în campanie», intrată în istorie sub denumirea de Convenția de la Geneva.

Practicînd încă din 1870—1871 principiile Convenției de la Geneva, prin medici și studenți în medicină care au îngrijit răniți și bolnavi din timpul războiului franco-prusac și al Comunei din Paris, România a aderat la convenție la 18/30 XI 1874.

La 4 iulie 1876 un comitet provizoriu a purces la înființarea Societății de Cruce Roșie din România, iar la 15 iulie același an a fost adoptat statutul de funcționare, alegându-se Consiliul general și Comitetul central al Societății, în care au activat fruntași ai vieții publice românești și medici renumiți de atunci, ca Dimitrie Gr. Ghica, dr. Carol Davila, dr. Nicolae Krețulescu, C. A. Rosetti, Ion Ghica, dr. P. Iatropol ș.a. La 8 septembrie 1876 a fost promulgat Statutul de funcționare, iar la 30 decembrie 1907 a dobândit personalitate juridică.

Deși abia înființată, Crucea Roșie Română a trimis în aceeași lună iulie o ambulanță în ajutorul răniților din războiul sîrbo-turc, început cu o lună mai înainte.

Un deosebit prestigiu a dobândit Crucea Roșie Română prin activitatea desfășurată în timpul războiului de independență din 1877.

În anii 1885—1886, Crucea Roșie Română a fost de asemenea la datorie.

La 30 decembrie 1906 s-a înființat «Societatea de Cruce Roșie a doamnelor din România», care a funcționat paralel cu Societatea de Cruce Roșie din România, dar în spiritul aceluiași principii și idealuri, pînă la 13 aprilie 1915, cînd cele două Societăți au fuzionat, creîndu-se «Societatea Națională de Cruce Roșie a României», al cărei statut a fost apoi aprobat la 7 mai același an, în prima Adunare generală comună. Cele două Societăți formaseră de altfel încă din anul 1913 un comitet comun de acțiune, pentru tot timpul cît armata română avea să fie sub arme.

În timpul înclăstărilor din primul război mondial, pentru apărarea pămîntului patriei împotriva ocupanților militariști germani, pentru salvagardarea unității și integrității teritoriale, Societatea Națională de Cruce Roșie a adus un aport important pe multiple planuri, strîngînd fonduri în scopul susținerii războiului, organizînd numeroase spitale de campanie în care erau îngrijiți ostașii răniți sau bolnavi, cantine și infirmerii în gări, ajutorarea și îngrijirea prizonierilor, asigurarea minimului de hrană populației nevoiașe și refugiaților, combaterea epidemiilor etc.

După ce la 30 decembrie 1906 fusese recunoscută ca persoană juridică, Societatea Națională de Cruce Roșie a României a fost recunoscută, la 13 martie 1926, ca «persoană morală și persoană juridică de drept public», serbînd și semicentenarul.

Între 15 și 21 decembrie 1923 s-a organizat și desfășurat prima «Săptămîna a Crucii Roșii» în Capitală și în toate localitățile din țară.

O frumoasă realizare a Crucii Roșii Române a fost clădirea unui monumental local propriu în București, inaugurat ca sediu central la 20 noiembrie 1927.

În 1928—1929 Crucea Roșie a desfășurat o amplă campanie de ajutorare a populației afectate de secetă în Moldova, iar în noiembrie 1940, o acțiune de sprijinire a populației afectate de cutremur.

După activitatea desfășurată pe parcursul a două decenii de pace, Crucea Roșie a fost din nou chemată în ajutorul răniților, bolnavilor, prizonierilor și refugiaților din perioada celui de-al doilea război mondial, cînd a organizat un însemnat număr de spitale, infirmerii, autoambulanțe, cantine, cămine, posturi de prim-ajutor, îndeplinindu-și totodată și îndatoririle sale internaționale față de prizonierii de diferite naționalități aflați în Germania, cărora le-a expediat zeci de mii de scrisori și colete.

În perioada războiului antihitlerist, membrii Crucii Roșii au activat în cadrul formațiilor sanitare și de asistență socială existente, au participat la transportul răniților la locurile de tratament, au acordat asistență medicală populației refugiate, sărăcite și înfometate, dînd totodată ajutor serviciilor de igienă și profilaxie ale Ministerului Sănătății sau ale armatei pentru prevenirea și combaterea epidemiilor.

După încetarea războiului, Crucea Roșie a desfășurat o amplă campanie în colaborare cu Apărarea Patriotică, pentru ajutorarea populației din Moldova și Transilvania bîntuite de secetă și de calamitățile războiului, contribuind în același timp la campania pentru refacerea țării.

La 25 septembrie 1947, conducerea Societății Naționale de Cruce Roșie a fost încredințată unei Comisii interimare iar în zilele de 15 și 16 iunie 1949 a avut loc primul congres al Crucii Roșii din România, în cadrul căruia Societatea a fost transformată în organizație de masă cu caracter obștesc și s-au ales Comitetul Central și Comitetul Executiv. Și tot în 1949, în luna octombrie, reapare «Buletinul Crucii Roșii», care va avea în anii următori succesiv denumirea «Gata pentru apărarea sănătății», «Fiți gata pentru apărarea sănătății», «Crucea Roșie a R.P.R.» și apoi «Sănătatea».

În octombrie 1950 au fost înființate, prin grija Societății de Cruce Roșie, posturi de prim-ajutor în întreprinderi, în 1959 luînd ființă primele grupe sanitare la sate.

În zilele de 7—9 iunie 1956 a avut loc cel de-al II-lea Congres al Societății de Cruce Roșie din România, în zilele de 9—10 martie 1962, al III-lea, iar la 2 decembrie 1966 al IV-lea, fiecare din ele constituind importante prilejuri de trecere în revistă a rezultatelor obținute și de stabilirea a noi și importante sarcini.

Un eveniment de seamă în evaluarea progresivă a Societății de Cruce Roșie l-a constituit Hotărîrea Secretariatului C. C. al P. C. R. din 15 februarie 1972, prin care s-au stabilit cu claritate rolul și locul acestei organizații în contextul general al dezvoltării economico-sociale din țara noastră, principalele direcții ale activității ei. La 17 februarie în plenara Consiliului Național al Societății de Cruce Roșie au fost stabilite măsurile de aplicare a Hotărîrii din 15 februarie iar la 19 aprilie același an, societatea de Cruce Roșie din România, a devenit membră a Frontului Unității Socialiste.

În cadrul celui de-al V-lea Congres al Crucii Roșii, desfășurat în zilele de 1—2 decembrie 1973, a fost adoptat noul statut, în care se precizează că «Societatea de Cruce Roșie din Republica Socialistă România este o organizație de masă, voluntară, cu larg caracter obștesc, cu scopuri profund umanitare, care realizează prin forme specifice preocupările sale, mobilizarea maselor largi ale populației pentru îndeplinirea politicii partidului și statului nostru, de apărare a sănătății, precum și ajutorarea cetățenilor care au suferit de pe urma calamităților naturale, catastrofelor și acțiunilor militare. Este membră a Ligii Societăților de Cruce Roșie, colaborează cu Comitetul Internațional al Crucii Roșii și cu Societățile de Cruce Roșie, Semiluna Roșie, Leul și Soarele Roșu, pentru aplicarea principiilor fundamentale ale Crucii Roșii; participă la realizarea măsurilor ce decurg din Convențiile de la Geneva la care a aderat Republica Socialistă România».

În anii 1970 și 1975, formațiunile sanitare ale Crucii Roșii au participat activ la acțiunile de prevenire și lichidare a urmărilor calamităților.

Relațiile externe ale Societății de Cruce Roșie din România se caracterizează prin dezvoltarea legăturilor cu toate societățile naționale de Cruce Roșie, Semilună Roșie, Leul și Soarele Roșu, contribuind permanent la soluționarea problemelor Crucii Roșii internaționale, acordând sprijin umanitar popoarelor care au suferit de pe urma calamităților naturale sau a conflictelor armate.

La Conferința Internațională a Crucii Roșii dedicată păcii, care a avut loc la Belgrad în zilele de 10—13 iunie 1975, Societatea de Cruce Roșie din România a fost coautoare a raportului privind «Rolul Crucii Roșii pentru consolidarea păcii în lume», iar la sesiunea Consiliului Guvernurilor care a avut loc în zilele de 21 octombrie—1 noiembrie 1975 la Geneva, Consiliul compus din reprezentanți ai Societăților naționale din 29 de țări, a fost aleasă membră în Comitetul Executiv al Ligii Societăților de Cruce Roșie, Semilună Roșie, Leul și Soarele Roșu.

În spiritul nobilelor idei de pace și solidaritate umană care animă întreaga mișcare de Cruce Roșie, în zilele de 11—13 mai 1976, s-au desfășurat la București lucrările celei de a doua Conferințe a Societăților de Cruce Roșie și Semilună Roșie din țările balcanice, România devenind, — așa cum remarca secretarul general al Ligii Societăților de Cruce Roșie, Dl. Henrik Beer, în cuvîntarea rostită cu prilejul primirii șefilor delegațiilor participante la această Conferință de către Președintele Nicolae Ceaușescu la Consiliul de Stat, — «un centru ideal pentru promovarea țelurilor Crucii Roșii internaționale, a principiilor colaborării dintre state și guverne».

Datorită prestigiului internațional dobîndit de Societatea de Cruce Roșie a României prin intensa și fructuoasă sa activitate, Capitala României va fi în cursul anului viitor 1977, gazda celei de a XXIII-a Conferințe Internaționale a Crucii Roșii, la care și-au anunțat participarea organizații din peste 120 de țări.

Sărbătorindu-și centenarul, Societatea de Cruce Roșie din România, avînd în prezent efective care numără peste 5.120.000 membri, pășește în cel de-al doilea secol al existenței sale cu hotărîrea de a acționa ferm «pentru promovarea idealurilor umanitare ale omenirii pentru intronarea în viața internațională a unor relații noi, de egalitate și respect reciproc, care să chezășuiască popoarelor că se vor putea dezvolta libere, în condiții de deplină securitate, într-o lume fără războaie și vărsări de sînge, o lume a păcii și conlucrării fructuoase între națiuni», cum se exprima Președintele țării Dl. Nicolae Ceaușescu, în îndemnul pe care l-a adresat participanților la Congresul din 1973 al Crucii Roșii.

T. N. Manolache

EVENIMENTE ȘI FAPTE DEOSEBITE

(iulie — august)

VIZITA DE PRIETENIE A PREȘEDINTELUI NICOLAE CEAUȘESCU ÎN BULGARIA. — Continuând rodnicele întâlniri româno-bulgare la cel mai înalt nivel, președintele României, Dl. Nicolae Ceaușescu, împreună cu D-na Elena Ceaușescu a făcut în zilele de 27 și 28 iulie 1976 o vizită de prietenie în Bulgaria, vizită care constituie o continuare firească a legăturilor de prietenie și întrajutorare dintre cele două popoare vecine, făurite în lupta comună pentru idealurile libertății și independenței naționale, ale păcii și progresului.

Întîlnirile dintre președintele Republicii Socialiste România, Dl. Nicolae Ceaușescu, și președintele Consiliului de Stat al Republicii Populare Bulgaria, Dl. Todor Jivkov, au devenit, în ultimii ani, tradiționale, fapt subliniat în mod deosebit și cu prilejul recente vizite. «Această vizită este tradițională — spunea în toastul rostit la Varna, președintele Todor Jivkov — pentru că între noi a devenit o practică deosebit de utilă, ca, anual, cel puțin o dată, să ne întîlnim fie pe pămîntul bulgar, fie pe pămîntul românesc. Această tradiție... are o importanță deosebit de mare pentru dezvoltarea relațiilor de prietenie dintre țările noastre vecine». «Este adevărat — a spus în toastul său președintele Nicolae Ceaușescu — că întîlnirile noastre au devenit tradiționale și că fiecare întîlnire, convorbirile pe care le avem, contribuie la dezvoltarea relațiilor de prietenie și colaborare între partidele și popoarele noastre. Dar așa putea spune că, de fapt, ele nu fac decît să continue relațiile tradiționale, străvechi dintre popoarele noastre. Anul viitor vom sărbători, și unii și alții, un moment important în istoria popoarelor noastre. În perioada dominației otomane, popoarele noastre au conlucrat foarte strîns, s-au întrajutorat în lupta pentru eliberare națională și socială».

În lumina adevărilor istorice și a imperativelor vremii noastre, în întîlnirea din iulie a.c. de la Varna, cei doi conducători de stat au reafirmat — așa cum se spune în Comunicatul dat cu acest prilej — hotărîrea guvernelor lor de a contribui la dezvoltarea în continuare a legăturilor de bună vecinătate și a colaborării dintre țările balcanice, pentru transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii trainice, securității și înțelegerii.

Convorbirile la nivel înalt de la Varna au prilejuit exprimarea deplinei satisfacții față de rezultatele convorbirilor purtate de curînd de șefii guvernelor României și Bulgariei, concretizate prin semnarea unui important număr de documente și măsuri referitoare la obiective de deosebită importanță pentru ambele țări, cum sînt, îndeosebi construirea în comun a Complexului hidrotehnic Turnu-Măgurele — Nicopol și a întreprinderii de mașini grele de la Giurgiu-Ruse.

PREȘEDINTELE NICOLAE CEAUȘESCU ȘI-A PETRECUT O PARTE DIN CONCEDIUL DE ODIHNĂ ÎN UNIUNEA SOVIETICĂ. — La invitația CC. al P.C.U.S., Dl. Nicolae Ceaușescu, și-a petrecut o parte din concediul de odihnă în Uniunea Sovietică, făcînd cu acest prilej vizite în R. S. S. Moldovenească, R. S. S. Autonomă Abhază, R. S. S. Gruzină și R. S. S. Armeană, fiind primit pretutindeni cu grăitoare manifestări de simpatie și prețuire.

În ziua de 2 august a.c., în drum spre Chișinău, Dl. Nicolae Ceaușescu, D-na Elena Ceaușescu și însoțitorii au făcut o scurtă vizită la complexul agroindustrial viticol «Victoria» din raionul Kotovski. Primit cu căldură și simpatie de cetățenii Chișinăului, președintele Nicolae Ceaușescu a avut convorbiri cu conducătorii politici ai Republicii, vizitînd apoi, împreună cu D-na Elena Ceaușescu și cu ceilalți însoțitori, Centrala științifică și de producție «Microprovod» din Chișinău, unde se fabrică aparatură electronică, precum și Expoziția realizărilor economiei naționale a R. S. S. Moldovenești.

În dimineața zilei de 3 august, președintele Nicolae Ceaușescu a plecat spre Crimeea, sosind la Ialta, unde a avut o întîlnire cordială cu Dl. Leonid Ilici Brejnev,

secretar general al C.C. al P.C.U.S., în cadrul căreia a fost dezbătut un larg cerc de probleme ale evoluției colaborării româno-sovietice, acordându-se o atenție deosebită întăririi în continuare a relațiilor frățești dintre popoarele celor două țări, și examinându-se totodată o serie de probleme actuale ale vieții internaționale.

După o scurtă vizită în orașul-erou Sevastopol, în ziua de 5 august, președintele Nicolae Ceaușescu a vizitat colhozul «Prietenia între popoare», din comuna Petrovka de pe mănăstirea cîmpie a Crimeii, și tot în aceeași zi a sosit în localitatea Pițunda apoi la Tbilisi.

Salutați și aclamați călduros la sosirea în capitala Gruziei, Tbilisi, dl. Nicolae Ceaușescu și d-na Elena Ceaușescu au avut în după-amiaza aceleiași zile convorbiri cu conducătorii Gruziei, vizitînd apoi Academia de arte din Tbilisi și ruinele Palatului Metehi din străvechea parte a orașului, străjuite de impunătoarea statuie a lui Vahtang Gorgosali, ctitorul cetății Tbilisi, la sfîrșitul secolului al V-lea. Au fost vizitate apoi Uzina metalurgică din orașul Rustavi, important obiectiv al industriei grele, Expoziția realizărilor economiei naționale a R. S. S. Gruzine, situată în unul din frumoasele parcuri ale Tbilisului, precum și unele monumente istorice de care sînt legate importante momente ale luptei îndelungate a poporului gruzin împotriva cîmpirii străine: biserica-cetate Givari, construită în secolul al IV-lea pe vîrfurile unui munte din apropierea capitalei, și mînăstirea Svetisthofeli, construită în secolul al VII-lea.

În ultimile două zile, președintele Nicolae Ceaușescu, împreună cu d-na Elena Ceaușescu, a vizitat importante obiective economice, științifice și culturale din R. S. S. Armeană.

Primul obiectiv vizitat a fost celebrul Muzeu de manuscrise și incunabule «Matendaran» din Erevan, care posedă 9650 manuscrise întregi, peste 1850 fragmente, circa 2000 de file din diferite cărți, circa 200.000 de documente istorice, adevărate comori ale culturii și artei armene și universale, unele din ele interesînd și istoria altor popoare, ca de pildă un manuscris de geografie istorică din secolul al VII-lea în care sînt menționați și strămoșii noștri valahi.

În aceeași zi, dl. Nicolae Ceaușescu și d-na Elena Ceaușescu au vizitat complexul istorico-arhitectonic de la Ecimiadzin, obiectivul principal fiind *Catedrala Sfîntul Ecimiadzin*, zidită inițial între anii 301—303, reînălțată monumental în secolul al V-lea, restaurată și înfrumusețată în decursul vremii, avînd și un muzeu cu exponate deosebită valoare artistică, istorică și culturală. În cadrul vizitei complexului, oaspeții români au fost întîmpinați și salutați de Sanctitatea Sa Vasken I, Patriarhul Suprem și Catolicos al tuturor armenilor, care s-a născut în București, și-a făcut studiile în România și a fost slujitor al Bisericii armene din România.

În ziua de 11 august, oaspeții români au mai vizitat în Erevan, Institutul de cercetări științifice în domeniul mașinilor matematice și șantierul centralei atomoelectrice de la Oktomberian, din vecinătatea Erevanului, iar în ziua de 12 august, monumentul ridicat pe una din colinele orașului în memoria victimelor genocidului din aprilie 1915, monumentul «Patria mamă» ridicat în «Parcul Victoriei» de pe o altă colină a capitalei armene, momentul ridicat în cinstea celei de-a 50-a aniversări a Revoluției Socialiste din Octombrie, Expoziția realizărilor economiei naționale a R. S. S. Armene, Institutul de chimie organică fină, precum și pitorescul centru turistic de pe malul lacului montan Sevan, situat la o înălțime de aproape 2000 de metri.

Președintele Nicolae Ceaușescu și D-na Elena Ceaușescu, s-au întors în țară în seara zilei de 12 august, fiind întîmpinați cu căldură și entuziasm de întregul popor român.

PRIMA ÎNTÎLNIRE ROMÂNNO-BENINEZĂ LA NIVEL ÎNALT. — O nouă și semnificativă ilustrare a politicii statului nostru de solidaritate cu tinerele state care au pășit pe calea făuririi unei vieți noi, de întărire a raporturilor de prietenie și colaborare cu popoarele africane în acțiunile pentru libertate și progres, pentru pace și cooperare internațională, o constituie vizita oficială făcută în țara noastră în perioada 21—24 iulie 1976, de președintele Republicii Populare Benin, dl. Mathieu Kerekou.

Desfășurată într-o atmosferă de căldură prietenie, înțelegere și stimă reciprocă, întîlnirile și convorbirile între președinții Nicolae Ceaușescu și Mathieu Kerekou — primul dialog româno-beninez la nivel înalt — s-au încheiat cu rezultate fructuoase.

Republica Populară Benin, care pînă la 30 noiembrie 1975 s-a numit Republica Dahomey, și-a dobîndit independența la 1 august, 1960 fiind astăzi unul din statele tinere ale lumii care au optat pentru calea socialistă de dezvoltare, bucurîndu-se de

toată înțelegerea, prietenia și sprijinul poporului român, concretizate și prin întreaga desfășurare a vizitei pe care șeful statului beninez a făcut-o în țara noastră.

VIZITA ESTIVALĂ A «AMBASADORILOR PRIETENIEI» DIN S.U.A. — Venind pentru prima dată în România în primăvara anului 1970, ca ziarist, dl. Harry W. Morgan din Houston-Texas, S.U.A., a fost captivat de frumusețile țării noastre și de sentimentele de prietenie și de dragoste ale poporului român, și ca urmare, ne vizitează țara în fiecare vară, organizând excursii a numeroase grupuri de tineri americani, în calitate sa de președinte al Fundației «Ambasadorii prieteniei».

Organizați în diferite formații artistice, numeroși tineri din S.U.A. au fost și în vara acestui an mesageri ai dansului și cântecului american în țara noastră, susținând, în cadrul programului «Ambasadorii prieteniei», frumoase spectacole ale prieteniei, la Lerești-Muscel, Drobeta-Turnu Severin, Băile Herculane, Timișoara, Cluj-Napoca, Tg. Mureș, Poiana Brașov, Eforie Sud, stațiunea Olimp și la București.

În dimineața zilei de 18 august, Dl. Harry W. Morgan, președintele Fundației «Ambasadorii Prieteniei» și soția sa, d-na Cappy Morgan, director executiv al acestei Fundații, au fost primiți de dl. Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii Socialiste România, și d-na Elena Ceaușescu. Oaspeții americani au fost însoțiți de Roy Meyer și Evelyn Meyer, Jene Maycroft și Alice Maycroft, conducători ai unor grupuri de tineri americani aflați în vizită în țara noastră.

Oaspeții au adresat vii mulțumiri președintelui Nicolae Ceaușescu pentru sprijinul acordat programului de călătorii al grupurilor de elevi și studenți americani în țara noastră pentru caldă ospitalitate cu care au fost înconjurați, pentru posibilitatea ce le-a fost dată de a cunoaște viața și preocupările poporului român.

În cursul întrevederii a fost evidențiat cu satisfacție rolul Fundației «Ambasadorii Prieteniei» în dezvoltarea contactelor directe între tineretul român și american pentru o mai bună cunoaștere între cele două popoare.

LUCRĂRILE MARII ADUNĂRI NAȚIONALE. — În ziua de 1 iulie a.c. au fost reluate lucrările în plen ale celei de-a treia sesiuni din cadrul celei de-a șaptea legislaturi a Marii Adunări Naționale.

După ce ordinea de zi a fost completată cu alte patru puncte, Marea Adunare Națională a examinat, a discutat și a votat în unanimitate *Legea pentru adoptarea planului național unic de dezvoltare economico-socială a Republicii Socialiste România pe perioada 1976—1980*. Planul asigură continuarea neabătută, fermă a politicii de industrializare socialistă a țării, dezvoltarea intensivă a agriculturii, un vast program de investiții, repartizarea zonală judicioasă a forțelor de producție, ridicarea nivelului de trai, a gradului de civilizație materială și spirituală a poporului. Așa cum reliefa dl. Manea Mănescu, prim-ministru al guvernului, în expunerea sa, «planul național unic pe următorii cinci ani asigură, în concordanță cu direcțiile și sarcinile făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, întărirea și modernizarea în ritm susținut a bazei tehnico-materiale a economiei, introducerea largă a cuceririlor științei și tehnicii avansate, participarea tot mai intensă a României la diviziunea internațională a muncii, ridicarea eficienței în toate sectoarele de activitate».

În continuarea lucrărilor, Marea Adunare Națională a dezbătut și a adoptat, în unanimitate, *Legea pentru modificarea și completarea Legii nr. 57 din 26 decembrie 1968, de organizare și funcționare a consiliilor populare*, lege prin care se asigură cadrul juridic necesar pentru continua perfecționare a activității consiliilor populare și a comitetelor și birourilor executive, a stilului și metodelor lor de muncă, mărirea răspunderii și rolului deputaților consiliilor populare.

După discuția pe articole, forul legislativ suprem al țării a adoptat Legile pentru aprobarea decretelor cu putere de lege emise de Consiliul de Stat: Decretul nr. 169/1976 prin care a fost organizat, la nivel central, Consiliul de coordonare a producției bunurilor de larg consum, iar pe plan local, comisii de coordonare; Decretul nr. 68/1976 prin care s-au stabilit categoriile de persoane și condițiile în care poate avea loc schimbarea domiciliului din alte localități în orașe declarate, potrivit legii, orașe mari, Decretul nr. 1/1976 prin care s-au precizat condițiile de acordare a împrumuturilor către populație, pentru construirea de locuințe proprietate personală ș.a.

Trecându-se la ultimele puncte înscrise pe ordinea de zi a sesiunii, Marea Adunare Națională, a ales membrii ai Consiliului de Stat pe d-nii Ion Dincă și Ion Hortopan.

Odată cu aceasta, s-a încheiat și sesiunea a treia a celei de a șaptea legislaturi a Marii Adunări Naționale.

PERMANENTA LOCUIRE ȘI LEGĂTURA CU GLIA STRĂBUNĂ

Și în această perioadă de timp, au continuat descoperiri noi, precizări de istorie, dezgropări de obiecte, cetăți, precum și darea în vileag a unor preocupări filozofice și religioase, casnice și edilitare.

● **Grija pentru răposați în epoca neolitică.** — Incinerare și înmormântare. Pe șantierul arheologic din preajma cetății Sucevei, a fost cercetată o *necropolă de incinerare* datînd din perioada de tranziție de la neolitic la epoca bronzului. Inventarul material aflat în perimetrul zonei investigate face dovada celei mai vechi practici a ritualului funerar de incinerare pe teritoriul țării noastre.

● **Idoli din epoca neolitică.** — Săpăturile arheologice efectuate recent în așezarea neolitică descoperită anterior la Malnaș-Băi au scos la iveală o locuință, numeroase obiecte de uz casnic, idoli, obiecte de ceramică etc. aparținînd culturii Ariușd.

Morminte din epoca bronzului. — Pe șantierul arheologic de muncă patriotică al tineretului, deschis în zona cartierului «Dunărea» din Galați, au fost descoperite mai multe morminte străvechi. Vestigiile — după opinia cercetătorilor de la Muzeul județean de istorie Galați, sub îndrumarea cărora se desfășoară lucrările — sînt cele mai vechi urme de viață umană descoperite pînă acum pe teritoriul actual al municipiului Galați. Ele datează din prima parte a epocii bronzului.

● **Mari comunități getodace pe meleaguri argeșene.** — Mărturii materiale despre existența unei mari comunități geto-dacice din județul Argeș. Săpăturile arheologice, efectuate de un grup de specialiști ai Muzeului județean Argeș din Pitești în perimetrul localității rurale Cepari, au relevat noi mărturii materiale ale existenței pe aceste meleaguri a geto-dacilor. Este vorba de identificarea unei *necropole* datînd din secolele III-II î.e.n. a unei bogate colecții de piese ceramice, arme și obiecte de podoabă. Noua descoperire, careia i se alătură alte patru necropole geto-dacice scoase anterior la iveală de-a lungul liniei ce unește comunele argeșene Tigveni și Șuici, constituie dovezi incontestabile că valea râului Topolog a fost locuită din timpuri străvechi de o mare comunitate a populației geto-dacice.

● **Din epoca lui Burebista.** — Pe ogoarele comunei Gubănești (Ilfov) au fost descoperite o serie de monede de argint și, sesizînd valoarea lor istorică, eleva Teodora Brebu l-a trimis pe tatăl ei să informeze muzeul din Oltenița. Cercetîndu-le, muzeografuli au stabilit că *monedele sînt grecești și datează de două milenii*, ele purtînd pe cele două fețe efiigiile zeului Dionisos și ale lui Heracles.

În același loc, la 40 cm adîncime, arheologii au mai scos la iveală un vas dacic spart de fierul plugului, plin și el de monede.

De asemenea, din arătură au mai fost dezgropate și alte monede — în total peste 200 de monede din argint, majoritatea bătute în insula Tasos, în deceniul II al secolului I î.Hr. Ele cîntăresc 3 kilograme și jumătate.

Tezaurul atestă, după cum apreciază muzeograful principal, Done Șerbănescu, de la Muzeul de arheologie din Oltenița, dezvoltarea economică și socială la care ajunsese societatea geto-dacă în vremea regelui Burebista.

● **Relicvele unei cetăți dacice la Pietroasele.** — Noi și noi mărturii ale istoriei poporului nostru, ale străvechii civilizații existente pe teritoriul țării sînt scoase la lumină de cercetările arheologilor.

Un recent simpozion cu tema «Istoria și civilizația geto-dacă» a marcat un moment important în activitatea studenților de la Facultatea de istorie a Universității București.

La Pietroasele, județul Buzău, unde s-a deschis un șantier-școală al studenților, săpăturile efectuate au dat la iveală relicvele unei cetăți dacice, prima de acest fel descoperită în curbură Carpaților. «Situată pe înălțimea Gruiu, ce domină cîmpia Buzăului, cetatea — ce străjuia drumul dintre Transilvania și nord-estul Munteniei, și ale cărei fortificații s-au conservat extrem de bine — este înconjurată de un șanț și un val de apărare» — a precizat Prof. dr. docent Dumitru Berciu.

În interior s-a descoperit o bogată colecție de obiecte de cult și vase autohtone, similare cu cele de la Sărata Monteoru și în plus, vase ce atestă continuitatea culturii traco-geto-dace. O nouă distinctă o constituie obiectele «de import» grecești ce datează din secolul II-I î.Hr.

Dimensiunile cetății, suita de monede dacice și, în special, a unor monede aparținînd orașului Istria, i-au determinat pe specialiști să considere această străveche cetate ca fiind centrul unei uniuni tribale. La această marcantă descoperire se adaugă o alta, aparținînd tot studenților bucureșteni. Este vorba de o inscripție cu caractere latine și grecești de la sfîrșitul secolului I î.Hr. descoperită la Ocnița, ce atestă pentru prima dată, existența în jurul salinelor a cetății Buridava, cu 100 de ani înainte de cucerirea romană.

În prezent, paralel cu continuarea lucrărilor arheologice ce promet îmbogățirea patrimoniului național cu noi mărturii ale civilizației traco-geto-dace, se lucrează la prelucrarea muzeistică a materialelor recoltate.

● **Ruinele cetății Capidava.** — Ieșind din Topalu, prin partea de sud a localității, pe o șosea pietruită, pe care parcurgem aproximativ șapte kilometri, avînd în permanență Dunărea la dreapta noastră, ne apar în față ruinele Cetății Capidava, iar în stînga, sătucul ce purta cîndva numele de Calaghiol, iar astăzi, pe cel al cetății, Capidava.

Capidava, castru roman, construit în secolul al II-lea făcea parte din sistemul de apărare pe Dunăre al împăratului Traian, care se pregătea să cucerească Dacia. Continuă numele unei anterioare așezări getice și devenise un adevărat oraș, capitală a unei așa-zise regiuni. Pe lîngă cetate a apărut un târg, în epoca romană, cu meșteșugari de diferite meserii specifice timpului, asigurînd o viață în plină ascensiune.

Năvălirea goților a distrus cetatea pe la mijlocul secolului al III-lea, dar către sfîrșitul aceluiași secol aceștia fiind izgoșiți, castrul a fost refăcut și viața a reintrat în făgașul ei.

Pe timpul imperiului roman de răsărit (numit și bizantin) împăratul Justinian (527—565) reface și întărește fortificațiile limitrofe și din interiorul Dobrogei în scopuri de apărare împotriva popoarelor migratoare.

Cetatea a fost locuită pînă în perioada feudalismului timpuriu cînd a fost părăsită. La începutul epocii moderne a României, viața și-a reluat cursul lîngă vestigiile castrului roman, prin urmașii locuitorilor satului.

Săpăturile pentru descoperirea ruinelor cetății au fost realizate în perioada 1924—1959 de către arheologul Grigore Florescu și reluate apoi de către fiul lui, arheologul Radu Florescu. Pe timpul cercetărilor, au fost găsite inscripții, monede, *pietre funerare*, vase și obiecte care constituie mărturii prețioase ale vieții din castru și împrejurimile lui, ale obiceiurilor, meșteșugurilor, preocupărilor oștilor romane și ale locuitorilor acestui teritoriu.

Astăzi, se păstrează în mod excepțional și pot fi văzute, fără eforturi de înțelegere, zidurile cetății, întăriturile acestor ziduri precum și porțile de intrare. Săpăturile din interiorul castrului continuă. Ele vor da la iveală, în mod sigur, pe măsura ce vor înainta, importante elemente materiale, dovezi ale vieții locuitorilor cetății de-a lungul veacurilor, atît timp cît aceasta a existat.

Printre exponatele diferitelor lăcașuri cu caracter arheologic de pe întinsul județului Constanța ne întîlnim adeseori cu probe materiale ale existenței vieții și activității în cetatea Capidava, probe care constau în special în *pietre funerare*, inscripții, monede și vase simple, sau de cult.

● **Cea mai importantă piesă arheologică a Capidavei.** Vasul cu inscripția PETRE. — Cu ocazia săpăturilor arheologice, efectuate în incinta cetății Capidava, străveche așezare getică și apoi romană, de pe malul drept al Dunării, a fost scos la lumină un vas ceramic care poartă pe el o inscripție în limba greacă de mare interes pentru istorici și filologi.

Întregul umăr al vasului — datat din a doua jumătate a secolului al IX-lea, și prima jumătate a secolului al X-lea adică din epoca feudalismului timpuriu — este acoperit cu un ornament liniar închizând mai multe registre, fiecare cuprinzând *litere grecești care constituie inițialele unor cuvinte de utilitate rituală în practicile liturgice creștine.*

Mai jos este scris cu un instrument ascuțit, întregul alfabet grecesc în sens invers, de la omega către alfa, în sensul învîrtirii roții olarului.

Deosebit de important este numele meșterului olar — Petre — pronunțat ca și astăzi, care apare la sfîrșitul inscripției. Specialiștii apreciază noua descoperire arheologică drept cea mai veche dovadă de limbă românească ce aruncă o lumină nouă asupra trecutului nostru cultural, în special pentru epoca pe care și-a pus pecetea.

● **Cetatea geto-dacică de la Cetățeni.** — Pînă nu demult nu se știa că în zona subcarpatică de miazăzi există vestigiile unor cetăți geto-dacice cu ziduri de piatră; erau cunoscute doar cele de dincolo de munți. Astăzi cunoaștem astfel de cetăți în Oltenia, Muntenia și Moldova.

Printre cele muntene se află așezarea și cetățuia de la *Cetățenii din Vale*, jud. Argeș. Aici a fost un centru politic, militar, economic și spiritual reședința unor căpetenii geto-dacice. O tavă deocamdată anonimă, ce a dăinuit din al treilea secol î.Hr. pînă în al doilea secol d.Hr.

Un bogat emporium unde se strîngeau produse din așezări învecinate sau mai depărtate prin schimburi intertribale. Între anii 280—180 î.Hr. se importau amfore cu vinuri, mai rar uleiuri, din insulele grecești de la Rodos, Cos și Cnidos cum ne arată ștampilele de pe torțile lor. Se aduceau și vinuri indigene din podgorii ce vor fi fost unde sînt cele de astăzi. Erau transportate în amfore de proveniență locală, imitînd pe cele rodiene. Pe torțile acestora se află, în genere, ștampilate semne geometrice. Tot din Grecia provin vase de lux, mărgelile colorate și podoabe de aur.

Cetățuia era situată în partea stîngă a rîului Dîmbovița, la peste 700 metri înălțime, fortificată prin ziduri de piatră groase de pînă la 2,50 m. Terasele înălțimii ca și cele de pe malurile rîului au fost locuite. Datorită schimburilor economice s-au găsit aici și monede bătute de geto-daci după modelul celor macedonene din secolele III—II î.Hr., monede ale cetăților pontice indicînd legăturile comerciale cu aceștia, și în sfîrșit, în secolul I î.Hr., monede republicane romane.

Astfel s-a descoperit aici un tezaur alcătuit din 127 monede de argint printre ele fiind și *un denar al lui L. Cassius Longinus* din anii 50. Pe această monedă este crijelit în mod clar cu *litere latine* scrise cu majuscule cuvîntul PETR, o denumire ce fără de vrere ne reamintește de Petrodava, așa cum o altă inscripție MARK, pe un fragment ceramic geto-dac găsit la Ocnița Vîlcea, amintește de Marcodava, ambele așezări menționate de Ptolomeu.

Faptul că s-au mai descoperit inscripții cu litere latine majuscule la Grădiștea Muncelului și la mai sus menționata Ocnița, denotă că o parte din populație folosea scrierea; la început prin caractere grecești și unele semne alfabetiforme, cum ne arată recente descoperiri de la Cetățeni, mai tîrziu prin alfabetul grecesc și cel latin.

Prezența alfabetului latin ne face să întrezărim pătrunderea culturii romane în Dacia încă din cursul secolului I î.Hr.

Datorită altei monede republicane romane, descoperită de data aceasta în cetățuia din vîrfurile muntelui, cunoaștem data și cauza cînd și de ce a intervenit o schimbare în viața așezării de la Cetățeni.

În cuprinsul unei locuințe turn databilă după ceramică în sec. II î.Hr. și la începutul secolului următor, s-a constatat prezența a două nivele de locuire; peste unul s-a așternut zidăria turnului, suprapusă la rîndul ei de arsură, cenușă și cărbune, provenind de la incendierea suprastructurii de lemn, care s-a prăvălit în inte-

riorul turnului. Aici s-a găsit ceramică și o monedă de argint puternic arsă, emisă în anul 88 î.Hr., a lui Q. Titus.

După distrugerea cetății și a locuinței turn viața a continuat aici fără întrerupere. Reamintim faptul că în *necropola* suprastructurii de la Cetățeni s-a găsit, într-un mormînt de incinerare, rămășițele unei cămăși de zale de fier împodobită cu aur. Zale ce vor fi fost purtate de o căpetenie locală, ele putînd fi datate ca și alte obiecte din mormînt în jurul anului 70.

Mormîntul, despre care este vorba, este încadrat de o vastă construcție de piatră ai cărei pereți reamintesc tehnica de edificare a zidurilor cetății (După precizările lui Dinu V. Rosetti — arheolog).

● **Pe locul fostei cetăți Aegyssus.** — Specialiștii de la Muzeul «Delta Dunării» cercetează de mai multă vreme *Dealul Monumentului* din localitate, unde se presupune că ar fi existat cetatea antică Aegyssus. Sondajele efectuate pînă acum au scos la iveală fragmente ceramice, porțiuni dintr-un turn distrus aproape în întregime, resturile unui zid de incintă, locuințe de suprafață din epoca romanității tîrzii, monede etc. Descoperirea acestor vestigii, ca și speranța de a obține noi mărturii arheologice privind viața socială, economică și politică din Aegyssus i-a determinat pe cercetătorii tulceni: G. Simion, V. Bauman, M. Adameșteanu și alții să continue și în acest an săpăturile la străvechea așezare de la gurile Dunării. De reținut și faptul că Muzeul din Tulcea și-a propus, ca odată cu săpăturile efectuate pe dealul Monumentului să realizeze și o zonă exponabilă în aer liber prin restaurarea și consolidarea unor edificii romane descoperite aici.

● **Mărturii ale diferitelor epoci :**

În Transilvania. — Cu prilejul săpăturilor de fundații pentru construirea de noi blocuri de locuințe în extremitatea estică a orașului Deva au fost scoase la iveală numeroase materiale arheologice — ceramică de diferite forme și mărimi unelte din piatră, metal și os, monede dacice, de argint, monumente funerare aparținînd unor epoci diferite — a bronzului, fierului, perioadei stăpînirii romane în Dacia și pînă la feudalismul timpuriu.

— *În Ilfov.* — Partea de nord-est a județului Ilfov, mai puțin cercetată pînă acum, oferă numeroase vestigii arheologice care atestă permanența poporului nostru și pe aceste locuri. De pildă, pe teritoriul comunelor Fierbinți-Tîrg, Dridu, Adîncata și Brazii au fost identificate 44 puncte arheologice în care se găsesc nouă așezări neolitice cu o importantă necropolă, din aceeași perioadă, 12 așezări din epoca bronzului, trei așezări din prima epocă a fierului — mai importantă fiind cea de la sud de satul Maia.

De asemenea, s-au depistat 11 așezări din perioada de înflorire a civilizației geto-dacice, cinci așezări din secolele IV—V și alte cinci așezări de tip Ciurel din secolele VI—VII.

● **Dovezi de conlocuire, pumnal scitic.** — În urmă cu patru decenii, Ioan Stirb, din satul Firminiș, a găsit în timp ce-și săpa via un pumnal. O simplă bănuială că piesa ar putea fi valoroasă, l-a făcut să o păstreze cu grijă între obiectele de preț ale familiei. Și iată că, recent, bănuiala săteanului a devenit certitudine, — confirmată de specialiștii Muzeului de istorie și artă din Zalău.

Piesa găsită de Ioan Stirb, care a intrat în colecția muzeului, este un *pumnal scitic din bronz* — unicat și totodată element de referință pentru studierea culturii scitice pe teritoriul patriei noastre.

● **Ruinele cetății și Arhiepiscopiei «Justiniana prima»,** de care a depins și Episcopia Daciei, descoperite în zilele noastre. — În apropiere de Skoplje (Macedonia) a fost descoperită o așezare arheologică pe care specialiștii iugoslavi o consideră a fi «Justiniana prima», oraș fondat de Justinian I, după spusele istoricului Procopiu, ca un omagiu adus orașului său natal, Tauressium (actualul Taor, 50 km apropiere de Skoplje).

Orașul ar corespunde, după aprecierea experților, descrierilor făcute de vestitul istoric bizantin. Dezvoltată pe trei nivele, așezarea se compune din aproximativ 60 de turnuri triunghiulare pătrate și pentagonale, diferite edificii și mai multe porți. Are o formă dreptunghiulară și este înconjurată de un zid masiv care, în unele locuri depășește înălțimea de trei metri.

Descoperirea pune capăt unei vechi dispute între arheologii iugoslavi privind vatra străvechii cetăți. Unii dintre aceștia apreciau că «Justiniana prima» s-ar fi aflat la Leba, la vrea 50 km nord-vest de Skoplje.

● **«Curțile domnești» din Vaslui dau mărturie.** — În perimetrul fostelor curți domnești din Vaslui, au început lucrările de săpături arheologice în vederea punerii în valoare a zidurilor din incintă, a construcțiilor medievale anexe și a materialelor de epocă. Încă de pe vremea lui Alexandru cel Bun, în această veche urbe au existat curți domnești, refăcute și dezvoltate pe scară largă mai târziu de Ștefan cel Mare.

Săpăturile sînt efectuate de lucrători ai muzeului județean Vaslui, coordonate direct de arheologul Al. Andronic, cercetător la Institutul de istorie și arheologie «A. D. Xenopol» din Iași. Și pînă acum au și fost date la iveală monede emise de Alexandru cel Bun, cu capul de bour, firfirici din secolele XVI—XVII, o monedă turcească din secolul XVII, cărămizi cu frescă din epoca lui Ștefan cel Mare, plăcuțe de ceramică smălțuită, iar unul din șanțuri a condus la un cimitir din secolul XVIII.

● **O biserică de lemn din sec. XIII în Moldova.** — Noi urme de viață materială grăitoare, dovezi ale străvechii civilizații existente pe teritoriul țării noastre au fost puse în evidență prin strădaniile arheologilor noștri.

Pe teritoriul comunei Mogoșești-Siret (județul Iași) a fost descoperit de curînd, un bogat tezaur monetar roman, cuprinzînd piese de argint din secolele I—II. Cele peste 800 monede se aflau depozitate într-un coif de bronz și acesta tot de proveniență romană.

În momentul de față, prin eforturile unui larg colectiv de specialiști ai Oficiului județean Iași al patrimoniului cultural național, întreg tezaurul este restaurat, urmînd ca acesta să fie valorificat științific și muzeistic.

La Timișoara, într-un nou șantier de construcții din cartierul Fratelina a fost identificată recent o mare necropolă de incinerare. După primele cercetări au fost scoase la iveală peste 90 de morminte, precum și numeroase obiecte de ceramică și de bronz, ce demonstrează un grad avansat de viață materială.

În incinta curții vechii biserici «Sfîntul Sava» din Iași au fost descoperite *urme ale construcției unei mînăstiri*, numeroase vetre și cuptoare de pîine, fragmente de vase ceramice autohtone. Studiile efectuate pînă în prezent, demonstrează că noile descoperiri arheologice aparțin primei jumătăți a secolului al XV-lea.

Și în alte zone ale orașului, în raza străzilor C. Negri și Arcului au fost identificate urme de locuințe, unele din epoca neolitică altele din secolele XVI—XVII (cuptoare, depozite de cereale și vinuri etc.).

La biserica Bogdana din Rădăuți, monument istoric de care se leagă numele întemeietorilor Țării Moldovei, se efectuează de cîțiva ani complexe săpături arheologice. Recent au fost depistate *urme ale unui nivel de locuințe din secolul al XIII-lea și ale unei biserici din lemn* unde s-au găsit podoabe de mare valoare care vin în sprijinul ipotezei că *Bogdan I a fost înmormîntat aici*. Este vorba de o garnitură de obiecte de preț formată dintr-un inel de aur masiv și 60 de nasturi de argint aurit, ornați cu perle. Se apreciază că săpăturile care continuă, vor aduce noi dovezi privind datarea vechii biserici și a așezării civile din incintă.

● **O necropolă medievală la Alba Iulia.** — În municipiul Alba Iulia au fost identificate recent o *necropolă medievală* și numeroase obiecte de podoabă din aur și monede de argint bătute între anii 1590—1620.

● **Grijă deosebită pentru patrimoniul cultural-național.**

— *Muzeul din Aldeni.* — Cu 16 ani în urmă, la școala din Aldeni-Buzău, a luat ființă cercul «micilor arheologi». Rezultatele muncii lor se găsesc acum expuse în Muzeul din Aldeni, deschis și organizat sub îndrumarea Prof. Ion Cucu. Cele două încăperi ale muzeului vorbesc despre săpăturile lui Vasile Pîrvan (1926) și Gh. Ștefan (1940—1942 și 1955) în punctele Balaurului, Muchea Vulturului, Turtudău, Lunca Băieștiului.

Obiectele din piatră și os, ceramică ornamentată, rîșnița dacică și opaițul roman, resturi de grîu carbonizat găsite într-o groapă, care folosea la ascunsul cerealelor, sînt dovezi care acoperă o întindere de cinci milenii, mărturisind despre oamenii care au populat Aldeniul și împrejurimile sale.

Lîngă aceste mărturii vechi stau documente mai noi: procese verbale despre timpul lui Al. I. Cuza, o medalie primită de un localnic în războiul de independență,

coada de sapă folosită ca armă în 1907 de țăranul Gheorghe Sava unul din fruntașii răscoalei în partea locului.

La muzeul din Aldeni sînt din ce în ce mai dese vizitele celor din localitățile vecine. Aici se fac primiri solemne în organizațiile de masă și obștești. Cercul micilor arheologi dorește acum să aducă la zi mărturiile despre localitatea lor pentru ca urmașilor să le fie mai ușor să afle despre oamenii de azi ai acestor locuri (Rl. 16 iulie 1976).

— *Cetatea Bradu.* — În zona ansamblului medieval de la Buzău au fost scoase la iveală vechi urme de locuire care indică existența cetății «Bradu» încă din prima jumătate a secolului al XV-lea. Este vorba de peste 1100 de monede, mare parte din argint, tezaur descoperit lângă zidul nordic al cetății. Rețin în mod deosebit atenția o monedă bătută de Ștefan cel Mare, ce atestă existența unor legături cu Moldova precum și alte două piese care dovedesc că *ansamblul de cult a fost construit imediat după 1521*, fiind astfel cel mai vechi monument de acest fel de pe teritoriul de azi al județului Buzău.

— *Cazania lui Varlaam în biblioteca orașului Bacău.* — Unul din rarele exemplare ale «Cazaniei» lui Varlaam tipărită în anul 1643, la Iași, a intrat în posesia Bibliotecii județene din Bacău. Se pare că exemplarul este ale șaselea găsit pe teritoriul țării noastre. El a rezistat vremii, păstrînd intactă legătura de piele. Fișele și literele își păstrează și ele prospețimea putînd fi citite cu ușurință (Rl. 14 iulie 1976).

— *Biblioteca centrală de stat în posesia unei valoroase donații nipo. e.* — Fundația «Japonia» a donat Bibliotecii centrale de stat și Uniunii Scriitorilor, prin intermediul Ambasadei Japoniei la București, un set de cărți cuprinzînd lucrări reprezentative pentru arta și cultura japoneză. La festivitatea organizată cu acest prilej au rostit alocuțiuni ambasadorul Ryoko Ishikawa, Angela Popescu-Brediceni, director al B.C.S. și Ion Hobana, secretar ul Uniunii Scriitorilor.

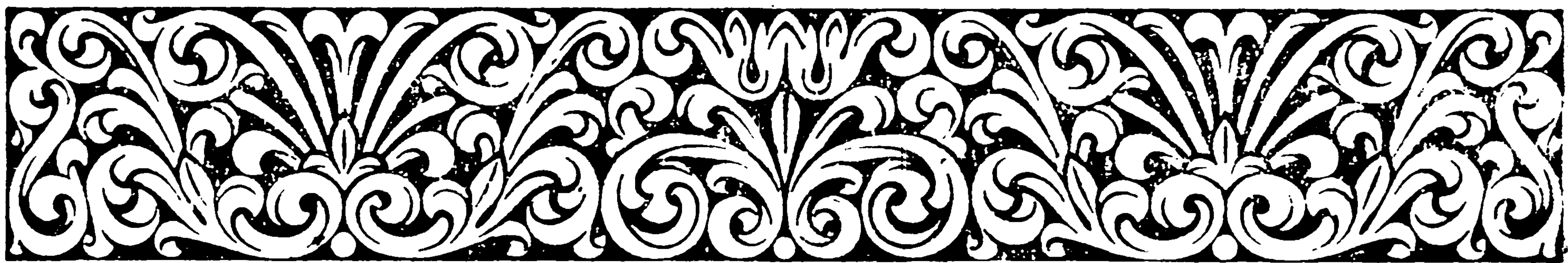
— *Expoziția omagială Brîncuși în orașul vestgerman Duisburg.* — În sălile Muzeului «Willhelm Lehmbruch» din orașul vestgerman Duisburg s-a deschis expoziția omagială «Constantin Brîncuși» dedicată împlinirii a 100 de ani de la nașterea marelui sculptor. Expoziția cuprinde piese originale din cele mai reprezentative precum și o serie de fotografii executate de Brîncuși pe care conducerea muzeului le-a împrumutat de la muzee și colecții particulare din întreaga lume.

Inaugurarea expoziției a avut loc în prezența primarului general al orașului Duisburg, J. Krins, a unor deputați în Bundestağ și a unor personalități de frunte ale vieții politice, economice și culturale vestgermane.

— *Petre Ugliș, Delapecica, un folclorist nonagenar.* — Pe lângă munca la catedră, pe învățătorul Petre Ugliș Delapecica din localitatea Gurahonț (jud. Arad) l-a pasionat toată viața activitatea de folclorist. Timp de aproape 70 de ani, din cei 91 cîți are acum, a colindat nenumărate localități din partea de vest a țării cu carnețelul în mîină, adunînd doine, basme, snoave, tot ceea ce i se părea valoros din literatura orală a localnicilor.

Încă în anul 1909 el tipărește la Lugoj două volume «Poezii populare» și «Povești din popor» și de atunci își continuă cu rîvnă și migală munca de culegător de folclor. Așa a adunat mii de piese folclorice de o rară frumusețe, reunite într-o valoroasă culegere de povești adunate din părțile Banatului și Crișanei, și editată recent de editura «Facla» din Timișoara. — (P. Diac.—Hurezi).

• I N D R U M Ă R I • P Ă S T O R Ă L E •

„ȘI NU NE DUCE PE NOI ÎN ISPITĂ...”

Mulți creștini, rostind rugăciunea «Tatăl nostru», se întreabă: oare Dumnezeu ne duce pe noi în ispită?

Vechiul Testament ne răspunde afirmativ: «Adu-ți aminte, zice Tatăl ceresc către Israel — de tot drumul pe care te-a dus Domnul Dumnezeuul tău prin pustie timp de patruzeci de ani, ca să te smerească și să te *ispitească* pentru a cunoaște ceea ce este în inima ta, de vei ține poruncile Lui sau nu. El ți-a smerit și te-a lăsat flămînd, apoi ți-a dat să mănînci mană, de care n-ai știut nici tu, nici părinții tăi, ca să te încredințezi că nu numai cu pîine va trăi omul, ci și cu tot ceea ce iese din gura lui Dumnezeu poate omul să trăiască».

Domnul Dumnezeuul tău «te-a purtat prin pustia cea nemărginită și înfricoșată, cu șerpi veninoși și balauri, prin ținuturi uscate de soare și fără apă... ca să te smerească, să te *ispitească* și la urmă să-ți arate fericirea» (Deut. VIII, 2—3; 15—16).

Tot afirmativ ne răspunde și Noul Testament: «Atunci Iisus, adică imediat după botez — a fost dus de Duhul ca să se *ispitească* de diavolul» (Matei IV, 1).

Așadar, Dumnezeu ne duce pe noi în ispită!

Totuși, în pofida dovezilor de mai sus, Sfîntul Apostol Iacov afirmă: «Nimeni să nu zică, atunci cînd este ispitit: «De la Dumnezeu mă ispitesc», — pentru că Dumnezeu nu poate fi ispitit de rele și El însuși nu ispitește pe nimeni, ci fiecare este ispitit, cînd este tras și momit, de însăși pofta sa. După aceea, pofta, cînd a zămislit, naște păcat, iar păcatul, o dată săvîrșit, aduce moarte» (Iacob I, 13—15).

Analizînd mai îndeaproape primele două texte și ultimul observăm: în primul caz este vorba de o ispitire care nu aduce poftă, nu aduce păcat, nu aduce moarte, iar în al doilea caz ispitirea le aduce pe toate trei. În primul caz, după ispitire Dumnezeu ne arată fericirea, iar în al doilea caz ne vine pieirea.

Vorbînd despre prima categorie de ispите, același Apostol Iacov ne povățuiește, zicînd: «Drept mare bucurie să socotiți, fraților, feluritele ispите în care cădeți, știînd că încercarea credinței voastre lucrează răbdare; iar răbdarea să-și aibă lucrul ei desăvîrșit, ca să fiți desăvîrșiți și întregi fără niciun fel de lipsă» (Iacob I, 2—4). Căci în prima categorie de ispите, departe de a fi vorba de poftă, de păcat și de moarte sufletească, cuvîntul Domnului ne pune în față «cuptorul smereniei». «Aurul, zice Isus, fiul lui Sirah — se lămurește în foc și oamenii cei plăcuți lui Dumnezeu în cuptorul smereniei» (II, 5).

Cînd în Rugăciunea Domnească zicem: «și nu ne duce pe noi în ispită», după virgulă adăugăm imediat: «ci ne izbăvește de cel viclean», recunoscînd prin aceasta că *ispita în cauză vine de la diavolul și ne duce la pieire*. Iar cînd este vorba de «cuptorul smereniei» atunci cuvîntul Domnului ne zice: «Drept mare bucurie să socotiți, fraților, feluritele ispîte în care cădeți», căci acest fel de ispîte ne duc la curățirea sufletului de zgura păcatului și la fericirea veșnică.

În «Plîngerile» sale, proorocul Ieremia se întreabă: «Nu iese oare din gura Celui prea înalt binele ca și răul?» (III, 38). Iar profetul Amos, se întreabă: «oare se întîmplă vreo nenorocire în cetate fără să fi fost de la Domnul?» (III, 6).

Cum că acest «rău» și această «nenorocire» fac parte din «cuptorul smereniei» și ne duc la cercarea credinței noastre, la răbdare și desăvîrșire, ne-o dovedește Sfîntul Ioan Gură de Aur prin următoarele cuvinte: «Între lucruri există bune, rele și indiferente. În grupul acestora din urmă, există unele care trec drept rele în ochii multora și, cu toate acestea, ele nu sînt deloc astfel decît numai în limbajul și imaginația lor. Sărăcia este un rău în ochii multora și totuși ea nu este deloc așa cum pare. Dimpotrivă, într-un suflet înțelept și bine ordonat, sărăcia apare ca un remediu al relelor. În general, bogăția trece drept un bine, dar la dreptul vorbind ea nu este un bine decît pentru cel ce se folosește bine de ea. Într-adevăr, dacă — vorbind în mod absolut — bogăția ar fi fost un bine, cei ce o stăpînesc ar fi trebuit să fie toți așa de buni. Dar dacă se poate să fii bogat fără să fii virtuos, dacă această ultimă calitate aparține numai celor ce se folosesc bine de bogăție, este clar că bogăția nu este un bine în sine, că ea nu este decît — ca să zic așa — o materie a virtuții, indiferentă prin ea însăși. În consecință, dacă bogăția ar fi fost o virtute ar fi urmat ca bogatul să fie în mod necesar virtuos, dar el nu este deloc astfel, nici nu este numit cu acest nume. Deci, bogăția nu este nicidecum — în mod absolut — o virtute, nici un bine oarecare. Aceasta depinde de voința celui ce o folosește. Și dimpotrivă, dacă sărăcia ar fi fost un rău, ar fi trebuit ca toți săracii să fie răi. Dar dacă mulți săraci au ajuns în cer aceasta este o dovadă că sărăcia nu este un rău»¹.

Comentînd textul: «ajunge zilei răutatea ei» (Matei VI, 34), Sfîntul Ioan Gură de Aur tilcuiește în continuare: «Cuvîntul «rău» nu înseamnă răutate sau malițiozitate; Dumnezeu să ne păzească de acest gînd! Ci el înseamnă muncă, întristări și necazuri. Mai vedem alte locuri în Scriptură unde acest cuvînt «rău» este luat în același sens. «Si erit malum in civitate, quod Dominus non fecerit?» (Amos III, 6). Prin aceste cuvinte Profetul nu înțelege deloc lăcomia sau răpirile sau alte vicii asemănătoare, ci plăgile cu care Dumnezeu îi lovise pe locuitori: «Ego Dominus et non est alter, formans lucem et creans tenebras, faciens pacem et creans malum: Ego Dominus faciens omnia haec» (Isaia XLV, 6—7).

În *Noul Testament* se vede că, îndată după botez Duhul lui Dumnezeu L-a dus pe Fiul Omului în «cuptorul» pustiei, dar cel care L-a ispitit a fost diavolul. Însă în *Vechiul Testament* se spune: «Eu sînt Domnul care fac toate acestea» (și întunericul și răul), fără să se pomenească nimic despre diavolul, ca să nu creadă poporul ales că există un dumnezeu al întunericului și al răului și, astfel, să cadă în prăpastia politeismului, pierzîndu-și credința într-un singur Dumnezeu nevăzut și spiritual. Dar după cum ispitele diavolului i-au pricinuit un mare bine Mîntuitorului care a ieșit

1. Saint Jean Chrysostome, *Sur le texte: C'est moi, le Seigneur Dieu, qui a fait la lumière et les ténèbres, faisant la paix et créant les maux*. Oeuvres complètes. Traduites sous la Direction de M. Jeannine. Bar-le-Duc, L. Guerin, Editeurs, 1865. Tome VI, p. 441.

biruitor din Carantania, tot astfel ispitele pe care același diavol ni le aduce în «cuptorul smereniei», cu îngăduința lui Dumnezeu, ne pricinuesc mari binefaceri sufletești.

După ce face o netă delimitare între răul ca viciu și răul ca plagă, Sfântul Ioan Gură de Aur enumeră foloasele pe care le putem scoate din «cuptorul smereniei».

«Tulburarea, zice Sfântul Părinte — este un mare bine și o fericire pentru un suflet tare și curajos. Căci pentru a merge spre Împărăția cerurilor nu există altă cale decât calea crucii. Așadar, să nu ne înșelăm. E cu neputință să suportăm oboseșile războiului dacă, în același timp, am căuta plăcerile, banii sau dacă am da dovadă de josnicie și de lașitate. Cu atât mai mult în acest război! Nu vă gândiți că acesta este cel mai teribil dintre toate? Căci aici nu este vorba de lupta contra oamenilor de carne și de sînge (Efes. VI, 12). Inamicul vă urmărește în vremea mesei, la plimbare, la baie. Și nu vă dă răgaz decât în somn. Și chiar atunci vă atacă adesea, dîndu-vă gânduri necurate și vise voluptoase»².

Scriptura ne spune: «Dacă te apropii să slujești Domnului, pregătește-ți sufletul pentru ispite» (Isus Sirah II, 1).

Că ispitirea este necesară și că, înainte de a gusta fericirea, e necesar să trecem — cum zice Deuteronomul — printr-o pustie nemărginită și înfricoșată, cu șerpi veninoși și cu balauri, ne lămurește același Sfânt Părinte astfel: «Odiha și deliciile nasc moleșeala, iar tulburarea produce energia. Să nu cîrtim, deci, dacă sîntem în necaz, ci dimpotrivă să-i mulțumim Domnului, căci de aici putem scoate prețioase avantagii. Plugarul, după ce își risipește grăunțele pe care le-a recoltat cu prețul atîtor ostenele se roagă din tot sufletul să vină ploaia. Dar cel ce n-are nici o idee de agricultură se miră și zice: Oare ce face acest om? El își împrăștie grăunțele pe care le-a cules. Și nu numai că le risipește, ci le amestecă așa de bine cu pămîntul încît îi va fi imposibil să-și adune boabele din nou. Mai mult, el cere ploaia care va strica aceste grăunțe și le va preface în noroi. Acesta va fi foarte tulburat cînd va vedea cerul brăzdat de fulgere, cînd va auzi zgomotul tunetelor. Iar plugarul, dimpotrivă, se bucură. El saltă de bucurie la vederea acestei furtuni. Căci plugarul nu se uită la prezent, ci se gîndește la viitor. Puțin îi pasă de bubuitul tunetului. El socotește de pe acum snopii de grîu. Sămînța se va strica într-adevăr, dar din ea vor odrăsli spice verzi. Fără îndoială, ploaia nu este plăcută, iar praful care va umplea văzduhul plugarului îi va face plăcere. Tot așa și noi, fraților, să nu ne gîndim la tulburările de acum, la aceste rele trecătoare, ci la avantajile pe care le vom avea, la roadele care se vor produce. Să așteptăm snopii care trebuie să apară. Dacă sîntem vigilenți, putem să culegem din împrejurările prezente roadele cele mai îmbelșugate și să umplem vistieria sufletului nostru. Dacă vom fi cu luare-aminte, nu numai că nu vom avea nici o pagubă din aceste tulburări, ci vom scoate nenumărate foloase, iar dacă vom trăi în nepăsare, liniștea însăși ne va pierde. Prosperitatea și adversitatea sînt egal de funeste omului neglijent, dar ele amîndouă sînt de folos celui ce ia seama de sine. Aurul își păstrează luciul chiar în apă; aruncat în cuptor, iese de acolo mai strălucitor. Scufundat în apă, pămîntul se dizolvă și iarba se vestejește, iar de cade în foc pămîntul se întărește și iarba se consumă. Aceasta este imaginea dreptului și păcătosului. Într-o atmosferă de pace, dreptul își păstrează luciul, ca aurul în mijlocul apei, dar cînd vine încercarea, el iese de acolo mai strălucitor decât aurul pe care l-a curățit focul. Dar păcătosul se dizolvă, se vestejește într-o atmosferă de fericire, ca pămîntul și ca iarba

2. *Ibidem*: Commentaire sur les Actes des Apôtres. Homélie XXXI, p. 154.

aruncate în apă. Ispita îl pierde și îl mistuie, așa cum focul împietrește noroiul și mistuie iarba»³.

Potrivit Scripturii, mai există o categorie de ispите care ne duc la păcat și la minciună.

Astfel, la II Cronici XVIII, 19—21 citim: «Și a întrebat Domnul: cine va duce în ispită pe Ahab, regele lui Israel, ca să se suie împotriva Ramotului din Galaad și să piară?» Atunci a ieșit un duh care s-a înfățișat înaintea Domnului și a zis: «Eu îl voi duce în ispită!» Și Domnul l-a întrebat: «Cu ce?» Și el i-a răspuns: «Voi ieși și mă voi preface în duh al minciunei în gura tuturor proorocilor lui!» Și Domnul i-a spus: «Du-l în ispită, că poți! Ieși și fă așa!»

În *Răspunsurile sale către Talasie*, Sfântul Maxim Mărturisitorul scrie: «Precum cunoaște Scriptura două feluri de întristări, la fel cunoaște două feluri de ispите. Unul cu voia și unul fără de voie, unul creator de plăceri voite, celălalt aducător de dureri fără voie. Ispita de voie dă ființă plăcerilor voite, iar cea fără de voie aduce durerile fără de voie. Una este cauza întristării din suflet, ar cealaltă a întristării după simțuri. Ispita cu voia produce întristarea în suflet și crează plăcerea în simțuri; iar cea fără de voie naște plăcerea sufletului și întristarea trupului. De aceea, continuă Sfântul Maxim — socotesc că Domnul și Dumnezeu nostru, învățînd pe ucenicii Săi cum trebuie să se roage, le spune să se roage să nu le vină felul ispitelor cu voia: «Și nu ne duce pe noi în ispită», adică îi învață pe ucenicii Săi să se roage să nu fie lăsați să facă experiența ispitelor plăcerii, adică a celor voite și poftite. Iar marele Iacob, zis frațele Domnului, învățînd pe cei ce luptă pentru adevăr să nu se ferească de felul ispitelor fără de voie, zice: «Mare bucurie să socotiți, frații mei, cînd cădeți în felurite ispите», adică în încercările care nu sînt voite și poftite și care produc dureri. Domnul ne învață să ne rugăm să nu ajungem în ispитеle cu voia, care produc plăcere trupului și durere sufletului. Iar marele Iacob ne îndeamnă să ne bucurăm de încercările cele fără de voie, care alungă plăcerea trupului și durerea sufletului. Și Domnul o arată aceasta limpede, adăugînd: «ci ne izbăvește de cel rău»: «Știind că cererea credinței voastre lucrează răbdarea... Desăvîrșit este cel ce luptă împotriva ispitelor cu voia prin înfrînare și în cele fără de voie stăruiește cu răbdare»⁴.

Dacă stăruim în ispитеle cele fără de voie cu multă răbdare, toate relele pe care alții le aduc asupra noastră se întorc spre binele nostru. «Cei trei tineri, scrie Sfântul Ioan Gură de Aur — au fost aruncați în cuptor și prin aceasta ei au dobîndit o slavă nemuritoare. Daniil a fost aruncat în groapa cu lei și a ieșit de acolo triumfător și plin de glorie. Vedeți că, în istoria Vechiului Testament, peste tot din feluritele încercări au ieșit numai lucruri bune. Răutatea oamenilor n-a făcut decît să arate virtutea mai strălucitoare, cam așa cum se întîmplă cu acela care, cu ajutorul unei simple trestii, vrea să lupte contra focului: el zice că îl bate, dar în realitate focul devine, din această pricină, mai înflăcărat, iar trestia se preface în cenușă. Astfel virtutea se hrănește și se fortifică în mijlocul curselor pe care i le întinde răutatea oamenilor, devenind mai strălucitoare. Dumnezeu, pentru a ne înălța, se servește la nevoie chiar de nedreptățile care ni se fac. Tot astfel diavolul cînd intervine în ceva asemănător, nu face decît să adauge la slava celor care suportă cu bărbăție atacurile lui.

3. *Idem*, «Homélie sur les statues», Quatrième homélie. Tome II, p. 567.

4. «Filocalia» Sibiu, 1948, vol. 3, pag. 301—303. Trad. de Prot. Stavr. Dr. Dumitru Stăniloae, Tipografia Arhidiecezană.

«Dar cum se face, ziceți voi — continuă Sfântul Părinte — că lucrurile nu s-au petrecut astfel cu privire la Adam și că, cu totul dimpotrivă, el a căzut din demnitatea sa pe care a avut-o la început? Vă răspund, că în ce-l privește pe Adam, Dumnezeu s-a servit, cum se cuvenea, de încercare și că Adam, el însuși, și-a pricinuit vătămarea întreagă pe care a putut s-o încerce. Ceea ce ne vine de la altul, este pentru noi cauza multor bunătăți, însă nu e tot așa cu ceea ce vine de la noi înșine. Căci numai vrednicia noastră este cauza multor lucruri ori, dacă toate acestea se pot atribui acțiunii diavolului, noi înșine sîntem aceia care i-am dat ocazia să lucreze. Spuneți-mi, în ce moment diavolul a avut toată puterea asupra lui Iuda? — Atunci cînd, îmi veți zice, a intrat în el. — Dar ascultați: pentru care motiv a intrat diavolul în el? Pentru că acesta era un tâlhar și fura din banii destinați milosteniilor. Așadar Iuda a deschis cu propriile lui mîini o poartă largă prin care a intrat satan. Astfel, nu diavolul este acela care a luat inițiativa, ci noi care îl chemăm și îl primim în inima noastră»⁵.

Acestea sînt ispitele cu voia împotriva cărora trebuie să luptăm prin înfrînare, lucru pe care nu l-a făcut Iuda, rugîndu-ne mereu Tatălui ceresc ca să nu ne ducă în asemenea ispite pierzătoare de suflet, lucru pe care Iuda de asemenea nu l-a făcut. De aceea Mîntuitorul ne învață: «Privegheați și vă rugați ca să nu intrați în ispită» (Matei XXVI, 41).

În ispitele cele fără de voie «sărăcia, boala, moartea prematură, calomnia, persecuțiile și toate relele omenești, care pot cădea asupra noastră, să le suportăm cu curaj, pentru că, dacă sîntem înțelepți, aceste rele nu constituie decît un prilej de a ne învrednici de multe cununi», căci scrie Sfîntul Ioan Gură de Aur în altă omilie — «toate necazurile fără excepție, care se abat asupra păcătoșilor, micșorează în aceeași măsură povara fărădelegilor lor, iar cînd se abat asupra celor drepți, ele adaugă în aceeași măsură frumusețea sufletului lor. În felul acesta atît dreptii cît și păcătoșii scot din dureri roade din belșug, numai să le suporte cu o bună dispoziție, căci acesta este punctul principal»⁶.

Comentînd locul de la Matei VII, 24—27, același Sfînt Părinte scrie: «Vedeți că nu furtuna este pricina dărîmării acestei case, ci nebăgarea de seamă din partea celui care a construit-o. De amîndouă părțile(terenul stîncos și terenul nisipos) apar ploaia, șuvoaiele de apă, vînturile dezlănțuite și o casă. E vorba de aceeași clădire, de aceleași accidente, dar cele două case n-au avut aceeași soartă pentru că ele n-au avut aceeași temelie. Repet, nu accidentele au fost acelea care au dus această cădere, ci nesocotința unui om. Dacă n-ar fi fost așa, casa zidită pe stîncă ea însăși ar fi căzut, dar acest lucru nu s-a întîmplat. Dar să nu credeți că aici e vorba de o casă. Aici este vorba de sufletul care pune în practică cuvintele divine pe care le aude sau care le aruncă departe de el. În acest chip Iov și-a întărit sufletul său».

«Adam se afla în rai, dar el a fost lipsit de curaj și a căzut. Pe grămada lui de gunoi, Iov s-a reținut de la cîrtire și a triumfat asupra tuturor relelor. Ce distanță enormă este de la gunoi pînă la paradis! Însă virtutea locului nu-i servește la nimic celui care îl ocupă, odată ce el însuși s-a lăsat învins, și dimpotrivă, în ciuda șederii sale pe gunoi, virtutea lui Iov i-a servit ca un zid de apărare contra oricărei răniri»⁷.

5. *Idem*, «Sur les Actes des Apôtres». Homélie LIV, p. 285.

6. *Idem*, «Homélie sur Lazare», T. II, *op. cit.*, p. 490 și 505.

7. *Idem*, «Homélie sur les statues», T. II, p. 568 și 571.

Celor ce sînt plini de curaj, de înțelepciune și de răbdare, Sfîntul Părinte le spune: «Dacă sînteți păcătoși, focul necazurilor vă va arde și vă va mistui păcatele. Iar dacă sînteți virtuoși același foc vă va da mai multă strălucire și splendoare»⁸.

Dar dacă focul necazurilor aduce atîta bine virtușilor ca și păcătoșilor pentru ce ne rugăm Domnului să nu ne ducă în ispită, ci să ne izbăvească de cel rău?

«Nimic nu este mai potrivit, — răspunde Sfîntul Ioan Gură de Aur — să ne vedem micimea noastră și să ne izgonim mîndria că aceste cuvinte care ne învață să nu fugim de luptă, dar nici să ne aruncăm în această luptă de capul nostru. Căci în felul acesta biruința noastră va fi mai glorioasă, iar înfrîngerea diavolului mai rușinoasă. Căci atunci cînd sîntem siliți să luptăm trebuie să ne batem cu fermitate și vigoare, dar cînd nu sîntem nicidecum chemați trebuie să stăm liniștiți și să așteptăm vremea luptei, ca să arătăm toată smerenia și îndrăzneala. Prin acest cuvînt «rău», care înseamnă și «malițios», se înțelege duhul cel rău și ne îndeamnă să avem contra Diavolului o dușmănie neîmpăcată. Răutatea nu este naturală creaturii, ci vine de la alegerea voinței. Iisus Hristos l-a numit în mod absolut «cel rău» pentru că el este rău în cel mai înalt grad. Și cum, fără să fi primit din partea noastră nici cea mai mică ocară, el nu face un război care nu cunoaște răgaz, Domnul nu ne zice: «Izbăvește-ne de cei răi», ci de «cel rău», ca să ne poruncească să nu avem necaz contra fraților noștri în relele pe care le suferim de la ei, ci să întoarcem toată ura noastră împotriva acestui duh al răutății, autorul și începătorul adevărat al tuturor relelor»⁹.

Dar în Vechiul Testament, la profetul Isaia VI, 10, există o frază care provoacă nedumeriri mai mari.

«Împietrește inima poporului acestuia, zice Domnul — astupîndu-i urechile și închide-i ochii, ca nu cumva să vadă cu ochii și cu urechile să audă și cu inima să înțeleagă și să se întoarcă la pocăință și iarăși să-l vindec».

Ne întrebăm: Oare Dumnezeu este Acela care poruncește să împietrească inimile oamenilor, să astupe urechile și să închidă ochii ca poporul să nu vadă, să nu audă și să nu înțeleagă cuvîntul Domnului și, deci, să nu se întoarcă la pocăință ca să se vindece și să se mîntuiască?

Ca dovadă că nu Dumnezeu este Acela care împietrește inimile oamenilor, ci diavolul și înclinarea spre rău a omului, tot prin profetul Isaia Domnul zice: «Să vină poporul cel orb care totuși are ochi și cel surd care totuși are urechi» (XLIII, 8). «Îndrepta-voi pe cei orbi pe drumuri pe care nu le cunosc și pe poteci neștiute îi voi călăuzi; întunericul îl voi preface înaintea lor în lumină și povîrnișurile în cîmpie întinsă» (XLII, 16).

Și totuși, cine este acela care orbește mințile credincioșilor?

În Noul Testament, cînd primejdia politeismului a dispărut, Apostolul neamurilor îl demască, zicîndu-i pe nume: «dumnezeul veacului acestuia a orbit mințile necredincioșilor, ca să nu le strălucească lumina Evangheliei mării lui Hristos, Cel ce este chipul lui Dumnezeu» (II Cor. IV, 4).

Dar dacă dumnezeul veacului acestuia orbește mințile credincioșilor, atunci Sfîntul Apostol Iacob are dreptate cînd zice: «Nimeni să nu spună, atunci cînd este ispitit: de la Dumnezeu mă ispitesc — pentru că Dumnezeu nu poate să fie ispitit de rele și El însuși nu ispitește pe nimeni. Ci fiecare este ispitit, cînd este tras și

8. *Ibidem*, p. 567.

9. *Idem*, «Commentaire sur saint Mathieu», T. VII, *op. cit.*, p. 165.

momit de însăși pofta sa. După aceea, pofta, când a zămislit, naște păcat, iar păcatul, odată săvârșit, aduce moarte» (I, 13—15).

Deci, pofta și înclinarea spre rău constituie ispita și momeala care duce la păcat și la moarte. Soarele e același, dar are acțiuni diferite din cauza materiei care primește razele lui. Astfel, același soare care înmoaie ceara, împietrește lutul, precum același soare care dă viață omului viu, descompune cadavrele și umple văzduhul de miros urât. Așadar, nu soarele, ci materia poartă vina împietririi. Tot astfel, sub acțiunea dragostei Domnului Iisus inimile curate ale Apostolilor s-au deschis ca petalele florilor primind lumină și viață, iar inimile viclene ale fariseilor s-au împietrit din cauza înclinării lor spre rău și din cauza lutului de răutate și de pofte rele cu care și-au umplut inima.

Iisus, fiul lui Sirah, zice că «sufletul cel rău duce la pieire pe cel ce îl are» (VI, 3). Adică, răutatea propriului său suflet îl împietrește pe om ca să nu vadă, să nu audă și să nu înțeleagă cuvântul Domnului, iar «prin ceea ce păcătuiește ci eva, prin aceea se și pedepsește» (Înțelepciunea lui Solomon XI, 16) «Drept aceea, încheie Solomon, adresându-se Domnului — «pe cei nedrepti ce și-au trăit viața nebunește i-ai pedepsit cu înseși ale lor fapte uricioase» (XII, 23). Proorocul Ieremia îi spune lui Israel: «Răutatea ta te pedepsește și necredința ta te urgisește» (II, 19). Iar prin gura proorocului Iezechiil, Domnul zice: «toată purtarea ta ți-o voi întoarce în capul tău» (XVI, 43) și «cu pedeapsa păcatului vostru vă voi pedepsi» (XXIII, 49). Cu alte cuvinte, ceea ce se zice despre pedeapsa lui Dumnezeu nu este decât autopedepsă. Dacă o ramură s-ar detașa, conștient și liber, de trunchi, dacă seva n-ar mai circula prin ea, iar ramura s-ar usca, atunci ar fi strânsă și aruncată în foc. Aceasta este, în fond, «pedeapsa» păcătoșilor în iad. Ei se autopedepsesc.

Despărțindu-se conștient și liber de trunchiul divin prin care circulă seva Duhului Sfânt, păcătoșii au soarta ramurei care, odată separată de trunchi, se usucă și se arde în foc. «Oamenii răi și amăgitori, zice Sfântul Apostol Pavel — vor merge din rău în mai rău, rătăcind pe alții și fiind rătăciți ei înșiși» (II Tim. III, 13). Cei stăpîniți de duhul diavolului și de patimi rele merg din rău în mai rău, după cum spune Ioil proorocul: «Ceea ce a rămas de la gize, a mâncat puhoiul lăcustelor și ceea ce a rămas de la puhoiul lăcustelor, au mâncat forfocarii și ceea ce a rămas de la forfocari au prăpădit cărbușii» (I, 4). Acesta este sensul cuvintelor apocaliptice: «Cine e nedrept, să nedreptățească mai departe, iar cine e spurcat să se spurce mai departe» (XXII, 11). Căci viciul își găsește în el însuși pedeapsa sa, iar cei răi, mergînd din rău în mai rău, se autopedepsesc, se autodevoră.

Dumnezeu este iubire și «nu de bună voie (non ex corde suo) umilește și pedepsește pe fiii oamenilor», scrie Ieremia proorocul în Plîngerea sa (III, 33). Multe ispite și pedepse vin de la diavolul chiar fără voia Domnului. «Ei și-au ales regi, dar fără vrerea mea (non ex me)», zice Dumnezeu prin gura proorocului Ozeea. «Vor mai năvăli unii asupra ta, se adresează Isaia Ierusalimului — fără voia mea» (qui non erat mecum) (LIV, 15). Și așa cum «Dumnezeu n-a făcut moartea și nu se bucură de pieirea celor vii» (Înțelepciunea lui Solomon I, 13), tot astfel Dumnezeu n-a făcut răul, nici nu duce în ispită pe cineva ca să piară, ci ca să iasă biruitor și strălucitor.

Dumnezeu vrea ca toți să se mîntuiască.

Mîntuitorul se adresează Cetății Sfinte și zice: «Ierusalime, Ierusalime, care omori pe prooroci și cu pietre ucizi pe cei trimiși la tine, de cîte ori voit-am să adun pe fiii tăi cum adună pasărea puii ei, sub aripi, dar nu ați vrut! Iată, casa voastră vi se lasă pustie» (Matei XXIII, 37).

Voința lui Dumnezeu care vrea ca toți să se mintuiască s-a ciocnit de voința aceluia care nu vrea să primească iubirea lui Dumnezeu. Dumnezeu cel întrupat a rămas plîngînd în fața cetății inexpugnabile, care este inima ce se opune voinței divine.

În lumina textelor de mai sus, putem înțelege mai bine minunata tilcuire pe care o face Sf. Ioan Gură de Aur cu privire la locul atât de dificil de la Isaia VI, 8—10.

«Se prezintă aici, scrie Sfîntul Părinte — o dificultate aparentă care, totuși, dacă o privim cu atenție, vedem că nu este cu neputință de rezolvat. Căci, așa cum soarele, care închide ochii omului bolnav, nu-i închide prin propria lui natură, ci pentru că ochii omului sînt bolnavi, tot astfel Dumnezeu nu-i face surzi pe cei ce nu ascultă cuvîntul Său. Așadar, în felul acesta, în acest sens se zice că Domnul a împietrit inima lui Faraon. Și aceasta se întîmplă, de asemenea, cu unele spirite care se opun cuvîntului lui Dumnezeu. În rest, *acesta este un fel de a vorbi al Scripturii*, ca și în aceste cuvinte: «Dumnezeu i-a lăsat la mintea lor rătăcită, să facă cele neiertate» (Rom. I, 28). Și în aceste cuvinte: «Domnul Dumnezeuul vostru v-a împrăștiat printre popoare» (Deut. IV, 27), adică a îngăduit, a lăsat. Scriptura, în acest loc, nu-l face nicidecum pe Dumnezeu să acționeze, ci notează că răul se face prin răutatea popoarelor. Căci atunci cînd sîntem părăsiți de Dumnezeu sîntem dați pe mîna diavolului, iar fiind dați pe mîna diavolului sîntem copleșiți de tot felul de rele. Cînd zice Scriptura: «Domnul a împietrit» și «l-a dat pe mîna cuiva» aceasta o face, deci, ca să-i umple pe auditori de frică. Căci, într-adevăr, Dumnezeu nu ne părăsește. Iată dovada! Ascultați ce spune Cuvîntul: «Oare nu păcatele voastre s-au făcut zid de despărțire între voi și mine? (Isaia LIX, 2). Și încă: «Cei ce se depărtează de Tine vor pieri» (Ps. LXXIII, 27). La Ozeea zice: «Fiindcă tu ai uitat de legea Dumnezeului tău, și eu voi uita pe feciorii tăi» (IV, 6). Domnul Iisus Hristos, zice: «De cîte ori am voit să-ți adun copiii și tu n-ai vrut!» (Luca XIII, 34). La Isaia mai zice: «Pentru ce, cînd veneam, nu găseam pe nimeni, și cînd strigam, nimeni nu răspundea?» (L, 2).

«Scriptura spune aceste lucruri pentru a ne arăta că noi sîntem cei dinții autori atât a părăsirii cît și a pierderii noastre. Dumnezeu nu numai că nu vrea să ne părăsească, dar nici nu vrea să ne pedepsească. Și cînd ne vine pedeapsa nu trebuie s-o atribuim voinței lui Dumnezeu: «Eu nu vreau moartea păcătosului, zice Domnul — ci să se întoarcă și să fie viu» (Iezechil XVIII, 32). Iisus Hristos a vărsat lacrimi pe ruinele Ierusalimului, așa cum noi ne plîngem prietenii. Aceste adevăruri ne sînt cunoscute, frații mei: să facem dar tot posibilul ca să ne despărțim de Dumnezeu»¹⁰.

«Aceasta este un fel de a vorbi al Scripturii», afirmă Sf. Ioan Gură de Aur în cuvintele subliniate de mai sus. Dar acest fel de a vorbi încetează în Noul Testament odată cu dispariția primejdiei politeiste. Sf. Ioan Gură de Aur lămurește locurile greu de înțeles.

«Eu sînt Dumnezeu care face pacea și care crează relele». Ce fel de rele? Aceste rele de care era vorba: captivitatea, robia și altele de acest fel, însă nu desfrînarea, necumpătarea, pofta trupească, nimic de acest fel. În sfîrșit, celălalt profet, zicînd: «Este oare în cetate vreun rău pe care să nu-l fi făcut Domnul?» are în vedere tocmai acest gen de rele: foametea, boala, plăgile trimise din partea cerului. Hristos zice: «Ajunge zilei răutatea ei» (Matei VI, 34), vrea să spună de oboseli, de dureri.

Să ne rugăm ca să nu fim duși în ispită, astfel încît de s-ar întîmpla să intrăm în ispită, să nu ne pierdem nicidecum curajul, să nu cădem în deznădejde, ispitele devin instrumentele virtuții în mîinile celor ce știu să le întoarcă spre folosul lor¹¹.

10. Saint Jean Chrysostome, «Commentaire sur Jean». Homélie LXVIII. T. VIII, p. 444.

11. *Idem*, «Homélie sur cette parole du prophète: Moi, le Seigneur Dieu, j'ai fait la lumière et ténèbres, faisant la paix et créant les maux». Tome VI, p. 444—445.

«Dar cum se face totuși, îmi veți zice, că Iisus Hristos ne spune: «Rugați-vă ca să nu intrați în ispită»? (Matei XXVI, 30). În Evanghelia noastră este scris că Iisus Hristos nu s-a dus de voia Lui în pustie, ci a fost dus de Duhul. Ceea ce ne arată în mod admirabil că nu trebuie să ne aruncăm de voia noastră în ispite, ci numai să le suportăm cu curaj când vin asupra noastră.

Capitolul 4 de la Matei începe cu cuvântul «Atunci», iar Sfântul Ioan Gură de Aur se întreabă în continuare: «Atunci»: ce vrea să zică acest cuvânt? Adică, după coborîrea Sfântului Duh asupra lui Iisus, după ce s-a auzit din cer acest glas dumnezeiesc: «Acesta este Fiul Meu cel iubit întru care am binevoit». Cine nu va admira, frații mei, că Duhul lui Dumnezeu L-a condus pe Iisus Hristos în pustie, ca să fie ispitit de diavolul? Căci Sfântul Duh însuși este Acela care L-a condus pe Iisus acolo. Întrucît Iisus Hristos a venit în lume pentru noi, ca să ne servească de model și, pentru aceasta, s-a hotărît să facă totul și să sufere totul. El a vrut să se lase condus în pustie și să lupte împotriva diavolului, pentru ca noii botezați, văzîndu-se asaltați de unele ispite mari după botez, să nu se tulbure și să nu se descurajeze, ca și cum le-ar veni ceva contra așteptării lor, ci să sufere această încercare cu seninătate, ca pe o urmare necesară a mărturisirii de credință pe care au îmbrățișat-o.

«Voi ați primit armele, continuă Sfântul Părinte — nu ca să rămîneți într-o odihnă lașă, ci pentru luptă. Dacă Dumnezeu nu oprește ispitele cu care sînteți atacați, o face din mai multe motive care vă sînt de folos. Căci, în primul rînd, El vrea să recunoașteți din experiență că ați devenit mai puternici. El mai vrea să vă păstrați modestia și să nu vă mîndriți cu măreția harurilor primite de voi care încă sînteți expuși ispitelor. Dumnezeu mai îngăduie ca să fiți ispitiți pentru ca diavolul, care mereu se îndoiește că ați renunțat cu toată sinceritatea la răutățile lui, să se asigure că această renunțare este adevărată. În plus, scopul lui Dumnezeu este ca sufletul vostru să se fortifice prin ispite, ca acest suflet să devină mai tare ca fierul. În sfîrșit, Dumnezeu îngăduie ca dușmanul să vă atace, pentru ca să pricepeți prin aceasta cît e de mare și prețioasă comoara care v-a fost încredințată»¹².

În viața noastră, «întîlnim peste tot piedici și ispite, curse și prăpăstii. De te duci într-o piață publică și vezi acolo un dușman, simpla lui vedere te irită; de vezi un prieten plin de slavă, devii invidios; de vezi un sărac, îl disprețuiești; de vezi un bogat, îl zavistuiești; de vezi că cineva este insultat, te revolți; de ești tu însuși insultat, te înfurii; de vezi o femeie frumoasă, grațiile ei te captivează. Vedeți ce mulțime de curse! Iată pentru ce Înțeleptul Solomon vă spune: Băgați de seamă că mergeți prin mijlocul curselor: curse în casa voastră, curse la masa voastră... Ar zice cineva: pentru ce toate aceste curse? Ca să nu ne oprim pe pămînt, ci să ne luăm zborul spre cer. Atîta timp cît o pasăre planează în regiunile superioare nu este ușor s-o prinzi. Tot așa și voi, atîta timp cît veți ridica privirile în sus nu veți fi lesne prinși în cursă sau în capcană. Diavolul este un păsărar dibaci, ridicați-vă — deci — deasupra săgetăturilor lui. Cel ce se plasează într-un loc înalt, nu va admira bunurile veacului acestuia. Și după cum, dacă ne ridicăm pe piscul unui munte înalt, cetățile și fortărețele ne par foarte mici, iar oamenii care merg ne par ca niște furnici care se agită, tot astfel și voi, dacă vă ridicați spre ideile sublime ale unei înțelepciuni sfinte, nimic nu vă va putea

12. *Idem*, «Commentaire sur Matthieu». Homélie XIII, chap. IV, 1 Tome VII, p. 97.

vătăma pe pămînt... În felul acesta, toate splendorile vieții prezente păreau niște lucruri mărunte în fața Sfîntului Pavel și erau în ochii lui mai inutile decît ființele moarte. Ceea ce îl face să strige : «Lumea este răstignită pentru mine» (Gal. IV, 14), ceea ce îl face să-i îndemne pe credincioși : «Întoarceți-vă gîndurile voastre către cele de sus» (Col. III, 1). Ce vrei să spui, mărețule Apostol, prin lucrurile cele de sus ? întrebă Sfîntul Părinte. — Unde sînt ele, aceste lucruri ? Sînt ele în regiunea unde strălucește soarele ? Unde este luna ? Nu. — Dar unde ? Unde sînt îngerii, arhanghelii, heruvimii și serafimii ? — Nu, încă nu, ci acolo unde Iisus Hristos se află de-a dreapta lui Dumnezeu Tatăl Său. Urmați învățătura Apostolului și nu uitați niciodată că, așa cum aripile nu sînt bune de nimic dacă pasărea este prinsă în plasă, unde se zbate în zadar, tot așa mintea nu vă ajută la nimic dacă sînteți robiți de dorințe criminale și sînteți mereu prinși, oricare ar fi agitațiile voastre. Aripele sînt date păsării ca să nu cadă în plasă ; mintea este dată omului pentru a se apăra de păcate»¹³.

«O minte calmă și liniștită înfruntă chiar relele naturale și reale. Închipuiți-vă un cîrmaci în mijlocul furtunii : marea mugește, norii se grămădesc, fulgerul strălucește, iar în corabie domnește tulburarea și zăpăceala. Totuși, el stă liniștit la cîrmă și, cu o mînă sigură, își dirijează corabia pe care o smulge din furia apelor și a furtunii. Imitați această purtare, ne sfătuiește Sf. Părinte. — Și dacă veți arunca în Dumnezeu ancora sfintei speranțe, ea vă va face să fiți hotărîți și neclintii»¹⁴.

*

In concluzie, cuvintele : «și nu ne duce pe noi în ispită» au înțelesul lor profund și e bine să ne rugăm așa cum ne-a învățat Mîntuitorul nostru Iisus Hristos ;

Ispitele fiind de două feluri, e bine să ne rugăm ca să nu fim duși în ispitele care întrec puterea noastră de rezistență și care ne aruncă în prăpastia pierzării veșnice ;

Dumnezeu i-a dus în ispită pe israelitenii care au rătăcit 40 ani în pustie, iar Duhul Sfînt L-a dus pe însuși Mîntuitorul în pustia Carantaniei, dar aceste ispite nu duc la pieirea sufletului, ci dimpotrivă la întărirea și purificarea lui ;

Să nu ne aruncăm la voia întîmplării în cuptorul ispitelor, iar dacă ele vin asupra noastră să le răbdăm și să ne rugăm lui Dumnezeu să ne întărească ;

După cum într-o fabrică de sticlă, vasele — înainte de a fi întrebuințate — trec mai întii printr-o cameră cu cea mai înaltă temperatură și, după aceea, printr-o cameră cu cea mai scăzută temperatură, tot astfel Dumnezeu ne lasă în ispite de tot felul ca să ne întărească, să ne călească, iar cei care nu rezistă și se sfarmă, să meargă la retopire, așa cum a mers Sfîntul Apostol Petru după ce s-a lepădat de Domnul. «Un artist, scrie Sfîntul Ioan Gură de Aur — care ține în mîinile lui o statuie uzată de rugină și de vreme, mutilată în mai multe locuri, o sfarmă, o aruncă în cuptor, o topește cu grijă ca s-o refacă mai frumoasă. Statuia sfărîmată în scopul de a fi aruncată în cuptor nu este distrusă, ci reînnoită»¹⁵.

Este adevărat că sînt unii care nu se mai refac, nu se mai reînnoiesc, nu se mai ridică din căderea lor. Din categoria acestora fac parte demonii și fariseii. Dar dacă sub acțiunile calde ale razelor solare lutul se împietrește, de vină este materia și dacă demonii și fariseii s-au împietrit, de vină sînt spiritele lor orbite de ură și de invidie. «Crima lor, zice Sfîntul Ioan Gură de Aur — nu este nici tîlhăria, nici duhul

13. *Idem*, «Homélie sur les statues» T. III, p. 76.

14. *Ibidem*, p. 81.

15. *Idem*, «Homélie sur Lazare», T. II, p. 503.

de răpire, ci o neascultare, un spirit de contradicție care se opune sistematic la tot ce face Dumnezeu. Din această cauză ei aud fără să înțeleagă și văd fără să discearnă»¹⁶.

Dacă «materia» e bună, ispitele dezrădăcinează mândria, gelozia, invidia, plăcerile vinovate, fastul puterii, lăcomia, desfrinarea, vanitatea, mânia, iar dacă «materia» e rea omul se împietrește, merge din rău în mai rău. În primul caz, cei trei tineri au ieșit mai strălucitori din cuptorul Babilonului, Daniil a ieșit biruitor din groapa cu lei, iar Iov a ieșit plin de sfințenie din ispitele pe care le-a suferit cu bărbăție. Iar în al doilea caz, omul e ca o casă în care intră alte șapte duhuri rele, e ca o casă zidită pe nisip care se prăbușește când vin apele. Din suferința acestor oameni se înalță numai blesteme. Și dacă celor dintâi li se poate spune: «cel ce are i se va mai da», celorlalți li se poate zice: «iar celui ce n-are i se va lua și ceea ce i se pare că are».

Grăuntele de grâu, aruncat sub brazdă, este aruncat totodată în cele mai grele ispite, dar — fiind materie bună — după ce putrezește și moare le întoarce toate spre bine, dând roade însutite la bună vreme. Tot astfel martirii, acoperiți de lovituri și de rane, schingiuiți și omorâți, pe măsură ce-și prăpădeau omul din afară, își înnoiau omul cel dinăuntru. Diavolul este un călău, dar «călăul aplică răufăcătorului pedeapsa cuvenită, nu pe cât vrea el, ci pe cât îi ordonă magistratul»¹⁷. În asemenea cazuri, «diavolul devine cauza mântuirii noastre, nu prin intenția sa, ci printr-o dibace folosire (a ispitelor lui). Așa cum fac medicii, care iau tot felul de vipere, le taie organele veninoase și din ele fac remedii...»¹⁸.

Sfârșind aceste rînduri, să ne rugăm Tatălui ceresc împreună cu Gala Galaction:

«Tu vezi în ce iad trăim! Tu vezi cum se clatină deasupra noastră valurile păcatului și ale prăpădului! «Rămii cu noi căci este către seară și ziua pe sfârșite!» (Luca XXIV, 29). Rămii cu noi în noaptea pe care o simțim plină de spaime și de dureri! Te așteptăm cu încordare, te așteptăm, așa cum ne-ai poruncit, cu mijloacele încinse și cu lămpile gata, ca pentru sosirea Mirelui. Nu ne lăsa să adormim! Nu ne lăsa nici gândurilor străine și descurajării! Măsoară puterile noastre cu mare mila Ta, încarcă pe umerii noștri atîta cît putem să purtăm și nu ne duce pe noi în ispită!

«Țărîna sîntem, Stăpîne! Praf și deșertăciune! Nu lăsa pe diavolul să se cuibărească în țărîna aceasta! Păstrează-ne nouă dumnezeieștile Tale făgăduințe! Invrednicește-ne pe noi să ajungem la răscumpărarea, la prefacerea și la străluminarea trupurilor noastre!»

«Nu ne împovăra pe noi cu pricini, cu gânduri, cu întrebări și cu necazuri care trec peste puterile noastre!»

Nu îngădui ca făptura noastră slabă, înnodată din duh și din pămînt, să fie supusă la prea mari încercări! Nu ne lăsa să rătăcim departe de Tine! Nu ne lăsa să fim cernuți ca grîul! Nu îngădui ca noi cei arvuniți dragostei, milei și slavei Tale, noi, cei arvuniți cerului și învierii ce va să fie, să apucăm pe căile pieirii, ci ne izbăvește de cel viclean! Amin!»¹⁹.

Arhim. Paulin LECCA

16. *Idem*, «Commentaire sur Isaïe», T. VI, p. 385.

17. *Idem*, «Homélie sur les démons», T. III, p. 161.

18. *Ibidem*.

19. Gala Galaction, *Meditare la «Rugăciunea Domnească», adică la Tatăl nostru*, Tipografia Diecezană, Arad, 1927.

OBLIGAȚIA POSTULUI ȘI SPOVEDANIEI ÎNAINTE DE ÎMPĂRTĂȘIRE (după Sf. Scriptură, Sf. Tradiție și Rînduielei bisericești)

Sfînta Euharistie este centrul vieții noastre spirituale, iar inima acestei vieți este Iisus euharistic. Din inimă pornesc sentimentele de iubire și de intimitate¹.

Sfînta Euharistie este cea mai mare și mai dumnezeiască Taină, este izvorul celei mai prețioase roade duhovnicești. Mîntuitorul nu petrece decît numai în sufletele și trupurile cele curate. «Eu Mă duc și Mă veți căuta și veți muri în păcatul vostru. Unde Mă duc Eu, voi nu puteți veni» (Ioan VIII, 21).

Mîntuitorul nu intră în sufletele celor nevrednici și nepregătiți, care numai în ceasul morții îl vor căuta ca să le ierte fărădelegile lor².

Credinciosul care se împărtășește este convins că să împărtășește cu Trupul și Sîngele lui Hristos spre iertarea păcatelor. Mîntuitorul a zis: «Adevăr, adevăr zic vouă, dacă nu veți mânca trupul Fiului Omului și nu veți bea Sîngele Lui, nu veți avea viață întru voi. Cel ce mănîncă Trupul Meu și bea Sîngele Meu rămîne întru Mine și Eu întru el. Aceasta este pîinea care s-a pogorît din cer, nu precum au mîncat părinții voștri mană și au murit. Cel ce mănîncă această pîine va trăi în veac» (Ioan VI, 54—56).

Credinciosul înduhovnicit prin primirea Sfintei Euharistii este ajutat în năzuințele sale de a aduce o viață în Hristos, conformîndu-se în toate gîndurile sale și-n toate cugetele sale cugetelor lui Hristos, după cuvîntul Sfîntului Pavel: «Și nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine» (Gal. II, 20).

Tot în Evanghelia Sfîntului Ioan, Mîntuitorul precizează că Trupul Său este cu adevărat mîncare, și Sîngele Său cu adevărat băutură. Ce cuvinte clare și limpezi sînt acestea!

De altfel, la Cina cea de Taină, într-un moment foarte important și semnificativ, Mîntuitorul ridicîndu-se în picioare, după ce a făcut o rugăciune scurtă, a ridicat ochii spre cer, a binecuvîntat pîinea și apoi a zis către Apostoli: «Luați mîncăți, acesta este Trupul Meu». Apoi a luat paharul cu vin, zicînd: «Beți dintru acesta toți, acesta este Sîngele Meu».

Cuvintele acestea ale Mîntuitorului cuprind o poruncă deosebit de mare, poruncă pe care sînt obligați să o îplinească toți aceia care se numesc ucenicii Lui și care vor să se împărtășească din viața lui Hristos.

Eu mă gîndesc — zice Nicolae Cabasilas în lucrarea sa *Viața în Iisus Hristos* — la această invitație sacramentală: Luați. Este limpede că prin această expresie noi sîntem invitați la o masă, în cursul căreia noi primim într-adevăr pe Hristos în mîinile noastre, noi îl introducem în gură, noi îl contopim cu sufletul nostru, noi îl unim cu trupul nostru, noi îl vîrșăm în vinele noastre. Pe drept cuvînt este zis: «Cei care L-au primit nu sînt născuți din sînge» *La Vie en Jésus-Christ*, traduit par S. Broussaleux, Belgique, 1932, p. 116).

Dar, Trupul și Sîngele lui Hristos nu-l pot primi decît aceia care sînt vrednici, căci Sfîntul Pavel ne învață: «Să se cerceteze însă omul pe sine și așa să mănînce din pîine și să bea din pahar. Căci cel ce mănîncă și bea cu nevrednicie, osîndă își mănîncă și bea, nesocotînd trupul Domnului» (I Cor. XI, 28—29).

Fiindcă Sfînta Împărtășanie este unirea cu Hristos însuși, sub chipul pîinii și al vinului, e lucru foarte de înțeles că primirea ei trebuie să fie precedată de împlinirea unei speciale pregătiri. Trebuie să fie pregătirea pe care o facem celui mai iubit oaspete pe care îl primim în casa sufletelor noastre. Acest oaspete pe care îl primim

1. Pr. Prof. E. Braniște, *Rolul Botezului, Mirungerii și Sf. Euharistii în viața creștină*, în «Glasul Bisericii», 1956, nr. 10, p. 554. 2. *Cazania*, București, 1960, p. 585.

vrea un loc în inima noastră în care să rămână, după cuvintele Sfântului Ioan din Apocalipsă: «Iată, stau la ușa și bat; de va auzi cineva glasul Meu și va deschide ușa, voi intra la el și voi cina cu el și el cu Mine» (Apoc. III, 20).

Din textele Sfintei Scripturi, din scrierile Sfinților Părinți, ca și din rînduielele bisericesti știm și cunoaștem că pregătirea aceasta deosebită pentru primirea lui Hristos în Sfînta Împărtășanie se împlinește prin următoarele lucrări:

1. Prin post și prin iertarea din inimă a celor care ne-au greșit.
2. Prin cercetarea conștiinței și prin spovedanie.
3. Prin virtuțile creștinești pe care să le avem în sufletele noastre, mai ales credința, nădejdea și dragostea.
4. Prin citirea Pravilei de rugăciuni pentru împărtășire.

Vom preciza de la început că roadele Euharistiei depind de dispoziția sufletească a credincioșilor în momentul primirii acestei sfinte și dumnezeiești Taine. Ne vom ocupa numai de două condiții ale împărtășirii: *postul și spovedania*.

Prof. Petre Vintilescu, în studiul său: *Sfînta Împărtășanie în spiritualitatea creștină. Deasă ori rară împărtășire?* (în «Studii Teologice», 1953, nr. 5—6, p. 385—386), afirmă — vorbind despre momentul ascetic al împărtășaniei — că acest moment constă în actele de pocăință, de rugăciune și exercitarea în virtute. La aceste acte de exercitare în virtute adăugăm și postul, despre care, de altfel, vorbește în alt loc. Momentul acesta ascetic — după autorul citat — își găsește temei tot într-un considerent al Sfântului Pavel, cînd zice că: «Ori de cîte ori mîncăți pîinea aceasta și beți paharul acesta, vestiți moartea Domnului» (I Cor. XI, 26).

În învățătura Sfântului Pavel, Sfînta Euharistie este actualizarea morții și suferinței Domnului, și în acest fel este mijlocul cel mai desăvîrșit pentru împărtășirea credincioșilor. Aceștia participă la moartea Lui prin omorîrea păcatelor, prin pocăință, prin zdrobirea inimii, prin exercitarea actelor de renunțare și a virtuților, prin care ne apropiem de Domnul. Între aceste acte de renunțare considerăm și postul.

Postul este o practică veche a omenirii și se utiliza chiar înainte de creștinism. În Vechiul Testament este poruncit de Dumnezeu prin profeți și este reglementat prin legi pozitive și dispoziții precise, legi și dispoziții care au fost observate cu strictețe.

Astfel, Dumnezeu poruncește prin Moise postul din ziua Curățirii sau a Ispășirii (ziua a zecea din luna a șaptea, Lev. XVI, 29; XXIII, 32: «Aceasta să fie pentru voi lege veșnică: în luna a șaptea, în ziua a șasea a lunii, să postiți și nici o muncă să nu faceți, nici băștinașul, nici străinul care s-a așezat la voi. Căci în ziua aceasta vi se face curățirea de toate păcatele voastre înaintea Domnului, și curați veți fi»).

În afară de postul din această zi a Ispășirii, în împrejurări deosebite erau poruncite posturi publice extraordinare, în care postea întreg poporul sau cel puțin o parte importantă, cum este cel de care amintește Ieremia XXXVI, 9: «...În luna a opta, a vestit post înaintea feții Domnului pentru tot poporul din Ierusalim și pentru tot poporul care venise la Ierusalim».

Profetul Ioil îndeamnă poporul la postire prin cuvintele: «Postiți post sfînt, strîngeți obște de praznice, adunați pe bătrîni, pe toți locuitorii țării în templul Dumnezeului vostru și strigați către Dumnezeu rugîndu-L» (I, 14).

După captivitate, s-au adăugat noi posturi (Zaharia VIII, 19).

Mai este amintit și postul particular. Proorocul Moise a postit 40 de zile pe muntele Sinai cînd Dumnezeu i-a dat tablele Legii (Ieșire XXXIV, 28), Daniil a postit trei săptămîni (Dan. X, 2—3), proorocul Ilie a postit și el (III Regi XIX, 8). Despre proorocița Ana (Luca II, 36—37) ni se spune că nu se depărta de templu slujind ziua și noaptea în post și rugăciune.

În *Legea Nouă* știm că Mîntuitorul a postit 40 de zile înaintea începerii activității Sale publice (Matei IV, 2); (Marcu I, 13), și a arătat ucenicilor Săi că postul e necesar și trebuie să fie împreunat cu rugăciunea (Matei IV, 1; Marcu IX, 29) și recomandă postul ca un mijloc de înfrînare a trupului și de înviere a ispitelor (Matei XVII, 21).

În Faptele Apostolilor XIII, 3 ni se spune că în Biserica din Antiohia proorocii și învățătorii de acolo, Barnaba și Simeon, care se numea Niger, Luciu Cireneul, Manain (...) și Saul, pe cînd slujeau Domnului posteau. Duhul Sfînt Le-a poruncit să deosebească pentru lucrul apostoliei pe Barnaba și pe Saul. Textul sfînt ne spune

«Atunci postind și rugându-se au pus mîinile peste ei și i-au lăsat să plece» (Fapte XIII, 3).

La hirotonirile de preoți se postea: «Și hirotonindu-le preoți în fiecare biserică, rugându-se cu postiri, i-au încredințat pe ei Domnului în care crezuseră» (Fapte, XIV, 23).

Sfinții Apostoli au practicat postul. Între alții îl avem pe Sfîntul Pavel care a postit și a îndemnat pe fiii săi sufletesti să practice postul (I Cor. VII, 5; II Cor. VI, 5 și IX, 27), texte în care vorbește și despre postirea lui.

În epoca apostolică și după această epocă aflăm mențiuni despre post la toți scriitorii creștini.

În creștinism, postul a devenit un mijloc necesar de progres în viața duhovnicească, un mijloc de luptă împotriva patimilor și în același timp «un semn de respect și de omagiu adus lui Dumnezeu, un act de virtute și de cult»³.

Ca act de cult postul este trăit în creștinism ca o jertfă vie de dreptate, biruind păcatul și dorind mereu ca să ne apropiem de Dumnezeu, ca un efort pe calea desăvîșirii. Din acest motiv postul se încheie întotdeauna cu împărtășirea credincioșilor, care încununează în acest fel strădaniile aceluia care a postit și îi asigură biruința eforturilor sale duhovnicești și împreunarea cu Hristos⁴.

Știm din Noul Testament că unele ispite ale diavolului nu se pot birui decît cu rugăciune și cu post (Marcu IX, 29). Biserica recomandă să se facă împărtășirea, mai ales în timpul posturilor, pentru că acestea sînt perioade de exerciții spirituale, în timpul cărora creștinii găsesc mai cu ușurință condiții proprii pentru pregătire.

Sfinții Părinți au fost mari apărători ai postului, socotindu-l ca un mijloc de îmbunătățire morală, întrucît ne eliberează de robia păcatului și ne duce la libertate, ne înseninează cugetele și ne pregătește pentru primirea cu vrednicie a Sfîntei Împărtășanii.

Sfîntul Ioan Gură de Aur, în omilia a 5-a din cele nouă Omilii despre pocăință (P.G., t. 49, col. 277—350), ne spune: «Postul e un domnitor temut; dar nu e de temut pentru noi, ci pentru firea demonilor, (...), postul alungă pe dușmanii mîntuirii noastre... Băutura și lăcomia, legîndu-ne cu mîinile la spate, ne dă, ca pe niște robi prinși în luptă, pe mîna tiraniei patimilor, ca pe mîna unei stăpîne neînduplecate, iar postul, găsindu-ne legați și robind, ne dezleagă cătușele (...) el ne face din oameni îngeri (...). Și în paradis e trebuincios postul (Facere II, 16—17), cu atît mai mult în afară de paradis».

Tot Sfîntul Ioan Gură de Aur pretinde că pentru o cuminecare demnă creștinii să se pregătească prin rugăciune, milostenie, post, privegheri, lacrimi, spovedanie și alte exerciții (P.G., t. 48, col. 864, 930—931).

Postul are puterea de curăție morală, el întărește voința în cele bune, lămu-rește interiorul duhovnicesc, este un mijloc de înzdrăvenire morală. El face parte din mijloacele de desăvîșire și cultivare a sufletului ca: rugăciunea, căința, smerenia, milostenia etc. Postul stinge puterea patimilor și a instinctelor, constituie o formă a năzuinței și sîrguinței creștine spre desăvîșirea morală.

După Sfîntul Ioan Gură de Aur, postul este acel exercițiu al sufletului care potolește zburdăciunea trupului, înfrînează poftetele cele nesățioase, înaripează sufletul și-l înalță.

Simeon al Tesalonicului ne spune că postul este lucrul lui Dumnezeu, e omorîrea păcatelor trupului.

Cu trecerea timpului practicarea postului s-a stabilit și rînduit în canoane. În can. 66, dar mai ales în can. 79 apostolic s-au stabilit următoarele cu privire la post: «Dacă vre-un episcop, sau presbiter, sau diacon, sau ipodiaton, sau citeț, sau cîntăreț, nu postește sfîntul și Marele Post al Paștilor, sau Miercurea, sau Vinerea, să se caterisească, iar de va fi laic să se afurisească» (5).

Canonul de mai sus dispune că toți membrii Bisericii, fie clerici, fie laici, sînt obligați a posti Postul cel Mare (înainte de Paști), Miercurea și Vinerea. Postul are

3. Pr. Prof. Ene Braniște, *Posturile din cursul anului bisericesc*, în «Biserica Ortodoxă Română», 1964, p. 123.

4. *Art. cit.*, p. 124.

5. N. Milaș, *Canoanele Bisericii Ortodoxe*, vol. I, p. I, p. 290.

de scop să ne facă apti pentru pocăință, pentru rugăciune și pentru serviciul divin. Asemenea canoane mai găsim în cele ale sinodului Trulan (29, 55, 56 și 89), precum și în unele canoane ale sinodului de la Laodiceea.

Dispoziții mai numeroase cu privire la post găsim în canoanele sinoadelor locale și ecumenice, precum și în acelea ale Părinților bisericești, ca Dionisie al Alexandriei, Sfântul Timotei al Alexandriei, Sfântul Petru al Alexandriei și alții. În toate aceste canoane se pretinde postul ca o condiție și obligație în vederea împărtășirii.

Precizări și dispoziții cu privire la post mai aflăm și în *Invățătura celor 12 Apostoli* (cap. 8), în care sînt rînduite ca zile de post Miercurea și Vinerea, precum și în *Constituțiile Apostolice*. În aceste vechi documente bisericești se prescrie postul pentru penitenți, posturile de Miercuri și Vineri și celelalte posturi mari⁶. Toate aceste dispoziții cu privire la post au în vedere împărtășirea și sînt considerate ca obligații pentru împărtășire.

Origen, (P.G., t. 12, col. 288) recomandă ajunul ca o pregătire a mîncării cerești.

În *Tipiconul cel Mare* se prevede pentru monahi, cap. 34, 42, ca și cei care vreau să se împărtășească în afara celor patru posturi de peste an trebuie să postească o săptămîină înainte, sau măcar trei zile, sau cel puțin o zi, iar în ziua respectivă să se abțină complet de la mîncare și băutură pînă la vremea împărtășirii, începînd cel puțin de la miezul nopții.

În vechile rînduiri ale vieții monahale, apărute la Dobrușa (1929), citim nenumărate exemple de postire și ajunare, practicate ca un efort de a supune și a birui ceea ce este rău și totodată ca o pregătire pentru împărtășire. În viața cuviosului Pahomie cel Mare citim că pregătind acesta sihastrului Palamon, în ziua Învierii, bucate cu puțin untdelemn și oțet, acesta n-a voit să mănince decît numai pîine și sare.

Mărturisirea Ortodoxă a lui Petru Movilă în răspunsul la întrebarea 88 vorbește despre îndatorirea creștinului de a ținea posturile rînduite. Iar în răspunsul la întrebarea 107 (partea întii), zice: «La primirea înfricoșatelor Taine, trebuie să ne pregătim după rînduiala Bisericii noastre Ortodoxe, adică cu spovedanie curată, post, zdrobirea inimii, împăcare deplină cu toți și altele asemenea».

În *Povățuirile din Liturghier* (Editura Institutului biblic și de Misiune ortodoxă, București, 1974, p. 379), se cere postire înainte de împărtășire. «Iar preoții de enorie să învețe pe poporenii lor ca într-un cuget curat atît parte bărbătească, cît și parte femeiască, de va fi cu putință la praznice, iar de nu negreșit în cele patru posturi de peste an, să se pregătească pentru sfînta împărtășire.

Iar de vor vrea să se apropie de sfînta împărtășire și afară de cele patru posturi obișnuite, să postească mai înainte șapte zile, petrecînd în rugăciuni la biserică și acasă (și aceasta nu la vreme de nevoie, căci la vreme de nevoie numai trei zile, sau chiar numai o zi să îngăduie să postească), și mai înainte să se pregătească pe sine, după rînduială, prin mărturisirea păcatelor sale».

Și în cărțile noastre de cult se vorbește despre necesitatea postului ca o pregătire pentru serbarea Învierii și pentru împărtășire.

În *Triod* (Ediția 1970), Marți dimineața, săptămîna întia a Postului, la sedeaľna glasului al 2-lea avem aceste cuvinte prin care se laudă darul postului prin cuvintele: «Binecuvîntat este darul preacinstului post, că Moise prin el s-a mărit și legea cea scrisă cu slove pe lespezi a luat» (p. 137).

La Stichoavna de Miercuri din săptămîna întia a Postului, citim: «Să nu săvîrșim Postul numai cu părăsirea mîncării, ci cu înstrăinarea de toată patima cea pămîntească; ca robînd trupul (...) vrednici să ne facem împărtășirii Mielului Fiului lui Dumnezeu, celui ce s-a junghiat de bună voie pentru lume și duhovnicește să prăznuim Învierea» (p. 144). Din acest text se vede limpede necesitatea postului pentru împărtășire.

La Sedealna de Miercuri săptămîna întia din Post (p. 151) citim: «...învrednicește-mă a vedea dumnezeiasca patimă, prin post plăcînd slavei Tale, ca să iau din destul milă».

6. Vezi: Pr. Prof. Ene Braniște, *Posturile...*, p. 120-139.

La Tricîntarea de Miercuri, săptămîna întîia din post, citim: «Să ne răstignim mădulele prin postire» (p. 152).

La Stîhoavna de Miercuri, săptămîna a doua din Post, cîntăm: «Veniți să supunem prin post patimile gîndurilor (...); ca să ne facem vrednici a ne închina Crucii Fiului lui Dumnezeu, celui ce s-a junghiat de bună voie pentru lume. Și duhovnicește să prăznuim Învierea cea din morți a Mîntuitorului (p. 155). Și în acest text este evidențiată ideea postului în vederea împărtășirii.

În cărțile de cult postul este considerat mai luminat decît alte virtuți, cînd citim: «Razele postului primindu-le, strălucește, suflete, și fugi de întunericul păcatului, ca să-ți răsără ție lumina iertării prin dumnezeiescul Duh».

La Stîhoavna de Vineri din săptămîna întîia a Postului, cîntăm: «Cei ce dorim să ne împărtășim Paștile dumnezeiești, care nu se încep din Egipt, ci din Sion, să ridicăm din mijloc aluatul păcatului prin pocăință (...) și să urmăm Celui ce prin post ne-a arătat biruința, Mîntuitorul sufletelor noastre» (p. 171).

Miercuri, în săptămîna a treia din Post, la cîntarea a 9-a citim: «Să postim, fraților, de gînduri urite și de fapte rele; să ne curățim inimile (...), ca fiind purtători de lumină să vedem Paștile cele mari» (p. 283).

Porunca a doua bisericească ne pretinde să ținem posturile de peste an, iar porunca a 4-a ne impune să ne spovedim și să ne cuminecăm în fiecare din cele 4 posturi de peste an, ori dacă nu putem, cel puțin odată pe an, în postul Sf. Paști.

Din toate cele spuse pînă aici rezultă clar că postul este impus ca o obligație a fiecărui creștin și totodată ca un mijloc cu ajutorul căruia se temeinicește sănătatea lui trupească și sufletească și îi oferă posibilitatea de a se pregăti cu vrednicie pentru primirea Trupului și Sîngelui lui Hristos.

O altă obligație pe care trebuie să o împlinim pentru a ne împărtăși cu vrednicie e spovedania. Spovedania e taina care aduce liniștea sufletului, iertare, fericire și apropiere de Dumnezeu. Prin spovedanie Mîntuitorul a adus omenirii cea mai mare binefacere: iertarea.

Mărturisirea păcatelor presupune în Vechiul Testament că orice greșală este săvîrșită împotriva lui Iahve și împotriva aproapelui. În Levitic XXVI, 40 citim: «Atunci își vor mărturisi fărădelegile lor și fărădelegile părinților lor, cum au săvîrșit ei nelegiuiri împotriva mea».

În Levitic V, 5: este scris: «Deci de se va face cineva vinovat de ceva din acestea, și își va mărturisi păcatul». Păcatul împiedică legăturile pe care Dumnezeu are să le stabilească cu omul. Restabilă legătura prin spovedanie, păcătosului i se dă iertare, după cuvîntul Scripturii: «Atunci Iosua a zis către Acan: «Fiul meu, dă astăzi slavă Domnului Dumnezeului lui Israel și fă mărturisire înaintea Lui și arată-mi ce ai făcut. Să nu ascunzi de mine» (Iosua VII, 19 sq.).

În cărțile proorocilor se exprimă astfel: «Veniți să ne judecăm, zice Domnul. De vor fi păcatele voastre cum e cîrmîzul, ca zăpada le voi albi, și de vor fi ca purpura, ca lîna albă le voi face» (Isaia I, 18).

Proorocul Iezechiel insistă asupra întoarcerii păcătoșilor la Domnul prin pocăință, cînd zice: «Zice Domnul Dumnezeu: pocăiți-vă și vă întoarceți de la toate nelegiuirile voastre. Lepădați de la voi toate păcatele voastre cu care ați greșit și vă faceți o inimă nouă și un duh nou» (Iez. XVIII, 30—31). În altă împrejurare are aceste cuvinte: «Precum e de adevărat că eu sînt viu, tot așa e de adevărat că eu nu voiesc moartea păcătosului, ci ca păcătosul să se întoarcă de la calea sa și să fie viu. Întoarceți-vă, întoarceți-vă de la căile voastre cele rele! Pentru ce să muriți voi, casa lui Israel?» (XXIII, 11).

Mărturisirea unul altuia pe care o recomandă Sfîntul Iacov (V, 16) se inspiră probabil din practica evreiască. Textul de la Ioan I, 9, ne spune clar: «Dacă mărturisim păcatele noastre, El este credincios și drept ca să ne ierte păcatele și să ne curățească pe noi de toată nedreptatea». În text nu se precizează forma pe care trebuie să o aibă mărturisirea necesară. Mărturisirea păcatelor este întotdeauna semnul părerii de rău și condiția normală a iertării.

În Vechiul Testament, Psalmii lui David cuprind un foarte bogat material cu privire la pocăință și spovedanie. Amintesc Psalmii: VI, XXXI, XXXVII, L, CI, CXXIX, CXLII.

În Psalmul XXXI, 1, avem următoarea expresie cu privire la folosul mărturisirii: «Fericiți căroră s-au iertat fărădelegile și căroră s-au acoperit păcatele». Versetul 6 cuprinde însăși spovedania, când zice: «Mărturisi-voi fărădelegea mea Domnului, și tu ai iertat nelegiuirea păcatului meu».

Cea mai sublimă și mai adâncă mărturisire o face însă proorocul David, în Ps. L, când îi cere Domnului: «Întoarce fața Ta de la păcatele mele, și toate fărădelegile mele ștergele. Inimă curată zidește întru mine, Dumnezeule și duh drept înnoiește întru cele dinăuntru ale mele» (v. 11).

Proorocii Vechiului Testament cheamă în repetate rânduri poporul la pocăință și la mărturisirea păcatelor înaintea lui Dumnezeu. Ieremia cheamă poporul zicându-i: «Întoarceți-vă, copii răzvrătiți, și eu voi vindeca neascultarea voastră» (III, 22). În Plîngerile lui Ieremia se exprimă într-o formă deosebită îndemnul la pocăință și la mărturisire pentru păcate și întoarcerea la Dumnezeu.

Mîntuitorul Hristos are puterea de a ierta păcatele (Marcu II, 10) și ca urmare, înainte de Patima și de Moartea Sa, a făgăduit Sfinților Apostoli că le va da puterea de a ierta păcatele, când le-a spus: «Adevărat grăiesc vouă: Ori cîte veți lega pe pămînt, vor fi legate și în cer, și ori cîte veți dezlega pe pămînt, vor fi dezlegate și în cer» (Matei XVIII, 18).

Sfîntul Evanghelist Ioan ne descrie timpul și modul în care Mîntuitorul a împlinit făgăduința Sa. În cap. XX din Evanghelie ne spune că după Înviere, când s-a inserat, în ziua aceea, întîia din săptămîină, a venit Iisus și a stat în mijlocul ucenicilor și le-a zis: «Luați Duh Sfînt, căroră veți ierta păcatele le vor fi iertate și căroră le veți ține, vor fi ținute» (v. 23).

Sfîntul Ioan Botezătorul propovăduiește pocăința (Matei III, 2). Cei ce se botezau în Iordan de la Ioan își mărturiseau păcatele (Matei III, 6).

Între scriitorii bisericești care insistă asupra necesității spovedaniei amintim pe Tertulian, în tratatul «Despre pocăință» (P.L., t. I, col. 1223—1248), care zice: «În ceea ce privește postul și hrana — zice el —, ni se cere ca să ne culcăm pe sac și cenușă, să ne îmbrăcăm corpul în zdrențe negre. Cel ce se pocăiește își alimentează de obicei rugăciunile prin posturi, gemete, plînge, strigă ziua și noaptea către Domnul Dumnezeu».

Să ne întoarcem însă la Noul Testament. La Matei XI, 20 și 21 Iisus mustră orașele care nu s-au pocăit. În Luca XV, 7 se exprimă bucuria care e în cer pentru un păcătos care se pocăiește. La Luca XXIV, 47 se precizează că în numele lui Iisus se propovăduiește pocăința. Sf. Petru e nedemn de a se apropia de Iisus (Luca V, 8), fiul risipitor își mărturisește păcatul (Luca V, 21) prin cuvintele: «Tată, am greșit la cer și înaintea ta și nu mai sînt vrednic să mă numesc fiul tău». Mărturisirea păcatelor este exprimată de Zacheu (Luca XIX, 8), de păcătoasa prin atitudinea ei (Luca VII, 36), sau prin femeia adulteră care nu se apără (Ioan VIII, 9—11). Această mărturisire este condiția iertării acordată de Iisus. Aici este punctul de plecare al Mărturisirii sacramentale. Fiecare om este păcătos și trebuie să se recunoască ca atare. (I Ioan I, 9).

În Fapte II, 38, Sfîntul Petru pretinde pocăința înainte de botez, iar Sfîntul Pavel în II Cor. XII, 21 deplînge pe cei ce au păcătuit și nu s-au pocăit (Art. «Confession» în *Voc. de Theol. biblique*, Paris, 1970).

În scrierile primelor trei veacuri creștine aflăm suficiente mărturii cu privire la necesitatea spovedaniei în vederea împărtășirii.

Sfîntul Vasile cel Mare insistă în scrierile sale asupra necesității spovedaniei: «Cel ce s-a întinat de vreun păcat, deși își pierde curăția, totuși nu este lipsit de nădejdea de a se curăți (*Comentar la Isaia*, cap. 19). Impune obligația pentru călugări de a se spovedi cît mai des.

Sfîntul Ioan Gură de Aur are cea mai aleasă învățătură despre pocăință și despre necesitatea ei înainte de împărtășire. «Preoții — zice el — locuiesc pe pămînt, dar dispun de cer, căci au primit o putere pe care Dumnezeu n-a dat-o nici îngerilor, nici arhanghelilor, căci n-a zis acestora: «Ori cîte veți lega pe pămînt...». Ceea ce fac preoții jos pe pămînt, aprobă Dumnezeu sus în ceruri. Stăpînul întărește judecata slugilor. Căci nu le-a dat El toată puterea din cer? «Căroră, zice El, le veți ierta păcatele...». Și stăpînitorii de pe pămînt au puterea de a lega, dar numai asupra

trupurilor, însă legătura de care vorbește Hristos, leagă sufletele și pătrunde în ceruri» (*Despre Preoție*, III, V, 183 — după trad. lui Aristide Geamănul).

Sînt nenumărate textele în care Sfîntul Ioan vorbește despre pocăință, mai ales în cele nouă Omilii despre Pocăință (P.G., t. 49, col. 277—359). În Omilia a doua aflăm aceste cuvinte: «Fie că ești păcătos, intră în biserică spre a-ți spovedi păcatele; fie că ești un om drept, intră în casa Domnului ca să nu te abați din drumul dreptății, căci biserica este un liman și pentru unul și pentru celălalt» (Trad. de Bezdechi, Sibiu, 1938, p. 12—13).

După Sfîntul Ioan Gură de Aur mărturisirea păcatelor face parte din exercițiile de pocăință ale postului. În Omilia la Matei XIV, 4 (P.G., 57, col. 221), zice: «Nimeni nu trebuie să se rușineze a-și mărturisi păcatele, ci să-și aducă aminte de fiecare păcat în particular și să-l spovedească. Spune cu de-amănuntul păcatele tale. În alt loc zice că cel curat și spălat de păcate prin pocăință desăvîrșită este vrednic a se împărtăși cu dumnezeieștile Taine și să se bucure de darurile lui Dumnezeu (P.G., t. 49, col. 369—370).

Nicolae Cabasila, în lucrarea sa «Viața în Hristos» recomandă pocăința pentru iertarea păcatelor, pentru primirea cu vrednicie a Sfintei Euharistii (Vezi trad. lui S. Broussaleux).

Din viața Sfîntului Ambrozio știm că n-a admis la împărtășanie pe împăratul Teodosie după masacrul de la Tesalonic, decît după o pocăință de mai mult timp și după spovedanie (Teodoret, în *Ist. bis.*, VI, 17—18).

În hotărîrile sinoadelor locale și ecumenice se află învățătura despre pocăință.

Cărțile rituale ale Bisericii Ortodoxe: Octoihul, Triodul și Molitfelnicul, care cuprind rugăciunile și cîntările rituale din cursul anului bisericesc, constituie o mărturie foarte importantă în ceea ce privește tradiția despre îndatorirea de a se spovedi. În aceste cărți, care sînt documente de primă importanță, avem rugăciuni ca acestea: «Rînduit-ai pocăință, Mîntuitorule, celor ce se întorc, pe care dă-mi-o mie, Bunule» (Octoih, canonul de Luni, gl. 1, cînt. a 4-a, stihira 3).

În cîntările Triodului, odată cu Duminica Vameșului și Fariseului, păcătoșii cer să li se deschidă «Ușile pocăinței».

La Canonul cel Mare, peasna I-a, în săptămîna a cincea a Postului, citim și ne rugăm: «Vremea este a pocăinței, vin către Tine, Făcătorul meu, ridică de la mine lanțul cel greu al păcatului și ca un îndurat, dă-mi iertare de greșeli» (Triod, ed. 1970, p. 404).

În rugăciunea Sfîntului Simeon Noul Teolog se zice: «Mă rog să iau izbăvire de greșelile mele și să mă împărtășesc fără de osîndă cu Tainele Tale cele dătătoare de viață și fără prihană».

Patriarhul Teodosie în *Gramata* din 1772 zice că pentru împărtășire este neapărat necesară pregătirea prin pocăință și mărturisire.

În Mărturisirea Ortodoxă a lui Petru Movilă, în răspunsul la întrebarea 90, se pretinde spovedania pentru curățirea conștiinței sufletului, ca o condiție pentru a ne apropia de Sfînta Cuminecătură.

Povățuirile din Liturghier, după cum am mai amintit, cuprind îndatorirea de a se pregăti fiecare creștin pentru împărtășire prin mărturisirea păcatelor (p. 379).

Acestea sînt suficiente mărturii pentru a dovedi necesitatea postului și a spovedaniei pentru împărtășire. Aceste două condiții (postul și pocăința) au fost întotdeauna observate cu strictețe de credincioșii ortodocși. Prin ele creștinul ortodox își purifică sufletul și este condus la Hristos cel Euharistic, care rămîne în mijlocul lumii pînă la sfîrșitul veacurilor.

Porunca postului și a spovedaniei sînt legate foarte strîns de porunca duhovnicească a mîncării pîinii celei cerești, a Sfintei Împărtășanii. Numai astfel ne adunăm comoară nestrîcătoare și veșnică și fericită va fi sluga pe care venind Domnul o va afla făcînd așa (Luca XII, 43).

Pr. Prof. Al. MOISIU

• ANIVERSĂRI-COMEMORĂRI •

VALEA ALBĂ SAU RĂZBOIENI

Evocare istorică cu prilejul împlinirii a 500 de ani 1476 — 26 iulie — 1976

Pe meleagurile bogate în tradiții istorice și bisericesti ale Neamțului, la locul numit Valea Albă (Războieni), acum 500 de ani, în 27 iulie 1476, Ștefan cel Mare s-a angajat la «cea mai crâncenă bătălie din veacurile Moldovei» (M. Sadoveanu).

Apreciind «priceperea lui în ale războiului», cronicarul polonez Cromer (1512—1589) vorbește de «norocoasele sale războaie împotriva cotropitorilor». Într-adevăr, în lupta de rezistență împotriva politicii expansioniste a Porții, ca și împotriva puternicelor regate feudale vecine: Polonia și Ungaria și a tătarilor, Ștefan cel Mare și-a condus oastea în 36 de bătălii, nepierzând decât două din ele, anele istoriei înregistrând însă și în aceste cazuri nereușita în final a dușmanului.

Deși «creștinii au fost învinși de păgâni», lupta de la Valea Albă a trecut în istorie ca o înfrângere victorioasă. Ea este o verigă însemnată în lanțul marilor bătălii ce s-au dus de Ștefan pentru apărarea «pridvorului străbun», libertății și independenței Moldovei. Prin voievozi ca el, poporul român și-a apărat cu vitejie hotarele, glia, limba, credința, căci nu a vrut niciodată alt stăpîn decât pe el însuși.

În succesiunea evenimentelor istorice, lupta de la Valea Albă este o «răzbunare» a sultanului Mahomed II împotriva lui Ștefan cel Mare, care a reputat «cea mai mare victorie din anele istoriei noastre» împotriva lui Soliman Pașa, la Vaslui, în 10 ianuarie 1475. În *Letopisețul Țării Moldovei* Gr. Ureche scrie: «Văzînd Mehmed beg cîtă pagubă a avut oastea sa de la Ștefan Vodă, gîndi singur cu capul său să meargă să stropșească țara Moldovei».

La puțină vreme după victoria de la Vaslui, Mahomed II a organizat o nouă campanie militară de mari proporții împotriva lui Ștefan cel Mare, socotit de cronicarul otoman Kemal Pașa Zade, «răzvrătit, afurisit și plin de trufie». Din cauza bolii sale, Mahomed II a fost însă nevoit să amîne expediția proiectată pînă în anul viitor.

Scopul urmărit de sultan era să cucerească Moldova — «poarta creștinătății» — fiind convins că «cine cucerește Moldova, stăpînește lumea»; să pedepsească și să distrugă forța de luptă a temerarului voievod, care — după biruința de la Vaslui — încercînd determinarea unei mari coaliții antiotomane a Apusului creștin și a vecinilor săi, amenința poziția strategică a Porții în sud-estul Europei și în bazinul Mării Negre; să cucerească cetățile din sudul și nordul Moldovei, să înlocuiască pe Ștefan cel Mare cu un domn credincios Porții și să impună un regim politic pe care-l socotea util planului său de expansiune în Europa centrală.

În clarviziunea sa politică și militară, Ștefan a prins gîndurile Sultanului și a căutat să se pregătească din timp pentru înfruntarea lui. Neprimind ajutor efectiv din partea Apusului creștin și a polonilor, a fost obligat să ceară ajutor politic și militar de la Matei Corvin (12 iulie 1475). Dar nici acest ajutor nu l-a primit la timp. A rămas singur, după cum el însuși a mărturisit. Singura lui forță militară consta din cei 12.000 de oameni, dregători și curteni, ostașii fiind împrăștiați să-și apere

casele împotriva tătarilor. Lipsit de ajutor Ștefan va dojeni — în 1477 — creștinătatea pentru nepăsarea ei: «am rămas lipsit de orice ajutor din partea creștinilor, pentru că ei nu numai că nu m-au ajutat, dar au fost între ei unii care poate au simțit plăcere pentru paguba făcută mie și țării mele de către păgîni».

Sultanul a organizat un atac concentric. El urmă să atace din sud cu o oaste ce depășea 150.000 de oameni, Basarab Laiotă cu vreo 12.000 de munteni să-l țină pe Ștefan la mijloc, iar tătarii cu peste 10.000 de călăreți să atace dinspre răsărit.

În fața unui asemenea pericol Ștefan nu descurajează, pentru că «numai gata de luptă putea să se facă respectat» (N. Iorga). Își pregătește un minuțios plan de acțiune militară. Pentru a îngreua înaintarea colosului otoman, Ștefan cel Mare folosește tactica pustiirii totale și a hărțuiei permanente, încît turcii au mers zile în șir «fără să găsească provizii și fără să poată dormi», scrie cronicarul turc Seadedin.

Conform planului său militar, Ștefan cel Mare a reușit să atragă pe turci în Valea Albă. A încercat să reziste cu armata ce o avea, dar a fost înfrînt în ziua de 26 iulie 1476, vineri, ora trei după masă. «Cu toate acestea — nota cronicarul turc —, rămășița dușmanilor nu lăsa armele din mînă, apărîndu-și femeile și copiii și făcînd ultimele eforturi cu oarba lor vitejie».

După luptă, Ștefan cel Mare și-a retras oastea spre nord, în regiunea subcarpatică și pe obcinele bucovinene, hărțuind neconținut pe invadatori și obligînd pe sultan să-și modifice tactica în funcție de condițiile pe care i le impusese voievodul.

Timp de două luni cît a stat în Moldova, armata otomană se împutina mereu din cauza foamei și a ciumei, în timp ce Ștefan cel Mare reușește să-și adune o armată de 16.000 de oameni. Cu acest efectiv refăcut, la care s-a adăugat și ajutorul trimis de Matei Corvin, Ștefan cel Mare a reușit să pună pe fugă pe sultan, care — în 8 septembrie — «se retrage rușinos» (Duglosz) din Moldova, trecînd Dunărea.

*

În documentele vremii rezultatul luptei de la Valea Albă este privit în mod diferit.

În unele din ele, această luptă este prezentată ca un adevărat dezastru pentru moldoveni, cu pierderi mari de oameni. *Letopisețul de la Bistrița* relatează că înfrîngerea lui Ștefan cel Mare a adus «mare întristare în țara Moldovei și în toate țările din jur și la creștinii dreptcredincioși». Gr. Ureche notează: «și atîția de ai noștri au perit, cît au înălbit cu trupurile lor poiana unde a fost războiul». Cronicarul turc Seadedin scria, exagerînd retoric că «din capetele moldovenilor căzuți se puteau ridica adevărate minarete». Chiar și Ștefan însuși, în pisania bisericii din Războieni, zice: «au căzut acolo mulțime mare dintre ostașii Moldovei».

În alte documente, din contră, bătălia de la Valea Albă este socotită ca o înfrîngere cu o pagubă mică în oameni. Duglosz afirmă că Ștefan cel Mare a pierdut 200 de oameni și turcii 30.000. Cifra poate fi exagerată, dar pierderile turcești trebuie să fi fost totuși foarte mari. Angeliolo — însoțitorul lui Mahomed — adaugă la cei 200 de oameni și 800 de prizonieri. Coincidența cifrelor din aceste două izvoare străine ne îndreptățește să credem că acesta ar fi adevărul istoric.

Cunoscînd aceste izvoare cu informații atît de diferite, este nevoie să cunoaștem adevărul în ceea ce privește rezultatul acestei bătălii.

Pentru turci, Valea Albă a fost numai un succes tactic de proporții reduse, fără ca forța militară a lui Ștefan cel Mare să fie distrusă. A fost o victorie, dar victorie scump plătită, fizic și moral. Pentru moldoveni a fost o înfrîngere. Dar judecînd faptele în ansamblu, campania din 1476 ar putea fi socotită o victorie pentru Ștefan cel Mare.

Cronica Țării Moldovei ne spune că Ștefan și-a refăcut armata și urmărind pe turci în retragere «le-a rupt multă oaste».

Cronicarul bizantin Sphrantzes, contemporan faptelor relatate, notează în cronică sa: «Vara din anul 6984 (= 1476) a pornit Mahomed II cu toată puterea sa asupra Moldovei; în septembrie însă din anul 6984 s-a întors din Moldova mai mult înfrînt decît biruitor».

Gr. Ureche ne informează: «după poticala lui Ștefan Vodă, ce au perdut războiul, de sîrg au strîns oastea ce au putut degrabă și s-au dus după turci și i-au ajuns trecînd Dunărea și lovindu-i fără veste au fugit lăsînd pleanul și tot ce au predat. Iară Ștefan Vodă le-au apucat pleanul tot și s-au întors înapoi cu izbîndă».

Un sol venețian scria din Brașov: «Sultanul a ieșit din țară cu cetele sale fără să fi luat o singură cetate și fără altă pagubă pentru Moldova decît prada ce au adus cu sine».

Moldova n-a fost cucerită. Ștefan a păstrat-o întreagă, pentru că sabia lui a fost prezentă în tot timpul și în tot locul, de la Hotin pînă la Dunăre și la țărnuțul Mării. Exact ceea ce spunea în 1883 și B. P. Hajdeu: «De la Carpați pînă la Dunăre sînt puține locuri unde să nu fi zăngănit sabia, să nu fi zbirăit săgeata lui Ștefan, respingînd pe dușmani de la hotarele țării».

Nici politica expansionistă a Porții în Europa nu și-a atins scopul. Ștefan cel Mare și oastea lui au stat de strajă la porțile Europei.

Sultanul nu a putut distruge integral forța militară a lui Ștefan cel Mare. Această forță și-a reînnoit-o și a reușit să alunge pe cötropitori. Nicolae Iorga confirmă: «De la început și-a făcut o oaste, și, după cele mai grele încercări, a înnoit-o». Iar cronicarul spune: «După pierzarea oștii dintîi, acela ce nu avea voinici de oaste, ci strîngea păstorii din munți și argații de-i întrarma, acum iar se ridică deasupra biruitor». Ostașii lui Ștefan erau contopiți cu pămîntul. Ei au știut să-și apere hotarele, «nevoile și neamul». Dragostea de moșie a fost totdeauna un zid ce nu s-a înfiorat de faima și numărul mare al celor ce s-au năpustit asupra Moldovei.

Cetățile asediate: Chilia și Cetatea Albă, Suceava, Neamțu și Hotinul, fiind bine apărate, n-au putut fi cucerite.

Ștefan cel Mare a rămas domn mai departe și a condus destinele Moldovei din biruință în biruință pînă la sfîrșitul vieții. Jertfele sale, umane și materiale, n-au fost zadarnice. A reușit să păstreze și să afirme ființa națională a Moldovei și să ferească poporul de dominație străină. Datorită rezistenței întîmpinate, otomanii nu au putut transforma niciodată țările române în pašalicuri. Ele și-au menținut organizarea lor politică și administrativă tradițională.

Și pentru că țelul propus de sultan nu a fost realizat, înseamnă că lupta de la Valea Albă nu estompează și nu scade cu nimic dimensiunile istorice ale luptelor sale.

Lupta de la Valea Albă a fost, finalmente, o victorie a geniului militar al lui Ștefan cel Mare, o victorie a tenacității și spiritului de sacrificiu al întregii țări. Ea a arătat otomanilor că Moldova nu poate fi cucerită cu ușurință. Cel puțin o jumătate de secol, ei vor renunța la gîndul de a cuceri Moldova.

*

Pe locul unde s-a dat lupta, douăzeci de ani mai tîrziu, în 1496, Ștefan cel Mare a zidit o biserică pentru a proslăvi memoria vitejilor săi oșteni căzuți în luptă. Pisania ei constituie un izvor de mare însemnătate istorică.

În apropierea acestei biserici, Regimentul 15 Războieni a ridicat în 1897 un impunător monument comemorativ în cinstea celor ce au stăvilit cu viața lor năvala otomană.

Vibrant omagiu adus domnitorului patriot, acest monument va menține trează în conștiința generațiilor prezente și viitoare permanența de milenii a poporului român pe locurile și în hotarele unde l-a așezat Dumnezeu și l-a găsit istoria.

*

De-a lungul existenței sale istorice, poporul român a avut de înfruntat nenumărate forțe potrivnice. Din aceste înfruntări el a ieșit întotdeauna învingător. Norii amenințători nu l-au înspăimîntat, furtunile nu l-au alungat, primejdiile nu l-au îngenunchiat și greutățile nu l-au încovoiat. A rămas neclintit ca stîncă în fața valurilor sfărîmate și ca stejarul în calea furtunilor.

Ștefan cel Mare, fiul acestui încercat popor, a fost un adevărat erou de dimensiuni naționale și universale. El a dovedit cötropitorilor statornicia noastră în spațiul carpato-dunărean în care ne-am format.

Ca unul care a așezat Moldova pe un înalt pedestal de istorie universală și nu s-a plecat în fața jugului străin. Marelui Ștefan i se cuvine toată cinstirea și prețuirea după cuvintele Președintelui Republicii noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu: «Cinstirea înaintașilor este un semn de civilizație și cultură pentru un popor».

Cu gîndul la faptele de vitejie și eroism ale marelui voievod moldovean, să privim plini de încredere și optimism înainte la pașii ascendenți și siguri, pe care poporul și țara noastră îi fac pe scara istoriei pentru împlinirea nădejdelor sale de mai bine și a mărețului său destin istoric.

Pr. Ieremia B. GHÎȚĂ

**375 DE ANI DE LA MOARTEA VOIEVODULUI
MIHAI VITEAZUL
1601 — AUGUST — 1976**

*De-ar fi să-l comparăm cu Achile, de a
cărui bărbăție troienii tremurau și se pă-
leau de frică, xare cu el părți asemănătoare,
pentru că și Mihai nu o singură împărăție
a spăimântat, ci Turcia, Ungaria, Polonia,
Germania... Iar de ar fi (comparat) cu Ale-
xandru deloc n-am greși: privească-se vite-
jiile ce le-a săvârșit Mihai Viteazul, și, dacă
lipsea trădarea, era să prăpădească întreaga
putere a turcului, cu totul s-o zdro-
bească... **

Poporul român obișnuiește să respecte vechi datini și obiceiuri ale pământului și totodată să comemoreze cum se cuvine momentele de durere și suspin ale înaintașilor. Anul acesta, 1976, cu piozitate și adânc sentiment patriotic, s-a făcut amintirea tristului eveniment de acum 375 de ani, când s-a ridicat mișelește viața pămîntească a Domnitorului român Mihai Viteazul. Acest popas cu adînci și emoționante semnificații naționale a fost cinstit cu adunări comemorative, cu articole omagiale pe întregul pămînt românesc. Mihai Viteazul, așa cum s-a spus îndeosebi în ultimul timp, după îndelungate cercetări ale documentelor și arhivelor vremii, a fost un erou național¹, restaurator al Daciei lui Burebista și Decebal², urmaș al voievozilor Seneslau, Ioan, Litovoi, Gelu, precum și demn moștenitor al tronului Basarabilor, al lui Mircea cel Bătrîn, al lui Vlad Țepeș, al lui Neagoe Basarab, Ștefan cel Mare, Iancu de Hunedoara și mulți alții³.

Voievodul cu braț stîngaci și forță de granit a urnit roata istoriei noastre strîngînd într-un stat centralizat cele trei țări române: Țara Românească, Moldova lui Ștefan cel Mare și Transilvania voievozilor

* *Poema lui Palamide*, trad. de Orest Tafrali, în «Arta și literatura română», IX (1905), p. 485—498.

1. Ioan Sirbu, *Istoria lui Mihai Vodă Viteazul Domnul Țării Românești*, Editura Facla, Cluj-Napoca, 1976, p. 546—553.

2. *Mihai = Daciae restitutor*, la Manole Neagoe, *Mihai Viteazul*, Editura «Scri-sul românesc», Craiova, 1976, p. 274—290.

Nicolae Bălcescu numește unirea făcută de Mihai «vechea crăie a Daciei», *Opere*, vol. II, «Istoria românilor sub Mihai Vodă Viteazul», Editura Academiei, București, 1953, p. 25.

3. Pe larg, Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1976, vol. II, p. 66—92, 143—153, 324—376.

români Huniazi. Sceptul său de conducere a fost recunoscut de marile puteri ale acelor vremi, iar oficierea și recunoașterea unității politice a tuturor românilor a fost săvârșită nu la Tîrgoviște, Suceava sau Craiova, ci în inima Transilvaniei, în vechiul Apulum, Alba Iulia.

Viteaz din moși-strămoși. — Înzestrat ereditar cu toate potențele fizice, morale și intelectuale, Mihai Viteazul a dobândit o glorie unică în istoria civilizației sfârșitului și zăbuciumatului secol al XVI-lea. Voievodul cunoștea istoria neamului său, îl văzuse la necaz și în rare bucurii, colindase în lume și știa să intuiască părțile vulnerabile ale «războiului sfânt musulman» și carența sa neiertătoare: goana după îmbogățire prin jaf și distrugere a popoarelor subjugate. Mama, sa, Tudora, hangiță recunoscută, descendentă din energice și fine familii de negustori, mamă cutezătoare și credincioasă Bisericii străbune, urmașă în cuvânt și faptă, în ambiție și perseverență împărătesei bizantine Teodora, soția împăratului Justinian, dorea să facă din fiul ei un strateg de care să se teamă păgînătatea și vașnic apărător al culturii și spiritualității bizantine. Tudora a fost aceea care și-a învățat fiul să nu ierte răul și să se ferească de lanțul viclesugului, și pentru a înfăptui acestea i-a încredințat din pruncie pavăza cinstei și l-a încins cu brîul credinței ortodoxe. I-a pus în mîini, pe lîngă paloș, luminile științei, încît atunci cînd a ajuns domn știa limbile turcă, franceză, greacă, rusă, iar actele domnești le-a redactat în fagurele curat de limbă românească. Iată virtuți cu care Mihai a cinstit jețul domnesc al Basarabilor, Mușatinilor și Huniazilor.

Reprezentant al creștinătății răsăritene. — Evident, sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul celui de al XVII-lea găsește Europa în mare derută. Pe de o parte, expansiunea otomană constituia principalul eveniment politic tragic, iar pe de altă parte Reforma religioasă și Contrareforma se aflau în aprigi dispute. Domnul român cunoștea toate acestea și înțelegea durerea Patriarhiei Ecumenice și insistențele papei de a-l socoti pe el «inițiatorul unei cruciade creștine»⁴. Înțeleptul domn, cercetînd trecutul, cumpănind prezentul, iar pentru viitor și-a rezolvat singur, mai întîi, situația supușilor, aducînd, prin lupta de la *Călugăreni*, libertate românilor și dînd nădejdi tuturor creștinilor din Balcani într-un viitor fericit. Promisiunile vecinilor le-a tratat ca atare, cunoscînd că la «cruciada» de la Nicopole (1396)⁵ cu 200 de ani în urmă, domnul român Mircea cel Bătrîn a cerut să ia conducerea luptei, dar mîndria cavalerilor și trufia cruciaților n-a voit să țină seamă de bătrînul înțelept.

4. În memoriul său către împăratul Rudolf, Mihai scrie limpede: «...fiind îndemnat de o rîvnă lăuntrică să fac fapte care să se înalțe întru lauda lui Dumnezeu, în slujba creștinătății (subl. n.), iar la urmă să pună cu cinste un capăt ostenelelor mele și să ne ducă un nume veșnic după moarte» (Manole Neagoe, *op. cit.*, p. 296); N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*. Ediție îngrijită, 2 volume, de N. Gheran și I. Iova, Editura militară București, 1968, vol. I, p. 172—174; Romeo Crețu, *Prezențe românești la Istanbul*, Editura Albatros, București, 1973, Mihai Viteazul la Constantinopol, p. 48—51; C. Neagu, Dr. D. Marinescu, R. Georgescu *Fapte din umbră*, București, 1975 (despre Mihai, 9), p. 122—134.

5. C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, vol. II, p. 76—78.

Rezultatul: înfrîngerea rușinoasă, rămînînd ca voievodul român, la Rovine, să-și «apere sărăcia, și nevoile și neamul...»⁶.

Apreciînd vitejia «valahilor» din cruciadele I, II și III, despre care vorbesc cronicile armene ale timpului⁷, Mihai Viteazul a căutat să trezească la realitate cele mai înalte capete încoronate, arătînd că lupta pentru independență, apărarea națională și neatîrnarea sînt candelile veșnic-aprinse în conștiința unui popor, or cît de mic ar fi.

Planul de înlăturare a dominației otomane și de înfăptuire a unității naționale îl concepușe Mihai încă din vremea cînd cutreiera străzile Constantinopolului și cînd era legănat de valurile Mării Negre. Acel sîmbure încolțit atunci s-a transformat într-un pom falnic în 1600, cînd se întitula: «domn a toată Țara Românească, al Moldovei și al Ardealului... Iată pohta ce am pohtit...!».

a) *În lupta pentru eliberarea popoarelor din Balcani*, Mihai Viteazul a căutat prietenie cu toți vecinii, dar încrederea desăvîrșită a avut-o în sfetnicii săi și implicit în poporul român. Acest popor este sarea acestui pămînt și Mihai era convins că atîta timp cît lupta sa este dreaptă și pentru binele țării, sprijinul va fi total și așa a fost.

b) *Cu toate că Mihai, prin căsătoria cu Domnița Stanca, intrase în rudenie cu cele mai puternice familii boierești din Țara Românească*, el nu a neglijat dorințele spirituale ale neamului său, ctitorind biserici, reparînd și refăcînd mînăstiri sau redînd cultului altare străbune părginite. Mai mult, a dat hrisoave și porunci pentru buna gospodărire a averilor bisericesti și a întărit disciplina clerului monahal și a clerului de mir⁸.

Un fapt destul de important în viața spirituală a românilor de atunci a fost și acela că Mihai Vodă a ridicat în scaune vlădicești numai ierarhi destoinici și luminați, iar dintre sfetnicii săi cei mai apropiați nu lipseau mitropoliții și episcopii ortodocși români. La ajungerea sa pe tron, Mihai rînduiește în scaunul de mitropolit al Țării Românești pe *Eftimie II*, fos-

6. M. Eminescu, *Scrisoarea a III-a*.

7. Istoricul armean din veacul XIII arhimandritul Vartan Arevektzi, într-o lucrare a sa *Istoria universală*, aduce mănturii că «în timpul cruciadei a treia din 1189 în armatele creștine care au ajuns pînă în Armenia Ciliciană aliată se afla mulțime de ostași valahi, care s-au luptat alături de oștirile creștine...» (în *Mesajul Sanctității Sale Vazken I* trimis Bisericii Ortodoxe Române cu ocazia aniversării Semicentenarului Patriarhiei Române, Volumul: 50 de ani de la întiințarea Patriarhiei Române (1925—1975), 90 de ani de la recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, Extras, Editura Institutului biblic și de Misiune ortodoxă, București, 1975, p. 63).

8. În 1596, un sinod ținut la Tîrgoviște discută măsuri pentru o mai bună gospodărire a mînăstirilor și a vieții călugărilor. Hotărîrile luate la 13 aprilie, prevăd, printre altele: «...monahii n-au dreptul să primească daruri decît cu voia soborului, egumenii sînt datori să păstreze cu mare grijă averea comunității, călugării pot părăsi mînăstirea numai pentru a se duce la sfîntul Munte, la vreun schit sau «la pustie»; «abaterile și greșelile vor fi judecate de un arhieru...».

S-a păstrat și un așezămînt mai vechi din vremea lui Petru Cercel, dat de episcopul Luca pentru eparhia Buzăului.

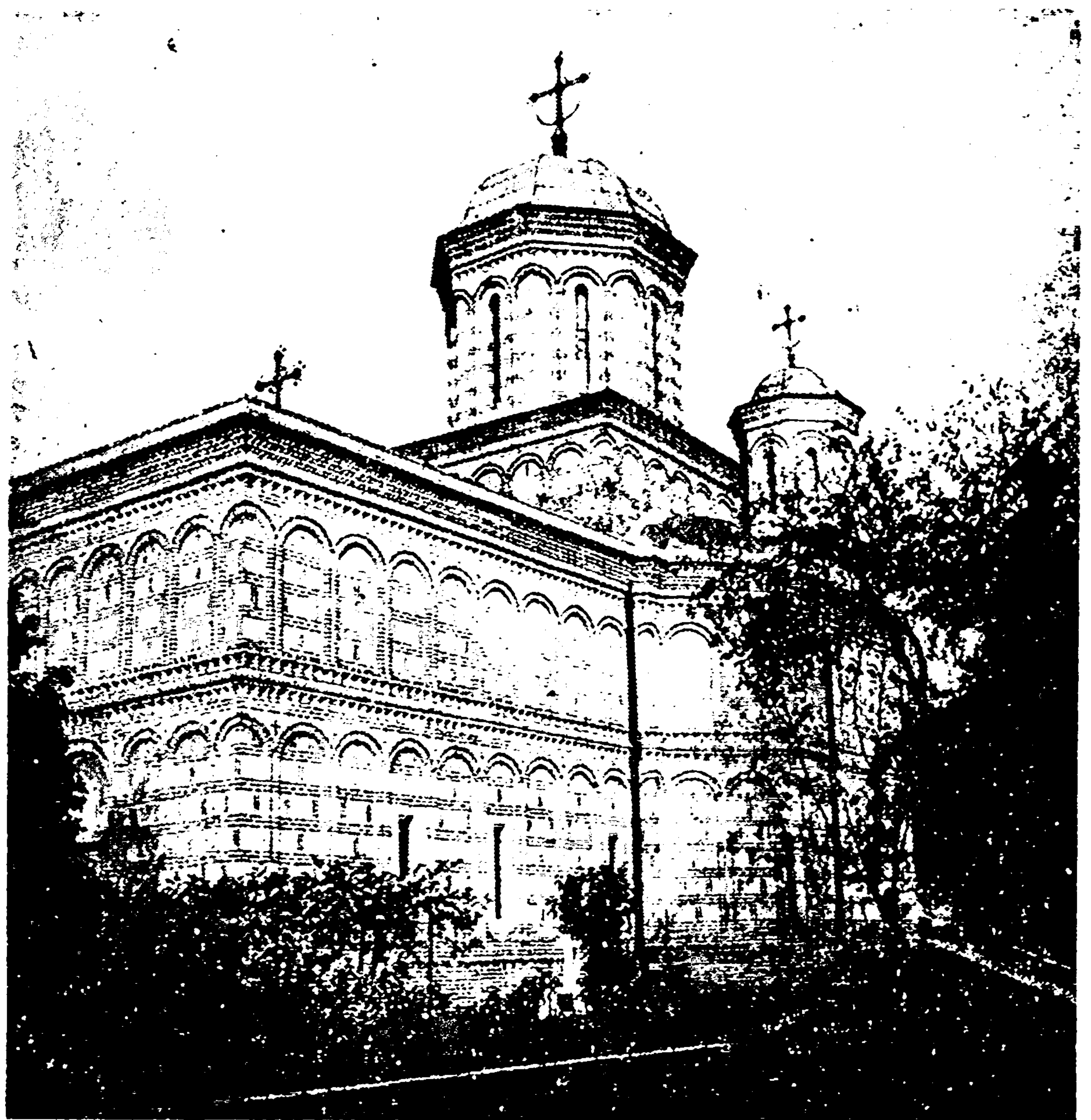
În același timp se prevăd o sumă de cazuri, care, «după pravila Sfintei Biserici», au a fi judecate de către episcop, neamestecîndu-se nici banii, nici pîrcălabii, nici dvornicii» (C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, vol. II, p. 371—372).

tul stareț al Mînăstirii Cozia, intitulîndu-l *arhimitropolit*⁹, iar acesta, la rîndu-i, a însoțit pe domn în Transilvania, pretutindeni. Patriarhul Constantinopolului recunoscînd alegerea domnului român și reformele sale bisericești scria, lui Mihai că «domnia sa va fi pe viață...»¹⁰.

Însuși arhimitropolitul, însoțit de 12 boieri, a încheiat în numele lui Mihai tratate de alianță împotriva otomanilor cu împăratul Rudolf II și a participat la sfințirea și instalarea lui *Ioan de Prislop* ca mitropolit al Transilvaniei, iar Mihai zidește o mînăstire cu biserică măreață, mitropolitană, avînd hramul «Sfînta Treime».

Vrednicul stareț și uramș al Cuviosului Nicodim de la Tismana, *arhimandritul Serghie*, este ales episcop în părțile Maramureșului¹¹.

c) Pe lîngă biserica «Sfînta Treime» din cetatea Alba Iulia, *viteazul Voievod a ctitorit biserica «Sfîntul Ierarh Nicolae»*, patronul tatălui său

Marele Voievod Mihai Viteazul și Doamna Stanca. Tablou votiv. Biserica Mînăstirii Mihai Vodă — ctitoria viteazului Voievod

și fiului său, și Mînăstirea care-i poartă numele pînă astăzi: *Mihai Vodă*¹², din București.

9. † Nestor Vornicescu-Severineanul, *Realități și posibilități ecleziastice la valahi în vremea lui Mihai Viteazul*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCIII (1975), nr. 5—6, p. 670, fig. 2.

10. Al. A. Botez, *O scrisoare inedită a lui Mihai Viteazul către Meletie Pigas*, XXXI (1972) nr. 9—10, p. 1016—1017.

în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXIII (1965), nr. 5—6, p. 590—591.

11. † Nestor Vornicescu, *art. cit.*, p. 670—671.

12. Iată ce spun cunoscuții profesori C. C. Giurescu și Dinu C. Giurescu: În locul unui vechi lăcaș, stricat pe vremea lui Petru Cercel, domnul a înălțat mînăstirea

A reparat zidurile Coziei, Tismanei, Vodiței, Cotmeniei, biserica domnească de la Argeș, Bucovățul, a rectitorit Prislopul, Rîmeții, a făcut danii și a reînnoit hrisoave etc, a ridicat o cruce-monument în localitatea Stoienеști-Muscel¹³, a refăcut nenumărate schituri și metocuri. În mod special s-a ocupat de Cozia, viitoarea gropniță a mamei sale; de biserica «Cuvioasa Paraschivă» din Rîmnicu-Vîlcii, unde a avut loc cununia religioasă a domnitorului Mihai cu domnița Stanca; de mînăstirea Căluu, ctitoria socrilor săi și de mînăstirea Dealu, ctitoria strămoșilor săi, unde-i va fi adus, mai târziu, capul.

Un Sinod ortodox la Iași (1600). — Deși scopul convocării acestei adunări era de ordin intern, invitarea episcopilor fugiți din Moldova, în urma unirii politice cu toată suflarea românească, totuși discuțiile s-au purtat în vederea găsirii soluției întăririi și apărării ortodoxiei împotriva uniației. Sinodul de la Brest Litovsk (1595—1596) rănise ortodoxia răsăriteană slavă, iar grăbirea «uniației» a avut și un substrat politic: «lupta împotriva valahului schizmatic», așa cum aflăm din spusele iezuitului Piotr Skarga¹⁴.

Domnitorul Mihai a numit în scaunul Moldovei pe mitropolitul Dionisie Rally Paleologul care era în același timp și exarh pentru credincioșii ortodocși din Bulgaria.

Tot la acest sinod au mai participat, în afara ierarhilor români, Nectarie, arhiepiscopul Ohridei; Gherman, mitropolit al Chesareii lui Filip; Teofan, mitropolit de Vodina, precum și episcopii Petronie de Muncaci și Efrem de Habru¹⁵.

S-a hotărît susținerea și ajutorarea împotriva «uniației», a Frățiilor ortodoxe din Ucraina și pregătirea unui Sinod general ortodox¹⁶.

cu hramul Sfîntul Nicolae «ce e din susul orașului Bucureștilor», numită astăzi «Mihai Vodă», la Arhivele Statului, și a înconjurat-o cu ziduri puternice, servind și ca loc de apărare. I-a dăruit nu mai puțin de patrusprezece sate, din care treisprezece cumpărate de el însuși de la moșneni cu suma de 472000 aspri și unul dat de soția sa, doamna Stanca. Ctitoria a fost închinată (hrisov din 21 august 1599) mînăstirii Simopetra de la Muntele Athos, căreia îi fusese închinat și vechiul lăcaș. O altă ctitorie a voievodului a fost mînăstirea *Clococioc* sau *Clocociov* (județul Olt, lângă Slatina) «zidită și ridicată din temelie» de el după cum arată hrisoave de la Radu Mihnea, Gavriil Movilă și Matei Basarab (din 2 aprilie 1646) și înzestrată cu două sate.

În Transilvania, în afara lăcașului de la Alba Iulia, a mai ridicat în timpul scurtei sale cîrmuiri, încă trei biserici: la *Ocna Sibiului*, în satul *Lășârdea* (județul Someșului) și în marginea de miazăzi a cetății *Făgărașului*. A mai poruncit reparații la lăcașul din *Scheii Brașovului* unde a locuit și unde era zugrăvit chipul domnitorului.

Întăriri și danii au mai primit, în Țara Românească, mînăstirile Golgota, Coșuna, Bistrița, biserica domnească de la Curtea Veche și aceea catolică din Tîrgoviște.

În 1594—1595 a eliberat și un hrisov pentru Xenofon (Muntele Athos). (În *Istoria Românilor*, vol. II, p. 372).

13. Pr. Ion-Vasile Voinea, *Biserica din Stoenеști-Muscel*, în «Glasul Bisericii»,

14. Un valoros studiu asupra predicii cunoscutului călugăr iezuit a publicat Maria Vîrcioroveanu, *Mihai Viteazul în predica iezuitului Piotr Skarga*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCIII (1975), nr. 5—6, p. 679—692.

15. La † Nestor Vornicescu, *art. cit.*, p. 675, n. 22.

16. După cum se știe, acest sinod proiectat de Mihai Viteazul a fost ținut abia în 1642, tot la Iași, sub mitropolitul cărturar Varlaam și domnitorul Vasile Lupu. Aci s-a aprobat *Mărturisirea ortodoxă* a lui Petru Movilă.

Evident, această contraofensivă pornită de Ortodoxia românească și susținută cu toată sinceritatea de către Mihai Viteazul împotriva «uniației» a înveninat mai mult Curia papală și unealta ei iezuită «Propaganda fide», iar papa și-a arătat nedumerirea și nemulțumirea. Eșecul încercării trecerii și a «Moldovei la uniație» a avut cauză însăși unitatea spirituală de totdeauna a poporului român, reprezentată acum «de braț înalt și mână tare» (cum zice Psalmistul), de Mihai Viteazul. «Succesele lui Mihai însemnau și o ofensivă a Ortodoxiei... ; de aceea, împotriva lui Mihai se ridică și papa» scrie istoricul Manole Neagoe¹⁷.

Legături strânse cu vecinii cinstiți. — Se știe că Mihai Viteazul era un om aspru, dar mărinimos, bun și iertător cu «nefericiții soartei»¹⁸, neînduplecat cu trădătorii de neam și de credință. Acest din urmă aspect al neînduplecării sale a atras ura de moarte a puternicilor invidioși ai acelor vremi.

Cunoscând drumurile Țarigradului, fiind abil diplomat și meșter în a lua urma intrigilor, Mihai Viteazul era informat de mișcarea trupelor otomane din Europa de către emisarii săi; chiar manevrele din Asia le știa voievodul de la ierarhi și negustori armeni¹⁹. Avea simpatii la Curtea habsburgică din Belvedere și adepți neînduplecați la Cancelaria panilor polonezi. Era ajutat de Albania și înconjurat de familia țarului Feodorovici²⁰ și felicitat de regele Suediei²¹; ovaționat de regele Henric IV al Franței și apreciat de cercurile înalte ale Coroanei engleze și spaniole²².

Ierarhii greci, oaspeți sau trecători prin țările române, îi furnizau date precise din culisele Seraiului. Meletie Pigas patriarh de Alexandria se socotea duhovnicul domnului, iar Mihai era «admirator al ierarhului-cărturar». Ieremia al II-lea, patriarhul Constantinopolului, cunoștea bine

17. Manole Neagoe *op. cit.*, passim.

18. Iată cum caracteriza pe Mihai Viteazul silezianul Baltazar Walther: «...era vrednic de lauda cea mare prin virtuțile cele mai alese, prin marea sa evlavie către Dumnezeu, prin iubirea de țară, prin bunăvoința față de cei deopotrivă cu el, prin omenie față de cei mai mici ca el, în sfârșit față de toți prin dreptate, adevăr, statornicie, mărinimie și deprinderea altor multe virtuți de acest fel. Pe lângă acestea, era drag tuturor celor buni pentru darurile înalte ale sufletului lui nobil cu adevărat, pornit chiar prin fire să săvârșească isprăvi grele, ca și pentru cuvântul său, care, de câte ori era nevoie și chiar fără pregătire dinainte, îi ieșea din gură blînd și înțelept» (Apud Manole Neagoe, *op. cit.*, p. 292).

19. H. Dj. Siruni, *Armenii în România* (cu prilejul unui centenar), în «Arhiva Românească», București, 1940, vol. V, p. 130—160.

20. Este vorba de celebrul țar Boris Godunov (1596—1605) (A se vedea pe larg Исторические связи народов СССР и Румынии в XV — начале XVIII в. Документы и материалы в трех томах (în limba rusă și română), Editura știința, Moscova, 1970, documentul 70, în vol. I, p. 236—237 (în continuare *Relațiile...*).

21. Manole Neagoe, *op. cit.*, p. 295.

22. Faima domnului român ajunsese și în Peninsula Iberică. Consilierul de stat spaniol recomandă regelui Filip III să i se acorde lui Mihai o *sabie de onoare*, în valoare de 6000 ducăți... Însuși Lope de Vega face din Mihai un personaj într-una din piesele sale de teatru :

Furios, lat în spate, înfățișare și statură de uriaș ;

Ochi mari, fruntea înaltă, păr cîrlionțat...

nu caută patul moale

nici nu mănîncă numai fazani... (La Manole Neagoe, *op. cit.*, p. 295—296).

pe tînărul vînjos și avusese cu el nenumărate întrevederi, iar cu ocazia trecerii spre Moscova prin țara noastră, Mihai l-a întâmpinat cu toate onorurile, deși era numai «ban al Severinului».

Relațiile lui Mihai în Europa erau multiple, dar pe măsura măririi lor se infiltra «ura și invidia». Astfel, din «apărătorul creștinătății», Mihai ajunsese părăsit de colaboratorii împăratului, iar armata pusă în situația grea de a nu i se mai plăti solda ²³.

Cu toate acestea, cînd Mihai Viteazul pleacă la Curtea de la Praga, porțile palatelor i se deschid și toți îl privesc cu admirație și teamă... Dar ura și invidia au acoperit temerile față de Imperiul otoman și aruncă otrava în inimile trufașe pentru a-l lichida pe marele strateg de la sfîrșitul veacului al XVI-lea ²⁴.

Ucidere mișească, rod al intrigilor politice și religioase. — Așa cum am arătat, recunoașterea ortodoxiei ca religie receptă a nemulțumit celelalte culte (romano-catolic, luteran și calvin) de pe teritoriul locuit de veacuri de români. Deși migratori și colonizați, conlocuitorii Transilvaniei, datorită puterii politice străine de stăpînire, au căutat, prin clasele avute, să robească pe autohtoni. Mai întîi li s-au luat pămînturile și orașele, apoi au fost obligați să părăsească legea strămoșească. Indiferent că au părăsit-o sau au trecut la frații lor peste Carpați, locașurile de cult și de veghe străbună au fost distruse.

Prin înființarea mitropoliei de Alba Iulia, Mihai Viteazul consfințea o neîntreruptă locuire a românilor pe acele meleaguri și totodată păstrarea ființei lor naționale și prin biserica ortodoxă strămoșească. Evident, ierarhia catolică nu putea să stea nepăsătoare ²⁵.

Cu toate aprecierile papei asupra faptelor lui Mihai Viteazul, «fidelii» săi informatori lucrau intens «pentru triumful Sfîntului Scaun» și nu vedeau cu ochi buni «pe schismaticul valah care dorește să ne răpească drepturile sacre».

23. Oastea lui Mihai Viteazul era constituită în primul rînd din români, apoi sași, bulgari, sîrbi, armeni, greci și macedoneni, ruși, polonezi (mulți ruteni), cazaci etc. (Amănunte la Manole Neagoe, *op. cit.*, p. 265—273). A se vedea și Relațiile..., *Documentul 79*, vol. I, p. 238—239, *Documentul 82*, p. 246—259.

24. Mihai Viteazul este cîntat și astăzi în colindele religioase, iar într-o orație culeasă de T. Burada din localitatea Crușevo (Macedonia) se spune despre Mihai: «La Evanghelia din Valahia / și Crucea din Constantinopol. / În frunte merge crucea, în urmă Evanghelia, / Iar Mihai Beiul între ele, ca soarele, ca luna... (Citat de Manole Neagoe, *op. cit.*, p. 298).

25. Pr. Prof. M. Păcurariu, *Mînăstirile Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania și Banat în secolul al XVIII-lea*, în «Biserica Ortodoxă Română», CXIII (1975), nr. 1—2, p. 208—213; Diac. P. I. David, *Un locaș de cult ortodox la temelie bisericii din Cetatea Prejmer*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCIII (1975), nr. 7—8, p. 935—939.

În timpul lui Mihai Viteazul, nunțul apostolic în Transilvania a fost numit Alfonso Visconti (1550—1608) de la care s-au păstrat scrisori către papa, în legătură cu evenimentele timpului său (Pe larg în *Scriitori străini despre țările romane*, Ediție îngrijită de Maria Holban (redactor responsabil), M. M. Alexandrescu-Dorsca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, Editura științifică, București, 1971, vol. III, p. 415—674).

Iată ce scria, referitor la Mihai, iezuitul Piotr Skarga din cetatea Cracoviei, predicatorul Curții de la Varșovia și conducătorul partidei romano-catolice de la adunarea «uniată» din Brest Litovsk (1596) ²⁶ : «...și-a bătut joc de vitejia renumită a polonezilor... dorea să ocupe Polonia și să se facă chiar rege... ²⁷. Acel schismatic și cu adevărat eretic a uneltit pieirea noastră, căci chiar atunci (odată cu venirea în Moldova) a pus la cale jefuirea tuturor bunurilor și moșiilor noastre... v-a hărăzit spre veșnică sclavie... deja ceilalți schismatici îl priveau ca pe un Mesia trimis de sus spre pieirea noastră, căci chiar atunci (odată cu venirea în Moldova) a pus la cale jefuirea tuturor bunurilor și moșiilor noastre... v-a hărăzit spre veșnică sclavie... deja ceilalți schismatici îl priveau ca pe un Mesia trimis de sus spre pieirea adevăratei Biserici Catolice Romane» ²⁸.

Același iezuit cutreiera zi și noapte capitalele catolice din apusul Europei pentru a determina curțile respective să nu dea ajutor militar «schismaticului valah», căutînd documente și născocind scrisori denigratoare referitoare la persoana ilustrului domnitor român. Această acțiune murdară era susținută după moartea cardinalului Andrei Bathory, fost principe al Transilvaniei, de însuși cancelarul Poloniei Zamoyski, colaborator și prieten al lui Skarga, și care găzduise pe toți fugarii și dușmanii țărilor române.

Într-o altă predică, iezuitul căuta să convingă pe ascultători, după informațiile boierilor fugari din Moldova și Transilvania, că Mihai «...a intrat în Ardeal ca un tâlhar, a chinuit nobilimea de acolo, a poruncit ca țăranii să se ridice împotriva domnilor să le ia moșiile pe care să le împartă...» ²⁹.

Atît de departe merge ipocritul călugăr, încît își permite să spună că «...el (Mihai) are înțelegere cu sultanul turcilor pentru a cuceri Polonia și a plăti tribut pentru această țară... ³⁰ (și Mihai) vrea să ajungă mai slăvit decît Alexandru» ³¹.

Alt document polonez, probabil scris de un ucenic al predicatorului Skarga, arată că Basta a pedepsit pe Mihai pentru «necredința față de habsburgi» ³².

26. La sinodul ținut la Iași, sub președinția reprezentantului Patriarhiei Constantinopolului, Nichifor Dascălul, a fost condamnată acceptarea «uniației» de către rutenii ortodocși (C. C. Giurescu, Dinu Giurescu, *op. cit.*, vol. II, p. 371).

27. M. Vîrcioroveanu, *art. cit.*, p. 682 și *Documentul 81*, în *Relațiile...*, p. 241—245.

28. *Ibidem*, p. 683. 29. *Ibidem*.

30. Citat din A. Veress, *Documente*, VI, nr. 129, p. 133—136.

Dimpotrivă, Mihai socotea că a venit vremea să elibereze popoarele din Balcani; nici vorbă de pacte pentru atacuri sau asupra vreunei națiuni. Într-o scrisoare către regele Spaniei, «singur», spune domnul, nu am forțe pentru o acțiune atît de mare, dar cînd acestea nu-mi vor lipsi, sper cu ajutorul Marelui Dumnezeu, să văd gloriosul stindard al sfintei cruci triumfînd pe turnurile cetății Constantinopolului și chiar deasupra Sfintei Cetăți» (Ierusalim) (Al. Ciorăescu, *Michel le Brave et la politique espagnole*, în «*Etudes Roumaines*», I, București, 1938, p. 17 ș.a.).

31. Ilie Corfus, *Anexa LXXVI*, citat la M. Vîrcioroveanu, *art. cit.*, p. 690, n. 63

32. M. Vîrcioroveanu, *art. cit.*, p. 690.

Intuind propaganda nefavorabilă care i se făcea în părțile «uniata», iată ce spune Mihai Viteazul într-una din scrisori către Împăratul Rudolf II: «Eu am slujit

«Și căzu ca un copaciu trupul lui cel frumos». În noaptea de 19 august 1601, când Mihai se pregătea să meargă acasă la ai săi, sabia dușmanului a retezat gâtul celui ce fusese reprezentantul creștinătății împotriva represiunii și stăpînirii popoarelor din Balcani de către Imperiul otoman. Înainte de mișelescul act s-a ținut o consfătuire în acest sens (18 august 1601), iar sabia lui Basta nu a produs numai durerea celui ce fusese nădejdea creștinilor, ci a sîngerat întreaga națiune românească. Așa a trecut noaptea grea și întunecoasă...; trupul voievodului a fost redat țărînii strămoșilor pentru care s-a sacrificat, aceeași țărînă a Transilvaniei care cu 1500 de ani în urmă plămădea ultima redută organizată a regelui erou-dac Decebal. Suferințele strămoșilor noștri, lanțurile și butucele de fier, precum și sabia lui Decebal au devenit garanția reînvierii, așa cum sînt zugrăvite pe Columna lui Traian și Mausoleul de la Adamclisi. Chipurile aspre de daci încrustate în piatră stau mărturie și străjuiesc palatele ruinate și roase de vremi ale celor ce «au

Iată ce scria regelui Poloniei Ieremia Movilă, domn al Moldovei, pohtit mierea și laptele pămîntului nostru străbun». fost domn și în Țara Românească, după uciderea lui Mihai: *Dau de știre Măriei tale regele, domnul meu cel milostiv, că pe Mihai Voievod l-au omorît cu halebardele Giurgiu Basta și Căpitanul Valon, pătrunzînd noaptea în cortul său și a fost între dînșii o mare răscoală, că au fost omorîți de amîndouă părțile, luptînd între dînșii două sau trei mii de oameni.*

Sapeurii, sașii și polonii s-au bătut de partea lui Mihai.

Makowicze, 28 august 1601 **

Pentru alții, moartea lui Mihai constituia bucuria, dar și umbra unui regret. Episcopul Cracoviei, primind vestea de la subalternii săi că «a fost ucis valahul schismatic», amintindu-i acest fapt și regelui polon Ioan, scria, cu părere de rău «că acest om n-a murit în credința Bisericii Romane, în afara căreia nu există mîntuire», dar, dorind liniște patriei, regelui său și siguranță stăpînitorilor acestuia, «trebuie să mă bucur de această veste — adaugă episcopul — în urma căreia s-a deschis calea spre liniștea statelor majestății voastre...»³⁴.

Trupul lui Mihai de pe Cîmpia Turzii va fi pentru noi mireasmă duhovnicească, o flacără înfricoșătoare pentru dușmanii acestui pămînt și lumină lină a conștiinței patriotice pentru românul de pretutindeni.

Capul marelui voievod a fost adus, cu mari sacrificii și așezat în mînăstirea Dealu, ctitorie domnească a lui Radu cel Mare și a tatălui

Împăratului roman nu de teamă, ci din marea dragoste ce o am față de creștinătate...; Vă voi trimite pretutindeni această scrisoare a Majesății Sale ca să vadă toată lumea bătaia de joc și nerecunoștința ce mi s-a făcut, pentru slujba mea credincioasă...» (La Manole Neagoe, *op. cit.*, p. 286—287) și *Documentul 82*, în *Relațiile...*, p. 246—259.

33. N. Iorga, *op. cit.*, Comemorația lui Mihai Viteazul la Academia Română, p. 412—419, M. Vîrcioroveanu, *art. cit.*, p. 692.

34. P. P. Panaitescu, *Mihai Viteazul*, București, 1936, p. 202 ș.u., citat de Manole Neagoe, *op. cit.*, p. 215; N. Iorga, *op. cit.*, «Lupta cu oamenii împăratului», vol. II, p. 311—334.

său, Pătrașcu cel Bun. Toată țara era cuprinsă de amară tristețe, mitropolitul și episcopii au poruncit să se săvârșească slujbe de pomenire pentru sufletul lui Mihai și să se tragă trei zile clopotele bisericilor... Și nimeni nu credea că Mihai ar fi putut fi răpus.

«Au mers preoți, boieri și oameni de rînd, toată țara, cu Preda și Radu Buzescu în frunte și cu Sima stolniceasa de-i îngropară capul lîngă mormintele tatălui și bunicului, în ctitoria acestora din mînăstirea Dealului lîngă Tîrgoviște, sub o lespede din naosul bisericii»³⁵.

Adevăr și legendă în legătură cu aducerea capului eroului la Mînăstirea Dealu. — Față de tradiția istorică și cronicile vremii consemnate astăzi în toate manualele și tratatele de istorie națională, ultimele cercetări aduc noi date asupra perioadei imediat-următoare a uciderii marelui Voievod și mai ales asupra călătoriei capului său spre gropnița de veșnică odihnă³⁶.

Plecînd de la faptul că «În zorii zilei de 9/19 August 1601, într-o duminică pe Cîmpia Turzii se rostogoli în pulbere capul lui Mihai Viteazul, asasinat mișelește din ordinul generalului Basta», cercetătorul român C. Rezachevici aduce o rază luminoasă în noaptea asasinării lui Mihai. «Și căzu trupul lui cel frumos ca un copaci (...) Și rămaseră creștinii și mai vîrtos Țara Românească, săraci de dînsul». Cuvinte născute din durerea unui mare admirator al lui Mihai Viteazul, vistierul Stavrinov, și consemnate în cronică țării de anonimul autor muntean al «Istoriei lui Mihai Vodă». Ele mărturisesc simplu și emoționant simțămintele celor care l-au cunoscut și au luptat alături de «neînfricatul erou al creștinătății».

Faptul că răutatea, invidia, dorința de stăpînire a oamenilor mici, dar cu pretenții mari, a dus la sacrificarea domnului și martirului creștin-ortodox Mihai a dat naștere la discuții și interpretări. Cu toată simpatia arătată de papă «eroului din Balcani», cardinalii și bogătașii austrieci și unguri n-au înțeles nimic din dorința sfîntă a lui Mihai de a vedea sub același scut toată suflarea românească și să pună o stavilă iureșului otoman. Ei au înțeles însă pericolul ce-i amenința: pierderea privilegiilor și revolta asuprașilor cerînd dreptate, pentru că multe națiuni conlocuitoare din Transilvania și îndeosebi sași, șvabi, nemți și maghiari «se înrolau în armata salvatoare a eroului Mihai». Aici se află cheia răutății și uneltirile celor interesați.

«A fost ucis conform cu porunca». Autorul nu stăruiește asupra evenimentelor îndeobște cunoscute, ci subliniază faptul nedorit de noi români, că Gheorghe Basta, cu încredințarea superiorilor, a ordonat asasinarea lui Mihai: care «a fost ucis conform cu porunca dată de mine celor însărcinați cu executarea». Autorul menționează și două fapte importante, anume: 1. Ștefan Szamoskozy și G. Bducino, ambii contemporani ai evenimentelor, relatează pe larg despre sfatul ținut de Basta cu

35. C. Gane, *Trecute vieți de Doamne și Domnițe*, Editura Junimea — Iași, București, 1971, vol. I, p. 134.

36. C. Rezachevici, *Cine a adus la Tîrgoviște capul lui Mihai Viteazul?*, în «Magazin istoric», III (1969), nr. 6 (27), p. 55—61.

căpitanii săi în noaptea de sîmbătă 18 august și despre planul desfășurării trupelor stabilit pentru a doua zi. 2. Într-o scrisoare din 28 august, Ieremia Movilă afirmă că s-a ajuns chiar la o luptă înverșunată între cele două tabere.

Cercetătorul român trece apoi la explicarea documentului încă nepublicat care datează din 7 decembrie 1612, și care scoate din anonimat figura aceluia care a făcut ca cel puțin capul martirului credinței și eroului neamului Mihai Viteazul să odihnească lângă tatăl său la mînăstirea Dealul (Documentul se află în Biblioteca Academiei R. S. România, DCXL 11/2). Tot o scrisoare a lui Ieremia Movilă din august—septembrie 1601, adresată cancelarului lituan Leon Sapieha, arată că «Vă mai înștiințăm de asemenea cu siguranță cum că Mihai Vodă pieri la Turda în 19 a lui august ucis din ordinul lui Gheorghe Basta însuși, dintîi fu împușcat apoi i se taie capul, și corpul s-a expus pe cîmp deasupra unui cal mort și *Gheorghe Basta nu permise a-l înmormînta*» sub. autor).

După aceste precizări, C. Rezachevici trece la «Versiuni contradictorii», căutînd să aducă cititorilor, din străfundurile istoriei, adevărul că Mihai, deși ucis, credincioșii săi au căutat ca trupul și capul său neînsuflețite să fie cinstite după datina străbună și legea strămoșească și «mulți, după îngropare, noaptea în ascuns, l-au plîns cu prisosință»³⁷.

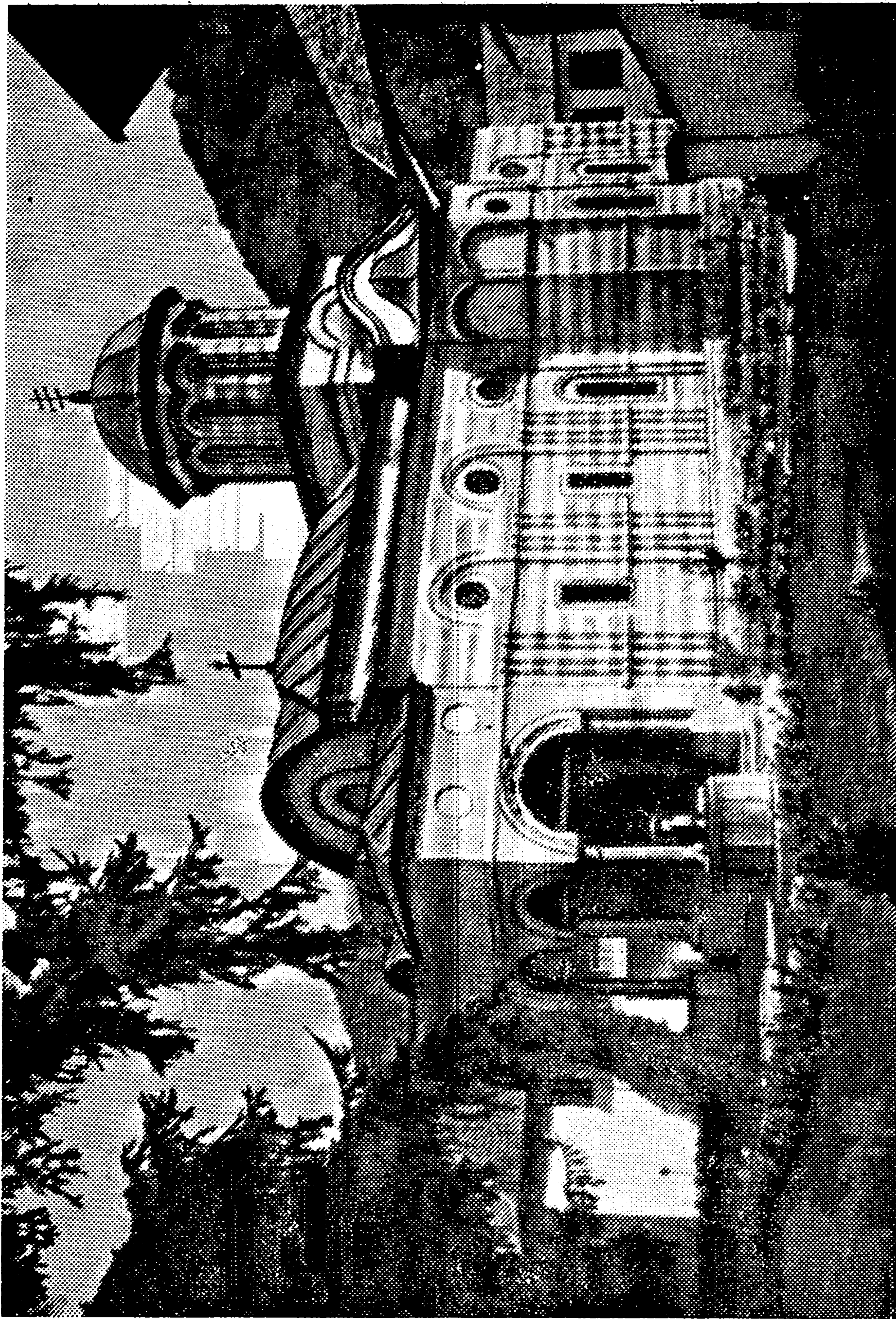
Un jurămînt împlinit. Cercetătorul român face exegeza textelor în legătură cu marea îndrăzneală a postelnicului Turturea de a transporta capul eroului. Turturea și cu Mihai, încă din tinerețe, făcuseră jurămînt ca «fiecare din ei să aibă grijă de celălalt, iar după moarte rămășițele pămîntești să fie duse lângă părinți, și nu departe de neam și de glie...». Autorul dă la lumină unele documente necunoscute prin care Mihai atestă grija față de fratele său de credință și neam: Turturea, fost ambasador în mai multe țări în timpul domniei lui Mihai. Turturea paharnic nu este amintit de cronicile străine pentru că în momentul uciderii mișelești nu se afla lângă domnitor ca alții, care de fapt au fost uciși în același timp cu stăpînul lor. Turturea paharnic este veșnicit în hrisovul lui Radu Mihnea din 1612 (7121) decembrie 7, Tîrgoviște³⁸.

Bărbat strălucit și în norocire și în nenorocire. Aceasta este concluzia lui De Throu despre Mihai și a celor care l-au înțeles și și-au slujit neamul și credința. Autorul urmărește viața și preocupările lui Turturea, îndoindu-se că ar fi fost postelnic, cu toate că era din familia boierilor de vază, nepot al banilor Drăgan și Petru din Glina cu multe moșii, chiar lângă București.

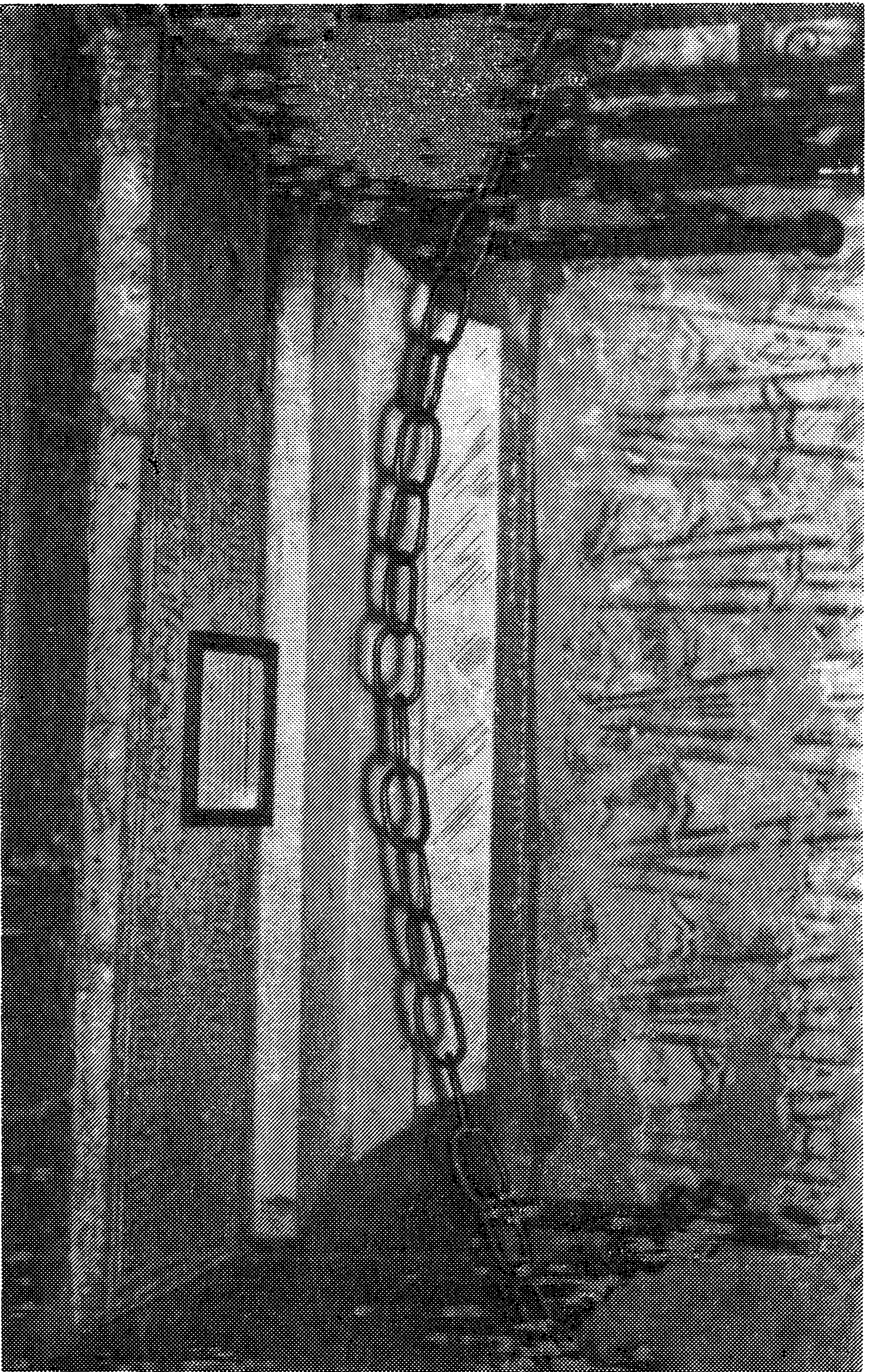
Documentele și actele de ocină îl arată destul de activ și preocupat de cultivarea pămînturilor stăpînite și dăruite prin hrisoave domnești.

37. *Cronica sîrbească* a lui S. Brancovici arată că trupul și capul lui Mihai au fost înmormîntate la Mitropolia Ortodoxă de Bălgrad. De aici un căpitan «numit Iuzbașa (sic) a luat capul și l-a dus la Tîrgoviște... Se citează în continuare mențiuni din diferite cronică și informații străine și din țară, autorul acceptînd *Letopiseșul cantacuzinesc*, care indică și numele celui ce a adus capul Domnitorului: TURTUREA postelnicul...» (*Ibidem*, p. 58).

38. Hrisovul este publicat în întregime de C. Rezachevici, *art. cit.*, p. 59.

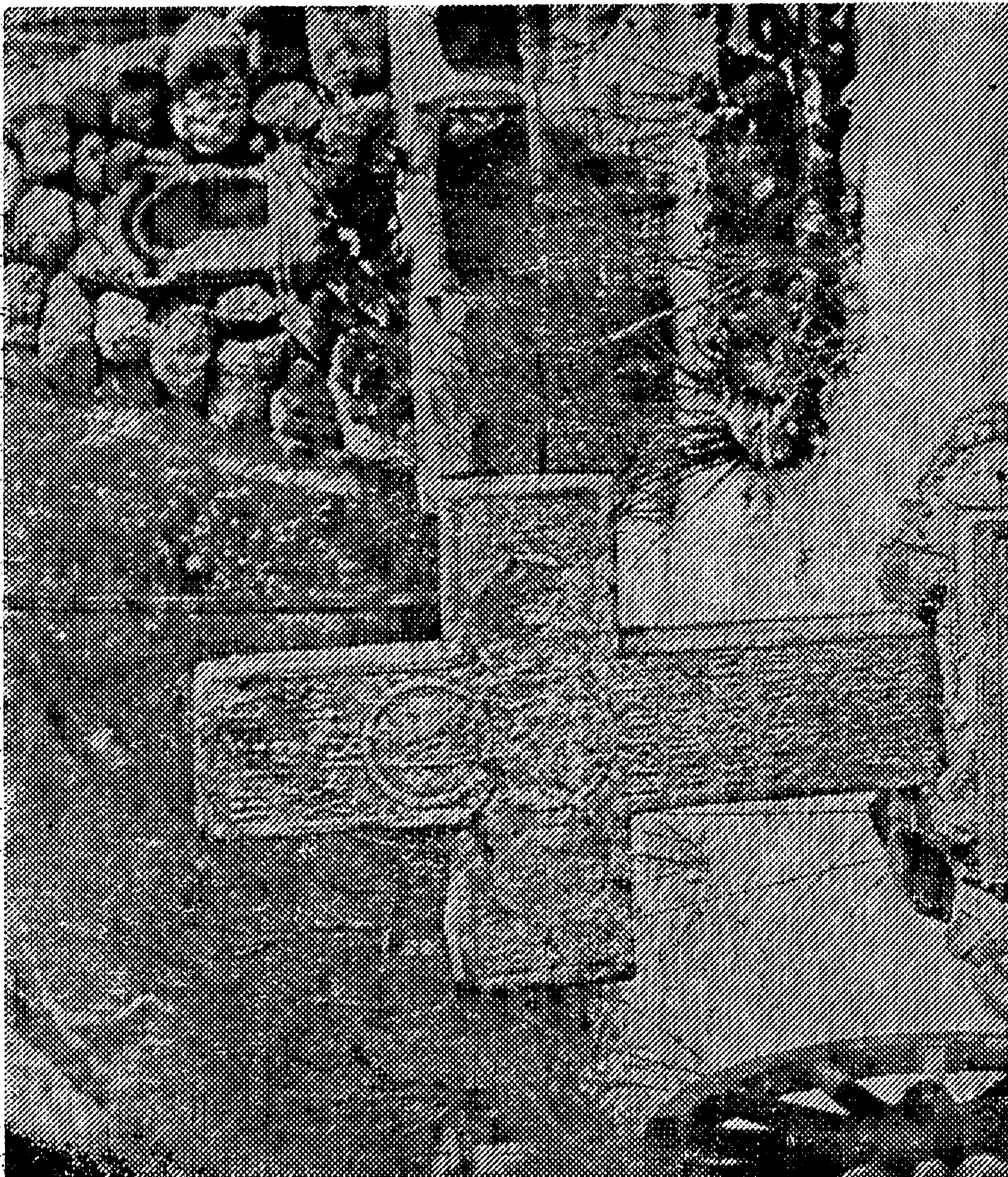
Mănăstirea Cozia, ctitoria voievodului Mircea cel Bătrîn, unde se află mormîntul mamei lui Mihai Viteazul, Teodora (monahia Teofana)

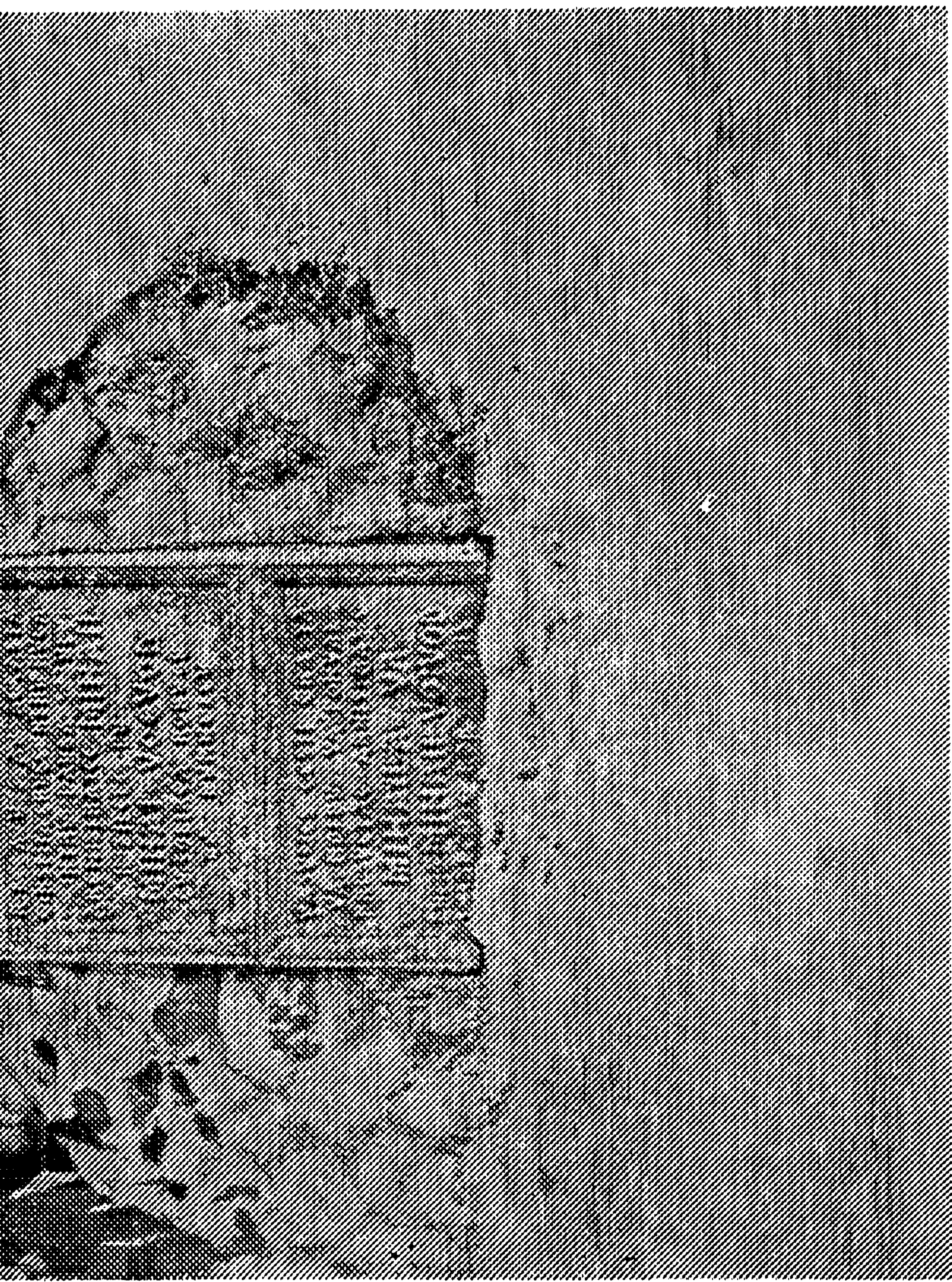

Mormintul monahiei Teofana din biserica Mânăstirii Cozia

Mănăstirea «Mihai Vodă» din București, ctitoria lui Mihai Viteazul,
azi «Arhivele Statului»

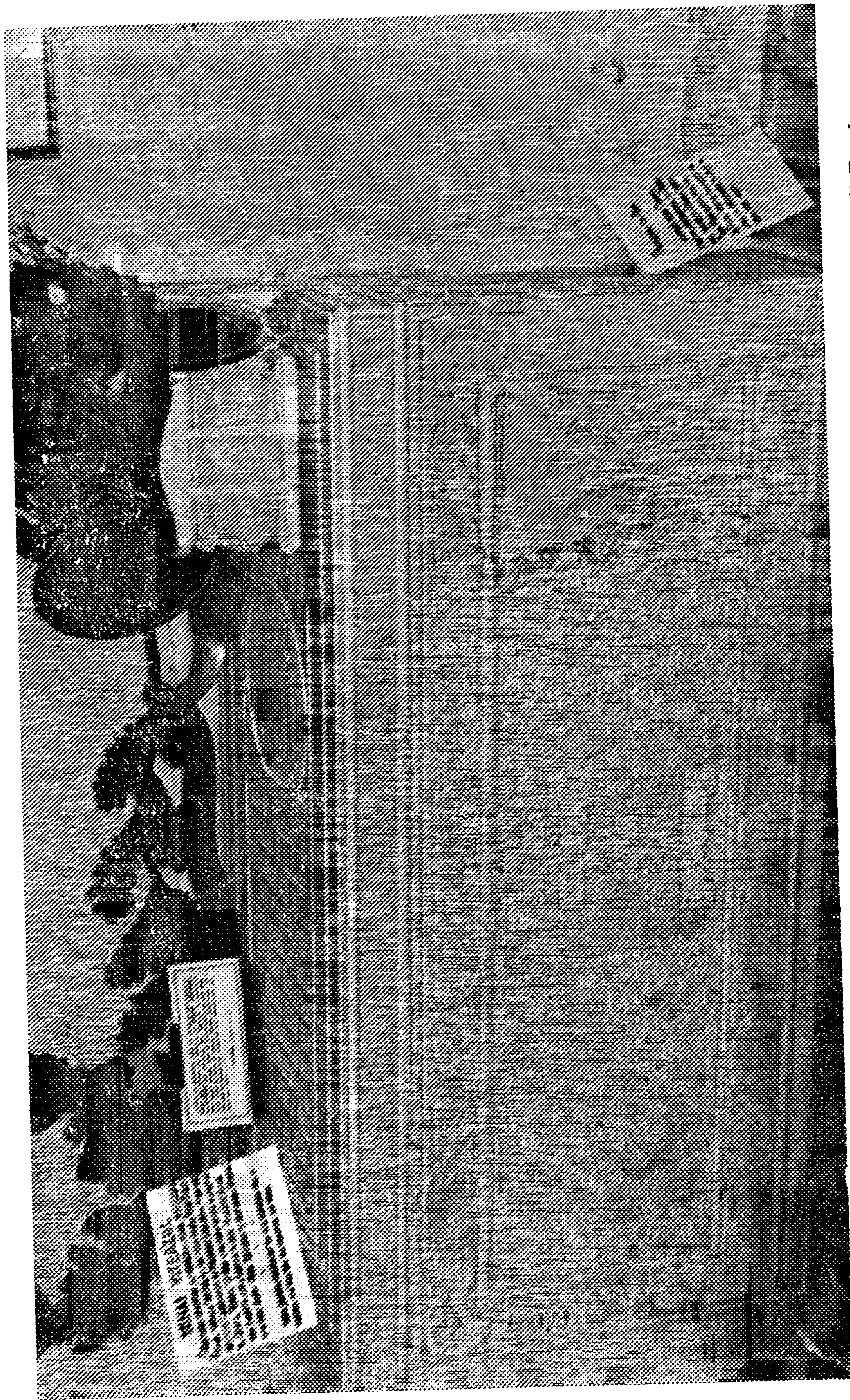

Crucea-monument ridicată de Mihai Viteazul la Stoieniști-Muscel

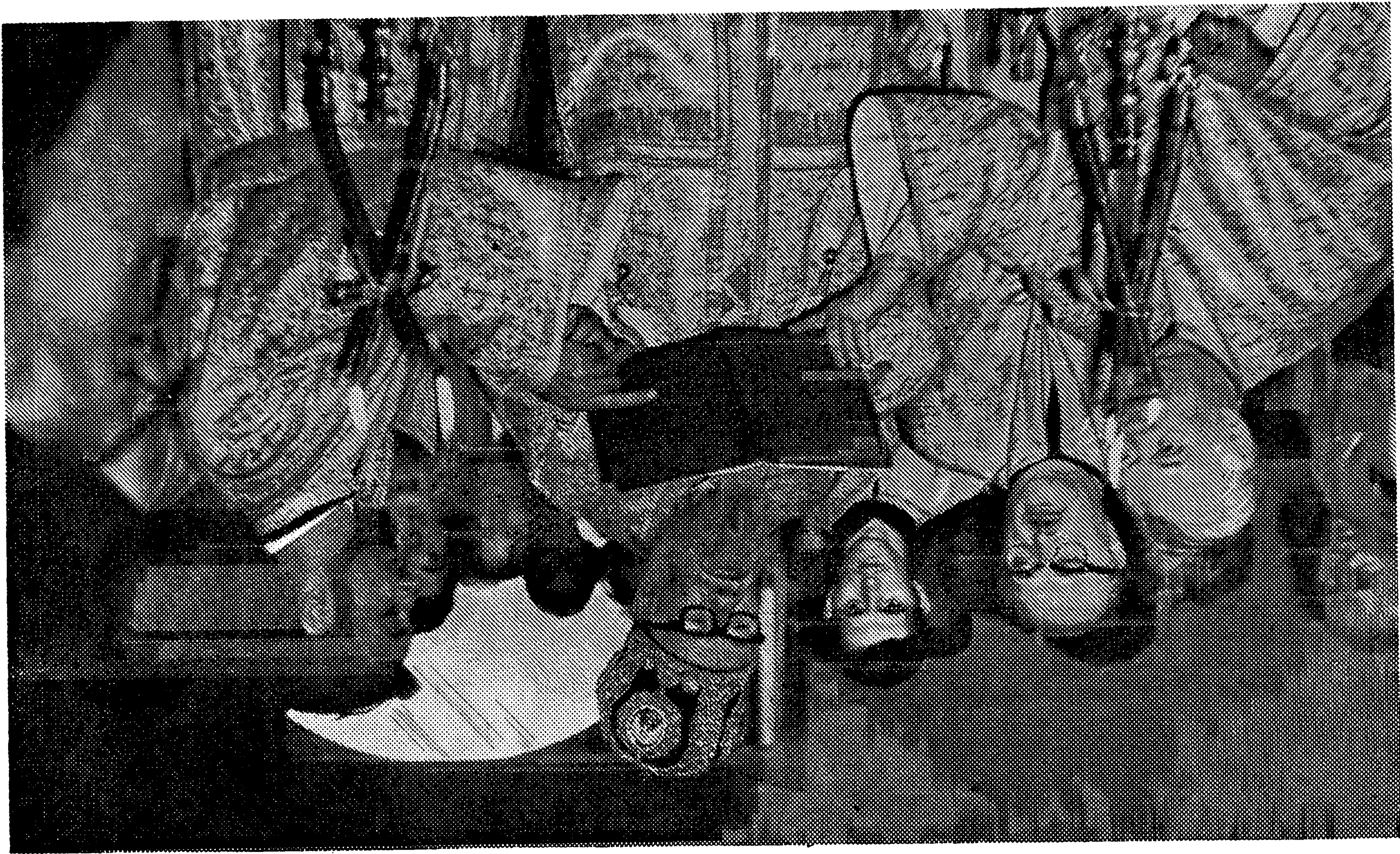

Biserica Mînăstirii «Dealul» ctitoria părinților lui Mihai-Vodă
Viteazul

Locul de veșnică odihnă al capului Marelui Voievod Mihai Viteazul din biserica Mânăstirii Dealu

Parastas pentru voievodul Mihai Viteazul, cu prilejul comemorării a 375 de ani de la moarte.

Cuvîntarea Acad. Prof. Ştefan Ştefănescu

Îl găsim viețuind și după 1646, ca în 1648 să fie numai menționat în actele mînăstirii Băleni. Autorul deduce că Turturea era tînăr și îndrăzneț și numai la 20 de ani a săvîrșit fapta eroică pentru neamul românesc de a putea aduce capul lui Mihai lîngă părinții săi la Dealu. În 1646 trebuia să fi avut aproximativ 65 de ani.

Mihai avea abia 43 de ani cînd a fost ucis împreună cu banul Mihalcea. Însăși fiica banului împreună cu soții Radu Buzescu și Preda au așezat o piatră funerară pentru domnul Mihai Viteazul, amintind că : «Aici zace cinstitul și răposatul capul creștinului Mihail marele voievod ce au fost domn Țării Românești și Ardealului și Moldovei, cinstitul trup zace în Câmpii Tordei și cînd l-au ucis nemții an au fost 7109 (1601) în luna av(gust) 8 zil(e). Aceas(tă) piatră o au pus jupan Radu Buz(escu) i jupan(i)ța eg(o) Preda».

Cu această mențiune despre curajosul act al lui Turturea, C. Rezahevici scoate la lumină încă un fapt al istoriei noastre, reliefînd jertfa de sine și riscul vieții din partea tînărului Turturea pentru un jurămînt făcut față de Mihai, prietenul său.

*

* *

Anul acesta, în zilele de 7—8, 14—15, 28 și mai ales 29 august, cînd creștinătatea comemorează și tăierea capului Sfîntului Ioan Botezătorul, Biserica Ortodoxă Română a cinstit după cuviință prin rugăciuni, panihide și parastase obștescul sfîrșit al aceluia ce fusese Domn al celor trei țări române, conducătorul cruciadei antiotomane, ctitor de altare străbune, restaurator de locașuri sfinte, dătător de legi și datini, întăritor de tradiție și obiceiuri sfinte : Mihai Vodă Viteazul.

În aceste zile de comemorare națională, clopotele bisericilor ortodoxe au răscolit cu dangătul lor de pomenire și chemare conștiințele celor vii și duhurile strămoșilor adormiți întru nădejdea învierii, aducînd din ecoul vremurilor gloriile nepieritoare pentru ființa națiunii române și pentru «robul lui Dumnezeu, Mihai, suflet creștin, martir pentru credința în Hristos și erou al poporului român».

La Mînăstirea Cozia, bătrînul Allutus (Olt) și cu glasul monahilor au trezit pe patriarhul domnilor români, Mircea cel Bătrîn, care doarme somnul de veci în ctitoria lui de veșnică pomenire, la panihidă. Mama lui Mihai iarăși a vărsat șiruri de lacrimi la vestea pomenirii stingerii vieții fiului ei din ființa ei și rugînd pe Mircea cel Bătrîn să-i ferească fiul de focul tartarului în continuarea vieții de apoi.

Aici s-au făcut cele de cuviință întru pomenirea ctitorilor și s-a vorbit la meditații și în predică despre viața vajnicului ctitor al unității celor trei țări române, despre faptele lui, despre mama lui și despre arhimandritul-stareț al Coziei, Eftimie, ajuns arhimetropolit al Țării Românești, Moldovei și Transilvaniei.

Mînăstirea Cozia împlinește, pe lîngă misiune, și o poruncă din partea mamei lui Mihai, care în Testamentul său de călugărie a lăsat cu legămînt : «Eu roaba domnului Iisus Hristos, călugărița Teofana, muma

răposatului Mihail voevoda din Țara Rumânească viețuit-am viața ceștii lumii deșartă... și înșelătoare... și am petrecut lumeaște destul în tot chipul în viața mea, pînă ajunsu și la neputința bătrînețelor mele și la slăbiciunea mea, în sfînta mînăstire în Cozia, la lăcuța Sfintei Troițe și la răpausul roposatului Mircei voevoda. Și trăiiu de ajunsu de luaiu și sfântul cin călugăresc, drept plîngerea păcatelor mele.

Aciș mă ajunsu și vestea de săvârșirea zilelor drag fiului meu Mihai voevod și de sărăcia doamnă-sa și a coconilor domniei lui prin țările străine.

Fui de plîngere și de suspine ziua și noaptea. După aceia, cu vrea-rea și cu ajutoriul Domnului din ceriu și cu rugăciunea cinstiților părinți în zi și în noapte și plîngerea mea și suspinele sărăciei lor de țările strine, doară svenția lui din naltul ceriului au auzit și s-au milostivit de i-au scos din țările strine în țeara de moștenie.

Și mai vîrtos au cugetat la svânta mînăstire în Cozia pentru bătrîna și jalnica lor maică. Și deaca să adunar(ă) unii cu alalți, mare plîngere și suspini fu. Întru ei de jalea fiiu său Mihail voevod și pentru patima lor ce-au pătimit prin țările strine, doamna Stanca și fiiu său Ion Nicola voevod și fiiesa Doamna Florica.

Fu după aceia întrebare întru jale, cine cum au petrecut. Grăi doamna Stanca : cum am pățit noi, maică, să nu pată nime de ruda noastră. Dară molitva ta, maică, cum ai petrecut ? Măica zise : cu mult foc de moartea fiiu meu și de jalea domniilor voastre, iar de cătră svânta mînăstire, am har dragului domn din cer, și mulțemesc părinților din svânta mînăstire, c-am avut pace, răpaus și căutare de molitvele lor la nevoi(i) a mea.

Ziseră domnia lor : mulțemim și noi molitvelor pentru molitva ta, căci ai avut căutare de ei. Zise maica Teofana : pentru aceia, featele mele, am făgăduit sventei mînăstiri doao sate în Romanați : Frăsinetul și Studenița pentru sufletul răposatului Mihai voevod și pentru sănăta-tea fiiu său Nicolai voevod și pentru pomana noastră și a tot neamului nostru, să fiu pomeaniți la toate sventele pomeani, ci și la dumnezeiasca liturghie în vecie.

Domnia lor ziseră : Noi bucuroase, cum ți le-au dat roposatului Mihail voievod, volnică ești, fie date și de noi, și de Nicola voevod și de tot neamul nostru, în vecie, pentru pomeana ca să aibi molitva ta și de ica înainte milă și căutare pînă la moarte de molitvele lor»³⁹.

Teofana a fost înmormîntată la Cozia ; piatra de mormînt pusă de nepoții ei doamna Florica și Nicolae-Pătrașcu poartă numai anul 7114 (1605 sau 1606).

După scurt timp de la redactarea epitafului monahiei Teofana (8 noiembrie 1603), Doamna Stanca, sfîșiată de durere și încărcată de datorii, s-a îmbolnăvit de o molimă ucigătoare în acel timp, de ciumă, și după o scurtă suferință s-a săvîrșit (1603).

39. C. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, op. cit., vol. II, p. 369—370.

Peste încă trei ani, bătrâna schivnică Teofana, după ce și-a aranjat tot rostul, și-a dat obștescul sfârșit, cu durerea în suflet a pierderii fiului său. Nepoții ei, Nicolae și Florica, i-au încrustat pe piatra de mormânt, care stă mărturie și astăzi în biserica Mînăstirii Cozia, următoarele cuvinte: «Aici odihnește călugărița Teofana, muma răposatului Mihai Voievod»⁴⁰.

La Mînăstirea Căluu s-au pomenit «ctitorii, cu tot neamul lor cel adormit». Aici strămoșii și părinții Doamnei Stanca⁴¹ își duraseră «loc de veci» și își asiguraseră «pomenirea lor din neam în neam», așa cum au făcut, de fapt, toți boierii craiovești.

Același sunet de clopot chemător la rugă și meditație, care cu aproape 400 de ani în urmă vestea cununia lui Mihai cu Domnița Stanca, a răsunat și anul acesta la biserica «Cuvioasa Paraschiva» din Rîmnicu Vîlcea, reamintind de astă dată cu dangăt trist momentul uciderii mișelești a lui Mihai Vodă Viteazul.

Cu inimile pline de încredere «în iertarea păcatelor» martirului voievod, credincioșii din jurul bisericii «Sfîntul Nicolae» — din incinta Mînăstirii Mihai Vodă (Arhivele Statului) ctitorită de «robul lui Dumnezeu voievodul Mihai cu Doamna Stanca» — au participat la panihida comemorării a 375 de ani de la tăierea capului «ctitorului sfîntului locaș».

Glasul rugăciunii din inimi sincere și cugete curate a răsunat într-o comuniune desăvîrșită și la bisericile de pe pămîntul sfînt al Daciei de dincolo de Carpați, Transilvania, și mai ales la Cîmpia Turzii.

O deosebită cinstire s-a adus memoriei Marelui dispărut de către toți românii și naționalitățile conlocuitoare, dar mai ales de credincioșii ortodocși din Alba Iulia. Aci, în Catedrala Reîntregirii, s-a săvîrșit slujba parastasului pentru Marele Domn și ctitor al Bisericii «Sfînta Treime» din vechea cetate Apullum.

Cu toate că Mihai dispăruse, Alba Iulia și-a păstrat organizarea bisericească pînă în 1714—1715, cînd, din ordinul habsburgilor s-a distrus cetatea ridicată de Mihai dimpreună cu mînăstirea și biserica ei, lăcașuri sfinte care au fost așezate pe vechi temelii ale unor lăcașuri ortodoxe strămoșești, așa cum o dovedește descoperirea Rotondei⁴² creștine din secolele VIII—X ridicată înainte de migratorii slavi și unguri.

Odată cu distrugerea vechilor vestigii ortodoxe și ctitorii ale Marelui Voievod s-a încercat ștergerea unei glorii nepieritoare pentru conștiința românească: unirea politică a tuturor românilor. Dar în zadar.

40. C. Gane, *op. cit.*, vol. I, p. 130.

41. *Ibidem*, p. 122—130. N. Iorga, *op. cit.*, «Soarta familiei lui Mihai Viteazul», p. 420—440. A se vedea pe larg și Pr. D. Bălașa, *Mînăstirea Căluu sau Cepturoaia* (jud. Olt), în «Mitropolia Olteniei», XXIII (1971), nr. 7—8, p. 513—534.

42. † Emilian Rășinăreanu, *Alba Iulia 2000*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCIII (1975), nr. 9—10, p. 1086—1089.

Astăzi și pietrele vorbesc, și urmașii celor de atunci cinstesc cum se cuvine memoria pământului străbun, memorie în compartimentul căreia, la loc de frunte, stă figura legendară a Voievodului martir și erou al neamului și credinței strămoșești : Mihai Viteazul.

*

O deosebită solemnitate a avut loc, însă, la Mânăstirea Dealu unde capul Viteazului scrutează mereu conștiința întregii noastre națiuni române. Aici, — unde a fost, probabil, botezat copilul Mihai — în ctitoria strămoșilor săi, a avut loc, cu binecuvântarea Prea Fericitului Patriarh Justinian, în ziua de 8 august a.c., o slujbă arhierescă săvârșită de P. S. Roman Ialomițeanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

La sfârșitul Sfintei liturghii, P. S. Episcop Roman a vorbit celor de față despre importanța momentului săvârșirii în mod tragic a vieții pămîntești a lui Mihai, apoi, P. S. Sa, înconjurat de un distins sobor format din P. C. Ioan Marinescu, protoiereu al orașului Tîrgoviște, preoți și diaconi, a săvârșit slujba parastasului la cavoul unde este așezat capul eroului național, Mihai.

Răspunsurile la slujba parastasului, ca de altfel și la Sfînta liturghie, au fost date de către monahi și monahii și credincioșii participanți. Pe lângă cîntarea melodioasă și răscolitoare, cei de față au lăcrimat pentru acela care a fost gloria Europei și strategul creștinătății, Domn desăvîrșit, erou al neamului și martir al credinței strămoșilor noștri.

Au luat cuvîntul Acad. Prof. Ștefan Ștefănescu, directorul Institutului de istorie «Nicolae Iorga», care a evocat figura legendară a celui care a fost «erou și voievod, întregitor și unificator al țărilor române». Mihai Viteazul va rămîne pururea viu în conștiința noastră, fiind primul care a încercat și a reușit să facă unirea politică a tuturor românilor.

În alocuția sa, P. Cuv. Maică Eufrasia Poiană, stareța Sfintei Mînăstiri Dealu, a subliniat «spiritul de jertfire» pentru neam și glie, pentru credință și Biserică al Domnitorului român ; biruințele sale au fost biruințele creștine ; gloria sa a fost gloria română.

P. Cuv. Sa, citînd din N. Iorga, a subliniat rolul de catalizator al faptelor Marelui voievod pentru conștiința românească, Mihai fiind simbol și realitate, îndemn și înfăptuire.

Veșnica sa odihnă în ctitoria lui Radu cel Mare și a părintelui său este astăzi un loc de pelerinaj pentru «toată suflarea românească» de pretutindeni, iar strădaniile Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian în conservarea bisericilor și mînăstirilor, monumente de artă și arhitectură, printre care și Mânăstirea Dealu unde se află capul lui Mihai — constituie un fierbinte patriotism și o cinstire a ceea ce ne-au lăsat străbunii noștri.

Monahii și monahiile care s-au legat cu jurămint să trăiască o viață îngerească în această ctitorie voievodală, vor ruga pururea pe milostivul Dumnezeu pentru iertarea păcatelor și veșnica pomenire a lui Mihai cu tot neamul lui cel adormit.

Incheind, P. Cuv. Maică Eufrasia a arătat că visul împlinit al lui Mihai a devenit realitate permanentă pentru toți locuitorii vechii Dacii odată cu desăvîrșirea unității politice din 1918.

După încheierea slujbei cu Veșnica pomenire, slujitorii și distinșii participanți au fost poftiți la împărțirea unor bucate după dătină — (pomană) —, cu ocazia parastasului săvârșirii din viață a eroului național Mihai Viteazul, reunificatorul Daciei Felix.

În afara vorbitorilor, la comemorare, au mai luat parte : Dl. Prof. dr. Damaschin Mioc, redactor șef al revistei «Revue des etudes sud-est européennes», Dl. Ioan Diaconu, de la redacția «Memoria pământului străbun» din cadrul emisiunii Radio-televiziunii române.

Pe lângă organele locale ale puterii de stat, au fost de față : D-nii Radu Gioglovan și Gabriel Mihăiescu de la Muzeul județean-Dîmbovița, Dl. Nicușor Constantinescu, cercetător principal la Institutul de istorie «N. Iorga», șeful șantierului arheologic «Curtea domnească» din Tîrgoviște, invitați, mulțime de credincioși și turiști români și străini.

*

Participarea Bisericii Ortodoxe Române la comemorarea Marelui erou național și martir al credinței dovedește permanența sa lângă aceia care și-au jertfit viața pentru năzuințele poporului nostru. Săvârșirea din viață în chip dramatic a lui Mihai Viteazul a însemnat o profundă durere și o nouă candelă aprinsă în conștiința unității de neam și credință a Sanctuarului patriotismului luminat.

Jertfele sîngeroase pentru credință și neam ale înaintașilor noștri începînd cu Decebal, regele erou și a sfetnicilor lui în frunte cu Marele preot, sau domnii creștini-martiri Mihai Viteazul, Constantin Brâncoveanu, Tudor Vladimirescu, sau ierarhii-martiri și mărturisitori Sava Brancovici, Ilie Iorest, Antm Ivireanu, ca și vechii martiri cunoscuți pe pământul străbun la Dafne, Dinogeția-Gărvăn, Niculițel, Noviodunum, Durostorum etc, precum și Sfîntul Sava înecat în apele Buzăului cu 1600 de ani înainte, constituie pentru noi pilde de sacrificiu și fierbinte dragoste de patrie.

Și atunci, ca și astăzi, Biserica străbună conservă ceea ce este bun și folositor și militează neabătut, prin ierarhii, clerul și credincioșii ei, pentru împlinirea năzuințelor de veacuri pentru independența și fericirea tuturor fiilor Patriei noastre, România.

Diac. P. I. DAVID

DIN ÎNSEMNELE HERALDICE ALE LUI MIHAI VITEAZUL *

Încercînd să analizăm vestigiile armoriate ce ni s-au conservat din domnia lui Mihai Viteazul — sector de investigație în care am fost precedați de cîțiva renumiți cercetători¹ — vom căuta să aducem și noi o modestă contribuție la lămurirea în continuare a unor aspecte rămase încă neelucidate în studiul heraldicii de Stat din timpul stăpînirii ilustrului voievod mai sus amintit. Acest gen de însemne domnești datînd din perioada 1593—1601 și păstrate pînă în zilele noastre, semnalate pe teritoriile stăpînite ori cucerite succesiv de Mihai Viteazul, aparțin în principal domeniului heraldicii sigilare în care distingem două categorii de astfel de vestigii: a) amprente (mici) de sigilii inelare și b) amprente (mijlocii) de matrice sigilare.

În prima din aceste categorii se includ amprente de două sigilii inelare² folosite de Mihai Viteazul în timpul domniei sale: cel dintîi însemn în uz de la începutul stăpînirii sale în Țara Românească³ și pînă în septembrie 1600⁴ (cînd se constată ultima sa apariție) și cel de al doilea, întîlnit în documente din iulie și decembrie 1600⁵ și întrebuițat probabil de domn pînă la moartea sa din august 1601. Ambele sigilii inelare — asemănătoare ca factură — poartă gravate într-un cartuș timbrat de o coroană domnească (închisă în primul însemn, deschisă în secundul) acvila valahică cruciată și conturnată (însă cu capul spre dextra), avînd zborul în jos și fiind flancată în șef de cei doi aștri uzuali, soarele la dextra (cu raze și nefigurat în primul sigiliu, fără raze și figurat în cel de al doilea) și o lună crai-nou întoarsă, la senestra (nefigurată în primul însemn, figurată în secundul), v. fig. 1 și 2.

Ampretele de matrice sigilare rămase de la Mihai Viteazul și făcînd parte din cea de a doua categorie, sînt însemne heraldico-iconografice în majoritatea cazurilor timbrate și au fost — pentru perioada 1593—1600 — în mod aproape exhaustiv semnalate, analizate și prezentate, stabilindu-se cu precizie atît datele folosirii cît și

* Acest studiu este completarea *Comunicării* ținută la Institutul de Istorie «N. Iorga» în cadrul ședinței din 26 martie 1975 a Comisiei de Heraldică, Genealogie și Sigilografie a numitului Institut.

1. D. A. Sturdza, Grigore Tocilescu, Dimitrie Onciul, Ion Bogdan, Stoica Nicolaescu, Constantin Moșil și Aurelian Sacerdoțeanu.

2. Prof. A. Sacerdoțeanu în studiul său *Autografe și sigilii de la Mihai Viteazul* (în «Rev. Arh.», IV, 1941, p. 296—313) presupune (la p. 308, nota 1 și p. 313) că acest voievod a folosit un sigiliu inelar unic, în tot timpul domniei sale. Nu putem subscrie unei astfel de supoziții deoarece, chiar dacă sub aspectul iconografic, cele două sigilii inelare citate prezintă mari similitudini, amplasarea literelor inscripției din exergă se deosebește suficient de la un sigiliu la celălalt pentru a constata că este vorba de două însemne diferite ale aceluiași posesor (v. fig. 1 și 2).

3. Vezi actul din 9 noiembrie (f. an., dar datînd dintre 1593—1596), întărit de Mihai Viteazul, prin care Mitrea vornicul dăruiește Mînăstirii Sfîntul Nicolae satul Grozăvești (cf. A. Sacerdoțeanu, *op. cit.*, p. 306).

4. Vezi porunca din 26 septembrie 1600 prin care domnul redă lui Antonie Grama și fiilor acestuia toate moșiile ce le fuseseră luate anterior (vezi Arh. St. București, Fond. «Mînăstirea Cotroceni», LIX/10, document și sigiliu în ceară roșie semnalat pentru întîia oară de D. A. Sturdza, *O scrisoare autografă de la Mihai Viteazul* (în «Anal. Acad. Rom.», s. II, t. VIII, dezbaterile 1885—1886, București, 1888, pl. I), însemnul fiind apoi reprodus în desen de V. A. Urechia, *Schițe de sigilografie românească*, București, 1891, tab. II, fig. 7; același document, cu menționarea sigiliului în ceară, va fi publicat ulterior și de Ion Bogdan în *Patru documente de la Mihai Viteazul...*, în «Prinos lui D. A. Sturdza», București, 1903, p. 170).

5. Vezi pecetea inelară aplicată pe porunca voievodului din 29 iulie 1600, aflată în Arhiva Națională săsească din Sibiu (cf. A. Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. VI, București, 1933, p. 528), precum și cea de pe scrisoarea domnească din 12 decembrie 1600 către arhiducele Matia (*Ibidem*, p. 280).

apartenența lor la patru tipuri specifice (dintre care tipul 2 posedă și două variante), de către prof. Aurelian Sacerdoțeanu în cunoscutul său studiu «*Autograte și sigilii de la Mihai Viteazul*» publicat în «*Revista Arhivelor*» cu peste trei decenii în urmă⁶. Amintim că o primă analiză a unor vestigii de heraldică sigilară din domnia ilustrului voievod fusese anterior întreprinsă de către gen. P. V. Năsturel în lucrarea sa «*Nova Plantatio...*» apărută încă din 1914⁷, autorul avînd însă posibilități de investigație mult mai modeste decît fostul Director General al Arhivelor Statului care a continuat, adîncit și epuizat tema propusă. De aceea, fără a mai insista asupra acestui capitol din sfragistica noastră domnească în foarte mare măsură elucidat, remarcăm doar că el nu cuprinde decît peceti de tip «*Nova Plantatio*» de categorie mijlocie ca dimensiuni, fie timbrate, fie mai rar, atîrnate⁸, neconservîndu-ni-se din domnia lui Mihai Viteazul nici o amprență de sigiliu mare, în capsulă și atîrnat⁹. Mai precizăm că însemnele la care ne referim prezintă aspectul uzual, ce continuă proaspăta tradiție a pecetilor de tip compozit (cu acvila valahică izolată în registrul superior și cu scena «*Novei Plantatio*» în centrul cîmpului sigilar) inaugurată de Mihnea Turcitul cu sigiliul său mijlociu, aplicat pe documente datînd din anul 1590¹⁰. Menționăm în plus inovația introdusă de unele însemne ale lui Mihai Viteazul din perioada martie 1594—martie 1600, inovație constînd în includerea într-un scut cu laturile neregulate a personajelor domnești flancînd arborele smuls¹¹, formînd astfel o stemă în care acvila Țării Românești ar putea juca rolul de cimier¹². În sfîrșit mai trebuie să amintim și absența (foarte importantă pentru teza ce dorim să susținem mai jos) a leilor afrontați din toate amprențele sigilare citate mai sus, lei ce conform afirmației lui P. V. Năsturel sprijină sau se urcă pe trunchiul arborelui «*Novei Plantatio*»¹³. Prof. Sacerdoțeanu, în urma minuțioasei analize — menționată mai sus — a pecetilor de pe documentele rămase de la Mihai Viteazul și aflate în depozitele Arhivelor Statului din București, constată, pe bună dreptate, că în absolut toate aceste însemne nu apar nici un fel de lei afrontați însoțind tulpina copacului flancat de cele două personaje domnești din scena «*Novei Plantatio*» reprezentată pe respectivele peceti¹⁴. Studiind la rîndul nostru și stocul documentelor de la Mihai Viteazul prevăzute cu amprențe sigilare din Biblioteca Academiei R.S.R., am examinat în detaliu aceste amprențe, constatînd de asemenea aceeași absență a leilor afrontați lîngă trunchiul arbo-

6. Vezi nota 2.

7. În «*Revista pentru istorie, arheologie și filologie*», XV, 1914, p. 1—80 + 76 ilustr. și extras, București, C. Göbl, 1915, 80 p. + 1 h. + 76 ilustr.

8. Dacă numeroase amprențe de sigilii mijlocii timbrate, de tip «*Nova Plantatio*», ne-au fost semnalate, după cum am arătat mai sus, de prof. A. Sacerdoțeanu în studiul citat (p. 308—311), în schimb toate cele nouă documente cunoscute pînă în prezent, prevăzute cu peceti atîrnate (însemne din care patru s-au mai conservat, celelalte fiind pierdute) datînd din domnia lui Mihai Viteazul, ne-au fost prezentate de Ion Radu Mircea în studiul său, *Pecetea atîrnată a lui Mihai Viteazul*, (vezi «*Hrisovul*», V, 1945, p. 90—96 + 1 pl.). Dintre aceste nouă acte, N. Iorga în «*Studii și documente cu privire la Istoria Românilor*», vol. IV, București, 1902, p. 1—2, citează cele două hrisoave cuprinzînd tratatele lui Mihai Viteazul cu Imperiul german, emise în Tîrgoviște la 9 iunie 1598, iar prof. Sacerdoțeanu mai semnalase încă două hrisoave — unul din 7 sept. 1597 și celălalt din 28 mai 1598 — (vezi studiul său menționat mai sus, p. 311). De asemenea recenta achiziție a Arhivelor Statului din București și anume hrisovul emis de Mihai Viteazul în Tîrgoviște la 4 august 1599, face parte din lista celor nouă documente prezentate de I. R. Mircea (*op. cit.*, p. 94, hrisovul nr. 5).

9. Același autor presupune că Mihai Viteazul nici nu a posedat un sigiliu mare de Stat purtînd gravată exclusiv acvila Țării Românești, slujindu-se doar de peceti atîrnate de dimensiuni mijlocii și aparținînd tipului «*Novei Plantatio*» (vezi, I. R. Mircea, *op. cit.*, p. 92 și 96).

10. P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 45, doc. din 24 aprilie 1590, precum și Ion Bogdan, *Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și Țara Românească în sec. XV și XVI*, vol. I, București, 1905, p. LXIX, doc. din 18 iunie 1590.

11. Vezi reprezentarea la A. Sacerdoțeanu, *op. cit.*, pl. IX, fig. 2—6.

12. Dan Cernovodeanu, *Știința și arta heraldică în România* (lucrare în curs de publicare), cap. IV, 1. Țara Românească, (în mss., p. 22), în care autorul face și un istoric al sigiliilor de tip «*Nova Plantatio*» (în mss., p. 18—27).

13. P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 47.

14. A. Sacerdoțeanu, *op. cit.*, p. 313, afirmația fiind categorică: «În tot cazul nu mai poate fi vorba de lei afrontați».

relii «Novei Plantatio» din scutul plasat în centrul cîmpului sigilar¹⁵. În fața acestei evidențe, sîntem obligați să susținem că afirmațiile generalului P. V. Năsturel cu privire la prezența celor două patrupede heraldice menționate nu corespund realității, distinsul cercetător confundînd anumite ornamente vegetale — stilizate sau nu — aflate la baza copacului «Novei Plantatio», cu doi lei față în față. Tot astfel și reproducerea în desen a peceții timbrate a documentului din 1 septembrie 1598¹⁶, reproducere în care apar figurați doi lei la baza tulpinei arborelui flancat de personajele domnești, trebuie considerată ca fantezistă, deoarece analiza directă atît a acestui act citat, cît și a tuturor celorlalte acte din domnia lui Mihai Viteazul cercetate personal în biblioteca Academiei R.S.R., nu mai lasă nici o îndoială — cu toată starea variată de conservare a pecetilor respective — asupra absenței totale a reprezentării unor animale heraldice pe însemnele examinate. Mai mult decît atît, extinzînd investigația noastră și asupra pecetilor emise în Țara Românească în răstimpul amintit de către Nicolae Pătrașcu Voievod (fie în numele lui Mihai, fie în nume propriu)¹⁷, am constatat aceeași lipsă permanentă a leilor afrontați de pe amprentele sigilare analizate. Acest fapt trebuie reținut, deoarece pe baza lui vom putea ajunge la unele concluzii pe care le vom formula mai jos la momentul oportun.

Ajungem acum la o ultimă categorie de peceti heraldico-iconografice ale lui Mihai Viteazul și anume cele în care apar figurate pe lîngă acvila valahică și scena «Novei Plantatio», dar și stema Moldovei cît și leii afrontați (de data aceasta cele două patrupede heraldice sînt clar reprezentate), însemne a căror studiere a produs multiple controverse între specialiști, punînd în discuție probleme neelucidate nici pînă în prezent. Este vorba de tipul sigilar folosit de Mihai Viteazul după unirea Ardealului și a Moldovei cu Țara Românească și din care ni s-au conservat doar trei exemplare, primul aplicat în chinovar pe cunoscutul document din 27 iulie 1600 emis la Iași în numele lui Mihai¹⁸, cel de al doilea aplicat în ceară roșie pe actul din 3 iulie 1600, semnalat în 1945 de către prof. A. Sacerdoțeanu¹⁹, (ambele documente aflîndu-se în depozitul Arhivelor Statului din București) iar cel de al treilea aplicat de asemenea în chinovar pe actul din 29 iulie 1600, cercetat în 1931, dar semnalat de abia în 1964 de către cercetătorul Paul Mihail²⁰ (document aflat în arhiva metocului Sfîntului Mormînt din Constantinopol).

Într-un documentat studiu publicat în 1940²¹, regretatul Constantin Moisil face un istoric detaliat al descoperirii și analizării de către diverși cercetători renumiți de la finele veacului trecut și începutul celui actual, a peceții domnești de pe actul din 27 iulie 1600 menționat. Pentru o mai bună înțelegere a datelor problemei, ne îngăduim, pe scurt, să relatăm din nou succesiunea și rezultatele acestor prime investigații, cu atît mai mult cu cît — datorită bunăvoinței prof. A. Sacerdoțeanu — sîntem în posesia cîtorva informații suplimentare privitor la această temă. Documentul în cauză, prin care Mihai Viteazul întărește dijma de albinărit mănăstirii Bistrița (Neamț), a fost publicat — cu unele erori și omisiuni de lectură²² — încă din 1865 de către B. P. Hașdeu în «*Arhiva istorică a României*»²³, fără ca marele erudit să fi acordat vreo atenție specială peceții aplicată în chinovar de la finele actului, pe care nici

15. Bibl. Acad. R. S. România, *Documentele* : XL/76, LIX/29, CVIII/36, L/22, CDL/13, CCI/10, XL/77, XC/19, XI/4, CLIX/14, XCIV/102, CLXXXII/10, LXVIII/121, XL/82, CXCVI/178, CXCVI/179, XC/20, CLXXXI/83, CCCXCIX/11, LXXXVII/57.

16. P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 46, fig. 48 bis.

17. Bibl. Acad. R. S. România, *Documentele* : LXVII/212, XL/89, CCXCIX/2, XL/91, CXXXIV/21.

18. Arh. St. București, «Fond. Mînăstirea Bistrița» (Neamț), X/1.

19. A. Sacerdoțeanu, *Iarăși sigiliul lui Mihai Viteazul*, în «*Rev. Arh.*», VI, 1945, nr. 2, p. 330—333 + 1 pl.

20. Paul Mihail, *Documente inedite ale cancelariei moldovenesti din veacul al XVI-lea (din arhiva metocului Sf. Mormînt din Constantinopol)*, în «*Studii*» — *Rev. de ist.* —, XVII, 1964, nr. 2, p. 335—359 + 3 pl.

21. C. Moisil, *Noi studii de sigilografie românească*, în «*Rev. Arh.*», IV, 1940, p. 100—109 + ilustr.

22. Documentul, atît în textul slavon cît și în traducere, este greșit datat 7107 (1599) în loc de 7108 (1600), iar textul în partea finală are unele omisiuni ce vor fi completate de transcrierea integrală a actului realizată de Stoica Nicolaescu în «*Documente de la Mihai Viteazul ca domn al Țării Românești, al Ardealului și al Moldovei — 1600*» — publicate în «*Revista pentru istorie, arheologie și filologie*», XIII, 1911, p. 235—236.

23. *Arh. ist. a României*, t. II, București, 1865, p. 117, nr. 165.

Fig. 3

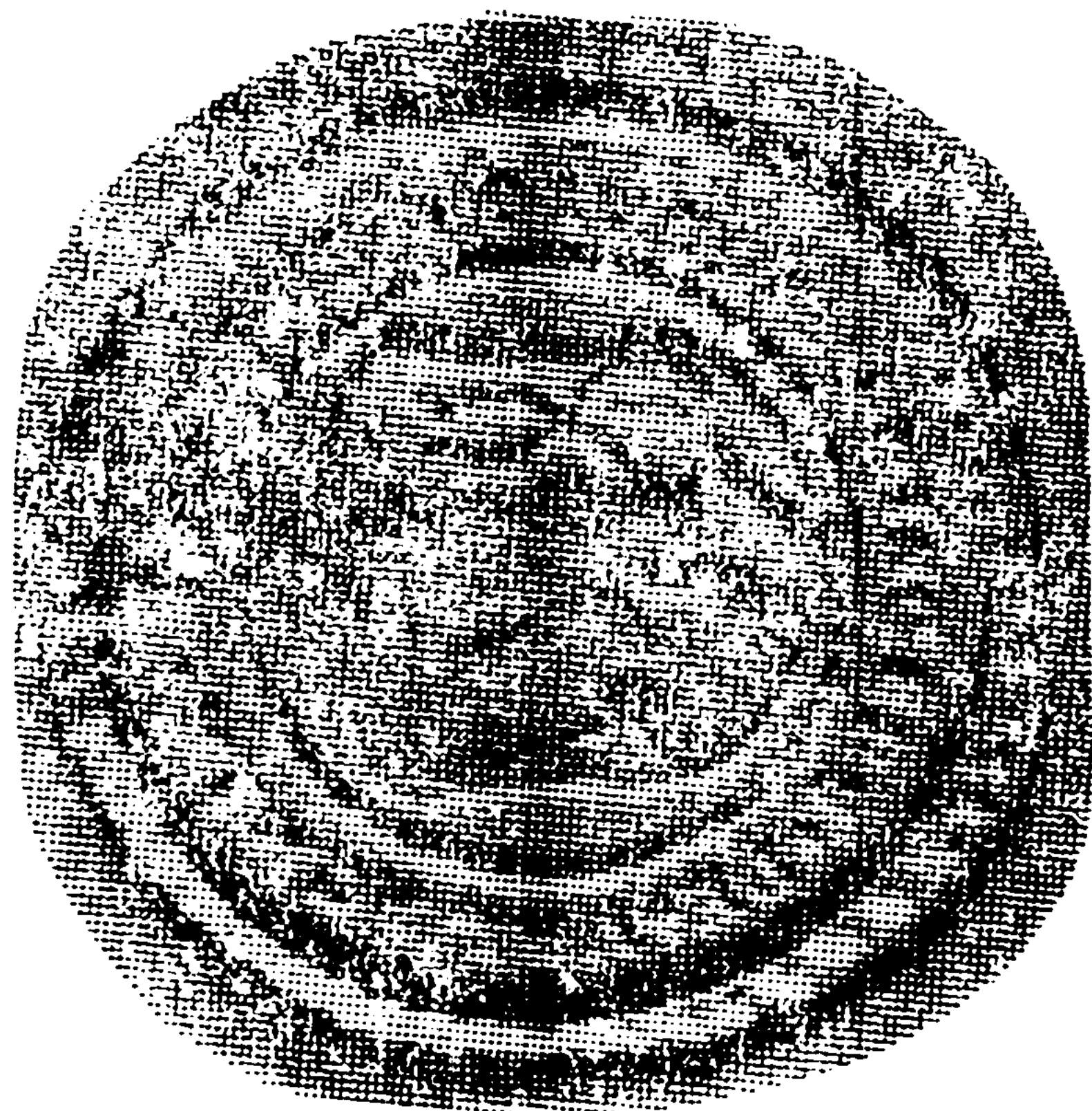

Fig. 6

Fig. 2

Fig. 5

Fig. 1

Fig. 4

Fig. 7

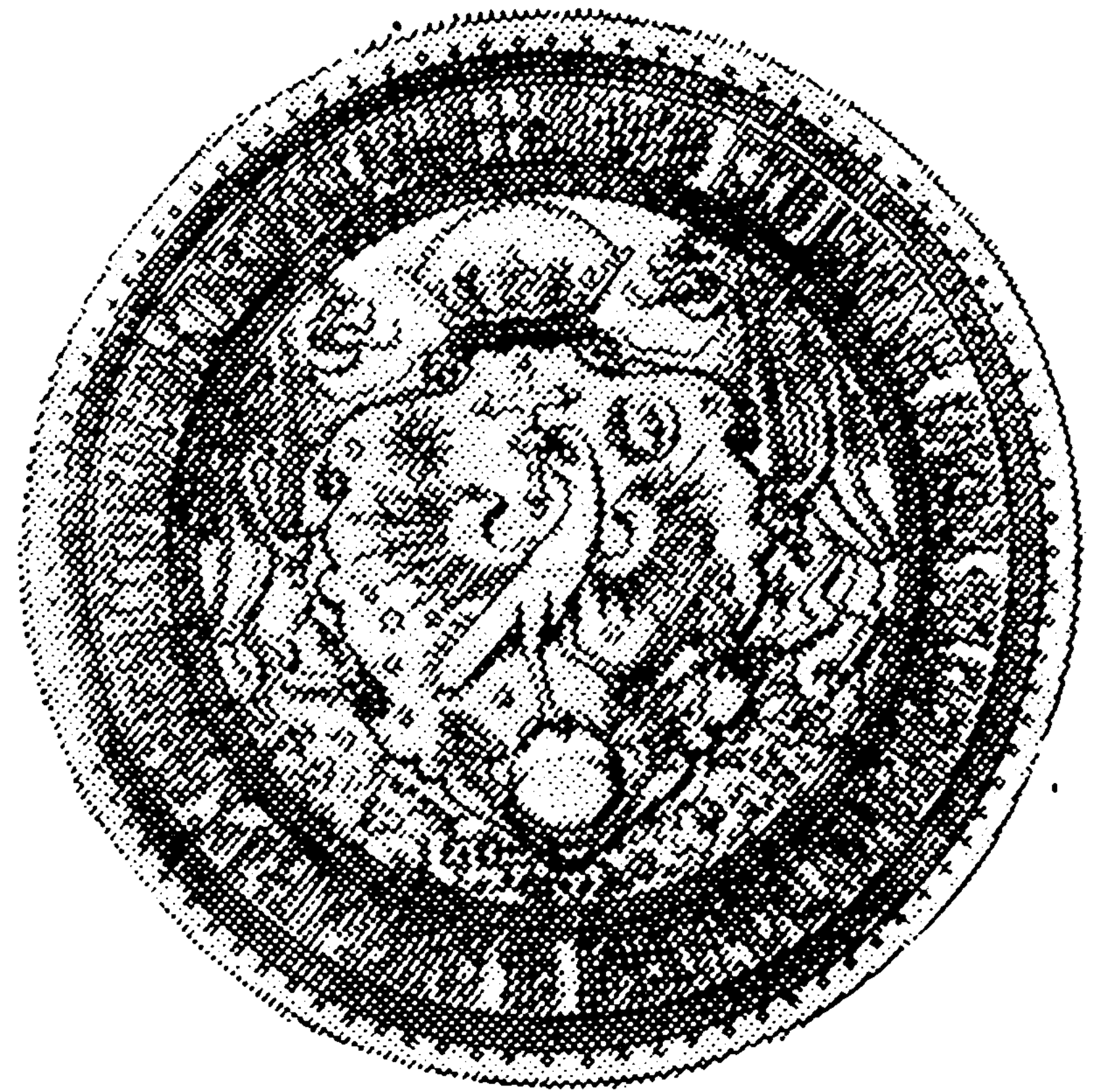

Fig. 8

Fig. 9

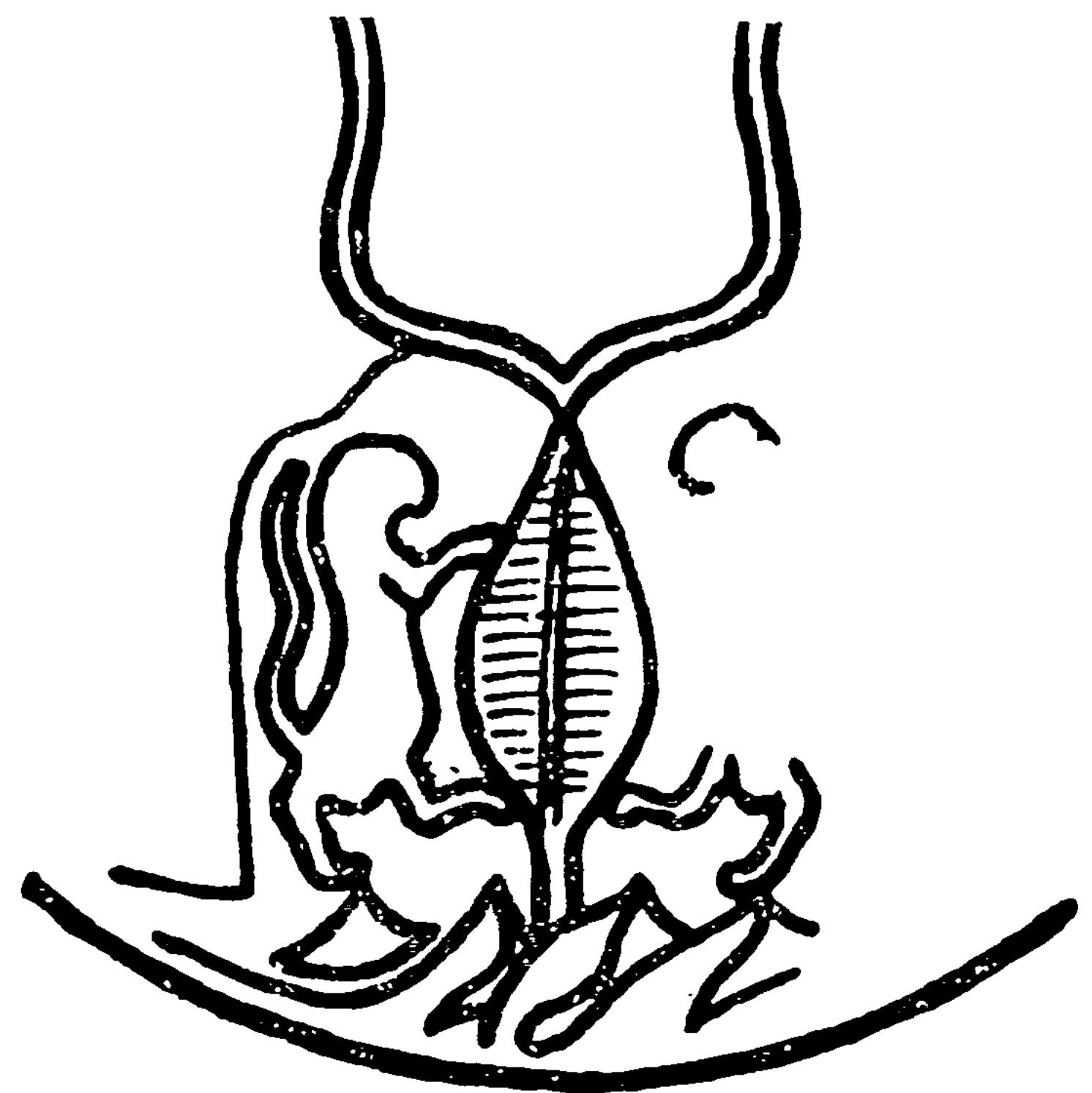

Fig. 10

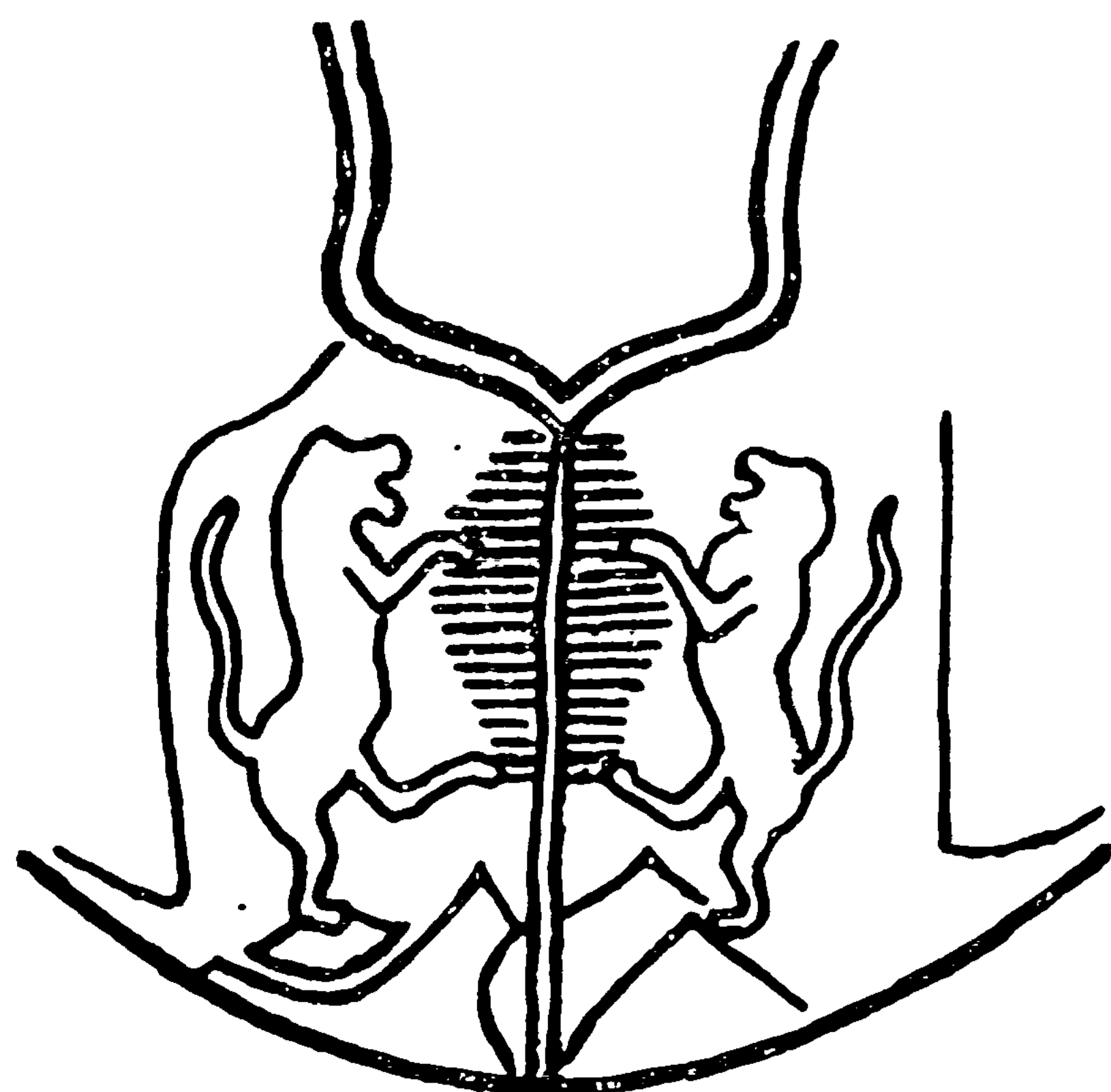

Fig. 11

Fig. 12

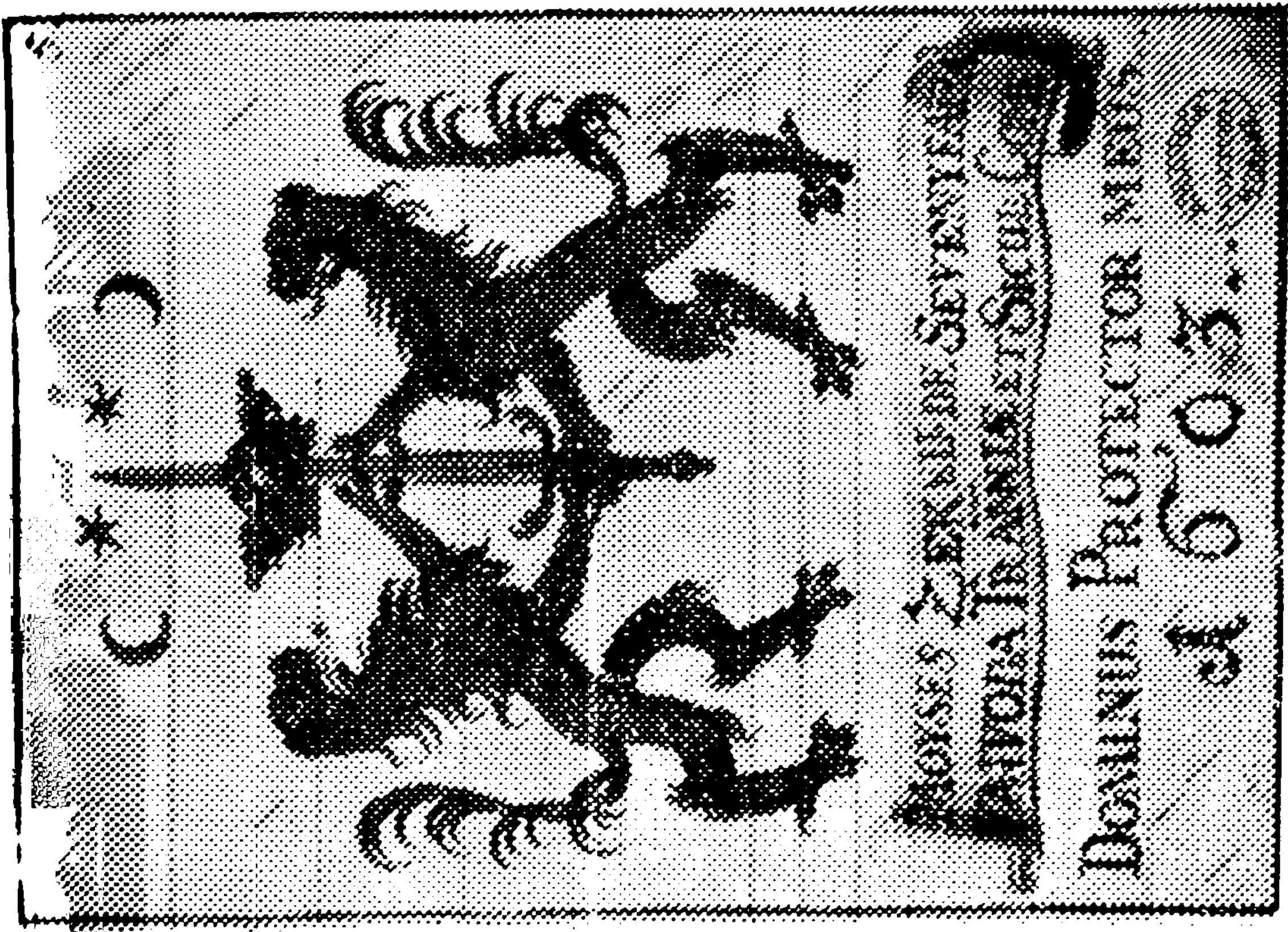

Fig. 13

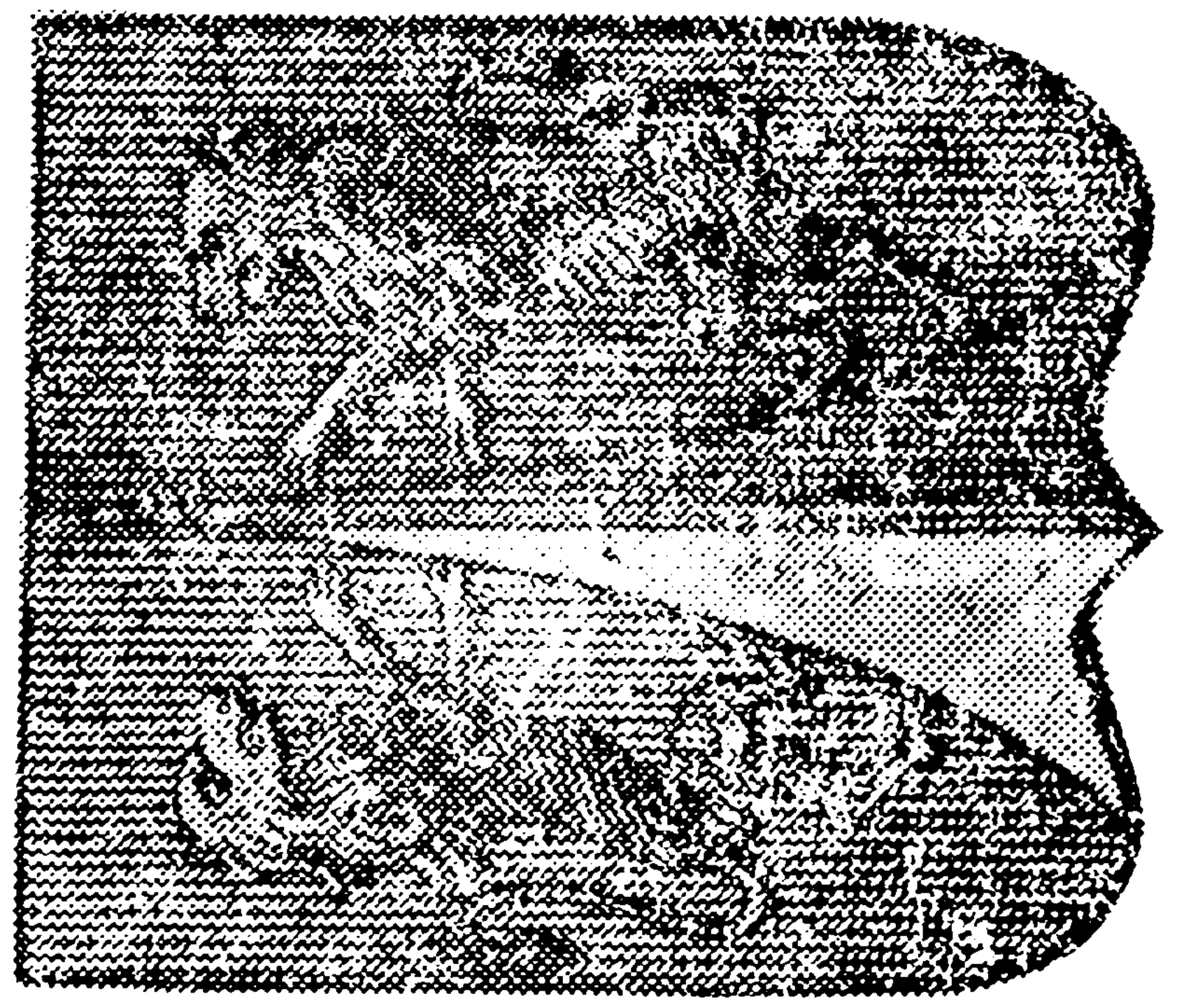

Fig. 14

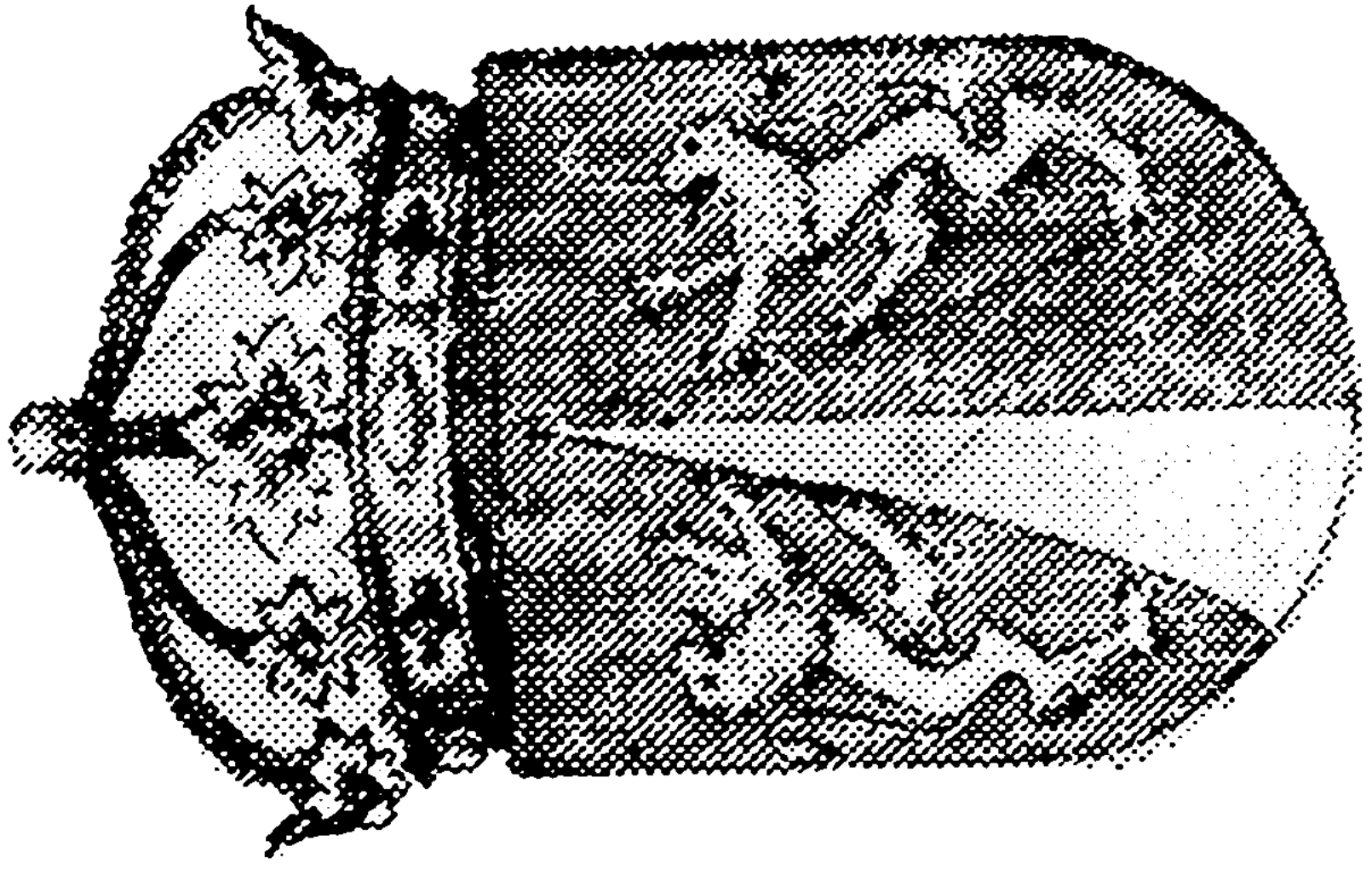
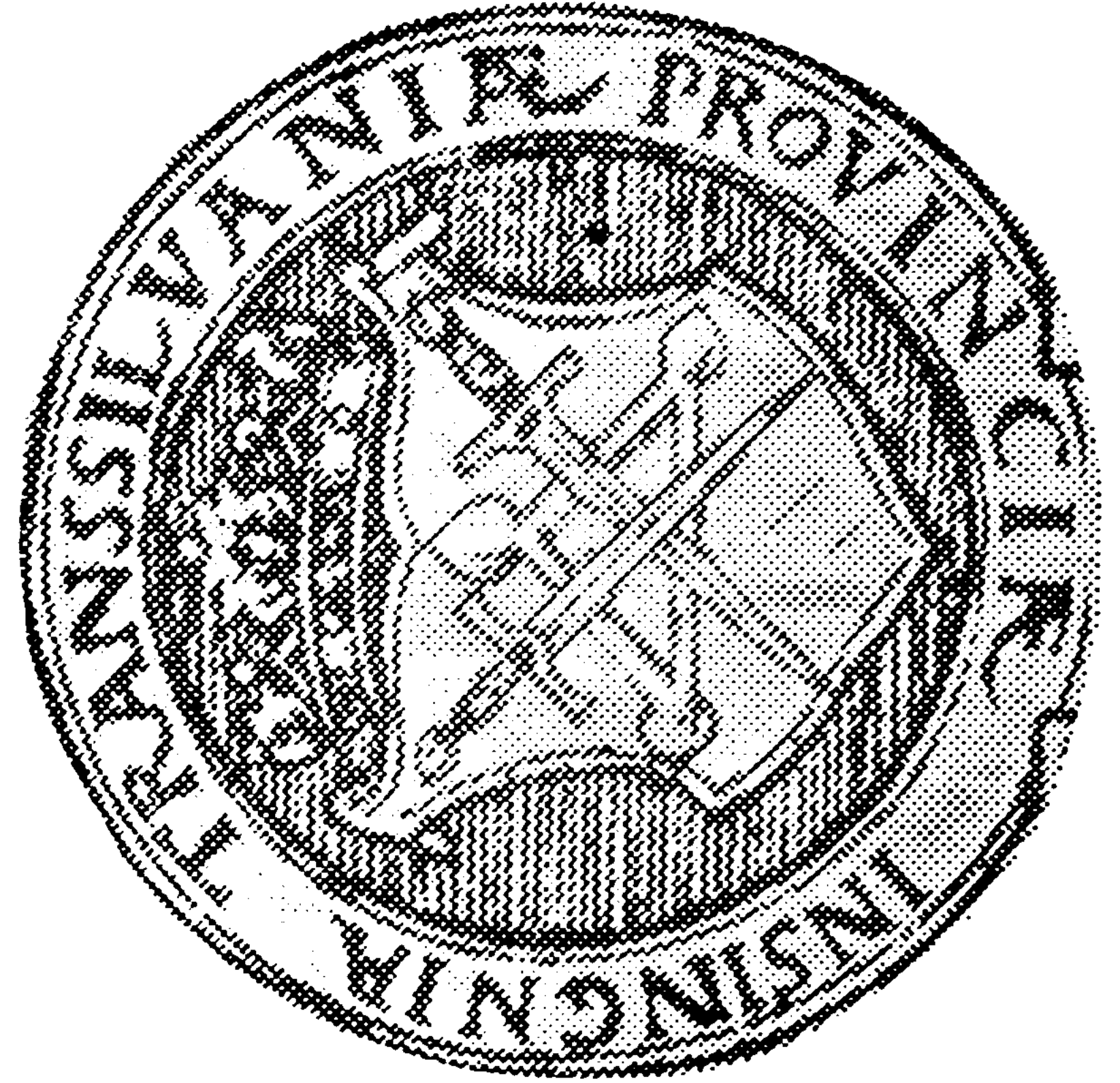
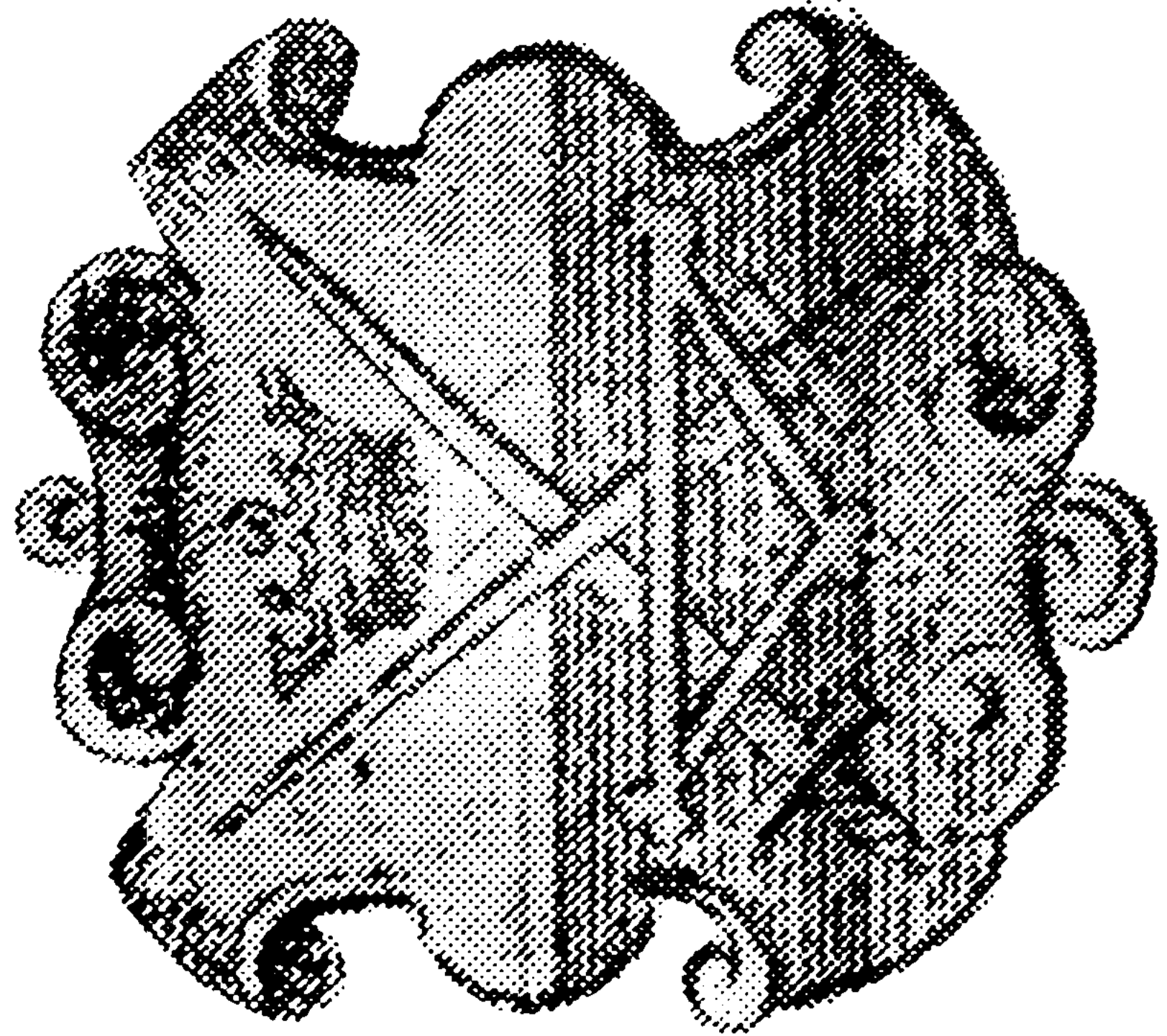

Fig. 15

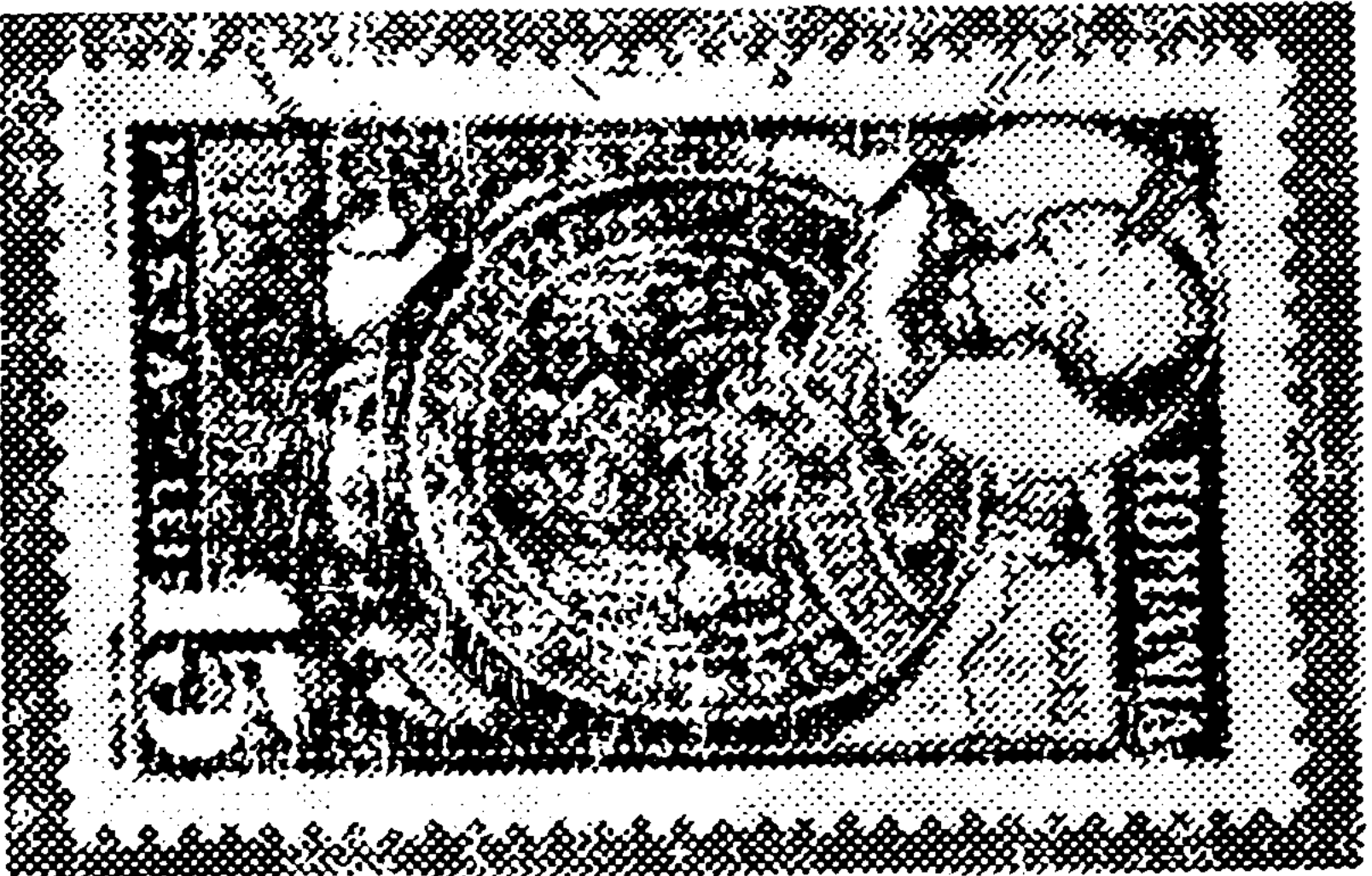

Fig. 19

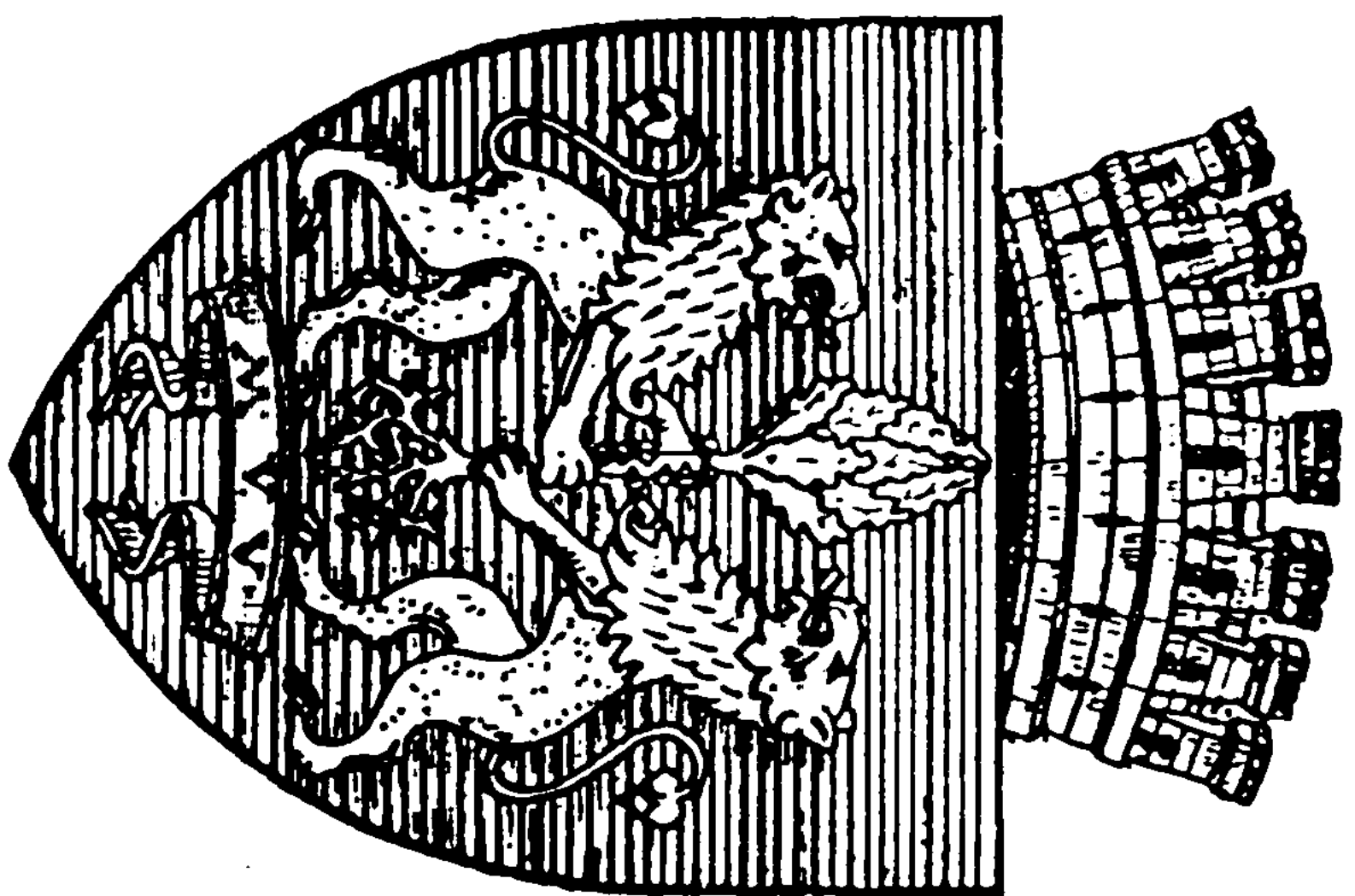

Fig. 20

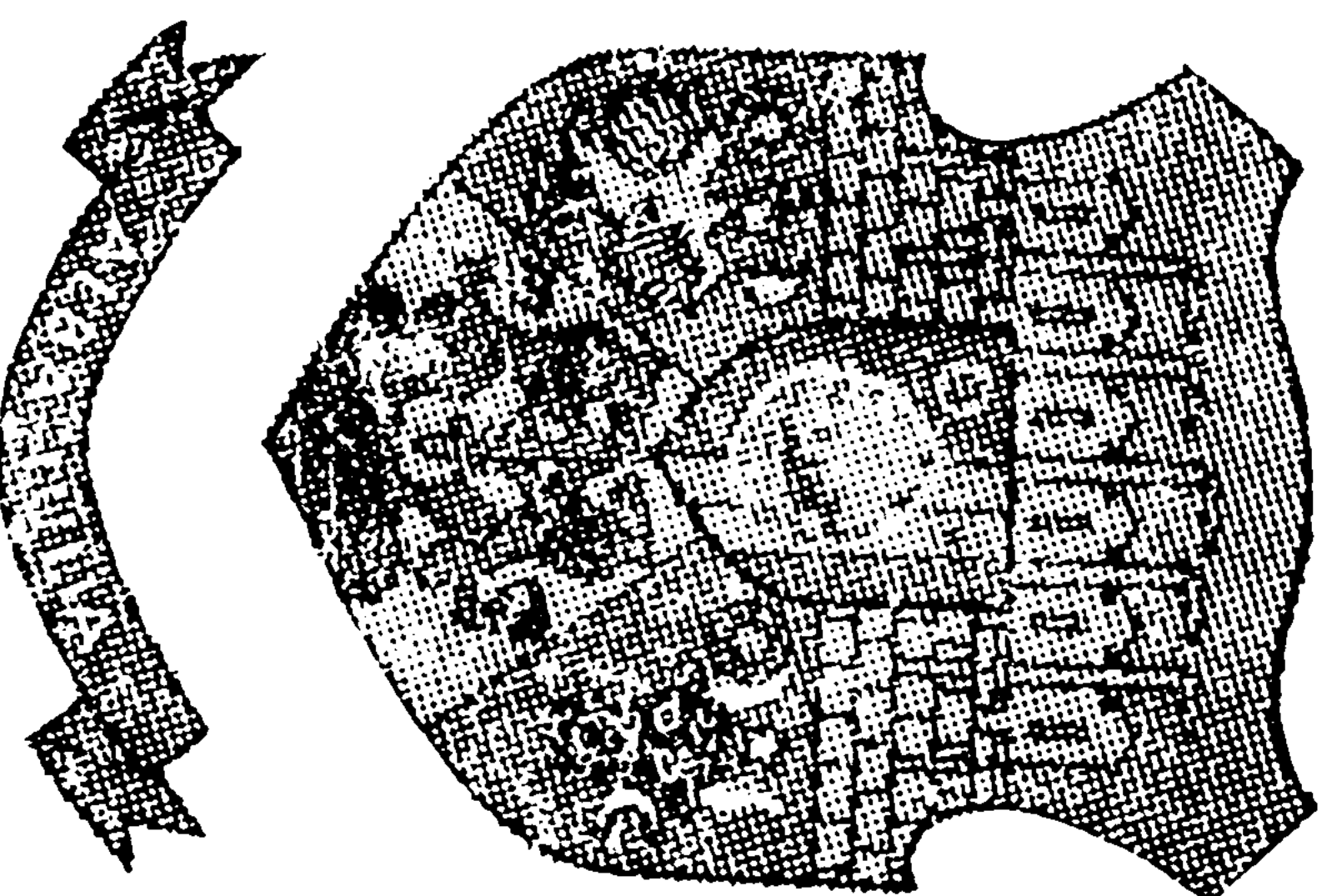

Fig. 21

n-o descrie²⁴. Ulterior, V. A. Urechia în studiul său asupra sigilografiei românești apărut la 1891, relevă existența acestei peceți dar dă o altă interpretare mobilelor heraldice, în sensul că acvila valahică e considerată de reputatul istoric ca fiind «vulturul (sic) ardelenesc», iar leii afrontați ca «tenanți (sic) (corect suportați n.n.) ai scutului» stemei cu scena «Novei Plantatio» ce simbolizează Țara Românească²⁵; de asemenea, cele două personaje domnești din numita stemă nu sînt socotite de V. A. Urechia că ar reprezenta pe Mihai Viteazul și pe soția (sau pe fiul său), ci pe Sf. Petru și Pavel pe care îi consideră a fi fost «patronii Munteniei»²⁶. Mai tîrziu și anume în 1904, Stoica Nicolaescu, pe atunci student în ultimul an al Facultății de Istorie, avînd ca profesori pe Grigore Tocilescu, Ion Bogdan și Dimitrie Onciul (ultimul fiind la acea epocă și Director General al Arhivelor Statului), primise misiunea de la Tocilescu de a cerceta documentele aflate în depozitul Arhivelor Statului urmînd a-i semnala pe cele prezentînd interes pentru istoria țării. Sarcina tînarului student era ușurată prin faptul că D. Onciul, conform modului ce folosea pentru a ajuta pe discipolii merituoși, îl numise arhivar în cadrul instituției pe care o conducea, astfel încît Stoica Nicolaescu a avut prilejul, în cursul investigațiilor întreprinse din inițiativa lui Gr. Tocilescu, să regăsească la începutul lui februarie 1905, pe documentul lui Mihai Viteazul din 27 iulie 1600 publicat de Hașdeu, pecetea ce fusese studiată de V. A. Urechia ante 1891. Dîndu-și seama de importanța acestui însemn pe care Urechia nu o sesizase, Nicolaescu semnaleză pecetea lui Tocilescu care își va atribui în exclusivitate meritul redescoperirii ei, considerînd că cercetările fuseseră efectuate de către unul dintre studenții săi, la îndemnul și indicațiile ce îi dăduse ca profesor. Astfel Tocilescu va prezenta în ședința Academiei Române din 18 februarie 1905, o comunicare tratînd despre amprenta sigilară în chinovar a lui Mihai Viteazul de pe documentul din 1600 amintit mai sus, comunicare în cuprinsul căreia reputatul istoric va sublinia prezența leilor afrontați figurați în pecete, atribuindu-le rolul de a simboliza Transilvania și aceasta pe considerentul că cele două patrupede heraldice țin în labele anterioare o spadă dreaptă și stau pe 7 vîrfuri de munți», desigur cele 7 cetăți ale Ardealului»²⁷.

La mai puțin de o lună, și anume la 15 martie 1905, va ține și Dimitrie Onciul o comunicare în cadrul aceluiași înalt for științific, înfățișînd un subiect identic, în care, precizînd că este vorba de însemnul semnalat anterior de prof. Tocilescu, îl va descrie amănunțit și va prezenta trei imagini ale sale, susținînd de asemenea că «sub scutul mic [cu armele Moldovei] sînt doi lei ținînd o sabie, pe șapte movile (drept marcă a Ardealului al cărui nume german Siebenbürgen e simbolizat prin cele șapte movile)»²⁸. Ulterior, tot în cursul anului 1905, Tocilescu va publica în Buletinul Societății Numismatice Române textul (sporit) al comunicării sale de la Academie sub titlul *O nouă pecete a lui Mihai Vodă Viteazul*²⁹, în care va face o scurtă dare de seamă asupra vestigiilor sigilare datînd din domnia lui Mihai Viteazul care fuseseră identificate de cercetările de specialitate de pînă atunci, descriînd și analizînd apoi pecetea în chinovar aplicată pe documentul din 27 iulie 1600 cunoscut, subliniînd încă odată importanța însemnului ce reprezenta simbolurile heraldice reunite ale celor trei țări românești asupra cărora se întinsese stăpînirea strălucitului voievod muntean amintit. În privința Transilvaniei, Tocilescu adăuga că stema acestui principat fusese figurată în pecete așa precum ea apărea gravată și pe o medalie (în realitate monedă) contemporană a lui Moise Székely³⁰. Studiul reputatului istoric era însoțit și de un desen al respectivului însemn domnesc executat de W. Šabo³¹,

24. Fapt semnalat de către Stoica Nicolaescu, *op. cit.*, nota 1 și relevat în continuare de C. Moisil, *op. cit.*, p. 102–103.

25. V. A. Urechia, *Schițe de sigilografie românească*, București, 1891, p. 14.

26. Pe baza unei cuvîntări a mitropolitului Antim în care acesta ar stabili identitatea celor două personaje încoronate din scena «Novei Plantatio» ca fiind apostolii Petru și Pavel, deveniți astfel «aco-perămîntul», adică patronii Țării Românești, vezi, V. A. Urechia, *op. cit.*

27. Comunicarea n-a fost publicată în «Analele Academiei Române», ci va apărea în «Buletinul Societății Române» din cursul aceluiași an; vezi și C. Moisil, *op. cit.*, p. 100).

28. Analele Academiei Române, s. II, t. XXVII, dezbaterile 1904–1905, București, 1905, p. 170; (vezi și C. Moisil, *op. cit.*, p. 101).

29. Bul. Soc. Num. Rom., II, 1905, nr. 9, p. 10–13 + 2 ilustr.

30. *Ibidem*, p. 13 și nota 1.

31. *Ibidem*, p. 12, fig. 2.

un grafician angajat de Societatea Numismatică Română să realizeze o reprezentare cât mai fidelă a peceții lui Mihai Viteazul în vederea alcătuirii medaliei comemorative pe care numita societate urma să o emită în cursul aceluiași an 1905³². Conform acestui desen (v. fig. 3), acvila valahică e izolată în spațiul semi-circular din registrul superior al sigiliului, personajele domnești susțin ecusonul cu stema Moldovei broșind asupra centrului șefului scutului mare, de desubtul ecusonului fiind înfățișați cei doi lei afrontați ținând în labele anterioare o spadă dreaptă și stînd pe 7 movile dispuse 1, 2, 4. Astfel figurată pecetea lui Mihai Viteazul de pe documentul din 27 iulie 1600 devenit notoriu, în care act eroul nostru național se intitula «Domn al țării Ungrovlahiei, voievod al Ardealului și Domn al Țării Moldovei» (exerga peceții avea alt text despre care ne vom ocupa mai jos), va ajunge să fie o reprezentare iconografică deosebit de populară, difuzată în felurite publicații istorice (științifice sau de vulgarizare) care vor apărea de atunci încolo în decurs de mai multe decenii³³. Venerația ce nutrea poporul român pentru marea figură a lui Mihai Viteazul, care izbutise — măcar pentru o clipă — să realizeze unirea celor trei țări românești sub o conducere unică pe de o parte, faima de mari istorici a lui Tocilescu și D. Onciul pe de alta, au făcut ca pentru multă vreme modul lor de reconstituire și interpretare a mobilelor heraldice, a legendelor din exergă și a celorlalte elemente conținute în câmpul sigiliului aplicat pe documentul din 27 iulie 1600 să fie considerat ca incontestabil și definitiv, deși unele serioase rezerve — de care ne vom ocupa mai jos — fuseseră exprimate aproape un deceniu mai târziu de către cunoscutul heraldist de la acea epocă, generalul P. V. Năsturel.

Reluînd în continuare, prezentarea cronologică a faptelor, va trebui să ne ocupăm acum și de al treilea istoric, tînăr pe atunci, care participase direct la descoperirea și semnalarea peceții — devenită notorie — de pe documentul lui Mihai Viteazul menționat mai sus. Faptul că profesorul său Gr. Tocilescu își însușise în întregime meritul de a fi dat la iveală și introdus în circuitul științific însemnul ilustrului voievod român³⁴, nemulțumise desigur profund pe Stoica Nicolaescu. Cît timp Tocilescu

32. Această medalie intenționa să comemoreze 300 de ani de la moartea lui Mihai Viteazul, așa încît, deși emisă în 1905, ea poartă gravate datele 1601—1901 (v. Bibl. Acad. R. S. România, Cabinet numism., medalii, bronz, Ø 50, nr. inv. 416). Detalii despre ea la dr. G. Severeanu, *Noutăți medalistice*, în «Bul. Soc. Num. Rom.», nr. 10, p. 64—65 și fig. 2.

33. În afară de studiul din 1905 al lui Tocilescu, citat în rîndurile de mai sus, în care apare reprezentarea în desen (executată de W. Sabo) a peceții lui Mihai Viteazul (p. 12, fig. 2) și a reproducerilor grafice (în dimensiuni naturale și mărită) a aceluiași însemn, înfățișate de D. Onciul Academiei Române în martie a aceluiași an, imaginea acestei amprente sigilare va fi reprodusă — uneori și cu adaosuri fanteziste — pe următoarele publicații de la acea epocă și ulterioare: Stoica Nicolaescu, *Documente slavo-române*, București, 1905, p. 335 (pe copertă pecetea e redată fantezist), C. V. Obedeanu, *Portretele lui Mihai Viteazul*, București, 1906, pe foaia de titlu și la pl. I (reprezentare de asemenea fantezistă după cea a lui St. Nicolaescu); reproducere după versiunea inițială la Gr. Tocilescu, *Manual de Istoria Românilor*, București, 1909, p. 123, fig. 52; St. Nicolaescu, *Documente de la Mihai Vodă Viteazul...*, în «Rev. ist., arh. și filol.», vol. XIII, 1911, p. 221, fig. 3; Nerva Hodoș, *Vitejiile lui Mihai Vodă*, București, 1913, p. 15; P. V. Năsturel, *Nova Plantatio...*, în «Rev. ist., arh. și filol.», vol. XV, 1914, p. 50, fig. 52; N. A. Bogdan, *Orașul Iași...*, ed. a II-a, Iași, 1913—1915, p. 165, fig. 205; St. Nicolaescu, *Documente de la Mihai Vodă Viteazul...* (reeditarea studiului și textelor publicate în 1911, dar cu adaose și întregiri), București, 1916, p. 7, fig. 3, pe copertă fiind însă figurată o altă reprezentare fantezistă a peceții în cauză, colorată parțial în roșu și inclusă într-un cadru cvadrilobat amintind atît pe cel al pisaniei bisericii schitului de la Măxineni (Rm. Sărat), lăcaș ridicat de Matei Basarab la 1630, cît și pe cel al numeroaselor încadrăminte de steme domnești de pe pisaniile ctitorilor voievozilor moldoveni din sec. XV—XVII. Reproducerea în continuare a reprezentării peceții lui Mihai Viteazul (în versiunea W. Sabo din 1905) va mai figura pe frontispiciul Revistei Arhivelor, I, 1925 și în anii următori, apoi la Mihail Popescu, *Sigiliul lui Sigismund Bathori principele Transilvaniei*, în «Rev. Arh.», II, 1926, nr. 3, p. 331, fig. 5; pe coperta și pe foaia de titlu a celor 11 volume ale lui Andrei Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, București, 1929—1939, la Șt. Nicolaescu, *Cum a murit Mihai Vodă Viteazul*, București, (1931), p. 5; C. Moisil, *Stema României*, în «Boabe de grîu», II, 1931, nr. 2, p. 77, fig. 38 (în Extras, București, 1931, p. 13, fig. 38); A. Sacerdoțeanu și E. Virtosu, *Unirea Românilor, 1599—1859—1918*, București, 1938, pe coperta lucrării; C. Moisil, *Noi studii de sigilografie românească*, p. 101, fig. 1 etc.

34. Vezi, afirmațiile în acest sens ale lui Tocilescu, *op. cit.*, p. 11.

a fost în viață, Nicolaescu nu va încerca firește să emită vreo pretenție în acest sens, singura sa manifestare constând doar în publicarea desenului peceții în cauză (în forma ce însoțise și textul lui Tocilescu) în cuprinsul culegerii sale de *Documente slavo-române...* apărută tot în 1905 (la pag. 335), dar mai ales pe coperta acesteia, în care însemnul e figurat însă fantezist (în ceară roșie și atârnat). De-abia după moartea profesorului său survenită în 1909, Stoica Nicolaescu va începe să-și facă cunoscut meritul de a fi redescoperit și semnalat importanța peceții domnești din 1600. Astfel, în cuprinsul studiului însoțind textul a 12 documente emise de Mihai Viteazul în perioada 29 mai—26 septembrie 1600, publicat în 1911 în *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*³⁵, Nicolaescu va declara textual: «Noi cei dintii am avut fericirea să dăm peste această neprețuită mărturie și s-o aducem la cunoștința istoricilor noștri. Marele B. P. Hașdeu care a publicat documentul [...] n-a observat această pecete. Ea se află pusă în față în tuș roșu. Deși spălăcită, totuși un ochi deprins și pătrunzător o poate lesne descifra»³⁶. Urmează apoi lectura textului din exerga însemnului respectiv în versiunea: *Іу мнѣхъ дѣрвоуахискоу воевоуа ардѣлескоу мола [авскоу] землау* (desigur influențată de intitularea domnului de pe documentul aferent) așa precum o văzuseră și o redaseră atât Gr. Tocilescu cât și D. Onciul în studiile amintite. Cât privește componența heraldico-iconografică a peceții, Nicolaescu constată aceleași elemente și le atribuie aceeași semnificație de a simboliza cele trei principate românești așa precum o făcuseră și cei doi istorici anterior citați, afirmând în plus cu toată siguranța că Mihai Viteazul după ce a ajuns să stăpânească cele trei țări române, și-a alcătuit un sigiliu care să adeverească această stăpânire, însemn aplicat de atunci încolo pe toate actele sale de Stat³⁷.

Certitudinea afirmațiilor lui Stoica Nicolaescu cât și ale celor doi predecesori ai săi privitor la interpretarea elementelor heraldice aflate în câmpul peceții lui Mihai Viteazul de pe documentul din 27 iulie 1600 va fi în mod serios pusă la îndoială de către P. V. Năsturel în studiul său intitulat *Nova Plantatio...*, apărut în 1914 în aceeași publicație periodică de specialitate³⁸ care găzduise în paginile sale lucrarea lui Nicolaescu din 1911. Contestând atât faptul că leii afrontați ar ține o spadă în labele anterioare și ar sta pe șapte movile, cât și semnificația lor de a simboliza Transilvania, Năsturel va susține că examinând personal la Arhivele Statului (la invitația chiar a lui Stoica Nicolaescu) pecetea la care ne referim, a constatat că nu există reprezentate nici spada și nici dealurile³⁹, pe însemn figurând doar stemele Moldovei și Țării Românești⁴⁰. În final, același autor neagă sensul simbolic ce ar putea avea în armorialul principatului Transilvaniei, leii afrontați cu spada în labe, afirmând că în realitate cele două animale heraldice susțin trunchiul arborelui «Novei Plantatio» (întâlnit în sfragistica domnească munteană atât anterior cât și în timpul domniei lui Mihai Viteazul), iar pretinsele șapte movile nu sînt altceva decît rădăcinile (în număr de 2—3) ale copacului figurat în mod uzual smuls⁴¹.

Republicînd în 1916 studiul introductiv și documentele lui Mihai Viteazul apărute în 1911, Stoica Nicolaescu va relua problema leilor afrontați și semnificației lor în *Întregirile* aflate la sfîrșitul lucrării sale, în care va face unele rectificări parțiale ale celor afirmate anterior în acest domeniu. Astfel, numitul istoric va recunoaște, în urma constatărilor generalului Năsturel, că cei doi lei nu stau pe șapte munți, «ci mai degrabă pe rădăcinile obișnuitului pom (chiparos) din pecetea de atunci»⁴² a

35. Șt. Nicolaescu, *loc. cit.*, p. 217—243 + 3 ilustr. + 4 pl.

36. *Ibidem*, p. 235—236, nota 1; același text și în reeditarea din 1916 a lucrării, p. 24—25, nota 1. Vezi și C. Moisil, *op. cit.*, p. 102.

37. «La Alba Iulia, Mihai Vodă a făcut și a început a se scri și a se mărturisi — cum frumos scrie cronicarul său — ca domn a trei țări : al Țării Românești, al Ardealului și al Moldovei. O nouă pecete cu acest titlu a fost săpată și aplicată pe acte de aci înainte...» (cf. Șt. Nicolaescu, *op. cit.*, (1911), p. 218—219). Mai încolo : «Din aceste timpuri... (anul 1600, n.n.) datează și actele ce dăm la lumină și care poartă cel mai frumos titlu ce l-a avut vreodată Voevodul Mihai ca Domn al Țării Românești, al Ardealului și al Moldovei, acte adevărate prin punerea peceții Statului său, purtînd stemele și numele celor trei țări...» (*Ibidem*, p. 220—221).

38. *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, vol. XV, 1914, p. 1—80 + 76 ilustr.; vezi și *Extras*, București, 1915, 80 p. + 76 ilustr. + 1 h. 39. *Ibidem*, p. 49.

40. *Ibidem*, p. 48.

41. *Ibidem*, p. 50—51; vezi și C. Moisil, *op. cit.*, p. 103.

42. Stoica Nicolaescu, *op. cit.* (1916), p. 38.

principatului muntean, dar va menține teza anterior susținută că leii afrontați țin în ghiarele lor o spadă așezată în pal (vertical)⁴³. În privința semnificației simbolice ale acestor patrupede heraldice, Stoica Nicolaescu se va referi (reluând — fără a cita — indicația dată de Tocilescu în studiul publicat în 1905) la similitudinile de aspect, poziție și atribute ce se constată între leii din pecetea lui Mihai Viteazul și cei de pe moneda (de aur de 10 ducați) emisă de Moise Szekely în 1603 ca voievod al Transilvaniei, citind în acest sens lucrarea numismatului Adolf Resch asupra monedelor și medaliilor ardele, apărută la Sibiu în 1901⁴⁴.

Problema fiind controversată, ea nu va produce un ecou decât printre specialiști, care vor ezita să se pronunțe în continuare atât pe considerentul că pecetea aplicată în chinovar pe actul din 27 iulie 1600 nu era destul de clar imprimată, făcând ca detaliile pe care le conținea să nu poată fi deslușite cu certitudine, cât mai ales datorită faptului că interpretarea dată de Tocilescu, Onciul și Stoica Nicolaescu era foarte atrăgătoare, însemnul în cauză putând constitui astfel expresia concretă a aspirațiilor de unificare a celor trei țări românești nutrite de Mihai Viteazul în timpul domniei sale. Pe lângă aceste două motive, după 1917, se va mai adăuga și un al treilea și anume imposibilitatea studierii documentului din 27 iulie 1600 și a peceții lui datorită evacuării sale la Moscova pentru a fi pus la adăpost de calamitățile primului război mondial. De abia în 1935 când actul ne este înapoiat din Rusia, el va putea fi din nou obiectul unor investigații directe ale specialiștilor, dornici să-i examineze atât textul cât și amprenta sigilară ce-l însoțește. Primul dintre acești cercetători va fi însuși Directorul General al Arhivelor Statului de pe atunci, profesorul Constantin Moisil, care va proceda la studierea amănunțită a documentului menționat, fotografiându-i pecetea cu raze ultra violete (cu concursul lui H. Stahl), atunci apărând clar, afirmă Moisil că «leii afrontați țin cu labele lor dinainte un pom dezrădăcinat. El are, ca și pe celelalte sigilii muntene dinainte de Mihai Viteazul și din timpul lui, forma clasică a unui chiparos cu partea inferioară a tulpinei groasă și noduroasă și cu rădăcinile resfirate în toate direcțiile. Nici urmă de spadă sau de munți⁴⁵. Atât în lucrarea «Stema României» apărută în 1931, cât mai ales în studiul său publicat în 1940 și amintit mai sus, C. Moisil va conchide categoric afirmând că «rămâne deci stabilit în mod definitiv că mult discutatul tip sigilar al lui Mihai Viteazul nu conține stema Transilvaniei și nici măcar vreun element heraldic în legătură cu ea, ci numai stemele Țării Românești și Moldovei, iar modul cum a fost reprodus prin desen este din acest punct de vedere cu totul fantezist»⁴⁶.

Cinci ani după apariția studiului lui C. Moisil privitor la pecetea domnească de care ne ocupăm, prof. A. Sacerdoțeanu va semnala într-un articol intitulat *Iarăși sigiliul lui Mihai Viteazul*⁴⁷ o altă amprentă sigilară — de astă dată în ceară roșie — a aceluiași însemn care fusese folosit pentru întărirea documentului din 2 iulie 1600. Este vorba de actul din 3 iulie 1600 prin care voievodul confirmă lui Dosoftei, egumenul mînăstirii Secul, unele posesiuni ale numitului lăcaș⁴⁸, act avînd aplicată o pecete în ceară cu un aspect identic celui în chinovar, cunoscut pînă atunci ca fiind unicul exemplar aparținînd tipului heraldico-iconografic dotat și cu stema Moldovei. Folosind lampa de cuarț precum și microscopul binocular comparativ, profesorul Sacerdoțeanu va examina noua amprentă sigilară, făcînd prețioase constatări atât în privința aspectului unor elemente figurate în cîmpul peceții, cât și a textului legendei din exerga aceluiași însemn domnesc. Astfel, relativ la prima categorie de constatări, fostul Director General al Arhivelor Statului va afirma clar: «Atragem atenția că nu e vorba de un pom dezrădăcinat, iar leii afrontați stau pe un fel de scoici (sau vîrfuri de munți?)»⁴⁹. Cît privește lectura inscripției din exergă ea este mult diferită de reconstituirea făcută cu patru decenii anterior de către Tocilescu și Onciul, îngăduind

43. St. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 38—39 citind pe A. Resch, *Siebenbürgische Münzt und Medaillen von 1538 bis zur Gegenwart*, Hermannstadt, 1901, p. 49, taf. 14, nr. 1.

44. C. Moisil, *op. cit.*, p. 104 și pl. V, fig. 1.

45. *Ibidem*, același punct de vedere exprimat anterior și în *Stema României*, loc. cit., p. 44.

46. Publicat în «Revista Arhivelor», VI, 1945, nr. 2, p. 330—333 + 1 pl.

47. Arh. St. București, «Fond Mînăstirea Neamțu», XXXVIII/56, cf. A. Sacerdoțeanu, *op. cit.*, p. 331; actualmente acest act poartă cota CXXX/10 bis.

48. *Ibidem*, p. 332.

49. *Ibidem*, vezi și C. Moisil, *op. cit.*

de astă dată o identificare precisă a însemnului folosit de cancelaria moldoveană a lui Mihai Viteazul. În versiunea exactă stabilită de prof. Sacerdoțeanu textul legendei peceții este următorul: ІѠ [МНХА] НАЪ И СНЪ ЕГО ІѠ НЕСОЛА ВОЕВО [ДА] Г ОСПО ДАРНЕ ЗЕМ [А] И МОЛА [АВСРОН]. În acest caz am avea de a face cu amprenta sigiliului lui Nicolae Pătrașcu emis în numele tatălui său ca domn al Moldovei, deși — după cum precizează autorul articolului ce analizăm — în intitulația documentului din 3 iulie 1600 nu figurează menționat ca voievod decât Mihai Viteazul (ca de altfel și în actele din 27 și 29 iulie 1600). De asemenea, ambele acte nu sînt semnate nici de tatăl, nici de fiul său, ci — conform obiceiului cancelariei domnești moldovene — de un locțiitor în numele voievodului țării (în cazul nostru Ștefan logofătul). De aceea, problema prezenței fizice a lui Mihai Viteazul la Iași la datele cînd s-au emis cele două documente în cauză nu mai prezintă nici un interes special, întrucît în uzanțele de cancelarie amintite, investirea dregătorului însărcinat cu semnarea actelor în numele domnului Moldovei era o investire principială, permanentă și nu provizorie, în speță⁵⁰.

Rectificările însemnate aduse de prof. Sacerdoțeanu vechilor reconstituiri și interpretări a peceții lui Mihai Viteazul, aparținînd tipului heraldico-iconografic dotat cu stema Moldovei și cu leiuri afrontați, va cauza o remaniere corespunzătoare și a reprezentării grafice a respectivului însemn, astfel încît în lucrările în care va apare figurată de aici înainte această amprentă sigilară, ea va fi redată ținîndu-se seama de noile elemente descoperite prin aparatul modern de investigație folosit de reputatul autor menționat mai sus⁵¹. Astfel graficianul P. Polonic (de la Institutul de Arheologie din București) care va executa desenul peceții din cauză, va reprezenta leiuri afrontați flancînd un arbore (cu aspect oarecum de chiparos) fără a-i figura rădăcinile, patrupedele heraldice vor fi redată stînd pe un fel de scoici semănînd mai degrabă cu niște frunze, scutul cu armele Moldovei nu va mai prezenta hașurile ce indică azurul⁵², în sfîrșit inscripția din exergă va reproduce fidel textul identificat de prof. Sacerdoțeanu în 1945 (v. fig. 4).

În privința interpretării simbolice a leilor afrontați, același cunoscut istoric va fi departe de a-și însuși poziția categorică adoptată de C. Moisil care — după cum am văzut — exclusese cu desăvîrșire posibilitatea ca aceste animale heraldice să reprezinte emblema Transilvaniei. Astfel, într-un studiu publicat în 1968⁵³, prof. Sacerdoțeanu nu se va pronunța în nici un fel asupra sensului celor două patrupede afrontate de la baza cîmpului sigilar al însemnului în discuție, afirmînd prudent: «o a patra figură (lei afrontați?) e încă nelămurită», neexcluzînd totuși, în mod tacit, ipoteza unei posibile aluzii la principatul Transilvaniei, întrucît mai departe același autor va adăuga: «După intitulația din document, domn al Țării Românești, al Ardea-

50. *Ibidem*, p. 332—333. În acest caz, documentatul articol al aceluiași autor (Vezi A. Sacerdoțeanu, *Hrisovul și sigiliul lui Mihai Viteazul din 27 iulie 1600*, în «Rev. Arh.», IV, 1940, nr. 1, p. 161—162) în care sînt stabilite cronologic cu precizie etapele parcurse de voievod în Moldova și Ardeal între 10 iunie și 26 august 1600, devine fără obiect.

51. În noua sa versiune, pecetea lui Mihai Viteazul ce a fost obiectul analizei noastre a fost reprodusă pentru prima dată în «*Istoria României*», vol. II, Editura Academiei, București, 1962, p. 761, apoi de A. Sacerdoțeanu, *Sigiliul domnesc și stema țării*, în «Rev. Arh.», 1968, nr. 2, p. 15, fig. 3, George Ivașcu, *Istoria literaturii române*, București, 1969, pe coperta de pînză a lucrării (pecetea fiind dintr-o eroare tipografică, redată inversată); Ileana Leonte, Mihai Fănescu și Valeria Șindrileru, *Les Archives de l'Etat de Roumanie*, București, 1969, p. 23, fig. 2, pe coperta lucrării *Indrumător în Arhivele Centrale*, voi. I, partea I-a, București, 1971 (editată de Direcția Generală a Arhivelor Statului din R.S.R.); Stelian Metzulescu, *Atribute și embleme evanghelice în simbolica românească*, în «Mitropolia Olteniei», XXIII, 1971, nr. 7—8, pl. VI, fig. 34; I. N. Mănescu, *Stemele lui Dimitrie Cantemir și locul lor în heraldica țărilor române*, în «Rev. Arh.», L, 1973, voi. XXXV, nr. 3, p. 478, fig. 12 etc.

52. Conform desenului executat de W. Sabo și însoțind textele studiilor lui Tocilescu și D. Onciul, precum și pe medalia emisă în 1905 de Societatea Numismatică Română. De asemenea Stoica Nicolaescu afirmă în mod expres că smaltul cîmpului scutului cu armele Moldovei este de azur (Vezi Stoica Nicolaescu, *op. cit.*, (1911), p. 235—236, nota 1 și *Ibidem*, (1916), p. 24—25, nota 1). C. Moisil contestă însă, pe bună dreptate, cîmpul de azur al scutului numitului principat (Vezi C. Moisil, *Stema României*, p. 33).

53. A. Sacerdoțeanu, *Sigiliul domnesc și stema țării*, p. 11—68 + 133 ilustr.

lului și al Moldovei, nu rămîne îndoială că se făurea o stemă nouă, care să reprezinte unirea celor trei țări»⁵⁴.

În sfîrșit, documentul din 29 iulie 1600 semnalat în 1964 de Paul Mihail, nu ne aduce vreo lămurire suplimentară în problema ce dezbatem, întrucît fotografia actualui și a peceții aplicate ce-l însoțește (reprodusă la finele culegerii de documente menționată), va reda amprenta sigilară în chinovar identică aceleia de pe documentul emis două zile anterior în același loc (Iași), de același emitent, (Mihai Viteazul), pentru aceleași lăcaș (Mînăstirea Bistrița-Neamț), amprentă realizată în mod cert de pe aceeași matrice folosită de cancelaria moldoveană a marelui domn. Totuși, cercetătorul Constantin Bălan care a studiat aceste peceți ale lui Mihai Viteazul, e de părere că între cele trei însemne de pe actele din 3, 27 și 29 iulie 1600 există unele mici deosebiri de detaliu care ar duce la concluzia că ele n-au fost produse de aceeași matrice, presupunînd că ar fi vorba de două astfel de tipare sigilate.

În cele înfățișate mai sus, am căutat să expunem în totalitate opiniile cercetărilor ce ne-au precedat în problema atît de controversă a tipului sigilar aplicat pe documentele emise în Iași în numele lui Mihai Viteazul la 3, 27 și 29 iulie 1600. Este momentul acum să prezentăm și modestul nostru punct de vedere în acest sector de investigație științifică care a preocupat atîția renumiți specialiști.

În primul rînd trebuie să reamintim că pecețile heraldico-iconografice folosite de Mihai Viteazul pe durata întregii sale domnii se încadrează în categoria sigiliilor domnești mijlocii de tip «Nova Plantatio» (în ceară roșie, aplicate direct sau în majoritatea cazurilor timbrate) și aparțin după cum am văzut celor două grupe:

a) dotate cu acvila valahică (izolată în registrul superior al însemnului, într-un spațiu semicircular, prin două arcuri de cerc care alcătuiesc o eșarfă cu inscripție) cît și prevăzute cu un scut cu laturile neregulate, în care sînt incluse cele două personaje încoronate susținînd un arbore cu aspect de chiparos și;

b) dotate cu aceleași elemente ca și precedentul tip din care derivă, avînd în plus reprezentate stema Moldovei și leii afrontați. Pînă în prezent nu se cunosc (și nici nu credem să fi existat) alte tipuri de sigilii mijlocii (aplicate sau atîrnate) folosite de Mihai Viteazul între 1593—1601; cît și despre sigiliile mari, atîrnate, prevăzute doar cu acvila Țării Românești, am arătat mai sus că, de asemenea, nu ni s-a conservat nici un exemplar, pe motivul, presupunem și noi alături de cercetătorul Ion Radu Mircea⁵⁵, că voievodul — din rațiuni ce ne scapă — n-a făcut niciodată uz de un astfel de gen de însemne. În consecință, vom analiza toate elementele componente ale celei de a doua (și ultime) categorii cunoscută de pecete mijlocie ale lui Mihai Viteazul, explicînd prezența acestor elemente în cîmpul sigilar și încercînd a desluși semnificația simbolică pe care posesorul însemnului a dorit să le-o confere.

Acvila valahică cruciată și flancată la dextra de un soare și la senestra de o lună crai-nou, prezintă aspectul și poziția (conturnată dar cu capul spre dextra) cu care această pasăre heraldică fusese reprezentată și pe sigiliile sau pe alte însemne domnești ale voievozilor Țării Românești anteriori lui Mihai Viteazul. Simbolul înaripat al principatului muntean a fost asociat pentru prima oară scenei «Novei Plantatio» în bula de aur a lui Mihnea al II-lea Turcitul, atîrnată de documentul din 8 februarie 1589⁵⁶, în care acvila apărea așezată pe vîrfurile copacului flancat de cele două personaje încoronate. Astfel, prin includerea în cîmpul aceluiași sigiliu atît a pasării heraldice a Țării Românești însoțită de cei doi aștri amintiți cît și a scenei uzuale a «Novei Plantatio» cu toate elementele care o compun, se va crea un însemn cu aspect compozit, care uneori, datorită prezenței acvilei, devine mare pecete (atîrnată) de Stat, deoarece pînă atunci toate reprezentările sigilare ale arborelui susținut de personajele domnești intrau în categoria peceților mijlocii aplicate (direct în ceară sau timbrate). Acest sistem va fi preluat și de domnii Țării Românești următori lui

54. *Ibidem*, p. 15.

55. I. R. Mircea, *op. cit.*, p. 92 și 96.

56. Documentul, fotografiat de Stoica Nicolaescu ante 1914, se află în arhiva mînăstirii atonite Hîlandar, comentarii asupra acestei bule sigilare și reproducerea ei la gen. P. V. Năsturel, «*Nova Plantatio*»..., p. 43—44 și p. 45, fig. 46, la C. Moisil, *Bule de aur sigilare de la domnii Țării Românești și ai Moldovei*, în «*Rev. Arh.*», I, 1925, nr. 2, p. 257—259 și pl. IV fig. 3, precum și la Dan Cernavodeanu, *op. cit.*, (în mss. p. 21) și album heraldic, pl. V., fig. 5.

Mihnea Turcitul, însemnele folosite derivând de la un tip sigilar aparținând tot acestui voievod și anume de la genul de pecete de pe actele din 24 aprilie și 18 iunie 1590⁵⁷ în care acvila valahică, străjuită de soare și lună crai-nou, apare separată de restul câmpului sigilar prin două arcuri de cerc plasate în registrul superior al însemnului, cele două personaje încoronate ce flanchează arborele «Novei Plantatio» ocupând centrul respectivelor peceți⁵⁸. Amprentele sigilare heraldico-iconografice ce ne-au rămas de la Mihai Viteazul mențin, după cum am văzut postura izolată a păsării cruciate în câmpul superior al peceților de acest tip aparținând ambelor categorii semnalate. Deci din acest punct de vedere nu se poate vorbi de nici o inovație, continuându-se doar recenta tradiție a amplasării separate a acvilei valahice simbol consacrat al principatului muntean încă din secolul al XIV-lea, prezentând aspectul cât și poziția absolut uzuale în însemnele voievozilor anteriori lui Mihai Viteazul.

Scutul mare cu laturi neregulate, conținând de obicei scena «Novei Plantatio», va apare în tipul sigilar pe care îl analizăm, dotat și cu un ecuson cu armele Moldovei plasat în centrul șefului acestui scut, precum și cu lei afrontați aflați la baza aceluiași ecuson. *Personajele încoronate* flancând în cazul nostru stema moldoveană, au format și ele obiectul unor controverse. Astfel, fără a mai insista asupra interpretării eronate (bazate pe o greșită înțelegere a textului unei cuvântări a mitropolitului Antim) dată acestor personaje de către V. A. Urechia, care îl considera că reprezintă pe apostolii Petru și Pavel⁵⁹, ne vom referi doar la două teze ce le socotim demne de a fi luate în discuție. Conform primei dintre acestea, susținută de Gr. Tocilescu și D. Onciul în lucrările lor menționate mai sus, cele două personaje ar simboliza pe sfinții Constantin și Elena, prezumați ca patroni ai Țării Românești de către D. A. Sturdza în cunoscutul său studiu asupra colecției de documente românești aflate la Wiesbaden, studiu publicat în *Analele Academiei Române* în 1888⁶⁰. După părerea acestui ultim istoric citat — opinie însușită ulterior și de ceilalți doi oameni de știință amintiți mai sus⁶¹ cele două capete încoronate și afrontate din pecețile unor domni ai Țării Românești, precum Alexandru Aldea și Vlad Dracul⁶², vor fi înfățișate pe însemnele lui Vlad Țepeș prevăzute cu busturi care treptat, sub voievozii următori, se vor prelungi pînă vor ajunge să fie redată sub forma unor trupuri întregi ce vor simboliza pe sfinții împărați Constantin și Elena, imitînd efigiile acestor personaje figurate pe emisiunile monetare bizantine⁶³. În lucrarea sa «*Nova Plantatio*»..., citată mai sus⁶⁴, generalul P. V. Năsturel va contrazice această opinie, susținînd teza (căreia ne raliem întru totul) că cele două personaje încoronate nu pot fi Sfinții Constantin și Elena deoarece: a) nu poartă aureole ca și sfinții reprezentanți atît pe monedele bizantine amintite cît și în general în iconografia creștină; b) flanchează un arbore, nu crucea (mergînd pînă în terasă) ce constituie atributul

57. Vezi nota 10.

58. v. P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 45 și fig. 47, precum și D. Cernavodeanu, *op. cit.*

59. V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 14.

60. v. D. A. Sturdza, *Darea de seamă despre colecțiunea de documente istorice române aflate la Wiesbaden*, în «*Analele Acad. Rom.*», seria a II-a, tomul VIII, secț. a II-a, București, 1888, p. 239–259 + 4 pl. V. și P. V. Năsturel, *art. cit.*, p. 24–25.

61. Gr. Tocilescu, *op. cit.*, p. 11 și idem, *Manualul de Istoria Românilor*, București, 1909, p. 73–74 (ultimul, citat de P. V. Năsturel, *art. cit.*, p. 25), precum și comunicarea lui D. Onciul în ședința Academiei Române din 15 martie 1905 menționată la nota 28 (de asemenea amintită de P. V. Năsturel, *art. cit.*, p. 26).

62. D. A. Sturdza considera că acești doi domni ai Țării Românești au fost primii care au inaugurat acest gen de peceți aplicate în ceară și dotate cu două capete încoronate și afrontate. În realitate cel dintîi vestigiu sigilar de felul amintit este cel atîrnat, semnalat de P. V. Năsturel (*Ibidem*, p. 17–18 și fig. 17) datînd din 1403, din domnia lui Mircea cel Bătrîn, urmat de cel din 1421 de asemenea atîrnat, al lui Radu Praznaglava (citat și reprodus de E. Vîrtosu, *Din sigilografia Moldovei și Țării Românești*, în D.I.R., Introd., vol. II, București, 1965, p. 540, fig. 7) și în sfîrșit cel al lui Dan al II-lea, aplicat pe o scrisoare domnească dintre 1422–1424 (studiat și reprodus de A. Sacerdoțeanu, *Stema lui Dan al II-lea în legătură cu familiile Huniade și Olah*, în «*Rev. Muzeelor*», V, 1968, nr. 1, p. 8, fig. 3-a (copie foto) și fig. 3 b (desen), vezi în acest sens și Dan Cernavodeanu, *op. cit.*, (mss. p. 18–19) și album heraldic, pl. V, fig. 1–4.

63. D. A. Sturdza, *op. cit.*, p. 247.

64. P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 26–27.

principal al celor doi sfinți în simbolistica religioasă atât a bisericii orientale cât și a celei occidentale; c) nu se cunoaște sub nici o formă, vreun izvor, oral sau scris din trecutul Țării Românești care să perpetueze tradiția că Sfinții Constantin și Elena ar fi fost patronii principatului muntean. E drept că cei doi sfinți împărați au constituit hramul bisericii Mitropoliei bucureștene, ctitorie a lui Constantin Șerban Voievod (1654—1758) și ulterior, începînd din secolul al XVIII-lea, au devenit și patronii județului Ilfov, dar în nici un fel cei ai întregii Țări muntenești⁶⁵. Este probabil, susținem noi, că atât D. A. Sturdza și Gr. Tocilescu cât și D. Onciul, să fi cunoscut unele reprezentări heraldice din grafica noastră religioasă, ca de pildă, stema Țării Românești de pe «Triodul» tipărit la Rîmnic în 1782 (în care apar figurate busturile Sfinților Constantin și Elena cu capul nimbant, susținînd coroana domnească precum și atributele puterii suverane, spada și buzduganul)⁶⁶ sau sigiliile mari, iconografice — dotate și cu simbolurile județelor — ale principilor fanarioți din Muntenia de la finele veacului al XVIII-lea și începutul celui următor (Mihai Șuțu, Alexandru Moruzi, Alexandru Ipsilanti, Constantin Hangerli, Constantin Ipsilanti, Ioan Caragea, Alexandru Șuțu) cât și cele ale domnitorilor pămînteni dintre 1822—1856 ai aceluiași principat (inclusiv însemnul Căimăcămiei din 1858), în care de asemenea apar reprezentări — de astă dată în întregime — cei doi sfinți împărați aureolați, flancînd și sprijinind scutul cartuș cu acvila țării (în perioada 1783—1843), ori doar încoronați, susținînd o cruce înaltă mergînd pînă în terasă (în perioada 1843—1858)⁶⁷. Influența poate de aceste compoziții heraldice, în care prezența celor două personaje din hagiografia creștină este absolut certă, nu este exclus ca istoricii citați să fi fost tentați să atribuie și capetelor sau busturilor din pecetile domnești muntene din secolele XV—XVII aceeași semnificație simbolică ca și în reprezentările armoriate mult mai tardive menționate mai sus.

Cît privește cea de a doua teză, susținută de Stoica Nicolaescu în studiul introductiv însoțind textul celor 12 documente ale lui Mihai Viteazul publicate în 1911⁶⁸, ea constă în a considera cele două personaje încoronate ca înfățișînd la dextra pe Domnul țării și la senestra, pe Doamna, soția sa. Nu putem fi de acord în întregime cu o asemenea afirmație, deoarece în succesiunea pecetilor de tip «Nova Plantatio», atât în faza inițială (1403—1453) în care elementul ce desparte capetele afrontate sau busturile plasate din busturile plasate din profil, ori văzute din față, e doar o tulpină de plantă sau de puiet, cât și în faza propriu-zisă (post 1453 — cca. 1743) în care cele două personaje apar reprezentate cu trupul redat la început pe trei sferturi, apoi integral, flancînd de astă dată un arbore (fie brad, fie mai frecvent un chiparos), apartenența celor două figuri încoronate este diversă. Astfel, pe primul însemn cunoscut de acest gen, e înfățișat la dextra Mircea cel Bătrîn, iar la senestra, Mihai Voievod, fiul și ulterior coasociatul său la domnie⁶⁹; pecetea lui Alexandru Aldea de pe scrisoarea sa din cca. 1431 prezintă la senestra, după toate probabilitățile, capul Doamnei țării, întrucît acestui voievod nu i se cunoaște vreo posteritate⁷⁰. În pecetea lui Vlad Dracul de pe o misivă anterioară anului 1444, apare însă distinct flancînd la senestra tulpina terminată printr-o floare de crin, plasată în centrul cîmpului sigilar, un profil feminin clar redat, desigur al soției voievodului figurat la dextra⁷¹. În lungul șir de însemne domnești de tip «Nova Plantatio» ce se cunosc în continuare, personajele încoronate vor reprezenta (în cazurile în care gravarea mai distinctă a sigiliului va îngădui o atare diferențiere), fie Domnul și Doamna țării, fie Domnul și

65. *Ibidem*, p. 27 și Dan Cernovodeanu, *op. cit.*, mss. p. 17 și nota 22.

66. Bibl. Acad. R. S. România, C.R.V., nr. 456; Bianu-Hodoș, B.R.V., vol. II, p. 278, fig. 304.

67. C. Moisil, *Studii de sigilografie românească*, în «Rev. Arh.», II, 1927—1929, nr. 4—5, cap. II, 142—145; E. Virtosu, *Tipare sigilare domnești din secolul al XIX-lea (Țara Românească)*, în «S.C.N.», I, 1937, p. 317—334; Maria Dogaru, *Sigiliile cancelariei domnești a Țării Românești între anii 1615—1821*, în «Rev. Arh.», XLVII, 1970, vol. XXXII, nr. 2, p. 412—419; Dan Cernavodeanu — I. N. Mănescu, *Noile steme ale județelor și municipiilor din Republica Socialistă România*, în «Rev. Arh.», LI, 1974, vol. XXXVI, nr. 1—2, p. 12, 14 și 17—20.

68. St. Nicolaescu, *op. cit.*, p. 102.

69. P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 17—18 și fig. 17.

70. *Ibidem*, p. 18 și fig. 18.

71. D. A. Sturdza, *op. cit.*, pl. II, fig. 2; gen. P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 19, fig. 19.

fiul său, urmaș la tron⁷². Ajungînd la pecețile de tip «Nova Plantatio» rămase de la Mihai Viteazul, ne îngăduim să afirmăm — judecînd atît după aspectul iconografic al acestor însemne, cît și după considerente de ordin istoric — că doar prima categorie a genului de amprente sigilare ce le analizăm și anume cel prezentînd o factură mai vetustă (vezi A. Sacerdoțeanu, *Autografe și sigilii...*, pl. IX, fig. 2), folosit de voievod între octombrie 1593 și ianuarie 1594, ar reprezenta la senestra pe Doamna Stanca, restul celor trei tipuri (din care cele în uz între iulie 1594 și august 1597 posedă, după cum am mai amintit, nu una ci două variante) au înfățișat la senestra pe Nicolae Pătrașcu, fiul și loctiitorul, începînd din noiembrie 1599, al tatălui său pe tronul Țării Românești. În ceea ce privește ultimul tip sigilar, întîlnit în folosința lui Mihai Viteazul în 1600 în principatul de dincolo de Milcov, nu mai încapă nici o îndoială, dată fiind și inscripția din exergă, că personajul imberb din senestra este fiul și nu soția voievodului, așa după cum afirmă Stoica Nicolaescu. În mulajul de fantezie al peceții aplicată pe documentele din 3, 27 și 29 iulie 1600, mulaj reprodus în culori și publicat, la finele lui 1969, pe coperta posterioară a revistei «Magazin istoric»⁷³ (v. fig. 5), reprezentarea la senestra a lui Nicolae Pătrașcu este intenționat evidentă, ceea ce arată că un atare mod de interpretare este actualmente cvasi-unanim.

Totuși pînă la lectura exactă a textului inscripției din exerga însemnului pe care îl studiem (lectură realizată, după cum am amintit, în anul 1945 de către prof. A. Sacerdoțeanu), unii dintre distinșii cercetători de specialitate au ezitat să se pronunțe cu certitudine în această problemă. Astfel însuși P. V. Năsturel în a sa «*Nova Plantatio...*», vorbește de «personagiile domnești»⁷⁴, reprezentate pe pecetea din 27 iulie 1600, fără a preciza însă cine anume e înfățișat la senestra, Doamna țării sau fiul ei? Facem aceeași constatare și privitor la C. Moisil care se pronunță cu o prudență similară în *Stema României*, vorbind relativ la tema ce ne preocupă, doar despre «două personajii domnești încoronate, față în față, plantînd un pom desrădăcinat»⁷⁵. Chiar însuși prof. Sacerdoțeanu menține o rezervă precaută referitor la identificarea precisă a identității cuplului domnesc de pe amprenta sigilară, afirmînd numai că este vorba de pecetia lui Nicolae Pătrașcu și nu a lui Mihai Viteazul⁷⁶, iar ulterior, cu peste două decenii mai tîrziu, va pomeni despre «personajele cu pomul» și mai încolo, despre scutul «cu cele două personaje»⁷⁷. În ceea ce ne privește, repetăm convingerea noastră privitor la personajul din senestra care reprezintă desigur pe Nicolae Pătrașcu Voievod.

Ecusonul cu stema Moldovei, plasat în centrul șefului scutului mare cu laturile de formă neregulată (scut ce reamintim, constituie o inovație adusă de pecețile lui Mihai Viteazul însemnelor de tip «Nova Plantatio» cunoscute anterior), va prezenta aspectul uzual — în privința mobilelor și amplasării lor — cu care heraldica moldoveană domnească obișnuise pînă atunci să înfățișeze armele respectivului principat. Astfel, capul de bour, văzut din față, e însoțit de o stea (cu cinci raze) între coarne și flancat la dextra de o roză cu cinci petale și la senestra de o lună crai-nou, conturnată (în versiunea lui W. Sabo) și de o stea (sau un soare?) la dextra și de o lună crai-nou întoarsă (în interpretarea lui I. Polonic). În prima dintre aceste versiuni, stema Moldovei apare în forma în care a fost reprezentată pe pecețile, pe monedele sau pe diversele monumente epigrafice rămase de la voievozii dintre veacurile XIV—XVI stăpînind acest teritoriu, în timp ce în cea de a doua, armele numelui principat sînt redată cu aspectul în care se întîlnesc figurate pe pecețile și pe alte vestigii heraldice ale domnilor moldoveni dintre secolele XVII—XVIII. Cît privește cîmpul ecusonului, reprodus cu hașurile orizontale simbolizînd azurul în versiunea Sabo (amintînd unele compoziții moderne ale stemei Moldovei datînd din secolul al XIX-lea), el apare fără vreo indicare de smalț în interpretarea celui de al doilea grafician menționat. Relativ la forma ecusonului, constatăm că în prima versiune citată latura lui superioară este frîntă (în forma întîlnită în arta heraldică la așa numitul scut de tip elvețian), în timp ce în interpretarea desenatorului Polonic,

72. C. Moisil, *Bule sigilare...*, p. 257, afirmă că personajele domnești de pe sigilii de tip «Nova Plantatio» reprezintă aproape în exclusivitate pe voievod și pe fiul său, urmaș la tron.

73. *Magazin istoric*, III, 1969, nr. 12 (33), dec., coperta posterioară.

74. P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 50.

75. C. Moisil, *Steme Românești*, p. 78.

76. A. Sacerdoțeanu, *Iarăși sigiliul...*, p. 332.

77. *Idem*, *Sigiliul domnesc...*, p. 15.

latura în cauză este redată dreaptă. În concluzie trebuie să considerăm că mobilele din stema Moldovei au fost mai adecvate reprezentate în versiunea Sabo (făcând abstracție de forma ecusonului) decât în cea a lui Polonic, întrucît ultima este, după cum se poate lesne constata, anacronică pentru epoca de la care datează pecetea lui Mihai Viteazul.

În privința amplasării ecusonului cu armele Moldovei în șeful scutului mare, apărînd astfel în centrul compoziției heraldico-iconografice analizate (și deci, implicit, în centrul cîmpului sigilar respectiv), explicația este — credem noi — ușor de motivat, fiind bazată pe faptul că însemnul care formează obiectul investigației noastre a fost emis și folosit de cancelaria moldoveană a lui Mihai Viteazul în calitatea acestuia în primul rînd de stăpînitor al numitului principat, acordîndu-se astfel prioritate de reprezentare simbolului cu capul de bour.

Leli afrontați au constituit, după cum am văzut, elementele heraldice cele mai controversate din întreg ansamblul de mobile cuprinse în cîmpul tipului de pecete domnești aplicate pe documentele din 3, 27 și 29 iulie 1600, controversate privind atît aspectul pieselor însoțind cele două patrupede în cauză, cît mai ales semnificația lor simbolică.

Atît în heraldica domnească munteană cît și în cea moldoveană, prezența elementului leu mai fusese semnalată și anterior domniei lui Mihai Viteazul. Astfel în armorialul muntean de Stat, menționăm un atare patruped heraldic constituind mobila exclusivă a scutului stemei aflate pe sigiliul mic al lui Mircea cel Bătrîn (aplicat alături de pecetea mare, atîrnată, dotată cu acvila valahică însoțind semnătura voievodului pe tratatul de alianță din 1411 cu regele Vladislav al Poloniei⁷⁸, precum și leul încoronat gravat pe sigiliul atribuit cu multă probabilitate lui Petru Vodă Cercel⁷⁹ (după cum se știe, fratele consangvin al lui Mihai Viteazul), v. fig. 6. De asemenea nu trebuie omis faptul că în unele armoriale germane, începînd cu cea mai veche copie a cronicii ilustrate a lui Ulrich v. Richenthal (copie alcătuită între 1433 și 1450), Țara Românească apare reprezentată printr-o stemă cu un leu în picioare, roșu (uneori negru), încoronat sau nu, în cîmp de argint⁸⁰, (v. fig. 7). În afară de rolul de mobilă în scut, leul va mai fi întîlnit în heraldica domnească munteană și ca ornament exterior și anume în postură de suport, atunci cînd va figura în dublă prezență, susținînd scutul-cartuș conținînd acvila valahică cruciată pe sigiliul mare al lui Mihnea al II-lea Turcitul, atîrnat de hrisovul din 12 ianuarie 1587⁸¹, (v. fig. 8). Trebuie menționat că cei doi lei afrontați care sprijină scutul amintit poartă fiecare cîte o spadă cu lama dreaptă ținută în pal (vertical), cel din dextra în laba anterioară dreaptă, iar cel din senestra în laba anterioară stîngă. Pînă acum, se mai credea, conform afirmațiilor generalului P. V. Năsturel⁸², în prezența unor lei afrontați, incluși în scena «Novei Plantatio» și anume flancînd trunchiul arborelui susținut de cîte două persoane domnești, în pecetea timbrată a lui Petru cel Tânăr (1559—1568), aplicată pe documentul din 13 noiembrie 1566⁸³; cercetînd personal actul în cauză, am constatat — ca și în cazul documentului lui Mihai Viteazul din 1 septembrie 1598 menționat mai sus-absența oricărui patruped heraldic de acest gen pe însemnul ce am examinat, autorul amintit

78. E. Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria Românilor*, vol. I, II, București, 1890, doc. nr. CCCXCI, p. 472—473 și tab. III; Vezi și C. Moisil, *Sigiliile lui Mircea cel Bătrîn*, în «Rev. Arh.», VI, 1944—1945, nr. 2, p. 267, fig. 9, precum și I. N. Mănescu, *Leul valahic în izvoare românești* (comunicare ținută în ședința din 8 ian. 1975 a C.H.G.S.).

79. Muzeul de Istorie Cluj, nr. inv. 75E6, cf. Magdalena Bunta, *Un tipar de sigiliu din secolul XVI*, în «Acta Musei Napocensis, II, 1965, p. 679—683 + ilustr.; reproducerea sigiliului, v. p. 680, fig. 2.

80. v. *Codexul din Aulendorf* (Baden), cf. C. Karadja, *Portretul și stema lui Grigore Țamblac și misiunea sa la Conciliul din Constanța*, în «Analele Academiei Române», Mem. Secț. ist., seria III, tom. XXVI, mem. 6, pl. VII, fig. 7; vezi apoi *Codexul din Praga* (1464), cf. C. Karadja, *ibidem*, pl. X, fig. 12 a, precum și ediția din Augsburg a cronicii lui Richenthal (Anton Sorg, 1483, f. 109); Idem, *Delegații din țara noastră la Conciliul din Constanța (în Baden) în anul 1415*, în «Anal. Acad. Rom.», Mem. Secț. ist., seria III, tom. VII, mem. 2, pl. VII, fig. 1; vezi și V. Solis, *Wappenbuchlein*, Nürnberg, 1555, p. 36, fig. 3 etc.

81. Arhivele Statului, București, Secț. ist., «Fond. Episc. Rimnic», cf. P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 43 și p. 44, fig. 45.

82. *Ibidem*, p. 42—43 și fig. 44.

83. Arhivele Statului, București, *ibidem*, nr. 761.

confundînd, ca și în cazul anterior citat, unele elemente vegetale ale arborelui «Novei Plantatio», cu siluetele a doi lei afrontați. În concluzie, precizăm că prezența leilor afrontați incluși într-o pecete de tip «Nova Plantatio» va apare pentru prima oară numai pe însemnele de acest fel ale lui Mihai Viteazul, aplicate după cum am văzut, pe documentele din 3, 27 și 29 iulie 1600.

În heraldica moldoveană domnească (întrucît trebuie să nu uităm că genul de pecete pe care îl analizăm a fost folosit de cancelaria ieșeană a lui Mihai Viteazul), leul a constituit de asemenea un element întilnit inițial — e drept fără a i se cunoaște precis semnificația — atît sculptat (în postură conturnată) în interiorul unui scut plasat pe una dintre cheile de boltă ale reședinței princiare ridicată de Ștefan cel Mare în cetatea de scaun a Sucevei⁸⁴, cît și inclus, în diferite variante de reprezentare, tot în poziție conturnată, pe unele discuri smălțuite aflate ca ornamente pe lăcașurile domnești, ctitorii ale aceluiași voievod și anume bisericile din Hîrlău, Borzești, Piatra Neamț, Dorohoi, Popăuți, Bălinești, Suceava, cea de la Mînăstirea Neamț ș.a.⁸⁵. Însoțind însă capul de bour al Moldovei, leul este semnalat pentru prima dată în reprezentare dublă) pe pisania din 1561 a unei fîntîni (azi dispărută) din curtea mînăstirii Slatina înălțată, precum se știe, de Alexandru Lăpușneanu pisanie în care simbolul heraldic, consacrat pe atunci de circa două secole, al principatului Moldovei, apare figura cu gît și neinclus în vreun scut, fiind flancat la baza sa de doi lei adosați, însă cu capetele întoarse, afrontate⁸⁶. Menționăm apoi în treacăt leul din cîmpurile 5 și 15 ale scutului cu 16 cartiere de pe reversul talerului de argint din 1562, cît și același gen de animal heraldic aflat în cartierul trei al scutului scartelat de pe reversul ducatului de aur din 1563, ambele emisiuni monetare ale lui Iacob Heraclide Despotul, în care leul constituie unul dintre elementele din stema personală, conferită lui Despot de către Carol Quintul prin diploma din 22 octombrie 1555, neavînd deci nici o contingentă directă cu armele principatului moldovean⁸⁷. Tot în postură de a flanca pe ambele laturi capul de bour, înfățișat însă în ipostază de emblemă și nu de stemă, mai putem cita și leii, redați de astă dată în poziție afrontată normală, pe pecetea inelară a lui Petru Șchiopu, aplicată în negru de fum pe un act domnesc din 9 februarie 1591⁸⁸ (v. fig. 9); în acest caz însă, sîntem îndreptățiți să presupunem — fiind vorba de un inel, deci un însemn avînd un caracter personal — că voievodul moldovean amintit, aparținînd după cum se știe dinastiei Basarabilor, a putut fi inspirat în alcătuirea compoziției heraldice de pe inelul său fie de prezența leului de pe sigiliul menționat mai sus, al lui Petru Cercel (fiul vărului său primar Pătrașcu cel Bun), fie mai degrabă de leii afrontați de pe pecetea atîrnată din 1587 a lui Mihnea Turcitul, de asemenea citată mai sus. În concluzie, considerăm că anterior domniei lui Mihai Viteazul asupra Moldovei, cele două patrupede heraldice ce formează obiectul investigației noastre, nu au constituit elemente uzuale în armorialul de Stat al principatului de dincolo de Milcov, neaflîndu-le folosite nici în sfragistica de cancelarie a vreunui voievod din dinastia mușatină, nici în cea a domnitorilor din afara acestei dinastii (Ștefan Tomșa și Eremia Movilă), apariția lor — fie în reprezentare unică, fie dublă — în cazurile semnalate mai sus —, fiind cu totul accidentală. Cît privește heraldica de Stat a Transilvaniei, leii nu sînt, în nici o ipostază, întilniți.

84. Corina Nicolescu, *Arta în epoca lui Ștefan cel Mare*, în culegerea «Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare». București, 1964, p. 259 și p. 337, fig. 42 a.

85. G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, București, 1926, p. 225—226 și fig. 365, 366 și 367, vezi și Corina Nicolescu, *Decorul Mînăstirii Neamț în legătură cu ceramica monumentală din Moldova în secolul al XV-lea*, în «S.C.I.A.», II, 1955, nr. 1—2, p. 127, fig. 13 a.

86. M. Berza, *Stema Moldovei în secolul al XVI-lea*, în «S.S.I.A.», III, 1956, nr. 1—2, p. 109—110 și fig. 14.

87. Oct. Iliescu, *Despot Vodă și heraldica. Destăinuirile unei steme*, în «Magazin istoric», III, 1969, nr. 7—8 (28—29), p. 166—169 și fig. 2 și 4; textul diplomei din 22 octombrie 1555 a fost publicat de A. Veress, *op. cit.*, vol. I, p. 156—157.

88. Bibl. Acad. R. S. România, Mss., CCC/11, orig. slav., pergament. Deși anterioară cu aproape un secol, această reprezentare heraldică prezintă frapante asemănări cu cea sculptată pe peretele de sud al bisericii Mavromol din Galați (vezi Paul Păltînea, *Informații inedite despre Biserica Mavromol din Galați*, în «Bul. Mon. Ist.», XXXIX, 1970, nr. 4, p. 61—64 și fig. 2).

În privința aspectului real al leilor de pe tipul de pecete aplicat pe documentele din 3, 27 și 29 iulie 1600, sîntem în măsură, în urma examinării directe a amprentelor sigilate de pe primele două acte aflate în arhivele noastre, să facem — din cele constatate de noi — unele precizări atît asupra formei și poziției celor două patrupe heraldice afrontate cît și asupra elementelor lor anexe. Astfel, raliindu-ne constatările anterioare ale generalului P. V. Năsturel și C. Moisil, cei doi lei față în față nu țin în labele lor dinainte o spadă în pal așa precum afirmaseră Gr. Tocilescu, D. Onciul și Stoica Nicolaescu în lucrările lor citate mai sus, ci flanchează în mod deslușit, susținîndu-l un arbore cu coroana prevăzută cu striațiuni orizontale care probabil vor să-i indice, în chip stilizat, frunzișul. Contrar însă aserțiunilor generalului Năsturel și profesorului Moisil, arborele nu este redat smuls (adică cu rădăcinile vizibile), elementele ce apar reprezentate la baza tulpinei capacului nefiind, conform opticii noastre, nici rădăcini, nici scoici, nici frunze, ci mai degrabă crestele unor munți, așa cum le văzuse — deși sub semnul întrebării — și prof. A. Sacerdoțeanu în 1945. Deși aceeași matrice sigilată aplicată în modalități diverse (direct în ceară sau timbrată, în chinovar, chinoros sau în negru de fum) poate lăsa amprente dotate cu unele mici diferențe de detaliu cauzate de culoare, calitate ori cantitatea de ceară sau tuș, folosite, precum și a expunerii mai scurte sau mai îndelungate a însemnului la flacăra unei lumînări (în cazul negrului de fum), totuși înclinăm și noi să credem, alături de cercetătorul Constantin Bălan, că amprenta în ceară de pe documentul din 3 iulie 1600 a putut fi eventual produsă de un alt tipar sigilar decît cel aplicat în chinovar pe actele din 27 și 29 din aceeași lună și an și aceasta întrucît: a) există unele mici deosebiri de format și de poziție ale labelor și ale celor doi lei afrontați de pe unul și de pe celălalt însemn examinat; b) aspectul clar conturat al coroanei arborelui (în formă de chiparos) de pe pecetea în chinovar, e diferit de cel neconturat și prezentînd o formă oarecum de hexagon neregulat al coroanei copacului de pe pecetea în ceară menționată; c) tulpina arborelui din însemnul în chinovar e redată mai scurtă și susținută de relief accidentat de la baza sa, în timp ce tulpina copacului din însemnul în ceară e reprezentată foarte distinct mergînd pînă în terasa curbă formată de însăși latura inferioară a scutului mare care conține scena «Novei Plantatio», tulpină care nu se sprijină ci apare astfel flancată de crestele de munți ce o înconjoară în porțiunea sa inferioară, în sfîrșit d) siluetele creștelor muntoase (în număr de patru) de la baza scutului mare din prima dintre pecețile analizate, pot fi eventual confundate, din cauza unei imprimări insuficiente a chinovarului cu niște frunze sau cu scoici, confuzie ce nu e posibilă în pecetea în ceară, întrucît respectivele patru creste apar net conturate, neputînd crea nici o altă interpretare cu privire la aspectul lor (v. fig. 10 și 11). Trebuie totuși avut în vedere faptul că toate aceste detalii diferite care apar din compararea celor două însemne ale lui Mihai Viteazul — cel în chinovar și cel în ceară — nefiind la îndemîna reputațiilor cercetători ai tipului sigilar studiat, pe considerentul că la data semnalării de către prof. Sacerdoțeanu a documentului din 3 iulie 1600, cu excepția lui C. Moisil⁸⁹, nici unul dintre cei vizați nu mai erau în viață, e de presupus că afirmațiile și concluziile lor referitor la elementele însoțind leii afrontați — în lumina noilor date obținute — ar fi fost desigur altele.

Referindu-ne la semnificația simbolică a celor două patrupe heraldice prezente în pecețile lui Mihai Viteazul, aparținînd tipului folosit în cursul lunii iulie 1600 de către cancelaria sa moldoveană, socotim necesar înainte de a expune propriul nostru punct de vedere, să reamintim pe scurt diversele interpretări date acestor lei afrontați de către reputații cercetători ce ne-au precedat. Astfel, Gr. Tocilescu, D. Onciul și St. Nicolaescu vor susține, pe considerentul că — în optica lor — cele două animale stau pe șapte vîrfuri de munți (socotite de dînșii ca reprezentînd cele 7 cetăți ale Ardealului), că numiții lei vor simboliza din această cauză principatul Transilvaniei al cărui nume german, Siebenbürgen, ar fi concludent în sensul arătat, punct de vedere împărtășit apoi și de C. Obedeanu, Nerva Hodoș, N. A. Bogdan ș.a. P. V. Năsturel (la locul citat) va infirma puternic acest gen de interpretare, argumentînd că apelativul de Siebenbürgen indică șapte cetăți nu șapte munții, amintind apoi că în stema

89. De altfel, după 1945, nici C. Moisil n-a mai abordat în continuare problema tipului de pecete din 1600 al lui Mihai Viteazul, — pe care îl studiase anterior, — fie considerat ca definitive cele afirmate de dînsul în acest sector de investigație, fie ne mai intrînd în preocupările sale o atare temă.

Ardealului sînt reprezentate șapte turnuri, nu șapte movile, la care împrejurare se mai adaugă și faptul că leii ținînd în labele lor o pretinsă spadă nu simbolizează absolut nimic în heraldica de Stat a principatului Transilvaniei⁹⁰, aceste animale, după cum am mai constatat, nefiind nici cînd întîlnite în stema numitei țări atît anterior cît și în timpul stăpînirii sale de către Mihai Viteazul. Fără a căuta să infirmăm sub nici o formă argumentele în mare măsură justificate, ale generalului Năsturel, precizăm totuși în treacăt, că în unele reprezentări ale stemei Ardealului⁹¹, cele șapte turnuri de cetate sînt plasate fiecare în vîrfurile a cîte unui munte, deci elementul montan e totuși prezent în multe dintre armeriile dintre secolele XVI și XVIII ale acestui principat.

Luînd poziție față de criticile întemeiate ale lui Năsturel, Stoica Nicolaescu va căuta ulterior să justifice teza sa că leii afrontați simbolizează totuși Transilvania, aducînd în discuție moneda de aur de 10 ducați emisă de Moise Szeqely în 1603, în calitate de voievod al Ardealului (inițial semnalată ca avînd această semnificație după cum am văzut, de către Gr. Tocilescu în 1905)⁹². Această monedă (care va cunoaște și falsificări ulterioare în argint⁹³, avea reprezentanți pe avers doi lei afrontați susținînd cu labele lor anterioare o spadă cu lama dreaptă, plasată în pal (vertical) care trece printr-o coroană cu trei fleuroane (vizibile) și două perle intermediare; vîrfurile lamei spadei este flancat pe ambele laturi de cîte o stea cu 10 raze și de cîte o lună crai-nou figurată, cea de la dextra conturnată, cea de la senestra întoarsă. În exergă legenda: MOISES ZEKEL DE SEMIEN — FALVA VAIVODA TRANSILVANIAE ET SICUL [ORUM] COMES (v. fig. 12). O reprezentare de astă dată grafică, a stemei lui Moise Secuiul foarte asemănătoare cu cea de pe emisiunea monetară citată este și cea datînd tot din 1603 și aflată în Trachten Cabinet⁹⁴ (v. fig. 13), suită de acuarele anonime din secolul al XVIII-lea reprezentînd feluritele costume ale populațiilor conlocuitoare din Transilvania și dotată și cu reproduceri a cîtorva armerii de voievozi și principii ai Ardealului. Gr. Tocilescu care a cunoscut și a făcut cel dintîi o legătură între leii afrontați de pe moneda de aur a numitului voievod ardelean și același gen de animale heraldice de pe tipul de sigiliu din 1600 al lui Mihai Viteazul va fi fost desigur și autorul confuziei de interpretare — poate voită — a elementului ce desparte pe cei doi lei și anume spada cu lama dreaptă, plasată

90. P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 50—51.

91. Vezi de pildă stema Transilvaniei de pe pagina de titlu a *Cronologiei* lui Levinus Hulsius, tipărită la Nürnberg în 1596, pe reversul medaliei ce comemorează pe Cristofor Bathory, emisă posterior datei gravate pe ea (1580) și anume în domnia lui Sigismund Bathory (cf. A. Resch, *op. cit.*, taf. 62, nr. 15), pe versul unui taler emis în 1606 de Ștefan Bocskay (*Ibidem*, taf. 17, m. 54), pe reversul unui ducat emis în 1692 de împăratul Leopold I pentru Ardeal (*Ibidem*, taf. 53, nr. 1), în cuprinsul lucrării heraldice *Stemmatographia*, operă a lui Paul Ritter Vitezovic (publicată la Viena în limba latină la 1701, vezi Transilvania, p. 81, nr. 4 cît și în traducerea ei în limba sîrbă de către Cristofor Yefarovic (Viena, 1741, v. p. 36), în lucrarea sigilografică *Cerographia Hungariae* datorată călugărului Ioan Szegedi și apărută în 1734, (v. tab. I, fig. XI și comentarii asupra respectivei steme, p. 65—68); pe versul foii de titlu a *Molitfelnicului* tipărit la Blaj în 1784 (v. Bibl. Acad. R. S. România, C.R.V., nr. 475), în cuprinsul atlasului geografic *Schauplatz der fünf Theile der Welt* al lui Franz Iosef v. Reilly, tipărit la Viena între 1789—1791, vezi stema descompusă a Transilvaniei și anume stema Sașilor din Ardeal (în vol. I, pl. I, fig. 9) etc.

92. Gr. Tocilescu, *O nouă pecete a lui Mihai Viteazul*, în «Bul. Soc. Num. Rom.», II, 1905, p. 13 și nota 1, apoi St. Nicolaescu, *op. cit.*, (ed. 1916), la Întregiri, p. 38, fig. 4.

93. Contrafacerea n-au fost contemporane cu epoca emisiunii acestui tip monetar (dealtfel singurul cunoscut de la Moise Szekely), ci mult mai tardive și anume executate în prima jumătate a secolului XIX-lea de către faimosul falsificator de monede Carl Wilhelm Becker spre a fi introduse în circuitul comerțului numismatic pentru muzee și colecționari particulari, trafic foarte rentabil în Europa încă de la finele secolului al XVIII-lea. Falsificarea monedei de aur a lui Szekely în copii de argint a fost ultima operație de acest gen executată de Becker înaintea morții sale survenită la 11 aprilie 1830 (vezi George F. Hill), *Becker the Counterfeiter*, vol. I, London, 1924, p. 36 și vol. II, London, 1925, p. 28, și pl. XVIII, nr. 341 (revers). Contrafacerea în argint au fost semnalate și de A. Resch, *op. cit.*, taf. 85, nr. 9 și 10.

94. Bibl. Acad. R. S. România, Cabinet Sampe, D. S., I/39—5, 304 × 230, nr. inv. 4242. O reproducere a acestei steme în «*Călători străini despre țările române*» (sub îngrijirea Mariei Holban, Mariei Alexandrescu Dersca-Bulgaru și Paul Cernavodeanu), vol. IV, București, 1972, pl. de la p. 370.

în pal, în loc de arborele «Novei Plantatio» destul de clar redat în pecetea în chinovar la care ne referim și aceasta deoarece istoricul menționat dorea probabil ca atribuirea sensului de stemă a Transilvaniei celor două patrupede afrontate din sigiliul lui Mihai să capete mai multă greutate prin invocarea faptului că și succesorul acestuia la cîrmuirea numitului principat adoptase o reprezentare heraldică asemănătoare cu cea a învingătorului de la Șelimbăr. Teza lui Tocilescu privind sensul simbolic al pretinsei spade purtate de leii față în față din însemnul sigilar ce ne preocupă își mai găsea probabil și justificarea în faptul că Mihai Viteazul cucerise cu armele teritoriul Ardealului, astfel încît prezența unui atare atribut putea părea perfect plauzibilă în stema alcătuită de cuceritor țării ce luase în stăpînire. Această interpretare, adoptată după cum am văzut și de D. Onciul în 1905, apoi de Stoica Nicolaescu în 1911 și menținută de același și în 1916, se va impune ca valabilă tuturor autorilor ulteriori care vor mai pomeni în lucrările lor de pecetia lui Mihai Viteazul de pe documentul din 27 iulie 1600.

De-abia în 1931 în studiul său mai sus citat asupra stemei României, C. Moisil va relua, după cum am văzut, problema semnificației leilor afrontați din însemnul domnesc în cauză, contestînd categoric prezența spadei cît și semnul de stemă a Transilvaniei atribuit celor două animale heraldice de către istoricii români de pînă atunci⁹⁵ (cu excepția firește a generalului Năsturel). Mai tîrziu, în studiul din 1940, de asemenea menționat mai sus, același C. Moisil va fi și mai drastic în privința simbolului figurat prin cele două patrupede față în față, susținînd cu toată siguranța că el nu reprezintă, sub nici o formă, nici stema Ardealului, nici măcar vreun element din componența sa⁹⁶. În sfîrșit, profesorul Sacerdoțeanu în studiul din 1968 amintit mai sus, nu afirmă desigur în mod expres, dar admite totuși posibilitatea virtuală ca celor doi lei afrontați să li se poată da și o semnificație legată de stăpînire a lui Mihai Viteazul asupra Transilvaniei.

Vom expune acum și punctul nostru de vedere în această atît de controversată interpretare. În primul rînd trebuie subliniat faptul că documentele emise de Mihai între 1599 și 1600 în calitate de stăpînitor al Ardealului (acte semnalate și reproduse fotografic de către fostul Director General al Bibliotecii Universității din Cluj în perioada dintre cele două războaie dr. Eugen Barbul, într-un album publicat în 1942⁹⁷, poartă aplicate, fie direct în ceară, fie în marea majoritate a cazurilor, timbrate, amprente sigilare de tip «Nova Plantatio», aparținînd — conform clasificării stabilite de profoseroul A. Sacerdoțeanu în 1941 — ultimei categorii a acestui gen de însemnt, folosit de cancelaria domnească a Țării Românești între 1596 și 1600⁹⁸. Pecetele lui Mihai Viteazul întîlnite în diversele documente datînd din epoca cuceririi Transilvaniei, vor proveni deci din aceleași matrice sigilare în uzul curent al cancelariei muntene a Voievodului, indicînd astfel limpede faptul că el nu își confecționase încă la acea epocă nici un alt tip de însemne care să-i marcheze stăpînirea și asupra principatului ardelean. De-abia în urma cuceririi Moldovei în mai 1600, cancelaria domnească ieșană a lui Mihai Viteazul va folosi în perioada cunoscută, genul de sigilii noi — pentru ceară cît și pentru tuș roșu — dotate și cu stema cu capul de bour și în care — după cum am putut riguros stabili — leii afrontați incluși în interiorul scutului mare, apar pentru *prima oară* printre elementele componente ale unei steme domnești de tip «Nova Plantatio». În acest caz, putem conjectura, alături de cercetătorul Constantin Bălan, că înainte de unirea Moldovei, atunci cînd Mihai urma să pornească campania împotriva lui Ieremia Movilă și proiectase în caz de izbîndă

95. C. Moisil, *Stema României*, p. 78, extras, p. 14.

96. Idem, *Noi studii de sigilografie românească*, p. 104.

97. Dr. Eugen Barbul, *Mihai Viteazul. Chipuri și documente*, Craiova, «Scrisul Românesc», (1942), 4 p. + 42 pl., documentele din : Alba Iulia 3 noiembrie 1599 cu pecetea timbrată (v. pl. 5), din același loc și dată cu același fel de pecete (v. pl. 6), tot din Alba Iulia 4 noiembrie 1594, tot cu pecetea timbrată (v. pl. 7), *idem* (v. pl. 8), din același oraș 13 noiembrie 1599 cu același gen de pecete (v. pl. 10), *idem* 18 noiembrie 1599 (v. pl. 11), *idem*, 22 noiembrie 1599 cu pecete în ceară (v. pl. 12), Brașov 15 martie 1600 cu pecete timbrată, v. pl. 14), Alba Iulia, 12 Iulie 1600 tot cu pecete timbrată (v. pl. 21), *idem* cu pecete în ceară (v. pl. 22), *idem*, 28 iulie 1600 tot cu pecete în ceară (v. pl. 23), *idem*, 3 august 1600 cu pecete timbrată (v. pl. 25), *idem* 7 august 1600 (v. pl. 26) etc.

98. A. Sacerdoțeanu, *Autografe și sigilii*. . . , p. 311.

numirea fiului său Nicolae Pătrașcu pe tronul principatului de dincolo de Milcov, el a poruncit să i se alcătuiască sigiliul care purta gravat în exergă menționarea unei atari înscăunări. Deși ulterior realizării acestei victorii, Voievodul își va schimba planurile, Nicolae Pătrașcu rămânând în permanență locțiitorul său în Țara Românească (Mihai optînd pentru desemnarea pe tronul Moldovei a nepotului Marcu, fiul fratelui său cosangvin Petru Cercel), cancelaria moldoveană a marelui domn va folosi totuși sigiliul cu legenda cunoscută, deși realitatea era alta. Printre alte rațiuni, să fi fost oare dorința-consemnată de cronici⁹⁹ a boierilor moldoveni de a-l avea pe Nicolae Pătrașcu ca domn al lor influențată și de faptul că în legenda peceții în ceară a lui Mihai Viteazul apărea gravat și numele fiului său, fapt ce indica limpede intenția inițială a noului stăpînitor al Moldovei căruia boierimea de dincolo de Milcov încerca astfel să-i cîștige bunăvoința? Firește nu putem afirma cu precizie, dar o atare eventualitate nu trebuie totuși omisă de istorici. De asemenea, dacă teza ce am susținut cu privire la folosirea de către cancelaria moldoveană a două matrice sigilare — una pentru ceară și cealaltă pentru chinovar — este exactă, atunci putem presupune că textul legendei din tiparul pentru ceară, confecționat anterior, atunci cînd Mihai nutrea gînduri de domnie a Moldovei pentru fiul său (dealtfel însemnul apare aplicat pe documentul din 3 iulie 1600), să fi fost schimbat pe tiparul pentru chinovar, confecționat posterior primului (însemnul respectiv apărînd pe actele din 27 și 29 iulie 1600) și în acest caz textul legendei să fi fost altul și anume cel cunoscut din lectura inițială a lui Tocilescu, Onciul și Stoica Nicolaescu în care nu mai apare menționat Nicolae Pătrașcu, ci numai Mihai Viteazul ca domn al celor trei țări românești reunite sub un singur sceptru.

În privința sensului ce atribuim leilor afrontați din tipul de pecete domnească din 1600 ce analizăm — raliindu-ne opiniei exprimate încă din 1921 de către Constantin V. Obedeanu¹⁰⁰ — considerăm că semnificația acestor animale heraldice ar putea fi eventual pusă în legătură cu tradiția perpetuată de-a lungul veacurilor, a ipotezei embleme a Daciei (alcătuită din doi lei afrontați cu boturile deschise și cozile trecute printre picioare), tradiție transmisă de izvoare din care s-au inspirat, ulterior epocii lui Mihai Viteazul, atît unii dintre cronicarii noștri (v. de pildă Nicolae Costin), cît și armorialele sud-slave ce circulau în peninsula balcanică începînd de la finele veacului al XV-lea. Astfel Nicolae Costin în letopisețul său, la sfîrșitul capitolului al VI-lea afirmă: «Iară semnul sau pecetea Daților era doi lei împotriva unul altuia cu gurile căscate și deasupra leilor coroană, precum pentru deschisul minții s-au zugrăvit stema Dației cum vezi aici»¹⁰¹, urmînd apoi în unele copii mss., chiar reproducerea unei astfel de embleme inclusă într-un chenar octogonal ornamentat¹⁰²

99. George Ioanid, *Istoria Țerrei Românești*, vol. II, București, 1859, p. 66—67: «Atuncea toți boierii și bătrînii Moldovei poftiră pe Mihai Vodă să le dea domn pe fiu-său Nicolae Vodă și se făgădui așa. Și alese doi boieri, anume Radu Buzescu și Stoica postelnicu și 300 de boieri moldoveni ca să aducă pre Nicolae Vodă să le fie domn, apoi în urmă Mihai Vodă socoti cum că este fiu-său mic și nu va putea fi domn într-o țară de margine, căci tot se temea de Ieremia Vodă. Deci Mihai Vodă se lăsă de aceea și tocmi oștile. . .», vezi același pasaj, reprodus după o altă variantă cuprinsă într-alte mss., în «*Istoria Țării Românești 1290—1690. Letopisețul Cantacuzinesc*». Ed. critică întocmită de C. Grecescu și Dan Simonescu, București, Ed. Acad., 1960, p. 78. Pasajul în redacțiunea C. Ioanid e semnalat și de A. Sacerdoțeanu, *op. cit.*, p. 332, nota 4.

100. Vezi scrisoarea din 20 martie 1921 a lui C. V. Obedeanu către Mareșalul Curții Regale referitor la proiectul de la acea epocă a stemei de Stat a României (Arh. St. București, «Fond Comisia Consultativă Heraldică», Dos. 3/1921, ff. 3—6 și 10—12), cf. I. N. Mănescu, *Istoria stemei de Stat a României*, București, 1975, (teză de licență), în mss.

101. Nicolae Costin, *Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii pînă la 1601*. Ed. îngrijită de prof. Ioan St. Petre, București, 1942, p. 97, pasaj reprodus după mss. 580, f. 83, care face parte din grupa de mss. B, adică din categoria redacțiunilor către Domn, cu relatarea faptelor mai largă (totuși fără reproducere a desenului cu cei doi lei afrontați), vezi Bibl. Acad. R. S. România, mss. rom. 580, ce datează din 1712—1713, fiind copiat de Gheorghe logofețelul.

102. *Ibidem*, 120, f. 20, în care chenarul ornamentat și ramurile cu frunze și flori sînt redată în chinovar, iar leii și coroana în chinoroz, mss. menționat a fost copiat în 1747 de către Ioan Păvăl grămăticul care este probabil și autorul desenelor din cuprinsul acestei redacții. În pasajul respectiv,

(v. fig. 14). Cît privește prezența leilor Daciei în armorialele sud-slave, e drept că cele două animale heraldice aflate nu apar decît în lucrări mai tardive de acest gen (ca de pildă armorialul lui Paul Ritter Vitezović, cu derivatul său Christofor Jefarovic¹⁰³ (v. fig. 15), precum și la Milan Simić, la jumătatea veacului trecut¹⁰⁴ (v. fig. 16), dar reprezentarea celor doi lei față în față prezintă similitudini de aspect și de poziție cu cei din tradiția cronicărească românească care ne îngăduie să presupunem o sursă comună de inspirație rămasă încă necunoscută nouă celor de astăzi, sau poate pierdută pentru totdeauna. Totuși la epoca lui Mihai Viteazul tradiția leilor Daciei era încă vie, putînd fi cunoscută firește și de voievodul nostru¹⁰⁵, în care caz n-ar fi exclus ca cele două animale aflate să simbolizeze Transilvania ca o aluzie la străvechiul teritoriu dacic în centrul căruia se află numitul principat cucerit de Mihai¹⁰⁶, teritoriu înglobînd în același timp și celelalte două țări românești. Întrucît în intitularea documentelor din 3, 27 și 29 iulie 1600, Domnul apare ca voievod al Ungrovlahiei, al Ardealului și al Țării Moldovei, nu este deloc cu neputință ca pecetea ce întărea aceste acte să cuprindă (pe verticală) simbolurile consacrate ale Țării Românești (acvila valahică) și Moldovei (capul de bour), la care să se mai adauge și un însemn ad-hoc al Transilvaniei, reactualizîndu-se astfel tradiția leilor

textul nu mai conține descrierea emblemei Dacilor ci se rezumă doar la formula: «Iară pecetea Daților era aceasta» urmînd apoi desenul cu leii față în față, incluși în chenarul octogonal amintit. (*Ibidem* mss. 354, f. 23), în care apare deasemenea un desen (mai rudimentar) al emblemei Daciei, deși textul de data aceasta este întreg: «Iară pecetea Daților era doi lei cu gurile căscate unul spre altul și deasupra lor era coroană». Copia mss. respectiv din sec. al XVIII-lea, nu e datată precis, fiind datorată lui Gligoraș, fiul lui Vasilie uricarul. Categoria de manuscrise din care fac parte ambele copii menționate mai sus, aparțin grupei D, variantă a grupei A, ce conține redacțiunea pentru cititor, cuprinzînd evenimentele prezente mai pe scurt, dar cu textul completat uneori și cu desene în peniță (Pentru clasificarea manuscriselor în grupele citate, vezi ediția Ioan St. Petre, p. 17—26). Deși izvorul original al letopiseșului lui Nicolae Costin nu ni s-a păstrat, presupunem totuși că în cuprinsul redacțiunii pentru cititor, textul inițial al cronicarului va fi conținut și desenul cu leii așezați care a servit nemijlocit de model diversilor copişti ulterioari a letopiseșului său. St. D. Grecianu în *Eraldica română...*, București, 1900, p. 54, nota 1, menționează și dînsul copiile manuscriselor 120 și 354 ale cronicii lui N. Costin cît și descrierea emblemei Daciei pe care o consideră însă ca fiind reprodusă de cronicar după Topeltin. Consultînd lucrarea lui Laurențiu Topeltin, *Origines et occasus Transylvanorum*, Viena, 1762, cît și ediția din Lyon, 1667, n-am găsit nici o referire a acestui autor la vreo emblemă a Dacilor. Verificînd multiplele copii manuscrise ale letopiseșului lui N. Costin, ne-am explicat confuzia lui Grecianu găsind în unele dintre aceste manuscrise o punctuație greșită (datorată firește copiştilor) care lega sfîrșitul pasajului anterior (ce se termina prin cuvintele «spune Topeltin») cu începutul pasajului ce conținea descrierea menționatei embleme dacice (vezi Bibl. Acad. R. S. România, mss. 115, f. 22 verso, mss. 268, f. 36 verso, mss. 492, f. 19 etc.). Dealtfel și în ediția Ioan St. Petre, în finalul capitolului VI despre Daci, textul (în ambele redacțiuni, către domn și către cititor) reproduce în lectură corectă cele două pasaje în discuție (v. p. 97). În privința redării aspectului iconografic al celor doi lei ai Daciei de către St. D. Grecianu în lucrarea citată, trebuie să precizăm că emblema din planșa anexă de la p. 54 cît și cea din tabela A, anexă la p. 184, fig. 13, nu corespund fidel imaginii din mss. 120, f. 20, cî sînt niște adaptări mai mult sau mai puțin apropiate ale desenului în peniță din manuscrisul amintit. De asemenea și emblema Daciei reprodusă în edițiile Kogălniceanu ale cronicii lui Nicolae Costin (Iași, 1852, p. 61 și București, 1872, p. 56) nu coincide în detaliu cu cea din manuscrisul 120, dar e posibil ca eruditul menționat să fi folosit altă copie manuscris ilustrată a letopiseșului în cauză.

103. Paul Ritter (Vitezovic), *Stemmatographia sive armorum Illyricorum delineatio, descriptio et restitutio*, Viena, 1701, precum și traducerea ei în limba sîrbă de către Christofor Yefarovic, *Stemmatographia izobrajenje orujih Illiriceskih*, Viena, 1741 (2 ediții), stema Daciei, la p. 38.

104. v. Milano Simić: *Grbovi Srbski Zemalja i dinastija*. Tabel heraldic în «Glasnik» (Belgrad), IX, 1857, pl. anexată la p. 341—348; stema atribuită Daciei, v. tab. V, fig. 31.

105. Adolf Armbruster, *Evoluția sensului denumirii de «Dacia». Incercare de analiză a raportului între terminologia politico-geografică și realitatea și gîndirea politică*, în «Studii», XXII, 1969, nr. 3, p. 440 și notele 105—109.

106. Dan Cernovodeanu, *Știința și arta heraldică în România*, album heraldic, pl. XLII intitulată: Stemele atribuite Daciei (de tradiția iconografică autohtonă), Țării Românești (de către heraldiștii occidentali din secolele XV și XVI), lui Petru Vodă Cercel (de către unii sigilografi) și armele Transilvaniei și cele ale lui Moise Szekely ca voievod al Ardealului în 1603, pentru a încerca lămurirea prezenței și

afrontați din ipotetica emblemă a Daciei, chiar dacă ea nu data din antichitate, ci ar fi putut fi creată fie în Evul Mediu, sub influența artei heraldice apărută atunci, fie în epoca umanismului.

Cît privesc relațiile de filiație ce s-ar putea stabili între leii afrontați de pe tipul de pecete al lui Mihai Viteazul și cei din stema monetară a lui Moise Szekely, trebuie precizat că deși acest succes al voievodului la cîrmuirea Transilvaniei avea în armele sale de familie un leu (însă fără nici un atribut în labe¹⁰⁷, înclinăm totuși să credem împreună cu Tocilescu și Stoica Nicolaescu, că reprezentarea dublă a acestui animal heraldic suținînd o spadă înfățișează nu stema personală ci cea a Ardealului, putînd fi pusă în legătură în ceea ce privesc leii, cu eventuala proaspătă tradiție de emblemă a Transilvaniei creată de Mihai Viteazul în sigiliul său din 1600, iar în ceea ce privește spada, cu stema veche a Transilvaniei (înaintea celei cu acvila însoțită de astre și cu cele 7 cetăți) stemă ce conținea două spade așezate în cruce, broșînd peste un trichetru cu unghiurile terminate prin cîte o frunză, așa cum apare figurată de pildă în *Chonographia Transilvanie* a lui Georg Reicherstorffer apărută în 1550¹⁰⁸ (v. fig. 17), sau în tabloul arheologic *Daco-Romane* a lui Bolliac din veacul trecut¹⁰⁹ (v. fig. 18).

În concluzie, considerăm că, din motivele arătate, leii afrontați au putut fi eventual socotiți în concepția primului unificator al țărilor românești ca simbolizînd Transilvania, la această supoziție a noastră adăugîndu-se și constatarea că în reprezentările heraldice de pe monedele sau în stemele principilor ardeleni ulterior, această emblemă cu leii preluată doar de Moise Szekely, nu mai apare niciodată figurată, ceea ce ne îngăduie să presupunem că ea n-a fost însușită de către respectivii cîrmuitori deoarece le evoca perioada — de neplăcută amintire pentru ei — a stăpînirii lui Mihai Viteazul asupra Transilvaniei.

Înainte de a încheia analiza noastră asupra tipului de sigiliu folosit de cancelaria moldoveană a lui Mihai Viteazul în vara anului 1600, se mai cuvine să amintim și de inscripția de pe eșarfa semicirculară plasată sub acvila valahică, inscripție ce a fost redată de multipli cercetători ai sigiliului în diverse variante de lectură. Astfel, Tocilescu, D. Onciul și Șt. Nicolaescu au citit-o în forma $\text{† Н М [о] л [н] в [а] л ж е м [н] л [о с ъ] р д і е}$ (și rugă și îndurare), C. Moisil nu i-a dat o lectură proprie, în timp ce prof. A. Sacerdoțeanu și Ion Radu Mircea au interpretat-o în forma: $\text{† с а м а в [о] ж [н] е м [н] л [о с ъ] р д і е}$ (prin însăși mila lui Dumnezeu). Heraldistul I. N. Mănescu atribuie o importanță deosebită acestei porțiuni semicirculare cu inscripte din sigiliul lui Mihai Viteazul, considerînd-o o parte componentă nu a legendei însemnului, ci al construcției heraldice, constituind, în concepția sa, primul caz cunoscut al folosirii unei devize în armorialul românesc de Stat I. N. Mănescu propune și o lectură diferită de cele precedente și anume: $\text{† н м [а] л в [в] ж е м [н] л = [о с ъ] р д і е}$ (ai avut Doamne mizericordie) sau în traducere liberă: Înduratu-te-ai Doamne! care pare — și după părerea noastră — a fi o interpretare mai fericită a literelor de la începutul inscripției de pe eșarfa semicirculară menționată decît cele anterior amintite¹¹⁰.

semnificației leilor afrontați din pecetea din 1600 a lui Mihai Viteazul (mss. București, 1972). La aceeași concluzie va ajunge și Maria Dogaru în comunicarea *Sigiliul lui Mihai Viteazul* ținută în cadrul sesiunii închinată comemorării intrării în Alba Iulia a lui Mihai Viteazul, organizată în noiembrie 1974 de către Arhivele Statului din București, precum și în comunicarea publicată sub titlul *Simbolul Daciei și sigiliile lui Mihai Viteazul*, în «Rev. Arh.», LII, 1975, vol. XXXVII, nr. 2, p. 169—171.

107. v. Nagy Ivan : *Magyarország családai czimerekkel és nemzekrendi tablákkal*, vol. X, Pest, 1863, p. 565 : Szekely család (Siményfalvi). A család czimere a paizs udvarában oroslán volt (Familia Szekely de Simenyfalva : În stema familiei, în cîmpul scutului a fost un leu).

108. G. Reicherstorffer, *Chorographia Transylvaniae, quae Dacia olim appellata, alierumque provinciarum et regionum succincta descriptio et explicatio*, Viena, 1550, f. 6 verso.

109. Cesar Bolliac, *Daco-Romane* (Tablou arheologic privitoriu la istoria Daco-României), București, [1861], la nr. XXI stema Transilvaniei în sec. al XVI-lea.

110. În orice caz, atît graficianul P. Polonic cît și autorul mulajului de fantezie publicat în «Magazin istoric», n-au redat inscripția de pe eșarfa semicirculară cu începutul rectificat sub forma с а м а interpretată de prof. Sacerdoțeanu și I. R. Mircea, ci tot sub vechea formă a grupului de litere н м л care îngăduie celelalte două alternative dintre care ultima, subînțelegînd doar un singur semn grafic (vocala а), pare a fi mai apropiată de realitate decît prima.

Notorietatea dobândită de sigiliul lui Mihai Viteazul — considerat a constitui simbolul, perpetuat de-a lungul veacurilor, al realizării primei uniri a țărilor române sub o stăpânire unică — a fost atât de mare, încît, începînd din anul 1905, de cînd s-a semnalat că respectivul însemn prezintă un astfel de sens, el a format obiectul unor multiple reproduceri (atît în forma reconstituită de Tocilescu și Onciul, cît și în alte forme de fantezie) și aceasta nu numai în lucrări istorice¹¹¹, ci și în diverse producțiuni artistice de la acea epocă și ulterioare. Astfel, menționăm facsimilul în ceară roșie, executat după o matrice confecționată după părerea noastră, din inițiativa lui Gr. Tocilescu¹¹², avînd ca model desenul numitei peceti a lui Mihai Viteazul executată în 1905 de W. Sabo. Acest facsimil — creat desigur pentru a populariza în rîndurile publicului românesc aspectul însemnului devenit celebru al marelui domn — se prezintă sub forma unei amprente sigilare cu Ø 50, aplicată pe un carton (asemănător celor al fotografiilor de epocă) purtînd mențiunea în litere aurite «Souvenir»¹¹³. Maniera cam stîngace în redarea elementelor heraldico-iconografice ale pecetii, inciziunea inscripției din exergă superficial realizată, cu literele neregulate și rudimentar gravate, ne arată clar că este vorba de o interpretare și reproducere modernă a sigiliului lui Mihai Viteazul, fapt ce rezultă în chip evident și în urma comparării amprentei facsimilate cu cea originală în chinovar (deoarece la acea epocă pecetea în ceară roșie nu era încă cunoscută, fiind — după cum am văzut — semnalată de-abia în 1945 de către profesorul Sacerdoțeanu).

O altă reproducere a sigiliului din 1600 al lui Mihai Viteazul, destinată de asemenea unei întinse difuziuni, a fost și cea aflată pe cărțile poștale ilustrate, editate la acea epocă de către «Liga Culturală a tuturor Românilor» în folosul construirii palatului acestei asociații, ilustrate ce reprezentau pe primul unificator al celor trei țări românești în postură ecvestră, la baza compoziției apărînd imaginea pecetii domnești care simboliza această unire, însemn redat tot în versiunea lui W. Sabo din 1905¹¹⁴.

În categoria producțiilor artistice propriu-zise în care găsim figurată aceeași stemă sigilată a marelui domn, menționăm și portretele lui Mihai Viteazul executate în prima jumătate a veacului nostru de către reputatul pictor Costin Petrescu. În primul dintre aceste portrete, creat în 1910 de asemenea în vederea unei largi răspîndiri¹¹⁵, pecetea domnească din 1600 apare într-o formă asemănătoare celei aflate pe coperta lucrării din 1905 a lui Stoica Nicolaescu «*Documente slavo-române*», adică avînd reprezentat în roșu cîmpul scutului mare conținînd personajele încoronate și leii afrontați care țin în labe o spadă și stau pe 7 movile. Cel de al doilea portret se află în fresca din catedrala ortodoxă de la Alba Iulia realizată de Costin Petrescu în 1922, în care, pe fundalul compoziției reprezentînd pe Mihai Viteazul, apare înfățișat sigiliul domnesc cu același sens simbolic de a evoca unirea țărilor române în 1600, însemn ce prezintă însă unele deosebiri de aspect față de cel executat anterior. Astfel, influențat probabil de observațiile judicioase ale generalului Năsturel, artistul n-a mai plasat o spadă în labele anterioare ale celor doi lei, prelungind în schimb vîrfurile ecusonului cu stema Moldovei pînă a-l face să atingă și să se spijine de creasta din centrul celor 7 movile (în poziție 3, 4), pe care totuși pictorul n-a renunțat să le reprezinte la baza scutului mare. În plus, Costin Petrescu a modificat și forma ecuso-

111. Vezi aceste lucrări citate la nota 33.

112. Numismatul Ștefan Tănăsescu susține, în *Considerații asupra unor falsuri de monede, medalii și sigilii* (comunicare prezentată în ședința din 23 februarie 1975 a Societății Numismatice Române), că facsimilul de sigiliu în cauză ar fi un fals executat din inițiativa lui Stoica Nicolaescu. Nu subscriem acestei afirmații întrucît multiplicarea amprentei sigilare în ceară cît și mențiunea «Souvenir» de pe cartoul pe care se află așezat, exclud cu desăvîrșire intenția inițiatorului de a falsifica, arătînd doar dorința sa de a reproduce și a difuza acest însemn al lui Mihai Viteazul de importantă valoare simbolică.

113. Bibl. Acad. R. S. România, Cabinet numism., *Reprod. sigilii*, VIII/10, Ø 50.

114. *Ibidem*, Cabinet stampe, R.I. 9 (498), c.p. seria A, nr. 11253, 136 × 95; portretul lui Mihai Viteazul e reprodus de Elena Brătescu după un tablou al lui M. Lapati din 1850 reprezentînd pe ilustrul voievod, tablou litografiat de C. Danielis și editat de maiorul D. Pappasoglu în 1864, *Ibidem*, G. R. II/Danielis, C-1, nr. inv. G. 20423.

115. *Ibidem*, R. II. 9, Dublet A CIV-4, *Mihai Viteazul*, portret de Costin Petrescu, reprodus în culori (200 × 123) și difuzat ca supliment ilustrat al nr. 52 din 26 septembrie 1910 al revistei «Albina» (vezi și «Albina», revistă enciclopedică populară, XIII, 1909, nr. 52, p. 1399).

nului cu capul de bour, înălțându-i laturile superioare în unghi ascuțit cu marginile curbate, astfel încât în noua sa înfățișare, șeful ecusonului broșează peste eșarfa semicirculară de sub acvila valahică, separînd în două textul inscripției de pe această eșarfă. Cele două remanieri semnalate constituie desigur licențe artistice care n-au ținut firește seamă de aspectul real al însemnului sigilar din 1600 al lui Mihai Viteazul¹¹⁶. Modificarea formei ecusonului conținînd stema Moldovei va fi preluată însă mai tîrziu și de emisiunea filatelică din 1945 intitulată «Pentru Ardeleni», în care timbrul de 15 lei verde-albastru va reproduce la dextra, într-un medalion, efigia voievodului întregitor și dedesubt, ocupînd majoritatea suprafeței timbrului, cunoscuta pecete domnească din 1600, redată cu laturile superioare ale ecusonului moldovean broșînd peste eșarfa semicirculară și secționîndu-i inscripția. În schimb, leii afronați se sprijină de trunchiul unui copac cu rădăcini ramificate pe care stau aceste două animale heraldice, fără a mai fi reprezentate cele 7 creste muntoase în litigiu. Pecetea e însă eronat înfățișată ca fiind în ceară și atîrnată¹¹⁷ (v. fig. 19).

Totuși amprenta sigilară din 1600 a lui Mihai Viteazul — devenită atît de notorie — nu se va limita să formeze doar obiectul unor investigații istorice, unor creații artistice sau unor emisiuni medalistice și filatelice, ci își va perpetua (parțial) aspectul și în heraldica noastră municipală. Astfel, Comisia Consultativă Heraldică, organ creat în 1921 pentru a alcătui însemnele armoriatate ale județelor, municipiilor și orașelor de la acea epocă ale țării, va reprezenta în stemele a două centre urbane — în speță Ploieștii și Alba Iulia — faimoșii lei heraldici afronați figuranți în pecetea lui Mihai Viteazul din 1600. Întrucît numita Comisie heraldică era alcătuită în genere din specialiști în domeniul respectivei discipline auxiliare a istoriei și deoarece în acea vreme, acești specialiști erau împărțiți în două tabere, unii susținînd că cele două animale afronate din sigiliul domnesc în cauză constituiau emblema personală a voievodului (C. Moisil, Mihai Seulescu, I. C. Filitti, Em. Hagi-Mosco), ceilalți considerînd că cele două patrupede heraldice simbolizau principatul Transilvaniei (D. Onciul, Paul Gore, Virgil Drăghiceanu, George D. Florescu), s-a căutat ca soluțiile adoptate să satisfacă în egală măsură ambele teorii preconizate. În acest sens, stema municipiului Ploiești care își dobîndise statutul de așezare urbană în domnia lui Mihai Viteazul (1597), va purta pe azur, doi lei afronați de aur ținînd în labe un arbore (stejar) smuls, de argint, leii stînd pe o eșarfă roșie cu inițialele M(ihai) V(iteazul) V(oievod) redată în negru (v. fig. 20). Astfel, voievodul fiind socotit ctitorul orașului, leii afronați susținînd stejarul smuls au fost introduși în această stemă municipală tocmai pentru a evoca pe domnescul fondator, a cărui presupusă emblema personală era considerată a fi fost alcătuită din cele două animale și din arborele menționat. În schimb, pentru a satisface și cealaltă teză, cînd Comisia a creat stema municipiului Alba Iulia, ea va include printre alte elemente ale compoziției heraldice și stemele celor trei principate românești simbolizate prin acvilă (Țara Românească), capul de bour (Moldova) și prin cei doi lei afronați ținînd în labele lor anterioare o spadă plasată în pal, cu vârful lamei în șeful scutului (reprezentînd Transilvania), voind astfel să evoce atît prima unire a celor trei țări surori realizate de Mihai Viteazul în 1600 cît și cea definitivă din 1918.

116. Bibl. Acad. R. S. România, Cabinet stampe, R.I. 9 (498), ed. Meridiane, reproducere în culori a portretului Mihai Viteazul de pe fresca din catedrala ortodoxă de la Alba Iulia pictată de Costin Petrescu. Vezi în acest sens și Em. Bucuța, *Pictură, sculptură, arhitectură, grafică în Transilvania după Unire și puțin înainte*, în culegerea «Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul, 1918—1928», vol. II, București, 1929, p. 1236—1237.

117. Kiriac Dragomir și Aurel Surpățeanu, *Catalogul mărcilor poștale românești*, București, 1974, p. 220, nr. 888; emisiunea din 1945 (februarie) «Pentru Ardeleni», cu desene executate de Ioana Basarab, heliogravură, hîrtie cu filigran XIV, dantelat 14¹/₂ : 14 (format vertical) și 14:14¹/₂ (format orizontal), a fost creată — după cum rezultă și din data înscrisă pe timbrele respective — în 1944 și pusă în circulație la începutul anului următor, astfel încît noile informații și constatări asupra peceții din 1600 a lui Mihai Viteazul semnalate de prof. A. Sacerdoțeanu, în articolul său, publicat în cursul aceluiași an 1945, n-au mai putut fi din păcate folosite de către desenatoarea Ioana Basarab, astfel explicîndu-se menținerea și perpetuarea erorilor ce am arătat mai sus, în redarea unor detalii de natură heraldică și iconografică a însemnului domnesc în cauză.

Leii afrontați, cu cele două atribute diferite în labe (arbore și spadă) și mai ales cu cele două sensuri deosebite arătate mai sus, vor fi perpetuați în aceleași condiții și în noile steme ale municipiilor Ploiești și Alba Iulia elaborate între 1970—1972 de către comitetele executive ale Consiliilor populare ale celor două centre urbane menționate, stemele fiind aprobate alături de celelalte însemne armoriaste județene și municipale ale țării prin decretul Consiliului de Stat nr. 302 din 25 iulie 1972. Conform acestui decret, stema Ploieștilor va conține în primul câmp al scutului tăiat, pe roșu, jumătatea superioară a unei roate dințate de argint (simbolizând dezvoltarea industrială polivalentă a numitului municipiu în epoca socialistă) cât și în al doilea câmp, pe azur, doi lei de aur față în față, susținând cu labele lor anterioare trunchiul unui stejar smuls, de argint, însoțiți dedesubt de o eșarfă roșie purtând inscripția 15. M.V.V. 97 (cu semnificația anterioară, atribuită de Comisia Consultativă Heraldică)¹¹⁸. De asemenea, potrivit aceluiași decret, stema municipiului Alba Iulia va fi alcătuită dintr-un scut tăiat, în care primul câmp, de aur, va cuprinde un zid crenelat de cetate, de argint, în spatele căruia se ridică o fabrică din același metal (ilustrând sinteza între orașul istoric și cel nou industrializat în anii socialismului), câmpul al doilea al scutului fiind tripartit în vîrf, în fiecare dintre cele trei spații astfel create aflîndu-se în 1° pe azur, acvila valahică de aur, în 2° pe roșu, capul de bour al Moldovei, negru, cu coarnele și cu astrele însoțitoare de aur, în sfîrșit în 3°, pe aur, doi lei afrontați, roșii, ținînd în labele lor interioare o spadă de argint, plasată în pal, cu garda înspre talpă, ambele animale heraldice stînd pe un pedestal negru (evocînd ca și în stema alcătuită de Comisia Consultativă Heraldică, cele două uniri ale principatelor românești în 1600 și 1918, leii și spada îndeplinind același rol de a simboliza presupusa stemă a Transilvaniei sub Mihai Viteazul)¹¹⁹ v. fig. 21.

Înainte de a încheia studiul nostru privitor la mărturiile heraldice aparținînd domeniului sfragistice, datînd din domnia voievodului întregitor, considerăm util să menționăm în treacăt — doar cu titlu informativ — reproducerea în desen a unei preținse peceți domnești din 1596, redată în cuprinsul litografiei lui George Venrich intitulată *Adevăratul portret al lui Mihai al V-lea Domnul cel viteaz al Românilor de la anul 1592 (sic)—1601*, lucrare grafică realizată în 1874 și editată în același an, în București, de către maiorul D. Pappasoglu¹²⁰. Conform acestei reproduceri, am avea de a face cu un nou tip sigilar al lui Mihai Viteazul, nesemnalat pînă în prezent, în care scutul-cartuș, timbrat de o coroană domnească închisă și conținînd acvila valahică și scena «Novei plantatio» uzuale, mai cuprinde la baza arborelui smuls (peste al cărui trunchi și rădăcini broșează) și un cap de bour moldovean, inscripția din exergă fiind + Іѡ МИХАИЛЪ ВОЕВОДА Б[О]ЖІЕЮ М[И]Л[О]С[Т]ІЮГ[О]СПОДАЮ ЗЕМЛЕ ВЛАДИН. Pecetea este însă apocrifă, acest timp sigilar, datat 1773, aparține în realitate lui Gheorghe Duca, domn al Moldovei între 1665—1666, 1668—1672 și 1679—1683, pecetea fiind folosită în perioada 1673—1678 cînd acest voievod a domnit și în Țara Românească¹²¹. De altfel, faptul că Mihai Viteazul intenționa să-și confecționeze în 1596 un sigiliu din alcătuirea căruia să rezulte intențiile sale de cucerire a Moldovei ar fi constituit un act total prematur și lipsit în întregime de simț politic, acțiune de care nu putem nici măcar bănui pe ilustrul nostru voievod!

Cu acest pretins sigiliu domnesc încheiăm seria vestigiilor sfragistice datînd din perioada 1593—1601.

DAN CERNOVODEANU

118. Dan Cernovodeanu-I. N. Mănescu, *Noile steme ale județelor și municipiilor din Republica Socialistă România*, în «Rev. Arh.», LI, 1974, voi. XXXVI, nr. 1—2, p. 115 și pl. color X. verso, fig. 72.

119. *Ibidem*, p. 107—108 și pl. color VII, fig. 41.

120. Bibl. Acad. R. S. România, Cabinet stampe, G.R. 19/I/Venrich, G-14. 321 × 386, nr. inv. 446.

121. Pecetea din 1673 a lui Gheorghe vodă Duca a fost reproducă de C. Moisil în *Noi studii de sigilografie românească*, p. 107 și pl. V. fig. 2. precum și studiată și reproducă atît în imprimarea ei în chinovar (cf. doc. din 25 ian. 1677, vezi Bibl. Acad. R.S.R., mss., XLV/20) cît și în ceară roșie (cf. doc. din 20 mai 1678, *ibidem*, XCLI/67) de către prof. A. Sacerdoțeanu în *Sigiliul domnesc și stema țării*, p. 17, fig. 9 și 10 și p. 18. Dealtfel preținsele peceți domnești din 1596 nu este singura reprezentare apocrifă din cuprinsul litografiei lui Venrich menționată, respectiva producțiune mai conținînd sub denumirea de ban roșu (de aramă) românesc, o monedă datată 1591 și atribuită (cu toate că data nu corespunde domniei voievodului) tot lui Mihai Viteazul, în realitate fiind vorba de un dinar, emis în 1658, de către Mihnea al III-lea Radu (Mihai Radu), domn al Țării Românești între 1658—1659.

LISTA ILUSTRĂȚILOR

- Fig. 1. *Pecete inelară a lui Mihai Viteazul (aparținând primului tip) aplicată în negru de fum pe o scrisoare domnească din 1598 (fără indicarea lunei și zilei); (D. A. Sturdza, O scrisoare autografă de la Mihai Viteazul, în «Anal. Acad. Rom.», 1885—1886, tom. VIII, secț. II, pl. anexă la p. 281).*
- Fig. 2. *Pecete inelară a lui Mihai Viteazul (aparținând tipului II) aplicată pe scrisoarea domnească din 12 decembrie 1600 către arhiducele Matia (A. Veress, Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești, vol. VI, București, 1933, p. 280).*
- Fig. 3. *Pecetea lui Mihai Viteazul aplicată în chinovar pe documentul din 27 mai 1600 (desen realizat după original de W. Sabo, vezi Gr. Tocilescu, O nouă pecetie a lui Mihai Vodă Viteazul, în «Buletinul Societății Numismatice Române», II, 1905, nr. 9, p. 12, fig. 2).*
- Fig. 4. *Pecetea lui Mihai Viteazul aplicată în ceară roșie pe documentul din 3 iulie 1600 (desen realizat după original de P. Polonic, vezi Istoria României, vol. II, Edit. Acad., București, 1962, p. 761).*
- Fig. 5. *Pecetea lui Mihai Viteazul din iulie 1600 (mulaj de fantezie realizat după ambele desene menționate mai sus ale acestui însemn, în «Magazin istoric», III, 1969, nr. 12 (33), decembrie, pe coperta posterioară).*
- Fig. 6. *Pecetea inelară atribuită (cu multă probabilitate) lui Petru vodă Cercel (vezi, Muzeul de Istorie Cluj, nr. inv. 7576; reproducerea la Magdalena Bunta, Un tipar de sigiliu din secolul XVI, în «Acta Musei Napocensis», II, 1965, p. 680, fig. 2).*
- Fig. 7. *Stema Valahia în manuscrisul heraldic anonim nr. 9227 din Biblioteca Națională din Viena (vezi, reproducerea la Mihail Popescu, Capetele de arabi din stema Basarabilor, în «Revista Arhivelor», 1927—1929, vol. II, nr. 4—5, p. 154, fig. 14).*
- Fig. 8. *Pecetea mare a lui Mihnea al II-lea Turcitul, atârnată de hrisovul domnesc dat la 12 ianuarie 1587 episcopului Mihai al Rîmnicului pentru stăpînirea moșiei Olteni (vezi, Arh. St. București, «Fond Episcopia Rîmnic și Peceți», nr. 17; reproducerea în desen, Nova Plantatio..., p. 44, fig. 45, precum în «Hrisovul», VI, 1946, pe foaia de titlu a revistei).*
- Fig. 9. *Pecete inelară a lui Petru Șchiopu aplicată în negru de fum pe documentul din 9 februarie 1591 dat minăstirii Galata pentru întărirea unei proprietăți a acestui lăcaș (vezi, Bibi. Acad. R. S. România, Mss., CCCI/11, orig. slav, pergament).*
- Fig. 10. *Reproducere a unui fragment de la baza peceții în chinovar de pe documentul emis de cancelaria moldoveană a lui Mihai Viteazul la 27 iulie 1600 (desen în peniță executat de autor).*
- Fig. 11. *Reproducere a unui fragment de la baza peceții în ceară roșie de pe documentul emis de aceeași cancelarie la 3 iulie 1600 (desen în peniță executat de autor).*
- Fig. 12. *Aversul monedei de aur de 10 ducați emisă la Cluj, în 1603 de Moise Szekely ca voievod al Transilvaniei (A. Resch, Siebenbürgische Münze und Medaillen von 1538 bis zur Gegenwart, Hermannstadt, 1901, p. 49 și taf. 14, nr. 1).*
- Fig. 13. *Stema din 1603 a lui Moise Szekely ca voievod al Transilvaniei (vezi, Bibl. Acad. R. S. România, Cabinet stampe, Trachtencabinet Siebenbürgens, D.S., I/39—5, 304 × 230, nr. inv. 4242; reproducerea în «Călători străini despre țările române», vol. IV, București, 1972, pl. de la p. 370).*
- Fig. 14. *Emblema Daciei reprodusă în cuprinsul cronicei lui Nicolae Costin: Letopisețul Țării Moldovei de la zidirea lumii pînă la anul 1601 (vezi, Bibi. Acad. R. S. România, Mss. rom. 120, f. 20, copie realizată în 1747 de către Ioan Pavel grămăticul).*
- Fig. 15. *Stema Daciei reprezentată în armorialul lui Hristofor Jefarović, tradus în limba sîrbă și tipărită la Viena în 1741 după armorialul lui Paul Ritter Vitezović din 1701 (vezi, Hr. Jefarović, Stematografia izobrajenje orujik Illiriceskih, Viena, 1741, p. 38).*
- Fig. 16. *Stema Daciei reprodusă în tabelul heraldic al lui Milan Simić din 1857 (vezi, M. Simić, Grbovi Srbski Zemlja i dinastia, în «Glasnik», (Belgrad), IX, 1857, pl. anexă la p. 348, tab. V., fig. 31).*
- Fig. 17. *Stema Transilvaniei în cuprinsul lucrării din 1550 a lui Georg Reicherstorffer asupra acestui principat (vezi, G. R., Chronographia Transilvaniae quae Dacia olim appellata..., Viena, 1550, f. 6 verso).*
- Fig. 18. *Stema Transilvaniei reprodusă în tabloul arheologic al lui Cesar Bolliac din 1861 (vezi, Cesar Bolliac, Daco-Romane (tablou arheologic privitor la istoria Daco-Românilor), București, 1861, nr. XXI).*
- Fig. 19. *Timbrul poștal de 15 lei, de culoare verde-albăstrui, făcînd parte din emisiunea din 1945 intitulată «Pentru Ardeleni» a poștei române și reprezentînd pe Mihai Viteazul și pecetea sa din 1600 (vezi, K. Dragomir și A. Surpățeanu, Catalogul mărcilor poștale românești, București, 1974, p. 220, nr. 888, fig. ot).*
- Fig. 20. *Stema municipiului Ploiești alcătuită în 1931 de către Comisia Consultativă Heraldică (vezi, Mihai Sevastos, Monografia orașului Ploiești, București, [1937], p. 2, fig. 1).*
- Fig. 21. *Stema municipiului Alba Iulia elaborată între 1970—1972 de către Comitetul executiv al Consiliului popular municipal al acestei așezări urbane și aprobată prin Decretul Consiliului de Stat al R.S.R., cu nr. 302 din 25 iulie 1972 (vezi, «Probleme ale Consiliilor populare, ale economiei și administrației locale de Stat», XVII, 1972, nr. 9, sept., p. 23, fig. 9).*

575 DE ANI DE LA ÎNFIINȚAREA EPISCOPIEI ARMENE DIN MOLDOVA

La 30 iulie 1401, după trei luni de la înscăunarea sa, domnitorul Alexandru cel Bun al Moldovei dădea următorul hrisov cu privire la înființarea Episcopiei Armene din Moldova :

«Din mila lui Dumnezeu, noi, Alexandru Vodă, Domn al Țării Moldovei, cu frațele meu Bogdan, facem cunoscut cu această scrisoare a noastră bunilor pani, care vor privi la această scrisoare, sau o vor auzi, că acest Ohanes, episcop armenesc a venit la noi, la scaunul nostru cel moldovenesc și s-a prezentat nouă cu drepte scrisori ale patriarhului ecumenic Antonie de Constantinopol, pentru că pe patriarhul lor armenesc nu l-am cunoscut încă, ca să se ridice la această Episcopie, cu ajutorul domnului nostru Vitovt. De asemenea, ne-a jurat Domniei noastre să primească și să se așeze toată rânduiala bisericească.

Deci noi am dat Episcopului armenesc Ohanes bisericile domnești și pe popii lor. În întreaga noastră țară va avea putere asupra armenilor, cu dreptul său episcopal. I-am dat scaun la Suceava, în cetatea noastră. Care dintre armeni îl veți cinsti va fi ca și cum ați face-o pentru noi, în țara noastră a Moldovei; care nu-l va asculta, noi îl vom pedepsi cu mâna lui.

Iar la aceasta este credința mea, a mai sus scrisului Alexandru și credința fratelui Domniei mele, a lui Bogdan și credința tuturor boierilor moldoveni și mari și mici. Și s-a scris la Suceava, sub protecția noastră, în anul 6909 (1401), iulie 30, cu mâna lui Bratei»¹.

Dintr-o analiză sumară a acestui hrisov domnesc rezultă că :

a) La data elaborării lui, armenii din Moldova constituiau o populație suficientă ca să motiveze înființarea unei episcopii proprii.

b) Că armenii din Moldova veniți mult mai înainte aici, prin atitudinea lor nu numai religioasă, ci și politică și economică de-a lungul timpului, se arătaseră buni patrioți spre a fi meritat cu tot dreptul o asemenea distincție².

c) Că un episcop armean Ohanes (Hovannes), se hotărăște să organizeze în chip de sine stătător viața religioasă a armenilor din Moldova, apelînd în sensul acesta la Patriarhia armeană (strămutată în acea perioadă de la Ecimiadzin în Cilicia), dar că neexistînd nici un fel de legături între Patriarhia aceasta și domnitorul român din Moldova și existînd totuși destul de bune relații între Patriarhia armeană și Patriarhia ecumenică de la Constantinopol, Patriarhul ecumenic Antonie, care avea legături cu domnitorul Moldovei, apreciînd justetea cererii Patriarhului armean, intervine pe lângă domnitorul Alexandru Voievod în favoarea cererii lui Ohanes și îl roagă pe domnitor să accepte și să dea hrisovul pentru înființarea episcopiei armene din Moldova și pentru recunoașterea lui Ohanes ca episcop al armenilor de aici.

d) Din hrisovul de mai sus rezultă că, ceea ce a determinat pe domnitorul Alexandru Voievod să înființeze episcopia armeană din Moldova și să numească pe

1. A se vedea P. P. Panaitescu, *Hrisovul lui Alexandru cel Bun pentru Episcopia armeană din Suceava*, București, 1935, p. 4. 2. B. P. Hașdeu, *Istoria Toleranței religioase*, București, 1868, p. 62.

Ohanes ca prim episcop al armenilor de aici, va fi fost și susținerea cauzei acesteia de către un personaj de seamă, din preajma domnitorului, armean și el (probabil), pe care hrisovul îl arată sub numele de «domnul nostru Vitovt».

e) La data înființării episcopiei armene din Moldova, populația armeană își avea mai multe biserici, deservite de preoți armeni, care, pentru că fuseseră ridicate cu încuviințarea domnească purtau numele de «biserici domnești». De la elaborarea hrisovului toate bisericile armene sînt supuse episcopului armean, care le va conduce și va exercita dreptul de disciplină a clerului, în chip de sine stătător.

f) Sediul scaunului episcopal armean se fixează la Suceava, capitala țării, iar cinstirea care urmează să se dea episcopului armean echivalează cu cinstirea pe care toți cei din Moldova sînt dator să o dea domnitorului însuși.

Prin acest hrisov de înființare a episcopiei armene din Moldova, se stabilește o ordine de drept în ce privește viața religioasă a populației armene de aici.

Plecarea lor din Armenia nu s-a făcut fără nici o socoteală. O parte din ei s-au îndreptat către Cilicia și Asia Mică, unde se găseau centre comerciale în floare, trecînd apoi la Constantinopol și în Peninsula Balcanică, sau îndreptîndu-se de aici către țările din Apusul Europei iar altă parte a traversat Marea Neagră, așezîndu-se la nordul ei și îndeosebi în Crimeea și de aici împrăștiindu-se apoi în ținuturile Europei Răsăritene, o parte dintre aceștia ajungînd pînă în Moldova și în Polonia. «Primele caravane, care au sosit cu secole în urmă în Moldova, formînd nucleul de bază al coloniei armene de mai tîrziu, veneau de la Ani, vestita capitală a Armeniei»³.

Cei dintîi refugiați armeni în Moldova făceau parte din aristocrația poporului armean de la Ani. Ceilalți, care au venit după ei, erau din păturile mijlocii și de jos ale poporului. Și astfel, după spusele unui învățat armean de seamă: «în timp ce Ani devenise o ruină pe pămîntul patriei, iar fiii ei, risipiți în cele patru vînturi, dispăreau cu iuțeală, neputînd suporta climatele locale, Ani a trăit secole întregi în inimile armenilor din Moldova, cu graiul și tradițiile ei»⁴.

Istoria armenilor din Moldova a făcut obiect de cercetare învățaților români: B. P. Hașdeu, Nicolae Iorga etc.⁵

Cea din urmă colonie armeană care imigrează în Moldova, sub Ștefan cel Mare, vine de data aceasta, din Crimeea. Domnitorul moldovean face acestei colonii o călduroasă primire, așezînd-o la Suceava, Iași, Botoșani, Focșani și Roman⁶.

În Țara Românească armenii au imigrat mult mai tîrziu decît în Moldova, abia în secolul XVI, venind din părțile Asiei Mici. Cu ocazia revoltei gelaliilor, în 1589, o parte din armenii din Asia Mică se refugiază în Peninsula Balcanică și apoi trec mai departe de aici în Muntenia și Polonia. O nouă imigrație a armenilor din Asia Mică se produce în aprilie 1600, în Țara Românească din cauza răscoalei fraților Iazigi, care devastaseră mai multe din localitățile unde își găsiseră refugiu armenii după nimicirea statului armean⁷. O a treia venire în Țara Românească a armenilor, cauzată pe de o parte de năvălirea persilor, iar pe de alta din cauza unei secete cumplite, are loc în anii 1602—1607. Imigrări ale armenilor în Țara Românească au loc, în mai multe rînduri, în cursul secolelor XVII—XIX. Ele se continuă în România chiar și în secolul XX, mai ales în perioada 1908—1914, ca și după anul 1920, în

3. H. Dj. Siruni, *Armenii în România* (cu prilejul unui centenar), în «Arhiva Românească» tom. V, București, 1940, p. 160. 4. *Ibidem*, p. 161.

5. N. Iorga, *Choses d'art arméniennes en Roumainie*, Bucarest, 1935, p. 7.

6. Wickenhauser, *Moldova*, Wien, 1862, p. 68, citat după H. Dj. Siruni, *op. cit.*, p. 163.

7. Alișan, *Haipatum*, III, p. 315.

urma persecuțiilor la care sînt supuși la Constantinopol și în Asia Mică.

Părăsindu-și țara lor proprie în care strămoșii lor ajunseseră, la un moment dat, la atîta înflorire, dar unde, pînă în cele din urmă, nemaiputînd face față presiunilor din afară, au ajuns să ducă un trai de nesuportat și au părăsit mai tîrziu și unele din locurile în care izbutiseră să-și salveze viața.

Cunoscînd din experiența vieții de toate zilele importanța elementului armean în viața economică a țării, domnitorul Alexandru cel Bun nu numai că a căutat să creeze armenilor o situație egală cu a celorlalți locuitori băștinași ai țării, ci, le-a recunoscut și autoritatea bisericească internă de care aveau nevoie, pentru ca să nu se mai găsească nici din punct de vedere bisericesc dependenți de o autoritate străină. El a invitat apoi și pe alți negustori armeni și germani din Polonia, să vină și să se așeze în Moldova acordîndu-le printr-un hrisov din 8 octombrie 1407, privilegii speciale și scutindu-i de taxele vamale⁸.

Politica inaugurată de Alexandru cel Bun cu privire la armeni a fost continuată în același sens de Ștefan cel Mare, de Bogdan al III-lea și de Petru Rareș. La suirea sa pe tron, Ștefan cel Mare dă un hrisov, invitînd pe armenii din afară de Țara Moldovei să vină în Moldova, asigurîndu-i de protecția sa și făgăduindu-le privilegii comerciale (1457). Iar cînd tătarii și turcii pun stăpînire pe Crimeea și un mare număr de armeni se refugiază în Moldova (1475), Ștefan cel Mare le face o călduroasă primire, îngăduindu-le așezarea prin centrele comerciale mai de seamă ale Moldovei. În timpul lui Bogdan al III-lea, Moldova fiind silită să plătească tribut turcilor, ca să poată face față acestei cerințe a trebuit să pună mai multe biruri asupra locuitorilor țării. Printre aceste biruri era și «cotăritul», adică birul care se punează asupra vînzătorilor de mărfuri cu «cotul». Cum majoritatea unor astfel de negustori erau armeni, care vindeau mărfurile pe care le purtau pe cai, a trebuit ca și ei să se supună acestor măsuri, care nu-i priveau numai pe ei, ci erau măsuri generale. Sub Petru Rareș privilegii armenilor se păstrează întocmai ca și sub domnitorii anteriori.

O excepție de la această regulă se face sub domnia celui de al doilea fiu al lui Petru Rareș, Ștefan Rareș, care vine pe tronul Moldovei la 11 iunie 1551⁹.

Armenii au fost obligați să dea vamă și «cornărit», pentru vitele cornute, precum și «cuniță» pe cai, după obicei¹⁰. Ceea ce este și mai interesant este faptul că domnitorul Alexandru Mavrocordat ia ispravnicilor dreptul de a pedepsi personal pe armeni, impunîndu-le să defere pe delicvenții armeni curții de judecată a domnitorului, singura în drept să-i pedepsească¹¹.

Un exod important al armenilor din Moldova în Transilvania se petrece în anul 1671, pe vremea domnitorului Gheorghe Duca. Se pare că acest exod nu a fost provocat nici din motive religioase și nici din cauza dărilor impuse de domnitor. Mai degrabă trebuie să admitem anumite motive economice și de securitate și anume condițiile grele de viață și negoț, în urma tulburărilor interne din 1671, cînd Iașul a fost jefuit de oamenii lui Hîncu și Durac, în urma războiului dintre turci și poloni¹².

3. La venirea lor în Moldova, armenii datorită ocupației lor principale, de negustori, se vor fi stabilit în locurile unde acest negoț va fi fost în floare, dînd, prin munca și strădaniile lor, un nou impuls vieții locale și ridicîndu-și pentru trebuințele

8. Kaindl, *Geschichte der Bukowina*, II, p. 95.

9. Const. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, Vol. II, partea I, București, 1943, p. 191-192.

10. N. Iorga, *Studii și documente*, V, p. 271-272.

11. H. Dj. Siruni, *op. cit.*, p. 196.

12. Orașul Gherla s-a întemeiat la 1700 din inițiativa episcopului armean Axente Vărzărian, de fel din Botoșani, după planurile arhitectului armean Alexa din Roma. Conducătorii orașului au fost la în-

lor sufletești lăcașuri de închinare și cimitire bine îngrijite, iar pentru trebuințele vieții de toate zilele, case spațioase, bine întreținute. La vremea când Alexandru Voievod dă hrisovul pentru înființarea episcopiei armene, ei își aveau deja «bisericele și popii lor»¹³.

Așezarea armenilor în țările noastre a fost condiționată nu numai de posibilitatea care li se dădea de a întreprinde negoțul și de privilegiile comerciale în legătură cu această ocupație, ci și înțelegerea care li s-a arătat de a-și putea continua datinile și autonomia lor internă, pentru care li s-a dat de voievozii români privilegii deosebite, chiar primarul lor (voit). Voit-ul era «șoltuzul» armenilor, care își avea sfetnicii săi și care conduceau treburile launtrice ale comunității armene. De asemenea, aveau și «pîrgarii» lor¹⁴. Între anii 1448 și 1701, documentele păstrează numele mai multor astfel de șoltuzi¹⁵.

Cu trecerea timpului, armenii din România s-au asimilat complet cu climatul țării lor adoptive, păstrându-și religia lor strămoșească și vechile lor datini. Ei și-au legat soarta cu aceea a poporului băștinaș. Au adoptat tot ce era al lui, iar contactul cu această țară nu a fost ceva superficial¹⁶. Așa se face că ai timpului au îndeplinit sarcini de seamă. Printre alții, armeanul Vărtic interpretul și unul din marii boieri ai lui Petru Rareș, fiul lui Iurașco Varticovici, a stat pe lângă domnia Moldovei din a doua jumătate a secolului XVI; Nicolae Armeanul, pe vremea lui Despot Vodă; Petru Grigorovici Armeanul sau «Armin Peter» unul dintre cei mai însemnați agenți diplomatici ai lui Mihai Viteazul și Manuc Mirzaiant, cunoscut pînă în zilele noastre ca un om de afaceri, dar care, ca un mare diplomat al timpului său, a adus excepționale servicii națiunii române¹⁷. De aceea și domnitorii români, față de armenii care s-au devotat cu toate puterile lor propășirii țării noastre, s-au arătat deopotrivă de corecți ca și față de ceilalți români, acordîndu-le diferite ranguri boierești.

4. Odată cu mulțimea armenilor care și-au părăsit patria natală din pricina evenimentelor istorice amintite, au emigrat și numeroși clerici de toate gradele, care le-au asigurat asistența religioasă¹⁸. Într-o enciclopedie din 16 august 1388 a patriarhului armean Teodoros (1389—1392) printre orașele care au locuitori armeni și care depind de Episcopia armeană din Lemberg sînt amintite: Siret, Suceava, Akkerman, precum

ceput exclusiv armeni. Împăratul Carol VI al Austriei, a declarat, printr-un decret special la 1711, Gherla «oraș liber împărațesc», cu dreptul de a se administra după legi locale scrise în limba armeană. A se vedea la Pr. Grigore Govrighian, *Metropola armenilor din Transilvania*, Viena, 1896; S. Kolangian, *Gherla haiakaghakă iev năra haieren tseracrerî joghovadzun*, în l. armeană (*Orașul armenesc Gherla și colecția de manuscrise în armeană*), Erevan, ed. Pamper Matenadarani, nr. 6, 1962, p. 501—529; A se vedea și J. H. Ananian, *Haieră Moldavia iev Besarabia caghtelu badmutiunits*, în l. armeană (*Din istoria emigrării armenilor în Moldova și Besarabia*), Erevan, 1966, nr. 9, p. 90—98, ed. în «Vestnik obșestvennah nauk».

13. A se vedea hrisovul lui Alexandru Voievod, paragr. 2, unde aceste biserici se numesc «biserici domnești», desigur, pentru motivul că ele nu vor fi putut fi ridicate fără încuviințarea domnitorilor moldoveni respectivi. A se vedea și articolul nostru: *Biserici armene, monumente de artă, din Moldova*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXVII (1969), nr. 11—12, p. 1222—1235.

14. N. Iorga, *O paralelă istorică*, p. 63; Minas Tokatti, *Cint de jălire*, București, 1935, p. 28.

15. H. Dj. Siruni, *op. cit.*, p. 197, dă mai multe nume de asemenea «șoltuzi» armeni precum și bibliografia izvoarelor unde i-a găsit menționați. A se vedea, de asemenea, H. Dj. Siruni, *Cronica armenilor din Camenița*, p. 10; V. Bănățeanu, *Armenii în istoria și viața românească*, București, 1938, p. 37 ș.a.

16. H. Dj. Siruni, *Armenii în România...*, p. 203.

17. Gheorghe Bezveconi, *Manuc bei*, Chișinău, 1938, p. 17. Vezi de asemenea N. Iorga, *Istoria comerțului românesc*, București, 1928, p. 63. H. Dj. Siruni, *Cronica armenilor din Țările Române*, partea VI, în rev. «Ani» an II, vol. II, p. 80—82; C. Neagu, D. Marinescu, R. Georgescu, *Fapte din umbră*, București, 1975, p. 202, 219.

18. Alișan, *Camenița*, Veneția, 1896, p. 5—8.

și țara Valahilor¹⁹. Într-o cronică armeană a timpului, Hohannes apare ca: «arhiepiscop al armenilor din Lemberg, nu numai al celor din Polonia ci și al armenilor din Bugdan» (Moldova)²⁰.

Între timp, numărul armenilor din Moldova înmulțindu-se, se pare că însuși episcopul Hohannes, al armenilor din Polonia, dacă nu un alt episcop cu același nume, se interesează pentru organizarea într-o episcopie de sine stătătoare a armenilor din Moldova, rugînd pe domnitorul moldovean Alexandru Voievod, în urma scrisorilor pe care i le prezintă de la patriarhul ecumenic Antonie al Constantinopolului să dea, la 30 iulie 1401, hrisovul pentru înființarea Episcopiei Armene de la Suceava. Hrisovul acesta, după cîte sîntem informați se păstrează în cancelaria bisericii armene din Lemberg²¹. Se pare că episcopul Hohannes, cel dintîi al armenilor din Moldova, este numit de către patriarhul Hagop II (1404—1411) ca șef spiritual al Lembergului.

Un al doilea episcop armean, este Avedic, pe care-l găsim amintit, în anul 1415 în Mînăstirea Zamca din Suceava.

Un al treilea episcop armean a cărui jurisdicție se întindea deopotrivă și asupra armenilor din Polonia și a celor din Moldova a fost Haciadur, hirotonit de patriarhul Aristaghes, în 1457. Nu avem date precise ca să știm dacă după el a mai urmat vreun alt episcop armean, care să păstorească deopotrivă și asupra Episcopiei armene din Polonia și asupra celei din Moldova. Fapt sigur este, că, începînd din anul 1506, armenii din Moldova își au episcopii lor proprii, cu reședința, pînă la 1676, în orașul Suceava și uneori orașul Iași.

Cel dintîi episcop al armenilor din Moldova a fost Simion de la Suceava (1506). Ierarhi armeni se succed pe scaunul episcopal de la Suceava timp de un secol, cînd reședința episcopală este mutată pentru scurt timp la Iași (1607). În 1624 reședința episcopală este mutată din nou la Suceava, unde este pomenit episcopul Hazar, o personalitate cu alese însușiri culturale. Sirul episcopilor armeni se continuă apoi la Suceava, pînă după Sahak, cînd urmașul său Minas pleacă în Transilvania.

Cu începere din anul 1691, scaunul episcopal armean de la Suceava rămîne fără titular și importanța Sucevei ca centru spiritual al armenilor din Moldova scade.

După anexarea Bucovinei de către habsburgi, cu toate demersurile întreprinse la nivel înalt, motivele politice au determinat pe noii stăpînitori ai Bucovinei să nu îngăduie reînființarea acestui episcopat. În tot secolul al XVIII-lea nu sînt pomeniți decît prelați în vizită sau în trecere prin Moldova.

5. Pînă în secolul al XIX-lea, autoritatea bisericească supremă a armenilor din Moldova a fost Catolicosatul de la Ecimiadzin. După această dată Patriarhul armean din Constantinopol depune toate eforturile ca să aducă pe armenii din Țările române sub autoritatea bisericească a sa. În arhiva Episcopiei armene din București se găsesc două enciclice ale patriarhilor armeni Hagop (8 septembrie 1839) și urmașul său, Asdvadzadur (1 noiembrie 1841): prima face cunoscut armenilor de aici că comunitățile armene din București, Iași, Botoșani, Suceava, Roman, Focșani, Tg. Ocna, Galați și Brăila au fost constituite într-o singură eparhie armeană și că a delegat ca șef al acestei eparhii pe arhimandritul Haciatur, iar a doua enciclică o întărește întru totul pe cea dintîi. Faptul acesta, în sine, ar fi putut să mulțumească pe armenii din Principatele Române, prin aceea că ei s-ar fi găsit de acum înainte regrupați din punct de vedere bisericesc într-o singură eparhie armeană, cu un singur ierarh. Dar el

19. *Ibidem*, p. 93.

20. *Ibidem*, p. 130.

21. H. Dj. Siruni, *op. cit.*, p. 185.

contravenea tradițiilor de veacurile poporului armean de la noi, prin aceea că era rupt de legătura bisericească cu Catolicosatul de la Ecimiadzin și era integrat în jurisdicția Patriarhatului armean de la Constantinopol.

Așa se face că, în anul 1843, când la conducerea noii episcopii a armenilor din Principatele Române este trimis de la Constantinopol arhiepiscopul Kevork, care întâmpină rezistența armenilor de aici, iar alte încercări ale Patriarhului armean de la Constantinopol sînt sortite aceluiași eșec. În tot timpul acesta, armenii de la noi au primit vizitele pastorale ale mai multor prelați, fără să mai insiste să aibă în țară o autoritate bisericească superioară.

Cînd s-a simțit nevoia unei reglementări a situației cultelor de la noi din țară, în situația creată de împrejurările politice noi de după cel de al doilea război mondial, atunci s-a găsit o cale să se reînființeze și Eparhia armeană din România cu atît mai mult cu cît în Legea Cultelor din 22 aprilie 1928, cultul armean era recunoscut în rîndul celorlalte culte istorice de la noi. Poziția pe care a dobîndit-o cultul armean, prin Legea Cultelor din 1928, a făcut cu putință înființarea Episcopiei Armeano-Gregoriene din țara noastră, printr-o lege din 31 iulie 1931 (Monitorul oficial nr. 177 din 3 august 1931). La data aceasta se împlineau 530 de ani, de cînd domnitorul Moldovei, Alexandru cel Bun, dăduse hrisovul pentru înființarea Episcopiei armene din Moldova.

Prin legea pentru înființarea eparhiei armene, toate comunitățile armene din România erau adunate într-o organizare centrală, cu sediul la București. La cîtăva vreme au fost ratificate și statutele acestei noi Episcopii armene (Monitorul oficial nr. 1286 din 7 decembrie 1931). Cel dintîi șef al eparhiei armene nou înființate din țara noastră a fost arhiepiscopul *Husik Zohrabian*, care a fost recunoscut în această funcție prin decretul din 27 X 1931 (publicat în Monitorul oficial nr. 259 din 5 noiembrie 1931).

Atît arhiepiscopul *Husik Zohrabian*, cît și ceilalți ierarhi armeni care au păstorit după aceea pe scaunul episcopal armean de la București, au fost personalități de seamă, care s-au îngrijit nu numai de organizarea cît mai bună a bisericilor armene din țară, dar și de bunele relații cu celelalte autorități bisericești armene din afară, precum și de raporturi strînse și cordiale cu autoritățile bisericești ortodoxe din țară.

O satisfacție deosebită atît pentru armenii de la noi cît și pentru țara noastră a constituit-o faptul că, Patriarhul Suprem și Catolicos al Bisericii armene *Vasken Balgian*, născut în România, cu studii făcute la Universitatea din București, fost șef al eparhiei armene între anii 1943—1955 a fost ales întîistătător al Bisericii Armene la Ecimiadzin, orașul de glorie, dar și de crunte pătîmîri ale vechii patrii armene. De acolo, Sanctitatea Sa *Vazken I* întreține cele mai strînse legături și se găsește în cele mai apropiate raporturi cu Prea Fericitul Părinte Patriarh *Justinian*, pe care l-a vizitat în două rînduri, iar legăturile dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Armeană sînt din cele mai bune de veacuri, iar astăzi, P. S. Episcop *Dyrair Mardikian* conducătorul eparhiei armene din București, continuă tradițiile sfînte de veacuri.

De aceea, la acest popas aniversar, armenii din România, aduc omagiul și mulțumirea lor Patriei adoptive, asigurînd-o de neprecupețitul efort pentru înflorirea ei iar Bisericii Ortodoxe Române îi aduc respectul și admirația pentru rolul ei cultural și spiritul de-a lungul secolelor.

Arhim. ZAREH BARONIAN

MÎNĂSTIREA «SFÎNTA ANA» DIN ROHIA (MARAMUREȘ)

(Cu prilejul aniversării semicentenarului 1926 — 15 august — 1976)

Mînăstirea «Sfînta Ana» din Rohia-Maramureș este relativ nouă, dacă o comparăm cu istoria altor ctitorii mînăstirești ortodoxe din țara noastră; ctitorii boierești sau domnești.

Aceasta are o origine țărănească, populară; ideea a izvorît din sufletul curat al credincioșilor și preoților, din Rohia, din Ortodoxia lor nealterată de veacurile de împilare care s-au scurs peste capetele lor; ea este și un monument al bucuriei desăvîrșirii unității neamului românesc, după unirea Transilvaniei cu țara mamă, în 1918; un imn exprimat la modul creștin ortodox, ca recunoștință și bucurie pentru împlinirea speranțelor de veacuri; speranțele libertății și dreptății naționale.

1. Așezare geografică¹ — Mînăstirea «Sfînta Ana» este așezată în hotarul comunei Rohia, pe una din culmile unei coroane deluroase care este tăiată aproape în două de râul Rohia, ce se varsă spre nord în râul Lăpuș. Dealul Rohiei are o altitudine de peste 800 m, cu lungi ramificații spre nord și răsărit, îmbrăcat într-o superbă sarică de stejari și fagi. Mînăstirea se află, sus pe un mic pînten de piatră al acestei culmi, cam la 750 m. altitudine, străjuită de fagi seculari și ferită de vînturile năpraznice care bat deseori dinspre Țibleș.

Strict geografic vorbind, comuna Rohia se află în depresiunea Lăpușului, numită de multe ori și Țara Lăpușului. Centrul Țării Lăpușului este orașul cu același nume: Țirgu Lăpuș. Rohia este situată la sud de Țirgu Lăpuș.

MÎNĂSTIREA ROHIA, SIMBOL DE MEDITAȚIE ȘI VIAȚĂ LINIȘTITĂ

2. Aspecte istorice mînăstirești și bisericești. — Istoricii sînt de acord că pe întreg teritoriul Transilvaniei au existat, pînă în 1761, peste 150 de mînăstiri ortodoxe, ridicate în general în jurul satelor. După ce împărăteasa Maria Tereza, la propunerea generalului Bucow a dat groaznicul și iresponsabilul ordin ca «mînăstirile de lemn să fie arse pretutindenea, iar cele de piatră să fie distruse», după anul 1761, monahismul ortodox transilvan a fost desființat de habsburgi.

Acest război declanșat împotriva locașurilor de cult ortodoxe a dus la distrugerea și la dispariția urmelor multora din aceste mînăstiri construite în general, din lemn, ca și bisericile². Așa au dispărut și urmele unor mînăstiri din satele apropiate, de Rohia: 4 mînăstiri la Ciuești apoi la Căsei, Simișna și Mănăstur. În hotarul satului Rohia, care-l desparte de satul vecin, Boiereni, la locul numit «Valea Rohiei», a

1. Toate datele geografice, economice și sociale au fost luate din: 1) *Geografia fizică a R.P.R.* (curs universitar) al Institutului de cercetări geografice din R.P.R. din Ministerul Învățămîntului, 1955: Litografia Învățămîntului (774 pagini).

2. Pr. Prof. Mircea Păcurariu, *Mînăstirile Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania și Banat în secolul al XVIII-lea*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCIII (1975), nr. 1-2, p. 208-213.

existat o minăstire, în amintirea căreia sătenii au ridicat o cruce de piatră pe locul în care se ştia din tradiţie că a fost altarul minăstirii. În conştiinţa ortodoxă a românilor lăpuşeni rămăsese vie şi venerabilă amintirea minăstirilor. Distrugerea lor a fost un act de vandalism, violenţă şi ostilitate confesională, des întâlnite în istoria medievală occidentală.

În Rohia, a existat o veche biserică, în sec. XIV, pe locul care se numeşte şi astăzi «Valea Bisericii» din satul Bătrîn. Satul Bătrîn şi-a păstrat această denumire, pentru că rohienii s-au retras mai în adîncul văilor muntelui, în sec. XII—XIV, spre a se feri din calea năvălirii tătarilor, care distruseseră, pe la 1242, frumoasa biserică cetate din Rodna şi tot înaintau pe Someş în sus. Tot aşa în Valea Părinciului, se păstrează locul Pristolului unei biserici care a existat pînă în 1803. Au mai existat două frumoase biserici din lemn, în stil maramureşan, cu turle semeţe: biserica de lemn din Dîmb (1790), mutată în Leorda-Dej, după 1925, şi biserica de lemn din Gura Uliţei (1803) mutată şi aceasta în Bloaja-Cavnic, după 1920. Rohienii au cedat aceste superbe monumente arhitectonice, pentru că la începutul secolului nostru şi-au ridicat două biserici monumentale din piatră şi cărămidă: 1. Biserica «Naşterea Maicii Domnului» (1903—1907) şi 2. Biserica «Sfîntul Nicolae» (1908—1917), care străjuiesc cu semeţie vatra strămoşască a Rohiei.

Aici, a fost găsit un manuscris de importanţă deosebită pentru istoria evoluţiei limbii noastre vechi şi literare, denumit «Codicele Drăganu», datat în 1630³.

Ortodocşii rohieni aveau în secolul XVII o carte de învăţătură ortodoxă în limba română. Prof. Anastasie Popa, din Cluj, crede că această carte de învăţătură ar fi fost folosită şi la alcătuirea «Cazaniei» de mitropolitul Moldovei, Varlaam. Circulaţia maramureşană a acestui Codice şi fixarea lui în Rohia are o adîncă semnificaţie pentru legăturile ortodoxe culturale şi naţionale dintre Moldova şi Transilvania, care au menţinut unitatea neamului nostru.

S-a emis ipoteza, datorită existenţei săsismelor în manuscris, că acesta «a fost copiat de un sas din jurul Bistriţei». Dar cum afirmă prof. Anastasie Popa, este mai important faptul că la Rohia se afla cineva în sec. XVII, care ştia să citească şi un popor dornic să asculte. Tot atît de importantă, ca şi manuscrisul, este şi «Cazania» preotului Samoilă Zaharia (1824), din Poiana Vîlcele, filiala Rohiei. Aceste comori literare nestemate ale trecutului rohian trag cortina de pe anonimatul poporului de aici, dezvăluindu-i strălucirile lui virtuţi lăuntrice, arătîndu-i măreţia în modestie.

3. Neobositul bibliofil, P. S. Justinian Chira, ne dă însemnate detalii istorice, relative la acest «Codice Drăganu» (Se găseşte la Biblioteca Institutului de lingvistică al Academiei Române, filiala Cluj, înreg. la nr. 6); P. S. Sa care a discutat problema manuscrisului cu prof. Anastasie Popa, a primit şi o notă scrisă de la acesta, pe care o reproducem pentru importanţa acestui codice: N. Drăganu, *Manuscrisul liceului grăniceresc «G. Coşbuc» din Năsăud şi săsismele celor mai vechi manuscrise româneşti*, în «Dacoromania» III, 1923, Cluj, 1924, p. 472—508, numit de mine «Codice Drăganu», în «Cercetări lingvistice», Cluj, 1965. La p. 472, Drăganu scrie: «Un elev din ţinutul Lăpuşului a dăruit liceului grăniceresc «G. Coşbuc» din Năsăud, în primăvara anului 1922, un vechi şi interesant manuscris. Prietenul şi fostul meu coleg la acest liceu, Dl. prof. St. Scridon, mi-a atras atenţia asupra lui. L-am primit de la el pentru a-l studia, tocmai în ziua în care studenţii universitari din Cluj au bătut placa comemorativă pe casa din Hordou, în care s-a născut poetul Coşbuc».

La p. 474: «Cu toate că-i lipseşte rotacismul, manuscrisul pare a fi de provenienţă nordică. Aceasta o dovedeşte nu numai faptul că s-a găsit în ţinutul Lăpuşului, ci şi nota de pe marginea f. 89 x° de jos: «Janos de la Rohia» şi de aceea de pe f. 107 v° jos: «Această carte este a lui Ciceu Ioan de la Rohia», căci Rohia se găseşte în judeţul Solnoc-Dobâca, Plasa Lăpuşului, deci tocmai în regiunea unde s-a găsit. Îi atribuie manuscrisului origine moldovenească. Protos., Justinian Chira, *Minăstirea Sf. Ana din Rohia*, monografie prezentată ca teză de licenţă în teologie la Institutul teologic din Sibiu, Sibiu, 1967, mss. p. 28 şi 196, nota 50.

3. Ctitoria mînăstirească «Sfînta Ana» din Rohia. — (Legendă și adevăr). Zidirea mînăstirii «Sfînta Ana» din această comună are la origine două izvoare: a) unul legendar și b) altul festiv-istoric.

a) Iată legenda: preotul, Nicolae Gherman, parohul bisericii ortodoxe din Rohia, a avut o copilă, «Anuța» care a răposat la vîrsta fragedă de 10 ani, în noiembrie 1922. În durerea sa, preotul visa necontenit copila, care îl ruga să facă «o casă Maicii Domnului, în Dealul Viei», aproape de stejarul lui Pinte.

b) Izvorul istoric: Unirea Transilvaniei cu țara mamă — vis de milenii al forțelor de dincolo de munți — se împlinise; bucuria acestui eveniment, precum și religiozitatea credincioșilor, au dus la zidirea mînăstirii.

Ambii factori i-au unit pe preot și pe credincioși nu numai din Rohia, ci și din satele din jur, care au început lucrarea în 1923 și au sfîrșit-o, cu multă osteneală și cheltuieli comune, în anul 1925, în luna iunie.

Este demn de menționat faptul că Mînăstirea Rohia este cea dintîi mînăstire ortodoxă apărută pe pămîntul Transilvaniei, după totala distrugere a mînăstirilor, din 1762.

Ansamblul mînăstiresc arăta în 1925 astfel, cum e descris în actul fundațional...⁴: «acest așezămînt constă din o biserică de piatră și cărămidă, o locuință cu o cameră, edificată din lemn, pentru un monah, o locuință pentru cîntăreț-crisnic, constătătoare dintr-o cameră și cuhnă, precum și un mic grajd cu șopron de lemn. Toate acestea sînt edificate pe un teritoriu în mărime de 6 jugăre cadastrale, pădure, situate în hotarul comunei Rohia, județul Solnoc-Dobâca, care formează proprietatea mînăstirii. La acrivarea terenului, precum și la edificare am primit și unele ajutoare...»⁵.

În concluzie mînăstirea «Sfînta Ana» din Rohia este ctitoria unui preot, Nicolae Gherman, și a credincioșilor din parohia sa și din parohiile învecinate.

Biserica mînăstirii are următorul releveu: lungime 17,80 m înălțimea 3 m, lățimea 5,70 m. Temelia este de piatră, iar zidurile de cărămidă, cu ferestruică de-o parte și de alta.

În dreptul altarului, are două abside mici, pentru cîntăreți. Bolta este de cofraj, din scîndură tencuită. Deasupra pronaosului s-a ridicat o mică cupolă, tot din lemn. Interiorul nu a fost pictat. În față, biserica are un pridvor, ce se sprijină pe patru stâlpi frontali, deschiși pînă jos, iar pe fronton este pictată în frescă, «Adormirea Maicii Domnului», în 1936, icoană mare praznicală, pentru că hramul bisericii se serbează la 15 august, la Adormirea Maicii Domnului. A fost pictată de Părintele Felix Dubneac, monah din această mînăstire, pictor, trimis acum în misiune la românii ortodocși din America și Canada.

Interiorul bisericii este numai tencuit și văruiț. Totuși, încetul cu încetul s-au adunat o mulțime de icoane, cu diferite scene din viața Mîntuitorului, icoane de sfinți și mai ales icoane praznicare, pentru nevoile cultului. Tîmpla bisericii este simplă, făcută din lemn de brad, de un meșter local, cu icoane litografiate. În fața tîmplei, mai jos, sînt două altare (iconostase) cu icoana Mîntuitorului și a Maicii Domnului; elementele decorative picturale lipsesc.

Dar ceea ce compensează lipsa picturii și a ornamentației zugrăvită și-i dă bisericii un aer de puritate, de liniște și de măreție unică, de intimitate, siguranță de sine și apropiere deschisă sînt celebrele marame și ștergare maramureșene, care împodobesc icoanele și interiorul altarului, ca și întreaga biserică. Arta țărănească

4. Nr. 3672/18.VI.1952.

5. Protos. Justinian Chira, *op. cit.*, p. 42—45.

a cusăturii suplinește admirabil penelul, ba s-a ajuns pînă acolo, încît artista cusătoare sau țesătoare a izbutit să prindă în prosoape și covoare chipurile Maicii Domnului și al Mîntuitorului. Ca motiv ornamental predomină elementul floral viu colorat, parcă cules atunci din poienile paradisiace de pe culmile dealurilor. În altar, deasupra ferestrei de răsărit, se află două prosoape minunate, care au pe ele cîte doi îngeri, la ambele capete, îmbrăcați în costume locale și cu aripi de vîlnece dungate, motive locale de influență năsăudeană. Celelalte prosoape au cruci splendid cusute, într-o coroană de flori, executate cu o rară măiestrie, de artista anonimă.

Pe unele din prosoape există și numele executantei donatoare, ca și data⁶.

Atît stilul arhitectonic, cît și ornamentația interioară ne arată că biserica este clădită după modelul caselor țărănești din regiune, căreia i s-au adăugat numai altarul și turla. De menționat și faptul că meșterii zidari au fost toți din Rohia: Hosu Vasile, zis Lazlo, cu feciorii lui Ioan și Alexandru, români ortodocși.

Preotul Nicolae Gherman, ctitorul principal al mînăstirii «Sfînta Ana», a fost fiu de țăran din Rohia, și preot al bisericii ortodoxe din comună între anii 1900—1940. În 1940, în urma odiosului act al Dictatului de la Viena, s-a retras în sud, continuîndu-și misiunea în diferite parohii, din România, pînă în 1945, cînd s-a pensionat. A decedat în anul 1962, în vîrstă de 85 de ani, și a fost înmormîntat în orașul Dej⁷.

Credincioșii din Rohia îi poartă o duioasă și neștearsă amintire. A fost un om de acțiune. Datorită părintelui Gherman, sătenii din Rohia au cumpărat peste 2000 de jugăre de pămînt, aflate în proprietatea unor mari familii ungurești, depășind astfel criza de veacuri a iobăgiei și sărăciei.

4. Sfințirea bisericii «Sfînta Ana». — Cu toate că biserica fusese terminată în anul 1925, a fost sfințită de P. S. Sa Episcopul Nicolae Ivan al Clujului, la 15 august 1926, într-un sobor de 38 de preoți și diaconi din protopopiatele Cetatea de Piatră — Baia Mare (Cetatea Chioarului), Lăpuș, Dej și Bistrița.

De la Tîrgu Lăpuș, pînă sus la mînăstire, P. S. Nicolae Ivan a fost însoțit de un alai de tineri călăreți, îmbrăcați în costume naționale. Răspunsul la slujbă a fost dat de corul catedralei episcopale din Cluj. În revista oficială a Episcopiei «Renașterea», nr. 35 din 29 august 1926, a apărut un reportaj, în care se arăta că au participat peste 10.000 de credincioși din întreg Maramureșul, iar mînăstirea a primit în ziua aceea donații în sumă de 120.000 lei, sumă colosală pentru acele timpuri.

Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a aprobat înființarea mînăstirii, în ședința din 19 noiembrie 1926, comunicată Episcopiei Clujului cu adresa nr. 890/1926, cu precizarea că mînăstirea să fie numită «Sfînta Ana».

Prin sfințirea bisericii mînăstirii Rohia s-a reînnoțat tradiția monastică în Transilvania, ruptă atît de brutal cu peste 160 de ani în urmă.

5. Organizarea vieții monahale în noua mînăstire. — Viața monahală reprezintă forma embrionară a creștinismului, așa cum este descris în Faptele Apostolilor: «Și stăruiau în învățătura apostolilor și în viața frățească, în frîngerea pîinii și în rugăciune... iar toți cei ce credeau erau laolaltă și aveau toate de obște...» (Fapte II, 42—47).

6. Vezi anexa nr. 1 (Timpla interioară).

7. Merită să fie reținute cîteva date biografice: S-a născut la 1877, în comuna Rohia. A studiat gimnaziul fundațional român, din Năsăud, iar teologia, la Seminarul Andreian din Sibiu, pe care l-a absolvit în 1899. La 28 noiembrie 1899, a fost hirotonit preot iar la 2 februarie 1900 a fost instalat preot la biserica ortodoxă din comună. A activat aici ca preot 40 de ani.

În 1936, a îndemnat poporul să obțină castelul grofului Akos Cisar de la urmași, transformîndu-l în școală pentru copii și în local de primărie. A fost distins cu diferite medalii pentru biserică (Pe larg la Protos. Justinian Chira, *op. cit.*, p. 47, 99).

A fost și este o realizare exemplară a principiului creștin: Koinonia, comuniunea de viață. Inițial, cu mănăstirea Rohia s-a petrecut un fapt aparte: exista mănăstire, dar fără monahi. Ideea de monahism ortodox apusese. Ea trebuia reînviată. Bunii rohieni își zidiseră mănăstire, la îndemnul și munca personală a preotului lor, dar monahismul propriu-zis le era străin, atât ca concepție, cât și ca model de viață. Trebuiau aduși monahi din altă parte, de unde existau. Înțeleptul episcop Nicolae Ivan a făcut apel la episcopiile de peste munți, unde viața monahală era în floare, să i se trimită un monah pentru mănăstirea Rohia. Cu adresa nr. 4038/1926 a cerut acest lucru episcopului de Argeș și episcopului de Roman. Din fericire, episcop al eparhiei Argeșului era, în acea vreme, P. S. Sa Nichita Duma, originar din Țara Lăpușului, și care fusese multă vreme protopop de Țirgu Lăpuș. Rari episcopi a avut Argeșul care să întrunească atita bunătate, înțelepciune, dragoste pentru biserică și pentru preoți și un desăvârșit spirit practic, ca episcopul de origine lăpușeană, Nichita Duma. Statutul meritelor sale, pînă la episcopat, la care a fost ridicat prin anii 1922—1923, a fost o preoție desăvârșită, o iubire de neam înflăcărată și o luptă dîrză pentru unirea Transilvaniei cu țara mamă, în anul împlinirii, al desăvîrșirii unității naționale, 1918. P. S. Episcop Nichita Duma a răspuns imediat apelului și a trimis la episcopia Clujului pentru Rohia, pe ierodiaconul Chentirion Sava din mănăstirea Stînișoara, hirotonit la Cluj ca ieromonah și duhovnic. În ziua sfințirii bisericii, ieromonahul Chentirion Sava a fost instalat în mănăstirea Rohia ca stareț, și este primul viețuitor monah, după 160 de ani de la desființarea monahismului transilvan.

Aici, s-a trezit într-un ținut nou; între oameni noi, cu mentalități deosebite, iar el cu o experiență de viață monahală nematurizată. A avut de luptat și, cît a putut, a luptat.

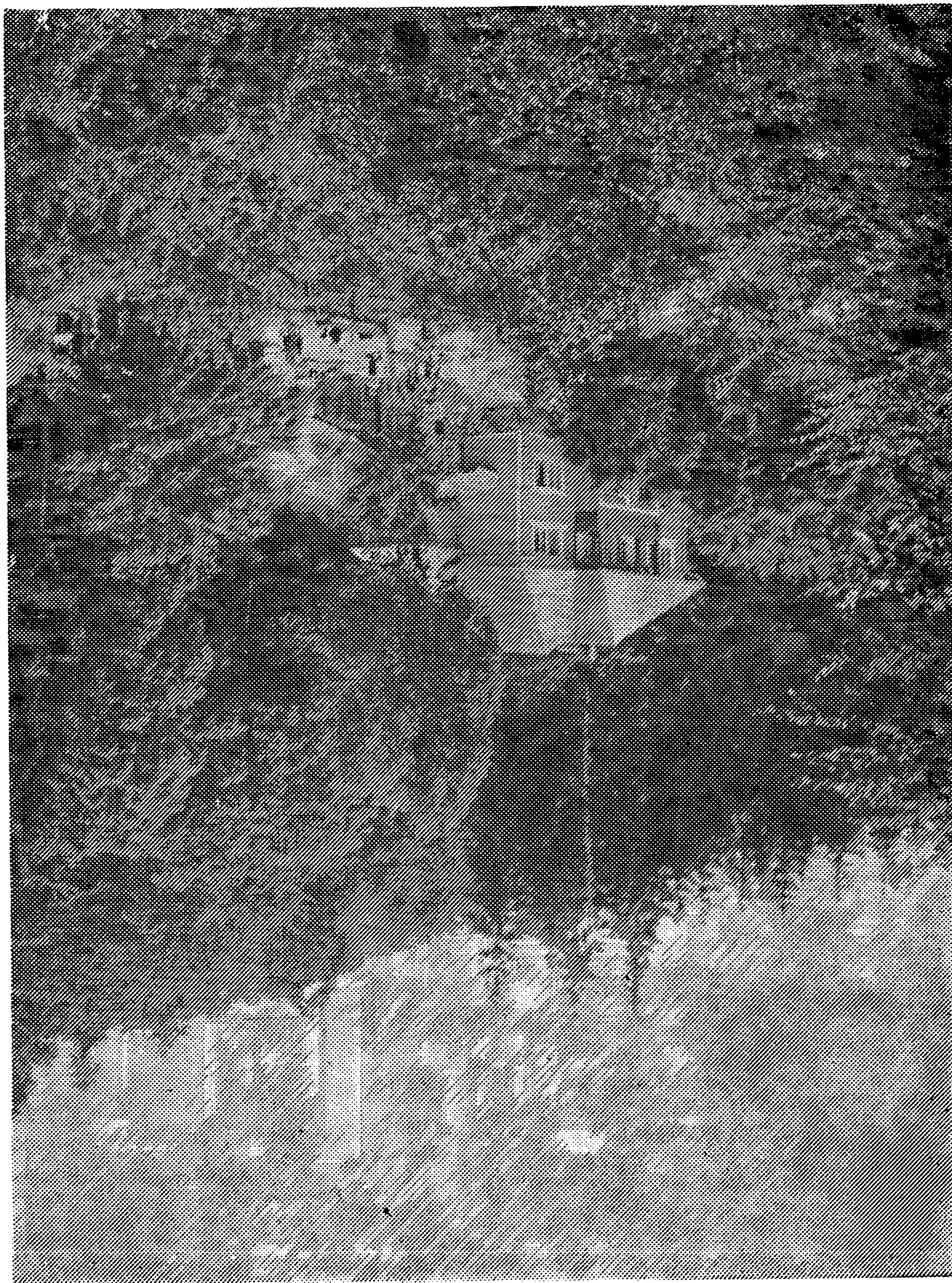
Așadar, tinărul monah și stareț, Chentirion Sava, se găsea în fața unor probleme subiective și obiective greu de dezlegat de un singur om. Ani de zile, a făcut încercări disperate ca Ministerul Cultelor din acel timp să ia posturi în bugetul său, dar răspunsurile au fost negative. Datoriile contractate în numele mînăstirii de localnici creșteau vertiginos, prin dobînzile exorbitante, care se adăugau la debitul general. Episcopia, la o cerere a credincioșilor, a organizat o colectă, prin protopopiatele sale. În anul 1928 s-a reușit să se colecteze suma de 25.013 lei, slab paleativ pentru datoriile grele. Din documentul nr. 1355 din 9 martie 1933, se vede clar că pasivul mînăstirii atinsese suma astronomică de 324.737 lei.

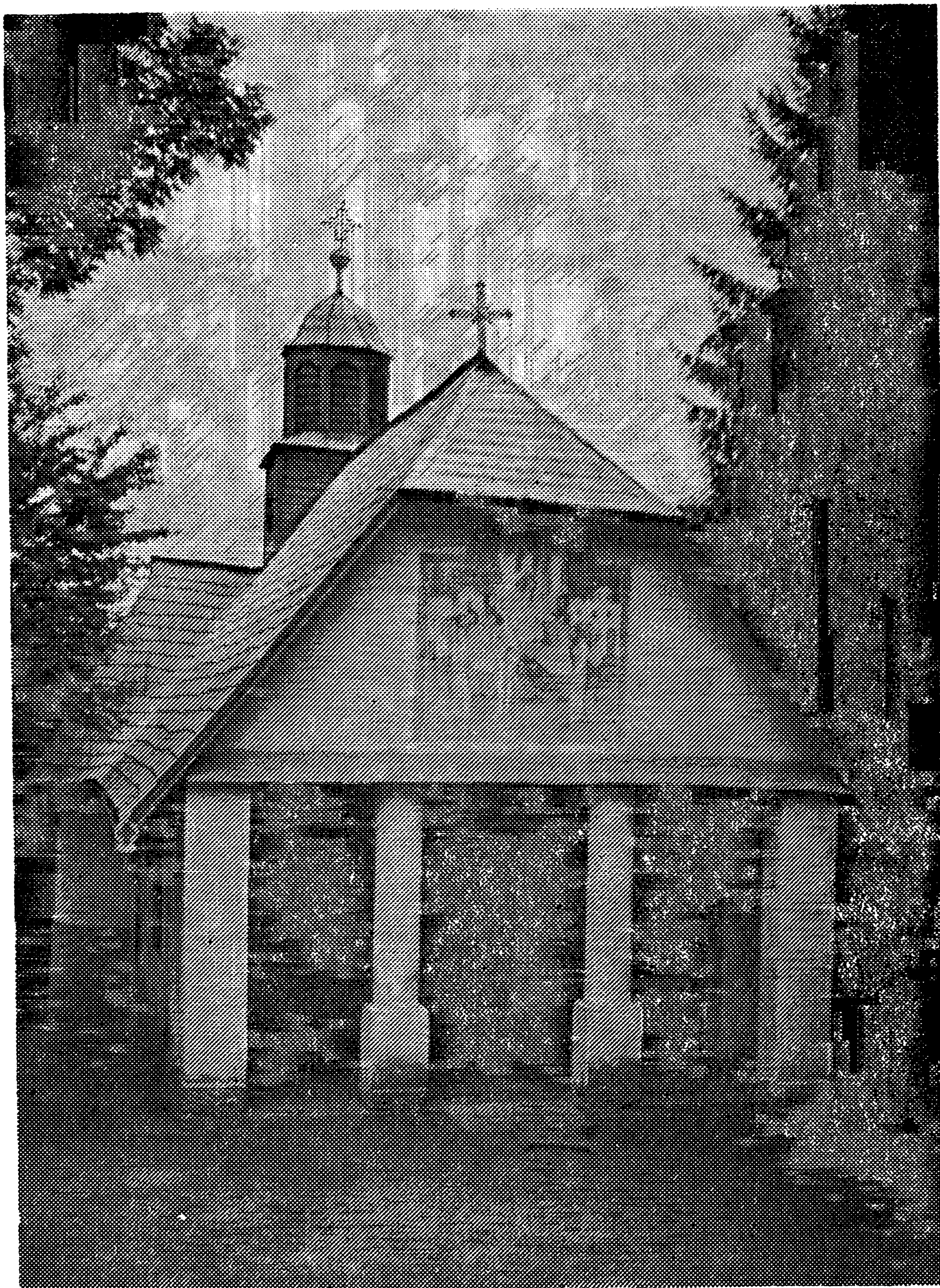
Între anii 1926—1931, la mînăstirea Rohia s-au perindat trei stareți: 1. Chentirion Sava; 2. Sebastian Sîrca; 3. Severian Grigorescu. Această primă perioadă de organizare și trăire a vieții monahale de aci poate fi caracterizată ca o perioadă de criză sub toate raporturile: și material și duhovnicesc. De remarcat că niciunul din cei trei stareți nu erau din regiune: primul de la Stînișoara, Argeș, ceilalți doi de la Mînăstirea Putna. În această perioadă s-a mai construit în incinta mînăstirii veche stăreție, iar credincioșii Alexandru Pop și soția sa Afinia, au donat mînăstirii un clopot nou, de 160 kg., în valoare de 25.000 lei. În anul 1928 s-a terminat și diaconiconul, construit lîngă absida din dreapta bisericii așa cum există pînă în ziua de azi. Diaconiconul este folosit și ca bibliotecă și loc de spovedit.

6. Consolidarea și dezvoltarea mînăstirii. — Între anii 1931—1937, mînăstirea Rohia se dezvoltă și se consolidează ca un adevărat așezămînt monahal, datorită unui stareț priceput: protosinghelul Gherontie Guțu⁸. Cînd se afla la mînăstirea

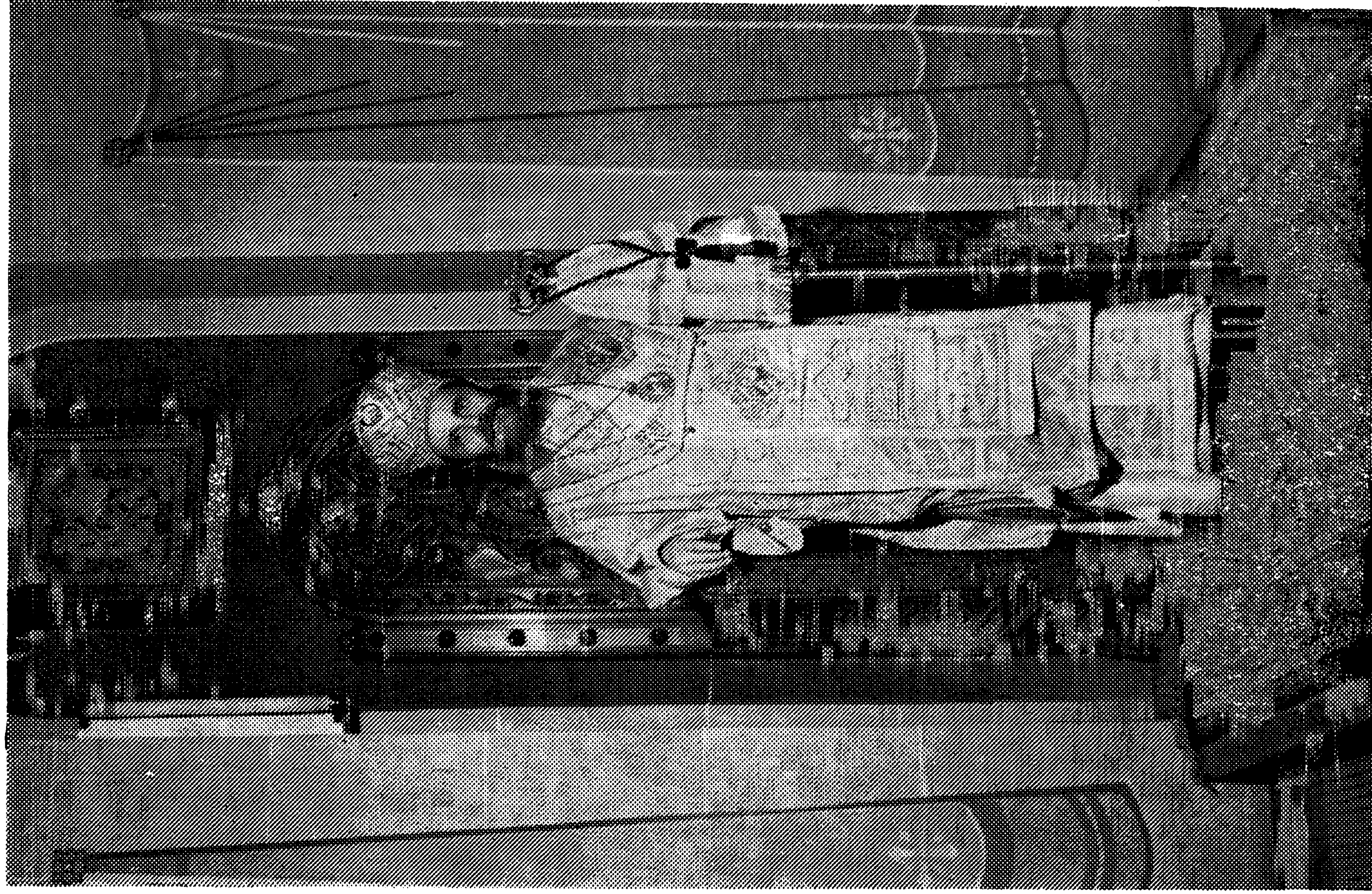
8. Justinian Chira a întocmit o biografie a acestui vrednic stareț, din ceea ce a știut direct de la Gherontie Guțu și de la foștii ucenici ai acestuia, pe care i-a adus cu sine la Rohia. Gherontie

Cadrul natural al Mănăstirii «St. Ana» Rohia (Maramureș)

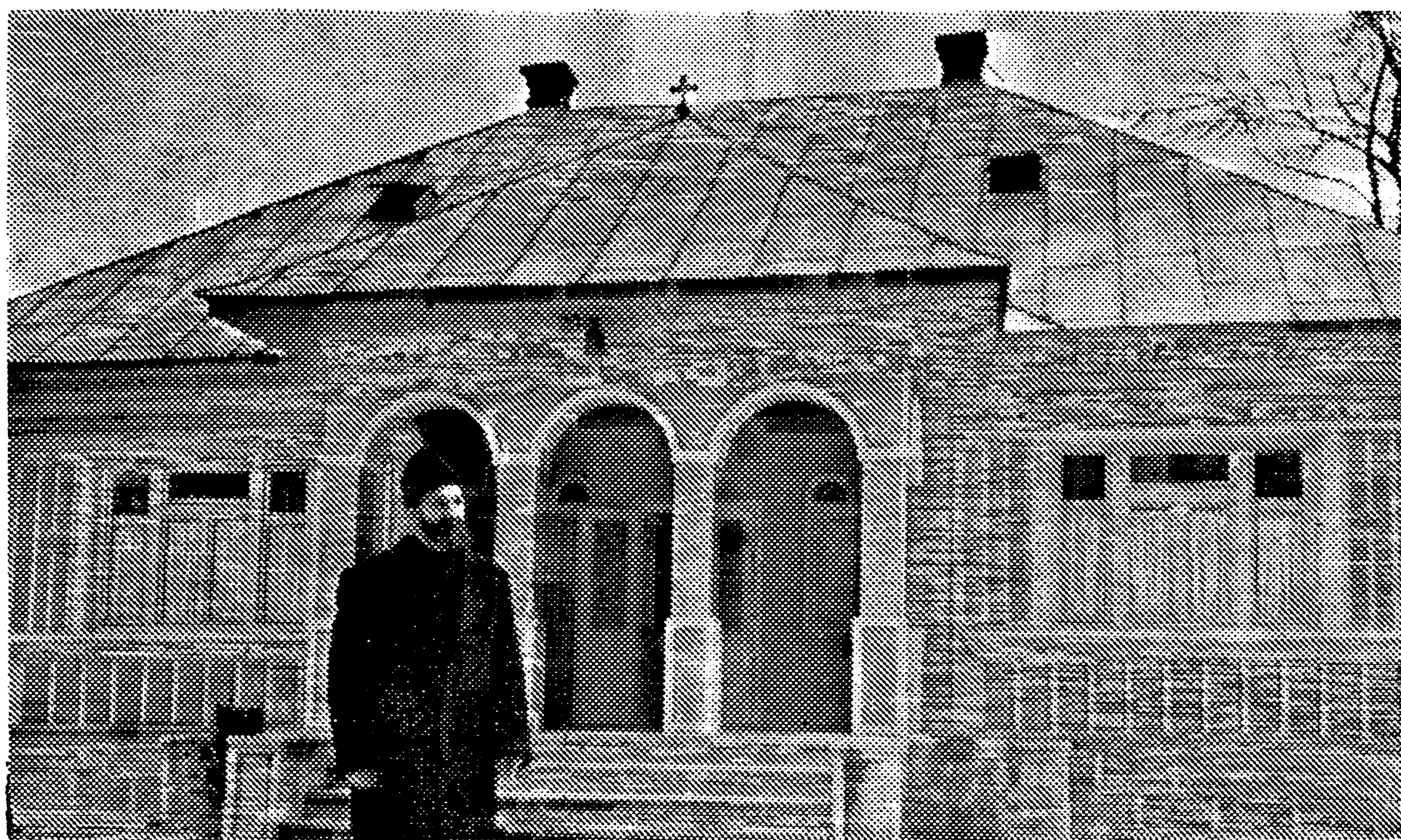
Biserica «Adormirea Maicii Domnului» a complexului mănăstiresc Rohia

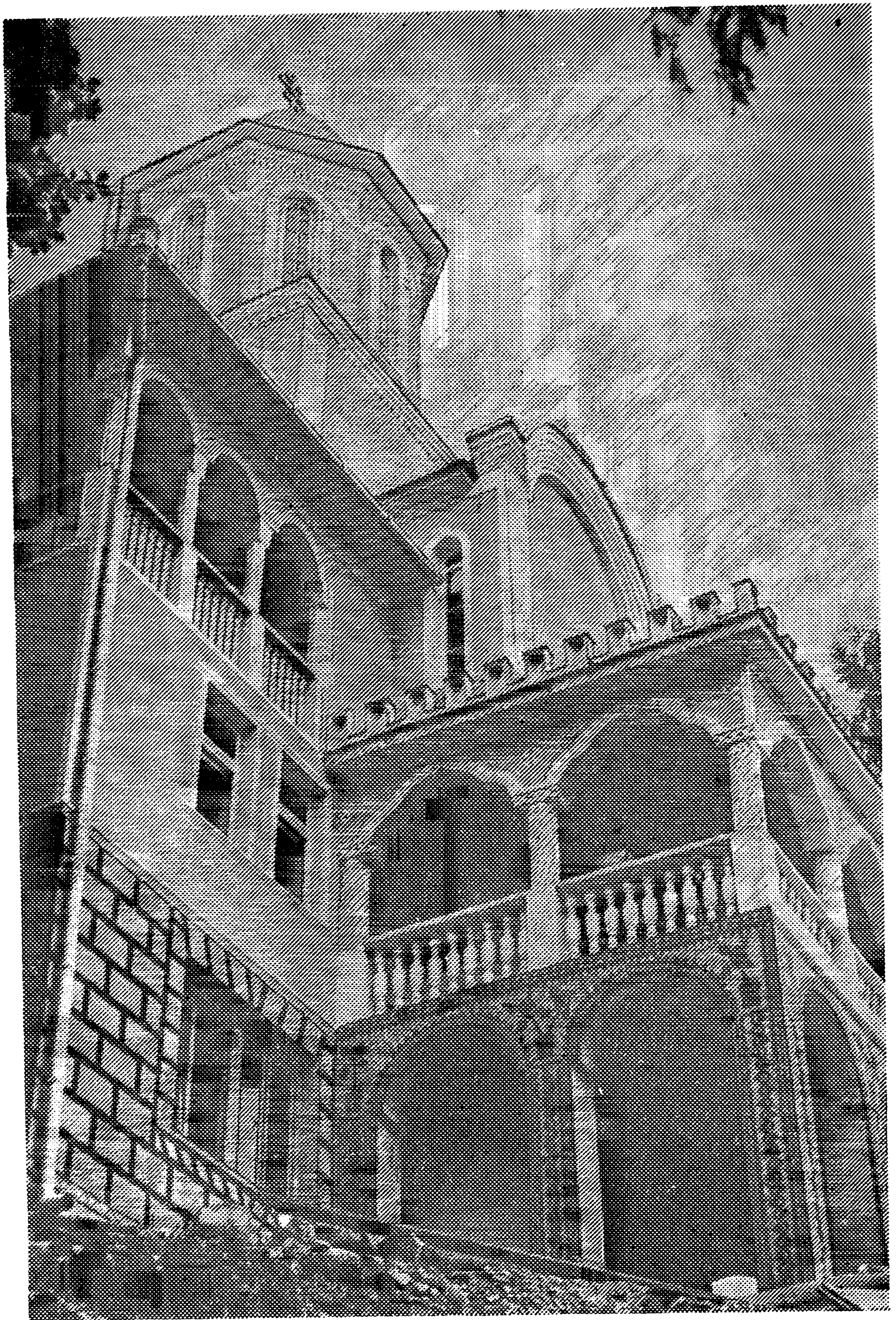
P. S. Justinian Chira, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului
și Cluj-Napoca

P. S. Episcop Justinian în mijlocul obștei monahale de la Mănăstirea «Sf. Ana» — Rohia

Noua stăreție a Mănăstirii «Sf. Ana» — Rohia

Noua clădire (paraclisul, muzeul, biblioteca) din cadrul Mănăstirii
«Sf. Ana» — Rohia

Tismana (1930—1931) a auzit de situația mînăstirii Rohia și, dornic să-și pună în valoare lunga sa experiență monahală, a cerut, printr-o scrisoare adresată episcopului Nicolae Ivan la îndemnul învățatului arhimandrit Calinic Șerboianul, să-i aprobe transferarea la Rohia; la 17 mai 1931, începe o nouă perioadă în viața acestei mînăstiri.

Din scrisoarea trimisă episcopului Nicolae Ivan, se poate desprinde crezul său spiritual, cristalizat astfel: «propășirea sfintei noastre credințe și a neamului nostru ... rîvna și dragostea pentru mînăstiri și monahism». «Ca stareț, la Rohia, voi face din acel loc un nou Sion românesc»⁹.

Acesta i-a fost crezul, acestea au fost și înfăptuirile. Moștenirea primită aici era de-a dreptul dezastruoasă și ar fi demoralizat pe oricare altul, în afară de P. Cuv. Gherontie Guțu. Încrezător în așezarea mînăstirească, lucid și întreprinzător, stăpîn pe sine, a examinat realist situația, care se prezenta astfel: o datorie de 324.727 lei, din care 200.000 lei apăsa asupra unui grup de țărani din Rohia, care giraseră polițele în bancă. Singura salvare ar fi venit din realizarea unei colecte. A inițiat-o și a fost încununată de succes. A trimis misionari pantahuzari în toată țara, iar după doi ani, așa cum făcuse legămînt, adică în 1934, achită prin Episcopie, întreaga sumă de 324.737 lei și-l despăgubește și pe părintele Nicolae Gherman cu 15.000 lei, pe care-i revendica de la mînăstire.

Sub raport economic-gospodăresc, starețul Gherontie Guțu îmbogățește mînăstirea prin cumpărarea a peste 100 jugăre de pămînt și ridică noi clădiri. Idealul vieții sale l-a rezumat astfel: «să muncesc pentru Dumnezeu și pentru monahism».

În timpul cît a fost stareț, obștea monahală a crescut ajungînd în 1937 la 14 viețuitori: ieromonahi, monahi și frați, printre care: Nifon Maței, intrat în mînăstire la 5.X.1929, și mai apoi stareț și Ioan Birdaș, intrat în mînăstire la 15.IX.1944. Majoritatea erau din Țara Lăpușului. Idealul de a recruta monahi dintre localnici fusese atins.

Menționăm, în special, pe fratele Ioan Birdaș, originar chiar din Rohia, actualul episcop al Episcopiei de Alba Iulia, care și-a închinat viața monahismului, din fragedă tinerețe, urcînd prin alese merite duhovnicești, înaltele trepte ale ierarhiei.

Trebuie relevat și aspectul vieții cultural-teologice din perioada 1931—1937, al mînăstirii Rohia, Părintele Gherontie Guțu a trimis la Seminarul monahal, de la Mînăstirea Cernica, pentru studii, șapte frați; Nicolae Matei, Petrei Spinei, Serafim Donos, Ioan Birdaș, Ilie Bochiș, Augustin Hanganu, Nicolae Ghindea și Felix Dubneac, pe care i-a întreținut la studii din banii adunați și munciți de el și de ceilalți viețuitori din mînăstire.

Starețul Gherontie Guțu s-a stins din viață, la 1 august 1937 și a fost înmormîntat în cimitirul mînăstirii de un sobor de protoierei și preoți, plîns de o mare mulțime de credincioși din tot ținutul Lăpușului. El poate fi socotit întemeietorul propriu-zis al vieții monahale în mînăstirea «Sfînta Ana» din Rohia.

Guțu s-a născut în 1887. Spre a se desăvîrși în viața monahală și în muzica bisericească, a petrecut un timp la marile lavre din Kiev (Pecerska etc.), vizitînd și alte centre monahale din Rusia și din Basarabia. În revistele vremii a fost portretizat astfel: «Ca înfățișare era impunător, voinic și bine încheșat cu o căutătură adîncă dar totuși caldă, plăcea oricui. Barba mare și căruntă îi dădea înfățișarea unui patriarh din icoane. Totul la el era ordonat și cumpănit. Slujbele sfinte erau pentru el sfinte... Și acest om care era numai duh și viață, a știut să dea duh și viață unui așezămînt, care era pe cale să apuie... părintele Gherontie a fost ctitorul al doilea al mînăstirii» (Pr. Augustin Faur, *Mînăstirea Sfînta Ana din Rohia*, Cluj, 1944, p. 44—51).

Protos. Justinian Chira, *op. cit.*, p. 94—98 și 200.

9. *Ibidem*, p. 83—85.

După moartea sa, viața monahală și-a urmat cursul ei ascendent, imprimat de părintele «Gherontie». Episcopia Clujului a numit ca stareț al mînăstirii pe ieromonahul Teofan Mătăsaru, instalat ca stareț de protopopul Lăpușului, pr. Ștefan Ghețe, la data de 8 septembrie 1937; peste un an, starețul Teofan Mătăsaru cere transferarea. Predă toată administrația mînăstirii preotului Nicolae Gherman. Numărul viețuitorilor din mînăstire se reduce la zece, din pricina evenimentelor care au precedat celui de al doilea război mondial.

Din luna iulie 1939 și pînă la data de 3 septembrie 1940, mînăstirea a fost condusă de ieromonahul Ivistion Sava, stareț.

În urma Dictatului de la Viena, mînăstirea Rohia intră în teritoriul cedat Ungariei, regimului lui Horty, iar majoritatea monahilor au cerut repatrierea, la mînăstirile din România. La 4 septembrie 1940, s-a întocmit un proces-verbal cu hotărîrile dramatice care s-au luat atunci și s-a predat întreaga arhivă și inventarul rămas ierodiaconului Antonie Ciobanu și monahului Matei Nifon, care au rămas la mînăstire.

VREME DE RESTRIȘTE ȘI DE LUPTĂ

7. Viața mînăstirii Rohia sub zodia dictatului de la Viena : 1940—1944. — Această ruptură tragică din trupul țării, dictată de puterile fasciste, a adus dezmembrarea comunității monahale din Rohia unde au rămas numai doi monahi, ambii ardeleni. Nifon Matei era cel mai vechi. Venise în mînăstire, în anul 1929. Episcopia Clujului îl numește, la 10 noiembrie 1940, ca stareț pe ieromonahul Nifon Matei. În jurul acestuia încep să se strîngă tineri din satele lăpușene. Unii dintre ei mai trăiseră și în alte mînăstiri. Pentru curajul lor și exemplara lor dragoste de neam și de pămîntul românesc merită să fie menționați în istoria monahismului local. Astfel, obștea monahală din Rohia era formată din următorii viețuitori, în perioada 1941—1944 :

1. *Ierodiacon Bolchiș Ilie*, care s-a reîntors.
2. *Ieromonah Gurz Valentin*, nou-venit.
3. *Ieromonah Birdaș Emilian*, (seminarist), actual episcop.
4. *Ieromonah Chira Justinian* (din Plopiș), actual episcop-vicar.
5. *Ierodiacon Țurcan Grigore*.
6. *Frate Gherman Nicolae*.
7. *Ieromonah Nifon Matei*, stareț¹⁰.

Acest grup de monahi ortodocși au format un desăvîrșit grup de rezistență ortodoxă și românească, în acele vremuri vitrege și întunecate pentru Biserica Ortodoxă și pentru Mînăstirea «Sfînta Ana» din Rohia, grup animat de înflăcăratul stareț — patriot, Nifon Matei, moț dîrz și imbatabil. Acești monahi modești au ținut aprinsă torța credinței ortodoxe și i-au însuflețit pe românii de acolo cu binefacerile mîn-

10. Scurtă biografie a starețului Nifon Matei. Ieromonahul Nifon Matei s-a născut în comuna Scărișoara, satul Gîrda de Jos din Munții Apuseni, la 8 iulie 1913, din părinți români ortodocși. A urmat școala din satul natal, absolvind-o cu nota 10. La 2 octombrie 1929, a intrat ca frate în mînăstirea Sfînta Ana din Rohia, iar la 24 dec. 1936 a fost tuns în monahism, primind numele de Nifon. La 13 noiembrie 1940, a fost hirotonit ieromonah de Episcopul Nicolae Colan, care l-a numit și stareț al Mînăstirii Rohia, cu ord. nr. 5632/1940. Contemporanii l-au zugrăvit astfel :: «Părintele Nifon Matei... om înalt și subțirel, cu fruntea înaltă și cu pletele blonde, frumos periate pe moalele capului. Căutătura blindă și tăcută. La această înfățișare se adaugă și un cuvînt blind totdeauna grijuliu, ca nu cumva să spună cu ceva mai mult decît trebuie... Înfățișarea-i nevinovată, ochii liniștiți, fața suptă și palidă conturată de o barbă ce fără nici un artificiu îi împodobește fața îți amintește de chipurile cucernice din icoane» (*Starețul Nifon*, în «Viața ilustrată», an. XI, nr. 5, mai 1944, și nr. 6, august 1942, p. 14—17). La protos. Justinian Chira, *op. cit.*, p. 116 și 201.

gîierii și iubirii, cu speranța în dreptate, eliberare și pace. Iată cum descrie această situație un viețuitor al mînăstirii din acea vreme: P. S. Episcop Justinian Chira: «Între anii 1940—1944 sub stăreția ieromonahului Nifon, mînăstirea a îndeplinit o deosebit de importantă și frumoasă misiune din punct de vedere bisericesc și național.

Peste ororile războiului și ale silniciei, peste hotarele despărțitoare de frați, dincolo de tirania nazistă, aici se întrezărea un punct de sprijin, o stea călăuzitoare în care-și ancora speranțele toată suflarea românească de aici...»¹¹.

Starețul Nifon Matei s-a stins din viață la 21 iunie 1944, răpus de o boală grea. Ca și predecesorul său, a fost înmormîntat la Rohia, cu multă jale. Revistele vremii au publicat ample reportaje, cu acest trist prilej, reliefînd esența activității sale, astfel: «în cei patru ani cît a condus mînăstirea, din așezămîntul dat spre gospodărire a făcut un focar de lumină ortodoxă, din care se hrănesc sufletele miilor de credincioși din satele mai apropiate sau mai depărtate ale ținutului»¹².

Iar alt reporter nota: «Adormitul în Domnul era moș din naștere. A îmbrățișat de copil viața mînăstirească. Devotamentul pentru casa lui Dumnezeu și rîvna pentru desăvîrșirea vieții duhovnicești l-a învrednicit să primească darul preoției... Cu îngereasca sa bunătate, cu neadormita sa rîvnă și cu răbdarea sa de o seninătate aproape mucenicească, a izbutit să-și cucerească în scurtă vreme cîțiva colaboratori din ce în ce mai devotați și să sălășluiască în cuprinsul sfintei mînăstiri o viață cuvioasă și de cea mai autentică frăție creștină»¹³.

Din această portretizare, deducem că vrednicul și generosul moș care urmasse cursurile seminarului monahal de la Cernica, a fixat în activitatea mînăstirească patru puncte cardinale orientative pentru întreaga frăție de acolo: «1. devotament pentru casa lui Dumnezeu; 2. rîvna pentru desăvîrșirea vieții duhovnicești; 3. bunătatea îngerească, rîvna neadormită, răbdarea și seninătatea, în raport cu toată lumea; 4. frăția creștină — și zdroaba călugărească».

În acest tragic răstimp dintre 1940—1944, aici la Rohia se întărea, pe piatra credinței, încrederea în viabilitatea și triumful românismului. Păcat că acest nobil suflet de moș n-a avut parte să retrăiască bucuria eliberării, cum o trăise în copilărie, în 1918.

El și-a format ucenici însuflețiți și demni care au adîncit acest mod de viață, comunicat cu căldură numai prin exemplul vieții personale. Frăția întemeiată de starețul Nifon Matei la Rohia își avea cea mai sacră sursă în sentimentul unității și frăției românești, ascuțit la maximum de tragedia sfîșierii Transilvaniei, frăție ai căror martori erau acești modești monahi pentru o mai mare parte din trupul sfîșiat al părții nordice a Transilvaniei. Ambele sentimente erau sacre: și credința în Dumnezeu și sacralizarea patriotismului.

MÎNĂSTIREA ROHIA ÎN ZILELE NOASTRE

Perioada 1940—1944 poate fi socotită, pentru viețuitorii mînăstirii, perioada unei veritabile rezistențe neagresive, o rezistență în durerea reținută și în speranța înflăcărata a păcii și eliberării. Acesta a fost nucleul legăturii duhovnicești al frăției de acolo. Zorii speranței începuseră să se ivească, încă din luna aprilie 1944, cînd toate forțele patriotice românești erau pregătite pentru înlăturarea rezistenței fasciste organizate în România. Aceste realități au fost puternic trăite de unii din noi, care au

11. Justinian Chira, *op. cit.*, p. 112. 12. *Ibidem*, p. 116.

13. «Viața ilustrată», an. XI, nr. 7, iulie, 1944, p. 24. La protos. Justinian Chira, *op. cit.*, p. 117—118.

și participat la războiul din vest, după 23 August 1944. Rohienii, și cu ei monahii din mînăstire, erau într-o înfrigurată expectativă.

În zorii acestei speranțe, s-a petrecut și numirea tînărului ieromonah, în vîrstă de 23 de ani, Justinian Chira, ca stareț al mînăstirii, stăreție pe care a onorat-o cu abnegație și cu demnitate, timp de 30 de ani¹⁴. Prăznuirea hramului mînăstirii «Adormirea Maicii Domnului», la 15 august 1944, s-a desfășurat într-o atmosferă înălțătoare. P. S. Episcop Nicolae Colan a fost prezent și a slujit ca niciodată, cu un fast deosebit, însuflețit de speranța iminentei eliberări. Revistele vremii au consemnat cu mare entuziasm procesiunea credincioșilor de la Rohia, de la 15 august 1944, ca un preludiu al eliberări.

Obștea monahală era alcătuită din ieromonahul Justinian Chira, în vîrstă de 23 de ani, care era stareț, dintr-un ierodiacon și mai tînăr și din 4—5 tineri, aproape copii. Episcopul Nicolae Colan, însă, a afirmat: «Sîntem convinși că... se va forma acolo un focar de viață duhovnicească demnă de tradiția mînăstirilor românești»¹⁵. Această afirmație — speranță n-a fost dezmințită, ci confirmată din plin.

8. O perioadă înfloritoare. — Experiența amară pe care a trăit-o acest așezămînt, aproape părăsit de viețuitori, în toamna anului 1940, prin sfîșierea trupului

14. Starețul Justinian Chira, s-a născut la 28 mai 1921, în satul Plopiș (azi comuna Surdești-Plopiș), jud. Maramureș, din părinți ortodocși români, plugari. Cursurile primare le-a absolvit în satul natal, pe cele ale Seminarului teologic la Cluj, iar Institutul teologic la Sibiu. La vîrsta de 20 de ani (12 martie 1941) a intrat ca frate în mînăstirea «Sfînta Ana» din Rohia, sub ocupația hortistă. A luat această hotărîre din dorința de a-și închina viața semenilor și Bisericii lui Hristos. După un an, la 2 martie 1942, cu aprobarea P. S. Episcop Nicolae Colan, al Clujului, a fost tuns în monahism de ieromonahul Nifon Matei, starețul de atunci al mînăstirii, ceea ce a constituit un moment determinant pentru întreg cursul vieții sale. A primit, ca monah, numele de Justinian. La 15 august 1942, a fost hîrtonit ierodiacon, iar la 17 aprilie 1943, ca ieromonah și duhovnic, de P. S. Episcop Nicolae Colan. Între 22 noiembrie 1942 și 1 martie 1943, a fost dus de stăpînirea hortistă în armată, la Mișcolț în Ungaria, cu scopul de a-l obliga să părăsească Transilvania și locurile sfînte strămoșești. Dîrza sa rezistență i-a înfrînt pe hortiști siliți apoi să-l trimită înapoi la Rohia. După trecerea la cele veșnice a starețului Nifon Matei, pentru calitățile sale duhovnicești alese, tînărul ieromonah Justinian Chira, care abia depășise vîrsta de 23 de ani, a fost promovat ca stareț al acestei mînăstiri, la 21 iunie 1944, sarcină de mare răspundere pe care a onorat-o cu desăvîrșită competență și cu o cuceritoare modestie, aproape 30 de ani, pînă în septembrie 1973, cînd a fost înălțat la treapta arhierescă, act firesc de recunoaștere a meritelor sale de duhovnic și constructor.

Pe lîngă conducerea mînăstirii, a administrat timp de 15 ani (1944—1959) și parohiile Rohia și Boiereni, cînd a izbutit să cîștige o mare experiență duhovnicească și obștească, care l-a făcut să împlinescă interesele spirituale ale poporului credincios. Acești 30 de ani de eforturi duhovnicești ne sugerează o asemănare palpitantă cu cele 30 de trepte ale Scării Sfîntului Ioan Scăraru, ca trepte ascensive ale unor virtuți și înalte osteneli și osîrdii de adevărată zdroabă călugărească, cum o caracterizează graiul transilvănean, pentru dobîndirea desăvîrșirii duhovnicești.

Activitatea starețului Justinian Chira a avut două direcții: a) spiritual-intelectuală și b) gospodărească și misionar-pastorală rezolvate cu desăvîrșit succes. A tipărit unele articole în revistele de specialitate, meditații și o carte: *Viața Prea Curatei Fecioare Maria*, Cluj, 1948, Editura eparhială.

Viața sa personală s-a împletit și s-a identificat în mod perfect cu cea a mînăstirii, timp de 30 de ani. În afară de biserică, a cultivat cu pasiune asimilarea culturii umane și a izbutit să strîngă o bibliotecă impresionantă de 16.000 de volume alcătuită din ce este mai de valoare în domeniul teologic și din tot ce a apărut în literatura noastră. A fost distins cu diferite ranguri bisericești de P. S. Episcop Teofil Herineanu al Clujului iar Sfîntul Sinod i-a conferit în anul 1967, rangul de arhimandrit, cel mai înalt din cinul monahal.

În anul 1973, Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române l-a ridicat la rangul de arhieru și l-a numit Episcop-vicar al Episcopiei Vadului, Clujului și Feleacului, ca o încununare a unei vieți duhovnicești autentice și exemplare și a unei activități obștești și gospodărești la înălțimea și măreția vremilor pe care le trăim (Datele culese din memoriul înaintat Sfîntei Patriarhii la 27 III 1973. A se vedea și instalarea, în «Biserica Ortodoxă Română», XC (1973), nr. 9—10, p. 948—964. 15. *Ibidem*, p. 123.

Transilvaniei, a pus problema unei obști monahale statornice, legată de mînăstire și de localnici. Deși foarte tînăr, starețul de atunci, Justinian Chira era frămîntat de găsirea unei soluții organizatorice, propunîndu-și programatic: a) formarea de viețuitori statornici; b) formarea lor culturală și duhovnicească; c) deprinderea cu munca în gospodăria mînăstirii. Apoi și-a formulat cîteva reguli de la care să nu se abată: 1. Să nu primească frați de la alte mînăstiri (principiul statorniciei); 2. Să nu primească pe cei ce veneau cu gîndul să-și facă o situație, sau fugeau de răspundere în fața vieții ori a muncii (principiul lepădării de sine) — așezămîntul cerea «zdroaba călugărească»; 3. Să nu fie primiți sentimentalii sau decepționații (principiul chemării, vocației); 4. Să fie primiți numai oameni sănătoși, din familii cinstite, serioase și respectate în satul lor (principiul testării sociale și al credinței).

Astfel, s-a format o obște nouă, cu tinerii din satele din jurul mînăstirii, vrednici, statorniți, legați cu toată ființa lor de acest așezămînt, de poporul de aici, de aspirațiile, durerile și bucuriile lui așa cum a dorit starețul. Cei ce nu corespundeau idealului și «zdroabei călugărești», erau îndemnați cu toată blîndețea să nu îmbrace haina monahală, «ca mai bine să fie buni creștini, decît monahi slabi, fără chemare»¹⁶.

Episcopia Clujului a apreciat elogios această situație și a adus laude conducerii.

9. Viața moral-duhovnicească. — Încă din anul 1946, s-a inițiat trimiterea cîte unui viețuitor la școală.

În 1957, mînăstirea avea trei viețuitori la Seminarul teologic din Cluj, iar în 1958, patru. Sistemul de viețuire în mînăstire era cel chenobitic: traiul, munca, rugăciunea în comun. Avera era de obște. Aici, s-au aplicat cu rigoare «Regulele monahale» ale Sfîntului Vasile cel Mare, așa cum s-au practicat în monahismul ortodox răsăritean, reduse în esență la patru: «munca, rugăciunea, studiul și slujirea aproapelui».

La Mînăstirea Rohia, pe lîngă practicarea neabătută a cultului bisericesc mînăstiresc, după regulile tipicului, s-a creat un adevărat cult pentru carte, pentru toate creațiile geniului uman, considerate pe bună dreptate ca tot atîtea eforturi sacre în căutarea și elaborarea adevărului pentru luminarea spiritului uman. Toate eforturile s-au îndreptat, deci, spre luminarea minții «cu cunoștințe cît mai variate și bogate» — «care să corespundă vremilor noi pe care le trăim»¹⁷.

În chilia fiecărui monah de aici, pe lîngă altarul cu icoane surprinde, oarecum, biblioteca masivă a fiecăruia, cu sute de cărți. Această nobilă pasiune le-a insuflat-o părintele lor sufletesc, Justinian Chira, care crede în lumina Revelației divine și în lumina revelației spectrale a gîndirii umane.

Tot în acest centru mînăstiresc de la Rohia, s-au format două personalități bisericești, promovate în ierarhia bisericii noastre ortodoxe române, ca episcop și episcop-vicar: P. S. Emilian Birdaș, actualul episcop al Episcopiei de Alba Iulia și P. S. Justinian Chira, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei ortodoxe române a Vadului, Clujului și Feleacului; cel dintîi originar chiar din Rohia, iar cel de al doilea dintr-o comună apropiată, Plopiș-Surdești. Ambii au intrat de tineri în această mînăstire, însușindu-și deplin duhul ei ortodox și românesc, dar pe noi dimensiuni de colaborare și armonie cu toate confesiunile și cultele recunoscute din țara noastră. Un astfel de așezămînt care a izbutit să dea bisericii personalități de vază, într-un timp relativ scurt, își justifică perfect existența.

16. *Ibidem*, p. 127 (subl. ns.).

17. *Ibidem*, p. 135.

MUNCA CINSTITĂ, OBȘTEASCĂ ȘI NEÎNTRERUPTĂ,
ROADE BOGATE

10. Viața economică și gospodărească a mînăstirii, pînă în prezent. — Monahii de la mînăstirea «Sfînta Ana» veneau aici cu virtuțile tradiționale ale muncii, moștenite și de la strămoșii lor dacoromani, care au fost mari constructori. Pentru ei «munca și rugăciunea», scria Protos. Justinian Chira, sînt ca două brațe; unul e îndreptat spre cer, ca să hrănească sufletul, iar celălalt spre pămînt, spre a hrăni trupul». Mai mult, așa cum afirma Prea Fericitul Patriarh Justinian, munca izbăvește pe om de orice patimi, de aceea este cu atît mai mult necesară monahului care trebuie să ducă o luptă dîrză împotriva patimilor. Ea a fost și este în mare cinste, la Rohia, ca de altfel în toate așezările noastre mînăstirești ortodoxe. Dar munca nu dă roade, dacă nu este bine organizată. Viața din așezămîntul «Sfînta Ana» s-a desfășurat, după un program respectat cu rigurozitate pînă azi. Activitatea începe la ora 5 și se sfîrșește la ora 20.

Duminicile și sărbătorile, programul este schimbat.

În anul 1948, a fost așezată la șosea, în locul de unde pornește drumul sus la mînăstire, o frumoasă poartă de stejar sculptată în stil maramureșan de ieromonahul sculptor, Nifon Petruș, cu inscripția din I Ioan IV, 8: *Dumnezeu este dragoste*. Același sculptor a înzestrat mînăstirea, acum 2 ani, cu ușile de la intrarea în biserică, din stejar, sculptate măiestrit, în genul brîncovenesc, ceea ce constituie un obiect de mare valoare artistică.

Problema grea a alimentării cu apă a fost rezolvată de P. Cuv. Sa, Justinian Chira, prin construirea unui bazin de captare a apei la izvor și aducerea ei, sus, cu ajutorul electropompelor.

În anul 1958, s-a construit din cărămidă o clădire mare, mai jos de vatra mînăstirii, care are și o mică cupolă în stilul bisericilor lui Ștefan cel Mare, numită pînă acum «Mînăstirea nouă». Dar o construcție deosebită a fost inițiată în anul 1965: o casă nouă, care este denumită «Casa de stejar», deoarece este construită din lemn de stejar, într-un stil pur românesc, de o aleasă frumusețe.

Cea mai importantă realizare din acest timp este electrificarea mînăstirii, înfăptuită în 1972. Electrificarea a făcut posibilă rezolvarea problemei celei mai grele: problema apei. Timp de 46 de ani, viețuitorii trebuiau să coboare versantul muntelui, cu înclinație cam de 60° la peste 100 m diferență de nivel și să aducă apa cu găleata, în mîini sau la cobilițe. Azi o iau de la robinete.

S-a construit o casă nouă, care a fost gata, în exterior și în interior inclusiv paraclisul, la o jumătate de secol, de la tîrnosirea bisericii «Sfînta Ana» a acestei mînăstiri, (1926—1976).

11. Aspectul ecumenist al lucrării viețuitorilor din Mînăstirea «Sfînta Ana».

Biserica Ortodoxă Română a fost profund legată de popor, în decursul istoriei lui, mai ales în lupta pentru dreptate socială și națională, dar această trăsătură esențială a fost mai evidentă în Transilvania.

De pe pozițiile învățaturii creștine, s-a adîncit în conștiința credincioșilor ideea și cauza sfîntă a păcii. Mînăstirea Sfînta Ana și-a statuat un stil de viață bazat pe «cultură, sfințenie și muncă», ca un echivalent modern al monahismului din epoca patristică.

În această jumătate de secol, ea a luptat pentru ridicarea prestigiului Bisericii Ortodoxe Române și a neamului românesc, aici, la granița de Nord-Vest a patriei

noastre, reputînd — într-un fel — o adevărată biruință și hotărîtă să continue lucrarea ei duhovnicească pe această sănătoasă dimensiune tradițională și obștească.

12. **Datini și colinde în Țara Lăpușului.** — Creația poetică populară maramureșeană abundă în balade, legende și colinde. Atît în colindele mai vechi, cît și în cele actuale, temele au rămas aceleași, numai în vocabular s-au mai produs modificări în formele dialectale specifice, datorită influenței limbii literare actuale și progresului cultural al poporului. Pentru credincioși, sărbătoarea Crăciunului este cea mai mare dintre sărbători :

*Sculați gazde, nu dormiți,
Că nu-i vreme de dormit
Ci vreme de prăznuit*

*Că vine o sărbătoare
Cea mai sfîntă de sub soare...*

.

Sărbătoarea Crăciunului a fost multă vreme sărbătoarea celor sărmani, de aceea era singura care aducea bucurie în sufletele lor :

Răsărit-a, răsărit

Bucurie pe pămînt.

Într-o colindă în care se zugrăvește situația socială din trecut, poetul popular așează casa neprimitoare a bogatului în mijlocul iadului, iar pe cea a săracului primitor în mijlocul raiului, în lumina belșugului ¹⁸.

Un resentiment plin de tristețe față de lipsa de omenie, simbolizată prin orașul Viflaim, se menține și în colindele actuale. Iată o frumoasă colindă, culeasă de părintele Serafim Man, starețul mînăstirii Sfînta Ana, de la credincioșii din comuna Boiereni, unde Cuv. Sa a fost paroh o vreme :

*Viflaime, Viilaime !
Viflaime, Viflaime !
Cum de n-ai primit în tine
Pe Fecioara Maria
Să nască pe Mesia ?
N-ai primit tu Viflaime,
În cășile tale bune
Să-i dai un pic de sălaș
Celui mni sfînt copilaș.*

*N-ai știut tu Viflaime,
Cu cîtă dragoste vine
Cea mai sfîntă-ntre fecioare
A Domnului Născătoare
Pat moale și scutece
I-au dăruit vitele
Lumină i-a strălucit
O stea de la răsărit.
Peștera cea întunecoasă
A fost a Domnului casă*

*La venirea sa în lume
Din vina ta, Viflaime.*

Într-o altă colindă, evenimentul nașterii este situat în prezent ¹⁹, și are un conținut strict scripturistic.

18. *Colinde din Maramureș*, colecția Pr. Birlea, 1926.

19. Colinda aceasta este culeasă de maica Petruș Maria, din Boiereni. Reproducem cîteva strofe :
Astă seară pe sfînțit :

*Astă seară pe sfînțit
Florile dalbe
Mîndră stea ne-a răsărit
După care noi ne-am dus
Florile dalbe
Ca să găsim pe Iisus
Pe fiușu Mariei
Florile dalbe
În pămîntul Galileii*

*Maica sfîntă-atunci s-a dus
Florile dalbe
Către Viflaim în sus
Pe nimeni n-a întreat
Florile dalbe
Într-o peșteră a intrat
Și-acolo a născut
Florile dalbe*

*Pe cel așteptat de mult
Noi în peșteră-am intrat
Florile dalbe
Și pe Iisus l-am aflat
Pe iesle de boi culcat
Florile dalbe
De îngeri înconjurat
Noi dacă-ne-am închinat
Florile dalbe*

În satul Plopiș, unde se află și una din cele mai frumoase biserici de lemn din Maramureș, au fost culese două colinde: una acum aproape o jumătate de veac și alta în prezent. În cea mai veche, străbate o atmosferă de mit și de basm, de o splendidă autenticitate populară.

Asta-i seara lui Crăciun ²⁰.

<i>Mîndru-și cîntă un cerb în codru</i>	<i>Dă prin codru-n sus și-n jos,</i>
<i>Asta-i seara lui Crăciun</i>	<i>Cîtu-i codru de frumos,</i>
<i>Și-așa-și cîntă de nu-i modru,</i>	<i>Găsi cerbul hodinind</i>
<i>Asta-i seara lui Crăciun</i>	<i>Sub tuță de rozmarin</i>
<i>Nime-n lume nu-l aude,</i>	<i>Încordă pușca să-l împuște</i>
<i>Asta-i seara lui Crăciun,</i>	<i>Cerbul prinde-a cuvînta</i>
<i>Numa-o dalbă-mpărăteasă</i>	<i>«Ho, Ho, Ho, nu mă-mpușca,</i>
<i>Dintr-o dalbă de fereastră.</i>	<i>Că i-o nu-s cine gîndești</i>
<i>La împărat o alergat</i>	<i>Io-ș Ionu Sîntionu,</i>
<i>Înălțate, împărate,</i>	<i>Nănașu lui Dumnezeu</i>
<i>Scoală-te și fă dreptate</i>	<i>Și m-o blestemat maica</i>
<i>Mîndru-și cîntă un cerb în codru</i>	<i>Să fiu fiară-ncordioară</i>
<i>Și-așa-și cîntă de nu-i modru</i>	<i>Nouă ani și nouă luni</i>
<i>Împăratu s-o sculat,</i>	<i>Și pe-atîtea săptămîni</i>
<i>Fața albă și-o spălat,</i>	<i>Cînd acestea plini-le-oi</i>
<i>Barbă neagră-o pieptănat,</i>	<i>Jos la lume covorî-oi</i>
<i>Pușca-ntr-umeri-o luat</i>	<i>Slujbe mîndre face-voi</i>
<i>Și la codru-a alergat.</i>	<i>Pe la praznice frumoase.</i>

Aici sînt tratate popular și legendar temele Nașterii și Botezului, căci Sîntionu (Sfîntul Ioan Botezătorul) este nănașul lui Dumnezeu, al lui Hristos.

De sub munții Țibleșului, au fost culese două colinde care nu mai sînt atît de vibrante, dar au totuși frumusețea lor, în sobrietate și în simplitate ²¹.

Inapoi ne-am înturnat
Pe zăpadă și pe lună
Florile dalbe
Să v-aducem veste bună.

Și nașterea lui Hristos
Florile dalbe
Să vă fie de folos...

(Satul Boiereni)

20. Auzită prin anii 1932—1940, de la un bătrîn cu numele de Șerban Petru, din satul Plopiș, com. Sișești, jud. Maramureș, culeasă și păstrată de Ierom. Filaret Puț (din minăstirea Sfînta Ana, Rohia), originar chiar din Plopiș. Refrenul: *Asta-i seara lui Crăciun, se cîntă după fiecare vers.*

21. O colindă culeasă din comuna Groșii Țibleșului, Maramureș, din care reproducem o parte:

<i>Se-aude în fapt de seară</i>	<i>De rău și de păcat.</i>	<i>Gătiți casele voastre</i>
<i>Al clopotelor cînt</i>	<i>La orișicare casă</i>	<i>Că s-a născut Hristos.</i>
<i>Căci iarăși vine iarăși</i>	<i>Se-aud colindători</i>	<i>Păsărica cîmpului</i>
<i>Iisus pe-acest pămînt</i>	<i>Colinda lor frumoasă</i>	<i>Șade-n virful nucului</i>
<i>El vine-n leagăn verde</i>	<i>Răsună pînă-n zori:</i>	<i>Tot cîntă și ciripește</i>
<i>De ingerași purtat</i>	<i>«Sculați creștini în grabă</i>	<i>Și la gazdă-i ciripește</i>
<i>Să spele lumea aceasta</i>	<i>și vă rugați frumos</i>	<i>C-un colac mîndru frumos</i>
		<i>De nașterea lui Hristos</i>

Colindă culeasă din comuna Lăpușul Românesc, jud. Maramureș, de la Miț Nicolae:

<i>Din Maria s-a născut</i>		<i>Mult singe și apă-a curs</i>
<i>Din Maria s-a născut</i>	<i>Pe Domnul Iisus l-a dus</i>	<i>Luna s-a îmbrăcat în singe</i>
<i>Domnul Iisus pe pămînt</i>	<i>Pe dealul Golgotei-n sus</i>	<i>Soarele a-nceput a plînge</i>
<i>La Iuda i-a fost urît</i>	<i>Cu sulița l-a străpuns</i>	<i>Și stele încă toate</i>
		<i>Nu i-a fost vina de moarte».</i>

Aceste creații care aparțin folclorului au fost elogios apreciate și de marele nostru folclorist, Henri Brauner, care a vizitat Mînăstirea Rohia și ținutul Lăpușului, în august 1972, și a consemnat în albumul mînăstirii multe considerații interesante, în legătură cu folclorul din ținut, din care extragem aceste rînduri: «...am rămas nespuse de mișcat de apariția unor copile din regiunea Lăpușului, care cîntau cîntece vechi — socotite de mine de mult uitate — într-un stil regional atît de bine păstrat, atît de caracteristic și nealterat cu o măiestrie care îmi aduce aminte de minunații cîntăreți și păstrători de folclor pe care am avut fericirea să-i cunosc cu patru decenii în urmă».

Rohia păstrează și apără tradițiile populare, pe care le restituie poporului, ca un dar din darurile lui sublime și generoase.

Evident, poporul și-a cîntat totdeauna și bucuriile și durerile, ca și aspirațiile spre mai bine. Praznicile hramului mînăstirii «Sfînta Ana» au fost vizitate de credincioși din Țara Lăpușului, Maramureșului și Năsăudului și, așa cum au creat colindele, au creat și folclor religios contemporan ca expresie a bucuriei²¹.

Mînăstirea Rohia nu apare ca o insulă izolată. Dimpotrivă. Dintre protoiereii cei mai cu grijă față de mînăstire, s-au remarcat protoiereul Ștefan Gheție (născut la 1880), care a condus protopopiatul Lăpuș timp de 17 ani (1932—1949), și protopopul Șteu Petre, ambii personalități de frunte ale Ortodoxiei lăpușnene, sincer devotați acestui lăcaș și plini de dragoste pentru biserică și pentru pătura țărănească. Aceștia au dovedit înțelepciune și tact în raporturile cu acest așezămînt; interesați ca în monahismul local să pătrundă elemente curate, cu viață exemplară.

Starețul Justinian Chira a ridicat mînăstirea pe o adevărată culme. Succesorul său, actualul stareț, Ierom. Serafim Man, este un demn ucenic al său, cu o viață duhovnicească puternică, un tip ascetic tebaidian, însuflețit predicator, cu un statut pastoral parohian exemplar. Acesta este ajutat în activitatea mînăstirească de Ierom. Antonie Perța, licențiat în teologie, cu o cultură aleasă și credință neșovăielnică, inimă și braț creator în mînăstire, prin voința sa dîrză. Viața lor curată i-a situat pe pedestatul încrederii și respectului poporului credincios.

Pr. Prof. Nicolae BUZESCU

21. *Legendă :*

*Domnul ruga a primit
Locul s-a descoperit
Loc frumos ca-n paradis.
Arătat nouă în vis*

Pastel

*La poalele munților
In liniștea codrilor
La Rohia-n codru des
Maica Sfînta și-a ales
Loc la chipul său cel sfînt*

O altă variantă scurtă :

*La Rohia loc frumos
Unde-i codru mai umbros
Cu a Domnului Sfînt știre
S-a zidit o mînăstire*

Revenirea uniților la Biserica mună :

*Sună clopotul într-una
De la Bixad la Necula
De la Necula-n Rohia
Că azi e Sfînta Maria.*

DIN • TRĂCUTUL • BISERICII • NOASTRE

ANTICHITĂȚILE CREȘTINE DE LA IZVOARELE (JUD. CONSTANȚA)*

Problema pătrunderii și răspîndirii creștinismului în vechile ținuturi dunărene și intra carpatice incluse în hotarele țării este astăzi mai complexă decît apărea cu cîteva decenii în urmă.

În momentul de față istoricii au renunțat la punctul de vedere potrivit căruia creștinismul daco-roman ar fi fost un aport al administrației romane, admis ca o necesitate istorică¹, în ciuda lipsei totale a mărturiilor arheologice din această epocă, nu numai pentru teritoriile fostei Dacii rămasă în afara granițelor Imperiului dar și pentru Transilvania sau pentru Dobrogea, intrată mult mai de timpuriu sub administrația romană².

Totuși, deși primele monumente creștine de pe teritoriul țării nu pot fi datate anterior secolului al IV-lea, răspîndirea noii religii în Scythia Minor și la nord de Dunăre poate fi înțeleasă numai în funcție de raportul — începînd din secolul al II-lea — între diferitele teritorii ale țării și imperiul roman. Creștinismul nu se putea dezvolta liber în Dacia în timpul stăpînirii romane, dar este îndeobște cunoscut astăzi că în această epocă au fost create condițiile sociale pentru pătrunderea lui în zona Dunării de Jos și pe teritoriul fostei Dacii traiane³.

Fără a intra în amănunte politico-economice, amintim că istoriografia consideră posibilă răspîndirea creștinismului în secolul al IV-lea în fostele teritorii romane de

* Prescurtări folosite :

— AISC = Anuarul Institutului de Studii Clasice, Cluj-Napoca.

— SCIV — SCIVA = Studii și cercetări de istorie veche (și arheologie).

— RHSEE = Revue Historique de Sud-Est Européenné, București.

— DACL = Fernand Cabrol și Henri Leclercq, *Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie*.

— LRBC = P. V. Hill, J. P. C. Kent, R. A. G. Karson, *Late roman bronze coinage*, London, 1972.

1. M. Macrea, în *Istoria României*, I, 1960, p. 629; D. Tudor, *Oltenia Romană*, 3, 1968, p. 470.

2. În legătură cu lipsa mărturiilor arheologice în Dacia și Dobrogea: C. Daicoviciu, *Există monumente creștine în Dacia traiană din sec. II—III?*, AISC, II, 1936, p. 192—209; Idem, *La Transilvanie dans l'antiquité*, Buc., 1945, p. 254—257; D. Protase, *Problema continuității în Dacia, în lumina arheologiei și numismaticeii*, 1966, p. 141—142; I. I. Russu, *Materiale arheologice paleocreștine din Transilvania*, în «Studii Teologice», nr. 5—6, 1958, p. 312.

3. Diac P. I. David, *Coincidențe și relații generale (indirecte) între tracodaci și celtobritani, Anglia și Dacoromania (sec. ?—XIII d.Hr.)*, Editura Institutului biblic și de Misiune ortodoxă, București, 1975, p. 24—27, 32—35; M. Macrea, *loc. cit.*, p. 632.

la Dunărea de Jos, drept consecință a existenței populațiilor daco-romane — în memoria cărora se conservaseră nu numai limba dar și elementele culturii romane — situației grele în care se găseau acestea și legăturilor economico-culturale pe care continuau să le mențină cu Imperiul⁴.

Nu putem trece sub tăcere că interpretarea puținelor texte ajunse pînă la noi în legătură cu activitatea misionară la nord de Dunăre, prin caracterul lor echivoc și uneori contradictoriu, dau naștere la controverse⁵.

Față de penuria documentelor epigrafice, mărturiile arheologice trec pe primul plan, constituind dovezi unice asupra răspîndirii și caracterului noii religii. Întrucît sînt puține speranțe ca timpul să mai dea la iveală alte texte revelatoare, monumentele de cultură materială de factură arheologică continuă să rămînă, în sistemul de probe ce ne stau la îndemînă, dovada hotărîtoare.

Aprofundarea cercetărilor și stabilirea elementelor fundamentale ale problemei implică⁶ deci o acumulare cantitativă de materiale arheologice⁷ care, sînt răspîndite pe teritoriul întregii țări⁸. Proporția urmelor de cultură materială timpurii este diferită⁹ de la acele teritorii intrate mai de curînd sau mai tîrziu între granițele imperiului roman, spre zonele controlate doar de romani, sau rămase sub stăpînirea dacilor liberi.

Că religia creștină a pătruns în Dacia și Illyric¹⁰, sau că în urma întreruperii legăturilor cu Illyria, Bizanțului i-a revenit rolul de a întări comunitățile Carpato-dunărene¹¹, va reieși mai limpede cînd va fi examinat sub aspectul originii, fiecare vestigiu vechi creștin apărut pe teritoriul țării.

Ceea ce este valabil pentru epoca în care se constituiesc primele comunități creștine la Dunărea de Jos, își păstrează valabilitatea și pentru epoca feudală timpurie de după secolul al X-lea, cînd expansiunea bizantină la Dunărea de Jos, după o absență de trei secole, face să se înregistreze un reviriment în viața spirituală creștină a populațiilor din această parte a lumii, rămasă romanizată cu toate vicisitudinile îndurate. Pînă la ultimul război, atît monumentele creștinismului timpuriu cît și cele din secolele XII—XIII, înregistrau o frecvență destul de redusă. Dacă pentru cea de

4. D. Protase, *Problema continuității...*, p. 154.

5. D. M. Pippidi, *Contribuții la istoria veche a României*, 2, 1967, *În jurul izvoarelor literare ale creștinismului daco-roman*, p. 481—496; *Niceta din Remesiana și originile creștinismului daco-roman*, p. 497—516; Diac. P. I. David, *op. cit.*, p. 39—42.

6. I. Barnea, *Monumente de artă creștină descoperite pe teritoriul Republicii Populare Române*, I—II—III, în «*Studii Teologice*», nr. 5—6, p. 287—310 (I); nr. 3—4, 1960, p. 201—231 (II); nr. 3—4, 1965, p. 133—181.

7. I. I. Russu, *art. cit.*, repertoriul obiectelor paleocreștine din Transilvania, p. 313—335; D. Protase, *Problema continuității...*, *Monumente și obiecte paleocreștine*, p. 141—153.

8. V. Pârvan, *Știri nouă din Dacia Malvensis*, p. 30, pl. IX, fig. 2 a-b; Margareta Constantiniu, *Elemente romano-bizantine în cultura materială a populației autohtone din partea centrală a Munteniei în secolele VI—VII e.n.*, SCIV, 4, 17, 1966, p. 673—674 și fig. 5/3, p. 674; C. Preda, *Tipar pentru bijuterii din secolul al VI-lea descoperit la Olteni*, SCIV, 18, 3, 1967, p. 514 și fig. 1/2, 4; Dan Gh. Teodor, în *Relation between the Autochthonous Population and the Migratori Populations on the Territory of Romania*, nota 18, p. 159, fig. 2/3.

9. I. I. Russu, *art. cit.*, p. 337; Ioan Mitrea, *Elemente și influențe bizantine în regiunea centrală a Moldovei dintre Carpați și Siret în secolele VI—IX e.n.* Comunicare ținută la Muzeul de Arheologie-Constanța în ziua de 28 oct. 1976. Este prezentată o cruciuliță de metal alb găsită la Davideni și datată în secolul al VI-lea. Obiectul este mult asemănător cu cel prezentat de noi sub nr. 11. Se păstrează numai 3 brațe, egale între ele.

10. D. Protase, *Problema continuității...*, p. 154.

11. *Ibidem*.

a doua perioadă săpăturile de la Dinogetia și Păcuiul lui Soare au adus o contribuție substanțială¹², situația pentru primele secole ale răspîndirii creștinismului la Dunărea de Jos a continuat să rămână neschimbată pînă spre începutul celei de a doua jumătăți a secolului al XX-lea¹³, abstracție făcînd de monumentele arhitectonice. Teritoriul dobrogean este presărat, deocamdată aproape exclusiv în centre urbane, cu basilici creștine¹⁴, aparținînd de regulă epocii lui Justinian, iar în dreapta Dunării, la Sucidava (Celei) se cunoaște singura biserică la nord de fluviu¹⁵. Pentru celelalte teritorii românești lipsa lor continuă să fie o realitate. Această carență este suplinită în parte, dar în bună măsură, de existența unor monumente mai mici dar tot atît de importante pentru urmărirea evoluției noii religii în barbaricum. Suficient să amintim pentru Oltenia cruciulițele de la Romula¹⁶ și Sucidava¹⁷, sau pentru Cîmpia Munteană tiparele pentru confecționat astfel de obiecte de cult necesare uzului personal al credincioșilor, găsite la Străulești-Lunca¹⁸, la Olteni¹⁹ și la Cîndești²⁰, datate în secolul al VI-lea. Acestea se mai adaugă, pentru Moldova, tiparul de la Botoșani-Suceava²¹ și cruciulița de la Davideni²². Pînă în prezent tiparele mai sus amintite rămîn singurele găsite pe teritoriul țării. În schimb pentru aceeași epocă, un număr neobișnuit de mare de cruciulițe (mai mare decît toate descoperirile de pînă acum ivite pe pămîntul românesc, luate la un loc) provine din sudul Dunării, din ruinele cetății romano-bizantine de la *Izvoarele* (fost Pîrjoaia)²³.

Cruciulițele constituiesc numai o parte din totalul monumentelor de cultură materială date la iveală de resturile înfloritoarei așezări de la *Izvoarele*, însemnate cu pecetea noii credințe sau în legătură cu aceasta, năruite de tirnăcopul vremii. Scurta evocare, în cele ce urmează, a tuturor vestigiilor creștine de la *Izvoarele* devine o necesitate și alcătuiește un complex de mărturii asupra vechimii creștinismului în această parte a imperiului roman, ceea ce justifică cu prisosință zăbava noastră în a le înfățișa adunate la un loc.

*

Între numeroasele plumburi sigilare comerciale, strînse din prundișul de la *Izvoarele*, aflăm cîteva pe amprenta cărora deslușim combinații fantastice de capete omești redade realist sau transfigurate de fantezie, asociate organic cu protome sau alte părți de animale (grylli). Cunoscute și pe geme, într-o vreme cînd în Moesia și la Dunărea de Jos se răspîndesc simbolurile gnostice pe astfel de pietre, nu par a

12. I. Barnea, *Dinogetia*, I, 1967, p. 357—365 (obiecte de cult); Petre Diaconu, *Păcuiul lui Soare*, 1972, p. 160—162.

13. I. Barnea, în «*Studii Teologice*», nr. 5—6, 1958, p. 287.

14. A se vedea bogata ilustrație la Diac. P. I. David, *op. cit.*

15. D. Tudor, *Prima bazilică creștină descoperită în Dacia Traiană*, Iași, 1948; Idem, *Sucidava IV*, Materiale, I, p. 699—701; Idem, *OR* 3, p. 473; I. Barnea, *RHSEE*, XXVIII, 1946, p. 198; Idem, *Biserica Ortodoxă Română*, LXVI, p. 173—174; Idem, *Studii Teologice*, nr. 5—6, 1958, p. 297—298.

16. D. Tudor, *OR* 3, p. 470, un exemplar. 17. Idem și fig. 147/7, un exemplar.

18. Margareta Constantiniu, *art. cit.*, p. 673—674 și fig. 5/3; Maria Comșa, în *Relation between the Autochthonous...*, p. 171—200 și fig. 9/1.

19. C. Preda, *art. cit.*, p. 514 și fig. 1/2, 4; Maria Comșa, în publicația citată, fig. 13/2.

20. *SCIVA*, 2, 1974, p. 292, nota 24.

21. Dan Gh. Teodor, *loc. cit.*, p. 159, fig. 2/3.

22. Ion Mitrea, *Elemente...*

23. Vasile Culică, *Croix romano-byzantines découverts à Pîrjoaia*, Dacia N.S., IX, 1965, p. 419—425; Idem, *Obiecte cu caracter creștin din epoca romano-bizantină găsite la Pîrjoaia (Dobrogea)*, Pontice, 2, 1969, p. 358, fig. 1.

fi străine de mișcarea gnostică și ca atare plumburile ajunse pe malul Dunării ne obligă să presupunem că primitorii trimiterilor sigilate cu astfel de plumburi — în afara unor necesare relații economice — erau uniți și prin concepțiile religioase. Am avea în felul acesta o mărturie indirectă a prezenței unor elemente creștine în secolele II—III (fig. 1/1—2)²⁴. Trimiterile atestate prin plumburile vamalo-comerciale nu sînt excepții în așezarea de la Izvoarele căci, pe lângă cele prevăzute cu reprezentări fabuloase, cu sens criptografic, alte opt plumburi cuprind scene și simboluri al căror sens creștin este evident și incontestabil. Printre cele mai vechi trebuie să numim plumbul cu scena lui Daniel în groapa leilor (nr. 1/7) datat în secolul al III-lea²⁵, plumbul cu simbolul mielului și chiasmă (nr. 1/6) datat în secolul al IV-lea²⁶. Alte plumburi conțin, printre alte elemente, semnul crucii (nr. 1/3—4, 8), personajii nimbate (1/5, 9), invocația KYPIE BONΘEI (nr. 1/8) sau monograma chi-ro (nr. 1/9)²⁷.

În aceeași categorie a mărturiilor indirecte înscriem un lot de plumburi aplicate în centre cu intensă activitate creștină, prevăzute cu etniconul respectiv: Magnezia, Laodiceea, Antiochia, Smyrna, Efes (2/1—6). Trimiterile expediate sau supuse taxelor vamale în aceste centre vor fi conținut, fără îndoială, într-o proporție deloc neglijabilă, obiecte de cult pentru uzul membrilor unor comunități creștine de pe limesul dunărean. Printre acestea putem să ne închipuim piese votive, obiecte casnice (fig. 3/1—2, 4; 4/2), obiecte de podoabă (fig. 5/1—2).

De un interes deosebit am considerat o plăcuță de plumb, de mici dimensiuni (3,8/4,3 cm) în forma literei T (tau) (fig. 3/1). Micul obiect este prevăzut pe una din fețe cu un text (fig. 3/1) încadrat într-o *tabula ansata* și o reprezentare figurată înfățișînd un personaj înaripat, cu armură, așezat, susținînd pe piept un mare disc în interiorul căruia se citește EIC ΘEOC. Pe partea opusă, într-o *tabula simplă*, se citește Θεοπεμπ.

Textele nu lasă nici o urmă de îndoială asupra caracterului creștin al obiectului. În lipsa unui simbol din repertoriul creștin am apreciat că forma lui este legată în mod direct de crucea egipteană (dacă din piesă lipsește prin deteriorare, partea superioară, caracteristică pentru acest tip) sau în *tau*, considerată drept prima formă sub care creștinii au înfățișat ca obiect de cult, instrumentul supliciului lui Hristos. Am datat piesa în secolul al V-lea³⁰. În situația că înfățișează crucea *tau* s-ar putea data cu un secol mai devreme, spre mijlocul secolului al IV-lea. Datarea la sfîrșitul veacului al IV-lea sau posterior încheierii lui ar putea fi contestată de folosirea în mod curent în acest timp a crucii *quadrata* sau a tipului *immissa*. Încă din deceniul al șaptelea al secolului al IV-lea crucea se întîlnește pe o monedă de aur de la Valens³¹, ceea ce ne obligă să acceptăm că la acea dată crucea în *tau* era înlăturată și înlocuită de tipul latin³².

24. V. Culică, *Pontica*, VIII, 1975 — IX, 1976, numerele 43—44.

25. *Ibidem*, nr. 41. 26. *Ibidem*, nr. 40.

27. Vidi și *Pontica* VIII, 1975 — IX, 1976, numerele, 37, 38, 40, 42, 39, 128.

28. *Ibidem*, nr. 49—62, 116—117.

29. *Pontica*, 2, 1969, p. 358, fig. 1/1, 4; p. 366, fig. 3/2; p. 362, fig. 2; p. 366, fig. 3/3.

30. În colaborare: I. Barnea—V. Culică.

31. Av. Bust diademat și drapat, la dr. Rv. RESTITUTOR REIPUBLICAE. Valens ținînd un standard și o Victorie pe un glob. În exergă ANTA. În cîmp cruce. Aur. După Carolina Bașturescu, în BSNR, an. XXV—XXVI (1930—1931).

32. Chiar în Egipt, în secolele V—VI, cruciulițele amulete se înfățișau sub forma tipului latin (DACL, voce *plomb*, col. 1215, fig. 10372/2).

Fie că piesa respectivă este un obiect de cult destinat unui lăcaș — ceea ce este mai puțin probabil — fie că este un obiect personal cu caracter apotropaic sau de recunoaștere, valoarea ei pentru istoria pătrunderii și răspîndirii creștinismului pe pămînturile românești este deosebită, putînd fi printre primele și puținele vestigii care atestă în mod direct prezența creștinilor la mijlocul secolului al IV-lea la hotarul dintre Moesia Secunda și Scythia Minor. Inventarul vestigiilor paleocreștine din zona carpato-dunăreană, nu cunoaște pînă în prezent vreun obiect în forma crucii egiptene sau a tipului *în tau*.

Firul început cu plumburile prevăzute cu figuri fantastice sau grotesci, trecînd prin plumbul cu imaginea lui Daniel în groapa leilor și continuînd cu plumbul cu simbolul mielului și monogramă chi-ro (trasată cu unele particularități) și cu celelalte, întregește imaginea reconstituită a prezenței creștinilor într-o zonă citată pentru persecuții religioase sub împărați anteriori lui Constantin cel Mare, dar pentru care nu se cunosc mărturii arheologice.

Într-o perioadă cuprinzînd secolele V—VI am datat obiectele de uz casnic, printre care, catarama și opaițe (fig. 3/2, 4—5) sau podoabe (fig. 5/1) și amulete (fig. 5/2) din metal prețios.

Cele două piese fragmentare, tăiate din calcar, socotite de noi ca făcînd parte din inventarul obiectelor de cult ale vreunui lăcaș creștin³⁴, în măsura în care atribuirea lor se va confirma, ar putea fi datate într-o perioadă cînd în concepțiile religioase predomină orientarea spre o viață austeră, lipsită de fast, cu unele reminiscențe eseniene.

Aplica cruciformă (fig. 3/3) va fi împodobit o casetă cu lucruri prețioase ale unui credincios din veacurile V—VI³⁵.

Pe un rest de cărămidă (fig. 4/1) se vede zgîriată în pastă crudă, imaginea unui pește, păstrat fragmentar, dar ușor de întregit. Caracteristicile pastei ceramice sînt obișnuite epocii posterioare secolelor II—III. Cunoscut fiind că imaginea peștelui ascunde în creștinismul timpuriu însăși imaginea lui Iisus, putem presupune că meșterul cărămidar aparținea unei comunități creștine, fie că era militar într-o formație detașată pe limes, sau numai producător particular.

Insistăm asupra cruciulițelor publicate anterior³⁶ numai în măsura în care această necesitate se va contura în timpul examinării caracteristicilor celor care sînt încredințate acum întîia oară tiparului. Ne referim îndeosebi la piesele de sub numerele 24—31.

Examinarea celor 30 de cruciulițe, la care am adăugat aplica de metal alb (fig. 3/3) și un pandantiv tăiat din plumb, prevăzut pe ambele fețe cu semnul crucii (nr. 15, fig. 8/30), evidențiază aspecte asupra cărora socotim util să stăruim³⁷.

33. *Pontice*, 2, 1969, p. 361—362, 367.

34. *Ibidem*, p. 368—370.

35. *Ibidem*, p. 367 și fig. 1/3, p. 358.

36. *Dacia*, N.S., IX, 1969, p. 419—425; *Pontice*, 2, 1969, p. 355—356—359; *SCIVA*, 2, 1974, p. 291.

37. Caracteristicile sumare ale pieselor sînt consemnate în planșa nr. I. În scopul unei bune folosiri a indicațiilor din text precizăm că atunci cînd ne-am referit la cruciulițele publicate anterior, le-am desemnat cu numărul de ordine din publicațiile respective, indicate și în planșă în coloana 1. Cînd ne-am referit la fotografiile din prezenta publicație am indicat numerele din coloana 2, o nouă numerotare a fotografiilor fiind impusă de motive tehnice. Pentru încadrarea cruciulițelor care nu au mai fost publicate pînă la articolul de față, am acordat numere în continuarea celor publicate cu arătarea că am dat numărul 23 cruciuliței publicată în *SCIVA*. Am admis o singură excepție, pentru aplica cruciformă din *Pontice*, 2, 1969, pe care am adăugat-o după numărul 31, fără a o numerota.

Materialul din care au fost confecționate cele 32 de piese cruciforme este: plumbul (27 piese); argintul (3 piese) și bronzul (3 piese). Au fost folosite trei tehnici: turnarea în tipare (20 plumb, 1 argint, 2 bronz), decuparea din foaie metalică (5 plumb, 2 argint, 1 bronz) și ștanțarea (1 plumb). Un număr de 19 exemplare turnate din plumb, cu ornamente reliefate în formă de perle evidențiază utilizarea a 9 tipare diferite. Alte două piese de plumb (nr. 2 și 29) și două de bronz (nr. 17 și 30) au fost turnate în alte 4 tipare. Împreună cu tiparele folosite la turnarea cruciulițelor de plumb și cu ștanța amintită, numărul tiparelor întrebuințate se ridică la 13.

Varietatea tipurilor constituie un indiciu că purtătorii micilor obiecte au făcut parte dintr-o comunitate destul de dezvoltată, a cărei existență a continuat un timp apreciabil. Piesele tăiate din plumb sau din bronz cu discutabilă îndemânare (nr. 15—16, 31) ne poartă gândul la elemente monahale pentru care valorile pămîntești erau privite cu dezinteres.

Dintre piesele de plumb o menționare deosebită acordăm exemplarului cu reprezentarea simbolului mielului și a păunilor funerari (nr. 2 și fig. 7/2; 4/2), executate îngrijit. Poate fi o piesă provenită din import. Pentru crucea de bronz de sub nr. 30, prevăzută cu terminații rotunde în fiecare vîrf al brațelor și cu cercuri împuse atît în terminații cît și pe brațe, găsim apropieri în cruciulițele turnate sau figurate pe obiecte de metal și ceramică, datate în secolele IV—V, V—VI sau IV—VII³⁸.

O cruciuliță de plumb (4/2,7 cm), puțin mai mare decît cele de la Izvoarele (excepție nr. 10) găsită la Alexandria Egiptului, cu capetele brațelor evazate, asemănătoare cu piesele de la Izvoarele, dar neperlată, a fost datată în secolele V—VI³⁹.

Exemplarele de sub nr. 24—31 nu au mai figurat în publicații. Parte din ele sînt lucrate cu tiparele folosite la realizarea unora dintre cele cunoscute (cea ce reiese și din planșa nr. 1). Exemplarul nr. 24 nu diferă de numerele 5—6, 11, 20. Exemplarele 25—26 sînt identice cu nr. 8. Exemplarul nr. 31 a fost decupat stîngaci dintr-o foaie de plumb.

Dintre piesele inedite, două vor prilejui discuții mai ample (nr. 28—29).

*

Nu cunoaștem cum arătau cruciulițele purtate la gît de martirii prigoanelor lui Dioclețian, către începutul secolului al IV-lea⁴⁰ și nici nu avem siguranța că știrea reprezintă altceva decît un deziderat al martirologilor. O serie de monumente de artă creștină — ca de pildă unele sarcofage aflate la Roma și datate către sfîrșitul secolului al IV-lea⁴¹ — înfățișează tipul *latin*, uneori de mărimea personajelor. Pe monedele împăraților romani din secolele al IV-lea și al V-lea⁴² sau pe

38. DACL, *plomb*, col. 1215, fig. 10372/1; 10400/5. Collection Hélène Stathatos, III, *Objets antiques et byzantins*, Strasbourg, 1963, p. 290 și fig. 241; pl. XLVI; O. Dalton, *Catalog of Early Cristian Antiquities*, London, 1901, p. 150, fig. 821, datată sec. IV—VII (p. 139); pl. XXIV, fig. 397, sec. VI.

39. DACL, *plomb*, col. 1215, fig. 10372/2.

40. H. Leclercq, *Manuel d'archéologie chrétienne*, Paris, 1907, p. 369. Louis Bréhier, *Les origines du crucifix dans l'art religieux*, p. 21: folosirea crucilor pectorale pare foarte răspîdită în secolul al V-lea.

41. André Grabar, *Le premier art chrétien*, Gallimard, 1966, fig. 283—285.

42. Exemple (cu emisiuni numai din Constantinopol): Valentinian, Valens, Gratian (emis. 367—375) LRBC nr. 2103—06; Theodosius I (em. 378—383), nr. 2129—30; Valentinian II, Theodosius I, Arcadius (em. 383—393), nr. 2171—73, 75, 76, 77—82; Theodosius I, Arcadius, Honorius (em. 393—395), nr. 2198—2201; Eudoxia (em. 400), nr. 2218, 2220; Marcian (em. 455—457), nr. 2250; Leon I (em. 457—474), nr. 2269.

ceramica șampilată din secolele V—VI, se întâlnește în mod curent crucea latină — simplă sau monogramată — și numai excepțional crucea greacă (quadrata)⁴³. Dar crucea nu figurează la Clement din Alexandria⁴⁴ printre cele mai vechi simboluri creștine. Nu pare departe de adevăr deci ipoteza potrivit căreia crucea a început să fie adoptată de creștini ca obiect de adorație, cu caracter apotropaic, numai după ce, în timpul lui Constantin cel Mare, a fost descoperită crucea răstignirii și imaginea ei s-ar fi arătat pe cerul tulbure al Constantinopolului⁴⁵. Porumbelul, peștele, corabia în plin vânt, ancora, pescarul, enumerate de numitul alexandrin, sînt simboluri legate de o atitudine dinamică a credinței față de viață, spre deosebire de cruce — care evocă aspectul meditativ de unde trebuie să admitem că vechii creștini puneau mai mult preț pe latura pozitivă și mai puțin pe actul răstignirii și învierii, elemente eshatologice și mesianice. Sau trebuie să vedem în simbolurile cu înțeles ascuns un mijloc de comunicare al cărui sens era limpede doar pentru inițiați, măsură dictată de poziția autorității de stat față de organizațiile creștine, nerecunoscute.

Dar deși arta monumentală reproduce instrumentul răstignirii creștine încă de la sfîrșitul celui de al IV-lea veac⁴⁶, cimitirele creștine din același secol cercetate pe cuprinsul Sciției Mici (Mangalia—Constanța—Axiopolis) nu au dat la lumină simboluri cruciforme, nici ca monumente funerare, nici ca obiecte de cult⁴⁷. Cruciulița de sîrmă de bronz din mormîntul creștin de la Tomis⁴⁸ a fost datată în secolele V—VI, iar crucea de piatră de la Lazu în secolul al VI-lea și începutul secolului al VII-lea⁴⁹.

Așadar, deși teoretic cruciulițele destinate a fi purtate de către credincioși atașate de un șnur petrecut în jurul gîtului sau gravate pe inele, ar putea fi întîlnite în inventarul de cult din a doua jumătate a secolului al IV-lea, este mai indicat ca atribuirea celor provenite din diferite descoperiri întîmplătoare, să se facă cu prudență. Aceasta cu atît mai mult, dacă nu ignorăm că numărul neobișnuit de mare de cruciulițe găsite pînă în prezent la Izvoarele—Pîrjoaia, nu poate fi conceput în afara unei comunități creștine bine încheată și deci cu o apreciabilă existență în timp, ceea ce denotă organizarea riguroasă și poate chiar grad în ierarhia creștină.

Străvechiul instrument roman de execuție, căruia creștinismul i-a acordat rol de simbol, a tatonat o diversitate restrînsă de forme pentru ca în cele din urmă crucea zisă latină să cunoască cea mai largă răspîndire. Avîntul zelos al fanteziei giuvaergiilor și meșterilor făurari a trebuit fără îndoială să fie temperat uneori, de rigiditatea și sobrietatea impusă de canoane, pentru a nu fi sacrificată simplitatea și unitatea, caracteristici de ritual esențiale cel puțin pentru creștinismul primar.

Crucile turnate din plumb sînt de cele mai multe ori împodobite cu reliefuri perlate. O cruciuliță de bronz are incizat pe față semnul crucii (nr. 17), iar una din argint a avut fixată în centru o aplică, probabil o piatră semiprețioasă, desprinsă din vechime (nr. 18).

43. Ex. LRBC, nr. 2250.

44. Clement din Alexandria, cartea III, cap. XI, în Migne, seria părinților greci, VIII, 633, citat după André Grabar, *op. cit.*, p. 287.

45. Em. Popescu, SCIV, 4, 1965, p. 707 (cu bibliografie).

46. André Grabar, *op. cit.*, fig. 283. Em. Popescu, SCIV, 4, 1965, p. 707.

47. V. Culică, *Pontice*, 2, 1969, p. 359. C. Cîrjan, *Un mormînt creștin descoperit la Tomis*, Pontica, 3, 1970, p. 387.

48. C. Cîrjan, *art. cit.*, p. 383—389, fig. 3.

49. Em. Popescu, *Descoperirile arheologice de la Lazu*, Studii Clasice, 7, 1965, p. 251—261.

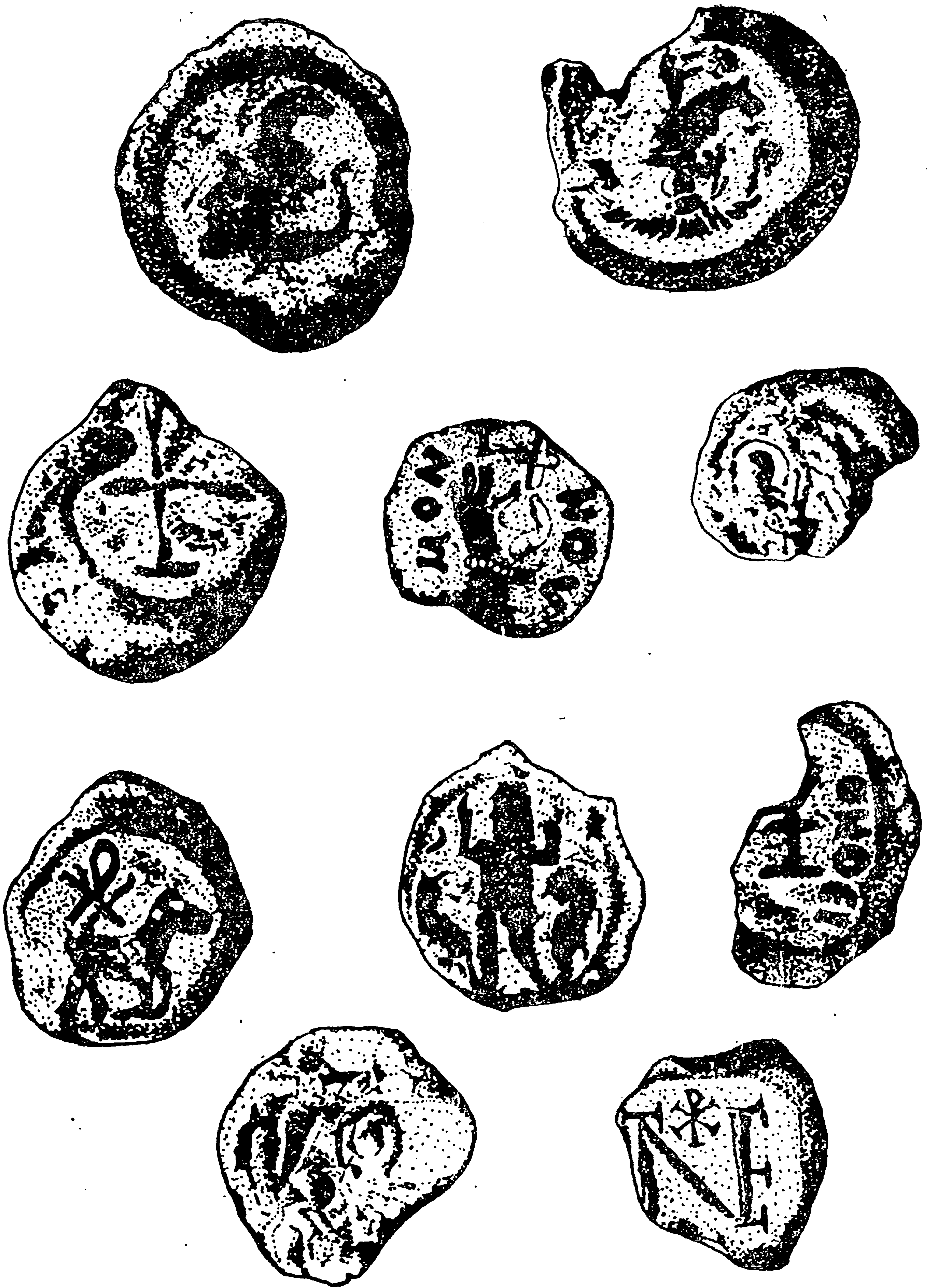

Fig. 91. — Plumburi comerciale cu simboluri gnostice și creștine

Fig. 2. — Plumburi comerciale cu denumirea unor vechi centre creștine : Magnezia, Laodiceea, Antiohia, Smirna, Efes.

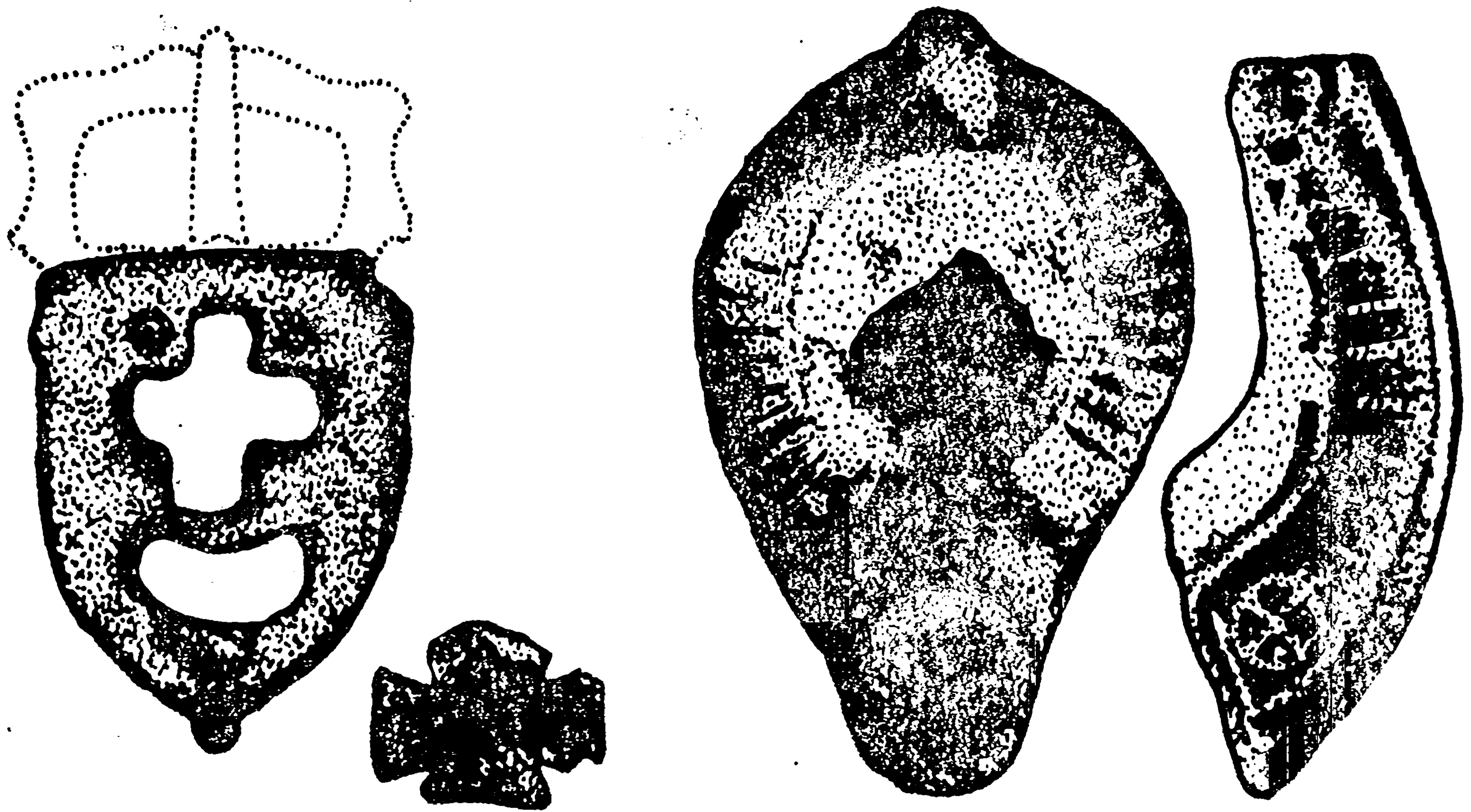
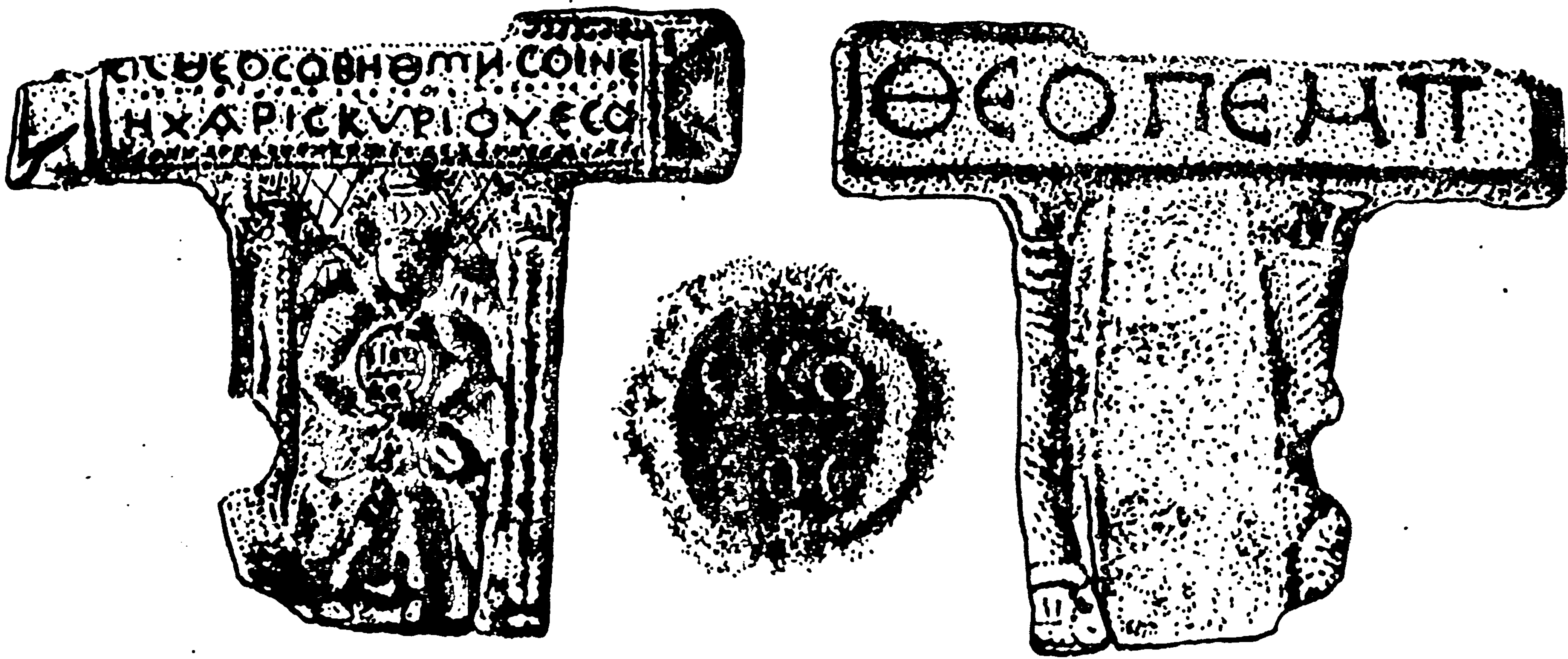

Fig. 3. — Diferite obiecte vechi creștine

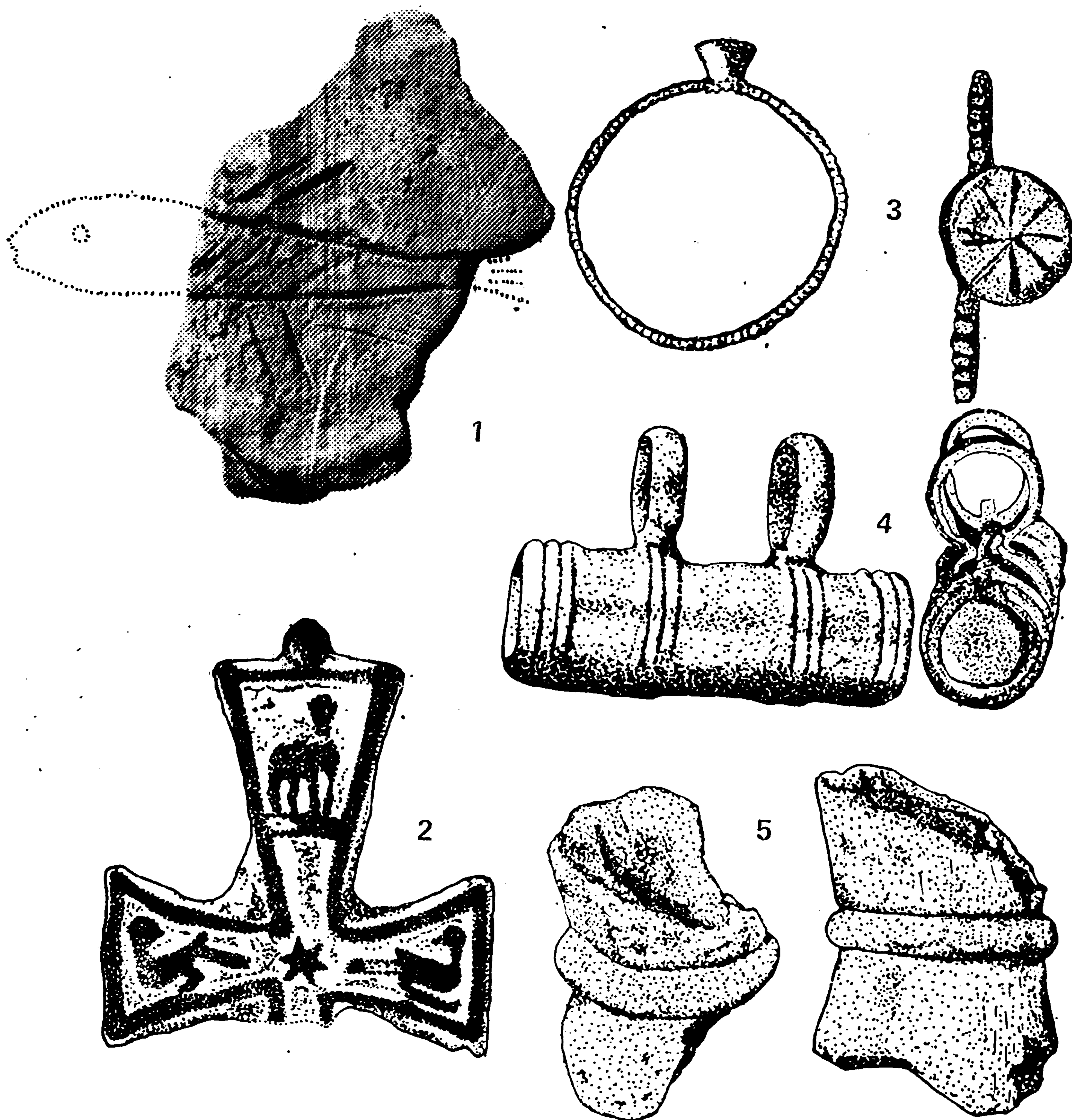

Fig. 4, — 1 și 2 : Simboluri creștine și Fig. 5. — 3, 4 : inel cu semnul crucii și filacteliu, ambele de aur ; 5 : Fragmente de potire de piatră

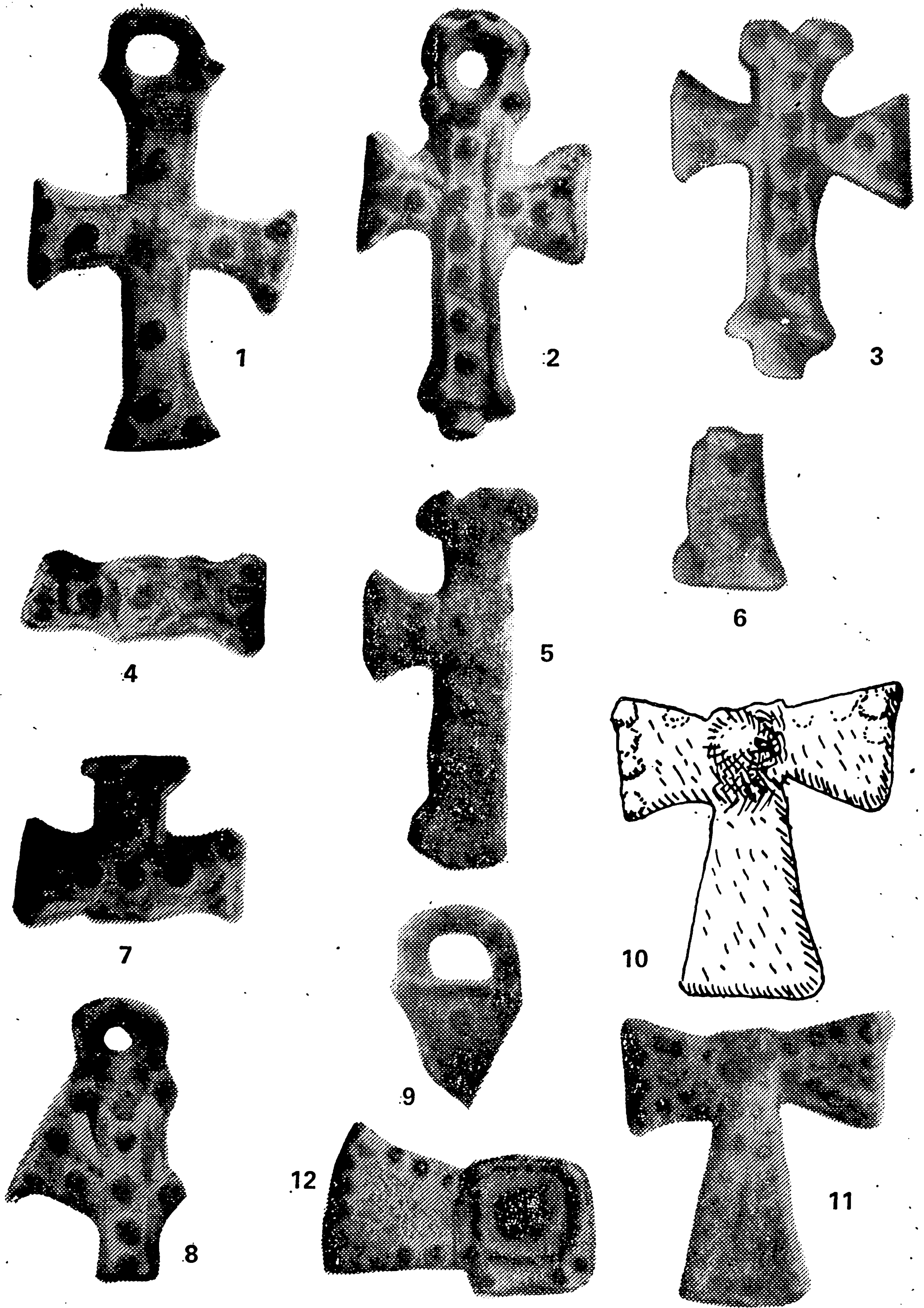
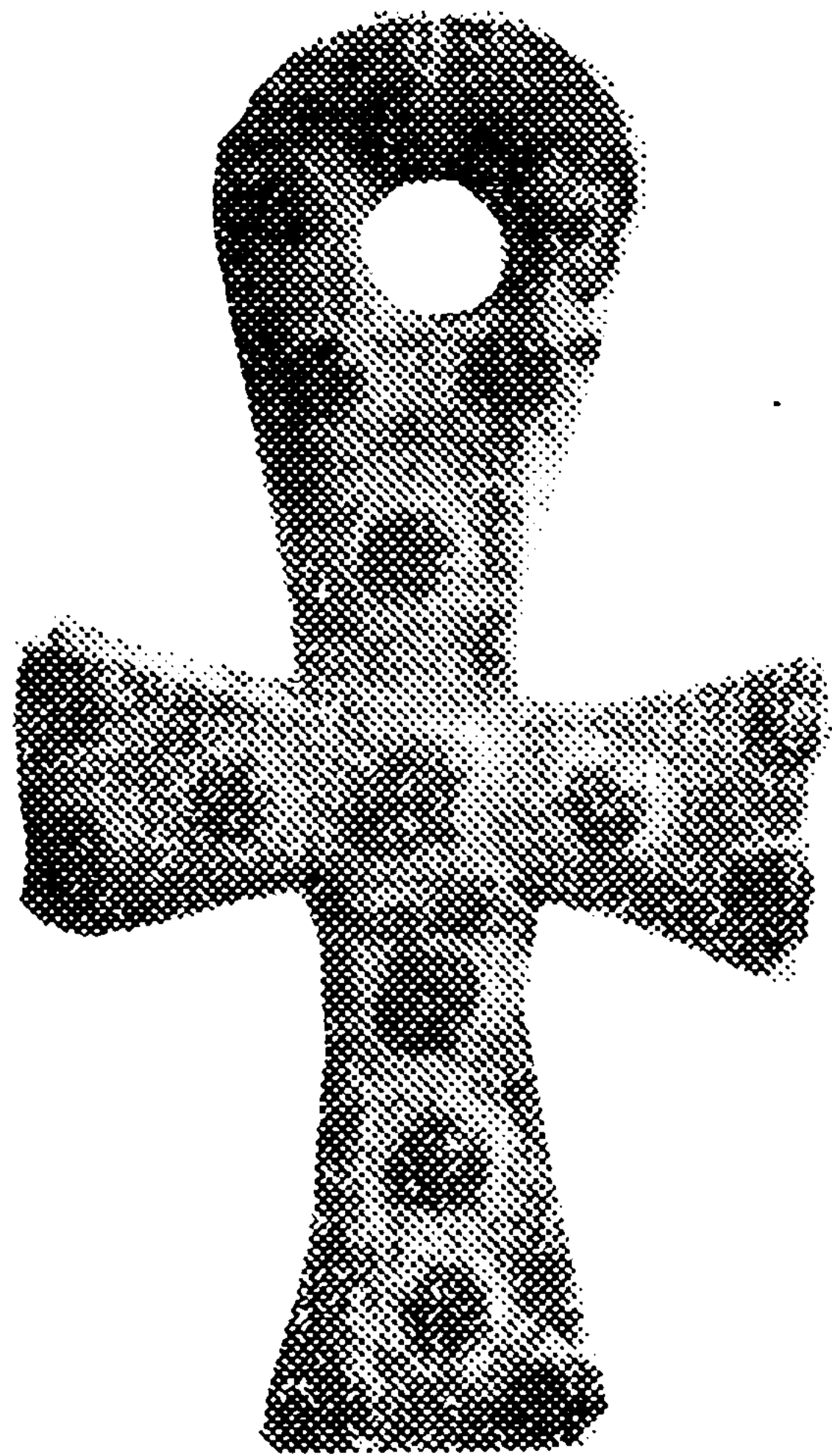
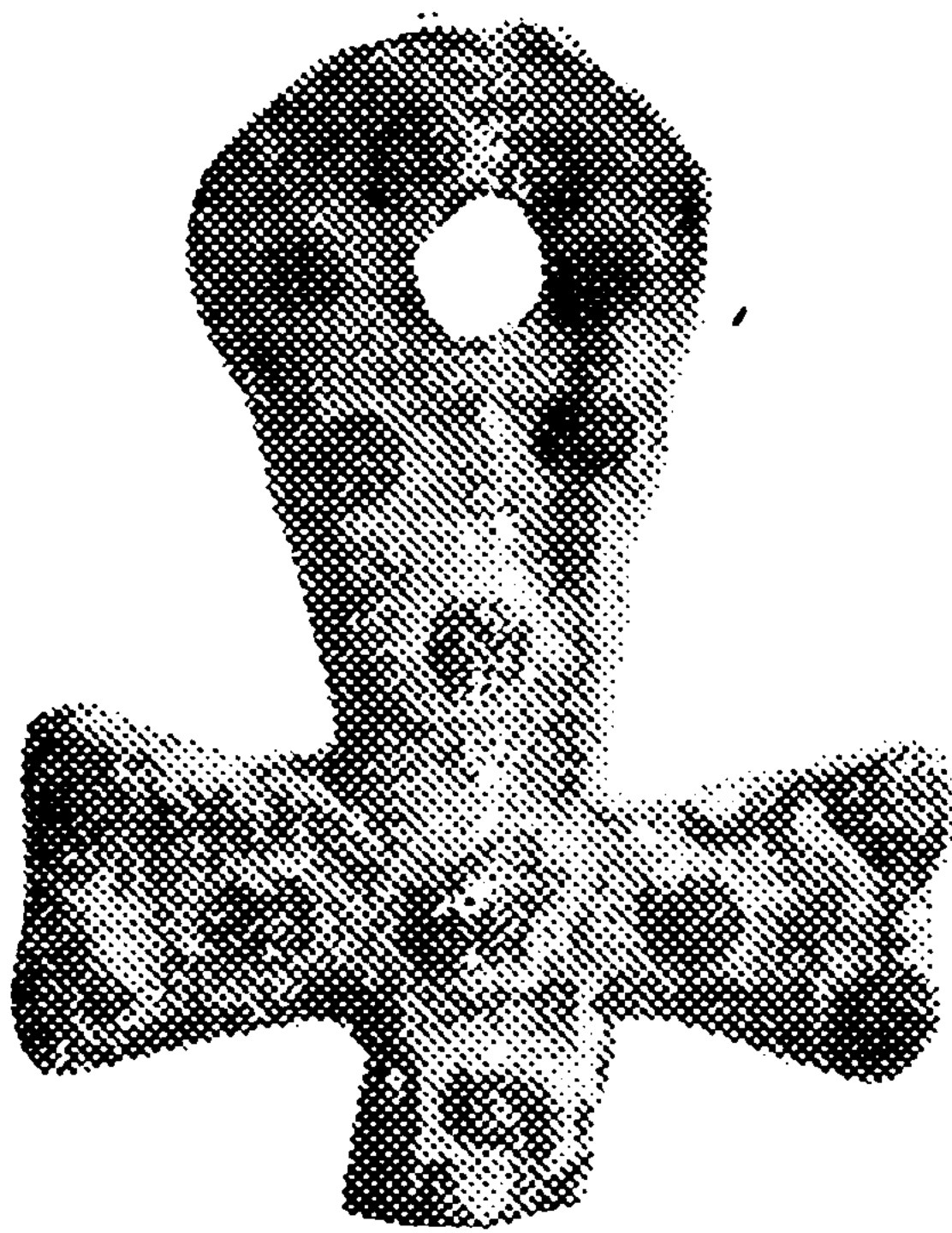

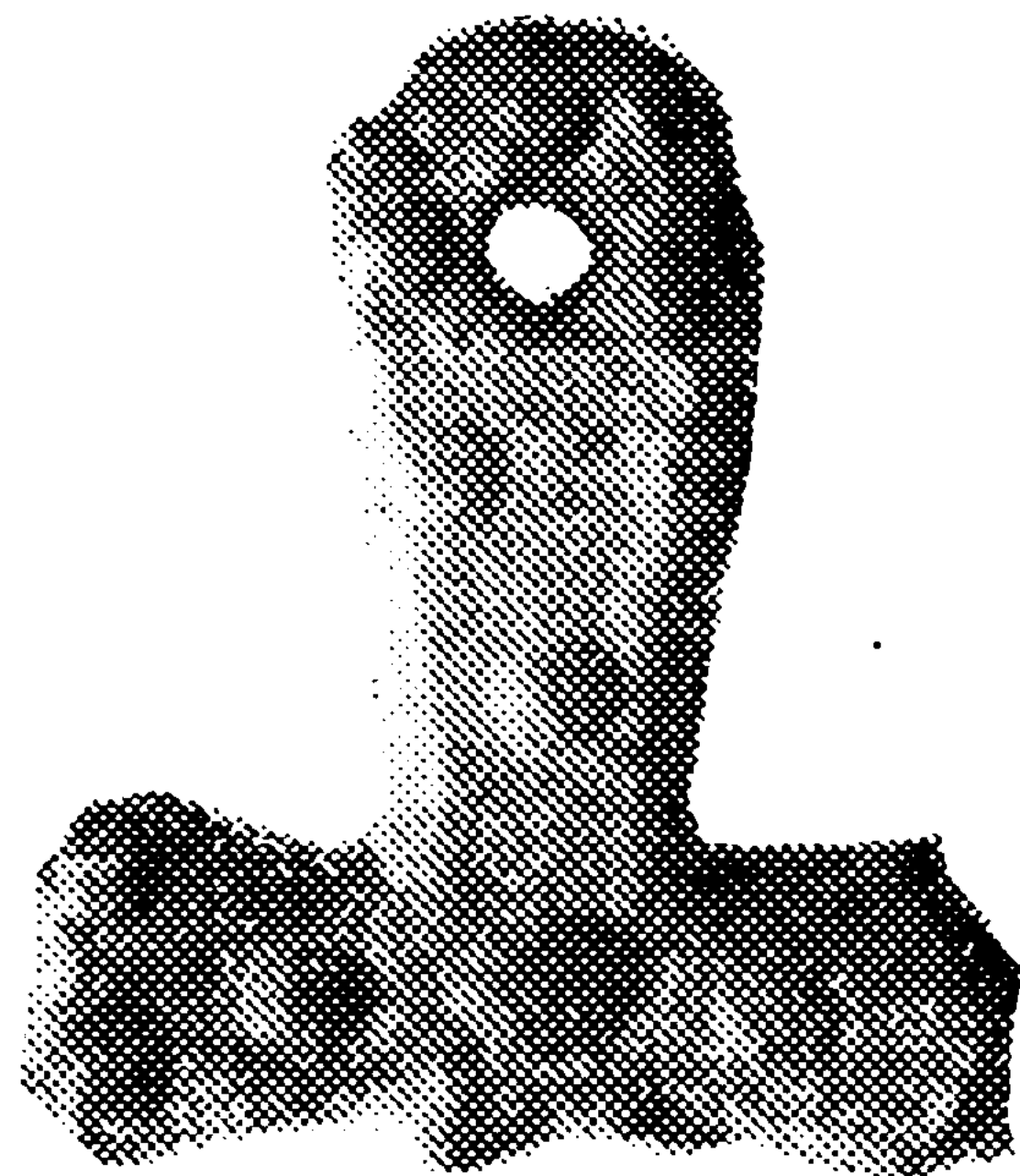
Fig. 6. — Cruciulițe din plumb (sec. V—VI)

13

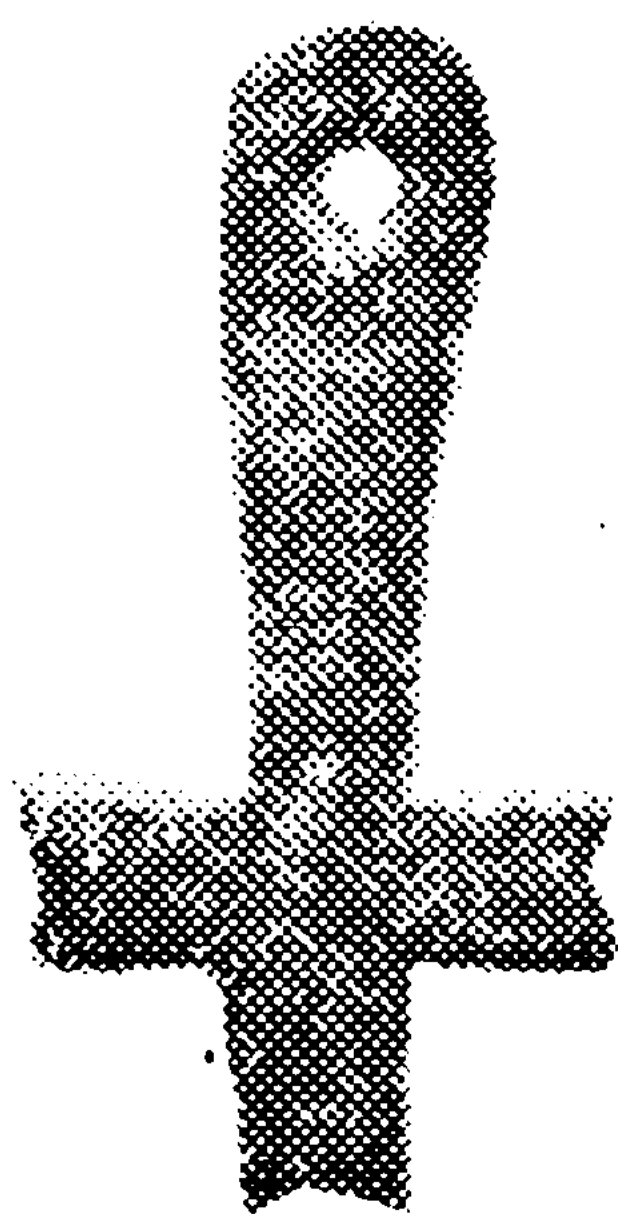
14

15

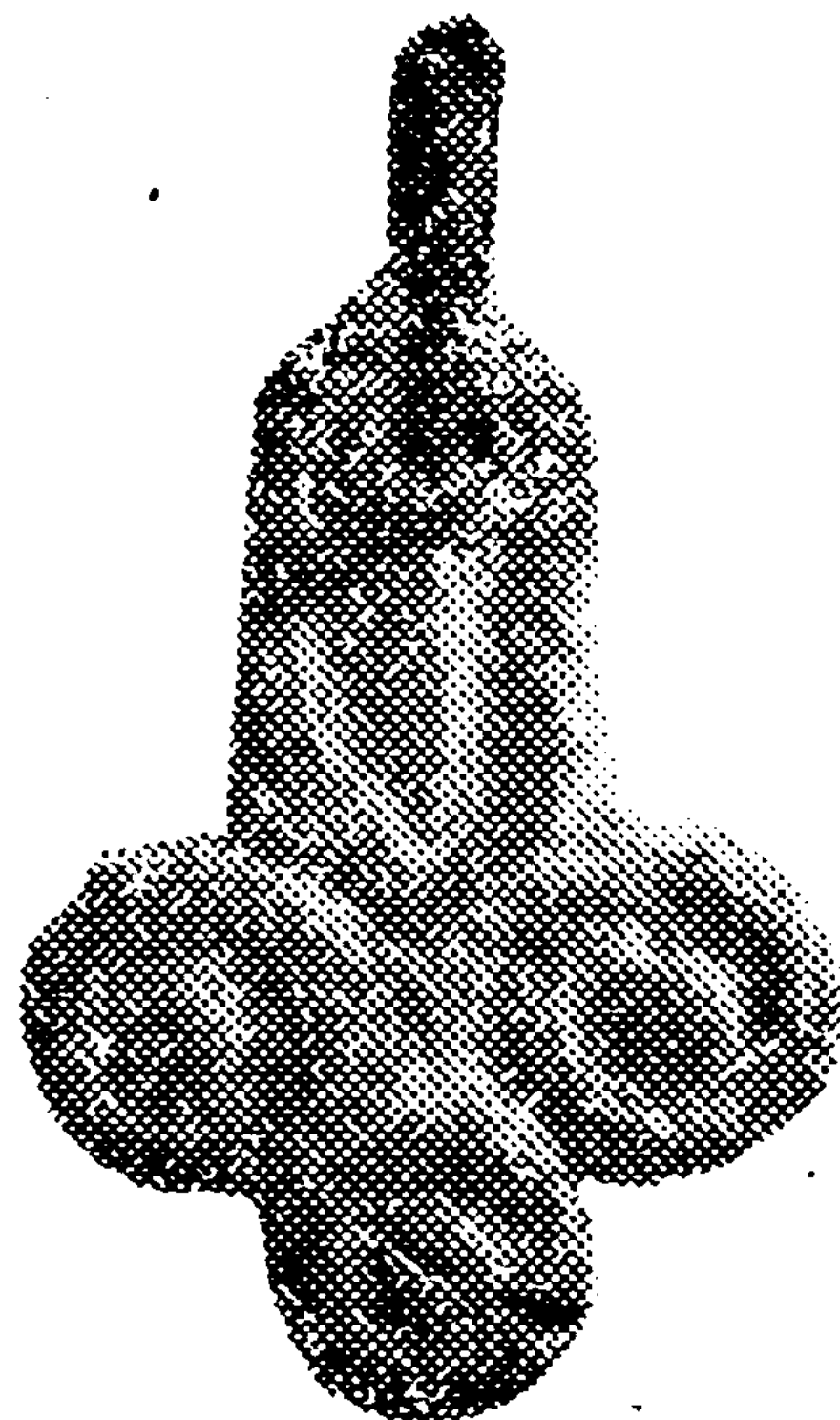
16

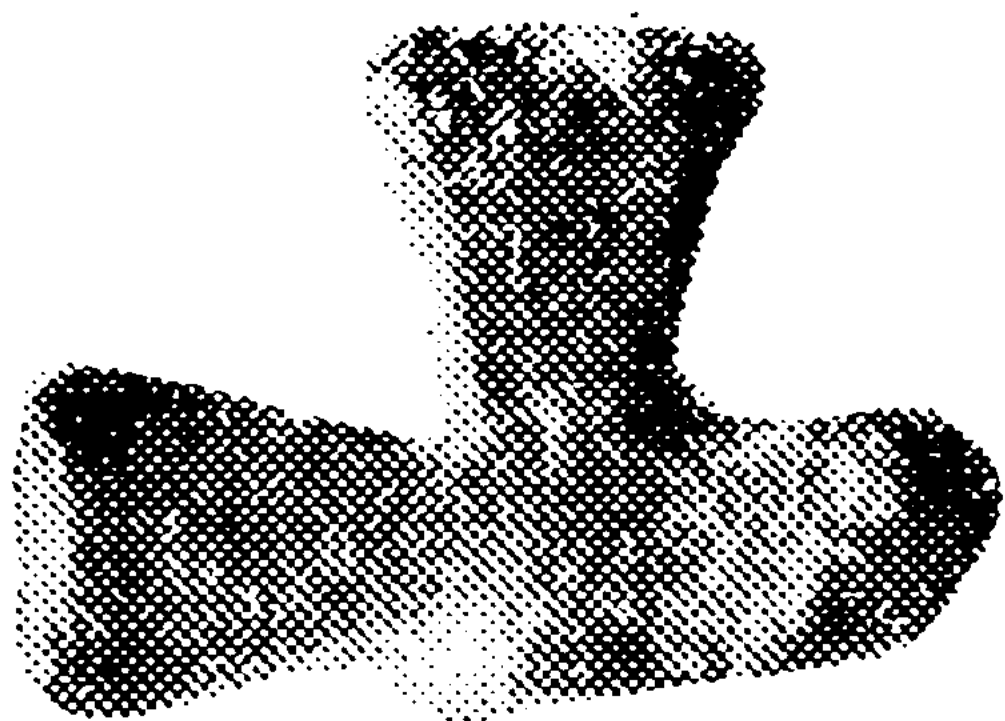
17

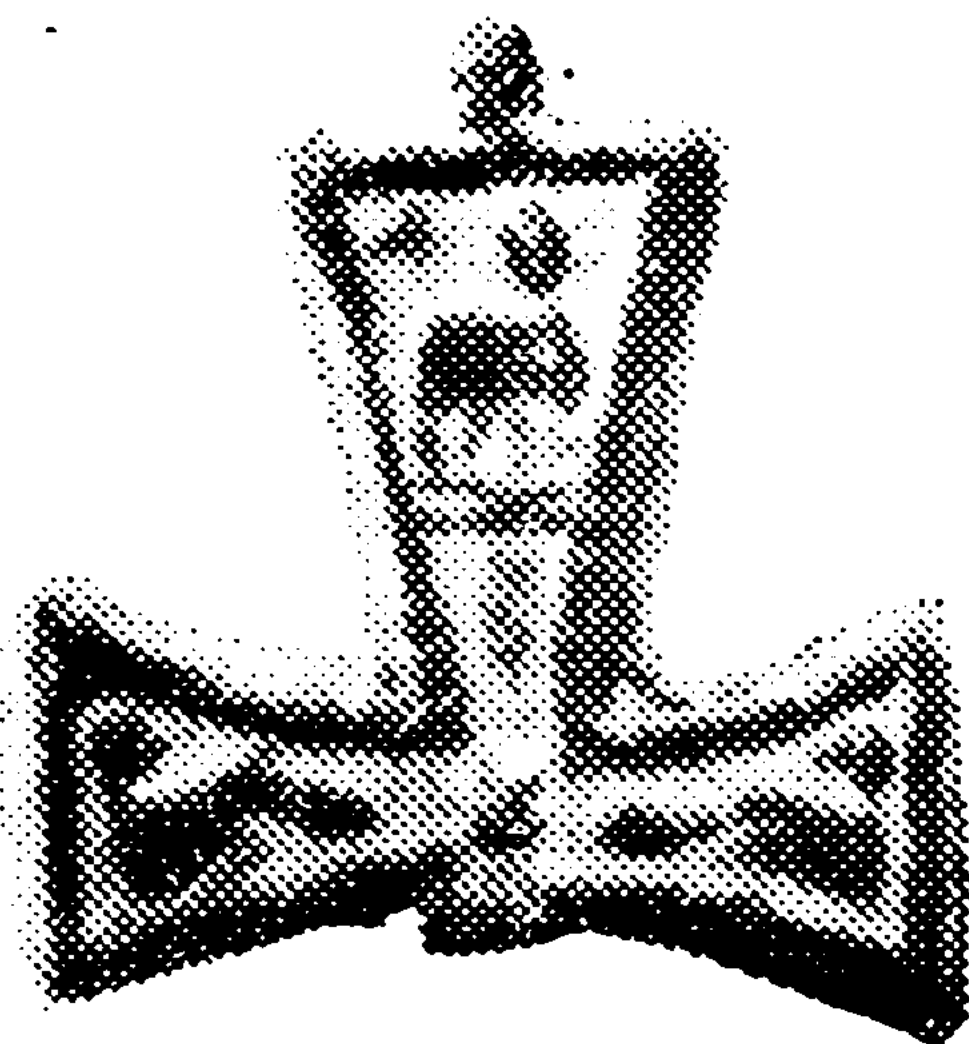
18

19

20

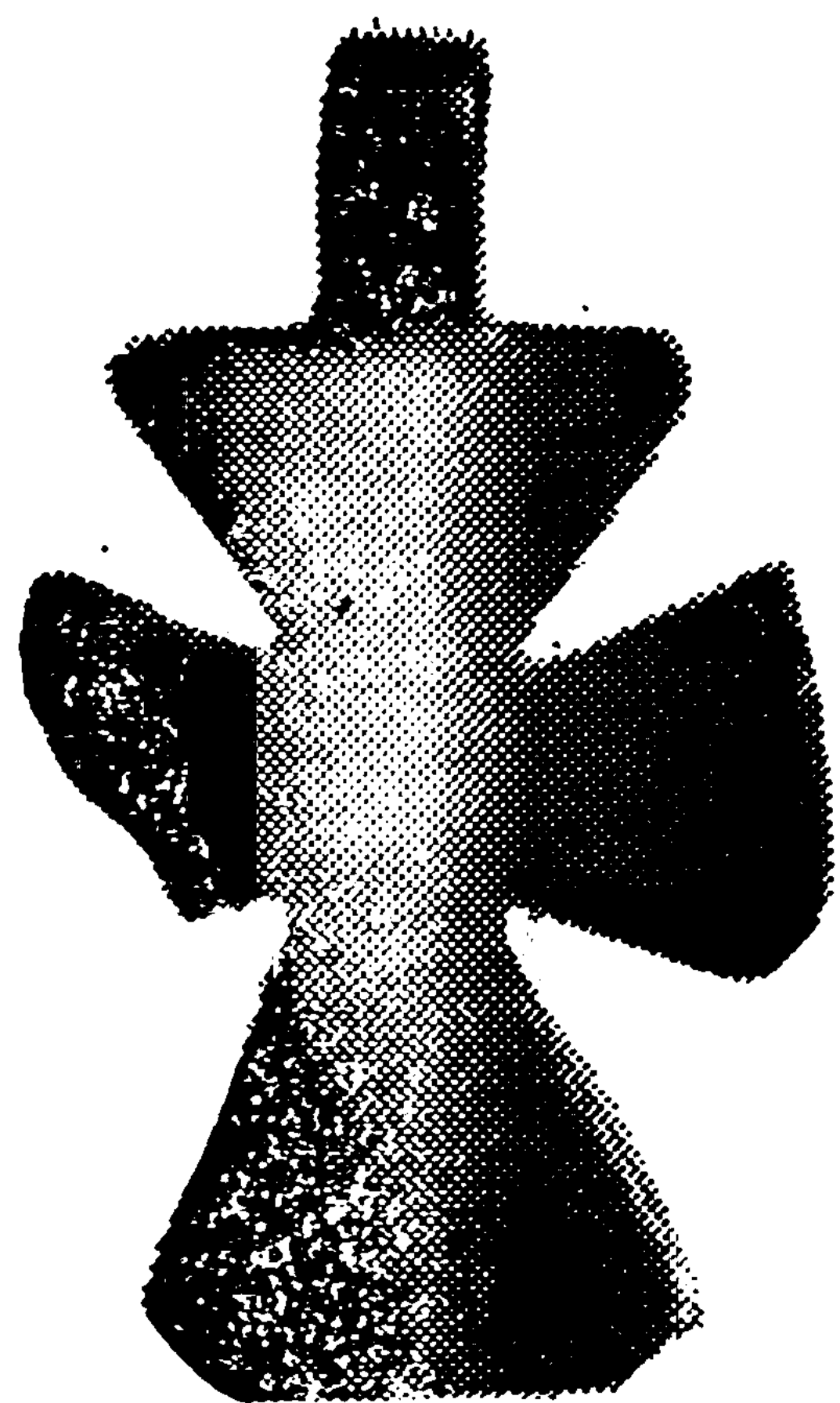

21

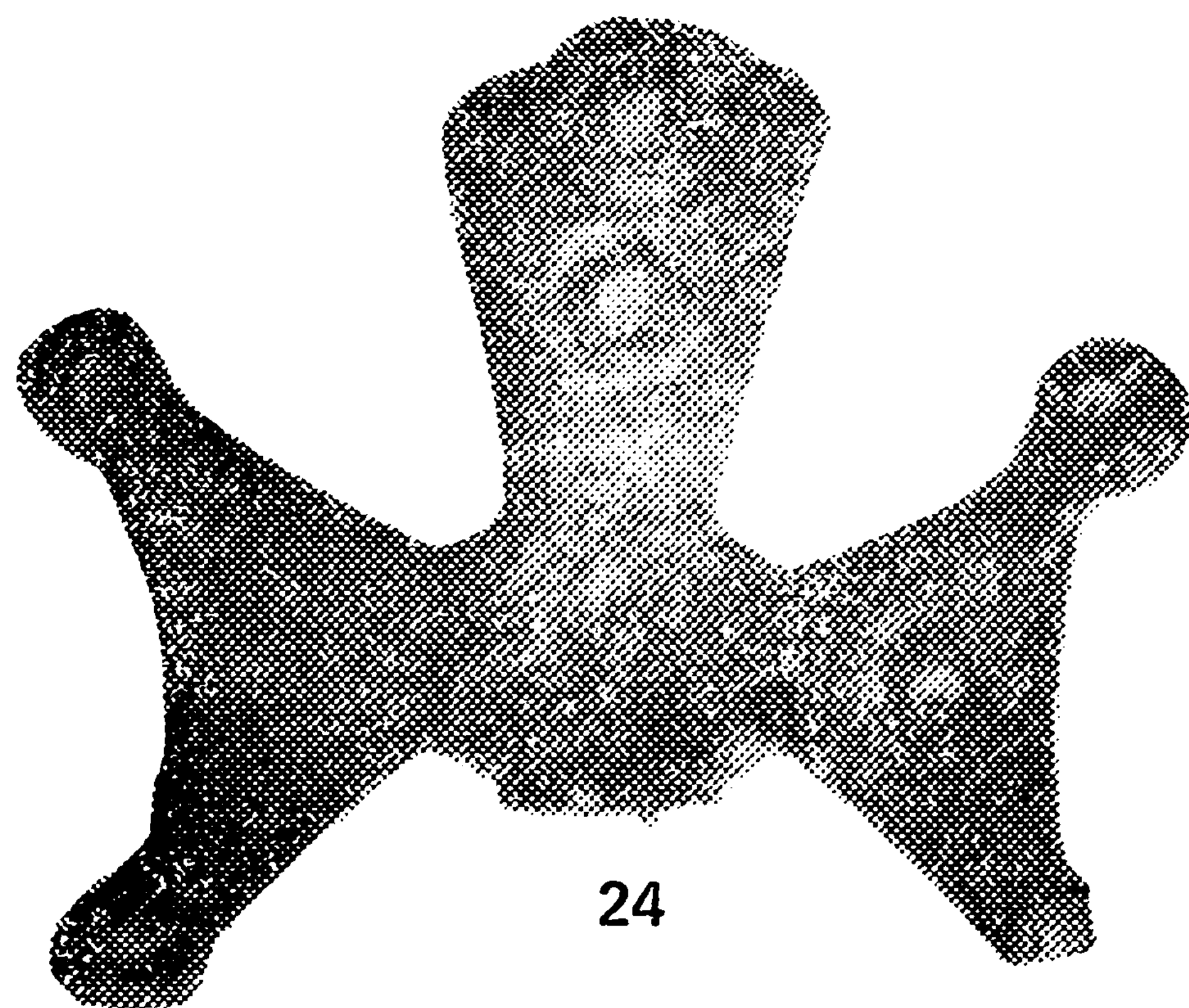

22

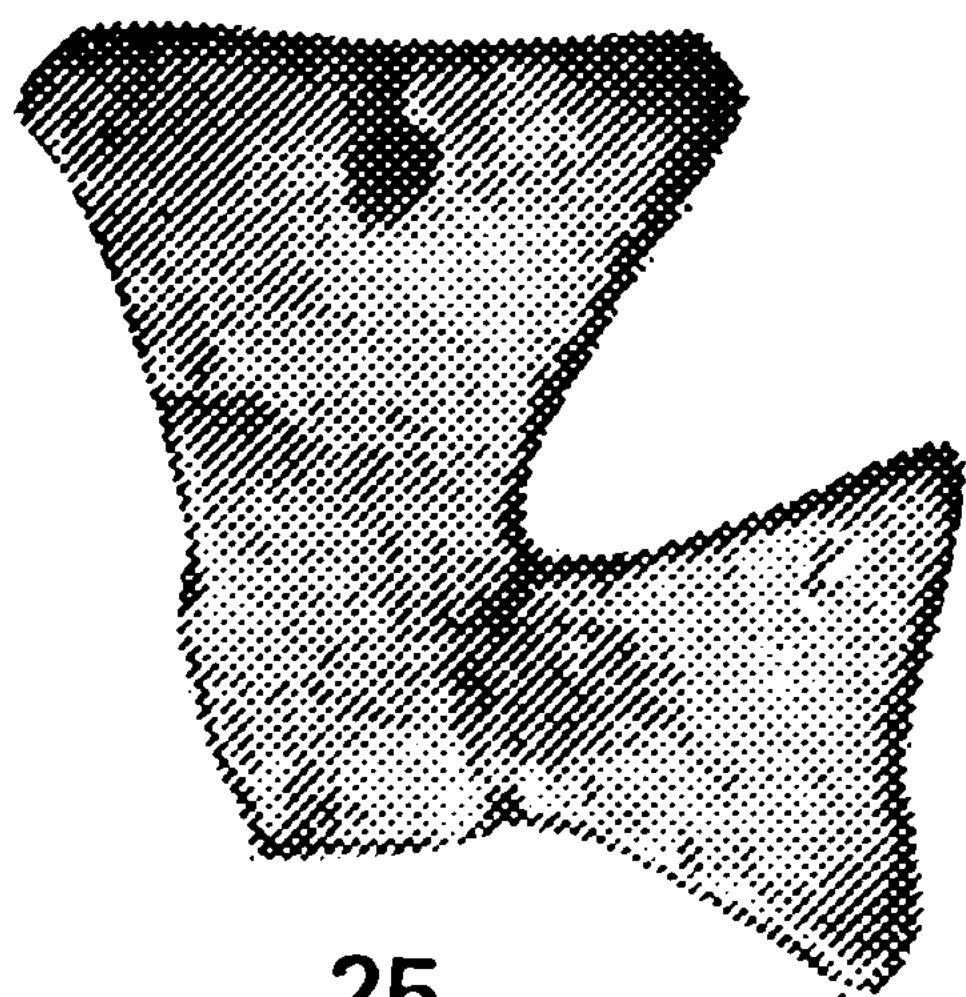
Fig. 7. — Cruciulițe din plumb (Sec. V—VI)

23

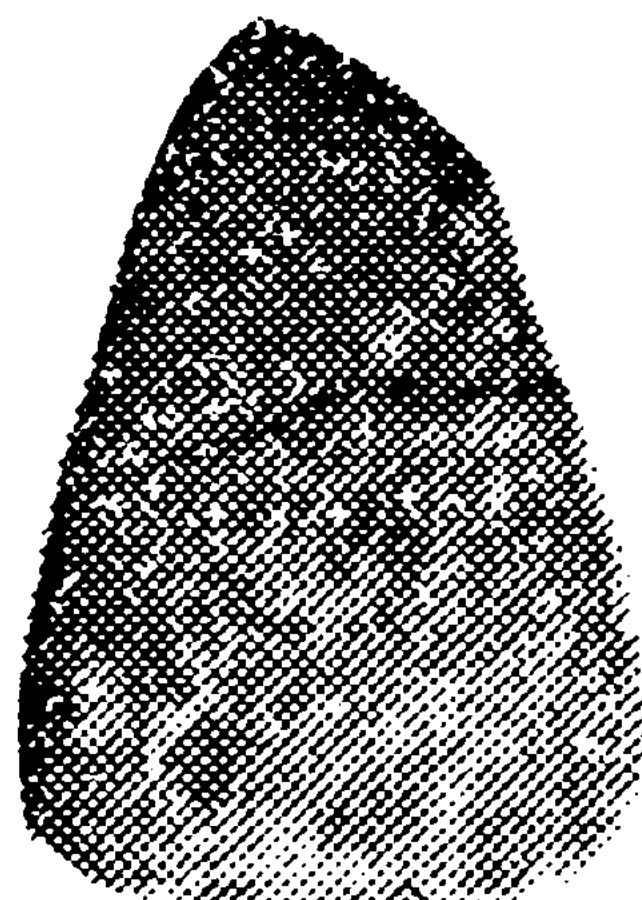
24

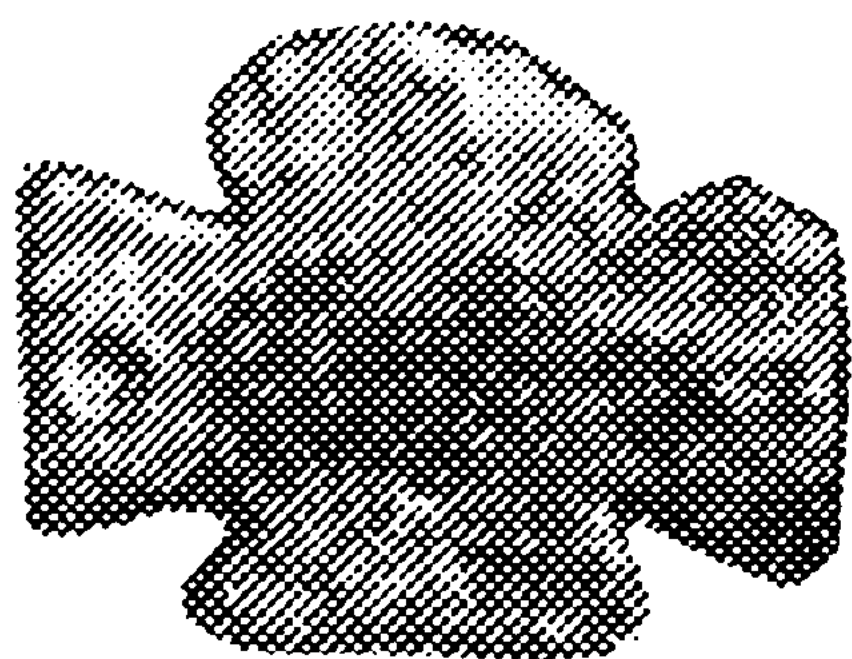
25

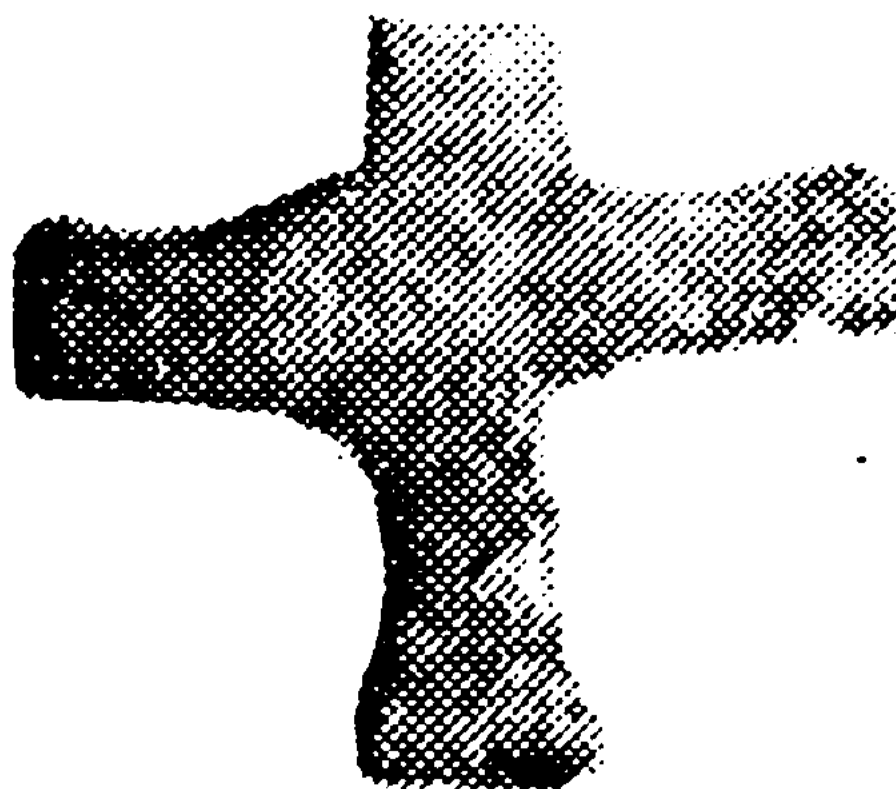
27

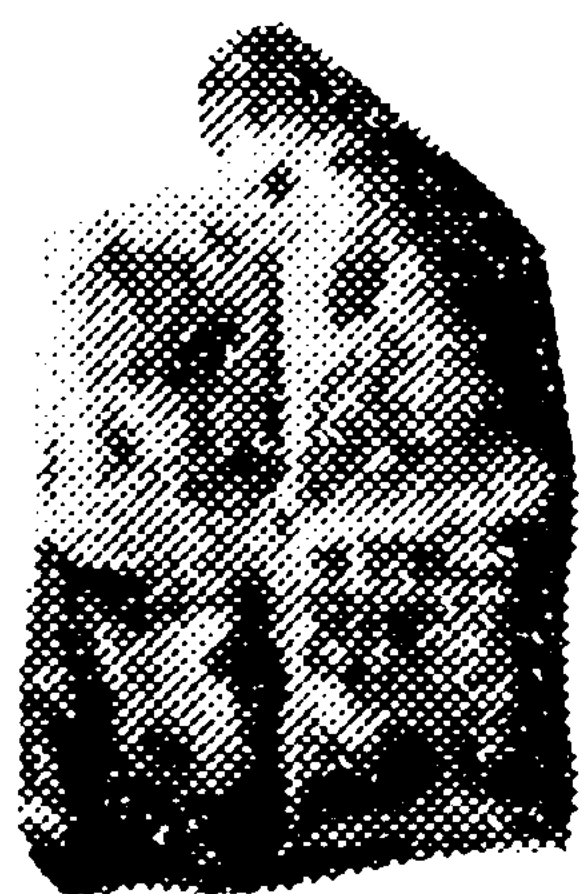
26

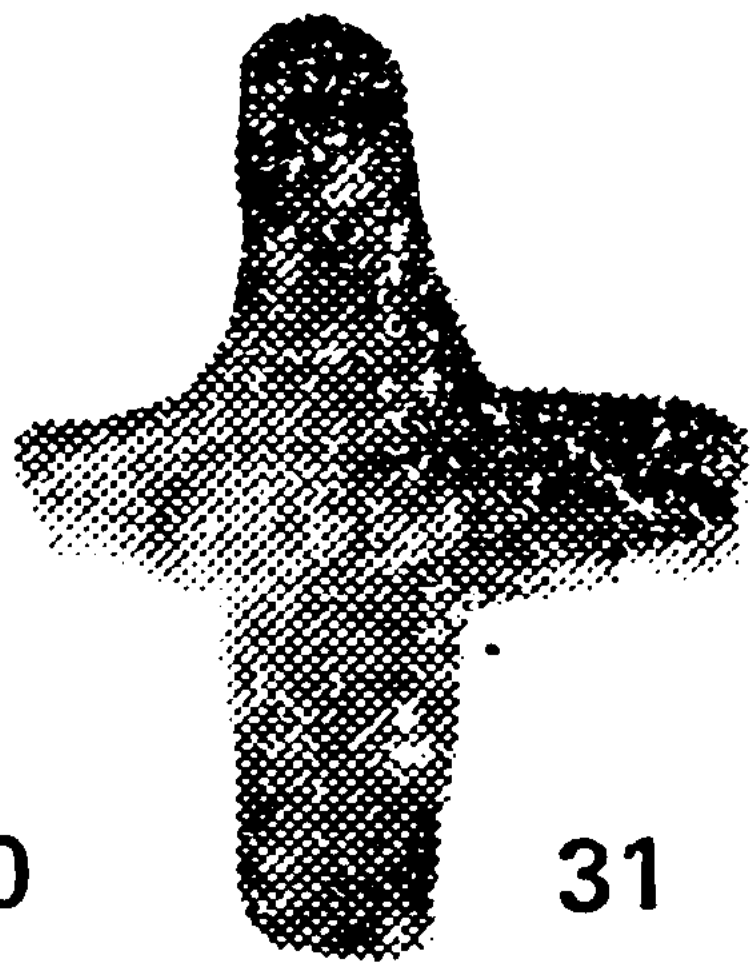
28

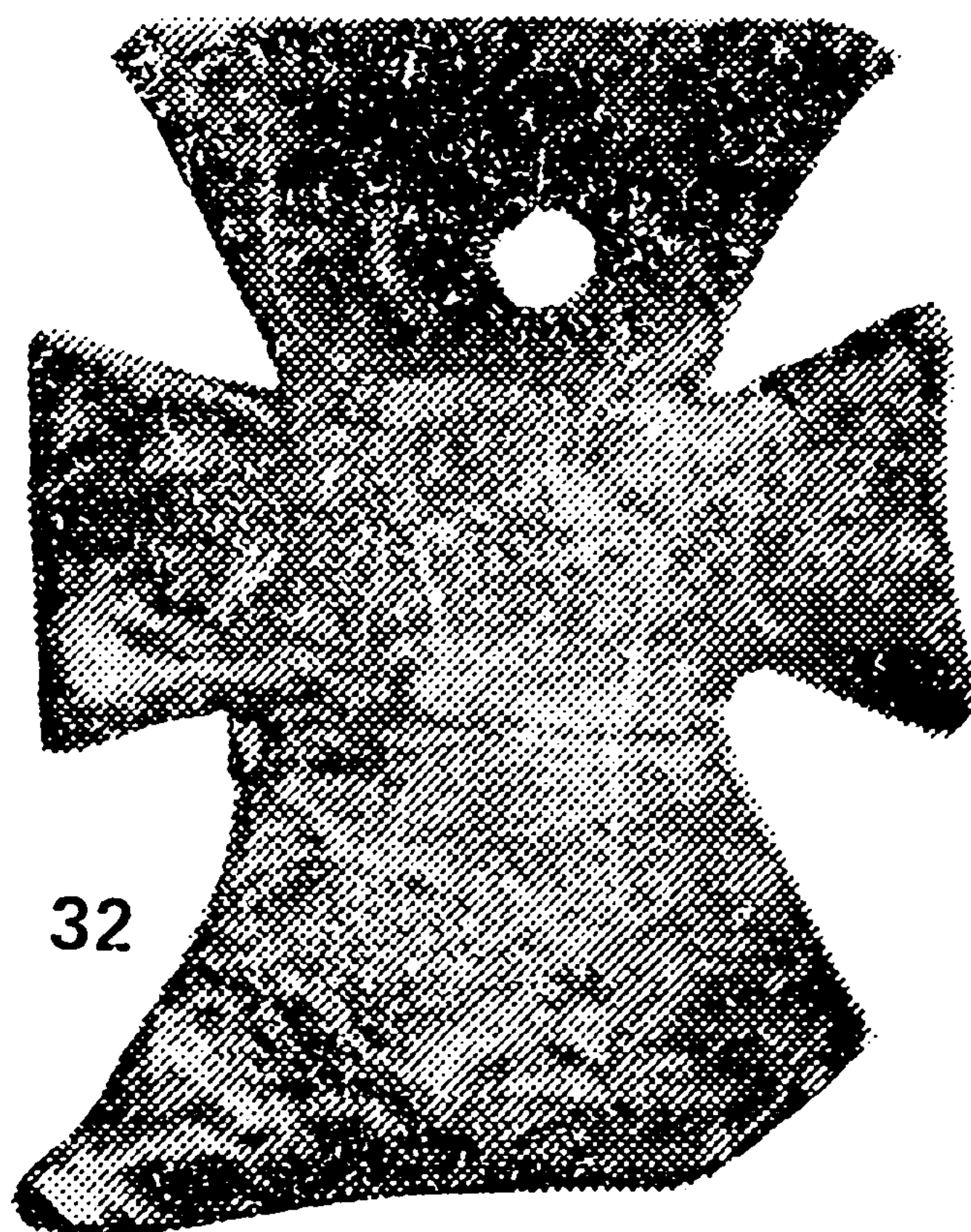
29

30

31

32

Fig. 8. — Cruciulițe din argint (23, 26, 28), bronz (24, 27, 31) și plumb

Majoritatea sistemelor de agățare lipsesc — de regulă cu brațul pe care se aflau — dar cele păstrate la piesele turnate din plumb fac deplină dovadă de modul cum erau folosite micile obiecte de cult. Obișnuit ele sînt prevăzute cu o tortiță care continuă extremitatea brațului superior, așa cum se vede la exemplarul publicat sub nr. 1. Obiectul, bine conservat este o cruce latină, cu trei brațe egale, cel inferior mai lung. Tortița fiind foarte îngustă și neornamentată, se detașează net de corpul crucii, împodobit cu *perle* și cu stea în centru. Alte piese însă — și numim pe cele publicate sub numerele 5—8 — au tortițele mai late și prevăzute cu *perle* ca și restul crucii; de regulă 4 *perle*, din care una între cele două *perle* din extremitatea brațului superior, de care se găsește atașată tortița. La o examinare sumară orificiul de pătrundere al șnurului apare înconjurat de 6 *perle*, înglobîndu-le și pe cele care în mod firesc împodobesc extremitatea brațului superior.

Exemplarele numerele 3—4 și 27 aduc modificări ale tortiței în sensul că aceasta devine foarte lată, crește în diametru și face corp comun cu brațul cruciuliței care acum pare terminat printr-o măciulie. Perla din capul brațului este distribuită pe tortiță iar golul tortiței este înlocuit cu un orificiu de dimensiuni reduse în așa fel că tortița nu se mai detașează vizibil de restul crucii. Linia de contur a extremității brațului, suficient de pronunțată la fragmentul cu nr. 8, dispăre. Cuprinzînd deci și tortița, brațul superior se lungeste considerabil, depășind în lungime brațul inferior care, la crucea latină este simțitor mai lung decît celelalte, deosebind tipul respectiv de crucea greacă.

Deci, printr-o activitate tehnică s-a ajuns involuntar la modificarea esențială a simbolului cu caracteristici impuse de corelația cu corpul omenesc, căci este bine cunoscut că semnul crucii se inspiră din corpul omenesc închipuit cu brațele deschise lateral și cu picioarele apropiate. Dar modificarea echilibrului semnului crucii ar fi rămas un simplu accident tehnic dacă s-ar fi limitat numai la piesele cu decor perlat executate prin turnare. Unele temeuri însă ne îndreptățesc să admitem că noua formă a depășit faza de produs fortuit, fiind însușită și multiplicată cu bună știință.

În adevăr, dacă inițial alungirea brațului superior s-a produs incidental, în timpul procesului de elaborare a tiparului, la un moment dat s-a apreciat că alungirea anormală a acestui braț în dauna celui inferior — care se scurtează corespunzător, devenind egal cu celelalte — răspunde cerințelor noi ale esteticii ritualului.

Ne vom folosi de cele două cruciulițe inedite — amintite mai sus — spre a exemplifica susținerea noastră.

Primul exemplar (nr. 28) este executat manual dintr-o foaie de plumb puțin mai groasă de 1 mm. Brațele laterale și cel inferior, măsurate din centrul de unire, au cîte 5 mm. Extremitățile sînt crestate în unghiu. Brațul superior se lățește ușor, sfîrșindu-se curb la o lungime de 15 mm și incluzînd spre capăt un orificiu pentru șnur. Obiectul întreg măsoară 20 mm, brațul superior fiind deci de trei ori mai lung decît celelalte.

Al doilea exemplar (nr. 29) măsoară în înălțime tot 20 mm dar brațul superior are 13 mm, față de numai 7 mm cît măsoară celelalte. Piesa a fost mai de grabă ștanțată decît turnată, căci nu prezintă nici o urmă de peduncul sau alte indicii ale turnării. Spatele este neornamentat, în schimb fața este împodobită cu un cartuș oval — rotund la capătul superior și ascuțit la cel dinspre centru — care acoperă și delimitează brațul superior. Trei cercuri îndeplinesc același rol pentru restul bra-

țelor. În interior cartușul închide o linie verticală, în timp ce în centrul cercurilor se găsește câte un punct. Centrul de unire a brațelor este de asemeni marcat printr-un punct. În brațul superior a fost practicat, după ștanțare, orificiul prin care s-a petrecut un ineluș de bronz.

Este suficient de vizibil că ambele exemplare își au origina în cruciulițele turnate, cu tortița perlată. Ele constituie, fără îndoială, un tip neobișnuit de cruce. Deci, pe baza materialului arheologic stabilim apariția unui tip necunoscut de cruce, derivat din crucea latină cu ornamente perlate și tortiță, cu categorii intermediare în care tortițele încep să facă corp comun și inseparabil cu restul crucii. Existența categoriilor intermediare ne îndreptățește să admitem că *noul tip a luat naștere la Izvoarele*. Puținătatea cruciulițelor date la iveală, atât la sud cât și la nord de Dunăre, lipsa din alte așezări a obiectelor similare cu noua caracteristică, sînt obstacole încercării de a aprecia asupra ariei de răspîndire sau a perenității tipului discutat. Aceleași motive stau piedică dorinței noastre de a cunoaște în ce măsură noua formă a căzut în desuetudine sau a făcut, la un moment dat, obiectul unor interdicții canonice. Ar fi normal să inclinăm către ultima ipoteză dar, pentru moment, nu ne stă în putință să o argumentăm.

Oricare ar fi realitatea, inovațiile în materie de simboluri religioase nu se pot ivi și nu pot atrage atenția decît în așezări importante, durabile și cu intensă activitate economică și religioasă, în care au fost resimțite nuanțări de ritual. Cunoștințele noastre despre caracterul comunităților religioase de la Dunărea de Jos sînt lacunare.

Procesul evolutiv — de la crucea latină cu perle, la crucea neobișnuită — va fi consumat o cîtine de timp, dar martorii despre valoarea ei lipsesc. Unicul exemplar aflat în mormîntul tomitan, datat pe întinderea a două secole (V—VI) nu-și are corespondent tipologic în nici una din piesele de la Izvoarele, așa că singurele repere de apropiere din zonă, rămîn ceramica de lux cu decor șampilat, abundentă la Histria⁵⁰ și Tomis⁵¹, cît și tiparele găsite în spațiul nord-dunărean, la Străulești-Lunca⁵², la Olteni⁵³ și la Cîndești⁵⁴.

Cruciulițele de bronz de la Romula și Sucidava⁵⁵ au primit o datare elastică (sec. IV—VI), sînt reduse ca număr — două — și nu se leagă din punct de vedere tehnic de exemplarele mai numeroase de la Izvoarele.

Cercetătorii ceramicii șampilate din Scythia Minor citați, sînt de acord că simbolul crucii apare în a doua jumătate a secolului al IV-lea, dar constată o persistență a lui pe ceramică pînă la sfîrșitul secolului al VI-lea. În ce privește poziția cronologică a tipului grec față de crucea latină, se reține că la Tomis se află printre cele mai timpurii exemplare, în timp ce la Histria între exemplarele tîrzii.

Este de menționat totuși că ceramica romană tîrzie cu decor șampilat de la Tomis, nu conține în grupa I (cea mai timpurie, datată între anii 360—450), nici o șampilă care să redea semnul crucii. Abia în grupa următoare care cuprinde aproxi-

50. *Idem*, SCIV, 4, 1965, p. 694—724.

51. Gh. Papuc, *Ceramică romană-tîrzie cu decor șampilat descoperită la edificiul roman cu mozaic din Tomis*, «Pontica», III, 1973, p. 152—192.

52. Margareta Constantiniu, SCIV, 4, 1966, fig. 5/3, p. 674.

53. C. Preda, SCIV, 3, 1967, fig. 1/2, 4, p. 514. Suzana Dolinescu Ferche, *Așezări din secolele III—VI e.n. în sud-vestul Munteniei. Cercetările de la Dulceanca*, 1974, fig. 122/2, 4.

54. Inedit. Citat de P. Diaconu, SCIVA, 2, 1974, p. 292, informație deținută de la V. Teodorescu (nota 24).

55. D. Tudor, OR 3, 1968, p. 470.

mativ cea de a doua jumătate a secolului al V-lea (440—490) își fac apariția crucile de tip grec, pentru ca numai în grupa a treia (470—580) ambele tipuri să devină numeroase și variate.

Pentru crucile de la Izvoarele s-a propus datarea în secolul al V-lea și al VI-lea⁵⁶, ultimul termen fiind impus de împrejurarea că la începutul secolului al VII-lea așezarea este definitiv părăsită.

Deși cruciulițele de plumb și în special cele prevăzute cu ornament perlat nu au nici o legătură directă cu simbolurile aplicate pe ceramica respectivă, apreciem că unele sînt replica celorlalte, că abundența atât a unora cît și a altora, constituie o dovadă a coexistenței lor în timp. Și în măsura în care observația nu va putea fi dezmințită, va trebui să admitem că piesele selecționate de noi se plasează în partea a doua a perioadei acceptată pentru existența crucilor aplicate prin ștampilare pe ceramică, altfel spus, în grupa a treia stabilită pe baza descoperirilor de la Tomis. De fapt către o datare în secolul al VI-lea ne-am gândit în anul 1965, cînd făceam legătura cu bazilica de la Izvoarele și cu epoca lui Justinian⁵⁷.

Celălalt element de comparație — tiparele găsite în Cîmpia Munteană — nu contrazice datarea propusă de noi. Tiparul de la Olteni pentru turnat bijuterii, redă o cruce destul de asemănătoare cu un exemplu ștampilat pe un vas ceramic de la Tomis⁵⁸, asemănare sprijinită pe divizarea suprafețelor în pătrate ornamentale. Una dintre cruciulițele fragmentare de la Izvoarele, publicată de noi în anul 1965 (nr. 13) prezintă la rîndul ei unele despărțituri în pătrate, care amintesc întrucîtva de ornamentele precedentelor.

Monografia privind cercetările de la Dulceanca⁵⁹, omite să precizeze în ce măsură tiparul de la Olteni, de care se ocupă la un moment dat, poate fi considerat creștin, iar Petre Diaconu înclină să-l considere destinat exclusiv producerii de podoabe, de caracter laic, sprijinit pe împrejurarea că pe valva păstrată se mai află gravat, pe partea opusă, negativul unei oarecari bijuterii⁶⁰.

Este de netăgăduit că aceste prezențe nu constituie prin ele însele dovada indiscutabilă a existenței comunității creștine. Nu este însă mai puțin adevărat că modul de gravare al celor trei cruciulițe de pe tiparele de la Străulești-Lunca, Olteni și Cîndești, evidențiază un incontestabil caracter creștin, pe care nu ar fi putut să-l imprime un meșter gravor necunoscător al acestui cult și al canoanelor lui. De unde convingerea că într-adevăr gravorii tiparelor au fost creștini.

La rîndu-ne am reflectat că nici un alt element arheologic nu sprijină ideea creștinismului populației de la Dulceanca și împrejurimi, pînă cînd iminenta descoperire a necropolei din secolul al VI-lea va prilejui culegerea unor prețioase informații cu privire la ritul și ritualul de înmormîntare și va arunca lumină asupra caracterului etnic al celor care au trăit și s-au înmormîntat în zonă. Dacă totuși nu va fi posibilă argumentarea în favoarea unei populații creștine, va trebui să acceptăm că tiparul respectiv a pătruns, la nord de Dunăre, din sud și a străbătut spațiul muntean, eventual vehiculat de un meșter bijutier sau — dat fiind că în așezările limitrofe nu s-au găsit podoabele pe care le anticipează tiparul — în urma

56. V. Culică, *Dacia*, N.S., IX, 1965, p. 425, propune epoca lui Justinian. I. Barnea, *Din Istoria Dobrogei*, II, p. 556, fig. 68/3, sec. V—VI. V. Culică, *Pontice*, 2, 1969, p. 357, sec. V—VI.

57. V. Culică, *Dacia*, N.S., 1965, p. 425.

58. *Pontica*, VI, 1973, fig. 18/2.

59. Suzana Dolinescu Ferche, *op. cit.*, p. 110.

60. Petre Diaconu, *SCIVA*, 2, 1974, p. 292.

unei acțiuni întreprinsă în sud de elemente staționate la un moment dat în Cîmpia Munteană.

Nu aceeași este situația la Străulești-Lunca. Tiparul de aici se leagă atît de semnul crucii zgîriat pe pîntecul unui vas de la Cățelu Nou⁶¹, cît mai cu seamă de creuzetul din lut, de la Băneasa⁶². Tiparul de la Străulești-Lunca redă o cruce greacă, cu insistență sugerare a tipului Malta și prezintă un șanțuleț orizontal puțin mai sus de capătul brațului superior, care contribuia la formarea inelului de prindere, întocmai ca la tiparul de la Olteni, ceea ce constituie argumente că și acesta din urmă a servit la turnarea aceluiași gen de simbol creștin.

Cercetarea arheologică nu va întîrzia să stabilească ce populații foloseau bijuteriile pentru care în epoca respectivă Cîmpia Munteană aduce pe masa de lucru numeroase tipare, într-o gamă destul de variată, fără a ne pune și în posesia podobabelor propriu-zise.

Din păcate analogia cu cruciulițele de la Izvoarele nu nivelează unele deosebiri, dintre care esențiale ne pare lipsa elementelor perlate sau cu cerc punctat, întîlnite doar sub brațele cruciulițelor de pe ceramica șampilată.

Tipurile grec și latin de pe tiparele din Cîmpia Munteană nu ne ajută să stabilim cronologia relativă pe tipuri, pentru piesele de la Izvoarele căci, neîndoios, chiar dacă inițial unul din tipuri s-a bucurat de prioritate genetică, ele au coexistat în secolele V—VI. Cît privește poziția cruciulițelor de la Izvoarele, apreciem că cele mai noi pot fi contemporane cu tiparul de la Străulești-Lunca, sau imediat anterioare lui. În această categorie trebuie să înțelegem în primul rînd crucile de tip neobișnuit⁶³. În schimb cruciulițele cu decor perlat pot coborî pînă în ultimele decenii ale secolului al V-lea.

Excursul nostru la nord de Dunăre a încercat să sublinieze încă o dată nevoia și posibilitatea examinării unitare a situației populației de pe ambele țărmuri ale fluviului, nu numai sub aspect politic, ci și religios.

Cît privește geneza, la Dunărea de Jos, în veacul al VI-lea a unui tip neobișnuit de cruce, se pare că din expunerea încheiată aici, a reieșit cu prisosință.

Vasile CULICĂ

61. Margareta Constantiniu, *art. cit.*, fig. 6, p. 675.

62. *Idem*, fig. 5/3, p. 674.

63. Citim în DACL (fasc. CLIV—CLV, coloana 852—853, voce Pierre, saint) că Eusebiu (*Historia ecclesiastica*, I, III, C I), preluînd pe Origene, relatează că apostolul Petru a fost crucificat cu capul în jos, la cererea sa, dar după Tertulian, patimile lui Petru au fost asemănătoare celor ale lui Iisus (*De praescript.* c. XXXVI). Seneca (4—65) cunoaște în timpul lui Nero, cruci de diferite feluri și precizează că unii sînt atîrnați cu capul în jos (*Consolatio ad Marcian*, n. XX).

Am considerat că piesele noastre de tip *neobișnuit* nu au legătură cu instrumentul supliciului apostolului Petru, deoarece geneza tipului este perfect dovedită prin urmărirea evoluției cruciulițelor de la Izvoarele. Ignorînd această realitate am fi nevoiți să admitem că la Izvoarele, la un moment dat, o comunitate creștină sau numai o parte a ei, a încetat să adore crucea lui Iisus, în favoarea crucii lui Petru.

Tradiția răstignirii lui Petru s-a perpetuat la catolici, însuși Michelangelo redînd scena pe zidul capelei Pauliene.

SCRIERI INEDITE ALE MITROPOLIȚILOR DIN MOLDOVA (SEC. XV)

Recunoscut ca unic mitropolit de către patriarhul Matei în 1401, *Iosif Mușat*, ruda domnitorului, se mai afla încă în fruntea bisericii moldovene la 1407—1408¹. Succesorii săi însă, unii de origine greacă, aveau să fie desemnați de Constantinopol, reprezentând interesele Paleologilor, ce urmăreau cu stăruință subordonarea ierarhiei ortodoxe politicii lor de alianță pe plan militar cu apusul catolic. Interpretat literal, un pasaj din cronica lui Ulrich von Reichenthal² sugerează chiar prezența a doi arhiepiscopi din Moldova la conciliul de la Constanța (1415)³, deși, în ceea ce ne privește, preferăm a crede că memorialistul german se referea la altceva. În orice caz, în 1416 mitropolia Moldovei era socotită vacantă, de vreme ce Manuel II cerea patriarhului Euthymios II să trimită la Suceava pe episcopul de Poleainina⁴. Acest din urmă personaj era probabil o creatură a latinofilului Manuel II care, îndată după întoarcerea sa din Peloponez și moartea, în împrejurări misterioase, a lui Euthymios, ce refuzase să satisfacă cererea împăratului, reușea să obțină de la noul patriarh, Josephos II, trimiterea titularului de Poleainina ca arhieru desemnat (*hypopsephios*) la Suceava, împreună cu documentele de rigoare (*μετὰ καὶ πατριαρχικῶν γραμμάτων*), astăzi, se pare, pierdute⁵. În 1532 însă, Teofan al Moldovei (1528—1541) porunca *domestikos*-ului Varlaam copierea unui liturghier arhieresc cu anexe, astăzi ms. Leningrad, Biblioteca Saltykov-Șcedrin, fond Soloveckij 1015 1124, la finele căruia întîmpinăm (f. 104 v—107) o scrisoare slavă de recomandare, adresată unui mare voievod, cu prilejul trimiterii de către un înalt ierarh a unui episcop desemnat într-o eparhie. Titlul și începutul acestei scrisori, transformate în formulă de cancelarie, pot fi regăsite aidoma (§ 19) într-un sbornic din Moldova, descoperit de A. I. Jacimirskij în 1896 la biserica din Gorodiște și copiat de un Asincrit la anul 1486⁶. Am putea socoti firește că această formulă patriarhală din sec. XV, menită a recomanda unui voievod moldovean un arhieru venit de la Constantinopol, se referea la episcopul de Poleainina, dacă n-am întîlnit în cuprinsul ei referiri explicite la starea monastică a trimisului și la calitatea sa de episcop sufragant, așa încît ne putem întreba dacă, nu cumva formula de care vorbim nu trebuie așezată în anul 1428,

1. V. Lauret, *Aux origines de l'Église de Moldavie. Le métropolitain Jérémie et l'évêque Joseph*, «Revue des Études Byzantines», 5 (1947), p. 158—170 și articolul nostru *Un sermon anonyme et l'activité littéraire de Grégoire Camblak en Moldavie*, în *Études Balkaniques*, 1976, sub tipar.

2. C. Karadja, *Delegația din țara noastră la conciliul din Constanța în anul 1415*, «Analele Academiei Române. Memoriile secției istorice», seria III, tom 7, memoriul 2, p. 59—91.

3. E. Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, I, 2, București, 1890, p. 497, traduce de asemenea «Kiryla Moldaviae» prin «Chiril al Moldovei», așadar un ipotetic ierarh moldovean, delegat la Constanța; este vorba de fapt de un reprezentant al orașului Chilia.

4. V. Laurent, *Contributions à l'histoire des relations de l'Église byzantine avec l'Église roumaine au début du XV-e siècle*, «Bulletin de la Section Historique de l'Académie Roumaine», 26, 2 (1945), p. 1—22.

5. *Les mémoires du grand ecclésiarque de l'Église de Constantinople Sylvestre Syropoulos sur le concile de Florence 1438—1439*, ed. V. Laurent, Paris, 1971, p. 101 n. și 104.

6. A. I. Jacimirskij, *Mel'kie teksty i zamjetki po starinnoj slavjanskoj i ruskoj literature*, St. Petersburg, 1899—1902, p. 53—58. O filă a sbornicului din 1486 a fost reprodușă fotografic de Jacimirskij în *Iz istorii slavjanskoj pis'mennosti v Moldavii i Valachii XV—XVIII, vv.*, St. Petersburg, 1906, pl. II, 1. Unele piese ale ms. din 1486 pot fi regăsite în *Zbornik za putnike*, tipărit de Božidar Vuković la Veneția în 1520; cf. St. Novaković, *Božidara Vukovića zbornici za putnike*, «Glasnik Srpskog Učenog Društva», 45 (1877), p. 129—167 (§ 62) și E. Turdeanu, *La Vision de Saint Paul dans la tradition littéraire des slaves orthodoxes*, «Die Welt der Slaven», 1 (1956), p. 401—430. Pentru răspîndirea cărții lui Vuković la noi vezi I. Iufu, *Manuscrite slave în bibliotecile din Transilvania și Banat*, «Romanoslavica», 8 (1963), p. 451—468; *Mănăstirea Hodoș-Bodrog, centru de cultură slavonă din Banat*, «Mitropolia Banatului», 13 (1963), p. 229—261.

cînd cunoaştem un alt mitropolit τῆς Μολδοβλαχίας καὶ Παραθαλασσίας pe nume Macarie ⁷, alături de un episcop de Rădăuți ⁸. În orice caz, insistența cu care scrisoarea patriarhală îndeamnă pe *hypopsephios* să combată eterodoxia exclude posibilitatea de a stabili vreo legătură între această formulă și ceilalți episcopi greci din Moldova veacului XV, precum acel Grigore care, trecut la catolicism, obținea la 11 martie 1436 de la papa Eugeniu IV un salv-conduct pentru a se înapoia în țară ⁹, ori Damian (1437—1445), ce au urmat cu fidelitate politica latinofronă a basileului.

În 1435 Moldova este din nou disputată de doi principii, ceea ce ne îndeamnă a bănuși că în această vreme, ca și între anii 1386—1401, drepturile metropolitane erau divizate. Într-adevăr, un raport din 30 iulie 1437, inserat de medicul bavarez Sigismund Gotzkircher în ms. Berlin Elect. 909 ¹⁰, arată că în Moldova erau pe atunci doi arhiepiscopi ¹¹, iar în 1439, așa cum indică memoriile lui Syropoulos, ambele scaune mitropolitane erau reprezentate la conciliul florentin ¹², unul prin grecul Damian al Sucevei, trimis, odată cu încheierea conciliului de la Basel, ca apocrisiar patriarhal pe lângă voievodul Alexandru, cu misiunea de a obține reprezentarea clerului local de un băștinaș ¹³, celălalt prin protopopul Constantin, care semnează, alături de Damian, locțiitor al Sucevei, ca locțiitor (*topon ēpechon*) al Moldovei (de Jos), adică al vlădiciei de Roman ¹⁴, voievodul însuși fiind reprezentat de jupanul Neagoe ¹⁵.

7. Inscricție pe un *epitaphios*, reprodusă într-un exemplar românesc din 1732 al cronografului lui Cygalas, ms. București, Bibl. Acad. rom. 3456, f. 314; cf. Melchisedec Ștefănescu, *Viața și scrierile lui Grigore Țamblac*, «Analele Academiei Române», seria II, tom. 6 (1884), p. 1—109 (p. 45 n.—46 n.) și în «Revista pentru istorie, arheologie și filologie», II, 3 (1884), p. 1—64 (p. 32). Vezi de asemenea Al. Elian, *Dosoftei, poet laic*, «Contemporanul», XXI, 1071 (26 mai 1967) și P. Cernovodeanu, *Préoccupations en matière d'histoire universelle dans l'historiographie roumaine aux XVII-e et XVIII-e siècles*, I, «Revue Roumaine d'Histoire», 9 (1970), p. 677—697, p. 688—689.

8. «Mitropolia» de Rădăuți, astfel numită într-o inscripție din 1514 (Melchisedec Ștefănescu, *O vizită la câteva mănăstiri și biserici antice din Bucovina*, «Revista pentru istorie, arheologie și filologie», I, 1 (1883), p. 245—281; I, 2 (1883), p. 47—75, p. 55), ființa pare-se încă de la 1413. Cf. A. Gonța, *Mitropoliile și episcopiile ortodoxe moldovene în sec. XV*, «Mitropolia Moldovei și Sucevei», 34 (1958), p. 21—36.

9. Syropoulos, ed. Laurent, p. 162—163 n. Personajul nu pare a fi identic episcopului catolic Grigore de Milcov, numit la 26 mai 1433 (I. C. Filitti, *Din arhivele Vaticanului*, I, București, 1913, p. 42—44). De curînd, acestui Grigore i-au fost atribuite *Viața lui Ioan cel Nou* și stiherele pentru Ioan cel Nou din manuscrisul lui Eustatie protopsaltul. O discuție a acestor teze poate fi aflată în articolul nostru citat mai sus, nota 1.

10. § 20, (*Handschriftenverzeichnis der Kaiserlichen Bibliothek zu Berlin*, herausgegeben von V. Rose, II, 3, Berlin, 1905, p. 1436). Textul a fost deja reprodus de N. Iorga, *Acte și fragmente privitoare la istoria românilor*, III, București, 1897, p. 718, după ms. München, Clm 18298.

11. «Item ecclesia Constantinopolitana habet potestatem in spiritualibus apud duas Balachias, propriam linguam habentes, quae duo regna sunt et domini duo per se naturales reges in metis Ungariae et Russiae, omnes in obediencia ecclesiae Graecorum, populus in maxima quantitate, ubi mittuntur archiepiscopi quattuor».

12. P. 162: εἰς δὲ τὴν Μολδοβλαχίαν ἀνέβησαν τῷ μητροπολίτῃ πρὸς ὀλίγον ἀπελθόντι ἑκεῖσε, καὶ ἴστερον πάλιν ἔγραψαν πρὸς αὐτὸν τε καὶ τὸν αὐθέντην καὶ ἦλθον ἔνταῦθα ὁ μητροπολίτης τε καὶ πρέσβις ὁ Νεάγογος καὶ ὁ προτοπαπᾶς.

13. Syropoulos, p. 596 și 604: καὶ ἔφερε καὶ τὸν ἑκεῖσε προτοπαπᾶν.

14. Cf. P. S. Năsturel, *Cîteva însemnări despre sinodul de la Florența*, «Mitropolia Olteniei», II (1959), p. 643—648 și *Quelques observations sur l'union de Florence et la Moldavie*, «Süd-Ost Forschungen», 18 (1959), p. 84—89. Vezi subscripțiile în G. D. Mansi, *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*, XXXI, Venezia, 1798, reed. Paris, 1901, col. 1701, reproduse și de Pontificia Commissio ad redigendum Codicem Juris Canonici Orientalis, *Fontes*, series III, tomus VI, ed. A. Tăutu, Città del Vaticano, 1944, p. 164—169. Vezi de asemenea lucrarea mai veche a lui C. Auner, *La Moldavie au concile de Florence*, «Échos d'Orient», 7 (1914), p. 321—328; 8 (1905), p. 5—12, 72—77, 129—137 (*Moldova la soborul din Florența*, București, 1915 2).

15. Potrivit relației unui anonim rus din 1437—1440, reproduse în 1458—1461 de către Simeon din Suzdal, ed. A. Popov, *Istoričeskoliteraturnyj obzor drevnich russkich polemicheskikh sočinenij protiv latinjan*, Moscova, 1875, p. 198—210, și A. Pavlov, *Kritičeskie opyty po istorii drevnejšej greko-russkoj polemiki protiv latinjan*, St Petersburg, 1878, p. 344—359 («Iar din Țara Volohilor a voivodului, mitropolitul pe

Damian dispăre la o dată incertă, probabil 1445¹⁶. Atestat prima oară în documente la 30 septembrie 1445 aflăm de asemenea, cel puțin pînă în 1447¹⁷, pe un Calist, episcop al Romanului, poate de la Neamț¹⁸. Ultimul arhieru grec din Moldova a fost Ioachim (1445/1447—1449/1455), după care urmează localnicul Teoctist. Acesta, ostil politicii de apropiere față de catolici manifestate de Petru Aron¹⁹, avea să treacă, precum știm, de partea tînărului Ștefan, pe care, la 12 aprilie 1457, îl va unge domn la Direptate.

Întrucît formulele care au slujit pentru recomandarea lui Ioachim ca arhieru ne sînt cunoscute²⁰, rămîne a socoti că scrisoarea copiată la 1486 și 1532 se referea la unul din episcopii greci dintre 1416 și 1445. Traducătorul slav a încercat să transforme un *entalma* patriarh la înscăunarea unui mitropolit trimis de Constantinopol într-o formulă de recomandare a unui mitropolit moldovean către un episcop sufragant. Modelul grecesc folosit, astăzi pierdut, era asemănător unei formule editate în 1643 de Isaac Habert după un codice parizian²¹. De fapt, avem de a face nu cu o traducere, ba nici măcar cu o adaptare, ci cu o reordonare a unor imagini răzlețe din cuprinsul originalului, tradus într-o altă limbă decît cea slavă de un om care nu știa prea bine grecește și notat cuvînt cu cuvînt de un scrib care, tot așa, cunoștea imperfect slava bisericească. Frazele textului slav, în care sintaxa sfidează orice regulă, sînt de aceea pe alocuri ininteligibile, fapt care ne-a îndemnat să îl reproducem numai în traducere românească. Iată acum cuprinsul formulei :

«Învățătură a mitropolitului și marelui sobor».

(1) «A preasfințitului mitropolit N. al țării N. către iubitorul de Hristos și marele domnul nostru N. și către toți oamenii iubitori de Dumnezeu, către duhovnici, în Duhul Sfînt. Legea și rînduielile lui Dumnezeu răspîndite fiind prin sfinții evangheliști și apostoli în lume, cu îndurarea dumnezeiască, întru acestea și (luînd seama la) aceal ce va să se învrednicească de scaunul cel sfînt, poruncim acestea :»

(2) «Să-i fie lui viața curată²² și astfel să cîrmuiască în liniște, fără furtună, liniștite, fără furtună, liniștit și bine averile bisericești, încît în chip vrednic de Dumnezeu să mîntuiască la liman pe cei ce ascultă cu dreaptă credință de învățătura creștină, iar toți cei ce ascultă de învățătura cea rea să se gonească de preiutindinea și să se afurisească».

(3) «Astfel se cuvine păstorului ce dorește a păstori turma lui Hristos : Ochii pururea treji să-i fie, iar auzul, mîinile și picioarele să silească către păstoria cea bisericească, cu ochii în jos veghind, pentru ca turma s-o păzească, cu urechile ascultînd, ca să gonească toată reaua învățătură eretică, mîinile acestuia lucrînd, ca să așeze pe loc de tărie pe cei ce cad de la credință» (În formula greacă, care aici este mai dezvoltată, nu găsim aluzii la erezie).

nume Demianos, iar solul se chema Nicolaes». Cf. A. S. Ščerbina, *Literaturnaja istorija russkich skazanii o florentijskoj unii*, Odessa, 1902, și L. V. Čerepnin, *K voprosu o russkich istočnikach po istorii florentijskoj unii*, «Srednie veka», 25 (1964), p. 176—187.

16. În 1442, odată cu detronarea lui Iiaș. sau 1445, așa cum afirmă I. I. Georgescu, *Un ierarh necunoscut al Moldovei, Calist arhieriscop și mitropolit (1445—1447)*, «Biserica Ortodoxă Română», 87 (1969), p. 563—572, dacă nu cumva în noiembrie 1447, dată sugerată de M. Lascaris, *Joachim métropolit de Moldavie et les relations de l'Église moldave avec le patriarcat de Peć et l'archevêché d'Achris au XV-e siècle*, «Bulletin de la section historique de l'Académie Roumaine», 13 (1927), p. 129—159. Data reală pare a fi 1445 (vezi mai jos).

17. La Melchisedec Ștefănescu, *Cronica Romanului și a episcopiei de Roman*, I, București, 1874, p. 111—113, data este 1449.

18. I. I. Georgescu, *op. cit.*, și I. Ivan, *Un ierarh moldovean cu numele de Calist inmormîntat la mănăstirea Neamț*, «Mitropolia Moldovei și Sucevei», 46 (1970), p. 66—74. Calist este prima oară amintit de arhimandritul Andronic, *Scurtă istorie pentru începutul creștinătății și al ierarhiei Moldovei*, Neamț, 1858 ; potrivit lui Andronic, Calist ar fi trăit pînă la 1454.

19. P. S. Năsturel, *Cîteva însemnări...* 20. Vezi mai jos.

21. 'Αρχιεράτιχον. *Liber pontificalis ecclesiae Graecae*, Paris, 1676 2, p. 509—512.

22. Aflăm o aluzie la βίος într-un alt *pittakion* patriarhal din codicele lui Habert, p. 558.

(4) «Pentru aceea vă trimitem vouă pe bunul și binecinstitorul creștin numit N., către cetate și oamenii ce nu au păstor. De aceea am ales și am numit pe cel întru toate prebcuviosul între monah²³ cinstitul N., cu bună vrerea celui fără de început Fiu și singură odraslă domnul nostru Isus Hristos, cu lucrarea celui într-o singură ființă și de viață dătător prea Sfântul Duh».

(5) «Iară noi smeriții și nedestoinicii am făcut hirotonie și am săvârșit-o cu îndurarea Sfântului Duh, iar voi cu mulțumire și cu bucurie și cu dragoste din tot sufletul să-l primiți ca pe un părinte și să-l cinstiți și să-l cunoașteți ca pe un păstor și ca pe un întâi-stătător, ce vă cheamă la mîntuirea voastră. Urmați-l, slujiți-l ca fii întru veșnicie, știind că asupra sufletelor voastre veghează și se roagă, precum și marele apostol Pavel învățîndu-ne grăiește: Supuneți-vă mai marilor voștri și ascultați-i, căci ei veghează asupra sufletelor voastre. Iar dacă veți asculta de acest arhieru și veți fi sub porunca lui, atunci veți fi și voi părtași la bunurile veșnice».

(6) «Iar întru aceste toate, rugați-vă mereu pentru de Dumnezeu păstrătorul domnia (sa) fiul nostru marele voivod N.²⁴, ca domnul Dumnezeu să-i dea stăpînirii lui biruință asupra vrăjmașilor. Pomeniți întru domnul și smerenia noastră, care pentru a înscăuna pe acest arhieru am fost trimis către voi N».

(7) «Iar domnului Dumnezeului nostru cel întru troiță și de una ființă ne închinăm și îl slăvim, (și pentru ca) oile cele împrăștiate adunîndu-le să le strîngă către pășunea drepte credințe într-un singur țarc, în singură sfînta biserică de dreaptă credință, pentru mîntuirea voastră am trimis vouă păstor blagoslovind și blagoslovit. Și întru multe să vi se înmulțească și să crească casele voastre cu rugăciunile și ruga născutului dintru cuvînt Hristos, adevărat Dumnezeu nostru, stăpînii noastre Născătoare de Dumnezeu și a sfîntului proroc înainte mergător și botezător Ioan și a tuturor sfinților, amin».

Întrucît documentele privitoare la Ioachim al Moldovei, inclusiv propriile sale opere epistolare și liturgice, au rămas pînă acum practic necunoscute istoricilor noștri, socotim de folos a le inventaria mai jos. Cele mai multe sînt transcrise de Ioachim însuși în ms. Athos, Megale Laura 31 (nr. 1841 în catalogul lui Spyridon Lauriotes și S. Eustratiades, Catalogue of the Greek MSS of the Library of the Laura, Cambridge, 1925, p. 330) în anul 1457 (f. 176: ἐγράφη τὸ παρὸν ἐν ἔτει 1457).

O descriere amănunțită a codicelui a fost publicată încă în 1901 de către A. Dmitrijevskij, Opisanie liturgičeskich rukopisej chranjaščichsja v bibliotekach pravoslavnao vostoka, II, (Kiev, 1901), p. 626—631, împreună cu o ediție parțială a cîtorva formule epistolare, unele reproduse și de ieromonahul Spyridon în revista Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς 2 (1918), p. 78—81. Lăsînd de-o parte formulele liturgice banale ale manuscrisului athonit și documentele privind pe Ioachim aflate și comentate de M. Lascaris în 1927, textele care ne interesează sînt următoarele:

(1) Ms. Laura f. 132, doc. II ed. Spyridon, p. 78, un praktikon gramma din 1443 al lui Gerasimos, arhiepiscop de Adrianopol, privind numirea ieromonahului Ioachim de la mănăstirea Prodromului ἐπονοματομένης Πέτρας ca episcop de Agathopolis καὶ πάσης Ζωῦδρου, document ce dovedește că scaunul de Agathopolis, fost sediu metropolitan, devenit în 1381 sufragant al Adrianopolului (Miklosich-Müller 348), continua la acea vreme să-și păstreze situația subordonată, conform unei hotărîri patriarhale din 1389 (Miklosich-Müller 337 și 405), care, permițînd titularului de Adrianopol să rezideze la Agathopolis, redevenit astfel centru metropolitan, interzicea totodată titularului acestei din urmă cetăți să pretindă prerogative arhiepiscopale²⁵.

(2) Un πρόσταγμα βασιλικὸν εἰς μετάδειν, prin care Ioan VIII Paleolog transfera pe Ioachim de Agathopolis în Moldova, în locul lui Damian care murise (f. 133; doc. I Spyridon, p. 78, reprodus după acesta și de M. Lascaris, Joachim métropolitte de Moldavie et les relations de l'Église moldave avec le patriarcat de Peć et l'archevêché d'Achris au XV-e siècle, «Bulletin de la section historique de l'Académie Roumaine»,

23. πρεσβύτερον Habert.

24. μεγάλων βασιλέων Habert.

25. Cf. J. Darrouzès, Le registre synodal du patriarcat byzantin au XIV-e siècle. Étude paléographique et diplomatique, Paris, 1972, p. 373, 380.

13 (1927), p. 139—159, în apendice). Data corectă (1447 la Lascaris) este 1445, atestată de ediția Dmitrjevskij.

(3) Un γράμμα περιεκτικὸν ὃ ποιῶσιν οἱ ἀρχιερεῖς εἰς αἰχμαλώτους καὶ μάλιστα εἰς τοὺς αἰχμαλωτισθέντας ἀπο τῆς ἀθλίας Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Μολδοθλαχίας Ιωακείμ σύνθεσις, *așadar din 1453* (f. 138 v—141 v; doc. Spyridon III, p. 79—81), alcătuit probabil pe cînd Ioachim încă se mai afla în Moldova.

(4) F. 134—134 v, formulă ὅπως προβιβάζεται ἐπίσκοπος εἰς μητροπολίτην ed. J. Darrouzès, *Ekthesis Nea. Manuel des pittakia du XIV-e siècle*, «Revue des Études Byzantines», 27 (1969), p. 5—127, p. 77—79, după alte mss. Variantele manuscrisului de la Megale Laura, pe care le reproducem după ediția Dmitrjevskij, sînt: καὶ ἰναίντε de γνῶμη (ed. Darrouzès, p. 77, rînd 4); τὸ ἰναίντε de πατριαρχικὸν (77, 4); μου καὶ ἀγίου (κ.α.μ. 77, 5); πανιερωτάτων (ἱερωτάτων 77, 7); om. τῆ τιμῆ καὶ (77, 9); om. καὶ ἰναίντε de τοῖς (77, 11); μὲν (μέντο 78, 1); ἀρχιερατικοῦ (ἱερατικοῦ 78, 8); om. ἐπὶ τῆς (78, 8); ἔχειροτόνησεν (ἔχειροτονήθη 78, 11); ὑπέσχετο (ὑπόσχεται 78, 13); καὶ ἡ (ἡ 78, 13); προσταγὴν καὶ (καὶ 78, 14); ἡ ὑαέγραφα (καὶ ὑπέγραφα 78, 15); ὑπανιστάμενος (επανισταμένων 78, 20); τῶν ἄλλων (ἄλλων 79, 3).

(5) Formula ὅπως μετατίθεται ἐπίσκοπος εἰς μητροπολίτην εἰς μητροπολιν f. 135, ed. Darrouzès, p. 79, după alte mss. Variantele ds. de la Laura sînt: (εἰς μητροπολίτην 79, 5); φενώλιον (φαινόλιον 79, 10); ἀναγινώσεται (ἀναγινώσκει 79, 3); καὶ τὸν (τὸν 79, 4).

(6) Formula ὅπως μετατίθεται μητροπολίτης εἰς ὑψυλοτέρα μητρόπολιν f. 135, ed. Darrouzès, p. 80, după alte mss. Variante: φενωλίου (φαινολίου 80, 5); πρὸς τὸ πρὸς 80, 5); om. προκαθημένου τοῦ πατριάρχου καὶ συνεδριαζόντων τῶν ἀρχιερέων (80,6).

(7) Formula ὅπως δίδεται μητροπολίτη κατ' ἐπίδοσιν μητρόπολις, f. 135, ed. Darrouzès după ediția Dmitrjevskij a ms. de la Megale Laura.

(8) Formula ὅπως δίδεται μητοπολίτη ὑψηλότερος τόπος, ἐν ᾧ πρῶτον ἔλαχεν ἐκκλησία *așadar o formulă pentru trecerea la rangul de topon epechon*, f. 135—138, ed. Darrouzès, p. 80, după ediția Dmitrjevskij. În *Ekthesis Nea* formula 7 urmează formulei 8, aceasta din urmă purtînd în ms. de la Megale Laura data 1457. Întrucît știm din alte surse²⁶ că Ioachim părăsise Moldova între 1449 și 1455, refugiindu-se în Polonia, de unde avea să se îndrepte spre Roma, data 1457 aplicată ultimei formule este cel puțin curioasă, cu atît mai mult cu cît Constantinopolul căzuse acum sub turci și riturile, recomandate a fi săvîrșite la Sfînta Sofia, în prezența basileului, nu mai puteau fi împlinite așa cum se cuvenea.

De la Ioachim ne-a mai rămas de asemenea un canon al Adormirii, alcătuit probabil înainte de 1445—1447, păstrat în manuscrisul București, Biblioteca Academiei, grec 943, copiat la Athos de un ieromonah Gavriil în 1570, f. 435—438. În manuscris aflăm, în dată după canonul lui Ioachim, cîteva formule ce nu se găsesc în *Ekthesis Nea*, (f. 438—440 v), anume un συστατικὸν γράμμα εἰς ἱερέα, εἰς διάκονον καὶ εἰς μοναχόν, ἀροῖ un ἔνταλμα ἐνδόσιμον τοῖς ἱερεῦσιν διδόμενον, pe urmă un γράμμα ἀφέσιμον ὃ ποιεῖ ἀρχιερεὺς ἢ καὶ πνευματικὸς și un πιττάκιον διδόμενον ἐγράφως εἰς ὄφφικιον, iar după o listă de τὰ ἐκκλησιαστικὰ ὄφφικια (f. 439—440 v), asemănătoare listei N, varianta b, din ediția lui J. Darrouzès, *Recherches sur les ὄφφικια de l'Église byzantine*, Paris, 1970, p. 264—274 și 567—570 (în ms. nostru sînt omise offikia nr. 32 și 34—35), o ἀπολυτικὴ γραφὴ ἣν δῶδι ὁ ἀρχιερεὺς τὸν χειροτονηθέντα.

În încheiere reproducem canonul lui Ioachim, a cărui transcriere o datorăm colegului T. Teoteoi, căruia îi aducem și pe această cale vii mulțumiri.

26. M. Lascaris, *op. cit.*

Κανὼν εἰς τὴν σεβάσιμον κοίμησιν τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, ποιμα τοῦ ταπεινοῦ μητροπολίτου Μολδοβλαχίας Ἰωακείμ, φέρει ἄκροστιχίδα τήνδε· τὴν Θεοτόκον γεραίρω ἔκ καρδίας Ἰωακείμ ᾠδῆ ἀ, ἦχος δ'.

ἌΝΟΙΞΟ ΤΟ ΣΤΟΜΑ ΜΟΥ

(1) Τὴν πάνσεπτον δέσποινα νῦν εὐφημῖν προδιμούμενος καὶ δεῖαν σου κοίμησιν, τῆς κῆρύσεως Θεόν· λόγου δέομαι ῥανίδα παρασχεῖν μοι· ἔκ τῶν ἀκηράτων σου θησαυρῶν πάντα γνε.

(2) Ἡ θεία σου κοίμησις πάντας πιστοὺς συνεκάλεσε, παρθένε πανύμνητε, μητὲρ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ· ἐν τῷ θείῳ σου καὶ πανσέπτῳ ἐν ᾧ μεγαλύνωμεν τὸν σὲ δοξάσαντα.

(3) Νοεῖν οὐ δυνάμεθα τοῦ σοῦ Ἰουῦ δεονόμφεντε, ἄπειρον δύναμιν, πῶς νῦν κατήλθεν ἐν σοί, παρέλαβε ψυχὴν σου τὴν ἁγίαν. Καὶ αὐθὶς ἐφοίτησεν εἰς οὐρανοῖς μετ' αὐτῆς.

(4) Θεὸν ὃν ἐκύησας ἀνερμηγεύτως πανάμωμε ἀπαύστως ἰκέτενε, ὑπὲρ ἡμῶν τῶν πιστῶν τὴν σεβάσιμον καὶ θείαν σου τιμώντων μετάστασιν σήμερον τοῦ οἰκτειρῆσαι ἡμᾶς.

ᾠΔΗ Γ' ΤΟΥΣ, ΣΟΕΣ ὙΜΝΟΛΟΓΟΥΜΕΝ

(1) Ἐν σοί Θεοτόκε ὁ υἱός σου· κατήλθεσὺν πάσῃ στρατιᾷ ἀγγέλλων, ἀρχαγγέλλων τῶν χερουβικῶν δυνάμεων καὶ τὸ πάντα γνον πνεύμασος εἰς χεῖρας ἔλαβε δέσποινα.

(2) Ὁ Πέτρος παρθένε Θεοτόκε. Εὖν δάκρυσιν ἤρε τὴν φωνὴν ᾧ πῶς ὑπτίαν βλέπων σε ἁγνή καὶ νεκρὰν ἄφωνον τὴν τοῦ Θεοῦ κῆρύσαν τὴν ἐνυπόστατον δύναμιν.

(3) Τὸ σὸν συγχωμίζων θεῖον σῶμα, ὁ θείασος κόρη μαθητῶν Γεθσημανῆ ὑπήγον τὸ ἐν λῶρα τοῦ κηδεύσα σου, ἐν ἧ καὶ καταθέμενος σὺν ὀδυρμοῖς σπανίεσαν.

(4) Οὐκ ἔστι μοι ὄλως σωτηρία, ἐξέργων παρθένε ῥυπαρῶν ἄπερ ἢ ἀφροσύνη μου ἐπιτελεῖν ἐδίδαξεν ἀλλ' ἢ σωτηρία τέξασα τὴν σωτηρίαν μοι βράβευσον.

ᾠΔΗ Δ' ΤΗΝ ἈΝΕΞΙΧΝΙΑΣΤΟΝ

(1) Καταστεφομένην σε, τὴν ἀνεξιχνίαστον τότε ἁγνή, θείοις ἐγκωμίοις καὶ χάρισιν, ἔκ τοῦ Ἰουῦ σου, ἀποστόλων ὁ χορός ἀκηχοότες ἄκραντε, φόβῳ καὶ χκρᾷ ἐμεγάλυνον.

(2) Ἡ κορυφαίωτος τῶν μαθητῶν; ὕμνον τὸν ἐξόδιον ἐψαλλε, κράζων. « Παρθένε, ποῦ ἀπέρεις ἢ σκηνή. Καὶ κίβωτος ἢ πάγκλυσος, καὶ ἡ πλάξ τοῦ λόγου, ἀνύμφευτε ».

(3) Νῦν ἢ παναμώμητος Μητὲρ Χριστοῦ, πρὸς τὸν ὑπερκόσμιον αἶρεται, καὶ θεῖον λῶρον τὴν ψυχὴν ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ ἐξ αὐτῆς χεῖρισσα, σάρκα καὶ ψυχὴν προσλαβόντος Χριστοῦ.

(4) Γοερῶς Ἰάκωβος καὶ οἱ λοιποὶ σὺν Ἱερωθέῳ ἀπόστολοι. « Μητὲρ », ἐβόων, « τῆς αληθινῆς ζωῆς, πῶς ἐπὶ γῆς κατέλιπε τὸ ζωαρχικώτατον σῶμα σου ».

ᾠΔΗ Ε' ἘΞΕΣΤΙ ΤΑ ΣΥΜΠΑΝΤΑ

(1) Ἐξῆραν οἱ πρόκριτοι τῶν ἀποστόλων δέσποινα, σῶμα σου τὸ θεῖον ἐπὶ ὤμων, καὶ ἦραν, πάντες τὴν θαυμασίαν φωνὴν λέγοντες ἰδοὺ ἢ τοῦ Θεοῦ Μητὲρ εἰς οὐράνια νῦν ἀπεισκηνώμετα. Ῥημάτων σου πάντα γνε τῶν θείων οἱ ἀπόστολοι ἔκβασιν ὀρῶν τῶν ἀνεβῶν ὄντως παρθένε, μακαριοῦσι τὴν σὴν κοίμησιν, αἱ πάσαι γενηαὶ, ὡσπερ προεφήτευσας ἔτι ζῶσα ἐν σῶματι.

(2) Ἀὐλῶν οἱ πρώτιστοι, ἀγγέλων οἱ ταξίαρχοι, σήμερον κατήλθον Θεοτόκε ἐπὶ τὸ σκῆνος τὸ ἀκρεφνὲς καὶ ἁγνόν, τὸ σὸν καὶ παρέστησαν αὐτὸ τὸ δὲ θεῖον πνεῦμα σου ὁ Ἰός σου παρέλαβε.

(3) Ἰδόντες ἐξέστησαν οἰνόες τὴν ἀκείρατον φέρον τα ψυχὴν σου τὸν δεσπότην, καὶ πρὸς ἀλλήλους διαπωροῦντες τρανῶς ἰδοὺ ἀνεβῶν ὁ Θεὸς φέρειν πανάκραντον κίβοτον εἰς οὐ(ρά)νια.

(4) Ῥομφαία κατέτρωσε τὴν ἄκαρπον καρδίαν μου ὁ δεινὸς Βελίαρ Θεοτόκε· καὶ κείμαι ἄπνους καὶ τὸ καθόλου νεκρός, ἀλλὰ αὐτὴ ὑγίασον ἁγνή· Ἰνα εὐχαρίστως σε μεγαλύνω ὁ ἄθλιος.

ᾠΔΗ ΣΤ'. ΤΗΝ ΘΕΙΑΝ ΤΑΥΤΗΝ ΚΑΙ ὉΙΟΙ

(1) Τέλους τετύχηκα. Ὁ δόξης ἧς ἠξίωσε πάντα γνε· τὴν γὰρ ἁγίαν σου ὄντως ψυχὴν ἠγαλίσατο· ὁ πατρικοῖς ἐν κόλποις ἀναπαυόμενος.

(2) Ἐν μέσῳ κόρη θεόνυμφε, τῶν θείων μαθητῶν ὁ Θωμᾶς οὐκ ἦν· ὅπως θεάσεται· σοῦ τὴν σεβάσιμον κοίμησιν· ὕθεν ἐλθὼν ἐβόα ταῦτα σὺν δάκρυσιν.

(3) Καὶ πῶς κορία καὶ δέσποινα ὁ πάντων δυστυχῆς ἠκθυστέρησα καὶ οὐκ ἀπέλαυσα τῶν σῶν ρημάτων ὧν εἶρηκας πρὸς τοὺς ἐμοὶ συμμύστας φεῦ καὶ συνκῆρυκας.

(4) Καὶ τοῦτο πάντως συνέβη μοι καθάπερ ἐν καιρῷ ἀναστάσεως, ἀλλ' ἐφανίσθη τί ὡς ὁ Ἰός σου πιστώσας με, καὶ τῆς ψυχῆς τὴν λύπην τάχος κατάστειλον.

ΩΔΙΖ' ΟΥΚ 'ΕΑΑΤΡΕΥΣΑΝ

(1) Ανυμνήτωσαν ἀγγέλλων τὰ στρατεύματα· τὴν θείαν ἀνοδὸν τῆς κυησάσης Θεὸν ἀσπόρως καὶ ἅπαντες βροτοὶ κραυγάζωμεν ὑπὲρ ὑμνητε.

(2) Ῥαπισέσθωσαν Ἑβραῖοι οἱ παράφρονες καὶ αἰσχυνέσθωσαν· ὁ γὰρ τὴν σὴν νῦν σορὸν κατάξει πυρόμενος Ἑβραῖος ἄχραντε· δίκας ἔλαβε τὴν τῶν χειρῶν ἀφέρεσιν, ἃς αὐτὴ πάλλλιניάσω.

(3) Δυναμούμενοι παρθένε οἱ ἀπόστολοι παρα τοῦ τόκου σου· ὑπὸ νεφῶν ἐπὶ σὲ· ἀθρόον συνήρχοντο· κλέοντες ψάλλοντες ἢ παντάνασσα εἰς οὐρανοὺς ἀνέρχεται· τῷ Ἰωῦ συμβάσιλεύειν.

(4) Ἰλεόν μοι νῦν παρθένε παναμώμητε, τὸν σὸν Ἰὸν ἀπέργασαι δημιουργὸν καὶ Ἰὸν εἰς πάθη ἀλλόκοτα πεσόν τῷ δέσπανα· ἵνα ψάλλω σοι· Καὶ ὡς θεὸν γεννήσαα, μεγαλύνω εὐχαρίστως.

ΩΔΗ Η' ΠΑΗΔΑΣ ΕΥΑΓΗΣ

(1) Ἄνωφερομένην σε παρθένε, αἱ τάξεις τῶν ἀσωμάτων πᾶσαι ὑμνησαν· πρὸς ἀλλήλας λέγουσαι «αὕτη ἡ βασίλισσα, πρὸς τὸν Ἰὸν ἀνέρχεται». Ω ἀνακράξομεν «τὸν Κύριον ὑμνήτε».

(2) Σήμερον αἰθὴρ καθηγιασθη, καὶ κόσμος τῆς εὐωδίας πλήρης γέγονεν, ἐπὶ τῷ ἀνόδῳ σου μητὲρ ἀειπάρθενε εὐλόγημεν δέσποινα· Χαρᾶς ἢ πρόξενος διόσε γεγηθότες ὑμνοῦμεν, καὶ ὑπερυψοῦμεν.

(3) Ἰδοὺ ἡ Σιών τοῦ βασιλέως, ἡ πόλις ἡ ἐκλεκτὴ καὶ ὑπερκόσμιος, ἐν ἣ ἠρετήσατο τκατηχεῖν ὁ ὕψιστος ἀπαίρει εἰς σκηνώματα τοῖς ἄνω πόλεως, ἦν πόδες τῶν πραέων πατοῦσι τῷ Ἰῷ συνεῖναι καὶ βασιλεῖ καὶ κτίστη.

(4) Ὁ φρικτῶν καὶ ξένων τεραστῶν, ἔβρα Θωμᾶς ἀγνή ὁ Δίδυμος· μὴ εὐρῶν τὸ σῶμα σου ἐν τῷ τάφῳ κείμενον ἀλλ' ὑψωθὲν ὡς ἔπρεπεν, διὸ ἐβόα σοι· ὦ Χαίροις κιβωτὲ καὶ λυχνία, πόκη καὶ ἡ στάμνος ἠφέρυσα τὸ μάνα.

ΩΔΗ Θ' ἌΠΑΣ ΓΗΓΕΝΗΣ ΣΚΙΡΤΑΤΩ

(1) Ἄπας ἀβροτῶν πληρὺς συναθρίσφητι ἐπὶ τὴν κοιμήσιν τῆς πανυπεράγνου νῦν καὶ δόξαν δῶμεν πάντες καὶ αἶνεσιν· τῷ θαυμαστὰ ποιήσαν τῷ καὶ μεταστήσαν τῷ πρὸς τὰ ἄνω σῶμα τὸ πανάγιον τῆς ἀγνῶς κῦησασῆς τὸν ἄγιον.

(2) Κέρας τῶν πιστῶν ἀνάκτων νῦν ὑψωσον θεοχαρίτω τε καὶ τοῦ πιστοτάτον δὲ λαοῦ σου δέξαι τὴν θείαν αἶνεσιν ἣν ἐκ ψυχῆς προσάγει σοι· τῇ θεομήτορι, ἣ καὶ πρόσχες, ῥῶσιν τε δωρήσασθε καὶ ψυχῶν καὶ σωμάτων πανάχραντε.

(3) Ἐκστηθι ψυχῆς. Καὶ φρίξον καὶ δάκρυσον κατανοήσαα πῶς ἢ τῆς ξωῆς τροφῆς, θανάτου, πείρων ὅλως ὑπέμεινεν σὺ δὲ ἀθλία τὸ δράσις τὸ τοῦ θανάτου δὲ· πῶς ἐκ φυγῆς τὸ φρικτὸν ποτήριον ὃ ποιεῖν κατεκριθην ὁ ἄθλιος.

(4) Ἰλεον τὸν σὸν ἀπέργασε Κύριον· ὃν ἐσωμάτωσας, μητὲρ ἀειπάρθενε ἵνα ἀνοιξῆ καμοὶ φιλάνθρωπα σπλάχνα καθὰ φιλάθρωπος τῶν ἐπταισμένων μοι πάντων λύσιν βραβεύων καὶ ἄφεισιν σὲ γὰρ ἔχω προστάτιν ὁ δοῦλος σου.

(5) Μέγα καὶ φρικτὸν ὀράθη μυστήριον ἐν τῇ κοιμήσει σου ἅπασα συνῆλθε· γὰρ αὐλῶν νόων φύσις γεραίρουσα σὴν ἱεράν μετᾶστασιν τῆς θεομήτορος· Καὶ βοῶσα Χαίροις παμμακάριστε Θεοτόκε, ἀγνή ἀειπάρθενε, ὦ βία.

Radu CONSTANTINESCU

TIPAR DE CARTE BISERICESCĂ PENTRU ARABI ÎN VREMEA DOMNULUI CONSTANTIN BRÂNCOVEANU

Om instruit și luminat, adept al lui Platon și admirator al lui Plutarh, și convins creștin ortodox, Constantin Brâncoveanu îndrăgise slovele din tinerețe, dar prea puține erau cărțile cu care să-și îdestuleze setea cititului.

Cu mult zel s-a dedicat tânărul vel logofăt Brâncoveanu tipăririi Bibliei, pornită din porunca lui Șerban-Vodă Cantacuzino la 1687, dar odată schimbând caftanul de logofăt cu cel domnesc, a știut să conducă astfel treburile, ca puținele biblioteci existente atunci în Țara Românească să se îmbogățească cu cărți tipărite în țară. Și la această lucrare a colaborat cu figurile luminate ale epocii sale, precum stolnicul Constantin Cantacuzino, frații Greceanu, dar și caligrafi, miniaturişti, tipografi, monahi simpli, plini de rîvnă și talentați.

De acum tot mai multe tipărituri românești grecești sau bilingve începură a ieși de sub preșele tiparnițelor deschise de domn, bună parte din ele luînd drumul mînăstirilor de la Muntele Atos, insulele grecești, Ierusalim și chiar Sinai, Alexandria, Cairo.

Era o dorință împlinită a lui Constantin-Vodă Brâncoveanu, pe care cu multă satisfacție o traducea în cuvinte pe la 1700, Teodosie, mitropolitul țării: «Nu ne vom mai împrumuta dară de acum înainte de unele ca aceste, ca mai nainte de la alții, ce și noi ca ale noastre le vom ave, și altora, cui va trebui de aceste cu osîrdie vom împărți»¹.

Să nu fi răsunit aceste cuvinte pînă la urechile Patriarhului de Antiohia, Atanasie al IV-lea Dabbas, însoțite, poate, și de o tipăritură brîncovenească? Chiar el o mărturisește în prefața Liturghierului din 1701, arătînd că plecase din «Antiohia la Constantinopol și de acolo în mult renumita domnie a Ungrovlahiei, după auzirea virtuților eroice și a izbînzilor geniale» ale lui Constantin-Vodă Brâncoveanu, iar pe la sfîrșitul anului 1700, ajungînd la curtea sa din București, îi vorbise despre lipsa cărților de slujbă arabe «pentru că erau manuscrise și de aceea cu greu se găseau și anevoie se dobîndeau, pentru că fiind scump(e) și mai cu seamă din cauza lipsei de bani»².

Domnul s-a lăsat convins de argumentele patriarhului Atanasie și chemîndu-l pe iscusitul tipograf de la Snagov, Antim Ivireanu, i-a dat «cu abundență cele de cheltuială», punîndu-l «să sape cu îngrijire literele arabice și făcînd nouă halcografie arabică, să tipărească serviciul sfintei liturghii în amîndouă limbile elenă și arabică»³.

Astfel, începutul veacului al XVIII-lea a marcat pătrunderea cărții arabe în tiparnițele brîncovenești, fenomen ce s-a extins pînă la mijlocul secolului, cunoscînd trei etape succesive și distincte: tipărirea în Țara Românească (1700—1702), mutarea tipografiei în Antiohia (1702—1744), reluarea tipăririi, în Moldova (1745—1747).

PRIMELE TIPĂRITURI PENTRU CREDINCIOȘII ORTODOCȘI ARABI

În ianuarie 1701, trei cărți legate cu coperti de lemn și îmbrăcate în piele, au fost aduse de la Snagov și prezentate domnului. Erau trei exemplare ale *Liturghierului greco-arab*, tipărit, așa cum se arăta în foaia de titlu «pentru întîia o(a)ră, grecește și arăbește, după cererea și cu îngrijirea prea sfîntului părinte kir Atanasie, fost patriarh al Antiohiei, cu cheltuiala domnului Ungrovlahiei, domnul Io(an) Constantin

1. *Prefața* lui Teodosie la Triodul din 1700 după Dima Drăgan, *Constantin Cantacuzino Stolnicul*, București, 1970, p. 251.

2. I. Bianu, N. Hodoș, *Prefața lui Atanasie la «Liturghierul din 1701»*, C.R.V. voi. I, București, 1903, p. 431.

3. *Ibidem*, p. 432.

Basarab Voevod (...). În mînăstirea (...) numită Snagov, în anul de la Christos 1701 cu îngrijirea călugărului Antim, georgian de origine»⁴.

Liturghierul bilingv, pe coloane, păstra sistemul de scriere arab de la dreapta spre stînga. Pe reversul paginii de titlu se afla stema Țării Românești, sub care era trecută titulatura domnului în limba greacă. Urmau două prefețe scrise de patriarhul Atanasie Dabbas, ce lăudau inițiativa lui Brîncoveanu, arătînd că «nimeni din domnii trecuți n-au săvîrșit atîtea și astfel de lucruri bune»⁵.

Într-adevăr, multă osteneală trebuie să fi cerut mărunților meșteri anonimi care săpăseră în lemn literele arabe, dar și lui Antim Ivireanul, care, după cum mărturisea în alt loc, nu cunoștea limba arabă. Dar se pare că nici Atanasie al IV-lea Dabbas nu s-a mulțumit numai cu solia sa, ci a ajutat la traducerea din greacă în arabă a textelor, ce trebuiau apoi culese. Probabil că adusese din Antiohia și cîțiva prelați, care, cunoscînd ambele limbi și zăbovind zilnic pe lîngă Antim Ivireanul, au ajutat la transcrierea corectă a literelor, deprinzînd, poate, ceva din tainele «artei negre». Corecturile grecești au fost făcute de un anume: «Ignatie ieromonahul Fytianu, din Haldea»⁶.

Constantin Vodă Brîncoveanu a primit cu multă bucurie cele trei exemplare ale Liturghierului, iar după ce le-a admirat frumoasele vignete, de la începutul și sfîrșitul fiecărui capitol, și slovele cu cerneală neagră și roșie, încadrate în chenare duble, le-a hotărît destinația. Unul l-a dăruit lui Atanasie al IV-lea Dabbas, care nu numai că-l ceruse, dar își dăduse și osteneala pentru apariția lui.

Al doilea exemplar i l-a oferit domnul, în semn de prețuire, unchiului său, eruditul stolnic Constantin Cantacuzino, îmbogățindu-i astfel faimoasa bibliotecă cu o carte rară.

Este de fapt singurul *Liturghier greco-arab* rămas în țară, și numai grija deosebită a stolnicului de a-și conserva cărțile, a făcut ca el să reziste pînă acum, purtînd încă pe prima pagină o însemnare autografă a stolnicului: «această leturghie grecești și hărăpești, fiind sfințiaia părintele proin Antiohias și rugîndu pre măriaia Constandin-Vodă de le-au dat la tipariu, datu-se-au și dumnealui lui jupan Constandin C(cantacuzino) biv vel stolnic. Aceasta Cartea acum să chiamă că sînt den cărțile dumnealui»⁷.

Despre soarta celui de-al treilea exemplar nu se știe nimic. Să-l fi trimis Constantin Brîncoveanu călugărilor sinaiti, cu care avusese strînse legături? Sau Patriarhiei de Ierusalim, pentru a-și arăta preocuparea de sprijinire a credincioșilor ortodocși supuși permanent la propaganda catolică a «uniației»?

Este mai posibil ca domnul care, dispunea doar de trei exemplare, să fi căutat a-și asigura favorurile înaltului for religios, nu lipsit de influență, în anumite împrejurări, pe lîngă Sublima Poartă.

Și apoi ferecătura de evanghelie, descoperită, în 1938, de scriitorul și diplomatul Marcu Beza, în trezoreria ierosolimitană (aflată acum în Colecția de artă orientală a sa), poate că îmbrăcase tocmai *Liturghierul greco-arab*, din 1701. Frumos cizelată în argint aurit pe un fond de catifea verde, ferecătura poartă în aplicul din mijloc, figura lui Constantin Vodă Brîncoveanu, donatorul și figura unuia din fiii săi, poate Ștefan, cel care s-a ocupat cu tipărirea de cărți.

Tipărirea celor trei Liturghiere arabe dovedea vastele posibilități ale lui Constantin Brîncoveanu de a împlini în atelierele sale, orice comandă oricît de dificilă ar fi fost. Ele nu răspundeau însă unor necesități practice de largă utilitate, ci erau destinate să rămînă doar un simbol al măreției și universalității domnului.

De aceea, pe la începutul anului 1702, patriarhul Antiohiei Atanasie Dabbas, i se adresă din nou domnului cu rugămîntea de a pune în tipar un *Ceaslov greco-arab*, dar care să fie tras în mai multe exemplare, pentru ca să poată «să împartă și să dea în dar preoților ortodocși de acolo»⁸.

4. *Ibidem*, p. 1.

5. *Ibidem*, p. 428.

6. *Ibidem*, p. 432.

7. *Liturghierul greco-arab*, 1701, foaia de titlu, jos. Sus se află o însemnare în limba greacă a lui Nicolae Alexandru Mavrocordat, cu anul 1723, iar mai jos, în stînga, apare scris de altă mînă: «Văzut», semnătura fiind indescifrabilă.

8. I. Bianu, N. Hodoș, *op. cit.*, voi. I, p. 446.

De astă dată, Atanasie nu s-a mai deplasat personal, ci trimise un om al său de încredere, care, venind la curtea lui Brîncoveanu, aduse probabil și manuscrisul *Ceaslovului*. Domnul primi cu bunăvoință cererea, trimițând manuscrisul la Mînăstirea Snagov, unde se mai păstrau literele arabe săpate în lemn, cu un an în urmă. Și lucrul începu în curînd, căci noua carte era mai voluminoasă și cerea mai multă măiestrie în culegerea textului, pentru că numai «topariile» erau tipărite în ambele limbi, celelalte fiind sau numai în arabă sau numai în greacă.

Aflînd patriarhul Atanasie că Brîncoveanu a acceptat tipărirea *Ceaslovului* său, se grăbi să trimită la Snagov o scurtă prefață, ce urma să fie adăugită fiecărui volum, prin care atrăgea atenția tuturor celor ce se vor folosi de aceste cărți să nu uite, pe cel care și acum își plecaseră inima la rugămințile lui, pe «Domnul și Eghemonul a toată Ungrovlahia, marele Brîncoveanu»⁹.

În iunie 1702, *Ceaslovul greco-arab*, în mai multe exemplare, era gata. Avea 732 pagini și cuprindea, pe lîngă textele propriu-zise, cele două scrisori ale lui Atanasie Dabbas, una către domn, cealaltă către preoții ortodocși arabi, iar la sfîrșit, într-o scriere arabă în diagonală, apărea notița lui Antim Ivireanul, prin care cerea celor ce vor citi cartea să-i ierte «toate greșelile și nepotrivelile» limbii pe care nu o cunoștea.

Aduse la curtea domnească, Brîncoveanu se declară întru totul mulțumit de noua ediție a cărților arabe, ieșite din tipografia sa, și, după ce își alege un exemplar pentru biblioteca sa, încredință restul solului Patriarhiei de Antiohia. Astfel, prin iulie 1702, mai multe exemplare ale *Ceaslovului greco-arab*, luau drumul Antiohiei.

Atanasie al IV-lea Dabbas, primindu-le, a fost copleșit de bunătatea și dărnicia «marelui Brîncoveanu». Domnul însă îl ruga ca volumele tipărite cu cheltuiala sa, să fie date «în dar și în har», adică gratuit preoților arabi, căci mult dorea Brîncoveanu să nu-și dezmințea faima de «prinț al aurului» nici chiar în fața arabilor.

Se pare că, în răstimpul de aproape de un an și jumătate, de la apariția primei cărți arabe (ianuarie 1701) și pînă la tipărirea *Ceaslovului* (iunie 1702), literele arabe aflate la Mînăstirea Snagov nu au rămas cu totul nefolosite.

O însemnare din februarie 1702, de pe o carte grecească, arată că umanistul dr. Ioan Cantacuzino, tîlmăcise în greaca vulgară, la cererea lui Constantin Brîncoveanu, *Tîlcul Evangheliei* lui Teofilact, și, se arăta în continuare, domnul pusese a se tipări, pentru «ruși, sîrbi, tribali, arabi și iberi»¹⁰.

Dorinței domnului i se datorează deci, cea de-a treia tipăritură arabă culeasă la Snagov.

Deși însemnarea este foarte convingătoare, lipsa din țară a vreunui exemplar ridică problema dacă tipărirea în limba arabă a *Evangheliei* s-a executat într-adevăr. Să se fi scos un număr restrîns de volume și singurul oprit în țară să se fi distrus în timpul tulburărilor de aici? Sau să fi înstrăinat Brîncoveanu toate Evangheliile apărute, trimițîndu-le Patriarhiilor din Orient? La fel de posibil este ca domnul, neaflînd în țară un tîlmăci priceput de greacă și arabă, să fi renunțat la tipărire, deși tonul însemnării este categoric.

Numai o cercetare minuțioasă a bibliotecilor Orientului va putea confirma sau infirma existența celei de-a treia tipărituri brîncovenești în limba arabă.

TIPARNIȚĂ BRÎNCOVENEASCĂ ÎN ANTIOHIA

La 11 iulie 1703, cînd Constantin-Vodă Brîncoveanu se întoarce de la Adrianopol cu hățșeriful sultanului, ce-l confirma domn pe viață, se oficie, la București, o slujbă în cinstea marelui eveniment, unde, alături de toți egumenii, episcopii și mitropolitul Țării Românești, patriarhul de Antiohia, același Atanasie al IV-lea Dabbas¹¹, săvîrși slujba poruncită de domn. Prezența lui cu acest prilej imprima mai multă solemnitate ceremoniei, dar desigur, ea se datora altor cauze.

Într-adevăr, Atanasie al IV-lea Dabbas, venise în Țara Românească pentru a-i cere lui Constantin Brîncoveanu mutarea tiparului arab de la Snagov în Antiohia,

9. *Ibidem*, p. 446.

10. *Hurmuzachi*, vol. XIV, partea I-a, DCCXL, p. 757.

11. Șt. Ionescu, și Panait I. Panait, *Constantin Vodă Brîncoveanu*, București, 1959, p. 221.

căci deși, din porunca și cu cheltuiala domnului, se tipăriseră primele cărți arabe, nevoile erau cu mult mai mari și numai o activitate tipografică continuă putea îndestula cererile.

Momentul sosirii patriarhului Antiohiei la curtea domnească din București era deosebit de prielnic, astfel că domnul, dispus la orice mărinimie, i-a oferit lui Atanasie Dabbas o tipografie arabă completă.

Darul lui Constantin Brîncoveanu era foarte costisitor și neobișnuit, deși 9 ani mai târziu, prin 1713, când numărul tiparnițelor din țară crescuse, domnul a trimis una și patriarhului de Ierusalim, Hristant Nottara, împreună cu un ucenic instruit de Antim Ivireanu¹².

Tiparnița brîncovenească, constînd dintr-o presă, litere arabe sculptate în lemn și cîteva modele pentru ornamente, a fost instalată în anul 1703, la Alep, orașul din mijlocul nișipurilor, reședința Patriarhiei unde a rămas tot timpul vieții lui Atanasie Dabbas.

Primele tipărituri au ieșit însă abia peste trei ani, răstimp în care viitorii tipografi veniseră, poate, pînă în Țara Românească, să-și facă ucenicia la Snagov, pe lîngă Antim Ivireanul, a cărui iscusință atrăgea meșteri tipografi din alte țări. Printre ei se află Abdllah Zakher, care deprinzînd meșteșugul ajunsese cu timpul să dirijeze toate treburile tiparniței, din Alep.

În anul 1706, Atanasie al IV-lea Dabbas trimitea lui Constantin-Vodă Brîncoveanu prima carte tipărită la Alep, o *Psaltire* arabă, iar la sfîrșitul anului cea de-a doua, o *Evanghelie*, ambele purtînd stema Țării Românești, cu inițialele domnului, în limba greacă.

În «Prefața» *Psaltirii*, patriarhul mulțumea lui Constantin Brîncoveanu pentru confecționarea literelor și-i trimitea drept recompensă volumul respectiv. Cartea, tipărită numai în arabă, de dimensiuni mai mici, era săracă în ornamente.

Avea numai 276 de pagini, pe oare textele scrise cu cerneală neagră și roșie se înșirau monoton, încadrate cu un chenar simplu¹³.

De tălmăcirea celor două cărți din greacă în arabă se ocupase patriarhul Atanasie Dabbas și lucrul nu fusese prea lesne, după cum singur mărturisește în prefața *Evangeliei*: «am tradus-o din grecește și am corectat frază cu frază... Aceasta era în anul creștin 1706»¹⁴.

La început fondurile tiparniței brîncovenești din Alep, nu erau suficiente pentru o activitate susținută, de aceea darurile care surveneau erau binevenite. Astfel, în ianuarie 1708, se trase o nouă ediție a *Evangeliei* arabe «cu cheltuiala domnului respectat Ioan Mazeppa, hatmanul»¹⁵.

Recunoștința păstrată lui Constantin Brîncoveanu l-a îndemnat pe patriarhul Atanasie al IV-lea Dabbas să-i rezerve domnului, din puținele cărți tipărite, un exemplar al acestei *Evangelii*, care purta stema Ucrainei și o prefață foarte măgulitoare pentru Mazeppa, scrisă de Atanasie.

Și tot astfel, îi trimise în 1711, un foarte prețios *Penticostar* arab, apărut în același an la Alep.

Selecția darurilor lui Atanasie către domnul Țării Românești, pe care-l prețuia atît, atestă că acestea fuseră cele mai valoroase cărți multiplicare în tiparnița de la Alep, cu atît mai mult cu cît cele mai multe apăruseră în timpul domniei lui Constantin Brîncoveanu.

Poate la fel de valoroasă să fi fost și acea ultimă lucrare de proporții, ieșită de sub teascurile tiparniței brîncovenești din Alep, în 1721, intitulată *Stîncă îndoielii*, dar Atanasie n-a mai avut ocazia să i-o trimită lui Constantin Vodă Brîncoveanu, căci, din 1714, capul domnului se plecaseră definitiv, dar nu de bună voie, în fața sultanului.

Relativa inactivitate a tipografiei s-a accentuat după 1724, după moartea eruditului patriarh al Antiohiei Atanasie al IV-lea Dabbas, care o adusesese din Țara Românească și o conduse cu mult zel, timp de peste 21 de ani.

12. *Hurmuzachi*, vol. 14, partea a 3-a, nr. LXVI, p. 107.

13. *Psaltires arabă*, Alep, 1706, — Bibl. Acad. CRV.

14. I. Bianu, N. Hodoș, *op. cit.*, partea a IV-a, p. 32.

15. *Ibidem*, p. 33.

RELUAREA TIPĂRIII CĂRŢILOR ARABE ÎN ȚĂRILE ROMÂNE

După moartea lui Atanasie Dabbas, tiparnița brîncovenească s-a dispersat în mai multe localități ale Antiohiei, prin mutările succesive mai întâi la Mînăstirea Balamand (lîngă Tripoli), apoi la Mînăstirea Sfîntul Ioan din Saeg și o altă parte, la Mînăstirea Zaurac, în Liban. Timp de 20 de ani nici unul din aceste centre nu și-au putut desfășura activitatea la nivelul celei anterioare, deși extinderea propagandei iezuite pentru «uniație» o cerea.

În 1745, Silvestru de Cipru, urmașul lui Atanasie în scaunul Patriarhiei de Antiohia, a preluat ideea predecesorului său, căci, vizitînd țările române (1729—1730, 1735), aflase că în București se mai păstrau literele arabe de pe vremea lui Constantin Vodă Brîncoveanu. Era probabil un alfabet arab complet, pe care poate Brîncoveanu poruncise mai tîrziu să-l toarne în plumb¹⁶.

Patriarhul Silvestru, aflînd de existența lui, stăruise pe lîngă domnul Țării Românești, să-i îngăduie să-l folosească la tipărirea lucrărilor arabe, manuscrise, atît de necesare în combaterea catolicismului. Constantin-Vodă Mavrocordat, cunoscut prin măsurile foarte aspre aplicate preoților simpli, pe vremea cînd se afla domn în Moldova, a privit cu plăcere cererea lui Silvestru, incredințîndu-i rămășițele tiparului arab brîncovenesc. Dar domnul n-a ținut să continue faptele bune ale înaintașului său, Constantin Brîncoveanu, și tiparnița a fost transportată în Moldova. Poate sărăcia vistieriei Țării Românești, în scaunul căreia abia se instalase, îl-a obligat pe Constantin Brîncoveanu să accepte înstrăinarea ei, căci mult cheltuisese domnul Moldovei Ioan Nicolae Mavrocordat, în 1745, cu înzestrarea tiparniței așezată la Mînăstirea «Sfîntul Sava» din Iași.

La 19 iulie 1745, cu cheltuiala domnului se scotea prima tipăritură arabă de la Iași, un *Condac* sau *Slujbelnic*, cuprinzînd aceleași texte ca ale *Liturghierului* din 1701, a lui Constantin Brîncoveanu, dar corectate de patriarhul Silvestru și scrise numai în limba arabă.

Ofensiva catolicismului pentru «uniație» în țările arabe impunea renunțarea, pentru un moment la tipărirea cărților de ritual și multiplicarea cărților celor de răspuns (predici, catehisme etc.), de combatere a învățăturilor și practicilor catolice. Așa se explică apariția în 1746, la Iași, a cărții *Arbitrul adevărului și al dreptății*, opera patriarhului Ierusalimului, Nectarie, apoi a unui *Manual contra infailibilității Papei*, de doctorul în filozofie, Eustratie Argentis.

Cărțile erau legate împreună și despărțite între ele prin două pagini albe, purtînd pe a doua foaie de titlu stema Moldovei, lucrată în xilografie, cu inițialele domnului: «I.I.N.VV.M.G.Z.ML.»¹⁷ și cu o dedicație în greacă, transcrisă în caractere arabe «Lui Ioan Nicolae Voevod Mavrocordat, domn țării Moldovei»¹⁸.

Apariția cărților solicitase mari eforturi, căci mărturisește patriarhul Silvestru în prefață, «abia am putut să tipărim această carte cu nesfîrșită oboseală»¹⁹. Greutățile veneau poate din lipsa indemnării tiparnicilor, căci dispăruseră de mult ucenicii lui Antim Ivireanu. Fuseseră aduși în Moldova călugărul «Mihai Bezi, de fel din Kourt — al Dahab (...) din Siria și diaconul Gheorghe din Alep, din suita patriarhului Antiohiei»²⁰.

Traducerile s-au făcut anterior: astfel cartea *Arbitrul adevărului și al dreptății* a fost «tradusă din ambele limbi greacă și latină, după textul original, în anul 1735»²¹, probabil de patriarhul Silvestru, iar *Manualul lui Eustratie Argentis*, îl tradusese la Cairo, în 1740, Masaad Nașu Damaschinul.

De astă dată, cărțile se tipăriseră «cu cheltuiala și sub îngrijirea părintelui cel fericit kirios kir Silvestru», adăugîndu-se numai «stăruința slăvitului și cinstului domn, conducătorul țării Bogdaniei Ioan Bey, fiul lui Nicolae Bey»²², dar fără un ajutor bănesc real.

16. Antim Ivireanu îl încunoștiința pe patriarhul de Ierusalim Hrisant Nottara, în iulie 1714, că dăduse la turnat «mai mult de 50 de ocă» de plumb pentru literele ce se stricaseră în timpul mutării tipografiei de la Tîrgoviște la București, Hurmuzachi, *op. cit.*, p. 5, pag. 115.

17. «Io Ioan Nicolae voevod Mavrocordat Gospodar Zemle Moldavscioi».

18. I. Bianu, N. Hodoș, *op. cit.*, vol. IV—XIV, p. 61. 19. *Ibidem*.

20. *Ibidem*, p. 66. 21. *Ibidem*. 22. *Ibidem*.

Forma grafică foarte simplă, lipsită de vignete și alte ornamente decorative, le deosebea mult de frumoasele tipărituri arabe brîncovenesti. E drept, tirajul era mai mare, căci fuseseră tipărite «1500 exemplare, ca să fie răspîndite printre creștini»²³.

În felul acesta se încheia cea de-a treia etapă a activității tiparului românesc pentru arabi, caracterizată prin mutarea centrului în Moldova, prin introducerea cărților de polemică creștină și prin creșterea numărului de exemplare.

De acum patriarhii Antiohiei nu se vor mai adresa domnilor Țărilor române pentru a-i sprijini în tipărirea cărților arabe, ci vor căuta să se limiteze la tiparnițele din Antiohia.

Florența IVANIUC

RÉSUMÉ

Dans l'article présent concernant les activités des imprimeries typographiques qui avaient fructueusement fonctionner en Valachie durant le règne du voïevode Constantin Brancovéano on s'est penché sur un côté moins connu de ces activités, notamment sur l'activité de la première imprimerie de livres arabes dans le monde.

Pendant la première période de l'existence de cette imprimerie lorsqu'elle avait fonctionné entre 1700—1702 auprès du monastère de Snagov on y avait imprimé seulement quelques titres et à un tirage très réduit. On remarque ainsi que sous la direction du métropolitite Antim Ivireanu et à compte du voïevode du pays, on avait imprimé en 1701 un Litourgikon greco-arabe (livre contenant les messes du rite byzantin) et en 1702 Le livre des heures gréco-arabe.

Après 1702, cette imprimerie de Snagov fut donnée en cadeau au patriarche d'Antioche, Athanase IV Dabbas qui la fit installer et fonctionner à Alep jusqu'à sa mort, en 1724. Les premiers livres imprimée à Alep sur les presses de ladite imprimerie furent : un Psautier arabe et un Livre des quatre Evangiles en arabe également tous les deux parus en 1706 par le soin dudit patriarche.

En hommage et en signe de reconnaissance envers le voïevode Constantin Brancovéano, le patriarche IV Dabbas lui offrit un exemplaire de chacun de ces livres ainsi que de la nouvelle édition du Livre des quatre Evangiles paru en 1708 et de l'édition du Pentecostarion arabe paru en 1711.

Au cours de la deuxième période de parution des livres arabes, à Alep, outre les livres culturels orthodoxes, on fit imprimer aussi des livres à contenu doctrinal orthodoxe.

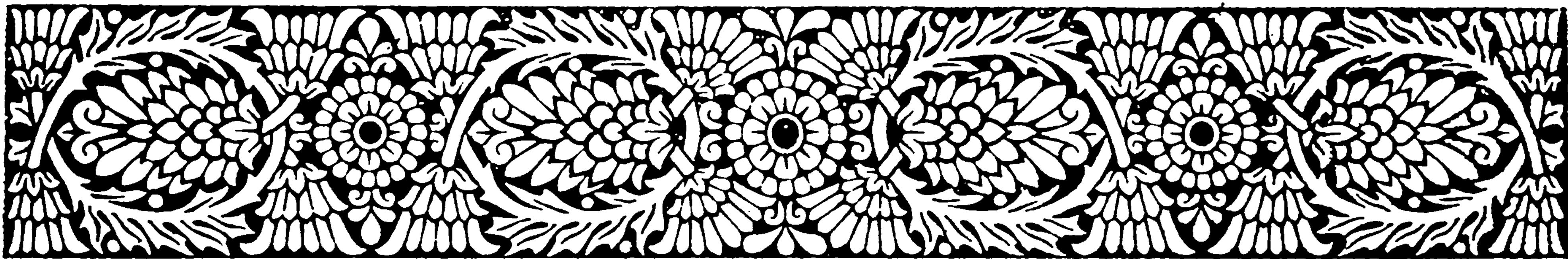
Après 1742, l'imprimerie d'Alep cessa de fonctionner à cause de la détérioration d'une partie de son outillage et à cause de son transfert, successivement, d'un monastère à l'autre.

Le patriarche Silvestre, successeur d'Athanase IV Dabbas à la tête du patriarcat d'Antioche s'adressa aux pays roumains en leur ayant demandé des livres en arabe pour son Eglise. En 1745, une imprimerie typographique pour des livres en arabe fut installée auprès du monastère de Saint Sabbas à Iassy, en Moldavie ; à l'aide de certains outillages transférés de Bucarest et avec le concours matériel qu'y prêta le voïevode Nicolae Mavrocordat, on fit imprimer, en 1745 même, sur les presses de cette imprimerie un Kontakion en arabe à l'usage des services divins orthodoxes.

Au cours de l'année suivante, 1746, on y a fit imprimer certains livres à contenu doctrinal ainsi que le désirait au premier abord le patriarche Sivestre d'Antioche afin de repousser le catholicisme romain. C'est ainsi que parssa en arabe les livres intitulés : L'arbitre de la vérité et de la justice signé par le patriarche Nectaire de Constantinople et Manuel contre l'infailibilité du pape signé par Eustratios Argentis, docteur philosophie.

Sans s'être proposé de traiter tous les problèmes qu'on soulèverait à ce propos, l'article présent ne fait que mettre en lumière l'activité éditoriale des imprimeries typographiques en laque arabe créées et soutenues par le voïevode Constantin Brancovéano et par d'autres voïevodes tout le long d'un siècle, imprimerie dont l'activité a été éclairée par les données consignées dans les exemplaires conservés par l'Académie de la République Socialiste de Roumanie et dans les documents inédits ayant appartenus à l'écrivain et diplomate roumain Marcu Beza.

23. I. Bianu, N. Hodoș, *op. cit.*, vol. XIV, partea a IV-a, p. 61.

• D O C U M E N T A R E •

ÎNSEMĂRI DE PE MANUSCRISE ȘI CĂRȚI DE CULT PRIVIND ISTORIA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Este vorba de un număr de 152 de note marginale, culese de pe manuscrisele și cărțile vechi românești din Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România. Ele aduc amănunte, precizări și contribuții noi la istoria Bisericii din Țara Românească, Moldova și Transilvania pe o perioadă îndelungată de timp, începând din secolul al XVII-lea și pînă la jumătatea secolului al XIX-lea. La strîngerea lor, începută în 1945, am răsfoit vreme de mai mulți ani toate colecțiile de manuscrise românești, slave și grecești, precum și întreg depozitul de carte veche românească din numita bibliotecă. Cu acest prilej, am cules însemnări din toate colțurile țării, scrise de multe și felurite mîini, cu litere chirilice, uneori caligrafic, de cele mai multe ori însă mai puțin frumos, iar alte ori foarte greu de citit, încît în transcrierea lor, dar mai ales în descifrarea numelor autorilor lor, am întîmpinat dificultăți, unele de neînvin. Autorii acestor însemnări provin din diferite pături sociale, fiecare cu viziunea lui particulară asupra societății și a istoriei, cea mai mare parte fiind slujitori ai bisericii, de la mitropolit pînă la umilul călugăr sau preot de țară. Sînt printre ei însă și mireni (boieri, boiernași, logofeți, căpitani, dascăli etc.), care dau în însemnările lor amănunte despre construcțiile și viața bisericească, urbană și rurală a țării.

Nu toate însemnările adunate aici sînt inedite. Patru din ele, aflate pe unele manuscrise provenind de la Mînăstirea Cernica, au fost publicate mai înainte ca acestea să ajungă în posesia Bibliotecii Academiei¹. Altele, în total 18, care se găsesc în primele 1380 de manuscrise românești din aceeași bibliotecă, au fost tipărite în cele patru volume apărute pînă acum din *Catalogul* acestor manuscrise². În sfîrșit, altele au fost tipărite anterior de autorul acestor rînduri. Toate aceste însemnări, care au fost publicate mai înainte, le-am transcris direct de pe izvodul lor original și le-am inserat aici, indicînd, în referințele bibliografice ce le însoțesc, locul unde au fost publicate³.

Restul însemnărilor văd acum pentru prima oară lumina tiparului. Transcrierea lor s-a făcut întocmai, adică în transliterație, fără a se moderniza limba. Întregirile de litere sau de cuvinte întregi le-am pus în paranteză obișnuită, în care am mai plasat, cînd a fost cu putință, numele autorului însemnării. Identificările și alte indicații le-am dat în josul paginilor. Am numerotat fiecare piesă, adăugîndu-i la sfîrșit,

1. N. Iorga, *Manuscriptele Mînăstirii Cernica*, în «Biserica Ortodoxă Română», XXVI (1902—1903), p. 222, 231—232 (În referințele bibliografice de sub însemnările în chestiune, prescurtat: N. Iorga, *Manuscriptele*).

2. *Catalogul manuscriptelor românești*, tomul I întocmit de I. Bianu, București, 1907; tomul II de I. Bianu și R. Caracaș, București, 1913; tomul III de I. Bianu și C. Nicolaiasa, Craiova, 1931; tomul IV de G. Ștrempel, Fl. Moisil și L. Stoianovici, București, 1967 (În referințele bibliografice, prescurtat: *Catalogul*). 3. Ed. = ediții.

în paranteză obișnuită, numărul sub care este înregistrat în Biblioteca Academiei manuscrisul⁴ sau cartea veche românească⁵, din care s-a scos însemnarea. Trebuie avut în vedere că unele cărți românești vechi au fost înlocuite între timp din această bibliotecă. Ca urmare, cotele acestora, trecute în indicațiile bibliografice de la sfârșitul unor însemnări, culese cu atîția ani în urmă, ar putea să nu mai corespundă exemplarelor existente astăzi în bibliotecă.

Cuvintele sau frazele tipărite cu litere drepte sînt traduse din limba slavă. Un glósar caută, la sfîrșit, să explice cuvintele vechi și pe cele străine.

Nu mi-am propus să dau aici o ediție critică a însemnărilor. Ca atare, ele apar așa cum se găsesc însăilate în original, uneori cu greșelile, dar și cu lucrurile adevărate ce le aduc acum la lumină. Publicarea lor ar putea constitui și un îndemn pentru culegerea unor astfel de urme prețioase de istorie românească, care, din păcate, continuă să rămînă necunoscute pe foile îngălbenite de vreme ale vechilor cărți de cult din impozante colecții publice sau din uitate firide de biserici de țară.

TEXTUL ÎNSEMNĂRILOR

1 — 1389 di la H(risto)s, iar di la zidire 6899, indictionul 14, din vremea patriarhului Țarigradului, Antonie adevărîța sa dată voievodului Balița și fratelui său Dragoș, pentru mănăstire, ci ei au la Maramoroș, unde iaste hramul taxiarhului Mihail.

(Insemnarea lui Balș).

(C. r. v. 945, dublet, din cărțile lui C. D. Sturza, ultima foaie albă de la început, verso).

2 — Pisaniia bisericii ot Răt(o)voești de cine este făcută. Sintu hram să zidi de jupan Vilc vel logofăt i jup(a)nița Chirița i Vlaicul stolnic i Pătru stolnic, leat 7024 (1516) în domniia Neagului vodă Basaraba⁶, cînd s-au făcut și mănăstirea Argeș.

(Ms. r. 441, f. 358. Ed. : Catalogul, II, p. 148).

3 — Cu vrerea Tatălui și a Fiului și a sfîntului Duh, această sfîntă biserică, ce s-au făcut din temelie de robul -lui Dumnezeu Io Mateiu Basarab voivod⁷, s-au ridicat în numele marelui mucenic Dimitri spre a lui pomenire și a neamului lui și în zilele preaosfîntii sale kir kir Teofil mitropolit. Care biserică acum să află pustie și dărăpănată. Și văzîndu du(mnia)lui căminar Gheorghe Țartul că-i căzuse și piatra, care era scrisă pisaniia bisericii, au rădicat-o de acolo și au dus-o la biserică du(mnia)lui, unde să prăznueste hramul sfîntului Neculae, metoh Orezului. Și fiindcă această sfîntă biserică nu s-au avut pisanie cu leatul său, s-au trecut leatu după aciastă piatră a sfîntului Dimitrie ce s-au zis mai sus. Leat 7148 (1640) iunie 24.

(Ms. r. 1416, f. 68).

4 — Aciastă carte⁸ rămîne să fie la sfînta mănăstire de la Fedeleșciori, iunde iaste hramul preobrajeniei d(o)mnului nostru Is(us) H(risto)s, fiind zidită de preasfîntitul pār(intele) kyr Varlaam, mitropolitul Țării Rumânești.

(Ms. r. 3352, f. 67 v).

5 — Să să știe cū(n)du au fustu Toader ispravnicu în dzilele Ducău voevodu la svânta mănăstire Bărnuva, unde este hramul a mare mucenicu Gheorghie. Și am fustu trei ai și cu vrere lui Dumnedzeu s-au istuvitu. Ca să fiu și nui pomeniți și părinții nūștrei. În anul 7189 (1681).

(Ms. s. 528, f. 95 v).

6 — Acea(stă) svîntă Evanghelie⁹ datu-o-au Io creștinul Io Șarban Catacuzinu Basarab voevod, domnul Țării Ro(mâ)nești¹⁰, la sfînta și dumneziiască (bisearică) ot Liudești din Potoc ot sud Dimbovița, care biseari(că) iaste făcută den temeliia ei de Stoica log(ofăt) Liudescul, însă cu ajutoriul mării sale domnu nostru creștin Io Șarban Catacuzinu Basarab voevod, ca să fie mării sale pomeană în veaci. M(ese)ța ap(rilie) 14 dni, l(eat) 7190 (1682).

(C. r. v. 74, dublet, din biblioteca «Casei Bisericii», no. 85, f. 1—11).

7 — Să s(ă) știe de acesta lucru că Mateiu au dat un loc besearicii pentru pomeana sufletului lui și pentru a muerii. Și l-au dat înaintea satului tot și l-au dat cu mare blăstămu și cu afurisanie, să fie afurisit de trei sute de oteți den Nechei cela om prost, care să va tînde la acela locu, că l-au închinat

4. Ms. r. = manuscris român ; ms. s. = manuscris slav ; ms. g. = manuscris grec.

5. C. r. v. = Carte românească veche.

6. Neagoie Basarab, domn al Țării Românești (1512—1521).

7. Domn al Țării Românești (1632—1654).

8. *Intrebări și răspunsuri spre învățătura coconilor tineri în școală pentru credința pravoslavnică*, manuscris, București, 1675.

9. Ediția București, 1682.

10. 1678—1688.

besearecii pînă va fi pămîntul. Locul iaste în Streză, lîngă locul lui Ion Gheldea. Ce acel loc, cine va sluji besearecii locul încă să-l ție.

Iară de acel loc am scris forte ca să să știe că Mateiu au dat locul din Streză, lîngă Ion Gheldea, l-au dat besearecii cu toată voia sufletului. Și l-au dat înaintea a tot satul să fie al besearecii pînă în veac. Iară acela om prost, ce să va tînde la locul besearecii, să fie afurisit de 300 i 18 părinți bătrîni den Necheiu și de noi.

Și jude au fost satului Ionului Stoicăi Rușeveț și pîrgar mare Toma Tătulea, al doile pîrgar Ion Sopa, pîrgar mic Ionul Radului Crăciunease, gocimanii satului Lazer, Dancul și Teoader Pulan, preoții besearecii popa Man și popa Toma și popa Marcul și popa Oprea. Județu în Nochirhă au fost : județ mare Andreșu Căznic, județ mic Baltăș.

Și l-au dat în zilele lui Apafi Mihaiu craiu 11 și vlădică Varlamu din Daia. În anul de la nașterea lui Hristos 1687, luna iunie 28 zile. Am scris mult păcătosul popa Toma 12.

(Ms. s. 625, f. 134 v).

8 — Kir Theodosie, mitropolitul Ungrovlahiei, dăruit-am acest Mărgărit al sfîntului Ioan Zlatoust 13 lui Ilarion, egumenul de la Bistrița, av(gust) 7199 (1691).

Acest sfînt și dumnezăescu Mărgărit iaste al sfîntei mănăstiri Bistrița, hramul Uspeniei B(ogorodi)fi, unde să odihnescu moaștele sfîntului cuviosului părintelui nostru Grigorie Decapolitu, care să odihnește în sfînta mănăstire Bistrița, între oltariu și între bisearică, în sicriu de argint poleit cu aur, care iaste foarte lucru minunat și de minuni făcător.

(C. r. v. 91, dublet, din biblioteca «Casei Bisericii», nr. 161, foile nepaginate de la început și p. 1—3).

9 — Să (să) știe cînd ne-au trimis măriia sa vodă egumen la sfînta mănăstire la Hurezi, luîndu-(ne) din eg(u)menie dă la Cîmpul Lungu, care întru egumenie făcînd acolo ani 3, și la Hurezi am venit în sept(emvrie) 20 d(ni), cînd era leat 7201 (1692). Și cînd au fost în iul(ie) în 8 d(ni), la prăznuirea sfîntului și marelui mucenic Procopie, venit-au la sfînta mănăstire părintele episcopul kir Ilarion rimniceschi, care după hirotonia sfîntii sale întiiu într-această sfîntă mănăstire ce e zisă mai sus sluji leturghie sfîntia sa. Și au și făcut hirotonie întiiu la acea sfîntă leturghie pă diiaconul Grigorie preot și pă alt călugăraș, anume Ioan, diiaconu. Și într-acea vreamă era Cernica biv vel armaș, ispravnic și Apostul clucer Poenariul chieiltuitor la lucrul sfîntii mănăstiri.

(Ms. r. 2381, f. 255).

10 — Șerban Cantacuzino biv vel comis. Datu-s-au 14 sfîntei biserici, unde este hramul presfîntei născătoarei și purure fecioarei Marii Adormire, care biserică este în mahalaoa noastră ce-i zic Biserica de Doaă Turnuri. Și s-au dat ca să ne fie noadă și părinților noștri vecinică pomenire și soțiilor mele. Iar cine o ar luat îndrăzneală sau o ar fura, să fii supt orgie și blestemul Maicei Precistei. Care o am însemnat și-n multe locuri cu iscălitura noastră, precum să și vede. Șerban Cantacuzino biv vel comis.

(C. r. v. 95, dublet 4, p. 1—73).

11 — Această sfîntă și dumneziiască Evanghelie 15 datu-o-au Mihaiu logofăt Conțescul la besearica de la Tomșani, care besearică iaste făcută de iznoavă cu osteneala lui Costandin comisul. Și o am dat de pomană, neavînd evanghelie rumânească. Luna aprilie 16 zile, în anul 7206 (1698).

(C. r. v. 74, dublet, din biblioteca «Casei Bisericii», nr. 379, f. 1—7).

12 — Aceste Mineae 16 le aduce și le închină pentru pomana sfîntei și dumnezeestei mănăstiri ce să chiamă Bisăricanii, unde este hramul Blagoviștenie, în țara Moldovei, dumnealui Costandin Catacuzino biv vel stolnic, l(eat) 7207 (1699), mai 2 d(ni).

Acestea sfînte Mineia le-au adus dumnealui Vasilie Cantacuzino spătariul, carele sînt date de dumnealui ctitorul Constandin Cantacuzino biv vel stolnic de Țara Românească, și le-au dat sfîntei mănăstiri Bisericanii, unde iaste hramul Bunăvestirea a Maicei Precistei, sfîntele Blagoveștenii, întru dzilele blagociăstivului domnu Ioan Constandin Duca voevodu în țara Moldovei 17, în anul 7209 (1700) luna noiembrie 21 zile.

(C. r. v. 111, dublet, din biblioteca «Casei Bisericii», nr. 754/3, f. 1—8).

11. Mihai Appafi, principe al Transilvaniei (1661—1690).

12. Din satul Fofeldea. 13. Ediția București, 1691.

14. *Evanghelie greco-română*, București, 1693. La începutul secolului al XIX-lea se afla în biserica Crețulescului. 15. Ediția București, 1682.

16. Ediția Buzău, 1698. 17. Constantin Duca (1700—1703).

13 — Acest Mineiu 18, împreună cu cealalte mineae, care sînt făcute pre 12 luni, datu-le-au Mihai Cantacuzino vel spatar mănăstirii Sinaii de supt muntile Buceaciului, care iaste zidită den timelie de dumnealui. Septăvrie 1 dni, l(eat) 7208 (1699) 19.

(C. r. v. 111, dublet, 107).

14 — Acest Apostol 20 iaste al sfintii besearicii cea domnească dă piatră ot varoș Floci, l(eat) 7214 (1706). Az popa Bogoslov.

(C. r. v. 144, dublet, din biblioteca «Casei Bisericii», nr. 708, f. 1—3).

15 — Această sf(in)tă carte, ce să chiamă Mineaie 21, sînt cumpărate de du(m)nealui jupan Mihul neguțătoriu den București. Și li-au dat sf(i)ntei besearici de aicea den București, ce iaste hramu Triehsf(eti) t(e)lă, care iaste pe locul Colții, ca să-i fie pomeana dumnealui și părinților lui, Ivan, Manea, să le fie dumnealor veacinică pomenire. Iar cine s-ar ispiti a o striina de la aciastă sf(in)tă besearică, să fie supt blestemul sfinților părinți de la Nicheia, așijderea și de acești trei sfinți ierarși, a căror iaste hramu. Luna februarie, 15 zile, anul 7214 (1706).

(C. r. v. 111, Mineiul pe luna martie, p. 1—14).

16 — Acest Octoih 22 l-am dat lui Parthenie ieromonah zugravul să-i fie de cetanie, l(eat) 7214 (1706). (Insemnarea mitropolitului Theodosie al Ungrovlahiei).

(C. r. v. 151, dublet, din biblioteca «Casei Bisericii», nr. 727, p. 1).

17 — Aciastă sfintă și dumnezeiască Ivangheliia 23 iaste dată de dumnealui jupan Mihai Cantacuzino vel spatar sfintii mănăstiri a dumnealui Titireaciul, carele din temelie iaste de dumnealui zidită. Martie, 9 dni, l(eat) 7214 (1706).

(C. r. v. 95, dublet 4, a cincea foaie tipărită, nepaginată, de la început, verso, și p. 110, 267, 371).

18 — Acest Mineiu 24, împreună cu cealalte Mineae care sînt făcute pre 12 luni, datu-le-au Mihai C(antacuzino) vel spatar mănăstirii Sinaii de supt muntele Buceaciului, care iaste zidită den timelie de dumnealui. Septe(m)vrie 1 dni, l(eat) 7208 (1708).

(C. r. v. 111, donația Eforiei spitalelor civile, marginea de jos a foii de titlu).

19 — Să (să) știe cînd m-am apucat de carte a învăța, m-au dat unchiu-mieu, ieromonah Gherasim, la dascalul Barbul, la Jiblea, de am învățat păr la cathisme, luni 8. Apoi am orbit de tot 3 ani. Apoi, trecîndu-mi, m-au logodit cu o copilă și îndat am orbit iar. Deci m-am călugărit fără știrea părinților și a unchiu-mieu, cînd am fost de ani 14, la leat 7218 (1709) noemvrie 12, și în Dumuneca Pravoslavna m-au hirotonit diiacon părintele episcopul Damaschin rîmniceanu. Și am fost paraclis(ier) ani 6 pol și eclisiarh ani 13. Și am scris această carte 25 și minunile Maicăi Preacistei. Apoi am îmblat la Mosc. Și viind, m-au pus la Jitianu igumen Valis ghenăral i părintele episcop Inochentie ani 7. Apoi m-au pus igumen la Coziia acești ani 8. Apoi m-au mai pus măria sa Costandin vodă ani 1, apoi iar Costandin vodă ani 1 epitrop peste mănăstiri, apoi la mănăstirea Mihai Vodă igumen ani 7, luni 10. Acum m-am supus bătrînețelor și morții. Ghenadie arhimandrit proin Cozii.

(Ms. r. 3472, f. 500 v).

20 — Acest Anthologhion 26, ce să chiamă terfoloiu, l-au afierosit dumnealui Lupul biv vel agă sfintii mănăstiri din Chișinău, care, cu agiutoriu lui Dumnădzău, dumnealui au făcut-o din temelie, let 7251 (1723), iuli 9. Și cini din preuți au din mireni ar cuteza a o înstreina de la aciastă besearică, să fie suptu blăstămul Domnului Hristos. Lupul biv vel agă.

(C. r. v. 212—213, dublet, 3, prima foaie tipărită).

21 — Biserica noastră, ce este în mahalaoa de din jos în satul Bereboești Pămînteni, ce este cu hramul Adormirea Maici Domnului, este prefăcută de Ferea Bereboescu la anu 1724 și ani de la Adam 7232.

Am însemnat eu, roba Domnului, Safta M. Bereboescu, pentru că tinerimea nu cunoaște ani de la Adam pe pisania de la biserică. 1894 ghenarie 17.

(C. r. v. 441, prima foaie albă de dinaintea f. 2).

22 — Această sf(in)tă carte ce să chiamă Molitvenic 27 l-am dăruit de pomană sfintei și dumnezeității mănăstiri Tismana, unde îmi iaste și postrigul meu de călugărie, ca pentru neuitarea să aibă pomenire de la sfintii părinți, 1730. Și nimenea să nu îndrăznească a-l înstriina de la sf(in)ta mănăstire. Inochentie, episcop al Rîmniceului.

(C. r. v. 200, dublet, din biblioteca «Casei Bisericii», nr. 801, p. 1—21).

18. Ediția Buzău, 1698.

19. Pe marginile foilor acestor cărți se găsește semnătura spătarului și pecetea sa inelară.

20. Ediția Buzău, 1704.

21. Ediția Buzău, 1698.

22. Ediția Rîmnic, 1706.

23. *Evanghelie greco-română*, București, 1693.

24. Ediția Buzău, 1698.

25. *Otecinic*.

26. Ediția București, 1736.

27. Ediția Rîmnic, 1730.

23 — *Aciastă sfântă și dumnezeiască Biblie* 28 iaste a sfintii și dumnezeiaștii mândstiri de la Bercă, care are hramul sfinților celor fără de trup arhangheli, care iaste făcută den temelie de moșu miau, dumnealui Mihalce Mihălcescu biv vel stolnec și de moașă-me, dumneaei Alicsandra, fata dumnealui Drăghiciu Cantacozino biv vel spătar, și înzestrată și cu moșii și cu vii tot de la dumnealor. Ci cine s-ar ispiti a o lua de la mândstire și să nu o mai ducă îndărăt, alt nimic nu-i zic : să-i aleagă sfinții ingeri și trupește și sufletește. Iar cine o ar lua-o și să citiască spre folosul sufletului său și să o ducă iar, sfinții ingeri să-i de sănătate trupească și ispășenie sufletească.

Aciasta am scris și Dumnezeu să-i pomeniască întru împărăție sfinții sale și pă dumnialor și pă noi și sfinții ingeri să ne fie într-ajutor. Și am scris iau, nepotul dumnialor, ca să să pomeniască și dumnialor și iau, și Dumnezeu să-i iarte. Costandin Cinde.

Și când am scris aice iaram voinic de 18 ani, umplusem la Sfeti Andreiu. Ap(rilie) 29, l(ea)t 7242 (1734), am scris aice să să știe.

(C. r. v. 86, dublet 4, din fosta bibliotecă a mitropoliei, foaia albă de la sfârșit, verso).

24 — *Să să știe de cându s-a dus părintele mitropolitul Antonie la Chiu 29 la velet 7248 (?) (1740).*

(C. r. v. 65, dublet 2, f. 262 v).

25 — *La leatul 7251 (1743), în domniia mărie sale Mihai Racoviță voevod 30, s-au ri(n)duit acești bani ce scriem mai gios den eparhiia episcopiei Buzăului de s-au dat milostenie sfintei patrierșii a Țarigradului, aflindu-se la multă lipsă și datorie :*

In cup (total) tl. 2809

(Ms. r. 1511, f. 74).

26 — *Insemnare pentru cine au făcut mândstirea Dealului și cît domni sînt îngropaț acolo.*

Cu vrearea Tatălui și cu sîrguirea Fiiului și cu săvîrșirea sfintului Duh, bunul creștin și de H(risto)s iubitor și cu toate ale pravoslavni(ciei) porunci înfrumusețat cu cunună împărătească încoronat, Ioan Radul voivod cel Mare, domnul a toată Țara Rumânească, feciorul marelui Vlad voivod, făcut-au această sfântă casă sfintului arhierarh și de minuni făcător Nicolae. Dupe aceaia iar Vlad voevod, fratele Radului vodă, o au isprăvit, și Neagoe vodă, feciorul lui Basarabă voevod, o au zugrăvit, și s-au isprăvit la leat 7023 (1515), fiind eg(umen) părintele Dionisie. Și s-au zugrăvit de mina lui Dobromir i Jitian i Stanciul. Și ispravneac au fost Oancea spătariul.

Leat 7012 (1504) au venit sfîntul Nifon, patriarhul Țarigradului, de la Sozopoli aieia în Țara Rumânească și au șăzut 2 ani, în zilele Radului vodă, și s-au dus la Sfintagora și au răposat în mândstirea Dionisiu. Și iar i-au adus sfintele moaște Neagoe vodă la luna lui setemvrie, leat 7023 (1514).

Leat 6903 (1395), avgust 22 dni, pristăvitu-s-au Ioan Vlădislav voivod.

Leat 7066 (1558) prestăvitu-s-au Ioan Patrașco voivod, feciorul Radului vodă.

Leat 7020 (1512) ghen(arie) 23 dni au răposat Ioan Vlad voivod, fratele Radului vodă, feciorii Vladului vodă.

Leat 7019 (1511), februarie 11 dni au răposat Vlad voivod.

Leat 7109 (1601), av(gust) 11 dni au ucis neamții pe Mihai vodă. Și capul l-au adus aicia în țară de l-au îngropat la Mândstirea Dealului, iar trupul lui l-au îngropat în câmpii Turdii în țara ungurească.

Și am scris eu, Parthenie egumen ot Leaspez, sinaitul, noem(vrie) 30 dni, leat 7253 (1744).

(Ms. r. 3460, p. 411—412, paginația veche).

27 — *Leat 1827, dech(emvrie) 26. Fiind episcop al sfintei episcopii Buzău kiriu kir Chesarie, eu, care mai jos mă voiu iscăli anume, avîndu-mi șăderea aici, m-am îndemnat de am scris această pisanie, care mai jos să arată, care după vremi au început și care au svîrșit de a z(idi) sfînta episcopie, care așa au făcut începutul.*

«Cu voia Tatălui și cu ajutorul Fiiului și cu umbrirea Duhului sf(int) eu, robul lui Dumnezeu I(su)s H(risto)s Io Matheiu Basarab voevod, inpreună cu domna mea, Eleni, cercetat-am pre unde am aflat case dumnezești, făcute de alți domni betrîni, strămoșii domnii mele, și le-am întărit și le-am înnoit. Deci fiind și aciastă sfîntă beserică făcută de aceiași moși ai domnii mele, vâzîndu-să arsă și stricată de păgîni, cu milosîrdie și cu nevoință ne-am îndemnat de o am ridicat, atît beserica stricată de tot și o am ziditu din temelie această sfîntă casă, unde să cinstește hramul Adormirii prea sfintei Născătoarei de Dumnezeu și pururea Feciorie (sic) Marii, pentru sufletul domnii mele și a răposăților domnii mele, pentru

28. Ediția București, 1688.

29. Kiev.

30. În a doua sa domnie în Țara Românească (1741—1744).

ca să aflăm lăcaș vieții la înălțimea cerului. Și atunci era îndreptătoru scaunului episcopii kir Serafim episcopu, iară îndemnător preste tot lucrul besericii era jupan Moisi vel spăthar, la leat 7158 (1650) maiu în 30.

Iar când au fostu cursul anilor 7249 (1741) ghen(ar) în 2, fiindu domn Io Costandin Niculae voevod 31, alegindu pre mine, nevrednicul robul lui Dumnezeu, Methođie, a fi episcop aceștii episcopii, fiindu stricată de cutre(mur) și de oști, m-am silit cu toată osirdiia de am zidit turnurile și bol(ta) oltarului, am făcut timpla, am tăiat 2 ziduri din lăuntru, deschizindu ferestrele pre sus, o am jugrăvit pe din lăuntru și pă din afără, o am paraosit, punđu stlpi la uși și ptetri pă la ferestri (și) am făcut care n-au fost. Săvirșitu-s-au lucru besericii întru a tr(eia)³² domnie a domnului Io Costandin Niculae voevod, la ani de la zidirea lumii 7253 (1745), august în 30».

(Ms. r. 1313, fața interioară a peretelui prim. Ed. : Catalogul, IV, p. 524—525).

28 — La leat 7255 (1747), mart 18 dni am venit aici la sfinta mănăstire Coziia cu preasfinția sa părintele kyriu kyr Climent, episcopul Rîmnicului, fiind luminata porunca mării sale Ion Costandin Nicolea voevod Mavrocordat de s-au luat sama igumenului și arhimandrit Coziei kir Ghenadie. Și am scris eu, Petco logof(ătul) episc(opei) Rîmnicului din vestitul oraș al Craiovei.

(De altă mină :) Barbul Tetoianul logofăt și cămăraș din vestitul oraș Craiova, tot dintr-un loc cu fratele Petco mai sus numit.

(C. r. v. 114, dublet, din biblioteca Colegiului Sf. Sava, foaia albă de la sfirșit).

29 — Această sfintă și dumnezeiască Liturghie rumânească³³ iaste cumpărată de sfin. părinteli eg(umen) a(ș) Sfin(tului) Ioan dăm Focșani, kir Theoclit, și au dat-o bisearicii din Golești dă Jos, la care să prăz(nuește) hram(ul) sfintului Nicolai făcător de minuni. Și această sfintă bisearică iaste făcută cu toată c(heltuiala) sfinții sale. Iar orcini s-ar întimpla a o în(străina) dă la acestă sfintă bisearică, să fie afurisit și proclîțit dă domnul nostru I(su)s H(risto)s și dă 318 sfinți părinți ai sfintului săbor dă la Nichiia. Și cari să va fura, cu nivreadnică mintea lui niurmînd aceștii groznici legături și ar în(străina-o), iar pă urmă, aducîndu-și aminte și coprinzîndu-l frica lui Dumnezeu, iar o va aduce la bisearică, dă unde au înstreinat-o, să fie ertat, iar niaducînd-o, să fie niertat în veaci. Amin. Iun(ie) 29 d(ni), l(eat) 7255 (1747).

(C. r. v. 254, dublet, din biblioteca «Casei Bisericii», nr. 10, p. 66—96).

30 — Iuli 2 dni, l(eat) 7255 (1747) au făcut preasfințitul patriarh Silvestru de la Antiohie Leturghie în sfinta biserică de la Urziceani. Și au făcut și pogribaniia coconii Ilincăi jupîneasa dum(nialui) boiariului Radu Fălcoianu biv vel clucer za arie, cel dintii. Și au făcut și rugăciunea pentru lăcuste, în zilele mării sale Costandin voevod 34.

(Ms. r. 1921, f. 241 v—243).

31 — Această sf(întă) și dumnezăiască Liturghie³⁵ am cumpărat-o de la sfinta mitropolie în bani ga(ta) t(a)l(eri) 1 p(ol), bani 15, când au venit presfi(nția) sa părintele mitropolitul kir Neofit la sf(înta) mănăstire Cotmeni, iuli 21 dni, 7255 (1747). R(a)f(ail) ig(umen) Cotm(enii).

(C. r. v. 254, p. 1—7).

32 — 7259 (1751), frur(uarie) 14, gioi sara la 2 ciasuri, au răpăosat sfinția sa părintele Nechișor mitropolitul și s-au îngropat în mitropolie. 7259 (1751), fevr(uarie) 15, vineri la 10 ciasuri de zi au răpăosat și Postolache Scorțăscul.

(Insemnarea lui Enache Kogălniceanu).

(Ms. r. 562, f. 112. Ed. : Catalogul, II, p. 312—313).

33 — Aciastă sfintă carte³⁶ iaste a sfintului schit de la Bodești, care iaste făcut de răposatul Parthenie ieroshimonah i de răposatul Ioan ereul de aici din Bodești. Și au cumpărat aciastă carte preoții schitului, care au fost pe atunci, pentru pomenirea lor. Și am scris eu mnogograșnih, Mihai logofātu snă Daniil ieromonah, eclisiarh sfintei mănăstiri Bistriții, care s-au pristăvit la l(eat) 7262 (1754). Iar când am scris aici au fost iuni 21 d(ni), l(eat) 7263 (1755), iar de la H(risto)s 1754 (!).

(C. r. v. 263, ex. II, f. 1—26).

34 — Aciastă carte ce să chiiamă Gramatică³⁷ mi-au dăruit-o mie dascalul Laurentie și eu o am dat-o sfinte(i) mănăstiri Hurezii, ca să stea la vivliothichii mănăstirii. Și am scris eu cu mina mia, sep(temvrie) 14 d(ni) 7264 (1755), Dionisie arhimandrit, igumin sfi(nței) mănăstiri Hurezu, ficiorul căpitanului Fotei Bălăcescu, fratele dum(nealui) Costandin biv vel cliuceariu.

(C. r. v. 295, f. 1—12).

31. Constantin Mavrocordat, în a treia sa domnie în Țara Românească (1735—1741).

32. Corect : a patra domnie a lui Constantin Mavrocordat în Țara Românească (1744—1748).

33. Ediția București, 1747.

34. Constantin Mavrocordat, în a patra domnie în Țara Românească (1744—1748).

35. Ediția București, 1747.

36. Cazanii, Rîmnic, 1748.

37. Ediția Rîmnic, 1755.

35 — Să s(ă) știi de cîndu am fost în sfînta mănăstire Solca eu, multu păcătoș, Ștefan diiacu ot Rădăuș, și au fostu egumin Măzărîianul, și imbla anul așa, văleat 7264 (1755), sep(temvrie) 10. Și cini va citi, mă rog să nu mă suduiască, ci să dzică : «Dumnădzău (să-l ierte)».

(C. r. v. 45, dublet 4, f. 96 v).

36 — Acestu sfîntu Triod 38 l-am dat la biserica noastră ce (am) făcutu la Hulpășăști. 7265 (1756), noem(vrie) 19. Ionichie episcop romanschi.

Acestu sfînt Triod l-am dat la bisearica Vulpășeștilor, care o am făcut noi pentru pomeanirea noastră. Ioanichie episcop, 7265 (1756), noem(vrie) 19 d(ni).

(C. r. v. 262, din biblioteca episcopului Melchisedec, f. 4).

37 — Mesia iulie 1, 1756. Să se știa de cîndu am fostu la Roma și la Florenția eu, popa Lazăr din Macău, și am fost și la casa Precistii în Lavretu. Și am înblatu în 4 luni și 12 zile. Pentr-aceia scriu se se știe. Inuarie 17, 1757. Lazăr Petru popa ung(ureanu).

(Ms. r. 3231, f. 123 v).

38 — Să să știe de cîndu am purces din Eș cu gînd să mă călugărescu la sfînta mănăstire al Săcului, după cum am și venit. Și din Eș am purces simbătă înainte Ispasului în luna lui april 22, și am fost și la icoan(ă) împreună cu boeri Dumitrașcu Sturzea, fiind om de casa lor, și de la icoan(ă) am venit veneri aici în mănăstire, în zilele prealuminat(ului) domnul(ui) țării Moldovii Ion Grigori voevod 39, fiind la mănăstire egumen sfînție sa părintele Nefon.

Let 7272 (1764), mai 4. Gavriil Roșca.

(Ms. r. 6024, f. 282 v—285).

39 — Să (să) știe de cînd am venit eu eg(um)en la m(ă)năstirea Pinului, pus de părintele episcop Cozma, în zilele preainnălțatului domn Io Costandin Ra(co)v(i)șă voevod 40, la l(eat) 1764. Nichifor eg(umen) ot Pin, episcop.

(C. r. v. 42, p. 15).

40 — Insemnare de veleaturi cum arată în jos.

Intrarea sfîntului Grigore în București, april 28, 1765.

(Ms. r. 1156, f. 141. Ed. : Catalogul, IV, p. 223).

41 — Cînd au venit comisioni cu vl(ă)d(i)ca Ioan vîrșetanu pe Dunăre la Mehădiia și la Sebeș, și au făcut joc de copie cu lăuți la Ruani și în Sebeș, și au lăpdat bani la copii și la doao fete au dat flori(ni) 24, au fost cursul anilor 1766, iulie 17.

(C. r. v. 37, dublet, fața interioară a peretelui ultim).

42 — Scris-am în sf(in)ta cetate a Kievului, cîndu împărăția Ecaterina și cu fiiul ei Pavel Petrovici, fiind și noi cu părintele Ioanichie pentru închinarea sfîntelor moaște și cu alte trebi. Și am scris la Podolie, în casa lui Dimitrie Ivanovici, martie zile 6, 1766. Gherasim ieromonah.

(Ms. r. 716, f. 83 v. Ed. : Catalogul, II, p. 471).

43 — Această sfîntă și dumnezăiască carte, ce să chiamă Liturghie 41, iaste cumpărată de sf(in)ția sa) părintele protopop Ioan ot sud Mușcel, din orașu Cimpulungu. Și s-au dat de pomană sfîntei bisearici de la Călcești, care bisearică s-au făcut de sf(in)ția sa) din temelie de piatră, unde să prăznuiască hramul sfîntului apostol și evanghelistul Ioan Bogoslov și al sfîntei mucenițe Marinii, ca să fie sfînții sale de pomenire și părinților sf(in)ții sale) și a tot neamul sf(in)ții sale), pomenindu-se de toți preoții, cîți vor fi la această sfîntă bisiarică.

Și această sfîntă și dumnezăiască bisearică s-au tîrnosit la luna lui iulie în 17 zile, în zilele preasf(in)țit) părintelui kir Grigorie mitropolitul, fiind domn Io Alixandru Scarlat Ghica voevod 42, cînd umbla leatul 7275, iuli 17 d(ni), iar de la I(su)s H(risto)s 1767.

Această Liturghie a fost a bisericii noastre de la Călcești, și eu, cumpărînd alte noă pentru biserică, am luat pe aceasta în cărțile mele. Cînd am scris a fost 1845 dec(embrie) 19. N. Rudeanu.

Acest protopopul Ioan, însămnat aici de către preotul de la biserica Călceștii, care va fi fost, nu știu, este tatăl moșului meu Preda, ce a fost tatăl mumi-mii Bălașa și tatăl protopopului Nica Crasan. Dupe care însemnare a preotului de la biserica să dovedește că bisereca din Călcești este făcută de strămoșiul meu protopopul Ioan din Călcești pe proprietatea sa, ce ni s-a pogorit noă prin împărțeala făcută de protopopul Nica cu moșul Prie, tatăl mumi-mii, la anul 1794, fevr(uarie) 5, ce este în dela moșii Călceștii. Citești-o, Ovide, ca să te informezi despre toate pentru regula ta. 1866, martie 20. N. Rudeanu.

(C. r. v. 314, f. 1—27).

38. Ediția Iași, 1747.

39. Grigore al III-lea Ghica (1764—1767).

40. În a doua sa domnie în Țara Românească (1763—1764).

41. Ediția Rîmnic, 1759.

42. Domn al Țării Românești (1766—1768).

44 — Să s(ă) știe de cînd s-au făcut biserica aciasta din Țigănie, ce iaste de vale la mitropolie. S-au începutu în luna lui iunie din în zio dintiu și s-au isprăvitu în (foaia ruptă) zile. Și era cursul anilor 1768.

(C. r. v. 76, exemplar dăruit de I. E. Torouțiu în 1933, a treia foaie tipărită, nepaginată, de la început).

45 — 1770, iuni 10, s-au făcut Ioachim, ce au fost efmerios la Radu Vodă, egumenos la Sfeti Ioan ot București. Am venit și eu cu sfinția sa tot atuncea în zioa aceia și am avut si(n)fonie cu eg(umenul) ca să-mi dea t(a)l(eri) 250 pă un an, fiind eu purtător de griji la toate trebile sfintei mă(năstiri). Iproci. Gheorghită diacon.

(C. r. v. 90, dublet, din biblioteca «Casei Bisericii», nr. 20 — I-a, partea a doua, p. 88).

46 — La doazeci și optu ale lui dechemvrie, norul morții au acoperit pre arhiepiscopul Grigorie proin mitropolit. 1777. Anatoli.

(Ms. r. 3479, f. 67).

47 — Acest sfînt și dumnezeesc Triod 43 iaste al sfintei mă(năstiri) Sadovei, ce iaste zidită din temelie de Mathei v(oe)v(od) Basarab, unul patron al aceștii Valahii. Carele, prin pronie dumnezeiască, nefiind aciastă Valahie cu adevărat supusă undevaș, cu folositoare ponturi, prin hatihumai, au închinat-o la Poarta Otomănească, la sultan Mehmet al patrulea. Care ponturi, acum după vreami, la legătura păcii, cu împărătraca Ecaterina Alecsevna, la războiul ce s-au început cu turcii de la an(ul) 1769 și au ținut războiul pîn la anul 1774, tot aceale legături s-au urmat.

Prin a mea cearere fiind eu călugărit cu metaniia de la măn(ăstirea) Hurezii și crescut de copil în episcopiia Rîmnicului, preasfinția sa parintele episcop Rîmnicului, kyr Chesarie, l-au dăruit la aciastă sfîntă măn(ăstire) Sadova, la anul 1777, mart 9, aflîndu-mă nastavnic la aciastă sfîntă mă(năstire) smeritul între ieromonahi. Pandelei igumen sadov(eanu).

(C.r.v. 410, f. 1 — 11).

48. — 1777, dechem(vrie) 28 dni, joi seara spre vineri la 5 pol ciasuri din noapte, s-au dus din viața aciasta la veacinicile lăcașuri preasfinția sa părintele kyr Grigorie rîmniceanul, proin mitropolit și s-au îngropat în tinda besearicii în sfînta episcopie a Rîm(nicului).

(Insemnările monahului Rafail de la Hurez).

(Ms. r. 2585, f. 223 v).

49. — Acest litopisățu, istorie Moreai, au fost a părintelui Iacov proin mitropolit Moldovei. Să să știa și cîndu au răpousat sfinție sa la vlet 1778, mai 15. Chiril ieromonah ot Putna.

(Ms. r. 1616, f. 2 v nepaginată).

50 — La l(ea)t 1774 s-au hirotonit episcop părin(te)le Chesarie în luna lui ghe(narie) 11 d(ni), pă numele eparhiei Rîmn(icului), stăpînind aici în țară rușii. Unde au și arhierit ani șase fără de o zi. Și astăzi, gioi, de la opt ceasuri pînă la noao din zi, gh(enarie), l(ea)t 1780, ș-au dat opstescul sfîrșit, îngropîndu-l a doao zi, vineri la 6 ceasuri ale zilii, la bi(să)ric(a) 40 de mucenici aici în Buc(urești), metohul episcopiei, fiind boala de la 31 ale lunii lui dichemv(rie) într-o zi marți, fiind de la tot omul mare și micu laudată poveste și minune de așa moarte de om, fiindu-i ca cum am zice cunoscută moartea, făcîndu-și toată gătirea morții, viu fiind și nenădăjduindu-să nimic spre sănătae. Cine va citi să zică: «Dumnezeu să-l erte». Am scris în zilele prea sf(ințitului) părintelui mi(tropolit) Grigorie, domnind măriia sa Io Alexandru Ioan Ypsilant voevod. Velcea logofăt mitro(poliei).

(Ms. r. 603, f. 392 v. Ed. : Catalogul, II, p. 373—374).

51 — 1780, ian(uarie) 9 dni, au apus soarele cel luminos de la ochii Valahiei, marele dascal, prea sfinția sa părintele episcopul Rîmnicului, kyr Chesarie. S-au mutat din viața aciasta la veacinicile lăcașuri într-o joi, la opt ciasuri din zi, în București.

(Insemnările monahului Rafail de la Hurez).

(Ms. r. 2585, f. 223 v).

52 — Acest organ al bogosloviei sau Ohtoih 44 iaste al Sfintei Vineri din Țirgoviște. Și fiind dezlegat și fărîmat foarte rău, părintele popa Radul Ungureanul, din porunca mării sale Io Grigorie Ghica v(oe)v(od) 45 și a sfinții sale părintelui mitropolitul kir Neofit și a dumnealui vel cam(inar) Dumitrașco Sturzea și a luminatei mării sale domniței Ruxandra, prea iubită fiica mai sus numitului domnu Io Grigori Ghica v(oe)v(od), find rînduit la această sfîntă bisearică și vîzînd mai multe cărți fărîmate, iar aciasta avînd slujbă mai mult piste tot anul și fiind mai rău fărîmată, s-au temutu să nu rămîie slujba sfintei bisearici, fiind cartea fărîmată, și s-au nevoit și s-au ostenit ca să o aducă la îndreptare. Și fiind dum-

43. Ediția Rîmnic 1777.

44. Ediția Buzău, 1700.

45. Grigore al III-lea Ghica, domn al Țării Românești (1768—1769).

nealui vel vornic Ioan Halipiul za Tirgoviște, s-au milostivit de au dat toată cheltuiala, ca să s(ă) pomenească cei mai sus numiți și pă sfinția sa pentru osteneala. Erei Radul, leat 7288, mart 24 dni, de la H(risto)s 1780.

Și iar s-au mai ostenitu sfinția sa părintele popa Radul Ungureanul și s-au trepădatu și cu mult(ă) rușine s-au rugatu dă măriia sa domnița și de dumnealui vel cam(inar) de ș-au făcut milă și pomandă cu un rind de odăjdii foarte frumoase, cu o sfită galbenă de lăudan cu flori la fel, și un stihar verde de belacoasă cu flori albe de mătase, și cu 2 petrafire și cu o păreache de rucavițe, 1 petrahir și rucavițile de lăudan șurungii au ca para focului, cu flori la fel, alt patrafir de tabință piercciu. Și de ar fi pri putința sfinții sale, toate ale sfintei biserici li-ar îndrepta, ca să s(ă) pomenească și numeale sfinții sale 46.

(C. r. v. 120, schimb 2, f. 146—165, pe marginea de jos a foilor).

53 — 1780, ma(rtie) 25, au priimit păstoria eparh(iei) Rîmnicului preasfin(țitul) părintele kiriu kir Filaret, mirean fiind.

(Insemnările lui Nicolae logofătul episcopiei Argeșului).

(Ms. r. 2126, fața int. a peretelui prim și f.1. Ed. : N. Iorga, Manuscriptele, p. 222).

54 — Ghen(arie) 17, 1781, m-au făcut arhim(andrit) sfint(ei) lavre Tism(ana) preasfin(țitul) părintele ep(iscop) Rîm(nicului) kiriu kir Filaret în metohul ep(iscoiei) din Craiova, cel făcut de Barbul Gănescu. Mih(ai) arh(imandrit) ig(umen) Tism(enii), ghen(arie) 17, 1781.

(C. r. v. 358, donația Comisiunii Monumentelor Istorice, 1942, f. 1—6).

55 — Aciastă sfintă carte, ce să cheamă Ohtoih 47, o au cumpărat boerul Neculae Brîncoveanu vel vis(tier) în zilele luminatului domnu Ioan Alexandru Ioan Ipsi(lant) voevod 48, la let 1781 și s-au dat sfintei (. . .) 49 biserici ce să prăznuește hramul sfintei Troițe la moș(șia) dumisale Tătăra(ni) sud Prah(ova), fiind preot sfinția sa părintele popa Barbul sin popa Drăgoi ot Brănești sud Prah(ova).

(C. r. v. 396, schimb, f. 10—35).

56 — La let 1782, de(chembrie) 14, au răposat preoteasa Catrina a părintelui Neculae Vidrașcu, protopop din Focșeni.

Să (să) știe de cînd 50 pre fericitul Avraam, patrierhul al Ierusalimului, într-o marți, la 9 ciasuri din zi, la let 1783, maiu 23 dni. Niculae protopo ot Focșeni.

(C. r. v. 132, foaia albă lipită de peretele ultim).

57 — 1783 ghen(arie) 19, s-au făcut arhereu cu numele eparh Sundis preasfin(țitul) părintele kiriu kyr Grigorie, fiind arhimandrit al sfintei mit(ropolii) București.

(Insemnările lui Nicolae logofătul episcopiei Argeșului).

(Ms. r. 2126, f. 1. Ed. : N. Iorga, Manuscriptele, p. 222).

58 — La cursul anilor de la zidirea lumii 7291, iar de la mîntuirea lumii 1783, în luna lui săptemvrie 27 zile, au răposat potropopul Mihalache de la ținutul Sucevii. La care vreme au venit și sfîntul Ioan Novi din țara leșască și s-au așăzat la mitropolie Sucevii, la locul unde au fost lui înainte. Și la acea vreme au fugit și părintele Meleti arhimandritul în țările turcești, cu multă avere. Și așa am rămas noi cu toții singuri cu plîngerea și cu tînguirea și cu curgere lacrimilor neoprit și ca niște oi fără de păstori, ce umblă rătăcind.

(Insemnarea lui Constantin diac din Suceava).

(Ms. r. 4431, f. 1 v.).

59 — Veletul că au venitu blagocestivul împărat Iosifu nemțescu în țara Moldovii și au intratu în mitropolie Sucevii în biserică și au văzut screprut (!) lui Ioan Novii și au întrebatu : unde sînt moștilii ? Preuții au datu de sam(ă) că sîntu în țara leșască. Indată porunci și marsă 2 călugări de la sfînta mănăstire Putna, anume Iosifu egumenu și Vinădictu arhimandrit, și le-au adus cu mare cinste și cu multă oaste și le-au așezatu la locul său, în anii 1783, iunie 29. Fiindu că acestu Ioan este de locul lui din tîrgul Sucevii și au pătimitu în Cetate Albă în țara turcească în anul 1500 51, iunie 2.

(Ms. r. 6025, f. 144).

60 — Anul 1783 au ieșit poruncă de la împăratul Romi, anume Iosif al doile, cum că ori cine va vre ca să se desunneze, să fie slobod, numai să aibă catihiziție în șasă săptămîni.

Anul 1784, octomvrie în 13 zile, au venit poruncă de la înndlțatul împărat Iosif al doile ca să fie slobod a să face biserică neunită în Orade Mare, în Uivaros. Și s-au început a să sluji leturghie, oc-

46. Altă însemnare a aceluiași : «Acest Ofoih s-au dat la bisearica de la S(fi)nta Vineri, care iaste în Curtea Domnească de aici din Tirgoviște» (f. 180).

47. Ediția Rîmnic, 1776.

48. Alexandru Ipsilanti, domn al Țării Românești (1774—1782).

49. Foaia tăiată la legat.

50. Nu se spune ce.

51. Corect : 1332.

tomurie în 20 de zile, de părintele Ioan Clintoc paroh, la casa giupinului Niri Andraș, sopenariu, pe ulița Căpăținușilor, după ace pe ulița Peți, la casa carile iera școală pentru învățătura părunților.

(Insemnarea lui David Toma din Oradea).

(C. r. v. 30, ultima foaie albă).

60 — Aciastă sfintă carte, ce să chiamă Triod ⁵², este dată dă dumnealui boerul Manolache Grădișteanu biv vel pah(arnic) la schitul de la Lainici din susul Porcenilor sud Gorji, în plaiul Vilcanului, pe moșia dumnealor boierilor Poinari. Care au dat danie la acest sfînt schitu, ce să prăznuște hranul a Întrării în bisearică a prea sfintei Născătoare de Dumnezeu și pururea Fecioarei Marii, în zilele mării sale preainălțatului nostru domnu Io Mihai Costandin Suțul v(oe)v(od) ⁵³, leat 1784, iun(ie) 2 dni, în zio care s-au săvîrșit și s-au sfîntit acest sfînt schit cu blogosloveniia preasfinții sale părintelui kiriu kir Filaret, episcopu Rîmnicului Noului Severin. Și am scris eu, Cornea log(ofăt), pentru pomenire.

(C. r. v. 456, A. 13.600, f. 1—33 v).

62 — 1785, luna lui noemvrie, am petrecut acest hronograf ⁵⁴ dintr-o scoarță pînă în ceialaltă, de multe ori, înaintea preasfinții sale părintelui mitropolitului kiriu kir Grigorie, cetindu-i seara la masă; în loc de vorbă poftiia citanie la masă. Și am însemnat spre știință. Ghedeon clisiarh mitropoliei.

(Ms. r. 2601, f. 1 v).

63 — La anul 1786, fev(ruarie) 20, s-au săvîrșit preosfințitul mitropolit kiriu kir Gavriilu, în zilele preainălțatului domn mărie sa Alexandru Mavrocordat voevod ⁵⁵. Și s-au îngropat cu mare cinste și săbor de toată boerime și de arhierii în sfînta biserică Sfeti Gheorghie. Și în locul său s-au făcut mitropolit părintele Leon, episcopul de Roman, la anul 1786, feđ(ruarie) 28.

(Insemnările lui T. Jora biv vel pitar).

(Ms. r. 57, f. 54 v—60. Ed. : Catalogul, I. p. 135).

64 — Această carte ⁵⁶ este a preasfinții sale părintelui mitropolitului Leon. Și s-au adus aciastă carte de la Roman, după ce s-au făcut mitropolit, la anul 1787. Și s-au innălțat la scaunul mitropolii în anul 1786, luna lui februarie.

(Ms. r. 122, f. 212. Ed. : Catalogul, I. p. 281).

65 — La anul 1786, fevr(uarie) 20, au murit mitr(opolitul) Gavriil, vineri în săptămîna brânzii, în zilele lui Alexandru Ioan voevod Mavrocordat. Și tot în acest an au stătut mitrop(olit) episcop(ul) Romanului kir Leon, simbătă în zioa sf(întului) Teodor. Și au pus Alexandru vodă episcop la Roman pe un grec, anume Iacov, ce fusese egumen la Barnovschi, fără voea soborului și a obstiei, care, episcopind de la luna lui martie pînă la luna lui octombrie, au murit, și au fost episcopia văduvită pînă la iulie. Atunci cu alegerea șfatului s-au pus episcop Roman(ului) sfînția sa kir A(n)tonie la leat 1787, în zilele lui Alexandru vodă Ipsilant ⁵⁷.

(Ms. r. 492, f. 257. Ed. : Catalogul, II, p. 233—234).

66 — 1786, iulie 18, simbătă în răvârsatul zorilor, s-au săvîrșit beizade Ioniță Racoviță și s-au îngropat la episcopie Romanului, afară den a dreapta oltariului la proscomidie. Dumnezău să-l pominească,

Intr-acestaș an 1786 au răpăosat Gavriil mitropolitul Moldovii. Și s-au făcut mitropolit Leon, episcopul Romanului, iar în locul lui Leon s-au făcut episcop la Roman Iacov arhimandrit, ce era egumen la Barnovschie, grec. Și tot într-acest an 1786 au murit și el în tîrg, în Focșani, și în locul lui s-au făcut episcop Romanului Antonie la l(eat) 1787.

(C. r. v. 490, dublet, foaia albă de la sfîrșit).

67 — 1787, septemv(rie) 18, de la moartea mitropođi(tului) Grigorie.

(Ms. r. 1398, fața interioară a peretelui ultim).

68 — 1787, sep(embrie) 18, au răposat preasfințitul) părintele mitropolit kiriu kyr Grigorie, păstorind eparh(ia) ani 27.

1787, sept(emvrie) 26, au intrat în scaunul sfintei mitropolii preasfințitul) părinte kiriu kyr Cozma, fiind episcop Buzăului.

(Insemnarea lui Nicolae logofătul episcopiei Argeșului).

(Ms. r. 2126, f. 1. Ed. : N. Iorga, Manuscriptele, p. 222).

69 — 1787, la 18 ale trecutului sept(emvrie) în zioa sf. Evmenie Gordinis, făcătorul de minuni, simbătă la 10 ciasuri din zi, s-au sfîrșit intru fericire răposatul mitropolitul Grigorie, pre carele Domnul Dumnezeu să-l odihnească în sinurile lui Avraam, Isaac și Iacob. Iar după răposarea sa; la 26 tot ale acei luni, duminecă fiind, în zioa sfîntului Ioan Bogoslov, sfîntul Duh au cugetat și inima preainălțatului și

52. Ediția Rîmnic, 1781.

53. Mihai Suțu, în prima sa domnie în Țara Românească (1783—1786).

54. Letopisețul țării Moldovei, de Miron Costin.

55. Alexandru Mavrocordat (Firaris), domn al Moldovei (1785—1786).

56. Viața marelui Petru, împăratul Moscovei.

57. Alexandru Ipsilanti, domn al Moldovei (1786—1788).

dreptului domnului nostru Nicolae Petru Mavrogheni voevod și au făcut cirac al mării sale pe preasfinția sa părintele episcopului Buzăului, mitropolit Ungrovlahiei, kiriu kir Cozma. Și la zece ale lui octomvrie, sosind și ecdoșis de la preasfințitul și a toată luma patriarhul Țarigradului kiriu kir Procopie, în divanul domnesc au enhirisit-o măriia sa preasfinții sale părintelui mitropolitului. Și așa s-au făcut tot într-acia zi obicinuita țeremonie și alai pînă la sfînta mitropolie, unde, făcîndu-se și psifurile dupe porunca patriarhului, s-au făcut și cia dupe orînduiala bisericiască țeremonie.

(Ms. r. 1253, f. 2).

70 — ... La let 1787 fiind noi în sfînta mănăstire Neamțul, plînd fiind mănăstirea de boeri și de bejenii pentru nevoile ce sosise, făcînd turcii multe prăzi și morți pe alocurea, și acum o sumă de turci ostași au venit și la Tîrgul Neamțului, făcînd stricăciuni și morți. Și de toate înștiințîndu-ne în mănăstire, eram cu toți de obște la mare mahniciune și frică și mulțime adunați în chilia părintelui 58. Și iată de năprasnă ne-au venit veste cum că turcii sosesc la poarta mănăstirii, să facă ori ce rău vor voi. Atuncea precuviosul părinte, cum era ținut de slăbiciune bătrîneților și de boală, cu bărbăție, ca de niște foc fiind silit, s-au scoborît de pe pat, și îndată au început a să găti cu toate straile călugărești îmbrăcîndu-să, și pre noi îmbrăbătîndu-ne cu multe cuvinte de folos și a zice cătră noi cu lacrimi și cătră toți cei ce sta acolo, cum că noi nu sîntem înprotivitori sau vinovați politiceștilor rînduele și împărăteștilor porunci și ceale să vor întîmpina prin slobozirea lui Dumnezeu să le răbdăm cu socoteală și cu mulțumită, și altele multe. Iară după aciasta au zis cum că «mie mi să cade mai întîiu să-mi plec grumazul supt sabiia neprietinilor și să vă fiu voaă pildă de întărire, ca cel ce v-am fost și vă sînt stareț». Și această zicînd, au eșit cu bărbăție din chilia sa, împreună cu cițiva din noi, mergînd innainte sfîntiia sa, ca un gata spre a muri, și așa spre poarta mănăstirii viind ră(stig)nitoriul bunătăților, iată ne întîmpină veste bună cum că turcii s-au dus innapoi. Deci dară pentru aciasta făcui pomenire în scurt, ca adecă la toate să se cunoască de oameni cu cunoștință rîvna sfîntii sale cea următoare robilor lui Dumnezeu...

(Din «Arătare în scurt pentru cuviosul părintele arhimandritul Paisie, ce au fost stareț sfintelor mănăstiri Neamțului și Săcului», scrisă de monahul Vitalie din mănăstirea Neamțului).

(Ms. r. 952, f. 117 v—118 v).

71 — Să să știe cînd au răpăusat preasfințitul Dosothei Hireascul, la anul 1789.

(Insemnarea lui V. Țintilă din Cernăuți).

(Ms. r. 4474, f. 121).

72 — Acest sfînt și dumnezeesc Mineiu rumânesc 59 iaste cumpărat și dat aici la sfînta biserică Măgurelile de dumnealui Costandin Nenciulescu biv vel stolnic, împreună și cu alte cărți ce au fost lipsă. Care și sfînta biserică, fiind arsă și stricată de turcii ascherlii, o au făcut cu to(ată) trebuința ce au fost de zid(it) și de zugrăvit, după cum să vede, tot de dumnealui stolnic Nenciulescu, ca să-i fie dumnealui și coconilor și a tot neamului dumnealui spre pomenire veacinică.

Și pentru ca să să știe, s-au însemnat cu aceste slove, să să știe pentru vremelnice întîmplări, fiind și eu aici orînduît de dumnealor isprăvnicel, am iscălit. V(oicu) C., căpitan, ce am fost căp(itan) de siimeni ot București din mah(alaua) Slob(o)zii Gospod, de la leat 1790, dichemvrie 12.

Acest sfînt și dumnezeesc Mineiu rumânesc iaste cumpărat de dumnealui Costandin Nenciulescu biv vel stolnic, împreună cu alte cărți ce au fost lipsă de aici, de la această biserică Măgurelile dumnealui Aleco Nenciulescu, și s-au dat să fie pentru a dumnealui vecinică pomenire dumnealui și a tot neamul dumnealui.

Și fiind aici purtător de grijă la toată treaba moșii și a casii dumnealor, am însemnat pe acest sfînt Mineiu ca să să știe, a nu fi înstreinat, aceasta. L(eat) 1792, iulie 22. V(oicu) C., căpitan de siimeni ot București din mahalaoa Slobozia Gospod domnului Șarban Vodă.

Acest sfînt și dumnezeesc Mineiu iaste cumpărat, împreună și cu alte cărți ce au fost lipsă la sfînta biserică de aici de la Măgurelile de dumnealui Costandin Nenciulescu biv vel stolnic. Așijderea și biserică, fiind stricată, fărîmată de turci, s-au milostivit cu toată cheltuiala dumnealui de o au zidit și o au zugrăvit pe unde au fost stricată, cu tavanurile după cum să și vede, pentru a dumnealui vecinică pomenire și a tot neamul dumnealui. Fiind și eu orînduît de dumnealor aici isprăvnicel. Și pre incredințarea, l-am și iscălit. 1891, ghen(arie) 11. V(oicu) C., căpitan ce am fost de siimeni ot București mah(alaua) Slobozia Gospod.

La leatul 1813, avgust 5, peste ani 22, ce să vede trecuți de cîndu au scris aicea pe aciastă carte, că au scris răposatul tată-mieu, Voicol căpitanu, fiind eu cu soții aicea băjenari pentru morte ciunii. Și mă rog tuturor dumilorvoastră celor ce veți citi să nu vă (...), fiind că miinele nele vor putrezi, iar slovele (...). Oprea șalvaragiu (...) Voicolu căpitan, cu Ancuța soții (...) 60.

(C. r. v. 498 A., achiziția 2260/1958, f. 1—25, 558, 573).

58. Paisie arhimandrit.

59. Antologhion, Rîmnic, 1786.

60. Foaiă ruptă.

73 — La leat 1792, sept(embrie) în două zile, miercuri spre joi la zece ceasuri din noapte, s-au dat obșteasca datorie preasfințit părintele mitropolit Cozma. Au păstorit cinci ani fără de 24 de zile, întru a doa domnie a mării sale Ion Mihail Suțu voevod 61. Săpt(embrie) 6 leat 92, s-au făcut ypopsif preasfinția sa părintele Filaret și la 24 ale aceștii luni au șazut în scaun Ung(roulahiei), cetindu-să și cartea patriarhului.

(Ms. g. 160, fața interioară a peretelui prim).

74 — 1793 septembrie 25, au dat paretisis preasfinția sa părintele mitropolit Ungroulahii kiriu kir Filaret. Și tot într-această zi s-au făcut mitropolit episcopu Buzăului, kir Dositeu.

(Ms. r. 1151, f. 238 v. Ed. : Catalogul, IV, p. 207).

75 — 1793 octombrie 11, s-a așezat preasfinț(ia) sa părintele mitropolit Dositei în scaun.

(C. r. v. 473, foaia albă de la sfârșit).

76 — Să să știe că am scris eu pe această carte, ce să chiamă Chita florilor, pă vremea când era domn Moruz 62 și arhieru Nictarie și preasfințitul mitropolit Filaret. Și era cuvînt că au dat de o zmin-teal(ă). Și părintele Nictarie era luat de măriia sa vodă de la Craiova la București. Pentru ce? Nu știu! Și vătaf de plaiu Coz(ii) un Costandin polc(ovnic) ot București și în plaiu Hurez(u)lui vătaf Ioan Urșean și părinte protopop Ionițe Rîmniceanu. Și eu eram june, ca de ani 21. Și am scris la anii de la sf. zidire 1793, noembrie 1 dni. Dumitru sin (indescifrabil).

(Ms. r. 2648, f. 82).

77 — Aceste «Vieți» ale «Sfinților» le-am scris în sfînta mănăstire Tismana la leat 1794, fiind făcut surgun de părintele mitropolit Dositheu la această sfîntă mănăstire în doao rînduri. Și șazînd făr de nici o treabă, am scris aceste «Vieți» eu, Irimia proin cîmpulungeanu.

(Ms. r. 5736, f. 94 v).

78 — Mutarea din viața aceasta a sfinții sale a părintelui Paisie, ieroshymonah arhimandrit și stareț al sfîntelor mănăstiri Neamțul și Secul ot Moldova, au fost la anul 1794, noembrie în 15 zile, miercuri la 11 ciasuri din zi, fiind de 73 de ani fără o lună, și aproape de 50 de ani tot egumen și stareț.

(Ms. r. 2173, f. 296 v. Ed. : I. Corfus, Un vag ecou al războaelor lui Napoleon la Mănăstirea Neamțului, în «Revista istorică română», XV, 1945, fasc. II, p. 220).

79 — La leat 1796 s-au închinat mănăstirea Cozii la spital cu toate metoașele ei, fiind igumen Cozii kir Theodosie și Codm(enii) kir Grigorie, în zilele mării sale Io Alexandru Moruzi voevod, mitropolit fiind Dositheu, episcop Argeșului kir Iosif, Rîmnic(ului) kir Nectarie, Buzăului kir Costandie.

Și am scris eu mult păcătosul, care m-am iscălit, Grigorie din sfînta mănăstire Cozia, fiind la igumen(ul) Cozii ucenic, 1796, aprilie, fiind epitropi sfîntelor mănăstiri dumnealor Costandin Ghica și dumnealui vistier Moruzi.

(C. r. v. 111, exemplar din fosta bibliotecă a «Casei Bisericii», nr. 743/1, fața interioară a peretelui ultim).

80 — Să (să) știe de cînd au giunghiiat pe sfinția sa părintele Iacov mitropolit în divan gospod, suindu-să pe scări să mergă la spătărie după obicei la cafe, fiind duminică, în zile mării sale Alexandru Ion Calemah vodă 63, întru întăi domniei a mării sale. Și s-au giunghiiat de un Toader, ce au fost oa(m) a metropoliei, și ducînd la divan e-u dat vro 4 buzducani însuș vodă și giudecîndu l-au întrébat pentru ce au făcut această pozna. El au arătat că pentru strîmbătățili ce i s-au făcut la giudecată. Și l-au hotărît vodă și e-u tăet cap(ul) și trupul în 4 bucăți și l-au pus la răsputeri, la let 1796, martie 16. Mihă-lache Vartic.

(De altă mîndă :) Să (să) știe de cînd au ingiunghiiat pre preosfinții sa părintele Iacov mitropolit, în zile mării sale Alexandru Ion Calemah voivod, în domniea dintăi, la velet 1796, mart 16, mergînd mitropolitul la curte, duminică, după obicei. Și am scris eu pentru pomnire. Însă numele lui Toader (loc gol), care l-au și tăet la poarta curții în 5 bucăți și le-u împărțit pe la răsintiile lui care.

(Ms. r. 3182, f. 89 v—90 v).

81 — 1796, martie 22, Iași. «Aice s-au întîmplat că în divan un om au inju(n)ghit pe mitropolit, dar nu a fi nimică, pi om l-au tăet în patru bucăți și l-au pus în patru părți a tîrgului...»

(Din scrisoarea lui Iordachi postelnicul către fratele său, Constantin Jurașcu comis).

(Documente, CCCXLV — 210).

82 — Aciastu sfînt și dumnezeesc Molitfealnic 64 este al sfîntei biserici cei de piatră de la satu Bărbătești, unde să cinstește și să prăznuește hramul sfîntului ierarh Nicolae. Care biserică este făcută den

61. 1791—1793.

62. Alexandru Moruzi, în prima sa domnie în Țara Românească (1793—1796).

63. Alexandru Callimachi, în prima sa domnie în Moldova (1795—1799).

64. Ediția Rîmnic, 1730.

temelie de dumnealui Ștefan vătaf. Iar cine va îndrăzni a o înstreina de la sfânta biserică să fie supt blestemul sfintei biserici. Noemvrie 12, leat 1798.

(C. r. v. 200, dublet 3, p. 33—75).

83 — 1798 sep(temvrie) 2, s-au făcut de iznoavă schitul Văvedeniia de la Neamțu.

(Insemnările monahului Vitalie de la mănăstirea Neamțului).

(Ms. r. 704, f. 1 v. Ed. : Catalogul, II, p. 454).

84 — În zilele prealuminatului domn Io Alexandru⁶⁵ Ipsilant voevod. Să să știe de când s-a legat această sfântă pravilă⁶⁶ al doilea legătură, fiind cumpărată de la preotu Ilie, fecior popii Roșcăi din siliștea Uricheștilor, unde m-au învrednicit pe mine milostivu Dumnezeu de am făcut biserică, ce să numește hramul sfântul marile mucenic Dimitrie și sfânta prea cuvioasă. maica noastră Paraschiua, întru care îi era hramul mai înainte. Și întimplindu-mă eu de a face al doilea meramet acei sfinte biserici i-am pus pre acești sfinți amindoi într-o sfântă icoană a hramului. Inșă la leat 1800, septemvrie 14, s-au târnosit biserica și la leat 1806, maiu 12, am făcut meramet sfintei pravile, la care le-am și însemnat spre a nu să face uitare. Toma postelnicel ot Focșani.

(C. r. v. 61, schimb 6, din biblioteca «Casei Bisericii», nr. 117, prima foaie albă de la început).

85 — «Această sfântă și dumnezeiască mănăstire ci să numește Rîșca au luat începere a să zidi în anul 7050 (1542) luna maiu 10 și s-au sfîrșit tot într-acest anu în zilele lui Petru voevod Rareș cu cheltuiala domnii sale, ce au dat prin mîna (s)meritului episcop Macarie al Romanului și prin mîna lui Ioan și Theodor Balș logofeții lui Petru voevod celui mai sus numit, și în egumenie lui Nil smeritul ieromonah».

Această scrisoare se află scrisă pe piatră cu slove de aur diasupra ușii din lăuntru în bisărică, care iaste și astăzi la mănăstire Rîșca din ținutul Sucevii. Chiril arhimandrit, egumen Rîșcăi. 1801 dechemvrie 10.

(Documente 2/CCLI).

86 — Tuturoru, căroră să cuvine a ști, arātu că aciastă sfântă biserică neunită dinu Cluju s-au făcutu în zilele împăratului Franțiscusu a Romii și Ardea(lu)lui prinți, la anulu 1795. Și întâiu preot eu am fost, care întâiu eu amu slujit sfânta liturghii într-înșă, cu toată inima și frica dumnezeirei, luînd mulți tămăduire. Și m-am transfireluit în Belgrad, în fundușul mieu. Care chiar cu mîna mea amu scris. Cluju, 25 au(gust) anno 1803. Ilie Fuleavici, paroh Clujului.

(C. r. v. 610, dublet, 2371/1961, f. 111).

87 — Această sfântă Liturghie⁶⁷ iaste a sfintei mănăstiri Bistriții. Și fiind legătura foarte învechită și foile stricate, s-au legat de al doilea acum cu osirdiia și cu cheltuiala sfintii sale părintelui kir Ștefan arhimandritu tismeneanu, pentru a sfintii sale veacinică pomenire, care mai nainte au fost ig(umen) la această sfântă mănăstire ani 14, inșă patrusprezeace ani. 1803, fev(uarie) 20.

(C. r. v. 350, f. 81—87).

88 — Inșămnare de când au răposat preosfințiiia sa părintele Iacov mitropolit, în luna lui mart în 10 zili, la leat 1803, în zileli preinnălțatului domnului nostru Alexandru Constandin Moruzu voevod în al doile domniia a mării sali⁶⁸.

(C. r. v. 503, p. 53—60).

89 — La let 1803, mart 19, gioi, s-au făcut mitropolit Moldavii pe preosfintie sa părintile Veniamin, episcop ot Roman. Iordache Gorovei.

(Ms. r. 2798, foaia de la început, nepaginată).

90 — Și când s-au scris aciastă carte⁶⁹, s-au dus preosfințiiia sa Viniamin episcopul din Roman, mitropolit în scaun Iașu(lui). Și la Neamțu era protopop Nicolae ot Răucești. Let 1803, noemv(ie) 26. (Insemnarea lui Ștefan Botezatu din satul Tîrpești).

(Ms. r. 139, f. 49 v. Ed. : Catalogul, I, p. 317).

91 — 1804, octomvrie 14, s-au isprăvit clopotu cel mare, anume Orlea, de legat cu fier. Nectarie mo(na)h Coz(ii).

(C. r. v. 395, dublet, din biblioteca «Casei Bisericii», nr. 755/2, foaia albă de la început).

92 — Popa Ioaniță, paznecu bisericii Sfintii Vineri din orașu Tîrgoviștii, leat 1808, sept(emvrie) 24, când au fost preasfințiiia sa părintele episcop Sevastis Dionisie nastavnic mănăstirii Dealului.

(C. r. v. 681, Mineiul pe luna septemvrie, f. 205).

93 — ... Și s-au scrisu această Epistolie⁷⁰ la veletu 1808, mart 18, cîndu au fostu un foarte groznicu vi(s)col și mari cumpănă au fostu, într-o foi și la veletul mai sus arătatu.

65. Corect : Constantin, domn al Țării Românești (1802—1806).

66. *Indreptarea legii*, Tîrgoviște, 1652.

67. *Ediția Rîmnic*, 1767.

68. În Moldova (1802—1806).

69. *Cuvînt pentru viitoarea judecată*.

70. *Cuvînt pentru viitoarea judecată*.

Să știi la ce veletul au făcut paretisis părintele mitropolitul Veniamin Negel. Și s-au făcut vechil mitropoliei pe părintele Gherasimu, episcopul Romanului, fără voia preosfinții sale l-au rînduit cneazu Prozorovski, 1808, februarie 25. Și părintele mitropolitul s-au așăzat la o sihăstria a Săcului îmbrăcat în blană de oai și cu cămeșă de păru. Și după ce au ajunsu acolo, apoi au trimis paretisis în scris boerilor divanului, cum și lui cneazu Prozorovski.

(Ms. r. 5125, f. 31 v).

94 — Să să știe că am scris și eu pe acest Minei slovenesc⁷¹, cînd am fost și eu la schitu Măni-lești egumenaș la leatul 1809, fiind egumen la sfîntă mănăstirea Bistrița sfînția să părintele Anania ierei kir ieromonah, omul exelenții sale Alexandru Ipsilant. Și am scris cu mîna mea (semnătura indiscifrabilă).

(C. r. v. 111, dublet, din biblioteca «Casei Bisericii», nr. 787, f. 186 v).

95 — 1812, iunie 16, în Duminica tuturor sfinților, au plecat la București părintele Dionisie, chemat fiind de p(ărintele) Ignatie mitropolitu. Și s-au însemnat de mine, Methodie monah sfintei mănăstiri Cozii, a căruia este aciastă sfîntă carte cu Viețile sfinților luna lui dichemvrie⁷².

(C. r. v. 800, exemplar 5, foaia albă de la început).

96 — L(eat) 1812, iuli 23, la 11 ceasuri din noapte, s-au dat obștescul sfîrșit părintele arhimandrit Dosith(ie) proin aninoșanu în episcopia Argeș(ului).

(Ms. g. 159, fața interioară a peretelui ultim).

97 — La leat 1813, ianuarie 26, în zile mării sale Io Ioan Gheorghie Caragea voivod, s-au herotonisit episcop al Rîmnicului Noului Severin preaosfinț(ia) sa părintele kyriu Galaction de preaosfinț(ia) sa părintele mitropolitul Ungrovlahiei kyriu kyriu Nectarie, avînd împreună slujitori pe preaosfinț(ia) episcopi ai Argeșului kyriu Iosif și al Buzăului kyriu Costandie, în zi duminică, în biserica sfintei mitropolii a sfinților împărați Constantin și Elena, fiind cea întiiu sfîntă lyturghie aceasta a preaosfinții sale de cînd s-au suit în scaunul sf(intei) mitropolii a Ungrovlahiei de la sfînta episcopie a Rîmnicului. Deci spre știință am însemnat aicea întru aciastă sf(intă) lyturghie, patrierșind în Tarigrad preosfințitul kyriu kyriu Ieremiia. Dionysie eclisiarh mitr(opoliei).

(Ms. r. 3567, f. 1).

98 — Aciastă carte, numită Paraclitiki⁷³, s-au dăruit sfintei mănăstiri de mine, smeritul episcop al Argeșului, Iosif, cînd m-am învrednicit a priimi cinstitele moaște aici la sfînta episcopie, întorcîndu-să de la București. Deci niminea să nu cuteaze a o înștrăina de la sfînta bistarică a numitei mănăstiri, ca să nu cază în păcatul ierosiliei. 1813, noemv(rie) 6.

(C. r. v. 797, schimb 2, a patra foaie tipărită, nepaginată, de la început).

99 — Să să știe că am scris eu, logofătu Marin dascălu, cîndu au scos pe părintele egumănu Eusevie arhimandrit din egumenie di la sfînta mănăstire Arnota, fiind eu logofăt în casă și chelar și dascăl la metoh și purtător de grijă la toată curtea. Pentru acesta am însemnat și am scris. Și cine o citi, mă va pomeni, și pre acela Dumnezeu să-l pomenescă și să-l miluiască. Și am însemnat la leat 1814, maiu 10.

(C. r. v. 76 dublet, din biblioteca «Casei Bisericii», nr. 427, foaia albă de la început).

100 — Din cărțile⁷⁴ smeritului arhiereu Dionysie, episcop Cratia. 1814, august 18.

(Pecetea arhiereului în tuș negru).

Acest arhiereu s-au dus către Domnul la leat 1815, fevr(uarie) 2.

(C. r. v. 841, exemplarul 2, din biblioteca «Casei Bisericii», 103/10, foaia de titlu, verso).

101 — Această carte a Tunderi chipului ingeresc a răsăforului i a chipului celui mic i a celui mare⁷⁵ s-au cumpărat de mine smeritu, împreună și cu alte zece cărți cu Viețile sfinților și cu una carte sfîntul Ioan Scărarul, cînd am fost eu singur la sfînta mănăstire Neamțul i Secu spre vedere, la leat 1815, mai 26, la sfînta Innălțare a Domnului nostru Iisus H(risto)s.

Și la întoarcere am dat pă la Iași. Și de aciia am venit la mănăstirea Cernica de lîngă București. Și am fost la tîrnosirea sfintei bisearici cei mari a Cernicăi, care am slujit și eu la sfînțire, împreună cu arhiereu Ioanichie Stratonichia și cu starețu Thimoteiu și cu alți preoți ai sfintei m(ănăstiri) Cernicăi. Și am însemnat aicea spre ținare de minte. Și sfînțirea sfintei bisearici au fost tot într-acest leat, 1815, iuli 27, în zioa sfîntului marelui mucenic și tămăduitorul Panteleimon.

Și le-am cumpărat ca să-mi fie de cetire cît voiu trăi, iar după moartea mea să rămîie sfînt (loc gol), unde să cinsteaște și să prăznuiască hramul sfintei bisearici (loc gol), pentru ca să fie părinților în

71. Ediția Buzău, 1698.

72. Ediția Mînăstirea Neamțului, 1811.

73. Octoih sau Paraclitiki, Rîmnic, 1811.

74. Viețile sfinților, luna iunie, Mînăstirea Neamțului.

75. Ediția Mînăstirea Neamțului, 1815.

biserică de cetire, iar mie și născătorilor miei, Theodor și Elena, de veacinică pomenire. Ștefan ieromonah tisma(neanu), leat 1815, iuli 30,

(C. r. v. 872, dublet, din biblioteca «Casei Bisericii», nr. 164, p. 3—49).

102 — Acestu sfintu și dumnezeescu Apostol⁷⁶ s-au cumpărat de dumneaei medelnicereasa Sultana Fălcoianca la leat una mie opt sute cincisprăzăce, noemvrie întii, și au hărăzit la sfinta biserică ce o făcuse cu cheltuiala sa din temeliea la moșia sa anume Isteu din sud Sac la plasa Cimpului, pe care sfinta biserică, cu pronia dumnezeiască fiind luminată dumneaei cocoana au cinstit de au pus trei hramuri, adeci: sfinta Adormire a Născătoarei de Dumnezeu, și al sfintei Troiței, și al sfinților ingerilor, pentru ertarea păcatelor dumneaei și pentru păcatele neamului dumneaei. Deci cine va îndrezni să-l fure aciastă carte, de la sfinta aciastă biserică să fie afurisit și blestemat și să aibă blestemul al sfinților trei sute optsprezece părinților de la Nicheia și al sfinților hramurilor ai aceștii sfinte biserici. Asemenea să fie procleros și afurisit și acela care o tagadui și nu va da de știre la sfinta aciastă biserică, și pînă nu va da înapoi aciastă carte la aciasta sfinta biserică să nu fie ertat de Dumnezeu și de mine smeritul popa al aceștii biserici, fiind cumpărat cu banii văduvii ci s-au zis. Și va fi ertat de la Dumnezeu și de la mine, păcătosul, acel hoțu, cînd îl va aduce înapoi, aciastă carte, la aciastă sfintă biserică. Și am scris eu robul lui Dumnezeu și rugătoriul către Dumnezeu popa Stan ot Isteu.

(C. r. v. 845, achiziția 145.746, p. 1—169).

103 — S-au tîrnosit Sfintul ierarhul Nicolae din Șalari la leatul de la H(risto)s 1816, martie 18, duminică, a 6 săptămînă din sfintul și marele post, de sfinția sa părintele Iosif, episcop Argeșului. Alecsandru Pastia.

(Ms. r. 3402, f. 119 v.).

104 — Aice am însămnat ca să fii știut de cînd au fost adusă sfinta icoană a preasfintei stăpînei noastre de Dumnezeu Născătorii di la mănăstire Floreștilor aice în tîrgul Hușului. Au șazut patruzeci de zili și au eșit din tîrg la 10 zile a lunii lui mai, 1816.

(Însemnarea lui Gheorghie Șarban).

(Ms. r. 3004, f. 65).

105 — Aciastă sfintă carte, ce să numeaște Scara sfintului Ioan Scărariul⁷⁷, s-au cumpărat de mine smeritul ca să o am de cetire cît voi trăi. Iar după moartea mea să rămîie sfintei mănăstiri Tismana, unde să prăznuiește sfintul hram Adormirea prea sfintei stăpînei noastre Născătoarei de Dumnezeu și pururea Fecioarei Mariei și sfintul prea cuviosul părintele nostru Nicodim sfintitul și arhimandrit, care dintru început prin multe osteneli și trude ale sfinții sale și prin ajutorințele blococistivilor domni cei dintăi ai Țării Românește, adecă Radul v(oe)v(o)d Negru i sin ego Dan v(oe)v(o)d, Mircea v(oe)v(o)d, pentru ca să fie în besearică părinților de cetire, iar mie și născătorilor mie de veacinică pomenire. Amin. Ștefan ieromonah tism(ăneanu), 1817, iunie 1.

(C. r. v. 857, exemplarul 4, f. 1—12).

106 — La acest fericit an 1817 au venit aicea la mănăstire (Neamțului) sf(intul) lemn din cinstita cruce și cu sfintul brîu al prea B(ogorodi)(ei) și cu alte sfinte odoară, și mult ne-am folosit, proslăvind numele lui D(umne)zeu, iuni 27, din Sfita Goră, de la Vatopedu.

(Însemnarea monahului Vitalie de la mănăstirea Neamțului).

(Ms. r. 704, f. 61 v.).

107 — Să să știi de cîndu au început a sluji sfinta liturghie în bisărica noastră aice la Vlădești numai cu blagoslovenii di la arhiereu. Luna ghenar în 3 zile au slujit întăiaș dată preotul Mihălachi ot Bogdănești și așe cu preotu Ioan, gineri-său, cîte o dată, pe rîndu au slujitu, pără cîndu s-au sfințit, înbla veletu 1818, ghenar 3. Iar de cîndu s-au sfințit iar ca să s(ă) știi, simbătă, fev(ruar) 16, înainte Lăsatului secu de carne di postul cel mari, adică în Simbăta strămoșilor, la leat 1818, fev(ruar) 16, într-aciastă zi s-au făcut sfințire bisăricii cu părintele Ioan iconomu și cu protopopu din tîrgul Birladului.

(Însemnarea lui Ioan Jora).

((C. r. v. 573, exemplarul 1, prima foaie albă de la sfîrșit).

108 — Dintr-ale smeritului și nevrednicului călugăr Chyriac ieromonah, arhimandrit rimnice(anu), 818, ghenar, cînd eram cathigumen la mănăstirea sfintului Pavel la Sfintul Munte al Athonului, cumpărată⁷⁸ în t(a)l(eri) 20 de la un părinte neamțean⁷⁹, iar arhimandrit săvirșindu-să în sfinta lavră ot tam de preasfinția sa părintele Griorie, patriarhu, ce se afla între cei vii acolea. Chyriac arhimandrit caloian.

(Ms. r. 3679, f. 4 v).

76. Ediția Blaj, 1814.

77. Ediția Mănăstirea Neamț, 1814.

78. *Viața prea cuviosului Efrem Sirianul*, scrisă la mănăstirea Secul la 28 ianuarie 1772 de Eustatie Popovici din Transilvania.

79. De la mănăstirea Neamțului.

109 — Dintr-ale 80 smeritului și nevrednicului călugăr Chyriac ieroschimonahul și arhimandrit rimnici(anu); învățat carte în sfânta mănăstire Bistrița și la sfânta mitropolie. Apoi călugărit în obștea starețului Gheorghe Cernica și hirotonit ierod(iacon) tot acolo, iar preoția pe numele sfintii mănăstiri Tismana, iar cathigumen și arhimandrit de preasf(ințit) patriarhul Grigorie în sfânta lavră din Sfitagora, la anu de la Domnul H(risto)s 818, mart. 25. Chyriac, arhimandrit igumen caloianu. 826 apri(lie) 20.

(C. r. v. 285, ultima foaie, verso).

110 — Dintr-ale smeritului și nevrednicului călugăr Chyriac ieroschimonahu, arhimandrit rimniceanu, cumpărată în leat 818, ghenar, în t(a)l(eri) 20, când mă aflam igumen în Sfântul Munte, la sfânta împărăteasca și patriarhiciasca mănăstire a sfântului prea cuviosului și de Dumnezeu purtătorului părintelui nostru Pavel cel Nou, ce au fost fecior bunului și prea creștinului împărat Mihail al Țarigradului. Iar sfânta rugăciune de arhimandrit am priimit de la preasfinția sa părintele întru fericire kyriu kyr Grigorie proin patriarh, în sfânta și marea lavră a sfântului Athanasie al Athonului. Iar la leat 825, februarie 20, la sfânta mănăstire Căluu din sud Romanași fiind igumen, am scris. Iar cumpărarea aceștii sfinte cărți iaste de la un frate Agathon monah, nemțan, ce șadea la Seres, la o chilie, cumpărată pe locul mănăstirii sfântului Pavel. Viața acestui mare sfânt la «Viiși, iulie 28, Xiropotamitu».

(Ms. r. 1974, f. 275 v).

111 — Aici s-au scris în 25 zile a(u)gust 818, când au avut proșes rumâni cu sîrbii pentru episcop, ca să fie iar românu și au ținut 3 ani proșesu și nici acum nu-i gața.

Umil preot, Iacov Garbora, admin(istrator) parohi(i) Almaș, lacuitori csillu de dsosz, 818.

(C. r. v. 80, dublet 2, I. 194. 531, f. 26 v).

112 — Luind sfânta mănăstire 81 supt stăpînire sfinții(a) sa părintele Savasti, Dionisie episcop, și văzînd lipsa bisericii de preoți și de diiaconi, au sfințit preot pe diiaconu Ștefan, făcînd erodiacon pe Macarie în locu lui, la anu 1810. Iar mai pe urmă, la anu 1818, au sfințit pe erod(iaconul) Macarie preot, dinpreună făcînd desăvirșit pe Silivestru, făcînd erod(iacon) pe Varlam prin dumnealui clucer Gavriil Codranu, nepotu sfinții sale. 818, oc(tomvrie) 10. Az pisah (Semnătura indescifrabilă).

(C. r. v. 223, schimb 5, f. 257 v).

113 — 1918, ghenarie (loc gol) au venit domn în scaun Io Alexandru Nicolae Suțul voevod 82. Intru a căruia ani au scos boiarii pe (mitropolitul) Nectarie Moraiul din scaun cu sfat de obște și așăzară pe un patriot, preasfi(nțitu) părintele Dionisie Sevastis, mitropolit în scaunu Bucureștilor, la aprilie 30. Iar edoxi(s) adecă blagoslovenie de la Țarigrad au venit la mai 20, când l-au și înscăunat înaintea praznicului mitr(opoliei) cu o zi, 819, mai 21, miercuri.

(Ms. r. 1841, f. 208 v).

114 — Să să știe de când am fost eu, popa Pană, la biserică ot Valea Ursoi tocmitu cu simbrie cu zapisu, pe anu t(a)l(eri) 200, adică doo sute pe anu, la leatu 1820, iunie 17. Popa Pană.

(C. r. v. 200 A, dublet 3, ultima foaie albă, nepaginată).

115 — 1820, octomvrie 26, au răpsat părintele argeșiu de la Antim și s-au îngropat în biserică, în zilele lui Mihai vodă Șuț(u) 82, fiind și măriia sa la moartea lui, și cu mare cinste l-au petrecut. Și în locu argeșului s-au făcut Arion episcop aci pe loc, la 30 ale lui octomvrie.

(Ms. r. 2129, f. 182 v).

116 — Această carte ce să numește Penticostari 83, întru care să coprinde cîntările praznicilor Învierii Domnului și Dumnezăului nostru I(su)s H(risto)s, cumpăratu-s-au de cel mai mic între robii lui Dumnezău Constantin Buză(s)cul biv vel caminari și s-au afierosit la sfânta biserică, carea cu a sa sîrguință au zidit-o din temelie spre vecinica pomenire la strămoșasca moșie Străjăști din sud Vilcea, unde să prăznuește hramul Tuturor sfinților și mai marilor v(oe)voz(i) Mihail și Gavriil, fiind cursul anilor 1820, noemv(ie) 8, când s-au tirnosit bisărica, în zilele mării sale preainălțatului nostru domn Alexandru Nicolae Șuțul v(oe)vod 82 și a păstorii preasfinții sale părintelui episcopu Rîmnicul(ui) kiriu kir Galaction. Toliko pisam. Constandin Buzăscul biv vel caminar.

(C. r. v. 1079, dublet, III. 54875, f. 1—15).

117 — La let 1821, mart 1, crugul lunii 14, slova pashaliei 300, atuncea chiară s-au început a să zidi rîndul chiliilor despre amiazăzi, cu toate următoarele vistierii și zidiri, după cum să vad în sf(înta) mănăstire aceasta a Neamțului, tot prin silința și bunăvoința a preacinstului părinte kir Ilarie, arhimandritul și starețu sfintelor mă(năști)ri.

(Insemnarea monahului Vitalie de la mănăstirea Neamțului).

(Ms. r. 704, f. 38 v. Ed. : Catalogul, II, p. 455).

80. Carte osebită, Rîmnic, 1753.

81. Tismana.

82. Alexandru Șuțu, domn al Țării Românești (1818—1821).

83. Penticostar, București, 1820.

118 — 1822 ianuarie 13, s-au hi(ro)tonit diacon Gligorie mitropolit în țara Ungrovlahii, București, în zilele preînălțatului domn kirie kire Fănar (sic).

(Ms. r. 1151, f. 238. Ed. : Catalogul, IV, p. 207).

119 — La l(eat) 1822, ghenarie 26, au răposat sfinția sa părintele arh(imandrit) ig(umen) sfintei mănăstiri Cozii kir Theodosie, la 11 ceasuri nemțești din zi, la cetatea Sibiului, în casele otnogiului Anas-tasie. Și am scris spre a (se) ști (semnătura indescifrabilă).

S-au îngropat la beserica de la poala Cernădii a lui Hagi Cosdi popa, ghenarie 28. Costandin.

(C. r. v. 471, dublet, din biblioteca «Casei Bisericii», nr. 633, f. 82—83).

120 — Grigorie patriarh, la leat 822 omorît de păgîni în Țarigrad.

Acest patriarh m-au blagoslovit arhimandrit, fiind eu igumen la mănăstirea Sfîntului Pavel ot Sfi-tagora, la leat 818, venind de la mănăstirea Tismana. Chyriac arh(imandrit) igu(men) caloian.

(Ms. r. 2109, f. 8).

121 — La leat 1822, avgust 11 zile, au venit părintele Neofit, arhimandrit în Coziia, stăpînitor.

(C. r. v. 487, dublet, f. 591).

122 — La 20 avgust, 1822 c(alendar) v(echi) au răpăusat preosfinția sa dom(nul) episcop Daniil Vlahovici în satul Dorna, unde merseră la scaldătoare, în vîrsta de 82 ani și 10 luni. Și au fost păstor Bucovinei 33 ani și 25 zile, și s-au îngropaț la mănăstire Dragomirna.

(Insemnarea lui V. Țintilă din Cernăuți).

(Ms. r. 4474, f. 121 v).

123 — Cinstit este cel ce au fost și este și va fi și în veac să va pomeni. Și am scris eu nevred-nicul rob și dascal al sfintei și dumnezeiaștii monăstiri Hurezi, care în doao rînduri am fost dascal, în zilele arhimandritului Ghermanos și în zilele lui kir Ioanichie, ce și eclisiarh am fost aceștii sfintei și dumnezeiești biserici, la leatu 1822, care și multe și mari necazuri am tras cu răzmirițile ce s-au făcut de zavergii. Ioan dascăl ot orașu Rîmnec, care din neam m-am (tras) de la satul Popești de Luncavățu.

(C. r. v., III. 173.900, dublet, din biblioteca «Casei Bisericii», nr. 741/5, peretele ultim).

124 — Am însemnat aice ca să (să) știe cînd s-au hirotonit preasf(ințitul) mitr(opolit) Grigorie preot și arhimandrit, marți, ghenar 9, 1823 și miercuri l-au făcut arhieru a doo zi, iar joi, ghenar 11, a treia zi, l-au adus dă la curtea domnească cu carăta i cu halai pînă l-a pus în scaun în mitropolie.

(C. r. v. 534, foaia albă de la început).

125 — Să se știe cînd, după cea mare turburare ce să făcu în București, la leatul 1821 pînă la cea mai pre urmă puțină răcorire, însă cu vărsare de sînge multă, pînă la maiu în 15 zile, care mai pe urmă în vremea musulmanilor, noi, cei cu puțină credință creștinească, petreceam așa, fără de păstor, adecă fără de mitropolit. Iar cu mila lui Dumnezeu, la leatul 1823, luna ianuarie, luminînd marele Dum-nezeu pre bun credincios domnul nostru, Io Gligorie Dimitrie Ghica voevod, de au ales pe părintele mitro-polit a toată Ungrovlahii, intru însuș luna lui inarie în 9 s-au herotonisit din dîiacon preot, apoi iunare în 10 la patru ciasuri arhimandrit și pre urmă arhereu și mitropolit, iar în 11 zile au intrat cu halaiu din toată țara în mitropolie, trăgînd toate clopotile. Și era cam ger.

(Ms. r. 1313, f. 142 v. Ed. : Catalogul, IV, 525, cu lectură de date greșită).

126 — Cu ajutorul marelui, preaputernicului și nemărginitului intru milele sale prea bogate, s-au izbăvit sfînta mănăstire Coziia de răul turburătorii Neofit surdul, ce din zilele rebelii să pusesă purtători de grija igumenii. Și prin (buna)⁸⁴ voință a mării sale preînălțatului domn Io Grigorie Ghica (voevod) s-au pus igumen sfinția sa părintele Nectarie ce au fost (cotmenean), la leat 1823, mai 8 zile, în dum-nică a doo din sfîntul post (Insemnarea lui Cîrstea Dîculescu).

(C. r. v. 110, dublet 3, a treia foaie tipărită, nepaginată, de la început).

127 — Să să știe cînd m-am făcutu preotu eu, popa Radu, leatu 1828 martie 11 de părintele (...) ⁸⁵. (Autograful popii Radu Șapcă din Celei, care a sfințit steagul revoluției la 1848).

(C. r. v. 263, schimb 2, f. 116 v.).

128 — 8 cărți lucrătoare din filocalia ce s-au prescis de sfinția sa preacuviosul kyr Jachinth, starețu din Cernica, în vremea bătrînului Gheorghie arhimandrit, începătoriul Cernicăi, la leat 1800 cînd am rămas și eu acolo, cu frate-mieu Ioan, duși de la sf(i)nta mi(tropolie), în zilele părintelui Dosithei mi(tropolit), cînd s-au tăet și Hangerliu vodă ⁸⁶, săzînd aici. Apoi am eșit la sfînta mă(năsti)re Tismana, săzînd ani 5. Apoi am plecat la Sfitagora, slujînd ani 4, și am venit la București. De aci, din porunca

84. Hîrtia mîncată de cari.

85. Hîrtia ruptă.

86. Constantin Hangerli, ucis în ianuarie 1799.

luminatului nostru domn pămintean⁸⁷, după fermanu ce au urmat, scoțindu-să igumenii și toți grecii, am mers igumen la sfinta mânăsti(re) Căluu din sud Romanaț ani 5, împreună cu dum(nialu) frate mieu, v(el) vi(stier) Iancul din București, la Craiova(a), din letu 823 pînă în letu 828, dechemv(rie) 31.

Acest cuvios părinte, fiind pămintian de aicea, ploestian, și fiind în casa domnului Suțul⁸⁸, innaintea lui Moruz vodă⁸⁹, au plecat la Cernița și plăcindu-i politia obștii călugărești ce era pre acele vremi foarte au iubit-o și cu vreme îndestulindu-se de dinsa, cu ajutoriul lui D(umne)zeu au ajuns la mare sporire sufletească, puținței fiind acum din părinți în viață, care să-l știe.

De darul vederii sale îndulcindu-mă și eu, am poftit a rămînea în Cernica.

Cu vreme mergînd și la Sfîntul Munte acest evlavist calogeros, au fost igumen 2 ani la Simo Petra, unde iaste Mihai Vodă mă(năsti)rea de aicea închinată acolo.

Fost-au și în Țarigrad, izbăvind mă(năsti)rea de datorie turciască taleri 200.000. Apoi iar au venit în Cernica, cînd starețu Gheorghe l-au pus igumen în locu părintelui Tymothei.

Iar eu atuncea petreceam în Tismana, lavra sfîntitului Nicodim arhimandrit, sud Gorji, în cele cinci județe ale Craiovei, pre a căruia numire am și fost hirotonit ieromonah, prin mărturiia ace(stui) cuvios părinte kyr Jachinth ig(umen) Cernic(ăi) de preasf(ințitul) părinte Iosif argeș(iu) ierod(iacon), iară preot de Laurentie Hrisopoleos sârindăreanul la Tismana. Iar mai pre urmă, mergînd la Sfetagora mă(năsti)rea sfîntului Pavel cel Nou, fiul împăratului Mihail Racave din Țarigrad, cînd de preasf(ințitul) părintele Grigorie patriarhul Țarigradului am fost săvîrșit și arhimandrit.

Iar acest cin(stit) părinte duhovnicesc mie și multor frați, mai pre urmă a doao oară mergînd la Sfetagora, împreună cu doi dascali părinți de la mă(năsti)rea Neamțul, Gherontie și Grigorie, încă și unu Calinic de la mă(năsti)rea Secul duhovnic, au mers pînă la Seres împreună. Și Jachinth, despărțindu-să, s-au făcut zicînd că are a merge la Ierusalim. Și de atunci pînă acum nu s-au mai știut ce s-au făcut, să veade că după doririle sale ceale sufletești l-au chemat D(umne)zeu (în vreun loc) la Ierusalimul cel de sus, sau să află la vreun ostrov neștiut aicea.

Am scris spre pliroforiia celor împreună cu mine, 828, mai 5. Chyriac arhimandrit rîmnic(eanu)-caluianu, București, în metoh Anthim, de 9 luni, împreună cu frate-mieu, v(el) vist(ierul) Iancu.

Iar la apr(ilie) 30, luni, au sosit și venirea muscalilor în București. Și duminecă, mai 5, au plecat cazacii de la București la Craiova și Cerneț, fiind sparte de mare frica turcilor.

(Ms. r. 1929, f. 321—322. Ed. : N. Iorga, Manuscriptele, p. 231—232).

129 — Oarecare doao surori de la satul cel de Dumnezeu chemat și păzit, Cernavodă, au făcut biserică prea frumoasă.

Și am scris eu acest un rînd și jumătate. 829, noem(vrie) 26, 1805. Costache logofăt.

(C. r. v. 424, uncat, II. 162.372, f. 14).

130 — Să să știe de cînd s-au sfîntit bisărica la satul Gura Ezărului, moșie. dumneaei stolnic(esii) Tarsița Botianca la leat 1830, apr(ilie) 27. Manolachi Bălăcian.

Arhiereului Meletie ce au fost la sfîntire aceștii bisărici i s-au dat de cătră dumneaei Catinca Sofronii o cămeșă de mătasă și de cătră dumneaei Elena Anestin un prosop.

Aceștie au fost posesorii moșiei Rușii, tot a dumneaei stolnic(esii).

(Ms. r. 1244, f. 99 v. Ed. : Catalogul, IV, p. 320, cu erori de lectură).

131 — Daru⁹⁰ s-au dat preasf(inției) sale păr(intelui) episcopului Buzeului kyr Chesarie, după întoarcerea mea din Basarabia. L(eat) 1832, mart 6.

† Grigorie al Un(gro)vlahiei (autograf).

Această scrisoare de mai sus este scrisă cu însuși mâna fericitului întru pomenire Grigorie, Mitropolitul Ungrovlahiei. Și am însemnat spre știință pentru respectul bătrînilor eu

† Iosif Mitr(opolitul) Moldovei, în 4 Maiu anul 1892, fiind acum proprietatea mea.

(Autograf, cu litere latine).

Această sfîntă Biblie mi-este rămasă mie ierodiaconul Serafim de la răposatul episcop Chesarie, ca unul ce am fost și diacon al preasfînții sale din leatul 1838, luna dechemvrie, pînă la răposarea întru fericire a ep(iscopului). În leatul 846 au răposat, la sfîrșitul luni noemvrie 30. Și s-au însemnat de mine, ierodiaconul Serafim al sfintei episcopii Buzău, 1850.

(C. r. v. 1031, foaia a doua de la început, nepaginată).

132 — Aice am însemnat de cînd au început a șindrili biserică lui Vintilă Vodă, 1833, sept(emvrie) 8, și o au isprăvit în leatu 1833, dechemv(rie) 4. Și am scris pentru ca să se știe. 833 dechem(vrie) 4. Necula logofăt.

(C. r. v. 697, exemplarul 4, A. 767, fața interioară a peretelui prim).

87. Grigore al IV-lea Ghica (1822—1828).

88. Mihai Șutu, în a doua sa domnie în Țara Românească (1791—1793).

89. Alexandru Moruzi, prima domnie în Țara Românească (1793—1796).

90. Biblia, St. Petersburg, 1819.

133 — *L(eat)* 1834, iuni 22, vineri noaptea spre sîmbătă, la 6 ciasuri din noapte, au răposat părintele Grigorie mitropolit, puindu-l în jăț dă au venit lumea, pînă și ovrei, dă i-au sărutat mîna. Duminică la 11 ceasuri l-au dus pã podu Calicilor și l-au băgat pã poarta din dos cu toți arhireii i preoții i diaconii și toată mulțimea. Și luni dăspre zioă l-au băgat cu jăț cu tot în groapa dă lingă fereastră la doilea d-a dreapta cum intri în s(fînta) mitropolie. Și nu puțea nici dăcum.

(Insemnarea căminarului D. Drugănescu).

(C. r. v. 1083, achiziția 491, a doua foaie albă de la început).

134 — Să să știe de cînd au răposat preaosfinția sa părintele mitropolit Gligorie, la luna iunie 23, leat 1834.

(Ms. g. 636, f. 141).

135 — La 13 septemv(rie) 834 c(alendar) vechiu, au murit episcopul Isaia Baloșescul și l-au îngropat în mănăstire Putna.

(Insemnarea lui V. Țintilă din Cernăuți).

(Ms. r. 4474, f. 88).

136 — Acest Ohtoih⁹¹ este cumpărat dinpreună cu Ceaslovul cel mare tot de sfinția sa părintele Eftimie Fundățeanu, îngrijitor sfintei mitropolii Țirgoviștea, și l-au așierosit tot sfintei mitropolii de mai sus ziz, în zilele d(omnului) Io Alecsandru Dimitrie Ghica voivod. Și de a fi știut, am insemnat aciasta. Leat 836, dechemv(rie) 16. Gheorghe cîntăreț acestui sfînt lăcaș.

(C. r. v. 796, donația Min. Cultelor, 15.VII.1885, f. 118 v—121).

137 — Să pomeniți, frați preoți, pre robul lui Dumnezeu erei Costandin⁹², cel ce care au fost începător sfintei biserici Butimanu cea de zid, sud Ilfov. 836, dichemvrie 25.

(C. r. v. 420, schimb 3, a patra foaie tipărită, nepaginată, de la început, verso).

138 — La leat o mie optu sute treizeci și opt s-au începutu biserica a noastră⁹³ a să preface, în luna lui fevr(uarie), în zio de sfîntu Trifon. 1838, fev(ruerie) 8. Neculaie dascăl.

(C. r. v. 367, dublet 4, fața interioară a peretelui ultim).

139 — Maica Precista din or(așul) Caracăl este făcută la 1839.

(Ms. r. 1098, f. 16 v. Ed. : Catalogul, IV, p. 92).

140 — Văzînd aceasta sfîntă cruce, mă mir de dărăpănarea aceștii sfinte monastiri, care astăzi care să vede ca un zid al Ierusalimului, nu prădat de Nabohodonosor prin Navuzardan arhimagherul, ci prin singur stăpînitoriul și prin ai săi boeri zeastrea sfîntului lăcaș vîndută, și mireasa, sfînta mănăstire, strigă «pentru ce mi-ați luoat zeastrea mea, preacurvarilor, și pre mine m-ați lipsit de podoabele mele, și nu numai dezbrăcată, ci și dazvăliță, că avînd acum o invălițoare veachie de ani 70, acum văz că mă ploadă și șez precum zice Ieremia : «Șezut-au fața Sionului ca un pătul în grădină». Dară însă voiu striga și eu și voiu zice cătră mirele meu : «Cei ce urăsc Sionul rușinați veț fi de la Domnul, că precum iarba de foc veț fi uscaț, bate-i Doamne, bate-i cu tărie pe cei ce în vreau rău mie».

Am scris eu, Varlaam monahul de la muntele Coziei, de la schitul Stănișoara, anii 1840, luna martie 3.

(C. r. v. 223, dublet, din biblioteca «Casei Bisericii», nr. 804 f. 68 v).

141 — Au eșit din scaun părintele mitropolitul Veniamin la 29 ienuarie și s-au dus la mănăstirea Slatina, neîmpăcîndu-și duhul cu boerii Moldovei, anul 1842, ienuarie 29.

(C. r. v. 241, dublet III. 195.203, foaia albă de la sfîrșit).

142 — Mitropolitul nostru Veniamin s-au dus den Eși la Slatina, fiindcă au lepedat carte că nu vre să mai fie mitropolit în orașu Eși, la 3 ciasuri după doosprezece de noapte, în vîstă fiind eu de șaptesprezăce ani, ghenarie, joi, 1842, V. Ivanovici, spre pomenire.

(C. r. v. 96, fața interioară a peretelui prim).

143 — Să (să) știe că la leat 1845, aprilie 20, s-au început biserica din satul Greci(i) de Sus și la 1845 poemvrie 25 s-au tîrnosit de protopopu Antonie. Și am scris eu robul lui Dumnezeu preot Răducănu, 1845, noemv(rie) 25.

(C. r. v. 838, schimb 3, a patra foaie tipărită, nepaginată de la început).

144 — La ano 1845 au murit vlădicu Vasile Moga, octovr(ie) 18. Gh(eorghie) Popovici (paroh din Cioara).

(C. r. v. I, 194.531, donația L. Rebreanu, 1947, f. 4 v).

145 — La septemvrie în doaozăzece și una de zile s-au așăzat pravila pentru blag(o)slovenia pîini în pitărie în sfînta mănăstire Cernica, ca la Sfîntul Mu(nte), la leatu 1846, prin mijlocirea lui popi Iustin Vifoi, carele pre la Ierusalim mai nainte cu vreo cițiva ani au înblat, au adus acest obicei de la părinții cei de acolo pentru mîntuirea sufletelor noastre. Intru această vreme era în București domn Gheorghe Bibescu voevod, 1846.

(Ms. r. 1491, f. 15 v).

146 — La 1846, între 17 și 18 dechemvrie, s-au săvîrșit părintele Veniamin proin mitropolit, pe cum am auzit, de un feli di dambla, căci de unde vorove, deodată s-au (cutremu)rat de doă, trei ori,

91. Ediția Buda, 1811.

92. Din Socet.

93. Din mahalaua Popa Soare.

întinzînd minile înainte și ș-au dat duhul. Plînsățile și vaitile săracilor au fost atîta, încît spun că piatră de inimă să fi fost, s-ar fi muet. Jidovii săraci au năvălit și intrat în besirecă, sărutîndu-i năselie. Bani i s-au găsit trei firfirici numai toată averea, iar cărți bisericești și tălmăciri a sale mulțimi. Maica Evghinie Negre s-au aflat față și i-au închis ochii.

(Insemnarea vornicului Costachi Conachi).

(Ms. r. 137, fața interioară a peretelui prim. Ed. : Catalogul, I, p. 313).

147 — S-au făcut bisearică cia noo de din sus în anul 1846, și s-au isprăvit în an(n)o 1847, prin osîrdia și multă cheltuială a ctitorilor următori: părintele Nicolae Vartholomeiu, care și începător și silitor au fost, precum tistamentul îngropat în prestol dovedește, pre a căruia moșie și bisearica s-au ridicat, cum scrie în clopotul cel mare, avînd lingă sine de ajutor pe Nicolae Enescu gocimanu și Aron Moșoiu, Iosif Hurda, Dumitru Urzică, Petru Gonțea, Gheorghie Malul, Mihaiu Mănoiu. Mai sînt și alții, cari au ajutat mai cîte puțin, carii sînt scriși în protocolu titorilor, toți. Iară părintele Nicolae Vartholomeiu mai mult decît toți.

Ioan Vartholomeiu, normal dascâl în Șimon, am scris în an(n)o 1847, octomvrie 27. Am fost dascâl pînă într-acest an 18 ani.

(C. r. v. 250 A, schimb, f. 14 din partea a doua volumului).

148 — La leatu 1859, enuarie treizăci și una, s-au slobozit obștescul sârindar al lăcuitorilor satului Sălișteni, cînd s-au zugrăvit sf(înta) biserică, în zioa sîmbetei.

Și vremea erea foarte bună, fără zăpadă și soare.

Și pentru ca să să știe, am scris în acest sf(înt) Triod 94. Preot S. Silișteanu.

(C. r. v. 410, f. 105).

149 — La leatu 1850, dechemvrie 3, au venit aicea în orașu Craiovii preaosfinția sa părintele episcop Calinic stăpînirii prințipatului acestuia și ce-i cu știință mare și cu cucernicie la toate. Și pentru ca să să știe și să să pomeniască, popa Stanciu.

(C. r. v. 263, ex. 4, foaia albă de la sfîrșit, verso).

150 — La 1860, noemvrie 8, au trimis domnitorul țării noastre, Alexandru Ioan Cuza, pi mitropolitul Sofroni surgun la monastire Slatina, pi la opt ceasuri dimineața, încunjurat de 50 șandarmi cu săbiile scoase.

(Insemnarea lui Panait Ionescu din Iași).

(C. r. v. 234, foaia albă de la sfîrșit și fața interioară a peretelui ultim).

151 — Acest Penticostaru⁹⁵ iaste cumpărat de dumneaei cocona Catrina vorniceasa Văcărească și s-au dăruitu sfîntului schitu Dălhăuți, unde iaste dumneaei ctitoră.

(C. r. v. 351, dublet, din biblioteca «Casei Bisericii», nr. 75, f. 2—8).

152 — Acest Apostol⁹⁶ este a dumnăului Donie vel agă. Acest sfînt Apostol este cumpărat de dumnăului vistier Donie, care se numește ctitor aici la Adormirea prea sfintii Născătoarii de Dumnezeu ot Donie de aici din Focșani.

(C. r. v. 144, dublet, din biblioteca «Casei Bisericii», nr. 47 — I b, p. 1—5).

Prof. Ilie CORFUS

G L O S A R

Afierosi = a dăruii.

afierosit = dăruit.

agă = șeful agiei.

alai = pompă cu care se primea domnul nou-venit, sau se înmormîntau domnii și chiriarii.

aninoșan = de la mînăstirea Aninoasa.

argeșiu = de la mînăstirea sau episcopia Argeșului.

armaș = comandantul artileriei; mai marele peste închisori.

așcherliu = soldat turc (din cetățile de la margine).

az = eu.

Ban = cea mai mică monedă ireală indigenă, avînd o valoare nominală (3 bani = o para; 120 de bani = 1 leu).

belacoasă = stofă de mătase; atlas.

biv = fost.

blagocestiv = cuvios, evlavios.

Blagoveștenie = Bunavestire (25 martie).

brat = frate.

Calogeros = călugăr.

caloian (caluian) = de la mînăstirea Călușii.

carătă = caretă; trăsură.

Chiov (Chiu) = Kiev.

cirac = om de casă; protejat, favorit.

cîmpulungean = de la Mănăstirea Cîmpulung.

comision = delegat cu aducerea unei porunci.

cotmean = de la mînăstirea Cotmeana.

coizan = de la mînăstirea Cozia.

crai = rege.

crugul lunii = ciclu lunar; element cronologic (perioadă de 19 ani solari, după a cărei împlinire fazele lunare revin la aceleași date ale lunilor).

Delă = dosar.

94. Ediția Rîmnic, 1777.

95. Ediția Rîmnic, 1767.

96. Ediția Buzău, 1704.

dnă (den) = singularul de la *dni*.
dni = zile.
Ecdosis (edoxis) = v. *eudoxis*.
ego = a(l) lui (ei).
enchirisi = a înmîna.
erei (ereu) = preot.
eudoxis = binecuvîntare.
Ferman (firman) = ordin scris al sultanului; decret al Porții dat în numele sultanului.
filocalie = dragoste de frumos.
firfirc = monedă austriacă, al cărui curs varia la noi (în 1851–1856) între 13 și jumătate și 27 de parale.
florin = monedă austriacă de argint, în valoare de 100 de creițari; la noi fl. varia (în 1854–1855) între 213 și 222 de parale.
funduș = fond; pămînt.
Gociman = epitrop la biserică.
gospod = domnesc.
Halai = v. alai.
hatihumai = ordin manuscris al sultanului; *hatisherif*.
hotnog = comandant peste 100; căpitan.
hurezean = de la Mînaștirea Hurezi.
I = și.
ierei = v. *erei*.
ierosilie = jefuire de biserică, de lucruri sfinte.
indiction = perioadă convențională de 15 ani, servind la calcularea datei unui eveniment;
ipopsifios = candidat la episcopie, la mitropolie.
iproci (iprociu) = și așa mai departe.
ispravnic = purtător de grijă.
Jude (județ) = judecător al satului; primar.
jupan = titlu de mare boier.
jupanița = soția jupanului.
Kir (kirei, kirie, kiriu, kyr) = domn.
Lavră = mînaștire mare cu chilii.
Lavret = Loreto, oraș în Italia.
lăudan (corect: *lavdan*) = un fel de stofă de mătase.
lăuți = lăutari.
leat (let) = an.
leatopiseș (letopiseș) = anale; cronică.
logofăt = secretar.
Meremet = reparație.
meșeta (meșeșta, meșita) = lună.
metanie = apartenența (consacrarea) unui călugăr de (la) o anumită mînaștire.
metoh = sucursală a unei mînaștiri mari sau a unei episcopii.
mnogograșnih = mult păcătos.
Mosc = Moscova.
Nastavnic — administrator de mînaștire.
nemțan (nemțean) = de la Mînaștirea Neamțului.
Novi (Ioan) = (Ioan) cel Nou.
Ot = din, de la.
orez = Hurezi.
oteș = părinte.

otnogi = v. hotnog.
Pară = monedă de origine turcească reprezentînd a 40-a parte dintr-un leu (40 de parale = 1 leu) sau 3 bani.
paretisis = demisie.
pisah (pisam) = am scris.
pisanie = inscripție pe piatră.
pirgar (mare, al doilea, mic) = consilier comunal.
plai = subunitate administrativă de munte
pliroforie = lămurire.
pogrebanie (pogribanie) = înmormîntare.
pol = jumătate.
politie — oraș; (în însemnarea dată) cu înțeles de «instituție», «organizare».
pont = articol (dintr-un tratat).
postrig = călugărire.
pristăvi = a muri.
proletos = blestemat.
proclîțit = blestemat.
proin = fost.
psif = v. *ipopsifios*.
Radovschi = de Rădăuți.
răzmiriță = răscoală.
rebelie = răscoală.
rimnicevschi = de Rîmnic.
romanski = de Roman.
rucaviță = mîneacă.
sjeti = sfînt.
șfită = veșmînt preoțesc, odăjdii.
simfonie = înțelegere.
sinaît = de Sinai.
sîn (snă) = fiu, fiică.
slova pashaliei (corect: *pascaliei*) = litera (cifra) uneia dintre cele 35 de zile din răstimpul de la 22 martie pînă la 25 aprilie
sud = județ.
Tabință (poate: *diba*) = stofă de mătase țesută cu aur.
taler = leu (40 de parale sau 120 de bani).
tan = acolo.
terfoloi (terfelău) = carte veche.
titor = ctitor.
toliko = atît.
transfirelui = a transfera.
trepăda = a umbla mereu, a tot alerga înapoi și încolo.
Uspenie Bogorodiței = Adormirea Maicii Domnului (15 august).
Ypopsifio = v. *ipopsifios*.
Valahia = Țara Românească.
varoș = oraș.
vătaf = subprefect.
vechil = locțiitor, împuternicit, delegat.
vel = mare.
veleat (velet) = an.
viuliotichie = bibliotecă.
virșeșean = de Virșeș.
Za = de.
zavergiu = cel ce face zaveră.

CRONOGRAFE ROMÂNEȘTI CU MINIATURI

Deși interesul pentru istoria universală apare relativ târziu ca preocupare de sine stătătoare în istoriografia românească și s-a menținut multă vreme la nivel cronicăresc, totuși, el s-a manifestat, incontestabil, sub forma unui act autentic de cultură, ca rod al setei de cunoaștere, al neastimpărului intelectual ce frământă o seamă de minți luminate. Datorită caracterului narativ posedat de știința istorică, această disciplină se înrudea mult cu literatura în concepția cărturarilor din țările române în secolele XVII—XVIII, încât lucrările de un asemenea gen trebuiau să corespundă nu numai cerințelor de conținut dar să îmbrace și o formă îngrijită din punct de vedere stilistic și compozițional; uneori armonia estetică era întregită și sub raport vizual-artistice. Această din urmă însușire era cu atât mai prețuită cu cât majoritatea unor astfel de lucrări nu s-a bucurat de lumina tiparului, rezervat încă într-o largă măsură operelor religioase în amintita epocă și s-a păstrat doar în manuscrise circulând — cu precădere — în mediul cultivat al clericilor; câteodată erau destinate uzului curților domnești și al laicilor, recrutați din rîndurile boierimii și negustorimii înstărite, comandate, cu cunoștințe de carte¹. Pentru a face lectura lor cât mai atractivă, copiiștii de manuscrise s-au străduit să le împodobească cu litere și chenare ornate și să le illustreze cu miniaturi și desene desprinse din conținutul narațiunii, după canoanele tradiției artistice răsăritene ortodoxe de inspirație post-bizantină; în acest sens manuscrisele istorice miniate românești se încadrează din punct de vedere al execuției într-un curent cu multiple interferențe balcanice ce a influențat atât școala miniaturistilor sîrbi, cât și a celor bulgari, în decursul secolelor XVII și XVIII.

Am arătat cu alt prilej că în istoriografia românească — cu rare excepții — preocupările de istorie universală s-au redus, vreme îndelungată, numai la traduceri și adaptări, de cea mai largă popularitate bucurîndu-se doar cronografele, în special cele de proveniență neogrecă². De altfel, trebuie să mărturisim, de la început, că nu cunoaștem — deocamdată — alte manuscrise ilustrate de istorie universală în românește pînă la finele secolului al XVIII-lea decît cronografele, sau unele povestiri extrase din aceste masive «cărți de înțelepciune» populare. Se știe că voluminoasele compendii începeau narațiunea lor istorică de la «facerea lumii», după tradițiile biblice pînă la căderea Ierusalimului sub babilonieni, conținînd apoi cu șirul domniilor marilor împărați persani din dinastia Acheminizilor, cu istoria legendarei Troia, a mirificului destin al lui Alexandru cel Mare, cu soarta Egiptului în vremea Lagizilor, și al căderii acestui regat sub stăpînirea romană în vremea Cleopatrei.

Istoria lumii se succeda apoi urmărindu-se mărirea, decăderea și în cele din urmă pieirea imperiului roman și a celui bizantin, spre a se încheia cu prezentarea puterii turcești și a domniei diferiților sultani succesori ai lui Mehmed al II-lea Cuceritorul pînă în primele decenii ale secolului al XVII-lea. Compilațiile mitropolitului Dorotei al Monembasiei (sec. XV) și ale lui Matei Cigalas (mort înainte de 1642), tipărite în limba greacă la Veneția respectiv la 1631 și 1637 și frecvent reeditate în cetatea la-

1. Pentru operele istorice — încadrate sub raport filozofic în genul literaturii moralizator — «sapiențiale» — și cele de tipul «oglindei principilor» savurate de societatea feudală românească, vezi mai ales Alexandru Dușu, *Les livres de sagesse dans la culture roumaine. Introduction à l'histoire des mentalités sud-est européennes*, Bucarest, 1971, p. 85—87 și 97—125.

2. *Préoccupations en matière d'histoire universelle dans l'historiographie roumaine aux XVII-e et XVIII-e siècles* (I), în «Revue roumaine d'histoire», (1970), nr. 4, p. 684—689.

gunelor pînă la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, au fost traduse și adaptate în românește într-o versiune combinată purtînd numele autorului ei, logofătul și grămăticul moldovean Pătrașco Danovici (întîlnit documentar între anii 1659—1676)³. Pornind de la cea mai veche copie care ne-a parvenit întocmită de diacul Gheorghe, fiul lui Andronic, la cererea marelui hatman Alexandru Buhuș și încheiată la 25 ianuarie 1683⁴, acest tip de cronograf a fost identificat în nu mai puțin de 50 manuscrise (pînă la 1823), circulînd în Moldova, Țara Românească și Transilvania fără a mai socoti fragmentele cu circulație separată și răspîndite de asemenea în toate provinciile românești.

Printre numeroasele manuscrise de cronografe de tip Danovici care ni s-au păstrat, unele sînt împodobite cu miniaturi, chenare și litere ornate. Ele se datorează unor caligrafi înzestrați din rîndul cărora se detașează, în primul rînd, figurile *popii Flor*, dascăl de slovenie la școala Sfîntul Gheorghe vechi din București⁵, Constantin Săidăcariul, fiul *popii* Ioanichie din Mogoșoaia⁶ sau Dimitrie Grigorovici, ipodiaconul de la Mînăstirea Bistrița moldoveană⁷, toți trăind în secolul al XVIII-lea. Un alt miniaturist iscusit, copist și ilustrator de texte, *preotul Nicola*, este autorul prezumat al impresionantei galerii de 503 portrete de personaje biblice, regi și dinastii antici figurînd în «Chipurile Vechiului și Noului Testament», istorie prescurtată a lumii vechi, cu reminiscențe atît hageografice cît și clasice greco-latine, prelucrată după cronografe de vestitul mitropolit cărturar al Țării Românești, Antim Ivireanul și închinată domnului Constantin Brîncoveanu la 1 iulie 1709⁸.

Înainte de a analiza pe scurt tipologia miniaturilor figurînd în aceste compendii populare de istorie universală, am dori să precizăm că tehnica obișnuită de lucru a decoratorilor era aceea a lavis-ului, culorile cel mai des întrebuintate fiind aurul, roșul și verdele. Chenarele și literele inițiale erau ornamentate cu motive geometrice și florale în stil oriental. Deși subiectele de inspirație religioasă, în special scenele biblice, căutau să respecte canoanele statornicite de erminii atît în pictura icoanelor cît și a frescelor bisericești, totuși sursa de inspirații apare mai diferențiată în redarea scenelor laice. Ele sînt tratate, uneori, în spiritul barocului occidental, pătruns la noi prin filiere derivate — Constantinopol, Rusia sau Transilvania — iar altele se pot discerne certe influențe orientale, îndepărtate prototipuri persane sau chiar hinduse. De reținut este, însă, faptul că în majoritatea cazurilor artiștii nu s-au detașat de mediul românesc — în special — și balcanic — în general — în care au trăit și au lucrat, costumația personajelor reflectînd, îndeosebi, cu fidelitate, în majoritatea cazurilor, portul autohton al societății feudale românești din secolele XVII și XVIII. Ar-

3. Iulian Ștefănescu, *Cronografele românești : tipul Danovici* (partea I), în «Revista istorică română», IX (1939), p. 18—77.

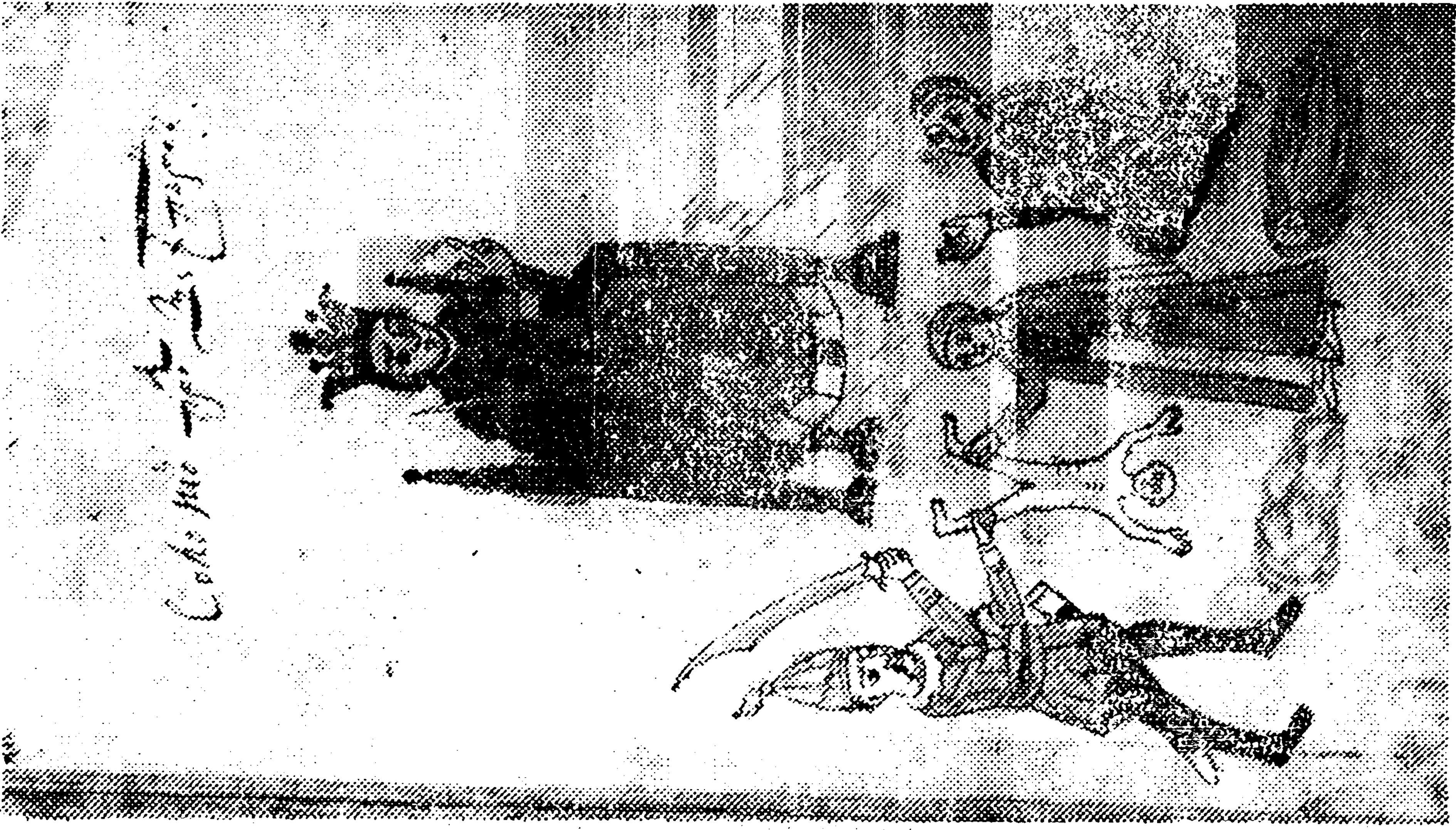
4. G. Bogač, *Pagini de istoriografie literară*, Kișinev, 1970, p. 12—18.

5. Pentru care vezi I. Barnea, *Un miniaturist român din secolul XVIII : popa Flor*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXVI (1948), nr. 11—12, p. 584—607 și Toma Gh. Bulat, *Știri noi cu privire la dascălii de slavonie de la Sf. Gheorghe Vechi, Lup și Popa Florea*, în «Romanoslavica», VIII (1963), p. 481—485. Popa Flor a fost caligraful, copistul și parțial miniaturistul a cel puțin 13 manuscrise identificate pînă în prezent (Istoria Țării Românești și a Moldovei din 1735, Psaltire cu tilc din 1754, o alta din 1755, Cazanie din 1759, Condica Mănăstirii Dealului din 1760, Pomelnicul bisericii bucureștene Șerban Vodă din 1763, o a treia Psaltire cu tilc din 1764, Tilcul Evangheliilor al lui Theofilact arhiepiscopul Bulgariei tot din 1764, Filosofia învățătoare de obiceiuri și două cronografe de la mijlocul sec. XVIII, etc.), cf. și G. Ștrempel, *Copiști de manuscrise românești pînă la 1800*, vol. I, București, 1959, p. 66—70.

6. Cf. I. Barnea, *Un cronograf român ilustrat din secolul al XVIII-lea* în «Studii și cercetări de istoria artei», VII (1960), nr. 2, p. 184—185 și G. Ștrempel, *op. cit.*, p. 37—38. Acest miniaturist a ilustrat două cronografe (unul la 15 decembrie 1758 iar celălalt nedatat), precum și o copie a «Divanului...» lui Dimitrie Cantemir din 15 decembrie 1753.

7. Copist și ilustrator prezumat al cronografului alcătuit la 20 august 1732 pentru Climent arhidiaconul, cf. G. Ștrempel, *op. cit.*, p. 99—100 și I. Barnea, *op. cit.*, p. 184, n. 5.

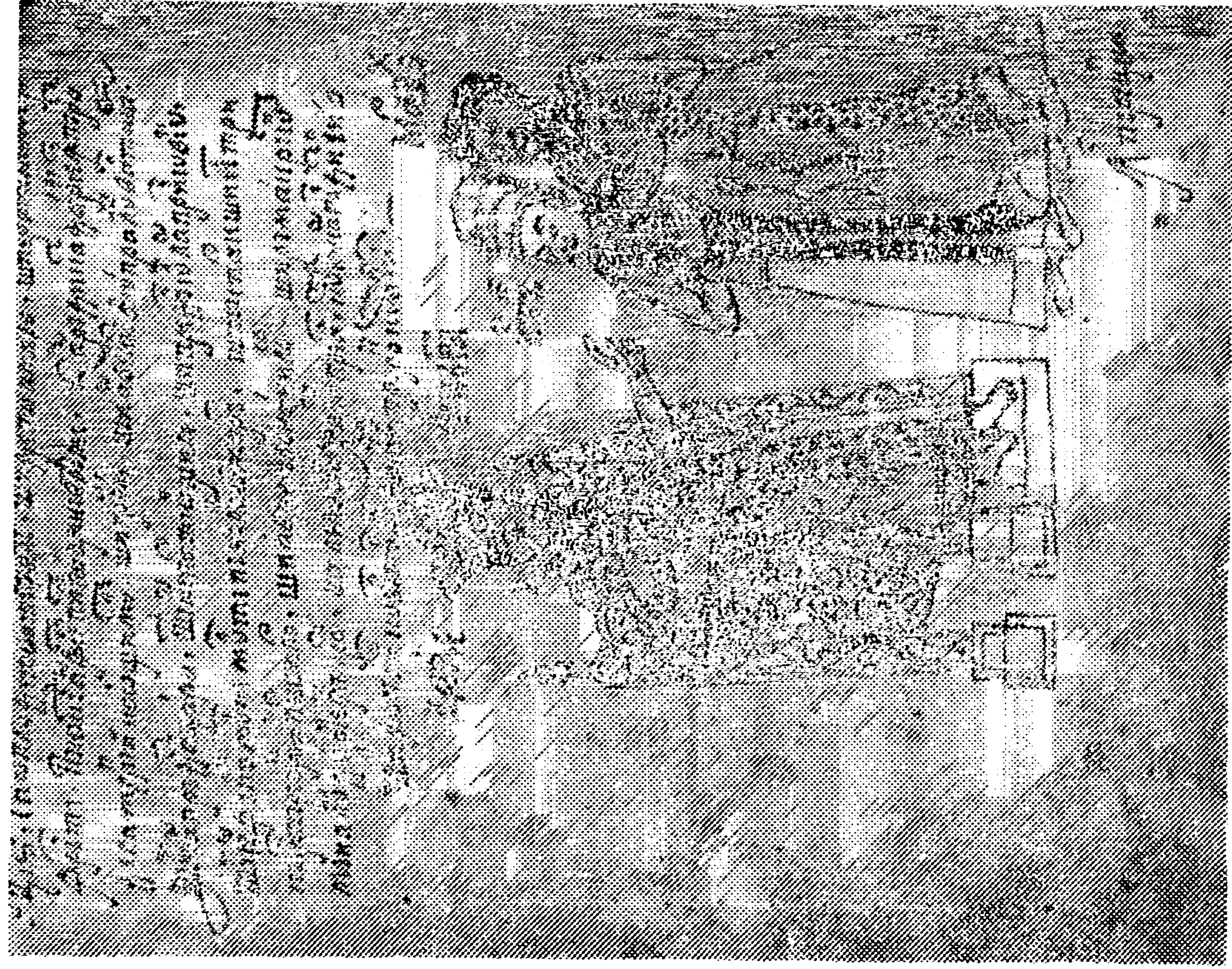
8. Amănunte la G. Ștrempel, *Un cronograf ilustrat, atribuit mitropolitului Antim, Ivireanul*, în «Romanoslavica», XIII (1966), p. 310—312 și 330. Preotul Nicola a mai fost și copistul caligraf al pomelnicelor Mitropoliei Țării Românești (1697) și al Mănăstirii Cîmpulung (1710), precum și al Calendarului anului bisect 1704, cf. același autor, *Copiști. . .*, I, p. 164—165.

Judecata lui Solomon (acuarelă, autor Constantin săidăcariu, Ms. rom. 1070, f. 71 v)

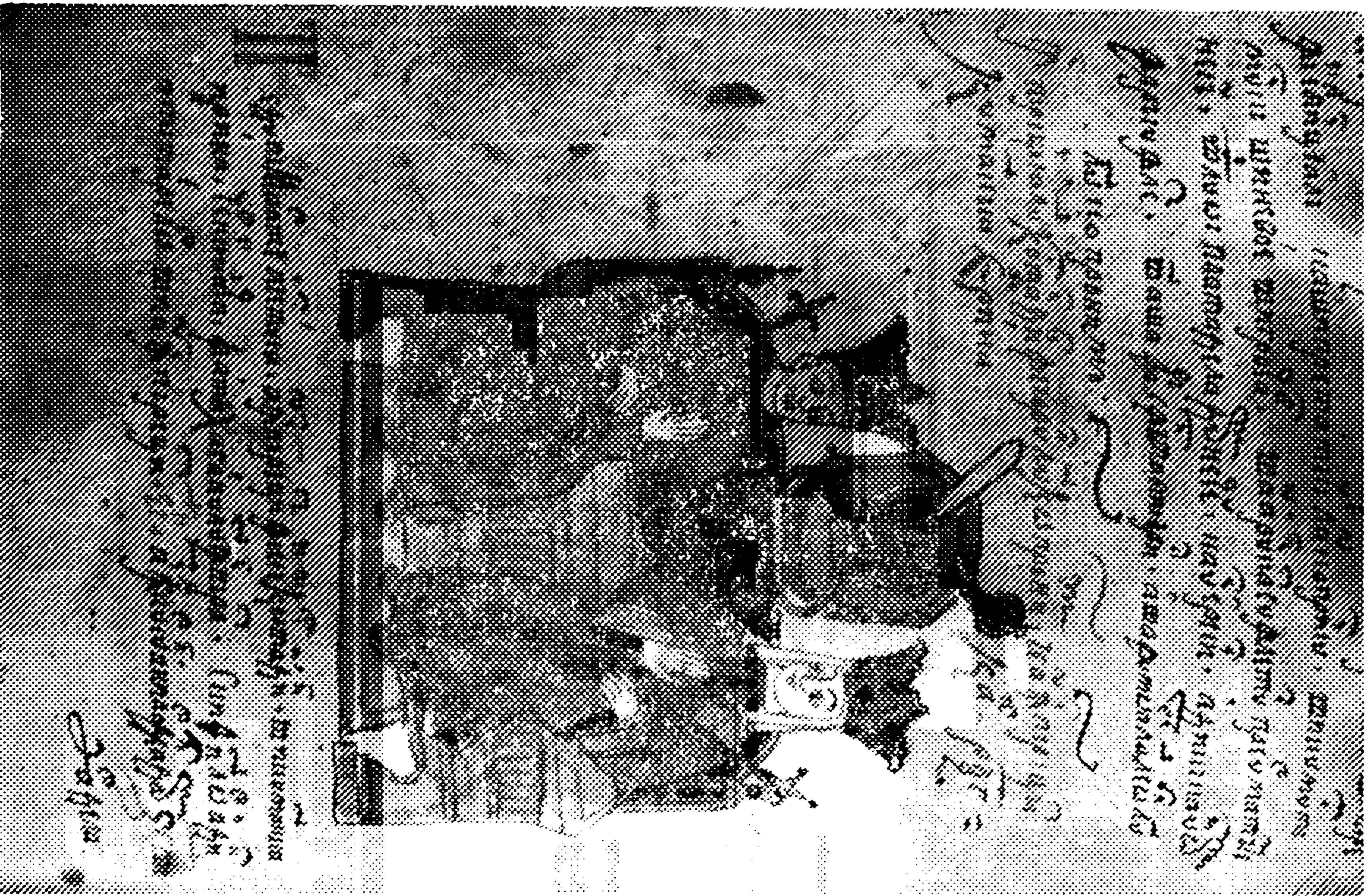
Regele iudeu Iehonia sărutind mina împăratului Nabucodonosor (Ibidem, f. 99 v)

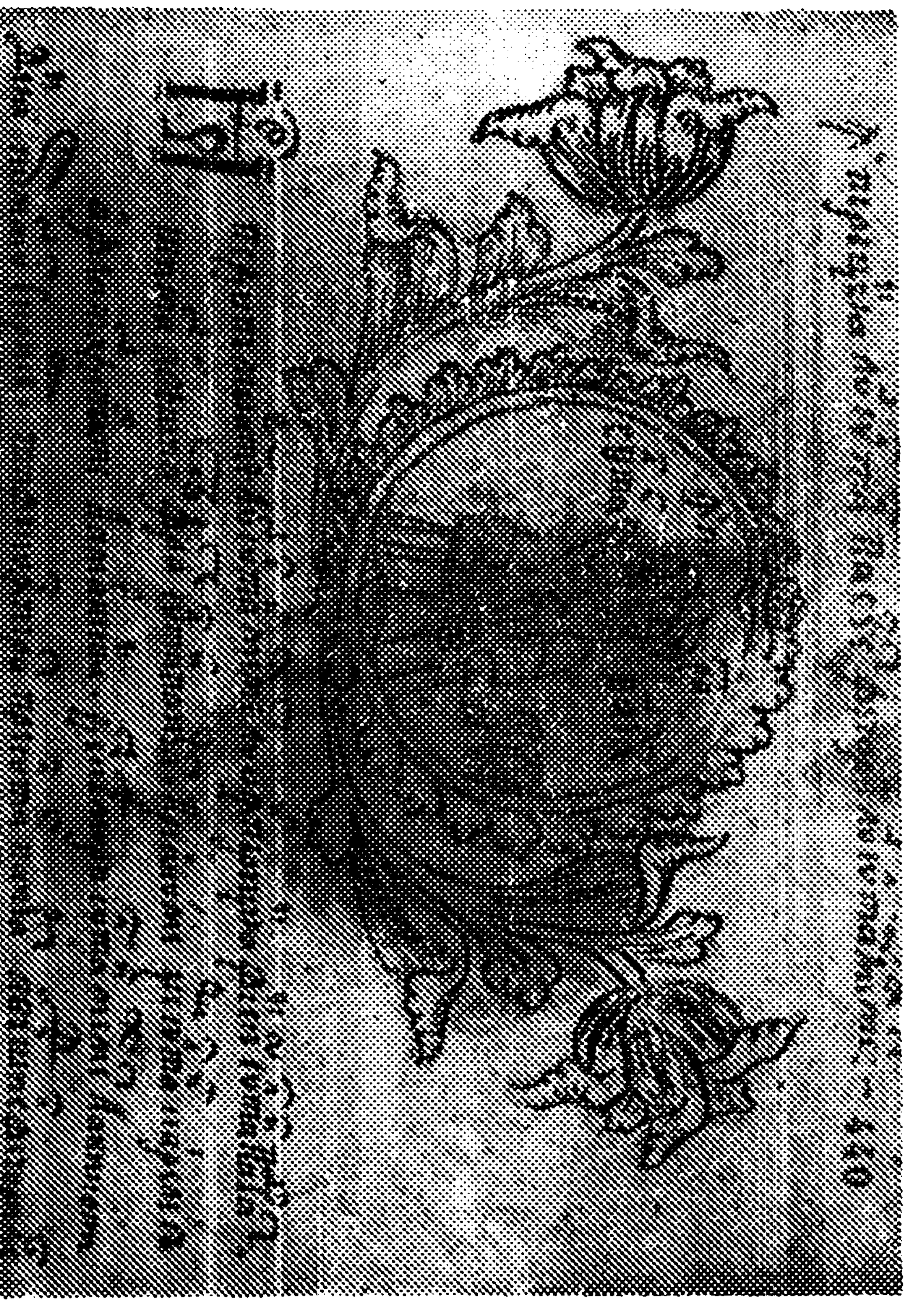
Împăratul perşilor, Darius I (desen în peniță de Constantin
sădăcariul, (Ms. rom. 1070, f. 109 v)

Împărații romani Dioclețian și Maximian
(*Ibidem*, f. 157 v)

Impăratul bizantin Constantin al VI-lea Isaurianul
și mama sa Irina (Ms. rom., 1070, f. 306)

Sultanul Balazid I «Ilderim» (*Ibidem*, f. 440)

tiștii miniaturişti — cu puține excepții — arătau o anumită predilecție pentru scenele «de gen» și dovedeau o înclinare pronunțată către realism, putându-se stabili în maniera lor de lucru, certe înrudiri cu școala «zugravilor» de biserici care a înflorit la sfârșitul secolului al XVIII-lea și la începutul celui următor, din rîndul căreia s-au evidențiat Mihai și Radu, ce au lăsat, chiar caiete de modele de pictură medievală românească⁹.

În privința miniaturilor ilustrînd conținutul cronografelor, ele pot fi împărțite, după subiecte, în următoarele categorii: 1) Scene biblice înfățișînd episoade din Vechiul Testament în care predomină miraculosul creștin.

2) Galeria portretelor reprezentînd a) personaje biblice (profeți, judecători, preoți etc.); b) suverani și dinastii orientali ai lumii antice (împărați persani, regi evrei, monarhi egipteni etc.); c) personaje aparținînd universului clasic greco-roman (figura lui Alexandru Macedon, împărați romani); d) împărați bizantini; e) sultani otomani.

3) Scene «de gen» (iconografie inspirată de războiul troian, viața de curte, diverse întîmplări).

4) Scene alegorice (Sfînta Troiță, mituri simbolice ca personificarea dreptății, focul iustitiei, transmiterea puterii Imperiului bizantin către sultanii otomani ș.a.).

Din prima categorie putem aminti, în special, miniaturile cronografului din 15 decembrie 1758, ilustrat de Constantin săidăcariul; reținem scena Creării lumii în care apare figura lui Dumnezeu-Tatăl, realizat după maniera occidentală, deoarece canoanele bisericii răsăritene interziceau zugrăvirea chipului său, apoi nașterea lui Adam, căruia Creatorul îi insuflă viață sau uciderea lui Abel de către Cain, zugrăvită cu mult realism, fratele ucigaș zvîrlind bolovani asupra leșului însîngerat al victimei sale; în sfîrșit tot atît de ieșită din comun este și reprezentarea lui «Samson tarele» care subjugă un leu, apucîndu-l de fălci și trîntindu-l la pămînt¹⁰.

Galeria portretelor este categoria cea mai amplu reprezentată în iconografia tuturor cronografelor, «Chipurile Vechiului și Noul Testament» din 1709¹¹, reliefîndu-se, desigur, prin bogăția ilustrației. Într-o impresionantă suită se succed în medalioane chipurile legendarilor patriarhi Avraam și Avram și Iacov, purtînd barbă bogată și plete resfrînte pe umeri, apoi ale lui Moise și Aaron, izbăvitorii israelitenilor din robia faraonică, ale judecătorilor Semegar, Ghedeon, Avimelec, Tola ș.a., a preoților Eleazar, Azarie, Amathias, Ahitofel etc. Reușite sînt și portretele de femei reprezentînd pe proorocița Debora, Rut moabiteanca ș.a. ale căror trăsături regulate sînt schițate cu multă finețe. Din rîndul dinastiilor orientali amintim mai întîi pe împăratul iudeu David purtînd hlamidă de purpură, brodată cu hermină, încheiată cu agrafă la gît și întru totul asemănătoare mantiei purtată de voievozii români; apoi pe Solomon, îmbrăcat cu același fast sau pe regina Atalia, avînd pe cap coroană și maramă ca domnițele noastre¹². Într-o manieră mai pedantă acordînd atenția cuvenită amănuntului, apar figurile regilor iudei la Constantin săidăcariul ce portretizează pe Iosafat, Ezechia, Manase, Iosia sau Iehonia, acesta din urmă sărutînd mîna cuceritorului babilonian Nabucodonosor, așezat pe tron¹³. Împărații persani din dinastia Acheminizilor, Cambyse și Darius, apar redați cu toată

9. Vezi Teodora Voinescu, *Modele tradiționale și observații din realitate în pictura muntenească a veacului al XVIII-lea. Caietul de modele al lui Radu Zugravul*, în «Studii și cercetări de istoria artei», seria artă plastică, XIV (1967), nr. 1, p. 57—69 și *Un caiet de modele de pictură medievală românească în Pagini de veche artă românească*, vol. III, București, 1974, p. 147—176.

10. Biblioteca Academiei, ms. rom. 1070, f. 4 v, 8 v, 10 v, 57 v, ap. I, I. Barnea, *Un cronograf român ilustrat...*, p. 185—186, unde sînt reproduse «Geneza» (fig. 1, p. 186) și «Samson tarele» (fig. 2, p. 187).

11. O copie a acestei lucrări, datorată popii Flor pe la 1760, se păstrează la Biblioteca Acad., *Suluri*, nr. 7, cu 503 portrete în medalion, dintre care 40 sînt colorate iar restul trase în peniță; cf. G. Ștrempel, *Copiști...*, I, p. 69—70 și *Un cronograf ilustrat...*, p. 330—331.

12. Biblioteca Academiei de Științe a R. S. Ucrainiene din Kiev, ms. 379, f. 7 v, 8 v, 9, 10, 10 v, 12 v, 13 și 14; ap. G. Ștrempel, *Un cronograf ilustrat...*, p. 313—318. Reproduserile portretelor în medalioane ale lui Avraam, Isac, David și Solomon în planșele dintre p. 352—353.

13. B.A.R.S.R., ms. rom. 1070, f. 85, 89, 90, 94 și 95 ap. I. Barnea, *op. cit.*, p. 187—188. Este reprodus portretul lui Iosafat (fig. 3, p. 188).

maiestatea în «Chipurile...» cronografului provenind de la Antim Ivireanul și ilustrat probabil de popa Nicola, purtând pe cap coroană în cinci colțuri și învăluți în mantii de stofă bogată, nedeosebindu-se, prin modul de tratare artistică, cu portretele murale din biserici ale unui Matei Basarab, Constantin Șerban sau Șerban Cantacuzino. Regii Lagizi ai Egiptului Ptolomeu Epifanes, Filometor sau Everghetul sînt redați mai impersonal; în schimb Cleopatra apare ca o femeie frumoasă, cu părul bogat fluturîndu-i pe umeri și podoabe la gît, dar în costum de amazoană, cu cască pe cap ¹⁴.

Figura impunătoare a lui Alexandru cel Mare al Macedoniei — cel slăvit în eposul popular prin renumita povestire «Alexandria» — este redată, în același cronograf, sub chipul unui luptător grec, înarmat ușor, purtînd pe cap coiful zeiței Atena Parthenos; cu toate acestea artistul denotă în acest portret mai puțină sensibilitate. Din rîndul personalităților istoriei romane sînt ilustrate, cu oarecare stîngăcie însă, chipul lui Pompei, zugrăvit ca un tînăr cu trăsături regulate, cu trupul strîns într-o cuirasă iar capul apărat de un coif cu boruri; Iulius Caesar i se aseamănă, într-un anumit mod, redat cu un profil grec, nas acvilin, bustul apărat de o cuirasă ușoară și capul acoperit de un coif împodobit cu lauri ¹⁵. Portretele împăraților Titus, Dioclețian, Maximian, Constantin cel Mare, Valentinian și Teodosie I cel Mare, sînt mai mult schițate, uneori nefinisate, în cronograful ilustrat de Constantin săidăcariul ¹⁶. În schimb ipodiaconul Dimitrie Grigorovici se arată mai inspirat în reprezentarea în acvarelă a lui Constantin cel Mare și a mamei sale Elena în cronograful din 1732, în care cuplul imperial, înveșmîntat cu un lux deosebit, corespunde ideii de fast și bogăție ce și-o făceau muritorii de rînd asupra mirificului Bizanț ¹⁷. La fel, Constantin săidăcariul se arată mai familiarizat cu imaginea basileus-ilor bizantini (acvarale sau desene în peniță), a căror costumație, redată cu multă grijă ca și a împărăteselor de altfel, amintește din nou, izbitor, de aceea a voievozilor și domnițelor din țările române; izbutite ni se par reprezentările împăratului Teodosie al II-lea și a împărătesei Evdochia Athenaida, ale lui Constantin V Copronimul, Constantin al VI-lea și Irina, Teofil, fiul lui Mihail și Teodora, Vasile I Macedoneanul, Leon al VI-lea cel Înțelept, Vasile al II-lea Bulgaroctonul și Constantin al VIII-lea, Alexios I Comnenul ș.a. Figurile sultanilor turci, cu excepția celei a lui Mehmed al II-lea Cuceritorul, sînt expediate, în schimb, în grabă, rudimentar executate, mai mult schițate și incomplete ¹⁸.

Eroii războiului troian apar zugrăviți într-un singur manuscris, cunoscut nouă, cuprinzînd legenda asediului vestitei cetăți, desprinsă din cronograf, manuscris datînd din 1753 ce nu poartă însă numele copistului desenator. Desenele în peniță, tuș negru și chinovar, redau, cu un farmec naiv, următoarele scene: predarea scrisorilor «crailor elinești» către împăratul Priam de către solii greci; Elena, Paris și Priam ridicați pe zidurile cetății Troia, batjocorind pe grecii asediatori; uciderea lui Hector de către Ahile; ducerea trupului lui Hector de către Ahile în tabăra grecilor; zidurile cetății Troia. Ultimul desen — singurul care poartă legendă — «săracul Ahileu cum îl duc prietenii lui mort la tabără» — înfățișează pe «Ianda» și «Odiseu» transportînd trupul neînsuflețit al eroului grec în tabăra asediatorilor ¹⁹.

14. Acad. Kiev, ms., 379, f. 17, 19 și 20 ap. G. Ștrempel, *op. cit.*, p. 320—321 și 322—323.

15. Acad. Kiev, ms., 379, f. 20 v. ap. G. Ștrempel, *op. cit.*, p. 323.

16. B.A.R.S.R., ms. rom. 1070, f. 150 v., 157 v, 199, 205, 210 v, ap. I. Barnea, *op. cit.*, p. 189,

17. B.A.R.S.R., ms. rom. 1469, f. 132 v. Reproducere la Paul Cernovodeanu, *Vision de Byzance dans les chronographes et autres textes historiques roumains des XVII-e et XVIII-e siècles* în *Actes du XIV-e Congrès international des études byzantines, Bucarest, 6—12 septembre 1971*, vol. II, Bucarest, 1975, p. 534, fig. 1.

18. B.A.R.S.R., ms. rom. 1070, f. 218 v, 297 v, 305 v, 324, 347 v, 358, 380 v, 400, 440, 446 v, 454, 458 v, 466, ap. I. Barnea, *op. cit.*, p. 189—193. Tot aici se reproduc portretele împăraților Teodosie, Constantin Copronim și Teofil (fig. 4, p. 189; fig. 5, p. 191; fig. 6, p. 192 iar cele ale lui Vasile I și Leon al VI-lea, de P. Cernovodeanu, *op. cit.*, fig. 3 și 4.

19. B.A.R.S.R., ms. rom. 1785, f. 10 v, 13 v, 21 v, 22, 26 și 48 ap. P. Cernovodeanu, *Variante autonome ale «Războiului Troadei» din cronografele de tipul Danovici și circulația lor (sec. XVIII-XIX)*, în «Revista de istorie și teorie literară», tom. 25 (1976), nr. 1.

În rîndul aceluiași scene «de gen», putem încadra aceea a judecății lui Solomon, figurînd în cronograful ilustrat de Constantin săidăcariul, în care, în fața împăratului, un soldat este gata să taie cu sabia copilul pe care și-l revendică două mame. Redată în peniță cu aceeași vioiciune ne apare și ilustrarea disputei vrăjitorului evreu Zamvri cu papa Silvestru I al Romei înaintea lui Constantin cel Mare; în schimb, considerăm mai puțin realizată din punct de vedere artistic, reprezentarea sinodului I de la Niceea (325). Surprinsă cu destulă inspirație, deși neterminată, este și schița executării împăratului bizantin Mauriciu din porunca uzurpatorului Phocas tiranul²⁰; în sfîrșit, artistul anonim al manuscrisului din 1753 desenează în peniță scena hilară a farsei jucată împăratului Leon Înțeleptul de către «boieroica» capricioasă cu care dorea o aventură, fiind lăsat să atîrne, toată noaptea, într-o coșniță suspendată de drugul ferestrei aflată la catul de sus al casei în care locuia șăgalnica persoană²¹.

Ultimul tip de ilustrații din cronografe — cele alegorice, cu caracter mai abstract — reprezintă, de pildă, în manuscrisele copiate de popa Flor, simbolul Sfintei Treimi în cadrul unui frontispiciu și «cununa anului»²²; în «Chipurile Vechiului și Noului Testament», figurează două schițe cu «Chivotul (arca) lui Noe», desenate după descrierile lui Strabo și respectiv, Fericitul Augustin²³; artistul anonim din 1753 înfățișează stîlpul de marmură roșie, înălțat de Leon Înțeleptul, din care ieșea o mîna omenească, tot de marmură, cu palma întinsă, în care a pus cumpăna dreptății, precum și scena pedepsirii «boieroicei» îndrăznețe față de același împărat, silită să aprindă din jăratecul focului lăuntric ce o mistuia, lumînările tuturor «țarigrădenilor»²⁴. Una dintre cele mai izbutite scene alegorice este redată în cronograful lui Constantin săidăcariul și anume aceea a transferului puterii — personificate printr-o coroană — de la ultimul împărat bizantin, Constantin al XI-lea Dragases, către sultanul cuceritor al Constantinopolului, Mehmed al II-lea²⁵.

Realizate uneori cu talent, alteori mai puțin inspirate, reflectînd în ori și ce caz grija copiștilor miniaturişti de a întregi conținutul prin imagine, ilustrațiile cronografelor au avut menirea de a face și mai plăcută lectura acestor sfătoase compendii de istorie «vulgarizată» cititorilor cărora le erau destinate, clerici, boieri sau negustori, dornici de instruire și de recreere spirituală.

Paul Cernovodeanu

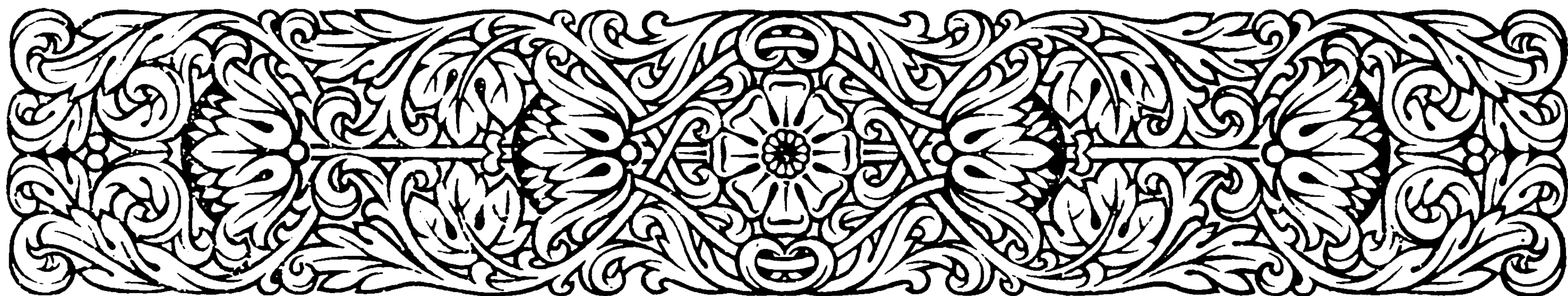
20. B.A.R.S.R., ms. rom. 1070, f. 71 v, 256 v, 468, ap. I. Barnea, *op. cit.*, p. 187, 190 și 193—194. Uciderea împăratului Mauriciu la porunca lui Phocas reprodusă de P. Cernovodeanu, *Vision de Byzance...*, p. 534, fig. 3. 21. B.A.R.S.R., ms. rom. 1785, f. 66.

22. B.A.R.S.R., ms. rom. 2609, f. 44 și ms. rom. 4243, f. 2 v, ap. I. Barnea, *op. cit.*, p. 184, n. 5.

23. Acad. Kiev. ms. 379, f. 6 v, ap. G. Ștrempel, *Un cronograf ilustrat...*, p. 313. Reproducere la planșa dintre p. 352—353.

24. B.A.R.S.R., ms. rom. 1785, f. 64 și 67 v.

25. B.A.R.S.R., ms. rom. 1070, f. 421, ap. I. Barnea, *op. cit.*, p. 193. Reproducere la P. Cernovodeanu, *op. cit.*, fig. 5.

E V O C Ă R I

MÎNĂSTIRI MOLDOVENEȘTI ÎN OPERA SCRITORULUI FRANCEZ ALEXANDRE DUMAS

Alexandre Dumas (1803—1870) a cărui operă numără *mai mult de cinci sute de volume*¹ e, poate, unul dintre cei mai populari romancieri francezi, dacă nu ai lumii, deși, opera sa de dramaturg a fost cu adevărat importantă pentru evoluția stilului în perioada romantismului. Critica preferă, ca prozator, să-i asocieze numele de acela al lui Maquet, cu care a colaborat ani îndelungați, pînă la procesul din 1852, intentat pentru drepturi de autor; această asociere se face fiind greu de despărțit constructorul de povestiri ce era Maquet de talentul naratorului pe care îl aducea Dumas, în această fructuoasă colaborare. De aceea Albert Thibaudet vorbește despre ei la singular: *Putem vedea în Dumas-Maquet maestrul celei mai vechi și celei mai universale concepții asupra povestirii, aceea destinată a te face să uiți de viața reală în favoarea istoriilor născocite. Balzac voia să scrie cele «O mie și una de nopți» ale Occidentului. Dar Dumas și Maquet sînt aceia care le-au narat*².

Opinia că Alexandre Dumas se cuvine să fie analizat într-o istorie a literaturii franceze nu este însă universal acceptată. *Dumas nu știe să scrie deloc și cîteodată dă dovada unei naivități fără seamăn, exclamă un alt cercetător important*³, uitînd că personajele lui Dumas, din clipa cunoașterii lor, ne însoțesc pe tot parcursul vieții; or, această performanță de a capta definitiv închipuirea și memoria cititorilor, nu o cunosc mulți dintre prozatorii cărora li se recunosc acest drept. Mihaela Slăvescu găsește o formulă fericită care îl explică atît pe autor cît și pe detractorii săi: *Romanele lui sîdiază orice critică, atrăgînd prin vitalitatea și exuberanța lor, prin elanul pasionat care le animă. Povestesc aventuri adevărate, destine excepționale, deformate de o imaginație neseacă care acumulează evenimentele neașteptate, tragice și comice, într-o înlănțuire pasionantă*⁴.

Dar lucrarea de față nu își propune să studieze calitățile literare care l-au impus pe Alexandre Dumas, ci informațiile pe care le-a pus la dispoziția publicului francez din secolul trecut despre viața, istoria și biserica poporului român, într-o istorisire folosind numele unei mînăstiri din Moldova chiar drept titlu al unui capitol. E o narațiune îmbinînd date reale despre țara noastră cu elemente de folclor fantastic, desfășurînd întreaga recuzită a romantismului patetic și cîteodată straniu, nici mai bine nici mai prost decît marea majoritate a operelor sale, nu importantă pentru valoarea ei literară ci pentru că e o oglindă a felului în care neamul și credința noastră au fost înțelese peste hotare acum o sută și ceva de ani.

Povestirea la care ne referim este inclusă în volumul *O mie și una de fantome*. Această culegere debutează cu descrierea unei vînători în împrejurimile tîrgului francez.

1. Albert Thibaudet, *Histoire de la littérature française de 1879 à nos jours*, Paris, Éditions Stock, 1936, p. 243. 2. *Ibidem*, p. 244.

3. Kléber Haedens, *Une histoire de la littérature française*, Paris René Julliard, Sequana, 1943, p. 347.

4. Alexandru Dimitriu-Păușești, Ioan Niculiță, Mihaela Slăvescu, Alexandru Vlăduț, *Dicționar al literaturii franceze*, București, Editura Științifică, 1972, p. 170.

Fontenay-aux-Roses. Un incident neobișnuit îl împrietenește pe autor cu primarul Ledru, în casa căruia va cunoaște câteva personaje ciudate, împreună cu care va lua masa, pretext tehnic pentru motivarea unui șir de povestiri fantastice. Una dintre ele este istorisită de doamna Grégoriska. Nararea e pregătită în finele capitolului XI: «Brătara de păr» (p. 36)⁵ și e cuprinsă în patru capitole: XII — «Munții Carpați», XIII — «Castelul lui Brîncoveanu», XIV — «Cei doi frați», XV — «Mînăstirea Hangu»⁶. Hedwige Grégoriska, fiică a unui nobil polonez din Sandomir, este trimisă de către tatăl său să ceară azil la *Mînăstirea Sihastru, (Sihăstria) din Moldova*, datorită pericolelor ivite cu prilejul unor lupte polono-ruse. Pe drum este oprită de o ceată de tîlhari de drumul mare, condusă de fiul unei prințese, Smaranda Brîncoveanu, Costache. Fratele acestuia, din prima căsătorie a Smarandei cu Șerban Voievod, Grigoriță, o salvează, ambii fiind îndrăgostiți de tînăra refugiată pe care o vor găzdui. Temperamentul lui Costache (moștenit de la tatăl său pe jumătate grec — Iordache Coproli) îi repugnă polonezei, ea acceptînd să se căsătorească în taină cu Grigoriță. Ultimul fiind atacat prin surprindere de fratele lui, îl ucide fără să vrea. Hedwige devine victima lui Costache, preschimbat în vampir și va fi salvată de soțul ei, care moare, la rîndul său.

Pentru cultura română această povestire este importantă din trei puncte de vedere: a) în ea sînt prezente date generale despre geografia, viața și moravurile Moldovei, așa cum s-au oglindit ele în Franța contemporană lui Dumas-tatăl; b) apar remarci privind istoria Țărilor Române și poate fi dedusă chiar o concepție asupra ei, în perspectiva unor evenimente internaționale; c) sînt pomenite două mînăstiri moldovene și se face o comentare a vieții ortodoxe române, atît clericală cît și profană, lucru vrednic de toată atenția căci, atunci cînd nu exagerează elementele romantice, autorul scoate în evidență prețioase caracteristici cu care ortodoxia neamului nostru se mîndrește și astăzi; așadar, textul dumasian pledează pentru o continuitate a trăirilor autohtone, neștirbită de trecerea timpului.

A. Geografia Moldovei.

Descrierea Carpaților (*Les monts Carpathes*) corespunde mai curînd zonei alpine transilvănene decît celei moldovene. Piscuri acoperite de zăpezi eterne păzesc lacuri întinse ca mările. Cascade, torente vijelioase îmbracă în straiul primejdiei stîncă stearpă. Totul, de la statura vîrfurilor de rocă și pînă la intensitatea vijeliilor năpraznice se împărtășește dintr-un gigantism mitologic. Urcușurile abrupte și coborîșurile repezi, se repetă ritmic și la intervale chinuitor de scurte, cale de ceasuri. Densitatea romantică a codrilor noștri de altădată succede plaiurilor necălcate de picior omenesc. Pregătind vecinătatea monastică în care se va desfășura firul acțiunii, de pe acum imaginile ne apropie de lumea creștinismului. «Într-adevăr, înaintarea pare să fi devenit zadarnică: nu duce nicăieri: nu întîlnești sat, castel, colibă sau vreo altă urmă de locuință omenească. Cîteodată doar, ca un motiv suplimentar de tristețe, un lac mic, lipsit de trestii, de tufișuri, adormit pe fundul unei rîpe, asemeni unei noi Mări Moarte, te împiedică să mai străbați acest peisaj posomorît, scoțînd la iveală apele sale verzi, deasupra cărora se ridică, cînd te apropii, cîteva păsări de baltă, care strigă prelung și strident»... (p. 37)⁷. Iar mai puțin mai departe: «Dar, după ce ai urcat și coborît lanțul acesta, dacă cotești spre miazăzi, peisajul redevine măreț: zărești un alt lanț muntos, mai înalt, cu aspect mai pitoresc, acoperit de păduri, crestat tot de pîraie; cu umbra, cu apa, viața învie în peisaj: se aude clopotul unui schit» (p. 37).

B. *Viața și moravurile în Moldova*. — Micul grup ce se îndreaptă spre Mînăstirea Sihastru, trecînd pe lîngă muntele Pion, pe lîngă ruinele cetății Neamț (*Niamtzo*) și apa Bistriței (*Bistriza*), cea cu *mălurile bălțate de aline roșii și de clopoței mari cu flori albe* (p. 37), e condus de o călăuză din părțile locului, un țaran călare care își omoară timpul cîntînd, improvizînd stih și melodie: *Jos în smîrc la Stavila / Sînge de ostaș curgea / Și un leș vezi că plutea. / Din Iliria nu-i venit / Ci-i tîlhar nedo-*

5. Această indicație de pagină, ca și următoarele, se face după ediția: Alexandre Dumas illustré, *Les Mille et un Fantômes*, Paris, A. Le Vasseur et Cie, Éditions, vol. 17 (fără an).

6. Adică, între paginile 36-46.

7. Pentru citate (exceptînd versurile ce urmează) s-a folosit prima traducere în limba română a textului, semnat de D. St. Rădulescu; în pregătire la Editura Dacia.

*molit / Pe Hristos de-a urgisit, / Ce-a ucis și a mințit, // A trecut ca vîntul șui / Plumbul greu prin pieptul lui; / În grumaz: un itagan. / De trei zile însă-ntr-una / Sub a pinului cunună / Sîngele lui cald se-adună. / Undă neagră-n Ovigă. // Ochii-albaștri nu-i mai vād; / Să fugim că e prăpād. / Smîrcu-n preajmă să nu-l treci! / E-un strigoi! nici lupul sur / Nu stă lîngă hoit de fur. / Pîn-și ultimul vultur / A zburat în munții reci (p. 37). Această doină de jale, că ce altceva este, pregătește toate cîte se vor întîmpla. Chiar după rostirea ultimului cuvînt, cîntărețul e ucis de glonțul unui tilhar (*bandit* sau *partisan*); iar tema centrală a povestirii este istoria unui hoț care devine vampir (cuvîntul francez din ultima strofă, versul patru e chiar: *vampire*), ceea ce demonstrează că Dumas-tatăl nu era chiar atît de străin de tehnica construcției literare, după cum am văzut că se insinuează în mod unanim de critică.*

Acești tilhari bîntuiau ținutul, îmbrăcați cu șube de oaie, cu flori la pălării rotunde, ca *ungurii* (p. 37), înarmați cu cîte o pușcă turcească, un iatagan și cîte două pistoale.

Boierii, în cazul nostru Brîncovenii, locuiau în castele din veacul XIV, înconjurati de slugi, ocupîndu-și timpul liber cu vînătoarea. Castelele sînt de obicei cufundate în beznă. Iată descrierea unei încăperi: «Era o cameră mare, pătrată, cu un fel de divan îmbrăcat în serj verde care slujește drept jeț ziua, iar noaptea drept pat. Cinci sau șase jilțuri mari de stejar, un dulap încăpător și, într-unul din colțurile odăii, un tron asemănător unei mari și impunătoare strane de biserică» (p. 38). Aceasta ar fi «camera de oaspeți». Trimiterea finală la o strană nu este numai un element arhitectonic pregătitor a ceea ce am amintit mai sus «vecinătatea monastică», ca aluzia la Marea Moartă sau la clopotul schitului, ci o realitate autentică băstinașă. Am fost toți, pe rînd, izbiți de asemănarea dintre tronurile noastre princiare și strane. Un detaliu insolit care mută atmosfera cultică în casele particulare, pe care le întrebăm de unde l-ar fi putut cunoaște romancierul francez dacă nu prin simpla intuiție a unui mare artist.

Boierii se împărțeau în două tagme: cei care călătoreau numai prin străinătățile apusului, și cei ce preferau viața patriarhală, disprețuind nestatornicia primitorilor. Atît unii, cît și alții vorbeau curent limba franceză, lucru ce nu era valabil și pentru partea femeiască.

Mesele se luau în comun de către toți membrii familiei, întîrzierea unui fiu ducînd la zăvorîrea portilor, ca pedeapsă a lipsei de rînduială.

Acești oameni sînt deosebit de primitori, iubitori de străini cum am spune în termeni teologici⁸, de bună seamă ca urmare a «vecinătății monastice».

C. *Mînăstiri moldovenești și viața ortodoxă*. — «Tata alese zece oameni din suta care îi rămăsese, își chemă intendentul, îi dădu tot aurul și toate giuvaerurile pe care le aveam și, amintindu-și că pe vremea celei de a doua împărțiri a Poloniei, mama, aproape copil pe atunci, găsise un adăpost sigur la mînăstirea Sihastru (Sahastru), așezată în inima munților Carpați, îi porunci să mă conducă la acea mînăstire, care fiind cîndva ospitalieră mamei, neîndoindu-și că nu avea să nu fie ospitalieră și fiicei» (p. 36). Acesta era rostul și ținta călătoriei din Polonia în Moldova; se cuvine să specificăm: din Polonia catolică în Moldova ortodoxă. Iată, așadar, că ospetia mînăstirilor române nu cunoștea deosebire între ortodox și catolic și în nevoie ele l-au văzut pe Hristos, din toate timpurile, indiferent de crezul mărturisit ori de neamul său. Iar vestea acestei ospitalități generoase dacă străbătuse pînă în Franța, în țările învecinate, cum ar fi Polonia, constituia o informație prețioasă dar curentă, la îndemîna oricui ar fi fost la ananghie datorită unor motive politice sau de alt ordin. Acest paragraf ni se pare deosebit de grăitor pentru concepția unei biserici ortodoxe române slujitoare oricînd și față de oricine, pentru concepția unei diaconii vii ce nu a avut nevoie de teoretizări și organizare pentru a-și desfășura

8. Dicționar al literaturii franceze; Diac. P. I. David, *Dimitrie Cantemir și urmașii săi în Rusia, exemplu de demnitate și patriotism*, extras din «Biserica Ortodoxă Română», XCII (1974), nr. 7-8, p. 23-24 și *Relațiile istorice dintre popoarele U.R.S.S. și România, în veacul al XV-lea și începutul celui de al XVIII-lea*. Documente și materiale în trei volume. Editura «Știința», Moscova, 1970, p. 255-256, 280-284, după Diac. P. I. David, *op. cit.*, p. 10.

activitatea în folosul oamenilor, neștiută și smerită, după obiceiul răsăritului, atât de deosebit de caracterul legal și compulsatoriu al occidentului.

Cu prilejul discuției în care Grigoriță (*Grégoriska*) îi destăinuie viața sa polonezei Hédwige, discuție pe care am mai pomenit-o, el îi mărturisește caracterul rudeniei cu fratele său Costache (*Kostaki*): «mama, după cum vă spuneam, care avusese legături vinovate cu un conte Iordache (*Giordaki*) Koproli, pe jumătate grec, pe jumătate moldovean, scrise tatălui meu pentru a îl încunoștința de toate acestea și a îi cere divorțul, sprijinind cererea pe faptul că nu voia, ea, o Brîncoveanu, să rămână soția unui bărbat ce se înstrăina tot mai mult de țara sa. Vai! tatăl meu nu trebui să-și dea consimțământul la această cerere, care se poate să vi se pară ciudată dumneavoastră celorlalți, dar care, la noi, e lucru cât se poate de obișnuit și de firesc» (p. 39). Observăm cunoașterea deosebirii dintre punctul de vedere al bisericii ortodoxe și cel al bisericii catolice față de problema divorțului, ca și optarea pentru realismul cu care rezolvă această dilemă Biserica Răsăritului.

Acesta nu este singurul caz în care Dumas-tatăl pare să cunoască binecredințioșii Bisericilor popoarelor ortodoxe. Iată o relatare ce încearcă să explice calamitățile abătute asupra Brîncovenilor. *Neamul Brîncovenilor este blestemat pînă la a treia și a patra generație și asta pentru că un Brîncoveanu a ucis un preot. Dar puterea blestemului s-a sfîrșit, căci, deși soție, ești fecioară, iar neamul se stinge odată cu mine* (p. 46). Se cuvine menționat că tradiția ce insistă asupra puterii preotului de a lega (nu numai de a dezlega) poartă pecetea orientului și că ea nu este prezentă în cugetele apusene. «Blestemul preotului» e ceva specific credințelor locale, fără teme scripturistice, dar nu mai puțin adevărat pentru veacurile trecute cînd, nu rareori, credința era împletită cu o tristă superstiție, de atîtea ori combătută de teologii bisericii noastre.

De altfel, tema centrală a lucrării analizată este o atare superstiție: teama că sufletul unui răposat prin moarte violentă nu îi părăsește trupul ci continuă să dobîndească viață, hrănindu-se cu sîngele celor vii, pînă ce nu e omorît a doua oară, înfigîndu-i-se un țaruș în inimă. Acesta este cazul lui Costache. Fratele său vitreg, Grigoriță, după ce se spovedește starețului Mînăstirii Hangu și e cununat de acesta cu Hedwige (dobîndind astfel dreptul de a o apăra în fața morții) primește de la cel din urmă o relicvă — spada unui cruciat care a participat la cucerirea Constantinopolului alături de Villehardouin și Beaudouin de Flandra (influența catolică asupra textului, astfel de relicve neprovocînd evlavie credincioșilor noștri), relicvă care îl va ajuta să învingă puterile întunericului. Așa e implicată a doua mînăstire citată și viețuitoarii ei (în afară de stareț este descris și un convoi nocturn al călugărilor, purtînd lumînări, ce se îndreaptă către cimitirul mînăstirii unde s-a desfășurat lupta fatală). În legătură cu ea, două amănunte ni se par utile în construirea imaginii noastre despre cunoștințele lui A. Dumas privind ortodoxia română. Mai întîi, că boierii ce puteau pretinde denumirea de ctitori aveau drept de înhumare în incinta mînăstirii. În al doilea rînd faptul că între Grigoriță și stareț se încheie un contract de vînzare-cumpărare de *moșii, turme și sate în valoare de un milion* (p. 41) (nu se specifică moneda).

*

Concluzii. — Acestea sînt referirile cele mai însemnate la țara, istoria și biserica noastră în povestirea doamnei *Grégoriska*, văduva fecioară a boierului moldovean. Am socotit necesar să le menționăm nu numai pentru interesul lor național cît și pentru unul privind istoria culturii universale. Se știe ce carieră de excepție a făcut în lumea occidentală un chip legendar inspirat din istoria noastră: *Dracula*. Ni se pare ciudat că atît într-un caz cît și în celălalt avem de-a face cu povești cu vampiri. Ce icoană cumplită zugrăviseră cugetele romantismului apusean în legătură cu Principatele noastre și de ce? Ce relație de influență există între povestirea lui *Dracula* și cea a lui *Kostaki*? Care au fost izvoarele de informație și inspirație ale lui Alexandre Dumas? Iată cîteva dintre întrebările la care s-ar putea răspunde din bibliotecile și arhivele țării în care a publicat marele scriitor și care ar încheia un mic capitol nou al istoriei literaturii universale comparate.

Lector Mihai RĂDULESCU

„POPA MIRON“ DIN SÎNGEORZ — CTITOR DE BISERICI

O moștenire vrednică de luat în seamă o constituie contribuția «popei Miron» din Sîngeorz la ridicarea unor biserici în ținutul Rodnei. În ciuda faptului că «popa Miron» a ridicat prin contribuția sa și a credincioșilor săi trei biserici într-un singur an de zile, este cunoscută doar contribuția sa ca ctitor al bisericii din Sîngeorz. Întrucât deține alte documente menite să dovedească contribuția sa, ca un omagiu adus acestui fericit înaintaș, prezentăm în continuare faptele de măreția ale «popei Miron».

1. «Popa Miron» — ctitor a trei biserici într-un an de zile.

N. Iorga, vorbind despre vlădicii fără scaun, emite părerea că și «popa Miron» — care se pare «a fi stat chiar în Vad» ar fi fost (?) unul din aceștia, iar în lista episcopilor de Vad și Maramureș îi citează astfel: «Miron (de Vad?) august 1635—iunie 1637»¹.

În acest caz, «popa Miron» din Sîngeorz nu poate fi identic cu «popa Miron», august 1635—iunie 1737», «care se pare a fi stat chiar în Vad».

Nicolae Iorga niciodată n-a identificat pe «popa Miron chiar din Vad», cu «popa Miron» din Sîngeorz, ci vorbește de un «popă Miron din Vad», ca de un protopop, ca de «protopopul» recunoscut de oficialitatea superioară².

N. Iorga confirmă apoi, că «popa Miron» își zicea și el Vlădică: «Ca preot al Bistrei era la 1651 un Sava, care-și zicea Vlădică, și, urmînd tradiția lui Miron (s.n.) și a lui Dumitru din Moiseiu, îl vedem sfințind, împreună cu Simion Ștefan și cu un vlădică moldovenesc pribeag, pe Partenie al Muncaciului³.

În lista noii episcopii de Vad și Maramureș, ca nerecunoscuți de Guvern figurează și «Miron (de Vad?)» la datele citate mai sus, dar cum am spus, cu semn de întrebare la Iorga. Așadar, afirmă N. Iorga «În Maramureș, în sfîrșit, se trecu printr-o fază de vlădici mai mult rătăcitori, fără numire oficială, ca «popa Miron» (aug. 1635—iunie 1637), popa Dosoftei (1637)...⁴. Numai istoria o dovedește, dar și logica nu ne permite să admitem că «popa Miron», sfințit la 17 martie 1636 e identic cu «popa Miron», ca Vlădicul lui Ghenadie.

În fine, N. Iorga reafirmă că «în 1636, bolnav, el scria din Bobîlna (adică Ghenadie)... arătînd că a făcut protopop bistrițean pe Ionaș din Jalova, iar pe Miron preot în Sîngeorz...⁵. La fel, St. Meteș⁶ afirmă: «Astfel bistrițenii îl trimit odată pe diacul Miron din Sîngeorz cu rugarea să-l sfințească de preot, Ghenadie le scrie, (17 martie 1636) că «văzîndu-i știința (lui Miron) l-au sfințit, preot pentru cinstea D-voastră» «popa Miron» e din Sîngeorz, fapt dovedit prin scrisoarea bistrițenilor.

Pentru a se înțelege legăturile dintre mitropolit și românii bistrițeni trebuie spus că districtul «valah» din Valea Someșului a fost anexat de Matei Corvin la 1475. «Dacă organele statului aveau de a face cu vreo comună românească din ținutul nostru, totdeauna se adresa magistratului din Bistrița și numai cu intermedierea acestuia se isprăvea chestia: ba chiar și vlădicii români în afaceri bisericesti corespundau cu Magistratul orașului, care cu mare răspundere își asuma tot controlul asupra satelor românești dependente de el»⁷.

1. N. Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a Românilor*, vol. II, 1909, p. 340. «Vlădica Ghenadie» își face, deocamdată datoria fără să-l supere nimeni. În dec. 1633, el era la Brașov, cu suita (v. *Socotelile Brașovului*, p. 184) și reveni acolo la 1639 (v. *Studii și documente*, IV, p. 213: «der Vlädika von Weysenburg»). În 1636, bolnav, el scrie la Bobîlna, vechiul centru al răscoalei din 1437, arătînd că a făcut protopop bistrițean pe Ionaș de Jalova iar pe Miron preot la Sîngeorz» (v. Hurmuzaki, XII, p. 1020—1021, no. MDCCXXII).

2. *Ibidem*, nr. 1, I, 1908, p. 234.

3. N. Iorga, *op. cit.*, vol. I, 1908, p. 329, 340.

4. *Ibidem*.

5. N. Iorga, *Istoria Românilor din Ardeal și Ungaria*, 1915, p. 249.

6. *Ibidem*, *Istoria bisericii și a vieții religioase a românilor din Transilvania și Ungaria*, vol. I, 1935, p. 148.

7. Virgil Sotropa, *Două tablouri istorico-statistice din anii 1714—1733 privitoare la preoții români din Valea Someșului*, în «Anuarul Institutului de Istorie Națională», Universitatea din Cluj, II, 1923, p. 262.

Ca dovadă, Ghenadie răspunde scrisorii bistrițenilor, la 17 martie 1736, cu privire la un preot pe care l-am sfințit și a fost protopop în Jalova: «Vă știu gata slujba mea ca domnilor miei binevoitor(i). Dumnezeu să te binecuvînteze cu toate bunurile, cu bună sănătate, împreună cu binevoitorii D-voastră... ș.a.

Fiind că ați ținut cu cinste și găzduindu-i omeneste și i-ați trimis cu pace pe acești oameni ai mei pe care i-am fost trimis la D-voastră, Vă slujesc deosebit D-voastră. D-voastră ați fost trimis în ținutul D-voastră din Sîngeorz un diac ca să-l fac popă: văzîndu-i știința, l-am sfințit preot în cinstea D-voastră. Acum am făcut protopop pe popa Ioanăș, care stă în ținutul D-voastră în Jalova: protopopul care a fost în ținutul D-voastră nu mi-a dat încă seamă. Dîndu-mi seama, voi vedea apoi ce trebuie de făcut cu el. Slavă Domnului, binevoitorii mei domni, acum sînt în stare mai mulțumitoare. Ținîndu-mă Dumnezeu într-aceasta, în scurt timp vă voi cerceta și eu. Pe popa din Sîngeorz, pe care acum l-am sfințit preot, îl cheamă Miron, ca D-voastră să știți și să-l cunoașteți. Și aceasta vreau să v-o descriu ca să-l apărați după mine împotriva tuturor. După acestea, să țină Dumnezeu în bună sănătate pe fiecare în parte. Datum ex. Bobilna, die 17 marci, anii 1636. D-voastră să slujește popa Gheorghe Vlădica Bisericii românești (Vo.). Să se dea domnului birău crăiesc de Bistrița și pargarilor săi, domnilor miei cinstiți, binevoitori, în Bistrița ș.a. (Semnătura) Ghenadie Arhiepiscopu⁸.

Se știe că «...în 14 dec. 1450 se amintesc bisericile de lemn din următoarele sale din valea Rodnei: Maier, Sîngeorz și Năsăud...»⁹. Așadar, «pentru întâia oară e în 1450. La această biserică de lemn aflăm însemnat pe un «popă Gheorghe» care a fost episcopul calvin pentru români, în credință ortodoxă, poate făcut nobil în satul său natal¹⁰, apoi «popa Todor», în vremea lui Mihai Viteazul, care luptă în fruntea credincioșilor săi¹¹, apoi «popa Miron», sfințit la 1636 de mitropolitul Ghenadie slujește în biserica de acolo (nu se știe cu ce hram), cu ceilalți slujitori ai altarului, cînd dăinuiește o biserică de lemn (1669) a doua în Sîngeorz.

«Popa Miron» a dăruit biserica de lemn pentru trebuințele sale preoțești și pentru credincioșii «de peste apă» (Someșul) ca și pentru închinarea lui Dumnezeu. Chiar dacă diacul Siminic Sandul spune că el, «popa Miron» a făcut biserica din Sîngeorz, cu hramul «Sfîntul Nicolae». Locul unde a fost biserica, unii vorbesc de Valea Precilor, alții de Valea Porcoai mai aproape de adevăr ar fi Valea Mărului plină de morminte ale căror urme «s-ar vedea și aci»¹².

Biserica a fost înzestrată cu cele necesare cultului divin, dovadă că popa din Rusul Bîrgăului deține cărți și veșminte liturgice.

A doua ctitorie a «popei Miron» e biserica de piatră în Rusul Bîrgăului. Lăsăm să vorbească un «vălătaș» — mărturie din epocă — scris de diacul Sămînic: «Din porunca cinstitului protopop Niculae din Chiza (scris: Kiza), fiind rînduiți să vălătuim în parte(a) satului a Rușilor Bîrgăului și a părintelui popa Niculae, pentru pagubele sf. biserici,, întîi 1) Viind înaintea noastră un dascăl bătrîn, anume Sămînic Sandul, văstră 72, și mărturisind cu sufletul său cum a auzit din bătrîni și de la părinții săi cum că au dat popa Miron sin Sîmbiorzi (Sîngeorz n.n.) cheltuiala toată în mîna lui popa Gavril Secară din Bărbău și au făcut aciastă sfîntă biserică în Rușii Bărgăului în numele lui Sti. Niculae», și cea din Sîmbiorzi iară în numele lui Niculae» și au dat popa Gavril și popă îmbrăcat cu toate veșmintele sfintei biserici câte trebuie preutului a cânta sfînta Liturgie și l(e)-a dat călare pe un cal sur, frumos, cu toate sârsamurile câte trebuie la cal și le-a închinat bisericii pomană, anume popa Lorinț (Rușii Bărgăului) cu tot felul de cărți, câte trebuie bisericii de lipsă. Și au lăsat cu afurisia cine ar fi din sămînța lui popă la biserica aceasta, să fac(ă) vre-o răzvrătire, să-i strice pomană lui, ca cu toate cele au închinat-o satulu(i) și sătenilor di la Rușii Bîrgăului¹³.

8. Hurmuzaki, vol. XV, partea a II-a, 1601–1825, 1927, p. 2020.

9. St. Meteș, *op. cit.*, vol. I, p. 150. După Szendrei și Radisioa, *Chefs d'oeuvres d'art de la Hongarie, III*, Budapest, 1902, cf. și «Revista Istorică», Vălenii de Munte, 1915, p. 199.

10. *Ibidem*, 1918, p. 14. 11. *Ibidem*, 1919, p. 344.

12. V. Setropa, *Minăstiri și călugări în Valea Rodnei*, în «Arh. Someșeană», 1940, nr. 27, p. 121–125.

13. «Vălătaș bătrîn asupra popii Polte» (sau Poltea). Arh. bis. Sf. Nicolae din Scheii Brașovului, mapa Prot. T. Ciuruș, doc. nr. 1/p. 1 cele două foi de manuscris sînt nedatate și nesemnate. Din cuprins se poate deduce data cu aproximație de cîțiva ani: 1760–1765. Biserica din piatră din Rusul

O întrebare: Ce a îndemnat pe «popa Miron» ca, pentru zidirea bisericii de piatră din Rusul Bîrgăului, să-i de-a toată suma de cheltuială popii Gavril Ilea, zis Secară? Există două ipoteze. Mai întâi o încredere nelimitată de frate în preoție, între popa Miron și popa Gavril Ilea, ca unui preot al lui «popa Mihiu» din Rusul de Jos, avînd biserica din lemn bătrînită¹⁴ sau poate popa Miron e din neamul lui popa Mihiu și care îi dă mina de ajutor pe popa Gavriil, nepotul lui popa Mihiu.

Ultima ctitorie a popei Miron e biserica din piatră din Năsăud care înlocuiește biserica din lemn existentă de la 1450. Pentru noua biserică credincioșii i-au dat îndemn popii Miron să-l ajute. Cu referire la acest lucru nu deținem documente.

Bisericile ctitorite de el au fost ridicate în anul 1669. Data aceasta este confirmată în Cronica Buzducilor din satul Rusul Bîrgăului, unde se spune: «Biserica Sîngiorgiului, Rusului și Năsăudului sînt, după stîlpul ce l-au găsit în Sîngeorz, zidite în 1669»¹⁵.

După raportul citat al lui T. Buzdug către Șaguna se poate preciza că și biserica din Rusul Bîrgăului a fost făcută de popa Miron, care a zidit, deodată și biserica din Sîngeorz și din Năsăud.

2. Biserica de lemn a popii Constantin, cu hramul Procov din Sîngeorz

«Bătrîni din Sîngeorzul românesc, Bistrița Năsăud, țin minte că pe o vale numită Procoaia era o mînăstire, dar cum îi zicea acelei «mînăstiri» și că de cine a fost întemeiată, nu știe nimeni. Într-o carte veche din bisericuța «de peste apă» (Someșul) era de mult scrisă istoria ei, dar nu o știa nimeni»¹⁶.

Să știe că bătrîni și tinerii, vremurile au fost împotriva dorințelor celor ce au clădit. Valea Someșului a trebuit să poarte jugul Curuților (1703—1707) și pustiitoarea năvălire tătara din 1717, cînd au fost aprinse și distruse 23 de sate, între care și Sîngeorzul.

Prăpădul s-a petrecut în prima zi de Paști cînd preoții, Domide, Marcu și Anastase și credincioșii au fost incendiați odată cu această năvălire a tătarilor din 1717.

Biserica din lemn a «popei Miron» a fost incendiată și ea, pe cînd preoții Mihail și Constantin săvîrșeau slujba și cine a mai apucat a fugit în pădurile înconjurătoare. După 73 de ani, în ruină i se mai vedeau birnele arse, așa cum au rămas după incendiere. În 1733, slujeau la această biserică 4 preoți și un diacon¹⁷. Mai tîrziu Vasile a lui Iacob din Feldru, împreună cu episcopul Mihail au venit în Valea Someșului unde Constantin, zis Tinău, l-a găzduit pe episcopul Mihail și din îndemnul popei Tinău a început reclădirea bisericii pe vechile temelii, prin anii 1745—1746 — biserica din Deal — cu hramul Procov. În procesul verbal din 9 oct. 1752 este consemnat astfel: «Primul interogat în cauză este Vasile a (lui) Iacob, originar

Bîrgăului a fost de 12,5 m². Tradiția spune că în secolul al XV-lea satul era așezat pe locul numit aici «Pămîntul scurt», unde a fost și străvechea biserică cu hramul «Uspenia» adică «Adormirea Maicii Domnului».

14. Popa Gavril Ilea, zis Secară este nepotul popii Mihiu de la biserica de jos din Bîrgău, cf. notiței de pe Tetraevanghelul din 1511, publicat de N. Dan și Ov. Filipoiu, *Contribuții la istoria legăturilor culturale dintre Moldova și Transilvania în orînduirea feudală*. Un manuscris slav transilvănean din 1511, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», XXXIX (1963), nr. 1—2, p. 55—56, unde se spune «Făcutu-s-a rugă și pomană popa Gavril din Bîrgău de a plecat la meșter și a legat această carte anume... și a lăsat să fie în biserică la hramul Uspeniei la bis. din jos din Bîrgău unde a fost dat și mai de mult moșul lor, popa Mihiu... v. leat 7169 (1661).

15. Preotul Teodor Ciuruș deține un raport al lui Teodor Buzdug din 1859 către Șaguna prin care fixează anul clădirii bisericii la 1653 (greșit). După 1860—1862 poate va fi fost în Sîngeorz, va fi văzut biserica și astfel a citat-o în Cronica lui. 16. Rev. «Țara de Sus», I (p. 25), nr. 1/1925, p. 192 de D.P.

17. V. Sotropa, *op. cit.*, p. 23, ni se dau datele popilor din Sîngeorz la 1733, (care avea pe atunci 186 familii) și anume: popa Mihail neunit hirotonisit în Maramureș de episcopul Stoica. Documentele au fost pierdute în năvălirea tătara. 2. Constantin Rus hirotonisit în Moldova de episcopul Calistrat, acceptat la 14 ianuarie 1726 de vicarul Ștefan. Docum. pierdute în năvălirea tătara. 3. Vasile Cnati, hirotonit de Dosoftei. Acceptat de Clain. 4. Andrei Gheorghe, hirotonit de Dosoftei acceptat de Clain. Note: E în sat și un diacon Nicolae, scutit de toate impozitele publice. În «Conscriptio popparum Valachicorum in depertinentia Bistricien et Anno 1714» în Sîngeorz erau trei preoți. Episcopii pomeniți sînt: Iosif Stoica, episcop ortodox de Maramureș, 1690—1711; Calistrat, episcop al Rădăuților, 1708—1728 și Dosoftei, episcopul Maramureșului, 1715—1728. În «Statistica românilor din Transilvania în 1733», de N. Togan, 1898, p. 173 se scrie că în Sîngeorz sînt 4 preoți: Constantin, Mihail, Basiliu (Vasile) și Andreiaș n. omnes».

din Feldru... La întoarcere peste Putna a fost ordonat acolo — spre a săvârși un lucru bun — de către un vlădică din Rădăuți, ca popă... A venit prin Maramureș cu cel interogat într-a sa sus amintitul Vlădică se chiamă Mihail: acesta fusese mai demult episcop în Rădăuți care rezidență a părăsit-o de bună voie și a predat-o cu știrea Voievodului unui altuia. Apoi a plecat încoace și încolo... Apoi a intrat prin părțile sudice în Ardeal, a venit în districtul valah în Sîngeorz, unde a petrecut aproape 3 ani și a clădit acea minăstire. În fine, înainte de circa 2 ani a trecut iarăși în Moldova¹⁸.

În continuare: «După aceasta sînt interogați și bătrînii din Sîngeorzul românesc cu numele: Opre Pintelesc subjude, Andriaș a (lui) George și Todor a lui Berci, cari despun că: Minăstirea de pe hotarul lor au clădit-o popa Tinău și un fost vlădică din Moldova cu numele Misail. Au terminat clădirea înainte cu 3 ani și tot circa 3 ani s-a lucrat la ea. Minăstirea a fost consacrată de amintitul episcop, împreună cu protopopul, în prezența multor altor popi și mireni ai satului. La sfințirea bisericii din Ilva încă a fost prezent acel episcop precum și protopopul. A fost de față însă și «der hienledige Vicarius», dar ei, martorii, nu știu dacă acesta l-a cunoscut pe acel vlădică și dacă a știut ceva despre ei. Nici aceia n-o știu, dacă acel vlădică a îndeplinit atunci acolo ceva funcții bisericesti. Mai tirziu numitul Vlădică a trecut în Moldova».

Biserica cu hramul Procov se datorește, deci, lui Misail. Nu putea fi Pahomie, pentru că: «Pahomie, 18 decembrie 1706, hirotonit 18 ianuarie 1707: februar 1714; — Kiev, 1724»¹⁹. Însemnarea nu are nevoie de alte precizări, anii vorbind de la sine.

Biserica cu hramul Procov (Acoperămîntul Maicii Domnului) a slujit pentru enoriașii din «partea de apă», dar și pentru preoții de mir din altar, dovadă fiind iconostasul din Sîngeorz: «Acest lucru l-am împodobit popa Constantin cu ctitorul popa Iacob și popa Grigore în anul de la nașterea lui Hristos... (1715)²⁰.

Poporul îi zicea «biserica—minăstire» iar cînd popa Constantin văduv, s-a călugărit luînd numele oficial de Climent, biserica era cunoscută sub numele doar de «minăstirea» din Sîngeorz²¹.

Asupra mutării bisericii, în anul 1820, sub dealul Pleșei, iar după 20 de ani, în 1840, pe locul unde se găsește azi²².

Îndemnul și conlucrarea episcopului Mihail la ridicarea bisericii din Sîngeorz aparține capitolului bogat al solidarității prin credința ortodoxă, manifestat de atîtea ori între Țările Românești și Transilvania. La 1763 cînd cu militarizarea Regimentului 2 Grăniceresc din părțile Năsăudului, «poporul blestema, nu cîntea de lîngă religia sa grecească. Preferau să moară. În genunchi rugau pe ostașii înarmați din jur să le taie mai bine capetele, decît să-i oblige a-și părăsi religia tradițională și a trece la unire»²³.

Din cuprinsul hrisoavelor vechi și din spusa bătrînilor satului se poate observa cită jertfă a depus popa Miron la ctitorirea a trei biserici pentru credincioșii noștri. Să nu lăsăm, așadar în uitare, pe popa Miron, ci să-i urmăm exemplul pentru credința sa și pentru atributul de «mare ctitor de biserici ortodoxe» și iubitor al neamului.

Pr. Teodor CIURUȘ

18. V. Sotropa, *Minăstiri și călugări în Valea Rodnei*, în «Arhiva Someșului», nr. 27/1940, p. 121, 125.

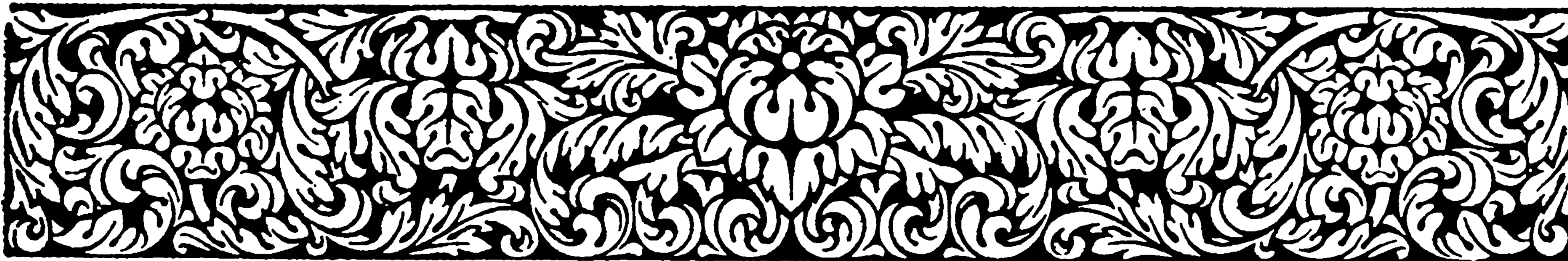
19. N. Iorga, *Istoria, și op. cit.*, vol. II, 1909, p. 34, în cronologia XVI (IX) Episcopia — întiul mitropolit — de Roman sau «episcopia de Jos» a tîrgului Romanului. În timpul episcopului Pahomie de Roman, biserica din Sîngeorz era în ființă, iar popa Miron o dăruise cu cele de lipsă pentru altar, la 1717 cînd biserica a fost incendiată de tătari.

20. Aurel I. Gheorghiu, *Biserica din lemn din Sîngeorzul Năsăudului*, în «Mitropolia Ardealului», XI (1966), nr. 1—3, p. 169.

21. Rev. «Cultura creștină», 1929, p. 165.

22. Aurel I. Gheorghiu, *op. cit.*, p. 169.

23. «Piatra ridicată spre veșnică pomenire» de Petrichevi Gh. Horvat Fr..., publicată de S. Dragomir, *Istoria dezrobirii religioase a Românilor din Ardeal în sec. XVIII*, Sibiu, 1930, p. 397, 403.

♦ R E C E N Z I I ♦

Ioan Alexandru, *Imnele Transilvaniei*, Cartea Românească, București, 1976, 292 p.

Volumul face parte dintr-o trilogie de poeme, anunțată de poet sub titlurile: vol. 1 — *Imnele bucuriei* (a apărut în 1973); vol. 2 — *Imnele luminii*; vol. 3 — *Imnele iubirii*. Se vede că a schimbat intitulatura volumului al doilea din *Imnele luminii* în *Imnele Transilvaniei*. La lansarea cărții*, poetul a explicat că a numit-o *Imnele Transilvaniei*, pentru că este o ofrandă ce o aduce locurilor sale natale transilvănene, moșilor și strămoșilor săi, români transilvăneni. A închinat volumul părinților săi morți: Ioan și Valeria. Are un *Imn străbunilor* (p. 29) și o poezie *Transilvania* (p. 59). Are și două poezii *Lumină* (p. 68, 212).

Între aceste două volume trilogice: *Imnele bucuriei* și *Imnele Transilvaniei*, a tipărit, în 1975, *Imne*, o selecție de poezii din toate cărțile sale anterioare: *Cum să vă spun* (1964), *Viața deocamdată* (1965), *Infernul discutabil* (1967), *Vămile pustiei* (1969), *Imnele bucuriei*. Le-a unit pe toate sub titlul preferat de *Imne*. A deslușit, într-un interviu, pentru ce are precădere pentru acest cuvânt, mai mult de uz bisericesc: «E un cuvânt mai blînd și mai profund. În toată literatura veche se spune așa» («Informația Bucureștiului», 7 august 1973, p. 2). Și se cunoaște dragostea și pasiunea studioasă ale poetului pentru trecutul istoric al țării și al poporului, pentru mărturii și texte vechi, stăruința de-a ajunge la începuturi, la izvoare. În *Imnele Transilvaniei* are două poezii cu titlul *Origine* (p. 50, 54) și două poezii *Izvorul* (p. 271, 287). «Caut mereu să aflu originea lucrurilor; de unde venim, încotro ne îndreptăm, ce anume stă la temelia făpturii vii, la temelia cosmosului, arăta poetul în interviul citat. Cu anii am ajuns la izvoare, la textele vechi.

Pentru care, destăinuia unui prieten, poet și el, cînd era la studii în țări străine, «pentru mine unul, Miorița și textele monahilor din Moldova negurilor medievale sînt mai importante decît toate textele filozofico-esteticocritice ale iluminismului clasicopseudo-umanist european... Mi-e dor de Dosoftei..., de Petru Movilă..., de predicile lui Varlaam și ale lui Antim, de psalmii chirilici și de desăgile cu manuscrisele Școlii Ardelene. Mi-e dor de învățăturile lui Neagoe, de podul cu fin de la Putna, și de săgețile lui Ștefan cel Mare, de clopul lui George Coșbuc și de oasele lui Nicolae Bălcescu. Și mai ales, mi-e dor de clopotele care, de la Mare pînă-n piatra munților Carpați, anunță în fiecare dimineață un nou răsărit» (*Sub semnul întrebării*).

Acest dor l-a revărsat în *Imnele Transilvaniei*. Se coboară la origini, la izvoarele vieții istorice a Transilvaniei, la pagini de aur ale istoriei neamului românesc. Dar nu numai a Transilvaniei și a transilvănenilor, ci o țării întregi și a neamului românesc de pretutindeni, fapt evident din cuprinsul volumului.

* Cartea a fost lansată în ziua de 27 mai (1976), la librăria «M. Sadoveanu» din București, în prezența unui neobișnuit de numeros public. Au vorbit despre volum și poet Mihail Gafița, redactor șef al Editurii Cartea Românească, și prof. dr. doc. Zoe Dumitrescu-Buşulenga. A vorbit și poetul, după care a dat autografe, «în haine de sărbătoare», cum a mărturisit.

Drept că, născut și crescut într-un sat din Munții Apuseni (Țopa Mică, din dieci de biserică din neam în neam), Transilvaniei, «bronzul sunător» al istoriei, îi dă un tribut mai mare de evocare și de simțire patriotică, și de cerneală poetică — *Imnul Voievodului Gelu* (p. 35), *Imnul Albei Iulia* (p. 9), poezia *Alba Iulia* (p. 133), *Imnul lui Avram Iancu* (p. 14) și poezia *Avram Iancu* (p. 209), poezia *Cîmpia Libertății* (p. 23), *Imnul lui Horia rex Daciae* (p. 171) și poezia *Horia din Albac* (p. 88), *Imnul lui Sofronie din Cioara*, «profetul văzător» (p. 148), *Imnul lui Gheorghe Șincai* (p. 205), *Imnul lui Picu Procopie Pătruț* (p. 179), poezia *Maramureș* (p. 117) și *Torna, torna Fratre* (p. 169), poeziile cu referințe transilvănene: *Albastru de Nicula* (p. 203), *Rohia* (p. 224), *Țopa Deșartă* (p. 21), *Ioan din lemn* (p. 282) ș.a.

Dar tot atât de adevărat este că poetul, urcîndu-se pe piscurile istoriei românești, privește și prezintă țara și neamul, în imagine geografică și istorică pleneră, rotundă, de roată (de multe ori roata lui Horia), unită și indivizibilă. Pentru că acest pămînt, «iubita mea Patrie, mamă și soră, cum o apelează poetul, / este / de la Marea Pontică pe fluvii, roată peste Putna pînă la nunțile Maramureșului, din vîrfurile Bucegilor pînă la zbuciumul Dunării prin porți, din raiul Deltei gurilor de vărsare la plaiurile Transilvaniei» («România literară», 3 iunie 1976, p. 5).

În consecință, în *Imnele Transilvaniei* are și: *Imnul lui Bogdan Voievod* (p. 18), *Imnul lui Alexandru cel Bun* (p. 30), *Imnul lui Mircea cel Bătrîn* (p. 39), *Imnul lui Neagoe Basarab* (p. 101), poezia *Ștefan cel Mare* (p. 206), *Imnul lui Nicolae Bălcescu* (p. 215), *Imnul lui Mihai Eminescu* (p. 186), poeziile *Schit brîncovenesc* (p. 243), *Clopotele lui Bucur* (p. 164) ș.a.

Celelalte poezii (din totalul de 168) sînt pe diverse teme general umane și românești, cu semnificații simbolice și alegorice, în care excelează poetul Ioan Alexandru, lector sîrguitor și cunoscător temeinic al culturii antice și medievale și al limbilor vechi. Cităm cîteva titluri de acestea: *Vulturul*, «pasăre-simbol» (p. 17), *Stejarul*, «arborele cerului» (p. 12), *Garoaia*, «cea mai iubită mie și divină» (p. 61), *Pelicanul*, «simbolul jertfei de sine pentru viața altora» (p. 74, 98), *Sîngele alb*, «sudoarea muncii cotidiene» (p. 71), *Cocostîrcul*, (p. 120), *Imnul mielului*, *Oaia*, *Vița-de-vie*, *Pace*, *Ars poetica*, *Craiul*, ș.a. Tainele graiului uman și ale graiului românesc îl preocupă pe poet. «Bătălia pe care încerc s-o port, mărturisea el, este de a pătrunde în taina de existență a poporului meu, a graiului său. Este o luptă pentru însușirea substanței care ființează acest popor; pe de altă parte, o luptă de a pune stăpînire pe grai, în egală măsură» (Interviu, loc. cit.). În poezia *Craiul nostru* spune: «În grai te storc dintr-un ulcior / Leac limpede te leagăn la icoană / Căci numai tu în chibot cînd pătrunzi / Orbul zărește fără de prihană» (p. 116).

În general poezia lui Ioan Alexandru are o notă precumpănitor serioasă, de frămîntare și gîndire, gravă și solemnă, ca o orgă de catedrală. Și totuși, în diversă și vastă ei orchestrație, pe lîngă fluierul mocanilor (*Imnul mocanilor*, p. 45), sunete de clopote și de toace, se strecoară și cîntece de flaut și vioară, adică vibrații de sentimente umane mai comune, să le zicem așa.

Astfel, în cîteva poezii vorbește de copiii săi, cu gingășii sufletești paterne și valori lirice literare argheziene. «Ioachime fiul meu iubit / Tăria, mina mea cea dreaptă / Chip mai senin pe lume n-am văzut / Decît icoana ta cînd se deșteaptă / Doi anișori Ioachim-i-ai biruit / De gîtul meu ținîndu-te în spate / ...Acuma dormi și eu voi priveghea / Pînă se-arată-n zori de dimineață / Și-mbobocește lin pe fața ta / Astrul întors ce arde și îngheață» (*Ioachim*, p. 185). În altă poezie făcînd o schiță de portret aceluiași «scump Ioachim», pomenește și ne «Nuiua, ce să fac copilul meu, din cînd în cînd și ea te cercetează» (*Portret*, p. 62).

Soției sale îi aduce elogiile emoționante pentru *rodnicia ei*, sfîntă și românească. «Cuvine-se cuvinte de laudă să-ți spun / Iubita mea femeie și soție / Iată mi-e casa plină de copii frumoși / Și sănătoși și plini de bucurie / Și tu măicuță pasăre-ntre ei / Din zori de zi și pînă către seară / Ții candela nădejzii în ungher / Aprinsă-n vatra noastră milenară / Te-ai dovedit o viță cu noroc / Din ziua ta cu țărnila la nuntă / Ce-aduce roadă-n fiecare an / Din ce în ce mai tainică și sfîntă» (*Ulvinei*, p. 193). În altă poezie și mai direct născătoare, *precistă*. «Frumoși sînt munții-n zori cînd se întorc / În patrie și-n slavă încărcăți de rouă / Frumoasă ești și tu femeia mea / Cu pîntecul rotund de lună nouă» (*Rodnicie*, p. 49). Au 5 coconi.

Acestea și alte poezii adevărate diversitatea posibilităților și a resurselor sufletești-lirice ale poetului, precum și prodigioasa, chiar titanica, sa forță creatoare poetică-literară — ca rodnicia pământului țării. În volum sînt mai multe poezii cu titluri sinonime, dar cu cuprins diferit — *Lumină* (2 poezii), *Origine* (2), *Pelicanul* (2), *Stejarul* (2), *Rodnicie* (2), *Toamnă* (3), *Vara* (2), *Noapte* (2) ș.a.

Resursele inepuizabile și puterea excepțională de laborație poetică literară a poetului este atestată și de o simplă confruntare între cuprinsul volumului *Imnele Transilvaniei* și cel al *Imnelor bucuriei*. Există între ele o filiație tematică, care nu este însă o tautologie, o repetare de idei și de imagini, ci o amplificare a procesului de creație, parcă chiar un fel de replici.

Astfel, în *Imnele bucuriei* există *Imnul garoafei* (p. 96) și *Imnul garoafelor* (p. 212), în *Imnele Transilvaniei* are poezia *Garoafa* (p. 61); în primul *Imnul vulturului* (p. 203), în al doilea poezia *Vulturul* (p. 17); în primul *Imnul lui Ioan de Lemn* (p. 197), în al doilea poezia *Ioan de lemn* (p. 282); în primul *Imnul stejarului* (p. 169), în al doilea poezia *Stejarul* (p. 12); în primul *Imnul iubirii* (p. 183) și poezia *Iubire* (p. 70), în al doilea poezia *Iubire* (două texte, pe 258); în primul *Imnul oii* (p. 193) și *Imnul oaiei surde și mute* (p. 220), în al doilea poezia *Oaia* (p. 285), ș.a. Și invers: în primul poezia *Către Eminescu* (p. 50), în al doilea *Imnul lui Mihai Eminescu* (p. 186). Și poezii cu titluri sinonime dar alt cuprins: în primul *Transilvania* (p. 147), în al doilea *Transilvania* (p. 59); în primul *Imnul lui Avram Iancu* (p. 252), în al doilea *Imnul lui Avram Iancu* (p. 14); poezia *Rohia*, în primul (p. 140), poezia *Rohia*, în al doilea (p. 224); *Craiul*, în primul (p. 54), *Graiul*, în al doilea (p. 132); *Izvorul*, în primul (p. 77), *Izvorul*, în al doilea (p. 231, 287), ș.a. Și nu sînt repetări de texte sau de imagini, ci toate alte poezii — alte creații.

Din această rigoare de a țipări numai poezii inedite (neretipărite în volum), n-a luat în *Imnele Transilvaniei* poezii total îndrituite, precum *Transilvania*, *Duhul Transilvaniei*, *Imnul Carpaților*, *Imnul lui Ștefan cel Mare*, *Imnul lui Constantin Brîncoveanu*...

Vocabularul liric (limba) este același, încărcat cu o bogată și diversă semantică simbolistă-alegorică religioasă-creștină, pe alocuri cu directe referințe evanghelice — precum: «Cît e bine Doamne și frumos ca frați să viețuim sub cerul cel sfînt» (*Frați*, p. 66); «Nu este alt om să-l vîre-n scaldătoare pe slăbănog» (*Imnul lui Neagoe Basarab*, p. 141); «Vulpile au vizuini și păsările cuib» (*Pribejie*, p. 130); «Și-n loc de grîu a răsărit neghină» (*Risipitorul*, p. 242), «un deal al căpăținii» (*Alba Iulia*, p. 133), «casa piinii» — Betleem n.n., poetul cunoaște limba ebraică (p. 230), «Mărire sus și bună învoire / Și pace între oameni pe pămînt» (*Pace*, p. 249), ș.a. Apoi simbolurile predilecte creștine, din care cel mai frecvent este pelicanul, «jertfind de dragul puilor, din sine», simbolul Mîntuitorului Iisus Hristos. Îi investește și o semnificație națională. «Pornit-a pelicanul pe pămînt / Pasărea asta atotneputincioasă / Măicuța asta strîmbă cu puii după ea / A Patrie începe să miroasă» (*Pelicanul*, p. 98). La fel simbolul liturgic al mielului, «Și mielul iată-l țap ispășitor / Pe deal în staur răstignit în ploaie» (*Imnul mielului*, p. 251). Sau oaia, asimilată unui simbol românesc: «Oaie sfîntă, lacrimi mă lovesc / Cînd te străvād cu turmele pe dealuri / Acolo-n Transilvania pe substejari / Ești răstignită-n furci de idealuri» (*Oaia*, p. 285).

Apoi numeroase cuvinte de uz bisericesc-cultic — candelă, cădelniță, tămîie, prapor, țintirim, liturghie, potir, prescură, chibot, catapetează, toacă, clopot, vultur ioanic ș.a.

Dar și cîteva regionalisme de acasă — transilvane — copîrșeu (sicriu), oloi (petrol — lampă de oloi), o țir (de car)... Cutează și la cuvinte mai prozaice — izmene, muiere...

Este, cum spune într-un început de poezie, «graiul meu, graiul sacru părintesc» (*Mărturie*, p. 27), dar și «graiul credinții», că, destăinuiește postul, neamul meu părinți din părinți / Cred în lumină și în veșnicie» (*Lumină*, p. 212).

Substanța și nota predominantă a *Imnelor Transilvaniei* este patriotismul; un patriotism viguros, temeinicit istoric pe permanența poporului român pe aceste locuri, pe jertfele pentru ele, pe unirea tuturor. Proclamă în poezia *Patria* — poezia din fruntea volumului: «Cînd fiecare suflet pe pămînt / Va fi pătruns de sfînta datorie / Că Patria-începe-n trupul tău / Și crește-n ceilalți, în armonie» (p. 8). Ca și a doua poezie închinată *Patriei*, de la încheierea volumului, în care mărturisește: «N-am

altă cale de a-ți mulțumi / Decît cîntînd mereu cu bucurie, / În zori de zi cînd iarăși mă deștepți / Genunchele se pleacă sub făclie» (p. 284). Ca la lansarea cărții să declare, cu toată tăria că «sîntem pe aceste locuri de la începutul începuturilor și vom rămîne pe ele cît vor fi stelele pe cerul pămîntului».

Este poezie românească; și cu cît este mai românească, cu atît și mai universală, ca poezia lui Eminescu, ca muzica lui Enescu, ca sculptura lui Brâncuși; este poezie adevărată. «Poezia română, arată poetul în *Jurnal de poet*, se scrie cu harta Patriei săpată pe cîmpiile inimii ca brăzdar de foc» (*Temeiul poeziei*, în «Luceafărul», 17 aprilie 1976).

Imnele Transilvaniei certifică faptul că Ioan Alexandru are istoria și harta țării în inima sa, este un poet «cu har peste har» și se apropie tot mai mult de *Luceafărul* poeziei românești, «poetul fulger neîntreput și sacră neliniște / Și sfială», (*Imnul lui Mihai Eminescu*, p. 189).

Academia Republicii Socialiste România, Comisia de texte românești vechi, CORESI, *Psaltirea slavo-română (1577) în comparație cu «Psaltirile coresiene» din 1570 și din 1589*. Text stabilit, Introducere și Indice de Stela Toma, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1976, 780 p.

Cărțile diaconului Coresi (a tipărit 35 de cărți) constituie unul din cele mai importante capitole ale istoriei literaturii române, precum și ale istoriei limbii române, fiind, totodată, piatră de hotar de epocă, anume: începutul tipăririi de cărți în *limba românească*, de cărți românești.

Era în plină epocă a Renașterii europene. Ideile de libertate și independență, conștiința patriotică a unității de neam, de credință și politice au ajuns și pe meleagurile românești. Mihai Viteazul a întruchipat și a înfăptuit, într-un ceas și pentru un moment al istoriei, și în contur geografic plener, libertatea, independența, unitatea de neam și politică-geografică a poporului român și a țării românești. Limba și cartea românească și-au cucerit libertatea și independența, de sub tutela apăsătoare a limbii și cărții slavone, ceva mai înainte și definitiv. Protagonistul eliberării limbii și a cărții românești a fost și rămîne Diaconul Coresi. El a tipărit, între anii 1556—1581, primele cărți românești, prin care a pus bază temeinică limbii literare române.

Între cărțile tipărite de Coresi a fost și *Psaltirea românească* de la 1570. Nici nu se putea. *Psaltirea* este cartea biblică și de cult cea mai mult citită și mai necesară, alături de Liturghier și Molitfelnic. Traducerea și tipărirea *Psaltirii românești* era, însă, și un act de conștiință și de cultură națională. Arăta Coresi în Epilogul cărții: «Deaca văzuiu că mai toate limbile au cuvîntul lu(i) Dumnezeu în limba lor, numai noi rumânii n-avăm»...

A observat, însă, că preoții și poporul nu cunosc și nu înțeleg limba slavonă, în uz și obligatorie, pentru care fapt s-a gîndit și a tipărit cărți bilincve: slavo-române. Deține și această prioritate: este primul care a tipărit cărți bilincve. În anul 1577 a tipărit *Psaltirea slavo-română*. În epilogul de la sfîrșitul cărții, după ce a repetat pe cel din *Psaltirea românească*, a adăugat: «Derept aceea, frații miei, preuților, scrisu-v-am aceste psăltiri cu otveat de-am scos den psăltirea sirbească pre limba rumânească să vă fie de înțelegătură și grămăticilor. Și vă rog ca, frații miei, să cetiți și bine să socotiți că veți vedea că e cu adevăr».

Peste 12 ani, în 1589, fiul diaconului Coresi, Șerban Coresi, tipograf și el, a tipărit o *Psaltire slavo-română*, alta decît cea din 1577.

Prin urmare, într-un interval de timp de 19 ani s-au tipărit trei *Psaltiri*: *Psaltirea românească* (1570), *Psaltirea slavo-română* (1577), *Psaltirea slavo-română* (1589).

La împlinirea a patru sute de ani de la tipărirea *Psaltirii slavo-române* de la 1577, Comisia de texte românești vechi din cadrul Secției de științe filologice, litera-

tură și artă a Academiei R. S. România, retipărește Psaltirile coresiene, în texte stabilite și prezentate științific de Stela Toma.

În *Introducere* arată că *Psaltirea slavo-română* de la 1577 a fost reeditată, pentru prima dată, de B. P. Hașdeu, în anul 1881, dar cu numeroase erori — lecțiuni greșite, omisiuni și adăogiri de cuvinte, forme gramaticale schimbate. S-a mai referit la ea, comparativ și retipărind parțial textul, I. A. Candrea, în anul 1916. Celelalte două Psaltiri coresiene: cea de la 1570 și respectiv din 1589 nu s-au reeditat niciodată pînă acum.

În această ediție jubiliară se retipăresc textele românești ale Psaltirilor coresiene: *Psaltirea românească* de la 1570, *Psaltirea slavo-română* de la 1577 și *Psaltirea slavo-română* de la 1589, pe de o parte, explică editoarea Stela Toma, pentru a contura mai pregnant figura diaconului Coresi și meritele sale de pionier al ridicării limbii române la nivel de limbă de cultură; și, pe de altă parte, pentru a evidenția în concret progresele făcute de limba română, eliberată și cu temelii daco-romane viguroase, numai într-un răstimp scurt de două decenii (1570—1579).

În acest scop, a procedat în felul următor, în prezentarea textelor:

A luat ca text de bază *Psaltirea slavo-română* de la 1577, pentru poziția ei cronologică medie, fiind între *Psaltirea românească* de la 1570 și cea slavo-română de la 1589, și pentru faptul că exemplarul de la Biblioteca Academiei este mai complet și mai bine păstrat decât celelalte Psaltiri coresiene. A reprodus, în fotocopii, textul Psaltirii slavo-române de la 1577 și, sub el, textul românesc coresian. De o parte și de alta a fotocopiilor a menționat numai diferențele din *Psaltirea românească* de la 1570 și din *Psaltirea slavo-română* de la 1589. Astfel se văd părțile comune și diferențele dintre texte — dintre Psaltirile coresiene.

În paragraful: *Descrierea textului de bază*, prezintă *Psaltirea slavo-română* de la 1577, exemplarul de la Biblioteca Academiei descoperit de Al. Odobescu la Mănăstirea Bistrița, și caracteristicile lui — format, număr de file, grafie, tipar, lipsuri (lipsește primele file, cu Psalmul întâi). La Biblioteca Academiei mai există un exemplar de *Psaltire slavo-română* (1577), dar incomplet. Editoarea l-a folosit pentru completarea exemplarului Odobescu.

În paragraful următor: *Descrierea tipăriturilor cu care se compară textul de bază*, prezintă *Psaltirea românească* de la 1570, exemplarul de la Biblioteca Academiei găsit de preotul academician V. Mangra într-o comună (Lazuri) din apropierea Oradiei și donat Academiei. Exemplarul este deteriorat și restaurat. Un exemplar din această Psaltire coresiană se găsește și la Biblioteca Universitară din Cluj-Napoca, mai incomplet.

Celălalt text de comparație, *Psaltirea slavo-română* de la 1589 se află la Biblioteca Academiei în două exemplare, din care unul a aparținut protopopului transilvănean Ilie Cîmpeanu din Gyergyó Sz Miklos (Gheorghienii de astăzi). Ambele exemplare au numeroase lipsuri. Se completează unul pe celălalt.

Editoarea Stela Toma, după o lectură atentă a celor 1300 de pagini cit totalizează Psaltirile coresiene, și confruntarea minuțioasă a textelor, stabilește diferențele dintre textele psaltice românești și dintre textele psaltice slavone.

Abordează și problema textului tradus de Diaconul Coresi: *Psaltirea românească* de la 1570 a tradus-o după un text slavon sau după Septuaginta? Opiniile sînt împărțite. V. Mangra, prof. Al. Rosetti ș.a. înclină pentru *Septuaginta* și *Vulgata* — cum ar indica unele cuvinte neolatine. Prof. Al. Rosetti acreditează părerea că traducătorul (Diaconul Coresi) a declarat că a tradus Psaltirea din slavonă și a adăugat textului românesc și textul slavon, pentru ca să arate că versiunea românească este canonică și să risipească bănuiala de erezie. Lasă însă și Stela Toma problema deschisă.

Editoarea a stabilit ca certe următoarele:

Sînt numeroase locuri în care: Textele slavone și cele românești sînt perfect identice, grafie și traducere; grafia în textele slavone este diferențiată, pe cînd traducerea și grafia românească sînt identice; grafia textelor slavone și cea a textelor românești este diferită de la o ediție la alta, însă textele românești în acele ediții sînt identice.

Este evident faptul identității perfecte a celor două texte slavone (1577—1589) și diferența dintre traduceri românești. Textul românesc nu este total fidel textului slavon. *Psaltirile coresiene* (cea de la 1570, 1577, 1589) nu transcriu de-a dreptul, în

egală măsură, textul slavon. Ilustrează cu numeroase exemple. S-a încercat o explicație (de către I. A. Candrea) că diferențele s-ar datora sărăciei limbii române în cuvinte corespunzătoare termenilor slavoni. Stela Toma dovedește cu *Psaltirea slavo-română* de la 1589, că fenomenul s-a petrecut invers: cu o îmbogățire a vocabularului românesc față de cel slavon. Textul românesc a folosit mai multe sinonime românești pentru același cuvânt slavon, ca în cazul: «Glasul Domnului *frînge* chedrul și *frînge* Domnul chedrul Libanului» (textul slavon — 1577); «Glasul Domnului *sfărîmă* chedrul și *zdrobește* Domnul chedrul Libanului» (textul românesc de la 1589: *sfărîmă* și *zdrobește* pentru același cuvânt slavon — săcrusit).

În toate textele românești se observă o grijă și un efort susținut de-a găsi corespondenți românești cei mai potriviți pentru cuvintele slavone, folosindu-se de multe ori sinonime care, în numeroase cazuri, s-au îndepărtat de la semantica cuvintelor slavone.

Se impune ca evident faptul că *Psaltirea de la 1589* este superioară celor două anterioare, are o limbă românească mai cursivă, cu o topică mai independentă față de textul străin, cu mai puține forme perifrastice și cu un vocabular mai bogat (cu peste 200 unități lexicale în plus față de *Psaltirile* coresiene de la 1570 și 1577).

Editoarea formulează numeroase observații de ordin filologic — semnele chirilice, semnele diacritice, semnele de punctuație (p. 20—27).

Observă că nici aspectul tipografic al celor trei *Psaltiri* coresiene nu este identic sub raportul imprimării. *Psaltirea românească* de la 1570 numără cele mai puține greșeli tipografice, iar cea de la 1577 cele mai multe, datorate faptului că textul bilincv a creat mai multe dificultăți tipografice.

În *Nota asupra ediției* (p. 30—32) dă amănunte de procedură editorială, din care reținem că în reproducerea textelor a adoptat metoda de transcriere interpretativă, fiind accesibilă unui cerc mai larg de cititori.

Identificarea și corelația dintre textele *Psaltirilor* coresiene s-au făcut cu ajutorul *Bibliei* românești ediția 1968, editată de Institutul Biblic și de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române, cu grija și binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian.

Literele suprascrise s-au dat în rînd. Cuvintele prescurtate s-au completat tacit. S-au modernizat, în ortografia actuală, punctuația și, parțial, și ortografia originară. Și altele.

Urmează textul complet al *Psaltirii slavo-română* de la 1577 (p. 35—662), în fotocopie textul slavon, sub el textul românesc, la stînga și dreapta fotocopiilor diferențele din *Psaltirea românească* de la 1570 și, despărțit de o linie, diferențele din *Psaltirea slavo-română* de la 1589. Psalmii, textul românesc, sînt împărțiți în stihuri numerotate la stînga. Cuvintele sînt numerotate la dreapta, sus, pentru a se indica diferențele în celelalte texte psaltice coresiene și pentru Indicele statistic. La fiecare Psalm este tradus titlul și numărul de ordine. Fiind de uz cultic, *Psaltirea* este împărțită în catizme — 20 de catisme (slavonește scris: cathisme). Diaconul Coresi i-a găsit un corespondent autohton în *ședere* (ședeare). A numerotat însă numai 16 *șederi*. La catizmele 7—9, din grabă sau neatenție n-a notat *ședeare*, deși în textul slavon este prevăzut cathisma (în *Psaltirea românească* de la 1570 a trecut Catizma 7 etc.).

La sfîrșitul Psalmului 76, Coresi a adăugat un text personal, care nu face parte din textul biblic, în care își exprimă mulțumirea că a ajuns la jumătatea cărții: «Cu ajutorul Domnului dospîu în mijlocul luminatei carte mai dulce de (cît) miarea și stredia (fagurii de miere)».

Din exemplarul textului de bază (*Psaltirea slavo-română* de la 1577) de la Biblioteca Academiei lipsesc cîteva file de la început, respectiv aproape tot Psalmul întîi. Astfel editoarea Stela Toma începe ediția sa — ediție jubiliară — cu sfîrșitul Psalmului întîi, stihurile 5—6: «Derept aceaia nu vor învie necurații județ, / nici greșiții întru sfeatul derepților. / Că știe Domnul calea derepților / și calea necuraților peri-va».

Este ușor lizibil și inteligibil. Redăm stihurile în textul *Bibliei* de la 1968 (de după aproape patru secole): «De aceea, nu se vor ridica necredincioșii la judecată, nici păcătoșii în sfatul dreptilor».

Ca mostră mai cuprinzătoare transcriem cîteva versete din Psalmul 50 (p. 221—226).

CÎNTECUL LU/I/ DAVID CÎND VINE CĂTRE-INSUL NATHAN PROROC
ȘI OBLICI EL

1. Miluiaște-mă, Doamne, după mare mila ta /
și după multe eftensugurele tale. /
2. Curățește fără-legile mele.
3. Ce mai virtosu mă lă (Psaltirea 1589: mă spală) de fără-legile mele / ...
20. Atunce dulce vruși cumîndarea dereptăției (dreaptă), /
înălțarea toată (ridicări) spre ardere ;
atunce vor înălța spre altariul tău viței (atunci sus pune-vor spre oltariul /tău/ vițelul).

Se întrezărește ușor în textul românesc de acum patru sute de ani, îndeosebi în cel de la 1589, textul actual, multe propoziții păstrîndu-se neschimbate. Într-adevăr, limba cărților Diaconului Coresi (o limbă îmbinată — cum au stabilit specialiștii — din graiul de la nordul Munteniei, locul natal al lui Coresi, și graiul din sudul Transilvaniei) a fost temelia, urzeala, limbii române literare de mai târziu — a limbii române bisericești.

O noutate a *Psaltirilor coresiene*, luată din Psaltirile slavone, este adăugirea la Psalmi a unor fragmente din cărțile Vechiului și chiar Noului Testament, pe care le-a intitulat *Cîntări* (peasne — în slavonă). Aceste Cîntări sînt dispuse în stihuri și numerotate.

Astfel, după Psalmul 150 urmează *Cîntecele lui Moisi în ieșire*. Întîie: *Împreună necîndu-se Faraon, Moisi grăia*, care este cap. 15 din *A doua carte a lui Moise* (Ieșirea); *Cîntarea lui Moisi de-a doa leage* (cap. 32 din *A cincea carte a lui Moise* Deuteranorul); *Cîntarea a treia, Rugăciunea Annei, muma lui Samuil* (cap. 2 din *Cartea întîii a regilor*); *Cîntarea a patra, a lui Avvacum proroc* (cap. 3 din *Avacum*); *Cîntarea a cincea, Rugăciunea Isaiei prorocu* (cap. 26 din *Isaia*); *Cîntarea a șasea, Rugăciunea Ioannei prorocu* (cap. 2 din *Iona*); *Cîntecele sfinților 3 feciori, Anania, Azaria și Misail, den cartea lu Daniil proroc*. *Cîntarea a șaptea* (cap. 1 din *Cîntarea celor trei tineri*); *Cîntecele sfinților trei feciori, Cîntarea a opta* (continuare); *Cîntarea zeului născuta ce e de a Lucăei sfîntă ievanghelie, A noua* (cap. 1 din *Sfînta Evanghelie cea după Luca / Imnul Născătoarei de Dumnezeu: «Mărește, suflete al meu, pe Domnul...!»*); *Prorocia Zahariei, tatăl lu înainte — cursu Ioanu, de a Lucăei evanghelie, zice-se dulce vestire* (pesemne dintr-o Evanghelie apocrifă).

Și epilogul pomenit: *Cu mila lu/i/ Dumnezeu eu diaconul Coresi, deaca văzuiu că mai toate limbile au cuvîntul lui Dumnezeu în limba, numai rumânii n-avăm ... drept aceea, frații miei, preuților, scrisu-v-am aceste psăltiri ... în anul (v leato, scris și de Coresi în slavonă) 7085 (1577).*

În Epilogul *Psaltirii românești* de la 1570 lipsește partea finală de la *drept aceea, frații miei, preuților...* A încheiat Epilogul în felul următor: «Începutu-se-au a se scrie aceste sfinte psăltiri în luna lu februarie 6 zile și se-au sfîrșit în luna lu mai 27 zile în cetate în Brașov, v leto 7078» (1570).

Editoarea Stela Toma a adăugat ediției sale două *Indice de cuvinte* și o anexă. Primul *Indice* (p. 667—773) prezintă, în ordine alfabetică și numerotate statistic, toate cuvintele din *Psaltirea slavo-română* (1577), cele mai rare și mai arhaice în forma lor slavonă și cu explicații de glosar. A înregistrat 1.666 unități lexicale. Indicele al doilea, în continuare, este de nume proprii, tot dispune alfabetic și în ortografia lor slavonă (unele). A înregistrat 105 cuvinte proprii, cu locurile unde se găsesc. În anexă (p. 774—778) a notat, numeric și în ordine alfabetică, cuvintele în plus în *Psaltirea slavo-română* de la 1589. A înregistrat 222 cuvinte din această Psaltire (și 2 cuvinte din *Psaltirea românească* — 1570).

Dedică volumul *În memoriam Jachues Byck* — profesor universitar și filolog român —, «pentru scrupulozitatea pe care profesorul știa să o ceară în redarea fidelă a vechilor izvoare de limbă, pentru pasiunea și pioșenia cu care se apleca asupra acestor mărturii ale trecutului, pentru dragostea și curiozitatea pe care o insufla elevilor săi față de comorile limbii vechi, pentru faptul că ne-a orientat spre cercetarea operei unor deschizători de drumuri în istoria limbii noastre (Coresi, Cantemir,

Cipariu)». Profesorul J. Byck s-a ocupat, cu atenție și competență de specialist, și de traduceri biblice ale prof. pr. Vasile Radu — Gala Galaction.

Stela Toma se dovedește o ucenică devotată. *Coresi, Psaltirea slavo-română* (1577) este un volum jubiliar în toate privințele: prin rigoare științifică, prin minuție și devoțiune de savant, prin grija (rară) și calitățile editoriale excepționale — toate exemplarele legate și cu ornamentații artistice... Desigur l-ar încânta și pe editorul crud și artist care a fost Diaconul Coresi.

Pr. Gh. CUNESCU

George Enescu, *Scrisori*, Ediție critică de Viorel Cosma, vol. I, București, 1974, Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor, 420 p.

La numai două decenii de la moartea marelui muzician, George Enescu, vede lumina tiparului, prin grija lui Viorel Cosma, această lucrare — a cărei valoare documentară și literară o integrează în circuitul moștenirii muzicale românești și universale. Pentru muzicologia autohtonă și străină, volumul se înfățișează ca «un document, un izvor istoric, un hrisov cu valoare națională pentru posteritate». În acest context, cită lumină au adus volumele de corespondență ale lui Beethoven, Mozart sau Wagner privind aspecte importante din viața acestor titani ai muzicii? Sau cit de mult a contribuit corespondența între doi prieteni adevărați (Johannes Brahms și Eusebiu Mandicevschi) la impunerea muzicologului român în contextul muzicii universale. Aceasta ca să cităm numai două din multiplele exemple.

Volumul, după cum subliniază însuși autorul, se înscrie ca un pas important pe drumul investigațiilor științifice asupra «moștenirii vaste și de neprețuit a celei mai reprezentative personalități de pînă acum a muzicii românești». Cele peste 400 de pagini ale cărții vin să contureze «portretul spiritual» ce nu a fost pînă acum îndeajuns surprins de cei ce au zăbovit în a descifra tainele sufletești ale «unui mare om» și prodigios susținător al școlii muzicale românești; al unui înflăcărat patriot, al celui mai generos muzician al nostru — George Enescu.

Deși a manifestat o permanentă teamă în fața scrisului totuși, multe din scrisorile lui George Enescu au un caracter formal, de rutină artistică și socială, de felicitare pentru un anumit eveniment familial sau de serviciu, de grațitudine față de cronicari muzicali, redactori-șefi de reviste, președinți de academii și societăți muzicale. Ele captivează prin limbajul specific moldovenesc, prin spontaneitate și sinceritatea gândurilor compozitorului. Scrisorile, aproape zilnice, adresate mamei sale — ființa pe care George Enescu a adorat-o pînă la moarte — rămîn modele ale genului.

Plecat de la vîrsta de numai 7 ani de acasă pentru a se dedica studiilor muzicale la Viena, George Enescu a scris sute de scrisori părinților aflați în țară. Stabilită la Mihăileni, mama lui George Enescu a trăit departe de soțul său aflat la Craialia și Liveni. Aceasta a făcut ca asupra talentatului copil să se amplifice durerea creată prin noua situație, fapt ce l-a îndatorat de a-și împărtăși deopotrivă gândurile față de părinți, dar, cu prioritate, față de mamă. Îndurerată pentru pierderea celor 7 copii, bolnavă, singură, mama sa «a trăit exclusiv pentru bucuria ultimului copil» care, din păcate, nu l-a putut avea lîngă ea, datorită specificului carierei sale artistice.

Este impresionantă sensibilitatea micului George «față de soarta nedreaptă a acestei ființe dragi urzită a fi purtată mereu în suflet pînă la despărțirea definitivă».

Incontestabila valoare documentară a corespondenței este demonstrată chiar la simpla parcurgere a numelor destinatarilor. Această corespondență începe cu anul 1888 (ceea ce corespunde cu vîrsta de 7 ani) și pînă la 12 decembrie 1954 (cu numai 6 luni înainte de moarte), ilustrează aproape fiecare an din viața lui George Enescu. Ea reprezintă deci o, bază documentară temeinică în cercetările viitoare.

Totodată corespondența ne arată pe muzicianul român în preajma personalităților de prestigiu național și universal (D. G. Kiriac, Ed. Caudella, M. Jora, Dinu Lipatti, Const. Brăiloiu, G. Baskoff, Th. Rogalski, J. Thibaut, K. Flesch, Eugène Wagner etc.).

Din lectura câtorva ilustrații aflăm că George Enescu a vizitat, în anul 1900, Polonia, iar în 1908, Spania și Turcia — țări ce nu sînt enumerate în cronologia lui N. Missit în volumul George Enescu (1964), tot așa cum nu este menționat nici concertul dat de maestru în Turcia — în ampla monografie a Institutului de istoria artei, George Enescu, publicată în anul 1972.

Valoarea corespondenței sale mai rezidă și în aceea că sutele de recitaluri, serate și concerte particulare, lipsite complet de afișe și cronici muzicale, pot fi refăcute făcînd lectura acestor scrisori. În acest sens corespondența de rutină (repertoriu, repetiții, ore, adrese) cu pianiști acompaniatori, ca Alfred Alessandrescu, Nicolae Caravia, dar mai ales cu Eugène Wagner, subliniază o activitate intensă din epoca de tinerețe a lui Enescu.

Tot pe această linie a detaliilor, corespondența ne prezintă o latură mai puțin cunoscută a tînărului pedagog George Enescu. La Paris este impresionant numărul mare de elevi pe care îi îndruma adolescentul muzician cît și, latura de profesor, conturată într-o prismă inedită.

Corespondența mai oferă date asupra culturii artistice și asupra procesului de creație. Spre exemplu, aflăm că printre profesorii cu care a studiat la Viena, George Enescu, se numărau Heiber și J. M. Grün (nume pasager amintite pînă acum în literatura de specialitate).

Dar ceea ce face mai importantă valoarea acestei corespondențe sînt însemnările cu privire la creația sa. Enescu, muzician multilateral și-a iubit profesiunea de compozitor mai mult decît orice. «Sînt gata să sufăr pentru ceea ce iubesc și aceasta este compoziția». Cu cîtă clarviziune scria în 1949 Enescu lui Mihail Andricu: «Regret că Silvestri neglijează compoziția, atît de mare șef de orchestră cît a devenit, căci numai lucrările sînt oglinzile personalităților și numai ele rămîn, mai mult decît interpretările oricît de prestigioase ar fi ele. Acesta este crezul meu și mă străduiesc la rîndu-mi să mă conformez lui, în ciuda puținului răgaz de care dispun pentru aceasta».

Corespondența enesciană se mai impune și prin imaginea uriașei sale personalități spirituale — «un veritabil umanist renașcentist, încălzit de cel mai fierbinte patriotism». Acest patriotism enescian își avea rădăcinile puternic ancorate în fondul spiritual popular, așa cum l-a cunoscut și simțit în preajma oamenilor simpli de la Liveni, Caracalia și Mihăileni, sau în contactul profesional cu iăutarii moldoveni și bucureșteni. Mărturii în acest sens stau scrisorile sale din 1889, 1901 și 1908 infirmînd totodată teoria unor muzicieni potrivit căreia Enescu ar fi cunoscut numai «folclorul orășenesc». Melosul țărănesc îl avea «în sînge». «O melodie — spunea Enescu — și-n special o melodie populară are o armonie a ei, firească, singura care-o completează. Orice altă armonie riscă să-i altereze caracterul, să-i schimbe semnificația».

Aflată în colecții particulare, dispersată în țară și peste hotare, dl. Viorel Cosma a întreprins o apreciabilă muncă de investigație în biblioteci sau arhive publice și printre colaboratorii apropiați ai lui George Enescu, pentru depistarea și înmănuncherea în volumul de față o corespondență a marelui muzician.

Au rămas de identificat două principale fonduri documentare enesciene — corespondența cu Maruca (Maria) Cantacuzino sau cu impresarul maestrului, Anton H. Cohen, fapt ce va constitui obiectul unor volume viitoare.

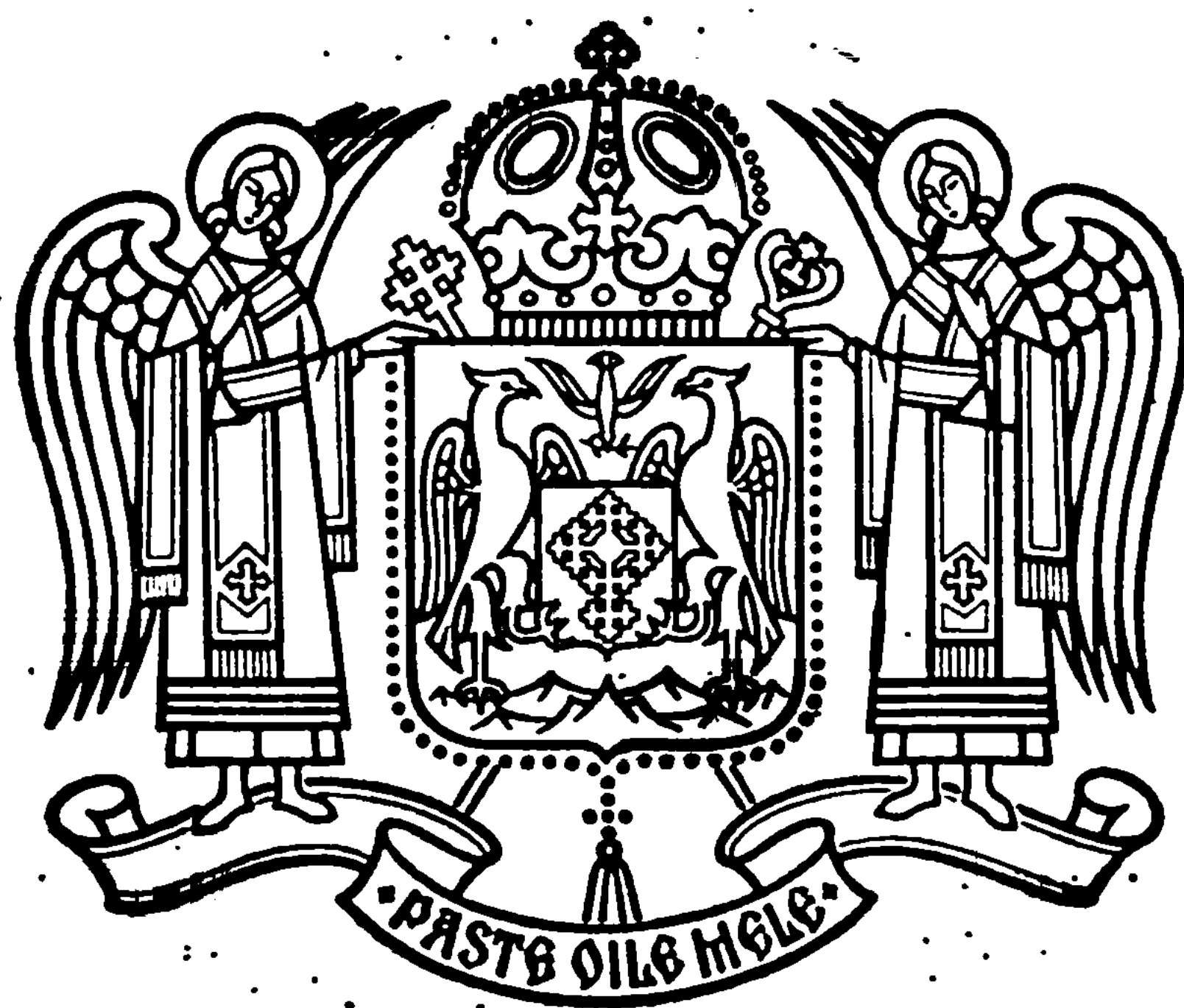
Materialul a fost clasificat după criteriul cronologic al redactării. Aparatul critic al lucrării este completat de un tabel alfabetic al destinatarilor ce mai cuprinde, în paranteze, anul de debut al corespondenței.

Volumul se încheie cu o listă bibliografică orientativă în epistologia enesciană.

Corespondența lui George Enescu — estimată la peste 3000 de scrisori, alcătuiește fondul documentar al muzicii românești — iar adunarea și publicarea acesteia constituie o datorie patriotică națională.

Pr. Al. Ștefan SĂVULESCU

BISERICĂ ORTODOXĂ ROMÂNĂ

BULETINUL OFICIAL AL PATRIARHIEI ROMÂNE
ANUL XCIV-Nr. 9 — 12, SEPTEMBRIE — DECEMBRIE 1976
BUCUREȘTI

COMITETUL DE REDACȚIE :

Președinte : *Prea Fericitul Părinte JUSTINIAN, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.*

Membri : *P. S. ROMAN IALOMIȚEANUL, episcopul-vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor ; P. S. ADRIAN BOTOȘĂNEANUL, episcopul-vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Iașilor ; P. S. NESTOR SEVERINEANUL, episcopul-vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Craiovei ; P. S. TIMOTEI LUGOJANUL, episcopul-vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Timișoarei și Caransebeșului.*

Redactor responsabil : *P. C. Pr. IOAN GAGIU, directorul Administrației Patriarhale.*

COLABORATORI

Inalt Prea Sfinții Mitropoliți, Prea Sfinții Episcopi ; Profesorii Institutelor teologice, ai Seminariilor teologice și ai Școlilor de cântăreți bisericești ; Prea Cucernicii Consilieri administrativi patriarhali și eparhiali, protopopi, preoți candidați la titlul de doctor în teologie ș. a.

C U P R I N S U L

	Pag.
Ziua Republicii — XXIX	845

TELEGRAME DE FELICITARE

Telegrama trimisă de Prea Fericitul Patriarh Justinian Sanctității Sale Dimitrios cu prilejul zilei onomastice	847
Telegrama Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian trimisă Sanctității Sale Nicolae VI, Patriarhul Alexandriei	848
Telegrama trimisă de Prea Fericitul Patriarh Justinian Prea Fericitului Sale Maxim cu prilejul zilei de naștere	848
Telegrama trimisă de Prea Fericitul Patriarh Justinian I. P. S. Arhiepiscop Makarios cu prilejul zilei de naștere	849
Telegrama Prea Fericitului Patriarh Justinian trimisă Sanctității Sale Papa Paul VI cu prilejul zilei de naștere	850

VIAȚA BISERICESCA

Deschiderea anului școlar 1976—1977 la Seminariile teologice din Patriarhia Română	851
Deschiderea Cursurilor de îndrumare misionară și pastorală a clerului	860
A 28-a conferință teologică interconfesională de la Sibiu	864
Prof. Ion V. Georgescu	870
Din activitatea Bisericii Ortodoxe Române :	
— Contacte ecumeniste locale	878
— Vizite la Patriarhia Română	886
— Întruniri interconfesionale peste hotare	899
— Din activitatea Consiliului ecumenic al Bisericilor	908
— Acțiuni ale Conferinței Creștine pentru Pace	908
— Conferințe și consultații teologice	915
Cronica	919
Din activitatea comunităților ortodoxe române de peste hotare	920
Din viața Bisericilor Ortodoxe surori	932

PASTORALE

Pastorală la Nașterea Domnului, 1976, trimisă de Prea Fericitul Patriarh Justinian	937

INSEMNĂRI DIN VIAȚA PATRIEI

Al II-lea Congres internațional de tracologie, de Adrian Popescu	943
Al XV-lea Congres internațional de studii bizantine, de Pr. I. Ionescu	947
Sesiunea științifică internațională «Brâncuși în arta secolului XX»	949
Noi rădăcini ale Civilizației străbune, de P. Diac Hurezi	951
Evenimente și fapte deosebite (septembrie-decembrie)	963

ANIVERSĂRI-COMEMORĂRI

Vlad Țepeș, 500 de ani de la moartea lui, de Pr. Ieremia B. Ghiță	973

INDRUMĂRI PASTORALE

Sfântul Ioan Gură de Aur, <i>Despre pocăință</i> , I, trad. de Pr. D. Fecioru	977
<i>Scrieri patristice traduse de Samuil Micu Clain</i> , de Pr. Ion Bunea	985

DIN TRECUTUL BISERICII NOASTRE

<i>Cercetări și rezultate la Mânăstirea Bradu</i> , de Constanța Modoran și Ion Chicideanu	997
<i>Manuscrise psaltice românești și bilingve în notație cucuzeliană în marile biblioteci din România</i> , de Sebastian-Barbu Bucur	1005
<i>Obiecte bisericesti aduse în Dobrogea de la stînga Dunării înainte de 1877</i> , de T. Mateescu	1039

DOCUMENTARE

<i>Importanța bisericii din Drăgoiești-Vîlcea pentru arhitectura românească din sec. XVI</i> , de Bogdana Irimia	1042
<i>Elemente bisericesti tradiționale în opera muzicală a lui Dimitrie Cunțan</i> , de Diac. Asist. I. Popescu	1053

EVOCĂRI

<i>Fapte și întâmplări din vremea mitropolitului Varlaam</i> , de Pr. Gh. Năstase	1063
<i>«Cazania lui Varlaam» monument de limbă literară românească</i> , de Nicolae Rădulescu	1069
<i>Din comorile Maramureșului</i> , de Prof. G. Șerban	1076

RECENZII

<i>C. C. Giurescu, Istoria pădurii românești din cele mai vechi timpuri pînă astăzi</i> , București, 1975, de Pr. Gh. Cunescu	1082
<i>Oct. Toropu, Romanitatea tîrzie și străromânii în Dacia Traiană sud-carpatică (secolele III—XI)</i> , Craiova, 1976, de Pr. I. Ionescu	1085
<i>Bibliografia Mihai Eminescu, vol. I, Opera</i> , București, 1976, de Gh. Cunescu	1088
<i>M. Eminescu, Dicționar de rime</i> , București, 1976, de Gh. Cunescu	1091
<i>Revista revistelor mitropolitane</i> , de Prof. I. V. Georgescu	1093

PARTEA OFICIALĂ

<i>Lucrările Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1976</i>	1102

ANEXE

<i>Cuprinsul revistei «Biserica Ortodoxă Română» pe anul XCIV (1976)</i>	I—VIII

ZIUA REPUBLICII

Ziua de 30 Decembrie de anul acesta este ziua de încheiere a celui de-al XXIX-lea an al Republicii noastre, care este și cel dintâi an al cincinalului pus sub semnul revoluției tehnico-științifice, încheiat înainte de termen și încununat de remarcabile succese în toate domeniile de activitate.

Au trecut 29 de ani de când poporul român, răspunzând unei necesități istorice izvorâte din mersul firesc al istoriei, a înfăptuit, la răspîntia dintre anii 1947—1948, Republica mult dorită, care s-a înscris cu litere de aur în istoria țării. S-a instaurat astfel republica pentru care au militat patrioți luminați ca Ion Budai Deleanu, Ion Heliade Rădulescu, Nicolae Bălcescu, Simion Bărnuțiu, Constantin Mille, C. Dobrogeanu Gherea și mulți alții, pentru care au luptat masele largi populare, călăuzite de idealul libertății, independenței, progresului și asigurarea unei vieți fericite.

În decursul celor 29 de ani care au trecut de la memorabilul eveniment, țara noastră a cunoscut transformări social-economice și spirituale spectaculoase, fără precedent, ultimul deceniu, de care este legată, în mod organic, personalitatea excepțională a președintelui Nicolae Ceaușescu, fiind cel mai prodigios din viața de pînă acum a Republicii. România de azi este de 35 de ori mai puternică decît țara dinainte de eliberare. Datorită rezultatelor remarcabile obținute în edificarea patriei noastre socialiste, precum și politicii externe principale, dinamice și constructive a statului nostru, prestigiul internațional al României este mai mare ca oricînd.

Cel de al 29-lea an al Republicii și-a dovedit strălucirea prin amploarea construcției economice pe care a cunoscut-o și prin împlinirile lui excepționale.

Industria națională, coloana vertebrală a construcției economice, s-a intensificat, în primul rînd prin ritmul său înalt de dezvoltare. Din datele preliminare reiese că viteza sa de înaintare a fost de 11,5 la sută, ceea ce înseamnă că prevederile înscrise în planul de stat au fost depășite. O evoluție pozitivă au avut și ceilalți indicatori ai eficienței, economice, realizîndu-se o producție suplimentară de peste 10 miliarde lei. În anul 1976 s-a început acțiunea de extindere a industriei ca factor determinant al ridicării nivelului de civilizație și de cultură al tuturor zonelor țării.

În ceea ce privește agricultura, organizată pe baze socialiste, în anul celei de a XXIX aniversări a Republicii s-a înregistrat cea mai mare recoltă din istoria țării deși condițiile meteorologice n-au fost dintre cele mai favorabile.

În cursul anului 1976 s-au luat noi măsuri destinate creșterii nivelului de trai al populației. S-a majorat retribuiția oamenilor muncii atât în industrie cât și în agricultură. S-au creat noi locuri de muncă. S-a amplificat frontul construcției de locuințe, suplimentându-se proiectele inițiale cu peste 160.000 de apartamente. S-a lărgit și s-a modernizat rețeaua comercială.

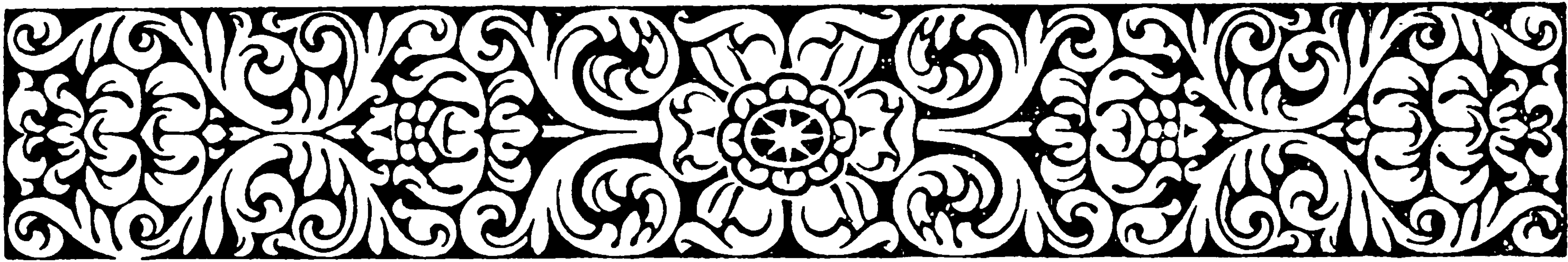
Al XXIX an al Republicii a fost anul împlinirii și depășirii unei cincimi din noul plan cincinal, pus sub semnul revoluției tehnico-stiințifice, an de izbîndi, an al unei lărgite experiențe în perfecționarea întregii vieți economice și sociale, al unei sporite contribuții a României la cauza păcii și colaborării între popoare.

Anul care precede jubileul celor trei decenii de pînă acum ale Republicii noastre a fost un an plin și bun, și întregul popor român sărbătorește ziua de 30 Decembrie cu satisfacția că acest an reflectă fidel stadiul de înălțare și înflorire a patriei.

La sărbătorirea împlinirii celor 29 de ani de existență, care au fost și sînt tot atîtea trepte spre viitor, Republica, avînd un conducător strălucit, privește cu mulțumire și mîndrie realizările de pînă acum, și cu optimism și încredere spre viitor.

Biserica Ortodoxă Română, beneficiară și ea a libertăților dobîndite în urma actului istoric de la 23 August 1944, a desfășurat și desfășoară în deplină libertate o rodnică activitate organizatorică, liturgică și pastorală, îndeplinindu-și astfel misiunea ce i-a fost trasată prin doctrina creștină și canoanele bisericești. Ierarhii, clerul și credincioșii ei au participat și participă, potrivit specificului respectiv, alături de întregul nostru popor, la toate acțiunile întreprinse pentru progresul și înflorirea țării, și de aceea, la împlinirea celor 29 de ani de existență a Republicii, întîmpină și sărbătorește ziua de 30 Decembrie cu satisfacția și bucuria îndeplinirii datoriilor către Patrie.

TELEGRAME OFICIALE

TELEGRAME DE FELICITARE

Telegrama trimisă de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, Sanctității Sale DIMITRIOS, cu prilejul zilei onomastice :

*Sanctității Sale,
Părintelui DIMITRIOS I,
Patriarhul ecumenic al Constantinopolului*

Cu prilejul sărbătorii Voastre onomastice, Vă felicităm din toată inima, urîndu-Vă viață îndelungată și depline satisfacții în Sfântul Vostru apostolat închinat strălucirii Ortodoxiei și sporirii neîncetate a dragostei frățești între Bisericile surori.

† Justinian
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

La această telegramă s-a primit următorul răspuns :

*Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului JUSTINIAN,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*

Prea Fericite și Prea Sfințite Arhiepiscop al Bucureștiului, Mitropolit al Ungrovlahiei și Patriarh al Bisericii Autocefale Ortodoxe a României,

Prea iubite și mult dorite în Hristos frate și împreună-liturghisitor al smereniei noastre, Domnule Justinian, îmbrățișînd frățește în Domnul pe Venerabila Voastră Prea Fericire cu deosebită plăcere o salutăm.

Cu multă bucurie am primit telegrama prea iubitei și mult doritei Voastre Prea Fericiri, cu urările adresate nouă de ziua numelui.

*Mulțumind călduros Prea Fericirii Voastre pentru aceasta, dorim să aveți parte de toate cele bune de la Dumnezeu și îmbrățișându-Vă cu sărutare sfântă, rămînem cu dragoste frățească în Domnul,
Al Venerabilei Voastre Prea Fericiri iubitor frate în Hristos.*

† **Dimitrios**

Patriarhul Constantinopolului

*

Telegrama Prea Fericitului Părinte Patriarh JUSTINIAN trimisă Sanctității Sale NICOLAE VI, Patriarhul Alexandriei :

*Sanctității Sale,
Părintelui NICOLAE VI,
Patriarhul Apostolic al Alexandriei*

Cu ocazia sărbătorii Voastre onomastice, vă felicităm cu dragoste frățească și Vă urăm să realizați în apostolatul Vostru, plenitudinea virtuților și vredniciilor Sfântului Vostru Patron.

† **Justinian**

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

La această telegramă, Sanctitatea Sa NICOLAE VI a răspuns :

*Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului Părinte JUSTINIAN,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*

Mulțumim Prea Fericirii Voastre mult iubite, pentru frățeștile urări adresate cu ocazia zilei numelui nostru.

Fie ca ele să ne întărească în lucrarea noastră.

† **Nicolae VI**

Patriarhul Apostolic al Alexandriei

*

Telegrama trimisă de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian Prea Fericirii Sale Părintelui MAXIM, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Bulgare :

*Prea Fericirii Sale,
Părintelui MAXIM,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Bulgare*

Cu prilejul celei de a 62-a aniversări a zilei Voastre de naștere, Vă felicităm cu dragoste frățească în Hristos Domnul și Vă urăm din

toată inima viață îndelungată, în deplină sănătate și putere de muncă, pentru continua înflorire a Sfintei Voastre Biserici și rodnică colaborare între Bisericile surori.

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Prea Fericirea Sa Maxim a răspuns :

*Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului Părinte JUSTINIAN,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*

Mulțumesc din toată inima Prea Fericirii Voastre pentru felicitările și bunele urări adresate cu ocazia aniversării mele.

Rog pe Dumnezeu să vă dăruiască din belșug sănătate și succes în slujirea Voastră de Întâistătător și în lucrările Voastre pentru binele Sfintei Voastre Biserici și al Sfintei Ortodoxii.

Cu dragoste frățească în Hristos.

† Maxim

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Bulgare

*

Telegrama trimisă de Prea Fericitul Patriarh Justinian I. P. S. Arhiepiscop MAKARIOS :

*Înalt Prea Sfinției Sale,
Înalt Prea Sfințitului MAKARIOS,
Arhiepiscopul Ciprului*

Vă felicităm cu dragoste frățească cu prilejul celei de a 63-a aniversare a zilei Voastre de naștere și Vă urăm, din toată inima, viață îndelungată în deplină sănătate, putere de muncă și pace, pentru continua prosperitate a țării și a Sfintei Voastre Biserici.

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

I. P. S. Arhiepiscop Makarios a răspuns :

*Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului Părinte JUSTINIAN,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*

Sărutare Sfântă în Hristos Iisus !

Cu adâncă emoție am primit cuvintele de felicitare și urările trimise nouă de către mult iubita și Prea dorită Voastră Prea Fericire cu ocazia celei de a 63-a aniversare a nașterii noastre.

Exprimînd Venerabilei Voastre Prea Fericiri mulțumirile celei mai călduroase, Vă urăm, la rîndul nostru din inimă, sănătate, ani îndelungați și tot harul și darul cel de sus.

Cu aceasta, dîndu-Vă, iarăși Prea Fericirii Voastre sărutarea frățască, rămînem cu multă dragoste în Domnul,

† Makarios
Arhiepiscopul Ciprului

*

Telegrama Prea Fericitului Patriarh Justinian trimisă Sanctității Sale Papa PAUL VI :

*Sanctității Sale,
Papei PAUL VI*

Cu prilejul aniversării zilei Voastre de naștere, Vă felicităm cu dragoste frățască și rugăm pe Domnul vieții să Vă dăruiască încă mulți ani, în deplină sănătate și putere de muncă, pentru a continua cu succes sfînta Voastră misiune, în fruntea Bisericii Romano-Catolice soră.

† Justinian
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

S-a primit următorul răspuns :

*Prea Fericirii Sale,
Prea Fericitului Părinte JUSTINIAN,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*

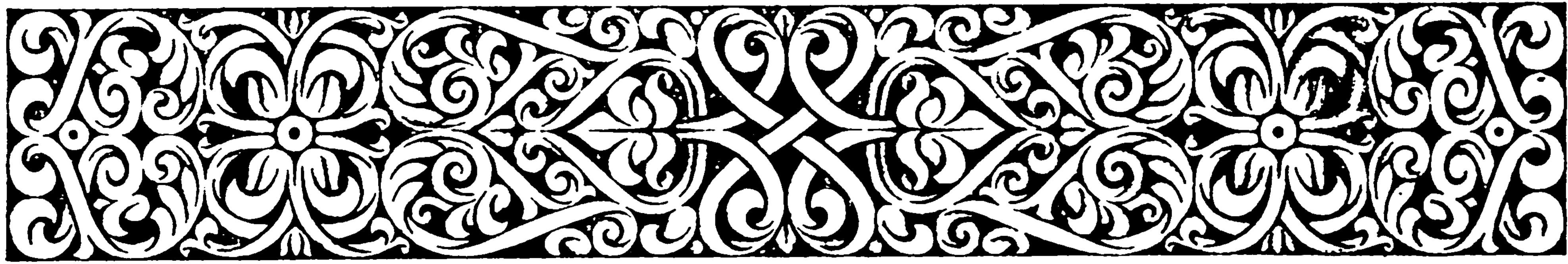
Din toată inima mulțumim Prea Fericirii Voastre pentru urările frățești și rugăciunile înălțate cu prilejul aniversării Noastre și reînnoindu-Vă dragostea noastră în Domnul, Vă asigurăm din nou de speranța noastră că prin dispariția diferitelor dificultăți prezente, vom putea avea într-o zi deplină comuniune între Bisericile Noastre.

Din partea Noastră voim să ne dăruim total acestei cauze prin rugăciune, cercetare și acțiune.

Cu sentimentele noastre frățești în Hristos.

† Papa Paulus VI

• VIATA • BISERICESCA •

DESCHIDERA ANULUI ȘCOLAR 1976 — 1977 LA SEMINARIILE TEOLOGICE DIN PATRIARHIA ROMÂNĂ

La 1 octombrie 1976 a avut loc — potrivit prevederilor regulamentare — deschiderea oficială a cursurilor noului an școlar 1976—1977 la Seminariile teologice din Patriarhia Română.

În prima decadă a lunii octombrie la fiecare Seminar teologic au avut loc, continuându-se o frumoasă tradiție școlărească, festivități închinete acestui eveniment, care s-au desfășurat sub semnul bucuriei revederii dintre elevi și profesori pentru un nou an de muncă efectivă împreună. La aceste festivități au participat chiriarii locului sau delegații oficiali ai acestora, reprezentanți ai Departamentului Cultelor, alte persoane oficiale, părinți și rude ale elevilor. Cîteva momente și aspecte de la aceste festivități consemnăm în rîndurile de mai jos.

La *Seminarul teologic din București*. — Festivitatea deschiderii cursurilor anului școlar 1976—1977 a avut loc în ziua de 4 octombrie 1976. De dimineață, în biserica Radu Vodă, paraclisul Seminarului teologic, s-a oficiat un Te-Deum în prezența P. S. Roman Ialomiteanul, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, a P. C. Pr. Consilier Petre F. Alexandru, a profesorilor și elevilor școlii, a părinților și rudelor acestora.

Au fost de față reprezentanții Departamentului Cultelor.

După slujba Te-Deum-ului, P. C. Pr. prof. Ioan Ionescu, directorul Seminarului teologic, a rostit o cuvîntare, în care a arătat importanța momentului festiv al deschiderii cursurilor anului școlar 1976—1977. Prezentînd structura corpului didactic al Seminarului teologic cum și efectivul elevilor înscriși în noul an școlar, în total și pe clase, Părintele Director a arătat că începînd cu acest an școlar 1976—1977, învățămîntul seminarial se desfășoară pe o perioadă de 4 ani de studii cu o nouă programă analitică, cu o nouă repartiție a obiectelor de învățămînt și a orelor pe săptămîină afectate acestor obiecte.

Din partea conducerii școlii, ca și a tuturor cadrelor didactice și a întregului personal slujitor al Seminarului teologic, elevii au fost încredințați de dragostea și grija tuturor care le-o poartă, pentru a se pregăti cît mai temeinic, ca să corespundă chemării de a deveni vrednici preoți și cetățeni demni ai patriei noastre, Republica Socialistă România.

Prea Sfințitul Episcop Roman Ialomiteanul, adresîndu-se atît cadrelor didactice cît și elevilor, a împărtășit tuturor binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și a urat succes deplin în munca noului an școlar, care să aducă «roade de bucurii atît pentru profesori cît și pentru elevi, la sfîrșitul anului».

Intr-un cald cuvînt de învățătură, P. S. Sa a arătat răspunderea deosebită ce revine în special cadrelor didactice în pregătirea tinerilor elevi, care primesc în Seminarul teologic o educație specială, în vederea formării lor ca viitori preoți, pregătire care este atît intelectuală cît și moral-religioasă.

Adresându-se elevilor, P. S. Sa le-a arătat înalta misiune a preoției pentru care au venit să se pregătească în Seminar, unde au la dispoziție condițiile necesare de învățămînt, prin grija Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, motiv obiectiv pentru care sînt îndemnați «să folosească timpul numai spre zidirea și creșterea lor duhovnicească, intelectuală, și patriotică-cetățenească ca să fie bucuria și a școlii și a părinților lor, ca și a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, cu a cărui binecuvîntare au venit în această școală teologică».

Declarînd anul școlar 1976—1977 deschis, a urat tuturor să se împărtășească de bucuria unor munci pline de bogate roade la sfîrșitul anului școlar.

Festivitatea s-a încheiat cu *Imnul arhieresc*.

*

La Seminarul teologic din Buzău. — Deschiderea festivă a noului an școlar 1976—1977 a avut loc în ziua de 4 octombrie 1976.

Cu acest prilej, în paraclisul Sfintei Episcopii, loc de practică liturgică pentru elevii seminariști, s-a oficiat slujba tradițională a Te-Deum-ului. Slujba a fost oficiată în sobor de PP. CC. Preoți profesori Ion Constantinescu, Gheorghe Mihai, Aurel Grigoraș și P. C. Diac. prof. Mihalache Tudor. Au participat P. S. Episcop Antim Angelescu al Buzăului, P. C. Pr. Consilier Nicolae Grosu, delegatul I. P. S. Arhiepiscop Antim Nica al Tomisului și Dunării de Jos, reprezentanți ai serviciilor administrative ale Centrului eparhial, profesorii și elevii școlii.

După oficierea Te-Deum-ului a vorbit P. C. părinte director Teofil Dumitrescu, care mai întîi a amintit de cuvîntul Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele R. S. România la mitingul consacrat deschiderii noului an de învățămînt, reținînd pasajul în care se vorbește despre rolul pe care trebuie să-l aibă școala românească în dezvoltarea țării. Avînd în vedere acest lucru precum și idealul școlii noastre, P. C. Sa a amintit că întregul corp profesoral se angajează să formeze viitori slujitori ai altarelor străbune, dar și adevărați cetățeni devotați patriei și poporului nostru.

În continuare, P. C. Sa, adresându-se elevilor, le dă sfaturi să se aplece tot mai mult spre studiu și să aibă o comportare demnă de viitori preoți, ca să poată fi cu adevărat faruri călăuzitoare ale credincioșilor pe care îi vor păstori. Amintește de reînnoirea ce a avut loc anul acesta în învățămîntul teologic: separarea Școlii de cîntăreți bisericesti de Seminarul teologic, prima cu programă proprie și cu durata de doi ani, iar Seminarul teologic cu durata de patru ani și în care obiectele de bază vor fi cele religioase.

Adresează, apoi, cuvinte de mulțumire Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian pentru grija ce poartă față de învățămîntul teologic, Departamentului Cultelor pentru largul sprijin și înțelegerea pe care o are față de învățămîntul teologic. Transmite apoi mulțumiri I. P. S. Arhiepiscop Dr. Antim Nica al Tomisului și Dunării de Jos, pentru grija pe care o poartă față de școală și îndeosebi P. S. Episcop Antim Angelescu al Buzăului pentru sprijinul continuu acordat școlii.

A luat cuvîntul după aceea P. C. Consilier Pr. Nicolae Grosu, delegatul I. P. S. Arhiepiscop Antim Nica, care a transmis salutări și îmbrățișări fierbinți, P. S. Părinte Episcop al Buzăului, iar elevilor binecuvîntări și îndemnuri de a fi și mai sîrguincioși la învățătură și de a avea mereu o bună purtare, așa cum dorește Biserica și cum se cuvine unor adevărați elevi seminariști.

Ultimul vorbitor, P. S. Episcop Antim Angelescu, pornind de la textul «Nu voi M-ați ales pe Mine, ci Eu v-am ales pe voi» (Ioan XV, 16), a stărut asupra importanței tainei preoției, aceasta presupunînd în primul rînd o puternică vocație din partea celui ce îmbrățișează această sfîntă misiune. «Să ne privim viața noastră, faptele noastre și să acordăm toată atenția tainei Preoției, care este întemeiată de Însuși Mîntuitorul. Este o putere de sus care lucrează prin preot în Biserică».

În finalul cuvîntării sale, P. S. Episcop Antim Angelescu a transmis I. P. S. Arhiepiscop Antim Nica prin delegatul I. P. S. Sale la această festivitate școlară, frățești îmbrățișări arhieresti, iar profesorilor și elevilor Seminarului teologic, mult succes în noul an de muncă didactică și educativă.

La sfârșitul festivității s-a dat citire textului telegramelor adresate Pnea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și Departamentului Cultelor.

*

La *Seminarul teologic de la Mănăstirea Neamț*. — Festivitatea de deschidere a cursurilor noului an școlar 1976—1977, a avut loc în ziua de 4 octombrie 1976. La festivitate au luat parte: P. C. Pr. Scarlat Porcescu, vicar administrativ, delegat al I.P.S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, P. C. Pr. I. Andrioaie, consilier administrativ, delegat al P. S. Episcop Partenie al Romanului și Hușilor, P. C. Arhim. Efrem Chișcariu, starețul Mănăstirii Neamț, profesori și elevi.

Festivitatea a fost deschisă cu imnul patriotic *Republică, măreață vatră* de I. Chirescu, după care a urmat cuvântul P. C. Pr. prof. Constantin Sîrbu, directorul Seminarului teologic.

P. C. Sa a scos în evidență condițiile optime de care se bucură elevii seminariști la începutul acestui an școlar, când lucrările de extindere și modernizare a localului Seminarului teologic au luat sfârșit. P. C. Sa a îndemnat pe elevi să fie deplin integrați în atmosfera contemporaneității, să înțeleagă fiecare cerința vieții sociale și să pășească în ritmul de activitate al societății. În felul acesta vor avea satisfacții deosebite, că sînt părtași la marile realizări ale poporului nostru.

În încheiere, P. C. Sa a adus mulțumiri I. P. S. Mitropolit Iustin și P. S. Episcop Partenie pentru părinteasca purtare de grijă arătată Seminarului teologic.

După aceea, corul elevilor a interpretat piese muzicale religioase și patriotice: *Doamne, Doamne*, de Anton V. Uncu; *Trei culori*, de Ciprian Porumbescu. De asemenea, au fost recitate poeziile: *Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie*, de Mihai Eminescu, și *Steaua lui Ștefan cel Mare*, de Marcel Ciucur.

Elevul Petraru Gheorghe din anul V a rostit un cuvânt prin care a exprimat bucuria și recunoștința tuturor elevilor seminariști pentru condițiile deosebite create la această școală de chiriarii locului.

Pătruns de atmosfera caldă a festivității, P. C. Pr. I. Andrioaie, consilier administrativ, luînd cuvîntul, a spus, între altele: «Făcînd o comparație cu condițiile de viață din trecutul mai îndepărtat și chiar mai apropiat, remarcăm, cu ușurință, faptul că dispuneți de condiții deosebit de bune pentru a putea dobîndi roadele prețioase ale culturii teologice și laice, spre a deveni buni slujitori ai sfintelor altare și vrednici cetățeni ai patriei noastre scumpe».

A luat apoi cuvîntul P. C. Pr. Scarlat Porcescu, vicar administrativ, care, după ce a transmis binecuvîntările arhieresti ale I. P. S. Mitropolit Iustin și îndemnul statornic de a persevera cu toții în opera de perfecționare a procesului de învățămînt la acest Seminar teologic, a spus: «Aveți condiții optime: local nou, mobilier adecvat, personal didactic bine pregătit. Pentru aceasta așteptăm de la dvs. o temeinică pregătire teologică și o înaltă ținută morală cetățenească și patriotică».

Remarcînd coordonatele în care trebuie să se desfășoare învățămîntul teologic la această școală, P. C. Sa a spus: «Un preot trebuie să devină pildă vrednică de urmat și nu numai un propovăduitor al cuvîntului; să materializeze spusele sale prin faptele zilnice. Ați citit cuvîntul Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu rostit la deschiderea noului an de învățămînt, și ați observat că societatea pe care noi o edificăm este o societate a muncii, în care fiecare cetățean trebuie să participe activ, în domeniul pentru care s-a pregătit, la opera generală de creștere a bunăstării poporului. Societatea noastră cere un om cu un orizont tot mai larg, cu o privire cutezătoare, în stare să promoveze noul, cu hotărîre, în activitatea generală consacrată progresului și prosperității».

În continuare, P. C. Părinte Vicar a recomandat tinerilor seminariști să cerceteze mai pe larg și să mediteze mai profund la responsabilitatea slujirii preoțești, despre care a scris atît de frumos Sfîntul Ioan Gură de Aur.

În încheiere, P. C. a reînnoit binecuvîntările I. P. S. Mitropolit Iustin pentru noul an de învățămînt seminarial și a urat profesorilor și elevilor succese depline în muncă, pentru ca roadele să fie la înălțimea condițiilor create.

Serbarea a luat sfârșit cu imnul patriotic *Pe-al nostru steag*, de Ciprian Porumbescu.

*

La *Seminarul teologic din Craiova*. — Deschiderea festivă a cursurilor noului an școlar 1976—1977 a avut loc marți 12 octombrie 1976. În dimineața acestei zile, în prezența I. P. S. Mitropolit Teoctist al Olteniei, a profesorilor și elevilor școlii, a fost oficiată slujba sfintei liturghii de către P. S. Arhiepiscop Gherasim Piteșteanul, vicarul Episcopiei Râmnicului și Argeșului, înconjurat de un sobor dintre preoții profesori ai Seminarului teologic și preoți și diaconi deservenți ai catedralei mitropolitane. Răspunsurile stranei au fost date de elevii seminaristi; predica zilei a fost rostită de un elev din anul V.

La sfârșitul Sfintei liturghii, s-au citit rugăciunile de implorare a ajutorului Tatălui ceresc pentru începutul și ducerea la capăt cu bune rezultate a muncii didactice și educative, atât de către elevi cât și de către profesori, în noul an școlar 1976—1977.

S-a intonat apoi îndătinatul polihroniu pentru Prea Fericitul Patriarh Justinian, pentru I. P. S. Mitropolit Teoctist, pentru P. S. Episcop Iosif al Râmnicului și Argeșului, pentru P. S. Arhiepiscop Gherasim Piteșteanul, pentru conducătorii țării noastre, pentru profesorii și elevii seminarului teologic din Craiova.

Programul festiv, desfășurat în sala de festivități a Centrului mitropolitan, care a cuprins cântări bisericești, patriotice și populare, poezii, interpretate de elevi, s-a desfășurat în prezența I. P. S. Mitropolit Teoctist, a P. S. Episcop Iosif, a P. S. Arhiepiscop vicar Gherasim Piteșteanul, a PP. CC. Părinți Consilieri eparhiali, a profesorilor și elevilor Seminarului teologic și a altor invitați.

În cuvântul de deschidere rostit de P. C. Diac. prof. Const. Negoescu, directorul școlii, acesta a exprimat bucuria și plăcuta emoție a revederii dintre elevi și profesori la începutul unui nou an școlar, hotărîrea de a munci cu perseverență și seriozitate pentru obținerea de rezultate pe măsura așteptărilor I. P. S. Mitropolit Teoctist al Olteniei și a P. S. Episcop Iosif al Râmnicului și Argeșului, chiriarii care poartă de grijă direct de această școală teologică. Reliefînd înnoirile și împlinirile la nivelul întregului învățămînt seminarial, P. C. Sa a înfățișat apoi aspecte privind strădaniile și realizările de la Seminarul teologic din Craiova, pe linie administrativ-gospodărească pentru îmbunătățirea condițiilor de viață și de studiu ale elevilor, precum și participarea acestora, în cursul vacanței de vară, la aceste lucrări pe șantierul și în grădina școlii.

În încheierea cuvîntării sale, Părintele director al Seminarului teologic și-a exprimat speranța că «prin munca și experiența noastră, și cu sprijinul neprecupețit de care ne bucurăm din partea conducerii noastre bisericești de care ține nemijlocit Seminarul teologic din Craiova, vom duce la bun sfârșit lucrul pe care îl începem, în noile condiții create», — și a adus omagiul de recunoștință și mulțumire, din partea profesorilor și elevilor școlii, I. P. S. Mitropolit Teoctist, P. S. Episcop Iosif și P. S. Arhiepiscop-vicar Gherasim Piteșteanul pentru participarea la această festivitate, cerîndu-le arhieresti binecuvîntări pentru noul an școlar.

În continuare, a luat cuvîntul P. S. Episcop Iosif al Râmnicului și Argeșului, care a spus printre altele: «Începutul anului școlar este un legămînt pe care elevii și profesorii îl fac în fața preoțimii și a ierarhiei că își vor îndeplini pînă la jertfelnicie îndatoririle școlare. Nici unui elev și nici unui profesor nu-i este iertat să invoce motive pentru neîmplinirea acestor sfinte îndatoriri... Frumoasele cântări executate de corul seminaristilor, poeziile rostite aici, atât de frumos, sînt pentru mine «untdelemnul sfînt» pe care voi l-ați adus să umpleți candela ce va trebui să lumineze ca o flacără vie în tot cursul anului școlar. Candela este plină, untdelemnul este din destul...»

Dragi elevi, parohiile și credincioșii care vă trimit aici vă așteaptă să reveniți luminați, întăriți în credință, devotați țării și vrednici slujitori ai Bisericii Ortodoxe Române... Un preot bun este acela care are imprimate în ființa sa duhovnicească, ca pe o monedă, aceste două fețe: credința strămoșească și patria... Profesori, imprimați, deci, elevilor voștri, această dublă înfățișare a unui viitor preot, iubindu-și statornic patria și credința lui strămoșească. Aceasta va fi pentru noi cea mai frumoasă răsplătire și recunoștință».

Ultimul a luat cuvîntul I. P. S. Mitropolit Teoctist al Olteniei.

După ce a arătat că atmosfera festivă, «haina de sărbătoare pe care o îmbarcă azi Seminarul teologic din Craiova» se împletește strîns cu bucuria pe care o simt

toți cei prezenți : cei doi ierarhi ocrotitori și purtători de grijă ai acestei școli, reprezentantul Departamentului Cultelor, ca oaspeți ; profesorii și elevii școlii, în calitate de gazde ; după ce a subliniat frumoasele cuvinte pline de învățături ale P. S. Episcop Iosif, adresate elevilor cu prilejul noului an școlar 1976—1977, la care altă dată participarea ierarhilor era un lucru rar, în general, ținând doar de domeniul excepțiilor fericite —, I. P. S. Mitropolit Teoctist a ținut să sublinieze că participarea de fiecare dată a ierarhilor la aceste festivități școlare dovedește — pe lângă grija permanentă față de elevi și profesori, față de bunul mers al școlii —, și o «continuitate și plinătate» ; «dovedește participarea generațiilor de slujitori la întreaga viață a Bisericii». «Noi ierarhii Bisericii, sîntem — cu prilejul acestor momente festive, ca cel de față — împreună cu cei ce vor deveni slujitorii de mâine ai sfintelor noastre altare — care azi sînt elevi seminariști —, precum și cu cei care s-au ostenit altădată, ca elevi, pe băncile acestei școli, unii din ei ajungînd azi profesori ai acestui seminar teologic... Știind cu toții cîtă grijă și cît sprijin acordă Sfîntul Sinod formării slujitorilor de mâine ai Bisericii, noi ne-am străduit să dăm expresie acestor preocupări și năzuințe, astfel încît condițiile de pregătire seminarială să fie cît mai prielnice». În altă ordine de idei, dar în contextul permanentei purtări de grijă față de elevi și de bunul mers al procesului de învățămînt, I. P. S. Mitropolit Teoctist s-a referit la lucrările în curs de efectuare la Seminarul teologic pentru mărirea spațiului de școlarizare și de cazare, lucrări care se află într-un stadiu avansat.

Referindu-se la prestigiul de care se bucură Biserica Ortodoxă Română și învățămîntul nostru teologic în lumea creștină contemporană, I. P. S. Mitropolit Teoctist a spus : «Mărturii în acest sens ne vin mereu și de pretutindeni. În aceste ultime săptămîni, de pildă, noi am fost vizitați aici, la Craiova, la centrul mitropolitan, la unele mînăstiri și biserici din eparhie, la Sfînta Episcopie a Rîmnicului și Argeșului, de unele solii ale Bisericii de peste hotare, cum a fost, bunăoară, delegația condusă de I. P. S. Mitropolit Meletios din Argentina, arhipăstorul credincioșilor ortodocși de naționalitate arabă din America Latină. Am avut apoi ca oaspete ales pe I.P.S. Emilianos, reprezentantul Patriarhiei Ecumenice la Geneva, pe lângă Consiliul Ecumenic al Bisericii. A venit în țara noastră, de asemenea, delegația Bisericii Siriene din India. Toți oaspeții noștri au cuvinte de înaltă prețuire pentru Biserica Ortodoxă Română, cuvinte de admirație pentru lucrarea ei actuală, ca și pentru trecutul nostru bisericesc, pentru frumusețile Ortodoxiei noastre, pentru existența atîtor sfinte altare multisekulare, comori de artă religioasă românească pe pămîntul țării noastre, ca un dar dumnezeiesc rar. Toți au recunoscut ospitalitatea și generozitatea poporului nostru. Ne bucurăm că sîntem o Biserică, în familia Bisericilor Ortodoxe și creștine, asemenea unei cetăți neascunse, aflată deasupra muntelui (Matei V, 14). Asupra ei privesc mulți ochi și se îndreaptă multe nădejdi din cîmpul larg al slujirii în duh ecumenic, în căutarea și aflarea răspunsurilor cerute nouă de viața contemporană».

Reluînd și completînd ideea de mai-nainte a grijii pe care cei doi ierarhi titulari ai eparhiilor care alcătuiesc Mitropolia Olteniei o poartă Seminarul teologic din Craiova, I. P. S. Mitropolit Teoctist a spus : «Legătura ierarhilor cu Seminarul se desfășoară în ritmul unei continui privegheri, pentru a cunoaște nevoile școlii și a o îndruma. Avem astfel un contact permanent cu aceste realități, un dialog fructuos cu dascălii noștri. Atmosfera de lucru duhovnicesc-educativ creată, ajută ca, în sufletele seminariștilor, să se întipărească adînc rațiunea legăturii strînse cu autoritatea bisericească și cu respectarea ei, pe de o parte, iar pe de alta, să le imprime spiritul de responsabilitate față de enoria pe care o vor conduce.

Urmînd povața chiriarhală și îndemnul profesorilor lor, viitorii slujitori ai altarelor vor înțelege temeinic că un preot nu poate rămîne doar un liturghisitor, sau numai un predictor de la amvonul său, ci el se va forma ca să fie un păstor atent la latura practică a vieții, să se dovedească și bun gospodar, plin de chibzuință. Să aibă spiritul treaz către chemările patriei, împlinind astfel totul în duhul adevăratului apostolat social. În acest înțeles, bogăția spirituală la care s-a oprit în predica sa elevul de astăzi, va fi talmăcită și în înțelesul că a da cu împrumut învățătura și sfatul presupune să și aduni ca să ai de unde da. De aceea, este foarte necesar ca un preot să aibă această bogăție de simțire, de pregătire și de responsabilitate deplină, pe măsura vremurilor în care trăim».

În ultima parte a cuvîntării sale, I. P. S. Mitropolit Teoctist s-a referit la noua reorganizare a învățămîntului seminarial, arătînd că : «Noutatea sub care se prezintă

organizarea învățămîntului nostru bisericesc, începînd cu acest an școlar, despre care s-a amintit aici, se inspiră tot din realitățile vieții. Față de nivelul de pregătire al celor ce vor intra de acum înainte în școala noastră — avînd la bază absolvența a 10 clase — Seminarul teologic va avea o organizare separată de școala de cîntăreți bisericești, iar durata școlarizării în Seminar va fi de patru ani. Ca urmare, și gruparea catedrelor va fi alta, avînd ca obiectiv pregătirea multilaterală a elevilor, atît în domeniul teologic și practic, cît și în lărgirea orizontului istoric și de cultură generală. Cu alte cuvinte, pregătirea doctrinară și de slujire a altarului bisericesc se îmbină strîns cu aprofundarea trecutului nostru istoric în formarea spirituală și patriotică a viitorilor slujitori.

Școala de cîntăreți bisericești va avea o durată de doi ani și va pregăti slujitori pentru strănă, după nevoile eparhiale.

În toată această lucrare de organizare și îndrumare, am simțit totdeauna nu numai comunitatea de vederi și colaborare deplină cu P. S. Episcop Iosif, dar și sprijinul concret, material, la propășirea, an de an, a Seminarului nostru, iar actualmente, pentru ridicarea construcției celei noi; sprijin pentru care exprimăm cuvenita recunoștință P. S. Sale și Consiliului eparhial al Sfintei Episcopii a Rîmnicului și Argeșului.

Rodul lucrării noastre la Seminarul teologic din Craiova ne îndatorează cu sporită recunoștință și mulțumire și față de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, inițiatorul și îndrumătorul învățămîntului nostru bisericesc, în duhul înnoirilor pastorale și al dragostei față de țară și popor.

Simțămintele noastre de recunoștință se îndreaptă, de asemenea, către Conducerea de stat și către Onor Departamentul Cultelor.

Binecuvîntînd acest început de an școlar, urăm dascălilor și ucenicilor noștri, elevii seminariști, mult spor în lucrarea pe care o desfășoară în ogorul cel sfînt al lui Dumnezeu, dorindu-le roade bogate pentru Biserică și pentru scumpa noastră țară.

Încălziți de astfel de gînduri și nădejdi, să purcedeți, dragi elevi și profesori, în noul an școlar cu deplină încredere că noua îndrumare a învățămîntului semina-rial și privegherile chiriarhale vor aduce satisfacția bunelor rezultate. Acest nou pas pe care îl faceți acum este, sperăm, și un «legămînt» că vă veți împlini datoria în conștiința răspunderii pe care o aveți față de noi. Este răspunsul vostru de recunoștință pentru purtarea de grijă și dragostea părintească a Înălților voștri ierarhi, este expresia întregului vostru devotament patriotic».

*

La Seminarul teologic din Cluj-Napoca —. Noul an școlar 1976—1977 a început la 1 octombrie 1976, într-o atmosferă solemnă, printr-o rugăciune adresată Atotputernicului ca să ajute corpului didactic și elevilor în anul care începe. Slujba sfințirii apei mici și Te-Deum-ul au fost săvîrșite de P. S. Episcop-vicar Iustinian Maramureșanul, de P. C. Pr. O. Moraru, vicar administrativ și de P. C. Pr. I. Petrovici, duhovnicul Seminarului teologic, după care P. S. Episcop-vicar a ținut elevilor o scurtă cuvîntare, îndemnîndu-i să muncească cu rîvnă în timpul anului, pentru a putea deveni preoți vrednici.

Deschiderea festivă a noului an școlar a avut loc în ziua de 4 octombrie 1976 în fața unei asistențe numeroase, fiind prezenți I. P. S. Teofil, arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului, P. S. Iustinian, episcop vicar, P. C. Pr. Prof. I. G. Coman, P. C. Pr. Consilier M. Colotelo din partea I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, Dl. Prof. Dr. Prof. Dr. Geréb Pal din partea Institutului teologic protestant din localitate și alți invitați.

Festivitatea a început cu rugăciunea *Tatăl nostru* și cu *imnul de stat* al R. S. România, după care elevul Dorin Crecan (anul IV) a recitat poezia proprie *Ce-ați mai auzit despre daci*. A luat apoi cuvîntul P. C. Pr. director Ioan Brie, care a subliniat hotărîrea tuturor profesorilor și elevilor de a participa și mai intens la efortul general al țării pentru continua ridicare și prosperitate a națiunii noastre. P. S. Sa a subliniat că anul școlar 1976—1977 se va desfășura sub augurul unei mari aniversări patriotice, cea a centenarului războiului de independență, fiind și anul în care Seminarul teologic din Cluj-Napoca își serbează un sfert de veac de existență. În încheiere P. C. Director a prezentat pe domnii D. Colotelo și Al. Găină, absolvenți ai cursurilor de doctorat în teologie, numiți profesori la Seminarul din Cluj-Napoca.

După poezia *Rugăciune* de O. Goga, a luat cuvîntul I. P. S. Arhiepiscop Teofil, care a pornit de la citirea unor versete din Sfînta Scriptură în care se sublinia că mulți oameni drepti din Vechiul Testament, precum Enoh, Noe sau Moise, «au umblat cu Dumnezeu». Această «umblare cu Dumnezeu» trebuie să-i caracterizeze pe toți seminariștii, fiecare trebuind să vădească clipă de clipă că muncesc și există în prezența lui Dumnezeu. Trebuie să ne gîndim în orice moment că Dumnezeu este aproape și că în clipele grele ne putem adresa Lui prin rugăciune cerîndu-I ajutorul de cîte ori sîntem în impas». Binecuvîntîndu-i pe elevi, I. P. S. Sa a urat tuturor succese în noul an școlar, sănătate și spor în însușirea cunoștințelor.

În continuarea cuvîntărilor P. S. Episcop-vicar Iustinian a subliniat în fața elevilor semnificația cuvintelor Mîntuitorului «Faceți-vă ucenicii Mei», arătînd că ei nu sînt doar niște simpli școlari, ci urmași ai Mîntuitorului, și într-un fel împreună-lucrători cu Sfinții Apostoli». De aceea, ei trebuie să cunoască cît se poate de bine învățătura Bisericii, deoarece nu poți fi propovăduitor al cuvîntului lui Dumnezeu, dacă nu-l cunoști tu mai întîi». În încheierea cuvîntării, P. S. Sa a îndemnat pe elevi să muncească cu perseverență după pilda strălucită a marilor bărbați ai Bisericii.

«Ca unul dintre vechii seminariști ai Bisericii Ortodoxe Române» — a spus, luînd cuvîntul P. C. Pr. Prof. I. Coman — insist în mod deosebit asupra însușirii sfințeniei care trebuie să-l caracterizeze pe un preot. După cum ne arată și Sfinții Părinți, fiecare creștin trebuie să se comporte în așa fel încît oricînd să se poată înfățișa înaintea lui Hristos cu cugetul și inima împăcate».

Seria cuvîntărilor a fost încheiată de P. C. Pr. Mihail Colotelo, care a adus binecuvîntarea I. P. S. Nicolae al Ardealului, îndemnîndu-i pe elevi să aibă încredere desăvîrșită în ajutorul lui Dumnezeu și să cultive cu deosebită osîrdie rugăciunea către Atotputernicul.

Festivitățile s-au încheiat cu cîntarea religioasă *Cu noi este Dumnezeu*.

La Seminarul teologic din Caransebeș. — Deschiderea festivă a noului an școlar 1976—1977 a avut loc în ziua de 3 octombrie 1976. În dimineața acestei zile, în Catedrala orașului a fost oficiată slujba Sfintei Liturghii de un sobor alcătuit din P. S. Timotei Lugojanul, episcop-vicar mitropolitan, împreună cu P. C. Pr. Vasile Bărbuț, vicar administrativ, delegatul P. S. Episcop Visarion al Aradului; P. C. Pr. Consilier Const. Comșulea de la centrul arhiepiscopal, și cu preoți profesori de la seminar și ai catedralei orașului. Răspunsurile liturgice au fost date de către corul școlii, dirijat de P. C. Diac. Nicolae Belean. În cadrul Sfintei Liturghii, P.S. Episcop-vicar Timotei Lugojanul a hirotonit ca diacon pe tînărul teolog Smion Găvan, pedagogul școlii.

Predica rostită de P. S. Timotei s-a referit la pericopa evanghelică a zilei; s-a evidențiat sensul milosteniei creștine, pornită din iubire, care are o sferă largă și un caracter dezinteresat, angajînd întreaga persoană a credinciosului către actele de binefacere arătate semenului prin participarea activă la viața lui și slujirea comunității din care face parte. Neavînd un caracter accidental, milostenia creștină rămîne expresia dăruirii pentru satisfacerea nevoilor sufletești și trupești ale semenilor noștri.

În după-amiaza aceleiași zile a avut loc, în sala festivă a Seminarului teologic programul artistic dedicat deschiderii noului an școlar. Început cu bucata corală *Rugăciune* de I. Popescu-Pasărea, programul a continuat cu recitări de poezii și interpretări de bucăți corale, din care amintim: *Iisus* de Șt. O. Iosif, *Deschideți mari a cerului porți* de Glück, în execuția corului școlii, urmată de poezia *Iubirea mea* de Pr. Teodor Sărac. După ce corul execută bucata *Taina creștinătății*, prelucrare de N. Lungu, ia cuvîntul P. C. Diac. prof. Dorin Jacotă, directorul Seminarului teologic. P. C. Sa arată că deschiderea festivă a noului an școlar a început prin oficierea Sfintei Liturghii cu participarea P. S. Episcop vicar Timotei Lugojanul, fapt care evidențiază grija înalților oblăduitori ai Seminarului teologic din Caransebeș, pentru formarea multilaterală a viitorilor preoți. La această părintească purtare de grijă se adaugă și noua structură de învățămînt care intră în vigoare în acest an, Seminarul încadrîndu-se într-o înnoire capabilă să asigure corelația suficientă dintre studiu și viață, a valorificării practice a cunoștințelor dobîndite. În continuare, P. C. Sa arată care sînt perspectivele creatoare ce trebuie să călăuzească activitatea în

noul an școlar, prin împletirea muncii cu rugăciunea, prin activitățile de la cercurile de studii, prin acțiunile practice cu caracter gospodăresc etc. Rîvna lăudabilă a elevilor școlii, conlucrarea dintre cadrele didactice, ca și ajutorul și bunăvoința centrelor eparhiale sub oblăduirea cărora școala își desfășoară activitatea și a Departamentului Cultelor, constituie chezașia unei munci rodnice la seminarul nostru în noul an școlar. În acest cadru, Părintele director adresează și urarea de succes noilor profesori Ilie Sîrbu și Victor Vodă, care terminînd cu rezultate meritorii Institutul teologic din Sibiu s-au reîntors la școala pe care au absolvit-o cu mai mulți ani în urmă pentru a-și valorifica talantul cu elan tineresc. Dorind același succes celorlalți profesori și elevilor, Părintele director declară deschis noul an școlar.

Corul elevilor seminariști încheie programul artistic cu bucata *România, țara mea de dor*, de Mircea Neagu, după care, luînd cuvîntul, P. S. Episcop vicar Timotei Lugojanul se face interpretul binecuvîntărilor arhieresti pentru un început de an școlar din partea I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, a P. S. Visarion al Aradului și a P. S. Episcop Vasile al Oradiei, exprimînd în același timp încrederea chiriarhilor locului și nemijlociții oblăduitori ai școlii în activitatea rodnică ce urmează să se desfășoare în noul an de învățămînt. În continuare, P. S. Sa exprimă, prin exemple plastice și sugestive, datoria celor care reiau activitatea la Seminarul teologic, profesori și elevi deopotrivă, ca, prin munca lor susținută să fie vrednici să fructifice cu bogate roade duhovnicești și cu tot devotamentul arătat patriei, societății din care facem parte, că binecuvîntarea Sfîntului Apostol Pavel «harul, mila și pacea lui Dumnezeu» este vie și lucrătoare în viața fiecăruia. În încheiere, P. S. Sa a exprimat simțăminte de mulțumire și recunoștință Conducerii noastre bisericești și Departamentului Cultelor pentru grija necontenită arătată bunului mers al învățămîntului nostru teologic.

La Seminarul teologic special din Curtea de Argeș. — Deschiderea festivă a noului an școlar a avut loc duminică 17 octombrie 1976, în prezența P. S. Timotei Lugojanul, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei, în calitate de delegat al Prea Fericitului Patriarh Justinian. În dimineața zilei respective, la orele 9,30 în biserica-paraclis a Mînăstirii Curtea de Argeș, s-a oficiat slujba Sfintei Liturghii la care au participat P. S. Episcop Timotei, profesorii Seminarului teologic împreună cu toți elevii, precum și numeroși credincioși.

Slujba Sfintei Liturghii a fost oficiată de P. S. Arhiepiscop Pavel Șerpe, pensionar în mînăstire, împreună cu P. Cuv. Arhim. Chesarie Gheorghescu, directorul Seminarului teologic, P. Cuv. Arhim. Dosoftei Florea, P. C. Pr. Gh. Petrescu și P. C. Pr. Prof. Gh. Șerban, spiritualul Seminarului teologic.

Răspunsurile stranei au fost date de elevii școlii și de către corul mînăstirii.

Predica zilei a fost rostită de dl. Prof. Dumitru Chițimuş, avînd drept temă pericopa Evangheliei de la Luca, VIII, 5—15 — parabola semănătorului.

La terminarea slujbei Sfintei Liturghii, a avut loc îndătinatul Te-Deum de început de an școlar, P. S. Episcop-vicar Timotei a adresat, apoi, elevilor și credincioșilor un cald cuvînt de învățatură. P. S. Sa a atras atenția că Seminarul teologic special de la Curtea de Argeș este așezat într-un «pămînt bun» românesc și deci elevii care se instruiesc la umbra Basarabilor și a Sfintei Mînăstiri se cade să aducă și ei roade convenite pe plan teologic și social-patriotic, așteptate de conducerea Bisericii și a Patriei noastre.

La orele 12,30 în prezența P. S. Episcop-vicar Timotei, a P. S. Arhiepiscop Pavel Șerpe, a reprezentanților Departamentului Cultelor, a autorităților locale de stat și a altor invitați, precum și a corpului didactic al școlii, în calitate de gazdă, s-a desfășurat programul artistic în sala de festivități a Seminarului teologic. Corul Seminarului teologic a fost dirijat de P. C. Pr. Victor Frangulea, profesor de muzică.

După cîntarea *Taina creștinătății*, a luat cuvîntul P. Cuv. Arhim. prof. Chesarie Gheorghescu, care, salutînd prezența înalților oaspeți, a evocat momentele de bucurie ale acestei sărbători de la începutul noului an școlar. Adresîndu-se elevilor Seminarului teologic, Părintele director a subliniat faptul că deschiderea acestui nou an de studii la Curtea de Argeș este sub impresia săptămîinii culturale desfășurate la Curtea de Argeș, între 11—17 octombrie 1976, la care Seminarul teologic — elevi și profesori — a participat în mod activ. Audiînd cu acest prilej oameni de seamă ai culturii noastre contemporane, a spus P. Cuv. Sa, «am avut prilejul să ne împropătăm orizontul nostru de cunoștințe istorice și cultural-artistice privind trecutul

poporului. Aceste manifestări reprezintă un moment de bucurie la începutul noului an școlar. Această bucurie este amplificată gândindu-se la părinteasca purtare de grijă a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian care l-a delegat pe Prea Sfințitul Părinte Episcop-vicar Timotei să-l reprezinte la aceste festivități».

Adresându-se elevilor, Părintele Director le-a spus că, având sprijinul Bisericii viitorii preoți, astăzi elevi la Curtea de Argeș, au misiunea sfântă de a-și însuși cunoștințele teologice primite în această vatră străbună, precum și datoria de a predica cuvântul Evangheliei credincioșilor ortodocși români din Transilvania și Banat.

Părintele Director a adus cuvenite mulțumiri autorităților bisericești și civile prezente la festivitate, după care a urmat un scurt program artistic alcătuit din bucăți religioase și patriotice, condus de P. C. Pr. Prof. Victor Frangulea, în colaborare cu Dl. prof. Nicolae Enescu.

După cuvântul reprezentanților Departamentului Cultelor și ai Consiliului popular orășenesc, sărbătoarea Seminarului teologic din Curtea de Argeș s-a încheiat cu aprecierile prezentate de P. S. Episcop vicar Timotei Lugojanul, care a arătat că deschiderea oficială a cursurilor seminariale coincide cu sfârșitul unei bogate săptămâni culturale argeșene, în care au avut loc interesante manifestări culturale, menite să completeze — pentru elevii seminariști — hrana spirituală primită din Sfânta Scriptură, din Sfinții Părinți și din datina noastră strămoșească.

În altă ordine de idei, vorbind despre *Apostolatul social*, Prea Sfinția Sa spune că Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, în această vastă operă, definește liniile pe care trebuie să le urmeze un preot pentru a fi bun atât ca preot cât și ca cetățean. «Având legătura verticală cu Dumnezeu și orizontală cu semenii noștri, cum a subliniat Părintele Director, ne vom da seama de ceea ce este bine și de ceea ce este rău, vom putea deveni buni preoți și buni cetățeni», a spus P. S. Sa.

În încheiere, P. S. Episcop-vicar Timotei Lugojeanul cere elevilor să-și dea toată silința ca și acest an să-l termine cu bine, cu rezultate la studii și la conduită cât mai frumoase, demne de niște adevărați slujitori ai Bisericii noastre Ortodoxe, legați strâns și de misiunea altarului, dar și pe deplin convinși și conștienți și de îndatoririle lor de vrednici fii ai patriei și ai poporului român din care fac parte ca cetățeni.

La sfârșit, P. Cuv. Părinte Director a dat citire telegramelor adresate Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și D-lui Gheorghe Nenciu, Vicepreședintele Departamentului Cultelor.

A urmat apoi o agapă frățească.

DEȘCHIDEREA CURSURILOR DE ÎNDRUMARE MISIONARĂ ȘI PASTORALĂ A CLERULUI

Cursurile de îndrumare misionară și pastorală a clerului din Biserica Ortodoxă Română, seria a 62-a, au fost programate anul acesta să se desfășoare la Sibiu și la Curtea de Argeș, între 16 august și 15 septembrie.

La Curtea de Argeș, s-au prezentat preoți, veniți din toate eparhiile Patriarhiei Române, ca să-și îmbogățească cunoștințele teologice și pastorale, pentru ca activitatea lor să fie mai rodnică și mai corespunzătoare vremurilor noastre.

Pentru deschiderea festivă a cursurilor, care a avut lor la 21 august, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a delegat pe I. P. S. Teoctist, arhiepiscop al Craiovei și mitropolit al Olteniei. Solemnitatea a început în paraclisul Minăstirii Curtea de Argeș, unde un sobor format din preoții cursanți a oficiat slujba utreniei și a Sfintei Liturghii, în prezența I. P. S. Mitropolit Teoctist. La sfârșitul slujbei Sfintei Liturghii, s-a săvârșit un Te-Deum de către P. C. Pr. Conf. Constantin Galeriu de la Institutul teologic universitar din București, înconjurat de soborul de preoți și diaconi dintre cursanți.

La orele 11,30 preoții cursanți, întruniți în sala festivă a Seminarului teologic special, așteaptă sosirea delegației și a oaspeților prezenți la festivitate. I. P. S. Mitropolit Teoctist sosește însoțit de Dl. Iulian Sorin, director în Departamentul Cultelor, de P. S. Arhiepiscopul Pavel Șerpe. Mai sînt prezenți profesori, protoierei, preoți, călugări și alți participanți.

P. C. Pr. Prof. Mircea Chialda, rectorul Institutului teologic universitar din București, rostește cuvîntul de deschidere. P. C. Sa subliniază rostul și importanța cursurilor de îndrumare misionară și pastorală, precum și grija permanentă față de ele a Sfîntului Sinod, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian.

Corul preoților cursanți intonează *Rugăciune*, cîntare bisericească armonizată de Anton V. Uncu. Urmează apoi cuvîntul din partea preoților cursanți, rostit de P. C. Pr. Costică Mohonea, consilier la Sfînta Arhiepiscopie a Tomisului și a Dunării de Jos. P. C. Sa dă glas simțămîntelor celor prezenți la aceste cursuri și făgăduiește, în numele tuturor, că «tot ce vom cunoaște și aprofunda aici, vom sădi cu zel preoțesc în inimile credincioșilor noștri din parohiile de unde venim». În continuare, corul preoților cursanți, sub conducerea P. C. Diac. Asist. Nicu Moldoveanu de la Institutul teologic din București prezintă un frumos program, alcătuit din cîntări bisericești, cîntece folclorice și patriotice.

Dl. Director Iulian Sorin aduce tuturor celor prezenți un cald salut din partea Departamentului Cultelor.

În această înălțătoare atmosferă, ia cuvîntul I. P. S. Mitropolit Teoctist, care spune printre altele :

«Împărtășesc, alături de toți cei care au luat cuvîntul, bucuria acestei reîntîlniri, la deschiderea cursurilor de îndrumare pastorală și misionară, ale căror roade au fost atît de îmbelșugate slujirii altarelor noastre străbune. Am ascultat cu luare-aminte cuvîntările rostite, din care am desprins cu deosebită satisfacție gîndurile care vă stăpînesc și maturitatea cu care ați pășit la această lucrare nouă. Părintele consilier Mohonea de la Sfînta Arhiepiscopie a Tomisului și Dunării de Jos, a tălmăcit fidel entuziasmul și încrederea preoțimii în necesitatea îmbogățirii cunoștințelor teologice și pastorale, în dorința vie de a păși pe o treaptă superioară a îndeplinirii îndatoririlor legate de misiunea preoțească. Am reținut, de asemenea, atașamentul fidel, dragostea și recunoștința tuturor celor de față, îndreptate cu multă căldură către pilduitoarea lucrare a Prea Fericitului Patriarh Justinian, a cărui inimă de părinte bate, pentru toți fără încetare, la înțeleapta chivernisire duhovnicească, gospodă-

rească și socială a tezaurului nemuritor al Sfintei noastre Biserici, din care faceți parte și Prea Cucerniciile Voastre, slujitori ai catedralelor și ai locașurilor de dreaptă închinare din patria noastră.

Prezent în aceste înălțătoare clipe, prin rostul și cuvîntul meu, Prea Fericirea Sa vă întîmpină cu afecțiunea Sa părintească, bucurîndu-se de a vă ști tot așa de sîrguitori și aici, prin participarea la întregul program, ca și la parohiile Cucerniciilor voastre. Din acest prisos de dragoste, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian binecuvîntează strădania părinților profesori, în frunte cu Părintele rector Mircea Chialda, precum și grija administrativă a Părintelui Arhim. Chesarie, directorul Seminarului teologic special încredințat că și preoțimea din seria a 62-a va dobîndi, astfel, cele mai frumoase rezultate ca și seriile anterioare.

Transmițîndu-vă tuturor aceste dorințe și nădejdi din partea Prea Fericitului Patriarh Justinian, socotesc necesar să poposesc asupra unor cerințe de o mare importanță pentru rodnicia strădaniilor pastorale și anume, acele metode și acțiuni, care să-l țină pe preot în actualitate. De altfel, conținutul bogat și variat al programei analitice către acest scop tinde. Și însăși iconomia cursurilor de îndrumare pastorală și misionară tot acest lucru îl urmărește. E îndeobște foarte cunoscut că prospețimea învățaturii evanghelice și înțelepciunea Sfinților Părinți ai Bisericii își dovedesc neîncetat marea lor actualitate — așa cum a arătat-o experiența veacurilor de viață creștină, de la Mîntuitorul pînă la noi.

Tălmăcind gîndul acesta, aș cuteza să văd în activitatea noastră pastorală actuală și în primul rînd o cît mai desăvîrșită identitate între Adevărul dumnezeiesc, pe care noi sîntem hărăziți să-l vestim și însăși viața nouă, a noastră personală și a familiei noastre. Adevărul atît de actual formulat de marele Apostol Pavel, cel atît de strălucitor în îndrumările pastorale date ucenicului său Timotei și rostit de fiecare candidat în cele mai zguduitoare clipe, înainte de punerea mîinilor întru preoție» (I Tim. V, 22), trebuie să ardă neconținut inima slujitorului sfîntului altar căci dacă nu știe cineva să-și rînduiască a sa casă, cum va purta grijă de Biserica lui Dumnezeu» (I Tim. II, 3).

Dacă la primele serii ale acestor cursuri se insista asupra eforturilor de a se curăți zgura trecutului, după mai bine de două decenii și jumătate, Biserica noastră se află în lucrarea ei călăuzitoare și sfințitoare pe noi și luminoase trepte de activitate. Însăși condițiile sociale din țara noastră s-au schimbat în profunzime. Hărnicia și avîntul creator al întregului popor român și-au pus pecetea progresului și frumosului pe toate epocalele lui înfăptuiri.

Spre deosebire de seriile mai vechi, în fața noastră, la aceste cursuri, avem preoți tineri. Însuflețiți de importanța acestei statutare îndatoriri, lumina fețelor Cucerniciilor voastre dă la iveală elanul și robustețea sufletească, conștiinciozitatea și pătrunderăa misiunii sfinte pe care ați îmbrățișat-o la chemarea lui Hristos și pe care doriți din tot sufletul și din tot cugetul să o slujiți cum se cuvine. Prin aceste statornice simțăminte, prin convingerea că veți cîștiga belșug de roade, prin această nobilă muncă de zi cu zi, dovediți că sînteți actuali, după îndemnurile sfintei noastre Biserici. Și e firesc să fie așa, deoarece toți sînteți rodul actualelor întocmiri bisericesti, instruiți și formați în pepinierele proprii ale Bisericii Ortodoxe Române, prin efortul și multa purtare de grijă a Sfîntului Sinod în frunte cu Prea Fericitul Patriarh Justinian. Este, drept aceea, o mare bucurie pentru noi de a ști că, an de an, atît la București cît și la Sibiu, noi serii de «apostoli» ai Domnului își îmbogățesc cunoștințele lor și metodele pastorale în centrele acestea străvechi de cultură și viață creștină ortodoxă. Este de mare importanță lucrul acesta, fiindcă vă înfățișați avînd o agonisită teologică și pastorală recentă de la absolvirea Seminarului sau a Institutului teologic. Munca de aici și inerentele eforturi intelectuale le veți birui ușor la vîrsta tînă la care vă aflați. Acum dorința de a cunoaște mai mult, de a ști mai bine, setea de îmbogățire a activității cu noi experiențe, de a te avînta în problemele contemporane, ale ecumenismului, toate acestea dobîndesc acum un avînt deosebit. Bizuiți-vă deci cu încredere pe aceste forțe care vă vor răsplăti activitatea cu mari și statornice satisfacții. Cele 12 volume de *Apostolat social*, conferințele protopopești, cursurile de îndrumare avînd un fond sănătos și trainic pentru drumul acesta, pe care ați venit să-l faceți aici timp de o lună de zile, vă vor lumina pașii. Este important de a cunoaște aceste realități și de a medita la ele. Sfințiile Voastre numai în aceste cîteva zile ați putut lua cunoștință de frumusețea temelor, a problemelor actuale care sînt, pe care le-am auzit evocîndu-se astăzi, în cuprin-

zătoarea cuvîntare a P. C. Pr. Prof. rector Mircea Chialda. Am avut totdeauna plăcerea să aud felul în care sînt ele recepționate de către cucerniciile voastre, fapt căruia i-a dat expresie Părintele Mohonea în mod matur, într-un mod responsabil. La acestea s-a adăugat buchetul de gînduri atît de vii, atît de mobilizator rostite astăzi în fața noastră, de Dl. Director al Departamentului Cultelor, Iulian Sorin. Aș dori să-i mulțumesc pentru cuvîntul și considerațiile atrăgătoare și profunde, referitoare la actualitatea lucrării preoțimii noastre, și pentru încredințarea că slujitorii Bisericii Ortodoxe Române vor sprijini și în viitor eforturile ce se depun pentru edificarea vieții noi în patria noastră.

Sfințiile voastre aveți suficiente cunoștințe, suficientă experiență ca să apreciați cît de mult valorează pentru noi, cîtă prețuire înseamnă pentru noi Biserica Ortodoxă Română, nu numai cu acest prilej, nu numai în acest loc, mai cu seamă, ci și pînă în cele mai înalte locuri, unde se exprimă aceste gînduri, pentru că Biserica părinților și strămoșilor noștri a fost în toate veacurile o Biserică slujitoare. Din negura vremurilor imaginea preotului luminător al minții, jertfelnic pentru obște, chipul călugărului tipograf cărturar, sîrguincios deopotrivă în propovăduirea credinței strămoșești și în apărarea gliei străbune, ne apar mereu în minte, în dragostea și în respectul nostru. Biserica Ortodoxă Română, deci, are rădăcinile ei adînc ancorate în această istorie bogată, de unde sorbim cu toții, ca dintr-un izvor nesecat, elan și încredere.

Să fim următorii acestor frumuseți și să agonisim iscusința de a le promova prin activitatea noastră. Ceea ce veți auzi la prelegerile cuprinzătoare ale Părinților Profesori, ceea ce veți izbuti să vă împrăstiați din trecutul luminos și mai ales, prin prezentul vieții avîntate, în dangătul clopotelor voievodale, aici la Curtea de Argeș, va fi încă și mai folositor și vă va prinde și mai mult rîvna de a sluji Biserica noastră străbună, poporul și patria scumpă. Pe această vatră sfîntă, ctitorită de marele iubitor de cultură, Neagoe Vodă, vă întilniți cu frații slujitori ai altarelor ortodoxe din Transilvania, lucru scump și valoros în cunoașterea și apropierea reciprocă în împletirea acelorași dorințe de a vă îmbunătăți lucrarea pastorală și păstrarea unității drepte credințe.

Fiecare aduce și împărtășește și celorlalți din propria sa experiență pastorală și toți într-un cuget luați din belșugul de lumină și îndrumare actuală pe care ni-l oferă aceste cursuri de îndrumare. Vă veți da seama că scrisul bisericesc, de o mare actualitate, care umple paginile revistelor noastre teologice, este deosebit de necesar pentru a-l ține pe preot în pasul contemporaneității. De aceea, biblioteca personală, zăbava cu lectura zilnică, respectul față de carte îngemănate cu corectitudine, dăruire și dragoste frățească, față de enoriași, alcătuiesc criteriile temeinice ale slujitorului vrednic de sfînta sa chemare. Astfel, el nu va rămîne nepăsător față de starea sfîntului locaș în care aduce jertfa cea mîntuitoare, el nu va trece cu vederea aspectul cimitirului, locul de veșnică odihnă al tuturor celor scumpe parohiei sale și nu va lăsa pradă degradării cărțile le slujbă, icoanele, veșmintele, obiectele de cult prețioase, valori inestimabile ale patrimoniului nostru național. Punîndu-le la inimă, clerul nostru împlinește una din cele mai de preț îndatoriri strîns legate de misiunea lui bisericească și, în același timp, dovedește prin graiul faptelor atașamentul pentru păstrarea comorilor de artă ale înaintașilor noștri.

Gîndul că sînteți fii și slujitorii unei Biserici, Biserica Ortodoxă Română, cunoscută pe toate meridianele globului pămîntesc, prin scrisul și participarea ei la rezolvarea marilor probleme ale ecumenismului contemporan, să vă sporească rîvna și dragostea în activitatea P. C. voastre. În largă și rodnică lucrare a ierarhilor și profesorilor, desfășurată peste hotare, în repetatele cuvinte de prețuire și apreciere ale conducătorilor de Biserici și ale tuturor celor ce poposesc în țara noastră să vă vedeți fiecare dintre Dv. cu vredniciile și realizările proprii. Toate acestea ne sînt scumpe, fiindcă ele constituie frumuseți permanente, pe care le adăugăm strălucirii celor din trecut.

Dăruirea, abnegația și conștiința angajării personale — trăsături ale epocii actuale de nemuritoare înfăptuiri — se cade, de asemenea, să împodobească ființa și strădania preotului. Înfațișîndu-se astfel credincioșilor, cuvîntul rostit de preot din ușile împărătești sau de pe amvon va avea tărie și le va sădi convingeri binefăcătoare.

Deschiderea cursurilor în preajma sărbătorii naționale a poporului nostru, 23 August, amintește de jertfele mari cu care s-au dobândit deplina libertate, independența și suveranitate națională. Știm cât de scumpe sînt aceste cuceriri pentru temelii trainice așezate vieții prospere și luminoase, temelii pe care se înalță sub ochii noștri mărețul edificiu al societății noastre multilateral dezvoltate. Ca fii ai harnicului nostru popor, pentru care unitatea de cuget și de faptă constituie coroana muncii și cuvîntului său creator, să fim fericiți că, prin sprijinul nostru statornic și hotărît al tuturor acțiunilor obștești, aducem prinosul devotamentului și patriotismului nostru fierbinte.

Impărtășim zi de zi entuziasmul unor noi înfăptuiri și bucuria că înaltele principii de colaborare și apropiere, de respect reciproc și suveranitate națională, — ca înlăturarea primejdiei unor focare de neînțelegeri — pentru promovarea păcii sînt făcute cunoscute și susținute cu prestigiu și ecou crescînd de către înțeleptul și neobisitul președinte al României, Domnul Nicolae Ceaușescu.

Iată cadrul bogat în învățăminte, experiențe și trăire, care vi se deschide aici. Sînt încredințat că veți ști să folosiți timpul, îmbogățindu-vă cunoștințele necesare unui slujitor în zilele noastre, așa cum arăta limpede, în cuvîntul său, Dl. Director Iulian Sorin, delegatul Departamentului Cultelor. Mulțumindu-i în numele Prea Fericitului Patriarh Justinian, îl rog să încredințeze pe Domnul Vice-președinte Gheorghe Nenciu, că vom depune eforturi sporite în păstrarea unității de credință, convinși că prin aceasta sprijinim unitatea de muncă și de viață a poporului nostru, hotărît să pășească rodnic pe cele mai înalte trepte ale culturii, tehnicii și civilizației.

În aceste simțăminte implor harul și ajutorul lui Dumnezeu asupra întregii activități de la aceste cursuri și doresc corpului profesoral și preoțimii mult spor în această frumoasă muncă și roade îmbelșugate, spre mulțumirea tuturor».

În încheierea acestui program, P. C. Pr. Prof. Mircea Chialda, rectorul Institutului teologic din București, a exprimat respectuoase mulțumiri I. P. S. Mitropolit Teoctist pentru prezidarea festivității, dînd totodată cuvenitele încredințări către Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, către conducerea Departamentului Cultelor despre atenta lucrare ce se va desfășura în îndrumarea preoților cursanți, spre folosul activității lor pastorale și obștești.

A 28-A CONFERINȚĂ TEOLOGICĂ INTERCONFESIONALĂ DE LA SIBIU

La 28 octombrie 1976 a avut loc la Institutul teologic ortodox din Sibiu, cea de a 28-a Conferință teologică interconfesională cu tema generală: «Comunitatea conciliară», la care au participat profesori teologi ortodocși, romano-catolici și protestanți.

Au participat de asemenea I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, P. S. Episcop Vasile al Oradiei, P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal și Episcopovicari ai eparhiilor ortodoxe, Dl. Episcop Albert Klein al Bisericii Evanghelice C.A., Dl. Episcop Paul Szedressy al Bisericii Evanghelice S.P., delegați ai Centrului patriarhal și ai Eparhiilor, profesori de la Seminariile teologice și alți invitați.

Prezidiul Conferinței a fost alcătuit din: P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, Pr. Prof. Mircea Chialda, rectorul Institutului teologic din București, Rev. Prof. Ioszef Nemecek, rectorul Institutului teologic romano-catolic din Alba Iulia, Prof. Károly Rapp, rectorul Institutului teologic protestant unic din Cluj-Napoca, Pr. Prof. Grigorie Marcu, rectorul Institutului teologic ortodox din Sibiu, Pr. Prof. Dumitru Popescu, prorectorul Institutului teologic din București, Prof. Hermann Binder, prorectorul Institutului teologic protestant unic, secția luterană Sibiu și protodiac. Prof. Constantin Voicu, prorectorul Institutului teologic din Sibiu.

Cuvîntul de deschidere a fost rosit de Pr. Prof. Grigorie Marcu, rectorul Institutului teologic din Sibiu.

Prima parte a Conferinței, prezidată de Prof. Károly Rapp, rectorul Institutului teologic protestant unic de grad universitar din Cluj-Napoca, a constat din prezentarea referatelor.

Comunitatea conciliară în Mișcarea ecumenică și poziția Bisericilor creștine din țara noastră, a fost prezentat de Protodiac. Prof. Constantin Voicu, prorectorul Institutului teologic ortodox din Sibiu.

În prima parte, autorul, plecînd de la realitatea creștinătății dezbinată, ca rană în Trupul lui Hrisos, a arătat necesitatea refacerii unității creștine, cu precizarea poziției ortodoxe asupra intercomuniunii aceea că nu se poate trece la aceasta fără realizarea unității în credință. În partea a doua, a analizat ideea de conciliaritate, așa cum a fost definită de E.B.E., la Salamanca 1973 și la Nairobi 1975, apoi de Biserica Romano-Catolică, pentru a prezenta în final punctul de vedere ortodox asupra conciliarității și comunității conciliare.

În partea a treia, a prezentat poziția Bisericilor din România față de comunitatea conciliară, în special în conferințele teologice interconfesionale, de la București, februarie 1975, cînd s-a ajuns la concluzia că comuniunea euharistică este prin excelență o comuniune eclezială, a cărei premisă și condiție esențială este unitatea de credință, și din mai 1976, cînd s-a ajuns la concluzia că, din punct de vedere ortodox, realizarea ei presupune împlinirea prealabilă a unității de credință printr-un acord realizat, nu prin convergență, prin reconcilierea sau împăcarea punctelor doctrine diferite, ci prin convergența tuturor Bisericilor creștine prin unitatea de credință a Bisericii apostolice.

Primul coreferat, cu titlul *Comunitatea conciliară interpretată de Mișcarea ecumenică în lumina teologiei reformate*, a fost prezentat de Prof. Christoph Klein de la Institutul teologic protestant, secția luterană, din Sibiu.

În prima parte, autorul a tratat originea și formarea noțiunii de comunitate conciliară — dezvoltarea ei înainte de Nairobi, mai ales în reuniunile de la Louvain 1971 și Salamanca 1973 ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor, și, apoi, comunitatea conciliară la Adunarea generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Nairobi, în raportul Secției a II-a.

În partea a doua s-a ocupat de comunitatea conciliară în lumina teologiei reformatoare, analizând Conciliul la Luther și în teologia protestantă a prezentului, conciliaritatea și comunitatea conciliară ca model actual al unității Bisericii și prezentând interpretări cultice cu privire la noțiunea de comunitate conciliară ca idee conducătoare indicată pe viitoarele strădani după unitate.

Al doilea coreferat, cu titlul *Sobornicitate, conciliaritate și sinodalitate*, a fost prezentat de Pr. Lector Dumitru Radu de la Institutul teologic din București. Referatul a fost alcătuit în colaborare cu Pr. Lect. C. Galeriu.

În prima parte, s-a analizat conceptul ortodox de sobornicitate, arătându-se că temeiul ei este Hristos, că este legată de interesele Bisericii, că îmbină armonios particularul cu universalul, că fiecare Biserică Ortodoxă autocefală este sobornicească, că aceasta se realizează prin Hristos și Sfântul Duh, că implică apărarea adevărului dumnezeiesc integral, că este deschisă dialogului. În partea a doua s-a analizat comunitatea conciliară cu elementele sale definite la Nairobi; recunoașterea reciprocă de către Biserici a membrilor și ministeriilor lor, noua identitate globală a Bisericilor, realizată prin convergență și conciliere, precum și reuniunile conciliare. În încheiere, vorbitorul a prezentat noțiunea de sinodalitate și de Sinod din punct de vedere ortodox, insistând asupra receptării hotărârilor sinodale ecumenice de către întreaga Biserică.

Partea a II-a a conferinței, prezidată de Pr. Prof. Rector Mircea Chialda (București) a constatat din discuții pe marginea referatelor și concluziilor.

După discuții, la care au luat parte ierarhi și teologi de la cele trei Institute teologice, concluziile Conferinței au fost sintetizate de P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal.

P. S. a spus :

«Aș vrea, înainte de a intra în formularea propriu-zisă a concluziilor, să vă transmit tuturor salutările și binecuvântările Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, care și de data aceasta, ca și întotdeauna pînă acum, este foarte interesat și urmărește îndeaproape modul cum se desfășoară conferințele noastre teologice interconfesionale.

Tema celei de a XXVIII-a Conferințe interteologice interconfesionale, a fost foarte dificilă. Dificilă, pentru că a fost aruncată pe arena speculațiilor teologice înainte de a i se preciza conținutul, pentru că este o temă neelaborată.

Mandatul dat de Nairobi Bisericilor la cea de a V-a Adunare Generală, a fost acesta : «Cerem Bisericilor să permită să se întreprindă, cu grijă, un studiu și o evaluare a noțiunii de comunitate conciliară, ca definiție a unității Bisericii».

Studiul ar urma să clarifice diferitele sensuri care se dau Bisericii locale, ca și relațiile acesteia cu realitatea plenară a Bisericii. În executarea acestui mandat ne aflăm aici, spre a încerca, deci, o definiție și o evaluare a acestui concept propus ca formulă a unității Bisericii.

Vom constata, de la început, că noțiunea n-a fost definită de un consens ecumenic, înainte de a fi lansată. Ea se vrea totuși plină de conținut ecumenic. A V-a Adunare generală a C.E.B., a preluat-o așa cum venea ea — imprecisă, nebuloasă, nedefinită, neclarificată — și tot așa ne-a transmis-o și nouă.

În Consiliul Ecumenic al Bisericilor există pretenția că activitatea sa e uneori și profetică. Noțiunea în cauză, se vrea, într-un fel, profetică, dar aceasta ne dă de lucru, ca s-o pricepem și să vedem dacă într-adevăr este profetică și dacă o putem folosi, dacă poate deveni instrument de lucru în viitoarele întâlniri ecumenice.

Cum am spus, tema este dificilă pentru că este neelaborată, imprecisă și fără încredere, ceea ce voi spune eu, în concluzie, ca și ceea ce ați spus de fapt, dumneavoastră poartă semnul nedumeririi. Vom încerca, totuși, plini de bunăvoință, să scoatem și ceva bun din ea și să vedem dacă cu adevărat o putem folosi ca instrument de lucru în viitor.

Colocviul de la Salamanca, din martie 1973, a dat următoarea definiție comunității conciliare, recunoscută, de altfel, și de o altă consultație ortodoxă, cea din Creta, din martie 1975. Ați mai auzit-o citată aici în referatul pr. Lector D. Radu. Eu am s-o citez din nou pentru că este foarte important să plecăm de la lucruri cât mai precise. Spune așa Colocviul de la Salamanca: «Biserica cea una trebuie să fie înfățișată ca o comunitate conciliară de biserici locale autentic unite. În această unitate conciliară

fiecare biserică locală posedă, în comuniune cu celelalte plenitudinea catolicității și mărturisește aceeași credință apostolică. Biserica locală recunoaște că celelalte biserici fac parte din aceeași Biserică a lui Hristos și că inspirația lor provine de la același Duh Sfânt».

În linii generale, așa cum a făcut și Consultația ortodoxă din Creta, definiția aceasta poate fi acceptată. Un singur lucru rămâne neclar. De ce această definiție definește o comunitate conciliară și nu Biserica? Se pune, oare, semnul egalității între Biserică și comunitatea conciliară? Și dacă da, de ce? De ce nu este suficientă denumirea de Biserică? Nu cumva aici este un subterfugiu care ascunde capcane? Iată de ce se impune o cercetare atentă. Tocmai din pricină că noțiunea este nouă și neelaborată suficient.

Personal, cred că Consultația din Creta din 1975, n-a considerat acest aspect al problemei și s-a pripit când a acceptat un concept, neclar.

Să vedem ce a reușit să facă în această privință Conferința noastră de astăzi. Ce a reieșit din referatele susținute și din intervențiile în legătură cu referatele pe această temă.

Voi aprecia, în primul rînd identitatea punctelor de vedere exprimate în cele trei referate principale. Țin să vă mărturisesc că am fost destul de îngrijorat, înainte de a veni la această Conferință interteologică, pentru că — spun deschis — mă temeam că referatul prof. protestant Klein, de data aceasta, va fi mult diferit de cele ortodoxe. Pentru că experiența ne arată că multe Biserici protestante realizează un fel de comunitate conciliară. De aceea, am fost foarte recunoscător prof. Klein, pe care l-am ascultat cu interes, când am auzit că a ținut seama de întreg contextul creștin, atunci când a meditat personal asupra acestei teme. Astfel că, de la bun început, cu bucurie, vreau să fac mențiune despre această identitate de păreri în modul cum a fost tratată comunitatea conciliară de către cei trei vorbitori principali.

După cum ați văzut, s-au făcut încercări de a descoperi ceva pozitiv, în această noțiune. Au fost însă și reacțiuni negative. Pr. Voicu, spre exemplu, acceptă provocarea de la Nairobi, dar o cercetează critic făcînd diferența precisă între ceea ce poate fi o comunitate conciliară și ce este de fapt în lumea creștină de azi. Termenul de comparație este Sinodul Ecumenic, deocamdată irealizabil la nivel pancreștin. S-a făcut mențiunea că, chiar acum, în aceste momente, se pregătește un Sfînt și Mare Sinod Ortodox care va fi o comunitate conciliară și va fundamenta o comunitate conciliară de Biserici Locale, dar ortodoxe. Acest lucru l-a remarcat și Pr. Prof. Rămureanu atunci când s-a referit la episcopatul sacramental, ca o condiție sine qua non a unei comunități conciliare. Fără aceasta nu putem justifica o comunitate conciliară.

Dl. prof. Klein, diferențiază comunitatea conciliară de conciliu și arată foarte bine cum la Nairobi s-a deplasat accentul de pe conciliu considerat ca noțiune fără viitor, pe una considerată mai accesibilă, aceea de comunitate conciliară. În cazul în care ar fi primită, prof. Klein o condiționează de aceeași credință, de comuniunea euharistică, de aceeași exprimare a credinței, de o mărturisire și o slujire comună. Este, deci împotriva unei concilieri exterioare, fără efort, administrativă, euforică — zice dînsul — foarte frumos. Ideea de conciliu, prea împovărată istoric de dogme, i se pare, cum am spus, nepotrivită, dar tot așa de nepotrivită i se pare și cea de comunitate conciliară. Să căutăm alta. La rîndul său, diac. prof. Ioan Ică a propus altă soluție: nu trebuie să ne eliberăm de noțiunea de comunitate conciliară, ci trebuie s-o completăm. Eu, personal, nu sînt convins că trebuie s-o completăm. Sînt, mai degrabă, convins că trebuie să clarificăm noțiunea, să vedem dacă merge și dacă nu merge, să căutăm alta. Nu putem spune, cum a afirmat unul din vorbitori, că deja sîntem într-o comunitate conciliară. Putem s-o spunem doar așa, poetic, în termeni generali. Nu putem însă s-o spunem din punct de vedere teologic.

Pr. Lector D. Radu a explorat raporturile posibile dintre catolicitate, sinodalitate și conciliaritate. Încearcă să înțeleagă conciliaritatea ca atribut al Bisericii. Dar după ce își termină investigația concludă că nu poate identifica catolicitatea cu conciliaritatea și, mai mult, avertizează împotriva încercării de a se face din conciliaritate, un atribut al Bisericii, lăsîndu-se de o parte — cum pare să fie în subsol intenția — attributele clasice care dau, de fapt, identitatea Bisericii.

Nu am avut aici un punct de vedere romano-catolic. Dar, o să-mi permit eu să vă aduc la cunoștință, că în luna mai, cu prilejul unei întâlniri, organizate de Conferința Bisericilor Europene, la Moscova, delegația de observatori a Vaticanului a prezentat acolo un document asupra noțiunii de conciliaritate. Un document oficial, emis de Secretariatul pentru unitate. Un document foarte interesant, care exprimă poziția romano-catolică și care definește unitatea conciliară, cam așa: Comunitatea conciliară ar putea fi o comuniune plenară a bisericilor locale între ele și bineînțeles, cu Papa. Dar pentru a fi așa ar trebui să se bazeze pe o mărturisire de credință, comună, pe săvârșirea comună a Tainelor, pe exercitarea recunoscută a preoției, pe recunoașterea sinoadelor anterioare. În felul acesta, Biserica locală, în conciliu, exprimă comunitatea plenară. Am prezentat și această poziție pentru a avea o privire de ansamblu, triconfesională, asupra problemei conciliarității. După această caracterizare, comunitate conciliară din punctul de vedere romano-catolic, ar putea fi numai cea romano-catolică. De altfel era de așteptat să fie înțeles așa. Dar, documentul citat mai sus, respinge și el — în continuare — comunitatea conciliară ca denumire proprie chiar când e vorba de Biserica romano-catolică, fiindcă este suficientă denumirea de Biserică?

Ce concluzii aș propune eu?

Aș face — mai întâi — observarea că problema noastră este încă în studiu. Nu avem nimic elaborat definitiv. Ni s-a dat tema de către Adunarea de la Nairobi, fără indicația să fim și de acord cu ea. Ni s-a dat tema s-o studiem. E o temă deschisă. Aș încerca să găsesc și eu niște aspecte pozitive în ea, niște aspecte încurajatoare, dar, fără îndoială, aș face și unele rezerve.

Să încerc, deci, prin unele aspecte pozitive. Le-a încercat și Pr. Prof. Dumitru Popescu când ne-a explicat de ce a apărut această noțiune și anume, din dorința de a se găsi o formulă nouă, întrucât formulele vechi sau dovedit nelucrătoare. Căci, în Mișcarea Ecumenică a Bisericilor există dorința arzătoare de a găsi formule. Așadar, noțiunea vrea să îmbogățească posibilitățile explorării unității Bisericii.

Formula «comunitate conciliară» este o formulă îndrăzneată. Teama de noțiunea «Biserică» a dus la un substitut posibil. Trebuie să vedem aici, dacă e vorba să gândim pozitiv, trebuie să vedem aici un fel de sfântă nerăbdare, un fel de încercare de depășire a oboselii provocate de neputințele ecumenice de pînă acum. Formula este nouă. Biserica n-a mai fost definită, cu exclusivitate, în trecut, astfel, ca o comunitate conciliară. Totuși, formula este de intenție tradițională. S-au gândit la o Biserică a sinoadelor. Așadar, ideea s-ar putea traduce: să redescoperim sinoadele și să le continuăm. Sinoadele ecumenice recunoscute și cele locale și apoi unul general în viitor, vor cuprinde Biserica ca pe o comunitate conciliară. Comunitatea conciliară ar urma să exprime comunitatea creștină la singular, deci *una*, o comunitate conciliară, o comunitate creștină. Am fi deci pe drumul unității. Să facem deci un pas înainte. Formula apare opusă unui Consiliu al Bisericilor, la plural, care adună comunități (la plural) și nu o comunitate.

Să ne punem cîteva întrebări:

Este comunitatea conciliară sau poate fi, în contextul actual al Bisericilor despărțite, identică cu sinodul tradițional, cel local și cel ecumenic? Răspunsul este: *nu*. Ne-a vorbit aici și profesorul de Drept canonic și profesorul de Istoria Bisericii, Dl. Prof. Floca și Pr. Prof. Rămureanu, care au spus tot: *nu*. Sinodul local sau cel ecumenic presupun o serie de condiții pe care comunitatea conciliară așa cum se prezintă azi nu le îndeplinește. În primul rînd lipsește mărturisirea comună de credință. Nu este identică și pentru că de fapt, nici nu vrea să fie sinod, ci vrea să fie Biserică. Dar nici Biserică nu poate fi. Cele două definiții, a Bisericii și a comunității conciliare nu se suprapun. Definiția Bisericii, numai ca o comunitate conciliară este incompletă. Identitatea Bisericii ar fi falsificată dacă am defini-o numai așa. Ne-au spus de altfel, și apreciez ceea ce au afirmat în această privință, prof. Iuhasz și Prof. Dumitru Popescu. Am putea fi de acord cu o comunitate *consiliară*, nu cu una conciliară. Există «conciliul» sau sinodul și există «consiliu». Dacă ar fi numită comunitate consiliară, comunitate de consilii ale Bisericilor care se adună și discută, este cu totul altceva. Și, de fapt, aceasta este «Consiliul Ecumenic al Bisericilor».

Ambiguitatea vine și din faptul că în engleză se desemnează prin același cuvânt și consiliul și sinodul : «council».

Comunitatea conciliară intenționează să acopere atributul de catolicitate, de sobornicitate, dar pentru aceasta ar trebui să mărturisească aceeași credință. Dar atunci de ce ar mai trebui un nou cuvânt pentru catolicitate? De ce n-ar fi de ajuns atributul catolicității? Acoperă conciliaritatea toate atributele Bisericii? În afară de catolicitate, se pare că prin comunitate conciliară se vrea de pildă condiționarea unității prin conciliaritate. Ni se propune, deci, o unitate de tip nou, pe mai puține baze decât definiția clasică, aceea care avea în vedere atributele : una, sfântă, catolică și apostolică Biserica.

Perspectivile formulei «comunitate conciliară» par, așadar, slabe. Totuși, să ne întrebăm : conține formula, în potență, și ceva de care ne-am putea totuși folosi în viitor? Ea ni s-a dat și nu va pleca ușor de la noi. Trebuie să ne așteptăm să se facă mult caz de ea în multe din adunările și consultările ecumenice de acum încolo. Va trebui deci să-i găsim o definiție bună pentru noi, să-i precizăm conținutul cu acrivie ca să operăm în cunoștință de cauză cu ea în discuțiile ecumenice viitoare. După cum știți, Faith and Order are deja sarcina să organizeze o consultație pe această temă. La fel și Conferința Bisericilor Europene. Teologii noștri vor trebui deci bine familiarizați cu noțiunea, cu conținutul ei și cu tot ce poate implica ea.

Ceea ce putem accepta deocamdată e că nu putem considera, toți, într-o perioadă preconiliară, într-o devenire conciliară, într-o căutare conciliară. S-o definim ca stare de speranță, de apel, de chemare. Să sperăm într-un sinod viitor. S-o definim stare de dorință. Să dorim un sinod. S-o definim ca perioadă de dialog, de dragoste, de căutare comună, de deschidere. Într-un cuvânt să definim perioada actuală ca drum spre conciliu. Așa cumva, am putea să discutăm despre comunitatea conciliară. Și prof. Klein spunea, dacă am reținut bine, că ea poate fi considerată o structură spre, dar Conciliul urmează să fie evenimentul final. Și, atunci când va fi, el va trebui să se înscrie în condițiile tradiției sinoadelor Bisericii din perioada nedespărțirii.

În orice caz, când toate condițiile vor fi create pentru a exprima Bisericele prin expresia : «comunitate conciliară» adică exprimând creștinătatea cea una, care să se poată exprima printr-un sinod, mărturisind aceeași credință, atunci noțiunea de comunitate conciliară, va putea fi acceptată dar ea nu va mai fi necesară. Deocamdată e propusă ca metodă de lucru, dar când ar fi realizată, ea ar fi Biserica una, sfântă, sobornicescă și apostolească.

Să ne mai punem câteva întrebări suplimentare.

Este sau poate fi Consiliul Ecumenic o comunitate conciliară? Poate fi Consiliul Ecumenic un Conciliu? Există, totuși, loc pentru formule noi?

Este necesar să definim Biserica drept comunitate conciliară? Voi începe prin a răspunde la ultima întrebare.

Comunitatea conciliară nu definește suficient Biserica. Consiliile au fost doar instrumente ale Bisericii. Ele au exprimat doctrina Bisericii, și numai parțial, după nevoi. Nici un conciliu n-a exprimat în toate aspectele ei Biserica, Sinodul nu condiționează existența Bisericii.

Între Cincizecime — socotind aceasta momentul înființării Bisericii — și între Sinodul Apostolic din anul 49—50, Biserica a existat plinar și fără conciliu. Avea și fără conciliu atributul catolicității și nu avea nevoie de atributul conciliarității, ca să existe.

La întrebarea dacă Consiliul Ecumenic este sau poate fi o Comunitate Conciliară, aș răspunde că în sensul etimologic, da. Mișcarea Ecumenică încearcă o conciliere. Dar, teologic și canonic, Consiliul Ecumenic nu este o comunitate conciliară.

Răspunzând la întrebarea următoare, dacă Consiliul Ecumenic poate fi un conciliu, vom spune că nu este un conciliu. Așa cum a spus și Deschner la Nairobi, cel mult, poate fi apreciat ca o stare preconiliară. Dar ce înseamnă starea preconiliară? În sensul acesta putem spune și despre Consiliul Ecumenic că este o comunitate preconiliară. Loc pentru discuția unor probleme care vor veni la un sinod și acolo în sinod se știe cine trebuie să voteze potrivit tradiției creștine. O Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor ca să fie al VIII-lea ecumenic, cum propunea cam romantic Arhim. Ciril Argenti la Nairobi, trebuie să fie de aceeași calitate cu cele șapte

sinoade ecumenice. Pr. Argenti a venit la Nairobi cu propunerea ca una din viitoarele Adunări generale ale Consiliului Ecumenic — a VI-a sau a VII-a să fie cel de al VIII-lea sinod ecumenic. Or, în felul acesta, am contraface noțiunea de sinod. În situația actuală, și cât va mai dura ea, Consiliul Ecumenic și Adunările lui vor fi doar comunitate consiliară fără sens eclesiologic. Ca să devină apt să se transforme în Sinod, Consiliul trebuie să devină Biserică, să aibă toate atributele Bisericii și să fie deci în comuniune euharistică.

La întrebarea dacă există totuși loc pentru formule noi sau pentru o formulare nouă a conținutului comunității conciliare, în viitor care nu-i a noastră azi aici, eu aș răspunde: credința, speranța și dragostea ne îndrumază spre încrederea în formule noi. Ne declarăm deschiși.

Credem în profeția unității. Formula unității există. Ea trebuie descoperită.

Speranța ne îndrumază să sperăm în lumini noi din partea Sfântului Duh, care suflă unde și când vrea. Am și dat de altfel, «comunității conciliare» calitatea de stare de speranță.

Dragostea, la rîndul ei ne va descoperi calea spre unitatea credinței.

Dar atunci, cum am mai spus, nu vom mai avea trebuință de comunitate conciliară». Vom fi toți o Biserică.

*

* *

Ca o concluzie ultimă, aș vrea să spun că a XXVIII-ea Conferință teologică interconfesională, a exprimat încă o dată o cercetare comună care a dus la rezultatele comune.

Bineînțeles, că nu ne încântă rezultatele obținute pînă acum. De altfel nici nu prea am avea de ce. Sîntem deschiși, în continuare, cercetări.

Deocamdată, noțiunea de «comunitate conciliară» nu ne ispitește și nu ne vorbește. Să vedem ce va face *Faith and Order* și Conferința Bisericilor Europene, ce vor aduce în plus.

Noi o avem în vedere mai ales ca o comunitate consiliară și nu ca un model de unitate. E un drum, un dialog, spre unitate. Ceea ce n-a reușit să fie Consiliul Ecumenic al Bisericilor, adică să fie o Biserică și să fie o expresie a unității, încercăm acum să fie comunitatea conciliară.

Notăm, deci, ca un lucru pozitiv de la această conferință poziția comună a tuturor celor prezenți aici. Problema este foarte dificilă, dar am studiat-o cu interes și obiectivitate. Sîntem convinși că ceea ce am făcut aici ne va ajuta pe toți la formularea punctelor noastre de vedere, atunci cînd ne vom confrunța cu problema, la nivel ecumenic, cu alte Biserici și cu creștinii din alte țări.

Vom continua să cercetăm împreună, să căutăm alte formule sau să-i dăm acesteia un conținut acceptabil, rămînînd deschiși idealului ecumenic.

Îmi dați voie să mulțumesc vorbitorilor principali și tuturor celor care au completat pe vorbitori. Mulțumesc I. P. S. Mitropolit Nicolae și Institutului teologic din Sibiu, pentru găzduire și organizare. Vă mulțumesc tuturor.

După încheierea ședinței, P. C. Diac. Conf. C. Voicu, a mulțumit tuturor celor prezenți și i-a invitat la o agapă la trapeza Institutului teologic din Sibiu.

PROFESOR ION V. GEORGESCU

1909 — 1976

Într-o zi de post, o vinere aspră, docilul profesor zăbovise deasupra caselor de literă în miserioasa magazie spirituală a bucoavelor din Patriarhia Română, făcînd otpust la al treisprezecelea Almanah 1976 al Parohiei ortodoxe române din Viena. Era parcă un făcut, ca el să conducă lucrarea răposatului preot-profesor Gheorghe Moisescu, care lăsase șantierul deschis bucuriei și tristeții, satisfacției și durerii.

Și după aproape doi ani de la trecerea spre veșnicie a ctitorului acestui Almanah, și-a dat obștescul sfîrșit dascălul mult iubit al studențimii fostei Facultăți de teologie din București, I. V. Georgescu.

Stăpîn pe sine, cu un moral ridicat, un cap organizat, alimentat de o inimă aleasă, I. V. Georgescu s-a impus ca un adevărat părinte.

Permanent fruntaș la învățătură în cursul mediu și în facultate, mărinimos și perseverent a atras simpatia și dragostea colegilor serioși și pătrunși de vocația slujirii sub toate formele. Deși n-a plecat capul la hirotonie, I. V. Georgescu a fost un exemplu de dăruire Bisericii.

În condiții materiale grele și-a terminat facultatea, biruind voința și dotarea sa. N-a prea avut unde-și pleca trupul sleit de muncă fizică și intelectuală zi și noapte, dar și-a văzut rudele mai mici și mai mari de pe valea Bascovului în ierarhia valorilor.

A vărsat lacrimi multe, a petrecut nopți albe asupra manuscriselor și hieroglifelor, și-a educat memoria și și-a format un sistem de lucru vrednic de admirat.

Cîți nu-și aduc aminte că I. V. Georgescu cunoștea pe deasupra matricolele și datele personale ale studenților din perioada funcționării sale ca secretar al Facultății de teologie! La cîți nu le-a deschis gustul pentru a iubi cultura Orientului și înțelepciunea cărților sfinte ale Vechiului Testament! Aleasă zestre spirituală înveșmîntată într-un magnetism uman încorporea ființa profesorului I. V. Georgescu, un spirit de aleasă cultură umanistă. A fost ucenic devotat și prieten cu I. Popescu-Mălăești și Gala Galaction, a avut o distinsă prietenie cu prof. Teodor Popescu.

În timpul studiilor nu s-a mulțumit cu o teologie seacă și scolastică, ci a căutat să-și fundamenteze adevărurile de credință din izvorul universal și divers al culturii și civilizațiilor, de aceea a urmat cîtva timp istoria și filozofia. Era înscris în anul al II-lea la Matematică cînd, după un serios concurs de burse, a plecat la Atena unde și-a pregătit doctoratul în teologie, susținut apoi cu «Magna cum laude» la București.

Concomitent cu Atena, a frecventat cîteva cursuri de specialitate la cunoscuți profesori de la Sorbona.

Reîntors în țară. I. V. Georgescu s-a dedicat catedrei și scrisului teologic...

Dar vremuri grele s-au abătut peste țară. Aripile reci ale războiului au aruncat jale și suspin... Și totuși, în șuierul sumbru și apocaliptic al ghiulelelor, în ascunzători insalubre și fără lumină, ochii mult-încercatului dascăl alergau după greșeli pe ultimele pagini de corectură ale Bibliei, ediția 1944, tipărită sub directa sa supraveghere...

În 1964 a ieșit de sub tipar sub directa sa supraveghere, frumos împodobită, Evanghelia Prea Fericitului Patriarh Justinian, și apoi, an de an, nenumărate cărți de cult, manuale, lucrări de teologie, iar revistele centrale patriarhale au fost ridicate la un deosebit nivel tehnic și tematic.

Cu prometeica sa voință, ajutat de o sistematică gândire, I. V. Georgescu a început a scrie articole, note, recenzii, reportaje, traduceri, comentarii etc. Nu și-a părăsit vechea dorință, și în 1965 și-a susținut examenul de licență în limbi clasice (greacă și latină), după ce își validase examenele de traducător din limbile rusă și franceză.

Își însușise și limbile orientale: ebraica (clasică și modernă), araba și sanscrita și consulta reviste de specialitate în limbile chineză și japoneză.

Acesta era omul de cultură I. V. Georgescu.

Dar caracteristica personalității lui era umanismul. Oricine găsea ajutor și mângâiere la dascălul, profesorul și redactorul principal... Era ca un duhovnic, se bucura ca un copil de succesele și fericirea altora, era aspru cu perseverenței în greșeli, cu lașii și cu superficialii.

Munca permanent, ducea sarcini peste puteri și nu putea refuza pe cineva care-i cerea ajutorul... Și l-au părăsit forțele fizice, încît, în ultimii ani, a fost nevoit să se pensioneze... Ce ființă aleasă! Se simțea permanent dator, dator, dator față de soție și copii... dar a plătit impunerea nedreaptă.

Ce dăruire totală!, cunoscător al tehnicii tipografice, a făcut din cărțile de cult imprimate în Tipografia Patriarhiei Române adevărate obiecte artistice ca și marii înaintași ai preocupărilor tipografice românești. Deși își pierduse vederea, zăbovea cu lupa peste manuscrise, comparînd texte vechi românești și străine pentru a pune mierea în fagurele gândirii și exprimării de astăzi. A fost mare dascăl și, în același timp, ascultător învățăcel.

Ca un ciclop scormonea totul, fiindcă în ultimul timp vederea ochiului drept îl părăsise, iar cu celălalt ochi abia întrezărea... și totuși nu-l lăsa inima să rămână acasă...

Într-un baston solid, luptîndu-se cu o veche flebită, dascălul nu-și părăsea colegii și ucenicii... dar pînă cînd îl va anunța portarul că este ora 23!... toate au un final.

Și în ziua de 19 noiembrie, ziua proorocului Avdie, profesorul I. V. Georgescu a ieșit la o oră tîrzie din Sfînta Sfintelor, cum obișnuia să zică secției de zețarie și paginat și s-a mai uitat înapoi, ca și Moise pe

Horeb, dar ploaia năpraznică l-a obligat să meargă acasă... Probabil simțea sfârșitul; ca niciodată, își pusese biroul la punct, în ordine, iar a doua zi, 20 noiembrie, ne-a telefonat că pe un asemenea potop nu poate veni, dorea să vadă exemplarul de semnal al *Almanahului 1976*, dar nu l-a mai văzut !...

În seara zilei de 20 noiembrie s-a așezat din nou pe patul suferinței și lanțurile neantului l-au încercuit pentru totdeauna... A spus doar că îi este rău și a fost mai rău... a închis ochii pentru vecie, în noaptea de 21 noiembrie a.c., rămânând cu zîmbetul său rece și profund ca o stăpînire a suferinței...

Își aranjase totul și dorea ca trupul său să fie depus la biserica Flămînda, unde slujea fostul său student și admirator, vrednicul preot și duhovnic Iulian Stoicescu.

Slujba înmormîntării a avut loc marți 23 noiembrie în biserica Flămînda din Capitală.

La această dureroasă pierdere, Prea Fericitul Părinte Patriarh a delegat, pentru slujba respectivă pe P.S. Roman Ialomițeanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Pe lîngă P.S. Sa, din sobor a mai făcut parte : P.C. Pr. Ioan Gagiu, directorul Administrației Patriarhale, P. Cuv. Arhim. Bartolomeu Anania, directorul Institutului biblic și de Misiune ortodoxă, PP. CC. Consilieri patriarhali și ai Arhiepiscopiei Bucureștilor, preoți și diaconi. Erau de față rectorul și prorectorul precum și profesorii Institutului teologic din București, membrii familiei, colegi și studenți ai defunctului.

Răspunsurile la prohodire au fost date de către un grup de studenți de la Institutul teologic din București, sub conducerea P.C. Diac. Conf. Nicu Moldoveanu.

După ce P. S. Episcop Roman a rostit rugăciunea dezlegării și după «veșnica pomenire» a luat cuvîntul, omagiind personalitatea celui plecat dintre noi, *P.C.Pr. Ioan Gagiu*, directorul Administrației Patriarhale.

Îndurerată familie,

Intristați ascultători,

În atmosfera de toamnă plumburie și tîrzie, cînd natura însăși se pregătește pentru moartea pe care o va aduce iarna peste puțină vreme, ne-am adunat toți cu sufletele și cu inimile cernite în acest sfînt locaș, pentru a conduce pe drumul cel din urmă pe cel ce a fost vrednicul și neuitatul nostru coleg de muncă Ion V. Georgescu.

Vestea încetării din viață a acestui neobosit angajat al Institutului Biblic ne-a surprins pe toți, pentru că pînă la sfârșitul săptămînii trecute a fost în mijlocul nostru, a lucrat cu grijă și cu priceperea de totdeauna, a împărtășit unora dintre noi planuri pentru munca sa de viitor, a presărat glume și ironii fine, cu care obișnuia să ne descrețească de multe ori frunțile, a plecat acasă, la cei dragi ai lui, fără ca vreunul dintre noi să poată bănuși că în noaptea de sîmbătă spre Duminică, 21 noiembrie, va înceta să mai trăiască.

Toți cei care l-am cunoscut am fost profund tulburați, când am aflat că inima și mintea ageră a lui Ion V. Georgescu au încetat de a mai funcționa.

La vestea primită, însuși Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a regretat că unul dintre ostenitorii de seamă de la Editura Institutului Biblic ne-a părăsit și, ca semn al prețuirii pe care Prea Fericirea Sa a acordat-o răposatului Ion V. Georgescu, ne-a însărcinat să transmitem soției și familiei îndoliate acest părintesc mesaj :

«Cu părere de rău am luat cunoștință de încetarea din viață a fostului dascăl de teologie Ioan V. Georgescu, harnicul și destoinicul salariat al Sectorului Editurii revistelor și publicațiilor oficiale ale Patriarhiei Române.

Pregătirea sa profesională temeinică, calitățile intelectuale remarcabile, puterea de muncă deosebită și serviciile meritorii aduse Instituțiilor bisericești, îl îndreptățesc la recunoștința noastră a tuturor, care deplîngem pierderea lui.

Împărtășindu-vă părintești condoleanțe, rugăm pe Milostivul Dumnezeu să odihnească sufletul lui în rîndurile celor dreți în Împărăția cerurilor».

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Și acum, ca unul care de peste 13 ani am lucrat zi de zi împreună cu Georgescu V. Ion — așa cum obișnuiam să-l numim toți la serviciu și în viața de toate zilele — mi-am luat îndatorirea să prezint, pe scurt în cadrul slujbei de prohodire săvârșit de soborul de preoți (în frunte cu P. S. Episcop Roman, vicarul Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor) câteva date și momente mai importante din viața zbuciumată a defunctului.

Întristată asistență,

Georgescu V. Ion s-a născut la 13 ianuarie 1909 în comuna Bascov din județul Argeș, fiind unul dintre cei 6 copii ai părinților săi Vasile P. Georgescu și Persida Georgescu, născută Olteanu.

A făcut o parte din școala primară în comuna Valea Mărului, jud. Argeș, și o altă parte la școala nr. 1 de băieți din orașul Pitești, între anii 1916—1921.

La dorința tatălui său, care era cîntăreț bisericesc, a urmat între anii 1921—1928, cursurile seminarului teologic de la Curtea de Argeș, și, prin examen de diferență, a absolvit și liceul teoretic din orașul Găiești, obținînd diploma de bacalaureat în anul 1929.

Între anii 1928—1932 a făcut facultatea de teologie, iar mai tîrziu, după cursuri speciale, a obținut și titlul de doctor în teologie al Facultății de teologie din București. Tot între anii 1929—1932 a urmat și cursurile facultății de litere din București, obținînd, mai tîrziu și diploma de licențiat în litere — secția filologia clasică.

Demn de reținut este faptul că pe tot parcursul studiilor a fost socotit un element excepțional, bucurîndu-se de aprecieri elogioase din partea dascălilor săi.

Și-a început activitatea mai întâi ca secretar adjunct la Facultatea de teologie din București, între anii 1929—1937, ocupînd, pentru o vreme, și posturi didactice la aceeași Facultate: preparator onorific între anii 1931—1933, iar între anii 1933—1945 asistent pe lângă catedra de Exegeza Vechiului Testament, predînd limba ebraică și cursuri de istoria culturii vechiului Orient.

Din anul 1963 pînă în ziua decesului a funcționat în posturile de corector de Editură, precorector, și din 1967, în postul de redactor principal în cadrul Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă al Patriarhiei Române.

Pe timpul cît a fost în învățămîntul teologic, ca și în timpul cît a funcționat ca angajat al Editurii Institutului Biblic, Georgescu V. Ioan a avut o activitate din cele mai laborioase: a publicat studii, recenzii, cronici, referate etc., dintre care amintesc: Demonologia Vechiului Testament-Azazel, în care a înfățișat raporturile dintre Vechiul Testament și cultura egipteană; Demonologia Vechiului Testament-Satan și profeția lui Zaharia, în care a prezentat raporturile dintre Vechiul Testament și cultura mesopotamiană, persană și egeeană; Actualitatea profețiilor, în care a scos în evidență aspecte sociale cu caracter permanent în viața poporului evreu; Ion Popescu-Mălăești — omul și opera, studiu bibliografic; iar în ultimii 13 ani defunctul a publicat multe articole de conținut teologic...

Într-adevăr, Georgescu V. Ion n-a cunoscut clipe de răgaz, clipe de odihnă, nici la serviciu, nici acasă. Perioada celor din urmă 13 ani a constituit pentru el efortul susținut și conștient de a umple parcă un gol pe care l-a avut la un moment dat, din viața sa. Nu greșesc, cred, dacă afirm că acești 13 ani din urmă ar putea fi socotiți ani dubli în viața răposatului.

Înzestrat cu o memorie puțin obișnuită, dublat de o perspicacitate deosebită a lucrurilor și a situațiilor, dăruit cu o rară putere de muncă și cu un ascuțit spirit de adaptabilitate, pe care-l cîștigase după experiența unei vieți mult încercate, pot spune că la Editura Institutului Biblic a fost unul dintre ostenitorii cei mai de seamă și exemplul zelului muncii lui va rămîne pilduitor pentru toți — mai tineri sau mai vîrstnici — care lucrează sau vor lucra în acest așezămînt, căruia Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian i-a acordat importanța și rolul preponderent de factor activ de cultură teologică și patriotică, în cadrul Bisericii Ortodoxe Române.

De aceea, în aceste clipe, cînd ne luăm ultimul rămas bun de la cel ce a ajutat și a susținut cu atîta vrednicie și cu atîtea bune rezultate, în cei 13 ani de muncă asiduă, activitatea Institutului Biblic — Sectorul de Editură și Tipografie — noi, ostenitorii care am lucrat împreună cu Georgescu V. Ion, încredințăm soția și familia sa că-i vom păstra neștearsă amintirea și vom prețui cum se cuvine aportul său la dezvoltarea teologiei ortodoxe române, pentru păstrarea dreptei credințe în Biserica noastră strămoșească.

Alăturându-ne cuvintelor de prețuire pentru răposat și de mîngîiere adresate familiei de către iubitul nostru părinte și Conducător spiritual, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian — de la Prea Sfințitul Episcop Antonie, vicarul nostru patriarhal (și de la Prea Sfințitul Episcop Roman vicar al Sfintei Arhiepiscopii) și toți angajații, aducem familiei îndurerate condoleanțele noastre sincere și o încredințăm că ne vom ruga mereu Bunului Dumnezeu să-l rînduiască printre aleșii Săi și să-l odihnească în pace pe robul Său și fratele nostru Ion V. Georgescu.

Dumnezeu să-l ierte, iar pe noi să ne miluiască și să ne mîntuiască cu al Său har și cu a Sa iubire de oameni, totdeauna, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin!

În continuare, în numele foștilor săi studenți și colegi a vorbit P. C. Pr. Ionică Gr. Gh. Georgescu, de la biserica «Apostol» din Capitală:

Prea Sfințite Părinte,

Prea Cucernici Părinți Consilieri,

Îndurerată soție și copii, întristați ascultători,

Falnicul stejar, care părea că vijelia vieții nu-l va doborî, și-a dat obștescul sfîrșit în seara zilei de 20 noiembrie 1976.

O boală neiertătoare l-a curprins și nu l-a cruțat pînă ce nu i-a rupt firul vieții. Acest neașteptat sfîrșit a produs o adîncă și generală durere nu numai în familie, dar și în sufletele colegilor săi de seminar și facultate și a tuturor acelor care l-au cunoscut.

Firul vieții lui s-a împletit acum cu veșnicia. Talentul lui, iubirea lui, nădejile lui sînt acum mai tari decît întunericul sicriului, căci precum razele soarelui revin în unicul punct central din care au radiat, așa și sufletul iubitului nostru I. V. Georgescu este o rază a spiritului veșnic, nepieritor, care l-a trimis în lume și deci s-a întors iarăși la izvorul său, după moarte, precum după noapte răsare soarele.

Nu vom mai vedea de azi înainte în mijlocul nostru pe iubitul I. V. Georgescu, nu-i vom mai auzi cuvîntul său dulce, prietenos și sfătos, nu vom mai înregistra zilnic faptele și vorbele lui nobile de bucurie și veselie, căci securea morții l-a doborît.

Există însă sufletul lui nemuritor, atrăgătoarea lui figură morală și faptele săvîrșite de el pînă în ultima clipă a vieții și care nu-l vor părăsi niciodată.

Vestea morții lui ne-a umplut de multă durere inima.

Îndurerată familie și întristați ascultători,

Cuvintele sînt neputincioase spre a alina durerea ce ne apasă.

Sita vieții pămîntești, care cerne într-una, a prins și a desprins de pe firele ei, viața iubitului nostru soț, tată, frate, coleg și amic înzestrat de Dumnezeu cu o inteligență sănătoasă, cu puteri de muncă deosebite, apreciate de către toți.

Cu o voință și dragoste neînchipuit de mari de a se cultiva mereu, de a se înzestra cît mai mult și cît mai frumos cu ceea ce mintea ome-nească a produs și ne poate folosi.

Și-a acumulat o bogată cultură printr-o gîndire și muncă încordată din frageda copilărie.

A fost de o modestie care i-a înfrumusețat sufletul ; de o cinste și o probitate deosebită.

Avea o putere de stăpânire, în toate, care te uimea ; avea un ales sentiment de respect pentru drepturile tuturor.

Avea un simț al măsurii în toate, în vorbă, în purtare, în ținută, cu o dragoste față de toți, cu o conștiință morală puternică și o convingere desăvârșită că viața și munca trebuie luate în serios.

A muncit ca un erou pînă în ultimele clipe ale vieții.

Era cu frică de Dumnezeu.

A fost un coleg desăvârșit, cu inimă largă și generoasă.

A iubit și cultivat colegialitatea și prietenia fiindu-i străine fariseismul și răzbunarea.

Cu acestea și multe alte podoabe sufletești și intelectuale a fost înzestrat iubitul nostru I. V. Georgescu.

În toamna anului 1928, intră în Facultatea de teologie din București, unde steaua vieții lui a strălucit pe firmamentul teologiei românești și a dat lumină multor generații de studenți teologi.

Foștii studenți ai Facultății de teologie din București n-au uitat și nu vor putea uita niciodată pe distinsul student și apoi profesor de limbă ebraică la facultate, I. V. Georgescu.

Întorcînd fila vieții noastre cu 55 de ani în urmă, ne reamintim pe copilul cu ochi vioi, scripitori de inteligență și plini de speranțe, care, ca și noi toți, bătea plin de har și binecuvîntare de la Dumnezeu, la porțile Seminarului teologic Neagoe Vodă din Curtea de Argeș.

Înzestrat cu o vie inteligență căutătoare de cunoștințe mereu noi, cu putere de muncă și disciplină impunătoare, a adunat în ființa lui, ca elev de seminar, o serie de mari și fermecătoare daruri nu numai de ordin intelectual, dar și moral, păstrîndu-le nealterate tot timpul vieții.

Pleacă dintre noi I. V. Georgescu cu conștiința clară că și-a făcut datoria și a reușit să dea viață cu o voință hotărîtă și o adevărată pasiune tuturor realizărilor lui.

Nemîngîiată familie și îndurerată asistență,

Cum răpește moartea fericirea unei familii și pustiește casele în care mai înainte era bucurie și veselie.

Cu ochii înlăcrimați, în haine cernite de doliu, stau soția, copiii, nurerile, nepoții și rudele în jurul sicriului.

De azi înainte, stîlpul familiei Georgescu și mîngîierea lor, nu mai este. Rămîneți singuri cu durerea în suflet, dar împăcați cu soarta voastră, știind că cel drag vouă... «n-a murit ci doarme».

Nădejdea reîntîlnirii, în viața cea de dincolo, îndulcește amărăciunea despărțirii, căci moartea nu este completa noastră nimicire, ci numai trecerea de hotarul acestei vieți în cea veșnică, ușoară, îngerească și scutită de orice durere.

Iată de ce Mîntuitorul ne recomandă să nu ne întristăm ca cei ce n-au nădejde și noi nădăjduim că pe I. V. Georgescu care pleacă azi înainte de noi, îl vom vedea împodobit cu cununa meritată pentru vir-

tuțile sale din lumea aceasta, căci moartea este inevitabilă și în firea noastră și este o călătorie care așteaptă pe fiecare din noi.

Iubitul meu coleg de seminar și facultate, azi când tu mergi în călătoria eternității, îmi îngădui să rostesc în numele tău ultimul cuvânt de despărțire.

Noi colegii de seminar și facultate, transmitem condoleanțe familiei. îndurerate și-i îndemnăm să păstreze tăria sufletului și credința-n Dumnezeu. Mîngîiați-vă și îmbărbătați-vă, căci cel drag nouă merge unde nu este durere, nici întristare, nici suspin. Nu vă întristați că v-a părăsit, cu hotărîrile soartei nu ne putem lupta, aduceți-vă aminte mereu de iubirea lui către voi.

De acum încolo pe frunțile voastre nu va mai pune o părintească sărutare și aduceți-vă aminte cu evlavie în rugăciunile voastre de el, și urmați-i pilda.

Voi, rude, colegi, prieteni și cunoscuți să-i păstrați amintirea că a viețuit și el alături de voi pe pămînt și azi merge în călătoria cea veșnică.

Noi, colegi de seminar, absolvenți, seria 1928, în fața sicriului și a mormîntului ce stă deschis, gata să te primească în clipele ce urmează îți făgăduim că nu te vom uita niciodată...

Fie ca rugăciunile Sfintei Biserici împreunate cu lacrimile familiei și ale noastre ale tuturor să fie bine primite înaintea lui Dumnezeu pentru mîntuirea sufletului tău care n-a fost scutit de cele mai mari dureri în viața pămîntească și din toată duiosia inimilor noastre îți zicem : Dumnezeu Cerului și al pămîntului să te primească cu bucurii veșnice în viața veacului ce va să fie și să ai fericirea de a fi pururea cu Domnul.

Să-ți fie în veci trăitoare amintirea și Dumnezeu să te ierte !

*

Într-o mare de suspine, în intime zvîcniri de inimă, cei de față au cerut iertare celui ce a fost, peste toate calitățile și calificativele obișnuite, un adevărat om, un mare iubitor al gliei strămoșești și un martir.

După Sfinte Dumnezeule funebru parcă și zîmbetul său s-a stins în marea enigmă a morții, iar trupul va fi redat neființei ; pămînt ești și în pămînt vei merge !... cel care a putut stăpîni valurile vieții acestei lumi se stinge acum ca o lumină neputincioasă în fața întunericului...

Afară, o ploaie rece căuta să împrăștie comuniunea de durere și rugăciune a celor prezenți, totuși dragostea umană a triumfat și solidaritatea în a-l conduce pe ultimul drum s-a impus. Cortegiul a mers la Cimitirul «Progresul». Aici s-a săvîrșit o panhidă de foștii săi colegi și studenți și apoi pămîntul ud și clisos a acoperit pentru totdeauna corpul rece al aceluia care a fost numai forță și energie, iubire și dăruire, credință dreaptă, voință neînduplecată, frate cu toți oamenii, egal cu cei în suferință, bucuros cu cei fericiți, dascăl desăvîrșit, dar mai ales un om adevărat, I. V. GEORGESCU.

Să ne ierte și să fie iertat și veșnică să-i fie pomenirea !

P. Diac - Hurezi

ACTIVITATEA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE ÎN ÎNTRUNIRI INTERCREȘTINE

CONTACTE ECUMENISTE LOCALE

CONSULTAȚIA ECUMENICĂ DE LA SEMINARUL TEOLOGIC NEAMȚ

Între 6—10 septembrie 1976, Consiliul Ecumenic al Bisericilor a organizat, la Seminarul teologic de la Neamț, o consultație ecumenică asupra temei: «Tradiție și reînnoire în învățămîntul teologic ortodox».

La lucrările acestei Consultații au participat 52 de invitați din partea unor Biserici și școli teologice ortodoxe, precum și reprezentanți ai unor Biserici Vechi Orientale. Au fost reprezentate Biserica Ortodoxă din Grecia, Patriarhia de Antiohia, Biserica Ortodoxă din Finlanda, Arhiepiscopia Ortodoxă Greacă din America, Bisericile Ortodoxe din Polonia, din Iugoslavia, Kenya, Exarhatul Patriarhiei Ecumenice din Franța, Biserica Ortodoxă Rusă din America și Patriarhia Română. Dintre Bisericile Vechi-orientale au fost reprezentate următoarele: Biserica Coptă din Egipt, Biserica Siriană din India, Biserica Armeană din Liban. Consiliul Ecumenic al Bisericilor a fost reprezentat prin Rev. Leslie Clements, metodist din Elveția.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române au participat: P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, P. S. Episcop Nestor Severineanul, Vicar al arhiepiscopiei Craiovei, Pr. Prof. Mircea Chialda, rectorul Institutului teologic universitar din București, Pr. Prof. Dumitru Popescu, prorectorul Institutului teologic din București, Pr. Lector Dumitru Radu și Pr. Lector Constantin Galeriu, de la Institutul teologic universitar din București, Pr. Prof. Grigore Marcu de la Institutul teologic universitar din Sibiu, directori și delegați ai Seminariilor teologice.

Lucrările Consultației au fost conduse de Mitropolitul Paulus Gregorios Verghese — Biserica Siriană, ca președinte, iar funcția de secretar al Consultației a fost îndeplinită de Dr. Maurice Assad — Biserica Coptă din Egipt.

Consultația și-a început lucrările în dimineața zilei de 7 septembrie 1976, orele 9, după un serviciu divin și cuvîntul de salut adresat participanților la consultație de P. S. Episcop Adrian Botoșăneanul, vicar al Arhiepiscopiei Iașilor în Biserica Mînăstirii Neamț. În cuvîntul său, P. S. Episcop Adrian Botoșăneanul a exprimat bucuria Bisericii Ortodoxe Române în general și a Mitropoliei Moldovei și Sucevei, în special, de a găzdui această consultație. A arătat, apoi, în continuare, bunele relații ale Bisericii Ortodoxe Române cu Statul nostru, sprijinul pe care ierarhii, clerul și credincioșii îl aduc la edificarea vieții celei noi din România.

Mitropolitul *Paulus Gregorios*, răspunzînd în numele participanților la Consultație a adresat un cuvînt de mulțumire Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitului Părinte Justinian și Î. P. S. Iustin al Moldovei și Sucevei pentru găzduirea acestei consultații în cadrul Seminarului teologic din Mînăstirea Neamț. Este foarte important

să subliniem că această Consultație cu tema «Tradiție și reînnoire în învățămîntul teologic ortodox» își desfășoară lucrările într-o minăstire cu tradiții și viață duhovnicească ca aceasta, fiindcă învățămîntul teologic și educația religioasă trebuie să rămîină legate de Biserică, așa cum stau lucrurile în Biserica Ortodoxă Română, prin grija Prea Fericitului Părinte Justinian care este «unul dintre marii conducători actuali ai Bisericilor Ortodoxe. Prea Fericirea Sa, Patriarhul Justinian, este văzut ca unul dintre cei mai importanți conducători bisericești, nu numai în Ortodoxie ci și în fața celorlalte Biserici creștine». «Pentru noi este foarte importantă România, fiindcă aici are loc un proces de înnoire pe baza unei însemnate moșteniri și în condițiile unei noi societăți».

Biserica Ortodoxă Română, a continuat vorbitorul, este una dintre cele mai importante și dinamice Biserici Ortodoxe, iar Moldova este cea mai bogată în tezaure religioase ortodoxe. I. P. S. Mitropolit Iustin precum și P. S. Episcop Antonie sînt personalități binecunoscute și apreciate pe plan ecumenist și buni prieteni ai noștri. Am expediat căldura și ospitalitatea celor ce ne-au acordat găzduirea. În încheiere Mitropolitul Paulos Gregorios a adus mulțumiri Bisericii Ortodoxe Române și în numele Mitropolitului Ignatie Hazim de Laodiceea și al Episcopului Anastasie de Androutsa, profesor la Universitatea din Atena.

După terminarea serviciului divin din biserică, participanții la consultație au trecut în sala de ședințe de la Seminarul teologic.

Președintele consultației, Mitropolitul Paulos Gregorios a cerut participanților să se prezinte și apoi a dat cuvîntul P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul Vicar patriarhal.

P. S. Antonie Ploieșteanul, luînd cuvîntul, a mulțumit Mitropolitului Paulus Gregorios pentru responsabilitatea organizării consultației, precum și I. P. S. Iustin al Moldovei și Sucevei pentru condițiile create în vederea unei cît mai bune desfășurări a lucrărilor consultației.

P. S. Episcop Antonie adresează participanților salutul și binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Justinian. În continuare P. S. Sa a arătat că Biserica Ortodoxă Română a acceptat organizarea acestei consultații în țara noastră datorită interesului deosebit pe care Biserica Ortodoxă Română îl acordă ecumenismului și pentru că lucrările acestei consultații ne interesează, fiind vorba de învățămîntul și educația religioasă creștină ortodoxă. Rezultatele de aici vor fi publicate în revistele noastre teologice. După aceasta, P. S. Sa a prezentat date despre modul de organizare și funcționare a Bisericii Ortodoxe Române și a învățămîntului și educației religioase creștine ortodoxe din cadrul Bisericii (organizarea administrativă a Bisericii pe eparhii, numărul membrilor Sfîntului Sinod, numărul parohiilor și al preoților, numărul școlilor teologice, precum și al studenților și elevilor, cursurile de doctorat, cursurile de îndrumare misionară și pastorală a clerului, revistele teologice și buletinul extern publicat în engleză și franceză în care vor fi difuzate și rezultatele acestei consultații etc.). În țara noastră, bunele relații dintre Biserică și stat se bazează pe respectul reciproc.

În încheiere, P. S. Sa a declarat că Biserica Ortodoxă Română va urmări cu interes și va participa prin delegații ei, la lucrările acestei consultații primind bunele sugestii date de consultație. Mulțumește apoi Consiliului Ecumenic al Bisericilor pentru organizarea unor astfel de întruiiri.

În cadrul ședințelor plenare au fost prezentate următoarele referate, expuneri și comentarii :

a). *Pentru o reînnoire a învățămîntului teologic și a educației religioase*, referat întocmit de Pr. Prof. D. Stăniloae și citit în ședință, în versiunea franceză de Pr. Lector Constantin Galeriu. Reînnoirea învățămîntului și educației religioase creștine ortodoxe implică următoarele dimensiuni : pnevmatologică, doxologică, eclesiologică morală și actuală, dependentă de problematica lumii contemporane.

b). *Abordarea euharistică a reînnoirii educației creștine*. Referat susținut de ierom. Prof. Atanasie Jevtici, de la Facultatea de teologie din Belgrad. Referentul a centrat în mod unilateral problema reînnoirii educației creștine pe spiritualitate, făcînd abstracție de preocupările sociale ale lumii contemporane.

Într-un comentariu cu aceeași temă, Dr. George Bebawy, din Biserica Coptă, Egipt, deși a arătat că o educație creștină bazată pe experiența euharistică, deschide pe credincios față de Dumnezeu și față de lume, a mers pe aceeași linie unilaterală subliniind că educația creștină trebuie să se bazeze exclusiv pe experiența mistică.

c) *Creștinii într-o lume în transformare*, referat susținut de Dr. Panayotis Nellas, în care, diferit de orientarea unilaterală spiritualistă a Ierom. At. Jevtici și G. Bebawy referentul a subliniat că nu se poate vorbi de o reînnoire a educației creștine în afara contextului istoric și social în care trăiește omul credincios. Acesta, a spus el, nu poate fi înțeles indiferent de circumstanțele lumii. Dacă Biserica va deveni o societate închisă, ea se separă de lume. Biserica are însă menirea de a lucra în lume și are răspundere în lume, fiindcă dinamismul a fost pus de la început în creație și că lumea are un extraordinar dinamism creator».

Aram Keshishian, din Biserica Armeană din Liban, în comentariul său asupra aceleiași teme, a scos în evidență ideea ca omul credincios contemporan în calitatea lui de chip al lui Dumnezeu, își poate dobîndi libertatea lui numai în Hristos. De aceea educația creștină trebuie să ducă la eliberarea în Hristos, prin spiritualitate și desăvîrșire creștină.

d). *Educația comunitară* referat susținut de Dr. Maurice Asaad, din Biserica Coptă din Egipt. În referatul său, vorbitorul a arătat că educația creștină este confruntată astăzi de criza de identitate fiindcă există creștini numai cu numele.

Frieda Haddad, din Patriarhia Ortodoxă din Antiohia, cu domiciliul în Liban, în comentariul cu tema *Educația comunitară*, a abordat următoarele cinci aspecte ale acestei teme : 1). «Comunitatea într-o lume secularizată» ; 2). «Atitudinea Bisericii față de educație» ; 3). «Rolul Bisericii în educația creștină» ; 4). «Metodologia educației în Biserică» și 5). Instrumente ale educației creștine».

Reprezentantul Consiliului Ecumenic al Bisericilor Rev. Leslie Clements, responsabil cu problemele educației creștine a pus la îndemîna participanților un document cu recomandările Consiliului Ecumenic al Bisericilor privind reînnoirea educației creștine pentru a edifica pe participanți asupra acestei probleme în contextul ecumenist și interconfesional de astăzi al diferitelor Biserici. La cererea președintelui au prezentat expuneri asupra modului în care se realizează învățămîntul teologic și educația creștină ortodoxă, în diferite contexte locale, următorii participanți : Jean Claude Robertti, din Franța ; Ilse Friedeberg, din R. F. Germania și Pr. Prof. Dumitru Popescu din România.

Referatele și comentariile au fost dezbătute și adîncite de participanți în ședințele de lucru pe grupe, care au întocmit și prezentat spre aprobare în ședințele plene de deschidere a lucrărilor patru rapoarte : 1). *Rolul seminariilor și facultăților de teologie în reînnoirea vieții comunității*. 2). *Înțelegerea Sacramentului și trăirea*

misterului; 4). *Viața sacramentală. Viața monahală și Biserica (școala duminicală). Rolurile lor respective referitoare la tradiție și reînnoire în viața bisericilor etc.*

La discuții în cadrul grupelor de lucru și în ședințele plenare în care au fost discutate, amendate și adoptate rapoartele grupelor, au luat cuvântul următorii delegați ai Bisericii Ortodoxe Române: P. S. Episcop Nestor Severineanu (raportul dintre om și natură); Pr. Prof. Mircea Chialda (relația dintre orizontalism și verticalism în educația creștină); Pr. Prof. Dumitru Popescu (raportul dintre învățământul teologic și educația creștină și problematica lumii contemporane: adaptarea limbajului teologic la mentalitatea omului credincios contemporan; specificitatea învățământului teologic, abordarea realistă dar și optimistă a desăvârșirii creștine); Pr. Lector Dumitru Radu (factorii determinanți ai reînnoirii; complementaritatea dintre tradiție și reînnoire); Pr. Prof. Gr. Marcu (importanța vocației sacerdotale în educația creștină); Pr. Lect. Constantin Galeriu (legătura dintre Sfânta Liturghie și viața de parohie); Pr. Prof. N. Bordașiu (relația dintre educație și problematica specifică fiecărei Biserici).

Asupra rezultatelor consultației, Bisericile Ortodoxe și Bisericile Vechi Orientale urmează să fie informate de cei care au organizat această consultație. Spre deosebire de majoritatea participanților ortodocși din occident care au încercat să orienteze educația și învățământul teologic ortodox spre o spiritualitate ruptă de relațiile lumii contemporane, delegații Bisericii Ortodoxe Române au arătat că adevărata reînnoire a educației creștine și a învățământului teologic implică luarea în considerare a problematicii lumii contemporane. Învățământul teologic și educația creștină trebuie să fie și să rămână deschise lumii contemporane.

Participanții au fost mulțumiți de ospitalitatea arătată lor de Biserica Ortodoxă Română. Au apreciat pozitiv rezultatele consultației.

Excursia făcută cu autocarul în ziua de sâmbătă 11 septembrie a.c. la mănăstirile din nordul Moldovei (Vroneț, Vatra Moldoviței, Sucevița, Dragomirna) și în împrejurimile Mănăstirii Neamț (Agapia, Secu, Sihăstria) a oferit oaspeților posibilitatea de a vizita și admira frumoasele noastre mănăstiri, giuvaere ale geniului creator al poporului român dreptcredincios în credința lui creștină, mărturii ale artei românești religioase și ale dezvoltării sale, precum și realitățile și realizările remarcabile ale societății omenești actuale. Toți participanții și-au exprimat admirația pentru acel «Byzance après Byzance» realizat de români și mulțumirea pentru prilejul creat ca să guste frumusețile românești. Aceste idei au fost exprimate în mod pregnant de P. S. Episcop Atanasie Yanulatos de Androutsa, profesor de Istoria Religiilor la Universitatea din Atena, în cuvântul său de mulțumire adresat Bisericii Ortodoxe Române, Întâistătorului ei Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și Î. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei care a întâmpinat pe participanți la sosirea lor în mănăstirea Sucevița. Î. P. S. Sa răspunzând a subliniat lucrarea ecumenică a Bisericii Ortodoxe Române, legătura ei strânsă de veacuri cu poporul căreia îi aparține, lucrarea ei de slujire și sprijinire a edificării societății celei noi din țara noastră, climatul libertății religioase în care își desfășoară ca și celelalte culte activitatea lor, înțelegând și sprijinul pe care statul îl manifestă față de problemele Bisericii.

Consultația de la Neamț și-a adus contribuția ei deosebită la adâncirea temelor propuse.

Pr. Prof. DUMITRU POPESCU
Pr. Lect. DUMITRU RADU

CONSULTAȚIA ECUMENICĂ A FEMEILOR ORTODOXE DE LA MÎNĂSTIREA AGAPIA

Între 11—17 septembrie a.c. a avut loc la Mînăstirea Agapia o consultație ecumenică a femeilor ortodoxe (înțelegîndu-se prin «ortodoxe» atît cele ce aparțin Bisericii noastre, cît și cele ce aparțin Bisericilor Orientale, zise «Monofizite»), de peste 50 de persoane (printre care socotim și patru înalți ierarhi ai Bisericii Ortodoxe, pe Prea Sfințiii Episcopi Antonie, Vicar patriarhal și P. S. Adrian, Vicar al Mitropoliei Iașilor și pe Mitropoliții Ignatie Hazim din Sixia și Emilianos Timiadis din partea Patriarhiei Ecumenice) apoi pe starețele și maicele Eustochia Ciucanu, Adriana Cojocar, Lucia Dumbravă, Semfora Gafton, Niță Nazaria, Cecilia Negraru și Heruvima Timaru, și pe doamnele Ecaterina Braniște și Victoria Georgescu, invitate alături de Prof. I. Ivan, N. Chițescu și Pr. C. Galeriu. Conducerea din partea Consiliului ecumenic al Bisericilor a avut-o D-ra Brigalia Bam, ajutată de D-na Atena Atanasiu, ca moderatoare, de Prof. I. Bria, ca organizator și de un mic corp de secretare și de interprete străine (discuțiile purtîndu-se în englezește și, la nevoie, în franțuzește).

Pe lîngă Biserica Ortodoxă Română, au fost reprezentate Bisericile Ortodoxe Rusă, Greacă, Bulgară, Cipriotă, Polonă, Finlandeză, Franceză, Patriarhatul Ecumenic, al Alexandriei, al Antiohiei, apoi Bisericile din Statele Unite, din Canada (reprezentată de D-na Delima Iftodi, o româncă din parohia Păr. Panciuc), din Estul Africii și, în sfîrșit, Bisericile Ortodoxe Coptă și Indiană-necalcedoniană.

Consultația a fost onorată de prezența Doamnei Maria Groza, care a ținut o interesantă conferință asupra rolului femeilor în familie și societate și de Î. P. S. Mitropolit Dr. Iustin care, în calitatea de gazdă a conferinței, a urat bun venit membrilor ei și a arătat însemnătatea Bisericii Ortodoxe în general și a celei Ortodoxe Române în special în dezvoltarea legăturilor ecumenice dintre confesiunile creștine și dintre țările și popoarele lumii.

Pentru buna desfășurare a lucrărilor consultației, Prea Fericitul Patriarh Justinian a delegat pe Prea Sfințitul Episcop Antonie.

Pentru o bună informare a participanților la consultație asupra unora dintre problemele-cheie ale ei s-au adus de la Geneva, multiplicat, textele conferințelor care aveau să fie ținute la Agapia (ca acela al finlandezei Outi Piironen și al Mitropolitului Emilianos Timiadis al Calabriei), sau altele, care lămurau într-un anumit sens problemele ei (ca «Slujirea diaconiței în Biserica Ortodoxă Greacă», de profesorul Evanghelos Theodoru, apoi «Femeia și cuvîntul», de P. Evdochimov, «Modele ortodoxe», de George Tavad, și «Considerații asupra firii umane și unitatea lumii» de Anca Manolache din București) etc.

Un loc deosebit și-au meritat printre aceste studii acela al profesorului Thomas Hopko, extras din «Revista trimestrială teologică a Sf. Vladimir» de la New York și acelea ale Prof. George H. Tavad și Henri Rallet: Primul, intitulat «Despre caracterul bărbătesc al preoției creștine», este categoric împotriva preoției femeiești, iar celelalte de al doilea rînd arată omagierea înălțimii duhovnicești a femeilor (modele ortodoxe luate din «Femei în Tradiția creștină», apoi din «În vremea Părinților Bisericii», completîndu-se în mod independent.

Participantele străine care au fost găzduite la Mînăstirea Cernica, de unde, împreună cu maicile române și cu ceilalți invitați, au plecat cu autocarul în dimineața zilei de 10 septembrie, via Sinaia, Brașov — Sfîntul Gheorghe, Gheorghieni, Tîrgul Neamț — Agapia. La Sfîntul Gheorghe au fost întîmpinate de protopop și au luat masa oferită de Î. P. S. Mitropolit Nicolae Mladin. S-a vizitat noua catedrală a orașului, în curs de finisare și pictura unei noi biserici.

Sîmbătă, 11 septembrie. D-ra *Bam Brigalia*, președinta consultației, a făcut o expunere amplă asupra conferinței, cu completări din partea moderatoarei (președinta de ședință), D-na Atena Athanassiou.

După masă, D-na *Elisabeta Behr-Sigel*, scriitoare franceză, a ținut liber o interesantă conferință, cu subiectul: *Sensul participării femeilor la viața bisericească.* După o largă descriere pitorească — cu aspecte pozitive și negative — a activității de astăzi a femeii în acest sens, vorbitoarea a amintit năzuințele unor teologi apuseni spre reînvierea unui diaconat feminin, — fără insistență și fără argumentare, însă,

Duminică, 12 septembrie, participantele au asistat la slujba săvârșită de Mitropolitul Ignatie Hazim al Latakiei din Siria, împreună cu un sobor și care a predicat (cu anticipație) despre Sfânta Cruce.

Apoi a urmat surpriza: *Conferința D-nei Maria Groza*, membră în Consiliul Național al Femeilor, bine cunoscută pe plan național și internațional, despre *Condiția și rolul femeii în viața Statului român*. «Prezentată adunării cu însuflețire de maica Niță Nazaria, stareța Mănăstirii Văratecu, D-na Maria Groza și-a început expunerea cu un citat din Mesajul *Domnului Nicolae Ceaușescu*, Președintele Republicii Socialiste România către «Conferința internațională a anului internațional al femeii — 1975 —», în care Domnia Sa a arătat că femeia joacă un rol din ce în ce mai mare în procesul de progres și dezvoltare al societății românești. Acest fapt este și un rezultat al realizărilor din R. S. România, care a acordat libertatea deplină femeii și a creat condițiile care permit dezvoltarea continuă economică, politică și socială, prin desființarea oprimirii, exploatării și discriminărilor.

Se poate afirma că aceste idei au constituit planul conferinței D-nei Groza, care, a făcut o descriere a stării de drept și de fapt de azi a femeii din România, citind *Codul familiei* din 1954 — «Mama și copilul!» —, apoi prevederile Codului Muncii privitoare la drepturile excepționale ale maternității, pentru ca să sfârșească prin a aminti că mișcarea femeilor din România dezvoltă legături cu 95 organizații internaționale feminine și prin a exprima solidaritatea cu lupta femeilor din toate țările pentru drepturile egale ale femeii împotriva politicii rasiste, pentru progres și dezvoltarea unei vieți noi internaționale, luptând pentru pace și egalitate în drepturi, cu eliminarea forței în raporturile dintre state și cu respectul independenței și suveranității naționale, a amestecului în treburile altora și avantajul reciproc. Aclamațiile care au urmat, precum și aprecierile înalte pe care D-na Athanassiou le-a exprimat asupra importanței acestei conferințe au fost o mărturie a sentimentelor unanime ale auditorului.

După masă a urmat *referatul Mitropolitului Emilianos al Calabriei* (reprezentantul Patriarhiei de la Constantinopol la Consiliul Ecumenic al Bisericilor), cu titlul: *Interesul femeii în tradiția ortodoxă. Noi îndemnuri* — amplu dezbătut. Invitat, Dl. prof. *Iorgu Ivan* a făcut o apreciată expunere asupra punctului de vedere canonic despre hirotonia femeii.

S-au stabilit, de asemenea, temele majore ale celor patru grupe de studii, care aveau să lucreze separat, urmînd ca în fiecare zi să discute în ședințe plenare rodul strădaniilor lor, începînd de a doua zi. De asemenea, activitatea zilnică avea să înceapă în următoarele patru zile, pe rînd, cu rugăciunea de dimineață și cu meditațiile biblice, pregătite de D-na Ecaterina Braniște și de D-ra Catherine Chiotellis din Atena.

Seara. Înalt Prea Sfințitul *Mitropolit Iustin Moiescu*, ierarhul locului, a ținut un amplu *cuvînt de bun sosit*, arătînd că ospitalitatea tradițională românească se înscrie în cadrul politicii generale a Statului Român de apropiere și solidarizare a oamenilor și popoarelor. El a fost precedat de scurtele cuvîntări de mulțumire adresate Prea Fericitului Patriarh Justinian și Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Iustin de președinta Conferinței, *D-ra Bam Brigalia* și de moderatoarea ei, *D-na Atena Athanassiou*.

Luni, 13 septembrie dimineața, Pr. Prof. *C. Galeriu*-a citit referatul prof. D. Stăniloae intitulat: *Femeile în Teologia ortodoxă*, după care au urmat discuții.

La amiază s-au vizitat *Mănăstirile Secu și Sihăstria* — la aceasta din urmă luîndu-se masa.

După prînz au început discuțiile pe grupe. Iată temele celor patru grupe asupra cărora s-a discutat formulîndu-se rapoartele respective: 1. *Educația și chemarea femeii în Biserică*. 2. *Familia în viața Bisericii*. 3. *Femeia ca mărturie în societate*. 4. *Participarea femeii la viața ecumenică a Bisericii*.

Marți, 14 septembrie de dimineață, după slujbă, finlandeza *Outi Piironen*, care lucrează la Grenoble — France, în cadrul Mișcării ecumenice, a conferențiat despre *Femei — relațiile și răspunderile lor în comunitatea umană*. Au urmat discuții.

La amiază s-a vizitat *Mănăstirea Văratec*, unde au dat explicații privitoare la această mănăstire maica stareță *Nazaria Niță* și P. S. Episcop *Antonie* și s-a luat masa. Pr. Arhimandrit *Cleopa* a ținut o conferință despre femeie și familie, Biserică și societate și despre rugăciune.

După amiază și seara au continuat discuțiile pe grupe.

Miercuri, 15 septembrie dimineața s-au continuat discuțiile pe grupe, de asemenea, iar masa s-a luat la *Mînăstirea Neamțu*, unde P.S. *Episcop Antonie* a făcut un rezumat al istoriei Bisericii Ortodoxe Române de la origină pînă astăzi, arătînd rostul și însemnătatea mînăstirilor în general și a Mînăstirii Neamțu în special din punct de vedere duhovnicesc și patriotic în trecut.

Vizitarea modernului local al Seminarului teologic, unde P. S. Episcop Vicar Eftimie prezida examenul de admitere, a făcut o deosebită impresie asupra participanților, ca și clopotele de la mînăstire.

După amiază Prof. N. Chițescu a expus studiul programat despre *hirotonia femeii din punct de vedere dogmatic-ortodox*. La discuții au luat cuvîntul D-ra *Bam Brigalia* (diaconiță anglicană), Mitropolitul Ignatie Hazim din Siria, D-na Cleopatra Bayata din Cipru, D-ra Argyro Kontoporghi (diaconiță ortodoxă) din Atena, D-ra Chiotellis Catherine din Atena, D-na Athena Athanassiou etc.

Seara și joi 16 septembrie toată ziua s-au discutat și s-au definitivat referatele.

În concluzie trebuie analizate unele idei din cele patru referate ale grupelor: Femeile, se spune acolo, trebuie ca, împreună cu bărbații, să formeze cadrele sociale care conduc la o societate mai bună, în acest sens ele trebuie formate cu o educație și cu cunoștințele adecvate. Femeia trebuie să ofere slujirea ei oriunde și oricîte ori se ivește vreo nevoie în Biserica și în societatea ei (Referatul grupei a III-a, pagina 2: III, 2). În acest consens se spune că se impune conștiința *coresponsabilității bărbatului și femeii în cămin*, în sensul că femeia ar trebui ușurată în multele ei îndatoriri (familiale), care o împiedică să-și aducă (cum trebuie) contribuția ei publică (III, 3).

În lumina discuțiilor mereu înteleșite în Bisericile de tradiție apuseană asupra *hirotoniei femeilor*, se mai spune acolo, ar fi de mare folos pentru femeile ortodoxe, dacă s-ar publica niște *studii speciale* asupra acestui subiect în scopul de a se clarifica și interpreta poziția ortodoxă pentru surorile noastre din alte Biserici. Aceasta constituie o necesitate imediată în special pentru femeile ortodoxe, care trăiesc în lumea apuseană și care sînt necontenit angajate în dialogul asupra acestei confesiuni, chiar dacă «problema» hirotoniei femeilor nu este o problemă pentru ortodocși (I, 5).

La această adunare s-a insistat, de asemenea, foarte mult asupra nevoii unei *pregătiri a femeii* în vederea rolului ei în Biserică. Potrivit Tradiției, citim acolo, femeile și-au asumat un rol de frunte în toate domeniile slujirii Bisericii în parohii și în comunitățile locale. Aceste niveluri ale slujirii să se continue să fie extinse printr-o educație mai intensă a femeii. Conducerea și inițierea femeilor este importantă în special în domeniul educației, în opera socială și, așa cum s-a văzut în ultimii ani, în publicații (I, 3). Femeile trebuie încurajate și ajutate ca să primească toată pregătirea necesară pentru a-și asuma unele funcțiuni în viața Bisericii (I, 1).

Femeile sînt capabile mai ales să organizeze și să asigure o asistență specială, ca și *îngrijirea săracului și bătrînului, a orfanilor și a celor obligați de boală să stea în case și în spitale*. În unele situații femeile sînt de asemenea nevoite să asigure *slujba unor case de copii în locul mamelor care muncesc*. Femeile antrenate în mod special pot asista clerul pentru ca să facă unele familii în stare de a-și rezolva conflictele și pot veni în întîmpinarea familiilor dezunite și a celor în divorț și mai ales pot avea grijă și arăta un interes special pentru copiii acestor familii, care au de făcut față multor greutăți și nemulțumiri din cauza unor astfel de împrejurări (I, 3).

Este oare drept, se spune în alt referat, ca unele ființe omenești să suporte urmările hotărîrilor altora? Mai precis, de ce oare *trebuie ca noi femeile să suportăm totdeauna consecințele hotărîrilor bărbaților*? O privire asupra lumii din jurul nostru ne arată imagini diferite. Să ne întoarcem spre *Liban*, o țară care a devenit un cimitir al propriului ei popor. Fiecare femeie din Liban a pierdut în ultimii doi ani de război, fie un soț, un fiu, o fată, un frate, un tată, o casă și poate... pe ea însăși...

O grijă deosebită față de *familie*, «locul unde experiența credinței se manifestă într-un mod comunitar foarte real», pune problema copiilor care adesea sînt prea puțini numeroși și nu sînt nici doriți; uneori nu sînt ai aceluiași părinți. Problema copiilor nelegitimi, se spune în altă parte, a fost deabia evocată. *Căsătoriile mixte* pun, de asemenea, probleme spinoase în unele Biserici (III, 3).

Pentru întărirea «dimensiunii misionare a Liturghiei» s-a cerut, de asemenea, publicarea de broșuri, cărți ușoare de citit cu explicarea Tainelor și cultului.

S-a amintit apoi răspunderea femeii ca a oricărui cetățean, din punct de vedere social-politic-economic, în afară de aceea a diaconiei — esența vieții creștine pe «plan orizontal» (III, 1,2).

În capitolul despre *diaconițe* se arată rolul lor în trecut și astăzi, chiar în Biserici ca cea Coptă din Egipt, unde acționează 150 de astfel de diaconițe. S-a menționat că «diaconia» femeii, nu a fost preoție ierarhică, ci «extensiunea vieții sacramentale a Bisericii», sub formă de ajutor dat preotului și Episcopului, în trecutul îndepărtat și, sub alte forme, în comitetele parohiale astăzi. Se adaugă speranța că unele Sinoade vor desemna adaptările necesare sau recomandări privind oficiul diaconiței, venind astfel în întâmpinarea condițiilor noi și nevoilor actuale ale Bisericilor (I, 4—5).

Pentru *promovarea monahismului în diasporaua ortodoxă* se spune: Notînd lipsa mînaștirilor și a centrelor și vocației monastice în diasporaua ortodoxă este necesar ca Bisericile, Biserica sau școlile ortodoxe, să dea o atenție mai mare răspîndirii informațiilor asupra vieții călugărești și încurajării vieții monastice (I, 4).

Pe de altă parte există un prozelitism exersat în familie de *diferite secte*, în unele cercuri mai ales, prin mijlocul femeilor.

Se amintește, de asemenea, că participarea ortodoxă tot mai intensă în *viața ecumenică la nivel internațional* din 1961 a adus o mare contribuție la îmbogățirea Bisericii de la un cap la altul al ei (IV, 1).

Încîntate de frumoasa primire făcută de centrele ecumenice monahicești ale Bisericii noastre și de români în general, membrele acestei conferințe au constatat *necesitatea de a continua întîlnirile femeilor ortodoxe* la toate nivelurile. Experiența de a fi învățat multe lucruri asupra Bisericii Ortodoxe Române, se spune mai departe, este de mare valoare și cer să li se dea și alte asemenea prilejuri de învățatură asupra Bisericilor naționale ortodoxe. Ca atare, s-a propus constituirea unei echipe de 5—6 persoane din toate Bisericile Ortodoxe, care le-ar vizita pentru ca toate să se împărtășească din viața altor Biserici surori, întărindu-se astfel conștiința ecumenică și interortodoxă, ca și legăturile dintre popoare din ce în ce mai mult (IV, 1—2). S-a cerut ca primul membru al secretariatului care va fi numit în viitor în Consiliul Ecumenic al Bisericilor să fie o femeie (IV, 2); de asemenea să se numească o femeie tînără ortodoxă pe un an în secretariat, pentru a coordona datele ce se vor culege în vizitele diferitelor Biserici Ortodoxe (IV, 2).

Seara tîrziu au fost definitive și votate referatele și următorul comunicat:

«La inițiativa Consiliului Ecumenic al Bisericilor, Departamentul Înnoirii, femei din Bisericile Ortodoxe de ambele tradiții — de Răsărit (sau Calcedoniene) și Orientale (sau necalcedoniene) —, s-au întîlnit în Mînaștirea Agapia ca să discute «rolul femeilor ortodoxe în Biserică și în societate».

Întîlnindu-se pentru prima dată în istorie, participantele au încercat să-și împărtășească experiențele lor și să sistematizeze problemele cărora ele le fac față în angajamentul lor față de Biserică, în viața ei și în societatea de astăzi. În lumina situațiilor lor deosebite din punct de vedere cultural și social, au fost discutate chestiuni importante privind diviziunile Educație și Vocație, Familia în viața Bisericii, Mărturia în societate și Participarea la Mișcarea ecumenică.

Problema hirotoniei femeii ca preot n-a fost privită ca fiind o chestiune pentru femeile ortodoxe; totuși s-a recomandat ca problema aceasta să fie studiată în lumina tradiției ortodoxe pentru o sistematizare mai efectivă a poziției ortodoxe în dialogul ecumenic.

S-a vădit un interes special pentru problemele omenești care confruntă femeile în comunitățile implicate în conflicte politice și în deosebi pentru refugiați, orfani și alte victime ale unor astfel de conflicte.

Consultația răspunde de asemenea nevoilor exprimate de femei de a fi mai mult cuprinse în educația teologică, în administrația și în forurile hotărîtoare bisericesti la toate nivelurile vieții bisericesti, în serviciile sociale, în educația religioasă și duhovnicească în Biserică, în călugărie și de întărire a vieții de familie.

Membrii consultației au experimentat de asemenea viața liturgică și duhovnicească a călugărilor din Mănăstirea Agapia și din alte mănăstiri ale Moldovei, care au servit ca să adâncească experiența iubirii și a comuniunii, care s-au dezvoltat în timpul acestei consultații».

Vineri, 17 septembrie au fost vizitate mănăstirile din nordul Moldovei, participante și participanții fiind însoțiți de Prea Sfinții Episcopi Antonie și Adrian; masa s-a luat la Mănăstirea Sucevița.

Seara, după întoarcerea la Mănăstirea Agapia, a fost masa de despărțire, la care au cuvântat Maica Stareță Eustochia Ciucanu, D-ra Rita Kassabian din Beirut, D-ra Bam Brigalia și D-na Athena Athanassiou și Prea Sfinții Episcopi Antonie și Adrian. Au dat un concert religios foarte apreciat, maicile din Mănăstirea Agapia și a cântat un cântec religios și D-ra Mary Mugo din Nairobi — Kenia. Fiecare participantă a primit daruri cu amintiri de născut de la Mănăstirea Agapia (unde și timpul a fost minunat toată durata Conferinței).

Sîmbătă, 18 septembrie, participantele la consultație s-au înapoiat la Mănăstirea Cernica pentru pregătirea în vederea plecării în Patrie.

Concluziile care se pot trage de la această conferință sînt dintre cele mai optimiste. Mai întîi se constată faptul că Biserica Ortodoxă Română sprijină politica Statului nostru de apropiere și solidaritate cu popoarele în lupta lor pentru *independență, libertate și progres.*

Trebuie accentuat de asemenea faptul că Biserica noastră a oferit ospitalitate *primei consultații ecumenice a femeilor ortodoxe* — ceea ce arată importanța pe care ea o acordă emancipării și egalității femeii cu bărbatul, ca urmare a progresului social-politic al vremurilor noastre. Participarea Doamnei Maria Groza la această consultație, a mărit prestigiul și importanța ei.

Din punct de vedere strict bisericesc, invitația de a se ține această conferință în țara noastră s-a dovedit a fi salutară și fericită.

Regretul cu care au părăsit Agapia și Cernica și hotărîrea de a se întîlni periodic și de a numi o reprezentantă permanentă a femeilor ortodoxe, în secretariatul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, arată încrederea și entuziasmul unanim pe care l-a produs printre participante *Conferința de la Agapia*. Ea a însemnat un succes și o impresie plăcută asupra Bisericii noastre.

Prof. N. CHIȚESCU

VIZITA CATOLICOSULUI MORAN MAR BASELIUS MAR THOMA MATHEWS I AL BISERICII ORTODOXE SIRIENE DIN INDIA DE SUD

La invitația Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, între 2—7 octombrie 1976 a făcut o vizită oficială în Biserica Ortodoxă Română o delegație a Bisericii Ortodoxe Siriene din India de Sud, Biserică ce face parte din grupul Bisericilor Vechi Orientale.

Delegația Bisericii Ortodoxe Siriene din India de Sud era condusă de Întîistătătorul ei, Catolicosul Moran Mar Baselius Mar Thoma Mathews I, și alcătuită din: I. P. S. Mitropolit Mathews Mar Coorilos de Quillon; I. P. S. Mitropolit Paulus Mar Gregorios de Delhi; I. P. S. Mitropolit Joseph Mar Pachomios de Kandenad; P. C. Ieromonah Zacharias; P. C. Pr. Joseph Vindrappilly; P. C. Diac. George Koshp și Dl. P. C. Abraham, secretar general al Asociației «Malankara».

Vizita a constituit răspunsul la aceea făcută de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, în fruntea unei delegații oficiale a Bisericii Ortodoxe Române, în India de Sud în anul 1969.

Sîmbătă 2 octombrie 1976, Sanctitatea Sa Catolicosul Moran Mar Baselius Mar Thoma Mathews I și însoțitorii Sanctității Sale a sosit la București, fiind întâmpinați pe Aeroportul Internațional Otopeni.

În aceeași zi, la prînz, Sanctitatea Sa Catolicosul Mathews I și însoțitorii săi au fost primiți de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian. Au fost de față: I. P. S. Mitropolit Teoctist al Olteniei, P. S. Episcop Dr. Antonie Ploieșteanul, Vicar Patriarhal, P. C. Pr. Dumitru Soare, consilier patriarhal și Pr. Nițșor Cazacu, secretar patriarhal.

Duminică, 3 octombrie, delegația Bisericii Ortodoxe Siriene din India de Sud a asistat la Sfînta Liturghie, în catedrala patriarhală din București. Înalții oaspeți indieni au fost întîmpinați de I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, președintele Comisiei sinodale pentru Afaceri Externe. Sfînta Liturghie a fost săvîrșită de I. P. S. Mitropolit Teoctist al Olteniei, P. S. Episcop-vicar Roman Ialomițeanul și un sobor de preoți și diaconi ai catedralei patriarhale. Răspunsurile au fost date de Corala Patriarhiei Române.

În numele Prea Fericitului Patriarh Justinian, I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei a adresat Înalților oaspeți indieni un cuvînt de bun venit, subliniind apoi vechimea creștinismului în India — de pe vremea Sfîntului Apostol Toma — importanța creștinismului pentru viața Statului Kerala-India, relațiile ecumenice dintre cele două Biserici, mai ales după anul 1957, concretizate prin schimburi de vizite de ierarhi și profesori, ca și relațiile de bună colaborare dintre cele două popoare.

A răspuns Sanctitatea Sa Catolicosul Moran Mar Baselios Mar Thoma Mathews I, care în cuvîntul său a arătat că cele două Biserici — Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă Siriană din India de Sud — sînt Biserici apostolice, că poporul indian și cel român au avut de luptat de-a lungul veacurilor pentru independență și neatîrnare și că deși din punct de vedere geografic cele două Biserici și popoare sînt depărtate, ele sînt apropiate spiritual.

La palatul patriarhal din București, Prea Fericitul Patriarh Justinian a oferit o masă oficială în cinstea delegației Bisericii Ortodoxe Siriene din India de Sud, în cadrul căreia s-au rostit toasturi.

În după-amiaza aceleiași zile, delegația Bisericii Ortodoxe Siriene din India de Sud, însoțită de I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, I. P. S. Mitropolit Teoctist al Olteniei, P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, Vicar Patriarhal, ca și de D-nii: Nicolae Mihăiță și Remus Rus, a plecat cu mașinile spre mînaștirile din Nordul Moldovei, primul popas făcîndu-se la Mînaștirea Agapia. Aici înalții oaspeți și însoțitorii lor au fost primiți de P. S. Episcop-vicar Adrian Botoșeneanul și de obștea monahiilor de la Agapia. S-a vizitat apoi Mînaștirea Agapia, Mînaștirea Neamț și a Seminarului teologic de aici.

Înalții oaspeți au luat cunoștință direct de sistemul de învățămînt teologic și de viața monahală din Biserica noastră, rămînînd impresionați de vitalitatea Bisericii Ortodoxe Române și de excelenta ei organizare.

În continuare oaspeții și invitații au mers la Mînaștirile Sfîntul Ioan cel Nou de la Suceava, Voroneț, Vatra Moldoviței și Dragomirna, Mînaștirile Putna și Sucevița, apoi a revenit la Iași.

În capitala Moldovei, înalții oaspeți au vizitat catedrala mitropolitană, apoi minunatele biserici «Sf. Trei Ierarhi» și Cetățuia, ca și Schitul Bucium.

Miercuri, 6 octombrie, înalții oaspeți indieni au revenit la București.

În aceeași zi a avut loc o recepție la Ambasada Indiei din București, oferită de Excelența Sa Dl. L. S. Kaul, ambasadorul Indiei la București.

Înalții oaspeți indieni au vizitat Seminarul, apoi Institutul teologic din București.

Joi, 7 octombrie, Întiistătorii celor două Biserici și-au luat rămas bun, după care delegația Bisericii Ortodoxe Siriene din India de Sud a plecat spre Moscova, unde — la invitația Sanctității Sale Patriarhul Pimen al Moscovei și al întregii Rusii — a făcut o vizită oficială.

Delegația Bisericii Ortodoxe Siriene din India de Sud a fost condusă la Aeroportul Internațional Otopeni de I. P. S. Mitropolit Teoctist al Olteniei, P. S. Episcop Dr. Antonie Ploieșteanul, Vicar patriarhal, P. S. Episcop-vicar Roman Ialomițeanul, P. C. Pr. Dumitru Soare, consilier patriarhal.

Vizita Sanctității Sale Catolicosul Moran Mar Baselius Mar Thoma Mathews I, împreună cu o delegație oficială a Bisericii Ortodoxe Siriene India de Sud, a marcat un moment important pentru adâncirea bunelor relații ecumeniste dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Ortodoxă Siriană din India de Sud, ca și pentru consolidarea prieteniei dintre poporul român și cel indian. — (C. V.).

*

VIZITA I. P. S. MITROPOLIT MELETIOS DE BUENOS AIRES (PATRIARHIA ANTIOHIEI)

La invitația Prea Fericitului Patriarh Justinian, între 11 septembrie și 9 octombrie 1976 a făcut o vizită în Biserica Ortodoxă Română, I. P. S. Mitropolit Meletios de Buenos Aires și întreaga Argentină (Patriarhia Antiohiei), însoțit de P. C. Pr. Miguel Saba, exarh și consilier mitropolitan și de P. C. Pr. Costică Popa de la parohia ortodoxă română din Caracas — Venezuela.

Duminică 12 septembrie, delegația argentiniană însoțită de P. C. Pr. Octavian Popescu și Dl. Cezar Vasiliu, a asistat la Sfânta Liturghie în catedrala patriarhală din București și a fost prezentată de Pr. Octavian Popescu credincioșilor prezenți la slujbă. După-amiaza s-au vizitat o serie de biserici din Capitală.

Luni, 13 septembrie, I. P. S. Mitropolit Meletios de Buenos Aires, însoțit de Pr. Miguel Saba și Pr. Costică Popa, au plecat la Craiova, unde, la invitația I. P. S. Mitropolit Teoctist a făcut o vizită în Mitropolia Olteniei.

Duminică, 19 septembrie, I. P. S. Mitropolit Meletios de Buenos Aires și I. P. S. Mitropolit Teoctist al Olteniei, au săvârșit Sfânta Liturghie în catedrala mitropolitană din Craiova, cu care ocazie cei doi ierarhi au vorbit credincioșilor despre bunele relații frățesti dintre Patriarhia Română și Patriarhia Antiohiei. S-au făcut referiri și la vizita Prea Fericitului Patriarh Elias IV al Antiohiei și al întregului Orient făcut Bisericii Ortodoxe Române, în 1974, și la slujba comună făcută în această catedrală împreună cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și alți ierarhi antiohieni și români.

Luni, 20 septembrie, I. P. S. Mitropolit Meletios al Argentinei și însoțitorii săi au revenit la București, unde au vizitat instituțiile centrale bisericești.

Joi 23 septembrie, la prânz, oaspeții au fost primiți de Dl. Gheorghe Nenciu, vicepreședintele Departamentului Cultelor.

După-amiaza au vizitat Mănăstirea Țigănești, iar vineri, 24 septembrie, delegația a vizitat bisericile Crețulescu și Mănăstirile Plumbuita și Pasărea.

Duminică, 26 septembrie, I. P. S. Mitropolit Meletios de Buenos Aires a săvîrșit Sfînta Liturghie în catedrala patriarhală din București, însoțit de Pr. Exarh Miguel Saba și Pr. Costică Popa, ca și de preoții și diaconii catedralei.

După terminarea Sfîntei Liturghii, I. P. S. Mitropolit Meletios de Buenos Aires a rostit următoarea cuvîntare :

«Stimați frați și iubiți credincioși,

Din toată inima, din tot sufletul, mulțumesc Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian care mi-a îngăduit să slujesc Sfînta Liturghie în catedrala patriarhală din București.

De treizeci de ani aud de numele Prea Fericitului Patriarh Justinian și aveam dorința profundă să-L cunosc. Vorbeam cu un preot român și-mi spunea că trebuie să merg la București pentru a cunoaște România și Biserica Ortodoxă Română. De aceea am venit împreună cu Pr. Exarh Miguel Saba și cu Pr. Costică Popa din Caracas-Venezuela. Din momentul cînd am pus piciorul pe pămîntul binecuvîntat al României, am constatat că visul de acolo este aici o realitate.

Cu Prea Fericitul Patriarh Justinian este toată Biserica, Prea Fericirea Sa este mitropolit, arhiepiscop, episcop, preot și diacon. Spun aceasta pentru că Prea Fericirea Sa lucrează în toate părțile îndrumînd lucrările artistice și manuale. Am vizitat mînăstiri și biserici restaurate. Aveți o frumusețe de biserici și de mînăstiri și știu că toate sînt refăcute, rezidite și înfrumusețate sub îndrumarea Prea Fericirii Sale. Am constatat disciplina preoților și călugărilor. Se înțelege, a avut și are colaboratori destoinici : mitropoliți arhiepiscopi, episcopi, preoți și credincioși, dar Prea Fericitul Patriarh Justinian este sufletul tuturor. Deci, dacă spun că-i sînt recunoscător nu este mult.

De mulți ani, Biserica Antiohiei și Biserica Ortodoxă Română au legături frățești și relații creștine pure. Cum știți, Patriarhul Macarie al Antiohiei a vizitat România. El nu a scris nimic despre această vizită, în schimb a scris diaconul Paul de Alep, iar noi am citit ceea ce el a lăsat.

Știm că Biserica este Una, Sfîntă, Sobornicească și Apostolească. Biserica este unică și aceasta se vede și din faptul că un mitropolit de Antiohia poate săvîrși Sfînta Liturghie în catedrala patriarhală din București. Nu pot face același lucru într-o biserică ce nu este ortodoxă. Spunem că Biserica este universală, pentru că de la nord la sud și de la răsărit la apus este aceeași. Spunem că Biserica este apostolică pentru că Biserica Antiohiei a fost fondată de Sfinții Apostoli Petru și Pavel. De asemenea, istoricii spun că Sfîntul Apostol Andrei a predicat creștinismul în sudul României. Deci Patriarhia Antiohiei și Patriarhia Ortodoxă Română alcătuim o singură Biserică.

Iubiți credincioși, vă rog din suflet să vă rugați cu mine ca Dumnezeu să dea sănătate și viață lungă Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, colaboratorilor Prea Fericirii Sale de aproape sau de departe, pentru ca să avem biserică ortodoxă română în America de Sud. În Venezuela, la Caracas, avem pe P. C. Pr. Icon. Stavrofor Costică Popa și vom avea și alții. Așa cum colaborăm aici, tot așa vom colabora și în America de Sud.

Biserica Ortodoxă Română are nevoie de multe lucruri și în exterior. Aveți aici, în România, destui preoți și foarte buni. Avem nevoie de ajutorul spiritual al Bisericii Ortodoxe Române în afara granițelor României. Îl cerem din toată inima și cu toată sinceritatea. Sînd sigur că Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române vor face un efort pentru a ajuta Biserica Ortodoxă Română din exterior.

Binecuvîntarea Domnului nostru Iisus Hristos să fie cu voi. Amin».

La invitația I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei cu care I. P. S. Mitropolit Meletios a fost coleg în timpul studiilor la Atena, delegația a făcut o vizită în Mitropolia Moldovei și Sucevei.

Joi, 30 septembrie, oaspeții au revenit la București.

La invitația P. S. Episcop Antim al Buzăului, I. P. S. Mitropolit Meletie de Buenos Aires și însoțitorii săi au făcut o vizită în Eparhia Buzăului.

Vineri, 1 octombrie, oaspeții au sosit la Buzău, fiind întâmpinați la centrul eparhial de P. S. Episcop Antim Angelescu, însoțit de P. S. Arhiepiscop-vicar Veniamin Rîmniceanul.

După-amiază s-a vizitat Mănăstirea Ciolanu și cetatea Bradu (sec. XIV) ca și tabăra de sculptură în piatră de la Măgura, unică în lume.

Sîmbătă, 2 octombrie oaspeții au vizitat catedrala episcopală, unde s-a oficiat un polihroniu. Cu această ocazie, P. S. Episcop Antim a prezentat pe oaspeți și a reliefat bunele raporturi dintre Patriarhia Antiohiei și Biserica Ortodoxă Română.

S-a vizitat apoi Seminarul teologic unde P. S. Arhiepiscop-vicar Veniamin Rîmniceanul a prezentat profesorilor și elevilor pe oaspeți. Pr. Exarh Miguel Saba a răspuns, dînd sfaturi elevilor pentru a se pregăti cu toată seriozitatea pentru slujirea Bisericii și Patriei.

La invitația I. P. S. Arhiepiscop Antim al Tomisului și Dunării de Jos, oaspeții au făcut o vizită în această arhiepiscopie.

Miercuri, 6 octombrie, I. P. S. Mitropolit Meletios al Argentinei împreună cu Pr. Exarh Miguel Saba și Pr. Costică Popa, au fost primiți într-o audiență de Prea Fericitul Patriarh Justinian. Au fost de față P. S. Episcop Dr. Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal și Pr. Octavian Popescu, consilier patriarhal.

I. P. S. Mitropolit Meletios a mulțumit călduros Întîistătătorului Bisericii Ortodoxe Române pentru această vizită, pentru ocazia de a vedea cele mai de seamă realizări ale Bisericii noastre, pentru ospitalitatea acordată. De asemenea, I. P. S. a remarcat bunele raporturi care există între Biserică și stat în țara noastră. A solicitat Patriarhiei Române trimiterea a 1—2 preoți pentru parohiile siriene din Argentina, urmînd ca Sinodul Permanent al Bisericii Ortodoxe Române să se pronunțe asupra acestei probleme.

Vineri, 8 octombrie, I. P. S. Mitropolit Meletios a fost primit într-o audiență de rămas bun, de către Dl. Gheorghe Nenciu, vicepreședintele Departamentului Cultelor.

Sîmbătă, 9 octombrie, I. P. S. Mitropolit Meletios de Buenos Aires și Pr. Exarh Miguel au părăsit capitala.

Vizita în Biserica Ortodoxă Română a I. P. S. Mitropolit Meletios de Buenos Aires și întreaga Argentină a constituit un nou prilej de afirmare a bunelor relații ecumenice dintre Patriarhia Antiohiei și Biserica Ortodoxă Română.

VIZITA I. P. S. MITROPOLIT IGNATIOS DE LATAQUIA (PATRIARHIA ANTIOHIEI)

La invitația Prea Fericitului Patriarh Justinian, între 3 și 21 septembrie 1976, I. P. S. Mitropolit Ignatios de Lataquia (Patriarhia Antiohiei), însoțit de Pr. Iacoub Elya, a făcut o vizită Bisericii Ortodoxe Române.

Vineri, 3 septembrie, oaspeții au fost întâmpinați pe Aeroportul Internațional Otopeni de P. S. Episcop-vicar Nestor Severineanu, P. C. Pr. Dumitru Soare, consilier patriarhal la Seriviciul Relațiilor Externe Bisericești, Diac. Ioan Caraza și Dl. Cezar Vasiliu. Pe durata vizitei la București, I. P. S. Mitropolit Ignatios de Lataquia a fost găzduit la Palatul patriarhal iar Pr. Iacoub Elya la Căminul preoțesc al Arhiepiscopiei a Bucureștilor.

În după-amiaza aceleiași zile, oaspeții au făcut o vizită prin noile cartiere ale Bucureștiului, apoi la Mânăstirea Țigănești, fiind primiți de soborul maicilor, în frunte cu P. Cuv. Monahie Heruvima Timaru, stareța acestei mânăstiri. Aceasta a făcut o prezentare a monahismului ortodox românesc și a Mânăstirii Țigănești, cu atelierele sale cunoscute acum nu numai în țară ci și peste hotare.

I. P. S. Mitropolit Ignatios a luat apoi cuvântul, arătând că monahismul este una din ideile de bază ale ortodoxiei, împletind munca cu rugăciunea, ceea ce oferă trăitorilor vieții monahale un optimism robust, încredere în Dumnezeu și în semenii, ca și bucurie duhovnicească.

În continuare s-a vizitat muzeul și atelierele mânăstirii Țigănești, oaspeții rămânând impresionati de rezultatele muncii monahiilor de aici.

Sîmbătă, 4 septembrie, I. P. S. Mitropolit Ignatios de Lataquia și Pr. Iacoub Elya, însoțiți de Dl. Samir Gholam, doctorand libanez la Institutul teologic universitar din București, au vizitat instituțiile centrale bisericești: tipografia Institutului Biblic și de Misiune ortodoxă, Mânăstirea Antim cu Biblioteca sinodală și muzeul, apoi Seminarul și Institutul teologic din București.

Cu ocazia vizitei la școlile teologice I. P. S. Sa și-a putut face o idee generală despre organizarea învățămîntului teologic în Biserica Ortodoxă Română. I. P. S. Sa s-a întreținut cu profesorii noștri de teologie asupra principiilor generale ale învățămîntului nostru teologic asupra programei analitice asupra marilor probleme ale teologiei ortodoxe actuale.

În continuare oaspeții au vizitat mânăstirea Căldărușani unde au fost întâmpinați de P. Cuv. Arhim. Maxim Mereanu, starețul mânăstirii, în fruntea soborului monahilor. Acesta a făcut o prezentare generală a mânăstirii, după care I. P. S. Mitropolit Ignatios a vorbit viețuitorilor de aici despre monahismul ortodox și regulile sale; plecînd de la mânăstirea Căldărușani, oaspeții au vizitat în seara aceleiași zile mânăstirea de călugărițe Ghighiu de unde s-au întors la București.

Duminică, 5 septembrie, I. P. S. Mitropolit Ignatios de Lataquia a asistat la Sfînta Liturghie în catedrala patriarhală din București, iar după-amiaza a vizitat o serie de biserici din Capitală.

Între 6—10 septembrie, I. P. S. Mitropolit Ignatios de Lataquia și Pr. Iacoub Elya au luat parte la Consultația ecumenică de la Mânăstirea Neamț cu tema Tradiție și reînnoire în învățămîntul teologic ortodox. I. P. S. Sa a fost ales în Prezidiul Consultației și a condus grupa II-a de lucru cu tema «Educația în familia creștină».

Între 11—17 septembrie, I. P. S. Mitropolit Ignatios de Lataquia a participat, ca invitat de onoare, la Conferința ecumenică de la Mânăstirea Agapia, organizată de Consiliul Ecumenic al Bisericilor, cu tema: «Rolul femeii în Biserică și societate». La sfîrșitul Conferinței I. P. S. însoțit de P. S. Episcop Antonie Ploieșteanu, vicar patriarhal, a vizitat mânăstirile din nordul Moldovei. Sîmbătă, 18 septembrie, oaspetele a revenit la București.

Fericitul Părinte Patriarh Justinian, asigurându-vă de profundul meu respect și de rugăciunile mele; dacă îmi permiteți de profundul meu respect și de dragostea mea în Hristos».

În după-amiaza aceleiași zile, Episcopul Stockwood, Rev. Walter, I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei și P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, au participat la o recepție dată de ambasadorul Marii Britanii la București.

Miercuri, 22 septembrie, cei doi reprezentanți ai Bisericii Anglicane au părăsit Bucureștiul — (D.O.).

VIZITA UNOR PASTORI EVANGHELICI DIN R. F. GERMANIA

La invitația Prea Fericitului Patriarh Justinian, pastorul Albert Kratz, din partea Bisericii Evanghelice din Hessen-Nassau, și Dl. Karl Bandhauer, epitropul parohiei ortodoxe române din Offenbach Frankfurt—R. F. Germania, au făcut o vizită în țara noastră, începînd cu data de 4 octombrie a.c., cînd au sosit în țară pe calea aerului.

Pe tot timpul șederii lor în țara noastră oaspeții au fost însoțiți de Dl. Ioniță Viorel.

A. Kratz, în vîrstă de 63 de ani, este persoana care a ajutat și sprijinit înființarea parohiei ortodoxe române din Offenbach—R. F. Germania. Si a pus la dispoziția acestei parohii locașul de cult, care nu este altceva decît capela unui vechi castel. De curînd a fost instalat în acest locaș de cult un iconostas construit în Atelierele Institutului Biblic de la Mînăstirea Plumbuita și dăruit acelei Parohii de Patriarhia Română.

Dl. K. Bandhauer s-a născut la Azuga din tată de origine germană iar mama sa fiind romîncă ortodoxă. El a trăit la Brașov, unde a lucrat la uzina Tractorul.

Dl. Bandhauer a început încă din 1972 să se intereseze de înființarea unei Parohii Ortodoxe Române pe acele meleaguri și astfel în 1975 această parohie a putut lua ființă, prin strădania și a altor credincioși ortodocși români. Aici trebuie să amintim pe P. C. Pr. Tudor Alexandru, care este și parohul acestei parohii.

5 octombrie: la orele 10 cei doi oaspeți au fost primiți de către P. S. Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, care le-a adresat un scurt cuvînt de bun venit în țara noastră și s-au făcut unele propuneri în legătură cu desfășurarea acestei vizite.

La orele 12 Prea Fericitul Patriarh Justinian a primit pe cei doi oaspeți, pe care i-a felicitat pentru activitatea desfășurată pe seama Bisericii Ortodoxe Române și drept apreciere le-a înmînat «Crucea patriarhală pentru laici».

Răspunzînd cuvîntului rostit de Prea Fericitul Patriarh Justinian, Dl. A. Kratz a arătat că ceea ce a făcut pentru Parohia Ortodoxă Română din Offenbach n-a fost decît îndeplinirea datoriei sale de creștin, adică aceea de a ajuta și pe credincioșii de altă confesiune să își practice credința lor.

Iar Dl. K. Bandhauer a spus printre altele: «Prea Fericirea Voastră ne vom strădui ca în jurul parohiei ortodoxe române din Offenbach să nu mai fie numai 600 de credincioși, ci toți românii de acolo».

La orele 17 oaspeții au vizitat Seminarul teologic din București unde întîmpinați fiind de P. C. Pr. Ion Ionescu, directorul Seminarului, și-au putut face o impresie despre învățămîntul teologic mediu din Biserica Ortodoxă Română.

La orele 18 cei doi oaspeți au fost primiți de P. C. Pr. Prof. Mircea Chialda, rectorul Institutului teologic din București, de față fiind și P. C. Pr. Prof. Dumitru

Popescu, prorectorul aceluia Institut. Aici oaspeții au luat cunoștință de sistemul de învățământ teologic din Patriarhia Română și s-au interesat mai îndeaproape de modul cum se predă teologia biblică.

6 octombrie: Au fost vizitate: Institutul biblic Tipografie, Atelierele de la Schitul Maicilor, Mănăstirea Antim și Biblioteca Sf. Sinod.

7 octombrie, Dl. Kratz și Dl. K. Bandhauer, însoțiți de P. C. Diacon Ioniță Viorel au plecat cu avionul la Sibiu. La aeroport au fost întâmpinați de Dl. Șebu Sebastian care a însoțit delegația pe tot timpul șederii lor la Sibiu.

La masa de prinz au fost invitați de către I. P. S. Sa Dr. Nicolae Mladin, Mitropolitul Ardealului.

După-amiază, s-a făcut o vizită la stațiunea de odihnă de la Păltiniș.

8 octombrie: la orele 10 oaspeții au fost primiți de Prof. Binder și Dl. Klein, de la Institutul teologic protestant unic luteran din Sibiu. Aici s-au purtat discuții frățești de informare reciprocă.

La orele 11 s-a făcut o vizită la Institutul teologic ortodox de grad universitar din Sibiu, de față fiind P. C. Pr. Prof. Constantin Voicu, prorectorul aceluia Institut, P. C. Pr. Prof. Teodor Bodogae și P. C. Pr. Prof. Dumitru Călugăr.

La orele 15,19 s-a plecat cu trenul spre Brașov unde, întâmpinați fiind de P. C. Protopop Zenovie Moșoiu, oaspeții au fost cazați la căminul pentru oaspeți ai protopopiatului Brașov.

8 octombrie s-a mers la Azuga unde este înmormântată fiica D-lui Bandhauer (decedată în 1960 în vîrstă doar de cîteva luni), unde s-a săvîrșit slujba parastasului. S-a vizitat apoi mănăstirea Sinaia.

10 octombrie, fiind duminică, oaspeții au participat mai întîi la slujba religioasă de la Biserica Neagră și mai apoi la Sfînta Liturghie săvîrșită de P. C. Protopop Z. Moșoiu, în biserica Sfînta Treime. La sfîrșitul Sfîntei Liturghii Dl. A. Kratz a adresat un cuvînt de salut din partea credincioșilor din R. F. Germania.

14 octombrie: cei doi oaspeți ai Patriarhiei Române au participat la Sfînta Liturghie săvîrșită în sobor de I. P. S. Sa Iustin Mitropolitul Moldovei și Sucevei, iar apoi au luat parte la masa festivă oferită de Arhiepiscopia Iașilor cu ocazia hramului Cuvioasei Paraschiva.

În București, 15 octombrie, orele 10, oaspeții au fost primiți iarăși de P. S. Episcop Antonie, vicar patriarhal. I. P. S. Sa a mulțumit oaspeților mai întîi pentru ajutorul acordat parohiei Ortodoxe române din Offenbach și mai apoi pentru bucuria de a fi fost oaspeții Patriarhiei Române.

Dl. Kratz a mulțumit călduros pentru invitația ce i-a fost adresată de a vizita Biserica Ortodoxă Română. Domnia Sa a spus că, ceea ce a văzut la noi în țară l-au ajutat să înțeleagă mai bine Biserica Ortodoxă Română și că se va strădui să întărească tot mai mult relațiile dintre Biserica sa și Biserica Ortodoxă Română.

Dl. A. Kratz a mai spus că va încerca să folosească orice prilej, inclusiv angajarea radio-televiziei și a presei germane pentru a face cît mai cunoscută Biserica Ortodoxă Română în Occident.

16 octombrie: la orele 9,25 Dl. Kratz a părăsit țara noastră plăcut impresionat de cele văzute, iar Dl. K. Bandhauer a mai rămas cîteva zile pentru a rezolva unele treburi legate de Parohia Ortodoxă Română din Offenbach.

Dr. Hartmut Clasen care, la invitația Patriarhiei Române a făcut o vizită Bisericii Ortodoxe Române este secretarul general al Comunității de lucru a Bisericilor creștine din Hamburg—R. F. Germania. În cadrul acestei comunități de lucru, care numără

Duminică, 19 septembrie, I. P. S. Mitropolit Ignatios de Lataquia a săvârșit Sfânta Liturghie în biserica Sfântul Spiridon-Nou din București. A fost însoțit de Pr. Iacoub Elia și de Dl. Nicolae Mihăiță, secretarul Serviciului de relații externe bisericești al Patriarhiei Române. După ce a fost prezentat credincioșilor de P. C. Pr. Prof. Onorar Ioan Coman, I. P. S. Sa a vorbit credincioșilor în limba arabă fiind tradus de Dl. Samir Gholam.

Luni, 20 septembrie, I. P. S. Sa a vizitat Mănăstirea Plumbuita din București, împreună cu atelierul de sculptură în lemn și turnătorie de clopote de aici. Odată cu I. P. S. Sa a vizitat această mănăstire și I. P. S. Mitropolit Emilianos de Calabria (Patriarhia Ecumenică), care participase la Conferința ecumenică de la Agapia.

În după-amiaza aceleiași zile, I. P. S. Mitropolit Ignatios a avut convorbiri cu I. P. S. Mitropolit Meletios de Buenos-Aires și al întregii Argentine (Patriarhia Ecumenică) aflat în vizită oficială în Biserica Ortodoxă Română.

Marti 21 septembrie, I. P. S. Mitropolit Ignatios de Lataquia și pr. Iacoub Elya au părăsit capitala (C.V.).

VIZITA FĂCUTĂ ÎN ȚARA NOASTRĂ DE EPISCOPUL LONDREI DE SUD, MERVYN STOCKWOOD

Episcopul Londrei de Sud a făcut o vizită Bisericii Ortodoxe Române la invitația Patriarhiei Române în perioada 7—21 septembrie. În timpul vizitei sale, el a fost însoțit de capelanul său, Rev. Dominic Walter.

Oaspeții au fost întâmpinați la aeroportul internațional București-Otopeni de P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, vicar al Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, de P. C. Pr. Dumitru Soare, consilier patriarhal, și de Dl. Remus Rus de la Serviciul Relațiilor Externe bisericești.

Miercuri, 8 septembrie, P. S. Episcop Stockwood și însoțitorul său au asistat la serviciul divin în catedrala patriarhală cu ocazia praznicului Nașterii Maicii Domnului. În după-amiaza aceleiași zile a fost vizitată Mănăstirea Ghighiu.

A doua zi, joi 9 septembrie, cei doi oaspeți anglicani au fost primiți de Dl. Gheorghe Nenciu, vicepreședintele Departamentului Cultelor. În timpul primirii au fost discutate relațiile dintre culte și stat, Episcopul Stockwood având cuvinte de apreciere pentru modul în care a fost rezolvată această problemă în țara noastră.

Tot în cursul dimineții, episcopul Stockwood a fost primit de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian pe care l-a salutat în numele Grației Sale Arhiepiscopului de Canterbury, Donald Coggan și a sa personal. Episcopul englez a mulțumit Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian pentru invitația pe care i-a făcut-o de a vizita din nou Biserica Ortodoxă Română. Prea Fericitul Părinte Patriarh și-a exprimat încrederea în aprofundarea relațiilor dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Anglicană.

Vineri, 10 septembrie, Episcopul Stockwood și Rev. Walter s-au îndreptat spre Curtea de Argeș, unde au fost întâmpinați de Prea Sfințitul Gherasim Piteșteanul, Arhiereu-vicar al Episcopiei Râmnicului și Argeșului. După vizitarea mănăstirii a avut loc o întrevedere cu preoții seriei a 62-a la cursurile de îndrumare preoțească cu care prilej Episcopul Stockwood a vorbit despre învățămîntul teologic din Biserica Anglicană. Rostul acestor cursuri a fost explicat de către P. C. Pr. Prof. Ene Branște, de la Institutul teologic din București.

În ziua de 11 septembrie au fost vizitate Mănăstirile Cozia, Dintr-un lemn, Govora și Hurezu. Prea Sfințitul Gherasim Piteșteanul i-a prezentat pretutindeni pe oaspeți comunităților mânăstirești.

Duminică, 12 septembrie, oaspeții au sosit la Sibiu, însoțiți de P. S. Gherasim. În cursul dimineții ei au asistat la Sfânta Liturghie în Catedrala Mitropolitană. După încheierea Sfintei Liturghii, I. P. S. Nicolae Mladin, Mitropolitul Ardealului, a prezentat credincioșilor pe oaspeți și a vorbit despre bunele relații dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Anglicană. La rîndul său, Episcopul Stockwood și-a exprimat bucuria de a fi din nou în România, bucuria de a fi în această biserică. După-masa au fost vizitate biserica și muzeul din satul Sibiel.

Luni 13 septembrie, după o oprire la mormîntul lui Gheorghe Lazăr din Avrig a fost apoi vizitată mînăstirea Brîncoveanu din Sîmbăta de Sus.

În timpul vizitei la Sibiu și în împrejurimi, oaspeții au avut prilejul să-l întâlnească pe Domnul Episcop Albert Klein, Episcopul Bisericii Evanghelice Luterane C. A. din România și pe Domnul Mehmed Iakub, muftiul cultului musulman din țara noastră.

Marți, 14 septembrie, oaspeții au plecat spre Cluj-Napoca, unde a fost oaspetele I. P. S. Teofil. În timpul popasului făcut la Alba Iulia, ei au fost prezentați de Prea Sfințitul Episcop Emilian Birdaș, credincioșilor din catedrala episcopală.

În după-amiaza aceleiași zile a fost vizitat Institutul teologic protestant.

Miercuri, 15 septembrie, au fost vizitate Mănăstirile Nicula și Rohia din Arhiepiscopia Clujului, unde le-au fost prezentate oaspeților istoria acestor mînăstiri și viața lor actuală.

Joi, 16 septembrie, cei doi oaspeți au plecat la Mînăstirea Agapia. Pe aeroportul din Bacău au fost întâmpinați de P. S. Eftimie Bîrlădeanul, care i-a însoțit pînă la Agapia.

Vineri, 17 septembrie oaspeții, împreună cu participanții la Consultația ecumenică a femeilor ortodoxe, care a avut loc la Mînăstirea Agapia, au vizitat mai multe mînăstiri din nordul Moldovei.

A doua zi, sîmbătă 18 septembrie, cei doi oaspeți au vizitat Mînăstirile Văratec și Neamț, însoțiți de P. S. Adrian Botoșăneanul, vicar al Mitropoliei Moldovei și Sucevei, iar după aceea au plecat la Iași, unde au fost primiți de I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei.

Duminică, 19 septembrie, cei doi clerici anglicani au asistat în catedrala metropolitană din Iași la Sfînta liturghie săvîrșită de I. P. S. Iustin împreună cu un sobor de preoți și diaconi. La sfîrșitul Sfintei liturghii, I. P. S. Iustin l-a prezentat pe episcopul Stockwood, credincioșilor prezenți. Episcopul Stockwood a răspuns transmițînd credincioșilor din partea Arhiepiscopului de Canterbury, Donald Coggan și a sa personal sentimente de frățietate creștină, bazate pe credința în același Domn Iisus Hristos.

În cursul după-amiezii au fost vizitate bisericile Trei Ierarhi și Golia și Mînăstirea Cetățuia.

Luni, 20 septembrie, oaspeții anglicani au revenit la București.

Marți, 21 septembrie, Prea Fericitul Patriarh, Justinian a oferit o agapă în cinstea celor doi reprezentanți ai Bisericii Angliei. Cu acest prilej, oaspetele anglican și-a exprimat sentimentul de profund respect pentru Biserica Ortodoxă Română, pentru Prea Fericitul Patriarh Justinian, pentru România zilelor noastre. În încheierea cuvîntului său, a spus : «În numele Arhiepiscopului de Canterbury toastez pentru Prea

aproximativ 253 de comunități creștine de diferite confesiuni, Biserica Romano-Catolică este membru deplin (Comunitatea a fost înființată la 31 martie 1964), iar dr. Clasen este de patru ani secretar general.

Dr. Clasen este unul dintre cei care au sprijinit cel mai mult înființarea parohiei ortodoxe române din Hamburg, sub conducerea Pr. Dan Miron.

Vizita sa în România a început în ziua de 29 septembrie când a sosit cu avionul de la Belgrad, după ce vizitase timp de două săptămâni mai multe mănăstiri ortodoxe din R. S. F. Iugoslavia.

În ziua de joi, 30 septembrie, dr. Clasen a fost primit de P. C. Pr. Octavian Popescu, Consilier Patriarhal. Cu această ocazie au fost schimbate câteva impresii și urări reciproce.

Mai întâi au fost vizitate Biblioteca Sfântului Sinod, muzeul Antim și Biserica Antim, după aceea Atelierele Institutului Biblic de la Schitul Maicilor și Tipografia Institutului Biblic.

Dr. Clasen s-a interesat mai ales de tipărirea Bibliei punând întrebări în legătură cu tirajul și difuzarea Bibliei.

La orele 12,30 dr. Clasen a fost primit de P. C. Pr. prof. Mircea Chialda rectorul Institutului teologic din București, luînd cunoștință despre învățămîntul teologic în Biserica Ortodoxă Română. Dr. Clasen s-a interesat mai ales de felul cum este trăită teologia în Biserica noastră. Oaspetele a mai pus întrebări cu privire la cazarea studenților teologi.

La orele 13,30 Dr. Clasen a făcut o vizită la Seminarul teologic din București, unde, fiind întîmpinat de P. C. Pr. Prof. Bordașiu Nicolae, a luat cunoștință și despre învățămîntul mediu teologic în Biserica Ortodoxă Română.

În ziua de vineri 1 octombrie — la orele 10, Dr. Clasen a fost primit de P. S. Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal care i-a mulțumit pentru ajutorul acordat la înființarea parohiei ortodoxe române din Hamburg și i-a urat o petrecere cît mai plăcută în România. Dr. Pastor Clasen a mulțumit călduros P. S. Sale și Bisericii Ortodoxe Române pentru onoarea ce i s-a arătat de a fi fost învitat să petreacă cîtva timp în România ca oaspete al Patriarhiei Române și a promis că se va strădui să sprijine și mai mult activitatea parohiei române din Hamburg.

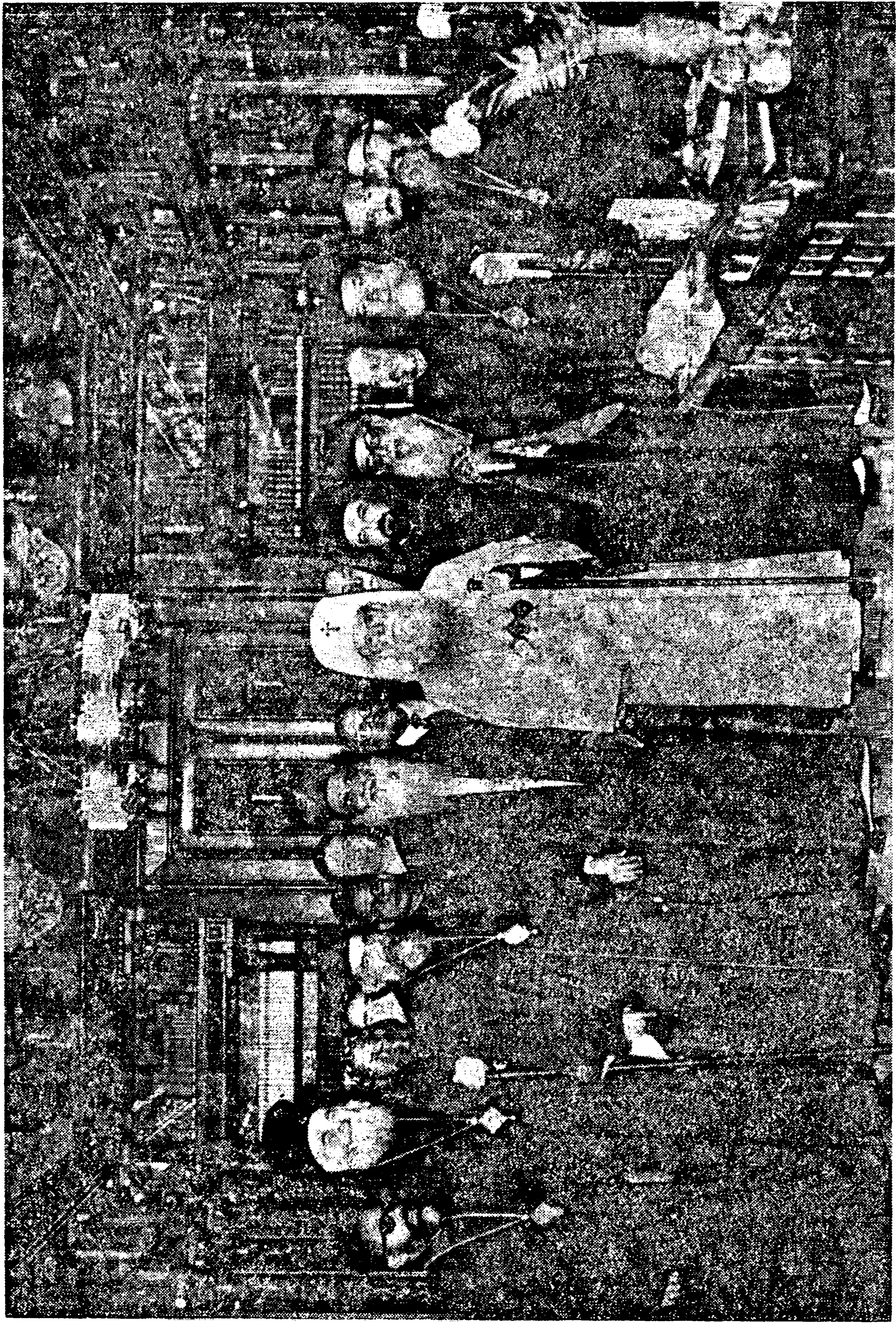
După aceasta, dr. Clasen și cu prof. Arhim. Mircea Clineț care se afla tot ca oaspete al Patriarhiei Române, în țara noastră, au făcut o vizită la mănăstirea Căldărușani.

În ziua de sîmbătă 2 octombrie au fost vizitate mănăstirea Cernica și Pasărea, de față fiind și P. C. Pr. Octavian Popescu, consilier patriarhal. Oaspetele a afirmat că viața bisericii noastre se desfășoară într-un ritm și la un nivel pe care el nici nu și le-a imaginat.

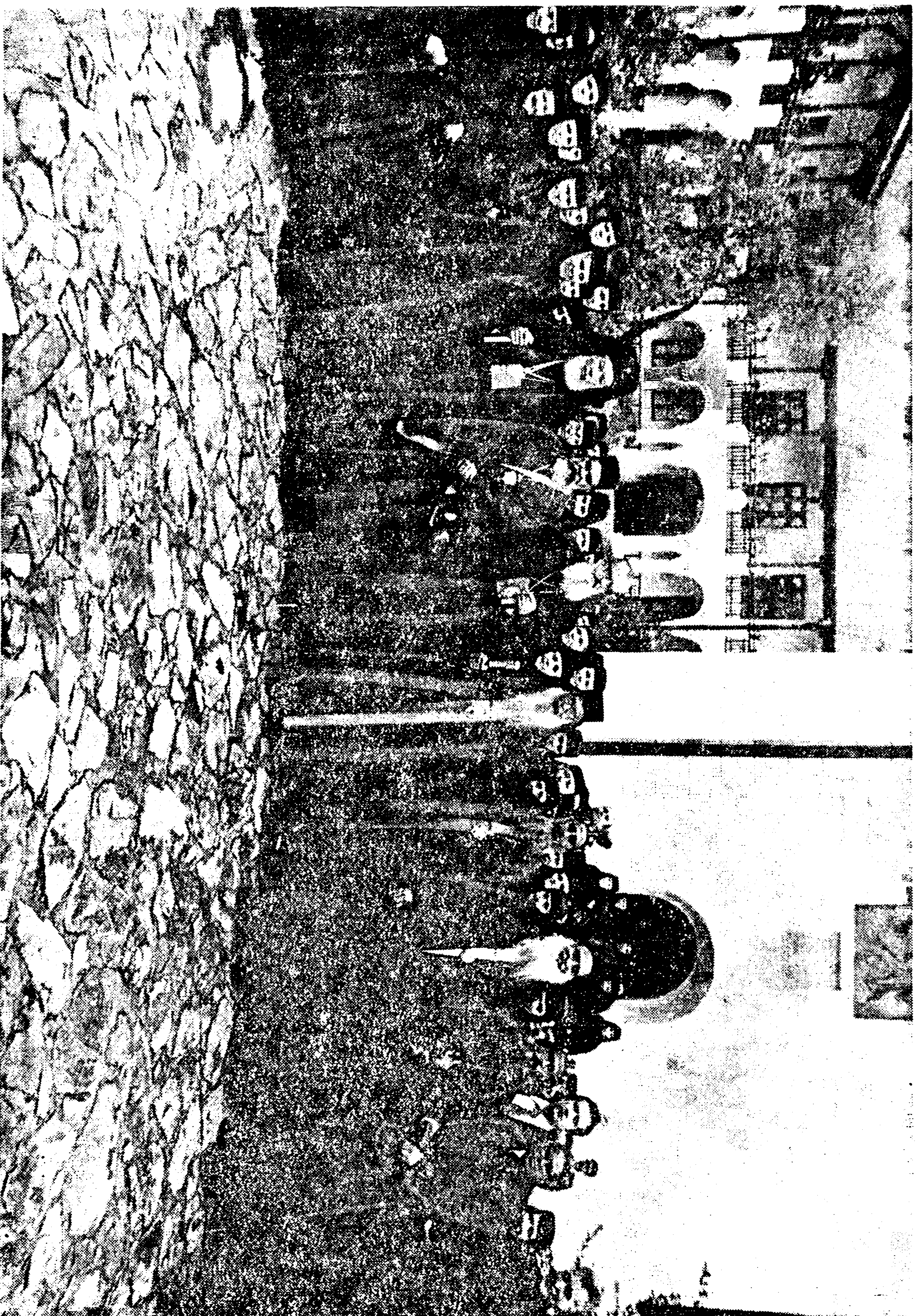
În seara aceleiași zile, Dr. Clasen a participat la Sfînta Liturghie oficiată de I. P. S. Teocsit, mitropolitul Olteniei, cu ocazia vizitei unei delegații a Bisericii Ortodoxe Siriene din India, în frunte cu Catolicosul Matews I, în țara noastră.

Dr. Clasen a fost invitat la masa oferită de Prea Fericitul Patriarh Justinian în cinstea oaspeților unde a și avut ocazia să salute pe Prea Fericirea Sa.

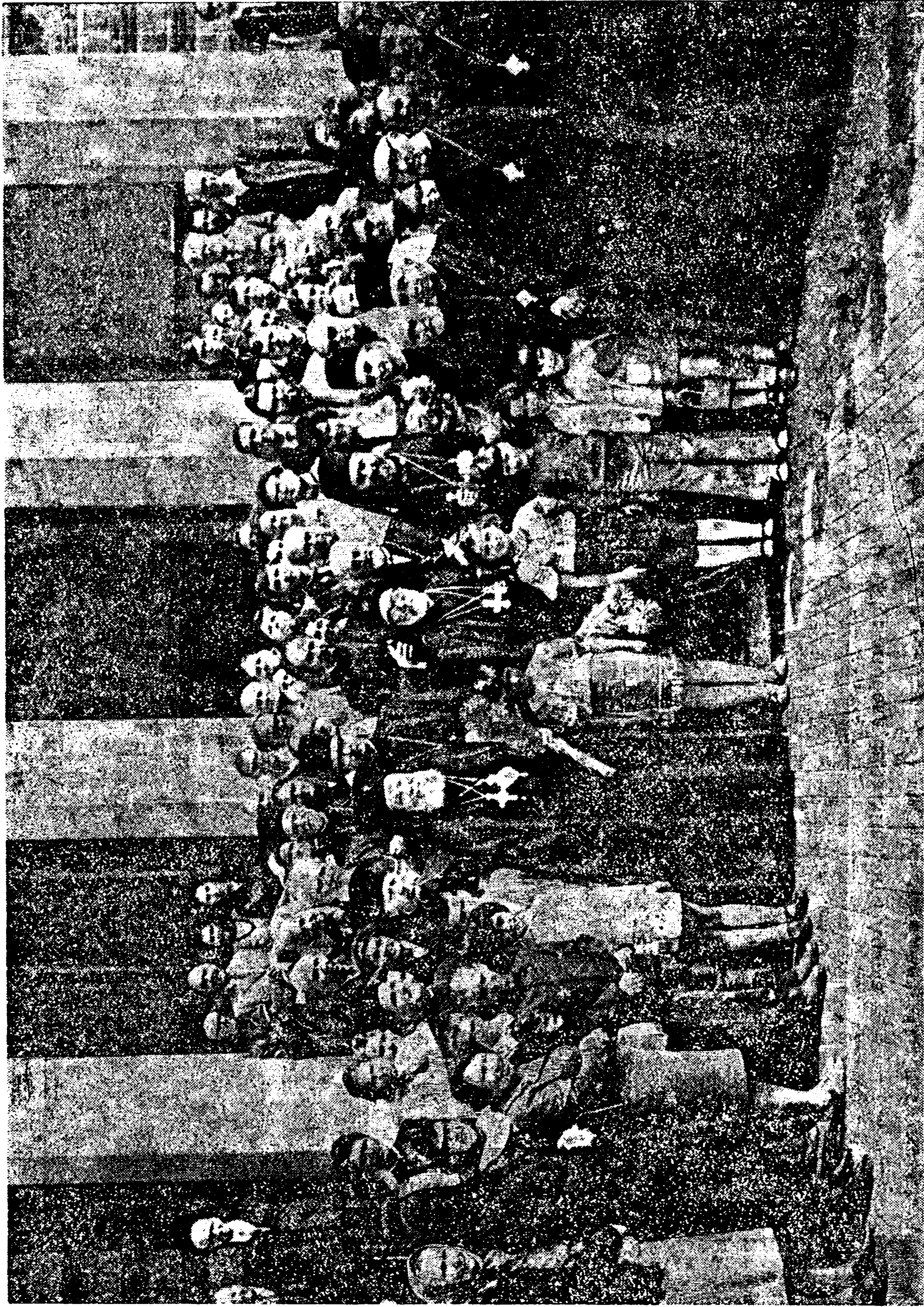
Plăcut impresionat de cele văzute în Biserica noastră, Dr. Clasen a părăsit țara noastră în ziua de 3 octombrie, orele 17, pe calea aerului.

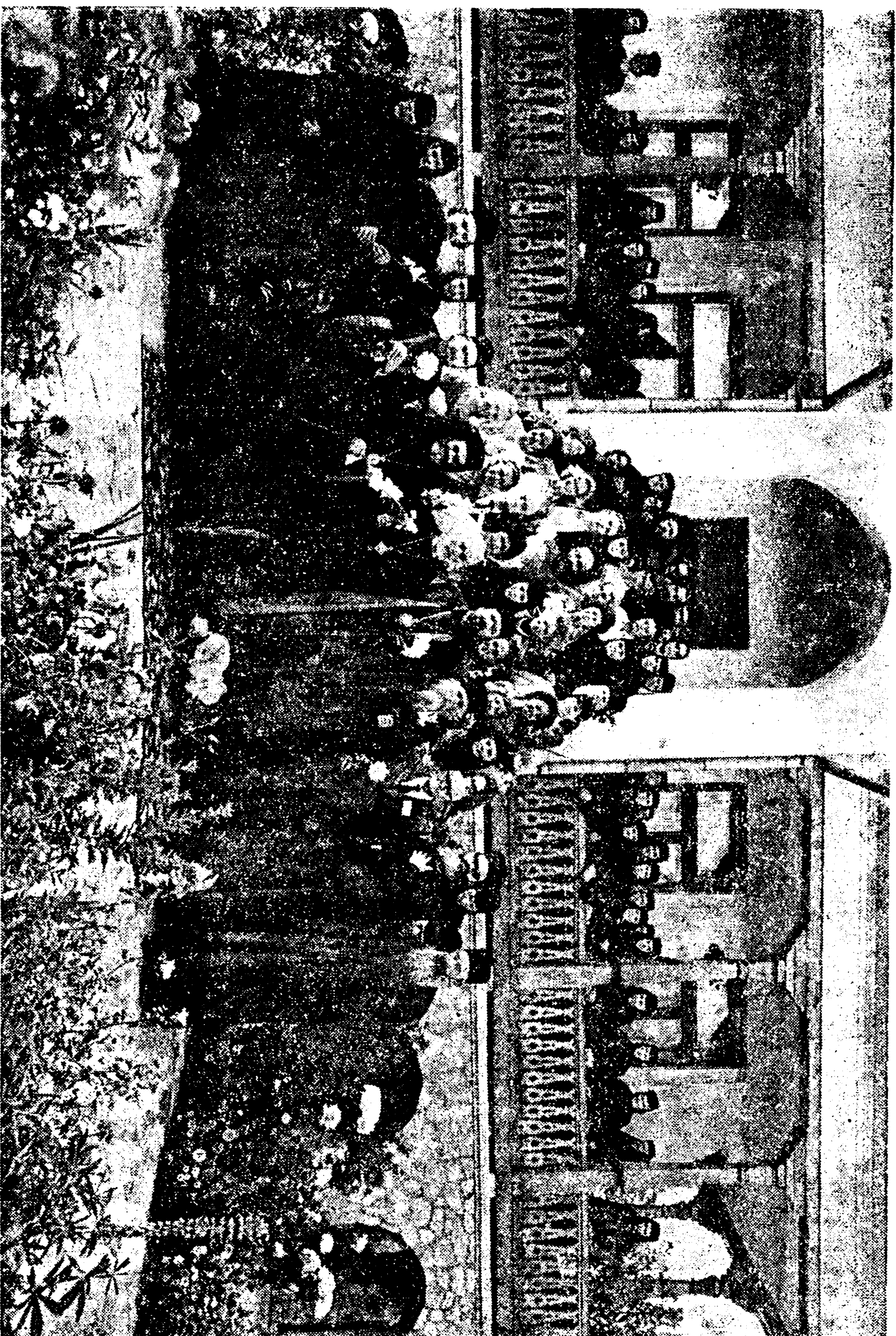
Primirea de către Prea Fericitul Patriarh Justinian a Delegației Bisericii Siriene din Malabar (India)

Vizita în Mitropolia Mohovei și Sucevei a Delegației Bisericii Siriene din India

Vizita la Arhiepiscopia Craiovei a I. P. S. Mitropolit Meletios de Buenos Aires

Conferința ecumenică a femeilor ortodoxe de la Mănăstirea Agapia

Pastorul Bruno Schottstadt. — Între 20—30 septembrie 1976, o delegație a Bisericii Evanghelice din R. D. Germană, compusă din pastorii Bruno Schottstadt, Eckhord Schulzgen și Günther Wassermann, a făcut o vizită Bisericii Ortodoxe Române la invitația Patriarhiei Române.

Pastorul Bruno Schottstadt, conducătorul delegației, este și conducătorul Organizației misionare Gossner și al Sectorului I din Centrul ecumenic misionar al Bisericii Evanghelice din Republica Democrată Germană. Misiunea Gossner este o organizație fondată în secolul trecut care a susținut misionari în Asia, Africa și America. În urma acestei activități, s-au născut unele organizații religioase, iar în India chiar o Biserică ce poartă acest nume. Sectorul I al Centrului ecumenic misionar din Biserica Evanghelică din RDG nu este altceva decât Serviciul relațiilor externe care stă într-o strînsă legătură cu un Serviciu de relații interne și de misiune creștină.

Atît B. Schottstadt, cît și E. Schulzgen sînt personalități cunoscute în cadrul mișcării ecumenice. În ultima vreme ei sînt foarte angajați, în cadrul Conferinței Creștine pentru Pace.

În seara zilei de 20 septembrie, la cina servită la restaurantul Union s-au făcut prezentările de rigoare cînd au fost prezentate aparatul administrativ al Patriarhiei Române în general și relațiile ecumenice interne și externe ale Patriarhiei Române. Privitor la relațiile interne întrebările au insistat în legătură cu naționalitățile conlocuitoare din R. S. România și în special cu bulgarii.

În ziua de 21 septembrie au fost vizitate tipografia Institutului Biblic, atelierele Institutului Biblic de la Schitul Maicilor, Biblioteca Sfîntul Sinod din complexul Antim, biserica și muzeul din același loc. La biroul Serviciului relațiilor externe al Patriarhiei Române delegația a fost primită și salutată de P. C. Pr. Dumitru Soare, consilier patriarhal.

A urmat o vizită la Institutul teologic din București.

În ziua de 22 septembrie delegația a plecat cu avionul spre Sibiu, unde au fost vizitate tipografia, librăria mitropoliei și Institutul teologic.

La orele 12 delegația a fost primită de prorectorul ramurei luterane din Sibiu a Institutului teologic protestant unic, de Dl. Binder. Au fost de față și D-nii Binder, profesor de Istoria Bisericii și Dl. Asistent Klein.

În aceeași zi au mai fost vizitate muzeul de icoane pe sticlă din Sibiel și biserica din Rășinari.

În ziua de 23 septembrie s-a vizitat muzeul Brukenthal și Mînăstirea Brîncoveanu de la Sîmbăta de Sus.

Masa de seară s-a servit la reședința mitropolitană din Sibiu în prezența I. P. S. Sale Dr. Nicolae Mladin.

În ziua de 24 septembrie delegația a plecat spre Cluj-Napoca. Au fost vizitate mai multe obiective culturale și bisericesti: Seminarul teologic, catedrala ortodoxă, catedrala romano-catolică, Grădina botanică.

La ora 18 delegația a fost primită la reședința episcopului Bisericii sinodal presbiteriană unde au fost de față Prof. Lengyel Lorand, Kiśs Bela, Dr. Matos Iuliu, Dr. Bertalis. Aici s-au purtat discuții de informare reciprocă într-un climat ecumenic.

Masa de seară s-a servit la reședința arhiepiscopului Clujului, fiind de față I. P. S. Teofil și P. S. Justinian.

În ziua de 25 septembrie la orele 10 oaspeții din RDG au vizitat Institutul teologic protestant unic din Cluj-Napoca unde au fost primiți de Dl. Rapp Karol, rec-

torul Institutului și de Dl. Prof. Lengyel Lorand. În aceeași zi au fost vizitate bisericile în construcție de la Buceea și Valea Drăganului din cadrul protopopiatului Huedin.

La orele 19 oaspeții au fost primiți de Dl. episcop Nagy Iuliu, la reședința Episcopiei Reformate din Cluj-Napoca fiind de față și Dl. Szekely Karol, consilier. Aici au purtat discuții de informare reciprocă.

În ziua de 26 septembrie la orele 10 delegația a participat la slujba religioasă de la Biserica Evanghelică luterană sinodal-presbiteriană susținută de pastorul Kiss Bela, care a și predicat despre muncă. La sfârșit, Dl. Bruno Schottstadt a transmis un scurt salut din partea Bisericii Evanghelice din RDG.

În aceeași zi, oaspeții au plecat cu trenul spre Suceava unde au fost întâmpinați de P. C. Pr. Radu Mironovici, consilier eparhial și cazați la mănăstirea Sfântul Ioan-Nou din Suceava.

În ziua de 27 septembrie au fost vizitate mănăstirile: Dragomirna, Putna, Sucevița, Moldovița, Voroneț și Agapia.

În ziua de 28 septembrie au fost vizitate mănăstirile Neamțu, Secu, Văratec.

Oaspeții au fost impresionați de viața activă din mănăstirile Bisericii Ortodoxe Române, dar mai ales de lucrările masive de restaurare desfășurate aici cu ajutorul Statului.

De la mănăstirea Văratec s-a plecat spre Iași.

În ziua de 29 septembrie au fost vizitate catedrala Mitropoliei Iașilor și Biserica «Trei Ierarhi», după care s-a plecat spre București.

Oaspeții au părăsit țara noastră mulțumiți și încântați. — (Diac. V. I.).

INTRUNIRI INTERCONFESIONALE PESTE HOTARE

AL II-LEA CONGRES AL FACULTĂȚILOR DE TEOLOGIE ORTODOXĂ ATENA, 1976

1. La centrul interortodox din mănăstirea Penteli (Atena), și-a desfășurat lucrările cel de al II-lea Congres al Facultăților de teologie ortodoxă, între 19—29 august 1976, după 40 de ani de la I Congres ținut tot la Atena.

Din comitetul de pregătire a acestui congres au făcut parte: Pr. Prof. Dumitru Popescu și Pr. Consilier Dumitru Soare.

La lucrările congresului au participat 162 de delegați oficiali (inclusiv observatorii din partea Consiliului Ecumenic al Bisericilor din partea Bisericii Romano-Catolice, a Bisericilor Vechi-Catolice, a Bisericilor Vechi-Orientale și a Bisericilor protestante) și 86 de invitați oficiali.

Delegația Institutelor teologice din Biserica Ortodoxă Română, care a participat la acest congres, a fost alcătuită din: 1) P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, conducătorul delegației; 2) Pr. Prof. Dumitru Popescu, prorectorul Institutului teologic universitar din București; 3) Diac. Prof. C. Voicu, prorectorul Institutului teologic universitar din Sibiu; 4) Pr. Cons. patriarhal Dumitru Soare; 5) Pr. Prof. Dumitru Stăniloae; 6) Pr. Prof. Ene Braniște; 7) Pr. Prof. Grigore Marcu; 8) Pr. Prof. Ioan G. Coman; 9) Pr. Lector Dumitru Radu și 10) Pr. Lector Dumitru Abrudan.

2. Deschiderea lucrărilor congresului a avut loc joi, 19 august 1976, orele 10, după săvârșirea Sfintei Liturghii în biserica mănăstirii Penteli.

Din prezidiul ședinței de deschidere a congresului alcătuit numai din profesori onorari, unii dintre ei asistenți și la primul congres de teologie de la Atena, din 1936, au făcut parte și doi teologi români: profesorii onorari Dumitru Stăniloae și Ioan G. Coman.

Președintele Prezidiului, Acad. Prof. I. Karmiris a dat cuvântul mai întâi profesorului Trembelas, ca participant la primul congres de teologie de la Atena din 1936, care după ce a făcut apel la unitatea dintre teologi, a declarat deschise lucrările celui de al II-lea Congres de teologie ortodoxă. În continuare, prezentul congres a fost salutat de: I. P. S. Serafim Arhiepiscop al Atenei și al întregii Elade, care a cerut congresului să caute a da răspuns problemelor care confruntă astăzi Biserica și lumea, aducând în finalul cuvântului său mulțumiri și binecuvântări tuturor participanților la congres; ministrul Educației Naționale și al Afacerilor Religioase, C. Rallis, care a subliniat în cuvântul său că temele noi pe care le va aborda congresul vor deschide noi perspective Bisericilor Ortodoxe și vor contribui la reînnoirea teologiei ortodoxe, fiind în același timp și o contribuție la pregătirea teologică a Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe; rectorul Universității din Atena, care a arătat că Biserica Ortodoxă și teologia ei trebuie să scoată din tezaurul de gândire patristică răspunsuri la problemele cu care este confruntată Biserica astăzi și forța spirituală de care are nevoie ea ca să-și îndeplinească misiunea ei; decanul Facultății de teologie din Atena, Prof. C. Muratides care și-a exprimat speranța că actualul congres va contribui la unitatea Ortodoxiei întrucât teologia este și rămîne o funcție a Bisericii în îndeplinirea misiunii ei evanghelizatoare; decanul Facultății de teologie de la Tesalonic, Prof. G. Galitis a cerut Congresului să reflecteze asupra problemelor lumii contemporane, pentru ca Biserica să poată ieși în întâmpinarea lor; mitropo-

litul Hrisostom Zafiris, directorul Centrului interortodox de la Penteli și-a exprimat opinia că actualului congres îi revine datoria de a interpreta misiunea Bisericii în perspectivele problematicei lumii contemporane. Biserica nu poate rămâne statică; episcopul Hrisostom Sidetos, starețul mînăstirii Penteli, care și-a exprimat speranța că acest congres va contribui la înviorarea vieții religioase a credincioșilor. A luat apoi cuvîntul Prof. Sava Aguridis, președintele comitetului de pregătire a congresului, care a salutat participanții mulțumind tuturor și urînd succes deplin lucrărilor congresului. În cuvîntul său, s-a ocupat apoi de problemele organizatorice privind buna desfășurare a lucrărilor congresului.

S-a dat apoi citire mesajelor primite de congres.

În mesajul său, Sanctitatea Sa, Patriarhul Ecumenic Dimitrios I, a subliniat rolul teologiei ca funcție vie a Bisericii. Mesajul Prea Fericitului Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române a fost citit de P. C. Pr. Consilier patriarhal Dumitru Soare :

Către participanții la cel de al II-lea Congres al Facultăților ortodoxe de teologie — Atena

Biserica Ortodoxă Română a privit cu bucurie și a sprijinit de la bun început, cu toată hotărîrea, inițiativa întrunirii celui de al II-lea Congres al Facultăților ortodoxe de teologie. Acordînd toată atenția cuvenită acestui congres, Biserica noastră a trimis delegați la ședințele comitetului pregătitor, iar acum, la lucrările congresului care este prezentă cu o delegație de 10 teologi.

Considerăm ca deosebit de important faptul că tematica congresului este axată pe legătura de nedespărțit dintre teologie și Biserică. Sperăm că numeroasele și variatele comunicări ce vor fi prezentate și discutate cu acest prilej vor oferi Bisericilor noastre teme noi pentru o tot mai bună și rodnică desfășurare a activității lor interne, pentru stabilirea unor puncte de vedere comune în relațiile noastre cu celelalte Biserici creștine, cu mișcarea ecumenică și cu teologia celorlalte confesiuni creștine.

De asemenea, avem convingerea fermă că acest congres va aduce o contribuție importantă la afirmarea și adîncirea unității întregii Ortodoxii și va constitui un nou progres pentru pregătirea Sfîntului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe.

În aceeași măsură, avînd în vedere că multe din Bisericile Ortodoxe sînt Biserici naționale, considerăm că acest congres va constitui și un factor de apropiere și frățietate între țările și popoarele noastre. Totodată, preocupîndu-se de aprofundarea relației reciproce dintre Biserică și lume, lucrările congresului vor contribui, tără îndoială, la sprijinirea aspirațiilor nobile ale omenirii contemporane, și la cultivarea idealului păcii și bune înțelegeri între oamenii din lumea întreagă.

Mulțumind bunului Dumnezeu că ne-a ajutat să organizăm, după o trecere de 40 de ani, un al doilea for reprezentativ al teologiei ortodoxe, trimitem binecuvîntarea noastră tuturor participanților la congres și îmbrățișăm, cu sărutare sfîntă, pe întîistătătorii Bisericilor Ortodoxe surori, care au trimis delegați la această întîlnire așteptată cu viu interes de întreaga Ortodoxie.

Mulțumim călduros Sfintei Biserici Ortodoxe a Greciei în irunte cu întîistătătorul său, I. P. S. Arhiepiscop Serafim, pentru binevoitoarea ospitalitate acordată participanților la congres și felicităm pe organizatorii conferinței pentru munca stăruitoare pe care au depus-o.

Rugăm pe Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos să binecuvinteze lucrările acestui congres, îmbogățind orizontul și aspirațiile teologiei cu lumini noi, pentru ca să putem înțelege mai bine descoperirea Sa dumnezeiască și progresul congresului și roade bogate în sufletele credincioșilor noștri.

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Dîndu-se apoi cuvîntul Prof. Nikos Nissiotis de la Facultatea de teologie din Atena, acesta a prezentat într-o expunere documentată și amplă, intitulată: *Teologia Bisericii și realizarea ei*, introducerea la tema generală a celui de al II-lea Congres de teologie ortodoxă. În expunerea sa a dezvoltat următoarele idei: 1. Teologia Bi-

sericii ca teologie ecleziastică; 2. Teologia mărturisirii ca teologie profetică; 3. Teologia Bisericii ca teologie a reînnoirii, oferind astfel o privire de ansamblu și baze de discuții pentru întreaga problematică a congresului.

3. Lucrările congresului s-au desfășurat în ședințe plenare și pe cinci grupe de lucru, în care au fost adâncite referatele și comentariile susținute în ședințele plenare.

Referatele și comentariile au fost împărțite în trei secțiuni: I. Teologia ca expresie a vieții și conștiinței Bisericii; II. Teologia ca expresie a prezenței Bisericii în lume; III. Teologia în reînnoirea vieții Bisericii.

În cadrul primei secțiuni au fost prezentate următoarele referate și comentarii: 1. «*Liturghie și spiritualitate*», două referate susținute de Prof. C. Andronikof de la Institutul St. Serge, Paris, și Ierom. Prof. At. Jevtič, de la Facultatea de teologie de la Belgrad, și patru comentarii susținute de A. Radovič, (Belgrad); Prof. Pr. Ene Braniște (București); Prof. Pr. C. Gundiaev (Leningrad) și Pr. B. Gondikakis (Grecia). 2. «*Spirit comunitar și conciliaritate*», două referate, prezentate de prof. N. Zabolotsky (Leningrad) și de Prof. C. Muratides (Atena) și patru comentarii susținute de: Prof. J. Zizoulas (Edinbourg, Anglia), mitropolitul Bartolomeu de Philadelphia; E. Skurat (URSS) și J. Amkimiuk (Varșovia), Prof. Zabolotsky a respins categoric noțiunea de comunitate conciliară pusă în circulație de cea de a V-a Adunare generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Nairobi (1975), acuzând Consiliul Ecumenic al Bisericilor că intenționează să se transforme într-un conciliu universal-ecumenic al tuturor Bisericilor creștine. 3. «*Aspecte istorice și eshatologice*», două referate prezentate de Pr. Th. Stelyanopoulos (SUA) și D. Koev (Sofia) și patru comentarii: 1. «*Mărturisirea dinamicii mîntuirii*», două referate susținute de Prof. G. Galitis (Tesalonic) și Prof. Kalinikos (Grecia).

În cadrul celei de a doua secțiuni, au fost prezentate următoarele referate și comentarii: 1. «*Mărturisirea dinamicii mîntuirii*», două referate susținute de Prof. A. Schmemmann (SUA) și Prof. N. Tarazi (Liban) și patru comentarii, prezentate de: Pr. Prof. Ioan G. Coman (București); J. Suvarsky (Cehoslovacia); Pr. F. Berki (Ungaria) și Prof. J. Meyendorff (SUA), două referate prezentate de Episcopul Atanasie Yanoulatos de Andrutsa (Atena) și Pr. Prof. Gr. Marcu (Sibiu) și patru comentarii făcute de Episcopul Theodor de Naucratis (Grecia); Prof. J. Kornarakis (Grecia); Pr. Prof. E. Melia (Paris) și Prof. E. Vulgarakis (Atena). Episcopul Atanasie Yanoulatos a criticat cu vehemență structurile de putere eclezială, existente astăzi în Biserică, ca și alte aspecte ale vieții Bisericilor, fără să ofere și soluții corespunzătoare. 3. «*Dinamica lumii în Biserică*», două referate prezentate de pr. prof. Dumitru Stăniloae (București) și Prof. C. Eltchaninoff (Paris) și patru comentarii făcute de Prof. J. Anastasiu (Tesalonic); Pr. J. Seppala (Finlanda); Mitrop. G. Khodr (Liban) și Prof. G. Mantzarides (Tesalonic). Dată fiind legătura creației cu Dumnezeu în Hristos și Duhul Sfânt, Pr. Prof. D. Stăniloae a scos în evidență în mod remarcabil legătura de complementaritate dintre Biserică și credincioși.

În cadrul celei de a treia secții, au fost prezentate următoarele referate și comunicări: 1. «*Examenul critic al aplicărilor teologiei*» două referate prezentate de episcopul Hrisostom de Myra și Pr. Prof. J. Romanides (Tesalonic) și patru comentarii făcute de N. Lossky (Paris); Diac. Prof. C. Voicu (Sibiu); Prof. C. Constantelos (SUA) și J. Rinnej (Finlanda). 2. «*Catolicitate și etnicitate*», două referate prezentate de Acad. Prof. H. Karmiris (Atena) și de episcopul Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, și patru comentarii, susținute de Prof. N. Kouloumzine (Paris); Prof. Th. Hopko (SUA); Prof. A. Kniazeff (Paris) și St. Harakas (SUA). P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul a argumentat, în expunerea sa, documentată din punct de vedere teologic (biblic și dogmatic), canonic și istoric, specificul național ca bază esențială și vitală a sobornicității și organizării autonome și autocefale a Bisericii în Ortodoxie. Expunerea a fost foarte bine primită și apreciată în ședința plenară și în discuțiile pe grupe. 3. «*Dimensiunea ecumenică a Ortodoxiei*», două referate susținute de Prof. A. Osipov (Moscova) și Prof. V. Istavridis (Patriarhia Ecumenică) și patru comentarii făcute de Prof. T. Sabev (Sofia, Bulgaria), Prof. G. Beli (SUA); Prof. S. Gosevich (Belgrad, Jugoslavia); Pr. Lector D. Radu (București). În comentariul său, Pr. Lector Dumiaru Radu a abordat, în spiritul temei, în mod sintetic și cuprinzător, din punct de vedere dogmatic și teologic în general, dimensiunea ecumenică a Ortodoxiei.

4. Pe durata congresului, în timpul liber, participanții au vizitat, prin grija Comitetului de organizare a congresului, vestitele localități istorice ale Greciei antice: Delfi, Epidauros, Sunion, Dafne, și au fost invitați să ia parte la recepțiile date de Ministrul Educației Naționale și al Afacerilor Religioase, C. Rallis, și de ministrul Afacerilor Culturale și al Științelor, C. Trypanis, în seara zilei de sâmbătă, 28 august 1976; precum și la festivitatea de inaugurare a noului local al Facultății de Teologie a Universității din Atena.

6. Concluzii :

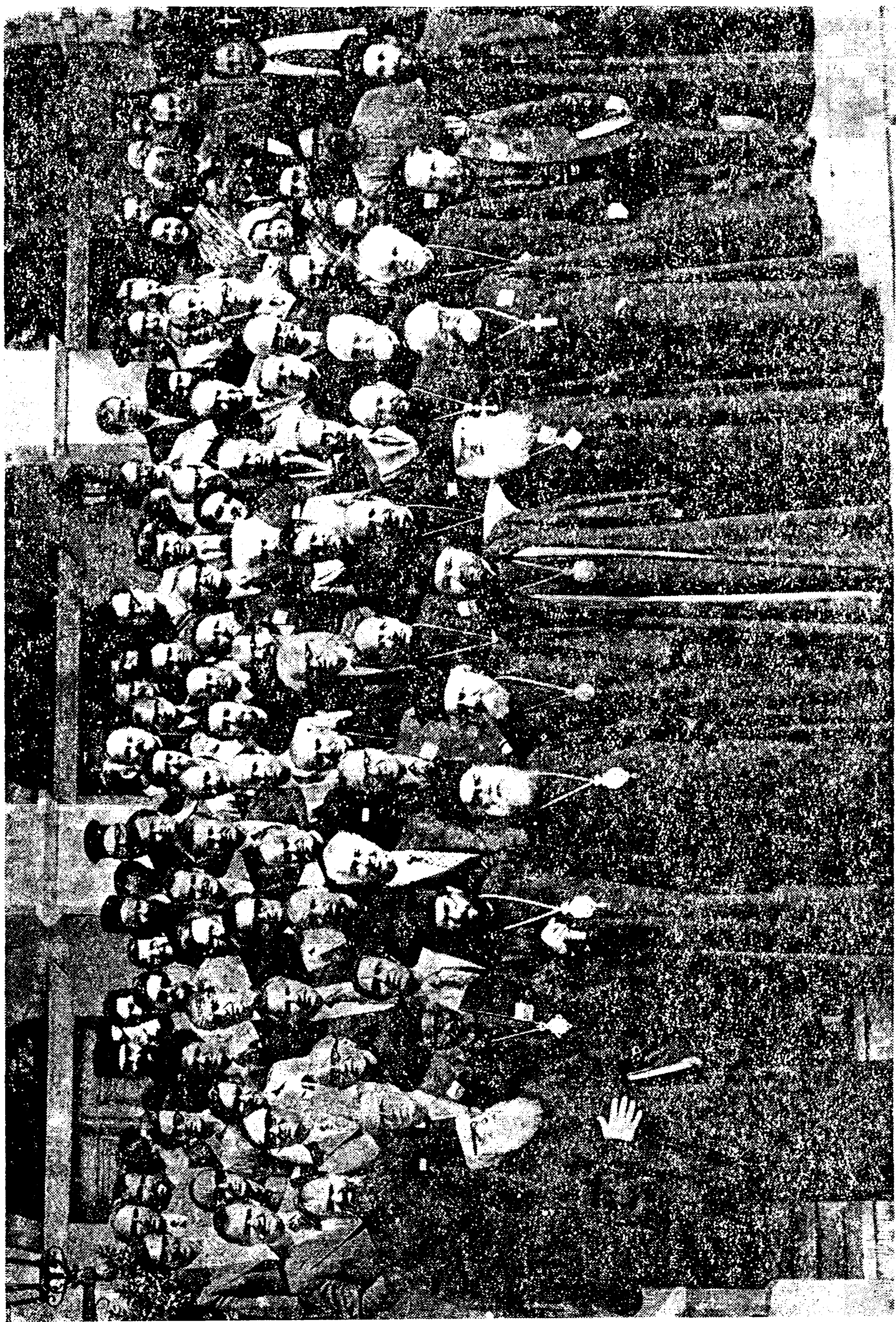
1. Teologii români, în referatul prezentat, prin Pr. Prof. Dumitru Stăniloae («Dinamica lumii în Biserică») în comentarii și în discuțiile ample din cadrul grupelor, — au subliniat că deși nu se poate face abstracție de existența păcatului în lume, lumea este bună, în esență. Hristos n-a venit să judece lumea ci s-o slujească, spre mântuirea ei. Biserica este datoare să se ocupe atât de spiritualitate, cât și de sprijinirea și promovarea aspirațiilor lumii contemporane de pace, dreptate, libertate, independență, colaborare și progres. Dacă noi suspectăm lumea, atunci și ea ne suspectează. Trebuie să avem curajul de a merge în lume deschiși față de lume și hotărâți de a sluji. Nu trebuie să avem o atitudine pesimistă față de lume, ci una optimistă, deoarece ea este creația lui Dumnezeu.

2. În expunerea sa, care a fost foarte bine primită de congres, P. S. Episcop Antonie a subliniat, pe baze teologice, istorice și canonice, importanța decisivă a elementului național în organizarea bisericească. Fiecare Biserică Ortodoxă Autocefală are dreptul să-și păstreze jurisdicția ei asupra propriei diaspore.

3. Teologii ortodocși, în frunte cu P. S. Episcop Antonie, prin comentarii și discuții în ședințe plenare și în grupe, au scos în evidență importanța mișcării ecumenice, atât din punctul de vedere al apropierii dintre Biserici, cât și din punctul de vedere al sprijinului aspirațiilor lumii contemporane. Din nefericire, ideea transformării Consiliului Ecumenic al Bisericilor într-o suprastructură eclezial-universală sau într-un sinod ecumenic al tuturor Bisericilor și de dominațiunilor creștine, a fost pusă în circulație de un teolog ortodox din diasporă (teologul Argenti din Franța).

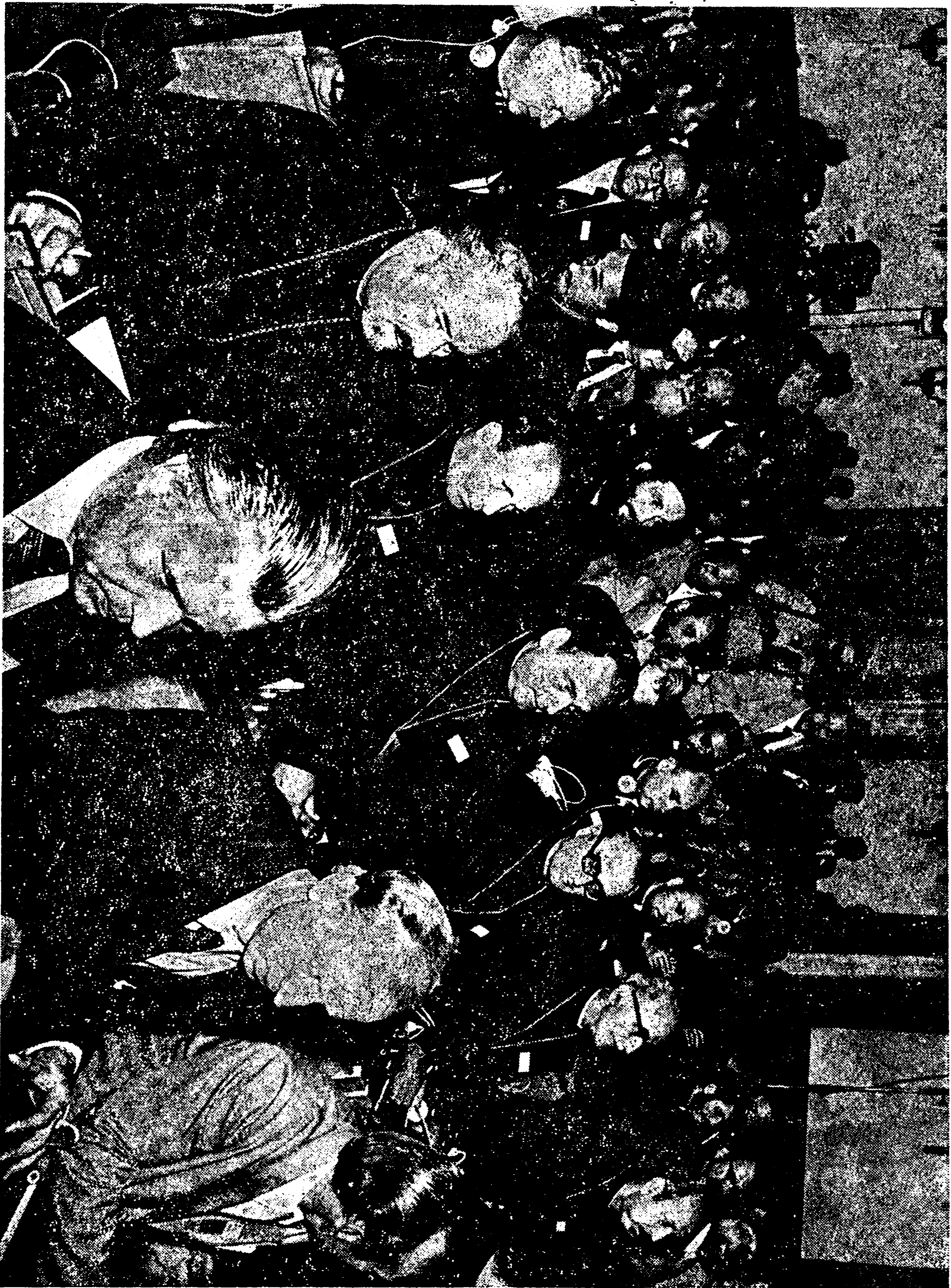
4. Datorită prestigiului de care se bucură teologia ortodoxă românească și datorită contribuției pozitive și esențiale adusă de delegația română la Atena, organizatorii congresului au sugerat ca cel de al III-lea Congres de teologie ortodoxă să aibă loc peste patru ani în România.

Pr. Prof. DUMITRU POPESCU
Pr. Lect. DUMITRU RADU

Participanții la cel de al doilea Congres al Facultăților de teologie ortodoxă de la Atena

În timpul lucrărilor Congresului (în rîndul al doilea, o parte dintre delegații Bisericii Ortodoxe Române)

DIN ACTIVITATEA CONSILIULUI ECUMENIC AL BISERICILOR

LUCRĂRILE COMITETULUI CENTRAL ȘI ALE COMITETULUI EXECUTIV AL CONSILIULUI ECUMENIC AL BISERICILOR

Comitetul Executiv. Între 7—9 august 1976 au avut loc la Geneva lucrările Comitetului Executiv al Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Comitetul Executiv ales la Nairobi, la a V-a Adunare Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor este alcătuit din 14 membri. Cu excepția I. P. S. Mitropolit Chrisostom al Mirelor (Patriarhia de Constantinopol) toți membrii au fost prezenți. Din partea Bisericii Ortodoxe Române a participat la lucrările P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, membru în Comitetul Executiv.

Potrivit ordinii de zi, Comitetul Executiv a ascultat mai întâi raportul Secretarului general al Consiliului Ecumenic al Bisericilor Dr. Philip Potter. Acesta s-a referit în primul rând la modul cum au fost primite lucrările Adunării Generale de la Nairobi de către Bisericile membre. A apreciat faptul că foarte multe Biserici au trimis la Geneva comentarii pozitive. După Adunarea Generală Dr. Potter a făcut o serie de călătorii, în S.U.A., Anglia, R. F. Germania, constatînd peste tot un interes deosebit față de activitatea Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

Anuțînd ordinea de zi, secretarul general a arătat că va propune Comitetului Executiv discuții în legătură cu situațiile din Liban, Angola, Africa de Sud, Uganda, Etiopia, Cipru.

Dr. Fisher din staff-ul Consiliului Ecumenic al Bisericilor a prezentat în continuare situația din Angola unde a făcut o vizită de informare la fața locului.

La cererea Dr. Wisser't Hooft Comitetul Executiv a discutat în continuare tema: «Cine are dreptul să vorbească în numele Consiliului Ecumenic al Bisericilor». Se arată circumstanțele în care secretarul general poate face declarații sau cei împuterniciți anume în acest scop. Fără o împuternicire declarațiile vor fi socotite a exprima doar opinia celui ce vorbește. În continuare se dau exemple de probleme în care e nevoie să se facă declarații. J. Rossel, din Elveția, insistă ca Consiliul Ecumenic al Bisericilor să facă declarații și în cazurile de violare a unor drepturi personale, individuale, nu numai în probleme sociale și politice generale.

Au luat cuvîntul mai mulți membri ai Comitetului Executiv. Episcopul Antonie Plămădeală, în cuvîntul său, a spus, în esență: «Consiliul Mondial al Bisericilor are datoria să facă declarații în problemele mari ce preocupă lumea contemporană și care implică o responsabilitate creștină. Declarațiile Consiliului Ecumenic al Bisericilor trebuie să fie selective, pozitive, limpezi. Ele trebuie să fie de asemenea obiective, bazate pe informații precise și întotdeauna fundamentate și orientate de convingerile noastre religioase. Documentul «Cine are dreptul să vorbească în numele Consiliului Ecumenic al Bisericilor», trebuie să se ocupe și de «cum se vorbește, ce se spune».

Dr. Potter comunică Comitetului Executiv că va prezenta Comitetului Central un raport în legătură cu drepturile omului, în lumina Actului final de la Helsinki, potrivit cu mandatul ce i-a fost încredințat la Nairobi. Comitetul Executiv, după ce a cercetat raportul și documentul anexă, a dat mandat Secretarului general să-l prezinte Comitetului Central.

În ziua de 9 august a avut loc o ședință închisă a Comitetului Executiv, fără participarea Dr. Potter. Eminența Sa Arhiepiscopul Scott, președintele Comitetului Central și al Comitetului Executiv al Consiliului Ecumenic al Bisericilor a prezentat raportul cu privire la realegerea Dr. Potter în funcție de secretar general pentru perioada 1 noiembrie 1977 — 1 noiembrie 1982, deoarece potrivit Constituției Consiliului Ecumenic al Bisericilor mandatul său urmează să exprime la 1 noiembrie 1977.

Punctul următor de pe ordină de zi a fost «Institutului Ecumenic de la Bossey». Reprezentanții ortodocși în Comitetul Executiv au făcut obiecții cu privire la prezența ortodocșilor în Institut, care este total insuficientă și care de fapt face ca Institutul să nu fie ecumenic, ci protestant. Singurul ortodox care e profesor acolo, Dl. Panagopoulos, urma să plăce în toamnă, din lipsă de fonduri pentru plata sa. În legătură cu aceasta, la propunerea Dr. Mahshall, președintele Comitetului Financiar, se hotărăște ca problema Bossey-ului să se amâne pînă în februarie 1977, cînd Comitetul Executiv va putea fi în posesia tuturor datelor de care are nevoie spre a lua hotărîri responsabile.

Se trece apoi la alcătuirea Comisiilor cu care vor lucra cele trei mari unități ale Consiliului Ecumenic și Secretariatul general. I. P. S. Mitropolit Iustin este propus pentru Unitatea a II-a, I. P. S. Mitropolit Nicolae Corneanu pentru Comisia Afacerilor Internaționale, P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul pentru Unitatea a III-a, Pr. Prof. D. Popescu pentru Comisia «Faith and Order», Diac. Viorel Ioniță pentru «Comisia pentru tineret» și Arhitectul C. Simionescu pentru «Comisia de tehnologie». Recomandările vor fi trimise Comitetului Central pentru alegeri.

Comitetul Central s-a întrunit tot la Geneva, îndată după ce s-au terminat lucrările Comitetului Executiv. Lucrările au fost deschise de Dr. Scott, Arhiepiscopul Anglican al Canadei, președintele Comitetului Central. Cuvîntarea sa a fost pastorală, ponderată, invitînd la unitate și înțelegere, la rugăciune și cooperare. Invitația făcută de Dr. Scott a găsit teren bun. Așa se explică faptul că lucrările s-au desfășurat într-o atmosferă de calm.

Și presa a notat acest lucru cu satisfacție: «...». Primul raport al noului Președinte al Comitetului, primatul anglican al Canadei, Edward Scott, ca și raportul secretarului general Dr. Philip Potter, au fost esențialmente centrate pe spiritualitate și cercetare teologică, în vederea unității și a realizării în viitor a unei veritabile Comunități conciliare» («Le Figaro», 15 august 1976).

Dr. Potter a propus alcătuirea unei Comisii Consultative care să se întrunească cel puțin o dată pe an și să analizeze problema drepturilor omului, așa cum sînt ele respectate sau nerespectate în lume. Această comisie care se va ocupa în primul rînd de drepturile religioase, dar numai de acestea, va raporta rezultatele Comisiei pentru afaceri internaționale a Consiliului Ecumenic, care, la rîndul ei, va raporta Comitetului Central.

Delegații Bisericii Ortodoxe Române au luat cuvîntul de mai multe ori — I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei și P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal — în probleme legate de drepturile omului, rasism, dezarmare, armament nuclear etc., de pe pozițiile cunoscute ale Bisericii Ortodoxe Române.

Delegația Bisericii Ortodoxe Române a sprijinit de asemenea realegerea D-lui Potter pentru o nouă perioadă de cinci ani, ca secretar general. Comitetul Central a făcut această alegere, cu unanimitate.

În legătură cu drepturile omului, s-a hotărît de asemenea ca tema să fie dată în studiu și Conferințelor creștine regionale, în cazul nostru Conferinței Bisericilor Europene.

Presa a fost reprezentată la lucrările Comitetului Central printr-un număr mare de ziarști. Aceștia au apreciat lucrările în general, obiectiv. Se înțelege că atenția lor s-a îndreptat îndeosebi spre problemele legate de drepturile omului. Jacques Dentan scrie în «Journal de Genève» (17.VIII, 1976): Consiliul Ecumenic nu înțelege să se sesizeze de toate conflictele, cunoscute sau mai puțin cunoscute din lume. El crede că e judicios să facă intervenții la nivelul țărilor interesate... Consiliul Ecumenic nu înțelege totuși să forțeze lucrurile, ci se oferă să creeze structurile necesare pentru instrumentarea Actului final de la Helsinki. Tot Jacques Dentan se oprește și asupra altui aspect: poziția ortodocșilor în ceea ce privește activitatea ecumenică la nivelul parohiilor. Tendința protestanților este de a încuraja contacte ecumenice directe cu congregațiile, deoarece acestea, în lumina protestantă au o anumită independență. În Ortodoxie ele sînt integrate în Biserică așa încît relațiile cu parohiile trebuie să se facă numai prin Biserică, care sînt autoritatea competentă. Ziaristul francez remarcă faptul că aici ortodoxia se întîlnește cu romano-catolicismul pentru că «în această problemă Roma e mai aproape de Constantinopol decît de

Geneva». Tema aceasta a fost larg discutată și din cauza confuziei pe care o poate antrena termenul «congregație». În sens general congregația este orice comunitate, orice parohie încadrată canonic într-o Biserică, dar există și un sens special de Biserică congregaționalistă, în care fiecare congregație e o unitate independentă, un fel de Biserică. Pentru ortodocși Biserica este o adunare de creștini condusă de un episcop. Legăturile directe cu congregațiile ar putea ascunde intenția Consiliului Ecumenic de a trece peste capul autorităților bisericești (tema larg expusă la Jean Rilliet în «Tribune de Genève», 14—15 august 1976).

Un alt punct căruia presa i-a acordat spațiu larg a fost programul de luptă contra rasismului.

Rezoluțiile cu privire la Rhodesia, Namibia, Trankei, s-au bucurat de aprecierea unanimă a ziariștilor (Isabelle Vichniac, «Le Monde», 20 VIII, 1976) se citează texte ca acesta: «Amplarea luată de militarismul sud-african și întărirea lui prin cooperarea militară și economică activă, din partea unor mari puteri occidentale, constituie o grea amenințare pentru pace».

Era de așteptat ca rezoluția asupra Libanului să capete și ea o aprobare imediată, ceea ce s-a și întâmplat, dar presa crede că această rezoluție a fost prea vagă.

O altă rezoluție care s-a bucurat de comentariile pozitive ale presei a fost aceea care s-a ocupat de energia nucleară. Pe de o parte ea nu ascunde îngrijorarea față de utilizarea militară a atomului și față de proliferarea armelor nucleare, pe de altă parte însă, ținând seama de intervențiile delegaților din lumea a treia, s-a apreciat că această lume trebuie să aibă acces la energia nucleară spre a se putea dezvolta într-un ritm mai rapid. S-a remarcat însă și teama că posedarea energiei nucleare va crește in justiția și va cauza rele sociale imprevizibile ca centralizarea și urbanizarea excesivă, poluări etc.

Ca și la Nairobi, în timpul lucrărilor acestui Comitet Central, s-a acordat spațiu destul de mare ideii «comunității conciliare» deși ea n-a fost definită adecvat. Termenul își face însă loc și tinde să se generalizeze înainte de a i se cunoaște exact conținutul. Lumea protestantă vede în el o formă de unitate, dar ortodocșii cer mereu precizii.

La sfârșitul lucrărilor dr. Potter a făcut un apel călduros de a se merge deliberat în încredere reciprocă și în speranță spre o comunitate conciliară reală, prin «acest timp al deșertului» care este lumea aceasta bîntuită de mutații dificile» («Le Figaro», 20, VIII, 1976).

Prioritățile fixate au vizat sectorul evanghelizării și al reînnoirii vieții creștine în Comunitățile locale.

Noul Comitet Central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, întrunit pentru prima oară după Adunarea generală a V-a de la Nairobi, 1975, s-a dovedit a avea o compoziție fericită, fiind alcătuit din reprezentanți care știu să împace exigența cu răbdarea, urgența cu ponderația, necesitatea cu înțelepciunea, generalul cu particularul.

Prezentul Comitet Central și-a făcut o bună intrare în responsabilitățile ce-i revin. Virtutea principală care i-a putut fi remarcată a fost moderația.

Episcop ANTONIE PLĂMĂDEALĂ
Vicar patriarhal

CONSULTAȚIA DE LA BOSSEY CU PRIVIRE LA RELAȚIILE DINTRE BISERICĂ ȘI STAT

Datorită unor schimbări esențiale care au avut loc în caracterul relațiilor dintre Biserică și Stat în diferite structuri sociale Consiliul Ecumenic al Bisericilor a simțit nevoia organizării unei consultații asupra acestei teme, pentru a ajuta în mod constructiv la formularea unor principii cât mai pozitive, care să stea la baza unor astfel de relații.

Astfel Comisia «Credință și Constituție» a Consiliului Ecumenic al Bisericilor a organizat între 19—25 august 1976 o consultație asupra relațiilor dintre Biserică și Stat la Bossey-Elveția.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată la această consultație de către P. S. Antonie Ploieșteanul, vicar-patriarhal și de către P. C. Pr. Lucian Gafton, de la parohia ortodoxă română din Londra.

P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul a ținut o conferință privind relațiile dintre Biserică și Stat în România.

La documentul final al consultației sînt expuse pozițiile confesionale asupra relațiilor Biserică-Stat.

În partea finală, documentul are o serie de propuneri printre care :

— Necesitatea studierii problemei relației Biserică-stat din puncte de vedere diferite :

— Este necesar ca evaluările teologice a acestor relații să aibă în vedere condițiile locale în care activează Bisericile ;

— Biserica trebuie să fie conștientă de implicațiile sociologice ale activității ei.

De aceea ea trebuie să formuleze principii fundamentale, care să stea la baza activității ei în contextul societății contemporane etc.

— Să fie studiate mai multe tipuri, din relația Biserică-stat, pentru o mai bună evaluare a acestora.

LUCRĂRILE GRUPULUI EUROPEAN DE CONTACT PENTRU MISIUNEA URBANĂ ȘI INDUSTRIALĂ DE LA ST. PÖLTEN — AUSTRIA

Sub egida Comisiei «Misiune și evanghelizare» din Consiliul Ecumenic al Bisericilor, la St. Pölten — Austria, s-au desfășurat între 7—12 noiembrie 1976 lucrările Grupului European de contact pentru misiunea urbană și industrială, la care Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de Pr. Ilie Georgescu.

S-au analizat modalitățile în care Bisericile și organizațiile creștine pot aduce astăzi o mărturie creștină în societatea aflată în transformare rapidă, fiind alături de cei ce luptă pentru o viață mai bună și mai dreaptă și munca desfășurată de diferite Biserici sau organizații parabisericești din Occident în lumea industrială.

Reprezentantul Bisericii Ortodoxe Române a informat despre modul în care, respectînd tradiția sa, Biserica noastră s-a angajat, sub îndrumarea Prea Fericitului Patriarh Justinian, într-o largă acțiune de slujire a poporului. Apostolatul social al Bisericii, reflectare principală a legării Bisericii cu credincioșii, a dus la crearea unor noi forme specifice Ortodoxiei în genere și Bisericii noastre în special, pentru a aduce o autentică mărturie de fidelitate față de Evanghelie în lumea de azi.

Partea a doua a cuprins sesiunea de lucru anuală a Grupului European de legătură. S-a acordat atenție principală rapoartelor prezentate de diferiți responsabili naționali asupra activității desfășurate potrivit planului de acțiuni adoptat anul trecut.

Dintre punctele programului de acțiuni viitoare ale Grupului European privind misiunea urbană și industrială, care s-au acceptat menționăm :

— Analiza pe plan național a implicațiilor pentru viața muncitorească a existenței concernelor multinaționale ;

— Relații mai strînse cu Consiliul Ecumenic al Bisericilor, care a sprijinit pînă acum doar numai anumite proiecte naționale ;

— Continuarea contactelor cu Bisericile și organizațiile sociale din țările socialiste pentru o «îmbogățire reciprocă» în ceea ce privește experiența în misiunea urbană și industrială.

Reprezentantul Bisericii Ortodoxe Române a ținut de asemenea o meditație biblică la Filipeni II, 1—2, insistînd asupra kenozei Mîntuitorului ca model al slujirii lumii de către Biserică.

În cadrul lucrărilor s-a subliniat aportul Ortodoxiei la crearea unei reale atmosfere ecumenice de lucru privind misiunea urbană în primul rînd, apoi cea industrială.

LUCRĂRILE PROIECTULUI ECUMENIC AL ASOCIAȚIEI CREȘTINILOR
PENTRU EUROPA DE EST, BALTIMORE, S.U.A.

Între 10 octombrie și 15 noiembrie 1976 s-au desfășurat la Baltimore, Washington și Richmond (S.U.A.) lucrările Proiectului ecumenic organizat de «Asociația creștină pentru relații cu Estul Europei», asociație ecumenică pentru pace și dreptate internațională și pentru relații cu Conferința Creștină pentru Pace. Această asociație, care face parte din Consiliul Național Bisericesc din S.U.A. caută o legătură de apropiere ecumenică mai ales cu Bisericile membre ale Conferinței Creștine pentru Pace din Estul Europei.

La aceste lucrări Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de către Dl. Aurel Jivi, asistent la Institutul teologic universitar din Sibiu. În cadrul programului, fiecare participant urma să fie asociat unei Biserici locale pentru a cunoaște viața parohiei respective și diferitelor ei activități. Se prevedeau apoi vizite la diferite școli de teologie și universități din Washington și Richmond, vizitarea unor muzee și puncte istorice și turistice.

Dl. Jivi a fost asociat Bisericii «Lewinsville United Presbyterian Church din Mc Lean», statul Virginia unde a vorbit unor numeroase grupuri de credincioși despre Biserica Ortodoxă Română și despre relațiile vieții religioase și sociale din țara noastră.

AȚIUNI ALE CONFERINȚEI CREȘTINE PENTRU PACE

I. P. S. NICOLAE, MITROPOLITUL BANATULUI,
PARTICIPANT LA REUNIUNEA COMITETULUI DE LUCRU AL C.C.P.

Intre 2—5 octombrie 1976, a avut loc la Bad Saarow — Republica Democrată Germană — reuniunea Comitetului de lucru al Conferinței Creștine pentru Pace, la care din partea Bisericii Ortodoxe Române a luat parte I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului. Tema reuniunii s-a intitulat: «*Credința creștină, și acțiunea socială a creștinilor pentru pace și dreptate în cooperarea cu forțele păcii din lume*». Acest referat a fost prezentat de trei referenți, și anume: Dl. Wolfgang Heyl, vicepreședintele Uniunii Democratice Creștine din Republica Democrată Germană, Rev. Harry Henry, președintele Bisericii metodiste din Republica Benia și vicepreședinte al Conferinței Bisericilor din întreaga Africă și Dl. Adalbert Krims, președintele organizației romano-catolice din Austria intitulată «*Acțiunea creștinismului critic*». Discuțiile purtate în timpul reuniunii ca și hotărârile adoptate, au scos încă odată în evidență prestigiul de care se bucură cauza păcii în rîndurile creștinilor din toate țările și din toate continentele, determinarea lor de a acționa în strînsă unire cu toate forțele păcii din întreaga lume, indiferent de convingerile religioase sau politice, pentru asigurarea unei cît mai bune înțelegeri și colaborări între state și popoare. În mod special s-a evidențiat creșterea prestigiului de care se bucură Conferința Creștină pentru Pace ca și posibilitățile ei de acțiune.

În intervențiile ca și în cuvîntările sale ocazionale, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, a evidențiat dorința credincioșilor din țara noastră de a-și aduce contribuția la instaurarea în lume a păcii, și a securității, cu respectarea drepturilor fiecărei națiuni la independență și progres.

La sfîrșitul reuniunii, Dl. Hans Seigewaser, secretarul pentru problemele bisericesti, a oferit un dineu oficial, iar Dl. Willi Stoph, președintele Consiliului de Stat al Republicii Democratice Germane a primit în audiență pe membrii prezidiului Conferinței Creștine pentru Pace. — (Diac. V. A.).

P. S. EPISCOP NESTOR, PARTICIPANT LA SESIUNEA DE LUCRU A COMISIEI INTERNAȚIONALE A CONFERINȚEI CREȘTINE PENTRU PACE

Episcopul Nestor Vornicescu Severineanul, vicar al Mitropoliei Olteniei, a fost numit în vara anului 1976 de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian membru în Comisia internațională a Conferinței Creștine pentru Pace.

Această Comisie a avut o sesiune de lucru, la inițiativa Bisericii Ortodoxe Ruse, în Kiev, între 10—14 octombrie 1976. Delegat din partea Bisericii Ortodoxe Române a fost P. S. Nestor Severineanul.

Duminică 10 octombrie, delegatul Bisericii Ortodoxe Române a slujit la Sfînta Liturghie arhierescă prezidată de Filaret, Mitropolitul Kievului și Exarhal Patriarhal al Ucrainei, împreună cu Mitropolitul Pancratie de Starazagora din Bulgaria și cu episcopul Varlaam, vicarul Mitropoliei din Kiev.

S-a vizitat apoi Lavra Pecersca și catedrala Sfînta Sofia.

Luni 11 octombrie 1976 a avut loc deschiderea sesiunii de lucru a Comisiei internaționale într-o sală specială pentru asemenea ședințe, în unul din pavilioanele expoziției permanente a economiei și industriei Republicii Socialiste Sovietice Ucraina amenajată într-un parc din apropierea Kievului.

La intrarea în pavilion membrii comisiei au fost întâmpinați de Mitropolitul Filaret, de Constantin Litvin, conducătorul biroului pentru problemele religioase din Ucraina și reprezentanți ai organelor de stat din Kiev.

La deschiderea lucrărilor, primul care a vorbit a fost pastorul Hartmut Drewes, președintele Comisiei internaționale. A amintit importanța istorică literară a Kievului, rezistența eroică a acestui oraș în vremea ultimului război mondial, a subliniat faptul că kievenii știu să prețuiască pacea și și-a exprimat bucuria că această sesiune de lucru a Comisiei internaționale are loc la Kiev, mulțumind pentru găzduire Mitropolitului Filaret și autorităților locale de stat.

Participanții au fost în număr de 60 persoane din 20 de țări, reprezentând toate continentele.

Pastorul președinte al Comisiei internaționale subliniază importanța tematicii generale a sesiunii de lucru și anume: «*Destindere, dezarmare și eliberare în spiritul hotărîrilor de la Helsinki 1975*».

După acest cuvînt de deschidere are loc o scurtă slujbă religioasă oficiată de Mitropolitul Pangratie de Starazagora.

După aceasta Mitropolitul Filaret al Kievului a salutat pe cei prezenți în numele ierarhilor, al clericilor și al dreptmăritorilor creștini din Mitropolia Kievului și exarhatul Ucrainei, în numele Bisericii Ortodoxe Ruse, arătînd, că, Biserica Ortodoxă Rusă, de la început a fost activă în Conferința Creștină pentru Pace. Și-a manifestat bucuria că vede prezenți la Kiev pe reprezentanți ai creștinilor din multe țări. Spune că îi consideră pe toți prieteni pentru că și ei se roagă și lucrează pentru pace. A arătat că în toată Europa trebuie să domnească spiritul hotărîrilor de la Helsinki.

A luat apoi cuvîntul președintele Biroului pentru problemele religioase din R. S. S. Ucraina.

La propunerea președintelui comisiei s-a aprobat programul lucrărilor. S-a trimis o telegramă de salut și urări de însănătoșire grabnică Mitropolitului Nicodim al Leningradului, președintele Conferinței Creștine pentru Pace. S-a primit apoi o telegramă de răspuns și urări de succes pentru lucrările comisiei.

Primul referat a fost prezentat de prof. Dr. Arnold Slepacov, membru corespondent al Academiei de științe a Republicii Sovietice Socialiste Ucraina. El a vorbit despre semnificația mondială a hotărîrilor de la Helsinki și despre politica coexistenței pașnice.

Al doilea referat a fost susținut de profesorul Vladimir Kolibanov de la Universitatea din Kiev. El a vorbit despre problema libertății, independenței și relațiilor economice internaționale în spiritul de la Helsinki.

Episcopul anglican Colin Winter, exilat din Namibia, a vorbit, după cină, despre spiritul pozitiv și semnificația hotărîrilor de la Helsinki pentru eliberarea popoarelor din lumea a treia.

În aceeași zi, seara târziu, a luat cuvîntul în numele exilaților din Chile, Gonzalo Cacoeres.

Marti 12 octombrie 1976 — Tot în ședință plenară a prezentat un bogat referat despre ecoul hotărîrilor Conferinței de la Helsinki în Occident, cercetătorul Unto Vesa de la Institutul pentru Pace din Finlanda.

Marti după masă, 12 octombrie s-a început lucrul în patru grupe.

Reprezentantul Bisericii Ortodoxe Române a făcut parte din grupa «D», care a discutat despre Organizația Națiunilor Unite și eforturile ei pentru destindere, dezarmare și libertate.

De reținut că, imediat după ce a luat cuvîntul P. S. Nestor a urmat la cuvînt Dr. A. S. Bujevski de la Moscova, subliniind oportunitatea celor spuse de delegatul Bisericii Ortodoxe Române.

Miercuri dimineața, 13 octombrie 1976, a continuat lucrul pe grupe, finisîndu-se cele patru rapoarte.

După masa de prînz s-a dat lectură și s-a aprobat comunicatul final.

Joi, 14 octombrie, membrii Comisiei internaționale au participat la Liturghia oficiată de Mitropolitul Filaret în biserica catedrală a Mînăstirii de maici din Kiev cu hramul «Acoperămîntul Maicii Domnului», care-și sărbătorea patronul chiar în acea zi.

A urmat o recepție, unde s-au rostit cuvântări. La sfârșit Mitropolitul Filaret al Kievului și exarh al Ucrainei a transmis prin episcopul Nestor cordiale salutări Prea Fericitului Patriarh Justinian, I. P. S. Mitropolit Teoctist al Olteniei, P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul.

Conferința a avut o deosebită importanță pentru întărirea eforturilor în vederea aplicării cât mai grabnice a hotărârilor de la Helsinki.

LUCRĂRILE COMISIEI TEOLOGICE A CONFERINȚEI CREȘTINE PENTRU PACE DE LA BANGALORE (INDIA).

Între 13—18 septembrie 1976 au avut loc la Bangalore (India) lucrările Comisiei teologice a Conferinței Creștine pentru Pace cu tema principală: *Hristos, pacea noastră, calea crucii și lupta pentru pace.*

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de Pr. Conf. Ioan I. Ică, de la Institutul teologic universitar din Sibiu. Au luat parte 33 delegați din 20 de țări.

Referatul asupra temei principale a fost ținut de Prof. Paulo Ricca din Italia, care a subliniat faptul că numai o umanitate unită poate trăi în pace și că zidurile care împiedicau pacea între oameni au fost dărâmate de Hristos. Mărturisirea lui Hristos ca pace a noastră înseamnă participarea la luptă care are ca țintă sfârșirea zidurilor ce separă pe oameni, mergând în acest scop pe aceeași cale ca și Hristos pe calea crucii, transfigurată pentru noi prin învierea lui Hristos în nădejde.

Raportul Comisiei a fost prezentat de către prof. Gavris. Atât înainte cât și după citirea raportului său, el a accentuat importanța sesiunii Comisiei teologice a Conferinței Creștine pentru Pace, ce s-a ținut cu un an în urmă la mănăstirea Cernica, pentru lucrările sesiunii din Bangalore, deoarece ea a oferit o temeinică și multilaterală abordare a problematicii păcii în lumea contemporană dintr-o largă perspectivă, teologică, invitând membrii comisiei să țină seama de documentele de la Cernica.

Fundamentarea creștină și teologică a activității Conferinței Creștine pentru Pace trebuie întărită prin accentuarea însemnătății întrupării lui Hristos și solidarității Sale cu întreaga omenire, prin lărgirea acestei baze hristologice pentru o fundamentare trinitară. Deschiderea ecumenică a luptătorilor pentru pace. Raportarea la Iisus Hristos a activității creștine pentru pace, concretizată în solidaritatea cu cei lipsiți și neajutorați; cooperarea cu toți oamenii în acțiunea pentru pace, sprijinirea acelor structuri care duc la unitatea finală a omenirii în pace, deci o activitate izvoită din temelii launtrice pentru pace, iată câteva din tezele mai de seamă propuse de vorbitor pentru activitatea Comisiei teologice a Conferinței Creștine pentru Pace în viitor.

Au ținut de asemenea referate Prof. Luis Rivea (Porto Rico), Prof. Osipov (U.R.S.S.) și Prof. Ali (musulman din U.R.S.S.).

În cadrul unei slujbe ortodoxe, P. Conf. I. Ică a vorbit joi, 16 septembrie, despre *Însemnătatea Crucii și învierii lui Hristos.*

Viitoarea sesiune a Comisiei teologice a Conferinței Creștine pentru Pace va avea loc în septembrie 1977, în Berlinul de vest cu tema: *Problema folosirii forței sau nonviolenței în schimbarea structurilor sociale.*

SESIUNEA ANUALĂ A COMISIEI «ECONOMIE ȘI POLITICĂ» A CONFERINȚEI CREȘTINE PENTRU PACE

(Brno — R. S. Cehoslovacia, 25—28 noiembrie 1976)

La inițiativa Bisericilor membre ale Conferinței pentru Pace din R. S. Cehoslovacia, între 25—28 noiembrie 1976 s-au desfășurat în orașul Brno lucrările sesiunii anuale a Comisiei «Economie și politică» a Conferinței Creștine pentru Pace.

La lucrări au luat parte 55 de delegați din 18 țări. Sesiunea a fost prezidată de Dr. Heinrich Hellstern (Elveția), vicepreședinte al Conferinței Creștine pentru Pace. Au mai fost prezenți la această întrunire încă doi vicepreședinți ai Conferinței Creștine pentru Pace, Dr. Herbert Mocsalski (R. F. Germania) și Episcopul Dr. Ján Michalko (R. S. Cehoslovacia), reprezentantul Comitetului regional ceh al Conferinței Creștine pentru Pace.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de Pr. Dumitru Soare, consilier patriarhal la Sectorul Relațiilor Externe Bisericești.

Lucrările comisiei s-au desfășurat la Centrul de conferințe al Bisericii Cehoslovace Husite din Brno.

Cuvîntul de deschidere a fost rostit de președintele comisiei, Dr. H. Hellstern, care a salutat pe participanți, a explicat scopul conferinței și a anunțat programul.

Episcopul Dr. Ján Michalko a rostit rugăciunea de deschidere. Comentînd textul Rom. XV, 1—30, a accentuat speranța creștină în triumful cauzei păcii și realizarea unei lumi mai bune, precum și datoria morală a creștinilor de a apăra pacea. A salutat pe participanți în numele Comitetului regional ceh al Conferinței Creștine pentru Pace.

Dr. Károly Tóth, secretarul general al Conferinței Creștine pentru Pace, a scos în evidență în cuvîntarea sa de bun-venit sarcinile cărora trebuie să le facă față Comisia «Economie și politică» și a subliniat faptul că noua ordine economică internațională este un proces îndelungat, care trebuie să devină însă o realitate, iar nu ceva fictiv.

Episcopul Karel Pudich din Brno a salutat pe oaspeți, în numele Bisericilor Husite Cehoslovace.

Tema principală a sesiunii, *Pacea și dezvoltarea*, a fost dezbătută în cadrul a trei referate principale, în legătură cu care s-au exprimat diferite puncte de vedere. Obiectivele referatelor au fost: Noua ordine economică internațională; Dezarmarea; Evanghelia și dreptatea economică.

Prof. Helmuth Faulwetter (R. D. Germană) a prezentat conferința: *Postulatul noii ordini economice internaționale (în relație cu Carta drepturilor economice și a datoriilor de acest fel și cu rezultatele de la UNCTAD IV)*. Vorbitorul — profesor economist la Universitatea din Berlin și consilier guvernamental pentru probleme economice — a înfățișat mai întîi dezvoltarea istorică a problemei economice, de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și pînă în prezent. După ce a făcut o analiză obiectivă a economiei capitaliste, a înfățișat perspectivele dezvoltării economiei mondiale, subliniind diferențele dintre cele două sisteme și avantajele economiei socialiste. A prezentat apoi situația economică în țările capitaliste și în țările în curs de dezvoltare, efectele supraproduției capitaliste și constrîngerile economice la care sînt supuse țările în curs de dezvoltare din partea monopolurilor capitaliste. În ultima parte a conferinței, vorbitorul a analizat procesul economic în țările socialiste insistînd asupra dezvoltării economiilor naționale socialiste precum și necesitatea adoptării unei noi ordini economice internaționale care să stabilească relații economice echitabile între state și să rezolve problema ridicării țărilor subdezvoltate.

În legătură cu această conferință, s-au prezentat trei coreferate cu diferite puncte de vedere.

M. M. Cheriyan (India) a prezentat documentul *Spre o nouă ordine economică internațională: cîteva referințe*. După ce a înfățișat procesul de colonizare început în sec. XVI de către Columb și situația care a dus în secolele următoare la o exploatare cruntă, nu numai a bogățiilor coloniilor, ci și a populației acestora, vorbitorul a prezentat o analiză statistică a ultimilor 50 de ani privind raportul de forțe pe plan politic și economic internațional, precum și diferitele metode de exploatare a coloniilor și a țărilor din Lumea a treia. A expus apoi situațiile noi create prin dobîndirea independenței, în ultimii 30 de ani, a peste 80 de state, fapt care a dus la economii naționale independente. Referindu-se la experiența indiană, vorbitorul a atras atenția că independența și suveranitatea, singure, nu pot crea premisele noi pentru o nouă ordine economică internațională. Trebuie acordată, a spus el, cea mai mare atenție situațiilor de infiltrație a capitalului străin în diferite țări, pentru a nu se crea schim-

bul propice neocolonialismului. Numai pe baza unui sistem socio-economic egalitar se poate ajunge la o nouă ordine economică internațională bazată pe cooperare reciprocă între toate națiunile.

Prof. Paul Peachey (S.U.A.) a prezentat coreferatul *Cîteva comentarii la «Declarația asupra stabilirii unei noi ordini economice internaționale»*, analizînd diferite teorii cu privire la noua ordine economică internațională. Trecînd la comentariul propriu-zis al declarației, a analizat criticile aduse Declarației, în special în ceea ce privește transferul de bogății, care nu au în vedere criteriile strict economice, fiind de acord că o economie națională se poate dezvolta prin industrializare.

În continuare, Rev. Kim Song Ryul, vice-președinte al Comitetului Central al Federației Creștine din R. P. D. Coreea, a prezentat un coreferat în care a înfățișat stadiul de subdezvoltare în care se găsesc țările și popoarele din lumea a III-a, atrăgînd atenția asupra strategiilor economice ale neocolonialismului care, cu ajutorul așa-ziselor «ajutoare» și a acțiunilor de «cooperare», se infiltrează în economiile statelor care și-au cucerit de curînd independența. Delegatul coreean a afirmat că țările subdezvoltate sau în curs de dezvoltare trebuie să lupte împreună împotriva forțelor imperialismului, în scopul de a instaura o nouă ordine economică în lume, avînd ca principii de bază egalitatea și independența. Raportorul s-a referit apoi la cazul concret al R. P. D. Coreene, care a trecut de la stadiul colonial semi-feudal la cel al unei economii socialiste dezvoltate, industrial-agrară, în stare să ajute și alte națiuni pe calea propășirii. Făcînd comparație între R. P. D. Coreeană și Coreea de Sud, vorbitorul a expus situația dezastruoasă în care se găsește economia Coreei de Sud și a arătat că militarizarea economiei creează ruină, iar relațiile coloniale duc la continuarea înrobirii economice. Purtătorul de cuvînt al Federației Creștine Coreene a asigurat că această organizație va lua parte activă la mișcarea creștină internațională pentru pace, aducîndu-și aportul la rezolvarea problemelor contemporane.

Trecîndu-se la cel de al doilea punct al ordinei de zi, Prof. Vladimir Sestrimski (R. P. Bulgaria) a prezentat referatul *Înarmare și dezvoltare. Aspecte economice ale cursei înarmărilor*. În introducere, vorbitorul a făcut aprecieri asupra bugetelor militare, arătînd că mai ales în urma actualei revoluții cultural-științifice cheltuielile militare cresc uluitor. A criticat teoria economiștilor burghezi care vorbesc despre o stabilizare a acestora, cu urmări economice din cele mai grele. Necesitatea reducerii cheltuielilor militare — a afirmat vorbitorul — devine însă tot mai evidentă. Spre deosebire de țările capitaliste, care sporesc neîncetat cheltuielile pentru înarmare, țările socialiste sînt cele mai consecvente luptătoare împotriva cursei înarmărilor. Ele au prezentat numeroase documente pentru reducerea bugetelor militare. În încheiere, a subliniat că reducerea cheltuielilor pentru înarmare și utilizarea acestor sume pentru progresul științific și tehnic contribuie în modul cel mai eficient la destinderea internațională și cooperare între popoare.

Pe marginea acestei expuneri, Rev. Lakshman Goonewardene (Sri Lanka) a prezentat un coreferat în care a înfățișat eventualele consecințe pe care dezarmarea le-ar putea aduce omenirii, și îndeosebi cele economice. Vorbitorul a făcut apel la unirea eforturilor tuturor oamenilor cinștiți în vederea interzicerii fabricării noilor arme și a înghețării bugetelor militare.

La ultimul punct al ordinei de zi, Prof. Josef Smolik (R. S. Cehoslovacia) a prezentat referatul *Coresponsabilitatea creștinilor față de noua ordine economică internațională*. Pornind de la constatarea că împărăția lui Dumnezeu, vestită în Evanghelie, este confruntată cu prăpastia contemporană dintre bogați și săraci, vorbitorul a propus ca responsabilitatea creștinilor față de această situație să se manifeste printr-o profundă pocăință. Vorbitorul a opinat ca primul pas al creștinilor să fie eliberarea de legăturile ideologice cu vechea orînduire.

Ca rezultat al acestor legături au apărut o mentalitate și o atmosferă care pun piedici contribuției creștine la realizarea noii ordini economice. Expresie a acestei atmosfere este și anticomunismul, strîns împletit cu interesele economice ale anumitor cercuri. Realizarea noii ordini economice a devenit o temă curentă a C.E.B.-

ului, care încearcă însă, datorită premiselor sale preponderent apusene, să rezolve problema numai în funcție de relațiile tehnologice care provoacă nedreptate în lume. Misiunea Conferinței Creștine pentru Pace este de a arăta necesitatea altor domenii, cum ar fi problema militarismului, a dezarmării, a concernelor multi-naționale, a rasismului, a asupririi, care să se poată integra în imaginea noii orînduiri economice.

Atît referatele principale cît și coreferatele au fost urmate de întrebări și discuții, la care au participat mai mulți delegați.

În intervențiile sale, delegatul Bisericii Ortodoxe Române a atras atenția asupra faptului că actuala ordine economică, bazată încă într-o mare măsură pe principii și practici de dominație, inegalitate și nedreptate, a cauzat dezechilibrări, decalaje și fenomene de criză în economia mondială. E necesar ca această ordine economică să fie schimbată cu una nouă, întemeiată pe principii de egalitate și echitate, care să asigure o dezvoltare armonioasă și echilibrată a economiei mondiale. A subliniat că o nouă ordine economică internațională nu se poate realiza fără instituirea unei noi ordini politice internaționale și a înfățișat propunerile concrete pe care țara noastră le-a făcut în această privință, în ultimii ani.

Cu privire la dezarmare, a arătat urmările dezastruoase pe care le are cursa înarmărilor pentru economia mondială și pentru relațiile dintre state, menționînd contribuția țării noastre la acțiunile de adoptare a unor măsuri pentru dezarmare și subliniind că Biserica Ortodoxă Română și celelalte culte din România sprijină aceste acțiuni, ale căror principii corespund cu principiile lor morale, cu convingerea că astfel își îndeplinesc o îndatorire impusă de însăși învățătura lor de credință.

Cu privire la ultimul punct al ordinei de zi, delegatul Bisericii Ortodoxe Române a subliniat că angajamentul creștin în lupta pentru instaurarea unei ordini economice mondiale echitabile este fundamentat pe ideea unității neamului omenesc și a arătat care este contribuția specifică a creștinilor în această acțiune.

*

În vederea stabilirii unor concluzii generale ale sesiunii, Comisia «Economie Politică» a Conferinței Creștine pentru Pace a pus în discuție cîteva documente care, după ce au fost analizate, au fost însușite de participanți.

Astfel, documentul *Noua ordine economică internațională*, arată că în urma schimbărilor structurale care au avut loc în lume, în acest context, se impune crearea unei noi ordini economice internaționale care-și propune democratizarea relațiilor economiei internaționale, care să îmbunătățească poziția țărilor în curs de dezvoltare. Valoarea profitului tras de țările capitaliste dezvoltate de pe urma țărilor în curs de dezvoltare este mult mai ridicată decît cea a ajutorului economic pe care li-l acordă. Este necesară deci schimbarea acestor raporturi, conform cu Carta drepturilor economice, schimbare căreia i se opun țările capitaliste superdezvoltate. Succese, chiar și parțiale, sînt importante în acest proces. Condițiile succesului sînt: o poziție unitară a țărilor în curs de dezvoltare, relații reciproce cu țările socialiste, crearea unui climat de destindere.

Un alt document, intitulat *Convențiile asupra drepturilor omului sînt un sprijin în lupta pentru realizarea unei noi ordini economice internaționale*, subliniază că realizarea noii ordini economice internaționale depinde de mulți factori neeconomici, cum ar fi destinderea, progresul social, dezarmarea, abolirea rasismului și neocolonialismului, realizarea practică a drepturilor omului. În acest sens, foarte importante sînt: Declarația drepturilor omului din 1948, Convenția asupra drepturilor economice, culturale și sociale și Convenția asupra drepturilor civile și politice (ambele intrate în vigoare în 1976, deși fuseseră elaborate cu zece ani mai înainte).

Documentul *Pacea înseamnă astăzi dezvoltare. Dezvoltare, decurgînd din dreptate. Puncte de vedere ale Conferinței Creștine pentru Pace referitoare la politica de dezvoltare ca ajutor al eliberării*, se referă la situația Lumii a treia și a țărilor în curs de dezvoltare.

La încheierea lucrărilor s-a adoptat textul unui comunicat.

*

În seara de 26 noiembrie 1978, Dr. Karel Hruza, directorul Secretariatului pentru afaceri bisericești de pe lângă guvernul cehoslovac, a oferit un dineu oficial în cinstea participanților la lucrări.

Cu această ocazie, s-au ținut toasturi.

Seria acestora a fost deschisă de Dr. Karel Hruza, care a salutat pe oaspeți în numele Secretarului pentru afaceri bisericești al R.S.C. și al guvernului cehoslovac. Vorbitorul și-a exprimat bucuria că această sesiune a Comisiei «Economie și Politică» a Conferinței Creștine pentru Pace a avut loc în Cehoslovacia și a declarat că guvernul R. S. Cehoslovace este foarte mulțumit de faptul că centrul muncii și activităților Conferinței Creștine pentru Pace se află la Praga. În încheiere, a exprimat dorința unirii eforturilor tuturor pentru realizarea marilor aspirații ale omenirii contemporane.

Au fost invitați apoi să ia cuvântul, în ordinea următoare: Dr. H. Hellstern, președintele Comisiei (Elveția); Rev. Christie Rosa, vice-secretar general al Conferinței Creștine pentru Pace; Rev. Kim Song Ryul (R. P. D. Coreea); Episcopul Ioan, rectorul Academiei teologice din Sofia (Bulgaria); Pr. Dumitru Soare (România); Prof. Paul Peachey (SUA); K. T. Chandy (India); Pr. N. Anfinoghenov (URSS); Prof. G. Bassarak (R. D. Germană); Rev. R. Fernandez-Ceballos (Cuba). Episcopul Dr. Ján Michalko a mulțumit tuturor participanților, în numele gazdelor.

În toastul pe care l-a rostit cu această ocazie, delegatul nostru a adus salutul Bisericii Ortodoxe Române și al poporului român și a mulțumit organizatorilor pentru atenția deosebită acordată acestei întruniri, ca și pentru bunele condiții asigurate participanților.

Duminică, 27 noiembrie a.c., unii membri ai Comisiei au fost invitați să participe la serviciile divine și să predice, în diferite biserici din Brno și împrejurimi.

La invitația primită din partea Pr. Jivi Novak, parohul catedralei mitropolitane ortodoxe cehoslovace din Praga, delegatul Bisericii Ortodoxe Române a slujit Sfânta Liturghie în această catedrală. La sfârșitul slujbei, a rostit o cuvântare în care a adus salutul Bisericii Ortodoxe Române și a subliniat necesitatea unirii eforturilor creștinilor pentru îndeplinirea idealului unității creștine și sprijinirea aspirațiilor nobile ale omenirii contemporane.

Pr. DUMITRU SOARE

CONFERINȚE ȘI CONSULTAȚII TEOLOGICE

P. C. PR. PROF. ENE BRANIȘTE LA CONFERINȚELE LITURGICE ORGANIZATE LA PARIS

Între 28 iunie — 1 iulie 1976, s-au desfășurat la Institutul teologic ortodox «Saint Serge» din Paris — aflat sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice — lucrările celei de a XXIII-a «Săptămâni liturgice», întrunire cu caracter interconfesional, cu participarea unor liturgiști consacrați, ortodocși, catolici și protestanți, și la care din partea Bisericii Ortodoxe Române a participat P. C. Pr. Prof. Ene Braniște, profesor de liturgică, pastorală și artă creștină de la Institutul teologic București.

Tema centrală a conferinței s-a intitulat *Adunarea liturgică și diferitele roluri în cadrul ei*, temă actuală în lumea liturgiștilor contemporani, prin discuțiile declanșate mai ales în sînul catolicismului, după reforma liturgică patronată de Conciliul II Vatican, asupra problemei dacă actuala structură tradițională a ierarhiei clerului catolic superior și inferior (Ordines majores et Ordines minores) mai corespunde necesităților și funcțiilor reale din cadrul adunărilor de cult în condițiile actuale, ori trebuie restructurată prin desființarea unor grade sau trepte ale clerului inferior etc.

Dintre liturgiștii ortodocși prezenți menționăm pe profesorii de la Institutul Saint Serge (C. Andronicef, protopresbiterul Alexis Kniazeff, rectorul Institutului, Pr. Alex. Melia, Prof. Nic. Kolomzine), episcopul Pierre L'Huilier de Chersones (Paris), Arhiepiscopul rus Vasili Krivoșein din Bruxelles (Patriarhia Moscovei), prof. Maxim Kovalevski, ca și reprezentanți ai ortodoxiei de limbă germană ș.a. Dintre liturgiștii catolici menționăm pe benedictinul Bernard Botte, de la mînăstirea Mont-César, din Belgia, unul dintre marii promotori ai «mișcării liturgice» contemporane din Franța și țările de Jos, prof. iezuit Miguel Arranz, de la Institutul oriental din Roma, Pr. Pierre Marie Gy, directorul Institutului superior de liturgică din Paris, Pr. Henry-Irénée Delmais, de la mînăstirea Saint Jacques din Paris, benedictinul Burkhard Neunheuser, de la Institutul liturgic pontifical «Saint Anselme», din Roma, prof. Cyrille Vogel de la Facultatea de teologie catolică din Strassbourg, ș.a. iar dintre protestanți menționăm pe cunoscutul profesor Jean-Jacques von Allmen de la Facultatea de teologie reformată din Neuchatel-Elveția, și alții. Au fost prezentate 24 de referate programate.

P. C. Pr. Prof. Ene Braniște a prezentat un studiu intitulat: *Adunarea liturgică descrisă în Constituțiile apostolice și diferitele atitudini ale clerului în cadrul ei*, ascultat cu mare interes. Referatul urmează a fi tipărit în curînd în cadrul volumului colectiv, împreună cu toate referatele din acest an, volum ce va purta titlul general al temei centrale.

În general atît referatele citite cît și discuțiile ce au avut loc s-au menținut la un înalt nivel academic, într-o atmosferă irenică, evitîndu-se controversele confesionale.

După terminarea lucrărilor conferinței, P. C. Pr. Prof. Ene Braniște a plecat spre Roma, pentru a da curs invitației particulare făcută de profesorul de liturgică Miguel Arranz, de la Institutul Pontifical Oriental din Roma, prin Secretariatul pentru unitatea creștinilor din cadrul Bisericii Romano-Catolice, pentru vizitarea unor obiective turistice din Roma și Veneția. Cu acest prilej P. C. Pr. Prof. Ene Braniște a fost primit de Pr. Pierre Duprey, subsecretar în cadrul Secretariatului roman pentru unitatea creștinilor, vizitînd și sediul Comisiei pontificale pentru redactarea codexului canonic al Bisericilor Orientale Unite cu Roma. (*Diac. V. A.*)

CONFERINȚA MONDIALĂ PENTRU A SE PUNE CAPĂT CURSEI ÎNARMĂRILOR

Între 23 și 26 septembrie 1976, au avut loc la Helsinki (Helsingfors), lucrările Conferinței mondiale, pentru a se pune capăt cursei înarmărilor, pentru dezarmarea și destindere, la care au luat parte peste 15.000 de persoane, reprezentând largi mase populare din lumea întreagă.

Lucrările s-au desfășurat în spațioasele localuri de la Dipoli (circa 20 km de Helsinki) și renumitul hotel Finlandia, din centrul capitalei Finlandeze, în foarte bune condiții de organizare internațională. Delegația României a fost alcătuită din: Prof. Dr. Alexandru Balaci, conducătorul delegației, Dr. Lidia Orădean; Nicolae Ivan; Gheorghe Stoica și Luiza Răican. La aceasta s-a adăugat și preotul Prof. Dr. Alexandru Ciurea, Superiorul bisericii ortodoxe române din Suedia, ca reprezentant al Bisericii Ortodoxe Române.

Ședința plenară de deschidere a avut loc joi, 23 septembrie 1976, la orele 18, în prezența președintelui Republicii Finlanda, Dl. Urho Kekkonen, și a D-lui Marti Miettunen, președintele Consiliului de Miniștri, cel din urmă rostind și un cuvânt cald de salut, la adresa participanților și a lucrărilor, în numele guvernului și poporului finlandez. După acesta a urmat discursul de deschidere al conferinței, rostit de Romesh Chandra, secretar-general al Consiliului Mondial al Păcii.

În continuare, în zilele ce au urmat, participanții și-au desfășurat activitatea în patru comisii principale, și, după aceea, la opt mese rotunde. Denumirile comisiilor au fost următoarele:

- I. Oprirea cursei înarmărilor, reducerea armanentelor, dezarmare și destindere.
- II. Consecințele sociale și economice ale cursei înarmărilor și dezarmării;
- III. Dezarmare și țări în curs de dezvoltare și
- IV. Dezarmare și instituții sociale într-o lume în transformare.

Mesele rotunde au purtat următoarele denumiri:

- I. Parlamentari; II. Sindicate; III. Femei; IV. Studenți; V. Oameni de știință
- VI. Asociații religioase; VII. Oameni de cultură, artiști și educatori; VIII. Masele mijlocii.

Delegații țării noastre au participat la toate comisiile și mesele rotunde, iar delegatul Bisericii Ortodoxe Române a participat, mai întâi, la lucrările comisiei întâi, al cărei membru titular era Dl. Prof. Dr. Al. Balaci, și după aceea la masa rotundă a asociațiilor religioase. Ședințele meselor rotunde au avut loc, în ziua de 25 septembrie.

Masa rotundă a cercurilor religioase, din cadrul Conferinței mondiale pentru dezarmare și pace, a avut ca temă principală: *Sarcinile comunităților religioase în ajutorarea dezarmării și destinderii*. Ea a urmărit să găsească o cale comună și o dorință sporită de cooperare pentru apărarea păcii, obținerea dezarmării și consolidarea destinderii.

Cel dintîi vorbitor a fost Pastorul finlandez Erkki Arhinmaki, Președintele comitetului finlandez pentru treburile religioase, care după ce a salutat pe cei de față (peste 60 de persoane din toate confesiunile creștine) a căutat să prezinte, pe scurt, principiile doctrinale fundamentale și atașamentul tuturor religiilor lumii, la nobila cauză a păcii și înfrățirii oamenilor. În continuare, a luat cuvîntul Yves Crenet, dezvoltînd poziția bisericilor și comunităților creștine în fața înarmării, dezarmării și destinderii; Arhiepiscopul de Vladimir și Suzdal, care a prezentat un raport detaliat despre ceea ce a întreprins Biserica Ortodoxă Rusă, în favoarea păcii; Mitropolitul Pangratie, din partea Bisericii Ortodoxe Bulgare, care a făcut același lucru și alți vorbitori.

Reprezentantul Bisericii Ortodoxe Române, după ce a arătat importanța actului semnat la Helsinki, de către cei 35 de conducători de state, la 1 august 1975, act cu adînci rezonanțe în conștiința oamenilor, de toate categoriile și de pe toate meridianele, căci cu toții doresc fierbinte să fie definitiv izbăviți de teroarea războiului, și a pregătirilor lui uriașe, a spus că și Biserica pe care o reprezintă, a

dezvoltat continuu și cu perseverență statornică acțiuni pacifitoare între credincioșii săi, între toate Bisericile din țara respectivă, și cu cele mai multe din Bisericile lumii întregi așa cum și alte Biserici, mari și mici au făcut-o.

În continuare, a felicitat pe cei ce au formulat, cu înțelepciune, titlul întâlnirii: *Sarcinile comunităților religioase în ajutorarea dezarmării și destinderii*, accentuând că nu mai este cazul a se întreprinde discuții de principii, în legătură cu actul de la Helsinki, nici a se mai face subtile exegeze teologice asupra acestuia. Ci «este vorba să traducem cât mai concret în fapt, înaltele temeuri umanitare, înscrise în acest act».

Dorind să exemplifice această pragmatică eficiență, vorbitorul a propus: 1. A se medita mai profund teologic ce înseamnă a fi făcător de pace («artisan de la paix») și ce înseamnă a fi teoretician al păcii. Ce trebuie să întreprindă un adevărat făcător de pace (artisan de la paix?).

2. A fi de acord cu toți cei ce cer a nu se mai fabrica și da, în mâinile nevinovate ale copiilor, jucării cu caracter războinic (tancuri, mitraliere, avioane, tunuri, puști, rachete etc.) ci a le hrăni luminoasa lor copilărie cu jucării de pace, cu simboluri ale bunei înțelegeri între oameni, cu imagini pozitive și respectuoase pentru toate popoarele, culturile și civilizațiile.

3. Să se formuleze mai clar de la ce trebuie să se abțină oamenii și popoarele în domeniul dezarmării și destinderii și ce trebuie să se întreprindă concret, pentru dezarmare și destindere, așa după cum în viața morală se începe cu abținerea de la rău și se continuă, după aceea, cu înfăptuiri virtuozitate.

4. Peste frontierele confesionale, statale și politice, credincioșii creștini și de alte religii să-și dea mîna pentru a lucra cele ale păcii, mai eficace decît pînă acum.

5. Duelul a fost în trecutul istoric o practică de soluționare a diferendelor dintre oameni. De multă vreme, această practică a dispărut și a devenit desuetă, ridicolă și condamnată. Oare războiul nu poate avea aceeași soartă, ca și duelul? Nu pot face nimic oamenii tuturor religiilor, pentru a ridiculiza războiul și a-l condamna definitiv în fața lumii întregi? A-l denunța ca mijlocul cel mai barbar, nedemn de om, ca expresie și încoronare a creației dumnezeiești.

6. În pofida acțiunilor tuturor instituțiilor religioase, pe care le reprezentăm aici, și a tuturor oamenilor de bine, cursa de înarmare și tensiune a crescut, și crește cu vigoare mereu. Nu este oare acesta un semn categoric că noi n-am făcut tot ce putem face, sau că aportul în această direcție este complet neglijabil?

Să trecem cu luminile rațiunii și ale credinței la noi mijloace de lucru și de luptă, pentru a obține cu orice preț destinderea și dezarmarea, așa cum se condiționează reciproc aceste două mari realități și idealuri autentice de viață. Personal sînt încredințat că inteligențele și inimile care se găsesc adunate în această sală pot să găsească alături de lucrurile practice de pînă aici, noi metode, noi acțiuni, noi mijloace, mai eficace și mai efective, pentru scopul pentru care ne-am adunat la această masă rotundă».

Au urmat la cuvînt alți vorbitori, după care s-a redactat raportul acestei mese rotunde către plenara respectivă, din care spicui:

«Masa rotundă a oamenilor religiei a reunit peste 60 de persoane provenind din toate familiile creștine și din lumea budistă... Schimbările de vederi s-au desfășurat sub președinția Prof. Dr. Rudolf Weiler din Austria, într-un climat de franchețe și comprehensiune reciprocă. Au fost 25 de intervenții după cele trei expuneri de bază. Din acestea s-au degajat trei convingeri unanim împărtășite:

1. Toate religiile, în finalitatea și logica lor internă, sînt în serviciul păcii, inspirîndu-se din respectul vieții și al dezvoltării fericirii omenești. Ele se pronunță net împotriva înarmării.

2. În această perspectivă, credințele religioase consideră că rolul lor specific este educarea lumii pe calea păcii, răspunzînd astfel aspirațiilor profunde ale oamenilor și popoarelor.

3. Acestea profesază principiile etice, care stau la baza relațiilor internaționale, așa cum au fost enunțate în primul capitol al «Actului final de la Helsinki», obli-

gîndu-se a le face să prevaleze nu numai în conștiința personală a aderenților lor, dar de asemenea și în unele organizații. Distingîndu-se de state, guverne și instituții politice, ele nu se dezinteresează și înțeleg să susțină acțiunea acestora, pentru o lume mai dreaptă și mai frățească, în care raporturile nu vor mai fi reglementate de forță, ci de drepturi. Din numeroasele soluții practice propuse s-au reținut vreo 10 din care menționăm pe următoarele :

1. Organizarea de seminarii cu teologi și personalități religioase în vederea aprofundării motivației spirituale a coexistenței pașnice și mai exact a dezarmării.

2. A se boicota cumpărarea, vinderea și fabricarea de jucării inspirate din arsenalul militar și din panoplia războiului.

3. A se orîndui zile de rugăciune pentru pace și a suscita mai mare unitate, în acest domeniu, respectîndu-se caracterele specifice ale fiecărei religii.

4. A se promova schimbul de publicații și de informații, de la țară la țară și între confesiunile religioase.

5. A insera în toată activitatea religioasă dimensiunea opoziției la război, la rasism și la orice atingere a drepturilor umane.

Conferința mondială pentru a pune capăt înarmării pentru dezarmare și destindere de la Helsinki (23—26 septembrie 1976) s-a încheiat cu o declarație către omenire și cu un mesaj adresat Adunării generale a Națiunilor Unite.

În timpul ei au avut loc două recepții. Una dată de primăria orașului Helsinki, cealaltă oferită de Președinția Consiliului de Miniștri a Republicii Finlanda. S-a încheiat cu un reușit festival artistic, dat de mai multe formații naționale ale lumii.

Presa finlandeză a acordat o atenție deosebită acestui important eveniment legat de acțiunile pentru apărarea păcii (*Pr. Prof. Al. Ciurea*).

CRONICĂ

Joi 9 septembrie 1976. — La ora 10, Prea Fericirea Sa Părintele Patriarh a primit pe Excelența Sa MERWIN STOCWOOD și pe capelanul său Rev. DOMINIQUE veniți în țara noastră ca oaspeți ai Patriarhiei Române. Au fost de față: P. S. Sa Antonie Ploieșteanul — vicar patriarhal.

În aceeași zi, Prea Fericirea Sa a primit pe: P. C. Prot. ALEXANDRU MUNTEANU, superiorul bisericii ortodoxe române din Sofia — R. P. Bulgaria și pe P. C. Pr. MARIN BRANIȘTE, Superiorul bisericii ortodoxe române din Viena — Austria.

Marți 28 septembrie 1976. — Prea Fericitul Părinte Patriarh a primit pe părintele arhimandrit MIRCEA CLINEȚ din Milano — Italia, prezentat de P. S. Sa Episcopul-vicar Antonie Ploieșteanul.

Marți 5 octombrie 1976. — Prea Fericitul Părinte Patriarh a primit pe rev. pastor lutheran KRATZ, Secretarul parohiei românilor ortodocși din Offenbach — Bannhauer de origine română, paroh fiind părintele Tudor Alexandru.

Miercuri 20 octombrie 1976. — La ora 9,30 Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit pe cei doi oaspeți din R. F. Germania: Dr. GERNOT WINTER, Director al Societății Biblice din R. F. Germania; Dr. Jur. OLE VAN LUYN, Secretar al Federației Mondiale a Societăților Biblice.

Vineri, 22 octombrie 1976. — Prea Fericitul Părinte Patriarh a primit pe: P. C. Pr. DUMITRU GĂINĂ, însoțit de fiul său, pentru înapoiere la postul său de preot-paroh din Melbourne — Australia.

Vineri 29 octombrie 1976. — Prea Fericitul Părinte Patriarh a primit pe tinerii etiopieni: BELAY TEGEGN și LEYKUN BERHANU, care au terminat studiile la Institutul teologic universitar din București.

Luni, 1 noiembrie 1976. — Prea Fericirea Sa Părintele Patriarh Justinian a primit vizita Exc. Sale Șeicului Libiei. A fost însoțit de Marele Muftiu, Mehmet Iakub, de la Constanța, de Ambasadorul Libiei la București și de alte personalități oficiale. Au fost de față PP. SS. Episcopi-vicari Antonie Ploieșteanul și Roman Ialomiteanul.

În aceeași zi, au fost primiți P. C. Pr. Petru Mândruțau, fost vicar al Vicariatului Ortodox Român de la Gyula — Ungaria și P. C. Pr. Teodor Mesaroș, noul vicar.

Marți, 2 noiembrie 1976. — Prea Fericitul Patriarh a primit pe studentul grec Constantin Karaisaridis, care urmează anul II — doctorat — la Institutul teologic din București; a prezentat o scrisoare de la I. P. S. Arhiepiscop Serafim al Atenei, cu comunicarea că a fost hirotonit diacon la Atena.

Vineri, 24 decembrie 1976. — Prea Fericitul Patriarh Justinian a primit pe preotul anglican la București, John Wynburne.

DIN ACTIVITATEA COMUNITĂȚILOR ORTODOXE ROMÂNE DE PESTE HOTARE

GRIJA PATRIARHIEI ROMÂNE FAȚĂ DE COMUNITĂȚILE ORTODOXE ROMÂNE DE PESTE HOTARE ÎN ANUL 1976

Potrivit prevederilor art. 6 din Statutul de organizare a Bisericii Ortodoxe Române, asistența religioasă, organizarea bisericească precum și trimiterea de conducători pentru românii ortodocși de peste hotare se reglementează de Patriarhia Română, cu aprobarea forurilor competente. Ca urmare Biserica Ortodoxă Română trebuie să vegheze asupra bunului mers al comunităților ortodoxe române de peste hotare, deja organizate și de asemenea să se îngrijească ca acolo unde există credincioși români încă neconstituiți în parohii, să stabilească legături cu aceștia fie pentru a-i afilia la o parohie apropiată existentă, fie pentru a-i sprijini să se constituie într-o nouă parohie atunci când numărul lor pe un anumit teritoriu justifică acest lucru.

În legătură cu credincioșii ortodocși români de peste hotare, se constată existența sub oblăduirea Patriarhiei Române a unui număr de comunități ortodoxe române deja organizate, altele în curs de organizare iar unele în perspectivă de organizare.

Comunități ortodoxe române organizate: Arhiepiscopia Misionară Ortodoxă Română în America, cu sediul la Detroit, având un număr de 32 parohii răspândite în SUA, Canada și America de Sud; Arhiepiscopia Ortodoxă Română pentru Europa Centrală și Occidentală, cu sediul la Paris — Franța; Parohia ortodoxă română «Sf. Mihail și Gavril» din Paris, Parohia ortodoxă română «Învierea Domnului» din Viena; Parohia ortodoxă română «Sf. Gheorghe» din Londra; Capela ortodoxă română «Mihail Stourdza» din Baden-Baden; Biserica ortodoxă română «Sf. Gheorghe» din Stockholm; Parohia ortodoxă română din Goteborg; Parohia ortodoxă română «Pogorîrea Sf. Duh» din Milano; Parohia ortodoxă română «Învierea Domnului» din Geneva; Parohia ortodoxă română «Sf. Nicolae» din Offenbach — R. F. Germania; Parohia ortodoxă română «Nașterea Domnului» din München; Parohia ortodoxă română «Învierea Domnului» din Salzgitter-Lebenstadt; Parohia ortodoxă română «Sf. Petru și Pavel» din Melbourne; Parohia ortodoxă română «Sf. Maria» din Sydney; Parohia ortodoxă română «Sf. Nicolae» din Adelaide-Australia; Parohia ortodoxă română «Sf. Maria» din Wellington — Noua Zeelandă; Parohia ortodoxă română «Sf. Treime» din Sofia; Vicariatul ortodox român din Vîrșeț; Vicariatul ortodox român din Gyula; Așezămintele românești de la Ierusalim și cele de la Muntele Atos.

Cu privire la activitatea unităților bisericești ortodoxe române deja organizate s-a constatat că în cursul anului 1976, conducătorii acestora împreună cu organele eparhiale sau parohiale, sprijiniți de Patriarhia Română au depus neobosite strădanii în vederea organizării și consolidării acelor comunități bisericești și a promovării vieții religioase și cultural-naționale printre românii ortodocși din țările respective.

Astfel, pe linia activității pastoral-ecumeniste, menționăm că în cursul anului 1976, s-au remarcat în cadrul tuturor parohiilor următoarele acțiuni:

— Oficierea cu regularitate de slujbe religioase în fiecare parohie. Alternativ s-au oficiat slujbe religioase și la filii, acolo unde a fost cazul.

— Sărbătorile Crăciunului și Sf. Paști precum și hramul bisericilor s-au desfășurat într-un cadru festiv cu o participare mult mai numeroasă de credincioși. Cu prilejul acestor sărbători la unele parohii au participat și ierarhi sub a căror oblăduire se află unitățile respective (la parohiile din SUA și Canada a participat I.P.S. Arhiepiscop Victorin iar la cele din Europa, P.S. Episcop-vicar Lucian Făgărășanul, conducătorul Arhiepiscopiei Ortodoxe Române pentru Europa Centrală și Occidentală).

— Pentru întărirea unității parohiilor s-au făcut vizite canonice la parohiile aparținând Arhiepiscopiei Misionare Ortodoxe Române în America de către I.P.S. Arhie-

piscop Victorin Ursache, iar la cele din Europa de către P.S. Episcop-vicar Lucian Făgărășanul, ca delegat al Patriarhiei Române. Cu aceste prilejuri s-au dat îndrumări cu privire la activitatea acestor parohii.

Cu prilejul tuturor acestor slujbe preoții au ținut predici contribuind astfel la menținerea și întărirea credinței ortodoxe.

Preoții au făcut vizite pastorale pe la unii credincioși, oficiind la cerere și unele servicii religioase individuale.

Au organizat noi filiale pe lângă parohiile respective.

Conducătorii unităților bisericești au întreținut bune relații cu reprezentanții Bisericilor ortodoxe din localitățile și țările respective prin participări la diferite slujbe, întruniri și alte evenimente cu caracter interortodox, pe plan local.

Au întreținut relații și cu reprezentanții celorlalte culte și denominațiuni creștine, de asemenea prin participări la diferite slujbe, întruniri, simpozioane și recepții ecumeniste pe plan local.

Unii preoți au reprezentat Biserica Ortodoxă Română, ca delegați la unele conferințe interortodoxe sau intercreștine.

Cu diferite prilejuri — întruniri, conferințe etc. — au făcut cunoscută activitatea Bisericii Ortodoxe Române. Pentru promovarea culturii românești și întreținerea sentimentului național s-au organizat diferite manifestări, după cum urmează :

Sărbătorirea Pomului de Crăciun, cu susținerea unor concerte de colinde, împărțindu-se daruri trimise de Patriarhia Română, celor prezenți; cu prilejul Anului Nou s-a mers cu plugușorul pe la casele românilor ortodocși.

S-au organizat programe cultural-artistice, prilejuite de sărbătorirea hramurilor, a sărbătorilor mai mari bisericești, sărbători naționale și comemorări de personalități marcante românești, precum și a altor evenimente din parohii, unde și-au dat concursul corurile și formațiile de dansuri ale parohiilor respective ;

Au fost organizate întruniri, reuniuni și seri culturale cu care prilej s-au făcut audiții muzicale și de piese de teatru.

S-a participat la diferite festivaluri folclorice locale, afirmându-se astfel portul, dansul și muzica românească (festivalul Moomba în Australia și festivalul folcloric al grupurilor etnice în Canada ș.a.).

Editarea de reviste și almanahuri cuprinzând articole, studii, recenzii, știri din activitatea parohiei și a Bisericii Ortodoxe Române. În acest context, menționăm editarea în 1976 pentru prima dată de către capela ortodoxă română din Baden-Baden a Almanahului pe anul 1976 și de către parohia ortodoxă română din Hamburg a revistei «Nădejdea».

Au fost organizate școli duminicale cu predarea limbii române și a unor cunoștințe istorico-geografice despre România.

S-a participat la diferite evenimente locale (ex. sărbătorirea bicentenarului SUA) prilej pentru afirmarea tradițiilor cultural-artistice românești.

Ori de câte ori reprezentanții comunităților ortodoxe române de peste hotare au avut prilejul în diferite întruniri, au făcut cunoscută viața internă a Bisericii Ortodoxe Române, precum și frumusețile patriei, determinând astfel pe mulți români și străini să viziteze Biserica și țara noastră.

Pe linia activității administrative demne de evidențiat sînt următoarele :

Grija pentru păstrarea locașurilor de cult și înfrumusețarea și împodobirea acestora cu cele necesare desfășurării cultului în bune condițiuni.

Renovarea și amenajarea unor biserici parohiale, precum și repararea și înzestrarea caselor parohiale. Amenajarea de săli în care s-a desfășurat activitatea școlilor duminicale și s-au organizat diferite manifestări cu caracter bisericesc și cultural-național.

Intruniri ale organelor parohiale în cadrul cărora s-au discutat probleme legate de bunul mers al parohiilor.

Semnalăm faptul că, datorită activității preoților români trimiși peste hotare, au luat ființă, în cursul anului 1976, noi parohii și anume : Parohia «Sf. Nicolae» din Offenbach, RFG, a luat ființă la 7 decembrie 1975, însă prima slujbă s-a oficiat la 18 ianuarie 1976, în capela castelului din Isenburg, pusă la dispoziția parohiei de către Biserica Evanghelică din Offenbach. Conducerea parohiei a fost încredințată P.C. Pr. Tudor Alexandru, care se află la studii, cu o bursă oferită de «Das Diakonische Werk» la Facultatea de teologie din Heidelberg.

Pentru amenajarea capelei în stilul ortodox, Patriarhia Română a trimis în luna septembrie 1976, o catapeteasmă executată de către I.B. Ateliere. De asemenea s-au trimis icoanele necesare și obiectele de cult pentru înzestrarea Bisericii.

Pe data de 14 noiembrie 1976, a avut loc sfințirea bisericii și a catapetesmei cu participarea P.S. Episcop vicar Lucian Făgărășanul și a P.S. Episcop vicar Adrian Boțoșăneanul, în prezența unui mare număr de credincioși, eveniment marcat, cu aprecieri, de presa locală. Cu această ocazie a luat ființă la Offenbach «Societatea Româno-Germană», care are ca președinte de onoare pastorii Albert Kratz și Kremer. Această societate are drept scop promovarea de relații culturale bisericești între credincioșii celor două naționalități și între parohia ortodoxă română și celelalte confesiuni creștine din Offenbach.

Parohia ortodoxă română «Sf. Dimitrie» din Hamburg — RFG, parohie care a luat ființă la 26 octombrie 1975, ca urmare a activității deosebite a Pr. Dan Miron care se află la studii la Facultatea de teologie din Hamburg și căruia după înființare i s-a încredințat conducerea parohiei.

Pentru slujbele religioase, parohia are în folosință biserica aflată în clădirea Administrației Bisericii Landului Hamburg (11 Neue Burg 1). Capela are proporții corespunzătoare trebuințelor românilor ortodocși din Hamburg și este dotată, prin grija Patriarhiei Române, cu tot ce este necesar exercitării cultului.

Începînd cu anul 1976 parohia editează publicația «Nădejdea».

Parohia ortodoxă română «Nașterea Domnului» din München, — RFG, a luat ființă la 18 ianuarie 1976 conducerea acesteia fiind încredințată pr. Mircea Basarab care se află la studii la Facultatea de teologie din München. Slujbele religioase se oficiază în biserica vechi-catolică din Blumenstrasse 38.

Parohia ortodoxă română «Învierea Domnului» din Salzmitter-Lebenstadt—RFG. Încă din anul 1974, românii din regiunea Salzmitter-Lebenstadt au solicitat trimiterea unui preot din țară pentru a le acorda asistență religioasă.

Răspunzînd acestor solicitări Patriarhia Română a trimis în luna iunie 1975 pe pr. Vasile Florea de la parohia Slănic-Moldova pentru a acorda asistență religioasă românilor mai sus amintiți. Ca urmare a deosebitei activități a pr. Vasile Florea, în ședința din 21 martie 1976, a Adunării generale, s-a hotărît înființarea parohiei «Învierea Domnului» din Salzmitter-Lebenstadt.

Activitatea preoților trimiși din țară s-a extins și asupra altor români ortodocși din diferite țări, din care a rezultat înființarea unor noi unități, care sînt în curs de organizare.

Parohia din Salzburg — Austria. La Patriarhia Română s-a primit cererea unor români ortodocși împreună cu documentația necesară privind constituirea unei a doua parohii în Austria, pentru românii ortodocși din Salzburg, Graz și Linz.

La toate aceste înfăptuiri, Biserica Ortodoxă Română în frunte cu întiiistătătorul ei, Prea Fericitul Patriarh Justinian, a avut o deosebită contribuție atât materială cît și spirituală.

O preocupare permanentă a Patriarhiei Române a fost aceea de a completa parohiile vacante cu preoți și cîntăreți bisericești trimiși din țară. Astfel în cursul anului 1976 au fost numiți următorii preoți: Arhim. Justinian Dalea la parohia «Sf. Dimitrie» din Winnipeg-Canada; Arhidiacon Cassian Brighescu la Centrul Eparhial al Arhiepiscopiei Misionare Ortodoxe Române în America; Pr. Ștefan Alexe la capela din Baden-Baden — RFG, Pr. Ștefan Sandu la parohia din Goteborg — Suedia; Pr. Tudor Alexandru la parohia din Offenbach — RFG, Pr. Dan Miron la parohia din Hamburg — RFG și Pr. Mircea Basarab la parohia din München — RFG; Pr. Alecse Constantin la parohia din Londra.

De asemenea Patriarhia Română a numit în posturi de cîntăreți la parohiile noastre de peste hotare pe Dl. Radu Mihai la parohia din Stockholm — Suedia și Dl. Doroftei Toader la parohia din Goteborg — Suedia.

Pentru desfășurarea cultului religios în bune condițiuni, Patriarhia Română, s-a îngrijit de înzestrarea, acolo unde a fost nevoie, cu obiecte și cărți de cult, material de colportaj, calendare bisericești, iconițe, felicitări, pastorale etc.

De ziua hramului, precum și de zilele Crăciunului și Anului Nou s-au trimis din țară cele necesare.

Pentru înzestrarea locașurilor de cult menționăm trimiterea din țară de mobilier bisericesc între care amintim catapeteasma pentru parohia din Offenbach-RFG cât și cea pentru parohia Sf. Ioan Botezătorul din Montreal-Canada, care este în curs de executare, la I.B. Ateliere.

O realizare frumoasă, cu mijloace proprii, o constituie catapeteasma de la parohia din Melbourne-Australia, executată cu sprijinul membrilor parohiei respective.

Grija Patriarhiei Române s-a manifestat deopotrivă și pentru desfășurarea în bune condițiuni a activității cu caracter cultural-național în cadrul parohiilor.

Astfel au fost trimise din țară : abonamente la revistele centrale bisericești ; cărți școlare și de literatură pentru școlile duminicale și biblioteci ; material publicistic pentru revistele editate de parohii, discuri și benzi cu muzică românească, costume naționale pentru formațiile corale și de dansuri precum și obiecte de artizanat pentru organizarea Pomului de Crăciun și a unor expoziții, abonamente la presa internă etc.

Menționăm că prin grija Patriarhiei Române s-a trimis mobilier obiecte de inventar și uz casnic pentru înzestrarea caselor parohiale din Offenbach, Hamburg, München, Milano, Geneva și Gotteborg.

O deosebită și permanentă grijă a manifestat Patriarhia Română pentru Așezămintele românești de la Muntele Atos, concretizată prin :

— demersuri necesare pentru obținerea aprobărilor necesare stabilirii unui nou grup de patru monahi români din țară la muntele Atos.

— preocuparea pentru selecționarea altor monahi doritori de a se stabili la muntele Atos.

— trimiterea de alimente, îmbrăcăminte și altor obiecte de inventar pentru monahii români de la Muntele Atos.

— trimiterea în luna mai 1976 a unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române la Muntele Atos, prilej cu care a cercetat duhovnicește pe monahii români din acele locuri și a constatat starea în care se află așezămintele pe care le locuiesc.

— invitarea în țară a monahilor Veniamin Popa de la Schitul Prodromul, Dometie Trihenea de la chilia Sf. Ipatie și Neofit Negară de la schitul Lacu, pentru a cunoaște viața monahală din Biserica Ortodoxă Română.

În contextul grijii pe care o acordă Patriarhia Română parohiilor ortodoxe române de peste hotare, subliniem vizita unor ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române la unele unități bisericești pentru îndrumări și diferite contacte. Menționăm în acest sens vizita unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române condusă de I.P.S. Mitropolit Teoctist al Olteniei la unele parohii din cadrul Arhiepiscopiei Misionare Ortodoxe Române în America ; Vizita I.P.S. Nicolae al Banatului la parohia Română din Viena ; vizita P.S. Episcop Antonie Ploieșteanul la parohiile ortodoxe române din Londra, Geneva și Milano ; vizita I.P.S. Episcop Vasile al Oradiei la parohia din Viena ; vizita P.S. Episcop vicar Adrian Botoșăneanul la capela din Baden-Baden și la parohiile din Offenbach și Viena.

O deosebită grijă s-a acordat cercetării canonice a parohiilor din Europa Centrală și Occidentală de către P. S. Episcop vicar Lucian Făgărășanul, (parohiile din Offenbach, Hamburg, München, Salzgitter, Baden-Baden, Milano, Londra, Geneva, Stockholm) cu care prilej s-au dat îndrumările necesare unei bune activități.

În vederea sprijinirii activității parohiilor ortodoxe române de peste hotare de către Bisericile ortodoxe și celelalte denominațiuni creștine din țările respective, Patriarhia Română a invitat în țară pe I.P.S. Arhiepiscop Meletion Swaity, mitropolitul sirian de Buenos-Aires—Argentina, care poate sprijini activitatea de organizare a parohiilor din America de Sud ; Pastorul Henrik Svennungson împreună cu soția, care sprijină activitatea parohiilor din Suedia ; Pastorul Hartmut Clasen din Hamburg ; Pastorul Albert Kratz din Offenbach ; P. C. Arhim. Mircea Clineț din Milano ș.a.

În concluzie se poate spune că toate cele relatate mai sus redau imaginea unor realizări rodnice, mărturie grăitoare a grijii Bisericii Ortodoxe Române și a înfiștătorului ei, Prea Fericitul Patriarh Justinian, pentru promovarea vieții religioase și cultural-naționale printre românii ortodocși din străinătate (M.N.).

INSTALAREA P. C. PR. TEODOR MISAROȘ CA VICAR AL VICARIATULUI
ORTODOX ROMÂN DIN GYULA (R. P. UNGARĂ)

Ca urmare a delegației primite din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, însoțit de P. C. Arhidiacon Prof. Dr. Constantin Voicu, prorectorul Institutului teologic din Sibiu, a făcut instalarea P. C. Pr. Teodor Misaroș ca vicar al Vicariatului ortodox român din R. P. Ungară cu sediul la Gyula.

Festivitatea instalării Pr. Teodor Misaroș ca vicar al Vicariatului ortodox român din R. P. Ungară a avut loc duminică 21 noiembrie 1976 în catedrala ortodoxă română din orașul Gyula, fiind de față preoții Vicariatului și numeroși credincioși.

Sfânta Liturghie a fost săvârșită de I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, Pr. Teodor Misaroș, vicar; Pr. Dumitru Săbău, consilier eparhial din Gyula; Pr. Petru Mișcuța din Chitichas; Pr. Petru Ardelean din Gyula suburbie; Pr. Ioan Magdu din Bătania; Pr. Roman Mișcuța din Cristor; Pr. Cornel Mîndruțau din Jaca; Pr. Dumitru Ciumpilă din Bichiș; Pr. Gheorghe Beckeschi Hotăran din Békéscsaba; Pr. Teodor Roxin din Pusta-Otlaca; Pr. Pavel Ardelean din Cenad și Prod. Prof. Constantin Voicu din Sibiu.

Răspunsurile la Sfânta liturghie au fost date de corul ortodox de la biserica ortodoxă română din Săcal.

Au participat, de asemenea, reprezentanții altor culte și anume: Pr. Dr. Feriz Berki, protoiereu al administrației Bisericii Ortodoxe Maghiare din Budapesta; Rev. Dr. Rozsa Ienő, protoiereu romano-catolic din Gyula; past. Sandor Nagy, protoiereu al Bisericii reformate din Gyula și Past. Gheorgy Kendet, preot evanghelic din Gyula.

La festivitate au luat parte: Dr. Laszlo Pozsonyi, director general al Oficiului de stat pentru probleme bisericesti din Budapesta; Dr. Lorincz Takacs, președintele Sfatului Popular oraș Gyula; Dl. Gregor György, secretar județean al problemelor bisericesti din Békéscsaba și Dl. Marton Banadics, președintele Frontului popular patriotic din Gyula.

După oficierea Sfintei liturghii a avut loc ceremonia instalării P. C. Preot Teodor Misaroș ca vicar al Vicariatului ortodox român din R. P. Ungară cu sediul la Gyula.

Mai întâi s-a dat citire actului oficial prin care Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a aprobat alegerea de către Adunarea Eparhială din Gyula a P. C. Pr. Teodor Misaroș ca vicar al Vicariatului ortodox român din R. P. Ungară.

A urmat hirotesia Pr. Teodor Misaroș întru «iconom stavrofor», înmînarea Crucii patriarhale și declararea sa ca vicar instalat al Vicariatului ortodox român din R. P. Ungară.

I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului a rostit o cuvîntare în care a adus mai întâi binecuvîntarea Întîistătorului Bisericii Ortodoxe Române, sub a cărui oblăduire se află credincioșii ortodocși români din R. P. Ungară. A rostit apoi un cuvînt de apreciere pentru fostul vicar, Pr. Mîndruțau, care din motive de sănătate nu a participat la festivitate.

«Mă simt îndatorat» a spus apoi I. P. S. Sa — «să subliniez bucuria pe care Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian m-a rugat s-o exprim pentru faptul că viața comunităților ortodoxe române din această țară se desfășoară în condiții normale, datorită climatului creat de Conducerea Statului ungar tuturor cultelor religioase, inclusiv Vicariatului ortodox român, potrivit căruia acestea își pot desfășura activitatea fiecare după rînduierile tradiționale, potrivit credinței proprii. Îmi pare bine că acest lucru îl pot sublinia în fața reprezentanților Autorităților centrale ale Statului, în fața reprezentanților Oficiului de Stat pentru problemele bisericesti și a autorităților locale de stat, pentru a adăuga în plus că vom fi recunoscători pentru tot ceea ce Conducerea Statului, centrală și locală, face pentru comunitățile ortodoxe române din aceste părți și pentru dezvoltarea lor în mod normal».

«În acest moment aș dori totodată să rog pe reprezentanții Statului să se facă interpreți recunoștinței Vicariatului ortodox român și a P. F. Părinte Patriarh Justinian, inclusiv ai recunoștinței preoților ortodocși și credincioșilor ortodocși români

ai Vicariatului, precum și ai recunoștinței noastre a tuturor, față de Conducerea superioară a Statului, pentru tot ceea ce a întreprins și întreprinde cu scopul ca toate cultele religioase din Ungaria, inclusiv Cultul ortodox român, să se bucure de deplină libertate.

«În același timp, văzînd prezența reprezentanților altor culte la această festivitate prezența reprezentanței administrației ortodoxe maghiare prin fratele nostru Pr. Feriz Berki îmi exprim bucuria și aș dori să le spun cît de satisfăcuți sîntem de prezența lor aici, care dă mărturie despre împreună buna lucrare, despre relațiile frățesti care există între toți cei care îl propovăduiesc pe Hristos.

Sîntem bucuroși că în R. P. Ungară ca și în cadrul R. S. România, așa cum naționalitățile conlocuitoare se găsesc în raporturile cele mai bune, tot astfel cultele religioase, preoții și credincioșii lor se găsesc în relații frățesti, în relații de bună conlucrare».

În continuare I.P.S. Sa a vorbit despre încadrarea Vicariatului ortodox român în Consiliul Ecumenic Național al Bisericilor din R. P. Ungară și a mulțumit conducerii acestui Consiliu pentru această încadrare.

I. P. S. Nicolae s-a adresat apoi noului vicar, exprimîndu-și convingerea că sub conducerea P. C. sale, Vicariatul ortodox român va progresa.

Adresîndu-se apoi credincioșilor ortodocși români le-a cerut «să folosească calitatea de aparținători la Vicariatul ortodox român, pentru a contribui la continuarea, adîncirea și dezvoltarea legăturilor dintre R. S. România și R. P. Ungară...».

În încheiere, I. P. S. Nicolae a adresat mulțumiri pentru participare la festivitate reprezentanților Autorităților de Stat, reprezentanților celorlalte culte și a făcut călduroase urări noului vicar.

S-au împărțit apoi daruri din partea Patriarhiei Române.

A urmat apoi cuvîntul Dr. Laszlo Pozsonyi, director general al Oficiului de Stat pentru probleme bisericești, care a adus salutul D-lui Imre Miklos, secretar de stat, președintele Oficiului de Stat pentru probleme de culte din R. P. Ungară. A mulțumit I. P. S. Nicolae pentru cuvintele adresate în numele Vicariatului, preoților și credincioșilor ortodocși români, față de Conducerea de Stat din R. P. Ungară și, a asigurat Vicariatul ortodox român că Oficiul de culte va depune tot efortul pentru ca acest vicariat să-și desfășoare activitatea în condiții normale, arătînd că preoții și credincioșii Vicariatului își fac datoria ca cetățeni ai R. P. Ungară. În continuare a vorbit despre relațiile de bună vecinătate și prietenie dintre cele două popoare, și a urat noului vicar spor la muncă.

Au vorbit apoi reprezentanții celorlalte culte prezenți la festivitate: Prot. Feriz Berki, ortodox maghiar, Rev. Rozna Ieno, romano-caolic, Past. Sandor Nagy, reformat.

Din partea Vicariatului a luat cuvîntul Pr. Dumitru Săbău, protoiereu și consilier eparhial, care a mulțumit I. P. S. Nicolae pentru osteneala de a veni în mijlocul credincioșilor ortodocși români din Gyula și a asigurat pe noul vicar de colaborare din partea preoților și credincioșilor.

În încheiere a vorbit Pr. Teodor Misaroș, care a mulțumit Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, Conducerii Statului maghiar, preoților și credincioșilor pentru încrederea acordată, asigurînd pe toți că va munci și mai mult pentru ca Vicariatul ortodox român din R. P. Ungară să prospere.

A urmat o recepție la sediul Vicariatului din Gyula, urmată de un dejun oficial la care au participat reprezentanții Autorităților de Stat și ai celorlalte culte religioase, membrii Adunării eparhiale, preoții Vicariatului și alți invitați. Cu acest prilej s-au rostit toasturi la care a răspuns Pr. Vicar Teodor Misaroș. În aplauzele tuturor s-a hotărît trimiterea unor telegrame P. F. Patriarh Justinian și D-lui Imre Miklos, președintele Oficiului de Stat pentru probleme religioase din R. P. Ungară.

În după-amiaza aceleiași zile, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului însoțit de Pr. Prof. Constantin Voicu și Pr. Vicar Teodor Misaroș a vizitat parohia «Sfînta Paraschiva» din Gyula, păstorită de Pr. Gheorghe Ardelean și au săvîrșit slujba vecerniei. I. P. S. Nicolae a predicat credincioșilor.

Luni 22 noiembrie, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, Arhidiacon. Prof. Constantin Voicu și Pr. vicar T. Misaroș au făcut o vizită protocolară la primăria orașului Gyula, unde s-au întâlnit cu reprezentanții autorităților de stat.

În aceeași zi, delegații Bisericii Ortodoxe Române au fost primiți la Budapesta de Dl. Imre Miklos, secretar de Stat, președintele Oficiului de Stat pentru probleme religioase din R. P. Ungară.

I. P. S. Nicolae a mulțumit pentru trimiterea unui reprezentant la festivitățile de la Gyula și a exprimat înalta apreciere pe care P. F. Patriarh Justinian o acordă bunăvoinței și sprijinului pe care Conducerea Statului maghiar o acordă Vicariatului ortodox român, noului vicar și comunităților ortodoxe române din R. P. Ungară.

Dl. Imre Miklos, după ce a mulțumit pentru cele transmise, a asigurat Vicariatului ortodox român de tot sprijinul și a precizat că credincioșii ortodocși români din R. P. Ungară sînt cetățeni loiali și promovează pacea și prietenia.

În continuare, delegația Bisericii noastre a făcut o vizită protocolară Episcopului reformat Dr. Tibor Bartha, președintele Consiliului Ecumenic Național al Bisericii din R. P. Ungară, for căruia aparține din anul trecut și Vicariatul ortodox român.

În seara aceleiași zile s-a făcut o vizită Pr. Dr. Petru Mîndruțau, fostul vicar, care din motive de sănătate n-a putut lua parte la festivitatea de la Gyula.

Marti, 23 noiembrie, delegația Bisericii Ortodoxe Române a făcut o vizită protocolară la Ambasada R. S. România din Budapesta, iar seara au fost oaspeții Pr. Consilier Dumitru Săbău.

Miercuri, 24 noiembrie, I. P. S. Mitropolit Nicolae și însoțitorii săi au fost oaspeții parohiei ortodoxe române din Méhkerék, unde a săvîrșit Sfînta liturghie și a vorbit credincioșilor despre credința noastră ortodoxă, despre dragostea față de om, de aproapele nostru. A oferit apoi un rînd de sfinte vase pentru biserică.

În seara aceleiași zile, delegația Bisericii Ortodoxe Române care a participat la instalarea noului vicar al Vicariatului ortodox român din R. P. Ungară cu sediul la Gyula, s-a întors în Patrie (Dr. Cezar Vasiliu).

PAROHIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ «NAȘTEREA DOMNULUI» MÜNCHEN — R. F. GERMANIA

Istoria parohiilor ortodoxe românești din R. F. Germania este organic legată de ctitoria Domnitorului român Mihail Sturdza de la Baden-Baden, de la înființarea căreia s-a împlinit mai bine de un secol. Pe lângă faptul că ctitoria domnului moldovean s-a încadrat «în monumentele de seamă ale Germaniei», ea este considerată și un semn al pietății românești, strîngînd în jurul ei, la marile praznice, români din cele mai diferite regiuni ale Germaniei și Europei de apus. Cu timpul însă pelerinajul românilor ortodocși la Baden-Baden a devenit tot mai dificil, iar dorința multora de a avea un locaș de închinare mai aproape de locurile unde erau stabiliți devenea tot mai evidentă. În aceste împrejurări s-a născut dorința și pentru o parte a românilor ortodocși stabiliți în München și împrejurimi de a avea în oraș un preot ortodox român și un locaș de închinare, în care să poată fi slujită Sfînta liturghie în limba strămoșilor.

Această dorință a primit contururi concrete începînd cu anul 1974. Preotul Mircea Basarab, profesor la Seminarul teologic din Cluj-Napoca, se găsea la München în vederea pregătirii și strîngerii materialului pentru teza de doctorat în teologie. Pentru a împlini dorința unor credincioși din München și prin bunăvoința Parohiei vechi-catolice «Sf. Willibrord», începînd cu 14 iulie 1974, în localul acestei parohii din *Blumenstr. 36*, preotul Mircea Basarab oficiază în limba română Sfînta liturghie. Duminică de duminică, în meditație și rugăciune și înălțați sufletește de cîntările liturgice cei prezenți la serviciile divine au petrecut împreună marile sărbători creștine după rînduiala credinței noastre.

În acest sens și după o adîncă chibzuință, cei interesați au ajuns la concluzia că dorințelor de a se constitui într-o parohie poate și trebuie rezolvată în mod firesc prin Patriarhia Română, manifestîndu-se pe această cale unitatea și continuitatea lor

în materie de credință cu aceea a părinților, împlinind prin aceasta cuvîntul Sfîntului Apostol Pavel care cerea ca în învățătură să fie dovedită «neschimbare, cuviință» (Tit. II, 7). În mai 1975, dorința lor a fost concretizată într-o scrisoare adresată Prea Fericitului Patriarh Justinian și Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, prin care cereau înființarea la München a unei parohii care să stea sub oblăduirea canonică a Bisericii mamă. La această scrisoare, Patriarhia Română răspunde d-lui prof. ing. Petre Constantinescu — președintele Comitetului pentru organizarea parohiei — anunțîndu-l că *Prea Fericitul Patriarh Justinian a luat act cu bucurie de această dorință și împărtășește semnatarilor scrisori binecuvîntări pentru acest început bun*. Cu aceeași ocazie, credincioșii ortodocși români din München sînt informați asupra formelor ce trebuie îndeplinite pentru înființarea unei parohii în afara granițelor țării.

În vederea înființării și organizării parohiei, credincioșii sînt convocați în Adunare generală pentru data de 18 ianuarie 1976 și la sfîrșitul Sfintei liturghii hotărăsc înființarea *Parohiei ortodoxe române «Nașterea Domnului»* pentru românii de credință ortodoxă *din München și împrejurimi*, sub oblăduirea spirituală și canonică a Bisericii-mamă — Patriarhia Română. Aceeași adunare alege apoi un Congres parohial — format din D-nii P. Constantinescu, G. Baran, I. Grancea, R. Vitcu și D-na Fl. Janich — și adoptă un Statut de organizare și funcționare a parohiei. Consiliul parohial este împuternicit de Adunarea parohială să îplinească formele convenite pentru anunțarea și înscrierea parohiei la Organele de stat și de asemenea, de a aduce la cunoștință Patriarhiei Române hotărîrea înființării parohiei, cerînd totodată numirea unui preot și a unui cîntăreț bisericesc.

În 6 februarie 1976, Dl. prof. ing. Petre Constantinescu, din partea Consiliului parohial și a Adunării parohiale, trimite Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române o scrisoare în care anunță înființarea parohiei de la München (alăturînd pocesul-verbal de înființare a parohiei, precum și copia actului prin care aceasta este recunoscută de autorități și cere, de asemenea, ca preotul profesor Mircea Basarab să fie numit — la cererea credincioșilor trimisă încă din mai 1975 — preotul parohiei.

Ținînd cont de dorința credincioșilor ortodocși români de la München, Patriarhia Română răspunde Adunării parohiale și Consiliului parohial prin scrisoarea din 26 februarie 1976, afirmînd că «Prea Fericitul Patriarh Justinian a luat act de dorința exprimată de românii ortodocși din München și a aprobat constituirea acelei parohii sub oblăduirea canonică a Patriarhiei Române». De asemenea, se anunță «că Prea Fericirea Sa a încredințat preotului Mircea Basarab delegația de a acorda asistență religioasă și de a oficia slujbe divine pentru românii ortodocși din cadrul Parohiei ortodoxe române din München «urînd credincioșilor bun spor în lucrarea pe care o desfășoară pentru păstrarea credinței ortodoxe și a datinilor noastre strămoșești pe pămîntul ospitalier al R. F. Germania».

Înființarea parohiei s-a făcut cu scopul de a se asigura credincioșilor ortodocși români, care locuiesc în München și împrejurimi asistență în limba noastră, în conformitate cu învățătura, tradițiile și cultul Bisericii Ortodoxe Române. Pe această cale, credincioșii mărturisesc unitatea de credință, își manifestă atașamentul față de Biserica Ortodoxă Română de care se simt legați în mod organic. Dorința de a se întruni în cadrul cultului și de a continua pe această cale tradițiile străbune, precum și continuitatea și frumusețea cîntărilor liturgice este asigurată în cadrul parohiei prin preoți și cîntăreți cu pregătire de specialitate.

Animați de credința sinceră pe care au deprins-o în casele părintești și în Biserica strămoșească și avînd conștiința împăcată că împlinesc cuvîntul Apostolului Pavel care-și sfătua ucenicul «să țină dreptarul cuvintelor sănătoase pe care le-a auzit» (II Tim. I, 13), românii ortodocși din München au încercat să retrăiască cu tot entuziasmul în cadrul noii parohii marile praznice ale Ortodoxiei. Nașterea Domnului, cu bogăția și frumusețea datinilor și de asemenea, Praznicul Învierii Domnului nostru Iisus Hristos au constituit adevărate sărbători și alese înălțări sufletești pentru membrii parohiei. Strînși într-un gînd și mărturisind aceeași credință, credincioșii ortodocși români au găsit în Biserica mamă înțelegerea firească, aceasta oferindu-le cu grija și dragostea de totdeauna cele necesare pentru buna desfășurare a vieții lor spirituale.

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române și Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian au înzestrat Parohia ortodoxă română de la München cu veșminte, vase, obiecte și cărți de cult, îngrijindu-se să trimită credincioșilor calendare, exemplare din Noul Testament, cărți de rugăciuni și alte publicații care tratează evenimente din viața Bisericii Ortodoxe Române. Aniversarea autocefaliei și ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la rangul de Patriarhie au putut fi cunoscute la München datorită pliantelor care au fost primite cu interes în rîndul credincioșilor. De asemenea, cu o atenție deosebită a fost urmărit cuvîntul de învățătură, pe care Prea Fericitul Patriarh Justinian l-a trimis credincioșilor ortodocși români aflați în afara granițelor țării cu ocazia praznicului Învierii Domnului.

Se cuvine să fie menționată dragostea cu care a fost urmărită activitatea de aici de către Înalt Prea Sfinția Sa Arhiepiscopul Teofil al Vadului, Feleacului și Clujului. Înalt Prea Sfinția Sa, la cererea preotului paroh, în repetate rînduri a trimis pentru credincioșii ortodocși români din München cărți de rugăciune, Psaltiri, cărți de cult și câteva obiecte de artizanat, menite să stimuleze noua parohie și să susțină mereu făclia credinței ortodoxe în sufletele credincioșilor.

În viața credincioșilor ortodocși de aici, vizita unui episcop a însemnat un eveniment deosebit, căci prin cuvîntul său vlădica aducea mîngiere și îmbărbătare pentru cei în suferință, liniște pentru cei zbuciumați, imbold pentru cei descurajați; episcopul anima prin rugăciune și faptă viața sufletească a păstoriților săi. Un astfel de popas duhovnicesc a fost consemnat în viața parohiei prin vizita Prea Sfințitului Episcop Lucian de la Paris, la 20 iunie 1976. Vizita P. S. Sale, pe lîngă prilejul unei Liturghii arhieresti în cadrul căreia s-au înălțat rugăciuni și s-a rostit un cuvînt de învățătură a însemnat prima vizită a unui membru al Sfîntului Sinod și prin aceasta o încununare a strădaniilor celor care au dorit înființarea parohiei. Din contactele pe care P. S. Sa le-a avut cu credincioșii în scurta sa vizită la München a reieșit bucuria sufletească pe care aceștia o au în cadrul serviciilor divine și s-au exprimat mulțumiri pentru atenția cu care Patriarhia Română a răspuns și a înțeles doleanțele credincioșilor.

În tot acest timp serviciile religioase au fost oficiate de Preotul Mircea Basarab ajutat la strană de Dl. Matei Corugă, doctorand în teologie și dl. ing. G. Baran.

Oricît de modestă ar fi prezența parohiilor ortodoxe în R. F. Germania, ea constituie alături de parohiile ortodoxe grecești și sîrbești o realitate și trezește tot mai mult interes și dorință de a fi cunoscută de celelalte parohii creștine. Această atenție și ospitalitate duce la o apropiere ecumenică, la o colaborare menită să apropie pe creștini spre o înțelegere reciprocă. Și pe această cale parohia și-a găsit menirea, dovedindu-se receptivă și utilă în tendința ecumenică actuală.

Pentru credincioșii ortodocși români din München, serviciile divine din cadrul parohiei vor constitui un minunat prilej de meditație, de înălțare sufletească, de regăsire și continuare a tradițiilor poporului nostru. Limba și ritualul cultic sînt primele elemente care amintesc participanților de atmosfera atît de familiară a bisericilor ortodoxe, a locurilor unde au deprins sub ochiul atent și plin de dragoste al mamei să împreune mîinile pentru a se ruga. La biserică se întîlnesc în rugăciune și în unitate de credință cei de aici și cei de acasă și împreună vor ruga pe cel Atotputernic pentru sănătate și bunăstarea tuturor.

S-au împlinit, după cum reiese din cele expuse mai sus, abia doi ani de cînd la München credincioșii ortodocși români s-au organizat într-o parohie ce stă sub oblăduirea spirituală și canonică a Patriarhiei Române. Timpul ce s-a scurs este mult prea scurt pentru a putea scrie un istoric al acestei parohii, de aceea considerăm că e mai bine să prezentăm doar Parohia ortodoxă română de la München, ale cărei începuturi le-am schițat spre aducere aminte, rămînînd ca în timp strădaniile credincioșilor ortodocși români de aici să fie consemnate în paginile Istoriei noastre bisericești. — (Pr. Prof. Mircea Basarab).

PAROHIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ DIN VIENA

Parohia ortodoxă română din Viena, în strînsă legătură cu Colonia română din Austria, desfășoară o bogată activitate, cultivînd cele mai frumoase tradiții românești.

În acest program cultural o parte importantă revine Corului Parohiei și Coloniei, care, printr-un variat repertoriu de muzică bisericească și laică, transmite de multă vreme mesajul muzicii românești pe meleagurile Austriei și chiar mai departe.

Astfel, între 21 august—4 septembrie 1976, Corul acestei parohii a făcut un turneu prin țara noastră, susținând concerte de muzică populară și cultă în diferite săli de cultură (Băile Herculane, Putna, Iași, Pitești, București etc.) și concerte de muzică religioasă sau dând răspunsurile la Sfânta liturghie în Catedrala Patriarhală, în Catedrala Episcopală din Alba Iulia, Catedrala Episcopală din Arad, Catedrala din Pitești.

În toate bisericile și instituțiile bisericești unde corul a concertat, P. C. Pr. Marin Braniște, parohul Bisericii ortodoxe române din Viena, a rostit cuvântări ocazionale, prezentând corul și complexa activitate culturală a acelei parohii.

Turneul în România al Corului Parohiei ortodoxe române din Viena și al Coloniei Române din Austria s-a bucurat de călduroasă primire și mult succes adâncind bunele relații pe care românii stabiliți în Austria le au cu pământul strămoșesc.

Reprezentanții Coloniei române din Austria au fost primiți de Dl. Nicolae Ceaușescu, președintele României, vineri 3 septembrie 1976.

Potrivit Comunicatului de presă, în timpul întrevederii, oaspeții au vorbit despre activitatea și preocupările membrilor coloniei — români, germani și de alte naționalități, născuți în România — de a face cunoscute în Austria limba și cultura românească, de a contibui la adâncirea raporturilor tradiționale româno-austriece. Ei au adresat, totodată, calde mulțumiri pentru întrevederea acordată, pentru posibilitatea oferită de a vizita România, subliniind că sînt deosebit de impresionați de marile realizări obținute de poporul român în înflorirea patriei, în creșterea bunăstării sale.

Președintele Nicolae Ceaușescu a apreciat faptul că cetățenii austrieci de origine română continuă să păstreze legături cu țara și doresc să aducă o contribuție la extinderea și aprofundarea relațiilor de prietenie dintre România și Austria.

În încheierea întrevederii, președintele Nicolae Ceaușescu a rugat pe oaspeți să transmită un salut prietenesc membrilor coloniei române din Austria, împreună cu cele mai bune urări de noi succese și prosperitate.

Întrevederea — desfășurată într-o atmosferă cordială, prietenească — rămîne pentru colonia română din Austria și conducătorii ei una din cele mai plăcute și prestigioase amintiri.

În București, între alte obiective ale vizitei, Corul patriarhiei române din Viena, a dat răspunsurile la Sfânta Liturghie, oficiată de Prea Sfințitul Episcop-vicar Roman Ialomițeanul, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi, din rîndul cărora a făcut parte și părintele Marin Braniște, superiorul parohiei ortodoxe române din Viena.

La sfîrșitul slujbei, P. S. Episcop Roman a salutat pe coriști și însoțitori, apreciind atît munca lor la parohia din Viena, cît și interesul și atașamentul pentru patria de origine, căreia-i cinstesc trecutul și-i admiră înfăptuirile de azi, pe care au venit să le vadă.

Răspunzînd, părintele Marin Braniște a spus :

Prea Sfințite Stăpîne,

Iubiți credincioși,

Asociația «România», căreia-i adresăm și cu acest prilej mulțumirile noastre calde și respectuoase, a invitat corul Coloniei române din Austria și al Parohiei ortodoxe române din Viena să facă o vizită în țară.

Grupul de români vienezi și prieteni austrieci, pe care i-ați auzit cîntînd astăzi la Sfînta Liturghie, a putut vedea astfel priveliști din țară, construcțiile noi răsărite peste tot precum și momentele noastre de istorie și de artă.

În semn de admirație și prețuire pentru cele văzute, ei au dat o serie de concerte de muzică populară și patriotică în casele de cultură și altele, de muzică religioasă, în bisericile și mînăstirile vizitate. Punctul culminant al acestei acțiuni a fost atins la Mînăstirea Putna, unde-și doarme somnul de veci Ștefan cel Mare, ctitor de țară, «atlet» al creștinătății, apărător al libertății popoarelor, pe vremea lui subjugate unele și amenințate altele de turci.

În 1871, românii vienezi, studenții mai ales, la îndemnul marelui poet Mihail Eminescu, al scriitorului Ioan Slavici și al altor cărturari români aflați pentru studii la Viena, au organizat un pelerinaj al românilor din toate provinciile românești și din afara lor la mormântul lui Ștefan Vodă, care întruchipa cel mai bine, prin eroism și realizări, idealul unirii pe care-l nutrea puternic toată suflarea românească de atunci.

După trecerea de 105 ani, acest pelerinaj a fost repetat de românii vienezi, reprezentați de membrii acestui cor. În cadrul impresionantelor manifestări care au avut loc la Putna, joi săptămîna trecută, ei au depus pe mormântul voievodului o urnă în semn de jurămintă că rămîn legați cu înaintașii de trecutul glorios al României și îmbrățișează convins idealurile de azi ale ei. «Colonia română din Austria — sună inscripția săpată pe urnă — devotată spiritului patriotic moștenit, din strămoși, reînnoiește prinosul de cinstire adus în 1871 marelui ctitor de țară Ștefan Vodă cel Mare și se leagă să păstreze peste veacuri idealurile Societății «România Jună», prin cultivarea limbii și tradițiilor românești și prin întărirea prieteniei româno-austriece — 1976».

Itinerariul prin țară al solilor vienezi este lung și deci greu de arătat aci amănunțit. Vă pot încredința însă că impresiile culese sînt dintre cele mai alese și puternice, că peste tot — mișcați de cele văzute — au avut numai cuvinte de admirație pentru conducătorii noștri și de laudă pentru poporul român, care — uniți — pun cunună peste cunună pe fruntea mîndrei și frumoasei României.

O emoție deosebită încearcă acum corul Coloniei și Parohiei din Viena, aici sub cupola străvechii biserici patriarhale. Pentru că românii vienezi se găsesc azi acasă la părintele lor sufletesc, la Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian. Prea Fericirea Sa este ctitorul contemporan al așezămîntului românesc de la Viena, pe care — la fel ca și pe celelalte așezăminte românești de peste hotare — l-a înzestrat cu tot ceea ce-i era necesar pentru a reprezenta cu demnitate cultura bisericească și ortodoxia românească în Capitala țării prietene, Austria.

Un sentiment de adîncă și smerită recunoștință pentru Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian stăpînește pentru aceasta în sufletele mesagerilor de azi ai prieteniei austro-române și al mișcării ecumeniste, menită să contribuie — prin unitatea de acțiune creștină — la înfrățirea popoarelor. Acestui sentiment i-au dat ei expresie atît în rugăciune înălțată către Cel Atotputernic pentru sănătatea și îndelungă-zidire a Prea Fericirii Sale, cît și prin următoarea telegramă ce i-a adresat :

«Prea Fericirii Sale, Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian.

Conducătorii Coloniei române din Austria, preotul și membrii corului Parohiei ortodoxe române din Viena, la invitația Asociației «România», căreia i s-a adăugat sprijinul Centrelor eparhiale în frunte cu Sfînta Patriarhie, au făcut o vizită în Patrie, prilej cu care ei au putut vedea și admira haina înnoirilor pe care a îmbrăcat-o peste tot țara.

Frumusețea sfintelor lăcașuri și a monumentelor bisericești, grija cu care sînt întreținute, ca și activitatea ce se desfășoară înlăuntrul lor, le-au îndreptat gîndurile și inimile spre Prea Fericirea Voastră.

Sub bolta străvechii Catedrale Patriarhale, în care înălțați sfînte rugăciuni pentru pacea lumii și pentru prosperitatea țării noastre, au răsunit — spre slava lui Dumnezeu și în cinstea Prea Fericirii Voastre — și cîntările corului românilor din Viena.

În momentul în care — părăsind România, frumoasa lor patrie de origine — pleacă spre casă, acești soli ai prieteniei austro-române ca și ai ideii ecumeniste își îndreaptă spre Prea Fericirea Voastră caldele lor gânduri și sentimente fiești, rugându-Vă să primiți recunoștința noastră pentru părinteasca dragoste și remarcabila ospitalitate cu care au fost primiți de așezămintele și Centrele bisericesti vizitate cât și smerite urări de sănătate și îndelungă-zilire, spre folosul Bisericii noastre strămoșești și al fiilor ei din țară și de peste hotare.

Președinte,

Vinzenz Prypolski

Paroh, Marin Braniște

Conducătorul din partea Asociației România — al grupului de coriști, Ion Iusco.

*

Adresându-se credincioșilor prezenți în Catedrala patriarhală, P. C. Pr. Marin Braniște a spus :

Iubiți credincioși, tuturor celor ce ați participat la rugăciunea în comun de azi și v-ați lăsat pătrunși de semnificațiile pe toate planurile ale acestei întâlniri, vă adresez din partea românilor vienezii, pe care împreună cu delegatul Asociației «România» îi conduc prin țară, toate doririle de fericire, sănătate trupească și sufletească și mîntuire. Vienezilor le voi transmite din parte-vă salutul dumneavoastră drag pentru Austria.

Nouă, tuturor, care îndrăgim România așezată pe jertfa voievozilor și purtată acum spre noi și noi victorii obținute în lupta pașnică a muncii îndrumată de înțelepții conducători de azi, să ne dea Dumnezeu să fim — ca strămoșii — vrednici slujitori ai legii românești, adică ai Bisericii și Patriei deopotrivă, Amin!

La sfîrșit, coriștii au vizitat palatul patriarhal. Corul Sfintei Patriarhii, sub conducerea părintelui Iulian Cârstoiu a cîntat pentru oaspeți cîteva din bucățile repertoriului său. A urmat apoi un cocteil. Membrii celor două coruri și-au împărtășit impresii și puncte de vedere asupra repertoriilor bisericesti și asupra itinerariului oaspeților.

În ziua de 4 septembrie, corul parohiei ortodoxe române din Viena și membri ai Coloniei române din Austria s-au înapoiat în patria adoptivă.

DIN VIAȚA BISERICILOR ORTODOXE SURORI

PATRIARHIA ECUMENICĂ

I. P. S. IACOBOS ARHIEPISCOPUL GREC AL CELOR DOUĂ AMERICI ÎN RANG DUPĂ PATRIARHUL CONSTANTINOPOLULUI. — Printr-o hotărîre a Sinodului Patriarhiei Constantinopolului, I. P. S. Iacobos a fost reales în funcția de Arhiepiscop al grecilor ortodocși din America în urma conferirii autocefaliei acestei Arhiepiscopii. Această autocefalie a avut ca efect ridicarea I. P. S. Iacobos de pe locul 9 în colegiul «gheronților» Fanarului, acum fiind imediat după Sanctitatea Sa Patriarhul Dimitrios. În lumina acestei avansări în rang, I. P. S. Arhiepiscop Iacobos este considerat în cercurile ecleziastice ecumenice ca cea mai importantă personalitate bisericească din jurisdicția constantinopolitană.

PREOȚIA, TAINA RECUNOSCUTĂ RECIPROC DE ORTODOCȘI ȘI ROMANOCATOLICI. — La o reuniune ortodoxo-catolică din S.U.A., participanții ortodocși și catolici au trimis atât la Vatican cât și la Constantinopol recunoașterea lor comună că *Preoția* este aceeași în ambele Biserici și ca atare problemele preliminare nu mai au sens în dialog.

SFÎNTA LITURGHIE SE POATE SĂVÎRȘI ȘI SEARA. — Într-o enciclopedie recentă a Sanctității Sale Dimitrios I, Patriarhul Constantinopolului, către Arhiepiscopii sufragani în Europa, America și Australia în urma cererii acestora se arată că Sfântul Sinod al Patriarhiei Ecumenice a îngăduit săvîrșirea Sfintei liturghii în ajunul prăznuirii Sfinților, cînd aceștia cad în zi de lucru... În Duminicile și sărbătorile nelucrătoare, Dumnezeiasca liturghie trebuie să se săvîrșească în continuare dimineața, așa cum s-a obișnuit în îndelungata tradiție a Bisericii Bizantine. Acolo unde există, totuși motive întemeiate de împiedicare prin muncă se poate apela la obiceiul creștin primar al liturghiei din ajun».

Hotărîrea de mai sus a fost luată la cererea insistentă a comunităților ortodoxe grecești, care țin de Patriarhia Ecumenică, Arhiepiscopiile din Europa, cele două Americi și Australia.

ARHIEPISCOPIA AUSTRALIEI SĂRBĂTOREȘTE A 50-A ANIVERSARE. — Semicentenarul Arhiepiscopiei Ortodoxe grecești din Australia (Patriarhia Ecumenică) s-a sărbătorit festiv duminică, 30 septembrie 1976, prin ceremoniile care s-au desfășurat la Sydney ca și în toate orașele din Australia unde există comunități ortodoxe grecești.

Manifestările festive au cuprins participări la Sfînta liturghie — sărbători la care au luat parte personalități australiene, conferințe cu subiecte culturale și istorice.

Sanctitatea Sa Patriarhul ecumenic Dimitrios I a fost reprezentat de I. P. S. Arhiepiscop Iacobos al Americii de Nord și de Sud, care a sosit la Sydney la 25 septembrie, fiind întîmpinat la aeroport de I. P. S. Arhiepiscop Stylianos al Australiei, de preoți și numeroși credincioși.

La festivitățile Semicentenarului Arhiepiscopiei Australiei au fost prezenți Mitropolitul Noii Zeelande ca și ierarhi din Biserica Ortodoxă Greacă și din Biserica Cretei.

25 ANI DE EPISCOPAT AI ARHIEPISCOPULUI ATENAGORA DE TIATIRA. — Duminică, 17 octombrie 1976, I. P. S. Mitropolit Atenagora de Tiatira și Marea Britanie (Patriarhia Ecumenică), a sărbătorit împlinirea a 25 de ani de la sfințirea sa întru arhiereu.

I. P. S. Arhiepiscop Atenagora de Tiatira s-a născut la Patmos în anul 1909. A studiat teologia la Facultatea de teologie din Halki, apoi a slujit mulți ani în Arhiepiscopia din America a Patriarhiei Ecumenice, ca episcop. În anul 1963, a fost ales de Patriarhul Atenagora și de Sinodul Patriarhiei ecumenice ca Arhiepiscop de Tiatira și Marea Britanie, sediu unde desfășoară o deosebită activitate pastorală.

I. P. S. Arhiepiscop Atenagora de Tiatira s-a dedicat în special dialogului dintre ortodocși și anglicani; este autor a numeroase opere teologice.

PATRIARHIA ALEXANDRIEI

UN «AGGIORNAMENTO» IN PATRIARHIA ALEXANDRIEI. — Avînd în vedere că unele texte vechi nu mai sînt înțelese de credincioși, se preconizează o reformă liturgică și adaptarea slujbelor pentru cerințele moderne. În același timp, locașurile de cult trebuie să fie construite cu mijloace moderne și să fie luminoase, încăpătoare și cu tot confortul.

În aceeași măsură se cere introducerea limbii naționale în cult și predică.

PATRIARHIA IERUSALIMULUI

NOI EPARHII ÎN PATRIARHIA IERUSALIMULUI. — Jurisdicția Patriarhiei Ierusalimului s-a întins peste partea de Apus a Arabiei Saudite. Ținutul de Est și de Vest al Iordaniei, precum și vechea parte a Ierusalimului s-au aflat sub jurisdicție bisericească directă a Sanctității Sale Patriarhul Benedict prin vicarul său general, în timp ce creștinii ortodocși din Statul Israel aveau o organizație autonomă sub Mitropolitul de Nazaret.

Noua organizare prevede o mitropolie proprie pentru Iordania numită «Mitropolia de Petra» al cărui titular a fost numit Arhiepiscopul Ghermanos de Sevastia, căruia i s-a încredințat și jurisdicția asupra parohiilor ortodoxe din Apusul Arabiei Saudite.

În statul Israel s-a reorganizat o reședință mitropolitană preliminară în Tel Aviv avînd titlu de «Cezareea lui Filip». Această dioceză, precum și pastorația în diaspora ortodoxă din afara comunităților din Galileea, a fost încredințată actualului episcop titular al Iordanului, Basilios.

Sanctitatea Sa, Patriarhul Benedict al Ierusalimului își menține jurisdicția nemijlocită în ținutul Iordaniei de Vest.

PATRIARHIA MOSCOVEI

NOUA REȘEDINȚĂ A REPREZENTANTULUI PATRIARHIEI MOSCOVEI LA DAMASC. — Reprezentantul permanent al Patriarhiei Moscovei pe lângă Patriarhia Antiohiei, condusă de către Sanctitatea Sa Elias VI, Episcopul Anatolie de Zvenigorod a subliniat însemnătatea legăturilor și relațiilor dintre cele două Biserici surori. P. S. Episcop Anatolie a prezentat mulțumiri Sanctității Sale Patriarhului Elias VI pentru noua clădire a reprezentanței, asigurîndu-l de toată cinstea. Totodată a prezentat un mesaj de mulțumire din partea Sanctității Sale Părintelui Pimen, Patriarhul Moscovei și a toată Rusia.

O NOUĂ PUBLICAȚIE BISERICESCĂ A BISERICII ORTODOXE RUSE. — Mitropolia Ortodoxă Estonă, cu sediul la Tallin și condusă de cunoscutul ierarh I. P. S. Mitropolit Alexei, va publica în fiecare an un *Calendar bisericesc*, un fel de almanah cu toate datele, informațiile, articole, studii pentru clerul și credincioșii din părțile Estoniei. Acest «anuar» se va numi Oigensu Kiglik Kalendar.

O dată cu această apariție, Bisericii Ortodoxe Ruse i se adaugă încă o publicație într-o limbă națională, cea estonă, pe lângă limba ucrainiană, și limba oficială — rusă, în care apare Revista Patriarhiei Moscovei în 12 numere anual. Pentru dispora Журнал Московской Патриархии apare și în versiunea engleză.

Pe lângă aceste periodice și cărți de cult Centrul editorial al Patriarhiei Moscovei mai editează *Богословские труды* (Studii teologice), revista de studii, articole și documentare a Bisericii Ortodoxe Ruse.

ARHIM. GAVRIL STEBLINCENKO NOUL STAREȚ AL LAVREI PSKOV. — Cunoscuta Mănăstire Pskov, vechi centru monahal și ortodox, restaurat și împrejmuit ca o cetate de către țarul Petru cel Mare, a primit un nou stareț în persoana Părintelui Arhimandrit Gavril Steblincenko în vîrstă de 35 de ani. P. Cuv. Sa urmează pe fostul stareț, Arhim. Alipie, cunoscut în întreaga Rusie ca mare artist al școlii iconografice, desăvîrșit pictor, talentat cîntăreț și profund trăitor al tradițiilor vechi pravoslavnice.

Noul stareț, un temperament vioi, bun administrator, cunoscător al cîtorva limbi străine, inclusiv limba română, a activat multă vreme în cadrul Misiunii Ortodoxe Ruse în Țara Sfîntă.

BISERICA ORTODOXĂ SÎRBĂ

25 DE ANI DE EPISCOPAT AI PREA FERICITULUI PATRIARH GHERMAN. — În toamna acestui an, Prea Fericitul Patriarh Gherman Întîistătorul Bisericii Ortodoxe Sîrbe, a împlinit 25 de ani de slujire ca arhiereu.

Personalitate binecunoscută și respectată în lumea ortodoxă și ecumenică, Prea Fericitul Patriarh Gherman s-a născut în anul 1899 la Josanica Banja, în Serbia Centrală.

A urmat cursuri de drept la Sorbona și de teologie la Belgrad, iar în anul 1942 a fost hirotonit preot. În anul 1951 a fost hirotonit episcop iar în anul 1958 a fost ales Patriarh al Bisericii Ortodoxe Sîrbe. De atunci lucrează, cu neobosită energie, la reforme bisericești, la menținerea de bune raporturi între Biserică și Stat în Iugoslavia, ca și la statornicirea de raporturi de prietenie și de colaborare cu celelalte Biserici Ortodoxe surori.

Prea Fericitul Patriarh Gherman a fost și copreședinte ortodox al Consiliului Ecumenic al Bisericilor. În două rînduri, în anii 1969 și 1973, Prea Fericitul Patriarh Gherman a vizitat Centrul ortodox al Patriarhiei Ecumenice de la Chambesy-Elveția.

Prea Fericirea Sa Gherman a vizitat și Biserica Ortodoxă Română.

ÎNȚILNIRE ECUMENICĂ ÎNTRE FACULTĂȚILE DE TEOLOGIE. — Cele trei Facultăți de teologie din Iugoslavia, adică Facultățile romano-catolice din Lubliana și Zagreb, și Facultatea ortodoxă din Belgrad au organizat la Lovran, lângă Rijeka, între 21—25 septembrie a.c. o întîlnire ecumenică interconfesională de studiu cu tema: *Evanghelizarea în spațiul și epoca noastră*, la care au luat parte numeroși specialiști.

BISERICA ORTODOXĂ BULGARĂ

VIZITA LA SOFIA A UNEI DELEGAȚII A BISERICII ORTODOXE A GRECIEI. — La invitația Prea Fericitului Maxim, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Bulgare, o delegație a Bisericii Ortodoxe a Greciei în frunte cu Prea Fericitul Serafim, Arhiepiscopul Atenei și a toată Grecia a făcut o vizită oficială acestei Biserici.

Cei doi întîistători de Biserici Ortodoxe surori au oficiat Sfînta liturghie în catedrala «Sfîntul Alexandru Nevski» din capitala Bulgariei.

După slujbă, a fost oficiat un Tedeum pentru delegația Bisericii Ortodoxe a Greciei, fiind de față Prea Fericitul Patriarh Maxim.

Cu ocazia vizitării Bisericii Ortodoxe Bulgare, Prea Fericitul Părinte Arhiepiscop Serafim a fost primit de către Domnul T. Jivkov, Președintele Consiliului de Stat al R. P. Bulgaria.

ACTIVITATE CULTURALĂ. — «Tărkoven vestnik», oficiosul Bisericii Ortodoxe Bulgare publică în numerele 11—18 1976, o serie interesantă de articole și comunicări, din care subliniem cîteva mai importante.

Nr. 11 din 11 aprilie a.c. e dedicat în întregime celei de-a cincea Adunări a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Nairobi-Kenya din 23.XI.—10.XII.1975, despre care se exprimă câteva concluzii. Ea a fost văzută ca un «serios pas înainte pe drumul unității creștine», fiind în același timp o «puternică afirmare a conștiinței de răspundere pentru un viitor mai bun al omenirii». Desigur, rezultatele ei binefăcătoare vor deveni mai eficace numai atunci când Bisericile participante acolo vor pune în aplicare înaltele și umanitările ei rezoluții.

Numerele 15—17 din 11—12 mai și 1 iunie aduc un material variat și bine scris. Prof. Todor Săbev semnează un temeinic studiu despre Epopeea din aprilie și jertfa adusă de Biserica Bulgară pentru realizarea ei. Cele 150 de mînăstiri și vreo 500 de biserici de mir au fost citadele care au mai luptat pentru menținerea conștiinței naționale după ce în 1393 statul feudal bulgar căzuse sub puterea otomană. Răscoalele haiducești, care n-au încetat aproape nicicînd în acest răstimp, aveau drept ocrotitori sau chiar conducători fețe bisericești. După însuflețita «istorie» a călugărului Paisie de la Hilandar (1762) după trecerea în Vlahia a vrednicului episcop Sofronie de Vrața, care va tipări la noi prima carte în limba bulgară, un șir nesfîrșit de preoți și călugări se avîntă în lupta pentru independență națională și bisericească a poporului bulgar. În timpul acesta comitetul revoluționar bulgar își avea sediul în Țările Române dar înlăuntrul Bulgariei preoții și călugării au fost cei care conduceau efectiv cetele de luptători și de haiduci, mulți din ei căzînd eroic în luptă.

În nr. 16 se publică totodată cuvîntările rostite de Prea Fericitul Patriarh Maxim și de P. S. Episcop Ioan al Dragovițelor în legătură cu prăznuirea a 23 de ani de la reînființarea Patriarhiei Bulgare (20 mai 1953), reînnoind cum spune întîistătorul Bisericii Bulgare binecuvîntata vrednicie din epoca sfîntului Eutimie de Tîrnovo. La festivități au luat parte și Președintele Comitetului pentru problemele bisericești dl. Stoico Barmov și adjunctul său dl. N. Arsenov. Serbarea a decurs într-o atmosferă de caldă însuflețire.

În semn de largă și frățească înțelegere se publică în nr. 15 sub semnătura lui Iv. Dimitrov un articol cu titlul *Scurtă informare despre Biserica Ortodoxă Greacă*, în care se face un scurt istoric al organizării acesteia.

Numărul 17 și 18 mai publică două studii, unul dedicat marelui poet național și luptător Hristo Botev (sub semnătura lui D. Stoinov), iar celălalt despre Convenția pentru securitate și colaborare în Europa sub aspect social creștin, semnat de prof. Iv. Panciovski subliniindu-se substratul ei adînc umanist și social, de care Biserica Ortodoxă nu poate decît să se bucure. — (Pr. Prof. T. Bodogae).

BISERICA ORTODOXĂ A GRECIEI

PROF. TREMBELAS A AFIRMAT CĂ DIALOGUL ÎNTRE ORTODOCȘI ȘI ROMANO-CATOLICI VA FI RODNIC. — Cunoscuta revistă ortodoxă greacă «O Sotir», nr. 738/1976 publică un articol al cunoscutului prof. M. Trembelas în care arată că dialogul între Biserica Ortodoxă și Biserica Romano-Catolică a depășit de fapt cadrele unui simplu dialog față de teme abordate. Acest lucru îl doresc și credincioșii ambelor Biserici, care se roagă neîncetat Capului Bisericii, Mîntuitorului Hristos. Mai mult, cunoscutul profesor al Facultății de teologie a Universității din Atena propune ca temele de dialog să fie dezbătute public și teologii de pretutindeni să-și spună opinia.

În ceea ce privește «uniatismul», Trembelas expune punctul de vedere ortodox universal cunoscut, adică «uniația constituie un mare obstacol în raporturile ortodoxo-romano-catolice».

MITROPOLIA ORTODOXĂ A CEHOSLOVACIEI

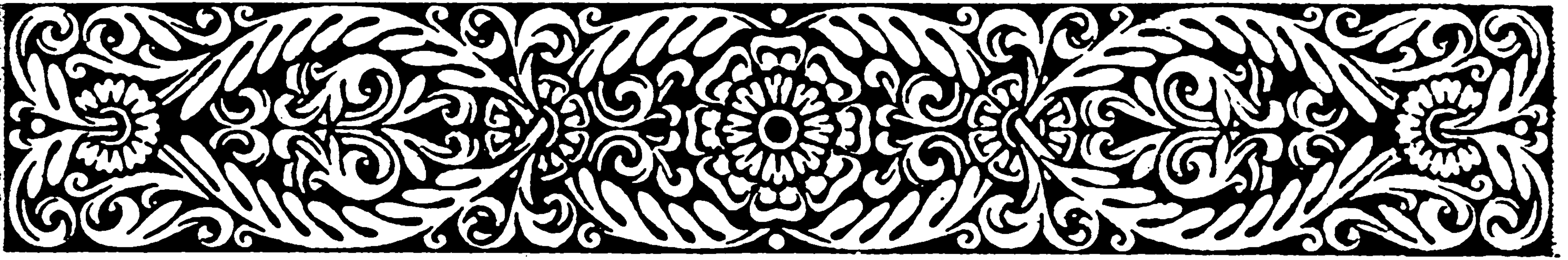
VIZITA INTERORTODOXĂ. — La 15 mai 1976, I. P. S. Mitropolit Dorotei de Praga și al întregii Cehoslovacii a primit vizita delegației Patriarhiei Ecumenice, compusă din I. P. S. Mitropolit Meliton de Chalcedon, I. P. S. Mitropolit Damaschin de Tranupolis și P. C. Prot. G. Tsetis. Veneau din partea Secretariatului de pregătire a Sfântului și Marelui Sinod Ortodox. Transmitînd salutul frătesc al Sanctității Sale Patriarhului Ecumenic Dimitrios I, delegații au prezentat proiectul tematicii acestui sinod, cerînd să primească răspuns oficial. De la cele 40 de teme inițiale din 1961, numărul s-a redus la cunoscutele 6. Din partea Mitropoliei Ortodoxe Cehoslovace au participat la convorbire, pe lângă I. P. S. Mitropolitul Dorotei, și P. C. vicar Dr. Suvarsky și P. C. prot. Dr. J. Novak.

I. P. CUV. ARHIMANDRIT ANDREI KOLOMATKI A ÎMPLINIT VÎRSTA BÎNECUVÎNTĂTĂ DE 80 DE ANI. — Cei 80 de ani au fost dedicați în cea mai mare parte slujirii Bisericii Ortodoxe. Încă din timpul studenției s-a străduit pentru libertate, în timpul primului război mondial și apoi s-a stabilit în Republica Cehoslovacă, stăruind pentru prosperitatea Bisericii Ortodoxe printre cehoslovaci, fiind pentru aceasta foarte apreciat de vlădicul mucenic Gorazd. În activitatea sa a participat direct sau indirect la construirea a peste 35 de biserici ortodoxe și la confecționarea numeroaselor sfinte icoane bisericești.

Pe timpul ocupației hitleriste, care a suprimat Biserica ortodoxă cehoslovacă, Părintele Andrei a continuat slujirea Ortodoxiei prin case particulare. După înființarea Mitropoliei ortodoxe cehoslovace, în decembrie 1951 și-a continuat și cu mai multă stăruință această activitate însuflețită pentru Ortodoxie.

INDRUMĂRI PASTORALE. — Explicînd rostul învățaturii ortodoxe pentru viața credincioșilor, P. C. Pr. Miroslav Muzik a inițiat o serie de articole lămuritoare. Între ele este și acela de explicare a rostului «postirii» în cadrul vieții ortodoxe. Se arată că postirea este una «din cele mai frumoase și utile fapte bune», care sînt expresia trăirii intime, pozitive și sensibile a evlaviei ortodoxe. În acest sens aduce argumentări din Sfînta Scriptură a Vechiului și Noului Testament și arată precis ce anume recomandă Biserica ortodoxă spre întărirea credinței creștine. Sînt indicate cunoscutele dispoziții bisericești, unele cuprinzînd indicații maxime de postire și altele pe cele minime. — (Pr. Prof. M. Șesan).

• PĂSTORĂLE •

PASTORALA LA NAȘTEREA DOMNULUI, 1976, TRIMISĂ DE PREA FERICITUL PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN CLERULUI ȘI CREDINCIOȘILOR DIN ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

Iubiții mei fii duhovnicești,

Sărbătorim astăzi Nașterea Domnului, Crăciunul.

În casele noastre, în jurul nostru, oriunde am fi, respirăm prelu-tindenți sărbătoarea, bucuria preaslăvitei minuni care a împărțit veacu-rile în două: venirea în lume a Fiului lui Dumnezeu, «*Carele pentru noi, oamenii și pentru a noastră mîntuire s-a pogorît din ceruri și s-a întrupat de la Duhul Sfînt și din Fecioara Maria și s-a făcut om*» (Sim-bolul Credinței, art. 3).

Dar mai ales, acolo unde credincioșii noștri trăiesc din plin această bucurie duhovnicească, acolo unde ei, prin cîntările și cuvintele asculte, își reînnoiesc și mai bine în minte și în suflet tabloul Nașterii Domnului, este Biserica.

Aici este locul în care ei, nu numai la acest dumnezeiesc Praznic, dar la toate zilele mari creștine, vin să trăiască adevăratele fapte sărbătore, precum vin să sărbătorească acte personale din viața lor sau a familiilor lor.

Aș dori, iubiții mei, ca în cuvîntul adresat vouă astăzi să vă lămuresc pe scurt ce este și ce trebuie să înțelegem prin Biserică.

Desigur, rostind cuvîntul «*biserică*», gîndul credincioșilor noștri se duce în primul rînd la acel lăcaș de închinăciune în care el intră în toate sărbătorile, sau ori de cîte ori sufletul lor, la bucurii ori la necazuri, simte nevoia să fie mai aproape de Dumnezeu să-I adreseze rugăciuni, să-I mulțumească pentru binefacerile primite de la El, să-și încălzească sufletul în atmosfera de sfințenie pe care o găsesc aici, în casa în care știu că El este mereu prezent în Sfînta Împărtășanie ce se găsește în Sfîntul Altar, în lăcașul în care atîtea icoane sfinte, zugrăvite pe pereți, le vorbesc despre viața de pe pămînt a Mîntuitorului și în care atîtea icoane de sfinți îi îndeamnă să trăiască și ei o viață cu adevărat creștină.

Și într-adevăr, iubiții mei, așa este. Credincioșii au dreptate când, întrebați ce este biserica, răspund că ea este lăcașul sfânt, casa Domnului în care ei vin să se închine, în care, lăsând afară «*toată grija cea lumească*», trăiesc în ea numai pentru suflet, se simt aici mai aproape de Dumnezeu.

Psalmistul, nu numai pentru el, dar și pentru credincioșii de totdeauna, spune: «*Iar eu întru mulțimea milei Tale, voi intra în casa Ta, închina-mă-voi în sfântă biserică Ta*» (Psalm V, 7).

Iar Mântuitorul spune: «*Scris este: Casa Mea, casă de rugăciune se va chema*» (Matei XXI, 13).

Însuși El a cinstit templul ca lăcaș al lui Dumnezeu. Când la vârsta de 12 ani, venind cu părinții Săi la Ierusalim pentru sărbătoarea Paștilor și pierzându-se prin mulțime a fost găsit de Maica Sa Sfântă în templu, știm ce i-a răspuns: «*De ce Mă căutați? Oare nu știați că în casa Tatălui Meu trebuie să fiu?*» (Luca II, 49).

În timpul propovăduirii Sale, El intra în sinagogi și predica. Iată ce citim în Sfânta Evanghelie: «*Și a străbătut toată Galileea, învățând în sinagogile lor și propovăduind Evanghelia împărăției...*» (Matei IV, 23).

Pînă când comunitățile creștine s-au înmulțit și s-au întărit, pînă ce ele și-au zidit bisericile lor, ucenicii Domnului și cei ce primeau botezul devenind creștini se adunau la templu, casa sfântă a celor din Vechiul Testament și se rugau acolo. Sfânta Evanghelie spune despre Sfinții Apostoli: «*Și erau în toată vremea în templu, laudînd și binecuvîntînd pe Dumnezeu*» (Luca XXIV, 53).

Într-altă parte citim în Sfânta Scriptură că un înger al Domnului deschizînd ușile temniței unde erau închiși unii Apostoli ai Domnului, le-a poruncit zicînd: «*Mergeți și, stînd, grațiți poporului în templu cuvintele vieții acesteia*» (Fapte V, 20).

Iar în Faptele Apostolilor citim: «*Și a plecat Barnaba la Tars, ca să caute pe Saul și aflîndu-l, l-a adus la Antiohia. Și au stat acolo un an întreg, adunîndu-se în biserică și învățînd mult popor*» (Fapte XI, 25—26). «*Cînd m-am întors în Ierusalim, mă rugam în templu*», spune într-un loc Sfîntul Apostol Pavel (Fapte XXII, 17).

Deci, cînd vorbim despre biserică, gîndul nostru se duce, în primul rînd, la lăcașul acesta sfînt în care ne găsim acum și pe care Sfînta Scriptură îl numește de multe ori «*locuința lui Dumnezeu*», «*casa lui Dumnezeu, lăcaș sfînt*», «*biserică sfîntă*».

Iubiții mei fii sufletești,

Prin biserică însă nu se înțelege numai lăcașul de închinăciune construit după anumite reguli și împodobit cu picturi adînc grăitoare și cu atîtea obiecte sfinte trebuincioase sfintelor slujbe.

Prin Biserică mai înțelegem așezămîntul, instituția sfîntă întemeiată de Mîntuitorul Hristos pentru mîntuirea oamenilor.

Într-adevăr, Domnul Hristos «*pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire*», cum mărturisim în Simbolul Credinței, a venit pe pămînt luînd trup de om. Prin întruparea Sa și prin jertfa Sa de pe cruce El.

ne-a dat tuturor putința să ne mîntuim. Dar mîntuirea se capătă de fiecare credincios în parte.

Întrebarea este : cum se poate mîntui credinciosul ? Pentru că nu este de ajuns doar ca el să fi primit botezul devenind creștin. Nu este de ajuns nici credința pe care o are. Pe lîngă acestea el trebuie pentru a se mîntui, să ducă o viață trăită după învățătura lui Hristos, trebuie să săvîrșească deci fapte bune, precum are nevoie de harul lui Dumnezeu. «*Vrei să înțelegi, omule, că credința fără fapte moartă este ?*», spune Sfîntul Apostol Iacob (II, 20). «*Prin harul Domnului nostru Iisus Hristos... ne vom mîntui*», spune Sfîntul Apostol Petru (Fapte XV, 11).

Ori, cine se ocupă de credincioși pentru a-i conduce la mîntuire, cine îi învață și le îndrumază viața pentru a trăi cu adevărat creștinește, unde găsesc ei și unde primesc harul lui Dumnezeu necesar mîntuirii ?

Biserica îi învață și-i conduce pe această cale ; prin ea, prin Sfintele sale Taine credincioșii primesc harul mîntuitor și sfințitor al Sfîntului Duh. Biserica face această lucrare, instituția aceasta întemeiată de Domnul Hristos și condusă de Duhul Sfînt, pe care El, Mîntuitorul, l-a trimis în lume în acest scop. El însuși spune : «*Iar cînd va veni Mîngîietorul, pe care Eu îl voi trimite vouă de la Tatăl, 'duhul adevărului, care de la Tatăl purcede, acela va mărturisi despre Mine*» (Ioan XV, 26). «*În numele Meu, Acela vă va învăța toate și vă va aduce aminte despre toate cele ce v-am spus Eu*» (Ioan XIV, 26), ne spune tot Mîntuitorul. Iar Duhul Sfînt conduce Biserica prin cei pe care El i-a ales și i-a așezat în fruntea sa, în acest scop. Căci iată ce citim în Faptele Apostolilor : Sfîntul Apostol Pavel a chemat la sine pe preoții Bisericii și cînd ei au venit la el, le-a zis : «*Luați aminte de voi înșivă și de toată turma întru care Duhul Sfînt v-a pus pe voi episcopi, ca să păstoriți Biserica lui Dumnezeu, pe care a cîștigat-o cu însuși sîngele Său*» (Fapte XX, 28).

Biserica, iubiții mei, — așezămîntul acesta sfînt, întemeiat de Domnul Hristos, căci El Însuși a spus : «*Pe această piatră (a credinței) voi zidi Biserica Mea*» (Matei XVI, 18) — este Trupul lui Hristos, iar El este Capul ei.

Sînt multe locuri în Sfînta Scriptură, în care Mîntuitorul este numit Cap al Bisericii, iar aceasta Trupul Său. «*Și mai presus de toate, spune Sfîntul Apostol Pavel, L-a dat pe El Cap Bisericii, care este Trupul Său*» (Efes. I, 22—23). Tot el spune într-altă parte : «*Și El este Capul trupului, adică al Bisericii*» (Colos. I, 18). «*Iar voi sînteți trupul lui Hristos și mădulare (fiecare) în parte*», citim în alt loc (I Cor. XII, 27). «*Bărbatul este cap femeii, citim în Epistola către Efeseni, precum și Hristos este Capul Bisericii, trupul Său, al cărui mîntuitor și este*» (V, 23). Sau într-alt loc citim : «*Ci precum într-un singur trup avem multe mădulare și mădularele nu au toate aceeași lucrare, așa și noi, cei mulți, un trup sîntem în Hristos și fiecare în parte sîntem mădulare unii altora*» (Romani XII, 4—5).

Sfinții Apostoli și urmașii lor au primit poruncă și putere de la Mîntuitorul de a propovădui, de a învăța pe oameni, de a-i conduce, de

a-i sfinți, de a le ierta păcatele, de a-I continua lucrarea Sa mîntuitoare. «Mergînd învățați toate neamurile botezîndu-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh, învățîndu-le să păzească toate cîte v-am poruncit vouă», le-a spus El cînd s-a înălțat la cer (Matei XXVIII, 19—20). Iar a opta zi după Înviere, la Duminica Tomii, cum de obicei numește Biserica această zi, suflînd peste Sfinții Apostoli Domnul le-a spus: «Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit și Eu pe voi... Luați Duh Sfînt; căroră veți ierta păcatele, le vor fi iertate și căroră le veți ține vor fi ținute» (Ioan XX, 21—23). Tot El spune Sfinților Apostoli: «Cel ce vă ascultă pe voi pe Mine Mă ascultă și cel ce se leapădă de Mine se leapădă de Cel ce M-a trimis pe Mine» (Luca X, 16).

Domnul Hristos a lăsat Bisericii, care este Trupul Său, conducători pe Sfinții Apostoli, căroră le-a dat porunca de care am amintit, iar aceștia, la rîndul lor, au așezat în fruntea Bisericilor pe care le-au înființat episcopi căroră le-a dat sarcina de a conduce aceste Biserici zicîndu-le: «Luați aminte... ca să păstoriți Biserica lui Dumnezeu» (Fapte XX, 28). Iar Sfîntul Apostol Pavel vorbește și mai pe larg despre Biserică și despre mădularele Trupului lui Hristos, membrii ei, cu rosturile lor, zicînd: *Și El (Mîntuitorul) a dat pe unii ca să fie apostoli, pe alții prooroci, pe alții vestitori, pe alții păstori și învățători, spre desăvîrșirea sfinților, la lucrul slujirii, la zidirea Trupului lui Hristos» (Efes. IV, 11—12), care este, după cum am văzut, Biserica.*

Hristos-Domnul a înființat Biserica Sa ca un așezămînt cu puteri depline. Iată ce spune El, vorbind de aproapele nostru care ne greșește și care nu ascultă de nimeni: «Spune-I Bisericii, iar de nu va asculta nici de Biserică să-ți fie ție ca un păgîn și vameș» (Matei XVIII, 17), arătînd prin aceasta puterea pe care a primit-o Biserica de a pune rînduială în toate, în viață și în credința fiilor săi.

După cum spune Sfîntul Apostol Pavel, «Biserica Dumnezeului celui viu este stîlpul și temeliala adevărului» (I Tim. III, 15). Ea este deci stîlpul, farul conducător al credincioșilor, ea este temeliala adevărului, păstrătoarea învățaturii creștine, lăsată nouă de Mîntuitorul prin Sfinții Apostoli.

Iubiții mei fii duhovnicești,

Rostim cu toți în «Crez», în «Simbolul Credinței»: «Cred într-una, sfîntă, sobornicească și apostolească Biserică».

Iată deci că Biserica are mai multe însușiri de seamă.

Ea este «una», pentru că Unul este și Întemeietorul ei, care a spus ea: «Biserica Mea» (Matei XVI, 18). În rugăciunea dinaintea Patimilor și Răstignirii Sale, Mîntuitorul vorbind despre apostoli și despre cei ce vor crede în El, spune: «Dar nu numai pentru aceștia Mă rog, ci pentru cei ce vor crede în Mine, prin cuvîntul lor, ca toți să fie una» (Ioan XVII, 20—21). Sfîntul Apostol Pavel spune: «Siliți-vă să păstrați unitatea Duhului... Este un singur trup și un singur Duh... Este un Domn, o credință, un botez» (Efes. IV, 3—5). «Eu sînt vița, voi sînteți mlădițele», spune Mîntuitorul (Ioan XV, 15). Trebuie să fie o turmă și un păstor», spune tot El (Ioan X, 16).

De aceea, Biserica se străduiește ca toți credincioșii creștini «să ajungă la unitatea credinței» (Efes. IV, 13), ca toți să fie una», urmînd cuvîntul Sfîntului Apostol Pavel care spune: «Împliniți bucuria mea, ca să gîndiți la fel, avînd aceeași iubire, același suflet, aceeași cugetare. Nu faceți nimic din duh de ceartă, nici din mărire deșartă» (Filip. II, 2—3).

«Sfîntă» este Biserica, pentru că Sfînt este Capul ei, Mîntuitorul Hristos și pentru că El a sfințit-o prin sîngele Său, cum spune Sfîntul Apostol Pavel: «Hristos a iubit Biserica și s-a dat pe Sine pentru ca s-o sfințească... ca să fie sfîntă și fără prihană» (Efes. V, 25—27).

Mărturisim în «Simbolul Credinței» că Biserica este sobornicească, universală, pentru că ea are menirea să adune la sînul său pe toți credincioșii din toate popoarele pămîntului. Pentru ea «nu mai este elin și iudeu, barbar, scit, rob ori liber, ci toate și întru toți Hristos» (Colos. III, 11). Mîntuitorul a poruncit Apostolilor Săi să propovăduiască Evanghelia la «toate neamurile» (Luca XXIV, 47).

Biserica mai este «sobornicească», pentru că autoritatea văzută cea mai înaltă, care se îngrijește de bunul său mers și hotărăște în problemele de credință și de disciplină, de viațuire creștină, este Soborul sau Sinodul Ecumenic, format din episcopi de pretutindeni, din întreaga lume creștină, cei care păstrează învățătura Mîntuitorului neschimbată, transmisă nouă prin Sfinții Apostoli, prin scrierile și tradiția apostolică.

În sfîrșit, iubiții Mei, Biserica este numită în «Simbolul Credinței» și «apostolească» pentru că a fost zidită «pe temelie apostolilor... piatra cea din capul unghiului fiind Însuși Iisus Hristos» (Efes. II, 20), cum spune Sfîntul Apostol Pavel. De asemenea, ea este «apostolească», pentru că învățătura sa a fost răspîndită în lume de Sfinții Apostoli și pentru că ea păstrează neschimbată această învățătură primită de la ei. Sfîntul Apostol Pavel îndeamnă pe creștinii din vremea sa, spunînd: «De aceea deci, fraților, stați neclintiți (în credință) și țineți predaniile pe care le-ați primit, fie prin viu grai, fie prin epistola noastră» (II Tesal. II, 15). Iar Sfîntul Apostol Petru îndeamnă și el pe credincioși: «Să vă aduceți aminte de cuvintele cele mai înainte grăite... și de porunca Domnului și Mîntuitorului, dată prin Apostolii voștri» (II Petru III, 2).

Iubiții mei fii duhovnicești,

Iată, deci, pe scurt, ce trebuie să înțelegem prin Biserică. În afară de lăcașul în care credincioșii vin să se roage să cunoască adevărurile de credință și să primească harul lui Dumnezeu prin Sfintele Taine, ea este instituția, așezămîntul întemeiat de Mîntuitorul, care cuprinde întreaga obște a creștinilor celor care păstrează învățătura Lui neschimbată, așa cum El și Sfinții Apostoli ne-au lăsat-o și care înțelege să stea sub ascultarea celor pe care El, Hristos-Domnul i-a lăsat să conducă acest așezămînt, ca urmași ai Sfinților Apostoli, adică ierarhia bisericească: episcopii și preoții. Căci Sfinții Apostoli au așezat în toate Bisericile pe care le-au înființat, episcopi și preoți, poruncindu-le acestora ca și ei la rîndul lor să facă același lucru. «Pentru aceasta te-am lăsat în Creta, spune Sfîntul Apostol Pavel lui Tit, ca să îndrep-

tezi cele ce mai lipsesc și să așezi preoți prin cetate, precum ți-am rînduit» (Tit I, 5). Iar în Faptele Apostolilor citim că Pavel și Barnaba «au rînduit preoți în fiecare Biserică» (Fapte XIV, 23).

Vă sfătuiesc, iubiții mei, să nu uitați că faceți parte din această mare obște creștină, că sînteți mădulare ale Bisericii, ale Trupului lui Hristos și că prin aceasta aveți îndatorirea sfîntă de a fi mădulare bune, sănătoase ale ei.

De altfel, avem bucuria să constatăm că fii Noștri sufletești, credincioșii Noștri, sînt puternic legați de Biserica noastră, pe care o socotesc mamă a lor, ale cărei învățături și datini le respectă, știind că ele sînt «predanii» de la Sfinții Apostoli. De asemenea, cînd este vorba de biserică lăcaș de închinăciune, credincioșii Noștri intră în ea cu evlavie, o socotesc și o îngrijesc ca pe însăși casa lor, înzestrînd-o cu toate cele de trebuință și înfrumusețînd-o, așa cum se cuvine să fie «Casa Domnului».

Iar Eu, prin voia lui Dumnezeu urmaș al Sfinților Apostoli la cîrmuirea Bisericii ortodoxe din Țara noastră binecuvîntată de Dumnezeu, vă îndemn cu cuvîntul cald de Părinte sufletesc al vostru, ca să fiți mereu aceleași mădulare cinstite ale Bisericii Mîntuitorului Hristos.

Vă îndemn, de asemenea, să fiți fii vrednici și devotați ai Patriei noastre, — care în anul ce vine va aniversa două acte importante din zbuciumata sa istorie: 100 de ani de la Războiul de Independență din 1877, în urma căruia România a devenit țară liberă și independentă, care a pășit cu hotărîre pe calea progresului și 70 de ani de la Răscoala țărănească din 1907, în care mii de fii ai țării și-au dat viața pentru dreptate socială, ideal al tuturor vremurilor, care este în același timp ideal evanghelic, Biserica propovăduind întotdeauna libertatea, egalitatea și dreptatea pentru toți oamenii și sprijinind pe cei care se străduiesc pentru îndeplinirea lor.

Cu aceste gînduri și îndemnuri, mă rog lui Dumnezeu pentru sănătatea voastră și a celor dragi ai voștri, pentru binele și propășirea Țării noastre iubite și pentru pacea întregii lumi, vă fac tuturor urări de sănătate și fericire cu prilejul dumnezeiescului Praznic de astăzi și Anului Nou, 1977, în care vom păși peste cîteva zile și vă binecuvîntez cu binecuvîntarea apostolică: «Harul Domnului nostru Iisus Hristos, dragostea lui Dumnezeu și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu voi toți» (II Cor. XIII, 13). Amin!

I. Teștiu

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

♦ ÎNSEMĂRI DIN VIAȚA PĂTRII ♦

AL DOILEA CONGRES INTERNAȚIONAL DE TRACOLOGIE *

Între 4 și 8 septembrie 1976 s-a ținut la București sub auspiciile Academiei de Științe Sociale și Politice *Al doilea Congres internațional de tracologie* — eveniment de o deosebită importanță istorico-culturală pe plan național și internațional.

Pus sub înaltul patronaj al Domnului Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii Socialiste România, cel de al doilea Congres internațional de tracologie s-a bucurat de participarea a numeroși invitați — personalități de seamă ale culturii și științei mondiale — din 17 țări ale lumii, alături de distinse personalități ale culturii și științei românești.

Congresul a fost deschis printr-o ședință festivă, care s-a ținut în aula Universității din București, la care au rostit cuvântări și alocuțiuni: Prof. dr. doc. Radu Vulpe, președintele Congresului, Prof. dr. doc. Mihnea Gheorghiu, președintele Academiei de Științe Sociale și Politice, Acad. Em. Condurachi, secretar general al Asociației internaționale de studii sud-est-europene, Acad. Vlad Georgiev, șeful delegației bulgare și Acad. Miliutin Garasanin, șeful delegației iugoslave.

Momentul central al ședinței festive de deschidere a lucrărilor celui de al doilea Congres internațional de tracologie a fost marcat de *Mesajul* adresat de Domnul Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii Socialiste România, participanților la Congres. *Mesajul* a fost prezentat de Domnul Ștefan Voitec, vicepreședinte al Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România.

În partea introductivă a *Mesajului*, după salutul adresat de Președintele Republicii Socialiste România participanților la Congres, se subliniază necesitatea studierii istoriei în lumina concepției dialecticii materialiste și se atrage atenția că «înfățișarea profund obiectivă și interpretarea justă a datelor și faptelor istorice au o importanță esențială pentru lichidarea surselor de neîncredere și animozitate create de-a lungul timpului între popoare. Căci tendințele de denaturare a datelor istorice, interpretarea lor subiectivă, eronată, în funcție de anumite conjuncturi sau potrivit unor interese unilaterale, nu slujesc cauzei preteniei între popoare».

După aceste înalte și luminoase idei principale, în *Mesaj* se arată că numeroasa populație a tracilor răspândită în întregul spațiu carpato-balcanic și mai departe, are o existență veche și o durată lungă. Izvoarele literare și istorice menționează «exis-

* În alcătuirea acestei relatări privind *Al doilea Congres internațional de tracologie* am folosit următoarele materiale bibliografice: *Académie des Sciences Sociales et Politiques; II-e Congrès international de thracologie, Resumés des rapports et communications*, Bucarest, 1976; *II-e Congrès international de thracologie, Programme*, Bucarest, 4—10 septembrie 1976; Cristian Unteanu, *Al doilea Congres internațional de tracologie*, în «România literară» an. IX, nr. 37, joi 9 septembrie 1976, p. 8; *Cel de al II-lea Congres internațional de tracologie — O știință complexă în plin avânt* (Interviuri realizate de: Gh. David, Florentina Dolghin, Ioan Lăcustă, Cristian Popișteanu ș.a.) în «Magazin istoric», an. X, nr. 11 (116), noiembrie 1976, p. 19—21.

tența tracilor de-a lungul a mai bine de un mileniu, pînă în momentul cînd, în urma unor complexe și îndelungate procese social-economice, culturale și etnice, ei au trecut — pierzîndu-și numele — în ființa popoarelor moderne ale acestui spațiu». Așa se face că «toate națiunile care trăiesc astăzi în această zonă geografică au suferit în trecutul îndepărtat, într-o măsură mai mare sau mai mică, influența tracilor, care și-au pus pecetea pe însuși felul de a fi al acestor popoare, și a favorizat dezvoltarea contactelor și legăturilor dintre ele. Aceasta întrucît vechile populații migratoare care au venit și s-au stabilit în această parte a Europei au găsit aici o organizare socială și o civilizație constituită — cea a tracilor, respectiv a geto-dacilor —, în spațiul căreia s-au format apoi și s-au afirmat ca unități distincte, de sine stătătoare, popoarele care trăiesc astăzi în această parte a continentului».

În altă ordine de idei, în *Mesaj* se subliniază că «bogata moștenire de cultură spirituală și materială a geto-dacilor, relevată atît de scrierile antice cît și de descoperirile arheologice, este astăzi un bun comun al tuturor popoarelor din această zonă; am putea spune, al întregii civilizații europene». De aceea, «noi credem — se spune mai departe în *Mesaj* — că punînd în evidență aportul considerabil cu care tracii s-au înscris — alături de vechii greci și latini, de celți și illiri, de germani și slavi — în istoria mai veche a civilizației europene, dumneavoastră exponenți de autoritate în acest domeniu, contribuiți efectiv la o mai bună înțelegere între urmașii de azi ai acestor vechi popoare, la cauza nobilă a păcii și colaborării între națiunile din această zonă».

În încheierea *Mesajului*, se transmite încredințarea că «noi românii, trăind pe pămîntul locuit, muncit și apărat odinioară de un mare popor, de oameni viteji și drepți, dorim să facem totul pentru ca în această zonă geografică, în Europa și în întreaga lume să domnească pacea și cooperarea frățească, bunăstarea și fericirea poporului».

După ce în ședință plenară au fost prezentate următoarele comunicări: Radu Vulpe, *25 de ani de studii de tracologie*; A. Fol — (Bulgaria), *Perioadele istoriei tracice*; Vl. Georgiev (Bulgaria), *Traci și daci* și C. C. Giurescu, *Rolul geto-dacilor în etnogeneza poporului român*, — lucrările Congresului s-au desfășurat pe trei secțiuni: 1. «Istorie și arheologie»; 2. «Lingvistică»; 3. «Etnografie, folclor, antropologie».

În cadrul fiecărei secțiuni au fost prezentate mai multe referate cu teme variate, dar — cum era firesc — fiecare gravitînd în jurul ideii centrale și atît de complexe, desemnată prin termenul de *tracologie*.

Trebuie menționat de la început că o atenție deosebită a fost acordată rolului deosebit pe care l-au jucat geto-dacii, strămoșii noștri, în ansamblul populațiilor tracice. Acesta este de fapt și motivul principal pentru care Acad. C. C. Giurescu în comunicarea *Rolul geto-dacilor în etnogeneza poporului român* cere ca «cercetările istoricilor de azi să se îndrepte în primul rînd spre elucidarea tuturor aspectelor, multiple, de altfel, ale poziției geto-dacilor (...), în primul rînd problema originii lor, căci vechimea și importanța lor — ca număr — îi situează printre cele mai mari civilizații ale lumii antice, și nouă ne aparține sarcina de a descoperi contactele, influențele, rădăcinile nenumărate ale acestei civilizații (...). În acest sens, de primă importanță este cunoașterea proceselor istorice de o extraordinară complexitate, pe toate planurile vieții materiale, sociale și spirituale, care au dus de la poporul geto-dacic la cel român».

Problema romanizării geto-dacilor a constituit obiectul comunicării *Romanitatea orientală. Origini și evoluție*, prezentată de Acad. Emil Condurache, care analizează acest fenomen istoric în toate implicațiile lui interne și externe.

Unitatea geto-dacilor și a continuității lor pe aceste meleaguri a făcut obiectul mai multor comunicări, ca, de pildă, a lui Hadrian Daicoviciu, *Continuitatea statului dac de la Burebista la Decebal*; a lui Mircea Babeș, *Unitatea și situarea geto-dacilor (sec. III î.e.n. — sec. I e.n.) în lumina datelor arheologice*, sau a Prof. dr. doc. Radu Vulpe, *Probleme actuale ale protoistoriei tracilor*.

Contactele pe care populațiile tracice le-au avut cu marile civilizații contemporane ale lumii antice (miceniană, ilirică, greacă, celtică etc.) au constituit de asemenea obiectul altor cîtorva comunicări. Astfel cercetătorul român I. H. Crișan, a vorbit despre *Relații între cultura geto-dacică și cultura celtică*, iar cercetătorul bulgar

Miec. Domardzki despre *Prezența celților în Tracia*. Aceștia li se pot adăuga : cercetătoarea sovietică Galina Smirnova cu referatul despre *Așezările de pe Nistrul mijlociu (sec. V—IV î.e.n.) și influențele vestice*, sau cercetătorii bulgari : B. Dimitrov și K. Porozanov cu studiul despre *Colonizarea grecească și rețeaua de porturi de pe coasta tracă a Mării Negre*, precum și cercetătoarea vestgermană Ama Lang cu referatul privind *Cronologia unor descoperiri scitice în spațiul carpatic*. O comunicare ce a suscitat un viu interes a făcut Iosif C. Drăgan în *Geneza timpurilor istorice și antropogeneza în Europa*.

Numeroase alte comunicări au avut ca temă probleme legate de limba tracilor. Așa, de pildă, filologul bulgar I. Duridanov s-a ocupat de *Contacte între limbile tracă și dacă*, iar filologul român, Prof. Gh. Ivănescu de *Fonetismul traco-dac considerat prin prisma cuvintelor românești de origine autohtonă*, problemă de filologie comparată.

Aceștia li se pot adăuga : Prof. dr. Cicerone Poghirc cu studiul *Aportul limbilor balcanice moderne la cunoașterea diomurilor trace* ; Prof. dr. Gh. Mihăilă cu studiul *Cele mai vechi atestări ale unor cuvinte de origine traco-dacică în limba română* ; filologul bulgar B. Simeonov cu comunicarea *Geții și limba lor* ; Gabriela Mîrza-Petrescu cu referatul *Numele proprii trace la Homer* ; filologul olandez P. G. van Soesbergen cu un referat asemănător, *Numele proprii trace* ; Al. Pârvulescu cu studiul *Substratul limbii române și iraniene*.

Cultura și viața spirituală a traco-geto-dacilor a făcut și ea obiectul a numeroase comunicări în care s-au analizat diferite aspecte sau laturi sub care s-au manifestat. Dintre acestea amintim : *Interferențe mediteraneene în cultura geto-dacilor*, de G. Mihăescu ; *Rituri de imortalitate în religia lui Zamolxis*, de Prof. M. Nasta ; *Religia în Tracia după datele arheologice din primul mileniu înainte de erea noastră*, de L. Ognenova ; *Creștinismul la traco-frigienii din Asia Mică și la traco-dacii din Peninsula Balcanică*, de Pr. prof. I. Rămureanu, studiu în care se arată că la frigieni creștinismul a început să pătrundă în a doua jumătate a secolului I d.Hr., adică în același timp cu pătrunderea lui la grecii și evreii din orașele Asiei Mici, «grație predicării Evangheliei de către Apostolii Pavel, Ioan, Petru și Andrei» ; se cunoaște chiar un episcop arian, Selinas, care în veacul IV «predică Evanghelia în limba getică și în limba frigiană». Cît privește triburile tracice din Peninsula Balcanică, acestea «au cunoscut de asemenea creștinismul, prin predicarea lui de către Apostolul Pavel și ucenicii săi în anii 52 și 57, adică în același timp cu grecii și romanii din orașele din Macedonia și Iliria. Din aceste două provincii creștinismul pătrunde apoi în nord, la triburile tracice romanizate sau pe cale de romanizare : Tracia, Moesia Inferior, Scythia Minor, Moesia Superior, Pannonia inferior ș.a.».

Adăugăm la acestea studiul Pr. prof. Ioan Gh. Coman, *Aspecte ale credinței în nemurire la traco-geți*, adică o problemă din domeniul teologiei soteriologice și eshatologice ; de asemenea comunicarea lui Radu Ciuceanu despre *Conceptiile lui N. Iorga asupra religiei tracilor*, în care autorul arată că față de predecesorii săi (A. D. Xenopol, D. Onciul, V. Pârvan), N. Iorga vedește un interes crescând pentru religia tracilor, marele savant propunându-și «să identifice o întreagă serie de credințe tracice transmise românilor și să stabilească o legătură strânsă între artă și religie la traci».

În cadrul lucrărilor secției de etnografie-antropologie sînt de menționat, printre altele, următoarele comunicări privind domenii diferite : Maria Velera, *Date etnografice asupra culturii și îmbrăcămînții tracilor* ; Georgeta Moraru, *Reminiscențe geto-dacice și daco-romane în agricultura românească* ; Al. Ionescu, *Mărturii privind viticultura în Dacia* ; D. Antonijevic, *Moșteniri tracice în folclorul sîrb contemporan* ; Mihai Pop, *Elemente precreștine în riturile funerare românești* ; Gabriela Gheorghiu, *Cîteva presupuneri asupra originii tracice a legendarului Orfeu* ; Gabriela Sulițeanu, *Premise privind originea tracă a unor anumite elemente ale folclorului muzical românesc*.

Au fost prezentate și referate sau comunicări cu teme luate din numismatică (Iordanna Gouroukova, *Monezi grecești și trace în sec. V—IV î.e.n.*) sau privind meșteșuguri sătești legate de viața de toate zilele (Monica Budiș, *Foarte vechi instalații de morărit pentru cereale folosite de tracii de pe ambele maluri ale Dunării în zona «Clisura»*) sau probleme de preistorie regională (Pr. Gh. I. Petre, *Contribuție la*

cunoașterea etapei finale a bronzului și începutul «Hallstatt»-ului în nord-estul Olteniei) etc.

Precum se vede din cele de mai sus, o foarte bogată și variată tematică, abordată, de asemenea, de foarte mulți propunători.

Deschis printr-o ședință plenară, cel de al doilea Congres internațional de tracologie și-a încheiat lucrările tot printr-o ședință plenară, în care au fost prezentate comunicări «de un larg interes, cuprinzând, printr-o cercetare interdisciplinară, mai multe aspecte ale civilizației tracice». Astfel, Prof. I. I. Rusu a susținut un raport asupra necesității de a se alcătui un nou și modern *Thesaurus linguae et nominum Thraco-Getarum*; M. Petrescu-Dîmbovița a vorbit despre *Contribuția cercetărilor arheologice privind istoria tracilor de nord*; cercetătorul englez R. A. Crossland a exprimat idei și opinii personale privind *Situarea limbilor dacică și tracică în contextul larg al limbilor europene*, iar etnologul român Romuș Vulcănescu s-a ocupat în referatul său de *Problemele Paleoetnologiei tracice*.

La sfârșitul lucrărilor Congresului s-au adus mulțumiri participanților români de peste hotare, care prin rapoarte, comunicări și intervenții în dezbateri «și-au adus contribuția la aprofundarea și la mai buna cunoaștere a problemelor complexe pe care le implică studiul civilizației și culturii tracilor». S-a hotărât publicarea tuturor documentelor Congresului într-un volum de *Acte*. O nouă reuniune a Congresului internațional de tracologie urmează să aibă loc în anul 1980.

Cu prilejul lucrărilor celui de al doilea Congres internațional de tracologie a fost inaugurată și o expoziție: *Traco-dacii, istorie și civilizație*, deschisă în holul central al Muzeului de istorie al Republicii Socialiste România și cuprinzând «câteva dintre cele mai reprezentative exponate ale artei traco-dace aduse din toate muzeele din țară», precum și o expoziție de carte cuprinzând lucrările apărute în diferite țări ale lumii asupra istoriei civilizației tracice.

Lucrările celui de al doilea Congres internațional de tracologie, ținut la București între 4—8 septembrie 1976, la care au participat numeroși cercetători, printre care unii specialiști de mare prestigiu — români și străini — și la care s-au prezentat lucrări și s-au purtat discuții de înalt nivel cultural-științific, a constituit o «dovadă plenară a roadelor colaborării științifice pe plan internațional în dezbaterile uneia din problemele atât de importante privind cercetarea trecutului istoric al unui vast sector din viața continentului nostru».

În încheierea rîndurilor de mai sus, dăm câteva impresii, opinii, preocupări din partea unor delegați de peste hotare, participanți la lucrările celui de al doilea Congres internațional de tracologie. «Congresul acesta — a spus Roland Arthur Crossland de la Universitatea Sheffield din Marea Britanie — a constituit pentru noi toți un prilej de a lua contact cu tracologia, disciplină deosebit de importantă pentru studiul lumii antice. Folosul a fost foarte mare, atât pentru arheologi cât și pentru lingviști. Vreau să exprim totodată admirația mea pentru lucrările fundamentale pe care le-au oferit oamenii de știință români, spre a contura un tablou mai complet al celor discutate în domeniul tracologiei».

Pentru academicianul bulgar Vladimir Georgiev, «cel de al doilea Congres internațional de tracologie a marcat o nouă etapă în domeniile arheologiei, istoriei și lingvisticii. Ne-a devenit mai clar ce reprezintă limba tracă și care sînt relațiile ei alte limbi europene, cînd a dispărut și în ce raport se află ea cu limba dacă (...). Dispunem acum de date noi referitoare la traci. Am început să clarificăm geneza acestor populații și civilizații, a limbilor lor, ceea ce constituie o nouă fază în cercetarea diferitelor neamuri care au locuit pe teritoriul Peninsulei Balcanice».

«Ca muzeograf — a spus cercetătoarea sovietică Galina Smirnova din Leningrad — țin să remarc expozițiile care au fost organizate cu ocazia Congresului, cea de la Muzeul de istorie al R. S. România și cea de la Muzeul de arheologie din Tulcea. Muzeelor li se acordă o mare încredere; noi muzeografi trebuie să facem cunoscute rezultatele cercetării științifice, arheologice, istorice, unui public larg, și anume să le facem într-un fel elocvent și accesibil. În acest sens trebuie să spun că expoziția pe care am văzut-o și aici și la Muzeul din Tulcea este vrednică de toată lauda și de cea mai înaltă apreciere». — (A.N.P.).

AL XV-LEA CONGRES INTERNAȚIONAL DE STUDII BIZANTINE

Între 5 și 11 septembrie 1976 s-au desfășurat la Atena lucrările celui de-al XV-lea Congres internațional de studii bizantine.

Tematica Congresului a fost *Bizanțul între 1071 și 1261*, cu următoarele secțiuni și subdiviziuni:

a) *Istorie*: 1. Forțele centrifuge și centripete în lumea bizantină între 1071 și 1261; 2. Compoziția și mișcarea populației în lumea bizantină; 3. Simbioza în statele latine formate pe teritoriile bizantine: fenomene sociale, economice, religioase și culturale.

b) *Limbă, literatură, filologie*: 1. Curente arhaizante și populare în limbă și literatură; 2. Geneza dialectelor; 3. Condițiile materiale, sociale și economice ale producției culturale la Bizanț (paleografie, codicologie, diplomație).

c) *Artă și arheologie*: Marile curente în pictură: a) pictura monumentală; b) icoanele; c) miniaturile. 2. Cotitura decisivă în istoria muzicii bizantine.

d) *Gîndire, filosofie, istoria ideilor*: 1. Crizele ideologice; 2. Strălucirea culturii și civilizației bizantine după 1204.

e) *Cipru în lumea bizantină*: 1. Dialectul cipriot medieval și evoluția sa după secolul al XIII-lea; 2. Autocefalia Bisericii Ciprului; 3. Dreptul și instituțiile franceze ale Regatului Ciprului; 4. Arta paleocreștină a Ciprului; 5. Ciprul, răscruce a lumii bizantine.

Limbile oficiale ale Congresului au fost: franceza, germana, engleza, greaca, italiana și rusa. Au participat delegați din 36 de țări din lume și s-au susținut în jurul a 350 de comunicări în sălile Universității din Atena, care îmbrăcase în acest timp un caracter sărbătoresc, în cinstea marelui forum internațional.

În lista participanților, țara noastră a figurat cu 29 de delegați.

Lucrările Congresului s-au desfășurat sub înaltul patronaj al Președintelui Republicii Elene, Domnul Constantin Tsatsos, și sub auspiciile Ministerului Culturii și al Științelor.

Ședința festivă de deschidere a lucrărilor Congresului a avut loc în ziua de 5 septembrie, la orele 19, în aula Universității din Atena.

Prima alocuțiune a fost rostită de Acad. P. Zepos, președintele comitetului de organizare al Congresului, care a salutat prezența congresiștilor urîndu-le succes în desfășurarea lucrărilor Congresului. Președintele Republicii Elene, Domnul C. Tsatsos, în cuvîntul inaugural al deschiderii Congresului a urat bun venit congresiștilor și și-a exprimat bucuria de a-i putea saluta la Atena în Aula Universității.

Congresul Dumneavoastră — a subliniat președintele țării gazdă — acoperă principalele aspecte ale vieții politice, sociale, artistice și intelectuale a Bizanțului, dar pentru o perioadă cronologică bine determinată, cuprinsă între înfrîngerea în Asia Mică din 1071 și reîntoarcerea Paleologilor la Constantinopol în 1261...

De astfel, această delimitare cronologică nu va exclude dreptul sau necesitatea de a urca din nou la sursele fenomenelor, de gîndire, nici de a examina evenimentele care, în consecință, au rezultat. Istoria se aseamănă puțin gloriei Eneidei, care merge întotdeauna temeinic pe pămînt, dar al cărei vîrf domină tot cercul orizontului — *Ingreditur solo et caput inter nubila condit*.

Istoria a subliniat Domnia Sa, aparține tuturor celor pe care îi interesează soarta omului și mersul națiunilor, tuturor celor care din eforturile fericite și din slăbiciunile trecutului scot lecții pentru prezent și pentru viitor...».

În continuare, I. P. S. Arhiepiscop al Atenei și Greciei, Serafim, a adus binecuvîntarea Bisericii și urări de succes lucrărilor Congresului.

Ședința inaugurală a deschiderii Congresului a fost onorată apoi prin cuvîntul rostit de ministrul Culturii și Științelor, C. Trypanis, de rectorul Universității din Atena, N. Matsaniotis, de președintele Asociației internaționale de studii bizantine,

D. Zakythinos de reprezentantul Comitetului cipriot de studii bizantine, Th. Papadopoulos și de președintele Comitetului elenic de studii bizantine, A. Orlandos.

În numele congresiștilor, a prezentat cuvîntul academicianul B. Lavagnini de la Institutul sicilian de studii bizantine și neelenice din Palermo, aducînd mulțumiri Președintelui statului și tuturor personalităților de stat și culturale pentru excelențele condiții create bunei desfășurări a lucrărilor Congresului. Cuvîntul de închidere a ședinței l-a rostit secretarul general al Comitetului de organizare, M. Chatzidakis.

La orele 20,30, rectorul Universității din Atena și Comitetul de organizare a Congresului au oferit, în continuare, în cinstea congresiștilor o recepție.

Începînd cu a doua zi, 6 septembrie, lucrările Congresului s-au desfășurat, conform programului tipărit și pus la îndemîna tuturor congresiștilor, în sălile Universității din Atena, animate tot timpul de prezența unei numeroase asistențe.

În ziua de 9 septembrie, Comitetul de organizare a Congresului, în colaborare cu Oficiul de turism elenic, a organizat trei excursii, oferind posibilitatea congresiștilor să participe la una din ele: a) Bisericile și mînăstirile din Atika; b) Bisericile și mînăstirile din Argolida; c) Mînăstirile Hosios, Lukas, Muzeul din Delfi.

Cu prilejul Congresului au fost organizate mai multe expoziții privind Bizanțul: *Expoziția de fresce bizantine*, în palatul Pinacotecii naționale; *Expoziția internațională a cărții*, cuprinzînd ultimele lucrări cu subiecte bizantine, în sălile Centrului cultural din Atena; *Expoziția de manuscrise*, în Biblioteca Națională a Greciei (departamentul Manuscriselor); *Expoziția de icoane din Cipru*, în Muzeul Bénaki.

Ședința de încheiere a lucrărilor Congresului a avut loc în ziua de 11 septembrie, între orele 17,30—19,30. Președintele de onoare al Congresului, savantul P. Lemerle, a prezentat raportul cu concluziile asupra lucrărilor Congresului în care a relevat realizările obținute și perspectivele de viitor. A remarcat, îndeosebi, comunicările de la secția a V-a, *Ciprul în lumea bizantină*, ca fiind cele care au adus un aport deosebit, prin documentarea și noutatea lor.

Președintele Congresului, D. Zakythinos, a prezentat spre aprobare membrilor congresiști decizia Comitetului internațional al Asociației de studii bizantine, privind alegerea noului comitet avînd ca președinte pe Prof. Herbert Hunger din Viena, locul întrunirii viitorului Congres internațional de bizantinologie căzîndu-se de acord a fi Viena, în anul 1981.

Alocuțiunea de încheiere a lucrărilor Congresului a fost rostită de președintele Comitetului de organizare a Congresului, Prof. Academician P. Zepos, care a prezentat mulțumiri Președintelui Republicii Elene pentru înaltul patronaj al Congresului, ca și tuturor congresiștilor pentru aportul comunicărilor prezentate și tuturor organizațiilor care au contribuit la realizarea desfășurării lucrărilor Congresului.

În numele Comitetului de organizare a Congresului a exprimat regretul pentru bizantinologii decedați și s-a încheiat respectuos în cinstea memoriei lor. Delegația română a avut dureros de a nu avea în rîndul ei pe învățatul bizantinolog, Gheorghe Cronț, care a decedat șubit, înainte de a pleca din țară la Congres. Comunicarea sa *Crises idéologiques*, tipărită în timpul Congresului în extrase, a fost prezentată de P. Lemerle, în ziua de 6 septembrie, orele 17,15', calificînd-o ca ultimul testament al ilustrului dispărut.

În încheiere, Academicianul P. Zepos, a exprimat bucuria participării la Congres a unui numeros tineret de savanți și cercetători a căror dragoste pentru studiile bizantine garantează continuitatea în viitor a eforturilor științifice de bizantinologie, căroro le-a urât 'εις πολλά έτη.

Pr. I. IONESCU

SESIUNEA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ „BRÂNCUȘI ÎN ARTA SECOLULUI XX“

Între 15—18 septembrie 1976 a avut loc în Sala mică a Palatului Republicii Socialiste România Sesiunea științifică internațională «Brâncuși în arta secolului XX».

Sesiunea respectivă a fost inițiată de Academia Română după recomandările UNESCO, care, în 1976, a înscris pe lista evenimentelor deosebite și Centenarul nașterii marelui sculptor modern român Constantin Brâncuși (1876—1976).

Sesiunea științifică internațională a fost deschisă în ziua de 15 septembrie 1976, de către Acad. Theodor Burghele, președintele Academiei Române. Domnia sa a salutat pe participanți în numele Conducerii Statului Român și al oamenilor de artă și cultură din țara noastră.

Acad. Ion Jalea a susținut comunicarea *Brâncuși și specificul național*, arătând că Brâncuși reprezintă pentru arta sculpturală modernă forța și talentul poporului român.

Dintre comunicările mai importante s-au reținut: Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Brâncuși — organizarea modernă a spațiului*, în care Domnia sa ajunge la concluzia că Marele sculptor a fost cu adevărat un demiurg al artei secolului XX. Pe aceeași tradiție trainică s-a situat și cunoscuta critică de artă și prietenă a marelui dispărut, Carola Ghiedion-Welcker (Elveția), *Brâncuși, spirit tutelar al sculpturii moderne*; precum și Florence M. Hetzler (SUA) *Brâncuși: Monumentul meditației din Indore, India*, comunicarea a fost însoțită de instructive diapozitive; Prof. Vasile Drăguț a vorbit admirabil despre izvorul de inspirație care se află în marea nesfârșită a etnosului strămoșesc: *Tradiție — model — perfecțiune în opera lui Brâncuși*.

Pe aceeași linie a spiritualității românești s-au situat și comunicările: V. G. Paleolog, *Aspecte din opera labirintică a lui Brâncuși*; Dan Grigorescu, *Brâncuși în și spiritul literaturii moderne*; Titus Mocanu, *Semne originale în creația lui Brâncuși*; Elena Udriște, *Elemente de istorie, etnografie și artă populară în operele lui Brâncuși de la Tîrgu Jiu*; At. Barbosa, *Brâncuși și clasicismul elin — eternitate și contingentă*; Pierre Rouve (Anglia), *Brâncuși: renașterea Trans-renașterii europene*; William Tucker (Canada) *Comunicarea asupra lui Brâncuși prezentată prietenilor Galeriei Tate de la Londra, la începutul acestui an*.

O altă serie de comunicare a cuprins exegeza operei lui Brâncuși. Printre acestea enumerăm: Max M. Bill (Elveția), *influența lui Brâncuși asupra concepției mele în sculptură*; Ion Frunzetti, *Brâncuși — etapă necesară în evoluția sculpturii moderne*; Corrado Maltese (Italia), *Imagine și formă în opera lui Brâncuși*; Radu Bogdan, *«Rugăciunea» și semnificația ei în opera lui Brâncuși*; Edgar Papu, *Artistul păstor*; Adrian Gheorghiu, *Geometrie, sculptură, arhitectură la Brâncuși*; Margit Staber (Elveția), *Brâncuși și consecințele pentru arta concretă*; Tretie Paleolog, *Amenajarea căii sufletelor eroilor în spiritul lui Brâncuși*; Cik Damadian, *Introducere la analiza structurală a operei brâncușiene*; Anton Damboianu, *Structuri ale imaginarii la Brâncuși*; Ștefan Gheorghescu-Gorjan, *Coloanele infinite ale lui Brâncuși. Cronologie și evoluție*; Mihai Nadin, *Brâncuși: perspectivă semiotică (Sculptura ca instaurare de semne)*; Radu Ionescu, *Încercare de lectură inedită a unor opere de Brâncuși*; Dan Hăulică, *Brâncuși — puritate și plenitudine*; Theodor Enescu, *Ideea de monument în concepția brâncușiană etc.*

În ceea ce privește viața lui Constantin Brâncuși s-au ținut comunicări și consultații interesante. Astfel: Barbu Brezianu, *Portret imaginar*, a subliniat aspecte deosebite din viața publică și particulară a artistului, felul de manifestare, profilul

său moral, temperament etc. Natalia-Dumitrescu-Istrate și Alex. Istrate (Franța) l-au descris pe Maestru în comunicarea: *Nouă ani în preajma lui Brâncuși*. De atenție deosebită s-a bucurat comunicarea: *Cîteva reflecții asupra lui Brâncuși fotograf*, de Marielle Tabart (Franța).

În intervențiile sale, P. I. David, invitat la această sesiune, a făcut unele precizări în legătură cu ajutorul dat lui Brâncuși de către unii slujitori ai Bisericii strămoșești în vederea formării sale artistice. Pentru prima oară, asistența a aflat că există în Arhiva bisericii «Madona Dudu» din Craiova acte doveditoare ale ajutoarelor date de biserică lui Constantin Brâncuși.

Slujirea lui Constantin Brâncuși la Capela română din Paris a fost altă surpriză plăcută pentru onoratul auditoriu.

În sfârșit, comunicările prezentate au relevat noi valențe ale creației marelui sculptor român, actualitatea ei în mișcarea artistică de idei a lumii contemporane, modul în care, în cadrul operei sale, naționalul și universalul ajung la o unitate desăvârșită, caracterul profund al artei brâncușiene.

*

Colocviul a luat sfârșit cu o interesantă considerare, un eseu complet asupra importanței operei lui Brâncuși pentru arta românească și cultura universală, susținută de către cunoscutul om de cultură, prof. dr. doc. Mihnea Gheorghiu, președintele Academiei de Științe sociale și politice a R. S. România.

În continuare, Domnul Mihnea Gheorghiu a mulțumit tuturor celor prezenți pentru participarea la această reuniune, prin care patria artistului, critici, esești, artiști și admiratori, au ținut să marcheze anul memorativ Brâncuși, inclus, așa cum am mai arătat, și în calendarul UNESCO.

Prin organizarea acestui colocviu internațional, Academia Română, Academia de Științe Sociale și Politice a R. S. România, Uniunea Artiștilor Plastici din România, precum și Comisia Națională a R. S. România pentru UNESCO au cinstit cum se cuvine Centenarul nașterii lui Brâncuși.

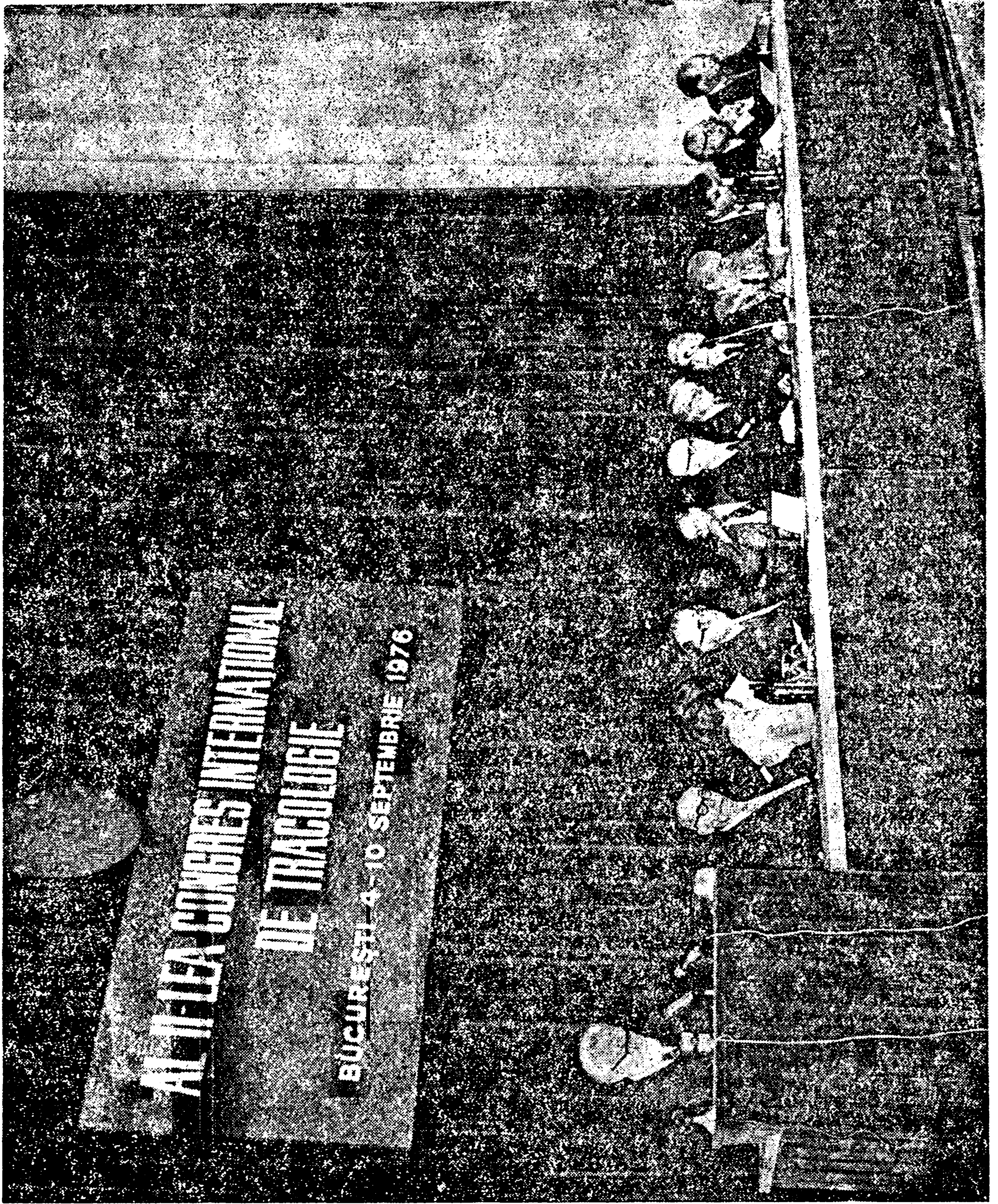
După încheierea sesiunii, oaspeții străini și români, participanți la acest colocviu au făcut o excursie de studii și documentare în țară, la fața locului, și mai ales la Tîrgu Jiu, pentru a admira opera lui Brâncuși în care sînt încorporate talentul, inspirația și voința artistului.

Sesiunea științifică internațională «Brâncuși în arta secolului XX» (15—18 septembrie 1976) se înscrie printre evenimentele culturale de seamă ale iubitorilor de artă brâncușiană din țară și de peste hotare.

**AL 11-LEA CONGRES INTERNATIONAL
DE TRACOLOGIE**

BUCUREȘTI 4-10 SEPTEMBRE 1976

Domnul Ștefan Voitec, Vicepreședinte al Consiliului de Stat, citește Mesajul adresat Congresului de către Domnul Nicolae Ceaușescu, Președintele R. S. România

«Centenarul Brâncuși, 1876—1976»

Participanți la Sesiunea internațională «Centenarul Brâncuși», de la stînga la dreapta :
Diac. P. I. David, Prof. V. Paleolog și Prof. univ. dr. doc. Zoe Dumitrescu-Bușulenga

NOI RĂDĂCINI ALE CIVILIZAȚIEI STRĂBUNE

Unul dintre factorii determinanți ai cercetării originii noastre și ai prezenței noastre permanente aici, în vatra strămoșească, este arheologia. Vom prezenta, în continuare, câteva descoperiri sau fire de istorie adânc-înfipite în civilizațiile străbune, cu milenii în urmă.

ÎN PĂRȚILE DE SUD DE CARPAȚI ALE PATRIEI NOASTRE

● **Cetatea getodacică de la Cetățeni** (jud. Argeș). Pînă nu de mult nu se știa că în zona subcarpatică de miazăzi există vestigiile unor cetăți geto-dacice fortificate cu ziduri de piatră; erau cunoscute doar cele de dincolo de munți. Astăzi cunoaștem astfel de cetăți în Oltenia, Muntenia și Moldova. Printre cele muntene se află așezarea și cetățuia de la Cetățeni din Vale, jud. Argeș. Aici a fost un centru politic, militar, economic și spiritual; reședința unor căpetenii geto-dacice. O Davă, deocamdată anonimă, ce a dăinuit din al treilea veac înaintea erei noastre pînă în al doilea veac al timpurilor noastre. Un bogat emporium unde se strîngeau produse din așezări învecinate sau mai depărtate prin schimburi intertribale. Între anii 280—180 î.Hr. se importau amfore cu vinuri, mai rar cu uleiuri, din insulele grecești, de la Rhodos, Cos și Cnidos, cum ne arată ștampilele de pe torțile lor. Se aduceau și vinuri indigene din podgorii ce vor fi fost unde sînt cele de astăzi. Erau transportate în amorfe de proveniență locală, imitînd pe cele rhodiene. Pe torțile acestora se aflau, în genere, ștampilate semne geometrice. Tot din Grecia provin vase de lux, mărgelile colorate și podoabe de aur.

Cetățuia este situată în partea stîngă a râului Dîmbovița la peste 700 metri înălțime, fortificată prin ziduri de piatră groase de 2 pînă la 2,50 m. Terasele înălțimii ca și cele de pe malurile râului au fost locuite. Datorită schimburilor economice s-au găsit aici și monede bătute de geto-daci după modelul celor macedonene din veacurile III—II î. Hr., monede ale cetăților pontice indicînd legăturile comerciale cu aceștia și, în sfîrșit, în secolul I î. Hr. monede republicane, romane. Astfel s-a descoperit aici un tezaur alcătuit din 127 monede de argint, printre ele fiind și un denar al lui L. Cassius Longinus din anii 50. Pe această monedă este scrijelit în mod clar cu litere latine majuscule cuvîntul PETR o denumire ce fără de vrere ne reamintește de Petrodava, așa cum o altă înscripție MARK pe un fragment ceramic-geto-dacic găsit la Ocnița-Vîlcea, amintește de Marcodava ambele așezări menționate de Ptolomeu. Faptul că s-au mai descoperit inscripții cu litere latine majuscule la Grădiștea Muncelului și la mai sus menționate Ocnița, denotă că o parte din populație folosea scrierea; la început prin caractere grecești și unele semne alfabetiforme, cum ne arată recente descoperiri de la Cetățeni mai tîrziu prin alfabetul grecesc și cel latin. Prezența alfabetului latin ne face să întrezărim pătrunderea culturii romane în Dacia încă din cursul secolului I î.Hr.

Datorită altei monede republicane romane, descoperită de data aceasta în cetățuia din vîrfurile muntelui, cunoaștem data și cauza, cînd și de ce a intervenit o schimbare în viața așezării de la Cetățeni. În cuprinsul unei locuințe-turn databilă după ceramică în secolul II î.Hr. și începutul secolului următor, s-a constatat prezența a două nivele de locuire; peste unul s-a așternut zidăria turnului, suprapusă, la rîndul ei, de arsură, cenușă și cărbune, provenind de la incendierea suprastructurii de lemn, care s-a prăvălit în interiorul turnului. Aici s-a găsit ceramică și o monedă de argint puternic arsă, emisă în anul 88 î.Hr. a lui Q. Titus. După distrugerea cetății și a locuinței turn, viața a continuat aici fără întrerupere.

Reamintim faptul că în necropola suprastructurii de la Cetățeni s-a găsit, într-un mormînt de incinerare, rămășițele unei cămăși de zale de fier împodobită cu aur. Zale ce vor fi fost purtate de o căpetenie locală, ele putînd fi datate, ca și alte-

obiecte din mormînt, în jurul anului 70. Mormîntul despre care este vorba este încadrat de o vastă construcție de piatră ai cărei pereți reamintesc tehnica de edificare a zidurilor cetății (Revista Magazin din 31.MVII.1976).

● **Ler-împărat din neamul strămoșilor noștri.** — Hai Leru-i ler... este urarea care predomină în multe colinde pe întreg teritoriul patriei noastre. Desigur, semnificația lui Ler de atunci nu mai coincide cu cea de astăzi, totuși s-a păstrat tradiția despre acest împărat și unele însemnări istorice și mai ales descoperirile arheologice confirmă — și aceasta este foarte important — existența sa așa cum preciza Dl. Prof. D. Tudor.

Din negura îndepărtată a veacurilor se păstrează pînă azi în lumea satelor din cîmpia românească o frumoasă legendă denumită în folclorul nostru povestea *Domnului de Rouă*. Cel care a înregistrat-o în scris, pentru prima dată, a fost Dimitrie Cantemir. Învățatul domnitor o aflase de la Preda Stambol, român din Țara Muntenescă, refugiat și el la «Tîrgul Charcovului, unde din mila împărătească era satnic».

«Legenda spune că în cetatea Celeiului de lîngă bălțile Dunării, pe vremea lui Novac cel Viteaz, trăia ferit de razele topitoare ale soarelui Domnul de Rouă. Tînărul prinț părăsea ascunzișurile întunecoase ale cetății numai în taina nopții adînci, ca să călătorească vijelios pe Drumul de piatră, numit și *Drumul lui Troian*. Calea pornea de pe malul fluviului către valea carpantină a Oltului. Dar roibul îl purta în spate pînă la Curțile lui *LER împărat*, zidite în cetatea Antina de la satul Reșca, unde își întâlnea iubita. Fiica împăratului era strașnic păzită, noaptea de gărzi, iar ziua de raza «Sfîntului Soare» îndrăgostit și el de această zîină pămînteană. De Lună și Luceferi nu se ferea Domnul de Rouă, fiindcă razele lor nu-l topeau, ca ascuțișul primelor scînteieri ale Soarelui. Pînă să iasă geana primelor zori ale dimineții: Domnul de Rouă trebuia să facă calea întoarsă la cetatea Celeiului, fericit de întîlnirile lui nocturne cu fiica lui Ler. Dar într-o noapte deși avertizat de bătaia din copită a roibului, prințul a zăbovit prea mult în brațele adormitoare ale domniței. Cînd, în grabă a ieșit pe poarta tainică din zidul de răsărit al curții lui Ler, razele soarelui nemiloase i-au lovit din plin întreaga făptură. Domnul de Rouă s-a topit și s-a transformat pe dată în pîrîiașul Potopin care încinge și azi rîpa dintre soare-răsare a cetății Antina».

Cercetările arheologice au dovedit că din frumoasa poveste a Domnului de Rouă se pot desprinde unele realități istorice. Dacă prințul călător din noapte, domnița păzită la Antina, poate și Ler împărat sînt personaje din domeniul miturilor, în schimb *cele două cetăți și legendarul drum de piatră există și azi*. Aceste trei vestigii rămase de la romani nu-și mai arată însă măreția de odinioară, din cauza distrugerilor pricinuite lor de oameni și de natură.

Pe vremea lui Cantemir, zidurile lor și pietrișul căii romane se arătau în chip impresionant la suprafață.

Cele mai vechi mărturii despre ele le avem de la călătorul italian *Luigi Ferdinando de Marsigli*, colonel de geniu în armata austriacă. În anul 1691, el trece Dunărea la Celei (orașul Corabia), unde descrie și schițează planul unei puternice fortificații. Cercetările arheologice din ultimele patru decenii au identificat acolo cetatea Sucidava, azi celebră prin unele clădiri, ca «fîntina secretă», bazilica creștină ș.a. Localnicii vorbesc și azi de tunele, «sub cetate», unde ar fi stat ascuns, ziua, Domnul de Rouă.

De la Celei, spune Marsigli: «începe un drum pavat cu pietriș» ce duce la cetatea Antina și în Transilvania». Acesta este drumul legendarului prinț îndrăgostit, construit de romani între Sucidava și Romula Malva, adică cetatea Antina de la Reșca (jud. Olt). Secțiuni făcute de arheologi arată că drumul a fost lat de 5,50—6 m. era lucrat cu pietriș aluvionar, bombat la mijloc și cu șanțuri laterale. Romanii l-au reparat în mai multe rînduri. Ultima restaurare datează din anul 328, așa cum vedește o inscripție latinească așezată în marginea lui de către împăratul Constantin cel Mare. Drumul de piatră al lui «Troian» s-a folosit pînă acum un veac cînd a fost înlocuit cu șoseaua modernă dintre Corabia și Caracal. Pe el au mers în 1848 revoluționarii de la Islaz, după ce în noaptea de 9 spre 10 iunie au dormit în bordeiul lui Popa Șapcă din Celei. Odată cu arătura adîncă a tractoarelor, drumul a început să

dispară, dar poate fi urmărit după urma de pietriș ce apare albă la suprafața solului.

Cît privește *cetatea Antina*, în afară de mențiunea lui Cantemir, o mai întîlnim în hărțile și însemnările multor călători din secolele XVII—XVIII (Anton Maria del Chiaro, Const. Stolnicul Cantacuzino, Generalul Baur ș.a.).

Ajuns la Reșca, între ruinele Antinei, Marsigli relatează că: «ceea ce este de admirat în primul rînd, sînt mai multe forturi construite din cărămidă imprimată cu figuri: «Pe atunci zidăria acestor fortificații se ridica mult deasupra solului, în mijlocul unui imens cîmp de ruine. Pe schița călătorului italian se reproduc numai trei cetăți patruleter. Aruncînd o simplă privire asupra schiței lui Marsigli, ne putem da seamă că aceste zidării sînt de identificat cu *Curțile lui Ler* împărat din relatările lui Preda Stambol. Prin formă lor se aseamănă cu niște uriașe curți pentru adăpostit palate, impresinante acum trei secole cînd zidăria li se mai păstra pe o înălțime de cîțiva metri.

Cine vizitează azi Reșca, vatra orașului Romula-Malva și Antina din legendă, nu mai zărește nici o urmă din falnicele zidării de odinioară. Dar săpăturile arheologice din ultimii ani au dat de temeliiile acestor mitice curți. Cele mici, pătrate, au funcționat pentru protecția trupelor romane, iar cel mare din centru, servise ca loc de adăpost pentru instituțiile și populația bogată din orașul roman. Cele «trei curți» la rîndul lor, fuseser protejate de o a patra întăritură de zid, care închidea o suprafață de 64 ha ce reprezenta întreaga arie locuită a Romulei (o întăritură absentă pe schița lui Marsigli).

Cît privește identificarea lui Ler împărat, pomenit și în colindele de Anul nou, s-au dus lungi discuții între istorici, arheologi, filologi și folcloriști. Cei mai mulți s-au gîndit la împăratul Galerius (293—311). Mama acestuia trăise în orașul Romula (al cărui nume îl și purta) și fuseser păstorită. În anul 245 cînd carpii de pest Olt au atacat Dacia sudică, ea s-a refugiat peste Dunăre, ducînd în pîntece pe viitorul împărat Galerius. Descoperirile arheologice recente dovedesc că pe timpul domniei lui Galerius, imperiul controla întreaga zonă de cîmpie românățeană și că la Romula-Malva se reînfiripase viața romană, după evacuarea Daciei de către Aurelian. Poate că acest Galerius s-a interesat de locul de baștină al părinților săi, dar ca să fi locuit mult timp la Romula-Malva nu avem încă dovezi arheologice. După avizul unor folcloriști, din numele lui s-ar fi păstrat în legendele și colindele românățene doar ultima parte — *ler*, prin care s-a ajuns la Ler împărat.

● **Enigma celor doi delfini de pe o mască din bronz romană.** — În ultimul timp, Capitala a intrat într-o fază acută de cercetări arheologice, iar printre piesele descoperite se înscrie și masca din bronz cu doi delfini. Iată ce părere are cunoscutul arheolog Dinu V. Rosetti:

În magistrala sa lucrare «Istoria Bucureștilor», G. I. Ionescu-Gion, postula prezența unor așezări preistorice pe înălțimile și terasele rîurilor și lacurilor bucureștene, prezumții confirmate ulterior prin numeroase descoperiri. Același autor se întrebă dacă pe aceste meleaguri nu au fost și așezări din epoca romană, referindu-se la unele vestigii găsite la Pantelimon. Scria istoricului bucureștean de la sfîrșitul secolului trecut referindu-se la o așezare dacică menționată de Ptolomeu: Văzut-a Sulzer (secretarul lui Alexandru Ipsilanti) înainte de 1780 ceva ruine... care să-l îndrituiască a zice că Bucureștii se află zidiți cam acolo unde a fost odinioară bătrînul Pinum?». Unii istorici au plasat această localitate în Tracia, alții în sud-vestul Munteniei, însă identificarea ei precisă n-a fost încă lămurită.

În faza actuală a cercetărilor cunoaștem pe meleagurile bucureștene urme a numeroase așezări geto-dacice, într-unele viața dăinuind și după cucerirea Daciei de către romani. De exemplu tezaurul de la Herăstrău descoperit întîmplător și datînd din secolul al II-lea î.Hr. Paftale și brățări de argint, un vas tot de argint și 58 de monede ce imitau tetradrahmele din Thassos, alcătuiau tezaurul. Hazardul a oferit istoricilor și alte asemănătoare surprize, dintre care semnalăm «comoara» găsită într-un vas de pămînt ce conținea 299 monede de argint din secolele IV—III î.Hr. Erau imitații dacice după tetradrahmele lui Lysimach, regele Traciei și au fost găsite la hotarul comunelor Bragadiru și Vîrteju.

Cu prilejul cercetărilor întreprinse sub conducerea noastră în aşezarea din capătul străzii «Zidurile dintre Vii», în spatele gării Obor, pe marginea lacului Fundeni am dat peste numeroase piese din epoca de bronz. De asemenea, pe malul dinspre vest al lacului Tei, pe unde trec astăzi străzile Caroteni, Glucozei, Barbu Văcărescu erau urme de vieţuire din aceeaşi epocă. Aici, mai târziu, în epoca fierului, aşezarea a fost întărită în partea de miază-zi printr-un şanţ şi o palisadă de către geto-dacii ce au locuit-o începînd din veacul al III-lea î.Hr. N-ar fi exclus ca la Tei să fi fost şi un sanctuar, supoziţie datorată prezenţei aici a doua statuete de bronz reprezentînd pe Apollo şi pe Venus, precum şi a unei pecete de lut şi fragmente ceramice dintr-un vas ce purta întipărită pe el o scenă de cult. În aceeaşi regiune s-a găsit şi un vîrf de stindard sau de baldachin, tot din bronz, în formă de cap de acvilă precum şi monede geto-dacice şi romane cele din urmă emise între anii 161—249.

În nord-estul cartierului Militari, pe malul drept al Dîmboviţei, acolo unde localnicii denumeau terenul drept «cîmpul lui Boja» s-a descoperit o altă aşezare cu un inventar asemănător epocii respective de la lacul Tei. Săpăturile întreprinse de cercetătorii de la Muzeul de istorie a municipiului Bucureşti au scos la lumină fragmentele unui vas de lut purtînd amprentele unor mici ştampile ornamentale ca şi întipărirea unei peceti înfăţişînd o scenă ce-l reprezintă pe fiul lui Dionisos purtînd deasupra capului discul solar.

Dar cea mai interesantă descoperire s-a făcut în cartierul Giuleşti, nu departe de străzile Cărămidăriei şi Carierei. Pe teritoriul unei vechi exploatare de nisip şi pietriş s-a dat peste mormîntul unui călăreţ din armata romană, mormînt ce conţinea un inventar foarte valoros din punct de vedere istoric. Aici s-a găsit o placă de bronz, ce provenea de la harnaşamentul unui cal, apărînd fruntea animalului, placă avînd în partea superioară două capete de femei, faţă în faţă, mai jos fiind înfăţişate.

De asemenea, fragmentul unei plăci groase de bronz ce conţine o inscripţie latină, un topor de luptă şi fragmentul unei spade, ambele de fier, precum şi o andrea de bronz şi cîteva monede romane. Toate aceste piese au făcut parte din colecţia inginerului Dumitru Leonida, astăzi fiind expuse la Muzeul de istorie al Republicii Socialiste România.

Demn de reţinut este faptul că o placă de bronz pentru apărătoria frunţii calului, asemănătoare cu cea descoperită la Giuleşti, a fost găsită la sud de oraşul Regensburg, cele două piese părînd a proveni din acelaşi atelier situat, după unii, pe un mal al Dunării de Jos, în Tracia sau pe litoralul Mării Negre. Unele analogii ale decorului acestor plăci se regăsesc la ornamentele cailor cavalerilor sarmaţi întru-chipaţi pe Columna Traiană. În acest sens amintesc că în săpăturile arheologice de la Militari s-au găsit plăci de bronz aparţinînd unei cămăşi de zale romane.

Şi, pentru că am amintit despre mormîntul roman de la Giuleşti, semnalez că cercetînd exploatarea de pietriş şi nisip de aici am identificat o reţea de conducte formată din numeroase cupole, clădite din cărămidă şi prevăzute cu orificii, instalaţie din secolele XVII—XVIII, cu ajutorul căreia se capta apa din nisip, apă ce era transportată prin conducte spre Piaţa Victoriei.

După toate probabilităţile, Bucureştii au fost în antichitate un important centru a cărui denumire s-a pierdut în negura vremurilor. Să fi fost oare, aşezarea dacică *Pinum*? Răspunsul va fi elucidat, poate, în viitor, aşa cum vor fi lămurite şi alte probleme legate de trecutul mai îndepărtat al oraşului de pe Dîmboviţa, pe teritoriul căruia arheologii au identificat pînă în prezent peste 20 de puncte locuite încă în urmă cu două milenii de strămoşii noştri geto-daci.

Referitor la cetatea dacică numită *Helas* (Bucurie, Bucur) ni se pare bine-venit a face trimitere şi la studiul arheologului Carmen Bogdan publicat în «Biserica Ortodoxă Română».

În ceea ce priveşte simbolul celor doi delfini nu este exclus să fie creştin, fiindcă asemenea exemplare s-au mai descoperit şi la Romula-Malva (A se vedea pe larg revista «Biserica Ortodoxă Română», nr. 5—6/1975, fig. 52).

● **Noi descoperiri la Sucidava.** — Cetatea Sucidava este o veche aşezare română, situată pe malul Dunării, la jumătatea drumului dintre actualele localităţi dobrogene *Dunăreni* şi *Rasova*. Încă din anul 1969, cînd cetatea a devenit un important

șantier arheologic, specialiștii au scos la iveală material privind istoria patriei noastre. Săpăturile efectuate în acest an au dus la noi descoperiri, despre care a relatat Prof. Constantin Scorpan, cercetător la Muzeul de arheologie din Constanța: «Dintre ultimele noastre descoperiri, o importanță deosebită prezintă un număr de opt pietre funerare cu basoreliefuri datate din secolele II, III și IV. Aceste pietre poartă *inscripții în limba latină*. Recentele săpături arheologice au dus totodată la descoperirea părții principale a cetății Sucidava, poartă flancată de două turnuri, apeducte și instalații de canalizare. Adăugate descoperirilor din anii precedenți (ziduri și turnuri de apărare, lespezi din piatră, ceramică lucrată de mână cu ornamente daco-gete după forma vaselor romane, cărămizi și țiglă romane etc.), toate aceste urme sînt dovezi grăitoare ale existenței populației romanizate pe meleagurile Dobrogei de astăzi».

● **Mormintele dacice de la Telești-Gorj.** — Cercetătorii de la muzeul județean din Tîrgu Jiu au făcut recent săpături de sondaj în preajma cetății dacice de la *Vîrț* — azi pe teritoriul comunei Telești. Între altele au fost descoperite două morminte de incinerare — de bărbat și de femeie. În mormîntul bărbatului s-a descoperit *o lance bine conservată și o sica* — cunoscuta și temuta armă dacică încovoiată. În mormîntul femeii au fost găsite mărgelile și un fragment de fibulă de bronz.

● **Urme ale strămoșilor la Stolniceni (Vîlcea).** — Pe șantierul arheologic de la Stolniceni — Vîlcea au fost scoase la iveală importante piese arheologice, de la începutul erei noastre. Printre noile descoperiri se numără un grup de terme mari, a căror construcție datează de la jumătatea secolului II. Un alt grup de terme mici (construit în secolul III), ceramică dacică, materiale de construcție autohtone, trei opaițe romane, două monede romane, ștampile ale legiunii a V-a Macedonica, aplicate pe cărămizi și multe alte piese-document constituie dovezi prețioase privind istoria veche a acestei așezări.

● **Locuințe din epoca lui Burebista.** — La începutul lui septembrie, pe șantierul arheologic de la cetatea geto-dacică *Cîrlomănești* (Buzău) condus de arh. dr. Mircea Babeș a fost descoperit un fragment de ceramică pe care se află imprimat în relief portretul *marelui rege geto-dac, Burebista*, încadrat într-un oval. Identificarea portretului aparține profesorului Vasile Drîmbocianu, arheolog la Muzeul județean de istorie și colaborator apropiat al dr. Mircea Babeș, la săpăturile arheologice. Argumentele care l-au condus la această concluzie se bazează pe faptul că același portret a mai fost identificat pe diferite obiecte, și în alte cetăți dacice: la Herăstrău (pe două talere de argint); la Vălenii de Munte (pe două fibule de argint), în tezaurul de la Coadă Malului, în Transilvania și la Bălănești.

Relieful reprezintă un bust de bărbat în puterea vîrstei, cu barba rasă și părul scurt, umerii lați, îmbrăcat în armură cu umerare din piele sau metal. Astfel că descoperirea de la Cîrlomănești confirmă că și acest teritoriu s-au aflat în perimetrul regatului dac al lui Burebista — momentele de locuire ale localităților fiind din secolul I î.Hr.

● **Păstrarea tradițiilor în preocupările dacilor.** — În cadrul cercetărilor arheologice desfășurate în acest an la Barboși, sub conducerea cercetătorului principal Silviu Sanie, de a Institutul de istorie și arheologie al Universității «Al. I. Cuza» din Iași și a prof. Ion T. Dragomir, directorul Muzeului județean de istorie Galați, au fost dezvelite, pe teritoriul importantului castru roman de aici, noi locuințe dacice datînd din secolele II—III. Numeroase vestigii — ziduri din piatră, ceramică romană de foarte bună calitate, obiecte de cult din bronz, marmură și ceramică, obiecte de uz casnic, arme etc. — aduc mărturii importante privind conviețuirea dacilor cu romanii.

Descoperirea amplasării locuințelor pe terase succesive, precum și a unui volum important de ceramică dacică în interiorul caselor atestă păstrarea, totodată, de către daci a tradițiilor și obiceiurilor lor specifice.

● **Conviețuire între daci și romani.** — În cadrul săpăturilor arheologice desfășurate pe teritoriul castrului roman de la Barboși (Galați) au fost identificate patru locuințe dacice și mai multe morminte. Locuințele datează din ultimele decenii ale secolului al II-lea î.Hr. și începutul celui de-al III-lea. În interiorul acestora au fost găsite obiecte de ceramică romană și dacică. Prezența pieselor de armament specific

authoton atestă faptul că dacii din castru făceau parte dintr-o miliție locală atașată unităților militare romane. Obiectele descoperite atestă, de asemenea, practicarea unor îndeletniciri ca țesutul și pescuitul.

ÎN PĂRȚILE DE DINCOLO DE MUNȚI (TRANSILVANIA)

● **Tezaurul romano-bizantin de la Tăuteni (jud. Bihor).** — Până nu de mult Transilvania părea că nu posedă tezaure și urme romano-bizantine și iată că de la o vreme noi descoperiri, noi date, completează perioadele așa-zise întunecate ale strămoșilor noștri daci și romani, dacoromani și bizantini de pe pământul Transilvaniei. Mărturii ale acestei civilizații se găsesc în Muzeul Țării Crișurilor din Oradea, obiecte găsite în urma săpăturilor arheologice și identificate ca aparținând secolelor IV—V.

În acest sens Dl. Sever Dumitrașcu, directorul Muzeului Țării Crișurilor a precizat: «În Patimoniul Muzeului Țării Crișurilor din Oradea au intrat în 1973, prin donații, cercetări și parțial prin achiziții, mai multe tezaure monetare: tezaurul de monede de tip Dyrhacium și Apollonia de la Tășad, tezaurul de monede dace de la Sinnicolaul Român, găsit de săteni în marginea unei așezări din vremea celei de a doua vîrste a epocii fierului, tezaurul de monede feudale din secolul al XIV-lea găsit într-o lutărie de pe teritoriul satului Batăr.

Importantă este însă îmbogățirea patrimoniului său arheologico-istoric cu tezaurul de vase de argint de la *Tăuteni-Bihor*. Localitatea este cunoscută în literatura arheologică din perioada interbelică prin depozitul de bronzuri găsit întâmplător în hotarul acestui sat și publicat ulterior de prof. Vladimir Dumitrescu în revista «Dacia», ctitoria lui Vasile Pârvan.

Tezaurul descoperit în 1970 la Tăuteni a cărui restaurare a durat un timp mai îndelungat constă din două căni de argint romano-bizantine, datînd din sec IV—V.

Prima este o cană lucrată din foiță de argint (de 1,2—1,5 mm) bătută din interior spre a fi decorată în exterior cu personaje mitologice din care s-a mai păstrat o frumoasă reprezentare a zeiței *Atena*, a lui *Poseidon* cu nelipsitul său trident și alte fragmente din decorarea registrului central. Figurile registrului inferior și superior redau scene marine sau păsări. Pe talpa piciorului au fost imprimate prin puncte fine două semne al căror rost și înțeles nu-l cunoaștem.

Cea de a doua cană de argint, mult mai înaltă decît prima de o somptuozitate rar-întîlnită a fost lucrată în aceeași manieră cu prima fiind însă și aurită cu poleială subțire.

Cana a fost armonios ornamentată, în cinci registre, cu motive mitologice. De o valoare artistică inestimabilă sînt ornamentele registrului central, redînd scenele unei bacchanalii, cu mai multe personaje: Bacchus, cu pantera, un Apollo (?) bacchante și satiri cîntînd din diferite instrumente și un grup plin de prospețime și amuzament dionisiac: un silen și un satir, ținîndu-se de după umeri în cortegiul vesel și pitoresc udat cu vin și, în aparență, lipsit de orice griji cotidiene. Pe piciorul cîinii înalte, din argint aurit, se află o inscripție cu mai multe semne, unele recognoscibile ca grecești obținute prin imprimarea în argint a unor puncte fine, inscripție, foarte probabil, legată de scenele de veselie ale registrului central: nu-i exclusă o melopee sau incantație rituală antică, din lumea orientală-elenistică a Imperiului roman de Răsărit. Inscripția a fost imprimată, poate, chiar de meșterul care a executat cana.

O a doua inscripție, compusă din mai multe semne, foarte probabil *rune*, a fost scrijelită pe talpa piciorului cîinii, de jur împrejur. Parțial, semnele nu se mai zăresc cu ușurință deoarece au fost «martelate» în condiții încă necunoscute. Această inscripție pare a fi mult mai tîrzie.

Tezaurul de vase de argint de la Tăuteni-Bihor din sec. IV—V se înscrie în seria descoperirilor din aceste secole: Simleul Silvaniei, Apahida, Concești, Pietroasa. Unele dintre vasele tezaurelor de la Apahida (două căni somptuoase de argint), de la Concești (o amforă decorată cu scene mitologice, cu platou și o sită) ca și cana de aur din tezaurul de la Pietroasa își găsesc asemănări demne de luat în considerare în cîmile descoperite la Tăuteni-Bihor.

Cui au aprținut aceste căni este greu de precizat în stadiul actual al lucrărilor. Originea lor, după părerea noastră, este sudică, est-mediteraneană, chiar constantino-

politană. Ajunse — prin donație sau schimb sau în alte împrejurări la nordul Dunării, în lumea autohtonă și neautohtonă, cămile au servit la ospețele vreunui șef de trib și apoi au fost îngropate în împrejurări necunoscute, poate rituale.

În acest sens menționăm că vestitul *Priscus Panites*, sol bizantin la curtea lui Attila, relatează că atât el cât și alți soli din Imperiul roman de răsărit (romano-bizantin) sau din Imperiul roman de apus, donau lui Attila, soțiilor și mai marilor de la curtea sa, printre altele, câni și vase de argint. N-ar fi exclus ca după moartea lui Attila, în fuga lor spre răsărit, unii din foștii săi mari-slujbași și luptători să se fi împotmolit în codrii din jurul localității Tăuteni, pe valea Bistrei, afluent al Bacăului, la poalele Munților Plopișului, îngropând tezaurul.

Importantă rămîne această descoperire, prin valoarea sa artistică, muzeală, istorică, arheologică, lingvistică și mai ales prin faptul că ea ne vorbește de relațiile lumii autohtone și migratoare din nord-vestul Daciei, cu lumea romano-bizantină, în sec. IV—V.

Nu este exclus ca proveniența vaselor de cult să fie tot Pietroasa, în acele ateliere, de la Budureasa, unde se turnau mai târziu și vase de cult creștin — Discul lui Paternus etc. (Pe larg în «Studii teologice», XXVII (1975), nr. 1—2, p. 166—167).

● **Continuitatea populației daco-romane și române sec. II—X.** — De o importanță covârșitoare au fost descoperirile de la Alba Iulia cu ocazia restaurării catedralei romano-catolice din localitate. Edificiul catolic a fost ridicat pe ruinele unor locuințe de veacuri și a unei rotonde creștine bizantine înainte de venirea migratorilor.

Din informațiile directe ale arheologilor și din presa cotidiană se reține faptul că populația autohtonă a avut continuitate și a fost creștinată de timpuriu, încît în veacurile VI—X deja avea locașuri de cult și cimitire creștine. Dar iată ce precizează *Dr. Radu Heitel*, șeful șantierului arheologic de la Alba Iulia. «Semnalez că în cadrul săpăturilor efectuate atât în catedrală cât și în zonă s-au identificat vestigiile ce aparțin unor orizonturi culturale care corespund perioadei prefeudale și celei feudale timpurii. Putem afirma că, datorită acestor descoperiri, se deschid noi și largi perspective pentru cunoașterea fenomenelor istorice petrecute în Transilvania, începînd din perioada de după părăsirea Daciei de către administrația romană și pînă în cursul secolelor al X-lea și al XI-lea. În acest sens, de pildă, unele dintre descoperiri vin să contribuie hotărîtor la rezolvarea problemei genezei feudalismului pe teritoriul Transilvaniei atunci cînd demonstrează existența în secolul al IX-lea în bazinul mijlociu al Mureșului, a unei formațiuni social-politice autohtone, structurată de o populație eminentemente romanică.

Pe lîngă resturile unor zidării masive aparținînd unor construcții romane din secolele II și III și a unui bogat material ceramic și litic la aproximativ 50 de metri vest de catedrală s-a descoperit un mare val de pămînt, construit în prima jumătate a secolului al II-lea. Acest val se suprapune resturilor unor locuințe identificate la adîncimea de 4,65 m față de actualul nivel de călcare, locuințe ce au aparținut unei așezări rurale romane din primele două decenii ale secolului amintit. Aici, pe lîngă un bogat material ceramic roman, cercetătorii aveau să descopere și o serie de *fragmente ceramice dacice*, situația ca atare constituind, în ansamblu, *cel mai vechi document al conviețuirii și continuității daco-romane după cucerirea Daciei*.

Așa cum apar lucrurile, se observă că de amintitul val de pămînt s-au folosit toate populațiile ce s-au instalat între ruinele Vechiului Apulum, din secolul al IV-lea și pînă în secolul al XIII-lea, fapt cu totul ieșit din comun.

În cursul săpăturilor, atât în zona cercetată la vest de catedrală, cât și în interiorul lăcașului, s-au identificat o serie de piese ce dovedesc *existența unei așezări din secolul al VI-lea, așezare aparținînd unei populații romanice creștine* aflate în directe legături cu Imperiul romano-bizantin. Dar, dacă aceste descoperiri din secolul al VI-lea, marchează încă o dată continuitatea pe aceste meleaguri a unei populații romanice ce a evoluat cultural, cu mult mai bogată în semnificații și cu excepționale valori istorice este *dezvelirea unor locuințe din secolul al IX-lea, aparținînd culturii Dridu*. Locuințele făceau parte dintr-o mare așezare, incendiată pe la începutul secolului al X-lea.

În contextul istoric al identificării acestei așezări autohtone, o importanță cu totul deosebită a prezentat faptul că, în urma unor insistente cercetări, am reușit să demonstrăm existența înainte de secolul al XI-lea a *unui monument de certă*

origine bizantină. Este vorba de așa-numita ROTONDA-BAPTISTERIU, lăcaș avînd planul rotund și absida altarului semicirculară, tip de edificiu cunoscut în acea epocă atît în Cîmpia panonică și Moravia cît și în zona dintre Dunăre și Marea Adriatică.

Prezența acestui monument proiectează o lumină cu totul nouă asupra istoriei evoluției societății autohtone de origine daco-romană în Transilvania înainte de secolul al XI-lea, implicit a istoriei începuturilor feudalismului la noi în țară.

În cursul ultimelor campanii, în umplutura unei locuințe de tip Dridu am descoperit și cercetat un mare cuptor din piatră și lut, aici găsiind unelte din corn de cerb și os, precum și ceramică de certă tradiție romană.

Șirul descoperirilor a continuat prin identificarea unui mormînt din prima jumătate a secolului al X-lea avînd suprapusă la rîndul său fundația unui monument din prima jumătate a secolului al XI-lea.

Identificarea în pămînt — in situ — a unei succesiuni de orizonturi culturale romane și romanice, datate în mod sigur din secolul al II-lea și pînă în secolul al X-lea, va contribui la înțelegerea mai în adîncime a procesului continuității populației autohtone, romanice în Transilvania.

● **Dabîca — cetatea lui Gelu Românul.** — Tot o mărturie strămoșească în vechea glie străbună a Transilvaniei sînt ruinele cetății Dabîca (jud. Hunedoara). Iată considerațiile cunoscutului istoric D. Almaș, în legătură cu această cetate, locuitorii ei și mai ales conducătorul ei, *legendarul Gelu*.

Binecuvîntată a fost pana aceluși *Anonymus, magistere Belae regis notarius*, care ne-a păstrat numele lui Gelu Românul (quidam Blachus), duce sau voievod, trăitor în zorile secolului X. A fost unul dintre eroii luptei pentru libertatea băștinașilor de pe aceste pămînturi carpatine. Lupta lui a premers, cu mai mult de trei sute de ani, bătălia de la Posada, din 1330. Și s-a înscris ca una dintre cele dintîi bătălii pentru existența și afirmarea poporului român în terra Ultrasilvania. Scriu alte cronici despre cetatea Dabîca, unde stăpîneau ducii sau voievozii români. Apoi comitatul s-a numit Dabîca, de la cetate, cum județul Neamț și-a zis așa de la cetatea Neamțului.

Dar au venit vremurile urgiei și cetatea fost-a distrusă și risipită, prin veacul XV. Distrusă cu minie ca să i se piardă și amintirea. I s-a păstrat totuși numele și legenda. Deși, o vreme, prea îndelungată, stăpînii cei străini au vrut, cu tot dinadinsul, ca uitarea și colbul să se așeze peste semnele existenței și dreptății române. Ci iată că la «cetate», pe o terasă cu pante abrupte în valea Lonei, la 10 km de Someș s-au descoperit, în anii aceștia, semnele unei vechi așezări omenești. A fost locuită încă din epoca neolitică, din mileniul trei î.Hr.

Arheologii au găsit aici, în pămîntul acesta primitiv și bun, unelte de bronz și de fier, apoi urme de zidărie dacică și resturi de civilizație romană. La acestea s-au adăugat bogate urme din secolele IX—XI: cetate construită din lemn și din pămînt, apoi din piatră, obiecte de podoabă și de cult de tip bizantin, pîteni de fier, poleiți cu foițe de aur, ceramică. O cetate mai veche decît cea de la Moigrad (Poarta Meseșului) sau Sirioara.

Cu vremea, poate prin secolul X, cetatea Dabîca a fost întărită cu ziduri groase de 3—4,5 m cu fațade din blocuri fasonate și cu umplutură de nisip și sfărîmătură de piatră. Pe multe din aceste blocuri de piatră se află săpate acele «șanțuri babe», în formă de coadă de rîndunică, pentru fixat capetele unor bîrne de lemn, ca să lege fațadele zidurilor. Adică, așa cum construiau strămoșii, acel *murus dacicus*. Semn neîndoielnic că a existat aici ruina unei cetăți dacice, una din acelea cu care Decebal, «a întărit munții». Și că, în vremea organizării primelor formațiuni statale românești, a fost reclădită de cei care au avut mare trebuință să se apere. Se vede aici un fel de materializare a fenomenului etnic: colaborare și topire între ceea ce a fost dacic și ceea ce au adus romanii, ca să rezulte poporul român.

Cronica și legenda au păstrat cîteva date, legende și amintiri. Iar hîrlețul și spaclul arheologilor au îndepărtat molozul și noaptea nevoitei uitări și au scos la lumină încă o peremptorie dovadă a continuității și luptei pentru libertate a poporului român. Căci, pe-aici, pe-aproape, a căzut în luptă, eroic, *Gelu Românul*. A stropit cu sîngele-i fierbinte pămîntul acesta ce se voia slobod și al băștinașilor.

În balada «Moartea lui Gelu», Coșbuc și-l închipuie pe Gelu smulgându-și săgeata din piept, așezînd-o pe coarda arcului și, cu ultima fărîmă de putere, țintind-o în cei năpustiți asupra-i. Și se stinge rugînd calul să-i sape mormîntul cu copita, iar cu dinții prinzîndu-l, să-l arunce în groapă. Dar nu se crede scos de istov din devenirea istorică. Dimpotrivă: roagă murgul să-l anunțe, prin nechez, la ceasul primejdiei. Pietrele de la Dabîca sînt acoperite de fum și zgură. Dar graiul lor e limpede și sufletul lor luminos ca soarele.

● **Un cimitir de incineratie din epoca bronzului.** — Excavatoarele «mușcau» pămîntul bătucit din zona depozitelor municipiului Deva. La un moment dat, în «colții» cupei unui excavator au apărut cîteva cioburi de ceramică. Imediat, constructorii au oprit lucrul în punctul respectiv și i-au chemat la fața locului pe specialiștii muzeului județean. Muzeograful Ioan Andrițoiu a făcut următoarele precizări:

— Cele cîteva cioburi ne-au făcut să luăm imediat măsuri pentru efectuarea cu grijă a săpăturilor. Și astfel a fost descoperit un cimitir de incineratie cu 17 morminte datînd din epoca bronzului. Au fost găsite urne destul de bine conservate, vase funerare de diferite tipuri, bogat ornamentate, precum și obiecte de podoabă.

Descoperirea prezintă importanță deosebită, fiind prima de acest fel cunoscută pînă acum în această zonă a Transilvaniei. Ea aduce elemente noi cu privire la ritualul funerar datînd dintr-o perioadă mai puțin cunoscută.

● **Descoperirea unei statui a lui Jupiter Tronans la Alba Iulia.** — Pe strada Cetății din Alba Iulia se efectuau lucrări de canalizare. Deodată, din pămînt a apărut un colț de marmură, apoi lucrătorii au săpat în juru-i și au dat la iveală o statuie de dimensiuni impresionante. Este vorba de o statuie în marmură a lui Jupiter Tronans. Specialiștii de la Muzeul Unirii din Alba Iulia apreciază că atît prin dimensiunile sale (aproape 2500 kg) cît și prin faptul că este foarte bine conservată aproape în întregime, statuia constituie, pînă acum, un unicat în toată Dacia Romană.

● **Noi mărturii documentare ale civilizației strămoșești.** — În vara acestui an, pe șantierul-școală de la castrul roman de la Gilău al Universității «Babeș-Bolyai» din Cluj-Napoca, au fost reluate săpăturile arheologice.

Cu ocazia practicii efectuate aici de studenții clujeni au fost scoase la iveală noi mărturii documentare ale străvechii civilizații existente pe aceste meleaguri. Este vorba de piese de ceramică romană, fragmente de sticlărie, obiecte din fier și bronz, o decorație militară încrustată cu sticlă colorată, monede de argint și bronz emise de împărații Traian, Hadrian și Antoniu Pius.

Două dintre aceste descoperiri se detașează însă prin importanța lor științifică. Prima este un fragment de diplomă militară ce datează din anul 127, iar cea de-a doua o frumoasă statueta din bronz, înaltă de 14 cm și perfect conservată, înfățișînd pe zeița Venus. Piesa este apreciată ca fiind unul dintre cele mai frumoase bronzuri romane descoperite pe pămîntul Daciei.

Obiectele se află expuse în vitrinele Muzeului de istorie al Transilvaniei.

● **Epoci suprapuse de civilizații strămoșești.** — Pe actualul teritoriu al comunei Cucerdeau (Mureș), nu departe de Tîrnăveni, a fost semnalată o străveche așezare din a doua jumătate a epocii fierului. Între obiectele identificate de cetățeni în raza localității, piese intrate în patrimoniul Muzeului județean, se numără o fibulă din bronz asemănătoare unui arcuș de vioră, unelte din gresie șlefuită, din silex, mai multe monede romane, toate atestînd existența unor civilizații suprapuse, începînd din epoca neolitică.

● **O nouă gemă creștină la Potaissa-Turda.** — Se știe că gema creștină găsită cu altă ocazie la Turda constituie o piesă unică în ceea ce privește vechimea creștinismului pe pămîntul Transilvaniei. Gema prezintă Păstorul cel bun, cașalotul lui Ioan etc. și datează din sec. III—IV.

Nu demult, în peretele unei construcții vechi din centrul orașului Turda a fost descoperit un relief roman, înfățișînd un cap de om încadrat de doi delfini. Știut fiind că cei doi pești erau un simbol creștin, considerăm gema respectivă o nouă mărturie creștină din epoca romană și, deocamdată, o piesă singulară în arta și cultura primelor veacuri ale creștinismului.

● **Tezaur numismatic din secolul al VII-lea.** — În satul Oroii (Mureș) localitate pe teritoriul căreia a fost semnalată cu ani în urmă o așezare aparținând culturii Coțofeni, au fost scoase recent la iveală noi mărturii care probează existența, în această zonă, a unei străvechi civilizații. Aici a fost identificat un valoros tezaur numismatic alcătuit din 1150 piese, monede medievale, autohtone și străine, din secolul al XVII-lea.

TIMIȘOARA ORAȘ STRĂROMÂN AȘEZAT PE VATRĂ TRACODACICĂ

● **Cea mai mare necropolă din țară.** — Arheologii de la muzeul «Banatului» au scos la iveală în ultima vreme relicve deosebit de importante pentru istoria acestor meleaguri. În cartierul Fratelia, din Timișoara, a fost descoperită, cu ocazia unor săpături, cea mai mare necropolă din țara noastră și una dintre cele mai mari din Europa, care datează de la sfârșitul mileniului al II-lea și începutul mileniului I î.Hr. Cele 207 morminte descoperite aici aparțin populației trace.

Alte importante mărturii despre istoria acestor meleaguri o oferă descoperirile de la Remetea Mare, comună din apropiere. Aici au fost scoase la iveală o fibulă de bronz cu motiv solar din perioada halștatiană și un vas de lut grafitat de factură celtică executat într-un atelier de olărit cu reputație.

● **Harta lui Ptolemeu confirmată de istorie.** — Pe vatra actualului oraș Timișoara s-a dezvoltat, încă din antichitate o înfloritoare așezare romană. Recente investigații dovedesc că vechiul nume tracic al localității, trecut prin influența romană și transformat în *Tibiscum* sau *Tibisco*, a fost atestată, încă din vechime, în harta lui Ptolemeu (sfârșitul sec. II), în «Tabula» (sec. IV) întocmită de geograful Castorius după o hartă militară romană și în Cosmografia geografului anonim din Ravena (sec. VI). Datele acestor trei hărți au fost comparate cu alte mărturii documentare antice și moderne, între care o mențiune deosebită se cuvine Diplomei împăratului Bizantin Vasile al II-lea (anul 1019).

ȚARA MOLDOVEI A FOST ÎN ACELAȘI CORP AL TERREI DACIEI

● **Îndeletniciri în epoca pietrei.** — Unul din punctele arheologice din nordul Moldovei, intens cercetate în ultima vreme se află la Udești (Suceava). Săpăturile efectuate aici, materialele descoperite — unelte din piatră și os (provenite de la animale mari), fragmente de ceramică, urme de construcții — au permis să se tragă concluzia că această așezare datează încă din epoca pietrei.

Continuitatea existenței așezării de-a lungul veacurilor este dovedită și de urmele de locuire feudală puse în evidență.

Studierea vetrei civice de aici, însumând mai multe locuințe, a dus la concluzia că localnicii se îndeletniceau cu prelucrarea metalelor, cu țesutul și torsul.

● **Constantin cel Mare era prezent și în Moldova.** — Cetățeanul Mihai Stan din Bălteni (Vaslui) a găsit o monedă foarte veche. Aducând-o la muzeul județean s-a constatat că piesa era emisă în timpul lui Constantin cel Mare, având imprimat chipul împăratului bizantin.

● **Continuitate permanentă.** — Numeroase fragmente ceramice și de chirpici de locuințe, ieșite la iveală pe raza comunei Roșiești (Vaslui) cu prilejul arăturilor, indicau existența în aceste locuri a unei vechi așezări. Aceste vestigii au determinat Muzeul județean Vaslui să deschidă în zona localității Roșiești-gară un șantier arheologic, unde să se facă săpături de adâncime, iar primele mărturii descoperite și cercetate vizează perioada de formare a poporului român.

● **Memoria fidelă a pământului străbun.** — Săpăturile efectuate recent de arheologii din județul Suceava au scos la iveală noi urme de viață privind trecutul îndepărtat al poporului nostru. Mai multe morminte de incinerare descoperite pe Dealul Colnic (din comuna Horodnic), atestă existența pe aceste meleaguri, cu peste 3000 de ani în urmă, a unor triburi pretracice din epoca bronzului. A fost, de asemenea, identificată și vatra de locuire în secolele XV—XVII.

În același timp, un deosebit interes îl prezintă descoperirea, între localitățile Horodnic și Marginea, a unei cetăți întărite cu șanț și valuri de apă. Mărturii inedite în această zonă a țării, care se vor bucura de toată atenția cercetătorilor de specialitate.

LOCURILE STRĂMOȘEȘTI DINTRE DUNĂRE ȘI MAREA CEA MARE

● **Amfore antice folosite de străbuni în Cetatea Aegyssus.** — În parcul monumentului Independenței din orașul Tulcea, în cursul unor lucrări edilitare, la o adâncime de trei metri a fost descoperit recent unul din cele mai mari depozite de amfore cunoscute pînă acum în Dobrogea. Specialiștii care s-au deplasat la fața locului au recuperat deocamdată 39 de amfore urmînd ca celelalte să fie scoase la lumină în cadrul unor viitoare săpături.

Referindu-se la această nouă descoperire arheologică, cercetătorul tulcean V. Baumann, șef de secție la Muzeul «Delta Dunării» a precizat: «Acest depozit, situat în partea de sud-est a cetății Aegyssus este datat în secolul I. Depozitul a fost părăsit din motive pe care nu le cunoaștem fiind astupat cu un strat gros de pămînt galben peste care s-au ridicat nivelele și construcțiile romane de mai tîrziu. De altfel, în apropiere au fost descoperite temelile unui *edificiu roman aparținînd secolului al II-lea*.

Într-una din amfore s-a găsit o mînușă de amforă de Rhodos cu șampilă circulară cu numele *Eneas*, ceea ce dovedește că piesele descoperite sînt posterioare secolelor II—I î.Hr., cînd circulau amforele de Rhodos.

Amforele din depozitul de la Aegyssus provin dintr-un centru mediteranian ale cărui produse aveau o largă circulație, întrucît amfore asemănătoare pot fi întîlnite pînă pe coasta estică a Indiei.

Noua descoperire arheologică demonstrează înflorirea economică pe care a avut-o această cetate chiar de la începutul stăpînirii romane la gurile Dunării».

● **Noi piese de permanentă locuire în Dobrogea.** — Dobrogea, arie cu o atît de mare densitate arheologică, a oferit recent specialiștilor noi surprize. În apropiere de *Medgidia*, au fost scoase la iveală urme de viațuire datînd din prima epocă a fierului (sec. VII—VI î.Hr.); cele mai bine păstrate sînt piesele ceramice.

Au fost descoperite, de asemenea, fragmente de ceramică neolitică, frumos modelată și decorată, din epoca de tranziție de la cultura Hamangia la Gumelnița, precum și cinci cuptoare de copt pîine din sec. IX.

Un alt punct arheologic investigat recent e cel de lîngă Cernavodă. Între obiectivele cercetate se numără o așezare rurală din veacul al II-lea, o serie de locuințe, piese ceramice, unelte ș.a., aparținînd secolului al IX-lea. În aceeași zonă, în apropiere de Valea Carasu a fost descoperit un mare tezaur monetar din argint, în greutate de 46 kg (sec. XVIII), tezaur aflat, în prezent, în patrimoniul Muzeului de arheologie din Constanța.

Cu deosebit interes a fost cercetată, de asemenea, în vecinătatea satului Valea Seacă, o așezare din veacurile IX—X păstrînd resturi de locuințe, cuptoare, obiecte gospodărești, ceramică, caracteristică acelei vremi, ca și o serie de dovezi ale unor relații de schimb cu lumea bizantină, inclusiv obiecte de cult creștin.

În suita acestor vestigii se înscriu și trei valuri de fortificație.

Finalizarea cercetării la unul dintre acestea «valul mic de pămînt» (zona satului Straja) a permis arheologilor să stabilească interesante elemente cu privire la modul de construcție și să fie datat cu aproximație în sec. VI—VII.

Cercetările, desfășurate sub egida Academiei de științe sociale și politice, au fost întreprinse de specialiști de la Institutul de arheologie București, Muzeul de istorie al Republicii Socialiste România și Muzeul de arheologie—Constanța.

NOI PIESE ȘI DOCUMENTE INTRATE ÎN CUSTODIA PATRIMONIULUI CULTURAL NAȚIONAL

● **Peste 5.000 de documente intrate în custodia Arhivelor Statului.** — Peste 5.000 de documente inedite au intrat de la începutul anului și pînă acum în patrimoniul Direcției Generale a Arhivelor Statului, printre acestea remarcîndu-se, pentru valoarea lor documentară deosebită, trei hrisoave emise la Tîrgoviște între 1643—1651 de domnitorul Țării Românești, Matei Basarab. Deosebit de valoroase sînt și două hrisoave din 1680 și 1685, emise de cancelaria domnitorului Șerban Cantacuzino, care aduc elemente noi cu privire la starea socială a moșnenilor.

● **Unelte strămoșești în Muzeul de Istorie al R. S. România.** — Muzeul de istorie al R. S. România a intrat în posesia unor unelte, arme; ceramică, ieșite la iveală în diverse perimetre arheologice românești.

Circa 50 de topoare din paleolitic au fost identificate pe Valea Argeşului.

Unelte din piatră și bronz s-au descoperit în județul Vaslui.

Fragmente metalice de corăbii, amfore, piese de ceramică, scoase de pe fundul Mării Negre, în aria portului Constanța, vin să ilustreze cu noi elemente epoca romană, respectiv secolele I—III î. Hr. Din aceeași perioadă istorică datează un relief mitriac din marmură, purtând inscripția Legiunii XIII Gemina ca și fragmente de cărămizi cu ștampila Legiunii XI-«Claudia».

● **Achiziții la Biblioteca Centrală Universitară din Iași.** — Biblioteca centrală Universitară din Iași continuă să-și îmbogățească patrimoniul său prin achiziții noi — cărți și publicații periodice rare. După cum relatează Mihai Bordeianu, directorul acestei prestigioase instituții de cultură ieșene, în ultimul timp s-au făcut achiziții de valoare care interesează un mare număr de specialiști. A fost cumpărată o carte veche, de cult, editată în 1763, în tiparnița de la Buzău, un exemplar rar, purtând o dedicație din partea spătarului Ioan Cantacuzino. Biblioteca a intrat, de asemenea, în posesia unei cărți tipărită de Antim Ivireanu, la Snagov, în 1693. Exemplarul se păstrează foarte bine fiind legat în piele. A fost achiziționată apoi o tipăritură făcută la Iași sub domnia lui Mihai Racoviță, exemplar unic în țară.

Printre raritățile intrate în depozitele Bibliotecii se numără diverse lucrări cu caracter istoric. Între acestea, 22 volume de documente liovene. Este o colecție cuprinzând referiri edificatoare la istoria țării noastre. A fost cumpărată o carte scrisă în limba polonă și editată la Varșovia, în 1862, cu scrieri despre români din opera lui Bălcescu și Kogălniceanu. În introducere există un comentariu interesant asupra domniei lui Cuza Vodă. În prezent se înregistrează numeroase lucrări și publicații privind mișcarea muncitorească din România.

La dispoziția cititorilor a fost pusă colecția revistei «Șezătoarea». Este singura colecție completă de care dispunem.

Biblioteca a continuat să se ocupe de achiziționarea de documente, sporindu-și vastul său depozit. De curând a fost achiziționată arhiva lui Mihai Vulpescu, cuprinzând documente referitoare la viața muzicală a României, de la începutul acestui secol. Prieten cu mari muzicieni din țară și de peste hotare, Vulpescu a întreținut cu aceștia o intensă corespondență. Printre scrisori se află unele de la compozitorul Claude Debussy, de la cunoscutul cântăreț Leonard și de la mulți alții.

Se află, de asemenea, aproape jumătate din arhiva lui Vasile Bogrea, om de știință, pasionat sprijinitor al dezvoltării științei românești. La stocul de scrisori s-a mai adăugat una: o scrisoare a lui I. L. Caragiale.

Au fost achiziționate numeroase fotografii făcute la sfârșitul secolului trecut și începutul secolului nostru înfățișând nu numai vechiul Iași, ci și alte orașe din țară. Sînt, apoi, de menționat, numeroasele hărți vechi care sporesc fondul documentar al bibliotecii ieșene.

● **Manuscrise eminesciene.** — O serie de manuscrise eminesciene necunoscute au fost găsite la un strănepot al Mittei Kremnitz din Tübingen, de către conf. dr. Octavian Scheau. Este vorba de variante inedite ale poeziilor «Cu mâine zilele-ți adaugi», «Despărțire», «Foaia veștedă» și «Rugăciunea unui dac», scrise de mîna poetului. Importante sînt și concluziile desprinse în urma unei analize minuțioase a caietelor de fizică ale poetului.

Au fost identificate noi indicii ale profunzimii gândirii științifice a lui Eminescu, ale faptului că el era la curent cu tot ceea ce se știa atunci în fizica mondială. În legătură cu aceasta, acad. Octav Onicescu a declarat: «Modalitatea în care Eminescu manipulează concepte așa de noi și de importante, cadrul unitar, permanent valabil, în care le valorifică, îl așează în primele rînduri ale celor care au gândit în epoca lui știința despre energie, despre cea calorică în special».

Un studiu amplu asupra acestui aspect al geniului eminescian a apărut în revista «Manuscriptum».

P. Diac. — HUREZI

EVENIMENTE ȘI FAPTE DEOSEBITE

(septembrie—decembrie)

UN NOU PAS ISTORIC PE CALEA PRIETENIEI ROMÂNNO-IUGOSLAVE. — În frumoasele pagini ale bogatei istorii a legăturilor de prietenie și colaborare dintre România și Iugoslavia s-a înscris un nou capitol cu profunde semnificații, prin vizita efectuată în Iugoslavia în perioada 8—11 septembrie 1976 de Domnul Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii Socialiste România, împreună cu Doamna Elena Ceaușescu.

Această întâlnire a președinților Nicolae Ceaușescu și Iosip Broz Tito — a 13-a din decursul ultimilor zece ani — a constituit o nouă etapă în dezvoltarea și cimentarea relațiilor româno-iugoslave, care — așa cum sublinia președintele Nicolae Ceaușescu — «reprezintă un exemplu de raporturi între două țări socialiste, de colaborare rodnică, bazată pe stimă și încredere tovărășească, pe deplină egalitate și respect reciproc», și despre care președintele Iosip Broz Tito se pronunța cu cuvinte care oglindesc realitatea istorică: «Cele două țări ale noastre sînt legate nu numai prin orientarea lor una spre alta ca vecine. La baza raporturilor noastre se află o adevărată prietenie, care are rădăcini adînci. În condițiile actuale, această prietenie este cimentată de țelurile comune ale edificării socialismului, interesele reciproce de a se consolida pacea și securitatea și hotărîrea de a întări independența noastră și de a ne aduce contribuția la colaborarea multilaterală în condiții de egalitate între toate țările și popoarele. Pot releva cu satisfacție că popoarele noastre sînt profund atașate acestor idealuri și sînt gata să suporte și cele mai mari sacrificii în lupta pentru înlăturarea lor».

Convorbirile româno-iugoslave la nivel înalt s-au încheiat cu rezultate deosebit de rodnice, oglindite îndeosebi de *Declarația comună* semnată de cei doi conducători de stat, care definește concludent bazele prieteniei și solidarității dintre cele două țări și popoarele lor, și în spiritul căreia au fost încheiate chiar în timpul vizitei acorduri și înțelegeri ce deschid noi orizonturi dezvoltării relațiilor reciproce de prietenie și colaborare.

O deosebită importanță are «Acordul privind extinderea colaborării în scopul utilizării potențialului hidroenergetic al Dunării», urmînd ca centralei de la Porțile de Fier să i se adauge, prin eforturi comune, o nouă și grandioasă unitate, importantă sursă de energie și lumină pentru cele două țări vecine și prietene. Au fost semnate, de asemenea, o serie de documente care vor contribui la stabilirea unor forme largi de colaborare economică de lungă durată și la intensificarea schimburilor culturale și tehnico-științifice și în alte domenii.

Privitor la însemnătatea și rezultatele vizitei pe care a făcut-o în Iugoslavia, Domnul președinte Nicolae Ceaușescu afirma, după semnarea documentelor: «Acum, la încheierea vizitei, pot spune că vizita a înregistrat rezultate deosebite, că ea deschide perspective minunate pentru relațiile dintre țările și partidele noastre. Desigur, aceasta corespunde intereselor popoarelor noastre și, totodată, cauzei păcii și colaborării în Europa și în întreaga lume». Iar Domnul președinte Iosip Broz Tito, referindu-se la felul cum s-au desfășurat convorbirile, declara: «Trebuie să spun că rareori se întîmplă să realizăm, cu atîta ușurință, asemenea acorduri însemnate, așa cum am realizat noi cu acest prilej».

Pretutindeni, în Iugoslavia, înalții soli ai României au fost primiți de populație cu impresionante manifestări de stimă, prețuire și caldă prietenie.

Prin bogatul bilanț, prin întreaga sa desfășurare, vizita Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu și a Doamnei Elena Ceaușescu în Iugoslavia se înscrie ca o nouă contribuție a României la buna înțelegere și colaborare între toate popoarele, la cauza păcii și cooperării internaționale.

SUITA DE VIZITE OFICIALE LA NIVEL ÎNALT ÎN ȚARA NOASTRĂ. — O caracteristică a vieții internaționale în ansamblul ei o constituie și întâlnirile la nivel înalt, contactele directe între conducători de state și de popoare, aducându-se astfel o importantă contribuție la pacea și progresul omenirii.

În cadrul unor asemenea întâlniri se situează și vizita oficială de prietenie pe care a efectuat-o în țara noastră o delegație de partid și guvernamentală laoțiană, în frunte cu dl. *Kaisone Phomvihane*, prim-ministru al Guvernului Republicii Democrate Populare Laos, între 20 și 23 septembrie 1976. Primă luare de contact la nivel înalt între România și Laos după victoria obținută de poporul laoțian împotriva agresiunii imperialiste, vizita s-a încheiat — așa cum a subliniat Domnul președinte Nicolae Ceaușescu — «cu rezultate foarte bune», sintetizate în *Declarația comună* semnată cu ocazia vizitei, document ce deschide largi posibilități de dezvoltare a colaborării dintre cele două popoare, în vederea căreia au fost semnate primele acorduri interguvernamentale dintre România și Laos.

Între 2 și 4 octombrie 1976, țara noastră a avut ca oaspete pe președintele Consiliului de Stat al R. P. Bulgaria, dl. *Todor Jivkov*. Noua vizită a conducătorului de Stat bulgar se înscrie în bogata cronică a legăturilor tradiționale de prietenie româno-bulgară ca o contribuție importantă la dezvoltarea și adâncirea în continuare a acestor relații. Prin întreaga lor desfășurare, vizita și dialogul între conducătorii de stat român și bulgar au dat expresia hotărârii celor două țări vecine și prietene de a extinde și mai mult conlucrarea bilaterală pe multiple planuri, ilustrată îndeosebi prin obiectivele economice ce urmează a fi realizate în comun: Complexul hidrotehnic Turnu Măgurele — Nicopol, Întreprinderea de mașini grele din zona Giurgiu-Ruse etc. «Am stabilit împreună — a spus printre altele Domnul președinte Nicolae Ceaușescu — să impulsivăm realizarea acordurilor existente și să începem lucrările de cooperare, care au o importanță deosebită pentru ambele țări».

Ca urmare a acestei hotărâri, cei doi șefi de state, s-au întâlnit din nou, pe malurile Dunării, la 10 decembrie 1976, și, în atmosferă de mare sărbătoare a prieteniei, au inaugurat lucrările de construcție a Întreprinderii comune pentru producerea de mașini și utilaje grele Giurgiu-Ruse.

În cadrul suitelor de vizite la nivel înalt care au avut loc în ultimul timp în România se înscrie și vizita oficială efectuată de Maiestatea Sa Regele *Baudouin* al Belgiei, împreună cu M. S. Regina *Fabiola*, în perioada 11—14 octombrie 1976. «Vizita oficială în România a Maiestaților lor regele și regina belgienilor, semnarea acordurilor de colaborare bilaterală, precum și convorbirile care au avut loc cu acest prilej constituie un moment important în dezvoltarea relațiilor de prietenie și colaborare dintre cele două popoare», — se spune în *Comunicatul comun*, — relații care își găsesc teren fertil în afinitățile de limbă și cultură, având deci o veche și justificată tradiție.

Înălții oaspeți au vizitat, printre altele, și mănăstirile din nordul Moldovei, unde au fost întâmpinați de I.P.S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei.

În continuarea dialogului la nivel înalt româno-luxemburghez inaugurat acum patru ani prin vizita președintelui Nicolae Ceaușescu și a doamnei Elena Ceaușescu în Luxemburg, în zilele de 25—28 octombrie 1976 au făcut o vizită oficială în țara noastră Altețele lor Regale *Marele Duce Jean al Luxemburgului* și *Marea Ducesă Joséphine Charlotte*. Înălții oaspeți au vizitat unități economice, instituții social-culturale și obiective turistice din Capitală și județele Prahova și Suceava, printre care și mănăstirile din nordul Moldovei, unde au fost întâmpinați de I.P.S. Iustin, Mitropolitul Moldovei și Sucevei. În cadrul convorbirilor oficiale desfășurate într-o atmosferă de prietenie, sinceritate și înțelegere reciprocă între președintele Nicolae Ceaușescu și primul ministru al Marelui Ducat al Luxemburgului, dl. *Gaston Thorn*, au fost reafirmate importanța și actualitatea *Declarației solemne comune* semnată la 28 octombrie 1972 la Luxemburg, relevându-se totodată cu satisfacție încheierea unor noi acorduri de colaborare în domeniile economic, tehnic și cultural.

Seria întâlnirilor la nivel înalt a culminat cu dialogul româno-sovietic prilejuit de vizita pe care a făcut-o în țara noastră d-l *Leonid Ilici Brejnev*, secretar general al C.C. al P.C.U.S., între 22 și 24 noiembrie 1976. Prin căldura și însuflețirea manifestate de sute de mii de locuitori ai Capitalei, prin convorbirile rodnice desfășurate într-o atmosferă de caldă prietenie, cordialitate și înțelegere reciprocă, prin *Declarația co-*

Vizita Majestății Sale Baudouin, Regele belgienilor, la minăstirile din Nordul Moldovei

Vizita la minăstirile din Nordul Moldovei a Alteței Sale Jean de Luxemburg

mună cu privire la dezvoltarea în continuare a prieteniei și colaborării româno-sovietice în toate domeniile, printr-un mare miting al prieteniei constituind o vie demonstrație a relațiilor frățești dintre poporul român și popoarele sovietice, — vizita d-lui L. I. Brejnev în România se înscrie în istorie, așa cum se subliniază și în Declarația comună, ca «un eveniment remarcabil în relațiile româno-sovietice», contribuind totodată, cum sublinia președintele Nicolae Ceaușescu, «la înfăptuirea securității europene, la cauza socialismului și păcii în lume».

În cadrul strânselor relații de prietenie și colaborare între România și Uniunea Sovietică se înscrie și vizita făcută în țara noastră, între 3 și 7 decembrie 1976, de d-l *Ivan Ivanovici Bodiul*, membru al C.C. al P.C.U.S., prim-secretar al C.C. al P.C. din R.S.S. Moldovenească, împreună cu soția, d-na *Claudia Bodiul*. În ziua sosirii, distincții oaspeți au fost primiți de președintele Nicolae Ceaușescu, salutându-i călduros și exprimându-și satisfacția pentru vizita întreprinsă, care constiue încă o expresie a dezvoltării continue a relațiilor româno-sovietice.

CONFERINȚA PE ȚARĂ A ASOCIAȚIEI ROMÂNE PENTRU LEGĂTURI DE PRIETENIE CU UNIUNEA SOVIETICĂ. — În ziua de 22 octombrie 1976 s-au desfășurat în Capitală lucrările Conferinței pe țară a Asociației române pentru legături de prietenie cu Uniunea Sovietică — A.R.L.U.S.

La lucrări a participat și o delegație a Asociației de prietenie sovieto-română.

Dl. Emil Bobu a dat citire mesajului adresat Conferinței de președintele țării, Domnul Nicolae Ceaușescu, primit cu deosebită căldură, cu vii și îndelungi aplauze de participanți la lucrări, mesaj prin care șeful statului român apreciază și subliniază importanța și rolul Asociației române pentru legături de prietenie cu U.R.S.S. în dezvoltarea multilaterală a relațiilor româno-sovietice. «Întemeindu-se ferm pe principiile deplinei egalități în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, pe solidaritatea internațională și întrajutorare tovarășească, relațiile româno-sovietice corespund pe deplin intereselor popoarelor celor două țări și servesc, totodată, cauza socialismului, colaborării și păcii în întreaga lume», subliniază, printre altele, președintele Nicolae Ceaușescu în mesajul său.

A fost prezentată apoi o informare cu privire la activitatea Consiliului General A.R.L.U.S., urmată de dezbateri, relevându-se, printre altele, contribuția adusă de această Asociație la dezvoltarea continuă a relațiilor de prietenie dintre România și Uniunea Sovietică, dintre poporul român și popoarele Uniunii Sovietice.

Conferința a fost salutată de președintele conducerii centrale a Asociației de prietenie sovieto-română, dl. V. I. Konotop, care a dat o înaltă apreciere relațiilor de prietenie și colaborare dintre cele două state vecine, subliniind activitatea desfășurată de A.R.L.U.S.

A fost ales noul Consiliu General A.R.L.U.S. care, la rîndul său, a ales biroul Consiliului, în funcția de președinte fiind reales dl. Mihai Dalea.

La încheierea lucrărilor, participanții au adresat o telegramă Domnului Nicolae Ceaușescu, președintele României, exprimînd hotărîrea ca și în viitor să depună toate eforturile pentru a contribui la înfăptuirea politicii interne și externe a patriei noastre, la politica de dezvoltare a relațiilor româno-sovietice.

«ZIUA RECOLTEI», SĂRBĂTOAREA TRADIȚIONALĂ A MUNCITORILOR DIN DOMENIUL AGRICULTURII. — Principala manifestare a sărbătoririi «zilei recoltei», sărbătoarea tradițională a țărănimii noastre, s-a desfășurat anul acesta în județul Olt, în ziua de 31 octombrie, sub semnul înaltei prețuiri pe care o acordă statul nostru hărniciei oamenilor muncii de pe ogoare și în prezența președintelui țării, Domnul Nicolae Ceaușescu.

Sosind la Caracal, Domnul președinte Nicolae Ceaușescu a vizitat, între alte obiective, Cooperativa agricolă de producție Dobrosloveni din apropiere, îndreptându-se apoi spre Slatina, unde, după ce a vizitat expoziția intitulată sugestiv «Agricultura județului Olt — realizări și perspective», s-a îndreptat spre centrul civic al orașului, unde a avut loc o mare adunare populară desfășurată cu prilejul Zilei recoltei.

După cuvîntările rostite de d-nii Constantin Sandu, prim-secretar al Comitetului județean Olt al P.C.R., Angelo Niculescu, viceprim-ministru al guvernului, ministrul agriculturii și industriei alimentare, Vasile Bărbulescu, președintele C.A.P. Scornicești, Ioan Ageu, directorul I.A.S. Variaș, județul Timiș, Angela Sincu, președinta C.A.P.

«Unirea» Corabia-Olt, Florian Fusea, directorul S.M.A. Furculești, județul Teleorman, Marcel Dobra, președintele C.A.P. Gîrbovi, Județul Ilfov și dr. inginer Constantin Bălan, directorul Stațiunii de cercetări agricole Caracal, — a luat cuvîntul președintele Nicolae Ceaușescu, adresînd tuturor oamenilor muncii, întregului nostru popor, țărănimii cooperatiste și tuturor lucrătorilor din agricultură cele mai calde felicitări și urări de succes în întreaga lor activitate. Vorbînd despre rezultatele obținute în acest an în creșterea producției agricole, D-sa a subliniat că «pe țară obținem cea mai mare producție din istoria României. Am obținut o creștere simțitoare a producției și la celelalte culturi, inclusiv în zootehnie. Putem aprecia deci că am început în bune condițiuni activitatea pentru realizarea noului cincinal... Acum, la «Ziua recoltei» — a spus Dl. Nicolae Ceaușescu —, doresc să adresez întregii țărâni, tuturor oamenilor muncii din agricultură, oamenilor de știință și specialiștilor din acest sector, felicitări pentru rezultatele obținute și să le urez să facă totul pentru a obține în anul 1977 și în anii următori recolte tot mai mari, să contribuie tot mai mult la îmbogățirea țării noastre, la creșterea bunăstării întregului popor».

Adunarea a luat sfîrșit într-o atmosferă entuziastă.

Pretutindeni pe întinsul patriei s-au realizat mari progrese în făurirea unei agriculturi moderne, de mare randament, dotată cu o tehnică avansată, organizată pe baza celor mai noi, cuceriri ale științei, creîndu-se astfel condițiile pentru o bună aprovizionare a populației, pentru satisfacerea cerințelor crescînde ale economiei țării.

PLENARA CONSILIULUI NAȚIONAL AL FRONTULUI UNITĂȚII SOCIALISTE. — În ziua de 3 noiembrie 1976 au avut loc lucrările Plenarei Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste. După cum se știe, participînd activ, potrivit specificului ei, la activitatea Frontului Unității Socialiste, Biserica Ortodoxă Română este reprezentată în Consiliul Național al acestui organism larg democratic și reprezentativ de cinci membri: *Prea Fericitul Patriarh JUSTINIAN, I.P.S. Mitropolit IUSTIN al Moldovei și Sucevei, I.P.S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, I.P.S. Mitropolit TEOCTIST al Olteniei și I.P.S. Mitropolit NICOLAE al Banatului.*

Plenara a dezbătut și a luat hotărîri privind sarcinile Frontului Unității Socialiste, ale organizațiilor de masă și obștești componente, în îndeplinirea Programului de măsuri pentru propășirea patriei sub toate aspectele, pentru intensificarea activității de dezvoltare a conștiinței socialiste și de făurire a omului nou. S-a stabilit, de asemenea, ca, la începutul anului 1977, să fie organizate consfătuiri în vederea îmbunătățirii continue a activității controlului obștesc.

Fiecare dintre organizațiile din cadrul F.U.S. poate aduce în acțiunea de îndeplinire a Programului propria sa contribuție, în funcție de specific și de sfera sa de acțiune. Un prilej de vastă, variată și valoroasă activitate îl oferă Festivalul național «Cîntare României», chemat să devină, așa cum arăta președintele Nicolae Ceaușescu în cuvîntarea rostită la Plenară, «o manifestare a muncii și a creației libere a poporului nostru, stăpîn pe destinele sale».

A IV-A SESIUNE A LEGISLATURII A VII-A A MARI ADUNĂRI NAȚIONALE. — Ședințele plenare ale celei de-a IV-a sesiuni a legislaturii a VII-a a Marii Adunări Naționale au avut loc în zilele de 4 și 5 noiembrie și 29 decembrie 1976.

În prima parte a sesiunii — 4 și 5 noiembrie, au fost dezbătute și adoptate legi de deosebită importanță pentru dezvoltarea economiei naționale, pentru progresul neconținut al societății noastre socialiste: *Legea pentru adoptarea Planului național unic de dezvoltare economico-socială a Republicii Socialiste România pe anul 1977*, plan care se înscrie cu sarcini însemnate în procesul îndeplinirii Programului de edificare a societății socialiste în România; *Legea pentru adoptarea Bugetului de stat pe anul 1977*, prin care se asigură fondurile necesare finanțării obiectivelor planificate pentru dezvoltarea economico-socială a țării și creșterii bunăstării oamenilor de la orașe și sate; *Legea privind recrutarea și repartizarea forței de muncă*, prin care se asigură, în mod organizat, recrutarea, calificarea și repartizarea forțelor de muncă pentru toate sectoarele de activitate; *Legea privind încadrarea într-o muncă utilă a persoanelor apte de muncă*, prin care se creează un mijloc de educație permanentă, bazat pe principiile eticii și echității; *Legea privind economia vînatului și vînătoarea*, act normativ care asigură apărarea, valorificarea rațională și dezvoltarea pe baze științifice a fondului nostru cinegetic.

În cea de a doua parte a sesiunii, ale cărei lucrări s-au desfășurat în ziua de 29 decembrie 1976, Marea Adunare Națională a adoptat *Legea retribuirii muncii în unitățile agricole cooperatiste*, care consfințește principiul socialist de repartitie după cantitatea și calitatea muncii prestate; *Legea privind organizarea producției de legume și cartofi, precum și valorificarea legumelor, cartofilor și fructelor*, prin care se stabilesc atribuțiile și răspunderile care revin tuturor organelor și organizațiilor de stat și cooperatiste în valorificarea superioară a potențialului productiv de care dispun. Marea Adunare Națională a adoptat, de asemenea, *legile pentru aprobarea decretelor cu putere de lege emise de Consiliul de Stat* după sesiunea a III-a a actualei legislaturi, și, după adoptarea propunerilor privitoare la componența unor comisii permanente, lucrările sesiunii au luat sfârșit.

CORUL ȘI CONDUCĂTORII COLONIEI ROMÂNE DIN AUSTRIA, CU CÎNTECUL ȘI DRAGOSTEA PE MELEAGURILE ROMÂNEȘTI. — La invitația Asociației «România», corul Coloniei române din Austria a întreprins între 21 august și 4 septembrie a.c. un turneu prin mai multe orașe ale țării.

Răspunzînd unei întrebări puse de un corespondent al revistei «Tribuna României», președintele Coloniei, d-l V. Przypolski, a subliniat frumoasele succese obținute de corul Coloniei de-a lungul turneului, spunînd: «Prin acest turneu, minunat organizat de Asociația «România», am realizat două lucrări: pe de o parte am reușit să facem cunoscute mai bine în țară strădaniile noastre, evident înainte de toate activitățile cultural-artistice. Corul, din acest punct de vedere, s-a dovedit un bun interpret al sentimentelor care ne leagă de țară. Repertoriul a fost format în cea mai mare parte din cîntece. Emoția noastră a fost cu atît mai mare cu cît le cîntăm la ele acasă, la izvoare, în fața oamenilor din sufletul cărora s-au născut. În al doilea rînd, această vizită a dat posibilitatea coriștilor, unii dintre ei pentru prima dată veniți în țară, să cunoască mai bine, sub toate aspectele, România. Trebuie să spunem că date fiind realitățile cu care am venit în contact, și acest deziderat s-a realizat de minune, astfel că vom putea spori aportul nostru la o mai bună cunoaștere a României în Austria».

ORAȘUL BUZĂU A ÎMPLINIT 1600 DE ANI DE EXISTENȚĂ DOCUMENTARĂ. — Orașul Buzău are o existență străveche, din vremea geto-dacilor, dar prima atestare documentară o avem din secolul al IV-lea d. Hr., în două manuscrise grecești, două mineie, unul pe luna aprilie, scris în anul 912 și aflat în Biblioteca Vaticanului, și altul pe lunile martie și aprilie, scris în sec. X—XI și aflat în Biblioteca Sf. Marcu din Veneția, ambele conținînd *Martiriul Sfîntului Sava Gotul*, la data de 12 aprilie, primul, și 15 aprilie cel de al doilea. Textul «Martiriului» a fost publicat prima dată de bolandiști în *Acta Sanctorum*, fiind de fapt scrisoarea care însoțea moaștele Sfîntului Sava trimise în Capadocia de Iunius Soranus, guvernatorul roman al Dobrogei, în urma unei scrisori primite de la Sf. Vasile cel Mare, cu care era în relații foarte strînse.

Însoțind moaștele Sfîntului Sava, scrisoarea trimisă de «Biserica din Gothia», către «Biserica din Capadocia» descrie martiriul acestui sfînt pe care slujitorii «stăpînului Atharid» l-au luat și «l-au dus ca să-l înece în riul Museon» (Buzău) și «s-a sfîrșit în a cincea zi, a sîmbetei, după Paști, care este cu o zi înainte de idele lui aprilie (12 aprilie) în timpul domniei împăraților Valentinian și Valens, sub consulatul lui Modest și Aritheu (anul 372)».

Din bogata istorie a orașului Buzău amintim că încă din primii ani ai secolului al XVI-lea s-a înființat aici o episcopie, care avea să desfășoare o susținută și bogată activitate religio-culturală, îndeosebi prin mijlocirea tiparului, avînd multă vreme tipografie proprie, de sub teascurile căreia au ieșit numeroase și însemnate cărți, prima tipăritură fiind, în anul 1691, *Mărturisirea ortodoxă* a mitropolitului Petru Movilă, prima versiune în limba română, și tot aci s-a tipărit a IV-a ediție românească a *Bibliei*, după cea a lui Șerban Vodă, după a lui Clain, de la Blaj, și după cea de la Petersburg, în anii 1854—1856, precum și prima revistă bisericească apărută în țara noastră, *Vestitorul bisericesc*, începînd din luna ianuarie 1839.

Sărbătorirea a 1600 de ani de la prima mențiune documentară a Buzăului a fost precedată de o sesiune de comunicări științifice «Buzău — trecut, prezent și viitor», manifestare care a reunit istorici, arheologi, cercetători științifici, muzeografi din

București, Iași, Ploiești și Buzău, bucurându-se de prezența acad. prof. Const. C. Giurescu, prof. dr. docent Mihnea Gheorghiu, prof. dr. Ștefan Ștefănescu, prof. univ. Vasile Maciu, conf. dr. Mircea Mușat ș.a.

Sărbătorirea aniversară a Buzăului a avut loc în ziua de 24 septembrie în cadrul unei entuziaste adunări festive la care au participat zeci de mii de cetățeni, în piața «Dacia» din centrul civic al municipiului, în prezența Domnului Nicolae Ceaușescu, președintele patriei, și a doamnei Elena Ceaușescu.

Adresînd președintelui Nicolae Ceaușescu urarea de bun venit la manifestările sărbătorești și exprimîndu-i întreaga recunoștință pentru grija deosebită pe care a avut-o față de înflorirea multilaterală a județului Buzău, ca de altfel a întregii țări, Dl. Tudor Postelnicu, prim-secretar al comitetului județean de partid, a reliefat bogatul bilanț de realizări ale orașului și județului Buzău.

S-a dat apoi citire Decretului prezidențial prin care se conferă municipiului Buzău ordinul «Steaua Republicii Socialiste România», clasa I.

După încheierea seriei de cuvîntări festive a luat cuvîntul D-nul Președinte Nicolae Ceaușescu, care, adresînd tuturor locuitorilor județului și municipiului Buzău un salut călduros și cele mai bune urări și subliniind însemnătatea momentului istoric sărbătorit, a spus printre altele: «Existența timp de un mileniu și șase secole a orașului dumneavoastră, ca și a altor numeroase localități și vestigii istorice de pe teritoriul României de azi — a spus Domnul Nicolae Ceaușescu —, atestă cu putere civilizația înaintată a dacilor, apoi a daco-romanilor, faptul că înaintașii noștri s-au preocupat întotdeauna să-și asigure o dezvoltare cît mai înaintată, pentru a ține pasul cu progresul realizat în lume, pentru a ocupa un loc cît mai demn în rîndul națiunilor și popoarelor. În decursul secolelor, Buzăul a ocupat un loc important în luptele purtate împotriva cotropitorilor străini, pentru unitatea națională, pentru formarea statului național unitar și apoi, în mișcarea revoluționară muncitorească, în luptele împotriva fascismului pentru triumful socialismului în patria noastră... Avem tot dreptul să ne mîndrim cu minunatul nostru trecut, cu strămoșii poporului nostru, cu cei ce au luptat pentru eliberarea națională și socială, cu luptătorii revoluționari pentru socialism!».

În numele buzoienilor, Președintele Consiliului popular, dl. Tudor Postelnicu, a mulțumit pentru înalta distincție acordată municipiului Buzău cu prilejul împlinirii a 1600 de ani de la prima mențiune documentară, reafirmînd totodată hotărîrea de a îndeplini întru totul sarcinile ce le revin în industrie, în agricultură, în toate domeniile de activitate.

Participarea președintelui Nicolae Ceaușescu la festivitățile jubiliare de la Buzău a constituit un nou elogiu adus marilor tradiții și virtuți ale poporului nostru, contribuției sale milenare la construirea unei civilizații superioare pe aceste meleaguri, efortului pe care poporul nostru îl desfășoară în prezent pentru ridicarea României în rîndul celor mai dezvoltate țări ale lumii.

AL VII-LEA FESTIVAL INTERNAȚIONAL «GEORGE ENESCU». — Intrat în tradiție ca autentică sărbătoare a muzicii românești, Festivalul internațional «George Enescu», întruchipînd cinstirea celui mai de seamă reprezentant al artei sunetelor de pe meleagurile noastre, oferă din trei în trei ani publicului larg, iubitor de muzică, prilej de deosebită delectare și satisfacție prin întîlnirile cu mari personalități ale lumii muzicale și prin audierea unor mari creații artistice de la noi și de peste hotare.

Așteptată cu nerăbdare, a VII-a ediție a Festivalului «George Enescu» s-a desfășurat la București în zilele de 11—20 septembrie 1976, după un bogat, variat și bine întocmit program, cuprinzînd manifestări muzicale de toate genurile: concerte simfonice, concerte camerale, spectacole de operă și balet, coruri vocale, recitaluri instrumentale și vocale, executate de renumite formații artistice, orchestrale sau corale, interpretate de mari personalități muzicale sau dirijate de minuatori de baghetă cu reputație mondială.

Deschis în ziua de 11 septembrie cu Rapsodia I de George Enescu care poate fi considerată ca un simbol al prețurii patrimoniului artistic popular de către marele artist omagiat, Festivalul s-a încheiat, în ziua de 20 septembrie, tot cu o creație enesciană, *Simfonia I*, una dintre lucrările executate de cele mai multe ori în concertele din lumea întreagă.

Timp de zece zile, tradiționala sărbătoare a muzicii românești a reunit 25 de concerte, recitaluri, spectacole de operă și balet, de o deosebită ținută artistică, prilejuind întâlniri cu mari personalități ale lumii muzicale și confirmări artistice de prestigiu.

Din documentele și competentele cronici consacrate Festivalului am remarcat îndeosebi aprecierile superlative privitoare la programul executat de admirabilul cor «Madrigal» al Conservatorului «Ciprian Porumbescu», dirijat de maestrul Marin Constantin, «care — așa cum subliniază Cella Delavrancea — a descoperit noi posibilități de expresie în armonia corală». Referindu-se la concertul corului «Madrigal», Cella Delavrancea scrie, printre altele: «La început, Monodia bizantină anonimă din secolul al XV-lea — tînguială albă, bisericească. Alt anonimus, *bocete străbune* culese de Sabin Drăgoi, cîntate de femei, unison orizontal, ne ducea, desprinși de viață, pe tărîmul de apoi» («Tribuna României», nr. 95/1976, p. 13). «Am asistat la incursiuni grăitoare în străvechiul tezaur popular, în cel al muzicii bizantine sau în cel al polifoniei clasice — toate înflorite în veacurile de demult pe pămîntul acestei țări», — scrie Alfred Hoffman în cronica sa («România liberă», 21 septembrie 1976, p. 2). Corul «Madrigal», scrie la rîndul său muzicologul Viorel Cosma, a făcut «o amplă incursiune în epocile de început ale muzicii corale... Marșele anonim bizantin — ascuns vreme de sute de ani în hrisoavele muzicale de la Putna, Bistrița, Cozia, Neamț, București — a început să-și impună personalitatea prin acele monodii psaltice de autentică inspirație locală» («Tribuna României», nr. 95/1976, p. 13). Aprecieri elogioase despre concertul corului «Madrigal» a făcut și criticul muzical Grigore Constantinescu, în cronica despre «Festivalul George Enescu» publicată în revista «Tribuna României» (nr. 94/1976, p. 12): «Evenimentul major, nu numai în domeniul coral, ci privînd întregul festival, aparține însă prestigioasei evoluții a «Madrigalului» românesc pe care Marin Constantin ne-a oferit-o cu nădezmințită generozitate. Artiștii acestui mic ansamblu de voci măiestre nu sînt numai interpreți de excepție ai minunatelor pagini muzicale renaștentiste. Ei au fost primii care au atras atenția asupra tezaurului muzicii românești vechi, contemporane Renașterii, făcînd să retrăiască în cîntul lor opere ale secolilor trecute, în care armonia proporțiilor și culorilor se învecinează cu inefabilul frescelor Voronețului sau Moldoviței».

Încheiem mențiunile cronice despre cea de-a VII-a ediție a Festivalului internațional «George Enescu» cu splendidul portret pe care i-l face genialului nostru George Enescu, cu competența-i cunoscută, Cella Delavrancea, într-o tabletă omagială — *Permanența geniului* —, publicată în «Tribuna României» (nr. 93/1976, p. 1): «Tăcerea îi era o evanghelie, din care extrăgea noi expresii sonore. L-am văzut de mai multe ori așezat într-un fotoliu, lîngă masa de scris încărcată de manuscrise, cu pisica lui în brațe, mîna mare, modelată ca de Michelangelo, înfundată în blana argintie. Pisica torcea cu pleoapele întredeschise, el, cu ochii închiși, ascultînd glasul misterios al Muzicii. Fața îi era atunci ca a unui Sphinx, izolat în veșnicia geniului. Toată viața lui este un exemplu de statornicie în muncă fără răgaz. Nu l-au atins nici cutele orgoliului, însemnînd egocentrism, nici invidia care otrăvește sufletul. Se socotea un «ucenic» al artei celei mai nobile pentru că depășește «concertul», trece ca o undă electrică prin ascultător și-i răscolește emotivitatea pînă la certitudinea perenității virtuților care innobilează pe om».

SESIUNEA 1976 A UNIVERSITĂȚII DE VARĂ «NICOLAE IORGA». — Manifestare de prestigiu, cursurile Universității de vară de la Vălenii de Munte înființate de Nicolae Iorga s-au desfășurat și în acest an la un înalt nivel cultural-științific, între 29 august și 4 septembrie, sub genericul «Umanism și patriotism — coordonate ale spiritualității românești», urmărindu-se, — după cum se spune în programul cursurilor —, educarea tuturor oamenilor «în spiritul dragostei față de țară și al patriotismului», sădindu-se în conștiința lor «sentimentul răspunderii față de moștenirea înaintașilor, al hotărîrii de a duce mai departe, în noile condiții istorice, făclia progresului și civilizației pe pămîntul României».

Cei 220 de cursanți permanenți, veniți din 24 de județe ale țării au avut prilejul să audieze prelegeri de înaltă ținută științifică, ținute de personalități ale vieții noastre culturale: Emil Condurachi, Mihai Berza, Ștefan Pascu, Virgil Cîndea, Mircea Malița, Dumitru Almaș, Valentin Lipăști, Jean Livescu, Valeriu Râpeanu, Ioan Gri-

gorescu, Titus Popovici, Alex. Tănase, Cezar Lăzărescu ș.a., organizându-se și simpozioane consacrate unor probleme de larg interes, ca, de pildă, cel intitulat «Continuitate, prezent și viitor în viața și lupta poporului român». S-au bucurat, de asemenea, de o atenție deosebită în cadrul dezbaterilor, temele: «Viața politică în România în anii 1918—1921», «Umanism și patriotism în arta plastică românească contemporană», «C. Brâncuși — de la resursele naționale la puritatea expresiei moderne și universale».

Alte momente și acțiuni importante le-au constituit, pentru cursanți, întâlnirile cu scriitori, editori și oameni de știință, lansarea unor lucrări consacrate vieții, activității lui Nicolae Iorga, serile de teatru, evocările, vernisajul unor expoziții și proiecțiile de filme artistice și documentare.

Așadar, flacăra aprinsă de Nicolae Iorga arde continuu și își mărește an de an căldura și lumina pentru popor, pentru patrie.

A 58-A ANIVERSARE A UNIRII TRANSILVANIEI CU ROMÂNIA. — La 12 octombrie 1918, Comitetul național al românilor din Transilvania, întrunit la Oradea, decide că națiunea română «își asumă dreptul să hotărască singură așezarea sa printre națiunile libere». Hotărîrea aceasta a fost citită în parlamentul de la Budapesta, ca declarație de autodeterminare a poporului român din Transilvania, în ziua de 18 octombrie 1918. În ziua de 1 decembrie 1918, întrunită la Alba Iulia, «Adunarea națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească» a decretat «Unirea acestor români și a tuturor teritoriilor locuite de dînșii cu România». Bătrînul Gheorghe Pop din Băsești care, la vârsta de 83 de ani, a avut fericirea să prezideze istorica Adunare de la Alba Iulia, a rostit, la sfîrșitul ei, cuvintele rostite de dreptul Simion când a primit în brațele sale pe Pruncul Iisus, adus la templu: «*Acum, slobozește, Stăpîne pe robul Tău, în pace, căci văzură ochii mei mîntuirea*» neamului românesc!

Prin lupta plină de sacrificii a întregului popor, visul milenar al unității s-a împlinit. La 1 decembrie 1918 s-a definitivat un act de mare însemnătate pentru poporul nostru, actul istoric al înfăptuirii statului național unitar român, întruchipat pentru prima dată de marele voievod Mihai Viteazul, prin unirea politică din anul 1600. «Alcătuirea statului românesc național unitar nu este deci un dar, rezultatul unor conferințe internaționale — sublinia președintele țării, Dl. Nicolae Ceaușescu, în Expunerea făcută la Congresul culturii și Educației socialiste —, ci rodul luptei neobosite duse de cele mai înaintate forțe ale societății, de masele largi populare pentru unire, produsul logic al dezvoltării istorice, sociale și naționale, a poporului român».

Cea de a 58-a aniversare a Unirii Transilvaniei cu România, eveniment istoric plin de semnificații pentru idealurile de unitate și independență națională, a fost sărbătorită prin numeroase manifestări: conferințe și dezbateri expuneri însoțite de proiecții de filme documentare, — la Muzeul de istorie al Republicii Socialiste România; simpozionul «1 decembrie 1918 — piatră de hotar în istoria României», — la clubul «Republica» din Capitală; simpozioane și dezbateri etc. — la Muzeul județean de istorie din Galați; simpozion, cu referate și comunicări științifice, — în sala «Studio» a Teatrului dramatic din același oraș și multe altele, atît în Capitală, cît și în întreaga țară, care sînt tot atîtea dovezi de trăire în realitatea istorică, de legitimă mîndrie pentru realitățile din zilele noastre ale patriei înfloritoare, de înalt patriotism.

SĂRBĂTORIREA ÎMPLINIRII A 160 DE ANI DE TEATRU ROMÂNESC CULT. — În seara zilei de 27 decembrie 1816 s-a jucat la Iași, în casele hatmanului Costache Ghica de la Copou, de către un grup de diletanți entuziaști, pastorală într-un act «Mirtil și Hloe», prelucrată după Gessner și Florian de inimosul referendar al școlii românești Gheorghe Asachi. Acest spectacol a constituit astfel actul de naștere a teatrului în limba națională, eveniment de la care s-au împlinit 160 de ani și care a avut profunde rezonanțe în societatea românească, teatrul național slujind, de-a lungul vremii, cu credință și devotament nețărmurit aspirațiilor românilor către libertate, unire și independență.

Manifestările consacrate împlinirii a 160 de ani de la primul spectacol în limba română s-au desfășurat între 10 și 14 decembrie 1976, la Iași.

În ziua de 10 decembrie a avut loc în sala Teatrului Național «Vasile Alecsandri», inaugurată acum 80 de ani, o adunare festivă, la care au participat reprezentanți ai organelor locale de stat, ai Consiliului Culturii și Educației socialiste, oameni de știință, artă și cultură, membri ai colectivelor teatrelor naționale din țară și un numeros public.

După cuvîntarea rostită de președintele Consiliului popular județean, de dl. Ion Iliescu, care a evocat tradițiile înaintate ale teatrului românesc, dl. Miu Dobrescu, președintele Consiliului Culturii și Educației socialiste, a dat citire mesajului adresat de președintele Republicii, Dl. Nicolae Ceaușescu, Teatrului Național «Vasile Alecsandri» din Iași cu prilejul jubileului. «Prin piesele prezentate în cei 160 de ani de activitate, — se subliniază în mesaj —, teatrul din Iași a adus o contribuție de seamă la deșteptarea conștiinței naționale, la afirmarea nobilelor idei de unitate națională, libertate și independență care au însuflețit lupta poporului nostru, la cultivarea înaltelor valori umaniste și progresiste ale spiritualității românești».

S-a dat apoi citire Decretului prezidențial prin care se conferă Teatrului Național din Iași Ordinul «Meritul cultural» clasa I. Dl. Teofil Vilcu, directorul teatrului, a mulțumit pentru mesajul prezidențial și pentru înalta distincție acordată. S-au ținut, apoi, cuvîntări ocazionale, festive. În încheierea adunării, participanții au adoptat o telegramă adresată Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele României, exprimînd înalta satisfacție pentru distincția acordată teatrului și pentru prețiosul mesaj adresat slujitorilor teatrului românesc.

În parcul din fața teatrului a avut loc festivitatea dezvelirii busturilor lui Matei Millo, George Enescu, Mihail Sadoveanu și Mihai Codreanu, personalități legate de istoria teatrului ieșean, iar în foaierea teatrului au fost dezvelite două plăci comemorative pe care sînt gravate numele unor oameni de teatru ieșeni.

Participînd la festivitățile aniversare, Teatrele Naționale din București, Cluj-Napoca, Craiova și Timișoara au prezentat spectacole omagiale care au constituit un autentic festival al dramaturgiei originale românești, și care au făcut obiectul unei dezbateri sărbătorești, desfășurate în ultima zi a manifestărilor jubiliare, 14 decembrie, la Muzeul teatrului din Iași.

Revista ieșeană «Cronica» a dedicat teatrului românesc un întreg număr, 50, din 10 decembrie, prezentînd aspecte ale teatrului ieșean din cei 160 de ani de activitate artistică și patriotică desfășurată pînă în decembrie anul curent.

COMEMORAREA LUI VLAD ȚEPEȘ, LA 500 DE ANI DE LA MOARTEA SA. — S-au împlinit în decembrie a.c. 500 de ani de la sfîrșitul tragic al domnitorului Vlad Țepeș, rămas în conștiința poporului român ca un conducător sever, dar drept, aprig luptător pentru libertate, care și-a jertfit viața pentru independența țării.

Popularitatea lui Vlad Țepeș, intrat și în legendă, a dobîndit-o el în împrejurări de mare primejdie, cînd, refuzînd să plătească tribut turcilor, sultanul Mahomed al II-lea, cuceritorul Constantinopolului, a trimis în Țara Românească un detașament turc pentru a-l prinde și a-l prinde în fața sa. Dar agerul domnitor ademenește pe ostașii turci la Tîrgoviște, îi prinde și îi trage pe toți în țepă. Înfuriat, sultanul a declanșat în vara anului 1462 o ofensivă cu o mare armată, determinînd pe Vlad Țepeș să aplice tactica strămoșească: retragerea strategică, pustiirea teritoriului pe care-l străbătea inamicul și lupta de hărțuială, tactică în urma căreia sultanul, zguduit de spectacolul pădurii de țepi văzut în apropierea Tîrgoviștei, a dat ordin de retragere, campania încheindu-se fără învinși și învingători, putîndu-se spune totuși că victoria virtuală a fost de partea lui Țepeș Vodă.

Dar, luptînd cu hotărîre și curaj pentru întărirea țării și pentru independența ei, bravul voievod al dreptății Vlad Țepeș a căzut la datorie în ultima lună a anului 1476, în împrejurări nelămurite încă pe deplin de istorie.

Cu prilejul împlinirii a 500 de ani de la moartea sa, Vlad Țepeș a fost comemorat în cadrul unei sesiuni de comunicări privitoare la «Lupta poporului român pentru apărarea independenței și rolul lui Vlad Țepeș în organizarea și întărirea statului», organizată de Academia de științe sociale și politice și Ministerul Apărării Naționale în ziua de 14 decembrie 1976, la Muzeul de istorie al Republicii Socialiste România. În comunicările prezentate, au fost tratate subiectele: «Europa după cu-

cerirea Constantinopolului de către imperiul otoman», de prof. univ. dr. doc. Mihai Berza, «Cooperarea țărilor române în lupta pentru neatârnire din secolul al XV-lea», de prof. univ. dr. Ștefan Ștefănescu, «Organizarea și întărirea statului — piatra unghiulară a politicii interne promovate de Vlad Țepeș», de dr. Constantin Șerban, «Luptele antiotomane ale Țării Românești în timpul domniei lui Vlad Țepeș», de lt. col. Constantin Căzănișteanu, și «Figura lui Vlad Țepeș în arta românească», de prof. univ. Ion Frunzetti.

Popasul comemorării voievodului Vlad Țepeș a fost marcat îndeosebi prin publicarea a două valoroase lucrări ce i-au fost consacrate, *Vlad Țepeș*, de Nicolae Stoicescu, apărută în Editura Academiei R.S.R., și *Vlad Țepeș (Dracula) — între legendă și adevăr istoric*, de Ștefan Andreescu, apărută în Editura Minerva, precum și prin numeroase studii și articole omagiale publicate în ziare și reviste.

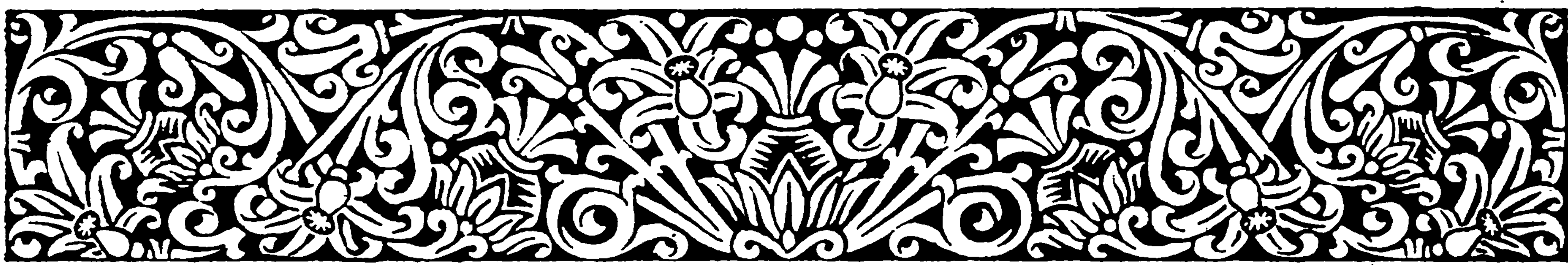
Într-un hrisov semnat de domnitorul Vlad Țepeș la 20 septembrie 1459 se găsește menționat pentru prima oară numele de *București*, marcându-se astfel începutul existenței documentare a Capitalei Republicii noastre. O stradă îi perpetuează viteazului domnitor numele și, desigur, i se cuvine și o statuie ctitoricească.

MUNICIPIUL CLUJ-NAPOCA A OMAGIAT PE MIHAI VITEAZUL PRINTR-O STATUIE MONUMENTALĂ. — După ce, la 31 mai a.c., municipiul Cluj-Napoca își îmbogățește patrimoniul artistic-cultural prin dezvelirea statuiei în bronz a luceafărului poeziei românești, Mihai Eminescu, în ziua de 17 decembrie, marele oraș de pe malurile Someșului Mic a trăit din nou momente emoționante de mândrie patriotică, prilejuite de solemnitatea dezvelirii statuiei lui Mihai Viteazul, la numai un an după ce fusese omagiat solemn, la împlinirea a 375 de ani de la prima unire politică a celor trei țări române, înfăptuită de el.

Is-a ridicat lui Mihai Viteazul statuie măreață la Cluj-Napoca în semn de omagiu și recunoștință pentru faptele sale înscrise în paginile de glorie ale istoriei patriei noastre, adăugându-se și faptul că, — așa cum a subliniat acad. Ștefan Pascu în cuvântarea rostită la inaugurarea statuiei — «Mihai a fost legat de Cluj, sentimental și rațional deopotrivă. La Cluj și-a săvârșit o parte din învățătură fiul său Nicolae Pătrașcu... La Cluj voia Mihai să întrunească cea dintâi dietă după înstăpînirea sa asupra Transilvaniei... Clujul și clujenii i-au fost de ajutor la nevoie cu bani și acestuia și acestora le-a întărit și sporit Mihai privilegiile. La Cluj, pentru însemnătatea ce i-o acorda, politică și culturală, și-a numit omul de credință, Andrei Stăncel, jude primar. La Cluj a săvârșit cel din urmă act politic și și-a exprimat îndrăznețele proiecte de viitor. Biruitor la Gurăslău, intra Mihai în miez de vară, pe la mijlocul lunii august, în orașul de pe Someș. Înconjurată de credincioșii săi boieri și de mulțime de popor, ce-i ieșise în întâmpinare la marginea orașului, pe ulița Românilor dinspre Mănăștur, urmat de oastea biruitoare lângă Zalău, viteazul domn se îndrepta spre Turnul Croitorilor. O solemnitate oficiază pe locul unde a fost tras în țepă credinciosul său căpitan Baba Novac...».

Amplasată în piața din centrul orașului, care poartă numele lui Mihai Viteazul, statuia este operă a sculptorului bucureștean Marius Butunoiu, turnată în bronz, înfățișând în basoreliefuri scene din luptele victorioase ale domnitorului, în drum spre supremul ideal, Unirea. — (T.N.M.).

• ANIVERSĂRI-COMEMORĂRI •

VLAD ȚEPEȘ — 500 DE ANI DE LA MOARTEA LUI 1476 — 14 decembrie — 1976

Istoria poporului român este un bogat tezaur de fapte exemplare, mărturii ale dragostei nețărmurite pentru pământul românesc, ale vredniciei și vitejiei unui popor care a înfruntat vrăjmășiile unor vremuri de furtună, încrustînd pe răboj de cronică lupta sa necurmată pentru păstrarea și afirmarea ființei naționale, pentru salvagardarea independenței împotriva năvălitorilor, îndeosebi împotriva Imperiului otoman.

La sfîrșitul secolului al XIV-lea, cucerind statele balcanice, expansiunea otomană ajunsă la Dunăre era o pronunțată amenințare pentru țările române.

Începînd cu domnia lui Mircea cel Bătrîn (1386—1418), românii se văd constrînși a prelua ei conducerea luptei de apărare împotriva expansiunii otomane.

Cel care a înțeles mai bine ca oricare altul necesitatea luptei comune împotriva turcilor a tuturor popoarelor din Balcani a fost voievodul român Iancu de Hunedoara (1441—1456). Convins că în această luptă rolul principal revine țărilor române, Iancu a căutat să realizeze unitatea de acțiune a acestora prin a sprijini, atît în Țara Românească cît și în Moldova, pretendenți la ocuparea tronului de orientare antiotomană. La 11 august 1456, «eroul creștinătății» Iancu de Hunedoara se stîngea mistuit de ciumă, la Zemun, lîngă Belgrad.

Preluarea stindardului luptei antiotomane a lui Iancu i-a revenit domnitorului Țării Românești *Vlad Țepeș*, exponentul aceleiași idei de cruciadă creștină, de la a cărui moarte s-au împlinit 500 de ani.

*

Nu se cunosc anul și locul nașterii lui. Se știe însă că a fost fiul lui Vlad Dracul și nepotul lui Mircea cel Bătrîn.

În cronicile contemporane, după numele tatălui său, este cunoscut sub numele de «Dracul Voievod» sau «Drăculea».

În 1442, tînăr fiind, este dus ostatic la turci, pînă în 1449. Socotindu-l credincios Porții, sultanul a făcut o incursiune în Țara Românească cu gîndul de a-l pune domn. Ajuns în țară, Vlad părăsește tabăra turcească refugiindu-se în Moldova, la curtea lui Bogdan al II-lea, unde a cunoscut pe fiul acestuia, Ștefan, cu care a legat o strînsă prietenie.

În urma morții lui Bogdan (1451), Vlad a trecut în Transilvania, unde a primit protecția lui Iancu de Hunedoara. În 22 august 1456, în urma înfringerii suferite de turci la Belgrad, cu ajutorul lui Iancu de Hunedoara, Vlad înlătură pe Dan și astfel ajunge domn al Țării Românești.

Ajunge la domnie într-un moment de grea încercare pentru popoarele din sud-estul Europei. Nu trecuseră decît trei ani de la cucerirea Constantinopolului de către Mahomed al II-lea și forța otomană a ajuns la Dunăre, revelînd Europei gravitatea primejdiei. Cunoscînd tendințele de expansiune ale Porții spre Europa centrală, de la început Vlad și-a fixat drept țel al domniei întărirea internă a țării pentru a-i asigura independența pe plan extern.

În acest scop a luat o serie de măsuri corespunzătoare pentru a-și consolida autoritatea domnească: limitarea forței politice și militare a marii boierimi și frînarea tendințelor ei anarhice, în scopul întăririi puterii centrale a statului; protejarea negustorilor munteni; ocrotirea țăranilor împotriva abuzurilor boierești și crearea unei puternice armate. «Și-a făcut o gardă personală, a omorît boierii trădători și, în scurt timp, a prefăcut cu totul organizația Daciei» — afirmă cronicarul bizantin Laonic Chalcocondil.

În politica sa de consolidare a domniei, Vlad Țepeș și-a ales Bucureștiul ca nouă reședință de scaun. În 20 septembrie 1459 semnează primul document în care acesta este menționat ca oraș.

Tot pentru întărirea puterii domnești, Vlad Țepeș își îndreaptă atenția către orășeni, o nouă categorie socială, pe care avea să se sprijine în lupta împotriva boierimii și în acțiunea îndreptată contra negustorilor sași din Țara Bîrsei, care acaparaseră aproape întregul comerț din Țara Românească.

Pentru a îngrădi concurența acestora, au fost instituite «iarmaroacele de graniță», unde negustorii străini erau obligați să-și desfacă mărfurile. Îngrădindu-le privilegiile lor comerciale, negustori sași ajutați de un grup de boieri au încercat înlocuirea lui Țepeș cu Dan, în speranța de a-și recîștiga privilegiile din trecut. Vlad Țepeș pedepsește aspru uneltirile lor prin acțiuni militare în Țara Bîrsei. Prin neutralizarea marii preponderențe a negustorilor sași, Vlad Țepeș și-a asigurat în orășenii autohtoni un aliat credincios; le-a creat condițiile să devină stăpîinii pieții interne și a înlăturat pericolul unui pretendent la domnie din acea parte.

Toate măsurile luate de Țepeș erau suficiente pentru a-și realiza concepția potrivit căreia «dacă un domn este puternic și tare, atunci poate să facă pace cum vrea; dacă va fi însă slab, va veni cel puternic peste el și va face ce va vrea cu el».

După ce a luat măsurile menite să-i întărească prestigiul intern și extern, Vlad Țepeș se angajează într-o strălucită ofensivă antiotomană pentru apărarea pămîntului românesc și a întregii creștinătăți. În 1459 a refuzat tributul ridicat în vremea lui la 10.000 de galbeni anual. Declanșarea războiului antiotoman este arătată și de cronicarul Chalcocondil: «După ce (Țepeș) a crezut că-și are domnia deplin consolidată, s-a purtat cu gîndul să se lepede de împăratul».

Refuzînd tributul, Poarta a încercat să-l prindă cu viclesug la Giurgiu. Planul sultanului a fost însă dejucat de Țepeș. Pe cei rînduiți să-l prindă, i-a prins el și i-a tras în țepă.

După eșuarea prinderii sale, Țepeș întreprinde în iarna anului 1461—1462 o seamă de acțiuni temerare: eliberează cetatea Giurgiu, unde era o puternică garnizoană turcească; trece Dunărea distrugînd de pe malul drept al apei formațiile mili-

țare turcești pregătite pentru expediția împotriva Țării Românești; omoară vreo 20.000 de turci și ia bogate prăzi.

Riposta otomană, care n-a încetat să vină, s-a manifestat prin organizarea, în aprilie 1462, a unei expediții conduse de însuși sultanul Mahomed II, cu scopul de a transforma Țara Românească în pașalic. Sultanul a luat cu sine și pe Radu cel Frumos, ostatec la Constantinopol, fratele lui Țepeș, ca să-l pună domn.

Vlad Țepeș și-a dat seama de pericolul colosului otoman. El avea o armată de 22.000 de oameni, compusă din țărani, orășeni și mici boieri, cei mari refuzându-i sprijinul. A aplicat tactica clasică a domnilor români: retragerea, pustiirea teritoriului în calea dușmanului năvălitor și lupta de hărțuială.

Sultanul a trecut Dunărea ajungând aproape de Tîrgoviște, într-o localitate al cărei nume nu s-a identificat încă, unde îl aștepta Țepeș cu ostașii săi. Aici, în iunie 1462, printr-un atac nocturn asupra taberei sultanului, Vlad Țepeș a realizat una din cele mai strălucite victorii împotriva proaspătului cuceritor al Bizanțului. Consemnată în cronicile contemporane străine, această victorie i-a asigurat lui Țepeș o faimă europeană.

Înfrângerea suferită de Mahomed II, ca și teama că Vlad Țepeș va fi ajutat de Matei Corvin, l-au făcut pe sultan, pe la sfârșitul lunii iunie, să se retragă, sub loviturile forțelor românești, cu convingerea că «această țară nu poate fi învinsă». Înainte de a ajunge la Brăila, unde armata otomană avea să se imbarce, într-un loc mlăștinos, armata lui Țepeș obține o nouă victorie, grăbind și mai mult retragerea sultanului în sudul Dunării.

După plecarea turcilor, marii boieri partizani ai lui Radu cel Frumos au declanșat un adevărat război intern pentru înscăunarea acestui agreat al turcilor. În 8 septembrie 1472 ostașii lui Țepeș, deși istoviți, au nimicit forțele turcești rămase în țară pentru înscăunarea fratelui său uzurpator.

Pe lângă atitudinea dușmănoasă a marilor boieri s-a creat și un complex de împrejurări nefavorabile lui Țepeș. Revendicările maselor populare și mijloacele prea aspre față de acestea au micșorat mult tabăra lui Vlad. Astfel, pe la mijlocul lunii noiembrie 1462, aproape nimeni nu mai era alături de el. Radu cel Frumos ajunge domn, iar Vlad trece în Transilvania, așteptând ajutor de la Matei Corvin spre a înlătura din tron pe favoritul sultanului.

Matei Corvin nu l-a ajutat, ba chiar l-a întemnițat. Intrigile sașilor au contribuit la arestarea lui. Pentru a-și răzbuna suferințele pricinuite de incursiunile lui Țepeș în Țara Bîrsei și represaliile lui împotriva negustorilor brașoveni, se falsificară niște scrisori din care reieșea că Țepeș ar fi făgăduit ajutor sultanului împotriva Ungariei și transformarea ei în pașalic. Fără să judece obiectiv aceste scrisori tendențioase, Matei îl arestează și-l deține la Buda 12 ani.

Eliberat din închisoare, cu ajutorul lui Ștefan cel Mare, în 15 noiembrie 1476, Vlad Țepeș ajunge din nou domn al Țării Românești. După o scurtă domnie, Basarab Laiotă ajutat de turci și de marii boieri îl prinde și-l omoară în 14 decembrie 1476.

Unii istorici cred că Vlad Țepeș ar fi îngropat în biserica din Snagov. Deocamdată mormîntul lui a rămas necunoscut.

Omorîrea mișească a lui Țepeș a constituit o mare pierdere pentru țările române, ca și pentru întregul front antiotoman european.

Domnia și personalitatea lui Vlad Țepeș au format obiectul unor discuții contradictorii, fiind apreciate printr-o optică deosebită.

Unii istorici burghezi — străini și români — bazați pe unele cronici germane tendențioase și pe cruzimile lui, l-au denigrat, socotindu-l un caz patologic și prototipul tiranului sîngeros.

Alții — cei mai mulți —, apreciind capacitatea de luptă și conținutul politic al domniei sale, l-au elogiât și considerat patriot și vrednic apărător al pămîntului și neamului românesc, erou între eroii mării epopei a luptei poporului român împotriva jugului otoman. Această calitate a lui Țepeș era apreciată și de sultan: «Nu se poate lua țara unui bărbat care face lucruri mari și mai presus de fire și știe să se folosească așa de domnia și de supușii săi».

Marele revoluționar pașoptist Nicolae Bălcescu îl considera un domnitor hotărît și viteaz, care se numără printre «generalii cei mai vestiți ce au comandat armatele românești».

Istoricii contemporani au pus în adevărata sa lumină domnia glorioasă a lui Vlad Țepeș. Măsurile sale, uneori drastice, aveau o rațiune de stat. Prin ele a căutat să pedepsească pe trădători, răufăcători și tulburători ai liniștii din țară; să înlăture dezordinea și anarhia prin instaurarea ordinei, bunei rînduiei și a dreptății în țară, — toate în vederea întăririi puterii centrale a statului și asigurarea independenței naționale.

Ca toți mării voievozi români, Vlad Țepeș a fost ctitor de biserici. A zidit minăstirea Comanași o biserică în Tîrgușor; a făcut și danii la Muntele Athos.

Pe plan literar cronicăresc, domnia lui Vlad Țepeș a prilejuit două lucrări cu caracter istoric, deosebite în ceea ce privește înțelegerea faptelor sale: *Povestirile despre Dracula-Vodă*, în limba germană, care reflectă opinia cercurilor săsești, dușmănoasă voievodului, și *Povestirile despre Vlad Țepeș*, în limba slavonă, favorabilă luptătorului pentru independența țării.

*

Au trecut 500 de ani de la moartea lui Vlad Țepeș. Faptele lui au biruit prin ani. A intrat în istorie ca un bărbat ager, priceput al treburilor ostășești, temut de dușmanii lui interni și externi. S-a legat în fața conștiinței să continue cu dîrzenie lupta antiotomană începută de înaintașii săi. A rămas în istorie ca o figură legendară cu renume european, ca o personalitate politică de epocă cu merite ce nu pot fi contestate sau subestimate.

Luptele eroice ale lui Vlad Țepeș, puse în slujba marilor idealuri ale țărilor române și ale întregii creștinătăți, înscriu o pagină glorioasă în cronică de aur a poporului nostru și-l proiectează cu o lumină tot mai puternică pe firmamentul istoriei naționale și universale.

Pr. Ieremia B. GHIȚĂ

• I N D R U M Ă R I • P Ă S T O R Ă L E •

277

DESPRE POCĂINȚĂ

Omilia II¹ rostită cînd s-a întors de la țară

de Sfîntul IOAN GURĂ DE AUR

1. V-ați gîndit oare la mine în timpul cît am fost despărțit de voi? Eu nici o clipă nu v-am putut uita! Am părăsit orașul, dar amintirea voastră nu m-a părăsit. După cum cei îndrăgostiți poartă cu ei, oriunde s-ar duce, chipul cel dorit, tot așa și eu, îndrăgostit de frumusețea sufletului vostru, am purtat mereu cu mine frumusețea lui. Și după cum pictorii, cînd fac tabloul cuiva, amestecă fel de fel de culori, tot așa și eu, am zugrăvit chipul sufletului vostru, amestecînd, ca pe niște felurite culori de virtute, și rîvna voastră la slujbele din biserică și ascultarea cu dragoste a predicii și bunăvoința voastră pentru predicator și toate celelalte fapte bune. Puneam înaintea ochilor minții mele tabloul acesta și el îmi ușura durerea despărțirii. Vă purtam mereu în suflet: și cînd stăteam în casă și cînd mă ridicam din pat și cînd eram în călătorie și cînd mă odihneam și cînd ieșeam din casă și cînd intram. Visam mereu chipurile voastre dragi; nu numai ziua, ci și noaptea, mă hrăneam cu aceste chipuri. Trăiam aievea cuvintele lui Solomon: «*Eu dorm, dar inima mea veghează*»². Nevoia de somn îmi lipea pleoapele, dar tirania dragostei de voi îmi ținea deschiși ochii minții mele. De multe ori mi se părea că vorbesc cu voi în vis. Așa e sufletul! Visează noaptea ce gîndește ziua. Asta s-a întîmplat și cu mine. Nevăzîndu-vă cu ochii trupului, vă vedeam cu ochii dragostei. Nefiind între voi cu trupul, eram printre voi cu dragostea și-mi sunau mereu în urechi aclamațiile și aplauzele voastre. De aceea, cu toate că boala trupului mă silea să stau mai mult la țară, cu toate că aerul de acolo era de folos sănătății trupului meu, totuși puterea dragostei nu m-a lăsat să-mi prelungesc șederea. A strigat la mine și nu s-a oprit din strigăt pînă ce nu m-a înduplecat să mă ridic din pat înainte de vreme; m-a sfătuit să socotesc prezența mea între voi și sănătate și bucurie, într-un cuvînt, binele meu. Și m-a convins. Am preferat să plec, avînd încă în mine rămășițele bolii, decît să mai port încă mult timp

1. Migne, *Patrologia Greacă*, XLIX, col. 277—284.

2. *Cîntarea Cîntărilor* V, 3.

278

în suflet durerea despărțirii, pînă ce mă voi fi făcut deplin sănătos. Și auzeam acolo, la țară, și dojanele pe care mi le aduceau deseale voastre scrisori. Și priveam cu tot atîta drag și pe cei ce mă dojeneau ca și pe cei ce mă lăudau. Tocmai dojanele acelea îmi arătau cît de tare mă iubiți. De asta m-am sculat și am plecat. De asta n-am putut să vă scot nicicînd din sufletul meu.

Dar ce lucru de mirare că eu, pe cînd eram la țară și mă bucuram de tihnă, mi-amînteam de voi, cînd Pavel era înlăntuit, întemnițat, în față cu mii și mii de primejdii — dar se simțea în temniță ca într-o livadă — își aducea aminte de frații lui și le scria, zicînd: «*Precum îmi este drept să cuget aceasta despre voi, pentru că vă am în inima mea, în lanțurile mele, în apărarea mea și în adevărarea Evangheliei*»³? Pe dinafară lanțul dușmanilor, pe dinăuntru lanțul dragostei de ucenici. Lanțul cel din afară, făurit din fier; lanțul cel dinăuntru, țesut din dragoste. Pe acela Pavel îl lepăda adeseori, dar pe acesta nici odată nu l-a aruncat. Și după cum femeile care au născut și au ajuns mame sînt legate neconținut de copiii pe care i-au născut, oriunde ar fi ele, tot așa și Pavel; dar, mai bine spus, Pavel era mai puternic legat de ucenicii lui, cu atît mai mult cu cît nașterile duhovnicești sînt mai puternice decît nașterile trupești. Și Pavel nu i-a născut numai odată, ci chiar de două ori pe aceeași ucenici, că striga spunînd: «*Copiii mei, pentru care sufăr iarăși durerile nașterii*»⁴. Cu o femeie nu se poate întîmpla niciodată asta, nici n-ar putea naște din nou același copil; Pavel, însă, a suferit ceea ce nu se poate vedea în natură; a născut din nou pe cei pe care-i născuse odată și a suferit cu ei iarăși durerile groaznice ale nașterii. De aceea, voind să-i miște, le spunea: «*Pentru care sufăr iarăși durerile nașterii*». Aproape că le spunea: «*Fie-vă milă de mine! Nici un fiu nu împovărează a doua oară pîntecele mamei cu durerile nașterii, așa cum voi mă siliți să sufăr*». Nașterile cele trupești durează cîtăva vreme; trec, după ce copilul a ieșit din pîntecele mamei; nașterile cele duhovnicești, însă, nu-s așa; durează chiar luni întregi; uneori aceste dureri au ținut un an întreg și Pavel tot n-a născut pe cei zămislîți. În nașterile trupești numai trupul suferă dureri; în nașterile cele duhovnicești durerile nu muncesc pîntecele, ci sfîșie însăși țaria sufletului. Și ca să afli că nașterile cele duhovnicești sînt mai chinuitoare, te întreb: Cine a dorit vreodată să sufere iadul pentru copiii pe care i-a născut? Pavel, însă, nu numai că preferă să sufere iadul, dar chiar se roagă să fie anatema de la Hristos numai ca să poată naște pe iudei pentru Hristos⁵. Pentru ei suferea mereu și neconținut durerile nașterii; iar pentru că nu putea să-i nască, se plîngea zicînd: «*Mare îmi este întristarea și necurmată durerea în inima mea*»⁶; iar în altă parte, iarăși: «*Copiii mei, pentru care sufăr iarăși durerile nașterii, pînă ce Hristos va lua chip în voi*»⁷. Care pîntece a fost mai fericit decît acela care a putut naște astfel de copii, încît să aibă în ei pe Hristos? Care pîntece a fost mai roditor decît acela care a născut întreaga lume? Care pîntece a fost mai puternic decît acela care a fost în stare ca, pe cei odată născuți și crescuți dar avortați, să-i nască iarăși și să-i plăsmuiască din nou? Asta n-o / poate face nașterea trupească!

279

— Dar pentru ce apostolul n-a spus: «*Copiii mei, pe care vă nasc iarăși din nou*», ci: «*pentru care sufăr iarăși durerile nașterii*», deși în altă parte spusese că-i naște: «*În Hristos Iisus v-am născut*»⁸.

3. Filipeni I, 7.

4. Galateni IV, 19.

5. Romani IX, 3.

6. Romani IX, 2.

7. Galateni IV, 19.

8. I Corinteni IV, 15.

— În acest din urmă text, Pavel a vrut să arate numai înrudirea; în celălalt text, a căutat să arate și durerile nașterii.

— Dar pentru ce-i numește copii, cînd încă nu i-a născut? Că dacă suferă durerile nașterii, înseamnă că încă nu i-a născut. Pentru ce dar îi numește copii?

— Ca să arate că nu aceste dureri de naștere sînt durerile pe care le-a avut cînd i-a născut; iar cuvintele acestea erau îndestulătoare să-i rușineze. «V-am fost odată tată! le spune Pavel. Am îndurat pentru voi durerile de naștere, pe care trebuia să le îndur. Ați fost odată copiii mei. Pentru ce dar mă siliți să sufăr a doua oară durerile nașterii? Destule sînt durerile nașterii celei de la început. Pentru ce mă chinuiți iarăși cu dureri de naștere?» Lui Pavel îi pricinuiă tot atît de mari dureri și cei care încă nu credeau ca și credincioșii care cădeau. Era chinuitor să vadă că trec iarăși la necredință, după ce se împărtășiseră cu niște taine așa de mari. De aceea, pentru că durerea era ascuțită și strigătele de durere mai puternice decît ale unei femei ce naște, zicea: «Fiii mei, pentru care sufăr iarăși durerile nașterii, pînă ce Hristos va lua chip în voi»⁹. Grăia așa, pentru că voia să le și întărească încrederea, dar să-i și înfricoșeze. Îi înfricoșa și le băga spaimă în suflet, spunîndu-le, că Hristos n-a luat chip în ei; și iarăși căuta să le întărească încrederea în ei, spunîndu-le, că e cu putință ca Hristos să ia chip în ei. Cuvintele: «pînă ce va lua chip în voi» arată și una și alta; și că n-a luat încă chip în ei, dar că e și cu putință totuși să ia chip. Dacă n-ar fi fost cu putință, în zadar le-ar fi spus: «pînă ce va lua Hristos chip în voi»; i-ar fi nutrit cu speranțe deșarte.

2. Știind dar acestea, să nu ne deznădăjduim nici noi, dar nici să ne trîndăvim. Amîndouă sînt pierzătoare. Deznădejdea nu-l lasă pe cel căzut să se scoale, iar trîndăvia îl culcă la pămînt pe cel în picioare. Una ne lipsește de bunătățile ce le putem avea; cealaltă nu ne lasă să scăpăm de păcatele ce ne apasă. Trîndăvia ne aruncă jos, chiar de-am fi în cer; deznădejdea ne pogoară în adîncul păcatului; dar îndepărtarea deznădejdiei ne face să ne ridicăm repede din adîncul acela.

Să-ți spun cîtă putere are și una și alta! Diavolul la început a fost bun; trîndăvinduse și deznădăjduindu-se a ajuns atît de rău, că nu s-a mai putut ridica din răutatea lui. Că a fost bun, ascultă ce spune Hristos: «Văzut-am pe satana ca un fulger căzînd din cer»¹⁰. Comparația cu fulgerul arată și viețuirea lui strălucită de mai înainte și iuțea căderii sale. Pavel a hulit, a prigonit, a ocărît; dar pentru că s-a sîrguit și nu s-a deznădăjduit, s-a ridicat și a ajuns egal cu îngerii; Iuda a fost apostol; dar pentru că s-a trîndăvit, a ajuns vînzător. Tîlharul, iarăși, după o atît de mare răutate, pentru că nu s-a deznădăjduit, a intrat înaintea tuturor celorlalți în rai¹¹. Fariseul, încrezîndu-se, a fost pogorît din înălțimea virtuții lui; vameșul, nepierzîndu-și nădejdea, așa s-a îndreptat, că a lăsat în urmă pe fariseu¹². Vrei să-ți arăt chiar un oraș întreg că a făcut asta? Așa s-a mîntuit întreg orașul ninevitenilor; și doar sentința pronunțată de Dumnezeu asupra ninivitenilor era de natură să-i ducă la deznădejde, că nu le spusese: «Dacă vă pocăiți, scăpați!», ci de-a dreptul: / «Încă trei zile și Ninevi va fi nimicită»¹³. Dar cu toate că Dumnezeu îi amenințase, cu toate că profetul le strigase, cu toate că sentința nu îngăduia amînare, nici

9. Galateni IV, 19.

10. Luca X, 18.

11. Luca XXIII, 43.

12. Luca XVIII, 10-14.

13. Iona III, 5.

drept de apel, ninivitenii nu s-au deznădăjduit, nici nu și-au pierdut bunele nădejdi. De asta Dumnezeu nu le-a pus condiție, nici nu le-a spus: «Dacă vă pocăiți, scăpați», ca și noi, când auzim o sentință a lui Dumnezeu, pronunțată fără drept de apel, nici atunci să nu ne deznădăjduim, să nu ne descurajăm, avînd în față pilda ninevitenilor. Iubirea de oameni a lui Dumnezeu o poți vedea nu numai de acolo că a făcut pace cu cei care s-au pocăit, deși sentința pronunțată asupra lor era fără drept de apel, ci și de acolo că sentința era definitivă. Dumnezeu a făcut asta, voind să le mărească frica și să-i trezească din marea lor trîndăvie; iar timpul pocăinței arată nespusa iubire de oameni a lui Dumnezeu. Că ce puteau face cele trei zile, ca să șteargă o atît de mare răutate? Vezi că și aici se arată purtarea de grijă a lui Dumnezeu? Ea a ajutat mai mult la mîntuirea orașului.

Știindu-le dar pe acestea, să nu ne deznădăjduim niciodată. Nici o armă a diavolului nu-i atît de puternică, ca deznădejdea. Diavolul nu se bucură atîta cînd păcătuiam, cît se bucură cînd ne deznădăjduim. Ascultă! Pavel s-a temut mai mult de căderea în deznădejde a desfrînatului din Corint decît de păcatul lui. Scriindu-le corintenilor, le grăia așa: «*În deobște se aude că la voi este desfrîinare și așa desfrîinare cum nici la păgîni nu se pomenește*»¹⁴. N-a spus: «cum nici la păgîni nu se săvîrșește», ci: «*nu se pomenește*», fapta, pe care păgîinii n-o pot suferi nici cu numele, pe aceea voi îndrăzniți să o săvîrșiți». «*Și v-ați semețit*»¹⁵. Pavel n-a spus: «Acela s-a semețit», ci, lăsînd la o parte pe cel ce a păcătuit, vorbește cu cei sănătoși. Așa cum fac și doctorii; lasă la o parte pe cei bolnavi și vorbesc mai mult cu rudele bolnavilor. Corintenii erau vinovați de semeție, pentru că nu l-au mustrat pe cel ce păcătuisese, nici nu l-au pedepsit. Pavel a făcut părtași și pe corinteni la păcat, pentru ca să vindece mai repede rana. Cumplit lucru este să păcătuiesti, dar cu mult mai cumplit să te lauzi cu păcatele. Dacă lăudîndu-te cu dreptatea, pierzi dreptatea, apoi cu mult mai multă pagubă ai dacă te lauzi cu păcatele; păcatul acesta e mai mare decît păcatele cu care te lauzi. De aceea spune Domnul: «*Cînd veți face totul, spuneți: «Slugi netrebnice sîntem*»¹⁶. Deci, dacă trebuie să se smezească cei care îndeplinesc toate poruncile, apoi cu mult mai mult cel ce păcătuieste trebuie să plîngă și să se numere printre cei din urmă. Aceasta, arătîndu-o Pavel, spunea: «*N-ar li trebuiut oare mai degrabă să plîngeți?*»¹⁷.

— Ce spui, Pavele? A păcătuit altul și să plîng eu?

— Da, răspunde Pavel. Sîntem legați unii de alții ca mădularele de trup. La trup, dacă e rănit piciorul, simte durerea și capul. Și ce este mai de preț decît capul? Și totuși capul uită de vrednicia sa în timp de nenorocire. Fă și tu tot așa!

De asta și Pavel ne îndeamnă «*să ne bucurăm cu cei ce se bucură și să plîngem cu cei ce plîng*»¹⁸; de asta le și spune corintenilor: «*N-ar fi trebuiut oare mai degrabă să plîngeți, ca să fie scos din mijlocul / vostru cel ce a făcut lapta aceasta?*»¹⁹. N-a spus: «*N-ar fi trebuiut oare mai degrabă să vă străduiți*».

— Dar ce?

— «*N-ar li trebuiut oare mai degrabă să plîngeți*», ca și cum o boală obștească, ciuma, ar fi cuprins tot orașul. Aproape că le-a spus: «E nevoie de

14. I Corinteni V, 1.

15. I Corinteni V, 2.

16. Luca XVII, 10.

17. I. Corinteni V, 2.

18. Romani XII, 15.

19. I Corinteni V, 2.

rugăciune și de mărturisire, ca să piară boala din tot orașul». Ai văzut câtă frică a atârnat Pavel deasupra capetelor lor? Deoarece corinteni socoteau că răul se mărginește numai la cel ce săvârșise păcatul, de aceea Pavel îi face atenți, spunându-le: «Oare nu știți că puțin aluat dospește toată frământătura?»²⁰. Cuvintele lui Pavel au acest înțeles: «Dacă răul înaintează, va cuprinde și celelalte mădulare; trebuie deci să vă îngrijiți așa de păcatul acesta, ca și cum ați avea de luat hotărâri cu privire la niște rele obștești. Să nu-mi spui mie că numai acela a păcătuït, ci gîndește-te la aceea că răul e un puroi, care amenință să se întindă în tot trupul». Și după cum cînd arde o casă, sar în ajutor și se grăbesc și cei care n-au suferit nici un rău nu mai puțin decît cei cu casa aprinsă, ca nu cumva focul să se întindă și să ajungă și la ușile lor, tot așa și Pavel îi trezește pe corinteni, spunându-le: «Păcatul săvîrșit între voi e un foc; să ieșim întru întîmpinarea răului; să stingem focul, înainte de a cuprinde Biserica. Dacă nu-ți pasă de păcat, pentru că este în trupul altuia, află că și tu ești bolnav, căci acela este mădular al întregului trup.

3. Dar gîndește-te și la aceea, că dacă te trîndăvești, dacă treci cu vederea răul, răul te va cuprinde și pe tine. Deci dacă nu pentru fratele tău, fii treaz pentru tine! Oprește ciurma, pune stavilă puroiului, zăgăzuieste întinderea lui!

Acestea și mai multe ca acestea, spunându-le Pavel și poruncindu-le să-l dea satanei²¹, mai tîrziu, pentru că s-a schimbat și a ajuns mai bun, le-a spus: «Destul este pentru unul ca acesta pedeapsa aceasta de la cei mai mulți²². *Întăriți în el dragostea*»²³. Uită-te câtă stăruință pune acum Pavel, ca să-l împreune și să-l alipească iarăși de turmă, pentru că mai înainte îl arătase ca dușman și vrăjmaș obștesc tuturor, pentru că-l izgonise din turmă și-l tăiase din trupul Bisericii! Nu le-a spus simplu: «Iubiți-l!», ci: «*Întăriți în el dragostea!*», adică: arătați-i prietenie trainică și statornică, dragoste fierbinte, clocotitoare și înflăcărată, care să contrabalanseze ura voastră de mai înainte; purtați-vă cu el cu bunăvoință!»

— Spune-mi, Pavele, ce s-a întîmplat? Nu l-ai dat satanei?

— Da, dar nu ca să rămînă în mîinile satanei, ci ca să-l scap iute de tirania satanei.

Dar, după cum spuneam mai înainte, uită-te cît se temea Pavel de deznădejde ca de o armă puternică a diavolului. Spunînd: «*Întăriți în el dragostea*», a adăugat și pricina: «*Ca nu cumva să fie doborît de mai multă tristețe unul ca acesta*»²⁴. «Oaia e în gura lupului, spune Pavel, să-l ajungem! Să i-o luăm din gură înainte de a mînca și strica mădularul nostru! Corabia este în mijlocul furtunii, să ne grăbim s-o salvăm, înainte de a se scufunda! După cum corabia se scufundă, cînd marea se ridică și valurile se înalță de pretutindenii, tot așa și sufletul se sufocă iute, dacă nu are pe cineva să-i întindă mînă de ajutor, cînd e înconjurat de pretutindenii de tristețe; căci tristețea, mîntuitoare pentru iertarea păcatelor, e pierzătoare cînd depășește măsura».

Uită-te cu câtă precizie a grăit Pavel! N-a spus: «Să nu-l piardă diavolul!»

— Dar ce?

282

— «*Ca să nu / ne lăsăm prinși de lăcomia satanei*»²⁵. Iar lăcomia este

20. I Corinteni V, 6.

21. I Corinteni V, 5.

22. II Corinteni II, 6.

23. II Corinteni II, 8.

24. II Corinteni II, 7.

25. II Corinteni II, 11.

dorire de bunuri străine. Arătând deci că păcătosul din Corint a scăpat de diavol și că, prin pocăință, a ajuns iar în turma lui Hristos, Pavel a spus: «*Ca să nu ne lăsăm prinși de lăcomia satanei*». «Dacă diavolul mai pune ghiara pe el, vrea să spună Pavel, atunci răpește mădularul nostru, ia oaia turmei lui Hristos, că acela, prin pocăință, lepădase păcatul». Pavel știa ce a făcut diavolul cu Iuda; de aceea s-a temut să nu se întimple același lucru și cu păcătosul din Corint.

— Dar ce a făcut diavolul cu Iuda?

— Iuda s-a pocăit, că a zis: «*Am păcătuțit, vînzînd sînge nevinovat!*»²⁶. Diavolul a auzit cuvintele acestea; știa că ele îl pun pe Iuda pe calea cea bună, că îl duc la mîntuire și s-a temut să nu se schimbe. Că-și spunea diavolul: «Are Stăpîn iubitor de oameni; a plîns pentru el și l-a sfătuit în fel și chip, cînd avea de gînd să-L vîndă. Oare nu-l va primi cu mult mai mult acum, cînd se pocăiește? Îl trăgea la El și-l chema, cînd n-avea de gînd să se îndrepte. Oare nu-l va trage cu mult mai mult la El acum, cînd îl vede că se îndreaptă și-și recunoaște păcatul? Că pentru asta a și venit să se răstignească!».

— Și ce-a făcut atunci diavolul?

— I-a tulburat sufletul lui Iuda; i-a întunecat mintea cu o tristețe peste măsură de mare; l-a prigonit, l-a alergat pînă l-a dus la spînzurătoare²⁷. L-a scos din viața aceasta și l-a lipsit și de rîvna de a se pocăi. Dacă trăia, s-ar fi mîntuit și el. Dovadă răstignitorii. Dacă Domnul a mîntuit pe cei ce L-au ridicat pe cruce, dacă pe cruce fiind, îl ruga pe Tatăl și-I cerea să le ierte fapta lor îndrăzneată²⁸, este lămurit că l-ar fi primit și pe vînzător cu toată dragostea, dacă s-ar fi pocăit cum trebuie. Iuda, însă, doborît de o tristețe peste măsură de mare, n-a vrut să se folosească de leacul pocăinței. Pavel deci, temîndu-se de asta, silește pe corinteni să smulgă pe om din gura diavolului.

Dar pentru ce trebuie să vorbesc eu de cele petrecute în Corint? Petru, după ce se împărtășise cu sfințele Taine, s-a lepădat de trei ori de Domnul²⁹, dar plîngînd, și-a șters tot păcatul³⁰. Pavel a prigonit, a hulit, a ocărit; și nu numai pe cel răstignit, ci a prigonit și pe toți cei ai lui Hristos; dar pocăindu-se, a ajuns apostol. Dumnezeu ne cere să-I dăm numai puțin prilej și ne iartă mulțime de păcate.

Am să vă vorbesc și de o pildă, care întărește spusele mele.

4. Erau doi frați; și-au împărțit între ei averea părintească; unul a rămas acasă, iar celălalt s-a dus în altă țară, a mîncat partea lui de avere și nu mai putea îndura rușinea foameii³¹.

M-a îndemnat gîndul să vă spun această pildă, ca să vedeți că ni se iartă și păcatele săvîrșite după botez, dacă sîntem cu luare aminte. Nu vă spun asta ca să vă trîndăviți, ci ca să alungați din sufletul vostru deznădejdea. Că deznădejdea aduce peste noi mai multe rele decît trîndăvia. Fiul acesta este icoana celor ce au căzut în păcate, după ce s-au botezat. Că fiul cel plecat de acasă înfățișează pe cei căzuți după botez, se vede din acestea: este numit fiu; și nimeni nu-i numit fiu, dacă nu-i botezat; locuia în casa părintească și i s-a

26. *Matei XXVII, 4.*

27. *Matei XXVII, 5.*

28. *Luca XXIII, 34.*

29. *Matei XXVI, 69—74.*

30. *Matei XXVI, 75.*

31. *Luca XV, 11—32.*

283 împărțit toată averea părintească; înainte / de botez, nimeni nu poate lua cele părintești, nici nu poate primi moștenire. Deci totul ne arată că fiul acesta făcea parte din ceata credincioșilor. Era apoi frate ou fiul cel bun; iar frate nu poate fi nimeni fără nașterea de a doua cea duhovnicească.

— Ce-a spus dar fiul acela, care ajunsese atât de ticălos?

— «Mă voi întoarce la tatăl meu!»³².

Tatăl lui l-a lăsat să plece în țară străină și nu l-a oprit, tocmai ca să cunoască bine, prin proprie experiență, de câte binefaceri nu s-ar fi bucurat de rămînea acasă. De multe ori Dumnezeu, cînd nu ne convinge cu cuvintele, ne lasă să ne învățăm minte cu faptele. Așa făcea cu iudeii. Cînd nu-i convingea și nici nu-i abătea de la răutatea lor, cu miile de cuvinte grăite prin profeți, îi lăsa să fie instruiți prin pedepse și le spunea: «Lepădarea ta de credință te va pedepsi și răutatea ta te va mustra»³³. Ar fi trebuit ca iudeii să-L creadă pe cuvînt înainte de împlinirea amenințărilor; dar pentru că erau atât de nesimțiți, că nu credeau în îndemnurile și sfaturile Lui, de aceea îngăduie să fie instruiți prin fapte, ca așa să-i redobîndească iarăși.

Fiul cel risipitor a plecat deci în țară străină; acolo a învățat prin fapte ce mare rău este să pleci din casa părintească; de aceea s-a întors. Tatăl lui nu i-a purtat ură, ci l-a primit cu brațele deschise.

— Pentru ce?

— Pentru că era tată și nu judecător.

Și au fost în casă dansuri, ospete, sărbătoare. Toată casa era veselă și plină de bucurie.

— Ce spui? Acestea sînt răsplățile păcatului?

— Nu ale păcatului, omule, ci ale întoarcerii! Nu ale răutății, ci ale pocăinței! Nu ale desfrînării, ci ale schimbării în mai bine!

Mai mult! Fratele cel mai mare s-a supărat de toate acestea. Tatăl l-a potolit și pe el cu blîndețe, spunîndu-i: «Tu totdeauna ai fost cu mine; pe cînd acesta pierdut a fost și s-a aflat, mort a fost și a înviat»³⁴. «Cînd trebuie să mîntui pe un om pierdut, îi spune tatăl, nu-i timp de judecată, nici de cercetare amănunțită, ci numai de iubire de oameni, de iertare. Nici un doctor nu cere unui bolnav socoteală de viața lui dezordonată și nici nu-l pedepsește, ci-i dă doctorii ca să-l vindece. Iar dacă ar fi trebuit totuși să-l pedepsesc pe fratele tău, apoi îndestulătoare pedeapsă i-a fost șederea lui în țară străină. A fost atîta vreme despărțit de noi; a avut de luptat cu foamea, cu disprețul, cu cele mai grele neazuri. De asta îți spun: *Pierdut a fost și s-a aflat, mort a fost și a înviat!* Nu te uita la veselia și sărbătoarea din casa noastră, ci gîndește-te la nenorocirea lui cea mare de mai înainte! Vezi un frate, nu un străin!»

284 Fiul s-a întors la tatăl lui; la tatăl lui, care nu-și putea aminti de nici una din faptele lui de mai înainte. Dar, mai bine spus, / îmi amintea numai de acelea care-l puteau atrage spre compătimire, spre milă, spre dragoste, spre grija aceea pe care o au numai părinții. De asta nici n-a spus ce-a făcut fiul lui, ci ce-a pătimit; n-a adus vorba că a mîncat averea, ci că a îndurat mii și miile de neazuri.

32. Luca XV, 18.

33. Ieremia II, 19.

34. Luca XV, 31, 32.

Tot cu atîta rîvnă a căutat Domnul și oaia cea pierdută. Dar, mai bine spus, cu mai multă rîvnă. Acolo s-a întors fiul de capul lui; aici a plecat Păstorul după oaie; a găsit-o și a adus-o; și s-a bucurat de ea mai mult decît de toate cele din staul. Uită-te și cum a adus-o în staul! N-a bătut-o, ci a pus-o pe umerii Lui, a purtat-o și a adus-o iarăși în turmă³⁵.

Știind dar că Dumnezeu nu numai că nu-și întoarce fața de la cei ce se întorc la El, ci că-i primește tot așa de bine ca și pe cei virtuoși, că nu numai că nu-i pedepsește, ci că merge chiar în căutarea celor rătăciți și că se bucură de găsirea acestora mai mult decît de cei care nu s-au rătăcit, să nu ne deznădăjduim, cînd ne simțim încărcăți de păcate, nici să ne încredem, cînd știm că facem fapte bune, ci să ne temem cînd le săvîrșim, ca să nu cădem din pricina încrederii în noi; iar cînd păcătuim, să ne pocăim.

Vă spun și acum ce vă spuneam și la început. Amîndouă acestea ne fac să ne pierdem mîntuirea: încrederea, pe cel din picioare; deznădejdea, pe cel căzut. De aceea Pavel, ca să întărească pe cei din picioare, spunea: «*Celui ce i se pare că stă, să ia aminte să nu cadă*»³⁶; și iarăși: «*Mă tem ca nu cumva, propovăduind altora, însu-mi să mă fac netrebnic*»³⁷. Ca să ridice pe cei căzuți și să-i îmboldească spre mai multă rîvnă, Pavel le scria corintenilor, spunîndu-le: «*Ca nu cumva să plîng pe mulți din acei ce au păcătuit înainte și nu s-au pocăit*»³⁸. Prin aceste cuvinte a arătat că nu sînt vrednici atîta de plîns cei ce păcătuiesc cît cei care nu se pocăiesc de păcatele lor. Iar profetul le spunea acestora: «*Oare cel ce cade nu se scoală sau cel ce se abate nu se întoarce?*»³⁹. De aceea și David îi îndemna pe aceștia, spunînd: «*Astăzi de veți auzi glasul Lui, să nu vă învîrtoșați inimile voastre, ca în timpul răzvrătirii*»⁴⁰. Atîta vreme dar cît se spune: «astăzi», să nu ne deznădăjduim, ci să avem bune nădejdi în Stăpînul nostru, gîndindu-ne la noianul bunătății Lui. Să scuturăm de pe noi orice cuget rău; să începem să facem fapte bune cu multă rîvnă și nădejde; să arătăm covîrșitoare pocăință, ca, lăsînd aici pe pămînt toate păcatele, să putem sta cu îndrăznire înaintea scaunului de judecată a lui Hristos și dobîndi împărăția cerurilor, pe care, facă Dumnezeu, ca noi toți să o dobîndim, cu harul și iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, cu Care Tatălui, împreună cu Sfîntul Duh, slavă, putere, cinste, acum și pururea și în vecii vecilor, Amin!

Traducere de Pr. D. FECIORU

35. Luca XV, 4-6.

36. I Corinteni X, 12.

37. I Corinteni IX, 27.

38. II Corinteni XII, 21.

39. Ieremia VIII, 4.

40. Psalmi XCIV 8-9; Evrei III, 7-8.

SCRIERI PATRISTICE TRADUSE DE SAMUIL MICU CLAIN

Samuil Micu a început să traducă la vârsta de 23 ani (1768) și timp de 38 ani (pînă la 1806, anul morții) a ostenit fără întrerupere în ogorul traducerilor, dînd pe românește un mare număr de lucrări, în majoritate teologice, numai ale Sfinților Părinți și ale scriitorilor bisericești din Răsărit. Cea mai mare parte a acestor traduceri au rămas în manuscris.

Samuil Micu Clain a săvîrșit o muncă uriașă cu traduceri, unele fiind transcrise de 2—3 ori, spre a fi cît mai limpede exprimate ideile, în scopul tipăririi lor. N-a avut însă bucuria să le vadă tipărite, din cauza dușmăniei pe care i-o purta episcopul I. Bob și a caracterului lor net anticatolicizant. Ovid Densușianu a comentat aceste manuscrise¹.

Manuscrisele sînt păstrate, în majoritatea lor, la Academia R. S. România, București și la Filiala Cluj a Academiei R. S. România, secția manuscrise. Ținînd seamă de materialul existent în primul rînd, la Cluj, precum și de informațiile bibliografice privitoare la activitatea lui Samuil Micu, vom împărți traduceri teologice în două și anume: *patristice* (pînă la 750) și *post patristice* (pînă la 1453).

Traduceri patristice. — 1. Cea dintîi scriere patristică pe care S. Micu «a pus-o pe românie» este lucrarea Sfîntului Vasile cel Mare: *Rînduielele celor ce pustnicește sau singuri, sau împreună de obște petrec* (cu litere cirilice). Ea cuprinde: Constituțiunile ascetice ale Sfîntului Vasile cel Mare (filele 3—84), șapte epistole ale aceluiași Sfînt Părinte (f. 85—114); Epistolele către Amfilochiu sau canoanele (f. 115—148); Epistolă către Diodor (f. 148—152); Două epistole către horepiscopi (f. 152—155); Epistolă către preotul Parigorie (f. 156—160). Numele lui S. Clain nu e menționat niciăieri, dar caracterele scrisului fac dovada că sînt scrise de el. Manuscrisul la Filiala Cluj a Acad. R. S. România, sub Nr. 535, provenit de la Oradea (acolo cu nr. 223). E ms. autograf; are 160 file (f. 158 albă); 275 × 220 mm; j. pînză.

2. *A celui dintre Sfinți Părintelui nostru Vasilie cel Mare Arhiepiscopul Cesariei Capadochiei: Hotărîri scurte cu întrebări și cu răspunsuri.* Traducerea cuprinde: «Cuvînt înainte» (f. 3...) și *Regulele mici în întregime*, cu 313 numere, răspunsuri scurte la anumite întrebări. Ele rezolvă probleme de conștiință (f. 4—176). La sfîrșit, Clain scrise: «Acestea s-au tîlmăcit pre limba românească de mine păcătosul Ieromonah Samoil Clain de la Sad din țara Ardealului din Scaunul Sibiului și acum îndreptate a treia oară sau scris în Blaj în Mănăstirea Sfintei Troiță, 1804, iunie 17». Ms. la Filiala Cluj a Acad. R. S. România, sub nr. 536, provenit de la Oradea (acolo sub nr. 224). E ms. autograf; are 176 file, ultima filă cu textul șters; 270 × 215 mm. j. pz. Se află la Filiala Cluj, sub nr. 15, provenit de la Blaj (acolo cu nr. 17), și tomul 2 la *Hotărîri scurte — cu întrebări și răspunsuri a Sfîntului Vasile cel Mare*. E un ms. autograf; are 213 file; 200 × 160 mm. j. pz. Pe fila a doua se află nota: «Revisum et correctum per me eundem Samuelem Klein», «văzută și îndreptată prin mine același Samoil Klein». Pe fila 3 este notat «Scara celor ce se cuprind întru această carte». Urmează «Cuvînt înainte la întrebările ceale mai pre scurt făcute» (f. 4—5). Cu fila 5 începe textul întrebărilor și răspunsurilor (f. 5—213). Pe fila 213 se notează: «Sfîrșit — Acestea s-au întors pe românie de mine Samoil Clain în anul 1768 și acum în anul 1780 a doua oară s-au scris tot de mine în Viena. În continuare, cu altă cerneală: «În anul 1804 a treia oară aiurea mai îndreptată în mai bine s-au scris de mine Samoil Clain în Blajiu».

3. «*A celui întru Sfinți Părintelui nostru Vasilie cel Mare, arhiepiscopul Cesariei Capadochiei. Rînduialele celor ce pustnicește sau singuri sau împreună de obște petrec*». Pe acest manuscris scrie «tom. III», și e redactat în 1780, cuprinzînd același

1. Ovid Densușianu, *Literatura română modernă*, vol. I, ediția a treia, București, 1929, p. 32.

material din ms. cu nr. 535/1768 (și cu nr. 536/1804), deci *Rînduiala de viețuire pustnicească*, plus trei scrisori ale Sfântului Vasile și anume: «Către fiul cel dunovnicesc» (f. 120—151); «Către călugărul cel ce au căzut» (f. 152—155); «Către Hilon ucenicul său (f. 156—168). Menționăm că pe fila a doua, Clain scrie: «Revisum et correctum per me eundem Samuelem Clain. Revăzută și îndreptată prin mine același Samoil Clain...» Întreita transcriere a materialului este un indiciu în privința grijei cu care traducătorul traspunea «pe românie» învățătura Sfinților Părinți. Ms. la Filiala Cluj a Academiei R. S. România, sub nr. 410, provenit de la Oradea (acolo cu nr. 14). E ms. autograf; are 172 file (f. 169—172 albe); 210 × 170 mm; jum. piele.

4. «A celui dintre Sfinți Părintele nostru Vasilie cel Mare, Arhiepiscopul de la Chesarea cea din Capadochia: Cuvinte, acum întâiu tălmăcite pe românie de Samoil cel mic de la Sad. «În anul 1788 în ziua dintâiu a lui Noembrie sau început a se scrie în Bălgrad în mănăstire de mai sus pomenitul Samoil Clain de la Sad Jeromonah». Traducerea cuprinde 21 omilii ale Sfântului Vasile cel Mare și anume: Despre post (filele 4—30); Nu da aminte sie însuși (nu te înfumura) (f. 30—44); De mulțumită (recunoștință) (f. 44—58); De o muceniță prigonită (f. 58—65). Cuvintele de la Ev. Luca: «Strica-voi jitnițele mele...» (f. 76—89); Asupra celor bogăți (f. 89—107); În vreme de foamete și secetă (f. 107—124); Cum că nu Dumnezeu este pricinuitor al celor rele (f. 125—143); Asupra celor ce se minie (f. 144—157); Despre pismă (f. 157—169); Întru începutul pildelor (f. 169—196); Îndemnătoriu la Sf. Botez (f. 197—212); Asupra celor bețivi (f. 212—226); De credință (f. 226—231); Cuvintele acestea: «Întru început era Cuvîntul». (f. 231—238); De mucenicul Varlaam (f. 238—242); De mucenicul Gardie (f. 242—254); De sfinții patruzeci de mucenici (f. 255—267); De smerenie (f. 267—279); Cum că de lucrurile ceale lumești nu trebuie a se lipi și de arderea ce s-au făcut afară de besearecă (f. 280—301). La unele omilii este indicată și ziua când trebuie citite. La sfârșitul ultimei omilii, Clain scrie: «Cătră tineri cum să poată culeage rod din cărțile păgînilor (f. 302). Ms. la Filiala Cluj a Academiei R. S. România, sub nr. 502, provenit de la Oradea (acolo cu nr. 163 a). E ms. autograf; are 302 file; 260 × 200 mm.; jum. piele.

5. «A celui dintru Sfinți Părintelui nostru Vasilie cel Mare, Arhiepiscopul Kesariei, Învățături ashiticești. Cuprinde 80 de reguli morale (τὰ ἠθικά) ale Sfântului Vasile cel Mare, care tratează nu numai datoriile monahilor, ci în general ale creștinilor și ale păstorilor bisericești (f. 5—167). Traducerea are și un «Cuvînt înainte» al lui S. Clain (f. 3—5). La sfârșit se spune: «1804 din I-ma Augusti. Acestea de mine Ieromonahul Samoil Clain sînt tălmăcite și scrise». Ms. la Filiala Cluj a Academiei R. S. România sub nr. 533, provenit de la Oradea (acolo cu nr. 220). E ms. autograf; are 167 file; 270 × 220 mm.; jum. pz.

6. «A celui dintru Sfinți Părintelui nostru Vasilie cel Mare, Arhiepiscopul Kesariei Capadochiei; Cuvinte către norod zise: Cuprinde 22 omilii. Sînt aceleași teme din ms. cu nr. 502 — Filiala Cluj — (Oradea 163 a). Omilia a 22-a e intitulată: «Cum că fără de puterea și darul lui Dumnezeu nimeni nu poate sta asupra satanei, nici poate să intre în pămîntul făgăduinței și în Ierusalimul ceresc de nu va lăsa Egiptul» (f. 290—296). La sfârșit, traducătorul spune: «S-au tălmăcit și acum a doua oară sau scris de Samoil Clain de la Sad Ieromonah în Mănăstirea Sfintei Troiță din Blajiu, 1805». Ms. la Filiala Cluj a Academiei R. S. România, sub nr. 534, provenit de la Oradea (acolo cu nr. 221). E ms. autograf; are 297 file; 275 × 215 mm.; jum. pz.

7. Omilia 22, din ms. cu nr. 534 de la Filiala Cluj a Academiei R. S. România se găsește în ms. cu nr. 92, tot la Filiala Cluj, provenit de la Blaj (acolo cu nr. 96), tot cu același titlu și text. Este un ms. în care se găsesc și alte traduceri ce se vor menționa la scrierile post-patristice. Textul: «Cum că fără puterea lui Dumnezeu...» se găsește în filele 169—171. Este un ms. original, a lui S. Clain și Ștefan Pop, intitulat: «Traduceri din Sf. Scriptură și Sfinții Părinți». Are 194 file (f. 152 v., 194 v. albe).

8. Hotărîri lungi ale Sf. Vasile cel Mare — *Regulae iusius tractate*. Volumul nu este complet, are în total 59 file. Filele 1—50 cuprind din *Hotărîri lungi* principii ale vieții monahale pe baza Sfintei Scripturi, filele 51—54; *Epitimia sau pedepse asupra călugărilor care păcătuiesc* iar filele 55—59, trei epistole ale Sfântului Vasile cel

Mare (a 22-a, 23-a și 173-a (în nove ordine) traduse fidel. Ms. la Filiala Cluj a Academiei R. S. România, sub nr. 512 provenit de la Oradea (acolo cu nr. 179). E ms. autograf; 250×210 mm; jum. pz.

9. *A celui întru Sfinți Părintelui nostru Chiril Arhiepiscopul Ierusalimului, Catehises, sau învățături către cei ce vin la Botez*, acum întâiu pe limba românească de ieromonahul Samoil Clain de la Sad în anul 1788 (Blaj). Cuprinde următoarele: Cuvînt înainte — Procatahezele sau Prologul catehezelor (f. 2—13). Cateheza I: Către cei ce vor să se lumineze, zisă în Ierusalim (f. 14—18); Cat. II: A celor ce se luminează (f. 19—33); cat. III: Către cei ce vin către luminare — despre Botez (f. 33—44); cat. IV: Către cei ce au să se lumineze, zisă la Ierusalim, Coloseni, 2—8 — De cele zece dogme (f. 44—66); Cat. V: A celor către luminare, Citire din cartea către Evrei, 11,1 despre credință (f. 67—76); Cat. VI: Cred într-unul Dumnezeu (f. 77—102). Se reproduc articolele din Simbolul baptismal de la Ierusalim (apostolic) în legătură cu unitatea lui Dumnezeu. Cat. VII: Din «Crez», despre «Dumnezeu-Tatăl» (f. 102—112); Cat. VIII: la «Dumnezeu — Atotțiitorul» (Atotputernicul) (f. 112—126); Cat. IX: La cuvintele: «Făcătorul cerului și al pămîntului...» (f. 116—126); Cat. X: La cuvintele: «Și întru unul Domn Iisus Hristos...» (f. 126—141); Cat. XI, la cuvintele: «Fiul lui Dumnezeu, unul-născut, carele din Tatăl s-a născut, mai înainte de toți vecii, prin carele toate s-au făcut» (f. 142—157); Cat. XII, la cuvintele: «Carele s-au întrupat și s-au făcut om» (f. 157—179); Cat. XIII la cuvintele: «S-au răstignit și s-au îngropat» (f. 180—208); Cat. XIV, la cuvintele: «Carele au înviat din morți, a treia zi și au șezut de-a dreapta Tatălui» (f. 209—232); Cat. XV, la cuvintele: «Și va veni cu mărire să judece pre vii și morți, a căruia împărăție nu va fi sfîrșit» (f. 232—258); Cat. XVI, la cuvintele: «Și întru unul Sfîntul Duh, Mîngîietorul, carele au grăit prin prooroci» (f. 258—281); Cat. XVII: Despre Sf. Duh (f. 281—309); Cat. XVIII, la cuvintele: «Și într-una, Sfîntă, sobornică besearică și întru învierea trupului și întru viața de veci» (f. 310—336); Cat. XIX: Catehicești cuvinte către cei de curînd botezați (f. 337—343); Cat. XX — Mistagogenică (II) — Despre Botez (f. 343—347); Cat. XXI — Mistagogenică (III) — Despre Mir (f. 347—351); Cat. XXII — Mistagogenică (IV) — Despre trupul și sîngele lui Hristos (f. 351—355); Cat. XXIII — Mistagogenică — Despre Sfînta Liturghie și explicarea «Rugăciunii Domnești» (f. 355—365). La fila 365, S. Micu spune: «Sfîrșeala catehisisurilor» și urmează: «Cuvînt la slăbănogul ce zăcea la scăldătoare» (f. 365—377). La fila 377, spune: «Carte către Constantie, preacucernicul împărat și semnul strălucitei cruci, care s-au arătat pre ceriu în Ierusalim» (f. 377—382). Pe filele 382—383 e trecută cronologia sub numele lui Chiril de la Ierusalim și anume: De la Adam pînă la potop sînt ani 2150; de la potop pînă la Avraam sînt ani 1270; de la Isac pînă la David sînt ani 1020; de la Solomon pînă la robia Vavilonului sînt ani 560; a robiei 70; de la robia jidovilor pînă la Hristos 430; Toți împreună 5500. Locurile care sînt la margine așa trebuie a le înțelege. Manuscrisul se află la Filiala Cluj a Academiei R. S. România, sub nr. 429, provenit de la Oradea (acolo cu nr. 58). La sfîrșit, pe fila 382, Clain scrie: «În anul 1788, talmăcitu-s-au și s-au scris aceste învățături Catehises de pre elinie și latinie din cartea tipărită la Paris în anul 1720, de mine smeritul și păcătosul Jeromonah Samoil Clain de la Sad. «Din însemnarea făcută aici, se vede că i-a servit pentru traducere: ediția lui Touttée de la Paris din 1720; ediția aceasta a mai fost tipărită a doua oară la Veneția în 1763 iar apoi reprodusă în *Patologia greacă* a abatelui Migne, vol. XXXIII, col. 9—1272². Ms. autograf; are 383 file, cu litere cirilice; 260×200 mm; jum. piele. În manuscris sînt multe corecturi³.

10. *Viața și scrierile Sfinților Părinți: Sf. Clemente Romanul* (f. 1—12); *Erma* (f. 12—30); *Sf. Barnaba* (f. 31—39); *Sf. Ignatie, Episcopul Antiohiei* (f. 39—64); *Sf. Policarp Episcopul Smirnei* (f. 65). Manuscrisul cuprinde cîte o notiță scurtă despre viața lor, apoi, în extras, traduceri din scrierile lor. De la Policarp este începutul cărții sale către Filipeni. Manuscrisul se află la Filiala Cluj a Academiei R. S. România, sub nr. 537, provenit de la Oradea (acolo cu nr. 227). E ms. autograf, cu litere cirilice; are 66 file (f. 66 albă). La numărul de mai sus mai este adăugat un

2. Sf. Chiril al Ierusalimului: *Catehezele*, partea I, traducere de Pr. D. Fecioru, în «Izvoarele Ortodoxiei», București, 1943, p. 13—14.

3. *Ibidem*.

manuscris care cuprinde: Două predici a lui Samuil Clain, una pentru Duminica Floriilor (f. 1—10) și alta despre porunca VIII. din Decalog: «Nu fura» (f. 11—22). Mai există și rînduiala sfințirii bisericesti (f. 23—35). Manuscrisul mai cuprinde și o predică de un necunoscut «Despre pace și unire între oameni»; o parte din această predică este o descriere confuză a istoriei poporului român (f. 28—34). E ms. autograf pînă la fila 22; are 34 file (f. 26—27 albe); 260×205 mm.; j. piele.

11. *A celui dintre Sfinți Părintelui nostru Ioan Gură de Aur, Arhiepiscopul cetății cei împărătești, Tîlcuirea Sfintei Evanghelii de la Matei.* Manuscrisul nu-i complet; se ocupă numai de «Cartea neamului lui Iisus Hristos» din Evanghelia după Matei. Ms. se află la Filiala Cluj a Academiei R. S. România, sub nr. 495 provenit de la Oradea (acolo cu nr. 155). E ms. autograf; are 24 file; la sfîrșit se observă că au existat și alte file, dar s-au pierdut; 260×205 mm.; jum. pz.

12. «A celui întru Sfinți Părintelui nostru Ioan Gură de Aur Arhiepiscopul Țarigradului, Omilii sau Cuvinte în Evanghelia Sf. Ioan, întoarse pe limba românească de Samoil Clain de la Sad, Jeromonach din mănăstirea Sfintei Troiță din Blajiu în anul de la Hs. 1787. Cuprinde omilii la Evanghelia lui Ioan și anume la cap. I—II. în total 24 omilii (f. 2—220). Ultima: «Și fiind în Ierusalim la Paști, în ziua sărbătorii, mulți au crezut în El» (Ioan III, 23), (f. 211—220). Ms. la Filiala Cluj a Academiei R. S. România, sub nr. 432, provenit de la Oradea (acolo cu nr. 65). E ms. autograf; are 221 file; 250×205 mm.; jum. piele.

13. «A celui întru Sfinți Părintelui nostru Ioan Gură de Aur, Arhiepiscopul Țarigradului. Cuvinte în Evanghelia Sfîntului Ioan, tîlmăcite pe limba românească și scrise de Samoil Clain din Sad, 1791, în Blajiu în mănăstirea Sfintei Troițe». Cuprinde: omilii la Evanghelia după Ioan, în total 26 (f. 2—315). Volumul se deschide cu omilia: «De nu se va naște cineva din apă și din Duh» (Ioan III, 5) și se termină cu: «Iară unii din Ierusalim ziceau: Nu este oare Acela pe care vor să-L omoare?» (Ioan VII, 25). Ms. se află la Filiala Cluj a Academiei R. S. România, sub nr. 433, provenit de la Oradea (acolo cu nr. 63). E ms. autograf; are 317 file; 245×200 mm.; jum. piele.

14. «A celui întru Sfinți Părintele nostru Ioan Gură de Aur... Cuvinte în Evanghelia lui Ioan», continuare din manuscrisul cu nr. 433. Cuprinde 38 omilii, de la 51—88. Omilia 51: «Iar în cea din urmă ziua cea mare a praznicului, Iisus stătea între ei zicînd: «de însetează cineva, să vină la mine și să bea» (Ioan VII, 37), (f. 1—10). Omilia 88: «Deci, după ce au prînzuit, a zis Iisus lui Simon — Petru: Simone, fiul lui Iona, mă iubești mai mult decît aceștia? (Ioan XXI, 15), (f. 327—334). Ms. se află la Filiala Cluj a Academiei R. S. România, sub nr. 434, provenit de la Oradea (acolo cu nr. 64). E ms. autograf; are 334 file; 260×200 mm.; jum. piele.

— Menționăm că manuscrisele cu nr. 432, 433 și 434 au și o tablă de materii — a temelor tratate. (Ex. ascultarea învățaturii, păcatul, curățirea de păcat, trufie, arghirofilie, iubirea etc...).

15. «A celui întru Sfinți Părintelui nostru Ioan Gură de Aur, Arhiepiscopul Țarigradului, De preoție — cărți șase». Volumul cuprinde numai Cartea I și începutul cărții a doua, pînă la reproducerea cuvintelor din Evanghelia după Matei, XXIV, 45: «Bine a zis Iisus: Cine iaste credincioasă slugă și înțeleaptă...». Ms. se află la Filiala Cluj a Academiei R. S. România sub nr. 514, provenit de la Oradea (acolo cu nr. 182). E ms. autograf; are 18 file; 245×200 mm.; jum. pz.

16. «A celui întru Sfinți Părintelui nostru Grigorie Teolog — Cuvînt cu care răspunde și spune pricina pentru care au fugit în Pont» (f. 3—61). E vorba — în text — despre îndatoririle episcopului și preotului. «A celui întru Sfinți Părintelui nostru Grigorie Teolog, Pentru bătaia grindinii» (f. 62—83), Blaj, 1794. Ms. la Filiala Cluj a Academiei R. S. România, sub nr. 501, provenit de la Oradea (acolo cu nr. 162). E ms. autograf; are 83 file; 270×215 mm.; jum. pz.

17. Patru «Cuvinte» ale celui întru Sfinți Părintelui nostru Grigorie Nazianzenul sau Teologul și adică (sînt cele două cuvîntări din manuscrisul cu nr. 501): a, Despre fuga în Pont înainte de hirotonire, despre datorințele preotului și ale episcopului (f. 3—66); b) «Pentru bătaia grindinei» (f. 67—121). Se mai adaugă: c) «Cuvînt la Sf. Paști» (f. 121—150); d, «Cuvînt în Duminica cea nouă» (f. 151—161). Manuscrisul mai cuprinde: 1. A «Sf. Anastasie Sinaitul», Despre Sfînta Liturghie. De a nu judeca pe altul. De a ne aducerea aminte de strîmbătăți (f. 163—181); 2, A Sf. Părinte Andrei Criteanul: De ramurile stălpărilor (f. 183—209); 3, A Sf. Efrem Sirul: De frumusușul Iosif (f. 211—248). La sfîrșit, spune S. Clain, că acest «Cuvînt» l-a tîlmăcit întii

pe românește în anul 1786 și a doua oară în anul 1794. 4, A Sf. Ioan Damaschinul a, «De smochinul cel uscat și de pilda vie, care se cetește în sfânta și marea Luni»; b, Cuvînt în Sfînta și marea Vineri și de s. cruce; c, «De cuvîntul cel din Sîmbătă cea sfîntă» Nr. 10. — Cel din urmă neterminat (f. 249—274) — 5, A Sf. Epifanie, Epscopul Kiprului; c, Despre îngroparea și pogorîrea Domnului în iad. «Sfînta și marea «Sîmbătă» (f. 277—301); b, «Pe scurt și adevărata spunere a Credinței catolicești și apostolicești beserici» (f. 302—344). Ms. se află la Filiala Cluj a Academiei R. S. România, sub nr. 539, provenit de la Oradea (acolo cu nr. 227). E ms. autograf; are 346 file (f. 162, 210, 275 albe) 270×220 mm.; jum. pz.

18. «A Sfinților Părinți Grigorie Bogoslav, Ioan Zlataust, Epifanie, Anastasie Sinaitul, Andrei Criteanul, Ioan Damaschinul, Cuvinte — și o epistolă a Sfîntului Teodor Studitul» — Volumul cuprinde mai multe fascicule. Materialul este repartizat astfel: «A celui întru Sfinți Părintelui nostru Grigorie Teolog, Cuvînt... De iubirea săracilor (f. 3—51); «A celui întru Sfinți Părintelui nostru Grigorie, grăitorul de Dumnezeu, Cuvînt la Paști» (f. 53—82); «A celui întru Sfinți Părintelui nostru Grigorie Bogoslav, Cuvînt în Duminica cea nouă» (f. 82—92). (Se găsește în ms. cu nr. 539); «A celui întru Sfinți Părintelui nostru Anastasie Sinaitul, Cuvînt despre Sfînta Liturghie. Și a nu judeca pe altul. Și de neaducerea aminte de strîmbătăți» (f. 93—114). (Se găsesc și în ms. cu nr. 539); «A celui întru Sfinți Părintelui nostru Teodor, Studitul, Carte către Arhimandritul Gotiei» (f. 117—121); în Sfînta și marea Sîmbătă (f. 121—143): «A celui întru Sfinți Părintelui nostru Epifanie, Preoților și adevărata învățatură a catoliceștii și apostolicești biserici» (f. 145—180); «A celui întru Sfinți Părintelui nostru Andrei Criteanul, Cuvînt de ramura stîlpărilor» (f. 183—214); «A celui întru Sfinți Părintelui nostru Ioan Damaschinul preotul. Cuvînt în Sfînta și marea Vineri și de Sfînta Cruce» (se găsește și în ms. cu nr. 539), (f. 215—225); De cuvîntul cel din Sîmbătă cea sfîntă (se găsește în ms. nr. 539) (f. 225—226); A cuvîntului Părintelui nostru Ioan Monahul și preotul bisericii cei sfinte a Învierii lui Iisus, Domnul nostru — Cuvînt de smochinul cel uscat și de pilda vie, care se citește în sfînta și marea Luni (se găsește și în ms. cu nr. 539) (f. 227—241); De cuvîntul acesta la Apostolul: «iar pentru curvie fieștecarele să-și aibă muierea sa» — I, Cor. VII, 2., (f. 242—257); De cuvîntul acesta: «Muierea este legată de lege atît cît va trăi bărbatul ei; iar de va adormi, slobodă este dacă va vrea să se mărite, numai întru Domnul. Dar mai fericită va fi de va rămîne așa» — I, Cor. VII 39—40, (f. 258—270); Lauda lui Maxim, și cei care se însoară și muiere să-și ia (f. 271—299). Aici avem mai multe fascicule legate într-una, scrise între anii 1788—1794 în Blaj. Scrierea este îngrijită pe unele locuri; sînt și părți cu corecturi, scrise grăbit, deci greu de descifrat. Ms. se află la Filiala Cluj a Academiei R. S. România, sub nr. 431, provenit de la Oradea (acolo cu nr. 62). E ms. autograf; are 299 file (f. 52, 116 — 118 albe); 265×205 mm; jum. pz.

19. Introducere (Cuvînt înainte) în proorocii cei mici și în unele cărți ale Noului Testament: Chiril, Arhiepiscopul Alexandriei, Ioan Gură de Aur, Vasile cel Mare și Ioan Damaschinul. Materialul este repartizat astfel: a. A celui întru Sfinți Părintelui nostru Chiril, Arhiepiscopul Alexandriei: În proorocul Iona — Cuvînt înainte (f. 1); În Amos proorocul — Cuvînt înainte (f. 2); în Abia proorocul — Cuvînt înainte (f. 3—4); În Iona proorocul Cuvînt înainte (f. 4—7); În Mihea proorocul — Cuvînt înainte (f. 7—9); În proorocul Naum — Cuvînt înainte (f. 9—11); În Avacum proorocul — Cuvînt înainte (f. 11—12); În Sofonie proorocul — Cuvînt înainte (f. 13); În Agheu proorocul Cuvînt înainte (f. 14—15); În Zaharia proorocul — Cuvînt înainte (f. 15—16); b, A celui întru Sfinți Părintelui nostru Ioan Gură de Aur, Arhiepiscopul Tarigradului, Teodosofia (f. 17—22); c. A celui întru Sfinți... Vasile cel Mare: Fragment din explicarea Hexaameronului (f. 23—24); d. În cărțile lui Pavel — Cuvînt înainte (f. 24—29); În cartea întâia către Corinteni — Cuvînt înainte (f. 29—31); În cartea a doua către Corinteni — Cuvînt înainte (f. 32—33); e, A celui întru Sfinți Părintelui nostru Ioan Damaschin, În cartea către Galateni — Cuvînt înainte (f. 34); f, A celui întru Sfinți Părintelui nostru Ioan Gură de Aur — În cartea către Evrei (f. 35); g, Ioan Damaschinul, De Cartea către Evrei (f. 35); În cartea către Filipeni (f. 36); h, Ioan Gură de Aur, În cartea către Filipeni — Cuvînt înainte (f. 36—39) i, Ioan Damaschin, În cartea către Corinteni — Cuvînt înainte (f. 40);... În cartea a doua către Corinteni — Cuvînt înainte (f. 40—41); j. Ioan Gură de Aur, În cartea a doua către Tesaloniceni

— *Cuvînt înainte* (f. 41—43). Ms. rom. la Fil Cluj a Acad. R. S. România, sub Nr. 415, provenit de la Oradea (acolo cu nr. 23). E. ms. autograf; 245×200 mm; jum. pz.

20. Traduceri (texte) religioase și «Filozofia, etica sau morala». Cuprinde: «A fericitului și preacuviosului Părintelui nostru și a toată lumea dascăl *Efrem Sirul* — *Cuvînt de prea frumosul Iosif* (e vorba de Iosif din Vechiul Testament), (f. 1—24). Pe fila 24 verso este încheierea: *BalASFALVAE* din Junii 1786 verso în *Valachicum hoc oratio per me Samuel Klein de Sad monachum*. Traducerea: «Cuvînt de preafrumosul Iosif» de găsește și în ms. nr. 539, f. 211—248. Volumul de față, intitulat: «Traduceri religioase», mai cuprinde: *Faptele Apostolilor* (f. 25—35); *Despre ajun, fără titlu* (f. 36—39); *Filosofia, Etica sau Morala* (f. 40—165); filele 166—172 cuprind material fără legătură cu cel din filele precedente (înfierarea unor vicii). Ms. rom. se află la Fil. Cluj a Acad. R. S. România, sub nr. 66, provenit de la Blaj (acolo cu nr. 70). E ms. autograf, are 172 file; 250 × 190 mm; jum. piele.

21. *S. Mîcu și Ștefan Pop*: Traduceri din Sfînta Scriptură și Sfinții Părinți. Cuprinde texte variate, care au fost cîndva în caiete separate și nepaginate de autori. Începutul și sfîrșitul multora din aceste caiete lipsește, de aceea nu pot fi date titlurile tuturor textelor. Cele care se află sînt: a) *Faptele Apostolilor* — neterminat (f. 2—73);

b) *A Tomii de Kempie* — *Cartea întîiu. Îndemnări folositoare spre viața duhovnicească* (f. 74—91); *Cartea II—IV.* (f. 92—145).

c) *A celui întru Sfinți Părintelui nostru Jeronim. Epistolie către Evstohie, de pămînt fecioriei întoarsă de monahul Ștefan Pop* (f. 146—153).

d) *Sentențiile prea fericitului și Sfințitului părintelui mucenic Nil* (f. 154—159). La sfîrșit, pe fila 159 v., se notează: «Sfîrșitul sentențiilor celui dintru Sfinți Părintelui nostru sfințitului mucenic Nil, talmăcite pre rumănie de călugărul Samoil Klain 1771.

e) *A celui întru Sfinți Părintelui nostru Ioan Klimacs* — *adecă că (!) ce au scris scara. Cuvînt către păstoriu* (f. 160—169). Pe margine, chiar la început, este notat de o altă mîna: «Întoarsă de călugărul Samoil Klain în anul 1795».

f) *Cartea Sf. Theodor Studit cătră egumenul Grigorie* (f. 169 v—172). Pe marginea filei 170 este notat cu altă cerneală: «de Samoil Klain întoarsă în anul 1780».

g) *Din cartea părinților multe fealuri de pilde* — *De Sfîntul Carion* (f. 172 v.—173).

h) *Că avea numai o fată și aceea mure(a) Luca, cap. X, stih, 42* (f. 174—187).

i) *Predicație la un mort* (f. 187 v—193).

j) *Om deșărtăciunii s-au asemănat ca umbra trece, Ps. 143, v. 5* (f. 192—195). Textele de la h, i, j, predici funebre, se pare că sînt ale lui Ștefan Pop.

Ms. rom. se află la Fil. Cluj a Academiei R. S. România, sub nr. 92, provenit de de la Blaj (acolo cu nr. 96). E ms. original; are 195 file (f. 152 v., 195 v., albe); 245×190 mm.

22. *A celor întru Sfinți cuviosilor Părinților noștri Pahomie, Efrem Sirul, Ioan de la scară, Aba Isaie, Aba Amon, Teodor Studit și Aba Maxim. Învățături aschiti-cești și acele acum întîiu talmăcite pe limba românească de Părintele Samoil Clain de la Sad Ieromonachul din mănăstirea Sfintei Troițe din Blajiu*. Materialul este repartizat astfel: a) *Din viața Sfîntului Pahomie* (f. 4—44); b) *A celui întru Sfinți Cuviosului Părintelui nostru Efrem Sirul* (f. 45—47); c) *A celui întru Sfinți Părintelui nostru Ioan Climak, Scara Raiului* — *Cuvînt înainte, La cartea aceasta titlul iaste: tablele duhovnicești* (f. 48—62), la fiecare parte titlul cuprinsului. Treapta 1: *Despre desfăcarea patimilor și lepădarea grijilor. Scara 2* (f. 62—67); *De înstrăinare* — *adică de fuga lumii și intrarea la viața călugărească* (f. 68—70). Scara 3: *De adevărata și curata pocăință, întruparea ce o spune viața sfinților și a vinovaților pocăință și de temniță* (f. 71—87), Scara 4: *De aducerea aminte de moarte* (f. 88—94). Scara 5: *Cartea către călugări* (f. 96—129). La sfîrșit se spune: «Cade-se a știi că în greceie această epistolă nu e împărțită în capete, precum e scrisă aici, ci toată într-una fără urmare iaste scrisă. Mai pre urma dar, o iubite cetitorule, primește de acăastă zicere: «Nu știi, porunci, cui nu iaste poruncită» (f. 129). d) *Plîngerea lui Aba Isaia anahoretul* (f. 132—144); e) *A cuviosului părintelui nostru Amon, Îndemnări și Îndreptări* (f. 144—159); f) *A celui întru Sfințirea cuviosului Părintelui nostru Teodor Studitul* — *Epistole și anume: epistola I către fiul Ștefan* (f. 163—166); epistola II-a către Anna

călugărița (f. 166 v.—169); Epistola III-a către Nicausa (f. 169 v.—171); epistola IV-a către Eufrosina (f. 172—174); epistola V-a, către cei ce sînt cu fiul Patrachie (f. 174 v.—178); epistola VI-a, către Toma Cărturariul (f. 178—180); epistola VII-a către episcopul Grigorie (180 v.—182); epistola VIII-a către învățătoare. (f. 182—184); epistola IX-a, către arhimandritul Gotiei (f. 184—188). La sfîrșitul epistolei a IX-a, traducătorul notează: «A celui întru Sfinți purtătorului de Dumnezeu, părintelui nostru și mărturisitorului Teodor Studitul, Egumenul mînăstirii Studiei (f. 188). În continuare, tot din Teodor Studitul, avem: «Însă se citește înaintea adormirii lui» — Testament (Ce credință, de egumen, Poruncile cele date egumenului, Cuvînt pre urmă (f. 188 v.—200). Filele 200 v.—214 cuprind date biografice despre Teodor Studitul, anul, luna, ziua și ceasul morții (821). Din Cartea bătrînilor (Patericul). De Sfîntul Carion (f. 203—214) h). Senteințele Prea fericitului Părintelui nostru și Sfîntului mucenic Nil (f. 215—232). La sfîrșitul cărții traducătorul a scris: «Sfîrșitul sentențiilor celui întru Sfinți Părintelui nostru și Sfîntului mucenic Nil — 1803. Această carte s-au tălmăcit și s-au scris de mine păcătosul Samoil Clain de la Sad Ieromonahul din mănăstirea Sfintei Troiță dela Blajiu. Țara Ardealului». E ms. rom. la Fil. Cluj a Academiei R. S. România, sub nr. 426, provenit de la Oradea (acolo cu nr. 55). Ms. autograf; are 231 file (f. 3, 95, 130—131, 160—162 albe); 260×200 mm.; jum. pz.

23. *Viața cuviosului Părintelui nostru Pavel Tiveul carele au fost întiiul pustnic, scrisă de cei întru sfinți Cuviosul părintele nostru Ieronim* (f. 3—24); Din cartea părinților. Multe feluri de pilde de Sfîntul Carion (f. 24—26). Cele ce urmează de aicea luate. Parabole (f. 26—29); Carte către fratele care s-au rugat să-i trimită cuvintele cele aflate ale Sfîntului Dorotei (f. 29—39); Viața Sfîntului Dositei (f. 39 v.—50); A celui întru Sfinți Părintelui nostru Abba Dorotei «Învățătură de multe feluri pentru ucenicii săi, după ce s-au deschilinit de ucenicii săi Abba Serid — și cu ajutorul lui Dumnezeu după moartea lui Abba Ioan Proculu și-a așezat mănăstirea sa după tăcerea cea desăvîrșită a lui Abba Varsanusie. De lepădarea de lume (f. 51—68); De smerenie (f. 69—79); De cunoștința sufletului (f. 79—83); De frica lui Dumnezeu (f. 83 v.—97); De neurmarea judecării sale (f. 97 v.—106); De a nu judeca pe aproapele (f. 106—116); De a se vinovăți pe sine însuși (f. 117—126); De ținerea aminte de răutăți (f. 126 v.—133); De minciună (f. 133 v.—136). Învățăturile acestea se găsesc în întregime în ms. cu nr. 516 (la Oradea cu nr. 186). Aici, le avem numai pînă la învățătura despre minciună (a noua). Textul are un scris frumos de o altă mînă. Învățăturile de pe zilele 97 v.—116 — de cunoștința sufletului, de frica de Dumnezeu, de neurmarea judecării sale — sînt copiate de pe manuscrisul cu nr. 516. — La început, e cusută o coală de hîrtie, pe care e scrisă copia unei scrisori în limba latină, a episcopului Ioan Bob, din 28.I.1785, către prepozitul călugărilor din Blaj, în care îi scrie că înaltul guvern, cu data de 28 decembrie — anul trecut (1784), nr. 10.693, a rînduit ca Samoil Clain și Gherman Petérlaky nu pot fi dispensați de voturile monastice și Samoil Clain nu poate fi trimis nici în păstoria sufletelor; să stea liniștit în mînăstire și să-și vadă de pázirea legilor sale monastice, iar celalalt, pentru nesupunere față de mai marii săi și pentru excesuri să fie serios îndrumat să se supună legilor Statului său. La sfîrșit, S. Clain a scris pe 2 file, niște rugăciuni pentru timp de război (în 1784 a fost război cu turcii) (f. 137—138). Ms. rom. se află la Fil. Cluj a Acad. R. S. România, sub nr. 478, provenit de la Oradea (acolo cu nr. 117). E ms. autograf; are 138 file; 250 × 195 mm.

24. «*Canoanele Săboarelor a toată lumea și a celor nameajnice și a Sfinților Părinți celea primite în biserica răsăritului: Acum întaiu tălmăcite și a doua oară întru acest chip scrise de jeromonahul Samoil Clain de la Sad în Mînăstirea Sfintei Troiță din Blajiu, la anul Domnului 1798*». Lucrarea are două părți. Partea I are 276 file, cuprinzînd următorul material: Canoanele Sfinților Apostoli (f. 3—5). Episcopul să se hirotonească de doi sau de trei episcopi (f. 6—23). Canoanele soborului de la Nikea, întiiul săbor a toată lumea (23 v.—31); Canoanele săborului a toată lumea, întii de la Țarigrad (f. 32—36), Efes (f. 36 v.—40), Calcedon (f. 41—52), Trula (f. 53—107), Al doilea de la Nikea (f. 107 v.—125), Canoanele sinoadelor locale, două la Țarigrad, două la Cartagena, Ancira, Neocézareea, Gangra, Antiohia, Sardichia (f. 108—274); Cartea soborului de la Africa către Celestin, papa de la Roma (f. 275). Cartea II-a cuprinde următorul material: Canoanele Sfinților Părinți; Dionisie (f. 277—282), Petru al Alexandriei (f. 282 v.—293); Sf. Grigorie al Neocézarei (f.

294—298), Vasile cel Mare, Arhiepiscopul Capadochiei (f. 298 v.—329), a Sf. Vasile cel Mare, Epistolă către Diodor (f. 329 v.—333), A Sf. Vasile cel Mare, către Horepiscopi (f. 334—336), Epistola lui Grigorie preotul (f. 337—338), A Sfântului Grigorie Episcopul Nisei, Epistola canonească către Letie, episcopul de la Militene (f. 339—350). Canoanele Sfântului Timotei (f. 351—356), A Sf. Teofil al Alexandriei (f. 357—362), a lui Nichifor, Patriarhul Țarigradului (f. 363—365). E de menționat că pe foaia de titlu (f. 2), în colțul drept de sus este imprimat vizibil și legibil sigiliul Episcopului Inochentie Clain, cu inscripția pe cercul din afară: «*Joannes Inocentius Liber baro Klein Dei et Apostolicae sedis Gratia Episcopus Fogarensis*; pe cercul interior: *Sacrae Cesareae Regiaeque Majestatis Consiliarius*». — În mijloc e stema episcopală. La sfârșitul părții întâia, S. Micu spune că a scris canoanele întâia dată în anul 1789, iar a doua oară în anul 1798. — Ms. rom. la Fil. Cluj a Acad. R. S. România, sub nr. 427, provenit de la Oradea (acolo cu nr. 56) E ms. autograf; are 355 file (f. 276 albă); 250 × 215 mm; j. piele.

25. «*A celui dintre Sfinți Părinți Părintelui nostru Dorotei. Învățăturile foarte de mare folos omului cucernic. Acum întâiu pre rumînie întoarse de Monahul Samoil Clain. Anul Domnului 1769.*» Scrisul e mărunț și îndesat. Foaia de titlu este cusută — din greșeală — pe la mijlocul fascicolului (e fila 56), cu următorul text: Scara, Cartea către fratele care s-au rugat să-i trimită cuvintele aflate ale Sf. Dorotei (f. 2). Viața Sf. Dorotei (f. 3—8). Cuvînt către cetitoriu (f. 7 v) Învățătura 1: De lepădarea de lume (f. 9—19); Înv. 2: De smerenie (f. 19—25); Înv. 3: De cunoștința sufletească (f. 25 v—27); Înv. 4: De frica lui Dumnezeu (f. 27—31); Înv. 5: De neurmarea judecării sale (f. 31 v—34); Înv. 6: De a nu judecarea pre deaproapele (f. 34 v—37); Înv. 7: De a se vinovăți pe sine însuși (f. 37 v—40); Înv. 8: De neținerea aminte de răutăți (f. 40 v.—42); Înv. 9: De minciună (f. 42 v.—44); Înv. 10: De purcederea în calea lui Dumnezeu (f. 44 v.—47); Înv. 11: De dezrădăcinarea patimilor (f. 47 v.—51); Înv. 12: De frica muncii ce va să fie (f. 51—54); Înv. 13: De suferința ispitelor (f. 55—59); Înv. 14: De zidirea faptelor bune (f. 59 v.—64); Înv. 15: De sfintele posturi (f. 64—66); Înv. 16: De purtarea și cum trebuie a petrece (f. 66 v.—68); Înv. 17: De egumeni și de rînduiala fraților (f. 58—69); Înv. 18: Către egumeni sau ispravnici (f. 69 v.—70); Înv. 19: Multe feluri de învățăturile pre scurt (f. 70—71); Înv. 20: De întărirea și răceala duhovnicului (f. 71); Înv. 21: De întrebări și răspunsuri călugărești (f. 71 v.—73); Înv. 22: Tilcuirea unor învățăturile ale Sfântului Grigorie: De Paști (f. 73 v.—76); Înv. 23: Tilcuirea — adică învățătura Sf. Gheorghe Bogoslov. De mucenici (f. 76—78). — Cărțile Sf. Dorotei — opt — către frații cei ce se ispitesc (f. 78 v.—79). Acest manuscris este copiat — în parte — de altă mînă în ms. cu nr. 578. Manuscrisul cu învățăturile Sf. Dorotei — în întregime — se află la Fil. Cluj a Academiei R. S. România, sub nr. 516, provenit de la Oradea, (acolo cu nr. 186). E ms. autograf; are 79 file; 245 × 195 mm. j. pz.

26. *Predici*, de prin anii 1798—1807, de mai mulți autori. După scris, recunoaștem că una este a lui Samuil Micu și anume: La Dumînica după Botezul Domnului: «Pocăiți-vă, că s-au arătat împărăția cerurilor... Matei II, 2 (f. 172—182). Ms. la Fil. Cluj a Academiei R. S. România, sub nr. 540, provenit de la Oradea (acolo cu nr. 232). E ms. contemporan, scris de mai multe mîini; are 183 file (f. 41, 70, 85—86, 90, 114, 127 albe); 290 × 230 mm.; jum. pz.

*

Traduceri postpatristice. — Numărul scrierilor postpatristice ale lui Samuil Micu Clain este redus în raport cu cele patristice. Traducerile postpatristice sînt risipite printre cele patristice. Aici, facem doar mențiune despre ele, cu arătarea locului unde se găsesc în cuprinsul traducerilor patristice. Astfel, a făcut următoarele traduceri din literatura postpatristică: a) Din opera Sf. Teodor Studitul: *Carte către arhimandritul Gotiei*, în ms. cu nr. 431 (f. 117—121) menționat de noi mai sus, la p. 18—26. Tot din Sfântul Teodor Studitul avem în ms. cu nr. 92 la Filiala Cluj a Academiei R. S. România: *Cartea Sf. Theodor Studitul către egumenul Grigorie* (f. 169 v—172), menționat de noi mai sus la pct. 7, pct. 21, lit. f. Mai avem traduceri din Sf. Teodor Studitul, menționate de noi la punctul 22, lit. f, și anume: *Epistole*, — în ms. cu nr. 426. Filiala Cluj — (f. 163—200). Se dau și date biografice, unele eronate, ca anul morții (f. 200 v. — 214) (b) *Toma de Kempis* († 1471): *De urmarea lui Hristos* în ms. de la Filiala Cluj a Acad. R. S. România, cu nr. 430 și 92, de asemenea, menționat mai sus.

3. *Scurtă caracterizare a activității de traducător a lui Samuil Micu Clain.* — Munca de traducător a lui Samuil Micu Clain echivalează cu ostenelele celui mai prodigios teolog din zilele noastre, ținând seamă de permanenta lui tensiune sufletească, de vicisitudinile vremii aceleia și de vrăjmășiile îndreptate împotriva lui. Pe drept cuvânt, se poate spune: «*Scriptis inter dolores læt aerumnas* 4). Osîrdia lui, în această direcție, uimește de-a dreptul și stîrnește legitimă admirație, gîndindu-ne și la faptul că ea avea ca scop descoperirea adevărului. Ca teolog, pentru descoperirea adevărului, s-a îndreptat spre izvorul de apă vie al literaturii patristice. Aici, socotea el că este adevărata lumină a adevărului, care să întărească pe creștini în credință. E vorba de hrana duhovnicească culeasă — aproape în întregime — din Sfinții Părinți ai Răsăritului. Scria și traducea în limba română nu pentru teologi și învățați care se încurcă în «prejudecăți» și se lasă furați de «povești», ci pentru poporul românesc, care are «bună minte».

Scopul pe care l-a urmărit S. Micu cu traducerile sale a fost să pună în mîna credincioșilor români armele de întărire a credinței și de luptă împotriva stărilor nedrepte. El n-a fost numai un contemplativ, ci și un militant, un luptător pentru cauza celor împilați. Slova era pentru el, ca și pentru ceilalți reprezentanți ai Școlii ardelenne, izvor de lumină și de îndemn la lupta împotriva întunericului înconjurător și a silniciilor de tot felul. Influențat mult de luminism, S. Micu militează nu numai pentru realizarea unei culturi, ci îndeosebi pentru difuzarea ei în masă. Cum o cultură «originală» nu era posibilă în împrejurările date, el traduce enorm, spre a pătrunde cît mai multă lumină în sufletul popoului 5).

Traducerile lui Samuil Micu din literatura patristică fac dovada că el a cunoscut bine limba greacă și s-a folosit corect de ea, transpunînd fidel pe românește învățăturile dogmatice și morale ale comorilor patristice. Ceea ce spune el, la începutul Bibliei, adresîndu-se cititorului, că dacă i se va părea «întunecat graiul», «acesta este pentru că n-a adăugat nici un cuvînt, ci a vrut ca textul să rămîie întru curățenia sa și întru tot adevărul său, după cum iaste în cea elinească», se potrivește aîdoma și la traducerea din Sfinții Părinți 6. Dar chiar cunoscînd limba textului original, munca lui a fost anevoioasă, fiindcă a trebuit să găsească termenii corespunzători în limba română sau să creeze termenii de care avea în redarea sensului adevărat. În caz de impas, a recurs la limba populară, și a împrumutat terminologia corespunzătoare. Aici, a găsit cuvinte colorate și expresive (spre ex. în loc de patrie «moșie» etc.) Samuil Micu caută totdeauna termenul, care să exprime ideea, fără să fie rigid. Pretutindeni, în felul de a traduce, se vedește ca avînd talent literar; dispune de darul de a povăști în genul cronicarilor, de aceea istoricul literar D. Popovici l-a asemănat cu Neculce 7. Dacă cineva și-ar lua greaua și temerara sarcină de a studia toate scrierile lui S. Micu — și ar fi de dorit lucrul acesta —, ne gîndim întîi la traducerile din literatura patristică — ar descoperi pe lîngă fondul bogat, și un stil curgător, adeseori plin de farmec și vioiciune. Desigur, o atare încercare presupune peseverență benedictină și pasiune științifică. Ea ar fi răsplătită îmbelșugat, de o parte, s-ar îmbogăți literatura noastră teologică, iar de altă parte, cercetătorul ar avea satisfacții intelectuale și morale deosebite. S-ar cuveni să fie valorificată osteneala, acestui «venerabil», cum nimerit a fost numit din partea unui istoric al vremii aceleiași cunoscător al vieții și operei sale 8.

Sînt actuale cuvintele biblice, cu care I. Bianu își încheie lucrarea despre viața și activitatea lui Samuil Micu Clain: «*Aduceți-vă aminte de lucrurile părinților voștri, pe care le-au făcut întru veacurile lor, și veți lua mărirea și nume veșnic*» (I Mac., II, 51).

Pr. Ion BUNEA

4. I. Bianu, *Bibliografia românească veche*, vol. II, București, 1910, p. 24.

5. Dumitru Ghișe — Pompiliu Teodor, *Fragmentarium iluminist*, Cluj, 1972, p. 22, 61.

6. Ms. nr. 115, f. 806 la Fil. Cluj a Academiei Republicii Socialiste România; vezi și Bianu—Hodoș., *op. cit.*, vol. II, p. 381—382.

7. D. Popovici, *La littérature roumaine à l'époque des lumières*, Sibiu, 1945, p. 202.

8. I. Bianu, *op. cit.*, p. 19.

DIH · TRĂCYTYL · BISERICII · HOASTRE

CERCETĂRI ȘI REZULTATE LA MÎNĂSTIREA BRADU

Nu departe de Buzău, pe valea râului Nișcov, străjuită de culmile dealurilor Istrița și Găul, călătorului spre Lapoș i se înfățișează ruinele fostei Mînăstiri Bradu¹.

Scurgerea timpului a mai lăsat pînă la noi, în bună stare, numai biserica, în ciuda unor «renovări» tîrzii și puțin inspirate. Ruinate în parte, de jur-împrejur se mai păstrează zidurile de apărare, cu două turnuri circulare la colțurile de nord-est și sud-est. În interior, de-o parte și de alta a turnului de poartă, adosate laturii de est — singura porțiune din ziduri, mai bine păstrată —, se găsesc șase încăperi boltite, din care două au servit pînă deunăzi ca magazii. Deasupra lor se mai văd încă și astăzi urmele amenajărilor făcute pentru școala și primăria comunei Tisău, ce au funcționat aici pînă în 1910, respectiv 1905. În afară, la circa 10 m spre sud, se observă ici și colo, la suprafață, resturile unor construcții din piatră, reprezentînd o a doua incintă, exterioară.

Pisania de la intrare, în românește, nu face nici o referire la construcția sau reafacerea bisericii (fig. 2). Leatul este 7150 (1642), singurele personaje pomenite fiind *popa Nictarie*, egumen al mînăstirii la acea dată, și *logofătul Bale* din Chiojd, ispravnic². În interior sînt zugrăviți, pe peretele de sud al naosului actual, *Radu Mihalcea* vel comis și *jupîneasa Sofiica*, soția sa, cu biserica în mîini (fig. 3), pe peretele de vest, vornicul *Mihalcea* din Pătîrlage, iar pe cel de nord, *jupîneasa Neaga*, jupan *Moisi* spătarul și soția sa *jupîneasa Ilinca* (fig. 4). Atribuită de tradiția locală, doamnei Neaga, soția voevodului Mihnea Turcitul³, mînăstirea este atestată documentar pentru

1. Textul completat al comunicării susținute la Sesiunea anuală de comunicări științifice a D.P.C.N. din 15–16 iunie 1976. Mulțumim cu această ocazie cercetătorilor O. Iliescu, Elena Isăcescu și Constanța Jecu, de la Cabinetul numismatic al Academiei R. S. România, pentru identificarea monedelor descoperite la Bradu. Mulțumiri deosebite se cuvin Pr. P. Lambru și Pr. S. Coman pentru sprijinul acordat. De asemenea studentelor Cristina Alexandrescu și Ecaterina Mihai pentru rîvna depusă la săpături.

2. Textul pisaniei este acesta: «Hramul și fala Sfîntului Marelui Mucenic Dimitrie Mirotocivago pentru sufletu moșilor sci ale părinților și ale noastre ca să fie pomeniți v dni Io Mateiu Voevod leat 7150 I bist egumen pop Nictarie ispravnic Balea log. ot. Chiojd».

3. Pe valea Nișcovului legendele privind pe doamna Neaga atribuie acesteia biserica din Lapoș, cea de la Cheia, Mînăstirea Bradu, Mînăstirea Ciolanu, biserica din Grajdana. Trdiția se explică în parte, prin aceea că doamna Neaga se trăgea din familia vistierului Vlaicu din Jugureni sau Runceni, familie care a mai dat Țării Românești și pe doamna Rada a lui Vlad Vintilă de la Slatina. Vezi N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova*, București, 1971, p. 104.

prima oară în 15 ianuarie 1600, când, între aldămășarii martori la o vânzare de pământ este trecut și «Dragomir de la mînăstirea de la Brad»⁴.

Făcînd o sumară descriere a mînăstirii la finele secolului trecut, Constantin Șt. Bilciurescu o socotea ca fiind anterioară epocii lui Matei Basarab⁵. N. A. Constantinescu o socotea ca pe o ctitorie mai veche decît secolul XVII, adăugînd că a folosit ca refugiu boierilor buzoieni și familiei domnitoare în vremuri de restriște⁶. Ceva mai tîrziu, Virgil Drăghiceanu o considera, fără a argumenta însă, ca fiind o ctitorie a doamnei Rada, soția lui Vlad Vintilă de la Slatina, sau a ascendenților acesteia⁷. Tot el dă și prima lectură a inscripțiilor de pe pietrele de mormînt din biserică⁸.

Nicolae Iorga, cu ocazia unei călătorii prin acele părți, remarcă masivitatea zidurilor mînăstirii socotind că acestea au fost ridicate pentru a apăra «biata bisericuță». Iorga afirmă chiar, că, la Bradu, este vorba de o cetate ce, aidoma celei de la Vintilă-Vodă, cu care se și aseamănă, făcea parte dintr-un sistem de fortificații menite să apere numeroasele drumuri ce traversau Carpații din Țara Birsei spre părțile Buzăului⁹. Utilizînd o serie de documente, inedite la acea vreme, A. Vasilescu publică în anul 1937 o monografie a Mînăstirii Bradu, acordînd un spațiu larg istoricului acesteia. Pe baza analizei izvoarelor scrise, A. Vasilescu fixează data rezidirii mînăstirii în jurul anului 1632, arătînd totodată că mînăstirea datează din sec. XVI fiind ridicată pentru prima oară de ascendenții lui Radu Mihalcea, așa cum se vede din actul de închinare al mînăstirii din 2 mai 1638, în care se menționează: «...pentru că aciast(ă) sf(î)ntă mănăstir(e) de la Brad fost-a de moșie bătrîn(ă) a moșilor și a strămoșilor... mai de nainte vrem(e)»¹⁰. Se precizează cu această ocazie că în sec. XVII ctitori ai mînăstirii au fost Radu Mihalcea vel comis, jupîneasa Sofica, soția sa, Pătru postelnic din Pătîrlage, unchiul comisului, Gheorghe, Neagoe și Moisi, frații lui Radu. Toți aceștia o și închină, așa cum am văzut în 1638, mînăstirii Molid voschepastos din eparhia Pogoniana, în Rumelia¹¹.

În 1939, pictura din biserică a fost refăcută aproape în întregime. Cu acest prilej a fost scris la proscomidie și un pomelnic, în care, printre «bătrînii ctitori ai vechii Mînăstiri de la Bradu», înaintea lui Radu Mihalcea vel comis, sînt trecuți «Vladul vornecul, Neagoe stolnicul, Mihalcea vel vornecul, fratele său Pătru Postelnicul...». Tot la proscomidie, există și o listă a egumenilor și preoților ce au slujit la mînăstire, listă ce începe însă cu Nectarie, egumen între 1638 și 1656. Din alte izvoare scrise se mai știe că la 1686, Constantin Căpitan Filipescu, ginerele lui Radu Mihalcea, reînchină mînăstirea¹², apoi că în 1689, doamna Elena, soția lui Constantin Brâncoveanu petrece un Crăciun la Mînăstirea Bradu, unde se adăpostise în vremea năvălirii generalului Heisler¹³. În sfîrșit, mai aflăm că, la fel cu alte asemenea lăcașuri din Țara Românească, și mînăstirea Bradu are de suferit de pe urma prădăciunilor turcești de la 1821¹⁴.

4. DRH, B, XI, 362, p. 509. Pentru Mînăstirea Bradu vezi Bibliografia la N. Stoicescu, *Bibliografia monumentelor feudale din Țara Românească*, în «Mitropolia Olteniei», XVI (1964), nr. 1-2, p. 145.

5. Constantin Șt. Bilciurescu, *Monastirile și bisericile din România*, București, 1890, p. 67.

6. N. A. Constantinescu, «Buletinul Comisiunii Monumentelor istorice» (BCMI) 17, 1924, p. 141.

7. V. Drăghiceanu, BCMI, 24, 70, 1931, p. 160 și *Idem*, BCMI, 26, 78, 1933, p. 170.

8. BCMI, 24, 69, 1931, p. 93.

9. N. Iorga, BCMI, 27, 79, 1934, p. 28.

10. A. Vasilescu, *Mînăstirea Bradu de pe Nișcov*, extras din revista «Biserica Ortodoxă Română», LV (1937), nr. 1-2, p. 6. 11. *Ibidem*.

12. *Gramata patriarhului ecumenic Dionisie din 1688*, Hurmuzaki-Iorga, XIV nr. 1, p. 743.

13. C. S. Bilciurescu, *op. cit.*, p. 68.

14. N. Vrapciu, în «Studii și cercetări de istorie buzoiană», 1, 1973, p. 82.

Primele cercetări sistematice, în vederea restaurării monumentului au început în toamna anului 1974. În urma săpăturilor arheologice preliminare, conduse de către Gh. I. Cantacuzino s-a putut stabili că primul nivel de locuire de la Bradu datează din a doua jumătate a veacului XV, datare obținută pe baza unei monede de la Ștefan cel Mare¹⁵, descoperită în stratul cel mai de jos. Au fost evidențiate două etape de construcție, în prima, databilă în cursul secolului al XVI-lea, fiind ridicată biserica, iar în cea de a doua, în apropierea anului 1641—1642 (anul pisaniei) fiind construite turnul clopotniță adosat biserici și o serie de chilii presupunându-se că în jurul aceleiași date fusese construită incinta. Distrugerea mănăstirii a fost fixată în timp, la sfârșitul secolului al XVIII-lea pe baza unei monede din 1789 de la sultanul Selim II, descoperită în stratul de dărâmtură¹⁶.

În primăvara lui 1975, au fost reluate cercetările arheologice. terminate în aprilie 1976, noile săpături au urmărit precizarea din punct de vedere cronologic și planimetric, a etapelor de construcție, stabilirea diferitelor nivele de funcționare din interior și exterior, studierea în detaliu a celor mai vechi urme de locuire. Desfășurată concomitent, cercetarea de arhitectură a avut ca obiectiv studierea tuturor caracteristicilor constructive cât mai detaliat, pentru fiecare din elementele ce compun ansamblul mănăstiresc Bradu, compararea lor cu monumente similar din zonă sau de aiurea, rezultatele urmînd a contribui la întocmirea proiectului de restaurare al fostei Mănăstiri Bradu. Investigația arheologică s-a sprijinit, în principal, pe observațiile stratigrafice înregistrate pe profilele secțiunii magistrale, ce traversa incinta de la est spre vest, trecînd prin turnul de poartă; observații suplimentare au mai fost făcute în interiorul bisericii, în colțul de sud-est al incintei. În linii mari succesiunea stratigrafică este următoarea:

Solul viu — un lut galben —, este suprapus de un humus vechi gros de cca. 0,10 m, fără urme antropogene. Imediat peste el se găsește stratul de pămînt brun-închis, cu mult material ceramic, îndeosebi în complexe ce-i aparțin. În interiorul bisericii, acestui strat îi corespund, mai întii o dungă neagră, de cărbune, rezultată din curățirea terenului prin ardere, apoi un strat subțire de lut și nisip. Acestea două, formează împreună, depunerea din interiorul unei biserici de lemn. Deasupra acestui orizont (stratul brun-închis și stratul de funcționare al bisericii de lemn) se află un nivel de arsură, foarte puternic, în care s-a găsit un aspru de argint de la Selim I (1512—1520). La rîndul ei, arsura este suprapusă de nivelul de construcție al Bisericii de zid, nivel ce acoperă o groapă (Gr. 22), în care a fost găsit un alt aspru de la Selim I. Depunerea următoare este un strat de pămînt castaniu, din care a fost săpată Gr. 5. Aceasta era «căpăcuită» de o dungă de mortar legată de fundația turnului de poartă al incintei. În Gr. 5 au fost descoperiți un denar de argint de la Maximilian II, avînd imprimat anul 1566 și un aspru de la Soliman I (1520—1566).

Nivelul de construcție al incintei se găsește sub o depunere brun-deschisă, cu material databil în secolul al XVII-lea, peste care se întinde o dungă de mortar rezultată de la construcția chiliilor și a turnului clopotniță. Urmează apoi un strat de dărâmtură masivă, databil la sfârșitul secolului XVIII — începutul secolului XIX, pe baza a numeroase monede descoperite în moloz și plasate în timp în intervalul 1773—1808.

15. Gh. I. Cantacuzino, *Observații privind cercetările arheologice de la mănăstirea Bradu*, (comunicare la Sesiunea de comunicări științifice a DPCN din mai 1975). Moneda a fost identificată de către O. Iliescu.

16. *Ibidem*.

Așa cum reiese din analiza tuturor datelor de ordin stratigrafic înregistrate în cursul săpăturilor, la Bradu ne găsim în fața unei îndelungate viețuiri omenești, eșalonată în câteva etape distincte din punct de vedere arheologic.

Cea mai veche locuire la Bradu este ilustrată de două complexe arheologice identificate și cercetate în cursul campaniei din 1976. De formă rectangulară, având vetre simple, pe podea, înconjurată de o gardină din pietre, cele două complexe (Gr. 54 și Gr. 55) pe plan (fig. 12) sînt de fapt două locuințe-bordei. Inventarul lor ceramic se compune în exclusivitate din olarie de tip Zimnicea-Coconi: borcane cu marginea triunghiulară în secțiune, căni cu gura trilobată, oale cu o toartă cu profilul buzei în «S», decorate cu benzi de caneluri înguste, ulcioare cu decor lustruit, boluri smălțuite cu picior inelar, cu decor sgrafitat. Prezența acestor tipuri ceramice în cele două bordeie cercetate la Bradu asigură datarea acestora la sfîrșitul secolului XIV—începutul secolului XV, în vremea lui *Mircea cel Bătrîn*.

Săpîndu-se în interiorul bisericii de zid, au fost descoperite resturile fundației unei *biserici mai vechi*. Lăcașul, construit din lemn, așa cum o dovedesc bucățile masive de chirpic păstrînd amprentele birnelor, a fost așezat pe o «talpă» din bolovani, al cărei rol era să prevină pătrunderea umidității din sol în pereții de lemn¹⁷. Planul este dreptunghiular, cu o absidă pentagonală la răsărit (fig. 6), specific bisericilor de lemn românesc¹⁸. Înaintea construcției, terenul a fost curățat prin ardere, după aceea fiind amenajată o podea din lut și nisip. Dimensiuni, apreciabile (16 × 5 m), sînt aceleași ca și ale bisericii de zid ce o suprapune aproape exact, biserica de lemn fiind compartimentată în pronaos, naos și altar. Talpa peretelui despărțitor a fost surprinsă în plan, la vest de zidul intermediar al bisericii din secolul XVI (fig. 13). În pronaosul bisericii de lemn au fost descoperite o serie de morminte (fig. 5), la care, spre deosebire de orizontul de înmormîntări contemporan din exterior (fig. 7), s-au găsit inele de argint și bronz, pe unul din ele (cel din M. 24) fiind săpat numele **ГЮРА** (GIURA).

În ce privește data ridicării bisericii de lemn, în lipsa unor descoperiri monetare, ne folosim de o serie de observații de ordin stratigrafic. În primul rînd subliniem faptul că nivelul de construcție al bisericii de lemn — dunga neagră de defrișare — suprapune direct solul viu. În exterior, acestui nivel îi corespunde stratul de pămînt brun-închis din care au fost săpate cele două bordeie deja amintite.

La partea superioară a acestui strat au fost descoperite urmele unor locuințe de suprafață asociate cu ceramica ornamentală specifică secolului XV (Plăci decorative cu motive geometrice, vegetale, scene de vînătoare, nesmălțuite). Din păcate, resturile locuințelor de suprafață, zăcînd sub zidurile și pardoseala chiliilor din secolul XVII, nu au putut fi cercetate în amănunt, lipsindu-ne astfel o relație stratigrafică directă între bordeie, biserica de lemn și locuințele de suprafață. În atare situație ne mărginim doar la presupunerea ca, ulterior existenței celor două bordeie, foarte probabil la jumătatea secolului XV, se ridică *biserica de lemn*, și locuințele de suprafață de la sud de aceasta. Tot acum va fi construită și fîntîna din bolovani legați cu lut, descoperită în zona de est a incintei și «călcată», parțial de zidul împrejmuitoare. Sfîrșitul acestei faze este reprezentat de nivelul de arsură puternică prezent în toate secțiunile.

17. V. Vătășianu, *Istoria artei europene*, vol. I, București, 1968, p. 537.

18. *Ibidem*, fig. 697/2.

Pe baza celor două monezi de la Selim I, amintite deja, punem această distrugere în legătură cu incursiunea din noiembrie 1521 a trupelor beifului de Nicopole, împotriva buzoienilor, spijinatori ai pretendentului Vlad-Dragomir Călugărul¹⁹.

Distrugerea provocată de akîngii lui Mehmet-beg nu a însemnat însă și sfârșitul așezării. La foarte scurtă vreme, ca o sfidare la adresa năvălitorilor, se ridică o nouă biserică, de data aceasta din zid, menită să înfrunte încercările vremurilor. Primul element de datare îl constituie asprul de la Selim I (1512—1520) descoperit pe fundul Gr. 22. Acceptînd însă pentru distrugerea prin incendiu a bisericii de lemn, data de noiembrie 1521, ridicarea bisericii de zid trebuie plasată după această dată, ce reprezintă un *terminus post quem*. Descoperirea în SIV, la un nivel corespunzător bisericii, a unei jumătăți de gros de la Sigismund I al Poloniei (1506—1548), ne îngăduie să fixăm ridicarea lăcașului între 1522 și 1548, înclinînd însă pentru anii imediat următori datei de 1521, ceea ce ar corespunde cu domnia lui Radu de la Afumați (1522—1529).

Biserica, de plan dreptunghiular, cu naos și pronaos, acoperită cu boltă cilindrică longitudinală, are o lungime de cca 16 m. Fundația bisericii se sprijinea pe o rețea de țaruși, lungi de 0,50 m și bătuți pe fundul șanțului de fundare din 0,10—0,10 m. În prezent, zidul despărțitor nu mai există. Pe pereți însă se mai observă doar nașterile bolților. Compoziția fațadei este frumoasă. Un brîu puternic încinge toată biserica pe la mijlocul înălțimii, între cele două registre de firide înguste. În registrul superior firidele sînt arcuite cu cîte un semicerc aplicat în relief față de peretele bisericii, iar în registrul inferior devin niște panouri dreptunghiulare retrase. Soclul este frumos profilat prin cărămizi concave așezate pe muchie. Fațada este decorată cu fișii orizontale de cărămizi aparente, iar între ele cu panouri tencuite, întrerupte prin cîte două cărămizi verticale. Ferestrele au ancadramente, adăugate în secolul XVII, de piatră simplă, cu un profil adîncit pe mijloc.

*Tîrziu, în secolul XIX, biserica a fost tencuită prima oară. Un sgrafit din 1835, pe o cărămidă din parament, arată că pînă la această dată biserica mai păstra vechea înfățișare exterioară*²⁰ (fig. 8).

Desele năvăliri, conflictele dintre diferitele partide boierești, impuneau la sfârșitul secolului XVI, fortificarea unor puncte ce deveneau astfel locuri de refugiu. Astfel și la Bradu către finele veacului al XVI-lea se ridică de jur-împrejurul bisericii o fortificație. Cele două monezi descoperite în Gr. 5, lîngă turnul de poartă al incintei fortificate, asigură datarea acesteia după anul 1566. Foarte probabil că zidurile au fost înălțate în vremea doamnei Neaga, ceea ce ar explica și legenda atît de vie încă.

În ce privește planul, cercetarea noastră a stabilit că incinta a avut un turn de poartă de plan pătrat, probabil cu o suprastructură de lemn și patru turnuri de colț circulare.

Cu ocazia cercetării din 1975, au fost dezvelite ruinele turnurilor din colțurile de NV și SV dovedindu-se prin ceramica descoperită *in situ* că și acestea au funcționat pînă la sfârșitul secolului XVIII, dată la care incinta este dărîmată. Spre deosebire de celelalte trei turnuri, cel din colțul de NV a fost pardosit ulterior cu cărămidă (fig. 12). Zidurile împrejmuitoare, groase de 1,10 m au avut o fundație sprijinită, ca și

19. N. Iorga, *Istoria armatei românești*, București, 1970, p. 123.

20. Descrierea numeroaselor sgrăfite a fost făcută de către cercetătoarea Monica Breazu, căreia îi mulțumim și pe această cale.

biserica, pe țărui de lemn. Construită la sfârșitul secolului XVI, «cetatea Bradu» a avut drept model pe cea de la Vintilă-Vodă, ridicată de voievodul Vlad Vintilă de la Slatina (1532—1535).

Publicînd rezultatele săpăturilor făcute la Vintilă-Vodă, Virgil Drăghiceanu face următoarea afirmație: «Această incintă fortificată... nu are nimic comun cu fortificațiile obișnuite de tip bizantin, ce existau în jurul celorlalte mînăstiri din țară, ca la Hurezi. E un vechi tip occidental, adus desigur de sași, care se găsește și în jurul Mînăstirii Bradu, zidită de ascendenții doamnei Rada. Lucrul nu e de mirare, cînd știm că Vintilă-Vodă a adus zidari și pietrari din Ardeal, în 1533 și 1534»²¹.

Structura zidurilor «cetății» Bradu este din piatră spartă cu mortar de var hidraulic, nivelată din loc în loc cu rînduri de cărămidă îngustă. Singura porțiune originală a zidului este latura de est. Aici sînt vizibile gurile de tragere sub forma de gaură de cheie răsturnată, în număr de 4 (interax 1,30) pe partea dreaptă a intrării. Cercetarea de parament a dus la desfacerea a încă 3 asemenea guri de tragere, închise ulterior, în apropierea bastionului de NE.

În interiorul bastioanelor și pe latura de est s-au găsit încastrările bînelor al încăperilor ce au funcționat în secolul XIX, nu s-au mai păstrat gurile de tragere.

Desfăcînd umplutura de zidărie s-au găsit pe partea interioară a zidului, pornirile acelor guri de tragere în număr de 5. Decaparea de tencuială la bastionul de NE (ce a servit în sec. XIX—XX ca clopotniță) a scos la iveală gurile de tragere, cu arc semicircular, în număr de 6 la primul nivel și de 7 la cel de sus.

În interiorul bastioanelor și pe latura de est s-au găsit încastrările bînelor de susținere a drumului de strajă.

Odată cu incinta a mai fost construită și o clădire pe latura de vest. De la aceasta s-au mai păstrat doar beciurile acoperite cu bolți semicilindrice, cu o intrare în plan înclinat (fig. 10). Contemporaneitatea acestei clădiri — casă boierească sau stăreție — cu zidul de incintă este asigurată de țeserea zidurilor respective, de existența unor firide pentru opaite în zidul de incintă. Probabil că această clădire servea de reședință ctitorului din secolul XVI, ce își asigurase la Bradu un refugiu pentru el și familia sa în vremurile acelea nesigure. Gurile de tragere, turnurile, zidurile înseși, constituie elemente ce ne permit să presupunem că la Bradu, deși la sfârșitul secolului XVI exista deja o mînăstire (vezi actul din 15 ian. 1600), oamenii din împrejurimi se puteau adăposti la nevoie în fața năvălitorilor. O asemenea situație este de altfel caracteristică țărilor române a căror istorie cunoaște nenumărate cazuri în care populația amenințată de dese năvăliri se ascundea îndărătul zidurilor mînăstirilor.

Încă din 1974, se stabilise că turnul clopotniță și chiliile au fost construite ulterior bisericii. Cercetarea noastră a confirmat acest lucru, precizînd totodată, că noile construcții sînt ulterioare și zidului de incintă.

În ianuarie 1976 a fost descoperit, pe podeaua unei chilii de pe latura de sud, un tezaur monetar. Compus din 1150 monezi de argint, tezaurul se datează după ultima sa monedă, care are imprimat anul 1631²². Știind însă că Mihalcea vornicul al doilea din Pătîrlage, tatăl vel comisului, care nu figurează printre ctitori, moare pe la

21. V. Drăghiceanu, BCMI, 26, 78, 1933, p. 170.

22. Identificarea monedelor din tezaur a fost făcută de colegul Vasile Drîmbocianu de la Muzeul județean de istorie din Buzău. Îi mulțumim și pe această cale.

1735²³, data ridicării turnului clopotniță, a chiliilor și a trapezei poate fi plasată în intervalul dintre anul 1635—1638, cunoscând deja că la 1638 mînăstirea era închinată de către ctitorii săi la mînăstirea Molidvoschepastos, la Bradu sosind și Nectarie, primul egumen grec. Din acest moment rolul defensiv al mînăstirii trece tot mai mult pe planul al doilea, noile clădiri adăugate fiind menite să adăpostească un număr mai mare de călugări.

Chiliile, cu ziduri groase de 0,80 m, sînt încăperi de 3,50 × 4 sau 5 m, prevăzute cu sobe din cahle și pardosite cu cărămidă. Ele se întind de-a lungul laturilor de nord și de sud ale incintei. Pe latura de nord se află și trapeza, de asemenea pardosită cu cărămidă.

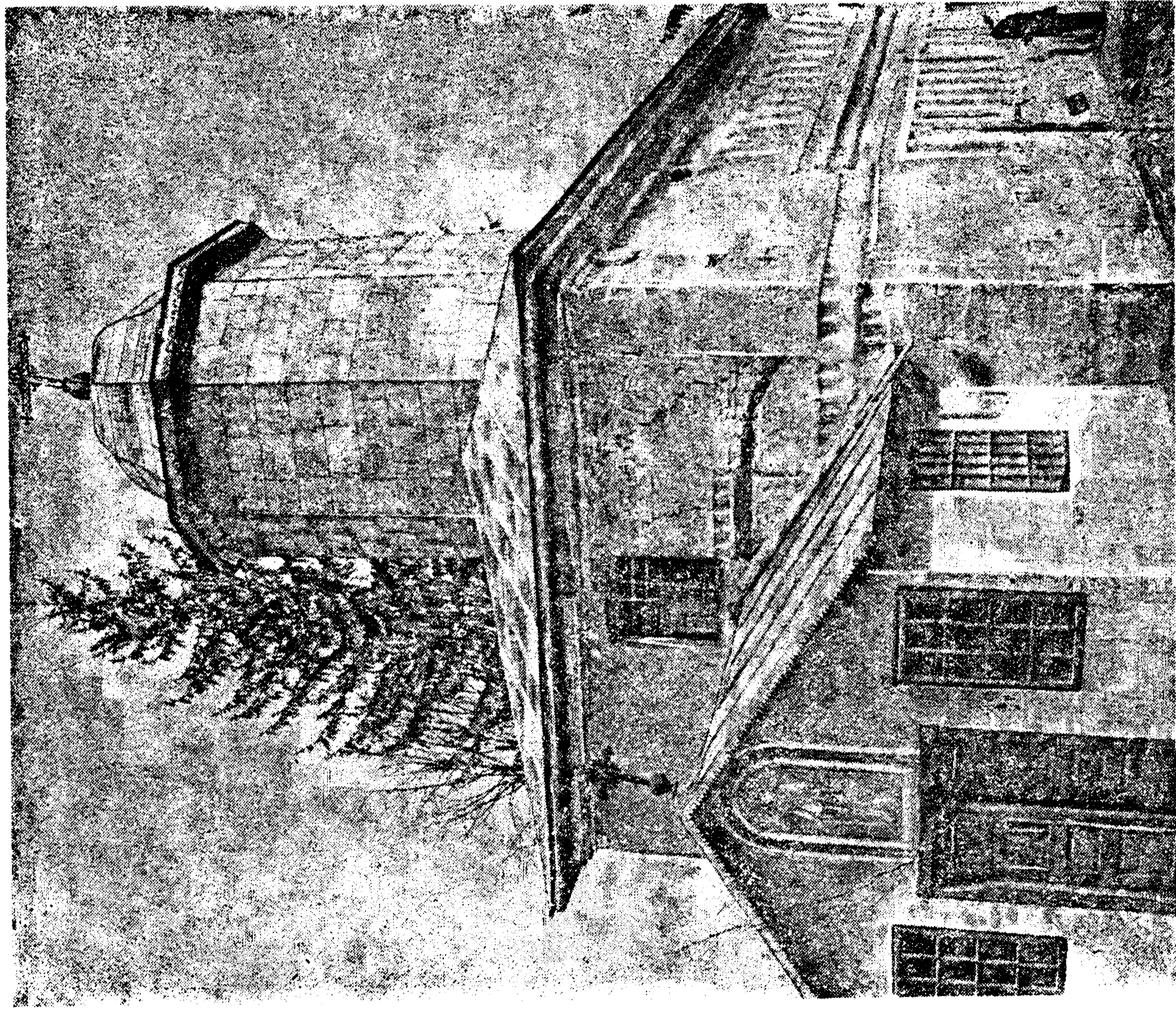
Turnul clopotniță (fig. 1) se sprijină pe o fundație adîncă de 1,30 sub care se găsesc țaruși de lemn, la fel ca și la construcțiile anterioare. Deosebit de interesant este modul de adosare al turnului clopotniță de biserică, diferit din punct de vedere constructiv de cazurile similare. Turnul a fost construit independent de zidul ce închidea biserica pe latura de vest, zid ce a fost desființat. Ca atare, zidul ce desparte astăzi biserica de interiorul turnului aparține acestuia din urmă, lucru confirmat de cercetarea arheologică ce a dus la dezvelirea fundației vechiului zid al bisericii (fig. 13). Justificarea constructivă pentru alegerea acestei soluții este aceea că turnul clopotniță necesita ziduri mai groase decît cele ale bisericii. Funcția de turn clopotniță este confirmată de scara de acces la clopote, găsită în grosimea zidului de sud ca și de existența bazei pătrate a turlei în pod, actuala turlă de lemn fiind construită în prima jumătate a secolului XX și așezată fără nici o justificare, deasupra zidului despărțitor dintre turn și biserică. Adosarea turnului este subliniată și de plastica fațadei. Se observă că brîul, foarte lat, al bisericii, în momentul în care ajunge pe turnul clopotniță, cobora cu circa 0,50 m schimbîndu-și în același timp și profilul. Acesta este singurul caz pe care-l cunoaștem, cînd acest brîu coboară pe pronaos și nu urca, așa cum se întîmplă în mod obișnuit. Faptul se explică prin diferența în timp dintre cele două construcții, turn și biserică, brîul de pe biserică fiind specific secolului XVI, așa cum mai există și la Mînăstirea Căluu, construită tot la începutul secolului XVI²⁴, iar brîul de pe turnul clopotniță avînd profilul specific construcțiilor religioase din secolul XVII.

Tot în această etapă a fost pictată și biserica. Dacă în biserica propriu-zisă, repictările din 1844 și 1939 nu mai permit să cunoaștem aspectul inițial al zugrăvelii, la turnul clopotniță situația este alta. Un sgrafit de pe spaletul intrării în turn, peste pictură, dă leatul 7245 (1733), dată care permite să se presupună că pictura din interiorul turnului clopotniță, astăzi pronaosul bisericii, datează din secolul XVII, fiind probabil cea originală. Considerăm că și resturile de tencuială zugrăvită, descoperite în dărîmăturile stăreției și ale bastionului de NV, datează din aceeași vreme și probabil că și figura ce abia se mai vede la intrarea în bastionul de NE.

Către sfîrșitul secolului XVIII—începutul secolului XIX, în urma unui atac, așa cum arată urmele de incendiu din partea de vest a incintei, mînăstirea a fost distrusă, fiindu-i dărîmate zidurile, turnurile dinspre apus, chiliile, stăreția. Refacerea mînăstirii a însemnat numai ridicarea zidurilor împrejmuitoare, fără a mai fi reclădite

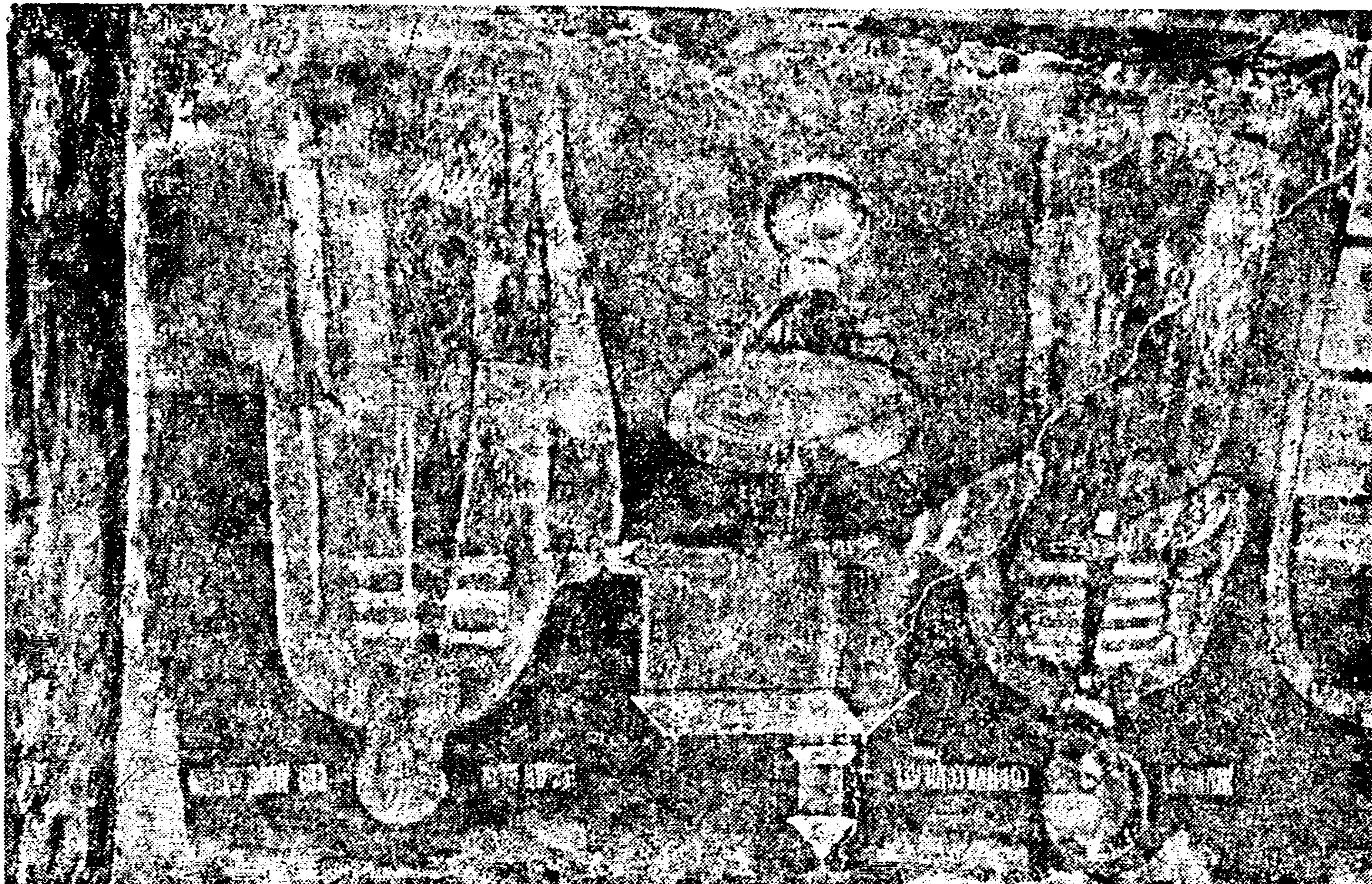
23. O. G. Lecca, *Dicționar Istoric, Arheologic și Geografic al României*, București, 1937, p. 126.

24. C. Bălan, *Le monastère de Caluiu*, București, 1967, p. 6 și fig. 3—4 ; 14—16.

Biserica de zid a Mănăstirii Bradu (sec. XVI)

Tabloul votiv al citorilor de pe latura de sud

Pisania aflată pe zidul clopotniței (sec. XVII)

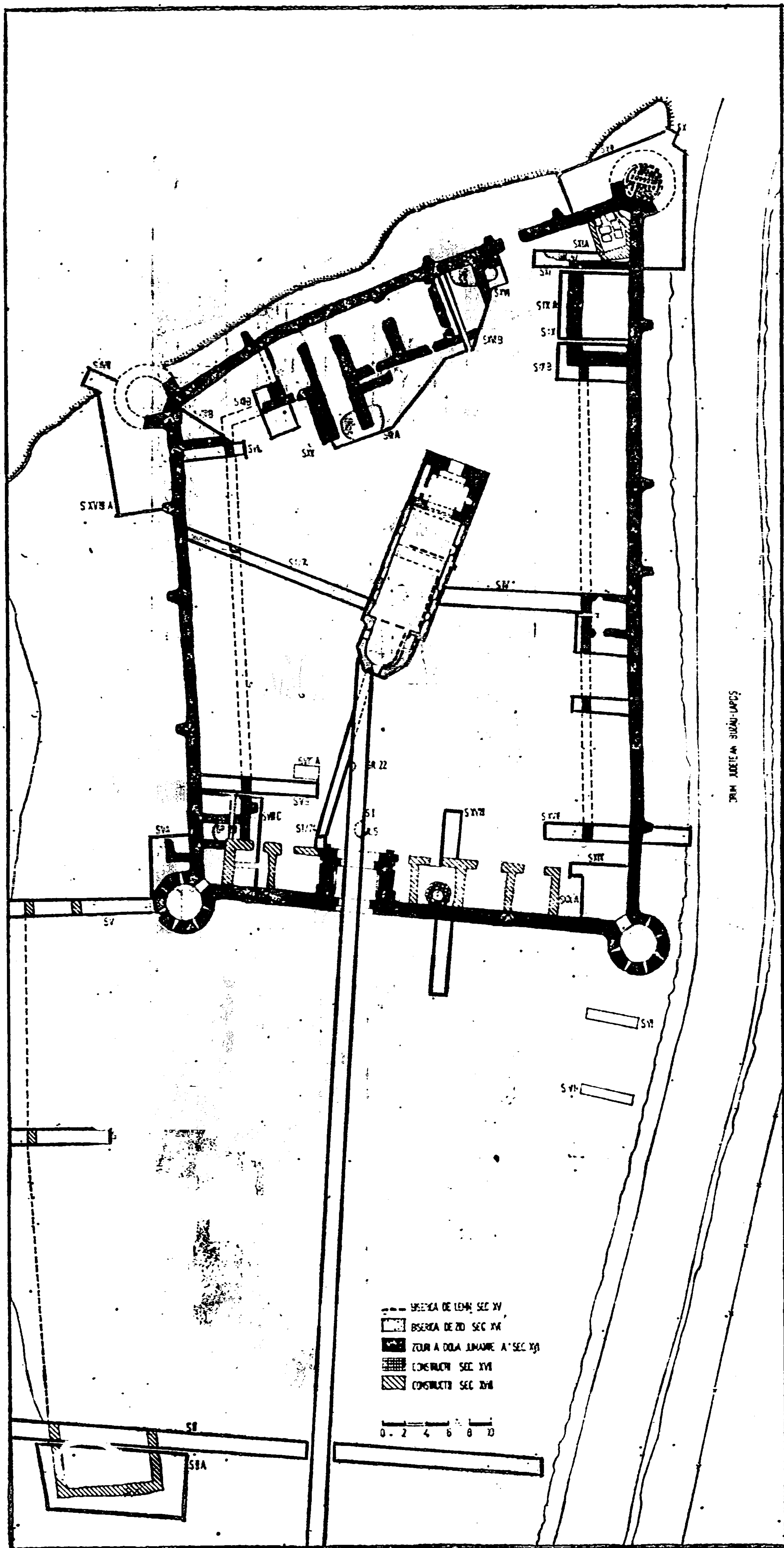
Fundația altarului vechii biserici de lemn (sec. XV)

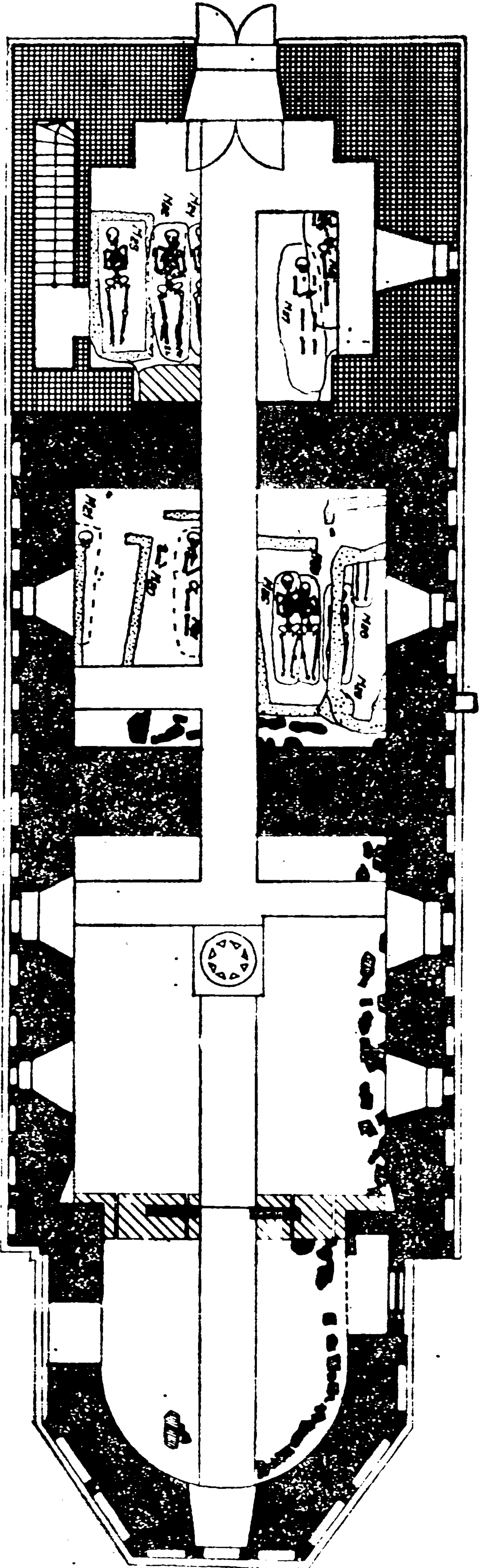
Morminte exterioare bisericii (sec. XV—XVII)

Rămășițe ale stăreției Mănăstirii Bradu (circa 1570)

Planul bisericii și incintei Mănăstirii Bradu

Planul săpăturilor arheologice din interiorul bisericii Mânăstirii Bradu

chiliile și stăreția²⁵. Refacerea zidurilor s-a făcut, la partea de vest, fără turnuri, astfel explicându-se de ce, astăzi nu se pot observa intrările în cele două bastioane ruinate, precum și lipsa urmelor nivelului superior al stăreției pe zidul de incintă.

Tot acum, la exterior au fost construite spre sud, o serie de clădiri anexe care au constituit incinta exterioară. În interior au fost construite cele șase încăperi (chilii) pe latura de est, peste dărîmăturile vechilor chilii (fig. 11) și o «umblătoare» în colțul de NV. Zidul refăcut a fost întărit cu contraforturi la exterior. Aceste contraforturi la bază sînt adosate pentru ca mai sus să se țeară cu zidul, ceea ce dovedește refacerea incintei de la nivelul respectiv. Unele din contraforturi, pe latura de vest, sînt ridicate chiar pe ziduri mari, cum sînt cele două «umblători» construite în secolul XVII (o monedă descoperită într-una din acestea arată că au funcționat în anul 1698). Această etapă de refacere se datează, pe baza a numeroase monezi din anii 1773—1807. Probabil tot în această perioadă au fost mutate și osemintele ctitorilor. Cavourile au fost găsite fără oseminte, fără inventar, cu excepția unei monezi de aur de la Ferdinand III, cu anul imprimat 1649, descoperită în cavoul nr. 5, monedă ce arată, după toate probabilitățile, anul înmormîntării, la exhumare fiind scoase apoi osemintele. Dealtfel, la 1890, se mai putea citi pe o piatră în mijlocul bisericii textul: «Aici s-au mutat oasele fericiților ctitori...»²⁶.

Mutarea osemintelor a fost prilejuită de înălțarea pardoselii de lespezi a bisericii, cu care ocazie au fost deplasate de la locul lor și pietrele de mormînt. Adăugăm acum că, pentru înmormîntarea ctitorilor, au fost construite trei cavouri noi, cu care prilej au fost sparte zidurile de vest și cel despărțitor ale bisericii de zid din secolul XVI. Cum unul din aceste cavouri a fost destinat jupînesei Sofiica, moartă la 1653, putem afirma cu certitudine că desființarea celor două ziduri ale bisericii din secolul XVI, s-a făcut odată cu construirea turnului clopotniță.

Evoluția, în continuare, a Mînăstirii Bradu, cuprinde o serie de construcții și transformări făcute în cursul secolelor XIX—XX, puțin interesante din punct de vedere arheologic-istoric și arhitectural, motiv pentru care le și lăsăm de o parte.

La capătul acestei treceri în revistă a principalelor rezultate ale cercetărilor arheologice și de arhitectură, ne vom opri, pe scurt și asupra ctitorilor.

Dacă pentru secolul XVII ctitorii de la Bradu ne sînt binecunoscuți²⁷, nu același lucru îl putem spune despre perioada secolelor XV—XVI. Cunoaștem doar că Radu Mihalcea împreună cu frații săi și unchiul lor moșteniseră mînăstirea din moși-strămoși. Mihalcea, vornicul al doilea din Pătîrlage, nu este trecut nicăieri printre ctitori, astfel că trebuie să căutăm mai departe. În pomelnicul amintit deja, și confirmat de un act de la Constantin Brîncoveanu din 3 ianuarie 1704, este trecut Neagoe Stolnicul, despre care știm că era tatăl vornicului din Pătîrlage²⁸. Trăind prin a doua jumătate a secolului XVI, acestuia i se datorează probabil ridicarea zidului de incintă și a

25. Înaintea începării cercetărilor arheologice, circula o legendă potrivit căreia ar fi existat un tunel de refugiu din cetate, a cărui intrare ar fi fost pe latura de vest. Săpăturile au dovedit că acolo se afla casa boierească.

26. C. S. Bilciurescu, *op. cit.*, p. 68.

27. Pentru familia Cîndescu, vezi N. Stoicescu, *Dicționar...*, p. 150.

28. A. Vasilescu, *op. cit.*, p. 7.

casei boierești în jurul anului 1570²⁹. La rîndul său, Neagoe este ginerele lui Mihnea postelnic³⁰, care însă nici acesta nu figurează printre ctitori. Totuși, în documentele vremii era cunoscut ca Mihnea postelnic din Bădeni sau Bădeani³¹. Localitatea este cunoscută în părțile Buzăului încă din 1494³², fiind identificată cu actualul sat Cîmpeni, com. Amaru, jud. Buzău³³. Credem însă că, mai degrabă, este vorba de actualul sat Bădeni, aflat la 2 km de Mînăstirea Bradu, cu atît mai mult, cu cît la 15 martie 1632, Radu Mihașceala dăruia mînăstirii moșia cu acest nume³⁴. Astfel, pare verosimil că ridicarea bisericii de zid, în vremea lui Radu de la Afumați, să se fi datorat postelnicului Mihnea din Bădeni³⁵.

În realitate lucrurile stau altfel. Adevăratul stăpînitor al Bădenilor era marele logofăt Balaur, soțul jupînesei Anca, sora lui Mihnea. Actul prin care Radu de la Afumați îi întărea lui Balaur și soției sale, stăpînirea asupra Bădenilor, a fost falsificat ulterior în folosul lui Mihnea³⁶ care a intrat astfel, în posesia locului³⁷. Cum biserica, așa cum am văzut, datează din vremea lui Radu de la Afumați, credem deci că este posibil ca marele logofăt Balaur să fie ctitorul ei ... acesta încetînd din viață în 1536³⁸.

În lipsa unor informații mai precise, cu rezervele cuvenite, avansăm aici această ipoteză privind ctitorul bisericii «Sfîntul Dumitru» de la Mînăstirea Bradu. Aceeași lipsă de știri ne împiedică să spunem ceva despre acel Vlad vornecul trecut în capul pomelnicului de la proscomidia bisericii³⁹.

Rezultatele cercetărilor de la Bradu aduc o modestă contribuție la cunoașterea istoriei medievale a acelor locuri. În afara precizării datelor de construcție pentru fiecare din elementele ce alcătuiesc împreună Mînăstirea Bradu, săpăturile arheologice au dus la descoperirea unor vestigii din secolele XIV—XV, între care se remarcă, în primul rînd, biserica de lemn a cărei datare o înscrie printre cele mai vechi biserici de acest fel cunoscute pînă acum în Țara Românească.

Valoarea deosebită a monumentului, așezat într-o zonă de veche și puternică tradiție istorică, impune efortul unei cît mai fidele repuneri în valoare. Pornind de la ideea evidențierii fiecărei din etapele evolutive stabilite, soluția de restaurare a Mînăstirii Bradu și-a propus să ofere vizitatorilor imaginea dinamică a însăși vieții monumentului, subliniind pentru fiecare element în parte individualitatea acestuia artistică arhitectonică sau istorică. Element principal ordonînd întreaga desfășurare a ansamblului, biserica își va recăpăta aspectul inițial prin refacerea vechiului para-

29. Sau poate în vremea lui Mihnea Turcitul, de unde și legenda cu doamna Neaga.

30. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 71.

31. Vezi DRH, B, voi. II și III. 32. DRH, B, I, 245.

33. N. Constantinescu, *Coconi. Un sat din Cîmpia Română în epoca lui Mircea cel Bătrîn*, București, 1972, p. 201.

34. A. Vasilescu, *op. cit.*, p. 11.

35. Acest punct de vedere aparține mai de mult preotului Stan Coman, fost paroh la Bradu, fiind menționat și de A. Vasilescu în monografia sa. 36. DRH, B, II, 216.

37. În 1535 Mihnea lipsea pe frații săi Radul și Vladul de partea lor de moștenire de la mama lor Stana, așa că nu trebuie să ne mire procedeu folosit față de cumnatul său. Vezi DRH, B, III, 213.

38. N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 31.

39. Este posibil să identificăm pe acest Vlad, vornic cu spătarul Vlad, vlastelin din casa lui Vlad Călugărul, tatăl lui Mihnea postelnic (N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 71).

ment, revenirea la vechiul sistem de boltire și acoperire, refacerea turnului clopotniță. În interior, în pardoseală, se va marca planul vechii biserici de lemn precum și traseul vechii compartimentări a bisericii de zid. Concomitent pictura va fi restaurată în vederea unei cât mai eficiente puneri în valoare. Zidurile împrejmuitoare, incinta de la sfârșitul secolului XVI, vor fi consolidate sub formă de ruină, reconstruindu-se și cele două turnuri de colț distruse, căutînd a se crea un aspect unitar al incintei cu cele patru turnuri inițiale.

Pe latura de est, singura porțiune din ziduri, păstrată fără intervenții ulterioare, va fi refăcut drumul de strajă, folosindu-se urmele existente și astăzi ale celui vechi. Turnurile, prin refacerea ambelor drumuri de strajă și a gurilor de tragere, vor căpăta un aspect cât mai apropiat de cel original. Acoperirea lor și totodată protejarea de scurgerile de apă, se va realiza prin cupole translucide din rotalit, coborîte sub nivelul maxim al coronamentului zidurilor.

Lipsa unor documentații (gravuri, desene etc.) și a unor martori de zidărie care să furnizeze date privind înălțimea exactă a zidurilor, modul de acoperire al bastioanelor și a turnului de poartă, au determinat alegerea soluției de conservare sub formă de ruină. Aceasta cu atît mai mult cu cît, prin viitoare studii și cercetări, în zonă sau aiurea, este probabil că se vor putea strînge informații prețioase privind fortificații similare, informații care să permită o restaurare integrală, în acest caz conservarea sub formă de ruină neîmpiedicînd acest lucru.

În interiorul incintei principale urmează să fie marcate în plan, prin înălțarea superficială a zidurilor, vechile chilii adosate pe laturile de sud și nord, trapeza și stăreția, căreia i se vor reface bolțile beciurilor, păstrîndu-se compartimentările și pardoselile inițiale degajate prin săpăturile arheologice. Cele șase încăperi boltite, construite în secolele XVII—XIX pe latura de est, urmează a fi refăcute și consolidate devenind spațiu muzeistic. Protecția lor va fi asigurată de o terasă circulabilă, cu mult spațiu verde și mici platforme pentru expunerea unor obiecte în aer liber.

Restaurarea va cuprinde și o sistematizare pe verticală a întregului ansamblu inclusiv lucrările de amenajare în vederea îndepărtării apelor pluviale. Către riul Nișcov, pe latura de vest și parțial cea de sud, terenul va fi consolidat cu un zid de sprijin. În sfârșit, în exterior, vor fi marcate în plan zidurile construcțiilor ridicate în ultima etapă.

La încheierea lucrărilor, odată cu redarea pentru cult a bisericii, întreaga incintă urmează a fi preluată și valorificată de către Muzeul Județean de istorie din municipiul Buzău, care va asigura expunerea celor mai elocvente piese din materialul arheologic recoltat prin cercetări.

Constanța MODORAN și Ion CHICIDEANU

THE BRADU MONASTERY

(Abstract)

Situated between the Istria and Găul hills, on the left bank of the Niscov river, the Bradu monastery was accounted as foundation of the great equerry Radu Mihalcea, since the first half of the XVII-th century. The year of the votive inscription is 1642 and the first testimony is since 15 ian. 1600.

The archaeological excavations proved that the first human settlement (two pit-houses) dates since the end of the XIV-th century — the beginning of the XV-th century. Was discovered a wooden church burnt by the Turks in 1521. Durind the time which Radu of Afumati ruled over Wallachia, a new church was erected, perhaps by the great chancellor Balaur. At the end of the XVI-th century (cca 1570) the steward Neagoe erected a fortified enclosure with four towers ta the each corner and another to the entrance. In the same time was built a abbey or a lordly house with three big cellars. Between 1635 and 1638 the great equeery Radu Mihalcea and the lady Sofica his wife, together with his brothers and his uncle, built a steeple and some cells on the northern and southern sides. To the beginning of the the XIX-th century the monastery was destroyed. It was reconstructed only the walls and six cells on the eastern side. Since 1874 the monastery became the church of the Gales village.

For to make evident the all stages of construction, the project of restauration proposes :

— the consolidation of the walls encleasure, inclusively rebuilding of the two towers south-west and north-west).

— the remaking of the originar parament of the church, the restauration of the interior picture and reconstruction of the steeple.

— the work of the cells, abbey and refectory by the raising of the walls.

— the consolidation of land and the vertical sistematization in the enclosure.

After restauration, the church shall be return to religion and* the enclousure shall be taking over by * the History Dictrict Museum from Buzău.

MANUSCRISE PSALTICE ROMÂNEȘTI ȘI BILINGVE ÎN NOTAȚIE CUCUZELIANĂ ÎN MARILE BIBLIOTECI DIN ROMÂNIA

Valorificarea patrimoniului spiritual național a constituit la noi o permanență culturală și spirituală.

«Este necesar — sublinia Președintele Republicii Socialiste România, Nicolae Ceaușescu — să fie cunoscute în mod aprofundat trecutul îndepărtat de milenii al poporului nostru, eroismul cu care a știut să înfrunte vicisitudinile istoriei, greutățile și adversitățile de tot felul și să-și păstreze ființa națională, să-și apere dreptul de libertate și neatârnată».

Pe această linie și sub acest crez, se înscrie cultura veche medievală, de pe teritoriul României, care aduce o contribuție însemnată la dezvoltarea culturii românești și care secole de-a rândul a constituit un factor de unitate al poporului român, redșeptând și susținând conștiința sa națională.

Veacul al XVI-lea înregistrează fenomenul literar deosebit de important al apariției primelor texte în limba română, fenomen ce trebuie pus în legătură și cu dezvoltarea relațiilor comerciale care au dus la stabilirea unor legături mai strânse între populația diferitelor regiuni ale țărilor românești.

Cu privire la aceasta, Episcopul Chesarie al Râmnicului la 1788, în «Prefața» Mineiului pe noiembrie, spune că trei ephòs-uri mai însemnate a avut Țara Românească: unul plin de războaie (de la Traian la Ștefan cel Mare), al doilea în care s-au început zidirea mănăstirilor (sec. XIV—XVIII) și al treilea și cel mai important (subl. n.) «în care s-au început tălmăcirea cărților» în limba română.

Procesul de introducere a limbii române în oficierea slujbelor religioase, începută de Diaconul Coresi și continuat în timpul lui Matei Basarab și Vasile Lupu, face un pas mai departe sub Șerban Cantacuzino și se intensifică sub Constantin Brâncoveanu, în condițiile ascuțirii luptei de impunere a limbii române atât în cărțile liturgice cât și în Cancelaria domnească.

Traducerea primelor cărți liturgice în limba română începe în prima jumătate a secolului al XVI-lea, iar tipărirea lor în a doua jumătate a aceluiași secol. Traducerea cărților de strană, după care se cîntă, s-a început cu un secol mai târziu. A stabili exact anul și locul cînd și unde a început a se cînta pentru prima oară în limba română, este aproape cu neputință. Tot ce se poate spune în această privință constituie mai mult deducții bazate pe mărturia manuscriselor aflate în bibliotecile diferitelor mănăstiri și mai ales în Biblioteca Academiei R. S. România. Mențiuni de cîntare în limba română avem din cel de al cincilea deceniu al secolului al XVIII-lea.

Astfel, călugărul misionar Marco Bandini, în jurnalul său de călătorie prin Țara Românească și Moldova, pomenește printre altele și despre ziua de Bobotează din anul 1647: «quer septennis gratioso vultu... Valachicé clarâ voce occinebat: *Gloria in excelsis Deo*» (un copil de șapte ani cu înfățișare frumoasă cînta cu o voce răsunătoare în limba valahă, doxologia)¹.

1. Cristian C. Ghenea, *Din trecutul culturii muzicale românești*, Ed. Muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1965, p. 130; apud V. A. Urechia «Codex Bandinus», p. 142.

Pe la anul 1649 — după afirmațiile lui Constantin Erbiceanu² — se afla în uz un *Octoih*³ după care s-a cântat multă vreme (practic) românește. În școala lui Vasile Lupu de la Iași — grecească după Cantemir⁴, slavonă după Xenopol — se învăța printre altele și «cântarea bisericească pe note de musicie»⁵, iar la Biserica domnească de la Tîrgoviște, în 1653, Paul de Allep — însoțitorul patriarhului Macarie în călătoria prin Țările Române — semnalează cântarea bilingvă. În ziua de Paști — zice el — «Canonul învierii a fost cântat pe psaltichie în mod foarte plăcut, la strana dreaptă grecește iar la strana stîngă românește»⁶.

Dimitrie Cantemir afirmă că pe timpul domniei lui (1710—1711) se obișnuia ca la Curtea domnească să cînte în *strana dreaptă corul cîntăreților moldoveni* (subl. n.) iar la strana stîngă corul cîntăreților greci, în amîndouă limbile⁷.

În Țara Românească, pe vremea domnitorului Constantin Brâncoveanu, constatăm de asemenea că în *limba română se cînta la strana dreaptă*, deoarece Stavrinogrecul era al doilea psalt al Mitropoliei, primul fiind Filotei sin Agăi Jipei.

În vremea lui Constantin Brâncoveanu (1688—1714), lupta de impunere a limbii române se intensifică, astfel încît «din cîte se știe, prima slujbă în întregime în limba românească a avut loc în anul 1710»⁸, pentru că Brâncoveanu «a dorit ca în biserică să domine limba românească la slujbă... asemenea și cîntarea din strane...»⁹.

Introducerea limbii române în cult atrage după sine o intensă activitate muzicală, atît în domeniul creației, cît și al învățămîntului. Apar numeroși psalți și protopsalți ca: Filotei, Șarban, Ioan Duma, Constandin Cîntărețul și Constandin Ftori psalt, Mihalache Moldovlahul, Iosif Monahul de la Neamț, Acachie de la Căldărușani și alții care traduc, adaptează, prelucrează, prescurtează, copiază și compun cîntări românești în stilul muzicii bizantine și al epocii în care au trăit.

În cele ce urmează vom prezenta sumar — aproximativ în ordinea vechimii — un număr de 43 manuscrise psaltice românești și bilingve — româno-grecești sau greco-românești în notație cucuzeliană — care conțin cîntări românești și pe care le-am descoperit în *Biblioteca Academiei R. S. România*, *Biblioteca Centrală de Stat* din București, *Bibliotecile Universitare* Cluj și Iași, *Arhivele Statului-Iași*, *Biblioteca Mînăstirii Neamț*, și *Muzeul Olteniei-Craiova*.

1. Ms. rom. nr. 61 din Biblioteca Academiei R.S.R., este prima «psaltichie românească» (cu litere chirilice) cunoscută pînă acum pe teritoriul României, cu notație neobizantină și a fost terminată de scris la 24 decembrie 1713, autorul ei fiind Filotei sin Agăi Jipei,¹⁰ psalt la Mitropolia Ungrovlahiei, ucenic al părintelui Teodosie din această mitropolie, cum singur spune la sfîrșitul prefetei acestei cărți (fol. 7 v).

2. Constantin Erbiceanu, *Manuscripte de psaltichie din Biblioteca Seminarului Veniamin*, în *Revista Teologică*, an. IV, nr. 19, 31 august, Iași, 1866, p. 149; vezi și Alexandru Luca: *Priviri generale asupra muzicii din Biserica Ortodoxă de la începutul creștinismului și pînă în zilele noastre*. Teză de licență, București, 1898, p. 76; Traian Vintilescu, *Studiu istoric și exegetic asupra Octoihului*. Teză pentru licență, 1907, p. 38—39.

3. Către sfîrșitul secolului al XVII-lea, existau o mulțime de cărți de ritual în limba română — și mai ales *Octoihul* — scrise de mînă de către călugării români care excelau în arta de a scrie frumos și cu diferite ornamente, imitînd tiparul, vezi Traian Vintilescu, *op. cit.*, p. 35.

4. Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*. Cap. V: *Despre literele moldovenilor*. Traducere de Petre Pandrea, cu o prefață, antologie și note de C. Măciucă. București, Editura tîneretului, 1965, p. 260; Vezi și Melchisedec (Episcop): *Memoriu pentru cîntările bisericești în România*, în *Biserica Ortodoxă Română*, București, 1882, p. 13.

5. A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. VII, ed. III, București, p. 76.

6. Dr. Badea Cireșanu, *Tezaurul liturgic*. Tom. II, București, 1911, p. 527; Melchisedec (Episcop), *op. cit.*, p. 13; Bogdan Petriceicu Hașdeu, *Arhiva istorică a României*. Colecțiune critică de documente asupra trecutului românilor, începîndu de la timpii cei mai depărtați și pîne la anul 1800, tom. I, partea 2, București, Imprimeria Statului, 1865, p. 70, 87, 104; Gheorghe Ciobanu, *Studii de etnomuzicologie și Bizantinologie*, Editura muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1974, p. 282, 288, 336.

7. Gh. Ciobanu, *op. cit.*, studiul: *Manuscrisele psaltice românești*, din secolul al XVIII-lea, p. 288.

8. *Ibidem*, studiul: *Muzica bisericească la români*, p. 336.

9. Șt. Meteș, *Școlile de muzică și cîntare bisericească din Iași (1558) și București (1711—1823) și românii din Transilvania*, în «Mitropolia Ardealului», an X (1965), nr. 7—8, p. 513.

10. Gh. Ciobanu, *Manuscrisele psaltice românești din secolul al XVII-lea*, în «Studii de etnomuzicologie și bizantinologie», Editura muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1974, p. 290.

Cu privire la acest «Monument muzical» s-au făcut trei studii însoțite de transcrieri muzicale, publicate în 1969¹¹, 1970¹², 1976¹³. În planul Editurii Muzicale pe anul 1979 este inclusă publicarea primului volum — documenta și transcripta — din opera lui Filotei sin Agăi Jipei.

Manuscrisul a fost cunoscut și este amintit în diferite publicații de către: C. Erbiceanu, Alexandru Luca, Nicolae Popescu, Badea Cireșanu, George Breazul, I. D. Petrescu, Nicu Moldoveanu etc. Toți aceștia datează manuscrisul cu anul 1714 și nu cu 1713, anul real al scrierii manuscrisului stabilit de noi pe bază de argumente și documente¹⁴.

Manuscrisul format 4° mic are 259 file (518 pagini). E scris pe hîrtie numită «turcească» (fabricată la Veneția, însă fără marca fabricii) — mărunț, frumos, clar și îngrijit, titlurile și inițialele fiind ornate cu roșu ca și majoritatea semnelor hironomice. Pe verso primei file se găsește portretul lui Constantin Brâncoveanu, desenat frumos în negru și verde iar deasupra capului se vede Mîntuitorul Hristos apărînd în nori. Portretul este închis într-un frumos chenar de flori făcut în alb și negru pe fond verde. Titlul închis între două coloane și cu bolta de deasupra lui sînt desenate cu flori în negru, verde și galben. Pe filele 6, 64 și 114 se află cîte un ornament de flori desenate în alb și negru pe fond verde, iar pe fila 227, pe fond galben.

Manuscrisul lui Filotei cuprinde aproape toate slujbele din timpul anului și anume: Catavasiile (fol. 8 r—67 v), troparele, Condacele și hvalitele fiecărui praznic împărătesc; rînduiala utreniilor și a celor trei liturghii (fol. 45 r—56 v); irmoase veselitoare și niște polihronii și cîntări în cinstea Domnitorului, Mitropolitului și a marilor demnitari (fol. 54 v—58 r); paraclisul (text fol. 61 r—65 r); O gramatică a psaltichiei vechi, foarte sumară (fol. 68 r—70 v); Anastasima (fol. 71 r—113 r); Antologhionul (fol. 114 r—226 v) și Penticostarul (fol. 227 r—255 v) sfîrșind cu «Rugăciunea lui Filotei pentru Constantin Brâncoveanu» (fol. 225 v).

Din prefață (fol. 5—7 v) aflăm că Filotei era român și că a scris această carte de cîntări «la îndemnul Mitropolitului Antim Ivireanul cu voia și cererea a toată Biserica și a tot norodul».

Cartea a fost dedicată domnitorului Constantin Brâncoveanu, în timpul căruia muzica psaltică a fost mult cultivată de psalți renumiți, autohtoni sau aduși de către domnitor din Constantinopol sau de la Muntele Athos.

După expresia lui I. D. Petrescu, Filotei folosește în alcătuirea psaltichiei sale «Cele mai curate izvoare ale vremii», astfel încît putem afirma cu certitudine că opera sa are rădăcini adînci în tot secolul al XVII-lea, din care ne-a rămas un număr apreciabil de manuscrise (circa 24) pe care le-am cercetat și am aflat izvoarele de care s-a folosit Filotei în alcătuirea psaltichiei sale.

Cu puține excepții, cîntările cuprinse în manuscrisul lui Filotei se conformează canoanelor ehurilor bizantine. Uneori, Filotei a alcătuit cîntări «...mai prescurt, pentru nezăbavă», iar alteori «pre glasul cel rumânesc, căci iaste mai lesne și mai frumos», cum face cu «Canonul Floriilor», unde se abate cel mai mult de la canoanele grecești.

Cîntările lui Filotei, traduse, prescurtate, adaptate sau create de el personal, s-au transmis pînă în cel de al treilea deceniu al secolului al XIX-lea, așa cum va reieși chiar din cuprinsul acestui studiu. (Anexa nr. 1, 9, 10, 19—21).

II. Ms. rom. nr. 1106, de la Biblioteca Centrală Universitară—Cluj (legat în carton îmbrăcat cu piele), este un *Anastasimatar* (căruia îi lipsește titlul) — scris, înaintea anului 1745 — de 100 fol. (15 × 10 cm.), cu notație cucuzeliană și text în limba română cu litere chirilice.

11. Sebastian Barbu-Bucur, *Monumente muzicale, Filotei sin Agăi Jipei — prima psaltichie românească cunoscută pînă acum*, în «Biserica Ortodoxă Română», LXXXII (1969), nr. 9—10, Editura Institutului biblic și de misiune ortodoxă, p. 1062—1075.

12. *Ibidem*, în «Studii de muzicologie», vol. VI, Editura muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1970, p. 99—134.

13. Idem, *Elemente teoretice la Filotei sin Agăi Jipei — Gramatica muzicală*, în «Studii de muzicologie», vol. XI, Editura muzicală, București, 1976, p. 175—229.

14. A se vedea cele trei studii mai sus citate, p. 1068, sub nota nr. 12, p. 116 subnota 15 și respectiv, p. 177.

Pe fol. 105 v, Szabo Attila — prof. univ. de filologie maghiară din Cluj — scrie cu creionul: «În 1745 cartea a aparținut preotului ref/ormat/ din Abrud Kismájne György», după care urmează o ștampilă cu: «Erdelyi Muzzeum Könyvtara» (Biblioteca Muzeului din Ardeal).

Însemnări ulterioare găsim și pe coperta I v: „Καὶ τὸδε σὺν τοῖς ἄλοις Νικολάου ψάλτου τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ ἐκ Βουκουρεστίου», «Și aceasta, printre altele (cărți), este a lui Nicolae Psaltul de la (biserica) Sfântul Ioan din București»¹⁵.

Puțin mai jos, pe aceeași copertă, găsim din nou o însemnare (în limba română cu litere chirilice indicînd posesia), foarte greu descifrabilă (coperta fiind deteriorată), conținînd anul 1777: «Acest Anastasimătaru estă alu lui Gheorghe cari... preot (?)... Sfântul Ion... deruit de dascăl în anul dela XC la a. ps. p. o. z.» (1777 n.n.).

Pe vorsatz-ul primei coperte o etichetă conține următoarele: «Erdelyi Muz(eum) Egly(elet) Kérizattár II A. 22 szám», «Uniunea muzeelor din Ardeal, manuscrisul II A. nr. 22; iar mai jos notița: «Meșteșugul glasurilor (suitoare), și coboritoare a Psalt(chiei), Moldovan Gergely Mikala». (Mikala = Micloș = Nicolae).

Sînt albe filele 100 r—104 r și 105 r; între fol. 98—99, o filă este nenumerotată; între fol. 2—3 și 66—67 este cîte o filă tăiată de la cotor, iar între 90—91, două.

Manuscrisul este scris în întregime în limba română, în afară de șase cuvinte, care sînt în limba slavonă și anume: БЛАЖЕНИИ¹⁶ = fericirile (fol. 17 v), gl. IV, V, VII și VIII, după cum urmează: «Începutul lui ЧЕТВЕРТЫЙ glas» (fol. 39 r), «Începutul lui ПЯТЫЙ glas» (fol. 67 v) și «Începutul lui СЕДМЫЙ glas» (fol. 48 v), «Începutul lui ВОСМЫЙ glas» (fol. 75 r), iar la fol. 97 r citim: «Aici scriem stihurile ПОЛОЖИ(ОСНОД)И Pune Doamne.

La început manuscrisul are o propedie (fol. 1—5 v) cu incipitul: «Începutul... semnelor meșteșugului psaltichiei, al glasurilor celor suitoare și celor pogoritoare al trupurilor și al duhurilor și a toată darea îndemînă și urmirea (sic) carea s-au alcătuit întrînsa de cei vechi și noi făcători cari după vremi s-au arătat». Cu foarte mici deosebiri — pe care le vom reliefa cu alt prilej — seamănă întru totul cu cea a lui Filotei sin Agăi Jipei (prima propedie în limba română). Înainte de «troparul lui Hrisafi către ucenici» — care este puțin modificat față de cel tradus de Filotei — găsim un tropar «al ucenicilor către precista» și altul «cătră toți sfinții», cu incipitul: «sfinții toți ajutați-m ca să învăț...», gl. VI și foarte scurte (ambele însumînd cinci rînduri și jumătate).

În rest, manuscrisul este un *Anastasimatar* — cum citim și la fol. 6 r: «Începutul... stihirilor învierii glasurilor...» — ce cuprinde slujba vecerniei și utreniei de sîmbătă seara pentru toate cele opt glasuri, fiecare glas avînd la *Doamne strigat-am*: 7 stihiri, slavă și acum *dogmatica*; la *stihoavnă*: p. 4 stihiri slavă și acum *bogorodicina*; la *hvalite*: *Toată suflarea...*, *Laudați pre el...*, 8 stihiri (gl. I are și prima stihiră de la fericiri, *Pentru mîncare s-au scos din rai...*, fol. 16 v — pe care n-o găsim la Filotei), după cum urmează: gl. I fol. 6 r—17 v; gl. II fol. 18 r—29 r; gl. III fol. 29 r—39 r; gl. IV (ЧЕТВЕРТЫЙ ГЛАС) fol. 39 r—48 v; gl. V (ПЯТЫЙ ГЛАС) fol. 48 v—59 v; gl. VI fol. 59 v—67 r; gl. VII (СЕДМЫЙ ГЛАС) fol. 67 v—75 r; gl. VIII (ВОСМЫЙ ГЛАС) fol. 75 r—83 r.

Între fol. 83 r—92 r sînt scrise eotinalele sau voscresnele (fol. 83 r) cu indicația: «Începutul... celor 11 stih(iri) ale evangheliilor voscresne: Cuvintele (...) sînt făcut(e) de prea înțeleptul Leon, iar meșteșugul glasurilor (...) Ioan Klikeos».

De la Voscresnele a IV-a, a V-a, a VI-a și a VII-a (fol. 86 r—90 v) lipește textul de sub notele muzicale, iar cele două file tăiate dintre fol. 90—91 (menționate mai sus) cuprindeau începutul eotinalei a VIII-a, eotinala sau voscresna a IX-a și începutul voscresnei a X-a.

Între fol. 92 r—97 r sînt scrise: *Doamne strigat-am* și să se îndrepteze..., cu indicația: «Aici scriem kekragariile pre opt glasuri» și stihurile «*Pune Doamne strajă gurii mele*», numai text (fol. 97 r—98 v). Urmează apoi troparele *Astăzi mîntuirea lumii s-au făcut...*, gl. IV (fol. 98 v) și *Înviat-ai din mormînt*, gl. VIII (fol. 99 r), *Slavoslovie* (fol. 99 r—v) și *axion* (fol. 104 v) toate numai text.

15. Verificarea și corectarea traducerii textelor grecești din această lucrare a fost făcută de către cercetătorul Mihail Caratașu de la Biblioteca Academiei R. S. România — secția manuscrise, căruia îi aducem mulțumirile noastre și pe această cale.

16. Și acesta românizat: *Blajeniile*.

Cercetînd îndeaproape cîntările acestui Anastasimatar și comparîndu-le — piesă cu piesă și notă cu notă — cu cele din *Anastasima* lui Filotei sin Agăi Jipei (fol. 71 r—113 v) constatăm identitate aproape absolută (Anexa nr. 1).

III. Ms. rom. nr. 4305, din Biblioteca Academiei R. S. România, este cea de a treia carte cu note muzicale bizantine și cu text în limba română (cu litere chirilice), cunoscută pînă acum pe teritoriul României, terminată de scris la 1 august 1751 de către Ioan sin Radului Duma Brașoveanu¹⁷.

Într-un chenar frumos, cu flori negre și roșii este scris titlul: «*Psaltichie românească care cuprinde întru sine..., așezate cu meșteșugul psaltichiei pre glasurile grecești, în zilele prea luminatului Domn Ioan Grigorie Ghica Voievod, păstorind în arhierescul scaun al Mitropoliei... chir Neofit, la anii de la facerea lumii 7259, iar de la Hristos 1751 luna lui August, 1 dni*».

Manuscrisul lui Duma este foarte voluminos (678 p.), cuprinzînd aproape toate slujbele din timpul anului și anume: titlul, prefața și versurile (fol. 1 r—3 v); Propeedia (fol. 4 r—7 r); Anastasima (fol. 9 r—56 v); Antologhiul stihirar (fol. 57 r—170 r); Penticostarul stihirar (fol. 170 r—196 v); Triodul stihirar (fol. 197 r—266 v); Catavasierul (fol. 272 r—307 r) și Liturghierul (fol. 311 r—339 v).

Pecetea mitropoliei imprimată pe fiecare filă a manuscrisului, un fel de «ex libris» al vremii, ca și faptul că provine de la Administrația Casei Bisericii¹⁸, ar putea duce la presupunerea că manuscrisul a fost copiat la București — și nu la Brașov, cum afirmă N. Moldoveanu¹⁹ — din îndemnul și pentru mitropolitul Ungrovlahiei, Neofit, poate chiar la reședința acestuia. Sistemul de notație din această psaltichie este cel cucuzelian, iar textul cîntărilor este redat într-o traducere poetică frumoasă, care s-a menținut pînă azi în cărțile de cult.

Studiind comparativ — piesă cu piesă — manuscrisul lui Filotei și cel al lui Duma, constatăm în primul rînd identitate absolută la majoritatea cîntărilor cuprinse în cele două psaltichii, așa cum am demonstrat într-un studiu separat²⁰.

Similitudinea manuscrisului lui Duma cu cel al lui Filotei — după care a fost copiat — este atît de mare, încît la fol. 335 v și 339 v în manuscrisul lui Duma găsim pînă și numele lui Brîncoveanu din manuscrisul lui Filotei (fol. 67 v și respectiv 225 v), cu toate că Duma își scrie manuscrisul pe vremea domnitorului Ioan Grigore Voievod și a Mitropolitului Neofit.

Diferențele se mărginesc la lipsa unor semne fără importanță (la Duma mai ales) ca: tromicon, piasmă, paraclitichi, lyghisma etc., în genere semne hironomice. Duma, la copiere, a omis, după cum a și putut să adauge de la sine vreun semn, nealterînd prin aceasta cu nimic identitatea absolută a cîntării respective.

Între cele două psaltichii există și deosebiri în sensul că manuscrisul lui Duma este mai complet decît cel al lui Filotei.

Filotei are în plus față de Duma: Anixandarele — lui Iosif monahul de la Neamț — la începutul manuscrisului (scrise mai tîrziu de altă mîină și introduse în manuscris către sfîrșitul sec. al XVIII-lea); roata glasurilor din propeedia; o stihiră de la stretenie, o doxologie (fol. 44 v—45 v), Sfinte Dumnezeule, Cîți în Hristos și Crucii Tale de la Liturghie (fol. 45 v—47 v).

Duma, față de Filotei, are în plus: Cîntările Triodului (fol. 197 r—266 v); Polieleul, *Robii Domnului* și *Doxologia* (fol. 300 v—307 v), ambele scrise — ca și o parte din Cîntările Triodului (fol. 216 r—266 v) — fără mărturii și ftorale și fără unele semne hironomice; *Heruvicile lui Hrisafi* (fol. 311 r—314 v) — gl. II, III, V, VII, VIII; un număr de șase *pricesne* (fol. 314 r—316 r), precum și tereremurile de la stihirile: «*Pre izvorul* (fol. 325 r-v), *În cuptorul* (fol. 325 v—326 r), *Cela ce ești în ceruri* (fol. 326 r-v), *La Muntele Sinai* (fol. 327), *Mîinile întinzîndu-și Daniil* (fol. 327 v), *S-au cutremurat noroadele* (fol. 328) și *Muziceștile organe* (fol. 330 v—332 v).

17. A se vedea și Gh. Ciobanu, *art. cit.*, p. 290—291.

18. Pe coperta interioară de început a manuscrisului scrie: «De la Administrația Casei Bisericii cu adresa nr. 42450 din 12 sept. 1915».

19. Diac. Asist. Nicu Moldoveanu, *Izvoare ale cîntării psaltice în Biserica Ortodoxă Română* (teză de doctorat), Editura Institutului Biblic și de misiune ortodoxă, București, 1974, p. 94.

20. Sebastian Barbu-Bucur, *Ioan sin Radului Duma Brașoveanu*, în «Studii de muzicologie», vol. X, Editura muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1974, p. 161—221.

Stabilind asemănările și deosebirile dintre cele două manuscrise, conchidem că Ioan Duma a cunoscut și alte manuscrise psaltice ale lui Filotei, manuscrise care nu ni s-au păstrat sau pe care încă nu le-am descoperit.

Identitatea absolută a majorității cântărilor din cele două manuscrise duce la concluzia că Duma a cunoscut manuscrisul original al lui Filotei, sau cel puțin o copie a acestuia — prin intermediul primului său dascăl Șarban «Protopsaltul Țării Românești» — și că muzica psaltică din epoca lui Brâncoveanu, tradusă, adaptată, prescurtată sau creată de Filotei, a fost menținută și întrebuințată în Țara Românească și la Brașov, unde a funcționat Duma, cel puțin pînă la jumătatea secolului al XVIII-lea, cînd o copiază și Duma, unele cântări transmițîndu-se pînă în cel de al treilea deceniu al secolului XIX, așa cum va reieși chiar din cuprinsul acestui studiu.

IV. Ms. gr. rom. * nr. 146, din Biblioteca Academiei R. S. România, secolul al XVIII-lea²¹ (legătură nouă în pînză), este un *Antologhion*, (cărui îi lipsește titlul), de 109 fol. (23 × 16 cm), cu notație cucuzeliană (și de tranziție spre cea hrisantică, cîteva file fol. 36 v—38 v) și text în limba greacă medievală și în limba română cu litere chirilice, provenit din Biblioteca episcopului Dionisie de la Buzău și dăruit Academiei de Ministerul Cultelor și Instrucției publice în ședința din 17 septembrie 1897 cu seria E, nr. 56872 ca și mss. gr. rom. nr. 133 și 158.

Manuscrisul este alcătuit din fragmente scrise de mai multe mîini.

Din fol. 12 r—19 v și 69 v—72 v lipsesc: autorul, glasul, literele mari, inițiale de la începutul cântărilor, mărturiile, ftoralele și o parte din semnele hironomice, iar la fol. 69 r lipsesc în plus și cuvintele de sub note.

Majoritatea cântărilor din acest manuscris sînt în limba greacă.

În limba română sînt scrise:

— Două doxologii, *Slavă ție celui ce ne-ai arătat...* (fol. 16 r—19 r) cu lipsurile mai sus amintite;

— Primele două stihiri de la vecernia de sîmbătă seara, gl. I: *Rugăciunile noastre...*, și *Înconjurați noroadelor...*, (fol. 59 v).

Din punct de vedere muzical, cântările românești din acest manuscris fac legătura între prima etapă — a românirii cântărilor eclesiastice din țara noastră — cea a lui Filotei și cea de a doua, a lui Mihaelache Moldovlahul și Iosif Monahul de la Neamțu. (Anexa nr. 2—3).

V. Ms. gr. rom. nr. 91, din Biblioteca Muzeului Oltenia-Craiova (legat în carton îmbrăcat în piele), este un *Anastasimatar* † *Liturghier*, scris în secolul al XVIII-lea, de 113 fol. (16 × 11 cm.) cu notație cucuzeliană și text în limba greacă medievală și în limba română cu litere chirilice avînd la început o propedie cu incipitul: «'Αρχὴ σὺν θεῷ ἀγίῳ τῶν σημαδιῶν τῆς ψαλτικῆς τέχνης...» «Începutul... semnelor meșteșugului psaltichiei...».

Toate cântările din acest manuscris sînt în limba greacă, în limba română fiind doar o foarte sumară propedie de numai trei pagini (fol. 2 r—3 r), mai lungă fiind cea scrisă în limba greacă (fol. 5 r—9 v + 12 v).

VI. Ms. rom. gr. nr. 3, din Biblioteca Mînăstirii Neamț (legat în carton cu piele la colțuri și cotor care este cariat), este o psaltichie din cea de a doua jumătate a secolului al XVIII-lea (cărui îi lipsește titlul), alcătuită din *Propedie* și *Heruvico-Chinonicar*, de 88 fol. (16 × 11 cm.), cu notație cucuzeliană de tranziție spre cea hrisantică și text în limba greacă medievală și în limba română cu litere chirilice.

Între fol. 8—9 este intercalat ΕΙΡΜΟΛΟΓΙΟΝ ΠΕΠΙΕΧΟΝ ... (Irmologhion care cuprinde...) de 260 pagini (text), tipărit în limba greacă la anul 1811... ΕΚΔΟΣΙΣ ΠΡΩΗ (ediția I-a).

Numerotarea este făcută mai tîrziu cu creionul.

Sînt albe filele: 1, 4 v, 8 v; 10 v, 15—17, 20 v—23 v, 39 v, 45 v—47; 64 v—65, 67 v—81 r, 83 v—88 r.

* Vom păstra în continuare formularea: «Ms. gr. rom.», pentru manuscrisele care sînt trecute în fondul grecesc și «Ms. rom. gr.», pentru cele care sînt în cel românesc.

21. Constantin Litzica, *op. cit.*, p. 216.

La fol. 15 r scriitorul acestui manuscris încearcă să dea o explicație filozofico-teologică *tereremurilor*: «Iubiții mei voiesc să știți că cratemile ce să numesc gîntare (?) anena (?), va să zică după limba piiticiască, o împărate, iar mai pre înțales să zice o împărate Hristoase, iar celelalte kratimi ci să cîntă cu teriret va să zică cîntare ce *curge* (subl. n.), iar mai pre înțales, o omule păzeșteți sufletul tău că lumea aceasta trece».

Majoritatea cîntărilor din acest manuscris sînt în limba greacă.

În limba română sînt scrise:

— O foarte scurtă *Propedie* (fol. 2 r—5 v) cu incipitul: «Începutul, mijlocul și adunarea tuturor sămnelor ison este, că fără de acest ison nu să îndreptează glasul»;
— Troparele *Iată mirele vine în miezul nopții...*, și *Cînd slăviții ucenici...*, gl. VIII (fol. 62 r—64 r) care se cîntă «În lune săptămîn(ii) patimilor la denie».

Din punct de vedere muzical aceste două tropare sînt scrise în stilul care s-a impus în cea de a doua etapă a procesului de românire a cîntărilor eclesiastice din țara noastră, aceea a lui Mihalache Moldovlahul și Iosif Protopsaltul de la Mănăstirea Neamțu.

VII. Ms. gr. rom. nr. 158, din Biblioteca Academiei R. S. România (legat în carton îmbrăcat în piele) este un *Anastasimatar + Liturghier* (cărui îi lipsește titlul), de 312 fol. (16 × 11 cm.) cu notație cucuzeliană și text în limba greacă medievală și în limba română cu litere chirilice, provenit din biblioteca episcopului Dionisie de la Buzău și dăruit Academiei de Ministerul Cultelor și Instrucției publice în ședința din 17 sept. 1897 cu seria E nr. 56872, ca și mss. gr. rom. nr. 133, 142 și 146.

În «Catalogul manuscriptelor românești», C. Litzica²², și după el și N. Moldoveanu²³, îl trece ca fiind din secolul al XVIII-lea. Întrucît manuscrisul cuprinde și cîntări alcătuite de către „κὺρ μηλ(α)λάκε Ἰασιότῆ» (Mihalache Ieșeanul n.n.) credem manuscrisul a fost scris în ultimele trei sau patru decenii ale secolului al XVIII-lea.

Sînt albe filele: 20 r—23 v, 80 v—81 v, 136 r—137 v, 174 v—175 v, 217 r—v, 250 r—251 v, 256 v—259 v, 302 v—303 v, iar la fol. 174 r și 311 v—312 r notele muzicale nu sînt însoțite de text.

Între fol. 2 r—16 r sînt scrise marginal foarte multe mici fragmente, ca variante diferite ale melodiei, sau rîndului melodic din dreptul cărui este scris.

Pe fol. 256 r — în limba română cu litere chirilice — citim: «Din cărțile mele (1)791 Ianake».

Majoritatea cîntărilor din acest manuscris sînt în limba greacă.

În limba română sînt scrise toate stihirile polieleului *Robii Domnului...*, gl. IV (fol. 62 v—69 r).

Din punct de vedere muzical acest polieleu este scris în stilul care s-a impus în cea de a doua etapă a procesului de românire a cîntărilor eclesiastice din țara noastră, aceea a lui Mihalache Moldovlahul—Ieșeanul și Iosif Monahul de la Mănăstirea Neamț. (Anexa nr. 4).

VIII. Ms. rom. gr. nr. 2219²⁴, din Biblioteca Academiei R. S. România (legătură nouă în carton cu pînză la cotor și colțuri ce păstrează și coperta veche de piele maron bogat ornamentată pe margini, avînd în mijloc pe coperta I-a un medalion cu Crist, iar pe cea de a doua răstignirea cu Maica Domnului în dreapta și Sf. Ev. Ioan în stînga), este un *stihirar* (cărui îi lipsește titlul), de 339 fol. (15 × 10 cm.), cu notație cucuzeliană și text în limba greacă medievală și în limba română cu litere chirilice, provenit din biblioteca episcopului de Rîmnic, Ghenadie Enăceanu și dăruit Academiei de Ministerul Cultelor și Instrucției publice cu seria A nr. 66724 din 8 decembrie 1901, în ședința din 1 noiembrie 1902.

Manuscrisul cuprinde slujba din perioada Mineiului (fol. 8 r—268 r) și a Penticostarului (fol. 269 r—337 v) — așa cum citim la fol. 8 r: «Începutul cu ajutorul lui D(u)mnezeu al Slavelor stihirarelor, al mineiului și al penticostarului începîndu-se de la luna lui Sept(embrie) pînă la sfîrșitul lunii lui av(gust)».

22. Constantin Litzica, *op. cit.*, p. 217.

23. Diac. Asist. Nicu Moldoveanu, *op. cit.*, p. 93.

24. A se vedea și Gheorghe Ciobanu, *op. cit.*, p. 291.

La început, manuscrisul cuprinde (scris de altă mână și în limba greacă) Kegragariile (fol. 1 r—5 v), iar din liturghia Sfântului Ioan Hrisostom, Sfinte Dumnezeule, Aliluia (fol. 5 v—7 v) și două Heruvice.

În rest (fol. 8—339), manuscrisul (grafiat în întregime în limba română), cu conținutul mai sus amintit, a fost terminat de scris la anul 1767, iulie 4, de către Constandin Ftori psalt al Episcopiei Rîmnicului, ucenic al dascălului Constandin din aceeași episcopie, cum găsim scris la sfîrșitul manuscrisului (fol. 338 r): «Scrisu-s-au aciastă psaltichie cu prea/înf(r)umusețate cîntări, de mai micul și / plecatul între cîntăreț(i) Konstandin/vto(ri) psalt al episcop(iei) Rîm/nicului / ucenic dasc(ălului) Konstan/din al aceștii Episc(opii) și sau săvîrșit la/luna lui Iul(ie) 4, αψξζ (1767 n.n.). Deci și eu cu/cucernicie vă rog cîț(i) vă veți întîm/pla a cînta pre aciastă sf(ă)ntă carte/bucurați-vă în Domnul și ori ce greșală veți afla ori în glasuri sau în cu/vinte, cu duhul blîndețelor îndreptați/nepripindu-vă a ne pune în ponos și d(u)mne/zeul păcii să fie cu dragostea voastră a/co(pe)rindu-vă greșalele că mult greșim toți/cu totul plecat Konst/andin/ vt(ori) psalt episco(piei)».

Fila 276 este numerotată de două ori, pe fol. 7 un chinonic duminical are adăugat și textul slav, iar între folio: 121—122, 134—135, 202—203 și 275—276 sînt tăiate cîte o filă.

Acest Antologhion prezintă o deosebită importanță pentru muzicologia românească, întrucît ne dezvăluie faptul că manuscrisul lui Constandin Ftori psalt (ucenicul dascălului Constandin — care la rîndul său fusese ucenic al lui Șarban Protopsaltul) este o copie identică a unei părți însemnate din manuscrisul lui Filotei sin Agăi Jipei și anume a «Antologhiului stihirar» (fol. 114 r—226 v) și a «Penticostarului stihirar» (fol. 227 r—253 r), micile deosebiri, privind numărul puțin mai restrîns al cîntărilor din manuscrisul lui Constandin, așa cum vom arăta într-un studiu separat. Cu aceasta se dovedește faptul semnificativ pentru noi că și-n a doua jumătate a secolului al XVIII-lea se cîntau cîntările lui Filotei și se vor mai cînta încă pînă în cel de al treilea deceniu al secolului al XIX-lea, așa cum va reieși chiar din cuprinsul acestui studiu.

IX. Ms. gr. rom. nr. 4947, din Biblioteca Centrală de Stat (legat în lemn îmbrăcat cu piele, chenar presat și urme de închizători), este un *Heruvico-Chinonicar* (plus *Kratimatar*, două polieleie și cîteva cîntări la Liturghie), de 421 fol. (20 × 15 cm.), cu notație cucuzeliană și text în limba greacă medievală și în limba română cu litere chirilice și grecești, scris în Țara Românească la anul 1785 de către Ioan Psaltul, cum citim la fol. 259 v jos: «'Εγράφη παρ'ἐμοῦ Ἰωάννου ψ(άλ)του τοῦ ἀμαρτωλοῦ εἰς τοὺς 1785 Νοεμβρίου κα=21» «S-a scris (această carte) de către mine Ioan psaltul în anul 1785 noiembrie 21».

Pe vorsatz-ul primei coperte este o ștampilă care ne arată posesia: «România, școla(sic) și biblioteca Arhimandrit Chiriac Neculau din Comuna Vînători Neamțu».

Manuscrisul este scris (foarte frumos și îngrijit) de o singură mână și cu interesante ornamente florale la folio: 1 r, 118 r, 194 r, 260 r, 367 r, 396 r.

Sînt albe filele: 114 v—117 v și 127, fila 51 este numerotată de două ori, iar fol. 177 și 418 v—419 sînt scrise fără semnele hironomice care de obicei se scriau cu roșu.

Aproape toate cîntările au autorul trecut la început, iar un număr mare de cîntări cu text grecesc au titlul grafiat cu litere chirilice și în românește, dovadă că Ioan Psaltul, autor de cîntări și copietor, era un român care nu știa bine grecește. Astfel citim: «Facere lui Κύρ Αναστασι δε λα Λαρσα²⁵ (fol. 147 v, 238 r, 242 v și 246 r); «Facere lui Δαμασκῖνος Μοναχός de la sfîntulu Munte de la Iviru» (fol. 148 v); «Facere lui Damianu Monah» (fol. 157 r); «Facere lui Περὶ Βερεκέτ» (sic) (fol. 159 v și 174 r); «Frumoase, facere Κύρ Ἀναστασίου Ἱερέος» (fol. 164 v); «Facere lui μοράϊτος» (fol. 180 r); «Facere lui Κύρ Αηδωνη Πρεώτλη» (fol. 229 v).

Majoritatea cîntărilor din acest manuscris sînt în limba greacă.

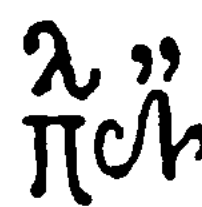
În limba română — cu titluri în limba greacă — sînt scrise:

— „Χερουβικό Ποίημα κύρ Κυρίλου ἀρχιερέου Τῆνου²⁶ μεταφρασθέν ταδέ παρ'ἐμοῦ Ἰωάννου ἀμαρτωλοῦ“. «Heruvic, compunerea lui kir Kiril arhiereul de (insula) Tinos, tradus de mine Ioan păcătosul gl. IV (fol. 21 r—22 r);

25. Larsa = Larisa = Capitala Tesaliei.

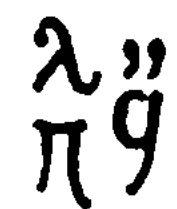
26. Tinos = Insulă în Marea Egee cu o foarte veche mănăstire.

— Heruvic «Ποίημα κύρ Ἱερεμία ψάλτου μεταφρασθένη ταδέ παρ' ἐμοῦ Ἰωάννου ἤχος I», «Compunerea lui Kir Ieremia Psalt(ul) tradus de mine Ioan, gl. I» (fol. 26 r—27 r);
 — Heruvic gl. VI (fol. 28 r—29 r);
 — Heruvic «Ποίημα κύρ Ἱερεμία μοναχοῦ μεταφρασθέν ταδέ παρ' ἐμοῦ Ἰωάννου ἤχος «compunerea lui Kir Ieremia Monahul, tradus de mine Ioan, gl. VII», (fol. 31 r—32 v);

— Heruvic «Ποίημα κύρ Πέτρου Δομέστικου ἤχος προσθήκη Ἰωάννου», «Compunerea lui Kir Petru Domesticu, gl. VIII, adăugit de Ioan» (fol. 33 v—35 r);

— Heruvic «Ποίημα κύρ Νικολάου μεταφρασθέν Ἰωάννου ἤχος » «Compunerea lui Kir Nicolau tradus de Ioan, gl. III», (fol. 35 r—36 r);

— Heruvic «μεταφρασθέν ταδέ παρ' ἐμοῦ Ἰωάννου ἁμαρτωλοῦ ἤχος » «tradus de mine Ioan păcătosul, gl. II» (fol. 36 r—37 r);

— Κοινωνικό ποίημα κύρ Κυρήλου ἀρχιερέου Τύνου μεταφρασθέν ταδέ παρ' ἐμοῦ Ἰωάννου ἁμαρτωλοῦ ἤχος Kinonic (Lăudați n.n.), Compunerea lui kir Kiril arhiereul de Tinos tradus de mine Ioan păcătosul, gl. V, (fol. 38 v—39 v);

— Ceea ce ești mai cinstită..., gl. IV, (fol. 259 r).

Din punct de vedere muzical, cântările românești din acest manuscris sînt scrise în stilul care s-a impus în cea de a doua etapă a procesului de românire a cântărilor eclesiastice din țara noastră, aceea a lui Mihalache Moldovlahul și Iosif Protopsaltul de la Mînăstirea Neamț.

X. Ms. rom. gr. nr. 3210, din Biblioteca Academiei R. S. România, este un mic *Antologhion* (cărui îi lipsește titlul), scris de protosinghelul Naum Rîmniceanu în anul 1788, cum găsim într-o notiță în limba greacă²⁷ (de la sfîrșitul manuscrisului fol. 61 v), făcută în Mănăstirea Hodoș-Bodrog²⁸.

Nu știm dacă, la venirea sa în Banat, Naum avea sau nu scrisă această psaltichie. Fiind un mare patriot și apărător al Ortodoxiei, nu este exclus ca el să fi plecat înarmat cu ea de la Hurezu (unde era pînă cînd a început răsmerița între turci, ruși și nemți — 1788) sau să o fi scris chiar aici, pentru nevoile locale, tocmai cu scopul de a promova cîntarea psaltică în aceste părți ale țării.

În orice caz, putem conchide că Naum a cultivat muzica psaltică în aceste locuri, unde a rămas șapte ani, dacă ținem seama de circumstanța că prima dată a manuscrisului corespunde cu anul venirii lui la Hodoș-Bodrog și, mai ales, de faptul că și datările ulterioare ca și însemnările personale de pe acest manuscris, aparțin perioadei de bejenie.

Manuscrisul dăruit Academiei de C. Erbiceanu — format mic, 12 × 16 cm., 61 file, cu o legătură defectuoasă (pînza la cotor și carton foarte pătruns de carii) — este scris foarte mărunt, cu text românesc (cu litere chirilice) și grecesc și cu notație cuzeliană. Majoritatea însemnărilor sînt în limba greacă. Titlurile, indicațiile de glas, mărturiile, ftoralele și semnele hironomice sînt scrise cu roșu. Literele mari inițiale (de la începutul fiecărei cîntări) și cîte un frontispiciu sau vigneta sînt ornamentate cu roșu ori cu verde. Lipsesc literele mari inițiale grecești (E.T.L.M.D.P.K.Z.A.A.A.) de la evloghitarii (fol. 24 r—26 v).

Majoritatea cîntărilor din acest manuscris sînt în limba greacă, zece pagini avînd numai text (fol. 10 v, 22 r, 27 r—29 v, 59, 60 r, 60 v—61 r).

În limba română sînt scrise :

27. A se vedea și Gheorghe Ciobanu, *op. cit.*, p. 291—292.

28. Hodoș-Bodrog — veche denumire a satului Bodragu-Vechi, com. Pecica, jud. Arad.

— O scurtă *propedie* (fol. 1 r—10 v) cu incipitul: «Începutul... semnelor meșteșugului psaltichiei, al glasurilor celor suitoare și celor pogoritoare, al trupurilor și al duhurilor și a toată darea îndămână și urmarea, care s-au alcătuit într-însa de cei vechi și cei noi făcători, carii după vreme s-au arătat»²⁹;

— «Troparul lui Hrisafi către ucenici», gl. I (fol. 8 v), identic cu cel tradus de Filotei (70 v);

— La Acatistul Precistei, tropar, gl. VIII το προστάλθεν (cel stabilit): «Porunca cea cu taină...» (fol. 31 r—32 r), identic cu cel din Filotei (fol. 18 r) și Duma (fol. 280 v);

— «La sf. și marea Joi Heruvic și priceasnă»: *Cinei tale cei de taină...*, gl. IV, (fol. 32 r—33 r), identic cu cel din Filotei (fol. 50 r) și Duma (fol. 317 r);

— «La Sîmbăta cea mare Heruvic»: *Să tacă trupul...*, gl. V (fol. 33 r—34 v), identic cu cel din Filotei (fol. 50 r) și Duma (fol. 317 v);

— «Întru aceeași sîmbătă priceasnă»: *Sculatu-s-au...*, gl. I (fol. 34 v—35 v), identic cu cea din Filotei (fol. 50 v) și Duma (fol. 318 r);

— Stihira: *Împărăteasă prea cîntată fecioară...*, (fol. 58 v), gl. IV (neterminată), identică cu cea din Filotei (fol. 59 r) și Duma (fol. 328 v).

În afară de aceste cîntări românești, manuscrisul lui Naum conține și cîntări grecești, cum ar fi de pildă Ziua învierii (fol. 12 x—14 r) și Evloghitariile (fol. 24 r—26 v), pe care le găsim în secolul al XVII-lea (ms. gr. nr. 102, fol. 108 și respectiv 119) și pe care Filotei — cu șapte decenii și jumătate mai devreme — le-a tradus în limba română, păstrînd întocmai linia melodică cu care au circulat versiunile inițiale, astfel încît din punct de vedere muzical cîntările acestui manuscris sînt scrise în stilul care s-a impus la sfîrșitul secolului al XVII-lea și la începutul secolului al XVIII-lea.

Manuscrisul are o deosebită valoare istorică și documentară, dovedind prin conținutul său că Naum a cultivat — nu numai în Țara Românească ci și în Transilvania și Banat — aceeași muzică pe care o promovaseră Filotei și Agăi Jipei în Țara Românească la începutul secolului al XVIII-lea, Bucur Grămaticul — la Sîmbăta de Sus, în prima jumătate a secolului al XVIII-lea și Ioan Duma în Brașov și Țara Bîrsei, în a doua jumătate a aceluiași secol³⁰.

XI. Ms. rom. gr. nr. 2371³¹, din Biblioteca Academiei R. S. România (legătură nouă în carton și pînză neagră), este un *Heruvico-Chinonicar* (căruia îi lipsește titlul), de 128 fol. (13 × 9 cm.), cu notație cucuzeliană (fol. 1—117, scrise în cea de a doua parte a secolului al XVIII-lea) și de tranziție spre cea hrisantică (fol. 118—128, scrise la începutul secolului al XIX-lea) și text în limba greacă medievală și în limba română cu litere chirilice, dăruit Academiei de «S. Iamovici, Iași, str. Școala de artă 3, la 8 mai 1903».

La fol. 9 r găsim notița: «Să să știe de cînd m-am cununat 1831, 28 dek(embrie)», la fol. 9 v încercări de condei fără importanță, iar fila 126 v este albă.

Majoritatea cîntărilor din acest manuscris sînt în limba greacă.

În limba română sînt scrise:

— «A triia stare a polieleului, facere lui Kir Ion Prale», *Vavilonul aliluia; La riul Vavilonului...*, ἦχος (fol. 118 v—124 r);

— «Tropariul» de la acatist: *Porunca cea cu taină...*, gl. VIII (fol. 124 v—125 r), identic cu cel din Filotei (fol. 18 r) și Duma (fol. 280 v);

— «Tropariul» (care se cîntă Joi și Vineri în săptămîna mare) *Cînd slăviții ucenici...*, gl. VIII (fol. 125 v—126 r), *ga(fa)* ca de la *ni(do)*, identic cu cel din Filotei (fol. 24 v) și Duma (fol. 285 v—286 r) și

— Tropariul (ce se cîntă luni, marți și miercuri în săptămîna mare), *Iată mirele...*, gl. VIII (fol. 127 v—128 r), care seamănă puțin cu cel din ms. gr. nr. 142 (fol. 17 r—18 r) unde găsim indicația: βλάλινα.

29. Menționăm că *propedia* lui Naum este identică cu cea a lui Filotei și Duma, cu deosebirea că «la Naum (fol. 10 r) apar în plus, față de Filotei și Duma — pentru prima oară, în limba română, schimbările celor opt glasuri în chipul copacului».

30. A se vedea, Sebastian Barbu-Bucur, *Naum Rîmniceanu*, în «Studii de muzicologie», vol. IX, Editura muzicală a Uniunii Compozitorilor, București, 1973, p. 146—194.

31. Este trecut în fondul de manuscrise românești.

Din punct de vedere muzical, cîntările românești din acest manuscris sînt eterogene, Porunca cea cu taină, Cînd slăviții ucenici și Iată mirele, aparținînd primei etape a romînirii cîntărilor eclesiastice, aceea a lui Filotei sin Agăi Jipei, iar La rîul Vavilonului, celei de a doua etape, aceea a autorului acestui polieleu.

XII. Ms. gr. rom. nr. 142, din Biblioteca Academiei R. S. România (legătura nouă, în carton îmbrăcat în pînză), este un *Anastasimatar* (cărui îi lipsește titlul), de 65 fol. (18 × 12 cm.), cu notație cucuzeliană și text în limba greacă medievală și în limba română cu litere chirilice, provenit din biblioteca episcopului Dionisie de la Buzău și dăruit Academiei de Ministerul Cultelor și Instrucției publice în ședința din 17 septembrie 1879 cu seria E nr. 56872, ca și mss. gr. rom. 158, 133 și 146.

În «Catalogul manuscriptelor», C. Litzica³² îl trece ca fiind din secolul al XVIII-lea, iar N. Moldoveanu³³, din secolul al XVII-lea chiar. Notația, și mai ales stilul cîntărilor românești din acest manuscris, ne face să conchidem că manuscrisul a fost scris în ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea.

Manuscrisul este scris de mai multe mîini și pe hîrtie diferită (fol. 3—10 r, 19 r—36 v și 43 r—55 v de o mîină, fol. 13—18 de altă mîină și 59 r—61 r, de cea de a treia mîină).

Sînt albe filele : 1—2, 10 v—12 v, 37—42, 56—58, 62—65 r.

Majoritatea cîntărilor din acest manuscris sînt în limba greacă.

În limba română sînt scrise :

— Kegradariile (Doamne strigat-am și Să se îndrepteze) pe cele opt glasuri, care nu sînt varianta celor ale lui Filotei (fol. 13 r—17 r) ;

— Troparul (de luni, marți, miercuri, săptămîna mare) *Iată mirele...*, gl. VIII, cu indicația : „βλαχίχα“ (fol. 17 r—18 r), care seamănă puțin cu cel din ms. rom. nr. 2371 (fol. 127 v—128 r)³⁴ ;

— Troparul (de Joi și Vineri săptămîna mare) *Cînd slăviții ucenici...*, gl. VIII (fol. 18 r-v) ;

— *Anixandarele, Veniți...*, și apoi, *Deschizînd tu mîna ta...*, gl. VIII (fol. 19 r—31 r) și

— Polieleul : *La rîul Vavilonului...*, gl. III (fol. 31 r—36 r), identic cu cel din ms. gr. nr. 766 (fol. 290 r—292 r), scris la anul 1805³⁵, piesă extrem de importantă pentru noi, pentru faptul că în ambele manuscrise pe nota Fa(Ga) și Si(Zò) este pusă foarte des fforaua lui *nana*, ceea ce ne face să conchidem că glasul III — cel puțin la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea — se scrie cu Zo(Si) becar, bemol, punîndu-se numai acolo unde este marcat prin fforaua *nana*.

Din punct de vedere muzical, cîntările românești din acest manuscris sînt scrise în stilul care s-a impus în cea de a doua etapă a procesului de romînire a cîntărilor eclesiastice din țara noastră, aceea a lui Mihalache Moldovlahul și Iosif Protopsaltul de la Mănăstirea Neamț. (Anexa nr. 6—8).

XIII. Ms. gr. rom. nr. 101, din Biblioteca Academiei R. S. România (legat în carton îmbrăcat cu piele învechită de vreme și ruptă la cotor — cu urme de închi-zători din care se mai păstrează una), este un *Irmologhion* (cărui îi lipsește titlul) de 616 pagini³⁶ (14 × 10 cm.), cu notație cucuzeliană de tranziție spre cea hrisantică și text în limba greacă medievală și în limba română cu litere chirilice, dăruit Academiei de I. Băjan.

Constantin Litzica³⁷, și după el și N. Moldoveanu³⁸, îl trece ca fiind din secolul al XVIII-lea. Întrucît manuscrisul conține la fol. 271 r cîntări «alcătuite de către kir Iosif Monahu», (Ποίημα τὸν Ἰωσήφ τοῦ μοναχοῦ) muzicologul Dr. Gh. Ciobanu presupune — pe bună dreptate — că : «după stilul cîntărilor și al notației, manuscrisul a fost scris către sfîrșitul secolului al XVIII-lea»,³⁹ în Moldova și de către un român.

32. Constantin Litzica, *op. cit.*, p. 216.

33. Diac. Asist. Nicu Moldoveanu, *op. cit.*, p. 93.

34. A se vedea ms. nr. XI, din această lucrare.

35. A se vedea ms. nr. XXVIII din această lucrare.

36. Pentru că unele file lipsesc, iar altele sînt șterse, folosim numerotarea făcută ulterior de ultimul posesor «Demetru Ion Băjan din Comuna Rucăr». După numerotarea acestuia manuscrisul cuprinde 589 pagini scrise și 27 nescrise — intercalate printre celelalte file — în total 616 pagini.

37. Constantin Litzica, *op. cit.*, p. 215.

38. Diac. Asist. Nicu Moldoveanu, *op. cit.*, p. 93.

39. Gheorghe Ciobanu, *op. cit.*, p. 292.

Pe fol. 1 r citim însemnarea făcută ulterior «Cumpărat de Demetru Ion Băjan din Rucăr de la un antiquar ovrei din fața Atheneului vechi — lângă Cișmigiu — la 23 septembrie 1894».

Din paginile manuscrisului, 370 sînt scrise în limba greacă, 219 în limba română, 27 sînt albe, iar între pag. 184—185, o filă este tăiată.

În limba română sînt scrise :

- *Catavasiile Învierii* gl. I (p. 413—424) ;
- *Catavasiile Botezului* gl. II (p. 425—453) ;
- *Catavasiile «Stratèniei»* (Streteniei n.n. = Întîmpinarea Domnului) gl. III (p. 454—466) ;
- *Catavasiile Bunei Vestiri* gl. IV (p. 467—483) ;
- *Catavasiile Înălțării* (cu dumnezeescul nor) gl. IV (p. 484—497) ;
- *Catavasiile Înălțării* (Mîntuitoriu lui Dumnezeu) gl. V (p. 417—505) ;
- *Tripesneț la sîmbăta cea mare*, «(Pre cela ce au acoperit) facerea cuv(ioasei) Kasiianii» gl. VI (p. 506—520) ;
- *Catavasiile cincizecimii* gl. VII (p. 520—531) ;
- *Catavasiile crucii* gl. VIII (p. 532—548) ;
- *Tripesneț la marțea cea mare, Poruncii Muncitoriului cei trei cuvioși...*, gl. II etc. (p. 548—574), fără titlu, litere mari inițiale de început și fără semnele scrise cu roșu, care în acest manuscris sînt foarte puține (mărturii, gorgoane, clasme, lighisma și chilisma). Manuscrisul se încheie cu o rugăciune în limba română, pentru mărturisire (p. 586—589).

Din punct de vedere muzical, cîntările românești din acest manuscris se înscriu în cea de a doua etapă a procesului de românire a cîntărilor eclesiastice, din țara noastră, aceea a lui Mihalache Moldovlahul și Iosif Monahul de la Mănăstirea Neamț, variantele acestora interpunîndu-se între cele ale lui Filotei sin Agăi Jipei — față de care sînt depărtate simțitor — și cele ale lui Macarie Ieromonahul, spre care tind să se apropie (Anexa nr. 6).

XIV. Ms. gr. rom. nr. 642, din Biblioteca Academiei R. S. România (legat în carton îmbrăcat în piele la cotor — copertele fiind cariate), este un *Antologhion* (căruiia îi lipsește titlul) de 342 fol. (15 × 10 cm.), cu notație cucuzeliană și de tranziție spre cea hrisantică și text în limba greacă medievală și în limba română cu litere chirilice, provenind de la Mănăstirea Dălhăuți, județul Rîmnicu-Sărat și dăruit Academiei de Ministerul Cultelor și Instrucției publice la 4 mai 1904, cu adresa nr. 8679.

În «Catalogul manuscriptelor grecești», C. Litzica⁴⁰ îl trece ca fiind din secolul al XIX-lea, iar N. Moldoveanu⁴¹, din secolul al XVIII-lea. Întrucît manuscrisul conține și cîntări tălmăcite de către Iosif Monahu, după stilul cîntărilor și al notației (cucuzeliene și de tranziție), credem că manuscrisul a fost scris către sfîrșitul secolului al XVIII-lea în Moldova și de către un român.

Sînt albe filele : 332 v, 338 r, 339 v și 342 v.

Aproape la toate cîntările grecești din acest manuscris sînt menționați autorii după care mereu scrie : τοῦ αὐτοῦ (ale aceluiași).

Majoritatea cîntărilor din acest manuscris sînt în limba greacă.

În limba română sînt scrise :

— Stihira de la înmormîntarea mirenilor : *Plîng și mă tînguesc...*, (fol. 147 r—148 v), care este identică cu cea a lui Filotei sin Agăi Jipei (fol. 65 r), copiată și de Duma la anul 1751 (fol. 332 v), dovadă a circulației mari — în timp și spațiu — a cîntărilor lui Filotei.

— „Προκείμενα ψαλλόμενα εἰς τὴν ἁγίαν τεσσαρακοστή“, «Prochimene care se cîntă în postul cel mare», *Să nu întorci fața ta...*, gl. VIII (fol. 184 v—185 r) și *Data-i moștenire...*, gl. VIII (fol. 185 r-v) ;

— Condăcul lui Andrei Criteanul *Suflete al meu, scoală-te pentru ce dormi...*, gl. VI (fol. 185 v—186 r), care se cîntă luni, marți, miercuri, joi în prima săptămîină din postul mare și miercuri în săptămîina a cincia la «Canonul cel mare».

40. Constantin Litzica, *op. cit.*, p. 231.

41. Diac. Asist. Nicu Moldoveanu, *op. cit.*, p. 94.

— „, Ἀνηξαντάρια μολδοβάνικα ἐξήγησις κὺρ Ἰωσήφ μονάχου ἡλὸς λ π α η ” (Anixandarele

moldovenesti tălmăcite de către kir Monahul gl. VIII), *Deschizînd tu mîna ta...*, (fol. 236 r—246 v);

— *Heruvic* fără indicația glasului și fără semne hironomice care de obicei se scriu cu roșu, scris sintomon (scurt, concis, silabic), după care urmează patru file de tereremuri (fol. 326 r—329 r);

— *Doxologie* (text numai, fol. 330 r—332 r), un stih grecesc (numerele fără soț) și unul românesc (numerele cu soț), intercalat, dovadă, pe de o parte a luptei permanente pentru românire, iar pe de altă parte, a păstrării limbii grecești pe toată perioada domniilor fanariote și chiar și după aceea.

— *Binecuvintează suflete al meu...* (psalmul CII text numai) care se cîntă la începutul liturghiei, de asemenea intercalat, un stih grecesc și unul românesc, numai pînă la stihul Ἰκτηρμὸς καὶ ἐλέημων (Cunoscute au făcut căile...) care urmează după cel românesc, *Cel ce face milostenie...* (fol. 333 r-v);

— *Hristos a înviat*, gl. I (fol. 338 v—339 r).

Din punct de vedere muzical, cîntările românești din acest manuscris sînt eterogene. Astfel, de pildă, *Plîng și mă tînguiesc...*, în traducere aparține lui Filotei (anul 1713)⁴², iar altele, cum ar fi de pildă Anixandarele, aparțin lui Iosif Monahul, de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. (Anexa nr. 9).

XV. Ms. gr. rom. nr. 1/21, din Biblioteca Universitară-Iași (legat în carton cu piele la cotor), este un *Antologhion* (cărui îi lipsește titlul) de 166 fol. (16 × 12 cm.), cu notație cucuzeliană și de tranziție spre cea hrisantică și text în limba greacă medievală și în limba română cu litere chirilice.

În lucrarea sa, N. Moldoveanu⁴³ îl trece ca fiind din secolul al XVIII-lea. Întrucît manuscrisul conține și notație de tranziție spre cea hrisantică, iar la fol. 128 r—131 r găsim *pasapnoarii* în limba greacă, scrise de «κὺρ μὺλαλαχου» iar la fol. 92 r-v și 99 r—103 r — tot în limba greacă — heruvic de κὺρ Κοστανδίνου⁴⁴, considerăm că manuscrisul a fost scris la sfîrșitul secolului al XVIII-lea.

La fol. 12 v găsim o însemnare — făcută ulterior — referitoare la Mitropolitul Veniamin Costache, conținînd data de «1825 Iulie 29».

Între fol. 81 r—86 r, în limba română cu litere chirilice sînt scrise numai titlurile axioanelor praznicelor de peste tot anul la: *Adormirea Precistei*, *Naștere*, *Înviere*, *Botez*, *Stretenie* (întîmpinarea Domnului — 2 februarie), *Vovidenie* (Intrarea în biserică — 21 noiembrie), *Florii*, *Preobrajenie* (Schimbarea la față — 6 august), *Buna-Vestire*. Aceste titluri românești — împreună cu titlul heruvicelor grecești (fol. 25 r—29 v) — grafiate cu litere grecești, dar cu înțeles românesc: „λερσβινηλε λση (sic) κὺρ Περσ Λαμπαδάρις“ (gl. I, VII, IV, VIII, V, II și III) ne dovedește că manuscrisul a fost scris de către un român.

Numerotarea este tîrzie; sînt albe filele: 86 v, 119 v, 136 r—139, 144 v, 152 v—153 r, 160, iar între fol. 32—33 este ruptă o filă. De la fol. 65 r—67 r, 70 r—71 r și 112 r lipsesc semnele hironomice care, de obicei, se scriu cu roșu, iar de la fol. 87 și 149 v—152 r lipsește și textul de sub notele muzicale.

Majoritatea cîntărilor din acest manuscris sînt în limba greacă.

În limba română sînt scrise:

— *Κοντάκιον* (Condacul) *Suflete al meu...*, gl. VI (fol. 24 v), care se cîntă în prima și cea de a cincea săptămînă din postul mare la «Canonul cel Mare».

— Stihira: *Privind tiranul chipul celui de-al patrulea...*, (fol. 117 r-v) și

— *Heruvic* la predeștenie (liturghia Sf. Grigorie Bogoslovul) *Acum puterile...*, gl. VI (fol. 143 r—144).

42. Ms. rom. nr. 61, fol. 65 r (Biblioteca Academiei R. S. România).

43. Diac. Asist. Nicu Moldoveanu, *op. cit.*, p. 94.

44. Întrucît Constantin protopsaltul Episcopiei Rîmnicului — ucenic al lui Șarban Protopsaltul — n-a scris cîntări în notație cucuzeliană de tranziție spre cea hrisantică, cercetări ulterioare vor identifica poate pe Constantin din acest manuscris cu dascălul Constantin — român de origine, care la anul 1780 deschide o școală particulară, în locuința sa de la Sfîntul Nicolae Domnesc din Iași, și care la anul 1804, cînd Veniamin Costache înființează Seminarul, figurează ca primul profesor de psaltichie al Seminarului.

Din punct de vedere muzical, aceste trei cântări românești sînt scrise în stilul care s-a impus în cea de a doua etapă a procesului de românire a cântărilor eclesiastice din țara noastră, aceea a lui Mihalache Moldovlahul, Constantin Psaltul de la Iași și Iosif Monahul de la Mănăstirea Neamț.

XVI. Ms. gr. rom. nr. 837, din Biblioteca Academiei R. S. România (legat în carton îmbrăcat cu piele la colțuri și cotor), este un *Antologhion* (cărui îi lipsește titlul) de 214 fol. (17 × 11 cm.) — cu notație cucuzeliană și text în limba greacă medievală și în limba română cu litere chirilice — provenind de la Mănăstirea Vorona și dăruit Academiei de către Administrația casei bisericii în ședința din 14 noiembrie 1908.

Nestor Camariano⁴⁵ și după el, N. Moldoveanu⁴⁶, îl trece ca fiind din secolul al XVIII-lea. Întrucît manuscrisul conține și cântări alcătuite de către Iosif Monahul — de care ne-am ocupat într-un studiu în curs de apariție⁴⁷ — noi credem că manuscrisul este scris în ultimul sau penultimul deceniu al secolului al XVIII-lea, de către un român și, poate, în Moldova.

Lipsesc două file (tăiate) între fol. 98—99 și 117—118.

Pe fol. 1 v citim însemnarea (în limba română cu litere chirilice): «1832 iulie 25 s-au săvîrșit Costache nepotul meu», și în continuare: «(1)834 Noembrie 13 s-au săvîrșit Brătescul (?) și s-au îngropat vineri Noembrie 16».

Majoritatea cântărilor din acest manuscris sînt în limba greacă.

În limba română sînt scrise:

— *Stihira Streină minune s-au făcut...* (numai text), gl. VIII (pe vorsatz-ul copertei I v);

— *Heruvic* gl. I (fol. 56 r—58 v);

— *Lumină lină...*, (fol. 109 v—110 v), fără indicația glasului, este probabil gl. II, fără măturii și semne hironomice ce se scriu cu roșu.

Condacul *Suflete al meu...*, gl. II, prochimenul *Să nu întorci fața ta...*, gl. VIII și *Să se îndrepteze rugăciunea mea...*, gl. V, toate din postul mare (fol. 116 v—117 v);

— *Hristos a înviat...*, gl. I (fol. 136 v);

— «*Celu ce ai săturat mulțimea în pustie...*», gl. VIII (fol. 152 v—153 r);

— *Bărbatul...*, (Fericit bărbatul) gl. VIII (fol. 160 r—161 v), care se cîntă la vecernia învierii, la praznice împărătești și la sfinți cu polieleu;

— *Polieleu moldovenesc* (Robii Domnului), gl. V (fol. 175 v—179 v).

Din punct de vedere muzical cântările românești din acest manuscris sînt scrise în stilul care s-a impus în cea de a doua etapă a procesului de românire a cântărilor eclesiastice din țara noastră, aceea a lui Mihalache Moldovlahul și Iosif Protopsaltul de la Mînăstirea Neamț.

XVII. Ms. gr. rom. nr. 207, din Biblioteca Arhivelor Statului-Iași (legat în piele, cu chenare ornamentate presate, și urme de închizători pe coperta I-a medalion Maica Domnului cu Fiul în brațe, iar pe cea de a doua Mîntuitorul), este un *Antologhion* (cărui îi lipsește titlul) de 139 fol. (23,5 × 17 cm.), cu notație cucuzeliană și de tranziție spre cea hrisantică și text în limba greacă medievală și în limba română cu litere chirilice provenit de la Biserica Precista mare din Roman și dăruit Arhivelor Statului în anul 1953.

N. Moldoveanu⁴⁸ îl trece ca fiind din secolul al XVIII-lea. Întrucît manuscrisul conține — pe lângă notație cucuzeliană — și un *polihronion* pentru «Mihail Constantin Șuțu Voievoda» (1792 dec. 30—1795 apr. 25 și 1819 iunie 12—1821 martie 29 în Moldova și 1791 martie—1793 ianuarie și 1801 oct. 8—1802 mai 19 în Muntenia) și provine de la Roman credem că a fost scris de un moldovean între anii 1792—1795.

Sînt albe filele: 4 v—5, 25 v, 41, 48 v—49, 55 v—56, 64 v, 74 v, 82, 90 v, 96 v, 112, 136 v—137; Sînt tăiate cîte două file între fol. 4—5 și 96—97, iar de la fol. 135 v—163 r lipsesc semnele hironomice care de obicei sînt scrise cu roșu.

Majoritatea cântărilor din acest manuscris sînt în limba greacă.

În limba română sînt scrise:

— *Să se îndrepteze rugăciunea mea...*, gl. I (fol. 20 r);

45. Nestor Camariano, *op. cit.*, p. 6.

46. Diac. Asist. Nicu Moldoveanu, *op. cit.*, p. 94.

47. Sebastian Barbu-Bucur, *Iosif Protopsaltul de la Mînăstirea Neamț*, studiu dactilografic, în curs de apariție.

48. Diac. Asist. Nicu Moldoveanu, *op. cit.*, p. 94.

— *Dumnezeu este Domnul...*, *Porunca cea cu taină...*, și *Iată mirele vine în miezul nopții...*, gl. VIII (fol. 24 v—25 r) care se cântă în săptămîna mare — luni, marți și miercuri — la denie.

— Stihira *Cel ce-ai săturat pre noroade în pustie...*, cu indicația: «Aceasta să cântă la masa celui ce gătește ospățul, facerea lui Νέων Πατρῶν⁴⁹ (fol. 53 v—54 r) identic cu cel din Filotei (fol. 56 r-v) și Duma (323 v—324 r);

— Slavă și acum *Ziua învierii...* (fol. 117 v), care seamănă cu cel grecesc de la fol. 116 r—117 r, cu deosebirea că cel românesc este prescurtat.

— *Dumnezeu este Domnul...*, și *Porunca cea cu taină*, gl. VIII (fol. 118 r-v) identice cu cele scrise la fol. 24 v—25 r din acest manuscris.

Din punct de vedere muzical, cântările românești din acest manuscris sînt eterogene, unele fiind traduse de Filotei sin Agăi Jipei, iar altele fiind scrise în stilul care s-a impus în cea de a doua etapă a procesului de ormănire a cântărilor eclesiastice din țara noastră, aceea a lui Mihalache Moldovlahu și Iosif Protopsaltul de la Mînăstirea Neamț.

XVIII. Ms. rom. nr. 551⁵⁰, din Biblioteca Academiei R. S. România (legătură nouă în carton învelit cu pînză). După vorsatz, se păstrează și coperta veche de piele, lipită pe un carton subțire, după care urmează încă un vorsatz), este un *Anastasimatar* (numit pe cotor și într-o notiță, Octoih) de 108 fol. format 4° mic, cu notație cucuzeliană de tranziție spre cea hrisantică și text în limba română cu literé chirilice, scris în Botoșani la anul 1798 de Vasile ucenicul dascălului Mihalache Eftimivici.

Sînt albe filele 107 v—108. Notele muzicale și textul sînt scrise cu negru, iar literele mari inițiale și mărturiile, cu roșu.

Pe fol. 106 v, găsim scris ulterior — de altă mînă — cu roșu: «Octoihos acesta iaste din cărțile mele. Ioan Dimitriu psalt bisericei Uspeniei⁵¹ din Botoșani», posesor pe care îl găsim semnat și pe ms. gr. nr. 1499 (fol. 2 r sus): „τὸ παρὸν ὑπάρχει καὶ ἐμοῦ (?) παπᾶ Ἰωάννου Δημητρίω... ἀπὸ τῆς νῆσου Ἄνδρου (?) 1800 Ὀκτωβρίου“, «Și aceasta este a mea preotul Ioan Dimitrie... din insula Andros 1800 Octombrie 17».

Pe ultima filă a manuscrisului (fol. 107 r), găsim însemnarea: «Mărire, cinste, închinăciune, Tatălui și Fiului și Sfîntului D(u)h celui în troiță slăvit, unuia D(u)mnezeu celui ce ne-au îndemnat de am început și după început ne-au ajutat de am și sfîrșit și s-au început acest octoih a să scrie la avgust 20 de zile și s-au sfîrșit la Noiembrie 4 și s-au scris aciastă sfîntă carte cu a mea mînă de pămînt, mult păcătosul și cel smerit între scriitori Vasile ucenicul psaltului Mihalache Eftimivici. Iar din început s-au scos și s-au diorthosit de însuși psaltul Mihalache, precum și la scară arată. Iar cei ce vă veți întîmpla a cînta pe aciastă sfîntă carte, ceale ce veți găsi cu greșală, ori în fonesuri ori în cuvinte îndreptați cu duhul blîndeților, nepuind nimic în ponos; că precum nu iaste cu putință a prinde umbra și a vedea ceriul fără nori și a face urma pre apă și a fi omul fără de păcat, așa nici scriitorul fără greșală. Și s-au scris la let 1798».

O bună parte din acest Anastasimatar (gl. I—III) lipsește, el începînd cu gl. IV și acesta fără cântările de la Vecernie, iar la utrenie lipsind *Dumnezeu este Domnul*, troparul *Propoveduirea învierii*, *Sedelnele* și *Antifoanele*.

Manuscrisul începe deci cu gl. IV (fol. 1 r—11 v), cu Prochimenul *Scoală-te Doamne...*, care se cântă înaintea evangheliei utreniei, *Ceia ce ești mai cinstită...* etc.

Fiecare din celelalte glasuri — gl. V (fol. 12 r—77 v), gl. VI (fol. 36 r—57 r), gl. VII (fol. 57 v—79 r) și gl. VIII (fol. 79 v—106 v) — cuprind toate cântările vecerniei și utreniei de sîmbătă seara, precum și fericirile de la liturghie, după cum urmează: la *Vecernie*: Kecragare, strigări sau Doamne strigat-am și Să se îndrepteze; stihurile Pune Doamne strajă gurii mele, psalm pe note, șapte stihiri, slavă și acum dogmatica; la *Stihoavnă*: patru stihiri, slavă și acum bogorodicina; la *Utrenie*: Dumnezeu este Domnul; troparul învierii; sedelnele; antifoanele; prochimenul dinaintea evangheliei; Ceia ce ești mai cinstită, cu toate cele șase stihuri puse pe note; Hvalitele (Toată suflarea..., și Lăudați), cu opt stihiri, slavă; eotinala sau voscreasna de rînd și acum Prea bine cuvîntată, pe glasul de rînd și nu gl. V ca astăzi; doxologia (tot

49. Neon Patron, este Ghermanos episcopul de Patrasul nou.

50. Ioan Bianu și R. Caracaș, *Catalogul manuscriptelor românești*, Edițiunea Academiei Române, tom. II, București, 1913, p. 303.

51. Uspenie = Adormirea Maicii Domnului (Sărbătoare la 15 august).

pe glasul de rînd); troparul după doxologie — *Astăzi mîntuirea...*, de asemenea pe glasul de rînd⁵²; la *Liturghie*: Fericirile... stihiri însoțite de stihurile respective puse și ele pe note.

Din punct de vedere muzical, majoritatea cîntărilor românești din acest manuscris sînt scrise în stilul care s-a impus în cea de a doua etapă a procesului de românire a cîntărilor eclesiastice din țara noastră — aceea a lui Mihalache Moldovlahul și Iosif Protopsaltul de la Mînăstirea Neamț —, iar o parte din ele sînt atît de apropiate de cele imediat de după reforma lui Hrisant, încît dacă manuscrisul n-ar fi datat, am putea crede că el a fost scris chiar după reforma din anul 1814. (Anexele nr. 11—14).

XIX. Ms. gr. rom. nr. 634, din Biblioteca Academiei R. S. România, (legat în carton îmbrăcat în piele maron cu chenar și foarte mici ornamente presate) este un *Antologhion* (cărui îi lipsește titlul) de 66 fol. (15 × 11 cm.) cu notație cucuzeliană și text în limba greacă medievală și în limba română cu litere chirilice, provenind din biblioteca lui Ghenadie Enăceanu, episcopul Rîmniceului și dăruit Academiei de Ministerul Cultelor și Instrucției Publice în ședința din 1 noiembrie 1902 cu seria A nr. 66724.

În «Catalogul manuscriptelor românești», C. Litzica⁵³, și după el și N. Moldoveanu⁵⁴, îl trece ca fiind din secolul al XVIII-lea. După stilul în care sînt scrise cîntările românești din acest manuscris noi îl plasăm în ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea.

Sînt albe filele: 30 r, 42 r—43, 59 v.

Luat în ansamblu, manuscrisul este lipsit de importanță, pentru faptul că este scris neîngrijit (cu tuș negru și roșu) deteriorat și rău păstrat, majoritatea filelor fiind pătate de umezeală.

Majoritatea cîntărilor din acest manuscris sînt scrise în limba greacă, iar la fol. 8 v este scris în slavonește (numai text) axionul *Vrednică ești cu adevărat*.

În limba română sînt scrise:

— Axionul Întîmpinării (2 februarie) *Născătoare de Dumnezeu...*, (gl. III) fără indicația glasului, mărturii și unele semne hironomice care, de obicei, se scriu cu roșu (fol. 7 r-v);

— *Imosul Ceia ce-ai născut fără de cunoștința stricăciunii*, gl. VII (fol. 49 r-v);

— Axion la Adormire (15 august) *Neamurile toate...*, gl. I (fol. 65 r—66 v) cu însemnarea: «La adormi(rea) precestei la catavasii, la pesna IX-a în loc de axion cîntăm această, pesna IX-a».

Din punct de vedere muzical, cîntările românești din acest manuscris sînt scrise în stilul care s-a impus în cea de a doua etapă a procesului de românire a cîntărilor eclesiastice din țara noastră, aceea a lui Mihalache Moldovlahul și Iosif Protopsaltul Mînăstirii Neamț.

XX. Ms. gr. rom. nr. 1229, din Biblioteca Academiei R. S. România (legat în carton îmbrăcat în piele maron cu frumoase ornamente florale presate), este un *Anastasimatar* + *Liturghier* de 190 fol. (20 × 14 cm.), cu notație cucuzeliană și de tranziție spre cea hrisantică și text în limba greacă medievală și în limba română cu litere chirilice.

În lucrarea sa, N. Moldoveanu⁵⁵ îl trece ca fiind din secolul XVIII—XIX. Ținînd seama de notația și stilul în care sînt scrise cîntările românești din acest manuscris, cît și de faptul că el cuprinde și cîntări de ale lui *Mihalache Cîntărețul*, — de care ne-am ocupat într-un studiu special în curs de apariție — credem că el a fost scris în ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea.

Sînt albe filele: 1 r, 4 v—9 v, 17 v, 29 v—32, 47 v—49, 67 v—73, 113, 121 v, 147 v—190, iar fol. 122 r—147 r conțin numai note muzicale fără textul literar de sub ele.

Majoritatea cîntărilor din acest manuscris sînt în limba greacă.

În limba română sînt scrise:

— Troparul Sf. Nicodim *Celui ce au răsărit...*, gl. I și Condacul *Ca cel împreună rîvnitoriu...*, gl. VIII (fol. 1 r) text.

— Polieleul *Robii Domnului...*, gl. IV toate stihurile (fol. 10 r—17 r), fol. 15 r—16 r — care conțin *slava* de la polieleu — fiind fără cuvinte și fără semnele hironomice

52. Astăzi pentru gl. I—IV se cîntă pe gl. IV *Astăzi mîntuirea...*, iar pentru gl. V—VIII, *Înviat-ai din mormînt...*, gl. VIII care din acest manuscris lipsește.

53. Constantin Litzica, *op. cit.*, p. 221.

54. Diac. Asist. Nicu Moldoveanu, *op. cit.*, p. 94.

55. Diac. Asist. Nicu Moldoveanu, *op. cit.*, p. 94.

care de obicei se scriu cu roșu. În loc de titlu la fol. 10 r găsim scris: «Acest polieleu iaste facerea lui Ioan întâiul psalt. Iar rumânește iaste alcătuit de Kir Mihalache Cîntărețul Sfinților 40 de m(u)cenici»;

— «Doxologie, facerea lui Neon Patron Gherman, iar în limba rumânească prefăcută de Șarban Dascălu D(o)mnesc, întâiul Cînt(ă)r(e)ș (subl. n.), gl. V (fol. 27 v—29 r). Această doxologie este foarte importantă pentru studierea stilului și a creației lui Șarban — de care ne-am ocupat într-un studiu separat în curs de apariție — ea fiind printre puținele cîntări care ni s-au păstrat de la acest mare protopsalt.

Din punct de vedere muzical, această doxologie aparține deceniilor 4—5 ale secolului al XVIII-lea, iar polieleul ultimelor decenii ale acestui secol.

XXI. Ms. gr. rom. nr. 133, din Biblioteca Academiei R. S. România (cu coperte noi de carton îmbrăcate în pînză), este un *Irmologhion* (cărui îi lipsește titlul) de 96 fol. (23 × 17 cm.), provenit din biblioteca episcopului Dionisie de la Buzău și dăruit Academiei de Ministerul Cultelor și Instrucției publice în ședința din 17 sept. 1897, cu seria E nr. 56872, ca și mss. gr. rom. 133, 142 și 146.

În «Catalogul manuscriptelor grecești», C. Litzica⁵⁶ îl trece ca fiind din secolul al XIX-lea.

Precizăm că manuscrisul este alcătuit din două părți distincte.

Prima parte — formată din 86 file, cuprinzînd cîntări în notație hrisantică (fol. 84 v—86 r, cu notație de tranziție) — este scrisă în cel de al doilea deceniu al secolului XIX de către Ianache, cum găsim scris pe fol. 1 r jos: «S-au scris în Episcopia Buzău la 1819 metoh, Ianake».

Este interesant de remarcat faptul că la anul 1819, copistul acestui manuscris, Ianache⁵⁷, cunoștea bine sistema nouă a psaltichiei — de curînd instaurată la noi — dar scria tot grecește.

Pe fol. 1 r, găsim scris titlul: „Εἰρμολογιον σὺν θεῷ ἁγίῳ περιέχον τοὺς εἰρμούς τῶν δεσποτικῶν καὶ θεομητορικῶν ἑορτῶν καὶ ἑορταζομένων ἁγίων τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ, συντεθέν παρά κυρ Πέτρου βυξαντίου, κατὰ τὸ ὄφος τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, ὄφος σύντομον, ἦχος I ἐκ τοῦ πα“, «Irmologhion cu Dumnezeu cel sfînt cuprinzînd irmoasele sărbătorilor împărătești și ale Maicii Domnului și a sfinților care se sărbătoresc pe anul întreg, alcătuit de kir Petru Vizantie după ifosul Marii Biserici al lui Hristos, ifos scurt (concis, silabic n.n.) gl. I din pa» (re).

Partea a II-a a manuscrisului, alcătuită din opt file (fol. 88—95), de un format mai mic (8 × 12 cm.) — intercalate între fol. 87—96 (plus fila 96 de altă mîină și de alt format) — este scrisă cu notație cucuzeliană de tranziție spre cea hrisantică și text în limba greacă medievală și în limba română cu litere chirilice între sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, cum reiese din cifrele aritmetice așezate suprapus — mai întii sub formă de scădere și apoi de adunare de pe fol. 95 v⁵⁸: «7309 — 5508 = 1801 + 5508 = 7309», de unde reținem anul 1801 (subl. n.).

Majoritatea cîntărilor din acest manuscris sînt în limba greacă.

În limba română sînt scrise: *Lumină lină* (fol. 90 v—91 v) care se cîntă la vecernia învierii, la praznice și la sfinți cu polieleu — *Învrednicește-ne Doamne în seara aceasta* gl. II (fol. 91 v—93 r);

— Axionul Bobotezii *Mărește suflete al meu...*, gl. II (fol. 96 r) în notație de tranziție.

Menționăm ca pe o curiozitate faptul că pentru prima și poate și pentru ultima dată găsim în acest manuscris imnul *Învrednicește-ne Doamne, pus pe note*, căci el dintotdeauna se citește — nu se cîntă — între *Lumină lină* și *Stihoavnă*, la toate vecerniile din timpul săptămîinii, la praznice împărătești și la sfinți cu polieleu.

Din punct de vedere muzical aceste trei cîntări românești sînt scrise în stilul care s-a impus în cea de a doua etapă a procesului de românire a cîntărilor eclesiastice din țara noastră, aceea a lui Mihalache Moldovlahul și Iosif Protopsaltul Mănăstirii Neamț.

56. Constantin Litzica, *op. cit.*, p. 231.

57. Nu este exclus ca Enache de la metocul Episcopiei Buzău să fi fost coleg cu Macarie Ieromonahul, AnŃon Pann și alții, la Școala de la Șelari (1816) a lui Petre Efesiu.

58. Tot pe fol. 95 v scrie: «Țara rum/.../» iar mai jos puțin: «țara Moldov/.../».

XXII. Ms. gr. rom. nr. 161, din Biblioteca Academiei R. S. România (legătură nouă de carton îmbrăcat în pânză albastră), scris în cea de a doua jumătate a secolului al XVIII-lea⁵⁹, este un *Antologhion* (cărui îi lipsește titlul), de 86 fol. (17 × 11 cm.), cu notație cucuzeliană și text în limba greacă medievală și în limba română cu litere chirilice.

Pe fol. 85 v scrie: «Ian(uarie) 1806», iar pe fol. 1 v: «anul 1811».

Sînt albe filele: 38—41, 50 v—51, 72 v—77 și 86.

Toate cîntările din acest manuscris sînt în limba greacă.

La fol. 78 r—85 v, fără cuvinte și fără semnele care se scriu cu roșu găsim scris — în limba română (cu litere chirilice): «Scriere de pestrefuri cu glasuri și cu usurile lor» cu titlu la primul pestref: «Acesta iaste glas al șaptelea și să numește pă turcie arade gember»(?).

XXIII. Ms. gr. rom. nr. 783, din Biblioteca Academiei R. S. România (legat în piele maron — cu tartășe de lemn și cu chenare pe margini și ornamente presate la colțuri, iar în mijloc coperta I — o cruce), este un *Irmologhion* (cu toate că pe fol. 1 r, în loc de titlu citim: „Χερουβικά σύντομα κὺρ Πέτρου Λαμπαδαρίου“, «Heruvices scurte ale lui Kir Petru Lampadarie») de 203 fol. 8 × 12 cm), în notație cucuzeliană și text în limba greacă medievală și în limba română cu litere chirilice, provenind de la Mănăstirea Cernica și dăruit Academiei de Ministerul Cultelor și Instrucției Publice în ședința din 4 Mai 1902 cu seria B nr. 5242 ca și mss. gr. rom. nr. 974 și 1350 și rom. gr. nr. 1879.

În «Catalogul manuscriptelor grecești» C. Litzica⁶⁰ îl trece ca fiind din secolul al XIX-lea. Precizăm că manuscrisul datează din ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea, sau din primul deceniu al secolului al XIX-lea, întrucît pe fol. 14 r găsim scris: „αωγ̣ mai iz» (1803 mai 17 n.n.).

Manuscrisul este scris de mai multe mîini. Între fol. 69—70 este tăiată o filă, iar la fol. 203 r citim: «Aciastă psaltichie este a părintelui Bonifatie proegumenul sv(intei) Mitr(opolii)».

Sînt albe filele: 8 v—12 v, 157 v, 172 v.

Majoritatea cîntărilor din acest manuscris sînt în limba greacă.

În limba română sînt scrise:

— *Anixandarele* (Deschizînd tu mîna ta...) numai text (fol. 7 v—8 r) și o *Slavoslovie* gl. IV «făcere a lui kir Petru Lam(padarie), iar rumânește s-au așezat pe Mihalache cînt(ăret) și s-au (?) sfinților 40 de mucenici» (fol. 197 r—201 v).

Din punct de vedere muzical, această slavoslovie este scrisă în stilul care s-a impus în cea de a doua etapă a procesului de românire a cîntărilor eclesiastice din țara noastră, aceea a autorului mai sus amintit, din ultimul pătrar al veacului al XVIII-lea.

XXIV. Ms. rom. gr. nr. 795, din Biblioteca Academiei R. S. România, este un *Anastasimatar* de 119 fol. (15 × 10 cm.), cu notație cucuzeliană de tranziție spre cea hrisantică și text în limba română cu litere chirilice și limba greacă medievală, provenind de la Mînăstirea Cernica.

Constantin Litzica⁶¹ îl trece ca fiind din secolul al XIX-lea. Noi credem că numai fol. 1—14 — care sînt scrise mai tîrziu de altă mînă și adăugate în manuscris — aparțin începutului secolului al XIX-lea, dar fol. 15 r—119 v sînt scrise la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, întrucît pe fol. 15 r găsim: «1792 mai 7».

Pe vorsatz-ul copertei întii (pagină nenumerotată r citim: «Acest Anastasimatar iaste a robului lui Xc. Părintelui (...) duhovnicul ot sfînta mănăstire a Sfîntului Pavel și l-au cumpărat Ku talere 14 de la dumnealui daskălu Demetrie Leon la 1814 aprilie 22». Pe vorsatz-ul copertei întii (pagină nenumerotată v) scrie: «Începutul glasurilor pe psaltichie, așîșderea la meșteșugul musiciei».

Toate cîntările din acest manuscris sînt în limba greacă.

59. Constantin Litzica, *op. cit.*, p. 218 și după el și Nicu Moldoveanu, *op. cit.*, p. 93 (care-l menționează numai la ms. gr.) îl trece ca fiind din secolul al XVIII-lea.

60. Constantin Litzica, *op. cit.*, p. 236.

61. Constantin Litzica, *op. cit.*, p. 273.

În limba română este scrisă numai o foarte sumară *propedie*⁶² (fol. 1 r—6 r). Pe fol. 1 r citim: «Începutul ... semnelor meșteșugului psaltichiei al glasurilor celor suitoare și a celor pogoritoare, al trupurilor și al duhurilor și a toată darea îndemână și urma care s-au alcătuit într-însa din cele vechi și noao făcătoare, care după vrednicie s-au arătat».

XXV. Ms. rom. gr. nr. 4233, din Biblioteca Academiei R. S. România, scris între sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, este o *psaltichie* (căreia îi lipsește titlul) de 134 fol. (16 × 19 cm.), cu notație cucuzeliană și text în limba română cu litere chirilice și în limba greacă medievală, cumpărată de la Const. V. Matei, Com. Girov, Jud. Neamț, la 19 decembrie 1913.

Pe fol. 22 r găsim scris: «1803 octombrie», pe fol. 1 r: «1807 ianuarie 20», iar pe ultima filă (134 v) citim: «În 22 a lui Noembrie am început psaltichia, dascăl avînd pe psaltul Ștefan 1815».

Amestecat, în limba română și greacă, este scrisă numai *propedia*⁶³ (fol. 1 r—12 v), în rest toate cîntările fiind în limba greacă.

XXVI. Ms. gr. rom. nr. 202, din Biblioteca Arhivelor Statului-Iași (legat în carton îmbrăcat cu piele — foarte cariată la cotor), este un *Antologhion* (cărui îi lipsește titlul) de 277 file (numerotare tîrzie), format 20 × 15 cm., cu notație cucuzeliană, de tranziție și hrisantică și text în limba greacă medievală și în limba română cu litere chirilice, provenind de la biserica Precista Mare din Roman și dăruit Arhivelor Statului în 1953.

În condica bibliotecii mai sus amintite, figurează ca fiind din secolul al XVIII-lea «circa 1795», iar N. Moldoveanu îl trece, de asemenea, în secolul al XVIII-lea. Noi credem că manuscrisul a fost grafiat de către mai multe mîini și în mai multe etape, începînd cu ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea și pînă la anul 1830, întrucît: la «1805 aprilie 30» (fol. 272 r) sînt scrise două cîntări românești — în notație de tranziție; la «1828 apr. 16» (fol. 44 r), se scriu niște cîntări grecești, în notație hrisantică, iar la «(1)830 Nov. 29» (fol. 157 v—159 v) se termină de scris — în sistema nouă — O *slavoslovie* a lui «Petru Lampadariu Peloponesiul în gl. diatonicos VII». Cele trei feluri de notație — cucuzeliană, de tranziție și hrisantică — în care sînt scrise cîntările acestui manuscris, pledează de asemenea, pentru perioada mai sus stabilită.

Sînt albe filele: 14 v, 23 v, 52—55, 89 v, 133, 233 v, 250 v și 275 r, între fol. 81—82 două file sînt tăiate, iar fol. 94, 134 v—135 v și 232 v—233 v, conțin numai note muzicale, fără text și fără semnele hironomice care se scriu de obicei cu roșu.

În notație cucuzeliană sînt scrise mai ales fol. 15—27 etc.; în notație hrisantică folio: 1—14, 28—44, 153—159, 219 v—226, iar în notație de tranziție de la cea neobizantină la cea hrisantică, folio: 15—28, 44 r—52 r, 56—81, 161—163, 261 v—272 r, 273 v—274 v.

Majoritatea cîntărilor din acest manuscris sînt în limba greacă.

În limba română sînt scrise:

— Troparele deniilor din săptămîna mare: *Iată mirele...*, și *Cînd slăviții ucenici...*, gl. VIII, scrise la «1805 aprilie 30», cu notație hrisantică, păstrînd din cea cucuzeliană doar: *piasma*, *lighisma*, *anticheno-chilisma* și *paraclitichi*, dovadă a pătrunderii reformei lui Hrisant la români înainte de definitivarea ei oficială de la 1814, cum vom arăta într-o altă lucrare⁶⁴.

— *Lumină lină...*, gl. II, care se cîntă la vecernia învierii, la praznice împărătești și la sfinți cu polieleu.

Din punct de vedere stilistic cîntările românești din acest manuscris se apropie foarte mult de cele imediat de după reforma lui Hrisant.

XXVII. Ms. rom. nr. 4443⁶⁵, din Biblioteca Academiei R. S. România (legătură nouă în pînză cărămizie), scris între sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul

62. Sebastian Barbu-Bucur, *Propedii ale muzicii psaltice în notație cucuzeliană*, în «Studii și cercetări de istoria artei», seria Teatru, muzică, cinematografie: Editura Academiei Republicii Socialiste România, partea II-a (a studiului, tomul 22) 1975, p. 65—66.

65. Idem, *Propedii ale muzicii psaltice...*, partea II-a (a studiului) tomul 22/1975, p. 64—65.

64. Sebastian Barbu-Bucur, *Reforma lui Hrisant la români*, în curs de apariție.

65. Fost ms. rom. nr. 2473.

secolului al XIX-lea, este un *Anastasimatar* de 48 fol. (22 × 18 cm.), cu notație cucuzeliană și text în limba română cu litere chirilice. Manuscrisul este deteriorat, ca și când a fost plouat sau udat, multe file neputând fi citite decât prin comparație cu manuscrisul lui Filotei după care a fost copiat.

În manuscris găsim câteva însemnări :

— «Urmează fiule ceale din urmă cu luare aminte, că acest meșteșug este baltă fără fund, cel ce știe înnota lesne treace, dar cel greu de fire nu-și mai piarză vremea», (1)829 semnează, «Hristache Craiova». În continuare, după alte sfaturi de același gen (destul de șterse n.n.) semnează : «Nicolae Muntianovici, paroh în maerm (?) Bălgradului» (fol. 2 v).

— «Acest Anastasimatar este al meu cel mai jos iscălit și cine s-ar ispiti a mi-l înstreina, acela si ție dobînda pușcăria, să-l mănince mișelia, să-l rănească în cap chelia, aceasta să fie. Iar eu să cînt pre el lăudînd pe Xc. 830 martie smerit păcătos. Hristake rămnăreanu (sic) cîntăreț» (fol. 84 r).

Acest Anastasimatar este deruit mie de logo/fetul Alleksandru Popovits sin Popa Ioan / aus Kronschladt (Brașov) la anul seu leatul de mai / sus aretat. Scris de Hristache Cîntăretz / fetciur lui Bukur dros din Reschinar» (fol. 48 r).

— «Acest Anastasimatar iaste a lui Dobre Dăgeratu din Mohci (sic) (fol. 48 v).

La început manuscrisul conține un fragment de *propedie*⁶⁶ (fol. 1 r—2 v), iar în continuare, fol. 3 r—43 r — așa cum a reieșit de mai sus și cum citim la fol. 3 r — este un «*Anastasimatar*, adecă stihirile învierii samoglasnice carele să cîntă sara la vecernie și la Xfalite» (sic). Manuscrisul este scris în întregime în limba română, în limba greacă avînd o singură cîntare pe prima filă.

Întregul manuscris este un *Anastasimatar*, ce cuprinde slujba vecerniei și utreniei de sîmbătă seara, în afară de chegragare ca și manuscrisul lui Acachie de la Căldărușani. Pentru fiecare eh în parte Anastasimatarul cuprinde *la vecernie* : șapte stihiri, slavă și acum dogmatica ; *la stihoavnă* : patru stihiri, slava și acum bogorodicina ; *la hvalite* : Toată suflarea, Lăudați și opt stihiri, după cum urmează : gl. I fol. 3 r—9 r ; gl. II, fol. 9 r—15 r ; gl. III, fol. 15 r—20 r ; gl. IV, fol. 20 r—26 v ; (sfîrșitul stihirei *Porțile iadului...*, și stihira *Veniți să lăudăm...*, de la vecernie, neavînd text sub note și nici semnele hironomice care de obicei se scriu cu roșu), gl. V, fol. 26 v—32 v ; gl. VI, fol. 33 r—37 v ; gl. VII, fol. 38 r—42 v ; gl. VIII, fol. 43 r—47 v.

Din punct de vedere muzical, toate cîntările din acest manuscris (în afară de trei cîntări de la fol. 1 r), sînt scrise în genul celor ale lui Filotei, acest Anastasimatar fiind o copie identică după cel al lui Filotei (fol. 8 r—97 r). Și acest manuscris, ca și altele — după cum vom putea vedea chiar din cuprinsul acestui studiu — dovedește marea circulație în timp și spațiu a cîntărilor lui Filotei sin Agăi Jipei de la 1713. (Anexa nr. 10).

XXVIII. Ms. gr. rom. nr. 766, din Biblioteca Academiei R. S. România (legat în carton cu hîrtie și pînză la cotor și colțuri), este un *Antologhlon* (căruiia îi lipsește titlul) de 305 fol. (30 × 21 cm), cu notație cucuzeliană de tranziție spre cea hrisantică și text în limba greacă medievală și în limba română cu litere chirilice, provenit din biblioteca Mitropolitului Moldovei și Sucevei, Iosif Naniescu și dăruit Academiei Române în 1894, ca și ms. gr. rom. nr. 786.

În «Catalogul manuscriptelor grecești», C. Litzica⁶⁷ îl trece ca fiind din secolul al XIX-lea. Precizăm că manuscrisul a fost scris în primul deceniu al secolului al XIX-lea și anume înainte de anul 1805, sau chiar în acest an, întrucît pînă la 27 noiembrie (1805), se scrisese 64 file, cum găsim scris la fol. 65 r : „ἀρχὴ σὺν θεῷ ἁγίῳ τῆς ἐξηγήσεως τῶν μαθημάτων ὁποῦ μέλω νὰ μάθω ἀπὸ τὴν σήμερον ἀπὸ τὸν κὺρ Πέτρου Πρωτοψάλτου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησί(ας) τοῦ βυζαντίου 1805 Νοεμβρίου 27“ «Începutul cu Dumnezeu cel sfînt al explicării lecțiilor pe care mă îngrijesc (străduiesc) să învăț de astăzi de la kir Petru Protopsaltul Marii Biserici a Bizanțului».

La fol. 147 r găsim data «1807 ianuarie 21», iar la fol. 181 v — în limba română cu litere chirilice — citim «Începutul... Irmoaselor».

Sînt albe filele : 3—4, 19 v—21 v, 186—188, 212—213, 231 v—235 v, 238 v—244 v, iar filele : 9 r—10 v, 214 r—215 v, 237 r—238 r, 245 r—257 v, 258 r—265 r, 271 r—282 r,

66. Sebastian Barbu-Bucur, *Propedii ale muzicii psaltice...*, partea II-a (a studiului) tomul 22/1975, p. 65.

67. Constantin Litzica, *op. cit.*, p. 234.

283 r—286 v, 292 v—294 v, 302 v și 305, sînt scrise numai cu note muzicale fără cuvinte.

La fol. 107 r, 149 v, 152 r, 153 r, 154, 155 v, 160, 161 r, 162 v, 166 r, 167 v, 168 v, 169 v, 175 v, 176, 178 r, 179 v, 180 v, 181 v și 183, găsim de fiecare dată scris de aceeași mînă (în limba română cu litere chirilice) «Doamne ajută-mi mie păcătosului». Însemnarea este foarte importantă pentru noi, ea dezvăluindu-ne faptul că cel care scria manuscrisul, era un român — poate moldovean (întrucît conține și cîntări de ale lui Iosif Monahul), care imploră ajutorul divin, pentru a-i da răbdare și putere să poată învăța și termina de scris această voluminoasă psaltichie, care conține nu mai puțin de 610 pagini, într-o grafieră destul de mărunță și de înghesuită.

Majoritatea cîntărilor din acest manuscris sînt în limba greacă.

În limba română sînt scrise :

— Stihira *Veniți credincioșii...*, gl. VI (de altă mînă) fol. 9 r ;

— Anixandarele *Deschizînd tu mîna ta...*, gl. VIII (fol. 12 v—14 r), strana I grecește și «strana a II-a» românește. Facem mențiunea că numerele cu soț ale stihirilor acestor anixandare (2, 4, 6 etc.) sînt aproape identice cu corespondentele lor din manuscrisul lui Filotei sin Agăi Jipei (fol. 1 r—3 v) — care sînt adăugate mai tîrziu de altă mînă (fără indicarea autorului) — ca și cu cele din mss. rom. gr. 576⁶⁸, 1879⁶⁹ și III/94⁷⁰. Numerele fără soț ale acestor anixandare (1, 3, 5 etc.) seamănă cu corespondentele lor din ms. gr. nr. 837⁷¹ și pe care le-am identificat a fi ale lui Iosif Monahul, protopsaltul Mînăstirii Neamț⁷² ;

— Două stihiri la : *Izgonirea lui Adam, Celor din iad pogorîndu-se...*, și *Adam s-au izgonit din rai...*, fără indicarea glasului și fără mărturii (fol. 257 v—258 v) ;

— O stihiră din Triod — căreia îi lipsește începutul — fără indicația glasului și fără mărturii (fol. 265 r—v) ;

— Stihiră din Triod (fără incipit), fără indicarea glasului și fără mărturii (fol. 266 r) ;

— Stihira (din Triod) *Moisi în vremea postului...*, gl. VI (fol. 266 r) ;

— Stihiră din Triod al cărei început lipsește, de asemeni fără indicarea glasului și fără mărturii (fol. 270 r—v) ;

— Stihira *Cuvîntul cel născut...*, gl. VIII (fol. 280 v) ;

— Stihira (din Triod) *Doamne muierea aceea căzuse...*, gl. IV, (fol. 282 v) ;

— Stihira *Cela ce scoți cu norii apă din Mare...*, fără indicarea glasului și fără mărturii (fol. 283 r) ;

— Polieleul *La rîul Vavilonului...*, gl. III (fol. 290 v—292 r) căruia îi lipsesc literele mari inițiale de la începutul fiecărui stih și unele din semnele hironomice care sînt scrise cu roșu, în special gorgonul și care este identic cu cel din ms. gr. 142 fol. 31 r—36 v.

Din punct de vedere muzical cîntările românești din acest manuscris, sînt scrise în stilul care s-a impus în cea de a doua etapă a procesului de românire a cîntărilor eclesiastice, din țara noastră, aceea a lui Mihalache Moldovlahul și Iosif Protopsaltul de la Mînăstirea Neamț.

XXIX. Ms. gr. rom. nr. 1350⁷³, din Biblioteca Academiei R. S. România, începutul secolului al XIX-lea, este o psaltichie (căreia îi lipsește titlul), de 120 fol. (13 × 11 cm.), cu notație cucuzeliană și text în limba română cu litere chirilice și limba greacă medievală, terminată de prescris în Mînăstirea Căldărușani de către Chesarie, la 28 septembrie 1808, cum găsim scris la fol. 120 r (în limba română cu litere chirilice) : «Aciastă psaltichie s-au prescris în sf. Mînăstire Căldărușani de mine păcătosul Kesarie, la anii 1808 septembrie 28».

La Biblioteca Academiei manuscrisul provine de la Mînăstirea Cernica, dăruit fiind de Ministerul Cultelor și Instrucției publice, în ședința din mai 1902, cu nr. 5242 seria B, ca și mss. gr. rom. nr. 783 și 794 și rom. gr. nr. 1879.

Cîntările din acest manuscris sînt în limba greacă.

68. A se vedea ms. nr. XXXVI din această lucrare.

69. A se vedea ms. nr. XXX, din această lucrare.

70. A se vedea ms. nr. XXXVII din această lucrare.

71. A se vedea ms. nr. XVI din această lucrare.

72. Sebastian Barbu-Bucur, *Iosif Protopsaltul de la Mînăstirea Neamț*, în curs de apariție.

73. Fost ms. rom. nr. 1878.

În limba română este scrisă numai o foarte sumară *propedie*⁷⁴ (fol. 1 r—4 v). Pe fol. 1 r citim (în chirilică): «Începutul... seamnelor meșteșugului paltichiei, al glasurilor celor suitoare și celor pogoritoare și a toată darea îndemînă și urmarea care s-au alcătuit într-însa de cei vechi și de cei noi făcători, care după vremi s-au arătat».

XXX. Ms. rom. gr. nr. 1879⁷⁵, din Biblioteca Academiei R. S. România (legat în carton cu piele la colțuri și cotor — care este foarte cariat), este un *Heruvico-Kinonicar* (cărui îi lipsește titlul) de 309 fol. (17 × 12 cm), cu notație cucuzeliană și de tranziție spre cea hrisantică și text în limba greacă medievală și în limba română cu litere chirilice, provenind de la Mănăstirea Cernica și dăruit Academiei de Ministerul Cultelor și Instrucției Publice, în ședința din 4 Mai 1902 cu seria B, nr. 5242 ca și mss. gr. rom. nr. 783, 194 și 1350.

Pe coperta IV scrie: «psaltichie sec. XIX», iar N. Moldoveanu⁷⁶ o trece ca fiind din secolul XVIII—XIX. Întrucît manuscrisul este scris de mai multe mîini, hîrtia de mai multe calități și de format diferit, întrucît este grafiat cu notație cucuzeliană și de tranziție și conține cîntări de ale lui Μήχλακε Moldovlah — de care ne-am ocupat într-un studiu în curs de apariție — iar la fol. 272 v jos, la sfîrșitul axionului gl. II „ἄξιον ἐστὶν“ (cuvine-se), găsim scris, cu aceeași cerneală cu care sînt scrise și notele din pagina respectivă (tuș negru): «1808 ap/ri/1 30», noi credem că manuscrisul a fost scris în primul deceniu al secolului al XIX-lea, în Moldova și de către un român.

Sînt albe filele: 8 v—11 v, 18—19, 44 v—45, 49 v, 59 v—60 v, 112 v—113 v, 124 v, 149 v, 159—165, 167 v, 185—187, 214 v, 215 v, 249 v—254, iar fol. 291 r—295 v, sînt scrise de altă mînă și pe altă hîrtie.

Fol. 32 v—33 r, 149 r și 185 r, conțin numai note muzicale fără text sub ele; fol. 102, 166 v—167 r, 246 r și 300 v—301 r, conțin numai note muzicale fără text sub ele și fără semnele hironomice care de obicei se scriu cu roșu; din fol. 166 r—167 r, 294 v—296, 297 v, 299—300, 302 r—304 r—v, 307 r—308 r, lipsesc semnele hironomice care se scriu cu roșu, iar la fol. 289 r—290 r găsim un heruvic scris în limba slavonă mai nouă.

Majoritatea cîntărilor din acest manuscris sînt în limba greacă.

În limba română sînt scrise:

— *Doamne strigat-am și Să se îndrepteze* gl. I—VIII (fol. 12 r—16 v). La fol. 12 v, *Doamne strigat-am* gl. II și apoi la toate glasurile, scrie: τοῦ αὐτοῦ dar la gl. I-iu nu se indică autorul;

— *Anixandarele Deschizînd tu mîna ta...*, gl. VIII, tot fără autor, scrise de aceeași mînă ca și *Kegragariile* sau *strigările* (fol. 20 r—29 r), care sînt identice cu cele pe care le găsim scrise — de altă mînă mult mai tîrziu și fără indicarea autorului — la începutul manuscrisului lui Filotei sin Agăi Jipei⁷⁷ ca și cu cele din ms. rom. gr. r. 576⁷⁸, cu cele din ms. gr. rom. nr. III/94⁷⁹ și 766⁸⁰ și cu cele din ms. gr. nr. 837⁸¹;

— *Heruvicul Acum puterile...*, de la liturghia lui Grigorie Bogoslovul (Predeștenie) gl. VIII (fol. 43 r—44 r);

— *Axion și chinonic la liturghia Sfîntului Vasile cel Mare De tine se bucură...*, gl. VIII și *Pre arătătorul...*, gl. II (fol. 46 r—49 r);

Din nou *Heruvic la liturghia Sfîntului Grigorie Bogoslovul Acum puterile...*, fără indicarea glasului și fără unele semne hironomice care de obicei se scriu cu roșu (fol. 94 v—95 r).

— La fol. 102 r—104 v, sînt scrise în limba greacă, dar cu *indicațiile tipiconale românești*: «Chinonicele ce se cîntă la toate praznicele, preste totu anul» după cum urmează: «La Paște», «La Du/mi/nica sf. Apostol Thoma», «La înjumătățirea prazni-

74. Sebastian Barbu-Bucur, *Propedii ale muzicii psaltice...*, partea II-a (a studiului) tomul 22/1975, p. 67—68.

75. Figurează în fondul de manuscrise românești.

76. Diac. Asist. Nicu Moldoveanu, *op. cit.*, p. 94.

77. Ms. rom. nr. 61, fol. 1 r—3 v (Biblioteca Academiei R. S. România).

78. A se vedea ms. nr. XXXVI din această lucrare.

79. A se vedea ms. nr. XXXVII din această lucrare.

80. A se vedea ms. nr. XXXVIII din această lucrare.

81. A se vedea ms. nr. XVI din această lucrare.

cului», «La Înălțarea D/o/mnului», «La Pogorîrea D(u)hului sfîntu», «septembrie 1», «La Înălțarea Sfintei Cruci», «La Nașterea Domnului I(isus) H(ristos)», «La Botezul Domnului», «La Buna Vestire», «La pro(o)rocul Ilie», «La schimbarea la față», «La sîmbăta sfîntului și dreptului Lazăr», «La duminica Florilor», «Întru sfînta și marea Joi, cîntăm în loc de heruvic și kinonicu de 3 (ori) acest troparu», «Heruvicul din Sîmbăta cea mare», «Kinonic tot în sfînta și marea sîmbătă», «Heruvicul ce-l cîntă în postul cel mare», «Chinonic în postul mare», «Chinonice preste toată săptămîna: luni a îngerului», «...și la fiecare kinonicu să zice alliluia de 3 ori»;

Toate aceste titluri ale tuturor chinonicelor praznicelor de peste an — scrise în limba română, sînt de mare importanță pentru noi, ele îndreptățindu-ne să conchidem că scriitorul acestui manuscris, a fost român;

— Stihira *Îngereștile puteri* fără indicarea glasului, fără mărturii și fără unele semne ce se scriu cu roșu (fol. 108 r—v);

— Priceasnă la Joia cea mare *Cinei tale...*, gl. VI (fol. 120 r—v);

— Heruvic în Sîmbăta cea mare *Să tacă totu trupul...*, gl. VIII (fol. 122 v—124 r);

— Stihira *Cuvioase părinte... Paisie*, gl. I (fol. 127 r—v);

— Stihira de la slujba înmormîntării mirenilor *Plîng și mă tînguesc...*, gl. VIII (fol. 128 r—129 r);

— Stihiră ce se cîntă la masa celui ce gătește ospățul *Cel ce ai săturat pe noroade...*, gl. VIII (fol. 129 r—130 r);

— Slavă și acum: *Ziua învierii...*, gl. V (fol. 130 r—131 r), identică cu cea a lui Filotei sin Agăi Jipei (fol. 29 v—30 v) și a lui Duma Brașoveanu (fol. 290 r—291 r);

— *Sfinte Dumnezeule...*, gl. nenano (fol. 188 v);

— Heruvic grecești de Kir Βασηλακε, gl. VIII, IV și VIII (fol. 204 v—207 v), după care urmează unul gl. V (fol. 208 r—209 r) cu textul românesc pus deasupra celui grecesc;

— *Heruvic* gl. I bilingv (fol. 208 r—209 r), care inițial a fost scris grecește și ulterior s-a adăugat textul românesc deasupra celui grecesc, probabil de către kir Vasilache (?);

— Chinonicul *Cel ce faci pre îngerii tăi duhuri...*, bilingv gl. I (fol. 281 r—282 r) care, inițial a fost scris grecește și ulterior s-a adăugat textul românesc deasupra celui grecesc, probabil de către kir Vasilache;

— *Heruvic* gl. I a lui „χὸρ Περου Λαμ(πα) Δαρ(τε)“ (fol. 286 r—v);

— *Heruvic* gl. IV: «fac(erea) lui χὸρ Κυρῆλου ἀρχιερέουλ (fol. 287 r—v);

— *Heruvic* gl. VII «facerea Ieremieii monah» (fol. 288 r—289 r);

— Stihira *Să cinstim slăvit noroade...*, fără indicarea glasului, fără mărturii și fără unele semne care se scriu cu roșu (fol. 290 v);

— Axionul de la 8 septembrie *Strein lucru...*, text (fol. 302 v);

— «*Hristos au înviat...*», gl. V (fol. 303 r) același cu cel grecesc de la fol. 302 r. Tradus în românește, are și semnele scrise cu roșu care lipsesc în varianta grecească;

— Axionul de la 8 septembrie *Strein lucru...*, (fol. 304 r—v), fără indicarea glasului, fără mărturii și fără unele semne care de obicei se scriu cu roșu, pe note o parte și altă parte și pe cuvinte și neterminat;

— *Ceia ce ești mai cinstită...*, gl. I «facerea lui M(i)h(a)lake M(o)ld(o)vl(a)hu» (fol. 305 v);

— *Să se îndrepteze rugăciunea mea...*, gl. II (fol. 307 r);

— *Lumină lină...*, (fol. 307 r—308 r) fără indicarea glasului, fără mărturii și fără semnele (hironomice) care de regulă se scriu cu roșu;

— Din punct de vedere muzical, cîntările românești din acest manuscris sînt eterogene așa cum era și mentalitatea psalților români înainte și chiar imediat după reforma lui Hrisant. Astfel de pildă *Ziua Învierii* care în traducere aparține lui Filotei (anul 1713) este chiar mai veche, ea găsindu-se aproape identică în manuscrise grecești, după care va fi tradus Filotei ca: ms. gr. nr. 832, scris înaintea anului 1710 (fol. 282 v—284 v), ms. gr. nr. 564, scris înaintea anului 1708 (fol. 234 r—235 v sau ms. gr. nr. 102 (fol. 108 r—v), ce aparține — probabil — chiar secolului al XVII-lea. Alte cîntări, cum ar fi de pildă *strigările* (Doamne strigat-am), aparțin direct cîntărilor de după reforma lui Hrisant, desăvîrșită la anul 1814, dovadă că aceasta pătrunsese în Moldova cu cel puțin un deceniu mai devreme decît în Muntenia, cum vom demonstra într-un alt studiu⁸².

82. Sebastian Barbu-Bucur, *Reforma lui Hrisant la români*.

Majoritatea cîntărilor românești din acest manuscris din punct de vedere muzical, sînt scrise în stilul care s-a impus în cea de a doua etapă a procesului de românire a cîntărilor eclesiastice din țara noastră, aceea a lui Mihalache Moldovlahul și Iosif Protopsaltul de la Mănăstirea Neamț.

XXXI. Ms. gr. rom. nr. 1355⁸³, din Biblioteca Academiei R. S. România, începutul secolului al XIX-lea (legat în lemn îmbrăcat în piele, cu ornamente presate pe margini și la colțuri, și cu o floare pe mijlocul copertei a II-a) este un *Antologhion* (cărui îi lipsește titlul) de 358 fol. (15×10 cm), cu notație cucuzeliană, de tranziție spre cea hrisantică și chiar hrisantică și text în limba greacă medievală și în limba română cu litere chirilice, «cumpărat de la anticarul Alb. Zurebel, la 15 Octombrie 1903», cum scrie pe spatele copertei I-a.

La fol. 1 r sînt cîteva însemnări fără importanță conținînd anii: «1809», «1822», «1831», «1833», iar la fol. 2 r niște indicații tipiconale privind vecernia și utrenia.

La fol. 2 v, găsim însemnarea: «1809» года івнїе 1го (первоу) сіеа книга прїнад легитъ диванскому логофету Костїго «anul 1809 iunie 1. Această carte aparține logofătului de divan Costea.

La fol. 4 r citim «1834 apr. 24, marți seara spre miercuri la 3 ceasuri și un sfert din noapte s-au cutremurat pămînt/ul/».

La fol. 342 v—345 r este scrisă ulterior, «Scara domnilor Țării Românești» — începînd cu «Radu Vodă I Negru Basarab leat 1241» și sfîrșind cu «Ioan Vod(ă) Caragea, 1812» — de către «Konstantin Konstantinovici», care la 1837 august 31» scrie și rețetele medicale de la fol. 347 r—358 v.

Sînt albe filele: 5, 158 v, 188 v—189 v, 211 v—237, 328 v, 332—342 r, 345 r—346 v.

Toate cîntările acestui manuscris sînt în limba greacă în afară de una singură care este scrisă în limba română și anume, Heruvic „Ποίημα μελ(α)λάχι (alcătuit de Mihalache) ἤχος I“ (fol. 206 r), dovadă că întregul manuscris a fost probabil scris de către un român, căci foarte mulți români au scris grecește în tot secolul al XVIII-lea și pînă către anul 1831, dar nici un grec n-a scris românește, ci numai a copiat sporadic cîte o cîntare într-un întreg ms., cum este cazul lui Teofil Zagavias — care în ms. gr. 840 copiază și troparele pentru ucenici ale lui Ioniță Prale — sau al lui Hristofor din Hios, care în ms. gr. 678 — 'plătit fiind de către paharnicul Dinu, copiază și Anixandarele lui Iosif Monahul de la Neamț.

Din punct de vedere muzical acest heruvic este scris în stilul care s-a impus în cea de a doua etapă a procesului de românire a cîntărilor eclesiastice din țara noastră, aceea a autorului acestui imn — Mihalache Protopsaltul.

XXXII. Ms. gr. rom. nr. 15, din Biblioteca Mănăstirii Neamțu (legat în carton îmbrăcat cu piele), este un *Antologhion* (cărui îi lipsește titlul) de 430 fol. (18×12 cm.), cu notație neobizantină de tranziție spre cea hrisantică și hrisantică și text în limba greacă medievală și în limba română cu litere chirilice.

În lucrarea sa N. Moldoveanu⁸⁴ îl trece ca fiind din secolul al XVIII-lea. După cele trei feluri de notație, cucuzeliană, de tranziție și hrisantică, după stilul cîntărilor românești ce le cuprinde, cît și după un fel de pomelnic pe care-l găsim scris la începutul manuscrisului (fol. 1 r—v) unde este amintit și Mitropolitul Veniamin Costache⁸⁵, credem că manuscrisul a fost scris în primul deceniu al secolului al XIX-lea de către un român și în Moldova.

Pe fol. 1 r—v — în limba română cu litere chirilice citim: «Pre blagocestivul singur Stăpînitoriul marele D(o)mnul nostru împăratul Nicolae Pavlovici a toată Ro-siia și pre soția sa prea blagocestiva Doamnă, împărăteasa Alexandra Theodorovna; pre clironomul lui bine credinciosul Domn și mare Kneaz Alexandru Nicoloiuvici; pre bine credinciosul Domn și mare cneaz Constantin Nicolaivici; pre bine credinciosul Domn Țesarevici mai marele cneazu /.../ Pavlovici; pre bine credinciosul Domn și marele cneaz Mihai Pavlovici și pre soția sa bine credincioasă Doamna mare cneghină Elena Pavlovici; pre bine credincioasele doamne mare cnejne Maria, Olga și Alexandra Nicolaevna; Maria, Elisabeta și Ecaterina Mihailovna, pre bine credincioasa mare cneaghină Maria Pavlovna și soțul ei; pre bine credincioasa Doamnă mare cneghină Anna Pavlovna și soțul ei; pre bine credincioasa Doamnă; pre prea

83. Fost ms. rom. nr. 2387.

84. Asist. Diac. Nicu Moldoveanu, *op. cit.*, p. 94.

85. Veniamin Costache a fost ales mitropolit la 24 mai 1803.

sfântul îndreptătorul Sinod; și *pre prea o sfințitul Mitropolitul nostru Veniamin*» (subl. n.).

Sînt albe filele : 15 v, 361 r—371 și 428 r—430.

Majoritatea cîntărilor din acest manuscris sînt în limba greacă.

În limba română sînt scrise :

— Polieleul *Robii Domnului...*, (fol. 4 r—15 r) ;

— *Heruvic* gl. I (fol. 19 r—20 v) ;

— *Heruvic* gl. V «al lui Daniil Lam/padarie/» (fol. 47 v—49 v) ;

— *Heruvic* «la Sîmbăta cea mare», *Să tacă tot trupul...*, gl. VIII, (fol. 101 v—104 r) ;

— *Stihira, Cuvioase Părinte... Paisie...*, gl. I (fol. 174 v—177 v) ;

— *Stihira Cu sfinții...*, (fol. 177 v—180 r) ;

— *Stihira de la slujba înmormîntării mirenilor Plîng și mă tînguiesc...*, gl. VIII (fol. 180 r—184 v) ;

— *Stihiră ce se cîntă la masa celui ce gătește ospățul Cel ce ai săturat pre noroade...*, gl. VIII (fol. 191 v—214 r) ;

— *Doxologie* gl. $\overline{\Psi}$ $\epsilon\pi\tau\acute{\alpha}\phi\omicron\nu\alpha$ (fol. 287 r—291 v) un stih grecesc (numerele

fără soț) și unul românesc (numerele cu soț) intercalat, dovadă pe de o parte a luptei permanente pentru românire, iar pe de altă parte, a păstrării limbii grecești pe toată perioada domniilor fanariote ;

— *Heruvic* și priceasnă în Joia cea mare *Cinei tale celei de taină...*, (fol. 291 v—292 v) ;

— *Axion* la liturghia Sf. Vasile cel Mare *De tine să bucură...*, gl. VIII (fol. 302 r—304 v), care păstrează doar cîteva semne din notația cucuzeliană iar ca stil apropiindu-se foarte mult de cîntările scrise după reformă ;

— «*Heruvic* din postul mare glas $\overline{\mathcal{G}}$ *Acum puterile...*, de la Predeștenie sau liturghia Sf. Grigorie Bogoslovul (fol. 305 r—306 v) ;

— *Heruvic* din postul mare gl. VI, *Acum puterile...*, (fol. 306 v—308 v) ;

— *Heruvic* și priceasnă în Joia cea mare *Cinii tale...*, a lui Ignatie gl. I» (fol. 308 v—312 v) ;

— *Heruvic* «la sîmbăta cea mare», *Să tacă tot trupul...*, gl. V (fol. 312-v—315 v) ;

— *Stihurile* de la cîntarea *Cu noi este Dumnezeu : Auziți pînă la marginile pămîntului...*, (fol. 414 r—427 v) care se cîntă în prima și cea de a cincea săptămîină din postul mare, după «Cañonul cel mare», cu indicațiile tipiconale «strana a doua iarăși acesta» (fol. 413 v jos) și «apoi iarăși strana întîia stihul acesta» (fol. 414 r).

Din punct de vedere muzical, majoritatea cîntărilor românești din acest manuscris sînt scrise în stilul care s-a impus în cea de a doua etapă a procesului de românire a cîntărilor eclesiastice din țara noastră, aceea a lui Mihalache Moldovlahul și Iosif Protopsaltul Mănăstirii Neamțu, iar unele aparțin chiar perioadei imediate de după reforma lui Hrisant din 1814, dovadă că aceasta pătrunsese în Moldova cu cel puțin un deceniu mai devreme decît în Muntenia și decît data oficializării ei la Constantinopol, așa cum vom arăta în alt studiu ⁸⁶.

XXXIII. Ms. gr. rom. nr. 786, din Biblioteca Academiei R. S. România (legătură nouă, în carton cu hîrtie și pînză la cotor și colțuri) este un *Heruvico-Chinonicar* (cărui îi lipsește titlul) de 161 fol. (17 × 12 cm.), cu notație neobizantină de tranziție spre cea hrisantică și text în limba greacă medievală și în limba română cu litere chirilice, provenit din Biblioteca Mitropolitului Moldovei și Sucevei Iosif Naniescu și dăruit Academiei Române în anul 1894, ca și ms. gr. rom. nr. 766.

În «Catalogul manuscriptelor grecești» C. Litzica ⁸⁷ și după el și N. Moldoveanu ⁸⁸, îl trece ca fiind din secolul al XIX-lea. Întrucît este scris cu notație cucuzeliană de tranziție spre cea hrisantică, iar unele cîntări sînt scrise în stilul celor de după reformă, credem că manuscrisul datează din primul sau chiar cel de al doilea deceniu al secolului al XIX-lea.

86. Sebastian Barbu-Bucur, *Reforma lui Hrisant la români*.

87. Constantin Litzica, *op. cit.*, p. 236.

88. Diac. Asist. Nicu Moldoveanu, *op. cit.*, p. 94.

Manuscrisul este grafiat de mai multe mâini (fol. 72 r—78 r de pildă este un alt scris foarte frumos), sînt albe filele : 51, 70 v—71, 83 v, 113 r—114 r, 188, 128 v, 129 v—130, 140 r—141, 144 v—145, 147 v; lipsește textul de sub notele muzicale la folio : 105 r—108 r, 110 v—112 v, 142—144 r, 146—147, 153 v—155, 156 v—160; Sînt scrise fără semnele hironomice — care, de obicei se scriu cu roșu — fol. 52 r—65 v, 123—124, iar la folio : 41 v—50 v, 65 v—70 r, 79—83 r, 90 v—92 v, 119 r, 121 r—122, 132—135 v; lipsește textul de sub notele muzicale, ca și semnele hironomice care se scriu cu roșu.

Facem mențiunea că este cel mai deteriorat manuscris — pe care l-am întilnit pînă acum — probabil din cauza umezelii. Astfel fol. 72 r—78 r (fără text și semne roșii) deși sînt udate, notele muzicale sînt clare, în timp ce fol. 88 r—90 r (din care n-au mai rămas decît semnele roșii — cele negre dispărînd definitiv) ca și fol. 1 r—32 r, 83 r și 84 r—87, sînt complet irecuperabile.

Toate cîntările din acest manuscris sînt în limba greacă în afară de două care sînt în limba română și anume :

— Axionul de la 15 August *Neamurile toate...*, gl. I (fol. 129 r) și

— Stihira *Spre cer inimile avînd...*, fără indicație de glas și fără mărturii (fol. 160 v).

Din punct de vedere muzical cîntările românești din acest manuscris sînt aproape identice cu cele imediat de după reforma lui Hrisant. (Anexa nr. 15).

— XXXIV. Ms. rom. nr. 578⁸⁹, din Biblioteca Academiei R. S. România (legat în carton îmbrăcat în pînză — păstrîndu-se și copertele de piele ale legăturii vechi) este un *Anastasimatar* (cărui îi lipsește titlul) de 154 fol. (32 × 22 cm.), cu notație neobizantină de tranziție spre cea hrisantică și text în limba română cu litere chirilice și limba greacă medievală, provenit «De la C. Munteanu din Fălticeni — 1898 August 20» cum găsim pe fol. 1 r jos.

În «Catalogul manuscriptelor românești», I. Bianu și R. Caracaș îl trece ca fiind din secolul al XIX-lea. Întrucît este scris cu notație cucuzeliană de tranziție spre cea hrisantică, iar unele cîntări sînt scrise în stilul celor imediat de după reformă, credem că manuscrisul datează din primul sau chiar din cel de al doilea deceniu al secolului al XIX-lea.

Numerotarea este tîrzie. Sînt albe filele : 19 v, 82 r, 128 v, 145 v.

Lipsind începutul și sfîrșitul, manuscrisul începe cu ultima stihiră de la vecernia glasului I-*iu Cuvîntului celui împreună cu tatăl...* și sfîrșește cu stihoavnă glasului al VIII-lea.

Manuscrisul cuprinde așa dar, slujba vecerniei și utreniei de sîmbătă seara pentru toate cele opt glasuri — cu lipsurile mai sus amintite — fiecare glas avînd *la vecernie* : Doamne strigat-am și Să se îndrepteze, stihiri, slavă și acum dogmatica și stihoavna, iar *la utrenie* : Dumnezeu este Domnul, sedelnele, svetilna, hvalitele, eotinala sau voscreasna, slavoslovie sau doxologie și fericirile de la liturghie, după cum urmează : gl. I fol. 1 r—19 v; gl. II fol. 20 r—38 r; gl. III fol. 39 r—61 r; gl. IV fol. 61 v—81 v; gl. V fol. 82 r—108 v; gl. VI fol. 109 r—128 r; gl. VII fol. 129 r—144 v și gl. VIII fol. 145 r—153 v.

Din punct de vedere muzical, majoritatea cîntărilor românești din acest manuscris sînt scrise în stilul care s-a impus în cea de a doua etapă a procesului de românire a cîntărilor eclesiastice din țara noastră, aceea a lui Mihalache Moldovlahul și Iosif Protopsaltul Mănăstirii Neamț, iar unele aparțin chiar perioadei imediat de după reforma lui Hrisant din 1814.

XXXV. Ms. gr. rom. nr. 794, din Biblioteca Academiei R. S. România (legat în carton îmbrăcat în piele maron cu chenar presat) este un *Heruvico-Chinonicar* (cărui îi lipsește titlul) de 433 fol.⁹⁰ (15 × 10 cm.), cu notație cucuzeliană și de tranziție spre cea hrisantică, și text în limba greacă medievală și în limba română cu litere chirilice, provenind de la Mănăstirea Cernica și dăruit Academiei de Ministerul Cultelor și Instrucției Publice în ședința din 4 mai 1902 cu seria B nr. 5242 ca și mss. gr. rom. nr. 783 și 1350, și rom. gr. nr. 1879.

89. Ion Bianu și R. Caracaș, *Catalogul manuscriptelor românești*, Tom. II, Editura Academiei Române, București, 1913, p. 334.

90. După ce se ajunge cu numerotarea la fol. 409, se începe iarăși cu fol. 401, continuîndu-se pînă la fol. 423, astfel încît manuscrisul are 433 fol. și nu 423, cum spune Constantin Litzica, *op. cit.*, p. 237.

În «Catalogul manuscriptelor grecești», C. Litzica⁹¹, și după el și N. Moldoveanu⁹², îl trece ca fiind din secolul al XIX-lea. Întrucît este scris în notație neobizantină și de tranziție — cu destule semne din notația cucuzeliană — și conține și chinonice alcătuite de $\chi\upsilon\rho\lambda\rho\upsilon\sigma\acute{\alpha}\nu\theta$ ³ (fol. 248 v—251 r), credem că manuscrisul a fost scris înainte de reformă și anume, în primul sau în cel de al doilea deceniu al secolului al XIX-lea.

Manuscrisul este grafiat de mai multe mîini. Sînt albe filele: 14 v—15, 115 v, 229 r—233, 333, 431 r, 432 v—433 v; între fol. 334—335 o filă ruptă mai păstrează pe rămășiță cîteva note muzicale, iar la fol. 431 v—432 r lipsește textul de sub note ca și semnele hironomice care de obicei se scriu cu roșu.

Majoritatea cîntărilor din acest manuscris sînt în limba greacă.

În limba română sînt scrise:

— Axionul de la liturghia Sfîntului Vasile cel Mare, *De tine se bucură...*, unul gl. I și unul gl. VIII (fol. 4 v—10 v);

— *Heruvic* $\eta\lambda\omicron\varsigma$ I (fol. 72 r—73 v);

— *Heruvic* $\eta\lambda\omicron\varsigma$ I (fol. 74 r—75 v);

— *Heruvic* $\eta\lambda\omicron\varsigma$ $\lambda\eta$ (fol. 75 v—77 r);

— *Heruvic* $\eta\lambda\omicron\varsigma$ $\omega\psi$ (fol. 77 r—78 v);

— *Heruvic* $\eta\lambda\omicron\varsigma$ III (fol. 82 r—84 r);

— *Heruvic* $\eta\lambda\omicron\varsigma$ $\lambda\eta$ (fol. 84 r—85 v);

— *Heruvic* $\eta\lambda\omicron\varsigma$ $\lambda\eta$ (fol. 86 r—87 v);

— *Heruvic* $\eta\lambda\omicron\varsigma$ II (fol. 88 r—89 v);

— *Heruvic* la liturghia Sfîntului Ioan Bogoslovul (predeștenie) *Acum puterile...*, unul $\eta\lambda\omicron\varsigma$ VIII și unul $\eta\lambda\omicron\varsigma$ VIII (fol. 91 r—94 r).

— *Heruvic* la Sîmbăta cea mare *Să tacă tot trupul...*, gl. VIII (fol. 209 r—211 r);

— Axion la liturghia Sfîntului Vasile cel Mare *De tine să bucură...*, gl. VIII (fol. 211 v—213 r);

— *Priceasnă* la liturghia Sfîntului Vasile cel Mare *Pre arătătorul celor cerești...*, gl. II (fol. 214 r).

Din punct de vedere muzical cîntările românești din acest manuscris sînt scrise în stilul care s-a impus în cea de a doua etapă a procesului de românire a cîntărilor eclesiastice din țara noastră, aceea a lui Mihalache Moldovlahul și Iosif Protopsaltul Mănăstirii Neamțu, iar unele aparțin chiar perioadei imediat de după reforma lui Hrisant din 1814.

XXXVI. Ms. rom. gr. nr. 576⁹⁴, din Biblioteca Academiei R. S. România (legat în carton îmbrăcat în pergamoid cu piele la cotor) este un *Antologhion*, de 188 fol. (22 × 15 cm.), cu notație cucuzeliană de tranziție spre cea hrîsantică și text în limba greacă medievală și în limba română cu litere chirilice.

Manuscrisul purtînd titlul: „*Ἀρχὴ σὺν θεῷ ἁγίῳ τῶν προσομῖα σύντομα ποίημα χυρ Πέτρου Λαμπαδαρίου τοῦ Πελοποννησίου*” «Începutul... prosomiilor (podobiiilor) prescurtate (silabice-irmologice n.n.), compunerea lui kir Petru Lampadarie Peloponesiu», este scris la anul 1810 de către Ioniță Pralea în Mînăstirea Slatina și nu la Socola, cum afirmă N. Moldoveanu⁹⁵.

Sînt albe filele: 21 v, 44 v—46, 80 v, 112 v—113, 118 v—119, 152—156; cu același scris cu care este grafiată și partea muzicală a acestui manuscris, între fol. 47 r—80 r găsim în limba română cu litere chirilice Prohodul Domnului. La fol. 47 r—48 r citim:

— «Înainte cuvîntare:

Epitafionu sau punerea în mormîntu a D(o)mnului D(u)mnezeu și Mîntuitoriului Nostru Iisus H(risto)s, care acum s-au alcătuit după calupurile grecești întocma în numărul silabilorū măsurîndu-să, adecă: pripealele stării întiiu treizeci și cinci de

91. Constantin Litzica, *op. cit.*, p. 237.

92. Diac. Asist. Nicu Moldoveanu, *op. cit.*, p. 94.

93. Două cîntări scrise în notație veche de tranziție printre puținele documente ale lui Hrisant în această sistemă.

94. Ioan Bianu și R. Caracaș, *op. cit.*, p. 331.

95. Diac. Asist. Nicu Moldoveanu, *op. cit.*, p. 95.

silabe, iar a doua stare treizeci și opt, iar a treia noaspzezece silabe, — așezătoriu fiind eu cel mai mic între psalți, dreptul pravoslavnic Ioniță Pralea, îndemnat fiind prin osîrdia și silința sf(i)ntii sale părintelui arhimandritului Chiră Sofronie, din Sf(i)nta M(i)n(ă)stire Slatina care întru aceeași M(ă)n(ă)stire s-au și alcătuit. Însă știut fie și aceasta, că ori și cine va vrea ală scrie, trebuie să se nevoiască ca întocma și asemenea să urmeze cu scrisoarea după cuprinderea izvodului pentrucă sintaxisu iaste foarte sucitu, și cuvintele sîntu prefăcute și schimbate pre la locurea, pentru ca să vie la cîntare, precum și ceale grecești căci întraltă feliu nici de cumă nu vină și nici poate fi cuviincioasă cîntare, iară Noimele pre cîtă amă putută m-amă silită cu osîrdie a le păzi. Dară de va schimba înadins vre ună scriitoriu cuvintele sau vreo slovă măcar, și nu va pune prosodiile, sau damgalile acestea sau cuvintele ceale împreunate (precum unii obicinuesc a face socotindu-se că tocmesă) apoi singură va fi smintitoriu aceștii alcătuiri. Căci și în cel grecesă unele din pripeale nu tocma sîntă bine încheegate, poate fi că s-au schimbat cu tipariul sau înadins s-au cu greșală, pentru ca cel din multa rîvnă spre dragostea lui D(u)mnezeu de demult l-au alcătuit, știu bine că nu au suferit cît de puțină neîntocmire, pentru aceasta rog pre partea d(u)hovniciasă, și politiciască, mari și mici, cu dragoste o primiți și pre mine de la rugăciuni să nu mă părăsiți, 1810 avgust 10».

Între fol. 81 r—112 r, de asemenea, în limba română cu litere chirilice, este scris Prohodul Adormirii Maicii Domnului. La fol. 81 r—82 r, citim: «Epitafion, sau punerea în mormîntă la Adormirea Maicii D(o)mnului, după asemănarea celui din Sîmbăta mare, facerea lui Emanuilă marelui ritoră din anii 1626: Scrisu-s-au în limba grecească în Sfînta cetate a Ierusalimului de pomenitul Ghermano Ieromonahul și s-au trimes sfîntei M(ă)n(ă)stiri Putnii metaniei sale. Iară moldovenește s-au tălmăcit în S(fînta) M(ă)n(ă)stirea Neamțului de obștescul frate Konstantină Kuza. După aceea s-au alcătuită după calupurile grecești întocma în numărul silabelor măsurîndu-să, adecă: pripealele stări întiiă treizeci și cinci de silabe, iar a doua stare treizeci și șapte, iar a treia nouăsprezece silabe. Așezătoriu fiind eu celă mai mică între psalți, dreptul pravoslavnică Ioniță Pralea, îndemnată fiindă prin osîrdia și silința sfîntii(i) sale părintelui arhimandritului Kiră Sofronie, dină sfînta M(ă)n(ă)stire Slatina, care întru aceeași M(ă)n(ă)stire s-au și alcătuită (subl. n.)...», în continuare textul fiind identic cu cel scris la fol. 47 v—48 r, cu data, «1810 săpt(embrie) 20».

Aceste două scurte prefețe ale lui Ioniță Pralea sînt foarte importante pentru noi, ele arătîndu-ne:

— că cele două Epitafioane (prohoade) au fost scrise în această formă — la Mănăstirea Slatina, în anul 1810, de către psaltul Ioniță Pralea (de care ne-am ocupat într-un studiu separat, în curs de apariție), la îndemnul arhimandritului chir Sofronie.

— că «acum (pentru prima dată) s-au alcătuit după calupurile grecești întocma în numărul silabelor măsurîndu-să...» pentru ca să vie la cîntare (subl. n.), precum și ceale grecești, căci într-alt feliu nici decum nu vină...»;

— că Epitafionul Adormirii, este «facerea lui Emanuilă marelui ritoră din anii 1626»;

— că Epitafionul Adormirii «s-au scris în limba greacă în... cetatea Ierusalimului» de către un român, «Gherman Ieromonahul, și s-au trimes... Mănăstirii Putnii metaniei sale (locului său de călugărie n.n.)»;

— că — pentru prima dată — acest Epitafion al Adormirii, a fost tălmăcit în limba română, de către Constantin Cuza în Mănăstirea Neamțului.

Majoritatea cîntărilor — cu note muzicale din acest manuscris sînt în limba greacă.

În limba română sînt scrise:

— Prochimenele din postul mare *Să nu întorci iața ta...*, și *Dat-ai moștenire...*, gl. VIII (fol. 124 r).

— Condacul lui Andrei Criteanul, *Sufletele al meu, scoală-te pentru ce dormi...*, gl. VI (fol. 124 v), care se cîntă luni, marți, miercuri, joi în prima săptămîină a postului mare și miercuri în săptămîina a cincea, la «Canonul cel mare».

— „Αυξηαντάρια μολδοβάνηχα ἐξήγησις κὸρ Ἰωσήφ μονάχ-ἡλως VIII“ Anixandarele moldovenești tălmăcite de către kir Iosif monahul gl. VIII», *Deschizînd tu mîna ta care cîntă la Vecernia mare de sîmbătă seara, la praznice împărătești și la sfînti cu polieleu se cîntă la Vecernia mare de sîmbătă seara, la praznice împărătești și la sfînti cu poliele (fol. 133 r—136 r) care sînt identice cu cele pe care le găsim scrise — de altă*

ANEXELE nr. 1—22

Transcrieri de : Sebastian BARBU-BUCUR

DOGMATICA

Glas I

Anexa nr.1

ms. rom.
nr. 61
fol. 72^r

ms. rom
nr. 1106
fol. 9^r

S la - vă Ta - tă - lui și Fi - u - lui și Sfîn — tu -
S la - vă Ta - tă - lui și Fi - u - lui și Sfîn — tu -
lu — ui D(u)h și a - cum și pu - ru - rea și în ve - cii ve — ci -
— lui D(u)h și a - cum și pu - ru - rea și în ve - cii ve — ci -
— lor a - min Pre ce — ia ce — ia — s te
— lor a - min Pre ce — ia ce — ia — s te
mă - ri — rea a toa - tă lu — mea ca — rea din oa — me -
mă - ri — rea a toa - tă lu — mea ca — rea din oa — me -
eni au — ră — să — rit și pre stă - pî — nul au nă —
eni au — ră — să — rit și pre stă - pă — nul au nă —

scut u - șa cea ce - rea — scă — pre Ma - ri — a etc.

scut u - șa cea ce - rea — scă — pre Ma - ri — a etc.

STIHIRA I DELA VECERNIE

Glas I

Anexa nr.2

ms.gr.rom.
nr.146
fol.59v

Ru-gă-ciu-ni - le noa-stre cea - le de — sa — ră pri - i -

me — ște - le sfin - te — Doa — am - ne. Și ne dă noa-o ier -

ta - re gre - șa — le — lor Că tu — e - ești cel —

ce - ai a — ră — tat în — lu - me în - vi — ea — re.

STIHIRA II-A DELA VECERNIE

Glas I

Anexa nr.3

ms.gr.rom.
nr.146
fol.59v

În - cu(n) - ju - raț(i) no - roa — de - lor Si — o — nul și - l

cu — prin — deț(i) pre dă — ă n - sul și daț(i) mă - ri - re în -

tră - n - sul ce - lui ce - au în - vi — ia — at di — in morți

Ca a - ce - la e - ste Du - m ne - ze - ul no -
 stru Cel ce ne-au iz - bă - vit pre noi de făr -
 de - le - gi - le noa s tre.

POLIELEXL „ROBII DOMNULUI”
 Glas IV

Anexa nr.4
 ms.gr.rom.
 nr.158
 fol.62 r-v

Ro - bii, ro - bii Do - m nu - lui A - li - lu
 i a Lă - u - dați nu - me - le Do - mnu - lui
 la - u - dați slugi pre Do - mnu u
 ul A - li - lu - i - a
 Cei ce stați în ca - lea Do - mnu - lui în cur - ti
 le ca siî Du - m ne - ze - u - lu - ui no - stru -
 u. A - li - lu - i - a. etc.

TROPARUL „CÎND SLĂVIȚII SCENICI”

Anexa nr.5

ms.gr.rom.
nr.142
fol.18^r

Că — ănd slă — vi — ții u — ce — u — ce — ni — ici
la — spă — la — rea Ci — nei s — au lu — mi — s — au lu — mi —
nat a — tun — cea I — u — da — ce — el
rău cre — di — cel rău cre — din — cios . cu iu — bi — rea de
a — ar — gint bol — nă — vi — in — du — se s — a — au în —
tu — ne — cat Și ju — de — că — to — ri — lor ce —
lor — fă — ră de le — ge pre Ti — ne
Ju — de — că — to — riul cel dre — pt te — a — Cel drept
te — au dat vezi iu — bi — to — riu — le —
de a — vu — de a — vu — ții . etc.

1) Am pus aici ison deasupra lui petasti pentru a respecta formula dela „Iată Mirele” și pentru a ieși la mărturie.

2) De trei ori este pusă mărturia Ga(Fa) în acest tropar, suficient pentru a ne arăta că împreună cu „Iată mirele” se poate cînta și în Ga (Fa) ca dela Ni(Do), așa cum se cîntă și azi.

L-am transcris în Ni (Do), pentru a corespunde majorității mărturiilor.

CATAVASIILE INVIERII

(peasna I-a) Glas

Anexa nr.6

ms.gr.rom.
nr. 101
p.413-414

Zi - oa în - vi - e - rii no - roa - de - lor să ne lu - mi -
nă - ăm la ște - le Do - mnu - lui
pa - ște - le că din moar - te la vi - ia - ță
și de pre pă - mînt la ceriu Hri - stos D(u) - mne
zeu nea - au tre - cut pre noi cei
ce cîn - tăm de bi - ru - i in - ță

CATAVASIILE STRETEINIEI

Glas III (peasna I-a)

Anexa nr.7

ms.gr.rom.
nr. 101
p.454-455

Pă - mîn - tul cel ro - di - to - oriu de a - dîn - ci
me u - scat l-au um - blat oa - re cînd soa - re - le căci ca u -
un zi id s-au în - che - gat a -
pa de - a - mîn - doa - o păr - ți - le t re - cî - înd

1) Sub elafon nu trebuie pus aici epistrof.

no-ro-dul Ma — rea pe — de — stru . și — lui Du-m ne —
 zeu cu plă — ce — re — cî — în — tînd — să cîn — tăm
 Do — om — nu — lui că . cu sla — vă s-au pro — slă — vit.

CATAVASIILE BONEI VESTIRI

Glas. ̂h (peasna I-a)

Anexa nr. 8

ms.gr.rom.
nr.101
p.467-468

De - s chi - de - voi u gu - ra mea și să va u - m -
 p lea de du — hul și cu - vînt ră - s pun — de — voi u
 î m - pă - ră — te - si i mai — cii și — mă voi u a —
 ră - ta lu — mi - nat p ră - z nu - î nd și voi u cîn - ta
 mi - nu — ni - le ei bu - cu - rî n — du — mă.

PLÎNG ȘI MĂ TÎNGVIESC

Glas VIII.

Anexa nr. 9

ms.rom.
nr.61
fol.65r

ms.gr.rom.
nr.642
fol.147r-v

Plîng si — mă tî n — gu — e - ke —

escu că and gă an

esc cî în du u-m a

de esc de moa
du uc a min in-te de moa

ar-te și văz în mor-măn-tur(i)
ar-te și vă ăz în mor-mîn-turi

ză cînd cea du-pă chi-pul lui Du mne-zeu zi
di tă a noa-stră fru-mu-se-țe

di it a noa-stră fru-mu-să etc.
e. etc.
tă

STIHIRA VECERNIEI „CU CRUCEA TA”

Glas III

Anexa nr.10

ms.rom.
nr.4443
fol.15^r

Cu cru-cea Ta — Hri - stoa — se Măn-tu - i - to - riu - le

ms.rom.
nr.61
fol.79^r

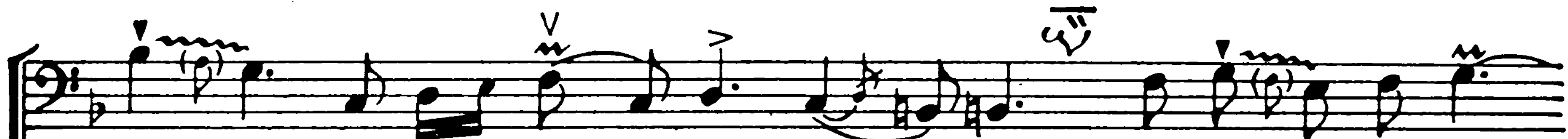
Cu cru-cea Ta — Hri - stoa — se Măn-tu - i - to - ru - le

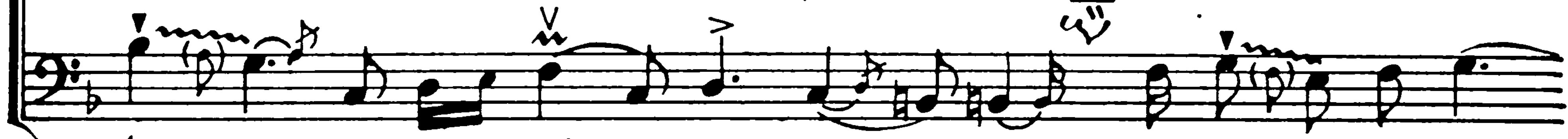
pu - te - rea mor-ții s-au stri - cat și în - șe - lă - ciu — nea — di -

pu - te - rea mor-ții s-au stri - cat și înșă - lă - ciu — nea —

ia — vo - lu — lu - ui s-au pier — dut iar nea - mul o - me —

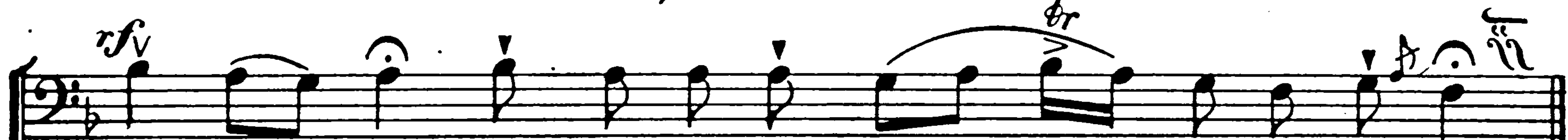
di — a — vo - lu — lui — s-au pier — dut — iar nea - mul o - me —

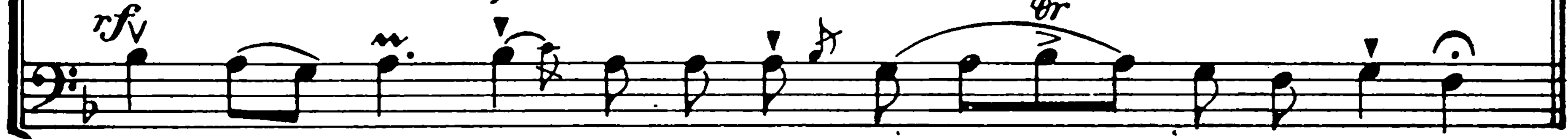
— nesc prin cre - din - ță — fi - ind mîn - tu - it cîn -

— nesc prin cre - din - ță — fi - ind mîn - tu - it cîn -

ta — re ți - e tot - dea - u — na a - du - cem.

ta — re ți - e tot - dea - u - na — a - ți - a - du - ce.

1) Aceasta stihiră ca și cea următoare „Luminatu-s-au toate” este foarte interesantă pentru glasul al III-lea (cadență în Si grav).

CEEA CE EȘTI MAI CINSTITĂ

Glas IV $\lambda\tau\zeta$

ms.rom.
nr.551
fol.1v

Anexa nr.11

Ce-ea ce ești mai cin-sti-tă de-cît He-ru-vi-mii și mai slă-vi-tă fă-ră de a-se-mă-na-re de-cît Se-ra-fi-mii Ca-re fă-ră stri-că-ciu — ne pre Du-mne-zeu cu-vîn-tul ai nă-s-cut pre Ti-ne cea du-pă a-de-văr Nă-s-că-toa-re de Du-mne-zeu te mă-rim.

CEEA CE EȘTI MAI CINSTITĂ

ms.rom.
nr.551
fol.23v

Anexa nr.12

Glas V

Ce-ea ce ești mai cin-sti-tă de-cît He-ru-vi-mii și mai slă-vi-tă fă-ră de a-se-mă-na-re de-cît Se-ra-fi-mii, Ca-re fă-ră stri-că-ciu-ne pre Du-mne-zeu cu-vîn-tul ai nă-s-cut pre ti-ne cea du-pă a-de-văr Nă-s-că-toa-re de Du-mne-zeu te mă-ri-im.

DOMNEZUL ESTE DOMNUL ȘI TROPARUL ÎNVIERII

ms.rom.
nr.551
fol.63v

Anexa nr.13

Glas VII

Du-mne-zeu e-ste Do-mnul și s-au a-ră-tat no-obi-ne e-ste cu-vîn-tat cel ce vi-ne în-t ru nu-me-le

Dom-nu — lui Stri-ca-t-ai cu cru — ce[a] Ta moar-tea de-schi-s-ai tîl-ha —
 riu-lui ra — iul plîn-ge-rea mi-ro-no-si-te-lor o ai stri-cat și
 a — po — sto — li — lor a pro-po-ve-du-i le-ai po-run-cit că ai în-vi-
 iat Hri-stoa-se Du-mne-ze-u-le dă-ru-ind lu-mii ma-re mi — lă.

STIAIRĂ LA VECERNIA ÎNVIERII „CE VĂ VOM NUMI”

Glas VIII $\lambda \text{ } \text{m}$

ms.rom.
nr.551
fol.83V

Anexa nr.14

Ce vă vom nu-mi pre voi sfin-ți - lor He-ru-vim(i)că în-tru voi
 s-au o-di-hnit Hri-stos Se-ra-fim(i)că ne-în-ce-tat l-ați pro-slă-vit
 pre El î — în-ger(i) că de trup-v-ați le-pă-dat pu-te — eri că lu-
 c raț(i) cu mi-nu-ni-le mul-te sînt nu — me - le voa-stre și mai mul-te
 da - ru-ri-le ru-ga-ți - vă să să mîn-tu-ia-scă — su - fle-te-le noa-s tre.

AXIONUL ADORMIRII MAICII DOMNULUI

Glas I

Anexa nr. 15

ms.gr.rom.
nr.786
fol.129r

Nea-mu-ri-le toa — te — te — fe-ri-cesc
 pre — ti — ne U — na de Du-mne — ze —

eu Na-scă-toa re Bi-ru-e scu bi-ru-e -
 scu să a ho-ta-re-le fi
 rii în-tru ti ne cu-ra tă fe-cioa
 ră Că na ște-ne fe cio-re ște și moa
 ar-tea ar-vu nea-ste vi-ia
 tă ce-ea-ce e ești du pă na ște-
 re fe-cioa ră și du-pă moar-te vi-e
 mîn-tu e ești pu-mîn-ti ești pu ru rea Na-scă-toa-re
 de Du-mne-zeu mo ște ni rea ta a.

1) Lipsește aici un ison, cu un epistrot dedesubtul lui.

CONDAC LA CANONUL CEL MARE

Anexa nr.16 ἤχος λ π

ms.rom.gr.
 nr.576
 fol.124 v

Su fle-te al meu, su fle-te al meu scoa
 lă-te pe-en-tru ce do-ormi sfir-și

tul să a-pro — pi — e și vei ca să — — — — te — — — — tu —
 — ur-buri de-ștea — — ptă — te da — — — — ră ca — să-să — mi-lo-sti—
 vea — — — — scă spre Ti-ne Hri-sto — — os Du — m ne — zeu Ce — la ce pre
 tu-tin-di. — — — — nea e — — ste și toa — — — — te le pli — nea — — — — ște.

1) Lipsește aici isonul de pe petasti.

PROCHIMENE DIN POSTUL MARE
„SĂ NU ÎNȚORCI” ȘI „DAT-AI MOȘTENIRE”

Anexa nr. 17 ἤχος πλδ

ms.rom.gr.
 nr.576r
 fol.124

Să nu în-torci tu fa — — — — — — — — — —
 — tu fa — — — — ta — — — — ta de — — — — la — — — — slu — — — —
 — — — — — — — — — — ga — — — — ta — — — — cînd mă — — — — ne — — — —
 mă ne — ca — — — — jesc de — — — — grab — — — — mă — — — —
 — — — — — — — — — — bra — — — — u — — — — uzi ia a — min-te spre — — — —
 — — — — — — — — — — su-fle — — — — tul meu și-l mîn - tu - ia — — — — ște pre el.

Anexa nr. 18

Da — t-a — — — — da — — — — t-ai mo — — — — ște - ni — — — —

re — ce — lo — or ce —
 — — — — — ce — lor ce — să — tem de — nu —
 me — le — Tă — ău Doa — m ne.

STIHARA „RUGĂCIUNILE NOASTRE”

dela Vecernia învierii ηχος ᾠ

Anexa nr.19

ms.rom.
nr.61
fol.71^r

ms.rom.
nr.5970
fol.8^r

Ru — gă — ciu — ni — le noa — stre —
 Ru — gă — ciu — ni — le noa — stre

— — — — — cea — le de sea — ra Pri — i — mea — ște — le sfin —
 — — — — — cea — le de sea — ră Pri — i — mea — ște — le sfin —

te Doa — m ne și ne dă noa — o er — ta — re pă — ca — te — lor Că
 te — Doa — m ne și ne dă noa — oă er — ta — re — pă — ca — te — lor Că

tu în — su — ți ești(i) cel ce — ai a — ra — tat lu — mii în — vi — ia — rea
 în lu — me în — vi — ia — rea.
 tu în — su — ți ești cel ce — ai a — ră — tat în lu — me în — vi — ia — rea.

1) Sînt aici adaugate și cuvintele de deasupra, în afară de cele scrise inițial.

STIAIRA „PRIN CINSTITĂ CRUCEA TA”

dela Vecernia învierii ἤχος ἦ ὕ

Anexa nr.20

ms.rom.
nr.61
fol.87v

Prin ci — in-sti-tă cru — cea Ta Hri — stoa — se

ms.rom.
nr.5970
fol.56v

Prin ci — in-sti-tă cru — cea Ta Hri — stoa — se

pre di-a-vo — lul l-a — ai ru — și - nat și prin în-vi-ia-rea Ta

pre di-a-vo — lul l-a — ai ru — și - nat s prin învi-ia-rea — Ta

a — cul pă-că-tu — lui l-ai tîm-pit și ne-ai mîn-tu-it pre noi di — in

bol — dul mor-tîi — l-ai tîm-pit și ne-ai mîn-tu-it pre noi di — in

po — or-ți-le mor-ții Mă-ri-mu-te pre Ti — ne — U-nul nă — scut.

po — or-ti-le mor-ții mă-ri-mu-te pre Ti — ne — U-nul nă — scut.

STIAIRA „CÎNTARE DE SEARĂ”

dela Vecernia învierii ἤχος ἦ ὕ

Anexa nr.21

ms.rom.
nr.61
fol.100v

Cîn-ta-re — de — sea-ră și slu — uj — bă cu-vîn-

ms.rom.
nr.5970
fol.92v

Cîn-ta-re — de — sea-ră și slu — uj — bă cu-vîn-

tă-toa — re Ți - e Hri - stoa — se a - du — cem că bi - ne a

ta - toa — re Ți - e Hri - sto(a) - se a - du - cem că bi - ne a

vo - it a ne mi — lu - i pre noi prin în - vi - ia — re.

vo - it a ne mi — lu - i pre noi prin în - vi - e — re.

ANIXANDARELE

Glas VIII

Anexa nr.22

ms.gr.rom.
nr.678
fol.15^v

De - schi zi — — — — — ind

tu — — — — —

mî — — — — —

na — — — — — tu mî - na — — — — — ta — — — — — toa -

ta — — — — — te

ne — — — — — să vor um - plea

1) Hronos protos =

de bu

nă de bu nă ta

ta de bu-nă ta te Bi

ne E he bi

ne E he he

te ești cu vî în-ta

ta cu-vî în-ta

at Doa cu vî în-ta

cu-vîn-ta-at Doa mne

cu-vîn-ta-at Doa mne

cu-vîn-ta-at Doa mne

cu-vîn-ta-at Doa mne

mînă mult mai tîrziu și fără indicarea autorului — la începutul manuscrisului lui Filotei sin Agăi Jipei⁹⁶, ca și cu cele din ms. rom. gr. nr. 1879⁹⁷, cu cele din ms. gr. rom. nr. 94⁹⁸ și 766⁹⁹ și cu cele din ms. gr. nr. 837¹⁰⁰.

— *Hristos au înviat...*, fără indicarea glasului și fără mărturii (fol. 148 r).

— *Heruvice* — fără mărturii și semnele chironomice — care de obicei sînt scrise cu roșu.

— *Τριαδικᾶ μολδοβάνικα* (*Tradicaledle moldovenesti*) *Cuvine-să cu adevărat...*, gl. II (fol. 167 r—170 v), care se cîntă la începutul utreniei învierii și care seamănă cu cele grecești, scrise puțin mai înainte (fol. 164 r—167 r).

— *Lumină lină...*, gl. II (fol. 170 v—171 v), care se cîntă la vecernia mare de sîmbătă seara, la praznice împărătești și la sfinți cu polieleu.

— *Brațele părintești...*, «În ziua în carea îmbracă στήμα (în ziua în care se tunde în monahism) ἤχος I», (fol. 172 r—173 r).

Din punct de vedere muzical, cîntările românești din acest manuscris sînt scrise în stilul care s-a impus în cea de a doua etapă a procesului de românire a cîntărilor eclesiastice din țara noastră, aceea a lui Mihalache Moldovlahul și Iosif Protopsaltul mînăstirii Neamț (Anexa nr. 17).

XXXVII. Ms. gr. rom. nr. III—94, din Biblioteca Universitară-Iași (legat în carton îmbrăcat cu piele) este un *Antologhion* (căruiia îi lipsește titlul) de 142 fol. — numerotare tîrzie — (22 × 17 cm.), cu notație cucuzeliană de tranziție spre cea hrisantică și text în limba greacă medievală și în limba română cu litere chirilice, scrisă de Macarie ierodiaconul în mînăstirea Slatina, anul 1813¹⁰¹, cum citim — în notița scrisă cu roșu — la fol. 139 r: «Această psaltikie Antologhion o am scris eu cel jos iscălit în sfînta Măn(ăsti)re Slatina la anul 1813 Ghenarie 15, în zilele D(o)mnului Skarlat Kalimah V(oie)v(o)d și ori cine ar fura-o să nu aibă parte cu cei ce să slăvește într-însa, Macarie Ierodiaconul».

Pe vorsatz-ul primei coperte, sus, citim (scriere tîrzie): «Această carte este a lui Gheorghe (...)» șters intenționat n.n.

Pe fol. 9 r—10 r, jos, scrie: «Am vîndut-o dumisale polcovnicului Gavriil (...) eu ipodiaconu Konstantin Teodoroiu 1849 iuniu 22».

Lipseșc șase file care urmau să poarte nr. 29—32; 41—42.

Majoritatea cîntărilor din acest manuscris sînt în limba greacă.

În limba română sînt scrise:

— «*Anixantaria* (Anixandarele) lui Kir Iosifu Moldovanu¹⁰², (*Deschizînd tu mîna ta...*), gl. VIII (fol. 22 r—24 v), care sînt identice cu cele pe care le găsim scrise — de altă mînă, mult mai tîrziu și fără indicarea autorului — la începutul manuscrisului lui Filotei sin Agăi Jipei¹⁰³, cu cele din mss. rom. gr. nr. 576¹⁰⁴ și 1879¹⁰⁵, cu cele din mss. gr. rom. nr. 766¹⁰⁶ și III/94¹⁰⁷ și cu cele din ms. gr. nr. 837¹⁰⁸, cu aceasta rezolvîndu-se problema autorului și a perioadei în care au fost scrise aceste cîntări și anume, Iosif Protopsaltul de la sfîrșitul secolului al VIII-lea.

— «*Heruvicul în Sîmbăta cea mare, facerea lui Kir Iosif monahul Moldovanu*» (fol. 90 v—91 r);

— *Lumină lină...*, gl. II (fol. 139 v), care se cîntă la vecernia învierii, la praznicele împărătești și la sfinți cu polieleu.

Din punct de vedere muzical cîntările românești din acest manuscris sînt scrise în stilul care s-a impus în cea de a doua etapă a procesului de românire a cîntărilor eclesiastice din țara noastră, aceea a autorului mai sus amintit, din ultimul și penultimul deceniu al veacului al XVIII-lea.

XXXVIII. Ms. gr. rom. nr. 771, din Biblioteca Academiei R. S. România (legătura nouă de carton îmbrăcat în pînză) este un *Anastasimatar* (căruiia îi lipsește titlul) de

96. A se vedea ms. nr. I din această lucrare. 97. A se vedea ms. nr. XXX din această lucrare.

98. A se vedea ms. nr. XXXVII din această lucrare.

99. A se vedea ms. nr. XXVIII din această lucrare. 100. A se vedea ms. nr. XVI din această lucrare.

101. Fișierul bibliotecii respective îl trece greșit ca fiind din secolul al XVIII-lea.

102. A se vedea Sebastian Barbu-Bucur, *Iosif Protopsaltul de la Măndstirea Neamț*, în curs de apariție. 103. A se vedea ms. nr. I din această lucrare.

104. A se vedea ms. nr. XXXVI din această lucrare. 105. A se vedea ms. nr. XXX din această lucrare.

106. A se vedea ms. nr. XXVIII din această lucrare.

107. A se vedea ms. nr. XXXVII din această lucrare. 108. A se vedea ms. nr. XVI din această lucrare.

62 fol. (32 × 24 cm.), cu notație neobizantină de tranziție spre cea hrisantică și text în limba greacă medievală și în limba română cu litere chirilice.

În «Catalogul manuscriptelor grecești», C. Litzica¹⁰⁹ și după el și N. Moldoveanu¹¹⁰ îl trece ca fiind din secolul al XIX-lea. Întrucît este scris cu notație de tranziție de la cea cucuzeliană spre cea hrisantică, unele cîntări sînt scrise în stilul celor de după reformă, iar textul celor trei cîntări românești — existente aici — fiind într-o chirilică greu de descifrat — specifică anului 1820 — credem că manuscrisul datează din cel de al doilea deceniu al secolului al XIX-lea, chiar după reforma lui Hrisant.

Manuscrisul este grafiat neîndemînic, numai cu tuș negru și de două mîini, iar filele 50—57 sînt legate pe dos.

Sînt albe filele: 19 v și 31 v, între folio 46—47 o filă albă este nenumerotată, iar între filele 57—58 trei file albe sînt de asemenea, nenumerotate; lipsește textul de sub notele muzicale la folio: 9 r jos—9 v, 15 r—19 r, 20, 23 v—28 v, 30—33, 35—46 r, 47 r, 50—59 r, iar folio 29—30 r și 48—49 sînt scrise amestecat, note muzicale cu text și fără text.

Luat în ansamblu, manuscrisul este lipsit de importanță, pentru faptul că este scris foarte neglijent, majoritatea cîntărilor sînt fără text, iar cele puține care conțin și text, sînt frecvent întrerupte.

Toate cîntările din acest manuscris sînt în limba greacă, în afară de trei care sînt în limba română și anume:

— Stihirile: *Cu ce cîntări de laudă vom lauda pre Ioan...*, *Cu ce glas (?) te vom proslăvi...*, și *Astăzi cu cinstita prăznuire...*, fără indicarea glasului și fără mărturii (fol. 34 r-v).

Din punct de vedere muzical, cîntările românești din acest manuscris sînt aproape identice cu cele imediat de după reforma lui Hrisant.

XXXIX. Ms. gr. rom. nr. 839, din Biblioteca Academiei R. S. România (legat în carton cu piele maron la colțuri și cotor) este un *Irmologhion* (căruia îi lipsește titlul) de 126 fol. (17 × 15 cm.), cu notație cucuzeliană de tranziție spre cea hrisantică și text în limba greacă medievală și în limba română cu litere chirilice, provenit de la Mînăstirea Vorona și dăruit Academiei de Administrația Casei Bisericii, în ședința din 14 noiembrie 1908.

În «Catalogul manuscriptelor grecești», N. Camariano îl trece ca fiind din secolul al XVIII-lea¹¹¹. Noi considerăm că manuscrisul datează din cel de al doilea deceniu al secolului al XIX-lea, întrucît pe coperta Iv¹¹², citim: «Acest Ermologhion este drept al meu cel iscălit Teof(i)l Ierom(o)nah Socola 1819» sept. 20, scris *cu singură păcătoasă mână a mē* (subl. n.). Menționăm că același Teofil Zagavias termină de scris la 3 februarie 1821, un Anastasimatar¹¹³.

Manuscrisul este scris în întregime grecește, în afară de «Irmosul înălțării — Mărește suflete al meu, ce se cîntă pînă la odovanie» care este în limba română, și în notație hrisantică.

Tot în limba română (numai text) este scris și: «Trepelnicul cel mare pentru semne omenești, scos din limba eline(a)scă» (fol. 122 r—126 v).

XL. Ms. gr. rom. nr. 840, din Biblioteca Academiei R. S. România, este un *Anastasimatar* (căruia îi lipsește titlul) de 187 fol. (17 × 11 cm.), cu notație cucuzeliană de tranziție spre cea hrisantică și text în limba greacă medievală și în limba română cu litere chirilice, provenind de la Mînăstirea Vorona.

Nestor Camariano¹¹⁴ îl trece ca fiind din secolul al XVIII-lea. Noi îl plasăm la începutul celui de al treilea deceniu al secolului al XIX-lea¹¹⁵, întrucît pe vorsatz-ul

109. Constantin Litzica, *op. cit.*, p. 235.

110. Diac. Asist. Nicu Moldoveanu, *op. cit.*, p. 94.

111. Nestor Camariano, *Catalogul manuscriselor grecești*, tomul II, Biblioteca Academiei Române, București, 1940, p. 7.

112. Pe aceeași copertă sus, citim: «1838 ghenar 11, la 4 ciasuri din noapte s-au cutremurat pămîntul».

113. A se vedea ms. gr. rom. nr. 840 din aceeași lucrare.

114. Nestor Camariano, *Catalogul manuscriselor grecești*, tomul II, Biblioteca Academiei Române, București, 1940, p. 7.

115. Sebastian Barbu-Bucur, *Propedii ale muzicii psaltice*, partea II-a (a studiului) tomul 22/1975, p. 67.

primei coperte citim (în limba română cu litere chirilice): «Acest Anastasimatar este (...) al meu cel iscălit și este scris de singură (...) mână a me (subl. n.) Teofil ieromonah, Socola 1821 februarie 3», iar pe fol. 1 r (sus) citim (în limba greacă): „Καὶ τδεὸ πρὸς τοῖς ἄλλοις Θεοφίλου ἱερομονάχου Ζαγαβίας“ («Și această (carte) printre celelalte este a lui Theofil ieromonahul Zagavias»).

În plus, conține și niște tropare pentru ucenici, scrise — după cum vom vedea mai jos — de «Kir Ioneță Prale», care n-a activat în secolul al XVIII-lea.

Majoritatea cîntărilor din acest manuscris sînt în limba greacă.

În limba română sînt scrise numai niște «tropare pentru ucenici» la sfîrșitul manuscrisului (fol. 181 r—187 v). La fol. 181 r troparul începe în două variante: una scurtă, identică cu cea a lui Filotei (fol. 70 r-v) — tradusă după Hrisafi — adăugată pe marginea fol. 181 r—187 v și alta, mult mai dezvoltată, după aceeași structură melodică, scrisă pe aceleași file. La începutul troparului «Cel ce va să învețe musichia...» găsim scris (în limba română cu litere chirilice): «Și aceste ce să văd puse de aicea înainte pentru ușurința ucenicilor sînt a dumisale Kir Ioneță Prale, fiind dascăl în Sokola» (fol. 181 r), ceea ce înseamnă că varianta dezvoltată a acestui tropar îi aparține lui Ioneță Prale. După acest tropar, urmează alte patru «tropare pentru ucenici»¹¹⁶: *Pre Kirigiu...*, aproximativ cu același text literar ca cele care apăruseră și la Filotei (fol. 258 v), adăugate mai tîrziu de altă mână, înaintea cărora Duma (ms. rom. nr. 4305 Biblioteca Academiei R. S. România fol. 339 r-v) scrie: «Cuvintele sînt așezate, de întiul Cîntăreț al meu D. Șarban»¹¹⁷.

XLI. Ms. rom. nr. 5970, din Biblioteca Academiei R. S. România, (legat în carton îmbrăcat cu piele maron la colțuri și cotor), este un *Anastasimatar* de 103 fol. (20 × 15 cm.), cu notație cucuzeliană și text în limba română, cu litere chirilice, ce conține o sumară *prōpedie*¹¹⁸ muzicală (fol. 4 r—7 r) «care s-au alcătuit de cei vechi precum și altele de ierom. Akakie de la Mănăstirea Căldărușani, 1821 februarie 18» (sub. n.). Pe fol. 8 r sus scrie (cu litere chirilice): «De Akakie ieromonah ot Sf. Mănăstire Căld(ă)r(ușan)i — 21 febr.», iar puțin mai jos în loc de titlu, citim: «Începutul seamnelor adecă meșteșugul psaltichiei, ce să numește *Anastasimatarion* ce se cuprinde toate stihirile învierii, care s-au alcătuit de cei vechi însă și altele după toată osteneala noastră s-au mai alcătuit».

Manuscrisul este scris în întregime în limba română, în limba greacă avînd o singură cîntare (cu notație hrisantică), pe ultima filă (fol. 103 r): „Κατεφθύνητω ἡ προσευχή μου (Să se îndrepteze rugăciunea mea).

La început (fol. 1 r—3 v) și la sfîrșit (fol. 97 v—103 r) Acachie introduce în manuscrisul său, un număr de șase cîntări românești, în notație hrisantică». La Înălțare în loc de Axion (fol. 1 r—2 r) care este cel al lui Macarie¹¹⁹, Fericit bărbatul (fol. 2 r—3 v), «La Acatistul Maicii Domnului» (*Apărătoarei Doamne* fol. 97 v—88 r), «Heruvic miercurea și vinerea în postul cel mare» *Acum puterile* și *De tine se bucură* (fol. 100 v—102 v), și *Pre arătătorul* (priceasnă — fol. 102 v—103 r). În rest, întregul manuscris (fol. 8 r—97 r) este un *Anastasimatar*, ce cuprinde slujba vecerniei și utreniei de sîmbătă seara, în afară de checragare. Pentru fiecare eh în parte Anastasimatarul cuprinde *la vecernie*: șapte stihiri, slavă și acum dogmatica; *la stihoavnă*: patru stihiri slavă și acum bogorodicina; *la hvalite*: Toată suflarea, Lăudați pre el și opt stihiri, după ehul al VIII-lea urmînd cele 11 voscresne, mîneători sau eotinale.

Din punct de vedere muzical, toate cîntările din acest manuscris, în afară de cele șapte cîntări mai sus amintite scrise în stilul și sistema nouă) sînt scrise în genul celor ale lui Filotei sin Agăi Jipei, din cea a doua decadă a secolului al XVIII-lea (1713), Anastasimatarul lui Acachie (fol. 8 r—97 r) fiind o copie identică după cel al lui Filotei (fol. 71 r—109 v), cu foarte mici adăugiri sau modificări, pe care le vom arăta într-un studiu separat¹²⁰, și unde vom demonstra circulația și viabilitatea cîntărilor lui Filotei pe durata de mai bine de un secol, Acachie fiind probabil printre

116. A se vedea transcrierea acestor tropare în notație liniară la: Sebastian Barbu-Bucur, *Monumente muzicale, Filotei sin Agăi Jipei...*, în «Studii de muzicologie», vol. VI, București, 1970, p. 128—130.

117. Sebastian Barbu-Bucur, Ioan sin Radului Duma Brașoveanu, *op. cit.*, în «Studii de muzicologie», p. 162.

118. Sebastian Barbu-Bucur, *Propedii ale muzicii psaltice...*, partea II-a (a studiului) tomul 22/1975, p. 68—69.

119. Macarie Ieromonahul, *Irmologhion sau Catavasieriu Muzicesc*, Viena, 1823, p. 90—91.

120. *Acachie Ieromonahul de la Căldărușani*, în ms.

ultimii călugări români¹²¹ tradiționaliști, care au persistat în menținerea și practica cîntărilor — «care s-au alcătuit de cei vechi» — chiar și după reforma lui Hrisant (adusă la noi de către Petre Efesiu la 1816), căci este exclus ca după scrierea acestui Anastasimatar (1821) să nu se fi cîntat după el cel puțin cîțiva ani.

«Cei vechi», în cazul de față, însemna Filotei, al cărui nume Acachie nu-l amintește — probabil din neștiință — așa cum nu-l va aminti cu doi ani mai tîrziu, nici marele său contemporan, Macarie Ieromonahul, în prefața Irmologhionului său¹²², unde ne lasă impresia că nu cunoștea epoca brîncovenească și implicit pe Filotei sin Agăi Jipei.

Manuscrisul este extrem de important pentru noi, el dovedindu-ne larga circulație a cîntărilor lui Filotei în spațiu și mai ales în timp — circa 120 de ani (Anexa nr. 9—21).

XLII. Ms. gr. rom. nr. 4392, din Biblioteca Universitară-Cluj, sfîrșitul sec. al XVIII-lea (legătură veche de carton îmbrăcat în piele cu chenare presate) este un *Antologhion* (căruia îi lipsește titlul) de 172 fol. (16 × 15 cm.), cu notație cucuzeliană de tranziție spre cea hrisantică și text în limba greacă medievală și în limba română cu litere chirilice.

Majoritatea cîntărilor din acest manuscris sînt în limba greacă.

În limba română sînt scrise :

— *Checragariile* (Strigările sau Doamne strigat-am) și *Anixandarele* (Deschizînd tu mîna ta...), (fol. 4 r—20 r);

— *Axionul Învierii* : *Îngerul a strigat...*, gl. I (fol. 13 v—15 v);

— *Axioanele praznicale* (fol. 115 r—127 v);

— *Cîntări din postul mare*, amestecate cu diferite cîntări grecești (fol. 136 r—153 v).

Din punct de vedere muzical cîntările românești din acest manuscris sînt scrise în stilul care s-a impus, în cea de a doua etapă a procesului de românire a cîntărilor eclesiastice din țara noastră, aceea a lui Mihalache Moldovlahul și Iosif Protopsaltul de la Mănăstirea Neamț.

XLIII. Ms. gr. rom. nr. 678, din Biblioteca Academiei R. S. România (legat în carton îmbrăcat cu piele maron și chenare florale presate în bronz pe ambele coperte) este un *Antologhion* (căruia îi lipsește titlul) de 373 fol. (22 × 15 cm.), cu notație cucuzeliană de tranziție și mai ales hrisantică (majoritatea cîntărilor) și text în limba greacă medievală și în limba română cu litere chirilice, provenind de la Mănăstirea Rîșca¹²³, scris la anul 1831, de către Hristofor din Hios, cu cheltuiala și după cererea lui arhon paharnicul Dinu protopsaltul episcopiei de Roman, cum reiese din însemnarea făcută pe fol. 371 v, unde citim : „Δια δαπάνης και αίτήσεως του άρχοντος παλαρινίκου Ητίνου πρωτοψάλτου της άγιωτάτης επισκοπής Ρωμάνου εκ έτει 1831 φεβρουαρίου 6. Έγράφη δέ δια χειρῶς Χριστοφόρου Χίου“ «Cu cheltuiala și după cererea lui Arhon paharnicul Dinu protopsaltul prea Sfintei episcopii a Romanului, în anul 1831 februarie 6 s-a scris de mîna lui Hristofor din Hios».

Credem că este ultimul manuscris, în care mai găsim (și în acesta destul de rar — în special pe fol. 65 r—126 r) semne din notația cucuzeliană : cratima iporoi, apoderma, tromicon, lighisma, paraclitichi, epegherma și piazma, dovadă a rezistenței împotriva reformei lui Hrisant, și a perseverenței unor psalți și protopsalți (cum este în cazul de față) români, în practicarea și păstrarea tradiției, implicit și a cîntărilor «celor vechi», cum spunea Acachie Ieromonahul la 1821, cu toate că marea majoritate a cîntăreților au îmbrățișat imediat reforma, la data scrierii acestui manuscris ea fiind de mult și definitiv instaurată — prin publicarea și răspîndirea tipăriturilor lui Macarie din 1823, în timp ce la Constantinopol — patria reformei — dispute contradictorii au durat pînă în anul 1831.

Unele cîntări sînt dedicate postelnicului Costachi Mavrocordat (fol. 65 r—77 v), cum citim la fol. 65 r «Πολυέλεος Νικηφόρου άρχιδιακόπου Άντιοχίας του Χίου, πονηθείς κατά διασκέδασιν, έν μωσία κδτου λούϊ Ιβαν, ή Καισαρεϊ δε Σουδς, του πάνευγενεσάτου άρχοντος μεγάλου ποστελνίκου Κωστάκη Μαυροχορδάτου, ήλος πλ» «Polieleu al lui Nichifor din

121. În același an — 1821 și tot în luna februarie 3, a terminat de scris un Anastasimatar în limba greacă ieromonahul Teofil Zagavias de la Socola, Iași. La 20 sept. 1819, același Teofil termină de scris tot la Socola un Irmologhion.

122. Macarie Ieromonahul, *op. cit.*, p. IV.

123. Constantin Litzica, *op. cit.*, p. 229.

Chios, arhidiacon de Antiohia, alcătuit pentru desfătare, la moșia Cotu-lui Ivan¹²⁴ sau Chessărei de sus, a prea nobilului arhon mare postelnic Costache Mavrocordat, gl. VI».

Manuscrisul a aparținut — începînd cu anul 1868 — Iconomului Gheorghe Creangă — «leturghisitor la paraclisul spitalului din Tîrgu-Neamț» — dăruit nepotului său Theodor Pavelescu psaltul la anul 1883, care la rîndul său o afiorisește Mînăstirii Rîșca «spre pomenire», cum vedem din însemnările: «Această carte de musichie este dreapta a mé cumpărată cu preți de 37 lei vechi la anul 1868, luna noembrie 30. Gh. Criangă Iconom. Această carte de musichie o prizantez ca suvenir nepotului meu Theodor Pavelescu psaltu de musichie 1883, mai 31. Pentru care subscrisŭ Gheorghe Criangă Iconomu liturgisitoru la paraclisŭ ospitalului din T. Neamțului de la a lui înființare» (fol. 2 r—15 r jos), iar pe vorsatz-ul copertei I-a verso citim: «Aciastă karti de psaltichie cari mi-au datu prezent nașul meu Ghiorghii Criangă din Tîrgu Niamțu o dau și (eu) Bisericii de la Rîșca adecă la Monastire spre pomenire. Theodor Pavilescu» (fol. 8 v).

Toate cîntările — în afară de *Anixandare* — sînt scrise în limba greacă, printre ultimele de acest fel, dovadă a luptei perseverente a grecilor împotriva «românirii cîntărilor», care odată cu eteria și a instaurării domnilor și mitropoliților pămînteni, pierd aproape definitiv terenul, cîntarea în limba română triumfînd.

În limba română sînt scrise numai *Anixandarele Deschizînd tu mîna ta...*, gl. VIII — sistema nouă (fol. 15 v—29 r), fără indicarea autorului, semănînd cu cele grecești de la fol. 1 r—15 v din acest manuscris, care sînt ale lui Kir Iosif Monahu de la Mînăstirea Neamțu, (*ἀνιξανταρία τοῦ κυρ Ἰωσὴφ Μοναχοῦ ἀπὸ Μοναστηρίου Νεμτζου*), care la rîndul lor, nu sînt aceleași cu cele ale aceluiași autordin ms. lui Filotei¹²⁵, din ms. rom. gr. nr. 576¹²⁶ și 1879¹²⁷, din ms. gr. rom. nr. 766¹²⁸ și III/94¹²⁹ și ms. gr. nr. 837¹³⁰

Din punct de vedere muzical aceste *Anixandare* sînt scrise în stilul care s-a impus în cea de a doua etapă a procesului de românire a cîntărilor eclesiastice din țara noastră, aceea a lui Mihalache Moldovlahul și Iosif Monahul de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea (Anexa nr. 22).

Există indicații la Macarie și Anton Pann — sesizate de muzicologul Dr. Gh. Ciobanu — că în afară de aceste manuscrise, au mai existat și altele în secolul al XVIII-lea¹³¹.

În prefața *Irmologhionului* lui Macarie Ieromonahul¹³², citim: «Mulți din psalții cei desăvîrșiți (sic) din neamul nostru s-au arătat cu rîvnă în vremi, ca să facă cîte ceva în limba noastră precum fericitul întru pomenire Arsenie Ieromonahul Coziianul, Calist Protopsaltul Sfi(n)tei Mitropolii a Bucureștilor și Șarban Protopsaltul Curții Domnești. Karii¹³³ nu numai Anastasimatarul melos, stihirariul melos, Xeruvicile, Pricesnile toate, Catavasiile, Irmoasele toate și altele, dară și partea cea mai multă a Papadachiei o au prefăcut Romanește, cu toată desăvîrșita alcătuire, minunați Dascăli și alcătuitori vremii lor stînd în cea veche musichie».

Anton Pann menționează și el pe Mihalache Moldoveanu¹³⁴ care a alcătuit un «Anastasimatar românesc» în anul 1767 și pe Ianuarie Protosinghelul, carele pe la anul 1821 (zice el) mi-a arătat un Anastasimatar foarte frumos potrivit în limba românească, și un «Doxastar asemenea vrednic de toată lauda»¹³⁵. În afară de acestea tot el afirmă: «Cîntări alcătuite pe sistema veche în limba românească se găsesc nenu-

124. Cotu-lui Ivan, *sat*, în capătul de sud al comunei Stînca, pl. Branîștea, jud. Iași, pe malul drept al Jijiei. Apa acestui rîu făcînd un mare cot, înconjură satul dîndu-i forma unei peninsule. Vezi: George Ioan Lahovari, General C. I. Brătianu și Grigore G. Tocilescu, *Marele dicționar geografic al României...*, vol. II, București, 1899, p. 707. 125. A se vedea ms. nr. I din această lucrare.

126. A se vedea ms. nr. XXXVI din această lucrare.

127. A se vedea ms. nr. XXX din această lucrare.

128. A se vedea ms. nr. XXVIII din această lucrare.

129. A se vedea ms. nr. XXXVII din această lucrare.

130. A se vedea ms. nr. XVI din această lucrare.

131. Gheorghe Ciobanu, *op. cit.* Studiul, *Manuscrisele psaltice românești din secolul al XVIII-lea*, p. 292—293. În studiul respectiv autorul se referă la un număr de șase manuscrise românești și bilingve cu notație cucuzeliană, existente la Bibl. Acad. R. S. România.

132. Macarie Ieromonahul, *Irmologhion sau Catavasier musicesc*, Viena, 1823, p. IV—V.

133. Se referă la toți aceștia și nu numai la ultimul — Șarban.

134. Gh. Ciobanu, *Studiu cit.*, p. 293, apud Anton Pann, *Bazul teoretic și practic al muzicii bisericesti sau gramatica melodică*, București, 1845, p. XIX. 135. Anton Pann, *op. cit.*, p. XXIX.

mărate mai pe la toate Monastirele de chinovii, adică: la Căldărușani, Cernica, Monastirea Neamțul, și în alte părți, dar prescriitorii s-au copiitorii din neîngrijire ne însemnându-le numele d-asupra (precum obicinuesc și în ziua de astăzi) au rămas cei mai mulți necunoscuți»¹³⁶.

Motivul pentru care toate aceste «alcătuiiri» sau «tălmăciri» în românește nu se mai găsesc — poate că unele vor fi găsite totuși — ni-l dă oarecum Macarie, când afirmă că au mai tradus cîntări și alții decît cei menționați — «însă pentru greutatea, și alta pentru zavistia celor ce nu pot să vadă sporirea, și să le auză pre acestea în limba graiului nostru, dimpreună cu moartea lor au pierit și ostenelele lor»¹³⁷.

Condițiile istorice vitrege, dominația străină asupra ținuturilor românești au contribuit, fie la distrugerea și pierderea multor manuscrise de acest fel, fie la înstrăinarea lor, odată cu instaurarea domniilor pămîntené și mai ales cu secularizarea averilor mănăstirești, cînd grecii pleacă în masă din țara noastră, luînd cu ei, lucrul cel mai de preț — manuscrisele. Adeseori, însăși domnitorii români au înzestrat unele mănăstiri de la Muntele Athos și din tot răsăritul Ortodox, cu manuscrise muzicale și cărți de ritual, cu icoane și podoabe de cult, care, ulterior, au luat calea colecțiilor publice sau particulare de artă din alte țări. Nu puține muzee și biblioteci de peste hotare dețin astăzi manuscrise muzicale aparținînd culturii noastre medievale, renașcentiste, baroce sau clasice.

Constatăm totuși cu satisfacție, că deși întreaga cultură muzicală eclesiastică a veacului al XVIII-lea a stat sub influența copleșitoare a elenismului, în sînul ei a apărut în permanență tendința de românizare a cîntărilor, cu toate că, în perioada fanariotă, și mai ales la începutul secolului al XIX-lea, limba greacă luase locul definitiv limbii române: prin școli, prin cancelarii și chiar prin biserici, în timp ce limba lui Varlaam și Dosoftei rămăsese limbă doar a poporului de jos, tolerată numai în bisericile sărace de la sate. Numai așa se poate explica faptul că nu numai grecii, ci și toți românii psalți și protopsalți din cea de a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și pînă la Macarie Ieromonahul (1823) au scris mai mult grecește decît românește, așa cum vom arăta în alte studii.

În studiul de față am urmărit: — descrierea sumară a celor 43 de manuscrise care cuprind — în exclusivitate, sau parțial — cîntări românești.

Am scos în evidență două mari etape în procesul românirii cîntărilor eclesiastice din țara noastră: aceea a lui Filotei, care se întinde pe tot secolul al XVIII-lea și pînă în cel de al treilea deceniu al secolului al XIX-lea, și cea a lui Mihalache Moldovlahul și Iosif Protopsaltul de la Neamț, din ultimele decenii ale veacului al XVIII-lea și primele decenii ale celui de al XIX-lea.

— Ne surprinde faptul că atît Macarie cît și Anton Pann lasă impresia că nu cunosc monumentala operă a lui Filotei sin Agăi Jipei, cea mai importantă psaltichie românească din perioada medievală scrisă după cele mai curate izvoare grecești ale secolului al XVII-lea, transmițîndu-se din manuscris în manuscris, care străbate ca un fir roșu, nu mai puțin de 12 decenii, pînă către anul 1830.

— Am obținut în limita posibilităților, o mai bună datare a manuscriselor, evitînd termenul prea general de: secolul XVII, XVIII, XVIII—XIX sau XIX, întrebunțat de C. Litzica, N. Camariano și, după aceștia, și N. Moldoveanu.

— Am reliefat faptul că s-a scris în notație cucuzeliană pînă la anul 1831, cu toate că reforma se desăvîrșește la Constantinopol, încă din anul 1814.

Studierea și analizarea cîntărilor psaltice românești din perioada medievală, este foarte importantă pentru muzicologia românească, ea ajutîndu-ne să desprindem acțiunea și etapele românirii acestor cîntări, precum și caracteristicile autohtone concretizate și prin calificativul «vlahica» dat unor cîntări de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea.

Sebastian BARBU-BUCUR

136. *Ibidem*, subnota (a) menționată de Gheorghe Ciobanu în *Studiul cit.*, p. 293.

137. A se vedea Gheorghe Ciobanu, *op. cit.*, p. 293.

OBIECTE BISERICEȘTI ADUSE ÎN DOBROGEA DE LA STÎNGA DUNĂRII ÎNAINTE DE 1877

În decursul celor peste patru secole și jumătate de stăpînire otomană asupra Dobrogei (între 1417 și 1877) biserica românească a acestei provincii a avut de îndurat opresiuni fără număr, cărora a reușit să le facă față, în mare măsură, datorită legăturilor permanente pe care le-a întreținut cu biserica frățească de la stînga Dunării. Apăsătoare au fost, totodată, lipsurile materiale, care n-ar fi putut fi depășite fără ajutoarele, directe sau indirecte, ale românilor de dincolo de fluviu. Sînt cunoscute, în acest sens daniile în bani sau în produse, cu care domnii Țării Românești au miluit, începînd din secolul al XVIII-lea, atît Mitropolia Dristei (Silistrei), precum și bisericile «Sfîntul Dumitru» din Babadag și «Sfîntul Nicolae» din Bogzachioi (Cernavoda), aflate în această eparhie¹. Ulțimelor două așezăminte li s-au acordat, mai întîi, cîte 25 de taleri pe fiecare an din vama domnească «pentru tămîie, untdelemn și făclii»², sumă care a fost ridicată ulterior, spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea, la 50 de taleri³.

Mai tîrziu, cînd aceste danii sînt suspendate, cantități însemnate de lumînări sînt aduse, în bună parte și pentru necesitățile cultului, de asemenea din Țara Românească, prin cumpărare. Astfel, în anii 1855—1859, pentru care posedăm date precise, s-au importat în Dobrogea, numai pe la vama Brăila, peste 4000 ocale lumînări de ceară (albă sau galbenă), în afară de cantitățile achiziționate de negustorii dobrogeni musulmani⁴. Într-o singură zi, la 18 octombrie 1858, comerciantul N. Mihail a trecut în Dobrogea, pe la această vamă, 1105 ocale lumînări de seu⁵. În aceeași perioadă, au fost aduse, pe la vama Oltenița, alte 500 ocale de lumînări, în cea mai mare parte tot de seu⁶.

Tot de la stînga Dunării, din Țara Românească, Moldova și Transilvania, au fost aduse, încă din secolul al XVIII-lea, și cărțile religioase necesare bisericilor românești din Dobrogea⁷. Este vorba, în același timp, aici de un aspect important al legăturilor

1. V. A. Urechia, *Istoria românilor*, vol. I, București, 1891, p. 60—62., în notă; vol. VI, București, 1893, p. 244, 246; vol. XA, București, 1900, p. 238. Vezi și Tudor Mateescu, *Les diocèses orthodoxes de la Dobroudja sous la domination ottomane*, în «Balkan studies», XIII, Thessaloniki, 1972, nr. 2, p. 281, 285—287.

2. V. A. Urechia, *op. cit.*, vol. I, p. 61—62, în notă.

3. *Ibidem*, vol. VI, p. 245—246; vol. XA, p. 236—237.

4. Arh. St. Buc., fond Vistieria Țării Românești, dosarele 61 I—61 II/1855, 49 I — 49 III/1856, 7 I — 7 IV/1857, 13 I — 13 IV/1858, *passim*.

5. *Ibidem*, dosar 13 III/1858, f. 811.

6. *Ibidem*, dosar 70/1855, f. 688, 692; dosar 11/1857, f. 575; dosar 1/1858, f. 57.

7. Al. T. Dumitrescu, *O excursie în nordul Dobrogei. Arrubium și mitropolia din Măcin. Cercetări istorice*, București, 1904, nr. 40; N. Iorga, *Studii și documente*, vol. IV, București, 1908, p. 54; V. Ursăcescu, *Monografia comunei Nalbant din județul Tulcea*, Tulcea, 1910, p. 49; Al. P. Arbore, *O încercare de reconstruire a trecutului românilor din Dobrogea*, în «Analele Dobrogei», III (1922), nr. 2, p. 288—289; Apostol D. Culea, *Cît trebuie să știe oricine despre Dobrogea*, București, 1928, p. 120; P. P. Panaitescu, *Originea populației în Dobrogea Nouă*, București, 1940, p. 40, etc.

culturale ale provinciei pontice cu vatra strămoșească, aspect care merită, cu prisosință, un studiu aparte. Ne vom limita de aceea, în cele ce urmează, la urmărirea prezenței în Dobrogea, înainte de 1877 a unor obiecte propriu-zise de cult provenite de dincolo de fluviu.

Din cauza sărăciei și a dominației unei puteri străine, aspectul celor mai multe biserici românești din satele dobrogene era de-a dreptul deplorabil⁸. La fel de sărăcăcios era și interiorul acestor lăcașuri. Icoane și odoare aproape că nu se găseau și aceasta din cauză că turcii, — după cum i se jeluiau, la 1839 călugărului Partenie românii mai multor sate din Dobrogea, — distrugau icoanele, prădau și incendiau bisericile la care se afla argint. Cei păgubiți nici nu se puteau plînge măcar, căci pașa nu-i primea, iar Constantinopolul era prea departe⁹. Începînd de pe la mijlocul secolului al XIX-lea, aceste jafuri se întetesc datorită acțiunilor sălbatice ale bandelor de bașibuzuci, la care se adaugă apoi cele ale cerchezilor¹⁰.

În pofida acestor condiții, mai multe biserici românești și-au conservat obiectele necesare serviciului religios pînă la sfîrșitul stăpînirii otomane în Dobrogea. Astfel, s-au păstrat numeroase icoane, unele dintre ele fiind opera meșterilor locali¹¹. Altele erau aduse însă de la stînga Dunării, unde uneori erau comandate chiar în mod special. La biserica din Ostrov (jud. Constanța) se păstrează și azi icoane, datînd din prima jumătate a secolului al XIX-a, importate din Țara Românească, avînd înscrise data execuției și numele donatorului. Tot de dincolo de fluviu s-ar putea să provină și cele trei icoane cu însemnări românești de la vechea biserică din Cernavodă, lucrate prin anii 1864—1865¹². La 3 mai 1856, erau trecute în Dobrogea, pe la vama Brăila, «2 icoane măricele, 6 icoane de mijloc, 3 icoane mici, 1 icoană mai mică, 1 cruce și 2 rame poleite pentru icoane»¹³.

Avem știri despre aducerea la stînga Dunării și a altor obiecte pentru bisericile dobrogene. Astfel, tot pe la vama Brăila, au fost trecute, de către diverși negustori, sfeșnice de lut zmălțuite : 70 în anul 1855¹⁴, 76 în 1856¹⁵ și 150 în 1857¹⁶. Prin același loc, la 15 ianuarie 1858, Gherasim monahul, probabil călugăr de la vreo mînăstire din Dobrogea, importa în această provincie 4 cădelnițe de aramă¹⁷, iar la 27 iulie 1849, negustorul Ion Potcoavă o candelă de cositor¹⁸. De asemenea, la 17 octombrie 1858, pe la vama Oltenița, erau trecute, de către dascălul Ioniță din Popina, pentru biserica românească nou construită din acest sat dobrogean¹⁹, următoarele obiecte de cult : 6 candelă de madem, 1 cădelniță din același material, 5 perichi sfeșnice de alamă, 1 potir «cu tacîmul» și 1 policandru de alamă, ultimul fiind evaluat la suma, foarte mare pe vremea aceea, de 256 lei²⁰.

8. Gh. Rădulescu, *Stema religioasă a Dobrogei în decursul vremurilor*, București, 1904, p. 122 ; Ilie Corfus, *Asediul Silistrei din anul 1854 după un manuscris polon contemporan*, extras din «Revista istorică română», XIV, București, 1944, p. 10, 13.

9. Gheorghe G. Bezviconi, *Călători ruși în Moldova și Muntenia*, București, 1947, p. 349.

10. Alfred de Caston, *Voyage dans la Dobrousha. La vérité sur les hommes et les choses*, Bucarest, 1878, p. 13—14, 16—17.

11. V. Ursăcescu, *op. cit.*, p. 41 ; Apostol D. Culea, *op. cit.*, p. 120.

12. Ioan I. Mușat, *Istoricul orașului Cernavoda*, București, 1938, p. 46.

13. Arh. St. Buc., fond Vistieria Țării Românești, dosar 49 I/1856, f. 666.

14. *Ibidem*, dosar 61 I/1855, f. 192, 238.

15. *Ibidem*, dosar 49 I/1856, f. 494, 722 ; dosar 49 II/1856, f. 311.

16. *Ibidem*, dosar 7 I/1857, f. 365—366 ; dosar 7 II/1857, f. 412.

17. *Ibidem*, dosar 13 I/1858, f. 11.

18. *Ibidem*, dosar 11 II/1859, f. 298.

19. Despre această biserică vezi Apostol D. Culea, *op. cit.*, p. 120.

20. Arh. St. Buc., fond Vistieria Țării Românești, dosar 1/1858, f. 321.

Erau aduse, totodată, și diferite veșminte preoțești. În august 1857, se exporta, pe la vama Brăila, o bucată de postav brașovenesc, «pentru anterior»²¹, iar peste un an 2 anterior «de Brașov»²². Tot pe la Brăila, doi negustori treceau în Dobrogea, la 31 mai 1857, câte un epitrahil «cusut cu fir pe catifea stacojie»²³, iar la 19 iulie același an, alt negustor ducea peste fluviu un pachet cu următoarele piese vestimentare: un felon, un stihar, un epitrahil, o pereche rucavițe, 2 aere mici, un aer mare și o bederniță²⁴.

De la stînga Dunării proveneau și clopotele pentru biserici, desigur după ce autoritățile otomane au îngăduit folosirea lor, probabil începînd din timpul războiului Crimeii²⁵. La Calica de pildă, vechi sat românesc pe malul lacului Razim, clopotul a fost cumpărat și adus de dincolo de fluviu de către un mocañ numit Ursuleț²⁶. La Dăeni se afla, din anul 1854, un clopot mare care era crăpat. Transilvăneanul Nicolae Țîrcă, stabilit la Hirșova, unde devenise viceconsul onorific al Austriei, a izbutit să-l transporte, pe la 1860, prin Măcin și Brăila, la Brașov, unde a fost turnat din nou, după care a fost readus în Dobrogea²⁷.

Lipsa posibilităților de confecționare în interior a obiectelor trebuincioase cultului ortodox a făcut necesar importul lor în Dobrogea, poate în cantități mult mai mari decît rezultă din informațiile destul de sărace, de care dispun. Ele erau aduse, de regulă, de la stînga Dunării, din Țara Românească, Moldova și Transilvania, ceea ce constituie un aspect interesant al legăturilor multiple, niciodată întrerupte, ale provinciei pontice cu patria mămă.

Tudor MATEESCU

21. *Ibidem*, dosar 7 II/1857, f. 559.

22. *Ibidem*, dosar 13 II/1858, f. 651.

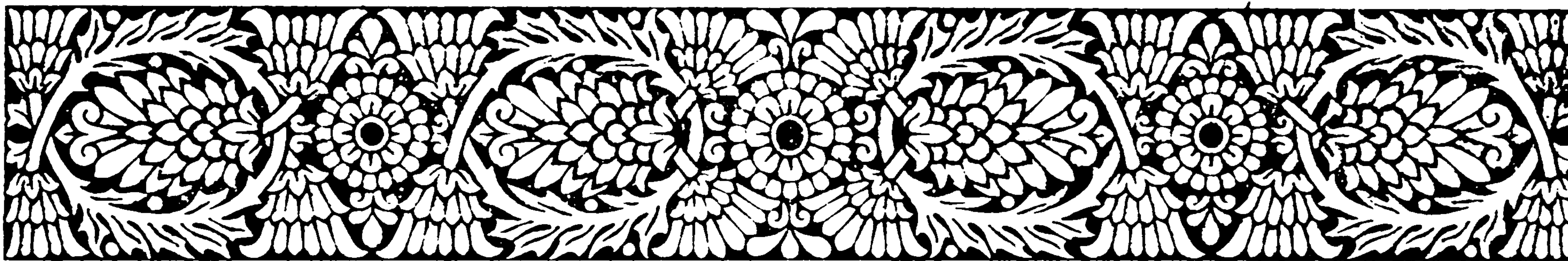
23. *Ibidem*, dosar 7 I/1857, f. 562, 564.

24. *Ibidem*, dosar 7 II/1857, f. 4.

25. Ioan Georgescu, *Din trecutul românesc al Dobrogei*, în «Analele Dobrogei», XIII–XIV (1932–1933), p. 42.

26. Al. P. Arbore, *De vorbă cu țărani dobrogeni*, în «Analele Dobrogei», IV (1923), nr. 3, p. 323.

27. Ioan Georgescu, *op. cit.*, p. 42–43.

• D O C U M E N T A R E •

IMPORTANȚA BISERICII DIN DRĂGOEȘTI-VÎLCEA PENTRU ARHITECTURA ROMÂNEASCĂ DIN SECOLUL XVI *

1. *Probleme istorice.* — Biserica «Trei Ierarhi», necropola și paraclisul curților boierești ale marelui logofăt Tudor din Drăgoești, a fost construită în prima jumătate a secolului al XVI-lea la o dată încă necunoscută dar anterioară anului 1530.

Această datare se întemeiază pe faptul că în pronaosul bisericii se afla piatra funerară a lui Dumitru, unul din fiii logofătului Tudor, mort la 15 noiembrie 1530¹, în timpul domniei lui Vlad Înecatul.

Începutul secolului al XVI-lea, marchează una dintre cele mai frământate epoci din istoria Țării Românești ca de altfel și pentru popoarele din Peninsula Balcanică.

După strălucita domnie a lui Neagoe Basarab (1512—1521), în Țara Românească, s-au desfășurat lupte acerbe pentru tron iar, turcii încercau să profite de neînțelegerile dintre partidele boierești, dintre diferiți domnitori și boieri, pentru a se amesteca în treburile interne.

Pe plan artistic frământările complexe pricinuite de tensiunea internă și aspra asupra otomană, au împiedicat schimbul de idei și circulația meșterilor frînând procesul de sintetizare al experiențelor arhitecturii ortodoxe din sud-estul european și Orientul Apropiat.

După cum este cunoscut, în această perioadă, nu mai sînt ridicate edificii religioase costisitoare cu paramentul din piatră fățuită cu decorație sculptată, ci biserici de dimensiuni relativ mici, construite din cărămidă, uneori și cu bolovani de rîu, un material ieftin și ușor de procurat pentru meșterii locali. Aceste monumente prezintă însă, reale calități artistice prin raporturile armonioase și prin calitățile plastice ale fațadei.

* Articolul de față reprezintă rezultatul cercetărilor preliminare, efectuate în vederea consolidării monumentului.

1. În urma inundației Oltului din anul 1970, cînd s-a prăbușit o parte din pronaos, această lespede funerară a fost mutată în curtea bisericii.

Se pare că mormîntul se mai păstrează sub pămîntul depus la intrarea în naos, în urma erodării malului și a lucrărilor de consolidare a acestuia. Piatra funerară se află în proastă stare de conservare. Reproducem mai jos inscripția sa slavonă :

«† S-a săvîrșit din viață robul lui Dumnezeu, jupan Dumitru, fiul lui jupan Tudor marele logofăt, no(e)m(brie) 15 zie în anul 7039» (= 1530).

Inscripția pietrei funerare a fost publicată de I. Ionașcu, în «Biserici, chipuri și documente din Olt», vol. I, Craiova, 1934, p. 174.

Paralel cu construirea unor edificii religioase care reiau planul bisericilor Mînăstirii Cozia (1388), Mînăstirii Dealu (1500—1502) și Mînăstirii Argeșului (1517), sînt ridicate în acest timp, biserici mai modeste cu planul dreptunghiular, în genere ctitorii boierești. În cadrul acestui ultim tip de edificii se situează și biserica «Trei Ierarhi» din Drăgoești.

2. *Istoricul cercetărilor.* — Bibliografia pentru biserica din Drăgoești-Vilcea, este redusă². Acest monument, nestudiat integral pînă în prezent, a fost descris sumar în lucrarea lui I. Ionașcu³ și amintit doar în monografia Prof. Ion Radu Mircea⁴, dedicată boierilor-ctitori din Drăgoești.

De asemenea, monumentul este menționat în trecut în articolul referitor la biserica din Dragomirești-Dîmbovița (sec. XV) al lui Ștefan Andreescu⁵, în studiul Corneliei Pillat⁶ cu privire la bisericile cu planul dreptunghiular ridicate în secolul al XVI-lea în Țara Românească.

3. *Ctitorii monumentului.* — În cele ce urmează, vom arăta cine au fost ctitorii bisericii în discuție, referindu-ne nu numai la primul ctitor — marele logofăt Tudor —, ci și la urmașii săi care au moștenit monumentul și la unii membri ai familiei Bucșenescu care în secolele XVIII—XIX, au contribuit cu diferite refaceri la modificarea aspectului său original.

Un document din anul 1532, în cuprinsul căruia apare «jupan Tudor ot Drăgoești», menționează pentru prima dată satul Drăgoești ca nume de familie⁷.

Prezența lespedei de mormînt a fiului acestuia în pronaosul bisericii încă din anul 1530, dovedește că satul Drăgoești se afla de multă vreme în posesia boierului Tudor.

Acesta își începe cariera ca diac, grămătic și logofăt între anii 1494 (septembrie 13) — 1514 (iulie 23), în această perioadă semnînd numeroase hrisoave⁸.

În anul 1505 (iunie 15), voievodul Radu cel Mare (1495—1508) îl considera pe «jupan Tudor grămăticul» ca fiind «din casa domniei» sale⁹. În acest document și în cel emis un an mai tîrziu — la 12 aprilie —, se specifica că Tudor și familia sa stăpîneau satele Suseni (Voinigeștii de Jos-Olt), Balta, Prundul și Costești, situate în apropiere de Rîmnic¹⁰.

În anul 1516, Tudor stăpînea Drăgoeștii Poiana de la Gilort, Pojarul (pe apa Amaradiei) Cănești și Folești¹¹.

În documentele emise între anii 1514—1518, Neagoe Basarab îl numea «cinstitul boier al domniei mele, jupan Theodor logofătul», iar spre sfîrșitul domniei sale, îl acordă titlul de clucer — funcție pe care o deține în perioada 1520 (septembrie 4) — 1521 (aprilie 4). În acești ani, boierul Tudor și fratele său Stanciu au ridicat o bise-

2. Bibliografia monumentului în discuție, la Nicolae Stoicescu (*Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România. I — Țara Românească, vol. I. — A-L*, editată de Mitropolia Olteniei, 1970, p. 288—289). 3. I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 172—176.

4. Ion Radu Mircea, *Un neam de ctitori olteni : boierii Drăgoești*, extras din «Revista de istorie bisericească», nr. 3, octombrie-decembrie, 1943.

5. Ștefan Andreescu, *O biserică din secolul al XV-lea — Dragomirești*, în «Glasul Bisericii», XXVIII (1969), nr. 1—2, p. 149—159.

6. Cornelia Pilat, *Biserici de plan dreptunghiular în Țara Românească în secolul al XVI-lea*, în «Studii și cercetări de istoria artei», seria Arta plastică, nr. 2 (1971), p. 223—234.

7. Ion Radu Mireca, *op. cit.*, p. 3.

8. *Ibidem*; I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 153—154, cu bibliografia respectivă.

9. *Documente privind istoria României. B. Țara Românească*, XVI/1, p. 13.

10. I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 33; Arhivele statului, Mînăstirea Bistrița, document din 1514 (iulie 23).

11. *Ibidem*, p. 33—34; Ion Radu Mircea, *op. cit.*, p. 5.

rică (probabil din lemn) la Surpatele, monument care va intra mai târziu în posesia boierilor Buzești, rude ale lor.

Între anii 1523 (iulie 11) — 1528 (aprilie 4), Tudor deține funcția de mare logofăt cu unele întreruperi, sub șase domnitori — Vladislav al III-lea, Radu Bădica și Radu de la Afumați¹².

După moartea lui Neagoe Basarab, logofătul Tudor a avut o deosebită influență politică, fiind printre primii demnitari ai curții domnești. Astfel, spre sfârșitul anului 1523, logofătul Tudor și boierii Craiovești complotază împotriva lui Vladislav al III-lea, susținând pe Radu Bădica, un nou pretendent la tronul Țării Românești.

După tristul sfârșit a lui Radu Bădica, boierii olteni printre care și Tudor, revin alături de Vladislav al III-lea care însă neuitând trădarea lor, plănuiește să-i pedepsească. Așa se explică de ce Craioveștii și Tudor «s-au răzvrătit, au biruit pe domn și l-au gonit peste Dunăre»¹³.

După o scurtă peregrinare în Transilvania, Tudor revine în țară, fiind unul din partizani lui Radu de la Afumați. Într-un document din anul 1526, voievodul se adresează fraților Tudor și Stanciu numindu-i «prea cinstitilor boieri și ai domniei mele ispravnici, și mai ales și casii domniei mele»¹⁴.

În timpul domniei lui Moise (1529—1530), Tudor apare o singură dată cu titlul de mare logofăt — 1530 (mai 22) —, după care îl părăsește pe voievod împreună cu ceilalți sfetnici cerînd turcilor ca domn pe Vlad Înecatul¹⁵.

Tudor continuă să apară în documente cu numirea de fost mare logofăt (în sfat) în perioada 1530 (iunie 15) — 1531 (noiembrie 5), iar în timpul domniei lui Vlad Vintilă, își reia titlul de mare logofăt pentru scurtă vreme în perioada 1532—1533¹⁶.

La porunca lui Vlad Înecatul (1530—1532), Tudor împreună cu Șerban, banul din Izvorani, a fost trimis în calitate de «supremo logoffetho» în Ungaria pentru a duce tributul sultanului Soliman¹⁷. În anul 1534, Aloisio Gritti, guvernatorul Transilvaniei, nota într-un raport: «...marele, viteazul Tudor logofăt totdeauna venea cu banii haraciului Țării Românești și-i preda la Poarta Fericirii»¹⁸. Începînd cu luna februarie a anului 1536, Tudor nu mai este întîlnit în actele domnești.

Odată cu venirea lui Radu Paisie (1535—1545), domn plecat turcilor, în rîndurile feudalilor din Țara Românească, se produce o atmosferă de incertitudine și teamă că își vor pierde privilegiile. Probabil Tudor se afla în disgrație, deoarece în această perioadă, nu mai deține rangul de mare logofăt. Ca urmare, în primăvara anului 1536, Tudor conduce complotul menit să-i îndepărteze de la tron pe Radu Paisie. Complotul se termină cu un eșec pentru boieri, iar Tudor și Toma banul sînt decapitați¹⁹.

Se pare că trista moarte a logofătului Tudor din Drăgoești, a impresionat adînc marea boierime din Țara Românească. Așa se explică de ce Tudor și soția sa Dumitra au fost zugrăviți în chip de martiri în naosul bisericii din Stănești-Vilcea în anul

12. Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova*, sec. XIV—XVII, București, 1971, p. 98. 13. I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 155.

14. *Documente privind istoria României*, B. Țara Românească, XVI/2, p. 331.

15. Ioan Radu Mircea, *op. cit.*, p. 10.

16. Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători...*, p. 98.

17. Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, București, 1901—1913, vol. IV, p. LXXIX. 18. A. Veress, *Acta et Epistolae*, vol. I, Budapesta, 1914, p. 235.

19. Al. Ștefulescu, *Gorjul istoric și pitoresc*, Tg. Jiu, 1904, p. 253; Șt. Nicolaescu, *Domnia lui Radu Paisie și a fiului său Marcu voievod*, Craiova, 1938, p. 12.

1536, la cererea ctitorului Giura²⁰. Ultimele cercetări au arătat că cele două portrete au un caracter funerar. După moartea lui Tudor, pământurile sale au fost confiscate și dăruite unui boier credincios — Radu logofătul²¹.

După anul 1539, fii lui Tudor — anume Radu, Pîrvu și Vlad — nu mai rămîn la curțile lor de la Drăgoești, acestea fiind în stăpînirea marelui armaș Deatco²².

După mazilirea lui Radu Paisie, în timpul domniei lui Mircea Ciobanul (1545—1559, cu întreruperi), Radu Drăgoescu primește rangul de mare logofăt²³, restituindu-i-se și moșiile printre care Drăgoeștii, Voinigeștii, Vladimireștii, Bîlboșanii.

Nemulțumiți de politca dusă de Mircea Ciobanul în vederea întăririi puterii centrale, boierii uneltesc împotriva sa. În cursul anului 1548, importante figuri politice printre care logofătul Radu din Drăgoești și fratele său Pîrvu postelnicul, se atașează dușmanilor lui Mircea Ciobanul, trecînd munții în Transilvania unde rămîn pînă în 1554²⁴.

Prin înrudirea logofătului Radu cu Pătrașcu cel Bun, Drăgoeștii ajung una dintre cele mai importante familii boierești din Țara Românească²⁵.

Un document emis la 4 iulie 1557, atestă prezența lui Pătrașcu cel Bun la Drăgoești unde își petrece vara în compania fiicei sale Maria căsătorită cu fiul lui Radu Drăgoescu²⁶. După anul 1557, odată cu revenirea lui Mircea Ciobanul la tron, logofătul Radu și familia sa părăsesc moșia Drăgoești refugiindu-se la Sibiu²⁷. După o încercare nereușită de a izgoni pe voievod — în anul 1559 —, logofătul Radu rămîne cca. 8 ani în Transilvania. În această perioadă, nu deținem nici o informație în legătură cu moșia și biserica din Drăgoești.

Revenind în țară, Radu logofătul și fiul său Tudor postelnicul cad sub securea călăului la porunca lui Alexandru II Mircea (1568—1577). Acest eveniment s-a petrecut la 1 septembrie 1568²⁸. După această dată, moșia și biserica din Drăgoești sînt în posesia jupînesei Neacșa și Udriște Postelnicul²⁹.

Acest eveniment, probabil de o deosebită importanță, a fost menționat și în cronica țării. Aici apare însă notat greșit și anume în locul lui Tudor, logofătul Vlaicu, dar aceasta este explicabil deoarece cronica a fost scrisă la o dată mai tîrzie de eveniment (*Istoria Țării Românești, 1290—1690, Letopisețul Cantacuzinesc*, ed. critică întocmită de C. Greceanu și D. Simionescu, București, 1960, p. 48).

20. Ștefan Andreescu, *Portrete laice necunoscute din veacul al XVI-lea* în «Amfiteatru», an. II (1967) nr. 20, p. 331; Idem, *Misterul unor fresce*, în «Magazin istoric», an IV, 1970, nr. 11 (44), p. 15—16; Carmen Laura Dumitrescu, *Anumite aspecte din pictura pronaosului bisericii Stănești-Vilcea și semnificația lor*, în «Studii și cercetări de istoria artei» seria Arta plastică, tom. 16, nr. 2, 1969, p. 209—218; Idem, *O reconsiderare a picturii bisericii din Stănești-Vilcea*, în «Pagini de artă veche românească», II, Ed. Academiei, București, 1972, p. 155—256.

21. Nicolae Iorga, *Documente privitoare la istoria românilor...*, vol. XI, p. 887; I. Ionașcu, *op. cit.*, Anexe-documente din anii 1545, 1547. 22. Ion Radu Mircea, *op. cit.*, p. 14.

23. *Ibidem*; Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători...*, p. 82.

24. *Quellen zur Geschichte der Stadt Brasso-Kronstad*, III, p. 351.

În documentul emis la 12 octombrie 1548 de către Mircea Ciobanul către sibieni, voievodul scrie: «mi-a venit la cunoștință domniei mele că vrășmașul domnului nostru, cinstitul nostru împărat și al domniei mele, Radu al lui Tudor, este în mîinile domniilor voastre, în cetate la Sibiu. Drept aceasta dau știre domniilor voastre că atunci cînd a fost mare logofăt, domnia mea i-am dat în mîinile lui asprii gata 150 000, ca să-i pună la Ocnă să scoată haraciul domnului nostru, cinstitul împărat. Iar el a fugit peste munți cu acei asprii. Drept aceea vă rog pe domniile-voastre să-mi țineți lege dreaptă și să-mi plătească asprii sau să prindeți pe vrășmaș...». Sibienii însă nu l-au predat pe Radu lui Mircea Ciobanul.

25. Ion Radu Mircea, *op. cit.*, p. 162. 26. I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 170, 171.

27. Ion Radu Mircea, *op. cit.*, p. 25; G. Tocilescu, *534 documente istorice slavo-române din Țara Românească și Moldova*, București, 1901, p. 361; Șt. Nicolaescu, *Documente slavo-române*, p. 77—79.

28. Hurmuzachi, XI, p. VIII și 779; A. Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, București, 1929—1939, vol. I, p. 283—284.

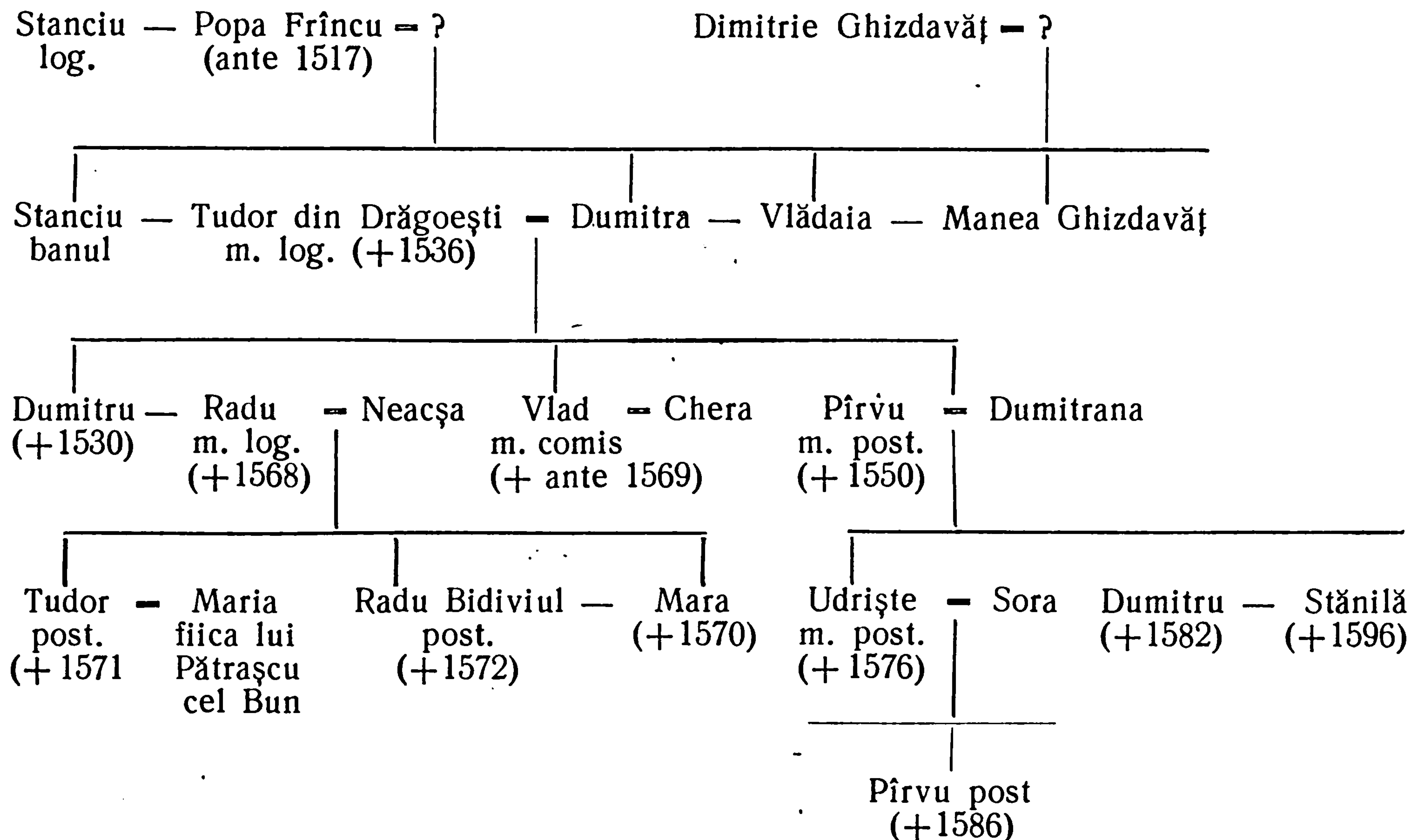
29. Ion Radu Mircea, *op. cit.*, p. 29.

După anul 1583 când Petru Cercel cu boierii fruntași în divan, fug din țară, pământurile Drăgoeștilor și biserica «Trei Ierarhi» sînt acaparate de Buzești.

Începînd din anul 1587 când Mihnea Turcitul (1585—1591) iartă pe boierii lui Petru Cercel, Radu Bidiviul și Socol, ultimii descendenți ai familiei se reîntorc la Drăgoești.

După numeroase judecăți pentru acapararea pământurilor între Maria Drăgoescu și frații Buzești, averile rămîn acestora din urmă la începutul secolului al XVII-lea.

I. SCHEMA GENEALOGICĂ A FAMILIEI DRĂGOESCU

În timpul domniei lui Radu Leon (1664—1669), la curțile din Drăgoești, locuiesc Stana cu fiul său Matei postelnicul, rude ale Buzeștilor ³⁰.

La 19 ianuarie 1708, apare în documente «jupîneasa Despina Drăgoeasca» care locuia pe această moșie pînă în 1745. Probabil în anul 1709, Despina Drăgoescu va fi făcut unele reparații la biserică deoarece într-o catagrafie ³¹, se dă ca an al fundației 1709.

Pe la mijlocul secolului al XVIII-lea biserica «Trei Ierarhi» intră în stăpînirea postelnicului Ioniță Bucșenescu, mic boier de țară prin căsătoria sa cu o descendentă a unui anume Chiurcibașa care locuiesc la curțile din Drăgoești ³².

În anul 1759, postelnicul Ioniță Bucșenescu cumpără un penticostar de la Mînăstirea «Dintr-un lemn» pentru biserica din Drăgoești ³³.

Zece ani mai tîrziu, postelnicul Ioniță se va îngriji de repararea bisericii, fiind ajutat de comunitatea sătască ³⁴.

30. I. Ionașcu, *op. cit.*, capitolul «Stăpînii moșiei Drăgoești după 1600», p. 169.

31. Academia R.S.R., ms. rom. 221, intitulat : «Tabloul istoric al tuturor bisericilor și monastirilor din Județului Oltu», p. 115.

32. I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 168.

33. I. Ionașcu, *op. cit.* p. 170—171.

34. Academia R.S.R., Secția Manuscrise, *op. cit.*

Inscripția săpată în piatră la intrarea în pronaos — existentă înainte de avaria din anul 1970, arăta transformările suferite de biserică în anul 1769³⁵.

Biserica a fost apoi zugrăvită între anii 1820—1830, comanditarii fiind Iordache II Bucșenescu și fiul său Grigore Drăgoescu³⁶.

Între anii 1831—1833, moșia Drăgoești și biserica au intrat în posesia lui Grigore Drăgoescu care le va dăruia ca zestre unei fiice căsătorită cu Theodor Brătianu în anul 1836. Biserica este semnalată în anul 1869 ca proprietate a lui Constantin Brătianul.

În anul 1911, biserica a suferit unele reparații³⁷.

Dima Chiurcibașa locuise la Drăgoești în jurul anului 1650. 35. Textul inscripției este următorul: «Cu vrerea Tatălui și cu ajutorul Fiului și cu îndemnarea Sfintului Duș, îndemnatu-s-au dumnea-lui jupan Ioniță postelnic Bucșenescu, fiul lui Iordache Bucșenescu la această sfântă și dumnezeiască biserică din Drăgoești unde se cinstește și se prăznuiește hramul cel Vechiu al sfinților ierar(hi) și învățători: Vasile cel Mare, Grigore Bog(o)slavu și Ion Zi(ataust), iar hramul cel nou al sfintului, slăvitului m(uceni)c Gheorghe purtă(tor) de biruință și sf. marelui Dimitrie (Izvori(tor) de mir... această sfântă biserică pe care au fos(t) stricat(ă) de au pus largi(?) ferestre și stâlpi de piatră cu fiarele lor și... de piatră cu această pisanie, iar la ușa bisericii s-au dres și s-au făcut... și la altar s-au făcut din temelie tîmpla de piatră și proscomidie și așa s-au făcut și stîlpul prestolului de zid și pardoseala de iznov; și spre știință, ca să se pomenească în veac..., ctitorii cei vechi, ctitorii noi, în zilele prea luminatului domn, Io Grigore Ghica Alexandru Voievod, cu blagoslovenia sfințitului mitropolit chir Grigore, leat 7278 (= 1769), noiembrie 4». Inscripția a fost publicată de I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 173—174.

36. Datarea picturilor murale a fost stabilită de I. Ionașcu (*op. cit.*, p. 175—176) pe baza analizei personajelor din tabloul votiv aflat odinioară pe peretele de vest a pronaosului. Aici erau reprezentați: «Jupan Iordache pitar Bocășenescu» și Grigore Snăgo (fiul său). Deasupra ușii de intrare în pronaos, se afla portretul Mariei, probabil soția (?) stolnicului Grigore Drăgoescu înconjurată de doi copii.

În dreapta ușii, era reprezentată Safta Vilsănescu, cea de a doua soție a lui Iordache II Bucșenescu. Ctitorii principali — Iordache și Safta — purtau în mână o pînză pe care se aflau scrise: «Întărește doamne biserica ta pe care o au cîștigatu cu scumpu sângele tău». Din nefericire, aceste portrete, care prezentau valoare istorică, au fost distruse la dărîmarea a 2/3 din pronaos în anul 1970.

Programul iconografic din altar și naos, nu se adaptează perfect suprafețelor murale, adică nu se mai ține seama de interdependența logică care trebuie să existe între edificiu și decorul lui pictural.

De asemeni, în distribuirea scenelor în naos (registru superior), nu s-a ținut seama de ordinea narațiunii biblice. Din punct de vedere iconografic, se regăsc în pictura bisericii, ciclurile obișnute: 1. În altar, pe semicalotă, se află Fecioara cu pruncul, de tip Platytera. Pe registrul superior, cele două împărțășanii, iar în registrul inferior, teoria marilor ierarhi ai bisericii ortodoxe și cei doi diaconi (Prohor și Ștefan), zugrăviți pe tîmplă. 2. Pe calota *naosului* este figurat Iisus Pantocratorul bincuvîntînd cu Evanghelia deschisă, înconjurat de inscripția: «Doamne, doamne, caută din ceri și vezi și cercetează viața aceasta și o să ... pre care...». Iisus este înconjurat de cetele îngerești, serafimi și Sf. Treime sub forma a trei cercuri întretăiate. Pe pandantivi, apar, cei patru evanghești. Pe arcurile transversale sînt medalioane cu sfinți purtînd filactere, înconjurate de motive ornamentale florale. Pe arcurile longitudinale pe intrados, sînt zugrăvite medalioane cu sfinți, iar pe extrados, motive geometrice. Pe timpanul vestic, se vede «Crucificarea», restul imaginilor de pe timpane, fiind ilizibile. În registrul superior, pe peretele sudic, dintre scenele care pot fi identificate, se remarcă «Necredința lui Toma», «Miroforele la mormînt». Pe peretele vestic, se vede «Adormirea Fecioarei», iar pe peretele nordic, apar, «Iisus la Ana și Caiafa», «Iisus și ostașii», Spînzurarea lui Iuda», «Spălarea pe mîni a lui Pilat». În registrul de jos, sînt reprezentați sfinți militari, Sf. Petru și Pavel și Sf. Constantin și Elena.

Compozițiile din naos (registrele superioare) se deslușesc cu greutate, fiind înegrite. Ele se urmăresc anevoios datorită dimensiunilor reduse în comparație cu registrul de jos.

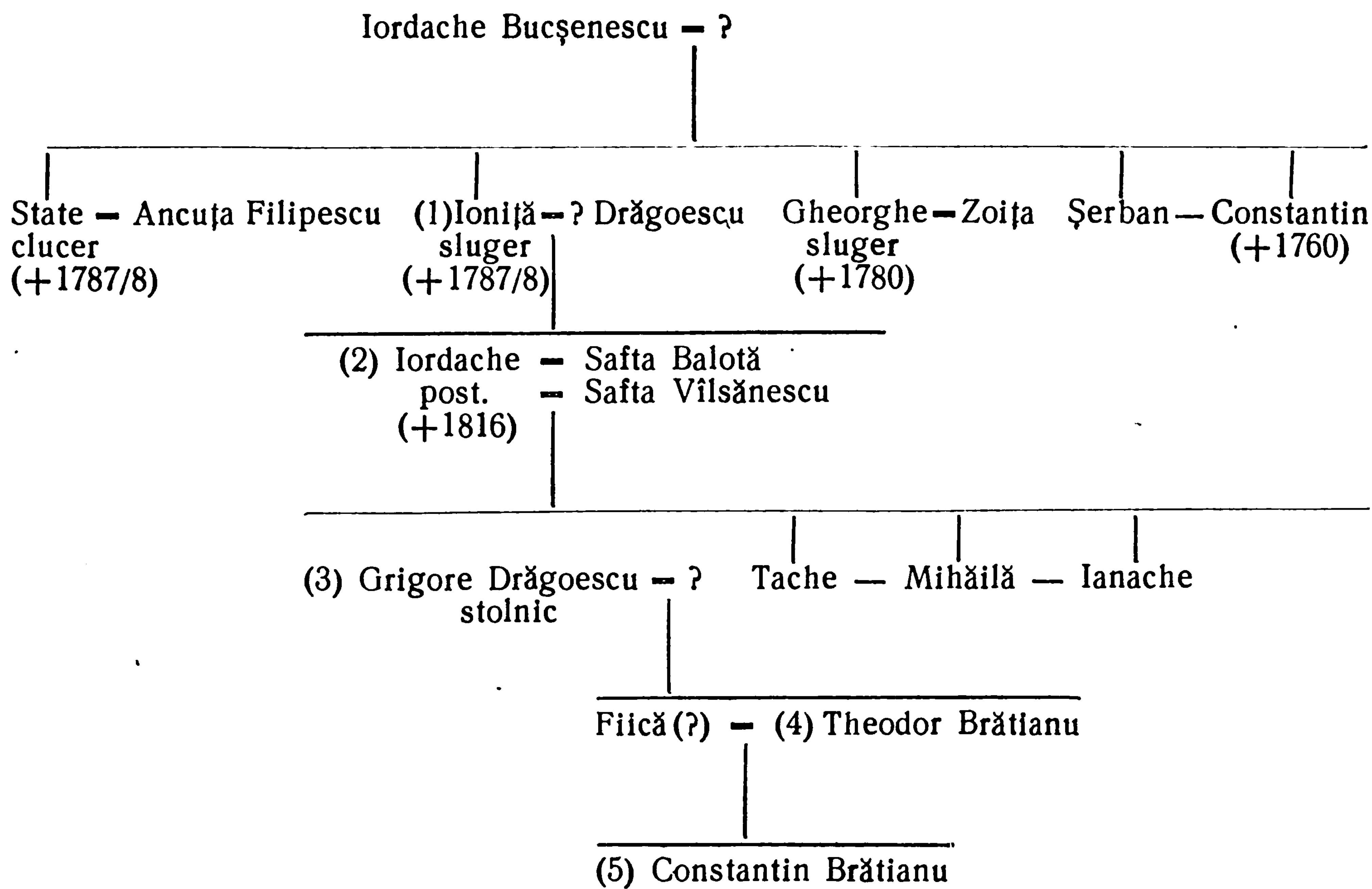
În genere portretele sfinților sînt tratate în spirit convențional (Sf. Petru, sfinții pustnici din pronaos) și numai unele chipuri de sfinți militari și episcopi au un caracter mai realist, fiind inspirate după modelele din realitate.

Interesante sînt ornamentele florale — care amintesc de motivele brîncovenești — plasate pe tîmplă și în pronaos (deschiderea către turnul scării), datorate cu siguranță unui al' meșter. Ele se remarcă prin precizia desenului și armonia culorilor.

Zonele inferioare de pictură (în genere draperiile și chipul Mariei Egiptence din glaful ușii de acces în naos) au fost acoperite cu un strat de ulei probabil cu ocazia restaurării din anul 1944.

37. Reparațiile suferite de biserică au fost următoarele: 1. s-au scos cărămizile care alcătuiau pardoseala făcută de Bucșenești, punîndu-se în loc scînduri de stejar; 2. ferestrele au fost mărite; 3. s-a ridicat o turlă de lemn îmbrăcată în tablă peste pridvor și s-a acoperit biserica cu șifă;

II PROPRIETARII (CTITORII) BISERICII DIN DRĂGOIEȘTI — SECOLELE XVIII—XIX
(Fragment din schema genealogică a familiei Bucșenescu)

4. *Considerații asupra arhitecturii monumentului.* — Diferitele modificări neizbutite făcute în cursul secolelor XVII și XIX și stricăciunile pricinuite de inundația Oltului din primăvara anului 1970 au dus la alterarea în parte a originalității fațadelor și, în ansamblu, la degradarea edificiului.

Biserica «Trei Ierarhi» din Drăgoești se înscrie în rîndul edificiilor de cult mai modeste înălțate în secolul al XVI-lea, formînd împreună cu bisericile «Sfîntul Gheorghe» — Tîrgoviște (1512—1521), «Sfînta Paraschiva» — Cepturoaia (ante 1529), «Cuvioasa Paraschiva» — Rîmnicu Vîlcea (1557), Runcu-Strejești (1577), Radu-Bercioiu, Căscioarele — Ilfov, Grecii de Sus (Măxineni), biserica mînăstirii din Cătunul Turbați (comuna Siliștea Snagovului) — pentru a nu menționa decît pe cele mai importante —, o unitate tipologică din punct de vedere al dispoziției planimetrice. Aceste biserici cu planul dreptunghiular au în genere caractere asemănătoare.

Aceste informații le-am obținut de la parohul N. Rădulescu.

O catagrafie aflată la Muzeul de Istorie-Rîmnicu Vîlcea, menționează ruinarea bisericii în anul 1929 și unele reparații efectuate în anul 1944; 1. biserica a fost acoperită din nou cu șîță, acoperiș care se mai păstrează și în prezent (observația noastră se referă la perioada cînd biserica nu era încă consolidată); 2. s-au făcut unele consolidări la zidurile deteriorate în urma cutremurului din 10 noiembrie 1940; 3. s-a făcut o subzidire cu beton pe laturile de nord și sud ale edificiului; 4. biserica a fost pardosită cu scînduri de stejar; 5. soclul acoperit de pămînt a fost dezgropat și tencuit; 6. s-a consolidat turnulețul plasat pe fațada de nord a bisericii prin plasarea unui contrafort cu aspect neplăcut, spre nord; 7. s-a acoperit zugărveala din secolul al XIX-lea, la partea inferioară a pereților.

Am considerat necesar să menționăm aceste modificări suferite de monument, pentru a se avea în vedere situația exactă înainte de lucrările de restaurare conduse de arh. Nicolae Diaconu.

Ștefan Andreescu³⁸ emițind unele ipoteze în legătură cu lăcașurile de cult cu planul dreptunghiular, precizează că bisericile curților boierești din secolul al XVI-lea, «formează o grupă distinctă, formată în urma unei tradiții seculare motivată funcțional», ceea ce înseamnă că feudalii își construiau la reședințele lor, biserici simple cu plan dreptunghiular deoarece ei nu aveau nevoie de un spațiu amplu pentru slujbele care se desfășurau într-un cadru intim. În continuare, se afirmă că bisericile cu planul dreptunghiular din secolul al XVI-lea ar fi fost boltite la origine numai cu un semicilindru dispus în sensul axului edificiului³⁹.

Biserica «Trei Ierarhi» din Drăgoești are planul dreptunghiular, terminat la răsărit cu o absidă decroșată poligonală la exterior (șapte laturi) și semicirculară la interior.

Distribuția interioară a bisericii includea: pridvorul deschis, pronaosul aproape pătrat și turnul scării, naosul dreptunghiular și altarul.

Pridvorul tăvănit avea arcade în plin centru, sprijinite de patru coloane de piatră cu fusuri simple, lipsite de decorație. Deasupra pridvorului se afla clopotnița de lemn, îmbrăcată în tablă. Se pare că pridvorul a fost adăugat cu prilejul restaurării generale din anul 1769, iar clopotnița a fost așezată pe pridvor în anul 1911.

Pridvorul a fost distrus în primăvara anului 1970, datorită erodării malului în urma ridicării apelor Oltului. Datorită fisurilor și degradării pereților, la 1 ianuarie 1971, s-adărîmat clopotnița și o mare parte din pronaos.

Examinînd urmele boltirii pronaosului, deducem că această încăpere era acoperită cu o calotă sferică ridicată prin intermediul pandativilor, deasupra a patru arce — două longitudinale inegale, scoase ușor în consolă și sprijinite pe pilaștrii angajați și alte două alipite pereților transversali, sprijinindu-se pe primele două. Arcul longitudinal nordic este mai lat decît cel sudic. Același lucru se poate spune și despre cei doi pilaștri angajați care s-au păstrat și care prezintă unele neregularități, fiind plasați asimetric față de deschiderea naosului.

Pe latura de nord a pronaosului, între arcul longitudinal și perete, există un mic spațiu (îngust aprox. 0.59 m) boltit cu un semicilindru. Această dispoziție asimetrică în pronaosul bisericii din Drăgoești, este bizară și nu-și găsește corespöndent la alte biserici ridicate în secolul al XVI-lea în Țara Românească.

Așa cum am arătat anterior, în inscripția existentă la intrarea în pronaos, se menționa că în anul 1769, s-au pus «stîlpi de piatră cu fiarele lor» care pot fi acești pilaștri angajați, ceea ce ar însemna că întregul sistem de boltire a pronaosului va fi fost preschimbat cu ocazia acelei restaurări⁴⁰. Cercetările de arhitectură vor avea de lămurit această problemă în prezent incertă. Este interesant de constatat, că la Biserica Ruda (sfîrșitul secolului al XVI-lea) ctitoria clucerului Teodor Chirca, pronaosul este boltit cu o calotă sferică ridicată prin mijlocirea pandantivelor peste patru arce — două longitudinale și alte două transversale — scoase în consolă care cad pe patru stîlpi masivi de zidărie dreptunghiulari, fără profile, adosați pereților.

Aceeași dispoziție se întîlnește și în naos însă nu s-a precizat pînă în prezent dacă acest sistem de boltire este cel original.

Pronaosul bisericii din Drăgoești avea o înălțime relativ mică (6,95 m) în comparație cu naosul (9 m)⁴¹, ceea ce ne face să presupunem — avînd în vedere turnulețul cu scară plasat pe fațada de nord —, că deasupra acestei încăperi se afla o clo-

38. Ștefan Andreescu, *op. cit.*

39. Cornelia Pillat, *op. cit.*, p. 225—226.

40. Datorită gravei stări de deteriorare a pronaosului, nu am putut urca în podul bisericii pentru a constata dacă au avut loc sau nu modificări în ce privește sistemul de boltire.

41. Unele dimensiuni sînt extrase din dosarul Arhivei D.P.C.N.

potniță — probabil un adaos ulterior primei etape de existență a construcției — așa cum se întâlnește și la bisericile «Sfântul Gheorghe» — Tîrgoviște, Măxineni, Schitul Hotărani. Se pare că în tabloul votiv, existent înaintea calamității din 1970, macheta bisericii purtată de Iordache II Bucșenescu, înfățișa biserica cu clopotniță pe pronaos⁴².

Pe fațada de nord a pronaosului, se află un turnuleț care adăpostește o scară de lemn în spirală — în prezent în foarte proastă stare de conservare — care urca altă dată la clopotnița de pe pronaos.

Turnul exagonal la exterior și semicircular în interior cu o mică fereastră spre nord, este construit din cărămidă peste o bază poligonală tencuită, alcătuită din bolovani de dimensiuni mici. El apare deosebit ca material de construcție întrebuințat, de restul zidăriei și considerăm că este o construcție tîrzie. Cercetările viitoare vor avea de rezolvat și această problemă»⁴³.

Pronaosul bisericii avea o fereastră pe peretele sudic, plasată simetric față de turnul scării. Peretele nordic se păstrează intact pînă la scara turnului. Pe această latură, s-a distrus porțiunea de legătură dintre perete și turn, ceea ce face ca acesta să fie în pericol de prăbușire. Peretele sudic este distrus la partea superioară. În zona inferioară, se află multe fisuri, zugrăveala s-a distrus, rămînînd zidăria alcătuită din șiruri de cărămidă aparentă și mortar.

La intrarea în naos, sub pămîntul depus în urma lucrărilor de construire a pintelului de consolidare a malului, se păstrează morminte care cercetate, vor aduce interesante informații asupra istoriei monumentului.

Pronaosul este despărțit de naos după sistemul vechi, printr-un zid gros (0,92 m), străpuns de o deschidere în ax, simplă, terminată în acoladă la partea superioară.

Naosul dreptunghiular (6,85m x 5,47 m) primește lumina prin trei ferestre — una mediană pe peretele nordic și două pe peretele sudic — care au fost mărite.

Boltirea este realizată simplu: patru arce mari — două longitudinale înguste și două transversale mai late — scoase în consolă, încadrează spațiul central în care se înscrie calota sferică prin intermediul pandantivilor. Pe latura de nord și sud spre altar sînt încrustate în zidărie două mici nișe pătrate, iar deasupra lor s-au săpat în zid ulterior două dreptunghiuri pentru plasarea icoanelor.

Naosul este despărțit de altar printr-o tîmplă de zid făcută în anul 1769 care se află în foarte proastă stare de conservare. Se păstrează doar zona inferioară — ușile diaconesti și poarta împărătească plus o porțiune de circa 0,30—0,40 m. Această piesă este interesantă și merită o mențiune specială. Peste ornamentele sale, s-a aplicat un strat de vopsea în anul 1944. La partea superioară, de o parte și de alta a porții împărătești în locurile unde au căzut porțiuni din tencuială și vopsea, se văd urme de pictură mai veche, de altă factură decît restul zugrăvelilor din naos și altar, de bună calitate — două chipuri de sfinți sau îngeri, foarte deteriorate. Repertoriul ornamental este alcătuit din solzi — motiv care înconjoară la partea superioară deschiderile porților terminate în acoladă după moda brîncovenească — și motive vegetale — flori cu trei și patru petale cu frunzulițe alungite, dispuse într-un singur sens după un traseu în linie ondulată formînd o succesiune de cercuri. Aceste motive sînt dispuse deasupra ușilor și în jurul cadrelor dreptunghiulare aflate în zona inferioară a tîmplei. În cîmpurile centrale, sînt figurate lujere ieșind dintr-o cupă și ramuri cu flori înconjurînd vulturul bicefal — stema Cantacuzinilor (ornamente în jurul porții

42. Informația a fost dată de parohul N. Rădulescu.

43. Cornelia Pillat (*op. cit.*, p. 233) a arătat că acest element arhitectonic — turnul scării — apare pentru prima dată la biserica din Măxineni (ante 1547) și nu cum s-a crezut, abia în secolul al XVII-lea utilizat de meșterii lui Matei Basarab pentru prima dată la Strehaia (1645).

împărătești). Deasupra tîmplei pe arcul triumfal — situat mai jos de arcul transversal al naosului — s-au distrus porțiuni din zidărie.

Altarul semicircular în interior, este luminat prin două ferestre — una situată în ax și a doua spre sud. Încăperea cuprinde la nord o nișă (mărită în 1769), terminată la partea superioară în acoladă care corespunde proscomidiei. Spre nord-est, se află o nișă mai înaltă și îngustă în arc semicircular în interiorul căreia se află o fereastră dispusă asimetric față de centru. Altarul este boltit cu o semicalotă care pornește în continuarea unui arc semicilindric.

Pardoseala bisericii a fost înlăturată, în prezent neaflîndu-se în naos și în altar decît nisip, pămînt și cîte o lespede de piatră.

Pe fațada de vest, în porțiunile unde zidăria a căzut, se vede că meșterii constructori au utilizat pentru ridicarea edificiului cărămizile, folosind din loc în loc și pietre de rîu. Fațadele bisericii sînt acoperite cu straturi de spoială, iar soclul a fost tencuit și nu știm cum arăta profilul său la origine.

Ferestrele bisericii dispuse nesimetric, sînt lipsite de decorație, observîndu-se foarte clar la exterior că au suferit modificări.

Considerăm că înaintea anului 1769, altarul primea lumina prin trei ferestre — a treia aflîndu-se spre nord-est —, dar prin mărirea proscomidiei, această fereastră a fost astupată așa cum se observă la arcadele în care sînt încastrate ferestrele care nu coboară în mod obișnuit pînă la soclu, ci se opresc la pervazul acestora. Observații mai detaliate se vor putea face după înlăturarea stratului de spoială.

Biserica nu are cornișe, iar fațadele sînt împărțite în două registre inegale printr-un brîu simplu, ușor reliefat. Întocmai ca la Cepturoaia (ante 1529), la biserica din Drăgoești, fațadele sînt ritmate de arcade simple și alungite, retrase față de suprafața zidului, mărginite deasupra în arc de cerc, conturate cu ciubuce.

Identitatea sistemului de decorație la cele două biserici Drăgoești și Cepturoaia — pledează pentru ipoteza executării celor două construcții de către aceeași echipă de meșteri zidari.

Examinînd exteriorul turnulețului de pe fațada de nord, se observă că brîul care împarte în două suprafața fațadei, nu pornește în continuarea brîului bisericii și are un profil diferit fiind mai reliefat. De asemenea, în fiecare latură a sa în registrul inferior, se află cîte o firidă dreptunghiulară de dimensiuni diferite care pornesc imediat de sub brîu, nemarcate la partea superioară cu ciubuce. Aceste elemente pledează pentru datarea turnulețului într-o perioadă ulterioară primei etape a construcției.

Pe fațada de nord a bisericii se poate observa o porțiune din finisajul inițial al fațadelor care prezintă decorația obișnuită secolului al XVI-lea în Țara Românească.

Paramentul bisericii este alcătuit din cîte trei fișii orizontale de cărămidă aparentă alternînd cu benzi tencuite, împărțite în dreptunghiuri prin cîte două cărămizi dispuse pe verticală.

Acest sistem de decorație amintește de paramentele bisericilor Mînăstirii Căluui (1516—1521), Mînăstirii Valea (1537), Bolnița Mînăstirii Cozia (1542), «Cuvioasa Paraschiva» — Rîmnicu Vîlcea.

În faza actuală, monumentul se restaurează⁴⁴.

Cercetările de arhitectură și arheologie pun în lumină unele aspecte necunoscute în faza actuală, arătînd însemnătatea deosebită a bisericii din Drăgoești, ctitoria marelui logofăt Tudor, interesant personaj istoric din Țara Românească în veacul al XVI-lea.

Cercetarea detaliată și comparativă a edificiilor de cult cu planul dreptunghiular ridicate în secolul al XVI-lea în Țara Românească, ar permite nu numai plasarea bise-

ricii din Drăgoești în contextul arhitecturii românești, ci și interesante informații asupra unui domeniu mai puțin cercetat în cadrul patrimoniului nostru arhitectural.

Bogdana IRIMIA

R É S U M É

C'est pendant le règne de «Radu de la Afumați» (1522—1529, avec des interruptions), en Valachie, que le fondateur de l'église de Drăgoești — le grand chancelier Tudor —, intéressant personnage politique, a déployé son activité, dans une période où l'on constate un processus de consolidation de la puissance politique de la classe féodale.

L'église «Trei Ierarhi», nécropole et chapelle de la cour seigneuriale du chancelier Tudor de Drăgoești, fut construite pendant la première moitié du XVI-e siècle, à une date encore inconnue mais antérieure à l'année 1530, cette datation s'appuyant sur l'existence d'une stèle funéraire de 1530, située dans le pronaos de l'édifice.

L'auteur de cet article s'arrête longuement sur la biographie du fondateur Tudor de Drăgoești et, s'appuyant sur des témoignages documentaires, démontre que ce grand boyard a détenu de nombreuses fonctions, en commençant par celles de scribe et copiste, ensuite chancelier, officier chargé du service des vivres à la cour du prince régnant et enfin grand chancelier. Il en résulte que le boyard Tudor avait eu une particulière influence politique, car, en 1523, de concert avec les boyards Craiovești, il ourdit un complot contre Vladislav III et au printemps de l'année 1536 il fut à la tête du complot contre le voïvode Radu Paisie, après quoi il fut décapité. Les portraits du chancelier Tudor et de sa femme Dumitra ne se trouvent pas à Drăgoești, mais dans la nef de l'église de Stănești-Vâlcea, fondation du boyard Giura, l'un des sympathisants du soulèvement des boyards de cette époque.

L'église de Drăgoești est un édifice de culte à plan rectangulaire terminé par une abside décrochée, polygonale à l'extérieur et demi-circulaire à l'intérieur, en comprenant : l'exonarthex ouvert, le pronaos et la tour de l'escalier, la nef et l'autel. Un élément particulier est représenté par l'iconostase en maçonnerie (1769), où l'on trouve des traces d'une peinture plus ancienne, d'une facture différente par rapport à celles de la nef et de l'autel (datant du XIX-e siècle) et d'une qualité supérieure : deux figures de saints ou d'anges, très dégradées.

L'édifice est construit en brique et grosse pierre ; sur la façade nord on remarque une portion du finissage initial des façades qui représente la décoration particulière au XVI-e siècle en Valachie, en rappelant les parements des églises du monastère Căluu (1516—1521), du monastère Valea (1537) et celui de l'infirmérie du monastère Cozia (1542).

L'église de Drăgoești s'inscrit au nombre des édifices de culte plus modestes, bâtis au XVI-e siècle, en constituant avec les églises Sf. Paraschiva-Rm. Vâlcea (1557), Runcu-Strejești (1577), Radu-Bercioiu, Căscioarele-Ilfov, Grecii de Sus (Măxineni), une unité typologique du point de vue de leur disposition planimétrique. Ces églises à plan rectangulaire ont en général des caractères semblables.

La recherche détaillée et comparative des édifices de culte à plan rectangulaire, bâtis au XVI-e siècle en Valachie, nous permettrait non seulement l'inclusion de l'église de Drăgoești dans le contexte de l'architecture valaque, mais en même temps l'obtention d'intéressantes informations concernant un domaine moins étudié dans le cadre de notre patrimoine architectural.

44. În vederea restaurării monumentului, în urma cercetărilor noastre la Drăgoești, am propus luarea de măsuri.

Mulțumim călduros tov. Emma Moiescu de la Direcția Patrimoniului Cultural Național pentru amabilitatea de a ne fi executat planul bisericii din Drăgoești-Vâlcea.

ELEMENTE BISERICESTI TRADIȚIONALE ÎN OPERA MUZICALA A LUI DIMITRIE CUNȚAN

Dimitrie Cunțan a activat ca preot în Sibiu și ca profesor de cîntări bisericești la Seminarul arhidiecezan din Sibiu în a doua jumătate a veacului al XIX-lea și începutul veacului XX. O bună parte din activitatea sa pastorală și didactică, cea de la început, se cuprinde în timpul păstoririi lui Andrei Șaguna, mitropolitul care s-a distins printr-o vastă operă de organizare și culturalizare bisericească în Transilvania, Dimitrie Cunțan fiind unul din colaboratorii de nădejde ai acestui mitropolit. De aceea, în aprecierea corectă a personalității lui D. Cunțan, trebuie să se țină seama de acest fapt, pentru că tot restul activității sale este orientat după principiile stabilite de acest mare mitropolit. Viața lui Dimitrie Cunțan nu este bogată în evenimente particulare evenimente care să necesite o descriere spectaculoasă, ci se confundă cu însăși activitatea sa caracterizată printr-o modestie exemplară, printr-o conștiinciozitate rară și printr-o dîrzenie în muncă dusă la neglijarea intereselor personale. Datorită acestor din urmă calități, el a ajuns să realizeze o operă importantă și durabilă pentru Biserică pe care nici pînă la el, nici după el, n-a mai realizat-o nimeni. Șaguna l-a folosit pe D. Cunțan în acțiunea de culturalizare muzicală bisericească, problemă de prim ordin atunci, tocmai pentru că i-a inspirat o deosebită încredere. Și într-adevăr, Cunțan a rezolvat această dificilă problemă trecînd peste mari greutăți începînd cu înlăturarea lacunelor personale de ordin muzical¹. Lucrarea deosebită și meritul său constă în aceea că este primul culegător al melodiilor bisericești din arhidieceza Sibiului, primul care le-a notat cu notația modernă, le-a sistematizat conform tipicului ortodox, le-a predat elevilor săi seminariști și în cele din urmă, dîndu-și seama de importanța notației muzicale în însușirea lor, le-a și tipărit în cunoscuta sa carte de *Cîntări bisericești* după melodiile celor opt glasuri ale sfintei Biserici ortodoxe, salvîndu-le astfel de la uitare. Așa că, într-un anumit fel, după cum G. Dima este recunoscut ca un deschizător de drumuri în arta corală românească din Transilvania, tot așa și D. Cunțan poate fi socotit un întemeietor de școală pentru cîntările bisericești omofone din arhiepiscopia Sibiului, fiindcă așa cum reiese din «conclusul sinodal nr. 70 din 11/23 aprilie 1890», cartea sa de cîntări a devenit, după o verificare de 25 de ani, manualul oficial de predare a cîntărilor bisericești în arhidieceza Sibiului.

1. Acest lucru îl constatăm dintr-o scrisoare adresată Consistorului arhidiecezan din Sibiu, la 15 aprilie 1889, deodată cu prezentarea cărții de *Cîntări bisericești*, scrisoare importantă și prin mulțimea informațiilor ce ni le dă în legătură cu situația cîntării bisericești din vremea sa. Aici ne arată el strădaniile sale pentru însușirea cît mai deplină a cunoștințelor muzicale, spunînd: «După moartea prea timpurie și neașteptată a prof. Ioan Dragomir, întîmplată în anul 1864, pe care tot Șaguna îl pregătise pentru acest post, — mai mult din cauza lipsei și a necesității imperative, decît pentru vreun merit deosebit al meu personal, — Șaguna m-a distins cu onorul de a mă aplica provizor ca profesor de cînt la Seminarul nostru, însă cu expresa îndatorire, ca să mă dedic serios studiului muzicii, ceea ce eu am și primit cu toată loialitatea. M-am apocat, deci, de lucru, mi-am procurat un fortepian, mi-am angajat ca instructor de muzică pe cel mai renumit profesor din Sibiu, pe dl. Ottomar Neubner... Și, deși, om căsătorit și cu familie cum eram, am studiat muzica, pe lîngă mari spese, în decurs de doi ani, instruind totodată și pe elevii institutului nostru, atît în cîntarea de strană, cît și cea corală liturgică. Abia acum după ce am delăturat în parte greutățile începutului, m-am putut dedica și lucrării care mă preocupa încă de la început, adică de a pune în învățămîntul cîntărilor bisericești pe alte baze». Scrisoarea a fost publicată de Pr. Valeriu Popa în articolul său despre *Dimitrie Cunțan*, în «Anuarul II (1927—1947) al Școlii de cîntăreți bisericești din Sibiu», Suceava, 1947, p. 8—10.

Alături de lucrarea sa pastorală și didactică, opera muzicală este, după cum se exprimă foarte frumos un biograf al său ^{1a}, «monumentul la a cărui temelie a pus sîrg și jertfă, timp încheiat de o jumătate de veac». Ea constă din amintitele culegeri, armonizări de melodii bisericești și din compoziții originale, cea mai mare parte publicate.

1) *Cîntările bisericești* după melodiile celor opt glasuri ale sfintei Biserici ortodoxe, tipărite la Viena în 1890, este cea mai importantă lucrare la care a trudit și jertfit peste 20 de ani. Ea cuprinde :

- Melodiile fundamentale ale celor «opt Glasuri» ;
- Podobiile ;
- Svetilne, Polieleu, Pripele, Tropare, Condace, Catavasii și alte cîntări la Vercernie și Utrenie ;
- Cîntările Sf. Liturghii, a lui Ioan Hrisostom, a Marelui Vasilie și a Sf. Grigorie ² ;
- Irmoasele sărbătorilor, cari la Sf. Liturghie se cîntă în locul «Axionului» ; și
- Adaus : Cîntările la mormîntul Domnului în Sîmbăta sf. Patimi.

2) *Cîntări funebre* pentru cor de bărbați, tipărite în 1903, cuprinde melodii tradiționale bisericești prelucrate însă în variante proprii, unele avînd o fizionomie atît de nouă încît pot fi considerate aproape adevărate creații originale. Între acestea sînt : «Cu duhurile dreptilor», răspunsurile ecteniei pentru cei răposați, sedelna «Cu adevărat», condacul «Cu sfinții odihnește», stihira «Veniți fraților», imnul «Sfinte Dumnezeule», stihira «Plîng și mă tînguesc» și «Aliuia», «Cela ce cu adîncul înțelepciunii». La începutul cărții stă imnul «La mormîntul marelui Andrei».

3) *Cîntări religioase* la Cununii, la hirotonii și la sfințirea bisericilor, aranjate pentru cor de bărbați în 4 voci, executate la actul religios solemn al sfințirii bisericii catedrale gr.or. din Sibiu, în 1906. Tipărite în tipografia lui W. Krafft din Sibiu, 15 pagini. Aceste cîntări sînt parte armonizări de melodii tradiționale, parte compoziții proprii.

4) *Liturghia sf. Ioan Gură de Aur*, pentru cor în două voci egale, Sibiu, 1903, tip. W. Krafft, 63 pagini.

5) *Dumnezeul nostru*, compoziție pe text de I. Lepădat.

6) *La Intrarea în Biserică*, text de Zaharia Boiu.

7) *Pricesnele* : «Ochiul inimii mele» și «Cu trupul».

O altă parte din lucrările lui D. Cunțan nu s-au publicat. Între ele se numără o serie de irmoase și alte cîntări religioase ³.

Toată opera sa muzicală, culeasă, prelucrată sau originală, care, dacă ne gîndim la condițiile și timpul în care a lucrat-o, este destul de bogată și importantă, ne dă dreptul să-l considerăm pe D. Cunțan un demn reprezentant al muzicii bisericești ardelenene de la sfîrșitul veacului al XIX-lea și începutul veacului XX ⁴.

Colecția de Cîntări bisericești deși nu este o lucrare originală și deși asupra exactității notării melodiilor au existat rezerve ⁵, rămîne totuși cea mai importantă lucrare a sa, pe de o parte pentru că aceste melodii sînt baza cîntării actuale biseri-

1a. Valeriu Popa, *art. cit.*, p. 6.

2. În text este sf. Grigorie Teologul. Este însă vorba de Grigorie Dialogul.

3. Conf. Gh. Șoima, *Muzica bisericească și laică în Institutul teologic din Sibiu*, în «Mitropolia Ardealului» nr. 11-12 (nov. dec.), 1961, p. 801.

Bucăți care au circulat în multiplicare manuală.

4. Gh. Șoima, *art. cit.*, p. 801.

5. Fapt care a dus la publicarea, în 1925 a ediției a II-a, de către profesorii : Candid Popa, Aurel Popovici și Timotei Popovici. T. Popovici a observat diferența între modul real de a se cînta și cel notat de D. Cunțan în cartea sa. De aceea, au retipărit-o, dar într-o formă revizuită și augmentată. O simplă comparație între cele două ediții, este suficientă pentru a observa diferențele. Deși T. Popovici a redat mai fidel linia melodică, așa cum se cînta în vremea sa și cum se cîntă și azi la Sibiu, conducerea eparhială l-a acuzat că a modificat cîntările bisericești ale lui Cunțan și l-a obligat să retipărească o nouă ediție întocmai ca și prima. Așa se explică de ce n-a mai apărut ediția a III-a pe care T. Popovici o pregătise să apară, ci a apărut ediția IV-a, în 1943 (Informația o deținem de la Pr. prof. Gh. Șoima, căruia T. Popovici i-a mărturisit această situație).

cești din mitropolia Ardealului, iar pe de altă parte, fiindcă este singurul document scris lăsat posterității de Cunțan despre felul cum se cântau melodiile bisericești în vremea sa, melodii care se foloseau din vremuri mai vechi, satisfăcând religiozitatea credincioșilor secole de-a rîndul, deși s-au propagat prin auz.

Din *Prefața* lucrării aflăm că lucrarea lui Cunțan de punere pe note a acestor melodii, la îndemnul lui Șaguna, însemna nu numai o mai bună conservare și cultivare a lor în folosul Bisericii, dar și că ea nu era singulară, ci se încadra într-o acțiune mai mare de unificare și conservare a melodiilor bisericești prin transcrierea lor pe notele muzicii moderne⁶, la care, Cunțan aduce contribuția sa prin notarea și tipărirea cântărilor tradiționale din arhidieceza Sibiului.

În vremea noastră s-a emis și demonstrat teoria potrivit căreia muzica noastră bisericească este de origine bizantină, moștenită direct de la Bizanț odată cu învățătura de credință ortodoxă, cu organizarea bisericească și cu cultul bisericesc. Această muzică s-a răspândit dintru început pe tot teritoriul locuit de români, în mod unitar⁷.

Cercetătorul muzicolog român, Gheorghe Ciobanu, a demonstrat într-o serie de studii temeinice asupra muzicii bisericești românești⁸, că existența variantelor locale⁹, nu impietează asupra unității de structură a muzicii noastre bisericești românești care rămîne tot bizantină», avînd cu aceasta încă multe fire de legătură¹⁰.

Pe linia acestei idei, să urmărim în melodiile Celor opt glasuri rămase de la D. Cunțan, atît asemănările cît și deosebirile cu muzica psaltică practică în părțile extracarpatică ale țării, pe de o parte pentru a demonstra adevărul că în ciuda vitregiilor istorice, poporul nostru românesc a fost unitar din punct de vedere spiritual și cultural¹¹, iar de pe altă parte pentru a oferi posibilități noi de cunoaștere mai realistă a muzicii noastre bisericești în varietatea ei, care, să ducă la o uniformizare mai temeinică a cântării bisericești, acțiune inițiată de Sfîntul Sinod¹².

6. Este vorba de mitropolitul Silvestru Morariu-Andrievici, care, în 1879 a tipărit «*Psaltichia bisericească*» cu notele muzicii moderne și de episcopul Melchisedec al Romanului, care, în 1883 a tipărit «*Rînduiala Vecerniei de sîmbătă seara*» pe cele opt glasuri, prelucrată și scrisă pe notația liniară de Gh. Dima, G. Muzicescu și Gr. Gheorghiu din Iași. Vezi și *Memoriul pentru cîntările bisericești din România al episcopului Melchisedec*, publicat în «*Biserica Ortodoxă Română*», anul 1882.

7. Vezi Prefața ediției întia, p. 5.

«Unitatea muzicii bisericești la toți românii pînă în prima jumătate a veacului XVIII-lea, se explică, mai întii, prin unitatea limbii și a credinței, apoi, prin contactele directe dintre diferitele provincii românești, ca și prin circulația aceluiași cărți și manuscrise muzicale bisericești la toți românii, începînd cu veacul al XVI-lea». Vezi: G. Ciobanu, *Muzica bisericească la români*, în «*Studii de etnomuzicologie și bizantinologie*», București, Editura muzicală a Uniunii Compozitorilor, 1974, p. 355.

Diversitatea în modul de cîntare bisericească a intervenit cu timpul, datorită condițiilor istorice diferite ale provinciilor românești, începînd cu sec. al XVIII-lea, care au impus și muzicii bisericești o evoluție diferită. Conf. G. Ciobanu, *st. cit.*, p. 355.

8. Cunoscutul muzicolog român s-a dedicat cercetării muzicii bisericești, publicînd mai multe studii, între care cităm: «*Școala muzicală de la Putna*», «*Cultura muzicală bizantină pe teritoriul României pînă în secolul al XVIII-lea*», «*Manuscrisele psaltice românești din sec. al XVIII-lea*», «*Cultura psaltică românească în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea*», «*Originea canonului Silpărilor alcătuit de dascălul Șerban*», «*Anton Pann și «românirea» cîntărilor bisericești*», «*Un Kyrie eleison la patru voci în notație bizantină la începutul secolului al XVIII-lea*», «*Muzica bizantină*», toate se găsesc în colecția de studii citată la nota 7.

9. În special ale celor din Transilvania și Banat. G. Ciobanu se referă numai la opt variante, dar ele sînt mult mai multe (Conf. *Muzica bisericească la Români*, p. 355). T. Popovici în *Dicționarul de muzică*, p. 100, spune că: «aproape în fiecare comună se cîntă altfel».

10. G. Ciobanu, *Cultura muzicală bizantină...*, în «*Studii de etnomuzicologie...*», p. 284 și Idem, *Muzica bis. la români*, p. 355.

11. *Ibidem*.

12. În legătură cu această acțiune de uniformizare a cîntărilor bisericești merită să evidențiem inițiativa profesorilor C. Popa, A. Popovici și Timotei Popovici care au fost încredințați să reediteze cartea lui Cunțan de Cîntări bisericești, în 1925. Aceștia propuneau, la vremea lor, două chipuri în care se putea face revizuirea cîntărilor bisericești ale lui Cunțan. Primul chip, era acela de a se păstra melodiile uzitate în arhidieceză adică așa cum au fost «prinse» de D. Cunțan, îndreptarea mărginindu-se numai la aducerea lor în legătură mai strînsă cu textul ca să corespundă cerințelor actuale, deci asigurarea unei prozodii cît mai adecvate. Iar al doilea chip, era acela al aplicării *principiului de unificare*

Mai întâi trebuie spus că dintre variantele muzicii bisericești din Transilvania și Banat, cântările notate de D. Cunțan sînt recunoscute ca cele mai apropiate de muzica psaltică¹³, unele chiar identice, cum sînt răspunsurile «Mila păcii, jertfa laudei», ș.c.l., care sînt un autentic glas V psaltic, iar altele păstrînd pasaje asemănătoare, formule melodice și cadențele psaltice, creează aceeași atmosferă generală a glasurilor psaltice (așa cum sînt gl. I și V, antifonul gl. II, gl. III, VII, gl. VI stihiraric etc.

În ce privește notarea cântărilor, D. Cunțan adoptă de la început și rămîne consecvent semiografiei muzicii occidentale pentru că nu cunoștea notația psaltică. În acest sens se alătură celorlalți doi muzicologi, mitropolitul Silvestru Morariu-Andrieu și episcopul Melchisedec al Romanului care militează pentru transcrierea muzicii psaltice pe notația liniară. La Sibiu, ca profesor la Seminarul arhidiecezan, D. Cunțan are meritul deosebit că înțelege veridic importanța pe care o are notația muzicală în însușirea cântărilor bisericești. De aceea, nu numai elevii săi au fost instruiți în acest sens, dar după cum am văzut, și el însuși și-a completat cunoștințele muzicale pe care le avea la data cînd a fost numit profesor (1864). Într-o scrisoare adresată Consistoriului sibian cu ocazia prezentării cărții sale de cântări pentru publicare și aprobare de a deveni manualul didactic oficial pentru cântările bisericești, scrie următoarele: «Instrucțiunea în cântări făcută după «note» și cu mijlocirea vreunui instrument muzical (piano sau harmoniu), apoi cu respect la ritm, la tact și la alte recerințe și reguli ale artei muzicale, oferă rezultate nu numai mai bune, mai sigure și mai cu înlesnire dobîndite în învățămînt, dar și însăși cîntarea, numai pe calea aceasta se poate cultiva, regulîndu-se din ce în ce mai mult și primind forme noi apropiate gustului înaintat¹⁴. D. Cunțan nu pune nicicum problema semiografiei psaltice, care la Sibiu nu se practica, în bisericile românești. Problema aceasta a notației muzicale nu s-a pus nici înainte de el. În aceeași scrisoare în care făcea și un scurt istoric al cântărilor bisericești în Seminar, spune, că la venirea mitropolitului A. Șaguna, instrucțiunea în cântările bisericești se făcea în mod foarte primitiv, numai după auz și numai cu mijlocirea vocii omenești¹⁵.

Acum, el inițiază în învățarea cântărilor bisericești, nu numai o programă școlară pentru învățarea tuturor cântărilor bisericești necesare slujbelor ortodoxe conform tipicului, fiecare cu denumirea și locul ei în cult, încadrîndu-le într-un sistem precis organizat¹⁶, ci și o metodă modernă de învățare a lor, scriînd «lecție de lecție» cu preocuparea permanentă de a le verifica și îmbunătăți continuu. Din această muncă sistematică n-a lipsit grija pentru o prozodie corectă precum și tehnica aplicării melodiilor model-notate la textele nenotate din cărțile de ritual, adică aplicarea practică a melodiilor¹⁷.

Numărul de opt-glasuri sau ehuri folosite de D. Cunțan și redate în cartea sa este același cu numărul glasurilor muzicii psaltice. El le numește «melodii fundamentale», probabil, intuind varietatea melodiilor bisericești, care este mult mai bogată decît limitele celor opt glasuri bisericești, atît ale muzicii psaltice actuale, cît și ale celei medievale¹⁸. În categorisirea melodiilor celor opt glasuri, D. Cunțan nu se folosește de termenii muzicii psaltice (stihiraric, irmologic și papadic), ci le grupează astfel:

a cîntării bisericești, dar pentru acest al doilea chip era necesară o «hotărîre principială din partea Bisericii». Alcătuitoarii acestei ediții (a doua), au socotit că «principiul de conservare a melodiilor bisericești în forma uzitată în arhidieceză din vremuri mai vechi», este mai ușor de realizat, decît al doilea principiu care «reclama pe lingă timp și muncă mai îndelungată și o hotărîre oficială a Bisericii. Deși nu sîntem, deocamdată, în posesia unor informații despre ceea ce au înțeles autorii ediției prin acest al doilea principiu de unificare, credem că este vorba de o inițiativă de unificare a muzicii bisericești pe tot cuprinsul țării care să corespundă cu celelalte inițiative izvorîte din actul de unire a românilor transilvăneni cu patria mamă (1 dec. 1918). Intrucît conducerea bisericească de atunci n-a luat în seamă această necesitate, autorii noștri au renunțat la ea. Ei bine însă să fie consemnată. (Vezi Prefața ediției a doua).

13. G. Ciobanu, *art. cit.*, p. 348; Terențiu Bugariu, *Sentinela cîntărilor bisericești române*, Timișoara, 1908, p. VIII. 14. Valeriu Popa, *art. cit.*, p. 8. 15. *Ibidem*

16. D. Cunțan, *Cîntările bisericești*. . . ed. I-a, p. 6-7. 17. *Ibidem*, p. 6.

18. G. Ciobanu, *stud. cit.*, p. 341.

Vezi ediția I-a, p. 6, și ed. IV-a, Sibiu, 1943, Prefața. Intrucît ediția IV-a este mai la îndemînă decît ediția I-a, și, intrucît ediția IV-a reproduce identic pe prima, noi vom face cuvintele citate din ed. IV-a.

— după melodiile de la «Doamne strigat-am» și după stihirile lor cu stihuri, se cîntă :

- 1) Toate stihirile de la «Doamne strigat-am» cu stihurile lor, «Mărire»... «Și acum», dacă nu au preșcrisă o podobie ;
- 2) «Cîntările la Litii cu Mărire și acum» și «samoglasnicele» ;
- 3) «Toată suflarea» și Hvalitele cu «Mărire» ;
- 4) «Mărire și acum» la Hvalitele sărbătorilor domnești, la ale Născătoarei, la ceasurile domnești, la «Pentru rugăciunile» și «Înviind Iisus», sau, în locul acestora, ale sărbătorilor și ale postului mare ;

Toate cîntările din această categorie echivalează în muzica psaltică cu cîntările stihirarice.

— după melodiile Troparelor se cîntă :

- 1) Toate troparele, condacele fără podobie și Bogorodicinele troparelor ;
- 2) Prochimenele Vecerniilor cu «Vohod» ;
- 3) Antifoanele glasurilor 1, 3, 5, 6, 7 și toate cîntările acestor glasuri arătate, pot fi cîntate pe melodia troparelor.

Cîntările din această categorie corespund în psaltică cîntărilor irmologice.

— Pe melodiile Antifoanelor se cîntă :

- 1) Toate antifoanele care au melodii proprii, cu prochimenele lor și cu «Toată suflarea» ;
- 2) Prochimenele zilelor de săptămîină și ale paremiilor ;
- 3) Stihoavnele cu stihurile lor și cu «Mărire și acum» ;
- 4) Sedelnele fără podobie, «Și acum» la Hvalitele (laudele) duminicilor și ale sfinților, Doxologia și Fericirile ;

Și cîntările din această categorie corespund celor irmologice din muzica psaltică.

Ca și în muzica psaltică, D. Cunțan notează categorii speciale de melodii pentru «Podobii», «Svetilne», «Polieleu», «Pripele», «Tropare» la sărbători împărătești, «Condace», «Catavasii» și alte cîntări la Vecernie și Utrenie, Cîntări la Liturghie, Irmoase și alte cîntări¹⁹, toate încadrîndu-se în tactul stihiraric și irmologic și excluzînd tactul papadic și recitativ.

În ce privește cele trei genuri de scări, diatonice, cromatice și enarmonice, practicate în muzica psaltică, în cîntările lui D. Cunțan se disting numai două : cel diatonic și cel cromatic. Genul enarmonic nu este folosit. De altfel, acest gen nu se mai practică nici în muzica psaltică, ci se vorbește de el numai teoretic²⁰. În locul acestui gen, se practică o continuă împletire între un mod de tip major și relativul său minor care este foarte apropiat ca atmosferă de gl. III psaltic.

Prin glas sau eh, se înțelege și la Cunțan un complex de elemente constitutive și nu e vorba de un mod sau ton, ori numai de o formulă melodică²¹. Aceste elemente constitutive ale glasului sînt : scara muzicală, genul căreia aparține aceasta (diatonic sau cromatic sistemul cadențial și formulele melodice²², întocmai ca în muzica psaltică.

Aceste elemente se pot distinge mai ușor urmărind comparativ trăsăturile specifice ale glasurilor lui D. Cunțan cu cele psaltice.

19. D. Cunțan, *op. cit.*, cuprinsul la ediția I-a și a IV-a.

Chiar și pentru cîntările în ritm mai rar (ca heruvice, pricesne) D. Cunțan folosește tempo-ul «Andante», «Andante-alla breve» sau «lento» (vezi p. 61, 64, 65, 67-68, 73, 75. Numai la Liturgia Sf. Grigorie, p. 76, 77-78 folosește tempo «Lento», care ar corespunde papadicului.

20. G. Ciobanu, *stud. cit.*, p. 341. Gr. Panțiru, *Notația și ehurile muzicii bizantine*, București, 1971, p. 220.

21. Cum s-a afirmat adesea de unii cercetători ai muzicii bizantine ca : A. Gastoué, *Introduction à la paléographie musicale byzantine*, Paris, 1907, p. 15-16 ; J. Chailley, *L'improglie des modes*, Paris, f. a. p. 68-69. Apud G. Ciobanu, *stud. cit.*, nota 83.

22. G. Ciobanu, *stud. cit.*, p. 341, 342.

Glasul I psaltic, numit și dorian, folosește în muzica psaltică scara diatonică, cu tonica pe re(pa). E formată din două tetracorduri identice: re-sol (pa-di); la-re (ke-pa), fiecare avînd semitonul la mijloc (între tr. II—III), și sînt despărțite de un interval de un ton. Ambitusul obișnuit, însă, este: do-la, ni-ke, în cîntările stihirarice; și re-do (pa-ni) în cîntările irmologice. Finala este totdeauna pe re²³, iar dominantă²⁴ se află pe fa(ga). Cîntările stihirarice fac cadențe imperfecte pe fa(ga) și pe re(pa), iar perfecte și finale pe re(pa). Formulele melodice cele mai obișnuite sînt²⁵: Iar cîntările irmologice fac cadențe pe sol(di)-imperfecte și pe re(pa)-perfecte și finale. Formule melodice obișnuite sînt:

Glasul întîi la Cunțan folosește, ca scară muzicală de bază, un pentacord de tip doric medieval (re-la) ca și muzica psaltică, atît la cîntările stihirarice cît și la cele irmologice. Ambitusul se lărgeste în sus sau în jos cu cîte o treaptă. Dominanta este tr. III-a ((fa), ca în psaltichie, iar finala este pe re. Cadențele se fac pe fa — imperfecte, pe re — perfecte și finale. Formule melodice mai obișnuite sînt: pentru cîntările stihirarice.

Pentru cîntările irmologice dominantă este pe tr. IV-a, finala pe re, iar cadențele imperfecte pe sol, perfecte și finale pe re. Formule melodice sînt²⁶: Mai bine se pot observa deosebiri și asemănări din ex. 1, unde sînt puse paralel cele două variante ale glasului întîi (psaltic și Cunțan) stihiraric și în ex. 2 cel irmologic.

Glasul II, în muzica psaltică are scara cromatică proprie care se folosește în cîntările stihirarice mai ales²⁷, dar și în cîntările irmologice (topare, condace și sedelne). Gl. II mai folosește și scara glasului VI, în cîntările irmologice (Stihoavna, Antifoanele, Canoanele, Fericirile). Scara glasului VI, în practică este asemănătoare cu cea a glasului II, de care se deosebește numai prin finală și prin construirea ei difonică²⁸. Cîntările stihirarice fac cadențe imperfecte pe sol (di), mi (vu) și si (zo), iar perfecte în sol (di) și mi (vu), finale în sol (di). Cîntările irmologice au aceleași cadențe fie pentru forma glasului II, fie pentru forma glasului VI, și anume imperfecte pe sol, perfecte pe mi (vu), re (pa), iar finale pe sol (di). Interesant de remarcat este faptul că glasul II are și o formă diatonică, numită Leghetos, dar care în practică nu se folosește la glasul II, ci la glasul IV.

Spre deosebire de aceste caracteristici ale glasului II psaltic *glasul II la Cunțan* folosește o scară major-minoră, cu cadență pe tr. VI (mi), iar dominantă pe tr. III-a (si). Ambitusul este de septimă minoră (sol-mi bemol). Caracterul scării este diatonic, nu cromatic la cîntările stihirarice.

Cîntările irmologice însă, au ca și în muzica psaltică, două variante, una care folosește scara cromatică a gl. VI psaltic (Stihoavna, antifoanele etc.) și alta care folosește scara cîntărilor stihirarice (troparele, condacele, sedelnele). Ambitusul este, în general de sextă minoră, cu lărgirea în jos cu o treaptă sau două, iar dominantă este pe tr. IV (sol) la cîntările din prima formă, cea cromatică, iar la cîntările din forma a doua, ambitusul este mai restrîns iar melodiile mai puțin ornamentate ca cele stihirarice. Formule melodice obișnuite sînt²⁹:

23. *Ibidem*

24. În muzica psaltică, prin dominantă se înțelege treapta care domină mai mult în cîntare și în jurul căreia revine mai tot timpul melodia. Cf. G. Ciobanu, *stud. cit.*, p. 395, nota 86.

25. A se compara gl. 1 psaltic cu gl. 1 al lui Cunțan.

26. *Idem*, p. 43—57, D. Cunțan, *op. cit.*, p. 1—2.

27. Vezi *Vecernierul*, p. 62. Vezi teoria despre formarea scării gl. II, în *Gramatica psaltică*, ed. I-a p. 97, și la Gr. Panțiru, *op. cit.*, p. 214—215.

28. G. Ciobanu, *op. cit.*, p. 342 și Gr. Panțiru, *op. cit.*, p. 214 și 208, *Vecernierul*, p. 78—92.

29. Despre această formă diatonică a gl. II, vorbește și A. Pann în *Bazul teoretic și practic*, p. 104, dar de folosit o folosește la gl. IV. *Idem*, *Prescurtarea din Bazul muzicii bis.*, p. 35—44 și *idem*, *Noul Anastasimatar*, p. 36—71.

Să se compare «Doamne strigat-am» gl. II psaltic cu cel al lui Cunțan (p. 3—4).

Să se compare Antif. gl. II al lui Cunțan cu troparul gl. II al lui Cunțan (p. 5—6).

Glasul III psaltic folosește, după teorie, o scară enarmonică³⁰, dar în practică, o scară diatonică care este o continuă împletire între un mod de tip major și relativul său minor. Tonica glasului este fa (ga), deși ambitusul este re-re (pa-pa), cu cadențe, imperfecte pe la (ke), perfecte re ((pa) și uneori do (ni), iar finale pe fa (ga), la ambele feluri de cîntări (stihirarice și irmologice). Formule melodice obișnuite. În glasul III ni s-a păstrat Condacul Nașterii Domnului «Fecioara astăzi», în care se întîlnesc cadențe imperfecte pe re, perfecte și finale pe do, caracteristică a glasului III medieval. Este singura cîntare cu această caracteristică păstrată de muzica psaltică³¹.

Glasul III la Cunțan, folosește aceeași scară diatonică (major-minoră) ca și muzica psaltică. Finala este fa. În glasul III al lui Cunțan găsim o formulă melodică comună și glasurilor III și V din muzica psaltică, ceea ce dovedește o strînsă legătură între ele³². Tot așa și cîntările irmologice păstrează aceleași trăsături ca cele psaltice. Trebuie remarcat însă faptul că glasul III al lui Cunțan³³ păstrează cadența pe do³⁴, pe care am văzut că muzica psaltică nu le mai păstrează decît în Condacul Nașterii Domnului, dar care se întîlnesc în manuscrisele psaltice pînă în secolul al XVIII-lea. Formulele melodice folosite³⁵.

Glasul IV psaltic păstrează, în general, caracterul major ca în evul mediu, deși în timpul de față termină de obicei pe mi (vu) și cu toate că face cadențe perfecte pe re (pa). În decursul secolelor, nota finală a acestui glas a variat, cînd pe sol (di), cînd pe do (ni), și numai în cele din urmă pe mi (vu). Ambitusul este de o octavă (do-do).

Cîntările stihirarice au unele cadențe comune cu glasul VIII, cele perfecte în sol (di), iar altele cu glasul I, cele care cadencează pe re (pa). Celelalte cadențe proprii glasului IV stihiraric se fac pe sol (di) și mi (vu) cele imperfecte, pe re (pa) cele perfecte și pe mi (vu) cele finale³⁶.

Cîntările irmologice au două variante, ca și la glasul II. a) Forma leghetos cu un ambitus variabil, în care se cîntă Stichoavna, Antifoanele, Canoanele, unele Podobii și Fericirile; și b) Forma care folosește scara cromatică a glasului II, în care se cîntă Troparele, Condacele, Sedelnele și unele Podobii³⁷.

Cadențele primei forme sînt: sol (di) și mi (vu), mai rar re (pa) — imperfecte și mi (vu) perfecte și finale, iar cadențele formei a doua sînt: sol (di) imperfecte și mi (vu) perfecte și finale. Sînt și unele excepții (abateri) de la scările muzicale de mai sus³⁸.

Glasul IV la Cunțan — forma stihirarică — are, în general, o scară muzicală majoră, ca și cel psaltic, ca finala pe M. Ambitusul este de o septimă minoră sau chiar de o octavă în formulele finale³⁹. După cum spune Pr. I. D. Petrescu⁴⁰, în evul mediul scara glasului IV stihiraric avea tot un caracter major și alături de finalele în DO și SOL, existau și finale pe MI. Pînă la urmă, s-au impus cele psaltice și anume, va-

30. Enarmonia, în muzica psaltică nu este altceva decît coborîrea lui zo, cît mai aproape de ke (si) (cit mai aproape de la), și ridicarea lui vu cît mai aproape de ga (mi cît mai aproape de fa) cu ajutorul ftoalei agem (Vezi: *Gramatica psaltică*, p. 118).

31. G. Ciobanu, *st. cit.*, p. 343.

Vecernierul, p. 93–95, pentru cîntările stihirarice și p. 110–121 pentru cîntările irmologice. G. Ciobanu, *stud. cit.*, p. 343.

32. Se va compara D. Cunțan, p. 6, portativul ultim, cu *Vecernierul*, p. 94, port. 3, 95, port. 3–4, etc.

33. Ca și celelalte variante din Banat și Oradea, Blaj (conf. G. Ciobanu *op. cit.*, p. 355).

34. Troparul gl. III al lui Cunțan, p. 8, port. 4 și 7.

35. G. Ciobanu, *st. cit.*, p. 350; D. Cunțan, p. 8 întreg troparul gl. III.

36. G. Ciobanu, *st. cit.*, 343; *Vecernier*, p. 123–124.

37. În mod obișnuit mi — do', iar excepțional do'—re' (vezi *Vecernier*, p. 143–153; 153–157 și *Utrenierul* la gl. respectiv, și cîntările respective).

38. G. Ciobanu, *st. cit.*, p. 345.

39. Vezi D. Cunțan, p. 9, portativ 3 și 7, și p. 10 port. 5.

40. I. D. Petresco, *Études de paléographie musicale byzantine*, p. 125–129 și 131–139.

rianta care are ca model Stihovna sau Antifonul⁴¹, și virianta care are ca model Troparul etc.⁴². Varianta primă folosește un tetracord doric cu finala pe 2⁴³. Sistemul de cadențe este ca și la cîntările stihirarice. Varianta a doua folosește aceeași scară și cadențe ca și forma corespunzătoare (irmologică) a glasului II, deosebindu-se doar prin unele formule melodice.

Glasul V psaltic, ca și glasul I, folosesc o scară diatonică de tip minor, cu ambitusul de o octavă sau chiar două. Tonica este RE (pa) în cîntările stihirarice și LA (ke) în cîntările irmologice. Forma stihirică are cadențe imperfecte pe La, Sol, și Do (mai rar), iar perfecte și finale pe RE, LA și SOL.

Cîntările irmologice au finala pe LA, cu un ambitus mai restrîns la-re (ke-pa), uneori cu o lărgire în sus și în jos cu cîte o treaptă. Cadențe imperfecte face pe do (ni) de sus și pe la, cele perfecte și finale⁴⁴.

Glasul V irmologic mai are o formă aparte, mai puțin folosită, în care se cîntă Binecuvîntările Învierii (la Utrenie), Starea I-a a Prohodului, Podobia «Bucură-te cămara...» și un axion⁴⁵, precum și Stihurile de la Vecernie «Pune Doamne...» etc.). Această formă irmologică se caracterizează printr-un ambitus de o octavă, cadențe pe la (ke) și sol (di) cele imperfecte și pe La, cele perfecte și finale⁴⁶.

Glasul V stihiric la Cunțan folosește o scară eolică în care treapta VII-a este uneori mobilă (si bemol, si natural), cu cadențe pe la, sol, re, la⁴⁷.

Forma aceasta a glasului V n-are nici o asemănare cu forma corespunzătoare a glasului V psaltic⁴⁸. Are însă o asemănare cu forma irmologică a gl. V psaltic mai puțin folosită, de care am pomenit mai sus, cu care are aceleași cadențe și scară⁴⁹.

În schimb, forma irmologică a glasului V se aseamănă cu forma corespunzătoare psaltică a glasului V, atît ca sistem de cadențe cît și ca scară muzicală⁵⁰. Finala pe treapta a II-a, muzicologul G. Ciobanu o consideră influență populară⁵¹ din zonele respective unde s-a cîntat.

Glasul VI psaltic are pentru cîntările stihirarice o scară cromatică proprie prezentă în trei forme⁵². În practică, însă, cele trei forme se combină amestecîndu-se⁵³. Ambitusul este de o octavă, uneori lărgită cu o treaptă, iar cadențele imperfecte pe sol, la și perfecte și finale pe re. Formule melodice caracteristice.

Pentru cîntările irmologice folosește două forme de scări: a) Scara cromatică proprie a glasului VI, pe care o folosesc puține cîntări, ca de exemplu, Stihurile de la «Doamne strigata-am»⁵⁴, cîteva doxologii și alte cîntări mai puțin importante. Acestea se aseamănă atît ca ambitus, cadențe și formule melodice cu scara glasului VI folosită de cîntările glasului II. Afară de aceste cîntări mai există o categorie redusă ca număr, care folosesc scara cromatică a glasului VI, dar care se termină pe sol (di) amintind o formă medievală a glasului VI Nenano.

b) Scara cromatică a glasului II o folosesc cele mai multe cîntări irmologice ale glasului VI (Stihovna, Tropare, Condace, Sedelne, Canoane, Fericiri, Podobii⁵⁵). Această variantă se deosebește totuși de cîntările corespunzătoare ale glasului II printr-un ambitus lărgit pînă la re, prin insistența mai mare pe la bemol, fără să cadențeze pe ea,

41. D. Cunțan, *op. cit.*, p. 11.

42. *Idem*, p. 10.

43. G. Ciobanu, p. 350.

44. A se compara trop. gl. II cu trop. gl. IV la Cunțan (p. 5 și 11), în special formulele finale, *Vecernier*, p. 158–160, 179–195.

45. G. Ciobanu, *st. cit.*, p. 344 și notele 102–106. Vezi *Utrenierul* gl. V.

46. *Ibidem*. 47. D. Cunțan, *op. cit.*, p. 11–13.

48. În schimb, se aseamănă cu celelalte variante din Banat (cf. G. Ciobanu, *stud. cit.*, p. 351).

49. A se compara cu cîntările citate la nota 45.

50. Să se compare troparul gl. V al lui Cunțan cu trop. gl. V psaltic.

51. G. Ciobanu, *st. cit.*, p. 351.

52. *Idem*, p. 344 și *Gramatica psaltică*, p. 105–107.

53. G. Ciobanu, *st. cit.*, p. 344.

54. *Vecernier*, p. 199–212.

55. Vezi mai mult la G. Ciobanu, *st. cit.*, p. 345 și nota 108; *Vecernier*, p. 218–229–234.

prin sfârșitul pe MI. Formulele melodice sînt identice cu cele ale glasului II, excepție formula finală ⁵⁶.

Glasul VI la Cunțan, forma stihirică, se aseamănă foarte mult cu glasul VI psaltic, cu singura deosebire că al doilea tetracord este totdeauna diatonic, iar finala se face pe tr. IV-a ⁵⁷.

Cîntările irmologice ale glasului VI folosesc aceeași scară și cadențe ca în forma troparului din gl. II, așa cum și în psaltică troparul glasului VI se cîntă în scara glasului II ⁵⁸.

Glasul VII psaltic folosește în practică o scară de tip major (Fa major), deși după teorie, folosește scara enarmonică ⁵⁹.

Atît cîntările stihirice cît și cele irmologice ale glasului VII au, în general, aceeași structură a scării, același ambitus și chiar același sistem cadențial. Deosebirea constă numai în caracterul ornamental sau silabic al formulelor melodice ⁶⁰.

Și în *glasul VII la Cunțan*, cîntările stihirice și irmologice sînt identice. Scara este un hexacord major lărgit în jos, ca și în muzica psaltică. Tr. III-a apare la Cunțan, uneori coborîtă ⁶¹. Cadențe face pe tr. 2 și 1. Se pare că acest glas, la care se adaugă glasul III, au păstrat cel mai fidel atmosfera glasurilor corespunzătoare psaltice.

Glasul VIII psaltic folosește o scară majoră naturală (Do) în care tr. VII-a se cîntă coborîtă ori de cîte ori urcă la a opta, iar în practică, treptele II și III se cîntă ceva mai sus, ori de cîte ori sînt broderii ale treptelor superioare. Ambitusul este, în general, de o octavă la cîntările stihirice. Cadențele se fac pe sol și mi cele imperfecte și pe sol și do cele perfecte și finale. Structura scării la cîntările irmologice este diferită, avînd o formă modală. Acestea folosesc două variante. Prima, este scara cîntărilor stihirice, în care se cîntă Stichoavna, Antifoanele, Fericirile etc.). Iar a doua este o scară a cărei tonică se stabilește la o cvartă superioară, pe fa, în care se cîntă Troparele, Condacele, Sedelnele etc ⁶².

Prima variantă cadențează pe sol, mi, re, do ⁶³, iar a doua pe sol și fa ⁶⁴. Muzicologul român Pr. I. D. Petrescu ⁶⁵ afirmă că în perioada postmedievală existau cîntări ale glasului VIII care sfîrșeau pe tr. III-a (mi), ca de ex. Podobia «O, prea slăvită minune» ⁶⁶, așa după cum și antifoanele liturgice («Binecuvîntează suflete al meu...») și («Unule născut...») prin sfârșitul lor pe treptele re, mi, sol, la, do se înrudesc cu unele cîntări medievale și postmedievale ⁶⁷.

Glasul VIII la Cunțan folosește o scară majoră cu tr. VII-a coborîtă, întocmai ca și cel psaltic ⁶⁸. La cîntările stihirice ambitusul se lărgeste în jos cu o treaptă ⁶⁹. Cadențele se fac pe tr. III-a și I-a ⁷⁰.

Cîntările irmologice folosesc de asemenea, două variante. Prima o scară de tip major, avînd ca model Antifonul, cu un ambitus de o octavă și cadențe pe tr. 5 și 1 ⁷¹, iar a doua variantă, avînd ca model Troparul, folosește tot o scară de tip major, cu tr. III-a uneori coborîtă și cu un ambitus lărgit în jos cu două trepte, pînă la tr. VI-a, Cadențele tr. 2, 1. Între cîntările stihirice, și irmologice ale lui Cunțan și cele psaltice corespunzătoare există foarte multe puncte comune ⁷².

56. A se compara cele două glasuri. 57. D. Cunțan, *op. cit.*, p. 14–15.

58. A se compara glasul II și VI (troparele) ale lui Cunțan.

59. G. Ciobanu, *st. cit.*, p. 345; *Vecernier*, p. 235–264.

60. G. Ciobanu, *st. cit.*, p. 345 și nota 110.

61. Cunțan, *op. cit.*, p. 17 portativ 5, măs. 6 și p. 18, port. 1, măs. 3.

62. D. Cunțan, *op. cit.*, p. 16–18, G. Ciobanu, *op. cit.*, p. 345, 346.

63. *Vecernier*, p. 283–290.

64. *Vecernier*, p. 294–295.

65. *Lucrare citată*, p. 152.

66. *Cîntările Sf. Liturghii și Podobiile celor opt glasuri*, p. 209–211.

67. *Idem*, p. 4 și 7–9.

68. D. Cunțan, p. 19, port. 2, măs. 8 și port. 10, măs. 1.

69. *Idem*, p. 20, port. 7, măs. 1. (do diez pînă la do becar).

70. *Idem*, p. 19–20.

71. *Idem*, p. 21 72. *Idem*, p. 20.

72. A se compara cîntările lui D. Cunțan cu cele corespunzătoare din *Vecernier* și *Utrenier*.

Analizînd comparativ glasurile psaltice și cele notate de D. Cunțan se constată, deci cu ușurință, că elementele constitutive ale glasurilor bisericesti bizantine sînt prezente și în glasurile bisericesti notate de Cunțan. Cu excepția glasului II care la Cunțan este diatonizat și nu cromatic, scările glasurilor celorlalte, genurile muzicale, sistemul de cadențe și chiar formulele melodice corespund în cele două variante. În felul acesta cîntările celor opt glasuri notate de D. Cunțan sînt organizate într-un sistem bine precizat corespunzînd și muzical și tipiconal muzicii tradiționale bizantine. Lipsa identității totale se explică pe de o parte prin păstrarea unor forme ale muzicii postmedievale, iar pe de altă parte prin influența muzicii populare și culte precum și prin transmiterea lor orală. De aceea, se poate conchide că muzica bisericească notată de D. Cunțan a făcut corp comun cu muzica psaltică pînă în prima jumătate a veacului XVIII-lea. Unitatea se explică prin unitatea limbii și a credinței, prin contactele directe dintre provinciile românești, prin tipăriturile muzicale care au circulat, alături de celelalte cărți, la toți românii, începînd din sec. XVI. Condițiile istorice intervenite în viața unor provincii românești, începînd cu veacul XVIII-lea, au făcut ca și evoluția muzicii bisericesti să se desfășoare diferit ajungîndu-se la variantele muzicale de astăzi. Important este faptul că toate aceste variante⁷³ păstrează încă foarte multe puncte comune cu muzica bizantină, ai cărei «piloni vechi medievali sau postmedievali, au rămas fermi»⁷⁴.

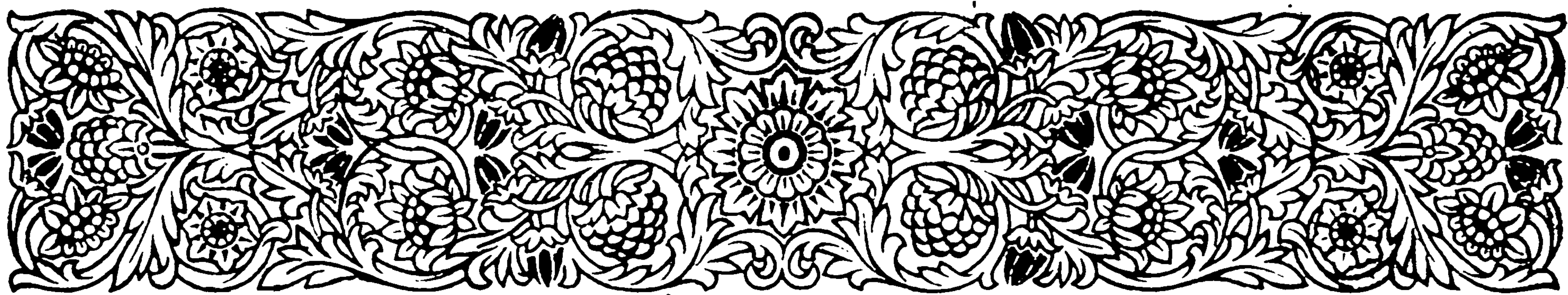
Cîntările notate de D. Cunțan, după cum am văzut din conținutul Cărții sale de *Cîntări bisericesti*, nu se reduc numai la melodiile fundamentale ale glasurilor, ci cuprind și celelalte feluri de cîntări bisericesti necesare cultului bisericesc, cum sînt Podobiile, Svetilnele, Polieleele, Pripelele, Tropare cu melodii speciale, Condace, Catavasii etc., irmoase și cîntări la Liturghie, care pot forma obiectul unui studiu separat. De asemenea, merită să fie studiate compozițiile sale bisericesti.

Diac. Asist. Ion POPESCU

73. Care sînt multe la număr (vezi G. Ciobanu, *st. cit.*, p. 355).

74. *Ibidem*.

• EVOCĂRI •

FAPTE ȘI ÎNTÂMLĂRI DIN VREMEA PĂSTORIRII MITROPOLITULUI VARLAAM *

Este cunoscută prietenie dintre Vasile Lupu, domnitorul Moldovei (1634—1653), și Varlaam mitropolitul, care a păstorit în Moldova în aceeași vreme (1632—1653).

Domnitorul a părăsit scaunul domnesc, silit de logofătul Gheorghe Ștefan, care se îndrepta spre Iași cu oaste din Țara Românească și Ardeal.

După unele însemnări, mitropolitul Varlaam a plecat în aceeași zi spre Mînăstirea Secul, nemaivoind a rămîne în fruntea Bisericii, sub alt domnitor.

Faptele acestea s-au petrecut în Joia săptămîni Patimilor a anului 1653.

Din istoria Bisericii Române, din letopisețul țării Moldovei al lui Miron Costin și din diferite date în legătură cu păstoria mitropolitului Varlaam, am încercat să reconstituim starea sufletească și zbuciumul mitropolitului din după-amiaza zilei de miercuri — cînd a aflat de hotărîrea de a pleca a lui Vasile Lupu — pînă a doua zi de dimineață cînd a găsit de cuviință să ia drumul spre Mînăstirea Secul, unde primise schima călugărească, sacrificînd prietenia față de domnitor, în favoarea slujirii lui Dumnezeu, ca monah.

O noapte de zbucium din viața mitropolitului Varlaam

În anul de la Hristos 1653, primăvara izgonise într-un timp neașteptat de scurt urgia iernii. În adevăr, la Iași, fusese amarnică iarna aceea, cu nămeți mari care acoperiseră drumurile și casele, cu vijelii care șuierau în hornuri, parcă a pustiu, cu viscole care au ținut zile de-a rîndul, de nu se vedea om cu om.

Și, dintr-o dată, pe la sfîrșitul lunii martie, soarele își arăta din ce în ce mai mult puterea topind nămeții care acum se scurgeau suroind pe văiuge spre apa Bahluiului, ca niște șuvițe de argint sclipind sub bătaia năvalnică a razelor soarelui.

Iată numai într-o săptămînă cum s-au schimbat toate, cum s-a trezit la viață nouă întreaga fire sub calda îmbrățișare a primăverii.

* A se vedea pe larg : Augustin Z. N. Pop, *Biografia mitropolitului cărturar Varlaam al Moldovei*, București, 1940, Extras din «Atheneum», V, nr. 4 ; Gr. Scorpan, *Locul Cazaniei lui Varlaam în vechea noastră literatură omiletică*, în «Cercetări istorice», XIII—XVI (1940), p. 545—596 și XVII (1943), p. 89—120 ;

I. Andreescu, *Varlaam al II-lea, mitropolitul Moldovei (1632—1655)*, București, 1897 ; N. Iorga, *Vasile Lupu ca următor al împăraților de Răsărit în tutelarea Patriarhiei de Constantinopol și a Bisericii Ortodoxe*, în «An. Rom., ist.», 36 (1913) ;

D. Russo, *Varlaam al Moldovei candidat la scaunul Patriarhiei ecumenice I*, București, 1939, p. 229—236.

Era spre seară cînd mitropolitul Varlaam al Moldovei ieşise în grădină. Păşea încet, vrînd parcă să se bucure cît mai mult de căldura blîndă a soarelui care se apropia de asfinţit.

E miercuri din săptămîna Stîlpărilor; peste puţină vreme încep dumnezeieştile slujbe de denii, atît de dragi sufletului său. Îi plac așa de mult cîntările acelea din fapt de seară, cu farmec negrăit de dulce, amintindu-i anii copilăriei cînd a început să simtă cît de mult iubeste «lăcaşurile Domnului» și anii tinereții petrecuți întru nevointă la Mînăstirea Secul, unde a primit «îngerească schimă». — «Vor fi negrăit de frumoase sărbătorile Stîlpărilor și ale Floriilor de anul acesta» își spune în gînd mitropolitul. «În cele două zile cîte mai sînt pînă atunci, se desfac de-a-binelea și mugurii sălciilor...». Și se bucura în sine vlădicul la gîndul că anul acesta în sîmbăta Stîlpărilor va împărți credincioșilor, cu mîna lui, cum a făcut an de an, stîlpări frumoase, cu muguri desfăcuți deplin.

Fața i s-a luminat de o bucurie lăuntrică, ochii îi străluceau mai viu, inima-i zvîcnea cu putere...

Atît de cufundat era în bucuria asta, încît nici n-a băgat de seamă cînd s-a apropiat de el bătrînul călugăr Macarie, unul din cei mai devotați slujitori ai săi.

— «Binecuvîntează»..., glăsuiește călugărul făcînd cuvenita metanie. Mitropolitul, ca trezit dintr-un vis frumos, se întoarce, binecuvîntează, dar cînd acesta se întoarce vede pe chipul lui zugrăvită o oarecare tulburare.

— «Ce este?» întrebă mitropolitul, vrînd parcă să afle cu o clipă mai devreme pricina pentru care este căutat.

— «Înalt prea sfințite, măritul domn a trimis veste ca fără întîrziere să mergeți la curtea domnească unde sîntăți așteptat. Boierul care a adus vestea a spus ca să nu zăboviți nici o clipă, el însuși plecînd în grabă, neavînd timp a aștepta să vă dea vestea chiar înalt prea sfinției voastre, precum s-ar fi cuvenit».

— «Bine, bine...» a răspuns mitropolitul petrecînd cu ochii pe călugăr care se îndrepta spre casă, tîrîndu-și anevoie piciorul drept, sub greutatea anilor, dar poate și sub greutatea neliniștii care îi tulbura sufletul.

— «Ce să fie?», se întrebă mitropolitul pășind rar, plimbîndu-se încoace și încolo. Pașii lui abia se aud, cu toate acestea zgomotul lor îi pătrundea în suflet ca mii de ascuțșuri de ace.

— «Să fie adevărat ce s-a zvonit, precum că logofătul Gheorghe Ștefan vine cu ajutor străin ca să ia tronul lui Vasile Lupu?» Își aduce aminte că acum cîteva zile un călugăr întors din oraș, i-a adus vestea asta pe care și-o șopteau în taină tîrgoveții. Știe că de mult uneltește vicleanul acela și cu toate acestea el n-a crezut, se străduiește și acum să nu creadă așa necaz pentru vrednicul domnitor Vasile Lupu, prietenul și atît de mult sprijinitorul lui.

Și totuși ceva neobișnuit trebuie să fie de vreme ce este chemat așa de grabnic la cinstita domnie...

Cînd a ieșit mitropolitul din casă, clopotele și toaca de la biserici începuseră să bată, vestind credincioșilor începutul slujbei de seară. Cu ochii îndreptați spre biserică, unde în seara asta va lipsi, mitropolitul, stăpînit de neliniște, urca treptele curții domnești la Vasile Vodă care îl chemase!

O Doamne, cît ar vrea să nu fie nimic rău!

Era adevărat zvonul care îi ajunsese la urechi acum cîteva zile.

Vești controlate arătau fără tăgadă că logofătul Gheorghe Ștefan se găsea nu prea departe de Iași, pe șesul Birladului, aproape de Podul Înalt, acolo unde cu mulți ani în urmă, un alt Ștefan — cel Mare și Sfânt — învinsese pe turci. Nu una ci mai multe iscoade pricepute văzuseră tabăra, au stat de vorbă chiar cu oșteni pe care trăgându-i de limbă, au aflat că s-au oprit acolo ca să se mai odihnească înainte de a ataca cetatea Iașilor și a izgoni pe domnul Vasile Lupu.

Cît mai puteau rămîne acolo ? O zi, două, trei...

«O împotrivire ar fi zadarnică», spunea domnitorul pe figura căruia se vedea mîhnirea, cu toate sforțările lui de a părea liniștit.

Glasul îi este întretăiat iar mîinile îi tremură. Boierii adunați schimbau păreri, care se vedeau neputincioase în fața hotărîrii domnitorului. Figurile lor oglindeau aceeași copleșitoare durere, care parcă plutea grea și apăsătoare asupra tuturor celor adunați în seara aceea la sfatul domnesc.

Cînd a ajuns acasă miezul nopți trecuse de mult. Candela de sub icoană pîlpîia străduindu-se parcă să împrăstie întunericul. Zdrobit de vestea aflată, mitropolitul se așeză pe un scaun, iar ochii lui vii se rotesc prin cameră vrînd parcă să se încredințeze că este singur. Nu e nimeni... E numai el și gîndurile lui răvășite de cele văzute și auzite în seara aceea, de furtuna întîmplărilor ce vor să vină.

Să mai rămîna în fruntea Bisericii sub alt domn ? Cum ar putea el binecuvînta pe domnul care ia locul bunului Vasile Lupu, cel atît de vrednic și de apropiat inimii lui ? Vasile Vodă îi spusese în clipa în care era gata de plecare :

«Înalt prea sfinția ta, faci cum socotești a fi mai bine. De vrei să rămîi, bine ; de vrei să mergi cu mine în pribegie, haide. Eu sînt domnitor și trebuie să plec pentru a face loc altui domn. Sfinția ta ești capul Bisericii și s-ar putea să nu ai nimic a pătimi din partea lui Gheorghe Ștefan care vine domn al Moldovei...». Nu știe de ce dar nu i-a dat nici un răspuns, amînîndu-l pe a doua zi dimineață.

Se scoală de pe scaun și deschide fereastra căci aerul dinnăuntru parcă îl înăbușe. Stă rezemat cu coatele la geam și privește afară. Liniște peste tot. Casele tîrgului sînt acoperite cu lințoliul nopții, nu atît de adînc încît să nu se deslușească în zare turelele unei biserici care în ochii mitropolitului se proiectează în proporții fantastice.

Dorm oamenii, doarme toată firea, nu se frămîntă nimeni de ce se va întîmpla mîine sau poimîine și în zilele care vin în cetatea de scaun domnesc a Moldovei.

Să plece cu domnitorul ? Unde ? Spre Hotin și de acolo cine știe pe ce meleaguri va trebui să-și poarte pribegia ? Și apoi vai de soarta pribegului. Parcă-l vede pe mitropolitul Transilvaniei, Ilie Iorest plecat în pribegie cu ani în urmă, oprindu-se la el, la Iași, în drum spre Moscova. L-au primit, l-au încurajat și el și episcopul Anastasie de la Roman și Ștefan de Rădăuți și Ghedeon de la Huși. Își aduce aminte cum s-au adunat cu toții și i-au dat scrisoare către țar scrisă cu atîta durere și indignare încît nu este cuvînt a spune. Îi scriau pravoslavnicului țar : «...l-au clevetit pe Iorest arhiereul creștinilor români la craiul Rakoczy. Și au adus mărturii mincinoase și i-au făcut mare nedreptate și tot ce au avut au luat de la el și l-au legat și l-au închis în temniță, nouă luni a pătimit, fiind izgonit...».

Cînd scria acestea pare că voia să rupă pana atît era de îndurerat.

Ilie Iorest a luat scrisoarea și mulțumind, a plecat. Îi va fi folosit la ceva pribegului ? Cît de umilit era... cu adîncă mîhnire în suflet, plecat să încerce schim-

barea necazului cu ajutorul altora. Pribeag... Pribeagul, orice s-ar spune, tot pribeag rămîne... Un ropot de ploaie primăvărată, iute, cu stropi mari, se aude lovind pe acoperișul casei. De departe răzbate pînă la el, cu tot ropotul ploii, țipătul unei bufnițe. Se înfioară ca sub presimțirea unei nenorociri care-l urmărește. Vrea să nu se gîndească la rău. Țipătul păsării acesteia nu prevestește nici o primejdie. Nu-i adevărat ce crede lumea. Nu, nu, nu... Se așează a nu știu a cîta oară pe scaun. Gîndurile la ce va fi mîine și ce ar fi mai nimerit să facă îl năpădesc din nou, ca niște vișpi, ...și multe, multe... ca picăturile ploii de afară... Fără să vrea gîndul îl poartă cu ani în urmă, la vremea cînd a fost ales mitropolit, fiind chemat de la Mînăstirea Secul, pe cînd era domn al Moldovei, Alexandru Iliăș. Parcă a fost ieri ziua în care a fost sfințit întru arhieriu-mitropolit. Lume multă, domnitorul țării, arhieriei mulți și învățatul Meletie Sirigul, cel prea meșter în cuvînt care la urmă tîlcuind evanghelia citită la liturghie, înălțînd ochii la ceruri, a rostit cuvînt ce i s-au întipărit adînc în inimă. «O, semn vădit al tainei ce am văzut astăzi. Căci biserica noastră a neamurilor ostenindu-se în toată noaptea necredinței în această mare a lumii, n-a dobîndit nici-un cîștig, iar după ce a venit Hristos la cîrmă cu învățătura și preoția Lui atunci cîta mulțime de suflete s-au prins și au devenit mîncare la tainicul ospăț al lui Dumnezeu. Astăzi ia cu sine la vînatul său un pescar ba chiar îi încredințează cîrma și-i poruncește să mîie la adînc și să arunce după cuvîntul Său mrejele, ca să prindă peștii săi...».

Implinit-a el oare în cei mai bine de douăzeci de ani de păstorie, nădejdiile pe care le-au pus în el arhieriei, domnul țării, boierii și poporul, nădejdi de care ămîntea iscusitul Meletie în măiestrita sa cuvîntare? Numai Dumnezeu știe dacă a înmulțit îndestul talantul încredințat lui în Duminica a 18-a după Rusalii, la 23 septembrie a anului 1632 ? sau nu.

A trecut atîta vreme de atunci și el pe cît puterile l-au ajutat s-a străduit să slujească biserica și poporul cu aceeași osîrdie și sub domnia lui Alexandru Iliăș și sub a lui Miron Barnovschi și sub a lui Moise Movilă și sub a lui Vasile Lupu. Patru domni ai Moldovei, dar nici unul nu s-a arătat atît de vrednic ca Vasile Lupu... «om iubitor de lumină, cunoscător de carte grecească veche... mîndru și dornic ori de cîte ori era vorba de o lucrare prin care să i se pomenească numele în țară și departe peste hotarele ei».

Cît de des stăteau de vorbă și cît de minunat rămînea Vasile Vodă cînd auzea povestindu-i-se despre frumusețea bisericilor văzute de el — mitropolitul — la Moscova, Kiev și în alte locuri din Rusia. I-a ascultat îndemnul și cînd a început zidirea bisericii Trei Ierarhi a adus meșteri care au făcut lucru temeinic și de o așa frumusețe încît nu i se găsește asemănare nici în Moldova nici în Țara Românească și nici în altă parte. Doamne cît de fericit era Vasile Vodă la sfințire. De cîte ori n-au mers amîndoi zăbovind după amiezi întregi uitîndu-se la minunăția brîielor și înfloriturilor ieșite din mîna meșterilor. Odată, după ce au ieșit afară din biserică ca să-i privească podoabele, el i-a spus domnului că acolo, în chiliile de lîngă mînăstire ar fi nimerit să deschidă o școală după modelul altora văzute de el, pentru pregătirea «dascălilor învățați» care să tîlmăcească în românește învățăturile sfinte căci «cu anevoie este a înțelege cartea altei limbi».

Vasile Lupu n-a stat mult la gîndire. Mai întii a deschis școala în chiliile mînăstirii dar după puțină vreme el a cumpărat «cu două sute de taleri bătuți» casa

cea mare de piatră «de pe ulița Ciobotărească» de la Mihail Furtună Comisul mutînd școala acolo și aducînd iscusiți dascăli.

Și tipografie a adus, și cărți multe pe limbă românească a tocmit... dar cîte n-a făcut pentru slava lui Dumnezeu și binele oamenilor, Vasile Vodă!

Mitropolitul se ridică de pe scaun. Ar vrea să nu se mai gîndească la domnitor, să nu se mai gîndească la nimic dar nu izbutește căci gîndurile se năpustesc asupra lui iarăși, ca un stol de păsări, multe, multe, ca faptele vrednice ale lui Vasile Vodă.

Iată-l împreună cu dînsul la Galați, primind în genunchi, alături de întreg norodul, moaștele Cuvioasei Paraschiva, aduse cu a sa cheltuială tocmai din îndepărtatul Țarigrad, ca să le așeze în biserica Trei Ierarhi pe un pedestal de marmură spre strana dreaptă, după socotința sa cea înțeleaptă.

Iată-l în trapezăria mînăstirii Trei Ierarhi, în mijlocul arhierilor strînși în Sinod la 1642 cînd s-a cercetat și aprobat Mărturisirea de credință care va sluji de-a pururi biserica ortodoxă. Cu privirea sa maiestuoasă dar nu semeață, cu înfățișarea plăcută și demnă, nu greșește cînd spune că parcă era un împărat bizantin. Iată-l, iată-l, iată-l... și ochii mitropolitului văd una după alta faptele mari și strădania de ani a lui Vasile Lupu pentru biserica noastră.

Deodată gîndul i se oprește căci în minte i se strecoară o întrebare la care nu s-a gîndit pînă acum: «De ce a făcut oare Vasile aceste fapte vrednice de pomenire? Pentru credincioșia lui în Dumnezeu sau pentru prietenia ce-l lega de mine, Varlaam, nevrednicul mitropolit?» Răspunsurile încep să se cumpănească într-o parte și alta și el se străduiește mai departe ca să deslușească tîlcul faptelor voievodului. Într-un tîrziu ajunge la încredințarea că toate le-a făcut pentru Dumnezeu dar și pentru prietenia față de el. Da, a făcut multe pentru prietenia lui, dar pe toate le-a întrecut sprijinul lui Vasile Lupu ca el, Varlaam, să fie socotit vrednic de a fi numărat printre cei trei candidați la scaunul de patriarh ecumenic în anul 1639. Deși n-a fost ales el ci Partenie, mitropolitul Adrianopolei, totuși, cu dînsul, este primul caz cînd un ierarh moldovean este socotit vrednic a candida pentru o așa de mare demnitate. Este deplin încredințat că ochii celor ce trebuiau să aleagă pe candidați pentru scaunul ecumenic nu s-au oprit asupra lui din pricina însușirilor deosebite sau vredniciei sale, ci numai pentru prețuirea cuvîntului lui Vasile Lupu, prietenul său.

«Cum pot să mă lipsesc de un astfel de devotat prieten? Voi putea eu duce greul și amarul despărțirii de dînsul? Nu, nu cred că voi putea și apoi mai este un lucru de care trebuie ținut seama: la prietenie trebuie răspuns cu prietenie, la credincioșie, așijderea. De aceea voi pleca cu el în pribegie. Am dus binele împreună, vom duce și amarul împreună. Cine știe, poate peste puțin sau peste ani, Vasile Lupu, cu ajutor străin, va veni din nou Domnul Moldovei, ...și eu la scaunul de mitropolit de care mă despart acum».

Fața mitropolitului se luminează... dar peste o clipă se roșește simțind că tot sîngele i se strînge pe față.

«— Doamne, iartă-mă că m-am lăsat furat de șuvoiul gîndurilor stăruind poate prea mult asupra prieteniei cu Domnul pămîntesc. Eu sînt călugăr. Plecat cu Vasile Lupu voi mai avea eu putința să-mi îndeplinesc îndatoririle potrivit pravilei? Eu am făgăduit Domnului Ceresc că-L voi sluji toată viața. Voi găsi eu pe meleaguri străine unde să-mi adăp sufletul cu apa slujirii lui Dumnezeu? Să stau — Dumnezeu știe — cu sufletul părăginit de neslujire în așteptarea întoarcerii lui Vasile Lupu la domnie

și odată cu ea venirea mea la scaunul de mitropolit? Să fiu un mitropolit năimit? Soțot mai bine să rămân în țară, la Mănăstirea Secul, unde am fost făcut călugăr, acolo unde am petrecut anii tinereții slujind Domnului Dumnezeu. N-am făcut jurămînt cînd m-am făcut călugăr? În cîte rînduri nu am spus că nu mă voi despărți de Mănăstirea Secul? Pentru aceea am și pus de mi-au săpat mormîntul lîngă perețele de afară din partea stîngă a bisericii. Și lespeda pentru mormînt am pus de mi s-a tocmit din piatră albă scriind pe ea: *«această piatră de mormînt și-au făcut-o sieși arhiepiscopul Varlaam Mitropolitul... în al zecilea an al arhieriei lui...»*.

Așa s-a frămîntat mitropolitul Varlaam luptîndu-se cu gîndurile vreme îndelungată... Unele cu altele se întretaiau, se învălmășeau ca niște fire încurcate, se încrucișau ca niște săbii care lovindu-se îi zguduiau sufletul pînă la cutremurare...

Într-un tîrziu mitropolitul deschide ușa la paraclis, intră înăuntru, aprinse cîteva lumînări în sfeșnicile dinaintea Mîntuitorului Hristos și a Maicii Domnului, apoi căzu în genunchi, rugîndu-se. Cu ochii îndreptați spre Mîntuitorul, buzele lui abia murmurau cuvinte rupte din inimă: «Doamne, Cîla ce pe pescari i-ai arătat prea înțelepți, înțelepțește-mă și pe mine, nevrednicul robul Tău, în clipa aceasta de răscruce... Luminează-mă Doamne, cu lumina cea de Sus, precum ai luminat odinioară pe Saul pe drumul Damascului...».

Pe măsură ce se cufunda în rugăciune, gîndurile i se ostoiau, liniștea începea să-l cuprindă ca o binecuvîntare, simțind întreaga-i ființă sub puterea care lucrează viu asupra lui... iar el zăbovea mai departe în rugă...

A doua zi dimineață, cînd încă nu răsărise soarele, Vasile Lupu veni la mitropolitul Varlaam cu care a stat puțin de vorbă în cerdacul casei, s-au îmbrățișat frățeste, a luat arhierescă binecuvîntare, apoi a plecat în goana calului, pe urma rădvanelor domnești.

Cînd Vasile Lupu și-a aruncat privirea spre casa domnească de care se despărțea, fără să vrea, s-a uitat și spre casa vlădiciei care era aproape. Nu se depărtase prea mult încît a putut vedea bine pe mitropolitul Varlaam ieșind pe poartă, urmat de cîțiva călugări, ducînd în mîină cîte o legătură: averea lor.

Era în Joia Floriilor; trecuse doar o noapte de la după-amiaza de Miercuri, cînd mitropolitul Varlaam, în grădină, se bucura de venirea primăverii și se împărțea cu gîndul de frumusețea și farmecul Sîmbetei Stîlpărilor și Floriilor, cu crengi de salcie pline de muguri frumoși, pe care n-a mai avut parte în anul acela și nici în anii următori să le împartă credincioșilor ieșeni.

La cîteva zile logofătul Gheorghe Ștefan a intrat cu oaste la Iași suindu-se pe tronul pe care stătuse mai înainte Vasile Lupu.

Și letopisețul țării Moldovei al lui Miron Costin, vorbind despre înscăunarea lui Gheorghe Ștefan ca domn al Moldovei, pomenește și de mitropolitul Varlaam, zicînd: «...au mărșu (Gheorghe Ștefan) cu cîteva gloate de țară la besearea lui Svetii Nicolae și i-au cetit molitva de domnie Ghedeon episcopul de Huși, fiind mitropolitul Varlaam ieșise la munte, la Mănăstirea Secul».

Pr. Gh. A. NĂSTASE

«CAZANIA LUI VARLAAM», MONUMENT DE LIMBĂ ROMÂNEASCĂ

În volumul *Cazania lui Varlaam 1643—1943*, prezentare în imagini, apărută în 1944, la Cluj, în îngrijirea preotului Florea Mureșanu, la pagina 17 găsim reproducerea iscăliturii Mitropolitului Varlaam, dată în 1639, iulie 1, indictionul 7: o iscălitură extrem de complicată, nu lipsită însă de eleganță și subtilitate. Această iscălitură filigranată trădează un spirit cultivat, conștient de propriile sale răspunderi. Din actele particulare găsite în cartea citată ni-l închipuim pe autorul *Cazaniei* ca pe un țaran luminat, dotat cu mult spirit practic, grijuliu de propria-i avere și de cea a bisericii mînăstirii pe care o gestiona (e vorba de mînăstirea Secu). Foarte evlavios, lasă cu limbă de moarte o mare parte din averea sa acestui lăcaș de reculegere: «las svintei monăstiri Secului prisaca din dealul lui Vod, cu patru fălci de vie și cu cramul cu pivniță și prisaca de la Giulești, așisderea am dat mînăstirei cu cas' și cu zemnic prisaca de la Bistrița din Colibița, așisderea o am dat mînăstirei, prisaca din luncă și cu zemnic și cu mora și cu pivă de păsat, așisderea o am dat mînăstirei satul Borcești și cu prisaca și cu tot venitul, așisderea, le-am dat mînăstirei Cocie cu postav și cu dubou. Așisderea, clădiri de beare și de casă, și ceale de racniu și tigăi și linguri, leagheanuri cu ibric și blide de plumb și talgere și cîte vase de lemn și toat pavijia casei, cîți sunt în casă și den-afară, cu mic, cu mare, toate le-am lăsat mînăstirei și cuhnia, cu dubou și buți și boloboace și cu coșeri, toate le-am dat mînăstirei, iar cine se va amesteca și o lua dintre acestea cît scrie mai sus, să fie proclat și neiertat de Domnul Dumnezeu și de Precesta și de Sveatei Ion Cristitel și de noi, amin. Leat 7165». Documentul începe cu formula bisericească: (În numele Tatălui al Fiului și al Sfîntului Duh, amin).

Viața Mitropolitului Varlaam s-a desfășurat în jurul ceremoniilor bisericii cărora li s-a dedicat din fragedă tinerețe. Putem spune că a fost un slujitor convins. A avut activitate diplomatică, ca sol al Domnului Vasile Vodă, în mai multe ambasade. N-a fost străin de tendințele de independență ale Moldovei din vremea sa. După statistica lui Florea Mureșanu în opera lui Varlaam slavonismele nu ar depăși cifra de o sută.

Găsim de asemenea dublarea termenilor slavoni cu termeni vechi românești, primii nefiind suficient de răspîndiți și cunoscuți. În opera sa apar numeroase elemente ale stilului polemic, limba sa e caracterizată prin preponderența cuvintelor arhaice și regionale. Versurile sale: «Stihuri în stema domniei Moldovei» sînt poate primele versuri culte din limba română: Deși vedzi cîndva sămnul groznicu / Să nu te miri cîndu se arată putearnicu / Că putearniculu putearia-lui închipuiaște / Și slăvitulu podoabă-lui schismeaște / Capu de băuru și la domnii Moldovenesti / Ca putearia aceii hieri să o socotești / De unde mari Domni spre laudă s-au făcut cale / de-acolo și Vasilie vod au început lucrurile sale / Cu învățături ce în țara sa temeliuiaște / Nemuritoriu nume pre lume sie zideaște».

Anecdotic, prefațatorul pomenește că pe exemplarul de la biserica Bedeciu era scris că: la 1655 popa Antonie a dat o iapă pe un exemplar din *Cazania lui Varlaam* și i-a rupt prețul 25 de florinți, iar abrudanii de pre muntele Someșului cald, cumpără o *Cazanie* cu zece oi și opt miei.

Înainte de a trece la antologarea textului, să oferim cititorului un scurt glosar cu raritățile folosite de Varlaam: a slam, ar fi procent camătă; besaconie și basaconie e folosit pentru un lucru ce nu se cuvine să-l faci sau să-l grăiești: «și cu ce îndrăznire merseși de făcuși besaconie ca aceasta, a zis Pompilie către Teodor Tiron care aprinsese capiștea zeiței Irra». Vițel «boiac»; holdă buiacă — buiac fiind plin de vigoare; vezi *Cazania* nebunului căruia i-a rodit țarina peste măsură. Se folosește dănăoară pentru odată, de mult. Mai departe găsim: îmbrăcatu-m-am în dărștine și am șmerit cu postul sufletul mîieu (Vezi *Duminica Lăsatului sec de brînză*); deci

dărăştine — sac, veşmint aspru care se îmbracă în semn de smerenie, de doliu, jelanie şi căinţă : stăpînă, stăpînei noastre Născătoarei de Dumnezeu adică «despui-toare». A dezbrăca se zice a dezvesti, iar dezbrăcară devăscură, din limba latină. Pentru dispreţuit se foloseşte : *dosadă*, a dosădi, dosădit. Visător sau preafrumos sau înfrumuseţat se zice ghizdav. Mai departe găsim : a şaptea strîmbătate-i făcură că scui-pau în faţa lui şi-l băteau cu palma atît cît pierise frîmşeţea feţei lui şi se izmenise podoaba obrazului (izmenie — izmeniţi din slavonă şi înseamnă — mutare, schimbare).

Cuvîntul nu-l întîlnim decît o dată în Cazania lui Varlaam.

A împunge cu vorbe sau a sta împotrivă sau a se abate de la direcţia cuvenită se zice : *împonciş*, împoncişare. Tiranii sînt numiţi măcitetii. O ediţie din 1894 atribuie acestui cuvînt şi înţelesul de mugitori, dobitoci. Pe lîngă cuvîntul asin, mînz de asină, găsim în Cazanie cu acelaşi înţeles şi cuvîntul de măşcăoiu. Oblastia înseamnă împărăţia, stăpînie, derivat de la oblăduire, oblăduinţă. O notă ne spune că pripîcul vine de la slavonul *pripeşti* — *pripecu* de unde *pripa*, *pripirea* ; mai departe pripîcul ar însemna repejunea vîntului : că aşa este liubovul toate prea lesne le rabdă şi foamea şi goliciunea şi pripîculul şi gerul (liubovul fiind curvarul, prea iubitorul). Mai întîlnim cuvîntul stambă cu sens de tipar, imprimerie ; cuvîntul sulinare cu sens de canal, apeduct subteran ; tărsînă înseamnă unie, odgon. Vlăhovnicilor înseamnă căpetenii iar zgău — egal pîntece, mitras... etc.

*

În cartea lui Gabriel Ţepelea şi Gh. Bulgăr : *Momente din evoluţia limbii române literare* se precizează : «Cazania lui Varlaam a fost preţuită şi reeditată în primul rînd datorită elanului retoric şi cursivităţii predicilor, dîndu-se cîteva citate pe care le reproducem pentru frumuseţea lor : «Unde va hi aurul şi argintul, unde va hi acolo trufia, trufia lumiei, unde vor hi sculele sau veşmentele ? Toate acestea ca o umbră vor treace şi ca un fum vor peri şi se vor răşchira...».

Iar mai departe alt citat : «O, cumpărător de sate şi vînzător de boi, pohtaci trupeşti pînă cînd nu vă veţi socoti ?».

Să începem propria noastră investigaţie. Am folosit ediţia apărută în 1943, în Bucureşti, la Editura Fundaţiilor în colecţia «Scriitori români vechi». Reamintim că sub titlul Cazaniei lui Varlaam este : «Carte românească de învăţătură, dumenecele preste an şi la praznice împărăteşti şi la svanţii mari, cu dzisa şi cu toată cheltuiala lui Vasilie, Voivodul şi Domnulu Ţarei Româneşti, din multe scripturi şi talmăcită din limba sloveniască, pre limba romeniiască de Varlaamu, Mitropolitul de Ţara Moldovei. În tiparuilu domnesc în mînăstire a Trei Svetiteli în Iaşi, de la Cristos 1643».

Din *Cuvîntu către cititoriu* spicuim : Numai singur amărutul om ce-i făcut pre obrazul şi pre chipul tvoreţului său, cumente şi cu graiul de la dînsul, cinstit domn şi biruitoriu pămîntului şi marei şi paserilor şi dobitoacelor peştilor şi tuturor fierilor, cum grăieşte şi proorocul că «cu puţinul îl micşură priin mai mic decît îngerii», adică pre om numai că-i cu timp, iar cu sufletul iaste fără de moarte, ca şi îngerii.

În *Dumeneca tariseului şi-a vameşului*, în mod surprinzător găsim nişte sfaturi militare : tocmeală au împăraţii cînd vor să-şi tremită voinicii : la războiu mainte le dau veste să-şi gătească armele şi să le ascuţă şi să se înveţe a să deprinde în lucruri de războiu. Şi cîndu-i tremit, stau de-i învaţă şi-i îndeamnă cu cuvîntul să nu bage în seamă nice frica, nice moartea».

În *Dumeneca feciorului celui curvariu* (Evanghelia din Luca în şaptezeci şi noua de capete) găsim o frumoasă metaforă «holdele diavolului sunt locurile cele ascunse, unde se fac curviile, uciderile, nedireptăţile, aslamurile, asuprelele, locul apucărilor, lăcaşul furilor, odihna tîlharilor.

În *Dumeneca lăsatului cărnei* se vorbeşte despre Judecata de apoi în termeni de o mare plasticitate : Iată a doua oară fără de greş va veni să ne giudece pre noi cu putere şi cu slavă mare, cum şi Ioan Cristitel adevereşte, de-l grăiaşte, ca un miel

de giunghet pentru păcatele noastre și ca un leu de certare pentru nemălțămirea noastră și-i scrie giudețul măriei sale ca o lopată de vînturat de alege grîul din pleve și ca o secure ce taie rădăcina lemnului și ca un foc ce arde lemnele cele seci, fără de roadă. Tot în acest capitol iată alt citat descriind suferințele păcătoșilor judecați: atunci, de groaza lor, va plînge și ceriul și pămîntul și se vor duce ca nește vinovați spre perire, golii și amăriții, uciși și usturați de îngeri cumpliți și nemilostivi în munca de veci.

*

În capitolul *Dumeneca întâia a svîntului Postu celui mare învățăturile Cazaniei* lui Varlaam păstrează același limbaj plin de parfumuri arhaice atunci cînd vorbește despre învățătura apostolului Pavel. «O pîine iaste, un trup suntem, măcar că suntem și mulți, iară pentru aceia suntem unul, toți cîți mîncăm dintr-aceia pîine și bem dintr-aceia pahar». Mitropolitul comentează: «frumoasă dovadă a svîntului Pavelu că multe mădulare un trup sunt, la o pîine ce iaste din multe grăunțe frămîntate și coaptă și la un vin ce iaste din multe bobite storsu». În același capitol găsim o comparație extraordinară, aș spune eu, atunci cînd se vorbește despre unitatea divinității: «Miră-te și de aceasta, cînd zdrobești oglinda în mici bucăți, iară chipul omului nu se zdrobește într-însa ce în toate bucățile se vede întreg ca și în toată oglînda și mai departe» și de te miri cum iaste mîncat totdeauna trupul lui Hristos și nu se mai împuținează ce întreg petrece în veci, miră-te și de aceasta că dintr-o luminare aprinzimii de luminări și nu mai împuținezi lumina celei dintîiul.

Și de întrebă cum intră Hristos din Iontrul nostru și nu se spurcă, nice se oprește și eu te întreb: soarele că trece prin locuri împuțite și scîrnave, spurcă-se au, ba? Știu că cela ce va hi înțelept și credincios nu va îndrăzni să-ți dzică deaceasta. De ce? De ce nu se spurcă soarele cel trecătoriu cu mult mai vîrtos cel veșnicu și netrecutu, luminează a toată curăția, nu se spurcă, nici să încuie pre carele iadul și pecețile gropiei nu l-au putut ținea.

Exegeza lui Varlaam ar vrea să demonstreze unitatea universului, indivizibilitatea întregului, a creației și faptul că în orice obiect creat se oglindește, în totalitate, forța creatoare. Pentru a explica deosebirea dintre esențe și aparențe, unor credincioși neinstruiți și cu lecturi limitate cum erau contemporanii lui Varlaam, Mitropolitul a găsit o comparație de o înaltă valoare artistică din care reiese propensiunea sa pentru dovedirea adevărului credinței prin imagini strălucite.

Într-un alt capitol, Mitropolitul se explică într-un limbaj inspirat (*Acatistul Sfintei Cruci*): «Crucea iaste dracilor rană și duhurilor celor rele isgonire. Crucea iaste laudă și bucurie a toată lumea, căci că, cu nusă biruind puterea vrăjmașilor săi să bucură și se veselescu oamenii.

Crucea iaste armă voinicilor, că întrînsa nedejduind intră în război și cu puterea ei bat și izbîndesc.

Crucea iaste măcenicilor mărire și laudă că și-au făcut cruce și au băut otravă și în foc au intrat și leilor i-au aruncat și puterea sventei cruci deaceasta de toate i-au izbăvit: și otrava au îndulcit și focul au stins și gurile leilor au închis de nu i-au mîncat.

Crucea iaste hrana săhastrilor, că făcîndu-și cruce să satură sufletul lor de darul dumnezeesc și pentru aceea unii n-au mîncat cîte patruzeci de dzile, alții și mai mult, nu numai bărbați, ce și femei.

Crucea iaste muierilor frîmseațe și tărie, că cu aceasta au călcat frămsețele și pohtele lumiei aceștia și au biruit pre diavolul...

Procedeu de a explica prin acumulare, în forme poetice, cu un ritm larg și somptuos al frazei crește în paginile următoare: «căci svînta cruce iaste ajutoriu credincioșilor, putere slabilor, izbăvire celora ce sînt în primejdie, soție celor singurați, adăpostea celor vivorați de furtuni, liniște celor învăluiți, tărie călugărilor apărare mirenilor, laudă măcenicilor, veselie săhastrilor, mărturie proorocilor, pildă

de învățătură apostolilor, armă tare împăraților, învățătură dascălilor și tuturor svenților, chip bun». Se observă preponderența ritmului dactilic care dă o mare alegreță texturii și care va constitui și la alți autori bisericești și la cronicari o tehnică destul de uzitată pentru a potența discursul.

Să nu ometem procedeul stilistic prin care Varlaam indică mulțimile cerești pe care le numește: «mii și mii de voievozi îngerești sau întunerece de întunerece de îngeri».

În capitolul intitulat: *Învățătură la joi mari, noapte spre vineri*, pentru muncile Domnului nostru Iisus Hristos, cum se cade nouă a jelui și a ne scărbi pre păcatele noastre, că pentru dînse a răbdat Domnul Hristos» se face un interesant tablou al supliciului Mîntuitorului, aducînd foarte mult cu supliciul cine știe cărui boier dar prin tîrg din porunca vreunui Domnitor: «Avu svênția sa legături grele și uciseturi dese, de păr și de svînta barbă tras și schiopit în obraz... fusese îmbrăcat cu plașcă mohorîtă... și-l bătea cu palma, atăta cît pierise frămsețea feței lui și să izmenisă podoaba obrazului lui...».

Despre *Îngroparea lui Hristos în sîmbăta mare* se spune: «Cela ce a îmbrăcat cu lumină, ca un veșmînt, să îmbracă cu trup putred și neputincios omenesc și cum încăpu în groapă strîmtă și întunecată, cînd prinsul (pre dînsul) nu-l pot încăpea cerurile sau cum se îngroapă cu cei morți cela ce dă viață a toată dihania». Tot în acest capitol o lamentație pe care comentatorul o pune pe seama lui Iosif: «O, vai de mene, dulce Iisuse, cum mă voi stinge de trupul tău cel neputred sau cu ce pînză voi înfășa trupul tău sau cu ce mîină te voi pune în groapă sau ce cîntări voi cînta? La îngroparea ta știu și pricep că minunate cuvinte trebuiesc să se cînte dumnezeirei tale, carile mentea noastră nu le încap».

Și tot aici găsim o altă interesantă mostră de stil retoric în *Cuvîntarea lui Hristos către Adam*: «Scoală, Adame, zidirea mea! Scoală, Adame, facerea mîinilor mele! Scoală, Adame și te du de-a-icea! Lasă muncile cele cumplite și te du în raiu; lasă locul cel străin și negătat și vino în locul cel gătat; lasă amărăciunea iadului și vino în dulceața raiului; lasă scărba și vino în bucurie. Raiul te așteaptă, hrana cea dulce te tîmpină, arma cea de foc ce străjuia raiul s-au dat în laturi. Iată și eu, pentru tine am venit pînă aicea, pentru tine m-am întrupat, pentru tine am fost om, pentru tine m-am smerit, pentru tine am fost ocărit și cu palma peste obraz lovit, schiopit (scuipat) și muncit și rănit mai apoi și răstignit și îngropat. Toate acestea le-am răbdat pentru ca să izbăvesc pre tine și toată semenția ta, ce au intrat aicea pentru neascultarea ta».

Deosebit de pline de sens mi se par apelativele: «zidirea mea și facerea mîinilor mele» care dovedesc că în concepția biblică creațiunea nu era socotită numai un joc de cuvinte, o întrupare în idee, ci o operă aproape meșteșugărească care evocă munca zidarului sau a celui ce plămădește piinea.

Într-alt loc ni se vorbește despre «paturi de odihnă veșnică, cu lumină așternute», care mi se pare aproape un poem, sau găsim o altă frază plină de ecouri: «că după moarte iaste altă viață, altă lume neștiută, împărății, curți, cetăți».

Să nu trecem peste *grupul Mironosițelor* care se numeau: Maria Magdalena (din care scosese Hristos 7 draci și pentru acest bine ce i se făcuse ea iubea pre Hristos și urma cu altele în urma svenției sale) Salomia, fata lui Iosif, logoditului, muma lui Zevedei; a treia era Ioana muma lui Hoza; Maria sora lui Lazăr; soru-sa, Marta (care multă nevoie punea de slujea lui Hristos întru toate treabele cele trupești); Maria lui Cleop și a șaptea: Sosana (care-i slujea lui Hristos dintr-avuția sa, ca și apostolii).

Mironosițele sînt numite «Muieri neputernice» și se spune despre ele că «inima lor era arsă de iubov». În mijlocul acestui tablou al aducătoarelor de mir, comentatorul trasează un amănunt de mare subtilitate atunci cînd spune despre Iisus că «veșmintele sale erau albe ca o zăpadă și fața lui ca un fulger strălucea».

În paginile *Cazaniei* mai găsim multe formulări care trădează înțelepciunea practică a Mitropolitului : «cumu-i apa ce de ploaie ce se pogoară din nouri pre pământ în multe chipuri lucrează, pre cîmp și pre codrii, în flori și pomeți, de le creaste și le înfrămșează, albește și le rușește, gălbănește și mohorățește (frumos cuvînt!) unele verdzi, altele albastre, săvai că iaste apa numai într-un feliu iară în multe feliori lucrează, îndulcește și amărăște, așa și duhul Sfînt în multe chipuri lucrează».

Și mai departe : «și cum să pogoară ploaia pre troscot, de nu face sunet, așa și mărirea lui au pogorît pre pământ». Aici trebuie neapărat subliniată imaginea ploii «care nu face sunet pe iarbă», vers plin de taină...

Iată și alte cîteva formulări fericite : «am răbdat cu trupul meu, munci și dureri și moartea am gustat» sau «pentru ce ne părăsești și ne lepezi pre noi, oile tale cele slabe, pre mijloc de lupi sirepi și cumpliți» sau această ultimă perlă, de un farmec baroc cînd se spune despre Iisus că : «fu măscărit ca un menciunos, fu ocărit ca un amăgeu...».

«Propovedaniile» lui Varlaam din Cazania sa sînt expresive, simple și mai ales la îndemîna imaginației auditoriului acestui duhovnic. Iată un exemplu : «cumu-i piatra ce se chiamă adamant cît să o are ucide cu hierul, tot nu se sdrobește, ce mai vrătos se sdrobește herul cu carele o ucide într-acela chip și măcenicii cu atîte pedepse ce-i muncea nemica nu gîdea, ce mai vrătos pre măciteli ce-i muncia biruia-i», unde comparația rezistenței morale a mucenicilor asemuită cu tăria diamantului, este de o mare sugestivitate și puritate.

Undeva găsim această teribilă împerechere de cuvinte la modul arghezian de mai tîrziu : «scrășcări de dinți», unde aliterația și multele consoane evocă scrișnetul unei ființe gigantice. De asemenea, mai semnalăm o altă invețiune de limbă extraordinară : «zmăcinarea trupului» unde litera z pusă în fața verbului a măcina împrumută o nuanță afectivă. Insolită mi se pare prezentarea chinurilor care-i așteaptă pe păcătoși : «nu se stidesc nice de certare, nici de învățatură, nice de fețe de oameni, ce îmblă prin gropile întunericii (frumos spus) și se ucig ca pietrele păcatelor mai rău decît cei îndrăciți».

După Varlaam, păcătosul ar fi izbit de o adevărată ataraxie din pricina păcatelor făptuite : «ochii sufletului orbește, să nu vadză svârșitul său, limba legă, să nu-și ispoveduiască păcatele sale, mînule legă, ca să nu facă nice un bine, picioarele împiadică».

Vorbînd despre avuție, comentatorul textelor biblice explică ascultătorilor că avuția «iaste în două chipuri. Una iaste din nedireptate, dintr-apucare, din pîră, din giurămînturi strîmbe, din camete, din furtușaguri, dintr-asuprele și această avuție de nu va hi întoarsă înapoi care a cui iaste, cum făcu Zakheiul de întoarse de patru ori mai multă de la cine ce luase, aceia avuție de o va ține, nu iaste numai să oprească omul de la împărția ceriului, ce-i aduce și munca de veci».

Iată și un foarte lapidar pastel agrest : «și atîție ai (atîția ani) fu via aceia nice tăiată, nice săpată, nice plătită, ce să țelinisă și crescuse întrînsă spinii și vulpile făcuse întrînsa viedzuinii (vizuini), de unde se vede meseria robotitorului care avusese prisăci și vie.

O imagine hiperbolică ne reține atenția : «iată și peștii în mare predzisa lui stătură ascultori și voia lor împlură», unde împerecherea «stătură ascultori» este de o mare noutate.

Descriînd traiul păturei suprapuse, Varlaam găsește destulă ironie în comentariile sale : «ca și bogatul acesta singur să îmbracă cu olofire și cu urșenice și cu dulceață mare să veselia în toate dzile. Măncările prisosia, băuturile cu surle și cu timpene le îndulcia-le jocurile și danțurile veselia — la cîntecele și desmiredăciunile lumești desvăta-le, slugile și slujnicele îmbună-le, frămșeștea lumiei desmiarda-l avu-

ția ca apa curre-i de toate părțile îngrădit de bine și de bișug». Tabloul procopselii celor avuți este destul de incisiv făcut, după cum se vede, ceea ce trădează un biciuitor al celor rătăciți.

În a doua parte a capitolului intitulat *Pentru călătoria noastră în această lume; cum nu ni se cade să căotăm înapoi, să vai să nere hi și cu greu (chiar dacă ne-ar veni greu)* găsim rînduri de o mare elevație: «călătoria noastră în această lume iaste foarte sărguitoare, ca o apă repede ce cură. Așe și noi curăm și ne apropiem de moarte și dzilele noastre trec ca umbra de nuor fără de ploaie. Ca corabia pre mare ce o bate vîntul spre margine, ca o piatră din deal la vale cînd să răntună (răstoarnă) și nu se poate opri, așa merge de tare și viața noastră către moarte. Și noi simțem ca nește nemernici în această lume că această lume iaste ca o chervăsărie: numai pentru călători iaste făcută și pentru hrana călătorilor».

Mai încolo găsim și niște încercări de versificare pe care Varlaam le inserează în finalul părții a întia a Cazaniei: «Laudă Ție, Doamne, cu îngerii dau cînd svărșitul acesta dumeneceilor amu Trei părți ce sînt într-această carte / un Dumnezeu în trei fețe svînta Troiță poartă: / Dumenecele cu a triodului sărbători (lunile cu a praznicelor învățături / Primește Doamne ca de la un păcătos / să slujesc ție în această lume pînă voi fi sănătos / Să fie de pururea cinstit și lăudat numele tale, iară eu de la inimă să mărturisesc cu condeiul meu». Prozaismul și candoarea versurilor ni-l amintesc pe Anton Pann de mai încoace.

Prea Sfințitul comentator nu se sfiște să spună uneori lucrurilor pe nume: «nu te îmbăta, nu chema ciumpoi și alăute și măscărici, că acestea toate sînt de necinste svenților iară nu de cinste». Mai ar trebui amintit că pe parcursul «Cazaniei» arhanghelii sînt numiți voievozi îngerești iar Sfîntul Nicolae e făcătorul de ciudese (minuni).

Foarte frumos este descrisă procedura ungerii cu mir în capitolul *Pentru luna Ghenariu în șase dzile. Învățătură la botedzul Domnului nostru Iisus Hristos*: «pentru aceia și cu mir să unge întii în frunte ca să nu caote, nice să privească lucrurile cele deșerte, aceștii lumi. Ungesă în fălci către urechi, ca să-și astupe urechile de toate svaturile dracului și a cuventelor celor deșerte și să asculte cuvîntul lui Dumnezeu și a sventelor Scripturi. Unge-se la gură în barbă ca să grăiascu cu gura cuvente adevere și pururea rugă și rugămente să ducă lui Dumnedzău să-i mulțamească de toate darurile lui, iară de cuventele cele grozave și spurcate să se lepede. Unge-se în spate, ca să cunoască pre cele ce și-au dat spatele sale pre rane pentru păcatele noastre și lemnul acela al crucei l-au purtat pre spatele sale de l-au dus la răstignire pentru mîntuirea a toată lumia. Unge-se în piept ca să nu-și aducă amente de lucruri rele și drăcești... Unge-se în mină, ca cu nuse (dînsa) să facă bine pururea, să le tinză spre rugă și spre milostenie așîjdere și părul capului nu se tunde în zadar ci ca să priceapă înțelepciunea lui Dumnezeu pentru zidirea omului».

Undeva găsim un teribil tablou făcut din două trăsături de condei: «și nimeni nu cutedza să triacă pre ceale căi că și copacii aceia păduri era roși și beliți».

Acum, o mostră a talentului de povestitor al Mitropolitului, talent ce amintește basmele populare: «spre răsărit unde se chiamă Anatolia iaste o cetate mare și vestită la care toate corăbiile de pre mare năzuesc pentru bișugul și pentru avuția ce iaste într-însa ce se cheamă Trapezonda, dintr-aceia cetate era și svîntul Ioan și pentru că era cetatea lîngă mare și cetățenii cu corăbiile pe mare îmbla de neguțătoria, pentru aceia și Ioan mult negoț luă și pre mare călătoria, iară vrăjmașul, diavolul carele nu iubește binele creștinesc nu putea răbda faptele cele bune ce făcea svîntul căci că-l vedea adesea postind și rugîndu-se lui Dumnedzeu și către toți blînd și milcutoriu, făcînd milostenie și miluind pre toți ceia ce era lipsiți în corabie pururea era cu ochii plini de lacrimi și cu mîna întinsă cătră ceia ce pătea rău de-i mîngia». Interesantă e aici perioada povestirii, amplă, lipsită de metafore, dar susținută de un ritm și de o cursivitate remarcabile.

În capitolul intitulat *Învățătură la Blagoveștenia presentei despuitoarei noastre și prea curatei fecioare Mariei* întâlnim câteva fraze ce pot fi luate, pe lângă învățătura de credință și drept literatură: «mari și minunate lucruri se arătară astăzi în lume și multe noauă se audzi astăzi care nice dănoară din veci nu s-au audzit. Că Dumnezeu cel nevăzut în zgău de fecioară lăcui și cu trup dintrînsă se îmbracă și în lume se arată și cu oamenii petrecu pre carele mulți împărați și prooroci au dorit de demult să-l vadză și nu l-au vădzut...».

Cazania se încheie cu câteva versuri stîngace, dar semnificative pentru concepția despre menirea sa (a lui Varlaam) ca răspînditor al cărților bisericești în limba poporului: *Valuri multe ridică furtuna pre mare / mai vîrtos gîndul omului întru lucru ce are / Nu atîta grijă și trică începutului / cît grija și primejdia săvîrșitului / Hie ce început de lolos nevoița-l arată / iară săvîrșitul a tot lucrul ia plată / Lăudată să fie a lui Dumnedzău putere / cre după început au dat și svârșirea.*

*

Impresia finală la încheierea lecturii *Cazaniei* e aceea a unei strădanii pline de onestitate pentru tălmăcirea într-o «slovă mare, grăunțată», cum zicea N. Iorga, în *Istoria bisericii românești*, și a unor cărți considerate pe atunci sfinte. Să nu ne lăsăm înșelați de aspectul benign al lucrării, căci la data răspîndirii ea a însemnat un fapt deosebit, marcînd o tendință progresistă în cultura epocii, într-o vreme cînd limba oficială în Biserică și în cancelariile domnești era limba slavonă și numai ideea preaslăvirii Domnului în biserici într-o altă limbă, decît cea a vechilor hrisoave, părea multora o nelegiuire. Mitropolitul Varlaam folosește autoritatea sa eclesiastică pentru a încuraja curentul care tindea să redea limbii române o demnitate pe care aceasta o merita cu prisosință.

N. RĂDULESCU

DIN COMORILE MARAMUREȘULUI

Impresii dintr-o călătorie

Mai înainte de a începe să înfățișez impresiile de mai jos, îndrept spre Înalt Prea Sfințitul Teofil al Clujului toată recunoștința mea, pentru că mi-a înlesnit prilejul să străbat o bună parte a Maramureșului, pe care doream așa de mult să-l văd...

Cîteva rînduri adresate mie de Înalt Prea Sfinția Sa mă vesteau că, între 9 și 17 octombrie 1976, Înalt Prea Sfinția Sa va fi în Protoieria Sighet, la trei sfințiri de biserică și că aş putea participa și eu.

Așa s-a făcut că în ziua de 9 octombrie am pornit în tovărășia Înalt Prea Sfinției Sale și a colaboratorilor Înalt Prea Sfinției Sale, consilierii Stanciu Augustin și Kertes Iosif, precum și Diaconii Raus Vasile și Suciu Petre, spre Maramureș.

Am trecut prin Gherla, Dej — peste Someșul Mare, pe Valea Sălăuței și am atins în drumul nostru satele: Reteag, satul de naștere al lui Ion Pop Reteganul, cel care prin 1878—1879 fusese învățător și diriginte al Școlii grănicerești din Lisa de sub Munții Făgărașului și care a avut de înfruntat severa și înțeleaptă disciplină a baronului David Urs cel care era președintele Fondului Școlar Grăniceresc din fostul regiment I român de graniță.

Am poposit în satul notat al lui G. Coșbuc, poetul care a trăit într-un mod superior identificarea sa cu sufletul neamului («Sînt suflet în sufletul neamului meu și cînt bucuria și amarul»). Am atins în treacăt satul Mocod, unde s-a născut Vasile Petri, unul din cei mai distinși pedagogi ai noștri, fostul profesor de pedagogie și ajutor prețios al lui David Urs în îndrumarea școlilor grănicerești, între anii 1871—1875.

Cu sufletul încărcat de impresii am urcat Dealul Ștefaniei și am intrat în Maramureș. Am ajuns la Vișeu de Sus.

După o slujbă religioasă de seară, la biserica părintelui Andreica, ne-am umplut sufletul de «lumina lină a sfintei inserări» și ne-am pregătit sufletește pentru tot ce aveam să trăim în zilele următoare.

Duminică dimineața, în ziua de 10 octombrie, a avut loc sfințirea clopotului celui nou al bisericii părintelui Andreica. Lumea din satele dimprejur era toată prezentă și, după terminarea sfintei slujbe, a plecat fiecare acasă cu sentimentul bucuriei pe față.

Două zile — luni și marți, la 11—12 octombrie — Înalt Prea Sfințitul a trebuit să plece la Sibiu, la o întrunire interteologică ecumenistă și a revenit la Sighet, miercuri, la 13 octombrie. În aceste două zile de luni și marți, am vizitat împreună cu diaconii Raus și Suciu, sate și biserici pe Valea Vișeului și pe Valea Izei. Aceste vizite și un popas de o zi și o noapte la biserica preotului-protosinghel Ivașcu din parohia a treia a Vișeului de Sus ne-au dezvăluit frumusețile peisajului maramureșan și frumusețea sufletului oamenilor care-l locuiesc.

Miercuri seara am reîntîlnit pe Înalt Prea Sfințitul Teofil care a revenit de la Sibiu la Sighet. Joi, la 14 octombrie, ziua Cuvioasei Parascheva, am pornit de la Sighet peste Vadul Izei spre Valea Stejarului, unde slujește tînărul preot Ilieș. Aici s-a făcut sfințirea celor două biserici de lemn, amîndouă monumente istorice.

Satul e așezat pe marginea unei vîlcele sărace în apă — în vreme de secetă — la poale de măguri pline de păduri de stejar. Bisericuțele sînt clădite pe cîte un vîrf de măgură din birne groase de brad, cu inele de cîte 80—100 de ani crescute în trupul lor. Ca să ajungi din sat pînă la bisericuțele acestea, se cere un efort fizic, prilej bun să te gîndești la tot ce vei fi greșit în viață și să-ți pregătești astfel sufletul pentru rugăciune smerită în fața altarului.

S-au săvîrșit sfintele slujbe, pe rînd, la amîndouă bisericile. Aici am văzut una deosebită. În poienița, în pantă, dimprejurul bisericii a doua, era adunată mulțime de credincioși veniți să vadă ceremonialul de sfințire și să se bucure împreună

de minunăția petrecută sub ochii lor. Preoții satelor dimprejur erau prezenți și sporeau cortegiul slujitorilor la altar împrejurul Arhiereului. Oamenii, bărbați, femei și copii, toți erau îmbrăcați în haine de sărbătoare. M-a impresionat voinicia bărbaților, robuști ca trunchiurile de stejar de pe Valea Stejarului și femeile cu ochi limpezi, cu pînzături (zadii) țesute cu dungi orizontale late, roșii și galbene, și copii frumoși, voioși și fericiți. Un soare blînd de octombrie revărsa pe fețele tuturor a pace, liniște și satisfacție deplină în viață. Îndemnul liturgic «Să ne iubim unii pe alții, ca într-un gând să mărturisim», a fost ascultat cu pioșenie de acești credincioși adunați aici, care își uniseră sufletul în aceeași armonie de rugăciune tăcută către Atotputernicul. Am înțeles atunci cuvintele semnificative ale lui Strabo, marele geograf al antichității, care scrie despre strămoșii noștri: «e un lucru de care nimeni nu se poate îndoi și care răsare din toată istoria Geților (dacilor): *rîvna religioasă a fost de cînd lumea caracterul permanent al firii lor*».

Mi-am zis atunci în gând așa: E încîntător Maramureșul acesta așezat în partea de nord-vest a țării, în vîrfurile triunghiului carpatic, înconjurat de masivul Carpaților Orientali, care ascund în ei metale prețioase; cu depresiunile lui bogate în pășuni și livezi; cu cele cinci ape mari — Vișeu, Iza, Mara, Someșul de Jos, Lăpușul, care sculptează văi de toată frumusețea; cu codrii lui deși și măreți; cu culmile lui domoale; cu avîntul ce-l ia în zilele de azi mineritul străvechi din Baia-Mare și din alte părți ale acestui pămînt; cu avîntul ce-l iau azi satele maramureșene prin mulțimea construcțiilor comerciale, industriale, edilitare, social-culturale, ce te întîmpină la tot pasul; cu obiceiurile lui vechi și cu arta ce-ți fură ochii de îndată ce vrei să intri pe o poartă în curtea omului; cu legenda «descălecatului» peste munți și întemeind Moldova... Toate aceste minunății ale pămîntului și ale istoriei Maramureșului sînt încîntătoare și formează comori ale acestui pămînt. Dar peste peisajul fizic se înalță parcă și mai măreț peisajul moral.

O sfințire de biserică în Maramureș, cu credincioși, care ascultă sfînta slujbă în genunchi, murmurînd rugăciuni, este ceva care dezvăluie o față tainică a sufletului credincioșilor de pe aceste meleaguri. Privind acești credincioși plini de pietate, simți o înseninare, simți străbătînd în ființa ta o profundă armonie. Este reflexul în inima ta a stării de suflet pe care o trăiesc credincioșii dimprejurul tău.

*

Dar să urmărim mai departe drumul Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Teofil, în zilele de 15, 16 și 17 octombrie.

În ziua de 15 octombrie, din Sighet, am înaintat pe Valea Izei. În satul Strîmtura, la biserica părintelui Salviu Cupcea, Înaltul Ierarh a privit îndelung pictura nouă în curs de executare a pictorului Răileanu. La Botiza am fost întîmpinați de preotul Berbecaru Isidor. A fost vizitată bisericuța de lemn din deal, monument istoric. Această bisericuță fusese dăruită satului Botiza de parohia a doua a satului Vișeu de Jos în 1899, cînd un foc năpraznic a mistuit vechea bisericuță de lemn din Botiza. Nu ne vorbește acest gest al vișeienilor despre existența unui puternic sentiment de întrajutorare creștinească între satele maramureșene ?...

Tot în Botiza am avut prilejul să admirăm felul cum se zidește aici o biserică nouă. Meșterii, zidari și dulgheri, sînt ajutați în munca lor de credincioșii din sat — organizați pe echipe de lucru. Firește că nu lipsește nici ajutorul bănesc dat de organele de stat. Dacă vremile de demult nu înlesneau credincioșilor maramureșeni clădiri mai mari de închinare, azi maramureșenii își construiesc biserici din cărămidă, cu participarea efectivă a credincioșilor, în bani și în muncă manuală benevolă. Oamenii fac mortar, cară cărămidă, pietriș, ei dau toată mîna de lucru de care meșterii au nevoie. Nu numai atîta! Ci semnalez încă un amănunt. Era la amiază, oamenii trebuiau să mînce de prînz. Și, iată, două femei din sat vin încărcate cu oale pline de mîncare, gătită acasă. «Așa-i pe aici, ni se spune, facem pe rînd de mîncare pentru cei care lucrează la biserică. Într-o zi masa pentru toată ziua se gătește de două femei, și mîine, de alte două!»

În felul acesta lucrul sporește cu dragoste, zidul se înalță mereu.

*

La Ieud, în aceeași zi am avut norocul să constatăm același procedeu, căci și aici este în construcție o biserică nouă de cărămidă.

Fiind vorba de Ieud, trebuie să împărtășesc cititorilor acestor rînduri o destăinuire a Părintelui Ion Marcu, preot vîrstnic — mai aproape de 70 de ani decît de 60. Destăinuia părintele Marcu că el n-a făcut nici o repartitie bănească printre credincioșii lui din Ieud, ci ei, din îndemnul lor propriu, vin să-și ofere sumele pe care le pot, iar el, preotul, le eliberează chitanță de primire, fiind responsabil legal. Biserica e aproape terminată!

Dar despre satul Ieud trebuie să mai spun ceva. Ieudul este socotit pe drept cuvînt o podoabă a Maramureșului. În Ieud se găsesc cele mai multe mame cu 10—12—14 copii! Femeile se bucură de un nume bun, pentru frumusețea, pentru hărnicia și pentru corectitudinea lor.

*

Cu sufletul plin de încîntare m-am întors la grupul Înalt Prea Sfințitului și ne-am continuat drumul pe Valea Izei. Purtam mereu în suflet icoana Ieudului și a Botizei, a vredniciei oamenilor din aceste sate.

Am ajuns la satul Săliștea. Aici, — îmi spunea Înalt Prea Sfințitul Teofil — sînt două parohii cu două biserici de lemn și credincioșii vor să clădească o singură biserică, urmînd pilda celor din Botiza și Ieud...

Atingînd și ultimul sat de pe Valea Izei, satul Săcel, ne-am îndreptat spre Valea Vișeului și spre Sighet. Am lăsat în urma noastră Vișeul cel Lung, cu cele trei biserici de cărămidă, două la șes, iar a treia, a părintelui protosinghel Ivașcu, clădită pe o măgură, în mijlocul unei poieni largi, tivită cu păduri vechi de brad și străjuită de o foarte veche bisericuță de lemn, monument istoric.

Un drum bun, asfaltat, paralel cu Valea Vișeului ne conducea prin sate mari cu frumoase biserici de zid spre municipiul Sighet. Rămăsese în urma noastră, de parte, Vîrful Pietrosul din masivul Munților Rodnei, cu rezervațiile lui de flori și faună rară. Peisajul variat și înșiruirea de sate pitorești ne sporea mereu bucuria drumului. Am străbătut satele Leordina, Rona de Sus și de Jos, Petrova, toate cu biserici de zid, adevărate catedrale și, pe înserate, am făcut un popas în satul Tisa, pe marginea rîului Tisa. E un sat de români și ruteni. Un preot tînăr, cum își zice el, Dutciuc Nicolae, ne-a întîmpinat cu o sinceritate cuceritoare și ne-a poftit în casa lui, casă parohială făcută de curînd, odată cu biserica de zid clădită cu sîrguința preotului Dutciuc și a enoriașilor săi, într-un timp record de un an, deoarece biserica veche se mistuise într-un foc năpraznic. Preotul Dutciuc e rutean de origină, și face sfintele slujbe în amîndouă limbile — și românește și rutenește — spre bucuria tuturor credincioșilor săi. Am avut plăcerea să fiu în tovărășia acestui preot mai multe ceasuri. Fără să intenționeze să păstreze un secret, mi-a spus așa: «Cînd îl văd pe Înalt Prea Sfințitul Teofil, mi se încălzește inima; eram un cocon tînăr, acum 5 ani de preoție; îmi trebuiau bani pentru biserică; Înalt Prea Sfințitul m-a cîntărit farmaceutic și mi-a dat suma de 5.000 lei cu care am început clădirea bisericii. Rog pe Înalt Prea Sfinția Sa să-mi ierte această indiscreție și rog și pe tînărul pr. Dutciuc să-mi ierte și el că am destăinuit un foc al inimii lui de preot.

*

Ziua de 16 octombrie a fost o zi de popas mai lung în Sighet, în casa Protopopului Mihail Oprișanu, care a fost, de fapt, organizatorul acestei vizite prin Protoieria Sighet și mereu prezent în acest drum al Înaltului Ierarh. Protopopul Oprișanu dirija fără ostentație, cu calmitate, dar cu multă siguranță de sine întregul mers al drumului. Am constatat prestigiul de care se bucură protopopul Oprișanu între preoții încredințați grijii lui într-o protoierie așa de întinsă, pe atîtea văi și răsfirată printre atîtea măguri. Mai mult decît prestigiul de care se bucură între preoții protoieriei, m-a impresionat cunoașterea sigură a modului de viață a credincioșilor ortodocși din satele care formează protoieria sa Protopopul Oprișanu. El vizitează, controlează și îndrumază rostul atîtor biserici, bisericuțe mici de lemn și biserici mari de zid din protoieria Sighetului.

*

Fiind liber, întreaga dimineață de sîmbătă, 16 octombrie, mi-am rezervat-o vizită orașului Sighetul-Marmației.

De astă dată am avut un ghid prețios pe preotul Dutciuc Nicolae din satul Tisa, unde poposisem cu o zi înainte. Am vizitat Intreprinderea de prelucrarea lemnului, unde se fac, în stil maramureșan, mese de zestre, blidărele, dulăpioare și alte obiecte din lemn masiv de stejar care duc peste hotarele țării vestea pădurilor noastre de lemn de esență nobilă și, în același timp, duc și faima meșterilor noștri iscusiți în sculptura în lemn.

Am vizitat muzeul municipal, cu bogăția colecțiilor artei populare românești. Am trecut și prin câteva «cabinete» bogat utilizate, ale diferitelor specialități, de la liceul orașului. Am vizitat liceul pedagogic înzestrat cu ateliere numeroase și variate. Am vizitat apoi și cele două biserici catedrale, cea romano-catolică și cea reformată. Amîndouă se înalță cu prestanță în mijlocul orașului.

Am fost în special impresionat de biserica reformată, monument istoric, cu îmbinarea de stiluri arhitectonice felurite, gotic, romanic și baroc, cîte au trecut peste ea în cursul vremii. Știam că această biserică reformată poartă în trupul ei și amintirea unor vremuri de demult cînd pe locul unde se găsește azi ea, a fost cîndva o bisericuță românească, ajutată de nobilii valahi ai Maramureșului, făcători de danii păstrate în inventarul de azi al bisericii.

După-amiază, în aceeași zi de 16 octombrie, însoțind pe Înalt Prea Sfințitul Teofil, întregul grup am apucat drumul spre satul Giulești, pe Valea Marei peste Vadul Izei.

Giuleștii este un sat mare, ca mai toate satele din Maramureș. Ajunși la biserica preotului tînăr, Tămaș, s-a oficiat o vecernie, după obicei, cu tot soborul de preoți sosiți în întîmpinarea Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop.

În dimineața zilei de 17 octombrie s-a oficiat sfințirea bisericii din sat. Biserica de cărămidă, largă, impunătoare, clădită de mai mulți ani pe un vîrf de deal, în satul care-și așterne casele la poalele dealului, întinzîndu-se pe malul Marei și departe peste riul Mara. Se văd gospodării de oameni așezați cu temei. Case arătoase și oameni cu înfățișare plăcută. Toate ulițele pline de oameni.

Sfînta slujbă desfășurată în biserică, corul bine armonizat da răspunsurile la ectenii.

După terminarea slujbei, Înalt Prea Sfințitul Teofil a vorbit credincioșilor cu Biblia în mînă, din care citește texte pe care se întemeiază din vremea Sfinților Apostoli învățătura Bisericii Ortodoxe arătînd toate: că Domnul Hristos a întemeiat o biserică și o preoțime învățătoare căreia i-a dat puteri să lege și să dezlege păcatele credincioșilor, că Domnul Hristos a instituit un sfînt botez, unul singur și de nerepetat; că El a instituit taina spovedaniei și tot El a instituit sfînta cuminecătură, în seara Cinei celei de taină. Textele citite lămuresc pe ascultători că Maica Domnului este mijlocitoare între noi și Dumnezeu și deci cinstirea Ei este o garanție a ajutorului dumnezeiesc.

Apoi, în cuvîntul său, Înalt Prea Sfințitul a îndemnat pe credincioși să asculte și să îplinească toate datorii lor față de conducătorii țării în interesul lor și al țării, pentru că așa ne poruncește și Sfînta Scriptură.

Vorbirea Înalt Prea Sfințitului Teofil a fost o adevărată cateheză, lămurind în graiul simplu al poporului, adevăruri de credință pe înțelesul tuturor. Am încredințarea că toți cei care l-au ascultat în ziua aceea pe Înalt Prea Sfințitul Ierarh, au rămas liniștiți și întăriți în credința noastră strămoșească.

Expunerea Înalt Prea Sfințitului Teofil a fost, în același timp, și o lecție metodică, pentru toți, de felul cum trebuie citită și tîlmăcită Biblia ca să nu fie prilej de rătăcire. Căci Sfînta Scriptură trebuie citită și tîlmăcită, nu răstîlmăcită!

Așa cum era, Înalt Prea Sfințitul Teofil, cu barba lui mare albă, în picioare, în fața altarului, cu Biblia în mînă, cu glasul său domol și subliniind cu toată musculatura feții și cu privirea sensul fiecărui adevăr biblic, îmi părea un trimis al lui Dumnezeu, să vorbească poporului său. Am fost fericit că l-am putut auzi vorbind astfel și, ca mine, sigur, au fost toți cîți l-au auzit aici, în biserica din Giulești.

Dacă toți slujitorii Bisericii noastre ar lămuri pe credincioși cu Sfînta Scriptură și ar adăuga și o desăvîrșită viață proprie morală, atunci puțini ar mai rătăci de la dreapta credință și nu s-ar lăsa duși de ispita așa-zisilor predicatori și apostoli, care

caută să-i ducă pe căi greșite de la dreapta credință. Căci trebuie să se știe că mulți, din cei care sînt atinși de aceștia sînt pătrunși de o caldă pietate, neastîmpărați și nepotoliți în setea lor sufletească; de multe ori copiii cer pîine și trebuie să fie cineva care să le-o frîngă!

*

Așa s-a încheiat și sfințirea bisericii din Giulești, duminică în 17 octombrie 1976, și, cu aceasta, s-a încheiat și programul stabilit de Înalt Prea Sfințitul Teofil, pentru zilele de 9—17 octombrie 1976, program realizat în întregime.

În aceeași zi, după masă am pornit cu Înalt Prea Sfințitul și cu consilierul său, preotul Augustin Stanciu, spre Cluj, pe Valea Marei, peste munții Gutiiului. Mașina care ne purta se avînta pe drumul asfaltat săltîndu-ne ușor peste podul pe sub care se involbura riul Mara. Am atins satul Sugatag, cu biserica lui zveltă, monument istoric; am străbătut Hărnicestii și am ajuns în satul Mara, cel vestit în iscusitele porți maramureșene. Prin sat, mașina și-a potolit mersul, îndemnată de dorul nostru de a zări și a admira minunatele motive sculpturale în lemnul de stejar, din care sînt făcute aceste porți — monumente ale artei maramureșene.

Am citit multe și felurite explicații ale înțelesului, pe care-l poartă în ele motivele sculpturale săpate în aceste porți. Unii văd în ele un cult al soarelui, reprezentat prin figurile cercurilor, care se repetă și care sînt legate împreună prin împletituri de funii săpate în lemn. Este și aceasta una din explicațiile motivelor din unele porți, alături de prezența figurilor de păsări și plante caracteristice regiunii Maramureșului. Am avut însă norocul să cunosc în Valea Stejarului pe Petre Gogea, un voinic cu ochi albaștri, vestit meșter-sculptor de porți, prin partea locului. L-am cunoscut în timpul petrecut în Valea Stejarului, la sfințirea celor două biserici. Mă condusesese, atunci, în curtea lui, să-mi arate cîte ceva din realizările lui. Mi-a arătat un fus de lemn, lung de vreo 4 metri, cu un diametru la bază de 15 cm, iar în vîrf de 5 cm sculptat dintr-un trunchi de stejar și așezat în grădina lui. L-a făcut numai de dragul creației! Tot atunci Petre Gogea mi-a arătat și două porți sculptate de el, la doi vecini. Erau porți noi cu motive săpate în lemn. L-am rugat să-mi spună ce gînd poartă în ele fiecare figură și ce vreau să arate toate laolaltă. Figurile se repetau, pe cei trei stîlpi și pe grinda care susținea acoperișul.

Petre Gogea mi-a spus, de la început, că toate semnele pe care le vedem sînt semne vechi, din moși strămoși și apoi purtîndu-și degetele pe lungimea stîlpilor a adăugat: «Aici avem pomul vieții. La baza stîlpilor se văd doi șerpi, care-și ridică capul, să roadă rădăcina vieții; cercurile făcute din împletituri, ca funia, sînt colacii din aluat de grîu, pe care-i ducem la biserică; în mijlocul împletiturii colacilor este semnul sfintei cruci tot din aluat împletit. Între colacii care se repetă, se văd, separate, semnele crucii, iarăși din împletituri. Aceste semne, colaci cu cruci în mijlocul lor, și cruci separate, se repetă de trei ori pe fiecare stîlp, sprijinindu-se pe crengi de pom făcute tot din împletituri. Ici-colo se vede spicul de grîu înălțîndu-se printre colaci și cruci. În vîrfurile stîlpilor, figurile se termină cu semnul troiței. Acesta-i pomul vieții!».

În alte porți apare semnul soarelui sculptat. Semnele se înmulțesc după fantezia meșterului, dar ele se întregesc și îmbogățesc sensul acestor monumente sculpturale.

Soarele, cîmpul, spicul de grîu, colacii, crucea, șerpii — toate la un loc evocă caracterul unui popor legat, statornic de un pămînt, sub un soare ocrotitor și stăpîniți de o credință mîntuitoare și apărătoare în primejdii... E povestea unor oameni care poartă în ființa lor neschimbată firea strămoșilor lor și semnele unei continuități neîntrerupte în acest colț de țară.

Mă gîndeam la toate acestea pe cînd ne strecuram prin satul Mara.

Văzînd că porțile vechi din satul Mara și din alte sate seamănă leit cu porțile cele noi făcute de Petru Gogea și cu cele din muzeul orașului Sighet, m-am bucurat recunoscînd că tradiția artei sculpturale în lemn nu dispare ci se păstrează și se continuă, vestind drumetilor puterea de viață și iscusința meșterilor maramureșeni, capabili să făurească aceste minunății ale minții și inimii lor.

Ieșînd din satul Mara, drumul a început să șerpuiască prin serpentinele tăiate în stîncă și printre codri cu fagi argintii, avîntați spre cer. Ajunsesem pe potecile

de odinioară ale lui Pinte Viteazul, pe unde își plimba el pistoalele și dorul de dreptate socială. Mi se părea că-l aud cîntînd: «Cîtu-i Maramureșu / Nu-i ficior ca io și tu!» și «Bine-mi taie cuțitu / Că l-am ascuțit amu!».

Ecoul cîntecului lui îmi vorbea de o vitalitate asemănătoare cu aceea a flăcăului maramureșan care cîntă: «Pentru mîndra din Ieud / Trec prin apă, nu mă ud!».

În conștiința mea se-ngemănau două vitalități ale maramureșanului de totdeauna, una socială, alta erotică. Amîndouă eroice. Mă simțeam mîndru că am avut prilejul să cunosc ținutul care poartă în el astfel de răsad omenesc.

Astfel, am ajuns la Baia Sprie. Aici, încă o vizită la o altă biserică nouă, clădită recent. Această biserică își așteaptă doar zugravul-meșter să-i împodobească pereții.

De la Baia Sprie spre Cluj drumul se așternea în fața noastră, neted și oblu, numai la Mesteacăn ne-am mai învîrtit de cîteva ori în vîrtejuri domoale printre dealuri cu pădure deasă. Ne apropiam de hotarul județului Cluj și părăseam Maramureșul. O ușoară părere de rău mi se revărsa în suflet, după tot ce-am văzut și ce-am lăsat în urmă. Mă mîngîiam însă cu speranța și încrederea că voi mai întîlni în drumul meu mulți oameni din Maramureș, care, plecînd temporar din locul lor de naștere, împînzesc alte ținuturi ale țării, ducînd cu ei hărnicia și dîrzenia muncii lor, la tăiat de păduri, la lucrat lemnul cu pricepere și omenie. Căci, de fapt, sînt convins că din nici un alt colț de pămînt românesc nu se respiră prin țara noastră atîtea brațe harnice și pricepute în acest meșteșug cîte pornesc din Maramureș.

Așa, pe nesimțite, se zidea în sufletul meu o dragoste și o admirație pentru acest Maramureș văzut atent în cele 8 zile de cutreier, însoțind pe Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Teofil la trei sfințiri de biserică.

Se clădea în sufletul meu nu numai imaginea unui peisaj material, fizic, al Maramureșului contemporan, ci mai ales mă fermeca imaginea peisajului moral al acestui ținut și al acestor oameni, peisaj împletit din virtuțile existente de veacuri în inima maramureșenilor: o vitalitate autentic românească, o adîncă pioșenie și o hărnicie fără seamăn.

Toate aceste virtuți se împleteau în inima mea ca niște colaci de grîu curat înșiruiți printre cruci din aluat frămîntat de mîini curate, și toate acestea legate împreună prin funii de aluat sculptate în porțile maramureșene...

Într-adevăr, deasupra peisajului fizic al Maramureșului se înalță un altul pe care nici un cuvînt nu-l poate exprima, dar pe care inima îl simte cum nu se poate mai viu. Aceste virtuți constituie comorile Maramureșului, care, adăugate la frumusețea lui fizică, constituie podoaba și atracția acestui colț de țară românească.

Fondul sufletesc al Maramureșului crește și se hrănește dintr-o vitalitate ireductibilă. Maramureșul este azi același colț de pămînt românesc, care se primenește mereu, sub atenția delicată a regimului nostru socialist. Se înnoiește Maramureșul prin construcțiile și așezămintele cele noi, dar își păstrează tradițiile strămoșești căci știe bine Maramureșul, cum bine știu toți românii, cît profund adevăr se cuprinde în cuvintele Președintelui Republicii Socialiste România, dl. Nicolae Ceaușescu, rostite într-un interviu acordat ziarului «Delo» din R. S. Iugoslavia, la 28 februarie 1976: «Nimic nu se poate construi ignorînd trecutul» (Scînteia, din 28 febr. 1976, p. 3).

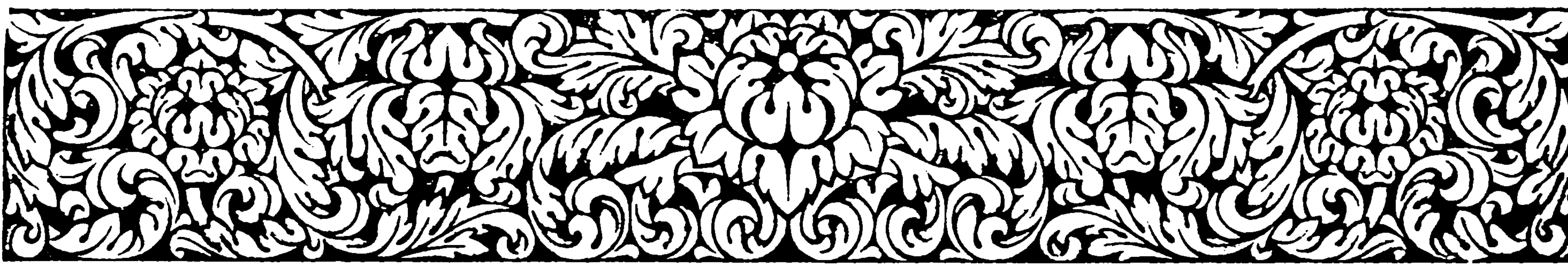
Fiecare colț de pămînt își are destinul său.

Maramureșul va păstra și va urma sensul vieții întregii țări mergînd pe căile indicate de însăși fizionomia pămîntului și de sufletul poporului nostru credincios de veacuri aceluiasi drum comun cu întregul popor.

Și, cu aceasta, închei însemnările de drum, menționînd că am urmat într-adins o metodă narativ-discursivă, lăsînd fiecărui cititor plăcerea sintezei.

Îndrept încă o dată mulțumirea mea recunoscătoare spre Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Teofil, pentru darul ce mi l-a făcut cu acest itinerar în protoieria Sighet.

Prof. George ȘERBAN

• R E C E N Z I I •

Constantin C. Giurescu, *Istoria pădurii românești din cele mai vechi timpuri pînă astăzi*, Editura Ceres, București, 1975, 388 p.

Acad. prof. Constantin C. Giurescu se impune, cu fiecare carte, ca istoric multilateral. D-sa stăruie să privească, să înțeleagă și să prezinte istoria poporului român cît mai cuprinzător, în corelațiile politice, economice, militare, diplomatice, sociale, geografice, instituționale, culturale..., într-o viziune de ansamblu.

O lucrare de felul acesta — monografică — este *Istoria pădurii românești din cele mai vechi timpuri pînă astăzi*. În *Prefață* (două pagini) explică și motivează rostul unei astfel de cărți: deși s-a scris foarte mult despre pădurea din ținutul carpato-danubian, nu avem o carte despre importanța istorică a pădurii, despre rolul pădurii în viața poporului român, în special în epoca etnogenezei (a formării poporului român) și a luptelor lui pentru păstrarea ființei naționale și a statului. În această perspectivă înfățișează pădurea românească, lărgind orizontul cu cîteva probleme adiacente: Legătura între pădure și toponimie, influența ei asupra onomasticii, importanța economică și ecologică (mediul de viață), răsfrîngerea ei în literatura populară și cea cultă... Observă și arată laturi și aspecte mai puțin cercetate și luate în seamă.

Destăinuie și un motiv intim, *pro domo*. Mărturisește că a îndrăznit să scrie această carte (pe care o pregătește de peste treizeci de ani, cum ne-a precizat într-o convorbire) din dragoste față de pădure în general și față de pădurea românească, în special, pe care a admirat-o în toate splendorile ei subjugătoare, în toate anotimpurile anului, și căreia îi atribuie un hotărîtor rol istoric în viața poporului român. «Printre ceasurile fericite ale vieții mele sînt acelea petrecute în pădure... Am văzut-o primăvara, cînd e încă neagră, dar cînd florile timpurii — viorelele, părluțele, floarea paștelui, se iau la întrecere cu floarea galbenă a cornului. Am văzut-o vara, în toată splendoarea ei, cînd pădurea de foioase are toate nuanțele de verde și cînd se coc fragii și zmeura. M-a impresionat armonia de culori a codrului, toamna, de la arămiul stejarilor la roșu aprins al cireșilor sălbatici. Și am văzut-o iarna, vîind sub crivăț... Am văzut pădurea de brad, maiestuoasă, severă, pe cea de fag, filtrînd lumina, pe cea de mesteacăn, grațioasă și veselă, și am admirat, nu o dată, varietatea, frumusețea și bogăția pădurilor noastre, primitive, în care omul se simte acasă... Binecuvîntată să fie pădurea noastră, care ne-a fost ca un frate, ne-a adăpostit, ne-a ajutat să trăim și să ne apărăm».

În primul capitol: *Pădurea carpato-danubiană în preistorie, în Dacia și în Dacia Romană* (p. 12—28) arată, argumentat și documentat istoric, cîteva constatări principale:

1. În aceste epoci vechi, pădurea carpato-danubiană era mult mai întinsă, ca suprafață teritorială, de cît astăzi. Ea acoperea nu numai munții dar și *dealurile și o bună parte de cîmpie* (de reținut această observare). În Moldova (și partea dintre Prut și Nistru), în Muntenia, în Transilvania (țara de dincolo de pădure), în Bucovina (țara fagilor) existau păduri întinse, *țări de pădure*, codri uriași (Codrul Vlăsici,

Teleormanul — «pădurea nebună» —, Codri Orheiului, ai Lăpuşnei — care, adăugăm noi, au făcut pe un scriitor Gala Galaction) să vorbească de «*Basarabia păduroasă*»). Numeroşi copaci giganti : stejari, ulmi, molizi, frasini..., de pe tot întinsul istoric al ţării, care au supravieţuit, atestă *ţările de pădure* de altădată.

2. Pădurea furniza şi asigura elementele de trai poporului : alimente (vînat, fructe...), lemne (pentru locuinţe, mobilier, încălzit).

3. Mai toate denumirile de copaci şi părţile lor componente (rădăcină, trunchi, flori...) sînt de origine latină (cu excepţia cîtorva » copac, codru, brad, bunget..., care sînt dace).

În cap. 2 (p. 30—38) prezintă *Pădurea în epoca migraţiilor. Rolul ei sub raportul continuităţii populaţiei romanice în ţinutul carpato-danubian*, cu precizarea (argumentată istoric şi logic pînă la evidenţă) a continuităţii neîntrerupte a populaţiei daco-romane şi româneşti, în tot ţinutul carpato-danubian, de la Tisa pînă la Mare, în veacurile migraţiilor. La retragerea din 270—275 au plecat la sudul Dunării numai armata, administraţia, oamenii înstăriţi şi parte din negustori, mai mult orăşeni. Marea majoritate a populaţiei : ţăranii şi de la oraşe meseriaşii şi muncitorii, populaţia săracă, au rămas pe loc ; n-au plecat ; n-aveau pentru ce şi de ce să plece.

În mileniul migraţiilor ei n-au suferit prea mult. Cînd veneau popoarele migratoare, ţăranii îşi luau puţinele lucruri, oile şi vitele (avuţia lor principală) şi se adăposteau în păduri, pînă ce treceau iureşele. Se reîntorceau la casele sau bordeiele lor. Le refăceau, dacă le găseau arse, lemne aveau la îndemînă, şi-şi continuau ocupaţiile şi viaţa. Pe urmă se stabilea un modus vivendi între ocupanţi şi ei, primii avînd nevoie de grînele şi produsele lor.

Observaţia personală a acad. Constantin C. Giurescu este că retragerile s-au făcut nu numai de cîmpie la munte, în pădurile de la munte, cum îndeobşte s-a crezut şi s-a spus, ci în pădurile de pe dealuri şi de la cîmpie, care erau pretutindeni şi mai aproape. Pe lîngă acestea, şi în primul rînd, pădurea de la munte este mai săracă în alimente şi nu asigură traiul, ca pădurea de deal şi cîmpie. Argumentează toponimic cu *Codrul Vlăsiei* şi *Vlăşia* denumiri date de slavi *ţării de pădure* de la cîmpie, după numele populaţiei găsită aici : Vlahi (români). Pentru ca să se amintească acest important amănunt istoric, propune ca judeţul Ilfov să se numească Ilfov-Vlaşca.

Capitolul următor, 3 (p. 39—48) : *Pădurea românească în secolele XIV—XVIII. Rolul pădurii în apărarea ţării şi ca loc de refugiu*, continuă să evidenţieze rolul ce l-a avut pădurea românească, de la munte, de deal şi de la cîmpie, în apărarea ţării, în luptele pentru apărarea pămîntului, bunurilor şi independenţa ţării, fiind totdeauna un aliat credincios al armatelor româneşti, inferioare numeric faţă de armatele adverse — turceşti, ungare, poloneze... Exemplifică cu *Posada, Codrul Cosminului, Dumbrava Roşie, Vaslui, Războieni, Călugăreni...* Se cunoşteau în Europa dibăcia şi predilecţia românilor pentru folosirea pădurilor în lupte. Şi în aceste secole (XVII—XVIII), pădurea a continuat să fie loc de refugiu şi adăpost, în vremuri de război, răzmeriţe, incursiuni de jaf şi represalii (zavere)...

Cîteva capitole intermediare : *Pădurea parte constitutivă a ocinei. Semnele de hotare în pădure* (p. 49—55), *Braniştile* (p. 56—64), *Păduri importante menţionate în izvoare istorice* (p. 65—86), *Obligaţii fiscale în legătură cu pădurea* (p. 87—92), *Despre fierăstraie mecanice* (p. 93—99), umplu spaţiul cărţii şi al veacurilor pînă la : *Pădurea românească în epoca modernă şi contemporană (1919—1974)*, (p. 100—127), cînd pădurea care a fost casă şi masă poporului român a devenit obiect de negoţ şi speculă şi nenorocire naţională, reducîndu-i-se nefast suprafaţa prin exploatare barbară, mijloace tehnice, industrializarea lemnului, defrişări nesăbuite, la cîmpie, pentru mărirea suprafeţii agricole, grîul fiind căutat la export... S-a creat un dezechilibru dezastruos între tăiere (exploatare) şi creştere (replantare). Au dispărut *ţările de păduri* din ţinutul carpato-dunărean românesc.

Au apărut primele rînduieli oficiale, legi forestiere, în 1778 în Transilvania, în 1786 în Bucovina, în 1892 în Moldova, în 1793 în Muntenia.

Tot în această epocă a început învăţămîntul forestier românesc, *ştiinţa pădurilor*, prin şcoli de silvicultură (prima în 1817, în Transilvania).

Tot acum se constituie parcuri dendrologice şi grădini botanice (cel mai vechi parc dendrologic de pe faţa pămîntului românesc este cel de la Simeria, urmat de

cel de la Pechea (jud. Covurlui), apoi rezervațiile naturale din Bucovina, Slătioara, Muntele Cozia, Retezat...).

În epoca contemporană, îndeosebi în cea socialistă, autorul stăruie asupra preocupării și grijii deosebite de stat față de pădure, replantările masive, combaterea dăunătorilor și a bolilor (cum este boala ulmului), îmbunătățirea situației muncitorilor forestieri (condiții de muncă și de trai), valorificarea integrală a lemnului («nimic nu trebuie pierdut»), cooperarea externă cu alte țări...

Capitolele : *Legislația silvică* (p. 127—138), *Despre împăduriri* (p. 139—147), *Fabrici de prelucrat lemnul : Fabrici de cherestea, fabrici de hârtie și mucava, fabrici de chibrituri, fabrici de mobilă, placaj, furnir, plăci aglomerate și fibrolemnoase, alte fabrici* (p. 148—166), încheie prima parte a cărții.

În partea a II-a se ocupă de câteva probleme adiacente : *Pădurea în cartografie* (p. 165—181), cu specificarea că hărțile sînt de cea mai importantă utilitate pentru studiul evoluției suprafeței pădurii ; *Comerțul intern cu lemne, produse de lemn și alte produse ale pădurii* (p. 182—218), cu paragrafele : *Meșteșugari ai lemnului și sate de lemnari specializați ; Prețul lemnului ; Exportul de lemn și produse lemnoase* (p. 219—242); *Plutele și plutăritul* (p. 243—250); *Fruitele pădurii* (p. 255—257), cu precizarea caracteristicii pădurii românești că există în ea frecvent arbori și arbuști cu fructe comestibile ; *Vînatul din pădurile noastre* (p. 257—278), bogat și divers care a creat zicala : «pădurea casa și masa vînatului» ; *Pădurea și toponimia românească* (p. 277—312), numiri de țări, regiuni și județe, ținuturi sau districte ; numiri de târguri sau de orașe ; numiri de sate ; *Pădurea și onomastica* (p. 103—114); *Pădurea heraldică și sragistica* — alcătuiră peceților (p. 315—320), cu mențiunea că animalele pădurii au fost folosite în stemele țărilor românești (Bourul sau Zimbrul Moldovei) ; *Pădurea și creația literară* (p. 321—326) — citează numele celor mai reprezentativi scriitori : M. Eminescu, O. Goga, M. Sadoveanu, V. Alecsandri, Coșbuc, Alexei Mateevici — «limba noastră-i frunză verde, zbuciumul din codri veșnici»... ; *Pădurea și creația artistică* (p. 327—338), cu numeroase mărturii de artă populară și cu precizarea, dezvoltată în capitolul următor : *Civilizația românească a lemnului* (p. 339—354), urmare a coexistenței poporului român cu pădurea și a relațiilor lui istorice, de viață și sufletești cu ea, care l-a influențat, inevitabil, adînc. Se arată că pădurea a fost o componentă majoră a civilizației daco-gete și a continuat să fie o componentă majoră a civilizației daco-române, a civilizației românești. A existat și există o civilizație românească a lemnului, manifestată și prezentă în toate domeniile vieții, începînd cu locuința și mobilierul, continuînd cu uneltele, armele și mijloacele de comunicație, terminînd cu influența ei asupra vieții sufletești. Ilustrează cu numeroase exemple de pe tot întinsul suprafeței istorice a țării.

În ultimul capitol : *Perspective* (p. 355—356) formulează câteva deziderate : mărirea suprafeței pădurii românești, respectarea riguroasă a echilibrului între tăiere și replantare, îmbunătățirea pădurii, pentru ca să devină un element important al economiei naționale, o nouă lege a pădurii (care s-a și votat).

Cu concluzia : Pădurea înseamnă pentru noi nu numai o mare bogăție și un puternic izvor de sănătate, dar, îndrăznesc s-o spun, și o parte a ființei noastre sufletești, o notă constitutivă a noțiunii de român».

O bogată și diversă iconografie : hărți și fotografii — de pomi giganti de pe tot cuprinsul țării (Plopul alb de la Simeria, Ulmul uriaș de la Calafat, Bradul alb de pe muntele Rîncu, bazinul Gilortului, Stejarul brumăriu de la Băilești, Frasinul de la Mănești, Copacul bătrîn din pădurea Letea etc. etc... obiecte de artă și civilizație populară românească din lemn (Casa cu pridvor din Gorj, Poarta din Maramureș, furci de tors, lăzi, case de lemn, *biserici de lemn* etc. etc.) — 59 fotografii.

O imensă și impunătoare documentație istorică-literară — fiecare pagină are subsol bibliografic ! — și un *Indice* de localități și nume (p. 357—588) sporesc armura științifică a cărții.

Cartea este scrisă cu rigoarea adevărului istoric și cu căldură patriotică — notele majore caracteristice ale istoricului acad. Constantin C. Giurescu. Convinge că, într-adevăr, binecuvîntată să fie pădurea noastră, care n'a-a fost ca un frate, ne-a adăpostit, ne-a ajutat să trăim și să ne apărăm.

Pr. Gheorghe CUNESCU

Octavian T o r o p u, *Romanitatea târzie și străromânii în Dacia Traiană sud-carpatică (secolele III—XI)*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1976, 217 p.

Lucrarea cuprinde subiectul tezei de doctorat în științele istorice a tînărului lector de la catedra de istorie veche de la Universitatea din Craiova, care are meritul deosebit de a prezenta documentat o sinteză privitoare la istoria Daciei Traiane sud-carpatică, teritoriu cuprins între Carpați, Dunăre și Olt, în perioada anilor, circa 275—1025, în lumina arheologiei, numismaticii și epigrafiei, folosind datele aflate în circuitul științific, pînă la începutul anului 1975, precum și descoperirile mai vechi rămase inedite, ca și noile date obținute ca urmare a activității pe teren a autorului, desfășurată timp de aproape un deceniu. Cronologic, lucrarea continuă studiile istorice de sinteză elaborate deja pentru teritoriul dintre Carpați, Dunăre și Olt, de D. Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei* și D. Tudor, *Oltenia Română*, însă rolul lucrării este acela de a umple un gol în cercetarea istorică românească din perioada de formare a poporului român, fiind prima lucrare de sinteză privitoare la istoria Daciei Traiane sud-carpatică, în perioada cuprinsă între momentul părăsirii oficiale a Daciei de către romani și începutul secolului al XI-lea.

Lucrarea cuprinde cinci capitole : I. *Stăpînirea romană și romano-bizantină în Oltenia în secolele III—VI*, p. 13—38 ; II. *Populația romanică în Dacia sud-carpatică în secolele III—VI*, p. 39—110 ; III. *Primii migratori la vest de Olt (secolele III—V)*, p. 111—118 ; IV. *Autohtoni și migratori în secolele VI—VII*, p. 119—149 ; V. *Străromânii dintre Carpați, Dunăre și Olt (secolele VIII—XI)*, p. 150—203. Lucrarea se încheie cu un *repertoriu arheologic numismatic și epigrafic*, p. 205—217, cu 27 de anexe, cuprinzînd : *tabelul* localităților în care au fost descoperite complexe arheologice și antichități din perioada anilor, circa 270—1025 (anexele 1—5) și circulația monetară (anexele 6—27). La sfîrșit, lucrarea este ilustrată cu 19 planșe, cuprinzînd material arheologic, din perioada studiată. Îi lipsește un indice de nume și localități, necesar lucrărilor de documentare, ca și un rezumat în una sau două limbi de circulație, pentru înlesnirea valorificării lucrării în lumea specialiștilor și străinilor.

Referindu-se la cuprinsul lucrării, din economie de spațiu, ne vom opri, îndeosebi, asupra concluziilor la care ajunge autorul, pe baza materialului prezentat documentar-critic.

Cercetările arheologice, coroborate cu puținele izvoare literare care s-au păstrat pînă în zilele noastre, duc la constatarea că Dacia Traiană sud-carpatică n-a fost părăsită, *stricto-sensu*, de Imperiul roman în anul 275. Interese strategice și economice i-au determinat pe romani să-și mențină dominația — uneori efectivă, alteori nominală — asupra teritoriului dintre Carpați, Dunăre și Olt și asupra unor teritorii limitrofe, încă aproape 270 de ani după părăsirea oficială a restului Daciei Traiane.

Menținerea stăpînirii romane în fosta Dacie Traiană sud-carpatică după anul 275 pînă spre jumătatea sec. al V-lea și revenirea stăpînirii romano-bizantine în nordul Dunării la sfîrșitul secolului al V-lea sau la începutul secolului al VI-lea, stăpînire care va dura pînă pe la anul 600, au avut o importanță deosebită, subliniază autorul, atît pentru Imperiu cît și pentru destinele romanității dintre Carpați, Dunăre și Olt. În aceste împrejurări, securitatea provinciilor din sudul Dunării a sporit considerabil, s-a asigurat activitatea normală flotei dunărene și a fost posibilă întreținerea unor relații economice și culturale, relativ intense, între Imperiu și lumea din nordul fluviului. Timp de aproape două sute șaptezeci de ani, după părăsirea oficială a Daciei intra-carpatică, fosta Dacie sud-carpatică împreună cu locuitorii săi s-au aflat, o vreme, sub stăpînirea și, totdeauna, sub ocrotirea politică și militară a Imperiului. Nucleul romanic din Oltenia actuală, supus în continuare procesului de romanizare, va contribui — la rîndul său — în condițiile istorice create de expansiunea romană, din sec. al IV-lea, în nordul Dunării și în condițiile răspîndirii creștinismului în limba latină, la romanizarea populației locale din restul teritoriului cuprins între Carpați și Dunăre (p. 37—38).

În perioada cuprinsă, aproximativ, între sfîrșitul sec. al III-lea și sfîrșitul sec. al VI-lea nici un popor migrator n-a poposit vreme mai îndelungată pe teritoriul de azi al Olteniei. Urmele barbarilor, din această vreme, sînt sporadice. S-au aflat nu-

mai în 13 localități. Din acestea, două, pe atunci, erau cetăți romane, iar o bună parte din descoperiri se află de-a lungul Dunării, zonă controlată, în vremea respectivă, riguros de Imperiu. Antichitățile «barbare» din cetăți și cele găsite de-a lungul Dunării au aparținut, în majoritatea lor, mercenarilor înrolați în armata romană.

În același răstimp teritoriul dintre Carpați, Dunăre și Olt a fost locuit masiv de o populație romanică, preponderent daco-romană. Complexe arheologice și antichități daco-romane, romane târzii și bizantine au fost descoperite, pînă în prezent, în 95 localități. Romanitatea târzie nord și sud-dunăreană a fost legată de Constantin cel Mare prin podul construit peste Dunăre din piatră și lemn între Oescus și Sucidava, care a fost inaugurat în vara anului 328, și care copia în unele privințe podul lui Traian dintre Pontes și Drobeta.

În urma războiului lui Constantin cel Mare cu goții din anul 332, teritoriul fostei Dacii sud-carpatică cuprins, aproximativ, între Dunăre, *limes transalutanius* și «Brazda lui Novac» de nord (construită după anul 332 sau numai reamenajată în această vreme pe porțiunea dintre Hinova și *limes transalutanius*, a revenit sub stăpînirea Imperiului, fiind anexat, probabil, Daciei Ripensis. Rămînea sub supravegherea și controlul Imperiului și zona dintre «Brazdă» și Carpați unde se afla castrul Drobeta și *castellum*-ul de la Putinei. Teritoriul dintre Dunăre și «Brazdă», aflat la est de *limes transalutanius*, se pare că a fost pus la dispoziția goților în calitate de *foederați*. În vederea cuceririi acestor teritorii și apoi pentru controlarea lor cu mai multă ușurință, pînă la anii 332—333, a fost refăcut drumul care pornea de la Sucidava spre nord.

Stăpînirea romană s-a menținut în nordul Dunării și sub urmașii lui Constantin cel Mare, constituind vreme îndelungată o lume omogenă din punct de vedere etnic.

Imperiul bizantin a părăsit definitiv Dacia Traiană sud-carpatică abia pe la anul 600 cînd, pe acest teritoriu, s'a formase deja un element etnic nou, daco-roman, rezultat al simbiozei dacice și romane.

Dacă descoperirile arheologice din Oltenia arată, ca și cele din restul Daciei Traiane, că nu există dovezi sigure despre prezența unor *comunități creștine*, în Dacia sud-carpatică înainte de părăsirea oficială a acesteia de către romani, odată cu prezența stăpînirii romane la nordul Dunării sub Constantin cel Mare, dovezile arheologice paleocreștine arată prezența răspîndirii religiei creștine în limba latină, ceea ce va face să contribuie la desăvîrșirea procesului de etnogenază daco-roman.

Cele mai timpurii antichități cu caracter creștin descoperite în Oltenia provin de la începutul sec. al IV-lea, fiind vorba de cele două geme creștine de la Reșca, decorate, una cu doi păuni care poartă o cruce în ciocuri și alta cu doi pești (în realitate *doi dellini* — n.n.), plasați vertical în cîmpurile laterale ale unei cruci. Tot la Reșca au fost descoperite: o cruciuliță din bronz, două opaițe decorate cu cruci, o cărămidă decorată cu șiruri de cruciulițe circumscrie și de peștișori și o altă cărămidă fragmentară cu o inscripție, păstrată parțial, care este precedată de o cruce, toate din sec. al IV-lea.

O placă fragmentară din calcar cu o cruce monogramatică avînd, în prelungirea brațului superior, litera grecească P a fost descoperită la Slăveni și datează din sec. al IV-lea.

De la Răcari provine un candelabru fragmentar din bronz avînd baza decorată cu peștișori (secolele IV—V), care se crede că susținea o lampă cu caracter creștin.

La Bumbesti a fost descoperit un opaiț decorat cu o cruce, la Reșca un altul decorat cu figura unui porumbel, iar pe Insula Banului și la Drobeta-Turnu Severin opaițe cu ansa cruciformă. Acestea au fost datate la sfîrșitul sec. al V-lea și în sec. al VI-lea.

Cele mai numeroase antichități creștine au fost descoperite la Sucidava, însă nici acestea nu pot fi datate mai devreme de sec. al IV-lea. Acolo s-a găsit un tipar pentru turnat cruciulițe din secolele IV—VI, iar din sec. al VI-lea opaițe decorate cu cruci sau cu ansa cruciformă, catarama din bronz cu perforații în formă de cruce greacă, o cruciuliță din bronz, un relief fragmentar din calcar cu un braț dintr-o cruce bizantină pe care se află scris $\chi(\rho\rho\sigma)\varsigma$, un bloc din calcar cu o cruce bizantină și cu litera A și Q, un bloc cu o cruce de tip bizantin găsit în fîntina secretă, o țiglă cu monogramul chi-rho, realizat în pasta nearsă și o cărămidă pe care a fost trasată o cruce înscrisă într-un cerc. Pe amforele din secolele IV—VI — descoperite

la Sucidava se întâlnesc, frecvent, inscripții realizate cu vopsea sau *graffiti* care conțin cruci de diverse forme și formule cu caracter creștin. Majoritatea au fost scrise în afara Sucidavei, însă există și câteva executate local.

Monumentul creștin cel mai important din Oltenia a rămas bazilica descoperită la Sucidava, care datează din secolul al VI-lea de unde se cunoaște și numele unui preot care a slujit în această bazilică : Lukonochos, fiul lui Lykatios.

Ceea ce este important, o parte din aceste antichități cu caracter creștin sînt realizate local : două opaițe decorate cu cruci de la Reșca, cărămizile de la Celeiu și Reșca decorate cu motive cruciforme, țigla de la Celeiu cu monogramul lui Hristos, tiparul pentru turnat cruciulițe și cruciulița din bronz de la Celeiu, inscripțiile executate local pe amforele descoperite la Celeiu și, poate, și monumentele din piatră cu caracter creștin de la Celeiu, ca și biserica de acolo, ceea ce dovedește că noua credință începuse să se generalizeze în fosta Dacie sud-carpatică.

Un rol important în răspîndirea creștinismului la nordul Dunării îl vor fi avut episcopatele de la Oescus și Aquae, sub a căror jurisdicție bisericească au fost puse — probabil — comunitățile creștine ce se aflau la nordul fluviului.

Venirea slavilor la vest de Olt, spre sfîrșitul sec. al VI-lea, n-a clintit blocul romanic de aici. Noii veniți, spre deosebire de precursorii lor, în parte s-au sedentarizat în cursul veacurilor următoare. În cele 46 localități în care au fost descoperite complexe arheologice și antichități din perioada de pătrundere și de așezare a slavilor în Oltenia, din a doua jumătate a sec. al VI-lea și pînă la sfîrșitul sec. al VII-lea, majoritatea elementelor de cultură medievală și spirituală sînt de factură sau de origine daco-romană și romano-bizantină. Cele slave sînt rare (nu există) complexe arheologice slave «pure», iar cele avare (mai degrabă «de epocă avarică») sînt accidentale.

Început încă din sec. al VII-lea, procesul de asimilare a slavilor va continua și în veacurile următoare și va sfîrși — în linii mari — în cursul sec. al X-lea, în contextul unei dominații politice, efemere și nominale exercitată din afară, fără o prezență efectivă în sensul colonizării, bazată pe tribut și pe incursiuni, a avarilor și apoi a bulgarilor.

Complexele arheologice și antichități din secolele VIII—XI au fost descoperite în Oltenia, pînă în prezent, în 64 localități. Elementele de cultură materială și spirituală ale acestor vremuri sînt mai pregnant romanice decît cele din perioada secolelor VI—VII. Ele aparțin, în principal, străromânilor și românilor.

În răstimpul dintre anii, circa 275—1025, documentează autorul, fosta Dacie Traiană sud-carpatică a fost populată fără întrerupere. Elementele etnice care au asigurat permanența vieții au fost daco-romanii și mai apoi străromânii și românii.

Dacă «barbarii», inclusiv slavii, în momentul pătrunderii lor la Dunărea de Jos, erau păstori, nomazi sau seminomazi, daco-romanii au fost, în principal, agricultori stabili, păstori transhumanți (nu nomazi!) sau agricultori-pescari de-a lungul Dunării. Existența populației autohtone stabile de agricultori, a constituit o condiție *sine qua non* a trăirii populațiilor migratoare, nesedentarizate, pe aceste meleaguri. Autohtonii au fost obligați, vreme îndelungată, să predea străinilor o parte din roadele muncii lor și o parte din bogățiile solului și subsolului, sub formă de tribut. Relațiile care s-au stabilit între migratori și băștinași — chiar în condițiile în care primii nu erau prezenți efectiv în nordul Dunării, ei dominau acest teritoriu din afară — sînt specifice modului de producție tributar.

Autorul respinge teza, după care spațiul de etnogeneză al românilor ar coincide numai cu Transilvania și regiunile limitrofe, cu Dacia Traiană ori cu granițele politice de astăzi ale României. Procesul de romanizare a cuprins și pe dacii din afara granițelor Imperiului roman (Muntenia și Moldova de Sud au cunoscut — totuși — stăpînirea romană), deși romanizarea acestora s-a desfășurat într-o perioadă mai îndelungată de timp și a fost mai puțin intensă decît cea existentă asupra dacilor supuși. Autorul afirmă : «nu credem într-o «românizare» a teritoriilor locuite de «dacii liberi» (p. 192). Un rol important în romanizarea populației din afara granițelor nord-dunărene ale Imperiului l-au avut mișcările de populații din spațiul carpato-balcanic, întîmplate după anul 275, continuarea stăpînirii romane în părțile sudice ale Daciei după Aurelian, recuceririle din sec. al IV-lea și secolele V—VI, precum și răspîndirea creștinismului în limba latină.

În actualul stadiu al cercetărilor se constată că în secolele VIII—XI, atât la nordul cât și la sudul Dunării de Jos se formează și se dezvoltă un mare complex cultural pe care autorul îl numește carpato-balcanic. Înlocuirea termenului de cultură *Dridu (balcano-danubiană)* cu cel de *complex cultural carpato-balcanic*, reflectă mai fidel realitățile arheologice și istorice ale secolelor VIII—XI din spațiul carpato-balcanic.

Tendențele de a atribui — în mod exclusiv — complexul carpato-balcanic românilor sau slavo-bulgarilor, sînt respinse de autor și consideră complexul cultural carpato-balcanic că are un fond etno-cultural comun — atât în sudul cât și în nordul Dunării — și anume romanitatea moesică, avînd o bază tracică, și cea dacică, care are aceeași bază, pe de o parte, și civilizația romană orientală, pe de alta. Pe lângă lumea traco-dacică romanizată, ajunsă într-un anumit stadiu de evoluție etno-culturală și lingvistică, ca element fundamental, la formarea acestui complex cultural au contribuit, într-o măsură deosebită de la o zonă la alta, slavii, populațiile germanice tîrzii din spațiul carpato-ponto-balcanic, grecii de la Marea Neagră și unele elemente răsăritene (bulgarii turanici). Formarea și dezvoltarea complexului cultural carpato-balcanic nu pot fi explicate fără a avea în vedere puternicele influențe pe care le-a primit din partea civilizației bizantine.

Daco-romanii, străromânii și românii, spune în încheiere autorul, au fost și sînt purtătorii și moștenitorii unei civilizații, în esență romano-bizantină, cea mai strălucitoare civilizație a antichității europene. Rădăcinile civilizației daco-romane însă nu se opresc la epoca lui Traian, acela care a fost *Optimus Princeps* pentru lumea romană, ci sînt împlîntate adînc în creațiile materiale și spirituale ale geto-dacilor marelui Burebista, ai lui Cotiso și ai lui Decebal — regele erou al neamului său.

Traco-(daco)-romanii au vorbit limba latină din provinciile răsăritene ale Imperiului roman. Străromânii și românii au vorbit și vorbesc aceeași limbă. «*Romani fuimus et sumus*», ar fi spus oricare traco-(daco)-roman. «*Români am fost și sîntem*» spune oricare dintre români (p. 201).

Lucrarea se impune prin importanța subiectului tratat documentat, critic și cu acurateță stilistică, aducînd o reală contribuție istoriografiei românești, care vine din partea unuia din harnicii și pasionații cercetători ai generației tinere de istorici, care se afirmă în Oltenia.

Pr. I. IONESCU

Bibliografia Mihai Eminescu (1866—1970), volumul I OPERA, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1976, 278 p., 30/21.

O bibliografie, generală și cât mai completă, a celui mai mare poet al țării și unul din geniile literare ale lumii, era o datorie culturală-națională a României. O îndeplinește cel mai înalt și mai competent for științific-cultural al țării, Academia Republicii Socialiste România, cum se și cuvinte, al cărei membru postmortem este M. Eminescu. Biblioteca Academiei R.S.R. (director general acad. Șerban Cioculescu) și-a asumat executarea acestei obligații de onoare. Personalul de specialitate de la Serviciile ei de bibliografie a adunat materialul și a întocmit vasta lucrare bibliografică (au colaborat: Nicolae Liu, Valeria Trifu — conducătorii lucrărilor —, Sevastia Bălășescu, Marin Cernea, Ana Ioachim, Angela Marinescu, Liana Miclescu, Aurora Nasta, Neonila Onofrei, Traian Păunescu-Ulmu, Irina Pușchilă, Sergiu Sălăgean, Avram P. Teodor, Liliana Țopa-Alexandrescu, Eleonora Vlăduțiu. Rodica Fochi și Valeria Trifu au sistematizat materialul în volum și au alcătuit indicii). Este rodul unei munci asociate, de forțe și de competenți unite. Altfel nici nu se poate (cele citeva încercări individuale de bibliografii eminesciene, precum cea a lui N. Zaharia (1923), G. Călinescu (1938), Grațian Jucan (1961), Elena Stan (1969), sînt parțiale și mai mult contribuții). Au lucrat zece ani (1967—1974). Au prospectat 375 volume cu opera lui M. Eminescu — poezii, proză, dramaturgie, articole... — și 935 de periodice,

din care 658 cu materiale și referințe la opera eminesciană și 277 fără. Pe liste separate sînt notate titlurile publicațiilor, cu anii respectivi. Între periodicele cu referințe eminesciene sînt citate «Biserica Ortodoxă Română» (anii 1874—1875; 1913—1916; 1921—1970), «Biserica și Școala»-Arad (1877—1948), «Buciumul ortodox — Glasul Bisericii» (1942—1970), «Foaia arhidiecezană»-Caransebeș (1886—1950), «Îndrumătorul bisericesc»-Cluj—Sibiu (1923—1965), «Mitropolia Moldovei»-Iași (1925—1943; 1947—1970), «Raze de lumină»-București (1929—1934), «Telegraful Român»-Sibiu (1865—1866; 1868; 1872—1873; 1883—1968), «Unirea»-Blaj (1891—1945) ș.a.

În *Cuvîntul înainte* (p. 7), acad. Șerban Cioculescu observă *interesul literar* de amploare obștească — în toate ținuturile țării și la toate vîrstele — față de opera și viața lui M. Eminescu, cu specificarea că «niciodată ca în zilele noastre nu s-a manifestat acest fenomen de foame și de sete intelectuală, fixat asupra unuia singur dintre marii noștri clasici (M. Eminescu). Este permanent cerut în librării, iar edițiile de zeci de mii de exemplare, în tiraj de mase, nu stăruie în librării decît un număr neînsemnat de zile, spre a se face din nou simțită reeditarea cît mai grabnică».

Ca unul care cunoaște numeroasele dificultăți ale unei asemenea întreprinderi literare-editoriale, precum depistarea și inventarierea materialului imens, lipsa unor bibliografii anterioare, răstimpul de peste o sută de ani..., d-sa declară că lucrarea *Bibliografia lui Mihai Eminescu* «nu-și arogă privilegiul impertinent al perfecțiunii, nu are caracter infailibil, ci, ca tot ce e omenesc, are limite și greșeli». Lucrarea se va desăvîrși cu observații, corecturi și completări propuse din afară, de la cititori.

Valeria Trifu și Rodica Fochi arată și ele, în *Introducere* (p. 9—13), că «lucrarea este departe de-a fi exhaustivă și nu reprezintă decît un moment de infinita succesiune a generațiilor de bibliografi care, odată cu noile cercetări, vor adăuga la tezaurul informației eminesciene, noi date, încă necunoscute, după cum noi înșine am împlinit, cu surse inedite, fondul lăsat de înaintași». Colectivul de colaboratori, precizează ele în continuare, s-a străduit să realizeze o lucrare cît mai mult pe măsura valorii marelui nostru poet național și să se înscrie cu ea în rîndul marilor bibliografii similare din alte țări (citează: *Bibliografia A. S. Pușchin*, Moscova, 1949, 996 p.; *Bibliografia Schiller*, Weimar, 1959, 570 p.; *Bibliografia Goethe*, Heidelberg, 1965, 879 p.). Declară lucrarea «un modest omagiu», la glorioasa aniversare de 125 de ani de la nașterea genialului poet — ianuarie 1975.

Primul volum cuprinde numai opera eminesciană, grupată de genuri: poezie, proză, teatru, articole politice... Pe lîngă opera propriu-zisă, s-a inclus și referințele la ea — recenzii, cronici, note, citate —, dovedind ecoul ce l-a avut opera lui M. Eminescu de-a lungul vremii.

Volumul bibliografic *Mihai Eminescu, Opere*, astfel conceput și îndeplinit, este împărțit în 8 capitole.

Cap. I (p. 29—124) cuprinde *edițiile* apărute în limba română, cu două subdiviziuni: ediții datate, ediții nedatate.

Cap. II (p. 125—194) — *Poeziile lui M. Eminescu apărute în periodice* (integrale și fragmente), cu subdiviziunile: Poezii în limba română, Poezii traduse în limbi străine, Poezii populare culese de M. Eminescu, Poezii populare culese de M. Eminescu traduse în limbi străine.

Cap. III (195—218) — *Proză apărută în periodice* (integrală și fragmente) cu subdiviziunile: Proză literară în limba română, Proză populară, Proză literară tradusă în limbi străine, Ziaristică, cu paragrafele: Articole apărute în limba română, Republicări, Articole apărute în limbi străine.

Cap. IV (p. 218—221) — *Teatru*, cu subdiviziunile: Operă dramatică, Cronică dramatică.

Cap. V (221—228) — *Corespondență, rapoarte școlare, documente, adevăruri*, cu subdiviziunile: Scrisori trimise de M. Eminescu, Scrisori trimise de M. Eminescu unor persoane neidentificate, Scrisori primite de M. Eminescu, Corespondență purtată între diverse persoane în care e vorba de M. Eminescu, Rapoarte școlare, documente, adevăruri.

Cap. VI (p. 229—241) — *Aforisme*.

Cap. VII (p. 242) — *Traduceri făcute de M. Eminescu*: Versuri, Proză, Teatru.

Cap. VIII (p. 243—262) — *Melodii pe versuri de M. Eminescu*, cu subdiviziunile: În broșuri și culegeri, În periodice.

În ceea ce privește opera eminesciană tipărită în volume (ediții), constatăm, citind și contabilizând titlurile citate, că de la prima ediție *Poezii*, din anul 1884, prefațată de Titu Maiorescu, și pînă la *Sărmanul Dionis* — Proză fantastică (Prefață de Aurel Martin) din 1970, deci în răstimp de aproape nouăzeci de ani, s-au tipărit în românește 233 de ediții Eminescu (223 datate și 16 nedatate), cîte trei ediții în fiecare an! Fiecare ediții bucurîndu-se de numeroase referințe (din totalul de 786 numere ale capitolului întii, 553 numere sînt referințe.

Observăm că opera eminesciană s-a bucurat de editori și comentatori din personalitățile culturale cele mai de seamă ale țării, începînd cu Titu Maiorescu, urmat de I. L. Caragiale, A. Vlahuță, N. Iorga, A. D. Xenopol, C. Dobrogeanu-Gherea, Emil Gîrleanu, Mihail Dragomirescu, prof. Gh. Adamescu, G. Bogdan-Duică, Lucian Blaga, E. Lovinescu, G. Ibrăileanu, prof. Constantin Botez, Ion Pillat, G. Călinescu, D. Panaiteșcu-Perpessicius, M. Sadoveanu, Tudor Arghezi, D. Murărașu, D. Caracostea ș.a., pînă la actualii George Muntean, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Mihail Beniuc, Eugen Simion, Teodor Vărgolici, Flora Şuteu ș.a.

Cît privește traducerea în alte limbi, merită remarcat faptul că poezia și proza eminesciană s-au impus atenției și preferinței străinilor de timpuriu — aproape cînd poetul era în viață. Prima traducere în limba franceză s-a făcut în anul 1890; în limba germană în 1892. Traducerile în limbi străine s-au înmulțit în fiecare an. Pînă în 1970, literatura eminesciană s-a tradus și s-a tipărit în limbile: franceză, germană, italiană, engleză, poloneză, rusă, cehă, spaniolă, turcă, greacă, armeană, arabă, cerchiză, maghiară, bulgară... După cum arată volumul *Cartea românească în lume* (1975), din opera lui M. Eminescu s-a tipărit în 28 de țări, de pe toate meridianele globului, în 90 de volume, împărțind întietatea cu I. L. Caragiale și I. Creangă; de fapt deținînd întietatea, căci se cunoaște cît de greu este de tradus poezia. M. Eminescu a oprit preferința și stăruința unor valoroși traducători, precum prof. László Gáldi, prof. Ortiz Ramiro, Mario Ruffini, D. Cuclin, Franyó Zoltan, Albert Rafael, Mario Terezia, L. Barral, Hubert Juin ș.a.

Un omagiu emoționant sînt compozițiile muzicale pe versuri de M. Eminescu (cap. VII). Au compus melodii pe versuri eminesciene un număr de peste 120 (una sută douăzeci!) de compozitori, începînd cu Eduard Caudella (*La arme, Se bate miezul nopții, Pajul Cupidon*), urmat de D. G. Kiriac (*Codrule, codruțule?, Revedere*), Gh. Dima (*Ce te legeni, codrule?, De ce nu-mi vii?, Dorința, La mijloc de codru des, Peste vîrfuri de catarge, Se bate miezul nopții, Somnoroase păsărele, Și dacă ramuri bat în geam...*), George Ștephănescu (*De ce nu-mi vii?, Kamadeva, La Bucovina, Lasă-ți lumea ta uitată, La steaua..., O, rămii, Pe lîngă plopul fără soț, Somnoroase păsărele, Barcarola /Stelele-n cer/, Și dacă ramuri bat în geam...*), D. Cuclin (*Ce te legeni, codrule?*), Mihail-Jora (*Afară-i toamnă, Doină /Ce stă vîntul să tot bată/, La steaua care a răsărit, Peste vîrfuri de catarge, Și dacă ramuri bat în geam...*), Vasile Popovici (*Adio, Atît de fragedă, Cînd amintirile, De ce nu-mi vii?, Dorința, De-or trece anii, La steaua care a răsărit, Ochiul tău iubit, Pe aceeași ulicioară, Pe lîngă plopul fără soț, Sara pe deal, Și dacă ramuri bat în geam, Te duci...*), Tudor Ciortea (*Stelele-n cer, Între păsări, La steaua..., Somnoroase păsărele...*), Eusebie Mandicevschi (*Colindele, Valurile, vînturile /Dintre sute de catarge/, Revedere, Noapte bună /Somnoroase păsărele/*), Paul Constantinescu (*Freamăt de codru, La mijloc de codru des, Peste vîrfuri — madrigal, Stelele-n cer — madrigal*), I. A. Zirra (*Peste vîrfuri...*), Marțian Negrea (*Rugăciune*), Alfred Mendelshon, Sabin Drăgoi, Iacob Mușeșianu, Gheorghe Dendrino, Gheorghe Scheletti, Enrico Mezzetti, Teodor Teodorescu, Nelu Ionescu, Sorban Quileim, Papp Eugen, Gheciu Diamandi, Stan Golestan, Tudor Flondor, Gheorghe Șoima (profesorul de la Institutul teologic de grad universitar din Sibiu) și mulți alții. Multe melodii ale acestora au intrat în repertoriul popular, în manualele școlare, în programele serbărilor și manifestațiilor artistice-culturale. Multe melodii pe versuri de M. Eminescu sînt transpuse în limbi străine.

Un *Indice de nume* (p. 255—262) și un *Indice de lucrări* (p. 263—278) încheie Bibliografia. În Indicele de nume sînt cîteva inadvertențe (exemplu: Gheorghe Șoima indicat la nr. 4557 este, în volum la nr. 4559; la fel Nelu Ionescu indicat la nr. 4549 este la nr. 4551; și altele de acest fel.

Ca iconografie câteva ilustrații de epocă: Portretul lui M. Eminescu (cel de la Viena), Coperta primei ediții de Poezii (1884), Coperta revistei *Familia* de la Oradea și prima poezie a lui M. Eminescu publicată în ea (nr. 6, din 9 martie 1866), poezia *De-așiu avé*, semnată Mihaiu Eminescu, nume, după cum se știe, dat de Iosif Vulcan, din Eminoviciu; *Lăcrămioarele învățăceilor gimnasiști de-n Cernaueuț*, coperta broșurii în care poetul a publicat prima sa poezie «La mormîntul lui Aron Pumnul», semnată M. Eminoviciu (privatist); *Convorbiri literare*, an. IV (martie 1870—martie 1871), Iași, 1871, revista în care poetul a publicat mare parte din poeziile sale — prima a fost «Venere și Madonă»; *Almanachulu «Societății Academice Socială-literară «România Jună»*, Viena, 1883, în care a apărut, prima oară, poemul «Luceafărul» (p. 132—133).

M. E m i n e s c u, *Dicționar de rime*, Ediție îngrijită de Marin Bucur și Victoria Ana Tăușan, Seria Dicționarele Albatros, Editura Albatros, București, 1976, 710 p.

În același timp cu *Bibliografia Eminescu* s-a pregătit și s-a tipărit un *Dicționar de rime Eminescu*, fapt ce învederează prioritatea literară și editorială nepereche ce o deține Luceafărul poeziei românești.

Într-o cuprinzătoare Prefață (p. 5—31), Marin Bucur, cu competență de bransă, s-ar putea spune (de câțiva ani editează *Caietele lui M. Eminescu*), arată argumentat că *Dicționarul de rime* face parte din opera eminesciană, aparține propriu-zis lui M. Eminescu. Pe genialul poet l-a preocupat laborios ideea unui Dicționar de rime, care lipsea literaturii românești, în plin avînd și înflorire prin Eliade-Rădulescu, Bălcescu, Alexandrescu, Bolintineanu, Odobescu, Alecsandri..., (o modestă încercare făcuse Gheorghe Asachi, în anul 1813, prin *Rimario Moldavo*, rămas în manuscris; după Eminescu s-au tipărit, în 1890, în București, un *Dicționar de rime*, de către Brochet și Senea (!), și un *Dicționar complet de rime* (peste 20.000 de cuvinte), de către Timoleon G. Nebunelli (!), în Galați (f.a.).

M. Eminescu a lucrat mulți ani, începînd cu popasul în Viena și îndeosebi în perioada ieșeană (1874—1877) și cea bucureșteană (1877—1883), la alcătuirea unui Dicționar de rime. Cunoșteau preocuparea aceasta și au vorbit de ea prietenii poetului (Slavici, Duiliu Zamfirescu, Caragiale...).

Marin Bucur combate părerea afirmată și susținută de mulți, deci oarecum curentă, că poetul a notat rime pentru uz personal, pentru procesul său de creație, nu pentru un Dicționar de rime de sine stătător.

Explică și demonstrează că M. Eminescu a conceput *Dicționarul de rime* nu ca un auxiliar *pro domo sua*, liste de rime pentru uz personal, ca să se aprovizioneze cu rime pentru creații personale, ci ca o lucrare în înțelesul propriu al cuvîntului, ca o operă de sine stătătoare, de interes literar-cultural, obștesc-național. Se deduce aceasta din felul cum a lucrat.

A conceput *Dicționarul* său de rime într-o viziune de larg orizont și chiar personală, unică în literatura românească și în cea europeană a secolului trecut. Din lecturile sale diverse și vaste, din culegeri de poezie populară, în drumurile prin țară, a notat rime felurite, cu precădere pentru cele noi și necunoscute. Au rămas de la el 7 caiete manuscris cu rime pentru Dicționar. Se află la Biblioteca Academiei R. S. R. Ele au fost lăsate de poet, împreună cu alte manuscrise și hîrtii, lui Titu Maiorescu, care le-a donat Academiei Române, în anul 1904. Academia le-a legat în mape și le-a numerotat (în total sînt 40 de mape, cu cc. peste 15.000 de foi). Ele constituie comoara de nestemate a patrimoniului cultural național. Caietele manuscris cu coloane de rime pentru *Dicționarul de rime* sînt de la nr. 2254—2262, 2264—2265, 2268, 2271—2276, 2278, 2283—2286, 2291—2291, 2306—2308. Pe acestea le-a transcris și le publică în prezentul *Dicționar de rime*. Sînt, într-adevăr, muncă și material eminesciene.

Prefațatorul observă că M. Eminescu n-a notat rimele sale, dintre cele mai de rară frumusețe! El a ignorat la fel și rimele cunoscute din poezia contemporană! El n-a năzuit să facă un inventar al rimei românești. Ci a căutat rime noi, necunoscute; a stăruit să dea valori poetice cuvintelor românești, să le innobileze liric, să îmbogățească fondul rimei naționale.

Astfel, valoarea *Dicționarului de rime* al lui M. Eminescu nu constă în cantitatea de cuvinte, ci în diversitatea și calitatea lor poetică, în valențele lor euforice-poetice. Genialul poet a intuit posibilitățile poetice ale limbii românești. A simțit că există un univers infinit poetic al limbii române, în afara poeziei propriu-zise. A expus limba unui examen general eufonic și polifonic, la diapazonul geniului său, ca să încorporeze creației poetice și poeziei cât mai mult din lexicul românesc.

Eminescu nu s-a gândit să întocmească un *Dicționar de rime poetice*, prin ele însele (deși numai și simpla lor înșiruire în coloane are sonorități poetice); dimpotrivă, el a notat rime dintre cele mai prozaice — multe nume proprii, geografice, mitologice, de oameni... Dar ele pot să câștige și să-și sporească încărcătura poetică, prin împerecherea și incorporarea lor în structura muzical-poetică a limbii, în simfonia inefabilă a limbii, pe portativul poetic al limbii. Iar operația aceasta este meritul poezilor și al scriitorilor (căci sînt și poeți în proză — M. Sadoveanu, Gala Galaction...) să facă cuvintele să vibreze, să cînte. «Cu *Dicționarul de rime*, Eminescu a alcătuit un *corpus aestheticum*. Nimeni nu se gîndise să arate, la o asemenea altitudine, capacitatea estetică genuină a limbii noastre de totdeauna, geniul ei artistic».

În alegerea rimelor, poetul s-a postat pe o poziție dintre cele mai judicioase, devenită normativă: a arătat interes deopotrivă și limbii populare și celei literare, a notat cuvinte neaoșe, arhaice, dar și neologisme. Editorii remarcă, în privința neologismelor, *Dicționarul* este o revelație. Eminescu a modernizat limba românească literară, cu un secol mai înainte. A privit limba în dinamica ei de creștere și înnoire, prin cooptarea de cuvinte noi, semn de viabilitate. O limbă care nu primește cuvinte noi este ca un pom uscat, la care nu mai vin păsărele să cînte pe crăci — a spus el. Însuși poetul a sporit lexicul național cu numeroase cuvinte. *Dicționarul de rime* este totodată o lucrare de lexicografie poetică. El a îmbogățit fondul rimei românești cu constelații de cuvinte.

A notat tot felul de cuvinte (virtual rime), de la nume comune la nume proprii de oameni, geografice, istorice, filozofice, mitice..., de pe toate meridianele pămîntului. N-a trecut cu vederea nici un domeniu, nici un sector. Găsim notate cuvinte biblice, teologice, bisericesti, precum: David, Irod, Gog-Magog, Dalila, Mesia, Sion, sinedriu, psalm (cu pluralul psalme!), Vifleimuri, epifanie, triod, condac, ortodox, Șiva, Madonă, vlădică, sfeșnic, pusnic, aghiasmă, catapeteasmă, schismă, molitvă, teolog, metafizic, exarch, ecleziarch, patriarh, kyriarch, arhiereu, protoiereu, antereu, dveră, polieleu, Luther, hoga, dogmă, credință, Papă-papi, mănăstirile Putna, Agapia, și chiar Șaguna (mitropolitul Andrei Șaguna!), ș.a.

Un imens aparat de note și comentarii, plasate pe dreapta paginilor, iar de la cap. *Fragmentarii și răzlețe subliniare*, în total 4.400, însoțesc coloanele de rime eminesciene. Este aportul personal al editorilor, pe lângă munca de citire și transcrierea manuscriselor, foarte dificilă și obositoare, pînă la istovire și mai rău. Acad. Perpessicius, care a zăbovit mulți ani la manuscrisele eminesciene publicînd monumentalele volume Eminescu, *Opere* — ediție critică (6 volume), a mărturisit și a preavizat că cerneala genialului poet iriază emanații de flacără care ard vederea (acad. Perpessicius a orbit).

Editorii *Dicționarului de rime* pun în paralelă cuvintele-rime notate de Eminescu cu întregul fond de rime românești în poezia tipărită pînă la Eminescu. Des citat este mitropolitul Dosoftei, cu *Psaltirea în versuri*, mitropolitul-poet fiind recunoscut ca «Emines u secolului al XVII-lea».

Dicționarul de rime, idee, preocupare, muncă și material eminesciene, întregesc opera genialului poet. El își menține semnificația și valoarea istorico-literară. Au toată dreptatea editorii să declare că «limba românească, prin *Dicționarul de rime* al lui Eminescu, intră într-o aventură spectaculară a geniului».

Pr. Gheorghe CUNESCU

REVISTA REVISTELOR MITROPOLITANE

«GLASUL BISERICII», revista oficială a Sfintei Mitropolii a Ungrovlahiei, an XXXI (1975) :

Numărul 7—8, pe lunile iulie-august, cuprinde :

— Redacția, *La a XXXI-a aniversare de la eliberarea Patriei* (p. 697—704)

— articol festiv în care se face o succintă trecere în revistă a realizărilor îndeplinite de poporul român în cei 31 de ani de la eliberarea patriei, prin care se demonstrează că vasta operă de așezare a societății și a civilizației românești pe temelii noi, pe temelii socialiste, este rodul luptei și activității neobosite a întregii obști românești : muncitori, țărani și intelectuali grupați în jurul Conducătorilor Statului nostru.

Totodată se evidențiază că clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, care și-au împletit totdeauna destinele și activitatea lor cu destinele și aspirațiile poporului român, au participat cu dăruire la toate aceste îndepliniri de viață nouă în patria noastră.

— Redacția, *Un eveniment de importanță istorică pentru Europa și întreaga lume* (p. 705—708)

— editorial închinat încheierii la 30 iulie 1975, a lucrărilor Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa, lucrări desfășurate la Helsinki. Evidențiind importanța hotărârilor luate la această conferință general-europeană, care constituie o reală contribuție la instaurarea unei noi ordini economice și politice în lume, la democratizarea relațiilor internaționale și la făurirea unei lumi mai bune și mai drepte, spre binele și fericirea tuturor oamenilor, editorialul subliniază poziția Bisericii Ortodoxe Române de adeziune totală la aceste hotărâri și de sprijinire cu entuziasm a îndeplinirii acestor hotărâri, poziție exprimată în telegrama adresată cu acest prilej Președintelui Republicii Socialiste România, Domnului Nicolae Ceaușescu, de către Prea Fericitul Părinte Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

— Redacția, *Sărbătorirea numelui Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian* : 2 august 1975 (p. 709—710)

— o succintă dare de seamă asupra felului cum a decurs — în cadru restrâns și în timpul lucrului — sărbătorirea numelui Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian. La această festivitate sobră au participat parte din membrii Sfântului Sinod, conducătorii și funcționarii superiori ai Administrației Patriarhale, ai Centrului arhiepiscopesc și al Instituțiilor de învățământ teologic din București.

După oficierea Tedeumului de mulțumire, oficiat în paraclisul patriarhal, în cabinetul patriarhal, în numele celor prezenți, a adus cuvânt de felicitare înaltului sărbătorit, I. P. S. Teoctist, mitropolitul Olteniei.

În cuvântul de răspuns, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a mulțumit celor prezenți și a stăruit asupra vizitei pe care a făcut-o, în fruntea unei delegații sinodale la Ierusalim, cu prilejul terminării Așezămintelor ortodoxe române de la Ierusalim : căminul și biserica.

În rubrica «*Îndrumări pastorale și omiletice*» :

— Pr. Zenovie Moșoiu, *Predică la Duminica a treia după Paști* (p. 711—714) ;

— Pr. Ioan Hrișcu, *La Sfântul Prooroc Ilie* (p. 714—716) ;

— Pr. David Popescu, *La Duminica a șasea după Rusalii* (p. 717—719) ;

— Pr. Prof. Gh. Calciu, *La Schimbarea la Față a Domnului* (p. 719—725) ;

— Diacon Marin N. Pană, *La Adormirea Maicii Domnului* (p. 725—727) ;

— Prof. Tudor Popescu (†), *La Duminica a opta după Rusalii* (p. 727—731) ;

— Diac. Prof. O. Bucevschi, *Sinodul de la Niceea (325)* (p. 732—733) ;

— Arhim. Ieronim Motoc, *Despre rostul lumînărilor în biserică* (p. 733—735).

În rubrica «*Pentru pacea a toată lumea*» :

— Redacția, *Acțiuni în slujba păcii : iulie-august* (p. 736—740).

— Diac. Prof. O. Bucevschi, *Știri ecumenice* (p. 741—744).

— Cezar Vasiliu, *Conferința teologică interconfesională de la Cluj-Napoca* (p. 744—748).

În rubrica «*Articole și studii*» :

— Pr. Prof. I. Constantinescu, *Rugăciunile pentru cei morți* (p. 749—763)

— o prezentare dezvoltată și bine documentată a temeiurilor aduse din Sfânta Scriptură, din Sfânta Tradiție, din Mărturisirile de credință ortodoxe și din practica Bisericii despre rostul, importanța și necesitatea rugăciunilor pe care Biserica creștină le-a orînduit să fie făcute de cei vii pentru cei morți.

— Lector Sebastian Barbu-Bucur, *Axionul «Ingerul a strigat» în armonizarea lui D. G. Kiriac* (p. 763—778)

— în analizarea acestui axion, care face parte din *Contribuțiile la armonizarea melodiilor psaltice* (publicat în «Glasul Bisericii», nr. 7—8/1974), autorul demonstrează că D. G. Kiriac este primul compozitor care a redat cu o puternică expresie simțirea românească într-un discurs muzical deosebit de interesant și unitar, în care nu se mai poate face separație între stilul laic și cel religios.

În rubrica «Documentare» :

— Prof. Cornel Rădulescu, *Primele traduceri românești ale cărților de ritual. Secolele XVI—XVIII* (Studiu istoric, liturgic și lingvistic, partea treia) (p. 779—806)

— în continuarea dezvoltatului și documentatului său studiu, autorul se ocupă în această parte de următoarele aspecte ale problemei :

1. «Traducerile din prima jumătate a secolului XVII» : a) Cartea bisericească românească în Țara Românească ; b) Cartea bisericească românească în Moldova ; c) Cartea bisericească românească în Ardeal ;

2. «Traducerile din a doua jumătate a secolului XVII» : a) În Moldova ; b) În Țara Românească ; c) Traduceri și tipărituri.

IV. «Triumful cărții de slujbă în românește în prima jumătate a secolului XVIII» : 1. Antim Ivireanul.

— Diac. lector Nicu Moldoveanu, *Manuscrise muzicale bizantine cu notație antechryzantică din Bi-*

blioteca Sfintului Sinod și din Biblioteca palatului patriarhal din București (p. 807—812)

— după o scurtă introducere asupra importanței acestui fel de manuscrise, autorul prezintă următoarele manuscrise : 1. Din Biblioteca Sfintului Sinod : manuscrise grecești 46, 43, 28, 10 ; 2. din Biblioteca palatului patriarhal manuscrisele grecești 206, 235, 185.

— Diac. Gheorghe Dinică, *Chipuri de ierarhi compozitori, traducători, prelucrători și mari cîntăreți ai muzicii bisericești* (p. 812—823)

— în studiul său, autorul se oprește în partea întâi, «Perioada 1813—1909», asupra activității pe tărîm muzical, a următorilor ierarhi : episcopul Gheorghe Teposu-Argeșu, mitropolitul Slivestru Andreievici Morariu și mitropolitul Moldovei Iosif al II-lea Naniescu.

— Diac. doctorand Marin N. Pană, *Manuscrise liturgice din Biblioteca Patriarhiei române* (p. 824—834)

— sînt prezentate succint 34 manuscrise liturgice, provenite de la Mînăstirea Căldărușani (foste la fondul Institutului teologic și al Seminarului Central).

În rubrica «Comemorări» :

— Pr. Prof. Dumitru Popescu, *Comemorarea mitropolitului Nifon la 100 de ani de la moartea sa* (p. 835—839).

După rubrica «Viața bisericească în cuprinsul Mitropoliei» : — «Arhiepiscopia Bucureștilor» (p. 840—853) ; — «Episcopia Buzăului» (p. 854—858) ; — «Episcopia Dunării de jos» (p. 859—867), revista se încheie cu rubrica «Recenzii» (p. 868—880).

«MITROPOLIA ARDEALULUI», revista oficială a Arhiepiscopiei ortodoxe române de Alba Iulia și Sibiu, a Arhiepiscopiei Vadului, Felea-cului și Clujului și a Episcopiei Oradiei, an. XX (1975) :

Numărul 6—8, pe lunile iunie-august, cuprinde :

«23 August 1944—23 August 1975» :

— Pr. Prof. Dr. Grigorie Marcu, *Ziua cea scumpă a poporului român* (p. 405—410)

— articolul editorial închinat sărbătoririi zilei de 23 August 1975, în care, documentat și plin de avînt, autorul demonstrează că tot ce se face în România, în epoca nouă, deschisă de marea zi de 23 August 1945, pentru dezvoltarea multilaterală a societății, a națiunii noastre socialiste, se face pentru om, pentru binele și fericirea lui. De aceea omul contemporan al societății noastre trebuie să fie la înălțimea progresului general uman, la nivelul capacităților creatoare ale oamenilor muncii.

În rubrica «Biserica și problemele vremii» :

— Redacția, *Unitari — chiar și decît puhoai-le mai tari* (p. 411—415)

— articol închinat momentului care a demonstrat unitatea întregului popor român care, indiferent de nație și de credință religioasă, a format un tot întreg ce s-a opus calamităților provocate de inundațiile din 1975, reușind să micșoreze pagubele pe care furia puhoaielor le-ar fi putut produce dacă tot poporul nu s-ar fi opus ca un singur om.

Articolul este însoțit de publicarea textului cuvîntării rostite de I. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, în catedrala mitropolitană din Sibiu, în ziua de Duminică, 13 iulie 1975.

În rubrica «Studii» :

— Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Monografiile parohiale. Scurte îndrumări pentru preoți* (p. 416—438)

— inițiativa cercetării trecutului bisericilor parohiale și prezentarea succintă, dar bine documentată, a monografiilor parohiale a preocupat totdeauna pe mulți dintre preoții slujitori îndeosebi în Transilvania și Banat.

La un nivel mai înalt, studierea monografică a bisericilor de sat a fost făcută metodic în cadrul seminarului de istoria Bisericii Române de la facultatea de teologie din București, sub îndrumarea fostului profesor pr. Nicolae M. Popescu. Multe din lucrările monografice întocmite sub îndrumarea lui au fost publicate în revistele centrale bisericești și în diferite foi eparhiale.

În prezent profesorul de istoria Bisericii Române de la Institutul teologic de grad universitar din Sibiu la inițiativa lărgirii acestei cercetări în cadrul catedrei la angajarea tuturor preoților slujitori să dezgroape trecutul fiecărei biserici parohiale, înjghebând mici muzee parohiale și schițe monografice asupra bisericilor parohiale. Acțiunea aceasta vrednică de toată lauda are nevoie de îndrumare competentă și de exemplificare încurajatoare.

Este ceea ce face Părintele Profesor Păcurariu în acest studiu. Mai întâi prezintă : I. «Istoricul monografiilor parohiale din Transilvania și Banat pînă la 1944»; apoi înfățișează : II «Cercetările monografice asupra parohiilor din Transilvania și Banat după 1944», pentru ca în partea a doua a studiului să dea îndrumări preoților cum trebuie făcută o monografie a bisericii parohiale.

Astfel în paragraful III. — «Perspective de viitor», Părintele Profesor Păcurariu prezintă pe larg cum trebuie să fie întocmit «Planul unei monografii parohiale», iar într-un dezvoltat paragraf, intitulat «Îndrumări bibliografice», publică o bogată listă de lucrări alese, necesare la munca pentru întocmirea unei monografii parohiale.

Lăudînd această nobilă inițiativă, subliniem, împreună cu Părintele Profesor Păcurariu, că, în adevăr, «o monografie bine concepută și temeinic documentată va dovedi, mai presus de toate, continuitatea românilor pe meleagurile pe care le locuiesc». Iar monografiile parohiale întocmite de preoți vor constitui «un act cu profunde semnificații patriotice».

În rubrica «La Locurile Sfinte» :

— † Vasile, Episcopul Oradiei, *Vizita Prea Fericitului Părinte Patriarhal Justinian la Locurile Sfinte* (p. 439—460) [— o dezvoltată dare de seamă asupra călătoriei pe care Prea Fericitul Părinte Patriarhal Justinian — în fruntea unei delegații sinodale formate din : Mitropoliții Iustin al Moldovei și Teoctist al Olteniei, Arhiepiscopul Teofil al Clujului, Episcopul Vasile al Oradiei și Episcopul Antonie, vicar patriarhal ; Pr. C. Pârvu, consilier patriarhal, clerici și diaconi a făcut-o la Locurile Sfinte între 20 și 30 mai 1975.

Scopul călătoriei a fost întreit : întoarcerea vizitei pe care Sanctitatea Sa Benedict, Patriarhul Ierusalimului și al Întregii Palestine a făcut-o Bisericii Ortodoxe Române în 1968 ; vizitarea Locurilor Sfinte ; și sfințirea Așezămîntului și Paraclisului ortodox român de la Ierusalim.

În cadrul dării de seamă sînt publicate cuvîntările rostite în diferite momente ale vizitei de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, de Sanctitatea Sa Patriarhul Benedict al Ierusalimului și alte personalități civile și bisericești].

— Diacon Prof. Sorin C o s m a, *Problema binefacerii ca virtute creștină* (p. 461—475) [— autorul demonstrează că binefacerea creștină definește iubirea în acțiune îndreptată pe plan multilateral, în funcție de situațiile cu care este confruntată iubirea ca faptă morală. În acest sens binefacerea creștină s-a generalizat în Noul Testament și în limbajul bisericesc sub numele de milă, compasiune, milostenie, bunătate, bunăvoință, dăruire, ajutorare, comuniune cu semenul, slujire a vieții semenului, adică participarea activă la viața semenului, la necazurile și la bucuriile lui.

Așadar pentru înfăptuirea binefacerii ca virtute creștină este nevoie de o viziune obiectivă pe plan individual și afirmarea binelui ca relații cu semenii, sub formă practică, adică acțiunea de a da binelui valoarea obiectivă prin întrepătrunderea echitabilă și echilibrată între binele personal și binele ce se cuvine semenului.

În demonstrarea sa documentată, autorul se oprește pe larg asupra : I. «Lămuririi noțiunii» ; II. «Problemei binefacerii în gîndirea antică» ; III, «Milosteniei privite ca virtute în Vechiul Testament» ; IV. «Binefacerii privite ca virtute în Noul Testament» ; V. «Sensului binefacerii ca virtute creștină»].

— Doctorand Dumitru C o l o t e l o, «*Tradiția apostolică a lui Ipolit și importanța ei ca izvor pentru istoria cultului creștin* (p. 476—488) [— în lucrarea sa de seminar susținută în cadrul pregătirii doctoratului în teologie, autorul urmărește să prezinte unele din cele mai importante ipoteze în legătură cu «Tradiția apostolică» a lui Ipolit, pentru ca apoi să tragă unele concluzii în lumina celor mai recente și mai obiective cercetări.

Studiul este organizat astfel : I. «Considerații generale» ; II. Autorul «Tradiției apostolice» ; III. «Cîteva considerații cu privire la versiunile «Tradiției apostolice» ; IV. «Cuprinsul Tradiției apostolice» (1. Reglementări ale vieții creștine în «Tradiția apostolică» ; 2. Cultul Bisericii primare oglindit în «Tradiția apostolică»); V. «Importanța Tradiției apostolice».

În concluziile studiului, autorul precizează că «Tradiția apostolică» a fost de real folos pentru Biserica primară, constituind o armă deosebit de eficace împotriva ereziilor cultice. De aceea «Tradiția apostolică» are o mare importanță istorică, ea fiind cel mai vechi document liturgic din veacul III și fiind unul din elementele de bază ale cultului Bisericii primare].

— Ierom. Veniamin M i c l e, *Zahariu Boiu* (1834—1903) (p. 489—496) [— evocarea distinsului preot și profesor de teologie ortodoxă română din

Transilvania, care prin activitatea desfășurată pe tărîm teologic, cultural, social și național, s-a impus ca o personalitate de seamă a vremii sale, fiind ales — pentru meritele sale — membru corespondent al Academiei Române].

— Ilie Fracea, *Roman Melodul*: «*Imn învierii lui Lazăr*» (p. 497—509) [— după ce în prima parte este prezentată viața și opera renumitului imnograf, stăruind îndeosebi asupra operei sale «*Imn Învierii lui Lazăr*», este publicat în traducere acest imn, care conține 18 strofe].

— Pr. Prof. Nic. Petrescu, *Din munca didactică: Cultura clasică, auxiliar prețios în formarea instructiv-educativă a elevilor seminariilor teologice* (p. 510—516) [— în articolul său, autorul se oprește la: I. «*Valoarea documentară a studiilor clasice*»; II. «*Arta operelor clasice, model pentru creația literară*»; III. «*Aprofundarea și îmbogățirea cunoștințelor limbii române prin studiul limbilor clasice*»; IV. «*Dezvoltarea gândirii profunde prin studiul limbilor clasice*»; V. «*Valoarea educativă a studiului limbilor clasice*»].

În rubrica «*Îndrumări omiletice*»:

— Pr. Prof. D. Belu, *Mama în familia de azi. Predică* (p. 517—520);

— Pr. Ioan Garlonța, *Predica la Duminica Mironosițelor: Femeia creștină și misiunea ei* (p. 520—522);

— Diac. Prof. Dr. Ioan N. Floca, *Predica la Duminica Sfinților Părinți de la Sinodul IV Ecumenic de la Calcedon (451)* (p. 522—525);

— Pr. T. Burcuș, *Predică la Duminica a doua după Rusalii* (p. 525—528);

— Preot Ion Bunea, *Predică la Duminica douăzecea după Rusalii: Îmbolnăvirea și moartea sufletească prin păcat* (p. 528—530).

— † Nicolae, Mitropolitul Ardealului, *Cuvîntări ocazionale*: — În timpul vizitei la Sibiu a Secretarului general al Consiliului Ecumenic al Bisericii, Dr. Philip Potter, în timpul Liturghiei din ziua de 22 iunie 1975, în catedrala mitropolitană din Sibiu (p. 554—555); — În timpul ședinței festive în aula Institutului teologic din Sibiu (p.

559—561); — La festivitatea de închidere a anului universitar 1974—1975 la Institutul teologic de grad universitar din Sibiu, în ziua de 29 iunie 1975 (p. 572—573).

— † Antonie, Episcop vicar patriarhal, *Cuvîntare ocazională* rostită în aula Institutului teologic din Sibiu, în ziua de 22 iunie 1975, în timpul vizitei făcute la Sibiu de Secretarul General al Consiliului Ecumenic al Bisericii, Dr. Philip Potter (p. 557—558).

În rubrica «*Aniversări*»:

— Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Alba Iulia în viața Bisericii Ortodoxe Române* (p. 531—536) [— articol festiv închinat împlinirii a 2000 de ani de existență a orașului Alba Iulia și a 375 de ani de la Unirea Transilvaniei cu Țara Românească sub Mihai Viteazul].

În rubrica «*Urme din trecut*»:

— Prof. Dr. Iuliu Ișă și Prof. Vasile Olteanu, *Descoperirea unui manuscris românesc al Bibliei de la sfîrșitul secolului XVI și începutul secolului XVII la Scheii Brașovului* (p. 537—544) [— descrierea manuscrisului care înglobează 93 de pagini și aparține lui Popa Vasile cronicarul, însoțit de interesante observații, cu făgăduința că prin coroborarea însemnărilor de pe acest manuscris și de pe alte manuscrise, autorii vor prezenta un studiu monografic asupra acestui manuscris și asupra activității copistului «*popa Vasile cronicarul*»].

— Prof. Traian Marcu, *Mitropolitul Dosoftei. 300 de ani de la apariția Psaltirii în versuri* (p. 544—546).

— Nicolae Edroiu — Iosif Vaida, *Insemnarea preotului Ioan Damsea, Căpîlna (Bihor), referitoare la revoluția de la 1848—1849 din Transilvania* (p. 546—548).

— Prof. Titus Roșu, *Insemnări și inscripții bihorene despre «umblatul» cărților și alte informații* (p. 548—550).

După rubrica «*Recenzii*» (p. 551—553) și după rubrica «*Viața bisericească*» în cuprinsul Mitropoliei (p. 554—580), revista se încheie cu rubrica «*Insemnări*» (p. 581—584).

«MITROPOLIA OLTENIEI», revista oficială a Arhiepiscopiei Craiovei și a Episcopiei Râmnicului și Argeșului, an XXVII (1975):

Numărul 7—8, pe lunile iulie-august, cuprinde:

— «*Mitropolia Olteniei*», *La cea de a XXXI-a aniversare a eliberării patriei. Virtualitățile zilei de 23 August pentru noi* (p. 483—486) [— editorial care precizează semnificațiile pe care le are în istoria poporului român ziua de 23 August 1944, zi plină de conținut istoric și de virtualități pentru poporul român. În adevăr în această zi aniversară se cuprinde sinteza mutațiilor structurale împlinite în

viața poporului român, atât prin actul eliberării dar mai ales prin faptul că odată cu ea poporul român a intrat într-o epocă nouă, în care stările învechite au apus și s-a pus început autenticei suveranități a poporului.

Sub acest aspect sînt sintetic analizate împlinirile din cei 31 de ani de muncă rodnică ce s-au scurs de la eliberarea patriei, în care ierarhii, clerul și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române și-au împlinit destinele cu destinele întregului popor român.

Este apoi publicat textul telegramii trimise cu acest prilej Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, de către I. P. S. Mitropolit Teoctist în numele ierarhilor, clerului și credincioșilor din Oltenia].

— *Cronicar*, *În spiritul solidarității obștești* (p. 487—488) [— o impresionantă evocare a eroiceii solidarități obștești manifestate de întreg poporul român în vremea inundațiilor din anul 1975, mărturie a acelei nebiruite alăturări a omului lângă om, care face cu puțință stăpînirea firii, după firescul rost al existenței oamenilor de «a stăpîni pămîntul și de a se iubi între ei»].

— *Redacția*, *Noile orizonturi de la Helsinki — august 1975* (p. 489—491) [— o succintă prezentare a sensului adînc general uman al actului final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa, ale cărei lucrări s-au desfășurat la Helsinki (Finlanda), între 30 iulie și 1 august 1975.

După analizarea orizontului deschis de Conferința pentru securitatea europeană, sînt analizate căile cooperării, pe care le stabilește acest document, în laturile economiei, științei și tehnicii și ale mediului înconjurător; de asemenea sînt semnalate domeniile și formele schimburilor și cooperărilor comerciale și industriale în scopul deschiderii spre relații interstatale în spirit de respect reciproc și armonie între toate popoarele].

În rubrica «Aniversări» :

— *Pr. D. Bălășa*, «1750—Pelendava, Craiova—500». *Biserica domnescă Sfîntul Dumitru și vechimea orașului Craiova* (p. 492—505) [— autorul își propune să desprindă istoricul orașului Craiova în perioada migrației popoarelor, care s-a abătut ca un uragan asupra «Daciei felix» și asupra «urmașilor romanității orientale», arzînd cronicile, spărgînd pietrele și îngropîndu-le și făcînd cîntecele să tacă.

În demonstrația studiului este scos la lumină un fir de aur din pînza trecutului nostru : «Valahia mică, Oltenia strămoșească și românească dintru început, avînd ca inimă Pelendava (Cetatea pelenilor, a pielarilor) și cetatea romană, răscolite de atîtea ori de triburile nomade, a renăscut din propria-i cenușă în «Cetatea Craiovei».

Temeinic documentat și bogat în importante note subliniare, studiul se oprește îndeaproape asupra următoarelor aspecte :

Craiuva-Craiuova-Craiova veche, în care demonstrează grandoearea și importanța celui mai vechi oraș din Oltenia : Craiuova-Craiova.

În partea a doua, în paragrafele : *Biserica veche a Craiovei și O ctitorie domnească mai veche de 1651* (dată cînd biserica a fost restaurată de Matei Basarab), autorul demonstrează că «vasele găsite în temeliea bisericii vechi Sfîntul Dumitru (ale cărei ziduri au o grosime de «un stînjen și mai bine») sînt legate de ritualul sfințirii temeliei acestei bi-

serici și vechimea lor fixează vechimea fundației. Biserica Sfîntul Dumitru a fost deci ridicată de un crai, în jurul anului 1000»].

În încheierea studiului sub titlul *Vechimea Craiovei*, autorul sintetizează datele (puse în discuție pentru prima dată acum) care demonstrează vechimea bisericii Sfîntul Dumitru, astfel : «Nu se putea construi o biserică în secolul XVII și să i se așeze, după ritual, în temelie vase din secolele VIII—IX». (Ipoteza că aceste vase fuseseră găsite într-un mormînt și folosite la zidirea bisericii este înlăturată de rînduiri tipiconale care nu îngăduiau utilizarea vaselor găsite în morminte).

Grosimea zidului «de un stînjen și mai bine» — reînfilnită la nici una din bisericile din jur — dovedește vechimea și rolul strategic al acestei fundații în care se adăpostea puterea locală, organizată, în caz de atac.

Din acestea autorul concludă că biserica veche Sfîntul Dumitru din orașul Craiova aparține secolelor VIII—XI. Iar existența acestei biserici de proporții mari demonstrează că biserica Sfîntul Dumitru a fost construită în mijlocul unei comunități laice, de asemenea de mari proporții. Aceasta atestă că vechea așezare Craiova s-a dezvoltat în și mai vechea Pelendava, demonstrînd că acest pămînt a fost locuit în permanență de același popor].

— *Prof. C. Ciulu*, *Biserici craiovene ctitorite de breslași* (p. 506—519) [— după prezentarea succintă a fenomenului organizării breslelor, apărute din necesitatea de reglementare a producției, a înființării de noi ateliere, în vederea apărării profesionale a meșteșugarilor, autorul prezintă activitatea ctitorială a breslelor în Craiova, în veacurile XVIII—XIX.

Sînt pe scurt și temeinic documentat prezentate bisericile — în special cele de zid — ctitorite de breslași precum : Sf. Ilie, Sf. Gheorghe Vechi, Sf. Ioan Sebastian, biserica Obedenaru, Sf. Nicolae, Vechi, Sf. Mina sau Pătru Boj, Sf. Gheorghe Nou, Maica Precista ot Dud, Sf. Nicolae din Craiovița, Sf. Nicolae Ungureni, Toți Sfinții — «Bășica», Sf. Nicolae ot Dorobănița, Sf. Arhangheli sau Sf. Voievozi, Mîntuleasa, Sf. Nicolae-Belivacă, Toți-Sfinții-Hagi-Enuși, Capela cimitirului Sineasca, biserica Harșu, biserica Oota și Sfinții Trei Ierarhi.

(Aceste așezăminte ctitorite de neguțătorii și meșteșugarii Craiovei au fost construite și decorate în stilul brîncovenesc. Importanța lor constă și în faptul că pe lângă ele au lat ființă școli particulare și publice, care au contribuit la dezvoltarea învățămîntului craiovean. Îndeosebi trebuie menționate școlile de la Madona Dudu, Sfîntul Ilie și Obedenaru și altele].

— *Radu Crețeanu*, *Daniile făcute de Craiovești și de craioveni la Locurile Sfinte și la Muntele Atos* (p. 520—531) [— autorul desprinde și uneori identifică din masa daniilor românești cunoscute documentar daniile care au ca autori domni

și boieri craiovești sau donatori din regiunile Craiovei, prezentând aceste danii nu pe așezăminte, adică pe ctitorii, ci pe persoane, adică pe ctitori.

Sînt astfel prezentate daniile făcute la Locurile Sfinte și la Muntele Atos de către : — Barbu Craioveanu și frații săi ; — Neagoe Basarab ; — alți boieri craiovești ; — Mihai Viteazul ; — Radu Șerban ; — Matei Bașarab ; — Constantin Șerban ; — Șerban Cantacuzino ; — Constantin Brîncoveanu ; diversi boieri craioveni.

o listă bibliografică cuprinzînd 36 de titluri de lucrări completează studiul].

— Pr. I. D. B., *Craiova străbătînd veacurile* (p. 532—536) [— îmbinarea sintetică a datelor rezultate din cercetările arheologice, istorice și documentare publicate în rubrica «1750 — Pelendava, Craiova — 500» a ziarului craiovean «Înainte», dintre 3 iulie — 4 septembrie 1975, urmărind să informeze pe cititori asupra formelor îndelungatei existențe și dezvoltări a orașului Craiova].

În rubrica «Articole și studii» :

— Arhim. Ilias Mastroghianopoulos, *Bizanț, o lume a spiritului și a dragostei* (VII) (p. 537—542) [— continuînd publicarea traducerii făcute de Pr. Olimp N. Căciulă, revista publică acum capitolele : «Canoane referitoare la dragostea creștină», «Obiceiuri, testamente, reuniuni de dragoste»].

În rubrica «Studii biblice» :

— Pr. Prof. Nic. Petrescu, *Tilcuirea apostolului duminical (XII). Duminica șaptea după Rusalii : Romani XV, 1—7* (p. 543—546).

În rubrica «Pagini de antologie patristică» :

— Sfîntul Vasile cel Mare, *Omilie împotriva miniei* (p. 547—553) [— traducere după textul grec publicat în Migne, P. G. XXXI, 353—372, făcută de Pr. D. Fecioru].

— Sfîntul Gherman, Arhiepiscopul Constantinopolului, *Tilcuirea Sfintei Liturghii* (p. 554—557) [— publicarea, în continuare din nr. 3—4/1975 al aceleiași reviste, a traducerii făcute de Pr. Prof.

Nic. Petrescu. În această parte este publicat textul capitolului IV : «Liturghia credincioșilor»].

În rubrica «În spiritul activității pastorale» :

— Pr. I. Ioanicescu, *Veșmintele liturgice și semnificația lor simbolică* (III) (p. 558—562) [— continuare din nr. 3—4/1972 al aceleiași reviste. În această parte sînt prezentate «Veșmintele arhieresti» : epigonațiul sau bedernița, mantia, mitra, engolpionul sau panaghiul, dichero-tricherele, vulturul].

În rubrica «Drumar omiletic» :

— Pr. Ilie Brătianu, *Rodul chemărilor lui Iisus pentru noi. Predica la Duminica doua după Rusalii* (p. 563—565) ;

— Pr. Leon Iftodi, *Predică la praznicul Sfîntului Prooroc Ilie Tesviteanul* (p. 565—568) ;

— Arhim. Prof. Ioasaf Ganea, *Predică la Duminica noua după Rusalii* (p. 568—571).

În rubrica «Manuscriptum» :

— O traducere românească inedită a scrierii religioase spaniole «Desiderie» (V) (p. 572—586) [— publicarea în continuare (din nr. 1—2/1974 a aceleiași reviste) a traducerii și prezentării făcute de Pr. Paul Mihail și Dr. Zamfira Mihail.

În acest număr sînt publicate capitolele 1—12 din partea III a lucrării].

În rubrica «Însemnări» :

— Diac. Prof. Ioan N. Floca, *Legile agrare bizantine cunoscute de români* (p. 587—588) ; și *Însemnătatea Sinodului de la Calcedon* (p. 588—591).

Prof. Victoria Popovici, *Urme ale renașterii în Țările române (sec. XV—XVII)* (p. 591—593).

După rubrica «Cronica bisericească» : «Biserica Ortodoxă Română» (p. 593—599) ; — «Arhiepiscopia Craiovei» (p. 599—618) ; — «Episcopia Rîmnicului și Argeșului» (p. 618—620) ; — «Bisericele Ortodoxe surori» (p. 620—621), revista se încheie cu rubricile «Recenzii» (p. 622—636), și «Revista revistelor» (p. 637—638).

«MITROPOLIA BANATULUI», revista oficială a Arhiepiscopiei Timișoarei, a Caransebeșului și a Episcopiei Ardealului, an. XXV (1975) :

Numărul 7—9, pe lunile iulie-septembrie, cuprinde :

— *Cinstirea vredniciei* (p. 303—305) [— editorial în care, evidențiind momentele importante din viața Bisericii Ortodoxe pe pămîntul patriei noastre în decursul istoriei, sînt subliniate puritatea credinței și dăruirea jertfească pe care Biserica Ortodoxă Română le-a dovedit în raporturile sale cu celelalte Biserici Ortodoxe în trecut, corectitudinea cu care Biserica Ortodoxă Română întreține relații cu toate Bisericele creștine în epoca ecumenistă actuală și profunda înțelegere și unitate de vederi cu care Biserica Ortodoxă Română participă la acțiunile pe care le

întreprinde statul român pentru împămîntenirea păcii și colaborării între toate popoarele și între toate credințele din lumea de azi].

În rubrica «Dreapta credință a Bisericii» :

— Pr. Prof. Dr. Nicolae Neaga, *Duminica în lumina Sfînților Părinți* (p. 306—312) [— ca o completare a articolului *Temeiurile sărbătoririi Duminicii* (publicat în «Mitropolia Banatului», nr. 1—3/1972) autorul înfățișează învățătura ortodoxă despre semnificația zilei Domnului — Duminica, folosindu-se de argumente biblice și îndeosebi patristice. În acest fel profesorul de Exegeza Vechiului Testament de-

monstrează diferența reală între Sabatul mozaic și duminica creștină].

— Anca Manolache, *O contribuție creștină la problematica «Anului internațional al femeii»* (p. 313—323) [— prezentind mai întâi străduințele făcute în ultima vreme — și îndeosebi în «Anul internațional al femeii» — pentru regăsirea rolului just al femeii în societatea omenească, autoarea «invită pe omul de azi la o reflecție matură pentru reconsiderarea femeii drept ceea ce este: «ipostas purtător și păzitor al vieții».

În demonstrația sa, Anca Manolache dovedește cu prisosință că, abordind problemele de actualitate, știe să pătrundă temeinic în esența lor profundă pentru a evidenția apoi, cu pricepere de gânditor de finețe, aspectele cele mai importante ale problemei studiate.

Astfel în studiul de acum reușește să evidențieze că reconsiderarea actuală a femeii în societate își are temei, pe plan teologic, în prețuirea autentică pe care a acordat-o femeii creștinismului primar.

În această perspectivă Anca Manolache demonstrează că raporturile substanțiale între ipostasurile bărbat și femeie nu pot fi decât cele de fraternitate în cadrul aceleiași unice naturi umane, în sensul că drepturile la libertate, la egalitate și dreptate socială se subsumează fraternității. Iar, pentru a se asigura supraviețuirea neamului omenesc, trebuie restabilită fraternitatea între bărbat și femeie, care sînt împreună responsabili de păstrarea vieții în lumea creată.

De aceea, încheie autoarea, desconsiderarea ipostasului femeie de către ipostasul bărbat în cadrul unicei făpturi umane, — indiferent de nivelul, de etapa istorică ori de zona geografică la care s-ar produce această desconsiderare — constituie crimă împotriva fraternității, care este realitatea ontologică a neamului omenesc].

În rubrica «Studii»:

— † Dr. Vasile Coman, Episcopul Oradiei, *Probleme de antropologie creștină* (p. 324—333)

— urmărind să înfățișeze punctul de vedere creștin în problema fundamentală a contemporaneității, adică în problema omului, autorul, folosind rezultatele cercetărilor actuale și aducînd colectivul creștin ortodox asupra lor, studiază unele aspecte principale de antropologie creștină cu implicațiile pe care acestea le au.

Demonstrația studiului se oprește îndeosebi la:

1. «Condiția umană, problemă principală a zilelor noastre»;
2. «Om și natură»;
3. «Omul în comuniune cu semenii săi»;
4. «Viața creștină ca Euharistie».

În întregul cuprins se subliniază faptul că, din punct de vedere creștin, eforturile făcute pentru lărgirea cunoașterii omului, pentru intrajutorare în acțiunea de creare a condițiilor necesare pentru punerea în valoare a tuturor capacităților umane și pentru împlinirea destinului făpturii umane, toate aceste

eforturi au un caracter pozitiv și sînt pline de speranțe. Însă nu trebuie pierdut din vedere că credinciosul este ființa psiho-fizică, dar și ființa religios-morală, și că este chemat să trăiască și să-și îndeplinească în chip conștiincios și cu simț de răspundere datoriile atît față de societate cît și față de Dumnezeu.

— Petru Horhoianu, *Activitatea spirituală a lui Dimitrie Cantemir* (p. 334—357)

— inclusă în programul U.N.E.S.C.O. comemorarea renumitului savant român de la începutul veacului XVIII, Dimitrie Cantemir, a prilejuit publicarea în ediții alese a operelor lui de către Academia Republicii Socialiste România și apariția a numeroase și valoroase studii în țară și peste hotare. Articolele și studiile au abordat diferite aspecte ale gândirii și operei lui Dimitrie Cantemir.

Studiul publicat de Petre Horhoianu urmărește să înfățișeze aspectul teologic în gîndirea filozofică a marelui umanist. De aceea autorul face apel la lucrările de seamă ale lui Dimitrie Cantemir, îndeosebi *Divanul și Imaginea de nezugrăvit a științei sacrosancte* — cunoscută mai ales sub numele de *Metafizică*.

Întemeiat pe numeroase citate, studiul lui Petre Horhoianu evidențiază raportul esențial ce există între gîndirea lui Dimitrie Cantemir și concepția teologică ortodoxă, în special în concepția despre Sfînta Treime, despre cosmologie și antropologie, așa cum rezultă din cuprinsul tratatului lui Cantemir despre *Metafizică*.

În prima parte a studiului Petru Horhoianu încadrează personalitatea renumitului savant român în perspectiva istorică a momentului cultural-spiritual european de la sfîrșitul veacului XVII și din primul pătrar al veacului XVIII, adică epoca în care se întîlnesc Renașterea tîrzie cu umanismul epocii moderne care duce la iluminismul raționalist; iar ca loc, gîndirea lui Dimitrie Cantemir se formează în Bizanțul care reprezenta punctul de contact între gîndirea orientală persano-arabă, gîndirea greco-latină și gîndirea creștină. De aceea latura teologică a operei lui Dimitrie Cantemir trebuie conspectată în lumina acestui moment din dezvoltarea umanismului.

În adevăr, Dimitrie Cantemir a ajuns să fie un gînditor profund ortodox, după cum mărturisește însuși în «Cartea de închinăciune» către fratele său Antioh Cantemir, domnitorul Moldovei: «La fel (cu Tales filozoful) și eu înalt slavă, cinste și închinăciune lui Dumnezeu cel în Treime, dar Unul după natură, împăratul veacurilor și a toate cîrmuitorul și Țiitorul: mai întîi, pentru că nu m-a făcut străin și de altă credință, ci creștin ortodox; în al doilea rînd pentru că nu m-a făcut adept al altei Biserici, ci al celei Ortodoxe răsăritene; și în al treilea rînd, pentru că m-a făcut și m-a născut nu fratele altcuiva, ci al prea luminăției tale, din același tată și din aceeași mamă...».

Adică creștin, ortodox, și român din ținutul Fălciului și format mai tîrziu în mediul de superioară cul-

tură umanistă și teologică din Bizanțul cu dascăli consumați și cu spiritul adâncit în științele umaniste și în disciplinele sacre ale teologiei ortodoxe.

Iar faptul că viziunea filozofică a lui Cantemir despre lume și viață se acoperă pe de-a întregul cu viziunea ortodoxă, constituie dovada că spiritualitatea ortodoxă răsăriteană pătrunsesse adânc în spiritul lui Cantemir pe mai multe căi: 1. pe cea intuitiv-tradițională prin îngrijirea părintească, într-o familie de răzești moldoveni, creștin ortodoxă; 2. pe calea instruirii și îndrumării în învățătura și în credința Bisericii Ortodoxe de către călugărul Ieremia Cacavela; 3. pe calea lecturii personale pînă aproape de memorizarea Scripturii Vechiului și Noului Testament; 4. prin cercetare asiduă și studiere aprofundată a învățaturii dogmatice, morale și spirituale a Bisericii Ortodoxe în vestita Academie superioară a Patriarhiei Ecumenice din Constantinopol pe care Dimitrie Cantemir a frecventat-o.

Petre Horhoianu încheie capitolul acesta despre formarea teologică a lui Dimitrie Cantemir care — în ciuda culturii lui cosmopolite și-a păstrat curat sufletul de moldovean ortodox — precizînd că acest fapt ciudat se explică prin influența puternică a spiritualității Bisericii Ortodoxe răsăritene, care s-a legat și și-a înfrățit destinul și rostul ei în împărăția «de dincoace» cu destinul istoric al comunităților social-umane, naționale; în ele și cu ele a crescut și ea, cu ele a pățimit, cu ele a suferit și s-a bucurat în împlinirea misiunii ei divine de a conduce aceste comunități naționale spre împărăția «de dincolo».

În adevăr Biserica Ortodoxă răsăriteană nu a constituit un așezămînt spiritual care s-ar fi suprapus din exterior, din afară și împotriva voinței comunităților naționale, îngrădind pînă la sufocare, în chingile unor formule dogmatice strîmte și întunecoase, posibilitatea de manifestare și de dezvoltare a spiritului lor; ci Biserica Ortodoxă a crescut în inima comunităților naționale legată în modul cel mai intim de ele, salvînd, în vremuri de vitregie istorică, tot ce aveau aceste comunități mai scump și mai specific: ființa și graiul prin care se exteriorizau în afara ființei lor.

Așa se explică de ce Dimitrie Cantemir manifestă în întreaga sa operă un interes stăruitor de a reliefa modul adânc de încopciere și de pătrundere a învățaturii Bisericii Ortodoxe în spiritualitatea comunității naționale a Moldovei.

Am stăruit îndeaproape asupra formării gînditorului, filozof și teolog, Dimitrie Cantemir, socotind că înfățișarea, cu atita limpezime, profunzime și justete a modului în care Cantemir înțelegea lumea și viața — pătruns de iubirea de adevăr și de iubirea de patrie și socotindu-se pe sine permanent integrat în comunitatea neamului — constituie noutatea și importanța studiului lui Petre Horhoianu.

În partea a doua a studiului, întemeiat pe cercetarea operei lui Dimitrie Cantemir în ansamblul ei, Petre Horhoianu demonstrează că în această operă se poate afla întregul sistem al învățaturii dogmatice ortodoxe, precum și elucidarea — în perspectiva

vremii respective — a problemei cunoașterii sau a gnoseologiei creștine, adică a raportului dintre rațiune și dogma revelată, expusă însă din punct de vedere filozofic.

Folosind îndeaproape cuprinsul celor două lucrări de bază pentru aceasta (*Imaginea de nezugrăvit a științei sacrosante și Divanul*), Petre Horhoianu lămurăște mai întii, în chip sumar, problema cunoașterii religioase și metafizice, pentru ca apoi să înfățișeze în conturări cit mai clare și concise cele două principale capitole ale dogmaticii ortodoxe: cosmologia și antropologia.

Neputîndu-ne opri pe larg asupra acestei părți, cu toate că expunerea interesantă a lui Petre Horhoianu o merită, prezentăm pe scurt doar subdivizarea acestei părți: 1. «Teologia cunoașterii»; 2. «Dogma teologică sau teologia divină»; 3. «Cosmologia»; 4. «Antropologia».

— Pr. doctorand Vasile Muntean, *Știri despre Biserica bizantină în istoriografia română pînă la Dimitrie Cantemir* (p. 358—367)

— lucrare de seminar, susținută în cadrul pregătirii doctoratului în teologie și întocmită sub îndrumarea Prof. Al. Elian.

Întrucît producția literară în domeniul istoriei este foarte variată, autorul se oprește asupra cronografelor neogrecești — compendii de istorie universală, care s-au bucurat de largă popularitate, datorită formei lor atractive — care au predominat în istoriografia română din veacul XVII și chiar în veacul XVIII, influențînd pe autorii cronicilor românești. Cronicile românești, deși păstrează caracterul tradițional (de prezentare universală), pun accentul pe istoria locală; folosindu-se de analele anterioare vechi, completîndu-le cu traduceri din alte limbi pentru completarea informației istorice. Întreagă această înglobare este tributară gradului de cultură, concepției și spiritului selectiv al fiecărui cronicar, care folosește de preferință anumite izvoare: Gr. Ureche și Miron Costin — literatură umanistă europeană — îndeosebi polonă; Stolnicul Cantacuzino — literatura clasică greacă și latină.

Iar cu Dimitrie Cantemir perspectiva istorică se lărgăște considerabil, trecînd de la traducerea izvoarelor la interpretarea faptelor, la descoperirea cauzelor și la aflarea unor soluții plauzibile pentru anumite fapte.

Meritul cărturarilor români dinainte de Dimitrie Cantemir constă în redactarea lucrărilor lor în limba poporului, ceea ce a dus la formarea limbii române literare.

— Pr. Prof. Dumitru Abrudan, *Ierusalimul epocii celui de al doilea Templu* (p. 368—372)

— folosindu-se de ghidul pe care-l oferă intereșanta machetă a Ierusalimului din anul 66 î.d.Hr., autorul prezintă felul în care se înfățișa Cetatea sfîntă la începutul creștinismului, descriînd pe larg locurile în perspectiva istorică și conturînd în chip clar monumentele și locurile care au slujit ca scenă pentru evenimentele cunoscute din Biblie.

În rubrica «*Îndrumări omiletice și catehetice*» :

— † Vasile, Episcopul Oradiei, *Apostolat creștin. Predică la Duminica doua după Rusalii* (p. 373—376) ;

— Prof. L a t t e r n e r - S t o f f e l (Franța), *Păcatul împotriva Duhului Sfânt. Predică la Duminica șaptea după Rusalii* (p. 376—377) ;

— Pr. Prof. Sorin C o s m a, *Stăpînirea de sine. Predică la Tăierea capului Sfintului Ioan Botezătorul* (p. 377—381) ;

— Pr. Vasile P e t r i c ă, *Măreția cuvîntului și păcătoasa lui întrebuintare* (p. 381—384).

În rubrica «*Probleme pastorale*» :

— Pr. Prof. Dr. Dumitru C ă l u g ă r, *Din izvoarele catehezei* (p. 385—399).

— urmărind să demonstreze necesitatea alegerii cu atenție și cu tact pedagogic a materiei catehezei în dependență cu scopul catehizării și de cerințele sufletești ale catehumenilor, autorul analizează pe larg trei grupuri ale materiei catehezei.

I. *Secția istorică* : a) Vechiul Testament ; b) Noul Testament ; c) Sfînta Tradiție ; d) Istoria bisericească. II. *Materia dogmaticii și a moralei*. III. *Materia Liturgicii*.

În rubrica «*Aniversări*» :

— *Triumful luminii* (p. 400—403) ;

— articol festiv închinat sărbătoririi zilei de 23 August 1975.

În rubrica «*Urme din trecut*» :

— Viorel T i g u, *Un document inedit despre protopopul Gheorghe Stoica din Hațeg* (p. 404—405) ;

— publicarea în traducere în limba română a documentului emis la Caransebeș, la 29 noiembrie 1836, de Comandamentul general bănățean, cu privire la familia și averea protopopului Gheorghe Stoica din Caransebeș. Documentul scris în germana gotică se păstrează la Arhivele Statului, secția Timișoara sub cota 336/10.

— Dr. Aurel C o s m a, *Cursuri române de teologie în Timișoara la 1790* (p. 406—408).

— articolul înfățișează începuturile și existența, la 1790 a învățămîntului teologic român la Timișoara destinat pregătirii viitorilor preoți, învățămînt paralel cu învățămîntul pedagogic ce funcționa de mai înainte pentru pregătirea institutorilor pentru școlile naționale românești.

Articolul prezintă materiile de învățămînt, numărul auditorilor și date biografice a unora dintre profesori, precum protopopul Constantin Subomu și preotul Mihai Roșu.

— L. M i o r e a n, *Protopopul Avram Corcea și corespondența sa cu Ion Popovici-Bănățeanul* (p. 409—411) ;

— publicarea interesantei corespondențe între cunoscutul scriitor bănățean, Ion Popovici și preotul

Avram Corcea asupra creației literare a unui mare animator cultural al românilor : Iosif Vulcan.

În rubrica «*Treptele dezvoltării patriei*» :

— R e d a c ț i a publică (p. 412—421) o succintă prezentare a evenimentelor de seamă din perioada respectivă.

În rubrica «*Cronica bisericească*» :

— R e d a c ț i a prezintă (p. 422—440) scurte dări de seamă asupra evenimentelor principale care au avut loc în viața Bisericii Ortodoxe Române — pe plan intern și pe plan extern — în lunile iulie, august și septembrie 1975.

În rubrica «*Note și comentarii*» :

— *Pentru pace și securitate în Europa și în lumea întreagă* (p. 441—446).

— o analiză profundă asupra lucrărilor Conferinței pentru securitate și colaborare în Europa, care s-a desfășurat la Helsinki (Finlanda), între 30 iulie—1 august 1975.

— *Teologie și ecologie* (p. 440—442).

— o interesantă prezentare a consecințelor teologice ce decurg din perspectivele pe care le deschide înțelegerea justă a ecologiei ca știință a mediului înconjurător în care trăiesc oamenii în anumite relații cu mediul biologic și fizic.

— * * *, *Locul și rolul credincioșilor în Biserică* (p. 449—454).

— sînt prezentate și analizate considerațiile făcute de Arhiepiscopul Atenagora de Tiatira și Marea Britanie, Al. Schmemann și alții în legătură cu problema hirotonirii femeilor, ridicată de unele Biserici.

În legătură cu aceasta este semnalat pericolul pe care-l prezintă pentru dialogul ecumenic cunoașterea insuficientă a tuturor aspectelor bisericești pe care le ridică această problemă.

În același timp este evidențiat punctul de vedere pe care l-a susținut totdeauna Ortodoxia asupra rolului femeilor în Biserică, avînd ca temei faptul istoric al rolului pe care l-au îndeplinit diaconițele în epoca primară din viața Bisericii.

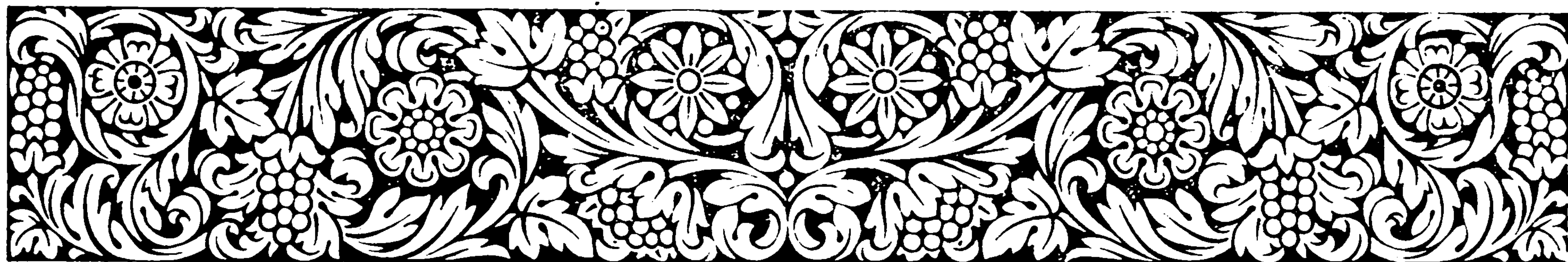
— * * *, *Erorile integrismului* (p. 454—456).

— o succintă analiză a integrismului așa cum este înțeles în cadrul Bisericii Romano-Catolice, îndeosebi în unele țări occidentale, ca pretenție de a dirija viața comunității. De altă parte astfel înțeles integrismul se opune oricărui dialog serios.

Comentariul demonstrează că Biserica creștină în general și cea Romano-Catolică în special are nevoie nu de *integrism* ci de *integrare* în viața omenirii, de colaborare cu societatea la îndeplinirea idealurilor nobile ale omenirii de astăzi și de totdeauna.

După rubrica «*Viața bisericească în cuprinsul Mitropoliei Banatului*» : — «Arhiepiscopia Timișoarei și a Caransebeșului» (p. 457—468) ; — «Episcopia Aradului» (p. 469—476), revista se încheie cu rubrica «Prezentări bibliografice» (p. 477—479).

Prof. Ion V. GEORGESCU

• PĂRTEA OFICIALĂ •

LUCRĂRILE SFÎNTULUI SINOD AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE ÎN SESIUNEA ORDINARĂ A ANULUI 1976

SPICUIRI DIN SUMARUL ȘEDINTELOR DE LUCRU DIN 16 NOIEMBRIE a. c.

La orele 9,30 dimineața, în prezența Prea Fericitului Patriarh Justinian, a II. PP. SS. Mitropoliți și PP. SS. Episcopi, Episcopi-Vicari și Arhierai Vicari — membri ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române — se oficiază Doxologia în paraclisul Palatului Patriarhal.

După oficierea Doxologiei, la orele 10, membrii Sfântului Sinod intră în sala sinodală.

La ședință ia parte domnul Gheorghe Nenciu, Vicepreședintele Departamentului Cultelor.

Prea Fericitul Patriarh Justinian invită pe P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, secretarul Sfântului Sinod, să dea citire apelului nominal.

Sînt prezenți: Prea Fericitul Patriarh JUSTINIAN al Bisericii Ortodoxe Române; Î. P. S. Mitropolit IUSTIN al Moldovei și Sucevei; Î. P. S. Mitropolit NICOLAE al Ardealului; Î. P. S. Mitropolit TEOCTIST al Olteniei; Î. P. S. Mitropolit NICOLAE al Banatului; Î. P. S. Arhiepiscop ANTIM al Tomisului și Dunării de Jos; Î. P. S. Arhiepiscop TEOFIL al Clujului; P. S. Episcop IOSIF al Rîmnicului și Argeșului; P. S. Episcop PARTENIE al Romanului și Hușilor; P. S. Episcop EMILIAN al Alba Iuliei; P. S. Episcop VISARION al Aradului; P. S. Episcop VASILE al Oradiei; P. S. Episcop ANTONIE PLOIEȘTEANUL vicar patriarhal; P. S. ROMAN IALOMIȚEANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor; P. S. NESTOR SEVERINEANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Craiovei; P. S. TIMOTEI LUGOJANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei; P. S. EPIFANIE TOMITANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos; P. S. TIMOTEI MARAMUREȘANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Clujului; P. S. GHERASIM PITEȘTEANUL, Arhieru-vicar al Episcopiei Rîmnicului și Argeșului; P. S. VENIAMIN RÎMNICEANUL, Arhieru-vicar al Episcopiei Buzăului și P. S. EFTIMIE BÎRLĂDEANUL, Arhieru-vicar al Episcopiei Romanului și Hușilor.

Se constată absența P. S. Episcop ANTIM al Buzăului, pentru motive de boală și a P. S. ADRIAN BOTOȘĂNEANUL, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Iașilor, trimis în misiune oficială peste hotare.

Prea Fericitul Patriarh Justinian roagă pe Domnul Gheorghe Nenciu, Vicepreședintele Departamentului Cultelor, să dispună citirea Deciziei de deschidere a sesiunii ordinare a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române pe anul 1976.

Domnul Director adjunct Iulian Sorin citește Decizia nr. 22766/666 din 11 noiembrie 1976 a Departamentului Cultelor pentru deschiderea sesiunii ordinare a Sfântului Sinod pe anul 1976.

Apoi, s-au trimis următoarele telegrame :

Domniei Sale

Domnului NICOLAE CEAUȘESCU

Președintele Republicii Socialiste România

Membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, întruniți în sesiunea ordinară anuală, doresc să exprime cu acest prilej Domniei Voastre și prin Domnia Voastră întregii Conduceri de Stat, cele mai alese sentimente de înaltă prețuire și profund devotament.

Ținem să Vă asigurăm, mult stimate Domnule Președinte, că în neobosita luptă pe care întregul popor român o duce astăzi sub înțeleapta conducere a Domniei Voastre pentru afirmarea ființei sale naționale, pentru libertate, neatârnat și progres, ca și pentru prietenia și colaborarea cu toate popoarele lumii, clerul și credincioșii Bisericii noastre sînt și vor fi mereu angajați cu întregul lor elan, avînd convingerea fermă că aceasta este calea ce duce spre marile împliniri ale istoriei Patriei și poporului nostru.

Președintele Sfântului Sinod

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

*

Domniei Sale,

Domnului MANEA MĂNESCU

Prim ministru al Guvernului Republicii Socialiste România

Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, întrunit în sesiune ordinară anuală, exprimă Domniei Voastre personal și Guvernului Republicii Socialiste România, cele mai sincere sentimente de înaltă stimă și aleasă prețuire, asigurîndu-Vă totodată de devotamentul neclintit și participarea neprecupețită a clerului și credincioșilor Bisericii noastre la toate acțiunile constructive pe care Conducerea țării le întreprinde pentru progresul material și spiritual al Patriei.

Președintele Sfântului Sinod

† Justinian

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

*

Prea Fericitul Părinte Președinte declară ședința deschisă și arată că scopul convocării Sfântului Sinod în ședința plenară de astăzi, este de a examina problemele înscrise pe ordinea de zi.

În continuare, Prea Fericirea Sa dispune a se da citire componenței comisiilor sinodale pentru sesiunea ordinară pe anul 1976.

P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, secretarul Sfântului Sinod, citește componența comisiilor sinodale de lucru ale sesiunii ordinare pe anul 1976.

Au început apoi dezbaterile :

P. S. Episcop-vicar Timotei Lugojanul, raportorul Comisiei canonică, juridică și pentru disciplină citește referate asupra :

1. *Tem. 13294/1976.* — Procesul verbal al Sinodului Permanent din 21 septembrie 1976, cu propunerea pentru alegerea P. C. Arhim. GHERASIM CUCOȘEL, în postul de Arhieru-vicar al Episcopiei Aradului.

Sinodul permanent, în ședința sa de lucru din 21 septembrie 1976, a luat în examinare adresa nr. 3440/1976 prin care P. S. Episcop Visarion al Aradului a recomandat pe P. C. Arhim. Gherasim Cucoșel, starețul Mînăstirii Putna, pentru a fi ales în postul vacant de Arhieru-vicar al Episcopiei Aradului.

Avînd în vedere actele de la dosar, ținînd seama de recomandarea P. S. Episcop Visarion al Aradului, în calitate de Chiriarh al locului și de propunerea Sinodului Permanent din 21 septembrie 1976, precum și de prevederile art. 104 și 129 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române, de propunerea Comisiei canonică, juridică și pentru disciplină, de rezultatul votării și de propunerea făcută de P. S. Episcop Visarion al Aradului, cu privire la titulatura noului ales, Sfîntul Sinod hotărăște :

— Aprobă alegerea P. C. Arhim. Gherasim Cucoșel, în postul vacant de Arhiepiscop-vicar al Episcopiei Aradului și îi acordă rangul de arhiepiscop.

— Aprobă ca, la propunerea P. S. Episcop Visarion al Aradului — chiriarhul locului, noul ales să poarte titulatura de «Hunedoreanul».

2. *Tem. 823/1976.* — Adresa Episcopiei Buzăului nr. 342/1976 cu propunerile pentru stabilirea atribuțiilor P. S. Arhiepiscop-vicar Veniamin Rîmniceanul.

În urma discuțiilor care au avut loc și la propunerea Comisiei canonică, juridică și pentru disciplină, Sfîntul Sinod hotărăște :

— Aprobă decizia nr. 1/1976 a P. S. Episcop Antim al Buzăului privind atribuțiile P. S. Arhiepiscop-vicar Veniamin Rîmniceanul în cadrul Episcopiei Buzăului.

3. *Tem. 2329/1976.* — Adresa Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului nr. 660/1976, cu propunerile pentru stabilirea atribuțiilor P. S. Episcop-vicar Timotei Lugojanul.

În urma discuțiilor care au avut loc și la propunerea Comisiei canonică, juridică și pentru disciplină, Sfîntul Sinod hotărăște :

— Aprobă decizia nr. 660/1976 a Î. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului privind atribuțiile P. S. Episcop-vicar Timotei Lugojanul în cadrul Arhiepiscopiei Timișoarei.

4. *Tem. 11000/1976.* — Adresa Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos nr. 5050/1976, cu decizia nr. 100/1976 a Î. P. S. Arhiepiscop Antim al Tomisului și Dunării de Jos, privind atribuțiile P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul.

În urma discuțiilor care au avut loc și la propunerea Comisiei canonică, juridică, și pentru disciplină, Sfîntul Sinod hotărăște :

— Aprobă decizia nr. 100/1976 a Î. P. S. Arhiepiscop Antim al Tomisului și Dunării de Jos privind atribuțiile P. S. Episcop-vicar Epifanie Tomitanul în cadrul Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos.

5. *Tem. 12409/1976.* — Decizia nr. 12210/1975 a P. S. Episcop Iosif al Rîmnicului și Argeșului privind stabilirea atribuțiilor P. S. Arhiepiscop-vicar Gherasim Piteșteanul.

În urma discuțiilor care au avut loc și la propunerea Comisiei canonică, juridică și pentru disciplină, Sfîntul Sinod hotărăște :

— Aprobă decizia nr. 12210/1975 a P. S. Episcop Iosif al Rîmnicului și Argeșului privind atribuțiile P. S. Arhiepiscop-vicar Gherasim Piteșteanul în cadrul Episcopiei Rîmnicului și Argeșului.

6. *Tem. 7352/1976.* — Adresa Arhiepiscopiei Sibiului nr. 2852/1976, privind recomandarea P. C. Protos Vasile Cornilă, duhovnicul Institutului teologic universitar din Sibiu, pentru a i se acorda rangul de arhimandrit.

Prin adresa nr. 2852/1976 Î. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului recomandă Sfîntului Sinod pe P. C. Protos Vasile Cornilă, duhovnicul Institutului teologic universitar din Sibiu, pentru a i se acorda rangul de arhimandrit.

În conformitate cu prevederile art. 82 al. 4 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și ale art. 7 lit. u din Regulamentul organelor centrale și la propunerea Comisiei canonică, juridică și pentru disciplină, Sfîntul Sinod hotărăște :

— Acordă P. C. Protos Vasile Cornila, duhovnicul Institutului teologic universitar din Sibiu, rangul de Arhimandrit.

7. *Tem. 17227/1976.* — Adresa Arhiepiscopiei Bucureștilor nr. 17253/1976 cu propunerea pentru a se acorda P. C. Protos Irineu Chiorbeja rangul de arhimandrit.

Prin adresa nr. 17253/1976, Arhiepiscopia Bucureștilor recomandă Sfîntului Sinod pe P. C. Protos Irineu Chiorbeja de la catedrala Mitropoliei Ungrovlahiei din București, pentru a i se acorda rangul de Arhimandrit.

Ținând seama de această recomandare, în conformitate cu prevederile art. 82 al. 4 din Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române și ale art. 7 lit. u din Regulamentul organelor centrale.

La propunerea Comisiei canonică, juridică și pentru disciplină, Sfântul Sinod hotărăște :

— Acordă P. C. Protos Irineu Chiorbeja, slujitor la catedrala Mitropoliei Ungro-vlahiei din București, rangul de arhimandrit.

8. *Tem. 17182/1976.* — Adresa Arhiepiscopiei Bucureștilor nr. 17305/1976, privind recomandarea tînărului Ignat M. Petru, licențiat în teologie, pentru aprobarea hirotoniei în preot în urma desfacerii căsătoriei civile fără efectuarea logodnei și căsătoriei religioase.

În urma discuțiilor care au avut loc și la propunerea Comisiei canonice, juridice și pentru disciplină, Sfântul Sinod hotărăște :

— Aprobă, prin pogorămînt, teologului Ignat M. Petru contractarea unei căsătorii civile și religioase cu dreptul de a se hirotoni preot.

9. *Tem. 11775/1976.* — Cererea seminaristului Stănescu N. Viorel, din com. Scurtu Mare, jud. Teleorman, prin care solicită aprobarea hirotoniei în preot, în urma desfacerii căsătoriei civile, fără efectuarea logodnei și căsătoriei religioase.

În urma discuțiilor care au avut loc și la propunerea Comisiei canonică, juridică și pentru disciplină, Sfântul Sinod hotărăște :

— Aprobă prin pogorămînt seminaristului Stănescu Viorel din com. Scurtu Mare, jud. Teleorman, contractarea unei căsătorii civile și religioase cu dreptul de a se hirotoni preot.

P. S. Arhiereu-vicar Eftimie Bîrlădeanul, raportorul Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și mînăstiri, citește referatele asupra :

10. *Tem. 16052/1976.* — Adresa Episcopiei Aradului nr. 6188/1976 privind mai buna organizare a Mînăstirii Hodoș-Bodrog în așezămînt monahal de sine stătător pentru călugări.

În urma discuțiilor care au avut loc și la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mînăstiri, Sfântul Sinod hotărăște :

— Ia act de dorința și hotărîrea Episcopiei Aradului cu privire la mai buna organizare a mînăstirii Hodoș-Bodrog ca așezămînt pentru călugări, începînd cu data de 1 ianuarie 1977.

11. *Tem. 16053/1976.* — Adresa Episcopiei Aradului nr. 6189/1976 privind mai buna organizare a Mînăstirii Prislop, com. Silvașul de Sus, jud. Hunedoara, ca așezămînt monahal pentru călugărițe.

În urma discuțiilor care au avut loc și la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și mînăstiri, Sfântul Sinod hotărăște :

— Ia act de dorința și hotărîrea Episcopiei Aradului cu privire la mai buna organizare a mînăstirii Prislop, ca așezămînt monahal pentru călugărițe, începînd cu data de 1 noiembrie 1976.

12. *Tem. 17277/1976.* — Dosare primite de la diferite eparhii din Patriarhia Română cu propuneri pentru tunderea în monahism a unor viețuitori din mînăstiri.

Ținând seama de avizele favorabile ale consiliilor duhovnicești ale mînăstirilor unde sînt închinoviați respectivii viețuitori, cerute de art. 34 din Regulamentul pentru organizarea vieții monahale.

Luînd în considerare că s-au îndeplinit prevederile art. 32 din Regulament, privind starea de rasofor.

Avînd în vedere stăruința sus numiților de a intra în cinul monahal :

În urma discuțiilor care au avut loc, în conformitate cu prevederile art. 34 din Regulament și la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mînăstiri, Sfântul Sinod hotărăște :

— Aprobă tunderea în monahism a următorilor : 1. Pr. Zamfir Mircea-Ștefan, slujitor la paraclisul Antim din București ; 2. Rasoforului Miroslav Constantin, închinoviat la mînăstirea Căldărușani-Ilfov ; 3. Pr. Ciorută Iorgu, închinoviat la mînăstirea Cernica ; 4. Diac. rasofor Dragomir Gheorghe, închinoviat la Mînăstirea Brîncoveanu, Sîmbăta de Sus ; 5. Diac. Dinescu Alberto Cristian, închinoviat la Mînăstirea Lainici,

jud. Gorj ; 6. Rasofor Petroșeanu Natanael, ghidul mînăstirii Turnu, oraș Călimănești, jud. Vîlcea ; 7. Rasofor Marchis Ioan, ghidul mînăstirii Cozia, oraș Călimănești-Vîlcea ; 8. Rasofor Rus Simion, paznicul mînăstirii Hodoș-Bodrog ; 9. Pr. Iovan Nistor, muzeograful mînăstirii Hodoș-Bodrog.

13. *Tem. 16241/1976.* — Adresa Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos nr. 8319/1976 cu propunerea pentru tunderea în monahism a rasofoarelor Elena Eleodora Tarasof, Maria-Magdalena Vladimirov și Florica-Petronila Răuță, din mînăstirea Celic Dere, jud. Tulcea, din cadrul Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos.

În conformitate cu prevederile art. 34 din Regulamentul pentru organizarea vieții monahale, în urma discuțiilor care au avut loc și la propunerea Comisiei pentru doctrină, viață religioasă și pentru mînăstiri, Sfîntul Sinod hotărăște :

— Aprobă tunderea în monahism a rasofoarelor Elena Eleodora Tarasof, Maria Magdalena Vladimirov și Florica Petronila Răuță, din mînăstirea Celic-Dere, jud. Tulcea, din cadrul Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos.

În legătură cu acest punct din ordinea de zi, membrii Sfîntului Sinod au luat în discuție și problema tunderii în monahism a unor persoane care viețuiesc în așezămintele monahale, mînăstiri și schituri și care doresc să intre în monahism, îndeplinind condițiile pentru această stare. În astfel de cazuri, s-a găsit cu cale ca dosarele respective să nu mai fie aduse pentru aprobare la Sfîntul Sinod, ci să fie rezolvate cu aprobarea chiriarhului locului.

În urma discuțiilor care au avut loc, Sfîntul Sinod hotărăște :

— Viețuitorii și viețuitoarele din mînăstiri, care au vîrsta prevăzută de lege, 55 ani bărbații și 50 de ani femeile și stagiul prevăzut de Regulamentul pentru organizarea vieții monahale, minimum 6 luni și maximum 3 ani, vor putea fi tunși în monahism cu aprobarea chiriarhului locului.

14. *Tem. 9181/1976.* — Adresa Arhiepiscopiei Timișoarei cu nr. 2985/1976.

15. *Tem. nr. 16611, 16916 și 17498/1976* — Procesele verbale ale permanenței Consiliului Național Bisericesc din 1, 3 și 15 noiembrie 1976 pentru acordarea de ajutoare din Fondul Central Special unor parohii cu bunuri afectate de inundațiile din luna iulie 1975.

P. S. Episcop Vicar Roman Ialomițeanul, raportorul Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc, citește referatele asupra :

16. *Tem. 10999/1976.* — Referatul Cancelariei Sf. Sinod privind numirea în continuare, pe o perioadă de încă trei ani, a PP. CC. Pr. Prof. Mircea Chialda ca rector și Dumitru Popescu ca prorector, al Institutului teologic universitar din București, începînd cu data de 1.X.1976.

Luînd în considerare acordul exprimat de chiriarii care își trimit candidații la preoție pentru școlarizare la Institutul teologic universitar din București.

În urma discuțiilor care au avut loc și la propunerea Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfîntul Sinod hotărăște :

— Aprobă numirea în continuare a PP. CC. Pr. Prof. Mircea Chialda, ca rector și Dumitru Popescu, ca prorector, la Institutul teologic universitar din București, pe o perioadă de încă trei ani, potrivit art. 122 din Regulamentul învățămîntului teologic, începînd cu data de 1.X.1976.

17. *Tem. 17230/1976.* — Procesul verbal al Comisiei speciale pentru întocmirea proiectului de Regulament privind organizarea și funcționarea Institutelor teologice din Patriarhia Română.

Avînd în vedere că proiectul de Regulament, redactat de Comisia oficială, prezintă unele modificări, completări și îmbunătățiri.

În urma discuțiilor purtate și la propunerea Comisiei învățămîntului pentru pregătirea personalului bisericesc, Sfîntul Sinod hotărăște :

— Ia act de lucrările Comisiei speciale pentru întocmirea proiectului de Regulament privind organizarea și funcționarea Institutelor teologice din Patriarhia Română ;

— Aprobă ca acest proiect, împreună cu procesul verbal al Comisiei să fie trimis tuturor membrilor Sfântului Sinod pentru observații și propuneri, urmînd ca la proxima ședință a Sfântului Sinod, Serviciul de studii și învățămînt din cadrul Cancelariei Sfântului Sinod să prezinte, printr-un referat, sugestiile respective.

18. *Tem. 16656/1976.* — Vizita P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, la Arhiepiscopia Misionară Ortodoxă Română în America :

Între 6—18 mai 1976, P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul vicar patriarhal, a făcut o vizită Arhiepiscopiei Misionare Ortodoxe Române în America, cu care ocazie a avut discuții cu Î. P. S. Arhiepiscop Victorin și cu alți reprezentanți ai clerului și credincioșilor ortodocși români care trăiesc în S.U.A. P. S. Sa a participat la slujbe.

La Centrul interbisericesc din New York, P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul s-a întreținut cu reprezentanți ai Bisericii Presbiteriene din SUA discutînd posibilitatea consolidării legăturilor ecumenice dintre cele două Biserici.

La propunerea Comisiei Afacerilor Externe Bisericești, Sfîntul Sinod hotărăște :

— Ia act de darea de seamă privind vizita P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, la Arhiepiscopia Misionară Ortodoxă Română în America ;

— Se aduc mulțumiri P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, pentru modul în care și-a îndeplinit însărcinările primite cu ocazia vizitei sale la Arhiepiscopia Misionară Ortodoxă Română în America.

19. *Tem. 12673/1976.* — Vizită făcută în SUA și Canada de o delegație a Bisericii Ortodoxe Române.

Între 3 iunie — 2 iulie 1976, o delegație a Bisericii Ortodoxe Române alcătuită din Î. P. S. Mitropolit Teoctist al Olteniei, conducătorul ei, P. S. Episcop Vasile al Oradiei și P. C. Pr. Nițșor Cazacu a făcut o vizită în SUA și Canada.

La propunerea Comisiei Afacerilor Externe Bisericești, Sfîntul Sinod hotărăște :

— Se ia act de darea de seamă privind vizita făcută în SUA și Canada de o delegație a Bisericii Ortodoxe Române.

— Se aduc mulțumiri Î. P. S. Mitropolit Teoctist al Olteniei, conducătorul delegației, P. S. Episcop Vasile al Oradiei și P. C. Pr. Nițșor Cazacu pentru modul în care și-au îndeplinit însărcinările primite, cu ocazia vizitei în SUA și Canada.

20. *Tem. 1362/1976.* — Participarea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române la cel de al II-lea Congres al Facultăților de teologie ortodoxă de la Atena.

Între 19—29 august 1976 a avut loc la Mînăstirea Penteli de lângă Atena cel de al II-lea Congres al Facultăților de teologie ortodoxă la care au participat 162 delegați inclusiv observatori din partea Consiliului Ecumenic al Bisericilor, din partea Bisericilor Romano-Catolică, Vechi-Orientală, Vechi-Catolică și din partea Bisericilor Protestante.

Datorită prestigiului de care se bucură teologia ortodoxă română și contribuției pozitive și esențiale aduse de delegația Bisericii Ortodoxe Române la Atena, organizatorii au sugerat ca al III-lea Congres al Facultăților de teologie ortodoxă să aibă loc în 1980 în România.

La propunerea Comisiei Afacerilor Externe Bisericești, Sfîntul Sinod hotărăște :

— Se ia act de darea de seamă privind participarea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române la cel de al II-lea Congres al Facultăților de teologie ortodoxă de la Atena ;

— Se aduc mulțumiri P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal pentru modul în care a condus și a îndrumat delegația Bisericii Ortodoxe Române la lucrările celui de al II-lea Congres al Facultăților de teologie ortodoxă de la Atena.

— Se aduc mulțumiri membrilor delegației Bisericii Ortodoxe Române la cel de al II-lea Congres al Facultăților de teologie ortodoxă de la Atena, pentru contribuțiile aduse la lucrările acestui congres.

21. *Tem. 16894/1976.* — Referatul Sectorului Relații Externe Bisericești cu privire la invitarea Prea Fericitului Arhiepiscop Serafim al Atenei, în fruntea unei delegații a Bisericii Ortodoxe a Greciei de a vizita Biserica Ortodoxă Română.

22. *Tem. 15615/1976.* — Participarea unui delegat al Bisericii Ortodoxe Române la lucrările subcomisiei teologice mixte ortodoxo-veche catolică.

La propunerea Comisiei Afacerilor Externe Bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Se ia act de darea de seamă privind participarea unui delegat al Bisericii Ortodoxe Române la lucrările subcomisiei mixte Ortodoxo-Veche Catolică ;

— Se aduc mulțumiri P. C. Pr. Prof. Isidor Todoran pentru modul în care a reprezentat teologia ortodoxă română la lucrările subcomisiei teologice mixte ortodoxo-veche catolică de la Penteli-Grecia.

23. *Tem. 11301/1976.* — Vizita Î. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului în Austria.

Între 12—23 iunie 1976, Î. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului a făcut o vizită în Austria, la invitația Fundației «Pro Oriente».

În cadrul programului organizat de Fundația «Pro Oriente» Î. P. S. Sa a prezentat conferința cu tema : Din istoria și viața poporului și Bisericii Ortodoxe Române.

În cursul vizitei Î. P. S. Sa a avut întrevederi cu Em. Sa Cardinalul Franz König și cu alte personalități bisericești.

Cu acest prilej, Î. P. S. Sa a vizitat și parohia ortodoxă română din Viena. În ziua de 15 iunie Î. P. S. Sa a participat la ceremoniile organizate în memoria ostașilor români căzuți în primul război mondial în orașele Tulln și Baentendorf. A fost prezent și ambasadorul țării noastre în Austria, Dl. Dumitru Aninoiu.

Î. P. S. Sa a acordat interviuri unor corespondenți ai presei bisericești și laice, răspunzând la întrebări referitoare la viața și activitatea Bisericii Ortodoxe Române.

La propunerea Comisiei Afacerilor Externe Bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Se ia act de darea de seamă privind vizita Î. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului în Austria ;

— Se aduc mulțumiri Î. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului pentru modul în care a reprezentat Biserica Ortodoxă Română la programul organizat de Fundația «Pro Oriente» și în diferitele împrejurări ocazionate de vizita Î. P. S. Sale în Austria.

24. *Tem. 15618/1976.* — Lucrările Consultației ecumenice : «Tradiție și reînnoire în învățămîntul teologic ortodox», de la mînăstirea Neamț.

25. *Tem. 10013/1976.* — Lucrările Consultației ecumenice : «Rolul femeilor în Biserică și Societate», de la mînăstirea Agapia.

26. *Tem. nr. 8239, 9739, 7825/1976.* — Numiri în organizațiile internaționale creștine.

Ca urmare a solicitării conducerilor organizațiilor internaționale creștine s-a propus numirea următorilor reprezentanți ai Bisericilor Ortodoxe Române în aceste organizații :

A. În Consiliul Ecumenic al Bisericilor : 1). Î. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, în Comisia Afacerilor Internaționale ; 2). Pr. Prof. D. Popescu, în Comisia «Credință și Constituție» ;

B. În Conferința Bisericilor Europene : 1). Pr. Ilie Georgescu ca delegat al CBE, în Comitetul Mixt CBE-CCP.

C. În Conferința Creștină pentru Pace : 1). P. S. Episcop-vicar Nestor Severineanul, în Comisia Internațională ; 2). Pr. Conf. I. Ică, în Comisia teologică ; 3). Pr. Asist. Al. Stan în Comisia Antirarism ; Dl. Asist. N. Fer, în Comisia de Tineret.

La propunerea Comisiei Afacerilor Externe Bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Se ia act de darea de seamă privind numiri în organizațiile internaționale creștine ;

— Se aprobă numirile reprezentanților susnumiți ai Bisericii Ortodoxe Române ;

27. *Tem. 3038/1976.* — Vizita Ex. Sale Episcopul Helmuth Class, președintele Consiliului Bisericii Evanghelice din R. F. Germania.

La invitația P. F. Patriarh Justinian, între 17—25 mai 1976 a făcut o vizită în țara noastră Ex. Sa Episcopul Helmuth Class, președintele Consiliului Bisericii Evanghelice din R. F. Germania, însoțit de D-ña Class.

La propunerea Comisiei Afacerilor Externe Bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Se ia act de darea de seamă privind vizita Ex. Sale Episcopul Helmuth Class, președintele Consiliului Bisericii Evanghelice din R. F. Germania ;

— Se aduc respectuoase mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian pentru atenția deosebită acordată organizării și reușitei acestei vizite ;

— Se aduc mulțumiri Î. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei și Î. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, pentru sprijinul acordat la buna desfășurare a acestei vizite.

28. *Tem. 4869/1976.* — Vizita Dr. Heinz Joachim Held, președintele Departamentului Relațiilor Externe al Bisericii Evanghelice din R. F. Germania.

La propunerea Comisiei Afacerilor Externe Bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Se ia act de darea de seamă privind vizita Dr. Heinz Joachim Held, președintele Departamentului Relațiilor Externe al Bisericii Evanghelice din R. F. Germania.

29. *Tem. 15619/1976.* — Participarea unor delegați ai Bisericii Ortodoxe Române la lucrările Comisiei mixte de dialog ortodoxo-anglican.

Între 26 iulie — 3 august 1976, au avut loc la Moscova, la invitația Sanctității Sale Pimen, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Ruse, lucrările sesiunii plenare a Comisiei mixte de dialog ortodoxo-anglican.

La lucrări au participat 17 delegați ortodocși și 19 delegați anglicani.

Din partea Bisericii Ortodoxe Române au participat : Dl. Prof. N. Chițescu, P. C. Prof. I. Bria și Pr. Lucian Gafton.

La propunerea Comisiei Afacerilor Externe Bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Se ia act de darea de seamă privind participarea unor delegați ai Bisericii Ortodoxe Române la lucrările Comisiei mixte de dialog ortodoxo-anglican ;

— Se aduc mulțumiri D-lui Prof. N. Chițescu, Pr. Ion Bria și Pr. Lucian Gafton pentru modul în care au reprezentat teologia ortodoxă română și pentru aportul adus la lucrările Comisiei mixte de dialog ortodoxo-anglican de la Moscova.

30. *Tem. 15610/1976.* — Vizita făcută Bisericii Ortodoxe Române de Episcopul Londrei de Sud, Mervyn Stockwood și de capelanul său, Pr. Dominic Walker.

La propunerea Comisiei Afacerilor Externe Bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Se ia act de darea de seamă privind vizita făcută Bisericii Ortodoxe Române de Episcopul Londrei de Sud, Mervyn Stockwood și de capelanul său, Pr. Dominic Walker.

Se aduc respectuoase mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian pentru atenția deosebită acordată organizării și reușitei acestei vizite ;

— Se aduc mulțumiri Î. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, Î. P. S. Mitropolit Nicolae al Ardealului, Î. P. S. Arhiepiscop Teofil al Clujului-Napoca și P. S. Episcop Iosif al Rîmnicului și Argeșului pentru sprijinul acordat la buna desfășurare a acestei vizite.

31. *Tem. nr. 3408, 8722, 7607, 7909, 11757/1976.* — Relații cu Consiliul Ecumenic al Bisericii, în trim. II—III, 1976.

În trimestrele II și III ale anului 1976 s-au înregistrat următoarele acțiuni mai importante în cadrul relațiilor Bisericii noastre cu Consiliul Ecumenic al Bisericii :

a) Participarea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române la reuniunea ecumenică de diaconi și diaconese de la Arbresle-Lyon, Franța și la reuniunea ecumenică de călugărițe și diaconese de la Ramegnies-Chin — Belgia.

b) Participarea unui delegat al Bisericii Ortodoxe Române la Consultația de la Montreaux — Elveția, organizată de Comisia pentru afacerile internaționale ale Consiliului Ecumenic al Bisericii.

c) Participarea Î. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei și a P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, la lucrările Comitetului Executiv și ale Comitetului Central al Consiliului Ecumenic al Bisericii, Geneva 7—18 august 1976.

d) Participarea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române la Consultația de la Bossey privind relațiile dintre Biserică și Stat.

La propunerea Comisiei Afacerilor Externe Bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Se ia act de darea de seamă privind relațiile cu Consiliul Ecumenic al Bisericii, în trim. II—III 1976.

— Se aduc mulțumiri Î. P. S. Mitropolit Iustin Moisescu și P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, pentru modul în care au reprezentat Biserica Ortodoxă Română la lucrările Comitetului Executiv și Comitetului Central al Consiliului Ecumenic al Bisericii.

— Se aduc mulțumiri P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, Pr. Lucian Gafton și Pr. Prof. Dumitru Popescu, pentru modul în care au reprezentat Biserica Ortodoxă Română în cadrul diferitelor întruniri organizate de Consiliul Ecumenic al Bisericilor în trim. II—III 1976.

— Se ia act de participarea la acțiunile notate în referat, a monahiilor Nazaria Niță și Heruvima Pică și a D-nei Ecaterina Branîște.

32. *Tem. nr. 10005 ; 5554 ; 15611 ; 15612/1976.* — Vizite ale unor delegați ai Bisericii Ortodoxe Române la Casa Locarno, Elveția ; Vizite ale unor delegați ai Consiliului Ecumenic al Bisericilor la Casele de odihnă ale Bisericii Ortodoxe Române ; Schimb de vizite între delegați ai Bisericii Ortodoxe Române și delegați ai Bisericii Evanghelice din R. D. Germană.

În cursul anului 1976 Consiliul Ecumenic al Bisericilor a pus la dispoziție Bisericii Ortodoxe Române mai multe locuri la Casa Locarno, unde membri ai Bisericii noastre și-au petrecut concediul. Din partea Bisericii Ortodoxe Române au participat : P. S. Episcop Epifanie Tomitanul ; Pr. Stanciu Sever Mălăia, protoiereu de Galați ; Pr. Nicolae Coman din Brașov, cu soția ; Monahia Eustochia Ciucanu, stareța mînăstirii Agapia și Pr. Ilie Brătan consilier la Arhiepiscopia Craiovei, cu soția.

La propunerea Comisiei Afacerilor Externe Bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Se ia act de darea de seamă privind vizite ale unor delegați ai Bisericii Ortodoxe Române la Casa Locarno, Elveția ; vizite ale unor delegați ai Consiliului Ecumenic al Bisericilor la casele de odihnă ale Bisericii Ortodoxe Române, schimb de vizite între delegați ai Bisericii Ortodoxe Române și delegați ai Bisericii Evanghelice din R. D. Germană ;

— Să se continue schimbul de vizite cu delegați ai Consiliului Ecumenic al Bisericilor și ai Centrului Ecumenic Misionar al Bisericii Evanghelice din R. D. Germană.

33. *Tem. 5855/1976.* — Participarea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române la lucrările Prezidiului și Comitetului Consultativ al Conferinței Bisericilor Europene.

Între 19—23 mai 1976 s-au desfășurat la Moscova lucrările Prezidiului și Comitetului Consultativ al Conferinței Bisericilor Europene.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de Î. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei și de P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal.

La propunerea Comisiei Afacerilor Externe Bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :

— Se ia act de darea de seamă privind participarea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române la lucrările Prezidiului și Comitetului Consultativ al Conferinței Bisericilor Europene ;

— Se aduc mulțumiri Î. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei și P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul, vicar patriarhal, pentru modul în care au reprezentat Biserica Ortodoxă Română la lucrările Prezidiului și Comitetului Consultativ al Conferinței Bisericilor Europene.

— Se aprobă găzduirea de către Biserica Ortodoxă Română a viitoarei ședințe a Prezidiului și Comitetului Consultativ al Conferinței Bisericilor Europene, la București, între 18—23 aprilie 1977.

34. *Tem. nr. 8790, 7047, 7821, 7824, 8718, 15608, 15721/1976.* — Relații cu Conferința Creștină pentru Pace, în trim. II—III 1976.

În trimestrele II și III ale anului 1976 s-au înregistrat următoarele acțiuni mai importante în cadrul relațiilor Bisericii noastre cu Conferința Creștină pentru Pace :

a) Vizita în țara noastră a Dr. Károly Toth, secretarul general al Conferinței Creștine pentru Pace, 14—16 mai 1976.

b) Participarea unui delegat al Bisericii Ortodoxe Române la Sesiunea Secretariatului Internațional al Conferinței creștine pentru Pace.

c) Participarea unui delegat al Bisericii Ortodoxe Române la Seminarul organizat de Conferința Creștină pentru Pace de la Sofia.

d) Participarea unui delegat al Bisericii Ortodoxe Române la lucrările subcomisiei pentru dezarmare a Conferinței Creștine pentru Pace.

e) Vizita în țara noastră a unui grup de cetățeni italieni, simpatizanți ai Conferinței Creștine pentru Pace.

f) Participarea unui delegat al Bisericii Ortodoxe Române la lucrările Comisiei teologice a Conferinței Creștine pentru Pace.

g) Participarea I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului la sesiunea Comitetului de lucru al Conferinței Creștine pentru Pace.

La propunerea Comisiei Afacerilor Externe Bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :
— Se ia act de darea de seamă privind relațiile cu Conferința Creștină pentru Pace, în trim. II—III/1976.

— Se aduc mulțumiri I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului și P. S. Episcop-vicar patriarhal Antonie Ploieșteanul, pentru grija acordată primirii delegaților conferinței creștine pentru Pace în România ;

— Se aduc mulțumiri I.P.S. Mitropolit Nicolae al Banatului, Pr. Ilie Georgescu, D-lui Cezar Vasiliu, Pr. Dumitru Soare și Pr. Conf. Ioan Ică pentru modul în care au reprezentat Biserica Ortodoxă Română la diferite întruniri organizate de Conferința Creștină pentru Pace în trim. II—III 1976.

35. *Tem. nr. 7184, 9414, 7911/1976.* — Acțiuni în cadrul schimburilor de profesori în trim. II—III 1976.

În trim. II și III ale anului 1976 s-au înregistrat următoarele acțiuni mai importante în cadrul schimburilor de profesori :

a) Conferințele Prof. Luigi Prosdocimi la Institutele teologice din București și Sibiu.

b) Participarea Pr. Prof. Ene Braniște la Conferințele liturgice organizate de Institutul teologic «Saint Serge» din Paris.

c) Acordarea titlului de «Doctor honoris causa» Pr. Prof. Dumitru Stăniloae de către Facultatea de teologie a Universității din Tesalonic.

La propunerea Comisiei Afacerilor Externe Bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :
— Se ia act de darea de seamă privind acțiuni în cadrul schimburilor de profesori, în trim. II—III 1976.

— Se aduc mulțumiri conducerii Institutelor teologice universitare din București și din Sibiu, pentru modul în care au organizat desfășurarea conferințelor Prof. Luigi Prosdocimi ;

— Se aduc mulțumiri Pr. Prof. Ene Braniște pentru aportul adus la lucrările Conferințelor liturgice de la Institutul «Saint Serge» din Paris.

— Se ia act de primirea titlului de «Doctor honoris causa» din partea Facultății de teologie a Universității din Tesalonic, de către Pr. Prof. Dumitru Stăniloae.

36. *Tem. nr. 15610, 15617, 15616/1976.* — Participări ale unor delegații ale Bisericii Ortodoxe Române la diferite reuniuni intercreștine peste hotare, în trim. II—III 1976.

În trimestrele II și III ale anului 1976 s-au înregistrat următoarele participări ale unor delegați ai Bisericii Ortodoxe Române la diferite reuniuni intercreștine peste hotare :

a) Participarea unui delegat al Bisericii Ortodoxe Române la cel de-al XX-lea Congres internațional al societății Jean Bodin, pentru istoria comparată a instituțiilor.

b) Participarea unui delegat al Bisericii Ortodoxe Române la cel de-al XV-lea Congres internațional de bizantinologie.

c) Participarea unui delegat al Bisericii Ortodoxe Române la Simpozionul sud-est-european de la Heidelberg.

La propunerea Comisiei Afacerilor Externe Bisericești, Sfântul Sinod hotărăște :
— Se ia act de darea de seamă privind participări ale unor delegați ai Bisericii Ortodoxe Române la diferite reuniuni intercreștine peste hotare în trim. II—III 1976.

— Se aduc mulțumiri Arhid. Prof. Ioan Floca, Pr. Prof. Ion Ionescu și Pr. Prof. D. Stăniloae pentru modul în care au reprezentat Biserica Ortodoxă Română în cadrul diferitelor reuniuni intercreștine peste hotare în trim. II—III 1976.

37. *Tem. nr. 2829/1976.* — Scrisoarea Consiliului Ecumenic al Bisericilor prin care se solicită Bisericii Ortodoxe Române să-și exprime poziția cu privire la documentul «Reconcilierea Bisericilor : Botez, Euharistie Ministeriu», pus în circulație de către Comisia «Credință și Constituție».

La Sectorul Relațiilor Externe Bisericești, s-a primit în cursul anului trecut documentul intitulat «Reconcilierea Bisericilor : Botez, Euharistie, Ministeriu», care a fost

dat publicității de către Comisia «Credință și Constituție», cu scopul de a oferi Bisericilor membre ale «Consiliului Ecumenic al Bisericilor» posibilitatea unei recunoașteri reciproce, în vederea realizării unității vizibile căutată de Bisericile din sînul mișcării ecumenice.

La propunerea Comisiei Afacerilor Externe Bisericești, Sfîntul Sinod hotărăște:

— Să se comunice Consiliului Ecumenic al Bisericilor că, în legătură cu documentul «*Reconcilierea Bisericilor : Botez, Euharistie, Ministeriu*». Biserica noastră va putea da un răspuns după un consens panortodox, întrucît problemele sînt de natură dogmatică și canonică.

38. *Tem. nr. 17404/1976.* — Propunerile Comisiei Consultative cu privire la poziția delegației Bisericii Ortodoxe Române la lucrările primei conferințe prăsinodale panortodoxe pentru pregătirea Sfîntului și Marelui Sinod (Geneva 21—30 noiembrie 1976).

Sinodul Permanent al BOR în ședința sa de lucru din 20 octombrie 1976, a stabilit convocarea Sfîntului Sinod Plenar pentru ziua de 16 noiembrie 1976, spre a discuta poziția Bisericii Ortodoxe Române la lucrările pregătitoare pentru Sfîntul și Marele Sinod (Geneva 21—30 nov. 1976).

La propunerea Comisiei Afacerilor Externe Bisericești, Sfîntul Sinod hotărăște:

— Aceste propuneri și sugestii sînt însușite de Sfîntul Sinod și se încredințează delegației noastre la Conferința pregătitoare a Sfîntului și Marelui Sinod.

*

Epuizîndu-se lucrările înscrise pe ordinea de zi, Prea Fericitul Părinte Președinte aduce mulțumiri membrilor Sfîntului Sinod pentru participarea la lucrările ședinței sinodale și pentru contribuția adusă la rezolvarea problemelor care au făcut obiectul discuțiilor și hotărîrilor luate.

Totodată, Prea Fericirea Sa adresează calde mulțumiri D-lui Gheorghe Nenciu, Vicepreședintele Departamentului Cultelor, pentru participarea la lucrările ședinței Sfîntului Sinod și pentru bunăvoința și largă înțelegere pe care a manifestat-o întotdeauna în soluționarea problemelor Bisericii Ortodoxe Române.

Prea Fericitul Părinte Președinte în încheiere, declară prorogată sesiunea sinodală pe anul 1976, pentru o dată ce se va stabili ulterior.

Se rostește rugăciunea «Cuvine-se cu adevărat» și ședința se încheie.

Președintele Sfîntului Sinod
† JUSTINIAN
PATRIARHUL
BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

Secretarul Sfîntului Sinod
† ANTONIE PLOIEȘTEANUL
Episcop vicar patriarhal

C U P R I N S U L
REVISTEI «BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ»
PE ANUL XCIV (1976)

TELEGRAME OFICIALE

Pag.

<i>Schimb de telegrame între Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și Conducerea de stat a Republicii Socialiste România cu prilejul celei de a 28-a aniversări a Republicii și Anului nou — 1976</i>	32
<i>Telegrama Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian trimisă Domnului Ștefan Voitec cu prilejul zilei sale de naștere</i>	453
<i>Telegrama trimisă de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian Domnului Manea Mănescu, prim-ministrul guvernului R. S. România, cu prilejul împlinirii a 60 de ani de viață</i>	631
<i>Telegrame de felicitare</i>	
<i>Mesaje de felicitare cu prilejul Anului nou—1976</i>	40
<i>Schimb de telegrame între Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și Întâistătători de Biserici</i>	38
<i>Schimb de telegrame între Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și Sanctitatea Sa Nicolae VI, cu prilejul aniversării întronizării sale ca Patriarh al Alexandriei</i>	249
<i>Schimb de telegrame între Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și Întâistătători de Biserici creștine</i>	632
<i>Telegrama Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian trimisă Domnului Nicolae Ceaușescu, președintele R. S. România, cu prilejul aniversării zilei sale de naștere</i>	35
<i>Telegrama de felicitare trimisă Prea Fericitului Patriarh Justinian de către Domnul Ștefan Voitec vicepreședinte al Consiliului de Stat al R. S. România</i>	36
<i>Telegrama Prea Fericitului Patriarh Justinian trimisă Sanctității Sale Pimen cu prilejul celei de a 5-a aniversări de la întronizarea sa ca Patriarh al Moscovei și a toată Rusia</i>	454
<i>Telegrama Prea Fericitului Patriarh Justinian trimisă Prea Fericitului Maxim cu prilejul celei de a 5-a aniversări a întronizării sale ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Bulgare</i>	454
<i>Telegrama Prea Fericitului Patriarh Justinian adresată Eminenței Sale dr. Moses Rosen cu prilejul celei de a 28-a aniversări a alegerii sale ca Șef-rabin al Cultului Mozaic din România</i>	455

	<u>Pag.</u>
Telegrama de felicitare trimisă de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian Eminenței Sale dr. Moses Rosen, cu prilejul zilei sale de naștere	634
Telegrama trimisă de Prea Fericitul Patriarh Justinian Sanctității Sale Dimitrios cu prilejul zilei onomastice	847
Telegrama trimisă de Prea Fericitul Patriarh Justinian Prea Fericirii Sale Maxim cu prilejul zilei de naștere	848
Telegrama trimisă de Prea Fericitul Patriarh Justinian I. P. S. Arhiepiscop Makarios cu prilejul zilei sale de naștere	849
Telegrama Prea Fericitului Patriarh Justinian trimisă Sanctității Sale Papa Paul VI, cu prilejul zilei de naștere	850

VIAȚA BISERICEAȘĂ

<i>A XXVIII-a aniversare a întronizării Prea Fericitului Părinte Justinian ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române</i>	456
<i>A 28-ă conferință teologică interconfesională de la Sibiu</i>	864
<i>De Anul nou în jurul Întâistătorului Bisericii Ortodoxe Române</i>	44
<i>Deschiderea anului școlar 1976—1977 la Seminariile teologice din Patriarhia Română</i>	852
<i>Deschiderea cursurilor de îndrumare misionară și pastorală a clerului</i>	860
<i>Instalarea P. S. Emilian Birdaș, ca Episcop de Alba Iulia</i>	49
<i>Închiderea anului școlar 1975—1976 la Școlile de cântăreți bisericești și Seminariile teologice din Patriarhia Română</i>	651
<i>P. Cuv. Arhim. dr. Timotei Seviciu Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului</i>	67
<i>Sărbătorirea a 75 de ani de la nașterea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian</i>	5
<i>Sărbătorirea zilei numelui Prea Fericitului Patriarh Justinian</i>	636
<i>Vizita delegației sinodale a Bisericii Ortodoxe Române la Arhiepiscopia Misionară Ortodoxă Română în America și Canada</i>	640

Activitatea Bisericii Ortodoxe Române în întruniri intercreștine

Întâlniri interconfesionale peste hotare : Vizita unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române făcută Bisericii Ortodoxe Siriene a Răsăritului în India, 82; Lucrările secretariatului internațional al Conferinței Creștine pentru Pace, 94; Ședința prezidiului Conferinței Bisericilor Europene, 94; Lucrările Comisiei antirasism ale Conferinței Creștine pentru Pace, 95; Seminarul pentru dialogul islamo-creștin, 96; Întâlnirea reprezentanților Conferinței Creștine pentru Pace cu conducători ai bisericilor din Statele

Pag.

Unite ale Americii, 250; Sesiunea comitetului de lucru al Conferinței Creștine pentru Pace, 251; Consultația ecumenică de la Ferch (RDG), 254; Consultația referitoare la cărțile Vechiului Testament la «Universitatea de Paul», 253; Sesiunea comisiei pentru tineret a Conferinței Creștine pentru Pace, 255; Vizita I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului în Austria, 473; Lucrările prezidiului și ale comitetului consultativ al Conferinței Bisericilor Europene, 475; Vizita ecumenică la Biserica Prezbiteriană din Scoția, 483; Vizita P. S. Episcop Antonie Ploieșteanul în SUA, 488; Un delegat al Bisericii Ortodoxe Române la întrunirea Subcomisiei pentru dezarmare a Conferinței Creștine pentru Pace, 488; Lucrările Seminarului Conferinței Creștine pentru Pace de la Sofia, 492; Sesiunea plenară de la Moscova a dialogului ortodoxo-anglican, 664; Participarea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române la Congresul «Koinonia și Diakonia», 673; Consultația de la Montreaux (Elveția), 674; Al II-lea Congres al Facultăților de teologie ortodoxă, Atena, 1976, 899; Lucrările Comitetului Central și al Consiliului Executiv ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor, 903; Consultația de la Bossey cu privire la relațiile dintre Biserică și Stat, 905; I. P. S. Nicolae Corneanu, participant la sesiunea de lucru a Comisiei internaționale «Economie și politică» 908; Pr. Prof. Ene Branște la Conferințele liturgice organizate la Paris, 915; Pr. Prof. Al. Ciurea participant la Conferința mondială pentru a se pune capăt cursei înarmărilor, 916; Lucrările pentru proiectul ecumenic al Asociației creștinilor pentru Europa de est, 907.

Contacte ecumeniste locale: Întrunirea la București a grupului european CICARWS—KEK din cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, 256; Conferința interteologică de la Institutul teologic din București, 460; Prof. Luigi Prosdocimi de la Universitatea din Milano a vizitat Biserica Ortodoxă Română, 468; Vizita D-rei Elisabeth Werner, directoarea «Casei Locarno» a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, în România, 472; Vizita unei delegații a Patriarhiei ecumenice făcută Patriarhiei Române, 661; Vizita în țara noastră a unui grup de turiști italieni, 663; Consultația ecumenică de la Seminarul teologic Neamț, 878; Conferința Ecumenică a femeilor de la Mănăstirea Agapia, 882; Catolicosul Moran Mar Baselius Mar Thoma Mathews 886; I.P.S. Mitropolit Meletios de Buenos-Aires, 888; I. P. S. Ignatis de Lataquia, 890; P. S. Mervyn Stockwood, episcopul Londrei de Sud, 892; Pastori evanghelici germani la Patriarhia Română, 894

Cronică 101, 257

Din activitatea comunităților ortodoxe române de peste hotare:

- Arhiepiscopia Misionară ortodoxă română în America 102, 258
- Arhiepiscopia ortodoxă română pentru Europa centrală și occidentală 676
- Așezămintele Românești de la Ierusalim și Iordan 112
- Capela ortodoxă română din Baden-Baden 494
- Parohia ortodoxă română din Geneva 261
- Parohia ortodoxă română din Melbourne—Australia 677

	Pag.
— Parohia ortodoxă română «Nașterea Domnului» München —
R. F. Germania	926
— Parohia ortodoxă română din Viena	928

Din viața Bisericilor ortodoxe surori :

Patriarhia Constantinopolului (p. 104, 262, 499, 932); Patriarhia Alexandriei (p. 104, 933); Patriarhia Antiohiei (p. 104, 263, 499); Patriarhia Ierusalimului (p. 933); Patriarhia Moscovei (p. 110, 263, 500, 679, 933); Biserica Ortodoxă Sîrbă (p. 110, 263, 679, 934); Biserica Ortodoxă Bulgară (p. 934); Biserica Ortodoxă a Greciei (p. 110, 264, 500, 935); Biserica Ortodoxă din Polonia (p. 110); Biserica Ortodoxă a Cehoslovaciei (p. 110, 500, 936); Biserica Ortodoxă a Finlandei (p. 680).

INSEMNĂRI DIN VIAȚA PATRIEI

23 August — marea sărbătoare națională a poporului român	625
Al II-lea Congres internațional de tracologie	943
Al XV-lea Congres internațional de studii bizantine	947
Centenarul Crucii Roșii din România (1876—1976)	683
Din viața și civilizația pămîntului românesc	293
Evenimente și fapte deosebite 149, 280, 520, 684 și	963
Grija pentru valorile noastre religioase și de artă bisericească	503
Lucrările plenarei Comitetului național pentru apărarea păcii în
România	145
Mesajul Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii
Socialiste România, adresat întregului nostru popor cu pri-
lejul Anului nou 1976	141
Noi mărturii din tainele pămîntului și din civilizația lumii	153
Noi mărturii ale civilizației pămîntului strămoșesc	513
Noi rădăcini ale civilizației străbune	951
Permanentă locuire și legătură cu glia străbună	687
Premiul «Mărul de aur» decernat de FIJET zonei turistice
Bucovina	502
Sesiunea științifică internațională «Brâncuși în arta secolului XX»	949

PASTORALE — SCRISORI IRENICE

Pastorală la Nașterea Domnului 1976, trimisă de Prea Fericitul
Părinte Justinian clerului și credincioșilor din Arhiepisco-
pia Bucureștilor	937
Scrisoarea irenică a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian
trimisă Întâistătătorilor de biserici creștine cu prilejul Naș-
terii Domnului 1975 și Anului nou 1976	115

	<u>Pag.</u>
<i>Scrisori irenice, telegrame și scrisori de felicitare primite de Prea Fericitul Patriarh Justinian cu prilejul Nașterii Domnului 1975 și Anului nou—1976</i>	117
<i>Telegrame, mesaje și scrisori de felicitare primite de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian cu prilejul Sfintei Sărbători a Învierii Domnului</i>	265
<i>Adevăratul «Dumnezeu s-a arătat în trup...» (I Tim. III, 16)</i>	131
<i>Bunea, I., Scrieri patristice traduse de Samuil Micu Clain</i>	985
<i>Chilea, Pr. Prof. Sebastian, Metodica Pastoralei în cadrul Teologiei ortodoxe</i>	298
<i>Fecioru, Pr. D., Sfântul Ioan Gură de Aur despre pocăință</i>	977
<i>Învierea lui Hristos, garanția învierii noastre (Rom. VI, 8)</i>	309
<i>Lecca, Arhim. Paulin, «Și nu ne duce pe noi în ispită...»</i>	693
<i>Moisiu, Pr. Prof. Al., Obligația postului și spovedaniei înainte de împărtășire</i>	704
<i>Popescu, Pr. Lect. Mihail-Gabriel, Omiletica și retorica în pastorație</i>	532
<i>Șoima, Pr. Conf. Gh., Expresivitatea religioasă a psaltichiei românești, contemporane</i>	525

ANIVERSĂRI — COMEMORĂRI

<i>Baronian, Arhim. Zareh, 575 de ani de la înființarea Episcopiei armene din Moldova</i>	754
<i>Buzescu, Pr. Prof. N., Mînăstirea «Sfînta Ana» din Rohia</i>	760
<i>Cernovodanu, Dan, Din însemnările heraldice ale lui Mihai Viteazul</i>	730
<i>David, Diac. P. I., Arta și cultura, coordonate ale eternității unui popor. Centenarul nașterii lui Constantin Brîncuși (1876—1976)</i>	322
<i>Idem, 375 de ani de la moartea voievodului Mihai Viteazul</i>	717
<i>† Eftimie, Bîrlădeanul, Mitropolitul Antim Ivireanul — patriot și ierarh al Țării Românești</i>	167
<i>Ghiță, Pr. Ieremia B., Valea Albă sau Războieni</i>	711
<i>Idem, Vlad Țepeș, 500 de ani de la moartea lui</i>	973
<i>† Nestor, Vornicescu-Severineanul, O cronică necunoscută a războiului pentru independență</i>	535

DIN TRECUTUL BISERICII NOASTRE

<i>Bauman, V., Noi dovezi arheologice referitoare la vechimea martirilor de la Niculițel</i>	580

	<u>Pag.</u>
Bucur, Sebastian-Barbu, <i>Manuscrise psaltice românești și bilingve în notație cucuzeliană, în marile biblioteci din România</i>	1005
Chicideanu, I. și Modoran Constanța, <i>Cercetări și rezultate la Mânăstirea Bradu</i>	994
Constantinescu, Radu, <i>Scrisori inedite ale mitropoliților din Moldova (sec. XV)</i>	785
Culică, V., <i>Antichitățile creștine de la Izvoarele (jud. Constanța)</i>	774
Ilieșcu, M., <i>Decorația bisericii din Bordești (Vrancea) și importanța ei pentru iconografia românească</i>	180
Isar, N., <i>Cîteva scrisori ale arhimandritului Eufrosin Poteca de la sfîrșitul vieții</i>	590
Ivanuț, Florența, <i>Tipar de carte bisericească pentru arabi în vremea domnitorului Constantin Brîncoveanu</i>	792
Mateescu, Tudor, <i>Din legăturile episcopiei de Cerven cu Țările Române (sec. XVII—XIX)</i>	176
Idem, <i>Dragostea de glie și lege strămoșească a românilor din Dobrogea în timpul stăpînirii otomane (1417—1877)</i>	356
Idem, <i>Obiecte bisericești aduse în Dobrogea de la stînga Dunării înainte de 1877</i>	1039
Popescu, Diac. Asist. I., <i>Un manuscris psaltic grec-român existent în biblioteca Institutului teologic universitar din Sibiu</i>	362
Stăniloae, Pr. Prof. D., <i>«Besii» în mînăstirile din Orient</i>	587

DOCUMENTARE

Buzescu, Pr. Prof. N., <i>Ecleziologie și ecumenism în opera Preafericitului Părinte Patriarh Justinian (partea I «Ecleziologia»)</i>	186
Idem, ... (partea II-a «Ecumenism»)	365
Cernovodanu, Paul, <i>Din legăturile Bisericii Răsăritului cu Ambasadorul Angliei la Constantinopol, lordul William Paget (între 1693 și 1702)</i>	214
Idem, <i>Cronografe românești cu miniaturi</i>	819
Corfuz, Ilie, <i>Însemnări de pe manuscrise și cărți de cult privind istoria Bisericii Ortodoxe Române</i>	798
Floca, Diac. Prof. I., <i>Elemente de drept în opera lui Dimitrie Cantemir</i>	595
Ghibu, Oct., <i>Bibliografia operei lui Picu Pătruț, din Săliștea Sibiului</i>	414
Irimia Bogdana, <i>Importanța Bisericii din Drăgoiești-Vîlcea pentru arhitectura și pictura românească din secolul XVI</i>	1042

	<u>Pag.</u>
Popescu, Diac. Asist. I., <i>Elemente bisericesti tradiționale în opera muzicală a lui D. Cunțan</i>	1053
Radu, Pr. Lect. Dumitru Gh., <i>Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române. La a 90-a aniversare</i>	390
Scurtu, N., <i>Contribuții documentare la bibliografia lui Gala Galaction</i>	408

EVOCĂRI

Ciurus, Pr. T., « <i>Popa Miron</i> » din Sîngeorz — ctitor de biserici	828
Năstase, Pr. Gh. A., <i>Fapte și întâmplări din vremea păstoririi mitropolitului Varlaam</i>	1063
† Nicolae, al Banatului, <i>Primul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române</i>	164
Nițu, Octavian, <i>Diaconul Coresi în psaltica contemporană</i> .	599
Rădulescu, Lector Mihai, <i>Mînăstiri moldovenești în opera scriitorului francez Alexandre Dumas</i>	824
Rădulescu, N., « <i>Cazania lui Varlaam</i> », monument de limbă literară românească	1069
Șerban, Prof. G., <i>Din comorile Maramureșului</i>	1076

NECROLOGURI

Cârstoiu, Pr. Iulian, <i>Preotul Ion Runcu</i>	111
David, Diac. P. I., <i>Emil Bodnaraș, vicepreședinte al Consiliului de Stat al R. S. România (1904—1976)</i>	160
Idem, Prof. Ion V. Georgescu	871
Dima, Pr. Lect. D., <i>Preotul Vasile Ștefan</i>	112

RECENZII

<i>Bibliografia Eminescu, vol. I, Opera, București, 1976 (Pr. Gh. Cunesu)</i> .	1088
C. C. Giurescu, <i>Istoria pădurii românești din cele mai vechi timpuri pînă astăzi, București, 1975 (Pr. Gh. Cunesu)</i>	1082
Coresi, <i>Psaltirea slavo-română (1577), București, 1976 (Pr. Gh. Cunesu)</i> .	835
C. Zamfir, <i>Gheorghe Dima — muzician și om de cultură, București, 1974 (Asist. I. Popescu)</i>	229
<i>Documente privind istoria Dobrogei (1830—1877), volum întocmit de T. Mateescu, București, 1975 (Pr. C. Voicescu)</i>	439
<i>Două piese ale tezaurului literaturii universale pe pămîntul românesc: Codex Aureus și Codex burgundus (Pr. Asist. Gabriel Popescu și Diac. P. I. David)</i>	429
George Enescu, <i>Scrisori, București, 1974 (Pr. Șt. Săvulescu)</i>	839
Ioan Alexandru, <i>Imnele Transilvaniei, București, 1976 (Pr. Gh. Cunesu)</i>	832

	Pag.
<i>Legăturile în piele ale cărților chirilice sârbești</i> , Belgrad, 1974, (Pr. Paul Mihail)	443
M. Eminescu, <i>Dicționar de rime</i> , București, 1976 (Pr. Gh. Cunescu)	1091
«Monumente istorice și de artă» nr. 1/1975 (de R. Crețeanu)	232
Oct. Toropu, <i>Romanitatea târzie și străromânii în Dacia Traiană (sec. III—XI)</i> , Craiova, 1976 (Pr. I. Ionescu)	1085
Răzvan Theodoreșcu, <i>Bizanț, Balcani, Occident la începutul culturii medievale românești (sec. X—XIV)</i> , București, 1974 (Pavel Chihaiia)	436
«Revista muzeelor și monumentelor», nr. 1—2/1975 (Radu Crețeanu)	611
<i>Revista revistelor mitropolitane</i> (T. Popa și I. V. Georgescu) 235, 449, 614,	1093
<i>Studii de muzicologie</i> , București, 1974 (Pr. Ilie Iacobescu)	610
Vasile Drăguț, <i>Restaurarea monumentelor istorice în perspectiva a trei decenii de activitate</i> , în «Studii și cercetări de istoria artei», tom. 21/1974, nr. 1, (Pr. I. Ionescu)	227
V. Nețea, <i>Lupta românilor din Transilvania pentru libertate națională (1848—1881)</i> , București, 1974 (Pr. Prof. M. Păcurariu)	445
Zoe Dumitrescu-Bușulenga, <i>Umanismul și destinul artelor</i> , București, 1975, (Pr. Prof. C. Sîrbu)	607

PARTEA OFICIALĂ

<i>Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în sesiunea ordinară a anului 1976</i>	1102

ANEXE

Munteanu, Pr. Alex. Armand, <i>Ghid bibliografic, pe teme și probleme, din publicațiile revistelor bisericesti patriarhale</i> , CLXVII—CXCIX, CC—CCXLIII, CCXLIV.	

NOUȚĂȚI EDITORIALE

ALE EDITURII INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

AU APĂRUT :

MICA BIBLIE
MOLITFELNIC
AGHIAZMATAR
MINEIUL PE IANUARIE
MINEIUL PE DECEMBRIE
TIPICUL BISERICESC
FILOCALIA, vol. VI
STUDIUL NOULUI TESTAMENT
— manual pentru Institutele teologice —

ÎN CURS DE APARIȚIE :

MINEIUL PE FEBRUARIE
MINEIUL PE MARTIE
MINEIUL PE APRILIE
SCURTĂ EXPUNERE DE ÎNVAȚĂTURĂ CREȘTINĂ ORTODOXA
FILOCALIA, vol. VII
OMILETICA
— manual pentru Seminariile teologice —
STUDIUL VECHIULUI TESTAMENT
— manual pentru Seminariile teologice —

*

* *

Pot fi procurate prin magazinele *Centrelor eparhiale* sau
— în cazul manualelor — *prin Institutele și Seminariile
teologice.*

L'ÉGLISE ORTHODOXE ROUMAINE

BULLETIN OFFICIEL DU PATRIARCAT ROUMAIN
XCIV-e ANNÉE, No. 9 — 12, SEPTEMBRE — DÉCEMBRE 1976
EDITÉ PAR L'INSTITUT BIBLIQUE ET DE MISSION ORTHODOXE

S O M M A I R E

	<u>Page</u>
La fête du 30 Décembre : Le XXIX-e anniversaire de la République	845
<u>TÉLÉGRAMMES DE FÉLICITATION</u>	
Le télégramme envoyé par Sa Béatitude le Patriarche Justinian à Sa Sainteté le Patriarche Dimitrios de Constantinople à l'occasion de sa fête patronale	847
Le télégramme de Sa Béatitude Justinian envoyé à Sa Sainteté Nicolas VI, Patriarche d'Alexandrie à l'occasion de sa fête patronale	848
Le télégramme adressé par Sa Béatitude le Patriarche Justinian à Sa Béatitude Maxime à l'occasion de l'anniversaire de sa naissance	848
Le télégramme de Sa Béatitude le Patriarche Justinian à Sa Béatitude l'Archevêque Makarios à l'occasion de l'anniversaire de sa naissance	849
Le télégramme de Sa Béatitude Justinian à Sa Sainteté le Pape Paul VI à l'occasion de sa naissance	850
<u>LA VIE DE L'EGLISE</u>	
La rentrée des classes aux séminaires théologiques du Patriarcat Roumain dans l'année scolaire 1976/1977	851
La 62-e série de prêtres aux cours de recyclage et d'orientation pastorales et missionnaires	860
La 28-e Conférence théologique interconfessionnelle donnée à Sibiu	864
In memoriam : Ion V. Georgescu	870
De l'activité de l'Eglise Orthodoxe Roumaine :	
— <i>Contacts oecuméniques locaux</i> : la consultation organisée par Syn-
desmos (dans le cadre du Conseil Oecuménique des Eglises) au Sémi-
naire théologique du Monastère de Neamț sur le thème <i>Tradition et re-
nouveau dans l'enseignement théologique orthodoxe</i> ; la conférence in-
ternationale des femmes orthodoxes organisée par le Conseil Oecumé-
nique des Eglises au monastère d'Agapia ; visites au Patriarcat Rou-
main : visite de Mgr Mélélios, Métropolitain de Buenos Aires et de toute
l'Argentine, visite de Mgr Ignatios de Lattaquie ; visite de S. E.
Mervyn Stockwood, Evêque de Southwark-London ; visite de certains
pasteurs évangéliques allemands	878
— <i>Réunions interconfessionnelles à l'étranger</i> : le II-e Congrès des Facul-
tés de théologie orthodoxe, Athènes 1976 ; <i>Actions dans le cadre du</i>	

COE : les travaux du Comité central et du Conseil exécutif du COE ;
la consultation organisée à Bossey sur les relations entre l'Eglise
et l'Etat. <i>Actions de la CCP</i> : participation de Mgr le Métropolitain
Nicolae Corneanu à la réunion du Comité de travail ; participation
de Mgr. Nestor, Evêque-vicaire de l'Archevêché de Craïova à la
réunion de la Commission internationale ; la session annuelle de la
Commission pour «l'économie et la politique»	908
— <i>Autres réunions</i> : participation du P. Prof. Ene Braniște aux conféren-
ces liturgiques organisées à Paris ; participation du P. Prof. Al. Ciurea
à la conférence mondiale contre la course aux armements ; les travaux
pour le projet œcuménique de l'Association des chrétiens pour l'Europe
de l'Est	915
<i>Chronique</i>	919
<i>De la vie des communautés orthodoxes roumaines à l'étranger</i>	920
<i>De la vie des Eglises Orthodoxes soeurs</i>	932

PASTORALES

<i>La lettre pastorale de Sa Béatitude le Patriarche Justinian, à l'occasion de la
Nativité 1976</i>	937

PAGES DE LA VIÈ DE NOTRE PATRIE

<i>Le II-e Congrès international de thracologie, par Adrian N. Popescu</i>	943
<i>Le XV-e Congrès international des études byzantines, par le P. I. Ionescu</i>	947
<i>La session scientifique internationale sur «Brâncuși dans l'art du XX-e siècle»</i>	949
<i>D'autres racines de notre civilisation ancestrale, par le P. Diac. Hurezi</i>	951
<i>Faits et événements divers (septembre-décembre)</i>	963

ANNIVERSAIRES — COMMÉMORATIONS

<i>La 500-e commémoration de la mort du voévod Vlad Țepeș, par le P. Ieremia
B. Ghiță</i>	973

A L'APPUI DE L'ACTIVITÉ PASTORALE

<i>St. Jean Chrysostôme, De la pénitence (homélie), traduction par le P. D.
Fecioru</i>	977
<i>Ecrits patristiques traduits par Samuel Micu Clain, présentation par le P. Ion
Bunea</i>	985

PAGES DU PASSE DE NOTRE EGLISE

<i>Des recherches et des résultats au monastère de Bradu, par C. Modoran
et I. Chicideanu</i>	994
<i>Manuscrits de musique liturgique, roumains et bilingues, dans la notation de
Cucuzel, découverts dans les grandes bibliothèques de la Roumanie,
par Sebastian Barbu-Bucur</i>	1005

	<u>Page</u>
<i>Des objets ecclésiastiques provenant des contrées de la rive gauche du Danube
apportés en Dobrogea avant 1877, par T. Mateescu</i>	1039

ARTICLES DOCUMENTAIRES

<i>L'importance artistique de l'église de Drăgoiești-Vâlcea pour l'architecture roumaine du XVI-e siècle, par Bogdana Irimia</i>	1042
<i>Eléments ecclésiastiques traditionnels dans l'oeuvre musicale de D. Cunțan, par le Diacre Assistant I. Popescu</i>	1053

EVOCATIONS

<i>Faits et événements du ministère pastoral du métropolitain Varlaam, par le P. Gh. Năstase</i>	1063
<i>«Cazania lui Varlaam» (Le recueil de sermons publié par Varlaam, métropolitain de la Moldavie), monument de langue littéraire roumaine, par N. Rădulescu</i>	1069
<i>Des trésors du Maramureș, par le Prof. G. Șerban</i>	1076

COMPTES RENDUS

<i>C. C. Giurescu, Istoria pădurii românești din cele mai vechi timpuri pînă astăzi (L'histoire de la forêt roumaine des temps les plus reculés jusqu'à nos jours), București, 1975, compte rendu par le P. Gh. Cunescu</i>	1082
<i>Oct. Toropu, Romanitatea târzie și străromânii în Dacia Traiană sec. III—XI (La romanité tardive et les préroumains dans la «Dacia Trajana» III—XI-e siècles), Craïova, 1976, compte rendu par le P. I. Ionescu</i>	1085
<i>Bibliografia Eminescu (La bibliographie sur Eminescu), I-er volume: L'oeuvre, Bucarest, 1976, compte rendu par Gh. Cunescu</i>	1088
<i>M. Eminescu, Dicționar de rime (Dictionnaire des rimes), compte rendu par le P. Gh. Cunescu</i>	1091
<i>La revue des revues métropolitaines, par I. V. Georgescu</i>	1093

PARTIE OFFICIELLE

<i>Les travaux du Saint Synode de l'Eglise Orthodoxe Roumaine dans la session ordinaire de l'année 1976</i>	1102
<i>Table de l'année 1976</i>	I—VII

ON PEUT S'ABONNER À LA REVUE «BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ» PAR :
ILEXIM — Departamentul export-import, presă, București, Calea Griviței nr. 64—66
P. O. B., 2001, telex: 011631
